
BIBLIOTECA VIT. EMANUELE
37
47 A
28
FONDO FIORENTINESE

P. VERGILII MARONIS VITA PER AELIVM DONATVM CELEBREM GRAMMATICVM EDITA.

PVBLIVS VERGILIVS MARO PARENTIBVS MOdicis fuit, & præcipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures magi cuiusdam viatoris initio mercenarium, mox ob industriam generum tradiderunt, quem cum agricolationi reiq; rusticæ & gregibus præfecisset socer, siluis coemundis & apibus curãdis reculã auxit. natus est. CN. Pompeio magno, & M. Licinio Crasso primũ coss. Iduum octobriũ die in pago, qui andes dicitur, qui est a Mantua non procul. Prægnans mater Maia cum somniasset enixam se laureum ramum, quem compactum terræ coaluisse, & excreuisse ilico in speciẽ maturæ arboris refertæ varijs pomis & floribus cerneret, Sequẽti luce cũ marito rus propinquũ petens ex itinere diuertit, atq; in subiecta fossa partu leuata est. Ferunt infantem vt fuit editus, nec euagisse, & adeo miti vultu fuisse, vt haud dubiam spem prosperioris genituræ, iam tum indicaret. Et accessit aliud præsagium. Siquidem virga populea more regionis in puerperijs eodem statim loco depacta ita breui coaluit, vt multo ante satas populos adæquarit, quæ arbor Virgilij ex eo dicta atq; consecrata est summa grauidarum & fœtarum religione suscipientium ibi & soluentium vota. Initia ætatis idest vsq; ad septimum annum Cremonæ egit, & xvij. anno virilem togam cepit illis cõsulibus iterum quibus natus erat. Eueníatq; vt eo ipso die Lucretius poeta decederet. Sed Virgilius à Cremona Mediolanum, & inde paulopost Neapolim transijt. Vbi cũ litteris & græcis & latinis vehementissimam operam dedisset, tandẽ omni cura, omniq; studio indulsit medicinæ & mathematicis, Quibus rebus cum ante alios eruditior, peritiórq; esset, se in vrbem contulit, statímq; magistri stabuli equorum Augusti amicitiã nactus, multos variósq; morbos incidentes equis curauit. At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio vt vni ex stabularijs dari iussit. Interea a Crotoniatis pullus equi miræ pulchritudinis Cæsari dono fuit missus, qui omnium iudicio spem portendebat virtutis & celeritatis immensæ. Hunc cum aspexisset Maro magistro stabuli dixit natum esse ex morbosa equa, & nec viribus valiturum nec celeritate, idq; verum fuisse iuuentum est, Quod cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedem panes iussit. Cum item ex Hispania Augusto canes dono mitterentur & parentes eorum, dixit Virgilius & animum celeritatémq; futuram, Quo cognito mandat iterum Virgilio panes duplicari Dubitauit Augustus Octauij ne filius esset an alterius, idq; Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum & equi naturã parẽtésq; cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris illum in penitiorem partem domus vocat, & solum rogat an sciat quisnam esset, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. Noui inquit Maro te Cæsar Auguste & ferme æquam cum dijs immortalibus potestatem habere, vt quem vis felicẽ facias. Eo animo sum respondit Cæsar vt si verũ pro rogatu dixeris, beatum te felicémq; reddam. Vtinam ait

Maro interroganti tibi vera dicere queam. Tunc Augustus putat alij me natum Octauio, quidam suspicantur alio me genitum viro. Maro subridens fa[cile inq]uit si impune licenterq; quæ sentio loqui iubes, id dicaʒ. Affirmat [Cæsar] [iu]siurando nullum eius dictum ægre laturum, imo non nisi donatu[m ab] eo discessurum. Ad hæc oculos oculis Augusti infigens Maro, facilius ait in cæteris animalibus qualitates parentum mathematicis & philosophia cognosci possunt, in homine nequaq; possibile est. Sed de te coniecturam habeo similez veri, vt quid exercuerit pater tuus scire possim. Attente expectabat Augustus quidnam diceret. At ille quantum ego rem intelligere possum pistoris filius es inquit. Obstupuerat Cæsar & statim quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius, audi inquit quo pacto id conijcio, Cum quædaʒ enunciarim, prædixerimq; quæ intelligi scirique non nisi ab eruditissimis, summisq; viris potuissent, Tu princeps orbis item & item panes in mercedem dari iussisti, quod quidem aut pistoris aut nati pistore officium erat. placuit Cæsari facetia. At deinceps inquit Cæsar non a pistore sed a rege magnanimo dona feres, illúmq; plurimi fecit, & Pollioni commendauit. Corpore & statura fuit grandi, aquilino colore, facie rusticana, valitudine varia. Nam plerunq; ab stomacho & faucibus ac dolore capitis laborabat. Sanguinem & sæpius eiecit, cibi vini q; minimi. Fama est eum libidinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni ita eum pueros amasse putauerunt, vt Socrates Alcibiadem & Plato suos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem & Alexandrum, quem secúda Bucolicorum ecgloga Alexim appellat donatum sibi ab Asinio Pollione, vtrunq; non ineruditum accepit. Nam Alexandrum grammaticum, Cebetem vero & poetam.

Vulgatū est consueuisse eum cuʒ Plotia Hieria. Sed Asconius Pedianus affirmat ipsum postea maioribus natu narrare solitum inuitatum quideʒ se a Varro ad communioneʒ mulieris, sed se pertinacissime abstinuisse. Cætera sane vita & ore & animo tam probum fuisse constat, vt Neapoli parthenias appellaretur vulgo. Ac siquando Romæ quo rarissime commeabat viseretur, in publico sectantes, demonstrantésq; se, subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exulantis offerente Augusto non sustinuit accipere. possedit prope centies sestertium ex liberalitatibus amicorum. Habuitq; domum Romæ in æsquilijs iuxta hortos mecoenatianos, q̄q̄; secessu Campaniæ, Siciliæq; plurimum vteretur.

Quæcunq; ab Augusto peteret, repulsam nunq̄; habuit. Parentibus quot annis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit, ex quibus patrem oculis captum & duos fratres germanos Silonem impuberem, Flaccum iam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deflet.

Inter cætera studia vt supra diximus medicinæ quoq; ac maxime mathematicæ operam dedit. Egit & causam vnam omnino nec amplius q̄ semel. Sermone tardissimū ac pene indocto similem fuisse Melissus tradidit.

Poeticam puer adhuc auspicatus in Balistam ludi magistrum ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus distichon fecit,

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus.

Nocte

Nocte dieq; tuum carpe viator iter.
Deinde Moretum, Priapeiam, & Epigrammata, & Diras, & Culicem cum esset annorum. xv. cuius materia talis est. Pastor fatigatus æstu cum sub arbore obdormisset, & serpens ad illum proreperet, e palude culex prouolauit, atq; inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contriuit, & vi sam serpentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, & distichon fecit,
Parue culex pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.
Scripsit etiam de qua ambigitur Aetnam, & mox cum res romanas inchoasset offensus materia & nominum asperitate ad Bucolica transit, maxime vt Asinium Pollionem, Alphenum Varrum, & Cornelium Gallum celebraret, quia in distributione agrorum qui post philippensem victoriam veteranis triumuirorum iussu trans padum diuidebantur, indemnem se præstitissent. Deinde Geórgica in honorem Mecœnatis edidit, cum sibi vix dum noto opez tulisset ad uersus Claudij veterani milites, vel vt alij putant Arij Centurionis violentiã, a quo in altercatione litis agrariæ parum abfuit quin occideretur. Nouissime autem Aeneidem aggressus est. Argumentum varium & multiplex est, & quasi amborum Homeri carminum instar. Præterea nominibus ac rebus græcis, latinisq; commune, & in quo quod maxime studebat romanæ simul vrbis & Augusti origo contineretur. Cuz Geórgica scriberet tradit quotidie meditatos mane plurimos versus dictitare solitum, ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere, non absurde carmen se vrsæ more parere dicens, & lambendo demum effingere. Aeneida prosaica prius oratione formataz, digestámqz in. xij. libros particulatim componere instituit, vt quidam tradunt.
Alij eius sententiæ sunt, vt menti habuerit quatuor &. xx. libros vsqz ad Augusti tempora scripturum, atqz alia quædam percursurum. Augusti vero gesta diligentissime executurum, quippe qui dum scriberet, ne quid ineptũ moliretur, quædam imperfecta reliquit. Alia leuissimis versibus scripsit, quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a se dicebat ad sustinenduz opus, donec solidæ colũnæ aduenirent. Bucolica triẽnio Asinij Pollionis suasu perfecit. Hic trans padanam prouinciam regebat, cuius fauore cum veteranis Augusti militibus Cremonensium & Mantuanoruz agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione suos Claudio seu Arrio datos recuperauit. Hunc Pollionem maxime amauit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit. Quippe qui inuitatus ad cœnam captus pulchritudine & diligentia Alexandri Pollionis pueri eum dono accepit. Huius Pollionis filium. C. Asinium, Cornelium Gallum oratorem clarum & poetam non mediocrem miro amore dilexit Virgilius. Is transtulit Euphorionez in latinũ, & libris quatuor amores suos de Cytheride scripsit. Hic primo in amicitia Cæsaris Augusti fuit, Postea in suspitionem coniurationis contra illum ductus occisus est, cuius Propertius meminit dicens, Gallus & in castris duz credita signa tuetur. Concidit ante Aquilæ signa cruenta suæ. Verum vsq;adeo hunc Gallum Virgilius amarat, vt quartus Georgicorum à medio vsq; ad finem eius laudez contineret, quem postea iubente Augusto in Aristæi fabulam commutauit.

Geórgica septennio Neapoli, Aeneida partim in Sicilia, partim in Campania xi. annis confecit. Bucolica eo successu edidit, vt in scæna quoq; per cantores crebra pronunciatione recitarentur. At cum Cicero quosdam versus audisset, & statim acri iudicio intellexisset non communi vena editos, iussit ab initio totam ecglogam recitari, quam cum accurate pernotasset, in fine ait, Magnæ spes altera Romæ, quasi ipse linguæ latinæ spes prima fuisset, & Maro futurus esset secunda, quæ verba postea Aeneidi ipse inseruit. Geórgica reuerso ab actiaca victoria Augusto atq; reficiendarum virium causa Attellæ cómoranti per continuum quatriduum legit suscipiente Mecœnate legendi vicem, quoties interpellaretur ipse vocis offensione. Pronunciabat autem maxima cum suauitate, & lenocinijs miris. Seneca tradidit Iulium Montanū poetam solitum dicere inuolaturum se quædam Virgilio, si & vocem posset, & os, & hypocrisim. Eosdem enim versus eo pronunciante bene sonare, sine illo inarescere quasi mutos. Aeneidos vixdum cœptæ tāta extitit fama, vt Sextus Propertius non dubitarit sic prædicare,

Cedite romani scriptores, cedite Graij.
Nescio quid maius nascitur Iliade.

Augustus vō cum iam forte expeditione Cantabrica abesset, & supplicibus atq; minacibus per iocū litteris efflagitaret, vt sibi de Aeneide, vt ipsius verba sunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negauit se factuū Virgilius. Cui tñ multo post perfecta demū materia treis omnino libros recitauit, secundum videlicet, quartum, & sextum. Sed hunc præcipue ob Octauiam, quæ cum recitationi interesset ad illos de filio suo versus, Tu Marcellus eris, defecisse fertur. atq; ægre refocillata dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari iussit. Recitauit & pluribus, sed neq; frequenter & ferme illa de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotem librarium & libertum eius exactæ iaʒ senectutis tradunt referre solitū quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complesse ex tempore, Misenum æolidem, adiecisse, quo non præstantior alter. Item huic, Aere ciere viros, simili calore iactatum subiunxisse, Martémq; accendere cantu, Statimq; sibi imperasse vt vtrunq; volumini adscriberet.

Bucolica, Geórgicáq; emendauit. Anno vō. Lij. vt vltimam manū Aeneidi imponeret statuit in Græciam & Asiam secedere, triennióq; continuo omnem operam limationi dare, vt in reliqua vita tantum philosophiæ vacaret. Sed cum aggressus iter Athenis occurisset Augusto ab oriente Romā reuertēti, vna cum Cæsare redire statuit. At cum Megara vicinum Athenis oppidū visendi gratia peteret, langorem nactus est, quem nō intermissa nauigatio auxit. Ita vt grauior in dies tandem Brundusium aduentarit, vbi diebus paucis obijt decimo calen. Octobris. CN. Plautio. Q. Lucretio consulibus, qui cuʒ grauari morbo sese sentiret, scrinia sæpe & magna instantia petiuit crematurus Aeneida, quibus negatis testamento comburi iussit, vt rem inemendatā imperfectámq;. Verum Tucca & Varrus monuerunt id Augustum non permissurum. Tunc eidem Varro ac simul Tuccæ scripta sub ea conditione legauit, ne quid ederent, quod a se editum non esset, & versus etiam imperfectos,

si qui

si qui erant relinquerent.

Voluit etiam eius ossa Neapolim transferri, vbi diu & suauissime vixerat, ac extrema valitudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon. Translata igitur iussu Augusti eius ossa prout statuerat Neapolim fuere, sepultaq; via puteolana intra lapidem secundum, suóq; sepulcro id distichon, quod fecerat, inscriptum est,

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini pascua, rura, duces.

Hæredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum fratrem ex altero patre, ex quarta Augustum, ex duodecima Mecœnatem, ex reliqua. L. Varrum, & Plocium Tuccam, qui eius Aeneidem post obitum prout petiuerat iussu Cæsaris emendarunt, Nam nullius omnino sententia crematu Aeneis digna visa fuit, de qua re Sulpicij carthaginiensis extant huiusmodi versus,

Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Varrúsq; simul, tu maxime Cæsar
Non sinis, sed latiæ consulis historiæ.
Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni.
Et pene est alio Troia cremata rogo.

Extant & Augusti de ipsa eadem re versus plures & clarissimi, quorum initium ita est,

Ergó ne supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes?
Magnáq; doctiloqui morietur musa Maronis? Et paulo post.
Sed legum seruanda fides. suprema voluntas
Quod mandat, fieriq; iubet, parére necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas,
Quàm tot congestos, noctésq;, diésq; labores
Hauserit vna dies. Et ea quæ sequuntur.

Nihil igitur auctore Augusto Varrus edidit, quod & Maro præceperat, sed summatim emendauit, vt qui versus etiam imperfectos, si qui erant, reliquerit. Hos multi mox supplere conati non perinde valuerunt ob difficultatem, quod omnia fere apud eum hemistichia præter illud, Quem tibi iam Troia peperit, sensum videntur habere perfectum. Nisius grammaticus audisse se a senioribus dicebat. Varrum duorum librorum ordinem commutasse, & qui tum secundus erat in tertium locum transtulisse, etiam primi libri correxisse principium his demptis versibus,

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus siluis vicina coegi
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis
Arma virumq; cano.

Nec Virgilius qui columen linguæ latinæ fuit caruit obtrectatoribus. In Eucolicis enim duas ecglogas, sed insulsissime Paro quidam deridet, & sic deridendo incipit,

Tityre si toga calda tibi est, quo tegmine fagi? Sequentis
Dic mihi Damoeta cuium pecus? an ne latinum?
Non, verum Aegonis, nostri sic rure loquuntur,
Alius recitante eo ex Georgicis,
Nudus ara, sere nudus, subiecit, habebis frigora, febrem.

Est & aduersus Aeneida liber Carbilij pictoris titulo aeneidomastix. M. Vipranius eũ a Mecoenate suppositũ appellabat noue κακοζηλίας, repertoremq; dicebat, neq; tumidum, neq; exilem, sed communibus verbis opus illud confecisse. Herenius vitia eius tantum contraxit, Perilius Faustinus furta. Sunt & Quinti Octauij Auiti volumina, quibus annotantur quos & vnde versus transtulerit. Asconius Pedianus libro quem contra obtrectatores Virgilij scripsit, pauca admodum ei obiecta proponit, & potissimum q non recte historiam contexuit, & q pleraq; ab Homero sumpsit, sed hoc crimen sic defendere assuetum ait. Cur non illi quoq; eadem furta tentarent? Verũ itellecturos facilius esse Herculi clauam, q̃ Homero versum surripere, & tamen destinasse secedere, vt omnia ad satietatem maliuolorum decideret. Refert etiam Pedianus benignum, cultoremq; omnium bonorum atq; eruditorum fuisse, & vsq; adeo inuidiae expertem, vt si quid erudite dictum inspiceret alterius, non minus gauderet, ac si suum fuisset, neminem vituperare, laudare bonos, ea humanitate esse, vt nisi peruersus maxime quisq; illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprij habere videbatur. Eius bibliotheca non minus alijs doctis patebat ac sibi. Illudq; Euripidis, antiquum saepe vsurpabat τὰ τῶν φίλων κοινὰ, Communia amicorum esse omnia. Quare coaeuos omnes poetas ita adiunctos habuit, vt cum inter se plurimum inuidia arderent, illum vnà omnes colerent Varrus, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anser vero quoniam Antonij partes secutus est illum non obseruasse dicitur, Cornificius ob peruersam naturam illum non tulit.

Gloriae vero adeo contemptor fuit, vt cum quidam versus quosdã sibi ascriberent, eáq; re docti haberentur, non modo aegre nõ ferebat, immo voluptuosum id sibi erat. Cum enim distichon quod laudem, felicitatémq; Augusti continebat fecisset, valuísq; non nominato auctore infixisset, id erat huiusmodi.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane.
Diuisum imperium cum Ioue Caesar habet.

Diu quaeritans Augustus cuiusnam hi versus essent, eorum auctorem non inueniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris tacentibus alijs sibi ascripsit. Quaobrem donatus, honoratúsq; a Caesare fuit, quod aequo animo non ferens Virgilius, iisdem valuis affixit quater hoc principium, Sic vos non vobis. Postulabat Augustus vt hi versus complerentur, quod cũ frustra aliqui conati essent, Virgilius praeposito disticho, sic subiunxit,

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo cognito

Quo cognito aliquádiu Bathyllus Romæ fabula fuit, Maro vero exaltatior.
Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogaretúrq; quidnaʒ faceret,
Reſpondit ſe aurum colligere de ſtercore Ennij. Habet enim poeta ille egre-
gias ſententias ſub verbis non multum ornatis. Interroganti Auguſto quo
pacto ciuitas feliciter gubernaretur. Si prudentiores inquit temonem tenue-
rint, ⁊ boni malis præponantur. Itaq; optimi ſuos habeant honores, nulli ta-
men aliorum iniuſti quicquá fiat. At Mecœnas quid inquit Virgili ſatieta-
tem homini non affert? Omnium rerum reſpondit aut ſimilitudo, aut multi-
tudo ſtomachum facit præter intelligere. Item interrogauit quo pacto quis al
tam, felicémq; eius fortunam ſeruare poteſt. Cui Maro, Si quantum honore
ac diuitiis alijs præſtantior ſit, tanto liberalitate ⁊ iuſtitia alios ſuperare nita-
tur. Solitus erat dicere nullam virruteʒ commodiorem homini eſſe patientia,
ac nullam aſperam adeo eſſe fortunam, quam prudenter patiendo vir fortis
non vincat, Quam ſententiá in quinto Aeneidos inſeruit,
Nate dea quò fata trahunt, retrahúntq; ſequamur.
Quicquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.
Cum quidam eius amicus Cornificij in eű maledicta, ⁊ inimicitias ſibi enar-
raret, Quam putas inquit eſſe huiuſce maliuolentiæ cauſam? Nam neq; vn-
quá Cornificiű offédi, ⁊ eű amo. An inqt Heſiodi ſniæ nő meminiſti? vbi ait;
καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων
καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.
Architectum architecto inuidere, ⁊ poetá poetæ. De malis inquit græcus ille
intellexit. Nam boni eruditiores amant. Sed magna cum mea laude ⁊ glo-
ria vindictam in manu habeo, Maiore enim cura virtuti intendam, atq; quo
elegantior ego fiam, eo vehementius inuidia rumpetur.
Erat Auguſto familiaris Filiſtus quidaʒ orator, ⁊ poeſiʒ mediocriter doctus;
Cui multiplex, variúmq; ingenium erat, qui omnium omnia dicta reprehé
dere conabatur, non vt verum dignoſceret: quod Socrates facere conſueuit,
ſed vt eruditior videretur. hic Virgilium vbicunq; conuenire dabatur, male-
dictis, ſalibúſq; vexabat. Quare ille ſæpe aut tacibundus diſcedebat, aut ſuf-
fuſus pudore tacebat. Verum cum Auguſto audiente elinguem illum dice-
ret, ⁊ cauſam etiam ſuam ſi linguam haberet, defendere nequiret, Tace inqt
rabula. Nam hæc mea taciturnitas defenſorem cauſarum mearum Auguſtű
fecit, ⁊ Mecœnatem, ⁊ ea tuba cum volo loquor, quæ vbiq; ⁊ diutiſſime au-
dietur, Tu loquacitate non modo aures hominum, ſed muros rumpis. Augu
ſtus vero Filiſtum graui vultu increpauit. Tunc Maro ſi tempus Cæſar in-
quit tacendi hic ſciret: raro loqueretur. Tacendum enim ſemper eſt, niſi cum
taciturnitas tibi noceat, aut oratio alijs ꝓſit. Nam qui contendit ⁊ contentio-
nis finis vtilis non eſt, ſtultis illum annumerandű ſapientes putant. Poſteaq;
Auguſtus ſumma rerum omnium potitus eſt, venit in mentem an conduce-
ret tyránidé omittere, ⁊ oém ptáté annuis cóſulibus, ⁊ ſenatui répu. reddere,
in qua re diuerſæ ſentétiæ cóſultos habuit Mecœnatem ⁊ Agrippam.
Agrippa enim vtile ſibi fore etiam ſi honeſtum non eſſet relinquere tyránideʒ
longa oratione contendit, quod Mecœnas dehortari magnopere conabatur,
quare Auguſti animus ⁊ hinc ferebatur ⁊ illinc. Erant enim diuerſæ ſenten-

tiæ varijs rationibus firmatæ. Rogauit igitur Maronem an conferat priuato homini se in sua rep. tyrannum facere, Tum ille omnibus ferme inquit rep. occupantibus molesta ipsa tyrannis fuit: & ciuibus, quia necesse erat propter odia subditorum: aut eorum iniustitiam magna suspitione, magnóq; timore viuere. Sed si ciues iustum aliquem scirét, quem amarent plurimum, ciuitati id vtile foret, si in eo vno omnis potestas esset. Quare si iustitiam, quod modo facis omnibus in futurum nulla hominum facta compositione distribues, dominari te & tibi conducet & orbi. Beniuolétiã.n.oium ita hés, vt deum te & adorent, & credant, Eius sententiã secutus Cæsar principatum tenuit.

Audiuit a Silone præcepta Epicuri: cuius doctrinæ socium habuit Varrum. Quãuis diuersorum philosophorum opiniones libris suis inseruisse de animo maxime videatur, Ipse tamen fuit Academicus. Nam Platonis sententias omnibus alijs prætulit.

Nunc quoniam de auctore summatim diximus, de ipso iam carmine dicendum videtur, quod bifariam tractari solet, hoc est & ante opus & in ipso opere. Ante opus titulus, causa, intentio. Titulus in quo quæritur cuius sit causa vnde ortum sit, & quare hoc potissimum sibi ad scribendu3 poeta præsumpserit. Intentio, in qua cognoscitur quid efficere conetur poeta. In ipso opere sane tria spectantur, Numerus, ordo, explanatio.

Quãuis igitur multa ψευδογραφῶ.i. falsa inscriptione sub alieno nomine sũt prolata, vt Thyestes tragœdia huius poetæ, quã Varrus edidit pro sua, & alia huiuscemodi, tamen Bucolica liquido Virgilii esse minime dubitandu3 est, pſertim cum ipse poeta tanquam hoc metuens principio æneі. & in alio carmine suum esse testatus sit, sic dicens, Ille ego qui quondam gracili modulatus auena, & reliqua. Et Carmina qui lusi pastorũ, audáxq; iuuenta Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici & recte appellari vel hoc solum indiciu3 suffecerit, q̃d hoc eode3 nomine apud Theocritu3 céseat. Verũ ratio quoq; demõstrãda est. Tria sunt pastorum genera, q̃ dignitatem in Bucolicis habent, quorum qui minimi sunt αἰπόλοι dicuntur a græcis, iidem a nobis caprarij. Paulo honoratiores qui ποιμένες.i. opiliones dicũtur. Honestissimi, & maximi βουκόλοι, quos bubulcos dicimus. Vnde igitur magis decuit pastorali carmini nomen īponi, q̃; ab eo gradu qui apud pastores excellentissimus inuenitur?

Causa dupliciter inspici solet, ab origine carminis, & a volũtate scribentis. Originem auté Bucolici carminis alij ob alia3 causa3 ferunt. Sunt enim qui a lacedæmonijs pastoribus Dianæ primum carmen hoc redditum dicant, cũ eidem deæ propter bellum, quod toti græciæ illo tempore Persæ inferebant exhiberi per virgines de more sacra non possent. Alij ab Oreste circa Siciliam vago id genus carminis Dianæ redditum loquuntur per ipsu3 atq; pastores, quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat surrepto numinis simulacro & celato in fasce lignorum, Vnde Fascelidem Dianam perhibent nuncupata3, apud cuius aras Orestes per sacerdotem eiusdem numinis Iphigeniam sororem suam a paricidio fuerat expiatus, Alij Apollini Nomio pastorali scilicet deo, qua tempestate Admeti boues pauerat, Alij Libero Nympharum scilicet & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet rusticum carmen, Alij

men, Alij Mercurio Daphnidis patri pastorum omniũ principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipsum poetam. Alij in honorem Panos scribi putant peculiariter pastoralis dei. Item Sileni, Siluani, atq; Faunorum. Quæ cũ omnia dicant, Illud erit probatissimũ bucolicũ carmẽ originẽ ducere a priscis temporibus: quibus vita pastoralis exercita erat. Et ideo velut aurei sæculi speciem in huiusmodi personarum simplicitate cognosci, & merito Virgilium pro cessurum ad alia carmina non aliunde cœpisse, nisi ab ea vita, quæ prima in terris fuit. Nam postea rura culta, & ad postremum pro cultis & feracib⁹ terris bella suscepta, qđ videtur Virgilius in ipso ordine operũ suorũ voluisse mõstrare, cum pastores primo, deinde agricolas canit, & ad vltimũ bellatores.
Restat vt q̃ causa voluntatem attulerit poetæ Bucolica potissimum scribendi consideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti, & admiratione ei⁹ illectus est, aut ordinem temporum est secutus erga vitam humanam, vt supra diximus. Aut tris modos elocutionum, quos χαρακτῆρας græci vocant ἰσχνὸν, qui tenuis, ἁδρὸν, qui validus, μέσον, qui moderatus intelligitur. Credibile erat Virgilium qui in omni genere præualuerit Bucolica primuʒ, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse conscribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, vt in eiusmodi carmine, quod & paulo liberius & magis validum q̃ cætera est, facultatem haberet captandæ Cæsaris indulgẽtiæ, repetendiq; agri quem amiserat. Ob hanc causam die tertio iduum Martiarum. C. Cæsare interfecto, cum Augustum Cæsarem pene puerum veterani milites non abnuente senatu sibi ducẽ constituissent, Exorto ciuili bello Cremonenses cum cæteris eiusdem studij aduersarios Augusti Cæsaris adiuuerunt. Vnde factum est, vt cum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non sufficiente agro Cremonensium: Mantuani quoqʒ in q̃bus erat Virgilius maximam partem suorum finium perdiderint, eo q̃ vicini Cremonensibus fuerant, Sed Virgilius Augusti familiaritate, suóqʒ carmine fretus centurioni Ario obsistere ausus est.
Ille statim vt miles ad gladium manum admouit. Cumq; se in fugam proripuisset poeta, non prius persequendi finis fuit, q̃ se in fluuium Virgilius cõiecisset. Sed postea Mecœnate & Pollione, & ipso Augusto fauentibus agros suos recepit.
Intentio libri, quam σκόπον græci vocant imitatione Theocriti poetæ constituitur, qui siculus & syracusanus fuit. Est intentio etiam in laudem Cæsaris, & principum cæterorum, per quos in sedes suas redit omnia deduci. Vnde vt & delectationem & vtilitatem finis contineret, secundum præcepta cuncta confecit.
Quæri solet cur non plures q̃ decem ecglogas conscripserit, quod nequaq̃ mirandum videbitur ei qui considerauerit ætatem scænarum pastoralium, quæ vltra hunc numerum non potest proferri, præsertim cum ipse poeta circunspectior Theocrito, vt ipsa res indicat, videatur metuere, ne illa ecgloga quæ Pollioni inscribitur minus rustica videatur, cuʒ ipsam sic præstruat ipse dicens. Sicelides musæ paulo maiora canamus, & item similiter in alijs duabus facit.
Illud tenendum esse prædicimus in Bucolicis Virgilij neq; nusq̃, neqʒ vbiq;

aliquid figurate dici, hoc est per allegoriam. Vix enim propter laudem Caesaris & amissos agros haec Virgilio conceduntur, cum Theocritus, quem hic noster toto studio imitari conatur, simpliciter omnino conscripserit.

Quod autem in ipso carmine tractari solet, est numerus, ordo, explanatio. Numerus ecglogarum manifestus est. Nam decem sunt, ex quibus proprie Bucolicae. vij. esse creduntur. Nam tres vltimae proprie Bucolicae dici non debent, Pollio scilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet conquestionem publicam, & priuatam gratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen pastorum, & dicitur Palaemon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta metamorphosim, & dicitur Varrus, & Silenus. Septima pharmaceutria. Octaua amores diuersorum sexuum, & dicitur Damon. Nona continet poetae conquestionem de amisso agro, & dicitur Moeris. Decima desideriũ Galli, & dicitur Gallus.

Quod ad ordinem spectat illud scire debemus in prima tantum & in vltima ecgloga poetam voluisse ordinem seruare, quoniam in altera principium cõstituit, vt in Georgicis ait,

Tityre te patulae cecini sub tegmine fagi. In altera ostendit finem quippe qui dicat, Extremum hunc Aréthusa mihi concede laborem. Verum inter ipsas ecglogas pastoralem, conscriptúmque ordinem nullum esse certissimum est. Sed sunt qui dicunt initium Bucolici carminis non Tityre esse, Sed Prima syracosio dignata est ludere versu. Superest explanatio, ad quam anteq̃ veniamus, illud dixerim tenue esse Bucolicum carmen. & vsque adeo ab heroico charactere distare, vt versus quoque huius carminis suas quasdam caesuras habeat, & suis legibus distinguantur. Nam cum tribus probetur metrũ, caesura, scansione, modificatione, non erit Bucolicus versus, nisi in quo & pes primus partem orationis absoluerit, & tertius trocheus fuerit, & caesura, & quartus pes dactylus magis q̃ spondaeus partem orationis terminauerit. Quintus & sextus pes ex integris dictionibus fuerit, quod Virgilius a Theocrito saepe seruatum victus operis difficultate neglexit, in solo principio incertum industria an casu has caesuras seruauerit.

Nam Tityre dactylus partem orationis absoluit, tupatu, lerecu. tertium trocheum, q̃uis de composita dictione conclusit. bans sub, quartum spondeũ pro dactylo, cũ subiunxit, tegmine fagi. Terminatis partibus orõnis integrũ comma perfecit. Cuius rei diligentiã licet in Theocrito ferme oĩbus versibus admirari. Qui vero supradicta acri iudicio, diligẽtérque considerarit, facile intelliget quae in Georgicis intentio, quique finis fuerit, nec minus etiam in Aeneide.

Poematis stili genera tria sunt, aut enim actiuum vel imitatiuum, quod graeci δραματικὸν appellant, In quo psonae loquentes introducunt sine poetae interlocutione, vt sunt tragoediae & comoediae, δρᾶν.n. graece agere dr, quo genere scripta ẽ prima Tityre, & Quó te Moeri pedes. Aut enarratiuũ, quod graeci διηγηματικὸν appellãt, i quo poeta ipse loquit sine interpõne psonae, vt tres primi Georgicôn libri. Itẽ Lucretij carmina. Aut cõmune vel mixtũ, qd graeci μικτὸν appellant, Vbi & poeta ipse loquitur, & introductae personae, vt sunt.

Virgilij Aeneis FINIS.

¶ SERVII MAVRI HONORATI GRAMMATICI IN BVCOLICA MARONIS COMMENTARIORVM LIBER.

BVCOLICA VT FERVNT INDE DICTA SVNT A custodia boum.i.ἀπὸ τῶν βουκόλων. Praecipua enim sunt animalia apud rusticos boues. Huius autem carminis origo varia est. Nam alij dicunt eo tempore quo Xerxes Persarum rex inuasit graeciam cum omnes intra muros laterēt, nec possent more solito Dianae sacra persolui, peruenisse ad montes Laconas rusticos, & in ius honorem hymnos dixisse. Vnde natum carmen bucolicum aetas posterior elimauit. Alij dicunt Orestem cū Dianae Fascelitidis simulacrum raptum ex Scythia adueheret, ad Siciliam esse tempestate delatum, cōpleto anno Dianae festum celebrasse hymnis collectis nautis suis, & aliquibus pastoribus conuocatis, & exinde permansisse apud rusticos consuetudinem. Alij non Dianae sed Apollini Nomio consecratum carmen hoc volunt, quo tempore Admeti regis pauit armenta. Alij rusticis numinibus a pastoribus dicatum hoc asserunt carmen, vt Pani, Faunis, ac Satyris. Et hic est huius carminis titulus. Qualitas autem haec est, scilicet humilis character. Tres enim sunt characteres, humilis, medius, grandiloquus, Quos omnes in hoc inuenimus poeta. Nam in aeneide grandiloquum habet, in georgicis medium, in bucolicis humilem pro qualitate negociorum & personarum. Nam personae hic rusticae sunt simplicitate gaudentes, scilicet a quibus nihil altum debet requiri. Adhibentur autem haec ad carmen bucolicum. Carmen autem bucolicum debet quarto pede terminare partem orationis, qui pes si fit dactylus, meliorem efficit versum, vt Nos patriae fines & dulcia. Primus etiam pes secundum Donatū dactylus esse debet, & terminare partem orationis, vt Tytire. Quam legem Theocritus vehementer obseruat, Virgilius non adeo. Ille enim in paucis versibus ab ista ratione deuiauit, hic eam in paucis secutus est. Terentianus cum de hoc metro doceret, Plurimus hoc pollet siculae telluris alumnus, Noster rarus eo pastor Maro. Intentio poetae haec est, Vt imitetur Theocritum Syracusanum meliorem Moscho, & caeteris qui bucolíca scripserunt. Vnde est, Prima syracosio dignata est ludere versu Nostra, neq̄. Et aliquibus locis per allegoriā agit gratias Augusto, vel alijs nobilibus, quorum fauore amissum agrum recepit. In qua re tantum dissentit a Theocrito, ille enim vbiq̄ simplex est, hic necessitate cōpulsus aliquibus locis miscet figuras, quas perite plerunq̄ etiam ex Theocriti versibus facit, quos ab illo dictos constat simpliciter, hoc autem fit poetica vrbanitate, Sic Iuuenalis, Actoris aurūci Spolium. Nam Virgilij versum de hasta dictū figurate ad speculū transtulit. Et causa scribendorum bucolicorum haec est. Cū post occisum.iij.idus martias insenatu Caesarem, Augustus eius filius contra percussores patris & Antoniū ciuilia bella mouisset, victoria potitus Cremonēsium agros qui contra eū senserant militibus suis dedit, qui cum nō sufficerēt, etiā Mantuanorū iussit distribui non propter culpā, sed ꝓpter vicinitatē, vnde

est, Mantua ve miseræ nimium vicina Cremonæ, Perdito ergo agro Vergili⁎ Romam venit, & potentium fauore meruit vt agrum suum solus reciperet. Ad quem accipiendum profectus, ab Ario centurione, qui eum tenebat pene est interemptus: nisi se præcipitasset in Mincium, vnde est ἀλληγορικῶς: Ipse aries etiam nunc vellera siccat. Postea ab Augusto missis triumuiris, et ipsi integer ager redditus est, et Mantuanis pro parte. Hinc est quod in prima ecgloga legimus recepisse agrum, postea eum querelantem inuenimus, vt Audieras & fama fuit, sed carmina tantum Nostra valent lycida tela inter martia, quantum Chaonias dicunt aquila veniente columbas. Nec numerus hic dubius est, nec ordo librorum, Quippe cum vnus sit liber. De ecglogis tantum multi dubitant. Quæ licet decem sint, incertum tamen est quo ordine scriptæ sint. Pleriq; duas certas volunt ipsius testimonio vltimam, vt Extremum hunc, & primam, vt in georgicis Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi. Alij primam illam volunt, Prima syracosio dignata est ludere versu. Sed est sciendum. vij. ecglogas esse meras rusticas, quas Theocritus. x. habet, Hic in tribus a bucolico carmine, sed cum excusatione discessit, vt in genethliaco Salonini, & in Sileni theologia, vel vt ex insertis altioribus rebus posset placere, vel quia tot varietates implere non poterat, Poetæ vitam in æneide diximus. Operis explanatio in sequentibus comprobabitur, Sane sciendum Vergilium. xxviij. annorum scripsisse bucolica, Vnde etiam ipse in fine georgicorum, Audaxq; iuuenta Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi. Et dicit Donatus quod etiam in poetæ memorauimus vita in scribendis carminibus naturalem ordinem secutum esse Virgilium, Primo enim pastoralis fuit in montibus vita, Post agriculturæ amor, Inde bellorum cura successit. Notandum quoq; bucólica vel geórgica cum apud græcós in fine habeant accentū, apud nos in tertia a fine habere. Nam vt in vltima sit latinitas vetat, vt in penultima non sit breuitatis efficit ratio. Etiam hoc sciendum & personas huius operis ex maiori parte nomina de rebus rusticis habere conficta, vt Meliboeus ὅτι μέλει αὐτῷ τῶν βόων, idest qui curam gerit boum, et Tityrus dicitur aries maior, Nam Laconum lingua Tityrus dicitur aries maior, qui gregem anteire consueuerit, sicut etiam in comoedijs inuenimus. Nam Pamphilus est totus amans, Glycerium quasi dulcis mulier, Philomena amabilis. Personæ sicut supra dixi rusticæ sunt, et simplicitate gaudentes, Vnde nihil in his vrbanum, nihil declamatorium inuenitur, sed ex re rustica sunt omnia negocia, comparationes & si qua sunt alia. Hinc est quod annos a fructibus computat, vt post aliquot mea regna videns mirabor aristas. hinc etiam illæ comparationes sunt, Nam neq; me tantum venientis sibilus Austri, Nec percussa iuuant fluctu tam littora, nec quæ Saxosas inter decurrunt flumina valles.

FINIS.

¶PROBI VETVSTISSIMI GRAMMATICI IN BVCOLICA COMMENTARII.

PVBLIVS VIRGILIVS MARO NATVS IDIBVS OCTOBRIBVS Crasso ⁊ Pompeio cōss. Matre Magia Polla: Patre Virgilio rustico: Vico andico: qui abest a Mantua millia passuum.iij.tenui facultate nutritus. Sed quum iā summis eloquentiæ doctoribus vacaret: in belli ciuilis tempora incidit: quod Augustus aduersus Antonium gessit primumq̃.

Post mutinense bellum veteranis.

¶POSTEA restitutꝰ bñficio Alpheni Varri Asinij Pollionis ⁊ Cornelij Galli: qbus in bucolicis adulatur. Deinde per gratiam Mœcenatis i amicitiam Cæsaris ductus est: vixit pluribus.

In ocio secutus Epicuri sectam · insigni concordia ⁊ familiaritate vsus Quintilij: Tuccæ: ⁊ Varri. Scripsit bucolica annos natus octo ⁊ xx. Theocritū secutus: Georgica Hesiodum et Varronem: Aeneida ingressus bello cantabrico: Hoc quoq; ingenti industria: ab Augusto vsq; ad sestertium centies honestatus est. Decessit in Calabria annum agens quinquagesimū primum: Hæredibus Augusto ⁊ Mœcænate cū Proculo minore Fratre: quoius sepulchro: qd est in via puteolana hoc legit̄ Epigramma:

Mantua me genuit. Calabri rapuerē. tenet nunc
Parthenope. cecini pascua: rura: duces.

¶ÆNEIS seruata est ab Augusto quāuis ipse testamento cauisset: ne quid eorum quæ non ædidisset extaret: Quod Seruius Varrus hoc testatur Epigrammate:

Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius: phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat: Varrusq; simul: tu maxime cæsar
Non sinis. sed latiæ consulis historiæ.

¶BVCOLICORVM omnis origo triplex esse fertur primum a Lacedæmonijs. Nā quū Xerxes græcias affectaret: ⁊ terribilis esset: relictis ciuitatibus omnis græciæ gens in deserta loca refugerunt. Post quum apud Marathonē victus recessisset: lacedæmonijs reuersis in Peloponnesū: religiosior fuit cura Dianæ Caryatidis colendæ. Nam forte ipso die reuerterunt in patriā victores: quo fieri sacra eidem deæ cōpetebat. Sed quoniā præsentia virginū deesset: quæ ea celebrare cōsueuerāt: ne sacrificium intermitteretur: pastores ex vicinis agris contraxerunt: ⁊ per eos sacra expedierunt adhibitis carminibus etiā rusticis: Ritū aūt sacrorū bucolicon appellarūt. Non quoniā solū boum pastores ibi fuerūt: sed qm̄ boues pecora præstarent magnitudine. Hoc ides carmen Astrabicō dictū est a forma sedilis qua aduecti fuerant. qui illa cantaturi erant. Sunt autem astraba vehicula dicta παρὰ τὸ μὴ στρέφεσθαι: quo titulo ⁊ Plautus fabulam inscripsit: In qua mulieres in eiusmodi vehiculis inductæ. Altera causa ad siculos pertinet. Ante Gelonis tyrannidē Syracusis lue pecora interibāt: Quibus refouendis votum fecerunt. eiusq; voti compotes templum Dianæ instituerunt: quam Lyacam vocauerunt: propter quod malis essent absoluti: ad eius dedicationē plurimi pastores confluxerunt cum vtribus vino plenis: ⁊ panibus figuras ferarum vel pecorum referentibus: eisq; instituerunt vt qui conuenerant Laudes deæ decātarēt certato qui eas rectius proferetur: contenderēt autem in ea forma ornati: vt cornua fronti adiuncta tænia obligarēt cum vtre: ⁊ reticulo: quo panificia haberent cum claua: eum qui vicisset: præmium haberet: qd is qui victus erat: contulisset: permissumq̃ vt inde irent: ⁊ quibus cantauerant: eisdem illis fausta ominarentur: quod genus religionis hodie conuersum est in questum: Idem sunt enim: qui bucolistæ nominantur. Tertia opinio ad eosdem Siculos pertinet: Sed ex alia ratione. Nam Orestes post paricidium furens responso didicit qd deponeret furorem ita demū: Si recupata Sorore Iphigenia ablueretur fluuio: quod septem fluminibus confunderet: diu vexatus: quū in taurica Iphigeniā reperisset: venit ad fines Rheginorū. Ibiq; inuento flumine elutus traiecit in Siciliā: ⁊ iuxta Syracusas á somnio admonitus simulacrū deæ: qd secū de Taurice aduexerat templo posito cōsecrauit: quā appellauit Fascelitim. Siueq; fasce lignorū tectum de Taurice simulacrū extulisset. Eius deæ nomen breui adprobatū: propter quod plurima pecora muneri quisq; conferebat: Quæ quum incrementassent: non defuerunt qui gratuitam custodiendis operam adhiberent contenti tanq̃ constitutā mercedem lactis vel casei Huius autē fluminis: apud quod purgatus est. Orestes. Varro meminit humanarum.x.sic: iuxta Rheglū fluuij sunt cōtinui septem latapadon: migodes: eugyon: stacteros: polme: meleissā: argeades. In his a matris nece dicitur purgatus Orestes. Ibiq; diu fuisse ensem: ⁊ ab eo ædificatū Apollinis templū quoius loco Rheginos quū delphos proficiscerentur re diuina facta Lauream decerpere solitos: quam ferrent secum. Item Cato in originibus tertio: Rhegini taurocini vocantur. de fluuio: qui præterfluit. Id oppidum arunci primo possederunt. Ide achæi troia domum redeuntes in eorum agro fluuij sunt sex

septimus fines Rheginorũ: atq; taurinũ dispescens fluuijo nomen est paccolico. Oresten cũ
Iphigenia atq; Pallade dicũt maternam necem expiatũ: venisse: & non longinqua memo-
ria est: quum in arbore ensem viderint: quem Orestes abiens reliquisse dicit. fascelitis autem
Dianæ Lucilius quoq; in tertio satyrarum meminit sic: Et sæpe qđ ante optasti: freta Messa-
næ & Rhegina videbis Mœnia, tum liparas fascelinæ templa Dianæ. Carmē bucolicum le-
gem habere videtur vti versus eius quartus per partē orationis finiat: qđ Theocritus custo-
diuit. Nam Virgilius in primo versu attendit: sequentem protinus alia forma fecit. Bucoli-
ca Theocrit⁹ facilius videtur fecisse: quoniā grecus sermo sic videt diuisus: vt, Doris diale-
ctos: quam ille scripsit: rustica habeatur: opportunus fuit ergo ei: qui pastores inserebat: ea lin-
gua disputasse. Virgilio tanto factum opus maius: quādo vna lingua loquens sensus rusticos
aptare elaborauit sine reprehensiōe sermonis. sunt quædā ꝓpria heroico carmini sublimia:
Sed bucolico humilia: quæ apte diuisisse virgilius notatus est. Nā quū Aeneas Didoni grās
ageret: eiusq; se quā diu natura eorũ stetisset: memoriā habiturũ ꝓfite ret: sic ait: In freta dũ
fluuij currēt: dum mōtibus vmbræ lustrabunt: conuexa Polus dum sidera pascet. Sic & Tity-
rus: quū beneficijs Augusti grās ageret: rerũ naturæ perpetuitatē pastori ꝯgruentibus sensib⁹
tractauit. sic: Ante leues ergo pascent in æthere Ceruí: Et freta destituēt nudos in litore pi-
sces. In hoc etiā carmine quosdā versus posuit: qui possent heroico carmini aptari vt sunt:
Huc ades o formose puer: tibi lilia plenis. Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas: & summa papaucra carpens Narcissũ & florē iunget bene olentis anethi.
Et qm̄ intelligebat sublimius se dixisse: nouissimũ versum adtenuauit: quo rustico sensui car-
men aptius fecit. Virgilius aũt vt bucolica scriberet: cām eiusmodi habuit. Antonius Octa-
uiā sororē Augusti vxorē habebat: Et prouinciā sortitus est Aegyptũ: Vbi quom Cleopatrā
adamasset & vxorē duxisset: repudio Octauiæ dato: & speraret de imperio Alexandriæ cōsti-
tuendo: hostis publicus appellatus est: quē ꝓsequutus Augustus: exercitũ in orientem duce-
bat: eumq; bello superauit apud actiacũ Apollinē. Italiæ ergo ciuitatib⁹ diuersas partes se-
quētibus Cremonenses & Mantuani neutri sunt auxiliati: Sed hoc Augustus indignatus ve-
teranis: quorũ operā in bello habuerat: agros cremonensiũ diuidi iussit: & si nō suffecissent:
mantuanos adiungi. Vñ factũ vti Virgilius quoq; agros amitteret: quos sexaginta veterani
acciperent: sed insinuatus Augusto per Cornelium Gallum cōdiscipulũ suum promeruit: vt
agros suos reciperet. Et eo facto cōcitauerat in se veteranos: adeo vt á Milieno Torone pri-
mipilari pene sit interfectus: nisi fugisset vt contestatur ipse quum ait.

Quod nisi me quacunq; nouas componere lites.
Ante sinistra caua monuisset ab ilice Cornix
Nec tuus hic Mœris. nec viueret ipse Menalcas.

¶GRATIAS ergo agens Augusto: ꝙ recepisset agros: bucolica scripsit sꝫ nō eodē ordine
edidit: quo scripsit. Est. n. ecgloga qua ereptos sibi agros queritur sic inchoans: Quo te Mœ-
ri pedes? an quo via ducit? in vrbē. Et ea posita est in vltimo: & prius queri fuit dānũ:
dein testari bñficiũ. Ergo præponi illa ecgloga debuerat. & sic hæc substitui: qua gratias agit.
Sed virgilij cōsiliũ hoc fuit: ne offenderet imperatorē: quoius sæculo librũ legendũ præbe-
bat: maluit instare testimonio. Nā ipsa ecgloga quæ est de Damno refert. nec in vltimo po-
sita est: ne vel sic insigniter legeret. Plerũqꝫ enim quæ in medio ponunt: inter prima delitescũt
Qua pronunciatione quæq; ecgloga legi debeat: sic ordinabitur: qm̄ in ipsis quæ cantāda pu-
tat: carminis facit mētionē. si nō putat hui⁹ omnino nois nō meminit. lōga scđa ecgloga cā-
tanda erat: ait in principio: O crudelis alexi nihil mea carmina curas. In tertia vsq; quo cā-
tanda nō fuit: prætermisit. at vbi cantandũ erat: ab Ioue principium musæ: Iouis omnia ple-
na ille colit terras: Illi mea carmina curæ. Et in reliqs ecglogis: hoc idē licet animaduertere.
Nā georgica quomodo pronunciarentur statim ostendit: dicendo: Hinc canere incipiam.
Item æneida: quoniam plasmare legi volebat: ait Arma virũq; cano.
Tityri & Mœlibei personas de Theocrito sumpsit. Sed tamē ratio hæc nominũ est hyrc⁹ liby-
ca lingua Tityrus appellat. Mœlibeus grecæ boum diligens. Congruentia igit pastoribus
nomina. Et totus liber per allegoriā intelligit: facit enim se esse Tityrũ & Melibœũ: Corne-
lium Gallum qui admiretur ꝙ virgilius solus agros retinuerit Nec mirandũ ꝙ infra se se-
nem dicit: quom certũ sit eum (vt. A. Pedianus dicit) xxviij. annos natus bucolica edidisse.
Nam eadem licentia senem se dixit: quum sit iuuenis qua pastorem se fecit: quum sit vrba-
nus: Aut Tityrum nominat quum sit Virgilius. Omne carmen in tres characteres diuidi-
tur. Drammaticon: in quo personæ tantũmō loquũtur. Exegematicon: in quo solus poeta.
Mixtum vbi promiscue & poeta & persona. Omnium specierum ecglogas in bucolicis po-
suit. Drámaticon erit prima Tityre tu patulæ. Exegematicon Sicelides musæ. Mixtum erit
prima syracosio dignata est ludere versu.

FINIS.

IOANNES BAPTISTA EGNATIVS VENETVS, NOBILISSIMO ET OPTIMO IVVENI FEDERICO IACOBI FILIO PVRLILIARVM COMITI. S. P. D.

MVLTI PAVCOS AB HINC ANNOS IVVEnis praestantissime literariae rei calamitatem miserati, quã mancipes isti librarij passim inuexerant; in id omnem industriam et studium collocarunt, vt rei omnium pernecessariae, & iam prope conclamatae opem quam maximam ferrent. Nec hi, contemnendam laudem, Quicunque ita versati sunt, vt operam suam doctis hominibus probarint, assecuti. Quidam ad superiorum diligentiam aliquid amplius addentes, eam characterũ venustatem, & voluminũ quae facillime quocũque circũferas, vsum excogitarunt, vt nulla felicitatis accessio maior sperari posse videretur. Caeterum plerique non multo post experientia (vt credere est) edocti, animaduertebant deesse non parum in his, quorum nouitas tantum paulo ante admirationis excitarat sui. Censebántque si quod deesset adderetur, fore vt cumulatissime omni hominum vitae, quod ad hanc partem attineret; factũ satis esset. vt enim in pingendi arte Monochromata ipsa a singulis coloribus dicta, post lumen & vmbras colorum differentia inuentas, non admodum placere poterant, Sic nuda illa volumina & nullis illustrata commentarijs post eorum operam semel probatam, haud sane grata videri. Verum illi consilium secuti suum, quid alij desiderarent, haud sane sibi magnifaciendum fortasse duxere. Praesertim cum ista iam tota commentandi ratio, in multis nostra tempestate, haud admodũ videatur probanda. Mea vero sententia, vt in alijs ab his nõ multũ diuersa, sic hac in parte omnino dissimilis. Neque enim adeo ab omni enarratione abhorret animus, vt quamuis plerique partim inepte, partim inerudite hãc studiorum partem attigerint, si qui tamen industrie & bene in his operam nauarint, velim eos alienam culpam praestare, & cum alienum peccatũ sit, aliorum stultitiae causa reos fieri. Et vt alios in praesentia omiserim, qui multa sua cum laude in interpretandi hac tota ratione elaborarint, Quis erit (quaeso) tam obduratae frontis, vt Seruij Honorati grãmatici laudes aut ipse non libenter praedicet; aut ab alijs praedicatas nõ summa animi aequitate audiat? Cuius nõ vulgaris eruditio, castigatissimaeque lucubrationes, adeo semper ab omnibus probatae sunt, vt nihil vel iniquorum iudicio aut acutius, aut pressius, aut denique melius hoc in genere legas. Nam & qui in illum castigationes quondam edidere facile illi pro sua modestia & eruditione, nunc tempori, nũc scriptoribus, quam Seruio notam inustã malle. Cũ igitur a Vergiliani carminis maiestate, vt ab Ioue Aratus, auspicatissimum exordium sumere placuisset, atque in eius carminis emendatione pro virili elaborassem, haud quaquam, tum ad communem vtilitatem, tum ad carminis perspicuitatem maiorem Seruij cõmẽtarios negligere statui. Cuius iniquissima fors miseratione cuiuis digna videri poterat. Mihi vero praeter miseratione summam tantũ moeroris attulit, vt nihil vnquam dolẽtius tulerim. Quippe quũ mutilus, mãcus, & lacer, vix

aut pro Seruio agnosci, aut agnitus, pcipi satis posset· Verũ in nulla ei⁹ opis pte grauius desæuitũ erat, q̃ vbi homericos versus ad cui⁹ filũ Maro pcipue carmen suuꝫ texuerat, citasset· Quare cũ pené infinita quæ deerant adden/da ex scriptis manu codicibus censuissem, Sexcentos præterea ⁊ amplius cuꝫ Homeri tum alioꝝ in possessioné legitimam versus vendicantes· Dimidiatuꝫ Seruium atqꝫ ideo fœdum, integruꝫ (vt opinor) et nitiduꝫ fecimus· interim tñ id temperamentũ adhibuimus, vt quædam, quod ad Geographiam attinet, immutare noluerim. In reliquis adeo elaboratuꝫ a nobis est, vt si tres aut ad summum quatuor demas locos; omnia tibi iam perspicua ⁊ aperta esse pos/sint. His Probi commẽtariolus in Bucólica ⁊ Geórgica, tametsi decurtatus, ⁊ ipse nec satis integer accedet· Cuius tibi lectio non paruꝫ voluptatis (vt spe/ro) nouitate sua, ⁊ vtilitatis eruditione allatura sit. Cæterũ de his melius qui legent· illud q̄ in Maroniani carminis emendatione secuti sumus, Diligen/tem lectoré admonituꝫ pcipue velim· Nos in eo emendando, multa ad vetustæ ꝯsuetudinis normã, Cuius Vergiliũ obseruantissimum fuisse constat, direxisse· in plerisqꝫ antiquoribus potius auctoribus q̃ recẽtib⁹ grãmaticis ad/stipulatos· In alijs nõ vsqꝫ adeo ad viuuꝫ resecuisse, vt aliqd vulgatæ cuidã ꝯsuetudini noluerim datuꝫ· qn parce quoqꝫ nec semp eadem in eisdé ausus sum, ne ferulas licentioruꝫ grãmaticoꝝ tanq̃ crabronum Aculeos irritarem· vt siquid vetustatis inerit, ad vetustiores ꝓuocatio itegra sit· siqd rursus nouitatem redolebit; hosce Criticos placatiores habeam. Hæc igitur tibi oĩa, immensuꝫ sane opus ⁊ infinitas pené vigilias meæ erga patré tuum Clarissi/mũ, ⁊ Optimuꝫ virũ beniuolentiæ testes sempiternos, neq; nõ in te iuuenẽ non nobilissimũ solum oĩum ⁊ familiæ vetustate, ⁊ a maioribus tuis reꝝ gestaruꝫ amplitudine, sed summæ Indolis ⁊ spectatissimæ probitatis,

Hæc inq̃ tibi oĩa ⁊ dico ⁊ nuncupo· Tum vt q ex viua nostra vo/
ce industriaꝫ ꝓbasti præsens, Absens quoqꝫ eius aliqueꝫ fructũ
capias· Tum vt nos eo esse in te animo intelligas, vt nihil
antiquius q̃ me vobis oĩbus horis, omni loco, omni tpe q̃
charissimũ eé, habeã. Ea est pterea poetæ huius lectio,
quæ nõ te solum literarũ cupidissimum, veꝝ etiam
quéuis aliũ ⁊ delectare et iuuare plurimũ possit,
in qua si vt debes versabere, Nõ diffido quin
ad summã familiæ tuæ Nobilitaté, Maxi
muꝫ hoc quoq; literarium Decus acce/
dat. Quod ⁊ patris imitatione vel re
centi epistolarum editione Ce/
lebris, et nostra adhortatio/
ne facere debes· Cum præ/
sertim hac ætate in quo
aut tutius, aut hone
stius te exerceas
q̃ in Literis ni/
hil habeas.

VALE.

EGNATIVS AD LECTOREM.

ON LICVIT mihi lector optime in tāta rei difficultate tā exactā diligentiā praestare · ut quādoq; offensus nō sit, sed quicqd id est, non magni oino (ut videbis) momenti res erit · Tu quaeso id totū boni cōsulas · nec si unus, alter ue naeuus te offenderit, Cū multo plura & iuuare & delectare possint, q̄ primū reijcias · Quin id abs te petitū etiam atq; etiam velim · ut siquid a vulgata consuetudine abhorrens inueneris, quod interdū eueniet, nihil nisi prius rem expenderis, immutes. Praesertim cum modum in his seruarim · Neq; enim ita a vetusta consuetudine steti, ut semper id secutus sim · gustum tm̄ quendam praebere volui · ut si probares: haberes & tu quid in alijs eiusdem notae sequerere. Scio quantum hoc tempore omnes consuetudini datum velimus · quantum recentior haec aetas sibi placeat · quantum pleriq;, sed meo iudicio imperite, Vetera haec damnēt. Illud ego affirmare ausim (quocūq; stomacho haec nostratia ferant) Marone oēs vetustatis illius umbras usq; ad fastidiū quādoq; consectatū · Nec adduci possum, ut qui integros versus de poetarum vetustiorum fontibus hauserit, unde decoris multum crediderit operibus suis accedere: ab eode non in verbis, non in tota ratione scribendi veteres aemulatos esse. Nam praeterq̄ quod religiosius carmen intermixta vetustate faceret, non parum et ipse Criticorum sui temporis ferulas reformidare · quorum censura iam sibi tantum vendicabat licentiae: ut pro libidine sua poetarum albo quosdam adscriberent, quosdam vero penitus eraderent. Accedit q̄ qui Enniana lectione plurimum uteretur, non posset ex ea non multum contrahere, ut ex assiduo argenti usu nūmularij colybo manus decolorant. Caeterū haec satis, illud unū est qđ oēs praecipue, quicunq; haec legent · siquis tamen haec quoq; siquis, admonitos velim, ut si aliam ab hac impressionem cū his omnibus interpraetibus legerint, sciant illi pro certo nullā in illis industriam inesse nostrā · hoc autem ideo diximus, ut ab his impressionibus diligenter caueamus, quae passim sub eruditissimorū hominum titulis emendata circunferuntur, addita quoq; eorū epistola · quam viri illi eruditi in codicibus a se primū emēdatis apposuissent.

VALE.

Haec iterū sunt quae ut magis īsigniter errata visū ē subnectere · ut ex his quā emendandi ratione tenere debeas agnoscas. In primo Aeneidos cōmentario ubi a Landino versus graeci de Achillis etymologia citātur, Corruptis

ſimus locus eſt. tu igitur ſic emendabis
ἐις φθίην χιλοῖο κατὶ νιι πάμπαν ἄπασος
τ᾽ὄυνεκα μυρμιδόνες μὲν ἀχιλλέα φημίξαντο.
Adq; ad hanc normam alia quædam parui omnino momenti facile corri-
ges in græcis dictionibus: in quibus quandoq; accentus deerit: ſæpe ſuper-
fluet: nonnunq̃; litera vna ſubſultabit: quæ facile legendo percipias.
In tertio vbi troiani Italiam attigere: cum ad Mineruæ templum peruenif-
ſent: verſus ita legitur
Vela legunt ſocij & portas ad littora torquent.
Tu emendato proras ad littora torquent:
Principium decimi libri ita ferè legitur
Panditur interea domus omnipotentis olympi
Nos in noſtris Racemationibus æſtimatione quadam cenſuimus legendum
omnipatentis: neq; enim video quid ibi ſibi velit epitheton Iouis. Tu vide ne
ex emendatione noſtra omnipatentis quoq; legendum cenſeas. Alij aliter
quemadmodum in vetuſtis quibuſdam codicibus inueniri dicunt.
Panditur interea domus omnipatentis olympia
Vt illud in ſexto
Bis patriæ cecidere manus quin protinus omnia:
Quáuis quidam omnem probent: quaſi non legerint illud ſimile in Bucoli-
co ludicro: Nec tantum Rhodópe miratur, & Iſmarus Orphea, cum ſequens
itidem carmen a vocali non incipiat: vt fiat, quod iſti aiunt, hypermeter.
In Bucolicis q̄ ad Probi commentariolum attinet ſecuti ſumus vetuſtatem
illam: quemadmodum ex vetuſtiſſimo codice manu ſcripto Bobij quondam
a Georgio Merula inuento adnotauimus. In Seruio illud de Oaxe ex ſcri-
pto manu Seruio repoſuimus, quod miror à Politiano aut non viſum, aut
omnino diſſimulatū: vbi duos quoq; verſus Attacini Varronis, qui corru-
ptiſſime legebantur ex Apollonij lectione reſtituimus.
In Georgicorum primo carmen ſic corrupte impreſſum eſt
Aut arguta lacus circumuolauit Irundo Cum ſic legi debeat
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo: Tu reliqua ad hunc modum
ſi qua inuenias facile corriges.

P.V.M.BVCOLICORVM.TITYRVS.

[redacted]

MELIBOEVS,TITYRVS. [redacted]

ITYRE [a] TV PATVLAE [b] recubans sub tegmine fagi ME.
Agrestem [c] tenui [d] musam medi/taris [e] auena.
Nos patriæ fines,⁊ dulcia linquimus arua.

a SER. ITYRE TV PATVLÆ recubans sub tegmine fagi. Inducitur pastor quidam iacens sub arbore securus et ociosus dare operam cantilenæ. Alter uo qui cum gregibus ex suis pellitur finibus: qui cuꝫ Tityrum respexisset: ita locutus est. ⁊ hoc loco Tityrus sub persona Virgilij debemus accipere: non tamen vbiq;: sed tantuꝫ vbi exigit ratio. Quod auteꝫ sub fago dicit iacere: allegoria est honestissima: quasi sb arbore glandifera: quæ fuit victus causa. Antea eniꝫ homines glandibus vescebantur: vnde etiaꝫ fagus dicta est ἀπὸ τοῦ φαγεῖν: quod est comedere. ⁊ H videtur dicere iaces sub vmbra fagi i agris tuis tuas retentans possessiones: quibus aleris: sicut etiam glandibus alebant ante mortales. b ☞ Tu patulæ: patulus dicimus quod per se patet naturaliter: vt nares: arbor: patens est qd ⁊ aperitur ⁊ clauditur: vt hostiu: ⁊ oculi. c ☞ Siluestreꝫ musam: idest rusticuꝫ carmen. d ☞ Tenui auena: culmo stipula: vnde rustici plerūq; cantare consueuerunt: vt alibi: Stridēti miserum stipula disperdere carmen. Dicēdo autem tenui auena: humilis stili genus latenter ostendit: quo (vt supra dictum est) in bucolicis vtitur. e ☞ Meditaris: quod græci μελετᾶν dicunt: per antistichon meditor dixerunt latini. L. enim ⁊. D. interduꝫ sibi inuicē cedunt: vnde ⁊ sella pro seda dr̄ a sedendo.

ANTO. ℭ TITYRE: Tityrus mercenarij pastoris nomen a Theocrito sumptum: is enim ecloga. iij. inquit: Tityre lascivas virgultis pasce capellas: ⁊ in vltima. Tityrus ait illic miseros cantabat amores Daphnidis. Hircus autem libyca lingua Tityrus appellatur: vt Probus asserit: ⁊ Melibœus cura boum diligens. Scribit idem ꝙ Maro per allegorias facit se esse Tityrum ⁊ Melibœum: Cornelium Gallum: q admiratur ꝙ Virgil. solus agros retinuerit. ☞ Patulæ: aptæ: ⁊ late patentis. Patuluꝫ boueꝫ Plautus appellabat: cuius cornua diuerse ac late paterēt: vt Fest. docet. ☞ Recubans: iacēs: quiescens: iacēs autem semisupinus sedens intelligendū: qua qdeꝫ voce: magnaꝫ Tityri securitatem ⁊ requietem innuit: Cū iaceret omni spreto timore. ☞ Sub tegmine: sub vmbra: hic ait postea: Tu Tityre lentus in vmbra. ☞ Fagi: phagos græce latine vorax dicitur: Phago qd̄ comedo. Hinc fagus: vel fagus arbor glandifera: ꝙ olīꝫ glandibus vescerentur. Non tn̄ ab re hic sub tegmine fagi inquit: nam ⁊ in agris Maronis fagus erat: vt patet ecloga nona. ☞ Siluestrem musam: rusticum carmen: musa enim cantus dicitur: musico cantu contendo. ☞ Tenui auena: subtili calamo aut fistula vel stipula: p quod gracile dicendi: genus ostendit. ☞ Meditaris: meditando canis: exponis: exerces. ☞ Nos patriæ fines.

CHRI. ℭ TITYRE: Tityrus libyce hircum significat: Melibœus græce cura boum: Sunt autem nomina de Theocrito sumpta: per Tityrum se: per Melibœum reliquos Mantua/

Tityrus

Oratiõis Partes nos allegorice intelligit. Et ſi orationis quinq; ſint partes: vltimæ tamen duæ memória: et pronunciatio ſolius dicentis ſunt: Primæ aũt tres etiam ad ſcribentẽ pertinent: hæ ſunt inuentio: diſpoſitio: ⁊ elocutio. Verum elocutio ea eſt quæ caracterẽ ſiue figurã orationis quæ triplex eſt: conficit. Elocutio autem habet elegantiam: cõpoſitiones: ⁊ dignitatem. Elegãtia ſingula verba eligit. Compoſitio illa iam electa conſtruit atq; cõponit. Itaq; qualem figurã exprimere volumus: talia verba: taliſq; cõpoſitio eſt adhibenda. Figura aũt generi re℞ quas ſcribimus accomodanda eſt. Ergo cũ hic res paſtoralis ageretur humilis oratio atq; depreſſa fuit eligenda: ac humilis: infimaq; figura. Quapropter cum elegiſſet. Tityre recubans ſub tegmine patulæ fagi: quæ verba nullũ hiatum habẽt: nihilq; grande reſonant. tñ ita illa conſtruxit atq; compoſuit: vt illud infimũ elocutionis genus non excederet. Itaq; ſi attente audias: Tityre tu patulæ recubans ſub tegmine fagi. Intelliges oĩa ſupreſſa atq; demiſſa: Nam iudicium hoc totũ aurium modo ille eruditæ ſint: eſſe deprehendes. ⁋ Tityræ: amice ac familiariter incepit a noĩe proprio: qđ in hoĩe æquali aut inferiori beniuolentiam conciliat. Sin aũt ſuperior ſit perſona a noĩe dignitatis ſuæ appellari poſtulat. ⁋ Tu. q. d. ſolus ex omnibus nobis. ⁋ Recubans: qđ proprium ocioſi: ſecuriq; eſt. Nam cui aut negociũ aut periculum imminetis minime recubare audet. ⁋ Tegmine. i. in tegmento: a tegẽdo: vt agmen ab

Fagus agendo. ⁋ Fagi: glans triangula cute includitur. Hæc muribus gratiſſima eſt: ⁊ turdis. glires quoq; ſaginat: ſuem hilarem facit: carnem: ⁊ coctibilem: ⁊ leuem: ⁊ vtilẽ ſtomacho. Et q̃uis ex abietis quoq;: ⁊ piceis: ⁊ tiliæ cortice vaſa fiant: vt ex cortice fagi: tñ in quodam vſu ſacro

Tenue Subtile rum religioſus eſt fagi cortex. ait Pli. Tenui: diſtat a ſubtili. Tenue. n. diminutionẽ rei: vt plurimum notat. Vnde eſt tenuis vbi argilla: ⁊ tenuæ argentũ: venæq; ſecundæ. Hinc attenuo ⁊ extenuo nec habet laudem: niſi illa diminutio ſit ex vſu: vt ſi dicamus tenuia vellera. Subtile vero acuitatem habet. Ergo laudatur ſubtile ingenium: tenue vituperatur. ⁋ Auena: pro omni culmo: ex quo ruſtici fiſtulam faciunt. ⁋ Nos patriæ fi. contentio eſt color rhetoricus. eſt enim contentio cum contraria contrarijs opponuntur. Item expolitio quia eadem de re ſæpius dicit: ſic in hoc loco. Nos anxij exulamus tu ocioſus manes. Præterea eſt repetitio. Nã nos in principio clauſulæ repetitur. Item eſt interpretatio quæ ſæpe affert magnũ argumentum rei. Nam interpretatur fines patriæ eſſe dulcia arua: quæ res mouet cõmiſerationem.

Nos patriã[a] fugimus tu Tityre lẽtus[b] in vmbra
Formoſã reſonarẽ[c] doces amaryllida ſiluas. TI.
O [redacted]

SER. a ⁋ NOS PAtriã fugimus: plus eſt q̃; ſi diceret relinquimus: ſic Hora. Teucer ſalamina: patremq; cu[redacted] b ⁋ Lentus: ocioſus: vt Qui nu[redacted]ſedimus aruis. c ⁋ Reſonare doces amaryllida ſiluas. i. carmen tuus de amica Amaryllide compoſitus doces ſiluas reſonare: ⁊ melius eſt vt ſimpliciter intelligamus. Male. n. qdam allegoriã volunt: Tu carmen de vrbe Roma cõponis celebrandum oĩbus gentibus. Plus. n. ſtupet Melibœus ſi ille ita ſecurus eſt: vt tantus de ſuis amoribus cantet. d ⁋ O Melibœe. ſ. qd miraris deus. i. Cæſar. Hæc ocia. Sane ſecuritatem vel fœlicitatem.

xiſſe: vocẽ manere: q̃ ſiluis latet: oĩbuſq; auditur: nã ſonus eſt qui viuit in illa. ⁋ O Meli O [redacted] aduerbiũ ſeu mauis interiectio: vtrunq;. n. dici põt: vt Pli. lib. xv. docuit: melius tñ interiectio dicet. ea n. ſola animi affectus exprimit: vt Donatus etiã ſcribit: Admirabatur aũt Tityrus q̃ ille dixerat: Nos patriã fugimus: tu tityre lentus in vmbra ⁊c. eſt ergo cũ admiratione legendum: Deus Auguſtũ intelligit: Cui Sueto. teſte etiã viuenti ꝓuincia℞ quoq; pleraq; templa: ⁊ aras: ludos quoq; quinquennales pene oppidatim ꝯſtituerunt: de quo: ⁊ latius ecloga. iiij. ⁋ Hæc ocia fecit: Pollionis. n. Varri: Ocium ⁊ Galli gr̃a Maroni Auguſtus agrũ reddiderat vt oſtẽdimus. ⁋ Ocia: quietem: ⁊ ſecuritatem. Eſt ocium proprie vacatio a labore: cuius contrarium eſt negocium.

ANT. ⁋ NOS PATRIAM fugimus: anaphora eſt. i. relatio de qua legito noſtrũ carmen de figuris. ⁋ Dulcia ar. Ouid. lib. j. de ponto ait: Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos Ducit ⁊ immemores non ſinit eſſe ſui. ⁋ Lentus: ſecurus: ⁊ ocioſus auctore Nonio.

amaryllis ⁋ Amaryllida: a tertia Theocriti ecloga ſũptum nomen: ⁊ argumentũ eſt. n. ibi: Canto ego blãditias: ſteriliſq; amaryllida ſyluæ cãdidulã recinuunt. Amarygma aũt ſplẽdor dr̃. Amaryſſo luceo. ⁋ Reſonare: per echo. ſ.

Echo echeo. n. reſono dr̃. Echo ſonus. Ouid. lib. iii. meta. ſcribit echo nympham fuiſſe: reſtitiſſeq; ei vocẽ ſolũ: ⁊ oſſaq; lapidis figuram tra

CHRI. ⁋ NOS PATRIAM fugimus: Dixerat linquimus patriam: verum quia voluntarium potuiſſet eſſe exilium: addidit fugimus quod ſummam etiam mouet commiſerationem. Nã quid põt eſſe miſerius: q̃; incidere in eam calamitatẽ: vt patriam: qua nihil eſt dulcius veluti rem ꝑnitioſam fugere cogaris? ⁋ Lentus in vm. nos ꝓperamus in fuga: tu ociaris in loco amœno: nos exercemur in labore: tu in iocundo ⁊ voluptuoſo cantu. ⁋ Doces ſiluas reſo.

siluas reso.idest doces siluas:vt resonent:idest per reboatum referre tuu3 carmē.Sed de boatu:& quid sit:& quid fiat dicemus paulopost. Resonare autem amaryllida poeticū est:& p figurā dctū.Nā sonare nō transit:sic dicimus currere cursum. ¶ Amaryllis:sunt qui dicant esse nomē mulieris:q̄ Romæ adamauit. ¶ O melibœe:& hic sermo familiaris ē & amicus o do nō vocātis est:sed pene lætātis:q̄ pter spē amicū nihil tale expectās viderit:& distiguit:O melibœe:vt sit salutātis:ac deinde adde. ¶ Deus hæc ocia fecit:vel si iungis & cōtinua sit orō. ¶ O Melibœe deus:nobis hæc ocia fecit. ¶ Erit:o hoīs admirātus magnitudinē bñficij ī se a deo collati. ¶ Hæc ocia:q̄si tā magna ocia:& fatet̄ q̄ ille dixerat:Tu tityre lētus in vmbra.

SER. a ¶ NANQ; erit ille mihi deus:Iteratio ipa exclusit adulationis colorē. b ¶ Semper.i.& post mortē& dū viuit:Alij enim imperatores post mortem in numerū referuntur deorum. Augustus autem templa viuus emeruit.

Nanq;[a] erit ille mihi sempér[b] deus[.] illius aram
Sæpe[c] tener nostris ab ouilibus imbuet Agnus.
Ille meas errare[d] boues (vt cernis) & ipsum
Ludere[e] quæ vellē, calamo[f] pmisit agresti. ME.
Non eqdē[g] inuideo, miror magis, vndiq; totis
Vsq; adéo[h] turbatur[i] agris[.] en ipse Capellas
Protenus[k] æger[l] ago[m], hác etiā vix Tityre duco,
Hic ínter densas Corylos modo nanq; gemellos

culabit. ¶ Ouilibus:ouiū caulis & septj. ¶ Ille meas: Augusti in se beneficia memorat. ¶ Errare:vagari:ac pasci:qa voce ēt sine pastore tutas esse ōndit. ¶ Ludere:id significat versibus scribere:sed nō fere nisi opusculis:q̄lia sunt epigrāmata::& hæc opuscula dñr lusus. ¶ Calamo agre.rustica fistula:rustica.n.hic tractat. ¶ Nō eq.i.suspitionē tollit:quo se tityri ocio nō dolere:sed potius lætati ōndat. ¶ Vsq; adeo:in tm̄. ¶ Turbat̄:turbatio fit. ¶ Protenus: per e scribito.i.a longe:seu longe a finibus. Protenus.n.aduerbiū locale est.i.porro tenus ptinus p i aduerbium est tpale.i.statim auctor ē caper. ¶ Aeger:per id quoq; pathos.i.passio clades:& affectio auget̄. ¶ Hic inter:ordo est: mō nanq; hic inter densas corylos cōnixa ab silice in [illegible] gemellos appositio. — Ludere — Protenus

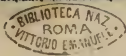
Horatius:Præsenti tibi maturos largimur honores: Iurandasq; tuum per nomē ponimus aras. Sic Lucanus de Nerone:Sed mihi iam numen es. c ¶ Sæpe tener nr̄is ab ouilib⁹ imbuet agn⁹: Imbuere est proprie inchoare & initiare. Nemo autem vnam eandemq; re3 sæpe inchoat. Sed constat sæpe pascua mutare pastores: sicut etiam in georgicis legimus:Itq; pecus longa in deserta sine vllis Hospitijs tantum campi iacet. Vnde necesse est pastores toties aras imbuere:quoties mutauerint pascua:Inuenimus etiam apud [illegible] Imbuere esse non inchoare:sed perfundere & madefacere:fm quod absolutus est sensus:vt sit sæpe pfundet. d ¶ Errare:pasci:vt Mille meæ siculis errant in montibus agnæ. e ¶ Ludere:scribere:vt Carmina qui lusi pastorum. Horatius:Poscimur si quid vacui sub vmbra Lusimus tecum. f ¶ Calamo agresti:rustico stilo:sicut supra Tenui auena. g ¶ Non equidem inuideo:Excusat se ne frequens interrogatio felicitatis alienæ ex inuidia venire videatur:dicit se admirari potius q̄ inuidere. h ¶ Vsq; adeo:intantū. i ¶ Turbatur agris: turbamur sine vlla discretiōe culpæ vel meriti:& inuidiose tempora Augusti carpit latenter.Sane vera lectio est turbatur:vt sit impersonale:quod ad omnes pertinet generaliter. Nam Mantuanorum fuerat communis expulsio.Si enim turbamur legeris:videtur ad paucos referri. k ¶ Protenus: porro tenus: idest longe a finibus: vnde est paulopost: At nos hinc alij sitientes ibimus afros. l ¶ Aeger:& corpore & animo æger dicitur:vt Esto ægrā nulli quondā flexere mariti. m ¶ Ago autem proprie:Nam agi dicuntur pecora.

ANTO. ¶ NANQ;:certe. ¶ Semp:& añ & post mortē. ¶ Imbuet:pfundet:inficiet:madefaciet:ma

Corylus ¶ Corylos:corylus arborē pducens nuces:q̄ auelanæ vel pnestinæ dñr:quas græci pōticas vocant. Dum vna quæq; natio indit his nucibus:nomē ex loco in quo nascunt̄ copiosiores:auctor est Macro.li.iij.sat. ¶ Gemellos:dñr gemini ex vno vtero:& vno die editi: vt Marcellus ait:philosophus do li.vij.de histo.a̅ialium scribit.In gñe certe humano paucos gēinos fuari:si alter mas sit:alter fœmina.

Gemini

CHRI. ¶ OVILIbus:ouiū stabulis.Sic ēt ab eqs eqle:a capra caprile:& a porco porcile. ¶ Ludere:ita significat:vt nō referat̄ nisi ad poetas. Non.n.dicim⁹:aut Ciceronis ludere tusculanas quæstiones:aut Liuiū ludere historia3 romanā:neq; ēt poetas dicim⁹ in oibus ludere: s3 in leuioribus:iocūdioribusq;:Sic & Hora. de se. Poscim⁹ si qd vacui sub vmbra lusim⁹ tecū. Quapp neq; in geor.neq; in æneide ludere dixit:s3 canere:s3 hic & in libello quē culice3 appellat.Ait.n.Lusim⁹ octaui gracili modulāte thalia.Atq; vt araneoli tenue3 formauim⁹ orsum.Lusimus:hæc pp culicis sunt carmina dcā.Ols vt historiæ p ludū ɔsonet ordo capellas q̄ hfit r in vltia syllaba in diminutiuis mutāt r in duplex l ergo a capra capella: a cultro cultellus:ab vmbra vmbella.

Spem [a] gregis, ah [b] silice in nuda cõnixa [c] reliq̃t.
Sæpe malum hoc nobis, si mẽs [d] nõ leua fuisset
De cælo [e] tactas memini prædicere Quercus.
Sed tñ iste Deus qui sit da [f] Tityre nobis. TI.
Vrbem [g], quam dicunt Romã Meliboee putaui
Stult [h] ego huic nr̃æ [i] similem, quò [k] sæpe solem

SER. a SPEM gregis: idest marem & fœminã. Reparatio enim gregis in sexu vtroq; consistit. b Ah silice in nuda: ad hoc pertinet p̃missa dolentis interiectio. Nam solent herbas substernere: vt ipse in geor. dicit: Et multa duram stipula filicumq; manipulis sternere. c Connixa: pro eo quod est enixa. i. partu soluta: nam hiatus causa mutauit præpositione: Sicut Secludite curas pro excludite. d Si mẽs nõ leua fuisset: stulta cõtraria. & sensus hic est: Perdituros nos quandoq; agros res manifesta prædicebat: sed nos mentis imprudentia intelligere nequimus. e De cælo tactas memini prædicere quercus: Mire compositum augurium: Nam quercus in tutela Iouis est: & huius arboris fructu olim homines vescebantur. per quercus ergo agri: per fulmen ira Iouis: per iram Iouis ira Cæsaris: per damnum arborum damnum agrorum figurabatur. Hæc ergo tacta: idest afflata: & leuiter fulminata: vt Cicero: Tactus etiam ille qui hãc vrbem condidit Romulus. Significabat nutu imperatoris posse agros eorũ perire: apud quos fulminatæ sunt arbores: Nam agri causa victus sunt: sicut olim quercus. Quod autem ait tactas ostendit temporale fore damnum quale patiuntur arbores leuiter fulminatæ. & bene prædicere: quasi præloqui & prædiuinare: cum ita manifestum constet esse augurium. f Da: idest dic. Sic contra: Accipe nunc danaum insidias: idest audi. g Vrbem quam dicunt Romam: Quæritur cur de Cæsare interrogatus Romã describat: & aut simplicitate vtitur rustica: vt ordinem narrationis plenum non teneat: sed per lõgas ambages ad interrogata descendat: aut certe quia nullus qui continetur est sine ea re quæ continet: nec potest vlla p̃sona esse sine loco. Vnde necesse habuit interrogatus de Cæsare locum describere: in quo eum viderat. Est autẽ longum hyperbaton: Vrbem quã dicunt Romani: Hic illum vidi iuuenem meliboee. h Stultus ego: idest rusticus: qui nesciui iudicare. i Nostræ: aũt Mantuæ. k Quo: idest ad quam: Nam aduerbiũ posuit pro nomine: vt Genus vnde latinum. i. a quo.

ANTO. SPEM gregis: idest marem & fœminam. Ah silice in nuda: idest sine folijs: & virgultis cum affectu pronunciandum. Cõnixa: partu soluta. Sæpe malum: quod dicit Tityrus non fabula est. nam post Iulij Cæsaris mortes prodigia fuere q̃; plurima: inter q̃ continua fulmina in tẽplis: statuisq;: deciderunt: vt etiam Appi. li. iiij. ostendit: & nos latissime in cõmẽtario secũdæ odes Hora. quẽ iã parauimus & edemus: dictauimus. Si. i. vtinã: est. n. hoc loco optandi aduerbium: vt li. æne. vi. Si nũc se nobis ille aureus arbore ramus: Ostendat &c. Leua. i. aduersa. auctore Nonio. dicit aũt aduersa mẽte futura mala dignoscere necesse. De cælo tactas: quin q; signorum genera obseruabãt augures ex cælo: ex auib: ex tripodibus: ex quadrupedibus: ex diris: auctor est Festus. De cælo tactas: idest fulminatas: quoties enim quercus fulmine tangitur: vt plurimum malum portendit: quod ẽt animaduerti: nam tacta cuiusdã quercu intra annum ille sponsam amisit. illa. n. alteri nupsit: vnde ẽt duo interfecti: pluresq; ẽt carcere affecti sunt. Sæpe sinistra caua: hic versus non o[m]bus textibus inest: plures. n. antiquos vidi: & illum summi pontificis characteribus magnis p̃fecto alienus est: Tñ aduertendum: cornicem videre vnicam mali ominis esse: duas vo ominis boni. q̃d quidem: & legi: & expertus sum pluries. Ipsa adeo est inauspicatæ garrulitatis: vt Pli. scribit. infelicis: quasi auspicijs repugnantibus. Cice. aũt li. i. de diuinatione scribit: coruũ a dextra: a sinistra cornicẽ facere ratum. Da: dic: idem li. v. Da (non indebita posco Regna meis fatis) latio considere teucros. Vrbẽ quã dicunt romã: lõgo interuallo r̃ndet Tityrus ad interrogata: nam cum Melibœus dixisset: Sed tñ iste deus qui sit da tityre nobis: exponit prius Vrbis romæ: amplitudinẽ: inde cãm quare Vrbẽ ipsam adierit. Postea vo illic iuuenem illũ vidisse: cui anno quoq; bis senos dies se dicit sacrificare. Vrbes: vrbis appellatione: ẽt si nomen non adijceretur. Roma tamẽ accipi receptum est: vt Fabius li. vi. edocuit. Huic nr̃æ: Mãtuã intelligit. Quo: ad quã. Vrbs

CHRI. SPEM gregis: Vt malus sit detrimentum q̃; si vterq; eiusdẽ sexus fuisset. De cælo tactas: In æneide o[m]a vaticinãdi genera breuiter cõplexi sumus: inter quæ est aruspicina q̃ fulgura in se continet. nã q̃ fulmine tacta sunt incõmodũ aut calamitatẽ ijs portendũt ad quos pertinent. Quapropter cũ romæ: aut capitolium aut alia loca publica fulmine tacta erant: ad remp. malum spectare putabãt: statimq; aruspices vel ex ipsa etiam Etruria accersebant. Tamen: tandem post longum hunc de fulmine sermonem. Vrbes: locus & ædificia dicimus: vrbem habitatores autem ciuitatem.

Pastores ouium[a] teneros depellere[b] fœtus.
Sic Canibus[c] Catulos similes, sic mr̃ib⁹ Hædos
Noram, sic paruis componere[d] magna solebã.
Verum hæc tm̃ alias intẽr caput extulit vrbes,
Quãtũ lẽta solẽt inter Viburna Cupressi. ME.
Et quæ[e] tanta fuit Romã tibi cã videndi? TI.
Libertas[f], quæ sera[g] tamen respexit inertem
Candidior[h], postq̃ tondenti barba cadebat;

SER. a ¶ OVIVM teneros: periphrasis agnorũ.
b ¶ Depellere.i.a lacte remouere. c ¶ Sic
canibus catulos similes sic matribus hædos:
Norã: sic paruis cõponere magna solebam:
Vult vrbẽ Romã non tm̃ magnitudine: sed
ẽt generẽ differ
re a cæteris ci-
uitatibus: ⁊ esse
velut quendã
alterũ mundũ:
aut quoddã cæ
lũ: in quo Cæsa
rẽ deum vidit.
Qui.n.compa
rat cani catulũ
vel hædum ca
pellæ: magnitu
dinis facit non
generis differentiã. Qui aũt dicit leo maior
est cane: ⁊ generis facit ⁊ magnitudinis diffe
rentiã: sicut nũc de vrbe Roma fecit. Putabã
inquit añ ita Romã cõparandã esse aliis ci-
uitatibus: vt solet hædus capræ cõparari. Nã
q̃uis maior esset: tñ eã ciuitatẽ esse ducebã:
nũc vo probaui eã ẽt genere distare: Nã est se
des deorũ. Hoc aũt eũ dicere ille comprobat
versus: Quantũ lẽta solẽt inter viburna cupsi:
Nã viburnũ breuissimũ est: Cupressus vo ar
bor est maxima. Hoc aũt genus argumẽtatio
nis ⁊ apud Aristotelẽ lectũ est: ⁊ apud Cicero
nẽ. d ¶ Cõponere: cõparare. e ¶ Et q̃ tãta
fuit: Quæ tanta: ad magnũ.n.aliqd nimia ne
cessitas venire cõpellit. Vñ q̃si mirat̃ hoiem
rusticũ Romã videre potuisse. f ¶ Libertas:
amor libertatis: etenim aliter dicit seruus li
bertatẽ cupio: aliter ingenuus: ille.n.carere
vult seruitute: hic habere liberã vitã: p suo.s.
arbitrio agere: Sicut nunc Virgilius sub psō-
na Tityri dicit se amore libertatis Romam
venire cõpulsum: ⁊ itẽ latenter carpit ea tpa:
qbus libertas nõ nisi i vrbe Roma erat. Aut
certe simpliciter intelligimus hoc loco Tity
rũ sicut pastorẽ locutũ. Nã vbiq; eũ Theocri-
tus mercenariũ inducit: Itẽ Vir. Tityre dum
redeo: breuis ẽ via: pasce capellas. g ¶ Quæ
sera tñ respexit inertẽ: desidẽ sese nõ requirẽ-
tẽ. Nã culpat suã inertiã q añ Romã ierit: ⁊
sit vsus puer libertate: qua vti cœpit ꝓuectio
ris ætatis. h ¶ Candidior postq̃ tondenti
barba cadebat: Aut mutatio psonæ: vt quen-
dã rusticũ accipiamus loquentẽ nõ Virgiliũ
p allegoriã. Nã vt diximus. xxviij. annorũ
scripsit Bucolica: aut certe mutãda est distin
ctio. vt sit nõ barba cãdidior: sed libertas. Nã
xxviij. annorũ barbã põt qs mittere: sed nõ
canã: ⁊ bñ cãdidior libertas: vt intelligamus
etiam ante in libertate: sed non in tali fuisse
Virgilium.
ANT. ¶ OVIVM teneros fœtus: idest agnos per
Fœtus. circũlocutionem: quæ periphrasis dicit̃. fœt⁹
dicit̃ quicquid nascitur ex mulieribus vel pe
coribus: ⁊ a foueo verbo descendit: inde etiã
fœtura.i.genitura: quæ pro toto animalium Fœtura
prouentu poni consueuit. ¶ Depellere: a la
cte disiungere. Agni aũt ad quatuor menses
mammis vbi
nati sũt nõ dis-
iunguntur: hæ
di tres porci du
os. auctor est
Varro. ¶ Lẽ-
ta viburna: Vir virgulta
gulta sunt quæ
de radice pullu
lant. Viburna
autem minuta
silua: humilia
virgulta: vt ge-
nistæ ⁊ huiusmodi. ¶ Causa: ea est quæ nos Causa
impingit ad aliquid faciendũ. Ratio autem
qua vtimur in faciendo. Seruius auctor in ar
te. ¶ Libertas: ordo est Libertas quæ sera: ta- Libertas
men candidior.i.clarior ⁊ lucidior respexit
inertẽ: respexit inquã postq̃ barba tondẽti ca
debat: ⁊ tñ venit lõgo post tpe: Cõuenit itẽ ⁊ al
ter ordo sic videlz libertas cãdidior q̃ sera: tñ
respexit inertẽ postq̃ barba tõdenti cadebat:
respexit tñ: ⁊ longo post tpe venit. Est aũt sen
sus Tityrum serius cogitasse adire romã: ⁊
post refectam barbã: ⁊ tñ longe post cogitatũ
⁊ primæ barbæ refectionẽ venisse. ¶ Iner
tẽ: segnem desidem. ¶ Tondẽti.s.mihi: nã
passiue hic dicit̃. sicut Geor. li. iij. Incanaq;
menta cyniphei tondent hirci pro tondent̃:
sm Priscia. li. viij. dicentem: Sunt quædã in
o terminantia: quæ cum sint actiua pro passi-
uis quoq; solent poni: vt lauo tondeo: pro la-
uor: ⁊ tondeor.
¶ VIBVRNVM: species ẽ fruticis. ¶ Li CHRI.
bertas: aliter seruus: aliter ciuis optat liberta
tem. Seruus enim optat a dño manumitti ci
uis q̃rit: vt æquo iure in ciuitate viuatur: vt
libera sint iudicia: ⁊ nemini nisi q sit in magi
stratu sit seruiendum. Est aũt libertas alia na
turalis: alia de iure gentium. Natura.n. hi li-
beri sunt qui cum minus valeãt corporis vi
ribus sapientia ⁊ virtute reliquis præstãt: qui
bus vo prudentia nõ adest: ⁊ sola corporis vi
nitunt̃. ij seruire prudentiori dñr: vt etiam in
politicis ostendit Aristo. De iure vo gentiũ:
hi dicunt̃ serui qui in bello capti vendi pos-
sunt: ⁊ seruire coguntur. Dicitur præterea li-
bertas excellentia: ⁊ magnitudo animi cum
nullo metu coherceri possumus: quin freti
optima conscientia apertis verbis honesta-
ti: æquitatiq;: ⁊ publicæ vtilitati faueamus.
Ergo vt illa superior libertas: aut a fortuna:
aut a natura est: sic hæc a bona mente ⁊ vo-
luntaria proficiscitur: quemadmodum reli-
quæ virtutes.

Respexit tamen, & [a] longo [b] post [c] tẽpore venit.
Postq̃ nos Amaryllis habet, Galátea reliquit,
Nanq; (fatebor enim [d]) dũ me Galátea tenebat,
Nec spes [e] libertatis erat, nec cura peculij [f].
Quáuis multa meis exiret [g] victima septis
Pinguis, & ingratæ [h] premeretur caseus vrbi,
Nõ vnq̃ grauis ære domũ mihi dextra redibat.

SER. a Et longo post tempore venit: Post q̃ nos amaryllis habet galátea reliquit. Iungendũ est hoc totũ: nam duplici ratione tempus ostẽdit: quo eum libertas aspexerit. i. qñ cœpit secare barbã: & relicta Galatea Amaryllydis amore detineri. Allegoricos autẽ hoc dicit: Postea q̃ relicta Mãtua Romã me cõtuli: Nã Galáteam Mãtuam vult esse: Romam amaryllida: & bñ tẽpora quasi rusticus cõputat a barbæ sectione. b Longo post tempore: Aut archaismos est. Antiq enim post: ante: circum & ablatiuo iungebãt: quod hodie facere minime possumus. Aut ut lõgo post vna est pars orõnis: vt sit sensus: Venit tpe longopost: sicut multominus: multomagis: postmodo. Oratius: Postmodo quod mihi obsit clare multumq; locuto. c Et longopost: vt postposita videatur esse præpositio: & in vnitatem coacta. d Fatebor enĩ: hoc per parenthesim dictum est. e Nec spes libertatis erat nec cura peculi: nec sperare poteram libertatem in oppressa ciuitate: nec habere curam patrimonij. f Peculi autem aut antique dixit: quia omne patrimonium apud maiores peculiũ dicebatur a pecoribus: in quibus eorum constabat vniuersa substantia: Vnde etiam pecunia dicta a peculio. Aut certe et hoc ad morsum temporum pertinet: nam modo tantum serui peculium dicimus: vt inuidiose patrimonium suum dixerit peculium: ac si seruus esset: quia se diu apud Mantuam seruisse memorauit. Sane peculi pro peculij per synæresim dictum est. g Exiret victima septis: Septa proprie sunt loca in campo martio inclusa tabulatis: in quibus stans populus romanus suffragia ferre consueuerat. Sed quoniam hæc septa similia sunt ouilibus: duo hæc inuicem pro se ponuntur: vt hoc loco septa pro ouilibus posuit. Item Lucanus econtra: Et miseræ maculauit ouilia romæ. Iuuena. Antiquo quæ proxima surgit ouili. Sane pinguis melius ad victimam q̃ ad caseum refertur. h Ingratæ vrbi: quia cum alimenta ciuitatibus præstentur ex rusticorum labore: in his rustici etiam deridentur a ciuibus: & multa perdunt: & aduectarum rerum precia iniqua suscipiunt.

ANT. Galatea. Galatea: græce per ei diphtõgon galátea scribitur: & cũ t exili: nympha fuit quam Polyphem' adamauit: vt Theocri. scribit ecloga. vi. & Oui. in met. hic vo pro Mantua ponitur allegoricos. Amaryllis vo pro roma: sed de allegoria legito nostrum carmen. Peculi. i. lucri: & parti. Est. n. peculium seruorũ a pecore dictum: sicut & pecunia nobilius: vt Festus ait. Pecunia Victima: ea pprie dr̃ q̃ post victoriã mactatur. Oui. fasto li. i. Victima q̃ cecidit dextra victrice vocatur. Victima Hostibus a domitis hostia nomen habet. Festus tñ vult hostiã dictam ab hostire quod ẽ ferire. Hostia Septis: i. ouilib'. Pinguis: hic sit color. Ingratæ vrbi. Cũ. n. & victimas & caseũ illuc afferret minimum lucri consequebat: quod quidẽ ex magna ingratitudine erat. quo. n. pacto huiuscemodi res vrbani haberent nisi agrestus cura? Aere. i. pecunia: vt puta quadrãtib' vel trientibus: In Cypro prima fuit æris inuẽtio. Aeris inuẽtio Seruius aũt rex primus signauit æs antea rudi vsos romæ Timæus tradit signatũ est nota pecudũ: vnde & pecunia appellata. auctor Pli. lib. xxxiij. & lib. xxxiiij.

CHRI. Galatea: conueniens nomen rusticæ muliebri quasi lactis dea: sunt q credant illa poni pro Lydia quã Mantuæ amauit: vt deinde Romæ amaryllida. Peculi: peculiũ diffinit: Labeo esse id quod seruus dñi permissu separatim a dominicis rationibus habet: Sed & dño peculium esse posse ostẽdit Celsus: & castrense peculium esse quod a parentibus: & cognatis militiæ degentibus dono est datũ vel q̃ filius militiæ acquisiuit: Rusticos ait audisse Celsus qui pecunias sine peculio fragilem esse peculiũ appellantes: quod pñdij cã imponit. Vñ Vlpia. peculium ait dcm̃ quasi pusilla pecunia sit siue: patrimoniũ pusillũ: puto peculiũ esse quicquid nr̃a industria acq̃rit in quacunq; fortuna simus liberi an serui: & id sensisse senes pecuniã sine peculio. i. sine nostro lucro fragilem esse. Victima. i. multi fœtus ad victimam. i. sacrificiũ faciendũ. Victima aũt & hostia dr̃ oẽ animal quod deo imolatur: sed quid inter vtranq; intersit: audi Oui. Ille. n. ait: Victima quæ dextra cecidit victrice vocaf. Hostibus a domitis hostia nomen hẽt. Hinc xp̃iani hostiam eucharistiam nominant qm̃ illa superatus sit nr̃ aduersarius diabolus. Septis: septa loca in quibus pecudes includuntur: qñ retibus septa. i. circundata sint. Sepire. n. circundare est hinc sepes quia illa sepiuntur agri. Item loca inclusa tabulatis in campo martio septa dicebanf. Martia. in septis mamurra diu multumq; vagatus. Deniq; oĩa loca iclusa septa appellarunt. Grauis ære domus mihi. d.

Quia paruum

Quia paruū dabat ꝓcium:⁊ est modus accõmodatus rusticano. F Aere:pecunia. Naꝫ primi nūmi æ͂nei.non aūt aurei ⁊ argenti fuerūt. Oui.de fastis: Aera dabāt olim. Melius nūc nomen in auro est: Victaq́; cõcessit prisca moneta nouæ. Hinc pecuniā debitaꝫ æs alienum dicimus: Aerariū locuꝫ vbi publica asseruant. Primus aūt Ser. Tul. es signauit. Nā antea rudi vtebant. Signatū est nota pecudum: vnde pecunia dicta. Nam argenteus numus primo signatus est anno vrbis quingentesimo.lxxxv.inde.lxij.anno signatus est nummus aureus: q̄d mœsta d.a.u. Significat ꝙ Roma reuocaret deos in auxilium quia non haberet qui eam suo carmine illustraret:quia aberat Vir.

Mirabar q̄d mœsta[e] dĩos amarylli[a] vocares[d]. ME

Cui pendere[b] sua[c] patereris in arbore poma.

Tityrus[f] hinc aberat. ipsæ te Tityre Pinus[g],

Ipsi te Fontes, ipsa hæc Arbusta vocabant.

Quid facerē? neq; seruitio[h] me exire licebat, TI.

Nec tam præsentes alibi cognoscere Diuos,

Hic illum vidi iuuenem[i] Melibœe, quot annis

Bis senos cui nostra dies[k] altaria fumant[l].

Hic mihi responsuꝫ[m] primus[n] dedit; ille petenti

Pascite[o] vt ãte boues pueri, sūmittite tauros. ME

Fortunate[p] senex ergò tua rura manebunt

SER. a: C AMAryl li vocares: vocatiuus græcus est: q̄ breuis est quotiensq́; noīatiuus in is terminatur: vt Amaryllis pieris. Hora. Dulcem q̄ strepitū pieri tẽperas. b Cui pẽdere: i.In cui⁹ honorem. c F Sua poma.i.ipsius arboris poma propria.

d F Quid vocares: hoc Virg. ꝑsonæ ꝯuenit. e F Mœsta amarylli: deest tibi: quæ nemine lætabare poeta. f F Tityrus. Vir. g F Pin⁹.i. roma: Vel Cæsar: fontis poetæ vł senatores: arbusta fruteta.i.scholastici. h F Seruitio: ab seruitio. seruitiū est ꝯditiõis indiciū. i F Iuuenem: Cæsarē dicit Octauianū Augustum. Decreuerat.n. senatus ne q̄s eū pueruꝫ diceret:ne maiestas tanti imperij minueretur. k F Dies.i.principia mẽsium: vel idus oīuꝫ mensiū. l F Fumãt.i.sacrificãt. m F Respõsuꝫ dedit.i. ꝑmisit libere viuere. n F Prim⁹: ẽ.ante quē nullus sit. o F Pascite.i. vt ante eratis in pace pueri: sic modo pascite i pace. p F Fortunate senex: nõ ad ætatē Virgilij refert:sꝫ ad fortunatū futuꝝ ꝑsago vsus ẽ ṽbo.

ANT. C DEOS amarylli: īuocabat deos pro reditu Tityri absentis: ꝑ hanc aūt Roma intelligenda: quā mœstam absente Tityro Melibœus ait: quo amico gratificet. F Poma: arua ipsa ⁊ bona cũcta intelligit. F Pẽdere in

Arbusta sua arbore.i. salua esse. F Arbusta: oīa hæc simpliciter ac rustice intelligẽda sunt. Arbusta aūt loca dñr arboribus vitiferis consita. Seneca epistola.lxxxvij. Illud etiā vidi vitē ex arbusto suo annosaꝫ trāsferri: ⁊ Col. li.iij. de arbustis sic ait: Arbustuꝫ inter q̄dragenos pedes dispositū esse ꝯuenit. Sic.n.⁊ ipsæ arbores ⁊ appositæ vites melius ꝯualescunt: fructumq́; meliorē dabūt. F Quid facerē: apud Galateā intelligit.i. Mantuā. F Tam ꝑsentes: taꝫ ꝓpitios. F Alibi. q̄; .ſ.romæ. F Diuos: ꝑ hos non solū Augustū: sed Asiniū Pollionē ⁊ Varrum: aliosq́; sibi ꝓpitios accipit. F Hic: in vrbe roma. F Illū iuuenē: in fine quoq; ꝑmi voluminis.g. de eodē Augu. inquit. Hūc saltē euerso iuuenes succurrere sæclo: Ne prohibet ⁊c̃. Florus ẽt iuuenē nominat: sic eniꝫ scribit Prīa ciuiliū motuum cā testamẽtum Cæsaris fuit: cuius secũdus hæres Ant. ꝑlatus sibi Octauium Augusti iuuenis

furens: inexpiabile ꝯtra adoptionē acerrimi iuuenis susceꝑat bellū: cuꝫ intra.xviij.ãnos tenerū ⁊ obnoxiuꝫ ⁊ oportunū iniuriæ iuuenem videret. Ci. auteꝫ philippica quarta ait: Laudo laudo vos Quirites: cuꝫ grauissimis aīs ꝑsequimini nomē clarissimi adolescentis: vel pueri potius: sunt enī facta eius īmortalitatis nõ ætatis. Item quinta philippica: Quis po.ro.obtulit hūc diuinū adolescentē? Deus: nõ ab re igit̃ Maro iuuenē appellauit. F Quotãnis: singulis annis: vel ãno quoq;. F Bissenos.d.menses quoq; semel. F Hic: in vrbe ro. F Submittite iugo.s. ad arandū. F Senex: cū senex eris: q̄d aliī Probus inq̃t. F Ergo: q̄a r̃ndit ille pascite: vt añ boues ⁊c̃.

C PENDERE sua po. nā rusticoꝝ est sinere sua poma in arboribus cū alicui seruare volunt. Hic aūt seruat roma poma Tityro ꝓuat sua facta a Vir. celebranda. F Pinus: ꝑ magnis viris q̄a pinus magnæ sunt. F Fõtes: pro eloquẽtibus. Nā recta cõparatione arbusta pro humiliori populo dixit. F Quid facerē? modus loquendi coꝝ quoꝝ ꝯsultatio dubia est. Nā neq; patiebat̃ relinquere galateā.i. Mantuā. Nam cuiq; sua pr̄ia suauissima est. Nec rursus alibi q̄; Romæ taꝫ ꝓñtem fauorē ꝑspiciebat. F Submittite: supmittite: vt sit a subsuꝫ antique ꝓpositiõe: sic alibi: Quantū vere nouo florent se subijcit alnus.i. sursum agit: ergo supmittite tauros.i. date operā: vt tauri saliant vaccas nouā ad fœturam cõparandam: vel submittite.i. sub iuga mittite vt domentur ad agriculturā: ⁊ tunc ponet tauros. pro validioribus iuuencis. F Manebunt: ꝑ manebunt in tuo iure: neq; mutabunt dñm. CHRI

SER. a ¶ ET. TIBI magna satis: ordo est Magna
satis pascua. b ⁋ Quāuis lapis: Idest q̄uis
sit mons & lacus: nā a monte vsq; ad lacum
& inde vsq; ad arborem quandam fuerat ter/
ra donata tuæ possessioni. c ⁋ Obducat: te/
gat: iūco: fæno
limoso flumi/
ne mincij.
d ⁋ Graues: ac/
cusatiuus plu/
ralis quasi gra/
ues. i. grauidas.
s. non enixas.
e ⁋ Hic iter flu
mina: inter Pa
dum & minciū.
f ⁋ Nota: cara.
g ⁋ Fontes sa
cros: quia ob
aquis nymphæ sunt præsidētes. h ⁋ Frigus
opacū: quia æstiuo tēpore sub vmbra fit fri/
gus: opacus. i. auras prosperas: vel Nemore:
opacū aūt vtrū pro opacis locis incertus est
sta p valde frigidū: nā vnū frigus est hyeme:
alterū quo refrigeramur æstate. i ⁋ Ab limi
te: limes est: agri terminus. k ⁋ Sepes: sub/
audi fiet. l ⁋ Hyblæis: hybla vel hyble op/
pidū est Siciliæ: quod nunc Megara dicit: et
posuit speciem pro genere. m ⁋ Depasta flo
rem: depastū florē habens vel cōesta. n ⁋ Sa/
licti: virgulti genus eo q̄ salit & surgit cito. Sa
lictum vbi sunt multæ salices. o ⁋ Sæpe le
ui: hic vocat rusticū ad dulcia quæ sunt in re
bus quibus delectatur. p ⁋ Somnum ini/
re: idest dormire.

Et tibi[a] magna satis, q̄uis[b] lapis omnia nudus
Limosóq; palus obducat[c] pascua iunco,
Non insueta graues[d] tentabunt pabula fœtas,
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex hic inter[e] flumina nota[f],
Et fontes[g] sacros frigus[h] captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite[i] sepes[k]
Hyblæis[l] apibus florem depasta[m] salicti[n]
Sæpe leui[o] somnum[p] suadebit inire susurro.

ANTO. ¶ ET TIBI magna satis: ordo est: & mane/
bunt pascua satis magna tibi: q̄uis obducat
i. circundet oīa nudus lapis: & palus iunco li/
moso. Horū aūt camporū sitū lege etiā I eclo
ga nona ibi. Certe equidem audieram &c.
Ob ⁋ Obducat i. circundet: ob. n. aliqn̄ ponit p
circū: vt etiā Festus ait: vt quū dicimus vrbē
Obses obsideri: aliquādo pro ppter: vt obmerita ob
superatos hostes: vnde obsides pro obfides:
non ob fidē patriæ p̄standam dantur. ⁋ Nō
insueta: ordo est: Pabula insueta: nō tentabūt
graues fœtas. ⁋ Non tentabunt. i. non cor/
rumpent: vel non variabunt lanam agnis in
vtero grauidarū manētibus. ait n. Pli. li. viij.
de arietibus scribens. Et mutatio aquarum
potusq; variat: Id autem Pli. accepisse vide/
tur a Var. is. n. li. ii. de ouibus sic ait. Quādiu
admissura fit: eadem aq̄ vti oportet q̄ cōmu
tatio & lanā facit variam corrumpit & vtex.
Tentari Tentare aūt pro corrūpere. Pli. etiā li. xxiiij.
vtitur ad salicum natura inquiens: Caput tē
tant vini mō. ⁋ Grauis fœ. i. grauidas ouis:
grauis autem adiecit: quoniam fœta dicitur
tam q̄ p̄gnans est q̄; quæ peperit. ⁋ Conta/
gia: scabiem intelligit. Contagium vetat Fe
stus vt vero leges: Gelli. n. li. xij. ait periculū
etiā venenū & contagiū. Seneca quoq; epi/
stola. xiij ingt. Quid est q̄ trepident: q̄ con/
trariū quoq; mei timeant. Contagio etiā et Cōtagio
cōtages inuenit. Iuue. Dedit hanc contagio
labē. Lucre: li.
iiij. Quæ cōta/
ge sua pallori/
bus omnia pin
gunt. Dicit aūt
contagio & ptā/
go morbus qui
polluit quicqd
tangit. Colu. au
tē lib. viij. c. v.
feri. oues fre/
quentius nō vl
lus aliud aīal i/
festari scabie:
essecq; illico occurrendū ne tota p̄genies co/
inquinet: nā cū & alia pecora: tū p̄cipue oues
contagione vexant. ⁋ Inter flumina nota: viburna
padū & Minciū: nam vt etiā Probus asserit:
Mincius p̄terfluit Mantuā. Effluit autē au/
ctore Strabone lib. iiij. a lacu Benaco: qui ex
alpibus oritur. ⁋ Fontes sacros: p̄p naidum
numina sacros fontes appellat. ⁋ Hinc tibi.
q̄ semp: ordo ē: hinc vicino ab limite sepes: q̄
semp depasta. i. depastū habet apibus hybleis
salicti florem sæpe leui susurro suadebit tibi
inire somnū. ⁋ Limite: limes in agris: nūc
terminus nunc viæ transuersæ: auctorē Fe/
stus. ⁋ Hybleis apibus: Doriēses Megaras
condiderūt cum prius hybla vocaretur: vt
Strabo edocet li. vj. de Sicilia loquēs. Mel/
la etiam inter Siciliæ vrbes Hyblam nomi/
nat: Ibi autem mellis optimi copia p̄pterea
hybleas apes appellauit. ⁋ Florem salicti:
Ceras ex omnium arborum: satorūq; flori/
bus confingunt apes excepta Rumice & Ce
nopide herbarum hæc genera. Auctor Pli. li.
xj. Est autem salictum salicum locus & co/
pia. ⁋ Inire: incipere. ⁋ Leui susurro: par/
uo murmure: est autē nomē a sono fictū per
onomatopoeiā. ⁋ Suadebit hortabitur.
¶ LAPIS nudus: a terra exertus: siue q̄ ad/ CHRI.
eo lapidosus sit ager vt terra tecta illis vix
emittat herbā. ⁋ Limoso: qa in limo p̄ueni
re gaudet. ⁋ Frigus opacum: Non hēt latini
verbū quo exprimant vim hyemalē q̄ horre
mus nō sine multa molestia: sed illam volu/
ptuosā refrigerationē q̄ nobis calore æstuā/
tibus per vmbrā & leues auras p̄uenire solet.
Nos aūt habemus: nā primū illud appellam⁹
freddo: hoc vo fm̄ fresco qd̄ nūc voluit ex/
p̄mere: cū dixit: Opacū frigus. ⁋ Ab limite:
Limus latine obliquus ē siue trāsuersus. hinc
Terē. Limis oculis: a limo vo dicitur limes
terminus in agris positus: qa ex obliquo po/
nat: Hinc etiam in foribus limen.

¶ FRONDATOR:

SER. a ℭFRONDATOR:idest rusticus:vel animal quod frondibus vescitur:nã tria genera sunt frondatorũ. Frõdator qui arbores amputa:⁊ de frondibus manipulos facit hyemis tempore animalibus ad pastũ offerendos: ⁊ qui manib⁹ vitium folia auellit:quo ardor solis vuam maturiorem reddat:aut auis q̃ i frondibus habitat:⁊ his vescitur: vel etiã palũbes quæ i frõdibus nidificant. b Ad auras.i.in die.

Hinc alta sub rupe canet frondator[a] ad auras[b].
Nec tamen interea raucæ[c] tua cura Palumbes[d]
Nec gemẽ[e] aeria cessabit Turtur ab Vlmo. TI.
Ante leues ergò pascentur in æthere[f] Cerui,
Et freta[g] destituent[h] nudos in littore Pisces,
Ante pererratis[i] amborum[k] finibus exul[l]
Aut Arari[n] Parth⁹ bibet, aut Germania Tygri,
Quàm nostro illius[m] Labaẽ pectore vult[n]. ME.

c Raucæ.i.βραγχίδας:idest brongidæ: d Palũbes:quas vulgus tetas vocat.⁊ non dicuntur latine:sed multorum auctoritas latinum facit. Cicero i elegia quæ thalemastis scribitur:Iã mare tyrrhenum lõge penitusq̃ palumbes Reliquit. e Gemere:canere. proprie tamẽ dicitur de turture. Turtur ⁊ masculino ⁊ fœminino genere inuenitur:vt hic Aeria turtur cessabit:⁊ Plautus:Tibi ob istos turtures:ab vlmo lignũ est vlmus sub quo,vinea fit. f In æthere cerui:auiũ more:ante cerui volabunt:⁊ pisces sine aqua viuẽt:asserẽ natura mutabit q̃ nos Cæsarẽ possim⁹ obliuisci. g Freta:maria a feruore dicta. h Destituẽt.i.derelinquẽt. i Pererratis: lustraris:vel errore confusis. k Amborũ: idest germanorũ ⁊ parthorum. l Exul.i. parthus ⁊ germanus:quo duce.s.Cæsari germanis ⁊ parthis victis ararim milites germaniæ flumen biberũt. m Illius.i. Augusti Cæsaris:labaẽ respuaẽ ꝓ obliuioni tradaẽ. n Ararim: Arar fluuius est galliæ fluens i flumen Rhodanum. Tigris armeniæ fluui⁹ influens persicum sinum. Itaq; per Tigrim ⁊ Ararim vult diuersa loca iter se significare: dicit prius parthum ex Arare bibiturum: et germanum ex Tigri:q̃ sibi obliuionẽ futurã de non amissi agri Cæsaris beneficio.

ANTO. ℭALTA sub rupe.i.in alta rupe. Frondator:Columella scri.li vij.a kalendis Iulijs in kalẽdas Nouembris tota æstate: ⁊ deinde in autumno boues satiandos fronde. Probaturq̃ maxime inquit. Vlmea post fraxinea ⁊ ab hac populea. Vltima sunt ilignea ⁊ querna ⁊ laurea. Ad auras.i.sublimi voce. Gemere:videtur enim turturis ⁊ palũbius vox gemitus esse potius q̃ cantus. Aeria:non aeria turtur:sed vlmo aeria.i. alta. Ante le.er. Itẽ ad Battorem quoq; dixerat: Dulcia amara prius fient:⁊ mollia dura. Candida nigra oculi cernent:⁊ dextera leua. Migrabunt casus aliena in corpora rerum. Quam

tua de nostris exiret cura medullis: Gaudia semper.n.tua me meminisse licebit. Ergo cum tot voluptatibus frui possim beneficio Cæsaris:anteq̃; eius obliuiscerer omnia naturæ contraria fierent. Ante pererratis:ordo est anteq̃; illius vultus nostro pectore labatur: aut parthus exul bibet araris: aut Germania bibet tigrim ꝑerratis amborum finibus.i. mutatis: vt.s. araris Parthiã adeat. Tigris do germaniam. Exul parthus:parthorũ imperium orientis erat:vt Trogus ait li.xl. Scytharum exules fuerant quod etiam ipsorum vocabulo manifestatur:nam Scythico sermone exules parthi dicunẽ:quare exul ad parthum solũmodo non etiaз ad germaniã referẽ. Ararim:araris:Pli.teste li.iij.c.v. fluuius est in gallia narbonẽsi:⁊ auctore Strabo.li.iij. vbi arar amnis Rhodano cõmiscetur Lugdunũ in colle conditũ est. Labiẽ ꝓterea ex alpibus. Est autẽ vicina galliæ germania:vt ostendemus. Germania:vt scribit Tacit⁹.germania omnis a gallis. Rhetijsq̃ ⁊ Pãnonijs Rheno ⁊ Danubio fluminibus: a sarmatis Dacisq; mutuo metu:aut montibus separatur. Cætera oceanus ambit latos sinus ⁊ insularũ imensa spatia cõplectens. Tygrim:oriẽ Tygris in regione Armeniæ maioris fonte conspicuo in planitie: a celeritate autẽ tygris diciẽ. Ita.n.appellant Medi sagittã:auctor Pli.li.vj. Est præterea Armeniæ iuncta Parthia. Iuue.sat. vj. Instantẽ regi Armeno Parthoq; cometem. Araris Germania

CHRI. ℭRAVCÆ:Raucam vocem dicimus eã quæ non candida solidaq; exit:sed intus magna ex parte versaẽ:hæc aliquãdo offẽdit aures cũ dissona est:⁊ quodãmodo strepit: aliqñ qñ intra fauces continue versaẽ vehemẽter delectat:vt accidit in organis:nam cum voci denegatur liber exitus qm̃ intra fistulas non sine suaui modulatione agitatur:ea vehementer demulcentur aures. Hoc in gutturis longiusculo spatio commode faciunt cygni cum raucos illos appellamus:hinc raucio rausi. Turtur ad auras: Quia clara voce canet. Leues:leuis.i. sine põdere. Oui. Qui quanto est pondere terræ:põdere aquæ leuior tanto est onerosior igne:⁊ per translationem leuia dicuntur quæ nullum momentum rebus afferunt. Itẽ quæ facilia sunt. Itez leues homines q instabiles in ꝓposito ⁊ facile mouenẽ. Leues:igiẽ non qui sint leues

sed q essent & æthera ascenderet: Et in his oībus pferꝭ prima syllaba breuis: qn̄ autē producitur prima syllaba significat politū ⁊ sine pilo: vt sæpe in leui qsissent cornua fronte. Et quia q leuia sunt lubrica esse solent. Dicimus leue.i.lubricū: hinc dicimus leuigare expolire. Vnde dicimus tectoriū leuigatū. ⁋ Ararim: araris ⁊ p syncopā arar proferꝭ ait Pri. hic a monte Vogeso effluit: ⁊ p fines eduorū ac sequanorum leniter fluēs rhodano miscetꝭ. ⁋ Germania: hæc trāsrhenum incipit: hæc gens mores habet gallicis similes. Vñ Strabone teste germani dicti sunt: quasi gallo℞ germani.i.fratres sint. ⁋ Tygris: armeniæ maioris fluui⁹. Vn⁹ est ex illis quatuor: quos xp̄iani ex paradiso delitiarū fluere aiunt: dicitꝭ a velocitate currendi: Tygris.n. sagitta lingua med℞ dicitꝭ. ⁋ Labatꝭ no. pe. vult⁹.i. defluat e mente.i.e memoria nr̄a. Vultus nō incōgrue. Nō solū meminerat faciei Augusti: sed ei⁹ quoq; liberalis ⁊ clemētis lætitiæ: quæ sese ostendebat in facie. Vultus.n. non est facies sed affectus ille vel doloris: vel lætitiæ: vel iræ: vel amoris: aliorū motuū qui apparent in facie. Nunq; ergo mādabit obliuioni liberali affabilis ⁊ clemens lætitia: quā eius vultu deprehendit. Vultus

At nos hinc alij sitienteis[a] ibimus Afros,
Pars Scythiā[b], ⁊ rapidum[c] cretæ veniem[9] Oaxē
Et penitus[d] toto diuisos[e] orbe Britannos.
En[f] vnq;[g] patrios longo post tempore fines,
Pauperis ⁊ tuguri[i] congestum cespite[k] culmen[h],
Post[l] aliquot mea[m] regna vidēs mirabor aristas?

SER. a ℭ SITIENtes ibim⁹ afros: Tropus synecdoche. A b afris enī libyas quæ aq̄ īdiget intelligi vult. b ⁋ Scythiā: regio septētrionalis ē. c ⁋ Et rapidus cretæ veniemus oaxen: hoc est lutulentū: qd rapit cretā. Creta alba terra dicitꝭ. Nā Oaxis fluuius ē mesopotamiæ: q velocitate sua rapiēs albā terrā turbulētus efficitꝭ: vel oaxes fluui⁹ scythiæ: creta.n. nō ē s3 aq̄ Cretei coloris ē. Oaxē tn̄ plisthēnes ait Apollīs et Anchiales filiū: hūc Oaxē in Creta oppidū condidisse q suo noīe nominauit. vt Varro ait: vt Quos magno anchiale partus adducta dolore: ⁊ geminis capiēs Tellurē oaxida palmis scidere dicta. d ⁋ Penitus.i. olno. e ⁋ Diuisos: qa olī3 iūcta fuit orbi terra℞ britānia. Est.n. īsula sita ī oceano septētrionali: ⁊ a poetis alt orbis terrarum dicitꝭ. f ⁋ En: ecce. g ⁋ Vnq;: aliqn̄. En vnq; Virg. alio loco diuidit p īterpositionē: vt īfra ī ipso libro: En erit vnq; ille dies? qd significat vnq; ne aliqn̄. h ⁋ Culmen: eo q culmis tegitꝭ. Hic prisca rusticano℞ ætas habitabat: iō culmina dicta sunt tecta: qa veteres ædificia de culmo cōtegebant.i. paleis e messib⁹. i ⁋ Tuguri a tegēdo dictū. k ⁋ Cespite: terra cū ppria terra euulsa. l ⁋ Post aliquot: post multa tēpora: ⁊ quasi rusticus p aristas numerat annos. m ⁋ Mea regna.i. vbi dominatus sum: vel senē se dicit agros suos recepturum.

multū ī lōgitudinē ⁊ latitudinē patet. Iustinus auctor lij. ⁊ teste Solino amāt plia: ītereptoꝶ cruorē ex vulneribus ipsis bibūt. ⁋ Rapidū cretæ oaxē: Viblus quoq; Oaxē Cretæ fluuiū dicit eē: a quo ⁊ ciuitas Oaxia. Nec absurdū est Oaxē cretæ fluuiū Melibœū intelligere: Est n. sensus q ps ibit in scythiā: pars in Britāniā: pars vo in Cretā: hoc ē aliq ad vltimas orbis partes: qdā ad mediterraneas insulas. Nā vt scribit li. x. Strabo: Creta insula a septētrione ægæo pfunditꝭ pelago simul ⁊ cretico ab austro aūt aphricano alluitꝭ. ⁋ Britānos: finis erat orbis ora Gallici littoris: nisi Britānia īsula nomē pene orbis alteri⁹ mereretꝭ: octingētis ⁊ ampli⁹ milib⁹ passuū lōga porrigitꝭ. Illic nullus anguis: auis rara. gens inhospita ⁊ bellicosa: hæc ⁊ plura Soli. iacet aūt inter septētrionē ⁊ occidētē auctore Pli. lib. iiij. ⁋ En vnq;.i. vnq; ne. Est aūt ordo: vnq; ne lōgo tpe post.s.q; discessi post inq; aliquot aristas videns prios fines: ⁊ culmē paupis tuguri cōgestū cespite mirabor mea regna. Nam pri⁹ opus ē: vt prios fines videat: deinde sua regna. ⁋ Post aliquot aristas.i. segetes: ⁊ sic æstates ob id annos. Est aūt metalepsis figura. ⁋ Tuguri: tuguriū a tegēdo qs̄i tegurinū dr̄ pasto℞ casula. ⁋ Cespite: cespes herba dr̄ cū ppria terra euulsa. Oui. secūdo de amoribus: Gramine⁹ madidā cespes obūbrat humū. ⁋ Culmē.i. sūmū: nā tecta culmis tegebāt: īde tecti summitas culmē dicitur. ⁋ Cōgestum: idest cōpositum.

Oaxis | britānia | Tuguriū | Cespes

ANTO. ℭ AT NOS: ab exilio mouet affect⁹. Est autē figura plepsis.i. præsumptio: fit.n. quū sumitꝭ totū post partes accipiuntꝭ: vt hic. Est.n. ordo At nos hinc alii ibimus afros sitientes: ps ⁊c̄. ⁋ Sitientes afros: ibi.n. multum torrida zona occupat: quare maxima mediterraneæ libyæ pars: ⁊ regio circa oceanum deserta est. Id Stra. docuit li. xvij. ⁋ Scythiā: ea regio est ad septētrionē in orientē porrecta: īcluditꝭ ab vno latere pōto: ab altero mōtibus Ripheis: a tergo Asia: ⁊ phasi flumine:

CHRI. ℭ AT NOS.h.a. deinde cū ībilis illum ex mœrore ad ir.ī cōuocaret: cōcitatius addidit. ⁋ Creta: oppidū est scythiæ. Valeri.n. libro.i.: Quoties paucos ad littoris ictus. Deficiā scythicū metuēs pontūq; cretāq;. ⁋ Oaxē: oaxis fluuius est Mesopotamiæ labēs per regionē quæ ē inter caspiū ⁊ hibericū mare. ⁋ Oaxē: oppidū cretæ īsulæ pditū ab Oaxe filio Apollinis ⁊

linis & Antilenes: vt meminit Plisthenes. ¶ Toto diuisos or. Hic Cæsar oībꝰ terra mariq̄; ca ptis respexit oceanū q̄si hic orbis romanis nō sufficeret aliū cogitauit. Classe igit̄ cōpara ta Britāniā ꝑetit. Est.n. Britānia īsula ī oceano īter septētrionē & oceanū iacēs magno cir cuitu vt alt̄ orbis videat̄. Eius forma teste Stra. triāgula est. & vt refert Pli. Albiō prius voca bat̄ cū Britāniæ appellarent̄ oēs circū adiacētes insulæ. ¶ Pauperis tuguri: īproprie dixit: nā cū duoꝝ generꝫ sit paup: nō recte dī paup tuguriū ſꝫ poeta ꝑ ē hæc licētia. Sic alibi ō paupe regno: & Prop. Sydera sint testes: Tuguriū & teges a tegēdo dr̄. nā ill̄ ꝑter id qd̄ tecti sumꝰ nul lā aliā cōmoditatē assequimur. ¶ Mea regna: Ex affectu q ex ꝑrio solo rus suū regnū appellat. ¶ En vnq̄;: postremo aūt cū iā solo furore ꝑceps ferret̄ in exclamationē prorupit. ¶ Mira bor: nā carētia rei & diuturnū illius desideriū adducet ī admirationē. ¶ Mirabor ergo. i. ꝑcla rā rē putabo id qd̄ dum possidebā nō multi faciebam: qm̄ ipsa copia fastidium affert.

Impius[a] hæc tam culta noualia[b] miles habebit[c]?
Barbarus has segetes? en quód discordia ciues
Perduxit miseros? en quîs cōseuimus agros?
Insere[e] nūc Meliboee Pyros: pône[f] ordine vites.
Ite meæ quondam[g] felix pecus, ite capellæ.
Non ego vos posthac viridi proiectus in antro
Dumosa[h] de rupe procul pendêre[i] videbo.
Carmina[k] nulla canā: nec me pascente capellæ
Florētē Cythisū[l], & Salices carpetis amaras[m]. TI.
Hic tamen hāc mecū poteris requiescere: noctēꝫ
Fronde super viridi, sunt nobis mitia[n] poma,
Castaneæ[o] molles[p], & pressi[q] copia lactis.
Et iam sūma procul villarum culmina fumāt[r].
Maioresq̄;[s] cadunt altis de montibus vmbræ.

SER. a ¶ IMPIVS miles: Iratus Meliboeus impios milites dicit: seu q̄ agrū suum teneant: seu q̄ ciuile gesserit bellū: qui pro Antonio arma portauit: qui bella ciuilia gessit. Hic læsit Virg. Octauianū Augustū: tn̄ secutꝰ ē veritatēꝫ diu miles portādo vincēdo alios. b ¶ Noualia: idest noua rura: quæ per singulos annos renouant̄ ꝑ semina: vel etiāꝫ noualia dr̄ vbi silua tollit̄. c ¶ Habebit: In spe ponit̄. d ¶ En quo discordia: ad quā miseriā. e ¶ Insere: sibimetipsi īperat: & apostrophen facit ad seipsuꝫ dolēdo: vel īuidēdo nō hēre se id qd̄ Tityrus. f ¶ Pone ordīe vites: q̄a q̄drato ordine vites ponunt̄. g ¶ Quōdā felix pecus: qm̄ manebat mihi hæreditas: vel q̄diu ego felix fui aliq̄n in finibus nostris. Hic videt se pastor exclusuꝫ eē: & videt se nō hēre illud quo Tityrus vtit̄. h ¶ Dumosa. i. rigida spinosa. i ¶ Pēdēre: q̄a cū pascuntur spinosa pēdēt. k ¶ Carmina. i. q̄a nō libet rustico canere carēti possessiōe. l ¶ Cythisuꝫ: genꝰ fruticis: ē herba q̄ nascit̄ inter cāpos et siluas ī cytiza ciuitate. m ¶ Amaras: hoībꝰ nō capris: nā capꝛis dulces sūt. n ¶ Mitia: matura: q̄ nō remordēt cū mordent̄. o ¶ Castaneæ molles. i. maturæ: vel malæ antiqores. p ¶ Molles: maturæ. q ¶ Et pressi: emulcti: aut ī caseū coacti. r ¶ Fumāt. i. ad vesꝑerū cœna ꝑparāda. s ¶ Maiores cadūt: duplicā tur: q̄a dū duplicant̄ vmbræ: & sol decedens crescentes duplicat vmbras: nox imminet.

ANT. ¶ NOVALIA: hæ nouales & hæc noualia dicimꝰ. Nouale aūt ē qd̄ alternis annis serit̄: vt Pli. li. xviij. & li. xvij. dixerat: Tamē ē ī noualibꝰ cæsa vetē silua. Var. aūt li. j. sic ait: Noua lis vbi satū fuit anteq̄; secūda rōne renouet̄. ¶ Barbarus has: Barbari sēꝑ interrogatione quādā et affectu id legitur. Barbarus aūt. i. seruus & īmitis: vel quia Barbaris etiā nō solū latinis veterāis agri distributi sūt. Barbari dicebant̄ antiquitus oēs gētes: exceptis græcis & latinis: auctor est Festus. Strabo autem li. xliij. sic: Sed ego arbitror ab initio cōficto nomīe eos barbaros appellatos: qui difficulter aspere ac dure loquerent̄: vt blesos balbosq̄; dicimus. Omnes itaq̄; qui crasse loquunt̄: barbari dicunt̄: quales sunt nationes omnes præter Græcos: hæc ille. ¶ Segetes: seges est frumenti fructus auctoritate. M. hic Maro primo Geor. Hic segetes: illic veniunt fœlicius vuæ. Dicit̄ seges a satu. i. semine: vt Var. placet. ¶ Discordia: bellorū ciuiliū. s. Salustius autem in Iugurthino inquit: Concordia paruæ res crescunt: discordia maxime dilabuntur. ¶ Insere: nunc seipsum arguit præteritæ curæ & diligentiæ. ¶ Pone or. vi. secundo quoq̄; g. de vitibus ait indulge ordinibus nec setius omnis inunguem Arboribus positis secto via limite quadret. ¶ Pecus: de hoc late lib. j. ge. ¶ Dumosa: idest frondosa: vt Festus ait. ¶ Pendere vi. id sumptum est a Theocriti prima ecloga. Ait enim ibi Thyrsis de Daphnide: Non ego dumosas frōdentesq̄; amplius oras: Non ego dulce nemus montes saltusq̄; videbo. ¶ Pendēre: pēdendo pasci. ¶ Florentem cy. cythisus frutex est & ouiū pabulū: nec ex alio pabulo lactis maior copia aut melior. Inuentus hic frutex in cythiso insula inde translatus est in omnes cycladas mox in vrbes græcas.

Barbari

Seges

Discordia

Cōcordia

Pli.ancto: li. xiij.p̄hus aūt li.iij.de aīalibus:scribit etiā φ cytisus lac auget: & dum floret inco modius est. viit.n.tantisper atq; extinguit. ☞ Hic ta. affectus Tityrus amici clade illum ad equitē apud se allicit. ☞ Sunt nobis mi.po.S yllepsis figura est: quæ dici pōt conceptio.fit au tem qñ singularis dictio plu. ver.reddit aut plura.dictio singula:verbo adiungit: vt hoc loco & ibi:Hic illius arma. Hic currus fuit:de hac alibi latius. ☞ Poma:πῶμα græce: latine po tio vel poculū. Vnde apte Marcus Var. ait:Poma φ potu indigeāt dicta esse possunt. ☞ Ca staneæ.m.i.recentes & nouæ au.p̄di. ☞ Pressi lactis:in casei massam redacti pōt & mulcti ex poni. ☞ Fumant:vesperi.n.cænę paranť. ☞ Maioresq; cadūt:occi.solis:periphrasis.

CHRI. ☙ IMPIVS:nā militus est occisione facere:p̄das abigere:hoīes in captiuitatē ducere:impu beres in parentū p̄spectu occidere:aut constuprare ferro & igni oīa populari. Luca. Nulla fi des:pietasq; viris q castra sequunť. Venalesq; manus ibi fas vbi maxima merces. ☞ Impius hæc:hic quæ demū p̄citata ac pathetica oīone vtitur & a̅hibet interrogationē & dissolutū : quæ qdem animi sunt ex ira æstuātis & vocat milites īpios & barbaros:qa barbarica vtanť crudelitate. Post hæc vo labores suos irritos dolet & pene se stultitiæ arguit. Neq; caret com miseratione q̄ ad muta sermonē p̄uertat: vt Turnus æquum alloqtur Rebe diu res si q̄ diu mortalibus vlla est vixi. ☞ Has. q.d.tā pulchras. Nihil aūt ista oīone p̄turbatius eē potuit. Nā cum a principio tanq; ex mœrore p̄fectus & ex cōparatione Tityri suas infelicitates di

Cythi // sus ligentius aduerteret:cū suspitio cœpit. ☞ Cytisus frutex est cytisus ab Antinomacho miris laudibus p̄dicatus pabulo olum. A ridus vo etiā suuj illo per q̄; modicū pinguescunt q̄drū pedia ita vt lumēta ordeū sp̄nant. Ex nullo aīo pabulo lactis maior copia aut melior oībus pecoꝝ morbis medeť: nutricibus indefectū lactis aridum & aq̄ decoctū potui cum vino dať & firmiores:celsioresq; īfantes fiunt. ☞ Viride:etias gallinis dāt: aut si aruerit madefactum dant. Plāt æ cubitales p̄ferunť scrobe pedali demetiť: verno æqnoctio cū florere desinit vel pueri:vel anus vilissima opa. ☞ Hic ta.i.q̄juis tot vrgeāt incōmodus tū poteris mecū reqe scere. ☞ Frōde:accōmodatum dat statum pastori. Nam cum pernoctent apud greges: stra tum sibi ex frondibus & ramis ita altum construunt: vt si pluat aqua sublabatur : neq; elban tium corpora tangant. ☞ Pressi:vel emuncti:& p̄ssis vberibus:vel pressi in caseum premen do consolidati. ☞ Castaneæ:de his in sequentibus dicemus.

SER. Formosus pastor Corydon. Corydonis in perso na Virgilius in telligitur: Cæ sar Alexis in p̄sona īducitur.

ECLOGA SECVNDA ALEXIS.

ORMOSVM[a] pastor Corydon ar debat[b] Alexin[c], Delitias domini, nec quid[d] speraret habebat.

☙ FORMOSVM pastor co. Corydō ar. aie.&c. Hæc quidem eclo // ga formata est a tertia potissi mum Theocri ti. Ibi vo ama ryllis: hic aie xis amatur:qe quid autem inde sumpserit Maro passim pa tebit. ☞ Corydon: id nomen a Theocrid eclo.iiij.poeta sumpsit:cui Battus ait: Sic tibi contingat. Cor.charissime quicqd Exoptas votisq; tuis sic Iuppiter adsit. Hic tū p̄ Virg. sumit adamauit.n. vt aiunt. Cebetem & Ale xandrū:quem hic Alexim appellat. donatus sibi ab Asinio Pollione: vtrūq; eruditū dimi sit:nam Alex.grā. Cebetem vo & poetā Apu. oīone prima apologiæ fecait. Quāto mode stius tandem. Ma.p.q itldes: vt ego pueros amici sui Pollionis bucoli.ludrico laudans: & abstinens nosum: esse qdem Cor. puerū vo Ale. vocat hæc ille q̄re non recte quidem per Alex. Aug. accipit: vt qdam volunt. Pollio aūt orator fuit: & consularis : q de Dalmatis triumphauit. lxxx. suæ ætatis anno in villa Tusculana obijt: Euse. scribit. Alex. dr̄ alexis ab a q̄d est sine & lexis dictio: q̄si sine dilectio ne seu respōsione. Dn̄i.i. Asini Pollionis.

ANT. Corydō / Polliōe

b ☞ Ardebat: impatienter diligebat. c ☞ Alexin:quē dicunt Alexandrum:fuit seruus Asinij Pollionis:quem Virgilius rogatus ad prandiū cuꝫ vidisset in ministerio oīum pulcherrimus dilexit:eumq; dono accepit. Cæsarem qdaꝫ acceperunt formosū in operibus & gloria. Alij puerum Cæsaris:quē si quis laudasset gratam rem Cæsari fecisset. Nam Virgilius dicit in pueros habuisse amorem. nec enim turpiter eum diligebat. Alij Corydonem Asinij Pollionis puerū adamatū a Virgilio ferunt:eūq; ei a dōno datum. Corydon a Virgilio ficto noīe nūcupari ex eo gñe auis: quæ corydalis dr̄ dulce canens. Alexin vo puerum: quasi sine responsione ac superbum. Hunc autem dilectum fuisse Pollionis: & Virgilium gratum se futurum existimasse si eum laudaret: cuius forma Pollio delectabatur q eo tēpore trans padanam Italiæ parteꝫ tenebat: & agris præerat diuidēdis. Delitias dn̄i hoc est q suo dn̄o Cæsari vel pollioni in delitijs erat. d ☞ Nec qd speraret.i. nec spem potiendi habebat.

CHRI. ☙ FORMOSVM.p.& si p allegoriam Vir. sub Cor. persona quæri possit. φ Aug. quem per ale.

per ale. notet præces ſuas contemnat. ¶ Deli. delitiæ dicuntur illa quæ propter voluptatē iocunditatemq; quæ inde nobis prouenit præponimus: non autem propter vtilitatem aut dignitatem in ſingulari autem delitia tigni ſpecies eſt ne quid ſemper; quaſi affirmat illud te: vt quando minus ſpei adeſſet tanto magis amaret.

SER. a ¶ TANTŪ: tantummodo. b ¶ Aſſidue. i. ſæpius. c ¶ Incondita: incōpoſita: ſubito dicta agreſtia: vel inſanæ mētis dicta verba: vel Incondita: ideſt inconſcripta: vt Saluſti' in Iugurthino: At illi quibus vires aderant

Tantū[a] iter denſas vmbroſa cacumina Fagos
Aſſidue[b] veniebat; ibi hæc incondita[c] ſolus
Montibus[d], & ſiluis ſtudio iactabat[e] inani[f].
O crudelis[g] Alexi[h] nihil mea carmina curas.
Nil noſtri miſerere mori[i] me deniq; cogis.
Nunc etiam Pecudes vmbras, & frigora[k] captant,
Nunc virides etiam occultāt ſpineta Lacertos[m].
Theſtylis[n] & rapido[q] feſſis[o] meſſoribus æſtu[l]
Allia[p], Serpillumq; herbas contundit olenteis.

tate occupatio: vt philoſophiæ geometriæ literarū: vbi Victorinus ēt ſic: Studiū eſt animi cōſenſus ad aliqd. ¶ O crudelis: o doloris īteriectio ē hoc loco potius q̄ vocandi aduerbium: quod ſequentia indicāt. Nihil mea

ruere cūcti ad portas: ſcōditi tēdere. d ¶ Mōtibus: q amorem ei præſtabant. e ¶ Iactabat: ideſt fundebat incaſſum. f ¶ Inani: præ amore nihil ſibi procurans: ſed in abſentem iuuenem loquebatur. g ¶ Crudelis: inexorabilis: qui non flecteris meo amore: nec te potiundum præbes. Vel allegoricos crudelis Cæſar qui non flecteris meis ſcriptis & non das ereptos agros. h ¶ Alexi: ideſt Cæſar. i ¶ Mori: pro contemptu. k ¶ Frigora: ideſt aprica loca. l ¶ Aeſtu: æſtiua. m ¶ Lacertos: genus ſerpentis. n ¶ Theſtylis nomen ruſticæ mulieris: quæ meſſoribus æſtu fatigatis diuerſa genera herbarum contundēs pulmentarium his parat: Vel concubina Corydonis: Vel Theſtylis: ideſt fictilis ruſticum nomen: vt ab eo q̄ ponat cibum ruſticis. o ¶ Feſſis: vel labore vel æſtu. Vel feſſis: ideſt feruentibus vehementi ardore fatigatis: vel laboris inſtantia. p ¶ Allia ſerpillumq;: herbas calidas quæ æſtum repellunt. Nā vt etiā Plinius dicit in naturali hiſtoria: Omnis medicina aut a contrario aut a ſimili quæritur: Vnde etiam calor poteſt aut frigore: aut alio calore depelli. Hinc eſt quod in vltima ecloga: cum amator remedium quærat ardori: dicit ſe iturum ad ſcythiam aut ad æthiopiam: vt Aethiopum verſemus oues ſub ſidere cancri: quarum regionum altera eſt frigidiſſima: altera feruens calore. Sane ſerpillus herba ē quæ in græco aſpirationem habet: quas græci ἕρπυλλον dicunt. In multis enim nominibus: quæ in græco aſpirationem habēt: nos pro aſpiratione ſ ponimus: Inde eſt q̄ pro herpillo ſerpillum: pro ἕξ ſex: pro ἑπτά ſeptem. q ¶ Rapido æſtu: vehementi feruēti. o ¶ Feſſis autem vel æſtu vel labore.

ANTO. ¶ INCONDITA: inculta. ¶ Studio inani: occupatione inutili: & vana. Ci. n. li. i. rhet. ſic ait. Studium eſt animi aſſidua: & vehemens: ad aliquam rem applicata magna cum volū
Studiū

carmina curas. Theocri. in. iij. ecloga: Non amarylli audis: non vox hæc fertur ad aures Moeſta tuas. ¶ Nil noſtri miſerere: In tertia quoq; Theocrit': At tibi nulla mei virgo ſiat cura doloris. ¶ Mori me deniq; cogis. Theocritus ait in vltima: Poſtq̄; difficilis nunq̄; miſerat amicum Ille meum miſeroq; mori ſed cogit amore. ¶ Nunc etiā. p. arguit amoris furore vexari: nam cum cæteri omnes: & animalia bruta quieſcant ſolus ipſe vagatur ſub ſole ardenti. ¶ Nunc virides etiam: Theocritus in vltima inqt. Quo nunc chare die nitido flagrantibus auris Tendit iter virides rapido ſpineta lacerta Symichida ſb ſole tegunt felicibus vmbris: ac etiā obſcœna volucres nunc frigus opacum Et molles altis captant in montibus vmbras. ¶ The ſtylis: ruſtica mulier: ſed veneficæ nomen in ſecunda Theocriti eclo. de qua quidem ſic ille: Nāq; potes: vt nempe facis peiora venena. Quam circe latio: medæa vel īproba colchis. ¶ Allia: allium antiqui: & inſanientib' dabant crudum: vt ſcri. Pli. lib. xx. & Galeni auctoritate eſt allium tyriaca ruſticorū. ¶ Serpillum: id putant a ſerpeno dictū: quod in ſylueſtri euenit in petris maxime: ſatiuum non ſerpit capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cū roſaceo. Itē phreneticis auctor Pli. li. xx.
Theſtylis — Tyriaca Ruſticorum — Serpillū

CHRI. ¶ MONTIBVS. q. d. cū alibi cōqueri nō liceret conquerebat apud mō. & ſyl. qui enim amantes re amata potiri nequeunt a mœrore facile in ſolitudinē adducunt. eſt enim ſtudiū vehemens animi applicatio ad aliquam rem peragendā. Ergo ſtudio inani: qa aīum ad eam rē applicauerat ſed fruſtra: inde dicimus ſtudiū amorem ac fauorē quia i vtraq; re eſt vehemēs applicatio animi. ¶ O cru. al. Pathetica orō: & amāti accommodata: vt ad abſentem vertat ſermonē: & crudelē dicat quod in amore nō correſpōdet. ¶ Nil. n. m.

Repetitione & dissolutū: vnde maior est vehementia sermoni. ꝑ Mori.m.d.c. Magnā probat esse crudelitatem cum ad mortē deducat. ꝑ Nūc.u.Quāto amore afficiat: ꝓbat quoniam quo tēpore & lacerti qui sua natura frigidi sunt: & messores q assueti sint caloribus ferre æstū nō possunt: ipse cogatur in sole ardentissimo: & quē solæ cicadæ pferāt illius fugitiui vestigia inquirere. ꝑ Vmbras.&.f.i. vmbrosa frigora: ad q̄ in calore nos recipimus. ꝑ Spineta: loca spinis densa: vt dicimus a q̄rcubus querceta: a pinu pineta: ab æsculis æsculeta: & sic in multis alijs: a salicibus vero & rosis & violis: potius salicta rosaria & violaria dicimus. Spinetū

At mecum[a] raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta Cicadis.
Nón ne fuit satius tristis[b] Amaryllidis iras
Atq3 superba[c] pati fastidia? nón ne[d] Menalcam?
Quamuis ille niger, q̄uis tu candidus esses.
O formose[e] puer, nimium ne crede[f] colori.
Alba[g] ligustra cadunt, Vacinia nigra leguntur.

SER. a ℭ AT Mecū raucis tua dum vestigia lustro Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis: Ad si per.d.fuerit: erit hyperbaton: vt sit dū tua lustro vestigia: ad me arbusta resonant cum raucis cicadis: Sed melius est vt at cōiunctio sit: & ita intelligamus: Thestylis herbas tritas messoribus parat: verū mecum resonant arbusta cum raucis cicadis. b ꝑ Tristis Amaryllidis: bene addit tristes (Plerūq; enim: vt ait Terentius: Amantium iræ amoris: redintegratio est) vt veram iram ostenderet: non fictam illam quæ aliquid gratiæ habere consueuit. Vnde Oratius: Vrit grata proteruitas. c ꝑ Superba fastidia: ex fastidio enim venit omnis superbia. d ꝑ Nón ne Menalcam? Tres dicitur amasse Virgilius: Alexandrum quem donauit ei Pollio: & Cebetem puerum cum Leria puella: quos a Mecœnate dicitur accepisse: vnde volunt quidam per Amaryllida Leriam: per Menalcam Cebetem intelligi. e ꝑ O formose puer: bene dicit Donatus suspendendum o: & sic dicendum: Formose puer: vt intelligamus per iram eū aliud voluisse dicere: sed in hæc verba ne Alexin offenderet amoris necessitate compulsum: f ꝑ Ne crede: ne confide. Salustius: Virtuti satis credebant: idest confidebant. g ꝑ Alba ligustra cadunt: & rustice: & amatorie ex floribus facit comparationes. Ligustrum autem flos est candidissimus: sed vilissimus. Vacinia vero sunt violæ: quas purpurei coloris esse manifestum est.

ANTO. ℭ AT MECVM: Ordo ē at dū vestigia tua lustro sub sole ardenti arbusta mecum resonant cicadis raucis.i. ꝓpter cicadas vel cum cicadis. ꝑ Cicadis: cicadæ oleas maxime amant: vt minus vmbrosas loca.n. frigidiora aspernantur. quāobrē in opacis nemorib' esse nequeūt: Ari.id scri.li.v. de aīa. plura ēt Pli.li.xj.& Stra.li.vj. Cl. The. item in vltima ait: Hic etiā graciles rapido sub sole cicadæ Vocibus assiduis crepitabant æstibus aptæ. ꝑ Nóne fuit satius: ꝙ amaryllida ꝓpter alex. reliq̄rit sese arguit. ꝑ Satius: melius. ꝑ Superba fa. Fastus īest pulchris: sequiturq; supbia

formā. Irrisus vultu despicit illa suo. Ouid.i fastis Menalcā: rustici pueri nomē. ꝑ O formose: pōt hic esse vocādi aduerbiū: sed melius doloris interiectio. ꝑ Crede: cōfide. ꝑ Ligustra: ligustrū arboris genus est: ait.n.Pli.li. xvj.ca.xxxj. ligustra tesseris vtilissima. Item Vacinia Italiæ in aucupijs sata. galliæ vero etiā purpurea tingendi cā seruoꝝ vestes. Intelligi pōt igiē ligustrū albos flores ꝓducere nulli rei idoneos. Vacinia ꝟo nigros seu purpureos q ad tingendas vestes leguntur. Item quoq; li.xxiiij. inqt sic: Ligustrū eadē arbor ē: q ī oriēte cyperos: suos ī europa vsus habet. ligustrū Vacinia

ℭ CICADIS: cicadarum duo sunt genera: Minores q̄ primæ ꝓueniunt: & nouissimæ peunt: suntq; mutæ quæ canunt vocant achetæ: & q̄ minores ex iis dicunt tettigometræ. Nullæ tñ canūt nisi mares: gentes oriētales: & ēt parthi q̄uis opulenti illis vescunt: vnū hoc ex iis q viuunt sine ore est ꝓ eo quidam aculea tū linguis simile: & hoc in pectore quo rore lābunt pectus ipsum fistulosum: Hoc q̄ canunt rore tm̄ viuunt in ventre nll est. Nullū hn̄t ad excrementa corporis foramen: in agro rhegino silēt oēs. Vltra flumen ī locris canūt hæc Pli. ait Stra. Cū flu.alex. rheginus agrū a locrēsi diuidat q per vallē ꝓfundā cursū habet cicadæ q̄ in locroꝝ ripa versant canoræ sunt q̄ in rhegio & mutæ: nā a locrensi agro ripa est aprica: q̄ illarū alas aridas: & corneas reddit: vn̄ apte stridor emittit. In rhegino aūt multa vmbra efficit cicadas ita roscidas: vt allarū pelliculas minime pādant: Est apud Locros: Eunōi citharedi statua q̄ insidentē cythare cicadā habet. Nam cū hic cum Aristone rhegino in pythiorū certamine de musica certaret: & īter certandū chorda vna fracta defecisset cicada supuolās astitit: & supplemēta vocis fecit. Aristoteles in li. de aīali. refert in cephalenia īsula flumē eē cuius altera ripa cicadarum copiā habet: altera olno nullā. So. aūt tradidit graniū hulus silētij cām scripsisse ꝙ cū obmurmurarēt illi Her. qescēti iussit deus ne streperēt: itaq; cœptū ex eo silētiū ꝑmanet. ꝑ Lustro: oculis cūcta lustrando circūspicio. CHRI.

:do circũſpiciõ. ¶ Triſtis:ꝓ triſtes:ab effectu q̃ mihi triſtitiã afferunt. ¶ Superba faſtidia: quia ex ſuperbia me faſtidit. ¶ Colori pulchritudini:Eſt enĩ pulchritudo recta ꝓportio mẽbroꝝ decẽti colore ſupinfuſa:admonet igitur ne formæ confidat quoniam res illa caduca & momentanea eſt:Nam vt ait Sal.dignitas formæ aut morbo aut ætate defloreſcit. ¶ Liguſtra.Pli.ſic ſcribit:Non niſi in aquoſis proueniunt ſalices alni populi:Siler: liguſtra teſſeris vtiliſſima.Item vacinia italiæ in aucupijs ſata:galliæ vero etiam tingendi cauſa ad ſeruorum veſtes.Columella in hortis ſic ait de liguſtro.Et nigro permixta liguſtro balſama. In quo loco videtur ꝓ herba poni liguſtrũ:quod etiã tenẽt medici:apud quos liguſtrũ herba eſt q violabilis maior dicit̃:q ꝑ ſepes:& macerias ſerpit.Vel vt alijs placet herba eſt quæ dr̃ caprifoliũ:alio loco idẽ Pli.ait.Liguſtrum eadẽ arbor eſt cuius acini cõtra phthyriaſim ſunt efficaciſſimi.Ergo & herba & arbor erit:vt de loto:& de nonnullis alijs videmus.

Deſpectus tibi ſum, nec quis ſim quæris Alexi,
Quàm[a] diues pecoris niuei, quàꝫ lactis abũdãs.
Mille[b] meæ ſiculis errant[c] in montibus Agnæ.
Lac[d] mihi non æſtate nouum, non frigore deſit.

SER. a ¶ QVAM diues pecoris niuei: Tria ſũt quibus amatores poſſunt placere: diuitijs: pulchritudine: cantilena: quibus omnibus ſe valere cõmemorat. Et multi ſcdm Homerũ qui ait:καὶ γάλα λευκὸν legunt:niuei q̃ lactis:ſed melius eſt q̃ diues pecoris niuei. Nam candidæ oues in ingenti ſunt precio. Vnde in georgicis legimus: Continuoq; greges villis lege mollib' albos. Item alibi: Munere ſi niueo lanæ ſi credere dignum eſt. b ¶ Mille meæ ſiculis errant in montibus agnæ. Theocritus.
ἀλλ' οὗτος τοιοῦτος ἐὼν βότα χίλια βόσκω.
c ¶ Errant autem:cum ſecuritate paſcũtur: & quod ait agnas:& a ſexu & ab ætate laudauit.nam ex fœmineo ſexu in pecoribus copioſior poſſeſſio prouenit. d ¶ Lac mihi nõ æſtate nouũ:non frigore deſit:multo melius q̃ Theocrit'. Ille.n.ait:τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει οὔτ' ἐν ὀπώρῃ οὐ χειμῶνος ἄκρῳ. Sed caſeus ſeruari põt:nõ miruꝫ eſt ſi quouis tẽpore quis habeat caſeuꝫ. Hoc vero laudabile eſt ſi quis habeat lac nouum i.coloſtrũ:quod neutri generis eſt:nã fœminini eſſe penitus non põt.Sane hũc verſum male diſtinguens virgiliomaſtix vituperat Lac mihi non æſtate nouũ:non frigore:deſit: ideſt ſemper mihi deeſt.

ANTO. ¶ DESPECTVS tibi ſum: Tertia ecloga Theocritus ſcribit: Cara amarylli animo ſemper gratiſſimo noſtro Cur miſerum viridi latitans formoſa ſub antro Me fugis & vocitas tu me non amplius vnquã. Nimirum tibi deſpectus ſum meque peroſa es. ¶ Nec quis ſim:legendum eſt qui non quis. ¶ Quã diues:a tribus ſe laudat:diuitijs: cantu: forma.his enim rebus poteſt allici amor. ¶ Pecoris niuei:color enim albus:vt etiam ſcribit Columella lib.viij.tum optimus eſt:tuꝫ etiam vtiliſſimus:quod ex eo plurimi fiunt. ¶ Lac mihi non æſtate nouum:indicat ſuas oues optimas eſſe adeo quod nec æſtate nec hyeme corrugantur. Nam inquit columella libro.viij.Id pecus frigoris impatientiſſimus eſt:nec minus æſtui vaporis. ¶ Lac nouum: ideſt recens:intelligit enim illud de quo Varro libro.ij.ſic ait:A mulgendo atq; ortu optimum eſt:id quod neq; longe abeſt a mulſa:neqꝫ a partu continuo eſt ſumptum.Id autem dixit propter Coloſtraꝫ quæ mala eſt:de qua quidem Columella libro.viij.ſic ait:Agnus auteꝫ quum eſt editus erigi dicitur:atq; vberibus admoueri tũ eius deductum os:preſſis humectare papillis: vt condiſcat maternum trahere alimentum:ſꝫ priuſquaꝫ hoc fiat exiguum emulgenduꝫ eſt: ꝙ paſtores coloſtram vocant:ea niſi aliquatenus emittitur:nocet agno. Deſit ita legendum eſt:non deſit per ſ ſed per f deſit.

CARI. ¶ DESPECTVS tibi ſum:Iuſtiſſima querela quod antea deſpiciat q̃ qui ſit quæſiuerit:ꝙ recti eſt:ſed animi iã perturbati. ¶ Diues:Et genitiuo iungitur:vt hic:& ablatiuo. Hora. Diues agris diues poſitis in fœnere numis. ¶ Pecoris: Quicquid humana effigie caret dicimus pecus: pecudem vero de inſectis dicere non videmur:Cum dicimus beſtia crudelitatem videmur exprimere:Cum vero beluas magnitudinem:& quaſi monſtruoſitatem.Feras opponimus cicuribus. ¶ Mille.ſ.n.fuit apud Priſcos.Varro.in.xviij.humanarum:ad Romuli initiũ plus mille:& centũ annorum eſt. Itẽ Cicero Milone in quo fundo illius inſanas ſubſtructiones mille hominuꝫ verſabatur. ¶ Lac nouũ.i.recens:& nup emunctũ:& quod nõ ſit iã coagulatũ:& ſale conditũ:Non autem intellexit nouũ.i.primum illud quod a fœtu ꝓuenit:quã coloſtrã in fœminino genere dixit Plautus Me a coloſtra meus melliculus caſeus.Et Columella ait de lacte ſcribens: Exiguuꝫ emulgendum eſt quod paſtores coloſtrã vocant.Et niſi aliquatenus emittitur nocet agno. Ergo non lac nouum eſt coloſtrum:ſed vt Pli.ait. Spongioſa denſitas lactis a partu. Lac igit̃ conueniens cibus eſt infanti qa eſt ſiſe mẽſtruo ſanguini:que i vſu a

nutritus est. Lac habentium dentes in vtraq; maxilla non coagulantur: nisi forte lixetur: et durescat: quia subtile nimium & tenue. In alio coagulatur pinguedo ex frigido. Subtile dulcius est: Cameli tenuissimum: deinde equæ: postremo asinæ: & ideo consumptis datur: vt eos humefaciat. Lac quod est statim post partum: & colostrum vocatur: nihil valet: quia ē purgamentum matricis. Quod autem nimis remotum est a partu nimis est tenue: quia nobilius descendit ad matricem in libidinem quæ desiderat conceptus: & sanguis menstruus descendit ad vias consuetas: vnde lac frequentius coeuntium deterius est: quia pars illa nobilior quæ esset itura ad mamillas per coitum defluit. Substātia lactis: triplex: est caseus: serum quod aquosius est: & butirum quod vnctuosius.

Canto quæ solitus si quando armenta vocabat
Amphion[a] Dircæus in actæo Aracyntho.
Nec sum[b] adeo informis: nuper me i littore[c] vidi
Cū placidū ventis staret mare, nō ego Daphnim

SER. a ℂ AMPHION dircæus in actæo aracyntho: Amphion & Zetus fratres fuerunt ex Ioue & Antiopa: sed Zetus rusticus fuit: Amphion vero musicæ artis peritus. Sane aracynthus mons est thebanus: vnde actæo litorali debemus accipere: vt At procul in sola secretæ troades acta: non athenięsis: licet athenæ ἀκτις primo dictæ sint: quāq; pleriq; actæo aracyntho athenienses accipiant: non ꝙ aracynthus apud athenas est: sed vt ostendatur rustici imperitia. Nam Theocritus ad exprimendam rusticam simplicitatē multa aliter q̄ res habeat dicit. hac ratione potest & Oaxis cretæ fluuius accipi: cum sit vt diximus mesopotamiæ. b ℙ Nec sum adeo informis: verecunde suam cōmemorat pulchritudinem: Sic Cicero in cœliana: Vt eum pœniteat non deformem esse natum. Naȝ pulcherrimū voluit dicere. c ℙ In littore vidi: Cum placidum ventis staret mare: Negatur hoc per rerum naturam fieri posse: sed Theocritum secutus est: qui hoc dicit de Cyclope.

ἦ γαρ πρᾶν ἐς πόντον ἐς ἔβλεπον ἦν δέ γαλᾶνα.

Sed illic est excusatio: vel quia ingentem habet oculum Cyclops: vel quia filius Neptuni est: Vnde quia ait in littore: volunt quidaȝ in aqua a fluctibus derelicta: idest in lacuna littoris se eum videre potuisse: quam rem illud excludit Cum placidum vētis staret mare: sed ideo in mari imago non cernitur: quia non stat: quod si stet non potest etiam nobis imaginem reddere. d ℙ Non ego Daphni: Daphnis filius fuit Mercurij formosissimus puer: qui primus dicitur pastor fuisse.

PRO. ℂ CANTO QVÆ SOLITVS si quando armēta vocabat Amphion dircæus: amphionem & Zetum: Euripydes: & apud nos Pacuuius Iouis ex Antiopa Nyctei filia ait: Natos cantando potuisse armenta vocare Testātur id Thebæ: quas Apollonius i argonauticis a fratribus antedictis muro esse clausas ait. Sed Zetus humeris saxa contulit operi: Amphion cantu vocauit: Siquidē sensus animalium facilius q̄ saxa vincunt. Pannyasis et

Alexāder Lyram a Mercurio mūeri datā dicit: qđ pmus Cynarā liberauerit. ℙ Dircæū autem Dixit ꝓ thebano a fonte dirce. ℙ Actæo aracyntho: amœno monte thebano: quem actæū dixit non atticum. Sed qđ ibi acteon a canibus sit laceratus.

ℂ AMPHION dircæus: Amphion Iouis filius: primus inuenit musicam: primus item cum cithara cecinit: primus illaȝ iuenit: vt alij Orphe. vt alij Li. Pli. auctor. li. vij. De hoc Hor. ait in arte. Dictus & Amphion thebanæ conditor vrbis Saxa mouere sono testudinis: & prece blanda ducere Quo vellet. So. vero ait: Thebas condidit Amphion: non qđ lyra saxa duxerit: neq; n. par est. ita gestiȝ videri: sed ꝙ affatus suauitate homines rupius incolas: & incultis moribus rudes ad obsequiū ciuilis pellexerit disciplinam: Apud thebas autē eodem auctore Dirce fons est: vnde dircæus. ℙ Actæo aracyntho: mons est aracynthus clarus i Acharnania Epiri pte: vt docet Pli. li. iiij. Actæo autem. i. littorali. Acte. n. littus dicitur lactā. vero li. iiij. th. scri. ꝙ actea dicitur regio attica: vnde Virg. & montem atticū aracynthū: actæum dixit. Pro. autē sic ait: a monte amœno Thebano: quem actæū dixit non atticum sed ꝙ ibi actæon a canib⁹ sit laceratus. Nec sum adeo ifor. Poly. quoq; vj. Theo. eclo. ad gala. ait. Nec sum ade ifor mis fama iam notus in orbe. Nuper i obliquo speculans me littore vidi. ℙ Cū placidum ventis sta. ma. ba. de hoc circa pricipiū diximus: cui & Maro. immo. illud epith. scri. Daphnis ego in syluis hinc vsq; ad sydera notus: Formosi pecori custos formosior ipse. Ipse ideȝ in secūda Theo. ait Ille ego sum Daphnis cui lætis pascere campis Cura boues domitos: & duros ducere tauros: Fontib⁹ & liquidis plenas depellere vaccas.

ANTO.

Amphiō

CHRI. ℂ AMPHION: lynceus Thebarū rex vxorē habuit Antiopem. Ex ea Iuppiter Amphionem ac Zetum filios substulit: alij Caam tertium addunt. Verum hac re offensus cum illam pregnantem nouisset: Lynceus ea repudiata. Dircem solis filiam nouam vxorem superinduxit: quæ a marito impetrauit: vt

Antiope

Antiope in vincula coniiceref. Sed iuppiſ calamitatē cōmiſeratus eā ſoluit: illa in citherone mōtē aufugit: vbi filios quos dixi pepit: q expoſiti a paſtore nutriti ſunt. Zet⁹ aūt cū adoleuiſſet: Dircē tauro alligauit: a quo tracta diſcerptaq̨; ē: & tādē in fontē ſui nōis ſmutata. Plutarchus ſ li. de muſica refert Heraclide auctore Amphionē thebanū: quē Antiope Ioui pepit pmū a Ioue pře ethareticā poeſim edoctū fuiſſe. Idq; pbat ex iis q̄ ſ ſytione de ſacris argiuorū: & poetis & muſicis ſcripta ſunt: Pli. aūt vbi de reꝝ īuentorib⁹ tribuit muſice īuentionē: & lydios modulos Amphioni. Dircæus: thebanus a dirce fonte q a Dircæ ſeū ꝯuerſa nomē habuit. Hora. Multa dircæum: leuat aura cygnū. i. Pindarum vatē. Aracyntho: hic mons: Aracynthus vt ſcribit Plinius in quarto: eſt in Acarnania Daphnis: vt ſupra dixi: filius fuit Mercurij ex nympha paſtorali vitæ deditus: quapropter ſi quem excellētiorem paſtorem inducunt poetæ: eū Daphnim appellant.

Iudice[b] te metuam, ſi nunq̄;[a] fallit imago.
O tantum libeat mecum tibi[c] ſordida rura[d]
Atq; humiles habitare caſas, & figere[e] Ceruos,
Hædorúmq; gregem viridi[f] compellere Hibiſco.
Mecum vnà in ſiluis imitabere[g] Pâna canēdo.
Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit. Pan curat oues, ouiúmq; magiſtros.

SER. a SI NVNQ̄; fallit imago: Nulla. n. res ita decipit quēadmodū imago: nā & ſ ſpeculo ꝯtraria oſtēdit vniuerſa: & in aq̄ remū ſtegꝝ q̄ſi fractū videmus: qđ ēt Cic. ſ tuſculanis plenius docet. b Iudice te metuam: ac ſi diceret q meā deſpicis pulchritudinē. c Tibi ſordida rura: vtinā libeat tibi mecū habitare. d Rura tibi ſordida: ideſt quætu putas ſordida: nā tibi bis accipimus. Sane melius habito illā rem q̄; habito in illa re dicimus. Naȝ etiam principalitas huius verbi frequētatiui accuſatiuuȝ regit: vt habeo illaȝ rem: inde fit habito illā rē: non in illa re: vt habitare caſas. e Figere ceruos: aut furcas quæ figūtur ad caſæ ſuſtētationem: quæ dictæ cerui ad ſimilitudineȝ cornuū ceruinorū: Aut quod melius eſt Figere ceruos: ideſt venari: & iaculari intelligamus: vt magis ad voluptateȝ eū q̄; ad laboreȝ inuitare videaſ. f Viridi hibiſco: ad hibiſcū cōpellere: ſcilicet a lacte depulſos. Hibiſcus autē genus eſt herbæ: & ſic dixit hibiſco: vt It clamor cælo: ideſt ad cælū. g Imitabere pana canēdo: exemplo numinis in agris mecum poteris canere. Nā Pan deus eſt ruſticus in naturæ ſimilitudinē formatus: vnde & Pan dictus ē: ideſt omne. Habet eniȝ cornua in radiorum Solis: & cornuuȝ Lunæ ſimilitudinē. Rubet ei⁹ facies ad ætheris imitationē. In pectore nebrideȝ hȝ ſtellatā ad ſtellaꝝ imaginē. Pars eius inferior hiſpida eſt propter arbores: virgulta: feras. Caprinos pedes habet: vt oſtēdat terræ ſoliditatem. Fiſtulam ſeptē calamoruȝ habet propter harmoniaȝ cæli: in qua ſepteȝ ſoni ſunt: vt diximus in æneide: Septem diſcrimina vocum. pέδον habet: ideſt pedū ꝑpter annuȝ qui in ſe recurrit: q̄a hic totius naturæ deus eſt: a poetis fingiſ cū amore deo luctatus: & ab eo victus: q̄a vt legimus Omnia vincit amor: ergo Pan ſecundum fabulas amaſſe Syringam nymphaȝ diciſ quam eum ſequereſ: illa implorato terræ auxilio in calamuȝ cōuerſa eſt: quē Pan ad ſolatiū amoris ſcidit: et ſibi fiſtulam fecit. Sane ſciēdum Pana. pa. habere accentum: græca. n. monoſyllaba quæ ad nos tranſeunt creſcūt in obliquis caſibus: & in genitiuo & in datiuo ſingularibus vltimæ ſyllabæ accentum dant: vt Panos pani: Lyncos lynci: pluraleſ etiam iſti duo habent accentuȝ: licet ad nos tranſire non poſſint.

ANT. SI NVNQ̄; fallit imago. Id dixit: quia vera imago vix apparere poteſt in aquis. Vnde vt etiam Alexander aphrodiſeus in probl. ſcribit. Numus & pomum in aqua maiora q̄; ſint videntur: ꝙ adiuncta ipſis aqua eorum recipit coloreȝ: aſpectumq̨; decipit: vtpote quæ maiora videantur &c. O tantus libeat: optandi aduerbium. Tibi ſordida: quæ tu ſordida putas. Hibiſco: paſtinacæ ſimile hibiſcum oſſibus fractis medetur: folia eius ex aqua pota aluuȝ ſoluunt Plinius libro. xx. Pan primus. Ab exemplo conatur allicere puerum ad fiſtulæ gratiam. Pan autem: vt Herodotus libro ſecūdo ſcribit e penolope: & Mercurio genitus dicitur a græcis: volebant autem per ipſum pana vniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificari: de quo late Macro. libro pmo ſat. Fiſtulam vero pan primus inuenit teſte etiam Plinius libro. vij. Meminit item Oui. libro primo metha.

CHRI. SORDIDA tibi. i. quæ tibi ſordent. Nā multis amœna: voluptuoſaq̨; ſūt: ergo repetebis tibi: & ſit: libeat tibi: & ſordida tibi. Nō enī vituperat rem ad q̄; puerum allicere cupit: ſed dixit ſordida tibi: quaſi admirabundus ꝙ ſorderent. Caſas: Minores ſunt q̄; domus: & q̄ facile male ſuffultæ cadere poſſint. Hibiſco: In neutro genere poſuit Pli. Eius verba hæc ſunt Hibiſcū a paſtinaca gracilitate differt. Dānatū in cibo: ſed medicinæ

vtile. ¶ Pana: pan ſm fabulas natus eſt ex Dēmogorgone atq; ex chao vna cū trib⁹ parcis: quē Demogorgon cū cæteris aptior videref: domui pfecit illiq; parcas ſorores dediſſe q̄s de dit Demogorgonē æternū intelligit deū: q chaon. i. elemētorū cōfuſionē diſtinxit: ⁊ ī ordinē in quo nūc ſunt redegit: ac vim quādā naturā naturatā nr̄i vocāt rebus olbus indidit qua cū cta fierēt: creſcerētq;. Hūc pana appellarūt ab eo qd̄ eſt πᾶν. i. oē: qa de iuſſu oīa inde ſunt pp quā rē naturæ deū illū dixerūt. A ſiunt tibi tres parcæ: qa cūcta q̄ elementis cōſtāt oriunf cre ſcūt: atq; intereūt. Effigiē huius dei pulcherrime Ser. exprimit: Certauit cū amore: ⁊ ab eo victus: qa natura naturata: q̄ ſtatim a prima c. ī pducta cū ſuo ope delectaref: dcūs eſt ab amore deuictus. Dictus eſt ēt amaſſe ſyrīga. i. harmoniā: qa nihil facit natura ſine harmonia ⁊ pportione. Hūc deū in ſummo honore apud ægyptios habitū Diodo. ſcribit. Cū ⁊ in olb⁹ ſuis tēplis ſtatuas poſuiſſent: Et bīni Thebē vrbē ædificaſſent quā chemon (Id. n. eſt vrbs) Panos appellarūt: Et cū priapo ſacra faciūt pp illud mēbrū. Vnde ⁊ ortus omnium animalium Pana propter eandem cauſam veluti naturæ deum colūt. Euſebius aūt de pparatione euangelica ait: Pana vniuerſi ſymbolum obtinere. Nā qd̄ alibi dicit de morte panos: alia ratio eſt. neq; huic loco quadrat.

Nec [a] te pœniteat calamo triuiſſe labellum [b].
Hæc eadē vt ſciret, quid [c] nō faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus [d] ſeptem compacta [f] cicutis [e]
Fiſtula · Damœtas dono mihi quam dedit olī,
Et dixit [g] moriens te nūc habet iſta ſecundum.
Dixit Damœtas, inuidit ſtultus Amyntas.

SER. a ¶NEC te pœniteat calamo triuiſſe labellum: nō tibi parū videatur. Terē. At. n. quā tū hic operis ſi at nō pœnitet. i. pa_r_ videf. Et notandum pœniteat triuiſſe: pterītū pro pn̄ti poſitū vſurpatiue: qd̄ in defectiuis licenter fit: vbi pn̄s non inuenif: vt Quanq; aīus meminiſſe horret. b ¶ Labellū: Inaniſſimā qdā tētāt facere diſcretionē: vt virorū labra: mulierū labia dicātur. c ¶ Quid non faciebat amyntas? Quē admodū mihi nō obſequebaf: ⁊ ex affectu alterius hūc cogit. d ¶ Diſparibus ſeptē cōpacta cicutis: ī æqualibus cānis: nā ⁊ harmonia inæqualis eſt. e ¶ Cicuta aūt eſt ſpatiū: qd̄ eſt inter cannarū nodos. f ¶ Cōpacta: coniuncta: vt Turrim cōpactis trabibus quā eduxerat ipſe. g ¶ Et dixit moriēs te nūc habet iſta ſecundū: Cōmendat munus: ⁊ ex eo qd̄ ei hæreditariū datū eſt: ⁊ ex eo qd̄ inuidiā meruit. Nā res optimæ ⁊ difficile donantur a viuis: ⁊ acceptæ facile merentur inuidiam.

ANT. ¶POENITEAT. i. pigeat vel tedeat. Teren. in phor. Noſtri noſmet pœnitet amyntas: ab vltima Theocriti nomen ſumpſit Maro: eſt n. ibi tres comites gelidas ibamus alentis ad vndas: Eucritus: Hic ſimilis mecū formoſus amyntas. ¶ Eſt mihi: laudat munus quo facilius attrahat puerū. ¶ Compacta: cōiūcta.
¶ Damœtas: paſtoris nomen a ſexta Theocriti ſumptum. eſt. n. illic: Compulerant pecudes daphnis formoſus in vnum: damœtaſq; ambo dulces emittere cantus edocti.

CHRI. Calam⁹ ¶CALAMO: græcū eſt: pprie gracilis harūdo q̄uis p ſegetis culmine capiaf: qa ī illis īternodia caua ſunt: vt in calamis: puto harūdinē veluti genus eſſe cuius duæ ſunt ſpecies. Calamus q gracilior: ⁊ canna q̄ craſſior: Ait enim Pli. Nā in india illis eſt arborea amplitudo qualem vulgo in templis videmus. Nauigiorū etiā vices præſtāt ſingula internodia principatū tenēt harundines belli pacisq; experimentis neceſſariæ: atq; etiā in delitijs gratæ: Tegulo. n. earū domus ſuas ſeptētrionales operiunt. In reliquo orbe: ⁊ cameras læuiſſime ſuſpendūt: chartiſq; ſeruiūt calami ægyptij: maxime cognatione quadā papyri: probatiores tn̄ gnidij: ⁊ qui in Aſia circa anæticum lacum naſcunf. Ex coma illarū caupones pro pluma ſtrata replent. Oriētales populi p miſſilibus vtunf: his ſoles obumbrāt pp ter hoc dies ſerenos optāt: ventos odere: ⁊ imbres: qui inter illos pacem eſſe cogunt. Vtunf his ſpiculis. Aetiopes: Aegyptij: Indi: Arabes: Sycthe: Bactre: Sarmatæ: ⁊ omnes parthorū populi. præcipuus hic vſus in creta. Sed tn̄ nullus ſagittis aptior calamus: quā his q in Rheno bononienſi amne gignitur: cui plurima eſt medulla: pondusq; ⁊ contra flatus peruicax. Creticus tamen longiſſimus eſt internodijs: eſtq; illi obſequium quo libeat flecti calefacto. Eſt itidem alius calamus totus concauus quem Syringam vocant vtiliſſimus fiſtulis: qm̄ nihil eſt ei neq; cartilaginis neq; carnis: Eſt Orchomenius continuo foramine: peruius ques auleticon vocant hæc tibijs vtilior: fiſtulis ille. Quapp finxerūt pana ſyringem amaſſe qui in ſyringa harundinem conuerſa ſit: quoniam ex ea harundine primus fiſtulam inuenit teſte etiam Plini. Syringa
¶ Eſt mihi diſparibus: Commendauerat ſe a diuitijs: a muſica: a pulchritudine: inuitauerat ad amœnitatem ruris: in quo etiam ſit pan. Nunc offert donum: quod laudat ab auctore. ¶ Donauerat: ideſt Damœtas: ⁊ ita donauit vt nemo aū illuz id habuerit. Quod autem donum pulchrum fuerit oſtenditur ex inuidia amyntæ.

Præterea [a] duo nec tuta mihi valle reperti
Capreoli sparsis [b] etiam nunc pellibus albo.
Bina die siccant [d] ouis vbera, quos [c] tibi seruo.
Iam pridez à me illos abducere Thestylis orat [e],
Et faciet [f], quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades [g] ò formose Puer tibi lilia plenis
Ecce ferűt Nymphæ calathis, tibi cădida [h] Nais
Pallentes [i] Violas, ꝛ summa Papauera carpens
Narcissum; ꝛ florez iungit bene olentis Anethi,
Tum Casia [k], atq; alijs intexens suauibus herbis

SER. a ℭPRÆTEREA duo nec tuta mihi valle reperti: cõmendat a difficultate: sic in pmo: Relliqas troia ex ardĕte receptas. b ℱSparsis etiaz nunc pellibus albo: q habent adhuc maculas a prima ætate venientes. Accessu enim tpis mutăt colorez: ꝛ corű maculæ eẽ gratiæ minoris incipiűt: ergo dicit seruo tibi capreolos: q adhuc sunt pellibus albo aspersis. c ℱQuos etiaz nunc tibi seruo. i. quos adhuc tibi seruo: lz roger a Thestyli amica: q̃ hos a me cupit abducere. d ℱSiccăt: sugunt. e ℱOrat abducere: orat vt abducat: ꝛ figuratű est: vt donat habere. i. donat vt habeat. f ℱEt faciet: noluit dicere ꝛ faciă: ne quem amabat offenderet: si se velle alteri dare munus diceret: qð ei parauerat. g ℱHuc ades o formose puer: tibi lilia plenis Ecce ferunt nymphæ calathis: Tantuz honoris habet puero: vt ei dicat etiă numina obsecutura. Sane calathus græcum est: nă latine quasillus dr̃. Cicero in philippicis: A c ꝟo inter quasilla pendat aurum. h ℱCandida nais: vel pulchra: vel dea. Naȝ dij vmbris ɔtrarij sunt: quas nigras eẽ cõstat: Hinc est Candidus insuetum miratur limen olympi. i ℱPallentes violas: amantiű tinctas colore. Oratius: Et tinctus viola pallor amantiű: Vnde non pter affectionez amătis eos flores nymphas dicit offerre: q sunt amătibus similes. Sane Papauer: Narcissus: Anethus pulcherrimi pueri fuerunt: qui in flores suoꝝ nominum versi sunt: quos ei offerendo: q̃si admonet: ne ipse etiam tale aliquid vnq̃ ex amore patiat. k ℱTum casia herba suauissimi odoris: vt sequentia indicant: quă græci casiaz dicunt: ꝛ sic dictű est: Tű casia atq; alijs intexens suauibus herbis: vt in Salustio: Leonem atq; alias feras.

Non tibi seruabo posthac ingrata capellam: Merenis hanc dudű tĕtauit Erithacis a me Sűmere pulchra decensq; cõis: ꝛ fusca colore: Donaboq; illi postq̃ tu spnis amores. Dura meos certasq; tuű me ludere amantĕ. ℱTibi lilia: conat pluribꝰ modis illű allicere cuꝫ ꝛ nymphæ sibi obsequantur. ℱCalathis: calathos græca vox ẽ: vt ẽt Fest. ait latini dicűt quasillű. ℱNais: aqua nympha. nao n. fluo ẽ. ℱPallentes violas. Pli. li. xxj. cap. vj. ꝛ ca. xl. scribit violaꝝ eẽ plura genera: sunt. n. purpureæ luteæ albæ. Purpureæ crapulă ꝛ grauedines capitis ipositis coronis olfactuq; discutiűt. ℱNarcissuz: narcissi duo genera. Vnű purpureo flore: alteꝝ herbaceuȝ neruis inimicű caput grauans: ꝛ a narce narcissuȝ dictű: non a fabuloso puero Pli. li. xxj. scri. Narce autez torpedo dr̃. narceo obstupefacio. ℱPapauera: Fuisse papauera in honore apud Romanos semp indicio est. Tarqnius supbus q legatis a filio missis decutiĕdo papauera i horto altissima: sanű illud missuȝ hac facti ambage reddidit Pli. li. xix. ℱCasia: Casiæ duo genera: alia. n. candida: alia nigra. ℱCandida: magis se humi spargit: odorataq; est: nigra odore caret. Ambo florent post æqnoctium autűni: ꝛ multű denlq tpis florent auctor est Theophrastus li. vj. de suffruticibus ꝛ herbis. Amplitudo fruticis triű cubitoꝝ inqt Pli. li. xij. nă casia frutex est. ℱIntexens: Theocritus itẽ in tertia Cingă mea tpa sertis pallentis violæ: ac multuȝ redolentis anethi Atq; rosis: alijsq; intextis suauibus herbis. ℱTuȝ casia: ordo est. ℱTum. i. præterea casia atq; alijs suauibus herbis intexens vacinia mollia pingit ea caltha luteola.

Nais Naω Narcissus Narce Narcen

PRO. ℭNARCISSus: flos Acusilaus refert a Narcisso Amaranthi: qui fuit Erechthels ex insula euboea interemptus ab epope: ex cruore eiꝰ flores: q nomẽ eius acceperűt pcreati: a pictore Narcissi floribus Erinyas. i. furias primas esse coronatas: aiűt Pallas q̃s ɔdidit arces. Ab hastæ quassatione dicta. i. vibratione: ꝙ sit bellicosa. πάλλειν. n. quatẽ vocant græci. Hæc primű ædificationű vsum inuenisse dicitur.

ANT. ℭBINA DIE siccăt: Theocritus quoq; ait I iij. Binos lactifero q̃ nunc alit vbere fœtus.

CHRI. ℭPRÆTEREA duo: Et hoc ẽt munus cõmĕdat primo a numero ꝙ duo sint: deinde a difficultate ꝙ capti sint in valle: in qua a feris imineant picula postremo ab ætate. Acdemuȝ ꝙ sine sumptu alant: qð ouis vbera exhauriăt. Cõmendat ꝙ hmõi sint ꝙ copiătur: ꝛ cupiant etiam ab ea quă ipse amarit: ꝛ tñ q̃uis bina ouis vbera in illis assumat q̃uis ab amica muliere assiduis pcibuȝ petantur: tñ illos sibi suat ꝛ si dabunt Thestyli nõ erit quia illă præponat: sed quia ipse sua munera fastidiat: vt sic ꝛ illi amittendi timorez incutiat: ꝛ si odium non pariet.

Mollia[a] luteola pingit Vacinia Caltha.
Ipse ego cana[b] legam tenera lanugine Mala,
Castaneasq;[c] nuces, mea[d] q̃s amaryllis Amabat.
Addã cerea[e] Pruña, & honos[f] erit huic q̊q; Pomo.
Et vos ò Lauri[g] carpã, & te proxima[h] Myrte,
Sic positæ[i], quoniam suaueis miscetis odores.
Rusticus[k] es corydõ, nec munera curat Alexis.
Nec si muneribus certes, concedet Iolas[l].
Eheu[m] quid volui misero mihi floribus[n] Austrũ.
Perditus, & liquidis immisi fontibus[o] Apros.

SER. a ¶ MOLLIA luteola pingit vacinia caltha: mollia vacinia pĩgit: idest componit de caltha luteola. Nã nisi luteola septim⁹ sit casus nõ stat versus. Mollia ãt tactus plumei. s. & hoc dicẽs ex colorũ diuersitate q̃rit ornatũ. b ¶ Cana legã tenera lanugine mala: mala dicit cydonia: q̇ lanuginis plena sũt: s; nõ pter obliqtatẽ. Na; vt i æneide diximus: apd̃ cretẽses ĩfamiæ genus iuuenibus fuerat nõ amatos fuisse: & verecũde rẽ inhonestã supp̃mit: quã Theocrit⁹ apte cõmemorat. c ¶ Castaneasq; nuces: bñ speciẽ addidit. Nã nuces dñr oĩa tecta corio duriore: vt auellanæ: amygdalæ: iuglãdes: castaneæ: sicut e ɔtra dñr poma oĩa molliora. d ¶ Mea quas Amaryllis amabat: ne eas viles existimes: q̃s Amaryllis est amare digna ta: Nã apd̃ illã ĩ ĩgẽti fuerũt honore. e ¶ Cærea pruna: aut cærei coloris: aut mollia. Ora. Cærea Telephi laudat brachia. f ¶ Honos erit huic q̊q; pomo: si a te dilectũ fuerit: sicut castaneæ in honore fuerũt amatæ Amaryllidi. g ¶ O lauri: licet Orati⁹ dixerit: Sub lauru mea: Melius tñ est iuxta secũdã formã inflectere. Nã melius sonat. h ¶ Proxĩa myrte: vel vicina lauro: vel ad odorẽ ꝓxima. Põt enĩ vtrũq; intelligi. i ¶ Sic positæ qm̃ suaues miscetis odores: qm̃ pmixtione vr̃a suauẽ odorẽ creatis. k ¶ Rusticus es Corydõ: arguit se stultitiæ: qd̃ eũ se sperat placare muneribus: q põt hẽre meliora: nã supra ait: Delitias dñi. l ¶ Iolas: vel ditior amator: vel eius dñs. m ¶ Eheu qd volui misero mihi? quo mõ eũ discedere dicit: quẽ supra cũ eo diximus nõ fuisse? Nã ait solus mõtibus & silvis: sed rõne nõ carere. Epicurei. n. dñt: qd̃ etiã Cicero tractat geminã esse voluptatẽ: vnã q̃ percipit̃: & alterã imaginariã. s. eã quæ nascit̃ ex cogitatione. Vñ ita debem⁹ accipere hũc vsum p cogitationẽ illa imaginaria voluptate: qua & cernere & alloq videbat̃ absentẽ. sed postq̃; obiurgatione sua in naturalẽ prudẽtiã est reuersus: caruit vtiq; illa imaginaria voluptate: vbi nũc sibi se obfuisse dicit p hãc ratiocinationẽ: Rusticus es corydon: nec munera curat Alexis: Nec si muneribus certes cõcedet Iolas. n ¶ Floribus austrũ: quo facilius arescũt. o ¶ Fontibus apros: q putos fontes cenosos efficiunt.

ANT. Vacinia ¶ VACINIA: flores nigros seu purpureos: de qbus supra. ¶ Mollia: aũt iucũda. ¶ Luteola. i. russa: est. n. luteus color russus dilucidior: vñ ei quoq; nomẽ esse factũ vester ab luce. s. auctor ẽ Cel. li. ij. ca. xxxvi. Et Pli. li. xxi. ingt. Lutei video honorẽ antiq̃ssimũ in nuptialibus flammeis totu; fœminis ɔcessu;. Luteus Color ¶ Caltha: violæ genus est cuius folia olẽt: nõ flores: vt Pli. li. xxi. c. vi. Caltha ¶ Cana mala: cotonea intelligit: q̃ græci cydóea vocãt: ex Creta insula aduecta plura eoru; genera. Chrysomella incisuris distincta colore ad aurũ inclinato: q̃ candidiora nr̃atia cognominata odoris p̃stãtissimi: auctor Pli. li. xv. Cana Mala ¶ Castaneasq; nuces: Nuces vocamus & castaneas: inqt Pli. li. xv. q̃q; accõmodatiores glãdiũ generi. Sardib⁹ eæ ꝓuenere primũ: hæc ille. Quõ aũt & mala & nuces differãt legito Mac. lib. iij. sat. Cærea pruna: Prunorũ ingẽs turba: inqt Pli. li. xv. sẽ aũt & nigra: atq; laudatiora Cerina atq; purpurea: sed pruna oĩa post Catonẽ cœpisse manifestũ est. Prunorum genera ¶ Et erit: si tibi placuerit. s. nã a te capiet auctoritatẽ. Vñ Pli. li. xiiij. de vinis gñosis Italiæ inqt. Ex alia vacinia vrbis Veliterna: priuernatiaq;: (nã qd̃ Signiæ nascit̃ auctoritate nimia cõtinẽdæ vtile aluo inter medicamẽta numerat̃) quartũ curriculũ publicis epulis obtinuere a Diuo Iulio. Is. n. primus auctoritatẽ ijs tribuit: vt epistolis eius apparet. Veliterna Vina ¶ Et te ꝓxima myrte: Proxĩa vel ad odorẽ rettulit: vel qa curru quoq; triũphãtes myrtea corona vsui sunt: sicut & laurea & Marcus Valerius duab⁹ coronis vtebat̃ laurea & myrtea: lege Pli. li. xv. ¶ Rusticus es Corydon: seipsum ignauiæ arguit: cũ aduertat meliora alexim ab altero accipere posse. ¶ Iolas: Pollio itelligit̃ pueri dñs: nã vti puero & sibi mutauit noĩẽ: ita & pollioni. ¶ Eheu qd vo. pœnitet eũ iã incepti amoris. ¶ Florib⁹ austrũ. austro. n. flores soluunt̃: zephyro fiũt: humid⁹ enĩ grauisq; auster est: vt Philosophus scribit lib. viij. de aĩalibus ¶ Apros: quibus quidã in luto volutatio grata est.

¶ CASTAneasq; nu. i. eã spẽs nucis q castaneæ dñr. De his Pli. castaneas ẽt nuces vocamus: q̃; uis glandiũ generi accõmodatiores sint. Sardib⁹ hæ primo venerẽt: vñ græci sardianos balanos appellabãt. Macrobi⁹ ait: ex auctoritate Opij eas heracleoticas vocari: de nucũ generibus dicemus alibi. ¶ Rustic⁹: CHRI.

arguit

arguit seipsum: & ait rusticus es: scilicet non solum quia sis natus ruri. Nam hoc omnes sciunt: sed qa iudicium: scilicet tibi rusticanum & insulsum est: Nam putas posse illum capi tuis muneribus: cum neq; donis moueatur: & si moueatur: habet alium ditiorem te qui te facile in dandis muneribus vincat. ¶ Austrũ: quo flante flores decutiuntur: & spes pomorum perit. ¶ Quid volui: Damnat stultitiaʒ suam qui deterrimum sumpserit consilium. ¶ Fontibus aprum: prouerbium rusticanum quo exprimitur stultitia eorum qui suis rebus perniciem immittunt.

Que[a] fugis ah demẽs? hitarũt[b] dij quoq; siluas
Dardaniusq; Paris. Pallas[c] quas cõdidit Arces
Ipsa colat, nobis placeant ante omnia siluæ.
Torua[d] Leæna[e] Lupũ seqt, Lup[9] ipse Capellã.
Florentem Cytisum sequitur lasciua Capella.
Te Corydõ[f] ò alexi. trahit[g] sua quẽq; voluptas.
Aspice aratra[h] iugo referunt suspensa Iuuenci.
Et Sol[i] crescenteis decedẽs duplicat[k] vmbras.
Me tñ[l] vrit amor. quis eni modus adsit amori?
Ah Corydon Corydõ quæ[m] te dementia cepit?
Semiputata[n] tibi frondosa Vitis in Vlmo est.
Qui[o] tu aliqd saltẽ potius, quorũ[p] idiget vsus,
Viminibus, mollíq; paras detexere[q] Iunco?
Inuenies[r] alium, si te hic fastidit Alexis.

SER. a ¶ QVEM fugis ah dẽmẽs? Iterũ per phantasiam quasi ad præsentem loquitur: & quasi ille dixisset siluas: hic infert. b ¶ Habitarũt dij quoq; siluas Dardãiusq; Paris: Et Paris habitauit siluas: qui de dearum pulchritudie iudicauit. c ¶ Pallas quas condidit arces Ipsa colat: cũ dea artium Minerua dicitur: quia de capite Iouis nata est: sed quia dea est artium & ingenij: ideo ista finguntur. Nihil enim est excellentius ingenio: quippe quo regunt̃ vniuersa. d ¶ Torua leæna lupum: Theocriti sunt isti versus. & bene se reuocat ad rusticas comparationes: Pene enim fuerat lapsus dicendo: Palas quas condidit arces. e ¶ Leæna autem: dictuʒ est sicut dracæna. & quod ait: Torua leæna lupum sequitur: verum est. Nam necesse est vt veniente lupo aduentus agnoscatur leonis. f ¶ Te Corydon ò Alexi: Donoa antibacchius est: sed o breuis fit: quia vocalis vocalem sequitur: sic Hom. πλάγχθη ἐπεὶ τρόιης ἱερόν. g ¶ Trahit sua quenq; voluptas: Notatur a criticis ꝙ hanc sententiam dederit rustico supra bucolici carminis legem: aut possibilitatem. h ¶ Aratra iugo referunt suspensa iuuenci: Horatius: Videre fessos vomerem versum boues collo trahentes languido. & hoc vult dicere: omnia excepto amore finiuntur. i ¶ Sol crescentes decedens duplicat vmbras: variauit: Nã ait supra: Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ. k ¶ Duplicat auteʒ: auget. Salustius: Et Marius victus duplicauerat bellum. l ¶ Me tamen vrit amor: cum iam calor sit solis exhaustus. m ¶ Quæ te dementia cepit? id est cur amoribus vacas: cum multa sint quæ debes in agro perficere? n ¶ Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo ẽ: plus est q̃ si imputata diceret. Tolerabilius ẽ enim non incipere aliquid q̃ incepta deserere. Hinc est illud in primo: Me ne incepto desistere victã? Item in georgicis: Atq; opere in medio defixa reliqt aratra. Sane geminam arguit negligentiam: et ꝙ semiputata vitis sit: & ꝙ frõdosa vlmus: nã vtrunq; obest: vsi est in georgicis: Bis vitibus ingruit vmbra. Et aut simpliciter intelligimus hunc locum vt suam arguat negligentiam: aut certe illud est: non mirum me esse dementẽ: qui habeo vites semiputatas. Naʒ in sacris dicitur quod corripiatur furore qui sacrificauerit de vino: quod est de vitibus imputatis. o ¶ Quin tu: quinimmo: hortantis est. p ¶ Quorum indiget vsus: idest quæ vsus rusticus requirit. Sane & eget illa re dicimus: vt eget illo senatũ: & eget illius rei: Idẽ est indiget: Nã & hoc vtriq; iũgitur casui. q ¶ Detexere: multum texere. Finire: perficere. Nam de modo non minuentis est: sed augentis. r ¶ Inuenies alium si te hic fastidit Alexis: alium Alexim: alium puerum formosissimum: qui te minime spernat. & volunt quidam in hoc loco esse allegoriam antiquam in Augustum: vt intelligamus alium imperatorem: si te Augustus contemnit pro agris rogantem: sed melius simpliciter accipimus hunc locum. Nam nihil habet: quod possit ad Cæsarem trahi. Illud vo paulopost pene aperte dicetur in Augustum Cæsarem: Quoniam sors omnia versat.

ANT. ¶ PARIS: qui regius fuit. ¶ Palas quas condidit arces: hoc ait: quoniam teste Diodoro lib. vj. palladem vestium apparatu & ædificandi artem: exprimendiq; olei modum & multa alia inuenisse volũt. Idem quoq; Diodorus lib. i. scribit ꝙ putant aerem nomina-

tum paladem ac Iouis filiam dici: & virginem fuisse quoniam & nõ corrumpatur: & sublimio rem locus teneat: quapropter ex vertice Iouis dicitur nata. ℣ Torua leæna lupum. Climax est latine gradatio dicitur teste Fab. lib. ix. de qua latius in carmine Torua: terribilis: q̄ sit torto vultu. Trahit Terenti. in phor. ait. Verum ita hoc est quot homines tot sententiæ suus cuiq; mos: & Pli. epi. primo. Varia sunt hominum iudicia: variæ voluntates. Tamen q̄quis sol occiderit: Modus finis cum omnia finiantur. ℣ Ah Corydon: Finis huiusce eclogæ do cet nullo pacto vacandum esse amori cum propter illum assequendum & damna & dedeco cora plurima eueniant: vnde damnari non potest Maro cum talia scripserit. Quin tu aliqd ordo est. Quin cur non potius tu paras aliquid detexere viminibus & molli iunco: illorum saltem quorum indiget vsus: si quin esset hortantis hoc loco: ordo non procederet: legendus etenim esse para vel pares: quod non est in antiquis. ℣ Inuenies alium. Successore nouo vincitur omnis amans.

CHRI. ℭ TORVA leæna lu. de his feris dicetur in sequentibus. Voluptas autem leænæ in lupo est vt eũ voret. ℣ Cytisum: Frutex est de quo loco dicetur. ℣ Aspice: Ex hoc ostendit reliquos a labore quandoq; cessare. Suo autem amori nullam requiem dari. ℣ Semiputata tibi: Duplex sibi remedium aduersus amorem adhibet: primũ vt vacando rebus vtilibus ocium fugiat. Nam & Terenti Menedemus obiurgat in filio. Et Ouid. idem sendit cum ait: Queritur ægythus quare sit factus adulter In promptu causa est desidiosus erat. Et Florentinus Petrarcha: Amorem ex ocio & humana lasciuia natum: refert. Alterum vt nouo amore hunc pellat: Nam clauo clauus truditur: Et successore nouo tollitur omnis amans.

ECLOGA TERTIA PALAEMON.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

DIC MIHI[a] Damœta cuium[b] pecus? an Meliboei? DA. Non.[c] verum Aegonis. nuper mihi[d] tradidit Aegon. ME.

SER. [a] DIC mihi Damœta cuium pecus? Transit eclogã plenam litigij & pastoralium conuitiorum. Qui. n. bucolica scribit: curare debet ante oĩa ne similes sibi sint eclogæ: q̃d & Virgilius fecit. Nã prima h̃et vnius ociũ: & alteri q de suo agro pellit conquestionẽ. Scdã amãte exprimit rusticũ. Hæc vo lites h̃et & altercationẽ. Vñ & dramatico charactere scripta est. Nã nusq̃ poeta loquit: sed introductæ p̃sonæ tm̃. Nouimus aũt tres esse characteres dicẽdi: Vnũ exegematicũ: in quo tm̃ poeta loquit: vt est in tribus libris georgicorũ. Alius drãmaticũ: in quo nusq̃; poeta loquit: vt ẽ in comœdijs & tragœdijs. Tertiũ mixtus est: vt in æneide. Nã & poeta illic & introductæ p̃sonæ loquunt. Hos aũt oẽs characteres in bucolico esse cõuenit carmine: sicut liber & iste demõstrat. Nã h̃et illũ exegematicũ: In quo tm̃ poeta loquitur: vt Sicelides musæ paulo maiora canamus. H̃et mixtũ: vt Extremum hunc arethusa mihi cõcede laborẽ. Nã & Gallũ illic inducit loquẽtẽ. Habet drãmaticũ: vt in prima ecloga: Itẽ in hac quã miro ordine ex rebus cõibus venientẽ cõposuit. Habet. n. in ipso quasi primo occursu lites & iurgia: Inde quæritur iudex: quo p̃site habeant cõflictũ & disceptationẽ. Sequit inde s̃nia quæ vniuersa concludit. b ℣ Cuiũ pecus? Ab amaritudine cœpit. Nã dicẽdo cuiũ pecus: ostẽdit eus esse mercenarium. Cuium aũt antiq;: aut vitans ὁμοιοτέλευτον: ne diceret cuius pecus: q̃d mõ triũ est generũ: Antiqui dicebant sicut me' mea meum: sic cuius cuia cuium. Terenti. Quid virgo cuia est? c ℣ Nõ verum ægonis: Amare & hic riualis eius pecora esse dicit: vt & diuitias illius ostẽdat: & dicat duras esse hui' partis: siquidẽ riualis eius traditis ouibus solus amicæ cõmunis amoribus vacet. d ℣ Mihi tradidit: meæ fidei commisit & credidit.

ℭ DIC mihi Da. Sũpta est ecloga maxĩe a Theocriti amore ingt Oui. q̃rta & q̃nta: in q̃r ta Battus & Corydõ colloquunt: est aũt initiũ tale Batto interrogãte: illo postea r̃ndẽte. Dic mihi o Coridõ: cuius pecus? est nephilõdæ? R̃ndet Corydõ: non: verũ ægonis nup mihi tradidit ægon: inde Battus ait: Me custode boni tõderẽt pascua prati. R̃ndet corydõ: Nõne boues furtim sero sub vespe mulges? Scribitur fuisse quẽdã: q liuore ductus: vt Vir. derideret duo carmina: prima sic mutauerit. ANT.

℣ Dic mihi Da. cuium pecus: anne latinũ.

℣ Non: verũ ægonis nostri sic rure loquuntur. ℣ Cuium: id cuius cuia cuium variatur: de quo lege Pris. lib. xvij. ℣ Pecus: ouium gregem hic intelligit: vt Ouidi. lib. xiij. met. Hoc pecus omne meum est: vbi de ouibus & capris intelligit.

ℭ DIC mihi. Stati in iurgiũ p̃rũpit: & vt ostẽdat summũ cõtẽptũ veluti vilissimo ĩperat: & tãq̃ cert' q̃ pec' suũ nõ sit cui' sit ĩterrogat. CHRI.

ℭ NEÆRAM

Infelix ò semper ouis pecus. ipse Neæram [a]
Dum [b] fouet, ac ne me sibi præferat [c] illa, vereẽ;
Hic alienus Ouis custos bis [d] mulget in hora.
Et succus Peco:i, ꝛ lac subducitur Agnis. DA.
Parcius [e] ista viris tamen obijcienda memento.
Nouimus [f] ꝛ qui te trãsuersa [h] tuẽtibus Hirqus,
Et quô, sꝫ faciles [i] Nymphæ risere; sacello [g]. ME.

SER. a ¶ NEÆRAM:amicã cõmunẽ suam ꝛ Menalcæ. b ¶ Dũ fouet:dum amplectitur. c ¶ Præferat illa veretur:ac si diceret ideo timet ab ea discedere: qa scit me præferri si ipse discesserit. d ¶ Bis mulget in hora:qđ vix per totũ diẽ potest ĩ ouibus fœcũdis fieri. Nã pro laude in georgicis posuit bis ad diẽ mulgeri oues dicẽs: Quod surgẽte die mulser: horisq; diurnis: Nocte pmunt qđ iã tenebris ꝛ sole cadente Sub lucez exportant calathis. Quid sit bis mulget in hora ipse dicit:Et succus pecori ꝛ lac subducit agnis. e ¶ Parci⁹: Melius hic distinguiẽ:licet possit dici ẽt Parcius ista. Sensus aũt est:Noli valde hæc obijcere:tñ scias viris fortibus obijciendas rapinas:Ipse.n.ait in.viij. Conuectare iuuat prædas ꝛ viuere rapto. f ¶ Nouimus ꝛ q te:subaudis corruperunt:qđ suppssit verecũde.licet Theocritus aperte ipsam turpitudinẽ ponat ꝗ exprimat.

ἢ ὄυ μέμνᾳ ὅτ᾽ ἔγω κατήλασα, χαὶ τὺ σεσαρὼς
ἐυ πότε κιγκλίζευ.

g ¶ Sacello.i.in quodam sacro:Nã diminutiue dictum est. h ¶ Transuersa tuẽtibus hirqus.i.vestram turpitudinez indignantibus. Alij hoc improbãt ꝛ legũt hirquis. Hirqui ãt sunt oculorum anguli ſm Suetonium Tranquillum in vitijs corporalibus:vt sit sensus: Nouimus qui te corruperit hirquis transuersa tuentibus:ꝛ est hypallage:pro oculis in hirquos retortis:Quã rẽ solet libido pficere:Vñ Iuuenalis:Oculosq; in fine trementes. Persius:Patranti fractus ocello. i ¶ Sed faciles nymphæ risere:ideo inquit:Indulsere nymphæ:quia mites sunt ꝛ exorabiles.sic in georgicis:Et faciles venerare napæas.

ANT. ¶ INFELIX ò:dolentis admirãtisq; interiectio est. ¶ Semper.o.i.molle ꝛ debile:ait.n. poeta li.g.iij.Glacies ne frigida ledat molle pecus. ¶ Fouet:amplectiẽ. ¶ Bis mulget in hora:scribit Var.lib.ij.ca.ij.interea dũ nutricanẽ agni eorũ matres nõ mulgendas vel melius oĩno ppetuo:qr ꝛ lanæ plus fuerunt ꝛ agnos pluris. ¶ Pecori ꝛ lac:non fit hoc loco synalœpha nec scribẽdũ est: lac ꝛ vt quidẽ fecere textus deprauantes. ¶ Parcius ista viris.i.modestius ista dicenda sunt viris:hoc ẽ claris ꝛ dignis.Tñ obijcienda memento.i.q̃ tibi obijci possunt. ¶ Et qui te:corrupere:intelligendum est.n.verbum pudoris gratia decenter subtractũ:placet aũt Quinti.li.ix.hic esse synecdochen. ¶ Transuersa:pro transuerse. ¶ Faciles:mites. ¶ Sacello:id a sacro diminutiuum est:est.n.locus paruus deo sacratus:cuz ara:Trebatius auctor est:vt Gellius refert lib.vj.ca.xij. Sacelli

CHRI. ¶ OVIS pecus:Ouis ſpẽs ẽ:pec⁹ gen⁹: Est aũt a græco.Illi.n. ὄϊς dicunt nos digamma æolicũ in u consonantem interponimus ꝛ dicim⁹ ouis sicut ab eo quod est ὠὸν dicimus ouum:Oues vt refert Aristote. in lib. de aĩali. Pascere sedulæ ac stabile solent ex potu pinguescunt:itaq; dant sale quinto quoq; die. ſ. singulis centenis singulos modios.Sicq; incolumes ꝛ pingues conseruantur sale sub inde plus æquæ hauriunt:ꝛ hinc plus lactis prouenit:opimat illas olea oleaster ꝛ palea quæ omnia salsugine solẽt aspergere. Aqua in autũno aquilonia q̃; austrina vtilior ẽ:ꝛ pascua ad occasum spectantia prosunt:iudicant pastores,eam meliorẽ quæ pruinam susceptam: hibernis temporibus seruat. Naz imbecillæ oues parum constantes discutiunt suo motu. Pelles velleraq; ouiũ quas lupus occiderit ꝛ vestes ex ijs factæ aptiores sunt ad pediculos gignendos. ¶ Mulget:Huius pteritum deberet esse mulsi velut indulgeo indulsi:ꝛ vrgeo vrsi:sed Prisciano teste vt differat ab eo quod est mulceo quod facit mulsi scribitur p x ꝛ facit mulgeo mulxi. ¶ Succus: proprie humor est quo animalis corpus alitur ac sustentatur. Teren. Corpus solidum ꝛ succi plenum. Qui vo corruptus est humor plus dicitur:si vo nimis mulgeaẽ fœmina macrescat oportet:qm̃ vniuersus succus quo erat alendum: corpus inde fluit. ¶ Parcius ista viris: Non videtur quadrare huic loco versus qui a Seruio inducitur: primo enim conuectare iuuat prædas ꝛ viuere rapto ad venationes rectius referri videtur vt in eo loco exponemus. Deinde etiam si laudaret ibi prædas ex hostibus raptas laudaret robur ꝛ audaciam. Hic autem quod robur est lac subripere ac furari. Quapropter hanc a Vir.hic inductã credo sententiam. Quãuis tu ingenij tui prauitate multa multis obijcias:tamen hæc q obijcis de furto:quoniam in eo vitio nulla est excellentia animi noli obijcere viris:idest fortibus hominibus: qm̃ non verisimilia sunt in eorum ingenio:neq; ipsi æquo animo ferrent:ergo hæc tam vilia tãq; humilia. ¶ Viris:qui si quando peccant elatione animi nõ humilitate peccant. ¶ Viris:quasi dicat:mihi qui vir sum:ꝛ iniuriam vlcisci potero. Succus Ouis Pecus

Tum credo[a], cum me arbustū videre Miconis,
Atq; mala[b] vites incidere falce nouellas, DA.
Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcuȝ
Fregisti; ⁊ calamos[c], quæ tu peruerse[d] Menalcaȝ
Et cum vidisti puero donata, dolebas.
Et si non aliqua[e] nocuisses, mortuus esses. ME.
Quid domini[f] facient, audent cū talia fures?
Non ego[g] te vidi Damonis pessime Caprum
Excipere[h] insidijs multum latrante[i] Lycisca?
Et cum clamarem quó nunc se proripit ille?
Tityre coge pecus, tu post[k] cárecta latebas. DA.
An mihi cantando victus non redderet ille,
Quē mea carminib⁹ meruisset Fistula Capruȝ?

SER. a ℂTVM CREDO: ⁊ rustice ⁊ naturaliter respondet. Non enim ante purgat obiecta: sed alia obijcit: Ita enim irati facere cōsueuerūt: cum aut non potuerint: aut noluerint obiecta dissoluere. b ℙ Mala falce: qua tu male vteris. Et dictū ex affectu vtētis: sicut: Inutile ferrū Cingit. In hoc autem maximus nefas est: quod ait: vites nouellas. Nā vetulæ ⁊ cuȝ vtilitate inciduntˀ. Fuerat autem capitale supplicius arbores alienas incidere. Et arbustū quidā locuȝ: in quo arbores sunt volunt accipere: sicut salictum.
c ℙ Et calamos: Nā habētˀ arma pastores: vt in georgicis docuit. Armaq; amyclæumq; caneȝ: cressasq; pharetras. d ℙ Peruerse menalca: Aut conuerse ad turpitudinē: aut ītelligamus fuisse quendā Menalcam nobilem: vt istū peruersuȝ Menalcaȝ dixerit illius cōparatione: Sic Salu. Sæuus iste Romulus. e ℙ Aliqua nocuisses: idest aliquatenus: aliq rōne. f ℙ Quid dñi facient audent cuȝ talia fures? Plerunq; psonæ suis noībus exprimūtur: plerunq; per officia designantˀ: vt si dicas philosophus: nomen ipsius ponis. Si aūt velis dicere sapientiæ operam dans psonā exprimes per officiū: sicut hoc loco. Nā pro seruo furē posuit. Furta enim specialiter seruorum sunt: Sic Plautus de seruo: Homo es triū litterarū. i. fur. g ℙ Nō ego te vidi: manifeste eū furti arguit dicendo vidi. h ℙ Excipe: dolo capere: vt Excipit incautū. i ℙ Latrante lycisca: Lyciscæ sūt: vt etiā Pli. dicit Canes nati ex lupis ⁊ canib⁹ cū inter se forte miscentˀ. k ℙ Post cárecta latebas: loca caricis plena. Carex āt herba ē acuta: ⁊ durissima asparago similis: alibi: Et carice pastus acuta. Sane superp hoc loco supfluam eē allegoriā dicentes rē nusq; lectā de Virgi. Aiunt enī hoc: Varrus tragœdiarū scriptor habuit vxorē litteratissimā: cū q Virgi. adulteriū solebat admittere: cui etiaȝ dedit scriptā tragœdiā: quā illa marito dedit tanq; a se scriptā. Hanc recitauit p sua Varrus: quam rē Virgilius dicit per allegoriā. Nam tragœdiæ præmiū caper fuerat. Oratius: Carmine qui tragico viles certauit ob hircum. Sed meli⁹ simpliciˀ accipimus. Refutandæ enī sunt allegoriæ ī bucolico carmine: nisi vt supra diximus: ex aliqua agrorū perditorū necessitate descendunt.

ANT. ℂTVM credo: aliud obijcit crimen: vt suus dissoluat. ℙ Nouellas: quod maioris damno accedit. ℙ Puero donata: Theocrit⁹ quoq; ait lignta: Hoc quasi Donatuȝ vidisti tergere lacon: Egregio si non nocuisses mortuus esses. ℙ Fures: seruos intelligit. Ii. n. sæpius furta cōmittuntˀ. ℙ Lycisca: dr̄ quasi lyci scylax. Lycos eniȝ lupus dr̄: scylax vero catullus. ℙ Proripit: procul rapit. ℙ Carecta: carex herba ē q nascitˀ in paludibus teste Probo: Est aūt acuta: hinc Maro li. iij. Geor. ⁊ carice pastus acuta. ℙ An mihi: cū negret obiectū apertūq; crimen repellere purgat se: nā cōfessionē pcedit defensio: qđ etiā Fabius meminit li. ix. ℙ Redderet: reddere debebat.

Lycisca

Carex

CHRI. ℂARBVSTVM: Locū arboribus cōsituȝ. Columella de re agraria. Qui vineas vel arbustū constituere volet: seminaria prius facere debebat. Itē alibi. Itaq; cui arbustū nouuȝ instituere cordi est: seminaria vlmorū: fraxinorūq; parentˀ. Ergo seminaria sūt: vbi seminantˀ arbores. ℙ Arbustū: locus quo transferentˀ iam grádiusculæ factæ. Semina etiam dicuntˀ nouellæ plantæ anteq; transferantur. Alij putant arbustū continere arbores: qbus vites adiunguntˀ. ℙ Fures. q. d. qd faciēt dñi gregū: cū fures hoc audēt. Nā furti coarguit eū: cū dixit: Et succus pecori: ⁊ lac subducitˀ agnis: ac deinde illi furto hoc addit ꝙ ipse suis oculis vidit. ℙ Caprus: pro hirco: vt puto posuit: Nam pprie capri castrati dicuntur in hoc genere: queadmodū capi in genere gallinaceo. Et vterq; qa testibus capti ⁊ priuati sint: in suæ ꝟo dicimus maiales in ouillo pecore veruecem in equis canterium. De capro ꝟo ⁊ hirco audi Martialem. Cum iugulas hircum: factus est ipse caper. ℙ Lycisca: nomen proprium suæ canis: Nam quod ait Seruius nō memini legisse. Scri. tñ Pli. indos ex tygribus canes cōcipere. Nā coitus tpe, in siluas alligant fœminas. Primo tñ ⁊ secūdo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio educant. Hoc idem gallos e lupis facere ait: potest tñ esse lycisca a lupo: q λύκος græce dr̄. ℙ Redderet: reddere debuisset.

Seminaria

Semina

Capri

Maialis

Veruex

Cāteri

ℂMEVS

Si nescis meus[a] ille Caper fuit, & mihi Damon
Ipse fatebatur, sed reddere[b] posse negabat. ME.
Cantando[c] tu illum? aut vnq; tibi Fistula cera[d]
Iuncta fuit? non tu in triuijs[e] indocte solebas
Stridẽti miserũ[f] stipula disperdere carmẽ? DA.
Vis ergo[g] inter nos quid possit vterq; vicissim[h]
Experiamur? ego[i] hãc vitulam, ne forte recuses,
(Bis venit[k] ad mulctram[l], binos alit vbere fœtus)
Depono[m] tu dic mecũ quo pignore certes. ME.
De grege[n] non ausim quicq; deponere tecum.
Est mihi nanq; domi pater; est iniusta[o] nouerca.

SER. a ¶MEVS caper: debit' merito victoriæ. b ¶Reddere posse: scilicet ne suo iudicio videretur esse superatus. c ¶Cantando tu illũ? imperitus peritũ. d ¶Cera iuncta fuit: supra: Pan primus calamos cera cõiungere plures Instituit. e ¶In triuijs: Consuetudo enim fuerat vt per triuia et quadriuia vlularent: & flebile quiddam in honorem Dianæ cantarẽt rustici ad reddendã Cereris imitationem: quæ raptam Proserpinam in triuijs clamore requirebat. Nouimus autem eandem esse Proserpinam quam Dianam: sic in æneide. Nocturnisq; hecate triuijs vlulata per vrbes. f ¶Miserum carmẽ: triste: flebile: quale canunt stipulæ: & quod cõgruit ad imitationẽ matris orbatæ. g ¶Vis ergo inter nos: aut nostri comparatione: aut quod melius ẽ nullo iudice præsente: postea enim ex improuiso Palæmon aduenit. h ¶Vicissim experiamur: idest amœbœo carmine. Amœbœum autem est quoties hi q canunt: & æquali numero versuum vtuntur: & ita se habet ipsa responsio: vt aut maius: aut contrarium aliquid dicant: sicut hic sequentia indicabunt. i ¶Ego hanc vitulam: subdistingue vt ita intelligamus: ne eam vilem existimes. k ¶Bis venit ad mulctram: binos alit vbere fœtus: vt eam laudare ex fœtu & ex ætate videatur. Male enim quæstionem mouent dicentes vitulam paruam esse: nec congruere vt eam iam enixam esse dicamus: sed debere nõ iuuencam subaudire: vt sit. Ego hãc iuuencam pono vitulam ne forte recuses: nam & vitula a viridiore ætate dicta est: sicut virgo: vt paulo post ipse dicturus est: Si ad vitulam spectas nihil est quod pocula laudes. Item Et vitula tu dignus: & hic: Vnde & iuuencam subaudire non possumus: sed secundum superiorem sensum intelligamus. Vitula enim ẽ nomen ætatis non quod tantũ ante partũ vaccæ possideant. l ¶Mulctram: & fœmineo genere dicimus hæc mulctra: & neutro hoc mulctrare: Vnde est in georgicis: Implebũt mulctraria vaccæ. Alij faciũt discretiones vt sit mulctra tẽpus quo mulgent animalia: Mulctrare vas in quod mulgentur. m ¶Depono: in sponsione colloco sequestro. n ¶De grege nõ ausim quicq; deponere tecũ: Supra enim cũ aliena pascere dixit animalia: vt. Dic mihi Damœta cuium pecus? o ¶Iniusta nouerca: epitheton generale nouercarum.

ANT. ¶AVT vnq; tibi fistula cera? Theocrit' quoq; ait in q̃nta. An fuit vlla tibi calamis cõpacta canoris Fistula? q̃ pecudes fierẽt p gramina lætæ: Nõne tuos cantus disperdere raucus inertes: Stridẽti stipula iam cũ Corydone solebas? ¶Miserũ carmẽ: q̃a ab illo male canebat: vel flebile vt aiunt: si volueris intelligere illorũ morẽ: q in triuijs flebile canerent in honorẽ Dianæ ad cereris imitationẽ. ¶Vis ergo: ordo est. Vis ergo vicissim experiamur inter nos quid possit vterq;: Ego hãc vitulã. Theocritus quoq; ait in q̃nta: Ergo hædũ si forte velis deponere mecum. Nil sacrum sanctũq; nihil nullaq; minoris. Rem facio: certabo equidẽ dũ victus abibis. Et domitũ donec teipsum fateare canendo. ¶Mulctram: mulgendi vasculum

CHRI. ¶IPSE fatebatur mihi: quasi dicat: ipse mihi hoc est cũ soli & sine testibus essem'. ¶Fatebatur: quasi coactus a pudore a quo negare phibeatur. Fatemur.n.coacti: Cõfitemur spõte. ¶Sed reddere pos. ne. fatebatur debitum cũ nõ adessent testes sed dicebat non esse soluendo. ¶Cantando tu illũ: in singulis verbis magna vis est cantando. q.d. ea re cuius tu nullã habes experientiã. ¶Tu illũ. i. indoct' doctissimũ: insurgit aũt ex indignatione quod irati est: & eclypsi vtitur. Detraxit.n.verbum s. vicisti: adhibet etiam interrogationem q̃ frequentissime in ore est iratorum: sic Teren. egone illũ? q̃ illa? q̃ me? q̃ non? ¶Fistula cera iuncta: potuisti quidem singulas fistulas inflare: vt q̃oẽs indocti solent: ex qua nulla videt erudita musica nasci posse. ¶Plures autem calamos quod panos inuentũ est cera cõiunctos: in quibus artificium apparere põt ne habuisti quidẽ. ¶Stipula: placet aũt quod dicit Ser. de sacris Dianæ. Sed possumus tñ dicere in triuijs. i. carmẽ triuiale: Nã mendici q indocti sunt vel stipe in triuijs vel pro lucello ducti ita canunt vt carmẽ disperdant. Dixit.n. disperdere cũ ex inexpientia ita effluat sonus fistulæ vt nõ cõprimat debitus refractus & cõuenientes distinctiões. ¶Vitulã optimũ præmiũ. Nã in illa & pp ætatẽ & pp sexũ spes est ppagãdæ sobolis. Vitulus aũt ita dicit in genere bubulo vt in equino & asinino pullus. Sed

Fateri

Cõfitẽ

Vitula

etiā in elephāte vitulū iueni mns:posuit aūt vitulā p adulta vaca. Res autem multi facienda q̄ z bis mulgeaī:z q̄ rarissimū est binos alat fœtus. Depono:deponimus re cū illam alicuius fidei seruandā tradimus. hinc dicimus boni viri eē reddere depositū. Sic ꝑmiū certaminis qm̄ penes aliquē seruandū damus deponē dicimus. Nouerca:dr̄ quasi noua princeps:nā defuncta matre pueri illa q̄ supinducit̄ vxor priuigno noua princeps inducit̄ ei:priuignus aūt dicitur q prius q̄ illæ nouæ nuptiæ factæ fuerint:genitus sit. Depono Nouerca priuign

SER. a BIsq̄ die numerant ambo pecus:z duo vadit ad pascua:z duo inde reuertit. b Alter et hædos: Male quidam priuignū accipiunt. Alter. n. de duobus dicimus non de

Bisq;[a] die numerāt ambo pecus, alter[b] z hædos.
Verū id, quod multo tute ipse fatebere maius,
(Insanire[c] libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum diuini[d] opus Alcimedontis;
Lenta quibus[e] torno facili superaddita Vitis,
Diffusos Hedera vestit pallente Corymbos[f].
In medio duo signa, Conon[g], z quis fuit alter?

funditur enim genus: vt ibi. Dulce satis humor: depulsis arbutus hædis: ad dulce enim quod est neutrum tam masculina q̄ fœminina reddit: de hac iati in carmine.

tribus:vnde alter de nouerca intelligamus. Nec nos moueat q̄ alter dixit de fœmina:nā z in subauditione ponunt̄ ea quæ non possumus dicere:z scimus quia quoties hæc duo genera iungūtur:masculinū præpōderat fœminino. c Insanire libet quoniā tibi:vel sub sponsione cōtendere: vel quod melius ē carmina cōponere. Nā insani dicuntur poetæ. d Diuini opus Alcimedontis:laus ab artifice. Cicero:Polycleti esse dicebant: Pocula autē fagina:quasi rem maximā. e Quibus torno facilis:Donatus sic legit. legitur z tamen torno facili ad excludēda duo epitheta:quod est in latinitate vitiosum:ꝯ sit lenta facilis vitis. f Corymbos: vuas hederarum. g Conon:dux fuit cuius nomen dicit:quia in omnium ore versatur. Nam philosophi tacet:quod non potest faciie ad rusticum peruenire:z bene ea dicunt philosophi: quæ ad rusticum pertinent:vt Tempora quæ messor:quæ curuos arator haberet.

PRO. CONON:Conon samius mathematicus. Sed q̄uis fuerint mathematici eleganter rusticum errantem induxit dicentem Quis fuit alter. Alter enim accipitur vnus ex duobus in alio sic Conon mathematicus ægyptius natione Ptolemeo ad sidotis libros de astrologia septem reliquit. Alterum post Cononem:quem dicat incertum est. Sed suspicantur Archimedem: q̄ Cononis discipulus: Quidam Eudoxum Cnidium: qui de astrologia disputauerit: Quidam Aratum: in quem fides videtur nutare quoniam prognostica fecerit: Quidam Hesiodum q̄ dixerit πλιιάδων ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων:quod z hic tēpora quæ messor quæ curuus arator haberet.

ANT. BIS:mane z vesperi:q̄q̄ binos etiā fœtus alat:q̄d quidem maxime fecunditatis ē. Alter z hædos:de nouerca intelligit:est autem figura alleotheta:idest aliter posita: seu variatio; vel alloesis:idest permutatio: con-

Verū id:ordo est. Verū.i.sed quonia; libet tibi insanire:ponā id:quod tute ipse fatebere multo maius:appositio pocula fagina. Pocula fagina:imitatio Theocriti ioco sic ē. En hædum depono meum pinguedine tardum: Agnus etiam subnecte tuum pro pignore pinguem. Et mecum si nunc audes contendere tenta. Pli. autem libro. xvj. c.lv. sic ait: fagis pectines transuersi l pulpa apud antiquos inde z vasis honos. Marcus curius iurauit se ex præda nihil attigisse præter guttum farginum: quo sacrificaret. Opus alcimedontis:ab artifice tribuit illis dignitatem. Lenta quibus:ordo est quibus facili torno superaddita lenta vitis:vestit corymbos diffusos ab hedera pallente. Vitis:Theocritus quoq̄ ait in prima: Et Scyphum multo imbutum tibi nectare binis Auribus amplexum:ligni redolente sapore:Donabo:labris pallens inflectitur amplis Hinc hedera: hāc circum frondens superaddita vitis: Cū croceis hederæ ramo ridente corymbis. Corymbos:cotymbon rostrum nauis dicitur: corymbos cacumen:ora corymbus. Dicuntur autem corymbi racemi hederæ: vt etiam scribit Pli. libro. xvj. Conon:fuit conon Atheniensium dux: de quo Aemilius Probus z Iustinus libro. v. hic vero de astrologo intelligitur:ait enim Probus: q̄ conon samius mathematicus de astrologia libros septem reliquit. Et quis fuit alter: Anaximā der milesius primus terræ marisq̄; circulitus descripsit:z sphæram insuper construxit. Auctor est Laertius z Strabo. li. xiiij. de hoc igitur intelligendum. Corymbon Conon

INSANIRE libet:putat enim insanias nimis præcioso pignore certare. Fagina: ex fago quæ arbor in p̄cio erat apud Priscos. Opus:recte. Nam opus est quod factum remanet. Nam bonus est opus fabri. Vnde quarto. Pendent opera interrupta minæq̄ murorum:operatio est ipsa actio:opera vo labor z industria: CHRI. Opus Opatio Opera

bor ⁊ industria: quæ adhibetur circa agendum. ¶ Alcimedontis: Torno græcum est. Illi τόρνος ⁊ inde τορνεύειν dicunt. ¶ Signa: signum est quo aliquid in notitiam nostram inducitur: vt Signa tibi dabo tu condita mente teneto. Per quandam deinde similitudinem dicimus signa militaria: idest vexilla: vt signa pares aquilas ⁊ pila minantia pilis. Item quemadmodum simulacra picta tabulas appellamus: sic ea quæ cælata: sculpta, ficta: fusa ue sunt: signa dicimus. Ergo signa: idest simulacra. Hic sigilla parua signa: hinc sigillaria. ¶ Conó: duos excellentes viros eodem nomine fuisse accepimus: Alterum atheniensem imperatorem egregium quem respu. sua omnibus insulis præfecit. Ipse autem sua virtute victis lacedæmonibus patriæ libertatem restituit. Alterum mathematicum insignem: quem Probus grãmaticus summum fuisse scribit. Hic vt refert Hyginus Ptolemeo regi retulit se vidisse crinem. Berenices reginæ iter sydera collocatum. Vnde Catullus: Idem me ille conon cælesti numine vidit e bereniceo vertice cæsariem. Et Proper. Nauta de seipse ait: Me rotat archytæ soboles babylonius orops: Oron ⁊ a proauo ducta conone domus. Itaq; placet mihi q̄ ⁊ Probo placere video: Maronem cum de altero tanq; de astrologo quærat sic Cononem non exercitus ducem: sed astrorum peritum intelligit: Hic de astrologia septem reliquit libros.

Descripsit radio[a] totum qui gentibus orbem;
Tempora quæ messor, quæ curuos arator haberet?
Nec dũ[b] illis labra admoui, sʒ cóndita seruo. DA.
Et nobis[d] idé[c] Alcimédon duo pocula fecit,
Et molli[e] circùm est ansas amplexus Acantho.
Orpheáq; in medio posuit, siluásq;[f] sequentes,
Nec dum illis labra admoui, sed condita seruo.
Si ad vitulã spectes, nihil ẽ q̄ pocl'a laudes. ME

SER. a ¶ RADIO: idest virga philosophorum: q̄ geometræ lineas indicant. Inuenta autẽ hæc est ars tempore quo Nilus plus æquo crescens confudit terminos possessionem: ad quos innouandos adhibiti sunt philosophi: qui lineis diuiserunt agros. Inde geometria dicitur: cum non tantum terræ: sed etiam maris ⁊ cæli: ⁊ aeris spatia metiri consueuerit: significat autem aut Aratum: aut Ptolomæum: aut Eudoxum. b ¶ Nec dum illis labra admoui: hypallage: pocula enim labris adhibemus: vt Dare classibus austros: ⁊ tantam in eis dicit venerationem: vt nec dum illis vsus fuerit. c ¶ Idem Alcimédon: Irrisio est facta iteratione verborum: ⁊ mire omnia in vituperationem trahit quæ ille laudauit. d ¶ Et nobis fecit: ac si diceret putas te solum habere pocula: cui enim Alcimedon non fecit? tu pro reuerentia ea non tangis: ego ideo quia vilia esse existimo. e ¶ Molli acantho: quia ille dixerat Lenta vitis. f ¶ Siluasq; sequentes: non secutas: sed quasi adhuc sequentes.

bacchas semp frondentis acã thi. ¶ Orpheaq;. De hoc nos ecloga quarta. ¶ Nec dũ: Theocritus in .i. Nec dũ illi labra admoui: sed q̄ dir' arca intactusq; manet tanto te munere dignũ Efficiam mihi si dulcem cantauerls hymnũ.

CHRI. ¶ RADIO: virga est qua mathematici lineas ĩdicant. Radios etiã solares dicimus. Itẽ q rotas currũ intersecant. Oui. Aurea sũmæ curuatura rotæ radiorum argenteus: ordo. Itẽ etiã quos textores ad telas adhibẽt. ¶ Illis labra admoui: Cẽseo nõ Hyppalage vsũ esse: sed voluisse vel venerationẽ: qua pocula coleret demonstrare. nam hmõi rebus solemus ob reuerentiã potius labra admouere q̄ illas labris: vel morẽ rusticanorũ q adeo solent pocula ĩplere vt veriti ne inter mouendum aliquid inde excutiatur os ad illa demittunt: nõ illa ad os attollunt. Alcimedon nõ puto aũt vt hæc dicat quia velit vilitatem afferre poculis: sed vt ostendat se non minus acceptum Alcimedonii fuisse ⁊ quãto pluris illa facit: tanto pluris vitula facienda sit quã illis p̄fert. ¶ Acantho: acanthus frutex in ægypto est semper frondens sic dicta: quia spinis est plena. ¶ Orphea: de hoc diceemus in sequentibus. ¶ Sequentes magna artificis laus cum siluas dicat non secutas: sed sequentes: idest ita sculptas: vt videãtur etiam nunc sequi: ⁊ quasi moueri. ¶ Ad vitulam spe. i. si animum ad vitulæ qualitatem conuertas. ¶ Nihil est q̄. p. l. No. q̄ non sint digna laude per se sed obruũtur illæ laudes cõparatione vitulæ. Veluti: si dicamus lucere qdem lunam: sed si solis lucem consideremus: euanuerit lux lunæ.

SER. ¶ RADIO: virga geometrica. ¶ Tempora quæ messor: de his late in primo Georgi. Amplexus. Theocritus quoq; in prima. Præterea viridi circum est amplexus achãto pastorale decus. ¶ Acantho: est acanthus vrbana herba elato longoq; folio: crepidines marginum assurgentiumq; puluinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt: aculeatum ⁊ crispum: quod breuius. Alterum leue. Plini. auctor li. xij. Est autem flexibili virgulto: hinc legitur lib. iiij. Geor. flexi vimen acãthi. Est etiã arbor. Vnde secundo Geor. est: ⁊

SER. a ¶ NVNQ; hodie effugies: ac si diceret ne contendas: excusationes reqris: nõ qa vilia æstimas pocula. b ¶ Veniam: descendam. c ¶ Audiat hæc tantum: subaudi aliquis. d ¶ Tantũ autẽ: ideo qa suspicatur eũ victũ non posse cedere: q ita ante ẽt certamẽ est cõtumax. e ¶ Vel qui: q̃si reqrentis est cuius subito venit Palæmon: Alij distinguunt: vel q venit. Bene autẽ dubitat ne eum ipse immisisse videatur: & sit credibile quod ad eius iudicet gratiam. hoc etiam Damœta sentiẽs dicit: Nec quenq; fugio. i. p̃sentio etiã ad edititiũ iudicem. Edititius est iudex quẽ vna pars eligit. f ¶ Vicine palæmon: beniuolũ reddit ex vicinitatis cõmemoratione. Terẽtius: Vel virtus me tua: vel vicinitas: quod ego in p̃pinqua parte amicitiæ puto. g ¶ Et nunc ois ager: nunc ois parturit arbos. Ipse alibi: Parturit almus ager. Sane bene subdidit: Nunc frondẽt siluæ: referens ad arbores steriles: Nã parturiunt de pomiferis dicim⁹. Vult autẽ tempus exprimere: quo & delitiæ sunt in agris & rustici minus laborant: vt sit duplex ad cantilenã inuitatio. h ¶ Alternis dicetis: quia quasi iratus fuerat q̃ Damœtæ prior locus dabat: iccirco ait: Alternis dicetis. In amœbæo enim carmine difficilior p̃s respondẽtis est: q non pro suo arbitrio aliqd dicit: sed aut maiorẽ: aut contrariã format responsionẽ: vt dixim⁹ supra. i ¶ Camœnæ: musæ: qbus a cantu nomẽ est inditũ. k ¶ Ab Ioue principiũ musæ: vel musæ meæ ab Ioue est principiũ: vel o musæ sumamus ab Ioue. Est autem Arati qui ait.

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
ἄρρητον· μεσαὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μεσὴ δὲ θάλασσα,
καὶ λιμένες πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες

l ¶ Iouis oĩa plena. Lucanus: Iuppiter est q̃d cũq; vides: quocũq; moueris. Ipse alibi: Spiritus intus alit: totaq; infusa per artus Mens agitat molem. Ipse enim est spiritus: sine quo nihil mouetur aut regit. m ¶ Colit terras: amat. Cæterũ superior colitur nõ colit inferiora: sic alibi: Vnã Posthabita coluisse samo. i. amasse. Nec mirũ si rusticus sumpsit ab Ioue principiũ: quem amare terras p̃stat: & habere carminum curam.

Nunq;[a] hodie effugies, veniã[b] quocũq; vocaris.
Audiat[c] hæc tãtũ[d], vel q[e] venit, ecce Palæmõ.
Efficiã posthac ne quẽquã voce lacessas, DA.
Quin age, si qd hẽs, in me mora non erit vlla.
Nec quẽquã fugio, tantũ vicine[f] Palæmon
Sẽsibus hæc imis (res ẽ nõ parua) reponas. PA.
Dicite quãdo quidẽ in molli cõsedimus herba.
Et nunc[g] omnis ager, nunc oĩs parturit arbos.
Nũc frondẽt siluæ, nũc formosissimus annus.
Incipe Damœta, tu deinde sequere Menalca.
Alternis[h] dicetis, amãt alterna Camœnæ[i]. DA.
Ab Ioue[k] principium Musæ; Iouis[l] oĩa plena.
Ille colit[m] terras, illi mea carmina curæ.

¶ VICINE: beniuolentiã captat hac voce. ¶ Palæmõ: ANT. Theocriti q̃ta. Morsona dicunt lacõ & comatas cantantes comatas ait Hunc igit lacõ si vis vocitabimus ambo. Quẽ nũc ipse vides incidere sectile lignũ. Est nãq; is Morson: ante alios iustissimus vnus hic aderit iudex. Efficiam post hac: Lacon comatæ inq̃t: Huc ades: huc tandem ipse veni: nõ amplius vnq; post hac efficiam audebis cõtendere cãtu. Quin age siquid. h. citius iam fare comata. Res est nõ par. Comatas ait Morsoni. Magna hic res agitur grauiter contendimus ambo. ¶ Alternis: p̃ alternatim. ¶ Camœnæ: musæ a carminibus sunt dictæ: vel q̃ canunt antiquorũ laudes: vel q̃ sint castæ mentis præsides: vt scri. Festus Ab Ioue pri. mu. ordo est: musæ. i. modo cantui principium sit ab Ioue. hoc autem loco illa quæ Macro. li. j. de som. scribit inferã. inq̃t. n. deus vero qui non modo immortale animal: ac diuinum sit plenus inclytæ ex illa purissima mente rationis: sed q̃ et virtutes omnes quæ illam patriæ omnipotentiam summitatis sequuntur: aut ipse faciat: aut ipse contineat. Ipsum deniq; iouem veteres vocauerunt: & apud theologos Iuppiter est mundi anima: hinc illud est ab ioue principium musæ iouis omnia plena: q̃d de Arato poetæ alij mutuati sunt: qui de sideribus locuturus a cælo in quo sydera exordiũ sumendum esse decernẽs ab ioue incipiendũ eẽ memorauit. ¶ Hæc: ille. ¶ Colit: diligit.

CHRI. ¶ VENIAM quocunq; vocaris. q. d. q̃uis difficillimas proponas mihi de præmio cõditionem tamen & ad eam descendas. ¶ Vicine: vicinus dicitur a vico. Viæ enim vrbanæ vicini dicuntur: ergo vicinus qui eundẽ inhabitat vicum. ¶ Sensibus imis. i. profundis. proprie. n. sensus eas vires animæ dicimus quibus corporea & quæ finita sunt percipimus. Hæ autẽ vtuntur instrũo corporeo vt visus oculo: auditus aure. Et q̃m non nisi per instrum

Vicinus

Sensus

ꝙ instrumentũ corporeũ sentiunt. Oportet tales sensus finitos esse. Sunt ergo hi sensus exteriores quinq;: visus: auditus: olfatus: gustus: ꝛ tactus: Sunt ꝛ alij quinq; interni. Sẽsus cõis: imaginatio: phãtasia: existimatio: ꝛ memoria: de qbus alio loco dicemus. Et qm̃ ẽt isti corporeo organo vtunẽ circa particularia tm̃ versanẽ. Rõne vo intellectu ꝛ intelligẽtia vniuersalia assequmur: verũ etiã ista tria phi aliqñ sensus nõiant: sed ꝓfundos sensus: ꝛ de his nũc itelligit poeta. Ergo imis sensibus. i. intimæ mẽti. ¶ Cõsedimus: tanq;. n. iudex sedere voluit: hoc principiũ Arati est: vñ Papinius ab Ioue principiũ magno deducit aratus. ¶ Ab ioue principiũ: quare principiũ sit ab ioue cõmodius in sexto æneidos li. explicabimus. Quid musæ sint in primo explicabimus. Aprouianus tñ vult p iouẽ ꝛ Apollinẽ Augustũ itelligi: q vtriq; templum fecit ꝛ per Damœtã Cornelium Gallum: ꝛ per Menalcam Virgilium. At ego credo tm̃ poetam profundiorem quandam scientiã arati secutum esse.

Et me[a] Phœb⁹ amat. Phœbo sua[b] semp apd̃ me
Mũera sũt Lauri, ꝛ suaue rubẽs Hyacith⁹. DA.
Malo me Galátea petit lasciua puella,
Et fugit ad Salices, ꝛ se cupit ánte[c] videri. ME.

¶ ET ME phœbus amat: ut simile ẽ qd̃ dicit: quia vnumq; deus quez volit summus verũ: vt Summe deuz sancti custos soractis Apollo: vt Apollinẽ exæquauerit Ioui. Aut certe ordo sit talis Me ꝛ phœb⁹ amat: vt ꝛ plus dicat: nec Ioui videaẽ Apollinẽ cõparare. b ¶ Sua munera: ipsi grata. i. laurus ꝛ hyacinthus. Nã scimus ꝛ Daphnez Ladonis fluminis arcadiæ filiã dilectam ab Apolline: ꝛ terræ miseratione ĩ laurũ ꝯuersam: ꝛ hyacinthũ amatum taz a Boreã q; ab Apolline: qui cũ magis amore Apollinis lætaretur dũ exerceret disco: ab irato Borea cõiectẽ disco est interemptus: ꝛ mutatus in florez nõis sui. c ¶ Ante videri: anteq; lateat. Oratius: Nunc ꝛ latentis proditor intimo gratus puellæ risus ab angulo.

¶ ET ME phœbus amat: Apollo ĩfra Sol: sine quo fruges neq; oriũtur: neq; maturescũt: Laurũ ei gratam accipere debemus: ꝙ Daphnem (vt vult Parthenius in volumine: ꝙ de amantibus compositum est) Amyclei filiam dilexit: quam ne per viz stupraret: Iuppiter in arborem laurum cõuertit. Inscripti Hyacinthus. n. ab Apolline adamatus propter nimiam pulchritudinem: ꝛ ab ipso per ignorantiam occisus disco: conuersus est in florem: qui in se litteras habet A ia: vt sit vox dolorantis. Quidam ex Aiacis sanguine.

¶ ET ME phœbus amat: Theocritus quoq; in quinta: Et me phœbus amat. nũc molli pascitur herba Me custode aries: veniens quiz carnea mactem. ¶ Phœbo sua: ordo est munera sua: idest propria ꝛ cõuenientia Phœbo quæ pro: idest lauri ꝛ suaue rubẽs hyacinthus semp apud me sunt: vel sic: ꝛ lauri ꝛ. s. r. h. appostio Munera. s. ph. semper apud me sunt.

¶ Lauri: erat laurus spectatissima in monte Parnasso: ideoq; etiam grata Apollini: assuetis eo dona mittere iam ꝛ regibus romanis. Hæc Pli. li. xv. ¶ Hyacinthus: flos hic maxime durat. hyacinthum comitatur fabula duplex luctum præferens eius quez Apollo dilexerat: Aut ex Aiacis cruore editi: ita dis

currẽtibus venis: vt græcarum literaruz ea figura legat inscripta. Home. autem tres flores laudat. Crocon: Lotõ: ꝛ hyacinthum. Pli. li. xxi. Malo me galatea petit. Theocritus in. v. Malo me clearista petit formosa puella: ꝛ cantu nostras permulcet molliter aures.

¶ PHOEBVS: de hoc dicetur suo loco. Est autem color rhetoricus qui dicit traductio. — CHRI.
Fit autem cum idem verbum mutatis casibus repetiẽ: vt hic Phœbus ꝛ Phebo. ¶ Munera: idem munus apud nos est qd̃ apud græcos γέρας. significat enim donum ꝛ officiũ. — Munus
Nam dicimus præstitit munus amico: idest functus. est officio ergo amicum: ꝛ obire munera in republica dicimus cum præstamus debita officia: vt pẽdere vectigal præstare custodiam: ꝛ huiusmodi. ¶ Munera etiaz populo exhiberi dicuntur: cum ludi ad illum oblectandum exhibentur. ¶ Lauri: Daphnes fabulam enarrat Oui. quam Penei fluminis filiam dicit: Serui autem Ladonis. Hæc immutata est in arborẽ sui nominis. Nã Daphne græce latine laurum significat. hac causa Phœbo laurũ sacram volunt fabulæ. Lauri autem duo genera a principio ponit Pli. deinde addit ꝛ plura alia. Arbor pacifera est. Nam cum etiam inter armatos hostes prætenditur quietis est indicium. Romanæq; victoriæ nuncia. hinc Iuuena. Missa est a Cæ. laurus. Additur militum lãceis pilisq; fasces imperatorum decorat. Ex ijs in gremio Iouis optimi maximi deponitur: quoties victoria lætitiam attulit. Non tamen quia perpetuo viret: nec quia pacifera est præferenda myrto: ꝛ oleæ est: sed qa spectatissima ĩ monte parnasso: ideoq; grata Apollini assuetis iã eo dona mittere regibus Romanis teste Bruto fortasse in argumentum: quoniam ibi libertatem publicam is meruisset lauriferam tellurem illam osculatus ex responso: Sola ex arboribus fulmine non icitur. Ob has res honorem habitum in triumphis potius crediderim q; ꝙ suffimentum sit cedis hostium — Laurus

& purgatio: vt tradit Massurius: Adeo in prophanis vsibus pollui laurum: & oleam fas non est: vt ne propitiandis quidem numinibus accendi: ex iis altaria aræue debeant. Laurus manifesto abdicat ignes crepitu. Euse. ait laurum dicari Apollini quoniam ignea arbor est. Vnde odio a dæmonibus maxime habetur: & qua vsta resonat quod prædicendi vim notat. Tyberius Cæ. tonante cælo ea coronabatur. Laurus triumphis proprie dicatur gratissima domibus: ianitrix cæsarum pontificumq́;: sola domos exornat: & ante limina excubat. Hyacinthus: fabula pueri nota est: hyacinthi autem flos duplex est: croceus & cœruleus. Malo: hoc pomum græci μῆλον dicunt & etiam oues μῆλα appellant: hic ambiguitas nominis induxit fabulam de malis aureis.

Malum

At mihi sese offert[a] vltro meus ignis Amyntas,
Notior vt iã sit canibus nõ Delia[b] nostris. DA.
Parta[c] meæ[d] Veneri sunt munera: namq; notaui
Ipse locũ, aeriæ[e] quò cõgessere[f] Palũbes. ME.
Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta
Aurea[g] mala decẽ misi, cras altera mittã. DA.
O quoties, & quæ nobis Galátea locuta est?
Partẽ aliquã Vẽti diuûm[h] referatis ad aures. ME.
Quid pdest? qđ me ipse aĩo[i] nõ spnis Amynta[l],
Si dum tu sectaris apros, ego retia[k] seruo? DA.
Phyllida[m] mitte mihi: meus est natalis Iola,
Cũ faciã[n] vitula pro frugibus, ipse venito. ME.

SER. a OFFERT vltro: iste plus dicit lege amœbæi carminis. b Delia nostris: Deliã alij amicam priorẽ volũt: Alij Dianam quæ est a delo: & est canibus nota: per quos venamur: quasi dea venatiõis. Nã si ad amicas referas hoc dicit: sic ad me frequẽter Amyntas venit: vt canibus meis notior sit: q; amica Delia. c Parta: præparata. d Meæ Veneri: meæ amicæ. e Aeriæ: aerij coloris. f Congessere: nidificauere. g Aurea mala misi: plus dicit: Nam cum dixisset se esse missurum: iste iam manifeste cõfirmat. Aurea autem aurei coloris: & volunt quidã hoc loco esse allegoriam ad Augustum: de decem eclogis: quod superfluum est. Quæ enim necessitas hoc loco allegoriæ? h Diuûm referatis ad aures: Ita inquit dulce locuta est mecum Galátea: vt deorum auditu ea digna sint verba. i Animo non spernis: idest libẽtissime amas: & ẽ liptotes figura: sicut Munera nec sperno. Et multi hũc locũ allegoricos accipiunt: vt videatur Augusto dicere: Quid prodest quia me diligis: si ad capiẽdos hostes pergens in ocio me relinquis? Dicit enim Virgilium sequi voluisse Augustũ cõtra Antonium ad acciaca bella properantẽ. k Retia seruo: quæ res in venatione minus possidet voluptatis. l Amynta: vocatiuus græcus ẽ. Et sciendum græca nomina in as exeuntia siue crescant siue nõ crescant in genitiuo: vocatiuum in a mittere: vt Aeneas æneæ o ænea: Pallas pallantis palla: vt Non hæc o palla dederas promissa parenti. m Phyllida mitte mihi: amicam communem causa natalis diei: in cuius tantum sacrificio licebat voluptatibus operam dare. Nã in alijs sacrificijs erat castitatis obseruatio: quod etiam sequentia indicant vbi dicit: Cũ faciam vitula: idest cũ pro frugibus sacrificare cœpero: tu tantummodo venito. Sane cum natalis apud maiores plenus fuerat: posteritas natalis dies dicere cœpit. Nã cum Oratius dixerit: Natalis grate numeras: Iuuenalis ait: Natali corneline die mihi dulcior hæc lux. n Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito: cum sacrificauero: et figurate faciam vitula ait: vt Faciam turæ: vt faciam agna. Oratius in primo carminum: Siue poscat agna: siue malit hædo. Dicitur autem hoc sacrificium ambaruale: quod arua ambiat victima. Sic ipse in georgicis: Terq; nouas circum felix eat hostia fruges: sicut amburbale vel amburbium dicitur sacrificium: quod vrbem circuit & ambit victima.

ANT. AT MIHI. Theocritus in quinta: Insanire facit Cratides mihi quũ obui⁹ extat. Quũ q; mouet flauos per candida colla capillos. Delia: vel vetus amica vel Diana ipsa venationis dea. Veneri i. amori. Ipse locum. Theocrit⁹ ĩ qnta. Aeriã viridi en capiã sub fronde palumbem. Quã donabo meam non immemor ipse puellam. Palumbes: columbi omni tempore pariunt: Turtur et palumbes vero: nec plus q; bis. Vita palumbium vel ad. xl. annos durare existimat Philosophus li. vj. de aĩa. Aeriæ: sublimes. Aurea mala. Chrysomela intelligit. Chrysion. n. aurũ dicitur: melon pomũ. Theocritus ait in tertia. Rosida mala decẽ duco: cras altera ducas. Phyllida: eius amicam intelligit. Natalis erat enim celebre natale priscis: Hic natalis & hoc natale dicitur. Cum faciam vitula pro frugibus ipse: quũ faciam rem diuinam: non oue non capra: sed vitula: tanquam dicat: quum vitulam pro frugibus sacrificauero q̃ est: quum vitula rẽ diuinam

Chrysomela

Vitulas

oluinam fecero: Vitula autem dicta ꝙ potẽs ſit vitæ tolerandæ: ⁊ ideo hac pro frugibus ſie ri ſacra dicuntur: quia frugibus vita humana toleratur: legito. M. libro.iij. ſat.c.ij. ¶ Cum faciam vitula: Theocritus in quinta: Quum facies agno nymphas veneratus agreſtes: Tuꝫ properato mihi magnam promittere partem.

¶ DELIA: Diana quæ præeſt canibus ad vigiliam nocturnam adhibitis: ideo nocturna Diana ſanguine catuli placabatur. ¶ Palumbes: ſiluaticæ ſunt: ⁊ in arboribus nidificant: quas Ariſto. in lib. de anima. bis in anno parere ſcribit: vt turtures. Columbæ vero quæ a culminibus ſcđm Varronem dicũtur: quoniam illa frequentant decies in anno parere. ideꝫ Auctor eſt. Et in ægypto duodecies: ⁊ plerunq; marem ⁊ fœminam pariunt. Octenis annis viuunt ...m Pli. columborum duo genera ponit. M. Var. Vnuꝫ ſaxatile quod in turribus nidificet: vel villæ culminibus maxime timidum. Alterum clementius ꝙ cibo domeſtico contentũ in ...ra limina ianuæ ſolet paſci. ex duobus his fit tertium genus miſcellum dictum. ¶ Vitulaꝫ: Quædam ſacrorum verba amœne ita interpretatus eſt: vt mutato verborum ſono integer intellectus maneret. Nam vitulari vt eſt apud pictorem: eſt voce lætari. Varro in.xv. rerum diuinarum ait pontifex quibuſdam ſacris vitulari ſolet: quod græci παιανίζειν dicunt. Hic Hillus in libro de dijs vitulam ait vocari deam quæ lætitiæ peſt. Piſo ait vitulam victoriam nominari quod poſt victoriam certis ſacrificijs fiat vitulatio. Voluntq; nonnulli hic dictam: quod cauſa ſit vitæ tolerandæ. Et ob hoc huic deæ pro frugibus quæ vitam ſuſtẽ...ant fiunt ſacra: vnde hic vitulam pro vitulatione dixit: Tamen alij legunt vitulam in abla...iuo. i. ſacra non alia hoſtia ꝙ de vitula.

Phyllida amo añ alias, nã me diſcedere fleuit,
Et longũ formoſe vale[a], vale inquit[b] Iola. DA.
Triſte[c] Lupus ſtabulis maturis frugib⁹ imbres,
Arboribus Venti, nobis Amaryllidis iræ. ME.
Dulce[d] ſatis[e] humor, depulſis[f] arbutus Hædis.
Lẽta Salix fœto pecori mihi ſol⁹ amyntas. DA.
Pollio[g] amat noſtram, ꝙuis ſit ruſtica muſam.
Pierides[h] vitulam lectori paſcite veſtro. ME.
Pollio ⁊ ipſe facit noua[i] carmina paſcite[k] Taurũ
Iã cornu petat, ⁊ pedib⁹ q ſpargat Arenã. DA.

¶ VALE inquit Iola: Hic Paſtor aut habuit duo nomina: nam ſupra eum Menalcã dixit: aut certe Iolam euꝫ quã paſtorem optimum appellauit: a quodaꝫ paſtore nobiliſſimo: ſicut virum forteꝫ plerunq; Achillẽ: adulterum Parim vocamus. Sane Longum formoſe vale: ita ait: vt toruum clamat: pro aduerbio nomen poſuit. b ¶ Vale vale inquit: le corripit ſequens vocalis: vt Te Corydon o Alexi. c ¶ Triſte: triſtis res. d ¶ Dulce: dulcis res. e ¶ Satis: ſegetibus. f ¶ Depulſis: a lacte prohibitis: vt Depulſos a lacte domi quæ clauderet agnos. g ¶ Pollio amat noſtram ꝙuis ſit ruſtica muſaꝫ: Blandit iam Pollioni patrono: quẽ tragœdiarum ⁊ hiſtoriaruꝫ ſcriptoreꝫ Oratius fuiſſe teſtatur. Nã in ſecundo carminum dicit: De hiſtorijs periculoſæ plenũ opus aleæ tractas: ⁊ incedis per ignes ſuppoſitos cineri doloſo. Itẽ paulopoſt: Paulum ſeueræ muſa tragœdiæ deſit theatris: quem carmen ſuum licet ruſticum: tamen amare cõfirmat. h ¶ Pierides vitulam lectori paſcite veſtro: ideſt paſcite eius armenta: quia legit hoc carmen: vel vitulam ei nutrite pro præmio. Sane alij legunt Pollio vt prima producatur: alij Polio. i ¶ Noua carmina: magna miranda. k ¶ Paſcite tauruꝫ: hic auget: nam ille vitulam dixerat.

¶ VALE inquit; nulla hic fit ſynalœpha.

¶ Triſte: p triſtis vel triſtis res p alleothã: de qua ſuperi⁹. ¶ Depulſis: a lacte remotis: ꝙ fit vbi hædi trimeſtres ſũt facti: vt ſcri. Varro. ¶ Arbutus: de hac lege Pli. li.xv. ⁊ xxiij. ¶ Pollio: De hoc late ĩ Alexi. ¶ Pierides: pierides dictæ ſunt muſæ a Piero monte: vt ſcri. Feſtus. Eſt autẽ Pierus mons Theſſaliæ: qui ad Macedoniam pretenditur auctore Pli. li.iiij. in Heſiodi autem theogonia legit ex Ioue ⁊ Mnemoſyne muſas in Pieria natas. Ergo nõ dictæ ſunt a pieri natabus: vt quidam aiunt. De muſis auteꝫ plura legito apud Diodorũ li.j. ⁊ li.v. ¶ Noua: miranda. cũ nunꝙ talia facta fuerit. Fuit aũt tragœdiæ ſcriptor: vt meminit Hor. ode prima ſecũdi libri. ¶ Pedibus q ſpargat arenam: id tauri pugnaturi faciunt. Vnde Maro li.iij. Geor. ait: Ventoſq; laceſſit ictibus: et ſparſa ad pugnã proludit arena.

¶ LVPVS: de hoc in ſequentib⁹ dicet. ¶ Arbutus: arbuti radices valent contra peſtes: pomum ſimilitudinẽ habet cum fragris: hoc duobus nominibus appellãt græci cameron ⁊ memeclion. Iuba auctor eſt quinquagenum cubitorum in arabia eſſe arbutos. ¶ Pierides: muſæ a pierio monte in quo ex Ioue ⁊ mnemoſyne natæ ſunt. Vnde Heſiodus. μοῦσαι πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι. Conueniens autẽ eſt vt muſæ poetæ vitulaꝫ nutriant. i. præmium dent.

pierid.es
CHRI. Arbuti
pieri/les

Qui te Pollio amat, veniat quò te[a] quoq; gaudet.
Mella fluāt illi, ferat & Rub[e] asp amomū[b]. ME.
Qui Bauiū[c] non odit, amet tua carmina Meui.
Atq; idē iūgat Volpes, & mulgeat[d] Hircos. DA.
Qui legitis flores, & humi nascentia fraga[e],
Frigid[9], ò pueri fugite hic, lat3[f] āguis i herba. ME
Parcite[h] oues nimiu3 procedere[i] non bene[g] ripæ
Credit, ipse Aries etiā nūc vellera siccat. DA.
Tityre[k] pascentes à flumine reijce[l] capellas.
Ipse, vbi tempus erit, oēs in fonte lauabo. ME.

SER. a ℭQVO TE quoq; gaudet: subaudi venisse. Peruenerat autem ad consulatū post triūphum dalmaticū: Nam vicerat salonas ciuitatem dalmatiæ. Orati[9]: Cui laurus æternos honores dalmatico pepit triūpho. b ꝑ Amomū: flos est assyrius: vt Lucan[9]: Vicinæ messis amomum. c ꝑ Qui Bauiū non odit: ꝓ pœna ei contingat: vt diligat meuium peiorem poetam. Nam Meuius & Baui[9] pessimi fuerunt poetæ inimici: tam Oratio ꝙ; Virgilio. Vnde Oratius:
Mala soluta nauis exit alite ferens olentem Meuium. d ꝑ Mulgeat hircos: faciat ea quæ contra naturam sunt. e ꝑ Fraga: mora ꝙ in herbis nascuntur: Ideo dixit: Humi nascētia. f ꝑ Latet anguis in herba: allegoria est: nam videtur hoc ad Mantuanos dicere: qui inter milites versabantur armatos: quos sicut anguis mortem inferre posse nō dubiu3 est. g ꝑ Non bene ripæ Creditur: ipse aries etiam nunc vellera siccat: Allegoria ad illud quod supra diximus pertinens: quia post acceptos agros ab Ario centurione pene est interemptus: nisi se præcipitasset in fluuium. h ꝑ Parcite autem: prohibete. i ꝑ Procedere: idest seruate ne procedat: vt Gnatis parce tuis. k ꝑ Tityre pascentes à flumine reijce capellas: idest o Mantua noli modo velle aliquid agere de repetendis agris. Nam cu3 opportunum fuerit ego omnes lauabo: idest purgabo omnes apud Cæsarem: cum de acciaco bello reuersus fuerit: & bene in fonte: Ipse enim per amicos Cæsaris agrum meruerat: tanq; per riuulos quosdam. Nunc autem Mantuanis beneficium dicit se ab ipso imperatore meriturum. l ꝑ Reijce capellas: reijceca: proceleusmaticus est pro dactylo: & sic est positus: vt Genua labant. Itē Arietat in portas.

ANT. ℭQVO TE: scilicet venisse: peruenerat autem ad consulatum: vt habetur etiam sequēti ecloga triumpharat quoq; de Dalmatis. ꝑ Amomum: amomu3 in vsu est frutice venoso: palmi altitudine: carpiturq; cum radice: nascitur in Armenia in media: & in ponto. plura Pli. li. xij. Diosco. ait: ꝙ amomu3 genus est odoratissimæ herbæ: cuius frutex similis est botro coloris ruffi: circum circa folia iuncta & copiosa sunt: ex tyrso botrosum semen redditur: florem habet album. ꝑ Qui bauium non odit. Asteismos est: idest vrbanitas. asteizo iocor: putatur autem id quicquid rustica simplicitate caret & facta satis vrbanitate exponitur: vt qui bauiu3 nō odit amet tua carmina meui: idest pro pena ei cōtingat: vt diligat mæuiu3 peiorem poeta3. Nā mæui[9] & Baui[9] pessimi fuē poetæ: inimici tam Oratio ꝙ; Virgil. vñ Horati. in epoda. mala soluta naris exit alite ferens Olentem mæuium. Fuse. autem scribit: ꝙ Marcus Bauius poeta: quem Virgilius in Bucolicis notat: in Cappadocia mortuus est: sed de vrbanitate latius Fabius libro sexto. ꝑ Atq; idem iungat volpes: idest faciat quæ contra naturam sunt. ꝑ Ipse aries: placet magis vt simpliciter accipiatur ꝙ; allegoricos: quod indicat etiam illud: ipse vbi tempus erit omnis in fonte lauabo'. Est enim Theocriti in quinta vbi ait Fœlicem sperate diem: vitamq; capellæ. Cras ego vos omnes sybaritis fonte lauabo.

Asteismos. Asteizo. Bauius. Meuius.

ℭRVBVS: hic frutex mora fert: amomu3: vt ait Dioscorides est genus herbæ odoratissime: cuius frutex similis est botro in circuitu cuiuslibet arboris nascens: ramulos habens siccos & duros: virgulis assimiles coloris subruffi: circa quos folia copiosa ex tyrso butruosum semen redolens & sibi connexum album veluti violæ folijs similis brioniæ: Triplex est armenicum quod cæteris ꝓstat auros coloris vel fului: odoris boni alterum medicum: Tertium ponticu3. ꝑ Vulpes: dicitur vulpes quasi volipes: hoc animal in Creta insula non est: sicut nec lupus nec serpens. ꝑ Fraga: herba quæ illa fert fragantia dicitur. ꝑ Latet anguis in herba. Euridice dum herbas perambularet calcauit inscia latentem serpentem: cuius morsu perijt: sed iam loco prouerbij est ne quid inter res letas noxium nobis incautis eueniat.. ꝑ Frigidus noxius. Nam vitæ aduersatur frigus: vel quia frigidæ sit naturæ vel frigidus. ꝑ Aries: mas est non castratus qui oues salit. Qui vero castratus est: & propterea inutilis Veneri veruex dicitur quoniam in eo versa sit natura. ꝑ Vellera: a vellendo dicuntur: nam prisci ouium lanas non tondebant: sed vellebant.

CHRI. Rubus. Amomū. Aries. Veruex.

ℭCOGITE

Cogite[a] oues pueri, si lac præceperit[b] æstus,
Vt nup, frustra p͛essabim[e] vbera palmis.[f] DA.
Eheu q̄ pingui macer est mihi taurus in eruo?
Idē amor exitiū ē pecori, pecoriśq; magro. ME.
His certe neq; amor caussa ē, vix[c] ossib[9] hærent.
Nescio qs tenēos[d] ocul[9] mihi fasciat agnos. DA
Dic qbus in terris: & eris[e] mihi magnus Apollo,

a ¶COGITE oues: i ouilia colligite: vt Ti
tyre coge pecus. b ¶Præceperit: præoccu-
pauerit: nā naturale est vt lac augeat frigore:
calore minuaf. c ¶Vix ossibus hærent: vix
ossa eorū cohærēt. d ¶Teneros oculus mi-
hi fascinat a-
gnos: dicit cau
sam maciei: &
per trāsitū pul
chrū se habere
pec[9] significat:
quod vtiq; me
ruit fascinari.
¶Eris mihi
magnus Apol
lo: relicto certa
mine sibi ꝓpo
nūt enigmata. Bene aūt ait Eris mihi Apol
lo: qa in reb[9] īcertis sola opus est diuinatiōe.
¶PRÆCEPERIT: ꝑoccupauerit: attraxe
rit. ¶Taurus ī eruo: In ātiqssimis textib[9] eruo
& aruo legi in illo sūmi pontificis aruo ē per
: plures autem eruo habent pere. Est autem
eruum leguminis species simile piso: quod
amplius q̄ vitia runcatur. Sufficiunt singu-
lis boum iugis modij quini sati. Martio mē
se satum noxium esse bobus aiunt. Item au-
tumno grauedinosum. Innoxium autem fie
ri primo vere satum. auctor Pli. lib. xviij. me
minit idem Columella libro. ij. vbi ait etiā
quod eruum lætatur loco macro nec humi-
do: quia luxuria plerunq; corrumpitur. Per
hæc autem verba optime exponemus pin-
gui eruo. i. læto. ¶Vix ossibus hærent: Theo
critus quoq; in quarta: Nempe volunt prati
teneris iam pascier herbis. Illa adeo macra
est vitula: & vix ossibus hæret. ¶Fascinat:
laudando decipit: vel degrauat. Fascinum et
fas a fando nominatur: vt Festus ait: Pli. au-
tem lib. vij. ca. ij. scribit in aphrica esse fami
lias quasdam effascinantiū: quarum lauda-
tione intereāt ꝓbata: arescant arbores: emo
riantur infantes esse eiusdem generis in tri-
ballis: & illyrijs qui visu quoq; effascinent: in
terimant quos diutius intueantur: iratis ꝓci
pue oculis: quod eorum malum facilius sen
tire puberes: notabilius esse ꝙ pupillas bi-
nas in oculis singulis habeant: fœminas qui-
dem omnes vbiq; visu nocere: quæ duplices
pupillas habeāt. Cicero quoq; auctor ē. Hæc
& plura Pli. Dic qbus omisso canendi studio
ad ænigma diuertit quo decentius cantū ab-
solueret: nec victus esse videref: ne item infi
nitū quodāmodo canere cogeref.
¶FRVSTRA pressabimus. i. q̄; uis vehe-
menter premamus: tñ frustra erit. Est autem
presso frequentatiuum a premo. ¶In eruo:
antiquus habet codex & non aruo. Dicimus
n. eruum & eruiliam leguminum genus: quo
M. Varro pecus pinguescere scribit. ¶Fa-
scinat: a græco est hoc verbū. Illic enī βασ-
καίνω dicunt: est autem fascinatio morbus Fascinatio
qui ex spiritu fascinantis per oculos fascina
ti ad cor ipsius ingresso peruenit. Spiritus. n.
a cordis calore ex puriori sanguine genera-
tur. Tales autē
sunt in nobis
spiritus: qualis
ē sanguinis hu-
mor. Spiritus
autem similes
sibi radios per
oculos q̄si per
vitreas fene-
stras emittit.
Cor. n. suo per-
petuo quodā
motu proximum sibi sanguinem agitans ex
eo spiritu: in totum corpus ꝑque illos lumi-
num scintillas per membra diffundit: qdem
singula per oculos autem maxime. Ad altis-
simas partes cum sit leuissim[9] maxime euo-
lat spiritus: Eiusq; lumen per oculos cum ꝑ-
spicui maxime ac nitidi sint maxime emi-
cat. nam ꝙ aliquid lumen in oculis sit: patet
ex eo ꝙ quorūdam brutorum oculi in tene-
bris micant. Quin. & A. Octauianus adeo lu
cidos oculos habuisse fertur: vt cum acrius
quēquā intueref cogeret eum quasi ad solis
fulgorem oculos submittere Tyberium quo
q; etiā & in tenebris vidisse. Trangl. auctor
est: sed ad breue & cum primum a somno pa-
tuisset. Quod autem radius ab oculo emis-
sus vaporem spiritalem secum trahit: & va-
por sanguinem: ex eo iam perspicuum est:
ꝙ lippi rubentesq; oculi radij sui emissione
eos qui vident eodem morbo cogunt labo-
rare: hoc enim indicat radium vsq; ad ob-
uium illum protendi & cum radio vna vapo
rem corrupti sanguinis emanare: cui[9] conta
gione oculus spectantis nidificatur. Refert
Aristoteles mulieres menstruo affectas in-
tuitu suo speculum sanguineis guttis sæpe
fœdare. Est enim vapor sanguinis sanguis
quidem tenuissimus qui aspectum fugit ocu
lorum: sed in speciali superficie factus cras-
sior iam apparet. Hoc in rariori aut minus
tersa materia non efficitur: quia in ea pene-
trat aut dissipatur radius. Non ergo mirum
si patefactus & in aliquem intentus oculus
radiorum suorum aculeos in aduersos ocu-
los iaculatur: & vna cum aculeis qui spiritū
vehicula sunt sanguineum illum vaporem
quem spiritum nominamus iuehit. Hic vio
lentus aculeus diuerberat oculos: & cum a ꝑ
cutientis corde incitatur percussi precordia
quasi regionem propriam repetit & cor vul-
nerat: neq; eius duriori dorso hebescit. Re-
dit in sanguinem: peregrinus hic sanguis: et
cum ab eius qui sautius est alienus sit: sangui

nem eius proprium inficit: Infectus autem sanguis ægrotat. Hæc egrotatio fascinatio est: q̄ ieccirco magis nocet teneriori ætati: quia illius corda: cum molliora sint minus resistunt ferienti: ꝛ magis leduntur: dixi vt potui hac verborum breuitate. vnde sit fascinum. Addā illud in illyrijs ꝛ triballis homines esse qui interimant videndo si quicq̄; diutius irati perspiciant easq̄; binas pupillas habere: maximeq̄; hoc malum sentire puberes: ait Gellius atq̄; Plinius: qui etiam in Aphrica familias quasdā eē dicit teste Isogono ꝛ Nymphodoro: quoꝝ laudatione intereāt pbata. Arescant arbores. Emoriant̄ infantes. Fœminas quidā oēs vbiq̄; nocere: q̄ duplices pupillas habeant. Cicero quoq̄; apud nos auctor est. Fascinus pro mēbro virili posuit in priapeia. Maro. Vt priape ꝙ sis fascino grauis tenero: ꝛ paulo infra. Placet priape q̄ sub arboris comis soles sacrū reuinctus Pāpino caput. Ruber sedere cum rubēte fascino.

Treis [a] pateat cæli spatiū nō āplius vlnas. ME.
Dic [b] quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores; ꝛ Phyllida [c] solus habeto. PA.
Non [d]. nostrū inter vos tantas componere [e] lites.
Et Vitula tu dignus, ꝛ hic, ꝛ quisquis [f] amores
Aut metuet [g] dulces, aut experietur amaros.
Claudite iam riuos pueri: sat prata [h] biberunt.

SER. a ℭ TReis pateat cæli spatiū nō amplius vlnas: Vlna proprie est spatium in quantū vtraq̄; extendit̄ manus. dicta vlna ἀπὸ τῶν ὠλένων. i. a brachiis. Vnde ꝛ λευκώλενος ἥρη dicitur: licet Suetonius vnum cubitum velit esse tantūmodo. Sane hæc quæstio varie soluitur. Nam alij dicunt significare eum sepulcrum Cælij luxuriosi cuiusdam: qui vēditis omnibus rebus ꝛ consumptis tantūmodo sibi spatium reseruauit: quod sepulcro sufficeret: ꝛ voluisse eum errorem facere ex cæli ꝛ cælij similitudine: vt sit: Dic mihi vbinā sepultus est Cælius: cuius tribus vlnis continetur sepulcrum. Alij vero volunt puteum significari: qui est in Siene parte ægypti: quē ad hoc nimiæ altitudinis philosophi effoderunt: vt probarent locum illum esse solū quem recto sol intuitu irradiaret. Nam. viij. calen. Iulias die quando in centro suo est sol lumine suo tam imam quoq̄; illius putei q̄; summā terram irradiat: sed neutrū horum conuenit rustico: Vnde simpliciter intelligendus est cuiuslibet loci puteus: in quem cum quis descēderit tantum cæli conspicit spatium: q̄tum putei latitudo permiserit. b ꝑ Dic quibus in terris inscripti nomina regū Nascuntur flores: Quia soluere non potuit: ipse aliā obijcit quæstionem: ꝛ captiose Quibus in terris dixit. Hiacynthus. n. vbiq̄; nascitur flos: qui natus est primo de Hiacynthi sanguine: postea de Aiacis: sicut ꝛ Ouidius docet. Est aūt rubrum quasi lilium: designans primam hiacynthi literam. Regum aūt nomina nō qm̄ ipsi reges fuerunt: sed quia regum filij: vt Magnum reginæ sed. n. miseratus amorem: cū ꝺ Ariadne diceret Pasiphaes reginæ filia. Sane multi volunt nomina regū pro nomine regis positum: vt sit quēadmodū illud in Terentio: Non perpeti meretricum contumelias: cum de vna loqueretur. Nā flos iste Hiacynthi tantum ꝛ non Aiacis nomen retinet. Tamē sciendū ænigmata hæc sicut fere omnia carere aperta solutione. c ꝑ Phyllida solus hēto: amicā communem: quod plus est q̄; esse Apollinem: nam esse Apollinem impossibile est: quod ille promiserat: hic vero possibilia pollicetur. d ꝑ Non: hic distinguendum est: vt sit sensus: Officij iudicis est ferre sentētiam: non eorum qui inter se contendunt: vn̄ male quidam totum iungunt: Non nostrum inter vos tantas componere lites: Nam negaret se facturum quod faciet. Iudicatur. n. est eos esse pares dicens: Tu vitula dignus: ꝛ hic. e ꝑ Componere: finire: vt Ante diē clauso cōponet vesper olympo. i. finiet. f ꝑ Et quisquis amores Aut metuet dulces: aut experietur amaros. Et tu ꝛ hic digni estis vitula: ꝛ quicunq̄; similis vr̄i est. Nā supra vnus dixerat: Triste lupus stabulis: maturis frugibus imbres: Arboribus vēti: nobis Amaryllidis iræ. Ites alter: Dulce satis humor depulsis arbutus hædis: Lēta salix fœto pecori: mihi solus amyntas. Ad cuius amatoris similitudinem pertinet: Aut metuet dulces: nanq̄ hic Menalcas ꝛ amabat ꝛ amabatur: sed tam q̄; prudens timebat ne vnq̄; posset amor ille dissolui: ꝛ contra Damœtas amaritudinem amoris expertus fuerat ex amicæ Amaryllidis iracundia. g ꝑ Metuet dulces: timebit ꝓ dulcibus ne eos amittat. h ꝑ Sat prata biberunt: aut intelligimus hunc exisse vt iuberet pueris suis vt arua irrigarent: quod illis cantantibus factū est: ꝛ re vera dicit Riuos claudite: aut certe allegoricos hoc dicit: iam cantare desinite. satiati enim audiendo sumus.

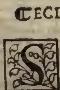
ℭ CÆLI spaciū: in æthyopiæ fine Siene est insula. C. M. passuum ambitu: vt scribit Pli. lib. v. Stra. quoq̄; li. xvij. docet: ꝙ in ipsa Siene puteus quidam est: qui æstiuū indicat solstitium: quoniam hæc loca circulo tropico sunt subiecta: ꝛ in meridie vmbilicos faciūt sine vmbra: ꝛ sol supra verticem ibi manentibus habet̄: vnde necesse in puteos q̄; q̄; profundissimos vsq̄; ad aquam radios iaci. Itaq̄; de hoc ANT. Siene

2

de hoc puteo intelligere poteris ⁊ de quocunq; alio: nam in fundo cuiusq; putei manentibus cælum non videbitur nisi pro aditus magnitudine. ¶ Vlnas: Olene ⁊ olenos vlna dicitur: estq; vt aiunt vtriusq; manus extensio: vel magis vnus cubitus tñ. ¶ Apollo: cui diuinandi potestas Macro. li. j. sat. scribit ꝙ diuersæ virtutes solis nomina dijs dederunt virtutem: igitur solis quæ diuinationi: curationiq; præest: Apollinem vocauerunt: quæ sermonis autor est Mercurij nomen accepit. ¶ Nomina regum: de hyacintho flore intelligit: de quo iam diximus. habet enim in folijs hya. quod etiam Ouidius in met. docet apertius. ¶ Nõ: nic fiat colõ: vt dicamus. ¶ Non. s. vestrum est: sed nostrum qui iudex sum componere ⁊c. ¶ Et vitula tu dignus: in Theocriti quinta: vbi Lacon ⁊ Comatas: acerbe certauerunt: alter victus est. Ait enim sic Morson iudex: Laconem Morson iubeo reticere: quid ipsum nunc io deuictum: mea sic sententia poscit. Do tibi lanigerum pignus certaminis agnum. Quẽ nuper docta meruisti voce comata. In sexta autem vbi Damœtas ⁊ Daphnis amici cantarunt Deuicit neuter: neuter superatus abiuit. ¶ Aut metuet dulces: vti Menalcas: scilicet dixerat enim Dulce satis humor ⁊c. ¶ Aut experietur amaros: vti Damœtas: scilicet nam dixerat. Triste lupus stabulis ⁊c. ¶ Riuos: idest ora. ¶ Prata: aures. ¶ Biberunt: hauserunt audiuerunt. Est enim allegoria quã Fabius lib. viij. in versionem interpretatur: vt aliud verbis: aliud sensu ostendat.

¶ COMPONERE: finire: vt hic. Item tranquillum reddere: vt sed motos præstat componere fluctus. Item comparere. Salu. Vbi metelli dicta cum factis composuit illud. Sic paruis componere magna solebam. Item ornare: Dulcis compositis spirauit crinibus aura. Item coniungere: vt Componens manibusq; manus: atq; oribus ora. ¶ Riuos: Nam e ꝓpinquo flumine deducuntur riui quibus irrigantur prata: vnde dicimus deriuare flumina cum ex alueo per riuos ducuntur. ¶ Prata: dicuntur quasi parata: quia sine cultura fructuum reddũt. Solũ expectatur dum herba crescere desijt ⁊ æstibus arescere tunc subsecatur: vt perarescat: fircillis versatur. Remoto fœno sicilienda sunt prata. i. falcibus ꝯsectanda quæ fœni sit præterierunt: ⁊ quasi herba tuberosum reliquerunt campum a qua sectione arbitratur Varro dictum esse sicilire prata.

¶ ECLOGA QVARTA POLLIO.

SICELIDES[a] Musæ paulo[b] maiora canamus.
Non omnes arbusta iuuant, humilésq; Myricæ[c].
Si canimus siluas, siluæ sint Consule dignæ.

SICELIdes musæ paulo maiora canamus. Asinius Pollio ductor germanici exercitus: cũ post captas Salonas Dalmatiæ ciuitatem primo meruisset laureas: post etiã consulatus adeptus fuisset: eodẽ anno suscepit filium: quẽ a capta ciuitate Saloninus vocauit: cui nunc Virgilius genethliacon dicit: quẽ constat natum risisse statim: qđ parẽtibus omen est infelicitatis. Nam ipsum puerum inter ipsa primordia perijsse manifestum est. Sicelides aũt græcum est. Nã latine siciliensis facit i. Theocritiæ: Nam Theocritus syracusanus fuit: quẽ in hoc opere Virgilius imitatur: vt diximus supra. b ¶ Paulo maiora canamus: Bene paulo. Nã licet hæc ecloga discedat a bucolico carmine: tamen insertet ei aliqua apta operi. c ¶ Myricæ: virgulta sunt humillima.

¶ SICELIDES musæ. in antiquis etiã pluribus textibus: ⁊ in illo qui in summi pontificis bibliotheca maiorib' characteribus scriptus est Sicelides per e non per i legi: qđ quidem græce dixit. illis. n. Sicelia: nobis vo Sicilia dicitur. Celebratur hic Asinius Pollio q fuit orator ⁊ cõsularis: vt docet Eusebius de quo latius in Alexi. fuit historiarum ⁊ tragœdiarũ scriptor: qui ⁊ de Dalmatis triũphauit. Vnde Horatius ode prima secundi voluminis ad eum scribẽs ait: Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho. laudat ibidem eundem a pietate: a prudentia: a dignitate ⁊ honore: ab eloquentiæ viribus. Dicunt alij a Salona Dalmatiæ vrbe capta: susceptum filium Saloninum vocasse: qui et si parum vixit. Hic quoq; a Marone cum patre celebratur: Sed laus ipsa talis est: ꝙ sæpe ad Augustum quoq; referenda est. Vt suo loco docebim'. Aduertendũ præterea in Strabone legi Salonæ salonarum. in Plinio salona salonæ. Itaq; nõ recte solonæ per o in prima syllaba dicitur. ¶ Sicelides musæ: quæ scilicet Theocrito syracusano fauistis: seu o Theocriti cãtus ⁊ carmina. ¶ Arbusta: idest minima ⁊ humilia. ¶ Siluas: idest altiora.

¶ Humilesq; myricæ. Myrica genus ẽ fruticis: quas alij tamaricen vocant: auctor est Plinius libro. xiij. Idem quoq; libro. xxiiij. sic ait: Myrica quam ⁊ amaricon vocat Læneus similis est scopis amerinis arbitrantur quidam hanc esse tamaricam: vulgus ing Myrica

felicẽ eam arbores appellat:qm̃ nihil ferat:nec feratur vnq̃.Hæc ille ⸿Sint:⁊ sunt in anti
Cumæ qs est:in illo summi pontificis sint peri. ⸿Consule:Pollióe.C. ⸿Cumæi carminis:Cumæ:
in campania sunt: antiquitate cunctas ⁊ Siciliæ ⁊ Italiæ vrbes antecellit:vrbs ipsa plura le
gito apud Straboné li.v.⁊ apud Dionysiũ li.vij.idem autem sibyllæ sacellum erat: sed eius q̃
rebus romanis quinquagesima olympiade interfuit:cuiusq; librus ad Cornelium vsq; Syl
lani põtifices Romani consulebant.tunc.n.vna cum capitollo igni absumptus est:auctor est
Solinus. Meminit idem Gellius li.i.ca.xix.sed latius Dionysius lib.iiij.

CHRI. ❡SICELIDES:de ꝑcat errorẽ si paulo sublimius q̃; pastoria res reqrit canat:Dixit aũt sice
Sicilides lides ⁊ nõ sicilides:Nã cũ vsus sit patronymico noĩe ꝙ potius græcũ quã latinus deduxit ab
eo ꝙ est sicelia vt dñt græci ⁊ nõ sicilia vt dñt latini. ⸿Arbusta:cũ ꝓprie arbustũ sit loc⁹ cõ
Arbustæ situs nouellis arboribus. ⸿Arbustæ:quæ ex seminario auulsa sunt:seminaq; appellãtur:vo
luit notare humiliores arbores. ⸿Myricæ:Virgulta non multũ a genestis distantes ⸿Syl
uas:nam in precio fuit pastoria ⁊ agricultura.

SER. a ❡VLTima cumæi vẽit iam carminis ætas: Sibyllini:q̃ cu mana fuit:⁊ sæ cula p metalla

Vltima [a] cumæi venit iam carminis ætas.
Magnus ab intégro [b] seclorum[c] nascitur ordo.
Iam redit [d] ⁊ virgo,redeunt Saturnia regna.

Augusti Pollio nisq; laudẽ illa q̃ de xp̃o Sibylla dixerat hic l sæuit. Credebat.n.futura es

diuisit:dixit ẽt qs quo sæculo ĩperaret: ⁊ Solẽ vltimũ.i.decimũ voluit.Nõ vlmus aũt eũdẽ esse Apollinẽ:vñ dicit:Tuus iã regnat Apol lo.Dixit ẽt finitis oĩbus sæculis rursus eadẽ re nouari:quã rẽ ẽt philosophi hac disputatio ne colligũt dicẽtes:Cõpleto magno ãno oĩa sidera in ortus suos redire:⁊ referri rursus eo dẽ motu.Quod si est idẽ siderũ motus:necesse est vt oĩa q̃ fuerũt hẽant iterationẽ.Vniuersa enĩ ex astroꝝ motu pẽdere manifestũ est.hoc secutus Virgilius dicit reuerti aurea sæcula: ⁊ iterari oĩa q̃ fuerũt. b ⸿Ab integro: denuo. c ⸿Secloꝝ:syneresis,ꝓ sæculoꝝ. d ⸿Redit ⁊ virgo:Iustitia q̃ Erigone fuit:⁊ ꝑmiscet lau des tã pueri q̃; Pollionis:q̃; Augusti. Nã feli citas tẽporũ ad imperatoris ptinet laudem.

PRO. ❡CVMÆI:vel a sibylla q̃ cumana: ⁊ post quatuor sc̃la παλινγενες ĩ av:futur am cecl nit:vel cumæi carminis Hesiodi a pr̃e Dio. q cumæus fuit.Hesiodus aũt libris suis qua tuor seclorũ facit mentionẽ.Tiphys guberna tor nauis argus.Argo aũt a celeritate dc̃a est. Sic ⁊ Home.q κύνας ἀργοὺς celeres dixit: inde arguti:q multũ ac celeriter loquunt: vt arguta hirundo.

ANT. ❡VLTIMA ætas:ferrea intelligit:vñ ait ĩ ferius.Quo ferrea primũ desinet: ac toto sur get gẽs aurea mũdo:nã ab integro sæclorum ordo nascebat.Pro ẽt scribit quod cumana si bylla post q̃tuor sc̃la:nonã generationẽ futu rã cecinit. ⸿Magnus ab integro sæcloꝝ na scit ordo: E dcis Cumææ sibyllæ hæc poeta sumpsit:q̃ qdẽ oĩa de Christo ꝓdixerat. Vñ ⁊ Gregorius in moralibus ait:Xp̃m iudeorũ ⁊ gẽtiliũ vocibus ꝓphetari:q ꝓ vtrorũq; salu te venerat. Bñ qdẽ ab integro:qm̃ Xp̃i aduen tu cesserũt vetera plurima:nouaq; alia insti tuta sunt:cessit ⁊ ciuiliũ bellorũ furor. Natus est.n.vt Eusebius scribit:anno ĩperij Augusti xlij. Virgilius aũt bĩdũdũ perierat anno Ipe rij ꝓdictu.xvj.itaq; xp̃m minime vidit.Sȝ in

se:vt re vera fuit. ⸿Iã redit ⁊ virgo:lõ redit Virgo dixit:qm̃ virgo teste Hesiodo Iouis ⁊ Themi dis filia teste arato Astrei ⁊ Auroræ:q̃ laureo sæculo fuerat:eorũq; princeps:ꝓp diligẽtiã ⁊ æqtatẽ iustitia appellata:ĩ cæliũ fugerat ætate ænea auctor Iginus. ⸿Saturnia regna.i. au rea sæcula q̃ qdẽ Saturno regnãte in latio fue rant:quo tpe:ñdes iustitia ⁊ oĩs virtus coleba tur:⁊ tellus p se dabat oĩa:nõ bella:non enses erãt:ver erat eternum. Suet. aũt scribit fuisse quõdã vt oẽ tp̃s primo die natalis vsq; ad exi tũ Augusti:sæculũ Augustũ appellaret: ⁊ ita in fastos referretur. ⸿Redeunt saturnia re gna:id dixit Maro:qm̃ vt scribit Liui. Augu sti tpe post bellũ actiacũ clausum est iani tem plus:pace terra:mariq; parta. Et vt Luci⁹ Flo rus ẽt scribit Augustus ipse conuersus ad pa cẽ.primũ in omnia mala ⁊ in luxuriam flu ens sæculũ grauibus:seuerisq; legibus coercu it.merito ergo redeunt saturnia regna dixit.

CHRI. ❡VLTIMA cumæi.i. vltimũ sæculum ex quatuor sæculis q̃ ꝓdixerat Sibylla cumæa. Verũ de Sibyllis dicemus in ænei.quod aũt ad hunc locũ attinet Sibylla cumæa fuit e cu Sibylla cumæa ma quæ vrbs est in locrensi agro q est Ioniæ Asiæ minoris quam aliq vicinitate loci Ery threã appellarunt. Hæc vt ponit Seruius pro fecta in Italiã. Multa de romanorũ fatis va ticinata est.Sed vt ondit Augustin⁹ multa eti am de Xp̃o est vaticinata. ⸿Cuius versus: vt ondit Phocianus capita ita se habẽt vt pri mæ litteræ conficiãt ιησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτὴρ Iesus Xp̃s Dei fili⁹ saluator. Hæc igitur illum de virgine oriturum ꝓdixit ve rum Maro istius theologiæ ignarus ad Octa uiani fœlicitatem referens virginem iustiti am intellexit a qua sit Octauianus quem ap pellat:idest solem. Nam nostri quoq; natum esse solem iustitiæ Christum dicunt. Prisci vo prima sæcula aurea:idest ab omni vitio pura fuisse dicunt:⁊ in illis virginem:idest iustitiã cũ hominibus

um hominibus habitasse teste quoq; ipso Virgi. asserunt hæc igitur sæcula iam sua ætate re lijsse: nunc testatur Maro. Quod etiam mathematice dictum esse potest demonstrari. Nam apud hebræos insignis astrologus Habraham scripsit septem esse planetas & septez angelos esse illorum ductores appositos: scilicz Caphiel: Saturno: Sathiel: Ioui: Samael: Marti: Ania/ el: Veneri: Michael: Mercurio: Raphael: Soli Gautiel: Lunæ. Quelibet autem illorum duce/ re mundum annos. cccliiij. & menses quatuor. ¶ Fuisseq; ordinem: vt primus Saturnus du ceret qua hora Saturni creati sunt sol & Luna: post Saturnum duxit Venus: post Venerē Iup piter: Ioui successit Mercurius: & illi Mars Marti Luna: itaq; ducatus omniuz istorum septē absumit annos circiter septuagintaocto supra duo milia & quadringentos. Quod si secundo peragatur huiuscemodi ducatus perueniet vltra annum sextum ac quinquagesimum supra quatuor milia ac noningentos annos: Sed Maro floruit anno a mūdo cōdito fere. lx. supra quinq; milia ac centū annos: ex qbus oībus pspicit quod tunc tertio iaz regnabat Saturnus.

Iam[a] noua progenies cælo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quô[b] ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta[c] faue Lucina; tuus[d] iam regnat Apollo.
Téq; adeo decus hoc æui, te Consule inibit[e]
Pollio, & incipient[f] magni procedere menses.
Te duce[g], si qua manent sceleris[h] vestigia[k] nsi,
Irrita[i] perpetua soluent formidine terras.

a ¶ IAM no/ ua pgenies cæ lo demittit al/ to: vt videant homines non ex mortalibus nati: sed ex nu/ minibus quasi e cælo lapsi. et hinc cōijcit fo/ re aurea secu/ la: qp Augustus iperat: qp talis est natus puer: qp consul est Pollio. b ¶ Quo: deest nascēte. Nam hoc dicit faue ei Lucina: cuius ortus sæcula immutabit aureis: scilicz ferrea. c ¶ Casta faue Lucina: modo Dianā accipimus: Sic Oratius: Siue Lucinam pro/ bas vocari. Terentius: Iunonem Lucinā di/ cit: vt Iuno Lucina fer opem: serua me obse cro: tamen ambæ vnum sunt. d ¶ Tuus iaz regnat Apollo: & vltimum sæculum ostēdit: quod Sibylla Solis esse memorauit: & tangit Augustum: cuius simulacrum factum est cū Apollinis cūctis insignibus. e ¶ Inibit: In choabit: exordium accipiet: aureum. s. sæcu/ lum. f Incipient magni procedere mēses: illud tangit: quod Iulius & Augu. menses in honorem Cæsaris & Augusti acceperunt no mina. Nā ante quintilis & sextilis dicti sunt. & hoc etiam trahit ad argumentum aurei se/ culi. g ¶ Te duce: vel Augusto: vel Polliōe: vel Salonino. h ¶ Sceleris vestigia nostri: Bene nullum vult esse præsentium tempoꝝ vitium: sed reliquias dicit esse superioris æta/ tis. Sic in georgicis cum laudaret Augustuz: & carpsisset tempora vicina dicens: Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes Arma ferunt: sæuit toto mars impius orbe: intulit Fertur equis auriga neq; audit currus habenas: vt osti deret tantas esse reliquias præteritorum ma lorum: vt ne ab optimo quidem rectore seda ri posse viderentur. Vestigia autem scelerum dicit bella ciuilia: quæ gessit Augustus cōtra Antonium apud Mutinam: contra Lucium Antoniū fratrē huius Antonij apud Perusiū: cōtra sex Pōpeiū filiū Pōpeij in freto siciliēsi: cōtra Brutū & Cassiū in Thessalia: cōtra An/ toniū & Cleopatrā Epiro apd actiū promōto riū. i ¶ Irrita: ad nihilū redu cta. k ¶ Vesti gia: & nō dicit: Iā irrita soluēt terras formidi ne: sed fient irri ta: & soluent ter ras timore vel formidine: ppe tua autem est longa.

¶ NOVA progenies: id ēt Sibylla dixerat de Xpo intelligēs: Maro tñ de filio Pollionis in tellexisse voluit: vt amico gratificaret. Nec intelligas de Augusto: qm̄ dicit: Modo nascē ti puero & postea tu^s iā regnat Apollo. Per quē Augustū ipsuz intelligit: nā vt Suetoni^s scrib. acclamatū est Cæsarē esse apollinē. Itē existi matū Apollinis filiū: qm̄ Augustus mēse de cimo natus esset. ¶ Lucina: Luna: vt Varro inquit: nascentiuz dux est: hinc abiuuando & luce Iuno Lucina dictā ab latinis: ipsa. n. mē sibus actis in lucē pducit infantes. ¶ Tuus iam regnat apollo: dixerat. n. Sibylla vltima ætate regnaturū Apollinē: qd̄ intelligendus erat (vt vult Maro) de Augusto: nam vt ostē dimus apollo dictus est: & Apollinis filius exi stimatus. ¶ Adeo: certe. ¶ Pollio: pollio ni blanditur cum eo consule dicat aureuz se culum initum iri. ¶ Procedere: vlterius iræ magni menses: id est Iulius & Augustus: q olim Quintilis & Sextilis appellabantur: de quibus plene legite Macro. lib. i. sat. ¶ Te duce: te Pollione consule. ¶ Nostri sceleris: vult enim bella ciuilia deorum ira fuisse ob Romanorum scelera: quod etiā Horati. asse rit: dicit enim in epod. Sic est acerba fata Ro manos agunt: scelusq; fraternæ necis &c. ¶ Perpetua soluent formidine: quod verū fuit: nam vt diximus post actiacum bellum clausum est Iani templum pace terra mari/ q; parta. ANT.

¶ NOVA progenies. Quod Sibylla de Xpo prædixit: hic ad Octauianum refert. Noua er go in Christo: quia nusquam alias visa est in CHRI

terris progenies:quæ esset deus ⁊ homo:Sed noua in Octauiano:idest admiranda propter or
bem illo regnante omni ex parte redactum. ¶ Vel noua:quasi genus nouū hominum rena
scatur. ¶ Apollo:puto per Apollinem Octauianum intelligendum esse qui sit veluti alter
salutaris sol orbi infusus:vel propter iustitiaȝ:quæ per solem exprimitur:appellat Apollinē
vt per hoc numē ostēdat rediisse saturnia secula in qua iustitia habitauit inter mortales. Est eti
aȝ Apollo:quia suo splendore orbis totus illustratus sit. Quin ⁊ alibi inducit Apollinē. Octa
uiano in bello actiaco fauentem. Vt actius hæc cernens arcum tendebat apollo:Nec placet
quod ad apollinem referatur. Ipse non regnauit. ¶ Tuus:scilicet frater:nam Lucina Diana
est Solis soror. ¶ Magni menses:perplacet serulana sententia:vel magni:idest admirabiles
propter aurea secula. ¶ Vestigia irrita soluent terras:idest reliquiæ scelerum iccirco soluēt:
idest liberabunt a perpetua formidine terras:quia erunt irrita:idest ad nihilum reducta.

Ille [a] Deûm vitam accipiet, Diuisq; videbit
Permixtos Héroas, ⁊ ipse videbitur illis,
Pacatúmq; [b] reget patriis virtutibus orbem.
At tibi [c] prima puer nullo munuscula [d] cultu
Errantes [e] Hederas passim cum Baccare tellus;

SER. a ¶ ILLE deū vitaȝ accipiet: sicut supra arti
ficiose laudem ɔfundit:vt pos
sit esse commu
nis. Nā ad quē
uis potest refer
ri ille:vt ad Au
gustum:vel ad Saloninum. b ¶ Pacatūq;
reget patriis virtutibus orbem:vel Augustus
Cæsaris:vel Saloninus Pollionis virtute pa
catum orbeȝ tenebit:⁊ mira laus vtriusq; est:
⁊ eius qui pacauit:⁊ qui pacatū tuet. c ¶ At
tibi prima puer nullo munuscula cultu:Rhe
torice digesta laudatio. Non enim improui
de in principio vniuersa consumpsit:sed pau
latim fecit laudem cum ætate procedere.
d ¶ Munuscula:Bene in rebus minoris æta
tis vsus est dimminutione. e ¶ Errantes
hederas passim cum baccare tellus:passiȝ va
gantes:Vnde antiqui lyrici dixerunt:Flexi
pedes hederas:quod hac ⁊ illac vagātur. Mi
re autem puerum laudat ex ipsis muneribus.
Nam hedera indicat futurum poetam. vt Pa
stores hedera nascenteȝ ornate poetam:Bac
car vero herba est:quæ fascinum depellit:vt
Baccare fronteȝ Cingite:ne vati noceat ma
la lingua futuro:per ꝙ pulchꝝ indicat pueꝝ.

ANT. ¶ ILLE deûm vitam accipiet. Cicero lib.
primo de natu. deo. scribit eam esse deorum
vitam:qua nihil beatius nihil omnibus bo
nis affluentius cogitari potest. nihil eniȝ a
git:nullis occupationibus est implicatus:nul
la opera molitur:sua sapientia ⁊ virtute gau
det. ¶ Ille deûm:hic locus aperte ostendit
ꝑ apolline Augustū intelligi. ¶ Ille ergo:id
est apollo:qui ⁊ Augustus erat deûm vitam
accipiet:nam vt in Tityro diximus. Augu
sto viuenti etiam templa ⁊ aræ constitutæ
sunt. De pollionis filio non intelligas:quo
niam de illo inferius ait:At tibi prima puer
Heroas nullo munuscula cultu ⁊c̄. ¶ Heroas:Qui
sunt heroes:Augustinus lib. x. ostēdit his ver
bis. Nomen heroum ab Iunone dicitur tra
ctum:quod græce Iuno hera appellat:⁊ ideo
nescio quis filius eius secundum græcorum
fabulas heros fuit nuncupatus:hoc videlicet
mysticum significante fabula:quod aer Iuno
ni deputet vbi
volunt cuȝ dæ
monibus hero
as habitaꝛ:quo
nomine appel
lant alicui' me
riti animas de
functorū. Ideȝ
quoq; lib. vij.
scribit:inter lunæ gyrum ⁊ nymborum ac ven
torum cacumina aerias esse animas:sed eas
animo non oculis videri ⁊ vocari heroas et
lares ⁊ genios. Trismegistus quoq; auctor ē:
heroas habitare inter aeris purissimam par
tem supra nos ⁊ terram vbi nullus est nebu
lis locus. ¶ Patriis virtutibus:idest militia
qua quidem Augustus Iulium patrem imi
tatus est:⁊ ea orbem pacauit:de qua te legito
Appianum circa finem libri:qui illyrius di
citur. legito item Florum in fine. ¶ At tibi
prima puer:iam vertit sermonem ad Saloni
num Pollionis filium per apostrophen:lau
dans eum a bonis eius gratia futuris. Prædi
cit autem multa ac si victurus esset. innuit tā
dem quum hæc scripta sunt illum obiisse. Er
go in pollionis gratiam id omne actum est.

¶ Hederas:per has futuros honores indi
cat. hedera:idest poetæ coronabantur. Virgi.
in septima ecloga:Pastores hedera crescen
tem ornate poetam. Et Plini. scribit poetas
coronari hedera habenti croceuȝ semē. Scri
bit item Alexandrū ex india redeuntem ex
ercituȝ hedera coronasse exemplo Liberi pa
tris. Probus autem lib. iij. Geor. scribit:quod
ideo poetis ex hedera corona datur:quia exi
stimatur Liber esse cum musis. ¶ Cum bac
care:baccar radicis tantum odoratæ est a qui
busdam nardus rustica appellatur. Odor ei
est cinamomio proximus Ea auxiliatur con
tra serpētes:capitis dolores:femoresq; odor
somnum gignit:vestibus odoris gratia inse
ritur Pli. libro. xxj. ca. septimo ⁊ quadragesi
moprimo.

CHRI. Pacare ¶ PACATVM:ꝓprie pacare est:cū ex bel
lo aut tumultu aut alia turbulentia ad paceȝ
tranquillitatemq; rem reducimus. ¶ He
deras:de hederis alibi dicet. ¶ Baccare:bac
caris ait Plinius. Quia radicis odoratæ ē qdā
nardū rusticus appellauere. Vnguēta ex eius
radice

...adice fieri solita apud antiquos. Aristophanes comicus testis est. Odor ei est cinamomo p/ ...imus: & paulo infra. Eorũ error corrigendus: q baccar nardum rusticum appellauere. Est.n. ...lia herba sic cognominata: quas græci asaron vocant. Dioscorides ait: quod aliqui persam ...ocant in medicinæ vsu est Vestibus odoris gratia miscetur: & post statim de asaron subiun ...it: quod alibi ab eo vocatur baccaris.

Mixtaq; ridenti [a] Colocasia fundet Acantho.
Ipsæ [b] lacte domum referent distenta capellæ
Vbera, nec magnos [c] metuent armenta Leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula [d] flores.
Occidet & serpens, & fallax [e] herba veneni
Occidet, assyrium [f] vulgo [g] nascetur Amomũ.
At simul Heroum [h] laudes, & facta parentis
Iaz legere, & quæ sit [i] poteris cognoscere Virtus,
Molli paulatim flauescet campus aristaz
Incultisq; rubens pendebit sentibus Vua.
Et duræ quercus sudabunt rosida Mella.

¶ RIDEN...
...acãtho: læto: ...est herba quæ ...n ægypto na/ ...citur. b ¶ Ip...sæ lacte domũ referent: Quid enim est aptius ...nfantibus la/ ...te: & laus in H ...t: qd ait ipsæ ...eferent. c ¶ Nec ma/ ...gnos metuent ...rmenta leo/ ...nes: bona vsus est moderatio/ne: dicẽs: Erũt quidẽ magni leones: sed mini me armentis nocebũt. d ¶ Cunabula lectu ...li in qbus infantes iacere psueuerũt: vel loca ...n qbus nascuntur qsi cynabula. Nam κύειν ...est græce prægnantẽ esse & eniti. e ¶ Et fal/...lax herba veneni: non cicutã dicit quæ om/nibus nota est: s3 illã sardoniaz: quæ apiastri similis hoies decipit: vł aconita: vt Nec mi seros fallunt aconita legentes. f ¶ Assyriũ vulgo nasceť amomum: Amomũ herba est suauissimi odoris: quæ tantũ in assyria nasci tur. g ¶ Vulgo: passim. h ¶ Herouz laudes & facta parentis: si fuerit epexegesis: melior sensus est: Quæ erunt herouz laudes: tui vir/tutes parentis. i ¶ Quæ sit poteris cogno/scere virtus: Accessu enim ætatis quanta sit virtus agnoscitur: & cuius gloriæ.

¶ COLOCASIA: in ægypto nobilissima ẽ colocasia: hanc e nilo metunt. Ferebatur in Italia glautias acria corporis colocasia leni/re putauit & stomachuz iuuari. Pli. lib. xxvij. cap. xxix. & lib. x. ¶ Acantho: vide in palæ/mone. ¶ Amomum: diximus ibidẽ. ¶ Fal/lax: fallit enim ignaros. ¶ Parentis. i. pollio nis: de quo sæpenumero meminit Appian[9] scripsit itẽ historias & tragœdias: vt dictũ est. ¶ Virtus: virtus est vitiũ fugere: inqt Hora. Virtus est nihil aliud quã in se pfecta & ad sũ um producta natura. Tul. li. j. de legibus; Vir tus est affectio animi pstans: cõueniensq; lau dabiles efficiens eos in quibus inest. Tul. lib. iiij. tuscu. Legito item Apuleium in libro de philosophia. ¶ Molli arista: mollem appel/lat: qa non dura sed fragilis est. ¶ Flauescet: splẽdebit flauus fiet maturescẽte segete: hinc ait paulatim. Est aũt flauus color ex viridi: & ruffo & albo concretus. lege Gel. lib. ij. ¶ Ro sida mella: venit enim ex aere & maxime sy...

...deruz ex ortu. Itaq; cũ prima aurora folia ar boruz melle ro sida iueniun/tur. Pli. lib. xj. de quo latius le gito librũ Ge/orgi. iiij.

¶ COLOCA/sia: ait Pli. quas aliq cyamon. i. fabam dicunt: in ægypto no/bilissima: Hãc ex Nilo metũt caule cum co/ctus est harenosa in madendo: Thyrso autẽ qui inter folia emicat spectabili folijs latissi/mis. Dioscorides Fabam ægyptiacã appel/lat: arabice culcas dř. ¶ Acantho: Est acan/thus arbor in ægypto semper frondẽs sic di/cta qđ spinis abundat. Nam ἄκανθος spina est. Vñ acanthis luce dř alba spina. ¶ Amo/mum: herba odoratissima: cuius frutex simi lis est botruo: ramulos habet siccos & duros virgulis assimiles. Ex thyrso botruoso semẽ redolens: & sibi connexũ flores album velut violæ folia brioniæ similia hẽt. Brionia vo vitis alba est. Triplex aũt inueniť armenicũ qđ cæteris pstat aurosi coloris vel fului odo/ris boni. Secundũ medicuz. Tertiũ ponticũ. Pli. aũt dicit. Amomi vua in vsu est indica vite labrusca: vt aliq existimauere frutice ve noso palmi altitudine. Capiturq; cum radice manibus paulatim leuiter componitur pro/tinus fragile laudatur: quaz maxime punici mali folijs simile: nec rugosis colore ruffo. Secunda bonitas est pallido: herbaceũ peius; pessimum: candidũ: qđ vetustate euenit. pre/cium vuæ in libro sicli. lxx. Nascitur Moce/næ: quæ pars Armeniæ est: & in media & in ponto: adulteratur folijs punicis & gumi liq/do: vt cohæreat: conuolutatq; se in vuæ mo/dum simile illi & nomine & frutice. Carda/momum: Heroum: heros quid sit dicemus in æneide. ¶ Flauescet campus arista: quasi dicat: sua sponte nascetur arista. arista pro spi ca: Cæterum ariste sunt tenues illæ virgulæ & aspere: quæ surgunt in spica ab ariditate di ctæ. ¶ Incultis pendebit. s. vuæ. Eadem sen tentia quæ & in superioribus vt vbiq; omnia sua sponte nascantur rubens: vt ostendat qđ non solum producetur vua sed etiam ma/turescet.

CHRI.

Amomum

Brionia

Arista

SER. a ❡SVBERVNT:idest erunt: sed latenter: & bene priscæ fraudis ad suorum tẽporũ excusationem: sicut diximus supra. b ❡Quæ tẽtare tethym ratibus q̃ cingere muris Oppida: A sequẽtibus ostendit ꝑcedentia: quæ vita uit quasi laudi scõgrua. Nam per nauigationes ostendit so re auaritiam q̃ holes nauigare compellit: ꝑ muros bella si gnificat: ꝑ agri culturã famis ostẽdit timorẽ. c ❡Alter erit tum Tiphys: Specialia ꝑ generalib⁹ ponit. Nã ꝑ Tiphym quẽcũq; gubernatorem accipimus: Per argo quãcunq; nauẽ: Per: Troiaȝ quãcunq; ciuitateȝ: Per Achillẽ quẽcunq; virum fortẽ. Videtur tamẽ locus hic dictus per ἀποκαταστασιν: idest pomniũ rerũ volubilitatem ex siderũ ratione venientẽ: vt diximus supra. d ❡Cedet & ipse mari vector: necessario siquidem Omnis feret omnia tellus. Nauigatio enim ex mercimonij ratione descendit.

Pauca tamẽ suberunt[a] priscæ vestigia fraudis
Quæ tentare[b] Tethym ratib⁹, quæ cĩgere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere sulcos.
Alter[c] erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argò
Delectos Hèroas. erunt etiã altera bella.
Atq; iterũ ad Troiam magnus mittet Achilles.
Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet[d] & ipse mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces. omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus; nõ Vinea falcem.
Robustus quoq; iam tauris iuga soluet arator.

son postea optimos eorum: qui secũ ire appetebant: e legit numero quatuor & quinquaginta Nauis argo dicta est ab argo eius architecto: vt alij scribunt ab eius velocitate quam antiq argó appellabãt: auctor ẽ Diodo. li. v. ❡Hinc vbi: q̃uis Soloninus bũ hæc poeta scriberet mortuus esset: attñ vti dixi tanq̃ victuro I Pollionis gratiaȝ hæc futura dicebat. ❡Cedet mari: nulla enĩ erit ampli⁹ auaritia. ❡Vector: qui naui vehitur. ❡Mutabit merces: quod nautæ lucri causa facere solent: eum non vbiq; eadeȝ sint mentiri colores: nam cum alba sit accipiendo diuersum colorem mentitur illum: cum non sit natiuus: inficere auteȝ lanas sordibus Lydi primi inuenere: vt scribit Plini⁹ li. vij. Ipse sed in pratis aries &c. Quum poeta hoc loco loqueret de filio Pollionis id q̃d ad principem summum spectaret adiecit ipse sed I pratis &c. Traditur enĩ in libro ethruscorum. Si hoc animal insolito colore fuerit indutum portendi imperatori rerum õmnium cum felicitate largitatem: Est sup hoc liber Tarquinij transcriptus ex ostentatio: tu sco: ibi reperitur purpureo aureo ue colore ouis ariẽs ue: si spargetur principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget genus: progeniem propagat in claritate: lætioremq; efficit: huiusmodi iglt statutum imperatori in transitu vaticinat: hæc ex Macrob. lib. iij. sat.

ANT. ❡TETHYM: pro mari posuit: fuit enĩ tethys Achillis mater Nerei filia. ❡Tentare: auaritiæ videlicet causa. ❡Oppida: Cæsar libro quinto de bello gallico scribit: quod oppidum britanni vocant: quum siluas impeditas vallo atq; fossa munierunt: quo incursionis hostiũ vitandæ causa conuenire consueuerat: vnde tamẽ dicatur lege Festũ: naȝ pro catello ponitur. ❡Cingere muris: hostium metu. Alter erit tũ typhis. Finito anno mũdano seu vertenti qui in se continet quindecim solarium annoruȝ millia: vt physici volunt: omnia reiterabunt: de quo late Macro. libro secũdo de somno: & Tul. in libro de natu. deorum scribit: q̃ ſm mathematicos magnus annus tum efficitur: quũ Solis & Lunæ: & quinq; errantium: ad eandẽ cõparationem confectis omnium spatijs est facta conuersio: quæ quã longa sit magna quæstio est: esse vo certam & diffinitam necesse est &c. ❡Tiphys: is primus inuenit amminicula gubernandi: vt Plinius scribit: fultq; in argo naui magister: hic ait ille. ❡Tiphys: in æmonia puppe magister erat. ❡Argò: Iason Aesonis filius: ac peliæ thessalorũ Regis nepos: vt in Colchos iret pro aureo vellere rapiendo iuxta pelion nauim ædificauit: magnitudie atq; apparatu longe maiori quam prius fieret: erat. n. antea paruaȝ nauicularum vsus. Ia-

Tiphys

Argo

CHRI. ❡TETHYM: hæc vxor est Oceani: Tethys vo mater Achillis. Aquarum. n. effectiua vis oceanũ dixerunt prisci cuius symbolum tethys ẽ. Vis aq̃ potalis est. Achelous. Marinæ neptunus: quæ inquantũ gignere potest Amphitrite dicit. ❡Tiphys magister fuit eius nauis: qua Iason & reliqui delecti ex græcia heroes in cholcos ad vellus aureum nauigarunt: appellata aũt est argo a velocitate: ἀργὸς. n. velox est: Vñ Home. κύνας ἀργούς i. canes veloces dixit. Hanc autem fuisse primam nauem longam & inuentam a Iasone Philostephanus auctor est. Q. uis Aegesias Partalo: Ctesias Samytæ Stephanus Semyramidi Arethmacus ægoni hoc inuentum ascribat. ❡Tauris: robustis iuuencis. Nam tauri cum semper sint indomiti Inutiles sunt aratro.

Tiphys

❡DISCET

Nec varios discet[a] mentiri lana colores.
Ipse sed in pratis Aries iam suaue rubenti
Murice[b], iam croceo mutabit[c] vellera luto[d].
Sponte sua Sandyx[e] pascentes vestiet agnos.
Talia[f] secla suis dixerunt currite[g] fusis
Concordes[k] stabili fatorum[h] numine Parcæ[i].
Aggredere ò magnos; aderit iã tempus, honores

a ℭDISCET mentiri lana colores: Cũ enĩ tingit: mentit alienũ colorẽ. b ℱ Murice: cochlea: vñ tingit purpura. c ℱ Mutabit: tinget: inficiet per naturã. d ℱ Luteo colore: rubicundo: ⁊ est hypallage p croco luteo. nã crocũ lutei coloris est: vñ ⁊ alutea pellis. e ℱ Sãdyx: herba ẽ: de q̃ sandycin⁹ tigit colorem: quã varanã rustici dicunt. f ℱ Talia secla suis dixerũt currite fusis: melius est Currite Iperatiuũ esse modum: vt sit sensus dixerunt Parcæ cõcordes suis fusis. i. vaticinationib⁹. g ℱ Currite Talia sæcla: ĩ ordine ⁊ euẽtu vestro estote stabili: hic imutabili ⁊ semp manenti. h ℱ Fatorum numine: affata dicta a fando quia quæ parcæ dixerũt hæc credebãtur euentre mortalibus: Numine autem: idest potestate: diuinatione: ac maiestate. i ℱ Parcæ: quæ ⁊ furiæ infernales dictæ p antiphrasim: quia nulli parcunt. k ℱ Concordes stabili fatorum numine parcæ: Naʒ ⁊ quod vna dixerit duæ sequuntur: ⁊ fixa sunt statuta fatorum: Oratius: Quod semel dictũ stabilisq; rerum terminus seruet.

NT. ℭIAM: idest tunc. ℱ Suaue: pro suauiter.
arex ℱ Murice: murex piscis est firmiori testa circundatus: e cuius sanguine lana tingitur: de quo late Pli. lib. ix. ℱ Croceo luto: ruffo colore: luteus enim color ruffus dilucidior est a luce dictus: vt Gel. scribit: de quo etiam in Alexi. ℱ Sandyx: ea in olere siluestri: a græcis ponitur: decoctæ succus prodest stomacho fatigato venere corpori succurrit: vt Pli. tradit libro. xij. libro etiaʒ. xxxv. dicit quod si Sandaraca torreatur: æqua parte rubrica admixta: sandicem facit: quãquã animaduertat Vir. hic herbam existimasse. ℱ Talia sæcla suis: hic versus Varij de morte erat: vt scri. Macro. libro sexto. ℱ Concordes parcæ: Eæ tres sunt Homero teste Clotho: Lachesis: Atropos. Clotho fert colum. lachesis filat Atropos incidit Clotho: verbum circũuolo significat. Lachesis a lachos dicitur: qđ est sors: nobis enim sortitur vitæ terminus. Atropos autem immutabilis: vel sine conuersione: eo quod omne natum vbi in termi num sibi statutuʒ venisse cognouerit demer
Parcæ gat in mortem. ℱ Parcæ: vo dicte sunt a partu littera immutata: quasi parte vt Varro voluit Gellio referente libro. iij. c. xvj. Nascenibus enim bonum ⁊ malum hominibus conferunt: vt Hesiodus scripsit. ℱ Stabili numine fatorum: idest immutabili iussu voluntate ⁊ lege deorum. Est enim fatum vt Plato dixit: voluntas ⁊ iussio dei: hinc Lucanus: ait libro quinto: Siue canit fatum seu quod iubet illa canendo. Fit fatum. Chrysippus autem auctore Gellio libro sexto. c. secũdo: dixit fatum esse sempiternam quãdam ⁊ indeclinabilem reruʒ seriem. Cicero libro primo de diuinatione sic ait: Fatũ autem id appello: quod græci hermamenen. i. ordinem seriemq; causarum: cum causa causam ex se gignat. Ea est ex omni æternitate fluens veritas sempiterna. ℱ Fusis: versando etenim pollice fusos fata constituunt. ℱ Aggredere: adiuertit autem hic sermonem ad Augustum. ℱ Magnos honores: diuinos intelligit. Vnde ait Horatius epistola prima secundi voluminis ad Augustum: Romulus ⁊ Liber pater ⁊ Cuʒ castore Pollux: post ingẽtia facta deorum in templa recepti: et infra paulum. Præsenti tibi maturos largimur honores. Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras. Nil oriturum alias: nil ortum tale fatentes. Si vero de pollionis filio intelligeres. Licet mortuo: vt diximus: tunc magnos honores consulatus expone. Nam si de imperio intelligeres. Augusto interitum portenderet: melius tamen de Augusto intelligemus.

ℭLANA: a lenitate: idest a mollitudie sua: CHRI.
dicitur hinc lanugo primi pili in barba: quia Lana
cæteris sint molliores: ⁊ in nonnullis pomis: vt sunt cydonia: lanuginem dicimus. Estque in sola oue lana. Naʒ cæteræ quadrupedes pilos aut setas habent. Inuenitur etiã lanitium. Sic in Georgi. Si tibi lanitium curæ: vt epistola ⁊ epistolium. Nam Catul. epistolium dixit. ℱ Suaue rubenti: ideo dixit quia in libro Tarquitij ex ostentario tusco ita legitur. Purpureo auro vel colore ouis aries ue si aspergitur principi ordinis ⁊ generis summa cum felicitate largitatem auget: genus progeniem propagat in claritate: lætioremq; efficit. Hunc igitur augusto transitu statum vaticinatur. ℱ Sponte ve. Quia color sandicinus cõnaturalis erit vt in lana adhuc nõ tonsa. ℱ Sandyx: ait Dioscorides: olus agreste quod facile comedi põ. Virtus est ei stiptica. Inuenitur etiã pro auripigmẽto vsto. Plinius autem inquit: In olere siluestri sandyx a græcis ponitur.

SER. a ❡IOVIS incrementum:nutrimentum: & est vulgare:qđ bucolico cõuenit carmini. b ❡Nutantẽ mundum: nutat præsentibus malis:lætus est bonis futuris. c ❡Conuexo:curuo:inclinato. d ❡O mihi tam longe maneat ps vltima vitæ: Vtinam possis frui vita lõgissima: & habere tantũ spiritus: quantus posset sufficere ad tuæ virtutis commemorationẽ. e ❡Nõ me carminib' vincet fit vita declarat per epexegesim. ❡Maneat: futura sit pars vltima: meta & terminus. ❡Orpheus:Trax genere filius Oeagri:doctrina melodiaq; ac poesi excessit omnes: quorum extat memoria. Etenim poema mirãdum edidit et suauitate cantus feras etiam ad se audiendũ alliciebat: auctor est Diodorus lib.v. ❡IOVIS incrementum:Spõdaicus versus incrementum Iouis dixit:qm

Orpheus

Cara Deũm soboles magnũ Iouis^a incrementũ.
A spice cõuexo^c nutantem^b pondere Mundum,
Terrásq;, tractúsq; maris, cælúmq; profundum:
A spice venturo lætentur vt omnia seclo.
O mihi^d tam longe maneat pars vltima vitæ,
Spiritus, & quãtum sat erit tua dicere facta.
Nõ me^e carminib^9 vicet nec Thraci^e Orpheus,

CHRI.

nec thraci^e Orpheus:genere filii sese Orpheo: vel Lino fore æqualem commemorat: Nã non sibi arrogat:sed hoc dicit: Tanta est materies tuæ laudis: vt etiam humile ingenium in ea supra omnes possit excellere.

ANT. ❡MAGNVM iouis incrementũ: crescet enim deorum numerus per augustũ:quẽ deũ sobolem appellat propter æneam Romulum & Iulium inter deos relatos. Si tamen de pollionis filio accipias. Iouis incrementum ait: qa superius de eo dixerat:Iã noua pgenies

Cõuexũ cælo demittitur alto. ❡Conuexo: cõuexum est ex omni parte declinatum qualis est natura cæli:qp ex omni parte ad terram versus declinatum est: Festus id scribit. ❡Mundũ:

Mũdus Mundus appellatur cælũ:terra:mare:& aer: vt scribit Festus hic tamen pro cælo tm̃ accipitur:nam cælum vere mundus vocatur: vt Macro.lib j.de som. inquit: mundus est deorum domus ait Euripides. ❡Nutantem mundum: Id lætitia potius futuri seculi agi crediderim q̃ pñtibus malis. Vnde more suo sequenti carmine illud idem aperuit dicens. ❡A spice venturo letentur vt omnia seclo &c. quod autem omnia simul et tristarentur: vt hic esse nullo pacto conuenire videtur: Lætitia autem morari etiã inanimata:idem maro in Sileno ostendit:ait enĩ Tũ vo in numerum faunosq; ferasq; videres Ludere:tum rigidas motare cacumina quercus. ❡Conuexo pondere: conuexum pondus intellige ipsius cæli orbem & machinas. ❡Cælumq; profundum:aera hic accipimus: vnde Pli. lib. ij. sic ait. Namq; & hoc cælum appellauere maiores: quod alio nomine aëra Ĩ fra lunam hæc sedes:multoq; inferior meritoigitur de aere cælum profundum ait. ❡Venturo seclo: id autem iam descripsit. ❡O mihi:optat sibi longiorem vitam: quo augusti laudes cantare queat. Est autem ordo. O maneat mihi vltima pars vitæ tam longe:& maneat Spiritus tam longus: quantum sat erit dicere tua facta. Dicendo autem spiritus qđ imperiũ magnũ administrabat. Quod qui: dã s̃m mathematicos a ioue est. Vñ Home. διοτρεφέας βασιλῆας dixit. Orpheus: Theologus priscæ theologiæ fuit: quam quidem rem hymni sui iudicant. Huius theologiæ princeps fuit Mercurius trismegistus: Mercurij vo sectator fuit Orpheus Orphei sacris imitatus est aglaophæmus: aglaophæmi Pythagoras:pythagore auditor fuit philolaus. Philolaum autem audiuit Plato. Sed redeo ad Orphea. Hic. n. orgia ab ægyptiis accepta ad græcas trãstulit:q̃ ab eo Orphica dicta sunt: & fretus obscuritate antiquitatis ola quæ de Baccho thebano ex thebæ ægyptiaca ferebantur: quoniam Cadmeis amicus esset ad Baccũ thebanũ ex boeotia transtulit. Cuius cum tanta vis in poetica fuisset: vt aut effrenatos: aut stolidos: stupidosq; homines ad mitiorem cultum traduceret: dictus est tigres leonesq; demulcẽ potuisse: & siluas mouisse. Extant ergo vt diximus hymni eius p funda primæ theologiæ doctrina referti et mira suauitate grauitateq; insignes. Dñt sũ. isse vnum ex argonautis: & atrocem tempestatem in q̃ inciderant suis auertisse. Volũt Citheronem boeotiæ montem: quoniã ibi in sacris crebrius caneret a sua cithara nomen sumpsisse: scribit Pli. auguria quæ prius ex auibus tm̃ sumerentur ex reliquis quoq; animantibus sumi posse orpheum demonstrasse. Verũ cum i thracia istituisset: vt in sacris bacchi viri a mulieribus abstinerẽt: ratæ illæ id in earum contemptũ esse institutũ facto agmine holem nil tale timentẽ luaserẽ atq; lacerauere. Pleriq; tñ teste Laer. Dioge. illum fulmine ictũ pisse affirmarũt: qđ et epigrãma intestatur quod est huiusmodi.

Cythero

θρήικα χρυσολύρην τῇδ᾽ ὀρφέα μοῦσαι ἔθαψαν
ὃν κτάνεν ὑψιμέδων ζεὺς ψολόεντι βέλει.

Q. ꝺ sic latine dicemus: Orphea chrysolyras musæ hic posuere poetam Fulmine quem strauit

rauit Iuppiter alta regens. Linus autem thebanus poeta fuit Apollinis fm eos: quos nunc
poeta sequitur filius. Diogenes vo refert illum a Mercurio ex Vrania nympha genitum fu
isse: et ab apolline sagitta transfixum perisse: cum iam mundi generationem et solis lunæq;
cursus et animantium: fructuumq; originem scripsisset: hic in principio poematis dixit om
nia simul fuisse: quem secutus Anaxagoras omnia simul nata esse: dixit Plutar. in II. de musi
ca: cum dixisset: artem citharedic. i primũ Amphionem a Ioue didicisse: addit eodem tem
pore Linũ thebanum lugubres versus cecinisse. Pli. vbi de inuentoribus scribit: ponit etiam
alios: q citharæ iuentionem amphioni: alios qui Orpheo: alios vo qui Lino tribuant.

Nec Lin[a], huic mater q̃uis, atq; huic pat adsit,
Orphei Calliopea, Lino[a] formosus Apollo.
Pan[b] etiam, Arcadia[c] mecum si iudice certet,
Pan[b] etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe parue puer risu[d] cognoscere matrem.
Matri[e] longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe parue puer, qui[f] nõ risere parentes.
Nec de[a] hũc mẽsa, Dea nec dignata cubili est.

a ¶ LINO: Linus cuius nomẽ ominis dicimus: li breuis est. Statius: Me lio Linus intertextus acantho: Cum linũ dicimus filum significantes: li longa est: cum producat apud græcos. b ¶ Pã etiam: rediit ad rustica numina. Nam satis excesserat dicendo Linum poetam: Orpheaq; theologum. c ¶ Arcadia iudice: quæ ei fauet: vbi colitur. d ¶ Risu cognoscere matrem: Alludit ad id quod factum est: et rem naturalem ait. Sicut enim maiores sermone cognoscuntur: ita infantes risu se iudicant agnoscere. Ergo hoc dicit: Incipe parentibus arridere: et eis spe boni ominis detrahere sollicitudinem: vt et ipsi tibi arrideant. e ¶ Matri enim decem menses attulerunt longa fastidia: Alij abstulerint legunt: vt sit sensus: Si riseris abstulerint decem mẽses matri tuæ longa fastidia. f ¶ Qui non risere parentes: Nec deus hunc mensa: dea nec dignata cubili est: sicut Vulcano contigit: Qui cum deformis esset: et Iuno ei minime arrisisset: ab Ioue est præcipitatus in insulã Lẽnũ: illic nutritus ab Sintijs. Cum Ioui fulmina fabricasset: nõ est admissus ad epulas deorum. Postea cum rogaret vt vel Mineruæ coniugiũ sortiret: spretus ab ea est: Vnde diuinos honores non meruit: ad quos per conuiuiũ numinum: aut per coniunctionem venit dearum: Hinc est q Iunoni agit in primo Aeolus gratias: q per eius beneficium diuinos honores meruit: vt Tu das epulis accumbere diuum: non deus: idest Iuppiter nec dea: idest Minerua.

¶ PAN ETIAM: Pan Mercurij et Penelopes filius: fistulam: carmenq; composuit: simplici iteratione eadẽ consectatur: vt ibi oceanitides Ambæ ambæ auro: pictis incinctæ pellibus ambæ Nunc casuum et generum permutatione: vt ærea cui gradibus surgebant Limina nexæq; ære trabes: foribus cardo stridebat ahenis: Item quoi pharetra ex auro crines nodantur in aurum Aurea purpureã subnectit fibula vestem; ne sit mirũ hic quoq; iterationem a poeta frequentatam.

ANT. ¶ LINVS: hic primus citharas inuenit: vt alij dicunt Orpheus: auctor Plinius: Fuit autem linus teste Hermodoro Platonico: Mercurij ex musa Vrania filius: et Thebis genitus. Virg. autẽ Apollinis filium dicit: scripsitq; teste eodem Hermodoro mundi generationem: solis item et lunæ cursus: animaliumq; et fructuum generationes: atq; in primo sui operis carmine cuncta simul nata dixit. ¶ Adsit: faueat. ¶ Orphi: datiuus est græcus: nam latinus est Orpheo: de quo etiam Phocas et Priscianus. ¶ Pan etiam: de hoc in Alexi dictum est: quod fistulam primus inuenerit. Reddit autem ad rustica numina: ne penitus videretur bucolici carminis modum excessisse. ¶ Arcadia iudice: hoc ait: quoniam hunc deum Arcades colunt: de q multa Macro. libro primo sat. & et ibi mons Lycæus: in quo Iouis lycæi delubrum: quẽ et pana volunt esse. De arcadia autem plene legito Strabo. libro octauo. ¶ Incipe parue puer: ad Saloninum reuertitur: exhortans illum vt matri arrideat: sic enim lætitia ducta mater labores omnes et tedia decem mensium obliuiscetur: eritq; etiã omen optimum scribit Plinius libro septimo. ca. xvij. risisse eodem die quo genitus esset: vnum accepimus hominem Zoroastren: eidem cerebrum ita palpitasse: vt impositam repelleret manum futuræ præsagio scientiæ. ¶ Risu cognoscere matrem: solent enim infantes visa et cognita matre ridere: illi autem nec cognouit nec risit vnquam quoniam paulopost ortum obijt. ¶ Tulerint: abstulerint si riseris: nam vitæ longioris omne esset. Decem menses gignitur homo in certo spatio: alius septimo mense: alius octauo: et vsq; ad initia decimi: vndecimiq;. Inuenta etiam quæ et mensibus. xiij. partum tulerit auctor Pli. lib. vii. Gellius item plurima: libro. xij. cap. xvj. ¶ Incipe parue puer; ordo est. ¶ Incipe parue puer: ri

Lica us

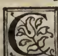
¶ Ser. contra omnes veterum auctoritatẽ sibi fabulam cõtingit

incognoscere matrem. ¶ Incipe parue puer: matri decem menses tulerint longa fastidia. ¶ Cui nõ risere parẽtes? ordo est: Hũc. c. n. r. p. nec deus est dignatus mensa: nec dea ẽ dignata cubili. In olbus fere testibus cui legit̃ Quintilia. tñ li. ix. vbi de figuris verborum meminit quui ꝑ q nõ cui ꝑ c hoc in loco legendũ innuit. ait. n. sic: Est figura & in numero: vel quum singulari pluralis subiũgit̃: gladio pugnacissima gẽs Romani: gẽs. n. ex multis: vel ex diuerso. ¶ Qui nõ risere parentes: nec deus hũc mẽsa: dea nec dignata cubili est: Ex illis. n. q non risere hic quẽ nõ dignata: Ordo igit̃ talis erit: O parẽtes hũc ex illis q nõ risere: nec deus ẽ dignatus mensa: nec dea est dignata cubili. Quibus verbis innuit Maro illũ esse defunctũ. cuiq; n. suus deus & sua dea vitæ præsides dant̃: hoc est suus Genius: suaq; Iuno mensa aũt Genio cõuenit Iunoni lectus: sed horũ neutro ille potius est: ergo obire coactus. pueris aũt nobilibus editis in atrio Iunonis Lucinæ lectus ponebat̃ Herculis mensura: & Seneca epistola. ij. li. xx. scribit: Maiores nostros singulis & Genium & Iunonem dedisse.

CHRI. ¶ ORPHEI: datiuus græcus ꝓ datiuo latino. Nã Orphei in datiuo & per synere sim ꝓ ꝑ qer. ¶ Matri longa decẽ. q. d. satis sit mr̃i fastidia. x. mẽsiũ tolerasse: tu ãt deinceps illã risu exhilarato. Risu aũt poterat ꝓbere optimã spẽ de se futurarũ virtutũ. Nã cũ pueri fuerit vita: qm̃ miseriarũ plena futura: sit a vagitu auspicent̃. Neq; aũt die quadragesimũ ꝺ ortu suo rideãt: optimũ auspiciũ antiq esse putauerũt: si qs circa ortũ sbito risisset. Quapp Zoroastrẽ: qa eadẽ die q̃ nat⁹ ẽ risit: ꝓsagiũ suaꝝ virtutũ dedisse ferũt. Idẽ aiũt de Socrate. Erit ergo sñsa incipere cognoscere mr̃em risu: Nã cũ loq nõ possint infantes risu ipso gratulari: & beniuolẽtiã osñdere videnẽ: Cognoscere risu: vt hoc bono ꝓsagio remoueas matri fastidia decẽ mensiũ: Optie aũt dixit fastidia. Nã ꝓgnãtes redũdãtia corruptorũ humorũ cũ mẽstruis: purgationibus nõ purgaret̃ fastidiũ rerũ pene oĩum incurrũt. Est aũt huiuscemodi ꝓgressus: vt ipsa sacietas: q ex nimia copia ꝓuenit. tediũ quoddã afferat. Hoc si creuerit fastidiũ gignit: ex quo si nimia sit nausea: gignit̃ abominatio: q postremo summũ rei odiũ inducit. Hæc oĩa ꝓprie ĩ gustu sũt: sed inde a sensu ad aĩum: mẽtẽq; trãsferimus. Sunt tñ q intelligãt: Incipe cognoscere mr̃em risu. s. suo: nã ipsæ tunc maternã indulgentiam osñdunt: cum infantibus risu blandiunt̃. Mihi tamen verisimilior fit prima sententia. ¶ Cui nõ. r. p. Difficile est hinc sententiam elicere propter ambiguitatẽ nominũ. Nam sine aperta distinctione transit ad Vulcani fabulas: ergo intelligemus incipe solo Nine cognoscere matrẽ risu. cũ placeas tua pulchritudine. qđ non fecit Vulcanus: Cui parẽtes offensi turpitudine pueri nõ risere. Sed de Vulcano dicem⁹ in quar. Geor. Est etiã similis hic locus illi. Quid loquar an scyllã Nisi quas fama secuta est. Nã cũ de Nisi megarensium regis scylla loqui incipiat sine manifesta distinctione trãsit ad scyllã Phorci filiã. Hæc difficultas nescio quo pacto auctoritatẽ affert & grauitatem carmini.

¶ ECLOGA QVINTA DAPHNIS.

MENALCAS. MOPSVS.

VR [a] NON Mopse boni [b], quoniã conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere versus?
Hic [c] Corylis mixtas inter ꝯsedim⁹ Vlmos. MO.
Tu maior: tibi me est æquom parere Menalca,

SER. [a] CVR non Mop. boni quoniam ꝯuenimus ambo: Inducũtur duo amici pastores canere ad delectationẽ: vñ & se laudant: & sibi inuicem cedunt. b ¶ Boni: autẽ docti: & figurate ait boni ambo: Tu calamos inflare leues: ego dicere versus. c ¶ Hic corylis mixtas inter consedimus vlmos? Ordo est: Cur nõ Mopse hic cõsedimus inter vlmos mixtas corylis. s. vt canamus. Sane inter præpositio qa postposita est mutauit accentum: sicut circum.

ANT. ¶ CVR non Mopse: Thyrsis athænus pastor in. i. Theocriti ecloga: Daphnidis obitũ defleet: illum Maro noster hoc etiam loco: vt assolet imitatus est. ¶ Ambo boni: tu bon⁹ inflare. l. c. Ego bonus. d. u.

CHRI. Bona ¶ CVR non Mopse boni: bona dr̃ res quæ conuenit: atq; sm naturã est eius cui accidit.

Bonus Hinc bonus dicimus doctus vt hic: itẽ liberalis. vt assit lætitiæ bacch⁹ dator & bona Iuno: itẽ aptum & idoneũ: vt & bona bello corn⁹. ¶ Cõuenim⁹: in eundẽ locum venimus. Hoc non transit: sed aliquando transit: vt cõueni Pãphilũ in foro: Est ẽt cõuenire in ius vocare: itẽ q̃drare aptũ. Vt cõuenit illa mihi ꝯuenit illa tibi: Itẽ pacisci. ¶ Inflare: cũ istra musica: aut flatu: aut ꝑcussiõe resonẽt. Illa iflam⁹: hæc pulsam⁹: ĝ inflamus: tibias & hmõi: pulsam⁹ citharã. ¶ Corylis: hui⁹ arboris nuces auellanæ dr̃ sive ꝓnestinæ: ex ea faciebãt faces ad nuptias celebrandas. ¶ Vlmos: huius arboris quatuor sunt genera factum est prodigiũ in hac arbore in bello cimbrico. Nam nucerie in luco Iunonis vlmus postq̃; etiam cacumen amputatus est: qm̃ in arã ipsam ꝓcũbebat restitute spõte ita: vt prius floreret; Conuenio Inflare Pulsare Auellana

nus floreret:a quo dictum tpe maiestas po.ro. resurrexit: quæ ante vastata cladibus fuerat. ¶ Tu maior: ostendit q̃liter oporteat esse inferiorem erga superiorẽ. Nam si iusta causa dissentiendi est modestissime dissentiet: neq; discedet a veneratione: quam illi præstare debet: vt hic qui nunc Menalcæ omnia concessurus pollicetur. tamen occultæ & vmbram arboris vituperat & antrum laudat.

SER. a ¶ SIVE sb incertas zephyris motãtibus vmbras: dicit qdem vereciide se illi obtẽperare debere: ostendit tñ qd sibi placeat. Nã ex ipa laude antri: & ex arborũ vituperatione: quarũ incertas

Siue[a] sub ĩcertas Zephyris motãtibus vmbras,
Siue antro potius succedimus: aspice vt antrum
Siluestris raris sparsit Labrusca[b] racemis. ME.
Mótibꝰ[c] i nr̃is solus tibi certet[d] Amyntas. MO.
Quid[e], si idẽ certet Phœbũ supar̃ canẽdo? ME.
Incipe Mopse prior, si q̃s aut Phyllidis[f] ignes,
Aut Alconis[g] habes laudes, aut iurgia[h] Codri.
Incipe. pascẽtes seruabit Tityrus hædos. MO.

hac lege Nasonis epistolã ad Demophoonta. ¶ Alconis laudes: de hoc Manilius: vbi de sagitta li. v. sic ait: Quin ẽt ille pater tali d̃ sydere cret⁹ Esse pót: q serpentem sup ora cubantem Infelix nati: somnumq; aiamq; bibentem Sustinuit misso petere ac psternere telo. Ars erat esse patrẽ vicit natura piclus. Et pariter iuuenem: somnoq; & morte leuauit. ¶ Iurgia codri: erant ĩter athenienses & dorienses simultatus veteres offensæ: quas vindicaturi bello dorienses: de euentu. plij oracula consulerũt: responsum superiores fore: ni regem atheniensium cecidissent. Quum ventum esset in plium militibus ante omnia custodia regis atheniensis pcipitur: atheniensibus eodẽ tpe rex Codrus erat: qui & responso dei & pceptis hostiũ cognitis: permutato regio habitu: pãnosus sarmenta collo gerens castra hostium ingreditur. ibi in turba: obsistentiũ a milite: quem falce astu conuulnerauerat: interficit: cognito regis corpore: dorienses sine prælio discedunt: atq; ita athenienses virtute ducis pro salute patriæ se offerentis bello liberantur. post Codrum nemo athenis regnauit. administratio reipu. annuis magistratibus permissa: hæc omnia ex Iustini li. ij. de hoc eti: aliqua in fine li. j. tusc. quæstionum. Codrus

vmbras dicit ostẽdit suam sniam esse meliorem. Incertæ aũt vmbræ sunt: & ex Solis circuitu: & ex mobilitate ventorum: qd ipse etiam dicit Zephyris motantibus. b ¶ Labrusca: vitis agrestis: quæ qa in terræ marginibꝰ nascitur: labrusca dicta est a labris & extremitatibus terræ. c ¶ Mótibus in nr̃is: ac si diceret in hoc territorio. d ¶ Et tibi certet: vsurpatus est. Nam hodie certo tecum dicimus. e ¶ Quid si idẽ Phœbũ certet supare canendo? Offensus cõparatione ĩferioris h̃ dixit: licet nõ amare Menalcas dixerit Solus tibi certat Amyntas: qd tñ quia hic aspere accepit: ille paulo post curat dicẽs: Lẽta salix quãtũ pallenti cedit oliuæ. f ¶ Phyllidis ignes: Phyllis regina thracũ fuit. Hæc Demophoontem Thesei filiũ regem atheniẽsium redeũtem de troiano plio dilexit: & in cõiugium suum rogauit. Ille ait ante se ordinaturum rem suã: & sic ad eius nuptias reuersurũ. Profectus itaq; cũ tardaret: Phyllis & amoris impatiẽtia: & doloris ĩpulsu: qp se spretã esse credebat: laqueo vitam finiuit: & puersa est in arborẽ amygdalus sine folijs. Postea reuersus Demophoon cognita re: eius amplexus est truncũ: qui velut sponsi sentiret aduentũ folia emisit: Vnde et phylla sunt dicta a phyllide: quæ ante petala dicebantur: sic Ouid. in metamorphoseon libris. g ¶ Alconis laudes: Hic cretẽsis sagittarius fuit: cuius cũ filium draco inuasisset: tãta arte direxit sagittam: vt ea currens in serpentis deficeret vulnere: nec trãsiret in filiũ. h ¶ Iurgia codri: Codrus dux atheniensium fuit: q orto bello inter laconas & athenienses cũ respondisset oraculum illos posse vincere: quorum dux perisset: habitu humili psectus est ad hostium vicina tentoria: & illic iurgio in suam cædem instigauit: & a nullo cognitus fecit locum oraculo.

ANT. Labrusca ¶ LABRVSca: vitis siluestris. Quid si idem: ægre ferens Mopsus sibi comparatum fuisse amyntã. hæc ironicos refert. ¶ Phyllidis: de

CHRI. Labruscas ¶ LABRVSCA: dicitur quia in labris. i. in extremitatibus camporũ posita sit. ¶ Montibus in nostris. s. t. c. a. tanq̃ qp ad magnam laudẽ ptineat. dicit hoc qp nullus pter amynta secum certat. sed Mopsus moleste fert. qp ille sibi competur. Atq; ostẽdat si sibi certat: non prouenire ex conscientia cantus: sed ex quadam audacia stulta: q̃ non dubitaret etiã Apollini certare. ¶ Alconis: vidisti quæ dixerit Seruius: sed apud eundem Maronem in libello culice: hæc dicuntur de Alcone. Lapidus nec fulgor in vlla cognitus vtilitate manet nec pocula gratũ Alconis referẽt boetiq; toreuma: nec indi conchea baccha pcio est. Alcon

¶ Codri: erectheidarum imperio destructo atticorum ad aliud genus translatum est: nã cum Timetes vltimus in illo genere rex in singulare certamen a Xantho boetio prouocatus esset: neq; prodire auderet. Melanthus

pillenfis androxopi filius certamen fingulare fufcepit:vnde rex creatus eft cum regnaffent erecteide a Cecrope primo rege ad Timetem annis.cccexxix. huius filius Codrus in bello peloponēfiaco iuxta merfum feipfum morti tradens interimitur:ait Eufebius. ₰ Seruabit tityrus: vt anxietate omni fubleuati cōmodius canere poffimus.

Immo hæc in viridi nuper quæ cortice[a] fagi
Carmina defcripfi, ꝛ modulans[b] alterna[c] notaui,
Experiar, tu deide iubeto certet Amyntas. ME.
Lenta[d] Salix quātum pallenti cedit Oliuæ,
Puniceis humilis quantum Saliunca[e] Rofetis[f],
Iudicio[g] noftro tantū tibi cedit Amyntas.
Sed tu define[h] plura puer fucceffim[o] ātro. MO.
Extinctum[i] Nymphæ crudeli funere Daphnin

SER. a ₵ CORTICE fagi: Vbi.n. debuit magis rufticus fcribere? b ₰ Modulās alterna: fini rhythmus componens. c ₰ Alterna autē: varia ꝑpter muficā: cui[9] fonus varius inuenit ex pedū diffimulatione. Significat autem cantaturū fe epicedion: ꝛ epitaphion. Nā epicedion eft quod dicit cadauere nondū fepulto: vt Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnī. Epitaphion autem poft completā fepulturā dr: vt Daphnis ego in filuis hinc vfq; ad fidera notus. d ₰ Lenta falix quantus pallenti cedit oliuæ: Rufticis vtitur comparationibus. Salix autem viliffima eft arbor oliuæ cōparatiōe. e ₰ Saliunca herbæ genus: quā orci tunicā vulgo vocāt. f ₰ Rofetī: vbi rofæ nafcunt. g ₰ Iudicio nro: ac fi diceret qd alij fentiāt videris. h ₰ Define plura puer: ceffa te excufando ꝛ talia dicendo: ꝛ fubaudit obtendere vel dicere. i ₰ Extinctus nymphæ crudeli funere Daphnin: Multi dicunt fimpliciter hoc loco defleri Daphnī quendā paftorē. Alij dicūt fignificari per allegoriā. C. Iulium Cæfarem: qui in fenatu a Caffio et Bruto viginti tribus vulneribus interempt[9] eft: Vnde ꝛ crudeli funere volunt dictū. Alij dicunt Quintilium Varrum fignificari cognatum Virgilij: De quo etiam Oratius: Ergo Quintilium perpetuus fopor vrget: tamē crudeli funere ad quéuis poteft referri.

ANT. ₵ IMMO.i. potius ifta q̄ illa quæ tu obtulifti. Immo hæc: Lycidas in. vij. Theocriti: ait Incipe Simicida: paruus quod carmen in altis Cōfeci pridem cantabo montibus audi. ₰ Modulans: cantando componens. ₰ Alterna: alternatio dicitur per vices fucceffio auctore Fefto. Sapho. item ad phaonem carmina fua alterna vocauit: ideft alternis numeris fuccedentia: alterna ergo hic.i. varia. Virgi.iiij. Hæc alternanti potior fententia vifa eft: ideft varia cogitanti. ₰ Lenta falix: offenderat minus amicum amynthæ cōparatione: hinc illum placat comparatione præfenti. ₰ Puniceis: rubicundis: q̄fi phœniceis. ₰ Saliunca: ea foliofa quidem ē: fed breuis: ꝛ q̄ necti non poffit: radici numerofe cohæret herba verius q̄ flos. Pannonia hanc gignit: ꝛ norica: alpiumq; aptica: vefti[...]bus interponi eas gratiffimū Plini[9] lib.xxj. Extinctū nymphæ: Maro vt diximus Theocritum imitatus eft: nam et ille obitū daphnidis defiet in prima ecloga: crediderim tamen Cæ. hic intelligi: qui tribus ꝛ.xx. plagis confoffus eft. C. Caffio: Marco: ꝛ Decio Bruto principib[9] confpirationis de quo latius dicemus in fine lib.i. Geor. illud autem me credere. Cæ. intelligi cogit: q̄ daphnin inter deos relatus dicit: quod ꝛ Cæ. euenit: de quo legito Tranquillum. Apianus etiam lib.ij. de Cæ. fic ait: templa illi plurima veluti deo publicis decretis ftatuta funt. ₰ Crudeli funere daphnis: Theocritus quoq; ait in.j. Diro moritur: nā funere daphnis: obierat autē amore: vnde ait ipfe Efferor ad manes crudeli rapt[9] amore. Dixerat ꝛ fæuo ꝯfumptus amore quieuit.

CHRI. ₵ CORTICE fagi: cortex pars eft exterior in arbore: quod munitur contra frigora ꝛ calores. Liber vero pars interior: atq; fubtilis: per quam fuccus terreftris a radicibufq; pro ftomacho arbori funt decoctus in arboribus alimentum: fixturamq; educitur: ergo venarum munere fungitur. Eftq; talis in quibufdam arboribus: vt inde chartas prifci commode facerent: Vnde ipfa volumina libros appellarunt. Redditq; iam ipfum attentum a nouitate rei. ₰ Nuper.n. fabricata erāt carmina: tum ab artificio: quod tamen modefte indicat cum dicat diligenter notaffe. ₰ Tu deinde iub. vt. c. a nondum e mente abierat: indignatio quam fumpferat ex comparatione: ergo dixit iubeo vt certe. q.d. Videbis ipfum fuccumbere. ₰ Hanc ergo mitigat Menalcas hac comparatione. ₰ Saliunca: gen[9] eft herbæ: quæ radiculas ꝛ folia fubrufa habet ꝛ flores plurimos. Nafcitur in lapidofis locis et in Norica regione: illa vero eft optima quæ eft odorifera plurimos ramufculos ꝛ radices habens. Plinius vero ait: Saliunca foliofa quidem eft: fed breuis et quæ necti non poffit radici neruofæ cohæret in herba. ₰ Iudicio noftro: quafi dicat: ne credas cū dixi. ₰ Solus tibi certet amyntas: idcirco dixiffe vt eum parem tibi crederem nymphæ quarum genera alio loco explicauimus.

Cortex
Liber

₵ VOS CORYLI

Flebant vos[a] Coryli testes; et flumina nymphis.
Cum complexa[c] sui corpus miserabile nati,
Atq; deos, atq; astra[b] vocat crudelia mater.
Non vlli pastos illis egêre diebus
Frigida daphni boues ad flumia nulla[d] neq; ãnẽ
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbã.
Daphni tuum Pœnos etiã ingemuisse Leones
Interitum, montésq;[e] feri, siluæq; loquuntur.
Daphnis[f] et armenias curru[g] subiungere Tigres
Instituit, Daphnis Thiasos[h] inducere Baccho
Et folijs lentas intexere mollibus hastas.
Vitis[i] vt arboribus décori est, vt Vitibus Vuæ,
Vt gregibus Tauri, segetes vt pinguibus aruis;
Tu decus omne tuis[k] postq̃; te fata tulerunt,
Ipsa Pales[l] agros, atq; ipse reliquit Apollo[m].

SER. a ET VOS CORYLI testes et flumina nymphis: Bene testimonijs vtitur in rebus incredibilibus. Nam fletum facile dearum psona nõ recipit: et bonis vsus ẽ gradibus: fleuerũt nymphæ: quibus insita est naturaliter pietas: holes ad quos mortis peruenit dolor. Pecudes quæ licet ratione careãt: tamen non carent sensu: feræ crudelitate gaudentes: quã res rursus quia incredibilis est testimonio cõprobat dicens. Hoc et montes loquuntur et siluæ. Quod aũt ait coryli testes et flumina vsurpatum est. Nam testes flumina non dicimus. Quæ enim in is exeunt: neutrum in e mittunt: vt agilis agile: sed nec hoc teste: et hæc testia possumus dicere: Vnde per diffinitionem debemus dicere: Testes mihi sunt quæ res coryli et flumina: sic Ora. Testis metaurum flumen. Prop. Testes sunt sidera nobis. b Astra crudelia: q̃ accelerauerũt Daphnidis mortẽ. c Cõplexa sui corpus miserabile nati: lugentium est vt et corpori inhæreant. d Nulla quadrupes: hic et hæc quadrupes dicimus: alibi: Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit. e Montesq; feri siluæq; loquuntur: hyperbolicos dixit. Et notandum q cum dicere cœperit eius apotheosim: cõtra lætitiã rebus oibus dat: quas nũc in mœrore fuisse memorauit. f Daphnis et armenias curru sbiungere tigres: Hoc aperte ad Cæsarem pertinet: quem constat primum sacra Liberi patris transtulisse Romam. g Curru: p curui. h Thiasos: saltatiões: choreas. Liberi .i. liberalia. i Vitis vt arboribus: locus Theocriti est. k Tuis: si Romanis Cæsar: si pastoribus Daphnis. l Pales: dea pabulorũ. m Apollinem autẽ dicit νόμιον .i. pastoralem. Nã Admeti regis pauit armenta: et hoc dicit nec pabula nascentur: nec pecora.

ANT. CASTRA cru. hoc ait quoniam vt Manilius etiam inquit libro .iiij. Fata quoq; et vitas hominum suspendit ab astris: Sic felix aut triste venit per singula fatum. Nõ vlli pastos: hoc ait: quoniam daphnis ipse in prima Theocriti inquit: ille ego sũ daphnis cui lætis pascere campis: Cura boues domitos et buros ducere tauros Fontibus: et liquidis plenas depellere vaccas. Ingemuisse leones. Thyrsis: quoq; ait ĩ prima theocriti Hunc lynces flerunt morientem: et turba luporum. Fleuissent etiam libyci mihi crede leões Daphnidis interitus multa gemuere iuuencæ. Armenias tygres hæ sunt hyrcaniæ sæuum Ferarũ genus: vt Mela scribit: sunt autẽ Solino teste distinctæ maculis: Imanes et pernicitate mirabili. Lynces autem et Tygres Bacchi currus trahũt: vt et Stati⁹ scribit: sed videntur baccho assignari teste Probo: vt per earum colorẽ in vino, varias esse hominum mentes intelligamus vel vt per eas sæuitia demonstreẽ: qđ qdam poti. infinitã excedunt crudelitatẽ. Thiasos: thiasos saltatio apud nos et chorea dici potest: q̃ quidem baccho exhibebatur: deducitur autẽ a thyo quod est sacrificio excito: festino: in illius.n. sacrificio exerceri consueuerat. Lentas hastas: thyrsos dicit: erant enim hastæ q̃dam pampinis inuolutæ: quam bacchantes in choreis deportabant. Pales: vt Naso: et Fest. ait dicebatur pastorum dea: cuius festa parilia dicebantur: q pro partu pecoris eidẽ sacra fiebant: de hac latius .iii. geor. Apollo. apud Amphrysum thessaliæ fluuiũ Apollo admeti regis armenta iussus seruiendi cõtumelia .x. annis luere temeritatem: qua Cyclopas perdiderat: qui fulmen fecerant: quia indignabatur eo percussum æsculapium filium auctor est Probus: quare autẽ id fictum fuerit li. iiij. geor. aperiemus.

Tygris

Thiasos

Pastor

Apollo

CHRI. ATQ; DE. atq; deos incusat q illũ sub infelici astrorũ pfiguratione pduxerit. Itẽ astra: a qbus sibi infelicitas illuxerit: vel dixit deos et astra: ipsos deos: q astra sunt: vt Saturn⁹: Iuppit: Sol. Nõ vlli: magnũ argumẽtũ mœroris: cũ pp illũ curã pecoris neglexerint. Vlla nec amnẽ: mirũ q holes tm dilexerũt: verũ hoc tñ multo maius mirũ qđ bruta aĩantia pp illius desideriũ oblita sint pprie salutis. Libauit: nõ.n. solũ ĩgurgitauit se aq̃: sz ne leuiter qđ attigit: eadẽ ĩo est cum dicit: attigit herbã: qa nõ solũ nõ voluit vesci; sed

ne tangere quidem. ¶ Herbã: sic dicitur quia terræ hæreat: nec vt arbor ab ea extollit̃. Pœnos aphricanos ibi enim nascuntur maxime in getulia. ¶ Intexere. h.s. hastæ. n. frondib⁹ vestitæ thyrsi appellantur. Sunt etiam thyrsi rami cum suis frondibus. ¶ Vt gre. t. greges q̃uis proprie de minoribus dicantur: quãdoq; tamẽ de maioribus Armẽta raro nisi de maioribus. ¶ Pales: de hac in Geor.

SER. a ¶ GRANDIA ordea: vsurpatiue metri cã dixit. Nã triticum: ordeum: vinũ: mel numeri tantũ singularis sũt: vn de plurali in psa vti nõ possumus: vina tantum possumus dicere Ciceronis exẽplo qui ait: In pictura vina: cæteraq; quæ in Asia facile cõparant̃.

Grandia[a] sæpe quibus mãdauim⁹ Ordea sulcis
Infelix[b] Loliũ, & steriles[c] dominantur Auenæ.
Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus, & spinis surgit Paliurus[d] acutis.
Spargite[e] humũ folijs, inducite[f] fontib⁹ vmbras
Pastores mãdat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulũ facite, & tumulo superaddite[g] carmẽ,
Daphnis[h] ego i siluis hinc vsq; ad Sidera notus,
Formosi[i] pecoris custos formosior ipse. ME.
Tale[k] tuum carmen nobis diuine Poeta
Quale[l] sopor fessis in gramine, quale p æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.

campus seges: vrit auenæ. Vt q; Plini. inquit libro. xviij. primum omnius frumenti vitium auena ẽ: & hordeum in ea degenerat. ¶ Narcisso: de violis & narcisso superius dictus est. ¶ Carduus: hic folio & caule spinoso lanugines habet: et semine et radice nasci potest. Pli. libro. xxj. ¶ Paliurus: Teophrastus libro primo scribit paliurum fruticem esse: & libro. vj. indicat paliurum in armis tantũ habere aculeos: meminit item latius lib. iij. a quo quidem Pli. accepit quod de paliuro scribit libro. xiij. — Cardui

b ¶ Infelix lolium: Inutile: infœcũdũ. c ¶ Steriles autẽ auenas secũdũ sitũ dixit Italiæ. Nã in Thracia fructuosæ sunt. Hæc autẽ dicit cõtingere: vt ostdat terrã dolere quoq; Daphnidis mortẽ. d ¶ Paliurus: herba est asperrima & spinosa. e ¶ Spargite: Iplete: vt Spargitur & tellus lachrymis: & dicit ornandũ esse locũ sepulcri ex voluntate defuncti. f ¶ Inducite fontibus vmbras: facite nemora circa fontes: & hoc ideo: quia vt diximus: heroũ animæ habitant vel in fontibus vel i nemoribus: vt Lucis habitamus opacis Ripariũq; toros: & prata recentia riuis Incolim⁹. g ¶ Superaddite carmẽ: duos ṽsus carmẽ vocauit: nec mirum cum etiam de vno carmine dixerit: vt Et rem carmine signo Aeneas hæc de Danais victorib⁹ arma. h ¶ Daphnis ego i siluis hic vsq; ad sidera not⁹: i siluis not⁹ ẽt hic vsq; ad sidera. i ¶ Formosi pecori custos formosior ipse: Si ad Cæsarẽ referas: h̃ dicit: Boni ppl̃i optim⁹ iperator. k ¶ Tale tuũ carmẽ: laudãt se inuicẽ: vt dixim⁹ sup̃. l ¶ Quale sopor: q̃lis res: vt Dulce satis humor.

ANT. ¶ INFELIX lolium: & nocens & infelicitatem apportans. Est enim vnũ e vitijs & morbis frugum nocet etiam oculis: hinc ait Naso fasti. i. Et careant lolijs oculos vitiantibus agri. Theophrastus autẽ li. viij. scribit: q̃ nullum ex seminibus corruptum mutari in aliud aptum est: p̃terq̃; triticum atq; hordeum quæ
Lolium mutari in loliũ asserunt. ¶ Steriles auenæ: idest inanes & vanæ: Virg. li. j. Geor. Expectata seges vanis elusit auenis: inueniuntur enĩ auenæ quædam inanis inueniuntur & fertiles quæ quidem pro iumentis feruntur. Steriles item dixit: idest sterilitatem causantes: ait nanq; in primo Georgi. Vrit enim lini

¶ LOLIVM: græce zinzania dicitur: si sicut cum tritico emolatur panisq; inde fiat: inducit somnum. Dominantur: quia penitus — CHRI.
suffocauerunt fruges. ¶ Paliurus: secundũ — Paliurus
Dioscoridem: ab alijs Palearis acus: ab alijs cicer domesticum vocatur a nõnullis lanaria. Plini. autem ait: paliurus: spinæ genus ẽ semen eius afrizuram vocant contra scorpiones efficacissimum: Item calculosis & tussi. Radix discutit panos: & vomicas tota ruina trahit. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima luxatis & tumorib⁹. Alibi ait fructuosa est. fructus rubeus iucundus & suauis: cuius cibus vina suauiora reddit. ¶ In sil. optime pastoris nomine exprimit imperatorem. Nam & Homerus Reges populorum appellat pastores: & vrbes siluis comparantur. Nam vt siluæ ferarum habitacula sunt: Ita in vrbibus pleriq; sunt efferatis moribus deprauati. Sopor fes. nam ex lassitudine gignitur somnus. Nam & lassitudo ẽ ex ipso motu. Motus autem vapores ad caput: q a cerebro frigefacti crassiores descendunt: meatusq; spirituum obturant: vnde fit somnus. ¶ Saliente: salire est emicare: vt e fonte emicant riui. dicimus etiam bruta animalia salire fœminas cum coeunt quãdo sa — Salire
liunt supra dorsum: hinc dicimus salaces li — Salax
bidinosos & Veneris cupidos: & cibi: qui ad venerem excitant dicunt̃ salaces: & mẽbrũ obscœnũ caudã salacẽ appellamus.

¶ NEC CALAMIS

Nec calamis[a] solũ æquipas; sed voce magistrũ.
Fortunate puer tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamẽ hæc quocũqꝫ[b] modo tibi nr̃a vicissim
Dicemus, Daphnĩqꝫ tuum[c] tollemus ad astra.
Daphni ad astra ferem[e] amauit nos q̃qꝫ daphis
An quicq̃ nobis tali[d] sit munere maius? MO.
Et puer[e] ipse fuit cantari dignus, ⁊ ista
Iá pridẽ[f] Stimichõ laudauit carmia nobis. ME.
Candidus[g] isuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibúsqꝫ[h] videt nubes, ⁊ sidera Daphnis.
Ergo[i] alacris siluas, ⁊ cætera rura voluptas,
Panáqꝫ, pastoꝛésqꝫ tenet[k], Dryadásqꝫ puellas.
Nec lupus insidias pecoꝛi, nec retia[l] ceruis
Vlla dolũ meditant: amat bonus ocia daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi[n] montes: ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta, Deus deus[m] ille menalca.

SER. a ¶ NEC CALAMIS solum equiparas: sed voce magistrum: videtur allegoria quasi ad Theocritum ⁊ Virgilium respicere: Hic est: Tu nunc eris alter ab illo. b ¶ Quocũqꝫ modo: prout possumus: ⁊ dicit se daphnidis dicturum apotheosim: vt Daphnĩqꝫ tuũ tollemus ad astra. c ¶ Tuũ: quem diligis. d ¶ Tali munere: si amicus laudaueris. e ¶ Puer ipse: modo Daphni intelligimus. Nã Cæsar nõ puer occisus ẽ: sed maioris ætatis. f ¶ Iam pridem Stimichon laudauit carmina nobis: ac si diceret scio esse optima quæ dicturus es: frustra ea verbis extenuas: quia ille supra verecunde dixerat: Quocunqꝫ modo tibi nostra vicissim. g ¶ Candidus: idest deus: vnde contra nigros mortuos dicimus. Orati. Hic niger est: hunc tu romane caueto. h ¶ Sub pedibusqꝫ videt nubes ⁊ sidera daphnis: meritum eius ostendit qui summos circulos ⁊ cæli secreta conscendit. i ¶ Ergo alacris siluas: omnia tenet voluptas: quæ superius occupauerat mœror: vt Ipsa pales agros atqꝫ ipse reliquit Apollo. k ¶ Tenet: idest moratur amplectitur. l ¶ Nec retia ceruis Vlla dolum meditantur: adeo placet simplicitas Daphnidi: vt etiam ille dolus qui voluptati ante fuerat conquiescat: scilicet venationis: ⁊ est hyperbole. m ¶ Deus deus ille Menalca: hoc sonat deus deus est Daphnis. n ¶ Intonsi: siluosi: incædui.

ANT. ¶ TV NVNC eris alter ab illo. De Theocrito intelligere non absurdum est: nam re vera Maronis magister fuit hoc in opere: vt etiam passim ostendimus. In grammatica vo Parthenio præceptore in græcis vsus est auctore Macrobio libro sexto. ¶ Et puer ipse fuit. Thyrsis item ait in prima Theo. O miser infelixqꝫ puer: ⁊ in sexta Theo. inquit Daphnis erat mentum prima lanugine tectus. Candidus insuetum: propter hoc de Cæsa. intelligere potes. Licet multa secundum Theocritum ipsi Daphnidi referantur: vt ostendimus. ¶ Candidus: idest bonus: ait enim inferius: amat bonus ocia Daphnis. Vtqꝫ etiam Seneca epistola tertia inquit: Omnes candidatos viros bonos dicimus.

¶ Ergo: quia scilicet inter deos relatus est Daphnis.

¶ ALTER secundus. ¶ Et puer ipse. ¶ Cæsarem intelligit. Nec refert ꝙ in ætate matura extinctus est. Nam allegoricus sermo huiuscemodi mutationem non aspernatur.

CHRI.

¶ Siluas: dicimus loca consita densis arboribus nobis non domesticis: nec afferentibus quibus fructus: cuius vescamur. Silua

Nam illa pomaria et viridaria dicuntur quamuis poetæ etiam illas siluas quandoqꝫ nominant siluarum aut aliæ glandiferæ: aliæ cæduæ sunt glandiferæ non cæduntur: sed seruantur: vt glandibus alant pecus: Cæduæ seruantur ad certuꝫ quoddam tempus: vt cum arbores peruenerint ad eam magnitudinem quam cupimus cædantur vel in materiam ædificiorum: nauigiorumqꝫ: ac multarum aliarum rerum: vel in vsum pabuli ignisqꝫ. Dicuntur etiam nemora: ꝙ in illis pascantur: greges et armenta. νέμειν enim pascere est. Philosophi etiam nostri siluam posuerunt pro materia: quia græci ὕλην quæ silua est pro materia etiam posuerunt. ¶ Dryades: nympharum plura sunt genera: Maris enim nymphæ nerinæ siue nereides dicuntur: Fontium naidas: Oreades montium ὄρη enim montes sunt Dryades siluarum: δρῦς enim quercus dicitur. Hamadryades quæ cum arboribus nascuntur et intereunt. Napeæ herbarum ac florum νάπη enim recessus est intra montes vbi flores optime nascuntur. ¶ Ipsi lætitia: repetitio est color rhetoricus. ¶ Deus deus: congeminatio facit vehementem affirmationeꝫ. Ille habet emphasim.

Pomaria Viridaria

ne tangere quidem. ¶ Herbā: sic dicitur quia terræ hæreat: nec vt arbor ab ea extollit. Per nos africanos ibi enim nascuntur maxime in getulia. ¶ Intexere. h. f. hastæ. n. frondib⁹ vestitæ thyrsi appellantur. Sunt etiam thyrsi rami cum suis frondibus. ¶ Vt gre. t. greges q̃uis proprie de minoribus dicantur: quādoq; tamē de maioribus Armēta raro nisi de maioribus. ¶ Pales: de hac in Geor.

Grandia[a] sæpe quibus mādauim⁹ Ordea sulcis
Infelix[b] Loliū, & steriles[c] dominantur Auenæ.
Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus, & spinis surgit Paliurus[d] acutis.
Spargite[e] humū folijs, inducite[f] fontib⁹ vmbras
Pastores: mādat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulū facite, & tumulo superaddite[g] carmē,
Daphnis[h] ego i siluis hinc vsq; ad Sidera notus,
Formosi[i] pecoris custos formosior ipse. ME.
Tale[k] tuum carmen nobis diuine Poeta
Quale[l] sopor fessis in gramine, quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.

SER. a ¶ GRANdia ordea: vsurpatiue metri cā dixit. Nā triticum: ordeum: vinū: mel numeri tantū singularis sūt: vnde plurali in psa vti nō possumus: vina tantum possumus dicere Ciceronis exēplo qui ait: In ptura vina: cæteraq; quæ in Asia facile cōparant. b ¶ Infelix lolium: Inutile: infœcūdū. c ¶ Steriles autē auenas secūdū situ dixit Italiæ. Nā in Thracia fructuosæ sunt. Hæc autē dicit cōtingere: vt ostēdat terrā dolere quoq; Daphnidis mortē. d ¶ Paliurus: herba est asperrima & spinosa. e ¶ Spargite: Iplete: vt Spargitur & tellus lachrymis: & dicit ornandū esse locū sepulcri ex voluntate defuncti. f ¶ Inducite fontibus vmbras: facite nemora circa fontes: & hoc ideo: quia vt diximus: heroū animæ habitant vel in fontibus vel i nemoribus: vt Lucis habitamus opacis Riparūq; toros: & prata recentia riuis Incolim⁹. g ¶ Superaddite carmē: duos vsus carmē vocauit: nec mirum cum etiam de vno carmine dixerit: vt Et rem carmine signo Aeneas hæc de Danais victorib⁹ arma. h ¶ Daphnis ego i siluis hic vsq; ad sidera not⁹: i siluis not⁹ ēt hic vsq; ad sidera. i ¶ Formosi pecoris custos formosior ipse: Si ad Cæsarē referas: hī dicit: Boni ppli optim⁹ Iperator. k ¶ Tale tuū carmē: laudāt se inuicē: vt dixim⁹ sup. l ¶ Quale sopor: q̄lis res: vt Dulce satis humor.

ANT. ¶ INFELIX lolium: & nocens & infelicitatem apportans. Est enim vnū e vitijs & morbis frugum nocet etiam oculis: hinc ait Naso fasti. i. Et careant lolijs oculos vitiantibus agri. Theophrastus autē li. viij. scribit: q̄ nullum ex seminibus corruptum mutari in aliud aptum est: pterq; triticum atq; hordeum quæ mutari in loliū asserunt. ¶ Steriles auenæ: idest inanes & vanæ: Virg. li. j. Geor. Expectata seges vanis elusit auenis: inueniuntur enī auenæ quædam inanis inueniuntur & fertiles quæ quidem pro iumentis feruntur. Steriles item dixit: idest sterilitatem causantes: ait nanq; in primo Georgi. Vrit enim lini campus seges: vrit auenæ. Vt q; Plini. inquit libro. xviij. primum omnium frumenti vitium auena ē: & hordeum in ea degenerat. ¶ Narcisso: de violis & narcisso superius dictus est. ¶ Carduus: hic folio & caule spinoso lanugines habet: et semine et radice nasci potest. Pli. libro. xxj. ¶ Paliurus: Teophrastus libro primo scribit paliurum fruticem esse: & libro. vj. indicat paliurum in armis tantū habere aculeos: meminit item latius lib. iij. a quo quidem Pli. accepit quod de paliuro scribit libro. xiij.

Lolium

Carduus

CHRI. ¶ LOLIVM: græce zinzania dicitur: si sic cum tritico emolatur panisq; inde fiat: inducit somnum. Dominantur: quia penitus suffocauerunt fruges. ¶ Paliurus: secundus Dioscoridem: ab alijs Palearis acus: ab alijs cicer domesticum vocatur a nōnullis lanaria. Plini. autem ait: paliurus: spinæ genus ē semen eius afrizuram vocant contra scorpiones efficacissimum: Item calculosis & tussi. Radix discutit panos: & vomicas tota ruina trahit. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima luxatis & tumorib⁹. Alibi ait fructuosa est. fructus rubeus iucundus & suauis: cuius cibus vina suauiora reddit. ¶ In si. Optime pāstoris nomine exprimit imperatorem. Nam & Homerus Reges populorum appellat pastores: & vrbes siluis comparantur. Nam vt siluæ ferarum habitacula sunt: ita in vrbibus plerique sunt efferatis moribus deprauati. Sopor fes. nam ex lassitudine gignitur somnus. Nam & lassitudo ē ex ipso motu. Motus autem vapores ad caput: q a cerebro frigefacti crassiores descendunt: meatusq; spirituum obturant: vnde fit somnus. ¶ Saliente: salire est emicare: vt e fonte emicant riui. dicimus etiam bruta animalia salire fœminas cum coeunt quādo saliunt supra dorsum: hinc dicimus salaces libidinosos & Veneris cupidos: & cibi: qui ad venerem excitant dicunt salaces: & mēbrū obscœnū caudā salacē appellamus.

Paliurus

Salire

Salax

¶ NEC CALAMIS

Nec calamis[a] solũ æquipas; sed voce magistrũ.
Fortunate puer tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamẽ hæc quocũq;[b] modo tibi nr̃a vicissim
Dicemus, Daphnĩq; tuum[c] tollemus ad astra.
Daphni ad astra ferem[e] ·amauit nos q̃q; daphis
An quicq̃; nobis tali[d] fit munere maius? MO.
Et puer[e] ipse fuit cantari dignus, & ista
Iã pridẽ[f] Stimichõ laudauit carmia nobis. ME.
Candidus[g] isuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibúsq;[h] videt nubes, & sidera Daphnis.
Ergo[i] alacris siluas, & cætera rura voluptas,
Panáq;, pastoresq; tenet[k], Dryadásq; puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia[l] ceruis
Vlla dolũ meditant ·amat bonus ocia daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi[n] montes ·ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta, Deus deus[m] ille menalca.

SER. a ¶ NEC CALAMIS: solum equiparas: sed voce magistrum: videtur allegoria quasi ad Theocritum & Virgilium respicere: Hic est: Tu nunc eris alter ab illo. b ¶ Quocũq; modo: prout possumus: & dicit se daphnidis dicturum apotheosim: vt Daphnĩq; tuũ tollemus ad astra. c ¶ Tuũ: quem diligis. d ¶ Tali munere: si amicus laudaueris. e ¶ Puer ipse: modo Daphnĩ intelligimus. Nã Cæsar nõ puer occisus ẽ: sed maioris ætatis. f ¶ Iam pridem stimichon laudauit carmina nobis: ac si diceret scio esse optima quæ dicturus es: frustra ea verbis extenuas: quia ille supra verecunde dixerat: Quocunq; modo tibi nostra vicissim. g ¶ Candidus: idest deus: vnde contra nigros mortuos dicimus. Orati. Hic niger est: hunc tu romane caueto. h ¶ Sub pedibusq; videt nubes & sidera daphnis: meritum eius ostendit qui summos circulos & cæli secreta conscendit. i ¶ Ergo alacris siluas: omnia tenet voluptas: quæ superius occupauerat mœror: vt Ipsa pales agros atq; ipse reliquit Apollo. k ¶ Tenet: idest moratur amplectitur. l ¶ Nec retia ceruis Vlla dolum meditantur: adeo placet simplicitas Daphnidi: vt etiam ille dolus qui voluptati ante fuerat conquiescat: scilicet venationis: & est hyperbole. m ¶ Deus deus ille Menalca: hoc sonat deus deus est Daphnis. n ¶ Intonsi: siluosi: incædui.

ANT. ¶ TV NVNC eris alter ab illo. De Theocrito intelligere non absurdum est: nam re vera Maronis magister fuit hoc in opere: vt etiam passim ostendimus. In grammatica vo Parthenio præceptore in græcis vsus est auctore Macrobio libro sexto. ¶ Et puer ipse fuit. Thrysis item ait in prima Theo. O miser infelixq; puer: & in sexta Theo. inquit Daphnis erat mentum prima lanugine tectus. Candidus insuetum: propter hoc de Cæsa. intelligere potes. Licet multa secundum Theocritum ipsi Daphnidi referantur: vt ostendimus. ¶ Candidus: idest bonus: ait enim inferius: amat bonus ocia Daphnis. Vtq; etiam Seneca epistola tertia inquit: Omnes candidatos viros bonos dicimus.

¶ Ergo: quia scilicet inter deos relatus est Daphnis.

CHRI. ¶ ALTER secundus. ¶ Et puer ipse. ¶ Cæsarem intelligit. Nec refert q in ætate matura extinctus est. Nã allegoricus sermo huiuscemodi mutationem non aspernatur.

Silua ¶ Siluas: dicimus loca consita densis arboribus nobis non domesticis: nec afferentibus quibus fructus: cuius vescamur. Nam illa pomaria et viridaria dicuntur Pomaria quamuis poetæ etiam illas siluas quandoq; nominant Viridaria siluarum aut aliæ glandiferæ: aliæ cæduæ sunt glandiferæ non cæduntur: sed seruantur: vt glandibus alant pecus: Cæduæ seruantur ad certuz quoddam tempus: vt cum arbores peruenerint ad eam magnitudinem quam cupimus cædantur vel in materiam ædificiorum: nauigiorumq;: ac multarum aliarum rerum: vel in vsum pabuli ignisq;. Dicuntur etiam nemora: q in illis pascantur: greges et armenta. νέμειν enim pascere est. Philosophi etiam nostri siluam posuerunt pro materia: quia græci ὕλην quæ silua est pro materia etiam posuerunt. ¶ Dryades: nympharum plura sunt genera: Maris enim nymphæ nerinæ siue nereides dicuntur: Fontium naidas: Oreades montium ὄρη enim montes sunt Dryades siluarum: δρῦς enim quercus dicitur. Hamadryades quæ cum arboribus nascuntur et intereunt. Napeæ herbarum ac florum νάπη enim recessus est intra montes vbi flores optime nascuntur. ¶ Ipsi lætitia: repetitio est color rhetoricus. ¶ Deus deus: congeminatio facit vehementem affirmationez. Ille habet emphasim.

Sis[a] bonus, ô felixq́; [b] tuis. en[c] quattuor aras
Ecce duas tibi Daphni; duóq; altaria Phœbo.
Pocula bina[d] nouo spumãtia lacte quot[e] annis,
Craterásq; duos statuam tibi pinguis[f] Oliui;
Et multo in primis hilarans[g] conuiuia Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in vmbra.
Vina [h] nouũ fundã Calathis Aruisia [i] nectar.
Cantabunt mihi Damœtas, & Lictius[k] Aegon.
Saltantes[l] Satyros imitabitur Alphesibœus.
Hæc tibi semper erunt, & cum solennia vota

SER. a ¶ SIS bonus ô felixq; tuis: pastoribus: si Daphni accipis: si Cæsarē bñ ait tuis. Suis enim pcussoribus nocentissimus fuit. Nam Augu. eius filius oēs est psecut⁹. b ¶ Felix aūt ppitius: vt Sis felix: nřmq; leues q̃cunq; laborē. Itē e cō tra Iuno: Quæ potui infelix. i. irata. Deos. n. felices vel infelices ex rebus q̃s pstãt vocam⁹. c ¶ En quattuor aras: Ecce duas tibi daphni: duoq; altaria Phœbo: fecit q̃t aras q̃tuor tibi o Daphni duas: & duas aras Apollini: q̃ sint altaria. Nouimus. n. aras & dijs esse superis & inferis consecratas: Altaria vo eē superorum tantum deorum: quæ ab altitudine constat esse nominata: quæ nunc dat Apollini quasi deo. Daphnidi vo aras ponit. Nam licet eum dixerit deum: tamen mortalem fuisse manifestum est. Sane quæritur cur duo altaria Apollini se positurum dicat: cum cō stet supernos deos impari gaudere numero: inferos vo pari: vt Numero deus impare gaudet: qđ ēt pōtificales idicāt libri: sed cōstat p̃s Porphyrij librũ: quē Solē appellauit: triplicē esse Apollinis potestatē: & eundē esse Solem apud superos: Liberũ patrē in terris: Apollinē apud inferos. Vñ ēt tria insignia circa eius simulacrũ videmus: lyrã q̃ nobis cælestis harmoniæ imaginē monstrat: Griphenæũ: qđ & terrenum numen ośdit: Sagittas q̃bus infernus deus & noxius indicat: vñ & Apollo dictus est ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν. Hinc est q & Homerus eundē tã pestilētiæ dicit q̃; salutis esse auctorē: & Oratius ait Cōdito mitis: placidusq; telo Supplices audi pueros Apollo. Vñ Virg. rationis huius peritus p altaria supernũ numē ośdit: p parē numerũ infernam indicat ptãtē. d ¶ Bĩa: duo. e ¶ Quot annis: singulis q̃busq; annis. f ¶ Pinguis oliui: qđ græci λιπαίλιον dñt. g ¶ Hilarans: participiũ est ab eo qđ dicit hilaro. Sane sciendũ nomen vñ venit. i. hilarus vel hilaris a græ. descēdente. Nã ἱλαρὸς facit. h ¶ Vina nouũ fundã calathis: Ordo est: Vina fundã calathis. i. calicibus: q̃ vina sint nouum nectar. i. magna dulcedo. i ¶ Aruisia aũt est chia a p montorio Chij insulæ Aruisio. k ¶ Lyctius ægon: Cretēsis: vt Lycti⁹ Idomeneus. l ¶ Saltãtes satyros imitabit alphesibœus: pastor q dã. Sane vt in religiõibus saltaret: hæc rō est: q nullã maiores nři partē corporis esse voluerũt quæ non sentiret religionē. Nã cãtus ad animum: saltatio ad mobilitatem pertinet corporis.

ANT. ¶ DVAS tibi daphni: q̃; q̃; enim quis cælum ascenderit: eius tamen simulacrum apud inferos esse dicitur. Propterea ergo duas daphnidi aras posuit: duas etiam Phœbo: ppter superũ & infer. hemisperium. Vñ Macro. li. i. sa. sic ait: In sacris. n. hæc religiosi arcani obseruatio tenet: vt quũ soli supero. i. diurno hemisperio est Apollo vocitetur quũ in infero. i. nocturno Dionysius: qui est Liber pater habeat. ¶ Vina aruisia: Aruisium promontoriũ est chiæ insulæ: ex quo vinum quod aruisiũ vocant: vt inquit Plini. lib. xiiij. c. x. Chios autem insula est vna cycladum teste Solino Homeri sepulcro alijs antecellens. De chio multa etiam Stra. lib. xiiij. vbi dicit: q aruista locus est asper & importuosus stadiorum. ccc. quid vinum fert græcanicorum optimum. ¶ Nectar: græce significat deorum potionem: vt Festus inquit: Sunt qui dicant nectar significare immortalitatem a ne quod priuationem significat: & κτείνω: idest occido. ¶ Hilarans: lætificans. ¶ Calathis: calicibus hoc loco. ¶ Lycti⁹ ægō: Lyct⁹ est Cretæ vrbs digna: quidē distans a Gnoso stadia centũ viginti a mari aphrico stadia octoginta. Strabo. meminit lib. x. Inde autem Lyctius a ne possessiuum. ¶ Satyros: Satyros animal est: quod teste Solino de hominibus nihil aliud præfert q̃; figuram. Bacchus autem satyros ad psallendum: idest cantandum: ac ad animi remissionem aptos secum in castris habebat: de quo lege Diodo. libro. I. Strabo. item lib. x. ait Silenos & satyros Liberi ministros esse Alphesibœus interpretatur inquirens seu inueniens boues: alpheo enim inquiro significat alpheno vo inuenio. ¶ Solennia vota: solennia dicuntur quæ in omnibus annis præstari solēt: Festus scribit. solennia item dicta: eo quod soleant fieri in anno.

Aruisiũ

Chios

Nectar

Lyctus

Alphesibœus

Solēnia

CHRI. ¶ BONVS: beneficus. ¶ O: potest esse vocantis: sed rectius optantis. ¶ Ara: secundum aliquos dicitur ἀπὸ τῆς ἔρας: idest a terra. Nam vt altare in altum porrigitur: sic

contra

ptra ara ad terrā deprimit. Var. aūt dicit vbi frumēta facta ponunt: vt arescant area dr. Propter hanc similitudinem loca pura in vrbe areæ dicunt: a quo pōt etiam esse ara deum: quia pura sit nisi potius ab ardore ad quem vt sit: fit ara. Alij volunt esse ab eo quod est ἀρά. i. precatio q in ea deos precamur. Ara etiam prima syllaba correpta stabulum significat. Oui. in epistolis. Tertius immundæ cura fidelis aræ. Nectar: de hoc in æneide dicetur. Lyctius: cretensis a lycto oppido: A it enim vir eiusdem Insulæ Strab. cuz Gnosij quod Homerus: Cæteris quæ i Creta sunt oppidis pfert gloria prolapsa esse dignitatem ad Cortinam et Lyctum fuisse translatam. Et noster Vates in tertio. Lyctius Idomeneus. Satyri: de his in æneide commodius dicetur.

Reddemus nymphis: & cuz[a] lustrabimus agros:
Dū iuga[b] mōtis Aper: fluuios dū piscis amabit,
Dumq; Thymo pascent Apes, dū rore Cicadæ,
Semp honos, nomēnq; tuū, laudésq; manebūt.
Vt Baccho[c], Cererīq; tibi sic vota quot annis
Agricolæ faciūt, dānabis[d] tu quoq; votis. MO.
Quæ tibi quæ tali reddaz[e] pro carmine dona?
Nam neq; me tantum venientis Sibilus[f] Austri,
Nec percussa iuuant fluctu tam littora, nec quæ
Saxosas inter decurrunt flumina valles. ME.
Hac te[g] nos fragili donabimus ante cicuta.
Hæc nos formosum corydon ardebat alexin.
Hæc eadē docuit cuiū pec[o], an meliboei? MO.
At tu sume[h] Pedū, quod me cū sæpe rogaret,
Non[i] tulit antigenes, & erat tū dignus amari
Formosum paribus[k] nodis, atq; ære Menalca[l].

SER. a ET CVM lustrabimus agros: sic supra: Cum facias vitula p frugib⁹. b Dum iuga montis aper: sic In freta dū fluuij current. c Vt Baccho Cererīq;: Hæc enim duo sunt numina quæ & rustici maxie colunt: & quoq numina cōia sunt mortalib⁹ cunctis: sic in geor. Vestro si munere tellus Chaonias pingui glādē mutauit arista. d Dānabis tu quoq; votis. i. cū tu deus pstare aliqua hominibus cœperis: obnoxios tibi eos facies ad vota soluēda: quæ anteq; soluantur: obligatos & quasi damnatos homines retinent. e Reddā pro carmine dona: ille euz supra tantū laudauerat: hic & laudat: & de munere ēt cogitat. f Sibilus: hic sibilus dicit res ipsa; Nā sibila ora participialiter dictū est p sibilātia. g Hac te nos fragili donabimus ante cicuta: Bene anticipat & offert munus; quod ille se facturū esse promiserat. h Sume pedū: virga incurua vnde retinent pecudus pedes. i Nō tulit antigenes: & erat tū dignus amari: aut pastorem quendam pulcherrimū dicit: aut Choraulā significat: quē legimus admodū a Virgilio fuisse dilectum. k Parib⁹ nodis: pari & æquali tumore nodosum: & honeste locut⁹ ē Formosuz nodis vel ære: vtū dicas pulcher ē frenis. l Menalca vocatiu⁹ ē.

ANT. LVSTRABIMVS agros: lustrare hic circuire significat. Nā ambaruajis hostia: vt ait Festus: rei diuinæ causa circū arua ducebat ab his qui p frugibus faciebant: hinc & nomē hostiæ acqsitū est: ab ambiendis aruis. Mac. li. ij. sat. de hostiarum generib⁹ edocet. Dū rore cica. cicadas rore vesci Pli. asserit li. xj. Damnabis tu qūo. vo. tu quoq;: vt alij dij.

Ambarualis Hostia

Pedum

Votis. i. ppl vota oblata & non soluta habitis optatis: Dānabis homines. i. dāno & pœna afficies per qđ eius potentiam numinis ostēdit. Pedum pastorales baculum incuruū dictus q illo oues a pedibus cōprehēduntur: Festus auctor. Et erat tū di. a. Lactā. li. vi. I puerorum corruptores ita scribit. Quid. n. potest esse sanctū his qui ætatē imbecillam & præsidio indigentē libidini suæ depopulandam fœdandāq; substrauerint. Nō potest hæc res p magnitudine sceleris enarrari: nihil amplius istos appellare possum q impios & parricidas: quibus non sufficiat sexus a deo datus: nisi in suum sexum prophane: ac petulanter illudant: h ille.

CHRI. CICADA: dicitur quia cito cadat. i. moriatur hæ voce carent. Nam quæ sanguinem non habent: non habent pulmones: & quæ carent pulmonibus non respirant: sine spiritu autem non fit vox: ergo non canunt: sed stridorem illum ex alarum & reliqui corporis concussione excitant: dicuntq; fingere ex onomatopœia. Eademq; ratione fit bombus in apibus cicuta. Hæc herba caulem fistulosuz habet. Ergo hic pro fistula ponitur: Cæterum hanc herbam Dioscorides quomō vocat: arabice dicitur succura. Eius frigiditas vim interimendi habet: sed vino meraco atq; calefacto huic malo subuenitur. Falluntur autem qui succuram vsquiamō esse dicunt: hæc nos formosum necesse est: vt pro Virgi. positus sit Menalca quando eclogas: a se factas memorat. Non tulit antigenas: Laus boni cum illud puero amato: et quo tēpore dignus amari erat dare nō sit passus.

Cicada

Cicuta

SER. RIMA syracosio dignata est lu dere versu Nostra: Romana in quit musa nō erubuit se siluis asi committere: idest imitari Theo critum syracusanum: & bucolica scribere. Syra cosio autē græ ce ait: Nam la tine syracusa nus dicimus. b Nostra: id est romana: vt Tu quoq; litto ribus nostris. c Et digna ta est: sic dixit q̄si ex loco su periore. d Sil uas habitare: si cut Atq; humiles habitare casas. e Thalia: musa scilicet: & græce ait θάλεια. Nam latine Thaléa debuit dicere: sicut κυθέρεια cytheréa: sed propter euphoniam contempsit ius regulæ: & ideo in græcitate permansit. f Cum canerem reges & prælia: cum cane re vellem: & significat æneidem: aut gesta re gum albanorum: quæ cœpta omisit nominū asperitate deterritus. g Cynthius: Apol lo: a cyntho monte Deli: in quo natus est. h Aurem vellit: idest mouit: vt alibi: Po stesq; a cardine vellit. Aurem autem ideo: quia Memoriæ consecrata est: vt frons Ge nio: digiti Mineruæ: genua Misericordiæ. i Deductum dicere carmen: tenue. trans latio a lana: quæ deducitur in tenuitatem.

ECLOGA SEXTA SILENVS.

RIMA [a] Syracosio dignata [c] est lu
dere versu
Nostra [b], nec erubuit siluas [d] habitare
Thália [e].
Cū [f] canerem reges, & prælia, Cynthius [g] aurē [h]
Vellit, & admonuit pastorem Tityre pingues
Pascere oportet oues, deductū [i] dicere carmen.

ANT. PRIMA syracosio: argumentum carmi nibus patet. Prima: nullus enim e græ cis quoq; ante Maronem in scribendis Bu colicis Theocritum imitatus erat. No stra: Thália: idest latina musa: nostra autem inquit: vt Varrum poetam quoq; alloquitur.

Thália

Syracusiæ Syracusio versu ludere: idest Bucolica scribe re: vti prius Theocritus syracusius scripse rat. syracusæ autem gloriosa ciuitas: maxi mum olim tyrannorum domicilium sub pa chynni promontorij radicibus: qui in orien tē solē aspicit est. Diony. e docet. Stra. li. vj. & multa de ea scribit. Thália: vna est nouē musarum de quibus ample diximus in no stro carmine de floribus de quibus: item lati us Diodorus lib. v. Thália autem capacitas seu celebritas interpretatur: eo quod in lon gum tempus poetarū laus aperta virescat: canerem reges: & prælia: id simile est illi Ar ma: virumq; cā. cœperat at æne. idest prius in de deterritus rei amplitudine ad bucolica di

Cynthius uertit. Cynthius: dr̄ Apollo. Est enī cyn thus mons sublimis & asper Delo monti im minens: quæ Insula in mari ægeo sita vrbē habet in plano positam: & Apollinis templū atq; Latonæ: quæ ibi Dianam simul & Apol linem peperit. Id Strabo lib. x. scripsit: & Cyn thium dohic intelligit Augustum: dicit enī: octaua ecloga: A te principium tibi desinet: accipe iussis Carmina cœpta tuis: In ecloga: do. nij. Apolli nē appellauit: vt ibi ostendi mus. Aurē vellit: mos est excitantiū: mo uentiumq; ali quē ad res agen das: reminiscē dasq; etiam. Deductū: tenue signifi cat & subtile sicut Macro. lib. vj. sat. hinc ait Affrani: voce deducta. Pompo nius item: Vocē deducas oportet: vt mulie ris videantur verba.

NOSTRA: romana queadmodum cum CHRI. dixit. Tu quoq; littoribus nostris. Digna: Digna ta: actiue nunc protulit: alibi passiue: Coniu gio anchisa veneris dignate superbo. Di gnare: est enim dignum putare: pertinetq; ad facilitatem: humanitatemq;. Quāobrem q dignatur non modo persæpe & se de proprio gradu dimittit: & alij plus q̄ merentur tribu it. Ergo sensus est. Quāuis musa romana ali quid supra carmen bucolicum efficere me reatur: tamen sua facilitate descendit in illus. Vnde sequitur. Nec erubuit. q. d. non pu tauit esse cōtra suū decorū. Nā cum facimus aut dicimus quod non deceat afficimur pu dore. Est. n. pudor: aut obstaculum quoddā vt faciamus id quod putamus esse contra deco rum: aut veluti pœnitentia quædam qua ani mus confunditur se iam id fecisse. Primus er go pudor in virtute est. Secundus pueris dat veniam: quibus cū adhuc vitæ degēdæ igna ri sint condonatur delictum: quod pœniten tia sequatur. Nam videntur non facturi fuis se si naturam el rectius nouissent. Is aūt quos longo vsu atq; multarum rerus experientia cuncta callere oportuit: & quæ bona: quæ ue mala sint cognoscere non dat. Non enim re stat spes post eum hæc emendatum iri cum longa ætate iam obdurauerit. Reges et prælia: idest regia prælia. Cynthius: Apol lo qui præest vatibus. Deductum: Exte nuatum quale pro humilitate materiæ buco licæ esse conuenit quæ humilis est: & nō grā de quale requirunt prælia regum: Ergo non canam iniussa: idest obtemperando Apolli ni sine tua iactura: cum tibi supersunt qui ca nent tuas laudes. Et tamen si quis hæc no stra quæ pastoralia sunt leget deprehendet il la te canere.

NVNC

Núc[a] ego, nanq[b] super tibi erút, q dicere laudes
Varre[c] tuas cupiant, & tristia[d] condere bella,
Agrestem tenui meditabor arundine musam.
Nó iniussa[e] cano: siquis tamen hæc, quoq;, siqs
Captus amore leget, te nostræ Varre Myricæ,
Te nemus oẽ canet, nec Phœbo[g] gratior vlla ẽ,
Quàm sibi, q̃ Varri præscripsit pagina nomen.
Pergite[h] Pierides: Chromis[i] & Mnasylus i antro
Silenum pueri somno videre iacentem

SER. a ℂNVNC ego: ordo est: Nũc agrestẽ tenui meditabor arũdine musam. i. carmen rusticũ scribã. b. ⁋ Nãq; super tibi erunt: superabũdabũt tibi inquit. c ⁋ O Varre: qui ambiant tua facta describere. Hic aũt Varrus germanos vicerat: & exinde maximã fuerat & gliam & pecunias cõsecutus: per ques Virgilius meruerat plurima. d ⁋ Tristia cõdere bella: epitheton ppetuũ bellorũ. e ⁋ Non iniussa cano: vel a Polliõe: vel ab Augusto: vel a Mecœnate. f ⁋ Hæc quoq;: licet vilia sicut Theocriti: & hoc dicit si qs Is rustica legere fuerit ista dignatus: tuas tñ i his laudes inueniet: Nã per myricas & nemora bucolica significat. g ⁋ Nec phœbo gratior vlla est: nec. n. pagina vlla Apollini est gratior q̃; quæ nomen Varri gestat i titulo: Quod ideo dicit: qa hanc eclogã constat in honorẽ Varri eẽ pscriptã. Dr aũt ĩgẽti fauore a Virgilio eẽ recitata: adeo vt cũ eã postea Cytheris cantasset i theatro: quã i fine Lycoridẽ vocat. stupefact9 Cicero cui9 esset i theatro reqreret. Et cũ eũ tãdẽ aliquãdo vidisset: dixisse dicit: & ad suam & ad illius laudem: Magnæ spes altera Romæ: Quod iste postea ad Ascanium trãstulit: sicut cõmẽtatores loquunt. h ⁋ Pergite pierides: hortat musas ad referenda ea q̃ Silenus cantauerat pueris. Nã vult exequi sectã epicureã: quã didicerant tã Virgilius: q̃; Varrus docente Sirone: & quasi sub psona Sileni Sironẽ inducit loquẽtẽ. i ⁋ Chromi ãt & Mnasylon se & Varrũ vult accipi: qb9 iõ cõiũgit puellã: vt ondat plenã sectã epicureã: q nihil sine voluptate vult esse pfectũ. Chromys autem: & Mnasylus isti pueri satyri sunt.

ANT. ℂVARRE: in Horatio nunc varrius nunc varr9 legit. Hic aũt Varrus semp. Fuerũt ãt Varrus & Tucca: vt scribit Euse. Vir. & Horatij cõtubernales: & poetæ illustres: q æneidos libros postea emendarũt: sub lege ea: vt nihil: adderent. Hunc Hora. item alibi & ode. vj. laudat vbi dicit agrippæ. Scribẽtis Vario fortis & hostium victor mœonij carminis alite. Acro dicit & Porphyrio Varriũ tragœdiam scripsisse de Thyeste. itẽ Fab. li. x. de Varro satyr. vj. Hora. ad Mecœnatẽ sic ait. Nulla etenim mihi se Sors obtulit: optimus olis Vir. post hũc Varrus dixere qd essem. ⁋ Agrestẽ musã: rusticũ carmẽ: hoc ẽ bucolicũ. ⁋ Tenui arũdine: gracili fistula. ⁋ Meditabor: meditãdo canã. ⁋ Nó iniussa: vt iã ondimus Augusto inqt ecloga. viij. Accipe iussis carmĩa cœpta tuis. ⁋ Hæc quoq; vt. s. alioruũ scripta legunt. ⁋ Captus amore: beniuolẽtia ductus. ⁋ Myricæ: de ijs late i q̃rta ecloga. ⁋ Nem9: Nemora a græco dr nemos eos verbũ aũt nemo vel nemo significat distribuo tribuo pasco: nemora significãt siluas amœnas: vt Festus ait. ⁋ Canet: reboabit. ⁋ Pagia. i. charta. Paginæ aũt dñr q in libris suã q̃q; obtineãt regionẽ: vt pagi vl a pãgendo q i illis versus pãgunt. i. singũl. Fest9 ait: Præscripsit: titulo designauit. ⁋ Pergite: incipite: pseuerateq; canere: vel agite vt inqt Festus. ⁋ Pierides: vide in Palæmone. ⁋ Silenũ: is fuit Diony. pædagogus. ac nutritor: optimorũq; institutor studiorũ: qui plurimũ sibi ad virtutes & gloriã: resq; bellicas pfuit. legito Dio. li. v. Silenus

ℂ CAPTus amore: duct9 aliqua voluptate: CHRI.

⁋ Myricæ: spẽs genistæ myrica est cuius rami stipites & folia rugosa & angulosa sunt: fert grana rotũda & rubea: cui9 radix dr similis reubarbaro & in vtute. Quidã tamaricẽ putãt pter noĩs similitudinẽ. ⁋ Nec g̃tior vlla: Vt ondat phibitũ esse ab Apolline ne canat plia qa pastor ẽ. i. cuius stilus humilior existat: nõ qa nolit Apollo Varij laudes cani. Pagina: Paginæ pprie a pãgẽdo dñr cũ plures in pugillaribus aut in libro cõpactæ atq; inter se iũctæ sint chartæ. ⁋ Chromys & mnasylus: Satyrorũ sunt noĩa. ⁋ Silenũ: ait Diodorus siculus bacchũ ex Nisæis nobilissimos duxisse: quos silenos noĩabãt dictos a sileno q primus nysæ imperauit: cuius origo pp antiqtatẽ ignota fuit qq; caudã habuit in latere qd signũ posteris semp adsit. Alibi vo idẽ scriptor refert Silenũ bacchi alumnũ fuisse & bonarũ artium pceptorem extitisse: ac multa q̃ ad virtutem & ad gloriam collatura essent illum docuisse: atq; in bello armis & pardorum pellibus instruxisse: In pace vo solennitatibus floridis & belluosis vestibus exornasse: Refert Eusebius: q prisci voluerunt Atym Adonẽ & Silenum ad fruges & ad fructus ptinere: vt atys eos flores significet qui anteaq; ad fructum veniant decidãt: hinc ei pudenda abscisa dicunt: qñ flores delapsi semina non pduxerunt. Adonis vo perfectos fructus significet. Silenus autem illis sit spiritalis motus symbolum: cuius caput candore fulgens cælestes motus. Cæsaries vo inferioribus imaginis apposita crassitudinẽ terrestris aeris notat.

Marginalia: Nemora · Silenus · CHRI. · Myricæ · Paginæ · Atis · Adonis

SER. a ¶ INFLATVM: impletum venas figurate. b ¶ Iaccho autem: vino a Libero patre: q etiam Iacchus vocat. c ¶ Serta procul: modo prope. Nam intulit Tantum capiti delapsa vt ostenderet non longius prouolutam esse coronam. d ¶ Attrita ansa: frequenti scilicet potu. e ¶ Ipsis ex: ex ipsis: vt transtra per et remos: idest per transtra. f ¶ Timidis: pro timentibus. Nam timidus est qui semper timet: Timens vero qui ad tempus formidat ex causa. Aut re vera timidis: quia pueris naturaliter pacta tenerum timor e insitus.

Inflatum [a] hesterno venas vt semper Iaccho [b].
Serta [c] procul tantum capiti delapsa iacebant.
Et grauis attrita [d] pendebat Cantharus Ansa.
Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambos
Luserat) iniiciunt ipsis [e] ex vincula sertis.
Addit se sociam, timidisq; [f] superuenit Aegle.
Aegle Naiadum pulcherrima: iamq; videnti
Sanguineis frontem moris, et tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula nectitis inquit?
Soluite [h] me pueri; satis [g] est potuisse videri.
Carmina quæ vultis, cognoscite: carmina vobis,
Huic aliud [i] mercedis erit: simul incipit ipse.
Tum vero in numerum [k] Faunosq;, ferasq; videres
Ludere, tum rigidas motare [l] cacumina Quercus.

fileno Bacchi alumno assignatur quemadmodum Herculis est scyphus. Vtrunq; tamen dictum est a similitudine nauigii. Nam calix vnius literæ mutatione ab eo est: quod græce κύλιξ dicitur: quis sint qui velint caliceni latinum esse a calido quia calidas potionem illo sumerent antiqui. Est et cymbium etiam poculi genus a nauigio quoq; nominatum vel a cymbio per syncopam dicitur cymbium: autem poculum: vt ait Homer. Cyclopi ab Vlixe datus est excisso: idest hedera. vt Nicander colophonius et callimachus tradidere:

Cymbium

Cymbium

g ¶ Satis est potuisse videri: Soluite me: Sufficit enim quia potui a vobis videri: quod ideo dicit: quia semidei cum volunt tantum videntur: vt fauni: nymphæ: Silenus. Potest et aliter intelligi. h ¶ Soluite me: sufficit quod talis vobis visus sum: vt et ligari possim. i ¶ Aliud mercedis erit: nymphæ minatur stuprum latenter: quod verecunde dixit Virgilius. k ¶ In numerum ludere: idest saltare ad modum rhythmi et cantilenæ. l ¶ Motare cacumina: quasi hoc genus saltationis vult esse in arboribus cacuminum motum.

Est et carchesium dictum a re nauali. Nam summa velorum carchesium dixerunt. Hoc datum est a Ioue alcmenæ scilicet aureum. Est pro summum cerum et circa mediam partem compressum: ansis a summo ad infimum pertingentibus: Plautus autem nouitatem verbis fugiens pateram dixit quæ a patendo dicitur. Aegle: nomen conueniens pulchritudini puellæ: Nam αἴγλη græce lucem et splendorem significat. Iteratio autem illa nominis efficaciam dictis affert: vt illud Ad cælum tendens ardentia lumina frustra. Lumina nam teneras arcebant vincula palmas. ¶ Videnti: ergo iam a somno excitato. ¶ Carmina vobis Huic aliud mer. e. cum ad voluptatem omnia referantur: videbat pueris carmina voluptuosa futura sed puellæ nullam voluptatem afferri posse præter veneream. ¶ Huic: emphasim habet: quasi dicat adeo procaci quod signum erat lasciuiorum morum. ¶ Ludere moueri. ¶ In numerum: numerus est compositio quantitatis discretæ. Hic non fit sine ordine. Vnde pro ordine capitur vt digerit in numerum: et quia musica suum numerum: suumq; ordinem habet: iccirco numerus pro consonantia et modulatione capitur: Vt Numeros memini si verba tenerem. ¶ Faunos: in quibus ratio est. ¶ Feras: quæ et si ratione carent appetitu mouentur. ¶ Quercus: quæ omni motu carent. Ergo et rationalia et irrationalia et sensu carentia demulcebat: per quod intelligimus quod musica et sapientes efferatos atq; immanes: ac deniq; stupidos: ac pene a sensu destitutos delectat.

Carchesium

Patera

Aegle

Numerus

ANT. ¶ IACCHO: Iacchus dicitur bacchus a clamore et sonitu: nam sibi sacrificantes clamore solebant: Iacheo clamo significat iaco re sono iache clamor. ¶ Cantharus græcum nomen poculi genus: et proprie Liberi patris poculum quem Maro Sileno assignat Menander pro nauicula enim posuit Macro. auctor li. v. ¶ Ansa: circulo quo vas tenet. ¶ Attrita: idest leui. ¶ Aegle: nympha fuit solis filia ex neæra: vt Home. scribit li. xii. odysseæ: ægle autem apud nos splendor dicitur. ¶ Quo: propter quid. ¶ Satis est po. vi. sufficit vobis vidisse me: erat enim semideus. ¶ Huic ali. clam Veneres innuit. ¶ In nu. ordinem et rationem. ¶ Faunos: fauni dicti sunt a fando: idest vaticinando: vnde et fatuos dicimus inconsiderate loquentes: Tradituni vero est in siluestribus locis fari solitos: vt scribit Varro erant latinorum dii.

Fauni

CHRI. ¶ CANTHARUS: Cantharus teste Macrobio Bacchi poculum est. Quapropter recte hic

¶ PARNASSIA

SER. a ¶ PARNASSIA rupes: mõs thessaliæ Apollini cõsecratus. b ¶ Rhodope ⁊ Ismarus: montes thraciæ: in quibus Orpheus cõsueuerat canere: ⁊ hoc dicit non tantũ isti montes gaudent cantante Apolline vel Orpheo: quantum cantãte Sileno lætatus est mundus: Nanq; etiã paulopost dicturus est: Et Iuito processit vesper olympo.

Nec tantum Phœbo gaudet parnassia [a] rupes,
Nec tantũ Rhodope [b] miratur; ⁊ Ismarus Orphéa,
Nanq; [c] canebat uti [d] magnũ per inane coacta
Semina, terrarumq; animæq; [e], marisq; fuissent,

c ¶ Nanq; canebat vti magnum per inane coacta Semina: Variæ sunt philosophorum opiniones de rerum origine. Nã alij dicunt omnia ex igne procreari. vt Anaxagoras. Alij ex humore: vt Thales milesius. vñ est Oceanumq; patrem rerũ. Alij ex quatuor elementis: vt Empedocles: scdm quem ait Lucretius: Ex imbri: terra: atq; anima nascũtur ⁊ igni. Epicurei vo quos nunc sequitur nihil horum comprobant: sed dicunt duo esse rerum principia: corpus: ⁊ inane. Omne enim quod est: aut continet: aut continetur: ⁊ corpus volunt esse atomos: idest quasdã minutissimas partes: quæ τομὴν: idest sectionem non recipiunt: vnde ⁊ atomi dictæ sunt: quàs Lucretius minutiores dixit esse illis corpusculis: quæ infusis per fenestram radijs Solis videmus. Dicit enim illis nec visum posse accidere. Inane vo dicunt spatium in quo sunt atomi. De his itaq; duobus principijs volunt quatuor ista procreari ignem: aerem: aquam: terram. Et ex his cætera: vt illa duo elementa sint. Hæc vo quatuor synthetha: idest composita: ex alijs duobus præstent originem: alijs omnibus rebus. Hac autem ratione comprobant ex atomis et inani esse: quod nihil est in rerum natura: quod non ⁊ corpus habeat: et quia non recipit sectionem: indicet etiam inanitatem. d ¶ Vti per inane coacta Semina: canebat inquit mundi principium: idest quemadmodum coactæ ⁊ collectæ atomi per magnum inane fuissent origo ignis: aeris: terrarum: ⁊ maris. Nã semina atomos dicit. dicimus hæc atomus: ⁊ hæ atomi. e ¶ Animæq;: idest aeris: vnde et venti sunt.

PRO. ¶ NANQ; CANEBAT VTI: Hacten' breuiter. Nunc vt omnis quæstio tractet. Quæritur an poeta quatuor Solis: ⁊ his an omnibus principia rerum conuenire confirmet. Tunc deinde an reuolutis super eadẽ re sensibus paria percurrat: an vo diuersa cõfundat. Vt igitur sensum plene intelligamus hoc qd est ab eo versu. ¶ Nãq; canebat vti magnũ per inane coacta Semina: Proprium in Virgilio est: vt nihil magnũ sua auctoritate confirmet: sed aut a musis conceptum dicat: aut admirabile famæ tribuat. Hoc quædã bisiddentiæ dicunt. Nam si confirmet: inquiunt opiniones hominum ad credendum facilius nõ inducet: Sed poeta fortius probat: quom suæ opinioni etiã famam consentire pronunciat: vt est illd. Quã Iuno fertur terris magis olbus vnã. Et illud fama e Enceladi. f. f. c. ⁊ illd: Dedalus (vt fama est) f. m. r. Et illud: Nanq; ferunt fama Hippolytũ p. q. a. n. Et illud: Quid loqr: aut Scyllã Nisi q. f. f. Quæ Nisi famæ auctoritas fulciat: fabulosa videntur ⁊ inania. Hic auté fama Sileni æq; auctoritate quæ canit pfirmat. Omnẽ igitur hanc rerum naturæ formam tenui primus: ⁊ inani mole dispersam refert in quatuor elementa cõcretam: Et ex his omnia esse po. stea effigiata: Stoici tradũt ζήνων κιττιεὺς: ac Speusippus Soloeus et Cleantes Thasius. qui principem habuerunt Empedoclem agrigentinum: qui de his ita scribit.

τέσσαρα δὴ πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε ζεὺς ἀργὴς ἥρη τε φερέσβιος ἠδ' ἀϊδωνεὺς νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρουνὸν βρότειον γένος.

vt accipiamus ζεὺς ἀργὴς ignem qui sit ζέων: ⁊ candens: qđ ignis est pprius. de quo Euripydes ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα καὶ τὸν περιέχοντα ὑγρὰν ἀγκάλαις τοῦτον νόμιζε ζῆνα. ⁊ Enni' Aspice hoc sublime cãdens: quem vocant oẽs Iouem. Arges autem. i. λαμπρὸς ἢ ταχὺς. Nam ⁊ Homerus: καὶ κύνας ἀργοὺς, ⁊ argus vndiq; lucens ⁊ videns. Hoc idest Virg. exequutus ait. Et liquidi simul ignis purum demõstrans: non liquentẽ. Et liquidum super æthéra lapsæ æq; purũ. Item qđ fieri ferro liquidõ ue potest electro: puri coloris. vbi aũt ait Liquido distẽdunt nectare cellas. Nec. n. liquenti pro fluenti Dixit: sed puro. in hoc. n. commendatio est operis apum. Nec. n. laus est mellis si fluat: sed gloria si lucidum iusat. ἥρη autem φερέσβιος. terram tradit: qđ vi. ctus ferat. De qua Home. ζείδωρος ἄρουρα. vnde ⁊ τὴν ἥραν: quidam ἔραν appellauerunt ἠδ' ἀϊδωνεὺς Ditem patres glossa significat. Sed accipere debemus aera: quẽ Euripydes in Cadmo χάος appellauit sic: οὐρανὸς ὑπὲρ ἡμᾶς καινῶς φοτῶν ζεὺς δος δαιμόνιον. τὸ δ' ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς οἱ μὲν ὀνομάζουσι χάος. Quia quibusdã videtur aéra: qui ex summa montium: ⁊ ima terrarum segnis faciat cũ reliquo: qui sup incubat esse obtusiores: atq; ita vicẽ inferorũ obtinere. hoc aũt ad notasse Virgiliũ aiunt in sexto. Tota passim

regione vagantur aeris in campis lætis atq; omnia lustrãt: vt post mortẽ soluto corpore vm
bre in hac obuersentur caligine animæ vltimo aeri: & purior trãsmittatur: νῆστις τε aquã
significat: quæ scilicet sincero habitu concta cõfirmet. Nã creditur id eundẽ hoiem quẽ acce
peri seruare. Cicero aũt αἰδωνέα pro terra interpretaẽ ἠέρα pro aere versa vice in libro
secũdo de Deo℞ natura. Aer inquit vt stoici disputant interiectus inter mare & cælum Iuno
nis nomine cõsecratur: quæ est soror & coniux Iouis: qđ ei similitudo ẽ ætheris: & cũ eo sum
ma coniunctio: effœminarunt autem eũ: Iunoniq; tribuerunt ꝙ nihil est eo mollius: Sed Iu
nonem à iuuando credo nominatam. Hæc de aere. Infra de terra sic. Terrena aũt vis omnia
atq; natura diti patri dicata est: qui diues vt apud græcos πλούτων: quia & recidũt omnia
in terras: & oriuntur ex terris. Idem hoc Homerus significat sic.

τριχθὰ δὲ πάντα δέδασαι, ἕκαστος ἔμμορε τιμῆς,
ἤτοι ἐγὼν ἔλαχον πολιὴν ἅλα ναιέμεν αἰεὶ
παλλομένων, αΐδης δ᾽ ἔλαχεν ζόφον ἠερόεντα·
ζεὺς δ᾽ ἔλαχ᾽ οὐρανὸν εὐρὺν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι
γαῖα δ᾽ ἔτι ξυνὴ πάντων, καὶ μακρὸς ὄλυμπος

Vt ad Iouem æter pertineat: mare ad Neptunum ditis imperia apud inferos terram cõmu
nem omnibus remansisse. In quo animaduertendum est ꝙ Homerus consentiat Empedo
cli: & Eracleoni Ciceronis diuersa opinione. Aristoteles quatuor elementa ait: aquam & ter
ram ponderibus suis deorsum ferri: Ignem & aera tenuitate sua subleuari: & his quatuor ele
mentis quintum: quasi propriũ æthéra addidit priuata mole discretũ. Idem Aristoteles ait:
non esse idem ignem & æthera: diuersitatemq; eorum comprobari: ex eo: ꝙ ignis oia consu
mat: æther omnia conseruet & nutriat. Anaxagoras his quatuor elementis constitutis re
ctorem adiungit siue spiritum: siue deum: siue mentem: per quem hæc quatuor regantur.
Hic Anaxagoras abderites fuit Democrito popularis & discipulus. Quamquã alij Diony
sium Cizicenum: Quidam Aristotelem magistrum eius affirment vir nobilis Amicus
Alexandri apud persas comes: hic ait principiũ oium sensuũ facit: quẽ secutus Plato I libro
περὶ ψυχῆς sic ait, ἀλλ᾽ ἀκούσας μὲν ποτὲ ἐκ βιβλίου τινὸς ὡς ἔφη ἀναξαγόρου ἀναγιγνώσκοντος, καὶ λέγοντος ὡς ἄρα νοῦς ἐστὶν ὁ πάντα διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἴτιος ταύτῃ δὴ ἥσθην τε καὶ ἔδοξέν μοι εὖ ἔχειν τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον, καὶ ἡγησάμην εἰ τοῦτο οὕτως ἔχοι τόν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν, καὶ ἕκαστα τιθέναι ταύτῃ ὅπῃ ἂν βέλτιστα ἔχοι.

Quod æq; Virgilius idẽ secut᷑ est Spirit᷑ intus alit: totãq; infusa per artus Mens agitat mo
lẽ: nã ꝙ Anaxagoras νοῦν hunc spiritũ dixit. Et qm incidimus in hũc locũ: par est præsenti
quæstioni summatim videamus quid in his quoq; agat Virgilius: versus ita se habent: Prin
cipio cælũ ac terras: camposq; liquentes Lucẽtemq; globũ lunæ: titaniaq; astra Spiritus int᷑
alit. Quod ibi anchisen facit disputantem: ꝙ hic silenum deũ nõ nisi qđ poeta Ennius An
chisen augurij: ac per hoc diuini quidam habuisse præsumit Sic doctusq; Anchises: ven᷑ quẽ
pulchra dearũ fari donauit diuinũ pectus habere. Neuius belli punici libro. ij. sic postq; auẽ
aspexit tẽplo Anchises sacra imensa penatiũ ordine ponunẽ. Inmolabat aureã victimam
pulchrã Virgi. sic & si pietate meremur Da deinde auguriũ pater: atq; hæc oia firma. Nisi enĩ
petijsset omnia: nunq; cõfirmari optasset: dehinc visa stella ait vestrum hoc auguriũ: vestroq;
in n. t. e. Idem Virgilius in tertio æneidos: vbi primũ Italiam: quo auspicati sunt: ac tẽplum
in arce Mineruæ: conditum ab idomẽneo: e salentinis. De qua re hæc tradit Varro: qui sit
Menippeus: non a magistro: quoius ætas longe præcesserat nolatus: Sed à societate ingenij
qđ is quoq; Omnigeno Carmine satyras suas expoliuerat: In tertio rerũ humanarũ refert:
Gentis salentinæ nomẽ tribus è locis fertur coaluisse è creta illyrico: Italia. Idomeneus è
creta oppido Lycto pulsus: p seditionem bello magnensiũ cum grandi manu ad reges Clini
cũ venit ad illyricũ. ab eo Itẽ accepta manu cũ locrensibus plerisq; profugis in mari cõiun
ctus: amicitiaq; per similem causam sociatis locros appulit vacuata eo metu vrbe ibiq; pos
sedit aliquot oppida & condidit: In quis vria: & castrum Mineruæ nobilissimum. In tres par
tes diuisa copia in populos. xij. Salentini dicti ꝙ in Salo amicitiã fecerint. Quom ad hanc
igitur arcem: siue oppidũ e quos animaduertisset Anchises: vt augur exclamat bellũ o terra
hospita portas Bello armantur equi. b. h. a. m. Sed tantum. ij. o. c. s. s. Quadrupedes. e. f. i. c. s.
Spes est pacis ait. Apte igitur Anchises de rebus Diuinis alibi loquiẽ: vt hic silenus. Quær
ramus igitur an & ibi: sicut hic quatuor principia designet: Principio cælum ac terras: cam
posq; liquentes: Lucentemq; globum lunæ. t. q; a. s. i. a. Nam terras simpliciter dixit: in cam
pis liquentibus mare significat: cæterũ cælum: ꝙ dixit. Si pro igni accipimus: vbi aer. Sin
vo cælum pro aere: vbi ignẽ requirimus: Emilius Asper quom hũc locũ adnotaret: Sic ait
hæc membra naturæ: sic solet iungere: vt in tria diuidat. Nam & alibi maria ac terras: cælũq;
profundum. Et Homerus. ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ᾽ ἐν δ᾽ οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν.

Sed ⁊ homerū ipso hoc loco possumus probare quatuor elementorū mentionem fecisse. Nā ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξεν Achilles significat: vt homo terren⁹: quoi arma fiebant ἐν δ᾽ οὐρανὸν aerem scilicet: In quo ista fiebāt: Ignem extrinsecus adhibebimus in ipso Vulcano. Sic ⁊ Ennius in Medea exule in his versibus: Iuppiter tuq; adeo Sūme sol: q res ols inspicis: qq; tuo lumine mare: terrā: ac cælum contines: inspice hoc facinus: Priusq̄ fit: prohibe scelus. Iam ⁊ hic Iuppiter ⁊ Sol pro igni: qui mare: terram: ⁊ cælum continet non dubie cælum pro aere dixerit: ita vt Virgilius: Dædalus vt fama est. f. m. r. præpetibus. p. a. s. c. cælo. Nam dædalū volantem aer sustinuit: Ignis prodidit vt Icarum: ⁊ in eodem Geminæ quom forte columbæ Ipsa sub ora viri cælo venere volantes. Nam ⁊ auium volatus in aere: ⁊ Lucretius manifestius: quom ait in hoc cælo q dicitur aer. Quāq; ꝙ ad Hom. v̄sus ꝑtinet ἠέλιον τ᾽ ἀκάμαντα ignē qdā velle significari: qm̄ sol nihil aliđ ee credat: q̄; lumē igni. ꝑmistū: H ⁊ Anaxagoræ Clazomēio visū socrates rephēdit: vt Xenophō l. iiij. ἀπομνημονευμάτων. sic refert κινδυνεῦσαι δ᾽ ἂν ἔφη καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα, οὐδὲν ἧττον ἢ ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι, ἐκεῖνος γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ πῦρ τε καὶ ἥλιον ἠγνόει, ὡς τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ῥαδίως καθορῶσιν. εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα μελάντερα ἔχουσιν ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὔ. ἠγνόει δ᾽ ὅτι καὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων ἄνευ μὲν τοῦ ἡλίου αὐγῆς οὐδὲν δύναται καλῶς αὔξεσθαι· ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς θερμαινόμενα πάντα ἀπόλλυται· φάσκων δὲ τὸν ἥλιον διάπυρον εἶναι, καὶ τοῦτο ἠγνόει ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὢν οὔτε λάμπει, οὔτε πολὺν χρόνον ἀντέχει· ὁ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον πάντων λαμπρότερος ὢν διαμένει. Igitur ꝯm exempla apud Virgiliū cū cælū pro aere positū intelligimus ignem in eo interpretabimur: ꝙ ait titaniaq; astra. s. n. esse ignea per ipsum probanda in primis qđ ait vbi maximus Atlas Axem humero torquet stellis ardentibus aptū. Deinde me patris Anchisæ quoties astra ignea surgūt. Item Nam neq; erant astroꝝ ignes. Item Gnosiaq; ardentis decedat stella coronæ. Item Cicero in scđo de Deoꝝ natura sic. Quem cōplexa summa pars cæli: quæ æther dicit: ⁊ suum retinet ardorem tenuem: ⁊ nulla admixtione concretum: ⁊ cū aeris extremitate coniungit. In æthere aūt astra voluuntur: q̄ se et nixu suo cōglobata continēt: ⁊ forma ipsa figuraq; sua momenta sustentant. Sunt. n. rotunda: quibus formis: vt dixisse ante videor: minime noceri potest. sunt autem stellæ natura flammeæ: quæ circa terræ: maris: aquarūq; vaporibus alātur ijs: qui ā sole ex agris tepefactis: ⁊ ex aquis excitantur: quibus per altæ renouatæq; stellæ: atq; omnis æther effundat eadem ⁊ rursus trahant in idem nihil vt ferē intereat: aut admodum paulum: quod astrorū ignes: ⁊ ætheris flāma consument. Ex quo nostri venturum putant id: de quo Panætiū addubitare dicebant: vt ad extremum omnis mundus ignesceret: quom humore consumpto neq; terra ali posset: nec remaneret aer: quoius ortus aqua ol exhausta esse non posset. Itaq; relinqui nihil ꝑter ignes: a quo rursum animante ac deo renouatio mundi fieret: idemq; ornatus oriretur. Sin vo cælum pro igni mihi his versibus intellexerimus: quem eundem mundum: ⁊ cosmon dictum probat Varro in cynicis: quam inscripsit dolium: aut seria sic: Mundus domus est maxima homuli: quam quinq; altitonæ flammeæ Zonæ cingunt: per quam limbus pictus bis sex signis stellimicantibus altus in obliquo æthere lunæ bigas acceptat: ⁊ appellatur a cælatura cælus græce ab ornatu κόσμος latine a puritie mundus. Si ergo cælum pro igni acceperimus: superest vt in eo ꝙ ait spiritus intus alit aerem dictum ꝓsumamus. Hic est etiam: qui nobis viuendi spiritum commeatum largitur: hoc illum ⁊ Ennius appellauit in annalibus corpore tartareo ꝓgnata plaude virago: quoi par imber ⁊ ignis spiritus ⁊ grauis terra. Item Lucilius in. xxix. satyrarum Hoc quum feceris cum cæteris reus vna tradetur lupo non aderit ἀρχαῖς hominem et stochijs simul priuabit eum igni: ⁊ aqua interdixerit duo habet stochia id maluerit. priuabit tamen ⁊ Cicero in eo libro: quo supra principio enim terra sita in media parte mundi circūfusa vndiq; est ac animabili: spirabiliq; natura: quoi nomen est aer: vt Virgilius in versibus superioribus Terrarumq; animæq;: quum significaret aeris. Ergo in his quoq; versibus spiritum pro aere accepimus. Quatuor elementorum facta descriptio: ad quam imaginem Varro mundo ouum comparauit in logistorico: qui inscribitur Tubero de origine humana sic dicens: Cælum est testa item vitellum: vt terra inter illa duo humor quasi ilcinus clusus aeri: In quo calor. In eodem etiam libro Varro interpretatur vitellum appellatum: quia nutriat vitalia. Nam ⁊ ꝙ ait Virgilius. Ni faciat maria ac. t. c. q;. p. Quippe. f. r. s. u. q. p. a. non vt Asper putat mundum in tres partes diuisit. Nam pro aere venti hic extrinsecus accipiūtur: ad quod argumentum collegimus. Ennij exemplum de annalibus. tertio sic densis aquila pinnis obnixa volabat vento: quem perhibent graium genus aera lingua. Item quum ait Virgilius. Quin aspera Iuno Quæ. m. n. t. q. m. c. q. f. Nec hic trium tantūmodo elemen-

torum intelligenda auctoritas. Nam Iunonis nomen insigne positum est aeris: & exemplo
superiore Ciceronis: quo eam Ioui iūctam: vt aerem ætheri vicinū declarauit. Itē Home
ri versus eundem referunt intellectum: quum Iuppiter castigans ait.
ἦ οὐ μέμνῃ ὅτε τ' ἐκρέμω, ὑψόθεν ἐκ δὲ ποδοῖιν
ἄκμονας ἧκα δύω, περὶ χερσὶ δὲ δεσμὸν ἴηλα
χρύσεον ἄρρηκτον· σὺ δ' ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι ἐκρέμω.
Hæc Iuppiter Iunoni dixit comminatus quæ enim possunt Iunonis videri suspendia: nisi li
brati aeris elementa? quæ sunt pedibus dimissa pondera: nisi terræ: mariq; iacentia: Quis
aureus laqueus: nisi igneus? Quid enim si nomen iunonis græce pronuncies sæpius: nō ne
iteratum incidit: quinimmo consequitur nomen aeris: idest vt incipiat ἥρα: atq; identidem
reuoluta fiat aer. Sic etiam apud Homerum vbi dij armis disceptant: Iuno Dianæ aduer
sātur: quæ luna: & luna confusa aeris densitate consuerit pati obscuritatem: Quāq; eandem lu
nam siue Dianam: & eandem Iunonem videri: ibi dicat Cicero in scđo de Deorum natura:
sit Luna a lucendo nominata: eadem lucina. Itaq; vt apud græcos Dianam: eandemq; luci
feram: sic apud nos Iunonem Lucinam in pariendo inuocant: quæ eadem diana omniuaga
dicit non a venando: sed q in septem vagatur: tanq; venatibus Diana dicta: quia noctu q̃
si diem efficeret. Adhibetur autem ad partus: qđ maturescunt aut septē nonnunq; aut pleru
q; nouē lunæ cursibus: qui quia mensa spatia conficiunt: menses hominati: Vario ēt in logi
storico: quem inscripsit Mesalla de valitudine ait antiquos agrestes venandi peritos: quum
plurimum in siluis agerent: q veluti Diana duce ad inuestigandas feras paterent: Deuianā
appellasse deam: mox Dianam: quod intelligerent eandem esse: quæ diē nascentibus daret:
Plane trinam esse mundi originem: & Lucretius confitetur dicens: Principio maria ac terras
cæliumq; tuere. Quorum naturam triplicem tria corpora texta: et alio loco: Omnia p soni
tus arcet terram: mare: cælū. Afranius etiam in augure modo posteaq; adripui trabes: hunc
nostrum augurem mare cælum terram ruere: ac tremere diceres. Consentit & Pherecydes:
sed diuersa affert elementa ζῆνα inquit καὶ χθονίην, καὶ κρόνον ignem: ac terram tēpus
significans: & esse æthera: qui regat terram qua regatur tempus: in quo vniuersa pars modere
tur. Sunt qui binis principijs mundum discriminent. Nam Xenophanes colophonius ter
ram: & aquam prodidit. Quāq; ab Homero hæc est tractata opinio.
ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ, καὶ γαῖα γίνοισθαι. Consentit in numero Euripy
des: sed speciem discriminat: terram enim & aera inducit principia sorori declarauit.

ANT. ¶ PARNASSIA: Parnassus mōs ē phocidis: vt ait Stra. li. ix. q vniuersus cōsecrat' existit:
Parnas/sus antra & alia loca honore & sanctitate digna ptinens: estq; in parnasso rupes qdam prupta fun
dosam relinquens vallē: per quā plurimus amnis dispgit: q rupes Cyrphis vocat. Hinc ita
cyrphis q biceps Parnassus dicit. ibi aūt Phœbus musis præesse fert lyra sonās. ¶ Rhodope: Thra
Rhodo/pe ciæ mons: ibi aūt Orpheus sonare cātareq; solitus erat: & ibi sacra Liberi patris Orpheo pri
mū initiante celebrant: vt scribit Mela. est autem mons sublimis post æmū vt Strabo ait
li. vj. de Thracia loquens. Ptolemeus li. iij. scribit' rhodopē montem esse supra Nesus fluuiū
atq; ebrum. ¶ Ismarus: Thraciæ mons est. ¶ Nāq; canebat vti: H carmen & sequētia sex En
nij sunt in cresphonte: vt docet Macro. li. vj. ¶ Inane: ordo ē. nāq; canebat Silenus vt semi
na & terrarū: & animæ: & moris: & liqdi simul ignis fuissent coacta. i. collecta p magnū inane. i.
locū & spaciū vacans. ¶ Magnū per inane co. Semi. Lucre. li. j. ostēdit rerū naturā duabus i
rebus cōsistere i corpore. s. & inani. i. atomis & aere: q his versibus patet: Oīs vt est igit per
se natura duabus cōstitit in rebus. Nā corpora sunt & inane: hæc in quo sita sunt: & quo diuer
sa mouent. Id aūt sumpsisse videt Lucre. a Democrito: qui quidē opinatus est illa principia
oīum esse: atomos atq; inane. Atomos vo esse infinitas: & cōcretiones oēs gignere: ignē:
aquā: aerem: terrā: quippe & hæc ex atomis quibusdā cōstare: solē item ac lunam ex atomis
esse cōpositos. Legito Laer. ¶ Semina: atomos intelligit vt patuit. ¶ Animæq;. i. aeris.

CHRI. ¶ PARNASSIA rupes: parnassus phocidis mons byceps: quorū vertex alter baccho alter
phœbo sacer est. Non tamen est hericon aut Citheron. Nam hi in Bœotia sunt. Et musis na
Cyrrha tale solum præbuit helicon. delphi sub parnasso sunt. Cyrrha vo & Nysa nomina sunt vrbiū:
nysa & Nysa in helicone ē. Habet tamē duos vertices Parnassus. Ouidi. Mons ibi verticib' petit
arduus astra duobus: noīe parnassus. Et Hero. in. viij. li. quem Vraniā appellat: scribit ē par
nasso vo gemini vertices abscissi in illos irruentes multos mortales peremisse. Ac paulo īfra
Vnū ex verticibus Hyampeū noīant: & in eo. Castaliū fontem ponit. Hæc iccirco libentius
scripsi: quoniā ego quoq; in eo errore diu fui: qđ Helicon & Citheron essent parnassi Verti
ces. ¶ Rhodope: mons Thraciæ est quē mygdones icolūt sacris bacchi celeber. ¶ Ismarus:
Thraciæ mōs: Mūdus triplex ē inuisibilis. Itē visibilis quo qcunq; creata sunt ptinent. Et
Mūdus microcosmus. i. puus mūdus. i. homo. Ergo mūdus. i. oīa q in mūdo visibili sunt: & est itel
lectio. ¶ Nāq; canebat vti ma. p. i. co. opinionē Epicuri satis dilucide ponit Ser. reliquorum

autem philosopho-

autem philosophorum de principijs opiniones apud multos leges. Verum distincte dilucide q̃ rem vniuersam apud Euse. de pparatione euangelica scriptam reperies: præsertim quid prisci illi physici: quorum volumina non extant senserint. Quibus omnibus cõfutatis constat verã esse christianorum opinionem mundum ex nihilo a deo creatum lapides pyrrhæ a rebus physicis ad fabulas delabit Maro ne poetam se esse obliuisci videatur. Idem principium rebus fetis ponit in georgicis. Idẽ & Iuue. Ex quo Deucalion nimbis tollentib⁹ æquor Nauigio ascendit montem sortesq; poposcit: Paulatimq; animas caluerunt mollia saxa: Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas. Deucalionis autem, & pyrrhæ diluuiũ narrat Oui. quo tempore eus qui ex inundatione superfuerunt: montana incolerent ferinam duramq; vitam agentes: neq; in plana diluuium formidãtes descendere vellent: verbis Deucalionis mares. Pyrrhæ vero hortatu mulieres persuasæ sunt: vt in loca culta descenderent: & ad mitiorem vitam accederent: datus est fabulæ locus vt ex lapidibus ab illis iactis reparatum sit humanum genus: quia ex ferinis durisq; moribus ad humanum cultum rediere: Fuit autem hoc diluuium regnante athenis: vt ait Varro: Crimao cecropis successore: vt vero Euse. Diluuij & Hieronymus scribunt: nondum defuncto Cecrope. Dictũ autem est deucalionis diluuiũ: quoniam maxime eius regionem oppressit: Ad ægyptum autem & eius vicinia nõ puenit: Fuit huiuscemodi diluuium anno mundi septimo supra tria milia sexcentos septuaginta annos: ad diluuium vero vniuersale quod fuit temporibus Noe ab Adam. i. a mundi principio intercesserunt anni ducenti & quadraginta duo supra duo milia. Ait Seuerus: atq; idem affirmat Aphricanus qui scripsit de temporibus & historijs Hebreorum: & Græcorum: & Persarum: & Macedonum: & Alexandrinorum: item romanorum quinq; libris: omnia complexus est. Fuit & aliud diluuium regnante Ogyge qui in attica elusinam condidit. Cuius etiam temporibus apud lacum Tritonidem virgo apparuit: quam græci Athenen: nostri autẽ minervam dicunt. Verum ab hoc diluuio ad mundi primordia intercesserunt quadraginta et septem anni supra tria milia & quadringentos.

Et liquidi[a] simul ignis: vt his exordia primis
Omnia[b], & ipse tener mundi concreuerit[c] orbis.
Tum durare[d] solum, & discludere Nerea Ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas:
Iamq;[e] nouum terræ stupeant lucescere Solem.
Altius, atq; cadãt summotis Nubib⁹ hymbres.
Incipiant siluæ cum primum surgere, cumq;
Rara per ignotos errent animalia montes.

SER. a ¶ Et liqdi simul ignis puri: idest ætherei. b ¶ Omnia & ipse tener mundi concreuerat orbis: Ante orbis: & sic omnia quæ in orbe sunt. nam mutato ordine ait: Primo omnia et sic orbis. c ¶ Concreuerit: collectus & informatus sit. d ¶ Tum durare soluz & discludere nerea põto: canebat etiam quemadmodum terra rerum sumpserit formam. e ¶ Iamq; nouuz terræ stupeant lucescere solem: canebat quẽadmodum post hæc stupeant terræ Solis ortum: & quemadmodum cadant imbres nubibus in altum leuatis. naturale enim est vt nubes cum cœperint Soli esse vicinæ: eius calore soluantur in pluuias. Vnde & in georgicis ait de signis serenitatis: At nebulæ magis ima petunt. Bonum sane secutus est ordinem: vt post Solis & pluuiarum commemorationem ortas siluas et animalia cuncta procreata.

ANT. ¶ Vt his exordia pri. Canebat item silenus: vt his primis. f. seminibus omnia exordia concreuerint: & vt concreuerit ipse tener orbis mundi. i. cæli. Philosophus autem in lib. de cælo & mundo inquit: cælus nec graue nec leue esse. ¶ Tũ durare soluz: Canebat vt solum. i. terra cœperit durare se: & discludere. ¶ Nerea: Nereus i. aquã põto. i. i mare: & vt cœperit solum ipsum paulatim sumere reꝝ formas. ¶ Nerea: nereus Oceani & Thetyos fili⁹ teste Hesiodo: quem olum antiqssimũ dixit Orpheus i argonautica: sed ꝓ aqua ponit hoc loco: neros n. aq̃ dr. ¶ Discludere nerea põ. fuerat olim chaos. i. elementorum cõfusio: postea qcqd Chaos ex oi materia de qua facta sũt oia purissimũ: ac lucidissimũ fuit. Id tenuit summitatẽ: & æther vocat⁹ est. Pars cui minor puritas inerat & aliqd leuis ponderis aer extitit: & in secunda loca delapsus est. Post hæc ꝙ liqdũ & corpulentũ erat in aq̃ fluxum coagulatum est. Quod deinde i penetrabile & densatũ ex defecatis abrasuz resedit elemẽtis hæsit i imo: & terræ nomẽ accepit: hanc spsus aer vndiq; fulcit & ꝑtinet: nec i recessuz aut accessuz moueri eã patit. Legito Mac. lib. j. de som. naso etiã li. j. met. optime scripsit. ¶ Iãq; nouũ: & canebat vti terræ iaz stupeant nouum solem lucescere. ¶ Imbres. i. aq̃ & pluuiæ ipsæ: a terra aũt caligo humida & ꝓp vapores fumida exhalat: hic nubes: q̃ i sublime egressæ ꝓliquoré soluunt: id Pli. li. ij. docet. ¶ Incipiãt siluæ: & canebat cũ ꝑmũ siluæ icipiãt surgere: & cũ ꝑmũ rara aĩalia errent ꝑ ignotos montes.

SER. a HINC lapides pyrrhæ: quæstio est hoc loco. Nã relictis prudentibus rebus de mũdi origine subito ad fabulas transitũ fecit. Sed dicimus aut exprimere eum voluisse sectam Epicuri: quæ rebus serijs iserit semper voluptates: aut fabulis plenis admirationibus puerorum corda mulceri. Nam fabulæ cã delectationis inuentæ sunt: vt ipse in georgicis di

Hinc[a] lapides Pyrrhæ iactos saturnia regna,
Caucaseasq́[b] refert volucres, furtũq́ pmethei.
His adiungit[c] Hylam nautæ quo fonte relictum
Clamassent, vt littus Hyla Hyla omne sonaret.
Et fortunatam, si nunq̃ armenta fuissent,

cens: Cætera quæ vacuas tenuissent carmina mentes. Quod aũt dicit regna saturnia: fabularum ordinẽ vertit. Nã quo tpe Saturnus regnauit in terris nõ fuit diluuiũ: sed sub Ogyge rege thebanorum. Secundũ autẽ diluuiũ fuit sub Deucalione & Pyrrha. Sane sciendum est p diluuiũ & per ecpyreosim significari téporum mutationes. b Caucaseasq́ refert volucres: furtumq́ promethei: Et hic fabulæ ordinẽ vertit: quæ talis est. Prometheus post factos a se hoĩes dr̃ auxilio Mineruæ cælum ascendisse: & adhibita facula ad rotam Solis ignẽ furatus: quem holbus indicauit. Ob quã causam irati dij duo mala immiserunt terris: febres: & morbos: sicut & Sappho: & Hesiodus memorant.

ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται
πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν πλείη δὲ θάλασσα

Quod tãgit & Oratius dicẽs: Post ignẽ ætherea domo subductum: Macies & noua febriũ terris incubuit cohors. Ipsum etiã Prometheum p Mercurius in mõte Caucaso religauerunt ad saxum: & adhibita est aqla: quæ ei cor exederet. Hæc autem oĩa nõ sine rõne fingũtur. Nam Prometheus vir prudẽtissimus fuit. Vnde etiã Prometheus dictus est ἀπὸ τῆς προμηθείας a puidentia. Hic primus astrologiam assyrijs indicauit: quã residẽs in monte altissimo Caucaso nimia cura & sollicitudine deprehenderat. Hic aũt mõs positus est circa assyrios vicinus pene sideribus: vñ ẽt maiora astra demõstrat: & diligenter eorum ortus: occasusq́ significat. Dicit aũt aquila cor eius exedere: qd̃ ἄχος est sollicitudo: qua ille affectus siderũ oẽs deprehenderat motus. Et hoc qa per prudentiam fecit duce Mercurio: qui prudentiæ & rõnis deus est: ad saxum dr̃ esse religatus. Deprehendit pterea rõnem fulminum & holbus indicauit. Vnde cæleste ignem dr̃ esse furatus. Nam qdam arte ab eodem mõstrata supnus ignis eliciebatur: qui mortalibus pfuit: donec eo bene vsi sũt. Nã postea malo holum vsu in pniciem eorum versus est: sicut in Liuio lectũ est de Tullo Hostilio: q eo igni exustus est cum olbus suis. Numa vo Pompilius ipune eo vsus est tantũ in sacris deorum. Hinc est q igne rapto ab iratis numinib' morbi dicũtur immissi. c His adiungit hylam: puerũ comites Herculis: quẽ perdidit in finibus ionijs iuxta mysiam: nec vsq́ potuit reperire: Postea cũ esset cognitum q perisset i fonte ei instituta sunt sacra: quibus mos fuerat: vt eius nomẽ clamarẽt in fontibus: ad quã imitationes nũc dicit: vt Littus hyla hyla omne sonaret. Postremum aũt la breue est: ideo qa vocalis vocalẽ sequitur. Nã omnis vocatiuus græcus a masculino veniens a terminatus longus est: vt Aenea: Hyla: Palla.

ANT. HINC lapides: ordo est: hinc refert lapides pyrrhæ iactos hinc refert regna saturnia &c. Lapides pyrrhæ. Tpe deucaliõis & pyrrhæ: vt narrat Oui. li. j. me. aiunt: diluuium p vniuersas terrã fuisse: quum ipsi duo tñmodo quia optimi restitissent. Themidis oraculo ducti lapides post tergum iacerent. Indeq; breui spacio superorum numíe saxa Missa viri manibus faciẽ traxere virorum. Et de fœmineo reparata est fœmina iactu: veritas tñ alia est. nam vt Iustinus li. ij. scri. Amphicteonis Athenarum regis tpibus aquarum illuuies maiorẽ græciæ partẽ assumpsit: supfuere qui refugia montiũ cœperunt: aut ad regẽ Thessaliæ Deucalionem ratibus euecti sunt a quo propterea genus humanũ conditum dicitur. Saturnia regna: saturnus ætate aurea in latio regnauit: vnde ait Maro. libro nono: Aureaq; vt perhibent illo sub rege fuere Secula: sic placida populos in pace regebat: latius tamen supra in quarta ecloga. saturnia regna

Caucaseas volucres. Caucasus Scythiæ mons est dictus quasi graucasus: hoc est niue candidus: vt Pli. ait li. vj. Ibi dicũt aquilas Promethei iecur indeficiens assidue deuorasse: & eam Herculẽ occidisse. Diodo. autem li. j. rei veritatem exponit. Videto ergo ibidem ne ego sim longior. Caucasus Furtumq́: dicũt Prometheum ferula furatum esse ignem e solari curru: & in terras duxisse: & homini quem ex luto formauerat eo spiritum immisisse. Sed reuera ipse docuit ignem ferula asseruari: vt scri. Pli. li. vij. Promethei: pro Promethi: nam ei pro vnica syllaba posuit: vt ibi iam validam ilionei na. pro ilioni. est itaq; Synesesis: de qua in carmine figurarum legito: potes igitur & promethi & ilioni legere. Promethei: prometheus dici potest puidens: vel prudens. Id enim promethis dr̃: & pmetheo. prouideo.

prouideo. ¶ Hylan: hylas vt Strabo docet li. xij. Vnus ex socijs herculis fuit: qui etiã argonauta erat: quus aqua tum egrederet: a nymphis captũ finxerunt. Fuit autem in Bythinia iuxta prusiadem vrbem: vbi adhuc festa quædam celebrantur: in quibus per montes vagi ac saltantes hylan vocant: quasi in siluas ad illum inquirendum egrediantur: hyalo aũt & hiacteo resono ac latro significant. ¶ Vt littus: adiungit etiam vt. i. quemadmodum.

CHRI. ¶ PROMETHEI: ex Titano cæli & terræ filio natus est Iapetus: & ex iapeto Prometheus qui matrem habuit Asiam nympham. Fingũt hũc auxilio Palladis in cælũ sublatũ ferulis ignem solarem accepisse & in statuam quã de limo finxerat immisisse. Deos vero propter hoc iratos per Mercurium in caucaso religasse: aquilamq; quæ eius iecur corroderet apposuisse: hæc figmenta exprimunt q relicto fratri regno in chaldæos profectus mathematicã oẽm didicit. Deinde in caucasi vertice moratus: syderum ortus occasusq; fulminum naturã obseruasse: inde ad Assyrios reuersum illos astrologiã docuisse: & ciuilibus moribus informasse. Sicq; ex feris mãsuetos reddidisse Eusebi⁹ refert: nõnullos sentire Prometheũ & Epimetheũ & Atlantẽ fratrẽ & Argum cũcta cernentẽ & Io filiam Promethei fuisse temporibus Cecropis: alios ante Cecropem annos quinquaginta vel nonaginta Lactantius ait: illum primus simulacrum hominis fecisse. Pli scribit primum e silice ignes excudisse: & ferula seruari docuisse. De Pasiphae dicetur in æneide. ¶ Hyla omne sonaret: hylas teste Solino. Lacus Bithiniæ est: in quem hylam Herculis delitias cecidisse credunt: cuius in memoriam solenni tripudatione populus lacum circuit: hylam voce clamans.

Pasiphaen[a] niuei solatur amore Iuuenci.
Ah virgo[b] infelix quæ te dementia cepit?
Prœtides[c] implerunt falsis mugitibus agros,
At non tam turpes pecuduʒ tamẽ vlla secuta ẽ
Concubitus, q̃uis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in leui quæsisset cornua fronte.
Ah virgo infelix, tu nunc in montibus erras,
Ille latus niueum molli fultus. Hiacynthò

SER. a ¶ PASIphaë nota fabula cretensium reginam Minois vxorem: q̃ tauri amore flagrauit ah virgo: ad hoc ptinet qđ ait solatur: vt q amat taurus fortunæ magis videatur eẽ q̃ morũ. b ¶ Virgo autem: vt diximus supra a viridiori ætate. Naʒ iam mater fuerat Phædræ: Ariadnes: Androgei. c ¶ Prœtides implerũt falsis mugitibus agros: Prœtides Prœti & Sthenobeæ: siue Anthiopæ secundum Homerum filiæ fuerunt: Hæ se cum Iunoni in pulchritudine prætulissent: illa irata hunc errorem earum immisit mentibus: vt se vaccas putarent: adeo vt plerunq; gemerent: & timerent aratra. Has Melampus postea purgasse prohibetur.

ANT. pasiphae ¶ PASIPHAEN: pasiphae tetra syllabũ est: non eniʒ diphthongon habet in penultima. Vnde Propertius ait: vobiscum europæ nec proba pasiphae: fuit autem Minois Cretæ regis vxor: solisq; filia. Traduntq; Minoem quotãnis speciosissimum omnium taurum Neptuno solituʒ de more sacrificare: sed quũ ei taurus esset cæteris præstantior alium sacrificauit deteriorem: qua ex re irat⁹ Minoi Neptunus eius tauri amorem pasiphaæ iniecit. Cui arte Dædali supposita decantatuʒ fabulis genuit minotaurum natura duplici: vt q vsq; ad humeros taurus: cætera homo esset. Diodo. li. v. id scribit. ¶ Prœtides: prœt⁹ Proetus Abantis filius argiuorum rex inimicam felicitatis suæ habuit fœcunditatem: Tres enĩ sustulit filias & ad tempus nuptiarum vsq; perduxit: sed incõtinens virginũ lingua infelicitatis edidit causas: eæ eniʒ feruntur solæ in templuʒ Iunonis intrasse: & se ptulisse deæ his rebus offensa Iuno immisit eis furorem: vt se vaccas putarent & cupiditatem iniecit siluas petendi: credentes se formam induisse vaccaʒ: quod eousq; passæ sunt donec a Melãpode insania liberatæ sunt: qui quidem herbariæ artis peritissimus fuit. De hoc lege Lactã. th. iij. Vitru. quoq; li. viij. sic ait: apud fontem Clitorium Melãpus purgauit Prœti filias: restituitq; earũ mentes in pristinam sanitatem.

CHRI. ¶ PROETIDES: prœtos Abãtis argiuorũ regis filius & Lini nepos: pnepos q; egypti: ex antia quatuor suscepit filias. Meram. Euryalẽ. Lysippen: & Iphianassam: q̃ cum se Iunoni in forma præponerent ab ea in eum furoreʒ quẽ ponit Seruius conuersæ sunt. Verum cum prœtus regni partem & vnam ex iis se daturuʒ illi polliceret: qui eas liberasset. Melampus illas helleboro liberauit. Iphianassãq; vxorem accepit: ex qua suscepit Mantũ & antiphatem vnde est oiclus Vitruuius tñ in libro de architectura ait: illas esse a Melãpo ductas apud Clitorium arcadiæ oppiduʒ vt ab ebrietate liberarent: cum illic ex spelunca limpiada aq̃ fluat: quæ pota vini odium inducit: de quo Oui. Clitorio quicunq; sitim de fonte leuauit. Vina fugit: gaudetq; meris abstemius vndis. Diod. tñ dicit: melampum vatẽ fuisse & argiuas mulieres: quæ ob iram Bacchi furore vexatæ erãt Lustrasse. Ob qđ

duas regni partes ab Anaxagora Megapenthei argiuorũ rege accepisse: & ex vxore Iphianira Megapenthei filia antiphaton & miito genuisse. ℣ In leui: i polita. q. d. nullis bubulis secetis obsita. ℣ Hyacintho: sm Dioſco. herba eſt quæ florem purpureum habet & radicem ſimilem bulbo. haſtam duorum palmorum & tenuem comã viridem & gibboſam. Dicitur etias margabaret. Eſt etiam lapilli ſpecies hyacinthus. Iacinthus

Ilice[a] ſub nigra pallenteis[b] ruminat herbas.
Aut aliq̃[c] ĩ magno ſeqᷓ grege. claudite[d] nymphæ
Dictææ Nymphæ nemoꝝ iam claudite ſaltus
Si qua forte ferant oculis ſeſe obuia noſtris
Errabunda[e] bouis veſtigia: forſitan illum
Aut herba captum viridi; aut armenta ſecutum
Perducãt aliquæ ſtabula ad Cortynia[f] Vaccæ.
Tum canit[g] heſperiduꝫ mirataꝫ mala puellam.
Tũ Phaethontiádas[h] muſco circũdat amaræ[i]
Corticis, atqꝫ ſolo procéras erigit Alnos.

SER. a ℂ ILICE ſub nigra: vel vmbroſa: vel re vera nigra: Nam talis eſt. b ℣ Pallenteis ruminat herbas: reuomit: & denuo conſumit. Ruminatio autem dicta eſt a ruma eminente gutturis parte: per quam admiſſus cibus a certis reuocatur animalibus. Pallenteis autem: vel aridas: vel quæ ventris calore ꝓpria viriditate caruerunt. c ℣ Aliquam in magno ſequiᷓ grege: ac ſi diceret: habes aliquid ſpei: ſiquidẽ nouit amare quẽ diligis. Notandum autem gregẽ cũ de bobus dixiſſe cũ armenta dicamus: licet grex ſit quorumlibet animaliũ congregatio: Sic Cicero in philippicis: Fudit apochecas: cecidit greges armentorũ. d ℣ Claudite nymphæ. melius hoc a perſona Paſiphaes dictũ accipimus: vt dicat Silenus hoc illã aliquãdo dixiſſe. e ℣ Errabunda bouis veſtigia: Illud expreſſit qđ vno verbo Home. ait εἰλίποδας βοῦς: hoc eſt flexis pedibus incedentes. f ℣ Ad cortynia: Nã apud Gnoſon ſperabat Minos eius maritus in Creta: vnde illuc taurũ non vult venire: ſed ad cortynon: vbi fuerant aliquãdo Solis armenta. g ℣ Tum canit heſperidum miratam mala puellã: mala quibus acceptis a Venere Hippomenes vicit Atlantam puellam Scyriam curſu potentẽ: quæ multos ſpõſos ſuperatos occiderat: quod plenius in æneidos tertio libro memorauimus. h ℣ Phaethõtiádas: Clymenes & Solis filias: quæ dũ extinctũ fratrẽ flerent: conuerſæ ſunt in arbores: vt hoc loco dicit in alnos: vt in decimo ĩ populos: vbi etiam plenius hanc diximus fabulaꝫ. Mira autem eſt canentis laus: vt q̃ſi non factã rem cantaret: ſed ipſe eã cantando facere videaᷓ. i ℣ Amaræ corticis: alibi ait: Raptus de ſubere cortex: quod magis ſequi debemus: vt maſculino vtamur.

ANT. ℂ CLAVDITE. ſ. vt. ſ. cũ facilius inueniaꝫ. ℣ Nymphæ dicteæ. i. Dictæi montis Cretæ Nymphæ nemorũ. i. dryades. ℣ Cortynia: erat cortyna illuſtris Cretæ vrbs ſita in campo: nec multũ a Gnoſo Minois regia diſtãs plura Stra. li. x. ℣ Heſperidũ mala: ĩ æthiopia ſpecioſiſſimũ pomarium Atlanti fuit in quo naſcebanᷓ aurea mala q̃ heſpides cuſtodiebãt. ℣ Aegle: heretuſa: heſperetuſa & dracoperuigil. La ctã. th. ij. Ide autem malis tribus p Venere habitis Hippomanes Athalãtã Schenei filiã curſu ſuperauit: de quo late. x. lib. met. Diony. a. ſcri. heſperidũ ĩſulas nõ fruſtra fabulatũ eſſe: aurea poma ꝓduxiſſe: cũ plurimo auro ditiſſimæ ſint: atqꝫ omnium pene metallorũ genera pariant eas vicini quoqꝫ iberi tenuerũt. Solinus etiã de Lybia ſcribẽs & de hortis heſperidũ & puigili dracone ait: ꝙ flexuoſo meatu æſtuariũ e mari ferᷓ adeo ſinuoſis lateribus tortuoſus: vt viſentibus procul lapſus anguineos fracta vertigine mentiant itaqꝫ qđ hortos appellauere circũdat: vñ pomorũ cuſtodẽ interꝑtantes: ſtruxerunt iter ad mendaciũ fabulãdi. ℣ Phaethontiadas phaethon ſolis. Epitheton triſyllabuꝫ ac diuiſas habet: cũ apud græcos ae habeat: & a phaeno deriuetur quod eſt oſtendo: & phaenos ſplendidus dicitur. Quin. itẽ in. i. Phaethon triſyllabum docet eſſe. Fuere autem Phaethontis ſorores in arbores verſæ flẽdo fratris obitum: ꝓpe padũ Phaethuſa. Lampetia ſeu lapetia: & Lãpethuſa: de quibus late Oui. li. ij. met. ℣ Muſco: muſcus ꝓprie dicitur lanugo viridior q̃ locis humidis naſcitur. Ouid. lib. j. met. Ad delubra deæ quorum faſtigia turpi Pallebant muſco. ℣ Procéras: altas. ℣ Alnos: ĩ quas verſæ ſunt phaethontiades. Phaethõ Phaethõtiadas Muſcus

CHRI. ℂ RVMINAT: rumẽ pars colli quo eſca deuoraᷓ. Vñ rumare: qđ nũc ruminare ait feſtus. ℣ Dicteæ: ſic appellanᷓ a dicte q̃ ſꝫ Stra. eiuſdẽ inſulæ vir mons in Creta eſt ĩ quo a nymphis enutritus eſt Iuppiter alentibus illuꝫ apibus: quamuis. Diodo. ſiculus dicat Iouẽ cuꝫ ad viridẽ ætatem perueniſſet vrbeꝫ nomine Dictẽ ædificaſſe: cuius etiaꝫ ſua tẽpeſtate veſtigia extitiſſe ſcribit. ℣ Cortynia: a Cortyna vrbe q̃ poſt Gnoſon principatũ in Creta obtinuit: ea ſita eſt in plano: & olim muro teſte Home. circũdata: deinde illo funditus diruto ſine mœnibus fuit vſqꝫ ad Ptolemei Philopatris Rumen Rumare

cortyna

lopatris tempora. Ille enim ad magnam partem restituit. Deinde incolæ opus absoluerint.
¶Phaethontiadas: patronymicum est a fratre. Nam solis filiæ & sorores Phaëthõtis fuere.
¶Musco corticis: idest muscoso cortice. Muscum dicimus lanuginem quandam viridem quæ in mucidis locis oriens aut saxis aut imis arboribus hæret. Nascitur & in aquis: hæretq; saxis. ¶Alnos: arbor est alnus: & dicitur vt placet Isidoro: quia amne alatur. Nascitur enim iuxta fluuios. Alnus

Tum canit errantẽ permessi [a] ad flumina Gallũ
Aonas in montes vt duxerit vna sororum.
Vtq; viro Phœbi chorus assurrexerit [b] omnis.
Vt Linus [c] hæc illi diuino [d] carmine pastor
Floribus, atq; Apio crines ornatus amaro
Dixerit, hos tibi dãt calamos; en accipe, musæ,
Ascræo [e] quos ante seni, quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus Ornos.
His tibi Grynei [f] nemoris dicatur origo,

SER. a ¶PERmessi ad flumina gallum: Helicon mons est Boetiæ: quæ et Aonia dicitur. Ab hoc plurima cadũt flumina: inter quæ etiam Permessus: iuxta quem dicit ambulãtẽ Gallum ab vna musa ad cæteras esse deductum: & illic esse factum poetam. b ¶Assurrexerit: honorem præbuerit: vt Tmolus assurgit quibus & rex ipse phaneus: idest cedit. c ¶Vt Linus: Apollinis filius: quem supra memorauit. d ¶Diuino carmine. i. vaticinans. e ¶Ascræo quos ante seni: Hesiodo q Ascræus fuerat: quem dicuntur musæ raptum de monte Parnasso poetam fecisse munere calamorum. f ¶Grynei nemoris dicatur origo: Gryneũ nemus est in finibus Ioniis Apollini cõsecratum: in quo aliquando Calchas & Mopsus dicuntur de peritia diuinandi inter se habuisse certamen: & cum de pomorum cuiusdam arboris contenderent numero: stetit gloria Mopso: Cuius rei dolore Calchas interiit. Hoc autem Euphorionis continẽt carmina: quæ Gallus transtulit in sermonem latinum. Vñ est illud ĩ fine vbi Gallus loquit̃: Ibo: & chalcidico q̃ sũt mihi ꝯdita versu Carmĩa. Nã Chalcis ciuitas ẽ Euboeæ: de q̃ fuerat Euphoriõ.

ANT. ¶PERmessi flu. Permessus & Olmeus ex helicone Boetiæ monte fluentes: in vnũq; ꝑmixti: in Copaidem lacum incurrunt. Strab. li. ix. edocet. Gallum. C. Cor. Gal. Forouliensis poeta de quo Virg. hoc loco scribit Aegyptũ Romanam prouinciam primus rexit & anno ætatis suæ. xliii. propria se manu interfecit. Fuit & C. Asinius Gal. orator: Asinii Polliõis filius: qui diris a Tyberio suppliciis necatus est. Eusebi. auctor est. ¶Aonas in mõ. i. boetios: nam Aones Barbaræ gentes Boetiã incoluerunt: vt scribit Stra. li. ix. Sunt autem plurimi Boetiæ montes quorum Citherõ & Helicon celeberrimi: musisq; sacris: sunt autem denominati a Citherõe & helicone fratribus qui illic singulari pugnauerunt certamine: vt scribit Lysima. ¶Linus: de hoc legito in pollione. ¶Apio: Pli. lib. xix. & lib. xx. de Apio multa: vbi etiam ait: q honos erat ipsi in achaia coronare victores sacri certaminis nemeæ & in condimentis peculiarem gratiam habet: suauiores aquas potui incoctum ꝑstat. ¶Ascræo seni: ascra vicus est Boetiæ: vt Probus ait in quo extimatur nat' Hesio. Ouid. lib. iiii. de ponto. Intumuit vati nec tamen ascra suo. Stra. item li. ix. scri. Ascram esse in Thespiis iuxta Heliconis partem & Hesiodi patriam: vtq; Pli. lib. xviii. docet. Is princeps omnium de agricultura præcepit: & carmine executus est quem postea Maro inge. imitatus est. ¶Ascræo: quos ante seni: Tradunt q Hesio. Dum dĩi patris oues iuxta Heliconem custodiret: a musis ad fontem hipocrenem deductus est & poeta effectus. Vnde & Ouidi. lib. vi. fa. inquit: Ecce deas vidi non quas præceptor arandi Viderat. ascræas cum sequeretur oues. ¶Grynei nemoris: gryneum oppidum est myrinneorum in æolia: & apollinis fanum & peruetustum oraculum: & templum candido lapide sumptuosum Stra. docet lib. xiii.

Marginal notes: Cornelius Gallus; Asinius Gallus; Ascra; Gryneũ

CHRI. ¶AONAS mõtes: in Boetia: in qua et aones po. fuerunt. ¶Chorus ph. cœtus musarum: de quibus in. i. æne. Apio de hoc Macer. Est apium dictũ q apex hoc ferre solebat Victoris veterum fieret dum more triumphus græce dicitur selinon. Duo eius genera domesticum & agreste. Agrestis quinq; sunt species hydroselinon: idest aquaticum apium: hipposelinon quod macedonicum appellatur. Tertia oroselinon: idest apium montanum. Quarta petroselinon petrosum. Quinta smirnion. Præter hæc est apium raninum quod Batracon appellant. Coronabantur apio victores in ludis nemæis. Item in conuiuiis: qa ebrietatem prohibere dicitur. ¶Ornos: Hæc arbor gaudet montibus Vexasse. Cornutus anneus hunc locum reprehendit q vexare in hoc monstro leue & parui incommodi putet nec tantæ atrocitatem congruere: sed Au. ge. respõdet graue esse: tractumq; a veho in quo iã inest vis quædam alieni arbitrii. Non enim sui potens est qui vehitur.

Marginal notes: Aona; Aones; Apium; Ornos

Ne quis[a] sit lucus, quo se plus iactet Apollo.
Quid loqr[b], aut Scyllã Nisi, quã fama secuta ẽ
Candida succinctã latrãtibus inguina monstris
Dulichias[c] vexasse[d] rates? & gurgite in alto
Ah timidos nautas canib[e] lacerasse marinis?

SER. a ¶ NE QVIS sit lucus: quo se plus iactet Apollo. sensus hic est: Si tu grineum laudaueris nemus: in nullo se tantum iactat Apollo. b ¶ Quid loquar aut Scyllas Nisi: quã fama secuta est: Scyllæ duæ fuerunt: vna Phorci et creteidos nymphæ filia pulcherrima: quas cũ amaret Glaucus deus marinus dum ipse amaret a Circe: & eas contẽneret: illa irata fontẽ in quo se Scylla solebat abluere infecit venenis: in quem quũ descendisset puella media sui parte in feram mutata est. Hanc postea Glaucus fecit deam marinam: quæ classem Vlyxis & socios euertisse narratur. Altera vero Scylla fuit Nisi Megarensium regis filia: cõtra quos dum deuictis iam atheniensibus pugnaret Minos propter filij Androgei interitum: quem Athenienses & Megarenses dolo necauerũt: amatus est a Scylla Nisi filia: quæ vt hosti posset placere: comam purpureã parentis abscisam obtulit: quã Nisus ita habuerat cõsecratã: vt tã diu regno potiretur q̃ diu illam habuisse intactam: Postea & Scylla a Minoe contempta dolore in auem conuersa est: & Nisus extinctus deorum miseratione in auis mutatus est formam: quæ aues hodie: vt ipse in Georg. docet: flagrant inter se magna discordia. Modo ergo Virgilius aut poetarum more miscuit fabulas: & nomen posuit pro nomine: vt diceret Scylla Nisi pro Phorci: sicut alibi Domitus pollucis habenis Cyllarus: cum Castor equorũ domitor fuerit. Item Et manibus Progne pectus signata cruentis: cũ Philomenæ non Progne abscisa sit lingua: Aut certe sit hysteronproteron: vt quasi vtriusq; fabulæ videatur facere cõmemorationẽ: vt intelligamus: Quid loquar aut scyllam Nisi: aut quã fama secuta ẽ Candida succinctam latrantibus inguina monstris Dulichias vexasse rates: Aut certe accipiam[a] Quid loquar: aut Scyllam Nisi: aut quã fama secuta est: vt est illud in primo: Non ignara mali miseris succurrere disco. c ¶ Dulychias vexasse rates: Ithacẽses a monte. Dulychiũ Insula est: vbi mons est Ithacus: in qua fertur habitasse Vlyxes: & eo q; & ipse Dulychius et Dulychias habuisse rates dicitur. d ¶ Vexasse autem rates: per tapinosin dictum est. Nam nõ vexauit sed euertit: q̃ Probus vult hac ratione dicens vexasse venire ab eo q̃d est veho: vecto: vexo: vt vexasse sit portasse: & sine dubio pro arbitrio suo euertisse.

ANT. ¶ SCYLLAM ni. Pandioni athenarum regi. iiij. fuere filij Aegeus Lycus: Pallas & Nisus: Cũq; attica regio in partes. iiij. essent diuisa: Niso megara sorte obuenerunt: qui Niseam condidit. Stra. li. ix. Contra hunc demum minos bella gessit. Scelere autem Scyllæ filiæ obtruncatus est: vt Minoe ipsa quem adamabat potiret̃: postea i aues ambo ɔuersi sunt: de quibus Ouidius libro. viij. met. Stra. vo li. viij. scri. Scyllam Nisi filiam Minois cupidine captã quũ ei Niseam proditione tradidisset: ab eo in profundum deiectam esse. ¶ Quam fama se est: ordo est: aut quid loquar Scyllã quã &c. hic loquitur de Scylla Phorci filia: quam Glaucus marinus deus amauit: propter quod a Circe venefica in monstrum marinum conuersa est: de quo lege Ouid. libro. xiiij. met. Maro etiã lib. iij. æneid. hanc describens ait: Prima hominis facies: & pulchro pectore virgo &c. Re vera tamen Scylla scopulus est in freto Siculo: vt scri. Pli. li. iiij. Salu. item dixit esse saxum ingens humanam habens effigiẽ parte superiori: īferiori vo plures habere scopulos sub radicibus cauernosos: vbi canum latratus & vlulatus luporum vnda refracta representat. Scylla autem dicitur a scyllo quod est vexo. ¶ Inguina: summæ coxæ partes dicuntur. ¶ Dulychias ve. ra. Dulychium insula est: vna echinadum: iacens ad Acheloi hostium. Stra. scri. li. x. ibi autem Vlyxes regnauit: cum vo socijs spoliauit Scylla: vnde Oui. li. xiiij. ait: Scylla loco mansit quũq; est data copia primum In Circes odium socijs spoliauit Vlyxem. ¶ Mox eadem teucras fuerat mersura carinas Ni prius in scopulum qui nunc quoq; saxeus extat. Transformata foret: scopulum quoq; nauita vitat.

¶ VEXARE: q̃ ab eo iclinatur vi atq; motu augetur sic taxare pressius: crebriusq; est q̃ tangere & iactare multo fusius q̃; iacere et quassare violentius q̃; quærere: eodem autem modo Ca. in oratione pro acheis dixit: cum Hannibal terram Italiam laceraret: atq; vexaret: & Cice. in verrem: quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est: non vt ab hoste aliquo qui tamen in bello religionem & consuetudinis iura retineret: sed vt a barbaris prædonibus vexata. ¶ Ah: hac interiectione & indignatione contra monstrum & commiserationem in Vlyxem ostendit. Erat autem apud Priscos interiectio hæc aha: vt secunda syllaba spiraretur: sed remota vltima aspiratio ha sit primæ: vt sit ah præter latinorum consuetudinem: qui aspiratione nullã distinctionem terminant. CHRI.

a

¶ TEREI:

Aut vt mutatos Terei[a] narrauerit artus?
Quas illi Philomela[b] dapes, quæ dona pararit?
Quô cursu deserta petiuerit? & quibus ante
Infelix sua tecta superuolitauerit alis?
Omnia quæ phœbo quondam meditâte beatus
Audijt eurotas[c] iussitq; ediscere Lauros.
Ille canit, pulsæ referunt ad sydera valles.
Cogere donec oues stabulis, numerúmq; referre
Iussit, & inuito[d] processit vesper Olympo[e].

SER. a ¶ TEREI: pro Terei. Nam per synæresin dictũ est: sicut supra: Furtúq; Promethi pro Promethei. Tereus autem rex thracum fuit: qui cum Pandionis athenarum regis filiam Prognem nomine duxisset vxorem: & post aliquantũ tempus ab ea rogaret: vt sibi Philomelam sororem videndas accerseret: profectus athenas dum adducit puellam: eã vitiauit in itinere: & ei liguã (ne facinus indicaret) abscidit. Illa tamen rẽ in veste suo cruore descriptam misit sorori: Qua re cognita Progne Itym filium interemit: & patri epulandum apposuit: Postea omnes in aues mutati sunt: Tereus in vpupam: Itys in phasianum: Progne in hirundinem: Philomela in lusciniã. b ¶ Philomela dapes: Atqui hoc Progne fecit: sed aut abutitur nomine: aut illi imputat propter quam factum est. c ¶ Eurotas: fluuius Laconum: qui ab Apolline instructus suas edocet Lauros: quibus eius plenæ sunt ripæ. d ¶ Et inuito processit vesper olympo: Et ex eo q; dies inuitus abscessit: & ex eo q; nimio audiendi desiderio vesper exortũ ẽ: cantilenæ voluptas ostendit. e ¶ Olympo: idest cælo.

PRO. ¶ TVNC PROGNE: Filium communem Itym per membra laceratum: Tereo præbuit epulandum. Cõfessa deinde quod fecisset: cum sorore effugit. Tereus vindex persequebatur. Sed omnes demutati sunt in aues. Progne in lusciniã: Philomela in hirundinem: Tereus in vpupam. ¶ Omnia quæ phœbo. εὐρώτας amnis: vt ait Callimachus: in flumina scipit per laconum fines: fontes autem agit ex monte mænalio. confunditur alpheo rursusq; discedit: ripe eius Lauro opacantur: Quas ait Apollonius edidisse voces: quom easdem bucolico carmine referret; beatum dixit ob potentatum Laconum.

ANT. ¶ TEREI: lege de hoc libro. vj. met. ¶ Tecta pa. s. vbi Philomela relicta a Tereo fuerat: propterea dicit ante sua. ¶ Eurotas: Laconicæ flu. Soli. teste laurisq; abundãs: vt hic poeta ostendit. Is teste Liui. iiij. de bel. Ma. vrbẽ Lacedæmona pterfluit quod etiam Stra. asserit libro. viij. ¶ Numerũq; re. Dixit etias in Palæmone: Bisq; die nu. ambo pe. al. & hæ. ¶ Processit: aduenit apparuit. ¶ Inuito olympo: nam cælum quoq; Sileni cantu oblectabatur: qui nocte adueniente deficiebat. ¶ Vesper: stella est quæ diem finit Virgi. libro. j. Ante dies clauso componet vesper olympo: latius Plini⁹ libro. ij. capi. viij. item sequenti ecloga.

CHRI. ¶ PHILOMELA: græce dicit q; melos amet latinæ luscinia: quoniam dulce canit: Est enim lusciniis diebus ac noctibus continuis quindecim quærulus cantus densante se frondium germine. Mira pfecto res est: q; tanta vox in tantulo corpusculo sit tam pertinax spiritus & musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se: & victa morte quiescit prius vita q; cantu deficiens. ¶ Audijt: discipulum attente & corrigit: propter hæc pia illis ac seruis pcia erant in ore. Stesichori poetæ adhuc infantis cecinit. Color huius auleulæ notissimus ẽ agripinæ tamẽ Claudij vxori candida luscinia dono data est: non est eadem auis ficedula: sed tamen forma similis. hæc Plinius qui etiam addit iuuenes Cæ. luscinias habuisse græci latiniq; sermonis dociles docentur secreto vbi nulla alia vox admisceatur. ¶ Eurotas pulsæ quia vox aer est verberatus: qui item alium verberat: & ille rursus alium donec aliquem locum pulset a quo si reflexus: Ideoq; gignitur echo propter q; dixit valles referunt quia verberatæ retro reddunt illam vocem. ¶ Cogere: item colligere.

¶ Explicit Ecloga Sexta.

SER. a FORTE sub arguta ꝯsederāt ilice daphnis: Ecloga hæc penè Theocriti est. Nā ꝛ ipsas trāstulit: ꝛ multa ad eā de alijs cōgessit. b Arguta aūt modo canora stridula: alibi argutum breue significat: vt Argutūq; caput. c Daphnis: diuinum hunc inducit quippe filium Mercurij: vt diximus supra. Nā hinc est quod paulo post dicturus ē: Caper tibi saluus ꝛ hædi: q̄si diuin⁹. d Cō pulerātq;: Cōpellere proprie est in vnum locum: vel diuersa: vel diuersorū animalia cogere. e Arcades ambo: ſi re vera arcades. Nam apud Mantuam res agitur: sed sic periti vt eos arcades putares. Nam ꝛ paulopost dicturus ē: Soli cātare periti Arcades. f Et cantare pares ꝛ respondère parati: Hoc est q̄ possent etiam continuum carmē dicere. Nā hoc est cantare: vt Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnim: vel Candidus insuetū miratur limen olympi. ꝛ amœbæum referre: vt Et me phœbus amat: phœbo sua semꝑ apud me Munera sunt lauri. g Hic mihi dum: scilicet circa eam partem in qua Daphnis sedebat. h Teneras defendo a frigore myrtos: varie hic locus exponitur. Nam alij simpliciter accipiunt dum myrtos tego ꝛ tueor: ne eas frigus exurat. Alij quia æstatis illud fuisse asseritur tempus dicunt defendo a frigore: ꝛ tego contra frigus futurum: Alij dicūt dum defendo: idest dum mihi ad defensaculus præparo myrtos a frigore: idest quæ sunt sine frigoribus: Solent enim pastores vendicare sibi loca aliqua propter frigus futurum. i Vir gregis: abusiue: Nam tm̄ hominum est: sicut alibi: Quem legère virum. Itē ꝛ Horatius: Et olentis vxores mariti: acyrologia est: quod tamē ad Theocriti imitationē dictū ē q ait: ὦ τράγε τᾶν λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ.

quoniam tunc teneræ sunt myrt⁹ propter q̄ vere id actum esse accipimus non æstu quo duræ myrtus. vnde ait inferius. Solstitium pecori de. iā. ve. e. Tor. iam læ. tur. ī pa. gen. Contra: ex opposito.

ECLOGA SEPTIMA MELIBOEVS.

CORYDON ET THYRSIS.

FORTE[a] sub arguta[b] consederat Ilice Daphnis[c].
Compulerántq;[d] greges Corydon et Thyrsis in vnum,
Thyrsis oues, Corydon distētas lacte Capellas.
Ambo florentes ætatibus, Arcádes[e] ambo,
Et cantare[f] pares, ꝛ respondere parati.
Hic[g] mihi, dū teneras[h] defēdo à frigore Myrtos,
Vir[i] gregis ipse Cap deerrauerat, atq; ego daphni
Aspicio. ille vbì me contra videt, ocyus inquit

ANT. FORTE sub ar. Vir. imitatus ē hoc loco: vt alibi Theocritum ipsum in ecloga sexta: vbi Daphnis ꝛ Da. A frigore. i. a frigido vēto. solet. n. martio mense potissimum ꝛ aprilis initio germina vrere: q̄ quidē fere anno quoq; meis quibusdam citreis arboribus etiam accidit. Id autem hoc pacto exponendū:

CHRI. FORTE: nō propter hoc scꝫ cum propter aliud consedisset: forte euenit q̄ cum illic sederet illi compellerent greges. Distentas lacte: idest habentes vbera distēta: idest plēas lacte. Distendere enim poetæ pro implere ponūt vt: distendant nectare cellas. Inde tractū q̄ aliqua sunt q̄ dū implentur distendantur: vt sacculi: vbera venter ꝛ huiusmodi. Ambo flor. ætatibus: Quod multum facit ad musicam. Nā in grandiori ætate: nec firmior: nec cādida: nec sonora ē vox. arcades ambo: quasi arcades quia in arcadia optime canebant: Sunt enim in singulis regionibus quædam propria. Vnde dicimus singulas regiones habere suos cantus. Parati: quod vt arcades essent habebant a natura vim musicæ: ab exercitatione autem vt ꝛ pares cantarent ꝛ responderent. Magna ergo laus vt dona naturæ artificio auxissent.

Myrtos: Succorum nam præcipuam admirationem in myrto habet: quoniā ex vna omnium olei: viniq; bina genera fiunt: generosum etiam obsonium inde faciebant myrtetum: prima in italia in Elpenoris tumulo visa est: fuit ꝛ vbi nunc roma est cuꝫ vrbs cōderet. Nam traditur myrtea verbena romanos: sabinosq; depositis armis pacificatos in loco qui nunc signa Veneris cluacinæ habet. Cluere enim antiqui pugnare dicebant: ideo tunc electa quia coniunctioni præest: et huic arbori præest Venus. Ante ædem Quirini duæ myrti sacræ fuere: altera patricia: altera plebeia præualuit patricia flaccescente plebeia florens: virensq; donec floruit senat⁹ auctoritas. deinde bello marsico cum senatus auctoritas lāguesceret: validior facta est plebeia flaccescente patricia. Cato tria myrti genera ponit candidum nigrum coniugalem fortasse a coniugis ex illo cluacinæ genere. Nunc alia distinctio satiuæ ꝛ siluestris:

ꝛ in vtraq;

& in vtraq; latifoliæ in siluestri propria oxij myrsine. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto. Nostraté patulo latiore: exticā densissimo senis foliorum versibus. Coniugalem puto nunc nostraté dici. Myrtus odoratissima in ægypto est. Virgæ myrti gestatæ viatori pediti in longo itinere prosunt hæc & plura alia refert Pli.

Huc ades ò Melibœe. Caper[a] tibi saluº, & Hædi.
Et siquid [b] cessare potes, requiesce [c] sub vmbra.
Huc ipsi[d] potum venient per prata iuuenci.
Hic viridis tenera prætexit arundine ripas
Mincius[e]; éq; sacra [f] resonát examina Quercu.
Quid facerē? neq; ego[g] alcippē, nec phyllída habebā
Depulsos à lacte domi q̄ clauderēt agnos,
Et certamē [h] erat corydon cū Thyrside magnū.
Post habui tamen illorum mea seria [i] ludo[k].
Alternis [l] igitur contendere versibus ambo
Cœpere, alternos [m] Musæ meminisse volebant.
Hos corydō, illos referebat [n] i ordie thyrsis. CO.
Nymphæº nr̄ amor Libethrides, aut mihi carmē
Quale meo Codro concedite [p] proxima[p] Phœbi

SER. a ¶ CAPER tibi saluº & hædi: aut quia ī capro est spes hædorum: aut intelligimus istum etiam hædos perdidisse: sed nescire: qđ tū ille quasi diuinus ī dicat. potest tamen etiam sci re: sʒ leuius dā nū maioris cō téplatione contenere. b ¶ Et siqd cessare potes: si potes tibi breue ociū persuadere. N. ī loquit ad hominem amantem laboris. c ¶ Requiesce sub vmbra mecū. s. d ¶ Huc ipsi potum veniēt per prata iuuenci: ipsi. i. sponte sua: & intelligimus istum præter capellarum gregem iuuencos habuisse peculiares: aut certe ipsi referamus ad hædos & caprum: vt per prata iuuenci. e ¶ Mincius: fluuium intelligamus: q Venetiæ ē. f ¶ Eq; sacra: & de sacra: vt Eq; chao densos diuum enumerabat amores. i. a chao. g ¶ Neq; ego alcippen: neq; phyllida habebā: Has duas intelligamus esse amicas cantantium. Nam hoc dicit: nec Alcippen habebam: vt ille: nec Phyllida vt alter. h ¶ Certamen erat corydon cuʒ thyrside: figurate locutus est: magnus certamen ille cuʒ illo erat: ac si dicas: magna contentio est cuʒ Cicerone Virgilius. i ¶ Mea seria: necessitatem capri inquirendi: vel hædoꝝ. k ¶ Ludo: cantilenæ: vt Ipsum Ludere quæ vellem calamo pmisit agresti. l ¶ Alternis igit cō tendere versibus ambo: hoc est qđ ait supra: Respondere parati. m ¶ Alternos musæ meminisse volebant: si volebant sensus est: Musæ vtriusq; meminerant: vt Amant alterna camœnæ: sed multi volebaʒ legunt: vt sit: Optabam o musæ meminisse alternos. i. omnia quæ dixerunt tenere. Nam & in fine dicturus est: Hæc memini. n ¶ Referebat; amœbei carminis lege: vt diximus supra. o ¶ Nymphæ noster amor libethrides: libethros fons est vbi coluntur musæ. & sic ait libethrides: ac si dicere t hippocrenides a fonte hippocrene. Vt autē poetæ inuocent nymphas sicut hoc loco: Item in fine: Extremum hunc arethusa mihi concede laborem: Hæc ratio est: q̃ sm Varrones ipsæ sunt nymphæ quæ et musæ: nec immerito. Naʒ aquæ motus musicaʒ efficit: vt in hydria vitrea vidēmº. Sane sciendum q̃ ideʒ Varro tres tantum musas esse cōmemorat: Vnam quæ ex aquæ nascitur motu: Alteraʒ quaʒ aeris icti efficit sonº: Tertiaʒ quæ mera tantū voce cōsistit. Et multi volunt in hac ecloga esse allegoriam: vt Daphnis sit Cæsar: Corydon Virgilius: Thyrsis vo qui vincitur Virgilij obtrectator aut Bauiº: aut Anser: aut Meuius poetæ. p ¶ Proxima phœbi: subaudis carmina.

ANT. ¶ CESSARE: vacare: ab labore. ¶ Requiesce sub. v. solet. n. q̄nq; Martij tēpore & Aprili sol esse calidior. nam Vir. est. ¶ Mincius. flu. est qui pterfluit Mantuā de quo superius etiā. ¶ Viridis: cæruleus: q̃ etiā arundines efficiunt foliorum copia. ¶ Sacra: iouis. s. ¶ Examīa: hæc. n. Martio mense incipiunt alueos exire: & arboribus inhærere. ¶ Corydon: pro corydoni dixit per antiptosin. ¶ Posthabui: postposui. ¶ Seria. i. grauia ac tristia. hoc est amissum caprū serium triste & quasi sine risu dicitur auctore Mar. ¶ Ludo: ioco & cantilenæ. ¶ Alternis: pro alternati. ¶ Alternos vicissim & alternatim vtriusq;. ¶ Meminisse: recordari. ¶ Nymphæ: musas ipsas nymphas appellat. & Stra. x. scri. Thracas fuisse boetiæ accolas: & libetridum nymphaꝝ antruʒ psecrarūt. scri. item libethrū quēdaʒ fuisse. Thraciæ locuʒ: vbi musæ cultæ sunt. ¶ Libethrides: libethra fons est in magnesia regione quideʒ thessaliæ adiuncta: vt scri. Pli. iiij. Thessaliæ itē Boetiæ iuncta est. Soli. inqt. Sʒ ne trāseamus psidiū poetaꝝ, fons libethrus & ipse magnesiæ est.

Mĩcius

CHRI. ¶ ADES: veni: nā si pñs sis significaret nō huc sʒ hic dixisset. ¶ Mincius flu. est q ex benaco lacu exiens Mantuā vsq; labit. ibi aūt in circuitu ciuitatis altero lacu facto breui cursu in padū isluit. ¶ Quercu: nā siluestres apes ī cauis arboꝝ sæpe pdunt: hæc arbor sa

crata Ioui est. Arbores quæ ferūt eas:quas ꝓprie glādes dicimus sunt q̄rcus robur:æsculus:cerrus:ilex:suber. Ciuica corona ex ilice primo mox ex æsculo:inde ex q̄rcu. ¶ Seria:ea se ria dicimus q̄ nō ad voluptatē:sed ad veritatē:vtilitatēq; spectāt. Vñ ioco opponunt. hic cōicus serion dicis an ioco. ¶ Libethrides:Stra. sic ponit:helicon. igit nō ꝓcul a pnaso distās illi æmulus est ꝛ altitudine ꝛ circuitu. Vterq; n. niuibus pulsant. Et rupes amborū saxea ē. Hoc aūt in loco est cōsecrata musis ædes:fonsq; caballinus ꝛ libethrū spelūca nympharū. Qua ex re suspicari licet eos qui ꝛ helicona ꝛ pieriam ꝛ libethrum ꝛ pipleam eisdem musis consecrauerunt thraces extitisse. Pieres autem vocabantur:quibus extinctis:loca hæc macedones nunc possident.

SIR. a ¶ Aut si nō possumus oēs: s̄m illud dixit: Non oīa possumus oēs: Nam debuit dicere: Aut si ego non possum. b ¶ Sacra pinu:matri deū consecrata:sic supra: Sacra quercu. s. Ioui dicata.

Versibus ille facit, aut [a] si non possumus oēs,
Hic arguta sacra [b] pendebit Fistula Pinu. THyr.
Pastores hedera crescentem [c] ornate poetam
Arcades, inuidia rumpantur [d] vt Ilia Codro.
Aut si vltra [e] placitum laudarit, Baccare frontē
Cīgite, ne vati noceat mala [f] līgua futuro. CO.
Setosi caput hoc Apri tibi Delia paruus
Et ramosa Micon [g] viuacis [h] cornua Cerui.

nascunt:nec potest ætas discerni. Pli. li. viij.
¶ PINV: In Europa sex genera cognatorū arborū sunt: pinus pinaster:ea ē pin⁹ siluestris ē mira altitudine: ꝛ a medio ramosa: inde pix:abies:larix ꝛ tæda. CHRL

c ¶ Crescentē poetā: Verecunde locutus est non iā poetā dicens:sed nascentē. Sane hoc loco carmen exprimit amœbeū. Nā cū Corydon petijsset vt esset Codri similis: hic se adeo codrum superare dixit:vt in se eius inuidiam possit mouere. Hedera aūt coronant poetæ:vt quasi Libero consecrati:q ēt vt bacchæ insaniunt. Sic Horatius: Vt male sanos ascripsit satyris faunisq; poetas: Vel ꝙ semꝑ virent hederæ sicut carmina æternitatē merent. d ¶ Rumpant vt ilia:sicut ēt in æneide diximus hoc ile ꝛ hæc ilia facit. Vñ ēt Iuuenalis ait: Vis frater ab ipsis ilibus? Nam Marylus mimographus contempsit artem, ad iocū mouendū:ꝛ parasito dixit: Tu vt Hector ab ilio Nunq̄ recedis. Est aūt hoc dictū ꝑ amaritudinē rusticā. e ¶ Vltra placitū. i. nimie. Irrisorie vltra q̄ placeo ꝛ mereor. f ¶ Mala lingua:fascinatoria nocendi. s. studio. g ¶ Micon:vel eius filius:vel patron⁹. h ¶ Viuacis cerui:vt. n. Plinius dicit in naturali historia:cū se cerui grauatos ætate cognouerūt:serpentes requirunt: vt eos flatu ad se tractos:cū comederint reuertantur rursus in ætatem priorem.

ANT. ¶ NON. p. o. supple carmina facere ꝓxima versibus phœbi vti Codrus. ¶ Hedera:dē hac latius in pollione vbi ēt de baccare. ¶ Mala lingua:de fascino lege in palæmōe. ¶ Vltra placitū:vltra æquū. ¶ Tibi:supple vouit vel tradit:ac tuo templo affiget. ¶ Viuacis cerui:vita ceruis in cōfesso lōga:vt inq̄t Pli. li. viij. post centū annos aliq̄bus captis cū torq̄bus aureis: quos Alexāder magnus addiderat:adoptis iā cute ī magna obesitate. ¶ Ramosa cornua:cornua mares hñt:īdiciaq; ætatis in illis gerūt:singulis annis adijciētibus ramos:vsq; ad sexennes:ab eo tpe similia reui

¶ Vltra. p. plusq̄ sibi placeat:quasi inuitus vnde possit oriri fascinum. hinc dixit mala lingua sed de fascino dictum est. ¶ Baccare: Bacca assarum est vt quidam volunt. Pli. autem Baccar eo ꝙ radicis tantum odoratæ est a quibusdam nardum rusticum appellatum: Vnguenta ea radice fecisse antiquos testatur Aristopha. comicus: odor illi est cinamomo proximus gracili solo nec humido prouenit. Et paulo inferius: sed corum error corrigendus: qui baccar nardum rusticum appellant. est enim alia herba sic cognominata: quam græci assaron vocant cuius figuram diximus in nardi generibus. Quinimmo assaron inuenio. vocitari. alio autem in loco baccar aliqui ex nostris perssam vocant in medicinæ vsu ꝛ vestibus odoris gratia admiscetur. Dios. autem herbam illam ait esse odoratam coronis aptam: et quæ folia habeat aspera ꝛ lata:cuiq; virga angulosa sit ꝛ cubitalis ramulis plena asperis. Florem autem habeat purpureum ꝛ pinguem ꝛ subalbidum odoratū:radicem similē helebo ro albo:odore cinamomo similē:nascit aspis ꝛ humidis locis. ¶ Caput:optime: Nam in veneratione cæteris donis caput præfertur. Hinc Ouidi. in venatione apri calydonij a meleagro caput apri Atalantæ datum magna virorum inuidia scribit. Hoc animal in india cubitales dentium flexus germina ex rostro totidem a fronte seu vituli cornua habent:in arabia nulli sunt:sed neq; sues etiam. In Macedonia multos esse dicunt. ¶ Aper a græco est remota prima litera. illi enim κάπρον dicunt. ¶ Ramosa: Quod proprium ceruorum est: vnde ceruus παρὰ τῶν κεράτων: idest a cornibus dicitur. Sed de ceruis alibi

Bacca-ris

¶SI PROptiū

Si propꝛium [a] hoc fuerit, leui [b] de marmoꝛe tota
Puniceo ſtabis ſuras [c] euincta cothurno. Thyr.
Sinum [d] lactis, ⁊ hæc te liba [e] Priape quot annis
Expectare ſat eſt: cuſtos es pauperis hoꝛti.
Nunc te marmoꝛeum pꝛo tpe [f] fecimus: at tu
Si fœtura [g] gregē ſuppleuerit, aureus eſto. CO.
Nerine [h] Galátea, Thymo [i] mihi dulcioꝛ Hyblæ,

SER. a ❡SI PROpriū hoc fuerit: quod ſupra peierat. ſ. vt talia carmina fecerit: q̄lia Codrus effecerat. b ❡Leui de marmore tota: Solēt enim plerunq; caput tm̄ vel thoraca facere. c ❡Suras euicta cothurno. iō ſingulari vſus eſt numero: qa hoc genus calciamēti vtriq; aptum eſt pedi: ſic in primo æneidos: Purpureoq; alte ſuras vincire cothurno. d ❡Sinus lactis: Sinus genus ē vaſis: qđ cum ſignificamus ſi producitur. Cum vo gremiū ſignificamus: ſi corripimus. Sane notandum haberi conſideratione diuinarum perſonarū. Nam ille ſupra cum veneratione locutus eſt apud numen ſeuerum: contra hic iocatur: qa loquitur numini: qđ iocis gaudere manifeſtus eſt. Priapus aūt deus Lampſacenus eſt Helleſpōti: q hortos tuet. e ❡Liba: placenta. f ❡Pro tpe: pro neceſſitare. g ❡Si fœtura gregē ſuppleuerit: ſi tot agnos habuero: quot oues: hoc eſt.n. gregē ſuppleri per fœturā. Fœtura. n. eſt prouentus. i. ipſe fœtus. h ❡Nerine galatea: O amica quæ talis es qualis fuit Galatea: quā Cyclops amauit. Nerine aūt patronymicū eſt græcū. Nam fœminina patronymica aut Ias exeūt: vt Pelias: aut in eis: vt Atreis: aut in ne: vt Nerine Adraſtine. i ❡Thymo mihi dulcior hyblæ: vł odore hyblæi thymi: vel melle hyblæo: vt a materia rem ipſā dixerit. Nā apibus nō hoībus dulcis ē thymꝰ.

ANT. ❡SI PROpriū hoc fuerit: ꝓpriū. i. priuatū mihi nec ad alios ptinēs: hoc. ſ. vt carmē q̄le codrus cōponā. Ad id āt Diana inuocat: qm̄ bucolicū carmē Dianæ conſecratus ſcribūt: Nā vt Diodo. ait: tradūt daphnī dianā fiſtula ⁊ cātu bucolico apprime oblectaſſe. ❡Suras: Sura dr̄ poſterior pars tibiæ. ❡Puniceo: rubicundo q̄ſi phœniceo. ❡Cothurno: cothurni ſunt calciamētorū gn̄a venatorū: qbus crura ēt muniunt: cuius calciamēti effigies ē in ſimulacris liberi ⁊ dianæ: Prob. auctor. ❡Sinū lactis: Sinū vas eſt ſinuoſū: vt ſcribit Marcel. Sinū itē vas vinariū grāde teſte Varrōe. ❡Liba: ſunt placētæ: de farre ⁊ melle ⁊ oleo ſacris aptæ: dcā vo liba teſte Varrone ꝙ libarent̄ priuſq; eēnt cocta. Cato āt capite. lxxv. docet latius quo pacto libū fieret. ❡Priape: hic deus nō ſolū in vrbiū tēplis: ſꝫ in agreſtibus quoq; locis tāq̄ vinearū atq; hortorū cuſtos colebat̄: fructuū fures caſtigās: ei ſacra cū riſu ludo fiebāt fabulant̄ antiq Dion. ac Veneris filiū fuiſſe. aſſerūtq; nōnulli p̄ſcos illos: quū vellēt holum pudenda occultius nolare priapū dixiſſe. Diodo. auctor ii. v. ❡Fœtura: i. genitura ⁊ ouiū prouētus. ❡Nerine: Nerei filia: de quo ſupius. ❡Thymo: et ſupra patuit. ❡Hyblæ: vide in Tityro.

CHRI. ❡SINVM: vas ī quo exprimit̄ lac: ⁊ per diminutionē dictā volūt ſitellā. ❡Liba: Libū in ſacris vt placet Ser. fit ex farre ⁊ melle ⁊ oleo. Marcus tn̄ Cato ita ait. Libū ſic facito caſei Puncto. ii. in mortario bñ diſterat. vbi bñ diſtriuerit farinæ ſiligineæ libraꝫ: aut ſi voles tenerius eſſe ſelibrā ſimilaginis ſolū eodē indito: pmiſcetoq; cū caſeo bene ouum vnū addito ⁊ vna bñ pmiſceto: inde panē facito folia ſubito. In foco calido ſub teſta quo quito leuiter. ❡Priape: Diodo. de dijs ægyptijs ſic ait: hircū effigiarūt: vt græci priapuꝫ pp eā corporis partē: a qua ſit oīuꝫ ortus. Pudendis. n. nō ſolū ægyptij: ſed alij ſacra faciūt tanq̄; cauſæ aīantiū generationis. Alio autē loco refert Dionyſij ⁊ Veneris filium fuiſſe Priapū phyſica rōne: Nāq vino calēt ī Venerē pni ſunt. Alij dīt virile mēbrū priſcos fabuloſe priapū appellaſſe: ⁊ ꝙ generādorū hominū cā ſit immortalitate donatū. Aegyptij aſſerūt titanas. Oſirim ex inſidijs laceraſſe: ⁊ ſingulos ſingula membra clā exportaſſe. Virile ſolū membrū ꝙ nullus exportare voluerit in flumen abieciſſe. Itaq; Iſis cuꝫ reliqua reperiſſet mēbra ⁊ conſecraſſet: ⁊ ipſum virile inuenire nō poſſet: ſeorſum vt deū colēdū inſtituiſſe. Appellant ityphallū ⁊ non ſolū in templis hēbant ſed in agris cuſtodē vitibus ⁊ ortis adhibebant Quin ⁊ faſcinationes ꝓhibere putat̄. hæc Diodo. dat̄ autē deus ortis qm̄ nullū genus agroruꝫ fertilius ⁊ ꝙ magis gignitijs eſt. Euſebius aūt demōſtrat priſcos Priapū habuiſſe ſymbolū quo ſignificaretur vis illa ſeminalis: q̄ in terrā deſcendit: cuius ꝙ ad ſiccos ptinet fructus bona dea ꝙ ad plātaria Diony. dr̄. ❡Thymo: herba notiſſima eſt cuius virtutes infinitæ penē ſunt. calefacit. n. ⁊ deſiccat ꝓuocat vrinā ⁊ menſtrua: pellit fœtum: aperit opilationes: viſcerum confert: excreatui pectoris ⁊ pulmonis: cōfert pectori ⁊ ſtomacho: epota cum ſale ⁊ aceto abſtergit pituitam: Si cum melle decoquare cōfert aſthmaticis: expellit lumbricos: trita in mortario ⁊ ſparſa ſuper cibos confert obſcuritati viſus: ⁊ quoniā apes paſtæ thymo optima producunt mella: thymo pro melle poſuit ❡Hyblæ: mons eſt ſiciliæ: in quo pp copiam thymi optima fiunt mella.

Sura

Thymū

Hybla

SER. a ¶ HEDERA formosior alba: quia sunt & nigræ hederæ: vt Aut hederæ pandunt vesti gia nigræ: Nigra aūt vel alba hedera non ex folijs: sed ex ligno cognoscitur. b ¶ Tui corydonis: plenus affectus est: vt Si quis ama tæ tāgit honos alum. c ¶ Sardois herbis: in sardinia.n.nascitur q̄dā3 herba: vt Salu.dicit: q̄ sardoa dr̄ apiastri similis. hæc ora hois3 rict⁹ dolore cōtrahit: & q̄si ridētes īterimit. d ¶ Ite domū pasti si quis pudor ite iuuēci: qui ad pascendu3 auidissimi sunt: Id autem increpat tauros tarde redeūtes ad stabula: quia superius ille dixerat: tunc amicā suā3 venire debere: cū tauri ad præsepia finissent reuersi. e ¶ Muscosi fontes: lanugine viridiore coo perti. f ¶ Arbutus: genus arboris frondibus raris. g ¶ Iam venit æstas: iā aduenit: iam propinquat. Non enim dicit æstatē esse: cum adhuc turgere gēmarum palmites dicat: & be ne tarde frondere vites in Venetia: quæ est ꝓ uincia frigidior. h ¶ Hic focus & tædæ pingues: contraria iste dicit. i ¶ Pingues autē3 tædas ait desudantes picem.

auertere atq; depellere. Hinc Quin. Claudius ait a pinnis hostes defendebat facillime. ¶ Aestas: ea incipit. vij. idus sextilis: hyems iiij. idus Nouembris. Vir. vij. idus Februarij. Var. li. i. de rustica auctor. ¶ Iam læto palmite: palmes dictus: vt Festus ait: ꝙ in modū palmarum virgulas: quasi digitos edit: & aūt vt aiunt vitis materia mollis: qui per nouella brachia emissus fructus affert: propterea læto palmite poeta dixit. ¶ Gēmæ: hæ oculi vitis dicuntur per metaphorā.i. trāslationem: quæ teste Fabio lib. viij. copias augetsermonis: permittendo mutari q̄ non habet: vn̄ necessitate rustici dīt gemmas inuitibus: quid.n. dicerent aliud. ¶ Tædæ: Tæda resinā fert vn̄ succo est abundantior flāmis: ac lumini sacrorū ēt grata Pli. li. xvj. ¶ Foc⁹: Varro scribit focos dictos ꝙ foueant ignes: quicqd aūt ignem fouet focus vocat: seu ara sit siue quid aliud in quo ignis fouetur. Sunt qui dicant a græco fos quod est ignis seu lux seu lumen. ¶ Postes: a post dicti vident: ꝙ post fores stant: Pris.

Quatuor tempora anni

Palmes

Focus

Candidior Cygnis, Hedera[a] formosior alba,
Cum primum pasti repetent præsepia Tauri,
Siqua tui Corydonis[b] hēt te cura, vēito. Thyr.
Immo ego sardois[c] videar tibi amarior herbis,
Horridior Rusco, proiecta vilior alga,
Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est.
Ite[d] domū pasti, si quis pudor, ite Iuuēci. CO.
Muscosi[e] fontes, & somno mollior herba
Et quæ vos rara viridis tegit Arbutus[f] vmbra
Solstitium pecori defendite: iam venit[g] æstas
Torrida; iā læto turgēt ī palmite gēmæ. Thyr.
Hic focus[h]; & tædæ pingues[i], hic plurimus ignis
Semper; & assidua postes fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum

ANT. Hedera ¶ HEDERA alba: non ꝓꝓ lignu3 alba. hedera dicitur & nigra: sed ꝓꝓ folia & semen. est.n. alia fructu tm̄ cādida: alia & folio arbores autem necat candida: oēmq; succum auferēdo tanta crassitudine auget: vt ipsa arbor fiat brachia sibi maxime ramosa ac robusta. Pli. lib. xvj. ¶ Sardois herbis: herba sardinia quæ in fluuijs prouenit iusto largior: si edulio fuerit vescentibus neruos contrahit: rictu ora diducit: vt qui mortē oppetunt velut ridentiū facie intereant: Solinus auctor. ¶ Rusco: Rusceum herba est sponte nascens: qua in cibis vtuntur plæreq; gentes: Pli. li. xxi. Alga marina herba tenuissima. ¶ Muscosi: lanuginosi. ¶ Et somno mollior herba.i. iucundior somno. ¶ Solstitiū: solstitia duo sunt brumale & æstiuū. Nono cal. ianuarij brumale solstitiu3 est. Aestiuū ꝟo. viij. & vij. & vj. cal. Iulias: in quo fauoni⁹ & calor auctor ē. Colu. li. xj. ca. ij. plura ēt Pli. li. xviij. ca. xij. ¶ Defendite.i. auertite atq; depellite: Na3 vt Gellius scri. li. viij. ca. i. offendere proprie & latine significat incurrere in aliqd & incidere. Defendere ꝟo

Ruscus

Alga marina

solstitiū

CHRI. ¶ RVSCO: Sunt q credūt idē eē q̄d sentes. ¶ Ite.d.p. sensus est pasti estis: & tn̄ ꝓꝓ auidissimā voraginē nō desinitis. Sed si eēt vllus in vobis pudor discederit. Demōstrat aūt poeta q̄tū ex nimio amore cupiat vt discedant vt possit frui re amata postq; irrationalia veluti si rōnalia essent alloquit. Nā cæcus ex nimio amore non videt quibus dicat. ¶ Mollior herba.i. quæ recumbentibus in te mollio rē somnū facis. ¶ Solstitiū pecori defendite: solstitia duo facit sol. Alterū q̄n ingredit capricornū: quod hyemale dr̄. Alterū q̄n peruenit ad cancrū: qđ appellat æstiuū. Illud maxima frigora hēt & dies oīum breuissimos. Hoc maximos calores & dies longissimos: cōstāt enim ex quindecim horis: ex tertia paulominus parte vnius horæ. Noctes sunt ex octo horis: & ex duabus paulominus partibus de tribus horæ partibus. ¶ Defendite solstitiu3 pecori.i. arcete vim caloris: q̄ est in solstitio a pecore. Dixit eodē mō Statius. Hic ꝟo ambobus rabiē fortuna cruē tā: Attulit haud passa socijs defendere noctē Culminibus. Hora. & toga

solstitiū

e toga quæ defendere frigus: q̃uis crassa queat. Sic Home. ἀμύνω quod defendo significat eodem modo dicit: χρειὼ ἐμοῖο γένηται ἀεικέα λοιγὸν ἀμῦναι. ⁋ Gemmæ: gemmas dicimus lapillos ꝑciosos: sed dixit gemmas in palmite vitis oculi: qui iam turgendo extant: vt gemmæ extant in annulis. ⁋ Focus: locus est vbi fit ignis. Dicit autem contraria superiori: ille enim quærebat remedia contra calores. Hic dicit iam venisse contra frigora. ⁋ Tædæ: Tæda arbor est: in Europam enim sex genera cognatarum arborũ sunt quæ resinam ferunt: pinus pinaster: pix: abies: larix: & tæda. Sed tæda abundantior est succo q̃ reliquæ: fl:imis ac lumini sacrorum etiam grata. Hæc Pli. Notum autem est ꝙ in locis in quibus abundat tæda illius ligno pro candelis vtuntur. Hic faces tædas ꝑsæpe appellãt poetæ.

Focus

Tæda

SER.

a ⁋ NVNC ET lupus: quia solas considerat lupus prædas. b ⁋ Torrentia flumina ripas: quæ aucta ripa rũ numĩa. ſꝑer nunt. c ⁋ Stãt & iuniperi: modo plenæ sunt: alias horrent: vt Stant lumina flamma: alias vo stant: vt Stant manibus aræ. d ⁋ Castaneæ hirsutæ: adhuc inter suos echlos locatæ. e ⁋ Ridẽt: lætæ sunt: vt Mixtaq; ridenti colocasia fundet acãtho. Horatius: Ille terrarum mihi prætet omnes: angulus ridet.

Aut nũc ꝑ[a] Lup⁹, aut torrẽtia[b] flũina ripas. CO.
Stant[c] & Iuniperi; & Castaneæ[d] hirsutæ.
Strata iacẽt passĩ sua quæq; sub arbore Poma.
Omnia nunc rident[e]. at si formosus álexis
Mõtib⁹ his abeat; videas & flumĩa[f] sicca. Thyr.
Aret[g] ager, vitio moriens sitit aeris herba.
Liber pampineas inuidit[h] collibus vmbras.
Phyllidis aduentu nostræ nemus omne virebit.
Iuppiter[i] & læto descẽdet plurim⁹ imbri. CO.
Populus Alcidæ gratissima, Vitis Iaccho,
Formosæ Myrtus Veneri, sua Laurea Phœbo.
Phyllís amat Corylos, illas dũ Phyllís amabit,
Nec Myrt⁹ vicet corylos; nec laurea Phœbi. Th.
Fraxinus in siluis pulcherrima; Pinus in hortis,
Populus in fluuijs, abies in montibus altis.
Sæpius at si me Lycida formose reuisas,
Fraxinus[k] ĩ siluis cædet tibi, pin⁹ ĩ hortis. ME.
Hæc memini[l], & victũ frustra cõtẽdere Thyrsim,
Ex illo[m] Corydon Corydon est tempore nobis.

q̃si rusticus implere nõ potuit. ⁋ POPVLVS alcidæ. g. Alcides Hercules ab alceo auo siue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς. i. fortitudine Pindarus initio Alcidem nominatũ. Postea Herculem dici t ab Hera: quã Iunonẽ dicimus: ꝙ eius imperiis opinionem: famamq; virtutis sit consequutus. In huius tutela populus: Liberi vites: Veneris autem myrtus. Physici Herculem tempus dicũt interpretãtes: ideoq; ꝑpls ei adsignari allegoricòs: vt qa bicolor sit partes temporis accipere possimus: idest noctis atq; diei.

PRO.

f ⁋ Flumina sicca: ὑπερβολικῶς etiam iuges aquas & ꝑpetuo fluentes siccari conspicias. g ⁋ Aret ager: ordo est: aret ager & sitit herba moriens vitio aeris. i. pestilentia corrupti aeris affligitur. h ⁋ Inuidit collibus vmbras: exsiccatæ sunt vites nimio æstu & folia amiserunt: vt Te ne inqt. miserande puer cum læta veniret Inuidit fortuna mihi? Nam inuideo tibi illam rem dicimus. Sane sciendum has pampinos nunq̃ Virgilium dicere: sed Varronem fœminino vti frequentius. i ⁋ Iuppiter & læto descendet plurimus imbri: sic alibi: Cõiugis in gremium lætæ descendit. Aer enim in pluuias soluitur. k ⁋ Fraxinus ĩ siluis cedet tibi pinus in hortis: non sic erunt pulchræ arbores in suis locis: hoc est sibi aptis creatæ: sicut si ad me frequenter venire curaueris. l ⁋ Hæc memini: & memini illam rem dicimus: & memini illius rei: vt Nec veterum memini: lætor ue malorum. Item Nimeros memini. m ⁋ Ex illo corydon corydon est tẽpore nobis: victor nobilis supra omnes: quam rem

⁋ TORRENTIA: Impetuosa æstuantia. ANT.

⁋ Stant: plenæ sunt inquit Nonius hoc loco si feniina cælum caligine stant iuniperi: iuniperus aũt cætera oĩa ex calefacit: ex re nu at cedro similis accensa serpẽtes fugat: semẽ stomachi pectoris lateris dolorib⁹ vtile. tussis cõquoq; t: illitũ tumores sistit. Pli. li. xxiiij. Iuppiter & læto: descẽdet plurim⁹ ĩbri. ⁋ Iup. i. aer: is. n. iuppiter ẽ vt dixit Ennius: quẽ græci vocãt aerẽ: q ventus est & nubes imber postea sic. n Var. docet: descendet autẽ in terrã læto ĩbri. i. fœcũda pluuia. ⁋ Popul⁹: de hac lege Pli. li. xvi. & li. xxiiij. est ãt populus in tutela Herculis: qui vt aiũt ad Inferos iens populea fronde se coronauit. ⁋ Alcide. i. Herculi: fuerat. n. Alcæus amphitryonis pr̃: vt Euripides oñdit: a quo Hercules ipse Alcides dicitur. ⁋ Iaccho: de hoc superi⁹ patuit. ⁋ Laurea: laurus ipsa. ⁋ Phœbo: Phœbus dicitur lucidus vel purus: quasi phobios a phos et

Iunipꝰ

Popul⁹

Alcæus

phœbus

bios.i.lux vitæ:epitheton est apollinis vnde legitur. Mihi phœbus apollo ꝓdixit: est nobis corydon ac si diceret dulcis cantus vel dulcis cātor. ❡Corydos.n.auis dulce canit: vt aiūt dicitur etiam Corydalos. corydos

CHRI. ❡TORRENTIA flumina: torrentes dicimus fluuiolos paruos a montibus decurrentes dictos sic quia in caloribus & siccitatibus torrent.i.arescunt. Sed quoniam quādo augentur subitis imbribus cum maximo impetu per præcipitia deferuntur. Propterea dicimus res torrentes quæ concitatæ vehementesq; sunt vt genus dicendi torrens. Vnde Iu. Sermo promptus & Isæo torrentior. Ergo torrentia flumina concitata & rapida. ❡Castaneæ: castaneas nuces vocamus: quāq; accōmodatiores glandium generi. Sardibus hæ primum prouenere: vnde græci sardianas balanos appellant octo illarum genera sunt. Laudatissimæ quas Tarentum producit ait Pli. Macro. vo nuces heracleoticas vocat ex auctoritate Opi I libro de arboribus siluestribus: vbi ait: heracleotica nux quam castaneam quidam vocant. ❡Hirsutæ: hirsutas dixit propter thecas spinosas: qui echini dicuntur a similitudine echinorum q & ipsi spinosi sunt. Sed & erinaceus spinosum animal echinus dicitur. Fraxinus hæc arbor celebratissima est ab Home. in hasta Achillis: quæ in ida troadis nascitur adeo similis est cedro vt dempto cortice emptores fallat. Frondes eius iumentis mortiferas: ruminantibus innoxias græci tradidere. In italia nec iumentis nocent. Succus ad potum: expressus contra serpentes valet. Arborem ipsam ita refugiunt: vt ne vmbram quidem vnq; attingant. Expertum hoc se ait Pli. si necessitas sit in ignem potiusq; in fraxinum effugere serpentem. De reliquis arboribus dicemus alibi. Torrens Fraxin'

ECLOGA.VIII.PHARMACEVTRIA.

SER. [a] O. A Storū musas damonis. Apud Theocritū est vna ecloga: quæ appellatur φαρμακεύτρια: in q inducitur mulier quædā sacris quibusdā peruertens mētem amatoris: a quo spernebatur. Quam Virgilius trāstulit ad huius eclogæ vltimā ptē. Prima eni eius pars conquestionem solii amatoris decepti: quē nubendo alteri antiqua spōsa fefellerat. b ❡Musam: cantilenā amorū: quos inter se cecinerunt. c ❡Immemor herbarū quos est mirata iuuenca: qui cātilenæ suauitate coegerunt etiā ea animalia obliuisci pascuorum: quæ sunt pascēdi auidissima. Nam supra ait: Ite domū pasti si qs pudor ite iuuenci. d ❡Stupefactæ carine lynces: paulatim ad argumenta ꝓcedit dicens: Iuuencæ oblitæ sunt pascuorū: stupuerunt feræ: flumina etiā sensu carētia cursus ꝓprios retardarūt. e ❡Requierunt flumina cursus: quietos esse fecerunt: sic Salu. Paulolum requietis militibus quiesco. Ego enim aliter: & aliter quiesco seruū.i.quiescere facio.

DAMON, ALPHESIBOEVS.

ASTORVM[a] musam[b] Damonis, & Alphesibœi,
Immemor[c] herbarum quos est mirata iuuenca
Certantes, quorū stupefactæ[d] carmine Lynces,
Et mutata suos requierunt[e] flumina cursus,
Damonis musam dicemus, & Alphesibœi.

pi'. Ducite ab vrbe domum mea carmina ducite daphni. Pharmaceutria ꝑterea dr̄ venefica. pharmacia venenatio: medicina pharmaceno ina: scāto. pharmaceno veneno scdto. Pharmacū venenū: medicina pigmētū: pharmacos venefic'. Nō ab re igit ꝑsens ecloga pharmaceutria dr: cū i ea carmina & veneficia fiant. ❡Alphesibœi: de hi late ecloga. v. ❡Musam: cantilenā. ❡Lynces: i æthiopia nascūtur: vt scri. Pli. sunt aūt timidæ & variæ & maculosæ: iūguntq; et currui bacchi: de qbus ecloga. v. diximus. ❡Requerūt: qescere fecerūt.

CHRI. ❡LYNCES: lyncū humor ita redditus: vbi glatiat arescit vt in gēmas carbunculus simile: & igneo colore fulgentes lyncurius vocatas. Nouere hoc lynces & inuidentes vrinam terra operiunt: sed ideo celerius solidatur. Hæc Pli. Errant aūt q lynceas: ceruariosq; lupos eandem velint esse feram. nam seorsum de ceruario scri. Pli. & speciem lupi esse vult. Atq; si q̄uis in summa famæ mandat qcq;: & forte respexerit ita obliuisci illius cibi: vt digrediens aliud q̄rat. Ceruarios thoas græci appellant. Lyncis fabulas narrat Oui. Mutata a sua natura: vt quæ mobilia solent esse stent. Damonis mu. quoties clausulam: ac deinde interponimus multa antea quæ adiungamus verbum repetimus dictiones positas a principio. Lynx

ANT. ❡PASTORVM musam. Theocri. ecloga secūda scribit: Simethā cum thestyli Delphidi amatori magicū carmē exercere. Id autē Maro vltima parte huiusce eclogæ imitat' est. At hic Daphnidi: ibi delphidi carmina fiunt. Ibi item sæpius repetitur. Ducite sacra domum mea carmina. Ducite delphidi hic sæ

❡TV MIHI

Tu mihi[a], seu magni superas iam saxa Timaui,
Siue oram illyrici legis æquoris, en erit vnq̃
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola[b] Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principiũ[c], tibi desinet: accipe iussis[d]
Carmina cœpta tuis, atq;[e] hãc sine tẽpora circũ
Inter victrices Hederam tibi serpere Lauros.

SER. a ¶ TV MIHI seu magni superas iam sa xa timaui: vbi vbi es o Auguste siue Venetiæ fluenta trãscendis. Nã Timauus fluuius est Venetiæ: siue ppe illyricu nauigas mare i. per Dalmatiã: putas vnq̃ erit tempus quo mihi liceat tua facta describe re: putas erit? Ecce iã aderit. Nã en vnũ optãtis est: aliud confirmantis. b ¶ Sola sophocleo tua carmina digna cothurno: ac si diceret: Quãq̃ impar sit ingeniũ meum laudibus tuis: Nã tuæ laudes merent exprimi sophocleo tantũ cothurno. Sophocles autem tragœdiographus fuit altisonus. c ¶ A te principium tibi desinet: sic & Hom. ἐν σοὶ μὲν λήξω καὶ ἄρξομαι. Hora. Prima dicte mihi summa dicende camœna. d ¶ Iussis carmina cœpta tuis: supra enĩ dixerat: Non iniussa cano. e ¶ Atq; hanc sine tempora circũm Inter victrices hederas tibi serpere lauros: Allegoricos dicit. Debet etiam carmen meum florere inter tuos plures triumphos. nam victores imperatores lauro: hedera coronantur poetæ. Verecunde autem ait serpere: hoc est humiliter pcedere.

ANT. ¶ TV MIHI: supple faueas Auguste: cum si quidem per apostrophen alloquitur: idest per auersionem ad secundam personã. Apostropho enim auerto significat. ¶ Magni timaui: Timauus fluuius ẽ: qui per aquileiæ agrũ labitur: de quo Plinius libro. iij. & Strabo lib. quinto meminerunt. Vtq; mela scribit. Ti

Timau' mauus nouem capitibus exurgens vno hostio emittitur. Strabo autem inquit: septem esse Timaui fontes: mare mox irrumpentes: lato & profundo sane fluuio: locumq; ipsum maris fontem & matrem ab indigenis vocari. ¶ Saxa. i. montes: nã Timauus vt ait Possidonius e montibus delatus decidit in profundum: quod Strabo refert: & Maro libro. i. æneid. inquit. Et fontes superare Timaui. Vnde per ora nouem vasto cũ murmure mõtis. It mare proruptum & pelago pmit arua sonanti. ¶ Illyrici æquoris: illyris adriatici maris latus occupat testibus Mela & Dionysio: Plinius item libro. iij. inquit. Quæ pars ad mare adriaticum spectat appellatur Dalmatia & illyricũ. Siue orã illyrici: hoc dicit: quoniam Augustus adolescens adhuc per se dalmaticũ bellum gessit: in quo vulnera etiã excepit: idem vt quibusdam Pãnonicis atq; germanicis: aut interueniret: aut non longe abesset. Rhauennam vel Mediolanum: vel Aquileam vsq; ab vrbe progressus est. Auctor est Suetonius: scribit etiam Appianus latius I libro: qui illyrius dicitur: propter hæc igitur ait Maro. Superas iam saxa Timaui: iis enim per aquileiæ agrum labitur: quæ regio ab Venetia diuiditur flumine Natisone Strabone teste. ¶ En erit vnq̃: optat prius: deinde cõfirmat. ¶ Sophocleo: Sophocles tragœdiarum scriptor fuit teste Eusebio. fuit autem Atheniensis quem Cicero diuinum poetam lib. j. de diuinatione vocauit: vbi mira quædam de herculis surrepta aurea patera & illius visione ĩsomnis meminit. ¶ Sophocleo Cothurno. i. sublimiori stilo: & sophoclis boatu: de hoc latius ecloga septima diximus: ponitur q; interdum pro alto dicendi genere apud poetas. Vt hic. Vtunturq; cothurno tragœdi: secuti comœdi socco. ¶ Tua carmina: idest tua gesta continentia: non enim de carminibus ipsius Augusti intelligit: nam ait. At te principium tibi desinet. Quod verum extitit. nam & in Bucolicis: Georgicis: & Aeneide eum celebrauit. Atq; hanc sine tempora circum Inter victrices &c. sensus est: concede hæc mea carmina esse inter triumphos & laudes: dignitatesq; tuas. ¶ Hanc hederam: ad illud retulit. ¶ Accipe iussis carmina cœpta tuis: Ergo hanc hederam: hæc carmina nam vt diximus hedera poetæ coronabantur. ¶ Victrices lauros: quibus quidem victores et triumphantes ipsi coronabãtur. Frigida vix cælo: pacta inuocatione ad narrationem descendit: exponit enim Damonis quærelas decepti amore Nysæ.

CHRI. ¶ TIMAVI: de hoc dicet in prĩo æneidos. ¶ En erit: ꝑterea nimia cupiditate: q̃si desperat talem diẽ venturam qd maxime ostendit repetitio istius dictionis: ea q̃ dolentis est simul & optãtis. Desperat aũt venturam diem illã: quia desperat posse acquirere stilum cõuenientẽ rebus quæ pp sententiarũ magnitudinẽ mereant grandiloquentiam tragicã: qualis fuit in Sophocle. Sophocles. n. tragicus fuit: eius grauitas & cothurnus & solus sublimior videt: quã Euripides. Nã hos duos scribit Quintilianus opus tragicũ longe clarius illustrasse. Addit etiã qd dubitatur. Vter indispari via poeta sit melior: sed Euripides magis imitandũ oratoribus dicit. ¶ Cothurno: vt soci calciamenta erãt comicor. ita cothurni tragicorũ: vnde & soccus p comico &

cothurnus ꝓ tragico poni͂t. Hora. Hunc socci cœpere pedẽ grandesq; cothurni: sunt tamẽ q credant voluisse Maronem: laudare carmina Augusti: q vt ostendit. Tranqllus tragœdijs delectatus ẽ. Nam ⁊ Aiacẽ maximo ĩpetu aggressus est: deinde cũ displiceret: propterea q̃ð abolevisset: ⁊ interrogaretur quid ageret aiax suus: respondit illum in spongiam incubuisse: vt ait Macro. Quod aũt dixit: Inter victrices hederã tibi serpere lauros: voluĩt illũ ondere augustũ laudib' ĩpatorijs poeticã miscuisse. A te prici. sic Hom. ἐν σοὶ μὲν λήξω, καὶ ἄρξομαι.

Frigida[a] vix Cælo noctis decesserat vmbra;
Cum ros[b] in tenera pecori gratissimus herba est
Incumbẽs tereti[c] Damõ sic cœpit Oliuæ. DA.
Nascere, præq;[d] diem veniens age Lucifer almũ;
Coniugis[e] indigno Nysæ deceptus amore
Dum queror, ⁊ diuos, (quãq; nil testibus illis
Profeci) extrema[f] moriẽs tamen alloquor hora.
Incipe[g] mænalios mecũ mea tibia[h] versus.
Mænalus, argutúmq;[i] nem[9], Pinósq;[k] loq̃nteis
Semper habet, semp pastorũ ille audit amores,
Panaq; qui primus calamos non passus inertes.
Incipe mænalios mecũ mea tibia versus.

SER. a ℂ FRIGIda vix cælo noctis decesserat vmbra: statim simulatq; decesserat: ⁊ bene oñdit amatorem tota nocte vigilasse. Siquidẽ ortum lucifeŗ. prim' aspexit: ⁊ ad eum quippe: vt ad Veneris stellam loquit' est. b ℂ Cũ ros gratissim': masculini ẽ generis: scdm q̃ð etiã in æneĩ. ait: Spargit rapida vngula rores Sanguineos. c ℂ Tereti: Teres est rotũdus: ⁊ oblongũ: vt colũna: arbor. d ℂ Præq; dies veniens age Lucifer almũ: Præueniens age diẽ clarissimum: sic alibi: Ducebatq; diem: ⁊ hoc dicit nascere dum queror coniugis Nysæ indigno amore deceptus: ⁊ moriens alloquor diuos: q̃; q̃; mihi nihil ꝓfuerit ꝙ sus eos sæpe testatus: Quã rẽ scdm epicureos ait: qui dicunt: Nec bene pro meritis capitur nec tãgitur ira. e ℂ Coniugis: non quæ erat: sed q̃ fore sperabatur: sic in quarto æneĩ. Quos ego sum toties iam dedignata maritos. f ℂ Extrema moriens tamen alloquor hora: idest paulopost moriturus: sic ĩ quarto: Incubuitq; toro: dixitq; nouissima ṽba. g ℂ Incipe mænalios mecũ mea tibia versus. i. arcadicos. Nã mænalus mons est arcadiæ. Dicit̃ autẽ hic versus intercalaris: q frequenter post aliquãtulos ĩterponit̃ versus: sicut intercalares dies: aut mẽses vocantur: qui interponũtur: vt ratio Lunæ Solisq; conueniat. Fecit autẽ hunc versum ad imitationẽ Theocriti: qui freqũter dicit in pharmaceutria. ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα O turbo maritũ meum domum adducito: sicut hic in sequentibus: Ducite ab vrbe domũ mea carmĩa: ducite daphnĩ. h ℂ Mea tibia: mea musa Mænalus ille mons. i ℂ Argutũq; nemus: garrulum: stridulum: vt Forte sub arguta cõsederat ilice daphnis. k ℂ Pinosq; loquentes: iõ hoc ausus est dicere: quia dicturus est: Semper pastorũ ille audit amores: Sic etiã in priã ecloga: Formosã resonare doces amaryllida siluas. Sic in æneide: Dant sonitũ rauci per stagna loq̃cia cygni.

ℂ DIEM almũ: sicut enĩ luna: nocturno temperamento: ita sol diurno calore oĩa moderat̃ ⁊ nutrit. ℂ Lucifer: infima ẽ qnq; errantium: terræq; proxima stella veneris q̃ phosphoros græce: lucifer latine dr̃: quia antegredit̃ solem quẽ obseq̃tur autem hesperos. Tul. in li. de natu. de. edocuit. ℂ Coniugis indigno: inferioribus clausulis id iungitur non ꝓcedentibus. ℂ Coniugis; q̃ coniugem optabam. ℂ Indigno amo. cum enĩ illa me sperneret indigna erat amari mihi. ℂ Mænalios: arcadicos. Mænalus enĩ arcadiæ mons est teste Pli. ⁊ Stra. cuius tanta est altitudo: vt eius cacumẽ astris videatur ĩsertum: hinc Statius lib. ix. th. ait: Et in medijs frondentem mænalon astris. ℂ Incipe mæ. figura est Epimone: quæ dici potest perseuerantia vel assiduitas: sæpe enim eadem sententia repetit̃: appellant ij versus intercalares. i. ĩterpositi. ℂ Arguti: sonorum. (Mænalus)
ℂ INCVMBENS tanq̃ fessus ⁊ languescẽs ex amore. ℂ Nascere: amans apud stellã Veneris cõq̃ri cupit: ⁊ in patientia moræ dixit nascere. q. d. Accelera ad ortum. ℂ Almũ: oĩa per quæ sumus: aut ꝑ quæ alimur alma dicimus: hinc almam Venerem ⁊ almam Cererem. ℂ Indigno: maximo vel non dignis iniurijs: quas a Nysa accipit: vel sit hypallage. i. nysæ ĩdigno nostro amore. ℂ Testib': idest vel sit sensus: ꝙ nihil mihi profuerit testari ipsos: vel ꝙ ipsi sunt testes: ꝙ nihil q̃rendo ꝓfecerim. ℂ Moriens: optime in p̃senti principio ⁊ non moriturus in futuro dixit q̃si iam nunc non se diu viuũ dicat: ergo moriens. i. dum morior quod iã cepi: nã amantes non mõ mori: sed iã se mortuos quæruntur. ℂ Mænalios ar. i. quales solent arcades soli cantare periti. nõ. n. se iactat vt arcadiæ canat sed vt canat tibiam rogat: mænalus aũt mõs arcadiæ est iuxta stimphalum. ℂ Loquenteis: ex roboatu referenteis: vt non canimus surdis respondent omnia siluæ (CHRI.) (Almus)

ℂ MOPSO

Mopso[a] Nysa datur. quid nó speremus amátes?
Iungentur[b] iam Gryphes equis, æuóq;[c] sequenti
Cum canibus[d] timidi veniet ad pocula Dámæ.
Mopse[e] nouas incíde faces, tibi[f] ducitur vxor.
Sparge[g] marite nuces, tibi deserit[h] hespus Oetá.
Incipe mænalios mecú mea tibia versus.

SER. a ℭ MOPSO nysa datur: honesta turpissi/mo: pulchra deformi. b ☞ Iungentur iá gry/phes equis: hoc genus ferarum in hyperbo/reis nascitur montibus: omni parte leones sunt alis & facie aquilis similes: equis vehe/méter infestæ: Apollini con/secratæ. c ☞ Ae/uoq; sequéti. i. accessu tempo/ris non solum pulchræ defor/mibus nubent: sed etiam con/trariæ naturæ animalia iungentur. d ☞ Cum canib⁹ timi/di venient ad pocula dámæ: alludit ad perso/nas. Nam Mopsum quasi canem: Nysam q̄/si dámam vult: & dámas masculino genere posuit: sic alibi: Timidi dámæ: ceruiq; fuga/ces. Hora. fœmineo ait: Et superiecto pauidæ natarunt æquore dámæ. e ☞ Mopse nouas incide faces: q̄ solent ꝑire nubentes puellas. Sane Varro in nuptijs dicit ideo faces præi/re: q̄ antea non nisi per noctes nubentes du/cebantur a sponsis: Quas etiam ideo limen ait non tangere: ne a sacrilegio inchoarent: si depositura virginitatem calcét rés Vestæ. i. numini castissimo consecratum. f ☞ Tibi ducitur vxor: idest sub tuo nomine alij ducit: vt eam non ipsi sed alijs seruituram signifi/cet esse: scilicet eius corruptoribus. g ☞ Spar/ge marite nuces: Idem Varro spargendaru3 nucu3 hanc dicit esse rationem: vt Iouis omi/ne matrimonium celebretur: vt nupta ma/trona sit sicut Iuno. Na3 nuces in tutela sunt Iouis: vnde & iuglandes vocantur: quasi Io/uis glandes. Nam illud vulgare est ideo spar/gi nuces: vt a rapientibus pueris fiat strepi/tus: ne puellæ vox virginitatem deponentis possit audiri. Modo tamen ideo ait: Sparge marite nuces: vt eum culparet infamiæ. na3 meritorij pueri: idest catamiti: quibus licen/ter vtebantur antiqui recedentes a turpi ser/uitio nuces spargebant: idest ludu3 pueritiæ: vt significarent se puerilia cuncta iam sper/nere. Vnde & illud dictum est: Tibi ducitur vxor: idest sub tuo nomine alijs ducitur: vt eam non ipsi: sed alijs seruituram esse signi/ficet: scilicet eius corruptoribus. h ☞ Ti/bi deserit hesperus œtam: montem thessa/liæ: in quo stellæ videntur occidere: sicut de ida nasci: vt Iamq; iugis summæ surgebat lu/cifer idæ: & hoc dicit tibi: idest propter te nox aduenit.

PRO. ℭ GRIPHES: feræ quæ habent capita aqui/læ: cætera membra leonis cum alis ingentis magnitudinis: in tutela apollinis.

ANT. ℭ GRYPHES: gryposis curuatio dicit: gry/phos habens nasum aduncum: inde grypes dicuntur: latinorum aliqui addito h gryphes dixerunt: sunt autem in scythia alites ferocis/simæ teste Solino. capi. xvj. & vltra omnem rabiem sæuientes: meminit etia3 de iis Mel/la lib. ij. ☞ Damæ: dama genus est capræ sil/uestris: cui fel deesse notatus est: sicuti ceruo: equo: mulo: asi/no: et vitulo marino: vt scri/bit Philosoph⁹ lib. ij. de aíali. & Pli. lib. viij. i/quit: q̄ damæ mansuescunt raro: cú feræ dici iure nó pos/sint. — Dama

☞ Nouas faces: patrum & matrum pue/ri tres adhibebant in nuptijs: vnus qui faces ꝑferret ex spina alba: q̄a noctu nubebát: duo q̄ nubenté tenerét: auctor est Fes. Plutar. i pro/blematibus scri. q̄ quinq; faces in nuptijs ac/cendebant: q̄s cereos appellabant. ☞ Incide: vt in nuptijs adhibeas. ☞ Nuces: honor nu/cibus naturæ peculiaris gemino ꝓtectis operi/mento: pululati primú calycis mox lignei putaminis: q̄ cá eas nuptijs fecit religiosas tot modis fœtu munito: qđ é verisimilius: q̄; q̄a cadédo tripudiú somnú ue faciant: Pli. li. xv. scri. Tibi deserit hespus œtá. i. s̄tui gratiam occidit hespus: olim náq; & núc quoq; mari/tus primo spósæ: nó i luce: sed i tenebris iun/gitur: de quo Plutar. ꝓblema extat: hæc oía tñ ironicos dicta accipiant. Posses ité hoc pa/cto accipe. ☞ Tibi desit hespus œtá. i. te ppe cælo fuit hespus tanq̄; id ægre ferés: melior tñ sensus prior: ná noctu nubebát: vt diximus. ☞ Oetá: œta mons é in thessalia: q̄ ab oriente ac thermopylis in occidentem vsq; in sinus ambraciú extendit: aspitatis & celsitudinis non mediocris: hæc & plura Strab. li. ix. — Oeta

CHRI. ℭ MOPSO: quasi viro nauci & indigno: ta3 pulchra puella. ☞ Nysa: tam pulchra: ta3 ve/nusta. Sunt autem hæc proferenda cum ma/ximo pondere vt idignatio propter acceptá iniuriam: & admiratio propter disparilitate3 coniunctorum & conquestio: quia doler tan/q̄; amore perditus amata re priuari. ☞ Quid non speremus: idest timemus. Tam. n. incre/dibilis videbatur illa coniunctio: vt nihil iá tá ipossibile sit quod videatur timendu3: pp quod ponit duo hæc ipossibilia de equis cu3 gryphibus: & de dámis cum canibus. ☞ Gry/phes: de his sic ait Iulius Solinus in asiatica Scythia terræ sunt locupletes ihabitabiles tñ. Ná cú auro & gémis affluant gryphes tene ne vniuersa aliter velocissimi vel potius feræ volátes: & vltra omné rabié sæuientes. Sunt n. q̄drupedes & corpore qdem leonibus alis aqlæ simillimæ: quo2 imanitatibus obsisten/tes aduenis rarus accessus est quippe visos — gryphes

discerpunt veluti geniti ad plectendas auaritiæ temeritatem. Arimaspi cũ his dimicant: qui vno oculo in fronte media feruntur insignes: vt intercipiant hos lapides mira cupiditas est: e feris rapientibus ⁊ arimaspis custodientibus. Hæc Solinus. Alij dicũt has feras esse in tutela Apollinis: ⁊ equos vehementer odisse. Quod nunc ⁊ Maro testatur. Ego hos eos eẽ crediderim: quos Plautinus strobilus picos nũcupat. Ait. n. picos diuitijs: qui aureos mõtes colunt ego solus supero. ⁋ Faces: spina nuptiaꝝ facibus auspicatissima est: qm̃ inde fecerũt pastores qui sabinas rapuerunt: vt auctor est Massurius. Nunc facibus carpinus ⁊ corylus familiarissimæ: ait Pli. ⁋ Nuces: q̃uis per nuces iuglandes intelligamus: tñ nucem oẽm fructum appellamus: cuius cortex durior sit: vt est amygdala castanea iuglans auellana. Iuglãdem ſm. C. Bassum: qm̃ antiqui eam nucem dulcioris saporis existimauerunt: ⁊ Ioui sacrarunt: iuglandem appellarunt. Cloatius verius ait. Iuglans: quasi diu glans: græci hanc basilicam. i. regiam nominant. Nonnulli tñ voluerunt esse dictam iuglandẽ a iuuando: quæ autẽ ex corylo ea dicitur auellana: siue pnestina. græci poticã nominant. Castanea heracleotica dicitur: amygdala vo græca ⁊ thasia. Est etiam nux pinea.

O digno[a] coniuncta viro[b], dũ despicis omneis,
Dúmq; tibi est odio mea fistula[c], dúq;[d] capellæ,
Hirsutúmq;[e] supercilium, prolixáq;[f] barba,
Nec curare[g] Deum credis mortalia quenq̃.
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Sepibus in nostris paruam te rosida[h] mala,
Dux[i] ego vester eram, vidi cum matre legentẽ.
Alter[k] ab vndecimo tum me iã ceperat annus.

SIR. a CO DIgno ꝯiuncta viro: iã insultat puellæ. b ⁋ Viro: mopso: rustico e deformi: q̃les tu quæsisti duꝫ despicis oẽs: ⁊ iracunde dicit cum oẽs despicere: cum se solum despiciat. c ⁋ Mea fistula: cantilena. d ⁋ Dumq; capellæ. s. tibi sũt odio. e ⁋ Hirsutumq; superciliũ: per incultũ corpus ostendit fortitudinẽ suã. f ⁋ Prolixaq; barba: demissa barba. g ⁋ Nec curare deũ credis mortalia quenq̃: superbia tua dã nata est turpi marito: dum credis nullũ deorũ curare mortalia. Quã rem ſm stoicos dixit. h ⁋ Rosida mala: matutini roris humore perfusa. i ⁋ Dux ego vester eram: aut dux præibam: aut capellas alloq̃tur. k ⁋ Alter ab vndecimo tunc me ias ceperat annus: idest tertiusdecimus. Alter enim de duobus dicimus: vt vnus sit ab vndecimo duodecimus: alter tertiusdecimus. Nã pubertati vicinum se fuisse significare vult: qđ de duodecimo anno procedere non potest.

ANT. CO DIGNO con. vi. ironicos loq̃tur: vt iam diximus. ⁋ Nec curare deũ: Et Epicuri sententia id erat. Is. n. vt Ci. scribit in lib. de n. d. Ex animis hoĩum extraxit radicitus religionem: quum dijs ĩmortalibus ⁊ openi et gratiam sustulit. ita fit vt non modo hoĩes a deis sed ipsi dei inter se ab alijs alij negligantur. Stoici vo optime dicebant eoꝝ prouidentia mundũ administrari ⁊ regi. ⁋ Roscida: rore infusa. ⁋ Alter ab vn. i. secundus: alter enim de duobus dr̃: ergo. xlij. nam pubertati se vicinũ ostẽdit: qđ recte Seruius enodauit.

CHRI. CO DIGNO cõ. vi. atq; contraria dixerat Mopso nysa datur. Sed hæc est amantis inconstantia: in quo amor odiũ indignatio: cõmiseratioq; alternatim æstuãt. Ibi enim ex quadã cõmiseratione dolebat. Hic indigna bundus cum q̃ritur de puellæ superbia affirmat suos fastus eẽ idignos hac pœna: vt illa turpi nubat. ⁋ Dus de. oẽs: dum per fastidiuꝫ nemo placet: turpissimũ sortita es. deinde narrat q̃ sint quæ in eo illa oderit quæ potius amanda videbantur: vt est musica: quã significat per fistulam: vt sunt greges: vt est quidam virilis habitus. Odit fistulas tanq̃ austera: ⁊ quæ nulla musicæ voluptate demulceatur. Odit capellas tanq̃ nimis delitiosa: ⁊ cui sordcrent greges: inter quos nata est. odit supercilium ⁊ barbam tanq̃ quam nihil virile delectet: quod in homine laudi datur. Vnde Phædra apud Ouid. Sint procul a nobis iuuenes vt fœmina compti Fine coli modico forma virilis amat. ⁋ Supercilium: cilium dicimus Cilium
superius oculi operimentum quod cilatur: Supcilium
idest crebro moueatur: dum frequenter tegit retegitq; oculum: inde supercilium infima pars frontis quæ pminet oculo: quod quoniam illo animus multis modis indicamus ponitur pro grauitate: vt hic poeta in Priapea: Conueniens latio pone supercilius. Ites pro superbia Iuue. Si cum magnis virtutibus affers grande supercilium: numerasq; in dote triumphos: Capitur etiam pro eminentiori montis: collis ue parte editiore. Vnde in Geor. Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam Elicit. dicunt supercilia in tutela Iunonis esse: nam illis oculos tegimus per quos luce fruimur: quam Iunoni tribuunt: vnde dicta est Lucina Pompeius ait: Ergo hæc hirsutum supercilius pro prauitate videtur posuisse. ⁋ Nec curare deum: insultanter protulit: quasi dicat: ex hac pœna tibi illata vides deos humana curare; qđ non credebas.

CIAM

Jam fragileis [a] poterā à terra contingere ramos.
Vt vidi [b], vt perij? vt me malus [c] abstulit error?
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Nunc [d] scio quid sit Amor; duris in cotibus illū
Ismar [e] aut Rhodope, aut extrēi [f] Garamātes,
Nec [g] nostri generis puerū, nec sanguinis edūt.
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Sæuus [h] Amor docuit natorū [i] sanguine matrē
Cōmaculare [k] manus, crudelis [l] tu quoq; mater.
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?

SER. a ¶IAM fragileis poteram a terra contingere ramos: nec dum magnos & altos. & hoc dicit tantæ altitudinis eram iam vt possem attingere: minores & fragileis & adhuc arboris ramos. & Bene cum annis iungit habitū corporis. Nam & iure pubertas ex vtroq; colligitur. b ¶Vt vidi vt perij? vnum est temporis: aliud q̄litatis. Nā hoc dicit: mox vidi quēadmodū perij? c ¶Malus error: diffinitio amoris: nam amor errare plerūq; cōpellit. d ¶Nūc scio quid sit amor: vel quasi iam iuuenis: vel quasi spretus. Grauior enim amor fit ex desperatione. Terentius: Perij. quanto minus spei est: tanto magis amo. e ¶Ismarus aut rhodope: montes sunt thraciæ asprimi. Et perite vituperat amorem ab origine: Item a gestis rebus: vt Sæuus amor docuit. Nam de exitu circa deum vituperatio non cadit. f ¶Extremi garamantes: populi sunt africæ. Extremi autem sæui quasi a cōsortio humanitatis remoti: vt Extremiq; hominum morini: rhenusq; bicornis. g ¶Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt: idest nihil habentē in se humanitatis. Nam non dicit non mortalem. h ¶Sæuus amor docuit natorū sanguine matrem Commaculare manus: quasi nouam artem insinuauit: & infudit. i ¶Natorū sanguine. Et bene fabulam omnibus notam per transitum tetigit. Quis enim ignorat Medeam ab Iasone contemptam suos filios interemisse? k ¶Commaculare: polluere. l ¶Crudelis tu quoq; mater: Vtitur āt optima moderatione. Nam nec totus amori imputat: ne defendat paricidam: nec totum matri: ne amorem eximat culpa: Sed & illā quæ paruit & illum qui coegit incusat.

ANT. ¶VT vi. vt pe. i. q̄n vidi: q̄n perij: q̄n me malus abstulit error. pōr. n. vt pro tpali aduerbio ēt accipi: vt hoc loco: de quo & Pris. meminit li. xv. ¶Perij: vt nulla fit synalœpha. ¶Vt me ma. abstu. er. Simeta ait de Delphide secūda Theocriti me morbus flammifer vssit. Me pœnit' totā & sensus mal' abstulit ignis. ¶Nūc scio q̄d sit amor: Theo. ait in. iij. Noui q̄d sit amor tidē: deus īprobus acer difficilis: diræ quē lactauere leænæ: Mōtibus hircanis nutriuit & improba mr̄: Obsidet insidijs q me mollesq; medullas: Vrit & igniferis figit mea pectora telis. ¶Extremi garamātes. ii. n. sūt vltra getulos teste Diony. ¶Edūt: generant. ¶Sæu' amor: ostēdit amoris crimīa & sæuitiam. Medea. n. Iasonis amore capta illū a colchis in Thessaliā secuta est. Cūq; decennium Corynthi secū fuisset: filiosq; ei pepisset spreta ob nouā nuptā Creusaz. s. vl Glaucā Creontis filiā furore ducta domū incēdit radice quadā a Circe inuenta ea virtute: vt incēsus ignis nequiret extigui. Iason tn̄ euasit: Glauca & pr̄ igni absumpti s̄t. Quidam tn̄ scriptores volūt Medeæ filios bona quædam sponte attulisse venenis illita: quibus tactis sponsa & pater consumpti sunt. Irata autem Medea ꝙ Iason euaserat: eamq; spreuerat in eius calamitatem omnes iugulauit natos: excepto vno qui fugit Thessalus: scilicet de quibus omnibus plura Diodo. li. v.

CHRI. ¶VT vi. vt perij. Primum vt tempus significat: non tamen idem est vt & postq̄. Nam post q̄; omne tempus sequens significat siue statim sequatur: siue ex interuallo: vt autem significat statim: ꝙ & q̄; primum. Ergo vt vidi: idest statim ꝙ vidi. Secūdū aūt vt significat q̄; titatem: veluti cum dicimus vt magnus est: idest q̄; magnus est: ergo vt perij: idest pro penitus perij: sic & græci ὡς in vtraq; ratione ponūt. Vnde Theocritus: ὡς ἴδον ὡς ἐμάνην.

¶Garamantes: garamanticæ regionis caput est garama oppidum Debri fonte nobile. Nam illius aquæ noctu feruent: interdiu frigescunt: Sub principe Vespasiano iter tutum est factum ad Garamantes cum prius latrones illud redderent inuium. Cornelius Balbus de Garamantibus triumphauit homo gadibus natus: primusq; ex externis ad gloriam triumphalem prouectus. Armenta huius gentis obliquis ceruicibus pabulantur. Nam si recta ad pastum ora dirigant officiunt prona ad humum cornua. Garamantes æthiopes matrimonia non nouerunt: sed fœminas cōes habent: vnde fili patres nesciunt. Hæc Soli. Stra. autem refert vlteriorem syrtis ac repostam regionem & cyrenaicam lybes habent sterilem sane. Primi Nasamones postea Psylli & getulorum pars & Garamantes addit. Præterea garamātū terra quæ silphium fert angusta est & longa & arida. Gara-mantes

¶Nec generis: quasi dicat: nō humani sed efferati animi.

SER: a ¶IMPROBVS ille puer: crudelis tu quoq; mater: Non est superflua hæc verborum iteratio. Nam syllogismus est plenus: qui constat ex propositione: assumptione: & conclusione. b ¶ Oues vltro fugiat lupus: optat omnia fieri contra naturam: vt. s. qa illa pulcherrima: Turpissimo marito nupsit: qđ bene cōtra naturam videbat: cū esset ipsa honesta: Cōsequens sit vt sint alia cōtra naturam.

Improbus[a] ille puer, crudelis tu quoq; mater.
Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Nunc & oues[b] vltro fugiat[c] lupus, aurea duræ
Mala ferant Quercus, Narcisso floreat Alnus.
Pinguia corticibus sudent Electra[d] Myricæ[e].
Certent[f] & Cygnis Vlulæ, sit[g] Tityrus Orpheus.
Orpheus in siluis, inter Delphinas[h] Arion.

c ¶ Vt fugiat lupus oues: & ferant quercus aurea mala: & reliq̃ quæ dicit. d ¶ Electra pinguia: idest succinæ gemmæ. e ¶ Myricæ arbusta vilissima. f ¶ Certēt cygnis vlulæ: aues ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν: idest a fletu nominatæ. g ¶ Sit tityrus orpheus: vilissimus rusticus Orpheus scilicet putetur in siluis. Arion vero inter delphinas. Hic autem lesbius citharœdus optimus fuit: qui quū Tarēto Corinthum cum multis opibus peteret: & videret sibi in mari tendi a nautis insidias: petijt vt cithara paululum caneret: ad cuius sonum cum delphini peruenissent: excussit se supra vnum: & ita imminens vitauit periculum. h ¶ Delphinas: nas ideo breuis est: quia græca declinatio est: sicut Arcádas accēsos monitu. Nam omnia græca nomina: quæ nominatiuum in es terminant: vt arcádes: delphines: naiádes: accusatiuū pluralem corripiūt.

PRO. ¶ MÆNALIOS: pastorales a mænalo mōte arcadiæ quæ regio plurima pascua habet. ¶ Arion methymnéus cytharœdus quum in pyratas incurrisset impetrauit: vt sub eodem habitu quo in scenam prodire adsuesset: canere ei liceret: qui quū cantu delphinas eliciuisset & in mare se præcipitauisset: exceptus ab ipsis: perlatum in terram esse.

ANT. ¶ NVNC ET oues: contraria fore optat cū pulcherrima turpissimo iuncta fuerit. ¶ Electra: ferunt heliades sorores phaethontis fratris interitum tam diu deplorasse vt mortuæ omnes in Alnos tandem arbores lachrymātes adhuc conuerterentur: earumq; lachrymas a Celtis ipsis qui ea circum habitāt loca sæpe numero emungi: cū in aureū vertant electrū: & tanq̃ lapidē durescant: Id Dionysius scribit. Dicitur præterea proprie electrum teste Pli. lib. xxxiij. vbicunq; quinta argēti portio inest auro mixta. De Electro etiam libro. iij. Geor. latius dicetur. Electrum sine. h. scribitur: cum ἤλεκτρον v ante e græce habeat. ¶ Myricæ: de his late ecloga quarta. ¶ Cygnis &: heliades

Cygnus cygnus auis vndiq; plumis albis conferta & dulce canens: latine olor dicitur. Scribit aūt Cic. li. j. tuscu. q̄ cygni nō sine causa apollini dicati sunt sed q̄ ab eo diuinationem habere videātur: quia prouidētes qd in morte boni sit cum cantu & voluptate moriantur. Meminit & Pli. lib. x. ¶ Vlulæ: aues sunt nocturnæ ab vlulatu dictæ de quibus etiā Pli. ¶ Certent et cygnis vlulæ: Comatas ait in Theocriti q̄nta lusciniæ dulci raucos pcēdere turdos. Nec fas est: epopas cygnis obstare canoris. ¶ Orpheus: de hoc iam dictum est. ¶ Arion: is fuit citharædus q̄; optimus: de quo late Oui. libro. ij. fa. ait autē. Quod mare non nouit: q̄ nescit ariona Tellus. Carmine currentes ille tenebat aquas Protinus in medias ornatus desilit vndas. Spargitur impulsa cærula puppis aq̃. Inde fide maius tergo Delphina recuruo. Se memorant oneri supposuisse nouo. Ille sedens citharāq; tenens pciumq; vehendi Cantat: & æquoreas carmine mulcet aquas: hæc & plura Ouidi. sz latissime Hero. circa principium primi libri: quod repetit: etiam Gellius li. xv. ca. viii. Olor

CHRI. ¶ ELECTRA: Succina sunt. Ferunt fabulæ sorores phaethontis: cum ille apud padū fulmine ictus cecidisset: illi flentes astitisse & in arbores conuersas gumi qđ electrum facit ex se emittere: diciq; electrū qđ ἥλιος. i. sol earū pater fuerit. Longū aūt esset referre diuersorum scriptorū opiniones de electro. Nam neq; de regionibus in qbus nascatur: neq; ex q̃ re gignat inter illos cōuenit. Sed certum est teste Pli. gigni in insulis septētrionalis oceani: & a Germanis appellari glessum. Itaq; nostri vnam illarum insularū glessariā nominant. Nascitur autem de fluente medulla pinei generis arboribus: vt gūmi in cerasis resina in pineis erumpit humoris abundantia. Quapp latini succinū appellant. Densatur deinde frigore: aut Tepore autūnali. Cum æstus intumescens ex isulis rapuerit expellit in littora: Quod aūt pinea arbore succus sit indicat Pineus in illo ex attritu odor: & qđ accensum tedæ more ad nidore fragret. Liqdū primo distillare argumento sunt qdā intus translucētia vt formicæ & culices q musteo adheserūt. De qua qdē re & apud Martia. epigrāma est. Nasci etiā in india certū est. nam Archelaus q regnauit in Cappadocia illinc rude aduehi adhuc inhærente cortice: polliriq; lacte incoctū dixit electri vis est teste Callistrato: vt cōtra lymphatiōes pdsit ptetea Vrinæ difficultati potum

ti potū alligatūq;. Accepta ex attritu vi caloris paleas ⁊ frondes arentes ita rapit vt magnes ferrū. Sed ⁊ hæc ⁊ multa alia distinctius inuenies in vltimo Plinij li. Ethruria succinum ambram vocat. ℣ Arion: historiam ponit Seruius. Addit tamen Herodo. hunc virū Metymnæum fuisse ac omnes cytharedos superasse: ⁊ a Periandro corynthiorum tyranno: abeuntem in Italiam venisse ac multas adeptū opes: ex suo artificio nauem quorundam corynthiorum qua ad periandrum rediret conscendisse: ⁊ animaduersis insidijs impetrauit a nautis: vt aliquantulū canere cithara finerent: atq; νόμον ὄρθιον cecinisse mox se in mare præcipitasse ac delphino susceptum in insulā tænaron incolumen delatum esse: atq; inde ad periandrum redisse: ⁊ nautas qui illū in Italiam esse mentiri fuerant ita arguisse: vt scelus fateri cogerent. Addit etiam idem Hero. æneam statuā Arionis à delphino vecti positam esse in tenaro insula.

Incipe mænalios mecum mea tibia versus.
Omnia[a] vel medium fiant mare, viuite [b] siluæ.
Præceps[c] aerij specula de montis in vndas
Deferar; extremū[d] hoc munus moriētis habeto.
Desine mænalios, iam desine tibia versus.
Hæc Damon[e], vos quæ respōderit Alphesibœus
Dicite[f] Pierides, nō oia[g] possumus omnes. AL.
Effer[h] aquam; ⁊ molli cinge hæc altaria victa.
Verbenásq; adole[i] pingues, ⁊ mascula Thura

SER. a ℭ OMNia vt mediū fiant mare: aut omnis terra operiatur fluctibus maximis: aut medius χάος: optat enim cōfusionem omnium elementorum. b ℣ Viuite siluæ: valete. Nam non bene optātis est. sed renunciantis. ordo est. c ℣ Præceps deferar in vndas de specula aerij montis. d ℣ Extremum hoc munus morientis habeto. i. moriar in inuidias tuam. Nam amare ait munus: sic Mezentius: Et hæc tibi porto dona prius. e ℣ Hæc damon: subaudi dixit vel cecinit. f ℣ Dicite pierides: Bene animos erigit auditorum dicendo Superiora vtcunq; dicta sunt: sequentia nō nisi a numinibus potuerunt explanari. Sanè id debemus accipere pastores hoc referre: quod aliquando in arcadia audierunt. Vnde ⁊ superius ait: Incipe mænalios mecum mea tibia versus: idest arcadicos. g ℣ Non omnia possumus omnes: Sic Cicero: Vnum sustinere vix pauci possint: vtrūq; nemo. h ℣ Effera qu.: hic inducit mulierē sacris quibusdam puertentem mentem amatoris a quo spernebatur. i ℣ Adole: incende: κατὰ εὐφημισμὸν dicitur. nam adole est auge.

ANT. ℭ EXTREMVM hoc: ordo est: hoc habeto extremum: munus morientis. ℣ Dicite pierides: hic versus totus est Furij ex. x. lib. Lucre. item libro quinto ait: Maior erat natu non omnia possumus omnes. Macrobius auctor libro sexto. ℣ Verbenas: verbena Iouis ara verebatur: domus purgabatur: lustrabaturq;. ferebatur autem domestica flore albo in ortis: sacerdotes eam purificationibus adhibere consueuerunt: sicq; medicus visitando infirmum ipsam portauerit ægroto nesciente. ⁊ dicet ægroto ipsi qualiter es? si dixerit; æger bene sanabitur. Si male morietur. Hæc alij. Plinius autem scribit lib. xxij. capitulo tertio: verbenam dici gramen ex ara cū sua terra euulsū ⁊c. Propterea igitur pingues verbenas dici putarim: nam et aræ pingues dicuntur esse. ℣ Adole: idest vre teste Nonio. Alibi adolere significat augere: honorare: propitiare: vt libro primo ænei. Et flammis adolere penates. ℣ Mascula thura: Mascula thura aliqui putant a specie testium dicta. Sunt enim rotundiora et religioni tributa ne sexus alter vsurparetur auctor Plinius libro. xij.

Verbena

CHRI. ℭ OMNIA VEL medium: Summam ostendit desperationem. ℣ Viuite: non optantis: sed discedentis est: et ad mortem proficientis. ℣ Specula montis: locus editior dicitur specula vnde ad multum spacium facilis speculatio: prospectusq; fit eadem ratione specula fenestra appellatur. Inuenitur etiam specula per diminutionem a spe. ℣ Pierides: Sine quarum auxilio rem ipsam propter suam magnitudinem nos dicere non possemus. Et sic attentionem restaurat auditoribus: qui iam audiendo fessi esse possent. ℣ Non omnes possumus omnia: imo fortasse nullus est qui possit omnia. ℣ Verbenas: quasi herbena proprie species herbæ: est quæ alio vocabulo vt est in synonimis verminaria dicitur: græce dicitur hierobotanon quasi sacra herba: quoniam illam sacrificijs adhibebant antiqui: capitur autem verbena pro omnibus frondibus quæ adhibentur in sacris. ℣ Mascula thu. Thus masculum appellant medici qđ subalbidum ⁊ rotundum ⁊ pingue ⁊ naturaliter lene ⁊ frangibile est: ⁊ quod ad ignem cito accendatur: odorem suauem copiose emittit. Hoc omnium optimum est: vt ait Diosco.

Specula

Verminatia

Thus Masculum

SER. a ¶ SANOS sensus: non amātes. Vnde cō/tra amantes insanos vocamus. b ¶ Auer/tere autē a sanitate mutare: aut auertere ait ꝓ cōuertere: vt sit mutata p̄positio. c ¶ Expiar: Conet: probē incipiā. d ¶ Carmina vel cæ

hementiores credimus. Idq̧ in febribus die/rum obseruatione intelligitur. Scribit itē ꝙ Theocri. apud græcos. Catu. apud nos: ⁊ Vir. amatoria incantamenta imitati sunt. Ma/gia p̄terea incantatio dicit: Mageuo magi/

Coniugis, vt magicis sanos[a] auertere [b] sacris
Experiar[c] sensus, nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphni.
Carmina[d] vel[e] Cælo possunt deducere Lunam.
Carminibus Circe socios mutauit Vlyxi.
Frigidus[g] in pratis cantando[f] rumpitur Anguis.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphni.
Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Litia[h] circundo; terq̧ hæc altaria circùm
Effigiem[i] duco. numero[k] Deus impare[l] gaudet.
Ducite ab vrbe domū mea carmina ducite daphni.
Necte[m] tribus nodis ternos amarylli colores.

lo p̄t deducē lunā. e ¶ Vel: idest etiam: vt vel p̄amo mi/seranda manꝰ. Est autē argu/mentum a ma/iore ad minus. Si hæc possunt facere carmi/na: cur nō etiā facilia impleā/tur? Quid enī facilius ꝙ vt ex vrbe rus rede/at: ⁊ ciuitatem deserat rusti/cus? f ¶ Cā/tando: dum incantatur. Nam gerundius mo/dus ab omni verbo similiter procreat. Vn/de modo cantando a passiuo ait: cū supra ab actiuo dixerit: vt Cantando tu illum. Tale ē illud in Salustio: Cum ipse ad imperandum Tisidium vocaret: idest vt ei imperaret. g ¶ Fri/gidus: nocēs: vt Frigida Saturni quo sese stel/la receptet. h ¶ Licia circundo: bene vtitur licijs: quæ ita stamen implicant: vt hæc ado/lescentis mentē implicare cōtendit. i ¶ Ef/figiem duco: amatoris dicit effigiem: sic Di/do: Effigiemq̧ toro locat haud ignara futuri. k ¶ Numero deus impare gaudet: aut quēcunq̧ superorū: aut Hecatem dicit: cuius potestas triplex esse perhibet. Vnde est: Tria virginis ora Dianæ: nā vt supra dictū est superi dij im/pari inferi pari gaudent. l ¶ Impare autē p/pter metrū ait. Nā ab hoc impari dicimꝰ. m ¶ Ne/cte: cōiunge tribꝰ nodis alligationibus.

ANT. ¶ SANOS: idest non amantes: qui enī amāt non sani sunt: Hinc illud Maronis libro. iiij. Quũ sic vnanimem alloquitur male sana sororem. ¶ Magicis sacris: maxime quæ/stionis ⁊ semper incertæ est inquit Pli. xxviij. capi. ij. valeant: ne aliquid verba: ⁊ incanta/menta carminū. Vestales nostras hodie cre/dimus nondum egressa vrbe mancipia fugi/tiua retinere vi sola p̄cationis. Non pauci ēt serpentes ipsos recantari credunt. Cato p̄di/dit luxatis membris carmē auxiliari. Mar/cus Varro podagris. Cæsarem dictatorem post vnum ancipitem vehiculi casum ferūt semper vt primum conscendisset id ꝙ ple/rosq̧ nunc facere scimus carmine ter repeti/to securitatem itinerum aucupari solitum: hic ⁊ fascinationibus adoratiōe peculiari oc/currimus ⁊ impares numeros ad omnia ve/

cam exerceo. ¶ Circe: solem ferunt duos p/creasse pueros Aeetā ac Per/sē: Aeeta in Col/cho regnauit: ī Taurica perses: Crudeles am/bo efferiq̧: e Perse Hecate horta est ꝙ po/stea Aeetæ nu/psit: genuitq̧ li/beros tres: Cir/cē: Medeam: et Agialeum. Cir/ce ad oīs gene/ris venenorum curam versa multarum her/barum: radicumq̧ varias vires mirabilesq̧ reperit. Venit demum ad italiam: inq̧ eo p/montorio qđ nunc quoq̧ ab illa Circeū vo/catur resedit: hæc ex Dio. li. v. Quomodo au/tem Vlyxis socios carminibus verterit in feras legito Oui. li. xiiij. met. Cice. autem in lib. de na. de. scribit Circem solis fuisse filiā ex Perside Oceani filia. ¶ Litia: ꝙ ea vim in carminibus haberent: innuit etiam Pli. lib. xxviij. quum ait inguinibus medentur aliī licium telæ detractum alligantes nouenis se/ptenis ue nodis ad singulos nominantes vi/duam aliquam atq̧ ita inguina ad alligātes litio. ¶ Cantando: dum cantatur. ¶ Nume/ro deus impare ga. impares numeros a do/nia vehementiores credimus: inquit Pli. lib. xviij. ca. iij. ⁊ Macro. lib. i. sat. scribit ꝙ im/par numerus mas ⁊ par fœmina vocatur. Item arithmetici imparem patris: ⁊ parem matris appellatione venerantur. Plinius item libro. xii. inquit ꝙ masculum genus re/ligioni tributum est.

CHRI. ¶ MAGICIS: de his dicet in quarto æneí. ¶ Sanos: nullo amore implicatos. Insanos enim dicimus furiosos: at furoris: vt Plato ait Quatuor species sunt vaticinij: qui est ab Apolline poeticæ facultatis: qui est a musis Amoris: q est a Venere mysteriorꝫ: qui est a baccho. Ergo q amant furore p̄citi sunt ergo furiosi: ergo insani. Vnde sequitur ꝙ qui sa/ni sunt: non amant. Volt itaq̧ auertere: idest remouere sensus viri sui sanos: idest ab amo/re liberos quod faciet si implicabit amore. Vnde erunt insani quemadmodum dicimus insanum poetam: ⁊ insanum vatē. ¶ Duci/te ab vrbe domum mea. c. d. d. Sic etiā Theo/cri. in

cri. in pharmaceutria adhibet intercalarem versum haud dissimilem.
ἴυγξ ἕλκε τὺν τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.
℞ Cælo possunt de.lu.magorum est polliceri suis carminibus lunam e cælo euocari. Vnde Thessali cū lunam laborare timerent quia carminibus incantaretur tinnitu vasoruī æneorum ne illa carmina audiret obstrepebant. Hinc Iuue. Iam nemo tubas nemo æra fatiget Vna laboranti poterit succurrere lunæ. ℞ Terna:pter animos negant pythagorici & platonici quicq̄; numeris esse perfectius quippe qui figurarum:numerumq̄; serie:ac proportione a summo deo constituta sint omnia atq; ita digesta vt numeris & figuris ptineri videantur. Ait enim Pythagoras:ex monade oriri numeros ex numeris puncta:ex punctis lineis: ex iis figuras planas:ex planis solidas figuras:ex iis solida corpora: & ex iis elementa esse: ex quibus fit mundus. Trinitatem autem Pythagorici rerum omnium mensuram dicunt. ℞ Nam deus ternario numero res gubernat:primo enim singula creat:secundo ad se creata rapit. Tertio rapta perficit. Res itidem primo a perenni fonte effluunt:dum nascuntur:Secūdo in eundem refluunt. Dum suam illam originem repetunt. Tertio perficiuntur in suum principium iam reuersa. Orpheus igitur deum principium medium & finem dixit. Principium autem vt producit: Medius: vt producta ad se rapit: Finis: vt redeuntia perficit. ℞ Ternos colores:manet in eadem trinitate.

Necte amaryllia[a] nodos, & veneris dic vicla necto.
Ducite ab vrbe domū mea carīa ducite daphnī.
Limus[c] vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno, eodémq; igni, sic nostro[d] daphnis amore.
Sparge[e] molā; & fragileis[f] icēde bitumīe Lauros.

SER. a ℭ AMARYLLI: vocatiu' græcus. Hæc Amaryllis ē ea: quā græci συμνιστν dicunt. b ℞ Et Veneris dic vincula necto: Anapestus est trimeter hypercatalecticus. Hoc autem metrum est Cupidini consecratum:vt ita implicetur mens amatoris:sicut implicantur & cōnectuntur illi colores inuicem. c ℞ Limus vt hic durescit:fecerat illas duas imagines alterā ex limo:quie ex igne fit durior alteram ex Cera quæ igne soluitur:vt Videlicet mens amatoris:ita duresceret:ad illā quam tunc amabat: omnesq; alias sicut limus ad ignem:& ad se ita molliretur & solueret amore:vt Cera ad ignem liquescit. d ℞ Sic nr̄o daphnis amore:subaudi durescat & liquescat: vt.Equam appetit Deserens me:poti' amet. e ℞ Sparge molam:far & salem. f ℞ Et frageleis incende bitumine lauros:idest lauros diuino igne consume. Nam bitumen ex fulmine dicitur procreari. Vnde iuxta Babyloniam:quia frequentia cadūt fulmina:hac re lacus redundat:adeo vt inde fabricasse muros Semyramis dicatur.

ANT. ℭ CERA liquescit: Simeta in Theocriti secunda ait: vtq; meis pallens digitis bene cera liquescit: Mindius ex tēplo sic nostro delphis amore. ℞ Molam:erat mola ex sale et farre molito:vt scribit Var. ℞ Bitumē: bitumen ex terra gleba quæ a calore liquefacta afflatur atq; diffunditur:rursumq; in glacies fortissimam ab aqua frigida immutatur qualis est lacuum aqua:vnde & sectione & incisione opus est. Id postea in summo fluitat: Stra. auctor li.xvj. Pli.autem lib.xxxv.cap.xiiij. scribit:q̄ bitumē alibi limus alibi terra. ℞ Limus:ab Iudææ lacu emergens Terra in Syria. Est & liquidum bitumē sicut & acyntiū

gignitur & pingue liquorisq; oleacei In Sicilia: vtunturq; eo ad lucernarū lumina. Item ad scabiem iumentorum. Vis bituminis quæ sulphuris sistit:attrahit:discutit:glutinat:ad lepras pruritusq; corporum efficax:hæc ex Pli. ℞ Lauros:lauro in suffimentis & purgationibus vtebantur. Non tamen fas erat in profanis vsib' pollui laurū:vt Pli.li.xv.meminit. Lauros

CHRI. ℭ VENERIS dic vincula necto : simile quidam et Theocritus.
πάσσ' ἄμα, καὶ λέγε ταῦτα τὰ Δέλφιδος ὀστέα πάσσω.
℞ Limus:vt hic quemadmodum vnus idēq; ignis liquefacit ceram ac contra limum cōsolidat:sic amor qui ignis est liquefaciendo te mihi reddet durum aduersus alias vel cuius liquefecerit:& mollem reddiderit: in nostrum amorem consolidabit:vt permaneas in eo non dissimile est illud Theocriti.
ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω
ὣς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.
℞ Bitumine: Iudææ lacus est quē Asphaltitē nominant imenso ambitu. Vnde mare mortuum a nonnullis nominatur sed sapore corruptior est q̄; mare: grauitate odoris accolis est pestifer. Et vt placet Soli. animal nullum habet nihilq̄; in eo mergi potest. Vnde etiam teste Cornelio Tacito. Nandi imperitos attollit. Certo enim tempore bitumen eggerit quod a lacu etiam asphaltum nominant. Liquor est acer natura sua & sparso aceto cōcrescit primum manu trahitur: Inde nullo iuuāte influit:non ære:non ferro:sed sanguine mēstruo scinditur. Iordanem omnem per hunc labi dicunt:nec tamen infici. Hoc Semyra-

mim pro calce ad structuram babylonicorum mœnium vsam dicunt. Pli. scribit bitumi-
nis naturam proximam esse sulphuri. Idq; esse limum quia iudeæ lacu emergat. Præter-
eo multa quæ de bitumine ab eodem dicuntur Dioscorides ait: bitumen aliud aridum: ali
ud liquidum esse: aridum gigni in iudæa. Phœnice: & Sidonia liquidum in Babylonia: Apol
lonia: & Sicilia: vocatur a nonnullis stercus dæmonis. Galenus dicit illud vim habere calfa
ciendi & desiccandi. Serapion scribit: q prohibet apostemationem vulnerum. Suo suffitu cõ
fert doloribus matricis: potũ cũ castoreo & vino ciet menses & confert tussi veteri: & asthma
ticis & morsibus venenosorum: potum cum aceto soluit sanguinem coagulatum: Impositũ
dentibus sedat dolorem admixtum farinæ ordei & nitro & ceræ prodest podagræ.

Daphis me mal[a] vrit, ego hãc i Daphide[a] Laurũ.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina ducite daphni.
Talis amor Daphni, qualis cũ fessa Iuuencum
Per nemora, atq; altos quærẽdo bucula[b] lucos
Própter[c] aquæ riuum viridi procũbit in herba.
Perdita[d] nec seræ meminit decedere nocti,
Talis amor teneat, nec sit[e] mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina ducite daphni.
Has olim exuuias mihi perfidus[f] ille reliquit
Pignora cara sui, quæ nunc ego limine[g] in ipso
Terra tibi mando, debẽt hæc pignora Daphni.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina ducite daphni.
Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe Lupum fieri, & se condere siluis

SER. a ℂIN daphnide laurũ: aut arcaismos est pro in Daphnidem: aut intelligamus supra Daphnidis effigiem eam laurum incendere propter nominis similitudinem. b ℣ Bucula: bouis ẽ diminutio. Sane bos anomalus nomen est. Nã hic bos & o bos producit sicut his bobus: & ab his bobus. Nas reliqui omnes casus breuẽ habent syllabam primam. c ℣ Propter aquæ riuum: iuxta. d ℣ Perdita: amore cõsumpta. e ℣ Nec sit mihi cura mederi: aut noli magicis artibus subuenire: aut noli cũ ipso concũbere. Ab vtroq;.n. medicina amãtib[9] venit. f ℣ Perfidus: nunc. s. ꝑfidus. g ℣ Limine in ipso: loco sacro: sicut supra diximus Vestæ.

ANT. ℂ DAPHNIS me malus vrit: Simeta in secunda Theo. ait: Comburit me delphis: ego hanc in delphide laurum. ℣ Propter: idest prope. ℣ Perdita nec seræ: versus integer ẽ Varij de morte: vt edocet Macro. lib. sat. vj. ℣ Ponto: mẽsura ponti a Bosphoro ad meotidis lacum protenditur: vt scribit Pli. li. vj. Soli. autem scribit in ponticis oris Acones portum esse: qui prouentu malorum graminum vsq; adeo celebris est: vt noxias herbas aconita illic nominemus. ℣ Lupum fieri: Pli. lib. viij. scribit: q in Italia quoq; creditur luporum visus esse noxius: vocemq; homini quem priores contuentur adimere ad præsens. homines autem in lupos verti: rursusq; restitui sibi falsum esse confidenter existimare debemus: aut credere omnia quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Euanthes inter auctores græciæ non spernendus tradit Arcadas scribere cum gente antei cuiusdã sorte familia electum ad stagnum quoddam regionis eius duci: vestituq; in quercu suspen

so tranare atq; abire in deserta: transfigurari q; in lupum et cũ cæteris eiusdẽ generis cõgregari per annos nouem: in quo tempore si homine se abstinuerit: reuerti ad stagnum et cũ tranauerit effigiem recipere ad pristinum habitum addito. ix. annorum senio: addit q; Fabius eandẽ recipere vestẽ Iter auguria ad dextras cõmeantius præciso itinere si pleno id ore fecerit nullum omnium præstantius hæc ex illo.

CHRI. ℂPERDITA nec seræ meminit decedere nocti. Versus est ex Vario de morte: dicit. n. Non amnes illam medij: non ardua tardant Flumina: nec seræ meminit decedere nocti. ℣ Nec sit mihi cu. me. Optat. n. & illũ amore Iplicari: & se cõtra ita liberari: vt eũ negligat. Sic. n. ad plenũ iniurias vlciscet. ℣ Exuuias: qm̃ ꝓ hoste ille se gesserit: exuuias appellat qs ille ꝓ amoris pignore reliqt. ℣ Cara: nas res amati vehemẽter diligit amãs. Hæc duo ẽt in Didone exp̃ssit: q tunc hẽret ꝓ exuuijs & oli ꝓ pignore amoris cara: sic Iune. Gratoq; indulget basia plectro. ℣ Perfidus: iurgiũ est amãtis. Nã dolet fidẽ frangi. ℣ Herbas at. u. Herbas ex qbus facile fiãt venena. l. philtra amatoria q iure venena dñr: qm̃ p venas ad ꝑcordia discurrant vñ veneficia appellant & veneficæ q illa faciũt. Probat ãt efficacias veneficij ab auctore: ait ergo ip̃e mœris. Nã emphasis facit ꝓnomẽ & mœris ea grauitate ꝓnũciat tãq; si sonet maximus ĩ ea re artifex. Deĩde a p̃ria. Nõ in põto fuit medea olĩ veneficarũ maxĩa. Sꝫ quõ lecta sint ab eo venena: si mœris dedit: sꝫ legam[9]. ℣ Ip̃e mœris dedit venena lecta mihi. i. lecta: vt ego haberẽ q. d. meo nõie legit. Nã cũ legũt herbas nominãt cui legãt. ℣ Lupũ fieri: refert Augustinus in libro Lupo

in libro

In libro de ciui. dei. M. Varronẽ ſcribẽ de arcadibus: qđ illi ſorte ducti trãſnatant quoddã ſtagnũ: vt ibi in lupos ꝯuertant̃: ⁊ cũ ſimilibus feris viuunt. Si vo carne humana nõ veſcant̃: ruꝛſus poſt nouẽ annos remeato eodẽ ſtagno reformant̃ in hoĩes. Deniq; quẽdã Demenetuꝫ parraſiũ guſtaſſe de ſacrificio: qđ Arcades ĩmolato puero faciũt deo ſuo Lycæo: ⁊ in lupũ cõuerſuꝫ: ⁊. x. anno in humanã effigies reuerſuꝫ in olympia pugilẽ victoriam meruiſſe: nec pp aliã cãm: ⁊ lycæuꝫ Iouẽ ⁊ lycæũ Pana in Arcadia vocari exiſtimat Varro: niſi ꝙ ea nõ alia ꝙ̃ diuina fieri poſſe exiſtimat. Pli. etiã ſcribit Euãthem inter auctores græciæ nõ ſpretũ tradere: qđ Arcades ſcribũt ex gente Antæi cuiuſdã ſorte familia electũ ad ſtagnuꝫ quoddã eius regionis duci: veſtituq; in quercu ſuſpẽſo tranare atq; abire in deſerta: trãſfigurariq; in lupũ: et inter lupos verſari p annos. ix. quo in tpe ſi ab hoĩe abſtinuerit redire ad ſtagnũ: illudq; tranare: ⁊ effigiẽ humanam ĩ priſtinaꝫ recipe addito. x. annoꝝ ſenio. Addit idẽ Auguſti. mulieres fuiſſe in Italia: q̃ dantes aliquid in caſeo: hoĩes in iumenta mutabant: quæ neceſſaria quæq; portabant: deinde perfuncti opera ad ſe redibant: nec tamen ſenſus rationalis in illis mutabatur. ¶ Et ſe cõ. ſil. Nam vt dixit Varro cum ſimilibus feris habitabant.

Mœrin, ſæpe animas imis exire ſepulcris;
Atq; ſatas [a] aliò vidi traducere meſſes.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina ducite daphnin.
Fer cineres amarylli foras, riuóq; fluenti
Trãſq; caput iace, ne reſpexeris [b], his ego daphnin
Aggrediar. nihil [c] ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina ducite daphnin.
Aſpice; corripuit [d] tremulis altaria flammis
Spõte ſua dũ ferre moror, cinis ipſe. bonuꝫ [e] ſit.
Neſcio quid certe eſt; ⁊ Hylax in limine [f] latrat.
Credimus? an q amant ipſi [g] ſibi ſõnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, iã pcite carmina, Daphnis.

SER. a ¶ ATQ; SATAS. a. vi. t. m. magicis qbuſdam artib' hoc fiebat: Vñ eſt ĩ duodeciꝫ tabulis: Nẽ alienaꝫ ſegetẽ pellexeris. b ¶ Ne reſpe. nolũt. n. ſe videri numina: niſi ex nimia neceſſitate. Vñ p miraculo dictuꝫ eſt: Alma parens ꝯfeſſa deaꝫ: qđ nõ faceret niſi in piculo filij. c ¶ Nihil ille de. n. car. curat. Satis eſt ꝙ putat artem magicaꝫ nil valere. d ¶ Corripuit tre. al. flã. H vxori Ciceronis dr̃ ꝯtigiſſe cũ poſt peractuꝫ ſacrificiuꝫ libare vellet in cinerẽ: viſa eſt flãma: q̃ flãma eodẽ anno ꝯſulẽ futuꝝ oſtẽdit ei' maritũ: ſic Cice. in ſuo teſtat̃ poemate. e ¶ Bonũ ſit: iõ nubitat ⁊ optat: vt h ſignũ bonuꝫ ſit: qa ignis medius eſt ⁊ q poſſit ẽt nocẽ. f ¶ In li. la. in loco vbi amati veſtes obruerat. g ¶ Ipſi ſibi ſomnia fingũt: oĩa q̃ ſup dixerat de arte magica deſtruit dicẽdo hæc vera deſiderãtibus tãtuꝫ videri: qđ p prouerbiũ eſt locutus.

ANT. ¶ ALIO tra. m. qn ẽt ingt Pli. li. xxviij. ca. ij. ⁊ legũ ipſaꝝ in. xij. tabulis vba ſunt q fruges excãtaſſet: ⁊ alibi: Qui malũ carmen incantaſſet. ¶ Nihil car. cu. oſtẽdit p hoc Maro carminibus nõ eſſe põdus. ¶ Aſpice: vba ſunt amaryllidis. ¶ Bonum ſit neſcio: dubitat an bonũ an malũ cinis accẽſus portẽdat: deinde certior ait. ¶ Quid cer. eſt. i. aliqd eſt: nam ⁊ hylax in limine latrat: in limine ãt vbi daphnidis exuuiæ erant: latrabatq; illius aduẽtu. ¶ Hylax meli' p x quã p s ſcribit̃ in fine. hylao aũt vel hylacteo latro: vel reſono ſignificant: hic ⁊ hylactor nomen canis apud Oui. ¶ Credim'. ſ. aliqd eẽ. ¶ An q. a. ip. ſi. ſom. fin. idẽſt vana cõponũt: vẽtura putãtes quæ cũq; deſiderãt. ¶ Qui. a. nulla hic Synalœpha eſt. ¶ Parcite: hoc ait credẽs illuꝫ vẽtuꝝ eſſe. ¶ Parcite: aũt deſiſtite.

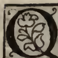
CHRI. ¶ IMIS ſep. Credidit antiqtas vmbras defunctoꝝ in ſepulcris regeſcere. Ac ppterea magnæ illis curæ erant ſepulcra. Hinc Iuue. Dij maioꝝ vmbris tenuẽ ⁊ ſine põdere terrã: Spirãteſq; crocos: ⁊ in vrna ppetuuꝫ ver: Qui pceptorem ſancti voluere parentis: Eſſe loco. Et Proper. Terra tuũ ſpinis obducat lena ſepulcrum: Et tua qđ nõ vis ſentiat vmbra ſitiꝫ. ¶ Atq; ſa. a. vi. tra. m. H l. xij. tabulis fieri phibeat̃. ¶ His. e. d. his tã validis. ¶ Aggrediar: veluti hoſtẽ. ¶ Nihil il. de. n. c. c. Stupefacta hæc dicẽ. Admirat̃. n. ꝙ cũ ad id ſacroꝝ iã puenerit: tñ adhuc illũ moueri nõ ſentiat. ¶ Aſpice: cũ ita admirabunda ſtaret: ſecutũ eſt h mõſtrũ. Vñ amaryllis: q̃ latura erat cineres admonet eos flãmas ꝯcepiſſe. ¶ Neſcio qd. ſ. ſit. q. d. neſcio audiã an nõ audiã. ¶ Certe ẽ: cũ iteꝝ ⁊ clari' audiſſet dixit: certe ẽ. ſ. aliqd: ⁊ ſecut' ẽ poeta naturã: nã cũ aliqd ex lõginquo appet: adeo dubia res ẽ: vt ĩcerti ſim' ſit: ne an nõ ſit. Deĩn cũ magĩ appropinqr videm' ẽẽ: ſꝫ tñ qd ſit nõdũ ꝯſtat paulo vo poſt cognoſcim' qd ſit: vt vbi gra: ꝙ ſit equ'. Ac dmũ cognoſcim' n mõ equũ eẽ: ſꝫ ẽt meũ vl tuũ. Eadẽ rõ ẽ in auditu. ¶ Credim': dubitaret pmũ an audiſſet ꝙpiã. Deĩn cũ ꝯſtaret audiſſe dubitauit: qd audiſſet. Poſtremo putauit audiſſe viꝝ. Veꝝ cũ nimis viruꝫ cuperet: dubitauit rurſus an nimia cupiditate ðcept'. ſenſus id putaret eẽ qđ ñ eẽt. ¶ Fingũt ſõ. puerbiũ ẽ. Nã q nimia cupiditate ðcipit: ⁊ credit id eẽ qđ nõ eſt: dr̃ ſibi fingẽ ſomnia.

ℂECLOCA NONA MOERIS.

LYCIDAS. MOERIS.

VO TE[a] Moeri pedes? an quó via ducit in vrbem? MOE.
O Lycida viui[b] peruenimus, aduena nostri
Quod[c] nunq̄ veriti sumus; vt possessor agelli
Diceret, hæc mea sunt, veteres migrate Coloni.
Nunc[d] victi tristes, quoniá sors[e] omnia versat,
Hos illi[f] (qđ[g] nec bñ vertat) mittim⁹ hædos. LY.
Certe equidé audierá; quà se subducere[h] colles
Incipiunt, mollíq; iugum demittere cliuo
Vsq;[i] ad aquá; ꝛ veteris iá fracta cacumia fagi,

SER. a VO te mœri pedes? an quò via ducit in vrbem? Hæc ecloga cō tinuum non habet carmen: sed de diuersis locis Theocriti aliq̈ ad eam contulit. sane hoc conti nec. Virgilius postq̄; pen'e occisus est ab Ario centurione Romā reuertens: mádauit pcuratorib⁹ suis: vt tuerentur agros: ꝛ ad præsens obsequeretur Ario. Modo ergo Mœris procurator eius secundus præceptum patrōi portat hædos Mantuā: quos Ario offerat. Sequitur alter pastor: ꝛ eū quo pergat interrogat: ille deflet suas miserias: ꝛ hinc iam variæ præstatur occasio cātilenæ. Quò te Mœri pedes? subaudi ducunt: ꝛ est zeugma a posterioribus. b ℙViui peruenimus: idest diu viuendo ad ista peruenimus: ꝛ ostdit plerunq; obesse hominibus vitæ longitudinem: quæ interdum causa est miseriarū. c ℙQđ nunq̄ veriti sumus: quia inopinata grauiora sunt mala. Vnde ait Dido: Hunc ego si potui tantum sperare dolorem: Et perferre soror potero. d ℙNunc victi: idest impotes voti: Nam quo modo victores dicimus voti cōpotes: qui quicquid volunt faciunt: sic victos e contrario voti impotes: qui non possunt facere quod volunt. Cæterum quo modo victi sunt Mātuani: q nec bella gesserūt? e ℙSors omnia versat: nisi hoc ad personam rusticas redigas: aspere contra Augustum dictū est: cuius felicitatem sicut omnia dicit posse mutari. f ℙIlli: Ario centurioni. g ℙQuod nec bene vertat: quæ res eius in perniciem vertatur. i. vt malo omine hoc munus accipiat. Tractum autem hoc ab Hectore ꝛ Aiace. Nam Hector dedit Aiaci gladium: quo se Aiax postea interemit. Hector vo balteum accepit ab Aiace: quo circa muros patriæ tractus est. postea inde ꝛ illud cōicum natū est: Dij bene vertant quod agas. Plerunq; enim bona i peius: mala mutant i meli⁹. h ℙSub ducere colles Incipiunt: ꝛ ex alto in campos dissolui. i ℙVsq; ad aquam: Mincij fluminis scilicet

ANT. ℂQVO te Mœri: argumentum patet carminibus. ℙViui peruenimus: solet enim longior plurima incommoda afferre: Vnde Iuue. de priamo inquit: sat. x. Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit: Euersa ꝛ flāmis Asiam: ferroq; cadentem. ℙVicti: idest superati violentia militum. Est autem ordo: Nunc victi nos quoniam sors oīa versat. ℙTristes. i. inuiti mittimus. ℙIlli. i. aduenæ possessori hos hædos. ℙQuod nec bñ vertat. i. in bonū conuertat. ℙSors omnia versat: Sed profecto fortuna in omni re dominatur: inquit Salustius in Catili. ꝛ Laberi⁹ teste Macro. lib ij. Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo. ℙQua se subducere colles: Describuntur hinc Maronis agri. ℙSubducere: descendere. ℙDemittere iugum: idest relinquere summitatem. ℙMolli cliuo: facili descensu. habeant enī Maronis agri iunctos colles ius erat ei ad illorum summitatem. Est ꝛ mihi agellus huiusmodi: nam ad occidentem collis est: cuius mihi possessio ad sunmmū tm̄modo ē: postea vo campus inest alterius coloni. ℙVsq; ad aquā: in tityro dixerat: quāuis lapis oīa nud⁹ Limosoq; palus obducat pascua iūco. ℙFagi: propter ea nō ab re sub tegmine fagi recubans dixit Melibœus.

CHRL. ℂQVO te mœri pedes: rustican⁹ mod⁹ loquendi ꝛ pastori vehementer quadrās: q̄uis vtat expolitione. ℙO lycida: nō vocantis: sed dolentis est. ℙO viui. q. d. hanc calamitaté pstitit diuturna vita. ℙQuod nunq̄ veriti sū. ℙVitiū. n. holum est: vt oēs sibi fœlicitaté proponant: nunq̄ ad tristia respiciant. Quāobrem impremeditati sæpe opprimūtur a calamitatibus: q̄ quidé quāto magis improuisæ sunt: tāto magis offendunt. Quapp Ci. in Thuscula. ostdit perturbationes grauiores ét fieri cū calamitates impremeditatos nos sbito iuadūt. Quapp grauí⁹ vrgebat Mœris q hæc mala nō pu̇idisset. ℙMigrate. q. d. nō reuersuri discedite. Aliud. n. ē si dico: discedo hinc: aliter si dico migro. Nā q discedit redibit fortasse paulopost. Qui autem migrat eo consilio discedit: vt alibi sit domicilium positurus. ℙQua se: describit Maronis prædij terminos.

ℂOMNIA:

Oia[a] carminib[9] vr̃z seruasse[b] Menalcã[d]. MOE.
Audieras[c], ꝗ fama fuit: sed carmina[e] tantum
N̄ra valent Lycida tela intèr martia; quantum
Chaonias[f] dicunt Aquila veniente Columbas:
Quod nisi me quacunq;[g] nouas[h] incidere lites,
Ante[i] sinistra caua monuisset ab Ilice Cornix;
Nec tu[a k] h̃ mœris, nec viueret ipe mẽalcas. Ly.

SER. a COMNIA: q̃ supradixit. Intellimus aũt aut Virgilij tm̃ agrũ: aut totius Mãtuæ esse descriptũ. b Seruasse: recupasse. c Audieras ꝗ fama fuit: beniuolentiã quidẽ Augusti ẽt fama vulgauit: sed eã belli actiaci necessitas impediuit. d Menalcas audieras.i. vestrũ Virgilius. e Sed carmina tm̃ N̄ra valent Lycida tela intèr marcia quantũ: Hoc ẽt Cicero ait in miloniana: Silent.n. leges inter arma. f Chaonias dñt aquila veniente columbas: Minora.n. auguria maioribus cedunt: nec vllarũ sunt viriũ: licz priora sint. Chaonias aũt epiroticas. Nam in Epiro dicitur nemus fuisse: in quo rñsa dabant columbæ: qđ ideo fingit: qa lĩgua thessala peliades: ꝗ colũbæ vaticinatrices vocant. g Quacũq;: quacunq; subaudi rõne: ꝗ bene augurij peririam datei de quo supra ait: His ego sæpe lupũ fieri. ꝗ se cõdere siluis Mœrim: sæpe animas imis exire sepulcris. h Nouas lites: magnas.i. militaria iurgia. i Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix: Hoc ad auguralẽ pertinet disciplinã. Augures. n. designant spatia lituo: ꝗ eis dant noĩa: vt prima pars dicatur antica: posterior postica: itẽ dextra ꝗ sinistra. Mõ ergo cornicẽ de nulla harũ parte venisse dicit: sed ab antica ad sinistrã partez volasse: ꝗ in caua ilice consedisse: q̃ res agrorũ damnũ significabat. Ilex. n. grandifera arbor est: q̃ qñ vitiosa est: vitiũ possessionis ostẽdit fore p milites clamore gaudẽtes ꝗ litibus: sicut cornix est. Nã hæc auis ꝗ clamore lætatur: ꝗ alias frequenter inuadit. Hoc ergo nunc dicit augurio se esse admonitum: vt abstineret ab occursu litigiosi militis: q retẽturus fuerat possessionẽ. k Tuus mœris: tu[9] amicus.

PRO. CHAONias.c. qm̃ columbæ in chaonia regione epiri in quercu arbore sedisse dicuntur: ꝗ humana voce dedisse responsa: ꝗ ita bonum auguriũ erat si coruus dextra: cornix sinistra volaret: vt Cicero diuina p. Quorum a dxtris coru[9]: a sinistra cornix facit auguriũ.

ANT. CARMInibus seruasse me. hoc loco nõ pastor Menalcas: sed Vir. est intelligendus p allegoriã: vt scri. Fabi. lib. viij. Aquila veniente: minora. n. auguria maioribus cedũt.

Chaonias columbas: In Epiro erant primi chaones: a quibus chaonia dicta vt scri. Pli. lib. iiij. aliter Maro lib. iij. Refert autẽ Herodotus lib. ij. Euterpe. s. geminas ex ægypto columbas euolasse: vtranq; nigram: vnaz quidem in Aphricã: Alteram vo in Dodonam epiri q̃ fago insidens humana voce locutã: sic eo loco Iouis oraculum condi debere. Eã vo q̃ ad aphros abijsset colũbã iussisse aphris vt Ammonis oraculum conderent: qđ oraculum ꝗ ipsum iouis erat. Refert denius Herodo. ipse colũbas illas fuisse re vera fœminas sacerdotes ꝗ sorores aphœnicibus his locis vẽditas ꝗc. Quacũq;: quomodocunq;. Nouas lites: Prob[9] scribit: ꝙ vbi Maro amicorũ beneficio promeruerat: vt agros suos reciperet: concitauit in se veteranos: adeo vt a Milieno Torone primipilari penẽ sit interfectus ni fugisset hinc ait: Quod nisi me ꝗc. Sinistra: diximus in Tityro cornicem a sinistra facere ratum coruum vo a dextera: vt refert Ci. propter cornicem igit monitus Maro ab lite abstinuit.

CHRI. CFAMA fuit: est pinde ac si dicat verũ est. Nã hoc differt a rumore fama. Quia rumor est earũ rerũ quarũ nullius est certus auctor: ergo falsa res esse potest. Fama vo certos habet auctores: ergo res vera vt p̃rimũ. Chaonias co. spẽm pro genera ponit. Cæterum Chaonia pars epiri est: in qua est silua Dodona: hæc oraculũ habet dodonæi iouis: qđ responsa dat p columbas. Ait aũt Hero. I Clio oraculũ oĩum q̃ in græcia sunt antiquissimũ esse: ꝗ circa sui principia vnicũ. Addit p̃terea ꝗ hoc qđ in Dodona ꝗ illud qđ in Lybia ẽ cõstituisse duas sacerdotes thebani iouis quæ a phœnicibus abactæ huc: altera illuc: altera puenerunt. Et hæ quidẽ sacerdotes iouis dicere: antrũ in loco dodonæi oraculũ notatũ eẽ. Duas nigras columbas ex ægyptiaca Thebe euolasse: ꝗ earũ alteram in Lybia templum Ammonis ædificari iussisse. Alteraz in Dodona silua super faguz consedisse: voceq; humana locutam: Illic Iouis oraculum constituendum dixisse. Sacerdotum vo earuz quæ in Dodona fuerunt vetustissimam promeniam vocatam esse secundam Timeream: nouissimã Nicandrem. Verũ idem Hero. priori opinioni assentit: neq; credit columbas: sed mulieres e thebano templo venisse. Nec mirum qđ peliades. i. colũbas fuisse dicant græci. Nã antiq̃ pelasgorũ lingua mulieres peliades dicebant. Quod: aũt dñt columbas fuisse nigras: est vt notet mulieres ægyptias fuisse: Et pfecto eũdẽ ritũ qui in templo Thebani iouis est in dodonæo oraculo obseruari affirmat. Sinistra: Est in libris augurum: Cornicem a sinistra parte augurium ratum

Fama
Rumor

facere. Et Cice. de diuinatione ait. Alijs auibus a dextra: alijs a sinistra datũ est: vt ratũ augu rum faciant. Et alibi cur a dextra coruus: a sinistra cornix facit ratus. Et Plau. in asinaria: Picus ꝛ cornix est a leua: coruus a dextra. ꟗ Ilice: glãdiferæ arbores maxime sunt hæ: Robur: Quercus: Aesculus: Ilex: Cerrus: Suber: fagus.

Heu [a] cadit in quenq̃ tãtũ scelus? heu tua nobis
Penè [b] simul tecum solatia rapta menalca?
Quis cãeret nymphas? qs humũ [c] florẽtib⁹ herbis
Spargeret? aut viridi fontes [d] induceret vmbra?
Vel quæ [e] sublegi tacitus tibi carmina nuper?
Cum te ad delitias [f] ferres Amaryllida nostras.
Tityre [g] dũ redeo breuis est via, pasce capellas.
Et potum pastas age Tityre, ꝛ inter agendum [h]
Occursaꝛ capro: cornu ferit ille, caueto. MOE.
Immo hæc quæ Varro, nec dũ [i] pfecta canebat,
Varre [n] tuũ nomẽ, supet [k] modo Mantua nobis,
Mantua uæ [l] miseræ nimiũ [m] vicina Cremonæ,
Cantãtes sublime ferent ad sidera Cygni. LY.

SER. a ℭ HEV ca. in quẽq̃ tantus scelus? Postq̃ audiit occidi potuisse Virgiliũ quasi obstupuit. Hoc generaliter dicit: potest in quenq̃ tantum scelus venire: vt Virgilium necare cõtendat? ꟗ Penè simul tecũ solatia rapta menalca: cum suis enl solatijs perijt poeta: q nec dum editis carminib⁹ moriꝛ. Virgilius ãt illo tpe nondum aliqđ opus scri pserat: ꝛ dicendo solatia: latenter tpa carpit Augusti: qbus carmina nõ oblectamẽto fuere sed solatio: quod infelicius esse consueuit. c ꟗ Quis humũ florẽtib⁹ herbis Spargeret: sic est dictũ: vt Tũ phaethõtiadas musco cir cũdat amaræ Corticis: atq̃ solo pcẽras erigit alnos. d ꟗ Fontes induceret vmbra: tegeret: cooperiret. e ꟗ Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nup: rustica affectione reminisci se illoꝝ carminũ fingit: quæ aliquãdo a Virgilio: licet inuito: Romã eunti abstulerat: Nã sublegi est furatus sus: Vñ ꝛ sacrilegus dicitur: q sacra legit. i. furaꝛ. f ꟗ Delitias nr̃as: i. cõmunes materiã. g ꟗ Tityre dum redeo: breuis est via: pasce capellas: Theocriti sunt versus: verbũ ad verbum translati: sꝫ tñ Virgilii negociũ ꝯtinentes. Nã allegoricos iperat stylis: vt rẽ tueantur: nec tñ audeant ꝯtra Arij præceptum venire.

τίτυρ᾿ ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

h ꟗ Inter agendũ: dũ agis: ꝛ honesta locutio est: si dicamus: Inter cornandũ hoc sus locut⁹. i ꟗ Nec dũ pfecta: nimiæ familiaritatis est signũ: q̃ ei recitabat carmen nondũ ad limã redactũ. Dicit aũt carmen: qđ q̃si cœperat in honorẽ Varri cõponere: ꝛ p transitũ ponit diuersa schedia. k Superet mõ mãtua nobis: superstit reddaꝛ: ꝛ hoc dicit: Si nobis Mantua fuerit reddita: faciã vt te celebrẽt oẽs poetæ. l ꟗ Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ: Bene gemit mantua nostꝛ infelicitatem: qbus sola obfuit vicinitas cremonensium. Nã Cassij Bruti ꝛ Antonij copias cremonẽses suscẽperunt: quos ẽt ipsos mire excusat dicẽs Miseræ Cremonæ: quæ ẽt si vellet minime tantis copijs posset resisteꝛ. m ꟗ Nimiũ vicina. i. vsq̃ ad piculũ. n ꟗ Varre. t. n. ordo ẽ. Varre tuũ nomẽ sublime ferẽt ad sidera cãtãtes cygni. i. poetæ. Sic Hora. d Pĩdaro: Multa dircæũ leuat aura cygnũ.

ANT. ℭ FONTES ĩduceret. i. delectaret: ĩducẽ. n. q̃nq̃ delectare significat: vt ẽt Noni⁹ edocet. ꟗ Viridi vmbra: plãtando. s. arbores iuxta. Põt ꝛ p hypallagen legi: vt dicat q̃ ĩduceret viridẽ vmbrã fontib⁹: Vel supple qs caneret carmĩa ꝛc̃. ꟗ Tityre dũ re. hæc carmĩa Menalcas amicam petiturus cecinerat: q̃ postea Lycidas ei subiecit. ꟗ Occursare ca. Theo. ait in. iij. Tityre lasciuas virgultis pasce capellas. Post age muscosos fõtis has tityre pastas. Interea occursare capro: q venerat oris Puniceo libycis cornu ferit ille caue. Immo hæc ĩmo poti⁹ qs cecinisset hæc carmĩa ꝛc̃. ꟗ Væ mise. i. valde miseræ ob amissos videlicet agros. Væ ãt pticula ĩ alijs vocabulis auget: ĩ alijs mĩuit: hĩc vehemẽs ꝛ vegrãde dicim⁹ ꝛ vesanos ꝛ vecordes. Gel. auctor ẽ li. v. c. xij. ꟗ Supet no. vita supsit ad nr̃a pmoda ñ aliẽa.

CHRI. ℭ SOLATIA rapta: non puto poetã voluisse taxare tpa Augusti. Itaq̃ aliam credo esse hanc. Maximus mœror puenisset ex morte Menalcæ. Sed tñ si carmina aliqua reliq̃sset: attulissent illa qdem solatium in dolore: Nũc aũt qa extinct⁹ fuisset nullo relicto carmine nõ solũ Menalcas erept⁹ fuisset nobis. Ex q̃ re multus seq̃baꝛ mœror: sꝫ ẽt carmĩa q̃ solatio eẽ possent. ꟗ Heu ca. magna exaggeratio sceleris cum tñ putaꝛ: vt in nullũ cadere posse existimeꝛ. Auget deĩde duplici repetitiõe heu ꝛ qs. Itẽ interrogatiõe. ꟗ Tityre. d. r. Miꝝ poetæ ingeniũ: vt aliena carmĩa ita ĩ suũ opus trãsferat: vt suata eclogæ lege ꝛ tñ qđ ad negociũ suũ ptĩet allegorice ĩcludat.

ꟗ Varro:

Varro: in honorẽ varrij. Nec dũ pfecta: nã si pfecta fuissent nõ fuisset arrepta solatio. Et vt honoret Varũ ondit q nõ adhibuerat eũ auditorẽ vt voluptatẽ caper: sed iudicẽ vt errata corrigeret. Superet: supersit nõ deficiat: quod esset nisi restituerentur agri.

Sic tua[a] Cyrnæas fugiant examina taxos.
Sic Cythiso pastæ distentent[b] vbera Vaccæ.
Incipe si quid habes, & me fecere poetam
Pierides, sunt & mihi carmina, me[c] quoq; dñt
Vatem pastores, sed non ego credulus illis.
Nã neq; adhuc Vario[d] videor, nec dicer Cĩna[e]
Digna, sʒ[f] argutos iter strepe ãser olores. MOE.
Id qdẽ[g] ago, & tacitus Lycida mecũ ipe voluto
Si valeã[h] meminisse, neq; est ignobile carmen.
Hũc ades[i] ò Galátea, qs est nã[k] ludus i vndis?
Hic ver purpureum, varios hic flumina circũm
Fundit humus flores, hic cãdida Populus antro
Imminet, & lentæ texunt vmbracula vites.
Hũc ades, insani[l] feriãt sine littora fluct⁹.

SER. a CSIC tua cyrnæas fugiant examia taxos: venenata arbor est q abũdat in Corsica. Hæc aũt insula græce Cyrne dr: Vñ fecit hãc deriuationẽ cyrnæas taxos: qb⁹ pastæ apes mel amarissimum faciunt. b Distẽtẽt vbera: plurimum lactis reportẽt. c Me quoq; dñt vatẽ pastores: magna verecũdia suũ meritũ extenuat: nec. n. ait pbãt: sed dicũt. Nec docti: sed pastores: qbus tñ ipse non credo. d Vario videor: Varius poeta fuit: De hoc Horatius: Varius dicit molle atq; facetũ. Itẽ Scriberis Vario fortis & hostium victor. Nã Varus dux fuit: cui supra blanditur. e Cinna digna: ẽt Cinna poeta fuit optim⁹: q scripsit smyrnã: quẽ libellũ decẽ annis elimauit. f Sed argutos inter strepere anser olores. Argutos: canoros: vt Forte sub arguta: & alludit ad Anserẽ quẽdã Antonij poetã: q eius laudes scribebat: quẽ ob hoc p trãsitũ carpsit. De hoc ẽt Cicero i philippicis dicit: Ex agro falerno anseres depellant. Ipsum. n. agrũ ei donarat Antonius. g Id quidem ago. i. vt carmẽ in memoriam possit redire. h Si valeã meminisse: vt ẽt in æneide diximus: iõ ista iunxit tpa: qa defectiuũ verbum ẽ memini. i Hũc ades ò galatea: Theocriti versus sunt.

ἐξένθοις γαλάτεια, καὶ ἐξενθοῖσα λάθοιο.

qbus inducit Cyclopẽ visum cũ in scopulo sedẽs amicã suã Galateã de fluctibus inuitaret ad terras. Cyclops. n. dr nymphã amasse Galateã: q cũ quẽd. i pastorẽ amaret: & Polyphemũ sperneret: ille iratus Acin necauit: q postea Galateæ miseratione in fontes mutatus est: q hodieq; latine acilius dr. k Quisnam ludus in vndis? & q sequunt carmia. Ad maiorẽ terrarũ laudẽ dicit in mari nullã esse voluptatẽ. Nã hæc est plena laus: q cõtrariarũ rerũ cõtinet vituperationẽ. l Insani fluct⁹: idest magni: vt Insano iuuat idulgere dolori.

ANT. CCYRNÆAS: in ligustico mari est Corsica: quas græci Cyrnon appellauere: sed thu sco ppior a septẽtrioẽ in meridies projecta Pli. scri. lib. iij. Plura tamẽ meminit Diodo. lib. vj. Thaxos: de taxo legito Pli. li. xxvj. Cythiso: vi de superius. Cina: Suetonius meminit in libello d grãmaticis: de Cina poeta ĩferẽs quoq; hoc illius carmen. Sæcula permaneat nostri doctrina Catõis. Ser. addit illum composuisse Smyrnam & Trangl. in dicto libello scri. Crassitiũ cõmentario Smyrnæ edito adeo iclaruisse: vt hæc de eo scriberent. Vni crassitio se credere Smyrna pbauit. Id qdẽ ago vt incipiã. s. dixerat. n. Lycidas: Incipe si quid hẽs. Hũc ades o galatea. Fuit hæc maris nympha nerei & Doridis filia a Gyclope Polyphemo adamata: de quo late apud Oui. li. xiij. Vñ eã vocãs apud illũ ait: Iã mõ ceruleo nitidũ caput exere põto. Iam galatea veni: nec mũera despice nra: Theocritus ãt ecloga vj. id oẽ pus descripserat. Appian⁹ ãt in li. q illyri⁹ inscribit ait e Polypheo cyclope & galatea tres filios extitisse: Celtũ illyriũ & gallũ: eosq; ex Sicilia pgressos Celtis & illyrijs & galatis ab ipsis cognomen assumẽtibus impitasse. Insani: furentes.

CHRI. CCYRneas: cyrnũ appellãt græci isulã quã latini & insulã ipi corsicã dñt. De q Diodo. & Stra. ptraria scribũt: sʒ de h alibi. Dicit ãt Diodo. illã abũdare terebẽtina cera & melle: & icolas pasci lacte & melle & carnib⁹ plimas ãt ibi oriri taxos ex qb⁹ mella amara st. Cythiso: quã herbã dixim⁹ afferre copias lactis. Et me: & pẽt: s me qq; vt pierides Tria dicit: p fecerit illũ poetã pierides vt sit fides ab auctorib⁹. Nã solũ musæ faciũt poetã. Sũt & m. vt õñdat ab effectu se eẽ poetã. Dñt u. p. Arguit a iudicio eo q si poetæ. Nã pastores hic itelligit: q nouerit canẽ carla: vt d Corydõe & d Thyrside dcm ẽ. Nec placz qd dicit Ser. Pastores. i. idocti. Nã: i ope bucolico pastores ẽt doctos dicim⁹: vt Cur nõ Mopse boni. i. docti: ergo Poetas. Quãobrẽ q̃uis Musas magistras habueris: q̃uis carmina cõdideris: q̃uis pastorũ iudicio pber poeta: tñ ne

Cyrnos

lo labi nimia credulitate:cum videam me non posse æquare Varruʒ & Cin.poetas. Nec tu mere dixit credulus. Nam credulitas videt esse eorū qui vltra q̄ͅ oportet credunt. ¶ Hic.u. propter colores florum purpureū ergo pulchrum. Nam vt aurum dicimus pulchruʒ: & qm̄ cætera excedat metalla: sic purpureum: qm̄ purpura reliquos colores superat. ¶ Candida.p. quemadmodum illud. Et glauca canentia fronde salicta: sic nunc dicitur populus candida: quoniā frondes habet ex altera parte albas. ¶ Texunt.u. Se in texendo faciunt vmbracula. Sunt.n. vmbracula tegumenta: quæ faciunt vmbras. ¶ Vmbella: vo est quam manu gestan tes opponimus soli vt facies non lædatur radijs solaribus. Hac teneriores mulierculæ vtū tur cū in sole sunt. Iuue. En cui viridem vmbellam: cui succina mittas. Vmbella

Quid? quæ te pura[a] solum sub nocte canentem
Audierā? nūeros[b] memini, si vba tenerē. MOE.
Daphni[c] quid antiquos signorum suspicis ort⁹?
Ecce Dionæi[d] processit Cæsaris astrum,
Astrum quô segetes[e] gauderent frugibus, & quô
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Insere Daphni Pyros; carpēt[f] tua poma nepotes.
Omnia[g] fert ætas, aīum[h] quoqȝ. sæpe ego lōgos[i]
Cantando puerum memini me cōdere[k] Soles.
Nunc oblita mihi tot carmīa. vox quoqȝ Mœrin

SER. a ¶ CRVRA sb nocte: serena. b ¶ Numeros memini: metra rhythmos. c ¶ Daphni qd antiquos signoruʒ suspicis ortus? Ecce dionæi ꝓcessit cæsaris astrū: Cū Augustus Cæsar ludos funebres patri celebraret: die medio stella apparuit ille eam esse confirmauit parentis: Vnde sunt versus isti compositi. d ¶ Dionæi autem longe repetituʒ ē a matre Veneris Dione. Sane astrum græce dixit: nā stella debuit dicere. e ¶ Quo segetes gauderent frugib⁹: ad mēsem alludit Iulium: qui dictus est ī honorem Cæsaris: quo & vuæ & frumenta maturescunt. f ¶ Carpent tua poma nepotes: ac si diceret nihil est quod possis timere: Naʒ illō respicit: qō supra sollicite ait. Insere nūc melibœe pyros: pone ordine vites. g ¶ Oīa fert ætas: idest aufert. Nam intelligamus eū subito obticuisse: nec quod cœperat implere potuisse. h ¶ Animum quoqȝ: etiaʒ memoriam. i ¶ Longos Soles: æstiuos dies finire: vt Tris adeo incertos cæca caligine soles. k ¶ Condere: finire: atqȝ ad occasus ducere.

PRO. ¶ DIONÆI.c. sic vocata Venus: suæ mater Veneris est: Diuū Iuliuʒ significat: quoius capite in statua stella addita est.

ANT. ¶ QVID? cur nō memoras. ¶ Numeros.i. rhythmos teste Fabio li.ix. Est aūt rhythm⁹ auctore Diome. versus imago modulata seruans numerū syllabarū positiones sæpe sublationemqȝ continens. ¶ Si.i. vtinā. ¶ Signorum.i. siderū: nā vt scribit Varro li.iij. Signa dicunt eadē & sidera: signa vo q̄ aliqd significent: vt libra equinoctium: sidera quæ insinidunt. ¶ Dionæi cæsa.i. venerei: ex Venere enī ortus est Aeneas: inde Ascanius a quo iulus: cui regni loco apud albam sacra est ptās attributa atqȝ honor: cuius familia fuit maxima atqȝ clarissima: oluʒ auctor est Diony. li.j. Ex eadem familia Iulius Cæsar est. vñ & Maro ait. Iulius a magno demissum nomē

iulo: qō nō de Ascanio intelligēdū ē sed de Iulo. Ascanij filio: q magnus fuit q̄ȝtū ad sacrā ptāte & honorē vt ostēdimus. Vtqȝ Ci.l li. de na. de. scribit. Venus tertia filia fuit Iouis & Diones. ¶ Cæsaris astr: Cæsar ī deorū numerū relat⁹ est. siqdē ludis quos ei hæres August⁹ edebat stella crinita ꝑ septē continuos dies fulsit: exoriens circa vndecimaʒ horā. Creditūqȝ est aīam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de cā simulacro eius in vertice ardebat stella auctor ē Tranql. ¶ Astrū: d astro sidere & stella legito Mac.li.j. de som. ¶ Gauderent frugibus: allusio est ad Iulium mensem in Iulij Cæsaris honorē sic appellatum: cū esset qntilis: eo aūt mense & fruges maturæ sūt: & maturescunt. ¶ Processit: apparuit. ¶ Segetes: de iis & frugibus in principio Geor. videto. ¶ Animū quoqȝ: mentem ipsaʒ: q̄ in senioribus apparet: hinc Iuue. ait sat.x. Sed omni mēbroꝝ dāno maior demētia: q̄ nec noīa seruorum nec vultum agnoscit amici Orbilio idē beneuentano: vt scri. Tranql. euenit: Naʒ vixit ꝓpe ad centesimū ætatis annū amissa iāpridē memoria: qō versus Bibaculi docet Orbilius vbi nam est litteraꝝ obliuio. ¶ Cōdere: abscōdere. ¶ Longos so. tardius occidentes: hinc longos dies accipimus. Orbilius

CHRI. ¶ NVMEROS: Cōcentum & modulationem: & vt græci dicunt rhythmos. ¶ Dionæi: qui originē ducit ab ænea filio Veneris: cuius mater fuit Dione. Alibi referemus tres Veneres: sed hic tantum dicaʒ tertiā Venerē tertij iouis & Diones filiaʒ fuisse. ¶ Astrū: Cometeʒ intelligit: q Augusto faustus apparuit in ludis funebribus iulij Cæsarijs quos celebrabat veneri genitrici. De quo ipse in quadam epistola. Apparuit ipsis meoruʒ dierum ludis sidus crinituʒ per septem dies in regione cæli qua sub septētrionibus est: id oriebatur circa vndecimam horam: claruʒ

ex oībus

ex oībus terris conspicuum fuit: eo sidere credidere animam Cæsaris inter deos relatam: propterea id insigne capiti statuæ in foro positæ adiectum est. ¶ Animum memoriam. Nam memoriæ organum ad siccitatem tendere oportet: verum in sene q̄uis humor naturalis defecerit ⁊ calor defectu pabuli qđ est sibi in humor extinctus sit abūdat humor noxi⁹: qui memoriam humefaciens corrumpit.

Iam fugit ipsa, Lupi[a] Mœrin videre priores.
Sȝ tñ ista satis, referet tibi sæpe Menalcas. LY.
Causando[b] nostros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi stratum[c] silet æquor, ⁊ omnes
Aspice, ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis via, nanq; sepulcruȝ
Incipit apparere Bianoris[d]. hic vbi densas
Agricolæ stringunt[e] frondes, hic Mœri canam[o].
Hic hædos depone; tamen[f] veniemus in vrbem.
Aut si nox[g] pluuiam ne colligat ante veremur
Cātātes licet vsq;[h] (minus via lædet) eamus.
Cātātes vt eam[o], ego hoc te fasce[i] leuabo. MOE.
Desine[k] plura puer. ⁊ quod nūc[l] instat agamus,
Carmina tū melius, cum venerit[m] ipse, canem[o].

SER. a ¶ LVPI Mœrin videre priores: Hoc etiaȝ physici confirmāt: quod voce deseratur is: quem prior viderit lupus: Vnde etiam prouerbium hoc natum est: Lupus est in fabula: quoties superuenit ille de q̄ loquūtur: ⁊ nobis sui præsentia amputat facultatem loq̄ndi. b ¶ Causando: causam nectendo differs nostra desideria. c ¶ Tibi stratum silet æquor: In tuam gratiam: ⁊ hoc dicit: vt possis canere cuncta siluerunt: quod quideȝ ex Theocrito sumptuȝ est.

τά δὲ νιν καλά κύματα φαίνει ἄσυχα
καχλάζοντα

d ¶ Bianoris: hic est qui ⁊ Ocnus dictus est: de quo ait in decimo: Fatidicæ māntus ⁊ thusci filius amnis: conditor Mantuæ. Dictus est Bianor quasi animo ⁊ corpore fortissim⁹ ἀπὸ τῆς βίας, καὶ ἀνορέης. e ¶ Stringunt frondes: amputant: decutiunt: Ipse in georg. Sed tamē ⁊ quernas glādes tūc stringere t. f ¶ Tamen veniemus in vrbem: etiā si paululum quiescentes dederimus operaȝ cantilenæ. g ¶ Nox pluuiam ne colligat ante veremur: Aer enim cum occasu mutatur freq̄nter: quod in æneide etiam sæpius indicatur. h ¶ Vsq; eamus: iugiter eamus: sed cantantes. Ita enim minorem itineris sentiem⁹ laborem. i ¶ Hoc fasce leuabo: si cantantes ierimus: hædorum te onere ipse leuabo. Naȝ fascem ait onus: sic in georgicis: Iniusto sub fasce viam dum carpit. k ¶ Desine plura puer: ac si diceret nimij desiderij es. l ¶ Q đ nunc instat agamus: Nos centurionem placemus. Nam canere ociosorum est. m ¶ Cū venerit ipse: vel Virgilius cuius aduentu sperabat securitatē: vel ipse Augustus: qui actiacis bellis fuerat occupatus.

ANT. ¶ PRIORES: de lupis videto ecloga præcedenti. ¶ Causando: causas nectendo.
Bianoris ¶ Bianoris: is aliter Ocnus dictus est filius

antem Mantus fatidicæ qui a matris nomine mantuam appellauit: auctor est Virgi. libro. x. dicens: Ille etiam patrijs agmē ciet Ocnus ab oris Fatidicæ Mātus ⁊ thusci filius amnis. Qui muros matris q̄; dedit tibi Mātua nomē. Dicitur aūt Bianor a bia qđ est vis seu violentia: ⁊ ἀνὴρ vir. ¶ Stringūt: excidunt: auctore Nonio. ¶ Minus via lædet: Comes facundus in via pro vehiculo est dicebat Publius: vt Gelli. ⁊ Macro. scribunt. ¶ Desine plura: Lycidam arguit tanquā leuium: voluptatisq; vanæ cupidum. ¶ Puer: e diastole figura in er. ¶ Instat: vrget: imminet: vt scilicet nostrorū agrorū possessori hædos istos mittamus veniæ gratia. ¶ Ipse menalcas. i. Vir. vt agros recipiat.

CHRI. ¶ LVPVS: aut si ante videat hominē q̄; ab illo videat: reddit eum raucum. Vnde cum aliquis loquentibus superuenit: cuius p̄sentia illi tacere cogant: puerbium est: Lupus ē in fabula. Pli. de lupis ita scribit: Sed in Italia quoq; credit luporum visus esse noxius: vocemq; hominis quem priores cōtemplētur adimere ad p̄sens. ¶ Pluuiam: Honestior locutior est veremur pluuiā ne nos colligat q̄; si dicas: veremur ne nos pluuia colligat. ¶ Minus via lædet: Nam ⁊ cautus ⁊ facetus sermo efficit iter ita iocundum: vt laborem eundi non sentiamus: vnde Publius q minus scribit ait. Comes facūdus in via pro vehiculo est. ¶ Desine. p. Et leuitatem in cupiditate pueri ⁊ maturū in sene cōsilium ostendit. Lycidas. n. nec suo nec cōgruo tempore cantus q ociosorū sunt: quærebat Menalcas in tanta rerū perturbatione iis qui instabant difficultatibus consulendum ⁊ cantū ⁊ ociū reseruandum censebat. Atq; ita seruato decoro ⁊ puer: q ardentioris ætatis est voluptateȝ q̄rebat: Et vir in quo iam maturus esse consilium oportet: seria iocis p̄ferenda censebat.

ECLOGA DECIMA GALLVS.

EXtremum[a] hunc Arethusa mihi con/cede laborem[b].
Pauca[c] meo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,
Carmina sũt dicẽda, neget quis carmĩa Gallo?

SER. EXTREMVM HVNC arethu/sa mihi cõcede laborem. Gallus ante omnes primus ægypti præfectus fuit poeta eximius. Naʒ ⁊ Euphorionem (vt supra dixi/mus) transtulit in latinum ser/mones: ⁊ amo/rum suorũ de Cytheride scri/psit libros qua/tuor. Hic pmus in amicis Au/gusti Cæsaris fuit: postea cuʒ venisset in su/spitionem: q contra eum coniuraret occisus est. Fuit ami/cus Virgilij adeo: vt quartus georgicorum a medio vsqʒ ad finem eius laudes teneret: quas postea iubente Augusto in Aristæi fa/bulam commutauit. Hic Gallus amauit Cy/therideʒ meretricem libertam Volumnij: q eo spreto Antonium euntem ad gallias est secuta: propter quod dolorem Galli nunc vi/detur cõsolari Virgilius. Nec nos debet mo/uere q cum mutauerit partem quarti geor/gicorum: hanc eclogã sic reliquit. Nam licet consoletur in ea Gallũ: tamen altius intuen/ti vituperatio est. Nam ⁊ in Gallo impatien/tia turpis amoris ostenditur: ⁊ aperte hic An/tonius carpitur inimicus Augusti: queʒ cõ/tra romanum morem Cytheris est in castra comitata. b ¶ Extremum laborem: nõ qđ laboriosum est. Nam scribere apud poetas lu/sus est: vt Et ipsum ludere quæ vellem: sed rẽ tibi laboriosam: scilicet vt nympha virgini/tate gaudens præstes de amoribus cantile/nam. Vñ ⁊ rogat dicens concede: ⁊ verecũde pauca postulat: ⁊ eã adiurat etiaʒ: Sic tibi cuʒ fluct⁹ subterlabere sicanos. Per Arethusaʒ ãt musaʒ siculã. i. bucolicũ theocritũ inuocat car/men. Sanè arethúsa ſm latinitatẽ in penulti/ma habet accẽtũ: ſm rõnẽ græcã in tertia a fine: sicut Creúsa ⁊ Créusa. c ¶ Pauca meo gallo: nõ ad cæteraꝝ eclogaꝝ cõparationẽ: sʒ pauca quantum ad Galli pertinet scripta: q̃ vt supra diximus de suo amore cõposuit.

PRO. ¶ ARETHVSA: fons in Sicilia: a quo mu/sam videt cognominare: quoniaʒ Bucolica: carmen siculus: Vel qa amoris eã Alphæus piscæ fluuius p mare defluens ĩ eã cõuenit.

ANT. ¶ EXTREMVM hunc. De gallo poeta sa/tis ecloga. vj. iã diximus ſm Eusebiũ Stra. etiã li. xvij. scri. Cornelio Gallo ægypti pro/uinciam a Cæsa. augusto primum commissaʒ fuisse. ¶ Suetonius quoq; meminit Corne/lium Gallum ad præfecturam ægypti ex im/ma fortuna fuisse ab ipso Augusto proue/ctum quem postea res nouas mollentem dã/nandum senatui tradidit: itaq; ⁊ accusatoruʒ denunciationibus ⁊ senatusconsultis ad ne/cem compulit: scri. Eusebius: vt ante etiam narrauimus: q gallus anno ætatis suæ. xliij. propria se ma/nu interfecit: addit Ser. hunc scripsisse libros iiij. de cytheri/de olim Volũ/nij liberta: ⁊ a se amata: q̃ a/lio nomine ly/corida appella/uit: demum cõ/cõtempto An/tonium in galliam secuta est. Hinc eius Ma/ro solari præsenti carmine voluit: nam sibi iunctus amicitia fuerat: cũ vt ante dixi Cæ/sari commendatus ab illo agrum receperit. ¶ Arethusa: fons est syracusius testibus Pli/nio Solino ⁊ Strabone libro sexto: quæ in pe/lagus fluuium statim emittit: hunc ipsuʒ Al/pheum esse traditum est in fabulis: qui cum in peloponneso sumat originem: per mare sub terram vsq; ad arethusam fluenta perdu/cit: deinde hoc ex loco emergens rursus ex/currit in pelagus. hæc ⁊ plura Strabo. Naso etiam libro quinto metha. multa. ⁊ Diodo. lib. xxj. ¶ Arethusa: propter Theocritum hanc nymphaʒ inuocat: qui syracusius fuit: vti ecloga. iiij. ⁊. vj. narrauimus. ¶ Extre/mum laborem: extremum carmen: per qđ ĩ/nuit toto opere arethusam fauisse sibi: quod quidem ita est: nam vbiq; Theocri. vt potuit immitatus est. Arethu/sa

CHRI. ¶ EXTREMVM arethusa laboreʒ. Recte Serui. laborem ad arethusam: refert. Verum q dicit poetas: ludere habet pfecto huiusce/modi exercitatio: modo recte res procedat summam animi voluptatem: sed summo la/bori adiunctam. Nam teste Hora. Qui studet optatam cursu contingere metã. Multa tu/lit: fecitq; puer sudauit: ⁊ alsit abstinuit vene/re ⁊ baccho: ⁊ Iuue. etiã de poeta dixit. Vt di/gn⁹ venias hederis ⁊ imagine macra: ⁊ Persi. pallidamq; pirenem dixit: Est igitur laborio/sissima res ĩ poetã egregiũ euadere. ¶ Meo: q. d. Cui tñ gratificari cupio. ¶ Pauca: sed tamen quæ huiusmodi sint: vt ipsa Lycoris legat. q. d. iis moueatur. ¶ Neget. q. c. gallo: cum ille optimus poeta sit: ⁊ possit alijs car/mina scribere. Vel dicit: quis tam durus erit qui nolit consolari Gallum amore perditum: arethusam autem nympham pro musa po/suit: est tamen vna ex illis nymphis quas in Geor. enumerat. Et tandem positis velox arethusa sagittis.

¶ SIC TIBI

Sic[a] tibi cum fluctus subter labere sicanos,
Doris[b] amara suam non intermisceat vndam.
Incipe sollicitos[c] Galli dicamus amores.
Dum tenera attondent simæ[d] virgulta capellæ,
Non canimus surdis, respondent[e] omnia siluæ.
Quæ nemora[f], aut qui vos salt[9][g] habuere puellæ
Naides, indigno[h] cum Gallus amore periret?
Nam neq; Parnassi[i] nobis iuga, nam neq; Pindi
Vlla moram fecere, neq; Aonie[k] Agani ppe.
Illum etiam lauri, etiam fleuere Myricæ.
Pinifer illum etiam sola[l] sub rupe iacentem
Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.
Stant[m] & oues circum, nostri nec pœniteat illas.

SER. a ¶ SIC TIBI cum fluctus subter labere sicanos: Varia enim opinio est. Nam alij dicunt ad Arethusam nympham siciliæ Alpheum de Elide venire per maria: secundum quos alibi dixit: Alpheus fama est huc elidis amnem. Alij dicunt ipsam Arethusam in fontem mutatam Alpheum fugere: & de Elide ad Siciliam venire: quod nunc est secutus. b ¶ Doris amara: mater nympharum est: quam pro mari posuit. c ¶ Sollicitos: sollicitatos: plenos sollicitudinis post Cytheridis abscessum: quam Lycorim vocat. Fuerunt autem vno tempore nobiles meretrices tres: Cytheris: Origo: Arbuscula. Oratius Explosa arbuscula dixit. Idem Vt quondam Marseus amator originis ille: qui patrium mimæ donat fundumq; laremq;. d ¶ Simæ græcum nomen est: idest pressis naribus. Vnde & simias dicimus: quod epitheton Theocritus dat σιμαῖς apibus.

ὡς τήνω αἱ σιμαὶ λειμωνόθε φέρβον ἴοισαι
ὡς ἄδρον ἐς κέδρον μαλακοῖς ἄνθεσι μέλισσαι

e ¶ Respondent omnia siluæ: per echo. i. vocis imitationem nos solamur. f ¶ Quæ nemora: est quædam Theocriti ecloga: in qua suos amores deflere Daphnis inducitur: huius omnem ordinem ad hanc eclogam transtulit. g ¶ Saltus habuere puellæ Naides: nymphas simpliciter accipiamus. Nam si proprie loqueretur Oreades diceret. Naides enim fontium: Oreades montium nymphæ sunt. Sane quia diximus easdem esse nymphas quas et musas: vt hoc dicere: quia si cum ipso fuissent musæ. i. si dedisset operam scribendis carminibus: non incidisset in tantas amoris angustias. h ¶ Indigno: vel meretricio: vel magno. nam & Ennius ait: Indignas turres: idest magnas. i ¶ Neq; parnassi nobis iuga nam neq; pindi montes Thessaliæ sunt Apollini & musis consecrati. k ¶ Aoniæ aganippe: nominatiui sunt singulares. Aganippe autem fons est Bœotiæ: quæ et aonia dicitur: Aoniæ autem breuis fit ni: quia sequitur vocalis vocalem. l ¶ Sola sub rupe deserta: Mænalus autem & Lycæus sunt montes Arcadiæ. m ¶ Stant & oues circum. s. circa Gallum eius amore stupentes: sensus autem est: Sicut oues o Galle circa te stare non pœnitet: ita nec te illarum pœ

niteat. Nam etiam Adonis quondam ouium extitit pastor: & quod ait nostri: miscuit suam personam: vt frequenter facere consueuit. nam erat integrum tui nec pœniteat illas.

ANT. ¶ DORIS amara: hæc nympha fuit Oceani filia & thetyos vt scri. Hesiodus: quæ Nereo fratri iuncta est vxor: & quibusdam interpretatur amaritudo: quæ Nereum: hoc est mare a neros quod est aqua dictum semper consequitur: hinc sæpe a poetis doris pro mari ponitur: vt etiam hic. ¶ Simæ: simos: vox græca est: dicitur autem quis pressas nares habens. Quæ nemora: interrogatio est. ¶ Saltus: campi. ¶ Naides: per has musas intelligit vt sequentia indicant. ¶ Indigno: turpi. ¶ Parnassi: de hoc supius. ¶ Pindi: pindus thessaliæ mons est: vt scribit Soli. ex cuius vertice teste Strabo. li. vj. fluit inachus amnis. ¶ Aoniæ. i. bœotiæ. est. n. genitiuus casus: non autem nominatiuus: de aonia latius eclo. vj. ¶ Aganippe: fons est bœotiæ vt Solinus edocet: sic et Hippocrene: quos fontes cadmus litterarum primus repertor dum rimatur quam nam adiisset loca: quos equestri exploratione deprehendisset. Incessa est licentia poetarum: vt pariter vtrumq; vulgaret. Quod eorum alter alitis equi vnguicula sollicitatus foret. alter potatus facundia animas irrigaret: aganippe demum dicitur ab agam quod est valde & hippos equus. hippocrene vero ab hippos & creine: idest fons. ¶ Lycæi: arcadiæ montis: de quo supra.

Doris

Simus

Aganippe

CHRI. ¶ DORIS: Oceani filia & Nerei eius fratris vxor. Hic vero pro ipso mari capitur. ¶ Quæ nemora: dolet non affuisse nymphas in mærore Galli. nam solitudo homines dolores auget & quod per nymphas musas intelligat: apparet: quia ponit parnassum quem musæ incolunt: & latenter infert non superatum fuisse ab amore si musæ affuissent. i. si studijs operam dedisset: & non marcuisset ocio. Nam ait naso Ocia si tol. pi. cu. arc. ¶ Aoniæ: aones populi antiq boetiæ fuerunt e sunio profugi a quibus aones montes dicuntur in quibus fons est aganippe ait Stra. Lac. vero ait Aon Neptuni filius a quo aonia pars boetiæ dicta est. Theudo. ait hunc factione ex apulia pulsum in Boetiam venisse & ibi imperasse & Neptuni filium habitum cum Onchesti apuli viri ditissimi esset filius & ab hoc aoniam dictam.

Aonia

Nec [a] te pœniteat pecoris diuine Poeta.
Et formosus oueis ad flumina pauit Adonis [b].
Venit [c] & Vpilio, tardi [d] venere Bubulci,
Vuidus [e] hiberna venit de glande Menalcas,
Oes unde amor [f] iste rogant, tibi venit Apollo,
Galle quid insanis inquit, tua [g] cura Lycoris,

SER. a ¶ NEC te pœniteat pecoris diuine poeta: Allegoricos hoc dicit: nec tu erubescas bucolica scribere. b ¶ Adonis: a hēt accētū: qa græcū ē nomē: tñ & latine sic dicimus. Nā Adonnusq; lectū est. c ¶ Venit & vpilio: pp metrū ait vpilio: Nam opilio dicim⁹. & græco vsus ē schemate: sicut illi dicūt ὄυρεα: pro eo qđ qđ ē ὄρη: & ὄυνομα p eo qđ est ὄνομα. d ¶ Tardi venere bubulci: idest stulti. Terentius in ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ. Tardus est. i. stultus. Nā porci cito ambulāt. e ¶ Vuidus hyberna venit de glande menalcas: pinguis: & humidū est qđ extrinsecus hēt aliquid humoris: Vuidū vo qđ intrinsecus: vñ & vuæ dictæ sunt: qđ tñ plerūq; confundūt poetæ. f ¶ Amor iste: tā impatiens: tā turpis. g ¶ Tua cura lycoris: pene irrisorie dctm̄ est. Tua cura. i. p qua tu ita es sollicitus reliqt & bñ cū alij interrogent: quasi deus Apollo diuinat.

PRO. ¶ ADONIS: Hesiod⁹ ait phœnicis: & Alphæsibeæ Agenoris Thoātis: qui Syriā: arabiāq; tenuit imperio: vt Antimachus ait: Regnauit cypro: vt & Philostephanus libro quo quæstionis poeticæ reddidit cās ex Ioue sine illius fœminæ accubitu pcreatū: hūc venandi studiosum fuisse: & ab apro interijsse: atq; ita plurimis cognitum. Pastorem non inueninius fuisse: sed amatoriam Veneris induxit historiam.

ANT. ¶ POENITET: pudet: pœnitet: pudeat. ¶ Pecoris. i. bucolici carminis. ¶ Adonis: Theocritus quoq; ait in prima: Vade age carpe vias: puer est formosus. adonis: & timidos figit lepores: nec parcere nouit: ille feris trucibus: pascit dū mōtibus agnas. Fuit aūt Cynire cypriorū regis filius ex Myrrha filia quē ardentissime Venus adamauit: tandē ab apro vulneratus interijt: de quo latius li. x. met. Fuerat aūt rex: hortorūq; nobiliū possessor. Vñ Pli. li. xix. inquit: & qñ antiqtas nihil prius mirata est: q̄ & hesperidū hortos: ac regū adonis & alcinoi. de adoni & Venere multa Macro. li. i. sat. ¶ Vpilio: nō opilio p o in principio: sz Vpilio p u legendū est: auctoritate et Prisciani: q dicit o breuē in hoc noīe esse cōuersam in u longā ex literarū affinitate. Serui⁹ vo existimauit Maronē fecisse diphthongō græcā pp metrum: vt ounoma pro onoma: sic vpilio pro opilio. est autem ouiū custos. ¶ Vuidus: pinguis.

Adonis

CHRI. ¶ ADONIS: ex Papho Cypri rege natus ē. ¶ Cinara: cinara vo Myrrhā filiaz habuit q pře inscio se cū filia concūbere Adonē genuit: qa Venere amatus fuit: & demū ab apro in siluis cæsus. a Venere post multas lachrymas in florē purpureū immutatus est. Qui vo ad historiā fabulā referunt Venerē syriaz fuisse tradunt ex mře Cypria: quæ a Ioui nupsit: & vt Lactātio placet meretriciā artē instituit. Macrobius aūt res ad phisicen refert: aitq; adonē pro sole: Venerē vo pro supiori terræ hemisperio quod nos incolumus poni: vt Proserpina ponitur pro inferiori. Ergo Venus. i. terra gaudet adone: cū sol per superiorē zodiaci partē decurrens ver atq; æstatē facit: tūcq; ridet floribus: frondibusq; ornata. Cum vo per signa meridiana fertur qm̄ ad aliud respicit hemisperiū: & a nřo recedit: eripitur sibi a Proserpina adonis atq; ab apro interficitur. i. ab hyeme: quæ quidem frigore: glacieq; hispida est: vt aper. Lugetq; tūc terra. i. Venus: quia nubibus: pluuijsq; tristat hyemis tempore. Mox tamen redeunte vere: iterum ridet herbis et floribus & frondibus: ideoq; Aprilis Veneri dicatus est. Eadem etiam ratione. Isisq;. i. terra. Osirim: idest solem apud ægyptios luget. Hæc ait Macro. Eusebius aūt Pamphilus ait apud Priscos Adonim: atymq; arborum: frugumq; flores intelligi. Sed volunt atym eos flores significare: qui ante maturitatem decidunt: neq; fructum gignunt: Propterea q; illū emasculatū poetæ fingūt: adonez vo volūt eos flores significare qui fructus producunt: quapropter illo gaudet terra. ¶ Vpilio: cuz græci volunt o micron: idest breue: longum efficere adiungunt illi u vt ὄρεα ὄυρεα. Ergo cum sit opilio quasi ouilio custos ouium mutauit o l u: & u est p ὀυ diphthōgo græco: quo diphthōgo nos latini caremus. ¶ Bubulci: a bobus dicti sunt. ¶ Hyberna: Quia hyberno tempore iam maturæ legant. ¶ Glādes: diximus enim in superioribus glandes esse a Quercu: robore: Ilice: Aesculo: Cerro: Subere: Fago: & Galla: & diximus primū mortalium cibum glandes fuisse: asserit tamen etiam Plinius sua tempestate per hispanias inferi glandes secundis mensis. Easq; tamē cinere coctas esse dulciores. Erat autem cautum duodecim tabulis: glandem in alienuz fundum procidentem licere colligere omnium autem arborum fructus: aut poma appellantur: vt mala & pyra: aut nuces vt iuglandes: glandes: auelanæ: amygdalæ: castaneæ: aut baccæ: vt sunt olæ: lauri: & corni: aut sūt acini: vt vuæ: mali punici: sambuci: & ebuli.

Venus

Glandes

¶ PERQ̄

Perq;[a] niues aliū, perq; horrida castra secuta est.
Venit & agresti capitis Siluanus honore
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans[b].
Pan Deus Arcadiæ venit, quem vidimus[c] ipsi
Sanguineis[d] Ebuli baccis, Minióq; rubentem,
Et quis erit modus inqt? Amor[e] nō talia curat.
Nec lachrymis crudelis amor, nec gramia riuis,
Nec Cytiso saturantur apes; nec frōde Capellæ.

SER. a ¶ PERq; horrida castra: Hic tāgit Antonium: vt diximus supra. b ¶ Quassans: cōcutiens. c ¶ Ques vidimus ipsi. Solent numina plerūq; se rusticis offerre. Vnde est: Satis est potuisse videri. Notandū sane q ea numina quæ plerūq; amauerūt dicit ad amatorem venire. Nas Apollo amauit Daphnim: Pan Syringa: Siluan9 Cupressum. d ¶ Sanguineis Ebuli baccis minioq; rubentem: facie enis rubra pingit Pan propter ætheris similitudinem. Aether autem est Iupiter. Vnde etias triumphantes qui habēt omnia Iouis insignia: sceptrum: palmatā togam qua vtebantur illi q palmas merebantur: Vnde ait Iuuenalis: In tunica Iouis. faciem quoq; de rubrica illinūt instar coloris ætherei. e ¶ Amor non talia curat: quasi expertus loquitur.

ANT. ¶ ALIVM: Anto. significat: vt iā diximus. ¶ Agresti honore: cū agresti corona qđ ipse declarat dicens. ¶ Florentes ferulas &c. Siluanus amauit Cyparissus. ¶ Pan: syringa: Apollo: Daphnē. iccirco hos ad Gallum venisse poeta ait. ¶ Ferulas: de ferula legito Plinius li. xiij. & li. xx. ¶ Pan deus: latius supra diximus: Videto etiam Macro. li. j. sat. vbi leges Pana solem esse. ¶ Ebuli: Ebulum herba e alto caule: in summitate semen habens vti sambucus. Ebuli fumo fugant serpētes: vt Pli. li. xx. ¶ Minio: inuenitur in argentarijs metallis: minium quondas apud Romanos maxime auctoritatis sacræ religionis: vnde Iouis simulacri facies diebus festis minio illini solebat: triumphātumq; corpora: & sic camillū triumphasse: Pli. li. ix. ca. xxxiij.

CHRI. ¶ SILVANVS: deum siluarum hunc putabant & fœtis mulieribus nocere. Itaq; ne noctu ingrediēs illas vexaret tres illis deos custodes adhibebant. Sed eorum deorū significandorum causa tres mortales noctu circuire limina domus videbāt: vt primus limen securi feriret: secundus pilo tunderet: tertius scopis deuerreret: vt his datis culturæ signis Siluanus prohiberetur iperrare. Nam nec arbores cæduntur: putantur ue sine ferro: nec far conficitur sine pilo: nec fruges coaceruantur sine scopis: ab iis autes tribus tres nominant deos ait Varro. De Apolline autē ques hic intelligit nomius. i. pastoralem dicemus alio loco. ¶ Ferulas: ferula vt ait Diosco. euterion appellatur: hæc in calidis: vt ait Pli. Nascitur locis atq; transmarina geniculatis nodosa scopis: duo eius genera: quæ in altus assurgit narthex dicitur. Marchetia vo semper humilis. Natura eadem quæ aneto & fructu similis. Nulli fructicum leuitas maior: ob id facilem baculum senectuti præbet. Quæ ab vno capite diuiditur in cacumine fœmina putatur. Ferula reliquis animalibus pestiferum pabulum præbet: asinis vo gratissima est: quare id animal baccho assignatur cui et ferula. Semen eius in Italia cibus est. ꝯditur in vrceis: & durat ad annū ignem ferula optime seruari certum est. Et a sole ignem prometheum furatum ferula seruasse fabulantur. ¶ Baccis: ꝑ acinis posuit: de quibus; diximus in superioribus. ¶ Ebuli: ebulus chameactis: idest humilis sambucus: Nam actis græce sambucus dicitur. Ergo humilis quia non surgit in altitudinem arboris: vt sambucus: sed parus extollitur a terra: verum frondes & flores: et acinos similes habet sambuco. Si ex ebulo fiat emplastrum cum sepo hyrcino confert podagræ. Si sedeatur in eius decoctione expellit secunda & confert hydroposi. Succus immissus in aures sedat sibilum. Si ebibatur confert morsibus venenatorum. ¶ Minio: in argenteis metallis inuenitur: Romæ in summa religione fuit. Nam Iouis simulacri faciem diebus festis illini solitus erat. Corpora etiam triumphantium minio illinebatur. Quin & a censoribus in primis Iupiter miniandus locabatur. Milton vocant græci: Alij cinnabari: q;uis indi cinnabare appellare semen draconis elisi pondere elephantis in morte cadentis permixto vtriusq; animalijs sanguine. Multa alia de minio reperies apud Pli. Tristis ostendit q; perditus sit ex amore qui nulla ratione ne adeo quidem inde remoueri possit: potiusq; in illo mori q; liberari velit: solatiumq; post mortem iam quærat ex arcadum cantibus. Dolet deinde se non fuisse vnum ex illis cum quocunq; alio amore. Post hæc inuitat Lycorim ad voluptates rusticanæ vitæ. In quibus si cum illa fuisset: sperabat se posse consumere æuum: idest peruenire ad vltimam ætatem: qua priuatus præsentem videat mortem.

Ebulum

Minius

Ferula

SER. a ❡TRISTIS at ille: Alii tamen superioribus iungunt: sed melius vt sic legamus. Tamen cantabitis: vt sit sensus: licet ego duro amore consumar: tamen erit solatium quia meus amor erit vestra cantilena quandoque.

fistula dicat meos amores: quam molliter mihi tum ossa qescent. ☞ Vinitor: vineæ custos dr. ☞ Furor: amor. ☞ Tu pcul a pria: Ordo e: tu pcul a pria sola sine me ah dura vides niues alpinas & frigora Rheni. ☞ Nec sit mihi credere tm: Nec possim credere talia: optat enim non fore vera. ☞ Rheni: Rhenus fluuius e: q germanias a gallis & Panonijs sepant: vt scribit Tacit. Strabo autem li. iiij. scribit q Rhenus magnas i paludes lacusque magnos effundit: ques alpinorum plerique contingunt: & transalpinorum nonnulli. ☞ Chalcidico versu: de Euphorione intelligit: de quo Fabius lib. x. sic. Quid euphorionem transibimus: quem nisi pbasset Virgi. idem nunquam certe conditorum Chalcidico versu carminum fecisset i bucolicis metionem. Ser. addit gallum trastulisse Euphorionis op. Chalcis aut vt scri. Stra. li. x. Euboeæ metropolis erat i q et Arist. vsat e q ad vita funct. ☞ Modulabor: canam. ☞ Pastoris siculi: Theocriti. Rhenus

Tristis[a] at ille tamen cantabitis arcádes inquit
Montibus hæc vestris soli cantare periti.
Arcádes. ò mihi tum quam molliter ossa[b] quiescét,
Vestra meos olim[c] si Fistula dicat amores.
Atque vtinam ex vobis vnus, vestrique fuissem
Aut custos[d] gregis, aut maturæ vinitor vuæ
Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas?
Seu quicunque[e] furor, quid tum si fuscus Amyntas?
Et nigræ Violæ sunt, & Vacinia nigra,
Mecum inter salices lenta sub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret; cãtaret Amyntas,
Hic gelidi[f] fontes, hic mollia prata Lycori,
Hic nemus, hic ipso tecum consumerer æuo.
Nunc insanus[g] amor duri me Martis in armis
Tela[h] intèr media, atque aduersos detiet hostes,
Tu procul à patria (nec sit[i] mihi credere) tantum
Alpinas ah dura[k] niues & frigora Rheni
Me sinè[l] sola vides ah te ne frigora lædant,
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.
Ibo[m] & Chalcidico quæ sunt mihi condita versu
Carmina pastoris siculi modulabor auena.
Certum est in siluis inter spelæa[n] ferarum

b ☞ Ossa quiescent: Nam se dicit esse moriturum. c ☞ Olim: futuri temporis e modo. d ☞ Aut custos gregis: ac si diceret. Quid mihi cum vrbib' vbi sunt meretrices tam pulchræ quam pfidæ. e ☞ Quicunque furor: Omnis enim amor plenus furoris est. f ☞ Hic gelidi fontes: hic mollia prata lycori: ac si diceret. Quid te iuuat iter frigora gallicana domorari. g ☞ Nunc insanus amor: Hinc vsque ad finem amatoris inconstantia ex primitur: cui electa displicent statim. h ☞ Tela intèr media atque aduersos detinet hostes: ex affectu amantis ibi se esse putat vbi amica est: vt mecum sit meus animus. i ☞ Nec sit mihi credere tantum: ordo est Tu es tantum procul a ciuitate quæ solebas vrbibus frui: & per parenthesim dictum est: nec sit mihi credere: idest quod vtinam non credam. Hi autem omnes versus Galli sunt de ipsius translati carminib'. k ☞ Ah dura: quæ & amatorem spernis: & gallicana potes frigora sustinere. l ☞ Me sinè sola vides: Hinc est: Sola domo mœret vacua. m ☞ Ibo & chalcidico quæ sunt mihi condita versu Carmina pastoris siculi modulabor auena: Euboea insula est: in qua Chalcis ciuitas: de qua fuit Euphorion: quem transtulit Gallus: & hoc dicit: Ibo & theocritio stilo canam carmina Euphorionis. n ☞ Spelæa: græce ait pro speluncis.

PRO. ❡CHALCIDICO VERSV εὐφορίων elegiarum scriptor chalcidensis fuit: quoius i scribendo sequut' colore videt Corneli' Gallus.

ANT. ❡O MIHI tum: ordo est: O si olim vestra

CHRI. ❡TV PROCVL a pria nec. s. m. c. tm. s. facin': noluit. n. exprimere ne illum offenderet: nam ex affectu amoris ita alloquebat: vt psentem esse putaret. ☞ Ah: repetitio e vt ex vehementia maiore dolore expmat. ☞ Teneras: huic opponit aspera: q oppositio cõtrariorum vehement affectum auget. ☞ Certum e: penit' decreui. ondit at poeta i amantib' iniuria affectis alternatim isurge mo idignatione ex ipsa accepta iniuria: q; re amatam relinqre decernũt: paulo an post affectum amoris: quo idignatio illa no solum mitigat: sed penit' tollit. Vnde est illud ppertianum: Si dolor affuerit crede redibit amor. Hinc orit summa leuitas in amante summaque incostantia: vt q tam seuere paulo an decreuerat: mox penitus d. inet. Quam rem Terentianus Parmeno mirifice exprimit.

❡CRESCENT

SER. a CCRESCENT illæ: quasi ei iter displicet: ne cũ arboribus eius crescãt amores. b ☞ Parthenios canibus circundare saltus: Partheni⁹ mons est Arcadiæ: dictus a virginibus ἀπὸ τῶν παρθένων: q̃ illic venari consueuerãt.

☞ Ebrum: fluuius est Ebrus sub Rhodope Thraciæ monte niuoso. Plinius li. iij. ☞ Sithonias niues: Sithon dictũ est olim Thracia: vt docet Gel. li. xiij. c. vj. Ebrus

CMALLE pati: malle obdurare cõtra amorem: neq; illam ampli⁹ curare. CHRI.

Malle pati, tenerísq; meos incidere amores
Arboribus: crescent[a] illæ, crescetis amores.
Interea mixtis lustrabo Mænala Nymphis,
Aut acres venabor Apros, nõ me vlla vetabũt
Frigora Parthenios[b] canibus circúndare saltus.
Iam mihi per rupes videor, lucósq; sonantes
Ire: libet partho torquere Cydonia cornu
Spicula, tanq̃[c] hæc sit nostri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominũ mitescere discat.
Iã neq; hamadryádes[d] rursus, nec carmia[e] nobis
Ipsa placent, ipsæ[f] rursus concedite siluæ.
Non illum[g] nostri possunt mutare labores.
Nec si frigoribus medijs Ebrúmq; bibamus
Sithoniásq;[h] niues hiemis subeamus aquosæ,
Nec si cum moriens alta liber[i] aret in vlmo,

c ☞ Tanq; hæc sit nostri medicina laboris: Iã quasi ad se recurrit: & illud q̃d supra audijt respicit: Amor nõ talia curat. d ☞ Hamadryades: nymphæ quæ cum arboribus nascunt: & pereunt: qualis fuit illa quã Erisichthon occidit: qui cũ arbores lcideret: & vox inde erũpit & sanguis: sicut Ouidius docet: Dryádes vero sunt quæ inter arbores habitant. Hoc autẽ ad superiora pertinet: quia dixerat: Mixtis lustrabo mænala nymphis. e ☞ Nec carmina vobis Ipsa placent: quia dixerat: Carmina pastoris siculi modulabor auena. f ☞ Ipsæ rursus cõcedite siluæ: propter illud: Iam mihi per rupes videor lucosq; sonantes. g ☞ Non illũ nostri possunt mutare labores: idest Nec si frigoribus medijs: ebrumq; bibamus: manifeste hoc dicit: amore se carere non posse: nec si ebrum Thraciæ fluuium medijs frigoribus bibat: nec si æstibus nimiis fuerit in ardenti prouincia. Dicit autem hoc s̃m physicos: qui morbos aut a contrarijs: aut a similibus asserunt posse depelli. Sic Theocritus.

ξυρον παρ ποταμὸν τεραμμένος ἐγγύθεν ἄρκτον
ἐν δεθέρει πυμάτοισι παρ' αἰθιόπεσσι νομένοις.

h ☞ Sithoniasq; niues: Sithon mons est thraciæ. i ☞ Liber: corticis pars est interior.

PRO. CHAMADRYADES: nymphæ q̃ parit̃ cũ arborib⁹ & crescere: & decrescere tradunt.

ANT. CPARTHENIOS saltus. Partheni⁹ Mons est Arcadiæ teste Plinius lib. iiij. Parthenos autem virgo dicitur. Parthenia virginitas. ☞ Partho cornu: arcu parthico. ☞ Cydonia: spicula Cydonia ciuitas vna est e tribus Cretæ eximijs: vt Strabo li. x. scribit. In ea autẽ calami spiculis aptissimi. ☞ Amadryades: eæ dicuntur esse nymphæ quæ cum arboribus nascuntur: hama enim aduerbium vna vel simul significat. Drys vero quercus est.

Parthen⁹
Cydõia
Amadryadca

rem: neq; illam ampli⁹ curare. ☞ Tenerisq;: q̃d sit solatium aliquod mei desiderij. Deinde dãnat hoc consilium veluti nocturnũ: q̃a ex ea re magis accẽderet. Posthæc q̃rit duplicẽ medicinam. Nam amor aut alio amore tollit. Vnde Oui. Successore nouo tollitur omnis amans: vt enim clauo clau⁹ truditur: sic amor amore pellitur. Hinc est quod ait: Interea mixtis lustrabo mænala nymphis. Aut q̃d multo validius est decernit se vitam periculosam & laboriosam exercere. Nam quod apud Terentium ait. Menedemus verissimũ est amorem, & gigni & facile nutriri ex ocio & delicata vita. ☞ Frigora: nam si amor inflãmat facile frigore extinguent̃ flammæ. ☞ Saltus: omnia loca sunt quæ inculta ad siluas & ad pecudum pastus relinquuntur. ☞ Parthenios: Parthenius flumen est Arcadiæ dicatum virginibus. Nam παρθένος virgo est. Alij illũ in Paphlagonia esse volunt. ☞ Cydonia: Cydon vrbs est in creta: vbi sunt optimi calami ad sagittas conficiendas. Et q̃n apd Parthos populos erant optimi sagittarij admiscuit Cydonia & parthica. ☞ Sub sydere cancri: vbi ingentissimi sunt calores. Nam in prima parte cancri solstitium æstiuum est. Et cancer supra caput æthiopum perpendiculariter radios iacit: adeo vt sienæ quæ supra Alexandriam quinq; milia stadiorum est in meridie solstitij nulla vmbra fit. Ibi puteus exprimenti gratia factus totus illuminatur. Intrat autem cancrum sol die. xiij. Iunij: Sed ita est solsticium: vt ab octaua die huius mensis vsq; ad quintãdecimam sit semper lux quindecim horarum & tertiæ partis vnius horæ. ☞ Ebrumq; bibamus: Thraciæ flumen est quod vbi mari admiscetur. Tentoris portum habet: & Polydori tumulum. ☞ Liber: qui interior est nedum cortex qui est exterior.

SER. a CVERSEMVS: pascamus. b Hæc sat erit: iam ad musas loquitur. c Gracili fiscellam texit hibiscoꝛ ac si diceret: hac re occupatus minime canerem. Allegoricos autem significat se composuisse hunc libellum tenuissimo stilo. d Quantum vere nouo viridis se subijcit alnus: Amo inquit Gallum: sed latenter sicut arbores crescunt. Nam cóparatio ista significat: scilicet propter Cæsarem. e Et frugibus vmbræ: quáto magis hominibꝰ: Vnde est i georgicis: Et ruris opaci Falce premes vmbram. f Ite domum saturæ venit hesperus ite capellæ: Verecunde se capellarum dicit esse pastorem: idest vilissimorum animalium. Nam bucolica scribens debuit dicere boum esse pastorem: sed vitans arrogantiam vltimum se esse voluit non principem in scribendis bucolicis.

Aethiopum versemus[a] oues sub sidere Cancri.
Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.
Hæc[b] sat erit diuæ vestrum cecinisse poetam,
Dum sedet, & gracili[c] fiscellā texit Hibisco
Pierides, vos hæc facietis maxima Gallo
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit ī horas,
Quantum[d] vere nouo viridis se subijcit Alnus.
Surgamus: solet esse grauis cantantibus vmbra
Iuniperi grauis vmbra; nocēt & frugibꝰ[e] vmbræ.
Ite domū[f] saturæ, venit Hesperus, ite Capellæ.

P. Vergilij Maronis Bucolicorum Finis.

ANT. SVB SIDERE cancri. xiiij. cal. Iulias sol exit e geminis & ingreditur cancri: vt scribit Ouid. li. vj. fast. Aethiopum oues. Strab. li. xvij. scribit q Aethiopes magna ex parte pastoralem ac inopem vitam degunt: tum propter soli tenuitatem & acris intemperiem: tū propter q longi a nobis sepositi sunt. Versemus: pascendo circūagamus. Poetam: Maronem ipsum. Hibisco: de hoc & hesperto satis supra: per fiscellam do & hibiscus tenue carmen bucolicum intelligit. Maxima: cum sint minima. Capellæ: se A epolum potiusq; opilionem aut bubulcum vitādæ arrogantiæ causa ostendit: vt per id se in scribendis bucolicis minimum fateatur: hæc iam satis sequemur igit georgicon cómentarios: vt vna legantur.

CHRI. ET NOS cedamus amori. q. d. si amor oia vincit temerarius si videar: si velim illi obstare. Fiscellam: vas est vimineū. Est autem diminutiuum: sed eius primitiuum potius in masculino profertur fiscus: in quo cum olim pecunia quæ Aenea erat in ærario códeretur: pro ipso ærario ponitur. Hibisco: species maluæ est: latinus maluauiscum vocant arabice caibyn. Eadem herba althea est: de qua Macer. Altheam maluæ speciem nullus negat esse. Altheam quæ dicunt illam quæ crescit in altum. In horas: per singulas horas. Alnus: arbor fluuiatilis est: quæ propter assiduā humorem celerrime crescit. Subijcit: sursum iacit. Se. i. erigitur: puto esse ex antiqua præpositione subsum quod est sursum. Cato de re agraria. Si male arabit radices subsum adhibunt crassiores fient: & in radices vires oleæ abibunt. FINIS.

Registrum Bucolicōn.

a b c d e f g

Omnes sunt quaterni.

SER. IRGILIVS IN OPERIBVS suis diuersos est secutus poetas: Homerum in Aeneide: quem licet longo interuallo: secutus est tamen Theocritum in bucolicis a quo nõ longe abest: Hesiodus in his libris: quẽ penitus reliquit. Hic autẽ Hesiodus fuit de Ascra ciuitate: qui scripsit ad fratrem suum Persen librũ: quẽ appellauit ἔργα καὶ ἡμέρας. i. opera ⁊ dies. Hic aũt liber ꝯtinet quẽadmodum agri: ⁊ quib⁹ tẽporib⁹ sint colendi: cuius titulũ transferre noluit: sicut bucolicoꝝ trãstulit: sicut æneides appellauit ad imitationes odysseæ: et tñ eũ ꝑ periphrasin primo exꝓmit versu dicens: Indicabo quo opere ⁊ q̃bus tꝑib⁹ ager colẽdus sit. Ingenti autẽ egit arte: vt potentiã nobis sui indicaret ĩgenij: coartãdo lata: ⁊ angustiora dilatando. Nam cũ Homeri et Theocriti prolixitatẽ in breuitatẽ collegerit: vnũ Hesiodi librum diuisit in quatuor: qđ ratione nõ caret: Nã oĩs terra (vt etiã Varro docet) quadrifariã diuiditur: Aut n. aruus est ager: idest sationalis: Aut consitus: idest aptus arboribus: aut pascuus: qui herbis tantum ⁊ animalibus vacat. Aut floreus: in quo sunt horti apibus cõgruentes ⁊ floribus. Male aũt quidam georgicorum duos tantum esse asserunt libros dicentes georgiã esse γῆς ἔργον: idest terræ operam: quas primi duo continent libri: nescientes tertiũ ⁊ quartus: licet georgiam non habeant: tamẽ ad vtilitatẽ rusticã pertinere: Nã ⁊ pecora ⁊ apes habere studij est rustici: licet possimus agriculturã etiã in his duobus sequẽtibus inuenire. Nã farrago sine cultura non nascitur: ⁊ in hortis colẽdis nõ minorẽ ꝙ̃ circa terras cõstat impẽdi laborẽ: ⁊ hi libri didascalici sũt. Vnde necesse est vt ad aliquẽ scribantur. nã præceptum et doctoris ⁊ discipuli personam requirit. Vnde ad Mecœnatem scribit: sicut Hesiodus ad Persen: Lucretius ad Memmiũ. Sane agriculturæ hui⁹ præcepta non ad omnes pertinent terras: sed ad solus situm Italiæ: ⁊ præcipue Venetiæ ic ste ipso Virgilio: qui ait: Tibi res ãtiquæ laudis ⁊ artis Ingredior: cũ de Italia diceret. a Quid faciat lætas segetes: quæ res terras pingues efficiat. Nam segetem modo pro terra posuit: sicut alibi Horrescit strictis seges ensibus. Pingues au-

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN PRIMVM GEORGICORVM ARGVMENTVM.

VID faciat lætas segetes, quæ sidera seruet
Agricola, vt facilem terram proscindat aratris,
Semina quo iacienda modo, cultúsq; locorum
Edocuit messes magno olim fœnore reddi.

P. Vergilij Maronis Georgicoꝝ Liber prim⁹.

AD MECOENATEM.

VID FACIAT [a] lætas segetes, quô [b] sidere terram
Vertere Mecœnás, vlmísq; [c] adiũgere Vites

tem efficit terras sicut paulopost dicturus est: cinis: intermissio arandi: incensio stipularum: stercoratio. Vnde etiã lætas ait: Nam fimus qui per agros iacitur vulgo lætamen vocatur. b Quo sidere terram: quo tẽpore. Ex sideribus enim tẽpora colliguntur. Et sciendus quatuor primis versibus textum sequentium quatuor librorũ per ordinem cõtineri. c Vlmisq; adiungere vites: Secũdum Italiæ situm locutus est: i qua vites altius eleuant: sic alibi: Non eadem arboribus pendet vindemia nostris.

PRO. PRÆDIVISIONE: quas græci prodieresin vocãt: qd quoq; libro præcipiat significat. Hic.n. iõne aruorũ cultibus agrestibus necessarias ex siderũ obseruatione relaturũ se promittit. Scdo demonstraturum quemadmodũ vitib' vlmi maritent: & quæ cum his olearũ cura agi debeat. Tertio armentorũ pecorũq; rationem: Quarto apum indicaturũ. Dicturus qdẽ de aruis ait. Quid faciat lætas segetes: quo sidere terram. Vertere mecœnas. De arborib': vlmisq; adiungere vites Conueniat. De pecoribus & armentis.

ANT. QVID faciat. Ordo ẽ hinc canere incipiã. Quid faciat lætas segetes &c. Caue dicas vt ille hic.i. post bucolica: qd.n. stulti'. Lætas segetes.i. pigues feraces fertiles terras: vel læta sata. Est.n. seges frumẽti fructus: vti Marcel. etiã docet. Dicit itẽ teste Varrone seges qd aratrũ sit necdũ satũ ẽ: qñq; absolute p oi terra ponit. Maro li. iiij. Geor. Nec pecori opportuna

Seges seges. Dicit autẽ seges a satu: vt Varroni placet. Quo sidere: quo astro: quo tpe: ex sideribus enim tpa colliguntur: Vnde Macro. libro. ij. ait: nil aliud tẽpora nisi cursum solis efficere: & agricolis siderum cura necessaria vt ostendimus. De sidere autẽ astro & stella qũo differunt: vide Macro. li. j. de som. Vertere: effodere: arare. Vlmis: adiungũt vites vlmis qm vlmo leuis est vmbra: et nutriens quæcunq; opacat: vt scribit Pli. lib. xvj.

CHRI. QVID faciat lætas segetes. Quid quæ res: Nã q̃uis terra sua sponte producat fruges tñ multo vberiores fiunt artificio humano qd nunc demonstrandum pponit. Quapp cum pp inquisitionem huius doctrinæ: q̃ multiplex variaq; ẽ difficilior omnino res occurrat q̃; fuerit bucolicum carmen in quo pastoꝝ ruditas sola fuit exprimenda diuersa rõne vtrũq; opus aggressus est. nã in bucolicis: neq; pponendũ fuit: neq; inuocandũ pp facilitatẽ: Nam vt ait Hora. Nec deus intersit nisi dignus vindice nodus inciderit. Si q̃ aũt ecloga fuit q̃ pastorales formã excederet. Tũc seorsum diuinũ iplorauerat auxiliũ: vt Sicelides musæ paulo maiora. Et i alio loco. Pergite pierides chromis & mnasylus in an. Itẽ in amore galli q pene tragicus erat dixit; Extremũ hunc arethusa mihi cõcede laborem. Hic vo & distincte; absoluteq; pponit: & ea qbus indigebat numina sapienter iuocat. Quæ duo cũ p cereri vice fugant statim auditores & dociles cũ demõstret de qbus rebus sit dicturus reddit & simul attentos cũ pponat se q̃ apprime vtilia sunt dicturũ facit: nec min' attenti et reddimur ex iuocatiõe qa ex illa significat reꝝ magnitudo: q̃ & ipsa i pmis eos q audiũt attẽtos facit. Ex ppositiõe igit qm ostdit se laboratuꝝ p vtilitate cõi & ex iuocatiõe: qm magna q̃dã vr polliceri beniuolẽ

Seges tiã a sua sibi psona cõciliat. Segetes: seges a satu dr. Et qm satio fieri nõ põt nisi assit terra q̃ veluti mr semẽ recipiat atq; fruges cõcipiat: iccirco & terrã ipsaꝫ & fruges q fœt' illi' sunt

Gaudiũ segetẽ appellãt. Lætas: differt lætitia a gaudio. Nã gaudiũ est cũ aĩus exhilarat aliqua re grata

Lætitiæ ta atq; iocunda: neq; tñ ita ad exteriora diffundit vltra modũ vt facile appareat. Lætitia vo ẽ cũ ita mouet aĩus aliq̃ re iocũda: vt et ad exteriora egrediat ille motꝰ: & maxĩe in vultu appareat in ipso hoĩe. Hinc dicũt Stoici gaudiuꝫ in sapientẽ cadere posse: lætitiã nõ posse. Deinde p quãdã trãslationẽ: qm piguis habitudo i brutis aĩalibus lætitiã quãdã pferre videt: dicimus lætũ: pingue: vt Glãde sues læti redeũt: Eadeꝫ rõne & terrã q̃ fertilis ẽ: qm ex ipsa exuberãtia frugũ vr lætitiã ostdere. Vñ ipse i supiorib' dixit: Oĩa nũc ridẽt: dicimus lætas segetes i. fertiles. Et læta vberã. i. fertilia: qa lacte plena. Et qñ læti motiões exprimere cœpim' dicimus lætũ. i. celerẽ: qm i iis i qb' aĩus lætat celeritate vtimur. Ponim' et lætã p bñ volẽte: vt vobis lætus ego hũc candentẽ in littore tauꝝ. nã q libenter rẽ facit cũ lætitia facit. Sic ptra:

Vertere Tristẽ p inuito vt Terentius: Inuitat tristis. Vertere: Optie: nam terra siue aratro: siue legionib' siue vipalio: siue quocunq; ferramẽto excollat illã vertimus. Ex eo quod dicit vertere ostendit absolutã. Nam vt ait Donatus. Vertere ẽ in aliam partẽ penitus transferre.

Conueniat, quæ cura[a] Boũ, quis cultus hñdo[b]
Sit pecori; atq; apibus quanta expiẽtia[c] parcis[d],
Hinc canere incipiam. vos ò clarissima[e] mundi
Lumina, labentem Cælo quæ ducitis[f] annum

SER. a QVÆ cura boum: q cultus habẽdo sit: aut in sequẽti epexegesis ẽ: vt hoc sit quis cultus habẽdo sit pecori: quod est: quæ cura boum: aut certe κατ' ἐξοχὴν ait boues: & postea intulit cætera pecora: vt mai' aĩal separaret a minoribus: sicut de hominibus facit dicens: Relliquias danaum atq; im. b Habẽdo. i. ad hñ vt habeatur pecus. c Experientia: vsu nata doctrina. d Parcis: aut seruatricib': frugi: q̃ mella

q̃ mella custodiũt. e ¶ Vos ꝺ clarissima mũdi Lumina liber: ⁊ alma ceres. Stoici dñt nõ ee nisi vnũ deũ: ⁊ vnã deã: eandẽ esse ptãtem: q̃ pro rõne officiorũ nrorũ varijs noibus appellatur. vñ eundẽ Solẽ: eundẽ Liberũ: eundẽ Apollinẽ vocãt: Item Lunam eandem Dianam võcant: eandem Cererem: eandem Iunonem: eandem Proserpinam dicunt: ſm quos pro Sole ⁊ Luna Liberum ⁊ Cererem inuocauit. f ¶ Quæ ducitis annum: quorum cursu tẽpora cõputantur. Nã per Lunam mensis: per Solem annus ostenditur.

PRO. ¶ QVÆ cura boũ qs cult⁹ hñdo sit pecori. de apibus. ¶ Quãta apibus experiẽtia parcis. ¶ Vos ꝺ clarissima mundi Lumina labentẽ cælo: quæ ducitis annuȝ Liber ⁊ Alma Ceres: Hoc loco vult intelligi Lunã: Cererẽ: a creãdo dictã: qa maturet fruges. Solẽ Liberũ: qa libere puaget p aera. neq; ei fulgor aliorũ siderũ: Lumina pstringat. vel qa mutaret vineas.

ANT. ¶ CVRA boũ. Cato ca. liiij. de re rustica inquit. Nihil est qð magis expediat q̃; boues bene curare. Vtq; Varro li. ij. scribit a boue antiqui manus ita abstinere voluerũt: vt capite sanxerint si qs occidisset. ¶ Cura: sollicitudo dcã: vt ait Varro: ꝙ cor vrat. ¶ Quis cultus: q̃ diligentiã: quæ cura vel custodia. ¶ Habendo: vt habeaẽ: Iustinus li. ij. Spaciũ consumãdo operi quærebat. i. vt cõsumaret. ¶ Pecori: ouiũ multitudini: vt ibi. Cuiũ pecus? an melibœi? ¶ Experientia: cognitio: seu ars ⁊ doctrina nullo docente per vsum repta. Manilius lib. i. Per varios vsus artẽ experientia fecit. Exemplo mõstrante viã: experientia est cognitio singulariũ: ars ꝟo vniuersaliũ: vt docet philosophus li. i. met. q ẽt li. vij. physicorũ inquit: ab experientia particulariũ accipimus vniuersalem sciam. ¶ Parcis: cõseruatricibus ⁊ tenacibus. ¶ Vos ꝺ clarissima mundi Lumina: Hæc nr̃i poetæ inuocatio tota ferre sumpta est e Marci Varronis pro loco primi voluminis de re rustica: vbi. xij. deos agricolarũ duces inuocat: primũ tñ Iouẽ ⁊ Tellurẽ q parentes magni dñr: Iuppiter. n. pr̃: Tellus ꝟo mr̃. Secũdo Solẽ ⁊ Lunã: quorum tempora obseruanẽ cũ quædã serantur ⁊ condonanẽ in tpe. Tertio Cererẽ ⁊ Liberum ꝙ horũ fructus maxime necessarij ad victũ. ab ijs. n. cibus ⁊ potio vẽit e fundo. Quarto Robigum ⁊c̃. Mundi lumina Solẽ ⁊ Lunã inuocat: pariter. n. fertilitatibus glebæ ⁊ maturandis frugibus: vel nocturno temperamento: vel diuino calore moderanẽ: qð ẽt Macro. li. sat. v. scribit. q ẽt li. i. dixerat: ꝙ poeta sciens romanos veteres ad Lunæ cursum ⁊ sequentes ad Solis anni tpa digessisse: vtriusq; sæculi opinioni reuerentiã seruãs: tã Lunã q̃; Solẽ duces anni hac inuocatione designat. ¶ Labentẽ cælo quæ ducitis an. hic fiat colon: nõ. n. sequentibus iungi debet. labentẽ aũt cælo annũ ait: qm̃ vti ẽt Macro. sat. li. i. scrib. Est annus solis emẽsio: quã lustrando zodiacũ efficit diebus trecentis ⁊ lxv. ⁊ quadrante seu sex horis. Annus ꝟo lunaris mẽsis est: vt idẽ asserit li. ij. de somnis: Iter quẽ cæli ambitũ lustrat: nã ⁊ a luna mẽsis dr: qa græco noie luna mene vocaẽ. Varro ẽt ca. xxvij. pmi li. ait: Tpa duorũ tẽpoꝛ ẽẽ. Vnũ annale: qð sol circuitu suo finit. Alterũ mẽstruũ: qð luna circũiens pphẽdit.

CHRI. ¶ EXPERIentia: perior simplex verbũ fuit: qð ab vsu cecidit. Inde experior: ⁊ quẽadmodum ab experior fit experientia: sic a perior fit periculum: quod idem est experiẽtia: vt dicit Teren. Fac periculum in musicis. Tñ ẽt inuenitur periculũ pro discrimine positum. Sed hoc nõ venit a perio: sȝ a pereo. Veꝝ cũ experiẽtia nõ possit esse I brutis: qa nõ est sine rõne: dixit experientiã illũ naturæ impulsum: qm̃ ad suũ ædificiũ impelliẽ apes. ¶ Parcis: laus apiũ. Rara. n. alalia sunt q̃ parcãt partis. ¶ Vos ꝺ clarissima mundi Lumina labentẽ cælo q̃ ducitis annũ. Maximũ ingeniũ: maximaq; doctrina apparet poetæ. Nouerat. n. oẽs deos ad solẽ: oẽsq; deas ad Lunã referri. Nã vt ait Plato in cratylo prisci viri cuȝ solẽ Lunã ac stellas thein. i. currere p cælũ viderint numina esse putarũt ⁊ θεούς. i. deos appellarũt: ꝙ p cælum currãt. Sed qm̃ sol. vt ait Heraclitus fons cælestis luminis est: ⁊ vt Cicero dux ⁊ princeps ⁊ moderator reliquorũ luminũ ⁊ mens mundi ⁊ cor cæli a physicis appellaẽ: qm̃ calor frigus ⁊ tẽperies ⁊ cũcta alia q̃ per cælũ fiunt a sole sunt ipsum solum deũ putarũt: vt lunã solã deã: sed diuersis noibus appellanẽ: vt eorũ diuersæ sunt ptãtes. Ergo qa oẽs dij qui sunt sub cælo ad solẽ referunẽ: cũ vt dixi moderator reliquorũ luminũ sit ⁊ solus stellis lumen pstet: stellarus aũt cursus ordinẽ rerũ humanarũ disponũt: sequit qð sol qui temperat nr̃a temperãtes ofusrerũ erit auctor: iure igiẽ inuocat solem tanq̃; naturæ deum. Verum qm̃ ipsuȝ ad disciplinã agrariam inuocat. appellat eum eo nomine quo eius vis circa agriculturã exprimitur: Dionysius enim q bacchus: liberq; est: vt refert Eusebius: ignem vim solis quæ fructus maturat exprimit. Aristoteles aũt ⁊ Euripides eundem solem ⁊ bacchum esse dicunt. Additq; macrobius: ꝙ in arcanis sacrorum obseruatur ꝙ sol in supero: idest diurno hemisperio constitutus apollo: In inferiori: idest nocturno Dionysius appelletur. Vnde a Romanis Bacchus quoniam sol est: dicitur Liber: quia liber vagus est: vt ait Ennius. Apertissime auteȝ vniuersalem hanc rem demonstrat Orpheus. Nam de sole ait:

ἥλιον ὅν διόνυσον ἐπικλησιν καλέουσιν.

Virgilius igitur Liberum patrem solem inuocauit: ⁊ Cererem Lunam quia nocturno temperamento ⁊ diurno calore cuncta moderantur.

Experientia
Periculum

SER. a ❡ ALMA ceres: alma ab alendo: Ceres a creando dicta. b ❡ SI munere: siquidem. Nā si confirmantis est. c ❡ Chaonia glandem pīgui mutauit arista: epiroticā a loco: in quo abundant glandes: quibus antea hoīes vesce bātur: ꝛ modo

Liber ꝛ alma [a] Ceres, vr̃o si munere [b] tellus
Chaoniam [c] pingui [d] glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis,

spēm pro genere posuit. Non enīz aut in Epi ro tm̄ glandes fuerunt. aut de solo Acheloo hoīes potare consueuerāt. Sa ne acheloia non pra ter rationem dixit. Naz sicut Orpheus docet generaliter aquam vete res acheloum vocabant: sed quia specialiter quidam fluuius achelous dicitur: aut spēs est pro genere: aut ſm antiquitatem est locutus. d ❡ Pingui arista: aristam mō pro frumento posuit: ꝛ affectate ait pinguem aristam: cum proprie arista ab ariditate sit dicta.

PRO. ❡ VESTRO si munere tellus Chaonias. p. g. m. a. chaonia dicta a Chaonia regione Epi ri: in qua Dodonæi Iouis est oraculum a lo co dictum Dodone eius regionis. Itaq; Co lumbas existimat ēt ab ea regione chaonias dictas. Et in hoc oraculo fuisse vocales: ꝛ re sponsa dedisse consulentibus. Traditur etiaz quercus arbor subiecta tutelæ Iouis fuisse æq; vocalis: vt Dodone. Et rn̄sa dedisse apud idē oraculum: quod testatur Virgilius dicens: Atq; habitæ grais oracula quercus. Vnde di ci chaoniam glandem ipse declarat: quuz di cit: Chaonijq; pr̄is glandes. Appellata autez est ea regio a Troiano chaone chaonia (vt ip se testatur) Chaoniamq; oēm troiano a chao ne dixit. ❡ Poculaq; inuentis acheloia mi scuit vuis: Aetol' pastor staphylus: quū Oenei capellas in pabulum deduceret: notauit vnā præcipue sedentē a grege lætiores cæteris re cipientez se serius in præsepia: quouis rei: vt eam cognosceret: Sequutus est eam claz: ꝛ in remota itinere aladuertit vuā edentem: pomū ei incognitum: ꝛ sustulit: regiq; ꝑtulit Oeneo: qui expresso humore delectatus: Quum euz vetustate cognosceret mitescere: Libero pr̄i apposuit accepto a se hospitio: quouis rei cul tum euz demonstraret: Liber vt perpetua in uentorum esset gloria: constituit: vt ab œneo œnon appellaretur vinum. a staphyle vua sta phylæ. Achelous autē est flumen ætoliæ. Ita quantum ad acheloum pertinet aqua intelli gi poterit: quem ideo potissimuz nominauit: ꝙ primus in græciam vr̃ fluxisse. Vua autez significauit vinum.

ANT. ❡ LIBER ꝛ alma ceres: ſm Varronis inuo cationem non sol ꝛ luna: sed ipse Bacchus ꝛ ipsa ceres intelligi debent. Dixerat. n. ille vt patuit. Secundo inuocabo solem ꝛ lunā: quo rum tp̄a obseruantur cum quædam serantur ꝛ condantur in tp̄e. Tertio Cererez ꝛ Liberū: ꝙ horum fructus maxime necessarij ad vi ctum: ab ijs. n. cibus ꝛ potio venit fundo: Ec ce Maro quoq; Varronis inuocationem hic imitatus est: qua de re vt dixi exponi debet: non aliter. Probus. n. quem Macro. ꝛ Serui. deīde velut agmine facto cæteri fere oēs secuti sunt: scribit poetaz hoc loco voluisse Intelligere Lunam Cererem: a creando dictaz: qa maturet fruges: Solem Liberum: qa libere peruagetur p aeria: sed plura scribit Macro. li. v. sat. Nec refert ꝙ Apollinum ꝛ Liberum pr̄em vnum: eundemq; deum esse affirmet. Varro. n. vt patuit aptissime indicat. Hic de bere nos intelligere Liberum ipsuz bacchū: ꝛ Cererez ipsam deam: quod ēt per sequen tia id iam confirmauero. ❡ Liber: Plutar. in proble. scribit Dionysiū Liberum patrez ap pellatum: vel ꝙ bibētibus libertatis causa sit: vel sicut Alexander dicit ꝙ pro Boetiæ liber tate pugnauit. Liberat pterea a curis ꝛ in agē dis securiores facit Macro. vo li. i. sat. scribit. Næuiū dixisse Liberuz solez a Romanis ap pellari: ꝙ liber ꝛ vagus est. Hic tn̄ vt dixi de baccho intelligenduz non de sole. ❡ Alma: ab alendo dicta: qa nos alit. ❡ Ceres: Varro scribit ꝙ terra ceres dr̄ ꝙ gerit fruges. Tuli us item li. ij. de. n. de. ait: ꝙ a gerēdis frugibus Ceres tanq; geres dicta est. Hæc autē vt Pli. li. vij. docuit frumenta cum antea glande ve scerentur: inuenit ꝛ molere ꝛ cōficere: in Atti ca Italia: ꝛ Sicilia. Ob id dea iudicata: Sed ð Cerere plurima legito inferius ibi. Prima ce res ferro mortales vertere terram Instituit. Iustinus li. ij. scribit: Sub Erichtheto athena rum rege frumenti sationem apud Eleusiz a Triptolemo repertam: At Diodo. li. vj. ait: ꝙ ceres prima adinuenit vsum frumenti: quod forte inter alias herbas nascebatur ignotum cæteris. Docuitq; hoīes nascēdi: seruandiq; ꝛ serendi moduz. Siqdē est. n. confirmantis. ❡ Numine: munere ꝛ numine in antiquis le gitur. ❡ Chaoniam: Chaonia pars erat Epi ri dicta troiano a Chaone Heleni fratre ſm Maronē. Pli. vo li. iiij. scribit: ꝙ in epiro erāt primi Chaones: a quibus Chaonia plura le gito in Strabo. li. vij. Chaoniam ergo glādes i. Epiroticam: ibi. n. glandium copia fuit pro pter Dodoneam siluam Ioui sacram. posuit aūt spēm pro genere: non. n. in Epiro tm̄ glā des fuerant: de glandibus autez latius legito Pli. li. xvj. ca. v. ❡ Glandem mutauit arista: Diodo. li. j. scribit hoīes a principio siluestri ꝛ incondita vita vixisse: quibus herbæ ꝛ ar borum fructus vltro victum ferebant. Deni q; necessitatem ipsam rerum magistra singu lorum peritiam ingenijs mortalium submi nistrasse

Liber Pater

Ceres

Chaon

nistrasse. ¶ Pingui arista: p ip spicā intelligit: inde triticū. ¶ Pocula: poculū vas est potio
Poculū qð hauritꝰ: sæpe tñ vt hic poculū ꝓ potiōe ipa ponitꝰ a poetis. ¶ Pocula: acheloia: Mac. sat. li. v. scribit. Quū vellet hoc loco poeta aquā intelligi: Acheloū Amnē potissimū noīauit. Antiqssimorū græcorū more elocutus: apud quos ꝓpriæ in aqua significatione ponebatꝰ Achelous: q mos loquēdi ꝓuagatus fuit: vt Acheloū ꝓ quauis aqua dicerēt. Hæc ille: vt aūt Pli. li. iiij. edocet Achelous amnis est e Pīdo fluens: q Acharnaniā ab æthohia dirimit. Soli. et Pīdo ortū asserit addēs: cū primis græciæ amnibus ꝓditū veteri claritate. ¶ Miscult. Pli. li. vij. scribit: ꝙ vinū aqua misceri Staphylus sitheni filius primus edocuit. ¶ Inuētis vuis: Bacchus apud græcos primus docuit vini vsum: vt testis est Capella libro de nuptijs. Eusebi. scribit vitē inuentā a Dionysio: sed nō semeles filio anno regni Cecropis qnquagesimo: q fuit vltimus. Lactā. vo li. ij. ca. xiiij. scribit: ꝙ Noe quū egressus esset ex arca: vt sacræ lræ docēt terras studiose coluit. Atq; vineā sua manu sæuit. Vnde arguuntur ait: q auctorē vini Liberꝫ putāt. Ille. n. nō modo Liberū: sed et Saturnū multis antecessit ætatibus.

CHRI. ¶ CERES. ait idē Eusebi. ꝙ terræ vis vesta dr. Rheā vo quā opes dicimus lapidosæ: mōtanæq; terræ vi vocāt. Cererē vo feracis ꝛ planæ. Sed de hac ī seqūtibus. ¶ Vio munere. Nā bacchus fructuū humidorū. i. vini ꝛ pomorū. Ceres aūt siccorū vt fruges sint simbolū habētur. ¶ Acheloia: achelous fluuius est q ex Pindo Thessaliæ mōte ꝓfluens ætholiam ab arichania diuidit: ꝛ in iliacū sinū effluit. Nō tñ hic spēm ꝓ genere posuit: sed legerat antiqs: ita aquarū vim distinxisse: vt vis effectiua aquarū occeanus vocaretꝰ. Simbolū vo eius thetis esset Vis aq potabilis achelous: Marinæ neptunus q̄ inquātū gignere pōt Amphitrides dr: aquarū dulciū ꝑticulares vires nymphæ: marinarū nereides. Ergo cū vis aq potabilis acheloū appellarēt antiq: nō sine rōne dixit acheloia pocula: nā ꝛ antiqssimi græcorū poetæ sic dixerunt: vt apparet apud Aristophanē. Sunt qui dicunt Acheloum primum e terra erupisse: atq; ex eo aquā Acheloum nominari.

SER. a ¶ ET VOS agrestuꝫ ꝑñtia numina fauni: idest ꝓpicia: vt Nec tā ꝑsentes alibi cognoscere diuos: quorū ꝑñtia fauor est.

Et vos[a] agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte[b] simul, Fauníq; pedē, Dryadésq; puellæ;
Munera vestra cano. Túq; ò cui[c] prima fremētē
Fudit equom magno Tellus percussa tridenti

sit ritu feraruꝫ viuentes. ꝛ primꝰ loca certis nosbus: ꝛ ædificia quædā: Lucosq; sacrauerit: a quo ꝛ fana sunt dicta.

ꝛ bene de diuersis rebus dicturus: diuersa inuocat numina. b ¶ Ferte simul fauniq; pedem: ferte: aut simul venite: aut date carmini meo facultatē: qð vtlq; pedibus continetꝰ: vt sit Ferte pedē: metricā ꝑstate rōnē. c ¶ Cui prima frementē Fudit equom magno tellus ꝑcussa tridenti: fabula talis est. Quū Neptunus ꝛ Minerua de Athenarū noīe contenderent: placuit dijs vt eius noīe ciuitas appellaretur q munus melius mortalibus obtulisset: tunc Neptunus ꝑcusso littore equū aīal bellis aptū ꝓduxit: Minerua iacta hasta oliuā creauit: q̄ res est melior comprobata: ꝛ pacis insigne: vt aūt mō Neptunū inuocet: eā eius muneris facit: qa de equis est dicturus in tertio: alioquin incongruū est: si de agricultura locuturus numen inuocet maris. Equū aūt a Neptuno ꝓgenituꝫ: alij Scythiū: alij Syronē: alij Arionē dnt fuisse noīatū: ꝛ ideo dr equuꝫ inuenisse: qa velox est eius numen ꝛ mobile sicut mare. Vñ et Castor ꝛ Pollux: qa eoruꝫ velocissimæ stellæ sunt: equos in tutela habere dicuntur.

PRO. ¶ ET VOS agrestū ꝑñtia. n. f. Eūdeꝫ pāna: eūdē Inuū: eundē faunū: qdam inteꝛꝑtantꝰ. ꝙ ei in Italia quidā annuū sacrū celebrāt: quidaꝫ menstruū: existimatur aūt faunus fuisse rex ab originū q ciues suos mitioreꝫ vitā docuerit ritu feraruꝫ viuentes...

ipse aūt receptus in deorū numerū creditur. Itaq; et oraculū eius in albunea Laurentinorum silua est: plures aūt existimantꝰ esse etiaꝫ ꝑñtes: iccirco rusticis ꝑsuasum est incolentibus eā partem Italiæ quæ suburbana est: sæpe eos in agris cōspici. ¶ Dryadésq; puellæ: Dryades puellas dicit: quas alij hamadryades vocant: ꝛ eas cum quercu nasci: ꝛ interire simul: sed diuturnas esse: ꝛ inde hamadryadas dictas. Quercus. n. græce appellatꝰ δρῦς ἅμα significat simul. ¶ Tuq; o cui prima frementeꝫ Fudit. e. m. t. p. t. n. campi in thessalia sunt Petrei: in quibus locus petra nomine ꝑcussus tridente Neptuni equum: qui Scyphios vocatur. Romani aūt Neptunuꝫ equestrē vocant. græci hippicon Possidona: ꝙ extimetur princeps originis equorū. Et iccirco etiā poetæ tradunt ab eo donatum equum Adrasto Ariona ꝛ Iunoni Xanthum ꝛ Cyllaron quos illa dederit Castori ꝛ Polluci: sed harum fabularum ꝛ opinionis huius initium est natura. Nam quia animalium materia liquore costat: ꝛ ei præcipue effusa in studium cōstat ꝛ ꝑnationes: est naturæ eqstris adeo: vt equas certū sit plerunq; ē vēto ꝯcipere: alaliū vo feminis: hoc ē liquoris vniuersi deus existimatꝰ Neptunꝰ ꝛ equorꝫ eo magis ꝙ planicies eis ꝯueniēs sit q̄ aqs accidit.

ANT. ¶ ET VOS.a. qm̄ poeta de varijs rebus dicturus est. Varia inuocat numina. ¶ Pñtia: ppl
tia: quoꝝ qdē pñtia fauor est. ¶ Fauni: de his diximꝰ in Sileno. Ferte simul fauniq; pe. Epa
nalepsis figura est.i.cū maiore significato fcā repetitio: q̄ qdē & ornat & exanget orōnē: epa
lābano aūt repeto significat. Mac. sat. li. vj. notās. ¶ Ferte siml fauniq; pedē dryadesq; pu.
dicit Vir. id dicēdi genus a græcis sumpsisse: sicuti alia multa Testimonio itaq; Ma. male
legūt q dñt. ¶ Ferte si. satyriq; pe. ¶ Ferte pe. adeste velte. Dryades nymphæ sūt a q̄rcubꝰ
denolate: q̄a siluas hītare dicebanť: nā qđ græce drys: latine q̄rcus dr̄. ¶ Mūe.i. officia ac
dona. ¶ Tuq; o cui prima: Tractaturus de eq̄s poeta neptunuz inuocat. scribit.n. Diodo. li.
vj. neptunū primū equos domuisse: artēq; eq̄tādi ab illo traditā: ex quo hippicos sit appella
tus. Lactā. aūt li. iiij. th. scri. ꝙ cū adhuc ignotus esset equoꝝ vsus mortalibus: & hoꝝ aialius
nā egeret terra. Neptunus in Thessalia terrā tridēte pcussit: subitoq; psilierunt duo eq̄: Scyphi
os & Arion: quo itē Lucanus li. vj. vr̄ asserere: inqt.n. Primus ab æquorea pcussis cuspide sa
xis. Thessalicus sonipes bellis feralibus omen. Exilit. Oui. li. vj. met. scribit: litē fuisse de ter
ræ nōie inter Mineruā & neptunū: itaq; pñtibus dijs duodecim Ioue medio: Neptunus lōgo
tridenti saxa pcussit. qua de re inde equus exiliit. Pallas inde sua cuspide terrā pcussit: vñ oliua
cū baccis ēt pdit: q̄ vt alij dñt: qm̄ vtilior visa sit equo Minerua deorū iudicio Ciuitatē suo
nōie nūcupauit athenas: nā Minerua a græcis athena dr̄. Iustinus ꝟo li. ij. scri. quō post græ
cū regē athenaiū amphitethon regnauit: q primus Mineruæ vrbē sacrauit: & nomen ciuita
Fremet ti athenas dedit. ¶ Frementē: fremitū & hinnitū excitantē: vel cū furore vociferantē. est.n.
Frēdere fremere magnum sonare: vt Nonius ait: Frendere ꝟo est dentem dentibus irascendo quate
Tridens re. Statius li. viij. th. Sic ait infrendens. ¶ Tridenti: est tridens Neptuni sceptrum: seu fusci
neptunꝰ na. Vir. Non illi imperium pelagi &c̄.

CHRI. ¶ AGREstū nu. Nā horum fauore eget in agricultura. ¶ Ferte pedem: Optime bifariam
exponit Seruius vel ferte pedē: quasi pstate fœlicem nauigationez. Nā pedē dixerunt latini:
q̄ vulgo pogiā nūc dñt: vt Atq; vna fecere pedē. ¶ Cui Neptunū intelligit: cui attribuunt
originē equorū: q̄a in eq̄s vt in mari summa velocitas est. aiūt aūt equū a Neptuno percussa
terra editū: siphiū esse appellatū: hac de cā a græcis hippicos: a latinis equestris dicebatur. Et
ludi cyrcenses qui equestres erant in honore Neptuni exercebantur. ¶ Frementē: hinnien
Hinnire tem. Hinnire.n. equorum est quasi ferocem. Nam ipso hinnitu viuacitatem quandā & vehe
mentiā indicat. Syluane sunt qui ita de hoc deo fabulenť: Nā dñt fuisse in calabria pastorez
nōie Cratim: cui ex caprarum grege sibi capellā ad libidinē delegerat. Hūc cum obdormis
set in ripa fluminis capellæ maritus: vt iniurias vlcisceret adacto cornu in flumium deiecit
ab eo flumen. Cratis appellatus. Ex capra ꝟo illa natus est puer: cuius infernæ partes capri
næ essent. Hunc vt deum coluerunt: Syluanumq; appellarunt qui Cyparissum puerum: vt re
fert Seruius adamauit. Teneram alludit ad ætatem pueri: quæ tenera esset. ¶ Prima tellus:
idest litus: vt Primaq; vetant consistere terra. Nam prima terra quæ sese e mari aduentanti
bus offert littus est. ¶ Equum: de cuius animalibus natura suo loco dicetur. ¶ Frementem: Neptune: & de hoc deo dante in æneido. dicetur.

Neptune, & cultor [a] nemorum cui piguia Cææ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.
Ipse nemus linquens patrium, saltúsq; Lycæi [b]

SER. a ¶ ET CVLtor nemoꝝ cui piguia cææ: Aristæum inuocat.i. Apollinis & Cyrenes filium: quem Hesiodus dicit Apollinē pastora lē: Hic (vt ēt Salustius docet) post laniatuz a canibus Actæonem filiū mr̄is instinctu thebas reliquit: & Cæā insulaz tenuit primo: adhuc hoībus vacuā: postea ea relicta cum Dædalo ad Sardiniā transitū fecit. b ¶ Lycæi: montis arcadiæ.

PRO. ¶ ET CVLTOR nemorū cui pingula cææ Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci: insula est cæa in ægeo mari: in qua sunt vrbes q̄tuor Iulis: Carthea: Loepessa: Coressos: ibi existimatur fuisse pestilentia pecorū: & armētorū grauis pp interitū Acteonis: Aristeus monstrante Apolline pr̄e pfectus est I in sulā Cæā: & ibi sacrificio fcō: arā Ioui icmæo constituit: q placatis flatibus: & æstu qui necabant: & armenta & pecora liberauit ea: ipse aut post excessum vitæ imperante oraculo: ab immorantibus eam insulam: relatus in numerum Deorum: appellatus est Nomius & ægoros: ꝙ & agresti studio & cura pecorum: armētorūq; nō mediocriter profuerat hominibus. traditur hæc historia de Aristeo in corpore Argonautarum à Varrone atacino dumeta et aspera loca & montosa dicuntur. ¶ Ipse nemus linquens patrium saltusq; Lycæi. Pā.o.c.&.m.c. Adsis o tegeæe. f. Pana inuus latini interptanť: quoius religionē Italiæ ferť intulisse Euander: sed creditur pp duo argumenta sub eius numine & vocabulo Iupiter coli: idest mundus: quorū vnum est ꝙ Pan. g. significat omne.i. vniuersam naturā. Alterūq; hinnuli pellis qua tegitur: varietas maculis imitetur stellas.

¶ NEPTVNE:

ANT. ¶NEPTVNE: fuit neptunus Saturni filius ex Rhea qui primus nauigandi arte inuenta classem instituit: eiusq; pfectus est a Saturno factus: quapropter traditæ est posteris. Neptunum imperasse mari: sacraq; ei a nauigantibus facta: auctor est Diodo. li. vj. Equos etiã primus domuit vti ostendimus. ¶ Et cultor nemo. Aristeum inuocat: qui quidem vt in li. decimotertio Iustini legi. filius Apollinis fuit cirenes filiæ Hipsei regis Thessaliæ: sed Vir. li. iiij Georgi. Penei dicit. Is autẽ in archadia late regnauit: primusq; & apiũ & melis vsum & lactis ad coagula hominibus tradidit. Pli. etiam libro septimo docuit: q Aristeus atheniensis oleum trapetis exprimere inuenit: Idemq; Mella. Diodorus quoq; in fine libro. v. cũ Iustino conuenit: addens q nymphis a matre traditis est nutriendum: a quibus cum lac coagulare mel atq; oleum conficere didicisset: primus ea in vsum hominum traduxit: Vnde a posteris vt deus cultus est. post actæonis filij mortem habitauit in chio insula: inde in lybiam ad matrem rediit: postea in insulam Sardoum profectus eam arboribus consueuit moratus: est etiam in Sicilia vbi pro deo summo honore cult⁹: hæc & plura Diodo. ¶ Cultor ne. hoc
Cæa ideo: quia pastor fuit: vnde li. iiij. Geor. ait Sator aristeus. ¶ Cææ: Cæa teste Pli. li. iiij. insula est in mari ægeo: q̃ tamen Coos a græcis dicit. Stra. aũt li. x. plura scri. ¶ Tondent: pascun
Dumeta tur. ¶ Dumeta: inculta: sunt. n. dumeta loca vbi dumi nascuntur. ¶ Ipse ne. hin. ordo est. adsis. i. veni. fauens. ¶ Ipse. i. tu o pan tegæ custos ouium linquens patriũ nemus saltusq; ly
Lycæus cæi. sim pro q̃uis tua mænala tibi curæ. sint. Est aũt lycæus arcadiæ mõs in quo lycæi iouis delubrum: auctore Pli. li. iiij. & Strabone li. viij. quem iouem lycæum aliqui pana volunt esse. de quo in Buco. dictum est.

CHRI. ¶CÆÆ: Cæa insula in mari ægeo: in qua pecoris: & armentorum grauis pestilentia fuisse dicitur: propter interitum Acteonis. Aristeus aũt Apollinis & Cyrenes filius monstrãte patre in hanc insulam profectus: facto sacrificio aram Ioui erexit: quo placato pestis sedata est. Et qm̃ agresti studio & cura pecoris non mediocriter mortalibus profuit ab insulanis p deo habitus est: & nomine atq; egaros appellatus: hæc ait Var. scribi ab Atticinio in argonautis hic primus: vt ait Pli. mel vino admiscere. i. mulsum facere instituit. ¶ Tondent: pascunt: Nam in corrodendo dumeta tondent.

> Pàn Ouium custos, tua si tibi[a] Mænala[b] curæ,
> Adsis ò Tegeææ[c] fauens, oleæq; Minerua
> Inuentrix, vnciq;[d] puer monstrator aratri,

SER. a ¶SI tibi: siquidẽ. b ¶ Mænala mõs ẽ arcadiæ dcũs ἀπὸ τῶν μήλων. i. ab ouib⁹ quibus plenus est. c ¶ Tegeææ: vocatiuus ẽ a deriuatione Tegei oppidi arcadiæ: & tegeus tribrachus est: Tegeææ: pæõ tertius. d ¶ Vnciq; puer mõstrator aratri: Alij Triptolemũ: alij Osirim volunt: quod magis verum ẽ. Nã Triptolemus frumenta diuisit. Bene aũt tacuit de nomine: & generaliter ait puer. Nam nõ vnus aratrum in toto orbe mõstrauit: sed diuersi in diuersis locis.

PRO. ¶MÆNALVS & Lycæus mõtes sunt arcadiæ. ¶ Tegea eiusdẽ oppidũ quoius nomine est in thuscia ab exulibus arcadiæ vrbs condita. ¶ Oleæq; minerua inuentrix. Putãt eã quidã & neptunum contentionẽ de athenis habuisse vtrius vrbs noĩe appellanda eẽt: Neptunũ tridente percussisse arcẽ: & inde psiluisse aquã: salsi haustus: & hodieq; fontẽ in ea arce Neptuni appellari. Mineruã ictu cuspidis in idem oleã euocasse: q̃ quia vtilior esset hominibus ei cessisse athenas. ¶ Vnciq; puer monstrator aratri: Quidã putãt Triptolemũ atticũ dici: quẽ i volucri curru tradũt poetæ: fruges terræ reddidisse. Quidã Bresser q primus inuenisse existimãt arandi vsus: sed cõstat multis annis ante & fruges in ægypto inuentas esse: & arasse primũ Osyrim duobus: q̃rũ noĩa nũc sunt sacra sub eis: q religionis cã

eodẽ vocabulo appellati colũtur apis & μεμφις. Quorũ alterũ mẽphitæ colunt apin: alterum hieropolitæ μεμφιν.

¶MÆNALA: Menal⁹ arcadiæ mõs: & q̃ la te ĩ buc. ¶ Tegeææ: tegea vrbs ẽ arcadiæ: de q̃ Stra. li. viij. ait: At tegea mediocri adhuc statu pmanet. Tegeææ vo ẽ pæon terti⁹: q pstat: vt Diome. scri. ex Pyrrichio: & Trochæo: hoc ẽ ex duab⁹ breuib⁹: & lõga & breui. Id ãr Proper. q̃q; ostẽdit quũ ait: Ergo musarũ & Sileni patris imago fictilis & calami pã tegeææ tui: sicutiq; nemæa nemæ⁹ fac. sic ẽt tegæa tegæ⁹. ¶ Oleæq;. m. i. q̃ nã pacto oleas Minerua inuenerit dixim⁹. Diodo. pterea li. vj. scri. q Palladi olearũ: oleiq; educẽdi functionẽ tribuũt. Nã añ huius deæ ortũ erat hæc arbor cũ alijs siluestribus immixta: olei vsus aberat cuꝫ eẽt ignota. De pallade plura ẽt ĩ buc. ¶ Vnciq; puer mõstrator aratri. Pli. li. vij. scri. q boue & aratrũ iuẽit Briges Atheniẽsis: vt alij dĩt Triptolemus. Tibulus vo elegia. vij. dixit. Prim⁹ aratro manu solerti fecit osyris. Et tenerã ferro sollicitauit humũ. Ceres aũt li. iiij. fasto. de Triptolemo ait. Iste qdẽ mortalis erit: sed pmus arabit: Et feret: & culta pmia tollit humo. de quo paulo ante ẽt diximus alia.

ANT. Mænal⁹ Tegea Triptolemus

CHRI. ¶PAN: de hoc ẽ dcm̃ ĩ buc. Dixim⁹ & de syluano Quod ãt tenerã. i. nouellã feret cupressum: & pp similitudinẽ pueri a se amati.

SER. a ET TENERAM ab radice ferens Siluane cupressum: Siluanus deus est siluarum: hic amauit puerū Cyparissum nole:q habebat mansuetissimā ceruā: hanc cum Siluan' nesciens occidisset puer est extinctus dolore: quem amator deus in cupressum arbore ei' nominis vtit: quā pro solatio portare dicit. b Dijq; deæq; omnes: post specialē inuocationem transit ad generalitatē: ne quod numen prætereat: quod aūt dicit: Studium quibus arua tueri: noia hæc numinū in indigitamentis inueniuntur: idest in libris pontificalibus: q nomina deoꝝ: ꝛ rationes ipsorum numinum continent: quæ etiā Varro dicit. Nā vt supra diximus: noia numinibus ex officijs constāt Iposita: verbi causa: vt ab occatione deus Occator dicat: a sarritione deus Sarritor: a stercoratione Sterquilinius: a satone Sator. c Nonnullo semine. i. aliquo: ꝛ hoc dicit quia a nobis iacta semina vestris seminibus alitis. Semina autem dicit deorum cæli temperiem: pluuias: ꝛ rorem. d Satis: segetibus: vt Sata læta: boumq; labores.

Et teneram[a] ab radice ferens Siluane cupressum
Diiq;[b], deæq; omnes, studiū quibus arua tueri,
Quiq; nouas alitis nonnullo[c] semine fruges;
Quiq; satis[d] largum Cælo demittitis imbrem.

versus. Studiū: de hoc diximus in alexi. Nonnullo semine. i. aliquo: in terra siqdē fœcunda semina reꝝ sunt: ꝛ in imbri ꝛ igni: hic ait Oui. li. i. met. Cætera diuersis tellus alalia formis Sponte sua peperit: postq̄ vetus humor ab igne. Incaluit solis æstu: humidæq; paludes. Intumuē æstu: fœcūdaq; semina rerū. Viuaci nutrita solo ceu matris in aluo Creuerunt: faciemq; aliquā cœpere morando. Quippe vbi tempeperiem sumpsere humorq; calorq; Concipiūtꝰ ꝛ ab his oriuntur cuncta duobus. Lucretius item libro. j. dixit. Huc accedit vti sine certis imbribus anni. Lætificos nequeat fœtus submittere tellus. Tulliusq; in lib. de na. de. scribit: q terra grauidata seminibus: oīa parit: ꝛ fundit ex sese stirpes amplexa alit ꝛ auget: ꝛ Varro ibi duodecim deos agricolaꝝ duces inuocat inquit. Nec nō præcor lymphas: ac bonū euentū: qm̄ sine aqua ols arida ac misera agricultura: sine successu ac bono euentu frustratio est nō cultura. Fruges: vide to in buco. Satis: segetib'. Cælo: idest ab aere. Imbrem: pluuiam.

PRO. ET TENERAM. a. r. f. c. Siluanus quidā sic ortum ferunt. Crathis pastor in Italia quom iuxta flumen aliquot pasceret capellas: ꝛ vnā earū incurrere soleret: hoc est libidini suæ in ea seruiret: ꝛ obdormisset in ripa sedēs: somniq; pondere caput: quasi delectū subinde nutaret: caper qui soleret eam capellam salire impetu in eum facto: crebroq; eius cornibus discusso: abiecit eum in flumē: qd in facti nomine Crathis est appellatū. Quū aūt ex capella puer esset natus: quoius pars inferior erat caprina: eumq; dominus educaret: augeretq; ea re familiarirarem: vt animaduertit adultæ esse ætatis educator: timēs ne feritas eius noceret suis: clam eum tollit in siluam: ꝛ ibi destituit: quē quia in silua primum agrestes conspexere: vt deum venerati: Siluanum appellarunt.

siluanus

ANT. SILVANE cupressum: fuerat Cyparissus puer pulcherrimus: Ceæ gentis dilectus qdem a Phœbo: huic aūt ceruus mansuetissimus gratus erat: quem imprudēs iaculo fixerat: vtq; morientē vidit: statuit ipse etiā velle mori: tandē egesto sanguine per imensos fletus in arborē sui nominis conuersus ē: autor Oui. li. x. meta. Poeta aūt hoc loco a siluano dilectū puerū indicat. Erat autem siluanus non solū siluarū: sed amoꝝ etiā ꝛ pecoꝝ deus: qd latius hoc anno in epodis ostēdim'. Tenerā ab radice: plantā intelligit pp cyparissum puerū a se amatū ꝛ in hanc arborem

Cyparissus

DEÆQ; Legerat poeta apud Marcū Varronē duodecim illum in suo de re agraria libro inuocasse deos quos duces agricolarum appellet: Quapp cū nōnullos ex illis iuocasset neq; nūc pterirret addidit. Dijq; deæq;. o. Sunt aūt sex mares totidem fœminæ: quoꝝ primi sunt Iuppiter ꝛ tellus qomnes fructus agriculturæ cælo ꝛ terra ptinent. Quapp magni parentes dr: Iuppiter pater ꝛ tellus mater. Secundo in hoc loco posuit Solē ꝛ Luuā quoꝝ tpa obseruant cum qdam ferant ꝛ condonantur in tempore. Tertio in loco suocat Liberū ꝛ Cererem quod horum fructus maxime necessarij sint ad victū. A b iis. n. cibus ꝛ potio venit e fundo. Veꝝ hos quatuor ipse duobus nolbus solis ꝛ lunæ inuocat. Quarto robigū ꝛ Florā qbus propitijs neq; robigo frumenta aut arbores corrumpit neq; nō tempestiue florent. Itaq; robigo feriæ ꝛ robigalia: ꝛ flore ludi floralia instituti. Quinto in loco Venerem ꝛ Mineruam cuius altera Oliueta: altera hortos procuret: postremo Lymphā ꝛ bonum euentum qm̄ sine aqua omnis ē arida ꝛ misera agricultura. Sine successu et bono euentu frustratio est ꝛ non agricultura: pterierat igitur ex iis aliquos ꝛ pter hos habent etiam priapū in hortis habent in agris plurima omnino numina: habent in pascuis paleni Nomium. Ergo inuocat deos quib' est studium tueri arua. i. conseruare ꝛ disponere vt bene cōcipere possint: ꝛ emittere fruges ꝛ eo

CHRI

ges & eos qui iã natas alunt vt crescunt aliquo semine. I. vt dicit Ser. tẽperie cæli pluuia & rubore: & huiuscemodi rebus: nã quãuis ager ita cultus ita etiã fimo aspsus: ita semine oppleṭ sit vt bene cuncta nascantur. Tamen si aut robigo: aut viredo: aut superfluus humor: siccitasue nimia nimiusq; calor istaret oĩa nata añ maturitatem intereant necesse est. Tuenť ergo arua quia ita illi psunt: vt oĩa salubria impendent: omnia noxia propulsent.

Teq; ádeo[a], qué mox quæ sint habitura deorũ
Concilia incertum est, vrbis[b] ne inuisere Cæsar
Terrarúmq; velis curam, & te maximus orbis
Auctorem frugum, tempestatúmq;[c] potentem
Accipiat; cingens materna[d] tempora Myrto.

SER. a ¶ TEq; adeo quem mox quæ sint habitura deoꝝ Concilia incertum est: Iam adulatur Augusto: quem inter deos inuocat: nec totum tamen dandum est adulationi: sed & veritati. Nam cum omnes Imperatores post morté sint inter deos relati: Augustus viuus diuinos honores meruit: quod etiam Orati⁹ testatur dicens: Præsenti tibi maturos largimur honores: Iurandasq; tuũ per nomen ponimus aras. Vnde male qdã culpant Virgilium dicétes eũ auiditate laudãdi citum interitũ Augusto optasse: cum eum constet ad ré quæ tunc fiebat respexisse. Mox tamé possumus ꝓ postea accipere: vt Ora. Mox daturos ꝓgenié vitiosioré. i. postea: pốt ét mox ad vitæ hũanæ breuitaté referri: nã ipse ait i decimo: Rhœbe diu: res si q̃ diu mortalib⁹ vila est Viximus. Sane sciendũ mire eũ laudasse: q̃d ait: Qué mox quæ sint habitura deorũ Cõcilia icertũ est. i. nondũ scimus q deus eẽ velis: nã deũ fieri maximũ est. In potestate auté habere quis deus velis fieri: plus esse q̃ maximũ cõstat. b ¶ Vrbis ne inuisere Cæsar: vtrũ velis terraꝝ: an maris: an cæli ipeꝛiũ possidere. c ¶ Tempestatumq; potenté: aut bonaꝝ tempestatum: vt Vnde hæc tam clara repente Tempestas? aut tempestatum ait temporum: sicut vbiq; Salusti⁹. d ¶ Materna myrto: quæ in honore est Veneris: a qua Augu. originem ducit.

PRO. ¶ ACCIPIAT. c. m. t. myrto: Myrtus ẽ arbuscula Veneris subiecta tutelæ. Cæsar aũt Iulius: quia trahit ab Aenea genus: idcirco materna myrtus dicta est a Virgilio.

ANT. ¶ TEQ; ADEO: Augustũ Cæsarem inuocat: Nam vt latius in buco. ostendimus: viuenti etiam diuinos honores impenderũt. ¶ Teq; adeo: hyperbaton est: tendit. n. illuc vsq; Da faciié cursum: qdam tamé id publice interꝓtando cũ nesciret huic loco ordiné tradere: dixit legendũ esse. Teq; adeo textus est oẽs veteres: & poetæ venustaté deprauans. Erit igiť ordo talis. Et tu Cæsar: quem est adeo incertũ. i. valde incertũ: quæ deorũ concilia mox sint habitura: Siue & tu Cæsar: qué adeo. i. ꝑfecto incertũ ẽ: q &c. ¶ Mox: idest deinde vbi mortales relinqueris. ¶ Concilia: conuent⁹ societates a cõcalando. i. vocando: vt scribit Cõciliũ Festus: dicit aũt incertum esse quis deus fieri velit: an terrarũ & vrbius: an maris: an cæli: cũ possit q̃cunq; eligere. ¶ Vrbis ne inuisere cæ. vrbis vrbis in actũ actũs est nõ genitiuus: nã Gellius li. xij. ca. xix. scribit Probũ Valeriũ hoc loco vrbis per inscriptum legisse in lib. manu Vir. colecto. Verte autem & muta vt vrbes dices. Insipidius nescio quid facies & pinguius contra lib. tertio æneí. vrbes dixit per e litteram: Centum vrbes habitant magnas hic enim mutat vt vrbis dicas nimis exilis vox exit & exanguis tãto quippe iũcturæ differentia est in consonantia vocus proximarum. Probus idem ait auctore ꝑdicto diuersis i locis Vir. vrbs & vrbes dixisse: arbitrio: consilioq; vsus auris. Sic turrem & turris tres & tris &c. ¶ Inuisere: visitare. ¶ Cæsar: scribit Sueto. Octauium Caij Cæ. & deinde Augusti cognomé assumpsisse Aiterum testamẽto maioris auũculi: alterum Munacij planci sententia. ¶ Maximus orbis: immẽsus terræ globus nam dixerat: Terrarumq; velis curam. Pli. lib. ij. inquit. Orbem certe dicimus terræ: globumq; verticibus includi fatemur: & paulo inferius immensum terræ globũ appellat: Id quidem pplacet: sed videtur etiam de cælo intelligendũ propter sequentia. ¶ Auctorem frugum. i. ducem & causam quod ꝓpter Erygones ait & Libram quæ Cereri dedicatæ sunt. Manilios lib. ij. Spiciferæ est virgo cæteris fabricataq; libra. ¶ Tempestatum. i. temporum. tempestas enim auctore Tẽpestas Varrone a tẽpore dicitur: vel ipsarũ tẽpestatum propter Scorpionem: quod sydus marti dedicatum est tempestatum deo: sed hoc modo carminum transpositio esse videreť. Iliorum. s. amne nouũ & An deus immensus & ergo priora potius. ¶ Materna myrto. i. venerea. Augustus. i. a Venere duxit origi- Augusti genus nem nã filius fuit Accie natæ ex Iulia sorore Iulij Cæsaris Suetonio referente. Deinde Iulij Cæsaris filius per adoptionem: quo autem pacto Iulius Cæsar a Venere originem traxerit: iã te apertum est in Buco. ecloga. ix. ¶ Materna myrto: myrto ꝑest Venus: inquit Pli. xv. & Gelli. lib. v. c. vj. ait: q oualis corona myrtea erat eaq; vtebantur Imperatores qui ouantes introibant vrbem. Ouandi autem hac non triumphãdi causa erat: quũ aut bella nõ rite indicta neq; cum iusto hoste ge-

ſa erant:aut hoſtiũ nomen humile ⁊ idoneũ fuerat:vt ſeruorũ piratarumq;:aut deditione repente facta incruenta victoria obuenerat. ¶ Cui facilitati aptam eſſe veneris frondem crediderunt:q̃ non martius:ſed Venerius quidam triũphus foret:hæc ex Gelli. Pli.aũt li. xv.edocet auctore Maſſurio curru quoq; triũphantes myrtea corona vſos.Maro itaq; ꝓpter triumphos Auguſto ait:Cingens Materna tempora myrto:⁊ propter libram Veneris domicilium.

CHRI. ¶MOX:Paulo poſt etiã viuens. ¶ Incertum:non tibi in cuius poteſtate eſt eligere quem deum eſſe velis:ſed nobis qui neſcimus quem potiſſimum eſſe velis deum:iccirco autem illum inuocat:q poterit eſſe deus agricolorum ſi volet. ¶ Auctorem:optime:nam auctoritas eſt ſententia imitatione digna ⁊ æſtimatio q̃ reꝑhẽſioni obnoxia non ſit. ¶ Cingens.m.t.m.nam eum agreſtem deum corona vel deceat:nõ iniuria vteris illa ex materna arbore.

SER. a ¶NVMIna ſola colant:ideſt magna:q̃ ſi melior ſit futurus ⁊ Neptuno ⁊ cæteris diis marinis.

An deus immenſi venias maris,ac tua nautæ
Numina[a] ſola colãt,tibi ſeruiat vltima Thule[b],
Teq; ſibi generum Tethys[c] emat omnib[o] vndis.

b ¶ Thule:inſula eſt oceani inter ſeptẽtrionalem ⁊ occidentalem plagam vltra britãniã ⁊ orchadas:quæ inſula in oceano vltĩa eſt in qua ſol cum in Cancro eſt perpetui dies ſine noctibus eſſe dicuntur. c ¶ Tethys emat omnibus vndis:Tethys vxor ẽ Oceani nympharum mater:quod autem ait emat: ad antiquum nuptiarum pertinet ritum: quo ſe maritus ⁊ vxor inuicem emebant:ſicut habemus in iure.

PRO. ¶TIBI ſeruiat.u.t.t.q.s.g.tethys.e.o.u.Superior ſenſus declarat ambigi inter deos.vtrum Ioui ſuccedere debeat Cæſar frugum tempeſtatũq; arbiter futurus agreſtibus: ⁊ omnib[9] vrbibus venerabilis.Sequens an etiam Neptuno:qui ei det amphitritem vxorem Neptuni futuram Cæſaris coniugem tethyn matrem ait dubitare generatam ex oceano.Inſulæ ſunt in oceano ſeptẽtrionali iunctæ britanniæ vltimis partibus Orchades: quarum vltima eſt thule ſignificat quoq; hanc ſeruituram Cæſari cõſecuturo honores cœleſtes.

ANT. ¶TVA NVMINA:tuas poteſtates. Numen Numen enim auctore Feſto dicitur quaſi nutus dei atq; poteſtas. Varro inquit:Numẽ dictum eſſe imperium dictum a nutu. ¶ Colant:venerentur. ¶ Vltima thule:apud Stra.⁊ Diony. atq; Euſtachium qui græce diligentiſſime orbis ſitum conſcripſerunt. θουλη:thule legitur inſula in vltima ſeptentrionis parte.

Thule ¶ Thule:inq̃; per th ⁊ u ſequente.Strabo autem ſic ait.de Thule item obſcura eſt hiſtoria propter eius in vltima loca remotionẽ: hanc ſiquidem ad ſeptentrionem expoſitam locant.Soli.quoq; de Britannia loquens ait. Multæ ⁊ aliæ circum Britanniam inſulæ:e quibus thule vltima: Vltra thulem accepimus pigrum ⁊ concretum mare. ¶ Tethys: Tethys tethys tethyos:vt Iginius ſcribit ⁊ alij fuit Oceani coniux nympharumq; mater. ¶ Emat:Romano more elocutus eſt: vbi dote adhibita generi comparantur. Iuſtinus autẽ libro.iij. refert Lycurgum inter Lacedæmonum leges ſtatuiſſe virgines ſine dote nubere: iuſſiſſeq; vt vxores eligerentur non pecunia: q̃ ſeuerius matrimonia ſua viri coercerent:cum nullis frenis dotis tenerentur:hinc optime Iuuenalis ait:intollerabili[9] nihil ẽ q̃; fœmina diues.

CRHI. ¶AN DEVS.im.n.m.demonſtrauit neceſſitatem inuocandi cũ poſſit eſſe deus agricolarum:nunc oſtẽdit q̃tus vir ſit cũ ſit a dijs ĩ mortalibus putatos dignus libera optione. ¶ Tu ſola:tm.n.numen habeare vt reliquos maris deos miſſos faciat. ¶ Vltĩa:qa ĩ oceano poſita eſt. ¶ Thylæ:videtur forſitã thulæ eſſe dicendũ:qa ĩ Strab.⁊ Dionyſio ẽ θουλη in vltimo ſeptẽtrione. Ergo tñ ab vſu nõ diſcedere. De hac Pli. ita ait. Vltima omnium q̃ memorant thylæ in q̃ ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cancri ſignũ ſole tranſeunte:nulloſq; contra per brumam dies.Hæc qdam ſenis menſibus continuis fieri arbitrant.Noſtro tamen tempore cum Florẽtia hoĩes viderit q circa initia Tanais habitent: omnia de illa regione vera nouit.Ego autem interfui cũ illos Paulus phyſicus diligenter quæq; ĩterrogaret:hæc ergo ĩſula tpa Maronis vltima fuit de qua haberet cognitio: neq; in ea ſunt in ſolſtitio dies continui cum ſit in.lxiij.paralello: in quo longiores dies non excedunt horam decimãnonam ⁊ mediam vnius horæ:In ſexageſimo quarto paralello dies eſt viginti horarum: in ſexageſimoquinto ſolſtitium habet diem vigintiunius horarum vbi eſt Gotia ⁊ Suetia: in ſexageſimoſexto habet diem.xxij.horarum vbi eſt Ventellãt: in ſexageſimoſeptimo eſt dies maior horis xxiiii. in ſexageſimooctauo dies eſt vnius menſis:in ſexageſimonono dies eſt duorum menſium:in ſeptuageſimo habet diem triũ menſium:in ſeptuageſimoprimo eſt maior tribus menſibus. ¶ Generum: dicit gener qa generãdi cauſa comparat. ¶ Tethys: Nerei vxor eſt.Nam qñ eſt mater Achillis dicitur tethys. ¶ Omnib[9] vn. Ergo relinquet oceanũ:ergo tua nomina ſola erunt.

¶TARDIS

SER. a ¶ TARDIS ſidus te menſibus addas.i. æſtiuis. b ☞ Quà locus erigonen intèr chelaſq; ſequentes: ægyptij duodecim eſſe aſſerunt ſigna: chaldæi vo vndecim. Nã ſcorpiũ ⁊ librã vnũ ſignũ accipiũt: chelæ.n. ſcorpij librã faciũt. Ideſ chaldæi volũt æquales eẽ partes in oĩbus ſignis: ſed ꝓ qualitate ſui aliud ſignuȝ.xx. aliud xxxx. habere: quũ ægyptij tricenas eẽ partes in oĩbus velit. modo ergo ſm chaldæos locutus: eſt dicẽs poſſe eũ habere locũ īter ſcorpiũ ⁊ virgineȝ. Nã Erigone ipſa eſt virgo. Sciẽdũ deinde eſt voluiſſe maiores ĩ his ſignis eſſe deoruȝ domicilia et Solis ẽ Leo: Lunæ vo Cancer. Cæteroꝝ vo quinq; planetarũ bina ſunt ſigna: ꝓut ſe ratio ſideꝝ ſequitur. Nã primus circulus a terra Lunæ eſt: ſecũdus Mercurij: tertiꝰ Veneris: qrtus Solis: quintus Martis: ſextus Iouis: Saturni vltimus: ſed remotis Sole et Luna: quoꝝ domicilia Leo ⁊ Cancer: hi qnq; ordine: quo eorũ ſunt circuli bina poſſidẽt ſigna: Vnũ a ſequẽtibꝰ: ⁊ vnũ a ſupioribꝰ: vt Mercurij ſint Virgo ⁊ Gemini: Veneris Libra ⁊ Taurus: Martis Scorpiꝰ ⁊ Aries: Iouis Sagittarius ⁊ Piſces: Saturni Capricornꝰ et Aquarius. Vñ ꝑ hæc loca ſiderũ Auguſtũ et fortẽ pp ſcorpiũ.i. Martis domiciliũ: ⁊ iuſtũ ꝓpter librã: ⁊ prudentẽ pp vicinã, virginẽ.i. Mercurij domicilium eſſe ſignificat: dñ aũt auguſto inter virginẽ ⁊ ſcorpiũ: īter iuſtitiaȝ ⁊ virtutẽ locũ tribuit: nam chelæ ſcorpij brachia ſunt: quæ ſexaginta ptes in cælo ſunt: ſolũ fore ſignificat. c ☞ Panditur ipſe tibi: ordo eſt: qua locus ipſe pandit̃: tibi autem in tuũ honorẽ ⁊ gratiã. d ☞ Ardens ſcorpius: ardens ad illud refert̃: quia Martis eſt domiciliũ: nã ſcorpij tempus frigidũ eſt: qppe cuius nouember eſt menſis. e ☞ Iuſta plus parte: ſm chaldæos qui ſcorpiũ dicunt ſpatium duorum ſignorum tenere.

plus parte relinquit: a ſcorpione: quia ſcorpius duoꝝ ſignorũ ſpatiũ teneat: in quoius brachijs duobꝰ poſita ſtatera ſignũ libræ quæ græci ζυγὸν vocãt. hoc.n. ſpatiũ ab eo deſineri: ⁊ Ouidiꝰ teſtat̃: quũ ait: Eſt locus in geminos: vbi brachia concauat artus Scorpiꝰ ⁊ cauda flexis vtrinq; lacertis Porrigit in ſpatiũ ſignorũ mẽbra duorũ.

Anne nouum tardis[a] ſidus te menſibus addas
Quà[b] locus Erigonen intèr Chelásq; ſequentes
Panditur[c] ipſe tibi iam brachia cótrahit ardés[d]
Scorpius, ⁊ cæli iuſta[e] plus parte relinquit,

PRO. ¶ ANNE nouũ.t.ſ.t.m.a. Qua locus.e.i.ch.q.ſ. Pandit̃.i.t.b.c.a.ſ.et.c.i.p.p.r. tardis mẽſibꝰ idẽ ꝙ domiciliũ Saturni tradant aſtrologi librã: qđ eſt ſignũ æqtatis quoius mẽſus ẽ biennij ⁊ ſex menſiũ: quoius loco futurũ Cæſareȝ dicit. ☞ Chelas: dicit ſcorpionis brachia Erigonẽ dicit virginẽ: quoi iuſtitia Aſtræi filia: quæ quom morata eſſet aureo ⁊ argenteo ſeculo cum hominibus ferreo ſeculo ſe recepit in cælum: qa vltra i terris ſedẽ nõ habuerit: nec ſuſtinuerit ſe hominũ miſcere ſcelẽribꝰ. Erigone aũt Icari fuit filia paſtoris attici: q relata eſt in numerũ ſiderũ: non ſignorum. Sidera enim extra ſigniferũ circulũ ſunt ſigna tantũ.xij. placet eſſet aſtrologis. ☞ Iuſta

¶ TARDIS menſibus.i. tardis ſideribꝰ: vt leoni ⁊ erigone: menſes.n. a ſideribus denominabant naturales. ſ. de qbus latius videto ibi: Hoc metuens cæli ⁊c̃. Aduertendũ tamẽ hic ſigna accipi ꝓ duodenis cæli partibꝰ æqlibus reſpectu primi mobilis: ſidera vo ipſas imagines in octaua ſphera. Iulius ꝓterea: et Auguſtus tardi menſes dici poſſunt: Iulius qdẽ a ſidere leonis: Auguſtus vo a ſidere Erigones: ſol enĩ diutius ſub Leone morat̃ atq; Erigone: q̃ ſub quo vis alio cæli ſidere: ſub leone ſiqdẽ.xxxix. diebꝰ vel circiter: ſub Erigone aũt.xlvj. fere diebꝰ: nã dũ ſol octauuȝ ſigni leonis gradũ noſtro æuo ingredit̃: qđ eſt circa.xxij. diẽ Iulij menſis ciuilis tũc īgredit̃ leonis ſidus: ⁊ cõtinueq; ſub eodẽ incedit ſidere donec.xvij. ſigni virginis graduȝ ꝑtingat: ꝙ eſt circa Auguſti finẽ: intra qđ ſpatiũ intercipiunt̃ gradus.xxxix. dies qdẽ totidẽ conſtituẽtes: aut circiter: qm̃ ſol die quoq; ꝑ gradũ vnũ fere incedit. Erigones vo ſidus ſol ingredit̃ ꝑ diem fere anteq̃ leonis ſidus exierit: hoc eſt dũ.xv. ſigni virginis gradũ attigerit: inceditq; ſub eadẽ Erigone donec ſm ſigni ſcorpionis gradũ attingat: qđ quideȝ eſt circa.xvj. menſis octobris diem: intra quod ſpatiũ gradus.xlvj. fere intercipiunt̃. tot enĩ diebꝰ ſol Erigonẽ percurrit. Cũ itaq; menſes a ſideribꝰ olim denoĩauerint: vt ⁊ Chaldæi: aſſerunt iure tot dies hr̃e deberẽt: quot ſub eiſdẽ ſol incedit. Libra deniq; vulcania contra etis bacchis ſcorpionis addita magnis menſibus Iulio ⁊ Auguſto: hoc eſt ſideribus leoni ⁊ erigone inter auctricem frugũ erigonẽ ⁊ tempeſtatũ potentem ſcorpionẽ collocata eſt: gradus fere.xvj. in cælo occupans: eos videlicet qui a ſeptimo ſigni ſcorpionis in xxij. intercipiuntur: ⁊ inde iuſta plus parte cæli ſcorpius contrahendo brachia relinqueret Cæſari dum a ſecundo gradu ſigni ſcorpionis in.xxv. eiuſdeȝ locus Cæſari mortali aſſignaret̃. Hi gradus: qui libram ⁊ Erigonem ac ſcorpionem ⁊ libram intercipiunt cũ ſua libra Cæſari adiungantur: quæ libra duȝ romani imperij maieſtatem reſpicit: teſte quoq; Manilio libro.v. heſperiam ſua libra tenet: q̃ ꝓdita Roma orbis ⁊ īperiũ retinet ⁊c̃. ANT. Erigone

voluit Vir. si Cæsar cælū appeteret iter ipsa sydera vbi sedes est Romani īperij se nouū sydus adderet tardis mēsibus pcedentib⁹.i.tardis syderibus Leoni & Erigone: vt dictū est. Hæc de syderibus a pstātissimo viro & nostri sæculi summo astrologo Ioāne Tholopho Norico accepi. Locus.n.erat obscurissimus. ¶ Erigonē.i.virgines: de q late apud Iginiū. ¶ Chelasq; sequētes: Scorpio magnitudine suis corporis duo⁊ locū occupat signo⁊. Oui.ll.ij.meta. de Scorpio. Porrigit in spaciū signo⁊ membra duo⁊. E qbus Iginio teste prior ps chelæ: reliq āt Scorpio vocat. Est aūt Libra dimidia ps Scorpionis: vt idē ait. chelæ aūt a chelos qđ est vngula dicunt. Qua locus Erygonē inter chelasq; &c. sub Libra Augustū Cæsares collocari cupit: q Libra domiciliū est Veneris ī mris: & Italia illi subest signo: vt dixim⁹. Et Maniliusli. iiij. de natis sub Libræ horoscopo ait: Illū vrbes & regna tremēt nutuq; regnēt: Per Libram igit sūmus impatorē designare cupit. ¶ Scorpius: dr a scorpizo qđ est spargo: spargit.n.brachia.i.chelas. ¶ Ardens.i.pugnax acertrux terribilis: Scorpius.n.est Martis domicilium. Mani.lib.ij. Vulcano pugnax mauorti Scorpius hæret: & iterū: Pectora in chelis & quæ dat scorpius acer: & li.iiij. Scorpius armata violēta cuspide cauda In bellū ardentes alos & martia castra: Efficit & multo gaudentē sanguine ciuē. Scorpionū cauda semp in ictu est nulloq; momēto moueri cessat ne qñ desit occasioni: qbusdā gemini sunt aculei: maresq; seuissimi Pli.li.xj. ¶ Iusta plus parte: Scorpius.n.magnitudine sui corporis duo⁊ locū occupat signorū vt ostēdimus: adeo aūt sua retrahit brachia: vt reliquat plusq; chelarū locus: seu Libræ signum occupat quod & dictum est latius supra.

Libra. Scorpi⁹. Scorpius

CHRI. ¶ MENSIBVS: mensis dicit ab eo q est μὴν.i.mēsis: nā vt solis cursus annū sit lunæ mēsem facit. ¶ Tardis mēsibus: Atq; si pter longiores dies dixit tardos Libra in quā vult illū conuerti dies īcipit breuiores reddere q; noctes. Sed nō est legendū addas te mēsibus in datiuo. Sed addas sydus alijs syderibus cū tardis mēsibus.i.cū hoc honore vt æstiui mensis denominent alter a patre alter a te: vt sit duplex honor: & q in sydus cæleste puertat: & q nomē det mensi. Non dixit aūt mensibus in plurali: vt poneret nume⁊ pro numero: sed vt non nihil etiā gloriæ ex paterno nose a quo quintilis Iulius est appellatus ad se redundare videretur. Quintilis aute a Cæsare Iulio dictus est: qm ipse quarto idus illius mensis natus sit. At Augustus sextili mense nō est natus: sed qm primus consulatū in eo mense inierit: & triumphos tres in vrbe retulerit & ægyptū in eo mense in potestatē populi Romani degerit: & bellis ciuilibus finē posuerit: ex Sex. C. Sextilis Augustus est appellatus: vt refert Macro. Fuit etiam aliquādo September Germanicus a Germanico: & October a Domitiano Domitianus nominatus. ¶ Erygonē inter: A nastrophe in qua præpositio postponitur: vt transtra p & rēos. Virginis autē signum intelligit in quo fabulantur cōuersam fuisse hæc ex Icaro nata est: & iusta vocata: & a Baccho in formā vuæ conuersō complexa est. Et demū cum in Marathonia silua patrem a pastoribus interemptum inuenisset: laqueo se suspendit: vt alias prolixius dicetur. Deorū autem miseratione in hoc signū mutata est: vt ait Hesio. Aratus scribit hanc aureo sæculo terram habitasse & a viris abstinentē cum virginibus ludere solitam hominibus equitatē præstasse. Verum cū inde homines a veritate abirent se magis e cōspectu eorum remouit: donec omnibus in vitia conuersis cælum petijt. Alij dicunt eā esse Cærerem: quæ spicā tenet: virgo signum est terreum: frigidū nocturnum. Domus est Mercurij prima: Et est exaltatio Mercurij in quindecimo gradu: prima facies eius est Solis: secunda Veneris: tertia Mercurij. In membris humanis habet ventrē: & intestina: producit homines pulchros decoras faciē & pulchros oculos: temperat appetitū: & significat iustitiam. Dicitur virgo: quia vt virgo sterilis est: sic Sol hoc signum intrans suo calore humores consumit et terram a fructibus sterilem reddit: hæc Mathematici de virgine. Macro. autem ait: Virgo autē aristam manu tenens quid aliud est q̄uis solaris quæ fructus curat: & ideo iustitia creditur: quæ sola facit nascentes fructus ad vsus hoīus peruenire. ¶ Chela.s. scorpionis. ¶ Cælisu.p.p.i.reliquid id spacium cæli qđ ipse occupauerat plus iusta parte. Nam cū singula signa occupent tricenas partes cæli: quæ sunt recentæ.ccclx. Scorpius præter.xxx. partes: qs occupat suo corpore.xxx. alias partes occupat chelis. ergo ne Augu. nouum signum futurus efficiatur contra rationem cæli.xiij. signum extinguetur Libra Scorpione suas chelas contrahente: & Augustus Libræ signum subibit.

Mensis

Quintilis

August⁹

Erygōe

Virgo

SER. a ¶ QVICquid eris: ordo est qcquid eris ba facilem cursus: cætera enī p parēthesin dicta sunt. b ¶ Nec sperēt tartara regē: Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido: Allegoricos dicit il. lum nec debere mori velle q; nec posse. c ¶ Quamuis Elysios miretur Græcia campos: licet præferantur inferi a græcis poetis.

Quicqd a eris (nā te nec sperent b Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira Cupido;
Quāuis c Elysios miretur Græcia campos;

¶ QVICQVID

PRO. QVICQVID eris nā te. n. sp. t. r. Nec tibi. r. u. t. d. c. q̄uis elysios. m. g. c. Nec. r. s. c. p. m. Tartarū ait. Virgilius apud inferos locū præcipitē infinitæ altitudinis: quūʒ ait: tū tartarus ipse Bis patet in præceps tantū tenditq; sub vmbras. q. a. c. elyxios campos dicit apud īferos: in quos recipiant piorum animæ: quos alij putant esse insulas fortunatorū. Nam φ negat Proserpinā sequi voluisse matreʒ: cōtra Historiam refert. Cognito. n. eius raptu Ceres: Ioui detulit querelam: qui permisit matri filiam abducere: si nullum cibū ore apud inferos contigisset. Quom aūt indiciū fecisset Ascalaphus Orphnes & Acherontis fili' eā tria genera mali punici in horto dicitur devorasse: mutatus est in auem bubonem. Iuppiter aūt pmisit sex mensibus cum matre filiam esse: totidem cum viro.

ANT. QVICQVID: vel terrarū vel maris: vel cæli numē. Nec sperent: Inuit eū cælū ascēsurum. Dira: tristis & infesta: & q̄si deoꝝ ira missa. Elysios campos: Maro li. vj. scribit Elysios campos btōrū locū apud īferos esse: At Stra. li. iij. docet Homerū eo in loco pioruʒ regionē & elysiū campū finxisse quo ꝑtēus Menalum trāsmissuruʒ esse dicit. Elysiū in campū terrarūq; vltima tandem. Dij te trāsmittent: stat flauus vbi Rhadamātus. Existiiq; viris vbi vita facillima durans: non hyemis vis multa niuis non ingruit imber Stridula sit semper zephyrorū flumina mittit Ingens oceanus. Aeris enī salubritas & suauis zephyri spiritus eius regionis peculiaris: est quæ in occasum vergens nunq̄ tēperie caret. Tū v̄o terræ terminus vbi poeta īfernū esse fabulat' est. Mac. v̄o li. j. de som. ait: φ i sphæra q̄ aplanes dī Elysios cāpos eē puris aīs deputatos: antiqtas nobis intelligendū reliqt: qđ qdē nostræ etiā fidei cōuenire vr: in cælo. n. credimus btōrū locū quē nr̄i theologi ꝑadisum appellant.

Nec repetita ᵃ sequi curet Proserpina matrem.)
Da facilē ᵇ cursuʒ, atq; audacib' ᶜ annue cœptis.
Ignarósq; ᵈ viæ mecum miseratus agrestes
Ingredere, & votis iam nunc ᵉ assuesce vocari.
Vere ᶠ nouo, gelidus canis ᵍ cū montibus humor

SER. a NEC repetita seq curet ꝓserpina matrē: Ceres cum raptā a Plutone Proserpinā filiā diu q̄sisset: tandē aliqn̄ eā eē apud inferos cōperit: ꝓ qua re quom Iouis īplorasset auxiliū: ille rn̄dit posse eā reuerti: si nihil apud inferos gustauisset: illa autē iam punici mali, in Elysio grana gustauerat: quā reʒ Ascalaphus Stygis filius prodidit. Vnde Proserpina ad superos remanere non potuit. Hinc ait Luca. Quæ te detineāt æthnæa dapes: quā necessitatē mō Virgi. Proserpinæ tribuit voluntati. Sane Ceres a Ioue postea meruisse dr̄: vt Proserpina sex esset cū matre mēsibus: sex cum marito: qđ iđ fingit̄ qa Proserpina ipsa est q̄ & Luna: q̄ toto anno sex mēsib' crescit: sex deficit. s. ꝑ singulos menses qndenis diebus: vt crescens apud sup̄os: deficiēs apud īferos eē videat. b Da facilē cursum: meo. s. poemati. c Audacib' annue cœptis: verecūde suas vires extenuat. d Ignarosq; viæ mecū miseratus agrestes Ingredere: aut mecuʒ viæ. i. rationis ignaros īnelligas: aut rusticis ignaris faue mecū. i. quib' ēt ego his scriptis collaturus sum: aut mecū ignaros agricolas miserare: aut eis mecū faue. e Iā nūc: idest adhuc viuus. Nā vt diximus August' viuus diuinos honores emeruit. f Vere nouo gelidus canis quom mōtib' humor Liquit̄: nouū ver iđ ait qa anni initiū mēsis ē marti'. Et sciendū decē tm̄ mēses fuisse apud maiores. martiū aūt anni p̄ricipiū hēre voluerūt: ꝑꝑ Martē suæ gentis auctorē. Aprilis dictus ē quasi terras tepōre aperiēs: Maius a Maia. Iuni' a Iunone: quāq; alij a maioribus & iuniorib' hos duos mēses velit eē nolatos: nāʒ aū po. Ro. cēturias iuniorū & senioꝝ diuisus fuerat. Reliq iaʒ a nūero nolabant̄: quīcilis: sextilis: sept̄ēber: october: nouember: & decēber. Et hi erant tantū. x. menses: duo v̄o propter rationē signorū anni intercalabant̄: q postea a Iano & Februo nolati sūt. Februus autē Ditis est pater: cui eo mensæ sacrificabat̄. Quintilis & sextilis mutati sunt postea in honorē Iulij Cæsaris & Augusti: vnde sūt Iulius & Augustus. Sic Oui. f fastis: Ergo vere nouo & anni initiū accipim' & primā p̄teʒ veris. Nā anni quatuor sunt tēpora diuisa in ternos menses: & ipsoꝝ tēporum talē faciunt discretionē: vt primo mense veris: nouū dicat̄ ver: secūdo adultū: tertio præceps. Sicut & Salustius dicit vbiq;. Itē noua æstas: adulta præceps. Sic autūnus nouus: adultus præceps. itē hyems noua adulta ꝑceps: vel extrēa: vnde est Extremæ sub casuʒ hyemis. i. u. s. Sane sciendum Xenophontē scripsisse vnuʒ librū œconomicū: cuius pars vltima agriculturā continet: de qua parte multa ad hoc op' Virgi. transtulit: sicut etiā de georgicis. Magonis afri. Catonis: Varronis: Ciceronis quoq; libro tertio œconomicorum: qui agriculturam cōtinet. Nam primus ꝑcepta hʒ quēadmodū debeat materfamilias domi agere. Secūdus quemadmodū foris paterfamilias. Illud quoq; sciendū est in his libris nō eē obscuritatem in quæstionibus: sicut in æneide: nisi in paucis admodum locis. Sed in hoc tantum esse difficultatem vt res positas intelligamus: idest τὸ κείμενον: sicut hæc pri

ma quoq; eius præcepta significant. Nã hoc dicit agrũ fertilẽ.i.pinguem & herbosum bis de/bere arari verno tpe: vt & herbæ adhuc teneræ & sine semine auellant: & æstatis calore: vt sup fluus humor siccet: vel glebarũ putrefiat durities: & semel autũnali cũ seminibus: agrum vo tenuem & sterilem autumnali tñ tempore arandum: ne si etiã verno araueris: exiguus eius humor siccetur æstate. g ¶ Canis montibus: albis ex niue.

ANT. ¶ PROSERpina: fuit hæc Iouis & cereris filia quã Pluto infernus res rapuit ĩ cãpo æthne/ sis q floridus semp est: nã ppe est demersum foramẽ: quo ditẽ pẽes ad raptũ pserpinæ exiuis/ se fama est: vti Soli scribit hãc mr ceres totũ p orbẽ qsierat: vt li.v.met.plene habet. Audi/ uit tandẽ esse apud Plu. Sed qa ieiunia solueret septẽ granis puniceei pomi statutũ est: vt.vj.mẽ sibus cũ matre.vj.vo cũ marito maneret: poeta autem hoc loco eius arbitrio redire tribuit.

¶ Auda. arrogantiã vitat. ¶ Annue: assentire faue. ¶ Viæ: rõnis & cõsuetudinis. ¶ Ingredere: assis adueni.n.dũ viuis. ¶ Vere no. veris principio. primo.n. mense ver nouũ dr: secundo adultũ: tertio aũt ver pceps: sic ẽt de æstate & alijs: dies autem primus veris extat.vij. Idus Februarij. æstatis.vij. Idus Maij. autũni.vij. Idus Sextilis. hyemis.iiij. Id' nouẽ. aucto. Varro.li.i.ca.viij. ¶ Vere no. Col.li.xij.ca.ij. sic ait sup hoc loco: Noui aũt veris nõ sic principiũ obseruare rusticus dẽt vti astrologus: vt expectet certũ diẽ illũ q veris initiũ facere dr: sed aliquid ẽt sumat de parte hyemis: qm cõsumpta brũa iã intepescit annus: pmittetq; clementior dies opa moliri: possit igit ab Idibus Ianuarijs: vt principẽ mensem romani anni obseruet auspicari culturarũ officia. Satis aũt erit p dimidios menses exeq quodcũq; negociũ: quia neq; pfestinatũ opus nimiũ immature videri possit añ.xv. dies factum: nec rursus post totidẽ nimiũ tarde: hæc ille. ¶ Canis: niuosis. ¶ Gelidus humor.i.nix.

CHRI ¶ DA FA. c. translatio scriptoris a cursore. Nã vt cursor a carcere ad calcẽ festinat: ita scriptor ad finem voluminis properat. ¶ Vere no. ver dr qa tũc virgulta viuere icipiũt & vertit se tps anni: nisi sit a græco: nã iones ἔ ρ dicunt. Alij a veniẽdo dctm putant: quia eo tpe oĩa e terra veniat.i.nascant. Hẽt.n. annus qualitates nfõrum corporũ humorib' simillimas: nã ver qd principiũ anni est: calidũ est: & humidum: in quo annus puer dici põt: & excitatur sanguis q & ipse cali. est tps aptũ generationi: vñ in eo oĩa facile gignunt & nascunt. Dr aũt ver eo qd oĩa in eo veniant.i. nascant: & crescãt. id.n. significat venio: vt hic Sege.il.ve.fœ. vnæ. incipit aũt ver sole primã partẽ arietis ingrediente: quo ĩgressus æquat sol lucẽ tenebris: proptereaq; est equinoctiũ: post qd dies incipiũt supare noctẽ. Secundũ tps est æstas ab æstu.i. a calore noĩata. Excitaturq; hoc tpe bilis q humor calidus est & siccus: vt est ipsa æstas: est aũt iuuentus anni. Atq; incipit cũ sol ad primã partẽ caneri venit: q pars qm est altissima in nostro polo: facit diẽ oĩum longissimũ & solstitiũ efficit æstiuũ. Tertiũ tps autũnus noĩatur: qm in eo augeamur varia copia fructuũ. Hæc aũt iure dici põt virilis ætas anni in quo oĩa maturescant. Oriturq; cũ sol ad primũ libræ gradũ puenit: rursusq; eqnoctiũ efficitur post qd noctes incipiũt superare dies. Vltimũ tps est hyems cana & vera senectus anni. Efficit aũt illã sol q; primũ capricornũ tangit: facitq; ad solstitiũ q; brumã quasi βραχὺν ἡμέραν angit. s. breues dies latini noĩarunt: incipit aũt annus sm astrologos cum sol intrat arietẽ. Arietem aũt iccirco principiũ zodiaci faciũt: qa q̃uis in sphera nihil aut pmũ aut postremũ sit tñ ĩcipiẽte die illo q primũ fulsit: & natalis mundi vocat arietẽ in medio celo fuisse dñt: & medius vertex mundi est: & quasi caput. Tunc lunam cancer: gestabat sol cum leone oriebat. Mercurius Virginẽ: Mars scorpium: Iuppiter sagittariũ: Venus libram: Saturnus capricornum tenebat. ¶ Nouo: quasi prima sui parte. nam singula hæc.iiij. anni tempora in tres partes diuiduntur: vt dicamus nouum adultum & præceps ver. & sic in alijs.

Liquit[a], & Zephyro[b] putris[c] se Gleba resoluit;
Depresso[d] incipiat iam tũ mihi[e] Taurus aratro

SER. a ¶ LIQVItur: liquor quũ nomẽ est: li breuis ẽ: quom ad verbũ venerit pducitur: vt liquor liqueris liquit. Nã mutauit naturã sicut humus: hu breuis est: human' pducitur. Itẽ itur i pducitur: iturus corripit. Liquit: definit. b ¶ Et zephyro putris se gleba resoluit: quo tpe fauonij flatu arua laxant: q fuerãt pclusa frigoribus: ipse alibi: Rura gelu tũ claudit hyems. c ¶ Putris gleba: solubilis. d ¶ Depresso incipiat iã tũ mihi taurus aratro Ingemere: Aliud pẽdet ex alio: nã altius impressum aratrum boues cogit in gemitum: quod genus arationis pingui conuenit terræ: nam contra paulo post de foecunda terra dicturus est: Tenui sat erit suspendere sulco. e ¶ Mihi autem: aut vacat: vt Cicero Qui mihi accubantes in conuiuijs: aut mihi hoc est rustico amanti terras: & taurum bouem fortissimum accipimus: nã tauri difficile ad aratra iunguntur.

ANT. ¶ LIQVITVR: liquefit dissoluitur. ¶ Zephyro: zephyrus latine fauonius dr: vt Pli. li.ij. ondit. vẽtus est qui ab occasu æqnoctiali flat: & tepidus est & siccus. Colu. tñ ait: qd.vij. Idus Februarij fauonij spirare incipiunt. Pli. itẽ lib.xviij. scribit qd fauonius ver inchoat:

Aperitq;

Aperitq; terras:tenui frigore saluber. ☞ Putris.i.humecta mollificata ⁊ solubilis: venti enĩ occidentales mollificant ⁊ humectant: vt etiã Ptole. in lib.iiij. partium scribit. ☞ Gleba:terræ globus.nã terra ligata gleba est:soluta vo puluis. ☞ Resoluit:arua enim hyemali rigore præclusa Zephyri tempore laxantur. ☞ Depsso.i.valde psso:quod pingui conuenit terræ. zephyri Nã de sterili dicet: Tenui sat erit suspendere sulco.

GHRI. ¶ LIQVITVR:in hoc prima producitur. Cõtra autẽ in liquesco:vt in Buco. Limus: vt hic durescit:⁊ hæc vt cera liquescit Zephyrus. Ventus est occidentalis; qui suo temperato calore:quæ frigore hyemali constricta fuerat:relaxat atq; aperit.Nam cum sol parum moretur in occidenti:non multum inflammat huiuscemodi ventum: neq; humilitatem eius penitus desiccat. Vnde temperatus omnia temperata reddit. Quapropter quãuis astrologi ver ab ingressu solis in arietem initium sumere velint:medici tamen quãprimũ incipiunt flare zephyri ver inchoant:siue ante huiusmodi ingressum siue post id eueniat. ☞ Putris.g.r.i.resoluendo se putrescit. ☞ Depsso:vt altius infigatur.

Ingémere, ⁊ sulco attritus[a] splendescere vomer.
Illa seges[b] demum[c] votis[d] respondet[e] auari
Agricolæ, bis quæ[f] Solem, bis frigora sensit,
Illius immensæ ruperunt[g] horrea messes.

SER. a ¶ ATTRITUS splendescere vomer:a frequẽti aratione atteritur:⁊ decrescit. Lucretius: Occulto decrescit vomer ĩ aruo. Dicimus autẽ ⁊ hic vomer ⁊ hic vomis:sed ab vtroq; hu' vomeris facit. b ☞ Illa seges demum:seges modo terra. c ☞ Demũ autẽ nouissime. Vere:specialit. d ☞ Votis rñdet:immane est qđ ait votis:nã plerunq; plus optamus:q̃; speramus posse contingere. e ☞ Respondet aũt consentit: vt Dictis respondent cætera matris. f ☞ Bis q̃ solem bis frigora sensit:quæ bis ⁊ dierum calorem:⁊ noctium senserit frigora:per quod duplicem ostendit arationem vernalẽ:⁊ autũnalẽ:nec enim ad tempora æstatis: vel hyemis referre possumus quod ait:Bis solẽ bis frigora:quia non sunt in italia in vno anno duæ æstates:⁊ duæ hyemes:sicut geometræ dicunt esse in quadã parte Indiæ in insula Taprobane. g ☞ Ruperunt horrea: plus est q̃; diceret impleuerunt.

sideriis. ☞ Rñdet: consentit. ☞ Auari: cupidi. ☞ Bis quæ solem bis frigora sensit. Pli. lib. xviij. cap. xxxiij. sic ait. Quarto serisulco Virg. existimatur voluisse quum dixit optimã esse segetẽ q̃ bis solẽ:bis frigora sensisset:spissius solũ sicut plerũq; in Italia quinto sulco seri melius est:ĩ Tusia vo Nono:predicta Pli. verba: vt quarto sulco seratur fm Virg. ostendunt Probi in hoc loco explanationem nõ conuenire: quem multi alij secuti sunt:nõ aduertẽtes Pli. vba: nec et Varronis. scri.n. Varro li.i.ca.xxix.ꝙ terrã quũ pmũ arãt:pscidere appellãt:quũ iterũ effringere dicũt:offringere vocãt tertio: cum arãt iacto semĩe boues litare dñr capite vo sequẽti ait idẽ Varro.ꝙ iter vernũ æquinoctiũ ⁊ virgiliarũ exortũ:⁊ Solstitiũ boues terrã pscindere dñt. Et ca.xxxij.scri.iter solstitiũ ⁊ caniculã cũ psciderĩs effrigi oportẽ.i.iterare:vt frãgant glebæ. Et ca.xxxiij.ait.iter caniculã ⁊ æquinoctiũ autũni oportẽ aratro effringi:⁊ ca.xxxliiij.inqt: ab æquinoctio autũnali incipere oportere serere: vsq; ad diẽ.xci.post brumã nisi q̃ necessaria causa coegerit: non asserere. Theophrastus itẽ li.iij.de causis plãtarũ ait:Cura noualium tpe vtroq; suscipit: æstate ⁊ hyeme: vt terra solẽ:ac frigora sentiat. His oĩbus verbis patet:ĩ quo pacto seges bis solẽ:bis frigora sentiat.

PRO. ¶ ILLA SEGES DEMVM votis respondet auari Agricolæ bis quæ Solem bis frigora sensit:de eo agro loquitur quẽ noualem vocamus:alternis aũt cessat:Sed sub exitu hyemis semente facta sequenti æstate reddit fructum. Ergo bis sentit frigus:semel æstate deficiente hyeme initio veris iterum post sementem bis solem semel æstatem:quia cessat iterum qua fructus refert. Ipse autem substituet huiusrei causas progressu operis: quũ præcipiet:vt sub introitu hyemis sterilis ager proscindatur. Illum enim qui est fertilis:sub exitu hyemis proscissum: Ideo putat reliqui opportere cessantem: vt Siccetur æstu: ne si luxuriantis Sole natura fertilis efficiatur:inter fruges herbæ nascantur. Rursum cum q fertilis est: Idcirco sub hyeme proscindendũ putat:ꝙ humorem cœlestem:hibernũq; accipiendo esse fœcundior possit.

ANT. ¶ VOMER:aratri ferrũ:ꝙ vomit terrã: vt ait Varro. ☞ Illa seges.i.terra. ☞ Votis: de-

CHRI. ¶ INGEMERE: de vi huius verbi dicetur in primo æneid. ☞ Sulco: Dicitur sulcus:quia inde subtulit terram vomere;ex qua quidem proiecta porcam facit:ergo porca dicitur ꝙ ex proiecta terrã fiat. ☞ Vomer:autẽ dicitur a vomendo. Euomit.n.e sulco terram ad porcã faciendam. ☞ Demũ:post longam ⁊ diligentem culturã. ☞ Votis:Cupiditatibus: vt cõsequens pro añcedenti:qa.n.aliqđ cupimus vota: vt id assequimur concipimus. Magna ergo res est vt respondeat cupiditatibus cum per sæpe cupiamus maiora q̃; speremus. Sed maior: vt rñdeat cupiditatibus

auari in quo explebiles omnino sunt cupiditates. ¶ Bis so.b.fri. Nam & secũdo & tertio ara tur per sæpe terra. Nam dicunt proscindere: cũ primo arant: deinde iterari cum iterum ara tur. Tertio testiari: Pli. autem ait. Quarto seri sulco: hoc in loco existimatur voluisse cum de solæ astiuo: & frigoribus hibernis loquatur. ¶ Loquitur: ergo etiam auctoritate Probi gram matici de noualibus quæ in fine hyemis circa veris initium proscinduntur: vt æstate pxi ma siccentur: deinde in introitu hyemis semente facta sequenti æstate reddit fructus. Ergo bis sentit frigus: semel ante æstates: iterum post sementẽ. ¶ Bis so. semen æstate qua cessat itẽ quæ fructum refert. Vnde Columella dixit iugerũ talis agri quatuor operis expeditur: nam cõmode proscinditur duabus vna teratur: tertia & dodrante: in lirã statim redigit qua drante opere. Liras aũt rustici vocant easdem & porcas: cũ ita aratur: vt inter duos latius di stantes sulcos medius cumulus siccã sedem frumentis pbet: ab eo autẽ q aratri vomer su stulit sulcus dicit sulant illos qui ex transuerso ducunt ampliores: vt per eos aqua ex agro deducatur. Elices vocant qa aquas ex agro eliciant. ¶ Horrea: granaria sunt. i. loca in qbus fruges pdunt. sunt q putent dicta ab horrore aristaꝝ: nã priscí fruges in spicis seruabant.

Ac prius[a] ignotum ferro q; scindimus æquor,
Ventos[b], & varium[c] Cæli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios[d] cultúsq;, habitúsq; locoꝝ,
Et quid quæq; ferat regio, & qd quæq; recuset.
Hic Segetes, illic veniunt[e] felicius Vuæ.

SER. a ¶ AC PRIus ignotũ ferro q; scindim' æquor. i. anteq; faciam' venia ctum. Aequor auté modo terram accipe ab æqualitate di ctam: vnde et maria æquora dicuntur. b ¶ Ventos: quia diuersis locis diuersi præualent venti. & hoc dicit debes scire ager cui vẽto subiace at. c ¶ Varium cæli prædiscere morem idest aeris. Lucretius: In hoc cælo qui dici tur aer. & hoc dicit: debes etiam cæli qualita tem nosse: vtrum pluuiis gaudeat: an tepôre vel frigore. d ¶ Patrios cultus habitusq; locorum: duas res dicit. Sciendum est ager quemadmodũ a maioribus cultus sit: & quid melius ferre consueuerit. nanq; habitus lo corum possibilitates accipimus. e ¶ Ve niunt: crescunt: vt Et pulchro veniẽs in cor pore virtus.

ANT. ¶ FERRO: vomere. ¶ Aequor: campum ab æqualitate. Ventos & varius cæli &c. quæ sunt agricolis necessaria diximus iam circa principium huius commentarij: & quia huic etiam loco conueniunt: ibidẽ relegenda ad moneo. ¶ Vẽtos: hoc dicit ne imbribus: vẽ tisq; imminentibus opera inchoet agrico la: laboremq; frustretur: vt Columella docet: & Pli. li. xviij. ca. xlix. inqdit: In boream poni to arbores: vitesq;: sed hoc flãte ne arato: fru gem ne serito: semen ne iacito. ¶ Variũ cæ li morem: idẽ Colu. in prologo lib. i. aperit inquit n. cæli & anni præsentis mores intuea tur agricola. nec q;. n. semper eundẽ velut ex pscripto habitus gerunt: nec omnibus annis eodẽ vultu venit æstas aut hyems: nec plu uium semper est ver: aut humidus autũnus. ¶ Patrios cultus: Varro li. j. ca. v. Agricultu re inquit quatuor sunt partes summæ. E qui bus prima cognitio fundi: partesq; eius qua les sint. Secunda quæ in eo fundo opus sunt: ac debeant esse culturæ causa. Tertia quæ in eo est pdio colẽdi causa sint faciunda. Quarta quo: quicq; tempore in eo fundo fieri conueniat. ¶ Habitusq; locorũ. Varro libro primo capitulo sexto scri. In terra esse dissimili vi ac pote state: partes pmultas: in quibus lapis mar mor arena. puluis: creta: igniscarbunculus. i. quæ sole perferuet: ita vt radices satorum cõ burat: partim sunt humidiores: partim ari diores: partim mediocres sunt macræ: sunt pingues. ¶ Habitus: idest qualitates: dicitur q; habitus ab habendo aliquid. ¶ Et quid quæq; ferat regio. Idem Varro libro primo: capitulo sexto ait: Non eadem oĩa in eodem agro recte præsente. nam vt alius est ad vi tem appositus: alius ad frumentum sic de cæ teris: alius ad aliam rem. Et cap. xxiij. in quit. Alia loca apposita sunt ad fœnum: alia ad frumentum: alia ad vinum: alia ad oleũ.

¶ Segetes: idest sata. ¶ Hic segetes illic: &c. Pli. libro. xvij. capi quarto inquit. Quippe non eadem terra arboribus conuenit & fru gibus: plerũq; nec puella quales habet Cam pania: vbiq; optima vitibus: aut quæ tenues exhalat nebulas Vir. & quæ fœlices ferat nõ improbat vitibus. Clareosum oleis solum aptissimum in Vena frano pinguissimus in betica: tanta est argumentorum & soli varie tas: ac differentia. Capite vero. v. ait idem: Fruges alit tophacea alba: proxima est rufa. Et libro. xviij. Agri ipsius bonitas inquit: quibus argumentis iudicanda sit subsigna bimus Catonis maxime verbis. Ebulus vel prunus siluestris: vel rubus: bulbus: minu tus trifolium: herba pratensis: quercus silue stris: pirus: malusq; frumentarij soli notæ. ¶ Veniunt: crescunt.

CHR. ¶ VENTOS: Nã multũ interest cui vento ex posita sit regio. ¶ Morẽ: Quid ferre psueue rit. ¶ Hic segetes: repetit oẽm agriculturã.

Arborei[a] fœtus alibi, atq; iniussa[b] virescunt
Gramia. nón ne[c] vides croceos vt tmol[9d] odores,
India[e] mittit Ebur, molles[f] sua tura Sabæi?
At Chalybes[g] nudi ferrum, virosáq;[h] Pontus

SER. a ¶ ARBOREI fœt⁹ alibi. i. poma. b ¶ Iniussa virescũt gramina: bñ iniussa: nã frumẽ ta iussa nascunt: vnde ẽ Atq; imperat aruis. c ¶ Non ne vides: argumẽtat̃ q̃ñ hoc dicẽs: si vna ꝓuincia ferre nõ põt omnia: quanto magis vnus ager? d ¶ Vt tmolus: mons ẽ ciliciæ ĩ quo nascit̃ cro. ꝑ ꝑcipue: nam loca commemorat vbi plus ꝓuenit: ⁊ melius aliqd: nã crocũ ⁊ in africa nascit̃: sed nõ tale: nec tantũ: vel quale ĩ cilicia. e ¶ India mittit ebur: ⁊ in africa fuerũt elephantes: sed meliores in india: hinc ẽ quod ait Teren. Elephantis quẽ Indicis ꝑfecerat. i. maximis. f ¶ Molles sua tura sabæi: sabæi populi sunt iuxta syrias ⁊ arabiã: dicti sabæi ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι: qđ apud eos tus nascit̃ quo deos placamus. Molles aũt ideo ait: qđ sub aere clementiore sunt: nam vt ait Luca. Quicqd ad eoos tractus mũdiq; tepõrẽ Labit: emollit gentes clemẽtia cæli. Aut certe qa Alexander macedo, dicit̃ obscenos oẽs de exercitu suo segregatos illic cõdidisse: sane tus mõ sine aspiratione dicimus: nã ãtiq thus dicebant ἀπὸ τῶν θεῶν qđ displicuit vel a θύω quod ẽ sacrifico. Tura enĩ a tũdendo dicta esse voluerũt a glebis tusis: cũ qbus dicit̃ fluens de arboribus coalescere. g ¶ At chalybes nudi ferrum: ppli sunt apud quos nascit̃ ferrum: vnde abusiue dicit̃ chalybs ipsa materies: vt Vulnificusq; chalybs: nudi autem aut apud quos arbores nõ sunt: aut vere nudi pp ferri cædendi studium. Nam legimus Brontesq; steropesq; ⁊ nudus membra pyragmon. h ¶ Virosaq; pontus castorea: Fibri canes sunt põtici: quoꝝ testes apti sunt medicaminibus: pp quos vbi se regri senserunt: eos secant: de his Cicero: Redimunt se ea parte corporis pp quã maxime expetunt̃. Iuuenalis: Qui se eunuchus ipse facit cupiẽs euadere dãno Testiculi. Castores autem a castrãdo dicti sunt: virosa aũt venenata: nã licet sint multis remedio: tamẽ prægnantes eorum odore abijciũt: ⁊ ẽggerunt partem: et virosa dicta ab eo quod est virus. Alij fortia accipiunt a viribus.

PRO. ¶ NONNE VIDES croceos vt tmolus odores: India. m. e. m. s. t. s. at chalybes. n. f. u. q; p. c. e. p. c. ¶ Tmolus lydiæ mons ẽ: quem nõ ideirco nominat vtiq; ꝙ solus crocuz ferat: sz ꝙ ꝑcipue: pelusiacã lentẽ dicit ⁊ sicyoniã baccã oliuã: nõ ꝙ sicyone tãtũ nascant̃: aut pelusij solũ lentes: ⁊ India mittat ebur: sz ⁊ africa. Sed maiores sunt in india elephãti. ¶ Sabæi: natio est arabia: quos molles vitio s̃monis: qa parũ viriliter loqũt̃. dic. ¶ Chalybes natio pontica: in qua sunt ferri fodinæ. Ibi aũt a nudis ferrum quæritur. pontus fert ⁊ castorea: sed nõ solus: fibri. n. testes hoc nole appellant̃ quod aial quũ etiã in alijs regionibus q̃; ĩ ponto nascatur: nõ tñ tãta est vis testiũ: quãta põti coꝝ fibrorum.

ANT. ¶ ARBOREI fœ. i. poma. De fœtu diximus ĩ buco. ¶ Iniussa gra. frumenta enĩ iussa nascunt̃. Vñ est atq; ĩperat aruis. ¶ Nõnne vi. Exemplo qđ dixerat apit: ⁊ loca narrat vbi plus ac meli⁹ aliqd ꝓuenit. ¶ Croceos odo. Pli. li. xxj. scri. ꝙ prima nobilitas cilicio croco inest: ⁊ ibi in Corico mõte del Lycio mõte olympo. Mox centũripino Siciliæ aliqui phlegreo sm locũ debere: optimũ vbicunq; qđ pinguissimũ ⁊ breuibus capillis. ¶ Tmolus: Strabo li. xiij. docet: qđ Tmolus satis coactus ẽ: ⁊ ambitũ mediocrẽ habens: ⁊ in ipsis Lydiæ ꝑtibus terminat̃: imminetq; sardib⁹ vbi Mons ipse fœlix: a quo pactolus fluit: Isto Tmolus appellabat̃: vt Pli. li. vj. scribit qđ qdem Oui. quoq; li. vj. met. ostẽdit. Deserue re sui nymphæ vineta Tmoli. At sunt qdes q contendũt hic legendũ esse: nymphæ vineta Tmoli: qđ ꝑfecto absurdũ est. Pli. auctoritate. Est aũt Vino Melle Croco ꝑ fertilis. Vñ Soli. ait de Lydia: ⁊ Tmolus Croco florentissimus. ¶ India: ea maxima ẽ ad orientẽ exposita: de q̃ multa Stra. li. xv. Fauonij flo spũ saluberrima est bis in anno æstatẽ habet: bis legit fruges: auctor ẽ Soli. ¶ Ebur: Pli. li. viij. scribit: Elephantes fert affrica: ferunt æthiopes: sed maximos India arma hõtq̃ Iuba cornua appellat Herodot⁹ meli⁹ dentes: hos decidnos casu aliquo defodiunt: hoc solũ ebur ẽ q̃; q̃; nup ossa ẽt in lauinas secari cœpere: penuria ẽtenĩ rata amplitudo iã dentiũ ꝑterq; ex india repit̃. ¶ Moles sua. t. sa. Docet Pli. li. xij. ꝙ tura ꝑter arabiã nullis: ac ne arabiæ qdẽ vniuersæ regio coꝝ turifera saba appellant̃ spectans ortus solis æstiui. ¶ Mol. sa. Stra. li. xvj. docet: ꝙ Sabæi fœlicẽ arabiã incolunt q̃ maxima natio ẽ: apud hos ⁊ thus ⁊ myrrha ⁊ cynamomũ nascit̃ ĩ ora ẽt balsamũ: habẽt ꝑterea palmas odoratas: hoĩes pp maximã fructuũ copiã ociosi segnesq; viuue sub rege sunt: ⁊ ipse tũ etiã sui in delitijs mulierib⁹ viuunt. Suppellectilẽ ex argento ⁊ auro multã habẽt vasa: lectos: tripodas: crateras: cũ operculis domosq; sumptuosas: nas ⁊ portæ ⁊ pietes tecta ex ebore auro ⁊ argẽto ⁊ lapidibusq; scrustatis sunt distincta: pp hos igit̃ mores ⁊ tantã reꝝ copiã: poeta molles sabæos ait. i. ociosos: segnes delitiosos. At ꝓbus inqt. Molles vitio sermonis appellat:

Tmolus

India

Saba sabæi

qa parû viriliter loquanf. ⁋ Chalybes: Iustinus li. xliiii. de Hispania loquẽs scri. φ apud am philocos Galatiæ portionẽ: pcipue ferri materia: sȝ aq̃ ipsa ferro violentior: qppe tẽperamẽ to eius acrius reddit ferrû: nec vllû apud eos telû pbaf: qđ nõ aut Byrbili fluuio: aut chalybe tĩgaf. Vñ ẽt chalybes fluuij huius finitimi appellati: ferroq; cæteros pstare dñr. ⁋ Nudi: labore. f. ac ignis æstu. ⁋ Virosa. i. potentia: ꝛ multæ ꝟtutis ac viriû: vt ondimus. Virus. n. qñq; p nãli virtute legif: vt Nonius scri. ꝛ Pli. teste: Virus dĩ q; græce pharmacon. i. medicina: hic ẽt Iuue. ait in sat. Natali coruine die. Adeo medicatû ĩtelligit inguẽ. Vir⁹ pterea dĩ qđ distillat ab ĩguine æq̃: quo tpe agitaf amoris furore: vel qđ distillat a coeũtib⁹ aĩalibus. Vir. li. iij. Geor. Hinc demû: hyppomanes ꝟo qđ noĩe dñt: Pastores lẽtû distillat ab ĩguine virus: ꝛ Pli. li. xxviij. ca. xxj. ait: φ virus verinû ꝛ scroffæ ex coitu exceptû priusq; terrã attigat: cõtra dolores valet: potes ergo virosa ĩtelligere ẽt pp id: nã cû castorea sint testes recte virosa dici possunt. ⁋ Potus: mẽsura põti ab bosphoro ad meotidis lacû ptẽdif: vt docet Pli. li. vj.

CHRI. ❡ GRAMina: Herbas vt sit locus aptus pascuis. ⁋ Tmolus; Mõs; de quo Stra. Tmolus q dẽ satis coactus ẽ: ꝛ ambitû mediocrẽ hñs ĩ ipsis Lydiæ ptibus terminat: Lydiæ quoq; mõtẽ eẽ. Pli. ꝛ Solinus asserit: Et Oui. de aragne: Riget arduus alto Tmolus ĩ ascẽsu cliuoq; extẽsus vtroq; Sardibus hĩc illic puis hĩtaf hipeppis. Sardes ãt lydiæ vrbẽ ponit Herodo. Tmolû igif Croco florẽtissimo: Probus Solinus ꝛ Columella eẽ dñt. Nec puto odores ad vnû eẽ referẽdos vt multi ingeniosi volũt. ⁋ Chalybes: ppli sunt ĩ põto apud quos vel nobile ferrû est: vel plurimû ibi reptû. ⁋ Nudi: vel inculti: vel qa ĩferri fodiẽs nudi ferrû q̃rũt. ⁋ Ferrû: a feriẽdo dcm nõnulli credũt. Sua. n. sæuitia feriẽdo domat: reliq̃ metalla attenuat ꝛ extẽdit. Aristoteles ait: illud gigni ex argẽto viuo ꝛ sulphure grosso nõ puro. In cuius comixtiõe pl⁹ est de sulphure q̃; de argẽto. Quapp qa dñaf illi frigidû ꝛ siccû terreû ferrû frigidû ꝛ siccû: ꝛ valde durû ꝛ cõpactû. Et iõ difficile in igne mollif: qa minus ĩ se hẽt aeri magis q̃; reliq̃ metalla Rubigine rodif φ illi accidit p suæ substãtiæ ĩpuritate. Nullius tñ rei rubigĩe q̃; sanguinis excedif vt videaf sanguis humanus illo pacto se vlcisci. Caret tñ rubigine si cerusa aut medulla cerusa vngaf. ⁋ Virosa: ambiguû: an virosa castorea: an virosa põtus. Nã põtus virosa quasi venenosa dici põt: qm teste hoc eodẽ poeta venenis abũdat: vt in bucolicis: has herbas atq; hæc põto mihi læta venena. Ipse dedit meris nascunf plurima ponto.

Castorea, Eliaduȝ [a] palmas Epeiros equarum.
Continuo [b] has leges, æternáq; fœdera certis
Imposuit Natura locis, quò tempore primum
Deucalion [c] vacuum lapides iactauit in orbeȝ.

SER. a ❡ ELIAdû palmas ẽpiros equarû: hyppalage ẽ. Nã hoc dicit ẽpiros creat equas optimas: q̃ apđ Eliđẽ palmas mererentur in Iouis olympici curruli certamine. Sane ẽpiros græce pferf: vñ ẽt e habet accẽtû. Nã si latinuȝ esset epirus epiri pi haberet: qa longa est. Nec mireris equas currere. Naȝ vt dicit Plinius velociores sunt: iõ qđ in cursu vrinã faciũt. b ⁋ Continuo has leges: iugiter in æternû ad perpetuû: sicut sequẽtia indicant. Nã dicturus ẽ: Aeternaq; fœdera mũdi. c ⁋ Deucalion lapides vacuuȝ iactauit in orbẽ. Iã transit ad fabulaȝ: ꝛ poetice dicit: ista tû primû statuta q̃ ab initio mundi constat fuisse.

PRO. ❡ ELIADVM palmas. e. a. Copiosissimaȝ esse palmis epirû significat: nec tñ soluȝ eas ferre dicit. n. ꝛ idumeas. Quæri solet q̃re eq̃rû potius q̃ȝ equorû dicat: ipse rõnẽ cõsilij sui explicat quû ait in libro. iij. Seu qs olympiacæ. m. p. p. pascit. e. s. q. fortis ad. a. i. corpora pcipue mĩni legat. ⁋ Cõtinuo has leges æternaq;. f. c. i. n. l. q. t. p. d. l. l. in orbẽ. Vñ hoĩes durû nati genus Deucaliona putãt pmethei fuisse filiû: ꝛ habuisse in matrimonio sororem patruelẽ Pyrrhã Epimethei filiã his tẽporib⁹: qbus ira Iouis inundata græcia cathaclysmo perdidit humanus genus: qui quom placi essent in montes parnasum: quo uis tñ duo vertices eminebant: ꝛ ibi esset oraculû Themidos: ĩtrauerunt adorãtes quẽadmodû possent restitui homines: qbus respõsum est iactanda his esse parentis magnæ ossa post terga discinctis: capitibusq; velatis. interpretati ãt quû essent terrã parentẽ: ossa ei⁹ lapides: iecerũt post se: ex qbus hoĩum gen⁹ renatum est: quoius etiam. Ouidius meminit: quum ait: Inde genus durum sumus: experiensq; laborum: Et documenta damus qua simus origine nati: at si non fuerit tellus. se. i. arcturum. t. s. c. s. f. Arcturus est stella in cauda maioris vrsæ: quaȝ græci helicen vocãt: dicta ã cauda ꝛ vrsa. Arctos enim græce: vrsa dicitur: cauda vra: quoius ortu hyems incipit.

ANT. ❡ CASTOrea: Pli. lib. viij. item lib. xxxij. docet: φ ĩ terris ꝛ in aq̃ victus est fibris: quos castores vocant: ꝛ castorea testes eorum: quos sibiipsi amputãt periculo vrgente: ob hoc se peti ignari: efficacissimi autem e ponto galatiæ: mox affricæ: sternutamenta olfatu mouent: somnum concilliant cum rosaceo punito capite: medentur ꝛ vertigini neruorũ vitijs; sic ꝛ contra comitiales sumpti: poti ꝟo

conte

contra inflammationes tormina venena aduersus scorpiones ex vino bibuntur: aduersus
aconitum ex lacte aut aqua: claritatem visus faciunt cum melle attico iniuncti: cohibet sin-
gultus ex aceto. Solinus vo sic ait: per vniuersum pontum fiber plurimus: quem alio voca-
bulo dicunt castorem: testiculi eius appetuntur in vsum medularum. ¶ Eliadum: equarum.
Elis vt Pli. scri. lib. iiij. vrbs fuit Acaiæ: per agrum vo Eleum vt scri. Stra. lib. viij. Alpheus
amnis perlabitur: apud quem olympicorum ludorum certamen agebatur gymnicum: atq;
equestre teste Herodoto li. viij. vbi præmium erat oleagina corona qua donarentur. non. n.
pecuniarum certamen agitabant sed virtutis: id autem Hercules instituerat. Sed hæc omnia
latius per nos habentur ode prima Horatij. Palmas: eliadum equarum: idest equas aliarũ vi
ctrices apud Elidẽ. Probus autem ait: ꝙ poeta copiosissimum esse palmis epirum significat:
quod aliter ostendit ipse Maro. li. iij. Geor. dicens: Quamuis sæpe fuga versos ille egerit ho

Palma stis: Et patriam Epirum referat fortisq; mycenas. ¶ Palmas: palma arbor est: de qua mul-
ta Pli. sed propterea inquit Plutar. In certaminibus palmum signum esse placuit victoriæ:
qm̃ ingenium huiusmodi ligni est: vt vrgentibus: ꝓmentibusq; non cedat. Plura scri. Gel. li.
iij. c. vj. Ex piros ea: vt Pli. li. iiij. docet: est in tertio Europæ sinu: atq; acroceraunijs incipiens

Lex montibus ad magnesiam: macedoniamq; tendit. ¶ Has leges: lex est ratio summa insita in
natura: quæ iubet ea quæ facienda sunt: prohibetq; contraria. Tul. lib. j. de legibus. ¶ Fœde-

Natura ra: fœdus appellatum: quia inter fœdera interponebatur fides: vt ait Festus. ¶ Natura: ea vt
aiunt dicta est ab eo ꝙ aliquid nasci faciat: gignendi enim & faciendi potens est. Est igitur na
tura creatura omnium etiã inuisibilium rerum. Vnde Lucre. lib. j. ait: Disserere incipiam &
rerum primordia pandam. Vnde omnis nã creet res: aucte: alatq;. Sed de natura latius in Si
leno diximus. ¶ Deucalion: Quæ constant a mundi initio statuta fuisse: poetice & fabulose
hoc loco narrantur. Sed de deucalione latius & plene diximus in Sileno.

CHRI. ¶ CASTOREA: Castor quem alij canem ponticum alij fibrum appellant: est quadrupes flu

Castor uiatilis. parum differt a lutra. Nam Aristoteles in libro de animalibus ponit fibrum: sateriũ
satyrium: lutrem: & latacem pene in eodem genere: latacemq; dicit lutra latiorem: & dẽtes
habere adeo robustos: vt virgulta illis vt ferro præcidat. Hunc ait Albertus posteriores pe-
des habere anserinos quibus facilius natet. anteriores autem caninos quoniã humi quoq;
gradiantur: Vulgo traditur ꝙ seipsos castrent id admonente natura: cũ propter testes pluri-
mis medicamentis aptos venatores illum insectentur. Aiunt præterea fel suum euome-
re: cum id cognoscat ad multa medicamenta vtile: Item coagulum ad comitiales morbos.
Albertus negat posse castrari sine pernice: quia testes spinæ alligati sint. Si quẽquam morsu
deprehendit: non antea admittit ꝙ; crepitantis ossis strepitum senserit. Dentibus virgulta ce
dit: domumq; sibi in fluminum ripis duabus aut tribus contignationibus extollit: vt pro in
cremento: decrementoq; aquarum ascendat: descendat ue. Peregrinos castores in seruitutẽ
redigit: illisq; pro iumentis ad conuectandam materiã & cibaria vtitur: vescitur pisce: po-
misq; & arborum cortice. Eius pellis nota est: & in ꝑcio habetur: Nostri galeros inde ꝑficiũt.

Beuer Barbari autem illi apud quos hoc animal nascitur bever appellãt: similes lutris sunt: sꝫ pau
lo maiores. Sunt vẽtricosi & breuioribus cruribus: proptereaq; currere haud facile possunt.
Caudam plusq; pedalem habeant sine pilis piscium pelle tecta: apprime pinguis & esui sua-
uis: sale etiam conditas condunt. Cætere eius carne abhominabiles: neq; est q illis vescan
tur. Medicamentum quod inde castoreum vocant: declinet ad colorem nigri sanguinis.
Nam si varium est declinans ad nigredinem venenum est: & vel interfecit eodem die vel ad
malam ducit ægritudinem. Quando bonũ est calidum & siccum subtilissimæ exiccationis

Elis confert neruis & paraliticis: valet ad fœtum & ad scdm̃ eiiciendam. ¶ Eliadum: Elis vrbs
erat sub olympo: vbi indi agebantur post finem quarti cuiusq; anni a monte ipso olympici
dicti. ¶ Epiros: Laudat Epirum vehementer Aristoteles in lib. de ani. dicitꝙ omnes qua-
drupedes illam magnas ferro excepto asino. Epiroticas autem vaccas persingulas præ sua
præcipua magnitudine amphoras singulas iplere atq; erectũ qui mulget stare: qm̃ sedendo
non queat vbera attingere. Neq; id mirandum: Nam cũ opus largiore pastu gradioribus sit
scribit hanc terram illuc abunde ferre: & esse ibi excellentes oues quæ pyrrhicæ a Pyrro re-
ge cognominentur. De epiro dicemus in tertio lib. æneι. Epirus nostro tẽpore albania dici-
tur. ¶ Equarum: Nam vt reliquas quadrupedes sic equos præstantes gerit. ¶ Continuo: sta
tim a primordio suo. ¶ Deucalion: vt philosophus dixit: Statim a mundi principio has le
ges impositas esse a natura: Sed vt poeta fabulosum ponit principium mundi. Deucalionis
autem diluuiũ non fuit vniuersale vt diluuiũ Noe. Fuit aũt: vt ait Varro regnante Cranao
Cecropis successore: vt Eusebius & Hieronymus nondum defuncto Cecrope. Dictum aũt
Deucalionis: qm̃ maxime eius regionem oppressit: ad ægyptum autem & eius vicinia non
peruenit. Factũ est anno mundi septimo supra tria milia & sexcentos ac septuaginta cũ vni
uersale diluuiũ quod fuerit tꝑe Noe fuerit anno. xlij. supra duo milia ac ducẽtos. Dict' est aũt

Deucalion lapides in hoīes conuertisse: q̄a qui ex diluuio superfuerant timentes iterū diluuiū se in montibus continebant aspero & ferino mō viuentes. A quibus verbis paulatis emolliuit: & in planū deducens ad mitiorē & humanū cultū traduxit. Deucaliōis aūt filiū fuisse dicūt Hellenē a quo græci hellenes sunt dcī. Thessaliæ aūt imperasse Deucalionē refertur.

SER. a ℭ VNDE hoīes nati durum genus: expressit τὸ αἴτιον .i. causatiuū. nā & græce populi λαοὶ dicūtur a lapidibus. λᾶαι enim lapides dicuntur.

Vnde[a] hoīes nati durum genus. Ergo[b] age terræ
Pingue solum primis[c] extēplo a mēsibus anni
Fortes inuertant Tauri, glebasq; iacentes
Puluerulenta[d] coquat maturis solibus æstas.
At si non fuerit tellus fœcunda, sub ipsum[e]
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco[f].

b ℙ Ergo age pingue solum: iā reddit ad causam. c ℙ Primis a mēsibus anni: hoc est q̄d dixit vere nouo. d ℙ Puluerulēta coquat maturis solibus æstas: quæ glebas soluit in puluerem: & reddit causam cur hoc debeat fieri. maturis autem solibus est vehementer feruidis magnis. e ℙ Sub ipsum arcturum: idest autumnali tempore: quo arcturus oritur. Et sciendum quia sub præpositio quando tempus significat accusatiuo gaudet: vt hoc loco sub arcturum .i. circa arcturum. Item aut vbi sub lucem densa inter nubila sese: & sub lucē exportant calathis. f ℙ Sulco .i. aratione: aliter arctur⁹ q̄ & arctophylax .i. bootes post vrsæ caudam locatus: quem alij arcadē fuisse callistonis & Iouis filium: quia cum matrem in figura vrsæ ira Iunonis transfiguratam vellet occidere: ambos a ioue i cælū esse trāslatos: ille arcturus illa & lice dicta: alij Icarum hunc volunt esse: qui a pastoribus: quos vino tunc primus reperto ebrios fecerat velut dato veneno fuerat occisus: arcturus autē q̄ post caudā vrsæ locatus sit: ἄρκτος .n. vrsa: οὐρὰ cauda: bootes q̄ boues cum plaustro agat dictus est: oritur autem idem arcturus an. xv. kal. octobris: atq; ex inde pluuiæ incipiūt: q̄d ipse aperuit dicēdo: Hic sterilem exiguus ne deserat humor arenā: arcturū aūt pluuiarū & tempestatū esse auctorem & Plautus ostendit in rudēte cum eundē Ipsus dicētem facit: Increpuit hybernū & fluctus moui maritimos

ANT. ℭ ERGO age terræ: Ad causam reuertitur docendo quid faciat lætas segetes vt prædixerat. ℙ Pingue solum: Palladius lib. ij. de mense Ianuario ait. Pingues & sicci agri proscindi & apparari iam præsente: & lib. iii. de Februario inquit locis tepidis aut si clemēs tēpus & siccum fuerit: colles pingues vel hoc mense proscinde: & lib. vj. de mense maij scribit. Nūc quoq; pīgues agri & herbosi proscindantur: & lib. vij. de mense Iunij inquit: Nunc frigidissimis locis quæ maiora sunt prætermissa faciemus agros: æq; proscidemus. Columella scri. lib. xij. ca. ij. q̄ idibus Ianuarijs quod habet tempus inter brumam & aduentum Fauonij: siccos & pingues agros tempe-

stiuum est proscindere. Paulo inferius inquit: q̄ ab æquinoctio verno optime vliginosa & pinguia loca proscinduntur. Ad quæ mense Iāuario veruacta facimus: nunc vltima parte Martij sunt iteranda: postea docet q̄ circa sextum Idus iulias optime iteratur proscissum veruactū.

ℙ Primis a mensibus anni. Ianuarium et Februarium intelligit qui primi menses anni Numę Pompilij fuerunt: de quo aperte loquitur Col. vt ostendimus ibi Vere nouo Gelidus. Pli. etiam lib. xviij. ca. xxxij. inquit. Tepidioribus locis a bruma p̄scindi arua oportet: a frigidioribus ab æquinoctio verno & maturius sicca regiōe q̄ humida maturius densa terra q̄ soluta pingui q̄ macra altus & graue solum etiā hyeme moueri placet. ℙ Glebasq; ia. Causam aperit quare id fieri debeat: vt calor in puluerem Glebas dissoluat. Solis enim ardore siccatur liquor: & cuncta torrentur: q; sorbentur: quod Pli. lib. ij. docet: quum deo proscinduntur arua: hoc vtilitatis habet: q̄ inuerso cespite herbarum radices necantur: quod idem lib. xviij. edocuit. ℙ Maturis solibus: idest ardentibus est enim a pomis methaphora: nam soles maturi dici p̄sente quū feruescere cœperint. ℙ At si non fuerit tellus fœcunda: Pli. lib. xviij. ca. xxxij. inquit: q̄ tenue valde & aridum solū paulo ante satio nis tempus moueri debet. Columella de lib. ij. ca. iiij. docet q̄ graciles cliui non sunt æstate arandi: sed circa septembris kal. cum si ante hoc tempus proscinditur: effœta & sine succo humus: æstiuo sole peruritur. ℙ Sub: idest circa. ℙ Arcturum: Arcturus: vt Pli. scri. li. ij. ca. xlix. exorit. xj. diebus an̄ æquinoctium autumni. Est autem æquinoctium verū. viij. kal. Aprilis: vt docet Columella lib. xij. ca. ij. Autumnale æquinoctium. vij. kal. Octobris: idest die Septembris. xxiiij. orietur ergo Arcturus die Septembris. xiij. Arcturus autem stella est: quæ vrsæ cauda interpretatur: est .n. in cauda maioris vrsæ locata quam Bootes in zona habere dicitur clarius cæteris lucentem: auctore Iginio. ℙ Suspendere: sursum agere. A rctu/ æquino ctium

ℭ IACENTES: inertes: Nam qui iacēt homines inertiam quandam in se esse ostendunt. CHRI

ℙ Arcturum: arcturus qui & boetes dicitur: custos paluitri eo quod palustrum sequitur .i. septētriones:

Arcas septētriones: & quasi succinctus sit septētrionibus: arcas fuit Calistros & Iouis filius a quo arcadia noīata. Hic a lycaōe pelasgi filio epulandū Ioui positus est: cū an deus esset tētare vellet at ad Iupiter Lycaōis. domum vbi Trapetos deīde vrbs fulmine incendit: & huius membra restituit: & caprario qdē nutriendū dedit. Verū cū factus adolescēs inscius mři vim inferre pararet. Incoleq; lycaei vtrūq; interficere parařēt. Iupiter ambos eodē gestu quo erāt astris intulit illa vrsae natura ille impetū faciens: quē Homerus Bootē appellat. signū hoc constat ex. xiiij. stellis. Nā hēt in dextera quatuor q̄ nō occidūt: in capite clarā vnā in singulis humeris singulas. In singulis manibus claras singulas. In māmilla dextra obscuram vnam. In dextro cubito claram vnam. Inter genua vtraq; claram & magnā vnam quae est arcturus. Inter singulis pedibus singulas.

Illic[a] officiant laetis ne frugibus herbae,
Hic[b] sterilez exiguus ne deserat humor arenā[c];
Alternis[d] idem tonsas[e] cessare nouales,
Et segnem patiere[f] situ[g] durescere campum.
Aut[h] ibi flaua seres mutato sidere[i] farra[k],
Vndē pri' laetum[l] siliqua[m] quassante[n] legumē,

SER. a ¶ ILLIC: i terra pingui. b ¶ Hic: in sterili: in tenui: et in foecunda: et vt supra dixi/m': oia pcepta q̄ cōmemorat ad illud ptinēt: qd ait: Quid faciat laetas segetes. c ¶ Arenā: aridā terraz q̄ est sicut arena. d ¶ Alternis. i. alternatiz: idez. s. agricola. e ¶ Tonsas nouales: agros messos. dicimus aūt & has nouales: & haec noualia: pprie nouales sunt primum arua proscissa: & primū segetē ferētia. f ¶ Patiere: p patieris. g ¶ Situ durescere campū: vt redeat i vires pores. Sane sciendū & Ciceronē in dialogis: & caeteros philosophos tractare nō qd debeat fieri: sed qd potissimū fieri: quā rez nūc Virgili' sequit. nā quom dicat multa remedia agrorū recreandorū: ponit p oībus intermissionē: Vñ eam rem frequenter iterat. h ¶ Aut ibi flaua seres mutato sidere farra: si te terrarū cogit angustia: & nō hēs vbi intermisso agro rursus seras: ibi frumēta seras: vñ legumina sustulisti: aut si tibi est opus frumēto: stercora sparge: & cinerē: vel incēde stipulas. i ¶ Sidere: i. nō anno. k ¶ Far. n. genus est frumēti optimi; dr frumētū a frumine qd est gulae pminens ps. l ¶ Laetū legumē: fertile: & laetus put res fuerit accipimus: vt laetus hō. i. hilaris: laetū pecus. i. pingue: laetuz legumen vt dixim' fertile: & sic in reliqs. m ¶ Siliqua: theca leguminis. n ¶ Quassante. i. q̄ssa. & legumen dr q manu legat; nec sectionē reqrat: frumēta do sunt oīa q ex se emittunt aristas: nā qd supra ait: farra frumenta accipimus: species est. n. pro genere.

PRO. ¶ HIC sterilē ex. n. d. arenā: Quidā aspirant arenam quia haereat: quoi fuigāmon adiunctū est: qd ēt hauriat hoc est in se receptū humorē trahit. huius hāc eē naturā testat Virgilius dicens: Collectū humorē bibula deducit arena. Bibula. n. quia bibat dicit. ¶ Aut ibi flaua seres. m. s. f. vnde. p. l. s. q. leg. aut tenues. f. vitiae. t. q. l. s. fragiles. c. s. q. f. Putant non minus esse vtilem ad sationem farris agruz: ex quo alius fructus sublatus sit: q; eū: qui vitibus cessit: Lethaeo pfusa papauera

somno: lethaeū somnum dicit eo q excutiat memoriā sopitis. lethe est. n. obliuio. Papauer aūt: qd in segete nascit facit somnū: nullo se tm̄ mysia cultu Ia. et. l. s. m. gargara. m. mysia natio est coniuncta barbaris cōtingēs adriaticū sinū: sed & altera huius noīs terra iūcta troadi: alli qñ subiecta regi Thelepho: & añ Theutranti:

¶ ILLIC: in pingui solo. ¶ Hic: in solo nō pingui. ¶ Sterilē arenā: infoecundā & aridaz terrā. ¶ Alternis: vicissim. ¶ Tonsas noua les: messos agros. De noualibus videto I Tityro. ¶ Segnē: infoecundū. ¶ Situ durescere: vt vires accipiat. Situs aūt pprie dr lanugo qdam humore proueniens: fit aūt in solis locis carētibus. ¶ Situ: ergo. i. sordibus & squalore quodaz: qualis intra opaca domus q̄ diu non re purgatur esse solet. Vñ. M. Fabius inquit: Excitanda mens & attollenda semp est: q in huiusmodi secretis: aut languescit: & quēdam velut in opaco situz ducit: aut &c. Ponit ēt p loci qualitate: vt de situ vrbis &c. ¶ Aut ibi flaua ceres mutato sidere farra. Plini. lib. xviij. ca. xxxvj. inqt: Si fuerit illa terra: quaz appellauimus tenerā: poterit sublato hordeo milium seri. eo condito raphāus: iis sublatis hordeū vel triticū. Alius ordo: vt ibi adoreus fuerit: cesset quatuor mēsibus hibernis: & vernā fabā recip: at frumentū quidā seri vetant: nisi in ea q̄ proximo anno qeuerit. ¶ Sidere: āno. ¶ Farra: far adoreū veteres appellauer; Far est q ex oī genere durissimū: & cōtra hyemes firmissimū patit frigidissimos locos: & min' subactos: primus antiquis latio cibus. Pli. li. xviij. ca. viij. ¶ Flaua: flauus color ex viridi ruffo; & albo pcretus. Ge. li. ij. ca. xxvj. ¶ Laetum: fertile. ¶ Siliqua: leguminus follicul' dicitur: proprie tamen cuiusdam arboris fructus lōgus: latusq; ēt: de qua arbore Pli. li. xiij. meminit. ¶ Quassante: concutiente legumen ipsum maturum & siccum. Flauus Color. Siliqua

ANT. Situs

CHRI. ¶ Segnem: nihil producentem: quia non feres. Translatio ab homine nihil operante. Segnis; dicitur sine igne. Quoniam quorum Segnis

Siliqua sanguis frigidior est illi ⁊ corpore ⁊ animo hebescunt. ¶ Situ: Videbis in sexto. ¶ Siliquae: Proprie est quae arabice carnub dicitur. Vnde quidam latinorum carnubiam dixerunt. Graece xilocerata. i. lignea cornua. Huius semen dicitur kirath.

Aut[a] tenues foetus Viciae, tristisq; [b] Lupini
Sustuleris, fragiles calamos, siluámq; sonantē.
Vrit[c] enim Lini campum seges, vrit Auenae,
Vrunt Laethaeo [d] perfusa papauera somno.

SER. a ¶ CAVT tenues foetus viciae: Mire ait tenuis: nam vicia vix ad triplicē peruenit fructum: quum alia legumina prouentum habeant felicissimum ⁊ fertilē. b ¶ Tristisq; lupini Sustuleris fragiles calamos siluā q; sonantem: amari: nā incoctus amarus est. c ¶ Vrit enim lini campum seges: bene excerpsit linū: auenas: papauer: ⁊ dicit post haec frumenta serenda non esse: nam licet manu legantur: ⁊ sint inter legumina: viribus tamē frumentis exaequantur. d ¶ Laethaeo perfusa papauera somno: plena obliuionis: nā Ceres Ioue admonente dicitur cibo papaueris orbitatis oblita: ⁊ re vera papauer gignit soporem.

ANT. Vicia ¶ VICIAE: vicia per c scribitur: dicitur enim a vincendo: q̄ item capriolos habet vt vitis: quibus vorsum serpit: ⁊ scapus lupini aliúm ue calamum ad quem haereat: solet vincere. Varro auctor li. i. ca. xxxj. Pli. do li. xviij. ca. xxij. inquit: ⁊ vicia pinguesunt arua: nec ipsa agricolis operosa vno sulco sata non sa ritur: non stercoratur: nec aliud quam deoca tur. Vitibus ꝑripit succum: languescūtq; si in arbustis seratur. Sationis eius tria tempora: de q̄bus latius ibidē. ¶ Tenuis foetus viciae: Columella li. ij. ca. xj. de vicia inq̄t. Idq; gen⁹ praecipue non amat rores quū seritur. Itaq; post secundam diei horā vel tertiam spargē dum est: quum iā oīs humor sole: ventó ue detersus est: neq; amplius ꝓijci debet q̄; q̄d eodem die possit operiri: nam si nox incessit quā tulocūq; humore priusq̄; obruatur corrumpitur propter id igitur tenus foetus viciae poeta dixisse videtur. ¶ Tristisq; lupini. i. amari: ⁊ tristitias ferentis: ait. n. Pli. ab oībus aīalibus amaritudine sua tutum: vnum hoc serit non aratro: vbi fuerit maxime sabulosa ⁊ sicca atq; etiam arenosa tellurem adeo amat vt q̄uis fruteto solo conlectum: inter folia: vepresq; ad terrā: tamen radice perueniat. pinguescere hoc satu árua: veniamq; diximus. Itaq; adeo non eget fimo vt optime vicem repsentet. Primumq; olum seritur nouissimum tollit vtrunq; septembri fere mense. si depastus sit in fronde: inarari protinus solū est opus. Pli. li. xviij. vbi lupinus: ⁊ lupinū legitur. ¶ Fragilis: teneros ⁊ fractu faciles. ¶ Siluamq; sonantem: maturi siquidē lupini: ⁊ sicci: adhuc in siliquis: retenti ventorum motu resonant. ¶ Vrit. n. lini: haec etiam legumina recte appellari possunt: nam leguntur non secant; vt frumenta. hic Pli. li. xviij ca. xxviij. inq̄t. Exceptis leguminibus quae velluntur e terra non subsecā tur. Vnde ⁊ legumina appellata. quia ita leguntur. Mouet autem poeta post haec non esse frumenta serenda: nam solū tenue reddunt. ¶ Vrit lini campum seges: Cato ca. xxxviij. in lib. de rustica ait: ordeum ⁊ foenum graecū: ⁊ eruū. haec omnia segetem exigunt: ⁊ oīa quae vellunt ex eis mala sunt: Lupinum faba vicia ⁊ caetera stercus vnde facias habent. pli. aūt. li. xix. ca. j. inquit de lino: Vrit agrum: deterioremq; facit: sequenti quoq; capite dixit: Vere satum aestate vellitur ⁊ hanc quoq; terrae iniuriam facit: q̄ vellitur. f. Et Columella li. ij. ca. xiiij. inq̄t: Tremelius obesse maxime ait: solo virus ciceris: ⁊ lini alterum quia sit sallae: alterum quia sit feruidae naturae. ¶ Vrit auenae: Auena auena vt Theophrast⁹ li. viij scribit: terras vehementer extenuat ⁊ multiplici tum radice: tum calamo conditur. Est itaq; extenuatiōis causa radicum multiplicitas ⁊ calamorum: q̄bus q̄dem soli pingue attrahit. ¶ Papauera: legito Pli. li. xix. ⁊ li. xx. ¶ Laethaeo somno: Laethae apud nos obliuio dr̄: inde leth⁹ obliuiosus somnus autem rerum oīum afferre obliuionem sopitis: ⁊ Pli. scribit: q̄ papaueris satiui albi Calix ipse terit ⁊ bibitur somni causa: ⁊ e nigro papauere sopor gignitur scapo inciso.

CHR. ¶ VICIAE: hac fruge pinguescunt arua: nec ipsa operosa est agricolis vno sulco sata nō sarritur non stercoratur. Siccitatem ex oībus quae seruntur maxime amat. Non aspernat vmbrosa. Vitibus tamen ꝑripit succum: languescuntq; si in arbustis serat. ¶ Lupini: Lupini hoc legumen ⁊ minimum: vt ait Columella operarum assumit: ⁊ vilissime emitur: ⁊ maxime ex ijs quae seruntur iuuat agrum. Repositum in granario patitur aeuum. Boues in hyeme coctum: maceratumq; probe alit. Famem si sterilitas incessit ab hominibus propellit in tabulatum quo fumus prouenit optime refertur. Nam si humor inuaserit vermes gignit: qui vbi ossila lupinorum ediderunt: reliqua pars e nasci non potest. Iugerum decem modios occupat. ¶ Siluam: Nam altius extolluntur ⁊ densi propter ramos surgunt. ¶ Lini: De quo Columella lini semē nisi magnus est in ea regione quam colis prouētus ⁊ praetium priorat sciendum non est. Agris enim praecipue noxium est.

¶ ALTERNIS

Sed tamen alternis[a] facilis labor: arida tantum
Ne saturare[b] fimo pingui[c] pudeat sola: neue
Effœtos[d] cinerem[e] imundum iactare per agros.
Sic quoq; mutatis[f] requiescunt[g] fœtibus arua:
Nec nulla interea est inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam steriles incendere[h] profuit agros:
Atq; leuem[i] stipulā crepitantibus vrere flāmis:
Siue[k] inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: siue illis omne per ignem
Excoqtur vitium[l], atq; exudat[m] inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca[n] relaxat[o]
Spiramēta, nouas veniat quà[p] succus i herbas.
Seu durat[q] magis, & venas astringit hianteis[r].

SER. a ¶ ALTernis facilis labor: redit rursus ad pceptus: qđ scit esse præcipuū. i. ad intermissionem: alternis intermissis: subaudi agris: facilis: vtilis. b ¶ Ne saturare: recreare pro reparare. c ¶ Pingui fimo: vel humido: vel fertili. d ¶ Effœtos p agros: continua fertilitate lassatos: sicut & frequēti partu effœta dicitur mulier. e ¶ Cinerē immundum: dicit ad discretionē illius: quo vtūtur puellæ: de quibus cineribus i bucolicis: Fer cineres amaryllis foras. f ¶ Mutatis fœtibus: vt oī anno proferūt sꝫ diuersa: nā eadem ferre semper non possunt. g ¶ Requiescunt fœtibus arua: non etiā roborantur: qđ intermissio efficit arationis: quā rem rursus repetit dicendo: Nec nulla interea est Inaratæ gratia terræ: nā liptotes figura est. i. maxima & pcipua: vt Munera nec sperno. h ¶ Incendere pfuit agros: nō agros sꝫ ea q̄ in agris sunt. i. stipulas vel quisqlias. i. purgamēta terræ: nam vt videmus: si in agris q incendendi sunt desint stipulæ: aliūde illuc nutrimēta portant incendij. i ¶ Atq; leuē stipulas crepitantibus vrere flammis: ecbasis poetica. k ¶ Siue inde occultas vires: inde. i. ex igni: occultas aūt arcana quadā rōne celatas: in h aūt sensu seqtur Heracleti opiniones: q dicit oīa ex igni procreari: quē nunc terris alimēta pbere cōmemorat. l ¶ Vitiū: qđ fœcunditatem impedit. m ¶ Exudat inutilis humor: noue locutus est: nā non ipse humor: sꝫ terra desudat: Vnde exudat pro exudatur accipimus. n ¶ Cæca relaxat Spiramenta: breues cauernas: p quas sudor emanat: quæ tenuitate sui nō possunt videri. o ¶ Relaxat: aperit. p ¶ Quà: pro quæ. q ¶ Durat: actiuum est hic: Dicimus. n. duro & duror: & duro neutraliter & dureo. r ¶ Hianteis: apertas & patentes.

ANT. ¶ ALTERNIS facilis labor: Aruis labor: facilis est: quū vicissim serūtur: dūmodo stercorent. ¶ Fimo pingui: q per se pinguis est: et pingues efficit agros. Cato. ca. lxj. inquit. Quid ē agrū bene colere: bene arare. qd secūdum arare: tertio stercorare. Fimi aūt plures differentiæ: de qbus plene legito Pli. li. xvij. c. vj. Item li. xviij. ca. xxxvj. ¶ Effœtos agros: exaustos & euacuatos assiduo fœtu. ¶ Cinerem Immundum: nō purgatū: qūi mulieres vtūtur Pli. li. xvj. ca. vj. inquit. Transpadanis cineris vsus adeo placet vt anteponant fimo iumentoꝝ. ¶ Regescūt: non tñ pinguescūt sicut intermissione. ¶ Nec vlla. i. maxima & pcipua. ¶ Interea: etiā mutatis fœtib⁹ aliquādo itermittere arationes: quas maxime prodest aruis. hic Pli. li. xviij. ca. xxxiij. inqt Virg. Alternis cessarē arua suadet: & hoc si patiant ruris spatia vtilissimum pculdubio est: qđ si neget pditio far serēdum: vnde lupinū aut vitia: aut faba sublata sint: & quæ terram faciant lætiorem. ¶ Incendere agros. pli. lib. xviij. ca. xliiij. inqt. Sunt qui accendunt in aruo Et stipulas magno Vir. pconio. Summa autem ratio vt herbarum semen exurant. ¶ Stipulam: stipula pprie est culmi vagina. Stipula ¶ Pabula terræ: paublum a pasco venit. Estq; pecudum cibus herbaceus: fœnicēs: paleaceus: & similium. Pabulum ¶ Exudat: exit emittitur. ¶ Cæca spiramenta: clausa spiracula. ¶ Seu: plures calor ille vias ignis: vt Aristoteles inquit auctore Gellio li. xviij. ca. iiij. concretum resoluit: & gelu constrictū: vt niuem sol. Ignis ¶ Hianteis: hiare est aliqd sua se spōte vel externa aliqua vi aperire vel diffindere: vt tellus æstu & ligna ariditate vel nimio calore hiant. hiscere est tm̄ horis: & quidem humani: accipiturq; pro eo quod est loqui: aut os aperire ad loquendum. Hiare Hiscere

CHRI. ¶ EFFOETOS: Effœta dicitur quasi extra fœtum: idest partum. qđ q̄uis ad mulierem quæ amplius non emittat fœtum: tamen belle & ad terram & ad arbores quæ sterilescunt referre possumus. ¶ Gratia inaratæ terræ: Nam si non parit illo anno pariet sequenti multo plura. ¶ Incendere: nam incensa materia decoquitur etiam Tellus. ¶ Crepitantibus: crepitum emittentibus. ¶ Inde: ex ipso igne qui admixtus humori facile multa gignit. ¶ Inutilis: nam succus naturalis terræ vtilis est: Vt in corporale animalis alius humor naturalis est: quo alitur corpus & gignit: Diciturq; succus alijs noxius est & appellatur pus. ¶ Cæca: Non visa. Nam aperiūtur pori in terra qui præ tenuitate non videntur

ſed facile cognoſcuntur adeſſe qui emittunt ſpiritū ⁊ fiunt illi peruij. Vnde ⁊ ſpiramenta ⁊ ſpiracula dicuntur rimulæ tenuiores. ¶ Adurat: ad calorem ⁊ frigus optime refertur. Ad pluuias aūt referri nō poteſt. Sed cōſueuerunt poetæ quædā diuerſa ita adiungere vni verbo: vt tñ neceſſe ſit alterū ſubintelligere: vt illud. Diſce puer virtutē ex me ⁊ tollerare labores fortunam ex alijs. Vbi ſubintelligendum eſt opta. Sic in hoc loco. [Spiramenta Spiracula]

Ne tenues[a] pluuiæ, rapidiúue[b] potentia Solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multū adéo raſtris[c] glebas[d] qui frangit inertes,
Vimineáſq;[e] trahit crates, iuuat arua, neq; illum
Flaua[g] Ceres alto[f] nequiq̄;[h] ſpectat[k] Olympo.
Et qui proſciſſo, quæ ſuſcitat[i] æquore terga
Rurſus[l] in obliquom verſo prorumpit aratro,

SER. a ¶ NE TENVES pluuiæ: aut lentæ ⁊ penetrabiles: aut epitheton eſt a quarū: aquæ. n. naturaliter tenues ſūt: ſic alibi: Aut laquas tenues dilapſus abibit. b ¶ Rapidi: feruidi et ardentis: acrior: validior: boreæ: venti aquilonis: penetrabile frigus qđ oīa penetrat: adurit: ⁊ ad ſolem ⁊ ad frigus pertinet: nam vno ſermone duo diuerſa cōcluſit: q̄ tamen vnū effectū habent: nā ⁊ frigus eſt caloris initium: ⁊ ſummus calor frigoris eſt principium: vñ quaſi vnus effectus eſt ⁊ frigoris ⁊ caloris. c ¶ Raſtris: ⁊ hos raſtros dicimus: ⁊ hæc raſtra. Legimus enim At iſtos raſtros interea depone in Terentio: item Raſtraq; ⁊ incuruis æuum tribuere ligones. Et raſtra dicta quod terram radant. d ¶ Glebas inertes: pigras nihil creātes. e ¶ Vimineas crates: inſtrumēta ruſtica ad agrorū. ſ. exæquationē: ⁊ hic trāſit ad aliud pceptū. f ¶ Alto: de alto. g ¶ Flaua ceres: flaua dicitur propter ariſtarum maturitatem: ⁊ Ceres nomen eſt quod in polyſyllabis in nominatiuo ſingulari pducit vltimam: quom in obliquis corripiat. h ¶ Nequiq̄;: ideſt nō ſine cauſa: nā ſemp duæ negatiuæ vnam cōfirmatiuam faciūt: vnde male qdam locum illum legunt i Terentio: Pater adeſt caue ne te triſtem ſentiat: ſi enim hoc eſt: dicit vide vt te triſtē eſſe ſentiat: qđ pcedere minime pōt: ſed ita intelligendum eſt caue te triſtē ſentiat: nam ⁊ ne: ⁊ caue prohibentis eſt. i ¶ Quæ ſuſcitat æquore terga: ideſt terrā quā arauerat. k ¶ Spectat: reſpicit. l ¶ Rurſus in obliquū verſo prorumpit aratro: ſcilicet autūnali tpe: quo iam cū ſeminibus aratur: nam hoc pcipit: vt quom denuo aramus: tūc per obliquū aratra ducamus: nemo enim vno tempore bis arat.

ANT. ¶ TENVES: ſubtiles ⁊ penetrabiles: facile enim aqua ſua tenuitate penetrat. ¶ Rapidi ſolis: quia rapit ac attrahit ad ſe cuncta: torrens ⁊ ſorbens calore ſuo quo liquor ſiccat. ¶ Acrior: vehementior: fortior: Boreæ: flat boreas inter ſeptētrionem ⁊ exortum ſolſtitialem: vt ſcribit Pli. libro. ij. de eius autē vi legito Ouid. libro ſexto ibi. ſ. Apta mihi vis eſt ⁊c̄. ¶ Penetrabile: quod facile penetrat: dicitur etiam quod penetratur. penetrare autem eſt penitus intrare: vt ſcribit Feſt. ¶ Adeo: pfecto: certe. ¶ Raſtris: ſunt raſtri: vt Var. ait: quibus dentalibus penitus eradunt terras atq; eruūt. Raſtelli vo quibus in pratis fœni ſecta abradunt quo abraſu raſtelli dicuntur. dicimus præterea hos raſtros ⁊ hæc raſtra. ¶ Inertes: inutiles: deſides. ¶ Crates dicuntur crates a crateo quod eſt teneo: quia ſe inuicem teneant. De cratibus autem Pli. libro xviij. ca. xxxj. ſic ait. Latitudo vomeris ceſpites verſat. ſemen protinus inijciunt: crateſq; dentatas ſuper trahunt: nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata. ¶ Flaua ceres. Flaua dicit a colore quem habent matura frumēta. ¶ Neq; nequiquam: non fruſtra. ¶ Olympo. i. cælo. ¶ Aequore terga: ſulcorum culmina. ¶ Rurſus in obliquom. Pli. lib. xviij. ca. trigeſimoſecūdo inquit. Omne aruum rectis ſulcis: mox ⁊ obliquis ſubigi debet. [Penetrabile penetraf] [Raſtri] [Raſtelli] [Crates]

CRHI. ¶ TENVES pluuiæ: penetrando noxiū humorem relinquat. ¶ Glebas inertes: ſine arte: ideſt rudes non excultas. Nam ſi maiores reſtant glebæ terra pene inculta inarataq; relinquitur. Has glebas ita integras inter duos ſulcos relictas ſcena appellauerunt. ¶ Vimineas crates: quem græco vocabulo. ¶ Ceres: quaſi geres: latine dicitur a gerendo: q̄ omnia gerat ⁊ producat terra. A græcis autem dicitur δημητηρ quaſi γημητηρ: ideſt terra mater: Euſebius autem de præparatione euangelica ait: priſcos telluris vim veſtā eſſe: Et terræ lapidoſæ: ac montanæ vim eſſe rheam. Feracis autem ac planæ cererem. Huius imago ſpicis coronatur: ⁊ papauera quæ fertilitatis ſymbolum ſunt circa cauſa ponuntur. Eius filiam Proſerpina quā a Plutone raptam ferunt vis eſt ſeminis in terrā proiecti q̄; ſol qui in hyemali tempore ima tenet: ⁊ propterea Pluto vocatur: ſub terris fouet. Vnde illam ſub terra latentem quæritat ceres donec fruges enaſcentes ſupra terram extent. Hinc eſt locus fabulæ ꝙ illa vis i. proſerpina ſex menſes apud inferos ſit: ⁊ totidem apud ſuperos: quia hyeme ſub terra eſt æſtate ſupra terram: Verum has fabulas etiam alijs modis interpretātur. De quibus fortaſſe alibi. Dicitur autem filia cæli ⁊ veſtæ: quia [Proſerpina]

Rꝫ:quia fertilitas frugum a sole ⁊ a terra est. ☞ Rursus in obli. Arant agricolæ q̃ter campum:proscindunt enim iterāt:tertiāturq;:⁊ quarto lirant. Lirare enim dicunt cus iacto ias semine terras in liras.i.in sulco dirigunt. Nam sulcis muniunt porcas:ac postremo sulcos aquarios:quos nominant elices:ex transuerso ducunt:per quos aquæ ex agro in fossas ex agrum quas appellant colliquias deriuentur. Lirare

Exercétq; frequens Tellurem:atq;[a] ĩperat aruis.
Humida[b] solstitia, atq; hyemes orate serenas
Agricolæ hiberno[c] lætissima puluere farra
Lætus[d] ager nullo[e] tantum se Mœsia cultu
Iactat, ⁊ ipsa suas mirantur Gargara[f] messes,

SER. a ℭ Atq; imperat aruis. i. vt tantum ferant quantum ipse desiderat:⁊ hoc é quod ait supra: Illa seges demuz votis respõdet auari Agricolæ.

ℭ GARGARA: appellat caput ideæ phrygiæ. PRO.

ℭ Atq; imperat aruis: tũc aruis imperat: quum bene colunt. ☞ Humida solstitia atq; hyemes optate serenas. ANT.

b ☞ Humida solstitia: atq; hyemes orate serenas: Duo sũt solstitia. Vnũ æstiuum. viij. calẽ. iulij die: quo tempore remeare sol ad inferiores incipit circulos: et aliud hyemale. viij. cal. Ianuarias die: quo tẽpore sol altiores incipit circulos petere. Vnde hyemalis solstitij dies minim⁹. sicut æstiui maximus inuenitur. Videtur ergo contrarium esse quod dicit optate pluuias per solstitia:⁊ per hyemem serenitatem: quom vt diximus vnum æstiuum sit:⁊ aliud hyemale solstitium. Sed sciendum modo annuz in quatuor partes esse diuisum: in duo solstitia: ⁊ duo æquinoctia: vnum vernale:⁊ aliud autumnale: quæ græci ἰσομερίας vocãt: sunt autem. viij. calẽ. aprilis:⁊. viij. calẽ. octobris die: qui annus olim in duas tantum partes diuidebatur: hoc est in æstiuum:⁊ in hyemale solstitium: in duo hemisperia: vt intelligamus omnia eum tempora voluisse complecti. Nam hoc dicit: optanduz rusticis: vt autumnali ⁊ hyemali tempore sit serenitas: q̃ duo tempora pro vno habebantur secũdum hemicycli rationem: vt diximus. Vernali ꝟo ⁊ æstiuo tempore: vt sint pluuiæ: q̃ ⁊ ipsa duo tempora pro vno erant: tamen si diligẽter attendamus poetica licentia est vsus: vt pluralem numerum pro singulari poneret: nam solstitia pro solstitio:⁊ hyems pro hyeme posuit. Dicit autem optanda hæc: q̃ per naturam non sunt: quo possit vtriusq; tẽporis asperitas mitigari:⁊ æstatis calor pluuijs: ⁊ frigus hyemis serenitatis tẽpore. c ☞ Hiberno puluere: hiberna serenitate: eo ꝙ nimia serenitas puluerem creat. d ☞ Lætus ager: hiberno scilicet sereno. e ☞ Nullo se tantũ mesia cultu: constat quidem mesiam circa culturam esse diligentẽ: sed non ei cult⁹ suus tantũ prodest quantum hiberna serenitas. Mysia autem prouincia est: mesia ꝟo ciuitas phrygiæ haud longe a troia: quas magis debemus accipere propter gargara montes phrygios. f ☞ Mirantur gargara messes: phantasia est poetica rei inanimatæ sensum dare: sic alibi: mirata estq; nouas frõdes ⁊ non sua poma.

da solstitia atq; hyemes optate serenas. Sensus est qꝺ agricolæ optẽt cõtraria.i. hyemez serenã ⁊ æstatẽ: hũida posuit.n. solstitia æstiua ꝓ ipsa æstate. Debent itaq; agricolæ optare: orareq; o dij date nobis serenã hyemem: æstatẽ ꝟo humidã ac si diceret pluuia q̃ ĩ hyeme ventura esset: reseruetur in æstate. Pli. autẽ lib. decimoseptimo cap. ij. ait: hyemẽ aq̃loniã esse omnibus satis vtilissimum: sz arboribus inutilissimũ est: ergo qui dixit hyemes serenas optandas non pro arborib⁹ vota fecit: q̃m cibus earum imber: nec per solstitia imbres vitibus cõducunt. Solstitia ꝓterea duo sunt: brumale ⁊ æstiuũ: de quibus legito in ecloga. vij. Hiberno puluere: hiberna serenitate: qua q̃dem puluis habet. Macro. li. v. sat. ait: Et vt liqueat Virgiliũ nostrũ vndiq; veterũ sibi ornamẽta traxisse: vñ hoc dixerit: hiberno lætissima puluere farra: In libro.n. vetustissimorũ carminũ q ante oĩa q̃ a latinis scripta sunt compositus ferebat: inuenit hoc rusticũ vetus canticũ: hiberno puluere verno luto: grandia farra Camillæ metes. ☞ Lætissima: scilicet sunt: idest fertilissima. ☞ Lætus ager.i. ferax est hiberno puluere. ☞ Nullo se tm̃ mysia cultu: Iactat ⁊ ipsa suas mirantur gargara messes: Sensus est horum versuum talis: vt etiam Macro. li. v. sat. scribit. Cum ea sit anni temperies vt hyems serena sit: solstitium ꝟo imbricum fructus optime proueniunt: hæc autem adeo agris necessaria sunt: vt sine iis nec illi natura fœcũdissimi Mysiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis: quæ de eis habetur. Additq; mysiæ nominatim gargara: ꝙ ea vrbs posita in imis radicibus idæ montis defluentibus inde humori irrigetur: possitq; videri solstitiales ĩbres nõ magnopere desiderare: hæc Macro. Ego tñ alter accipio: vt sit sensus:⁊ Mysiæ agri nullo cultu tm̃ se iactent q̃tuz.s. hiberno puluere: nec de solstitio ĩbrico ĩtelligat: nã vt supra ostẽdim⁹ ibi Humida solstitia atq; hyemes optate serenas: est sensus talis optat vt pluuia q̃ ĩ hyeme vẽtura eẽt: reseruet ĩ æstate: nõ ꝙ opponet reuera illꝺ: vt æstate pluat: ẽ.n. loquẽdi modus vt quũ dr̃ alicui obseq̃re

in hoc mihi:in alijs vo esto aduersus. Poeta ēt repetit illud tm̄ de serena hyeme. Hiberno lætissima puluere farra:nec amplius de ībrico solstitio dixit. ⸿ Gargara: Mac. dicto lib. ait ꝙ gargara hæc sunt in mysia:q̄ est hellespōti ꝓuincia:sed significatio nois ⁊ loci duplex ē:nam ⁊ cacumen mōtis idæ ⁊ oppidū sub eodē mōte hoc noie vocant̄:⁊ ciues gargares. Cū igitur cōstet inquit idē:gargara nūc pro montis cacumine:nūc ꝓ oppido sub eodē mōte posito accipienda. Vir. non de summo monte:sed de oppido loquit̄:⁊ Homerus humidum designat subiacentē monti agrum. Vnde hæc gargara tanta frugum copia erant:vt qui magnuꝫ cuiusq; rei numerū vellet exprimere pro multitudine īmensa gargara narraret hæc ille. Sed vbi ait ꝙ Homerus humidū designat subiacentē mōti agrum ostendit ꝙ hyemis serena ibi necessaria:nec ad Solstitium imbricum referenda agri illius fertilitas:sed vt dixi ad hibernū puluerem:ad serenā hyemē. Quid dicam iacto. Hesiodus quoq; ait:semina quū terræ committis:pene sequat̄ seruulus atq; auibus rastro sata lætare condat.

CHRI. ⸿ HVMIDA sol. Multū laborat in hoc loco Seruius:vt ostendat ꝑ solstitia intelligi æstatem. Sed breuiter dicendum videtur ꝙ q̄uis sit duplex solstitiū:aliud hyemale aliud æstiuuꝫ tm̄ cum simpliciter proferimus solstitiū intelligimus æstiuum. Nā hyemalē brumā a breuitate dierum nuncupare consueuerunt. ⸿ Hiberno lætissima puluere farra: Refert Macro. ꝙ in libro vetustissimorum carminum ante oīa quæ a latinis sunt cōposita inuenitur hoc rusticum carmen. Hiberno puluere verno luto grandia farra Camille metes. ⸿ Mœsia cultu ⁊ gar. hæc vt refert Macro. sunt in Mœsia hellesponti ꝓuincia:sed significatio nominis ⁊ loci duplex est:nā ⁊ cacumen montis Idæ ⁊ oppidum sub ipso monte gargara appellatur. Atq; vtrūq; hoc apparet apud Home. Ergo Vir. non de summo monte:nā constat oēm illā Mysiā feracem esse ab humore soli. Erant enim gargara tanta in fertilitate:vt pro īmensa multitudine gargara ponantur:vt apparet apud Alceum:Et Aristophanes cōposuit nomen ex area ⁊ multitudine. Ergo gargara oppidum positū in imis Idæ montibus. Vnde defluentibus humoribus irrigetur:ex quo solstitiales imbres non magnopere desiderat. Aeschylus autem nō solum gargara:sed omnem Mysiam fertilem esse scribit. Hæc Mac. vt autē apud Stra. apparet:vt Phrygia duplex ē:ita ēt ⁊ Mysia. Ex q̄bus oībus apparet mysia ⁊ nō mœsia legendū esse. Et ē sn̄a poetæ ꝙ hæc regio nō tm̄ cultura q̄tū suo humore fertilis est.

Quid dicam?iacto qui semine cōminus[a] arua
Inseqtur[b], cumulósq; ruit male[c] piguis arenæ,
Déinde[d] satis[e] fluuiū inducit, riuósq;[f] sequētes·
Et cum exustus[g] ager moriētib[9h] æstuat herbis,
Ecce[i] supercilio[k] cliuosi tramitis vndam
Elicit, illa cadens raucum[l] per leuia[m] murmur
Saxa ciet, scátebrisq;[n] arentia temperat arua.

SER. a ⸿ COMMInus:idest statis sine ītermissione. b ⸿ Inseqtur: prosequit̄ ⁊ non finit quiescere. c ⸿ Male pinguis:non pinguis. i. steri lis:ruit autem euertit dissipat: nā modo agentis:vt Vna eurusq; notusq; ruunt. Naꝫ aliter dictū ē ruit alto a culmine troia. d ⸿ Deinde satis fluuiū īducit riuosq; seq̄ntes:post cōmemoratā generalē agriculturā trāsit ad species ⁊ culturas veniētes ex tpe:nā arare:cinerē iacere:īcēdere æternū ē:irrigare aūt nō nisi nimiæ siccitatis ē:sicut siccare etiā aut ex magnis pluuijs:aut ex fluminis eruptiōe cōpellimur. e ⸿ Satis:segetib⁹:agris satis:nā pticipiū ē. f ⸿ Riuosq; sequētes. i. iuges:aut certe riuoꝝ ē epithetō. g ⸿ Exustus ager. s. æstatis calore. h ⸿ Morientib⁹ herbis:sm̄ pythagoricos q dicūt oē qđ crescit hēre aīam: Vn̄ ē Atq; interfice messes. i ⸿ Ecce:idest ex īprouiso. k ⸿ Supcilio:altitudine:summitate terraꝝ. l ⸿ Raucū p leuia murmur saxa ciet:nō solū vtilitati hāc rē dicē sor:sꝫ ēt voluptati. m ⸿ Leuia:lubrica. Detrita:nitida. n ⸿ Scatebris: ebulatiōib⁹:q̄ sunt quū aq̄ i aliq̄s ruinas defluxit:vnde ēt vasa æstuantia scaturire dicunt̄.

ANT. ⸿ COMminus: Cómin vicie illico:nā cōmin⁹ ꝓpe significat q̄si cuꝫ manib⁹. Emi- Eminus n⁹. vo lōge q̄si e manib⁹. ⸿ Cumulos:glebas. ⸿ Ruit:dissipat ⸿ Male pīguis: nō piguis. ⸿ Satis fluuiū īduc. Segetes irrigādæ sūt vbi nimia siccitas euenit:nā rigua vt Pli. scrī. li. xvij. c. xxv. Aestiuis vaporib⁹ vtilia hyeme inimica autūno varia circa canis ortū rigua maxīe ꝓsūt. Riuosq; seq̄ntesq;. ꝑ. i. p epexegesis. ⸿ Seq̄ntes: i. defluētes:vel decurrētes. ⸿ Exust⁹:calore nimio. ⸿ Aestuat:friet. ⸿ Moriētib⁹ herbis:lꝫ arbores ⁊ herbæ tā rōne quaꝫ sensu careant tm̄ vt ēt Macro. li. j. de som. ait:ga crescēdi tātūmodo vsus in his viget:hac sola pte viuere dn̄r:moriunt̄ itaq; vbi crescēdi vis deest. ⸿ Supcilio:fastigio:sūmitate. ⸿ Cliuosi tra. īclinatæ:decliuisq; viæ. trames dr̄ trāsuersa Trames via vel angusta a trāsmeando. ⸿ Elicit:educit:euocat. ⸿ Leuia:attrita. ⸿ Ciet:emittit: cōmouet. ⸿ Scátebris:ebullitiōib⁹:quæ fiūt quū aqua in aliquas rimas defluit.

CHRI. ⸿ FLVVIuꝫ l. His. s. regiōib⁹ q̄ nō ita abūdāt hūore vt mysia. ⸿ Tēperat:vt ariditates submoueat:neq; tm̄ nimiū humorē inducat.

⸿ QVID

Quid[a] qui, ne grauidis[b] ꝓcūbat culm[e][c] aristis,
Luxuriem[d] segetum tenera depascit in herba
Cum primū[e] sulcos æquant sata? quiq; paludis
Collectum humorem bibula deducit[f] arena.
Præsertim incertis[g] si mensibus amnis abundās
Exit, ꝛ obducto[h] late tenet[i] omnia limo,
Vndè[k] cauæ tepido[l] sudant humore lacunæ.
Nec tñ[m] hæc, cū sint hoiúmq;, boúmq; labores
Versando terram experti, nihil iprobus[n] Anser,
Strymoniæq;[o] Grues, ꝛ amaris[p] Intyba fibris!

SER. a ¶QVID subaudi de illo dicendū est: aut Quātum illi pdest? b ¶Grauidis aristis: grauidas aristas periphrasticôs p spicis posuit. Dicimus aūt ꝛ hic spicus ꝛ hoc spicū. Cicero in Arato: Spicū illustre ferens īsigni corpore virgo. Sꝫ scire debemus in vsu eē a masculino vtrūq; numerū: a neutro vo raro tñ singularē inueniri: nā pluralis nusq̄ lectus est. c ¶Culm⁹ iūctio spicaꝝ. d ¶Luxuries segetū: bene luxuriē: vt ostendat rē supfluas ꝛ nociturā: nisi amputet. e ¶Cum primū sulcos æquāt sata: quom adhuc herbæ sunt teneræ. l. anteq̄ cogant in culmos: ꝛ est Virgilij hoc hemistichion vnū de inuſetis. f ¶Deducit: siccat: detrahit: sic paulo post: Riuos deducere nulla Relligio vetuit. i. siccare. g ¶Incertis mēsibus: inopportunis. Incerti autē mēses sunt veris: ꝛ autūni: nā ꝛ hyemis certū est frigus: ꝛ æstatis certus est calor. Veris vero ꝛ autūni nūc frigus: nūc calor est. h ¶Obducto late tenet omnia limo: superlito: superfuso. i ¶Tenet: occupat: ꝛ operit. k ¶Vndè: de huiusmodi inundatione ē amnis. l ¶Tepido humore: noxio inutili. Lacunæ autē sunt fossæ in quibus collecta aqua stare cōsueuit. m ¶Nec tamen hæc: quom sint hominūq; boūq; labores: ordo est: nec tñ nihil officiūt: ꝛ hoc dicit: licet hæc oīa quæ dixi arando sint experti ꝛ hominū ꝛ boum labores: tamē sūt adhuc aliqua: quæ obsunt nisi prouideris: scilꝫ vt aues absint: aut vmbra arborū. n ¶Improbus anser: insatiabilis: nulli pbandus: et dicit anseres agrestes. o ¶Strymoniæq; grues: thraciæ: a flumine strymone. p ¶Et amaris intyba fibris: vt etiā Donatus dicit: male qdā ītybā auē quandam amari iecoris accipiunt: nā ītyba dicit cicorea: quaꝝ radices multæ: ꝛ tenues ambiūt segetes ꝛ necāt. Fibris aūt abusiue ait φ radices intyborum hac atq; illac decurrunt: vt fibræ per iecur. i. venæ quædam ꝛ nerui. ¶Amaris: nocētib⁹: vt Hostis amare.

PRO. ¶STRIMONIÆq; grues: dictæ sunt a strimone thraciæ flumine: vbi maxime per æstum morantur.

ANT. ¶QVID? videlicet de illo dicendū. ¶Grauidis aristis: spicas intelligit. ¶Luxuries segetū: idest vbertatē: supfluitatem ue: ꝛ intēpestiuā abūdantiā: vt ait Nonius: Pli. autem li. xviij. de vitijs frugū ait. Inter vitia segetū ꝛ luxuria est: quū onerata fertilitate procumbūt: ꝛ paulo īferius sequenti capitulo ait: Luxuria segetū castigatū dente pecoris ī herba dū taxat: ꝛ depastæ qdē vel sæpius nullā iniuriaꝫ in spica sentiunt. ¶Sulcos æquāt: cuꝫ adhuc herbæ sūt teneræ: añq̄ cogant ī culmos. ¶Bibula deducit arena. i. diminuit: remouet siccat paludis humorē collectū. deducit autēꝫ humor arena bibula sup iniecta: aut gracili bibulaq; sup humidā ac ꝑpingues. Sed demētiæ oparij ē: qd enī pōt spare q talē colit? ¶Bibula: q̄ humorē bibit. ¶Incertis mensib⁹. i. veris tpe ac autūni: hyemis. n. certū ē frigus: æstatis certus ē calor. Veris vo ꝛ autūni tpibus nūc frigus: nūc calor ē: Hic Naso li. ij. de arte: dixit de autūno: Quū modo frigorib⁹ ꝑmimur: mō soluimur æstu Aere si certo corpora lāgor habet: fiūt ēt pluuiæ maximæ: ac fulmina. Vñ Pli. li. ij. ca. lij. ait: Vere aūt ꝛ autūno crebriora fulmina: ꝛ Vir. li. iiij. Geor. vere madēt vdo terræ. ¶Obducto: pducto: cōtracto: circūfuso. ¶Tepido humore: Pli. li. xviij de vitijs frugū ait. Nascunt ꝛ vermiculi ī radice: quū sementē imbribus secutis īcluserit repētinus calor humorē gignūt ꝛ in grano cū spica ī pluuijs calor īferuescit. ¶Lacunæ: lacuna vt Festus ait: ē aquæ collectio ꝛ a lacu deriuat. ¶Nec tñ hic: ostendit auctor vltra ꝑdicta curādū ēt, ne aues ꝛ alia obsint aruis. ¶Improbus: nocēs sæuus. ¶Strymoniæq; gru. strymō amnis vt Soli. docet: ī- Strymō
ter macedoniā ꝛ thraciā terminū facit: q ab æmi iugis irrigat: id quoq; asserit Pli. lib. iiij. ibi aūt grues maxime p æstū morant vti ꝛ Probus inquit. ¶Intyba: huius nominis variationē late in ꝑpica docuimus: intybū aūt ꝛ cicoreū pro eodē Pli. videt accipere li. xx. ¶Amaris fibris: sunt enim intybi radices amaræ gustu: quas habet plurimas ac ꝓfusas. ¶Fibris. i. radicibus: antiqui. n. vt Var. ait fibrum dicebant extremum.

CHRI. ¶SVLCOS eq. s. nā maiuscul factis frugib⁹ nō discernūt sulci a porcis. ¶Strymōiæ: thracēses a strymōe amne hic ab emo mōte fluens macedoniā a thracia diuidit. l. vij. āt lac⁹ diffundit anteq; ripis coarctatus vt fluuius fluat. ¶Grues: vt refert Arist. de aīali. Ex cāpis scythicis ad paludes ægypto supiot duo- Grues

lant: vnde Nilus pfluit: quo in loco pugnare cum pigmæis dicuntur: nec id fabula: sed certe genus tum hominum tum equorum pusillum est: degunt q; in cauernis: vnde nomen troglo dyte a subeundis cauernis habent. Idem alibi scribit: grues sui commodi causa lõginqua petunt: volant alte vt procul prospiciant: insurgente tempestate aut nubibus terram petunt. Ducem habent: & ii qui clament positi in extremo agmine: vt vox percipi possit. Cum dormiunt cæteræ sub ala caput tendunt alternis pedibus insistentes. Dux detecto capite prospi cit: & quod viderit voce significat. ¶ Intyba: græcum est: latine dr̃. endiuia: arabice hũdebe. Pli. aũt ait: intubum erraticã apud nos quidã ambulam appellant in ægypto cicorium.

Officiunt, aut[a] vmbra nocet. pater ipse colẽdi
Haud facilem esse viã[b] voluit, primusq; p artẽ
Mouit[c] agros, curis acuens[d] mortalia corda,
Nec torpere graui passus sua regna Veterno[e].
Ante Iouem nulli subigebant[f] arua[g] coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campũ
Fas[h] erat in medium[i] quærebant ipsaq; tellus
Omnia[k] liberius nullo poscente ferebat.
Ille malum[l] virus serpentibus addidit atris,
Prædariq; Lupos iussit, pontumq; moueri,

SER. a ¶ AVT vmbra nocet: vt Nocent & frugibus vmbræ. b ¶ Viam: rationẽ & artẽ colẽdi. c ¶ Mouit agros curis acuens: dictur est Iouem fecisse multa: q̃ possunt in vituperationẽ venire: & ea hoc colore defẽdit: q̃d dicat voluisse

Nec[l] arat ager grauidis canebat aristis: de argenteo dõ sæculo q̃d sub ioue fuit inquit: Iupiter ãtiqui contraxit tempora veris. Semina tum primũ longis cerealia sulcis. Obruta sũt: pssi q; iugo gemuẽ iuueci. ¶ Acuens: accẽdẽs: excitãs. ¶ Torpere: pigra esse & segnia. Oui. n. ait de primo sæculo: Mollia securæ peragebant ocia gentes. ¶ Veterno. i. somno: nam vt Festus inquit: veternosus dr̃ q graui pmitur somno. Probus et inquit: q veternũ grauem somnum volunt intelligi spectantẽ ad interitum quem medici lethargum vocant. Pli. ẽt ait li. viij. de vrsis. ¶ Tam graui somno pmuntur: vt ne vulneribus quidẽ excitari queãt: tũc mirũ moduz veterno pinguescũt. ¶ Coloni: agrorum cultores. ¶ Limite. i. tramite. Vir. li. xij. Limes agro positus: & Festus ait: Limites in agris nunc termini: nunc viæ transuersæ. ¶ Nec. s. q. iure cõi priuati ac separati agri nihil erat: iure do gẽtiũ agris termini positi quod quidem notatur. lege ex hoc iure gentiũ Digestis de iustitia & iure: & in paragrapho ius aũt gentium: Institu. de iure naturali gentiũ & ciuili: scribit. n. ibi ex hoc iure gentium introducta sunt bella: discretæ q; gentes regna condita: dominia distincta agris termini positi &c. ¶ In mediũ: in cõe. ¶ Quærebant victum. s. de quo sibi supra: Chaoniam pingui. ¶ Oĩa liberius. Oui. iterũ li. i. met. ait: Ipsa quoq; immunis: rastroq; intacta nec vllis Saucia vomeribus per se dabat oĩa tellus &c. ¶ Atris: nigris. ¶ Pontumq; moueri: Oui. ait de prima quoq; ætate Nõdum cæsa suis peregrinum vt viseret orbẽ Montibus in liquidas pinus descenderat vndas. Pontus aũt dr̃ a pontizo. i. mergo. — veternosus — Limes

cum ingenium mortalibus ex necessitate pstare: ne torperent ocio: quod ex rerum abundantia procreatur. d ¶ Acuens: exercens. e ¶ Veterno: pigritia: nam veternum dicit morbus incus. i. ὕδρωψ: qui homines efficit pigros: & dicitur intercus itercutis. f ¶ Subigebant. i. suo labore colebãt. g ¶ Arua: Nec signare quidem aut partiri limite campum: diuidere & designare. h ¶ Fas: idest licet. i ¶ In medium quærebãt: in cõe. k ¶ Oĩa liberius: quia supra ait: Atq; imperat aruis. Bene. Tũc. n. libere cuncta sponte pferebãt: nunc autem imperante alio per laborẽ culturæ seruiunt. l ¶ Malum virus: bene addidit malum ad discretionem epitheton: nam virus & bonum & malum est: sicut venenum: nam idem est. venit autem a græco: nam & illi φάρμακον medium habent: idest bonum & malum. Sane virus hodie três tm̃ habet casus: hoc virus: hoc virus: o virus: antigui huius viri dicebant. Lucretius: Tetri primordia viri.

PRO. ¶ NEC torpere graui passus. s. r. u. Veternuz grauem somnum volunt intelligi spectantẽ ad interituz: quẽ medici Lethargũ vocãt.

ANT. ¶ AVT vm. no. Pli. li. xvij. ca. x. de vmbris arborũ nociuis & iucundis ait iuglandiũ grauis: & maxime ẽt capiti humano: osbusq; iuxta satis: necat gramina & pinus: ficorum leuis q̃uis sparsa: ideoq; inter vineas seri non vetantur. Vlmorũ leuis ẽt nutriens quæcunq; opacat iucunda & platani: iuglandium sigdem: pinorumq; & picearum & abietis venenũ est. ¶ Primusq; p artem Mouit agros: de aureo sæculo q̃d sub saturno fuit. Oui. li. i. meta. ait: Mox ẽt fruges tellus inarata ferebat.

CHRI. ¶ PATER ipse. c. h. f. e. u. u. recte ad summũ ipsum deum referri põt: qui non inuidia quæ abest a diuina mẽte: sed amore vt humanuz genus excultius redderet: & a segnitie ad actionem traduceret: nõ nobis victũ facilẽ: vt reliqui

Veternũ si quis afantibus ꝑbuit. ¶ Veternũ: grauem significat somnũ: vt refert Probus q̃ medici lethargũ noĩant. ponitur aũt pro desidia ⁊ squalido situ. Hinc Teré. Veternosum eunuchus i. desidẽ. Alij veternũ volunt esse hydropisiã. ¶ Virus: non solũ venenum significat: sꝫ vehementẽ: grauemq; odorem ⁊ abominabilẽ. Quapropter Pli. in quibusdam herbis huiusce modi odorem virus dixit. Hora. etiã sic horridus ille defluxit numerus Saturnus. Et graue virus munditiæ pepulere. ¶ Prædari: nam ⁊ vi inuadit: ⁊ insidijs excipit.

Virus

SER. a ¶ IGNEM q; remouit: nõ penit⁹ sustulit: sꝫ occuluit: vñ est Quæsit ꝑ semina flãmæ Abstrusa in venis silicis. b ¶ Passim: abũdanter vbiq;. c ¶ Riuis: fluminib⁹. d ¶ Excuderet: studiose requiret et coleret. e ¶ Frumenti herbam: periphrasis segetis. f ¶ Nauita: pro nauta: sicut Mauors pro Mars. g ¶ Numeros: aut currendi modos. Lortus ⁊ occasus. qđ si est: quasi rem philosophoꝝ prætermisit. nã tantũ de nolbus dicit: vt pleiadas hyadas: Aut certe re vera ait numeros. Nam Hipparchus scripsit de signis: ⁊ cõmemorauit etiã vnũquodq; signũ quot claras: quot secundæ lucis: quot obscuras stellas habeat: fm qđ bene cõmemoratis signis: quasi notis stellarum numeꝛ pætermisit: ⁊ in eo eũ dixit. h ¶ Nautã stellis numeros ⁊ noĩa fecisse: significat necessitatẽ quærendaꝝ rerũ quæ ante sponte sua cũctis proueniebãt: homines nauigandi peritiã ⁊ studiũ reperisse: ⁊ ex eo qđ sequit id qđ præcedit ostendit nauigandi: Quippe peritia sequr studiũ motus ⁊ rationes sideꝝ cognoscendi ꝑp tempestatem maris ⁊ ventoꝝ motus.

Mellaq; decussit folijs, ignémq;[a] remouit,
Et passim[b] riuis[c] currentia vina repressit,
Vt varias vsus meditando extunderet artes
Paulatim, ⁊ sulcis frumenti[e] quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet[d] ignem.
Tunc Alnos fluuij primum sensere cauatas.
Nauita[f] tum stellis[h] numeros[g], ⁊ nomina fecit

lum piti. in ijs q̃das melle sexcentas annotauere stellas isignes: videlicet effectu: visuq;. Iginus aũt scribit: ꝙ Mercurius primus mẽses instituit ⁊ ꝓuidit siderũ cursus. Euhemer⁹ vo primã ait Venerẽ astra ꝯstituisse ⁊ Mercurio demonstrasse: sed Mani. li. j. ait: Tu princeps: auctorq; sacri cyllenie tanti: Per te iaꝫ cælum in terris iaꝫ sidera nota. Iosephus aũt scribit: ꝙ Adam duas colũnas reliqt. Vnaꝫ æneam alteram lateritiam: in quibus siderũ motus descripserat. Lactan. li. iij. ca. xiiij. docet ægyptios omniũ primos cursus sideruꝫ ⁊ defectus notasse Dio. lib. iiij. Atlantem de sphæra primum inter homines disputasse. Pli. etiam li. vij. Atlantem Libyæ filius astrologiaꝫ inuenisse scribit: vt alij dicunt assyrij. Sphæram in ea milesius Anaximander inuenit. Siderum obseruationem in nauigando Phœnices.

ANT. ¶ MELLAq; decussit: Naso li. j. met. de ætate aurea ingt: Flauaq; de viridi stillabant illice mella. ¶ Ignemq; remouit: iratus Iupiter ꝙ a Prometheo deceptus esset in portiõe hostiaꝝ: mortalib⁹ eripuit ignẽ: nec carnis vsus vtilis hoĩbus videretur cũ eo qui non posset: de quo latissime Iginus. Pyrodes aũt cilicis filius ignẽ e silice inuenit. At eundẽ asseruasse in ferula: Prometheus auctor Pli. lib. vij. Currentia vina: Oui. etiã ait: Flumina iaꝫ lactis iaꝫ flumina nectaris ibãt. ¶ Vsus: opus vel vtilitas. ¶ Meditando: excogitando. ¶ Extunderet: extorqueret: vel inueniret: auctore Nonio. ¶ Sulcis q̃reret. i. arãdo. ¶ Frumenti herba. i. segetes. ¶ Excuderet: cudendo eliceret. est. n. cudere a cudendo dictus: vt Festus ait. ¶ Alnos: cauatas: ꝑiphrasis ẽ nauium. Alnus. n. pinus ⁊ piceæ ad aquarũ ductus in tubos cauanť. obrutæ terra plurimis durant annis Pli. li. xvj. ¶ Stellis numeros: Pli. li. ij. ca. xlij. scribit esse. lxxij. signa q̃ sunt rerũ aut aiantiuꝫ effigies in q̃s digessere cæ

Alnus

¶ MELLA: de his dicemus s. iiij. ¶ Vina: fabulosum est tamen aqua traditur esse lyncestis quæ vocatur acidula quæ vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia: ⁊ in agro caleno: ⁊ in andro insula in templo liberi patris fons est: qui vt ait Mutianus ter consul singulis annis kalen. ianua. vinũ fluitait Pli. ¶ Vt varias vsus: non odio aut liuore: qui vt ait Plato a diuino choro abest: sed vt homines in difficultatibus ita exercerēt: vt meliores: acutioresq; redderet. ¶ Paulatim: nam nulla ars: ⁊ inuenta simul: ⁊ perfecta est: sed per varia addiméta a tenui principio ad summum vsq; producta est. ¶ Herbam: nam primo nascitur herba a qua mox culmus erigitur qui fert spicas primum cur antea non nauigasset nauem primaꝫ in græciam inuexit Danaus ex ægypto: ante ratibus nauigabatur inuentis in mari rubro a rege Erythra: Sunt qui dicant Mysios: ⁊ Troianos priores excogitasse in hellesponto cum transirent aduersus Thracas: Longa naui Iasonem primum enauigasse Philostephanus refert at Egesias: Parrhalum: Ctesias: Samiram: Saphanus: Semiramĩ: Archimachus: Aegeonem: Biremẽ erythreos fecisse refert Damasthenes triremẽ Amocles Corynthi⁹ CHRI.

fuenit teste Thucydide. ¶ Ignē: nōnulli ex ægypti sacerdotib⁹ aiunt Vulcanum primo in ægypto regnasse qui cū ignis inuentor fuisset pp huiusmodi beneficiū principatus assum͂psit. Nā cum in montibus habitaret: vidit arborē fulmine tactā cremari: & siluā inde accendi accessit: & vtilitatē ignis (Nam hyemale tempus erat) sensit: & igni deficienti ligna addens ignem nutrire didicit: Hæc Diodo. Inuētio Ignis

SER. a ¶ PLEIADAS: signum est ante genua tauri: qđ ortu suo ꝑmæ nauigationis tps ondit:

Pleiadas[a], Hyadas,[b] claramq́;[c] Lycaonis Arcton.
Tum laqueis[d] captare feras, & fallere[e] visco
Inuētum, & magnos[f] canibus circūndare saltꝰ.

& eādē formas eū ea inf. sidera retulit. Sūt ibi duæ vrsæ ma/ior & minor: maior helice: minor cynosura vocat. ¶ Cūq; sl. atq; arbuta. C. d. s. e. u. d. n. arbuta sūt arbusculæ. q̄ in siluis frequent nascunt: q̄ plerią; Vnedones vocāt. do dona locū ptinentē q̄rcu: q ptinent erat: dicta ē aūt teplū dodonei Iouis in chaonia parte epiri: quæ hoc nomine appellatur.

vñ græce pleiades dicunt ἀπὸ τοῦ πλέειν latine vergiliæ a verni tpis significatōe quo oriunt. b ¶ Hyadas: signū est in fronte tauri: qđ ortu suo efficit pluuias: vñ stellæ hyades vocantur ἀπὸ τοῦ ὕετου: q̄s latini suculas appellauerūt. c ¶ Claraq; lycaonis arcton: & lucē dicit. i. maiorē septētrionē: nā minor appellat cynosura. Lycaonis aūt subaudi filii: vt Deiphobe glauci. Lycaon enī rex arcadiæ habuit filiā Calistō: quā quom vitiasset Iupit: Iuno in vrsas cōuertit: & postea Iupiter miserat in signū transtulit. d ¶ Tum laqueis captare feras & fallere visco Inuentū: vnus sensus est diuisus īterpositione alteri⁹: nā laqueis feras captare ad venationē ptinet i. illaqare feras in curuatis arborib⁹. e ¶ Fallere visco: ad aucupiū. f ¶ Et magnos canibus circundare salt⁹: Itē ad venationē: male autē de aucupio respuunt totū referētes ad venationē: & dicunt fallere visco p visceratione positū. Cōstat enī luparios carnib⁹ tinctis venenolupos necare: qđ iō non pcedit: quia hoc viscū hui⁹ visci facit: sicut teplū templi: vñ est Fallere visco. Viscus do: idest caro: visceris facit: vt pecus pecoris: & si de carne loquebat: viscere debuit dicere. Lucretius. Permixtus viscere sanguis. Item ipse: Viscus gigni sanguencq; creari: primo de nautis & nauigio inuēto: postea de venatione dixit: nūc de piscatorib⁹ loqt: cūcta. n. necessitas inuenit.

PRO. ¶ PLEIADAS hyadas. c. l. q. a. Pleiades vergilie dicuntur (vt quibusdā liquet) quia sint Atlantis & pleiones filiæ: vel ἀπὸ τοῦ πλέειν dictæ. Iccirco qđ earum ortu prima cura sit nauigio: quarū mentionē facit Ouidius in phænomenis dicens de perseo: Pleiades ante genus septē radiata ferunt: Sed tñ apparēt sub opaca septima nube: hyades existimantur esse in cornibus tauri: aut in ore: quas imperiti suculas appellant arbitrantes ἀπὸ τοῦ σὺν hyadas dictas. Sed errant: dicte sunt. n. ἀπὸ τοῦ ὕειν: hoc est aspargēdo. Est enī pluuiū sidus: hoc nō temere orit: vt nō imbres sequant. ¶ Lycaonis arcton: dicit vrionē: & vulgaret sequitur historiā. Iupit. n. Calisto Lycaonis filiam creditur mutatus in dian. I compressisse: quæ grauida mutata in vrsam ira Iunonis peperit puerum Arcada: quē Iupiter ne venās matrem feriret: mutatū

ANT. ¶ PLEIADAS. Pli. li. ij. ca. xlj. scri. eē in cauda tauri stellas. vij. q̄s appellauē vergilias sgt in frōte suculas: idē do Gel. quoq; ll. xiij. c. ix. asserit dicēs. Sicuti cæteræ ptes: & reliq̄ imago tauri pformata: & q̄si depicta ē locis regiōibusq; eap stellap q̄s græci pleiadas: nos vergilias vocam⁹: Igin⁹ ēt docet īter tauri finitionē: & arietis caudā stellas eē: q̄s Vergilias nr̄i græci aūt pleiadas appellauerūt. Dictas āt: & q ex Pleiōe oceani: & Atlāte sint natæ. Hæ numero septē dnr: ſꝫ nemo ampli⁹ q̄ sex videre pōt: extimaturq; chorea ducere stellis: eas stellas vergilias nr̄i dixere: q post ver exoriunt. Ex pdictis ergo patet pleiades nō esse signū añ genua tauri: vt ille dixit. De his aūt lau⁹ habet li. iiij. fasto. ¶ Hyadas: scribit Iginus taurū habere in cornib⁹ singulas stellas: verisq; oculis singulas: in fronte media vnā: ex q̄bus locis cornua nascunt singulas quæ vij. stellæ hyades nūcupant. Gel. aūt li. xiij. c. xj. docet q hyades a nobis prio syades dele suculæ appellatæ: hyadesq; ab hyo. i. pluo nā & quū oriunt: & quū occidunt largos ibres cient: sed de eisdē latius Gel. Claraq; lycaonis arcton: de arcto maiori loquit. hāc aūt Igino teste: Hesi. ait esse Calisto. nole Lycaonis filiā q̄ a Iunone in vrsæ speciē conuersa fuit: cū aūt Areada puerū ex Ioue genuisset ipsas cū filio: Iupiter īter sidera collocauit eā q; Arctō: filiū aūt Arctophylaca nolauit: mi norē do arctō: Iginus idē Cynosurā eē vnas de Iouis nutricib⁹ scribit: sic ēt Elicē hic p bñficio in mūdo collocatas: & vtrasq; arctos dictas: q̄s nostri septētriones dixerūt. Oēs aūt q pelopōne sus incolūt maiori vtunt arcto phœnices do minori: q̄ studiosius pspicien do diligentius nauigare existimarent: hinc apud Oui. fasto. li. iij. legitur esse duas arctos quarū cynosura petat sidonijs elicē graia carina notet. ¶ Clarā arcton: clarā ait qm̄ maior arctos stellas habet. xxj. minor do stellas habet tantūmodo. vij. ¶ Fallere: videlicet aues: nam feræ visco non capiuntur.

Pleiades

Hyadas

¶ FVNDA

Atq; alius latum funda[a] iam verberat amnem
Alta petens, pelagóq; alius trahit humida[b] lina.
Tum ferri rigor[c], atq; argutæ[d] lamina Serræ
Nam primi cuneis scindebant fissile[e] lignum,
Tum variæ venêre artes. labor[f] omnia vincit
Improbus, ⁊ duris[g] vrgens in rebus egestas.[h]
Prima[i] Ceres ferro mortales vértere terram

SER. a ¶ FVNDA iã verberat: genus est retis di cius a fundendo: id est retiaculum: qui dicitur βόλος. b ¶ Hũida lina: verriculũ significat. c ¶ Rigor: durities: Vnde ⁊ rigidus durus hõ dr̃. d ¶ Argutæ serræ: stridulæ: sonoræ: ⁊ dicit̃ Perdix sororis Dædali filiũ inuenisse circinũ ⁊ serrã. e ¶ Fissile: qđ findi põt: tũ variæ venêre artes: ex necessitate. ¶ diuersaꝝ rerũ: qbus homines repressa spõtanea cunctarũ rerum origine: ⁊ terrarũ fructificatiõe ceperũt egere. f ¶ Labor improbus: vel magnus: vel nulli probabilis: nullus est eni amator laboris. g ¶ Duris vrgens in rebus: vrgẽs: insistẽs: cogens: ⁊ quasi iportune. h ¶ Egestas: indigentia reꝝ: Persius: Magister artis ingeniiq; largitor Venter negatas artifex sequi voces. i ¶ Prima ceres: prima Ceres omne genus agriculturæ hominibus indicauit: superfluo eni quæstionem mouent: quidã cõmentarij dicentes Osyrim vel Triptolemuz aratrũ inuenisse: Nam aliud est vnã rem inuenire: ⁊ aliud omnẽ agriculturã docere: qđ fecit Ceres: Nam ferrum dicẽdo cũcta generaliter rusticorũ arma complectitur.

ANT. ¶ FVNDA: iaculo: ræte. ¶ Humida lina. i. rætia ipsa. ¶ Tum ferri rigor. ¶ inuentus est Pli. li. vij. ait ꝙ ferrũ hesi. i Creta eos inuenis se scribit: q vocati sunt dactyli idæi: fabricã ferreã inuenere Cyclopes: rigor: durities. Festus inqt Rigiduz pter modũ significare frigidum ⁊ durum. ¶ Argutæ: sonoræ. ¶ Lamina: ea dicitur lata portio ferri: æris: plũbi: stagni: auri: argenti: bractea vo potius auri argẽtiue ac oricalci. est. n. tenuis ⁊ sua sponte plicabilis: lamina autẽ crassior. ¶ Serræ. pli. lib. vij. scri. Dædalum fabricam materiarum inuenisse: ⁊ in eam serram asciã ppendiculũ: terebrã: glutinuz. Normã autem: ⁊ libellã: ⁊ tornuz: ⁊ clauim theodoꝛ samiũ. Ouid. in li. viij. meta. oñdit: perdicẽ Dædali ex sorore nepotẽ: circinũ ⁊ serrã inuenisse. traxerat. n. in exemplum spinas i medio pisce notatas: de quo etiã ibim vt cui causa necis serra reperta fuit. Diodo. vo li. v. scribit: ꝙ Talus adolescens filius sororis Dædali q ab eo erudiebatur: igenij acumine iuenit rotam: qua figuli vtunt̃. Deinde reperta serpentis maxilla paruulum cum secuisset lignuz imitatus porrea dentiuz serpẽtis spissitudinẽ: serrã ferreã fabricauit. Reperit etiam ⁊ tornum: inuidia motus. Dædalus hunc puerum dolo iterfecit. ¶ Labor omnia vin. hinc etiam Manilius libro primo ait: Omnia conãdo docilis solertia vicit. Quantũ autez labor in agricultura valeat legito exemplum Caij Furij Cresini apud Pli. li. xviij. c. vj. ¶ Improbus: sæuus: ingens: vltra moduz. ¶ Vrgens in reb⁹ egestas. Ouid. item lib. ij. de arte ait: ingenium mala sæpe mouent ⁊c. Manilius itez lib. j. inquit. Et labor ingeniũ miseris dedit: ⁊ sua quẽq; Aduigilare sibi, iussit fortuna premendo. Diod. quoq; li. j. ait: Necessitatẽ ipsaz rerum magistram singulorum peritiam ingenijs subministrasse. ¶ Egestas: indigentia: necessitas. ¶ Prima ceres: Ouidi. quoq; li. v. meta. ait Prima ceres vnco glebã dimouit aratro: Prima dedit fruges alimentaq; mitia terris: Prima dedit leges: cereris sunt oĩa munus. Diodo. autẽ li. vj. in pricipio scribit ꝙ siculi tradũt Siciliaz Cereri: ⁊ Proserpinæ sacrã esse: has simul deas primum in Sicilia visas: inq; ea primo frumentum terræ bonitate ortuz: in agro autem Leontino: multisq; pterea siciliæ locis etiã tpe ipsius Diodo. vt inquit oriebat̃ agreste triticum. Quos autez raptam filiã Proserpinã qreret homines qui eam grate susceperant: frumenti vsum edocuit: hæc eadem leges dedit quibus iuste: pieq; homines viuere assuescerent: ex quo: ⁊ legiferam dixerũt plura Diod. ⁊ nos latius ibi Liber ⁊ alma ce.

CHRI. ¶ FVNDA: genus retis a fundendo dicta qa e superiori loco a piscatoribus fundit̃: ita vt in circuitum se extendẽs quicquid pisciũ intra se deprehendit capiat: Dicitur ⁊ funda instrumentum quo funduntur: contorquenturq; lapides: quæ in balearibus insulis reperta est. ¶ Trahit. h. l. describit aliud genus retis quod per aquas trahitur. Lina autem pro retibus posuit. i. materiã pro eo qđ ex materia fit: hoc verriculum dicitur ab eo qđ ẽ verro. i. traho: vt Quippe ferant secũ rapidi verrantq; per au. ¶ Lamina: in metallis dr̃: quoties ipsa materia cudendo extenuat. ¶ Rigor durities: nã cæteris metallis rigidius est: de quo alibi. Sed ferrũ Hesi. in Creta eos q vocati sunt: dactyli idæi inuenisse refert fabricam ferream inuenere Cyclopes: vt Placet Pli. duo igitur dicit inuentum fuisse ferrum: ⁊ deinde ex eo ferro inuentã fuisse serrã. Serram autez asciam perpendiculum: terebrã: ⁊ glutinum: ⁊ ichthycollam Dædalum inuenisse auctor est Pli. Diodo. vo sic. huiuscemodi inuentum Talo eius ex sorore nepoti

Margin notes: Funda; Lamina; Bractea

attribuit. Nam cū serpentis maxillā inuenisset: illaq; paruū lignū secuisset eius dentium imitatione ferreā serrā machinatus est. Scdm Euse. Glaucus chius primus ferri glutinum excogitauit. ¶ Labor industria: & exercitatio: & experiētia diligentissima qua nō fit sine summo labore: vñ dixit īprobus. i. inexplicabilis: vt supra. ¶ Improbus an. vt sit sententia nunq̄ tm̄ laboris adhiberi ab hominibus circa tetū inuentiones qn aliquid restet. ¶ Ceres: d̄ hac dea in superioribus dictum est. Sunt qui dicant Cererē antiquissimam fuisse Siciliæ reginā: & qm̄ frumentū in ea insula primo p̄p soli fertilitatē natū est potuit rationē frumenti serendi alijs ostendere. Nā & Dio. sicu. suo tp̄e frumentū agreste: & in agro leontino: & in multis alijs locis nasci scripsit. Ideq; plura alia de Cerere scripsit. illud v̄o in primis q̄d etiā plurimas optimasq; leges ad vitā humanā optime instituendā tulit. Vñ Themosophora nolata est. Quibus rebus nihil maius esse pōt cum & viuere: & bene viuere in illis sit.

Instituit, cum iam glandes, atq; arbuta sacræ[a]
Deficerent siluæ, & victum[b] Dodona negaret.
Mox & frumentis labor[c] addit[9], vt mala culmos
Esset[d] Rubigo, segnisq;[e] horreret in aruis
Carduus, intereūt segetes: subit aspera[f] silua
Lappæq;, Tribulisq;, interq; nitentia culta
Infelix[g] Lolium, & steriles[h] dominant̄ Auenæ.

SER. a ¶ SACRÆ Deficerent siluæ: emphasis ē idest et sacræ: quarū sterilitas cæterarū quoq; significat infœcunditates. Arbuta autem sunt rubra poma siluarum: q̄ Plini⁹ vnedones vocat: asperitate sui plura edi nō possūt. b ¶ Victum dodona negaret: dodona ciuitas epiri: iuxta quā est nemus Ioui sacratus: & abundās glandib⁹ semp: vñ κατ' ἐξοχὴν dodonæ efficit mētionē & totū quod dicit hic hoc est: prius homines vt legimus glandib⁹ pasti sunt: nec aliud ad victū quærebant: cū igit iā deficerent glandes: & non solū quælibet siluæ sed etiā sacræ: victū hominibus negarēt & cū alijs siluis ipsa quoq; Dodona ciuitas: q̄ iuxta se nemus Ioui consecratū habebat glādes vsibus humanis subtraheret: Ceres prīa oē genus agriculturæ hoīb⁹ īdicauit. c ¶ Labor addit⁹: aut dat⁹: vt nihil mali an̄ habuerint: aut re v̄a additus: q̄a ante erat q̄dē labor: sed tantū herbarū intybor: postea accessit rubiginis: carduorū. d ¶ Esset: c̄sumeret: vt Est mollis flāma medullas. Rubigo autē genus est vitij: quo culmi pereunt: s̄ abusiue rubigo dicit̄: nā p̄prie rubigo est: vt Varro dicit vitiū obscenæ libidinis: q̄d vicus vocat̄: id aūt abūdantia & superfluitate humoris solet nasci: q̄ græce σατυρίασις dicit̄. e ¶ Segnis carduus: inutilis infœcūdus. f ¶ Aspera silua: notandū etiam de herbis siluā dictam. g ¶ Infelix lolium: infœcundū: contra Felicemq; trahit limū. h ¶ Steriles auenæ: ad discretionē earum quæ seruntur.

ANT. ¶ SACRÆ: s̄ sacræ q̄to magis: & aliæ. Est emphasis. i. demōstratio: de q̄ Fabius li. ix. ¶ Victū: cibū a viuēdo d̄r. ¶ Dodona: ab excellētia nemoris dodonā posuit: dodona. n. ī Epiro Ioui sacra erat: nā illic tēplū & oraculū fuerat ei c̄stitutū: q̄d latius aperuimus ecloga. ix. Vtq; Pli. li. ij. c. cvij. docet ī dodona Iouis fons erat gelidus: q̄ īmersas faces extinguebat: s̄ tñ extinctæ admotæ fuissent accendebant̄. ¶ Mox deide. ¶ Et frumētis la. ad. labor erat hoīb⁹ arādi: serēdi: & similiū. Deide addit⁹ ē et frumētis labor videl3 rubiginis: carduorū &c̄. ¶ Labor calamitas. ¶ Esset: carpet assumeret. ¶ Rubigo: aīt vitiū ē rodēs ferrū: vel segetes q̄si rodigo. Vñ oll robigo dicebat̄. Pli. aūt li. xviij. d̄ vitijs frugū ait. Celeste frugū vinearūq; malū nullo min⁹ noxiū ē rubigo: frequētissima hæc ī roscido tractu: c̄uallibusq;: ac p̄flatū nō habētib⁹: e diuerso caret ea vētosa & excelsa. Festus aūt ait: q̄ rubigalia dies fest⁹. vij. kal. maias: q̄ñ putabāt rubiginē v̄tere colebant̄: & Pli. li. xviij. inq̄t q̄ rubigalia numa c̄stituit: q̄ agebāt̄. vij. kalē. maias: qm̄ tūc fere segetes rubigo occupat. ¶ Segnis: Sterilis: & segnitiē p̄bēs segeti. ¶ Carduus: vide ī buco. Subit: Succedit. ¶ Lappæq;. Pli. li. xviij. de vitijs frugū ait loliū: & tribulū: & carduū: lappāq; nō min⁹ q̄ rubū inter frugū morbos: q̄ int̄ ipsi⁹ terræ pestes numerauerī. De tribul aūt lati⁹ Pli. li. xxj. & li. xxij. ¶ Nitētia culta: splēdētia: e arata arua. ¶ Loliū: de hoc late diximus ecloga. v. ¶ Steriles auenæ: de auenis ēt latius ecloga quinta.

CHRI. ¶ CARDVVS: herba spinosa: q̄ dipsacos græce d̄r. i. sitiens q̄ semp aquā habeat in folijs. Arabice vocat̄ oóca. ¶ Carduus siluester: vt refert Pli. d̄r scolimō & folijs q̄ caule spinosa lanuginē fert: florē purpureū mittit īter medios aculeos. ¶ Lappæ: e maior: & inuenit̄: & minor lapa. Maior vocat̄ bardana Pli. mirabile inq̄t in lapa q̄ adherescit: q̄ in ipsa flos nascit̄ nō euidēs: sed int⁹ occult⁹: & intra se seminat velut aīalia quæ in se pariunt. ¶ Auenæ: hæc herba græce d̄r ægilops: serpit inter segetes cū folijs tritico. Similibus simplicib⁹ q̄deni: sed hirsutis cū tenui calamo habenti in sumitate semē tribus tegumētis op̄tū: ex q̄bus aristæ similes capillis extāt. Arabicæ d̄r deuser. ¶ Steriles: nā est ēt frugifera auena cuius granis iumenta pascuntur.

¶ QVOD

Quod[a] niſi ⁊ aſſiduis terraȝ inſectabere[b] raſtris[c],
Et ſonitu terrebis[d] aues, ⁊ ruris opaci
Falce premes[e] vmbras,[f] votíſq;[g] vocaueris ibrē
Heu magnū alteri[h] fruſtra[i] ſpectabis aceruom;
Concuſſáq; famem[k] in ſiluis ſolabere Quercu.
Dicendum ⁊ quæ ſint duris[l] agreſtibus arma[m],
Queis ſinē[n] nec potueſ ſeri, nec ſurgere[o] meſſes.
Vomis[p], ⁊ inflexi primum graue[q] robur Aratri,
Tardáq;[r] Eleuſinæ matris voluentia Plauſtra,

SER. a QVOD niſi ⁊ aſſiduus terram: Id ē concludit: ⁊ hoc dicit niſi ſæpe ſarrieris: propter illud: Et amaris ſtyba fibris Officiunt: niſi aues fugaueris propter illud: Stymoniæq; grues: niſi falce amputaueris ramos: propter illud: Aut vmbra nocet: niſi votis I vocaueris pluuias: ppter humida ſolſtitia: atq; hyemes orate ſerenas: ſi ne cauſa ingētis frumēti alieni aceruos aſpicies: p qđ oſtendit ruſticus ſua ſertia famē nō anni vitio ſuſtinere. b Inſectabere: pro īſectatus fueris: futurū idicatiui: p futuro ſubiūctiui. c Raſtris: ſarculis. d Terrebis: pro terrueris. e Premes vmbras: coartabis: ⁊ iminues. f Vmbras. i. ramos arborū īcūbentes ſegetib⁹ amputās. g Votiſq; vocaueris Imbrē: vt inuoces fore tibi pluuiā. h Alteri⁹ aceruos: qui hæc accurate egerit. i Fruſtra ſpectabis: i alio cernēs: qđ ipſe nō habeas. k Famē ſolabere: ac ſi diceret ne glandib⁹ qdē ſatiaberis: qa dixerat Et victū dodōa negaret. l Duris agreſtib⁹: qa ī labore durāt. m Arma: īſtrā: vt alibi: Cerealiaq; arma. n Quis ſine: ſine qb⁹ ſeri ſeminari. o Surgere: creſcere. p Vomis: ⁊ ab eo qđ ē vomer: ⁊ ab eo qđ ē vomis vomeris facit: ſȝ rōnis ē vomer. Nā vomis vſurpatū ē: rarū eni eſt: vt in is exeuntia. ri. in obliquis recipiāt: vt cinis puluis: talis ē ⁊ ī græcis rō: nā actin ⁊ actis dicunt: delphin ⁊ delphis: eleuſin ⁊ eleuſis: ſed veri⁹ in n deſinūt: qđ in obliqs habēt: vt actinos: eleuſinos: delphinos. q Graue robur: ppter ſulcos alti⁹ iprimendos: inflexi aūt proflexi: nā ī abūdat. r Tardaq; Eleuſinæ matris: Eleuſin ciuitas eſt atticæ puintiæ nō lōge ab athenis: in qua quom regnaret Celeus: ⁊ Cererē filiā quærentem liberaliſſime hoſpitio ſuſcepiſſet: illa pro munere oſtēdit ei omne genus agriculturæ: filiū etiā eius Triptolemū recēs natū p noctē igne fouit: p dies diuino lacte nutriuit: ⁊ eū alatis ſerpentib⁹ ſuppoſitum per totum orbē miſit ad vſum frumentoruȝ hominibus idicandū: Ergo hoc dicit: Plauſtra volubilia matris Eleuſinæ: id eſt qualia oſtendit Ceres apud Eleuſin. Aut certe qualibus mater deum coliter: nam ipſa etiam eſt Ceres.

PRO. TARDAq; ELEVSINÆ matris voluētia plauſtra: Imperiti ea ploſtra appellāt. Sūt enim vehicula: quorū rotæ non ſunt radiatæ: ſed tympana cohærentia axi: ⁊ iuncta cantho ferreo. Axis autem cum rota voluit. Naȝ rotæ circa eiuſdeȝ cardinē adhibet: Hoc vehiculum in ſacris Cereris arcanæ: quæ eleuſis appellatur ab oppido eleuſine attico: et id ducūt boues. Eſt pterea oliuæ viridis ſiliqua folliculus: in quo faba naſcitur.

ANT. QVOD niſi pdictorū epilogū facit: dixerat enim Multum adeo raſtris ⁊c̃. Eſt autē ſenſus q̄ q̄uis pdicta ab agricola fierent: niſi ſequentia quoq; agerētur fruſtra pdicta oīa forent. Terrebis aues: pp illud Nihil improbus anſer ⁊c̃. Premes vmbras: pp illud. Aut vmbra nocet. Opaci: vmbroſi. Premes: cohibebis: excindes. Arma: inſtrumenta: de qbus late Cato in li. de re ruſtica. ca. x. ⁊ Varro li. j. ca. xxij. Vomis: vomerū plura ſunt genera. Culter vocatur pdenſaȝ terram ſecans priuſq̄ proſcindaſ: futuriſq; ſulcis veſtigia pſcribēs inciſuris: quas reſupinus in arādo mordeat vomer. Alterū genus ē vulgare roſtratū vti vectis. Tertiū in ſolo facili: nec toto porrectum dentali ſed exigua cuſpide in roſtro latior. Pli. li. xviij. id ſcribit. Graue robor. i. graue lignum: eſt itaq; robor per or non per ur legendū: quoties p ligno poniſ. Robor. n. q̄q̄uis arboris ſpecies ſit: tñ p oī ligno poni ſolet: vt ⁊ gramen pro oī herba: q̄uis p ppria ſpecies ſit. Graue: id ait: vt terra alti⁹ ſubigaſ. Tarda: p tarde Eleuſinæ matris: Erat Eleuſin op. aticæ regiōis: vt Pli. ſcribit li. iiij. Ibi aūt eleuſinæ Cereris tēpluȝ extabat: vt Strabo docet lib. ix. Plauſtra: ea ſunt vehicula qbus opera deferunſ: vt frumenta legumina: itē lapides aſſeres: tignū: Cereris autē eleuſinæ plauſtra poeta dixit: qm auctore Iuſti. lib. ij. ſub Erechtheo athenaȝ rege frumēti ſatio apud Eleuſina Triptolemo reperta ē: vbi ⁊ Cereris templū erat: vt diximus.

Vomer

CHRI. VOTIS: nā quæ non ſunt in noſtra poteſtate illa deos rogare debemus. At in hoc loco monet etiā religioſos. Vomis: quod erram vomat. Duris: quorum corpora laboribus durata ſunt. Eleuſinæ. m. Cereris quæ apud Eleuſinam vrbem aticæ regionis colit. Vide ſeruium: ſed ⁊ Diodo. ait: Cererem queritantem filiam ab athenienſibus benigno hoſpitio fuiſſe ſuſceptam: propterea q; illam ſerere frumentum illos docuiſſe: Eleuſinamq; oſtendere illos: vbi pmum hoc munus dea dederit.

C

Tribulaq;[a], Traheæq;[b], & iniquo[c] pōdere rastri,
Virgea[d] præterea Celei, vilisq; supellex
Arbuteæ[e] crates, & mystica[f] Vannus Iacchi,
Oia quæ multo añ[g] memor prouisa[h] repones[i];
Si te digna manet[k] diuini[l] gloria ruris.
Continuo[m] in siluis magna vi[n] flexa domatur[o]

SER. a TRIBVLA: genus vehiculi: quo teruntur in area fruges maturæ. b Traheæq;: epenthesim fecit causa metri: sicut nauita. traha autem genus vehiculi dictum a trahendo: nam non habet rotas. c Iniquo pondere rastri: pro iniqui ponderis: id est magni: scilicet vt fit e ia labore rustici glebas possint infriger. d Virgea ptetea celei: vilisq; supellex: idest vasa de vimine facta: qualia Ceres aliquando monstrauit: vt qualos: corbes: & cætera. Sane hæc corbis dicendus est fœmineo genere secundum Tullium: qui ait: Messoria se corbe contexit. Sane supellex vsurpatum: nam artis est supellectilis: genitiuus enim aut par debet esse nominatiuo: aut maior: vt musa musæ: doctor doctoris. Si duabus maiorem inuenerimus: contra artem id esse manifestum est: vt anceps: præceps: & pauca alia. e Arbuteæ crates: ex arbuto factæ. f Et mystica vānus iacchi: idest cribrum areale. legimus autem & vallus sm Varronem: quod id nihilominus significat. mystica autem iacchi ideo ait: quod Liberi patris sacra ad purgationem animæ pertinebant: & sic homines eius mysterijs purgabantur: sicut vannis frumenta purgantur: hinc est quod dicitur Osyridis membra a Typhone dilaniata Isis cribro superposuisse: nam idem est Liber pater: in cuius mysterijs vannus est: quia vt diximus animas purgat: vnde & Liber ab eo qđ liberet dictus est: quem Orpheus a gigantibus dicit esse discerptum. g Ante memor prouisa repones: anteq; agriculturam exerceas: ante præparabis hæc omnia: quæ in illius rei sunt vsu necessaria. h Prouisa: id est præparata. i Repones: recondes: & sollicita custodies. k Manet: expectet. d. g. r. idest si tu gloriā diuini ruris vis adipisci: aut si id tibi concessum est cælitus: vt gloriā ruris habeas. l Diuini autem a dijs conditi: quia terra dea dicitur. m Continuo: principio statim: aut priusq; agriculturam ceperis. n Vi: virtute. o Domari: vsui serui re cogitur.

ANT. TRIBVLA q;: varro. lib. j. ca. lj. inqt: Tritura fit apud alios iumentis iunctis: & tribulo. Id fit e tabula lapidibus aut ferro exasperato quæ imposita auriga: aut pondere grandi trahitur iumentis iunctis: aut discutit e spica grana: aut ex assibus dentatis cum orbiculis: in quo quis sedet: vt agitet quæ trahant iumenta. Pli. quoq; li. xviij. ca. xliij. scribit. Messis ipsa alibi tribulis in area. alibi equorum gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Traheæq;: traha genus vehiculi dictū a trahendo. nam non habet rotas: pro eo autem quod est pluraliter trahæ: traheæ dixit: e litteram addens. Virgea celei: Varro de his quæ iumenta dicunt ait: Tragula ab eo quod trahitur per terram. Sirpea quæ virgis sirpatur: idest colligendo implicatur: in quam stercus aliud uel quid vehitur. Ita poeta virgea pro Sirpea dixisse videtur. Celeus autem: vt scribit Eusebi. Eleusine regnauit: quo tempore Triptolemus lōga naui illuc accessit: distribuitq; frumenta. Oui. li. iiij. fasto. Triptolemi patrem fuisse dicit. Supellex: Varro lib. j. ca. xxij. ait: instrumentum & supellectilem rusticam omnem oportet habere scriptam in vrbe & rure dominum. Villicum contra ea ruri omnia certo suo quæq; loco ad villā e posita. Arbuteæ crates: pro vehendis messibus: aut stercore. Plini. li. xviij. ca. xxxix. sic ait: Reliqua opera nocturna maxime vigilia constat qualos: crates: fiscinas texere: faces incidere: ridicas præparare. libro do. xvj. ca. xij. inquit: Cortex e fago: tilia: abiete: picea: in magno vsu agrestium: vasa: corbesq; ac patentiora quædam messibus conuehendis: vindemijsq; faciunt: atq; prætexta tuguriorum. Vannus: cribrum est: quo frumenta & legumina ventilantur: vt scribit Marcellus: hinc dictum est: vānat euannat: vānat euannat. i. ventilat & ventilatur. Mystica vannus: idest occulta: & sine aperta significatione ipsorum sacrorum: scilicet quæ proprie diuinis viris: sacerdotibusq; tantummodo cognita sunt: in quibus vanno vtebantur mystica & occulta ratione: nam Bacchi sacra ad purgationem animæ pertinere aiunt: sicq; eius mysterijs purgati homines: sicuti: vanno frumenta: Mysticos autem græce latine arcanum significat. Iacchi: bacchi: sed cur iacchus videto in Sileno. Gloria: ille se quidem ruris gloriam habet: qui omnia suo tempore in aruo colendo exercuerit: multoq; ante necessaria sibi parauerit. Diuini: fertilis. Manet: expectat: seu tibi futura est.

CHRI. MYSTICA: quæ in sacris Bacchi per mysterium habetur. Vannus enim purgat fruges: & quoniam sacris bacchi putabant animas purgari: iccirco in illis vannum adhibebant: vt huiusmodi purgationem significarent. Est enim mysterium cum in sacris aliquid fit: non propter illud: sed vt illo aliud significetur.

IN BVRIM:

In Burim[a], & curui formã[b] accipit Vlmus aratri,
Huic[c] à stirpe[d] pedes[f] Temo[e] ptentus in octo
Binæ[g] aures duplici[h] aptant Dentalia dorso.
Cæditur & Tilia ante iugo[i] leuis[k], altáq; Fagus
Stiuáq;[l], quæ currus[m] à tergo[n] torqueat[o] imos.
Et suspensa[p] focis exploret robora fumus.
Possum multa tibi veterum præcepta referre
Ni refugis[q], tenuésq;[r] piget[s] cognoscere curas.
Area tum primũ[t] ingẽti est æquãda Cylindro,
Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci,

SER. a ¶ IN BVRIM: in curuaturã. Nam buris est curuamẽtũ aratri: dictũ quasi βοὸς οὐρὰ q sit in similitudinẽ caudæ bouis. b ¶ Formam: modum. c ¶ Huic. i. aratro. d ¶ A stirpe: a radice: vel ima sũmitate. e ¶ Temo: ad ques ligãtur vel iunguntur boues. f ¶ Pedes protectus i alto: s audi aptatur. g ¶ Binæ: duæ: quibus latior sulcus efficiatur. h ¶ Duplici dentalia dorso: dentale ẽ lignũ ad qđ includit vomer. duplici aũt dorso dr: aut lato: vt At duplex agitur p lumbos spina. Aut re vera duplici: cui⁹ vtrũq; eminet latus. Et fere huiusmodi sunt oẽs vomeres in Italia. i ¶ Iugo. i. ad iugũ. k ¶ Leuis: iõ leuis ne boues laborẽt. l ¶ Stiua: manica aratri qua regitur. Cicero in scauriana: Ab ipsa stiua mecum hoĩes loquebantur. m ¶ Currus imos: currus dixit propter morem prouintiæ suæ: in qua aratra hñt rotas quibus iuuantur. n ¶ A tergo: post tergum. o ¶ Torqueat: vertat. p ¶ Suspensa focis exploret: probat. e. n. soliditatis sunt ligna si fumo rimas minime effecerint. nãq; ad exudandũ fumum adhibita: si rimas faciunt & scissuras mala sunt & infirma: totus aũt hic locus de aratro hesiodi est.

τῆμος ἄρ' ὑλοτομεῖν μεμνημένος ὥρι
ον ἔργον
ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν ὕπερον
δὲ τρίπηχον
ἄξονα δ' ἑπταπόδην.

q ¶ Ni refugis: nisi graue tibi sit. r ¶ Tenues: leues. s ¶ Piget: pigrũ est. tum primum: in primis. t ¶ Tum primum ingenti æquãda cylindro: Et vertẽda manu & creta solidãda tenaci: hæc per hysteronproteron: nã prius est vt terra vertatur: deinde solidet glarea: postmodum æquetur cylindro. i. lapide tereti in modum colũnæ: qui a volubilitate nomen accepit. κυλινδεῖν est verti.

ANT. Bura ¶ BVRIM: bura: vt Nonius scribit: dr pars posterior aratri decuruata: hãc Virgilius burim vocauit. Dr aũt bura quasi bouis vra. i. cauda: in cui⁹ similitudinẽ formata est. ¶ Vlmus: & li. li. xvj. ca. lvj. scribit: q rigorẽ fortissime seruat vlmus: ob id cardinibus: crassamentisq; portarũ vtilissima: qm̃ minime torquet Vlmus & fraxinus lẽtæ: sed facile pãdũtur: flexibiles tñ stantesq; a circumcisura siccatæ fideliores. ¶ A stirpe: a radice. ¶ Pedes Pedis

pedis mensura est digitorũ. xvj. ¶ Temo: Temo Varro scri. q dictus est a tenẽdo. Is. n. continet iugũ & plaustrũ. ¶ Binæ aures: sũt. n. sulci latiores sũt. ¶ Dẽtalia: dẽtale est aratri ps prima: in qua vomer inducit q̃si dens. Dentale ¶ Duplici dorso: dentale. n. quadratũ sit: ideo duplici dorso ait. ¶ Tilia: i tilia mas & fœmina differũt: nãq; materies maris dura: russiorq; ac nodosa: & odoratior: nec semẽ fert aut florẽ: vt fœmina materia terediné ñ sentit. Pli. li. xvj. ¶ Iugũ: Varro scri. iugũ: & iumentũ a iũcturã dcã. ¶ Stiua: docet. Varro q stiua a stãdo dr. ẽ aũt aratri manicula dcã qđ ẽ manicula q manu bubulci tenet. ¶ Currus: id ait qm̃ vt Pli. li. xviij. ca. xxxj. scri. Galliæ aratro duas addiderũt rotulas: qđ genus vocãt planatarũ. ¶ Exploret: pbet: vel siccet: vt Nonius quoq; ait. ¶ Possus multa tibi: oratorie agit. reficit. n. lectoris auditorisq; alum: ac reparat noua pollicitãdo: & reddit attẽtũ. ¶ Area: vbi frumẽta secta terant: & arescãt area dr: vt Varro scri. Cato aũt ca. xcj. sic ait: Areã sic facito: locũ vbi facias cõfodito. postea amurca cõspergito bñ: finitoq; cõbibat: postea comminuito bñ glebas: deinde coæquãto: & pauiculis verberato: postea denuo amurca ɔspergito: finitoq; arescat: si ita feceris: nec formica nocebit: neq; herbæ nascent: plura ẽt dicit I ca. cxxviij. vbi iubet areã Cylĩdro aut pauicula coæquãdã. Varro ãt li. i. c. lj. inqt areaʒ eẽ oportet i agro sublimiori loco: quã pflare possit vent⁹: potissimũ rotũdã: & medio paululũ extumidã: vt si pluerit nõ ɔsistat aq̃: amurca solẽt pfundere: ea. n. herbarũ ẽ inimica: & formicaꝝ & talpaꝝ venenũ: ppe areã facienda vmbracula q̃ succedãt hoĩes tpe merediano. ¶ Cũ pmis: p i. primis: de q̃ Gell. videto. ¶ Cylĩdro: cylĩdr⁹ Cylindrus dr a cyleo: vel a cylizo qđ ẽ voluo, ẽ. n lapis teres in modũ colũnæ. ¶ Vertẽda manu. i. tractãda: & subigẽda: dixit. n. Cato: areã sic facito. Locũ vbi facies cõfodito postea cõminuito bñ glebas. Alio ẽt loco dixit cõfodiat minute terra &c. ¶ Solidãda: roborãda: integrãda. ¶ Creta tẽaci. Pli. li. xviij. c. xlix. scri. areã ad messes creta pparãda. Catõis sũia amurca tẽpata. Maior ex pte æquãt tñ: & fimo bubulo dilutior illinũt: id satj ad pueris rmediũ vr.

CHRI. Tilia ¶ TILIA: arbor est cuius fructus aĩal nullũ attingit: cum filiorum etiam corticis dulcis

sit succus. ¶ Explorat robora. Laos per fumū explorantus dū siccanť ad fumū: an hiscant vel pandant. ¶ Area: ab ariditate dr̃ locus coæquatus: stratusq̃;: ⁊ vehementer consolidatus: in qua rustici triturā faciunt: de qua nunc intelligit poeta. In vrbibus aūt dicimus areas quas græci plateas noſant. Præterea loca illa coæquata quæ ædificio occupare volumus: areas appellauerunt. In ortis ēt spacia q̃dā sulcis aut limitibus distincta in q̄bus olera serimus areolas nuncupant. ¶ Cylindro: lapis teres: est quē per areā deuoluūt: vt locus coæquetť ac consolidetur ab eo q̄d est κυλινδέω. i. deuoluo. Chelydrus aūt ornatus est muliebris. Iuue. Donant arcana celydros. ¶ Creta: quod nr̃i fimo bubulo assequuntur.

Ne subeāt herbæ, neu [a] puluere victa fatiscat.
Tum variæ[b] illudūt pestes, sæpe exiguus[c] Mus
Sub terris, posuítq; domos, atq; horrea fecit,
Aut oculis[d] capti fodêre cubilia Talpæ,
Inuentúsq; cauis[e] Buffo[f], ⁊ quæ plurima terræ
Mōstra[g] ferūt[h], populátq; ingenté farris[i] aceruū
Curculio[k], atq; inopi[l] metuēs formica senectæ.
Contéplator[m] ité cum se Nux[n] plurima siluis[o]

SER. a ¶ NEV puluere victa fatiscat: hypallage est p̄ ne victa fatiscat in pluere. b ¶ Variæ illudunt pestes: p ludū nocēt. c ¶ Exiguus mus: nitela: cui⁹ Cicero meminit ī sextiana: ⁊ q̄a hic Virgilius viliū aīaliū mētioné fecit: iō p̄misit Ni refugis: tēuesq; piget cognoscē curas. d ¶ Aut oculis capti talpæ: hoc ē oculis debiles: ⁊ mutauit genus. nā hæc talpa dr̃: sicut ⁊ de dāmis fecit: vt Cū canibus timidi veniēt ad pocula dāmæ. cū. n. talpæ cæci nascantur: quē capti oculis? illi. n. capi dñr q aliquando viderūt. e ¶ Cauis: cauernis. f ¶ Buffo: rana terrestris nimiæ magnitudinis. g ¶ Mōstra: i. ⁊ alia purgamēta terrarū. h ¶ Ferūt: gignūt. i ¶ Farris: frumēti ⁊ speciale posuit p̄ gnāli: nā nō solū far: sed aliīs fruges ⁊ segetes hæc mōstra p̄ vermes populanť. k ¶ Curculio: Varro ait: hoc nomē p̄ antistichon dcm̃ q̄si gurgulio: eo q̄ nihil ī eo pen͂ ē aliud q̄ guttur vr̃. l ¶ Inopi metuēs formica senectæ: q̄ sp alienū q̄rit auxiliū: nā inopi nō tm̃ ad formicā ptinet: s; generale epitheton ē senectutis. m ¶ Cōtēplatorité: p̄gnosticon est anni fertilis vel infœcūdi: Contéplator aūt mōi imparatiui est futurū p̄ p̄nti contéplare: vt Contemplator aquas dulces: Teré. Loqtor paucula p̄ loq̄re. n ¶ Nux plurima. i. lōga: significat āt amigdalū: sed hoc græcum est τὸ ἀμύγδαλον, καὶ τὰ ἀμύγδαλα, ⁊ cū flos īduat nucē. i. vestiat: figurate h̄ dixit. o ¶ Siluis: ī siluis.

dānatas. ¶ Buffo: rana terrestris maxima. ¶ Populat: destruit: prædať. ¶ Curculio: frumenti vermis. vel fabæ: Pli. li. xviij. scri. curculionem non descendere infra. iiij. digitos nec ampli⁹ periclitari. ¶ Formica: Pli. li. xviij. ca. xliij. scri. formicā interlunio. i. lunæ coitu qescere: plenilunio ēt noctibus opari: meminit ēt li. xix. ca. xlvij. Sed li. xj. ca. xxix. dixerat formicis eē reip. rōné memoriā curā: ⁊ q̄d semīa arrosa cōdūt: ne rursus ī fruges exeāt e terra: maiora ad introitū diuidūt: madefacta imbre p̄ferūt ac siccāt opanť: ⁊ noctu plena luna. Silices itinere earū attritos videm⁹: ⁊ ī ope semitā factā. ¶ Cōtēplator: aspice: cōspice. nā tēplū: ⁊ p̄tēplare: vt Varro scri. a tuor dr̃. i. cōspicio: vt apud Enniū in Medæa: Contēpla ⁊ tēplū cereris ad leuā aspice. Dicebāt āt veteres ēt p̄tēplo. ¶ Nux plu. i. lōga. Est āt nux græca: ⁊ amygdala dr̃. videto Mac. li. sa. iij. de nucib⁹: hæc āt teste Pli. li. xvj. c. xxxv. ē ex arborib⁹ q̄ priæ germināt: ⁊ īter nouissimas nudanť c. vo. xxxiij. eiusdē li. scri. q̄ ex iīs hyeme pcipiūt floret p̄ma oīus amygdala: mēse Ianua.

CHRI. ¶ BVFFO: rubeta. ¶ Talpæ: Talpa sb̄ terras degit: nō dissimilis ē a mure: nisi rostrū anferinū hēat. Refert Aristo. ī orcumēio Boetiæ agro: mltas eē talpas. at ī lebadico illis vicīo nullas: ⁊ si aliūde illuc īportanť nolle fodere. Pli. āt cū mlta lucet⁹ sit ī magoꝝ vanitatē: tm̄ ex eoꝝ verbis refert. Nullū religiōis capaci⁹ eē aīal: vt siqs cor talpæ recēs: palpitāsq; deuorauerit diuinatiōis: ⁊ reꝝ efficiēdaꝝ euēt⁹ promittat. Dēte talpæ viuæ excepto sanari dētiū dolores alligato affirmāt. Nec qcq̄; p̄babili⁹ fuenit q̄; muris arāei morsib⁹ aduersari: q̄m ētrā orbitis depssas auersanť. ¶ Curculio: ꝯtrā ī sertū ne frumēto noceat: sic ait. M. Cato: cauere posse lutū ꝺ amurca facito paleaꝝ paꝝ adito: Sinito marcescēt bn̄: ⁊ sbigito eo granariū totū oblinito. Crasso luto postea cōspargito amurca bn̄ oē q̄d lutaueris. Vbi aruerit eo frumētū refrigeratū ꝯdito curculio nō nocebit. Mures nō tāgēt. ¶ Formica: de q̄ dicemus alio loco. Curculio

ANT. ¶ SVBEANT: succedāt. ¶ Puluere: q̄ fit calore: ⁊ æstu. ¶ Fatiscat: fatiscere est aperire: vt scri. Nonius: fatim ūo abūdāter dicimus: vñ ⁊ affatī. Hiscere aūt aperire. ¶ Tū. i. vbi area q̄iscere cœpit. ¶ Illudūt: decipiūt: p̄ lusum quēdā. ¶ Mus: græce Mys dr̃. De murib⁹ aūt pluria legito in Pli. li. viij. Itē li. xviij. ⁊ li. x. Itē in Aristo. de aīalibus li. vj. ¶ Oculis capti. i. orbati oculis. ¶ Talpæ: Aristo. li. i. de aīalibus: talpā oculos oīo hr̃e negat. hi āt semp terrā effodiūt: ⁊ humū egerūt: ⁊ radices subter frugib⁹ comedunt. Pli. quoq; lib. xxx. ca. iij. scri. talpas cæcitatis p̄petuæ tenebris Fatiscet Fa. lm

alio loco. Plura: lege lõga q̃ ex amygdala: sʒ de nucibus lã dẽm ẽ. Nitrũ: ait Dioscor. nitrũ ẽ eligẽdũ leue rubeũ spõgiosum: albũ vo acre ẽ dr̃ baurach. Pli. ait: nitrũ exiguũ fit apd̃ medos canescẽtib⁹ siccitate cõuallibus qd̃ vocãt almirogora. Minus ẽt ĩ Thracia apd̃ philippos terra: ⁊ appellãt agrũ optimũ aũt: copiosum q̃; in Macedonia qd̃ vocãt calestricũ lacus ẽ nitrosus exiliẽte e medio dulci fonticulo: ibi fit nitrũ circa canis ortũ nouenis diebus totides cessat: ac rursus ĩnatat: ⁊ deinde cessat. Mirũ aũt est scatebra fonticuli semp̃ emicãte lacum nec augeri: nec effluere. Sed hæc pauca de multis satis fuerint.

SER.

Induet[a] in florem, ⁊ ramos[b] curuabit olentes[c].
Si superant[d] fœtus, pariter[e] frumenta sequent̃,
Magnaq̃;[f] cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria[g] foliorum exuberat vmbra,
Nequiq̃;[h] pingueis paleæ[i] teret Area culmos.
Semina[k] vidi equidẽ, multos medicare serẽtes
Et Nitro[l] prius, ⁊ nigra[m] perfundere Amurca,

a ¶ INDVet ĩ florẽ: se effundet ĩ florẽ: ⁊ bñ eligit arborẽ: q̃ folijs p̃ma vestit. b ¶ Rãos curuabit olentes: mltitudine ⁊ dẽsitate flor. c ¶ Olẽtes: aũt odoriferos. d ¶ Si superãt fœtus. i. si flores ĩ fructus vertunt̃: ⁊ si ipi crescũt ⁊ abũdẽt: nã p̃priæ supant abũdãt. e ¶ Pariter frumẽta sequent̃: ⁊ ẽt frumẽta copiosa p̃ueniẽt: pariter hic p̃ similiter Plaut. in aulul. Pariter moratus vt pater atq; auos fuit eius. f ¶ Magnaq; cũ magno veniet tritura calore: aut æstus nimios futuros significat cũ abũdãtia frugũ: aut certe p̃ calorẽ festinationem op̃is: alibi Feruet opus: vt ostẽdat eo ãno p̃ copia frugũ festinãtiã ⁊ studiosam triturã futuram. g ¶ Luxuria foliorum exuberat: superabũdat: ⁊ amplior est. h ¶ Nequiq̃; pingues: non pingues: idest sine frugibus: vt alibi: Neq̃q̃; seros exercet noctua cantus: idest non. i ¶ Palea: ablatiuus est: quasi ex palea: ⁊ hoc dicit: si in amygdali floribus folia semper abundauerint: ⁊ in frugibus paleæ granis erunt copiosiores: ⁊ ĩ area amplius paleæ q̃; grana teruntur. Et notandum paleam dcãm singulari numero cõtra artẽ: Naʒ q̃ ex pluribus cõstãt: numeri sunt tñ pluralis s̃m artẽ: vt cãcelli: bigæ: scopæ: sʒ abutant̃ poetæ. k ¶ Semina vidi eq̃dẽ multos medicare: Incipit dicere de medicandis seminibus legum inũ: quẽadmodũ ⁊ maiora fiant: ⁊ modico igni soluant̃. bñ aũt ait eq̃dẽ: vt a p̃iudicio inchoaret: nã hoc dicit eq̃dẽ hæc vidi fieri: sed sic q̃q; legumĩa degenerãt: nisi singulis q̃bus q̃; annis si fiat: Inde. n. ẽ: Sic oĩa fatis ĩn peius ruere. Medicare aũt antiq̃ dixit: nã maiores medico: ⁊ medicor dicebãt: vt p̃pero ⁊ p̃peror: q̃ verba mõ ab vtraq; significatione passiuæ sunt declinationis: sed vt medicare p̃ medicari diceret: metri necessitas fecit. Sane medicor accusatiuũ regit: vt medicor illã rẽ: medeor do illi rei dicimus: medeor illã rẽ figuratũ est. l ¶ Et nitro prius: nitrũ ex aq̃ ĩ modus salis coalescit: ⁊ ad solẽ liq̃scit: qd̃ aptũ est ad lauãdũ. m ¶ Nigra p̃fundere amurca: olei sordib⁹: sʒ his q̃ p̃cedũt: nã sordes q̃ oleũ sequuntur fæces vocant̃: ⁊ amurca p̃ c scribit̃: ⁊ p̃ g

pronunciatur: vt. C. gai⁹. Gn. gneus. ¶ FOETVS: idest fructus ipsi. ¶ Cũ magno ve. tri. ca. idest tanta frugum copia erit q̃ tritura ipsa ad totius æstatis calorem: et tempus producetur. Col. lib. xij. ca. i. ait: Tertio cal. Augu. aquila occidit: his diebus locis temperatis: ⁊ maritimis messis conficitur: ⁊ lib. ij. ca. xxj. inquit: Sed cum matura fuerit seges anteq̃; torreatur vaporibus æstiui sideris qui sunt vastissimi per ortuʒ caniculæ celeriter demetatur. Nam dispendiosa est cunctatio. Apparet autem canicula. vij. cal. Augu. hinc caligo æstuosa auctor est idem lib. xij. ca. ij. ¶ Tritura: ea est Var. teste quũ frumentum teritur. ¶ Luxuria: abundantia. ANT.

¶ Paleæ: hoc vocabulo nõ culmi proprie: sed follicul⁹ ipsi granulorum cõprehenduntur. Vñ Pli. li. xix. ca. xliiij. inquit: si palea desit ⁊ culmus teritur. Dicta autẽ a pala s̃m Var. lib. i. ca. l. Pala enim ventilatur: vt frumenta purgent̃. ¶ Semina vi. eq. docet hic poeta quo pacto fruges validiores fiant. Pli. etiam lib. xiij. ca. xxvij. scribit: vino semina profusa minus ægrotare existimant. Virg. nitro et amurca perfundi iubet fabam: sic etiam grãdescere promittit. Quidam vero si triduo ante satum vrina: ⁊ aqua maceretur præcipue adolescere putant. Reliqua semina cupressi folijs tusis si misceantur non esse vermiculis obnoxia: nec si interlunio serantur: quin ⁊ armo talpæ ɔtacta semina huberiora ẽ ⁊c̃.

¶ Nitro: nitri natura: vt Pli. lib. xxxj. ca. viij. docet: non multuʒ a sale distat in medicina calefacit: extenuat: mordet: spissat: exulcerat. ¶ Amurca: ea dicitur: ⁊ quæ præcedit oleum: ⁊ quæ subsequitur. Pli. lib. xv. c. vj. de oleo quando fit inquit. Et e cortinis in labra fundendum: vt fæces ⁊ amurca liquentur. Palladius in nouem titu. xvij. deinde cuʒ amurca subsederit oleum purum. xxx. diebus exactis in vitrea vasa transferri: ⁊ q̃;uis igni exiguo properata maderent. Ordo est: ⁊ igni q̃;uis exiguo properata maderent: idest prope: ⁊ cito madescerent: tunc enim mala lere videntur quã coquẽdo mollificata fuerit. Nitrum

SER. a ¶ SI LIQVIS fallacibus: quæ fallere plerunq; solent. Interdũ.n. leguminum folliculi maiores videntᵉ quom inanes sint. b ¶ Properata maderent: festinanter coquerentᵉ ⁊ cito. c ¶ Spectata: pbata: vt Et rebus spectata iuuentus. d ¶ Ni vis humana: aut possibilitas. Salustius: Sed nr̃a oĩs vis in animo ⁊ corpoꝝ sita est. Aut certe multitudo. Tñ veri us est vt vis q̃. si violentia sic ĩ rebus: quæ cõtra naturas vertuntur in melius. Sic enim ⁊ Donatus sentit: dicens: nisi violentia fiat naturæ: oĩa in deterius cadunt. e ¶ Manu legeret: hinc qdã volunt dcm̃ legumẽ. f ¶ In peius ruere ac retro sublapsa referri: τὸ αὐτό: nam bis idẽ dixit. g ¶ Lembum: nauiculam admodũ breuẽ. h ¶ Subigit: sursum agit: vt Et corpora saltu Subijciũt in equos: Aut certe subigit est vrget impellit. i ¶ Atq; illũ in pceps: ⁊ hoc dicit: ita omnia quæ terra pfert: nisi cõtinuum in eis studium agricola exerceat: licet medicentur: ⁊ grandia plerunq; nascantur: in peius ruũt ⁊ sic feruntur: sicut q cõtra cursum fluminis ⁊ vi nauĩ agere vult: si aliquãtulus brachia ⁊ manus remiserit: ⁊ fessus vel modica ab opere cessauerit: statĩ agẽte vi fluminis ⁊ naturali cursu relabitur: nec põt sursus ire: sed in præceps vadit: nam proprie pceps id significat. k ¶ Præterea tam sunt arcturi sidera nobis: iam dicit astrologiã: ita rusticũ vt nauigãti scire debere: vt sicut nauigãdi tpś ⁊ ventorũ atq; tẽpestatũ motus alte ex siderũ cõpositione cognoscit: ita ⁊ iste terram colẽdi pgrua tpa ⁊ diuersos casus vel caloris vel frigoris aut pluuiarũ ex stellis agnoscet. Arcturus aũt stella est in signo bootæ post septẽtrionẽ: cuius ortus ⁊ occasus tempestates grauissimas facit: vñ ait sidera. i. tẽpestates: ⁊ alibi: Scit triste mineruæ sidus.

Grandior vt fœtus siliquis[a] fallacibus esset,
Et q̃uis igni exiguo properata[b] maderent.
Vidi lecta diu, ⁊ multo spectata[c] labore
Degenerare tamen, ni vis[d] humana quot annis
Maxima quæq; manu[e] legeret. Sic oĩa fatis
In peius[f] ruere, ac retro sublapsa referri,
Non aliter, q̃ qui aduerso vix flumine Lēbũ[g]
Remigijs subigit[h], si brachia forte remisit,
Atq;[i] illũ in præceps prono rapit alueus amni.
Præterea[k] tam sunt Arcturi sidera nobis,

dixit dicendo. ¶ Vidi lecta diu ⁊c. q nõ tñ seminibus leguminũ: sed in totã agricolatiõis rõnem dcm̃ esse intelligendũ ẽ. ⁊ sic q̃uis maxima qq; lecta fuerint: vidi tñ oĩa fatis in peius ruere ⁊c. ¶ Fatis. i. naturali quadã malignitate: vt supe rius Co. dixit: seu naturali ordine vel mortali lege. ait. n. Ma. lib. j. oĩa mortali mutãtur lege creata: de fato aũt latius in Pollione dcm̃ ẽ. ¶ Vix: cũ labore lẽbũ: lẽbus nauicula breuis piscatoria vt scri. Nonius. ¶ Remigijs: remoꝝ ordinẽ. ¶ Remisit: retraxit: ad priũ locũ reduxit. ¶ Atq; il. Gel. li. x. c. a. in hoc loco exponit atq; p statim: vbi ẽt docet atq; cõiunctionẽ esse cõnexiuã: sed plerũq; p aduerbio valere: quũ dicimus aliter ego feci q̃ tu: atq; tu: Significat. n. aliter q̃ tu ⁊c. ¶ In pceps: in pfundũ: ⁊ locũ piculosum. ¶ Prono: defluẽti. ¶ Alueus: fluminis fossa dicit.

¶ Præterea tã sunt: post multa pcepta addit ẽt sidera seruãda agricolis: sicut ⁊ nautis. Nã ⁊ vt scri. Pli. li. ij. de æstatis tẽpestatibus: sideris ppria ẽ qbusq; vis: ⁊ ad suã cuiq; naturã fertilis. Alia sunt in aliquo rẽ soluti humoris fœcũda: alia cõcreti in pruinas: aut coactĩ niues aut glatiati in grãdines: alia roris. Igiẽ in suo qq; motu nãm suam exercet ⁊ Co. li. xj. c. ij. ait: q debem̃ tpibus accõmodare opa ruris: vt pmiserit status cæli. ¶ Arcturi. s. arcturi signa: de quo pli. li. ij. c. xxxix. ait. Arcturi vero sidus nõ ferme sine pcellosa grãdie emergit. ⁊ pla. in rudẽte ĩtroducit arcturũ sic loquẽtẽ. Increpui hibernũ: ⁊ fluctus moui marinos. Nã arctur⁹ signũ suũ oĩus acerrimũ: vehemẽs suũ exoriẽs: cũ occido vehemẽtior. Co. ãt li. xij. c. ij. ait. viij. cal. Martij: arctur⁹ pĩa nocte orit: frigid⁹ dies aqlone: vel choro iterdũ pluuia. Itẽ ingt ibidẽ. iiij. cal. Nouẽbris: arctur⁹ vespe occidit vẽtosus dies. Itẽ. x. cal. Octobris: arcturus exorit. Fauonius ⁊ affric⁹ interdũ Eurus: quẽ qdã vulturnũ appellãt. Itẽ. xj. ⁊ xij. cal. Iulias: arcturus mane occidit tẽpestatẽ significat. De arcturo etiã latius vide ibi sũ perius. Sub ipsum arcturum ⁊c.

PRO. ANT. Degenerare
¶ LEMBVM: genus nauigij.
¶ SPECTATA: probata. ¶ Degenerare: de suo genere exire: hinc degeneres dñr ignobiles: ⁊ suo genere dissimiles. Degenerare dñr a suoꝝ maioꝝ virtutibus non rñdẽt: aut vt Ma. li. iiij. Degenerant nati pribus: vitiũq; parentis. ¶ Vis humana: violentia seu mauis prudẽtia. Fatis prudentia: Fatis in peius ru. Col. li. iiij. c. x. inqt. Cõpertũ hẽo naturali quadã malignitate deficere interdũ q̃uis diligẽter pbata semĩa. Idq; nobis poeta ostẽ

CHRI. Fatum Lembus
¶ SIC oĩa fatis: ĩ peius ruere: nãq cõstãt ex quattuor elemẽtis semp in deterius ruũt. ¶ Atq; q̃uis copulatiua sit: tñ hic statim in hoc loco significat: vt sit sensus eodẽ tpe ⁊ brachia remittit: ⁊ in pceps refert. ¶ Arcturus: hic ⁊ bootes dr: de quo dictum est.

Hædorúmq[a] dies seruádi, ꝛ lucidus[b] Anguis,
Quá qbus in patriá vétosa per æquora vectis[c]
Pontus[d], ꝛ ostriferi fauces tentantur Abydi.

SER. a ¶HÆDORVMq; dies: Aurigæ signuꝫ
est haud longe a septētrione: cuius pedem cū
cornu tauri vna stella piūgit. hic in manu si/
nistra fert hædos: in humeris capraꝫ: q̄ aluis
se dr̄ Iouēꝫ. hoc quoq; signū taꝫ ortu q̄ꝫ occa
su suo efficit tē
pestates. bn̄ ait
tē ait dies: quia
ꝛ magnitudine
sui multis die/
bus orit̄: ꝛ tem
pestas aut p̄cedit signuꝫ: aut sequit̄: aut cū eo
est. Sane sciendū oēs astrologos pro rōne cli
matuꝫ dissentire in ortu siderꝫ: sꝫ ipsa dissen/
sio vltra septē dies nō procedit. septē. n. sunt
ipsa quoq; climata: hinc est q̄ solē ad vnum/
quodq; signū alij qntodecimo cal. die dicunt
venire. Alij. xiij. ꝛ īfra vsq; ad. viij. nec q̄sq̄ꝫ
p̄cedit vlteri⁹. b ¶ Lucidus anguis: tres sūt
angues in cælo: vnus q in septētrione est: al/
ter ophiuchi: tertius australis: in quo sūt cra/
ter ꝛ coruus: de quo nūc ꝓprie ait anguis: nā
ὕδρα dr̄ græce: ꝛ scimus angues aquaꝝ esse:
serpentes terraꝝ. hæc aūt signa gn̄aliter posu
it. non. n. hæc tria tantum: sꝫ oīa p̄cipit obser
uāda. c ¶ Vectis: his q vehunt̄: cuius signi/
ficationis participium latinitas non habet.
d ¶ Pontus ꝛ ostriferi fauces tentant̄ abydi:
Sestos ꝛ abydos ciuitates sunt hellesponti: q̄
angusto ꝛ piculoso mari segregātur. vn̄ ele/
git locū periculosiorē queꝫ pro oī poneret pe
lago. Sane s̄m artē hæc ostrea ostreæ dicim⁹:
nullū. n. hēt latinitas nomen aīalis qđ neu/
tri sit generis: sicut græce τὸ κῆτος, καὶ τὰ
κήτη: licet ꝛ Horati⁹ dixerit: Ostrea circæis
miseno oriunt̄ echini. ꝛ Iuue. Grandia quæ
medijs iaꝫ noctibus ostrea mordet: quos tn̄
possumus græce locutos accipe: ita. n. dicūt
τὸ ὄστρεον, καὶ τὰ ὄστρεα.

PRO. ¶HÆDORVMq; greges: Adrastea capel/
la: quæ seducauit Iouē cuꝫ hædis: ob hoc bn̄fi
cium in sideribus sacrata est: quoꝝ pluuiæ se
quunt̄. ¶ Et lucidus anguis: Draco existimā
tur puellaꝝ hesperidū pomarij custos: relat⁹
inter sidera īterfecere duos vntriones. q̄ oīa
gn̄a stellaꝝ tempestatē significāt. Ait ergo taꝫ
agrestibus obseruāda eē cælestia signa q̄ꝫ na
uigantib⁹: qa vtrisq; noceāt tēpestates. Ostri
ferum autem dicit abydum: q̄ ibi ostrea ge/
nerantur copiosissima.

ANT. ¶HÆDORVMq; dies: heniochus quē nos
latine aurigā dicimus hēt in manu duas stel
las quæ hædi appellant̄: de qbus plurima le
gito apud Igi. Col. auteꝫ li. xij. c. ij. ait. v. cal.
Octobris hædi exoriunt̄: Fauonius nōnun/
q̄ꝫ auster cū pluuia. Item pridie nonas Octo.
hædi oriunt̄ vespe Pli. quoq; lib. ij. scri. hædo
rum exortus tēpestates īducere: Manilius ēt
lib. j. inq̄t: Tuꝫ subeunt hædi claudētes sidere
pontū. ¶ Lucidus anguis: Iginus īter sidera
tris anguis nōiat. Vnus vasto corpore ostē/
dit̄ inter duas arctos collocatus: q dr̄ aurea
mala hesperidū custodisse: ꝛ draco appellat̄:
alteꝝ anguē manibus tenet mediuꝫ corpus
eius īplicante Ophiucus. i. anguitenens seu Ophiuc⁹
serpētarius di/
ct⁹: Cui anguis
est oīno stellaꝝ
numer⁹. xxiij.
Ophis autē ser Ophis
pens dr̄: ꝛ echo
teneo. Tertius anguis: hydra dr̄: in q̄ coruus Hydre
in sidere: ꝛ Crater posit⁹ existimat̄: occupās
longitudinē triuꝫ signoꝝ: Cancri: Leonis: et
Virginis: īter æqnoctialem circulū ꝛ hiema
leꝫ collocat̄: habetq; in capite tris stellas ī pri
ma capitis curuatura sex: sꝫ eaꝝ maximam
clarā: in secūda curuatura tres: in tertia tres:
In q̄rta duas: in q̄nta vsq; ad caudā octo: oēs
obscuras: ita fiūt numero. xxxvj. Occidit āt
aq̄rio ꝛ piscib⁹ exortis: oriturq; cū Cancro:
Leone: ꝛ Virgine. ¶ Lucidus anguis: Serui⁹
de hydra hoc loco ītelligit. Ego vo de draco
ne: de quo ēt Man. li. j. ait: Diuidit videlicet
vrsa: ꝛ cingit stellis ardētib⁹ anguis. Draco. n.
teste. Igino hēt in vtroq; tp̄e stellas singulas:
in oculis singulas: in mēto vnā: ꝛ toto corpe
reliquo passim claras. x. ita vt oīno sit stellaꝝ
xvj. Ex illis aūt. x. sex crassiores vt aiūt alij
in Virgine ꝛ Libra sunt: suntq; ex natura Sa
turni ꝛ Martis inducētes tēpestateꝫ: oriūtur
aūt circa mediū Septēbris: durantq; diebus
plurib⁹. Anguifer aūt q a græcis ophiucos dr̄:
auctor ēt Colu. xj. cal. Iulias mane occidit tē
pestatē significat. ¶ Pontus: de pōto supra pa
tuit. ¶ Ostriferi: ostrea pisces sunt: q silicea Ostrea
testa īcludunt̄: de qbus late Pli. li. ix. dicūtur
aūt ab ostricō qđ est testa. ¶ Fauces dicūtur Fauces
aditus angustoꝝ locoꝝ. ¶ Abydi: Pli. li. v. c.
xxiij. scri. Abydū oppidū esse in hellespōto:
vbi angustiæ. vij. stadioꝝ: Soli. ēt. c. x. inq̄t. Il
le āt magn⁹ hellespōt⁹ stringit̄ in stadia. vij. q
bus ab Europa asiaticā plagā vīdicat hic q̄q̄
vrbes duæ: Abydos Asiæ: ꝛ Sestos Europæ.
¶HÆDORVMq; d. Erichthonius Vulca CHRI.
ni ꝛ Mineruæ fi. q prim⁹ currui equos iunge Erich/
re primus panathenea sacra īstituit: primus thonius
arcē: templumq; ædificauit: a Ioue īter astra
relatus est. Hic caprā in humero portat: quæ
Iouē nutriuit. Itē eius hædos ī brachio. Hāc
caprā Solis filiā dixit Musæus: cui⁹ aspectus
ita atrox fuit: vt Gigātes terreret. Itaq; roga
sūt īras mres: vt eā abderet terra ī antro clau
saꝫ Amalthéæ tradidit custodiēdaꝫ. Hæc Io/
uē cura Amalthéæ nutriuit. Mox cū aduer/
sus Titanas inermis pugnaturus exiret: eius
pellē accepit q̄ illos terruit. Vn̄ alia pellæ ca
pram rectam vitæ restituit: ꝛ immortalita/
te donataꝫ cælo imposuit. Habet ergo in ca
pite Erichthonius stellam vnam in singulis

humeris singulas: clariorẽ tñ in sinistro q̃ capra appellat: in singulis genibus singulas: in dextra manu vnã: in sinistro duas: ⁊ hi hædi vocant sunt omnes octo. Sunt q dicunt hunc nõ Erichthoniũ: sed myrtylũ esse a Mercurio patre astris illatũ: huius caput non multum distat ab elice. Genua geminis opponuntur: pedes vo cornibus tauri. Anguia tres sunt i cælo serpẽtes: primus iter vrsas fuit: hũc ait Phærecydes a Iunone custodẽ positũ. Nã cũ in suis nuptijs oẽs dij munera obtulissent: ipsa aurea mala q̃ terra obtulerat in hortis suis: qa apud atlantẽ sunt inseri iussit: ⁊ hespides atlãtidea fillas custodes apposuit: sed cũ illæ mala surriperent: puigilẽ draconẽ arbori applicauit: hũc Hercules interemit Iuno inter astra retulit. Habet stellas tres in capite splẽdidas: i reliquo corpore. xij. Secũdus serpens est: quem vtraq; manu Ophiuchus q sup scorpionẽ stat. Hic fuit Aesculapius: quẽ interfectus Iouis fulmine: tñ ipse Iupiter pcibus Apollinis patris in astra retulit cuius imago pstat ex. xvij. stellis. Ipse autẽ serpẽs quẽ vtraq; manu tenet: habet stellas. xxx. Tertius serpẽs est hydra: sup cuius caudã coruus sedet: ⁊ in medio vrnã asserũt esse. Signũ est i pte australi caput ad cancrũ deflexũ habet: corporis medietas: cõnexa est cũ leone: caudã extendit ad centaurũ. ¶ Ostriferi. Ostrearũ viuaria primus inuenit Sergius orata i baiano tpe Crassi oratoris: primus optimũ saporẽ lucrinis ostreis diiudicauit: postea Brũdusiũ i ostreis plãtũ ẽ nup excogitatũ cũ illinc raptas i lucrino pascere ait Pli. Tegunt aũt ostreæ silicum duritie. ¶ Abydi: abydus ac Sestus ex aduerso ædificatæ sunt ponto interiacẽte: distãt inter se a portu in portũ ad stadia. xxx. Hic aũt noiauit potius abydũ: qa vt ait Strabo. Sestus est interius ppontidem versus a dextra pte fluxus: qa ab ea fert: quapp facilius enauigat e sesto sigs paululũ deflectat: atq; inde soluat: cũ fluctus ibi ad trãsitũ adminiculet: ex abydo vo trãseũtibus in ptrarũ pter nauigandũ est circiter octo sta. ad turrim Sesto oppositã postea in obliquũ eũdẽ est: ⁊ nequaq̃ aduersus fluxũ enauigandũ thraces abydũ post res troianas: deide milesij habitauere. ¶ Fauces: qa pont' angustus est. Libra: Sol cũ est in libra cuius qdẽ primã partem ingredit nostro tpe Idibus Septẽbri. Die. i. lucis: sed de hoc genitiuo dicem' in æneidæ. Abydos Sestus

Libra Die[a], Somniq;[b] pares vbi fecerit horas,
Et medium luci[c], atq; vmbris iã diuidit orbẽ;
Exercete[d] viri tauros[e], sẽrite ordea[f] campis

SER. a ¶ LIBRA die: hic iã incipit disputare d cognitiõe tẽporũ ex sideribus. Die: nõ est apocope pro diei: sed regularis genitiuus: nas vt sæpe diximus obliq casus singularis numeri non debent esse maiores noĩatiuo plurali: qd verũ esse Salustius probat: qui in prosa ait Dubitauit acie pars: hinc est ⁊ illud Curruq; abscisa duorũ Suspendit capita. b ¶ Somni: i. noctis: nã ab officio tẽpus demõstrat. Dicit aũt æqnoctiũ autũnale: qd fit sole i libra posito vernale æqnoctiũ sol i ariete efficit. Dicit autẽ frumenta serenda esse autũnali tẽpore: Legumina vo vsq; ad veris initiũ. c ¶ Luci diei. Vmbris nocti diuidit orbẽ: vt orbẽ videlz cæli mediũ teneat sol mediã lunã. d ¶ Exercete viri. e ¶ Tauros: ad aratra iungite. Tauros autem boues fortes accipe. f ¶ Ordea vsurpatiue. Et sciendum in his tres tñ casus vsurpari: hæc ordea: hæc ordea o ordea: sicut vina: vina: vina: ⁊ mella: mella: mella.

PRO. ¶ LIBRA die somniq; pares. u. s. h. Aequinoctiũ autũnale descripsit: somno. n. noctem significat: Vernũ æquinoctiũ fit in ariete: Autumnale in libra. Cereale papauer ait: quia in segete nascitur.

ANT. ¶ LIBRA die: ex hoc loco serẽdi tps ostendit Gel. li. viij. c. xiiij. legit hũc vsum Libra dies sõniq; pares vbi fecerit horas: p diei. dicebãt n. ãtiq hæc facies huius facies ⁊ facij: ⁊ dies huius dies ⁊ dij. M. Tul. pro p. sestio dies scripsit p diei: vba. n. sunt hæc: Equites vo daturos illius dies poenas. Dij aũt p diei scripsit vir illo vsu Munera lætitiãq; dij: qd imperitiores dei legunt: sed Caius cæ. in li. de analogia secũdo huius die ⁊ huius spe dicendum putat: hæc Gel. Pli. aũt li. vij. legit hunc versum libra die pro diei. Pares horas: scri. Igi. q maximus circulus in sphæra æquinoctialis est: quo sol quũ peruenerit bis anno cõficit æquinoctiũ: hoc est in ariete: ⁊ chelis. i. libra: est aũt æquinoctiũ vernum. viij. cal. apri. vt Pli. li. xviij. ca. xxxix. ⁊ Col. li. xij. ca. ij. scri. autũnale vo Octauo cal. oct. Vtq; Pli. li. xviij. c. xxviij. inq æqnoctiorũ dies raro nõ aliq̃s tempestatum significatus habent. ¶ Mediũ diuidit orbem. i. totã mũdi machinam æqnoctij: nãq; tẽpore. xij. horis sol supra terram totidem sub terra meat. De libra quoq; Mani. li. iij. inquit: libra diẽ noctẽq; pari cũ fœdere ducit: ⁊ li. iiij. Librantes noctẽ chelæ cũ tẽpore lucis. ¶ Vmbris. i. noctibus. Pli. n. lib. ij. ca. x. ait: neq; aliud est noctem q̃; terræ vmbram. ¶ Hordea: Pli. li. viij. ait: primũ ex oĩbus frumentis: seritur: hordeum qd: frugum oĩum mollissimum est seri. non valet nisi sicca ⁊ soluta terra ac nisi læta.

¶ SOMNI. i. tenebrarũ. ¶ Pares. h. nõ mõ numero: nã per vniuersũ annũ singuli dies singulæq; noctes. xij. habent horas: sed etiam spatio ipso tpis: nã pterq; in æquinoctijs horæ inæquales sunt: vt in hyeme lõgiores sunt in nocte in æstate vo in die. CHRI.

¶ VSQ; SVB

Vsq; sub extremū brumæ intractabilis imbrē.
Necnon & Lini segetem, & cereale Papauer
Tēpus humo tegere, & iādudū icūbere aratris
Dū sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere Fabis satio, tūc te quoq; Medica putres
Accipiunt sulci, & Milio venit annua cura;

SER. a VSq; SVB extremū brumæ: Idest non vsq; ad brumæ finem: sed circa. Nam bruma finit octauo cal. ianua. die: & iste non vsq; ad ipsum diem dicit esse serendum. b Intractabilis aūt ppt frigus dura & aspera. c Cereale papauer: vel quod ē esui sicut frumētus: vel quo Ceres vsa est ad obliuioné doloris. d Iandudum: ēprimū: & dicit serēdum eē eo tpe: nō quo iam sunt pluuiæ: sed quo imminent pluuiæ. e Incūbere aratris: insistere aratiōi. f Dū sicca Tellure licet: dū adhuc nōdum pluit: sz iam est vicinū. g Dū nubila pendēt: dum pen & iā videntur nubila pendere & expectare vt effundant pluuias. h Vere fabis: Tēpore veris. i Satio: sementis: & declinat sicut nauis. k Tunc te quoq; medica putres Accipiūt sulci: ad ipsam herbaz apostrophā facit hæc autem herba a medis translata est in græciam: quo tempore eam inuaserunt: huius plena Venetia est: & vt dicit Dionysius triū foliorum est sempq; virens. Q d aūtē ait putres sulci: naturaz ipsius herbæ respicit: nā vno anno frequenter serit: & postea aliquot annis sponte procreatur. quod etiaz sequens indicat versus: nam dicendo Et milio venit annua cura: ostendit medicæ curas non esse annuam: hæc autem herba vulgo dicitur sylla.

ANT. BRVMÆ: scribit. Pli. li. xviij. brumā fini ri. viij. calē. Ianua. fere. dicta aūt Varro testetq; breuissimus dies est: ideo & Pli. dicto li. ca. xvij. sic ait: Inter omnes autem conuenit circa brumā serendū non esse magno argumēto: qm̄ hiberna semina quū ante brumā sata sint. vij. die erumpāt: sed post brumā vix. xl. Lini segetem. Col. li. ij. ca. x. inquit: lini semen pinguissimū locū & modice humidum poscit. Serit a cal. octo. in ortum aqlæ: qui ē septimo idus decez. Nōnullis placet Macro solo: &: q̄; spississimum semē eius committi: quo tenue linum pueniat: idem iterū si læto solo seratur mense Febru. x. modios iniugerū iaci oportere debet. Pli. etiā li. xix. ca. ij. de lino ait: Vere satum æstate vellit: Et li. xviij. ca. xxxvij. dixerat: vere linum auenā & papauer serenda. Cereale papauer: papaueris satiui tria genera. Sed candidi semen tostum i secūda mēsa cū melle apud antiquos edebatur: hoc & panis rustici crusta ispergebat afifuso ouo sīhærens vbi inferiorē crustaz apio Gitq; cereali saporē cōdiebāt. Serit aūt papauer cū brasica portulaca & eruca & cū lactuca. Pli. aūt li. xix. c. lxij. Diximus & plura superi. Ibi vrunt lethæo pfusa papauera sōno: Brassica aūt toto anno serit: qm̄ & toto secat: vtilissime tn̄ ab æqnoctio autūni. Pli. li. xix. Probus aūt ait cereale papauer dici: qa cū segete nascit: Ego tn̄ cereale dici existimo cādidū papauer pp supradictas causas: nā cereri. i. pani: rustico inspergebat. Iādudum: q̄; primū. Duz sicca tellure licet. i. dum nō pluit: tunc. n. pendēt nubila: quum & pluit descendere dicuntur: nā in imbres vertuntur. Vere fabis satio. Pli. li. xviij. de leguminū natura scribit de faba. Seritur ante vergiliarum occasu legūminuz prima antecedat hyemē Vir. per ver eā seri iubet circūpadanæ Italiæ ritu: sz maior pars malūt fabalia maturæ sationis q̄ trimestrē fructū eius aq̄s in flore maxie cōcupiscit: quū & defloruit exiguas desiderat solū in quo sata est lætificat stercoris vice. Medica: Col. li. ij. ca. xj. ait: q̄ medica agrū stercorat & locus in quo medicā saturus est pscīdi debet circa cal. octo. & cū tota hyeme putrescere finito. Var. li. j. aliter melicā vocat: Pli. li. xviij. ca. xxv. scribit: medicā a medis aduectā fuisse: vnoq; satū amplius q̄ trecenis annis durat similis ē trifolio caule: foliisq; geniculata solū i quo serat elapidatum purgatūq; subigit autūno: mox aratū & occatū tegitur crate iteꝝ & tertio qnis diebus iterpositis & fimo adito ita pparatū serit mense malo: ąs pruinis obnoxio paulo isterius lqt. Verno seri dēt. Putres sul. putres ait qm̄ vt diximus tota hyeme fimo addito putrescē: ōz loc medicæ serēdæ. Et mi. ve. an. cura: annua respectu medicæ aīt: q̄ semel sata diuti durat vt diximus ex Pli. Milio: Colu. li. xij. ca. ij. ait: milij & panici satio pagi debz circa Idus aprilis. Pli. libro. xviij. cap. vij. scri. q̄ milium & panicuz: & omnia æstiua. xl. die bus maturantur: ca. aūt. xxxix. ait. Extrema autem panici milijq; satio est iustus: est hoc seri maturato hordeo: atq; etiā i eodē aruo. Milius

CHRI. SEGETEM: Oīa q̄ serim segetē appellare possumus. Fabæ: Faba inter legumina pcipua ē. Farina ex illa lomentū appellat. Vsus eius multiplex omnibus quadrupedibus pcipue homini. Hebetare tamen sensus existimatur: in somnia quoq; facere & ob hoc a pythagora dānata: vel vt alij tradidere: qa mortuoruz animæ sunt in ea. Vnde parentando assumitur. Var. ob hoc flamine ea nō vesci traditi: qm̄ in flore eius litteræ lugubres reperiant. Sola frugum etiam exesa repletur crescente luna: solum in quo sata est

pinguefacit. Ideo cũ florere cœpit inuertunt arua. Nascitur sua sponte in plerisq; locis vt i septentrionalibus insulis: quas ob id fabarias appellant: nascitur in mauritania siluestris: & prædura & q̃ pcoqui nõ possit: nascitur in ægypto spinoso caude: vt a crocodilis fugiat lõgitudo scapo quatuor cubitorũ in eo fabæ nõ supra. xxx. fabæ &c. legumina in vasis olearijs oblita cinere pdiu incolumina seruant ait Varro. ☞ Medica: hanc herbã Auicenna vocat cot & alisticor: & ait esse eam cibũ oĩum animaliũ. Serapion vocat codab. Dioscorides ait illã esse similẽ trifolio: qđ inter fœnũ nascitur: folia habet angusta & virgam similẽ trifolio: semen: vt lenticulã: qđ multi pani admiscent pro odore & sale. Isido. illam inter legumina scri. Palla. in lib. de re agraria ait: Medica quæ serit. x. annis perdurat: ita vt quater aut sexies possit in anno recidi: agrũ stercorat: aĩalia macra pinguefacit: curat ægrota: Pli. in naturali historia ait: mediam a peregrina est: in græciã per bella persarũ: quæ a dario gesta sũt aduecta a medis est tanta dos eius vt vno satu amplius trecenis annis duret: similis est trifolio caule folijsq; geniculata: vnũ de ea & cytiso volumen Amphidocus fecit. Opus ẽ cum serit densitate seminis oĩa occupare: id pstant iugera modia vicena: Seccat incipiens florere & quoties refloruit id sexies euenit per annos: aut cũ minimũ quater ad trimatus liberat herbis si matris a solo radat. Nã ipsa ita alte radices agit: vt sine suo dãno herbæ intereant. ☞ Milio: ex milio fit panis: sed suo tpe ait Pli. ex india in italiã inuectũ miliũ nigrũ colore amplum granum arundineum culmo: adolescit ad pedes altitudine septẽ pgradib' culmis lobas vocant: oĩum frugum fertilissimũ: Ex vno grano terni sextarij gignuntur. Medica

Candidus[a] auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & aduerso[b] cedens canis occidit astro.

SER. a ❡CANDIdus auratis aperit cũ cornibus annũ taurus: q̃ tpe annus aperit candidus taurus: qui est cũ auratis cornibus: nã aperit cornibus nõ pcedit: non enim a capite: sed a dorso oritur. i. a medio sui: vñ incipit apparere: nã ea parte: qua latus est oritur non a fronte: aperit autẽ ideo ait: aut qa aprili mẽse sol in tauro est: quo cuncta aperiunt: & aliud est aperire annũ: & aliud inchoare: nã nullus dubitat martio mense: vt supra diximus annũ inchoari: & hoc est meli'. Aut certe aperit annũ dixit: quia & vnũquodq; signũ potest inchoare annũ & finire: & vt aperit annũ dixerit scilicet suũ: nã & a tauro vsq; ad taurũ: & a geminis vsq; ad geminos ann' est. b ☞ Auerso aũt astro: duplex lectio est: nam alij aduerso legunt: cum cane enim nascitur Sirius qui est terris aduersus: de quo legim'. Ille sitim: morbosq; ferens mortalib' ægris nascitur: aut aduerso sit pestifero & contrario mortalibus: si autem auerso legerimus cum subaudiamus necesse est: vt Atq; ixionij vẽto rota constitit orbis: idest cum vento: vt sit sensus: quo tempore etiã canis cedens occidit cum auerso astro: idest cũ argo: quæ & ipsa media est sicut taurus & a puppi orit: cui canẽ constat esse cõiunctum: & cedens canis non recedens: sed incedens accipimus & se mouens. Tẽpore enim quo taurus cũ sole ẽ: etiã canis ad ortum festinat. Quod aũt ait occidit: ad aspectũ nostrũ retulit: nã ortus & occasus duo sunt. Vnus ἡλιακὸς: idest solis: & alter κοσμικὸς: idest mundanus: vnde fit: vt ea signa quæ cũ sole oriunt a nobis non possint videri: & ea quæ videmus: quantũ ad solis rationes ptinet: videant occidere: scđm q̃ nũc ait occidit canis: nam canis paranatellon est cancri: idest cum eo oritur. Cancer autem quo tẽpore sol in tauro est: post horam quartã diei oritur: nã taurus & gemini binas horas tenent: sic ergo fit: vt canis nobis occidat: quãtũ autẽ ad solis ptinet cursum in ortu esse videatur. Scđm hanc rationẽ etiã paulo post dicturus est Ante tibi eoæ atlantides abscondatur: nam eoas ait in ortu heliaco positas: vnde & tibi abscondantur intulit.

PRO. ❡CANDIDVS auratis. a. c. c. a. ☞ Taurus & aduerso. c. c. o. a. Icari attici pastoris canis q̃ seruauerat corp' occisi: & filij Erigone: q̃ se suspendio nocuerat ob interitum patris relati sunt in sidera. Pecoribus autem canis sidus ideo inimicũ est: q̃ poetæ ferunt Icarus a pastoribus occisum. Occidit aũt canis oriẽte tauro: qui existimat ideo sacratus int cœlestia: q̃ insidias parantẽ Iouẽ Europæ celauerit. Tempus autem definitur extremi aprilis mensis vsq; in calendas maias hoc idoneum fabæ sationi putant.

ANT. ❡CANDIDVS. a. a. q c. a. ☞ Taurus & a. cc. ca. oc. a. candidũ taurũ appellat: q̃ si cãdidum fuisse aiunt. Col. li. xij. ca. ij. inq̃t: q̃ xv. cal. ma. sol in taurum transitum facit & pridie cal. ma. causis se vespe celat. Oui. aũt lib. iiij. fa. scri. q̃ xj. cal. ma. sol exit arietẽ ingredit taurũ. Macr. scri. li. j. de som. q̃ Vir. hoc loco non vult itelligi Tauro oriente cũ Sole mox in occasum ferri canẽ: q proxim' Tauro est. Sed occidere eũ dixit Tauro gestante Solẽ: qa tunc incipit nõ videri Sole vicino. Ioãnes vo tolophus noricus nostro æuo summus astrologus a me cõsultus: super hoc etiã loco asserit Virg. voluisse agricolas habere respectum ad aurea cornua tauri quæ suo tẽpore in signo Tauri decimæ sphære erãt: et ad canẽ sirium in cuius ore stella primæ magnitudinis

gnitudinis sita est: vt serant legumina qñ occidunt heliace: hoc est qñ sole occidente ipsa sidera ꝓximo soli se ⁊ visui nostro abscõdunt. Seu certe tpe occasus cosmici .i. qñ cũ ipso sole occidunt: q̄a tauri imaginẽ anteq̃; sol occupare incipiat canis ipse vesperi sole occidente vix apparet: ⁊ occidere heliace incipit quod nr̃o æuo fit a .ix. gradu Tauri: in quo dum sol ẽ Taurus cũ pleiadibus cosmice occidere īcipit: ⁊ canis heliace quod est circa .xx. diẽ aprilis: licet Vir. tpe plusq̃; .xx. diebus ante id accidisset: totũq; occasuisse taurus concesserat: hodieq; sol. xix. gradũ signi .x. sphæræ geminoꝝ occupante: hoc est circa primũ mensis Iunij diem pleiades occasum cosmicũ .iiii. dierum interuallo perficiun: hyades vo in fronte Tauri occidunt cosmice .xxv. gradu vsq; in finem tauri quinq; fere dierũ interuallo vnde quum taurus incipit occidere cosmice cornua eiusdem tendunt ad occasum heliacum: ⁊ canis ipse cedens cum astro auerso .i. tauro occidit heliace paulatī ⁊ cosmice. Siue cedẽs .i. locum dans. ¶ Astro auerso .i. argo naui: q̄ similiter auerse per mũdũ voluit. occidente .n. cane argo sibi ꝓpinqua eidẽ cani succedit. ¶ Canis: scribit Iginus maiorẽ canẽ habere in lingua stellã vnã q̄ canis appellat. In capite aũt alterã quã nonnulli Sirion appellant. Pli. autẽ li. xviij. ca. xlij. dicit ꝙ Canis .iiij. cal. Maij occidit: sidus ⁊ p se vehemens: ⁊ cui ꝓoccidere caniculam necesse sit. ¶ Auratis cornibus: astrologi taurũ cum cornibus auratis esse fingunt: habereq; in cornibus ipsis singulas stellas: sed in sinistro clariorem: vtriusq; oculis singulas in frõte media vnam ex q̄bus locis cornua nascuntur singulas: qua .vij. stellæ hyades nuncupant: de q̄bus latius supra. ¶ Aperit annum: non taurus aperit verũ sol existens ibi cornibus. Nam Oui. Fast. li. iiij. ait: Vacca sit an taurus non est cognoscere promptũ. Pars prior apparet posteriora latent: ⁊ lib. ij. met. inquit: Per tamen auersi gradieris cornua tauri. Aperit tñ annus intellidendum est vti scribit Oui. li. iiij. fa. quum ait. Nam quia ver aperit tũc oĩa densaq; cedit Frigoris asperitas foetaq; terra patet: Aprilem memorant ab aperto tẽpore dictum.

CHRI. ¶ TAVRVS: hunc dicunt in astris positũ ꝓpter eas formam qua Iuppiter Europã rapuit. Nigidius ait: Iouem a Neptuno taurum per gratiã abduxisse: q̄ sensum humanũ haberet: cũ sidonem: vt Europam ad se duceret misisse: Eratosthenes vo bouẽ Pasiphaes hunc esse scribit hæc fabulose: physice vo taurũ ægyptij ad solem referunt: vel quia apud Heliopolim taurum quem Neuton dicunt Soli habent sacrum. Et in Memphi bos apis solis instar accipit: ⁊ in templo bermunti soli sacrum taurum colunt Baci nominantes insignem miraculis naturæ solis conuenientibus: nam singulis horis īmutat colores: ⁊ hirsutis setis in aduersum nitentibus contra naturam aliorum animalium. Vnde habetur veluti imago solis in aduersom mundi partem nitentis. Taurus est signum terreum: frigidum: fixum: nocturnus: prima domus Veneris: Dominatur collo ⁊ gutturi. Dat faciem amplam ⁊ curtam: nasum grauẽ ⁊ longũ: amplas nares: oculos graues ⁊ iocundũ: efficit hominẽ honeste incedentem: et tñ vanum. ¶ Aperit: Nam relaxatur terra ⁊ tota germinat.

Sol in tauro

At si triticeam[a] in messem, robustaq;[b] farra
Exercebis[c] humũ, solisq; instabis aristis[d];
Ante tibi eoæ atlantides abscondantur,

SER. a ¶ TRITICeã ī messe: ad messes tritici vel segetis. b ¶ Robustaq; farra: frumẽta quæ plus habent virium: q̃; legumina: quo tẽpore atlãtides nobis occidunt sunt serenda. atlantides autem licet septem fuisse dicantur: sex tamen videntur in cælo: quæ nouembri mẽse nobis incipiunt nõ videri: hæ autẽ vt alij volunt Iouis: vt alij Liberi nutrices fuerunt: alij ipsas fuisse asserũt hesperidas. c ¶ Exercebis: ꝑ exercueris: solisq; īstabis aristis: nõ leguminibus: sꝫ solis segetibus īstabis ꝗ īsisteris. d ¶ Aristis: ⁊ hic sicut supra p aristas frumenta significat.

PRO. ¶ ANTE TIBI eoæ atlantides abscondãtur. g. q. a. d. st. c. ¶ Debita: q̃; sulcis. c. s. q. ñ in hoc exercebitur terra: vt triticum accipiat: prius inquit occidãt vergiliæ ⁊ corona Ariadnes q̃; sementem facias matutini exortus Eoæ significat. Eos enim præcedit autora. Atlãtis aũt filiæ sunt vergiliæ: Ideirco Atlãtides vocant. Ariadnes aũt coronæ talis historia traditur. Adamat[e] Theseus ab ariadne cũ ei[e] ope interfecto minotauro Labyrinthi euasisset errorẽ: ⁊ eã raptã in insula dia dormientẽ reliq̄sset: liber eã adamauit: ⁊ eius capiti coronã detractam misit in cælum: quæ sidus facta ẽ: q̄d est post erigonẽ. Ipsam autẽ Ariadnẽ matrimonio sibi iunctam liberã appellauit immortalitate donatam. Cnosiã autẽ dicit ab oppido Cnosso cretæ.

ANT. ¶ AT SI tri. postq̃; serendoꝝ leguminũ tẽpus poeta ostẽdit ad frumẽta iã redit. Colu. autẽ li. ij. c. viij. ait: placet nostro poetæ adoreũ atq; etiã triticũ: nõ ante seminare q̃; occiderit vergiliæ. Pli. vo. li. xviij. c. xxxvij. scri. Vergiꝙ Hesi. q̄ priceps oĩum de agricultura pcepit: hiæ vnũ tps seredi tradidit ad vergiliaꝝ occasũ. Vir. triticũ: ⁊ far ad vergiliaꝝ occasũ seri iubet: hordeũ īter æquinoctiũ autũni: ⁊ brumã: vitiã vo faseolos: ⁊ lentem boote occidente: īter oẽs autẽ ꝑuenit circa brumã serendum nõ esse magno argumento: quoniã hyberna

semina: quū ante brumā sata sint septimo die erumpāt: si post brumā vix.xl. Sunt qui properent atq; ita pnunciēt festinatam sementē sæpe decipere serotinā semper econtrario: alibi vel vere potius serendum q̄; male in autūno. Col.li.xij.ca.secū ait: Vetus est agricolarū prouerbiū maturā sationē sæpe decipere solere: serā nunq̄; qn mala sit. Itaq; in totū pcipimus: vt quisq; natura locus frigidus erit is primū pseraf: vt quisq; calidus nouissime. Ibidē quoq; ait optimū esse īter cal. Decē. sementē pfecisse. Varrō li.j.ca.xxxiiij.inqt: Vbi quisq; locus frigidissimus: aquosissimusq; erit: ibi primū sito in calidissimis locis sementē postremā fieri oportet: quo autē agro vel legumina quæq; vel frumenta serēda sint legi. Pli.li.xviij.ca.xxviij. ¶ Robustaq; farra: robusta dixit qm̄ vt Pli.li.xviij.ca.xviij.scri.ex oī genere durissimū far & ptra hyemes firmissimū: patif locos frigidos & minus subactos vel æstuosos: sitientesq; primus antiqs latio cibus. ¶ Atlātides.i. Pleiades seu virgiliæ ex Pleione & Atlāte genitæ: de qb' late supius Pleiadasq; hyadas. Abscōdunf aūt vt dicit Col. sup hoc loco li.ij.ca.viij. altero & tricesimo die post autūnale æqnoctiū: qd fere pficif.ix.cal. Octo. pp qd īteligi debet tritici latio dierum sex.& xl. ab occasu Virgiliarū: qui fit ante diem nonum cal. Nouē. ad brumæ tpa: sic enim seruant prudentes agricolæ: vt.xv. diebus anteq̄; conficiatur bruma: totidemq; post eam confectā: neq; arent neq; vitem aut arborem putent. Idē quoq; Col.li.xij.ca.ij. ait.xiij.& xij.cal. Nouē. Solis exortu virgiliæ incipiunt occidere tempestatē significant. xj.cal. Nouē. Tauri cauda occidit auster interdū pluuia. Item.v.calē. Nouē. virgiliæ occidūt: hyemat cū frigore & gelicidijs. Item septimo idus Nouē. virgiliæ mane occidunt significat tempestatem. ¶ Eoæ atlantides.i. splendentes orientales vel matutinæ: In aurora.n.videntur: sed exoriente postea Scorpione cum Sole occidunt occasu cosmico seu mundano respectu oppositionis. fit.n. qn̄ Sol oritur cum aliquo signo: cuius signi oppositum occidit cosmice. Taurus ergo in quo sunt pleiades appositus Scorpioni: In quo Sol existit in fine autumni occidit Scorpione exoriente cū sole. Hinc ait Columella: ꝙ.xiij.& xij.calē. Nouem. Solis exortu virgiliæ incipiunt occidere. Pli.lib.xviij.ca.xxviij.ait: ꝙ exortus: occasusq; binis modis intelliguntur: aut.n. aduentu Solis occultantur stellæ & conspici desinunt: aut eiusdē abscessu proferunt se in emersum.i.exortum: illo modo quo incipiunt apparere vel desinunt oriente Sole: aut occidente Matutini: vespertini ue cognominati. ¶ Eoæ atlantides: non fit Synalœpha.i. vocalis compressio vel coniunctio.

CHRI. ¶ TRITIceam in messem: Fruges dicunf oia ex qbus grana legim'. Sz frugū duo sunt gña frumentū & legumen. Frumentū est vt triticū: hordeū: & similia: q̄ falce metimus. Legumen aūt vt est faba: cicer: & similia: q̄ nō metimus sz manu legim'. ¶ Farra: frumēti gña in Italia vulgatissima ait eē Pli. Far qd hordeū veteres dixere: siligo & triticus. Populū autē Romanus farre tm̄ ex frumento trecenis annis vsū: Verrius tradidit. Vnde a farre farina nolata est. Refert aūt Pli. Populū Romanum longo tpe pulte & nō pane vixisse. Quapropter Iuue. illam vetustā psuetudinem ostendere volens ait: Grandes fumabant pultibus ollæ.

Fruges | Frumentum | Legumē | Farra | Farina

Gnossiaq;[a] ardentis decedat stella coronæ,
Debita q̄; sulcis[b] committas[c] semina, quàmq;
Inuitæ[d] properes anni[e] spem credere terræ.

SER. a ¶ GNossiaq; ardētis: quom Liber pat Ariadnā Minois regis Cretæ filiā vxorē duceret: Vulcanus ei coronā obtulit: quam ille ad vxoris insigne īter sidera collocauit: & hic stellā poetica licētia dicit. Cæterū sunt qui bus in cælo corona declaraf. Gnossia autē cretica: qa ad laudē illius quæ cretici regis filia fuit: in cælo ē posita ipsa corona. b ¶ Sulcis: arationib'. c ¶ Committas: q̄si custodib' fidis. d ¶ Inuitæ terræ: quæ q̄si coacta rusticorū labore: & nō sponte fruct' pfert. e ¶ Anni spem: vñ tu annū possis deducere.

ANT. ¶ GNOSSIA stel.co. corona: hæc vt Igini' scri. existimaf Ariadne fuisse a Libero pfe inter sidera collocata. dr̄.n. cū Ariadna Libero nuberet hanc primū muneri accepisse ab Venere: cū oēs dij in eius nuptias dona conferrēt: hanc humero sinistro ppe pūgere Arctophylax vr̄: habet aūt stellas nouē in rotūdo dispositas: sed ex his tres clarius cæteris lucent. ¶ Stella co. de stella fulgenti intelligit. ait.n. Manl.li.j. Ad parte ex alia claro micat orbe corona Luce micans varia nasstella vincitur vna. Col.li.xij.ca.ij. ait. viij. Idus Octo. Coronæ clara stella exoritur: postea inquit: Tertio & pridie Idus Octo. Corona tota mane exoritur: auster hibernus & nō nunq̄; pluuia per hos dies frigidis regionibus frumenta matura seruntur: & pcipue far adoreum: locis etiā opacis triticum nunc recte seritur: stella pterea clarior in corona ex radijs solis ortu heliaco decedit: qn̄ pleiades occasum cōsmicū petit. Decedit autem stella coronæ e radijs solis nostro æuo sole ab.ix. gradu Scorpij signi decimæ sphære pcedēte: quod est a.xxiij. die Octobris: donec dicti signi Scorpij limites excesserit. ¶ Gnossia.i. Ariadnes cretensis.

CHRI. ¶ GNOSSIA coronæ: i fabulis aiūt Liberū ad Minoa venisse: vt Ariadnā vxorē duceret: & coronam

ret:ꝛ coronam puellæ bono dedisse a Vulcano ex auro:gēmisq́ confectam: eo quidē fulgo re:vt Thesea ex labyrintho liberaret:quæ postea astris infixa est:cū vtriq; in Naum insulam venissent. Habet stellas octo:quaꝝ tres splendidæ ad caput arcturi sunt. ¶ Inuitæ: Dat sensum rei sensu carenti vt supra:ꝛ ipsa suas miratur gargara messes: inuitæ ergo quia nollet alieno tempore recipere.

Multi ante[a] occasum Maiæ cœpere, sed illos
Expectata seges vanis elusit auenis.
Si vo Viciámq; feres, vilémq;[b] Fasellum,
Nec Pelusiacæ[c] curam aspernabere Lentis;
Haud obscura cadens[d] mittet tibi signa Bootes.
Incipe, ꝛ ad medias sementem extende pruinas[e]

SER. a ¶ ANTE occasum maiæ: anteq; atlantides occidāt:nā Maia vna ē earum. b ¶ Vilē: abundantē: nā omne qđ abundat vile est: vt Vilib⁹ aut onerat pomis. c ¶ Nec pelusiacæ curam aspernabere lentis:pelusium vnū est de septē hostiis nili:vbi optima lens nascitur:vn κατ' ἐξοχὴν locutus est. d ¶ Cadens:occidens: verno scilicet tempore:tunc.n. Bootes occidit. qđ autē subdidit Incipe ꝛ ad medias sementem extende pruinas: omnia cōplexus est tempora:ꝛ vernum scilicet quo legumen seritur:ꝛ autumnale quo frumentum: ꝛ multi volunt ita hanc partem astrologiæ librasse Virgilium:vt in omnibus vtrunq; significaret: vernale ꝛ autumnale: vnde ꝛ supra bina signa memorauit:taurū cum cane: atlantides cū corona:tamen quantum ad necessitatē loci huius pertinet:hæc dixisse sufficiat: nam maioris prudentiæ est ad subtilē harum rerum scientiā peruenire:adeo vt sequentes rationem zonarū Metrodorus philosophus vix quinq; expresserit libris īsertis tā astronomiæ q̄ geometriæ partibus: sine cuius lineis haud facile zonaꝝ deprehenditur ratio. Idem etiā Metrodorus asserit frustra culpari a plerisq; Virgilium quasi ignarum astrologiæ:quum eum constet operis lege compulsum: vt quædā exponeret: quæ obscura videntur:ideo quia a naturali ordine remota sunt. vt autem omnia nō diceret:rusticarum personarum habuit cōsiderationem:ꝛ ipsius est operis breuitate compulsus.

PRÓ. ¶ MVLTI ANTE occasum maiæ.c.s.i.e.s.u.e.auenis. Multi inquit ante occasum Vergiliarum sementē fecerunt:sed inanē messes sustulerunt. Maia autē vna est ex Vergiliis. ¶ Si vo viciam.q.s.u.q.phasellum Nec pelusiacæ.c.a.l.haud.o.c.m.t.s.b. Ciceris est genus:qđ phasellum vocant. Vicia est æq; leguminis genus:lentis magnitudine:Pelusiacā lentem dicit a Pelusio oppido ægypti: a quo fluminis Nili vnum hostiū Pelusiacum dicitur. Optima lens in ægypto nascitur: Bootes est stella in arctophylacis(vt pleriq; putāt) Baltheo: vt alij iudicant in humero:dicta a bubus: Nam vtriones quos græci duas vrsas vocant:Helicen ꝛ Cynosuram in barbarica sphera plaustrum esse:qđ ducaī a bubus

Getulici Carmē iunctis:quoius rei testis est Getulicus: quū ait de britānis:Nō aries illuz verno ferat aere cornu:Cnossia nec geminos p̄cidunt cornua tantum Sicca Lycaonius resupinat plaustra bootes.

ANT. ¶ ANTE oc.ma.i. Virgiliaꝝ. Maia.n.e virgiliis vna est de qbus late Oui.li.iiij.fa. Pli.li.xviij.c.xliij.ait:qđ Virgiliæ priuatiz attinēt ad fruct⁹:vt qrūz exortu æstas īcipiat:occasu hyēs. Ca.vo.xivj.ait:qđ.iij. Id⁹ No. Virgiliæ occidūt. Col.āt li.xij.c.ij.sc.qđ.xiiij.ꝛ.xij.cal. Nouē.solis exortu Virgiliæ incipiūt occidē: tēpestatez significat.itē postea inqt.v.kal. Nouē.Virgiliæ occidūt:hyemat cū frigore ꝛ gelicidiis:ꝛ paulo inferius scri.qđ.vj.Idus Nouē. Virgiliæ mane occidūt.v. Idus No.hyemis initiū. ¶ Vanis auenis: vide supius ibi ꝛ steriles dn̄ant auenæ. ¶ Viciā:Var.li.j.c. xxxj.sc.satiōis viciæ tria tpa eē circa occasū arcturi:vt decē mēse pascat.Scda satio mēse Ianua.est:Nouissima Martio siccitatē ex oībus q̄ serunt maxīe amat.latius vide supius ibi aut tenuis fœtus viciæ. ¶ Vilēq; faselū: Colu.li.ij.ca.x.scri.qđ a kal.Octobris recte faselus terræ mādabit. Vilē āt faselus ait poeta qm̄:vt scri.Serapio faseoli gn̄ant multā ventositatē:ꝛ īflant gn̄ant humores flegmaticos crassos:sūt mali stomacho hn̄t multū humiditatis:sunt graues digestiōi:ꝛ teste Auerroi inducūt somnia mala ꝛ faciūt vertiginē.Vilescit igiī iis vitiis.¶ Pelusiacæ lētis.i.ægyptiacæ seu niliacæ a pelusio Nili hostio: Hinc et Oui.lib.v.fast.ait.Et peunt lētes aduena nilotuæ.De septē Nili hostiis legito Stra.li.xvij.ꝛ Pli.li.v.ca.xj. ¶ Curā lē.Pli.li.xviij.ca.xix. scri.Ex leguminib⁹ aūt Nouēbri serunī lens ꝛ ī græcia pisa:lēs amat solū tenue magisq̄ pigue cœlū vtiq; siccū. Duo gn̄a:eius ī ægypto:alteꝝ rotūdius:nigriusq;:alteꝝ sua figura: pisuz in apricis seri debet frigoꝝ īpatientissimū: Ideo in Italia ꝛ austeriore cœlo nō nisi verno tpe ēra facili ac soluta.Colu.q̄q; lib.ij. c.x.plura scri.āter q̄ qđ duas eius satiōes faciamus alterā maturā p mediā sementē:seriorē alterā mēse Feb.cadēs Bootes: occidit Bootes.iij.Nonas Mar.vt scri.Oui.li.iij.Fast.loqtur ergo hic poeta de verno.tpe Booteo autē aro significat Bootes bubulcus:idē vo Arctophylax appellatur. Manilius lib.j.ait:a ter

go venit arctophylax:ideq; bootes:sequitur pal ustrū.i.maiorē arcton:Ide arctophylax di
ctus.i.vrsæ custos. ¶ Ad medias pruinas.i.sereno & sicco tēpore:quo quidē pruina cadit:
ex rore gelido:rores autē neq; gelu neq; arboribus neq; vētis:nec nisi serena nocte gignū
tur:vt scri. Pli.li.ij.ergo sereno & sicco tēpore optime talia serunt:hinc idē li.xviij.ait:φ vi
cia siccitatem ex olbus q̄ serunt maxime amat:& lens tenue solū cælūq; vti siccū. Sed tñ
intelligendū est:id etiā de tēpore autūnali vt sereno tēpore serat quodcūq; semē:hinc ait
inferius nudus ara serē nudus & hyemē aglonitā esse olbus satis vtillissimum:inqt Pli.lib.
xvij. ¶ Pruinas:pruina vt scri. Pli.li.ij.ex rore gelido gignit:est.n.matutino tempore ro
ris gelidi aqua congelata:dicta do vt Festus ait:φ fruges ac virgulta perura.

CHRI. ¶ CAVENIS:nō pduxerunt grana:& pro tritico surrexerunt auenæ.

SER.

Iccirco certis dimensum[a] partibus orbem
Per duodena regit Mundi Sol aureus astra:
Quinq;[b] tenēt Cælū Zonæ:quarū una corusco
Semper sole rubens[c], & torrida[d] semper ab igni,
Quā circum extremæ[e] dextra, leuáq; trahunt
Cæruleæ, & glacie concretæ, atq; imbribus atris.
Has intèr, mediámq;, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Diuôm, & via secta p ambas[f]
Obliquus quà[g] se signorum verteret ordo.

a ¶ DIMEN
sum partib' or
bem:annū diui
sū in quatuor
tempora:& .xij.
signa.xij. men
ses accipimus.
b ¶ Quinq; te
nent zonæ cæ
lū:Circuli qui
Cælū ac terras
veluti zonæ ci
gunt. Transla
tiue:nam pro
priæ zonæ in terris:sed pro paralellis.i. cir
culis posuit septētrionalis:æstiualis:æquino
ctialis:brumalis:australis. c ¶ Rubēs:ardēs.
d ¶ Torrida.i.accensa. e ¶ Extremæ:bene
extremæ addidit:ne eas intelligeremus:q̄
circa igneam sunt:quas constat esse tempera
tas vicinitate solis & frigoris:quarum vnā
nos habitamus:alteram antipodes:ad quos
hinc torrente zona:hinc frigidis ire prohibe
mur. Antipodes autem dicunt qui cōtra nos
positi sunt cōtrarijs vestigijs:terram enim di
cunt vndiq; cælo & aere cingi:per has autem
duas zonas in obliquum vertitur signifer cir
culus:qui solis continet cursum:vnde etiā
fit:vt duæ zonæ frigidissimæ sint ad quas nū
q̄ accedit:vna feruens a qua pene nunq̄ re
cedit:duæ tēperatæ ad quas vicissim venit.
f ¶ Per ambas:vtrāq; cū vitet tēperatas ipsa
ppositio p iter accipiēda ē. g ¶ Quà.i.p quā.

SER. ¶ QVINq; tenent cælum Zonæ.q.u.c.Sē
p.s.r.e.t.s.a.i. Quā circū ex.d. L.q.i.morta
libus.æ. Munē.c.d.&.u.s.p.a. ¶ Obliquus.q.
s.s.verteret ordo. Mundi caloris:& Luminis
sol causa est. Eius autem talis est cursus: vt
neq; intra solstitialem circulum ad nos acce
dat:nec vltra brumalē præcedat. Radijs au
tem eius vbi deficiunt:ibi necesse est esse fri
gus:Quū tenebris autem deficiunt eius ra
dij bruma ad vntrionalem circulum:ibi au
tem frigus est cum obscuritate. Sol autē qa
brumalem:& solstitialem circulum conficit
annuū cursum:totam hanc mediā regionē
vrit:quæ latine vocatur plaga adusta. Ex ea
quæ vntrionalis est vbi deficiunt solis radij:
& quia frigida est & obscura: Frigus in proxi
mam regionem peruenit:& miscetur calori:
& ex adusta re
gione in eam
dē sedem fert:
et efficitur tem
perata regio:in
qua sumus:q̄ ē
habitabilis: Al
teræ duæ inha
bitabiles: sed
physica ratiōe
nobis sunt in
cognitæ. Pro
hibemur enim
transire adustæ
regionis calorem:Sed quia meridiem bru
ma animaduertimus:vltra solem magnum
spaciū cæli vacare:scimus: & incontrarias
nobis partem eius radios ferri: & quēadmo
dum hic:ita illic deficere:vbi defecerunt eē
frigus cum tenebris. Et inde aliquā partem
ferri in proximū locum:& ex adusta regione
q̄ finitor brumali solstitiali circulo in eun
dē puenire vapores:& vtroq; misto perindē
temperatā efficere regionem mediam frigi
dæ & adustæ. Quinq; ergo sunt zonæ regiōe
cæli. Terræ duæ extremæ frigidæ vntriona
lis & austrina. Vna adusta duæ tēperatæ iter
frigidā & adustā cingentes eas:& intercidem
tes frigidis:quarum altera antærumene vo
cat. ¶ Via aūt secta pambas: dicit signiferū
circulū:qui a brumali obliquus: ad solstitia
lem Cācro:æquinoctiale Libra & Ariete. Ob
liquus qua se signorū vertit ordo:idcirco di
xit; quia hic ipse circulus.xij.signa cælestia
voluit. Clima nostrū hoc ē i climate: Zonæ
nīæ sicut se haber vt sumus ad vntriones ab
ea parte:q̄ scythia est & riphæi montes quoi
cōtraria sclinatio est ad affricā. Ergo hoc sen
tit:quū ait. Illic vt perhibet aut in tempesta
silet nox semp & optenta densant nocte tene
bræ. ¶ Quinq; tenēt cælū zonæ:in quinq; zo
nas mūdū esse diuisum accipimus:quas sm
clima nostri orbis:sic deformabimus:vt le
uā manū cōtra ora nostra ponam': atq; vbi
sit pollex ibi sit zona:q̄ appellat græce ἀρκτι
κὴ:qd in se hз arctos.i.vrsas:eadē latine vn
trionalis cognominat:φ in ea pte cæli posi
ta aitq̄ vēto septētrione adflat. Eaq; ps sem
p supra vertit:hoc est nunq̄ i oceanū demer
git:qd etiā Homē.significauit:quum ait.

ἄρκτον τὴν, καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' ὠρίωνα δοκεύει,
οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Et vergilius Arctos oceani metuẽtes æquore tingi. Nam ꝛ zona inhabitabilis est ꝓpter nimios rigores: pollici ꝓximus digitus obseruabit inuicẽ zonæ: q̃ græce appellaṫ θερινή: a nobis æstiualis: qđ. s. sol: quũ in eadẽ zonã declinauit: longiores dies efficit: ibi. n. solstitium facit æstiuũ. i. viij. cal. Iul: Hæc zona habitabilis ꝑ temperiẽ: ꝛ multi solis: ꝛ illius vicinitate zonæ quã vntrionalẽ nũcupauimus. Medius aũt digitus significabit zonã: q̃ græce dr̃ ἰσομερινή. Latine æquinoctialis: Sed ꝛ sol in hãc zonã bis anno venit: ꝛ toties librã facit diei ꝛ noctis. i. viij. cal. Octobris. Hæc zona inhabitabilis. Nam ꝑ nimios ardores loca subiecta habet exusta. Quart' deinde digit' significabit zonã: q̃ appellaṫ χειμερινή: a nobis hyemalis: qđ. s. quũ illã sol trãscendit: hyemẽ facit: ꝛ breuiores dies agit. Nã ibi solstitiũ efficit: qđ est. viij. cal. Ianuarij. Hãc quoq; zonã ĩhabitari credibile ẽ: qm̃ ꝛ ipsa pars temperata inter æstiuũ: ꝛ isomerinẽ posita est: quẽadmodũ eius supra fecim' mentionẽ: æstiualis inter ægnoctialẽ: ꝛ vntrionalẽ. Et in hac zona sꝗ ĩhabitãt: appellanṫ a nobis antichthones. οἵ τὴν ἐναντίον χθόνα οἰκοῦντες. Digit' minimus hꝫ quĩtã zonã appellatã notion: qm̃ ex illa pte: quũ afflat ventus: humidũ facit aerẽ. Nã ꝛ humorẽ colligẽs corpus notia dr̃. Hæc plaga latine australis appellaṫ depꝛessior q̃ vt a nobis videri possit: ꝛ iđ infra orizontes descẽdit. Orizon aũt est q definit spærã supiorẽ: q ꝛ idẽ a nocte diterminat. Hæc quoq; ꝑumẽda inhabitabilis ꝑ rigores: quos patiaṫ: necesse ẽ: quoniã longe a sole segregaṫ. Circulus autẽ Zodiacus: qui loxos appellaṫ: ꝑ tres zonas medius ferṫ: ꝑ quẽ sol currit. Sic ergo qm̃ ad vltimas nõ ꝑueniat frigidas: relinquit mediã zonã: qm̃ sæpe onerat ignẽ facit. Hui' zonæ mentionẽ facit. Virgilius. vij. quũ vellet ex ṽbis Ilionei latinos cõfirmari neminẽ esse in orbe toto: q ignoraret quãto bello asia ꝛ europa cõflixisset: quãdoquidẽ scire possent etiã q vltra oceanũ extimũ agitarẽt: quiq; diuisi plaga ægnoctiali zonã illã: quã ἰσομερινήν diximus: icoserẽt: quã verisimile ab aliq̃bus inhabitari. Sũt aũt q hoc declarãt ṽsus eiusmodi: Quanta ꝑ idæos sæuis effusa mycenis: Tẽpestas ierit cãpos: q̃bus actus vterq; Europæ atq; Asiæ fatis cõcurrerit orbis: Audijt: ꝛ si quẽ tellus extrema refuso: Summouet oceano ꝛ si quẽ extẽta plagarũ: Quatuor in medio dirimit plaga solis iniq. Hanc tñ vniuersas disputationem certus est Virgiliũ trãstulisse ab Eratosthene: quoius liber est exametris versibus scriptus: q hermes inscribitur: quoius disputationis tale principium est.

πέντε δέ οἱ ζῶναι περιειλάδες ἐσπείρηντο αἱ δύο μὲν γλαυκοῖο κυανωτέρη.

Et cæterã ex ipso libro reqrẽda. Nã qđ in orbẽ terraꝝ descripserit in formã lrẽ ω: et in liniamẽtis: q ꝑ circuitũ ãbiũt lrãs: formã referũt oceãi: quẽ recte ζωστῆρα τοῦ κόσμου: dixerit et Cyrill' cũ ait. ὠκεανὸς ὅ πᾶσα περίρρυτος ἐνδέεται αἶ χθών. In media ãt pte: Linea q̃ deducit: atlãticũ oceanũ ferṫ trãsmitte: qđ mare tradit subiectũ ẽẽ plagæ ægnoctiali: ꝛ sic diuisas ẽẽ duas ptes orbis: q̃rũ nos hĩtem' eã: q̃ sit ab oriẽte dexterior: atq; ẽẽ verisile: vt aduerso in eã pari tractu: gẽs alia hoĩum inhitet: si tñ velimus oẽm diligẽtiã in examinãdis Homeri carminib' adhibere: ibi quoq; fortasse descriptiõis hui' ordinẽ possim' inuenire. Clypeus. n. Achillis qnq; orbibus intextus fuit: quorũ sic meminit. αἱ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς
ἦσαν, ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλασε κυλλοποδίων
τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο,
τὴν δὲ μίαν χρυσῆν τῇ ῥ' ἔσχετο χάλκεον ἔγχος.

Nã examiem' colorẽ metalloꝝ: ꝑditõe zonaꝝ: ꝛ poterim' recte cõpare: vt κασσιτέρου. i. piũbi albi zõas dixerit vntrionalẽ: ꝛ australẽ: vt. s. frigidas: ꝛ cana niue oppletas. æreas ãtẽ q refulgẽt hñtes tẽpaturã cãdoris: ꝛ rutuli coloris dixerit æstiualẽ ꝛ hyemalẽ: aureã autẽ sine dubio igneã. nã ẽ sic dictũ fert aurea sidera clamor. Et a pindaro ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ ac Vulcan': vt ignis de' viriũ suarũ bñficiũ in illa zona voluerit aurũs clypeo supponere.

ANT. ¶ CIRCO: vt tpa discernamus: sol. n. dator est tempoꝝ ꝛ horarũ: nã siderũ cursus recursusq;: vt etiã Mac. li. j. de som. sci. moderaṫ certa diffinitione. Nã spacij certa diffinitio est. ¶ Certis par. de qnq; zonis itelligit. ¶ Duodena. m. a. a. dixit: q zodiacus circulus: et vnus: ꝛ in summo cælo ẽ q vere mũdus vocaṫ: quẽ signis diuisũ vel distinctũ videmus: q̃ cælo infixa ferunṫ. Diuidiṫ aũt mũdus ꝑ. xij. ptes æquales q̃ dñt signa. ¶ Duodena astra: de iis ibi supius patuit. Qua locus erigonẽ iter: Regit orbẽ ꝑ duodena astra. Sol. n. vt Pli. li. ij. c. vj. docet: planetaꝝ medijs ferṫ amplissima magnitudĩe ac ptãte: nec tẽpoꝝ: niõ terraꝝ: sꝫ siderꝝ ẽt ipoꝝ cæliq; rector: hic lucẽ reb' mĩstrat: aufertq; tenebras: hic reliq̃ sidera occultat: hic vices tpuꝫ annũq; sp renascẽtẽ ex vsu naturæ tpat: hic cæli tristitiã discutit: atq; ẽt nubili hũani al serenat. Mac. et li. j. de som. inqt: nõ solũ terrã sꝫ ipm quoq; cælũ qđ vere mũdus vocaṫ tẽpari sole certissimũ ẽ: adeo vt extremitates ei' q̃ lõgissime a via solis recesserĩt: oĩ careãt bñficio calorꝭ: ꝛ vna frigoris ꝑpetuitate torpescãt. Sol ꝑterea vti Hgini. seri. pies. xxx. vnoq; die signo vehit. Quiq; zonæ. Tul. ĩ repu. vj. terrã q̃si q̃busdã redimitã ꝛ circũdatã cingulis dicit.

Vir.quoq; eisdē quas græco noīe zonas vocat asserit cælū teneri.Stra.ītē li.ij.scri.q cæ- Zona
lum quinq; constare zonis psupponendum est:quinq; etiam zonis terram componi:i sex- cæli
to autem rigore vt dicit etiam Pli.lib.ij.ꝛ æterno pmitur gelu:quicqd est subiectū duabus
extremis:vtrinq; circa vertices hūc qui septētrionalis vocatur:eumq; qui aduersus illi Au-
strinus appellatur:harū vtraq; habitationis impatiēs est:quia torpor ille glatialis nec aīa-
li nec frugi vitam ministrat. Media zona:ꝛ ideo maxīa æterno afflatu continui caloris
vsta super ea solis orbita est inhabitabilis quoq;. Inter extremas vo ꝛ mediam duæ maio-
res vltimis media minoris ex vtriusq; vicinitatis intemperie temperāt:eæq; ipse inter se
non puīæ ꝓpter incendiū sideris:ita terræ tris partes abstulit cælū. De zonis autem plura
Macro.li.ij.ꝛ Stra.li.ij. Zonæ:zona græce latine cingulus dicit:zonion vo cingulum:
zónisco ꝛ zonno cingo. Per ambas: Macro.li.ij.per ambas pro inter ambas poetas vo-
luisse intelligere scribit:zodiacus eniꝫ inter ambas temperatas voluitur. Non per ambas. zodiac⁹
Obliquus signorum ordo:de zodiaco dicit qui circulus intersecat æquinoctialem ꝛ in-
tersecat ab eodē in duas partes æquales:vna autem eius medietas declinat in septētrionē
versus:altera i austrū:vn̄ ab Aristotele in libro de generatione ꝛ corruptiōe:circulus obli-
quus appellat.Cōstat aūt solē p zodiacū circulū currentē neq; sursus vltra cancrū neq; vl-
tra capricornū deorsus meare:sꝫ quū ad tropicoꝝ ꝯfinia venerit mox reuerti:Vn̄ ꝛ solsti-
tia vocant. Macro.ēt teste li.ij. Signoꝝ:hoꝝ noīa ordo ꝛ numerus his patēt vsibus. Sūt
Aries:Tauri:Gemini:Cācer:Leo:Virgo:Libraq;:Scorpi⁹:Arcitenēs:Cap:amphora:Piscis.

CHR I. ℂQVINq; tenent cælū. Ex va mathematicoꝝ doctrina:cælū in quinq; regiones distin-
gunt: quas græci qa cælū circūcingunt zonas noiant. Eadēq; rōne orbem terrarū q cælo
subiacet diuidunt:in qua re est animaduertendū qd cū cælum in.ccc.ac.lx.gradus diuidat:
singuli cæli gradus sena ac qnquagena milia passuum terræ:ac insuper ex tribus partibus
duas de mille passibus:itaq; cum nostra zona habitabilis:q iacet inter torridam ꝛ zonam
frigidam septētrionalem.xl.duobus gradibus:ꝛ quinquaginta minutis tegatur:occupat in
terra circiter duo milia quadraginta ac octo milia passuum. Verū quāuis ex priscoꝝ ma-
thematicorum doctrina mediam ꝓpter ardentissimos calores:ac extremos nimiam vim
frigoris inhabitabilem dicat:tamen non ita absolute intelligendū est. Nam q̄uis ægre ac
difficulter torrida zona:qa sol ab eo nūq̄ discedat atq; duæ extremæ:qm̄ ad illas nunq̄ ac-
cedat sol inhabitabiles videant. Tamen in partibus nobis propinquioribus a multis ma-
gnisq; populis habitantur. Nā vt a torrida zona quæ æquinoctialis linea dicit exordium
summamus scribit Petrus de Abono:qd si sub tropicis habitat:habitabit sub æquinoctia-
li:quæ est in medio tropicoꝝ.s.cancri ꝛ capricorni:qꝛquidem vt affirmat Aristoteles me-
dium extremoꝝ natura sapit. Sed sub cancero habitari demōstrat Ptolemeus. Et Vir.i bu-
colicis scri. Aethiopū versemus oues sub sidere canceri. Igit ꝛ sub æqnoctiali habitat:pte-
rea Ratio quare sub tropicis sit difficilis habitatio duplex est. Primo pp longā Solis morā
supra caput Aethiopū. Secūda pp directionem solis supra caput ipsoꝝ. In æqnoctiali aūt
licet sol directus supra capita habitantiū sit:tn̄ non diutius morat:cum ibi æquinoctium
pene semp sit:raroq;.xij.horas excedat diebus: vt qd lux calefacit tenebræ refrigerēt. Qua-
propē aerē i ea plaga cōtempatissimū q; in alijs zonis credidit idē Petrus ꝛ fruges:reliquosq;
terræ fructus bis in anno maturescere:qm̄ quatuor anni tpa bis singulis annis apud il-
los sunt. Cōciliator in æqnoctiali Ararim vrbē ponit. Et Ptolemeus Taprobanē isulā ha-
bitabilē ponit:q ex dimidia sua pte sit i æqnoctiali. Quod ēt zona frigida habitet: ꝛ Ptole-
meus ꝛ post Ptolemeū cosmographi iā scripserūt. Sic ꝓbant prio.n.zonā nrāꝫ in septē di-
stingunt climata. Verum cum vltimus clima diē q illi maximus est ex.xvj.horis ꝛ dimi-
dia parte vnius horæ cōficiat:qcunq; regiones longiores diē q̄ ille sit:habent iam extra no-
stram zonā positæ in zona frigida cōsistent: Sed scythæ ꝛ sarmatæ ꝛ Britānia insula ꝛ nō-
nullæ aliæ ibi finitimæ. Eum diē habent:qui plus q; decem ꝛ septem horarum sit:constat
iam non in zona nostra esse:sed in frigida: vt magis minusq; septētrioni ꝓpinquæ sunt. Vt
in Bucolicis distinctius demōstrauimus.

Mūdus[a], vt ad scythiā, Riphæásq; arduus[b] arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus i Austros.

SER a ℂMVNdus vt ad scythias: iam hic diffinitio ē nostri climatis.i.nostræ habitationis;quæ a septētrione incipiens in australi plaga desinit. Riphpæas autem arces scythiam dicit:cuius sunt mōtes riphæi. b Arduus:excelsus:ꝛ sūma vticæ arctar⁹.

ANT. ℂMVNDVS vt scy.ordo ē:vt mūdus ꝯsur-

git ardu⁹:ad scythiā:ꝛ arces riphæas ita deuexus pmit i austros lybiæ:quo pacto aūt mūdus nūc altus nūc depssus sit: lꝫ Manili⁹ p supiora carmina satis aperuit tn̄ aliqua ex Macro.addantur. Is.n.li.j.de som. inquit:qꝛ vti erigitur mundus in septētrionalem plagam:ita vergit in australem:pars.n. hæc terræ:

hæc terræ: q incolitur ab vniuersis hoibus ad septétrionalem verticẽ surgit: & sphæralis cõuexitas australẽ nobis verticẽ in ima demergit. Cũ vero semp circa terrã ab ortu I occasus cæli sphæra voluatur: vertex hic q septẽtriões hẽt quoquo versus mũdana volubilitate vertat: qm super nos est semp a nobis videt ac semp ostendit Arctos oceani metuẽtes æquore tingi. Australis cõtra: quia demersus nobis pro habitationis nostræ positione nec ipse nobis vnq; videt nec sidera sua ostẽdit: Hinc poeta dixit: hic vertex nobis semper sublimis. At illũ sub pedibus &c. ¶ Ad scythias: Scythia regio est ad septẽtrionem: q quidẽ Iustino teste li. ij. adeo editior oĩbus terris est: vt cuncta flumina ibi nata in meoticum: deinde in ponticum: & ægyptium mare decurrant. Scythia autem in orientẽ porrecta includitur ab vno latere ponto. ab altero montibus riphæis: a tergo asia: & phasi flumine. Riphæum vo iugum regionem habet assiduis obsessam niuibus: quippe casus continuarum pruinarum quidã ibi exprimit pœnarum simile damnata pars mundi: & ab rerũ natura in nubæ æternæ caliginis mersa. ¶ Libyæ: libya aphricæ regio ægypto cõterminia: vt scri. Pli. li. v. Strabo vo lib. xvij. ostẽdit totã aphricã libyam appellatam: plura etiã Solinus ca. xxiiij. ¶ Deuexus: decliuis. ¶ In austros: Mani. li. iiij. ait. Asper ab axe ruit boreas fugit eurus ab ortu: auster amat mediũ solẽ: zephyrusq; profundũ. De austro autẽ multa. Pli. li. ij. ca. xix. Scythia Libya

CHRI. ¶ MVNDVS: vt ad scythiã Riphæas: Riphæi montes Scythiæ I extrema pte germaniæ a perpetuo ventorum iactu nominati pῖπτειν.n. iacere est: in his Tanais fluuius orit: vltra hos iacet ora assiduis demersa nebulis.

Hic Vertex[a] nobis semp sublimis, at illum[b]
Sub pedibus Styx atra videt, Manesq; ꝓfundi.

SER. a ¶ VERTEX nobis semper sublimis. i. hæc pars mundi a nobis semp videt. b ¶ At illũ Sub pedib' styx atra videt: i. axẽ notion. i. australẽ: q a nobis nunquã videt: sicut boreus. i. septẽtrionalis a nobis semper videt: & sicut variæ sunt philosophorum opiniones: ita & hic varie loquit: nã alij dicũt a nobis abscedentẽ solẽ ire ad antipodas: alij negant: & volũt illic tenebras esse perpetuas. Mire autẽ ait: q̃si de inferis Styx atra videt manesq; profundi: vt ostẽderet illud quod dicunt philosophi recedẽtes hinc animas: & illic corpora sortiri: vñ & Luca. ait: Regit idem spirit' artus orbe alio: qd verisimile est: quia dicit anima: aut igni: aut vento: aut aq̃ purgari: qd vt fiat necesse ẽ dũ p aut frigidas plagas: aut igneã trãseunt. Et si hoc alij a Virgilio dictũ p poeticã licentiã velint: tñ sciẽdũ est eũ poeticæ licẽtiæ I seruisse philosophiam.

ANT. ¶ VERTEX: polus arcticus. Fabi. li. viij. scribit: q vertex est ptra in se aq̃ vel quicqd aliud simili vtit: inde pp flexũ capillorũ pars summa capitis: ex hoc ẽt in mõtib' eminẽtissimũ idẽ quoq; Fabi. li. j. dixerat q vorsus & vortices dixerũt antiq: q̃ prio Scipio aphricanus I e litterã secũdã vertisse dr. Caper aũt ait vertex capitis est vortex fluminis: vt aũt Pli. li. ij. c. xv. scri. poli etiam vertices appellantur. ¶ Styx: Strabo li. x. de archadia inqt: apd phæneũ sane stygis aq̃ stant: sic. n. vocãt lætalis aq̃ stillicidiũ: quã sacrã hoĩum facit opi. Pli. etiã lib. xxj. c. ij. ait: in archadia ad phæneum aq̃ ꝓfluit e saxis styx appellata q̃ illico necat: Hæc ille. Poetæ tñ fabulose describũt Inferorũ paludẽ esse: deducitq; a stygnos qd ẽ tristitia. ¶ Sub pedibus styx atra videt: De habitantib' antarctici cũ ab hyemali circulo loqtur: q nobis antipodes dicunt: vt Iginus scribit: Cicero etiã I libro de somno docet: & qñq; terræ circul duos habitabiles: quorũ australis ille: I quo q Insistũt aduersa nobis vrgẽt vestigia: nihil ad nostrũ gen': Hic aũt alẽ subiectus aqloni tenui nos pte cõtingit. Vult aũt Cice. itelligẽ: vt scri. Macro. li. ij. terrã q̃tuor habitari locis: quũ dixit: hosq; q I colũt terrã nõ mõ interruptos ita esse: vt nihil inẽ ipsos ab alijs ad alios manare possit: sz ptim obliquos: ptim trãsuersos: ptim oẽs aduersos stare nobis. Interruptio aũt oĩum generũ a se diuersorũ: itẽ qdẽ a Macro. distiguit. Hi quos separat a nobis pusta. Similit ab illis q Iferiorẽ zonæ suæ Icolũt partẽ Interiecta australi gelida separant. Rursus illos a viuẽtib' p nostri cinguli Iferiora Iterlectio ardentis seqstrat: & illi a nobis extremitatis rigore remouent; Quẽadmodũ aũt cæteri oẽs vestigia sua figere ad nostra credant: ipse Cicero distinxit: & australes quidem aperte ꝓnũcia uit aduerso stare nobis dicendo: quorum australis ille videlicet circulus in quo Isunt aduersa nobis vrgent vestigia: & ideo aduersa nobis sunt: quia I parte sphære q̃ contra nos est morantur. Trãsuersos vo stare nobis voluit intelligi inferiorem zonæ nostræ partes tenentes. Obliquos autẽ eos qui australis circuli deuexa sortiti sunt. Pli. quoq; lib. ij. capi. lxvj. plura de antipodibus. ¶ Manesq; ꝓfundi: inferos dicit. Nam quidam manes deos inferos tradunt.

Vertex
Vortex
Vertices
Styx
Antipodes

CHRI. ¶ VERTEX: a vertendo: quia circa illũ vertitur cælum: Græce polus eadem ratione dicitur. Nam πολέω vero est. ¶ Semper: qa nunquam suo cursu discedit: ita quin nobis sit supra caput. ¶ Styx: loquitur de antipodibus tanq; de inferis. De styge vo dicitur in vj. æneid. libro.

Maximus [a] hic flexu sinuoso elabitur Anguis
Circum [b], pérq; duas in more [c] fluminis arctos,
Arctos Oceani [d] metuentes æquore tingi.
Illic (vt perhibent [e]) aut intempesta [f] silet Nox
Semper, & optenta [g] densantur nocte tenebræ,
Aut redit à nobis aurora, diémq; [h] reducit.
Nósq; vbi primus eqs Oriens afflauit [i] anhelis,
Illic sera [k] rubens accendit lumina Vesper [l].
Hinc [m] tempestates dubio [n] prædiscere cælo
Possumus, hinc messísq; die, tempúsq; seredi [o],

SER. a ℂ MAXIMVS anguis: qa ipse cæteris ē maior. b ℙ Circū perq; duas: & circū.n.est & per: nā per vtranq; labitur: maiorē cauda tāgens: aluo complectēs minorē. c ℙ In morē fluminis arctos. Hesio. ποταμῷ ῥέοντι ἐοικώς. d ℙ Oceani metuentes æquore tingi: hoc refertur ad fabulā. Nā hæ duæ pellices Iunonis fuisse dicūtur: qs postq̄ Iupiter in siderū numerū rettulit: Iuno rogauit Tethyn suā nutricē: ne vnq̄ eas pateretur occidere: vñ nunc metuentes dixit. s. nutricē Iunonis. e ℙ Vt phibent: poetice: nam in rebus dubijs sui ī denegat fidem. f ℙ Intēpesta: inactuosa: alta: densa: crassa: qualis est intempesta: posse aūt hoc fieri in aliqua parte mundi: vt penè totū sibi vendicet nox pbat britānia quæ lucis diues vix quoddā spatiū noctib⁹ cedit. g ℙ Obtenta. i. obducta. h ℙ Diemq; reducit: vt qñ discedit a nobis: & dies claudit: tunc illic fit aurora. i ℙ Afflauit anhelis: cursu anhelātibus. k ℙ Sera: nocti vicina. l ℙ Vesper: stella q̄ e Venus & Lucifer dr̄: Nā vesper: eo q̄ qbusdā mēsibus vespere: Lucifer aūt dr̄ eo q̄ qbusdā mane oriat. m ℙ Hic. i. ex ratione astrologiæ: & est cōclusio: nā hoc dicit nō sine cā in tuent siderū ort⁹ & occasus. hinc. n. vniuersa noscunt. n ℙ Dubio cælo. i. ēt dubio cælo. quod nunc prospera nūc aduersa ingerit messibus idem. i. qñ sit metendi tp̄s oportunum. o ℙ Serendi. i. seminandi.

PRO. ℂ HIC. f. s. e. a. Circum perq; d. in. fl. arctos o. m. æ. t. quidam draconem: quoius sidus inter duas vrsas: hoc est duos vntriones existimant esse echidnā qui custodierit Hesperidū mala: Quidā consecratus a minerua tradūt: quo sit educatus Erichthonius. Arctos autē sunt duo vntiones: quos metuere ait æquore tingi: quod nec occidant: nec oriantur autūmat. Quid. ī ex oceano oriri sidera: & ī hoc canem occidere: quia ibi vrsus noster deficiat: vbi defecerit orizon fiat in alio sic. ℙ Aut redit aurora. d. q. r. nosq; u. p. e. o. a. a. Illic sera rubens. a. u. ait. n. aut æternam esse noctē in austrina frigida regione: quia ibi deficiūt solis radij: aut in antoecumene: quū occidat nobis sol incipere ortum: aut quum oriat ibi occasum esse maximus.

ANT. ℂ MAXIMVS hic: videlicet iuxta polum arcticum. ℙ Anguis: de dracōe dicit de quo late Igitur nos ibi superius: & lucidus anguis. ℙ Per duas arctos: Macro. li. ij. docet: li loco p pro interpositum esse: neq;. n. anguis arctos secat: sed circum eas: & inter eas voluitur nō per eas. ℙ Metuentes æquo. ti. scribit Iginus: quod hoc signum vt plures dixerunt nō occidit: & qui volunt aliqua de eā esse institutū necāt, Tethys Oceani vxorē id recipere: cum reliq̄ sidera eo perueniant in occasum: quod Tethys Iunōis sit nutrix cui Calisto succubuerit: vt pellex: quod etiam latius docet Oui. li. ij. met. Re uera tamen non occidit: qui cum super nos sit polus arcticus semper a nobis videtur. ℙ Aequore tingi: poetice loquitur. dicit enim occidentia sidera subire æquor: & hoc quia ita apparet cum sit aliter. ℙ Illic: sub polo antarctico qui subest nobis. ℙ Intempesta nox: dicta est a tempestate: tempestas a tempore In- *Intempesta nox*
tēpesta nox quo tempore nil agitur: quod alij concubium appellarunt: quod fere omnes tunc cubarent: alij ab eo quod sileretur silentium noctis. Plau. conticinium vocat: vt Var. scribit. *Conticinium* ℙ Redit: ad illos nobis inferiores sole occidente nobis. ℙ Aurora: est matutinus *Aurora*
splendor ante solis ortū: ab eo quod ab igne so- *Planetarum colores*
lis: vt auro aer aurescit: Var. docuit. ℙ Eqs: solis equi Phlegon pyrois Eous & æthon. Solis equi lucis debent quatuor horæ: hæc rubet: hæc splendet: tamen hæc calet: illa tepebit. de his olb⁹ latius videto nr̄m carmen de floribus. ℙ Illic: sub pedibus nostris manētibus. ℙ Rubens. n. Pli. li. ij. c. xviij. inquit: quod Saturno color ē cādidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candēs. Vesperi refulgēs. Mercurio radians &c. idē quoq; li. ij. ca. viij. de Venere ait: præueniēs quippe & ante matutinum exoriens: luciferi nomen accipit: vt sol alter: contra ab occasu refulgēs nuncupatur vesper prorogans lucem: vicém ue lunæ reddēs. ℙ Hinc: a boreali polo vbi sidera sūt plurima. ℙ Dubio cælo. i. incerto aeri: momēto. n. turbat. ℙ Messisq; die: Var. li. i. c. l. inquit: messis proprio nomine dicitur in his *Messis*
quæ metuntur: maxime in frumento: quum do est matura seges metendum: fieri āt debet decrescente potius q̄ crescente luna: vt idē edo. ca. xxvij. dicti lib. & Col. lib. ij. ca. xxj. ait. sed quum matura fuerit seges anteq̄ torreatur vaporibus æstiui sideris: qui sunt vastissimi per

nisi per ortum caniculæ celeriter demetatur &c. plura etiam scri. Palladi. de mense Iu. ca. ij.

CHRI. ¶ INTEMPESTA. i. talis qualis apud nos est quæ intempesta hora noctis dicitur hæc est circiter mediam noctem: quæ non habet idoneum tempus aliquid agendi.

SER. a ¶ Infidū: cui nullus pōt aut debet committere fidem: nam subito fallit hominem. b ¶ Marmor: mar. c ¶ Quādo armatas deducē classes. i. quando fit tempus ad agendū nauale p̄lium.

Et quandò infidum [a] remis impellere marmor [b]
Conueniat, quandò [c] armatas deducere classes,
Aut tempestiuam [d] in siluis euértere pinum.
Nec frustra signoꝝ obitus speculamur, & ortus,
Temporibúsq; [e] parem diuersis quattuor Annū.
Frigidus agricolam, siquando continet imber
Multa [f] forent quæ mox cælo ꝓperāda sereno;
Maturare datur durum procùdit [g] arator

men hēt tunc tēpestiua est: q̄ materies semē non hēt: quum globet tūc tēpestiua ē eo quia semē viride: et maturū habet. Macro. etiā li. vij. sat. meminit. ¶ Tēporibusq; parem. ¶ Annus: æqualiter in q̄tuor diuidit̄ partes seu tpa: sunt aūt Ver: Aestas: Autūnus: Hiems: Vtq; Macro. inqt: li. vij. Ver deus olum fabricator calidus fecit & humectū. Sicca est æstas & calida: Autūnus siccus & frigidus: Hiems humida pariter & frigida est. Var. aūt li. j. c. viij. scri. ꝙ ver dies habet nonagintaunū: æstas nonagintaquinq;: autūnus nonagintaunū: hiems nonagintanouē. Quando aūt hæc oīa initium habeant: vide ibi: Verre nouo gelidus &c. ¶ Frigidus agricolā: Docebit iam agenda agricolis ībri cadente: Cato c̄. xxxix. ait: Vbi tēpestates maiæ erunt quū opus fieri nō poterit: stercus de sterquilinio egerito: bubile: ouile: cortē & villā bene purgato &c. ¶ Mox. i. statim: vel deinde: nā & post legit̄ in antiquis.

d ¶ Tempestiuā pinum: opportunā: nam tēpore importuno cæsæ arbores cito termites faciunt: ita enim ligni vermes vocantur. e ¶ Tpibusq; parē: de rebus contrarijs fecit declamationē: dicendo parem ex diuersis. Re vera. n. nihil est tam ↄtrarium inter se: q̄ æstas & hiems: & tamē de his annus efficitur. f ¶ Multa forent quæ mox cælo ꝓperanda maturare sereno datur: ordo est multa datur maturare quæ forent properanda sereno cælo. i. in serenitate. nā male quidā forent præsentis tpis eē volūt: vt sit sensus. multa sunt: quæ maturare datur: mox cælo sereno ꝓperanda i. in vsum sereni cæli: qđ non est idoneum: licet re vera fore tantū semper futuri tpis sit. nam foret & præteritū & præsens: & futurum cōplectitur. Salustius: Ni virtus fidesq; vestra spectata mihi foret. i. eēt. ordo ē. Multa maturare dat̄: & celeriter facere: quæ si velis cælo sereno properanter facere: non diligenter poteris facere: dum festinas. g ¶ Procūdit: cudendo extenuat.

ANT. ¶ MARMOR. i. æquor: ipsum mare. n. marmor appellant ꝓpter albas spumas: et marmoreas manus ꝓpter albedinem: vnde Oui. lib. ij. met. de Nar. ait: Nudaq; marmoreis percussit pectora palmis: & Gel. li. ij. ca. xxvj. sup illo Enni versu: Verrunt extemplo placide mare marmore flauo: ait qđ non videbatur ei ceruleum mare cū marmore flauo conuenire. Sed cū ita sit: vt flauus color viridi & albo mixtus sit: pulcherrime ꝓrsus spumas virentis maris flauo marmore appellauit hæc ex illo. Quare certū est mare marmor dici ꝓp albas spumas. ¶ Infidum: Hinc Seneca epi. iiij. inqt: Noli huic tranquillitati cōfidere: momento mare euertit̄: eodem die vbi luserunt nauigia sorbent̄. ¶ Armatas classes: scri. Pli. li. vij. ꝙ classe princeps depugnauit Minos: pugnare aūt ex quo Thessali q centauri appellati sunt inuenire. ¶ Tempestiuam pinū: Cato ca. xvij. inqt: Rebus materies vbi solstitium fuerit ad bruma semp tēpestiua est quæ materies semen hēt: quū maturum se-

Maturare ¶ Maturare: id significat cū modo studium adhibere festinū: auctore Nonio & Gel. li. ix. ca. xj. ait: ꝙ Publius Nigidius: Maturare inquit est qđ neq; citius est: neq; serius: sed medium qddam & tēperatum est. At iam qđ nō segnius sed qđ festinantius fit id fieri īmature dicitur hæc & plura Gel. & Macro. lib. vj.
¶ Procūdit: cudendo extenuat.

CHRI. ¶ TEMPEstiuam: Omne qđ suo tpe fit tempestiue fit. M. aūt Cato sic scri. Materies item ridica vbi solstitium fuerit ad brumā semp tempestiua est. Quæ materies semen habet: cum maturū semen habet tēpestiua est: quæ vo nō habet cū quilibet. i. corticē detrahit & germina. ¶ Parē: Quāuis ex cōtrarijs fiant anni. s. ex frigore & calore: & sicco & humido: tm̄ eam seruant parilitatem: vt hiemes oēs frigidæ: æstates oēs calidæ: q̄tuor. t. incipit. n. annus a vere qđ facit introitus Solis in arietem: non solū qa illa pars anni infantiæ: pueritiæq; similis sit. Verū etiā quia vt ostēdunt mathematici incipiente die illo: qui primus olum illuxit: ꝓpterea iure natalis mundi vocat̄: aries in medio cælo fuit: & qa mediū cæli quasi mundi vertex est aries: ꝓpterea primū signum inter oīa habitū est. qui & mundi caput in exordio lucis apparuit. Tunc aūt Cancer Lunā gestabat: Sol cum Leone orie-

batur. Mercurius in virgine. Venus in libra. Mars in scorpione. Iupiter in sagitario. Satur
Noxius nus in capricorno erat. ⁋ Frigidus: vel noxius humanis corporibus. Noxiū.n. pseuerare
sub pluuijs: vel epithetū est aquarū: sunt.n. frigidæ. Vel frigidus discretiuū sit epithetū. Ope/
rant.n. nōnulla aliqn̄ in pluuia: q̄ nō afferat secū frigus. ⁋ Ergo frigidus imber. q. d. nō ols
festinare imber: sed ille q est frigidus. ⁋ Properāda: aduertenda est vis: notioq; verborū. Est.n. festina
prope/ re: pperare: ꝛ maturare. Festinatio igit ꝛ pperatio hēt in se vtiq; tumultuariā celeritatē: q̄uis
rare q festinat multa qdē inchoat: sed nihil pficit. Qui aūt pperat inchoata qdē ad exitus pducit.
Matura Sed tñ vrgente celeritate multa necesse est nō oīno absolute fieri. Maturare aūt fm Nigidiū
re est: qđ nec serius est: sed mediū quoddā. Vñ poma matura sunt q̄ neq; acerba ꝛ immitia: ne q̄
rursus caduca ꝛ nimiū cocta: sed tpe suo tēperate adulta. Hāc interptationē nigidianam sic
Aug. explicabat σπεῦδε βραδέως: p qđ monebat ad rē agendā adhiberet ꝛ idustriæ celeri
tas: ꝛ diligētiæ tarditas. Ex qbus cōtrarijs fit maturitas. Poeta ergo in hoc loco properare ꝛ
maturare tanq̄; cōtraria ponit. Nā in pluuijs fiūt ea q̄ p ociū sub tecto fieri possunt. Ne mox
sicco cælo cogamur eodē tpe facere: ꝛ q̄ sub tecto fieri poterāt: ꝛ q̄ nūc sub diuo facere vrge/
mur. Ergo vbi diuersis tpibus vtraq; maturari p belle poterāt. Nūc eodē tpe pperare vrge/
mur. Vñ ait Pli. Malū patrēfamilias esse q̄squis interdiu faceret: qđ noctu posset: nisi tēpesta/
te cæli peiorē q p festis diebus ageret qđ feriatis deberet. Pessimū q sereno die potius sub te
cto oparet q̄; in agro. Vides ergo qd sit maturare. Itaq; cū significamus qd festinantius fcm̄
rectius pmature q̄; mature fcm̄ dicimus: Affranius in togata. Appetis diiatum petēs pcunē
atq; immature. ⁋ Procūdit: pducēdo acuit: q iā a ratione hebes factus erat.

SER. a ⁋ VOMEris optusi den/tē: antiqui tñ n addebant: quod nos propter euphoniā in aliquibus detraximus: vt optusus in aliquib⁹ n remansit: vt tunsus.

Vomeris [a] optusi dentē, cauat arbore lintres [b],
Aut pecori [c] signū, aut nūeros impressit aceruis.
Exacuunt [f] alij vallos [g], furcásq; bicornes [h],
Atq; amerina [d] parant lentæ [e] retinacula viti.
Nunc facilis [i] rubea [k] texatur Fiscina virga,

re lintres. De nauia magis pla/cet: vt de dolio rusticano vt pa/tuit. Aut peco/ri signum. Col. li.xij.ca.j.loqns de Ianuario circa finem ipsius ait: His etiā diebus maturi agni ꝛ reliqui fœtus pecudū: nec min⁹ maiora quadrupedia charactere signa/ri debent. Idem quoq; loquens de fine Aprilis ait: eodem tempore fœtus fœcundi pecoris signari oportet. ⁋ Numeros impressit acer: numerus est multitudo ex vnitatib⁹ cōstituta: solent aūt agricolæ modiorū numeros aceruis ipsis frumentorū imprimere. i. designare: vel manu: vel baculo aliquo illos imprimendo. ⁋ Vallos: palos. ⁋ Amerina retinacula: ameria; vt Stra. ait lib. v. vrbs est in Vmbria retinacula autem intellige salices. Col. enim li. v. de saliceto sic ait: Amerina salix gracilem virgam ꝛ rutilam gerit: Meminit item Pli. li. xvj. ca. lij. ⁋ Rubea vir. Acro. Hora. li. j. sermonum: inde rubos fessi puenimus docet Rubos esse italiæ vrbem: afferens quoq; hunc Vir. locū. Ego tamē de virgulto sanguineo intelligo: pōt etiā de rubro ipso intelligi. ⁋ Fiscina: a ferendo dcā: ea.n. comportantur fructus ac res necessariæ. Varro testis.

Numer⁹

Ameria

b ⁋ Lintres: fluuiales nauiculas. c ⁋ Aut pecori signū aut numeros impressit aceruis. i. facit aut characteres quibus pecora signantur: aut tesseras: qbus frumentorū numerus designatur: nā numeros p literis posuit: qbus numeri continent. d ⁋ Amerina retinacula: virgas de quibus vites religantur: q̄ virgæ abundant circa amerinum oppidū Italiæ: cuius crebrā in Rosciana facit Cicero mentionē. e ⁋ Lenta: flexibili: hic computat ea quæ quilibet domi potest facere: dū ab agricultura pluuijs impedit: aut nimiū frigus terrā cōstringit. Cuncta.n. rutilia sunt humano vsui: q̄ hic dicit ꝛ q̄uis tpe possunt fieri. f ⁋ Exacuūt: repurgāt: ꝛ reformāt in altitudinem pristinā. g ⁋ Vallos: fossas ꝛ muros de terra factos: ꝛ glebis quæ fiunt in circuitū cohortiū ꝛ vinearum: aut quibus aq̄ ducūtur de locis aquosis h ⁋ Bicornes: duorū cornuū. i ⁋ Facilis fiscīa: leuis ad faciēdū. k ⁋ Rubea virga: quæ abundat circa rubos Italiæ oppidum. Horatius: Inde rubos fessi peruenimus: idest ea virga: quæ apud rubos plurima nascitur.

ANT. ⁋ OBTVSI: seu hebetis. ⁋ Lintres: linter
Linter genus est nolij rusticani: vt ostēdit Cato Priscus sed hic p naui accipi pōt: de qua Festus ait. Naula lignum cauatum vt nauis: quo in vindemijs vti solent. Marcellus vō ait. litres naues fluuiales. Virg. li. j. Geor. Cauat arbo/

CHRI. ⁋ CAVAT: si ex vna solida arbore facit lintrem: dicemus cauat lintrem in arbore: idest cauando arborem facit lintrem. ⁋ Vallos:
Vallus in masculino genere significat singulos palos. Vallum vero in neutro significat seri/
Vallum em multis palis. ⁋ Amerina: ab ameria q̄ vrbs sabinorum est: vt rubi in Campania oppidum fuerunt.

⁋ NVNC

Nunc[a] torrête igni fruges, nunc frangite[b] saxo.
Quippe[c] etiam festis quædam exercere diebus
Fas[d], & iura sinunt. riuos[e] deducere nulla
Relligio vetuit[f], segeti prætendere[g] sepem,
Insidias[h] auibus moliri, incendere[i] vepres,
Balantúmq;[k] gregem fluuio mersare salúbri.

SER. a ¶ NVNC TORrete igni fruges: siccate. b ¶ Frangite saxo: hysteron proteron tanq̃ dicat torrete igni coqte panes: & postea dicat frangite saxo: cum prius sit frumentum molere: & deinde factos panes coquere: sed recte & ordinate dixit: nam torrere fruges nõ de coquendis panibus: sed de siccandis frugibus dixit: q̃d ñs primum & postea siccate fruges moluntur & præcipit parandum esse panem: quo vtendũ sit sereno cælo: ne ea res tunc sit impedimento. c ¶ Quippe etiam: Non mirum est rusticum aliquas res facere debere per pluuias: quom sint quædam quæ facere possit etiam festis diebus. d ¶ Fas & iura sinunt: diuina: humanaq; iura permittunt. nam fas ad religionem: iura pertinent ad hoies. e ¶ Riuos deducere nulla Relligio vetuit: idest siccare: nam irrigare inducere est: vt Deinde satis fluuium inducit. Sane sciendum s̃m Varronem contra religionem esse vel si irrigentur agri: vel lauent animalia festis diebus. nymphæ enim sine piaculo non possunt moueri: sed scimus necessitati religiones cedere: vnde perite Virgilius ait: Balantumq; gregem fluuio mersare salubri: idest salutifero: nam dicturus est in tertio. scabie tentari aĩalia nisi lauentur. De irrigatione ṽo nihil ad hunc ptinet locum: quia deducere: vt diximus significat siccare. f ¶ Vetuit: prohibuit. g ¶ Prætendere sepem: circundare & opponere: & subaudi nulla religio vetuit. h ¶ Insidias auibus moliri: idest aucupia facere. i ¶ Incendere vepres: hoc aũt sicut & pprie licet & festis diebus agere. k ¶ Balantumq; gregem. i. ouium frequenter mergare propter scabiem.

ANT. ¶ NVNC frangere: prouerbium dum pluit molendum esse. ¶ Etiam festis: Col. lib. ij. ca. vlti. ait: q̃ pontifices negant segetes feriis sepiri debere. Vetant quoq; lanarum causa lauari oues nisi propter medicinam. Virgi. q̃ liceat ferijs flumine abluere gregem Præcepit: & iccirco adijcit fluuio mersar̃ salubri: idest salutari. Sunt enim vitia quorum causa pecus vtile sit lauare. Ferijs autem ritus maiorum etiam illa permittit Far pinsere: faces incidere: candelas seuare: vineam conductã colere: piscinas: lacus: fossas veteres tergere & purgare: stercora æquare: caseum facere &c̃. ¶ Fas & iura: fas a fando dĩ auctore Festo: fas ad religiones iura pertinent ad hoies: fas igitur & iura sinunt. i. diuina: humanaq; iura permittunt: nam fas lex diuina est: ius lex humana. ¶ Riuos deducere. i. attenuare vel detergere: teste Macro. li. sat. i.^o. Nam festis diebus riuos veteres sordidatos detergere licet: nouos fodere non licet. Et Pli. li. xviij. inquit Humiliores agrũ fossione concedi atq; siccari vtilissimũ est: fossas aũt retusis locis apertas relinqui. Religio Religio est deorũ cultura: vt Nonius inquit: religio item metus vel sollicitudo: legito aũt plura I Gel. li. iiij. ca. ix. & in Macro. lib. iij. ¶ Sepem: de septis & sepibus multa Varro li. i. ca. xiiij. & xv. ¶ Insidias: insidere est dolo se aliquem expectare: vnde & insidiæ noiatæ sunt. Vir. li. xj. Et siluis insedit iniq̃s. ¶ Vepres: spinas. ¶ Fluuio mersare salubri: id las patuit per Columellam. Sed Macrobius etiam li. iij. id quoq; declarat dicens: cauetur. n. iure pontificio: vt q̃ñ oues duabus ex causis lauari: aut vt curetur scabies aut purgetur lana. Festis diebus purgandæ lanæ grã oues lauari non liceat: liceat aũt si curatione scabies abluẽda sit: ĩõ hoc inter concessa numerauit. ¶ Balantumq; gregem &c̃.

Insidere

Insidiæ

CHRI ¶ FESTIS: dierum diuisio est: vt alij festi: alij intercisi dicantur. Festi dies dicati sunt: in q̃bus sunt sacrificia: epulæ: ludi feriæ. Profesti ij sunt in quibus rempublicam & priuatã gerere licet. Hi continent fastos comitiales cõperendinos & p̃liares. Intercisi ṽo deorũ: hominumq; cões sunt. In his cum hostia ceditur: fari nefas est: intercesa & porrecta fari licet. Rursus cum adoletur non licet. De festis & p̃festis ita ait Plautus: Festo die si quid prodegeris profecto egere liceat nisi p̃peperceris. Longe plura notanda sunt in diuisione dieꝝ: Sed ijs erit accõmodatior locus. Consultus aũt sceuola quid ferijs agi liceret inquit: q̃ p̃termissum noceret. Itaq; neq; qui bouẽ adhibitis operis ex specu: q̃d lapsus esset eduxisset. Neq; qui fractã tecti trabẽ fulcisset ferias polluebat. M. aũt Var. ait: negare pontifices sepes ferijs sepiri debere. Vetant quoq; oues lanarum cã lauari: sed propter medicinã. Vñ poeta fluuio salubri dixit. Licet p̃terea in ferijs far pinsere faces incidere: candelas seuare: piscinas: lacus: fossas: veteres tergẽ: & purgare: prata sicilire: idest stercora æquare: fœnum in tabulata componere: fructus olíueti conductos cogere caseum facere. Arbores ferendi causa collo: vel mulo clitellario afferre: sed iuncto aduehere non permittitur. Neq; apportata serere: neq; terram aperire neq; arborem collocare: neq; sementem administrare nisi catulo feceris. Vuas & oliuas conditas legere licet. In horto quicquid oleum

Dies profesti

Dies intercisi.

causa facies omne licet. M. Cato Mulis equis asinis nullas ferias esse dixit: Idemq; iunge/ re boues. permittit lignorum & frumentorum aduehendorum causa. Sepes: qua agrum circundamus. Hinc sepire.

Sepes

SER. a COSTAS aselli: aut re uera costas: aut clitellas: vt Horatius: Hi mu/li capiunt clitel/las tempore po/nunt. b Agi/tator: verbera/tor: ab agendo dictus. c Vilibus pomis: abū/dantibus: vt Vilemq; fasellum. d Lapidē incusum: manualē molā cudendo asperatā. e Massam picis vrbe reportat: aut q oleū vel poma portauerat ad vrbē: aut certe iō re/portat: qa pix in agris nascit: & in vrbē distra/cta in agrū a plerisq; reportat. f Ipsa dies alio: plenissime de Lunæ diebus oībus exp̄ŝ/sit Hesiodus.

Sæpe oleo tardi costas[a] agitator[b] Aselli
Vilibus[c] aut onerat pomis, lapidémq;[d] reuertēs
Incusum, aut atræ massā[e] picis vrbe reportat.
Ipsa[f] dies alios alio dedit ordine Luna
Felices[g] operū: quintam[h] fuge: pallidus[i] Orcus

na agitata crea uit: Sexta dies tristē ostēdit mu lieribus ortus. Lata vitis: mē tiq; ēt nascunt illa. Quis ma la mens fallax animus falla/tia verba. Et q concubia exercēt arcana p at tē: Hac ouibus fœtus licitū castrare v Thedor. Et licet infixa pecudes circūdare mādra. Sc dim' octaua forti genitalia tauro: Castramur q; sues fœlix est ponere plātas. Nona viros gigni vel amica sorte puellas. Luce viris de cima faustos quoq; credimus ortus. Vnaq; post decimā fœlix incidere vites: Et tempe/ stiuā segeti supponere falcē. Hoc curat bisse/ xta ēt fœlicior illa: Stamina & ex alto tenuis/ sima torqt arachne. Ingentē accumulāt for/ micæ farris aceruū. Et iuuat arguto pcurrere pectine telas. Tunc quoq; siluestres licitū ca/ strare iuuencos. Tertia post decimā plātaribus optima surgit. Spargere semē humi pallet cō traria semp. Quartaq; post decimā mulierū psp̄era natu. Sextaq; post decimā plātaribus inuida surgit. Septima post decimas cereris terat ordea sacræ. Ingentēq; licet ferro discē dere siluā. Ac varias aptare trabes: qbus ar/ dua tecta Moliri: aut structā possis agitare ca/ rinā. Orcus .i. Pluto. ait. n. Cicero in Ver/ rinis: vt alter orcus venisse ætnā & nō Proser pinā: sed ipsas Cererē rapuisse videatur. Sūt q velint orcū dictū ex eo q dii iurabant p sty/ gē. Est. n. orcos iusiurandū: & orcoo ad iusiurā dū voco. Et orcus ēt apud Homē li. ii. iliad. Thessaliæ. fluuius q penes olei instar supnat tat: sed breui spatio portatū abdicat penales aquas: dirisq; genitas argenteis suis misceri recusat auctor Plinius li. iiii. ca. ix.

Orcus
Orcoo

ἤματα δ᾽ ἐκ Διόθεν πεφυλαγμένος εὖ κατὰ μοῖραν
πεφραδέμεν δμώεσσι· τριηκάδα μηνὸς ἀρίστην
ἔργα τ᾽ ἐποπτεύειν ἠδ᾽ ἁρμαλιὴν δατέασθαι

Quā rē breuiter iste plibat. g Felices ope/ rū: aptos felicibus opibus. h Quintā fuge: Dī. n. hic numerus Mineruæ esse consecra/ tus: quā sterilē esse cōstat: vñ etiā oīa sterilia quinta luna nasci dñr: vt Orcus: furiæ: gigan tes. i Pallidus: qa pallidos facit.

ANT. COSTAS: dorsum. Agitator: ductor agaso aliter. Incusum: cudere a cedendo dictū: vt ait Festus: inde fit incudo incudi vel incusi incusum p simplex fqd latius in spica ostēdi. Massam picis: Col. li. xii. scribit pi cē rusticos opari: & in vasis & in vinis cōdiē/ dis: sed plura Pli. lib. xiiii. c. xxiiii. Luna: Pli. li. xviii. ca. xlviii. ait: qp Vir. ēt in numeros lunæ qdā digerenda putauit Democriti secu tus ostentationē. Multa ēt Varro de lunari/ bus diebus. li. i. ca. xxxvii. Quintā fuge: ve teri supstitione creditū est qeqd qnta luna na sceret sterile atq; damnosum fore: infantēq; tunc natū iuuenē moriturū. Hesiodus quoq; de diebus sic ait: Sit tibi pterea series seruan da dierū Ab ioue natæ oēs: sunt ab ioue tpa nata: Vltima mensis erit nullo exercenda la bore: Hac genio vtendū illa oēs festa p vrbes Ducit illa forū claudit: neq; lura resoluit: Pri ma dies sacra est: & quarta & septima prima: Natus Apollo die radiātia lumina fudit. Lu ce domū quarta fœlix ducēda fit vxor. Omi ne captato: sunt oīa psp̄era rebus. Et Iā incur uā trabibus cōponere nauim. Atq̄ntas fuge: nāq; illarū pallidus orcus Tus diræ eumeni/ dū facies toto orbe vagantis. Castigāt si quā in terris piuria falsum Affirmant: qlis alter

Cudo
Incudo

AGITATOR: assiduus ac frequēs impul sor. Nā cū asinus & sensu & corpe tard' sit: qa in eo atra bilis est nisi assiduo verberetur nō monet. Nā vt ait Albertus magnus: in qbus atra bilis pdominat pdurioris corporis sūt: vñ minus sentiūt. Quinetiā si ex corio asini quo on' portat calcei fiūt: nullo q̄uis assiduo & lōgo itinere frāgi psūt: sed adeo duresceūt vt pedes illud ferre nequeant. Verū adeo lubrici sunt huiusmodi calcei vt gestātes sæpe ad ca/ sum impellāt: Adeo frigidus est asinus vt in frigidis locis nō nascat. Sunt asini siluestres quos onagros græci appellāt: Ex his igitur māsuefactis & equa veloces in cursu mulæ gignunt durities eximia pedū: sed rugoso cor pore: indomito aīo: sed generoso. Onagro & asi na genitus oēs asellī: Hoy in Phrygia & Ly caonia

CHRL.
Asinus

cioniā greges multi sunt: qui ad seminationes idonei sunt: & ferro fit mansuetus & facile ex
mansueto ferus nunq̄. mansueti in Italia sunt omnes: sed in ea rheatini reliquos antecel-
lunt: præstantissimi etiam in arcadia. Hinc Persius: Findor vt arcadiæ pecuaria rudere cre-
das: Pullos asinarum epulari mecœnas instituit. Post eū interijt auctoritas saporis. ℣ Mas-
sam picis: nam antiqui agricolæ & ad vina condienda & ad varia quadrupedum: hominūq;
remedia: & ad multos alios vsus picem adhibebant. Ergo emebant picem in vrbe: quam in
agrum referrēt. ℣ Reportat: quia e locis vbi enata est in vrbem venalis importatur: atq; ex
vrbe a varijs empta rursus in agrum reportatur.

Eumenidésq;[a] satæ, tum partu terra nefando[b]
Cœúmq; Iapetúmq; creat, sæuómq; Typhoéa,
Et coniuratos cælum rescindere fratres[c]
Ter sunt conati imponere Pelio[d] Ossam
Scilicet atq; Ossæ frōdosū iuoluere Olympū.
Ter Pater extructos disiecit fulmine montes.
Septima[e] post decimam felix & ponere vites
Et prensos domitare boues, & litia telæ
Addere nona[f] fugæ melior, contraria[g] furtis.

SER. a ℭ EVMENI-
des: vt sæpe di-
xim⁹ κατ' εὐ-
φημισμὸν: eu-
menides vocā-
tur. b ℣ Nefā-
do: sacrilego. g
Cœum autem
& Iapetū: & Ty-
phoeus omnes
gigantes intel-
ligunt. c ℣ Fra-
tres: Othū & E-
phialtez dicit:
qui fuerunt filij Neptuni & nouem digitis sin-
gulis crescebant mensibus: qua freti altitudi-
ne cælum voluerunt euertere: sed cōfixi sunt
sagittis Apollinis & Dianæ. d ℣ Pelio ossā:
o longa est: sed fit breuis sequēte vocali o: vt
Sub ilio alto. e ℣ Septima post decimam fe-
lix: aut septimam decimam dicit: aut hoc di-
cit: felix quidem est septima: sed felicior deci-
ma: vt primum locū decimæ relinquat. Alij
quartam decimam accipiunt: vt sit felix est
septima duplicata. i. cuius numerus post de-
cimam inuenitur: quo die re uera melius vi-
tes ponimus. f ℣ Nona fugæ melior cōtra-
ria furtis: non vt quibusdam imperitis vide-
tur. Virgilius aut fugam seruis suadet: aut eis
indicat dies: quibus se a rapinis abstineant:
nam & fugam de profectione & cursu legim⁹:
vt Simul arua fuga simul æquora verrit. Eti-
am velocem equum fugacem dicimus: & fu-
ga potest etiam honesta esse: vt si quis hostē:
si quis iminentem tyrannum: si quis sæuū
iudicem fugiat. g ℣ Cōtraria aūt furtis illuc
spectat: vt domino sit spes inueniendi quod
amiserit: & seruus rapere aliquid aufugiens
formidet.

PRO. ℭ PELION & ossam: montes Thessaliæ.

ANT. ℭ EVMENIDES: furiæ dicuntur per anti-
Eume- phrasim Alecto Tisiphone Megæra ab eu &
nides mane quod vtrunq; bonum significat: cum
ipse omni bono careāt: sunt qui mites inter-
pretentur. Earum nomina in carmine de flo-
ribus sum interpretatus: fuere autem Noctis
Titan filiæ sm Maronem. ℣ Tū partu: Titan cæ-
li filius vxorem habuit Terram: ex qua plu-
res suscepit filios: cum quibus aduersus Io-
uem: deosq; reliquos bellum habuit: eisq; cæ-
lum conantes eripere montes: montibus su-
perimposuerunt; demum a dijs cęsi & fulmi-
ne interempti
sunt. Ex eorū
postea sangui-
ne & terra nati
sunt gigantes:
qui etiā bellum
mouere Ioui vt
patres fecerāt:
atq; eos adeo
terruere: vt in
ægyptum vsq;
formis muta-
tis fugarēt: ha-
buereq; pedes
anguineos. Sz de gigantū historia Macro. li.
i. sat. legito. Et Strabo libro quīto de campo
Phlegræo meminit. ℣ Cœum: is Titanis & Cœum
Terræq; filius Latonæ pater extitit: vt asserit
Ouidi. libro sexto. ℣ Iapetum: in antiquis
textibus Iapetitum & Iapitū legi. ℣ Typho-
ea: Typhon vel Typhoeus trium syllabarū Typhon
cum eu diphthongo in fine: & non cum oe di-
uisa vel coniuncta: Gigas fuit de quo Seneca
in Octauia: non tam ferum typhona negle-
cto Ioue irata tellus edidit quondam parēs:
hunc dicit Lactantius Iouem prouocasse de
regno: hinc ab irato Ioue fulminatum: & teste
Ouidio li. quinto meta. Siciliæ suppositus est:
Typhos autem superbia dicitur: Typho incē-
do: Typhoome inaniter iacto supbia. ℣ Fra-
tres: Otum & Ephialtem intelligit qui fuere
Neptuni filij ex Iphimedia vxore Aloei filij
Titanis & Terræ. Hic Aloide dicti Vir. libro
sexto æneidos: Hic & aloidas geminos ima-
nia vidi Corpora: qui manibus magnum re-
scindere cælum Agressi: superisq; iouem de-
trudere regnis. Hij vt aiunt nouē digitis mē-
se quoq; excrescebant. Dicit aūt Home. hijs
ideo tam magnum incrementum fuisse eo
q̄ a terra nutrientur: eosq; non amplius no-
uem annis vixisse: & eorum designans ma-
gnitudinem dicit nouem brachiorum am-
plitudinem habuisse: longitudinem vero no-
uem passuum: vt aiunt. ℣ Pelio: Pelion Os- Pelion
sa & Olympus Thessaliæ montes sunt: vt So- Ossa
linus etiam edocet. ℣ Conati: in hoc versu Olymp⁹
bis non fit synalœpha.

ℭ LITIA telæ: Etiam quo suimus vestes li- CHRI.
tium dicimus. Florentini a suendo rete ap- Litium
pellāt: ῥάπτω græce suo significat: cuius p̄-
teritum perfectum est ῥέραφα. Hinc dici-
mus rete.

Multa adéo[a] melius gelida se nocte dedêre,
Aut cum sole[d] nouo terras irrorat[e] Eous[f].
Nocte leues stipulæ melius[b], nocte arida prata
Tondentur[g], noctis lentus non deficit[c] humor.
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Peruigilat, ferróq; faces[h] inspicat acuto.
Interea longum cantu solata laborem
Arguto coniux percurrit pectine telas.
Aut dulcis[i] musti vulcano décoquit humorem,
Et folijs vndam tepidi despumat aheni[k],
At rubicunda Ceres[l] medio[m] succiditur æstu,
Et medio tostas æstu terit Area fruges.
Nudus[n] ara, sere nudus. hyems[o] ignaua colono.

SER. a ℂ ADEO: valde. Terentius: Adolescentē
adeo nobilem. b ꝑ Melius se nocte dede-
runt: melius nostro obsequuntur labori. No-
cte nomen est: adeo vt ei Horatius iunxerit
præpositionē: vt iugulent hoīes: surgunt de
nocte latrones:
nā aduerbium
noctu facit: si-
cut diu. Salusti⁹
Diu noctuq; la
borare: festina-
re. c ꝑ Nō de
ficit: non dese-
rit: vnde & qui
deserunt exer-
citū: ad hostes
trāseūtes dese
ctores vocanť.
d ꝑ Sole nouo.
ā oriēte die & so
le adhuc recēti
nec dū feruēti.
e ꝑ Irrorat: il-
lustrat: aut cnī
certe matuti-
no tēpore ros cadit: & dicit hoc loco & die & et
noctu īsistēdū labori. f ꝑ Eous. i. lucifer: de q
etiam Cirina in Smyrna sic ait Te matuti-
nus flentē cōspexit eous: & flentē paulo vidit
post hesꝑus idē arida prata iā matura. g ꝑ Tō
denť: secātur noctes actūs pluralis. h ꝑ Fa
ces inspicat: incidit ad speciem & aristarum
imaginē. i ꝑ Aut dulcis musti Vulcano de
coquit humorē: hypermetrus versus ē: vñ &
sequēs a vocali īchoat. Bene autem ait: deco
quit humorem: idest rem superfluam: sicut su
pra posuit Luxuriem segetum tenera: depa-
scit in herba. k ꝑ Aheni: vasis in quo coq-
tur vinum: & trepidum dicitur quia quod bul
lit quasi tremere videtur: aheni ex ære facti:
l ꝑ Ceres: frumentū. m ꝑ Medio æstu: p diē
quando æstus est. n ꝑ Nudus ara: sere nu-
dus: sic Hesio.
γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοώτειν
γυμνὸν δ' ἀμάεσθαι
Adeo sereno cælo vt amictū possis contem
nere. Sane quidam post hoc hemistichium
dicitur subsecutus: habebis frigore febres.
o ꝑ Hyems ignaua: quæ ignauum reddit
colonum.

ANT. ℂ MVLTA adéo: docebit iam quæ noctur
no tēpore quæq; diurno meli⁹ fiāt. ꝑ Adéo:
idest certe: vel adeo melius: idest lōge meli⁹.
ꝑ Heous: heoos. Lucifer matutinis orienta-
Heous Eos lis Heous dicitur Eos ꝙo aurora oriēs. ꝑ So
le no. sc̄dm illos loquiť qui dicebant solem
die quoq; nouum fieri. ꝑ Irrorat: hoc ideo
dicit: quia circa auroram solet plus roris de-
scendere solis videlicet vicinitate: quo qui-
dē gelu soluitur. Hinc Ptolemeus in libro q-
tuor partium ait: Stellæ ꝙo matutinales ex
quo apparent de sub radijs solis vsq; ad sta-
tionem primā plus desiccantia q̄ vsq; ad suā
occultationem magis infrigidant. ꝑ Ton-
dentur: idest secantur. Noctis lentus non de-
ficit hu. Causa
est luna: cuius
maior vis est
humectare: vt
Ptolemeus in-
quit ip lib. qua
tuor tractatus.
Decoquit hu-
mores: versus
est hyperme-
ter. ꝑ Vulca-
no: igni. Vulca- Vulcan⁹ Ignem reperit
nus enim vt
Dio. lo. libro. j.
scri. fuit ignis
inuentor apud
ægyptios: vbi
primus regna
uit. ꝑ Ahenis
ærei vasis: in-
terponitur autem h inter primas vocales:
de quo legi Gel. lib. ij. & iij. ꝑ Nudus: idest se
reno aere: vt pallium deseras. ꝑ Nudus ara:
id quidem Hesiodi est: ait enim. Nudus ara:
nudusq; sere: & mete corpore nudo: Si tem-
pestiuos agrorum ducere cultus: Augeriq; il-
los magnis successibus optas. ꝑ Hyems:
pluuia tempestas vel ipsa bruma. ꝑ Ignaua:
inutilis non apta industriæ: nam industrios
gnauos dicimus.
ℂ DVLCIS musti: optime dulce dixit mu- CHRL Mustus
stū. Nā vt ostendit Macro. in musto sola dul-
cedo est: suauitas nulla. Nā vinū ipsus in sua
infantia dulce est. Cū ꝙo pubescit magis sua-
ue q̄ dulce est. Harum duarū rerum distātiæ
Homerus testis est. Vocat. n. melle dulce: vi
nū suaue. Mustū aūt latini non solum vinum
sed quicqd nouellū est nominauere: hinc Ne
uius vxorem ducerē si musta est. ꝑ Deco- Decoqt
quit: coquendo minuit. Id enī est decoquere:
Vnde decoquere dicuntur mercatores: qñ rō
nes suas vehementer minuunt: vt fides sab
lāt. Humorē: qui in vino aqueus est. Nā q
in musto fit aqua sic probať: vt ait Macro. qa
vetustate fit mensura minus: sed vi ac robo-
re acrius. Ex decoctione fit defrutū: ac si ma
gis decoquatur transit in sapā. Nā passus est
id vinū dulce: qđ fit ex vuis passis. Patiunť
enim vuæ cū adhuc in vite pēdentes tortis
de īdustria pediculis botrionis cū iā eas suc
cus qui a vite puenit deficiunt: languescunt
atq; in rugas cōtrahunť. Faciebant pterea pas
sum ex vua quam græci sticam vocant: nos
apicinam. Vuæ. n. in vite diutius sole adurū-
tur aut oleo feruente. Alij siccāt in sole vuas
expansas:

expansas: donec paulo amplius dimidiũ põdus supersit. Postea aridũ acinum in doliũ conijciũt: inde mustũ inserũt vt grana submersa sint: qđ vbi cõbiberit seq; impluerint plo ꝓmũr. ꝶ Ignaua ab affectu. i. q colonos ignauos. i. pigros facit. Est. n. ignauus ab eo qđ ẽ nauus ꝫ in primitiua dictione: ꝛ mutat̃ n in g euphoniæ causa. Nauũ. n. ꝓprie dicimus celerẽ ꝛ vehementem in rebus agendis dictũ a nauiũ velocitate. Hinc dicim᷒ nauare. i. strenue ꝑficere. Cicero in verrem. Nauus ꝛ pudẽs ꝛ ꝓbus filius est. Item in epistola ad Torquatũ. Sꝫ qa nemo ẽ adeo afflictus q si nihil aliud studeat nisi id qđ agit: possit nauare aliqđ ꝛ efficere: ites ꝑ. M. Celio. si me audiãt: nauẽt aliã operã aliã ineant gratiã in alijs se rebus ostentent. Ignauus Nauus Nauare

Frigoribus parto agricolæ plerunq;[a] fruuntur,
Mutuáq; inter se læti conuiuia[b] curant.
Inuitat genialis[c] hyems, curásq;[d] resoluit:
Ceu pressæ[e] quum iam[f] portũ tetigere Carinæ,
Puppibus ꝛ læti nautæ imposuere[g] coronas:
Sed tamẽ[h] ꝛ quernas Glandes tũ stringere tẽpus
Et Lauri baccas, oleámq;, cruentáq;[i] myrta,
Tunc Gruibus pedicas[k], ꝛ retia ponere ceruis;
Auritósq;[l] sequi lepores, tum figere dammas,
Stupea torquentem balearis[m] verbera fundæ,
Cum nix alta iacet, glaciem cũ flumina trudũt.

SER. a ꝶ PLERunq;: quia dictum est aliqua: q̃ rusticus etiam hyeme possit efficere. b ꝶ Cõuiuia: aut mittere sibi inuicem aut vicissim parare. c ꝶ Genialis hyems: voluptuosa cõuiuialis: nã quoties voluptati operã damus: indulgere dicimur genio: vnde ecõtrario habemus in Terentio: Suuꝫ defraudãs geniũ: geniũ aũt dicebãt antiqui naturalẽ deũ vniuscuiusq; loci vel rei aut hominis. d ꝶ Curasq; resoluit: qescere facit a labore ꝛ curis. e ꝶ Pressæ carinæ: onerariæ. f ꝶ Quũ iã portũ tetigere: dat cõparationes de nauigãtibus q sicut illi expleta iã nauigatione ꝛ positis in sicco nauib᷒ lætãtur: ꝛ epulis vacant: sic ẽt rustici cõpletis ꝛ finitis æstiuis laboribus hyeme ꝯuiuia celebrãt: ꝛ a curis soluunt̃. g ꝶ Imposuẽ coronas: aut reuera coronas: aut spiras funiũ accipim᷒. h ꝶ Sꝫ tñ ꝛ q̃rnas glãdes: sũt aliquæ deriuatiões ex vsu magis q̃ ex ratione venientes: vt quernus: ficulnus: ilignus: colurnus a corylo: ilicẽ: ficu: quercu. i ꝶ Cruenta: matura. n. cruoris: imitantur colorem. k ꝶ Pedicas: laqueos: quibus pedes illaqueant̃. l ꝶ Auritos lepores: maiores aures hñtes. Hor. alit̃ ait: Doctũ ꝛ auritas fidib᷒ canoris ducere q̃rc᷒: sensus audiẽdi hñtes. m ꝶ Balearis fũdæ: hispanicæ: a balearib᷒ ĩsulis hispaniæ: vbi inuẽta ẽ funda.

ANT. ℂ MVTVA: reciproca: nunc hic: nunc ibi ĩter se. ꝶ Stringere: decerpere ſm Nonium. ꝶ Lauri baccas: haruꝫ vim docet. Pli. li. xxiij. c. xxviij. ꝶ Cruẽtaq; myrta: cruẽta ait qa Pli. li. xxiij. c. xxix. ait: q myrt᷒ satiua cãdida minus vtilis ẽ medicinæ q nigra semen eius medetur sanguinem excreantibus. Idem cõtra fungos in vino potum: odorem oris cõmendat ꝛc̃. ꝶ Pedicas: Manilius li. v. ait: Cruentisq; feras pedicarum cõpede nectunt. ꝶ Auritos: auritus a magnis auribus dicitur: alias ab audiẽdi facilitate: vt scribit festus. ꝶ Dammas: de hiis videto ecloga. viij. ꝶ Balearis Myrta Balearis

fundæ: baleares insulæ ĩ hispania a græcis dictæ a fundarũ iactu: quibus homines maxime vtebant̃: auctor ẽ Diony. Ballo autem iacio denotat: hinc balearis. Florus autem li. iij. de balearibus inquit: tribus q̃ fundis ꝓliatur certos esse quis miretur ictus: cum hæc sola genti arma sint id vnum ab infantia studium: cibus puer a matre non accipit: nisi queꝫ ipsa mõstrante percussit.

ℂ GENIALIS: recte a Seruio exponit̃: voluptuosus a Genio: cui indulgere dicim᷒ quoties voluptatem q̃rimus. Oui. Enodis abies curuataq; glandibus ilex. Et platanus genialis: acerq; coloribus impar. Alij a gignendo dictum volunt: ꝛ apparatum omne nuptiaꝝ genialẽ appellant: quia nuptiæ gignendi causa institutæ sint. Ouidius de arte amãdi: Ducunt̃ raptæ genialis turba puellæ: Et potuit multas ipse decere timor. ꝶ Glandes: i q̃rcu: ilice: aesculo: cerro: ꝛ robore. Nuces eorũ sunt quorum cortex durior ꝛ magis ligneus est vt in iuglande: ꝛ amygdalo ꝛ corylo. Baccæ sunt oleæ: lauri corni: ꝛ huiusmodi. Acini do vuæ: hebuli: sambuci: mali punici: ꝛ similia dicuntur. Poma postremo mala pira: ꝛ talia. ꝶ Lepores. Horum plura sunt genera: nam ꝛ quos cuniculos appellant: ĩter hos scriptores reponunt. In alpibus candidi gignuntur: quibus hibernis mensibus pro cibatu niuem esse crediderunt. Certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus. Archela. leporibus vtranq; vim singulis inesse scribit: ac sine mare equæ gignere. Lepus solus omnium: teste etiam Aristo. ꝑter hominem ꝛ dasipodem superfœtat alium educans: aliũ in vtero pilis vestitum: alium implumẽ: aliũ inchoatum gerens. ꝶ Dammæ: mansuescunt raro cum feræ iure dici non possint cõplures sunt nec placidæ nec feræ: sed mediæ inter vtrunq; naturæ; vt hirũdines: apes ꝛ de CHRI. Genialis Acinus Poma Lepus

phini. Funde baleares: Baleares duæ hispanici maris insulæ sunt: quas inter Tarraconis & Sucronis maritimam esse sitas contingit. De hiis Philetas scribit: Hirta inquit vestis et sordida tarus limbus inuoluitur & iūceū ornamentum. Fundas vo habent aut iunceas: aut setis cōtextas: aut neruis: in hiis habenæ sunt: aut longiores: aut mediocres: aut breuiores: vt volunt ictus: aut longiores esse: aut propinquiores. Pueri ita exercentur vt alioquin ne panis quidem illis exhiberetur nisi funda prius qcq; attigissent.

PRO. BALEARIS: insulæ continuan hispaniam: vt optimi funditores.

SER. a QVID tēpestates autūnini: Verno & autumnali tēpore fiunt tempestates: quando nec plena æstas ē nec plena hyems: vnde mediū & cō fine vtriusq; tēporis ex coniūctione contrariarū rerū tempestates efficit: sane sciendum vltimas partes tam autumni q̄ veris significare: quib⁹ sunt

Quid tempestates[a] Autumni, & sidera dicam[b]?
Atq; vbi iam breuiorq; dies, & mollior æstas?
Quæ vigilāda[c] viris, vel cū ruit imbriferū Ver,
Spicea[d] iā campis cum messis inhorruit[e], & cum
Frumenta[f] in viridi stipula lactentia turgent?
Sæpe ego cū flauis[g] messorem induceret[h] aruis
Agricola, & fragili[i] iam stringeret[k] ordea culmo;
Omnia[l] ventorum concurrere prælia vidi.
Quæ grauidam late segetem ab radicib⁹ imis
Sublime[m] expulsam eruerēt: ita turbine[n] nigro
Ferret hyems, culmūq;[o] leuē, stipulasq; volātes.
Sæpe etiā imensū cælo venit agmē[p] aquarū,
Et fœdam glomerāt tēpestatem imbribus atris

bris. Est autem hic ecbāsis poetica ad describendas tempestatem.

ANT. QVID tēpestates autū: ostendit qualibet anni parte fieri tempestates: propterea cognoscendas ne nimis obesse possint. Sidera: quæ scilicet tempestatem producūt vt delphin sol in virgine: capra: argo: centaurus: hædi: corona: vergiliæ: cassiope: tauri caput &c. de quibus late apud Colu. lib. xij. capi. ij. Atq; vbi iā breuiorq; dies: de bruma intelligit: est autem ordo: & quid dicam vbi idest quando dies breuior est: & mollior æstas: idest ipsi⁹ brumæ calor remissior q̄; scilicet fuerit in autumno. Vigilanda: vigilandum est brumæ tempore ob paruos dies: longasq; noctes. Vnde Col. etiam libro xij. capi. ij. ait. Optimum est intra calen. Decembris sementem confecisse: sed etiam longis noctibus ad diurnū tempus aliquid adiiciendum est: nam multa sunt quæ in lucubratione recte aguntur. Inertisq; agricolæ est expectare diei breuitatem. Vel cum ruit: vt qd dicā &c. Imbriferū ver: De vere hudo lati⁹ supius dictū ē. Quū messis: vel qd dicā cū messis &c. Lactantia: lacte plena: dū n. adhuc mollescunt lacte plena esse videntur ipsa grana. Flauis aruis: propter flaua frumenta dixit. Ventorum: ventus est fluctus aeris teste Pli. lib. ij. Quæ grauidam: Ordo est: quæ ventorum prælia eruerent ab imis radicibus segetem late grauidam sublime expulsam: eruendo enim in altum expellunt. Hyems: ventorum tempestas & violentia: nam de pluuia iam dicet.

procellæ: quod de autūno hic idicat versus: Atq; vbi iā breuiorq; dies & mollior æstas: de vere hic: Spicea iā cāpis cum messis ihorruit. deinde ait Ruit. i. præcipitat in finem: & in hoc talis est sensus. b Quid dicam: quantū oporteat solicitum ac studiosum esse agricolā tempore autumni & veris? c Vigilanda viris: vigilanter prouidēda. d Spicea messis: spicos de maturis frugibus abusi ue dicimus: nam proprie est spicus quū pet culmi folliculum. i. extremum tumorē aristæ adhuc tenues in modum spiculi eminēt. e Inhorruit: intremiscit. f Frumenta lactentia: adhuc tenuia & lactis plena. Sane sciendum Varronem in libris diuinarum rerum dicere lactantem deum esse qui se infundit segetibus: & eas facit lactescere. Et sciendum inter lactantem & lactentē hoc interest sc; q lactans est qui lac præbet: lactēs cui lac præbetur. g Flauis: maturis: spicula nomine p culmo abutitur. h Induceret aruis: pro segetibus. i Fragili culmo: idest quæ in fragili culmo erant. k Stringeret: secaret: vt Hic vbi densas agricolæ stringūt frōdes. l Omnia ventorū concurrere inter se: vt Mutati transuersa fremunt. m Sublimem expulsam eruerent: idest per sublime portarent erutam segetem. n Turbine nigro: tempestate noxia. Horatius. Hic niger est: hunc tu romane caueto. o Culmūq; leuem: culmus est ipse calamus: stipulæ vo folia quæ ambiunt culmum. p Agmen aquarum: impetus: vt Leni fluit agmine thy

CHRI. VIRIS: hoībus fortib⁹. i. a qb⁹ abest oīs segnitia: et laborū patientes sunt. Agmen: Magna vis cū ipetu. Fœdam: non solum aspectu turpem: sed quæ oīa prosternendo deturpat: vel fœdā crudelē: vt sensus det rei sensu carēti. Grauidā: cui⁹ spicæ plenæ sint.

COLLECTÆ

Collectæ[a] ex alto nubes ruit[b] arduus æther,
Et pluuia ingenti sata læta, boúmq; labores
Diluit, implentur fossæ, & caua[c] flumina crescūt
Cum sonitu, feruétq; fretis spirátibus[d] æquor.
Ipse pater media nimborum in nocte corusca[e]
Fulmina molitur[f] dextra quô maxima motu
Terra[g] tremit, fugêre Feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis[h] strauit pauor ille flagranti
Aut Atho[i], aut rhodopé, aut alta[k] ceraunia telo
Deijcit, ingeminant[l] Austri, & densissim[o] imber.
Nūc nemo: a ingéti véto nūc littora plágūnt[m]:
Hoc metuens[n] Cæli menses, & sidera serua.

SER. a ℭ COLLECTÆ ex altó nubes: ab aquilone q vtiq; de alto flat. i. a septētrione: & tēpestates grauissimas faciēnā auster humilis ē: vt Mūdus vt ad scythiā: riphæasq; arduus arces Cōsurgit: premit libyæ deuexus I austros. b ℞ Ruit arduus æther: tonitribus percrepat: vt Cæliq; ruina .. c ℞ Caua flumina: pfunda & alta. Lucan[9]: Rutubamq; cauum. d ℞ Spirátibus: I motu positis: alibi Qua vada nō spirát: nec fracta remurmurat ūda. e ℞ Corusca Fulmia: coruscātia: vt Sibila lambebant linguis vibrantibus ora. f ℞ Molitur: agitat & iacit. g ℞ Terra tremit: terremotus efficitus vł tremit terra tremere videtur & pauent hi qui terrā colunt. h ℞ Humilis pauor: qui humiles reddit: vt pallidus morbus. i ℞ Aut atho aut rhodopem: p trāsitum scdm epicureos loquitur: qui dicūt fulmina non iudicio deorū: sed ex nubibus fieri: nam montes quid necesse fuerat fulminari? Athon autem mons est græciæ: rhodope mons thraciæ. k ℞ Aut alta ceraunia: montes sunt Epiri: a crebris fulminibus dicti. Vnū enim fulmē quod colorat: aliud qđ transfigit: aliud quod afflat: vt est ex quo me diuôm pater atq; hominum rex fulminis afflauit. l ℞ Ingeminant austri: repetunt suos flatus venti. m ℞ Plangit: resonare facit: alij legunt Plangunt: vt sit nemora & littora plāgunt: idest resonant. n ℞ Hoc metuens cæli menses & sidera serua: idest duodecī signa quibus menses cognoscimus. Sidera autē vel tempestates vel planetarum motus. Sciēdum autem vt diximus de planetis quinq; duos esse noxios Martem & Saturnū: duos bonos Iouem & Venerem: Mercurius vo talis est qualis ille cui iungitur: vnde etiā fingitur minister esse deorum: q eorum obtemperat potestati: hinc est q dicit In quos cæli orbes erret Cyllenius ignis: idest vtrum i septentrionalem: aut in australem partem inclinetur: aut cui planetarum cohæreat: vt qlitatem Mercurij ex illo possis agnoscere. Cyllenius autem ignis propter stellam mercurialem dicitur: quia in Cylleno monte arcadiæ dicitur natus esse Mercurius.

ANT. ℭ COLLECTÆ ex alto nubes. Exhalat a terra humida caligo: alias vo propter vapores fumida: nubesq; liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem gignuntur: vt scribit Pli. libro scdo capi. xlii. ℞ Ex alto: id dicit: quia ascendunt vt patuit in aera nubes: & inde ex alto aquas emittunt. Nec intelligas ab aquilone: nam vt dicit Plini. libro. ij. caplo xlix. venti a septentrione reliquos compescunt & nubes abigūt. ℞ Ruit: ruere videtur propter imbres: ignes & tonitrua. ℞ Fretis spi. æstibus insonantibus. ℞ Nimborum: tempestatum: sz cur Ioui fulmina assignentur videto Pli. lib. ij. caplo. xx. ℞ Athon: & athos Macedoniæ mons: vt scribit pli. li. iiij. Solinus autē ait: q est athos sublimis adeo: vt altior æstimetur q; vnde imbres cadunt: de Rhodope diximus in bucolicis. ℞ Ceraunia: sunt altissimi epiri mōtes: a crebris fulminibus dicti. κέραυνος. n. fulmē dicit. κεραυνῶ fulmino. ℞ Austri: humidus est auster & pcipue Italiæ. Saluberrimus ōius aquilo: noxius auster: noctu auster interdiu aqlo: vehementior pli. lib. ij. cap. xlix. ℞ Plangunt: resonant. ℞ Hoc metuens &c. i. tēpestates pdictas. ℞ Cæli mēses. i. primi mobilis signa: vñ mēses scdm indoꝝ: Babyloniorumq; dogmata ex solis ambitu instituti sunt. Hinc & optime Cice. in li. de na. de. ait: q lunæ cursus: qa mēse spacia cōficiunt menses nolant. ℞ Serua: obserua: q̃dā. n. singuloꝝ hmōi ignea sunt impressiones calidas: cometas: fulmina: & depopulationes producētia: q̃dā terrea terræmot: sterilitates & fertilitates: ānonæq; inopiā aut copiā: q̃dā aerē: ventoꝝ rabiē: ac trāquillitatem: q̃dam aquea inundationes aquarum & pluuias generātia. ℞ Et sidera. i. octauæ sphæræ imagines: ac earū stellas a qbus imaginibus inæqualibus scdm Chaldeoꝝ sententiā: menses tardi breuesq; vt supra meminimus determinati sunt: quæ sidera similia opa pducunt cū fulgoribus tonitruis torrentibus terræmotibus depopulationib[9] ventorū ac pluuiarū tempestatibus: seu trāquillitatibus & aeris serenitate.

CHRI. ℭ RVIT arduus æt. Hæc descriptio & cōmiserationem commouet: & locū ipsius crebris præceptis horridiorem factus poetico nitore exhilarat. Et quod in re maximus est auditorem ad id qđ pcepit magnitudine vi.

statis proposita vehementer accendit? Non enim tantum noscendae astrologiae labores nisi ut vitetur summum incommodum subire par esset: De turbine ac fulmine dicemus in primo aenei. ¶ Densissimus: quia ex condensato aere fit pluuia. ¶ Menses caeli: Qui ex cursu caelesti fiunt. ¶ Plangunt: Proprie plangere est cum ex moerore mulieres corpus tundunt. Illa autem ventorum percussio in tempestate illum moerorem videtur imitari. Plāgere

Frigida[a] Saturni sese quò stella receptet;
Quos[b] ignis Caeli Cyllenius erret in orbes.
In primis[c] venerare Deos, atq3 annua[d] magnae

SER. a ¶ FRIGIDA saturni quo sese stella receptet. i. nocēs: vt Frigidus o pueri fugite hinc: latet anguis in herba. Ideo autem hoc dicit: quia Saturnus deus pluuiarum est: vnde etiā primus senex fingitur. nam senes nouimus semper esse gelidos. hic autē in Capricorno facit grauissimas pluuias & praecipue in Italia: vnde & Horatius ait: Seu tyrannus hesperiae Capricornus vndae: vt in Scorpio grandines. Item in alio fulmina: in alio ventos: vnde pcipit nos scire debere: in qd se signum recipiat sidus Saturni. Sane perite ait receptet: vt ex frequentatiuo verbo nobis ostenderet Saturnū bis ad vnūquodq3 signum reuerti: qd alij planetae minime faciunt. solus enim est q & longius a sole discedat: & bis ad vnūquodq3 signū recurrat. b ¶ Quos ignis cyllenius erret in orbes: ordo est: in quos orbes caeli erret Cyllenius ignis: & bene erret: nā planetae vocātur ἀπὸ τῆς πλάνης. i. ab errore. nā interdum ad austrū: interdū ad septentrionem: plerūq3 contra mundū: nonnunq̄ cū mundo ferūtur. c ¶ In primis venerare deos: Post haec cognita da pcipue operam sacrificijs: quibus tempestates & pluuiae possint repelli. & mire hoc statim subiunxit: quia occurrebat: qd prodest tempestates futuras videre. & bene ait in primis praecipue: et ante omnia. nā alia neglecta possunt habere emendationes: tempestas adueniens nisi ante puideris vniuersa subuertit. d ¶ Annua sacra refer cereri: anniuersaria magna: sicut in aeneide Annua quae differre nefas. & Ambaruale sacrificium dicit.

PRO. ¶ FRIGIDA saturni. q. s. s. r. quos ignis caelo. c. e. i. orbes. Olbus stellis Sol & lumen dat & calorem. infra Solem autē Veneris stella est tribus hemitonijs seposita intercedentibus. superior Sole Martis stella est: quae pyrois appellatur: tono intercedente altior: inde hemitonio superior est Iouis: quae appellat phaethon. Summa est Saturni: quae quia pprior est chrystalo. hoc est caelo I ea defecit color Solis. Rapit. n. eu3 ad se pyrois: quae stella ardore suo horrore ac frigore Saturno venientem in Ioue temperat. Cyllenius autē Mercurij stella est: quae duobus tonijs infra Saturnum est: & vocatur stilbon. Ait ergo obseruādum esse agrestibus: vt vitare possint tempestates: occasus stellarum: & i quo quaeq3 sit signo.

ANT. ¶ FRIGIDA saturni: frigida ait quia natura ipsa frigidus est: & accidentaliter siccus: ac propter retrogradatiōes quas patit: vti & caeteri planetae: & situs circa stellas humidas quiq3 humidus efficitur grauissimas tēpestates producens. ¶ Quo se receptet: an in signa ignea: terrea ue &c. an efficiat septētrionalis: meridionalis ue: an ascendēs: descēdēns ue: in eccentrico vel epicyclo: an directus: retrogradus ue: an circa imaginem octauae sphaerae illam vel istam: an circa illā vel hanc desertuī ue natura stellā: an in applicatione corporali siue aspectuali ad illum vel istū planetam existat: an oriatur aut occidat cosmice: cronice seu heliace: an in hoc vel illud templum siue domum caeli se receptet. ¶ Quos ignis cae. cyl. er. in or. obseruat item sicuti de Saturno & caeteris erraticis: i quo caeli orbes errant ignis: Cyllenius. i. stella Mercurius: qui inter caeteros tā in motu diuersus q3 etiā in impressione varius est: qm conuertibilis est naturae: cui nāq3 associat corpore vl aspectu: illi⁹ naturā assumit. Quare pcipit Virg. totius astrologiae peritiam cōplectens: pcipue Mercuriū obseruandū esse: qui qdē nimbosas pcellas: ventorum rabiem & pcipitantes demittit ipressiones. Demus per mēses caeli signa duodecim primi mobilis: introitusq3 planetarum in principia eorūdem & situm: et per sidera octauae sphaerae imagines: ac Saturni: Mercurijq3 sidus plurimum planetarum influētias obseruare hortat: qm ex iis pfectum reddit vaticinium pfatas tēpestates timētibus: haec eadem a Tholopho supiori accepimus. Pli. secū li. ij. ca. viij. sic ait. Quod vocant Saturni sidus summū est: ideoq3 minimū videt: & maximum ambit circulū: annoq3. xxx. ad principia suae sedis regredit naturae est gelidae & rigentis. Haec ille & Ptolemeus li. iiij. partius de Cyllenio inqt q stellae Mercurijopus est in maiori parte desiccare & aequaliter humectare: in quibusdam etenim oris desiccat humores eo q nusq3 a calore solis nimis elongatur: in qbusda3 vo humectat: eo q eius locus supest lunari sphaerae: quae terrae propior existit: & in horum qdes vtroq3 eius alteratio est festina. Ventorum & hic auctor existit: ob hoc q eius motus circa solem citius habetur. Planetae

CHRI. Saturn⁹ ¶ SATVRNI: Saturnu3 Caeli & Vestae quae terra est filium dixerunt. Ideo aute3 caeli filiū quia solemus eos quorum virtutem miramur aut q repēte veniūt caelo cecidisse dicē. Terrae autem

rꝫ autem ꝙ ignotis parentibus natos filios terræ dicimus:sed verius alij putant esse Sa-
turnus cum potentissimus rex esset ad memoriam parentum retinendam nomina eorū
cælo: terræq; indidisse: vt et videmus ꝛ montes ꝛ maria ꝛ flumina a viris nomen sum-
psisse. In historia præterea sacra scribitur:ꝙ Saturnus Opem in vxorem duxit. Titan autem
cū regnare vellet:erat.n.maior natu:frater tū animaduertens matrem:sororesq; suas Saturno
fauere:ꝙ forma præstantior esset concessit:sed ea lege ne Saturnus prolem masculinam tol-
leret:vt regnum ad sobolem suam esset rediturū:ille tū quatuor liberos clanculum sustulit.
Iouem Neptunū Plutonem ꝛ Iunonem. Titan vbi hæc cognouit:cum filijs qui titani dicū-
tur aduersus Saturnum bellum parat. Illumq; atq; Opem sororem bello captū muro inclu-
dit. Quod etiam affirmat Sybilla inde Iupiter cretensium manu collecta parentes in liber-
tatem restituit. Sed Saturnus ex oraculo noscens fore:vt a filijs regno pelleretur:ob hocq; Io-
ui insidias tenderet a Ioue regno pulsus in Italiā profugit ꝛ vbi postea Roma fuit latuit ex
Latium q̄ re latiū illā regionem q̄m ibi latuerit appellauit. Receptus est aūt a Iano illius religionis
rege:ꝛ cū agriculturā ab eo esset edoctus regni illū sociū assumpsit. Et cū primū æs signasset:
in altera parte vt ait Macro. Satur. effigiem in altera naue qua vectus erat expressit. Verū cū
inter hæc Satur. subito nō comparuisset. Ianus in eius honoris amplificationē oēm terrā suæ
ditionis parentem saturniam appellauit ꝛ aram ꝛ Saturnalia illi instituit:ꝛ simulacrū eius
tanq; agriculturæ inuentoris falce insigniuit:ꝛ q̄m hoc regnante nemo seruiuit:nullūq; fur
tum factum est in saturnalibus oīs licentia seruis permittitur:ꝛ in eius æde ærarium in-
stitutum est veluti illa tutius esse posset:atq; hæc in historia. Referunt præterea ad physicā
rationem ꝛ dicunt illud tempus esse. Vnde græce κρόνος appellat remota h ab eo quod est
χρόνος:quod græce tps significat. Vnde volunt illū vorasse filios oēs præter Iouem: Iuno-
ne:Neptunū:ꝛ Plutone:qa tps oia consumit q̄ corruptibilia sunt ꝑter q̄tuor elemēta: Iupiter
n. ignis est: Iuno aer: Neptun⁹ aq: ꝛ Pluto terra latine aūt dr̄ Saturnus a saturitate: quoniam
oībus rebus corruptibilibus saturatur tempus. Alij dnt a satu cuius cā de cælo est. Credide-
runt.n. Saturnus cæiū esse: ꝛ opem terram: cuius ope alimenta humanæ vitæ quærunt: vel
ab opere quo fructus:frugesq; nascuntur. Huic deæ: ꝛ Saturno Cecropem in Attica primus
aras instituisse: Philocorus refert ꝛ illos: Iouemq; ꝑ terra coluisse: instituissetq; vt patresfami
lias frugibus ac fructibus iā perceptis passim cū seruis vescerentur:cū quibus in rure colen
do laborē tolerauerant. Alij saturnū solem esse dnt:q̄m ipse est auctor temporum: in saturni
templi fastigio Romani Tritones cū tubis sculpsere caudis terræ infertis significantes:ꝙ a
sua ætate ꝑ oia deinceps tpa historia quæ prius obscura erat clara fit. Patri suo Cælo virilia
amputasse referunt ꝛ in mare piecisse: quorū agitatione spuma effecta Venerē genuit:qa vis
cælestis in terram defluens cā est generationis. Si ad stellam ipsam Saturnū referimus: ipse
est supremus oium planetarū. Et q̄m habet sphæras amplioris circūferentiæ oium tardissi-
mus in cursu est. In singulis.n. signis triginta moratur menses. Est planeta oīno maliuolus.
Nā vt demonstrat Ptolemeus in li. de harmonia. Vitā nr̄am ꝓcipue sol ꝛ luna moderat.
Deinde dicit Iouem ꝛ Venerem nobis ꝓpitios: Saturnū ꝛ Martem ea rōne aduersos: quia
certi sunt numeri per quos omnia quæ sibi conuenienter iungūtur ꝛ aptant fit iugalis com-
petentia: nec quicq; potest alteri nisi per hos numeros conuenire: post hæc longo ordine ex
plicat huiusmodi numeros: ac ostendit Iouem ꝛ Venerem interuentu numerorum illorum
cum luminibus bene iungi ꝛ consociari: alia nullius numeri nexu applicari: ꝛ Iouis stellas
Soli per omnes numeros: Lunæ per plures: Venerem vo lunæ per omnes: Soli autem ꝑ plu
res iungi: indeq; fieri: vt q̄uis vtraq; propitia sit stella: propitior tamen sit Iupiter. Saturnus
autem ꝛ aliqua extrema linea ad Solem Martem ad Lunam referri: ideoq; minus commo-
dos esse planetas demonstrat. Est ergo maliuolus Saturnus ꝛ siccus ꝛ frigidus: quæ duæ qua
litates mortiferæ sunt: est nocturnus ponderosus plus nocet retrogradus q̄ rectus: Vnde fa
bulæ illi falcem tribuunt: quæ tunc maxime secat cum reducitur. Colore plūbeo est. ſm pto
lemeum: ꝛ producit hominem fuscum: turpem: pigrum: grauem: ac tristem: corpore aspero
ꝛ q amet turpia ꝛ fetida: domus Saturni Capricornus ꝛ Aquarius. Dominiū habet in Libra
significat ædificium: doctrinam: ꝛ locum frigidum. Pingebatur autem apud priscos homo
senex canus prolixa barba: curuus tristis: pallidus: tecto capite: ꝛ qui dextra falcem ꝛ in ea-
dem serpentis imaginem caudam suam ore mordentis: sinistra infantem filium ori deuo-
raturus admonebat: iuxta quatuor hunc aderant filij ꝛ vxor in forma matronæ: quæ manu
dextra se omnibus opem laturam significaret: sinistra panem pauperibus porrigeret. ¶ Re-
ceptet: vsus est frequentatiuo: qa velox est planeta. ¶ Cyllenus: de Mercurio i quarto æne-
dos libro diximus. ¶ Venerare deos: sapienter admonet non sufficere diligentiam atq; in
dustriam humanam nisi diuinum accedat auxilium. Et optimus poeta hortatur ad religio-
nem. ¶ In primis venerare deos: Hesio. item ait: Plutonem in primis venerare: atq; an-
nua sacra vota refer ceteri.

SER. a ¶LÆTIS operatus in herbis: aut dans operam conuiuijs: aut postq̃ opera cũcta cõpleueris. b ¶ Extremæ sub casum hyemis: circa finẽ hyemis anteq̃ ver incipiat. c ¶ Iã vere sereno: ver pluuiale tẽpus est: sed circa finem incipit eẽ serenũ: dicit ergo vere sereno vt sit iã tunc et ver & serenus. d ¶ Tunc pingues agni: subaudi sunt: quia aut epulis: aut sacrificijs sunt apti. e ¶ Mollissima vina: carentia asperitate & defæcata. f ¶ Densæ in montib⁹ vmbræ: quia tunc incipiũt arbores frondescere. g ¶ Tibi: i honores tuus: & in tuã gratiã.

Sacra refer Cereri, lætis[a] operatus in herbis
Extremæ[b] sub casum hyemis, iam[c] vere sereno
Tunc agni[d] pingues, & tunc mollissima[e] vina,
Tum somni dulces, densæq;[f] in mõtib⁹ vmbræ
Cuncta tibi[g] Cererẽ pubes agrestis adoret.
Cui tu[h] lacte fauos, & miti dilue Baccho.
Terq; nouas circũm felix[i] eat hostia fruges,
Omnis[k] quàm chorus, & socij comitẽtur ouãtes,
Et Cererem[l] clamore vocent in tecta, neq; ante
Falcem maturis quisq̃; supponat aristis,
Quàm Cereri torta[m] redimit[n] tempora Quercu
Det motus[n] incompositos, & carmina[o] dicat.
Atq; hæc vt certis possimus discere signis
Aestúsq;, pluuiásq;, & agentes frigora Ventos,
Ipse pater statuit quid mẽstrua[p] Luna moneret,

h ¶ Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho: cui tu liba de lacte: melle: & vino: nam superfluum est quod quidã dicunt contra religionẽ dixisse Virgilium licere Cereri de vino sacrificari. pontificales nãq; hoc non vetant libri: qđ autẽ ait Plautus in aulularia cui⁹ ipsi vtunt exẽplo: Cereri nuptias facturi estis: quia temeti allatũ nihil video: nõ est huic loco contrariũ: nã aliud est sacrificiũ: aliud nuptias Cereri celebrare: in quib⁹ re vera vinũ adhiberi nefas erat: quæ Orci nuptiæ dicebãtur: quas præsentia sui põtifices ingenti solẽnitate celebrabãt: Alij hunc locũ aliter accipiunt: vt miti baccho nõ sit septimus casus: sed datiuus: & duo nomina itelligimus Liberi & Cereris: nã supra quoq; ait In primis venerare deos: vt sit sensus: cui Cereri & miti Baccho fauos lacte dilue. i. eis sacrifica melle & vino permixtis. i ¶ Felix hostia. i. fœcũda: & dicit ambaruale sacrificiũ: qđ sæpe de porca fœcũda: & grauida fieri cõsueuerat: siue felicẽ dicit cuius sacrificio & imolatione fœcunditas agrorũ merebat. k ¶ Ois quã chorus: chorus ꝓprie est coæuorũ cantus atq; saltatio. l ¶ Cererẽ: clamore vocẽt: inuocẽt dari copiã frumẽtorũ. m ¶ Torta redimitus tẽpora quercu. i. hõs in memoria victũ priorẽ: a quo Cereris reuocatus est benignitate: nas olim hoĩes glãdib⁹ vescebant. n ¶ Det motus incõpositos. i. saltationẽ aptã religiõi: nec ex vlla arte venientẽ: Salustius: Saltare elegãtius q̃ necesse est ꝓbæ. o ¶ Carmina dicat: hymnos. p ¶ Mẽstrua luna: vñ & mene, di.

ANT. ¶OPERATVS. i. sacrificãs. ¶ In herbis lætis. i. in satis. ¶ Mollissima: dulcissima: iucũdissima. ¶ Tibi: ad tuũ cõmodus. ¶ Miti baccho Macr. li. iiij. sat. inqt. Poeta sciẽs cereri mulso libari: adiecit miti baccho fauos dilue. i. mitescere vinũ dicens quñ mulsus coepit fieri: ad diẽ aũt xij. cal. Ianuarij Herculi & cereri faciebant suæ ꝓgnãte panib⁹ mulso. Verũ q̃ Pli. scr. li. xiiij Aristæus ꝓmiũ mel miscuit vino suauitate ꝓcipua. ¶ Fœlix ho. i. eximia. Veras. n. docet eximias dictas hostias q̃ ad sacrificiũ destinatæ, eximant e grege vel q eximia specie quasi offerẽdæ numinib⁹ eligant: Ambaruali s hostia ẽ: vt ait Põpeius festus q̃ rei diuinæ c. ĩ circũ arua ducit ab hijs q ꝓ frugibus faciũt: hæc & plura Macro. li. iij. de historia ꝓ generib⁹. ¶ Chorus: multitudo in sacris collecta. ¶ Cererẽ: ipsa frumẽta. ¶ Quã cereri tor. Cato ꝓceptũ ẽ. c. q̃ dẽ. cxxxiij. vbi docet ꝓusq̃; messes facias cereri sacrific. idã ẽ porcã. ¶ Atq; hæc vt cer. Mac. li. v. ait: q poeta hæc serenitatis: tẽpestatisq; signa de arati phænomenis traxit. ¶ Aestusq; pro. i. ¶ Mẽstrua luna. i. q̃ mense quoq; suũ perficit cursus: Vñ & mẽsis mene. i. luna dicitur.

CHR. ¶OPERATVS: operari sacrificare significat. Proper. Cynthia iã noctes est opata decẽ. Nulla. n. opa excellentior est q̃; sacrificiũ. Hor. Vnico gaudens mulier marito ꝓdeat iustis opata sacris. ¶ Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho. Optime hic Ser. adde etiã q poeta: vt ait Macro. Ita in rebus doctrinæ sectator vt in verbis eloq̃ntiæ executor legerat q ad. x. calen. Ianuarias Herculi & Cereri faciebãt sue ꝓgnante & panibus & mulso iccirco dixit: & miti Baccho. i. mulso. Nam melle domitũ vinũ mulsus fit. Vnde ipse alibi. Et durũ bacchi domitura saporẽ. Diluere autes est cũ rẽ duriorẽ: spissioremq; admixto humore liq̃facimus vt Diluis helleborũ: ergo mella q̃ crassiora sunt vino diluimus. ¶ Terq;: ambarualem hostiam intelligit de qua diximus in Buco. ¶ Quercu: qm Cæsaris bñficio hoĩes fruges adepti a q̃rnis glandibus q̃bus antea vescebant abstinuere.

¶CADERENT

Quõ signo caderent[a] Austri, quod sæpe vidẽtes
Agricolæ propius stabulis armenta tenerent.
Continuo Ventis[b] surgentibus, aut freta[c] ponti.
Incipiunt agitata tumescere, ⁊ aridus[d] altis
Montibus audiri fragor, aut resonantia[e] longe
Littora misceri, ⁊ neorũ icrebrescere[f] murmur.
Iam[g] sibi tũ curuis male tẽperat[h] vnda carinis,
Quom medio[i] celeres reuolãt ex æqre Mergi,
Clamorémq;[k] ferunt ad littora, quómq; mariæ[l]
In sicco ludunt Fulicæ, notásq; paludes
Deserit, atq; altam[m] supra uolat ardea nubem.

SER. a ℂCADERENT austri: desinerent vẽti. Ex hoc etiam loco prognostica sunt translata de Arato: ⁊ pauca de multis propius stabulis armenta tenerent. s. pp repentinos casus tẽpestatis aut grãdinis: vel terremot⁹ aliorum ue: ⁊ dicit quod videntes agricolæ possunt hæc vẽtura præscire. b ℂ Ventis surgentibus: flare incipientibus: vnde est econtrario cũ venti posuere. i. flare desierit. c ℂ Aut freta ponti: littora pelagi: q̃ feriunt a fluctibus. duo autẽ dic naturalia. futura enim tẽpestate ⁊ ante aduentum fluct⁹ mouetur: ⁊ fragor auditur e siluis arcana quadã ratione naturæ. d ℂ Aridus fragor: sonitus qualis solet fieri ex aridis cũ franguntur arboribus: ergo aridus nimius: omne enĩ qđ aridum est: quom frangi cœperit nimiũ efficit sonum: fragor etiã a fractarũ rerũ nominatus est sonitu. e ℂ Aut resonantia longe Littora misceri: τὸ αὐτὸ: idest bis idem dixit. misceri autẽ perturbari: vt Miscet agẽs telis. f ℂ Increbrescere murmur: sæpe ⁊ crebros fieri sonitus. g ℂ Iam sibi tum: scias inquit in pelago esse grauissimã tempestatem: quom mergi ad littora confugiunt. Poetice autem ait: sibi tum vnda male temperat a curuis carinis: idest sibi non parcit: sed crescit in perniciem suam. Nam in carinã scindendã consurgit: ⁊ nauigantũ perniciẽ tẽperat aũt absolute posuit: nã certe subaudit male. h ℂ Tẽperat: seipsã sibi. i ℂ Cũ medio Celeres reuolãt ex æquore mergi: scias inquit in pelago esse grauissimã tẽpestatẽ. cũ mergi ad littora cõfugiũt. mergi aũt sunt nonnulli: quos ceruos aquaticos vocant. k ℂ Clamorẽq; ferunt: idest si cum clamore reuertunt: nam plerunq; plura dicit signa e quibus vnũ non sufficit: sꝫ omnia sunt animaduertenda: vt quom cornix plena pluuiam iuocat improba voce: Et sola in sicca secum spatiatur arena. l ℂ Marinæ fulicæ: ad discretionem fluuialium. Fulicæ autẽ sunt aues aquaticæ Anatibus paulo minores: sed corporis forma cõsimiles. m ℂ Altã super uolat ardea nubem: Ardea autem dicta est quasi ardua: quæ cum altius volauerit tempestatem significat. Luca. Quod signum ausa volare ardea.

ANT. ℂCONTINVO ventis. Plinius lib. xviij. capi. viii. inquit. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit: et murmurauerit intra se vẽtum prædicit. Si identidem: hyemem ⁊ imbrem. Id quoq; de mari ait: Sæpe ⁊ silentio se tumescit: flatuq; altius solito iam intra se esse ventos fatetur. ℂ Aut resonãtia longe. Littora misceri: idest Plinius ait: q̃ littoris ripæq; si resonabunt ex tranquilla asperam tẽpestatem prædicũt. ℂ Et nemorũ increbrescere murmur. idem inquit: Equidem ⁊ mõtium sonit⁹ nemorumq; mugitus prædicunt: scilicet ventos. ℂ Male sibi temperat: a curuis carinis: idest non se continet: sed carinis illiditur. ℂ Mergi: idest scribit mergi: anatesq; pennas rostro purgantes ventum: cæteræq; aquaticæ aues concursantes: grues in mediterranea festinãtes: mergi maria aut stagna fugientes. ℂ Fulicæ: ait idem q̃ fulicæ matutino clangore: ranæq; quoq; vltra solitum vocales tempestatis signa sunt. Veterem querelam quomodo latona cum Apolline ⁊ Diana Iunonis iram fugiens: vertit agrestes in ranas in Lyciæ finibus: videto Ouid. lib. vj. meta. item videto Aesopi fabellas: de ranis ⁊ hydris. ℂ Ardea: hæc in medijs arenis tristis tempestatis signum ostẽdit: auctor est idem. Fulicæ Ranæ

CHRI. ℂINCIPIVNT agitata tu. Hic locus propter ambiguitatem potest aliquid obscœnum mentibus nr̃is afferre: itaq; nõ sæpe sunt hæc a scriptore adhibẽda. ℂ Inuenias qđ Quintilianus sentiat. Pronosticorum ꝯ omniũ rõnem diligenter applicat Pli. l li. xvj. ait enĩ est aquarũ significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit ⁊ murmurauerit: intra se ventum ꝑdicit. Si itidem ⁊ hyemem ⁊ imbrem littoris: ripæq; se resonabunt tranquilla asperam tempestatem: ⁊ paulopost sæpe ⁊ silentio intumescit. flatuq; altius solito iam inter se esse ventos fatetur. Verum ⁊ in hoc loco cætera omnia prosequitur pronostica quæ a Marone ponuntur Plini. ibi etiã hæc sunt verba. Equidem ⁊ montium sonit⁹ nemorumq; mugitus: prædicunt tempestates. ℂ Aut resonantia longe: expolitio est. Eandẽ enim sententiam repetit. ℂ Increbrescere: ab eo qđ est creber fit increbresco. ℂ Temperat sibi. i. abstinet: Nã q abstinet ab aliqua re sibi ipsi imponit temperantiam.

Sæpe etiam stellas[a] vento impēdente videbis
Præcipites Cælo labi, noctísq; per vmbras
Flāmarum longos à tergo albescere tractus:
Sæpe leuem[b] paleā, & frondes volitare[c] caducas,
Aut sūma nantes[d] in aqua colludere[e] plumas.
At Boreæ[f] de parte trucis cum fulminat, & cum
Eurique Zephyrique tonat domus, omnia[g] plenis
Rura natant fossis, atq; omnis nauita ponto
Humida vela legit[h] [i] nunq̄; imprudētib[9] imber
Offuit, aut illum surgentem vallibus imis
Aeriæ fugêre grues, aut bucula Cælum
Suspiciens[k] patulis captauit naribus auras,
Aut arguta lacus circumuolauit Irundo,

SER. a ¶ STELLAS præcipites: sequit vulgi opinionē: non enim omnia prudēter a poeta dicenda sunt: qđ aūr videmus stellas quasi cælo labi ἀπόρροιαι sunt ignis ætherei: quæ fiūt ex igne æthereo: quom vehemētior ventus altiora conscēderit: & inde q̄si quasdam particulas trahere cœperit: quæ simulant casum stellarū: nā stellæ cadere non possunt: quarū natura est vt stent semp: vnde & stellæ vocant: & sciendū est ab illa parte ventū flaturū: 1 quā ille ignis ceciderit. b ¶ Sæpe leuē paleam: dat aliud signū qđ fit qñ futuro vētoꝝ motu spōte sua leuis palea volitat. c ¶ Et frō. arboꝝ mīores & leuiores. d ¶ Nātes: natātes. e ¶ Colludere: moueri. Teren. Congruꝫ istū maximum finito ludere: idest moueri. Virgilius: Ludere pendētes pueros. f ¶ At boreæ de pte trucis quom fulminat: hoc vult dicere vbiq; grauissimas & īgentes efficit pluuias tēpestas ab his mota ventis. g ¶ Oīa plenis Rura natāt fossis: operiūt terræ: aqs & fossæ: vbicūq; fuerint īplentur: & est hic Metaphora dicit. n. natare rura cū terra īmobilis est. h ¶ Legit. i. colligit. i ¶ Nunq̄; īprudentibus imber Offuit: A lijs ī vacare volunt: alij augentis habere significationē: vt sit nunq̄; imber valde prudentibus offuit: q̄ res satis non sunt idoneæ: vñ melius ē itelligere: nunq̄; imber offuit non ante prouisus tā clara sui signa dat: vt īprudentibus ignauis accipiamus: n. ī hoc dicit: nunq̄; nescienti nocet imber: qa se designat añ venturū: & scim⁹ leuiora esse mala: q ex opinione ꝯtingunt: aut aerij coloris: aut in altū volantes: dicit auteꝫ grues de vallibus fugere: nō pluuiā de vallib⁹ surgere. k ¶ Suspiciens patulis: hic locus oīs de Varrone ē: ille enī sic Tū liceat pelagi volucres: tardæq; paludes Cernere: inexpleto studio certare lauandi: Et velut īsolitū pennis infundere rorē: Aut arguta lacus circūuolitauit irūdo. Et bos suspiciens cælū (mirabile visu) Narib⁹ aeriū patulis decerpsit odorē: Nec tenuis formica cauis nō euehit oua.

ANT. ¶ SÆPE etiā stellas: Plī. de stellis ait: discurrere eā videnī: vētiq; protinus sequunt: idē. Si volitare plures stellæ videbunt quo ferūtur albescentes: ventos ex iis partibus nunciāt: idem li. ij. ca. xxvj. inquit: Fieri videtur & discursus stellarū nunq̄; temere: vt non ex ea parte truces vēti oriant: & ex iis tunc procellæ in mari: terrisq;. Tu vo cur ita fiat problema: legito apud Alexandrū aphrodisium. ¶ Et frondes volitare caducas: idem ait: ꝙ tempestates prædicunt sine aura: quæ sentiantur folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ volitās: aquisq; plumia innatās. ¶ Boreæ trucis: terribilis: de cuius vi legito Ouidius circa finem libro sexto metha. flat autem boreas inter septentrionem: & exortum solstitialem: vñ seri. Pli. lib. ij. ab oriente vo brumali vulturnus queꝫ græci eurū appellant: ab occasu æqnoctiali fauonius q zephyrus a græcis. ¶ Inprudētibus. i. incautis: & inscijs: nam quisq; signa futuræ tempestatis præuidet: vel Imprudentibus. i. valde prudentibus: vt apud Cice. lib. v. Tus. qui nihil metuant nil agant nil concupiscant: nulla impotentia efferantur. i. valida seu magna potentia. Surgentem venturum ¶ Bucula: ait idem ꝙ boues cælū olfactātes: seq; lambentes contra pilum præsagia aeris sentiunt. ¶ Irundo. Ait idem: ꝙ irundo tam iuxta aquā volitans: vt pēna sæpe percutiat: hyemē nunciat. Irundo

¶ Stellæ cadentes

CHRL. ¶ LABI pcipites: labētes. pcipites. i. ad inferiora tendentes. ¶ Longos tractus: longos quasi sulcos: quos a tergo sibi relinquūt. ¶ At boreæ de pte: cū codē tēpore a diuersis locis flant venti magnæ solent pluuiæ concitari. Nam boreas septētrionalis ventus est: eurus orientalis: zephyrus occidentalis. ¶ Rura natant fossis: aliter dicimus rura natant cuꝫ diluuio exundant. Aliter homo natat: nam hic sup aquas fert: illa intra aq̄s dimersa latēt. ¶ Imber: Qui cōcitatior: maiorq; est q̄; pluuia. ¶ Irūdo: auis est Irudo sanguisuga: ē ergo irundo ex iis animantibus: q neq; fera oio nec mansueta sunt: nidum luto ꝯstruunt: stramento corroborant: si qñ iopia est luti pēnis multa aq̄ madefactis puluerē spgūt. In ægypti heracleotico hostio molē ꝯtinuatiōe nidoꝝ vaganti nilo iexpugnabilē opponunt stadij vnius spacio ꝙ humano ope pfici non posset: vt latius narrat Pli. Irundo

¶ ET VETEREM

Et veterem[a] in limo Ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit oua
Angustum Formica terens iter, & bibit ingens[b]
Arquus, & è pastu[c] decedens agmine magno
Coruorum increpuit[d] densis exercitus[e] alis.
Iam varias[f] pelagi volucres, & quæ Asia circùm
Dulcibus in stagnis rimantur[g] prata Caystri,
Certatim largos humeris[h] infúndere rores
Núc[i] caput obiectare fretis, núc currere[k] i vndas,
Et studio [l] incassum videas gestire lauandi.
Tum Cornix[m] plena pluuiá vocat iproba voce,
Et sola in sicca secum spaciatur[n] arena.
Nec nocturna quidé carpentes pensa[o] puellæ
Nesciuere hyemem, testa[p] cum ardéte viderent

SER. a ¶ ET VETEREM i limo ranæ: fabula duplex est: nam vt Ouidius dicit: Ceres quum Proserpinam quæreret ad releuandã sitĩ ac cessit ad quẽdã fontẽ: tunc eã lycij rustici a potu phibere cœperunt: & pturbantes pedibus fontem: quum cõtra eã mitterent turpes naribus sonus: illa irata eos cõuertit in ranas: quæ nunc quoq; ad illius soni imitationẽ coaxant: sz hoc non est valde aptum: nam illud magis insultatio fuerat q̃ q̃rela: & pœnã sacrilegij iuste pertulerant: vñ magis Aesopus sequẽdus ẽ: qui dicit: quũ Iuppiter reges omnibus aĩalibus daret: & ranis dedisset colendus breuissimum lignũ: tunc illud aspernatæ sunt: inde exquetæ appellatæ sunt ranæ: tunc Iuppiter iratus hydrũ eis dedit qui vescitur ranis. b ¶ Bibit igens Arquus: sequtur rursus vulgi opinionẽ. c ¶ E pastu decedens agmina magno: dicit etiam coruos pter futuram inundationem a pastu fugere. d ¶ Increpuit: insonuit. e ¶ Exercitus: multitudo. f ¶ Iam varias pelagi volucres & q̃ asia circũ Dulcibus in stagnis rimantur prata caystri: Hæc est vera lectio: & sensus talis ẽ Iam varias volucres pelagi: & eas quæ circum asia prata rimantur in dulcibus stagnis caystri videas certatim largos humeris ĩfundere rores: nã si iam varie legeris: sensus nulla ratione procedit. Caystrus aũt fluuius est: Asia vero palus: Vnde fecit per deriuationem possessiuũ: qd possessiuus quãtũ ad litteram similis est primitiuo suo: nã de puincia prata asiatica diceret nõ asia prata: et de palude asia a longa est: de prouincia breuis: vt Europa atq; Asia pulsus. & est homericus versus. ἀσίῳ ἐν λειμῶνι καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.
g ¶ Rimanẽ: pascunẽ in pratis: cibũ per terræ rimas regrentes. Nã rimari tractum est a porcis: q glãdes rimanẽ de rimis terrarum. h ¶ Humeris ĩfundere rores: pfundere humeros largis aqs: & quasi se irrĩtare. i ¶ Nũc cap. ob. fre. mergere sub aquis caput. k ¶ Correre i vndas: se ĩ aquã mittere & natare. l ¶ Studio gestire lauãdi: lætitiã suã habitu corporis significare: nã vt hoĩes lætitiã suã verbis: ita aues corporis gesticulatione exp̃mũt. In

cassum aũt ideo quia plumarũz compositio aquã minime admittit ad corpus. m ¶ Tũ cornix plena: rauca contra naturã suam: Et vocat poetice: nõ enim vocat sed denũciat pluuiã. Et notãdũ cornicẽ rauca voce & solaz pluuiã prædicere. Coruos vero & plures & voce tenui & purissima cõtra naturã suã: vt Tũ liquidas corui presso ter gutture voces: & alii° aliis auib° sonant: sed cũ pluuiã dnũciãt: tenues formant. n ¶ Spaciaẽ: discurrit: nec nocturna qdẽ diĉ: nec puellas qdẽ carpẽtes lanas nocte ignorare vẽturã tẽpestatẽ si sciãt liqd nũc dicit. o ¶ Pẽsa: lana q̃ ad pensuz datur puellis ĩtra ɔstitutos dies parãda. p ¶ Testa cũ ardente: pp vilitatẽ noluit dicere lucerna: sed nec lychnũ: quẽadmodũ in heroico carmĩe Depẽdent lychni dixit. medi°. n. in his stilus ẽ libris: sicut diximus supra.

PRO. ¶ ET VETEREM in Limo ranæ cecinere q̃relã: in lycia latona æstu exhaustis vberib° educans Apollinẽ & dianã infantes: accessit ad melã fontẽ: & quũ vellet bibẽ: phibuit eã Neocles pastor. Quom aũt illa ptinatior eẽt: phibuerũt aq̃. Itaq; deæ numie mutati sũt ĩ ranas. ¶ Et q̃ ĩ asia circiiz dul p. caystri. Asia correpta prima littera diciẽ: in qua quodam pratuz asiũ iuxta caystrum appellatur.

ANT. ¶ RANÆ: Ait idem ꝙ Ranæ quoq; vltra sonitum vocales tẽpestatis signa sunt. ¶ Formicæ: ait idem ꝙ segniter & contra ĩdustriã suam formicæ abscondite & cõcursantes: aut progignentes oua tempestatem prænunciãt. ¶ Et bibit in. arquus: ait idem. Arquus quuz sunt duplices pluuias nunciant: a pluuiis serenitatem non perinde certã. bibit autez humorem: inde emittit: Sed de arquu plura idẽ Pli. lib. ij. ca. lxj. ¶ Coruorũ: ait idẽ: Coruiq; singultu quodam latrantes: seq; cõcutientes si continuabunt: ventos: si vero carptim vocẽ resorbent ventosum imbrem: & gracili sero a pabulis recedentes hyemem. ¶ Varias pe. vo. ait idem ꝙ hyemẽ significant: quum terrestres volucres contra aquam clãgores dabunt perfundentes sese maxime coruis. Poeta autem id tribuit aquaticis etiam auibus. ¶ Asia. p. Vibius sequester scri. ꝙ Cayster decurrit proximus paludi asiæ: & Prob. I

(Margin: Ranæ Formica Arquus)

quit: asia producta prima lr̃a dicit̃: in qua quoddam pratum asium iuxta cayſtrũ flumẽ ap-
pellat̃: Maro libro. vij. æne. de asia palude: & Cygnis & Cayſtro etiam meminit: vbi ait. Ceu
Cayſter quondam niuei. Item ſonat amnis: & asia longe pulſa palus. Cayſtri: cayſter fluuius eſt in
Aſia Mæonia: teſte Diony. & teſte Pli. li. v. cayſtro alluitur epheſus amazonum opus. Lauã
di: paſſiue dictum: nam tondeo & lauo etiam paſſiue dicuntur: de quibus latius ibi in Buco.
Tondenti barba cadebat. Cornix de hac iamiam dictum eſt.

CHRI. CORNIX: Hæc auis cum noctua graues inimicitias exercet. Ipſa. n. interdiu oua noctuæ vorat. Noctua contra illius noctu abſorbet: ait Ariſto. Nuces ab alto in ſaxa remittunt: vt te ſtam frangant. In templis & lucis Mineruæ raro viſuntur: athenis nunq̃. Solæ volãtes pul los aliq̃diu paſcunt. Poſſidonius ait: in Hiſpania cornices nigras eſſe.

SER. a PVTRES cõcreſcere fungos: vt dic̃ Pli. quom aer humidus eẽ cœperit: fauilla quæ cum fumo ſolet egredi ꝓhibita aeris craſſitate in lucernis reſidet: & quaſdã ve lut fungorũ imitat̃ imagines.

Scintillare oleum, & putres [a] concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri [b] Soles, & aperta [c] ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis.
Nam neq; tum ſtellis acies optuſa videtur,
Nec [d] fratris radijs obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia [e] nec lanæ per Cælum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pinas in littore pãdũt
Dilectæ [f] Thetidi Halcyones, non [g] ore ſolutos

quibus excludunt fœtus: in mari tranquillitas ẽ vt tuta ſit nauigatio.

ANT. FVNGOS: ait Pli. pluuias ſignificari: ſi in lucernis fungi fuerit: ſi flexuoſe volitet flamma ventum: & lumina cum ꝑ

Fungi

b Ex imbri ſoles: ſerenitates: & verſa vice dat ꝓgnoſtica: qbus agnoſcamus: e tẽpeſtuoſo cælo futurã ſerenitatẽ. c Aperta ſerena: aer. n. dẽſat̃ nubilo: & rareſcit ſereno: vt Denſet erãt q̃ rara mõ & q̃ dẽſa relaxat. d Nec fratris radijs obnoxia ſurgere luna: ſubaudi a ſupioribus obtuſa luna: nã hoc dicit nec luna vr̃ obtuſa: quæ ẽ radijs ſolis obnoxia. Nã vt dñt phyſici ab eo accipit lumẽ. e Tenuia: ꝓceleuſmaticus eſt ꝓ dactylo: quã rẽ quotieſcũq; facit Virg. ſeruat locũ ſynæreſi: vt tenuia: itẽ Et genua labãt. f Dilectæ thetidi halcyones: Cæyx filius luciferi habuit cõiugẽ Halcyonẽ: a qua quũ ꝓhibitus iuiſſet ad cõſulendũ Apollinẽ ſup ſtatu regni ſui naufragio perijt: Cui9 corpus quũ ad vxorẽ Halcyonẽ delatũ fuiſſet: illa ſe ꝓcipitauit in pelagus: poſtea Thetidis & Luciferi miſeratione cõuerſi ſunt ambo in aues marinas: q̃ halcyones vocant̃. Et ſciendũ qa cũ de muliere dr̃: hæc Halcyone facit: quũ de auibus hic & hæc halcyon: hi & hæ halcyones. Iſtæ aũt aues nidos faciũt in mari media hieme: qbus dieb9 tãta eſt tranqllitas: vt penitus nihil in mari poſſit moueri. Inde ẽt dies halcyonij vocantur. g Nõ ore ſolutos. ſ. manipulos: qđ ſequit̃: alij ſoluto ore accipiũt. i. nimius pateti.

PRO. DILECTÆ thetidi halcyones: varia eſt opinio harũ volucrũ originis. Itaq; in altera ſequit̃ Ouidius Nicãdrũ: ĩ altera Theodorũ. Putat. n. Ceyx Luciferi filius cum Halcyone Eoli filia mutatus in has volucres. Idẽ refert Halcyonẽ Scyronis filiã latronis attici Polyphemonis filij: quum pr̃ ei ꝓciperet: vt q̃reret maritũ arbitratã pmiſſum ſibi: vt cõcumberet cũ qbus vellet ab irato pr̃e deiectã in mare mutatã in hãc volucrem. Iccirco aũt dilectas Thetidi dicit has aues: ꝙ per ſeptem dies

ſe flammas elidunt: aut vix accendunt̃. Item quũ in eo pendentes coaceruant̃ ſcintillæ: vel quũ tollentibus ollam carbo adhæreſcit: aut quũ contemptus ignis a ſe fauillas diſcutit: ſcintillam ue emittit: vel cũ cinis in foco cõcreſcit: & quũ carbo vehementer perlucet: eſt & aquarũ ſignificatio. Nec mi. ex im. futuræ hyemis hactenus ſigna docuit: nũc ꝟo futuræ ſerenitatis poſt imbrẽ. Stellis acies ob. ait idẽ: ꝙ quũ repente ſtellarũ fulgor obũbrat̃: graues denunciant̃ tempeſtates. Luna: idẽ ait de luna: quartã eã maxime obſeruat ægyptus ſi ſplendens exorta puro nitore fulſerit ſerenitatẽ: ſi rubicunda: ventos ſigna pluuias portẽdere credit̃. ĩ qnta cornua eius obtuſa pluuiã. Erecta & infeſta ventos ſemp ſignificant. quarta tñ maxime: demũ pleriq; obſeruabãt lunæ ꝓſagia ĩ octo eius articulis. ĩ eſt. iij. vij. xj. xv. xix. xxiij. xxvij. & interlunio. auctor idẽ Pli. Nec fratris radijs obnoxia: ordo eſt nec luna obnoxia radijs fratri videtur ſurgere obtuſa. obnoxius aũt ꝓprie pene obligatus dr̃ ob delictũ: vt ſcri. Feſtus. Luna ꝟo obnoxia & obligata eſt ſoli: qm̃ ab eo illuminat̃: cũ ſit corpus opacũ. Lanæ. n. ſuperius dcm̃ eſt: ꝙ tempeſtatẽ ſignificat lanugo populi: aut ſpinæ volitans: aquiſq; pluma innatans. Halcyones: hæ aues paulo maiores paſſere ſunt: purpureis & candidis: admiſtis pennis fœtificant bruma q dies halcyonides vocantur: placido mari per eos: & nauigabili ſiculo maxime: faciũt aũt. vij. ante brumam diebus nidos: & totidem ſequentibus pariunt: plura etiam Pli. li. x. ca. xxxvij. Dilectæ thetidi: hoc ait propter eis conceſſum mare tpe fœturæ: quod etiam Probus aſſerit.

CHRI. ACIES ob. Nõ mutatur in ſe aut materia aut forma ſtellarũ. Verũ ex aeris q̃litate q̃ inter nos & illas

nos:ꝛ illas interiacet mutari videntur. Nã cum densior est aer hebetiores videntur: cum ra rior acutiores. ¶ Carpentes: proprie dixit: nã carpere dicimus cũ paulatim assumendo mi nuimus: hinc dicimus carpere iter: carpere herbas: dicimus etiã carpere famã cum famam alicuius minuimus. ¶ Pensa: a pendendo dicunt: nam certo quodam pondere lanæ nendæ dabantur. Vnde ꝛ famula illa quæ certo pondere alijs diuidebat lanas: libraria a libra dice batur: vt demonstrat Iuue. Nã librarij non a libra dicuntur: sed a libris: qa libros ab alijs scri ptos transcribunt. Dicimus etiã pensum circũspectio quædam: ꝛ cautione ab vtili: honesto ne ne temere aliqd agendo discedamus: quia rem illã pendimus. i. diligẽtius existimamus. ¶ Obnoxia fr. r. Luna ex se lumen non habet: sed a sole accipit. Vnde quicqd luminis hẽt id soli debet. ¶ Halcyões: de his auibus ita ait Aristoteles in li. de aĩali. Halcyones in hye me tñ coeunt. Sunt autem isti dies qui halcyonei appellant septem ante brumã totidẽ post brumam. Hinc Simonides poeta p mensem hibernum Iuppiter bis septem molitur dies tẽ poris nutricẽ sacram. Tranquillum vo tantisper tps efficit: si ita euenerit: vt bruma austrina vergilijs aquiloneis fiat. Septẽ primis diebus nidificant: reliquis septem parere ac educare dicuntur. Halcyonios fieri circa brumã non semp in nostris locis ptingere constat. in sicu lo vo mari pene semper: olum autem rarissimum est videre halcyonẽ: fere circa vergiliarum occasum: brumamq; apparet. Et vbi non plusq; semel nauem circũuolauerit statim abit: vt nusq; postea videatur: vt ait Stesichorus: hæc Ari. Pli. autem addit ipsas aues paulo amplio res esse passeribus colore cyaneo ex parte maiore tñ purpureis: ꝛ candidis admixtis pin nis: collo gracili ꝛ procero: Alterum genus earũ magnitudine distingui: ꝛ cãtu Minores in harundinetis canere. Nidi halcyonũ in pilæ formam: ferro intercidi nequeunt: valido ictu frangunt. Albertus vo magnus scribit eam esse: ꝙ tropico hyemali nidificẽt raritate corpo ris: ꝙ vehementer terreum est itaq; in æstate vehementer exsiccatur adeo: vt semen habe re non possit. In maximo vo frigore clausis vndiq; poris inducitur humidum. scri. præterea non esse credibile: vt possit viuere in regione quæ excedat latitudinem quinti cliatis pro pter nimium frigus. ¶ Dilectæ thetidi: Diligit eas: quia tranquillitatem in illarum nidi ficatione parat mari.

Carpo
Libraria
Librarii
Pensum

SER. a ¶ IMMundi sues: luto gau dẽtes. Horati⁹: Et amica luto sus. b ¶ Nebu læ ima petunt: deprimunt ad valles. c ¶ Ne quiq; exercet: i. non. Persius: Nequiq; fundo suspiret nũm⁹ in imo. Itẽ Vir gilius: Et sum mo clipei neq q; vmbone pe pẽdit. d ¶ Seros noctua cantus: Noctua ãt auis est luci fuga: quæ significat pluuiã: si ce cinerit post solis occasum. de hac talis est fa bula: Nictimene postq; cum patre cõcubuit: ꝛ agnouit facinus: in siluis se abdidit: ꝛ lucem refugit: Vbi deo⁊ volũtate cõuersa est ĩ aues: quæ tanto scelere omnibus auibus est admi rationi. e ¶ Liquido aere: Nisus rex mega rensium in auem mutatus: de quo plenius di ctum est in Bucolicis. f ¶ Pœnas dat: aduer sante sibi patre Scylla: eiusdem Nisi filia: quæ patri suo abscissam comam purpuream Mi noi obtulit contra patrem pugnanti: ꝛ inde in auem conuersa est: quas aues dicit nunc dis cordes nimis esse inter se. g ¶ Illa. i. Scyl la. h ¶ Fugiens: patrem. s. i ¶ Aethéra: ae rem. k ¶ Atrox: crudelis ꝛ inmitis. l ¶ Stri

Immundi[a] meminere Sues iactare maniplos.
At nebulæ[b] magis ima petũt, cãpóq; recũbunt,
Solis ꝛ occasum seruans de culmine summo
Nequiq;[c] seros[d] exercet Noctua cantus.
Apparet liquido[e] sublimis in aere Nisus,
Et pro purpureo pœnas[f] dat Scylla capillo.
Quacũq; illa[g] leuẽ fugiẽs[h] secat æthéra[i] pĩnis;
Ecce inimicus atrox[k] magno stridore[l] p auras
Insequitur Nisus, quà se fert Nisus[m] ad auras
Illa leuem fugiens raptim secat æthéra pinnis.

dore: sonitu ala rum. m ¶ Ni sus: auis. ANT. ¶ SVES: Pli. ait. Turpesq; porci alienos si bi manipulos feni lacerantes supple osten dunt aeris ma la præsagia. ¶ Nebulæ: idẽ ait: nebulæ e montibus de scendentes: aut cælo cadentes: vel in vallibus sedentes: serenitatem pro mittunt. ¶ Noctua: noctuas nouem voces habere tradit Nigidius. scri. Pli. li. x. lib. autẽ xviij. ait: ꝙ noctua in imbre garrula sereni tatem ostendit: ad sereno tempestatem. ¶ Nisus: de Niso in auem verso latius vi deto in sexta ecloga. ¶ Scylla: Nisi filia in auem. Cirim versa est: ꝛ Nisus in Halie tum: vt patet libro. viij. meta: nor. apud Oui. Halietus aut est aqlæ genus: de quo late Pli. libro decimo.

Halietus

CHRI. ¶ IMMVNDI: Verum epitheton suis quo nullum animal immundius est. ¶ Magis ima. Quia cum redeunt ad terram vapores purgatus relinquitur aer. ¶ Noctua: hoc ge nere auium vehementer abundabant athe næ: vnde extat prouerbium. Noctuas athenas

portas:cum rem aliquam eo portamus vbi maxime abundat. Noctua contra maiores auium multitudinem illam circũdantem collecta in arcum rostro:⁊ vnguibus tota tegitur:auxiliatur accipitur. Sexaginta illam noctibus cubare cum noues voces habere ait Nigidius.
¶ Nisus:accipiter minor quem sprauerium esse affirmat Albertus.

Tum[a] liquidas Coꝛui pꝛesso ter gutture voces
Aut quater ingeminant[b]·⁊ sæpe cubilibus altis
Nescio quã pꝛæter solitum dulcedine læti
Inter se folijs strepitant·iuuat[c] imbꝛibus actis
Pꝛogeniem paruam, dulcésq; reuisere nidos.
Haud[d] equidem credo, quia sit diuinitus[e] illis
Ingenium, aut rerum fato pꝛudentia[f] maioꝛ.
Verum vbi tempestas, ⁊ cæli mobilis humor
Mutauere[g] vias, ⁊ Iuppiter[h] humidus austris
Denset, erant quæ rara modo, ⁊ q̃ dẽsa relaxat;
Vertuntur[i] species animoꝛũ, ⁊ pectoꝛa motus
Nunc[k] alios, alios dum[l] nubila ventus agebat,
Concipiunt·hinc ille auium[m] ꝯcentus in agris,
Et lætæ[n] pecudes, ⁊ ouantes gutture Coꝛui.

SER. a ¶ TVM LIQVIdas corui p̃sso ter gutture voces Aut quater ingeminãt: Plinius in naturali historia dicit coruos obliuiosos esse:⁊ plerũq; minime ad nidos suos reuerti:s; quadã rõne nãæ congerunt ad suos nidos quæ vermes possint creare:ex q̃bus relicti eorum pulli aluntur interdũ. horum obliuiones probat ẽt ex rebus quas quom absconderint derelinquũt:quod ẽt mustelæ dñr efficere:⁊ mures. b ¶ Ingeminant:repetunt voces præter cõsuetudinẽ læti ex ventura propinquitate serenitatis. c ¶ Iuuat:delectat. d ¶ Haud equidem credo:proponit sibi quæstionem acerrimam:⁊ de intima philosophia:quam tñ tot:ã facilitate dissoluit. Nã quærit cur hoĩes:quos constat esse prudentiores aĩalibus per se nõ sentiant qualitatem futuram aeris: sed eam magis ex alijs aĩantibus colligant. Et hoc dicit hoĩes prudentiam hr̃e naturalẽ:⁊ suo iudicio lætos esse vel tristes:quæ res in hæc aĩalia cadere non possit:quæ nihil suum habentes:nãm aeris sequuntur:⁊ pro eius qualitate aut læta videnẽ:aut tristia:nec p̃dicere aeris naturam videntur:sed eã vel prosperam vel aduersam sequuntur. Nos v̾o ⁊ læti esse inter nubila possum⁹:⁊ ĩ serenitate solliciti. e ¶ Sit diuinitus illis ingeniũ:non est illis diuinitus concessum ingenium. f ¶ Nec prudentia:q̃ est maior rerũ fato:alibi Metus oĩs ⁊ inexorabile fatum Subiecit pedibus:strepitũq; acherontis auari. g ¶ Mutauere vias:dicit quia aĩalia ⁊ aues aĩos cum cæli ⁊ aeris qualitate cõmutant:vt quæ serenitate gaudent:tempestate turbẽtur. h ¶ Iuppiter humidus.i.aer: vt Hora. Manet sub Ioue frigido venator.i. aere. i ¶ Vertunẽ:species aĩorum mutatur: aut lætitia in tristitiã:aut tristitia in lætitiã. k ¶ Nũc.i.ĩ serenitate. l ¶ Dũ nubila vẽtus agebat:dũ erãt imbres ⁊ pluuiæ. m ¶ Auiũ concentus:cõmixtus cantus.i.symphonia. n ¶ Lætæ pecudes:aeris serẽitate gaudẽtes.

ANT. ¶ LIQVIDAS voces:dctũ est superius ꝙ si corui carptis vocem resorbebunt:ventosum imbrem significant. Hic v̾o ostẽdit Maro:ꝙ liq̃das:clarasq; voces serenitatem portendi. ¶ Haud equides cre. prædicta.s. aĩalia futura quibusdã signis ostendere. Aperit autẽ causas vnde id procedere possit. ¶ Ingenium:propriẽ dr̃ naturalis sapientia:teste Nonio. ¶ Fato:deorum voluntate. ¶ Iuppiter.i.aer. ¶ Denset:denset legendum est: sic enim antiqui textus hñt:sic quoq; Pris. li. viij. hic legit:idem etiã Maro. li. x. ait. Postremi ad addensent acies Denso densas etiam in eadem significatione ⁊ constructione reperitur. ¶ Vertuntur:mutantur. ¶ Species:q̃litates. ¶ Nunc.i.sereno tempore.

CHRI. ¶ LIQVIdas:cãdidas:nõ raucas. ¶ Haud equidem:Homo solus ex oĩbus aĩalibus habet principium sui motus in se.i.suarũ actionum propter diuinitatem aĩorum:vñ plurima aduersante corpore:sensibusq; faciũt:q̃a sunt dñi suarum actionũ:Et sæpe euenit: vt in corpore ægrotanti aĩus lætus sit atq; contra. bruta aũt q̃m instinctu naturæ mouenẽ: lætitiam aut tristitiam recipiunt ex affectu corporis. Corpus aũt ex immutatione aeris sũmopere immutatur:vñ redeunte serenitate læta illa esse:q̃a leuantur corpora. Aere aũt ex assurgentibus vaporibus crassante grauãtur corpora:vñ illa tristia efficiuntur. Nõ igitur prouident ista:sed hoĩes sua prudentia ex illorum varijs motibus prouidere possunt: quod itidem ex proprijs corporibus multi adnotant. ¶ Corui:isti pessimam significationem edunt: cum glautiunt vocem veluti strangulati. Nulla auis est quæ expressius sermonem humanum imitatur: Huius rei exempla plurima inuenies apud Plini. Coruos parere ⁊ coire ore vulgus credidit: itaq; grauidas:si ederint coruinum ouum per os partus reddere:atq; in totum difficulter si tecto inferantur parere: sed Aristoteles hæc omnia negat.

Ingenium

Coruus

¶ SOLEM

Si vero Solē[a] ad rapidum, Lunásq;[b] sequentes
Ordine respicies, nunq̃;[c] te crastina fallet
Hora, neq; insidijs noctis capiēre[d] serenæ.
Luna reuertenteis cum primum[e] colligit ignes;
Si nigrum obscuro[f] comprenderit Aéra cornu,
Maximus[g] agricolis, pelagóq; parabitur imber.

SER. a ¶SOLEM ad rapidum: velocē. Et notandum hæc signa magis fida & subtiliora esse: q̃ ex sole & luna colligimus. b ¶ Lunasq; sequentes Ordine respicies: non ordines respicies: sed ordine. i. rationabiliter ordinem sequentes. Luna enim solis circulum sequitur; ls ipsa sit inferior. Donatus dicit lūas noctes accipiendas: s3 male. Non. n. signa: quæ dicta s'ē ex nocte: s3 ex luna colligimus: ergo lunas poetice dixit pluraliter: non varietate eius luminis & augmenti & temporum. c ¶ Nunq̃; te crastina fallet Hora: hyperbole est. nec hora qdem te decipiet. d ¶ Capiēre: decipieris: & est aphæresis: ēt si sit serena nox & futura immineat tēpestas: non tñ te poterit noctis serenitas decipere: quin possis præuidere futuros imbres ex lunæ qualitatē reuertentes. e ¶ Cum primū colligit ignes: cū īcipit renasci. f ¶ Obscuro cornu: non clare lucenti. g ¶ Maximus agricolis pelagoq; parabitur imber. i. si non habuerit pura cornua: & intra ea3 nigrus aerem videris: erit vbiq; pluuia; sicut supra: Omnia plenis Rura natāt fossis atq; omnis nauita ponto.

ANT. ¶SOLEM rapidum: perpetuum solis epitheton: nam vt supra ostendimus suo calore omnia fere rapit: & desiccat. ¶ Sequentis: futuras. ¶ Luna reuertenteis cū primus colligit ignes: idest post nouilunium: hinc Var. dicebat: vt scribit Plini. xviij. nascens luna si cornu superiore obatro surget pluuias decrescens dabit: si inferiore ante plenilunium. Si in medio nigritia illa fuerit imbrem in plenilunio: si in ortu cornua crassiora fuerint horridam tempestatem. ¶ Si nigrum ob. dictum est superius: q̄ si nigra apparuerit luna imbres portendere creditur: si rubicunda ventos.

Lunæ colores

CHRI. ¶LVNAS sequentes Ordine. i. dies lunares. ¶ Lunas per syncopem dicta est a lucina: Huius naturā primus Endymion adinuenit: vt ait Pli. vñ illius amore captu3 eū dñt. hæc. xxviij. diebus & tertia insuper parte dici cursum peragens ad eandem signi partem a qua a sole discesserat reuertitur. Moratur. n. in quoquo signo duobus diebus ac tribus horis & besse. Nam in reliquis vsq; ad. xxx. consequit̄ solem qui de loco vbi eū reliquit iam discesserat: inuenit. n. solem aliud iā signum pene cōfecisse. Origo eius numerus septēnarius est. Nam si ab vno vsq; ad septem quantū singuli numeri exprimūt: eū añcedentib' addendo procedas inuenies. xxviij. data de septē. Luna ēt septes pmutationibus toto mēse distinguitur: Nā cū nascitur est arcualis siue cornicularis: dicitq; monoides: deinde circa octauā diē est dichotomos; quasi p medium secta. Circa vo duodecimā diē fit amphicyrtos: & dubia de sua plenitudine. circa aūt quītādecimam est panselines. i. tota luna cu3 est in oppositione solis: Cum vo rursus appropīquare īcipit soli fit amphicyrtos deinde dichotomos. Postremo lumine priuat̄. Facit aūt eclypsim solis: qñ illi est coniuncta: non tñ semp sed cu3 ipsa coniunctio fit in linea eclyptica. Vñ Albumasar ait: Si luna inter nos & solē sese inijcit defectum radiorū solis necessario facit i capite vel in cauda draconis. Non aūt sol cū deficit qcq̃; de pprio lumine amittit sed luna quæ sese media īterponit radios quos ad nos descendere oportebat intercepit. Cōtra vo luna cuius corpus obscurū est: cu3 patitur eclypsim lumen amittit: patitur aūt cū penitus soli opposita est: & fit in linea eclyptica ppter interpositionē tumoris terræ intra se & solē. In cælesti harmonia lunæ circulus' hēt sonū grauissimum sicut in sphæra cælesti ē acutus: A luna ea profecto vis est in gignendis corporibus: quam Græci phyticen dñt. Nā vt in diuinis vltima est: sic in nr̃is corporibus prima luna ēt aerem purum facit. Na3 suo cōtinuo motu rarificat atq; attenuat. Nā nisi eēt motus sphære lunaris aer ex nocturna vaporum eleuatione: ita crassus efficeret̄: vt non modicā gigneret corruptionē: Hippocrates aūt & Galenus mandant medicis: vt diligenter spectent lunā: Nā coniunctio illius cum stellis fortunatis fœlicē exitu3 ægrotis: cum infortunatis vo infœlicem demonstrat: Nam vt ait Ptolemeus: luna cum maliuolis maliuolus est planeta. Semper luna dimidiam sui partem habet illustratam a sole: sed quanto magis est subiecta soli; tanto magis illustratur illa pars sua superior: quæ a nobis non videtur: quanto vero magis discedit: tanto magis illustratur pars inferior: quæ a nobis videtur. Vnde in oppositione tota nobis apparet. Vnde autem lunæ a terris interuallum intelligas: est profecto si Alfragano credimus trigeties acter tantum quantum est dimidium diametri terræ: ac insuper vigesima eius pars dimidium autem terræ diametrum amplectitur quadringenta ac duodecim miliaria supra centum ac septem miliariorum.

SER. ¶ SI VIRgineum suffuderit ore ruborē: si ruborem forinsecus habuerit. nam de inte riori partem infuderit diceret. b ¶ Aurea:id est pulchra:vt At non Venus aurea contra. Phœbe autem venit ab eo quod est Phœbus: Et sciendum q̄ das propria no mina fœmini num ex se face re tm̄ non etiā neutrū:vt Phœ bus Phœbe: Iu lius Iulia:Tul lius Tullia:Nō vt appellatiuū doct⁹ docta do ctum. c ¶ Sin ortu q̄rto:Ara tus tertiam di cit animaduer tendā esse Lu nam:hic quar tam non illud improbans:sed hoc magis probans:nam ad hoc ptinet:Nāq; is certissim⁹ auctor. d ¶ Ex actum ad mensem:vsq; ad mensis vltimā partem. Vnde ꝛ exacti menses dicuntur:qui circa partum sunt. Ipse in sequentibus: Exa ctis grauidæ cū mensibus errant. e ¶ Glau co ꝛ Panopeæ:ꝛ Inoo Melicertæ. Glauc⁹ pi scator fuit de Anthedone ciuitate:qui quum captos pisces super herbam posuisset in litto re:ꝛ illi recepto spiritu rursus mar̄ petissent: sensit quandam herbarum potentiam: qbus esis conuersus est in numen marinū. Pano pea autem est nympha marina. f ¶ Inoo au tem est patronymicū a matre Ino. Sane Ino ꝛ Melicerta filius postq̄; sunt in numina cō mutati:græce Palæmō ꝛ Leucothoe sunt ap pellati:latine Portunus:ꝛ mater Matuta.his ergo numinib⁹ dicit mox sacrificaturos nau tas in littore eis diebus:quibus prædicta sere nitas fuerit eo q̄ sint ī mare seruati. g ¶ Sol quoq; ꝛ exoriens.ec.c. Ce.i.v. dicitur enim oc cidens se in mare tingere. h ¶ Signa dabit: pluuiarum vel serenitatis. i ¶ Certissima si gna:de quibus nemini necesse sit dubitare. k ¶ Et quæ mane refert:ortu diei. l ¶ Surgē tib⁹ astris:superueniente nocte. m ¶ Macu lis variauerit ortum:non clara ꝛ pura luce re splendens in ortu suo.

PRO. ¶ GLAVco ꝛ Panopeæ ꝛ Inoo Melicertæ: Panopeā hanc virginē vnam nominat inter Nereidas. Glaucus autem deus maris est. Is autem piscator fuit:ꝛ gustu quoiusdā herbæ conuersus est in numen. Inoum Melicerten ait Palæmona:quem quidā portunū inter pretantur. ipsa autem mater præcipitata cū eo in mare numen pelagi facta est:ꝛ appella ta mater Matuta:græce Leucothea.

At si virgineum[a] suffuderit ore ruborem
Ventus erit: vento semper rubet aurea[b] Phœbe.
Sin ortu[c] quarto (nanq; is certissimus auctor)
Pura neq; optusis per Cælum cornibus ibit,
Totus ꝛ ille dies, ꝛ qui nascentur ab illo
Exactum[d] ad mensem pluuia, vētisq; carebūt,
Votáq; seruati soluent in littore Nautæ,
Glauco[e] ꝛ Panopeæ, ꝛ Inoo[f] Melicertæ.
Sol[g] quoq; ꝛ exoriēs, ꝛ quom se cōdet in vndas
Signa dabit, Solem certissima[i] signa[h] sequenē.
Et quæ[k] mane refert, ꝛ quæ surgētibus[l] Astris.
Ille vbi nascentem maculis[m] variauerit ortum

ANT. ¶ AVRea phœbe:pulchra luna. ¶ Sin ortu quarto:dictū est q̄ quartam lunam maxime obseruat ægyptus quæ si splendēs exorta pu ro nitore fuisset:serenitatē portēdit. ¶ Glau co ꝛ Panopeæ:ꝛ Inoo Melicertæ:hic versus sic diuiditur: et Glauco:ꝛ Pano peæ: et Inoo: melicertæ. Gel li⁹ li. xij. c. xxvi. scribit: Parthe nij poetæ græ ci versum esse: Glauco: Nerei q;: atq; maris genio Melicer tæ:eumq; ver sum Vir. æmu latum esse ꝛ fe cisse duob⁹ vo cabulis venu ste immutatis parem. Glauc⁹ autem piscator erat:qui herba quadam gusta ta mare subijt:atq; inter deos marinos rece ptus:de quo late habetur in fine lib. xiij. met. ¶ Panopeæ:de hac Maro libro. v. Leua te net thetis:ꝛ melite:Panopeaq; ℣go. ¶ Inoo melicertæ: Learchus ꝛ Melicerta filij fuere Athamantis ex Ino Cadmi filia: vt testatur Ouidi. lib. iiij. meta. Learchus saxo illisus a patre obijt. Ino autem cum Melicerta fugi ens sese in vndas dedit ipsa itaq; conuersa est in deam:quæ Leucothea dicitur: a nobis ℣o Matuta. Melicerta autē Palæmon dict⁹ est. latine portunus:hinc Ouidi. li. vj. fast. ait. Leucothoe graijs Matuta vocabere nostris. In portu nato ius erit omne tuo. ¶ Quem nos portunū:sua lingua palæmona dicet ꝛc. ¶ Ille vbi nascentem maculis variauerit ortum:Plini. de solis præsagijs lib. xviij. in quit:q̄ quum oriente radij non illustres emi nebunt:q̄uis circundati nube non sine plu uiam portendent:si ante exortum nubes glo babuntur hyemem asperam denunciabunt: si nubes solem circuncludent:q̄; tominus lu minis relinquent: tanto turbidoir tempe stas erit.

Glaucus

Learch⁹

Præsa gia

Solis colores

CHRI. ¶ VIRGINEVM:qui familiaris virgini bus est. Non immutatur color lunæ: sed quā do pluuiæ futuræ sunt aer crassior effect⁹ ni grescit. Vnde luna quæ per aeris medium a nobis videtur nigra apparet. quando ℣o aer siccioribus vaporibus quibus venti gignun tur rubescit:ꝛ ipsa luna rubea apparet. Hoc faciunt etiam alia intermedia. Nam si trans vitrum aliquam rem aspicimus:talis in ea color apparet:qualis est color vitri per quod aspicimus. Vapores autem a terra eleuari ex quibus pluuiæ sunt futuræ:quoniā ex mul to humore

to humore condensantur nigrescunt. Hi autem ex quibus sunt venti:qm̄ sicciores sunt ru-bescunt. ¶ Votaq; seruati:sensus moralis est. Ostendit eni3 oportere pios homines gratias dijs immortalibus pro acceptis beneficijs agere. ¶ Certissima:quia certiora quam Lunæ: & quam reliqua pronostica. ¶ Ille vbi nascentem: expolitio est. Nam eadem sententia est quam dixit: Et quæ mane refert:& quæ surgentibus astris.

SER. a ¶ CONDITUS in nubem: idest si orbis eius quasi concauus fuerit. qd̄ ipse exprimit dicēs Medioq; refugerit orbe. i. nō fuerit plenus sui metro. b ¶ Vrget: imminet & insistit. c ¶ Satis: segetibus. d ¶ Notus: ventus. e ¶ Sinister: noxius. f ¶ Sub lucem: oriente die. g ¶ Densa inter nubila: operto sole nebula. h ¶ Diuersi rūperunt radij: abscondito & operto sole: diuersi radij per nubē erumpēt. i ¶ Titho

Conditus[a] in nubem, medióq; refugerit orbe
Suspecti tibi sint imbres. nanq; vrget[b] ab alto
Arboribúsq3, satísq3[c] Notus[d] pecorisq3 sinister[e].
Aut vbì sub lucem[f] densa[g] inter nubila sese
Diuersi[h] rumpent radij, aut vbì pallida surget
Tithoni[k] croceum linquens Aurora cubile,
Heu male[k] tum mites defendet pāpinus vuas.
Tā multa[l] in tectis crepitās salit horrida grādo.
Hoc etiā emenso[m] quom iam decedet Olympo
Profuerit[n] meminisse magis: na3 sæpe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Cæruleus[o] pluuiam denunciat igneus Euros.
Sin maculæ incipient Rutilo immiscerier igni,
Omnia[p] tum pariter vento, nimbísq3 videbis
Féruere[q]: non illa quisq; me nocte[r] per altum
Ire, neq3 à terra moneat conuellere funem.
At si[s] cum referetq3 diem; condetq3 relatum
Lucidus orbis erit; frustra terrebere nimbis.
Et claro[t] siluas cernes aquilone moueri.

notus neq; parturit imbres perpetuos.
¶ VRGET. s. imbres. ¶ Ab alto: idest ab aere. ¶ Notus: q latine auster dicitur. ¶ Sinister: nocens aduersus. ¶ Aut vbi sub lucem: ait idē si in exortu longe radios per nubes porriget: & medius erit inanis: pluuiam significabit. Pallida autem idē quod sol pallidus oriens hibernam grandinem nūciat. ¶ Tithoni: sui viri. ¶ Cæruleus: ait idem si in occasu eius ANT.

ni croceum: Tithonus frater Laomedontis regis & Amatus est ab aurora: cūq; optasset prolixiorem vitā conuersus est in Cicada3. k ¶ Male defendet pampinus vuas: non defendet. Nam decussis pampinis etiam vua vim grandinis patitur. l ¶ Ta3 multa in tectis: dicit q si oriente sole pallida aurora fuerit: sicut sæpe videmus diluculo sub eius ortu pallidā lucem fieri signū hoc fit tempestatis indubitanter. m ¶ Emenso olympo: percurso: perlustrato cælo: cū iam descendet ad occasum. n ¶ Profuerit meminisse magis: ideo magis addidit: quia a sole venientia vespertina signa meliora sunt. o ¶ Cæruleus pluuiam denunciat breuiter collecta cōcursio. p ¶ Omnia tum pariter: vbiq; & pluuiæ & venti erūt. q ¶ Féruere: æstuare: impleri: cuncta hæc erunt in occasu consyderanda. r ¶ Me nocte: gratiorē sensum fecit interposita suæ personæ cōmemoratione: na3 hoc dicit nulli se suadere illa nocte nauigare. s ¶ At si cū referetq; diem condetq; relatū: hoc ad futuræ serenitatis ptinet signum. Nas si de ipso die dicas: de quo præmisit: stultissimum est. t ¶ Claro aquilone: serenifico: qa est & nubilus: sicut fere omnes vēti. Hora. Albus vt obscuro deterget nubila cælo. Sæpe

radij in se nubem trahent: asperam in proximum diē significabunt tempestatē. ¶ Igneus euros: ait. Idem si circa occidentem candens erit sol: ventum significat. ¶ Lucidus orbis: ait idem quod sol purus oriens: atq; non feruens serenum diem nunciat. Si & occidit pridie serenus: & oritur tanto certior fides serenitatis. ¶ Claro aquilone. Is eni3 teste eodem serenus est Italiæ cu3 aphricæ nubilus sit: estq; saluberrimus omnium aquilo. Aquilo

¶ PALLIDA: & non rosea: vt solet. ¶ Grādine: grādo sm̄ Aristotelem: est stilla pluuiæ frigiditatis & venti rigore in aere congelata. CHRI. Grando
Fit enim ex vapore frigido & humido ad interiora nubis fricato per dominium caloris circunstantis: qui calor in nube recipitur: & a frigiditate aeris condensatur. Nam frigus fugiens calorem aeris in interiora nubis se recipit: & ex sua aggregatione virtus eius conualescit. Vnde vaporem quem in nube inuenit sua virtute constringit. Hinc est quod minus in hyeme fiunt grandines: quia virtus q̄ in æstate vtitur: & in vna parte aeris congregatur in hyeme per aerem totum dispergitur: Vnde debilior ad vaporem congelandum redditur. Fit autem minor in nubibus a terra longinquis; & magis orbiculata: quia

longiusculo spacio per aerem rotata atteritur atq; orbiculat: Nam si cōtingat in loco terræ propinquo gigni: ꝛ maior descendit: ꝛ minus orbiculatur. ¶ Cæruleus pluuias. i.e. Propter eam rationem: quā in pronosticis lunæ diximus. ¶ Func: idest anchoram funib' religatas. ¶ Lucidus orbis: per quā luciditatē aer purus ostenditur: ꝛ sine vaporibus: ergo neq; pluuiæ neq; venti erunt: qui fiunt a vaporibus.

Deniq;ᵃ quid Vesper serus vehat, vndè serenas
Vent° agat nubes, quidᵇ cogitet hūidus Auster,
Sol tibi signa dabit. solem quisᶜ. dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultusᵈ
Sæpe monet, fraudémq;, ꝛ opta tumescere bella.
Illeᵉ etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Quom caput obscura nitidum ferrugineᶠ texit.

SER. a ¶ DENIQ; quid vesp serus vehat: Cōclusio est quæ hoc ptinet: signa q posium' ex stellis vel ex ventis colligē: melr' ex Sole colligim'. b ¶ Quid cogitet humidus auster: idest in quam partem se flectat vtrum ad serenitatē: an ad pluuias: vt diximus supra. c ¶ Quis dicere falsum: idest fallacē. Salustius in catilinario: Ambitio multos mortales falsos fieri coegit. d ¶ Tumultus: coniurationes ꝛ latentes insidias. e ¶ Ille etiā extincto miseratus Cæsare romā: Bonum epilogi repperit locū: vt in augusti gratiā defleat Cæsaris mortē. Constat autē occiso Cæsare i senatu pdie idus martias Solis fuisse defectū: ab hora. vj. vsq; ad noctē. Quod quia multis protractus horis: dicit in sequentibus Aeternas timuerunt secula noctem. f. ¶ Ferrugine texit: ferrugo est purpura nigrior hispana. alibi: Et ferrugine clarus hibera.

ANT. ¶ VESPER: de hoc late superius. ¶ Tume
cæsarea scere: crescere. Cæsare conspiratum est i Cæ
Conspi- sares a. lx. amplius. G. Cassio: Marcoq; ꝛ De
ratio cio Bruto principibus conspirationis. itaq;
cæsareæ illū idibus martijs. in Pompei curia tribus
Cædis ꝛ viginti plagis confoderunt: Quod Sueto-
Prodi- nius edocet. Vtq; Plutarchus ait: perijt Cæ
gia sar sexto ꝛ quinquagesimo ætatis suæ anno:
Cæsaris Post Pōpeiū haud multo amplius q̄tuor sup
Cædes stes annis: scribit etiam Suetonius: Quod
Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs enunciata est paucos ante menses: capuæ enim tabula ænea in monumento: in quo dicebatur capys conditor Capuæ sepultus inuenta est conscripta litteris: verbisq; græcis: hæc sententia. Quandocūq; ossa Capys detecta essent: fore vt Iulo prognatus manu consanguineorū necaretur: magnisq; mox Italiæ cladibus vindicaretur. Et immolantē aruspex spurina monuit: caueret periculū: quod non vltra Martias idus proferretur: p die autem easdem idus auem regaliolū cū laureo Ramulo Pompeianæ curiæ se inferētem volucres varij generis ex proximo nemore prosecutæ ibidem discerpserūt. Ea vo nocte cui illuxit dies cædis: ꝛ ipse sibi visus est per quietem: interdum supra nubes volitare: alias cum Ioue Dextram iungere. Et

calphurnia vxor imaginata est: collabi fastigium domus: maritumq; in gremio suo cōfodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerūt. Ob hæc simul ꝛ infirmā valitudinem diu cūctatus an se contineret: ꝛ quæ apud senatus agere proposuerat differret. Tandem Decio Bruto adhortante quinta fere hora pgressus est. Deinde pluribus hostijs cæsis cum litare non posset: introit curiam spreta religione: vbi vt diximus vulneribus viginti trib' cōfossus obijt. ¶ Cum caput obscura. Plutar: vbi de prodigijs post extinctum Cæsarem meminit inquit: Solis præterea lumen: caligine obsessum: totoq; nanq; illius anni spatio pallens globus: ꝛ sine splendore oriens: imbecillem ac tenuem ex se calorē emittebat: quare grauis ac dissipientis imbecillitate caloris obscurus aer semicoctos edebat fruct' immaturos: ꝛ imperfecto flore illabētes: tm aeri frigus inerat. Eusebi' vo scribit: post Cæ
saris cædes Romæ tres simul soles exortos: Soles
qui paulatim in eūdem orbem coiersit. Pli. tres
item libro scdo. c. xxx. ait: Fiūt prodigiosi ꝛ longiores solis defect' qualis occiso Dictatore: Cæsare: ꝛ Antoniano bello totius pene anni pallore continuo. Ouidi. item ait: solis quoq; tristis imago. Lurida sollicitis pbebat lumina terris. Id autē Oui. ante Cæs. obitum fuisse dicit. i. Vir. vo: ꝛ alij auctores vt Pli. post eiusdē obitū. Appi. quoq; libro. iiij. scribit multa prodigia: signaq; perhorrenda Romæ visa sunt post Cæsaris cædem. Meminit: ꝛ Hora. ode secunda. ¶ Ferrugine: colore nigro.
¶ VESPER: de quo: ꝛ de lucifero alibi inue CHRI.
nies. ¶ Falsum: mendacem. ¶ Cæcos: q nondum videbantur. Nam hominem non videntem: ꝛ rem quæ non videtur ꝛ locus in
quo non videmus cæcum dicimus. ¶ Ille Cæcum
etiam extincto. Occasionem nactus deplorat mortem Cæsaris. Nam magnæ eclypses solares maximorum virorum: interitū portendere videntur. In morte autem Cæsaris solis lumen caligine obsessum scribunt. Toto enim illo anno pallens globus: ꝛ sine splēdore exoriens imbecillem ex se calorē emittebat. Quapropter. grauis: ꝛ ob defectum

caloris

caloris dispartientis obscurus aer semicoctos edebat fruct⁹ immaturos: ꝛ imperfecto flo-re cōlabentes tantum aeri frigus inerat. ☞ Ferrugine: color est purpureus ad nigrum tēdēs: credo non esse dissimilem illi: quē Florentini pagonatium appellant: ꝛ lugubrem esse: ideꝫ testatur in sexto. Et ferruginea subuecta corpora cymba: Aeternā: nam ꝛ duratio eclypsis multaꝝ horarū fuit: ꝛ totus īsecutus annus nullum diem clarum habuit.

Impiaq́ꝫ [a] æternam [b] timuerunt secula noctem.
Tēpore [c] q̄ꝫq̄ꝫ illo Tellus quoqꝫ, ꝛ æquora [d] Pōti
Obsceniq́ꝫ canes, importunæq́ꝫ [e] volúcres
Signa dabāt quoties Cyclopū efferuere ī agros
Vidimus [f], vndantem [g] ruptis fornacibus Aetnā:
Flāmarumq́ꝫ globos; liq̄factaq́ꝫ [h] vóluere saxa:
Armorum sonitum [i] toto Germania Cælo

SER. a ¶ IMPIA: secula: quibus fuerat Cæsar occisus. b ☞ Aeternā noctem timuerūt: propter diutinum ꝛ prolixū solis defectum. i. timuerūt ne semꝑ ille defectus manēt. c ☞ Tēpore q̄ꝫq̄ꝫ illo tellus: ac si diceret quāq̄ꝫ illo tēpore non solū sol defecerit: sed etiā diuersæ res, ꝛ elemēta quasi fleuerit Cæsaris mortē: ꝛ inaudita portenta fuerint: vt ex reliquorum comparatione non minus mirum videatur solē defecisse. d ☞ Aequora pōti: non sine causa addidit ponti: quia sunt ꝛ campi æquora: vt Ac prius ignotum ferro q̄ꝫ scindimus æquor. e ☞ Importunæq́ꝫ volucres: in alienum tempus ruentes: vt striges: aut bubones nocte gaudentes per diem possent videri. f ☞ Vidimus vndātē ruptis fornacib⁹ ætnā: malū enim omen est quoties ætna mons siciliæ non fumum: sed flāmarum erigit globos: ꝛ vt dicit Liuius tanta flamma añ mortem Cæsaris ex ætna monte defluxit: vt nō tantū vicinæ vrbes: sed etiam rhegina ciuitas afflaretur. g ☞ Vndantem autem: vndæ modo flammas euomentem. h ☞ Liquefacta saxa: igne soluta. i ☞ Sonitus toto germania cælo audijt: bene germania: quam vicerat Cæsar: vt eo occiso in rebellionem videretur exurgere.

ANT. ¶ TEMPORE q̄ꝫq̄ꝫ illo: ostendit non solis tm̄: sed etiam aliorum plurima fuisse prodigia: de quibus ample Appia. vt diximus. ☞ Obsceniq́ꝫ canes. i. abhominabilia canētes. Appia. inquit: canes luporum vice vlulatus edidere. ☞ Importunæq́ꝫ volucres: miscuit: Poeta: sicut etiam Oui. illa quoqꝫ prodigia quæ ante etiam Cæsaris obitum fuerant: de quibus iam diximus: Plu. itē scribit: ante Cæsaris mortem solitarias in foro aues dilapsas: ꝛ Sueto. vt patuit de regaliolo aui. Ouid. item ait: Tristia mille locis stygius dedit omina bubo. Cyclopum in agros: Cyclopes appellarunt viros quosdam gigātes: qui in sicilia iuxta ætnam morantes vnicum lumen in frontis medio habebant phœbeæ lampadis instar. cyclops itaqꝫ dici pōt circularis oculus. ☞ Aetnam: Strabo lib. vj. vbi de sicilia meminit: scribit ætnam montem a catana abesse. lxxx. stadia: per noctem

Cyclopes Aetnaꝫ

do lucere cacumine: interdiu autem fumo: ꝛ caligine obsideri: sæpeq́ꝫ ignis riui in agrum catanensium ꝓxime deferuntur. De hac virg. ait: Cui nomen facies dedit ipsa rotunda. Solinus scribit in ætnæ vertice hiat⁹ duos esse: crateres nominatos: per quos eructatus erumpit vapor: nec ante se flammarum globi attollunt: q̄ꝫ iterni strepitus antecedāt. ☞ Liquefacta saxa: pumices intelligit. ☞ Armorum sonitum: hæc Oui. fuisse ante cæsaris mortem scribit: ait enim Arma ferūt inter nigras crepitantia nubes. Terribilesq́ꝫ tubas: auditaq́ꝫ cornua cælo: ꝓmonuisse nefas. Appianus do hæc post illius mortem fuisse scribit: ait. n. quod hominum immanes voces armorum strepitus: equorum cursus inspectante nemine audiebantur. Pli. autem libro. ij. ca. lix. sic ait: armorum crepitus: ꝛ tubæ sonitus: auditus e cælo cymbricis bellis accepimus: crebroq́ꝫ prius ꝛ postea. ☞ Germania: de hac videto in Tityro.

¶ OBSCENI: multi dicunt in auspicijs aues obscœnas dici: q̄ ore futura prædicant: ꝑpetes do q̄ volatu: alij pprie q̄ infœlicia portent: asserunt quæ illud obscœnas pelagi fœdare volucres: sed ꝛ hoc loco possumus intelligere obscœnas q̄ ore ꝑdixerint: ꝛ non volatu ꝙ aūt de canibus dicit: mirum refert Augusti. in. iij. lib. de ciuitate dei: ante bellum sociale euenisse. ☞ Efferuere in agros: Intellige: vidimus: ætnam vndantem. i. vndatim emittentem flammas: efferuere: idest cū feruore ꝛ æstu emittere. Refert autem Augustinus. Ex ætnæo vertice ad littus ignibus maximis defluentib⁹ adeo mare deferbuisse: vt rupes exurerent: ꝛ pices nauiū soluerent: eodemq́ꝫ æstu tanta vi fauillæ oppletam esse sicilianı: vt catinensis vrbis tecta obrupta ruerent: q̄ calamitate moti Romani tributum eius anni remiserunt. ☞ In agros: Recte ꝛ non in agris: Nō. n. efferuebat in agris tanq̄ꝫ in loco: in quo esset: sed in agros tanq̄ꝫ ad locū: ad quē flāmas iaceret. ☞ Ruptis fornacibus. i. a fornacib⁹ q̄ ex locis subterraneis erūpebant. ☞ Flāmarū globos: interpretatio ē: nā qd aliud est q̄ð ætna efferueat in agros ꝓpinquos: q̄ꝫ ꝑ feruorē euoluere globos flāma-

CHRI. Obscœnæ aues Prepetes aues

Efferuere

rus: idest flammas conglobatas; & saxa liquefacta. s. ex igne: vt videmus calcem. Hanc rē latius describit in. iij. li. æneidos. Quo in loco respondendū erit Macrobio ad ea: q̄ Maroni obijcit. ¶ Toto germania cælo: Nam leginius in morte Cæsaris nocturnos strepitus & multos deferri lucos visos esse: vt fulgores cæli. Itē solitarias in forum aues delapsas. Nā Strabo philosophus complures ignitos apparuisse homines testatur.

Audijt insolitis[a] tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoq; per lucos vulgo exaudita silentes
Ingens, & simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum[b] noctis, pecudésq; locutæ
Infandum sistunt amnes, terræq; dehiscunt,
Et mœstū illachrymat tēplis ebur[c] æraq;[d] sudāt.
Proluit insano[e] contorquens vortice siluas
Fluuiorum[f] rex Eridanus, campósq; per omnes
Cum stabulis[g] armenta tulit nec tempore eōdē

SER. a ¶ INSOLITIS tremuerunt motib⁹: aut nouis. l. nunq̄; antea in alpib⁹ factis: aut magnis & maioribus solito. b ¶ Sub obscurū noctis: circa noctis obscurus: Pecudesq; locutæ Infandum: aut infanda verba ptulerunt: aut hoc ipsum īfandum fuit: q̄d sunt cōtra naturā locutæ. c ¶ Ebur: scilicet simulacrorū. d ¶ Aeraq; sudant: signa sunt laboris futuri. e ¶ Insano: magno: vt Quid tantū insano iuuat indulgere labori? Et sciendum flumina quom supra modū crescunt: non tantum ad præsens inferre dānum: Sed etiā alia futura significare. f ¶ Fluuiorum rex eridanus: Padum dicit: fluuiorū aūt rex per Italiā: aut certe per totū orbē fm q̄ dicit Lucanus: q ait: quom de isto flumine loquerel. Non minor hic nilo si nō per plana iacentis Aegypti libycas nilus stagnaret arenas. Non minor hic istro nisi q̄ dū permeat orbē Ister: casuros in quælibet æquora fontes Accipit: & scythicas exit nō solus in vndas: dicit ergo tantū tūc excreuisse Eridanū: vt etias siluas moueret & erueret arbores. g ¶ Cū stabulis armēta tulit: & ipa stabula subuersa secū trahit & armenta simul.

Hor. ode. ij. scribit. ¶ Ebur. i. eburnea simulacra. Cri. item ait: Mille locis lachrymauit ebur: q̄ aū morte fuisse scribit. ¶ Aeraq; sudāt: Appi. post obitum ait: q̄ ex simulacris etias nonnulla sudorē emisere: alia sanguinem. ¶ Fluuioq: Anapæstus est pro dactylo: talis aūt versus Acephalus dr: nas incipit syllaba breui: cū longa esse deberet. Ecōtra pro cephalus dr: quū a breui deberet incipere: & longa ponit. ¶ Eridanus: padus nulli animo claritate inferior a græcis dicitur. ¶ Eridanus augetur ad Canis ort⁹ liquatis niuibus: hæc & plura Pli. li. iij. c. xvij. Mela vo scribit: q̄ padus se per septem ostia effūdit: quo vnum magnum padus appellant: scribit & plura. ¶ Rex: hoc ideo ait. Quonias inter sidera relatus: & quia nulli amniū claritate inferior diximus: habet autem ī cælo te. Igi. stellas. xiij.

Eridan⁹ Padus

¶ SILENTES: Eo tempore quo in illis silentium esset: ergo certius: meliusq; potuit audiri vox in tanto silentio. ¶ Simulacra: phātasmata dicit: & nocturna visa. ¶ Locutæ Ifan. i. res infandas. i. quæ pessime portenderet: poeta aūt vt in honorem Cæ. ostēdit omnem naturam morte tanti viri cōmotas fuisse plurima prodigia quæ diuersis tēporib⁹ acciderūt in vnū cogit. Nā. L. Quinto Flamineo: & Cn. Domitio Aenobarbo consulibus: vt ait Li. Romæ bouem locutum esse constat. Caue tibi Roma: & initio vltimi cōsulatus: quem gessit Marcellus: nunciatū est bouem humanam vocem emisisse. ¶ Sistūt am. t. q. d. q̄ terræ motib⁹ euenire solēt. ¶ Proluit: Nimia icrementa fluminū calamitates ptendūt. Hora. vidim⁹ flauū tyberis retortis littore ethrusco violēter vndis ire deiectus moninienta regis: tēplaq; vestæ. ¶ Fluuiorū: sunt mulieres apud germanos q̄ fluuiorū cursus: verticesq; ac strepitū piectātes futura pdicāt. ¶ Eridan⁹: Hūc regē appellat: vel qa ei⁹ imago relata sit īter astra: vl qa nullus maior sit in Italia: vel qa nomē sumpsit ab Eridano rege ī eū a Ioue fulmine deiectū: est. n. eridan⁹: & phaethō idē q̄re āt ab īferis ad superos trāsire dicat demōstrabim⁹ ī. vj. æne. lib.

CHRI.

ANT. Alpes

¶ ALPES: montes altissimi sunt: qui Italiā a Germania submouent: Pli. libro. iij. Vox quoq; per lucos: Oui. quoq; ait: cantusq; ferūtur Auditi sanctis: & verba minantia lucis. Plutarchus item īquit: Fulgoresq; cæli & nocturnos strepitus: per multa loca delatos ante. s. quam Cæsar obiret: conuenit enim cus Oui. Appianus post obitum Cæsaris: scribit hominum imanes voces auditas. ¶ Simulacra. Oui. ait. Vmbrasq; silentiū Erranisse ferūt: motāq; tremorib⁹ vrbē. Et Plu. ait: q̄ Strabo phs scribit: cōplures ignotos apparuisse hoīes: & hoc ante cædē fuisse docent tū Oui. tū Plu. ¶ Pecudesq; locutæ: īfandū: Appi. post Ces. obitū ait: q̄ bos vocē emisit humanam: q̄ infans recēs genitus elocutus ē: Eusebius quoq; post illius cædem ait: q̄ īter cætera portēta: q toto orbe fcā sūt: bos in suburbano Romæ ad arantē locutus est frustra se vrgeri: non enim frumenta: sed homines breui defuturos. ¶ Sistunt amnes; de Tybri

¶ TRISTIBVS

Tristibus[a] aut extis fibræ[b] apparêre minaces,
Aut puteis manare cruor cessauit, ⁊ altæ[c]
Per noctē resonare lupis vlulantibus vrbes.
Nō aliàs[d] Cælo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri[e] toties arsere Cometæ.
Ergò inter sese paribus[f] concúrrere telis
Romanas acies iterum[g] videre Philippi.

SER. a ⁋ TRISTIBVS extis: visceribus pecoꝝ: tristia portendentibus. b ⁋ Fibræ minaces: fibras dicit venas aliq̄s quæ si apparent ī visceribus malum omen erat: quæ nūc apparuere: aut puteis manare: nec cessauerūt eodē tēpore: aut fibræ minaces apparêre: aut puteis manare cruor. c ⁋ Altæ vrbes: magnæ. d ⁋ Nō aliàs cælo ceciderunt plura sereno fulgura: omen est in eo: ⁊ quia sereno cælo missa sunt fulgura: ⁊ q̄d plura missa sunt. e ⁋ Diri cometæ: crinitæ stellæ ⁊ pessimæ: quia sunt ⁊ bonæ: vt diximꝰ ī æneide: factæ ex Ioue vel Venere: quam rem plenissime Auienus exequitur. f ⁋ Paribus cōcurrere telis: Lucanus Pares aquilas: ⁊ pila minātia pilis. g ⁋ Iterum videre philippi: ciuitas est thessaliæ: in qua primo Cæsar ⁊ Pompeius: postea Augustus ⁊ Brutus cum Cassio dimicauerunt.

ANT. Fibræ ⁋ FIBRÆ mi. Plu. ait: Ipsi quoq; cæsari īmolanti cor nusq̄ʒ cōparuisse victimæ: quod dirū sane erat prodigiū. Oui. quoq; inq̄t: Victima nulla litat: magnosq̄ʒ instare tumultus Fibra monet cesumq; caput reperit ī extis. ⁋ Fibræ: antiq: vt Var. ait: fibrū dicebāt extremū: vnde in sagis fimbriæ: ⁊ in iecore extremū fibra. ponit aūt nunc pro neruis qbusdā: nunc ꝑ extremitatibus: vel iecoris vel pulmonis: ⁊ similiuꝫ.

Exta ⁋ Extis: exta dicta ꝙ ea dijs ꝓsecenturq̄ maxime extant: eminentq̄ʒ auct. Festo. ⁋ Lupis: Appi. scri. ꝙ lupi etiā ꝑ forū discurrere. ⁋ Fulgura: Pli. li. ij. scri. ꝙ in catilinianis ꝓdigijs. M. Herēnius Decurio sereno die fulmine ictus est. ⁋ Cometæ di. ⁊ horrendi. Pli. li. ij. inq̄t. Cometas græci vocant nři crinitas: horrētes crine sanguineo: ⁊ comarū modo in vertice hispidas: fit candidus cometes argenteo crine ita refulgens: vt vix cōtueri liceat. De comete aūt Lu. ait: Et terris mutantem regna cometē. Pli. item ait: terrificū magna ex pte sidus esse: atq; nō leuiter piatum: vt ciuili motu Octa. consul.

Philippi ⁋ Philippi. Philippi ciuitas est in Macedonia: q̄ datos olim dicebat. Crenida ante dīti nomen appellata fontes: quippe plurimi circa collē vberius scaturiunt aquis. Et locū Philippus vallo sepsit: ⁊ a se Philippos nūcupauit. Cōdita est. n. ciuitas ī ꝓrupto quodam colle. Apud Philippos demum: ⁊ Cassius et Brutus pugnantes contra Augustū ⁊ Antonium victi sibiipsis mortē cōsciuere: de qbꝰ oībus videto Appia. li. iiij. prius aūt circa eadem fere loca pugnarunt Cæsar dictator: et Pom. vñ Lucius Florus sic ait: Sic ꝓcipitantibus fatis ꝓlio sumpta Thessalia est: ⁊ Philippicis cāpis vrbis īperij generis humani fata cōmissa sunt: nunq̄ʒ vllo loco tātū viriū po. ro. tātū dignitatis fortūa vidit.

CHRI. ⁋ FIBRÆ minaces: sub corde atq; pulmone: vt ait Corne. transuersus ex valida mēbrana septuꝫ ē. Hoc itaq; a pte superiore habꝫ cor atq; pulmonem: q̄ ꝓprie exta ab extando dñr. A parte īferiore iecur ⁊ liē: sed ⁊ hī exta dñr: qa sup inferiora intestina locant. Vñ antiq̄ religio caput extoꝝ iecur dixerūt. Aruspices igit duas fibras: q̄ sunt duo capita in iecore ita diuidebāt: vt alterā sacrificāti: alterā aduersario assignarēt: hic viscera ꝓsecabāt: q̄ ꝓsecta dicebant: Lu. lauit calido ꝓsecta cerebro: si qd ergo ī extis apparebat futuroꝝ indicium putabat. Hinc principatū portēdi syllæ mīsum ē: ꝙ sacrificanti apud laurentū in capite vituli ni iecoris similitudo coronæ apparuit. ⁋ Puteis manare cruor. Hoc mōstrū ī gallico bello: euenisse memoriæ ꝓditū est. Nam fluuius q̄ per agrū picenū fluit sanguinē fluere visus est. ⁋ Lupis vlulantibus: ꝙ pro mōstro prisci habuere. Vñ ⁊ T. Liui. refert: Cōsule. L. Quīto Flamineo formias duos lupos ingressos aliquot obuios laniasse. ⁋ Cometæ: stella crinita quā græci cometē appellāt in morte Cæsaris ad septē vsq̄ʒ noctes eximio fulgore apparuit: postea nunquā visa ē. Vñ est epla Augu. his ipsis ludoꝝ meoꝝ diebus sidus crinitū septē diebus in cæli regione sub septentrionibus est cōspectū: id oriebat circa vndecimā horā diei: clarūq; ⁊ oībus terris ꝯspicuū fuit. Hoc signo putauit vulgus aīam Cæsaris inter deos relatā. Cometa vt ait Pli. in vno totiꝰ orbis loco colit in tēplo Romæ. Sunt q hæc sidera ꝑpetua eē credūt: suoq; ambitu ire: sꝫ nō nisi relicta a sole cerni. Alij putāt nasci humore fortuito ⁊ ignea vi: ideoq; soli breuissimū quo cernit spatiū septē dieꝝ annotatū ē: lōgissimū vo octoginta. Mouent deniq̄ alij errātiū mō: alij immobiles sunt: ⁊ oēs fere sub ipso septētriōe vident: ex qbuscūq; aūt stellis cometæ nascant: siue ex planetis: siue ex stellis fixis semp inflāmatio appet versus septētrionē. Quapp stella q̄ apparuit ī ortu Christi nō fuit cometa: qa mouebatur ab oriente ad meridiem versus occasum: quod non facit cometa: vt refert Chrysostomus. Cometæ ⁋ Paribus: nam vtrinq; pila erant.

SER. a ¶ NEC fuit indignũ superis: quasi exclamatio est ad deos. b ¶ Emathiam & latos æmi pinguescere campos: Emathiam thessaliam dictam ab Emathio rege. æmus autem mons est thessaliæ. c ¶ Pinguescere vo: aut fœcundos fieri ex humāo cruore: aut pinguescere dixit: quasi humana corpora terra devorans: pinguis effici potuerit: sicut ex carniũ commixtione frequenter humana caro pinguescit. d ¶ In

Nec [a] fuit indignum Superis bis sanguine nr̃o
Emathiam [b], & latos Aemi pinguescere [c] cãpos.
Scilicet & tempus veniet, quom finibus illis
Agricola incuruo [d] terram molitus aratro
Exesa inueniet scabra [e] rubigine Pila,
Aut grauibus rastris galeas [f] pulsabit inanes,
Grandiaq; [g] effossis mirabitur ossa sepulcris.
Dij [h] patrij indigetes, & Romule, Vestaq; [i] mr̃,

curuo: vna pars orationis est. e ¶ Scabra rubigine: aspera: vnde & scabies dicitur a corporis asperitate. f ¶ Galeas inanis: concauas: vt Galeam ante pedes proiecit inanem. g ¶ Grandia ossa: aut multa: aut ingentia: q̄si antiquorum heroum. h ¶ Dij patrij indigetes & romule vestaq; mater: patrij dij sunt qui præsunt singulis ciuitatibus: vt Minerua athenis. Iuno carthagini. Indigetes autẽ proprie sunt dij ex hominibus facti: quasi in dijs agentes. Abusiue autem omnes dij possunt dici indigetes: tanq̃ nullius rei egẽtes. Romulum aũt ideo inuocat: quia ipse iam inter deos colebatur: & recte eum ad Augusti salutem inuocat: quasi ex eo descendentis: & qui illius sit vrbis imperator: quam Romulus condiderat. i ¶ Vestaq; mater: quæ thuscum tyberim & romana palatia seruas: poetice. Nam verũ nomen numinis quod vrbi Romæ præesset sciri sacrorum lege prohibetur: quod ausus quidam tribunus plebis enunciare in crucem leuatus est.

PRO. ¶ EMATHIAM & latos æmi. p. c. Aemus mons diuidit thraciam a Macedonia dictus a nomine regis thracum Aemi: quoius soror vxor Rhodope fuisse traditur. Emathia dicitur macedonia: vt plerisq; auctoribus liquet: ab Emathione fratre Memnonis Auroræ: & Tithonij filij.

ANT. ¶ EMATHIAM: Emathia: vt Pli. scri. lib. iiij. ca. xj. antea dicta: postea Macedonia. Auctor quoq; Soli. q̃ ait ab Emathio primo rege dictam. ¶ Aemi: æmus mõs est in Thracia vasto iugo procumbens in pontum: auctor Pli. li. iiij. Thracia autem vt ostendit Ptolemeus li. iij. iuncta est Macedoniæ: vñ & Lucā. li. vj. ait: Qua iuga deuex' pharsalica porrigit æmus. ¶ Pila: Modestus scribit: pilũ fuisse telum maius ferro triangulo vnciarum ix. hastile pedum quinq; & semis quod suo tẽpore spiculum dicebatur: ad cuius iactus exercebantur præcipue milites: q̄ arte & virtute directum: & scutatos pedites & loricatos equites sæpe transuerberat. ¶ Grandia ossa: olim fuisse homines grandiores: vt Homerus indicat: & Vir. hinc Iuue. ait sat. xv. Terra malos homines nũc educat atq; pusillos. ¶ Dij patrij: expositis ob cæsareã cædem prodigijs actis: nunc ipsum Augustus romanum imperium souere optat. ¶ Indigetes: F est' ait: Indigetes dij: q̄rũ nõia vulgari nõ licet: & indiges Aeneas appellatus est ab Ascanio post humanum abscessum. Liui. autem scribit appellatum Iouem indigetem. Sunt & qui dicant indigetes dici: qui ex hominibus ad consecrationem veniunt: vt Aeneas &c̃. ¶ Romule: Romulus. xviij. natus annos potit' est Romano regno: annos autem. xxxvij. dominatus. quintum autem & quinquagesimum vitæ agens a ciuib' suis interfectus est (licet varia de morte referantur) cum iam imperium non regie: sed tyrannice exerceret: post hæc Iulius proculus in forum procedens: Romulum inquit: ego ex agro adueniens vidi abeuntem ex vrbe armatum: qui vbi proximus mihi fuit ita eum dicere audiui: Nuntia romanis Iuli q̄ me sortitus ab initio vitæ genius in cælum ducit mortali expleto sæculo: sum autem Quirinus. Succedens exinde in regnum Numa Pompilius ipsum Romulum: vt naturam superantem mortalem templi adornatione: & anniuersarijs sacrificijs Quirinum vocatum statuit honorari. Hæc ex li. ij. Dionysij. ¶ Vestaq; mater: Erat Vesta vrbis Romæ custos: quam virgines seruabant perpetuo igni. Cuius extinctionem super grauia omnia Romani timebant: interitum vrbis signum id assumentes quacũq; accideret causa: De quibus omnibus plura Dionysius li. ij. & Oui. in fastis.

Romul

Vesta

CHRI. ¶ EMATHIAM: Thessalia quæ ab Emathione rege sic dicitur. Nam græce ἠμαθία dicitur. Hunc Memnonis filij Auroræ & Tithoni fratrem fuisse ait Probus. ¶ Aemi: mons Thraciæ ab Aemo filio Boreæ & Orithijæ. ¶ Saltem: quasi dicat si rapuistis Cæsarem maturum virum: & qui optimus esset imperij defensor. Saltem placeat seruare hũc iuuenem: qui euerso morte Cæsaris imperio succurrere possit. ¶ Vestaq; de Vesta & Palatio alio loco dicetur. ¶ Ne prohibete: tacite ostendit suis viribus posse modo dij non impediant succurrere. Mixta ergo laus q̄ soles

Ema thia

Pilum

laus ꝙ solus ⁊ iuuenis valet. Non dico cōseruare bn̄ institutū sæculū: sed restaurare iam euersum. ¶ Laomedonteæ piuria troiæ: Laomedōtis ꝑfidia in Apollinē ac Neptunū vulgatissima est. Sed ⁊ aliā in Herculē meminit Diodo. siculus: ait. n. Herculē cū argonautis i colchos enauigantē in phrygiū mare puenisse: ⁊ Hesionem filiam Laomedontis in littore religataꝫ: ⁊ mōstris marinis iussu oraculi deuorandā expositā vidisse: eamq; liberasse: ⁊ monstra interfecisse: ꝓptereaq; ꝓmium sibi Laomedontē obtulisse equos inuictos. At Herculem eosdē equos apud ipsum Laomedontem donec ex colchis rediret deposuisse: Reuerso deinde Herculi denegasse depositū Laomedontem. Qua ex re ira percitū Herculem Laomedontē ⁊ reliquos filios qui secū senserant interfecisse. Soli autē Priamo qui fidem seruandaꝫ ⁊ equos restituēdos cēsuisset troianū regnū reliquisse. ¶ Remouet: aūt culpā belli ciuilis a Cæsare Iulio: ⁊ reijcit in peccata troianorū: vn̄ Roma originem ducit: Quæ autem scelera nūc orbem premūt dicit esse quia dij homines Cæsarem inuiderunt. ¶ Patrij indigetes: de Iano Fauno: Euandro: Aenea: Carmente: ⁊ cæteris q ex hoībus dij habiti sunt. ¶ Romule: scilicet vrbis conditor.

Quæ thuscū Tyberiꝫ, ⁊ romana palatia seruas,
Hunc[a] saltem[b] euerso iuuenē succurrere seclo
Ne prohibete[c] fatis iampridem[d] sanguine[e] nostro
Laomedōteæ[f] luimus periuria Troiæ.
Iampridem nobis Cæli te Regia Cæsar
Inuidet, atq;[g] hominuꝫ querit curare triūphos.
Quippe vbi fas[h] vsū atq; nefas, tot bella ꝑ orbē,
Tam multæ scelerum facies. non vllus aratro
Dignus honos, squallēt abductis[i] arua colonis.
Et curuæ rigiduꝫ[k] falces conflantur in ensem,

SER. a ¶ HVNC euerso: orat vt possit sedare tāta ꝑlia ⁊ bella ciuilia. b ¶ Saltēꝫ vt Augustū dij ꝓseruēt: Cuius tēporibꝰ pax vniuerso orbe erat: ⁊ malis finem īponere: ⁊ penè iaꝫ ruēti mūdo subuenire possꝫ. c ¶ Ne prohibete. i. ne prohibeatis.
d ¶ Iāpridē: olī. e ¶ Sanguine nr̄o. i. romanorū. f ¶ Laomedonteæ: Excusat Augusti tempora: ⁊ eū dicit suis viribus non cōpensare dāna rei publicæ: quæ ex maiorū vitijs descendisse cōfirmat. Horatius: Negligis immeritis nociturā postmo. io te natis fraudē cōmittere. g ¶ Atq; hominū queritur: cuꝫ cælestes possis mereri. h ¶ Vbi fas versum atq; nefas: apud hoīes scilicet qui spernunt licita: appetentes illicita. i ¶ Abductis colonis: ad bella scilicet: vt Et latos vast. it cultoribus agros. k ¶ Rigidū falces conflant in ensēꝫ: ita orbem bella turbant: vt hi q priꝰ agriculturæ īstebāt: Cogant deficientibꝰ iā armis instrumenta colendorum agrorum ⁊ metendarū segetum in arma conuertere.

ANT. ¶ THVSCVM tyberiꝫ. Strab. libro quinto scribit: ꝙ ex apœninis montibus tyberis effluit: pluribusq; auctus amnibus partim ꝑ ipsam excurrit Hetruriam: deinceps vero ipsam disterminans: primum quidem ab ea diuidit Vmbriam: postea vo Sabinos ⁊ latinos Romæ ad littus vsq; finitimos. Legito: item plura in Plini. libro tertio capitulo sexto. ¶ Romana palatia: Corne. tacitus scri. vrbem Romā in palatino monte primū ædificatam: in eoq; reges primū deinde consules: postea imperatores maiori ex parte sedem habuerunt. Et in bello macedonico Liuius ostendit in palatio fuisse ædeꝫ magnæ mr̄is deū a Iunio Bruto dedicata fuit: ⁊ ibideꝫ ædis victoriæ eodem teste lib. viij. de secundo bello pu. In codeꝫ palatio: vt scribit Sueto. Cæsar Augustꝰ tēplum Apollini dedicauit. ¶ Hunc iuueneꝫ: cur Augustum intelligēs iuuenem appellat late iam diximus in Tityro hic illum vidi iuuenem melibœe. ¶ Iāpridem: multi ⁊. n. romanorū ab Annibale Mario ⁊ Sylla a Cæsare: ⁊ Pom. ⁊ alijs antea fuerant interempti. ¶ Luimus: purgauimus. luo. n. a luce dicitur: vt scribit Varro. ¶ Laomedonteæ: ꝺm fabulas Apollo ⁊ Neptunus troiana mœnia struxere: fictum est: vt aiunt: qm̄ cum troianorū pecunia i sacro eoꝝ deorꝫ seruaretur ab eis Laomedon petijt rediturum se iurans vnde mœnia instaurauit: postea tamen nō reddidit: hinc datus est fabulæ locus: ꝙ deos deceperit quos vult Maro hic propterea etiā in romanos sæuisse. ¶ Iampridem no. in augusti gratiam Iulium Cæ. iam diu a dijs desideratum asserit. ¶ Aratro dignus ho. de agriculturæ honore videto in principio. ¶ Conflantur: fabricātur conuertuntur.

Tyberis

Roma

Luo

Laomedon

CHRI. ¶ PALATIA: pro tota vrbe. Nam palatiuꝫ fuit antiquissima sedes Roma. vt apparet vbi de Euandro narratur. ¶ Facies: Formæ. ¶ Et curuæ. r. qd. n. scelestius esse potest q̄; ferramenta ad vsum agriculturæ instituta: vnde vita humana ⁊ alitur ⁊ assiduo labore pia castaq; conseruatur: ad bellaq; et homines perdunt: ⁊ omnium scelerum semina præbent. Magna ergo indignatio ꝙ non solum ab vsu rei sanctissimæ amoueatur: sed etiam turpissime attribuatur.

Hinc mouet[a] Euphrates, illinc Germania bellũ.
Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes
Arma[b] ferunt, sæuit toto mars impius orbe.
Vt cum[c] carceribus sese effudẽre quadrigæ
Addunt[d] se in spatia, ꝛ frustra retinacula tẽdẽs
Fertur equis auriga, neq; audit currus[e] habenas.

ℭFINIS PRIMI GEORGICON.

SER. a ℭHINC mouet euphrates illinc germania bellum: vndiq; mouetur bellum. Euphrates nanq; orientis est fluuius: germania autẽ occidentis prouintia. b ℱArma ferunt: vicinæ vrbes: hoc est ꝛ externa ꝛ ciuilia bella desæuiunt. c ℱVt cum carceribus: hoc vult dicere res quidẽ publica habet optimum imperatorem: sed tanta vitia tẽporum præteritorum quæ in dies singulos aucta sunt: quẽadmodum in processu equorum cursus augetur: vt eã optim' rector refrenare nõ possit: sicut ꝛ auriga a ferventi cursu equos non potest plerunq; reuocare. d ℱAddunt se in spatia. i. currendo plus eorum cursus augetur. e ℱCurrus. i. eq. Sane sciendum translationem hanc esse: nõ comparationem: quæ si ponatur in fine vitiosum est.

ANT. ℭEVPHRATES: hunc maior fundit armenia: vt scribit Soli. Longisq; excursibus Babyloniam diuidit tandem in sinum persicũ defertur. Mouere autem Euphratem bellum ait propter Parthos. ii enim clade Crassiana altius animos erexerant: ciuilesq; discordias populi romani læti acceperant: itaq; vt primum effulsit occasio non dubitauerunt erũpere. Vltra quidem inuitante Labieno qui missus a Bruto Cassioq; fuerat: vt hostes in auxilium sollicitaret. Ventidius tñ Antonij legatus ꝛ Labieni copias ꝛ omnes Parthicũ equitatus inter Orontem ꝛ Euphratem occidit: de quib' plurima Lucius Florus. ℱGermania: hoc ideo dicit: quia post Cæsa. cædes germani ab romanis desciuerant. Augu. tñ vt Suetonius tradit eos vltra albin flumen submouit. ℱLegibus: fœderibus. ℱRuptis: ꝓpter Cæsaris obitũ. ℱCarcerib': Carcer carceres vocãtur vnde mittũtur equi dicti ꝙ cohereẽtur eqne inde exeãt aũ ꝗ̃ magistratus signum misit: auctor Varro. ℱQuadrigæ: quatuor simul eq iuncti ꝗdrigæ quasi quadrigæ vocant: vt scri. Gel. li. xviij. c. viij. ℱAuriga: aurigæ proprie sunt currũ regentes. Dicitur autem auriga: q̃ auriga splendorem sibi agat auris. i. fauoribus populi: hoc est clamoribus. Priscia. de. xij. car. ℱCurrus: ipse quadrigæ. per id autem innuit Martem nullo obstante sæuire obiuerat enĩ Cæsar populorum terror ꝛ rector.

CHRI. ℭEVPHRATES: Parthos intelligit quorũ imperium euphratẽ pertingebat. Est autem Euphrates ſm christianos vnus ex quatuor fluminib' qui ex delitiarũ paradiso effluũt. Priscia. vo illum ex Armenia maiori nasci volunt: ꝛ armeniam a Cappadocia distĩguere. ℱVt cum carceribus: Non vitio principis sunt bella: sed impetus bellorum ante ipsum motus nondum reuocari potest: vt ipsi aurigæ iam ꝑcipiti cursu actos equos sistere non possunt. ℱAddunt se in spa. i. per spatia currendi augent cursum. ℱFertur eqs. i. equoꝝ arbitrio agitur: ꝛ non suo.

ℭFINIS PRIMI GEORGICON.

a SER. HACTENVS ARVORVM cultus & sidera cæli: Nunc te bacche canã. Mire iterauit illũ versum: Quid faciat lætas segetes: quo si dere terrã. In hoc autẽ libro exequitur culturas agri cõsiti: qui omniũ arborũ continet genera. Et sciendus est Virgiliũ vites quoq; arbores dicere: vt Nec secius oĩs in vngues Arboribus positis secto via limite quadret. Et Hactenus: vt multi volunt vna pars orationis est: & est aduerbium significans hucusq;: alij duas partes volunt pronomẽ & aduerbiũ: vt sit tenus hac: sicut Crurum tenus a mento palearia pendent: sꝫ melius ẽ vnas partem accipere orationis hactenus. b ☞ Sidera cæli: pleonasmos: nec. n. sunt alibi q̃ in cælo sidera. c ☞ Bacche: inuentorem pro vitibus posuit: de quib' κατ' ἐξοχὴν ĩ hoc libro loquitur: Nã vites præcipue sunt: licꝫ & aliarum arborum faciat cõmemorationẽ. d ☞ Necnon siluestria tecum Virgulta: idest infœcundas arbores: quibus præcipue in Italia vites coherent.

PRO. ¶ NVNC TE bacche canam: bacchari est furere; inde & bacche dicuntur; quæ per furorem sacra liberi patris celebrabant: & ipse bacchus vocatur a furore: quem incutit cultoribus suis. Idẽ Lenæus dicit̃ torcularis a nomine græco: q̃ λῆνον appellãt torculus.

ANT. ¶ HACTENVS aruorum: Hui' quoq; ij. voluminis argumẽtũ carminibus ps. Sed cur poeta ab agrorum cultura īcœperit: postea vitiũ de exordio scribẽs aperui vbi & vitiũ: arborũ q̃ culturas Emolphũ atheniensem p̃mũ suenisse Pli. referente edocui. ☞ Hactenus: cecini. s. ẽ. n. Mesozeuma. ☞ Sidera cæ. pleonasmos ẽ i dictõe cæli. i. sup abũdantia: de q̃ late fabi. li. ix. ☞ Te bacche. i. tua munera vt vites de q̃ lati' ibi: Poculaq; inuẽtis acheloia miscuit vuis. Dr̃ aũt bacchus a furore quẽ incutit cultorib' suis: vt Probus asserit. ☞ Siluestria Virgulta: siluestres arbores īter q̃s: & genistas & siler & salices accipe. De v̄gultis aũt diximus ĩ Tityro.

CHRI. ¶ QVONIÃ poetarũ ẽ curare: vt seq̃ntẽ libri antecedẽtibus annectant. Facit hoc Maro vt plurimũ per aliq̃; cõiunctionem: vt te quoq; magna pa. & alibi post q̃ res asiæ: Itẽ At regina: graui i. ĩ budũ saucia cura: & sic fat lachrymás. Hic do vt idẽ p̃ster vtitur colore rhetorico; quẽ Trãsitionẽ appellant; quo fa

¶ MODESTINI IVRISCONSVLTI IN SECVNDVM GEORGICON ARGVMENTVM.

HACTENVS aruorum cultus, & sidera Cæli.
Pampineas canit ille comas, collésq; virenteis,
Descriptásq; loci vites, & dona Lyæi,
Atq; oleæ, ramos pomorum ex ordine lectos.

¶ P. Vergilij Maronis Georgicorum. Liber Secundus.

HACTENVS[a] aruorum cultus,
& sidera[b] Cæli.
Nunc te Bacche[c] canam, necnon[d]
siluestria tecum

cile iis quæ dicta sunt ea quæ dicẽda restant adnectuntur. In pcedenti igit li. & aruoꝝ cultũ & ea quæ ad rõnem sideꝝ ptinerent descripserat. Nunc qd secũdo loco sibi ppo suerat explicat. s. Vlmisq; adiũgere vites. ☞ Te bacche: nõ solũ bacche dicit pp vites: quaꝝ inuẽtor ꝑhibet: sʒ pp oẽs arbores. Dionysiũ.n. posuerunt p ignea vi solis q̃ poma ad ductus oẽs arborum decoqt ac maturat. Nã vis seminalis q̃ a sole in terrã descendit priapi noĩe honorat̃ & cuius qd ad siccos ptinet fructus bona dea: qd vo ad plãtaris Dionysius dr. Ergo qa ignea vis solis ẽ Diony. iccirco ægyptij Osirim quẽ solem interptant̃ Dionysiũ teste Diodo. siculo appellauerũt. Vnde Eumolphus poeta: longiculũ radijs Dionysiũ dixit. Et Orpheus eum splendoris auctorẽ scribit. Atq; hæc ad physicẽ. Historia vo duplex est. Aliter.n. græci: aliter ægyptij sentiũt. Aegyptij.n. Dionysiũ Osirim nolant: quẽ volunt diuinis virtutibus virũ pditũ fuisse: ægypiũq; regno & Isidis quã lunã: cereremq; nolant piugio potitũ vniuersum orbẽ pagrasse: Et vt isis tritici: ordeiq; reptrix fuit. antea.n. inter alias herbas incognita oriebant: sic Osiris in Nysa locus Arabiæ fœlicis ægypto pterminus est enutritus; ppeaq; & a Ioue patre & a loco illo Dionysius appellatus: vitis reptor fuit: holesq; docuit & vitis cultũ & vini vsũ atq; pseruationẽ. Volũt pterea ægyptij Oleã quoq; non aũt Mineruã vt græci dicũt inuenisse. Hic p Arabiam & rubrũ mare ad indos & orbis terræ terminos pgressus est. In indis vo & alias vrbes: & Nysam pdidit monumentũ eius in qua nutritus fuerat: in qua hederã etiã seuit: pfectus est: & in Asia: & p Hellespontum in Europã & in Thraciã sibi aduersantem Lycurgũ interemit: Maronemq; pfectum suũ: & vitis colendæ peritum in regione q̃ ab eo Maronea dicta est: reliqt & Macedonẽ filiũ in regno q̃ ab eo Macedonia appellata est. Atq; hæc de Dionysio apud ægyptios. Græci vo varia referũt. Alij.n. vnum: alij tres ponũt. Sunt etiã q huius dei formã humanã fuisse negent: sʒ vini dationẽ Dionysiũ dicant: Terramq; sua sponte vites ptulisse: Dimetora aũt a priscis nolatum qd fit ex duplici mr̃e: primamq; genesim numerant qñ in terra posita planta incrementũ accipit. Secundã qñ fructus maturescant. Vñ altera ex terra: altera ex vite diei origo est: Quod vo dicunt ex Ioue & Cerere natum: & gigãtibus discerptũ ac elixatũ: ac rursus a Cerere cõpositis mẽbris in iuuenẽ reductum physicũ est. Nã ex terra & imbre incrementũ sumit vitis ad vuas creandas: q̃ ab agricolis calcando laniant̃: multiq; vinũ decoquunt vt melius fiat vinũ. Ceres aũt rursus membra cõponit: qa terra singulis annis succũ vitibus ad nouas vuas subministrat. Est et physicũ qd dicat vi fulminis ex vtero Semeles abductũ: & donec tps maturo fœtui datũ cõpleret Iouis fœmori assutũ. Nã ignea vis in vuis maturescit. Veꝝ cum iã ex vuis expssũ est vinum: qa nondũ satis pcoctũ est iteꝝ in lacubus ebulliat necesse est. Dio. aũt ait: terra antiqs Thyonẽa sacris qua sibi fiebant cũ sacra θυσίας dicant: & semelẽ quasi cast. i. ab eo qd est ζεμυν. Bis ãt eius Genesim a Ioue esse: qa cũ Deucalionis diluuio pijsset rursus post pluuias i terra appuit. Sʒ hæc physice. Fabulose vo dicunt tres fuisse Dionysios. Primũ indũ q ex vitibus sua sponte nascẽtibus calcandaꝝ vuaꝝ inuentor: & vini: pomorumq; pditor fuit. Quoniam aũt barbatus est & barbã indi vsq; ad mortẽ nutriunt. Hic orbẽ pagrans calcationẽ vuarũ in torcularibus adinuenit a qbus Lenæus appellatus ẽ. Secũdus & Ioue & pserpina: vel vt alij dicit ex Cerere fuit q primus boues aratro iunxit. Antea.n. manibus fodiebant terrã mortales pp qd imortales honores meruit: eiusq; simulacrũ cornibus isignit: vt inuentor aratri demõstret. Tertius Iouis & Semeles filius fuit: q post sm ortũ ex fœmore Iouis in Nysã indie a Ioue delatus & a nymphis educatus est pulcherrimus & muliebribus delitijs deditus exercitum ex mulieribus pfecit: thyrsisq; illas armauit. i. hastis hedera ipliicitis cũ ferrea cuspide quo dolo reges nihil tale de mulieribus credẽtes interemit. Inter quos Pentheus apud græcos: Miranus apud indos: Licurgus apud thraces fuit. Quoniã vo ex india triẽnio elephãte inuectus orbẽ pagrauit: græci illi Trieterida. i. triẽnalia sacra instituerunt: orbem pagrans docuit sacra & mysteria. Certamina musica proposuit: cunctaq; in pace cõponebat. Dicunt primum fuisse qui multis congestis spolijs in patriam triumphans redierit. Probus ait. Bacchari est furere. Vnde bacchæ dicuntur sacerdotes quæ per furorẽ sacra Liberi celebrant: & ipse bacchus dicitur a furore quem suis incurrit cultoribus.

Bacch° Baccharia Bacchæ

SER.

Virgulta, & prolem tardæ [a] crescentis oliuæ.
Huc [b] pater ò Lenæe: tuis [c] hic omnia plena
Muneribus, tibi [e] pampineo grauidus Autũno [d]
Floret ager, spumat plenis Vindemia [f] labris.

a ☞ TARDÆ crescentis oliuæ: res enim diu duratura tardius crescit. b ☞ Huc pater o Lenæe: pr licet generale sit olim deorum: tñ proprie Libero semper cohæret. Nam Liber pater vocatur. Lenæus autem ἀπὸ τοῦ ληνοῦ. i. a lacu. Nam qd Donatus dicit ab eo quod mentem leniat non procedit. nec enim põt græcum nomen latinam etymologiam recipere. c ☞ Tuis hic omnia plena Muneribus: tuis muneribus hic

ribus hic sunt oīa plena: ⁊ ea vbiq̄ requirunt̄ pāpineo. d ¶ Autūno: cuius tēpore vites ⁊ folijs ⁊ fructibus plenæ sunt: ⁊ sub quo maturæ fiunt ⁊ pāpineo pro pāpinoso: vt nemus frondeū pro frondosum. e ¶ Tibi floret ager: in honorem tuum exultat: ⁊ lætus est: nam autūnali tēpore re vera florere non pōt ager. f ¶ Vindemia: quom vindemiā numero singulari dicimus: vnius anni significamus: quom plurali multorum: vt messem messes: hyemem: hyemes: hæc enim semel tantū annis singulis contingunt. Multi tamen volūt vindemiā esse totius orbis generaliter: vindemias singularum partiū: vt plus significet singularis q̄ pluralis numerus: Sicut plus est cum dicimus per terram pluit: q̄ per terras: Tunc enim omne elementum: non terras aliquas significamus.

ANT. ¶ TARDE cre. oli. Pli. li. xvij. c. xij. scri. Natura tarde crescere oīa longo æuo durātia: atque cito occidunt velocia esse vt ficus malus pirus. Idemq̄ libro. xvj. capitulo. lxj. scribit ad sua tempore durasse in Linterno Aphricani prioris manu satas oliuas: ⁊ myrtus eodem loco conspicuæ magnitudinis. ¶ Lenæe: Lenæus bacchi nomen: lenos enim torcular dicitur Lenæus torcularis: vt Probus ait. ¶ Grauidus autū. non grauidis in ablatiuo sed grauidus in nominatiuo legendum est: sic enim antiqui textus habent: est ergo diastole figura. ¶ Floret: lætus est. ¶ Labris: ahenis. Lenæus

CHRI. ¶ ET PROLEM: Nam a radice pullulat: ⁊ veluti filios producit. Vnde illæ plantæ alio transferunt. ¶ Autumno pampineo: pro vuis pampinos posuit. ¶ Labris: vasis maioribus in quibus vinum e buliens spumas agit. Labrum. n. vas capacius est. Cice. in epistolis: Labrum si in balneo non est fac vt sit. Labrum

Huc pater ò Lenæe veni, nudataq̄ musto[a]
Tingue nouo[b] mecum direptis[c] crura cothurnis.
principio[d] arboribus varia est Natura creandis.
Nanq̄ aliæ nullis hominum cogentibus, ipsæ

SER. a ¶ MVSTO: mustum numero tantum singulari dicim⁹: sicut ⁊ vinum: licet Ouid. abusiue dixerit musta: sed hoc ille plus fecit q̄ ⁊ mustis dixit: cum vt dixim⁹ de his nominibus tres casus tantum vsurpari consueuerint. b ¶ Tingue nouo mecu: pulchre inuocat Liberū patrem adesse sibi canenti de ratione vinearū: ⁊ venire in auxilium: ⁊ poetice dicit: hoc Liberū patrē secum agere q̄ ipse ab agricolis debere fieri carmine demonstraturus est: cum dicit: tingue mecū. c ¶ Direptis latis quod est gen⁹ calciamenti poetici: nam hoc vindemiæ tēpore fieri debere ipse demonstraturus est. d ¶ Principio arboribus: Creandarum arborum naturaliter sunt tria genera: aut enī sua sponte nascuntur: aut ex seminibus fortuito iacentibus surgunt: aut ex radicibus pullulant: nam cætera vsus inuēnit fauente nā.

PRO. ¶ COTHVRNI: sunt calciamentorū genera venatori apta: quibus crura etiam muniuntur: quorum calciamenti effigies est in simulacris Liberi ⁊ Dianæ.

ANT. ¶ COTHVRNIS: videto ecloga septima. ¶ Musto nouo: ⁊ hic pleonasmos est vel epexegesis: Nā vt scribit Nonius: Mustū nō solum vinum verū nouellum quicquid ē dicitur recte. Næuius vtrum sit melius virginem an viduam ducere. virginem si musta est. ¶ Principio: canam videlicet: siue a principio. Arboribus: varia est natura creandi: Maro in hac re Teophrastum secutus est: ille enim li. ij. inq̄t: Arborum ⁊ summatim plātarum generationis: aut sponte: aut semine: aut radice: aut auulsione: aut ramo: aut surcu

lo: aut ipso trūco factitantur. Videto itē paulo inferius ibi videlicet: Hos natura modos ⁊ cætera.

CHRI. ¶ HVC PATER o le. ve. Cōsueuerunt ⁊ poetæ ⁊ oratores: cū clausulas formāt vt plurima interponāt anteq̄ eā claudant repetere: principium sic in buco. Nā cum incepisset: Pastorum musam damonis ⁊ alphesibœi ⁊ anteq̄ adderet: verbum. s. dicemus multa interposuisset: repetit Damonis musas dicemus ⁊ alphesibœi. Sic ⁊ i hoc loco cū dixisset: Huc pr̄ o lenæ post lōgā hyperbaton repetijt: Huc pr̄ o le. veni. ¶ Principio: breuiter proposuerat se de arboribus dicturū. Deinde inuocauerat. Huc pr̄ o lenæe: qd̄ prohemiū est. Nam ex propositione cōparat docilitatē sūmā rei breuiter exponēs. Itē beniuolētiam a re qa illā vtilē ōndit ⁊ a psona sua cū aliorū vtilitate se laboraturū proponat ex inuocatione asit: qa nō adhibet̄ nisi magna proponant̄: attentionē sibi cōciliat. ¶ Principio arboribus: Pli. ait: arbores q̄s naturæ debeamus trib⁹ modis nascunt̄: sponte: semine: radice. Col. vo scri. Placent nobis sicut Virgilio duo genera surculorū: quorū alterū sua sponte gignit: Alterū humana cura puenit. Primus materiæ magis aptum: sm̄ vo fructib⁹. ¶ Arboribus: Frutices simul ⁊ vites intelligit. Verū ita plantas distingunt: vt arbores appellent: q̄ magnitudine excellāt: vt Oleæ Mali Piri: Quercus ⁊ similes. Frutices vo qui ad eam magnitudinē nō pueniunt: ⁊ tn̄ herbas excedūt: vt sunt rubi sentes: vgæ sanguineæ. Oui. Et densi frutices ⁊ vincto cortice virgæ. Tertiū genus est vitis: q̄ nec arbor nec frutex appellat̄: vt Pli. Columellaq̄ ostendunt.

Spōte[a] ſua veniunt[b], campóſq́[c], & flumina late
Curua tenent: vt molle[d] Siler, lentǽq́ Geniſtæ,
Populus, & glauca[e] canentia fronde Salicta.
Pars[f] autem poſito ſurgunt[g] de ſemine, vt altæ
Caſtaneæ, nemorúmq́[h] Ioui q̄ maxima frōdet
Aeſculus, atq́ habitæ[i] Graijs oracula Querc[o].
Pullulat[k] ab radice alijs denſiſſima ſilua.
Vt Ceraſis[l], Vlmíſq́, etiam Parnaſſia[m] Laurus

SER. a ¶SPONTE ſua: ſponte mō nomē eſt: q̄a iunctū eſt ei genus: quo caret ſemper aduerbium. b ¶Veniunt: creſcunt. alibi: illic veniunt felicius vuæ. c ¶Campoſq́ & flumina late Curua tenent: p̄ tranſitum oſtēdit in q̄bus locis arbores ſponte naſcuntur. ſ. in humidis: Nā terra mr̄ eſt rerū omnium: & ſeminū cunctorum creatrix. d ¶Vt molle ſiler: arboris genus eſt: Et notādū genus neutrū de arbore qđ eſt ad modum rarū. e ¶Glauca canētia fronde ſalicta: locū ſalicū pro ipſis arboribus poſuit. bn̄ aūt ait & glauca & canentia: nam ſalix ab vna parte alba eſt: ab altera viridis. Sane cacenphaton eſt glauca canētia. f ¶Par aūt poſito de ſemine ſurgunt: quacunq́ rōne proiecto: vel ab auibus: vel ab hoībus ne incipiant eſſe induſtriæ. Dicit quippe pleraſq́ arbores ex ſemine naſci: non ſtudio holum iacto: ſed quocunq́ mō: & euentu veniente. g ¶Pars ſurgūt: pro ſurgit. h ¶Nemorūq́ Ioui q̄ maxima frōdet Aeſculus: ordo eſt nemorūq́ maxima æſculus q̄ Ioui frōdet. i. q̄ creſcit in dodonæo nemore quod erat Ioui conſecratum. i ¶Atq́ habitæ graijs oracula quercus: Nā in dodonæo nemore arbores dantes reſponſa fuiſſe dr̄. habitæ aūt graijs: vel quaſi non credens dixit: vel quaſi italus: qui loca illa neſciret: vel re uera quondā habitæ: q̄a illo tp̄e iam ſilebant. k ¶Pullulat ab radice: mira in ſingulis eſt ꝓprietas: Nā ait: Spōte ſua veniunt: ſurgūt de ſemine: pullulant ab radicibus. l ¶Vt ceraſis vlmiſq́: hæc ceraſus his ceraſis facit. Sane ceraſūs ciuitas eſt ponti: quā cū deleſſet Lucullus genus hoc pomi inde aduexit: & a ciuitate ceraſum appellauit. Nā arbor ceraſus: pomū ceraſum dr̄. hoc aūt etiā añ Lucullum erat in Italia: ſed durū & cornū appellabat: qđ poſtea mixto nomine comoceraſum dictum eſt. m ¶Parnaſſia laur᷑: a parnaſſo mōte Apollini conſecrato.

PRO. ¶ATq́ habitæ graijs oracula quercus: exiſtimāt i dodonæi Iouis oraculo q̄rcū vocalē fuiſſe: ex qua lignū Minerua argonautis futura p̄diceret. ¶Vt Ceraſis vlmiſq́ ēt Parnaſſia Laurus. Ex vrbe ceraſunte: q̄ eſt in ponto Lucullus q̄ oppugnauit Mithridatē: trāſtulit arboris genus: quod feret ceraſa poma. Ipſe aūt oppidi noīe ceraſon vocauit pomū ceraſum. ¶Parnaſſia laurus: dr̄ q̄a ſubiecta eſt Apollinis tutelæ: quoius oraculū delphicū parnaſſo monti phocidos ſubeſt.

ANT. ¶MOLLE ſiler: Pli. li. xxiiij. c. xxxvj. inq̄t: Sileris folia illita frōti capitis dolores ſedat: ſerpētes & hunc fruticem refugiunt: bacculū q́ ruſtici ob id ex eo gerunt. ¶Geniſtæ. Plini. li. xix. ca. ij. iquit aſia ex geniſta facit lina ad rætia præcipua in piſcando durātia ſucce madefacto x. diebus: & lib. xxiiij. c. xxxiij. ait: geniſta quoq́ vinculi vſus præſtat flores apibus gratiſſimi. geniſta item mixta cum axungia genua dolentia ſanat. ¶Populus: legito Pli. lib. xvj. capi. xxvj. ¶Glauca: glaucus color viridis cæruleus dicitur: vt in Gel. legitur li. ij. capi. xxvj. ¶Salicta: Pli. lib. xvj. capi. lij. ſcribit de ſalice: q̄ in Aſia tria genera obſeruant: nigram vtiliorem vitibus: candidam agricolarum vſibus: tertiam quæ breuiſſima eſt: quam elicem vocant. ¶Caſtaneæ: de his multa Columella li. v. & Pli. li. xv. ¶Aeſculus: arbor eſt glandifera ab edo: nam eius fructu olim homines veſcebantur: & Pli. lib. xvj. ca. vj. inquit: glans optima in quercu atq́ grādiſſima: mox æſculo. ¶Oracula quercus: exiſtimant in dodonæi iouis oraculo q̄rcum vocalem fuiſſe: ex qua Minerua argonautis futura prædixit. Probus auctor. Strabo lib. vij. inquit. Dodoneum autem oraculum quemadmodum &c̄. quodammodo derelictū eſt. Videto latius ecloga nona. ¶Ceraſis: ceraſi ante victoriam Mythridaticā L. Luculli non fuere in Italia. At vrbis anno ſexcenteſimo octogeſimo is primum vexit e ponto: ſeptentrione: frigidiſq́ gaudent: Pli. lib. xv. ca. xxv. ¶Parnaſſia laurus: Pli. li. xv. ca. vlti. ſcribit: q̄ duo eius genera tradit Cato: Delphicam: & Cypriam. Delphicam eſſe æquali colore: viridiores maximis bacchis: atq́ e viridi rubentibus: hac victores Delphis coronari: & triumphantes Romæ. Cyprian eſſe filo breui nigro: per margines imbricato criſpam.

Siler · *geniſta* · *glaucus Color* · *Tria genera Salicum* · *Aeſcul᷑* · *Querc᷑* · *Duo genera lauri*

CHRI. ¶VENIVNT: naſcuntur. ¶Campos & flumina: quia in ſolo pinguiori vt campi ſunt & humidiori: quale eſt iuxta flumen facilius plantæ proueniunt. ¶Siler: fuſis faciendis accommodata eſt arbor: populi autem & ſalices non niſi in aquoſis proueniunt. Vt Ceraſis. Lucullus rediēs e Mythridatica victoria ex vrbe Ceraſo quæ in ponto eſt aduexit in Italiam arborē quam ab vrbis noīe ceraſum appellauit: pomū eius ceraſum dicitur.

¶PARVA

Parua[a] sub ingenti matris se subijcit vmbra.
Hos[b] Natura modos primũ dedit his genus oẽ
Siluarũ, Fruticũmq; viret, nemorũmq; sacrorũ.
Sunt alij quos ipse via[c] sibi repperit[d] vsus.
Hic[e] plãtas tenero abscĩdens de corpore matrũ
Deposuit sulcis[f], hic stirpes[g] obruit aruo.
Quadrifidasq;[h] sudes, & acuto[i] robore vallos.
Siluarũmq;[k] aliæ pressos propaginis arcus[l]
Expectant, & viua[m] sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ, summũmq; putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumẽ.

SER. a ¶PARVA sub ingenti.i.radice maioris minor crescit & surgit: sicut videt in lauris. b ¶Hos nã modos primus dedit: bñ primũ. Nam vt supra diximus: fauor nãæ fuit ẽt ad alios inueniendos vsus. contra nãm.n.nihil horum inuentum valeret. c ¶Via: rõne. vt Inueni germana viam. d ¶Repperit: adinuenit: & dicit illa quæ prius dixerat ex ipsa nã oẽs originem ducere. hæc aũt quæ sequuntur vsu: & studio adinuenta sunt: nõ obstãte tñ ẽt ĩ his nã. e ¶Hic plantas tenero: inter plantas & plantaria hoc interest: q plantæ raptæ sunt de arboribus: Plantaria vo quæ ex seminibus nata cũ radicibus & terra ppria transferuntur: vt Et viua sua plantaria terra. f ¶Sulcis: fossis: vt Ausim vel tenui vitẽ cõmittere sulco. g ¶Hic stirpes obruit aruo: altius deponit: validiores cum radicibus plantas. h ¶Quadrifidasq; sudes: ita robustas vt possit in quatuor partes diuidi. i ¶Et acuto robore: p acuti roboris accipimus. & bis idẽ dixit: Nã & valli & sudes idẽ sunt. k ¶Siluarũq; aliæ: propago pcipue vitibus congruit: vñ apparet siluas eũ ẽt de vitibus dicere. l ¶Arcus aũt bñ ait: nã ita reflectunt ppagĩes vitiũ cũ ĩ terra ponunt: vt ĩ medio sui ĩ tra laceãt & vtriq; capita terra excedãt. m ¶Et viua sua plantaria terra: & aliæ siluarũ expectãt plantaria cũ sua terra viua.i.naturali: vt Viuoq; sedilia saxo. Inde est Mutata ignorẽt subito ne semina matres.

ANT. ¶SESV. attollit. ¶Hos.n.m. Pli.li.xvj.a.xlv. inqt: Arbores q̃s nãæ debeam' trib' modis nascunt: Spõte aut semine aut ab radice. Cura numerosior existit: sz latius vide ibi pncipio arboribus &c̃. ¶Siluarũ: silua ab hyle qđ est materia dr: vel a xylon qđ est lignum: est autez silua generalius nomen.

Silua

¶Fruticũ: frutex est q ad iustã magnitudinẽ arboris nõ assurgit: & statura similis ẽ multis herbis: sed nõ demorit neq; arescit vt herba.

Frutex

¶Nemorũ: de nemore videto ecloga.vj. ¶Via: rõne. ¶Hic plantas: Pli.li.xvij.ca.vij.inqt: auulsisq; arboribus stolones vixere: quo ĩ genere & cũ parui sunt auellunt: partẽq; aliquaz e matris quoq; corpore auferũt secũ: hoc mõ plantant punica: coryli: mali: sorbi: fici: ĩpri misq; vites. ¶Stirpes: Crassos truncos cũ radicibus. ¶Quadrifidasq; sudes: pticas vel surculos in q̃tuor ptes fissas: ait.n. Theophrastus li.j. Oleas quoq; & ficos mltifidas demittere assolent. Pli. ẽt li.xvij.ca.vij. ait ex eodẽ inuentu est surculos obscissos serere: hoc primo sepis eã fecĩ sambucis cotoneo & rubis depactis Mox & culturæ: vt populis alnis salici qua vel inuerso surculo serit. Acuto robore vallos.i. palos acutos & surculos. Seruntur eni surculi q̃drifidi & acuti. ¶Propaginis arcus: Pin' baccha & propagine seritur. Citreo itez grano & propagine: auctor Plini.lib.xvij.capite.vij. ¶Terræ mandare cacumen: vti de salice dicturu est.

CHRI. ¶PARVA sub ĩgẽti: Mirifice delectat orõ quæ a cõtrario declamat: vt hic: paruũ est & ĩgens. ¶Via: rõ & artificiũ. ¶Vsus: experiẽtia. ¶De tenero corpe: Quia virgulta teneriora excerpunt: vt vidimus in fico & in salice. ¶Quadrifidas: Vt in olea. ¶Et viua: Quæ cũ radicibus trãsferunt. Nã vegetatiua q̃ nutrit & auget radicib' est: q̃ oris: stomachiq; officio fungunt. Humorẽ.n. de ppĩqua terra assumũt: atq; decoquũt: vñ decoctus p arbores spargitur. Ergo vita vegetatiua in his est. In his autem quæ radicibus carent non omnino est. ¶Sua terra: Nam vehementer proficiunt arbores: quarum radicibus sua terra hæret. Nã radices quæ excusa sua terra transferunt nõ ita fœliciter coalescũt. ¶Radicis egẽt aliæ: Arbor radices hẽt pro ore: stomachoq; atq; epate. his.n. de pxima terra humor attrahit: attractusq; in siccuz quo arbor alat decoquit. Surgit ab radice truncus: cui' pars interior medulla p osse est. Medulla ligno ambit: qđ carnis vicẽ sustinet. Lignum ipsum subtilis cartilago circũdat q̃ arbori p vena est. Nam per eã humor a radice decoctus & in nutrimentum conuersus trahit per oẽs partes veluti membra arboris. Hinc rami: frondes: flores: fructusq; reperiantur. hac ergo causa arescat oportet arbor. A libro libros dicimus: quoniã in nonnullarum arborum libris ante vsum cartarum antiqui scribebant: Cortex postremo: quæ durior: exteriorq; est librum: ita vestit vt pelles: piliq; animalia tegunt. Vt sit tanquam vestis contra frigora & calores. Truncum deniq; vnde rami exeunt codicem & caudicem dixerunt.

Quin[a], & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur[b] e sicco[c] radix[d] oleagina ligno.
Et sæpe alterius ramos impune[e] videmus
Vertere in alterius, mutatámq; insita mala
Ferre Pirũ, & Prunis lapidosa[f] rubescere Corna.
Quare agite o proprios generatim[g] discite cultus
Agricolæ, fructúsq;[h] feros mollite[i] colendo[k].
Neu segnes[l] iaceãt terræ, iuuat Ismara[m] Baccho
Conserere, atq; olea magnũ vestire Taburnũ.
Túq;[n] ades, inceptúmq; vnà decurre laborem
O decus[o], ò famæ merito pars maxima nostræ
Mecœnas, pelagóq;[p] volans da vela patenti.

SER. a ¶ QVIN & caudicibus sectis: caudicibus posuit, pro codicibus: sicut caulẽ pro colẽ: sauricem pro sorice dicimus. Fit autẽ quod nunc dicit de oliua & myrto: quarum sicci stipites secantur vsq; ad medullam: & terra infossi ex se arbores gignunt: quod sine dubio mirũ est. b ¶ Truditur: vrgente natura procreatur. c ¶ E sicco ligno: ex arido. d ¶ Radix oleagina: deriuatum ab olea. e ¶ Impune videmus: sine dãno sui. & loquitur de insitione. Sane insitas arbores dicimus: insertas vero causas aut fabulas. f ¶ Lapidosa corna: dura. alibi: Lapidosaq; corna Dant rami. g ¶ Generatim: per singula genera: generaliter aũt simul omnia γενικῶς καὶ κατὰ γένος. h ¶ Fructus feros: qui non sunt apti humanis vsibus: siue feros siluestres & incultos. i ¶ Mollite: aptos facere. k ¶ Colendo: ue cultu. l ¶ Segnes terræ: pigræ: infœcundæ: & docet posse industria etiam loca asperrima ad fertilitatẽ produci. m ¶ Ismara: mõtes thraciæ. n ¶ Taburnus: mõs cãpaniæ. Vestire vero implere significat. o ¶ Tuq; ades mecœnas: adesto: & inceptũ fauorẽ omnibus libris impẽdito: Nã vbiq; eũ inuocat. p ¶ O decus o famæ merito pars maxima nostræ: Hora. O & præsidium: & dulce decus meum. q ¶ Pelagoq; volans da vela patenti: simplici generi carminis præsta fauorem: vt vela fauorem accipiamus: patens pelagus carminis facilitatem: hoc aũt carmen facile esse ipse significat: dicens: In manibus terræ: hoc est i facili & in prõptu res posita e.

PRO. ¶ IVVAT ismara baccho Conserere atq; olea magnũ vestire taburnum: Thracia vino fertilis: quoius nationem quandam appellat Hom. Aliter oppidum est ismarus: quod expugnauit Vlysses: quũ a Troia discederet: & victor vinum accepit a Marone: quoius pr Cupidus traditur: quod Cyclopi dedit. Eius aũt tanta vis existimatur: vt vnum metron vini viginti etiam metra sustineat aquæ. Ergo quia tam efficax est natura in vino thraciæ: præcepit eam conserendã vitem. Taburnus mõs est apuliæ regionis: quæ fertilis est olea.

ANT. ¶ CAVDICIBVS: Caudex dr i arbore qd supra terrã simplex assurgit: in herbis vero caulis appellatur: vt Theophrasti interpres ostendit. ¶ Radix oleagina: radix est qd subter tellu-ri cohæret. Olea aũt Theophrasto teste lib. ij. Olea plurimis modis venire vr: Nã ex trunco ramo conciso radice ligno virga. ¶ Impune: sine dãno. ¶ Vertere: supple se in alterius s. ramos. ¶ Ismara: ismarus Thraciæ mons insignis oleo & vino teste Vibio. ¶ Taburnum: taburnus mons est Apuliæ regionis qui fertilis e oleæ: vt Probus inquit. Poeta li. æneid. xij. meminit et dicẽs: Ac velut ingenti syla summoue taburno: Quum duo conuersis inimica in prælia tauri Frõtibus incurrũt &c. ¶ Tuq; ades: primo volumine Augustũ Cæ. inuocauit hic vero mecœnatẽ cui & totũ opus dedicat. ¶ Inceptũq; vnà decurre laborẽ. i. auxiliare mihi tuo ingenio. ¶ Patẽti pela. i. patẽti: & amplæ materiæ. ¶ Vela: studium & auxiliũ. ¶ Volãs: citus & festinus in antiqs testibus & volãs & volẽs legitur: vtrunq; cõuenit.

CHRI. ¶ VERTERE i alterius: de insitione tractat: de qua paulopost. ¶ Et sicco: Nõ ex sicco: sed qd siccum videatur. ¶ Segnes: quæ desidiose nõ ferãt fructus. ¶ Vestire: trãslatio ab humanis corporibus. ¶ Ismara: mõs in Thracia hic e cuius pars aspera: incultaq; e. Altera vero vinetis: oliuetisq; spectabilis. Est in regiõe moronea in qua Diodo. ait: Bacchũ interfecto lycurgo reliquisse maronẽ prouectũ: cõmõstratorẽq; vinearũ: & ab eo maroneã dictã. Hac regiõe expugnata ait Hom. Vlissẽ vinũ exportasse. Pli. de antiquissimã claritatẽ vino maroneo dat aũt: additq; Aristeũ primum oium in hac gẽte vel miscuisse vino suauitate præcipua vtriusq; naturæ spõte prouenietis. Maroneũ vicies tantum addito aq miscẽdũ. Hom. prodidit & Mutianus ter cõsul sextarios singulos octogenis aq miscere cõperit præsens i eo tractu. ¶ Taburnũ: mõs i samnio oliuetis cõspicuus. ¶ Ades: Faue. Nã tanq; deũ inuocat. Dij aũt sua pñtia iuuãt. ¶ Decurre laborẽ: artificiosissime dixit: nam decurre ostẽdit summã facilitatẽ adiuuãdi in Mecœnate. per laborẽ aũt difficultatẽ i se propter ingenij inopiã significat: petitio ergo hæc cõtinet honestatẽ. Honestũ e. n. amico subuenire in re præserti ichoata ne turpiter ab icœpto resiliat. Cõtinet facilitatẽ: cum ipse suo stilo ac doctrina facile præstare possit. Continet vtilitatem cum magna pars decoris: famæq; Virgilianæ in ipsum redundatura sit.

Caudex
Caulis
Radix

¶ NON

SER. a ¶ NON ego cuncta meis amplecti versibus opto.i.nō sum vniuersa dicturus:nec.n. possum:quare & suā extenuat possibilitatem: & Mecœnatis auribus ex sui carminis breuitate blandit:alij aliter accipiunt:Cóstat Mecœnates fuisse literarum peritū:& plura composuisse carmina.Nā ēt Augusti Cæsaris gesta descripsit: quod testat Horatius dicens: Tuq; pedestrib⁹ dices historijs prælia cæsaris Mecœnas melius:ductaq; p vias.regū colla minaclū:vt hoc nunc dicat: Inceptūq; vn'a decurre labo.ē.i.adesto:& simul scribamus.licet.n.quæ tu scribis esse cōstet ingentia:meū aūt carmen & breue sit & totū id explicare nō possim:debes tñ fauere minoribus:vt Pelagoq; volans da vela patenti sit:ingētia scribe. b ¶ Et primi lege littoris oram:faue minora scribenti. Non ego cuncta meis:Lucretij versus:sed ille Aenea vox ait non ferrea. Primi lege littoris oram:lege nauticus sermo est: qui nunc & ad nauigādum:& ad lectionē pōt referri: nam hoc dicit faueto principio vel hūilitati carminis mei: c ¶ In manibus terræ.i.in facili & in promptu est terrarū descriptio:qd προχειρον græci dñt. d ¶ Non hic te carmine ficto.i. simpliciter vniuersa describā:neq; vt in æneide aliquibus figmentis:aut vllis vtar ambagibus:longa aūt exorsa dicit procœmia lōge repetita:q̄ constat esse vitiosa. e ¶ Spōte sua: ad illud qd omiserat redit:& exequit qualitatē triū generum:q̄ supra memorauit:arborū scilicet spōte natarū:procreatarū ex semine: & earū quæ de radicibus pullulāt. f ¶ Infœcunda:fœtu carentia:& p transitū rē physicā tangit.Nā semen esum salicis dr infœcūditates mulieribus gignere. g ¶ Læta & fortia: quasi in hoc ipsis arboribus genus sit fœcunditatis. h ¶ Quippe solo nā subest:qa vt supra diximus:nāliter rerū oīum mr est terra: & vniuersa intra se continet semina:hinc est Quippe solo nā subest. Natura.n.dicta est ab eo q nasci aliqd faciat. Mire aūt ait subest.i. inest latenter:Nā nō apparet.vñ epicurei dicunt nihil esse qd non habeat originē sui: nā hoc est gigni de nihilo nihil:in nihilū nil posse reuerti. i ¶ Hæc quoq; siquis:vz in fœcūda:sed fortia. k ¶ Inserat:si quis eis fructiferarum arborum surculos inserat. l ¶ Scrobibus mandet mutata subactis:nos scrobes genere dicimus masculino:licet Lucan⁹ di-

xerit contra artem Exigua posuit scrobe: dūas aūt hic res dicit:vz vt aut inserant infœcundæ arbores fœcūdis & fructiferis:aut certe mutent de suis locis & fossis immittantur. vtrunq; enim eius infœcunditatē aufert.

Nonᵃ ego cuncta meis amplecti versibus opto.
Non mihi si linguæ centum sint;oráq; centum,
Ferrea vox.ades,& primiᵇ lege littoris oram.
In manibus ᶜ terræ non ᵈ hic te carmine ficto
Atq; per ambages,& longa exorsa tenebo.
Sponte ᵉ sua quæ se tollunt in luminis auras
Infœcundaᶠ quidem,sed lætaᵍ & fortia surgunt.
Quippeʰ solo Natura subest tñ hæcⁱ quoq; siqs
Inseratᵏ,aut scrobibusˡ mādet mutata subactis,

¶ NON mihi: ANT. non optarē amplecti cūcta in qui t si cētū &c. ¶ Ferrea vox: firma indeficiens. ¶ Et primi le.lit. o.nauiga extremitatē primi littoris.i. a principio huius voluminis tuo mihi ingenio: ac studio faue. ¶ Per ambages:verborū circuitus. ¶ Longa exorsa:lōga exordia:vñ statī ad narrationē conuertit. ¶ Infœcūda:sterilia. ¶ Læta:ampla. ¶ Solo nā subest:de nā & terræ seminib⁹ videto ecloga.vj.& lib.i.Geor.ibi imposuit nā locis:& ibi lati⁹.Quiq; nouas alitis nōnullo semine fruges. ¶ Mutata:Pli.li.xvij.ca.viij.inqt:añ oīa igit in similē transferri terrā aut meliorē oportet:Præfodere scrobes añ si fieri posset tanto donec pingui cespite obducant. Magnū añ annuz fieri iubet:vt solē:pluuiasq; cōbibant Arborē nec minorē bima: nec maiorē trima trāsferri qdā pcipiunt.Alij cū annū impleat plærīq; id demū cauent:vt plaga deputati cacuminis meridiē spectet. ¶ Subactis:idest versatis: excultis:& effossis.

CHRI. ¶ NON ego cuncta meis amplecti versibus opto:& hoc rē facilē facit:quia non in oīa sed in pauciora auxiliū imploret. ¶ Primi littoris:Quia non audeo profundum petere.i. grandiorem materiā aggredi. ¶ In manibus terræ:Terræ sunt in manibus meis:ac si dicat in præsenti opere:Vel sunt in manib⁹ oīum hoc est in promptu: nā materia nō est recondita:sed oībus euidens. ¶ Non hic te carmine ficto:non sunt hic poetarum fabulæ: quæ plus voluptatis q̄ vtilitatis continent. ¶ Per ambages:qd poetarū est qui & altius repetunt:vt Ennius qui a materia argos nauis exorditur discessum Medeæ. Altius.n. repetunt ipsi poetæ & longius prosequuntur. ¶ Longa exorsa:exprimit quid intelliget ambages. ¶ Sponte sua:suapte natura & nō humano artificio:est autē snia q q̄uis terra oīum rerum semina in se contineat:tñ in diuersis locis semina diuersis arboribus accōmodatiora hēt.Quapropter q̄ in ipsa natura proueniunt:fortius:validiusq; surgunt: tanq̄ a solo proprium ipsius semen continente:ergo natura.s.propria illius arboris. ¶ Infœ

cunda: non enim producit fructum: sed pro fructu ipsa abundantissima materia est. Differt ⁊
Fœcūd⁹ fœcundum ⁊ facundum. Fœcundus: idest fertilis a fœtu quasi plurimum effundens fœtum.
Facūd⁹ Facundus vo a fando eloquens ⁊ copiosus in oratione est. ¶ Inserat aut scrobibus. i. fossis.
Duplici. n. via mitescunt siluaticæ arbores in serendo: ⁊ in mitius solum transferendo: Scribit Columella: Ante annum q̃; poma disponere voles scrobes fodito. Ita sole pluuiæ macerabuntur: ⁊ quod posueris cito comprehendet. Sed si eodem anno semen ponere voles: ante duos menses fodito ⁊ stramentis eas completo ⁊ incendito quo latiores scrobes feceris:
Scrobē hoc erunt latiores: sapidioresq; fructus. dicimus aūt scrobem: ⁊ scobē. Scrobē. n. appellamus fossam: Scobē vo minuta illa quæ aut limando: aut terebrando: aut aliquo modo terendo cadunt: Sed etiam dum locum deuerrimus quicquid immunditiarum educitur scobē dicim⁹. Iuuena. Et tū vnus semodio scobis hac emundat seruulus vnus.

Exuerint siluestrem[a] animum, cultúq; frequēti
In quascunq; voces[b] artes haud tarda sequent.
Necnon ⁊ sterilis quæ stirpibus exit ab imis,
Hoc[c] faciet, vacuos si sit digesta[d] per agros.
Nunc[e] altæ frondes, ⁊ rami matris opacant.
Crescentiq; adimunt fœtus, vrúntq;[f] ferentē.
Iam[g] quæ seminibus iactis se sustulit arbor,
Tarda venit, seris factura[i] nepotibus[h] vmbrā.
Pomaq;[k] degenerant succos oblita priores.
Et turpeis auibus prædam fert[l] Vua racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus, ⁊ oēs
Cogēdæ[m] i sulcū, ac multa[n] mercede domādæ.
Sed truncis[o] Oleæ melius, propagine Vites

SER. a ¶ SILVESTREM aium: naturalem asperitatē ⁊ infœcunditatē. b ¶ Voces artes: fœcunditates ex arte venientes. c ¶ Hoc faciet: idest erit fœcūda si fuerit inde translata. d ¶ Digesta: posita ⁊ plantata: idest si liberum spaciū habeat. e ¶ Nunc altæ frondes: hoc ē frondes ⁊ rami arborum ex quibus oriunt nocenteis ⁊ suis vmbris earum fœcunditatē auertūt ⁊ ꝓhibent. f ¶ Vrūtq; ferentē quæ ferre pōt: si ei vmbra nō noceat. g ¶ Iā q seminibus iactis. i. quæ ex semine quocunq; mō iacto orta est: iam particula hic propterea ponitur: ⁊ tps quidem significat vt iam tps agi res. h ¶ Nepotibus: arbusculis quæ ex ea oriuntur. i ¶ Factura vmbram: sui magnitudine ⁊ opacitate. k ¶ Pomaq; degenerant: mō degenerant in peius vertuntur: alias in melius. Poma aūt arborum ex semine procreata tū dicit: quas constat nisi insitæ aut translatæ fuerint nō respondere qualitati seminis sui. l ¶ Fert vua racemos: vuā pro vite posuit. i. fructus pro arbore. Sane racemus botryonis est pars: ⁊ botryo græcum est: ⁊ sic vuā pro vite posuit: sicut Hora. pro vino: Nā ait Cecubū ⁊ prælo domitā caleno tu bibes vuā. m ¶ Cogendæ in sulcū: in ordinem componendæ: aut certe arandæ. n ¶ Multa mercede: multo labore: a sequente qđ præcedit intellige. o ¶ Sed trūcis olea: qa supra ait: Truditur e sicco radix: etiā redit ad eos modos quos inuenit industria. Dicēdo aūt melius: ostēdit ēt alias arbores posse ex trūcis procreari. Sane olea est arbor ipsa: vñ deriuatū est oleū. Oliua vo fructus ipse: vnde est oliuum. Legimus tamen ⁊ oliuam de arbore: vt Incumbens tereti Damon sic cœ

ANT. pit oliuæ. ¶ CVLTVq; frequēti: Plini. li. xvij. ca. xlj. ait: atq; in totū oīs cura fertilitatem adijcit fertilitas senectē. ¶ Ferētē. s. fœtus. ¶ Tarda venit: nisi. s. digesta fuerit ꝑ vacuos agros: ⁊ poma in peius vertēt ¶ Vua: vitis ipsa nisi e seminario fuerit transposita turpes racemos ꝓducet. ¶ Sationis. n. vitiū duo genera: vt scribit Col. li. iiij. ca xiiij. malcoli: vel viuiradicis qđ vtrūq; ab agricolis vsurpat: ⁊ in pulneijs magis malcoli: neq;. n. seminarijs studēt: nec vsus habent faciendæ viuiradicis. ¶ Truncis oleæ: de hoc lege Catonem titulo. xlv. ¶ Propagine vites: De hoc videto Columel. lib. iij. c. vij. Myrtus: Theophrastus li. ij. inquit: ꝙ myrtus ⁊ ligno ⁊ ramo prouenit. Plini. lib. xvij. ca. xvj. scribit: ꝙ ramo feruntur ⁊ punica pali laxato prius meatu. Item myrtus. capite vo. vij. dicti lib. xvij. aitq; myrti genera omnia in Campania bacchis feruntur Romæ propagine Tarentina.

CHRI. ¶ ANIMVM siluestrem: Atqui animus rationalis est ⁊ quo sapimus: anima vo qua viuimus. Ille proprius hoīs. Hæc nobis ⁊ cum brutis ⁊ cum plantis cōis est. Quō ergo deponunt aium cū illo careant. Sed vsus est translatione ab hoīe. Nam vt homo si ex agresti: incultaq; vita in ciuiles ⁊ bonis artibus excultas traducatur ferina vita deposita mitescit: sic arbor ab inculta regione: incultum agrum translatum sumat mitiorem succū. ¶ Artes. i. succos: quos per artificium induxeris. ¶ Iam quæ seminibus: Dicit quidem arbores ex suis seminibus progignere arbores. Sed in ea re duplex est incommodum ꝙ tardius crescunt ⁊ ꝙ degenerant. Nam ⁊ mali ⁊ piri nom

Anim⁹
Anima

piri non referunt maternos succos e vitis vuas tariores:minutioresq; pducit. Recte autẽ dixit poma. Nam nuces siue iuglandes sint:siue amygdolæ:siue castaneæ:siue auellanæ nõ ita degenerant. ¶ Labor:laboriosus cultus respondens satisfaciunt votis tuis.

SER. a ¶ SOLido paphiæ:sicut e olea. Paphiæ dt venerẽ a papho insula: in qua Venus colitur. Veneri autem myrtus est cõsecrata: vel q haec arbor gaudet littoribus: e Ven' de mari dicitur procreata: vel q vt medicorũ indicant libri:hæc arbor apta est mulierũ necessitatibus plurimis. b ¶ Plantis eduræ coryli nascuntur:duras dixit non ad lignũ: sed ad fructum ipsarũ referens. Alij eduræ legũt quasi nõ duræ:vt paulo post Enodes trunci: idest sine nodis: vt modo. e.minuentis non augentis habeat significationẽ. Sane coryli proprie dicuntur. Nã auellanæ ab auellano campaniæ oppido vbi abundãt nominatæ sunt. c ¶ Herculeæ:ipse alibi: Herculea bicolor cum populus vmbra. nã cũ Hercules ab inferis rediret:hanc primã arborem dicitur ptemplatus esse:e se inde coronasse conuenlente colore. arboris illi euentui quod a tenebris in lucẽ cõmeauit. d ¶ Chaoniiq; patris:Iouis epirotici. e ¶ Ardua palma: aut alta:aut ad quã difficile peruenitur. f ¶ Casus abies visura marinos:est enl abietis species apta nauibus:quã sappinum vulgo vocant. g ¶ Ex fœtu arbutus horrida: Versus dactylicus. Nam male quidã hortens legũt. Horrida autem hispida. Et iam trãsit ad insitionem:quæ duplex est:Nam aut insitio dicitur quom infisso trunco surculus fœcũdæ arboris sterili inseritur: aut oculorum impositio:quom Icisso cortice libro alienæ arboris germen inserimus. h ¶ Et steriles platani malos gessere valentes: Dicit quid in quã arborem debeamus inserere:in arbuto nucẽ: in platano malum:in orno pirum: sed castaneæ fagos eget expositione. non.n.in castanea fertili infœcũda fagus inserit: vnde aut hypallage ẽ:vt sit castaneæ fagos pro fagi castaneas gessere:aut est mutãda distinctio: vt sit Et steriles platani malos gessere valẽtes.

Respondent, solido[a] paphiæ de robore Myrtus.
Plantis[a] eduræ Coryli nascuntur, e ingens
Fraxinus, herculeæq;[c] arbos vmbrosa coronæ.
Chaoniiq;[d] patris glandes. etiã ardua[e] Palma
Nascitur, e casus[f] Abies visura marinos.
Inseritur vero ex fœtu[g] nucis arbut' horrida.
Et steriles[h] Platani malos gessere valentes.

¶ PAPHIÆ myrt': paphos cypri vrbs portum habebat e templa optime structa: Stra.li.xv. auctor est. Pli.vo li.ij. ait: q celebre phanũ habet. Veneris paphos ĩ cuius quadam area nõ pluit. Paphiæ ergo venereæ. ¶ Eduræ coryli:non duræ fragiles. De corylis plura in Tityro. Herculeæq; arbor.co.i.populus Herculis tutelæ subiecta:q e aiunt ad iferos accedẽs populea frõde se coronauit. ¶ Chaonij prĩs.i.Iouis Dodonæi: vide latius lib.j. Geor. Ibi Chaoniã:e pingui &c. ¶ Palma:de hac videto li.j. Geor. Palmas epiros equarũ. ¶ Abies:Pli.li.xvj.ca.xvj.scri. Abietẽ expetitã nauigijs:situmq; hr̃e In excelso montiũ ceu maria fugerit. idẽ Pli.lib.xvj.ca.lv. aitq; abies admirationis pcipuæ visa in naui q ex ægypto Caij prĩcipis iussu Obeliscũ in vaticano circo statutũ: qtuorq; truncos lapidis eiusdẽ ad sustinendũ eũ abduxit: Qua naue nihil admirabili' visus in mari certũ est. Lõgitudo spaciũ obtinuit magna ex pte ostiẽsis portus latere leuo:q arboris crassitudo qtuor holus vlnas cõplectentiũ iplebat. ¶ Arbutus horri. vsus est dactylicus. Arbutus aũt arbor est fruticosa:pomũ hẽt simile terrestribus frugis:dr̃ alio noĩe: Vnedo argumẽto vnum tñ edendi. Plura Pli.li.xv.ca.xxiiij. ¶ Valẽtes.i.feraces. ¶ Platani:hæc arbor lata folia hẽt: vti vitis e fic':Pli.li.xvj.c.lxxvij.legito.

ANT. Paphos

Abies Ingens

Nauis Obelisci Obelisc' Vaticãs

Platan'

CHRI. ¶ PAPHIÆ: Veneri dedicatæ: Nã venus paphi colit:q vrbs Cypri insulæ est Cicero. Oẽs tibi cyprios cõmendo: paphios pcertiũ; Hora. Ven' regina gnidi paphiq;. ¶ Ardua: quæ sua natura ardua.i.alta adeo annixa petit; vt nullo pondere supimposito inflectat: sed crescens oẽm molem pstanter afferat recte semp aduersus difficultatẽ nitens qm q ppriuni fortitudinis est.qũ est vt palma victori pmium detur. ¶ Fœtu:pro surculo posuit. ¶ Platani: Hæc arbora frondiũ latitudine nomẽ accepit. Hæc ex alieno orbe vmbræ causa expetita est:e primo per mare Ionium in Diomedis insulã deuecta eiusdẽ tumuli gratia. inde in Siciliã: ac postremo in Italiã delata:e deinde in Gallias Dionysius tyrãnus primus in regiã suã intra vrbẽ trãstulit:psueuere vino irrigare:q3 compertum est id pdesse radicibus:celebratæ primũ sunt in deambulatione academiæ. Celebrata est

Arbutus

PRO. ¶ SOLIDO paphiæ de robore myrtus: Insula est cypros tota Veneri sacrata: in quaẽ oppidum paphos:a quo paphiam myrtũ appellauit arbusculam: quæ veneris tutelæ est subiecta. ¶ Herculeæq; arbos.u.c. Populus quia Herculis tutelæ existimetur subiecta. testatur in Aeneide Virgilius dicens. Dixerat herculea bicolor quũ populus vmbra: Velauitq; comas:folijsq; innexa pependit.

in Lycia iuxta fontē Domicilij: modoq; imaginem speluncæ facit intra quam Mutianus ter cōsul cum decem & octo comitibus epulatum se copiose scribit densitate frondiū omnem imbrem excludens cum voluptate crepitus. Est increta platanus nunquam folia dimittens. Vnde fabulant̄ græci Iouem cum Europa sub ea cōcubuisse: veluti in cypro alia eiusdem generis non esset huius arboris vsus non est alius q̄ solem æstate arcere hyeme admittere. Q. Hortensius in quadam causa a Tul. ꝓcario postulauit: vt secum locū dicendi ꝑmutaret: cum sibi necesse esset in Tusculanum abire: vt platanum quas posuerat vino suffunderet. Sunt & chamo platani coactæ breuitatis: Nā de industria cogunt illas esse breues & veluti inter proceras arbores pumiliones. Fit autem & sereno & tondendo. ¶ Coryli: harum nuces auellanæ seu ꝓnestinæ dicuntur. Græci pontica vocant. Ex corylo prisci faces nuptiales faciebant.

Castaneæ[a] fagos[b], Ornúsq; incanuit albo
Flore Piri, glandémq;[c] sues fregere sub vlmis.
Nec modus[d] iserere, atq; oculos iponere simplex.
Nam quà se medio trudunt[e] de cortice gēmæ,
Et tenues rumpunt tunicas[f], angustus in ipso
Fit nodo sinus, hûc aliena[g] ex arbore germen
Includunt, vdóq; docent inolescere[h] libro[i].

SER. a ¶ CASTANEÆ: hoc est in fœcūdæ arbores platani fortes ramos castaneæ portauerūt. b ¶ Fagos ornusq; incanuit albo flore piri: sm quam distinctionem fagos licet breuis sit gos: finalitatis tamen ratione ꝓducitur: fagos enī incipit esse nominatiuus casus græcus singularis: nā pluralis noster est accusatiuus: Alij neutrū probant: & ita accipiunt castaneæ flore fagos incanuit: piri flore ornus incanuit: vt similiter fagos nominatiuus sit græc*. c ¶ Glādéq; su. fr. sb vl. idest vlmi ifertis sibi surculis q̄rcuū glādes tulerūt. d ¶ Nec m. ise. aut nō est simplex & fortuita ratio: sȝ ea q̄ ingēti labore colligit̄: aut sic dicit: nō est idē iserere qđ & oculos iponere: quarū reꝝ discretionem hoc loco memorat: sicut nos diximus supra. e ¶ Trudūt: propellunt: eijciūt. f ¶ Tunicas: idest libros arboris interiores. g ¶ Hûc ex aliena: quia ait: ex aliena arbore: & est mutatio: ideo non ait: hic includunt: sed huc. Sic Cicero: Includuntur in carcerē cōdēnati vtiq; quia illuc fuerant allūde deducti. h ¶ Inolescere: cōcrescere σιμφύειν. i ¶ Libro: liber dr̄ pars corticis interior.

ANT. ¶ CASTANEÆ fagos: scilicet gessere: solebat. n. castanea siluestris ex fago inseri: quo glādes produceret. ¶ Ornus: arbor est sterilis: albo cortice. ¶ Nec modus inserere: atq; oculos imponere simplex: Pli. li. xvij. c. xiij. docet: quod semina quoq; inserere natura docuit: quod quidem aues in mollibus arborū lecticis egesserant: & ventus forte imiserat i aliquas corticum rimas: Vnde vidimus inq; cerasum in salice: platanum in lauro: laurum in ceraso. Ratio potest esse duplex: & prima inter corticem: lignumq; inserendi mox truncum inforare medium prisci: ipsiq; medullæ calamum vnum imprimere: neq;. n. plures capiebat medulla subtilior: postea trūcū leniter findere cœperunt: cuneoq; tenui fissura custodiente in rimā decisum calamū inserebant: sed obseruandū ne fissura in nodo fiat. Certumq; est ab humeris arborum orientē æstiuum spectantibus surculos petēdos: & e feracibus & e germine nouello nisi vetustæ arbori inserantur. ij. n. robustiores esse debent: ꝓterea vt ꝓgnantes: idest germinatione turgentes: & quo parere illo sperauerint anno. Iseruntur autem & inuersi quom id agitur & minor altitudo in latitudinem se fundat. Calamis executio medullam ne nudet calamus ad corticem vsq; suū deprimatur: nec cortex explicetur in rugas: ideo lachrymantes calamos inseri non oportet: nec aridos q̄dē. Id etiaȝ religionis seruant: vt luna crescente calamus vtraq; deprimat̄ manu validiusq; demissi tardius ferunt: fortius durant: non hiscat nimiū rima nec cōpressum necet. Si crassior trūcus inserat̄ inter corticē & lignū inseri meli* cuneo optime osseo ne cortice rumpatur laxato: cerasi lib. dempto findunt̄ hæ solæ: & post brumaȝ iserere aptissimū q̄; ꝓximum terræ patiat̄ nodorū: truncíq; ratio eminere calami sex digitorum lōgitudine nō amplius debent. Cato inseri ꝓcipit pira ac mala: ꝑ ver tm̄ luna sitiente hoc est sicca. Præterea post meridiē ac sine vento austro. Et abūde arbitrant̄ paleato luto rimā custodire duobus digitis insito extante: inserit̄ aūt oleaster calamo & inoculatione: vt idē ait: capite. xvij. De insitu vo & inoculatione optime ēt Theophrastus meminit li. j. de causis plātaꝝ. Meminit iteȝ optime Colu. li. iij. ca. xxxvj. Nā q̄ se medio. Hæ arbores recipiunt talem insitionē: teste Columella: q̄ humidū: succosumq; & validū librū habent sicuti ficus: adde etiā castaneā & oliuam &c.

CHRI. ¶ CASTANEÆ: Nux castanea heracleotica vocatur. Applus in li. de arboribus siluestribus heracleotica nux: quā quidem castaneam vocant: & vt a quercu dicimus quercetā: sic a castanea dicimus castaneta subtracta ci syllaba:

Insērē. li modus

ei syllaba: sunt qui credunt dictã castaneam a castrando. Naꝫ infructuosa fit nisi castretur: crepat in igne non sine astantiũ periculo: castal vocant arabes nos imitantes. Nam ipsa ea carent. ¶ Sub vlmis: quia insita fuerit in vlmo quercus. ¶ Nec modus inserere: ꝓ inserendi: ponit hic duos modos. at Columel. refert tres: postremo addit quartum tanq̃ a se inuentuꝫ oculos inponere: hũc modũ emplastrationem ꝛ inoculationem Col. ꝛc. antiqui dixerunt.

Autᵃ rursum enódes trunciᵇ resecanturᶜ, ꝛ alteᵈ
Finditurᵉ in solidum cuneis via, déinde feracesᶠ
Plantæ imittuntur, nec longumᵍ tẽpus, ꝛ ingẽs
Exijtʰ ad Cælum ramisⁱ felicibus arbos.
Miratúrq;ᵏ nouas frondes, ꝛ non sua poma.
Prætereaˡ gen⁹ haud vnũ nec fortibus Vlmis;
Nec Salici, Lotóq;ᵐ nec Idæis Cyparissis,

SER. a ¶ AVT rursuꝫ enódes trũci resecantur: rursuꝫ hic non habet significatioñ iterandi: sed abundat. b ¶ Enodes trũci: sine nodis. c ¶ Resecanť: abscinduntur. d ¶ Alte: profunde. e ¶ Finditur in solidũ: vt solida sit ipsa fiscio: ꝛ non habeat rimas: aut aliquas scissuras. f ¶ Feraces: fertiles: ꝛ fructiferæ plãtæ. s. immittunť surculi: nam abutiť plantis pro surculis arborũ fertiliũ. g ¶ Nec longũ tempus: nec multa mora. h ¶ Exijt ad cælum arbos: nã hoc genere insitæ arbores citissime crescunt. i ¶ Ramis felicibus: fructiferis ꝛ fertilibus. k ¶ Mirata estq; nouas frõdes: ꝛ non sua poma: ingens phanthasia. Sane mirata estq; legenduꝫ est: vt stet versus. l ¶ Præterea genus haud vnum: Docet nũc etiam in singulis arborum speciebus esse aliquam varietateꝫ. m ¶ Lotoq;: Lotos nympha quædam fuit: quam quum amataꝫ Priapus persequeretur: illa deorum miseratione in arborem conuersa est: quæ vulgo faba syriaca dicitur.

PRO. ¶ IDÆIS cyparissis. Cyparissum dicit cypressum: quidam dicũt a cyparisso: qui in insula chia quũ haberet ceruũ mansuetum: queꝫ vnice diligebat: ꝛ errantem in siluis ignarus iaculo traiecisset: inedia se necauit: queꝫ a nec consilio á morte: nec viribus medicinæ Apollo: qui eũ immoderate diligebat: reuocare poterat: conuertit in cupressum arborem luctuosam: Quidã putant vt Asclepiades ait: Boream fuisse celtarum regem: qui filiaꝫ Cyparissam amiserat: ꝛ nouum arboris huius genus primus in eius tumulo seuerit. Ob eã q; causam esse luctuosam cupressum. Idæas autem cyparissos ideo dicit: ꝙ copiosæ sint in nemore matris magnæ.

ANT. ¶ ET ALTE finditur: Fissuram triũ digitorũ Columella docet. ¶ Vlmis: Vlmi duo genera græci nouere. Montosaꝫ quæ sit amplior. Campestrem quæ fruticosa: sunt ꝛ alia genera: vt Pli. docet libro decimosexto capite. xxx. Nec salici: videto paulo ante ibi: Et glauca canentia fronde salicta. ¶ Lotoq;: huic magnitudo est quæ piro: incisuræ in folio crebriores: alioquin ilicis viderentur differentiæ plures: eæq; maximæ fructibus si

unt. Nascitť fructus densus in ramis myrti modo ligno color niger ad tibiarum cantus expetitur: Pli. lib. xiij. capite xix. ¶ Idæis cyparissis. ¶ Cyparissi: duo genera: fœmina metam habet in fastigiũ cõuolutã: mas spargit extra se ramos: in Idæis montibus cyparissus plurima ẽ: Pli. li. xvj. capite. xlvij.

Cyparissus

CHRI. ¶ FELICIBVS: fertilibus aut mitibus ꝛ suauibus. ¶ Miratur: mira suauitate ꝛ poetica phantasia dat sensum rei sensu carenti. ¶ Fortibus vlmis: validis huius duo genera sunt: gallicum ꝛ vernaculum: gallicum atinianũ: vernaculum nostratem dicunt. Ex atina a frondes pecori gratiores sunt: semel vlmi amara siue samaria dicitur. ¶ Loto: arbor in affrica: sed Italia familiaris veniꝫ cum terra mutata magnitudo illi quæ piro: quanquam Cornelius nepos breuem tradat. Frondes habet ilicis: nisi incisuræ crebriores sint. Differentiæ plures maxime in fructibus magnitudo fabæ color croci: sed ante maturitateꝫ alius atq; alius sicut in vuis: Nascitur densis in ramis myrti modo: tam dulcis vt nomen genti dederit: non dicunť sentire ventris morbum: qui euꝫ mãdant. Vinum hinc exprimunt simile mulso. Sed vltra denos dies non durat. Bacchas cum siliqua dolijs ad cibum condiunt: ꝛ radice cultelli capulos faciunt. Est ꝛ palustris herba in ægypto eodem nomine recedente nilo prouenit similis fabæ. Fructus in capite papaueris similes: intus grana ceu milium ex iis panem faciunt. Sole occidente comprimuntur papauera: oriente aperiuntur. ¶ Idæis: ab ida monte cretæ. Nam patriam cretæ fuisse Plinius testatur. Cato Terentinam appellat: sed credit Plinius: quia illic prius aduenerit: aitq; esse aduenam: ꝛ ex difficillimo nascentiuꝫ. Ideꝫ Cato ait: hiatu esse morosam: fructu superuacuam: Bacchis toruam: folijs amaram: odore violentam: ac ne vmbram quidem gratiosaꝫ. Diti sacra est: ꝛ ideo funeris signo apposita. Asclepiades scribit: Boream regeꝫ celtarum in tumulo filiæ suæ cyparissæ cupressum seuisse: ꝛ ob id habitam esse luctuosam arborem.

Nec pingues vnam[a] in faciem nascunt̃ Oliuæ:
Orchites[b], & Radij[c], & amara[d] Pausia bacca,
Pomaq;[e], & Alcinoi[f] siluæ: nec surculus idem
Crustumijs[g], Syriisq;[h] piris, grauibúsq; volemis.

SER. a ¶ VNAM in faciem: in eandem similitudinem. b ¶ Orchites: genus oliuæ a græca etymologia: sed obscena: idest a testiculis: q ὄρχεις dicuntur. c ¶ Radij: radij oliuæ sunt: ita a longitudine noiati. d ¶ Amara pausia bacca: oliua a pauiclo dicta i. a tundendo. Aliter enim exse oleum nō faciet: amara autē bacca viridi: vt alibi: Floribus atq; aplo crinis ornatus amaro: idest viridi. N. de pausia viride oleum fit: vnde contra dicitur dulce quod non est viride. e ¶ Pomaq;: subaudi a superioribus: nō vnā nascūtur in faciem. f ¶ Alcinoi siluæ: idest pomiferæ arbores. Nam Alcinous rex phæacum fuit: diligens cultor hortorum: vnde per eius siluas arbores pomiferas intelligimus: de quo Homerus ait: quod haberet.

καὶ ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ.
αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

g ¶ Crustumijs: Crustumia pira sunt ex parte rubentia: ab oppido crustumio nominata. h ¶ Syriisq; piris grauibusq; volemis: syriis. i. nigris. Grauibus volemis: idest magnis. Nam & volema ab eo quod volas impleant dicta sunt. Vola autem est medietas palmæ: vel pedis: vnde & inuolare dicim⁹: volema autē gallica lĩgua bona & grandia dicuntur: sed magis dicta sunt ab eo ꝙ volā impleant.

PRO. ¶ ORCHITES & radij & amara pausia. Orchites á magnitudine appellatæ: ꝙ similes sint testiculis: q.g. ὄρχεις dicunt̃. ¶ Pausia: oleæ genus est acerbæ: quam possiam vocant. ¶ Pomaq; & alcinoi siluæ. Alcinoi siluas dicit: qa refert Homerus eū habuisse pomariū incredibili superbia. Fuit autē rex Phæacū: qui sunt in insula corcyra: et habuit ex Arete fratris sui filia Rhexenoris Nausicaam filiam: quæ Vlyssi inopi in littore opes tulit & iuro patris domū vestitum dedit.

ANT. ¶ OLIVÆ: Oliuarum genera tria dixit. Virgilius inquit: Pli. libro decimoquinto capite tertio. ¶ Orchites: & radios & posias: posia plurimū carnis habet: orchites olæi. Probus autem sic ait: Orchites a magnitudine appellatæ: ꝙ similes sint testiculis: Orchis. n. testiculus dicitur. ¶ Pausia: oleæ genus est acerbæ quam posiam vocāt. In Varrone itē posea & pausia legitur. Columella libro sexto capite sexto scribit: deces olearū genera 1 notitiā suā puenisse. Sūt āt pausia: Algiana: Liciniana: Sergia: Culminia: Orchis: Regia: Circites: Murtea: Ex qbus Baccha iucūdissima est pausia. speciosissima est regia etiam virga: quæ potius escæ q̄ oleo est idonea. pausiæ tamen oleū saporis egregij dum viride est. Orches quoq; & radius melius ad escam q̄ in liquorē stringitur. Oleum: optimus Licinia dat: plurimum sergia omnisq; olea & maior fere ad escam minor oleo est aptior. ¶ Alcynoi siluæ: Probus ait: alcynoi siluas dicit: quia refert Homerus eus habuisse pomariū incredibili superbia: fuit autē Rex Phæacum: qui sunt in insula corcyra: Pli. item scribit lib. xix. cap. septimo: ꝙ antiquitas nihil prius mirata est: quam & hesperidum hortos: ac regum adonis & Alcynoi. ¶ Crustumijsq; syriis piris grauibusq; volemis. Pli. lib. xv. ca. xv. de piris inqt. Cunctis aūt crustumina gratissima ꝓxima phalernoa potu: qm̃ tanta vix succi abundat. Lactea hæc vocātur in his: quæ alij colore nigro donant syriæ: Propterea dixit volema Virgi. a Catone sumpta: qui & sementina: & mustea nominat. ¶ Crustumijs: Pli. lib. tertio de Italia loquens ait. Volaterani cognomine Hetrusci Volsinenses in eadē parte oppidorum veterum nola retinent agri Crustumini. Calatranus: idem libro etiam tertio capite sexto scribit: crustumiū fuisse in Latio oppidum.

CHRI. ¶ FACIEM: formas a faciendo. Nam nō materia: sed forma rē facit: Non enim ē Iouis statua: qđ ex marmore ære: vt sit sed qđ eius formā habet. Iouis statua est. ¶ Vnam in faciem: Olearum genera sunt x. pausia siue posia: Sergia: Regia: Picena: Sidichia: Maiorina: Transmarina. Radios a longitudine dictis. Orchis quoniā testiculorum formam habet. Orchis enim græce testiculus est: hæc idonea est cibo: pausia optimum fundit oleum. ¶ Alcinoi: Ex Neptuno vt est apud Homerum natus est Nausithous rex Phæacum ex Nausithoo Rexenor genitus est: qui relicta arite filia ab Apolline percussus perijt. Hæc mulier ex Alcinoo peperit Nausithoū: Nausithoi filius fuit Alcinous: qui Vlyxes honorifice suscepit. Nam Nausithoa eius filia cum ad fluuium cum pedisse quis vestes lotura accessisset. Vlyxem nudum & naufragum & frondibus se tegentem & cibum orantē ad patrē pduxit. Hic rex Corcyræ habitauit: & pulcherrima habuit pomaria: pira aūt nobiliora sunt Crustumina: Regia: Signia: Tarētina: quæ syria dicunt̃: Fauoneana: laterana: Dolobelliana: Volema: Crustumia: Syria sunt purpurea: Volema Virgi. a Catone sumpsit quæ dicuntur sementina & mustea: qa sero maturescūt. ¶ Volema: qa volā manus implent: vnde dixit grauibus.

¶ NON EADEM

Non eadẽ arboribus pendet vindemia nostris,
Quam methymnæo[b] carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ[c] vites, sunt & Mareotides[d] albæ:
Pinguibus[e] hæ terris habiles, leuioribus illæ.
Et passo[f] Psythia vtilior, tenuísq;[g] Lageos
Tentatura[h] pedes olim[i], victuráq; linguam.
Purpureæ[k], Preciǽq;[l], & quo te carmine[m] dicã

SER. a NON EADEM arboribus pendet vindemia nostris: idest vites quoq; diuersæ sũt. Nostris aũt italicis: & bene pendet dixit. Nulla enim vitis in Italia est quæ non pendeat. b Methymnæo carpit de palmite lesbos: lesbos insula é in ægæo mari: cui ciuitas methymna habẽs preciosissimus vinus. c Thasiæ vites: a thaso insula nominatæ. d Mareotides albæ: ægyptiæ. Mareotis enĩ pars est ægypti: & dicendo albæ ostendit etiã esse purpureas: vel alterius coloris. e Pinguib⁹ hæ terris habiles: pinguibus thasiæ: leuioribus mareotides: Nã ordinem positus sequimur: quom aperte aliquid nõ cõmemoraт. f Passo psythia vtilior: bene vtilior: vt osi daret etiam de alia vua posse passũ fieri: sed melius de psythia. Passus aũt dicit a patiendo: Nã mustũ decoquit: & inde fit passus: hic defrutũ dictũ q defraudet: & q̃si fraudem patiatur. g Tenuisq; lageos: lageos est q̃ latine leporaria dicit: nã λαγως græce lep⁹ dicit. tenuis aũt penetrabilis: quæ cito descẽdit in venas. h Tẽtatura pedes: Terentius Neq; pes neq; mens suũ satis officiũ facit. i Olli: aduerbium est cuiuslibet tẽporis. k Purpureæ: purpurei coloris. l Preciæq;: hæ cito maturescunt: vnde & preciæ dictæ sunt: q̃si præcoquæ: q ãn alias coquant. m Quo te carmine dicã Rhetica: hãc vuã Cato præcipue laudat ĩ libris quos scripsit ad filiũ: cõtra Catullus eã vituperat: & dicit nulli rei eẽ aptã: miraturq; cur eã laudauerit Cato. Sciens ergo vtrũq; Virgilius mediũ tenuit: dicens: Quo te carmine dicam Rhetica?

PRO. NON EADEM arboribus pendet vindemia nostris. q. m. e. d. p. l. Lesbos est insula asiæ in sinu ægeo cõspicua troadi: & thraciæ: a lesbe filio Macaris appellata: in qua est oppidũ qđ appellatur methymna. Ex quo fuit Arion citharoedus: palmites significat vitẽ. Sunt thasiæ vites. s. e. m. a. a thaso dr̃ ĩsula vnde thasias. Mareotidas: ægyptiacas intelligimus a palude mareotide: quæ est ĩ ægypto. psythiæ genus vitis & lagæos & preciæ et purpureæ: argites aũt dicta é a cãdore. Tmolus assurgit: quibus & rex ipse Phaneus: tmolũ vult intelligi lydiæ montẽ omnino fertilẽ: Phaneũ portũ vult esse insulæ chiæ: & significari inde chiũ ammineum.

ANT. CAR. FORIBVS nr̃is. i. italis vitibus: Pli. n. libro. xiiij. capite. ij. ait: vites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabant. Ioui simulachrũ in vrbe populonia ex vna cõspicimus vite tot annis incorruptũ. Itẽ Massiliæ paterã metaponti tẽplum Iunonis vitigineis colũnis stetit: nec é ligno vlli æternior natura. Lesbos: Prob⁹ sic ait: lesbos est ĩsula asiæ ĩ sinu Aegeo conspicua Troadi & Thraciæ: ĩ qua é oppidũ qđ appellat Methymna: ex quo fuit arion citharoedos. Thasiæ vites: Pli. lib. xiiij. ca. iij. inquit. Dixit virg. Thasias & mareotidas & lageas cõpluresq; externas: q̃ nõ repiunt ĩ Italia. thasos aũt ĩsula erat libera olĩ & iã vr̃ Etria dcã: vt idẽ scribit li. iiij. ca. xij. Hero. scri. q Thasos dicta é a Thaso filio phænicis é: q ĩsula ĩ mari ægeo. Mareotides: docet pbus q ægyptiacas ĩtelligimᵘ a mareotide palude: q̃ est ĩ ægypto. Quod quoq; asserit Acrõ & Porphyrio ode. xxxvij. pmi voluminis iuxta quã paludẽ vinũ optimũ esse aiunt Mareoticũ appellatũ. Pinguib⁹ terris: Colu. li. iij. capite. i. scribit Celsum cẽsere optimũ esse solũ vitibus nec densus nimis: nec resolutũ. soluto tñ ppius: nec exile nec lætissimũ, pximũ tñ vberi: nec siccũ: nec vliginosus modice: tñ rosidus: nec amarus: nec salsum: ne saporẽ vini corrũpat. Passo psythia: vtiliora patiẽtia nomẽ acinos dat passis: vt scri. Pli. li. xiiij. capite. ij. ca. pite. vo. x. ait: psythiũ passi gen⁹ suũ saporẽ: nõ vini referẽs: quo aũt pacto passus fiat late docuit Colu. li. xij. capite. xxxix. passum inqt Noni⁹: dr̃ liquoris gen⁹ qđ ex vua passa cogit: alibi dixerat: passus é pprie rugosum vel sic cũ: vñ & vua dicta passa é qđ sit rugis ĩplicata: hinc Plaut⁹ ait: p. vua pessili passa: & Lucili⁹ rugosi passiq; senes. Lageos: hãc extremã scribit eẽ Pli. q̃ nõ repit ĩ Italia. Lagos ãt lep⁹ dr̃: idẽ lageos leporaria dici põt. Olĩ: q̃nq; cũ sit tenuis & penetrabilis. Preciæq;: Pli. li. xiiij. ca. xiiij. iqt: pciæ duo gña magnitudie distinguunt. Dr̃ aũt pciæ q̃si pcoces: qđ ãn alia maturescũt. Quo carmĩe: qbus laudibus.

CMETHYMNÆO. Methymna Vrbs lesbi patria arionis musici: hinc vinũ lesbium. Thasiæ: a thaso ĩsula. Mareotides: a mareote palude ægypti: Pli. tñ refert Virgilius Thaseas mareotidas et ilageas: & cũs plures alias externas rettulit: q̃ nõ reperiunt in Italia. Passo: passus vt fieri iubet Varro: vuã pcocẽ bene maturas legito acina maculata aut acida teicito: palis suspendito & sinas siccare. Et caueto ne irroret: sic insolatã & passam pnuto: & in dolium ponito.

Thasos
Passum
CHRI. methymnea

Rhetica? nec cellis[a] ideo contende falernis.
Sunt[b] & Aminneæ vites firmissima vina.
Tmolus[c] assurgit qbus, & Rex ipse[d] Phanæus.
Argitisq́[e] minor, cui[f] non certauerit vlla
Aut tantū[g] fluere, aut totidē durare p annos.

SER. a ¶ NEC cellis ideo contende falernis.i.li cet sis a Catone laudata: tamen vino te campano præferre nō debes. Cellis aūt apothecis dicit: nā cellas vinarias dicimus. Et falernus mons est campaniæ: in quo optima vina nascunt. b ¶ Sūt & aminneæ vites firmissima vina: aminneum vinum dictus est quasi sine minio.i.rubor: nā albus est. Sane aminneæ dici versus pbat: qui stare nō pōt si aminneus dixerimus. c ¶ Tmolus assurgit: duplex est hoc loco expositio: Nā alij volunt sine dubio in subauditione esse posita: q̄ aperte dicere non possumus: vt sit qbus vinis assurgit.i.cedit: & Tmolus & phaneus: qđ si aperte dicatur est vtrunq; vitiosum: tñ vinis. de græco traxit: Nam οἶνος dicunt. pleraq; aūt subaudiri: quæ aperte dicere nō possumus: & ipse alibi docet: dicens de alecto: Nec dextræ errāti deus absfuit: qđ penitus dicere non possumus: quā Alecto fœmininus sit. & Salustius qui ait: Quia Sertorio triplices insidiæ per idoneos saltus positæ erant. Prima & subaudiendū reliquit īsidia: qđ penitus dicere non possumus. Alij aūt ad superiora referunt: vt quibus nō ad vina referatur: sed ad vites: vt sit quibus vitibus cedit Tmolus & Phaneus montes vitibus consiti. & est figura: qualis illa in æneide: Me puer Ascanius: capitisq́ iniuria cari: Quē regno hesperiæ fraudo.i. Ascanium: non quē caput. Tmolus aūt mons est Ciliciæ. & Phaneus mons est ī promontorio Chij dictus a Phaneo rege. Assurgit vo cedit significat: qđ tractum est a sedentibus: q in honorē alicuius surgere ↄsueuerunt. d ¶ Rex ipse Phaneus: de Lucillo tractum est: qui ait χῖος τέ δυνάσθαι: οἶνος. e ¶ Argitisq́ minor: quantū ad speciem solā pertinet. f ¶ Cui non certauerit vlla.i.nulla se ei in his quæ sequunt compararet: ↄtendat. g ¶ Aut tantus fluere.i.tam abundans esse.

ANT. rheticis ¶ RHETICA: ante Tyberiū Cæsarē inqt Pli.lib.xiiij.ca.ij. Rheticis prior mensa erat. Hæc aūt locis temperatis fœcundæ bonitatis copiam p̄stat: estq́; breuis & cute oīum tenuissima confert a Cino degener vino. Rhetice autem vites dicuntur a Rhetia regione.
¶ Ideo: ꝙ laudanda es & dicenda. ¶ Cellis falernis: secunda vini nobilitas Phalerno agro erat: qui ager a ponte campano læua petentibus vrbanā coloniā syllanā nuper capuæ contributū: incipit auctor Pli.li.xiiij.c.ix. ¶ Amineæ vites. Macro.lib.iiij.sat.de oleis & vitis sic scribit. Sicut vuarū ista sunt genera aminea.s.ab regione. Nam Minæi fuerunt vbi nunc phalernū est. & Pli.li.xiiij.ca.iij.īquit: principatus datur Amineis ꝓpter firmitatem: senio quoq; proficientem vtiq; quinq; eius genera; Prima ex amineis maturescit ocyssime: atq; putrescit. Idē ca.v.ait. Est & nigra aminea: cui syriace nomē de amineis autē etiā plura Columella li.iiij.c.ix. ¶ Tmolus: de hoc latius li.j.Geor. Croceos vt Tmolus odores. ¶ Assurgit: iactat se vel eleuat & crescit altior enī mons ipse videt vitibus adultis. ¶ Quibus: vitibus.s. vñ Probus ait: Tmolū lydiæ montē amineo fertiles vult intelligi. ¶ Rex ipse Phaneus. Probus ait: ꝙ Phaneū portum vult eē insulæ Chiæ: & significari: īde Chiū amineū. Rex aūt ait: quoniā vt aiunt a Phaneo rege port⁹ ille appellatus est. ¶ Argitisq́ minor: Prob⁹ ait. Argitis dicta est a cādore. argetus ēt candidus dī Rhodia vitis a loco dicta est. est.n. Rhodus in Lycia īsula: teste Mela. & Pli.li.v. rhodos
CHAL. ¶ RHETICA: de hac Pli.in Veronēsi: Itē Rhetica falernis tñ posthabita a Virgil.nr̄o.
¶ Falernis: ager falernus in cāpania est iuxta setinos & cecubos: ibi sunt masici gaurani & surrentini. Quæ oīa loca olim vino nobilitata sunt: nec frugibus ignobilitata. Vnde teste Pli. dixerunt: veteres summū fuisse Liberi patris cū cerere certamen. Augustus setinum p̄tulit. Secunda nobilitas data est falerno. Ad tertiam palma variæ venere. Vinum ita distinguitur ab eodem Pli.in austeꝝ: dulce & tenue: qui etiā addit: Quidam ita distingūt: summis collibus gauranū gigni: medijs Faustianū: imis Falernum. ¶ Amineæ vites fir. vi. amineaꝝ vitiū genera sunt qnq; quoꝝ principatū hēt minor aminea: quæ austro læditur: cæteris ventis alitur. prima ex amineis cito maturescit & citro putrescit.
¶ Tmolus: mōs Libyæ amineis vitibus cōsitus est. Sunt & amineæ optimæ in Chio: sꝫ de Tmolo mōte: sic ait Stra. Tmolus qdē satis coactus est: & ambitū mediocrem hñs in ipsis Lydiæ partibus terminat. Lydiæ quoq; montē esse: Pli. & Soli. asserit: & ēt Oui. de aragne. riget arduus altō Tmolus in ascēsu: cliuoq́; extēsus vtroq;. Sardibus hic illinc puis habitat hippopis. sardes aūt Lydiæ vrbē ponit Herodotus. Sardes ¶ Phaneus: ī Chio īsula phaneus portus ē. Vñ intelligit vinū chiū amineū esse ꝙ & arusiū appellat. ¶ Argitisq́ minor: duplici.n.laude effert. & qđ multū fluat.i. magnā vini copiam ex se emittat: & etiā qđ illud vinum ad multos duret annos.

¶ ET MENSIS

Non ego te menſis[a] ⁊ diis accepta ſecundis
Tráſieriȝ rhodia[b], ⁊ tumidis[c] Bumaſte[d] racemis.
Sed neq; quàm multæ[e] ſpés, nec noīa quæ ſint
Eſt nūerus, neq; eni numero cōprendere refert[f].
Quē qui ſcire velit, Libyci[g] velit æquoris idem
Diſcere, quàȝ multæ Zephyro turbent arenæ.
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus,
Noſſe quot Ionij veniant ad littora fluctus.
Nec vero[h] terræ ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus Salices, craſſiſq;[i] paludibus Alni
Naſcuntur, ſteriles[k] ſaxoſis montibus Orni.
Littora[l] Myrtetis lætiſſima denique apertos[m]
Bacchus amat colles; Aquilonem, ⁊ frigora[n] taxi.

SER. a ¶ ET MENSIS accepta ſecundis: pomorum ſcilicet. b ¶ Rhodia: rhodos inſula eſt: cuius nunc vinum laudat. c ¶ Tumidis racemis: turgentibus. d ¶ Bumaſte: vua in mámæ bouis ſimilitudinem. e ¶ Quam multæ ſpecies: ſcit apud diuerſos lecta eē innumera vitiuȝ genera: quibus offeſus ait: Colligere tanta vitiū genera: nec vtile ē nec poſſibile. Qui enī conat̄ vniuerſa cognoſcere: debet etiaȝ impoſſibilia ſcire vt arenarū vel fluctuū numerum. f ¶ Refert: aut intereſt: aut prodeſt. g ¶ Libyci æquoris. i. affricani: ipſe alibi littus arenoſum libyæ. h ¶ Nec vero terræ: aut generale eſt: ſicut ait in primo: Et qd quæq; ferat regio: ⁊ ad ſuperiora pertinet. vt talis ſit ſenſus: nō prodeſt noſſe cuncta vitium genera: nec. n. omnia procreātur in omnibus terris. i ¶ Craſſis paludibus: lutoſis naturaliter. k ¶ Steriles ſaxoſis montibus orni: non ſoluȝ in omnibus terris minime naſcuntur: ſed etiaȝ ea q̄ propria ſunt ſingulis regionibus: nō vbiq; in eis proueniunt: ſed diſtinctis: proprijſq; locis naſcuntur: vt quædaȝ iuxta flumina: quædam in montibus: nōnulla in locis paluſtribus oriantur. Si ergo vna regio arbores ſibi naturaliter inſitas: non in quibuſcūq; locis: ſed diſtinctis ⁊ certis profert: multomagis vna prouincia vel regio non poteſt vniuerſas arbores diuerſi generis ꝯtinere. l ¶ Littora myrtetis lætiſſima: locum poſuit pro ipſis arboribus: ſicut ſalictum pro ſalicibus. Nam myrtetum eſt locus: ipſa arbor autem myrtus vocatur. m ¶ Apertos bacchus amat colles: hinc eſt ꝙ vites amāt montiū laxiora vl̄ ſcopulos. nā dicit Bacchū colles amare: vt ſignificet vineas in montibus pleruq; fertiliores exiſtere: licet etiam planities plurimæ. n ¶ Et frigora taxi: taxus eſt arbor venenata: ⁊ taxi hic pluralis ē numerus: ⁊ hoc dicit: Bacch⁹ amat colles. i. vites vberiore ſunt in montibus. taxi amant aquilonem qui eſt ventus frigidus.

PRO. ¶ RHODIA ⁊ bumaſtos: genera ſunt vuarum. ¶ Rhodia: a loco dicta. ¶ Bumaſtos: ꝙ imitet̄ papillas vaccæ. ¶ Ionius fluct⁹: dicit adriatici maris: ꝙ Ioniuȝ ab Ione dictū.

ANT. ¶ MENSIS ſecundis: primæ menſæ carnis erant: ſecundæ vero pomoruȝ. Quæ bellaria dicebantur. Vnde Macro. libro ſecūdo ſat. ſic ait. Significant autem bellaria omne menſæ ſecundæ genus. Vina quoq; dulciora eſt inuenire ī comœdijs antiquiorib⁹ hoc vocabulo: dictaq; ea liberi bellaria. ¶ Diis: eius eniȝ vino illis libēter libabāt. ¶ Bumaſte: Plinius libro decimoquarto: capite ſecūdo ait. Tumēt vo mammarum modo Bumaſti. Componitur autem ex bu quod magnuȝ: qd enunciat et maſtos quod eſt mamma. ¶ Et numerus. Pli. li. decimoquarto capi. tertio: inquit: Genera vuarum atq; comprehendi numero poſſe vnus extimauit Democritus. cuncta ſibi græciæ cognita profeſſus. Cæteri innumera atq; infinita eſſe prodiderunt. ¶ Libyci æquoris: Pomponius mella inquit: Mare quo aphrica cingitur a ſeptentrione: Libycum ab meridie: Aethiopicum ab occidente: Atlanticū dicimus. ¶ Zephyro: videto libro primo. Et putris zephyro ⁊c̄. ¶ Ionij fluctus: Sollinus ſcribit: ꝙ græci Thuſcuȝ mare Ionium vel tyrrhenum. Itali inferum vocant. ⁊ Strabo lib. iij. ſcribit: Ionicum ſinum partem eſſe eius maris: quod adriaticum dicitur.
¶ Apertos Bacchus amat colles: Columella libro quarto: capite. xxj. ſcribit eſſe ꝓprietatem in vitium ſurculis: vt alij meridiano axe conualeſcant: quia ſunt calidiores: alij ſeptentrionem deſiderent: quia contriſtentur æſtu: quidam temperamento lætentur orientis vel occidentis: ⁊ Celſus: vt refert idē Columella libro quarto: capite primo: Cenſebat ſolum vitiū eſſe: nec campeſtre nec præceps: ſimile tamen edito campo. Cæluȝ porro neq; niua'e vinea: nec æſtuoſum deſiderat: calido tamen potiuſq; frigido lætat̄ imbribus magiſq; ſerenitatibus offenditur: ⁊ ſolo ſicco q̄; nimis pluuioſo eſt amicior: perflatu modico: leniq; gaudet. ¶ Taxi: de taxo videto Pli. lib. xvj. ca. xxj.

CHRI. ¶ MENSIS ſecundis: in quibus ponebant̄ poma: dicebanturq; bellaria. Conſueuerant etiam priſci vina ꝓcioſiora in ſecundas menſas differre. Vnde vina precioſiore bellaria

Bellaria

Bacchi nuncupabant. Alni paludib⁹ alnus: dicitur quasi amne alatur: qa gaudet locis aquo sis. Hæc arbor ad aquarum ductus in tubos cauatur. Obruta terra plurimos durat annos. Si non integratur cito senescit. ℣ Orni in saxosis. Hæc arbor montes amat. ℣ Apertos: ad meridiem expositos. Ex ea.n. parte propter assiduum solem omnia apertiora; ⁊ vmbris carẽtia sunt aquiloné ⁊ frigora: idest loca ad aquilonem vergentia: quæ frigida sunt. ℣ Taxi: Taxus arbor gracilis ⁊ tristis ⁊ minime virens dura ⁊ nullum succum habens. Mas autem sola fert bacchas noxio ac lœtali fructu in Hispania præcipue venenũ inest. Vasa etiã viatoria ex ea vina in gallia facta mortifera fuisse compertum est. Sextius hanc a græcis smilacẽ dici refert: ⁊ esse in arcadia tam præsentis veneni: vt si quis dormiat: sub ea cibũmue capiat moriatur: sunt qui toxica venena: quibus sagittæ tingunt hinc dicta putent. Repertũ e innoxiam fieri: si in ipsa arbore clauus æneus abdicatur: hæc Pli. Cæterũ nostris temporibus naxum appellant: ex eaq; scorpiones: balistasq; fabricant. Bacchi Taxus

Aspice[a] ⁊ extremis domitum cultoribus orbẽ:
Eoasq;[b] domos Arabum, pictósq;[c] Gelonos.
Diuisæ[d] arboribus patriæ. sola[e] India nigrum
Fert hebenum[f]; solis[g] est Thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno

SER. a ASPICE ⁊ extremis: intuere ⁊ extremũ orbem cuius cultoribus domitũ: Nam subaudiamus cuius: ⁊ p trãsitum maiestatem romani laudat imperij. b ℣ Eoasq; domos: Arabum. Arabia panchaia ⁊ sabæorum gẽs eadem est: apud quam thus nascitur: vt Solis est thurea virga sabæis: Item Totaq; turiferis panchaia pinguis arenis. Plautus: Arabico thure. c ℣ Pictosq; gelonos: idest stigmata habentes: ⁊ sunt populi scythiæ: vt pictiq; agathyrsi. d ℣ Diuisæ arboribus patriæ: regiones: vt Italiam quæro patriam. e ℣ Sola india nigrum Fert hebenũ: atqui ⁊ in ægypto nascitur: sed indiaꝫ omnem plagã æthiopiæ accipimus. Sane hæc hebenus ⁊ hoc hebenum dicitur: hic neutro vsus est. Lucanus autem ait: Hebenus mareotica vastos Non operit postes. f ℣ Hebenus aũt arbor est: q̃ cæsa durescit in lapidem. g ℣ Solis est thurea: apud sabæos thus nascitur: q vt supra dictum est: iidem sunt ⁊ arabici: ⁊ panchaici: od. sud. lig. i. quorum ligna odoriferum sucum referunt.

PRO. ❡ EOASq; domos arab. p. q. gelonos: sunt scythiæ dicti ab Herculis filio Gelono ⁊ Echidna: vt in. iiij. Herodotus refert. ℣ Hebenum: lignũ est nigrum ꝓciosum. Balsamũ est liquidum medicamentum colorum curationi necessarium ꝙ arboribus distillat in modum piris. Achantus est herba spinosa folia lata habens ⁊ rugosa.

ANT. ❡ ASPICE ⁊ extremis: Sicuti primo volumine ostendit non quamlibet regioneꝫ: omnia producere eodem modo hic diuersas esse arboribus patrias: ⁊ hoc quia dixerat. Nec vero terræ ferre omnis ⁊c. Et apertos Bacchus amat colles ⁊c. ℣ Extremis domitum cultoribus orbem: idest cum extremis cultoribus. In Augusti autem laudeꝫ id dicitur: ab Augusto enim: vt scribit Eusebius indi per legatos amicitiam postulauerunt. Et Horatius libro quarto: ode. ix. ait: Augusto scribens: Te cãtaber nõ ante amabilis. Medusq; et indus: te profugus scythes miratur. ℣ Eoas: Orientales. ℣ Arabum: arabiæ pars vt Dionysius scribit: quæ ad orientem ⁊ austrum spectat rubro alluitur mari. Vtq; Solinus ait: arabia sacra interpretatur: partem eius eudæmonem Græci nostri beatam nominauerũt: non frustra: Nã præter odores quos erat plurimos sola thus mittit in eiusdeꝫ saltibus Myrrha prouenit. ℣ Pictosq; gelonos: geloni: vt Solinus scribit populi sunt in scythia: Qui de ostium cutibus ⁊ sibi indumenta faciunt: ⁊ equis suis tegmina: iis propinqui sunt agathyrsi: qui vt illi coloribus se pingere consueuerunt: agathyrsi autẽ vt scribit Mella: ora artusq; pingunt: vt quiq; maioribus præstant ita magis vel minus: Cæterum iisdem notis omnes: ⁊ sic vt ablui nequeant. ℣ India: vide libro primo Georgicorum. India mittit ebur. ℣ Hebenum: Pli. li. xij. capite secundo scribit: ꝙ inter indiæ arborum magnitudinem Virgilius Hebenum nusq; alibi nasci ꝓfessus. Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit: accendi eam Fabianus negat: vritur tamen odore iucundo: materia nigri splendoris: ac vel sine arte priorinus iocũdi. ℣ Sabæis: latius ibi molles sua thura sabæi. Gelon

CHRI. ❡ ASPICE ⁊ extremis: orbem cultorib⁹ domitum a specie transit ad genus. Primo eniꝫ demonstrat ꝙ in singulis regionibus diuersitas est. Vnde aliæ campestria amẽt: aliæ fluuios: aliæ palustria: aliæ colles: aliæ editiores montes. Deinde ostendit non omnes regiones omnia ferre. ℣ Pictosq; gelonos: in Budinorum. Qui scythiæ sunt regione ampla lataq; vnica vrbs est quam Gelonum appellit. Cuius omnia ædificia publica ac priuata: ⁊ ipsa mœnia lignea sunt: fuerunt auteꝫ geloni a prĩcipio Græci. Qui inter budinos ꝗ pastoriam vitã exercentes: nullas certas sedes habent hanc vrbẽ condidere. Nec linguã moresq;

moresq; scythicos græcos servant: in eorum regione palustri castores oriuntur. Vt plene prosequitur Herodotus. ¶ Pictosq; gelonos: sunt enim qui dicant gelonos dictos esse a Gelono filio Herculis: & esse ruffos & cæsis oculis & dites & pictos appellatos propter vestes versicolores. Solinus autem refert: Gelonos de hostium cutibus sibi vestes: & equis tegmina facere cærulo pinguntur: fuccatis inter cærulum crinibus: & quanto quisq; nobilior: tanto magis tingitur: vt sit indicium humilitatis minus pingi. ¶ Hebenum: Plini. de hebeno ait. inter indiæ arborum magnitudinem vnam quam peculiarius Vir. celebrauit hebenum nusq; alibi nasci professus Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit: & eam æthiopes pro tributo Persarum regibus olim tradidisse asserit: atq; infra duo genera eius tarum id quod melius arboreũ trunco enodi materiæ nigri splendoris: ac sine arte protinus iucũdi: alterũ fruticosum cythisi modo: & tota india dispersum: alij tertium genus ponunt simile terebintho fructui amigdolis in bactris abũdat ibiq; terebinthus putatur. Romæ eã magnus Pompeius in triumpho mithridatico ostendit. Accendit eam Fabianus negat. Vritur tamen odore iucundo arabes abnum vocãt.

Balsamáq;[a], & baccas[b] semper frondétis Achãti:
Quid nemora Aethiopum molli canétia lana:
Velleráq;[c] vt folijs depectant[d] tenúia Seres:

SER. a ¶ BALSAmaq;: vacat q; vt alibi: Dixitq; & prælia voce diremit. Sane balsamũ est ipsa arbor: Opobalsamum succus collectus ex arbore: Nam ὄπος dicitur succus: ξύλον lignum: vnde xylobalsamum lignus ipsius arboris. Probatio autem opobalsami est: vt dicit Plinius. si contra solem feratur: & corruptum nõ sit: manum ferentis exurit. b ¶ Et baccas semper frondentis achanti: achanthus arbor est in ægypto semper frondens: vt oliua: laurus: & achantus: dicta quasi spinis plena: nam est spinosa arbor: abundat hæc etias in cyrenaica insula. c ¶ Velleraq; vt folijs: Apud indos & seres sunt quidam in arboribus vermes: qui bombices appellantur: qui in aranearum morem fila tenuissima deducunt: vnde est sericum: Nam lanam arboream non possumus accipere: quæ vbiq; procreatur. d ¶ Depectant: decerpant: sed alij depectat legunt. quod si est: seres posuit pro ser: sicut trabes pro trabs. sic Lucanus: Sub iuga iã seres iam barbarus isset araxes.

PRO. ¶ QVID nemora æthiopum. m. c. l. vell. q. v. f. d. t. s. Existimantur bestiolæ q̃das quas bombycas vocant. Quidam iudicant ex arũdinum folijs seras veluti lanam facere: et inde fieri serica. seres autem natio est in vltima India.

ANT. ¶ BALSAMA: Plinius libro. xij. capitulo xxxvj. inquit. Sed omnibus odoribus præfertur balsamum vni terrarum iudeæ concessum. est autem arbuscula viti similior q̃; myrto: perpetua coma: semen eius est vino proximum gustu: colore ruffum: nec sine pingui. Ramus inciditur vitro lapide osse siue cultellis: ferro lædi vitalia odit: succus e plaga manat: quem opobalsamum vocant: eximiæ suauitatis lignum xilobalsamum vocatur: & coquitur in vnguentis: pro succo ipsum substituere officinæ. præcipua autẽ gratia lachrymæ: secunda semini: tertia cortici: minima ligno & cætera. ¶ Achã-

Opobalsamum

xylobalsamum

achãtus

ti: est achantos hic arboris species: alibi herba. vide so latius ecloga tertia. ¶ Aethiopum: æthiopia ægypto confermina insignes arbores non fere habet præter laniferas: propior tamen hinc natura lanæ maiorq; folliculus granati modo mali: Plinius libro. xiij. capitulo. xvj. ¶ Seres: hii vti Plini. scribit libro sexto capitulo. xvij. Regionem inhabitant: quæ spectat æstiuum orientem: et primi sunt hominum: qui noscantur lanificio siluarum nobiles perfusam aqua depectentes frondium caniciẽ. Solinus addit: q̃ lanuginis teneram subtilitatem humore donant ad obsequium: & q̃ hoc illud est sericum in vsum publicum damno seueritatis admissum: & quo obstentare potius corpora q̃; vestire primo fœminis: nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido.

CHRI. ¶ BALSAMVM: In sola iudæa orit: & in duobus tñ hortis vtraq; regio: ostendere arbusculã hanc vrbis Imperatori Vespasiani: viti similior est q̃; myrto. Malleolis seritur: & vt vitis vineas implet: intra trienniũ fructifera est inciditur vitro lapide osse siue cultellis. Ferro lædi vitalia odit: caueturq; ne intra corticem incidatur: Succus manat eximiæ suauitatis: sed tenui gutta oibus odoribus pfertur: proceritas intra bina cubita cõsistit: prima gratia lachrymæ: secunda seminis: tertia corticis: minima ligno. Lachrymæ pbatio: vt sit tenuis pinguis ac modice rufa: & in fricando odorata. Adulteratur multis modis: quos Pli. refert: Sed summa probatio est: vt lac coaguler: & maculas in veste non faciat. Sudantia: inciditur enis cortex: & liquor ille tenuiter exsudat. Sed cauetur ne plaga vltra corticem pcedat. ¶ Ligno: Quod xylobalsamum appellant: nam opobalsamũ balsami succus ẽ: Qui adeo tenui gutta manat: vt referente Plinio Alexandro magno ibi res gerente toto die æstiuo vnam concham

impleri visum esset. Dioscorides vobelesen arabice dicit vocari: & tantum succi dicit legi in annum: vt vix sex aut septem vrcei colligantur. Plutarchus in vita Mar. Antonii scripsit. ipsum Antonium eam partem iudeæ in qua balsamum nascitur Cleopatræ emancipasse. ¶ Achanti: Plinius ait: spinæ albæ similis est. Spina illa quam græci achâton dicunt minoribus multo foliis & aculeatis per extremitates & arenosa lanugine obductis: ex qua collecta vestes bombicinis similes faciunt oriente. Idem Plini. pyrachanti baccæ contra serpentum ictum bibuntur: pyrachantus appellatur propter aculeum spinæ flamma. Vnde arysta pyra appellatur: inde etiam pyramides. ¶ Molli canentia lana Vellera: de his Plinius in libro. vi. post scythiæ orientalis plagam inter deserta sunt. ¶ Seres: lanitio siluarum nobiles perfusam aqua depectunt frondium canitiem. Vnde geminus feminis nostris labor redordiendi fila: rursumque retexendi: tam multiplici opere: tam longinquo orbe petitur: vt in publico matrona transluceat. Ex his verbis multi putant huiusmodi vellera non a vermibus: vt apud nos confici: sed sua sponte in frondibus illarum arborum nasci. Cui etiam opinioni suffragantur verba Soli. ait enim seres aquarum aspergine inundatis frondibus vellera arborum adminiculo depectunt liquoris & lanugine teneras subtilitatem humore domant. Hoc illud sericum in vsum publicus damno seueritatis admissum. Ex quo ostendere potius corpora quam vestire primo fœminis: nunc etiam viris luxuriæ persuasit libido: sed fortasse huiuscemodi lanugo e visceribus vermium est: qui illas frondes ita vestiunt vt ægre nec nisi sine aqua possint illa exui frondens. Ego aūt haud difficile crediderim inuecta illinc esse in nostrum orbem oua: quæ illos nobis vermes parerent: ex quibus fit hoc nostrum sericū. Vel fortasse sericū propter quandam lanuginis similitudinem appellamus vellera bombicina. Nam Pli. in li. xi. in quo insectorum naturā prosequitur: ostendit in assyria ex bombyci fieri necydalus: & ex illo in sex mensibus bombices telas araneorum modo texunt ad vestem: luxumque fœminarum: quæ bombicina appellatur: prima eas retorqueri: rursusque texere inuenit in insula coo mulier nomine Pamphila Platis filia: vt etiam Aristo. refert in libro de animalibus: addit idem Pli. de bombice coa. refertque nasci in ea insula cupressos terebinthos: fraxinos: quercus: inde florem imbribus decussum terræ halitu animari: fieri autem primo papiliones paruos nudosque: mox frigoris patienti a villis inhorrescere & aduersus hyemes tunicas sibi instaurare densas pedū asperitate reddente follorū lanugine in vellera. Hanc ab iis quoque cogi: subigique vnguiū carminatione: mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine postea apprehensam inuolui nido volubili. Tunc homine tollit: flectilibusque vasis tempore & furfurum æsca nutriri. Atque ita subnasci sui generis plumas: quibus vestitos ad alia pensa demitti. Quæ vero capta sint lanificia humore lentescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has vestes etiam viros leuitate vsurpare propter onera æstiua. Assyriam autem bombicem adhuc fœminis cedimus. Est igitur aut id quod nos sericum dicimus: aut res non dissimilis. Nam quod florentini hexamiton vocant ab ea textura est: quam sex filis ordiuntur. ἑξ enim græce: sex est latine: & μιτος filum: seres autem vt Strabo tam longe vitæ sunt: vt ad ducentesimum annum perueniat: habentque senatum ex quinque milibus hominum: qui singuli singulos elephantes reipublicæ nutriunt. Pyrachantus Paphila

Aut quos Oceano[a] propior gerit India lucos
Extremi sinus orbis, vbi aëra vincere summum
Arboris haud vllæ iactu potuere sagittæ?
Et gens illa quidē sumptis nō tarda[b] pharetris.

SER. a ¶ OCEANO propior gerit india lucos: gerit pro habet: vt alibi: Virginis os habitumque gerens: hæc enim habet arbores magnas: quæ est iuxta oceanum: hinc est Extremi sinus orbis. b ¶ Non tarda: idest strenuissima: nam est lipotes figura. ait: indorum nemora in tam proceram sublimātur excelsitatem: vt superari ne sagittis quidem possint.

ANT. ¶ INDIA. Plinius libro. xii. capite. x. inquit. Arabiæ autem arbores ex quibus vestes faciant Cynas vocari: Iuba tradit: folio palmæ similis sic indos suæ arbores vestiunt. Vtque Diony. ait: ad orientem sita est india regio sane omnium extrema iucundissima: tamen & in ipsis Oceani labris sita. Haud vllo iactu. Solinus etiam cap. lo. xlv.

CHRI. ¶ AVT QVOS oceano propior gerit india lucos: sed hoc dicit Virgilius propter insulas Oceani laniferas. Ait enim Clitarchus teste Plinio: insula est in æthiopio mari: vbi sacer mons est in silua cum arboribus distillantibus odorem miræ suauitatis. Et Plinius in Tilo: insula maris persici: sunt arbores: quas egosampinas vocant lanigeræ: folia habent infœcundia: ferunt cucurbitas amplitudine mali cotonei quæ maturitate apertæ ostendunt lanuginis pilas: ex quibus preciosa lintea conficiant.

¶ MEDIA

Media[a] fert tristes succos, tardúmq;[b] saporem
Felicis[c] mali, quô nó præsentius vllum
Pocula siquádo sæuæ[d] infecere nouercæ,
Miscuerúntq; herbas, & non innoxia[e] verba.

SER. a ¶ MEDIA fert tristes succos: Di sine sibilo proferenda est: græcum enim est nomen. Et Media puinia est. Tristes autē amaros: vt Tristesq; lupini. b ¶ Tardumq; sapores Felicis mali: apud medos nascitur quædam arbor ferēs mala: quæ medica vocantur: quas p periphrasin ostendit ei⁹ supprimēs nomē. Hanc plerique citrū volunt: qđ negat Apuleius in libris: quos de arboribus scripsit: Et docet longe aliud esse genus arboris. Tardum autem saporem dicit vix intelligibilem: qp illi ad carnem mediam citri referunt. Nam prima & interior facile suū ostēdit saporem. c ¶ Felicis mali: scđm eos q dicunt citrum fœcundum. Nam hæc arbor omni pene tēpore plena est pomis: quæ i ea partim matura: partim acerba: partim adhuc in flore sunt posita: aut certe felicis: salubris. Nulla enim efficacior res est ad venena pellenda. d ¶ Sæuæ nouercæ: aut illæ quæ sæuæ sunt: aut epitheton est omnium nouercarum. e ¶ Non innoxia verba: liptotes figura est: idest nocentissima: & est augmentum q̄ si parum putent venena miscere: nisi etiam magicos cantus addiderint.

PRO. ¶ MEDIA fert. t. s. t. q. f. felicis mali: pars parthorum media ē appellata a Medo filio. Medeæ: & ægei: vt existimat Varro q q̄tuor libros de argonautis edidit. Arbor autem q̄ describitur a Virgilio nascit̄ quidem & in Italia: Sed non est eiusdē effectus quoius in media appellatur rhododaphne.

ANT. ¶ MEDIA: vt Strabo ait: lib. xj. est in partes duas diuisa: in maiorem & in minorem. Maioris metropolis sunt. Echatana magna ciuitas: & medici imperij caput: qua parthi regia vtebantur: Nā reges ibi æstatem egebāt: frigida enim est media: hyemē vo seleuciæ: quæ secus Tigrim est prope Babylonem. altera pars est media atropatia ab atropato duce nominata. Dicitur autem medus medeæ filius regioni nomen imposuisse felicis mali: Pli. li. xij. capite. iij. ait. ¶ Malus assyria: quam alij vocant medicam venenis medetur: Folium eius est vnedonis intercurrentibus spinis: pomum ipsum alias non manditur odore præcellit: foliorum quoq; qui transit in vestes vna conditus: arcetq; animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est: alijs cadentibus: alijs maturescentibus: alijs vo subiacentibus. Nec alia arbor laudatur in medis: eius autem grana parthorū pceres incoquebant esculentis: commendandi halitus gratia. Macrobius vero lib. iij. saturnaliū: capite de nuce pinea sic ait: Quod aūt ait: Idem Cloatius Citreum & ipsum persicū malū est sm Virgiliū felicis mali quo nō præstantius vllum: & reliqua. Et vt nemo dubitet hæc de citrio dixisse Virgilium: accipe quæ Appius in libro de siluestribus arborib⁹ dicat. Citrea idem malus et persica: altera generatur i italia: & in media altera: Et paulopost de Citreo loquēs ait: Est autem odoratissimum: ex quo interlectura vesti tineas necat: fertur autem venenis contrarium: cum tritum cum vino purgatione virium suarū bibentes seruat. Generant̄ autē in perside omni tempore mala citrea: alia enim præcarpuntur: alia interim maturescunt. ¶ Vides hic & citreum nominari: et omnia signa pomi: quæ de eo Virgi. dixit: licet nomē citrei ipse non dixerit: hæc Macrobi⁹. ¶ Tristes succos: Solinus capite quadragesimoprimo: scribit pomum ipsum: de quo iam diximus: esse sapore aspero & amaritudinis miræ. Ergo tristes succos. i. amaros vt ibi tristisq; lupini &c. ¶ Tardumq; saporem: idest diutius immorantem gustanti pp mirā amaritudinē. Vnde nō pcedit: vti ille ait: vix intelligibilē: amaritudo enim illico sentitur.

CHRI. ¶ MEDIA fert. Pli. ait: malū syriā: quā alij vocāt medicā venenis medetur: folium ei⁹ est vnedonis incurrētibus spinis: pomū ipm alias non manditur odore pcellit foliorum quoq;: qui transit in vestes vna cōditus arcetq; animaliū noxia: arbor ipsa omnibus horis pomifera: alijs cadētibus: alijs maturescētibus: alijs subnascētibus: tētauere homines trāsferre: sed nisi apud medos: & in perside nasci noluit. Item alibi de parthis sic loquitur. Parthorū populis graue animæ virus ppter indiscretos cibos. Nanq; vino ferent ora nimio: sed sibi pceres medentur grano assyrij mali: cuius suauitas est præcipua in esculentis addito. Eadem pene refert Solinus: ait autem malū inimicum veneno sapore asperū & amaritudinis meræ odoris fragrantia plusq̄; iucundum & longe sensibile. Alij addunt pomum vtile esse cum quis potiorem hauserit ad nates admoueri: vt nauseam comprimat. ¶ Præsentius: magis indubitatum: nam de iis: q̄ psentia sunt non est dubitatio. Sic alibi: psentēq; viris intētant omnia mortē. ¶ Nouercæ: Nouerca pprie est quæ defuncta: priore vxore noua accipitur: vxor quæ filio ex priore nato psit: quasi νεα ἀρχη: idest noua princeps. Vitricus aūt est quem mulier defuncto marito: nouū accipit maritū. Qui psit filio ex defuncto superstiti dictus. Qua metum illi præbeat. Nouerca

SER. ❡ MEMBRIS agit atra venena: Radices: nuces: lupini: citrum: apium prosunt contra futurum: non contra iam acceptum venenū: vnde ét antiquitus añ vllas alias epulas hæc solebant mensis apponere. Apparet ergo nō eus de citro lo qui in præsenti quū dic: Membris agit atra venena: ias data. b ❡ Faciē q; simillima lauro: figura Ciceronis q ait I cæsarianis: ss simillimū deo iudico. Sane ét hoc probat citrum non esse.

Auxilium venit, ac membris[a] agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciémq;[b] simillima Lauro.
Et si non[c] alium late iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis.
Flos[d] apprima tenax, animas[e], ꝛ olentia[f] Medi
Ora fouent illo, ꝛ senibus medicantur anhelis.
Sed neq;[g] Medorum siluæ ditissima terra:
Nec pulcher Gāges[h], atq; auro turbid[9] Hermus[i]
Laudibus[k] Italiæ certent: nō Bactra[l], neq; Indi,

pos secat: ꝛ phrygiā scindit a garia. Hūc quo q; hermū fluctibus aureis æstuasse antiquitas credit: auctor est Soli. capite. xxvij. ❡ Laudibus Italiæ: Pli. li. iij. c. v). De Italia inq. Terra olum terrarū alūna: eadē ꝛ parens numine deus electa: quæ cælū ipsius clarius faceret: sparsa congregatet imperia: ritusq; molliret: ꝛ tot populorū discordes ferasq; linguas sermonis commertio contra heret ad colloquia: ꝛ humanitaté homini daret: breuiterq; vna cunctarū gentium in toto orbe patria fieret: tanta nobilitas oīum locorum: tanta rerū singularū: populorumq; claritas. Vrbs Roma vel sola in ea: ꝛ digna etiaȝ recta ceruice facies. Est ꝛ campaniæ ora: fœlixq; illa ac beata amœnitas. Iā vo tota vita lis ac perennis salubritas cæli temperies: iā fertiles campi: tam aprici colles: tam innoxij saltus: tam opaca nemora: tam munifica siluarum genera: tanta frugum: ꝛ vitiuȝ: oleaꝛumq; fertilitas: tam nobilia pecorum velera: taȝ opima tauris colla: tot lacus: tot amnium: fontiumq; vbertas: totam eaȝ perfundens: tot maria portus: remigiumq; terraruȝ commertio patens vndiq;. Neq; ingenia: ritusq; ac viros ꝛ lingua: manuq; superatas cō memoro gentes: hæc plura Ille. Multa etiaȝ Stra. lib. v). commemorat. ❡ Bactra: Stra. li. xj. scribit: q in scythia sit bactra vrbs: quæ etiam zariaspa appellata est. Pli. tamen li. vj. ca. xvj. ait procedendo ad Bactra oppidum: Zariaspa quod appellat zariastes. Postea inquit: bactri quorum oppidum zariastes: quod postea bactrum a flumine appellatum est. ❡ Indi: scribit Diony. q in plerisq; indiæ locis aurum eruitur: quodq; multi ex eis inde quæstum aucupantur: alij telas lineas contexunt: alij sectos elephantium dentes abradunt: alij per fluminum decursus incedentes perquirunt. berlos adamantas: iasperides: ametistos: sunt ꝛ orti ibi ꝛ arua per pulchra ꝛ læta: quæ ꝛ vniuersum semper per annum virent.

Nam citri arbor multum non pōt crescere: ꝛ multo hēt folia maiora q; laur⁹. c ❡ Si non alium late: ꝛ infinitum emittit suum odoreȝ: ꝛ longe alium q; laurus. d ❡ Flos apprima tenax: apprima. i. maxime. ꝛ est nomen pro aduerbio. Sicut Et pede terras crebra ferit: p crebro. e ❡ Animas: ὁσφυ πνοιαν. i. pulmonis vitiosum anhelitum: quod exprimit subdens Senibus medicantur anhelis. f ❡ Olētia ora: putentia. i. δυσωδέαν oris. Notandū sane huic vni tm̄ arbori incubuisse Virgilium: ꝛ expressisse vbi qualis sit: cuius potestatis sicut in quarto de herba amello. Quod qui de arboribus aut herbis scripserunt in oībus exequuntur. g ❡ Sed neq; medorum siluæ: Iam incipit laus italiæ: quam exequitur ꝺm præcepta rhetorica. Nam dicit eam ꝛ habere bona omnia: ꝛ carere malis vniuersis. h ❡ Ganges: Indiæ fluuius: per quem prouincia significatur. i ❡ Hermus: lydiæ fluuius arenas aureas trahens. k ❡ Laudibus italiæ certent: figurate. nam certo tecum dicimus. l ❡ Non bactra: regio iuxta assyrios: vnde ꝛ ꝛ populi bactriani.

PRO. ❡ NEC pulcher. g. a. a. tur. hermus Laudibus. i. c. n. b. n. i. Totaq; tu. panchaia. p. a. Ganges fluuius est Indiæ. ❡ Hermus: lydiæ: qui fert aurum. ❡ Bactra: oppidum Indorum.

ANT. ❡ AGIT atra venena. i. expellit venena ip sum malum: quod iam late superius patuit. ❡ Apprima: p apprime. i. valde. ❡ Alas: i. halitus. ❡ Sed neq; medorū: ordit iā Italiæ laudes. ❡ Ditissima terra: De medoruȝ diuitijs videto Strabonē li. xj. ❡ Pulcher gāges: Stra. li. xv. ait: q a montibus ganges descendit: quūq; in planiciem puenit ad orienté conuersus in mare progredit: vnū ostium hñs: q̄ q; oīum indicorū flumen maximū sit: Pulcher igit poeta: ait ob eius magnitudinē: Pli. et. li. v). c. xviij. plura de gāge scri. ❡ Hermus: fluuius est in Mæonia: q smyrneos cā

CHRI. ❡ MEMBRIS: Quia venenum per omnium membrorum venas discurrit. ❡ Et si non alium: quasi dicat: q solo odore differt a lauro. ❡ Bactra: Quæ ꝛ zariaspa teste Strabone dicitur: regio est supra persidem: Bactra vrbs est bactrianæ regionis caput a bactro amne dicta. ❡ Indi: primus e Romanis Traianus bellum indis intulit.

❡ PANCHAIA:

Totáq; turiferis Panchaia[a] pinguis arenis.
Hæc[b] loca non Tauri ſpirantes naribus ignem
Inuertêre, ſatis[c] immanis dentibus Hydri[d].
Nec galeis, denſiſq; virûʒ ſeges[e] horruit haſtis.
Sed grauidæ[f] fruges, ꝛ Bacchi Maſſicus[g] humor
Impleuêre, tenent, oleǽqʒ, armentáqʒ læta.
Hinc bellator equos cãpo ſeſe arduus[h] infert.
Hinc[i] albi Clitumne greges, ꝛ maxima[k] Taurus
Victima, ſæpe[l] tuo perfuſi flumine ſacro
Romanos ad tẽpla Deûm duxere[m] Triũphos.

SER. a ℭPANCHAIA:arabia:vt ſupra diximꝰ. Arabia aũt eſt regio vbi ꝛ tẽplum Triphylli Iouis habent ipſe alibi Pãchæis adoleſcent ignibus aræ. b ℘Hæc loca non tauri ſpirã/tes naribus igneʒ: q̃les fuerunt in Colchide ciuitate Scy/thiæ. Nam hoc hẽt fabula. Iaſon colchos ꝑfectus ad tollẽdum vellus aureuʒ: qđ dicarat Marti Phryxus: fretus Medeæ auxilio: et peruigileʒ draconẽ occidit: ꝛ eius dentes ſeuit: iunctis tauris ignẽ flantibus: Vnde nati armati: q̃ primum fecerunt impetum in Iaſonem fruſtra: poſtea mutuis vulneribus ſe conciderunt. Has aũt ei ꝓditiones æeta rex propoſuerat: cui Apollo reſponderat tã diu euʒ fuiſſe regnaturū: q̃ diu illud vellus fuiſſet in tẽplo. c ℘Satis: ſeminatis. d ℘Hydri: ſerpẽtis: hic eſt anguis quẽ Cadmus in bœotia occidiſſe fertur: Cuius dentes ipſe partiʒ ibidẽ ſeuit: partim æetas in colchide: ex quibus vtrinq; ſeges armatoꝝ hoĩum enata eſt. Tauri aũt hi ſunt: quos ignẽ flantes æetæ imperio Iaſon iunxit vnguento vſus qđ ei Medea dederat. e ℘Seges horruit: nõ placuit. ſeges aũt quia de ſemine. f ℘Grauidæ fruges: largæ: abundantes. g ℘Maſſicus humor. i. vinũ campanũ a maſſico mõte cãpaniæ. h ℘Arduus: celſus: ꝛ eminẽs. i ℘Hic albi clitũne greges: ꝛ maxima taurus Victima: clitũne vocatiuus eſt. Clitũnus aũt fluuius eſt in Meuania: quæ pars vmbriæ ꝑtis thuſciæ: de quo fluuio dicit Pli. I hiſtoria naturali: ꝙ alalia quæ euʒ potauerunt albos fœtus creãt. k ℘Maxima victima: q̃a triumphantes de albis tauris ſacrificabãt. l ℘Sæpe tuo perfuſi flumine ſacro: Flumine fluento. Perfuſi aũt tauri q̃ ante triũphantes vſq; ad tẽpla ducebantur: aut certe ꝑfuſi greges intelligamus: qđ ad equos triumphales poteſt referri. m ℘Duxere triumphos: ſi equi duxerunt: ſi boues deduxerunt.

PRO. ℭPANCHAIA: regio a rege panchæo dr̃. ℘Hinc albi clitũne greges ꝛ maxima taurus Victima. ſ.t.p.f.ſ. Clitũnus eſt ætruriæ flumen a fonte nauigabilis.

ANT. Pãchaia ℭPANCHAIA: perſidis regio ab rege Pancheo: vt Probus inqt. ℘Hæc loca: laudat Italiam: ꝙ expers eſt maloꝝ: bonorumq; ferax. ℘Non tauri: apud Colchos in ponto id euenitſſe Iaſoni: Oui. ſcri. li. vij. met. Quod item Medea Iaſoni ſcribens: apud eũ poeta in heroidibus ſic ait. Martis erãt tauri pluſq; per cornua ſæui. Quoꝝ terribilis ſpiritus ignis erat. Aere pedes ſolidi: ꝓtentaq; naribus ora. Nigra per afflatus hæc quoq; facta ſuos. Seminſa præterea populos genitura iuberis. Spargere deuota lata per arua manu. Qui peterent natis ſecum tua corpora telis. Illa eſt agricolæ meſſis iniqua ſuo. Diodorus aũt lib. v. hæc oĩa latius. Diximꝰ ꝛ nos aliq̃ eclo ga. iiij. ℘Maſſicus humor: Pli. de campania loquens lib. iij. ca. vj. iis iunguntur phalerni Caleni deinde cõſurgunt Maſſici Gaurani: Surrentiniq; mõtes: ꝛ li. xliij. ca. ix. de vinis generoſis Italiæ inquit: Certant maſſica æquæ ex monte Gaurano puteolos: baiaſq; pro ſpectantia.

℘Clitũne: in phaliſco Clituni amnis aqua pota candidos boues facit. In Bœotia annis Meias: oues nigras: Pli. li. ij. ca. cvj. ℘Hinc albi clitũne gre. ordo eſt o clitunne: hinc ex Italia albi greges: ꝛ taurus maxima victima ſæpe tuo ſacro flumine ꝑfuſi: duxere romanos triũphos ad templa deũ. Triumphãtes. n. albis equis curru inaurato capite coronato lauro ꝑ vrbeʒ vecti capitoliũ aſcendebant ad templuʒ Iouis optimi maximi: vbi mactato albo tauro: domũ poſtea repetebãt. Clitũ.

℘Templa deum: erat in capitolia arce celeberrimuʒ Iouis optimi maximi templũ: de quo Tac. li. xix. meminit. Erat ꝛ Iunonis monetæ: item Mineruæ delubruʒ. In capitolio demũ deoꝝ oium ſimulacra colebantur: vt Ser. li. ij. inqt: ibi videlicet: Ecce ãt Pãthꝰ ꝛc̃.

CHRI. ℭPANchaia: ait Pli. Thus nõ niſi in iſta ꝑte arabiæ naſci: ꝛ in ſilua: cuius longitudo. xx. chenos nõ excedat: cũ chenus. xl. ſtadia amplectatur. i. quinq; milia paſſuum ꝛ latitudo ſit dimidio breuior. Colu. tñ dicit ſua tempeſtate plantã thuris Romæ coaluiſſe. Laudibꝰ Italiæ miro artificio ꝓſeqtur laudes Italiæ. Res aũt poſita in gñe demõſtratiuo. Et quoniã vnaquęq; res laudes ſumit a bonis animi corporis ꝛ fortunæ appellabimus hic bona animi Italiæ egregios viros: eoꝝ Inmortales ṽtutes. Bona corpis ꝑtinent nã. ſituq; regionis: bona fortunæ cõmode appellabi inꝰ vrbes: ædificiaq; reliq̃ ꝛ alia egregia oꝑa hũano artificio ꝓfecta. Sumit ãt laudes nõ ſoluʒ a bonis q̃ aſſunt: verũ ẽt a peſtibꝰ q̃ abſũt. Nã

tates tũ demũ pfecta:absolutaq; est:quæ & oi vitio exuta:& oi virtute ornata existit. Demõstrat igit honestatem & excellentia:frequentiaq; virorũ. Demonstrat vtilitatẽ:facultatemq; ad res oẽs cõsequendas:ab eadẽ re & a copia multarũ:maximarũq; rerũ. Demonstrat deniq; ab effectu:q tantũ imperiũ sibi pepererit. ❡ Hæc loca non tau. Fabula Iasonis atq; Medeæ
Massic* nota est apud Nasonẽ. Sed q̃ de Medea scribat: Diodorus Sicu. ibi copiosius accipe. ❡ Massicus:mons est campaniæ olim Mineruæ sacer:cuius in radicibus Surrentũ est vbi fiũt optima vina. Nã Stra. cũ de campania scribat addit. Hinc Romã optima vina aduehi: Falerna Setina & Calena:qbus surretina contendunt. Facto nuper eorũ periculo qm̃ longã accipiunt vetustatẽ. ❡ Bellator Quãuis hoc epitheton hoi proprie accommodandũ sit tñ equus nescio qua innata prudentia equitẽ veluti rõne vtens mirifice in prælio iuuat. ❡ Sese arduus in. quasi dicat de industria:& non nãli motu magnanimitatẽ in ingressu ostẽdat. ❡ Hic albi clitũne greges:clitũnus vmbriæ fluuius est apud Meuaniam defluens:ex quo si vaccæ
cephisos ouis ue post conceptũ biberit albos parit. Idẽ scriptores probati de Cephiso Bœotiæ flumine asserunt:Cũ melas eiusdẽ regionis flu. nigros greges reddat:vñ melas dr̃:qa μέλας græ
Xãthus ce nigrũ significet. Xãthus græce flauũ significat. Hinc Xanthũ Troiæ fluuiũ dctm volũt. qa lanas in gregibus flauas producat. Neq; credat quisq; hæc incredibilia. Nã Aristo. i li. de aiali. ait:aquas ẽt ad colorẽ facere: Videmus ẽt ex oĩum rerũ optima parente terra varios:& qui
himera sapore & colore & virtute differant humores emergere. In Sicilia Himera fluuius i duas partes diuiditur: & in altera dulcẽ saporẽ retinet. In altera salsum assumit. Sunt & fontes q qm p
Liparis venas pingues fluxerunt oĩno vncti sint. Hinc qui i lipari siciliæ flumine natãt veluti oleo
hierapolis vngunt. Apud Hierapolim Phrygiæ vrbẽ fontes ebulliunt:ex quibus aquæ p fossas deriuatæ post annũ lapidescunt. In Paphlagonia fons est e natura vini:ex quo qui potant temulen
clytori* ti efficiunt. In Arcadia Clytorius vrbs speluncã habet:vñ fluẽs aqua abstemios potãtes reddit. Ad eũ fontẽ Melampũ scribũt Rabiẽ filiarũ Prœti sacrificijs purgasse:restituisseq; virginum mentes in pristinam sanitatẽ. Hæc aũt cur non fieri posse:credamus cũ ex vno vnius aĩalis corpusculo:qđ eodẽ cibo:potuq; e nutritum sit sanguis pituita bilis atra :ac postremo vrina:& sudor colore sapore ac nãli vi multũ differentes humores appareant. ❡ Maxima victima: Nã triumphantes tauros auratis cornibus insignes sacrificabant:qua nulla maior est victima Italia adeo genus bubulũ adamauit:vt ab italis. i. vitulis nomen acceperit. Capitale erat bouẽ interimere. Reseruabat hæc victima Ioui: Hinc Pau. æmilius in triumpho macedonico. cxxx. boues cum auratis cornibus sacrificauit.

Hic[a] Ver assiduũ, atq; alienis[b] mensibus æstas.
Bis[c] grauidæ pecudes, bis pomis[d] vtilis arbos,
At rabidæ[e] Tigres absunt, & sæua[f] Leonum
Semina[g], nec miseros[h] fallunt Aconita[i] legẽtes.

SER a ❡ HIC ver assiduũ atq; alienis mensibus æstas: ver assiduum verna tẽperies. Nã ver proprie assiduus esse non potest seu longum. Hora. Ver vbi longum tepidasq; præbet Iuppiter vmbras. b ❡ Alienis mensibus æstas. i. qñ alibi hyems i Italia penẽ æstas esse vr̃. c ❡ Bis grauidæ pecudes: verũ est: inde. n. est in bucolicis: Lac mihi nõ æstate nouum: non frigore defit. d ❡ Bis pomis vtilis arbos. i. biferæ st̃ arbores. e ❡ At rabidæ tigres absunt: malũ armeniæ. f ❡ Et sæua leonũ Semina: malũ libyæ. g ❡ Semina: genera: & est Lucretij sermo. Nã q ait sæua aut cruenta accipimus: aut re uera sæua semina: vt. n. ait Pli. aĩalia quæ sunt cũ acutis vnguibus frequenter parere nõ pñt. vitiant enĩ intrisecus se mouẽtibus pullis. h ❡ Nec miseros fallunt aconita legentes: Mira arte vsus est: vt excusaret rẽ quã negare non poterat. nã aconita nascunt i italia: sed ea nõ obesse dicit: qa sunt oĩbus nota: vñ dicit: nec fallit legentes: vel qa ea scientes renuũt: & reijciunt: qđ oẽs scire significat. i ❡ Aconita aũt nata dr̃ esse de spumis cerberi: quo tpe Hercules eũ ab inferis traxit. Q đ quia in saxis & cotibus nascitur: aconitũ dr̃ ἀπὸ τῆς ἀκόνης. i. a cote: & dicim' τὸ ἀκόνιτον, καὶ τὰ ἀκόνιτα.

❡ NEC miseros fallunt aconita legẽtes: aconita sunt venenorum genera: quæ fere in petris nascuntur scythiæ iuxta mæotida paludem. Existimatur autem esse ex spuma cerberi: quam is fuderit prætractus ab Hercule in lucem. Aconita autem græce cautis nomine dicuntur. illam enim ἀκόνην appellant. PRO.

❡ HIC VER assiduum atq; alienis mensibus æstas: hoc ait quoniam vt etiam Stra. li. vj. scribit: Italia subiacet vniuersi aeris temperiei. Solinus item inquit inesse Italiæ locorum salubritatem: & cæli temperiem: quod & Plini. scribit. ❡ Tygres: de ijs videto ecloga. v. ❡ Leonum: de his legito Plinium li. viij. capi. xv. ❡ Aconita: videto ecloga octaua. Prima autem hecate aconitum inuenit: de quo latius Diodo. lib. v. Plini. autem lib. xxviij. capi. ij. de aconito plura scribit. ANT.

❡ HIC: ista Italia. ❡ Ver assiduum: sed quo pacto poterit esse assidua veris temperies: si etiam sint CHRI.

etiam ſint rapidi caloris æſtatis: Sed dicit aſſiduum: quia nō intercedit frigus: ſed ꝙ hyemis eſt occupat ver. ¶ Aeſtas autē occupat autumnum: Vnde dixit alienis menſibus æſtas. Hoc autem intelligit de ea parte Italiæ quæ ad tyrrhenū mare: ⁊ ad meridiē vergit. ¶ Aconita: Aconitum planta eſt quæ ab Auicena dicitur ſtrangulator. Duæ ſunt ſpecies: altera dicitur lycoctonos: ideſt ſtrangulator lupi: altera dicitur Pardaliphontes: ideſt ſtrangulator leopardi: Prima ſpecies abundat Italia diuerſo colore ab altera: ſed folia ſimilia platano niſi eſſent minora ⁊ nigriora: ⁊ magis inciſa. haſtam habet oldonio ſimilem: ⁊ leuem ad cubitum altam: ſemen in folliculis oblongis pardaliphontes teſte Pli. folia habet ciclamis non plura quatuor aut cucumeris leuiter hirſuta: ſed minora. ⁊ haſta duarum palmarum: radix ſimilis eſt cammaro marino: alij dicunt caudæ Scorpionis: ſed limpida: vt alabaſtris. Sunt qui myoctonon appellarint: quoniam procul ex longinquo odore mures necat. Naſcitur in locis nudis: ſcilicet petroſis: quos aconas vocant: vt ait Pli. alij dictum volunt ab acone portu qui eſt in portu. hanc herbā natā fabulantur ex ſpuma Cerberi ad ſuperos: ab Hercu. extracti.

aconitū

Nec rapit immenſos orbes per humū; neq;[a] tāto
Squammeus in ſpirā tractu ſe colligit Anguis.
Adde[b] tot egregias vrbes, operumq;[c] laborem,
Tot congeſta[d] manu præruptis[e] Oppida ſaxis,
Fluminaq;[f] antiquos ſubter labentia muros.
An Mare[g] qđ ſupra meōrē? quódq;[h] alluit īfra?

SER. a ¶ NEq; tanto Squammeus: Sunt quidam ſerpētes in Italia: ſed non tales: quales in ægypto: aut in affrica. in ſpiram autem dicit in collectionem volubilitatis: quod eſt a funibus tractū. b ¶ Adde tot egregias vrbes: laudat Italiam a ciuitatibus: quas ⁊ plures habet: ⁊ maximas: ⁊ opportuniſſime collocatas. c ¶ Operumq; laborem: quæ ſunt in muris ⁊ mœnibus vrbium: alijſq; ædificijs ⁊ tēplis. d ¶ Cōgeſta manu: ædificata ⁊ conſtructa: ⁊ hic ipſas vrbes nō ſolū ex ſua magnitudine: ſꝫ etiam ex opere nobili laudat. e ¶ Præruptis ſaxis: excelſis ⁊ magnis: ⁊ ſubaudi adde: ſcilicet ad laudem Italiæ. f ¶ Fluminaq; antiquos ſubter labentia muros: Quod laudat etiam Cicero in republica. g ¶ Mare qđ ſupra: ideſt mare adriaticum. h. ¶ Quodq; alluit infra: ideſt tyrrhenum.

PRO. ¶ AN MARE quod ſupra memorem? qđq; alluit infra? Cingit Italiam ab vtrione hadriaticus ſinus: a meridiæ thuſcum mare hadriaticum ſuperum appellant: thuſcum inferum.

ANT. ¶ ANGVIS: ſcribunt in india ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere: vt ſolidos hauriant ceruos: tauroſq;: Metrodorus circa Rhyndacum amnem in ponto: vt ſupra volantes quāuis alte: perniciterq; alites hauſtu raptas abſorbeant: auctor Plini. lib. viij. capi. viij. ¶ In ſpiram: reuolutionem.

Angues

¶ Sub antiquos muros: hoc eſt ſub antiqua oppida. Multa ſiquidem Italiæ oppida prope mœnia vel intra labentia flumina habent. ¶ An mare: Italia vt Plini. ſcribit li. iij. capi. vj. ſita eſt inter duo maria inferum: ⁊ ſuperum. Inferum a græcis Thuſcū: ⁊ Tyrrhenū vocatur. Superū vo adriaticū appellāt ab adria inclyta vrbe: vt Stra. ait. Probus etiam inquit. Cingit Italiam a ſeptentrione: Adriaticus ſinus ab meridie; Thuſcum mare adriaticum ſuperum appellatur. Thuſcum inferum.

Italiæ Maria Tyrrhenum mare

CHRI. ¶ NEC rapit: Sunt quidē ſerpentes: ſed nō tanti quāti apđ Aſachcos æthiopiæ populos qui ſunt viginti cubitorum: aut quanti in india qui ſecundum Magaſthenem ceruos: et tauros ſolidos haurire poſſunt. Regulus autem in punico bello ad flumen Bagradam tormentis ⁊ baliſtis ſerpentem confecit centum viginti pedū. Nihilominus ⁊ in Italia Boiæ ita magnæ efficiuntur: vt ſub Claudio imperatore quædam occiſa ſit: cuius in aluo ſolidus infans ſpectatus ſit. Ego autē eo anno qui ſeptuageſimus ſupra mille ac quadringentos a ſalute noſtra enumeratur in agro caſentinati: ⁊ in ea apennini parte vnde arno fluuio origo eſt: non procul ab eo caſtello qđ caſteneanum vocant: ſerpentem interfectū vidi cuius magnitudo odoriſeci canis magnitudine non vinceretur. ille autem qui occidit vel tetro ſerpentis odore: vel alia occultiore cauſa nullo vulnere ab eo ictus nullis verberibus percuſſus poſt paucas dies e vita exceſſit. Verum hæc rariſſima ſunt. ¶ In ſpirā: qđ ſpira ſit dicemus in ſecundo æneі.

¶ Mare quod ſupra: mare ſuperum: quod vergit ad ſuperiorem partē mundi: ideſt ad partem ſeptentrionalem quæ nobis ſublimis eſt: vt hic vertex nobis ſemꝑ ſublimis. Dicitur autem Adriaticū ab adria colonia etruſcorum: incipit autem a pyreneis montibus Epiri: ⁊ per Italiam ſuperiorem extenditur vſq; gallos. ¶ Quodq; alluit infra: Mare tyrrhenum eſt quod alluit Italiam a meridie: quæ mundi plaga infima eſt ac depreſſa. Vnde dixit in ſuperioribus de polo meridionali: Aſt illum ſub pedibus ſtyx atra videt. incipit autem ab hoſtio Vari quod flumen Italiam a gallia diuidit: ⁊ diſcurrit ad fretum vſq; ſiculum. Quare autem dicatur tyrrhenū: ideſt etruſcum alio loco apparebit.

An ne lacus tantos? te Lari[a] maxime? teq;[b]
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?
An memorē[c] port[9]? Lucrinóq3 addita claustra?
Atq3 indignatum[d] magnis stridoribus Aequor,
Iulia[e] quā Ponto longe sonat vnda refuso,
Tyrrhenúsq3[f] fretis inunittitur æstus Auernis?

SER. a ¶TE LARI maxime: larius est lacus vi
cinus alpibus: qui iuxta Catonez in origini/
bus per sexaginta tendit milia: Et Larius La
ri vocatiuus facit: sicut Iulius Iuli: Mercuri/
us Mercuri. b ¶Teq; Fluctibus & fremitu
assurgens bena
ce marino: Be/
nacus lacus est
italiæ: qui ma/
gnitudīe sui tē
pestates imita
tur marīas. As
surgens aūt vo
catiuus est ca/
sus: vt sit me/
morem & te o Benace assurgens.i. tumescēs:
Fremitu marino: aut certe antiptosis est.i. ca
sus pro casu: assurgens p assurgēte. c ¶An
memorē portus: lucrinoq; addita claustra: In
baiano sinu campaniæ contra puteolanam
ciuitatem duo lacus sunt: Auernus: & Lucri/
nus: qui olim propter copiam piscium vecti
galia magna præstabant. Sed quom maris i/
petus plerunq; irrumpens exinde pisces ex/
cluderet: & redemptores grauia damna pate/
rentur: supplicauerunt senatui. & pfectus. C.
Iulius Cæsar ductis brachijs excludit partez
maris: quæ añ infesta esse consueuerat. Reli/
quit breue spatium per auernum: qua & pisci
um copia posset intrare: & fluctus non essent
molesti. Quod opus Iulij dictum est. S3 hoc
ambitiose vndam Iuliam appellauit fremē
tem contra moles a Iulio oppositas. d ¶In
dignatum magnis stridoribus æquor: Indi/
gnatum a solita exclusus licentia: & indigna
tionem suam stridoribus prodens. indigna/
tum iō dixit: qa quotpe in Lucrinū lacū ma
re inmissus est: deinde terra effossa contigit
inter ipsum Lucrinuz & Auernum: vt duo la
cus miscerentur: & tāta tempestas orta est: vt
prodigij loco habita sit: ac nunciatum: simu/
lacruz auerni sudasse: pp quod pontifices sibi
piacularia sacra fecerūt. e ¶Iulia autē: vnda
puteolanū portū significat. f ¶Tyrrhenusq;
fretis æstus: æstus qdē dixit auerni: qm p Lu/
crinū lacū mare Tyrrhenū ifluit in Auernū.

PRO. ¶AN NE lacus tantos te lari.m.t.q;.fl.e.fr.
as.benace marino? vterq; lacus est in Italia.
Larius ambros tangit: & peruenit vsq; comuz.
Benacus est ex quo minclus flumen oritur:
quod præterfluit Mantuam.

ANT. ¶LACVS tantos: Larius vti Stra.li.vj.me
Larius Lacus minit: in Gallia cisalpina prope Comū vrbē
lacus est: quem Adua fluuius auget: inde am
nem Padum ingrediens. Est autem vt idem
scribit li.iiij. latius longitudinis fere stadio/
rum trecentorum: latitudinis triginta: q am
nem eijcit Ticinum sane grandem. ¶Be/
Benacus nace: Benacus vt Stra. in si.li.iiij. ait: lacus sta
diorum quingentum longitudinem habet: la
titudinez vo.xxx. de quo Mintius amnis ef verban'
fluit. Est etiaz lacus Verbanus longitudinis
quidem stadiorum.cccc. latitudo vo angusti
or ē q; benaci: Emittit fluuius Aduaz: omnes
autem tres dicti lacus in Paduz influunt: ori
unturq; ex alpi
b'. ¶Lucrino
q; addita clau/
stra: lucrinus si Lucrin'
nus vsq; Baias
latitudinē pan
dit: qui ex exte
riori pelago p
aggerem longi
tudinis stadio/
ruz octo: latitudinis autē vnius orbitæ arce
tur: illum autem ab Hercule traducendarus
Geryone boum causa aggregatum fuisse per
hibent: quem cum pedibus perambulari pro
pter fluctus ingruentes per hyemes superne
vix posset: Agrippa exornatum melius con
struxit. leuioribus.n. lēbis præstat ingressus:
intra autem lucrinum sinum Auernus est: q A uern'
comprehensam Misenum vsq; tellurez ma
nualem efficit insulam: a maris spatio inter
ipsum atq; cumas. Est autem auernus: & fun/
do & hostio sinus cōmodus: & magnitudine: &
natura portum continens. vsum tamen por
tus nequaq; præbens: qm ante illum Lucri/
nus portus iacet. Supercilia aūt ardua. auer/
num vndiq; circuncludunt: præter hostium
suo quidem tempore amœnis culta modis:
inquit Stra. olīz aūt agrestibus referta nemo
ris: & pceris arboribus inuia: nā postea auer/
ni lucum succidit agrippa locis per pulchra
adornatis ædificia: hæc ex Stra. Iulia vnda.
Iulium portū intelligit: de quo Sueto. in Au Iulius
gusto sic ait. Donec nauibus exinde ægre fa/ portus
bricatis: ac.xx. seruorum milibus manumis
sis: & ad remum datis portum iuliū apud Ba
ias immisso in lucrinum: & auernum mari:
lacum efficit in quo cum hyeme tota copias
exercuisset Pompeium inter Mylas: & Nau/
lochum superauit. ¶Aestus: is est maris ac Aestus
cessus: idest inquietudo. Vnde & æstuaria per
quæ mare vicissim taz accedit: q; recedit. fre
tum autem appellatum q ibi semper mare
ferueat: nam fretum est: Angustus & quasi fer
uens mare ab vndarū feruore nominatū.
¶LARI: larius lacus est piscium copia ex/ CHRI.
cellens in gallia cisalpina propinquus Co/
mo vrbi: a qua etiam comanus appellatur:
Ex hoc abdua fluit. ¶Benacus autem: eius
dem galliæ lacus in montium faucibus lo/
catus: vnde vi ventorum insurgente veluti
mare varijs tempestatibus æstuet. Benacus
Mintium flumen emittit. idem lacus aure/
as arenas hre dr: sed profecto piscem gignit
nusquam alio olco repertum: quem incolæ
carpionem vocant sapore suauissimo.

CAVRO

Hæc eadem argenti riuos, ærísq; metalla
Ostendit venis, atq; auro [a] plurima fluxit.
Hæc gen⁹ acre virû Marsos, pubémq; Sabellá,
Assuetúmq; [b] malo Liguré, Volscósq; [c] verutos [d]
Extł̄it [e], hæc Decios, marios [f], magnósq; cāillos [g],

SER. a ℭAVRO plurima fluxit.i.copiosior fu/
it in rem preciosorem. b ℉Assuetumq; ma
lo ligurez.i.labori. c ℉Volscosq; verutos:
italiæ populi sunt. d ℉Verutos:iaculo vtē/
tes in modum veru:vel qa verutis pugnāt.
e ℉Extł̄it hæc
decios:creauit.
Decij aūt duo
fuerunt:quorū
vnus bello lati
no:alter galli/
co se pro repu/
blica deuoue/
rūt. f ℉Mari/
os:Marij multi fuerunt:quorū vnus fuit se/
pties consul. g ℉Camillos:abusiue plura/
lem numerum pro singulari. nam Camillus
vnus fuit:q a gallis sublata signa reuocauit.
PRO. ℭHÆC genus acre virûm marsos pubēq;
sabellam Assuetumq; malo ligurē volscosq;
verutos:Sabelli gens est Italiæ:Apuli ijdē
appellant et Dauni:Volsci veruti iō dr̄: ꝙ
dolonibus in prælio soliti sūt vti.
ANT. ℭMETALLVM:metallum a metallo dr̄:
Metallū qđ est scrutor vel inquiro.Nam in oī fere ma
teria:vna inuenta vena:non procul inuenit
alia:qđ ⁊ pli.notauit li.xxviij.ca.viij. ℉Au
ro:aurū austria plurimū gignit: neq; in alia
parte terrarum tot seculis hæc fertilitas.Ita
liæ ꝙ parcitum est vetere interdicto patrū:
alio qui nulla fœcundior metallorum quoq;
erāt tellus ⁊c̄.Pli.li.xxxiij.ca.v. ℉Marsos:
marsi Italiæ populi velocitate pedum pluri
mum ad cursū præstant:vt Diony. scribit.
Solinus aūt ait: Marsorum gentem serpenti
bus illæsam esse:sed nihil mirum a Circes fi
lio hij genus ducunt:⁊ auita potentia deberi
sibi sciunt seruitium venenorum:ideoq; ve/
nena contemnunt. Stra.vō lib.v.ait:ꝙ alba
Marsis finitima est in excelso locata saxo ꝓ
fucinus pe Fucinus est lacus longitudine par pelago.
is aūt Marsis ⁊ vicinis maximo oībus vsui
samnitij fit. ℉Sabellam:Sānitas intelligit:qui vt Fe
stus ait:dicti sunt a colle samnio: vbi ex Sa/
binis aduentantes consederunt. Pli.vō li.iij.
c.xiij.ait:ꝙ samnites erant Italiæ populi:qs
Sabellos ⁊ Samnitas græci dixere. Ea gens:
vt Florus li.j.ait:opulēta erat fallax:rapida:
ac furiosa:⁊ in exitium vrbis pertinax. sexi
es.n.rupto fodere:cladibusq; ipsis animosior
erat.hos tn̄ quinquaginta annis per Fabios
⁊ Papirios patres:eorumq; liberos vrbs Ro
ma subegit ac domuit. Sunt aūt Sānites in/
ter campaniam ⁊ apuliam:vt ostēdit Stra.li.
v.regionem montanam possidentes:⁊ mari
non admodum proximi:Hæc aūt natio exi/
gua est quidem:cæterum fortitudine conspi
cua:ostentata Romanis eorū sæpissime vir
marsicū tute:tandem quum libertatē assequi vellēt
bellum desciuerūt:vn̄ Marsicū exarsit bellū. Marsi/
cū aūt ideo noīatum:qm̄ a marsis rebellan/
di suscitatum fuerat initiū. ℉Assuetūq; ma
lo li. Liguria in ipsis apenninis montibus in
ter Galliā atq; Hetruriā sita est:nihil descri/
ptione dignū hn̄s:nisi ꝙ vicatim vitā agūt:
terras arantes
asperrimā:fati
gantesq; ligo/
nib⁹:immo vō
saxa incidētes:
vt Possidonius
inqt:ita Strab.
lib. v. Diodo.
ēt lib.vj.scri.li
gures p̄riam habitantes asperā:ac oīno steri
lē plurimo labore:continuoq; vitā durā age
re. Venationibus cōtinue vacare:captisq; fe
ris fructuū inopiā sustētare:in terra cubare:
vt plurimū: hocq; pacto pisco more absq; ap.
paratu aliquo viuere. Deniq; mulieres viro/
rum viros ferarū robur: ⁊ vires hr̄e feroces
eē:⁊ acuti ingenij:non in bello solum:sed in
cōi vita ⁊c̄. Propter supradicta igit̄ mala: et
labores ait Maro. Assuetūq; malo ligurē:nō
aūt malo.i.latrocinijs:vt quidam volunt ꝓp
illud ænei.. Vane ligur.⁊c̄.nā poeta hic eos
laudat:⁊ Dio.vitam durā agere eos scribit.
℉Volscosq; verutos:Diony.alicar.li. vij.
inqt.Vrbs volscorū insignis Velitræ magna Velitræ
ipsa ⁊ populosa: hæc ille ꝓp quod legendū est
apud Sylliū li.viij.setia: ⁊ in celebri mise/
runt valle velitræ.i.frequenti valle:Nā ad/
huc vestigia appiæ vitæ in eius valle existūt
distantis a mœnibus stadia.xij.vel circa.Ce
lebratur ēt hodie continue vrbs ipsa a pere/
grinis illac transeuntibus:quū ab vrbe Ro
ma Neapolim petūt:⁊ econuerso. Fuit inde
Augustus Octauius oriūdus:de quo late apđ
Tranquillum qui inter alia sic ait:Velitris an
tiquitus tacta de cælo parte muri responsū
est eius oppidi ciuem qnq; rerū potiturū:sero
tn̄ documentis apparuit ostentum illum Au
gusti potentiam portendisse. Distat autē ab
vrbe Roma viginti milibus passuum:ab la/
nuuio vō milibus passuum tribus. ℉Veru Verutū
tos: Verutum est telum breue ⁊ angustum:vt
scribit Nonius. Probus vō inqt. ℉Volsci ve
ruti ideo dicuntur:ꝙ dolonibus in prælio so
liti sint vti. ℉Decios:de ijs ⁊ reliquis late
Plinius de viris illustribus.
ℭÆRIS metalla:noīe metalli venit qcqd CHRI.
ex terra effoditur:in terræq; visceribus:ve/ Metalla
nisq; diligentius inquirit̄:vn̄ ⁊ lapidicinæ
metalla appellantur e græco verbo.Nam με
ταλλάω inqro significat. Argentū ēt a græ Argētū
ca appellatione est:illi.n. ἀργύριον dn̄t. Fit
aūt ex argēto viuo ⁊ sulphure albo:plus tn̄ est
de aereo:aq̄oq; argēti viui ꝙ̄ de sulphure. Vn̄
minus ponderis in eo ꝙ̄ in auro. Duplex āt
argentū est:simplex ⁊ compositū. Simplex

liqdū est:ꝛ argentū viuū appellaꝛ:cuius substātia aquea ē subtili terreno mixta robusta mixtione:ꝛ indissolubili:ꝛ hoc inest sibi ex magna siccitate terrea q̄ non liqfieri in siccitate plana albedinem trahit ex subtili terræ albedine:ꝛ ex adinixtione aeris. Argentum autem viuus cum sulphure sunt materia olum metallorū: Aes ꝺo qꝺ cuprum etiā dicunt ex sulphure: et argento viuo: vt cætera metalla cōponiꝛ:sed plus est in eo sulphuris q̄ argenti:sed sulphur ē terreum nō pure rubeū calore habēs adurentē. Argētum ꝺo est mediocre nec nimis subtile: vt ostēdit Aristo. aurū aūt creaꝛ ex sulphure subtili ꝛ rubeo:ꝛ ex viuo argēto subtili ꝛ albo:ꝛ plus tū cōfert ad illud formandū de soliditate sulphuris q̄ de aereo aquoso viui argēti: Quapropter solidius:pōderosiusq̄ est q̄ argentū. ¶ Aere virum: de numerosis populis Italiæ sic loqtur. Pli. Hæc est illa Italia q̄ Aemilio Paulo ꝛ. C. Attilio cōsulibus: nunciato gallico tumultu sola sine externis auxilijs:ꝛ sine trāspadanis eqtū septigenta milia peditū. lxx. milia armauit:ꝛ Diony. iii. scribit romanos q̄ū Hānibalis aduentū puidentes censum fecerunt:ꝛ ciuiū suorū ꝛ sociorū decies cētena milia hominū qui essent bello apti descripserunt. Marsos vltra picenū vestini sunt:ꝛ marsi ꝛ peligni ꝛ marrucini:ꝛ frentani samnites populi. Natio exigua ē:sed fortitudine cōpicua. Nā ꝛ aduersus romanos fortiter pugnarūt. Idem pro illis socij fecerunt. Postremo libertatē ꝛ ciuitatis cōmunionem consequi volentes repulsaq̄ passi bellum marsicum excitarunt: ait Stra. de origine marsorū alio loco dicetur. ¶ Sabellam: samniticam: hæc a sabinis est. ¶ Ligurem: Ligurum genua metropolis est. ¶ Verutos: ga telis q̄ veribus similia essent vtebantur in bello.

Scipiadas[a] duros bello: ꝛ te maxime Cæsar,
Qui nunc extremis Asiæ iam victor in oris
Imbellem[b] auertis Romanis arcibus Indum.
Salue[c] magna parens frugum Saturnia[d] tellus,

SER. a ¶ Scipiadas duros bello: scipiadas p Scipionib' dixit: sicut amazonidū p amazonus alibi posuit. Scipiones autem duo fuerunt: auus: ꝛ nepos: quoꝝ vnus leges victæ carthagini imposuit: alter eādem diruit. Hæc autem omnia plenius in. vj. memorauimus. b ¶ Imbellem auertis romanis arcibus indum: auertendo reddis inbellem. Romanis autem arcibus a romanis vrbibus: a romano iperio. c ¶ Salue magna parens: postea q̄ eā diutius laudauit: vertit se ad eā: ꝛ bn̄ dicit eā laudās. d ¶ Saturnia tellus: nā in Italia Saturnus regnauit.

ANT. ¶ Scipiadas: vt. P. Scipionem ꝛ Gneū fratres: qui in hispania pro romano imperio occubuerunt:ꝛ Corneliū Scipiones Publij filium qui deuicta Carthagine Affricanus dictus est. Cuius frater. L. Scipio ob asiam deuictā asiaticus est appellatus:ꝛ Gnei Scipionis. P. Corneliū Nasicam filiū qui in tota vrbe vir optimus iudicatus est. Adde ꝛ his Scipionē æmilianū Carthaginis exitiū. De scipionibus autē hæc ꝛ plura Plutar. Cæsar. Augustū intelligit: nā vt scribit Lutius Florus scythæ miserant legatos Augusto ꝛ sarmatæ amicitiam petentes: seres etiam habitantesq̄ sub ipso sole indi cum gēmis ꝛ margaritis: elephātosq̄ inter munera trahentes nihil magis q̄ longinquitatem viæ putabāt: quā quadriennio impleuerant: Parthi quoq̄ quasi in victoria permanerent: rapta clade crassiana signa retulere: hæc ille meminit et Sueto. ¶ Saturnia tellus. Saturnus enim in Italia regnauit: quo tempore aureum seculū fuisse aiunt: construxitq̄ vrbes in monte Capitolino: quā Saturniam appellauit: hinc Ma... ro libro. viij. ait Hanc Ianus pater: hanc Saturnus cōdidit arces: Ianiculūq̄ illi: huic fuerat saturnia nomen: ꝛ Varro. scri. Tarpeiū montem Saturniū a saturno appellatum: ꝛ ab eo saturniam terram.

Scipionē

Saturn'

CHRI. ¶ Te maxime Cæsar: magno artificio ipse puenit ad laudes Cæsaris quod maxime cupiebat:ꝛ ita rē deduxit: vt neq̄ a laudibus italicis quas sibi pposuerat aberrare. Neq̄ q̄ qdem re omnis laus euanescit quicq̄ p adulationem inferre videaꝛ. ¶ Indum: ad idos nunquā peruenit Cæsar: sed blanditur illi qa pacato orbe terrarum indorū legatio ad eus romam venit. itelligit autem de arabia q̄ domuit p. C. agliū ꝛ æthiopias quā superauit p petroniū: salue: mira ꝛ breuissima conclusio: nā hac dictione salue colligit ex superiorib' eā esse dignā veneratione. Deinde per fruges infert copiā olum q̄ ex terra gignunꝛ q̄ diximus eē pro bonis corporis p viros itelligit virtutes illoꝝ:ꝛ egregia facinora q̄ posuim' pro bonis animi: Præterea opa humano artificio edita: vt vrbes oppida: ꝛ q̄ iis similia sunt q̄ regioni erunt loco bonorus fortunæ. ¶ Saturnia. q. d. digna q̄ saturnia appelletur digna q̄ saturnum auctorē: pceptoremq̄ tus motum tum agriculturæ habuerit. Tunc. n. pceptore dignus est discipulus cū illi sese parē addiscendo reddidit. ¶ Saturnia: saturnū veteres putabant largitorē omnius fœlicitatum. Hinc fertilia loca saturno dedicabāt. Ergo saturnia. i. fertilis. Diony. āt alicarna. ait in primo lib. Nullas terras fertilitate Italiæ comparabo: in quo loco demōstrat quicqd est quo carere vita non debeat nusquā esse p stantius q̄ in Italia.

Aes

Aurum

Italia

¶ MAGNA

Magna[a] virûm tibi[b] res âtiquæ laudis, ꝛ artis
Ingredioꝛ sanctos ausus recludere fonteis,
Ascræúmq;[c] cano Romana pér oppida carmen.
Nunc[d] locus aruoꝝ ingenijs[e], quæ[f] roboꝛa cuiq;,
Quis[g] coloꝛ; aut quæ sit rebus Natura ferendis.
Difficiles[h] primum terræ, colléſq;[i] maligni,
Tenuis[k] vbi Argilla, ꝛ dumosis[l] calculus[m] aruis;
Palladia gaudent silua viuacis[n] Oliuæ.
Indicio est tractu[o] surgens Oleaster[p] eôdem
Plurimus[q], ꝛ strati[r] baccis[s] siluestribus agri.
At quæ pinguis humus, dulcíq;[t] vligine læta,
Quiq; frequēs herbis, ꝛ fertilis vbere campus,

SER. a ¶ MAGNA virum: vitorū fortius: ꝛ iā cōcludit laudans eā a viris: a fertilitate rerum: a Saturni imperio. b ¶ Tibi res antiquæ laudis ꝛ artis Ingredior: tibi in tuā vtilitatē scribo carmē georgicum. Antiquæ autē laudis: vel magnæ: vel quod apud antiquos ingenti honoꝛ fuit agricultura. c ¶ Ascræumq; carmē: hesiodicū: nam Hesiodus ascræus de ciuitate ascra fuit. d ¶ Nūc locus aruorum: nunc inquit tēpus est naturas agroꝝ describere. e ¶ Ingenijs: naturis. Multi culpant hoc loco Virgiliū: q in vnū coegit quatuor librorum ꝓpositiones. Nam ꝛ de aruo: ꝛ de consito: ꝛ de pascuo: ꝛ de florido: isto loco cōmemorat: qđ ideo nō est reprehendendū: qa nō ea late exequitur: sed carptim: ꝛ breuit̄ trāsit: quæ latius explanat in singulis. f ¶ Quæ robora cuiq;: q̄ sit vnius cuiusq; possibilitas. g ¶ Quis color: q̄ species: sicut dicim⁹: quo colore ille recitauit. i. specie: licet breuiter ēt sit dicturus de colore terrarū. h ¶ Difficiles: pene steriles: ꝛ parum creantes. i ¶ Colles maligni. i. īfœcundi. k ¶ Tenuis vbi argilla: sine humore: qa est ꝛ pinguis. l ¶ Dumosis: spinosis: ꝛ veprib⁹ plenis. m ¶ Calculus: lapis breuis terræ admixtus: dictus calculus: q sine molestia sui breuitate calcet. n ¶ Viuacis oliuæ: diu viuentis: hinc supra Tardæ crescētis oliuæ. Res enī diu duratura tarde crescat necesse est. o ¶ Tractu: plaga regiōe. p ¶ Oleaster: olea siluestris. q ¶ plurimus: abūdans. r ¶ Strati agri: operti. s ¶ Baccis siluestribus: oliuis ꝛ oleastro natis. t ¶ Dulciq; vligine læta: terræ vligo proprie est naturalis eius humor: ex ea nunq; recedens: bñ aūt dulci addidit ad discretionē amaræ: vliginosus ergo ager est semp humidus. Nam humidus dicit̄ qui aliquādo siccatur.

PRO. ¶ ASCRÆVMq;. c. r. p. o. c. Ascra vicus ē bœotiæ: in quo existimat̄ natus Hesiodus: q scripsit ἔργα καὶ ἡμέρας: Quo libro agri quoq; cult⁹ rōnē stringit: Et lō se dicit ascræū carmē Virgilius p romana oppida canere.

ANT. ¶ MAGNA virū: ordo est: magna parēs virū: repetit. n. parēs. ¶ Antiquæ laudis: quāta agricolis laus eēt olī circa pricipiū apuim⁹. Præterea antiquoꝝ multis in italia vinearū culturū laudata fuit: đ quo videto Pli. li. xiiij. c. vj. Laudabat̄ itē Italia ob generosa vina de qbus item Pli. li. xiij. c. ix. ¶ Sanctos fontes: musarū. s. ¶ Ascræū carmen: Hesio. ascræi ītelligit: q princeps oium de agricultura ꝓcepit: ꝛ carmine executus est: quē postea Maro hic ī Geor. imitat⁹ ē. De ascra dīt lati⁹ ecloga vj. Igenijs. i. naturis ꝛ qlitatibus. Ingenius nāq; dī sua spōte natura quod hic ēt Noni⁹ intellexit. ¶ Primū cano. s. Difficiles ꝑmū: sēsus est q terræ difficiles colles maligni sterjles. Terra vbi ē tenuis argilla: ꝛ arua calculis plena oliuis gaudēt. ¶ Tenuis argilla: nō pīguis creta. Pli. li. xvj. ca. v. scribit. argillosam terrā esse quæ opi difficillima quæq; rastros ac vomeres ingentibus glebis oneret. ¶ Calculus: lapillus: dulci vligine: dulci pīguetudine: ꝛ naturali humore non aūt amara. ¶ At q̄ pinguis humus: sensus est: q hum⁹ pinguis ꝛ fertilis dulci vligine: ꝛ campus herbosus: ꝛ fertilis vbere: ꝛ abundantia: qualis campus in montis conualle esse solet: ꝛ agri qui expositus est austro: ꝛ q fœlicē habet vitibus conueniunt: ꝛ vina optima producunt. Ingenus

CHRI. ¶ TIBI. n. idest in honorē tuū describo artē ipsas agriculturæ ex q̄ tibi ꝑuenerūt laudes q̄ antiq fuerūt: vtpote a saturno ꝑfectæ. ¶ Ausus: tanq̄ rē arduā: ꝛ pene supra meas vites. ¶ Ascræū: snīa ē: ꝑm⁹ apud latinos de re agraria v̄sibus scribā imitat⁹ Hesio. Nā oratione soluta scripserant ante eū latinæ. M. Cato sasernæ duo pater: ꝛ filius Tremelius scrofa. M. Teren. Varro imitatus. ergo Hesiodū qui versibus græce de re agraria scripsit. Quāuis idē Menecrates Ephesius fecerit. ¶ Ascræū: qui ex ascra fuit: hæc vt ipse scribit penes Heliconē est. Vituperat̄ etiā ab eo suis versibus: appellat. n. rus īfelix ꝛ q hyeme dirū sit æstu triste: ꝛ nullo tpe optabile. ¶ Nūc loc⁹: pene ꝑpositionē restaurat. ¶ Ingenijs: trāslatio ē ab hoīe. Hz. n. aīus human⁹ duplicē vim: alterā q̄ ꝑcipiant: alterā qua iā ꝑcepta retineant. Et illā qdē docilitatē hanc memoriā appellāt. Vtrūq; autē cōplectunt̄ cum ingeniū dixerunt. Ergo in hoc loco ingenium dixit innatam: cōnaturalemq; vim quæ quides varia in varijs terrarū generibus reperit̄. ¶ Quæ robora: ad quid quæq; valeat: ꝛ interpretatus est quid dixerit ingenia.

Qualem sæpe caua montis conualle solemus
Despicere, hûc[b] sũmis liquunt rupibus amnes,
Felicémq;[c] trahunt limuz, quiq; editus Austro,
Et Filicem[c] curuis inuisam pascit aratris.
Hic tibi prævalidas olim[d], multóq; fluentes
Sufficiet Baccho Vites, hic fertilis vuæ,
Hic laticis, qualem pateris[e] libamus, & auro,
Inflauit[g] cum pinguis[f] ebur Tyrrhenus ad aras;
Lancibus[h] & pandis fumantia [i] reddimus exta.
Sin Armẽta magis studium, Vitulósq; tueri,
Aut ouium fœtus, aut vrenteis[k] culta capellas,

SER. a ¶ FELICEM limũ: terrarũ scilicet: idest fertilem. Nã fluminum limus est noxius. b ⁋ Hûc: illuc. c ⁋ Filicem curuis inuisaz: filicis radices sibi inuicem nexæ etiã quom auulsæ fuerint renascunt. d ⁋ Olis: quouis tẽpore. e ⁋ Pateris & auro.i. pateris aureis: endyadẽ facit: vt Mollemq; & montis. f ⁋ Pinguis tyrrhenus: victimarũ. s. carnibus: vt Plau. In aulularia: tibi dabit pinguior fidicina q pp assidua sacrificia pingues fiunt. g ⁋ Inflauit ebur: tibiam dicit: q bus in aurem sacerdotis cani solebat. h ⁋ Lãcibus pandis: aut patulis: aut extorum pondere curuatis. i ⁋ Fumãtia reddimus exta: sacerdotum vsus est verbo. Reddi enim dicebantur exta cum probata & elixa aræ supponebant. k ⁋ Aut vrẽteis culta capellas: Omne enim quod momorderint vrunt et exsiccant: vnde est: Et admorso signata in stirpe cicatrix.

PRO. ¶ HIC LAticis. q. pate. l. e. a. Infl. c. p. ebur. Tyrrhenus ad aras pinguis. Tyrrhenus thuscus tibicen significatur: vel q nõ sit subtilis musicæ barbara: vel q tumeãt buccæ inflantes tibias: q significantur ebore dicto.

ANT. ¶ MONTIS cõualle. Cato agrum optimũ iudicat ad radicem montiũ: planitie in meridiem excurrente: quæ est totius italiæ situs Pli. li. xviii. ca. v. ⁋ Filicem inuisam aratris: id ait: q ex vna radice q̃; plures exeunt filices: & radices ipsæ longæ sunt in obliquũ: quibus quidem sues pinguescũt: folia cimicem necant: serpentẽ non recipiunt: Pli. lib. xxiiii. ca. xliiii. ⁋ Prævalidas: amplas. ⁋ Sufficiet: subministrabit. ⁋ Baccho: vino. ⁋ Fertilis s. est. ⁋ Laticis: vini. ⁋ Pateris & auro. i. pateris aureis per Endyadin. ⁋ Libamus ad aras. s. pinguis tyrrhenus. Thuscus: tibicen significatur: vel q non sit subtilis musicæ vel q tumeant buccæ inflantes tibias q significantur ebore dicto. Probus scribit potius tamen pinguis victimarũ carne. ⁋ Ebur: tibiã intelligit: q̃uis tubam non tibiam Tyrrheni inuenerit. Vnde Virg. Tyrrhenusq; tubæ mugire per æthera clangor: & Pli. lib. vii. scribit: Aeneam tubã inuenisse Piseum Tyrrhenuz: obliquam tibiam Mydã in phrygia: geminas tibias Marsiã. In eadẽ gente lydios modulos Amphion: cũ tibiis canere voce Tro

Filix

Tibia

zenius Dardanus istituit. Adhibebat autez tuba non solũ in pliis: sed in oibus festis diebus pp laudis vel gaudii claritatẽ. Vnde & in psalterio dr. Canite initio mensis tuba i die insigni solẽnitates vestræ: præceptum. n. fuerat iudæis vt initio nouæ lunæ tuba clangerent. Tibias aũt diu funeribus ferunt adhibitas mox & sacris gẽtilium. ⁋ Tyrrhenus: tyrrhenos romani Hetruscos appellant: atq; Thuscos. Græci vo eos hoc noĩe nolauerũt a tyrrheno Atys filio: q ex Lydia colonos hanc in regiones dimisit. Cæterum thusciæ longitudinẽ maximã a luna vsq; Ostiam: p littus stadiorũ milibus duobus & quingentis scribit Strabo. li. v. & Pli. li. iii. ait: q tyrrheni a sacrifico ritu lingua græcorũ thusci sunt noiati. ⁋ Pandis: curuis. ⁋ Magis studiũ: supple est tibi. ⁋ Aut ouiũ fœ. aut & e. s cũ sua vocali pcedenti tollit in scansione: qdam vo textus antiqui fœtũ habent. ⁋ Vrenteis culta capel. hoc ideo: qa vt Pli. scribit li. viii. capi. xlvii. Capris aĩa est: q̃ ouibus ardentior: earũq; morsus arbori exitialis: oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt: eaq; ex causa Mineruæ imolantur.

Tyrrhenus

Capræ Morsus

CHRI. ¶ FILICEM: Filicis teste Pli. duo sunt genera: alterum nec florem habet nec semen phtergia vocant græci: quam masculuz putant: vltra bina cubita crescũt: nec graui odore sunt: ex vna radice plures exeunt. Alterũ genus philipteron dicunt: vel peterim ẽ non fruticosa breuior: molliorq;: ac densior ad radicem canaliculata: Radices vtriq; longe: in obliquum nigræ: pcipue cũ inaruere. Difficile illa agri purgantur: tamen renascũtur nuper ortæ: & adhuc teneliæ baculo decutiunt. Capellas vrentes culta Caprarũ morsus arboribus exitialis est. Oliuaz etiam lãbendo sterilem reddit hoc aĩal: sunt q credant hoc puenire ex illarum febricitanti: adurentiq;: & iccirco pestilenti anhelitu. Aiunt enĩ capras nunquam febre carere. Ob idq; in venditionibus a priscis non esse solitũ pstari de sanitate: sanisq; fuisse si vẽditor diceret. Alo has capras beneq; bibere. Refert autem Archelaus non naribus sed auribus spirare. Ferunt quinq; mensibus vt oues pariunt: quæ etiam quaternos raro senos. In pascendo semper ad altiora progrediuntur pinguescũt

Capræ

pinguedine

pinguedine sterilescunt. Quibus cornua sunt annorû numerû p incremêta nodorum ostêdunt quæ illis carent mutilæ dicunt. Tondent in Cilicia capræ vt alibi oues. In Syria auribus mensura palmari: ꝛ dodrantali: ac nonnullæ demissis adeo vt spectent ad terram: ait Aristoteles. Vita ad octauum annum.

Saltus, ꝛ saturi[a] petito longinqua Tarenti,
Et qualem[b] infelix amisit Mantua campum
Pascentem niueos[c] herboso[d] in flumine Cygnos.
Non liquidi[e] gregibus fontes, nô gramia desunt.
Et quantum[f] longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus Ros nocte reponet.
Nigra[g] ferè ꝛ presso pinguis[h] sub vomere terra,
Et cui putre[i] soluz (nãq; hoc imitamur[k] arando)
Optima[l] frumêtis[m] non vllo ex æquore[m] cernes
Plura[n] domû[o] tardis decedere plaustra iuuêcis.
Aut[p] vndè iratus siluam deuexit arator;
Et nemora euertit multos ignaua per annos,

SER. a ℂSATVRI: aut fœcûdi: aut qđ ê iuxta oppidum saturû. Tarentû. n. ꝛ saturû vicinæ sunt sibi calabriæ ciuitates. Horati⁹: Me satureiano vectari rura caballo. b ⁋Et qualem amisit mâtua câpum: qđ. s. Aug. agros mâtuanos cum agris Cremonêsium militibus suis dedit: dicit aût campû aptû ad pascenda alalia. c ⁋Niueos cygnos: cãdidos. d ⁋Herboso flumie: pratis iuxta flumê positis. e ⁋Liqdi fontes: puri: sine pestilentia. f ⁋Et quâtû longis carpent armêta diebus Exigua tm̃ gelidus ros nocte repone: vt in æneide dixímus: hoc dicit Varro: vbertatê fuisse I rosulano agro: postq; velinus siccatus est lacus: vt ibi lôgã perticã magnitudo superet herbaȝ. g ⁋Nigra ferè: nô p omnia nigra: sȝ pene. h ⁋Pinguis terra: crassi ꝛ abûdantis humoris. i ⁋Putre solû: solubile. k ⁋Hoc imitamur arãdo: Hæc arãdo inspicimus ꝛ vidê solem⁹. l ⁋Optîa frumêtis. subaudi est hmôi terra. m ⁋Æquore. i. agro vel câpo. n ⁋Plura domû tardis: plura côpatiuû ê: nã dicit huiuscemodi terrã tãtæ fertilitatis eê: vt ex nullo agro amplius agricola aliqs frumêtû colligat: q; ex ea q̃ huiuscemodi ê. o ⁋Domû decedere. i. ad domû redire. Tardis autem iuuencis: grauaris pôdere ex copia frumenti. p ⁋Aut vndè irat⁹. s. l fœcûditati diuturnæ.

PRO. ℂSALTVS ꝛ saturi petito. l. t. Et qualeȝ. i. a. m. c. Tarentû oppidû in Italia. Côdiderût pthenidæ: hoc est exules lacedæmonioꝝ duce phalanto. In finibus autê tarentinorû est locus: queȝ saturium vocant. Vnde etiã paludê saturã: Quoius etiam in. vij. mentio ê: quum ait Virgil. Qua sature iacet atra palus. g. q. p. i. q. i. u. a. m. m. c. vsens Saturi: Saturi ergo tarenti à saturio loco: vel à satura palude dixit. Quidam dicunt tû ob agri bonitatê: tum ab loco quodaȝ saturo: qui ê ꝓpe tarentû saturû cognominatû. Dr̃ aût Tarantê Neptuni filiû lacedæmonia ciuitate ex saturia Minois cretensiû regis filia procreasse filiû. Hunc piectû naufragio facto delphinus in Italiaȝ euexisse dr̃: Quoius hodieq; testimoniû manet. Nã in municipio tarentinorû hoīs effigies in delphino sedêtis est a Saturia vxore eû locû saturia appellasse ferr. Et postea ei loco ex suo noîe nomê tarentû Iposuisse. Ideo infelices Mantuam dicit: quia mãtuanis q a romanis desciuerant agri adempti sunt.

ANT. ℂSATVRI tarenti: a satura palude el vicina: vel ob agri bonitateȝ: vt Probus ait. ⁋Lôginquata: est enim Tarentum Calabriæ proxima vrbs extrema Italiæ: đ quo late Stra. lib. v. Florus scribit tarentum Calabriæ quôdam: ꝛ Apuliæ: totiusq; Lucaniæ caput positum in ipsis adriatici maris faucibus. ⁋Mãtua cã. de amissis Mantuæ aruis late dixim⁹ in argumento tityri. ⁋In flu. Mintio videlicet qui Mantuam præterfluit. Exigua tantum Cæsar vopiscus cuȝ causam apud censores ageret campos Rosiæ: dixit Italiæ sumê esse in quibus ptica pridie relicta gramê operiret: sed non nisi ad pabulum probant Plinius libro. xvij. capi. iiij. ⁋Nigra: pulla terra est optima: ꝛ operi satiua: quæ têperatæ vbertatis est malis: facilisq; culturæ nec madida nec sitiens: ꝛ post vomerem nigrescens: ꝛ quaȝ recentem exquirunt improbæ alites vomerem comitãtes: coruiq; aratoris vestigia ipsa rodentes: Pli. lib. xvij. ca. v. ⁋Nanq; hoc imitamur arãdo: sensus ê q arando fit solû putre: neq; enim vt inquit Colu. lib. ij. ca. ij. aliud est colere q̃; soluere ꝛ fermêtare terrã: ideoq; maximos q̃stus ager præbet. ⁋Plaustra: de iis lib. geor. j. ⁋Siluã deuexit: noualeȝ intelligit: cæsa vetere silua: videto in tityro de nouali. tarentû

CHRI. ℂPVTRE SOLVM: Naȝ hoc facile se radicibus frumenti peruiuȝ pbet: a radicibus autem omne alimêtum accipit plãta. ⁋Tardis: quoniã pôderosiora grana insunt. ⁋Siluam: hoc nostra tempestate vsu compertum est: cum inculta ꝛ siluosa nostri appennini iam colli cœpta sint. In quibus ex singulis sextarijs supra. xxv. reddidisse manifestum sit.

SER. a ¶ ANTIq́sq; domos: aut re uera antiq̄s: aut caras. Salustius: Tantū antiqtatis curæq; maioribus pro italica gēte fuit. Est aūt ecbasis in ista descriptione. b ¶ Enituit: fertilitate iucūdus extitit. c ¶ Impulso vomere: imisso aratro. s. ab agricolis. d ¶ Ieiuna glarea: sicca & sterilis terra. Casia et rosmarinus apib⁹ aptæ sūt herbæ. e ¶ Tophus scaber: lapis asprimus. Vnde & scabies dicta ab asperitate. f ¶ Nigris chelydris: nocentibus. g ¶ Negant. s. Nicander & Solinus: q de his rebus scripserunt. h ¶ Dulces ferre cibus: ordo est æque dulces: hoc est tam dulcem.

Antiquásq;[a] domos auium cū stirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit[b] impulso[c] vomere campus.
Nam ieiuna[d] quidem cliuosi glarea ruris
Vix humiles apibus casias, rorémq; ministrat.
Et Tophus[e] Scaber, & nigris[f] exesa Chelydris
Creta, negant[g] alios æque serpentibus agros
Dulcem[h] ferre cibū, & curuas præbere latebras[i]
Quæ tenué[i] exhalat nebulā, fumósq;[k] volúcres
Et bibit humoré, & cū vult ex se ipsa remittit,
Quæq; suo[l] viridi[m] semp se gramine vestit;
Nec scabie[n], & salsa lædit rubigine ferrum[*].
Illa tibi lætis intexet vitibus Vlmos:
Illa ferax oleæ est, illam experiere colendo
Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
Talem[o] diues arat Capua, & vicina[p] Veseuo
Ora iugo, & vacuis[q] Clani[r] nō æquus Acerris[s]

quæ vacuæ icirco dr̄: ꝙ pene desertæ sūt. ¶ AT RVDIS. i. sterilis: & macer. ¶ Enituit: incanuit: nō nigruit vti pingui agro euenit. ¶ Ieiuna glarea. i. sicca: macraq; terra: minutissimis lapillis mixta: Glareosus olei solum aptissimū in Venafrano; Pli. scri. lib. xvij. ca. iiij. ¶ Casias: de casia late ecloga ij. Pli. li. pterea ij. xxj. ca. de cura: & pabulo apium ait: harū ergo causa oportet serere thymū: rosas: violas: lilius: fabā: casias: & plura. ¶ Humiles: cādidæ enī casiæ magis se humi spargunt: sūtq; odoratæ. ¶ Roremq; rorē marinū intelligit. ¶ Tophus scaber: Pli. li. xvij. ca. iiij. ait ꝙ tophus scaber natura fricabilis expetit quoq; ab auctoribus pro vitibus. s. Sequenti vo capite inquit: fruges alit tophacea alba: quæ si sit inter fontes reperta est ad refinitum fertilis. ¶ Chelydris: Calabria chelydris frequētissima est: vt Soli. scri. titulo de Italia. ¶ Diues capua. Stra. lib. v. scribit: Capuam campaniæ caput esse: Cāpaniamq; campos omnes felicitate superare. Et pli. li. xviij. inquit: ꝙ quantum vniuersas terras campus ille campanus antecedit tantū ipsum pars eius quæ leboriæ vocatur: quem Phlegræum græci appellant: finiūturq; leboriæ via ab vtroq; latere cōsulari: quæ a puteolis: & quæ a Cumis Capuam ducit. ¶ Veseuo iugo: veseuus: vesuius: et vesuulus dicitur. Est autem mons in campania teste Solino: qui vt scribit Stra. li. v. amœnissimis habitabatur agris excepto cacumine. Dicunt alij Neapoli ad quartum lapidem proximum esse. De hoc Pli. Iunior quomodo suo tempore arserit: late scribit lib. v. epistola vo decimasexta & vigesima. ¶ Clanius: campaniæ flumen est Clanius iuxta acerras a nomine gigātis ita dictus. Non æquus autem Acerris ideo existimatur ꝙ eas sæpe inundet: quæ vacuæ icirco dicuntur: ꝙ pene desertæ sunt: auctor est Probus. — ANT. — Glarea — Capua — Clanius

i ¶ Quæ tenuem exhalat nebulā: nunc dicit agrū omnium rerum feracē: quatuor quippe imitat genera agrorum: qui solus pōt: qd illi qtuor: sicut sequentia indicant. k ¶ Fumosq; volucres: qsi fumos. s. ex humore. l ¶ Quæq; suo semper: naturali. s. non coacto. nā cuius ager alia q; ei natura dederit: aut amplius pfert: per studiū culturæ cogi videt. hic aūt de eo dicit: q herbis nāliter abundat. nā hoc. m ¶ Viridi se gramine vestit. i. herbis semp est plena: non per semē acceptis: s3 nāliter platis. n ¶ Nec scabie & salsa rubigine ferrū: pprie est. Nā rubigo quasi scabies ferri est. o ¶ Talem diues arat capua: ideo diues quia talem arat. p ¶ Et vicina veseuo: veseuus mons ē liguriæ sub alpibus positus. Nā campaniæ mōs quidā vesuuius dr: pro quo multi veseuū positum volunt. q ¶ Et vacuis clanius non æquus acerris: Acerræ ciuitas est cāpaniæ haud longe a Neapoli quā clanius pterfluit fluuius: cuius freqūes inundatio eam exhaurit: vnde ait vacuis. i. infrequentibus.

PRO. ¶ TALEM diues arat capua & vicina veseuo Ora iugo & vacuis Clani⁹ nō æquus acerris: Vesuuius mons est in cāpania: vino fertilis: quē veseuum iugū dicit. Eiusdem cāpaniæ flumen Clanius iuxta acerræ nomine: sed gigantis nole Clanius dictus est: ideo dicit: vt Metrodorus ait. Nō æquus āt idcirco accerris existimatur: qd eas sæpe inundet

CHRI. ¶ ANTIquas domos: vtitur Ecbasi: vt asperitatem præceptorū huiuscemodi festiuitate exhilaret.

exhilaret. ☞ Roré: Rosmarinus appellat: græce vo dr Lybanotis. ☞ Veseuo: Et vesuui⁹ & vesulus & veseuus dr: iste mons Vesuuius igit campaniæ est: cui ab oriente Pompeij sunt: nec procul est Neapolis: & Nola & Nuceria: de hoc scribit Strabo: Hisce locis incumbit mós vesuuius amœnissimis: habitatus agris: excepto cacumine fructú nullú ferête. Sed cineres in prospectu habête & cauernoso antra saxis ignibus arrosis. Ergo plagam istá prioribus annis ardere solitá coniecturis assequimur. Restinctá aût esse cessante materia: quæ forte fertilitatis illius loci causa extitit. Excoctas. n. glebas pingue aliquid habere qd vberiores fructus afferat. Est aût locus iste nobilitatus morte Plinij nouocomensis. ná dum igniú ex hoc monte scatentiú miraculú visere cupiens incautius nauim accendit fauilla: ac cinere oppssus: neq; aduersantibus ventis remeare valens perijt. Idé basso poetæ euenisse dnt. Montes Vesuui⁹ aût hunc Vesuuium vterq; Plinius: & Suetonius de viris illustribus: & pompeius Strabo. et Eusebius de tpibus appellant. Et præterea Veseuus alpiú mons: e cuius radicibus effluit padus: Sed de huius fertilitate nemo extat auctor. ☞ Nec baccho ge. cú sapor illi nãlis est: nó seruat ergo genus: qa degenerat. ☞ Specimen: cognitioné ab eo qd est specio verbú ab vsu remotú: sed sunt in vsu cóposita: vt aspicio despicio respicio & alia.

Nunc quó quanq; mó possis cognoscere, dicá.
Rara sit, an supra[a] morem si densa requiras,
Altera Frumentis quoniá fauet, altera Baccho,
Densa[b] magis Cereri, rarissima quæq; Lyæo.
Ante locum[c] capies oculis, altéq; iubebis
In solido[d] puteum demitti, omnémq; repones
Rursus humú, & pedib[e] súmas æquabis arenas.
Si deerit rarum, pecoriq;, & Vitibus almis
Aptius[e] vber erit, sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis
Spissus ager, glebas[f] cunctantes, crassáq; terga
Expecta[g], & validis terram proscinde iuuencis
Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
(Frugibus infelix éa nec mansuescit[h] arando,
Nec Baccho gen⁹, aut pomis sua[i] noía seruat.)
Tale[k] dabit specimen tu spisso[l] vimine quallos,
Colláq; Prælorum[m] fumosis deripe tectis.
Húc ager ille malus, dulcésq; à fontibus vndæ
Ad plenum calcentur, aqua eluctabitur[n] oïs
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ.
At sapor indiciú faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror[o].
Pinguis item quæ sit tellus, hoc deniq; pacto
Discimus. haud vnq; manibus iactata fatiscit,

SER. a ☙ SVPRA moré: abúdanter plus æquo. Isti aût versus incóparabiles sunt tantú hñt sine pissologia aliq repetitioné: b ☞ Désa magis cereri: bñ addidit magis. Ná hí vult oñdere qd vbi melius nascit. pôt etenim frumentú in rara: & vinú in désa: sed nó feliciter nasci. c ☞ Locum capies: eliges: vt Aut cacapere aut captas iaz despectare vident. d ☞ In solido: ne ager sit con cau⁹. e ☞ Aptius vber erit: aptior vbertas et fertilitas. f ☞ Glebas cũ ctátes: validas: graues: & magnas: vt Auidusq; refrigit Cũctanté. g ☞ Expecta: proba. h ☞ Nec mansuescit arádo: dú arat. alibi de arborib⁹ Ita exuerit siluestré aïum. i ☞ Sua nola: ppriá gñositaté: vt Et nos aliqd nomé q; decusq; gessimus. k ☞ Tale specimen: talé pbationé. l ☞ Spisso vimine qllos: spisso vimine p spissi viminis. m ☞ Prælorũ. i. qllos p quos vinú defluit: q & ipsi a colãdo dicti sunt. Præla aût trabes sunt: qbus vua iam calcata pmit. n ☞ Eluctabit: cú mora egredie. o ☞ Amaror: amaritudo. & é sermo Lucretij: & vera lectio. Ná multi amaro legunt: vt sit sésu amaro.

☙ LYÆO: Lyæus bacchi nomé a lyo qd est soluo: eo q mété & mébra vinus dissoluat: vñ sequit paralysis. ☞ Vber: fertilitas. ☞ Proscinde iuuécis: ad frumenta seréda. s. ☞ Salsa tell⁹: Pli. li. xvij. c. iiij. ait: Salsæ q; terræ multo meli⁹ credunt tutiores a vitijs innascétiú aïaliú. ☞ Amara: Pli. li. xvij. c. v. ait: terrá amará siue macras siqs pbare velit demonstrát e á atræ: degñesq; herbæ. ☞ Specimé: documétú: ídiciú: signú experimétum: ☞ Qnallos: Calathos. ☞ Colla plorú. i. torculariú vasa viminea: seu crates illas virgeas quæ vinaceis supponunt prælis. i. lignis: qbus calcata vua præmit. ☞ Fumosis tectis: solent. n. huiusmodi res in tecta seruari: ne pluuia putrescát. ☞ Eluctabit: exibit. ☞ Amaror: Gelli. li. j. c. xxj. scribit hoc loco legendú eé amaror & non amaro. Atq; poetá: id a Lucretio sumpsisse q qdé libro quarto dixit. Quú tuimur misceri absynthia tangit amaror. ☞ Fatiscit: dissoluitur: aperitur.

ANT. Lyæus

Sed picis in more ad digitos lẽtescit[a] habendo[b].
Humida[c] maiores herbas alit, ipsáq; iusto[d]
Lætior. ah nimium[e] ne sit mihi fertilis illa,
Neu se prævalidam primis[f] ostendat aristis.
Quæ grauis est, ipso tacitã[g] se pondere prodit,
Quæq; leuis. promptum est oculis pdiscere nigrã.
Et qsquis[h] color. at sceleratũ[i] exquirere[k] frigus
Difficile est. Piceæ tantum, Taxiq; nocentes
Interdũ; aut hederæ[l] pandunt vestigia nigræ[m].
His animaduersis[n] terrã[o] multo ante memento
Excóquere, & magnos scrobib[9] concidere mõteis.
Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,

SER. a ¶LENTESCIT: cohæret. b ¶Habẽdo: dũ habet. c ¶Humida: quæ humore abundat & aqua. d ¶Iusto lætior: vltra modum plusq; oportet. e ¶Ah nimium ne sit mihi fertilis illa: idest ne herbæ plusq; oportet cre
scentes spẽ adi
mant frumen
torũ. Vnde ait
i primo: Luxu
riẽ segetũ tene
ra depascit in
herba. f ¶Pri
mis aristis. i.
herbis surgen
tibus: quarum
luxuries futu
ris frugibus no
cet: quas culmi
tenues ferre nõ
possunt. g ¶Ip
so tacitam. i. si
mãu teneatur
eius aliq̃ pars
statim sciri põt: ex pondere graue & validã eẽ
terrã. h ¶Et quisqs color: vera lectio est qs
quis color. Nã male quidã & qscuiq; legunt
excludentes at: vt sit Et qscuiq; color scelera
tũ exqrere frigus Difficile ẽ: alij colos legũt
vt excluso fiat synalœpha: & scandamus: & qs
cuiq; colat sceleratũ: vt sit quẽadmodũ Inter
se coiisse viros & decernere ferro: qð nõ pce
dit: tunc enĩ. r. in. s. mutat cũ longa opus est
syllaba: vt labor labos: honor & honos: hic au
tẽ non solũ longã non facit syllabã: sed etiã
excludit s cũ supiori vocali: vñ legẽdũ ẽ & qs
qs color. Quod nec obscuritatẽ affert: nec fi
dẽ derogat lectioni. i ¶Sceleratũ: nocens
oĩa exurẽs. k ¶Exquirere frigus difficile ẽ:
i. terrã cui frigus dñat exquirere Difficile ẽ:
l. ¶Hederæ pãdũt vestigia nigræ: hederæ ĩdi
cãt frigus: nã vestigia ĩdicia dicit m ¶Nigræ
aũt dicit ad albaꝝ discretionẽ: vt Hedera for
mosior alba. n ¶His aĩaduersis. i. agri q̃lita
te dephẽsa. o ¶Terrã multo añ memento
excoq̃re: hoc dicit nõ eẽ eo anno ponendas
vites: quo fodiunt scrobes: sed post annũ: vt
calore: & frigore: & labore rustici possit ter
ra putrefieri.

ANT. ¶HABENDO: dũ hr̃. ¶Humida maiores
herbas alit: Pli. li. xvij. c. iiij. inqt: nec semp aq̃
sa ẽ terra: cui pceritas herbarũ. ¶Quæ gra
uis ẽ: idẽ li. vij. c. iiij. ait. Nec grauis aut Leuior
iusto dephendit põdere: qð. n. terræ põdus iu
Picea stũ intelligi põt. ¶Piceæ: Picea mõtes amat
atq; frigora hæc plurimã resinã fundit: idem
li. xvj. capite. xv. ¶Taxiq; nocẽtes: ẽ. n. ve
Hedera nenoĩa arbor: de q̃ late idẽ li. xvj. ¶Hederæ
nigræ: idẽ li. xvj. ca. xlviij. feri. hederã inimi
cã satis oĩb[9] serpentiũ frigori gratissimã: est
aũt cãdida & nigra: de q̃ etiã lati[9] ecloga. vij.

¶His aĩaduersis. i. terraꝝ natura pcepta vel
cognita. ¶Excoq̃re: calore videlꝫ & frigore.
Multo añ. s. q̃; lætũ ĩ fodias vitis gen[9]. ¶Scro
bibus: hoc dicit: qm̃ vitiũ surculi teste ẽt Pli.
li. xvij. ca. xx. ferunt: & ĩ scrobe & ĩ sulco lõgio
ri: sup quos te
nerrima ĩgerit
terra: sꝫ eẽ vitis
radicẽ ĩ media
scrobe oportet.
Et Colu. li. iij.
ca. iiij. ait: itẽ si
scrobib[9] aut sul
cis vineã pos
turi erim[9]: opti
mũ erit añ an
nũ scrobes vel
sulcos facere.
¶Magnos mõ
tis: hoc iubet:
Quia cliuosa
altiores poscũt
scrobes: qð ites
Pli. li. xvij. ca. xxj. docet: & Maro supius ait:
Aptos bacchus amat colles. Colu. ẽt li. iij. c.
iiij. ait: Curandũ aũt ẽ: vt locis arduis & cliuo
sis alti[9] vitis deponat q̃; si humidis & planis.
¶Aquiloni: vt eius scilꝫ frigore excoquant.
¶AH NIMIVM ne sit. Oratio pathetica q̃ CHRI.
vt plurimum imperfecta proferatur: aut ex ĩ
dignatione: & Quos ego: aut ex dolore: aut ah
ne te frigora ledant. ¶Ah. tibi. n. t. g. s. a. p.
Ergo & ex dolore pathetica est oratio: itaq; sĩ
intelligendũ est vereor. ¶Taxiq;: enim de
hac arbore in superioribus dictũ est. ¶Piceæ
arbor: vnde est pix. Hæc in frigidis montib[9]
oritur: feralis arbor: & funeris indicio ad fores
posita: gẽinã cãdidam gerit: & Thuri ita sĩẽꝫ
vt admixta dinosci nequeat: asia picẽ indicã
pbat: Græcia piericã. Virgi. naritiã. ¶Hede
ræ nigræ: Hedera iã dr̃ in Asia nasci: negaue
rat Theophrastus nec in ĩdia nisi in monte
Mero Harpalus vt in Medis sereret frustra
multis modis laborauit. Alexander auctor
ex ĩdia ob raritatẽ coronato exercitu redijt
exẽplo Bacchi: inimica arbor satis oĩbus fri
gori serpentũ gratissima. Vt miiũ sit in vllo
honore haberi. Mas inenit & fœmina: Mas
maior corpore: & folio duriore & pinguiore
flore ad purpureã accedente. Vtriusq; aũt flos
similis ẽ rosæ siluestri: nisi qð caret odore he
deraꝝ. Teste Pli. species tres sunt: cãdida: ni
gra: & elix. Hæ species ĩ alias diuidunt. Nam
alia tm̃ fructu cãdida: alia & folio. Fructũ vo
cãdidũ ferentiũ alijs dẽsus acin[9] & grãdior ra
cemus ĩ orbẽ circũacti: q vocant corymbi:
alijs minor acin[9]: sparsiorq; tacemus. Simili
mõ in nigra: alij semẽ nigrũ: alij croceũ. Ex
his min[9] nigra folia habentẽ qdã nysiã: alij
bacchiã dicũt maximis existentib[9] ĩter ni
gras corymbis:

gras corymbis:apud græcos q̄dā huius duo genera faciũt a calore acinorũ erythranum.i. rubis acinis:& chrysocarpus:idest aureis. Elicis tria genera herbacea: altera candido folio: tertia versicolor. Quæ Thracia dicit. Adolescit in longitudine herbacea:arbores aũt necat candida:omnéq; succũ aufert:tanta.n.crassitudine augef:vt ipsa arbor fiat. Est & rigens hedera:q̄ sine adminiculo stat:Ob idq; vocata cisos:cōtraq; quæ nunquā:nisi humi serpit chamecisos dicit:arabice vocaf assan:siue thalibech similis hederæ. Similax dēsis geniculata:caulibus spinosa:fruticosa ramis:folio hederaceo paruo nō anguloso: emittit pāpinos flore cādido olente liliũ. Fert racemos labrusce modo colore rubro ĩfausta oibus sacris & coronis quoniā sit lugubris virgine eiusdē nominis:ppter amorē pueri croci mutata in hũc fruticē. Et similace siũt codicilli. Huius materia auribus admota leuē somnũ reddit. Si vas ex hedera fiat:& vinũ infundaf trāsmittit vinũ aqua:si aqua fuerit admixta remanente. Siluarum he.terras vel ꝙ ignis elicit. ¶ Mōtes:saxa ɔtra saxũ ꝑ mōteagloni:Cui⁹ frigore recoquant.

Quā3 lætum ĩfodias[a] vitis genus[b]. optima[c] putri
Arua solo. id venti curant, gelidǽq;[d] pruinæ.
Et labefacta[e] mouens robustus iugera fossor.
At si quos haud vlla viros vigilantia fugit,
Ante locum[f] similē exquirũt, vbì prima[g] paret
Arboribus[h] seges, & quò mox digesta[i] feratur,
Mutata ignorent subito ne semina matrem[k].
Quin etiam Cæli regionem in cortice signant.
Vt quó quæq; modo steterit, quā parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga[l] obuerterit axi,
Restituant. Adéo in teneris cósuescere multũ é.

SER. a ¶ INFODIAS: obruas. b ¶ Vitis gen⁹: i.ita fac scrobes: vt eōdem ãno quo factæ fuerint:hyeme contingant:et anno sequenti vites ponas. c ¶ Optia putri. i. ad vites ponēdas putre solũ.i.solubile optimũ ē:& q̄ graē difficilē videbaf ꝑcepisse addit id vēti curant. d ¶ Gelidæq; pruinæ:p qd docuit nos oportere vt solibus & pruinis coquat.itē alibi vt cui putre solũ. e ¶ Et labefacta mouēs:hypallage mouēs & labefaciens. f ¶ Ante locũ similē exquirunt:dicit ĩ translatione arborũ similē terrā esse requirendā. g ¶ Vbi prima paref arborib⁹ seges: i.vbi arbores aũ hac fructuosæ: vel etiā agrestes degeneres effectæ fructuosæ et saporis cōgrui existere possint:& bñ q̄a de seminario loquif arborũ segetē appellauit. h ¶ Arboribus seges:q̄a de seminario loquif:arborum bene segetē appellauit. i ¶ Digesta: ordinata:vt Digerit ĩ numerũ. k ¶ Matrē:terrā:vt Antiquā exq̄rite mr̄e3. l ¶ Quæ terga obuerterit axi:septētrioni. Nā græce ἄμαξα dicit.

ANT. ¶ OPTIMA:ordo est:arua putri solo optima sunt. ¶ Putri.i.mollificato & solubili. Id vēti:vt arua sint putri solo. ¶ Pruinæ:de iis iā dictũ est. ¶ Labefacta.i.cōuulsa:effossa subacta. ¶ Iugera:iugeri mēsura ducētos:& q̄draginta lōgitudinis pedes cōtinet:dimidiũq; ĩ latitudine:de quo Fabius li.j. Pli.vo li.xviij. ca.iij.ait:ꝙ iugerũ vocabaf qd vno iugo boũ exarari in die3 potuisset:actus in quo boues agerent cũ arant vno ĩpetu iusto. Hic erat cētũ viginti pedũ:duplicatusq; in longitudine3 iugerũ faciebat:Hæc ex Pli.& Var.iugerũ ait dictũ:ꝙ iunctũ est duob⁹ actibus quadratis. ¶ At si quos &c.hoc est siqui sunt vigilantes. ¶ Prima seges.i.seminariũ;vel arborum vel

Iugerum

vitis. ¶ Locũ similem:Theophrastus lib.iij. de causis plantaꝝ ait:ex simili loco aut non deteriori semē accipiendum. Columella li.iij.capi. primo ait. Optimũ est se eodē3 agros quo vitē dispositurus es: vel certe vicino facere seminariũ:at si campestres:& vliginosos agros possidebis: proderit quoq; seminariũ simili loco facere & vitem largo consuescere humore: idē3 Columella libro quarto:capite nono sic ait: sed & qualitas soli plurimũ iuuat:vt ex macro aut mediocri trāsducatur in meli⁹:nām qd assuetu3 est pingui nullo modo macie3 terræ patif nisi sæpius stercores:de hoc latius idē libro q̄rto capitulo quinto:Cæli regionē Cato præcipit meridianā cæli pteni signarein cortice: vt translata iisde3 & assuetis statuereſoris:ne aquilonia meridianis opposita solibus findērentur & algerent meridianæ aquilonib⁹. Hæc & plura Pli.lib.xvij.capi.viij. ¶ Axi: idest septētrionali cælo:de quo Festus: adeo multum est:tantũ prodest. Ouid.quoq; ait in arte. Fac tibi consuescat nil assuetudine maius. Et Theophrastus lib.v.ait:ꝙ mos solit⁹ plurimũ valet:fit enim tanq̄; natura.

CHRI. ¶ LÆTVM:vel fertile:vt Quid faciat lætas segetes. Vel qd lætum reddat hoies:vt dicif mors pallida & frigus iners. ¶ Iugera:ab eo qd est iuger. Sed & hoc iugerũ etiā dicitur. ¶ Arboribus seges:seminaria appellant antiq loca:in q̄bus bene subactis dense seranf arbores:quæ deinde adultiores factæ sed adhuc nouellæ per agrũ:deinde in ordinem et debitis interuallis digeranf. Hanc igif segetē appellat:& semina ipsas arbores nuncupat. Duo autem præcipit: primum vt vellens e seminario plantam eam transferas in ter

Seminaria

ram similẽ: ⁊ non dissimilẽ ne ignorẽt matrẽ: idest terrã: vnde nutrimentũ accepturæ sunt: quam ignorarẽt: si dissimiles illi in qua satæ nataeq; essent. Scd'm vt partes arboris recte ne vergentes ad eas ptes cæli: ad quas vergebãt in seminario. ⁋ In teneris ꝯsuescere multũ est. Sentẽtia: est color rhetoricus: q̃ extendit ad oĩa in quib' est aliq̃ ala: aut rõnalis: aut sensitiua: aut vegetatiua. In his enĩ ipsa a teneris annis ꝯsuetudo alterã pene naturam facit.

Collibus[a], an plano melius sit ponere Vites
Quære prius: si pinguis agros metabere[b] campi,
Densa[c] sere: in denso nõ segnior vbere Bacchus.
Sin tumulis accliue solum, collésq; supinos;
Indulge[d] ordinibus, nec secius omnis in vnguẽ[e]
Arboribus[f] positis secto[g] via limite quadret[h];
Vt sæpe ingenti bello cum longa cohortes
Explicuit Legio, ⁊ campo stetit agmen aperto,
Directæq; acies, ⁊ late fluctuat[i] omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
Prælia, sed dubius medijs Mars errat in armis.
Omnia sint paribus numeris[k] dimensa viarum,
Non animum modo vti pascat[l] ꝓspect' inanẽ,
Sed quia nõ aliter vires[m] dabit omnibus æquas
Terra, nec in vacuũ[n] poterũt se extẽdere[o] rami.
Forsitan[p], ⁊ scrobibus quæ sint[q] fastigia quæras.

SER a ⁋ COLLIbus in plano: atq supra ait: Deniq; aptos Bacchus amat colles: sed etiã in vallibus poni posse vites superius indicauit: vt Hic tibi præualidas oli multoq; fluẽtes Sufficiet baccho vites. Vnde mõ vtrunq; cõplectit: ⁊ dicit quẽadmodũ in colle vites ponere debeam'. b ⁋ Metabere: eliges: ⁊ lõge alia significatio est metor metaris: vñ Lucanus Hesperios audax venias metator in agros: ⁊ alia metior metiris. Illud enĩ metatus sum: hoc mẽsus sum facit. c ⁋ Dẽsa: pro dense: vt Et pede terrã crebra ferit ꝑ crebro. d ⁋ Indulge ordinibus. i. da operam: ⁊ ordines effice largiores: Nã de plano ait: dẽsa sere. e ⁋ In vnguẽ: ad ꝑfectionẽ: ⁊ ẽ translatio a marmorarijs: q iũcturas vnguibus ꝓbant. Horatius: Ad vnguẽ factus hõ. f ⁋ Arboribus positis: vitibus ordinatis. g ⁋ Secto: ducto: vnde ⁊ sectæ ꝑhorũ dicunt. i. ductus. h ⁋ Quadret: consentiat: cõgruat. trãslatio a q̃dris lapidibus: q sibi bene cõueniunt. i ⁋ Fluctuat: splẽdet. k ⁋ Numeris: ordinationib'. l ⁋ Vt pascat: delectet: vt Atq; alius pictura pascit lani. m ⁋ Vires æq̃s. i. fertilitatẽ æqualẽ oĩb' virib'. n ⁋ In vacuũ: i apertũ ⁊ patulũ. o ⁋ Extẽdere: excrescẽ. p ⁋ Forsitan ⁊ scrobibus quæ sint fastigia quæras: vt etiam supra diximus: scrobes masculini sũt generis. Nã ⁊ Cicero i œconomicis sic dicit: ⁊ Plautus ait: Sexagenos scrobes. Minor autẽ est Lucani Gracchi auctoritas: nam Lucanus ait: Exigua posuit scrobe. Gracchus abũ de fossa scrobis est: qđ exemplum in Terentiano est. q ⁋ Quæ sint fastigia quæras: fastigium ⁊ summiæ: ⁊ infimæ partis possumus dicere: sicut altum ⁊ mare ⁊ cælũ dicimus. Hinc est Cælumq; profundum: quomo ⁊ puteus sit profundus.

ANT. ⁋ COLLIBVS an plano: de solo ⁊ cælo: vi

tibus oportuno videto lati'ibi. Deniq; aptos bacchus amat colles. ⁋ Metabere: parabis. sic enĩ Noni' hunc locũ aperit. ⁋ Densa: ꝑ dẽse. Columella lib. iij. ca. iiij. inquit. Vinea q̃ angustissime conserit quoquo versus qnq; pedum spatio interposito ponitur iter septem vel. viij. pedes quã rarissime. Vt ẽt facile arari possit inter denos pedes ꝯstituit. Pli. autem libro decimoseptimo capite vigesimoprimo ait: ꝙ inter binas vites interesse oportet pedes quinos: minimũ autẽ læto solo pedes quaternos tenui plurimũ octonos. ⁋ Nec secius: Ordo est. Nec secius arboribus positis in vnguẽ quadret omnis via secto limite: idest ducto tramite vel sulco. ⁋ Nec secius: nec aliter quam vitibus solent enim arbores inter vites seri. ⁋ Vel nec secius: idest non aliter arboribus: idest vitibus via quadret: q̃; acies inter se ante inceptum ꝑlium. In vnguem: ad ꝑfectionẽ: est enim Metaphora sumpta a Marmorijs: qui quidem iuncturas vnguibus probant. ⁋ Legio: in legione erant centuriæ. lx. Manipuli. xxx. Cohortes x. vt Cynthius libro sexto notauit: auctore Gellio libro decimoquinto capi. quarto. Legio autem dicta est: ꝙ leguntur milites in delectu: vt Varro docet. De legionibus autem ⁊ cohortibus videto Modestum.

CHRI. ⁋ INDVLGE ordinibus: vt certo spatio inter se distẽt: vt tellus qua minus succi habet non habet densiora q̃; alere possit. ⁋ Fastigia. Nomẽ mẽsuræ est fastigiũ mediũ: ⁊ ad infra: vt in hoc loco: ⁊ ad supra: vt summi ad fastigia tecti. Sed ⁊ id qđ erigit supra ædificioꝝ culmẽ ornatus gratia: ⁊ a tota latitudine surgere icipiens: paulatim tollit in acumen: qđ vulgus frontispicium vocat. Hinc illam formã in quacũq; re fastigiũ dixere. Hinc Pli. folia fastigiata dixit. Fastigiũ

CAVSIM:

Ausim[a] vel tenui vitem committere sulco[b].
Altius ac penitus terræ defigitur arbor:
Aesculus[c] in primis: quæ quātū vertice ad auras
Aetherias, tantū[d] radice in Tartara tendit.
Ergò non hyemes illā, non flabra[e], neq; imbres
Conuellunt: immota manet, multósq; p annos
Multa virûm voluens durando secula vincit.
Tum fortes late ramos & brachia tendens
Hûc illuc media ipsa ingentem sustinet vmbrā.
Né ue[f] tibi ad solem vergant vineta cadentem.
Né ue[g] inter vites Corylum sere, né ue flagella
Sūma pete, aut[h] sūma defrige ex arbore plātas.
Tantus[i] amor terræ: neu ferro[k] læde retuso
Semina, né ue[l] oleæ siluestres insere truncos.

SER. a ¶ AVSIM: ausus sim: vel audebo. b ¶ Sulco: idest fossa. c ¶ Aesculus in primis: arbor est glādifera: quæ licet ab esu habeat deriuationē: tamen per æ scribitur: sicut & cælatus: quod est participium: licet a celo celas sit dictum. d ¶ Tantū radice in tartara tēdit: idest quantum altior summitate sui cōsurgit: tantū etiā radicibus ima terræ pfundi' penetrat. e ¶ Flabra: hoc nomē tantum pluralem recipit numerū: ab eo ꝙ flamina flare possumus accipere: is sic vitandū ppter aliam significationē. Nam dicit flamen dialis: flamē martialis. f ¶ Né ue inter vites corylū sere: radices enim eius nocent vitibus. g ¶ Né ue flagella summa pete: flagella dicunt summæ arborum partes: ab eo ꝙ ventorum crebros sustinent flatus. h ¶ Aut summa defringe ex arbore plantas. Dicit nō esse summitatem vitium amputandam vt tantum plantæ fiant. i ¶ Tantus amor terræ: idest sic diligenter a rusticis ager est colendus. k ¶ Ferro retuso: obtuso: quo vites quassantur potius q̄ putantur. l ¶ Né ue oleæ siluestres: non ꝙ non prosit: sed vt etiam ipse dicit propter casum incendij.

ANT. ¶ TENVI sulco: videto paulo supius ibi. Et magnos scrobibus cōcidere montis. ¶ Penitus: maxime. ¶ Flabra: ventoꝝ flat'. ¶ Multosq; per annos: qdam antiqui textus habēt etiā: multosq; nepotes: quod magnis placet. Erit aūt ordo: & durando voluens multa viꝝ secula vincit multos nepotes: siue & voluens multa virū secula durando vicit multos nepotes: idest multam: & longā posteritatem. ¶ Multosq; per annos ordo est: & per multos annos voluens multa virū secula durando vincit: idest superat illa secula: nō superatur ab illis. ¶ Secula: seculū spatiū annorū centum vocarunt: dictū a sene: ꝙ longissimum spaciū senescendorū hominū id putant: Varro est auctor. ¶ Vergant: inclinēt. ¶ Ad solē cadētem: Pli. li. xvij. c. ij. ait: ꝙ Virg. vites ad occasus seri damnauit: aliq sic maluere q̄ i exortu: a pluribus meridiē probari animaduerto: nec arbitror perpetuū quicqd in hoc ꝓ

Seculū

cipi posse: ad soli naturā: ad loci ingeniū ad cæli cuiusq; mores dirigenda solertia est. In affrica meridiē vineas spectare: & si viti inutile: colono salubre est. Quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ: quapropter ibi qui in occasum: aut septentriones conferet: optime miscebit solum cælo. cum Virgi. occasus improbet. Nec de septentrione relinqui dubitatio videtur: atqui in Cisalpina Italia magna ex parte vineis ita positis compertum est: nullas esse fœliciores: multum rationis obtinent venti: hæc ex plinio. ¶ Corylum: de Corylo vide in Tityro: est autē fruticosa arbor: de qua multa Theophrastus libro tertio. ¶ Flagella summa: Theophrastus libro quinto de causis plantarum scribit: plantas petendas esse ab radice potissimum: quod si minus consequi possint a parte inferiore arboris potius q̄ a superiore accipiunt: hæc enim viuaciora intelliguntur: excepta vite ac fico: & quicquid humido sit: quippe humida parte superiore melius geminant. Columella libro. iij. capitulo tertio ait: quod vitis semina optima habētur a lumbis: secūda ab humeris: tertia summa in vite lecta: quæ celerrime comprehendunt: et sunt feraciora: latius autem eadem habentur libro quarto: capi. decimo. ¶ Flagella: sūmæ arborum partes dicuntur: a ventorum flatu. ¶ Retuso: hebeti. Theophrastus libro quinto de causis plantarū ait: ꝙ ferro q̄ leuissime purgandæ sunt arbores: & vites etiā periculum: nanq; interitus propter vlcera imminet. Quemadmodum enim radicib' vulneratis. Quum fodiunt arbores deteriorescūt: sic etiā vulnere partis superioris noxam eandē his posse afferri credendū ē. Quum nequeūt tolerare. ¶ Semina: arborum: vel vitium plantulas.

CHRI. ¶ ÆSCVLVS: in describenda hac arbore insistit: vt huiuscemodi varietate iucundius reddat poema. ¶ Media ipsa: stipitē intelligit: quod in medio ramorū positus est. ¶ Cadentem: occidentalem. ¶ Semina: tenellas plantas.

Nam sæpe incautis[a] pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus
Robora comprendit, frondésq; elapsus in altas
Ingentem cælo sonitum dedit: inde secutus
Per ramos victor, pérq; alta cacumina regnat.
Et totum inuoluit flammis nemus, & ruit[b] atram
Ad cælum picea crassus caligine nubem.
Præsertim si tempestas à vertice[c] siluis
Incubuit, glomerátq; ferens[d] incendia Ventus.
Hoc vbi[e]: non à stirpe valent, cæsǽq; reuerti
Possunt, atq; ima similes reuirescere terra.
Infelix[f] superat[g] folijs Oleaster amaris.
Nec[h] tibi tam prudens quisq̃ psuadeat auctor
Tellurem Borea rigidam spirante mouere.
Rura gelu tũc claudit hyems; nec semine[i] iacto
Concretam[k] patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis satio est, cum Vere[l] rubenti
Candida[m] venit Auis longis[n] inuisa colubris,

SER. a ℂINCAVTIS pastoribus: negligẽtibus: & circa alia occupatis. b ℞ Ruit atram nubem: egerit: & emittit: & ruere facit. Nam modo ruit actiuam habet significationẽ. c ℞ A vertice: ab Aquilõe: vt Hic vertex nobis semper sublimis. d ℞ Ferẽs: flãs: vt Fieret vento mora ne q̃ ferenti. e ℞ Hoc vbi: subaudi cõtigerit. f ℞ Infelix: Infœcundus: & sterilis. g ℞ superat: superest: vt Quid puer ascanius superat ne. h ℞ Nec tibi tã prudẽs: dicit quo tempore vites sunt ponendæ: & probat tollerabilius autũno: melius verno: Nã dicitur Ver adeo frondi nemorũ: ver vtile siluis. i ℞ Nec semine iacto: syllepsis est: per assumptionem casus: nam ex ablatiuo: idest semine assumendus est nominatiuus: hoc est semen: & erit sic nec semine iacto: patitur semen radicem terræ affigere. k ℞ Concretas radicem: ante enim quasi gutta quædam ex terra & humore procreatur: quæ postea tenditur in radicẽ. l ℞ Vere rubenti: floribus splẽdido. m ℞ Candida auis .i. Ciconia. n ℞ Lõgis inuisa colubris: idest odiosa eis: nam interficit illos & comedit. Iuuenalis: Serpente ciconia pullos pascit.

ANT. ℂRVIT: emittit: Ab vertice: a septẽtrione. ℞ Tempestas: ventorum furor. ℞ Ferẽs: flans. ℞ Hoc vbi: supple euenerit. ℞ Infelix: sterilis. ℞ Borea spirante: Cum solum flatibus aquilonis concrescat atq; siccescat: austrinis contra labescat: atq; humescat: plãtaq; pari ratione humidior: siccior ue seipsa reddatur: hac de causa melius per austrum seritur. radicatur enim: germinaturq; celerius. cum planta turgens creditur solo turgẽti. cælumq; adest emollitum atq; benignum. aquilone autem aduersa omnia veniunt: frigent etenim plantæ atq; laborant: & solo gelato neq; radicem æque demittere: neq; germẽ edere possunt: hæc ex Theophrasti li. v. de causis plantarum. ℞ Optima vinetis satio: est Colu. li. iij. ca. iij. ait: Plantaria facito ab exoriente a decima luna & a vicesima: hæc vel melior est vitibus satio: sed quã feres frigidos ventos vitato: docet etiam ibidem Colu. quo pacto plantaria fieri debeãt: & li. iiij. ca. xiiij. ait: q̃ vitis vere autũno tempestiue deponitur. ℞ Vere: melius: si aut pluuius aut frigidus status cæli est: vt ager pinguis aut campestris & vliginosa planicies. ℞ Rursus autumno si sicca: si calida est aeris qualitas: si exilis aut arduus campus: si macer prærũptus ue collis. Vernæq; positionis dies fere q̃draginta sũt: ab idibus Februarij vsq; in æquinoctium: rursus autũnalis ab idib' Octobris: in calẽ. Decembris. satio/nis aũt duo genera Malleoli: vel Viuiradicis: quod vtrunq; ab agricolis vsurpatur &c. Prima vel autũni: Theophrastus li. iij. de causis plantarum ait: Turgescit solum quum humectum atq; tepidum est: statumq; temperatum aeris obtinet: tunc enim agile fertile atq; lætum consistit: quod duobus fieri temporibus maxime arborum generi solent vere ac autumno: & quidẽ ijs temporibus arbores magis serimus: sed melius vere: tunc enim solum humidum est: & sol tepefaciens elicit germen: & cælum placidum atq; rosidum constat: ita vt ex ijs omnibus educatio & germinatio prospere sequi possit: th satio communior olu3 vel plurimorum tam fructuum q̃ plantarũ tempori verno tribuit: hæc ille. ℞ Rubẽti: florido. ℞ Cãdida auis: Ciconiam intelligit: quam & longinquo venire non dubium est: vti & grues: illas hyemis. has æstatis aduenas nec venire: sed venisse cernimus: honos ijs serpentium exitio tantus: vt in Thessalia capitale fuerit occidisse: eadem legimus pœna: quæ in homicidas: hæc & plura Plinius libro decimo: capi. xxij. Ciconia

CHRI. ℂSEMINE iacto: imposito malleolo. Nam semen non solum de granis segetum siue pomorum dicimus: sed etiam de virgultis: vnde arbores serunt: & ipsas nouellas arbores: quæ e seminatio transferuntur semina appellant.

CVRE

SER. a ¶ VERE tument terræ: Asper simpliciter accipit: vt terræ nominatiuus pluralis sit: quæ dicuntur verno tumere: & femina poscere. Donatus vero terræ genitiuum vult esse singularem: vt sit sensus mutata distinctione Vere tumēt fil uæ.s. a superioribus terræ & genitalia femina requirunt terra rus: sed melius Asperum sequimur: vt genitalia femina: quæ nos lacim⁹ intelligamus: nō q̄ filuæ ex terra suscipiunt. idest Iunonis: quæ & terra & Philosophus etiā libro octauo scribit Euripidem hæc dicere. Quū est sicca tellus ipsa certe tunc imbrem amat quum turget æther imbri quum cælum tumet affectat: vt telluris in sinus cadat. ¶ Aether: Iuppiter: quē summus deū: mundiq; animam voluere. Euripides æthera cælum ipsum ac Iouem voluit: vt scribit Tullius lib. primo de. n. d. ¶ Lætæ: fœcūdæ veris tempore.

Prima vel Autūni sub frigora, cū rapidus Sol
Nondū hyemē contingit eqs. iam præterit æstas·
Ver adeò frondi nemorum, Ver vtile filuis,
Vere[a] tument[b] terræ, & genitalia semina poscūt.
Tū Pater[c] Omnipotēs fœcūdis imbrib[9] Aether
Coniugis[d] in gremiū lætæ descendit, & omnes
Magnus alit[e] magno cōmixtus[f] corpore fœtus.
Auia[g] tunc resonant[h] auibus virgulta canoris;

Genitalia autē dicimus semina: quibus aliquid procreatur & gignitur. b ¶ Tument: suspenduntur. c ¶ Tum pater omnipotens: In terdum pro aere Iuno: pro æthere Iuppiter accipitur: aliquoties & pro aere & pro æthere Iuppiter. Iuno vero pro terra: & aqua ponitur: sicut hoc loco intelligimus: Nam æther nō habet pluuias: vnde Iouem pro æthere accipimus: cui attribuuntur aer: & æther: quæ duo mixta terræ & humori: pro quibus Iuno ponit̄ vniuersa procreant. Dicit autem verno tempore esse pluuias: quibus cuncta nascuntur: vnde & fœcundis imbribus dixit: quibus terra fœcundatur. d ¶ Coniugis in gremium descendit in terram: quæ intelligitur per Iunonem: in gremium suum. e ¶ Alit: nutrit: fouet. f ¶ Commixtus corpore: pro corpori: vt Hæret pede pes: item alibi: Et magno se corpore miscet Licet possimus accipe mixtus terræ magno suo corpore. i. æthere. g ¶ Auia virgulta: in quibus nō est via vel deserta: tum vere. s. h ¶ Resonant: auibus canoris: rem dicit naturalē: quod veris tempore amplius solent aues cātus edere: tam ex serenitate tēporis: q̄ ex herbarū: frondiumq; innouatione: & naturalis voluptatis.

ANT. ¶ CVM RAPIDVS Sol: rapit enim ac attrahit ad se cuncta torrens & sorbens calore suo: quo liquor siccatur: de quo etiam ante patuit. ¶ Aestas: autūni calorem æstatem appellauit. ¶ Tument: turgescunt. ¶ Et genitalia semina poscunt: semper enim solo turgenti semina mandare oportet. Sic enī optime germinatio agitur: vt scribit Theophrastus lib. iij. de causis plantarum. ¶ Coniugis in gremium: Iuppiter vt dixit Ennius: is est

Aer quem græci vocant aerem: qui ventus est & nubes: imber postea dictus: qa mortalis atq; arbores: herbasq; omnis iuuat. Iuppiter itē cælum dicitur. Var. scribit talia. Iuppiter igitur idest aer qui ventus est: & nubes imber postea. Descendit in gremium lætæ coniugis:

perie. ¶ Magno corpore: scilicet terræ. Subest enī natura terræ: vnde superius ait. Quippe solo natura subest. Natura autem res omnes creat auget: aliter vt Lucretius inquit. Resonant. Ouidius item lib. primo Fastorū ait: Et tepidum volucres concentibus aera mulcent: Ludit & in pratis: luxuriatq; pecus.

CHRI. ¶ VERE TVMENT. q. d. facile concipiūt ex natura sua calida & humida. ¶ Tum pater: Iouem multis modis intelligi suo loco demonstrauimus. Modo enim iouem stellam illam salutarem: quæ in ordine secunda est modo pro anima mūdi. Sæpissime autem pro ipso summo Deo: a quo omnia sunt intelligimus. Nonnunq; vim ipsam duorū superiorum elementorum: quæ actiua est p Iouem exprimimus: quæ dum agit in hæc duo inferiora ad generationem & corruptionem eorum: quæ assiduo mutantur omnino facit. Iunonem ipsa vero duo inferiora elementa aquam: terramq; intellexerunt physici: quæ passiua nuncupat. Vnde quoniam pariter ad gignendum concurrunt fratrem: ac sororem dixerunt: quoniā vero illa agunt hæc patiuntur: Iouem maritum quoniam masculinam: agentemq; Iunonem vxorem: quoniam fœmineam: patientemq; vim obtinet: appellarunt. Verno igitur tempore propter maximam elementorum contemperantiā: cum iam calor in humidū agere incipiat: tecta temperie dicimus Iouem actiuam vim fœcundis imbribus: idest genitiuo humore descendere in gremium Iunonis: idest terræ: quæ egentem vim tanquam fœmina virile semen accepit. ¶ Lætæ: passim. ¶ Auia: ex illa enim contemperie caloris in humidum excitatur natura: ita ducente desiderium ad procreandum: ex quo desiderio et aues suauiter quæruntur: & animalia cuncta salire & inire cupiunt: & in terra ipsa plantæ: in quibus non est sensitiua: sed vegetatiua vi parturiunt.

Et Venerem certis[a] repetunt armenta diebus.
Parturit almus[b] ager; Zephyriq; [c] tepētib[e] auris
Laxāt arua sinus, superat tener oibus humor,
Inq; nouos[d] soles audent se gramina tuto
Credere, nec metuit[e] surgentes Pāpinus austros;
Aut[f] actum cælo magnis Aquilonibus imbrē.
Sed trudit[g] gemmas, & frondes explicat omnis.
Non alios[h] prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliúm ue habuisse tenorem[i]
Crediderim: Ver[k] illud erat, Ver magn[e][l] agebat[m]
Orbis, & hibernis[n] parcebant flatibus Euri.
Cum primum lucem pecudes hausere, virúmq;
Ferrea[o] progenies durum caput extulit aruis.

SER. a ¶ CERTIS diebus: statutis legitimis: a natura arcana quadam rōne dispositis: vt tractat Lucretius: q dicit rōnes hanc æthereo calore descendere. b ¶ Almus ager: ab eo q nos alat. c ¶ Zephyri: fauoni. alibi Zephyro putris se gleba resoluit. Hora. Soluitur acris hyems grata vice veris: & fauonij. d ¶ Nouos soles: vernales dies. e ¶ Nec metuit surgentes pāpinus austros: varie dicit. nam supra ait: Audent se gramina cōmittere. f ¶ Aut actum cæ. m. a. im. i. nullos calores aut ēt pluuias. Tunc vites timent: quippe temperie. g ¶ Trudit gēmas: ppellit: effundit in folia. h ¶ Non alios prima: hoc sm licentiam poeticam dixit: Nam falsum est. Constat. n. post fctm mundum ex qualitate cursus solis tpa esse diuisa. i ¶ Tenorem: ductum. k ¶ Ver illud erat: absoluta locutio. qcqd illud fuit: ver fuit. l ¶ Ver magnus agebat. i. magnus orbis. Tunc vernale tps ducebat i sui. s. primordio: pōt & magnum orbem zodiacum circulum dicere: qui temporum diuisionem facit: q si est. m ¶ Agebat: pro circūagebat accipiendum erit orbis. n ¶ Hibernis: asperis: sæuis. o ¶ Ferrea progenies: pcreata ex lapidibus ad laborem. alibi: Vnde hoies nati durum genus.

ANT. ¶ ZEPHYRI: de his late li. j. Georgi. Et zephyro putris se gleba resoluit. ¶ Superat tener oibus humor: Ver do calidum fecit & humectum: deus oium fabricator. Sicca æstas & calida: Autūnus siccus & frigidus: Hyems humida pariter & frigida: est auctor Macro. lib. vij. ¶ Nouos soles: tunc. n. est noua temporis ætas: vt ēt Ouidius libro primo fastorum inquit. ¶ Austros: qui humidi sunt & nubila nutriunt: de quibus latius supra. ¶ Imbrē: idest grandinem: ait. n. Aquilo libro sexto metamorphoseon: Induroq; niues: & terras grandine pulso. ¶ Gemmas: vitium oculos. Intelligimus per metaphoram: vt latius patuit ecloga septima. ¶ Origine mundi: Pli. scribit: mundum q alio noie cælum appellari libuit: neq; genitum: neq; interiturum vnquā. Nostri Theologi scribunt decimoquinto calendas Aprilis: mundum creatū fuisse die solis. Poeta ēt id idem vr asserere: ait. n. Ver illud erat &c. ¶ Orbis: dictus est mundus: qm eius forma in speciem orbis absoluti globata est: vt Pli. docet. ¶ Magnus orbis: magn' ait: qm vt testatur etiam Plinius: immensus est & infinitus ac finito similis: furorq; est mēsura eius animo quodā agitasse: atq; pdere ausos. ¶ Pecudes: quinto & sexto die volatilia & animalia cuncta genita sunt: deinde homo qui illis dominaretur. in quo quidem Poeta ipse nostræ si fei sequitur opiniones. ¶ Ferrea progenies: fabulās sequitur. narrātes e lapidibus natos hoies. de quo latius Ouidi.

Orbis

Mūdus

CHRI. ¶ VENEREM: sic dicta vel quod in oīa veniat: vt inferius. Omne adeo genus in terris: hoiumq; ferarumq;. Et g. æ. p. p. q. u. In furias ignemq; ruunt amor oibus idem. ¶ Certis diebus: vernali tpe: quod singulis annis statuto tpe redit: vel quia certo quodam tpe: & non omni fœmina mares expetit exceptis: vt ait Aristote. muliere & equa. quæ omni tpe etiam fœte concubitum expetunt. Item ijs quæ superfœtant. i. quæ adhuc prægnantes aliū fœtum concipiunt vt lepores. ¶ Almus: quia suis fructibus nos alat. ¶ Zephyri: vēti sunt occidentales: qui vere flantes sua ptemperātia caloris & humoris terram ad varios conceptus aptam reddunt. Dñr autem ab eo q est ζεω. i. ferueo: quia illis terræ cōcalescentes grauidæ reddūtur. ¶ Laxant: quod caloris est vt frigoris condensare. ¶ Superat: abunde est quod non ita in reliquis anni tpibus accidit. ¶ Tener: quasi nouellus pp anni principium: & qui facile ad quid vis gignendum verti possit. ¶ Nouos: renouatos propter principium anni. ¶ Sed trudit gemmas & frondes explicat omnis: alterum ab altero est. Primo enim turgent oculi in ramis: & hæ gemmæ dicuntur: prodeunt frondes. ¶ Nō alios: verisimile videtur principium mundi a vere fuisse. Et secundum Macrobium incipiente die illo: qui omnium illuxit: qui iō iure natalis mundi vocatur. fuit aries in medio cæli: & quia medium cælum: quasi mundi vertex est. ideirco: aries vt mundi caput in exordio lucis apparuit. Sed de hoc dictum est in alio loco.

CIMMISSEq;

Immissǽq́;[a] feræ siluis,& sidera cælo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem[b],
Si non[c]tanta quies iret,frigúsq́;[d],calorémq́;
Inter,& exciperet[e]Cæli[f]indulgentia terras[g].
Qđ[h]supest quæcúq;[k]premes[i] virgulta p agros
Sparge fimo pigui,& mlta memor occule terra,
Aut lapidé[l] bibulú,aut sqlléteis[m]ifode cochas.
Inter enim labentur aquæ,tenuísq; subibit
Halitus,atq; animos[n]tollent sata.iáq;[o]reperti
Qui saxo[o]super,atq; ingentis pondere testæ
Vrgerent.hoc effusos[p]munimen ad imbres.
Hoc vbi hiulca[q] siti findit Canis æstifer arua,
Seminibus positis superest deducere terram
Sæpius ad capita[r]& duros[s] iactare bidentes.
Aut presso exercere solum sub vomere;& ipsa
Flectere[t]luctantes inter vineta iuuencos.
Tum leues[v]calamos,& rasæ[x]hastilia virgæ

SER. a ¶ IMMISSÆq́; feræ siluis:hunc ordiné pp arcadas tenuitq́ se pseléos esse asserũt.i. an luná natos:qđ & Cicero in fundaniana cõ memorat:& Statius q ait:Arcades astris luna q́; priores. b ¶ Laboré:vel frigoris:vl calo ris. c ¶ Si nõ tanta qes iret: tranquillitas:& est veris diffinitio. d ¶ Frig' caloremq́; Inter:dicit oriente iccirco veris téperamentũ fuisse:vt res noue tũc orientes & adhuc tenerae nec hyemi frigora:nec æstatis ferre sufficerét. e ¶ Exciperet: acciperet. f ¶ Cæliq́; ídulgentia.i. serenitas & temperatio. g ¶ Terras.i.fœtus terræ:& noue ídulgentiá dixit.veteres.n.indulgitaté dicebant:vt Cælius in septio:Cõsuetudine vxoris indulgitate liberũ. h ¶ Quod superest:non qđ deest:sed qđ sequitur. i ¶ Premes:demerges:infodies. k ¶ Quæcũq; virgulta:siue de plátarijs:siue de arborib'. l ¶ Lapidé bibulũ:q arenarius vocatur. m ¶ Aut squallenteis infode conchas:cochleæ pp admittenda spiramina infodiunt. Lapis vo arenari' aut pp spiramina:aut pp hauriédũ humoré:si forte nimius fuerit. Squallétes: sordidas. n ¶ Alos tollent:sument ex his rebus magnanimitaté. o ¶ Iáq; reperti.s.sunt diligétiores. p ¶ Effusos ad imbres.i.cõtra nimias pluuias. q ¶ Hiulca siti:pre nimijs caloribus scissa. r ¶ Ad capita.s.vitiũ positarum. s ¶ Et duros iactare bidentes:hoc ad cõminuendas pertinet glebas. t ¶ Flectere luctãtes iuuécos:cũ quadá moderatióe ducere:ne tenera adhuc virgulta concutiant. v ¶ Leues calamos.i.nitidos. x ¶ Et rasæ hastilia virgæ:præcipit & cánas in virgas radi oportere:ne videlicet ex corticibus rubigo aduersa vitibus procreari possit.

ANT. ¶ ET SIDERA cælo:quarto die vt aiunt: fcá sunt luminaria duo in firmamento cæli: vt lucerent sup terrá. ¶ Laboré.s.caloris et frigoris. ¶ Indulgentia cæli.i.aeris tranqllitas & temperies:Quod superest:qđ restat docendũ est supple vel aduertendũ. ¶ Fimo: Theophrastus li.iij.de caussis plantarũ ingt:qđ imus stercus agrum & solutum:& tepidũ reddit:qđ alij Agris protinus terræ permixtũ plantæ aggregant: alij inter terrá superioré mediũ disponunt. ¶ Occule terra:terra inferior alit vité & arboré:superior custodit:Colu.lib.iij.ca.iij. auctor. ¶ Lapidé:lapides subijciunt vt plátæ & p hyemé humore perfrui:& p æstaté possit refrigerari. Enĩ uero contra vtrũq; tps ita pparasse oportet: vt lapides hu more contineant:& æstate radicibus caloré propulsent:alij sarmenta substernũt:alij vas fictile plenum aquæ apponũt. Theophrastus edocet li.iij.Colu.ét li.iiij.capitulo quarto ait: í imo scrobe lapides circa põdo quinq; ponito ne vité pmát. Sed juxta radices sint. Theophrastus aũt pdicto libro ait: oportere esse calculos ab amne:aut faucibus torrentis petitos:ná si lapis latus atq; perpetuus sit arbori est noxæ:si rotũdus:minutusq́; subijciat:refrigerat,& aquá transmittit:& locũ radicibus peruiũ pstat. lapides pterea hyeme tepefacere æstate refrigerare posse affirmát.
¶ Squallétis:squallens a squámis dr:splendens a calore vo sordidũ. Squalles ¶ Qui saxo sup: Maronis pceptũ fuit:vti í scrobibus lapides disponerent:q singuli non excederét. quinq; librarũ põdus:hij.n.vident & aquas hyemis: & vapores æstatis ppulsare radicibus:auctor est Columel.li.iiij.ca.xv. ¶ Munimé.s.est.
¶ Hoc.s.munimen est. ¶ Hiulca siti.i.siccitate aperiente ea arua.s.ab hio hiulcus deducitur. Catullus ét ait:Quus grauis exustos æstus hiulcat agros. Hiulca ¶ Canis:æstifer: septimo calé. Augu. canicula apparet:estq́; caligo æstuosa:vt scribit Col.li.xij. Et Pli.li.ij. ait: caniculæ exortu accédi solis vapores qs ignorat. ¶ Ad capita:capita vitiũ putata circunfodito:arare incipito:vltra:citraq;:sulcos ppetuos ducito:ita pcipit Cato teste Pli.li.xvij. c.xxj.Colu.autem libro quinto:capi. quinto ait:quod sat plerisq; visum est ex cal. Martij vsq; in Octob. tricesimo quoq; die nouella vineta cõfodere omnesq́; herbas & præcipue gramina extirpare &c.

Fraxineásq; aptare sudes, furcásq; bicornes.
Viribus eniti quarum, ⁊ contemnere ventos
Assuescãt, summásq; sequi tabulata[a] p Vlmos.
Ac dum prima nouis adolescit frondibus ætas
Parcendum teneris, ⁊ dum se lætus ad auras
Palmes agit laxis per purũ[b] immissus habenis,
Ipsa[c] acie falcis nondum tentanda, sed vncis
Carpendæ manibus frondes, intérq; legendæ.
Inde vbi iã validis amplexæ stirpibus[d] Vlmos
Exierint, tum stringe comas, tũ brachia tonde.
Ante reformidant ferrum, tum deniq; dura[e]
Exerce imperia, ⁊ ramos compesce fluenteis.
Texendæ[f] sepes etiaꝫ, ⁊ pecus omne tenẽdũ est,
Præcipue duꝫ[g] frons tenera, iprudénsqꝫ laborũ,
Cui super indignas[h] hyemes, Solémqꝫ[i] potentẽ
Siluestres[k] Vri assidue, Capreǽqꝫ[l] sequaces
Illudunt, pascuntur Oues, auidǽqꝫ iuuencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incũbens[m] scopulis arentibus æstas,
Quantum illi nocuere greges, duríqꝫ venenuꝫ
Dentis, ⁊ admorso[n] signata in stirpe Cicatrix.

SER. a ¶ TABVLATA: sunt rami effusiores vel plana tendentes: non ad altiora crescentes. ⁊ est relatio facta a domibus: in quibus extructiones singulæ tabulata dicuntur. b ¶ Per purum: idest per aerem. c ¶ Ipsa acie falcis nondum tentanda: si acies legerimus hic erit sensus: teneris adhuc vitibus nonduꝫ est falcis acies necessaria. si acie subaudim⁹ virgulta: vt sit ipsa virgulta nondum falcis acie tentanda sunt. d ¶ Stirpibus: solidiorib⁹: palmitibus. l. truncis: alij stirpem pro ipsa materie vitium positã volunt: vt idẽ alibi Et admorso signata in stirpe cicatrix. e ¶ Dura exerce impia: aut laboriosa: aut quasi duruꝫ sit ipsis vitibus ferro amputari. f ¶ Texendæ sepes etiam: alij hic distingunt: alij separant Texendæ sepes etiã ⁊ pecus omne tenẽdum. g ¶ Dum frondis tenera: vera lectio est frondis. Lucretius: Frondiferasq; domos auium. hodie vo ⁊ a fronte ⁊ a fronde vnus est nominatiuus frons: vt frons frõtis: ⁊ frõs frondis: sicut ⁊ lens a lente: ⁊ a lende capitis breuiore pediculo. h ¶ Indignas auteꝫ hyemes: sæuas. i ¶ Solem potenrem: intolerabilem grauẽ. k ¶ Siluestres vri: boues agrestes: qui in pirenæo nascuntur monte posito inter gallias ⁊ hispanias. Sunt auteꝫ exceptis elephantis maiores cæteris animalibus: dicti vri ἀπὸ τῶν ὄρων. i. a montibus. l ¶ Capreæq; sequaces: persecutrices: vt Maleæq; sequacibus vndis. m ¶ Incumbens scopulis: idest etiaꝫ saxa calore penetrãs. n ¶ Admorso: participium est: ac si diceret abroso.

PRO. ¶ TABVLATA p vlmos: rami sunt q vites sustinent p translationẽ: qa rustici quũ putãt: supra eos ramos stant: hoc est tabulas.

ANT. ¶ CAPTARE: superest. ¶ Tabulata: cacumina ipsa ⁊ arborum casulas. ¶ Parcendũ teneris: Pli. li. xvij. cap. xxij. docet non esse festinandum ad putationem nouellæ vitis: sed primo in circulos materiem colligendamẽ nec nisi valide putationem admouendam.

¶ Palmes agit: vitis materia mollis. Quæ per nouella brachia emissus fructuꝫ affert: propterea lætus palmes ait poeta: Dicitur auteꝫ palmes: vt Festus ait: ꝙ in moduꝫ palmarum virgulas: quasi digitos edit. Et Colu. ait li. iiij. c. vj. qđ Malleolus nouell⁹ est palmes innatus prioris anni flagello ⁊c.

¶ Vri: In silua hercynia Germaniæ sũt magnitudine paulo infra elephãtes specie ⁊ colore ⁊ figura tauri. magna vis eorum ⁊ velocitas: neq; homini neq; feræ quas cõspexerũt parcũt: hos studio se foueis captos interficiũt: cornua studiose cõquisita ab fabris argento circũcludunt: atq; in amplissimis epulis pro poculo vtuntur: Hæc ex libro sexto commenta. Cæsaris de bel. Gal. Macrobius libro sexto ait: quod vri Gallica vox est: qua feri Boues significant. ¶ Capreæq;: capreæ in plurimas similitudines trãsfigurantur: sunt capreæ: Sunt rupi capræ: sunt Ibices pernicitatis mirandæ: sunt ⁊ Dãmæ: multaq; alia haud dissimilia: Plinius libro octauo. ¶ Incumbens scopulis arentibus: idest saxa etiam ipsa calore penetrãs.

¶ Admorso: caprarum morsus: arboris exitialis Oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt: eaq; ex causa Mineruæ immolantur: auctor Plinius lib. viij. ca. xlvij.

¶ INTERq; legendæ: vt rariora omnia sint in arbore: quo sol facilius p omnia penetret: quod Interlucare ⁊ Insolare dicunt qui de re rustica scribunt. ¶ Vri: Soli. ait: vbi post scythas Germania incipit esse Vesontes qui boues feris similes esse: idem viros quos imperitum vulgus vocat bubulos: cum bubali pene ad ceruinam faciem in affrica generent: sed Vris taurina cornua esse: quæ in tantum modum protenduntur: vt inter regias mensas potuum gerula fiant.

Vri Capreæ CHRI. Vris

¶ NON

Non aliam [a] ob culpā Baccho Caper oībus aris
Cæditur, ⁊ veteres [b] ineunt Proscænia Ludi [c],
Præmiáq; [d] ingentes pagos, ⁊ compita [e] circùm
Thesidæ [f] posuere, atq; inter pocula læti
Mollibus [g] in pratis vnctos saluere [h] per vtres.

SER. a ℂNON ALIAM ob culpā: victimæ numinibus aut per similitudinem: aut per contrarietatem immolantur. per similitudinem vt nigrū pecus Plutoni: per contrarietatē: vt porca: quæ obest frugibus Cereri. ⁊ Caper q obest vitib' Libero. itē capra Aesculapio: q est de' salutis: quom Capra nunq̄; sine febre sit. Aris autem oībus nō sine causa dixit. Nam cuz numinibus cæteris varie pro qualitate regionū sacrificetur: vt Veneri paphiæ tantū de ture. vnde est: Haud equidē tali me dignor honore. Genitrici ṽo Veneri. i. Romanæ etiam de victimis. Libero vbiq; caper imolatur. b ꝑ Veteres ineunt ꝓscænia ludi: primi ludi theatrales ex liberalibus nati sunt: ideo veteres ait. Proscænia autem sunt pulpita ante scænam: in quibus ludicra exercentur. c ꝑ Veteres ludi: dionysia. antiquissimi. n. rustici cōfecta vindemia faciebant. d ꝑ Præmiaq; ingentis. i. per quadriuia: quæ compita appellant̄ ab eo quod multæ viæ in vnam confluant: ⁊ villas: quæ pagi ἀπὸ τῶν πηγῶν. i. a fontib' circa quos villæ consueuerant condi. vnde ⁊ pagani dicti sunt: q̄si ex vno fonte potantes. e ꝑ Cōpita: vnde ludi cōpitalitij. f ꝑ Thesidæ: athenienses: qui primi ludos instituere liberales. g ꝑ Mollibus in pratis: vnctos vel oleo: vel lixiuia. In pratis aūt ideo ne læderentur cadentes. Vtres ṽo fiebant ad insultationē etiā mortuorū caprorum: ne quid ex eis esset qđ non sentiret iniuriam. h ꝑ Saluere: ſm artem dixit. Nam antiqui sallo salui dicebāt: nunc autez ⁊ salui: vnde Cicero in milonia na: Quom hic de rheda reiecta penula desiluisset. sic etiam ab eo quod est cano non cecini: sed canui dicebant. vnde Salustius: Cornua occanuerunt.

PRO. ℂNON ALIAM ob. c. b. c. o. a. Cæditur. e. tu. in. Proscænia ludi Præmiaq; in. p. e. c. cir. Thesidæ. p. a. i. p. l. Mollibus. i. p. u. saluere p vtres: Postq̄; mortale genus aīalium cœpit carne vesci: ex his quæ frugibus nocerent: vel aliquos læderēt fructus. Prima existimatur hostia fuisse sus. Secunda caper ille: quia terrā rostro pro trudendo semine rueret: hic quia vitem læserat. Itaq; etiam Ouidius in xv. Testimoniū huic opinioni dicēte Pythagora: Et prima putat̄ hostia sus Meruisse necē: quia semina pādo Eruerat rostro: spemq; Itercepèrat anni: vt caper. m. b. m. ad aras ducitur: Vltoris nocuit sua culpa duobus. Præmia aūt posuisse thesidas: Quū dicit ingētes pagos: ⁊ compita circū. Athenienses significat a Rége Theseo dictos. Itaq; ludis: qa præmium victori erat caper: qui græce tragos: tragœdia cœpit appellari genus quoddā carminis ab antiqs causa spectaculi institutuz. ℂCAPER: prima hostia fuisse putatur sus: secunda caper. Caper illa qa rictu semina eruerat: hic quia vitem læserat: Hinc Oui. li. xv. meta. Loquēte Pythagora scri. Et prima putatur hostia sus meruisse necē. Quia semina pando Eruerit rostro: spemq; itercepèrit ãni: Vite caper morsa Bacchi mactatus ad aras Dicitur Vltoris nocuit sua culpa duobus: Asserit. Idez Varro li. ij. ca. iiij. ꝑ Omnibus aris: Nam cum alijs Dijs pro varia regionū consuetudine vario modo sacrificetur Baccho semper ⁊ vbiq; in liberalibus mactat̄ caper. ꝑ Veteres lu. spectaculoꝝ origo. teste Cassiodoro: ab græcis tracta est: nā quuz agricultores feriatis diebus sacra diuersis numinibus per lucos: vicosq; celebrarent. Athenienses primum agreste principiū in vrbanū spectaculū collegerunt. Theatruz græco vocabulo appellantes. Vtq; Diomedes ait. Hircus præmium cantus præponebat̄. vnde ⁊ Hora. in arte inqt. Carmīe quæ tragico vilē certauit ob hircū. Inde itaq; tragœdia dictuz est carminis genus a trago. i. hirco. Thespis aūt genere atheniensis primus īuenit tragœdiam: ait. n. Hora. in arte ignotū tragicæ genus īuenisse camœnæ dr̄: ⁊ plaustris vexisse poemata Thespis. ꝑ Ineunt: petunt: adeunt. ꝑ Proscænia: pulpita erant ante scænā: in qbus ludrica exercebant̄. ꝑ Pagos. i. vicos: ⁊ ꝯuenticula rusticoꝝ. ſm Diomedē: dicti aūt pagi a fontibus: πηγὴ. n. aqua dr̄ Dorice auctor est Fest. ꝑ Cōpita: sūt triuioꝝ plateæ vel spatia. ꝑ Thesidæ atheniēses: Theseus. n. vt Eusebius scri. athenienses prius p regionē dispsos in vnā ciuitatez ꝯgregauit. ꝑ Posuere. s. caprū: Vt iis eēt ꝓmiuz. ꝑ Vtres: icaro patri Erigones: Liber pr̄ vinū ⁊ vitē ⁊ vuaz tradidit: q cū seuisset vitē ipaz: ⁊ hirc' in vineā se ꝓiecisset: ⁊ q̄ ibi tenerrima folia videret descerpsisset: ex pelle ei' vtrē fecit: ac vēto plenū ꝓligauit: ⁊ ī mediū mare ꝓiecit: suosq; sodales circa euz saltare coegit: auctor est Hyginus. ℂET VETERES ineunt. p. lu. initium tragœdiæ significat: q a rebus diuinis est īchoatum: quibus pro fructibus vota soluentibus operabant̄ antiqui. Nāq; incensis iam altaribus ⁊ admoto hyrco id carmē qđ sacer chorus Libero patri reddebat tragœdia dicebatur. Hoc est ab hyrco vinearum hoste: et a cantu: vt refert Dona. Vel quod vter ex eius

Margin: ANT. — Caper — Sus — Tragœdia — Thespis — Proscænia — Pagus — Cōpita — Theseus — CHRI.

pelle vini plenus solenne pmiū cantoribus fuerat: vt in hoc loco ostendit Virg. vel qd hyrco dōabatur eius carminis poeta. Veteres ludos dixit: qa vetustissimis tpibus ab atheniensibus reperti fuerunt. Proscænia dicimus: vt p pylea. Est aūt pscænia pulpitū añ scænas. Proscæ Scænarū aūt tria genera sunt. Tragicæ formant colūnis & fastigijs & signis regalib'. Comi nium cæ ædificiorū priuatorū hñt spēm. Satiricæ arboribus speluncis & montibus ornant. Ob aliā Scænæ culpā q̄ꝙ vitibus noceat. Pagos & cōpita. i. circa cōpita pagorū. Nā vetusto tpe athenienses nondum intra vrbem coacti: sed per pagos dispersi cōstructis aris hos ludos exercebāt.

SER. a NEC non ausonij Troia gens. idest etiā romani hos ludos celebrant & canunt: Nas hoc est versib' incomptis ludūt: idest carminibus saturnio metro compositis: qd ad rhythmū solum vulgares componere consueuerunt. Horatius: Libertasq; recurrētes accepta per annos lusit amabiliter. b Risuq; solu to. i. cachinno. c Oraq; corticib' sumunt: qa necesse erat pro ratione sacrorū aliq ludicra & turpia fieri: quib' possēt ppłs risus mo ueri: q ea exercebāt pter verecundiæ remedium hoc adhibuerunt: vt personas factas de arborū corticibus sumerēt: ne agnoscerent. d Et te bacche vocant. hymnos in tuū honorē canunt. e Tibiq; Oscilla mollia: pensilia: vt Pilentis matres in mollib'. Oscillorū autē variæ sunt opiniones. Nam alij hāc afferunt fabulā. Icarus atheniēsis pater Erigones quom acceptū a Libero patre vinū mortalibus indicaret: occisus est a rusticis: qui quom plus æquo potassent: ebriati venenus se accepisse crediderant: huius canis ē reuersus ad Erigonen filiā: quæ cū eius comitata vestigia peruenisset ad patris cadauer: laqueo vitā finiuit. Hæc deorū voluntate int astra relata est: quā virginē vocant. Canis ille est inter sidera collocatus. Sed post aliquantus tēpus atheniensib' morbus imissus est talis: vt eorū virgines quodā furore ad laqueū cōpellerentur. Respondit q; oraculū sedari posse illā pestilentiā: si Erigones & Icari cadauera requirerent: quæ quom diu quæsita nusq̄ inuenirent: ad ostendendā deuotionē suā athenienses: vt etiam in alieno ea quærere viderent elemento suspenderūt de arborib' funes: ad quem se tenentes homines hac atq; illac agitabantur: vt etiā quasi in aere illorū cadauera quærere viderentur. Sed quom inde pleriq; caderent: inuentum est vt formas: vel personas ad oris sui similitudines facerent: & eas pro se suspenderent & mouerent. Vnde & oscilla dicta sunt ab eo: quod i his cillerent. i. mouerentur ora. Nā cillere ē mouere. Vnde & furcillæ dictæ sunt: quibus frumēta cillent. Alii dicunt oscilla eē mēbra virilia de floribus facta: quæ suspendebātur per intercolūnia: ita vt in ea homines acce-

Necnon[a] Ausonij, Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq;[b] soluto.
Oraq;[c] corticibus sumunt horrenda cauatis.
Et te[d] Bacche vocant per carmina læta; tibiq;[e]
Oscilla[f] ex alta suspendunt mollia[g] pinu.

ptis clausis psonis spingerentur: & ea ore cillerent. i. mouerent ad risū populo cōmouēdū: & hoc in Orpheo lectus est Prudentiorib' tū aliud placet: q dicunt sacra Liberi patris ad purgationē animæ ptinere. Omnis autē purgatio: aut per aquas: aut per ignem fit: aut per aerē: sicut & in sexto ait: Aliæ pandūtur i anes Suspensæ ad vētos: alijs sub gurgite vasto Infectū eluit scelus: aut exuritur igni. Vt nunc per oscilla genus purgationis qd maximū est intelligam'. Nā primū aquæ: scdm Ignis: tertiū aeris. g Mollia. i. mobilia & vt Verg. illorū opinionē seq: qui in honorē liberi patris putant oscilla suspēdi: q eius sit pēdulus fructus. f Oscilla autem dicta qñ capita et ora bestiarū in summis porticibus tegebant. Siue qa hūc vsum osci dīr frequēter exercuisse: & p Italiam sparsisse.

PRO. NECNON ausonij troia gēs missa coloni V. In. l. r. q. f. Oraq; corticib'. s. h. c. Et te. b. vocant. p. l. t. q;. Oscilla ex. a. f. m. p. Hic ritus oscillorū iactationis frequēs in Italia ab atticis est traditus. Celebratur autē ferijs sementinis ex hac causa ab atheniensib' istitut': Icarus pastor atticus: quū a Libero patre accepisset vinū depūtādū venale: & præciperet ignorantibus adhuc vsus huius: vt parce biberēt: Illi sapore delectati: contumaces fuerūt pcepto. Itaq; quū & corp' eorū soluerent: & sermo ebrietate: arbitrati se venenū accepisse: Interfecerūt Icarū. Canis aūte ius sine dño reuersus ad Erigonē filiā: dux fuit q̄renti patrem. Illa aūr cognita morte Icari: suspendio se necauit. Canis nō recedens a corpore dñorus inedia consumptus est. Q uum autem subita pestilentia in attica incidisset: & noui generis virgines alienata mēte suspēdio se necabāt i filiis: Cōsultū est oraculū Apollinis de fine tā luctuosi furoris. Respōsū ē remediū futurū: pñs supplicio eorū: q occiderāt Icarū. Quibus cōquisitis & Iterfectis: sacratisq; inter sidera Icaro filia: & cane plane numinib' sacrificiū istitutū est: quo oscilla imitarent suspēdia atticarū virginū. Eleas græce dicunt oliuā: ex qua premit oleum: qd eleon vocatur. Eleos dr misericordiæ quæ qa contingit eis quibus pax datur: olea pacis signum est.

NECNON

ANT. NECNON ausonij: pdictos atticorum ritus: vt Cassiodorus & Probus scribunt Romani sicut cætera externa ad suam rempu. traxerunt: ausonij autem Italiæ populi pometio agro vicini campaniam tenebant: & cum mare Siculum ne semel quidem incoluerint: Siculum tamen pelagus ausonium appellatur: auctor est Strabo lib. v. Festus vo sic: ausoniam appellauit Auson Vlyxis & Calypsus filius eas primam Italiæ partem: in qua sunt vrbes beneuentum & cales: Deinde paulatim tota quoq; Italia: quæ apœnino: finitur dicta est Ausonia ab eodem duce a quo vrbem etiam Auruncam conditam ferunt. Ora: pro personis posuit: vt Macro. etiam libro sexto alt. Per carmina læta. i. per hymnos. Oscilla: Higinus sic ait: Cum in finibus atheniensium multæ virgines sine causa suspendio sibi mortes consciscerent: quod Erigone moriens erat pcata: vt eodem leto filiæ atheniensium afficerentur: Quo ipsa foret obitura nisi Icari mortem persecuti: & eum forent vlti. itaq; cum id venisset: petentibus eis Apollo dedit responsum: si vellent euentu liberari Erigone satisfacerent: quiq; ea se suspenderat: Instituerunt: vti tabula interposita pendente funibus se iactarent: vtq; pendentes vento mouerentur: quod sacrificium solenne instituerunt: itaq; & priuatim & publicæ faciebant. Probus autem scribit. Oscillorum ritum in Italia ab atticis quoq; sumptum esse: qui ritus celebrabatur ferijs sementinis: dictæ vo Feriæ sementinæ aucto re Varia semente. Refert autem Probus eadem pene quæ Higinus de oscillis. Mollia: idest pensilia: vt apud Martia. nec triuiæ templo molles laudentur honores: idest pensiles: nam summa miracula inquit Plinius lib. xxxvj. capi. xij. Erant ibi epistilia tantæ mollis at tolli potuisse: nec de re alia intelligendum est. fit enim comparatio ad amphiteatrum ab ædificio: non a statuis vel alijs. Tibiq;: mortuus fuerat Icarus bacchi munere: inde Erigone filia se suspenderat: inde etiam Atheniensium virgines ob Erigones imp̄cationem: sed habito responso postea vt dictum est Oscillorum sacra instituta fuit. Poeta dicit baccho illa fieri solita: vt placaret. s. sacrificio eiusdem irato numine suspendia virgines exercuissent: hac rone baccho oscillorum sacra potissimum tributa existimo: cū pter Icarū & Erigonem fuerint instituta: ad tollenda virginum suspendia.

CHRI. CAVATIS: concauis: & in formam personarum recuruatis. Oscilla: hæc a Seruio exponuntur: Cæterum Herodotus scri. ægyptios similia græcis sacra Baccho facere: in quib' mulieres cubitales statuas: quas phallos vocant circūferunt. Hæ pene maiorem reliquo corpore habent: illumq; solum mouent. Illæ autem mulieres phallos sequuntur Dionysium canentes. Et Var. teste Augusti. liberum esse dictum vult a liberamento quod mares in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberent. Hoc idem in fœminis agere Liberā quam Venerem putant. Et ob hoc Libero mēbri virilis Liberæ muliebris formam in templis ponebant. Ob eandem rē mulieres aiunt attributas libero: & vinum pter libidines cōcitandā. Sicq; bacchanalia concitantur. Colebant ergo auctore eodem Augustino in eius sacris virilia: & per dies festos hoc membrum postellis positum primus rure i cōpitis: & vsq; in vrbem postea vectabant: in oppido vo Lauino vni libero totus mensis tribuebatur: cuius diebus flagitiosis verbis vtebant: donec illud membrum per forū transuectū suo in loco quiesceret: cui honestissima materfamilias coronā īponebant: hæc habui q̄ de huiusmodi sacris referre. Oscilla etiā ab ore diminutiuū esse videt. Nā Columel. oscilla lupinos dixit. — Oscilla — Liberū

SER. a HINC. i. post hæc sacra celebrata. b Largo: abūdanti & fertili. c Ergo rite suū. b. d. h. iuste igit Liberi sacra celebrabimus. d Honestū: pulchrū. e Carminibus patrijs. i. romana ligua: pleraq; enī sacra pgentiū qualitate: pleraq; sm suum ritū co sunt. Nam hymni Libero apud græcos græca: apud latinos latina voce dicuntur: hymni vo matris deum vbiq; proprias: idest græcam linguam requirunt.

Hinc[a] omnis largo[b] pubescit vinea fœtu.
Complentur vallésq; cauæ, saltúsq; profundi.
Et quocunq; deus circūm caput egit honestu3[d].
Ergo[c] rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus[e] patrijs, lancésq3, & liba feremus.

dicebant. Lāces: sacrificādi vascula. Libaq;: de iis ec/ log. vij. legito.

CHRI. HINC: ab istis sacris: Et hortat ad religionē qn̄ tantū ex sacris proueniat cōmodum. Fœtu: quicqd concipitur fœtus appellat: siue ab animatis: siue ab inanimatis proueniat. Vnde & fœminas & arbores quæ conceperint fœtas dicimus hinc fœtura est: hinc etiam fœnus quod pecuniæ fœtus fit. Et quocūq; deus cir. ca. Ostendit quid nobis proueniat ex præsentia numinis. Cum quicquid circūspexerit fœtus vberes pducat. Et tacite admonet non minorē curā circa sacra q̄ circa culturā agrorū habendam esse. — Fœtus — Fœnus

ANT. HINC: post bacchi sacra. Pubescit: germinat: crescit: floret. Honestum: pulchrus carminibus patrijs: idest latina lingua: nam apud græcos et græca lingua hymni Libero

Et ductus[a] cornu stabit sacer Hircus ad aram.
Pinguiaq; i veribus[b] torrebimus exta colurnis.
Est etiam[c] ille labor curandis vitibus alter
Cui nunq; exhausti[d] satis e: naq; omne[e] quot anis
Terq; quaterq; solum scindedu: glebaq; versis
Aeternu[f] frangenda bidentibus: omne leuadu[g]
Frode nemus, redit[h] agricolis labor actus i orbe,
Atq; in se sua per vestigia voluitur Annus.
Ac iam olim[i] seras[k] posuit cum Vinea frodes,
Frigidus[l] & siluis Aquilo decussit honorem,
Iam tum acer[m] curas[n] veniente extedit in anu;
Rusticus, & curuo[o] Saturni dente relictam[p]

SER. a ¶ DVCTVS cornu stabit sacer hircus ad aram: stabit placebit: tunc enim est aptum sacrificiu: quom animal dedicatu victimae patiens inuenitur. Vnde alibi sic ait: Et statuas ante aras aurata fronte iuuencu. i. placere faciam. Contra Lucanus Discussa taur' ab ara. Nam iprobant arispices hostiam q admota altarib' reluctatur. Sacer aute execrabilis: vt Auri sacra fames. b ¶ Verib' colurnis. i. de corylo factis: & hoc propterea quia sicut cap est inimicus vitib': q Libero imolatur: ita etia eis nocent corylli. Vn & supra ait: Neue inter vites corylu sere. c ¶ Est etias ille labor: Ia se paulatim tendit ad vitiu vituperatione dicens: & infinitu esse earu; labore: vt Cui nunq; exhausti satis est: & incertu; fructu: vt Et ia maturis metuendus Iuppiter vuis: & ipsu; etiam fructu pniciosum: vt Bacchus & ad culpa causas dedit. d ¶ Exhausti: exhaustionis finitionis: quod qa asperu; visum est: st ad figura transtulit dicens exhausti: vt Seruatissimus aequi: p aeqtatis. e ¶ Oe solu continens. s. vites. f ¶ Aeternum: semper: & perpetuo: & absolute locutus e. g ¶ Leuandum: releuandum: spoliandu. Omne autem nemus dicit & arboru; & vitiu. Vn paulo post dicturus est Bis vitibus ingruit vmbra. h ¶ Redit agricolis labor actus i orbe: idest in anni circuitu labor se inuice sequtur rusticorum. i ¶ Olim: quandoq; significat autem finale tempus autumni. k ¶ Seras frondes: sero cadentes. Tarde enim spoliantur vites frondibus. l ¶ Frigidus & siluis aqlo decussit honore: Varronis hic versus est. m ¶ Acer rusticus: no qlibet sed acer & diligens. n ¶ Curas veniente extedit: qsi in tpe alieno pmeditat futuru labore. o ¶ Curuo saturni dente. i. falce q est in eius tutela. Nas Saturnus dicit patri Caelo falce virilia amputasse: q in mare cadetia Venere creauerut: qd ideo fingit: qa nisi humor de caelo in terras descenderet: nihil crearet: Alij Saturnu; deum esse tporu dicunt: q sicut falx in se recurrut: Alij vo dicut Saturnu in progressu nihil nocere: quom retrogradus est esse periculosum: ideoq; eu habere falcem in tutela: qd & ipsa ptenta nihil valet: retro vero acta: qcquid ei occurrit secat. p ¶ Relictam. s. a se paulo ante desertam.

ANT. ¶ STABIT: non fugiet: per quod aptu sacrificium notat. ¶ Sacer: execrabilis. ¶ In veribus colurnis: i passilis. verlbus autem ait: quonia qda exta in olla: quaeda in veru coqbant: Vnde ait Varro: Haec sut quoru in sacrificijs exta in olla non in veru coquunt. ¶ Satis exhausti. i. sufficiens finis vel pfectio: vt q bella exhausta canebat. i. finita: & pfecta. ¶ Terq; qterq;: Pli. li. xvij. cap. xxj. scri. Satis esse vineas ter anno confodi: ab aequinoctio verno: ad virgiliaru exortu & canis ortu; : & nigrescente acino. Quida ita determinat vetere semel a vindemia an bruma: cu alij ablaqueare: & stercorare satis putet. Iterum ab idib' Aprilis anteq; concipiat: hoc est in. vj. idus maij. deinde priusq; florere incipiat: & quu; defloruerit: & variante se vua. Peritiores affirmat si iusto saepius fodiat in tantum tenerescere acinos: vt rumpant quae fodiuntur: ante feruentes oras diei fodiendas couenit. ¶ Aeternu: semp. ¶ Frangenda gleba: id occare appellant ab occidendo: q grandes terrae caedit globos: vt Festus ait: Omne nemus vitiu. s. de quo vide paulo inferius: Bis vitibus ingruit vmbra. ¶ Labor actus. i. i ipsa vinea habitus & effectus. ¶ Annus: solis annu no solu a caledis Ianuarijs vsq; ad easde vocamus: sed et a sequenti post calendas die ad eunde die: & a quocuq; cuiuslibet mensis die: vsq; in diem eunde reddit' annus vocat: auctor Macrobius lib. ij. de som. & li. i. saty. inqt: q Ateius Capito annum circuitu tpis putat dcm: qa veteres an p circu pone solebat. ¶ Honore: na vt aliut turpe: & sine frodib' arbor: & sine crine caput. ¶ Saturni dente: falce Saturno putant attributa qd tps oia metat: excefet: & incidat: na ide Chronos est: idest tempus: auctor Mac. li. primo saturnaliu: falcis aut vinitoriae figura a Columella lib. v. ca. xxv. docetur ample. — *Occare* — *Annus*

CHRI. ¶ SACER: execrabilis. ¶ Pinguia: na pingues decet ee hostias q sacrificant. ¶ Versis: na capitib' bidentiu: & marra; assiduo vsu glebas. i. im inutissima tritula teredo fragut ex q humescit soli supficies: & refrigescit: frigefactaq; vite opaco frigore ptra caloris vis munita reddit. ¶ Nem'. i. opacitates papinoq; q speciem

speciem nemoris p̃bet. Est igiť interlucanda vitis: vt sol ad vuas maturãdas facilius penetret. ⁋ Redit agricolis labor actus in orbem. Sententia est: Toto anno laborať circa vites: quo q̃dẽ finito redit labor redeũtis anni. ⁋ Per sua vestigia: nã ita p duodecim zodiaci signa circũagitur sol a quo ann⁹ ẽ: vt nusquã ex suo trito cursu discedat. ⁋ Dente curuo saturni: Falcẽ putatoriã intelligit: quã inuenisse Saturnũ ferũt. Vnde simulachra illa insigniuntur.

Persequitur vitez attondens, fingítqz[a] putando.
Primus[b] humũ fodito, primus deuecta cremato
Sarmenta, & vallos[c] primus sub tecta referto.
Postremus mẽtito[d]· bis vitibus[e] ingruit vmbra.
Bis segetem[f] densis obducunt sentibus herbæ·
Durus[g] vterq; labor· laudato[h] ingentia rura,
Exiguum colito· necnon etiam aspera Rusci[i]
Vimina per siluam, & ripis fluuialis arundo

SER. a ⁋ FINGIT: cõponit: vt Fingitq; premẽdo. b ⁋ Prim⁹ humum fodito. i. ad laborez primũ te esse conuenit: Vltimus ad fructus legẽdos. Vinũ eniz factum de vuis immaturis cito acescit: & in hoc loco est vitium vituperatio: quarum fructus aut immaturi collecti depereunt: aut si earum fuerit expectata maturitas: nihilominus pereunt: Nam dicturus est. Et iam maturis metuendus Iuppiter vuis. c ⁋ Vallos primus sub tecta referto: idest vitiuz sustentacula: quæ nõnullis locis sub tecta portantur: ne imbribus cito depereant. d ⁋ Mẽtito: vindemiato. e ⁋ Bis vitibus ingruit vmbra: scilicet & ipsius vitis & arboris: quæ amputanda est: vt demptis folijs sol admittatur: quo possint vuæ maturescere. f ⁋ Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ: semel autumnali: & semel vernali tempore. g ⁋ Durus vterq; labor: & euellendaruz herbarum & secandarum frondium. h ⁋ Laudato ingentia rura Exiguuz colito: hoc etiaz Cato in libris dicit ad filiuz de agricultura: quod ideo dictũ est: vel quia maiores agros incultos rura dicebant: idest siluas & pascua. Agrum vo dicebant eum qui colitur: vt intelligamus Laudato ingentes siluas: colito agrum minorem: vel quod melius: quia ait in primo: Alternis idem tonsos cessare nouales: Et segnem patiere situ durescere campum: quod fieri non potest nisi fuerint spatia maiora terrarum. Nam & Cato: vt diximus: & Cicero in œconomicis ob hoc laudant prædia latifundia: vel quia (vt Donatus dicit) etiam non culta præstant aliquid dominis. i ⁋ Rusci: ruscum virgultũ est: vñ vites ligantur: & cõmemorat labores qui licet circa alia: tamen pro vitibus exercẽtur.

ANT. ⁋ FINGIT: componit. ⁋ Putando: Theophra. li. iij. de causis plantarũ ait: q̃d q̃n bñ vitis putať & germen & fructũ meli⁹ afferť: & viuere diutius põt. Tẽpus aũt amputãdi alij locis tñmodo diuidunt: alij genera ẽt tãgunt: iubent mature illas recidere q̃ solo sicco & calido cũ primũ sua demittere folia cessauere q̃ in frigido atq; pluuio posite sunt has paulo añ germinationẽ: q̃ppe q̃ I solo sunt sitiente; humorẽ suũ seruãtes ipsæ meliorescũt: & fructũ vini suauioris p̃generãt: q̃ vo I frigido sũt emisso humore: nec ipso deteriores q̃cq; redduntť: & fructus fit I corruptior: mediũ ãt ac tẽperatũ obtinẽtib⁹ agrũ mediũ tp̃s statuiť. Pli. vo li. xviij. docet: quo maturi⁹ putanť aptis dieb⁹ eo plus materiæ fundũt q̃ serius eo fructũ vberiorẽ: q̃re macras pri⁹ p̃uenit putare validas nouissime plagã oẽs aliq̃; fieri vt facile decidãt Ibres Recidi ãt sp̃ Inť duas gẽmas: ne sit vuln⁹ oculis I recisa pte. Si macra vitis idoneos palmites nõ hẽat ad terrã recidi eã: nouosq; elici vtilissimũ. ⁋ Sarmẽta: Sparsa vinea putata. i. putrefacta. Vñ & virgulæ abscisæ sarmenta dicunť: sarpere. n. antiq̃ p purgare ponebãt: Festus auctor. ⁋ Sub tecta: ne pluuia marcescant. ⁋ Vallos: palos. ⁋ Metito: fructus sumito. ⁋ Bis vitibus ingruit. i. sup̃uenit: bis autem ait: q̃m post primam pampinationẽ iterum crescunt pampini: & quãtitate: & numero: vnde Pli. li. xviij. c. xxj. ait: pampinatio verna in p̃fesso est ab idibus maiis inter dies decem vtiq; antequã florere incipiat: de sequente variant snīæ: quum defloruerit aliqui pampinandum putant: alij sub ipsa maturitate: his igitur patet non p̃uenire illud. ⁋ Bis vitibus ingruit vmbra: scilicet ipsius vitis & arboribus. ⁋ Bis segetẽ: post primã nãq; purgationez iterũ opus est purgare atq; euellere herbas: nec procedere potest bis: idest autũno & vere: quia hyemis initio: vt plurimũ seritur: aut autumni fine. ⁋ Vterq; labor: vitium & segetum purgatio densis sentibus: id propter carduos: & tribulos: ac lappas: vnde libro primo inquit: vt mala culmos esset rubigo segnisq; horreret in aruis: Carduus intereunt segetes subit aspa silua: lappeq; tribuliq; &c̃. ⁋ Exiguum colito: modũ agri I primis seruandũ antiqui putauere quippe: ita censebant: Satius esse minus serere meli⁹ arare: qua in sentẽtia: & Virgiliũ fuisse videoc ait Plini⁹ libro decimooctauo. Columella etiaz refert libro quinto: ca. tertio: Paridium quendam duas filias: & vineis consitum habuisse fundum: cuius tertiam partẽ nubenti maiori filiæ dedisse in dotẽ: ac nihilomin⁹ æque

Sarmenta
Sarpere

magnos fructus ex duabus partibus eiusdem fundi percipere solitum. Minorem deinde filiam nuptui collocasse in dimidia parte reliqui agri: nec sic ex pristino reditu detraxisse ꝛc.

Rusci: ruscum herba est sponte nascens: quia in cibis vtuntur plereq; gentes: Plinius libro vigesimoprimo: capi. vigesimooctauo. Maro tamen fruticis genus esse ostendere videtur: eo demum vites ligabantur.

CHRI. PERSEQVITVR vitem relictam: quasi dicat: continuat laborem anni insequentis in vite: cuius præteriti anni culturam reliquerat. Fingit: componit: ꝛ indebitā formam reducit ea amputando. Sarmenta: omnia quæ superflua ex arboribus amputamus sarmenta dicuntur. Vallos: in masculino genere palos dicimus. His: idest sustentantur vites: ꝛ alio vocabulo dicuntur pedamenta. Metito.i. vindemiato. Rusci: qui sentes alio nomine appellantur. Nascuntur vbiq; in agris: ꝛ sepibus. Est autem ad vituperationē vitiū: ꝙ non solū tpe maximo studio colendæ sunt: sꝫ ꝛ multi frutices pp vites colunt.

Cæditur, incultíq; [a] exercet cura Salicti.
Iam vinctæ vites, iam falcem [b] arbusta reponūt.
Iam canit [c] extremos effœtus vinitoꝛ Antes,
Sollicitanda tamen tellus, puluísq; [d] mouēdus.
Et iam maturis [e] metuendus Iuppiter Vuis.
Contra non vlla [f] est oleis cultura, neq; [g] illæ
Procuruā expectant falcem, rastrósq; [h] tenaces

SER. a INCVLTIq; exercet cura salicti: quasi cū indignatione ait causa vitium cura: nos etiā sponte nascentium rerū fatigat. b Iā falcem arbusta reponunt.i.iā putatæ sūt: nec falcem reqrūt. c Iam canit extremos effœtus vinitor antes: melius est effœtus legereq; effœtos: vt quidam volunt: ꝛ antes. alij extremos vinearum ordines accipiunt. Alij macerias quibus vineta claudūtur: quæ maceriæ fiunt de assis.i. de siccis lapidibus: vñ ꝛ assæ tibiæ dñr: quibus canitur sine chori voce. Dicuntur autem antes a lapidibus eminentioribus: qui interponuntur ad maceriem sustentandam. licet Cato de re militari primo: Pedites quatuor agminibus: equites duobus antibus duces. Nam proprie antes sunt eminentes lapides: vel columnæ vltimæ: qbus fabrica sustinetur: ꝛ antes appellantur ἀπὸ τοῦ ἀντιστήκειν: ad quam etymologiam ēt extremos ordines vinearum possumus trahere: qui ante stant. hoc aūt dicit: iā canit rusticus labore finito: tñ deesse non potest: quod circa culturam vitium exercere adhuc debeat: ꝛ quod dicit Iā canit extremos antes: ita sentiendum: quasi dicat: iam quod vltimum ꝛ finitum esse videtur in vineis cultor rusticus compleuit. nā ꝛ vltimam partes vineæ per columnas ꝛ macerias struxit. vltimū.n. vr̄ esse: vt inde quasi iam securus sui laboris canit ꝛ gaudet: tñ adhuc debet esse solicitus: nec vnq; in oībus esse securus. d Puluisq; mouendus: genus ipsum culturæ pulueratio vocat: quo imminutæ glebæ vitibus applicantur. e Maturis metuēdus Iuppiter vuis: aer more suo: cuius varietas laborē plerunq; decipit rusticorū. ꝛ tacite vr̄ admonere: qđ in primo aperte dixit: In primis venerare deos: sacrificijs tempestates esse pellendas. f Nō vlla: idest nulla: Alij nōnulla legūt.i. aliqua: nō vt in vitibus nimia. g Neq; procuruā expectant falces: vt putentur: qđ tñ ad curaꝫ anniuersariā refert. Nā necesse est lics tarde oliuā putari. h Rastros: ad fodiendum.s. Negligētiam aūt ferūt oleæ quom iā cœperit esse valentiores: Nam adhuc paruæ nimiam curam requirunt.

PRO. ANTES effœtus: ordines.n. ad vindemiā fcōs dic: ꝛ tū maxie sbitos ſbres piculosos eē.

ANT. EXERCET: agricolam scilicet. Inculti salicti: hoc ideo: quia vt Plinius libro decimosexto: capi. quinquagesimosecundo ait de salice. Nullius quippe tutior reditus minoris vel impendij: aut tempestatum securior.

Arbusta Arbusta: arbores vitibus maritatæ: de qbus ecloga secunda latius: ꝛ Plini. lib. xxvij. ca. xxij. ait: Nobilia vina non nisi in arbustis gigni: ꝛ in ijs qq; laudatiora summis: sicut vberiora imis adeo excelsitate pficiscitur. Iā canit effœtos extremus vinitor antes: sic quidam antiqui textus habent quidam vo. Iam canit extremos effœtus vini. an. Canit: laudat canendo. Effœtus: lassus: fatigatus: languidus. Antes: dicuntur extremi ordines vinearum: vt Festus ait. Antiæ vo mulieres capilli demissi in frontem. Antiæ

Vinitor Vinitor: vineæ custos ꝛ fossor. Puluis: Plinius libro decimoseptimo: capi. vigesimoprimo scribit: fossione puluerē excitatum contra solem: nebulasq; vuis prodesse. Theophrastus libro tertio causarum docet: ꝙ pulueris excitationem primis temporibus eum nigrescere vuæ incipiunt facere debemus: damnari autem quousq; ad maturitatem perueniant. Iuppiter: aer pluuia qua nimia marcescunt vuæ. Contra: econtra. Non vlla: idest nulla: nec aliquo pacto legendum est non nulla: idest aliqua: nam ipsemet Poeta dicit oleas vbi excreuerūt nō expectare falcē: nec ligones: nā satis hūoris recipiūt vel cū vinea effodit: vl̄ cū arat ager ad segetes: nō ꝙ Virgi.

Virg. id quod nunc ait de primis annis intelligit sed vbi excreuerint: vt dixi: nã in primis annis adhibenda est cura. vnde Cato. ca. xliij. sic ait: Si voles vinea cito crescat ꝛ olea quas seueris semel in mense sarito sulcos: ꝛ circuꝫ capita oleagina quot mensibus donec trimæ erunt fodere oportet: eodẽ modo cæteras arbores procurato. ꝛ ca. xliiij. ait. Oliuetũ diebus quindecim ante æquinoctiũ vernuꝫ incipito putare ex eo die dies quadragintaquinq; recte putabis ꝛc̃. Colu. li. iij. ca. xvij. inquit. Si in olea vnus ramus aliquanto cæteris lætior est: nisi eum resciderls arbor tota fiet retorrida: ꝛ Pli. li. xvij. ca. xvij. scribit: ꝙ siquis quærat quod tempus oleæ serendæ sit: agro sicco per sementẽ: agro læto per ver. Oliuetuꝫ diebus quindecim ante æquinoctium vernũ incipito putare ex eo die dies quadraginta recte putabis Stirpes leues facito: circũoleas autumno ablaqueato: ꝛ stercus adijcito radices si sursum abibunt crassiores fient: ꝛ in eo radices vires oleæ abibunt. Verũ oliuetum ab æquinoctio verno intra vergiliaꝝ exortum interradi alternis annis melius inuentum: circũfodiant oĩbus annis a solstitio duum cubitoꝝ scrobe pedali altitudine: stercorari tertio anno. His igitur patet etiam vbi excreuerint oliuas requirere aliquã culturam. Poeta tamen nec falce nec rastris vbi excreuerint indigere ait: qđ absurdum non est. vidi. n. oliueta omnino pene neglecta nihilominus baccis referta. ☞ Expectant: anno quoq; videlicet sicut vites. ☞ Tenaces: superius ait: Et duros iactare bidentes.

Vuidus ¶ PVLVIS q; mouendus: qđ dixerat paulo supra: glebaq; versis Aeternum frangenda bidẽtibus. ☞ Vuis: vua dicitur quasi vuida. Differt autem vuidum ab humido. Vuidus. n. internum habet humorem vt poma. Humidum vo externum: vt dicimus tabulam humidam.

Humidum

SER. a ¶ AVRAS q; tulerunt: ferre auras ꝓprie est assuescere aeris varietati: quæ obest rebus teneris. b ☞ Ipsa satis tellus: hoc dicit aratum oliuetis ꝛ oleis prodest: ꝛ exinde frumẽta gignuntur. c ☞ Sufficit humoreꝫ. s. quom sũministrat arboribus.

Cum semel hæserunt aruis, aurásq;[a] tulerunt:
Ipsa[b] satis tellus cum dente recluditur vnco,
Sufficit[c] humorẽ, ꝛ grauidas[d] cũ vomere fruges.
Hoc[e] pinguem, ꝛ placitam paci nutritor[f] oliuã.
Poma quoq; vt primũ trũcos sensere valentes,
Et vires[g] habuere suas, ad sidera raptim
Vi propria nitũtur, opísq; haud indiga nostræ.
Nec minus interea fœtu[h] nem⁹ omne grauescit:
Sanguineísq; inculta rubent auiaria[i] baccis.
Tondentur[k] Cytisi, Tedas silua alta ministrat.
Pascuntúrq; ignes nocturni, ꝛ lumina fundũt.

vomere: ordo est: ꝛ quũ tellus recluditur vomere sufficit. i. sũministrat fruges grauidas. ☞ Hoc: hac re. ☞ Nutritor: nutritur ꝛ nutricatur ꝓ nutriet ꝛ nutricat olim dixere: vt ꝓbat Nonius. Poma quoq; ostendit pomaria fieri debere cũ nulla fere cura indigeant.

d ☞ Grauidas cũ vomere fruges: cuꝫ abundat. Nam hoc dicit sumministrat fruges vomere. i. per vomerem. Ennius: Effundit voces proprio cum pectore sancto. i. proprio pectore. Nam cũ vacat. Vrbanus tamẽ sic accipit grauidas cum vomere. i. statim post arationem. e ☞ Hoc: hac re. f ☞ Nutritor: aũt pro nutri posuit imperatiui passiui futurum pro ꝓsenti actiui. g ☞ Et vires habuere suas: quia tenera virgulta solent religari validioribus fustib⁹: sicut supra ait de vitibus: Viribus eniti quarum ꝛ contemnere ventos. h ☞ Fœtu nemus omne grauescit: Fœtu vtilitate: Nam oĩs vtilitas fœtus est. Illuc autẽ tendit laus ista siluarum: Vt ꝛ probet nõ minus esse: si ꝛ poma ꝛ oliuæ sine nulla cultura præbeantur: ꝛ crescat vituperatio vitium: in quas tantus impendit labor. i ☞ Auiaria: secreta nemora quæ aues frequentãt. Baccas autẽ sanguineas accipimus poma siluestria. k ☞ Tondentur cythisi: virgulta a Cytho insula vbi abundant nominata.

ANT. ¶ DENTE vnco: ligone vel rastris. ☞ Cum

geant. ☞ Vires suas: dum. n. tenellæ sunt arbores sudibus ligari solent. ☞ Interea: dum nostra ope non indiget. ☞ Nec minus: ꝗ; si nostra ope indigeret: ea quæ frueretur. ☞ Omne nemus fœtu grauescit: omnis amœna silua ꝓducit: vt castaneas: corylos: nuces: mala cerasi: ꝛ huiusmodi. ☞ Inculta auiaria: incultæ siluæ auium stationes. ☞ Sanguineis baccis: vt arbutis: cornis: sorbis: ꝛ similibus.

☞ Tondentur: metunt pro animalibus. De cytiso auteꝫ frutice latius videto in Tityro. Pli. ꝓterea li. xiij. ait: ꝙ nec aliud minoris impendij est. ☞ Tædas: faces: nam Tæda arbor est resinam ferens flãmis: ac lumine sacrorum etiam grata. Pli. lib. xvj. pascuntur a tædis. s. propter resinam. Tæda

CHRI. ¶ AVRAS tulerũt: passæ sũt aerẽ. s. ꝛ frigus ꝛ calorẽ: ita vt iã assueuerint. ☞ Sanguineis baccis: Nã frutices qdaꝫ sunt: q̃s virgas sanguineas nũcupant. ☞ Tondent cythisi: nã vt dixim⁹ sexies: aut ad min⁹ q̃ter in anno metũt cytisuꝫ. ☞ Pascunt: ægyptij ignẽ aĩal putauerũt: ꝛ tã diu viuẽ ꝗ; diu illi alimẽtũ suppetit.

Et dubitant[a] homines sérere, atq; ipédere curas?
Quid[b] maiora seqr? Salices, humilesq; Genistæ
Aut illæ[c] pecori frondem, aut pastoribus vmbrá
Sufficiunt, sepémq; satis, & pabula Melli.
Et iuuat vndantem[d] buxo spectare Cytorum,
Naritiæq;[e] picis lucos iuuat arua videre
Non rastris hominum, non vlli[f] obnoxia curæ.
Ipsæ[g] caucaseo steriles in vertice siluæ,
Quas animosi Euri assidue frágúntq;, ferúntq;
Dant alios aliæ fœtus dant vtile lignum
Nauigijs Pinos, domib⁹ Cedrósq;, Cupſſósq;,—

SER. a ❡ET DVBITANT homines serere aut ipendere curas.i.non est necesse hominibus his arboribus & siluis culturā ipendere: quippe sua sponte proueniunt: & hoc dicit: vt ex oblią vitiū vitupatio subaudiat. b Quid maiora seqr? qd de maioribus multū dicā arboribus? cū minora qq; virgulta humanis vsib⁹ multā cōmoditatē præstēt sine vllo cultu prouenietia. c Aut illæ: scilicet salices & genistæ. Multi tamē & tiliæ legunt: vt tria dixerit: salices: tilias: et genestas. d Vndantē buxo spectare cytorum: montem macedoniæ: in quo abundat buxus: quæ mota vento æstus imitat vndarū. d Naritiæq; picis: a loco in quo abūdant piceæ. f Non vlli obnoxia curæ: nō debitricia: nihil labori nostro debētia. g Ipsæ caucaseo: Caucasus mons est scythiæ: positus hic pro quibuslibet asperrimis montib⁹: Steriles autem dicit comparatione pomiferarum arborum.

PRO. ❡ET IVVAT.u.b.s.cytorum: Cytoros est oppidū ponticū fertile buxo non solū: Sed pcipue. Naritiæq;.p.l. Naricia est oppidū locridos piceis frequens.

ANT. ❡ DVBITANT: cum nulla fere cura sit opus. Serere: videlicet q̄ i nemore & auia rijs sine aliqua cura fœtus pducunt: item serere cytisum & tædas cum sine labore: sine cura: sine impendio multum cōmodi afferat. Maiora: maioris cōmodi: de quibus iā dixit: & sic ait: tā minora quoq; hoibus i multis prodesse. Illæ: salices & genistæ. Pabula melli: genista.n. vt Pli.li.xxiiij.ca.xxxiij. flores habet apib⁹ gratissimos. & i Tityro poeta dixit: Hyblæis apibus flores depasta salicti. Et iuuat: ostēdit poeta oblectationē pbere siluestria loca: q̄to magis igit cultura narrat. Ide siluestriū arborū cōmoda qbusqdē fruuntur hoies. Cytorū: is mons est i Paphlagonia teste Pli.li.vj.c.ij. Et Stra.lib.xij. scribit: Cytorū vrbē fuisse ipsius paphlagoniæ A siæ puinciæ: a Cytoro phryxi filio addēs: q i Amastriano agro plurima atq; optima: Buxus nascit: psertim circa cytorū. Buxo: buxi materies honorata est. est.n. lenis & solida & quadā duritia ac pallore cōmendabilis. Buxus pyreneis ac cytoro montib⁹ plurima ac berecyntio tractu Pli.lib.xvj.ca.xxix. Naritiæq;: naritia ithacæ tellus optatissima: & ipsa oli Vlyxis patria vt seri. Diony. Ithaca insula ē i mari Ionio: vt Mella scri. Picis: picea mōtes amat atq; frigora: feralis arbor & funebri indicio ad fores posita: hæc plurimā resinā fundit interueniē te candida gēmatā simili turi vt mixta visui discerni nō qat: & ide fraus sæpissime astæ. Pli.li.xvj.cap.xv. Caucaseo vertice: De caucaso vide ecloga.vj. Eius aūt vtices hyeme sunt inaccessibiles: vt Stra ait lib.xj. Cedrosq;: Mauris plurima arbor cedri & mēsa p ssania: sūt aūt cupsso fœminæ ēt nū siluestri similes folio: odore caudice: vt Pli.li.xiij.ca.xvij. scribit: Theophrastus io lib.iij. edocet: q cedrus est iunipero nō ab similis: sz folio maxime distat eius materies putredinē nullā sentit frutex odorat⁹: idē Pli.lib.xvj.ca.lv.ait. q Cedrus in Creta Affrica Syria laudatissima ē: & cedri oleo puncta materies: nec tineā: nec cariē sentit iunipo eodē virt⁹ q̄ cedro. Ephesiæq; dianæ tēpli tectū cōuenit eē e cedrinis trabib⁹. Valuas eē cupsso: & vticæ tēplū Apollinis cedrinas trabes hz.

Cedrus

CHRI. ❡ET DVBITANT: optima iterrogatio: & q̄ magnā hz efficacia cū re iā ita exaggerata iferrt: & aliē q̄; volum⁹ aduersari⁹ rndere non pōt. Quid maiora se. snia si tāta vtilitas ē in minorib⁹ reb⁹: vt sunt salices & genistæ q̄ta erit in maiorib⁹. Cytorū: refert Stra. i paphlagonia esse cytorū qd olim synopēsus emporiū fuerit: & vt ait Ephorus dictū est a Cytoro Phryxi filio. Ait idē Stra. i amastriana regiōe plurimā atq; optimā buxus nasci psertim circa Cytorū. Buxus aūt arbor est in ope topiario sūmope cōmēdata. Dr autē op⁹ topiariū.i. locale quoties arbor suis radicib⁹ adherēs: ac viua in suis sedib⁹ manēs humano artificio i varias formas flectitur: vt aut hois: aut draconis tria eis sunt genera: Gallica amplitudine pcerior. Oleastrū in oi vsu dānatū: nā grauē pfert odorē. Tertiū gen⁹ nostrate ē. Buxus pyrenæis ac cytoro montib⁹ plurima ē. In berecyntio tactu carissima græce πύξος dr. Vn̄ & Pyxides appellāt vasa q ex buxo fiant. Iuue. condita pyxide lydæ. Nos autē boxon ethrusce appellem⁹: illa boxola dicimus. Vndantē: nā mota vēto silua: cuius virgulta flexibilia sūt æquor vndas faciēs imitatur.

Buxus

Genista

Imitatur. ¶ Naritiæ: oppidū est in locride. ¶ Animosi: vehemētes est autem epithetum de nomine græco. ἄνεμος n. vetus. ¶ Siluæ: loca arboribus consita dicūtur. Sed quæ constant ex arboribus pomiferis: & pomaria & viridaria dicunt. Siluarū vero aliæ sunt glandiferæ quæ suibus ac reliquis quadrupedibus glandes subministrant. Aliæ ceduæ q̄ certo quodam tempore cæsæ: aut ædificijs: vinearum: q; pedamentis materiā præbent: aut ignem alunt. ¶ Cedros: de hac arbore dicem' in septimo æneid. De cupresso vero dictū est. Naritiæ

Hic[a] radios triuēre[b] rotis, hic tympana[c] plaustris
Agricolæ, & pandas[d] ratibus posuere carinas.
Viminibus[e] Salices fœcundæ, frondibus Vlmi.
At Myrtus[f] validis hastilibus, & bona[g] bello
Cornus, Ityreos[h] Taxi curuantur in arcus.
Nec Tiliæ[i] leues, aut torno rasile Buxum
Non formam accipiunt, ferróq; cauant acuto,
Necnon & torrentem vndam leuis innatat Aln[o]
Missa[k] Pado, necnon & Apes examina condunt,
Corticibúsq; cauis, viciosæq;[l] Ilicis alueo.
Quid[m] memorādū æq; baccheia dona tulerūt[n]?

SER. a ¶ HINC: de siluis scilicet: nā de cupresso: aut de cædro nullus vnquas efficit rotas aut radios. b ¶ Triuēre: tornauer: composuere de torno. c ¶ Tympana: tecta vehiculorum. d ¶ Pādas: curuas. e ¶ Viminib' salices fœcundæ: legitur & fœcūdæ frondibus vlmi. f ¶ At myrtus validis hastilib': alibi Et pastoralē prætixa cuspide myrtū. g ¶ et bona bello cornus: apta est enim etiam cornus hastilib'. h ¶ Ityreos taxi torquent in arcus: hoc est ī similitudinē arcuus ityreorum. Ityreos autem dicit parthicos. i ¶ Nec tiliæ leues: Ordo est nec nō: hoc est etiā. k ¶ Missa pado: species est p genere. l ¶ Vitiosæq; ilicis aluo: cariosæ. vult autem probare etiā putres arbores habere aliquam vtilitatē. Sane hic p alueo per synæresim aluo dicit. m ¶ Quid memorandū æque. i. quid similiter laudandū. n ¶ Tulerūt dona liberi: sicut siluæ multa sponte procreantes: Alij & quæ legunt: vt sit sensus quid dicendū quæ tulerunt: idest attulerunt: ipsa etiā dona baccheia: vt hoc dicat paruum est q vites tantum laborem requirunt: etiam munera earū causas præstant furoris.

PRO. ¶ ITYREI: natio est scytharum.

ANT. ¶ RADIOS corni: lignum non alio pene q; ad radios rotarū vtile: aut si quid cuneandū sit in ligno clauis ue figendum ceu ferreis. Ilex item & oleaster ac olea quæ cariē vetustatemq; non sentiunt. Pli. lib. xvj. cap. lvj. ¶ Tympana: dicuntur a tympanizo; quod ē extendo & verbero: sunt enim vasa semisphærica: quæ semp bina feruntur: in quibus ab vno latere pellis extenditur & virgula p cutiuntur: ijs in sacris Cibeles vtebant: hic autem pro opertimentis vehiculorum metaphoricos ponuntur. ¶ Plaustris vehiculis: de
Pilentus quibus lib. j. geor. hic autem pro pilentis ponuntur: erat enim pilentum contextum rotis quatuor: quib' matronæ olim vtebantur Virgi. pilentis matres in mollibus. ¶ Et pādas ratibus posuere carinas: larix ī humore

præcipua & alnus nigra non improbat: in q & fagus Pli. lib. xvj. capi. lvj. ¶ Ratibus: Rates: vt inquit Festus vocantur ligna colligata: quæ p aquas agūtur: quo vocabulo etiam interdum naues significantur. ¶ Pandas: curuas. ¶ Carinas: nautæ carinas vocant infimam trabē vbi nauis fundat: q quidem Ouidius quoq; videtur asserere: ait enim libro quarto de ponto: Du3 mea pupis erat valida fundata carina: Qui mecu3 velles currere: primus eras. ¶ Itureos arcus: id nomē sine h scribendum est. Probus aūt ait: Itureos nationē esse scytharū. Stra. vero li. xvij. scri. Mōtanā regionē Iturei & Arabes habēt malefici oēs. Pli. li. v. c. xxiiij. I pte syriæ q cœle dr scribit eē itureo gentē. Ab illis igit populis itureos arcus poeta dixisse Itelligēdum cēseo. ¶ Tiliæ: de Tilia videto li. j. geor. ¶ Rasile: rasiles calati dr̄r q̄si rasi nihil extātis aut redūdantis plenitudinis habētes: Vir. eē li lo co ait. ¶ Rasile buxū: q̄si rasibile. ¶ Corticib': suberis &c. ¶ Quid memorādū: qd vltra dicēdū de siluis & arborib'. ¶ Aeque: eodē mō sicut exasa & alia cōmoda iā enumerata: vel qd memorandū æque: qd similit laudādum. ¶ Tulerūt ar. ipsæ ī siluis: nāq; siluestres vites & vuæ ī eis sunt. ¶ Baccheia dona vites et vuas: bacchus & ad superi' vites qbus nunq̄ satis operæ ē dānasse: quodāmō visus ē nūc vero earū fruct' quibus quidē furor hostibus ingruit. Vel potius nos hortat facta ecbasi. i. ex cursu enumerando siluarum cōmoda: vt vites nō relinquamus: q̄q; multo labore indigeant: cū pro earū fructu potiendo cētauri etiam mori non dubitarint. Rates Rasile

CHRI. ¶ VIMINIBVS salices: Salicis octo genera ponit Pli. Nam quædā in eam proceritatem exeunt: vt perticas & pedamenta pbeant vitibus. Item vimina corbibus: & alijs vasis extēdendis. Vnde tertium iuris salicī in extimatione dedit Cato. ¶ Ituros: Iturei populi sunt: de qbus ita ait Stra. Eius initium est Laodicea: quæ apud Libanum est Mōtanes Salices

regionem Iturei:& arabes habent:idem auctor in confinibus Picentinorum:qui Italiæ po- puli sunt:Iturum ponit oppidum Ispello vicinum. Quid memorandū æque: A rtificio: se concludit vituperationem vini cum maiori cultura indigeat:& propter illud virgulta co lantur:ac deniq; homines furiosos redat. Iturei Iturum

SER. a CILLE fu renteis centau ros:Atq in æ neide ait:Mars perdere gentes immanem la pythum valu it:Sed hoc sol uit Horatius di cēs:Nec semel

Bacchus & ad culpā causas dedit [a] ille furenteis
Centauros leto domuit, Rhoetūmq;, Pholūmq;
Et magno [b] Hylæum Lapithis cratere minantē.
O fortunatos [c] nimium, sua si bona norint;
Agricolas, quibus ipsa procul [d] discordib[9] armis
Fundit humo facilem victū iustissima [e] Tellus.

montibus ha buere sedes:v& Pli.li.iiij. c.ix. edocet. Est au tem Lapithæ nō laphitæ di cendū: græci enim per th nō per ph scribere soliti. O for

eius cū marte cōfundet prælia thyoneus. Nā re uera licet iratū causas Mars habuerit: La pythæ tamen & centauri In furorē sunt ebrie tate compulsi:deinde hoc loco centauros ait: in furorem actos a Libero: non lapythas. b Magno hylæū lapythis cratere minan tē: bonū schema:ita.n.pingūtur: q̄si poculis bella tractātes. c O fortunatos nimiū sua si bona norint Agricolas:non est abrupt[9] trā situs ad laudē vitæ rusticanæ:sed ad superio ra pertinet post vituperationē quippe vini. Ista quasi cōsolatio est per quam ostēdit quā tas voluptates rusticis natura præstiterit. Quod autem ait:fortunatos nimium:nō ad fortunam:sed ad fortunæ pertinet quantita tem. Nam hoc dicit quantum in se est maxi mas eis natura præstitit voluptates: quas si nossent essent non fortunati sicut nunc sunt: sed nimium fortunati. d Procul discordi bus armis.i.longe a ciuitatib[9] plenis iurgio & rapinis. e Iustissima tellus:proprie. Nā si iustus est qui quod accipit reddit: terra vti q; iustissima est: quæ maiore fœnore acce pta restituit.

ANT. CAD CVLPAM:ad scelus.eius. n. odore ducti dolium pholo rapere voluerunt. Cē tauros:Historia est: vt Diodo. lib.v. edocuit Pholus centaurus quū domi Herculem su scepisset defossum antea vini dolium extu lit:verum eius odor ingens ad propinquos Centauros delatus ebrios reddidit:vna igi tur pholi domū magno ingressi tumultu ad rapinam versi sunt:pholus itaq; timens quū se abscondisset solus Hercules illis obstitit qui superior mulus eorū peremptis reliquos in fugā vertit. Verum pholus vt cognatos se peliret sagitta a quodam euulsa seipsū vul nerauit:quo vulnere cū curari negret obijt: & ab Hercule magnifice sepultus monti no men dedit. Cētauros:Centao stimulo no bis est inde centauri vt puto. Nam vt scribit Strab.lib.ix. de Thessalia centaurorū natio dura sane agrestisq; erat:quos Home.a peri thoo fuisse expulsos a pelio monte scribit:q filius Ixionis Lapitharum regis erat. Lapi this Lapithæ Thessaliæ po.q̄ i pido & Othry

Pholus Centau rus

tunatos agricolas: Tullius in Catone ma iore Catonem ipsum illa dicere introducit venio nunc ad voluptates agricolarū quib[9] ego incredibiliter delector:quæ nec vlla im pediuntur senectute:& mihi ad sapientis vi tam videns accedere:habent enim rationes cum terra:quæ nunq̄ recusat imperium:nec nunq̄ sine vsura reddit quod accepit:sed ali as minore plerunq; maiore cum fœnore: & Seneca epistola prima lib.xiij. de Scipione maiore inquit. Abluebat corpus: laboribus rusticis fessum:exercebat enim opere se:ter ramq; vt mos:fuit priscis ipse subigebat. Ho ratius quoq; secunda ode carminis. Epodon rusticæ vitæ laudes & commoda enumerat vti & maro amplissime. O fortunatos: o nunc interiectio est admirantis: de qua la tius in Tityro. Sua si bona norint: Enume ratis siluarum commodis quibus agricolæ frui possunt:& alij nisi multo plura comme morat. Facilem victum:facilem cibum: habent enim i agro parata omnia ad victus necessaria.

CLAPYTHA: scdm Isidorum Apollinis filia fuit:a qua Lapythæ populi nominati sunt:hi in thessalia sunt Centauri teste Pli. ex equo pugnare inuenerunt: Vehi autem equo inuenit Bellorophontes. O fortuna tos: cum iam multos in agricultura labo res esse ostenderit ita librum concludit: vt nihilominus sint perferendi labores quan do inde summum bonum consequimur p pter animorum:quietem quam ibi inuenie mus cum ab ea ambitio atq; auaritia qui bus maxime præmitur vita ciuilis: et vn de & ciuilia & externa excluduntur bella om nino remota sint. Procul discordibus armis: a quibus extremæ proueniunt calamitates. Iustissima:vrbani quæstus periculis labo ribusq; pleni sunt. Nam impiger extremos currit mercator ad indos per mare paupe riem fugiens per saxa:per ignes & sæpe: aut naufragijs: aut iacturis merces pereunt: aut vilescunt:qua cari emptæ fuerāt. Tellus au tem sine vllo periculo semen acceptus cū maximo fœnore reddit. CHRI.

CSI NON

SER. 2 ¶ SI NON ingenté foribus domus alta superbis: Mane salutantum totis vomit ædib' vndam: Vt etiā in laude fecit Italiæ: nō solū vitā laudat rusticā: sed etiā ɔtrariā: idest vrbanā vituperat. Nā ista q̄ de vrbib' dicit opinabilia sūt bona: non etiā & vt rustica sunt. Multū enim interest inter verum & opinatū malum seu bonū. Vnde Iuuenalis: Pauci dignoscere pñt

Si non[a] ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum[b] totis vomit ædibus vndam.
Nec varios inhiant[c] pulchra[d] testudine postes.
Illusásq;[e] auro vestes, Ephyræáq;[f] æra:
Alba[g] nec assyrio fucatur lana veneno[h].
Nec Casia[i] liquidi corrumpitur vsus Oliui.

Vera bona. b ¶ Mane salutātum: hoc est si nō patiātur aduenientē multitudinē sicut faciunt hi qui in vrbibus cōsistētes frequētiam multorū quotidie patiunt. c ¶ Inhiant: hére desiderāt: & dicimus inhio illas ré. d ¶ Pulchra testudine. i. indica: vñ postes ornantur vel lectuli. Lucanus: Foribus testudinis Idæ: Terga sedēt fuluo maculas distincta smaragdo. e ¶ Illusásq; auro vestes. I. in qbus artifex ludēs auro aliq̄ depīgit. Male autē qdam īclusas legūt. f ¶ Ephyræáq; æra: corīthia: q̄ laudat et Cicero. Nā ephyre est corinthus. g ¶ Alba nec assyrio fucat lana veneno. Assyrij populi sunt adiacētes syriæ: apud quos primū vsus inuētus est purpuræ. h ¶ Veneno: colore. I ¶ Nec casia liqdi corrūpit vsus oliui: Casia herba est: qua fit vnguentū. Mire aūt ait vsus olivi corrumpit. Nā oleū generalē vsū habet: qđ quom in vnguentū fuerit corruptū: vni rei tantū eē aptum incipit.

PRO. ¶ EPHYREA æra corynthia. Ephyra enim prius dicta est: postea corinthus: tēpe sunt loca nemorosa frigida fontana.

ANT. ¶ MANE salutantū: prima: & secundaq; hora potentes amicos salutabāt qđ Martialis li. iiij. optime docet: ibi videlz Prima salutātes atq; altera ptinet hora Exercet raucos tertia cau sidicos. ¶ Inhiant: cōcupiscūt. ¶ Varios: ornatos: vti solebat in superbis domibus apparere. ¶ Postes: a post dici videnť: ꝙ post fores stant Priscia. auctor. ¶ Testudine. i. testudineis laminis: qbus etiā lectos & repositoria vestiebāt. Lucanus: foribus testudinis Idæ. scribit aūt Pli. li. ix. ca. x. ꝙ testudines tantæ magnitudinis Indicū mare emittit: vt singularū superficie habitabiles casas integant atq; īter īsulas rubri ꝑcipue maris iis nauigent cymbis: Testudinūq; putamina secare in lamias: lectosq; & repositoria iis vestire. Caruilius Pollio instituit. ¶ Illusas: depictas. ¶ Ephyreiaq; æra: Ephyra aūt postea Corinthus appellata est Colonia colli applicata in isthmo: scilz videto Pli. lib. iiij. cap. v. vbi de peloponneso loquitur. De Corintho etiam Strabo libro octauo plurima scribit: inter q̄ ꝙ

Postes

Testudines

Ephyra corinthus

ciuitas ipsa Corinthiorū amplissima vsq; fuit & opulentissima seu viros innumerabiles ad ciuile regimen peritissimos: siue eximias opificum artes aīo vertas: erantq; in ea plurima opera ære elaborata. ¶ Ephyræa: sunt q̄ dicant causa metri interpositum: sed cū ephyreio a græcis dicaſ soluit ei diphthongū: vt etiā ibi Priameia virgo. ¶ Assyrio: per syriæ iuncta est Assyria: in qua Babylon est: vt Strabo libro decimosexto scribit. ¶ Veneno: colore: intelligit autem purpureū liquorē in Tyro vrbe Phœniciæ optimum: phœnicia enī pars est Syriæ: vt scribit Ptolemeus libro. v. plini. lib. v. cap. xiij. ¶ Fucatur: tingitur: colora tur: Phycos enim græce latine color dicit. ¶ Casia: de hac videto in Alexi.

Assyria

Phœnicia

¶ INHIANT: Hiare est os aperire: Sed ga qui aliqđ admirantur: aut vehementē cupiūt: hiātes: idest aperto ore id spectāt: Ihiare con cupiscere dicimus. ¶ Testudine: Testudines tantæ magnitudinis in indico mari sunt: vt singularū superficie habitabiles casas integant: Atq; Inter insulas ꝑsertim rubri maris his nauigant cymbis: cum libertate spirandi in summo enatent: ita desiccanť coria: vt mergi nequeant: Vnde facile capiunť. Troglodytæ cornigeras habent: vt in lyra adnexis cornibus latis sed mollibus: quorū in natando remigio se adiuuant. Chenelophagi populi sunt qui illis vescunť: Troglodytæ autem ad quos adnatant vt sacras adorant. Testudinū putamina in laminas secare: lectosq; & repositoria illis vestire: Carbilius pollio instituit. Deinde lignarij fabri: ex varietate colorum qui in lignis sunt testudineus illud opus imitari cœperunt. ¶ Ephyrea: Corinthia Corinthus a corintho Sisyphi filio Pri' Ephyra nolata fuit: Aiunt nōnulli. Eusebius aūt ponit hæc verba: Ephyra q̄ nunc Corinthus vocatur a Sisypho condita est anno mūdi. MMMccccccxcij. regnāte Pelope a quo est Pelopōnesus vocata: & regnāte Athenis Erechtheo pandionis filio. ¶ Ephyreia: soluit diphthōgus vt stet versus: nā ἐφύρειος græce. Dicebantur autē vasa corinthia: qm incensa corintho fecit casus vt simul liquefactis auro argento & ære ex admixtione illorū colorū pulchrius appareret metallum. ¶ Assyrio: Tyrio: nā Tyros phœnicis est q̄ ē in Assyria. ¶ Veneno colo. eo quod vestem ita pcurrat: vt venenū corpus. Nā latini id venenū vocant: quod græci pharmachō ca rent ergo luxuriosis delitijs.

CHRI.

Hiare

Inhiare

At ſecura quies,⁊ neſcia[a] fallere vita,
Diues opum variarum,at latis[b] ocia fundis,
Speluncæ[c],viuiq; lacus,at frigida[d] Tempe,
Mugitúſq; boum,molléſq;[e] ſub arbore ſomni.
Non abſunt illic[f] ſaltus,ac luſtra ferarum.
Et patiens operum,paruóq;[g] aſſueta iuuentus.
Sacra[h] deûm,ſanctíq; patres,extrema[i] per illos
Iuſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me[k] vero primum dulces ante omnia Muſæ
Quarum[l] ſacra fero ingenti perculſus amore,
Accipiant,Cæliq; [m] vias,⁊ ſidera monſtrent;

SER. a ⁋NESCIA fallere vitã:aut qa innocentes ſunt:aut qa immobilis eſt ſtatus vitæ eorum.Vrbanorũ.n.fortuna aut inſidijs:aut ꝓſcriptione variatur. b ⁋Latis ocia fundis: fundus dr̃ ab eo qđ rerum oĩum ſit fundamẽtum. c ⁋Speluncæ viuiq; lacus:idem bona nãlia non ſicut ĩ vrbibus labore quæſita. vñ Iuuena. Et ſpeluncas diſſimiles veris. d ⁋Frigida tẽpe:Tempe ſunt proprie loca amœna Theſſaliæ.abũſiue cuiuſvis loci amœnitas. e ⁋Molleſq; ſub arbore ſomni:μαλακοὶ δ᾽ ὑπὸ δένδρεσιν ὕπνοι. f ⁋Illic ſaltus ⁊ luſtra ferarum.i.venationes quæ penitus in vrbibus non ſunt. Bñ aũt luſtra ferarum:qa ſunt in vrbibus luſtra meretricum. g ⁋Paruoq; aſſueta.i. nõ vt vrbana:quæ eſt ſegnis ⁊ prodiga. h ⁋Sacra deum ſanctiq; patres:duo dicit ſacra deorum ſancta apud illos ſunt:ſancti ẽt parẽtes. i ⁋Extrema per illos Iuſtitia excedens terris veſtigia fecit:hoc ⁊ Aratus dicit Iuſtitiã primo in vrbibus:poſtea tñ in agris fuiſſe: vbi eam inducit loquentes cur abſcedat e terris. k ⁋Me vͦ primus dulces ante oĩa muſæ Accipiant:diu quæſitum eſt verum philoſophiæ:an ruſticitatis vita eſſet felicior: vnde nunc dicit primã eſſe philoſophiam : poſt ipſam ruſticam vitam. Suam aũt perſonam pro quocũq; ponit:ſicut paulo poſt: Rura mihi placeãt:mihi pro cuilibet poſuit. ſic in primo:Non illa quiſq; me nocte per altum ire. in tertio:Ne mihi tunc molles ſub diuo carpere ſomnos.⁊ hoc eſt qđ dicit Hora. in arte poetica:Hoc amet:hoc ſpernat promiſſi carminis auctor. l ⁋Quarum ſacra fero: Poeta.n.quaſi muſarum ſacerdos eſt. m ⁋Cæliq; vias:aut artes.vt alibi:Inueni germana viam:aut certe circulos:qbus ſidera cõtinent̃.

ANT. ⁋OCIA:voluptates. ⁋Fundis:ager quod videbatur pecudum ac pecuniæ eſſe fundamentum:fundus eſt dictus:aut ꝙ fundat quot annis multa Varro auctor. ⁋Tempe: loca amœna a cæli temperamẽto dicta:vt lib.primo th.inquit Lactan.Sunt aũt ꝓprie loca in theſſalia quinq; milium paſſuũ longitudine ⁊ ferme ſex latitudine vltra viſuʒ hoĩs attollentibus ſe dextra:leuaq; leniter conuexis iugis intus ſua luce viridante allabitur peneus qui inter oſſam ⁊ olympum numeroſa conualle defluit. Pli.li.iiij.ca.ix. ⁋Frigida:ꝓpter aq̃s ⁊ vmbras ait. ⁋Molles:iucũdi. ⁋Saltus ſiluæ:qa dicit luſtra ferarum per quæ venationes intelligit. ⁋Sacra deuʒ ſanctiq; patres:figura ſylleptis per genera dicendo.n.ſacra ⁊ p̃res ſancti ẽt ſacra ſancta ĩtelligim᷒. Sacruʒ aũt vocatur quicquid deſtinatum eſt dijs: Mac.li.j.ſat. ⁋Iuſtitia: videto ecloga iiij. ⁋Me vͦ primus:præponit ruſticæ vitæ philoſophicam.Hinc illã optat ad quam ſi accedere nõ poſſit:ruſticam degere vitaʒ exoptat. Eſt aũt ordo. Vero ſed primũ añ oĩa me dulces muſæ accipiant ⁊c̃. ⁋Cæliq; vias:motus rationes curſus. Vltimi cæli motus eſt:vt dĩt aſtrologi ſup duas axis extremitates:polum.ſ.arcticum ⁊ antarcticum:ab oriente per occidentem in orientem iterum rediens:quem motuʒ æquinoctialis circulus per medium diuidit:⁊ ẽt alter inferiorum ſphærarum motus per obliquuʒ huic oppoſitus ſuper axes ſuos diſtãtes a primis.xxiij.gradus:⁊.xxxiij.minutis: ſed primus oẽs alias ſphæras ſecum impetu ſuo rapit intra diẽ ⁊ noctem circa terrã ſemel illis tñ contranitentibus:hunc aũt ſm motum diuidit per medium zodiacus:ſub quo quilibet ſeptem planetarum ſphæram habet propriã in qua proprio motu differtur cõtra cæli vltimi motum.

⁋SECVRA.q.⁊.n. Quibus rebus nihil eſt in vita iucundius. ⁋Viui lac.ad differentiã ſtagnorum:in quibus aquæ mortuæ dicunt̃. CHRI.
⁋Frigida:voluptuoſa:propter æſtiuaʒ refrigidationeʒ. ⁋Tempe:ſunt tempe amœna loca in Theſſalia circa ripas Penei fluminis: vt demonſtrat Herodotus a quibus reliqua loca ruris amœna tempe denoſant̃. Tempe aũt neutri generis numeri pluralis:⁊ ẽ græca declinatio τὰ τέμπεα καὶ τέμπη: ſic dicimus certe. ⁋Et patiens operum: duo ſummopere optanda:⁊ qđ corpus facile labores toleret a[l]us naturæ obediens paucis contentus ſit. ⁋Sacra deum ſanctiq; pa.⁊ religionem colunt:⁊ ſenectutem venerantur.Quæ duo maxima putãda ſunt. ⁋Me vͦ:primũ proponit vitam contemplatiuam:quæ vnica eſt:deinde e vita actiua quæ multiplex:variaq; eſt ⁊ circa plurima verſat̃:eligit vitã ruſticanã tanq̃ oĩum reliquarum quietiſſimã.

Sacrum

⁋Quarum

Quartum sa.fero. Nam poetæ musarum sacerdotes. Cæli vias: reuolutiones cælorum qui omnes spaci.xxiiij.horarum ab oriente toti vertuntur. Sidera: præter planetas reliquæ stellæ sunt in octaua sphæra: quæ quis & ipsæ contra suum cælũ ferantur: tamen propter summam motus tarditatem immobiles dicuntur. Planetæ autem cum septem sint singuli singulis sphæris: & ipsi contra cælum feruntur: dispari tamen motu. Saturnus enim xxx.annis spacium duodecim signorum peragit. Iuppiter duodeciꝫ. Mars duobus. Venus in singulis signis vigenos ac nouenos dies moratur. Mercurius in quolibet signo consumit dies.xxviij.ac horas sexdecim. Sol triginta. Luna duobus diebus & tribus horis & besse moratur in quolibet signo. Hinc cursum zodiaci pficit.xx.ac octo diebus. Stellæ vo quæ i.viij. sphæra sunt propter illius immensam amplitudinem singulos gradus cæli centenis annis transeunt. Quapropter cum cælum ac in trecentos ac.lxvj.gradus diuidatur nõ ante.xxx. ac sex milia annorum totũ ipsum ambiunt. Hæc autem de quibus nunc quærit explicabuntur in primo libro æneidos.

Defectus[a] Solis varios[b], Lunæq;[c] labores,
Vnde[d] tremor terris, quà[e] vi Maria alta tũescãt,
Obijcibus ruptis, rursúsq; in seipsa resídunt.

SER. a DEFECT' solis varios: at qui vno modo tm̃ sol nobis deficere videt. s. quom pma luna e regione eius obstiterit radijs: & eos nobis fecerit non videri. Vñ varios accipimus defectus: non quia variatione contingunt: Nã ratio vna est: vt diximus: sed quia vel varijs tpibus fiunt: vel varie: Nam interdũ duobus: interdum quatuor: interduꝫ pluribus deficit. b Varios: sm epicurum qui ait: non vnaꝫ causam pronunciandaꝫ: quia sol deficere videatur: sed varias potest. n. fieri vt extinguat: vt longius recedat: vt aliquod cuꝫ corpus abscondat. c Lunæq; labores: vl errores: qa non recta incedit: vel defectus: q contingũt lunæ: quoties terræ altitudo interueniens radijs solis eam illuminari non patitur: a qbus dicitur lumen accipere. d Vnde tremor terris: variæ sunt opiniones: Nam alij dicũt ventum esse in concauis terræ: qui motus et terraꝫ mouet. Salu. Venti per caua terræ citati. Lucanus: Quærentem erumpere ventuꝫ Credidit. Alij aquam dicunt genitalem sub terris moueri: & eas simul concutere: vt vasa aquæ: vt dicit Lucretius: Alij σφογγοει δ῀ terram volunt: cuius plerũq; latentes ruinæ superposita vniuersa concutiunt. e Quà vi maria alta tumescat Obijcib' ruptis: Alij sic accipiũt q ruptis obijcibus. i. calpe & atlãte montibus hispaniæ & mauritaniæ ocean' eruperit: & ista fecerit maria: qd nõ procedit. Si. n. hoc esset: non diceret tumescant: sed tumuerunt quum eruperunt oceani maria: vñ æstuaria oceani accipimus: q per hispanias & gallias infinitum erumpit contempta lege riparũ: ad quas rursus recurrit. Cuius rei opinionis Lucanus in primo commemorat dicens: Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet. Destituatq; ferens: an sidere mota secundo Tethyos vnda vagæ lunaribus æstuat horis: Flammiger an titan vt alentes hauriat vndas: Erigat oceanum: fluctusq; ad sidera tollit.

PRO. DEFECTVS solis varios: lunæq; labores: deficit Sol quum eius orbem subit luna & obstat radijs. Lunæ autem defectio fit: qa nõ suo lumine lucet: sed eo quod a sole accepit: quum in vmbram terræ venit. Aestus autem maris ad Lunæ motum: & rationem fiunt: sunt lunæ sunt quinq;: motus: diurnus: menstruus: annotinus: altitudinis. hi extremi ad mare ptinẽt. Terræ autem tremoris tres causæ sunt. Nã aut ventis inclusis exitum q̃rentibus fundamenta quassantur: vt ijs labefactis superiora continuantur: aut igni: quem inesse terræ ætna docet exusta concadunt: quum eis sonus ipsorum subsidit: Aut aquis id qd sustinẽt: delabi in liquorem patiuntur: sed consumptis terris latius constituuntur.

ANT. DEFECTVS SOLIS varios: Quum in plenilunio luna fuerit in capite vl cauda draconis sub ponto directe opposito soli in firmamento: tunc terra interponetur soli & lunæ: vnde quum luna lumen nõ habet nisi ab sole: deficit a lumine. Estq; generalis eclipsis in omni terra si fuerit in capite vl cauda draconis directe particularis vo eclipsis si fuerit prope vel infra metas determinatas eclĩpsi: semperq; in plenilunio vel circa contingit eclipsis. Quum autem fuerit luna in capite vel cauda draconis vel prope metas supra dictas: & in coniunctione cuꝫ sole: tunc lunæ corpus interponetur inter aspectum nostruꝫ & corpus solare: vnde obumbrabit nobis claritatem solis: & ita sol patietur eclipsim: non quia deficiat lumine: sed deficit nobis interpositione lunæ inter aspectum nostrum & solem. Eclipso autem deficio significat. inde eclipsis: idest defectio. Defectus solis varios: Vario enim modo sol eclipsatur quod contingit propter diuersitatem respectus in diuersis climatibus. Lunæq; labores: idest defectus. Iuuena. sat. vj. de mulieribus: Vna laboranti poterit succurrere lunæ. Vnde tremor terris: Babyloniorum placita motus terræ: hiatusq; & cætera omnia vi siderum existimant fieri ventos in causa esse nõ

Solis Eclipsis

dubium reor inquit Pli.li.ij.ca.lxxxj. Neq;.n. vnq; intremiscunt terræ nisi sopito mari: cæloq; adeo tranquillo vt volatus auium non pendeant subtracto ol spiritu qui vehit: nec vnq; nisi post ventos conditos. Sin venas & cauernas eius occulto afflatu: neq; aliud est in terra tremor q; in nube tonitruum: nec hiatus aliud q; cum fulmen erumpit incluso spiritu luctāte: & ad libertatem exire nitente. Qua.vi.ma.al.t. Oceanus Soli teste quem græci sic nominant a celeritate ab occasu solis irrumpens leuo latere Europam radit Affricas dextro: scissisq; Calpe & Abila montibus quos dicunt columnas Herculis inter Mauros funditur & Hispaniam. Et Pli.li.ij.inquit: sed æstus maris accedere & reciproca re maxime mirum est pluribus quibus modis accidit. Verum causa in sole: lunaq;. Id autem Macrobi.etiam lib.j.de

Ocean' som. sentit: ait enim Oceanus quoq; in incremento suo hunc numerum tenet: nam primo nascentis lunæ die fit copiosior solito minuitur paulisper secundo: minoremq; videt eum tertius q; secundus: & ita decrescendo ad diem septimum peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par: & nonus fit similis sexto decimus quito: &.xj.fit.iiij.par.iij.quoq;.xij.&.xiij. fit similis.ij.xiiij.primo. Soli.item aut dubitatur etiā nūc quibus ex causis intumescat. Oceanus nec in obscuro est plura pro ingenijs differentium potiusq; pro veritatis fide expressa.

SER. a ℂ QVID: ob quam causam. b ℱ Oceano properēt se tīgere soles Hiberni: circulorum hoc efficit ratio: vt etiam in æneide diximus. Tardis autem noctibus: idest æstiuis noctibus tarde venientib'.

> Quid[a] tantū Oceano[b] properēt se tingere Soles
> Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
> Sin[c] has ne possim Naturæ accedere partes
> Frigidus[d] obstiterit circūm præcordia sanguis,

crescūt dies supra noctes: & q; to circuli sunt propinquiores tropico hyemali tanto magis decrescūt dies. ℱ Tardis no.

c ℱ Sin has ne possim.i. partes physicæ philosophiæ ex qua sunt illa quæ dixit. d ℱ Frigidus obstiterit: sm physicos dicit qui dicūt stultos homines frigidioris eē sanguinis: prudentes vo calidi. Vnde & senes in quibus friget: & pueri in quibus necdum calet minus sapiunt.

PRO. ℂ QVID tantum.o.p.&t.s.Hiberni vel.q.t.m.n.obstet: breuem diem facit quum octaua parte maior est ea pars circuli: qua subiecta terris est brumalis & superior eadē minor æquinoctialis circuitus. ℱ Sin has ne.p.n.a.p.Fri.obstiterit circum præcordia sanguis: significat sanguine circum præcordia ducto animum Empedoclis sententia.

ANT. ℂ QVID tm ocea. Dierum & noctiū inæqlitatis cā obliquitas est signiferi teste Pli.li.ij. cū pars æqua mūdi sup. superq; terras olbus fiat mométis: sed quæ recta in exortu suo cōsurgunt signa longiore tractu tenēt lucē: quæ vo obliqua ocyori transeūt spacio. Alij sic in olbus circulis qui sunt ab æquinoctiani vsq; ad tropicon cācri & in ipso tropico cācri maiorem arcus diei q; noctis.i. arcus super horizontem q; sub horizonte. Vnde toto tépore quo sol mouet a principio arietis p cancrum vsq; ad finem virginis crescūt dies supra noctes & tāto plus q;to magis accedit sol ad cācrum & tanto minus quanto magis recedit. E conuerso aūt de diebus & noctibus dum sol est in signis australibus: in olbus alijs circulis quos sol describit inter æqnoctialē & tropicum capricorni maior est circulus sub horisonte & minor supra: vn arcus diei est minor q; arcus noctis: & sm proportionē arcuuʒ de

Dierum ac noctium inæqualitas

tarde venientibus intelligit.n.p id dies æstiuos qui longi sunt. ℱ Naturæ partes.i. naturalem philosophiā. Sunt.n. philosophiæ tres partes: Moralis: Naturalis: & Rationalis: Moralis est quæ docet morum elimatam perfectionem. Naturalis quæ de diuinis corporibus disputat. Rationalis vo quum in corporeis sermo est quem mens sola complectit. Mac. ait li.ij.de som. Cum itaq; Maro cæli vias & sidera solis & lunæ defectus terrarum tremoré: & Oceani æstuaria dierū & noctiū lōgitudinem & breuitatem complectitur: physicæ secreta commemorat. est aūt philosophia vt scribit Alcinous affectio sapiētiæ quæ soluit ac reducit ad intelligibilia: cōuertitq; nos ad ea quæ sunt sm veritatem. Sapientia aūt est scīa humanarum: diuinarumq; rerū cognitio. ℱ Frigidus san. Empedoclis snīa loquitur. is.n. vt scri. Cice. li.j. Tuscula. Animum esse censebat cordi diffusum sanguinem. Calidus aūt sanguis maiorem virtutem habet q; frigidus: vnde oēs dextræ partes validiores sunt & debiliores sinistræ: qa has regit calor iecoris qui est concretus sanguis: hinc caloris domicilium est. Ille vo contagione frigidi lienis hebetatur: lege Mac.li.vij.& Pli.xj.c.xlvj. scribit: qd cordi inest præcipuus calor: qpq; ibi mens habitat. Tul. etiam in li.de na. deo. ait: q omne quod est calidum & igneum cietur & alitur motu suo. Quod autem alitur & crescit motu quodaʒ vertitur certo & æquabili: qui q;diu remanet in nobis: tandiu sensus & vita remanent: refrigerato aūt & extincto calore occidim' ipsi & extiguimur. ℱ Præcordia: exta homini ab inferiore viscerū parte separantur membranis: quæ præcordia appellant: cordi prætenduntur Pli.li.xj.

Partes philæ

Sapiētia

ℂ INGLORIVS

CHRI. ¶ FRIGIDVS sanguis: ex frigido sanguine crassiores: hebetioresq́ spiritus efficiuntur. Ex huiuscemodi autem spiritu ingenium hebes: tardumq́ redditur: ergo frigidus sanguis tardum ingenium denotat.

Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes.
Flumina amem, siluásq; inglorius[a] ó vbi cãpi
Sperchiúsq;[b], & virginibus bacchata lacænis
Taýgeta[c]. ó qui me gelidis in vallibus Aemi[d]
Sistat, & ingenti ramorum protegat vmbra.
Felix[e] qui potuit rerum cognoscere causas.
Atq; metus omneis, & inexorabile[f] fatum[h]
Subiecit[g] pedib[9], strepitúmq; Acherõtis[i] auari.

SER. a ¶ INGLORIus: comparatione. s. philosophiæ: sic i æneide: Et mutas agitare inglorius artes: nõ q nulla gloria medicia esset: s; q minor q̃ diuinitatis: & augurandi q̃ ei obtulerat Apollo munera: vt Augurĩu: citharamq́ dabat celeresq́; sagittas. b ¶ Sperchi[9]: fluui[9] thessaliæ. c ¶ Taýgeta: mõs laconũ Libero & bacchis consecratus. d ¶ Aemi: montis thessaliæ: in quo & sunt tempe. e ¶ Felix q potuit: repetitio est superioris coloris. Nã hoc dicit & rustici felices sunt: & qui tribuunt operã philosophiæ. f ¶ Inexorabile fatũ: Alibi: Fortuna oĩpotens & ineluctabile fatum. g ¶ Subiecit: calcauit. h ¶ Fatũ. i. ex fato venientia. i ¶ Acherontis auari: oẽm mundum in mortem trahentis.

PRO. ¶ SPERCHIus: ẽ thessaliæ flumẽ. ¶ Taýgeta: laconicis: vbi venant̃ vgĩes. ¶ Lacenæ: Laconio. n. lacænas facit. Lacedæmon Lacedæmonius. Laconicæ regio est. Lacedæmõ oppidũ spartæ dr̃: vñ spartanæ st̃ eædẽ virgĩes.

ANT. ¶ O VBI campi: optandi aduerbiũ. ¶ Sper-
Sꝑchius chius: Thessaliæ fluuius: vt scribit Stra. li. ix. Solinus aũt ca. x. scri. in sperchio promontorio. Orpheũ siue sacrorũ siue cantuum secreta
Taygetꝰ agitasse. ¶ Taýgeta: Taygetꝰ vt Stra. docet li. viij. mõs ẽ Laconicæ quæ in Achaia est: Est aũt mons sup mare non grandis admodum cæterũ excelsus & erectus: Cui subijcit̃ sparta & amycle in regione mediterranea: vbi Apollinis templũ. Liberi quoq; patris delubrum:
Lacæna Nõ ab re igit̃ Lacænis virginibus bacchata: Maro. ait. ¶ Lacænis. i. Laconicis: Nã teste ẽt Probo: Laconica lacænas facit: est aũt Lacon. g. m. lacæna vo. g. f. ¶ Aemi: Thraciæ mons est cuius excelsitas sex millia passuum continet: vasto iugo ꝓcumbens in pontũ: vt Pli. li. iiij. c. xij. scri. De eodẽ li. j. fast. ait Oui. Et quicunq; mas accolit æme niues. Est fertilis Thracia inquit Pli. li. xvij. ca. iiij. frugum rigore: & æstibus Affrica & Aegyptus. ¶ Sistat: representet: Cicero ad Atticum: Vt te añ calendas Ianuarias vbicunq; erimus sistas.
¶ Rerum cognoscere causas: Commentator li. j. physicorum ait: Scientiarum quædam est perfecta: & illa est quæ fit per causam: quædam imperfecta: & est illa quæ est sine causa.
¶ Atq; metus omneis: Cicero libro tertio officiorum scribit: Magnitudinis aĩ & fortitudinis proprium esse: nil extimescere: omnia humana despicere: nihil q̃d hoĩ accidere possit intolerandum putare: & paulo inferius inquit fortitudinẽ esse dolorum: laborumq́ contemptionẽ. ¶ Inexorabile fatum: idest ex fato venientia. De fato aũt latius ecloga quarta videto. Itẽ Maro li. sexto inquit: Desine fata deũ flecti sperare precando. ¶ Acherontis auari: strepitum hoc est ipsam mortẽ: Qua mediante animæ immortalitas acquiritur: vt Cicero ait. strepitum aũt dixit: propter animarum omniũ illuc tendentium: tumultum. Vn̄ ẽ poeta li. sexto de hac eadem re ait: Aeneas miratus. n. motusq́ tumultu: Dic ait ó virgo: q̃d vult cõcursus ad amnem: Quid ue petit animæ: vẽ
Acherõ strepitum dixit: Quoniam ibidem de Acheronte inferno fluuio inquit: Nec ripas datur horrendas: Nec rauca fluenta Transportare prius quam sedibus ossa quierint. ¶ Acherontis: est Acheron fluuius in Calabria: in peninsula quadã iuxta Consentiam: a quo oppidani Acherontini: vt Plinius libro tertio scri-
Acherũtini bit. Poetæ vo dicunt esse fluuiũ infernum cœno turbidũ: & æstuantem. Strabo aũt lib. octauo docet: Quod acheron amnis fluens perpylum Vrbem achaiæ alpheũ intrat: acherontiq; propter inferni proprietatẽ inditum est vocabulum: qm̃ ea in ora Cereris & Proserpinæ ac Plutonis templa magno in honore sunt.
¶ Auari: nam vt inquit Ouidi. Serius aut citius sedem properamus ad vnam: omnis enim acheron cymba recepit in alteram ripam: nec satiatur vnq̃: Nam omnes auet.

CHRI. ¶ SPERCHIVS: Thessaliæ fluuius est cuius in faucibus thermopylarũ sunt angustiæ. Huic si redijsset suas comas deuouerat Achilles: ꝑterfluit anticyrã vrbẽ. ¶ Taýgeta: Mõs est inter Lacedæmonem & mare positus: Libero olim pr̃i & Apollini sacer: Hinc poeta bacchata dixit. ¶ Aemi: Mõs hic Thessaliã a Thracia diuidit: cuius in radicibus eã esse volunt amœnitatem: q̃ græci tempe nosant. Ex eius cacumine: qm̃ excelsissimum: est adriaticum simul & euxinũ mare cerni crediderũt. Qua fama impulsus Philippus demetrij filius: et Macedoniæ rex triduo nõ sine summa difficultate illũ ascendit: sed nebulis oĩa occupa-

ta erant. Vn̄ re infecta discessit aris: tn̄ duabus Ioui ꝛ Apollini cōsecratis in huius radicib⁹ ex parte Thraciæ Tribali sunt: apud quos Oui. poeta exul vixit. ⁋ Fœlix. q. Nimirū cum aīus prima ac maxima pars sit hoīs: aī aūt pfectio sit ipsa scientia fœlix erit: qui summam sit philosophiā assecutus: ex qua cū nouerit excellentiā aī sui ꝛ immortalitatē: ꝛ metu mortis ꝛ oībus quæ in sapientē non cadunt pturbationibus liberabit: ꝛ cū cās rerū nouerit nihil tenebit post viā aūt contēplariuā accedet proxima vita rusticana q̄ in oībus partibus actiuæ vitæ plus ocij ꝛ quietis assequitur ꝛ minus a perturbationibus vexatur.

Fortunatus ꝛ ille, Deos[a] qui nouit agresteis;
Panáq;, Siluanúmq; senē, nympháſq;[b] sorores.
Illum non populi[c] fasces, non purpura regum
Flexit, ꝛ infidos[d] agitans discordia fratres,
Aut coniurato[e] descendens Dacus ab Istro[f],

SER. a ⁋ DEOS q noult agresteis: q abstinere a ciuicis malis: et aut rura hitat: aut eū suis numinibus rura descripsit.
b ⁋ Nymphas q; sorores: nō Panis sorores: aut Siluani: sed inter se sorores: vt ætnæos fratres: inter se. s. c ⁋ Nō ppli fasces. i. honores: q a pplo pstāt. ppriе aūt locutus ē: vt fasces ppli regū purpura diceret. d ⁋ Infidos agitās discordia: discordiā posuit pro auaritia: ab eo qđ pcedit id qđ sequit. Infidos aūt fratres iđ ait: q auaritiæ cā dissentiunt. e ⁋ Aut coniurato descēdens dacus ab istro: non eū sollicitat cōiuratio barbarorū. f ⁋ Ister aūt fluui⁹ est scythiæ.

ANT. ⁋ DEOS agresteis: de ijs lib. primo Georgicorum late iam dictum est. Quorum etiam hic aliquos poeta nominat. ⁋ Nouit: ille deos nouit agrestes: qui optimus est: hinc fortunati haberi possunt. ⁋ Sorores: inter sesp/sas scilicet. ⁋ Populi fasces: duodecim erāt lictores: idest ministri: qui cum fascibus virgarum securiꝫ cuiq; consulum præferebant. Vtq; consulum insignia erant duodecim fasces: ita prætorum ac præsidū sex tm̄. Lictor autem a ligando dictus: quod quuꝫ magistratus populi Romani virgis quempiam verberari iussissent: crura eius ꝛ manus ligari: vl ciriq; a viatore solita sunt. Isq; q ex collegio viatorum officium ligandi haberet lictor sit

Lictores appellatus: ita Valgius dixit de lictore: vt refert Gellius lib. decimoprimo: capi. tertio: Tyro autem Ciceronis libertus lictorem: vt a lino vel a licio dictum scripsit. Licio enim transuerso: qui magistratibus præministrabant: cincti erant: vt inquit auctor idem Gellius. ⁋ Populi fasces: populi ait: qm̄ in queꝫ populi suffragia: consularibus habitis comitis: auspicijsq; rite peractis concurrebant: ijs

Purpura erat consul designatus. ⁋ Purpura regum: Trabeam intelligit: erat enim toga ex purpurea ꝛ albo. Vir libro septimo de Pico Rege: Paruaq; sedebat succinctus trabea. ⁋ Flexit: mouit: sollicitauit. ⁋ Infidos: alter enim alteri subiegit. ⁋ Discordia: auaritiam intelligit. Cōiurato actiue dixit: nō passiue: vt ille docet. Coniurato autem: qm̄ eius populi oēs

Cōiurare quodammodo in Romanos coniurauerant: vt Daci: Sarmatæ: Germani. cōiurare autēꝫ ꝛ cōspirare se re in malum accipiuntur: quoties in patriam aut in principē cōiuratio fit atq; conspiratio. Cōiuratio semper in alterius pernicieꝫ grassari solet. ⁋ Dacus: diuiduntur

Conspirare

Daci Daci a germanis Danubio: vt scribit Tacit⁹. Lucius Florus inquit: qđ Daci montibus inhærent quotiesq; cōcretus gelu Danubius iū

Danubius xerat ripas: discurrere solebant: ꝛ vicina populari. Visum est Cæsari Augusto gentē aditu difficillimam submouere. Misso igitur Lentulo vltra vlteriorem reppulit Ripam citra præsidia constituit: sic Tuc Dacia non victa: sed summota atq; dilata est. Sarmatas quoq; per eundem Lentulum Danubio prohibuit: Quibus tanta barbaries est: vt pacem nō intelligant. Germania quoq; magis turpiter

Florum amissa quā gloriose acquisita. Hæc ex Floro: Tranquillus vo scribit Augustum germanos vltra albim summouisse: ex quibus Sueuos ꝛ Sycambros dedentes se traduxit in Galliam.

Ister ⁋ Istro: ister vt Strabo ait libro. ix. orit ab extremis Germaniæ partibus. superiores aūt fluminis partes in fontes: versus vsq; ad pcipites eius decursus: quos cataractas nominant Danubium vocant: q̄ maxime per Dacorum agrum delabuntur. Alias vo inferiores vsq; in pontum per Getas: Istrum vocitant. Cæterum idem Dacorum ꝛ Getarū sermo est.

CHRI. ⁋ ILLVM non populi fasces: Reddit causam q̄re fœliciores rusticani q̄; vrbani: Quoniam neq; ambitione laborant: neq; ciuilib⁹ dissensionibus vexantur: non effœminantur delitijs non miserrimi fiunt auaritia. ⁋ Fasces: consulatuꝫ denotat. Consules enīꝫ duodecim ministri prælbant: ꝛ singuli singulos fasciculos virgarum gerebant: in quibus inclusæ essent secures: ꝛ cum de reo capitale sumendum supplicium erat minister illum ad palum ligabat: ex qua re lictor nuncupabatur. Deinde virgis quæ in fasce erant verberabat. postremo securi capite percusso interficiebat fasciculos: Ergo illos fasces nominabant. ⁋ Non purpura: semper Romæ fu

Purpura it vsus purpuræ: vt ait Plini. sed Romulo in trabea: Tul. hostilio in toga prætexta ꝛ latiore clauo. Tēpore Cornelij Nepotis violacea purpura

purpura viguit. Deinde rubra Tarētina: īde ꝯsule Cicerone Diabapha tyria. ☞ Dacus: popu li isti in Thracia sunt bellicosi: q olim Bosos & Tauriscos superarūt. vt ait Stra. sūt q eredit hāc regionē eas esse: q hodie Volochia dr̄ vltra: citraq; histrū: & dr̄ Itala: qm̄ Italica vtaī lingua.

Non res[a] Romanæ, perituráq; regna, neq; ille[b]
Aut doluit miserás inopem, aut inuidit habēti.
Quos rami fructus; quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit, nec ferrea[c] iura,
Insanúmq;[d] forum, aut populi[e] tabularia vidit.
Sollicitant alij remis freta cæca[f], ruúntq;
In ferrum, penetrant[g] aulas; & limina[h] regum.
Hic petit[i] excidijs vrbem, miserósq; penates
Vt gemma[k] bibat, & Sarrano[l] dormiat ostro;
Condit opes alius, defossóq; incubat auro.

SER. ❡ NON RES romanæ: peri turaq; regna: re gna. s. barbaro rum. Nam duo dicit rusticum nec romanum imperium mo uet. i. ad ambi tum cogit: nec barbarorum re gna peritura: Nō. n. romano maledixit ipe rio: licet h̄ alij dictū velint ex generali sententia venire: q ois imperij ma gnitudo periculis subiacet. vnde etiam Iuue nalis ait: Ad generum cereris sine cæde & san guine pauci Descendunt reges: & sicca mor te tyranni. b ☞ Neq; ille Aut doluit mise rans inopem aut inuidit habenti: Cicero in tusculanarum quinto libro hoc tractat: dicēs In quem cadit vna mentis perturbatio pos se in eum omnes cadere: sicut potest omni virtute pollere: cui virtus vna cōtigerit. vn de nunc Virgilius voluit dare rustico mise ricordiam: ne ei daret etiam cæteras animi passiones: quas nouimus & a bonis & a malis venire rebus. A bonis opinatis duas: vnam præsentis temporis: vt gaudiū: vnam futu ri: vt spem. A malis similiter duas: vnā præ sentis: vt dolorem: & vnam futuri: vt metum: quas passiones esse animi non dubiū est: vn de & ipse ait in sexto: Hinc metuunt: cupiunt q; dolent: gaudentq;. Salustius etiā in Catili næ bello ait: Omnes hoīes qui de rebus du bijs consultant: ab odio amicitia: ira atq; mi sericordia vacuos esse decet. Nā animus ha ud facile verū prouidet vbi illa officiunt. Er go aut fini tractatū Ciceronis hoc dixit: aut qđ absolutius est intelligamus ideo rusticum paupertatē non dolere: q eam malum esse nō credit: sed munus deoꝝ. Lucanus de pauper tate: Et munera nondum intellecta deum. Est & aliud qđ possumus accipere ideo rusti cum nec bonis: nec malis alienis moueri: qa eius nō interest: quippe qui ab vrbibus est re motus. c ☞ Nec ferrea iura: dura: inexora bilia: immutabilia. d ☞ Insanumq; forum: litigiosum. e ☞ Populi tabularia: vbi actus publici continentur. Significat aūt templum Saturni: in quo ærariū fuerat: & vbi repone bantur acta: quæ susceptis liberis faciebant parentes. Iuuenalis: Tollis enī & titulis acto rū spargere gaudes Argumēta viri. f ☞ Cæ ca freta: subito in tēpestates surgētia. g ☞ Pe netrant aulas: idest ꝑtitent sa tellitiū. h ☞ Li mina autem di cit interiorem familiaritatem. sic Turnus: Si ir pem admiscere ri phrygiam: se limine pelli. i ☞ Hic petit ex cidijs vrbem: in certum alienā an suā. k ☞ Vt gemma bibat: idest gemmeo poculo: non gemmato. l ☞ Sarrano ostro: idest tyria purpura. quæ. n. nunc tyros dicit: olim sarra vocabaī a pisce quodā: qui illic a bundat: quē līgua sua sar appellāt. Iuue. Aut pictæ sarrana ferētē ex humeris aulæa togæ.

❡ VT GEMma bibat & s.d.o. Tyriā purpu ras vult intelligi Sarranū ostrum. Tyron autē Sarram appellatā. Home. docet: quem etiam Ennius sequitur auctorem: quum dicit: pœ nos Sarra oriundos. PRO.

❡ FERREA iu. dura: firma: īmobilia. ☞ In sanū: clamosum. ☞ Forū: locus dr̄ in quo iu dicia fieri solēt: vt scri. Festus. ☞ Tabularia: loca vbi tabulæ. i. scripta publica & līæ ponū tur græci grāmatophylaria appellāt. ☞ Cæ ca freta: latētia: momēto. n. vertunī: cū tran quilla eē videanī. ☞ Penetrāt aulas: varias: vrbanoꝝ vota indicat: aliq. n. auaritia ducti nauigāt: aliq fastu colunt regia tecta: aliq mi litiā &c. ☞ Aulas: aulæ græce: latine atrium. Aulos do tibia. ☞ Limina: īteriora. s. ☞ Pe nates: domos. ☞ Vt gēma bibat: Martialis etiā ait. Gēmatum scythicis vt luceat ignibus aurū. Ah qties digitos exuit iste calix. Iuue. sat. v. Trāsfert ad pocula gēmas. Pli. Nec hoc fuit satis: turba gēmaꝝ potamus: & smaragdis teximus calices. Gēmæ autem ꝑciosi lapides dnr̄ vt aiūt: q instar gūmi luceāt. ☞ Sarrano o. idest tyra purpura. Tyrus. n. sarra qnq; dcā est: vt Home. docet: quē et Enni⁹ seqī aucto rē: quum dicit Pœnos sarra oriundos: vt scri. Probus. Tyri aūt nobilitas ois ꝯchylio atq; purpura ꝯstat: vt Pli. li. v. c. xx. inqt. Stra. aūt li. xvj. ait: q post Sidonē maxia atq; antiqssi ma phœnicū est Tyr⁹: q tota īsula e. ꝯtinenti tū aggē ꝯiungiī: quē Alexāder in obsidione ꝯgessit: apđ Tyꝝ purpuraꝝ piscatus: hinc Ty ria purpura optīa olim ꝑhibeī. Distat: Tyrus a sidone nō plusq; ducētis stadijs: Post Tyꝝ est antiq̄ Tyr⁹. xxx. dist. īs stadijs ostro purpura: ex ostreis. n. piscib⁹ et tīgiī: de qb⁹ li. j. Geor.

Tabularia
Grāmatophilaria
Aula
Aulos
Gēma
Sarra
Tyrus

Hic stupet attonitus rostris, Hunc plausus[a] hiātē
Per cuneos geminat[a] eni plebisq;, patrumq;
Corripuit, gaudent perfusi sanguine fratrum.
Exilioq;[b] domos, & dulcia limina mutant.
Atq; alio[c] patriam quærunt sub sole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro.
Hinc[d] anni labor, hinc patriā[e], paruosq; nepotes
Sustinet, hic armēta Boum, meritosq;[f] iuuēcos.
Nec requies[g], quin aut pomis exuberet annus.
Aut fœtu pecorū, aut cerealis[h] mergite culmi.
Prouentuq; oneret sulcos, atq; horrea vincat.

SER. a ¶ PLAVSVS hiantes per cuneos geminatus enis plebisq; patrumq; Corripuit: Ordo est: corripuit enim hunc geminatus p cuneos plausus & plebis & patrum. b ¶ Exilio: voluntario. s. propter auaritiā. c ¶ Sub alio sole: sub alio climate. d ¶ Hic ãni labor: id est ex agricultura habet totius anni substantias. e ¶ Hinc patriam sustinet: Donatus villā intelligit: nō ie uera patriam. f ¶ Meritos iuuencos: laboris sui consortes. g ¶ Nec requies. i. nunquam potest rusticus omni ex parte destitui. h ¶ Cerealis mergite culmi: Manipulos spicarū mergites dicim⁹.

ANT. Rostra ¶ ROSTRIS: erāt Rostra in foro locus ad palatinas radices: Vnde ad populū loqui plurimum consueuerant: & a rostris Nauius sic quoq; cognominata: ait enis L. Iulius: Naues antiatū partim in naualia subductæ: partim incensæ: rostrisq; earum suggestum in foro extructum adornari placuit. ¶ Hiantes: anhelanté certaminis labore & palma: Est autē ordo hunc hiantem corripuit. i. mouit: sollicitauit: & plæbis patrū: plausus. n. certe: s; vacar potius per cuneos geminatus. i. sæpe redditus: nō enim semel tantummodo plaudebatur: sed iteratis vicibus. Potes etiam exponere hiantem. i. honoris cupidū: & referre ad graues viros q in theatris cū plausu excipiebātur: ignaui cum sibilis. ¶ Cuneos: consessus. ¶ Gaudent: alij. s. ¶ Exilio: parricidijs enim exulare coguntur. ¶ Sub alio sole: sub alia regione. ¶ Hinc: ex agricultura est. ¶ Anni labor: hoc est opera totius anni toto siquidē anno pro segete laborandū est. Vnde & Ouidius li. j. met. ait: Sternunt segetes: & deplorata colonis. Vota iacent: longiq; perit labor irritus anni. ¶ Hinc: ex agricultura & labore totius anni. ¶ Patriā: villā. ¶ Armēta boū meritosq; iuuencos: Varro li. ij. ca. v. ait. In bubulo genere ætatis gradus dicūtur quatuor: prima vitulorū: secūda iuuencorū: tertia boū nouellorū: quarta vetulorū. Merito erga agricolā ipsum: Iuuencus. n. dicit: vt Varro docet ab iuuando: qa iam ad agrū colendū iuuare possit. Sustinet autem armenta boum & iuuencos ex agricultura serendo eruum: viciā: medicam: & similia. ¶ Nec requies. s. est agricolæ. ¶ Quin: id est vt annus aut pomis exuberet. ¶ Aut fœtu pecorū &c. q sensus melior q̄ si diceres. ¶ Nec reges: scilicet ē vnq̄. ¶ Quin: id est aut nō annus: vt pomis exuberet aut &c. qui sensus aliqualiter etiam cōueniret: propter verba Theophrasti iamiā sequentia. Quod aūt quin pro vt aliquādo exponatur: Gellius &c li. xvj. ca. xiij. edocet: Sed & vt nō apō Marones libro tertio ibi: Hic tibi ne qua more fuerint dispendia tāti: Quin vatem insanas aspicias. ¶ Cerealis mergite culmi: manipulo triticei calami. ¶ Prouentuq; oneret sulcos: Theophrastus libro octauo inquit: ad incrementum autem: alimentumq; plurimum quidem cæli temperies: atq; in totum anni conditio iuuat. imbribus enim serenitatibus opportune secutis omnia feracia: permultisq; fœcunda redduntur: quam rem non perperā prouerbio dicit. ¶ Annus: fructificat nō tellus. ¶ Vincat: rumpat: Idem lib. j. Ge. Rupe runt horrea messes.

CHRI. ¶ STVPET: nam ex admiratione: ita pene suas vires amittunt sensus: vt corpore pariter ac animo torpescat. ¶ Plausus: nam plausus magnis viris dabatur in theatro: & a populo & a senatu. Hinc Horatius de mecœnate: Vile potabis modicis sabinum Cantharis græca: quod ego ipse testa conditum leui datus in theatro: cum tibi plausus Chare Mecœnas eques. ¶ Cunei: in Theatro in quibus spectatores residens: ita diuiduntur: vt anguli trigonorum: qui currunt circum curuaturæ circinationes dirigant ascēsus ait. Vitru. paulo infra idem. Hi autem qui sunt in immo: & dirigunt scalaria erunt numero. vij. Reliqui. v. scænæ designabunt compositionem. Et vnus medius contra se valuas regias habere debet: et qui erunt dextra et sinistra Hospitaliorum designabunt compositionem. Extremi duo spectabunt itinera versurarum. ¶ Patriam: Nam cupiditate quæstus loca a Solo Natali remotissima sibi patriam facit. ¶ Alio sub sole: Vnus idemq; est sol: sed dicimus solem cadentem cum occidentalem & nascentem: cum orientalem plagam obtinet. ¶ Iacentem: quia terræ imas partes tenent in elementius: ergo iacentes comparatione aliorum elemētorum. Cū aūt dixit: camposq; iacētes: Dixit cōparatiōe montiū qui attollunt e campis.

¶ SICYONIA

SER. a ¶ SICYONIA bacca: oliua a ciuitate Laconiæ sicyone: vbi abundat olea. b ¶ Trapetis: molis oliuaribus: & declinatur trapetum sicut templum. Terentianus: Quo super insidens trapeto signa gyris temperat: qđ metrum aptus est oliuam terentibus. c ¶ Arbuta: poma siluestria. d ¶ Pendēt circū oscula nati: idest nō solum alijs rebus: sed etiam filiorum aspectu: & frequentia gaudent cō tra illud: Exilioq; domos: & dulcia limina mutāt. e ¶ Casta pudicitiam domus: non vt in vrbibus impudica. f ¶ Ipse dies agitat: hic est suspendendum: & sic inferendum festos: Nam hoc dicit omnes dies sic hʒ vt festos putes. Alij dicunt festos dies cum religione concelebrant. g ¶ Agresti palæstra: rustica luctatione. Palæstra autem dicta vel ἀπὸ τῆς πάλης: idest a luctatiōe: vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν: hoc est a motu vrnæ. Nam ducti sorte luctantur.

Venit hyems, teritur sicyonia[a] bacca trapetis[b].
Glande Sues læti redeunt, dant arbuta[c] Siluæ.
Et varios ponit fœtus Autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea pendent[d] dulces circùm oscula nati.
Casta[e] pudicitiam seruat domus, vbera vaccæ
Lactea demittunt, pinguésq; in gramine læto
Inter se aduersis luctantur cornibus hædi.
Ipse[f] dies agitat festos, fusúsq; per herbam
Ignis, vbi in medio, & socij cratera coronant;
Te libans Lenæe vocat, pecorisq; magistris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo.
Corporáq; agresti[g] nudant prædura palæstra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,

¶ Agitat: sæpe agit & celebrat. ¶ Te libans: legitur etiam in antiquis de libans. ¶ Lenæe: vide to libro secundo Georgicorum in principio. ¶ Magistris: pastoribus: magistrare enim est moderari: vt docet Festus: idest regere & gubernare. ¶ Palæstra: ludus & locus dicitur: pale lucta: paleo luctor. Palestrioni locus vbi palæstra exercetur: palæstes luctator. palesma lucta certamen. ¶ Palæstræ autem repertor Mercurius fuit: vt scribit Diodorus libro primo: & Horatius libro primo: ode decima etiam asserit. ¶ Hanc vitam rusticam & agrestem: de qua latius: ibi de laudibus agriculturæ. ¶ Sabini veteres: Sabini vt Quidam existimauere ab religione: & deorū cultu Seuini appellati. Velinos accolunt lacus roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Infra Sabinos Latium est: ab latere picenū: a tergo: Vmbria: apennini iugis sabinos vtrinq; vallantib⁹: Pli. auctor li. iij. ca. xiij. Sabinorū aūt ager egregie Oliuetis & vinetis præditus est: Glandesq; passim producit: maxime gregibus & armentis studenс: Est autem gens antiquissima: de q̄ Strabo li. v. Hæc & plura.

Magistrare

Palæstra

Sabini

PRO. ¶ TERITVR sicyonia bacca trapetis: sicyonia baccam oliuam dicit. ¶ Trapetum: torcularem olei.

ANT. ¶ SICYONIA BACCA: oliuam dicit: vt etiam Probus ait. Sicyon autem teste Plinij libro quarto: Achaiæ oppi. fuit. Vtq; Strabo libro octauo inquit: Maximam agri Corinthij partes Sicyonij possessam occupauere: præterq; agrum Sicyonium Asopus perfluit. ¶ Trapetis: mollis olearijs: trapeta autem a terendo dicta: nisi græcum est: Id Varro docet. Cato autem capitulo centesimoq; dragesimoquinto. ¶ Trapetos: ait Varro vero libro primo capitulo quinquagesimoquinto: Trapetas: Autumnus dictus: q̄ tunc maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus: auctor Fe. ¶ Apricis: soli expositis: quasi apricis: idest sine frigore: phrice enim frigoris horror dicitur. ¶ Casta pudicitiam: Iuuenalis tamen saty. vj. ait: Iamq; eadem summis pariter: minimisq; libido. Nec melior pedibus silicem: quæ conterit atrum. Quam quæ longorum vehitur ceruice syrorum. ¶ Ipse; agricola scilicet.

CHRI. ¶ CASTA pu. pudicitia est ab iniuria turpium libidinum libera: castitas vero & ab ils cōtinens: & remota præterea & religiosa munditia & puritas. ¶ Hanc olim: cōmendat auctoritate sabinorum: qui populi sanctissimi fuerunt: & antiquissimi. Nam vt ait Zenodo. troezenius: Vmbricæ gentis indigene habitauerunt circa agrum reatinum. Deinde pulsi a pelasgis in eam terram: vbi nūc sunt: venerunt: & pro vmbris sabini vocati sunt. Cato autem vocatos esse Sabinos a sabino sangi diui genitalis filio Quod videt & Virg. se q̄ qui vbi ait: Italus paterq; sabin⁹: Varro autē scri. Virginē inquilinā: dū in Enyalij dei tēplo saltat furore diuino correptā in adytum dei irruisse. Ex eoq; cōcepisse Modiū fabidū virū bello egregium: qui cures sabinorū vrbē condidit. Fuerūt aūt sabini vt demonstrat Liui. austerioris disciplinæ amatores.

Pudicitia

Castitas

Hãc Remus, ⁊ frater, ſic fortis[a] Hetruria creuit
Scilicet, ⁊ rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septem quæ ũna ſibi muro circundedit arces.
Ante[b] etiam ſceptrum Dictæi regis, ⁊ ante
Impia[c] quã caeſis gens eſt epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdũ
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpacijs confecimus æquor.
Et iam tempus[d] equũm fumantia ſoluere colla.

SER. a ¶SIC FORTIS hetruria creuit: iuxta hiſtoriam. Nam conſtat tuſcos vſq; ad fretũ ſiculum omnia poſſediſſe. b ¶Ante ſceptrũ: ideſt anteq; regnaret Iuppiter: qui eſt in dictæo cretæ monte nutritus. c ¶Impia q; cæſis gens eſt: A rati eſt ſ: qui dicit maiores boues comedere nefas putaſſe. Iuuenalis: Neſcierant primi gladios extundere fabri. d ¶Iã tempus equũm fumantia ſoluere colla: Allegorice hoc dicit debemus fatigato ingenio parcere: ⁊ finem facere carmini. Sane non eſt comparatio: ſed tranſlatio: ſicut ⁊ in fine primi libri legimus. Et multi volunt ideo dixiſſe cum hoc loco finem carmini georgico ſe eſſe facturum: q duo ſequentes libri paſtorales ſunt non georgici: vt etiam in prima huius carminum parte cõmemorauimus.

PRO. ¶DICTEO Regi Ioui a Dicta mõte Cretæ: in quo educatus creditur.

ANT. ¶HETRVRIA: Pli. libro tertio: capitulo ſexto docet: quod primum Hetruriæ op. Luna portu nobile. Colonia luna a mari recedens: propiorq; Piſa. Hetruriæ autem fines ad Tybridis ripam: vt ait Strabo: extenſi ſũt. ¶Septem arces: Roma enim ſeptem amplexa eſt montes: Capitolinum: Auentinum: Cælium: Exquilinum: Viminalem: Quirinalem: Palatinum. Horum autem etymologia.in Var. ſcribit: docetq; etiam q dies: ſeptimontium nominatus eſt ab his ſepté montibus: in quibus ſita eſt. ¶Dictæi regis. i. Iouis: cuius templũ erat in dicte monte Cretæ: qui mons ab Ida ad orientem ſolem mille abeſt ſtadijs: vt Stra. libro. x. ſcribit. In eo monte Iuppiter educatus creditur: vt ait Probus: Id autem Maro quoq; libro quarto Georgicorum aſſeruit: dicens: Dyctæo cæli regem pauere ſub antro. Succeſſit demum Saturno Iuppiter argenteo ſeculo. ¶Ante: ante Epanalepſis figura: ideſt replicatio. ¶Impia gens: Varro libro. ij. capitulo quinto ait: de boue loquens: Hic ſocius hominum in ruſtico opere: ⁊ cæteris miniſter ab eo antiqui manus ita abſtinere voluerunt: vt capite ſanxerint. Siquis occidiſſet. Plinius autem libro ſexto docet: q animal occidit: primus Hyperbius Martis filius: Prometheus bouem. ¶Aureus Saturnus: qui aurea ætate regnauit in Latio: vt ſupra etiam patuit lati⁹: agriculturã q; ibidẽ edocuit: de quo Maro li. octauo: Sic primus ab æthereis venit Saturn⁹ ab oris: Arma Iouis fugiens ⁊ cætera. Tu reliqua illic videto: aliqua etiam diximus ecloga quarta ⁊ ecloga ſexta: quæ hic quoq; conueniũt. ¶Claſſica: tubarum ſonit⁹ inde nominatur: quia claſſes equitũ ordines vocãt: qui maxie vtũtur tubis: Priſcia. auctor. Turbæ etiam claſſica appellantur: vt hic. ¶Inflari claſſica: Ouidius quoq; libro primo methamor. ait de aureo ſeculo: Non tuba directi: non æris cornua flexi: Non galeæ: non enſis erat: ſine militis vſu Mollia ſecuræ peragebant ocia gentes. ¶Confecimus æquor: ideſt abſoluimus immenſam materiam. Eſt enim Metaphora: ideſt tranſlatio a currentib⁹ equis ad ſuum ſcribendi tenorem. Fabi. libro octauo oſtendit eſſe cum tranſlatione Allegori. i: ideſt inuerſionem: Vt aliud verbis aliud ſenſu oſtendat: Erit autem ſenſus: quæ tractanda fuerant explicuimus: iam congruum eſt carmen finire. Claſſica

¶HANC REMVS ⁊ frater: Nam conditores vrbis Romanæ agriculturam in maximo haberi præcio voluerunt. Vnde ⁊ conſules ⁊ dictatores ex agro ad magiſtratus accipiendos accerſebantur. ¶Sic fortis hetruria creuit: Nam robur corporis ac laborum: difficultatumq; tolerantia vehementer ex opere ruſtico: aut acquiritur: aut a natura acceptum augetur. Hetruria autem nominat: quia Hetruſci toti Italiæ imperarũt: cuius rei indicium manifeſtum eſt: quod inferum mare ab illis Tyrrhenum ſuperum a colonia illorum adriaticum nominarunt. Magna ergo laus agriculturæ: quod auctores habeat: ⁊ ſanctiſſimos ſabinos: et fortiſſimos hetruſcos: et maximos omnium Romanos: ſed maior quod a Saturno tãto deo adinuenta ſit. **CHRI**

¶FINIS SECVNDI GEORGICON.

SER. a E QVOq; MAGNA pales ꝛc. Inuocat deam pabuli dicturus de animalibus: sicut de frumentis ꝛ de vitibus dicturus Cererem inuocauit ꝛ Liberū: Sane non est mirandum vsum esse eum procemio: sicut ē vsus in primo. Nam nunc aliud quodā modo inchoaturus est carmen pastorale: scilicet post completum georgicum. Deinde etiam si vnum sit scinius concessū esse scribentibus: vt iteratione procemij legentum reficiant interdum laborem. Nam ꝛ Liuius frequenter innouat principia: Vt Incensa a gallis vrbe: ꝛ completis consulibus: ꝛ Cicero ī verrinis: qui in frumentaria conciliauit auditorum animos: iteratione principij: Vt omnes qui alterū iudicant ꝛ reliqua. b Pales autem: vt diximus: Dea ē pabuli: Quā alij Vestā: Alij matrē deū volunt: hāc autem Virgilius genere fœminino appellat: Alij īter quos Varro masculino vt hic Pales huic sacra soluuntur. xij. calē. maias die: quæ palilia vocant. c Ab amphryso: Amphrysus fluuius thessaliæ: circa quem spoliatus Apollo diuinitate ob occisos cyclopas Admeto regi pauisse armenta dicitur: vnde eum nunc inuocat: q̄ nomi' vocat vel ἀπὸ τῆς νομῆς: idest a pascuis: vel ἀπὸ τῶν νόμων: idest a lege chordarū. d Siluæ amnesq; lycæi: κατ' ἐξοχὴν mōtes arcadiæ posuit: vel q̄a pecorosa est: vel quia Pan illic ē rusticū numē.

ℭMODESTINI IVRISCONSVLTI IN TERTIVM GEORGICON ARGVMENTVM.

TEQ; PALES, ꝛ pastorū memorande per orbem,
Et pecorum cultus, ꝛ gramine pascua læta,
Queis habitent armēta locis, stabulent ꝛ agni,
Omnia diuino monstrauit carmine vates.

ℭGEORGICON AD MECOENATEM LIBER TERTIVS.

E QVOq;[a] magna Pales[b], ꝛ te memorande canemus
Pastor ab Amphryso[c]. vos siluæ[d], Amnésq; Lycæi,

ℭTE QVOq; magna pales: ꝛ te. m. c. pastor ab. a. vos. s. a. q; l. Pales dea ē pastorū: quoī diē sacrū appellāt parilia trāsposita lr̄a: l: q̄ st suo loco eēt palilia poti' dicerētur: q dies natalis ē vrbis romæ: q̄ a pastorib' est ꝯdita: hui' autem quoius Deæ esset: etiā ritus declarat. Nā ꝛ ignē transiliunt accensis stramentis more agresti: ibi hunc diē colētes lactes libāt: q fructus ex pecore tollitur. Amphryso: flumen ē thessaliæ: quoius regionē quandā molossi īcolūt. Quoꝝ rex fuit Admet' Pheretis filius: quoius pecora ꝛ armēta Apollo pauit iussus seruiendi ꝯtumelia. x. annis luere temeritatē: qua cyclopas ꝑdiderat: qui fulmen fecerant: quia īdignabatur eo percussū Asclepiū: his ergo inuocat eum cum Pale. Lycæus mons arcadiæ regionis: q̄ pecorū præcipue est studiosa. PRO.

ℭCATO maior ī Cicerōe de agricultura lo/ ANT.

quẽs sic ait: Nec vos segetib' solũ ⁊ pratis ⁊ vineis ⁊ arbustis res rusticæ lætæ sit:s; pomarijs
etiam ⁊ hortis: tum pecudum pastu ⁊ apum examinibus: Florum omnium varietate: itaq;
non iniuria poeta fecisse videtur: si post segetes atq; vineta ⁊ arbusta: de pecuduʒ pastu ⁊ api
bus scripsi. ¶ Te quoq;: sicut Cererẽ ⁊ Bacchũ cecinimus. ¶ Pales: vt Naso ⁊ Festus aiunt.
Dicebatur pastorum dea: Cuius festa parilia dicebantur: qđ pro partu pecoris eidẽ sacra fie- Parilia.
bant: qui dies vt Probus ait: Dies Natalis est vrbis Romæ: quæ a pastoribus est condita:
quo die ⁊ ignem transiliebant accensis stramẽtis more agresti: ⁊ lactes libabant: qui fructus
ex pecore tollitur: de iis autem late Ouidius lib. iiij. Fast. Pli. autem lib. xviij. cap. xxix. scri
bit: Romæ natalem fuisse. xj. cal. Maij. sic etiam Solinus ait. Ouid. tamen lib. iiij. Fast. xij.
cal. Maij fuisse scribit. Sunt qui aliter scribant: demum quo die condita fuerit incertum pu
tare debemus: cum etiam ⁊ quo tempore: ⁊ a quo minime constet. quod quidem late osten
dit Dionysius lib. j. antiquitatum: vbi maximam refert varietatem. ¶ Pastor: Apollinem
intelligit: quo modo autem Admeti regis armenta apud Amphrysum Thessaliæ fluuium
pauerit videto ecloga. v. Mac. vo. lib. j. sat. de diuisione dierum ait. Nomion apollona co-
gnominauerunt: non ex officio pastorali: vt fabula: per quam fingitur Admeti regis pecora
pauisse: sed quia sol pascit omnia: quæ terra progenerat: vnde non vnius generis: sed omni
um pecorum pastor canitur. ¶ Lycæi: arcadiæ montis: in quo delubrum Iouis Lycæi: quẽ Lycæus
pana volunt intelligi: vt etiam ante ostendimus: Strabo autẽ lib. viij. scribit: in Arcadia fer- Pales
tilia fuisse pecori pascua. præsertim equis atq; asinis equarum suppositoribus.

CHRI. ¶ TE QVOq;: vt in frugibus inuocauit Cererem ⁊ in arboribus: Bacchum sicuti pabulis.
Pale hæc dea pabuli est: puto eam esse quam Rheam nominant: qua montanæ: lapidosæq;
terræ vim continet: quæ pabulis abdicatur. Huic sacra. xj. cal. Maias faciebant: qua die po
stis in igne fœni manipulis ludibundi rustici saliebant. Hoc enim sacro lustrari' putabant:
de quibus Cice. ait in philip. Parilia: quæ nunc palilia mutatis litteris dicimus. Hoc die cõ Palilia
dita est Romana vrbs Romulo duo de viginti nato annos hora post secundam ante ter- Parilia
tiam vt scripsit. L. Taruclus mathematicus insignis: Ioue in piscibus: Saturno: Marte: Ve-
nere: Mercurio in Scorpione: Sole in Tauro: Luna in Libra constitutis. Ait Soli. ⁊ obserua-
tum deinceps: ne qua hostia cederetur parilibus: vt dies ille a sanguine purus esset. Refert
autem Sueto. ꝙ ex. S. C. decretum est: vt dies quo Calicula imperium sumpsit: parilia appel
laretur: velut argumentum rursus conditæ vrbis. M. autem Varro ait: Parilia tam priuata
sunt: ꝙ; publica. Est enim genus hilaritatis: ⁊ lusus apud rusticos: vt congestis cum fœno sti
pulis ignem magnum transeant: quod pales expiari sic credatur. ¶ Pastor: Apollinem no- Apollo
mium intelligit: de quo Serui. Cæterum Cice. in libro de natura deoruʒ: quatuor scribit fuis
se Apollines: Primum antiquissimum Vulcani filium custodem athenarum: alterum Co-
rybantis filium natum in Creta: cuius de illa insula: cum Ioue fuisse certamen traditur: Ter
tium Ioue tertio natum: ⁊ ex Latona qui ex hyperboreis delphos venerit. Quãuis Euseb.
illum antiquiorem describat: Quartum in Arcadia quem Arcades: ꝙ illis leges imposuit
Nomionem appellarunt. Deinde propter nimiam seueritatem regno pulsus ad Admetum
Thessaliæ regem confugit: ⁊ iuxta amphrysum fluuium quibusdaʒ populis imperauit: Cre
duntq; multi pastoriam exercuisse. Ob idq; pro pastoruʒ Deo fuisse cultum. ¶ Amphryso: Amphri
flumen est Thessaliæ: apud quem Admeti armenta pauit. ¶ Lycæi: Mons arcadiæ a lupis so
quibus abundat dictus.

Cætera [a] quæ vacuas tenuissent carmia mẽtes,
Omnia iaʒ vulgata · quis [b] aut Eurysthéa durũ?

SER. a ¶ CÆTEra quæ vacuas. t. c. m. omnia iã vulgata: idest fabulæ quæ delectationi esse poterant: ⁊ occupare mentes curis solutas iam descriptæ a multis in omnium ore versant. b ¶ Quis aut Eurysthéa duruʒ: Eurystheus rex fuit Græciæ Persei genus: qui Iunonis instinctu imperabat Herculi: vt varia monstra superaret: quibus posset perire. vnde eum durum appellauit: qui potuit ad complendum odium nouercale sufficere.

PRO. ¶ QVIS aut Eurysthéa durum: Eurystheus fuit rex: quoius imperio Hercules intolerabilia stipendia sustinuit.

ANT. ¶ EVRYSTHEA duruʒ: Eurystheus vt Euse. scribit: Fuit mycenarum: Lacedæmoniorumq; rex: qui teste Diodo. li. v. Hercul. xij. labores seu certamina perfici mandauit: propterea durum poeta dixit.

¶ VACVas: Ociosas a curis cessantes. Ho- CHRI.
ra. Poscimus siqd vacui sub vmbra lusimus tecum. Captat autem attentionem: cum demonstret non esse se de rebus tritis ⁊ vulgatis dicturum: sed de insolitis atq; inusitatis. Ex qua etiam re beniuolentiam conciliat: cum non fabulosa: sed fructuosa se dicturus polliceatur. Ipsa etiam veluti occupatione: qua fabulas nomina duo efficit. Nam ⁊ ipsis fabellis principium libri exornat: ⁊ illarum comparatione rem suam extollit.

¶ AVT

Aut[a] illaudati nescit Busiridis aras[b]?
Cui[c] non dictus Hylas puer? & latonia[d] Delos?
Hippodamæq[e]? hŭeróq[f] Pelops ĭsignis eburno

SER. a ¶AVT illaudati nescit busiridus aras: Busiris rex fuit ægypti: qui quom susceptos hospites imolaret: ab Hercule itereptus est: quom etiá cũ voluisset occidere: huius iaudẽ scripsit Isocrates: vnde illaudati participiũ ẽ pro nose: vt sit illaudabilis: nõ q laudat⁹ non sit: sed qui lau-dari nõ meru-it: vt ẽ illud in vij. Diues i accessos vbi solis filia lucos: pro inaccessibiles: nõ quos nullus accessit: sꝫ ad quos accedẽ nullus debeat. b ¶ Aras: i qb⁹ il le hospites imolabat. c ¶ Cui nõ dictus hy las puer? cui aũt. i. a quo. Horatius: Scriberis Vario fortis & hostiũ: ꝑ a Vario. Hylas autẽ socius Herculis fuit: q aquatũ ꝓfectus: rapt⁹ est a nymphis in mysia. d ¶ Latonia delos: Isula in q̃ Latona enixa est Apollinẽ & Dianam: quã isulã ante vagã Apollo: vt i tertio legimus Mycone celsa: Gyaroq; reuixit: vbi fabulã eius plenius diximus: stabilem fecit. e ¶ Hippodámeq;: græca quæ in u exeunt: plerũq; ipsum u in ia soluunt: vt Hippodá-me hippodamia: Penelope Penelopia. Fabu-bula talis ẽ: Hippodame filia fuit Oenomai regis ciuitatũ Elidis: & Pisæ: hic equos habuit velocissimos: vtpote ventoꝝ flatu creatos. Qui ꝓcos filiæ multos necauit: sub hac cõ-ditione ꝓuocatos ad curule certamen: vt aut vict⁹ traderet filiã: aut victos necaret. Quũ postea Pelopẽ amasset Hippodamia: corrupit Myrtilũ aurigã patris primi coitus pactiõe: q factis cæreis axibus quũ victore Pelope a puella ꝓmissũ posceret præmiũ: ab ei⁹ ma-rito est ꝑcipitatus in mare: cui nomen ipo-suit. Nam ab eius nomine myrtoũ dicit pe-lagus. f ¶ Humeroq; pelops isignis ebur-no: Tantalus pat Pelopis volẽs deorũ tenta-re diuinitatem: eis suitatis filiũ suũ epulan-dũ apposuit: a quo oẽs dij abstinuerunt exce-pta Cerere: quæ brachiũ eius cõsumpsit: post ea dij petente Tantalo quũ voluisset eius fi-lium reuocare ab inferis Ceres ei eburneuꝫ brachium restituit. Quod ideo fingitur: qa Ceres ipsa est terra: quæ corpora vniuersa consumit ossa tantũ reseruans.

PRO. ¶AVT il. n. b. aras. Busyris Neptuni filius rex ægyptiorum fuit: aduenas ad aras imo-lare solitus: quẽ Hercules interfecit. ¶ Quoi non. d. hylas. p. e. l. d. Hylas Theiodamãtis filius Dryopus regis: quorum gens subiecta parnasso fuit: qui patre interfecto Herculem secutus: studio eius virtutis ardens: Quom ex comitatu argonautarum in mysia Her-cules recessisset: ad materiam quærendam remi quem fractum volebat reficere: & Hy-las adhauriendam aquam ascanij fluminis vrnam extulisset: dum accedit ad ripas: ada-matus a nymphis est: ꝓpter hunc Hercules comites deseruit: nec secutus Iasonem: vt refert Apollonius in argonautis eius flumi-nis nympha meliæ Eunicæ partus ẽ: & Apol lonius refert i argonautis: μι σu δ' ἔνι κα β βαλεσσιν.

¶ Latonia de-los: quia ibi pe-perit Apollinẽ et Dianam in ipsa palmæ et oleæ arbore.

ANT. ¶ILLAVDATI busi. a. legit etiã arces in antiqs. Mac. li. sat. vj. exponit: illaudati pro illaudabilis. i. nũq; noiandi: nã laudare signi-ficat ꝑsca ligua noiare: appellareq;. Strab. vo li. xvij. scri. ꝙ nullus busiris nec rex fuit: nec tyrãnus i ægypto: Vñ fabula ẽ: qđ de ipso dr: Idẽ quoq; Diodo. cõfirmauit: ait. n. li. ij. i Osi-ridis veluti frugũ ac fructuũ repertoris memo-riã apud posteros imortalẽ: boues ruffos: qm videnẽ colore similes Typhoni: q Osiridem necauit imolari ꝑmissum: hoiesq; colore Ty-phonis antiq reges ad sepulchrũ Osiridis sa-crificio mactabãt: q ex eã pauci ruffi ægyptij reperiebant: externi plures: hæc res materiã fabulã dl Græcis dedit Busiridẽ hospites ne-casse: sed Osiridis sepulchrum ea crudelita-te notatũ est. Li. tñ. v. scribit: ꝙ Hercules Bu-siridẽ ægyptiorum regẽ in ægypto mactatos aduenas Ioui sacrificãtes merito affecit sup-plicio. Euse. ait: ꝙ busiris Neptuni & Libyæ Epaphi filiæ filius apud vicina Nilo loca ty-rãnidẽ exercuit: transeuntes hospites crude-li scelere interficiens. ¶ Hylas puer: videto ecloga. vj. ¶ Latonia delos: qa ibi peperit Dianã & Apollinẽ: & templũ habet. Sed pro-pterea in isula dñr nati (vt scri. Macro. li. j. sat.) ꝙ ex mari nobis oriri videnẽ. Et hæc i-sula ideo Delos vocaẽ: qa ortus & quasi par-tus luminũ oia facit dela: idest aperte clare-scere. Præterea delos manifestus dicit. De-loo manifesto declaro: Est aũt delos insula i mari ægeo sita vrbem habẽs in plano posi-tã: & Apollinis tẽplum atq; Latonæ: quæ ibi Dianã simul & Apollinẽ peperit: auctor Stra-bo li. x. ¶ Hippodámeq;: in Pisa pelopóneси ciuitate (vt Diodo. li. v. edocet) Mars ex ægi-na Asopi filia genuit Oenomaũ. Is vnicam filiã Hippodamiã appellauit: finem vitæ ab oraculo sciscitãte responsuꝫ ẽ: tũc i fata illuꝫ cessurũ: quũ filia nupsisset: decreuit igiẽ filiã ꝑpetua virginitate frui. Multis tãdẽ vxoreꝫ sibi illã postulãtibus certamen ꝓposuit: quo q victus eẽt iterficereẽ: victor virginẽ despõ-deret. Equoꝝ itaq; instituit cursum a pisa ad arã Neptuni: quæ erat apud isthmũ corithi. Cursus erat eiusmodi: Oenomaus arietẽ Io-ui sacrificabat: q virginẽ postulabat: quatuor equoꝝ ferebaẽ curru: Oenomaus sacris per-

Laudare

Osiris

Delos

actis cursu sequebat̃ pcedente auriga Martilo.assecutũ hasta q̃ manu gestabat interficiebat. hoc pacto cũ plures equoꝝ velocitate pemisset: Pelops Tãtali filius visa Hippodamia corru proq; Myrtilo illius opa victoria vsus est. primus .n. ad arã Neptuni peruenit: q̃ ex re dolore actus Oenomaus extimãs aduenisse fini tps: sibi mortẽ ↄsciuit: pelops autẽ sumpta vxore Hippodamia pisæ regnũ tenuit: hæc ex Dio. ☞ Hippodame: dici pt bellicosa: Hippodamos .n. bellicosus dicit̃: vel equoꝝ domitor. ☞ Humeroq; pelops: Ordo est: ⁊ pelops acer eqs: insignis eburno hũero: quo pacto aũt id euenerit sibi videto li. vj. met. Ser. aũt fabulã interptat̃.

Acer equis[a]: tẽtanda via[b] est; q̃ me quoq;[c] possiz
Tollere humo, victórq;[d] virûm volitare[e] per ora.
Primus[f] ego ĩ patriã mecũ, modo[g] vita supersit,
Aonio[h] rediens deducam vertice musas.
Primus idumæas[l] referam tibi Mantua palmas.
Et viridi in cãpo templũ de marmore ponam,
Propter[k] aquam, tardis ingens vbi flexib[9] errat
Mincius; ⁊ tenera prætexit arundine ripas.

SER. a ☙ ACER eqs: victor etiã Oenomai. b ☞ Via: ratio. c ☞ Me quoq;: i. sicut se alij sustulerũt carminis merito. d ☞ Victor: effector: ppositi ⁊ voti: sic paulopost illi victor ego. e ☞ Volitare: laudare ab oĩbus. f ☞ Primus ego ĩ patriã: ió primus q̃ ante illũ nullus mantuanorũ poeta fuit: Aut qa nullus inde talis emersit. g ☞ Modo: tantũmodo. h ☞ Aonio vertice: bœotio. Aonia ipsa est bœotia: ĩ qua est mons helicon musis dicatus. l ☞ Idumæas palmas: abũdantes: q̃les sunt: ⁊ quantæ apud Idumẽ ciuitatẽ phœnicis. Lucanus: Et arbusto palmarum diues Idume. k ☞ propter aquã .i. iuxta aquã ⁊ viridi in cãpo: hic ẽ cãpus: d̃ quo ait: ⁊ q̃lẽ ĩfelix amisit mãtua cãpũ.

PRO. ☙ PRIMVS ego ĩ pãtriaz .m. m. v. s. Aonio .r. d. v. m. Primus idumæas .r. t. m. p. Terrã quæ nũc bœotia vocat̃: habuerũt añ Hyantes: Leleges Tẽmices: Phœnices: Aones. Vñ adhuc aonia dr̃. Est aũt ĩ ea helicon mons sacer musis: in quoius vortice musis fons expssus dr̃ vngula pegasi: Quẽ alij aganippen: alij hippocrenen vocãt. Inde ergo se deducturũ musas dicit: qa post mãtuanoꝝ carmina scripserit. Idumæas aũt palmas ab Idumæoꝝ gente .i. iudeorũ: quæ regio ẽ in syria palæstina. Locũ aũt hũc dixit: q̃ nõ ibi tantũ sint palmæ: sꝫ pcipue. ☞ Vbi flexilis errat minci⁹: Minci⁹ flumẽ ex Benaco lacu fluens: pterit Mãtuã.

ANT. ☙ VICTOR: voti cõpos. ☞ Virũ volitare p ora: ait Pli. iunior li. vj. epi. ad Tacitũ Eq́dẽ btõs puto: qbus deorũ munere datũ ẽ aut facere scribẽda: aut scribere legẽda: beatissimos puto qbus vtrũq;. ☞ Aonio vertice: in aonia bœotiæ pte mõs est Helicõ phocidi affinis: ex aqlonis ptibus non pcul a parnasso distãs: q ĩ phocide ẽ. Parnasso æmulus ẽ ⁊ altitudine ⁊ circuitu: vterq; .n. niuib⁹ pulsatur: ⁊ rupes amboꝝ saxea ẽ: hoc aũt ĩ loco ẽ ↄsecrata Musis ædes: fonsq́; Caballin⁹: ⁊ Libethridũ spelũca nymphaꝝ auctor ẽ Stra. li. ix. Vtq; Probus ait: fons ille expssus dr̃ vngula pegasi: Quẽ alij aganippem: alij Hoppocrenẽ vocãt: Idẽ ergo se deducturũ secũ musas ait; q̃

prim⁹ Mantuanorũ carmina scripsit. ☞ Idumæas pal. i. laudẽ ⁊ gloriã: palma .n. p victoriæ pmio ponit̃: ex q̃ laus redũdat: de q̃ palma videto lib. i. geor. Idumæa aũt ps est Syriæ teste Pli. li. v. ca. xiij. supraq; Idumæã Iudæa lõge: lateq; fundit̃: Dixit aũt Idumæas palmas: q̃m ibi copia maxima ẽ: nõ q̃ alibi ẽt non fuerit. Ptolemeus li. v. scribit: Idumæã regionẽ totã esse ab occasu Iordanis fluuij in palæstina syriæ puīcia. Stra. li. xvj. scri. ĩ Hierico cãpo palmetũ eẽ spacio stadioꝝ centũ ⁊ totuz irriguũ: ⁊ habitationib⁹ plenũ: vbi ⁊ regia est ⁊ Balsami viridariũ: Pli. quoq; li. v. ca. xv. scribit: hiericuntẽ palmetis cõsitã: fontibus irriguã: propterea igit̃ Idumæas palmas Maro ait. Hiericus .n. oppidũ in iudæa ẽ palæstinæ quoq; regione: sicuti Idumæa: est itẽ iudea ab occasu iordanis fluuij: sicuti ⁊ Idumæa: vt ostẽdit Ptolemeus li. v. ⁊ Pli. ait li. ẽt. v. q̃ sup Idumæã: iudæa lõge: lateq; fundit̃: ĝ ob hiericũtis cãpũ idumæas palmas ait: ẽ .n. ꝓpĩqtas eis. ☞ Propt: ꝓpe. ☞ Mici⁹: q Mãtuã pterfluit. Idúcæ

☙ TENTANDA .v. Aliq̃ noua ⁊ nõ vsitata tritaq; pagẽdũ. ☞ Tollere .h. Naz hũi serpere dñr: quoꝝ ⁊ fama obscura ẽ: ⁊ scripta sũt ignobilia: sicut ↄtra erigi ad astra dñr: quoꝝ fama scriptaq; celeberrima sunt. Vñ ĩ superiorib⁹: Daphnĩ ad astra ferem⁹. Et Hor. Multa dyrcæũ leuat aura cygnus. ☞ Idumæas: iudeæ extrema occidentalia casio pxĩa idumæi tẽnẽt: vt lacus idumæi nabathei sunt: q orta seditione ĩde egressi ac iudæis ĩherẽtes eisdẽ legib⁹ cõicauerũt: ait Stra. aũt mox idumæa ĩcipit: ⁊ palæstina ab emersu syrbõis lacus. heroca casio mõti applicuit. ☞ Palmas: iudæa palmis sclyta ẽ: sũt ĩ Europa: vulgoq; ĩ Italia: sꝫ sterilis. Ferũt ĩ maritimis hispaniæ fructũ verũ ĩmitẽ: dulcẽ ĩ Affrica: sꝫ cito euanescẽtẽ: in oriẽte vina ex his ⁊ ĩ aliqb⁹ panis De ma. laus mã Mici⁹: Ex Benaco Lacu fluit. ☞ Minci⁹: q Mãtuã vsq; labit̃: ibi ĩ circuitu vrbis altero lacu fcõ breui cursu ĩ padũ deuenit: de se q̃dẽ tenuis: sꝫ ĩbribus adeo auget̃: vt nullus tã exiguo cursu tñ accipiat incrementi. CHRI.

☙ IN MEDIO

In medio[a] mihi Cæsar erit, templúmq; tenebit.
Illi victor ego, & tyrio[b] conspectus in ostro
Centū[c] quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cūcta[d] mihi Alpheū linquēs, lucósq;[e] Molorchi

SER. a ¶IN MEDIO mihi cæsar erit tēplūq; tenebit.i.tēplus ipsi dabo: & vbo vsus ē pontificali. Nā qui tēplum dicabat postes tenens: dare se dicebat numini: qđ ab illo necesse fuerat iā teneri: & ab humano iure discedere. Quod aūt dicit ī medio eius tēplus fore significat. Nā ei semp sacratus numini locus est: cuius simulacrus in medio constituit. Alia enī ad ornatū tātū pertinēt. b ¶Tyrio cōspectus in ostro: ī habitu pōtificis: cuius se officiū dicit in tēpli cōsecratione sumpturū. c ¶Centū quadriiugos.i. vnius diei exhibebo circenses ludos: qa vt Varro dicit ī libris de rebus populi romani: olī.xxv.missꝰ exhibebanẽ: sed vigesimus quintꝰ dicebat ærarius: eo qđ de collatiōe populi exhibebatur: qui desijt esse: postq̃; cōferendæ pecuniæ est ꝯsuetudo sublata: vnde hodieq; permāsit: vt vltimus missus appellareẽ ærarius: ergo centū currus scđm antiqtatē dixit sicut etiaz ad flumina. Olim enī in littore fluminis circenses agitabantur ī altero latere positis gladijs: vt ab vtraq; parte esset ignauiæ præsens periculū: vnde & circēses dicti sunt q exhibebanẽ in circuitu ensibꝰ positis: lȝ alij a circūeundo dicāt circenses vocari. d ¶Cuncta mihi alpheū linquēs: mihi: idest ad honorem meū: & hoc dicit ex alijs agonibꝰ ad me certatura græcorum multitudo ꝯueniet: ꝑ alphæū autē Iouis olympici agonē significat. Nā alphæus fluuiꝰ est Elidis: q̃ ciuitas iuxta pisam est: in q̃ colitẽ olympius Iuppitẽ. e ¶Lucosq; molorchi.i. siluā Nemeam: in q̃ celebratur agon ī honorē Archemori cuiusdā pastoris. Molorchus autē pastor fuit: q Herculē veniētē ad occidendum nemeæuz leonē suscepit hospitio. Eos autem ludos accipimus ꝑ Alpheū qui olympiaci dicūtur: per lucos Molorchi eos qui nemæa vocantur.

PRO. ¶CUNCTA mihi alpheum.l.l.q;. molorchi Cursibus: &.c.d.g.cæstu. Eos significat Ludos: qui in achaia celebrantur quinto quoq; anno: & appellātur olympia: & eos qui in arcadia: & dicūr nemea. Alpheus enīz flumen est achaiæ: iuxta quem Elis oppidum: extra qđ olympij Iouis templum ibi celebranẽ quinquēnalia certamina gymnica: Lucos Molorchi nemea dicit. Molorchus fuit Herculis hospes: apud quem is diuersatus est: quum proficisceretur ad leonem nemeæum necandum: Qui quum immolaturus esset vnicus arietem: quem habebat: vt Herculem liberalius acciperet: Impetrauit ab eo Hercules: vt eum seruaret immolaturus vel victori: tanq̃ deo vel victo & interfecto leone: quum solutus esset: vel odio Iunonis ne ei cœlestes honores contingerent: vel fatigatus experrectus mira celeritate damnuz correxit. Sumptaq; picea corona qua honoranẽ: qui in nemea vincunt: superuenit. Itaq; & molorcho paranti sacrificius manibus: vbi & aries immolaturꝰ erat. Inde nemea īstituta sunt: postea Archemori manibꝰ sunt renouata ā septem viris: qui thebas petebant: Sed molorchi mētio est apud Callimachum in ætion libris.

¶TENEBIT: seruabit: custodiet. ¶Victor: voti compos. ¶Tyrio: ostro: vide in fine li. ij. geor. ¶Ostro: id ait: quoniam prætor præsidebat ludis circensibus habitu triumphali: quod etiam Iuuenalis satyra.x. Inuit: ibi scilicet: Quid si vidisset prætorem &c̃. ¶Quadriiugos: habentes quatuor equos iugo: pollicetur autem curules ludos augusto. ¶Agitabo: sæpe agā Alpheū: de alpheo & olympicis ludis videto li.j. geor. ibi Eliadū palmas ēpiros equarū. ¶Lucosq; mo. eos ludos intelligit auctore Probo: qui in arcadia celebrabātur: dicebanẽq; Nemeæa. ¶Molorchus enīz fuit Herculis hospes quū ꝓficisceretẽ ad leonē Nemeæū necādū: quo qdem necato Nemeæa instituta sunt: postea archemori manibꝰ sūt remota a septē viris qui thebas petebāt. ¶Molorchi: āt mētioē apđ Callimachū. ANT. nemeæa

¶CIRCENSES: ait Pli. ī plebeis circēsibꝰ excusso auriga equos ita vt si staret ī capitoliū cucurrisse: sedēq; ter lustrasse. Sed de huiusce modi ludis plura dicemus ī æne. de raptu sabinaꝝ. ¶Molorchus: hic pastor fuit in silua Nemeæa: & Hercu. ad neme.æū leonem occidendum missus hospitio suscepit: erant autē quatuor ꝓcipua apud græcos ludorū genera: q̃; quis essent: & alia prima olympia ī honores Pelopis: quorū corona ex oleastro esset: agebantur in arcadia: inter Pisam elidēq; vrbes: finito q̃rto quoq; anno: & incipiēte.v. hos ludos consecrauit Her. Ioui in honorez: vt ait Lactā. pelopis eius consanguinei: Nā & Alcmena: quæ Herculem peperit: fuit filiā Lysidices quæ ex pelope & hippodamia orta est: tāta autē ī auctoritate fuerūt apud græcos: vt etiā in sūmis bellorū ꝑiculis huiusce modi celebratio non desereretẽ. Nam & cum vexaret Xerses græci.ā: tñ vt refert Hero. nō sunt ītermissi. Denīq; tēpora per olympiadas enumerabāt. Fuit aūt prima olympias teste Affricano: ꝙ Euse. quoq; affirmat regnāte ī Hierusalem Iohathā anno mundi.xxiiij. supra q̃tuor milia ac q̃dringentos. Solinus tñ ait: Olympicū certamē qđ Hercules ī honorē CHRI. Quatuor genera ludorum

pelopis attaui materni ediderat intermissus Iphitus filius eius instaurault post excidiū troiae ccccvij. anno. Ergo ab Iphito numeratur olympias prīa sm genus ludoꝝ. Pythia erant in honore Apollinis: in qbus laurea corona victores donabant: erat hic honos Apollini: pp interfectū Pythonē: de quo pluriā refert Macro. post haec Isthmia in honorē Palaemonis apd Corinthū celebrant in Isthmo: quoꝝ corona e pinu est. Palaemon aūt portuus deus est: ac latine portunus nofatur. Quartū genus Nemea dixerūt in honorem Opheltae Lycurgi filij: q in bello thebano: vt est in sexto Statij serpentis ictu: dū ab hypsipile in herba relictus est periit: ppterea q; puer Archemorus est dictus: q̄si fati: mortisq; principiū: q a primus ex graecis perijt ab adrasti partibus: haec ergo q̄tuor ludoꝝ genera apud graecos celebratissima erāt: q̄uis essent & alia. Nā in attica celebrabant Panathenaea: Herculea: Eleusinia: quoruꝫ p̄miuum erat aeneus Clypeus: apud Argos agebant Iunonia: quae dicebantur Hecatombea: In Arcadia celebrabant Lycaea Ioui Lycaeo: vbi victores vasis aeneis honorabant. Apud Thebanos erant Herculea & Iolensia: & Victori tripos erat ex aere: in Boetia plures erant ludi: nam apud Thespienses erant cupidini dedicati ludi: Apud Plataeenses libertati: Oropi: Amphiarao: in Aegina Aeaco: Pallenae vo: quae in Achaia est agebantur Theoxenia & Mercura: qbus praemium erat vestis quam χλαῖναν dicunt.

Cursibus, & crudo[a] decernet Graecia caestu.
Ipse caput tonsae[c] folijs ornatus Oliuae[b]
Dona feram: iam nunc solēneis ducere pōpas[*]
Ad delubra[d] iuuat[e], caesósq;[f] vidêre iuuencos.
Vel scena[g] vt versis discedat frontibus, vtq;
Purpurea[h] intexti tollant Aulaea Britanni.

SER. a CRVdo: duro: vt Seu crudo fidit pugnā cōmittere caestu. b TŌsae oliuae: minutis folijs cōpositae: vt Tōsisq; ferunt mātilia villis. habituꝝ se aūt coronam tonsilem dicit: vt Cicero cū saltatrice. c Tonsa. i. cōposita. d Delubra: deorum templa. e Iuuat. delectat. f Caesos iuuencos: imolatos in sacrificiū. g Vel scena vt versis: apud maiores theatri gradus tantū fuerunt. Nā scaena de lignis ad tēpus fiebat. vnde hodieq; ꝯsuetudo pmāsit: vt cōponantur pegmata ad ludoruꝫ theatraliū editoribus. Scaena aūt quae fiebat aut versilis erat: aut ductilis: Versilis tunc erat: quū subito tota machinis qbusdaꝫ vertebat: & aliā picturae faciē ostendebat. Ductilis tūc cuꝫ tractis tabulatis hac atq; illac spēs picturae nudabat interior. vnde perite vtrūq; tetigit: dicens Versis discedat frontibus: singula singulis cōplectens sermonibus: Quod Varro & Suetonius commemorant. h Purpurea intexti tollant: hoc sm historiā est locutus. Nā Augustus postq; vicit britanniā plurimos de captiuis quos adduxerat: donauit ad officia theatralia. Dedit etiā aulaea. i. vela inimica: in qbus depinxerat victorias suas: & quēadmodum britāni ab eo dōati eadem portarent vela: quae re vera portare ꝯsueuerant. quā rem mira expressit ambiguitate: dicens Intexti tollant: Nā in velis ipsi erāt picti: qui ea portabāt. Aulaea aūt dicta sunt ab aula Attali regis: in qua primū inuenta sunt vela ingentia: postq; is populum romanum scripsit haeredem.

PRO. PVRPVREA. l. t. a. britanni: Plerisq; Ludis impatoris: quas pxime gētis deuicit: earuꝫ habitū & figuraꝫ aulaeis intexunt: quo saepius redintegret memoria virtutis: quā populo ostendāt. Britannos autē pro qualibet gente dixit.

ANT. CRVdo caestu: ludo caestuuꝫ videto poetā lib. v. aenei. Caestus auteꝫ a caedēdo dicit. Ipse: ego Maro. Ornatus: p victoriā. s. folijs oliuae scribit Hero. li. viij. olympici certaminis fuisse pmiuꝫ ppositū oleaginā coronaꝫ qua donarent. nō. n. pecuniaꝝ certamē agitabant: sꝫ virtutis Pli. itē li. xv. ca. iiij. ait: Oleae honorē romana maiestas magnū pbuit turmas eqtuꝫ Idibus Iulijs ex ea coronādo. Iteꝫ minoribus triūphis ouātes: athenae quoq; victores olea coronāt. Graeci vo oleastro olympiae. Pompas: dr pompa multitudo ipsa ad sacra collecta: & quae triūphuꝫ sequit: quae itē ad funus pergit: vox graeca est. Delubra: templa: de qbus Ser. li. ij. aenei. & nos latius ppe fineꝫ li. iiij. geor. Scaena: id dr tentoriū tabernaculuꝫ. Scenoo. n. habito ꝯtubernor pono tentoriū. Scenoma habitaculū. Scia vmbra: scaena auteꝫ Cassiodoro teste ab rusticis primū inumbrationis cā comperta fuit: vbi prius carmina incōdita sunt: hincq; a nōnullis tabernaculū traductū fuit. Verūtamē postq; in vrbem deducta fuit scaena: redactū est nomen ad eā theatri parteꝫ: q ab vno eius cornu ad alteꝝ: cuꝫ coopatura decebat: fiebat. n. theatrū in hemycicli formaꝫ. Ser. aūt sic ait: apud maiores theatri gradus tm fuerunt: nā scaena de lignis ad tps fiebat: vnde hodieq; ꝯsuetudo pmāsit: vt cōponantur pegmata a ludoꝝ theatraliū editoribus. Scaena autē quae fiebat aut versilis erat: aut ductilis: Versilis tūc erat quū subito tota machinis qbusdaꝫ vertebat: & aliaꝫ picturae partem ostēdebat. Ductilis tūc quum tractis tabulatis hac atq; illac spēs picturae nudabat iterior: Vnde pite vtrūq; tetigit. dicēs versis Scena

discedat

discedat frontib⁹:singula singulis cõplectẽs sermonib⁹:qđ Var.⁊ Sue.cõmemorãt.Vitruui⁹ aũt li.v.ponit tria scænarũ genera. ¶ Aulæa:picta velamẽta:aulæis victarum gentiũ plenũq; habitũ:⁊ figurã intexebãt:quo sæpius reintegraret memoria virtutis:quã populo ostẽdebant. Britanos aũt pro qualibet gente dixit:hæc ait Probus. Quod aũt ait Seruius augustũ vicisse Brit.iniam:adduxisseq; plurimos captiuos:secus est:nã Iulius Cæsar id egit vti iam ostend.i. Strabo.n.lib.iiij.scribit:de diuo Cæsare narrans sic. Duabus autem victorijs contra Britãnos re bene gesta cũ duos tñ militum ordines traiecisset:acceptis obsidibus magnũ seruorũ numerum:ingentẽq; prædam reportauit:hoc tñ tẽpore quidã eius loci principes legationib⁹ ⁊ obseruantijs augusti Cæsaris amicitiã comparantes in Capitolio dona deis obtulerunt:⁊ vniuersam fere insulã Romanis ꝓpriam:familiaremq; instruxerũt:hæc ille Plutar.etiam scri. Iuli. Cæ.ex cõtinenti galliæ in Brit.iniam bis adnauigasse: maioraq; hostib⁹ dãna q̃ suis emolumenta contulisse ob regionis inopiam:at qualem aĩo cõceperat bello finẽ iposuisse:acceptis autem a rege obsidibus:⁊ tributis iperatis ex ĩsula remeasse:hæc fere omnia cũ Strabone conueniunt:itaq; vt dixi qđ Seruius augusto tribuit:diui Cæsaris fuit. ¶ Britãni:videto in Tityro de Britannia. Aulæa britãnia

SER. a ¶ SOLIDO elephanto: ex ebore integro: non sectili. b ¶ Gangaridũ faciã: Gangaridæ populi sunt iter indos ⁊ assyrios habitantes circa Gangẽ fluuiũ:vnde etiã Gãgaridæ dicti sunt: hos vicit Augustus:vñ etiã Imbellẽ auertis romanis arcib⁹ indũ. Gãgaridũ aũt pro gangaridarũ dixit:qa hic gangarida facit. Qđ aũt ait Victoris arma qrini:nõ est cõtrariũ:Nam vt etiã in primo æneidos diximus:Suetoni⁹ Tranqllus hoc de Augusto cõmemorat:quodã tpe tres ptes populi cõsentiẽte senatu obtulisse ei tria noĩa Quirini: Augusti: Cæsaris.ille ne vnũ eligendo alias offenderet partes:primo Quirinus est dictus: inde Cæsar: post ĩ noĩe Augusti pmansit:vñ eũ Virgilius oĩbus his noĩbus appellat.Nã hic Quirinũ Romulũ nõ possumus accipe:qa gangaridas penitus ignorauit. c ¶ Vndantẽ bello nilũ:q̃si nõ vndas sed bella portantem:ꝓpter Antonij ⁊ Cleopatræ grauissimũ prælium. d ¶ Magnũq; fluentẽ:pro magne:nomen ꝓ aduerbio:vt Toruũq; repẽte clamat. e ¶ Ac nauali surgenteis ære colũnas:Augustus victor totius ægypti:quas Cæsar pro parte superauit multa de nauali certamine sustulit rostra ærea:quib⁹ cõflatis quatuor effecit colũnas:q̃ postea a Domitiano ĩ Capitolio sũt positæ:qs hodieq; cõspicimus:vñ ait Naualĩ surgentes ære colũnas:Nã rostratas Iuli⁹ Cæsar posuit victis pœnis nauali certamine:e qbus vnam in rostris:alterã añ arcum videmus a parte ianuarũ. f ¶ Niphates:⁊ fluuius est ⁊ mons:vt Et cimini cũ mõte lacũ. Per eũ autẽ populos iuxta habitãtes accipimus:Nã nec fluuius vnq̃ nec mons põt pelli. g ¶ Fidentẽq; fuga parthũ:bene fidentem:

In foribus pugnã ex auro,solidóq; a Elephãto
Gangaridũm b faciam,victoríſq; arma Quirini.
Atq; hic vndantem c bello,magnúmq; d fluentem
Nilum,ac nauali e surgenteis ære columnas.
Addã vrbes Asiæ domitas,pulsumq; Niphatẽ f,
Fidentémq; g fuga Parthum,versisq; sagittis.
Et duo rapta h manu diuerso i ex hoste trophæa,
Bisq; triumphatas vtroq; a littore gentes.

tunc.n.melius iaculant̃ sagittas. h ¶ Rapta mãu trophæa: raptim ⁊ sine labore quæsita. i ¶ Diuerso ex hoste.i. oriẽtis ⁊ occidẽtis accipimus:vñ et ab vtroq; littore:oriẽtis propter gãgaridarũ:occidẽtis ꝓpter britannorũ triumphum.

PRO. ¶ GANGARIDVM.f.u.a.q.Ad.u.a.d.p.q;.niphatẽ Et duo.r.m.d.ex hoste trophæa. Gãgaridæ dr̃ ab Indiæ flumĩe gãge. Cingit̃ enĩ caucaso:Indiæ flomine ⁊ oceano. ¶ Quirino:victorem Romulũ significat:sic.n Proculus Iulius psuasit populo. quũ Romulus nõ cõparere eũ vidisse:ab eoq; ĩ mandatis accepisse vti.p.R. Quirinũ se appellaret: qa ĩ numerũ deoꝝ esset recept⁹. ¶ Niphates:mõs est armeniæ: q̃ cingit̃ tigri:euphrateq; fluminib⁹. Est ⁊ ps mesopotamiæ. Hæc aũt flumina decurrũt in prasiũ sinũ. ¶ Diuerso ex hoste trophæa: significat oriẽtali ⁊ occidentali.

ANT. ¶ SOLIDOq; ele.duro ebore: Virgi.lib.iij. geor.de eqs:Et solido grauit̃ sonat vngula cornu:⁊ libro.vj.æneĩ. Solidoq; adamãte colũnæ.i.duro. Itaq; solido elephãto.i.ex ebore itegro:nõ ꝯuenit:sꝫ duro exponẽdũ. ¶ Gãgaridũ:gangaridæ ĩdicunt̃ a flumine gange. cingit̃ enĩ Caucaso India ⁊ flumine ⁊ Oceano:probus auctor:De gãge aũt videto li.ij.georgi. Solinus scribit gangaridas extimum Indiæ populum:cuius Rex inquit eqtes mille:elephantes septingẽtos:pedidũ.lx.milia in apparatu belli habet. Augustus autem re uera numquam cũ indis pugnauit: vt latius lib.ij. Georgi.ostẽdimus:sed tamẽ illi eius amicitiam petẽtes legatos cum muneribus misere. poeta vo cum ĩdis pugnasse innuit:dixit enĩ lib.ij.Geor. Et te maxime Cæsar. Qui nunc extremis asiæ iam victor in oris imbellem

auertis romanis arcibus indum: Sed intelligas id fuisse qñ in Parthos: & Armenios bellũ gessit: vbi Tyberius Tribunus militum recepit signa: quæ, M. Crasso ademerant parthi. tũc enim potuerunt cum medis: armenijs & parthis contra Augusti exercitum pugnare ganga ridæ. ¶ Quirini. i. Augusti: nã Lutius Florus scribit: ob ingentia facta tractatum in senatu: an q̃a condidisset imperium: Romulus vocaretur: sed sanctius & reuerẽtius visũ est nomen Augusti: meminit item Sueto. ¶ Nilũ: nilus incertis orit̃ fontibus & in q̃dã immenso longitudinis spatio ambulans: demum pluribus in locis & latens & exiẽs africã ab æthiopia diuidens medios æthiopes secat: longo postea interuallo in ægyptum mare se euomit. Certis tñ diebus auctu magno per totã spaciatus ægyptum fœcundus innatat terræ. Hæc & plura Pli. li. v. c. x. ¶ Vndantem bello: pp bellum Cleopatræ & Antonij in Augustũ ait: q quidem vt scri. Plutarchus in Antonij vita duxere armatas naues qngentas in Augustũ: tandem pugnando apud actiũ in Epiro victi sunt: fugientesq; Alexandriam petierunt: vbi postea ab Augusto oppressi sibiipsis mortem consciuere. ¶ Magnũ fluentem: p valde fluentẽ: hẽt. n. hostia. vij. & exundat: vñ dictum est. ¶ Aere colũnas: id Serui. ipse apuit. Sunt aũt nr̃o æuo in diui Ioannis Lateranensis basilica. ¶ Vrbes asiæ domitas: intelligit Me-
nyphatẽ dos: Parthos & Armenios. ¶ Nyphatẽ: Nyphates mons est in armenia Massio monti oriẽtem versus imminens: vt Stra. li. xj. docuit. Est & fluuius: inde Luca. ait. Armeniusq; tenẽs voluentem saxa nyphatẽ: & Iuue. sat. vj. Qñ ostdã facit ille niphatẽ in populos &c. ¶ Pulsusq;
Parthi q; nypha. locũ pro accolis posuit. ¶ Parthũ: de parthis videto in Tityro. ¶ Fidentẽ fuga: scribit Trogus li. xlj. q parthi cominus in acie præliari: aut obsessas expugnare vrbes nesciunt. pugnãt itaq; aut p currẽtibus equis: aut terga dantibus: sæpe et fugã simulant: vt incautiores aduersum vulnera insequentes habeant: plerunq; in ipso ardore certaminis p̃lia deseruntac pauloposṫ pugnã ex fuga repetunt. ¶ Diuerso ex ho. i. orientali & occidentali: vt ait Probus. Melius tñ meridiano & septẽtrionali accipimus: nã vt Lutius Florus ostidit sub meridiano Musulanos: atq; Getulos accolas syrtium Cosso duce cõpescuit. Marmaridas & Garamanthas Turnio subigẽdas dedit: ad septẽtrionem cõuersus cõpescuit noricos: Illyricos: pãnonios: Dalmatas: Thraces: Dacos: Sarmatas: Germanos: Trophæa: Tropa ó græci dñt. latini vo Trophæũ a tropi qd est cõuersio: Trepo verto: Tropoo in fugam verto. Qui
Trophæum enĩ dux hostẽ cõuerterat Trophæũ merebat: q aũt est plenã victoriã cõsequeretur triũphũ. sæpe aũt arbor in quã hostiũ spolia effigebantur trophæũ dicebat. Vñ Maro. li. xj. æneí. de Aenea q Mezentiũ occiderat ait. Ingentẽ quercũ decisis vndiq; ramis Constituit tumulo: fulgentiaq; induit arma Mezenti ducis exuuias: tibi magne trophæũ: Bellipotens aptat rorantes sanguine cristas: Telaq; trunca viri &c. & paulo inferius ait: Indutosq; iubet trũcos hostilibus armis Ipsos ferre duces: inimicaq; nomina figi &c. ¶ Vtroq; a littore. i. orientali & occidentali: ergo vti superius appositum est Quadrat: vult. n. Maro ostdere totius orbis partes Augustũ subegisse. idem Florus scribit: q Augustus ad orientem versus exercitum misit in armenios: medos: parthos: qui postea omnes cum indis etiã Augusti & Romanorum ditioni paruerũt: sub occasu autem cantabros & austres &c. superauit: vtq; scribit Sueto. alias nationes male quietas ad obsequium redegit.

SER. a ¶ STAbũt & parij lapides spirãtia signa: in templo Cæsaris. Statuas: maiorum eius

Stabunt[a] & Parij lapides spirantia signa.
Assaraci[b] proles, demissæq; ab Ioue gentis
Nõia, Trosq;[c] parẽs, & Troiæ[d] Cynthius auctor.

&c. cynthi[9] auctor: paros insula est cyclas in ægeo mari: in qua mons ẽ marpessos: vñ

dicit se esse positurũ: quas cõmendat & a præcioso marmore & ab arte: dicens: spirantia signa: sic alibi: Viuos ducent de marmore vultus: Item parius ue lapis circundatur auro. b ¶ Assaraci proles: ponam inquit eorũ statuas: qui a Ioue vsq; ad Assaracum: & ab Assaraco vsq; ad Augustum originem ducunt. Assaracus aũt auus Anchisæ: pr̃ Capis fuit. c ¶ Trosq; parens: troianorũ rex Ganymedis pater: a quo & troia nõiata est. d ¶ Troiæ cynthius auctor: vel Apollines dicit pp muros troiæ ab eo conditos: vel Cynthiũ reges troiæ: quẽ in troicis suis Nero cõmemorat.

marmor excidit candidũ: vt ipse Virg. in. vj. marpessiã cautẽ vocat. Assaraci aũt plẽ vult accipi Cæsarẽ: q deducat pgenies ab Aenea: qui ex Anchise pr̃e est: Capys Assaraci fili[9]. Assaracus de Trois: Tros. ipse Erichthonij filius. Erichthonius ex Electra & Ioue nascit: vt scyllos tragicus scriptor sentit. Cynthius est Apollo a mõte insulæ Deli cyntho dict[9]: idcirco Troiæ auctor dicitur: q eã munierit sub Laomedonte & Neptunus.

¶ PARII lapides: paros insula est vna Cycladũ ab Delo. xxxviij. millia distans: vt docet Pli. li. iiij. c. xiij. & Stra. li. x. inqt: paros lapidẽ pducit: quẽ pariũ appellãt: ad marmoreas sculpturas aptissimũ. ¶ Spirãtia signa: appositio est ANT Paros

PRO. ¶ STABVNT & parij lapides spirãtia signa Assaraci ples demissæq; ab. i. g. N. Trosq; p.

Dardanus ftio eft:dicit aūt ftatuis troianæ gentis:a qua Auguftus originē habuit velle affigere. ¶ Affaraci proles: Dardanus Iouis filius Erichthoniū genuit:huic natus eft tros: a quo troia dicta:troi affaracus:ei Capis:ex quo Anchifes:exq; eo:& Venere Aeneas troianorum clariffimus auctor:Diodo.li.v.ab Aenea autē Iulus:ex quo iulia gens:qđ latius in Buco. patuit. ¶ Cynthius.i.apollo:de quo late eclo.vj. ¶ Troiæ auctor:ſm fabulas loquitur. Nos autem aperuimus in fine primi voluminis Georgicon.

¶ ASSARACI:optime affarici. Nā hinc facta eft diuifio familiaꝝ. Tros.n.genuit Ilionē & Affaracū:ab Ilione domus Priameia prouenit:Siqdē Ilionis filius fuit Laomedon:& Laomedontis Priamus: Affaracus aūt genuit Capī:Capis Anchifen: Anchifes Aeneam: a quo eft Iulius onioꝝ familiæ auctor demiffæ a Ioue. Nam Affaracus ex Troe natus eft. Tros ex Erichthonio:& ille ex Dardano filio Iouis ex Electra.

SER. a ¶ INVIdia infelix: quæ inuidentes efficit infelices. dicit aūt fe talia fcriptuꝝ vel facturus quæ magnitudine fui mereanť inuidiā: ipfam tñ inuidiā nihil effe nociturā timore pœnaꝝ.

Inuidia[a] infelix furias, amnémq;[b] feuerum
Cocyti metuet, tortóſq;[c] Ixionis angues,
Immanémq; rotam, & non exuperabile[d] faxum.

inuenere tyrāni: malus tormentū. merito ergo inuidia infelix. Oui. aūt li. ij. meta. latiffime de inuidia fcribit.

b ¶ Amnémq; feuer:triftē. Contra Terentius triftis feueritas ineft in vultu atq; i verbis fides. c ¶ Tortos ixionis angues:qbus videlicet Ixion eft religat⁹ ad rotā: poftq; illicitos Iunonis petiuit amplexus. d ¶ Nō exuperabile faxū:qđ ꝯtra montē Sifyphus voluit:& inexuperabile dixit non qđ exuperari non poteft: fed qđ exuperare non valet fummum montis cacumen.

PRO. ¶ INVIDIA infelix.f.a.q.f. cocyti. m.t.q. Ixionis angues:pōt videri h̄ ſnſa ambigua: qa & angues aliqs īterpretari pt rotā. ¶ Et nō exupabile faxū Ixionis: Sꝫ nec p rotas & faxum aliud eē fuppliciū. Sentit.n. illum a furia:& Perithoū vrgeri epulis regij apparatus: quaꝝ prius īcēdanť:& motu īpendente faxi vrgeri:quū ait: Quid memorē lapithas: ixiona: pithoumq;: Quos fup atra filex iā iam lapfura cadēti: Imminet ad fimilis. Sꝫ fignificatio hoꝝ verfuum fere hæc eft: Quifqs inuiderit huic operi:debebit timē poft exceffum vitæ fupplicia:quæ pati exiftimanť defuncti:& furias. ¶ Cocyt⁹ aūt palus eft īferorū et ftyx. Styga fi diceret feuerā intellexerim⁹ eā ob hoc dici:ꝙ eius religio teneat deos. Per eā.n.iurare credunť:fꝫ cocyti amnē dicit:qa luctuofa voce appellať. ¶ Seueꝝ āt fignificat triftē. qđ propriū eft morti. ¶ Interea dryadum filuas.f.q.f.i.hoc eft fcribamus carmen agrefte imperatum a Mæcœnate.

ANT. Inuidia ¶ INVIdia infelix:hoꝝ carminū fenfus teſte ēt Probo. Quifqs īuiderit huic operi: debebit timere poft vitæ exceffus fupplicia: q̄ pati exiftimanť defuncti:& furias:inuidia āt triftitia ē de alienis bonis fꝫ Damafcenū: dicebatq; Socrates vtinā inuidi in oībus ciuitatibus oculos & aures hr̄ent:vt de oībus ꝓfectibus torquerenť:quot.n.funt hoīum feliciū gaudia:tot funt inuidoꝝ gemit⁹. & Hora. epifto. ij. primi voluminis ait: Inuidus alterius marcefcit reb⁹ opimis: Inuidia ficuli nō

me de inuidia fcribit. ¶ Seuerus amnē.i.triftem:qđ ꝓpriū eft morti:intelligitq; ftygē paludē. ¶ Cocyti:cocytus fluui⁹ eft īfernus:in terꝑtaturq; luctus:& vlulatus: Cocyo & Cocyzo ploro lamentor lugeo. vnde & Macro. li. j. de fom. ait:ꝙ cocytū aliud effe nō afferuerūt q̄; quicqd hoīes in luctū lachrymafq; cōpellit. ¶ Ifionis:ifion phlegiæ fili⁹ Iunonē attētauerat:ea fibi nubē in fua forma obiecit:cui qua ꝯcūbens Cētauros genuit: quo fe iactās ab Ioue fulminat⁹ apud īferos torqueť fuper rota ferpētib⁹ circūfufa ligatus ꝑpetua volutione:vñ Tibullus ait: illic Iunonem tentare Ifionis aufi Verfanť celeri noxia mēbra rota. & Oui. li. iiij. meta. Voluiť ifion:& fe fequiturq;:fugitq;. Macro aūt lib. j. de fom. fcri. ꝙ oia quæ apud īferos eē credidit fabulofa perfuafio ī nobifmetipfis:& in ipfis hūanis corporibus affignare conati funt: vñ illos q radijs rotaꝝ deftricti pēdent nihil aliud īteligi voluerunt:q̄; qui nihil ꝯfilio ꝓuidentes: nihil rōne moderātes:nihil ꝟtutib⁹ explicātes fe & act⁹ fuos oēs fortunæ ꝑmittētes cafibus: & fortuitis femper rotantur. Saxum ingens voluere inefficacibus:laboriofifq; conatibus: vitam terētes. & Oui. lib. iiij. meta. ait: Aut petis:aut vrges ruiturum fifyphe faxum.

CHRI. ¶ INVIDIA īfe.i.q miferos reddat inuidētes. nā vt eft apđ Hora. Inuidus īuidia cōburiť intus & extra: Inuidiam ficuli nō inuenere tyrāni:maius tormētum:dicit ergo ꝙ carebit inuidia pp magnitudinē reꝝ:q̄ inuidiā fupabunt. Eft.n. īuidia īter pares: aut paulo fupiores. Quapp illi:q egregijs fuis ꝟtutibus lōgo īteruallo reliqs a tergo reliqrūt omni carēt inuidia:& potius funt in admiratione: qa iā defpam⁹ nos illos ꝯfeqpoffe. Hinc græci:q̄ ꝑclariffima & maxia fi ἄφθονα ἄνευ φθόνου.i. fine īuidia appellāt. Quapp recte: Flac⁹ ī carmīe. Nō vfitata: nec tenui ferar pēna biformi:ꝑ liqdū æthera Vates:neq; ī tris morabor lōgius: īuidiaq; maior vrbes relinquam. ¶ Amnē fe.q̄ ī īferis dūr videbim⁹ l. vj. æne.

SER. a ¶ INTEREA dryadũ siluas.i.donec lau dandi Cæsaris tẽps adueniat iterũ georgica scri bam⁹inter arbores hitantes. b ¶ Intactos ãt saltus ait:q̃ añ ipsum nullus latine carmen georgicum scripsit. c ¶ Sequamur:p̃ sequa-

aũt fuit Laomedontis filius: frater Priami q existimatur ab aurora adamatus:vxorẽ.n.eã habuisse.Priami ãt filia Creusa Aeneæ vxor mater Ascanij:a quo genere ad Cæsares per uenit.

Interea[a] Dryadum siluas, saltúsq; sequamur[c]
Intactos[b] tua Mecœnâs haud[d] mollia iussa.
Te[e] sine nil altum mens inchoat: en age segneis
Rũpe moras: vocat[f] ingenti clamore Citheron[g].
Taygetiq;[h] canes, domitríxq;[i] Epidaur⁹ equorũ.
Et vox assensu nemorũ ingeminata[k] remũgit.
Mox[l] tamen ardenteis[m] accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni[n] prima quot abest ab origine Cæsar.

mur. d ¶ Haud mollia iussa: si leuia:s; quæ se licitatem habe re possint aut dõ beant: & subau di sequamur & pcedere versu. e ¶ Te sine nil altum mens in choat: ac si di- ceret non meo igenio: sed tuo fretus imperio

ANT. ¶ INTERea: anteq̃; templũ dõ marmore po nã. ¶ Driadũ: videto lib. j. ge or. Dryadesq̃ puellæ. ¶ Sal tus:cãpos inta ctos ab latinis. s. poetis. dicit aũt scribamus carmẽ agrestæ a mecœnate i- patũ. ¶ Haud

ad hoc carmen accessi. f ¶ Vocat ingẽti cla more citheron.i.hortant̃ ad scribendũ nos illi montes qui aĩalibus sunt referti. g ¶ Ci theron aũt pars est parnassi. h ¶ Taygetiq; canes.i.lacones.Nã taygeta ciuitas laconiæ. & hoc iõ q̃a dicturus est Nec tibi cura canũ fuerit postrema. i ¶ Domitrix epidaurus equorũ:Epiri ciuitas est equis nobilissima. k ¶ Ingeminata.i.duplicata per echo.alibi: Non canimus surdis:respondent oĩa siluæ. l ¶ Mox tamẽ.i.postq̃; georgica scripsero. m ¶ Ardẽteis dicere pugnas Cæsaris: ardẽ teis pugnas legendũ. Nã male quidam ardẽ tis Cæsaris accipiunt:vt is cõis sit syllaba. n ¶ Tithoni pria quot abest ab origine Cæ sar.i.facta Cæsaris tot annis celebrabuntur: quot anni sunt ab eo vsq; ad mũdi principi- um:& mõ Tithonũ pro Sole posuit pro Tita- ne.Nã Tithonus Laomedontis frater fuit: quẽ præliantẽ Aurora dilexit & rapuit: a quo vsq; ad Cæsarem non valde multum tẽps est.

PRO. ¶ VOCAT ingenti.cl.Citheron Taygetiq; c.d.q.e.eq.Citheron mõs est bœotiæ: ibi ar- cana Liberi p̃ris sacra celebrantur tertio q̃q; anno:q̃ trieterica dñr. Existimatur aũt Liber esse cum musis:& iõ ex hedera frõde eius co- rona poetis datur:quũs iccirco vocari se ei⁹ sacris vult accipi:qd & de vitibus præcepit. ¶ Taygetos canes:dicit lacõicos a Taygeta mõte Laconices. ¶ Epidaurus:ẽ pelopõnesi: Vñ optimi & generosissimi eq exeũt. ¶ Mox tamen ardenteis ac.d.p.Cæsaris.e.n.f.t.f.p. a.Tithoni.p.q.a.a.o.Cæsar:Pollicetur aũt se q̃q; Cæsaris Octauiani:qui postea Augustus cognominatus est scripturũ victoriam. Et quidam putant eum promissis fidem destitu isse ignorantes:non quidem Prohegumenos acta eius scripsisse:sed tñ non claudicare quã tum ad fidei pertinet vinculum.in.viij.n.de scripsit in clypeo eius pugnam & actiacũ bel lum:quod est gestum cum Antonio. Tithon⁹.

mol.sec ardua p̃ Liptotẽ. ¶ Segneis:inutiles steriles:pigras. ¶ Citheron: saltus est p̃pe thebas in Bœotia:vt Soli.& Pli.ait li.iiij. Me la inquit in phocide Delphi:& mons parna- sus:in Bœotia thebe & Citheron fabulis:car- minibusq̃; celeberrim⁹.Probus sic ait: Cithe ron mons est Bœotiæ vbi arcana Liberi pa tris sacra celebrabantur tertio quoq; anno:q̃ trieterica dñr.existimat̃ aũt liber esse cũ mu sis:& iõ ex hederæ fronde eius corona poetis dat̃.Oui.itẽ li.iij.met.ait:Vadit vbi elect⁹ fa cienda ad sacra citheron Cãtibus & clara bac chantũ voce sonabat.Stra.li.ix.scri.q̃ Cithe ron prope thebas finit:penes quẽ Asopus cur rit inferiora eius alluens.Videto itẽ eclo.vj. ¶ Citheron:hunc noiat q̃a de duobus scri- pturus est:vñ Bœotia dicta est in qua Cithe- ron hr̃. ¶ Taygetiq;:videto in fine.ij.li.geor. ¶ Epidaurus:vrbs est Pelopõnensium:ingt Prob.vñ optimi & generosissimi equi exeũt. ptolæ.ẽt li.iij.in Pelopõneso ponit Epidaurũ. Stra.li.viij.vr̃ scribere Epidaurum esse inter Achaiã & Pelopõnesum:anteaq; Epidaurus vocatã. Mela aũt scri.Epidaurũ oppidũ esse littori appositũ. Circa finem vo dicti li.viij. Stra.sic ait.Equorũ sane genus excellit Arca dicũ: quẽadmodũ & argolicũ:& Epidauricũ. Ethiolorũ p̃terea & acarnanũ solitudo pascen dis eqs est accõmodata nõ minus q̃; Thessa- lia.Pli.ãt li.iiij.scri.Epidaurũ oppidũ Aescu lapij delubro celebre esse in achaia.Soli.ẽt.c. vij.scri.Epidaurũ esse in achaia:eiq; dec⁹esse. æsculapij sacellũ:cui incubantes ægritudinũ remedia capessunt monitis sõniorũ. ¶ Vox: p̃dictorũ.s.locorũ. ¶ Mox ta.ar.pollicet̃ Cæsaris octauijq postea Augustus cognomi natus est scripturũ victoriã:qd re uera fecit l.viij.n.æneid.descripsit in clypeo eius pugna & actiacũ bellũ:qd est gestũ cũ Antonio:vt ẽt Prob.ait. ¶ Tithoni:Tithonius: vt Diodo. ait li.v.filius fuit Laomedontis:& Priami fr̃: qui extimatur

Epidau rus

qui extimatur ab aurora adamatus:eā vxorē habuisse. Priami aūt filia Creusa Aeneæ vxor
mater Ascanij:a quo secuta gens:quæ ad Cæsarē puenit:qđ item edocet Probus. A pri
ma origine tithoni.i.ab ipso Dardano iouis filio:a quo ad Augustum fuere anni mille sex
centi:vel circa vti ex Eusebio colligi pōt:poeta tñ finitum pro infinito numerum posuit.

CHRI. EPIDAVRVS:oppidum epiri vbi sunt optimi equi.

epidaus

Seu[a] quis Olympiacæ[b] miratus præmia palmæ
Pascit[c] equos, seu[d] qs fortes ad aratra iuuēcos,
Corpora[e] præcipue matrū legat: optima[f] toruæ
Forma bouis, cui turpe[g] caput, cui pluria[h] cer-
Et crurū[i] tenus à mēto palearia[k] pēdēt. (uix.
Tum longo nullus[l] lateri modus: oia[m] magna:
Pes etiā[n], & camuris[o] hirtæ sub cornibus aures.
Nec mihi[p] displiceat maculis insignis & albo,
Aut iuga detrectās, interdūmq; aspera cornu.
Et faciem[q] Tauro propior, quæq; ardua tota,

SER. a. SEV qs olympiacæ:di
cturus est de ar
mentis & gregi
bus. Armenta
aūt sunt equo-
rum & boum:
ꝙ hæc anima-
lia apta sunt ar
mis: vt scutis
boū coria: eq
prælio. Greges
capellarū & oui
ū sīt: ipse paulo
post Hoc satis
armētis supat ps altera curæ. Lanigeros agi-
tare greges:hirtasq; capellas. hæc tñ armēta
.s. & greges sciēdū:ꝙ plerūq; cōfundit auctori
tas. b Olympiacæ miratus præmia pal-
mæ.i. studiosus curulis certaminis: qđ gerit
ad pisam in honorē Iouis olympiaci. c Pa
scit equos.i. amans curule certamen: pascit
equos ei rei aptos. d Seu qs fortes ad ara
tra iuuencos.i. siue aliquis studiū habeat arā
di:& icciirco curā gerat. e Corpora præci
pue matrū legat.i. magis matrum:per qđ osti
ditur ēt patrū corpora esse reqrēda. f Opti
ma toruæ forma bouis:paulo post:Et faciem
tauro propior.i. tauro similis. toruæ aūt terri
bilis. g Turpe caput.i. magnū:vt Turpes
pascit sub gurgite phocas. h Pluria ceruix:
lōga. vt quū se nux pluria siluis induit in florē.
i Crurū tenus:vsq; ad crura.& mō tenus ē
aduerbiū. Nā si eēt præpositio ablatiuo cohæ
reret. k Palearia aūt sunt pelles depēdē
tes ex gutture. l Nullus lateri modus.i. ha
bet latus grande & longū:& non dicit illū ha
bere modū vt ostēdat quo maior fuerit:eō bo
nē maiorē. m Oia magna:oia eius mēbra
magna sīt. n Pes ēt:subaudi sit magn9. o Ca
muris cornibus.i. curuis: vñ & cameræ apel-
latæ sunt. Præcipit aūt aures & magnas & hir
sutas esse debere. camuri. n. boū sunt qui cō
uersa introrsum cornua habent:quibus con-
traria patuli q cornua diuersa habent:quorū
q; cornua terrā spectant:his contrarij licini q
cornua sursum versus reflexa hñt. p Nec
mihi displiceat:liptotes figura est.i. valde pla
ceat:vt Munera nec sperno. q Faciem:
imaginem & similitudinem totam.

ANT. OLYMPIACÆ palmæ:olympica certa
mina in achaia ppe alphæū intelligit: de qui
bus latius li.j. geor. Eliadum palmos epiros
equarū. Plurima cer. longū collū. Pa
learia:pelles dependentes sub collo. Ca

muris: curuis:
ide camē tecta
recurua. De
tractans:male
tractās. Et fa
cies tauro p.i.
hñs faciē pro-
piores similio-
rēq; tauro. Pli.
aūt li. viij. inqt
Tauris in aspe
ctu generositas
torua frōte:au-
ribus setosis:q
bus minora q;
bubus cornua:tenuioraq;. Var. vō li. ij. ca. v.
de bubus scri. ꝙ qui gregē armentorū eme
re vult obseruare debet:vt sint vaccæ bñ cō-
positæ:vt integris mēbris pilosis: oblongæ
amplæ:nigrantibus cornibus: latis frontib9
oculis magnis & nigris:pilosis auribus:pssis
malis:aptis naribus:labris subnigris: ceru-
cibus crassis:ac lōgis:a collo corpe amplo de
misso:bñ costuto:latis humeris:bonis cluni
bus:codā pfusam vsq; ad calces vt habeāt:in
inferiorē ptē frequentibus pilis subcrispis:
cruribus potius minoribus:rectis genibus:&
cuius vngues sint leues & pares: coriū atta-
ctu nō asperū ac durū:colore potissimum ni
gro:deinde rubeo:tertio heluo:qrto albo. mol
lissimus. n. hic vt durissimus primus:neq; nō
ꝑterea vt mares feminis boni sint:quorū &
forma est spectāda &c. Colu. ēt li. vij. c. j. scri.
quā Mago Carthaginēsis pdidit: ꝙ parandi
sunt boues nouelli:quadrati:grādes mēbris:
cornibus pceris:ac nigrātibus & robustis:frō
te lata & crispa:hirtis auribus:oculis & labris
nigris:naribus resimis:patulisq;:ceruice lon
ga & torosa:palearibus amplis:& pene ad ge-
nua pmissis:pectore magno:armis vastis:ca
paci & tāq; implēte vtero: laterib9 porrectis:
lūbis latis:dorso recto:plenoq;: clunibus ro-
tūdis:cruribus cōpactis:arrectisq;:sed breuio-
rib9 poti9:q; lōgis:nec genib9 iprobis:vngulis
magnis:caudis lōgissimis & setosis:pilosisq;:
corpe dēso:breuiq;:colore rubeo vel fusco:ta
ctu corpis mollissimo. Cap. vō. xviij. de tauris
idē ait:se cēsere pbādos tauros maxie mēbris
āplissimis:morib9 placidis:media ætate: Cæ
tera fere oia eadē in his obseruabim9:q in bub9 eli
gēdis. Nec. n. alio distat bon9 taur9 a castrato:ni
si ꝙ huic torua facies ē:vegetior aspect9:bre-
uiora cornua:torosior ceruix:& ita vasta vt sit
maxia portio corpis: vētre paulo substrictio
re:idē q;. c. xix. de vaccis ait:ꝙ vaccæ q; p-

Tauri
Forma
Boum

banſ altiſſimæ formæ: lõgæq; maximis vteris: frõtibus latiſſimis: oculis nigris ⁊ patẽtib⁹: cornibus venuſtis ⁊ leuibus ⁊ nigrãtibus: piloſis auribus: cõpreſſis malis: palearibus: ⁊ caudis ampliſſimis: vngulis modicis ⁊ crurib⁹. Cætera quoq; fere eadẽ q̃ in marib⁹ deſiderant.

CHRI. ¶PALEARIA: hæc ſyriacis bobus non ſunt: ſed in dorſo gibbum: vt refert Plini. habent. ⸿Corpora matrum: nam ſemen paternum pro artifice eſt: formamq; præbet: ⁊ vitas inducit: materiam autem mater ſubminiſtrat. Vnde oportet eam eſſe bene materioſam: ⁊ habere optimam corporationem. ⸿Propior faci. per ſynecdochen. i. habens faciem propiorem tauro. Vacca vnius anni non admiſcet ſe mari: ſi admiſcetur prodigium eſt.

Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Aetas Lucinam[a], iuſtóſq; pati hymenæos
Deſinit ante decẽ, poſt quattuor incipit annos.
Cætera[b] nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea ſuperat[c] gregibus dum læta iuuentus,

SER. a ¶LVCInã iuſtoſq; pati hymenæos: hyſteron proterõ. ante. n. eſt hymenæos pati: poſt Lucina cõſequitur. Itẽ hyſterõ pteron eſt deſinit añ decẽ poſt quatuor incipit annos. añ. n. incipit: ſic deſinit. b ⸿Cætera ætas. ſ. quæ ẽ vel añ quartũ: vel poſt deciniũ annũ. bñ oſtẽdit p hæc quoq; tpa poſſe gdem armentis ſed inutiliter puenire fœturã. c ⸿Superat gregibus dũ læta iuuentus: dũ ſuppetit. ⁊ dicit iuuenili eas ætate debere concumbere: quia cito meliora tempora depereunt.

PRO. ¶ÆTAS lucinã. i. q. p. hymenæos Deſinit a. d. p. q. i. a. Ex lucina partus: ex hymenæo cõcubitus accipimus. Itaq; hoc ait poſt annum quartũ: ⁊ intra deciniũ ad cõcipiendũ eẽ vtiles boues: extra finẽ hunc parũ. Spadices palmæ: quoius iã deficit color. colorẽ dicit. Sicuti. n. palmã: quã græci Phœnica appellant vocant Spadica. Spadix color eſt: quẽ Leucopyrum vocant: hoc eſt albus ⁊ fuſcus. Glaucus autem color viridis.

ANT. ¶IMA cauda: huic tñ aĩali oĩum: qbus pcerior cauda: nõ ſtatim nato eſt conſumatæ vt cæteris menſuræ: creſcit donec ad veſtigia ima pueniat Pli. ⸿Lucinã: ex lucina partus: ex Hymenæo cõcubitus accipim⁹: itaq; hoc ait poſt annũ. iiij. ⁊ intra. x. ad cõcipiendũ vtiles eſſe boues: Probus: luna aũt vt Var. inqt: naſcẽtiũ dux eſt: hinc ab lumãdo ⁊ luce Iuno lucina dcã ab latinis: ipſa. n. mẽſibus actis in

Hymenæus lucẽ pducit infantes. ⸿Hymenæos: hymenæus teſte Martiano capella Veneris ⁊ Bacchi filius: dictuſq; nuptiarũ deus: cuius officiũ eſſe dixit pſallere in nuptijs: cãtare ad thalamos ⁊ coronare limina ſertis: ⁊ p coitu hic ponit. hymen vo ſm græcos ⁊ latinos eſt q̃dam virginalis pellis: q̃ primo coitu abrũpit: ponit ⁊ p hymenæo hiſiphyle Ouidiana ad Iaſonẽ: Nõ ego ſum furtis tibi cognita: pnuba Iuno affuit ⁊ ſertis tpa vinct⁹ hymen. Dñt alij hymenæũ pendas fuiſſe apud athenas: q inter bella ſeuiſſima virgines liberauit: quã ob cãm nubentes eius numen inuocabant: quaſi liberatoris virginitatis. ⸿Lu-

Lucinã cinã pa. hy. hyſteron proterõ: hoc eſt vltimũ prius: nã ſententia ordine commutatur. Sic

ẽt eſt ibi. Deſinit ante. x. eẽ. ⸿Deſinit an. de Var. li. ij. c. v. ait: q nõ minores oportet inire bimas: vt trimæ pariant eo melius ſi q̃drimæ: pleræq; pariunt in. x. anno quædam eniã plures. Maxime idoneũ tẽpus ad cõcipiendum ab Delphini exortu vſq; ad dies. xl. aut paulo plus: quæ. n. ita conceperũt tẽperatiſſimo anni tpe pariunt. vaccæ. n. menſibus x. ſunt pgnantes: mas an fœmina ſit cõcepta ſignificat taurus quũ inijt: ſi qdẽ ſi mas in dexteriorẽ partẽ abit: ſi fœmina in ſiniſtriorem partẽ. Pli. vo li. viij. ca. xlij. ſcri. q ſuo tpe anniculæ ad fœcunditatẽ poſcebanſ: toleranti⁹ tñ bimæ: tauri generationẽ quadrimi iplent: ⁊ ſingulis denas eodẽ anno tradũt. Cõceptio vnico initu peragiſ: q ſi forte perrauerit. xx. poſt die marẽ fœmina repetit: piunt mẽſe. x. qcqd añ genitũ inutile eſt. Tauri nõ ſæpius q̃ bis die ineunt. Robur eſt tauris in q matu. vita fœminis. xv. annis lõgiſſima: maribus. xx. ⸿Fœturæ: genituræ: ⁊ puentui. ⸿Cætera ætas: hoc eſt añ quartũ annum ⁊ poſt decimũ. Colu. itẽ li. vij. ca. xix. ait: Quum vaccæ exceſſerunt annos. x. fœtibus inutiles ſunt: rurſus minore bimis inire non oportet: ſi añ tñ conceperint partum earũ remoueri placet ac per triduũ ne laborent hubera extremi: poſtea mulctra prohiberi. ⸿Superat: intereſt: imminet. ⸿Dum læ. iu. vel iuuenta. i. dum iuuenes ſunt vaccæ concipiat: reperit enis ſenecta cum morbis plurimis.

¶LVCINAM: ſimpliciter pro partu poſuit: Nam bruta lucinæ opẽ non inuocant. Vaccarum ætas Alberto magno teſte eſt. xv. annorũ: eadem eſt tauroꝝ: Caſtrati vo ad vigeſimũ perueniunt: Terminus iuuentutis tauri eſt quinq; annoruꝫ: inde incipit exiccari. Bene ergo Home. dixit Taurus quinq; annorũ in robore ſuo eſt. Magni ſunt boues in Epyro: vt ſcri. Ariſto. Plini. ait: indicos ſua proceritate camellos æquare: ⁊ cornua quatuor pedes in latitudinem habere. Boues ſoli aĩaliũ retro ambulantes paſcuntur. ⸿Interea ſuperat: Optimum præceptum: nã non ſolũ viuentiũ corpora curanda ſunt: ſꝫ quia ſingula pereunt danda eſt opera ſucceſſioni. CHRI.

¶PECVARIA:

SER. a ¶PECVARIA: ab eo qd̃ est pecuare ve/nit. nã pecua: vt ait in pompeiana Cice. ab eo qd̃ est pecu venit: vt genu genua. b ¶Suffice prolẽ: subministra: vñ ꝛ suffectos consu/les dicimus. c ¶Optia quæq; dies: hæc sen tentia nõ solũ ad alalia perti net: sed genera liter ad omnia. d ¶Subeunt morbi tristisq; senectus: natu/ralem ordines tenuit: dicens aduenire mor bos post sene/ctutem: ad vlti mam mortẽ. e ¶Inclemen tia mortis: in/exorabilitas: ꝛ duricies. f ¶Se per. n. refice: va

Solue mares; mitte in Venerẽ pecuaria[a] prim°.
Atq; aliam ex alia generando suffice[b] prolem.
Optima[c] quæq; dies miseris mortalibus æui
Prima fugit: subeũt[d] morbi, tristisq; Senectus,
Et Labor, ꝛ duræ rapit inclementia[e] Mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis,
Semper enim[f] refice: ac ne post amissa requiras;
Antẽ ueni, ꝛ sobolẽ[g] armẽto sortire quot annis.
Necnon ꝛ pecori est idem[h] delectus equino.
Tu mõ quos in spẽ[i] statues summittere gẽtis,
Præcipuum[k] iã inde à teneris impende[l] laborẽ.
Continuo[m] pecoris[n] generosi pullus in aruis

cat enim. Sane dicit añ veniendũ esse: vt anteq̃ pereant: reparent armenta. g ¶Sobolem armento sortire: substitue: subministra. ꝛ est verbũ iudiciorũ. Nã substituti dñr iudi/ces: q occupatorũ funguntur officio. h ¶Est idem pecori delectus eqno. i. vt habeat ma/tres optimas. i ¶In spem statues summittere. i. quos vis admissarios fieri. Notãda sa/ne exquisita varietas. Nã vt in bobus mres añ describit: in equis admissarios añ cõme morat. k ¶Præcipuũ: maximũ a teneris: ex quo primũ oriunt ꝛ teneri sunt. l ¶Impende laborẽ. s. vt ab ipa primũ ætate eligas. m ¶Continuo: in primordio: vt ambulare incipit. n ¶Pecoris generosi pullus. i. q ex optimo genere descendit.

ANT. ¶SOLVE ma. primus quo tpe vaccæ ineundæ sint iã diximus. Colu. ẽt li. vij. ca. xxij. scribit: q mense Iulio fœminæ maribus plerũq; pmittendæ: vt eo tpe cõceptos pximo vere adultis iã pabulis edant: nã decẽ mensibus ventrẽ pferunt: vnũq; marẽ. xv. vaccis sufficere abunde est. ¶Pecuaria: pecuare pecua/ria facit: pecu pecua: pecus pecudes: pec⁹ hæc pecora. ¶Suffice: subministra: Colu. li. vij. c. xx. de vaccis ait: sed ꝛ curãdũ est oĩbus annis æq; atq; in reliqs gregibus: pecoris vt delect⁹ habeat. Naz ꝛ nixæ ꝛ vetustæ: q̃ gignere desierũt summouendæ sunt: ꝛ vtiq; tauro q̃ locũ fœcundarũ occupãt ablegẽdæ: vel aratro domandæ: qm̃ laboris ꝛ opis non minus q̃ iuuenci pp vteri sterilitatem patientes sunt. ¶Optima quæq; di. Oui. quoq; de arte. Cito pede labit ætas: Nec bona tã sequtur: q̃ bo/na prima fuit. ¶Inclementia: duritia: ꝛ cru delitas. ¶Sortire: elige. ¶Idẽ delectus: vt. s. corpora pcipue matrũ ledat. itẽ vt quotãnis soboles armento eligatur: in spem gentis: in fœturam vt sint admissarij.

¶TV MODO quos in spẽ: Mira varietas: nã in bubulo pecore a mrĩbus: in eqno a pri/bus incipit: Sunt aũt hæc tria pecorũ gña oĩbus præcipua. Bos. n. nobis terrã colit: sine cuius opa agricultura omnino difficilis eẽt. Equus ꝛ cõmode nos vehit: ꝛ ĩ bello auxiliatur egregie: ꝛ ĩ multis reb⁹ comes est hoĩ: atq; in vecturis ꝛ veterinos habemus equos ꝛ iumenta. Docilitas maxĩa ẽ ĩ equo. Amissos luget dños desiderijs: lachrymas mittit iterfecto: Nicomede rege ei⁹ equ⁹ in edia vitã finiuit. refert Philarchus Centaretriũ e galatis occiso ĩ pugna anthiocho potitũ equo ei⁹ illũ ascendisse: at equũ indignatione accensũ pcipitẽ in abrupta isse: ac se: equitẽq; pdidisse. Bucephalus Alexandri equus neminẽ ornatu regio insignitũ pter ipsũ Alexandrũ excipere voluit: in expugnatione thebarum vulneratus Alexandrũ in aliũ equũ transire non est passus. Equus Cæsaris nullum nisi ipsum Cæsarem dorso accipere voluit. Hic anteriores pedes humanos habebat. Semiramis equũ vsq; in coitum amauit: vt ait Luba. Aristo. aũt in li. de aĩalibus: equũ: equãq; post hominem reliquis aĩalibus salatiorem esse dicit. Addit etiam ipsum. xl. dentes habere: primores quatuor trigesimo mense mutare. Anno deinde post binos vtrinq; superne ꝛ inferne: item alio anno quatuor: item alio quatuor. Completis annis quatuor ꝛ mensibus sex non emittit: ꝛ tunc idoneum tempus ad procreandũ habet. Refert pterea equum oĩbus tpibus: ꝛ donec viuit coire. Idem facere fœminã. Dicit præterea ætatẽ ad. xviij. an/nũ protendi in equo: Sed ad longũ ad trigesimũ vsq; produci: in nonnullis etiam ad quinquagesimum: sed minus viuere q domi aluntur: q̃ gregarij. Albertus aũt cognomẽto magnus ait: equũ biennio inire incipere: sed meliorem esse fœtum post trienniũ vsq; ad. xx. qui est arcus sm̃ quem minori coniunctiõe iunguntur Iuppiter ꝛ Saturnus. Inire autẽ vsq; ad. xxx. annum ꝛ equaz concipere q̃uis debiliter vsq; ad. xl. quod fere spacium est suæ vitæ: quamuis olim inuentus sit equus lxx. annorũ. ipse aũt Albertus refert vidisse

ſi equum ex maioribus apud militem: qui adhuc robuſtus exceſſerit annũ.lx. ¶ Pullus: vt Pullus
pueros dicimus in humano genere: ita in equo: mulo: aſino: atq; camello dicimus pullos.
item in omni auium genere: in boue vero ⁊ elephante vitulum. Qui etiã ex arborum radici Vitulus
bus gignuntur: pulli appellantur: hinc pullulare.

SER. a ¶ ALTIVS ingredit̃: cum exultatione q̃dam incedit. b ¶ Mollia crura reponit: En. pius de gruib⁹: Perq; fabas repunt: ⁊ mollia crura reponũt. c ¶ Primus ire viã: matris ſ. ire veſtigia.

Altius[a] ingreditur, ⁊ mollia[b] crura reponit.
Primus[c] ⁊ ire viam, ⁊ fluuios tentare minaces
Audet, ⁊ ignoto[d] ſeſe committere[e] ponti.
Nec vanos[f] horret ſtrepitus. illi ardua[g] ceruix.
Argutúmq;[h] caput, breuis aluus, obeſáq; terga.
Luxuriátq;[i] toris animoſum pectus. honeſti
Spadices[k], glaucíq;[l], color deterrimus[m] albis
Et Giluo: tum ſi qua ſonũ procul arma dedére,

ampla: ſubcriſpa: crura recta: equalia: introuerſa: gẽua rotũda: nec magna: vngulæ duræ: toto corpore vt habeãt venas: q̃ aiaduerti põt. Hæc ex Var. Colu. etiã li. vij. cap. xxviij. ſic ait: cũ

d ¶ Ignoto: ponti: per quem nunquã tranſierant. e ¶ Cõmittere: credere ſe ⁊ ingredi: ⁊ bis idẽ dixit: nã ꝙ fluuios tentare minaces: h̃ eſt ignoto ſe cõmittere ponti. f ¶ Nec vanos horret ſtrepitus. i. nõ facile paueſcit ſ. ſtrepitus: nos aliquos. g ¶ Ardua Ceruix: alta. h ¶ Argutũ: breue. i ¶ Luxuriatq; toris animoſum pectus: toroſum: ⁊ eminens pulpis. k ¶ Spadices: phœniciatos vocant: ideſt profeſſos myrteos: ipſi ſunt badij. l ¶ Glauci autem ſunt felineis oculis. i. quodam ſplendore perfuſis. m ¶ Deterrimus albis ⁊ giluo: Atq; alibi ait: Qui candore niues anteirent. Sed aliud eſt candidum eſſe. i. quadam nitenti luce perfuſum: aliud album: quod pallori conſtat eſſe vicinum. Giluus autem eſt melinus color: quem vulgo fuluum vocant. Multi ita legunt albis ⁊ giluo: vt nõ album vel giluum: ſed albogiluum vituperet: quod ſi ſinguli colores vituperandi ſunt: q̃to magis mixtus vtroq;. i. albo giluus?

ANT. ¶ ET MOLLIA cru. re. glomerat apte reducit alterno crurum explicatu. ¶ Mollia crura: faciles tibias: nõ. n. inepte: dure ue ambulat: vt pleriſq; euenit. ¶ Primus ⁊ ire viã. Var. lib. ij. cap. vij. inquit. Equi boni futuri ſigna ſunt: ſi cum gregalibus in pabulo contendit in currendo: aliaue qua re quo potior ſit ſi quũ flumen traijciendum eſt gregi in primis ꝓgreditur ac non reſpectat alios. ¶ Argutũq; caput. i. breue ⁊ exiguũ. Var. lib. ij. ca. vij. ait: equas debere eſſe clunibus ac ventribus latis equos ad admiſſuram quos velis habere legere oportet amplo corpore: formoſos: nulla parte corporis inter ſe non cõgruenti: caput habeant non magnũ: nec mẽbra confuſa: ſint oculis nigris: narribus non anguſtis: auribus applicatis: non anguſta iuba: crebra: fuſca: ſubcriſpa: ſubtenuis ſetis implicata in dexteriorẽ partem ceruicis: pect⁹ ſit latũ ⁊ plenũ: humeri lati: vẽter modicus: lumbi deorſus verſum ꝓſſi: ſcapulæ latæ: ſpina maxíe duplex: ſi minus nõ extans: coda

do natus eſt pullus ꝓfeſtim licet indolẽ exiſtimare. ſi hilaris: ſi intrepidus: ſi neq; ꝯſpectu nouæq; rei auditu terret̃: ſi ãn gregẽ ꝓcurrit: ſi laſciuia ⁊ alacritate iterdũ ⁊ curſu certaminis equales exuperat: ſi foſſam ſine cũctatione tranſilit pontẽ: flumenq; tranſcendit: hæc erũt honeſti animi documenta: corporis vero forma conſtabit exiguo capite: nigris oculis: narribus aptis: breuib⁹ auriculis ⁊ arrectis: ceruice molli: lataq; nec longa: denſa iuba: ⁊ per dextrã partẽ ꝓfuſa: lato ⁊ muſculoꝝ toris numeroſo pectore: grandibus armis ⁊ rectis: lateribus inflexis: ventre ſubſtricto: teſtibus paribus ⁊ exiguis: cauda longa ⁊ ſecta: criſpaq;: mollibus: atq; altis: rectiſq; crurib⁹: tereti genu: paruoq;: neq; introrſus ſpectãti: rotũdis clunibus: fœminibus toroſis: ac numeroſis: duris vngulis ⁊ altis ⁊ cõcauis: rotundiſq;: qbus coronæ mediocres ſuppoſitæ ſunt: ſic vniuerſum corpus compoſitum: vt ſit grãde ſublime: erectum: ab aſpectu quoq; agile: ⁊ ex longo q̃tum figura ꝑmittit rotundũ. ¶ Breuis aluus: modica: ſubſtricta. ¶ Obeſaq; terga: grandes lati: ⁊ pingues humeri. obeſus. n. vt Feſt. ait: pinguis dicit̃ quaſi ob edendũ factus. ¶ Luxuriat toris: abundat pulpis: debet enĩ eſſe latum ⁊ plenum: ac toroſum. ¶ Spadices: phœniceus color: ſeu puniceus: ⁊ ſpadix idẽ ẽ teſte Gel. li. ij. c. xxvj. ſi- Spadix
gnificat aũt exuberãtiã: ſplẽdoreq; ruboris.
¶ Glauciq;: cærulei: Glaucus. n. color viridis glaucus
dicit̃: qđ Probus oſtendit: ⁊ Gellius dicto lo Color
co. ¶ Albis: nõ cãdidis: ſ; albis. i. pallidulis.
¶ Giluo: giluus color eſt buxeus: vt qdã vo- Giluus
lũt vulgo giallus appellat̃: aliq vero p giluus in- Color
telligũt flauũ: q ex viridi ⁊ ruffo ⁊ albo cõcre melin⁹
tus eſt. Serui⁹ Melinũ intelligit. Eſt aũt meli Color
nus color candidus: optimus in melo inſula: in amyclæ
Samo quoq; naſcit̃: auctor eſt Pli. lib. xxxv.
cap. vj. Aulus Gellius aũt in fine li. xij. Inuit
giluũ colorẽ eſſe mediũ inter nigrũ ⁊ album:
ſcribit. n. tria genera eſſe vini: nigrũ: album:
mediũ: quod vocant κιρρὸν giluum.

¶ Luxuriat

Luxuriat toris: Abūdat modū excedit in toris.q.d.vltra modum torosus est. Nam mēbra torosa.i.maiores toros.i.musculos & lacertos habentia validiora sunt. Vnde Ihercule torosa brachia pingunt. Est.n.torus siue musculus: siue lacertus. Spadices: Palladius Aemilianus colores in equo refert: badiū: aureū: albineū: russeū: mureū: ceruinū: giluū: scutulatus: albū: gutatū: candidissimū: nigrū: pressum. Sequentis metri enumerat varium cum pulchritudine nigro: vel albineo: vel badio mixtum. Canū cum quouis colore: spumeū maculosum murinum obscurionem. Giluus color est cinericus. Aetatem quoq; ita signat. Nam bimo & sex mensium dentes medij superiores cadunt: Quadrimo canini mutantur: infra sextus annum molares superiores cadunt: Sexto anno quos primo mutauit exæquat: Septimo anno omnes dentes eius explent. latent ab hinc ætatis notæ. Sed prouectioribus tempora cauari incipiunt: supercilia canescere: dentes plerunq; prominere. Formam vero equi ita describit Columel. vt sit capite exiguo: nigris oculis: apertis & breuibus auriculis & arrectis: semper ceruice molli lataq;: nec longa.

Stare loco nescit, micat auribus, & tremit [a] artus.
Collectumq; premens voluit [b] sub naribus ignē.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo:
At duplex [c] agitur per lumbos spina, cauatq;
Tellurē, & solido grauiter sonat vngula cornu:
Talis [d] amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, & quorum Graij meminere poetæ
Martis [e] equi biiuges, & magni [f] currus Achillis

SER. a Tremit artus: figurate pro artub' tremit. b Voluit sub naribus ignē: flatu īdicat magnanimitatē suā. c At duplex agit per lumbos spina: aut re uera duplex: aut lata: vt alibi Duplicē gēmis auroq; coronā. Itē Et duplici aptātur dentalia dorso. d Talis amyclæi domit' pollucis habenis cyllarus: Atq; Castor domitor equoꝝ fuit: sed fratrē pro fratre posuit poetica licentia: vt Quas illi philomena dapes: pro Progne. Ites Reuocato a sanguine teucri: pro dardani. Aut certe iō pollucē pro Castore posuit: quia ambo licent: & Castores & Polluces vocant. Nā & ludi: & templū eius: et stellæ castorū vocantur. e Martis equi: Δεῖμος: & φόβος. f Et magni currus Achillis: Baliarchus: & Xanthus.

PRO. TALIS.a.d.pollucis.h.Cyllaros.e.q.graij m.p.Martis.e.b.e.m.c.a.amyclæ oppidum est laconices: Vnde refert Homerus in catalogo ducū: qui ad troiā accesserūt. Pollux autē & castor lacedæmone nati sunt qui existimantur equos accepisse à Iunone muneris nole xanthum: & cyllarū: quos ei Neptunus donauerat. Martis eq dicunt dimos & phobos Homero auctore Achillis Xāthus & Aethon. Quidam quatuor putant: & eis adiungunt podargum & lāpuz: Sed eis qui duos credūt hæc eorum epitheta esse persuasum est.

ANT. MICAT auribus: arrigit: ac deprimit aures. Tremit artus: concutit. Collectum ignem: atractam flatus vim: & potentiam. Fremens: & fremens: & præmēs in antiquis legitur erit autem ordo. Et præmens ignem collectum voluit sub naribus: præmens autem: idest non emittens: sed retinens interius: hinc sub naribus voluit. Voluit sub naribus: per quod eius vis apparet; est enim magni flatus. Solido: duro. Amyclæi pollucis: Pollux et Castor, Lacedæmone nati sunt: qui existimantur equos accepisse ab Iunone muneris nomine Xanthus & Cyllarum: quos ei Neptunus donauerat: Probus. Amyclæi: amyclæ oppidum est Laconiæ regionis: achaiæ: teste Pli. libro quarto fuit autem patria Castoris & Pollucis. Strabo libro octauo ait: q Taygæto monti subijcitur Sparta & amyclæ. Plinius libro tertio scribit: amyclas etiam fuisse prope Tarracinam a serpentibus deletas. Martis eq biiuges: Martis equi traduntur dimos & phobos Homero auctore: vt scribit Prob': Achillis vero Xanthus & æthon: quidam quatuor putant: & in eis adijciunt podargum & lampuz: auctor idem Probus. Martis Equi

CHRI. DENSA IVBA: et in dexteram partem profusa: lato & musculorum toris numeroso pectore. Grandibus armis & rectis: lateribus inflexis: spina duplici: ventre subacto: testiculis paribus & exiguis: latis lumbis & subridentibus: idest pulchris & pinguibus: cauda longa & seta crispa: mollibus: atq; altis: rectisq; cruribus: terete genu: paruoq;: neq; intorsum spectante: rotundis clunibus femoribus torosis ac numerosis: duris vngulis & altis & concauis: rotundisq;: quibus coronæ mediocres superpositæ sunt: corpus ipsum sit grande: sublime: errectum: aspectu quoq; agile. Longitudo quantum natura permittit: Cum vero natus est confestim licet indolem existimare: si hilaris: si intrepidus: si aspectu nouæ rei non auditu ue terretur: Si fossam sine cunctatione transit: pontem: flumen: transcendit.

Talis ꝛ ipse iubam ceruice effūdit equina
Coniugis[a] aduentu pernix Saturnus, ꝛ altum
Pelion[b] hinnitu fugiens impleuit acuto.
Hūc[c] qꝫ vbi aut[d] morbo ḡuis, aut iā segnioꝛ ānis
Deficit, abde[e] domo, nec turpi[f] ignosce senectæ.
Frigidus[g] in Venerem senioꝛ, frustráqꝫ laboꝛem
Ingratū trahit. ꝛ siquando[h] ad prælia ventū est,
Vt quondā in stipulis magnus sine virib[i] ignis,

SER. a ¶ CONIVGIS aduentu pernix saturnus: dum cum amica Phillyra Saturnus coiret: Ops eius vxor aduenit: cuius præsentiam veritus: se in equum conuertit: quales potuit numen imitari: exinde natus est Chiron di/midia pte ho/mo: dimidia e/quus. Sāe Ops qñum de vxo/re Saturni dici/mus o corripi/tur: vt ops opis quum vero de nympha dici/mus: opis lon/ga est: vt Opis ad æthereum pennis aufert olympum. pernix autē ad equum refertur. Nam Saturni stella tardissima est. Saturnus cū phyllirā oceani adamasset: ꝛ quū secū coiret: aduentante vxore ille se in equū illā in equam cōuertit: atqꝫ ita vterqꝫ opprobriū effugerunt: hinc natus est Chiron centau/rus. Quidam phylliran in flore conuer/sam dicunt: vel in arborē: vnde Liber phyl/lirinus quo coronæ alligantur. b ¶ Pelion: montem thessaliæ: in quo Chiron habita/uit. c ¶ Hunc quoqꝫ: licet bonū ꝛ tot signis probatū. d ¶ Vbi aut morbo grauis aut iā segnior annis Deficit: duo sunt qbus minuū/tur corporis vires: senectus ꝛ morbus: vnde mire vtrunqꝫ complexus est. e ¶ Abde do/mo: in domo. Nam si aduerbialiter vellet lo/qui domi diceret. Tale est illud in quarto: Nō libyæ non ante tyro. f ¶ Nec turpi igno/sce senectæ: Cicero in Catone maiore ꝛ lau/dat ꝛ vituperat senectutē: vnde dupliciē hūc locū itelligimus: aut nec ignosce turpi sene/ctæ: vt non turpi senectæ ignosce. i. abde ꝛ ignosce senectæ: q̄ turpis nō est: q̄a p naturā venit. g ¶ Frigidus: id est p senectutē: adhuc q/dē vult ꝯcūbere: sed ipedit defectu viriū: fru/stráqꝫ laborem: difficilē ꝛ irritū. h ¶ Siqñ ad prælia ventū est: alibi: Nocturnaqꝫ bella.

PRO. ¶ TALIS et. i. l. c. ef. e. Coniugis. a. p. s. e. a. Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto. Sa/turnus phylliran oceani: ꝛ Thetis filiā exi/stimatur adamasse: ꝛ quum ea se mutasset in equam vt eum falleret: ille quoqꝫ in equum transfiguratus: cū ea concubuit: Ex quibus natus est Chiron doctissimus centaurus. Pe/lion est thessaliæ mons. Neptuniqꝫ ipsa ded. orig. genitis Neptunus Cereri quum vim ad/ferre vellet: ea se in equam transfigurauit: ni/hilominus incepto non destitit Neptunus: Eamqꝫ ita compressit: q̄ genus equorum in/de proditur esse.

ANT. ¶ SATVRNVS: is cū ioue filiū quæreret in Thracia cum phyllira Oceani filia in equum versus dicitur cōcubuisse: ꝛ ex ea Chironē centaurum natum artis medicinæ inuento/rem: qui a Phyllira phyllirides dicitur a poe/tis: scribunt Aratum de aduentu vxoris nil scribere. Virg. tamen hic ostē/dit vxoris opis aduentu i equū versum eē dū cū illa coiret. ¶ Pernix: ve/lox quia equus. ¶ Altum Pe/lion: Thessaliæ montem altis/simus teste Pli. in li. in quo vt scri. Soli. nuptiale ꝯuiuiū thetidis ꝛ pelei ce/lebratū fuit. ¶ Nec turpi ignosce senectæ: or/do ē: nec ignosce turpi senectæ: q̄ꝫuis. n. senio/res eq̄ sint: cū mō tñ laborē tollerare valent. Est aūt sensus q̄ vbi optim' equus vel mor/bo vel senecta deficit: remouēdus est ab ad/missura: ꝛ in domo retinendus: nec parcēdū: ostendit. n. oīno fatigandū cū modo tamen. ¶ Turpi senectæ: Iuuena. etiam saty. x. ait: Sed q̄ꝫ continuis ꝛ quantis longa senectus plena malis: deformem ꝛ tetrum ante om/nia vultum: dissimilemqꝫ sui deformem p cute pellem: Pendentesqꝫ genas ꝛ tales aspi/ce rugas ꝛc̄. Quamuis autem senecta sit a natura omnino quin turpis sit negari non potest: ergo nec ignosce turpi senectæ di/cendum. ¶ Frigidus in venerem senior: hic locus asserit quod dixi verum esse vt scilicet ab admissura senior in domo tenea/tur: ibiqꝫ fatigetur cum modo: nec penitus ignoscatur ei: generat autem mas ad annos xxxiij. ꝛ ad. xl. durasse tradunt adiutum mō i attollēda priori parte corporis: sed ad generan/dū paucis aīaliū minor fertilitas: qua de cā p interualla admissuræ dant: nec tñ quinde/cim initus eiusdē anni valet tollerare. Equæ gignunt annis oībus ad. xl. vixisse equū. lxx. annos pdit: pli. auctor. li. viij. ca. xl. Col. vo lib. vij. cap. xxvj. scri. q̄ marem putāt mino/rem trimo nō esse idoneū admissuræ: posse vo vsqꝫ in. xx. annum pgenerare fœminas: bimā recte concipere: vt post tertiū annum enixa fœtū educet: eandēqꝫ post decimū non esse vtilem. Superiori autem capite dixerat q̄ nec minus q̄ꝫ quindecim: nec rursus plu/res: q̄ꝫ viginti vnū debet iplere. ¶ Frustráqꝫ laborem Ingratum trahit: Ordo est: ꝛ frustra trahit. i. producit ingratū laborē. i. ingratum coitum: nam calidissimus quisqꝫ citius ve/nerem perficit: ꝛ ei gratior illa fit: senes vo tardiores sunt q̄a frigent. ¶ Quōdā: quādoqꝫ.

¶ ANIMOS

SER. a ¶ ANIMOS æuumq; notabis Præcipue: ante omnia ætatẽ & magnanimitatem req̃res: post cætera parentes & studium. b ¶ Et quis cuiq; dolor victo q̃ gloria palmæ: vult ꝓbare moueri equos vel amissione: vel acquisitione victoriæ: Nam eo tẽdit sequẽs iste decursus: vnde est paulo post Tantus amor laudũ tantæ victoria curæ. Lucanus: Quantũ clamore iuuatur Eleus sonipes. c ¶ Ruũt effusi carcẽ currus: vsurpatiue pro carceribus: q ab arcẽdo dicti sunt. Nã carcer est custodia noxiorum. d ¶ Iuuenũ: aurigarũ vel spectãtiũ. e ¶ Haurit: ferit: vt Latus haurit apertũ. f ¶ Verbere torto: frequenti. s. iteratiõe. g ¶ Volat vi feruidus axis: alibi: Frenaq; feruẽtesq; rotas: Nã tũ rotæ q̃; axis cursu calescunt. h ¶ Primus erichthonius: Vulcanus ĩpetrato a Ioue Mineruæ cõiugio: illa reluctante effectũ libidinis proiecit ĩ terrã: inde natus est puer draconteis pedibus: q appellatus est Erichthonius: quasi de terra & lite ꝓcreatus. Nã ἔρις est lis: & χθὼν terra. hic ad tegendã pedũ fœditatẽ iunctis equis vsus ẽ curru: quo tegeret sui corporis turpitudinẽ. De hoc varro in libro qui mirabiliũ inscribit: Erichthoniũ primũ quatuor iũxisse eq̃s ludis q panathenaca appellant. De hoc erichthonio alibi satis dictum ẽ: qui anguinis pedibus fuisse memoratur. i ¶ Rapidus: velox. k ¶ Victor: ꝓpositi sui effector. l ¶ Frena pelethronij: Pelethroniũ oppidum ẽ thessaliæ: vbi primũ domandoꝝ equorum vsus inuentus est. Nã cũ quidã Thessalus rex bobus œstro exagitatis satellites suos ad eos reuocandos ire iussisset: illiq; cursu nõ sufficerent: ascenderũt equos: & eoꝝ velocitate boues secuti eos stimulis ad tecta reuocarunt: sz hi visi aut quum irent velociter: aut quũ eorũ equi circa flumen Peneon potarẽt: capitibus inclinatis locũ fabulæ dederunt: vt centauri esse crederentur: qui dicti sunt centauri ἀπὸ τοῦ κεντᾶν τοὺς ταύρους. Alij dicunt centauroꝝ fabulam esse confictam ad exprimendã humanæ vitæ velocitatẽ: quia equum constat esse velocissimũ: bene autem ait Pelethronij: quia sunt & alij lapithæ. Pelethroniũ autem antrum est in thessalia vbi Achillem Chiron erudiuit.

¶ PRIMVS erichthonius c. e. quattuor au. PRO.

Incassum furit ergò animos[a], æuómq; notabis
Præcipue, hinc alias artes, prolémq; parentum
Et quis[b] cuiq; dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nõnne vides cũ præcipiti certamine campum
Corripuere? ruúntq;[c] effusi carcere currus?
Cum spes arrectæ iuuenum[d]? exultãtiáq; haurit[e]
Corda pauor pulsans? illi instant verbere[f] torto
Et proni dant lora: volat[g] vi feruidus axis.
Iamq; humiles, iamq; elati sublime videntur
Aéra per vacuum ferri, atq; assurgere in auras.
Nec mora nec requies: at fuluæ nimbus arenæ
Tollitur, humescunt spumis, flatúq; sequentũ.
Tantus amor laudum, tanta est victoria curæ.
Primus Erichthonius[h] currus & quattuor ausus
Iungere equos, rapidisq;[i] rotis insistere victor[k].
Frena Pelethronij[l] Lapithæ, gyrósq; dedere

Iungere equos rapidisq; r. i. u. Frena pelethronij lapithæ gyrosq; d. Erichthonius trois filius fuit: sed huius nunc mẽtio non est: sed attici Volcani filij & Terræ cum cupiditate eius patris lactãdo vt voluisset inferre per certamina natus ẽ a terra igit et certamine Erichthonius dictus. Primus dicitur q̃drigis vsus: quo decentius celaret pedes anguinos suos. ¶ Lapithæ natio est thessalorũ. ¶ Pelethronij dicti a loco: qui subiectus est Pelio monti ab eo: q medicamentoꝝ magna vis ibi nascat: q̃d græci glossemathicos throna vocant. Pelion est autem eadem lingua liuidũ: lapithæ ergo ꝓmi existimant equitasse: & vt Palæphatus ĩ libro aristôn ait: ei gẽtes vtiq; ei: q in nephele castello morent. Ex q̃ cũ cẽtauri quoq; nebulæ filij tradunt: & Ixiõeis merecedes ꝓmisit: si furentẽ tauroꝝ gregẽ occidissent: quoꝝ velocitate quũ ĩpetus effugerẽt: & ipsos telis ꝓficerẽt ἀπὸ τοῦ κεντᾶν q ẽ figere: & tauros dicti sunt. Existimati sũt biformes: quia primi equitare cœperunt.

ANT. ¶ ANIMOS: vt sit hilaris equus & intrepidus &c̃. vt supra ostẽdit Colu. ¶ Aeuũ: Col. li. vij. ca. xxviij. scri. q annoꝝ notæ cũ corpore mutant: nã dũ bimus & sex mẽsiũ ẽ medij dentes superiores: & ĩferiores cadũt cũ quartũ agit: iis q canini appellant deiectis: alios affert: ĩtra sextũ deinde annũ molares supiores cadũt. Sexto anno: quos ꝓmos mutauit exequat: septimo oẽs explent æqualiter: & ex eo cauatos gerit: nec postea quot annorũ sit manifesto comprehẽdi põt: decimo tñ anno tpa cauari incipiunt: & supercilia nonnũquã canescere: & dentes ꝓminere: hæc ille. ¶ Alias artes: equorũ eniz alij sunt ad rẽ militarẽ idonei: alij ad vecturaz: alij ad admissuram: alij ad cursurã: alij ad ꝑdam. itaq; nõ itẽ sunt spectandi: atq; habendi. Hinc peritus bel.

si alios eligit atq; alit: ac docet: alios quadrigarius ꝛc. Plura Var. li. ij. ca. vij. ¶ Prolemq; parentū: Varro prædicto loco sic ait: de stirpe magis interest qua sint: ꝙ genera sunt multa: itaq; ad hoc nobiles ab regionibus dr̄ in græcia Thessalici equi: a terra apuli: ab rosea roseani.
¶ Quæ gloria palmæ: vt cursu certans æquales superare conetur ꝛc. ¶ Carcere: repagulis. ¶ Currus: quadrigæ: exultantia: salientia: trementiaq;. ¶ Haurit: eleuat: ferit. ¶ Instāt: imminent eqs. ¶ Verbere: scutica. ¶ Lora: habenas. ¶ Vi: violentia. ¶ Nimbus: nubes.
¶ Erichthonius: fuit is Vulcani ꝛ Terre filius: q primus dr̄ quadrigis vsus: quo decētius celaret pedes suos angumeos. Probus auctor ꝛ Pli. li. vij. inquit: ꝙ bigas primū iunxit phrygū natio: quadrigas Erichthonius: Eusebius itē sic ait: Erichthonius primus q̄drigas iunxit in græcia: erat quippe apud alias nationes: id autē fuit Danao regnante argis. ¶ Fræna pelethronij: impositi dorso ꝛ insultat solo carmina sunt Ennij in Alexandro: vt docet Macro. lib. quinto. Frænos autem ꝛ strata equorum pelethronium inuenisse scribunt pugnare ex equo Thessalos: qui centauri appellati sunt habitantes ſm Peliom montem: vt scribit Pli. libro septimo. ꝛ Probus ait: Pelethronium subiectū esse Pelio mōti. ¶ Pelethronij Iapythæ: idest ex pelethronio oriundi fræna inuenere. habebant enim Iapythæ plura oppida in ipsa Thessalia.

GHRI. ¶ DOLOR: nam ꝛ lachrymas victos emittere: ꝛ victores letitiā ostēdere dixerūt. ¶ Cū spes arrectæ: Ecbasis ornandi loci cā. ¶ Instant: nunq; cessant ab ope. ¶ Torto: nā ex crebro motu ꝓtorquent: ꝛ inflectunt lora. ¶ Ruunt effusi: pinxit illoꝝ celeritatem. ¶ Ianiq; humiles: tota hæc cursus descriptio: picturæ q̄; scripturæ similior est: ipsæ etiā concisæ: breuesq; clausulæ faciunt: vt celeritas narrātis exp̄ssius demonstret celeritatē currentiū. ¶ Iā humiles: iam elati: qa saltu rem peragūt: vt pp eoꝝ leuitatem per aerē potiusq; per terrā ferri videant. ¶ Tantus. a. lau. icc irco accelerat: qa victoriæ cupidissimi sunt. Pelethronij frenos ac strata equoꝝ primi inuenerūt. ¶ Erichthonius: Augustinus in li. de ciui. dei ait: hūc puerū athenis in Vulcani: mineruæq; tēplo ad inuentum serpente implicatuꝫ: ꝛ quia sibi regnum portendebat diligenter enutritum: Horumq; deoꝝ filium: cū parentes ignorarentur iudicatū. idem Augu. refert. Hic: vt placaret iratū Apollinem: ꝙ eius templuꝫ a Danao rege incensuꝫ fuerat: nec græci id prohibuerant: ꝛ propterea sterilitate regionē oppresserat: ludos musicos eidem Apollini instituit: itidemq; Mineruæ: vbi victores oleo donabant. Plinius autem scribit Erichthonium quadrigas inuenisse: item argentum Athenis.

SER.

Impositi dorso, atq; eq̄tem[a] docuere sub armis
Insultare solo, ꝛ gressus[b] glomerare superbos.
Aequus vterq;[c] labor: æque, iuuenémq; magistri
Exquirunt[d], calidúmq; animis, ꝛ cursib9 acreꝫ.
Quamuis[e] sæpe fuga versos ille egerit hosteis,
Et patriam[f] Epirum referat, fortisq; Mycenas,

a ¶ EQVITĒ docuē. i. equū: nā pro equo rectorem posuit. b ¶ Gressus glomerare superbos: vt eū disciplina incederet. c ¶ Vterq; labor: ꝛ sub iugū mittere: ꝛ subuertere frænū. d ¶ Exq̄runt: calidumq;. e ¶ Quāuis sæpe fuga: ordo ē: q̄uis sæpe victor fuerit: q̄uis nobili genere ꝓcreatus: tñ a magistris ætas est: magnanimitasq; requirenda: quæ si nō fuerint: illa nihil prosunt. f ¶ Et patriaꝫ epirū referat: qa in epiro sunt equæ optimæ: qbus exercetur curule certamen: Iouis olympici.

ANT. ¶ EQVITEM. i. equum portantem hominem: omnes enim antiqui scriptores vt hominem equo insidentem: ita ꝛ equum q portaret hominem equitem vocauerunt: ꝛ equitare non hominem tantum: sed equū quoq; dixerunt: auctor est Macro. lib. vj. in fine.

Equus
Equitaꝛ

¶ Vterq; labor. s. docere equum saltus ꝛ ingressus: potest etiam per epexegesim legi: vt dicatq;. s. æque magistri exquirunt iuuenem equum: Calidumq; animis ꝛ cursibus acreꝫ.
¶ Quāuis: sensus est eligendum esse equuꝫ iuueneꝫ: calidumq; animis ꝛ cursibus acrē;

q̄uis sæpe cursu victor alioꝝ fuerit: quāuis optimam patriam referat: ꝛ optimaꝫ stirpeꝫ. ¶ Egerit: fugauerit. ¶ Epirum: de Epiro latius libro primo Georg. Palma epiros equarum.
¶ Fortisq; mycenas: ad agamemnona respexit qui græcorum ductor exercitus Troiam deleuit. vnde alibi ait: Agamemnoniasq; Mycenas. Præterea docet. Stra. li. viij. ꝙ Argos a primordio magis ac magis extitit potentia primarium: subinde Mycenæ ampliora susceperunt incrementa propter commigrantes in illas pelopidas: nam cuꝫ omnes ad Atrei filios consisterent. Agamemnon natu grandior regnuꝫ adeptus ducē virtute: ac pariter fortuna comite regionis paternam possessionem ampliauit: ꝛ mycenæo laconicum adiecit imperium: veruꝫ Menelaus Laconicæ regimen tenuit. At Agamemnon Mycenarum vsq; Corynthum: ac Sicyonem ꝛ Ionum ꝛ Agialeorū: sic enim ea vocabantur ætate cum posteri us Achei dicti sint; regnum suscepit. Hæc et plura Strab.

Menela'

¶ NEPTVNNIq;

Neptūniq;[a] ipſa deducat origine gentem.
His[b] animaduerſis inſtant[c] ſub tempus, & omnes
Impendunt curas denſo[d] diſtendere pingui,
Quem legêre ducem, & pecori dixere[e] maritum.
Florenteiſq;[f] ſecant herbas, fluuióſq; miniſtrāt.
Farráq;, ne blando[g] nequeant ſupereſſe labori.
Inualidíq; patrum referant ieiunia[h] nati.
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atq; vbi concubitus primos iā nota[i] voluptas
Sollicitat; frondéſq;[k] negant, & fontibus[l] arcēt.
Sæpe etiam curſu[m] quatiunt, & Sole[n] fatigant,
Cum grauiter[o] tunſis gemit area frugibus; & cum
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactant inanes.
Hoc faciunt[p], nimio ne luxu obtuſior vſus
Sit genitali[q] aruo, ſulcóſq;[r] oblimet inertes.
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiúſq;[s] recōdat.
Rurſus[t] cura patrum cadere, & ſuccedere matrū

SER. a NEPTVNNIq; ipſa deducat origine gētem. i. ſi ſit procreatus ab equo Neptuni: qui editus eſt tridentis percuſſiōe. b His animaduerſis: morib⁹ & ætate deprēhēſis. c Inſtant ſub tempus: coeundi. ſ. quo eis cura maior adhibetur. d Denſo diſtēdere pingui: non laxo: qđ quibuſdam potionibus agaſones per fraudē facere cōſueuerūt: vñ ait Dēſo pingui. i. virib⁹ pleno. Sane pīgue generis eſt neutri. & ita in oīb⁹ idoneis inuenitur. Nā nec pinguedo nec pinguetudo latinū eſt. e Dixē: p̄ deſignauere. Cicero de re. p. ſic de accuſatore. i. v. dcā. et Hora. quē Venus arbitrum dicit bibendi pro deſignat. f Florenteſq; ſecāt herbas: adultas: maturiores: qbus robur acquiritur. g Ne blando nequeat ſupereſſe labori: periphraſis eſt coitus. h Ieiunia: infirmitates ex inedia veniente. i Nota voluptas: dicēdo nota per tranſitū rem ab alijs diligenter expreſſam tetigit. Nā equa: puellæ quū primū coeunt: ſi macræ ſunt & debilitantur: & debiles gignunt. poſt primū aūt partum tenues eſſe debent. k Frōdeſq; negant: cōtra illud: Florenteſq; ſecant herbas: fluuioſq; miniſtrant. l Fontibus arcent. i. a potu etiā prohibēt. m Curſu quatiunt: currere faciūt. n Sole fatigant: calore faciunt laborare. o Cum grauiter tunſis: hoc ē die medio. hoc autē ad exprimendū diei tempus eſt poſitū: nō q eq tempore æſtatis coeant. p Hoc faciūt nimio ne luxu: nimio pingui. & bñ rem turpem aperte a Lucretio tractatā vitauit tranſlationibus: quas oēs ab agricultura traxit: vt luxu pp luxuriem ſegetū. q Genitali aruo: pro muliebri folliculo: quē vuluā vocant. vt etiā Plinius docet: nam añ folliculus dicebatur. r Sulcos oblimet inertes: claudat meatus. & hoc ſimiliter per tranſlationē dixit. Nā legimus ſupra: Et obducto late tenet oīa limo. s Interiuſq; recondat. i. intra naturalia ſecreta & loca: quibus fœtus claudit. t Rurſus: non iterum: ſed contra ponitur.

vim afferre vellet: ea ſe in equam vertit: Neptunus vo eam ita compreſſit: vnde generoſi equi prodiri eſſe dicunt. auctor Probus. nos autem latius de Neptuni equis il. j. Geor. ibi ſcilicet: Tuq; o cui prima fremētū &c. His: videlicet ætate & ānis eq. Inſtāt: incumbūt: attendunt. Sub tempus prope tempus coeundi. ſ. cui dat initium teſte Varrone li. ij. c. vij. ab æquinoctio verno ad ſolſtitium. Admittere autem oportet: quum tempus anni veneris: bis die: mane & veſpe. Columella etiam li. vij. ca. xxv. ſic ait: vulgaribus equis: paſſis maribus: ac fœminis paſci pmittitur: nec admiſſuræ certa tpa ſeruentur. Generoſis circa vernū æquinoctiū mares iungentur: vt eodē tpe quo cōceperint iā lætis: & herbidis campis poſt anni menſem paruo cū labore fœtū educāt: nā menſe. xij. partū edunt. Dēſo: pingui. Ait idem Colu. eoq; tpe quo vocat a fœmininis equus. ſ. roborandus eſt largo cibo: appropinquante vere hordeo: eruoq; ſaginādus: vt Veneri ſupſit: quantoq; fortior inierit: firmiora ſemina p̄beat futuræ ſtirpi. & Varro li. ij. ca. v. de bubus ſic ait: pp fœturā: Hoc obſeruare ſoleo añ admiſſurā: menſem vnum ne cibo et potione ſe impleant: qđ exiſtimatur facilius macrā concipere: Contra tauros duobus mēſibus añ admiſſuram: herba & palea: ac fœno facio pleniores: & a fœminis ſecerno. Blādo labori. i. Veneri. Iā nota voluptas: de eqbus intelligit alias enixis. Paleæ: quid p̄prie palea ſit li. j. geor. videto. Luxu: copia abundantia. Obtuſior. i. hebes: eſt. n. gradus p gradu. Vſus: vtilitas. Genitali aruo. i. vuluæ: & matrici. ibi. n. concipitur: ibi educatur: & creſcit qcqd concipitur. Oblimet: obducat: coopiat: claudat: limo repleat p̄prie. Sulcos inertes: vulu. & meatus cōceptioni ineptos: ſi repleti fuerint nimio luxu. Sitiens: vulua ipſa macrior. Venerē: equi ſemen. Patrū: admiſſariorū: vbi. n. equas impleuerint: eop cura habetur nimia.

ANT. NEPTVNNI origine: Neptun⁹ cereri quū

CGENITALI aruo: trāſlatio ab agricultu. CHRI.

ra. Fit aute obscoenitatis vitādæ cā. Inachiæ: ab eo q̄d est Iachus. Fuit enī rex vigesimus pri
mus Sycioniorum: qui regnauit annos. xlij. cui successit Phestus: & ipse polybo successerat:
Sycioniorū primus rex agyaleus fuit: a quo agyalea dicta est: quæ deinde Pelopōnesus est
vocata: incepit aūt regnū regnante Nino apud assyriōs anno mūdi quinto: ac octogesimo
supra mille: ac centum: & productum est vsq; ad mundi annum septuagesimum supra qua
tuor milia: fuitq; vltimus Rex zeusippus.

Incipit, exactis[a] grauidæ cum mensibus errant:
Nō illas grauibus quisq; iuga ducere plaustris;
Non saltu[b] superare viam sit passus, & acri
Carpere prata fuga, fluuiósq; innare rapaces.
Saltibus[c] in vacuis pascant, & plena[d] secundum
Flumia, muscus vbi, & viridissima gramie ripa;
Speluncǽq; tegant, & saxea procubet vmbra
Est lucos[e] Silari circa ilicibusq; virentem
Plurimus Alburnū volitans, cui nomen[g] Asilo
Romanum est, Oestruz[f] graij vertere vocantes,
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther

SER. a Exac
tis grauidæ cū
mēsibus: vici
nis partui: tūc
n. diligentius
tractandæ sunt
ne abigant.
b Non saltu
supare vias sit
passus: qd solet
fieri quom pa
scunt pedibus l
peditis. c Sal
tibus i vacuis:
magnis. d Et
plena flumia:
ne declinent ad
potum. e Est
lucos silari circa ilicibusq; virentē Plurimus
alburnū volitans: Ordo talis est circa lucos
silari fluminis lucaniæ & alburnū eiusdē mō
tem plurimus volitans: ac si diceret est mul
ta musca. Volitans autē modo nomē est: nō
participium. f Oestrū graij vertere vocā
tes: vertere ex soni similitudine onomatope
iam fecere. Non enī possumus accipere ex
latina lingua mutauere: quum constet græ
cū primū fuisse: oestrū aūt græcū ē: latine asi
lus: vulgo tabanus vocat. g Cui nomē asi
lo Romanū ē: vt cui Remulo cognomē erat.

PRO. EST LVCOS silari circa ilicibusq; u. pl.
al. u. c. n. asilo. Ro. e. oestrum graij. u. u. Silarū
flumen est Lucaniæ: portus alburnus: & eius
dem nominis mons ad sextū a primis ta
bernis. mentionem facit Lucilius hoc ver
su. Quatuor hinc ad silari: flumen: portumq;
alburnum. Asilo: genus est tabani adeo a
cer: vt soleat armenta bucera inquietare vo
catur græce oestros. Meminit autē historiæ
hoc loco Virg. eius: quam Ouidius in pmo
metamor. exposuit plene. referens Inachi
filiam Io cōpressam a Ioue mutatā in vac
cam actam esse per orbē terrarū Oestro do
nec ad flumē Nilū venit: Ibi mitigata Iuno
ne finē fecit ei labori: quā Inachiā dicit Virg.

ANT. EXACTIS mēsibus. i. perfectis & partui
vicinis: vnde li. i. Geor. Exactum ad mēsem
pluuia ventisq; carebunt. Varro lib. ij. ca. vij.
ait. Quū conceperint æquæ: videndū ne aut
laborent plusculū: aut ne frigidis sint in lo
cis: quod algor maxime prægnantibus ob
est: itaq; i stabulis & humore prohibere opor
tet humum: clausa habere ostia: ac fenestras:
& inter singulas a psepibus interijcere lōgo

rios: qui eas di
scernant ne in
ter se pugnare
possint: pgnan
tem neq; imple
re cibo neq; ex
aurire oportet.
alternis annis
qui admittunt
diuturniores e
quos & melio
respullos fieri
dicunt. Gra
uibus plaustris
innuit antequ;
partus vicinus
fuerit prægnā
tes equas eius
fatigari posse leui modo. De plaustris vide
to libro primo geor. Saltibus vacuis: cam
pis magnis & carentibus saxis: & arborib' de
iectis. Secundū: prope ad potus procum
bant. Muscus: vbi: lanugo viridior quæ
locis humidis: & sole carentibus fit muscus
dicitur: hic pro herba illa tenella: seu lanugi
ne: quæ in aquarū superficie nascit: accipit.
Lucos silari: Silarus fluuius est: qui vete Silarus
rem campaniam diuidit a picentibus: cui q
dem fluuio proprium illud inesse tradit: vt
in eius aqua dimissa virgulta saxificentur:
forma tamen; coloreq; seruato: auctor est
Stra. li. v. Probus scri. silarū lucaniæ fluuiū
esse: sic etiam Ptolemæus lib. iij. Alburnū: Alburn'
alburnus Lucaniæ portus: & eiusdem nomi
nis mons teste Probo. Asilo. Pli. li. xj. c. xvj.
scribit q nascuntur: aliqi in extremis fauis
apes grādiores: q̄ cæteras fugāt. Oestrus:
vocat hoc malū. Theodorus aūt interps Ari
sto. lib. v. de hysto. animaliū ait: q Asilus la A silus
tiusculis qbusdam bestiolis: q in fluuijs supe
natant enascit: quobrem magna asilorum
copia circa aquas: vbi id genus bestiarū est.
Tabani vo ex ligno nascunt: Festus vo scri Tabani
bit. Oestrū græco vocabulo furorē dici. præ Oestrus
terea Oestreo insanio: oestrelateo me stimu
lor: sunt qui putent asilum a voce dictū ab la
tinis. Oestrū quoq; a voce græcis. Ego tñ oe
strū dictū ab illis puto a furore: & ita vertisse
vocantes oestrum. Latini. n. ab voce asilū: il
li oestrū a furore vocarunt. Vertit aūt nomē
quoties ab pprio i aliud trāsmutat: sic Birsa
cū sit ppriе coriū: ab re ipsa quoq; dicta est
Carthaginis arx: sic & Oestrus cū sit furor ab
eodē effectu oestrus dictū est illud animal.

SICCI

Concussus, siluæq; ⁊ sicci[a] ripa Tanagri.
Hoc quondā[b] monstro horribiles excercuit iras
Inachiæ Iuno pestem[c] meditata iuuencæ.
Hunc[d] quoq; (nā medijs[e] feruorib⁹ acrior istat,)
Arcebis[f] grauido pecori, armentáq; pasces,
Sole[g] recens orto, aut noctem ducétibus astris.
Post partum[h] cura in vitulos traducitur omnis.
Continuóq; notas[i], ⁊ nomina gentis inurunt.
Et quos aut pecori[k] malint sūmittere habédo[l],
Aut aris seruare sacris, aut scindere terram,
Et campum[m] horrentem fractis iuértere glebis.
Cætera[n] pascuntur virides armenta per herbas.

SER. a ¶ SICCI tanagri: nō multū valentis. Tanager aūt fluuius est Lucaniæ: ⁊ hoc dicit armentoꝝ mugitu cūcta resonare. b ¶ Hoc quondā monstro: argumentaṫ ab exēplo dicens: Iunonē œstrū sc contra pellicē defendisse. Nota aūt est fabula Io Inachi filiā ab ipso qdē Ioue Iunonis aduētu conuersa; eē i vaccā: cui Iuno immisit œstrum: quo toto orbe fatigata tandem aliquādo venit ad ægyptum: ⁊ illic in Isim cōuersa ē. Trāsijt autē per mare angustū qđ bosphorō ab ea appellatū ē: nunc hellespontus nominaṫ. c ¶ Pestē meditata iuuencæ: vel quā pestē aīo excogitauerat: vel meditata īferens ⁊ exercens accipiam⁹. Horatius: Horrēdaq; cultis Diluuiū meditaṫ agris. i. īfert exercet. Nā ⁊ in ipsa meditatione exercitiū est. d ¶ Hūc quoq; arcebis. i. etiā hoc malū remoue. e ¶ Nā medijs feruoribus acrior istat: tunc est acrior. Et dicendo tēpus ostēdit quēadmodum possit euitari. f ¶ Arcebis grauido pecori. i. a grauido pecore. Nā arceo a te dicimus. g ¶ Sole recēs: orto statim. Salustius: Coria recēs detracta veluti glutino adolescebant. h ¶ Post partū cura ī vitulos: mō ⁊ de eqs ⁊ de bobus accipimus generaliṫ. i ¶ Notas: characteres. k ¶ Pecori summittere: admissarios facere. l ¶ Habēdo: vt habeatur. Vt lucius ī trigesimo: Nōnunq; dabit ipsa ætas: quod possit habēdo. m ¶ Cāpū horrentē: ecbasis poetica: suffecerat enim dicere Aut scindere terras. n ¶ Cætera pascunṫ: per hoc īntelligim⁹ illa oīa quæ dixit aīalia domi eē seruanda.

PRO. ¶ ET SICCI ripa tanagri: Tanagrus torrēs est lucaniæ: qui quū pluuiæ sunt: effusior est: ⁊ sæuit: quū serenū: siccū est.

ANT. Tanagrus ¶ TANAGRI: tanagrus torrens est Lucaniæ: qui cum pluuiæ sunt effusior est: ⁊ sæuit: quum serenum siccus est: idem Pro. ¶ Acerba: pro acerbe. ¶ Inachiæ iu. Inachus apud argos primus regnauit annis. l. auctor Eusc. eius filia Io ab Ioue in vaccā Iunonis aduentu conuersa est: quam postea Iuno dono accepit: tradiditq; seruandā argo pastori suo: quo obtruncato ab mercurio irata Iuno ī Io oestrū immisit: quo exercita illa vsq; ī ægyptum fugit: ibiq; Ioue agente in humanam redijt figuram: mutatoq; nomine Isis dicta est: ⁊ ab ægyptijs pro dea culta. id autem latius Ouid. narrat libro primo methamor. ¶ Hunc quoq;: vltra prædicta arcenda: vitandaq;. ¶ Pecori armenta: hic nulla est Sinalœpha. ¶ Post partum cura in vitulos. Varro lib. ij. capi. v. ait de vitulis. Lactantes cū matrib⁹ necubent: arcerunt enim quū creuerint vituli: leuandæ matres pabulo viridi obiciendo in præsepijs: itē his fere in omnibus stabulis lapides sternēdi: aut quid itē ne vngulæ putrescant: ab eq noctio enī autumnali: vna pascuntur cum matribus. Semestribus vitulis obijciunt furfures triticeos: ⁊ farinam ordeaceam: ⁊ teneram herbas ⁊ vt bibant mane: ⁊ vespere curant: hæc ex Varrone. Palladius item de aprili ait. Hoc mense vituli nasci solent: quorum matres abundantia pabuli iuuentur: vt sufficere possint tributo laboris: ⁊ lactis. ¶ Notas inurūt: Columella libro. xij. capite secundo loquens de fine aprilis ait: quod eodem tempore fœtus fœcundi pecoris signari oportet. Sed de ianuario scribens circa eius finem inquit. His etiam diebus maturi agni: ⁊ reliqui fœtus pecudum: nec minus maiora quadrupedia charactere signari debent. Palladius quoq; de aprili ait: Et serotini fœtus hoc mense signentur. ¶ Et quos aut pecori: ⁊ omnis cura traducitur in illos quos: ⁊ cætera intelligit autem admissarios futuros. ¶ Cætera pascuntur: Varrone teste lib. ij. pascuntur armenta commodissime in nemoribus: vbi virgulta: ⁊ frons multa hyeme: quum hybernant secundum mare: æstu abiguntur ī montes frondosos.

CHRI. Pulli ¶ IN VITVLOS: Vt pullos dicimus iuniores in equo asino mulóue: ac in omni volatilium genere: sic in boue ⁊ Elephanto vitulos dicimus. Sed ⁊ in humanæ specie pullos dixerunt amatores pueros obscœne amatos. Vnde Fabius qui ob candorem eburnus dicebatur: q eius natis fulmine icta ē: Iouis pullus est vocatus: Pullum deniq; nigrum dicimus: Hinc pullam ficum: ⁊ Iuue. pullatos proceres dixit. Vitulos quoq; de maioribus piscibus: vt sunt delphini: ⁊ balenæ. Qui ⁊ vitulus marinus piscis: hos phocas appellant.

Tu quos[a] ad studiú, atq; vsu3 formabis agrestẽ;
Iam vitulos hortare, viamq;[b] insiste domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dũ mobilis[c] ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos[d]
Ceruici subnecte, dehinc, vbì libera colla
Seruitio assuẽrint, ipsis è torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum[e] conferre iuuencos.
Atq; illis iam sæpe rotæ[f] ducantur inanes
Per terram, & summo vestigia puluere signent.
Post valido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, & iunctos temo trahat[g] æreus orbes.
Interea pubi[h] indomitæ non gramina tantum,
Nec vescas[i] salicũ frondes, vluámq; palustrem,
Sed frumenta[k] manu carpes sata, nec tibi foetæ[l]
More patrũ niuea iplebunt mulctraria[m] vaccæ.
Sed tota in dulces consument vbera natos.
Sin ad bella magis studium; turmásq; feroces,

SER. a ¶TV QVOS ad studiũ: locus de bobus domãdis. b ¶ Viãq; insiste domãdi: istitue artẽ domandi. c ¶ Mobilis ætas. i. anteq̃; magnitudo viriũ & pfecta ætas eis fit: ante eos icipe domare: mobilis flexilis. d ¶ Circlos: circus est principale: vñ fit circulus: & p syncopam circlus: sicut periclũ a piculo: sclum a seculo. e ¶ Coge gradum conferre: simul icedere. f ¶ Rotæ ducant inanes: sine pondere. g ¶ Trahat æreus: fortis: sic Iq nto: A erea quẽ obliquũ rota trãsijt. Horatius: Inclusam danaẽ terris aerea. h ¶ Pubi indomitæ: hoc ad iuuencos tñ pertinet: Nã de equis paulo post dicturus est: vt Nanq; ante domandum Ingentes tollunt animos. i ¶ Nec vescas salicũ frondes: siccas: & teneras. Na3 vescũ hoc ẽ ꝓprie: vnde & aranearũ telæ vescæ vocant. k ¶ Frumenta manu. i. etiã farraginẽ eis dabis. l ¶ Fœtæ More patrũ: fœtæ nostro more: neq;. n. mulgeri nisi enixæ pfit. antiqui. n. fœtũ ꝓ grauido solebant ponere: vt Varro: vt cui⁹ fœta feris libyc: & ipse Virg. scãdit: fatalis machina muros Fœta armis: & more patru3: q lac magis suabãt fœtib⁹: alio qui accusabat auaritia eorũ: q sibi oẽ lac mulgebant. m ¶ Mulctraria: legit & mulgaria: vt Valg. ait: S3 nos ante casam Tepidi mulgaria lactis: Et sinum vini cessauimus fundere bacchi.

ANT. ¶HORTARE: assuesce. ¶ Viamq; domãdi. Columella li. vij. capite scdo ait: qð vitulos oportet: quum adhuc teneri sunt: cõsuescere manu tractari: ad pſepia religari: vt exiguus in domitura labor eorũ: & minus sit periculi. Verũ neq; ante tertiũ: neq; post quintũ annũ iuuencos domari placet. Cũ illa ætas adhuc tenera sit: hæc iã prædura. ¶ Viam: rõnẽ: cõsuetudinem. ¶ Insiste: statue: frequẽta: exerce. ¶ Iunge pares: custodiendum ne statura vel virib⁹ im par cũ valentiore iũgatur: nã vtraq; res inferiori celeriter affert exitiũ: verba sunt Columellæ. ¶ Ipsis e torquibus aptos: ipsis e torquibus; idest ab ipsis circulis iunge pares & cetera. Aptos autẽ e torquibus ait: quia seruitio assueti torquiũ: apti ad domandum effecti sunt. ¶ Aereus: Fortis. ¶ Pubi indomitæ: vitulis indomitis. Non gramina tantũ. Columella li. vij. capite tertio scribit quod si hubertas regionis viride pabulum subministrat: Nemo dubitat quin id genus cibi cæteris anteponendũ sit. Ab idibus tamẽ mensis Aprilis vsq; i idus Maias viride pabulum recte sectant: potest enim in calen. Iulias frigidioribus locis idem præstari: a quo tempore in calendis Nouembris: tota æstate: & deinde autumno facientur fronde: probat maxime vlmea: post fraxinea: & ab hac populnea: vltima sũt illignea: & quernæ: & laurea. ¶ Vescas frõdes. i. minutas: vescũ. n. teste Nonio hunc etiã iocu3 afferente: minutũ: & obscurum notat. Festus inquit quod vescus fastidiosus dicitur: et pro pusillo vtebantur. ¶ Frumenta: farraginem: de qua latius iam iam. ¶ Sin ad bella magis: ias ad equos transit. ¶ Turmas: acies. est enim turma proprie equitum: habens equites. xxxij. huic qui præest De curio nominatur: vt scribit Modestus. Vescum

CHRI. ¶VESCAS: Hoc nomen vt refert Gellius ex ve: & esca cõpositum est. Et cũ ve particula modo augmentum: modo priuationem afferat. Nam dicimus vehementem a magnitudine mentis: & contra dicitur vecors quasi sine corde: poterit vescum vtrunq; significare. Ergo recte Gellius ait: aliter Lucretium dicere salẽ vescum ab intentione edẽdi: aliter Lucilium vescum appellare cum edendi fastidio. Quapropter vescas frondes: idest quibus auide vescuntur iuuenci: Festus quoq; scribit vescum fastidiosum significare: & Lucretiu3 pro edace posuisse: vt nec mare qua impendet vesco sale salsa pereso: prisci ue particulam pro re parua ponebant. Varro oues vegrandes fiunt: atq; imbecilles. ¶ Frumenta: vt ordeum: spelta. ¶ Sin ad bella: Equinu3 genus tripartito ponit Columella.

lumella. Est enim generosa materies: quæ circo: sacrisq; certaminibus equos præbet: est mularis quæ precio fœtus sui comparatur generoso: & vulgaris quæ mediocres fœminas: maresq; progenerat.

Aut alphea[a] rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare volanteis.
Primus equi labor est, animos atq; arma videre
Bellantum, lituósq;[b] pati, tractúq; gementem
Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonanteis.
Tum magis atq; magis blãdis gaudere magistri
Laudibus, & plausæ sonitum ceruicis amare.
Atq; hæc iam primo[c] depulsus ab vbere matris
Audiat, inq;[d] vicem det mollibus ora capistris
Inualidus, etiámq; tremẽs, etiám[e] inscius æui.
At tribus exactis, vbi quarta[f] accesserit ætas.
Carpere mox gyrũ incipiat, gradibúsq; sonare
Compositis, sinuétq; alterna volumina crurũ.
Sitq;[g] laboranti similis: tum cursibus auras
Prouocet. ac per aperta volans ceu liber habenis
Aequora, vix summa vestigia ponat arena.

SER. a ¶ AVT ALPHEA rotis præIabi flumĩa pisæ: quia vt supra diximus circa ea flumina maxime agitabat curule certamen. b ¶ Lituósq; pati: buccinas sonãtes audire: lituus etiã virga regalis quasi lites dirimẽs: nam & virga mercurij notatur lituus: & põt hic intelligi virga qua domãtur equi vt virgæ sonitum tanq̃ percutiẽtis frequẽter audiat.

c ¶ Iam primo: nõ primo vbere: sed iam primo quasi vnũ lege: vt sit iã primo audiat depulsus ab vbere matris. d ¶ Inq; vicem: frenorũ. s. ne adhuc tenera ora lædant. e ¶ Etiã inscius æui: nondum habens ab annis fiduciam. f ¶ Vbi quarta accesserit ætas: idest quartus annus. Nam ætatem plerunq; generaliter dicimus & pro anno: pro. xxx. pro cẽtum: pro quouis tpe. g ¶ Sitq; laboranti similis: pparetur ad futurũ laborem.

PRO. ¶ ALPHEVS flu. est achaiæ pisæ oppidus: quod habuit Oenomaus.

ANT. ¶ PRÆLABI rotis: idest iuxta decurre. ¶ Alphea flumina pisæ: Iouis olympij templus in agro Pisano erat: ab Elide stadijs minus trecẽtis absens: ante illud vo lucus agresti vestitus olea surgebat: in quo stadiũ erat: vbi curule certamen: auctor est Strabo lib. octauo. Id autem olympicum certamen: et equorum & palestræ erat: quod Hercules Ioui patri dedicauerat: elegit aũt optimũ Græciæ locus ad statuenda certamina: campos: scilicet iuxta Alpheum flumen sitos: hæc ex Diodorus libro quinto. Diximus & plura in principio huius tertij libri. Cũcta alpheũ linquens: & cætera. ¶ Lituos: erat lituus Augurum baculus a iuncus sine nodo: de quo latius in principio. A cro vo docet inter Tubam & Lituum discrepare. Lituus enim equitum est: & incuruus. Tuba autem peditum & directa Litui acutus sonus est: Tubæ grauis: virgilius etiam ait: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta. Gellius libro quinto scribit; quod Tuba a sonitu Lituus appellata est. ¶ Frenos audire. Varro libro secundo capitulo. vij. admonet: pullos quũ sunt cum matribus interdũ tractandus: ne quum sint disiuncti exterreantur: eadem q; causa ibi frenos suspendendum: vt oculi consuescant: & videre eorum faciem: & emotu audire crepitus. Quum iam ad manus accedere consueuerint: interdum imponere his puerũ bis: aut ter pronum: & cætera: & hoc quum sit trimus. ¶ Sunt q dicant post annum: & sex mẽses equum domari posse: sed melius post trinum: a quo tempore sartago dari solet: hæc enim purgatio maxime necessaria equino pecori: quod diebus decem facere oportet: nec pati vllum cibum allum gustare: ab vndecimo die vsq; ad decimum quartum dando hordeum quotidie adijciendo minutatis: quod quarto die feceris: in eo decem diebus proximis manendum. Ab eo tempore mediocriter exercendum: & quũ sudauerit: oleo perunguendum. ¶ Si frigus: erit in equili faciendus ignis. ¶ Depulsus ab hubere matris: docet Varro dicto loco: equinum pullum: non prius biẽnio cõfecto ab lacte remouendũ. ¶ Inq; vicem. s. frenorum: ne tenella ora lædantur. ¶ Inualidus ias: iamq; tremens: etiam inscius æui. Legitur item Inualidus etiamq; tremens: quod non est absurdũ: licet us breuis sit: nam sæpe in hoc opere: et alibi Poeta vtit Diastole: quod latius in versilogo ostendimus. ¶ Inscius æui: anteq̃ vires habeat. ¶ Tribus exactis: transactis & præteritis tribus ætatibus. i. trib᷒ annis: quo autẽ tpe. Varro id iubeat iam iam diximus. ¶ Aperta æquora: cãpos amplos.

CHRI. ¶ FRENOS: in singulari frenũ est: in plurali & freni: & frena. ¶ Blandis vocibus: Mansuescat: & vocib᷒ & tactu magistri. ¶ Carpe gyrũ: Vt facile in gyrũ flecti assuescat. ¶ Sinuet: incuruet: vt pedes altius a terra tollat.

Lituus

Tuba

SER. a ¶ QVALIS hyperboreis: hyporboreí mõtes sunt scythiæ: dicti quod supra eos flet boreas. Dicit aūt equus sic currat: vt vētus. b ¶ Arida nubila: sine pluuijs. c ¶ Differt: dissipat. d ¶ Horrescunt: contremiscūt. Persius: Scis comitem horridulum trita do nare lacerna. i. trementem. e ¶ Ille volat: scilicet vētus. f ¶ Verrēs: trahens. g ¶ Ad elæi metas. i. circi. Elis nāq; ciuitas est arcadiæ: in qua agitabatur curruli certamē: et species est pro genere. h ¶ Spumas aget ore cruentas: quod est signum equi fortissimi: si velut rubras egerit spumas. i ¶ Belgica esseda: gallicana vehicula. Nam belgæ ciuitas ē galliæ: in qua huiuscemodi vehiculi vsus reperꝰ ē. k ¶ Molli: domito: vt Et mollia colla reflectit. l ¶ Duris parēre lupatis: frenis: asperrimis. Dicta autem lupata a lupinis dentibus: qui inæquales sunt: vnde et eorum morsus vehementer obest. m ¶ Cæci: latētis. n ¶ Amoris: cupidinis.

Thyeste ait: Alpheus stadio notus olympicos id autem iam iam apertū est. ¶ Metas: currendi terminos. ¶ Molli collo. i. domito ac placido. ¶ Spumas cruentas: fortissimi equi signū ē: si velut rubras egerit spumas. ¶ Belgica esseda melius feret. i. aptior erit ad belli currus: qualibus quidēs Belgici pugnacissimi vsi sūt. Trāsalpinam Galliam: quidas tria in partes diuisere: Aqtanos: Belgas: Celtasq; Belgas nominabāt Oceano pfines vsq ad hostia Rheni: et nonnullos rheni et alpius vicinos incolas. E belgis Veneti sunt: q aduersus Cæsarē nauali certamē ne cōtenderūt: et superati sunt.

Qualis[a] Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiæq; hyemes atq; arida[b] differt[c]
Nubila, tum segetes altæ, campiq; natantes
Lenibus horrescunt[d] flabris, summæq; sonorem
Dant siluæ, longiq; vrgent ad littora fluctus.
Ille[e] volat simul arua fuga, simul æquora verrēs[f].
Hic vel ad Elæi[g] metas, et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas[h] aget ore cruentas.
Belgica[i] vel molli[k] melius feret Esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere iā domitis sinito. nanq; ante domādū
Ingentes tollent animos, prensiq; negabunt
Verbera lenta pati, et duris[l] parēre lupatis.
Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quā Venerē, et cæci[m] stimulos auertē amoris[n].
Siue boum siue est cui gratior vsus equorum.

PRO. ¶ HIC vel. a. e. m. e. m. campi: Eleus campꝰ stadium olympiacum vbi equi quoq; certāt. ¶ Scythia: regio est vntrionalis. ¶ Belgæ: natio gallorum.

ANT. ¶ HYPERBOREIS oris: habitant hyperborei supra aquilonis flatum: dicti quod humanæ vitæ modum excedant: viuendo vltra centesimum annum: vt scribit Festus. Solinus etiam scribit: hyperborei incolūt vltra aquilonem: apud quos mundi cardines esse credunt. Domus sunt nemora: vel luci: in diem victum arbores subministrant: discordiam nesciunt: ægritudine non inquietātur: ad innocentiam omnibus æquale votum. ¶ Scythiæq; niues: de scythia late li. j. Geor. Mundus: vt ad scythiam. Differt in diuersas fert partes: ac pellit. ¶ Nubila dum: legitur item tum: et quum in antiquis. ¶ Campiq; natantes: exundant enim lata ob ventorum flatus. ¶ Horrescunt: contremiscunt. ¶ Longiq; vrgent: legitur longeq; vrgent. ¶ Verrens: trahens. ¶ Hic: legitur et hinc in antiquis. ¶ Elæi metas campi: Seneca in

Vniuersa ꝟo natio: quā hæc ætas: inqt Strabo suo æuo gallicam: vel Galaticam vocat Martis studio et animorum ardet impetu: conferendæ pugnæ alacritate impigra: semperq; spectantes in boreā: aut oceano propiores cōferendis pugnis audatiores. e quibus summos Belgas asserunt esse p gentes quindecī diuisos intra rhenū: ac Lygerim vergētes in oceanū: Belgarū fortissimos Belloacos esse dicunt: post istos Vessiones hæc ex Strabonis libro quarto. ¶ Farragine: de hac paulo superius dictus est: ibi scilicet: Frenos audire sonantis. ¶ Lenta: flexibilia: mollia: frutices enim et virgæ lentæ: et molles sunt. ¶ Duris lu. duris frenis a lupinis dētibus dictis. Lupus autem lupatum frenum dicitur. Ouid. in Tri. Et placido duros accipit ore lupos. Et Mar. Mordent Aurea quod lupata cerui. ¶ Cæci amo. Vis magna mentis: blandusq; animi calor Amor est: inquit Seneca in octauia. Est item amor mentis quædā passio ab exterioribus illata: et per sensus corporeos introducta: cecum vero amorem fingunt: vt aduertamus amantes ignorare quo tendant: nulla eorum esse iudicia: nullas rerū distictiones: sed sola passione duci. Charinus autem in mercatore Plauti amorem hæc cōcta vitia sectari solent: inquit Cura: ægritudo: nimia elegantia: insomnia: ærumna: error et fuga: ineptia: stultitia: temeritas: immodestia: petulantia: cupiditas: maliuolentia: desidia: iniuria: Lupus Amor Quid

dia: iniuria: inopia: contumelia: dispendium: multiloquium: paucilloquium: hoc ideo fit: quia nec quæ attingunt ad rem: nec sumptus videt. Amoris item pathos latius ecloga octaua ostendimus. ¶ Stimulos auertere: Columella libro septimo: capitulo vigesimosep-timo scribit. Maxime curandum esse verno tempore anni: vt tam fœminis: quam admissarijs desiderantibus coeundi fiat potestas: quoniam id præcipue armentum si prohibeas: libidinis extimulatur furijs. Vnde etiam veneno inditum est nomen Hippomanes: quod equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat. Equos autem prætiosos reliquo tempore anni remouere oportet a fœminis ne: aut cum volent ineant: aut si id facere prohibentur cupidine solicitati noxam contrahant. Itaq; in longinqua spacia marem placet ablegari: vel ad præsepia contineri.

SER. a ¶ RELEgant: remouent. b ¶ Trans flumina lata: scilicet ne natatus sit facilis. c ¶ Videndo: dum videtur: gerundij modus a passiuo. d ¶ In magna silua: alij sila legunt: vt sit mons lucaniæ: quod modo nulla necessitas cogit: vt in æneide; Ac velut ingenti sila summoue taburno: vbi vtrunq; speciale est. e ¶ Reboant siluæ: resultant: remugiunt. Reboo autem græcum verbum est. Nam

Atq; ideo tauros procul, atq; in sola relégant[a]
Pascua post môtem oppositû, & trâs flumia[b] lata,
Aut intus clausos satura ad præsepia seruant.
Carpit enim vires paulatim, vritq; videndo[c]
Fœmia, nec nemorum patitur meminisse, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem illécebris & sæpe supbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna[d] silua formosa iuuenca.
Illi alternantes multa vi prælia miscent,
Vulneribus crebris lauit ater corpora sanguis.
Versáq; in obnixos vrgentur cornua vasto
Cû gemitu. reboât[e], siluǽq;, & magnus olympus.
Nec mos bellantes vnà stabulare, sed alter
Victus abit, longéq; ignotis exulat[f] oris
Multa gemens ignominiam, plagásq; superbi
Victoris; tum quos amisit inultus amores.
Et stabula aspectans[g] regnis excessit auitis.
Ergò omnis cura vires[h] exercet, & inter

apud latinos nullum verbum est quod ante o finales o héat: excepto inchoo. Quod tamen maiores aliter scribebant aspirationem interponentes duabus vocalibus: & dicebant incoho. tria. n. tantum habebant noia: in quibus c litteram sequeretur aspiratio: sepulchrum: orchus: pulcher: ex quibus pulcher tantum hodie recipit aspirationem. f ¶ Exultat: extra solum suum habitat. g ¶ Aspectans: Cicero de Catilina: Retorquet oculos profecto sæpe ad hanc vrbem: quam e suis manibus ereptam luget. h ¶ Vires exercet: ab incultu robur acquirit.

ANT. ¶ VIDENDO: dum videtur. ¶ Illecebris: suasionibus: voluptatibus: blanditijs: sed in malam & bonam partem sunt. Tul. de repu. libro. vj. suis te oportet illecebris ipsa virtus trahat ad verum decus: idem pro. M. Cæ. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ: & pro Milone quis ignorat maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem. ¶ Subigit: impellit: cogit. ¶ Silua: silua in antiquis semper legi. ¶ Decerne: certare. ¶ Lauit: a lauo lauis præsens est: lauit autem inficit: deturpat. ¶ Obnoxios: contrapositos: contranitentes. ¶ Reboant: resultant per echo: scilicet Magnus olympus: mons est Thessaliæ: qui excellenti vertice tantus attollitur: vt tegmina eius cælum accolæ vocent. ara est in cacumine Ioui dicata: cuius altaribus si qua de extis inferuntur nec difflantur vêtosis spiritibus: nec pluuis diluuntur: Sed voluente altero anno: cuiusmodi relicta fuerint eiusmodi reperiuntur: litteræ in cinere scriptæ ad alteram anni cerimoniam permanent. hæc Solinus: capitulo octauo. ¶ Multa: pro multum. ¶ Ignominiam: est enim hæc nominis nota: atq; macula. ¶ Aspectans: ex patho: et affectione idest.

CHRI. ¶ LAVIT: Præsentis temporis est. Erat enim apud Priscos lauo lauas & lauo lauis. Plautus in pseu. Gestans tabellas eas lachrymis lauis. ¶ Ater: Quia quamprimum venas egreditur contabescens nigrescit: vel quia in Tauro sanguis melenconicus est. descriptio autem huius certaminis: ac deinde fugæ: et postremo reuersionis ad vltiones verbis a militia humana translatis vehementer illustratur. ¶ Aspectans: ex quare exprimitur desiderium. ¶ Ignominiam plagasq;: magnum oportebat esse dolorem in eo qui præter ignominiam: quod victus esset: etiam

graue damnum vulnerum reportaret; super oĩa autem intolerabilis videtur superbia victoris. ¶ Regnis auitis: Durum est exulare: durius ex antiqua patria: durissimũ inde vel vbi maiores sui non vinci: sed regnare consueuerant. Omnia autem quæ hic de certamine: & fuga victi: & de corpore reficiendi: ac de reditu & de vltione vera esse perhibent: Qui de re pastoria scribunt. magno autem ingenio poeta naturam amantium exprimit: vt in secundis rebus obtorpescant: in aduersis aũt magis: magisq; excitẽtur: vt sæpissime victores a victis vincantur. Cum alteri secordiæ: ignauiæq; se dedant & fortunæ successu elati a nullo sibi noceri posse putent. Alteri vrgentibus rebus asperis nihil inausum nihil intentatum relinquant.

SER. a ❡PERNIX: modo perseuerans. Horatius: Pernicis vxor apuli: & est tractum pernix a pernitendo. b ¶ Carice acuta: herba durissima. c ¶ Oblitum: iam securum ex ante acta victoria. d ¶ Fluctus vt in medio: sic paulatim taurus mouet ad prælia. e ¶ Immane sonat: pro immaniter: nomen pro aduerbio. f ¶ Amor omnibus idem: idest in vno quoque genere vnus ẽ amor. i. similis: vt puta in lupis vnus est amor: idest similis. Item in equis: aliisq; omnibus pro qualitate generis sui. sicut alibi ait: Sopor suus occupat artus: idest ipsis aptus. Nam in omnibus animalibus non est amor vnus atq; idẽ: sed in singulis generibus pro qualitate naturæ. g ¶ Oblita catulorum leæna: causa. s. nimij amaris. Leæna aũt græcũ est: sicut dracæna. Nam nos hic & hæc leo dicimus. leænãq; vsurpatum est: quia in o exeuntia fœminina ex se nõ faciũt: vt fullo: latro: leo. h ¶ Informes vrsi: vel magni: vel quia tpe quo nascuntur carent forma. dicitur enim quædã caro nasci: q̃ mr lãbendo in mẽbra cõponit.

Dura iacet Pernix[a] instrato saxa cubili
Frondibus hirsutis, & Carice[b] pastus acuta.
Et tentat sese, atq; irasci in cornua discit
Arboris obnixus trunco, ventósq; lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
Post vbi collectum robur, virésq; receptæ,
Signa mouet, præcépsq; oblitũ[c] fertur in hostẽ:
Fluctus[d] vt in medio cœpit cum albescere Põto
Longius, ex altóq; sinum trahit: vtq; volutus
Ad terras immane[e] sonat per saxa, nec ipso
Monte minor procũbit, at ima exæstuat vnda
Vorticibus, nigrámq; alte subiectat arenam.
Oẽ adéo gen⁹ ĩ terris, hominúmq;, ferarúmq;
Et genus æquoreum, pecudes, pictǽq; volúcres
In furias, ignémq; ruunt: amor[f] oĩbus idem.
Tempore non alio catulorum oblĩta[g] Leæna
Sæuior errauit campis, nec funera volgo
Tam multa informes[h] Vrsi stragémq; dedẽre

cumbit: decidit. ¶ Adeo: certe. ¶ Amor omnibus idem: idest eodem modo sæuus & vehemẽs. ¶ Leæna: Magna leænis libido coitus: et ob hoc maribus ira. Coitus sentit in adultera leo: totaq; vi consurgit in pœnam: quus pro catulis fœta dimicat oculorum aciem traditur defigere in terras: ne venabula expauescat: Plinius libro octauo. c. decimoquinto. ¶ Vulgo: passim. Leones

¶ Informes vrsi: eorum coitus hyemis initio ambobus cubantibus: complexique pariunt trigesimo die: ac plurimũ quinos: hi sunt candida: informisq; caro paulo muribus maior: sine oculis: sine pilo: vngues tantum prominent: hanc lambendo paulatim figurant: idem libro. viij. Vrsi

PRO. ❡CARIX: herba quæ nascit in paludibus.
ANI. ❡PERNIX: perseuerans. ¶ Carice: herba palustri: teste probo. ¶ Obnixus: incumbẽs: obluctãs. ¶ Lacessit: prouocat: affligit: lacerat. ¶ Proludit. Imaginem quandam veri ludi & certaminis agit. ¶ Viresq; receptæ: legitur & refertæ. ¶ Signa: pugnandi scilicet: vnde a mari sumpsit Metaphoram: nam quum mare in medio albescit: spumas agens: ac paulatim vndas eleuat: inde exæstuat maxime: Sic taurus paulatim signa bellandi mouẽs in hostem postea irruit. ¶ Pro

CHRI. ❡OMNE adeo: Ostendit quam vehemens sit amoris perturbatio. Quæ quidem omni amantium generis communis sit: vt tota tremor pertentet equorum corpora. ¶ Ex vi: scilicet amoris. Aristoteles enim libro de animalibus: affirmat equum salaciorem esse reliquis animalibus: homine excepto. Ipsumq; inire omni tempore & dũ viuit. Quin & equæ: sicut mulieres etiam fœtæ coitum patiuntur. Cætera marem fugiunt: nisi quæ superfœtant: vt lepores. Equæ societate coniunctæ: si equa socia moriatur pullum suum nutriunt. Sunt adeo prolis cupidæ: vt sæpe steriles auferant pullos a matribus: quos tueantur: sed lacte carentes deprauant: quos diligunt ait Aristoteles. Equæ potissimum ex fœminis libidine accenduntur: equiuntq;. Vnde & mulieres libidinosiores equire dicimus.

❡SOLIS:

SER. a ¶ SOLIS: desertis: libyæ astu in aruis feris pentibus plenis. b ¶ Vt tota tremor pertentet equorum Corpora: signatis sermonibus vtitur ad vim amoris exaggerandam: dicens & tota corpora & ptentet. i. penitus tentet: quū dicat leue odorem equarum. c ¶ Si tantum notas odor attulit auras: hypallage est: pro si auræ notum odorem apportauerit. d ¶ Frena virûm: virorum fortium. e ¶ Rupesq; cauæ: ad illud respicit quod supra posuit: Post montes oppositum: & trans flumina lata. f. ¶ Sabellicus sus: sabinus. & est species p genere. dicit autē suem domesticum: quem

Per siluas, tūc sæuos Aper, tūc pessima Tigris.
Heu male tunc Libyæ solis[a] erratur in agris.
Nonne vides vt tota[b] tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum[c] notas odor attulit auras?
Ac neq; eos iā frena[d] virûm, neq; verbera sæua,
Nō scopuli, rupésq;[e] cauæ, atq; obiecta retardāt
Flumina, correptósq; vnda torquentia mōtes.
Ipse ruit, dentésq; sabellicus[f] exacuit Sus,
Et pede prosubigit[g] terram, fricat arbore costas,
Atq; hic[h], atq; illic, hūerósq; ad vlnera durat.
Quid iuuenis[i], magnū cui versat i ossib° ignē
Durus amor? nempe abruptis turbata pcellis
Nocte natat cæca serus freta, quē super ingens
Porta[k] tonat Cæli, & scopulis illisa reclamant
Aequora, nec miseri[l] possunt reuocare parētes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.

quod ōndit equorū furorē: cū flumina etiam rapidissima tranent. ¶ Sabellicus sus: species est pro genere. Sed de sabellis videto lati us li. ij. Geor. Pubemq; sabellam. Suilli tñ pecoris admissura a Fauonio ad æquinoctium vernum impletur vno coitu. Plini. lib. viij. & Varro li. ij. ca. quarto pluria. ¶ Prosubigit: effudit. Humeros durat l luto volutatio suibus gratissima: vt scribit Pli. & Colu. li. viij. ¶ Quid iuuenis: agit supple. ¶ Nocte natat: allusio ē ad Leandrū. i. s. aūt apud Oui. ad Hero suam scribēs: sic ait: Nox erat incipiens (nanq; est meminisse voluptas) Quū

el curem vocant. nā de apris supra ait: Tūc sæuus aper. hoc. n. vult probare non tm̄ feras: sed etiam mansueta aīalia amore in furores moueri. g ¶ Et psubigit terrā. i. fodit: & pedibus impellit alternis: qd pugnaturi sues facere consueuerunt ad acquirendum robur: vñ & latera & costas terentes durant ea in futura certamina. h ¶ Hinc atq; hinc: & ad pedus motum & ad attritionē costarū. i ¶ Quid iuuenis: ne forte occurrat illa aīalia carere rōne: dicit & grauius hoīes in amores commoueri. fabula talis est. Leander abydenus & Hero Sestias fuerunt inuicem se amantes. Sed Leander ad Hero noctu ire consueuerat p fretum hellesponticū: qd Seston & Abydon ciuitates interfluit: quum igitur iuuenis oppressi tempestate cadauer ad puellam delatum fuisset: illa se pcipitauit se e turri. k ¶ porta tonat cæli: aer nubibus plenus: per quem iter est ad cælū. l ¶ Miseri parentes. l. affor parentū.

PRO. ¶ SABELLI: gens est Italiæ coniuncta mari: vbi maxima copia aprorum est.

ANT. ¶ TIGRIS: de tigribus videto ecloga quinta. ¶ Heu male tunc libyæ solis erratur in agris. i. desertis. hoc autē propter varias feras dixit poeta: Nam vt scribit Stra. li. xvij. multa libyæ loca: quæ habitari possent: non habitātur propter feras: maximaq; mediterranea pars: & regio circa oceanum deserta est: Multum quoq; torrida zona occupat. ¶ Torquētia: voluētia. ¶ Montes: ingētes lapides: pp

foribus patriis egrediebar amans. Nec mora depositio pariter cum veste timore: Iactabam liquido brachia lenta mari. ¶ Freta: Hellespontum intelligit: de quo Soli. capi. decimo inquit. Ille autem magnus Hellespontus stringitur in stadia septem: quibus ab Europa Asiaticam plagam vindicat: hic quoq; vrbes duæ: Abydos asiæ: & Sestos europæ. Leander autem abydo discedens Seston per Hellespontum ad Hero nauigabat. Hinc ait ipsa: Quid referas quoties do vestibus oscula: quas tu hellespontiacas ponis iturus aq̄s. ¶ Porta tonat cæli: ianum quidam solem demonstrare volunt (vt scribit Mac. lib. sat. j.) & ideo geminum: quasi vtriusq; ianuæ cælestis potentem: qui exoriens aperiat diem: occidens claudat. et apud Ouidi. lib. j. fast. ipse ianus ait: Præsideo foribus cæli cum mitibus horis: Et redit officio iuppiter ipse meo. Ianus
Porta itaq; cæli duplex est oriens: & occidēs: de qbus li. j. geor. sic ait Maro: At boreæ de parte trucis quum fulminat: Et cuj euriq; zephyriq; tonat domus. omnia plenis Rura notant fossis. ¶ Illisa: impulsa. ¶ Moritura virgo: Hero Leandro scribens ait: Si tibi non parcis: dilectæ parce puellæ. Quæ nunq; nisi te sospite sospes erit.

¶ QVID iuuenis: Leandrum abidenus intelligit. Hoc exēplo docet tantā esse vis amoris: vt et in quo rō est: illi repugnare no possit. Fabulā hāc describit Musæus græcus poeta. CHRI.

SER. a ¶IMBELLES: licet sint imbelles: tamen mouentur ad prælium. b ¶Furor est insignis equarũ: notabilis & præcipuus. c ¶Potniades: potnia ciuitas est: de qua fuit Glaucus: qui quum sacra Veneris sperneret: illa irata equabus eius immisit furorem: quibus vtebatur ad currum: & eum morsibus dilacerauerunt. Ordo autẽ talis ẽ: Quo tempore Glauci mẽbra malis absumpserunt Potniades quadrigæ. hoc autem ideo fingitur: quod eis furorem Venus immiserit: quia dilaniatus est Glaucus: effrenatis nimia cupidine equabus: quum eas cohiberet a coitu: vt essent velociores. d ¶Trans gargara: transq; sonantem Ascanium: gargara pro quibuslibet montibus: sicut Ascanium: pro quibuslibet fluminibus posuit: quod & sequentia indicant. e ¶Superant montes & flumina tranant: ore omnis versæ in zephyrum: hoc etiam Varro dicit in Hispania vlteriore verno tempore equas nimio ardore commotas contra frigidiores ventos ora patefacere ad sedandum calorem: & eas exinde concipere & edere pullos: licet veloces diu tamen minime duraturos. Nam breuis ad modum vitæ sunt.

Quid Lynces Bacchi variæ? & gen⁹ acre Luporum?
Atq; canum? quid quæ ibelles[a] dãt prælia cerui?
Scilicet ante omneis furor[b] est insignis equarum,
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tpe Glauci
Potniades[c] malis mẽbra absumpsere quadrigæ.
Illas ducit amor trans[d] Gargara, transq; sonãtem
Ascanium: superant[e] monteis: & flumina tranãt.
Cõtinuoq; auidis vbi subdita flãma medullis
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
Ore omnes versæ in Zephyrũ stãt rupibus altis,

animal est simplex & omnium rerum miraculo stupens: Plinius libro octauo. ¶Furor equarum: videto paulo superius ibi: Stimulos auertere amoris: quid ex Columella dixerim. ¶Mentem: voluptatem: & appetitum libidinis. ¶Potniades: non longe thebis in bœotia sellis est & fõs Dyrce et Potnia: in quibus obuenere: quæ ꝺ potniado glauco fabulæ vulgant: illum potniades discerpserint equæ: Strabo scribit lib. nono: Probus do inquit: quod Potnia vrbs est bœotiæ: vbi Glaucus Sisyphi filius: & Meropes: vt Asclepiades libro primo ait: habuit equas: quas assueuerat humana carne alere: quo cupidius in hostem irruerent. Ipsum autem cum alimenta defecissent deuorauerunt. in ludis funebribus peliæ.

¶Quadrigæ: de ijs videto superius in lib. primo georgicorum. ¶Gargara: de ijs iter videto libro primo georgicorum. Mirantur gargara messes. ¶Ascanium: Strabo libro decimoquarto scribit: Ascanium fluuium ex Ascanio Mysiæ lacu defluere. ¶Versæ in zephyrum: in fœtura res incredibilis est in Hispania: sed ẽ vera: quod in Lusitania ad Oceanum quadam e vento certo tempore concipiunt equæ: vt hic gallinæ quoq; solent quarum oua hipenemia appellant: sed ex ijs qui nati pulli non plus triennium viuunt: hæc Varro libro secundo: capi. primo. Columella q; libro septimo: ca. xxv. ait: Notissimum etiam esse in sacro monte hispaniæ: qui procurrit in occidentem iuxta Oceanum: frequenter equas sine coitu ventum pertulisse: fœtũq; educasse: qui tamen inutilis est: quod triennio priusq; adolescat: morte absumitur.

PRO. ¶QVO tempore. g. potniades malis. m. abs. q. Potnia vrbs est bœotiæ: vbi Glaucus Sisyphi filius: & Meropes: vt Asclepiades in tragodumenon lib. j. ait: habuit equas: quas adsueuerat humana carne alere: quo cupidius in hostem irruerent: & perniciosius. Ipsũ autem quum alimenta defecissent: deuorauerunt in ludis funebribus Peliæ. Quidam autem has equas Diomedis fuisse: quas Hercules ad Eurysthea pduxerit: & ab Eurystheo et Sisypho distractas: eumq; filio suo dedisse.

ANT. ¶LYNCES bacchi: videto ecloga quinta in illo versu daphnis: & armenias. coeunt autem lynces auersi: vt camelli: leones: elephãti: tigres: auctor est Soli. ¶Genus acre luporum: coeunt lupi toto anno non amplius dies. xij. vt Soli. & Plini. scribunt. ¶Atq; canũ: canum iusta ad pariendum annua ætas: gerunt in vtero sexagenis diebus: gignunt cæcos: nec vlli præter hominem memoria maior: Plinius libro octauo. ¶Quid: ordo est: quid cerui imbelles: quæ prælia dant: vel quid pro &. ¶Cerui: a conceptu separant se ceruæ: at mares relicti rabie libidinis sæuiunt:

CHRI. ¶QVID lyn. Non idem sunt lynces: & ceruarij lupi: vt multi crediderunt. Nam Pli. cum de lupis tractet ait: sunt in eo genere: qui ceruarij dicantur: qualem e Gallia in Pompei magni arena spectatum diximus: Huic quis infame mandenti: si respexerit obliuionem cibi surrepere aiunt: digressumq; quærere alium. Lyncus autem humor ita redditus vbi gignũtur glaciatus arescit in gemmas carbũculis similes: & igneo colore fulgentes durescit. norunt h lynces: & inuidentes vrinam terra tegunt: sed eo celerius solidatur. lyncas vulgo frequentes in æthiopia gigni ait Pli. & multa alia monstrosa animalia.

¶EXCEPTANT:

Exceptántq;[a] leuets auras, & sæpe sine vllis
Coniugijs vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; Solis ad ortus.
In Boreā, caurúmq;[b], aut vnde nigerrim[9] auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore Cælum.
Hinc demuz[c] Hippomanes, vero qđ noie dicūt
Pastores; lentum[d] distillat ab inguine virus.
Hippomanes quod sæpe malæ legêre nouercæ,
Miscuerúntq;[e] herbas, & non innoxia verba.
Sed fugit interea; fugit irreparabile Tempus,
Singula[f] dum capti circū_uectamur amore.
Hoc satis armentis superat pars altera curæ
Lanigeros agitare greges, hirtásq;[g] capellas.
Hinc labor[h], hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec suz animi dubius verbis ea vincere magnū
Quā sit, & angustis[i] hunc addere rebus honoré.

SER. a ¶EXCEPTANT: frequenter accipiunt. b ¶ Caurum: pro corum: sicut saurex pro sorex: caulis pro colis. c ¶ Hinc demū hippomanes: Scit lectum esse apud Hesiodum herbam esse quādam: quæ hippomanes vocatur: quasi ἱππομανία. si enim eam comederint equi furorez patiuntur. vnde nunc adiecit Vero qđ nomine dicunt. Naz vult illam herbam abusiue hippomanes dictaz ab equoruz furore & insania: quus possint eq furere: & alia q̄cunq; ratione. Re uera autez hippomāes dicit eē virus defluens ex equa sūi inguinibus. quo tépore fezuntur amoris furore & īsania vt sit hippomanes virus natum ἀπὸ τῆς μανίας τῆς ἵππου. d ¶ Lentum virus: viscidum: glutile. Theocritus autez herbā dicit nasci in Arcadia: qua gustata equæ in libidinem ardescunt. & Theophra. Carunculum in frōte equi. e ¶ Miscueruntq; herbas: exprimit augmentum malitiæ nouercarum: quæ virus herbis & cātibus herbarum augmentant venena. f ¶ Singula duz capti: dū speciatim singula describim[9]. g ¶ Hirtasq; capellas: setosas: vt Hirsutumq; supercilium. h ¶ Hinc labor: ad tuenda imbecilliora animalia. i ¶ Et angustis hunc addere rebus honorem. i. humilē materiam alto sermone decorare. Sic illud in quarto est: In tenui labor: at tenuis non gloria.

PRO. ¶HIPPOMAnes qđ. s. m. l. n. Hippomanes nūc significat id quod ex Inguinibus defluit equarum: qđ datum amatorium & furorem facit: si aut intempestiuuz est: aut excedit modum. Theocritus herbam esse dicit: quā equi si gustauerint efferantur.

ANT. ¶ CAVRVMq;: Fauonius: qui ab græcis zephirus dicitur ab occasu æquinoctiali flat: corus vo: qui Argestes aliter ab occasu solstitiali. Pli. li. ij. ca. xlix. grandines septētrio importat: & corus: siccus est corus præterq; desinens: antea caurus dictus est: vt aiūt. ¶ Auster: de hoc supius. Hinc ex furore libidinis.

Fauoni[9]
Corus

¶ Hippomanes: scribit Pli. libro. viij. equis amoris innasci veneficiū: Hippomanes appellatum: in fronte: in caricæ magnitudine colore nigro: qđ statim edito partu deuorat fœta: aut partum ad hubera non admittit: si quis præreptum habeat. dicitur aūt ab hippō. idest equorūz: & mania furia: insania. Est itez hippomanes virus stilās ab inguine eq̄ libidinis furore extimulatæ: vt hic etiaz apparet. ¶ Legere nouercæ. Iuue. item sat. vj. Hippomanes: carmenq; loq̄r coctumq; venenum: Priuignoq; datū. Fugit irreparabile tépus. Ouid. quoq; lib. iij. de arte inqt: Ludite cunt āni more fluctis aquæ Nec quæ præterijt iteruz reuocabitur vnda: Nec quæ pterijt hora redire potest. Et Seneca ad Luciliū: epistola prima ait. Omnia mi Lucili aliena sunt: tēpus tm̄ nostrum est. ¶ Capti amore: ducti voluptate: & delectatione. ¶ Hinc: e gregibus. ¶ Labor: subit. s. ac sequitur. ¶ Verbis vincere: laudib[9] extollere. est. n. difficile minima laudibus ostendere maxima: qđ qui exequunt probandi sunt. hic ait lib. sequenti de apib[9]: in tenui labor: at tenuis non gloria.

CHRI. ¶VENTO gra. Cōstat In lusitania circa Lixiponē vrbem: & Tagū amnem equas fauonio flante obuersas aīalem concipere spiritum: idq; partum fieri: & gigni pnacissimum ita: sed triennium vitæ nō excedere ait Pli.

¶ Hippomanes: ait Arist. equas cū equiunt relictis socijs ex aduerso aquilonis: aut austri currere: nec quenq; appropīquare sibi patι: donec vel defatigatæ cōsistant: vel ad mare pueniant: tumq; aliquid emittere q hippomanes appellatur: eodem: quo illud quod nascitur nomine. Tale autē hoc est: quale illud suis: q apriā vocat: sed hoc præcipue ad amoris beneficia petitur. Equaruz libido eodem Aristo. teste tonsa iuba extinguitur. Pli. autem scri. & sane equis amoris inasci veneficium Hippomanes appellatuz in fronte caricæ magnitudine colore nigro: qđ statiz edito partu deuorat fœta: At si præreptum sit partum ad hubera non admittit.

Sed me[a] Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor, iuuat ire iugis[b] qua[c] nulla priorũ
Castaliam molli[d] diuertitur orbita cliuo.
Nunc[e] venerãda Pales, magno nũc ore sonãdũ.
Incipiens stabulis[f] edico in mollibus herbam
Carpere oues, dũ mox frondosa[g] reducit æstas.
Et multa duram stipula, filicũmq; maniplis
Sternere subter humũ, glacies ne frigida lædat
Molle pec[u], scabiẽmq; ferat, turpẽsq;[h] podagras.
Post hinc[i] digressus iubeo frondentia Capris
Arbuta sufficere, ⁊ fluuios[k] præbere recentes.

SER. a ❡SED ME Parnassi deserta per ardua: p parnassi ardua heliconem ⁊ citherones mõtes musis dicatos significat. ⁊ hoc dicit scribendi amor rapit me ad opus arduũ: ⁊ antea nullo descriptũ: qđ per periphrasim: ⁊ allegoriam poeticaꝫ indicat. b ¶ Iugis: per iuga. c ¶ Qua nulla priorũ. i. dispono ire ad fõtem castaliaꝫ: per eam viam per quã nullus ante egit orbitam suam. Ordo aũt est Qua nulla priorum orbita castaliã diuertitur. d ¶ Molli cliuo. i. facili itinere: ⁊ descẽsione: hic auteꝫ locus totus de Lucre. translatus est. e ¶ Nunc veneranda pales. i. dea pabuli inuocanda nunc maxime. f ¶ Stabulis i mollibus: clementiorib⁹: ⁊ aeris tẽperati: vel propter plagã australem: vel ꝓpter suppositas herbas alalibus. g ¶ Frõdosa reducitur æstas. i. donec vernum tempus adueniat. Nam vt etiam in primo diximus: ver ⁊ æstas sicut hyemes: ⁊ autumnus vnum fuerunt scđm rationem hemisperij. h ¶ Turpesq; podágras: respexit ad curam: q̄ sine pannis ⁊ medicaminibus sordidis non fit. i ¶ Post hinc: quũ hoc feceris: ⁊ post hic vnum vacat: sicut primus ibi ante omnes. k ¶ Fluuios præbere recentes: idest aquam statim haustam. Nam si pigram potauerint: morbum statim contrahunt.

PRO. ❡CASTALIAM: Castalius fons est delphis in Apollinis oraculo qui abluit ipsam aram Dei: dictus a castalio delphici Apollinis filij nepotis Neptuni. Apollo autem dr musigetes: quia musis sacrum existimetur. vt Lutatius in primo cõmunis historiæ ait: qui deorum curam egerat.

ANT. ❡PARNASSI ardua deserta: Parnassus mons est Phocidis: q vniuersus ꝯsecrat⁹ exi stit: estq; in eo rupes q̄dam prærupta frondosam relinquẽs vallẽ: quæ rupes Cyrphis vocatur: saxea ⁊ nubib⁹ pulsat: Stra. li. ix. ¶ Sed me parnassi: sensus est: q̄uis difficile sit angusta laudibus extollere: attamen iuuat euꝫ ductum amore gloriæ talia exequi: ⁊ Parnassum ascendere per aliam viam: quaꝫ alij vates ascenderint: hoc est scribendo quæ ab alijs non ita tractata fuerant. ¶ Iugis: per iuga. i. cacumina parnassi. ¶ Qua: via supple.

Parnas sus

cyrphis

Orbita ¶ Orbita: idest iter vel cursus: est enim orbita proprie vestigiuꝫ rotæ: ab orbe dicta. ¶ Diuertitur: voluitur: tendit. ¶ Molli cliuo: facili ascensu. ¶ Castaliam: castalia fons est in parnasso: ad fines cuius fontis delphi vrbs locata erat Strabonis tempore: vt ipse docet libro. ix. Probus ait: quod castalius fons est delphis in apollinis oraculo: qui abluit ipsam aram dei. ¶ Magno ore: res enim minime extollende sunt. ¶ Stabulis in mollibus: idest mitibus: ⁊ temperatis; non frigidis: Hinc Varro libro ij. capitu. ij. ait: de ouibus: Primus ꝓuidendum: vt totum annum recte pascantur intus ⁊ foris: stabula idoneo loco: vt sint nec ventosa: quæ spectent magis ad orientem: q̄ ad meridianum tempus: vbi stent solũ oportet esse eruderatum ⁊ procliuum: vt euerri facile possit: ac fieri purum: non enim solum huligo lanam corrumpit ouium: sed etiam vngulas: ac scabras fieri cogit: quum aliquot dies steterunt: subijcere oportet virgulta alia: quo mollius requiescant: purioresq; sint: libenti⁹ enim ita pascuntur: faciendumq; septa secreta ab alijs: quo enitentes secludere possis: iteꝫ quo corpore ægro: hæc magis ad villaticos greges animaduertenda. contra illæ: quæ in saltibus pascuntur: ⁊ a tectis absunt longe: portant secum crates: aut rætia: quibus cohortes in solitudine faciant. ¶ Frondosa æstas: non ver intelligit: sed æstatem ipsam quæ quidem incipit. vij. idus Maij. Ver autem. vij. idus februarij quo tempore etiam niues ⁊ frigore vigere solent: vnde ⁊ Varro dicto libro ait: ꝙ sibi greges in Apulia hibernabant: qui in rheatinis montibus æstiuabãt. ¶ Molle: debile. ¶ Turpesq; podagras: turpes efficientes. Podagra autem componitur a podos. i. pedis ⁊ agra captura: aut præda: agria ꝟo dolor dicitur. Ponitur item podagra quandoq; pro laqueo seu pedica ꝙ podas: idest pedes agreuci. i. capit. ¶ Frondentia arbuta: capræ potius siluestribus delectãtur saltibus quam pratis: studiose enim de agrestibus fruticibus pascuntur: atq; in locis cultis virgulta carpunt: itaq; a carpendo capræ nominatæ: sic Varro scribit libro scđo cap. iij. meminit: ⁊ similia fere Columella libro septimo de capris.

castalia

Delphi

padagra

Capræ

CHRI. ❡CASTALIAM: a Castalio filio Apollinis fons est musis sacer.

❡STABVLA

Et stabula[a] a ventis hiberno[b] opponere Soli
Ad medium conuersa diem, cum frigidus olim
Iam cadit[c], extremoque[d] irrorat Aquarius anno.
Hæc quoque[e] non cura nobis leuiore tuenda,
Nec minor vsus erit, quamuis milesia[f] magno
Vellera mutentur tyrios[g] incocta rubores.

SER. a CSTABVLA a ventis: figurate scilicet ventos non perferentia. b Hiberno soli: idest contra plagam meridianam: per quam sol currit per hyemem: quod explanat dicens: Ad medium conuersa diem. c Iam cadit Aquarius: mense ianuario: cadit: idest occidit occasu: scilicet heliaco: qui est oriatur Cosmice cum sole: tamen occidit heliace: quoniam a nobis videri non possunt signa cum sole orientia: quod nunc Virgi. ait: Iam frigidus Aquarius cadit. Aquarius autem multi Ganimedem esse volunt. d Extremo anno: idest mense Ianuario: qui est penultimus. Nam vt etiam in primo diximus: Vt primis extemplo a mensibus anni: Martio mense inchoabat annus apud maiores. Ergo extremo anno dicit extrema parte anni. e Hæc quoque non cura: quum de capellis loquitur figurate neutro vsus est genere: nam integrum erat: Hæ quoque non cura nobis leuiore tuendæ. Sane perite: quoniam scit planam esse ouium vtilitatem: eas præterit: et exaggerat meritum capellarum: vt dictis in lucem promat rem per se minus patentem. f Milesia magno Vellera mutentur: lanæ preciosissimæ: nam miletus ciuitas est asiæ: vbi tinguntur lanæ optimæ. Ipse in quarto Milesia vellera nymphæ Carpebant. Cicero in Verrem: Quid a milesijs lanæ sustulerit. Magno autem mutentur: ingenti precio comparentur. Nam apud maiores: omne mercimonium in permutatione constabat: quod et Caius homerico confirmat exemplo. g Tyrios incocta rubores: figurate: idest quæ coquendo tyrium traxit ruborem: idest migrauit in purpuram.

la libro decimosecundo capitulo secundo. Quum frigidus olim: ordo est quum olim frigidus iam cadit: quum enim occidit non ita frigidus esse videtur: est autem Aquarius frigidus et hyemalis: vt etiam asserit Ptolemeus libro primo: quatuor partium hinc Saturno assignatus. Extremo anno: secundum illorum opinionem locutus est: qui annum a martio incipiebat: hoc enim pacto Aquarius et Pisces in extremo anno esse videntur: Olim vero Aquarius et Pisces vnum sydus erant: vt Scorpius et Libra: vel Aquarius vltimum ait: quia ver Piscibus incipit in primo mobili: de quo etiam Manilius. Hæc quoque caprina: videlicet pecora. Vsus: vtilitas. Milesia vellera: miletos Ioniæ caput Cadmi olim domus: sed eius qui primus inuenit prosæ orationis disciplinas: Solinus auctor capitulo trigesimoseptimo. Strab. vero lib. decimoquarto scribit: Miletum a Neleo conditam: qui genere Pylius fuit. Erat autem optima vrbs atque clarissima: ex qua oriundi fuere viri memoratu digni: Thales vnus ex septem sapientibus: qui primus physiologiæ ac mathematicæ auctor fuit inter græcos. Thales Anaximander eius discipulus et Anaximandri Anaximenes. Item Hecateus qui historiam scripsit. Aeschines orator qui assumpta nimia erga Pompeium magnum licentia missus est in exilium. Aeschines Magno mutentur: grandi precio mutentur alijs scilicet mercibus: vt olim fiebat. Milesia vellera: textium lanæ locum milesiæ oues obtinent: plinius scribit libro octauo capitulo nono. Tyrios rubores: purpureum liquorem intelligit de quo videto libro secundo Georgicorum. Et serrano dormiat ostro.

PRO. CAQVARIVS: hyeme: et pisces fiunt ab eis. Ver incipit: hæc est Ariete.

ANT. CSTABVLA a ventis: scilicet remota stabulatur caprinum pecus: melius ad hibernos exortus. Caprile autem lapide: aut testa substerni oportet: quoniam intus sit vliginosum ac lutulentum: foris quum est pernoctandus: substernimus virgultis ne oblinantur Varro libro secundo. Aquarius decimoseptimo calendas februarij sol in aquarium transit: et decimoquinto calen. Februarij Aquarius incipit oriri: ventus aphricus tempestatem significat. Nonis februa. mediæ partes Aquarij oriuntur ventosa tempestas. Quintodecimo calen. Martij Sol in pisces transitum facit: hinc occidit Aquarius: auctor Columel.

CHR. CEXTREMO Aquarius anno: nam si principium anni est Aries: Aquarius qui vndecimus est in zodiaco est pene in fine anni. Hæc: Cstabula caprarum non sunt minori cura tuenda quam ouium licet non ferant lanas: vt oues sed tamen in Cilicia vt refert Aristoteles: tondentur vt oues. Milesia vellera: miletum in Ionia condidit Neleus: qui genere pylius fuit. Ephorus autem scribit cretenses: prius eam supra mare condidisse: vbi nunc antiqua miletus est: atque habitatores ex Mileto cretensi a Sarpedone deductos: et vrbi nomen impositum a Mileto quæ in Creta est: cum prius lelegea locum tenerent: postea Neleus hanc nouam condidisse.

SER. a ❡DENSIOR hinc soboles: binos enim pariũt capellæ plerunq;. b ❡Mulctra: vas I quo lac p̃mitur. c ❡Barbas: sic de quadrupedibus: Nã hominũ barbã vocamus. Incana autem dicit nimiũ cana. d ❡Cinyphij hirci: libyes a fluuio cinyphe. e ❡Miseris nautis: qa frequenter patiũtur pericula. f ❡In vsũ autem castrorũ id dixit: quia de ciliciis & poliũtur loricæ: & tegunt tabulata turriũ: ne iactis facib⁹ ignis possit adhærere: & bene laudat capellas dicẽs: cilliciorũ vsum & in mari & in terra prodesse mortalib⁹: hoc ẽ in duobus elemẽtis cõcessis hõibus: itẽ Cilicia q̃ celsus ait: retulisse Varronẽ: ideo sic appellari: q̃ vsus eorũ I Cilicia ortus est. g ❡Pascunt siluas: & pasto & pascor illam rem dicimus. h ❡Sũma lycæi: montis arcadiæ: & ẽ species p genere. i ❡Suosq; ducũt: educũt fœtus pprios: & nutriunt: vnde & educatos dicimus.

Densior[a] hinc soboles, hinc largi copia lactis,
Quàm magis exhausto spumauerit vbere mulctra[b],
Læta magis pressis manabunt vbera mammis.
Nec minus interea barbas[c], incanáq; menta
Cinyphij[d] tondent Hirci, setásq; comanteis
Vsum[f] in castrorum, & miseris[e] velamina nautis.
Pascuntur[g] vero siluas, & summa[h] Lycæi.
Horrenteisq; rubos, & amanteis ardua dumos.
Atq; ipsæ memores redeunt in tecta, suósq;[i]
Ducunt, & grauido superant vix vbere limen.
Ergò omni studio glaciem, ventósq; niuales,

rĩa capræ villo tonsili vestiunt. ❡Tondent: pro tõdẽt: hõc loco Priscia. exponit li. viij. tu videto latẽ in Tytiro ibi tondẽti barba cadebat: põt etiã dici tondent .i. pastores: & sic cinyphei hirci gẽtiuus eẽt singularis. ❡Barbas: id pilos dicũt mentus do pilorũ locum. ❡Incana: valde cana. ❡Vsũ I castrorũ: Varro lib. ij. c. vlti. sic ait: Suscipit cossinius vt fructũ ouis e lana ad vestimẽtũ: Sic capra pilos administrat ad vsum nauticũ: & ad bellica tormẽta: & fabrilia vasa. Neq; nõ q̃dam nationes harũ pellibus sunt vestitæ: vt in Getulia & Sardinia. Post inquit: q̃ magnis villis sunt in magna parte Phrygiæ: vñ Cilicia & cætera ei⁹ generis fieri solẽt. ❡Pascunt siluas: videto paulo superius ibi frondentia arbuta. ❡Lycæi: p quocũq; monte posuit Lycæũ arcadiæ montẽ: nã ibi & ouiũ & capraꝝ copia. ❡Dumos: spinas. ❡Suosq; ducũt: vel secũ ducũt pascendo: vel ducũt p educunt: idest nutriunt ac lactant: q̃ q̃uis sit omnino hubera plena domũ referũt. Colu. li. viij. cap. vj. scribit: q̃ capella pcipue pbat simillima hirco: q̃ etiã est huberis maximi & lactis abũdantissimi. ❡Glaciẽ: Colu. lib. viij. de capris inq̃t: huic pecudi nocet æstus: sed magis frigus & pcipue fœtæ .i. grauidæ: quẽ gelicidio hyemis pceptũ fecit. De caprili do superius videto ibi stabula ab ventis.

Capra pili

Licæus

PRO. ❡CINYPHII tondent hirci: setasq; com. Vsum .i. c. e. m. u. n. Cinyps oppidum est & flumen affrice regionis garamantũ: Apud eos hirci villosissimi nascuntur: quos tondent ad Cilicia: quibus nautæ vtuntur.

ANT. ❡DENSIOR hinc so. Capræ pariunt & q̃ternos: sed raro admodũ: ferunt .v. mensib⁹ vt oues capræ pinguedine sterilescũt: trimæ minus vtiliter generant & in senecta nõ vltra quadriennium incipiũt. vij. mense & adhuc lactentes cõcipiunt Nouẽbri mense: vt Martio pariunt: vita longissima vt plurimũ annis. viij. tradunt & noctu nõ minus cernere q̃ interdiu: Pli. viij. Columel. do li. I cẽ. viij. ca. vj. de capris sic ait. parit aũt si est generosa proles frequenter duos: nõnunq̃ trigeminos. ❡Læta hubera mãmis: hoc locus ostẽdit hubera recte deduci ab humeo scd̃m aliquos vt tubera a tumeo m littera in b cõuersa: loca .n. arida infœcũda sunt: apparetq; hubera dici interiora mãmarum: mãmas do huberis eminentias. ❡Nec minus inte. bã inquit capræ & sobolẽ & copiã lactis præbẽt: hirci etiã cõmoda hoĩbus tribuunt: & in terra & in mari. ❡Cinyphei hirci: Cinyps fluui⁹ est I lybia p huberrima arua decidẽs: vt scri. Mela: Poeta do ostẽdit: illic eẽ hircos tonsili villo: & Pli. li. viij. ait q̃ in Cilicia; circaq; Sy

Hubera

Tubera

CHRI. ❡COPIA lactis: mulieri ante septimus mẽsem profusum lac inutile. Ab eo mense quo vitalis est partus salubre: plerisq; totis mammis & in sinus aliarum fluit Cameli lac mulgẽt: nec iterũ grauescat. Suauissimus hoc putatur ad vnam mensuras tribus aq̃ additis. Bos ante partum nõ habet. Ex primo semp a partu colostra fiunt: ne admisceat aquæ in pumicis modũ coeunt. Genus mali vocat colostratio. Caseus nõ fit ex vtrinq; dentatis quoniã eorũ lac nõ coit. Tenuissimũ camelis: Mox equabus crassissimum asinis vt coaguli vice vtantur. Quæ plures quaternas mammas habent caseo inutilia. Meliora q̃ binas. Coagulum inutile leporis. Hedi laudatũ melius dasipodis vnius vtrinq; dentatorum. ❡Summa lycæi: alludit ad naturas caprarum quæ est vt pascendo ascendant & nõ descendant. Vnde in zodiaco signum in quo sol

quo sol ab inferioribus partibus meridianis incipit ad septentrionales atq; superiores partes ascendere: hac potissimũ ratione capricornum dixerunt: Est autem magna laus ꝙ lacte prole q; vincant oues: ꝛ ꝙ loca inculta satis illi sint ad pascua: ꝛ ꝙ custode non multũ indigeant: quoniam sua sponte pastæ domum redeant: Ergo nam cum non egeant auxilio humano nisi in hyeme non sunt eo tempore deserendæ.

Quo[a] minor est illis curæ mortalis egestas,
Auertes, victúmq; feres, ꝛ virgea lætus
Pabula, nec tota claudes fœnilia bruma.
At vero Zephyris cum læta[b] vocantibus æstas
In saltus vtrunq; gregẽ, atq; in pascua mittes,
Luciferi primo cum sydere frigida rura
Carpamus[c] dũ mane[d] nouũ, dũ[e] gramina canẽt,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est,
Inde, vbi quarta sitim Cæli collegerit hora,
Et cantu[f] querulæ rumpent[g] arbusta Cicadæ,
Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto

SER. a ¶ QVO minus est illis curæ mortalis egestas: ordo est omni studio auertas ab eis vẽtos ꝛ glaciem: ꝙ egestas mortalis: idest necessitas mortalitatis minor est illis curæ: hoc est minus ad ipsarũ pertinet curas. Nã hoc dicit: quanto sibi adesse non possunt: tãto eis a te maior est impendẽda diligentia. b ¶ Quum læta æstas: subaudi aduenerit. Dicit autem ver: quo flare zephyrus incipit: vt Et zephyro putris se gleba resoluit. c ¶ Carpamus: carpere cogamus animalia. d ¶ Et mane pasci præcipit oues: scd̃m morem suæ prouinciæ: Nam in aliquibus locis morbum contrahunt: nisi iam siccato rore pascantur. e ¶ Dũ gramina canent: nocturnis ꝛ matutinis lucentes roribus herbæ. f ¶ Et cantu querulæ rũpent arbusta cicadæ: querulæ canoræ. Horatius Sub cantu querulæ despice tibiæ. Aut certe querula: propter illam fabulam dicit: ꝙ Tithonus maritus Auroræ post optatam longissimam vitam in cicadam dicitur esse cõuersus: g ¶ Rumpent: nimio: scilicet clamore. Iuuenalis Et assiduo ruptæ lectore columnæ. Persius: Findor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas.

ANT. ¶ MORTALIS egestas: ordo ẽ in hoc carmine. ¶ Quo egestas mortalis est minor curæ illi: idest minori curæ: hoc ẽ quanto minus curant humanam indigentiam necessitatem auxilium: tanto magis eas curare debemus. ¶ Virga pabula: arbusculis. n. fruteisq; maxime: gaudent capræ: ea sunt arbutus: cytisusq; agrestis: nec minos illignei: q̃rneiq; frutices: qui in altitudinem non prosiliunt: Columella libro. viij. ¶ Fœnilia bruma: idem eodem li. ca. vero. iij. ait de ouibus: quod penuriæ hyemis succurritur obiectis intra tectum per præsepia cibis. Aluntur autem commodissime repositis vlmeis vel ex fraxino frondibus vel autũnali fœno: qđ cordum vocatur: nam id mollius ꝛ ob id iocundius est q̃; maturum. Cytiso quoq; ꝛ satiua vicia pulcherrime pascũtur. hæc ille de ouibus hyeme cibandis: qđ quidem etiã de capris intelligendũ est: ait enim Varro lib. ij. capi. iij. Nec multo aliter tuendũ esse hoc pecus i pastu atq; ouilus. ¶ At vero: ordo est: At vero quũ æstas læta. s. ẽ vel aduenit zephyris vocantib⁹ mittes in salt⁹ ꝛc.

¶ Læta æstas: non de vere: sed de ipsa æstate loquitur: Columel. n. libro. xij. ca. ij. sic ait. Nonis Maijs vergiliæ exoriũtur mane: Fauonius. vij. idus Maij: æstatis initium fauonius: aut corus interdum ꝛ pluuiæ. vj. idus vergiliæ totæ apparent fauonius: aut corus interdum pluuiæ. Ecce hic apparet quomodo æstatem zephyri vocant. Præterea Varro etiam li. ij. c. ij. id apertissime ostendit de æstate non de vere intelligendũ: ait. n. de ouibus: ꝙ æstate cum prima luce exeunt pastum: propterea quod tunc herba rosida meridiana q̃ est aridior iucũditate præstat: sole exorto potu propellunt: vt reintegrantes rursus ad pastum alacriores faciãt. Circiter meridianos æstus dum deferuescant sub vmbriferas rupes ꝛ arbores patulas subijciunt: quod refrigerato aere vespertino rursus pascant ad solis occasum. Ita pascere pecus oportet: vt aduerso sole agat: caput enim ouis molle maxime est. ¶ Ab occasu: paruo interuallo interposito ad bibendum appellunt: ꝛ rursus pascunt quoad contenebrauit: iterum enim tum iocunditas in herba reintegrata est: hæc ab vergiliarum exortu: ad equinoctium autumnale maxime obseruant. Reliq̃ pastiones hyberno ac verno tempore mutant: qđ pruina iam exhalata propellunt in pabulũ: ꝛ pascunt diem totum ac meridiano tempore semel agere potum satis habent. His igitur patet de æstate intelligi non de vere: quæ omnia Varronis Maro apposuit: hoc loco Columel. item libro. vij. ca. iij. de æstate intelligit. ¶ Vtrunq; gregem: ouium ꝛ caprarum. ¶ Luciferi: de hoc iam supra. ¶ Canent: ꝓpter pruinam scilicet. ¶ Ros: de rore. Item superius. ¶ Sitim cæli. i. aeris æstũ. ¶ Cicadæ: vide in Alexi.

SER. a ILIGNIS canali.ex ilice factis.Sane & canalis melius genere.f.q̃. m. proferimus. b Sic ubi magna iouis antiquo robore q̃r. quæ est Ioui consecrata. Nigrum quod dicit Iouis quercus & ilicibus crebris sacra vmbra: non re uera cõsecratos lucos dicem nos pete re debere:s; ita densos vt sũt illi quos religio defendit. Vnde apparet q̃rcus Iouis & sacras vmbram generalia eē nõ speciali epitheta:Nam vt dixim⁹ & omnis quercus Ioui ẽ ꝯsecrata:& omnis lucus Dianæ. c Tenues aq̃s: epitheton aquarum. Alibi: At l aq̃s tenuis dilapsus

Currentem ilignis[a] potare canalibus vndam,
Aestibus at medijs vmbrosa; exquirere vallé.
Sic ubi[b] magna Iouis antiquo robore quercus
Ingenteis tendat ramos,aut sic ubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubet vmbra,
Tu; tenuis[c] dare rursus aquas,& pascere rursus
Solis ad occasum cum frigidus aéra vesper
Temperat[d],& saltus reficit[e] iam rosida Luna[f].
Littora;[g] Alcyoné resonát,& Acháltida dumi.
Quid[h] tibi pastores Libyæ,quid pascua versu
Prosequar?& raris habitata Mapalia tectis?
Sæpe dié,noctémq;,& totũ ex ordine mensem
Pascitur,itq; pecus longa in deserta sine[i] vllis
Hospitijs:tantum campi iacet,omnia secum
Armentarius[k] afer agit,tectúmq;[l],laréniq;,

to sale:quod veluti ad pabuli condimentum præstatur canalibus ligneis impositum:quæ pastu redeuntoues lambũt:atq; eo sapore cupidinem bibendi: pascendiq; concipiunt. Rosida luna:humida:intelligitq; de vespertina luna: quæ omnia vt iam ostendi. Var.quoq; edocuit. Alcyones:vide libro primo georgicorum ibi Dilectæ thetidi alcyones. Achantida: sic legendum est nõ aliter:nã Theocritus in quodam carmine eclogæ quæ inscribitur Thalysia Achantides ait. Est autem achantis auis varia colore & stridula:

bibit:cui contrariũ est illud Et pingui flumine nilus. d Temperat:refrigerat æstatis calores. e Reficit:recreat. f Luna:nox. g Littora;; alcy.i.quo tempore sonat ꝑ littora alcyon auis:cuius fabulas in primo memorauimus.per dumos do achãtis: quã alij lusciniam esse volunt:alij do carduelu;: quæ spinis & carduis pascitur:vt inde etiam apud græcos Achantis dicta sit ab achantis. i. spinis quibus pascitur. h Quid tibi pastores li.dicit pro qualitate prouinciarum diuersa esse genera pastionũ. i Sine vllis hos.sine vllis stabulis. k Armẽtarius afer agit:abusiue armentarium posuit. Nam nunc de gregibus loquitur. l Tectumq; laremq;:tento ria militum more:ac si casam diceret.

quæ inter spinas viuit. legatur igitur carmen sic:Littoraq; alcyonen resonant & achãtida dumi. Quid tibi: ostendit secundum varias regiones:vario modo & tempore pasci. Pastores libyæ: numidas seu nomadas intelligit:scribit enim Solinus: ꝙ numidæ incolæ q̃diu errarunt pabulationibus vagabundi Numades dicti sunt:& Plini. lib.v.ca.liij.sic ait:numidæ vero nomades a permutandis Papilionibus: mapalia sua hoc est domus plaustris circunferentes: nomas aũt numidia dicitur & pastor nomæus pastor:nomæo pasco: nome pabulum pastura:Nomao autem cum secunda littera omega diuido moueo. Raris habitata mapalia tectis:Mapalia casæ pœnicæ appellantur:vt inquit Festus:de his vero Salustius in iug.sic Cæterum adhuc ædificia Numidarum agrestium quæ mapalia illi vocant: oblonga incuruis lateribus tecta:quasi nauium carinæ sunt. Raris tectis: scribit Strabo libro decimoseptimo: ꝙ maxima mediterraneæ Libyæ pars & regio circa Oceanum deserta est. Paruis præterea habitationibus & sparsis:& ex magna parte pastoralibus distincta est. Ora autem quæ ex aduerso nobis est tota bene habitatur. Armentarius:sunt enim ibi & armenta & greges propterea armentarius ait. Tectumq;: mapalia:idest domos palustris intelligit: vt ex Plinij verbis superioribus habetur. Laremq;:larem hic intelligo ignem:qñ tectũ dixit:& Columel.li.xij.de Villico inquit:consuescat;

Achãtis numidæ mapalia

PRO. LITTORAq; alcyonen resonant &.a. du. Alcyone fuit filia Aeoli vxor Ceicis: quoi naufragio amisso mutata est in aues alcyonias:quoius partus du; excluditur.vij.dieb⁹ mare quietum est. Achanthis ea est:quæ græce acanthis dicta est: latinæ carduelus a carduo. Dumi:vocant aspa loca & inculta collicosa:alij lusciniam. Mapalia:loca deserta punica. Quid tibi pastores libyæ.q.p. v.P.&.r.habitata mapalia.t.Numidæ mapalia vocant tecta sua:quæ subductis nauibus suis:post Amissũ regem Persea inuersa pro domicilio habere cœperunt.

ANT. ILIGNIS:canalibus: Columel.lib.viij.c. iij.ait nulla:esse tam blanda pabula aut etiam pascua quorum gratia non exolescat vsu cõtinuo;nisi pecudu; fastidio occurrerit præbi

suescatq; rusticus circa larem domini focu3 familiarem semper epulari: lar etiã quandoq; La
pro domo ponitur. Ouid.lib. j.trist. Quæ nostro frustra iuncta fuere lari: ponitur ꝛ pro deo
ipso familiari qui domi in ipso foco colebatur: nam focus deorum penatiu3 ara est: vt etiã
Porphyrio tradit: hæc tamen latius habentur ode secunda.

CHRI. ¶ ROSIDA luna: humectans luna: nã ab astrologis dr mater roris ꝛ humoris ministra:
humidus.n.planeta est. ¶ Littoraq; alcyone.de huiuscemodi aũt dictu3 est in superioribus.
¶ Pastores libyes: Hos nomadas appellant. Nã in numidia quæ pars libyæ est pastoriam
exercent. ¶ Armentarius: spẽm pro genere posuit. Nã de armẽtis ꝛ de gregibus loqtur.

SER. a ¶ AMYclæum q; ca. laconicũ: ꝛ est spẽs p genere. Amycle aũt est ciuitas lacõlæ: vñ est Talis amyclæi domitus pollucis habenis Cyllarus.

Armaq;, amyclæũq;[a] canẽ, cressamq;[b] pharetrã.
Non secus ac patrijs[c] acer Romanus in armis
Iniusto[d] sub fasce viam cum carpit, ꝛ hosti
Ante expectatũ[e] positis stat[f] in agmine castris.
At nõ[g] qua Scythiæ gentes, Mæoticaq;[h] vnda.
Turbidus, ꝛ torquens flauenteis Ister[i] arenas.

thiæ lacus qui Tanaim reci plt: vt Stra. docet lib. xij. Pli. quoq; li.vj. la cum dicit: ides ꝟo Stra.lib.vij. Mæotidis palu dis ostiũ inqt. ¶ Ister: de hoc

b ¶ Cressamq; pharetram: creticam dicit aũt pastorẽ gregu3 etiam arma habere debere: quibus ꝛ se ꝛ greges defendat: ꝛ aliquid ẽt venetur aliter hic reprehenditur. Virgil. q getulis præter decorũ sagittas: non aũt lanceas dederit. c ¶ Patrijs ar. gñaliter sibi cõcessis: ac si diceret martijs. d ¶ Iniusto sub fa. sub magno onere: vt Ego te fasce leuabo. Magnũ aũt onus dicit pp arma: alimenta: vestitu3. e ¶ Ante expec. i.dicto citius: anteq; eius expectet aduẽtus: ꝛ est vna ps orõnis: hoc est aduerbiũ. f ¶ Stat: obstat. Nam apharesis est. g ¶ At non qua scythiæ gen. subaudi talis est pastio. h ¶ Mæoticaq; vn. Mæotis palus est scythiæ frigore ꝯgelascẽs. i ¶ Ister. fluuius scythiæ: qui ꝛ danubius nominatur.

PRO. ¶ AMYCLÆVMq; cane3 cressa3: cretenses: quia ibi optimi sagittarij sunt.

ANT. ¶ AMYCLÆVM: laconicu3 de amyclis superius patuit. ¶ Cressam: in Creta.n.optimi calami pro sagittis sunt apud Cydonias vrbẽ: de qua in fine Buco. ¶ Iniusto sub fasce: sub ingẽti onere. Vegetius.n.lib.j.scri.qd pondus qq; baiulare vsq; ad.lx.libras: ꝛ iter facere gradu militari frequẽtissime cogendi sunt iuniores: qbus in arduis expeditionib᷑ necessitas iminet annonam pariter ꝛ arma portãdi: quam rẽ antiquos milites factitasse Virgilio ipso teste cognosci põt ex hoc loco: vt ide ait. Et hosti legit ꝛ hoste3 in antiquis. ¶ At nõ. Specus it longa in deserta. ¶ Scythiæ gentes: hic Nomades alios pastores q in Scythia sunt itelligit: de qbus Stra.li.ij.sic ait: Nomades eteni3 tentorijs vtunẽ centonus instar pilo ꝯtextis in plaustris vitã degẽtes: circumq; tẽtoria pecora comitanẽ: a quibus victũ captant ꝛ alunẽ lacte caseo carne. Pascua ꝟo sectanẽ loca semp herbosa pmutantes: hibernis qdẽ3 tpibus mæoticis versanẽ in paludibus: æstiuis ꝟo per campestria vagant ꝛc. ¶ Mæotica vnda: Mæotis Scy

Nomades

Mæotis

videto li.ij.Geor.ibi descẽdens Dac᷑ ab istro.

CHRI. ¶ AMYCLÆVM: Amycle vrbs est laconiæ ꝓuinciæ: nam Laconia optimos canes amyclæ habuit. Marcus.n.Varro duo genera canu3 ponit: alios venaticos: alios ad custodia3 pecotis inter hos maxime laudat laconicos ꝛ epiroticos: ꝛ lõgo ordine describit quali figura eos eẽ: ꝛ quo colore deceat. Et qm emi cõsueuerunt dicit remediũ esse: vt relicto vẽditore emptorẽ sequaẽ tanam coctam sibi obijci. Tertium genus addit Columella: coru3 q ad villæ custodiã comparantur: in qbus nõ multum referre ait: q veloces nõ sint: s3 oportere esse ampli corporis: ꝛ vasti latratus ꝛ canori: ꝛ vt auditu: ꝛ conspectu terrorem furi inferãt: sit colore niger: nam in luce terribilior apparet in tenebris non aspicitur. Pastor ꝟo album probat: qm est fere dissimilis: neq; pro fera in nocte pulsabitur. Pecuarius aũt villico celerior: venatico tardior sit. Nas sat est vt lupum ouem deportantẽ assequaẽ. Duo ad custodias vnius gregis satis sunt: sit aũt fœmina ꝛ mas: quo maiori cõcordia inter se degant. ¶ Acer ro. nam refert Cice. in tuscu. Quæstionibus nostri exercitus primũ vnde habeant nomen vides: Deinde qui labor ꝛ quãtus: vides ferre plusq; dimidiati mẽsis cibaria. Ferre siquid ad vsu3 velint ferre vallũ. Nam scutu3 gladiũ galeam pro onere nr̃i milites: non plus numerant q̃ humeros lacertos manus. ¶ Positis stat in agmine castris: Nã castra munire cum vallum tulerint paruo tpis momento psit. ¶ At nõ qua scythiæ: sub Scythia olim magna pars Germaniæ fuit ꝛ Boemiæ. Germania attingit amnem oderas: ab oriente dacos: ab occidente gallos: a meridie Italiam Sarmatia incipit ab Odera flumine vsq; ad Borysthenẽ ꝓprie Sarmatæ: nunc sunt lituani poloni. Sarmatia.vij.linguas habet. Scythia incipit a borysthene. ¶ Mæotica. hæc palus maxima est: parte eius superiori infunditur tanais.

Genera Canum

Scythia

SER. a ¶QVAQ; redit mediū rhodope porrecta sub axem: Qua rhodope mons thraciæ protentus in orientalem plagam: in septentrionalem reflectitur. Nā ideo ait redit sub axē. Nam axis est septētrio: q graece ἅμαξα dicit. b ⁋ Informis: niuis superfusiōe carens varietate formarū: nullisq; agnoscenda limitibus. c ⁋ Septem assurgit in vl. crescit in septem vlnas. Vlna autem sm alios vtriusq; man' extensio ē: sm alios cubitus: qd magis verum est: qa græce ὠλένη dicitur cubitus: vnde est λευκώλενος ἥρη. d ⁋ Pallenteis haud vnq̄. i. nūq̄; nubes dissoluit. Nā pallēteis vmbras nō ex nocte: sz ex nubib' factas appellat. e ⁋ Lauit: hic p̄sentis tēporis est pro lauat: nam si esset præteritum la nō correptū fuisset. Dicit aūt illic solē nec ortu suo nubes resoluere: nec occasu: sed continue ibi nubiū vmbras eē. f ⁋ Cōcrescunt subito currenti i flumine cru. aquæ currentes repēte congelascunt. Et notandū quia quū crustas dicimus s. genere lapidis: aut ligni: aut gelu: partes significamus: Quū vo crustum dicimus edulium aliquid significamus partem panis vł placentæ. Ipse in septimo: Orbez fatalis crusti. Horatius: Dant crustula blandi: Doctores. Iuuenalis: Nos colaphū incutimus lambenti crustula seruo. g ⁋ Hospita: facilis: vnde & hospital' hō dicit hospiti fuiēs apte. h ⁋ Aēraq; dissi. crepāt. i ⁋ Volgo: passim. Nā tā nimio frigore q̄; calore æra rumpunt. Persius: Findit infantes statuas. k ⁋ Vestesq; riges. durantur: vt frangi potius q̄; scindi posse videant. l ⁋ Cæduntq; securibus humida vina: & vina naturaliter calida illic gelant. Intelligimus aūt peregrinū. Nam illic nō nascunt vina pp̄ter nimiū frigus & cōtinuuz: sicut ipse paulo post docet dicens: Fermento atq; acidis imitant vitea sorbis. Sane volunt physici vinum non gelari: vnde hoc loco aut hyperbole est: aut quia dixit humida aquæ mixta intelligimus. Ita enim gelare dicuntur. m ⁋ Et totæ solidam in glaciē ver. Fossæ ad siccādos agros patæ: quū alibi tm̄ incrustent: illic vsq; ad imū gelantur.

PRO. ¶RHODOPE mōs Thraciæ. ⁋ Medium axem vntrionem dicit.

ANT. ¶RHODOPE: thraciæ mōs tēdens i septētrionē vbi axis ē: de quo supra. Stra. li. septio. Mysos Thraces & Getas etiam Nomadas vocatos innuit: idest pastores. ⁋ Informis terra: sine forma p̄pria: niue enim tecta est. ⁋ Gelu: Strabo dicto li. de Mæotica regiōe ait: q̄ æreæ scindūtur hydriæ: q̄ vo inter illas sunt congelantur & pisces in glacie destituti ligonibus effodiuntur: alueus plaustris deambulat. Meminit itez plura de glacie Mæotidis libro scdo. ⁋ Septem vlnas: in septem brachia de vlna latius ecloga tertia. ⁋ Semper hyems: de Scythica regione multa quæ hic etiam conueniunt dicta sunt lib. primo Georgicorū: ibi mūdus vt ad scythiā. ⁋ Cauri: in hoc lib. iā de eis diximus. ⁋ Altum æthera. i. nec quū tendit Sol ad Cancrum: nec quū tendit ad Capricornum: nā tunc descendit. ⁋ Rubro æquore: qd rubrū mare siue æthiopicum appellant: ad austrum versus effunditur: ex ea maxime parte qua vasta q̄dam solitudo & inhabitabilis terræ plaga cōspicitur: ardentibus semper calorib' exusta. auctor Diony. videto: item Pli. lib. vj. capi. xxvij. & Soli. ca. xlvij. ⁋ Ferratos or. Strab. lib. ij. scribit q̄ in ore paludis mæoticæ tāta glaciei vis est: vt quo in loco missus a Mitridate īperator equestri pugna barbaros i glacie hyeme superauerat illos eosdem nauali prælio soluto per æstatem gelu vicerit. ⁋ Hospita: idest habilis. ⁋ Aēraq; dissiliunt: diximus iam iam q̄ æreæ scinduntur hydriæ: quæ intra illas sunt congelantur. ⁋ Volgo: passim. ⁋ Rigescunt: indurescunt ex gelu. ⁋ Vina: Macro. li. vij. scri q̄ vina aut nunq̄; : aut raro cōgelascunt: qa vinum semina qdā i se caloris hz. An alia q̄ p̄iā cā ē quā qa ignoro scire cupio lgt. ⁋ Lacunæ: lacūa vti Fest' ait: ē aq̄ collectio & ab lacu deriuat. Lacuna

CHRI ¶AERA. i. vasa ærea. ⁋ Dissiliūt: frigunt: quia eoꝝ partes in diuersas partes saliūt. ⁋ In solidā: non. n. crustæ superficiē tegunt: sz tota aqua ad fundū vsq; congelascit.

Quaq; [a] redit mediū Rhodope porrecta sub axē.
Illic clausa tenent stabulis armenta, neq; vllæ
Aut herbæ campo apparēt, aut arbore frondes,
Sed iacet aggeribus niueis informis [b], & alto
Terra gelu late, septémq; [c] assurgit in vlnas.
Semp hyems, semper spiranteis frigora cauri.
Tum sol pallenteis [d] haud vnq̄; discutit vmbras:
Nec cū iuectus equis altū petit æthéra, nec cuz
Præcipitem Oceani rubro lauit [e] æquore currū.
Concrescunt [f] subitæ currenti in flumine crustæ,
Vndáq; iam tergo ferratos sustinet orbes.
Puppib' [g] illa prius, patulis nūc hospita [g] plaustris.
Aeráq; [h] dissiliunt volgo [i], vestésq; [k] rigescunt
Indutæ. cædúntq; [l] securibus humida vina.
Et totæ [m] solidam in glaciem vertêre lacunæ.

¶STIRIAq;

Stiriáq;[a] impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non[b] secius aere ningit.
Intereunt pecudes, stant circunfusa pruinis[c]
Corpora magna Boũ. confertóq;[d] agmine Cerui[e]
Torpent mole[f] noua, & sũmis vix cornib[9] extãt.
Hos non immissis canibus, non cassibus[g] vllis
Puniceæue agitant pauidos formidine pinnæ[h].
Sed frustra oppositum trudentes pectore mõtē
Cõminus optruncant ferro, grauitérq;[i] rudẽtes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipsi[k] in defossis specubus secura sub alta
Ocia agunt terra, congestáq; robora totas
Aduoluêre focis vlmos, igníq; dedêre.
Hic noctem[l] ludo ducunt, & pocula læti
Fermento[m], atq; acidis imitantur vitea sorbis.
Talis Hyperboreo septẽ[n] subiecta Trioni
Gens[o] effrena virûm Riphæo[p] tunditur Euro.

SER. a ¶ STIRIA q; impexis ido. stiria.i. gutta: vnde fit diminutiuũ vt dicamus stilla: vnde fit distillat: & stillicidiũ. Sensus autẽ duplex est: Nã aut hoc dicit de impexis barbis pecudũ pẽdẽs gutta durat; aut certe detectis & arboribus gutta horrida induruit in modum barbarum. b ¶ Non se. nõ segnius q inchoauerat. c ¶ Pruinis: abusiue pro niuibus: nã pruina est matutini tẽporis frigus. d ¶ Conferto agmine cer. cõiucto. e ¶ Cerui. n. congregatione gratulantur. f ¶ Mole no. nimia magnitudine. g ¶ Cassibus: retibus: hinc ẽ q incassum dicit. i. sine cã: q. si sine cassibus: sine qb' inutilis vẽatio ẽ. h ¶ Pẽnæ sagittæ qbus pennæ ĩsẽrunt. i ¶ Grauiterq; ru. rumore suo corripuit: vt in septimo: Et sera sub nocte rudentũ. Persius producit: Fidor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas. k ¶ Ipsi in defossis spe. Artis fuerat specibus dicere: vt fluctibus: quia q̃rta declinatio in da. & abla. pluralib' u in i vertit: vt manu manib': sed quia pinguius sonat & melius specubus dicimus: vnũ tñ nomen est qd aliter non dicimus vt tribubus. l ¶ Hic noctem ludo du. q̃si perpetuitatem noctis sub terris locati ludos concelebrant. m ¶ Fermento atq; acidis: potiõis genus ẽ: qd ceruisia nuncupatur: & cõsequens est: vt vinũ natura calidũ in prouincia frigida nõ possit creari. n ¶ Septẽ subiecta trioni: tmesis pro septentrioni. o ¶ Gens ef. sæua & rectorẽ recusans. p ¶ Riphæo eu. scythico vento. Riphæi aũt montes sunt scythiæ: vt iã diximus a ppetuo vẽtorũ flatu nõiati. Nã ῥιφὴ graece ĩpet': & ὁρμὴ dr ἀπὸ τοῦ ῥίπτειν.

PRO. ¶ RIPHÆO tunditur euro: Euro significat vento nõ vtiq; eo: q ab ortu flat: sed eo quẽ aquilonem vocamus. Riphæos montes q̃dam putauerunt alpes: sed pprie sunt riphæi mõtes Scythiæ. Scythiũ quidam interpretãtur lupini colore: quidam ibiscum.

ANT. Stilla ¶ IMPEXIS barbis: de brutis melius ĩtelligendũ. ¶ Stiria: gutta stilla. ĩterrogatus autẽ Palæmõ grãmaticus qd inter stillã & guttam interesset: Gutta inquit stat & stilla cadit. Euse. Gutta seri. Interea dũ cõgelascunt aq̃. ¶ Nõ secius: nõ aliter: nõ segni'. ¶ Ningit: ẽ in Scythia riphæũ iugũ regio assiduis obsessa niuib': Soli. ¶ Pruinis: qppe casus continuarũ pruinarũ q̃ddã ibi exprimit simile pœnarum: Soli. ¶ Torpent: stupent: frigent: rigent: pigri sũt. ¶ Mole: nimiũ cõgeriẽ: ac pondere. ¶ Noua: nix. n. cõtinue decidit. ¶ Cassibus: pedicis laqueis retib'. ¶ Puniceæ: rubræ: est aũt venantiũ mos pẽnas tensis funibus effingere: quo cerui pauẽtes in casses decidãt. Vnde in Ouidi. lib. xv. meta. ait. Nec formidatis ceruos includite pennis. ¶ Montẽ: niuis cumulũ. ¶ In defossis specubus: Scytharũ interius habitãtiũ inquit Soli. asperior ritus est specus incolũt: pocula de inimicorũ capitibus moliuntur: amant prælia: numero cædiũ honor crescit. ¶ Hic noctẽ: legitur & hinc noctẽ. ¶ Fermẽto: fermentum a feruore dici volunt: q prius vna hora nõ põt contineri. crescendo. n. excedit. Pli. li. xviij. ait: q milij pcipuus ad fermenta vsus e musto subacti in annuũ tẽpus. Nũc fermentũ fit ex ipsa farina quæ subigit: priusq; addatur sal ad pultis modũ decocta & relicta donec arescat. Dicunt alij q ppter acorem cũ sorbis etiam acidis mixtum fermentum vini quẽdam saporem reddit. Idẽ Pli. lib. xiiij. scribit: q fit vinũ facticium e piris: maloruq; omnibus generibus e cornis mespillis: sorbis: moris: siccis: nucleis: pineis &c. & lib. xv. ait: q sorbis inest vini sapor qbusdam: q̃dam vo acri odore & suauitate iucunda. ¶ Hyperboreo: de hyperboreis videto superius. ¶ Septem subiecta trioni: Tmesis figura ẽ caue temesis dicas cum e post t: sed latius videto in nostro carmine figurarũ. ¶ Riphæo euro. i. vento: nõ vtiq; eo q ab ortu flat: sed eo quem aquilones vocamus. Probus de Riphæo iugo iam iam diximus.

¶ STIRIA: Cuius diminutiuũ est stilla. Dr aũt: vt ait Palæmon grãmaticus: stilla dum stat: gutta dum cadit. ¶ Mõtẽ: cumulũ niuis. CHRI.

Et pecudum[a] fuluis velantur corpora setis.
Si tibi[b] lanicium curæ, primum aspera silua
Lappæq;[c], Tribuliq; absint, fuge pabula læta.
Continuoq; greges villis[d] lege mollibus albos.
Illum autem, quãuis Aries[e] sit candidus ipse,
Nigra subest vdo[f] tantum cui lingua palato
Reijce[h], ne maculis infuscet vellera pullis[g]
Nascentum, plenoq; alius circunspice campo.
Munere[i] sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan deus Arcadiæ captam te Luna fefellit

SER. a ¶PECVDVM fuluis vel.itur corpora se. rhenonibus. Nã vt Salustius dicit in hystoriis: vestes de pellib⁹ rhenones vocant. b ¶Si tibi lanicium cu. & hæc lana dicimus & hoc lanitiũ: sicut fuga & effugiũ: qd aũt dicit oues lanæ causa nõ debere pingue scere: physicus est. Omne enim pingue aiãl caret pilis: qd hirsutũ efficit macies. c ¶Lappæq; ab his qbus rebus lana decerpit. d ¶Villis lege mollib⁹ al. lana. n. alba preciosior est: quippe susceptura alium quẽlibet colorem. Quod autem colorem hic per transitum tangit: in alijs plenius legitur maritũ pecoris & cornu & vnguiis & palato albũ esse debere. Alioqn licet aries sit cãdidus: la nts constat ex eo pullos: idest nigros creari. e ¶Aries sit candidus ipse: bene addidit ipse: q̃si aut dominus gregis est: aut qa antea pro domino capitale dari cõsueuerat. Nã apud maiores: homicidij pœnam noxius arietis dãno luebat: qd in regũ legibus legit. g ¶Pullis: nigris. f ¶Vdo pala: semper humido: alibi Vdæ vocis itur. h ¶Reijce: rei aut q̃si monosyllabũ pduxit licẽter: aut vt supra diximus: qa cum faciat reieci i pro duplici habetur: & reii efficit longã: idẽ & in alijs modis psumit sibi pductiones. i ¶Munere sic ni. mutat fabulã. Nã non Pã: sed Endymion amasse dicit Lunã: q spretus pauit pecora cãdidissima: & sic eam in suos illexit ãplexus: Cuius rei mystici volũt quãdã secretã eẽ rõnẽ. Si credere dignũ ẽ: tñ õ Luna sacrilegiũ.

PRO. ¶MVNERE sic niueo. c. t. l. f. In nemora al. vo. n. tu: Pan Mercurij filius quum Lunã cõcupisset: & haberet optimũ pecus poscente ea partem pecoris pro cõcubitu dicit pollicitus: & duas partes fecisse gregus: quarũ alteram candidiorem: sed Lanæ crassioris: Lunã deceptam candidiore deterius pecus abduxisse: vt poeta significat.

ANT. Fuluus Color ¶FVLVIS setis: fuluus color vr de russo atq; viridi mixtus: inquit Gelius li. ij. c. xxij. in alijs plus viridis: in alijs plus ruffi habere: sic poeta fuluã aqlã dixit & fuluũ aurũ & arenas fuluã: & fuluũ leonẽ. Scythæ aũt vt Iustinus lib. ij. docet: pellibus tñ ferinis ac murinis vtunt. ¶Laniciũ: lana ipsa: vt effugiũ p fuga. ¶Aspera silua: Colu. etiã li. viij. ca. iiij. ait. seqris aũt nouaiia nõ solus herbida: sed quæ olearũq; vidua sunt spinis: nã quotidie minuit lana: q̃ quãto plixior e pecore percescit: tãto magis obnoxiũ est rubis: quibus velut hamis innexata a pascentiũ tergorib⁹ auelli: mole vo pecus etiã velamen quo p tegit amittit: atq; id nõ paruo sumptu reparat. Facit item vt ait Varro scabras oues. ¶Tribuliq;: de his videto lib. j. geor. ¶Pabula læta: pecora. n. quæ pinguia sũt plurimũ assumũt nutrimẽti: hic plures pilos habent & crassiores quã gracilia tenues ab exiguo nutrimẽto: siquidẽ pilus superfluitas est auctor Alexander Aphrodysieus. ¶Greges albos: color enĩ albus: vt scribit Columella lib. viij. tum optimus est: tum etiam vtilissimus: q ex eo plurimi fiũt. ¶Greges albos: Varro libro. ij. capi. ij. ait: q ouem esse oportet corpore amplo quæ lana multa sit & molli: villis altis & densis: toto corpore maxime circum ceruices & collum ventrem quoq; vt habeant pilosum: itaq; quæ id non haberent maiores nostri Apica appellant: eẽ oportet cruribus humilibus: caudis obseruare: vt sint in italia plixis: in syria breuib⁹: vt agnos procreent formosos. ¶Nigra subest: Idem Varro ibidem ait: q Arietes sint fronte lata: vestiti bene intortis cornibus pronis ad rostrum grauis: oculis lana optis: auribus amplis: pectore & scapulis & clunibus latis: cauda lata & longa. Animaduertendũ quoq; lingua ne nigra: aut varia sit: q fere qui eam habent nigros aut varios procreant agnos. ¶Lanæ: pan Mercurij filios cum Lunã concupiscet & haberet optimum pecus poscente ea partem pecoris pro concubitu dicit pollicitus: & duas partes fecisse gregis: quarũ alterã candidiorem sed lanæ crassioris. Lunam deceptam candidiore deterius pecus abduxisse Poeta significat. Probus auctor. Cũ itaq; Luna album pecus elegerit: ostendit Poeta multo præstantius album lanicium esse oibus alijs. Põt etiam illud accipi q Luna candore lanæ ducta Arietẽ album elegerit: deceptaq; fuerit: cum illi nigra lingua inesset: qua totum postea grege. m maculauit. De pane autem latius in Buco. & lib. j. geor.

¶MVNERE sic ni. la. dicit Lunã adamatam a pane petiuisse munus: & pana obtulisse gregem ouillũ: illam vo delectatã candore Arietem album cepisse: sed cum nõ animaduertisset maculas linguæ fuisse deceptam. CHR.

¶SALSASq;

In nemora alta vocans, nec tu aſpnata vocãteꝫ.
At cui lactis amor, Cytiſum, Lotóſq; frequẽtes
Ille manu, ſalſáſq;[a] ferat præſepibus herbas.
Hic ⁊ amãt fluuios magis, ⁊ magis vbera tẽdũt,
Et Salis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi iaꝫ excretos[b] prohibẽt à matrib⁹ Hædos.
Primáq; ferratis[c] præfigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere, horiſqꝫ diurnis,
Nocte[d] premũt, quod iá tenebris, ⁊ Sole cadẽte,
Sub lucẽ exportãt calathis[e] adit oppida paſtor.
Aut parco[f] ſale contingunt, hyemiqꝫ reponunt.
Nec tibi[g] cura canum fuerit poſtrema[h], ſed vnà
Veloces[i] Spartæ catulos, acrémqꝫ Moloſſum
Paſce[k] Sero pingui: nunq̃ cuſtodibus illis
Nocturnum[l] ſtabulis furem, incurſúſqꝫ Luporum

SER. a ¶ SALSAS q; ferat præſe. vt ⁊ multum potantes reddant plurimum lactis: ⁊ ipſum lac non ſit fatuum: ſed habeat ſalis occultum ſaporem: ideſt vix intelligibilem: ⁊ non ſtatim apparentem. b ¶ Excretos: validiores. c ¶ Ferratis capiſtris: ideſt duris. d ¶ Nocte pre. cogunt in caſeos. e ¶ Calathis: vaſis æreis: in quibus lac vel recens caſeus in vrbe diſtrahitur. f ¶ Aut parco ſale contingũt: aut modico ſale: aut re uera parco: ideſt ſeruatorio: quia in quod mittitur ſeruat. Nã ⁊ homo frugi parcus vocat: aut certe parco dixit ꝑ parce: vt ſit nomen pro aduerbio. g ¶ Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: liptotes figura: pro magna tibi cura ſit canum. h ¶ Poſtrema: vilis. i ¶ Veloces ſpartæ catulos acremq; moloſſum: ⁊ illis velocitas: in his autem fortitudo laudatur: ſparta autem laconiæ eſt ciuitas: moloſſia pars epiri. k ¶ Paſce ſero pingui: aqua lactis quæ pingues efficit canes. l ¶ Nocturnuꝫ furem: noctis opportunitatem captantem. Fur autem a furuo dictus eſt: ideſt nigro: Nam noctis vtitur tempore. Horatius: Quam pena vidimus furuæ regna Proſerpinæ. Aut certe a græco venit. Nam fur φωρ vocatur.

ANT. ¶ CYTISVM: latius in Bucoli. Varro autem lib. ij. ca. ij. ait: ꝙ maxime cytiſus ⁊ medica pingues facit faciliime ⁊ generant lac.

Lotos ¶ Lotoſq; frequentes: de loto herba intelligit: quæ faba græca appellatur a noſtris: vt Pli. docet li. xxiiij. ca. ij. ¶ Excretos hædos: fere ad quatuor menſes a mãma non diſiunguntur: agni hædi tres: porci duos. Varro. li. ſecundo. ¶ Prohibent: ne lac exhauriat ab eis. vnde Columel. lib. vij. cap. iij. ait: ꝙ teneri agni dum adhuc herbæ ſunt expertes lactis tradendi: quoniam ⁊ paruo ſumptu detinent: ⁊ his ſummotis fructus lactis a matribus non minor percipit. ¶ Quod ſurgente die: mulgent vere ad caſeum faciendum mane: aliis temporibus meridianis horis: tam ⁊ ſi ꝓpter loca ⁊ pabulum diſparile nõ vſq; quaq; idem fit; Varro libro ſecundo. Nocte ꝓmunt quo pacto caſeus premendus eſt ⁊ ſaliendus: legito latius Colu. lib. viij. c. viij. ¶ Sub lucem: ante lucem. ¶ Calathis: fiſcellas: aut calathos vel formas transfertur caſeus: qa maxime refert primo quoq; tẽpore ſerum percolari: ⁊ a concreta materia ſeparari. Idẽ Colu. auctor eſt. ¶ Parco ſale. i. mediocri nec nimio: ſcribit enim Columella. ꝙ nimio ſale caſeus ſalſus fit: ⁊ vitio aſcribitur. Poteſt dici etiam parco: ſale. i. ſaluatorio: naꝫ vt ſcribit Macro. lib. ſat. vij. ſal natura ſiccus ⁊ calidus eſt: ⁊ fluxũ corporis calore cõtrahit: humorẽ vo ſiccitate vel cohercet vel exorbet. Et Var. ꝑterea ſcri. li. ij. ꝙ q aſpergi ſolent ſales: melior ẽ foſſilis q̃ marinus. ¶ Cura canũ: canes vel inprimis mercari: tueriq; debet agricola: qꝺ ⁊ villam ⁊ fructus: familiamq; ⁊ pecora cuſtodit: nã quis hominum clarius: aut tanta vociferatione beſtiam vel furem prædicat q̃ canis latratu? qs famulus amantior domini? quis fidelior comes? quis cuſtos incorruptior? quis excubitor inueniri põt vigilantior? qs denique vltor: aut vindex conſtãtior? hæc ex Colu. lib. viij. ¶ Spartæ catulos: Varro quoq; laudat lacones ⁊ epiroticos: ꝺ Sparta vide ſuperius: ⁊ de Moloſſis epiri populis. ¶ Paſce ſero pingui: Columel. lib. viij. ſcribit: Canes hordacea farina cum ſero cõmode paſci: ſiue farreo vel triticeo pane admixto tamẽ liquore coctæ fabæ: ſed tepido: nam feruẽs rabiem creat.

CHRI. ¶ CYTISVM: de hoc frutice in ſuperioribus dictum eſt. ¶ Salſas herbas: Oues vt ait Ariſtote. ex potu pingueſcunt: itaq; dant ſalem quinto quoq; die. ſ. ſingulis centenis: ſingulos modios Sale ſubinde plus aquæ auriunt: ⁊ hinc etiam plus lactis ꝓuenit. ¶ Fluuios: aquam quam idem Ariſtoteles ait: in autumno aquiloniã q̃ auſtrinam vtiliorem eſſe. ¶ Excretos: Qui iam per ætatẽ creſcere deſinunt. ¶ Sero: nam ex ordacea farina ſero diluta panes in canũ cibũ faciundos iubent: qui de re pecuaria ſcribunt. Iubent ⁊ cõtra rabiẽ fimum gallinaceum admiſceri.

SER. a CIBEROS: abactores. fere. n. hispani ob mores acerrimi abactores sunt. b Onagros: agrestes asinos: & est laus canum. c Sæpe volutabris sil. volutabra loca sunt in quibus se apri volutant. siluestribus autem ideo quia circa casas esse & in ciuitatib^9 possit. d Disce & o: pro odoriferã. Et loquitur de serpentũ remedijs: q ingressi tecta animalibus nocent. e Agitare: persequi. f Graui nido: serpentibus. s. noxio. g Galbaneo: galbanũ est mictis apta medicaminibus. h Chelydros: chelydri dicti sunt quasi chersydri: qui in aquis & in terris morantur. Nam χέρσον dicimus terram: ὕδωρ aũt aquas. i Mala tactu vi. quæ et tacta nocet: est perniciosa dum tangitur. k Vipera autẽ species est serpentis: quæ vi parit: Nam corrosis eius lateribus exeunt pulli cum matris interitu. Luc. Viperei coeũt abrupto corpore nodi. l Cælum exterrita su. i. tectis gaudet. vt sunt ἀγαθοὶ δαίμονες: quos latine genios vocant. m Fouit hu. amplexa: terrã est in qua posset latere.

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos^a.
Sæpe etiam cursu timidos agitabis Onagros^b.
Et Canib^9 Leporẽ, Canibus venabere Damas.
Sæpe^c volutabris pulsos siluestribus Apros
Latratu turbabis agens, montésq; per altos
Ingentem clamore premes ad retia Ceruum.
Disce^d & odoratam stabulis accendere Cedrum;
Galbaneoq;^g agitare^e graues^f nidore Chelydros^h.
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala^i tactu
Vipera^k delituit, Cælúmq;^l exterrita fugit.
Aut tecto assuet^9 Coluber succedere, & vmbræ
Pestis acerba boum, pecoríq; aspergere virus,
Fouit^m humũ: cape saxa manu, cape robora pa
Tollẽtẽmq; minas, & sibila colla tumẽtẽ (stor

Inceruum si vratur fugat nidore serpentes: fugiunt & perunctos galbano: serpentes oleo et spondylio mixto tactu necat. Pli. li. xij. & lib. xxiiij. Colũaũt li. viij. ca. iiij. ait: quod muliebriũ capillorum aut ceruorum cornuum sæpius vstorum odor non patitur stabulis serpentes cõsistere. n Nidore: odore. o Chelydros serpen. Chelydris aũt Calabria frequentissima est: vt scribit Soli. p Vipera: serpentiũ vipera sola terra dr condicæ terræ arborum aut saxorum cauis. in coitu viperæ mas caput inserit los: quod illa abrodit voluptatis dulcedine: auctor Pli. li. viij. Aristo. vo in lib. de alalibus ait: quod serpentes vini incontinentes sunt: perinde viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur: ebriæ enim capiuntur.

PRO. CIBER i: hispania flumine Ibero. Galbani: medicamenti genus.

ANT. CIMPACATOS iberos: abigeos intelligit & pecorum fures: posuit. n. iberos ob similes mores. Vt cantabros & vicinas illis gentes latrocinia exercentes Cæsar Augustus oppressit: & quod Romanorũ sociorum prædones erant postea pro Romanis rei militari seruierũt. Coniaci videlicet & quod Iberi amnis fontes incolunt. Labitur autẽ iberus a cantabris e meridie ortũ habens per magnũ camporum spacium: Stra. auctor li. iij. de Hispania vbi et scribit quod eadem & iberia & hispania nõiat. Onagros: asinos siluestres. Onos. n. asinus & asinã dr. Agrios aũt agrestis immitis ferox: onagri sunt phrygia & Lycaonia præcipui. pullis eorũ ceu præstantibus sapore. Affrica gloriat quos lalisiones appellãt. Pli. li. viij. Volutabris: lacunis cœnosis: vbi se volutant. Agens: persequens. Cedrum: de Cedro videto li. ij. Geor. Præterea Pli. li. xxiiij. scri. quod cedri fico de serpentes fugari certum est. Item bacchis tritis cũ oleo si qui perunguant. Galbaneo nidore: dat galbanũ syria in amano monte

CHRI. CIBEROS abactores. Nam iberi hoc vitio vehementer laborabant: posuit ergo species pro genere. Onagros: asinos siluestres de quibus dictum est. Galbaneo: in syria frutex est ferulæ similis: ex quo resina destillat: hoc galbanum appellant. Vtilem quod colo rem thuris habere grana: vt faba limpidum & sine ligno. arabice kenech dicitur: vim habet contra venena. Hinc dicitur Besard: quo nomine omnia contra venena dsr. Vipera: genus serpentis quia vi pariat. Ait. n. Hero. quod in coitu mas caput in os fœminæ immittit: at ipsa in emissione seminis illud præcidit: fœta vo vipera non parturit: sed catuli lacerata matrice per ilia erumpunt: Echidna a græcis vocatur. Et eius reliq serpentes oua pariãt sola echidna: & alia serpens quod in arabia penata est e catulos edunt. Herodo. aũt est quod ea quod dix inius de partu viperæ in Melpomene refert. Aristoteles aũt scribit: Viperam oua quidem intra se concipere: sed tamen non oua: sed catulos parere qui membranis obuoluti sint: sed illos tertia die disrumpi. Nonnunquam tamen abruptis in vtero membranis prodire singulis quidem diebus singulos: esseq; illos supra viginti. Alber. autem ait: Viperæ venenum non esse frigidum: quod quis vulnerati extrema frigescant. Id enim iccirco euenire affirmat: quod naturalis calor a venenoso calore victus

:victus concedat. ¶ Coluber: quia vmbram colat. Vnde dixit tecto & vmbræ. ¶ Cape saxa: Magna exhortatio: & quæ aliqua ex parte increpationem sapiat. Exornatur autem locus pluribus coloribus: in quibus inest efficatia. & repetitione dissoluto apostrophe.

Deijce iámq; fuga timidu[a] caput abdidit alte,
Cum medij nexus, extremæq;[b] agmina caudæ
Soluũtur, tardósq; trahit sinus vltimus orbes.
Est etiã ille malus Calabris in saltibus anguis
Squammea conuoluens[c] sublato pectore terga,
Atq; notis longã maculosus grãdibus aluom
Qui du amnes vlli rumpuntur fontibus, & dũ
Vere madent vdo[d] terræ, pluuialibus Austris
Stagna colit, ripísq; habitans hic piscibus atra
Improbus[e] igluuie[f], Ranísq;[g] loqcib[g] explet.
Postq; exusta palus, terræq; ardore dehiscunt,
Exilit in siccum, & flãmantia lumina torquens
Sæuit agris, aspérq;[h] siti atq; exterritus æstu
Ne mihi[i] tũ molles sub diuo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas.
Cum positis nouus exuuijs, nitidúsq;[k] iuuenta
Voluitur aut catulos[l] tectis aut oua relinquẽs
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trisulcis.

SER. a ¶ TIMIdũ ca. cui tiet. Nam vt Pli. dicit: serpentis caput et si cũ duob[us] euaserit digitis: nihilominus viuit. b ¶ Extremæ. a. cau. motus. & hoc dicit: eadem serpentes dicec caudæ volubilitas pquiescat. c ¶ Conuolués sub. pe. ter. i. erect[us]: qd ad expressioné serpentis generis posuit. Alij n. repunt toto corpe: aliæ erigunt corporis parte. Luca. Et contentus iter cauda sulcare parias. d ¶ Vdo vere ma. ter. alibi: Quũ ruit ibriferũ ver. e ¶ Improbus: insatiabilis. f ¶ Ingluuies: ventris capacitaté. g ¶ Ranis lo. clamosis & loquacibus: ideo quia ex hoibus factæ sunt: vt dicit Oui. h ¶ Asperq; si. Salu. Quod genus siti magis q; alia re accendit. i ¶ Mihi: pro cuicunq;: vt Non illa quisq; me nocte per altum ire. k ¶ Nitidusq; iu. pelle. n. deposita redit ad priorem ætaté. l ¶ Catulos: abusiue dixit. Nam catuli proprie canũ sunt.

PRO. ¶ CALABRIA: regio. in qua Brundusium est oppidum.

ANT. ¶ IAMq; fu. ordo est: & iam. i. tunc quu me dij nexus. i. motus impetus & reuolutiões extremæ caudæ soluunt: extendunt: & vltimus sinus. i. curuatura trahit tardos. i. pigros orbes. i. spiras & reuolutiones. ¶ Fuga. i. fugæ loco alte abdidit timidum cap. demum sensus est: q percussus serpés qsi dissoluit nodos & elongatur: trahitq; ægre vltimas curuaturas loco fugæ caput abscondit: propter quod innuit Maro: vt caput ipsum opprimere debeamus. ¶ Calabris: Calabria Italiæ pars est: in qua Brundusium hydrus mons tũ salẽtini campi. vt Mela scri. græci teste Pli. li. iij. Mesapiam à duce appellauere: & añ Peucetiã a Peucetio Oenotri fratre. ¶ Anguis: de Chelydro intelligit: vt diximus. ¶ Vere vdo: hoc declaratũ est li. j. Geor. ibi Præsertim incertis si mensibus amnis abundans exit &c. ¶ Atrã: obscurã: seu nigrã: vt Nonius ait.

¶ Ingluuie: gula. ¶ Improbus. i. sæu[us]: auctore etiã Nonio. ¶ Ne mihi: legit & nec mihi santiq[ui]. ¶ Sub dio: Asconius sup li. iij. Verrinap alt: sub dio. i. sub cælo. Cælũ græci τὸν δῖα dicũt. ijs igitur patet errare illos: q sub dio dicũt cũ u: Molles iucundos. ¶ Neu dorso: neu libeat inq[ui]t supinũ iacuisse p herbas nemoris caue dorso nemoris legas. ¶ Micat: Micare est hoc loco p vices sine ordine mouere: vt docet Nonius. alibi vo fulgere: vt Micat ignibus æther. Quãdoq; et est sortiri digitis. M. Tul. li. iij. offi. Dignũ esse ducũt q cũ in tenebris mices &c. ¶ Linguis trisulcis: linguæ nõ oibus eodẽ mõ tenuissima serpentibus & trisulca. Pli. li. xj. ¶ Amurca: latius li. j. Geor. Micare

¶ RANIS: Garrulũ est alal. Nã coaxãt. Id. n. nomẽ est earum voci quis in Macedonia teste Pli. Ranæ & apri muti sint: mutæ sunt & in seripho: s; aliũde alatæ canũt. Ranaꝝ plures spẽs: sed q venenosa est dr rana rubeta. Elixatura ranarũ in aq & aceto: si dentes abluant sedat doloré. ¶ Asperq; siti: Nã vis veneni colore & siccitate auget: ondũt physici mares q; fæminas: senes q; iuniores: arida q; humida hitãtes: ieiunos q; saturos: iratos q; placatos: in calido & sicco tpe q; in aduerso magis nocere. ¶ Dorso: pcliuo posuit & loco editiore. CHRI. Ranæ

¶ Sub. a. Sub diuo. Diuũ. n. Iouẽ itelligit q é aer. Hic Hor. Manet sb ioue frigido: teneræ cõiugis: imemor: venator. ¶ Catulos & oua: qa aliæ serpẽtes catulos pariũt: aliæ oua: Vel dixit catulos: qa ex ouis pueniũt catuli. Nã catulos dicimus & serpẽtibus & in qdrupedibus q nõ vngulas sed vngues hñt: vt canes: vrsi: leones. ¶ Trisulcis: In nr̃is libris de aĩa expssimus rõné: qre virga summa velocitate mota nõ simplex: s; triplex videat. Idẽ igit euenit in lingua serpẽtis: q quis vnica sit: tñ sua crebra mobilitate triplex apparet.

Morborum [a] quoq; te causas, & signa docebo.
Turpis [b] oues tētat Scabies, vbi frigidus imber
Altius [c] ad viuum persedit, & horrida cano
Bruma gelu, vel cum tonsis illotus [d] adhæsit
Sudor, & hirsuti [e] secuerunt corpora vepres.
Dulcibus [f] iccirco fluuijs pecus omne magistri
Perfundunt, vdísq; [g] Aries in gurgite villis
Mersatur, missúsq; secundo [h] defluit amni.
Aut tonsum tristi [i] cōtingunt corpus Amurca,
Et spumas miscent Argenti, viuáq; [k] Sulphura,
Idæásq; [l] pices, & pingueis vnguine Ceras,
Sylláq; [m], Helleborósq; graues, nigrúq; Bitumē.
Non tā vlla magis præsens [n] fortuna laborū est,

SER. a ¶ MORBORVM quoq; te causas & si. do. Tria dicit. Signa morborum causas: remedia: sed non seruat ordinem legitimū. Nā post remedia morborum signa cōmemorat. b ¶ Turpis sca. quæ asperum & turpe efficit corpus. c ¶ Altius ad vi. per. medullas & ossa penetrat. d ¶ Illotus ad. Sulotus vel lautus dicimus. inde est lautū eo. Nā illud ab Horatio satis licēter dictum est: Ast vbi me fessum sol acrior ire lauatū Admonuit. e ¶ Et hirsuti secuerūt corpora vepres: duas res dicit: vnde scabies porcorum nascitur: aut nimium frigus & humorē aeris: aut etiam cum post tonsionem non lauantur. ex validiore. n. æstu sudor eis adhæret: ac propterea lauari frequenter præcepit: vepres. hic masculino genere: at Lucreti⁹ fœminino: vt illorum spoliis vepres volitantibus austris. f ¶ Dulcibus flu. salsa. n. aqua magis pruriginem generat. g ¶ Vdisq; ari. Igur. vi. mer. dicit ducem gregis: quem etiam Varro ita cō memorat. huic autem partem aliquam lanæ pastores solent relinquere. vnde ait vdis villis: Nā oues semper tonsæ lauantur. h ¶ Secundo de. am. cū aqua. s. i ¶ Tristi. a amaris olei sordibus: hoc autem remedium est cō tra scabiē: & læsum vepribus corpus. k ¶ Viuaq; sul. dactylicus versus. l ¶ Idæasq; pi. liquidas: quæ in Ida phrygiæ mōte nascuntur. m ¶ Syllamq; ele. gra. genera herbarum sunt. n ¶ Præsens for. efficax vtilis profutura: & dicit incidendum esse vulnus si medicaminib⁹ emolliri minime potuerit.

PRO. ¶ SYLLA: bulbi genus: vnde inficitur acetum: quod syllites dicitur. ¶ Helleborum: genus medicamenti venenati: quod interdū mortiferum est.

ANT. ¶ MORBORVM quoq;: Aduertendum q̄ cuiusq; morbi sit causa quæq; signa causarum earum sint: & quæ quéq; morbum curatio sequi debeat: Inquit Varro li. ij. ca. j. ¶ Morborū: Morbus est habitus cuiusq; corporis contra naturam: qui vsum eius facit deteriorem: Gellius lib. iiij. cap. ij. Cicero vero lib. iiij. Tusc. ait: q̄ morbum appellant totius corporis corruptionem. Aegrotationem: morbum cum imbecillitate. Vitium: quum partes corporis inter se dissident: ex quo prauitas membrorum: distortio: deformitas. ¶ Scabies: Oues frequentius quam nullum aliud animal infestātur scabie: quæ fere nascitur: ex his causis Poeta refert. præcipue tamen exiguitas cibi macie: macies autem scabiem facit: hæc vbi cœperit irrepere: sic intelligitur. Vitiosum locum pecudes: aut morsu scalpūt: aut cornu: aut vngula tundunt: aut arbori affricant: parietibúsue detergēt. Hic prio q̄q; tpe occurrē dum: ne tota progenies inficiatur: cum præcipue Oues cōtagione vexent. Colu. li. viij. ca. v. ¶ Scabies: est scabies durior cutis rubicunda: ex qua pustulæ oriunt. Quædam humidiores: quædam sicciores: Exit ex quibusdam sanies quo asperior est: quoq; prurit magis: eo difficilius tollitur: auctor est Celsus li. v. ¶ Dulcibus fluuijs: Colu. æstiuum sudorem mari vel flumine abluendum censet. ¶ Villis: lanas intelligit: quæ in summa parte arietis tonsi relinqui solent. ¶ Secundo amni: auersus. n. flumini nō aduersus defluit. ¶ Amurca: scabiem tollit: si ad feces & amurcā: succumq; decocti lupini misceas portione æqua detritū: albū helleborum. Eidē remedio est: amurca duabus partibus decocta. Itē vetus hoīs vrina testis cādētibus inusta. Prodest et sulphuris triti & picis liquidæ: modus æqualis igne lento coctus: auctor Colu. li. viij. ¶ Tristi: amara: De amurca latius supra. ¶ Spumas argenti: spuma distat a scoria: quo pōt spuma a fece distare: alterum purgantis se materiæ: alterum purgatæ vitium ē: spumæ vis est: siccare: mollire: refrigerare: tēperare: purgare: explere: hulcera tumores lenire: Pli. li. xxxiij. c. iiij. ¶ Sulphura viua: sulphuris genera sunt q̄tuor: viuo solo ex omnibus generibus medici vtunt. Viuum effodit: trāslucetq; & viret: Pli. lib. xxxv. Dioscorides vero ait: q̄ viuū sulphur tale est: quale a terra pducitur: sulphur aūt extinctū seu mortuū est: q̄d artificiose parat: & in calamis ferreis fundit. Quādo viuū sulphur miscetur cū terebinthina: curat scabiē & ægritudinē cū qua eleuatur cutis. ¶ Idæasq; pices: circa idam in Troadæ plurimæ sunt: vt scribit Pli. Picis aūt duo genera: spissum: liquidumq;. spissarum vtilissima medicinæ

Scabies

Quatuor genera Sulphuris

Duo genera Picis

medicinæ est brutia: quoniam pinguissima & resinosissima: vtraq; præbet vtilitates: sed magis Rutilia q̃ cæteræ. Picis natura est vt calefaciat: explet ad scabiem pecorum præcipuus remedium. idem libro vigesimoquarto. ¶ Vnguine: viscositate quadam. ¶ Ceras: Cera in medio est æqualiter calefacientium: & infrigidantium: & humectantium: & siccantium: auctore Galeno. ¶ Syllamq;: syllarum in medicina alba est quæ masculus: fœminæ nigræ. sylla quæ candidissima fuerit: vtilissima erit: discutit furfures capitis: & vlcera manantia: illita ex oleo cocta. Pythagoras: syllam in limine quoq; ianuæ suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit plinius libro vigesimo: capitu. vigesimonono. ¶ Elleborosq; graues: Ellebori duo prima genera: candidum & nigrum. Nigro equi: boues sues necantur: itaq; cauent id: cum candido vescantur: Album non facile colligitur: caput enim aggrauat maxime: nisi præsumatur alium: & subinde vinum sorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrum purgat per inferna: candidum vomitione: causasq; morborum extrahit quondam terribile: postea tam promiscuum: vt plerique studiorum gratia: ad prouidenda acrius quæ commentabantur: sæpius sumptitauerint. Italia Veratrum vocat. Nigrum scabiem quadrupedum cum ture & cera vel pice sanat. Plinius libro vigesimoquinto: capitulo decimosecũdo. ¶ Graues: aggrauat enim maxime caput. Potest etiam exponi noxios propter eorum naturam & vires. ¶ Nigrũ bitumen: de hoc latissime vide ecloga octaua. ¶ Magis præsens: idest præstantior. Duo genera ellebori

CHRI. ¶ SCABIES: sic dicitur quia scabra: idest aspera est. ¶ Ad viuum: Quia penetrauit pellem: quæ non multum sensus habet. ¶ Tristi: amara. ¶ A murca: est humor in oliuis admixtus aquæ: qui dum teruntur ante oleum effluit: quæ coqui solet ad mellis spissitudinẽ: & sic vetustatem accipit. Nam fex est illa quæ postrema residet. A murca decocta in vase æneo: & mixta aceto: aut vino: aut ouo & melle: confert doloribus dentiũ & apostematibus: & miscetur in medicinis oculorum. Clistere ex illo cõfert ano apostemato: & callo matricis: Mixta cum chamæleonte: & cum aqua in qua dulcorati sunt lupini: sanat scabiem quadrupedum. Noua do & fine decoctione sedat dolorem podagræ: Illinitur corio & extenditur super ventrem ad minuendum tumorem hydropici. De sylla elleboro & bitumine dictum est. amurca

SER. a ¶ SVMmũ ul. os: ergo tũc secandũ est cũ os habuerit. b ¶ Viuitq; te. dum tegitur. c ¶ Meliora de. om. po. maiores enim expugnantes religionem totus in experientia collocabant.

Quàm si quis ferro potuit rescindere summu3[a]
Vlceris os: alitur vitium, viuitq;[b] tegendo,
Dũ medicas adhibere man[9] ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora[c] Deos sedet omina poscẽs.
Quin etiam ima dolor balantu3 lapsus ad ossa
Cum furit, atq; artus[d] depascitur arida[e] Febris;
Profuit incensos[f] æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientẽ[g] sanguine venam,

tes adiuuãt: inquit Varro libro primo de re rustica. Et Salustius in Catilinario ait: Nõ votis neq; supplicijs muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando: agẽdo: bene cõsulendo prospera omnia cedunt: Vbi secordiæ: atq; ignauiæ te tradideris nequiq; deos implores. irati: in festiq; sunt.

Salustius: Non votis neq; supplicijs muliebribus deorum auxilia comparantur: vigilando & laborando prospere omnia cedunt: vbi secordiæ tete atq; ignauiæ tradideris; neq; deos implores. irati: infestiq; sunt. d ¶ Ar. de. & pasco & pascor illam rẽ dicimus. e ¶ Arida se. quæ arida efficit corpora. Tamen sciẽdum febrem licet a feruore dicta sit: esse etiã frigidam. vnde modo ad diastolẽ alt aridaq;. f ¶ Incensos æ. febrem. g ¶ Salientẽ san. ve. i. mobilem. dicit autem illam venam feriendam esse: quæ super vngula aĩalis est tas lata q̃ mobilis.

¶ Febris: dicitur febris a feruitate morbi: vel mali: vt scribit Nonius: Est autem febris genus morbi in toto corpore: de cuius generib[9] late Celsus libro tertio. ¶ Incensos æstus: febris feruores. ¶ Ima ferire pedis: febricitantibus ouibus de talo: vel inter duas vngulas sanguinem mitti oportet. Nos etiam sub oculis & de auribus sanguinem detrahimus. Verba sunt Columellæ libro. viij. Febris

ANT. ¶ FERRO rescindere: reserandum est hulcus & medicamentis curandum. ¶ Hulceris os: hulcus traxit aspirationem ab græco: Illi enim helcos dicunt. est autem hulcus tecta & clausa malignitas. Vulnus do hiatus patens: Marcellus auctor. ¶ Tegendo: dum tegitur. ¶ Deos omnia poscens: dei faciem

CHRI. ¶ TEGENDO: dũ tegit. ¶ Et meliora deos: Moralis locus quo oñdit diuinũ auxiliũ nõ pigris: desidibusq;: sed auidis & industrijs puenire. nõ. n. negat nõ esse auxiliũ a dijs postcẽdũ: s; nõ eẽ in secordia sperãdũ. ¶ Sedet: quasi penit[9] cessat. ¶ Oĩa poscẽs: Nã q nobis ipsi pstare nr̃a opa possumus: ea a dijs nõ sũt petenda: sed ea q nr̃as vires excedunt.

Bisaltæ[a] quo more solent, acérq; Gelonus
Cū[b] fugit in Rhodopen, atq; i deserta Getarū,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quā ꝓcul aut molli succedere sæpius vmbræ
Videris; aut summas carpentē[c] ignauius herbas
Extremámq; sequi, aut medio ꝓcūbere cāpo
Pascentem, & seræ solam decedere nocti;
Continuo culpam[d] ferro compesce, prius q̄
Dira per incautum[e] serpant contagia vulgus.
Non tā creber agēs hyemē ruit æquore turbo,
Quā multæ pecudū pestes nec singula morbi
Corpora corripiunt, sed tota[f] æstiua repente
Spémq;[g], gregéq; sil', cūctámq; ab origie gētem.
Tum sciat Aerias[h] Alpeis, & Norica[i] siquis
Castella in tumulis, & Iapidis[k] arua Timaui
Nunc quoq; post tanto videat, desertáq; regna
Pastorum, & longe saltus, latéq; vacantes.

SER. a ¶ BISALTÆ: populi scytharum: qui fugientes equorum sanguine aluntur lacte permixto. b. ¶ Cum. s. vel re uera fugit: vel pergit celeriter. c ¶ Carpentem. i. h. negligentius & sine auiditate. d ¶ Culpam. s. c. atq habere morbum culpæ non est: sed hoc dicit occidendo eas tuam culpam cō pesce: idest vita crimen: i qđ potes incidere: si dū vni parcis fuerit tot' grex eius contagione corruptus. e ¶ Incautum. i. qđ se morbo s pecoris contagiōe abstinere nō nouit. Salusti. Repente agros incautos inuasit. i. securos: & quibus ꝑ cautū nō erat: & vt excipit incautus. & aūt bñ dixit incautū. f ¶ Tota. æ. loca posuit pro aīalibus. Aestiua aūt sunt loca vmbrosa: in quibus per æstatē pecora vitant solis calorem. Stati. Vmbrosi patuere æstiua lycæi. g ¶ Spemq;. g. i. agnos cum matribus pariter. h ¶ Aerias. a. Sēsus hic est. Si quis est qui sciat ista loca: qualia tūc fuerunt quum pecoribus erant referta: nunc quoq; ea vacantia videat: licet plurimum a pestilentia fluxerit tempus. h ¶ Aerias al. i. galliam: & dicendo aerias verbū expressit de verbo. Nam gallo℞ lingua alti montes alpes vocantur. i ¶ Norica. s. Noricum pars est illyrici. k ¶ Et ia. i. Venetiam: nam iapidia pars ē Venetiæ ab iapidio oppido dicta. Sal. Primam modo lapidiam ingressus. huius est fluuius Timauus: vnde male quidam iapygis legunt: quum Iapygia sit Apulia.

Stra. li. vij. ¶ Contagia: videto in Tityro. ¶ Ferro: quo. s. imam pedis venam ferias. ¶ Hyemem: grandinem intelligit. ¶ Turbo: dr̄ turbo ventus: qui repentinis flabris ꝓsilit: atq; vniuersa perturbat. Vortex ille est: quum torquet humus arida: & ab infimo erigitur ad summum: auctor Apuleius I li. de mundo meminit: & Pli. lib. ij. c. l. ¶ Aestiua: loca dñr vmbrosa: vbi & pecora & milites solis ardorē vitant. Sueto. in Augusto: Reliquas in hyberna & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Reliq̄s aūt cohortes supple. ¶ Spemq;: agnos et agnas: & foeturā ipsam. ¶ Tum: præterea. Tum sciat huius pestilentiæ color totus: & liniamēta fere oīa tracta sunt de descriptiōe pestilentiæ: quæ est li. vj. Lucre. describit & Manilius lib. j. sed Oui. li. vij. met. latissime. ¶ Alpes: mōtes sūt altissimi: q Italiam ab germania submouēt: teste Pli. lib. iij.

¶ Norica castella: Norici incolæ sunt alpium: quondam Taurisci appellat: ijs cōtermini Rheti: & Vindelici: oēs in multas ciuitates diuisi: idem li. iij. ¶ Iapidis timaui: iapides populi: & Timauus amnis in Venetia regiōe Italiæ sunt: vt scribit idem li. iij. De Timauo aūt latius ecloga. viij. Stra. præterea lib. vij. scribit: ꝙ Iapides in albio mōte siti sunt: qui Alpibus posterior est excelso admodū: Hinc quidem ad Pannonios: istrumq; pertinentes: hinc aūt ad adriaticum mare: pugnaces quidem: cæterum ab Augusto Cæsare tandem expugnati ad vnum: fm Iapides in liburnos est nauigatio. ¶ Post tanto: tpe. s. Est aūt sensus: quod tanta pestilentia fuit: vt si quis videret illa loca nunc quoq; deserta aspiceret: quāuis iam diu id fuerit &c̄.

PRO. ¶ BISALTÆ: gens est thracum. ¶ Geloni: scythæ: & vtriq; a regibus dicti. ¶ Iapidia: regio dicta est histriæ.

ANT. ¶ BISALTÆ: libera gens Bisaltæ in macedonia: vt scri. Pli. li. iiij. c. xj. ¶ Gelonus: de Gelonis videto lib. ij. Geor. ibi pictosq; gelonos. ¶ Rhodopen: de hoc monte iam superius. ¶ Atq;: legitur & aut. ¶ Deserta getarum: Getas græci Thraces opinati sunt: qui q dem vtrunq; Istri latus incolebant: getæ ad pontum in orientem vergunt: interq; mare pōticum ab istro ab Tyrani flumen getarum solitudo periacet plana tota & aquarum indiga: — Getæ

CHR ¶ BISALTÆ: populi in thracia sunt. ¶ Geloni: tractari dicuntur: quos corrupto vocabulo tartaros dicimus. Hi soluunt venas equorum: & sanguinē admiscent lacti: & inde bibūt. — Bisaltæ
¶ Tota æstiua: Aestiua appellāt loca mōtana & frigidiora: in quibus pecora a caloribus defenduntur; vt hyeme in locis maritimis & apricis defenduntur — Aestiua

Norica — Timau'

ctis defenduntur a frigoribus: & hæc hiberna dicunt. Quæ vocabula etiam militibus tribui Hiberna mus. ☞Regna pastorum: ambitiose dixit optima pascua. ☞Norica: tractus ille vnde est: qui a Rheno vsq; ad ea loca quæ Veronæ & Como imminent Rhetos cótinet. Huius na tionis: Lepontij: Camuli: Vindelici: ac Norici sunt. ☞Timaui: de quo diximus in æneí.

SER. a ☾HIC.q. m. describit pe stilentiam Venetiæ: galliæ: & Illyrici. Nam quodá tempore cum Nilus plus æquo excreuisset: & diu permásisset in campis: & aqua fluminis & calore prouintiæ diuersa & pinri ma é limo animalia sút creata: quæ recedéte in alueos suos nilo & integra: et quæ semiplena fuerát putrefacta sút: exinde corrupto aere nata pestilentia est: quam auster flans primo ex ægypto ad atticá prouintias pepulit: mox inde in tractus Venetiæ & illyrici vsquequaq; versus vniuersa vastauit. hanc auté pestilentiam ordine quo diximus plenissime Lucre. executus est.

Hic quodá a morbo Cæli miserāda b coorta est
Tempestas, totoq; c Autumni incanduit æstu;
Et genᵘˢ omne neci pecudū dedit, omne ferarū,
Corrupitq; d lacus, infecit pabula tabo.
Nec viaᵉ mortis erat simplex: sʒ vbi ignea venis
Omnibusᶠ acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abūdabat fluidus g liq; omniaq; in se
Ossa h minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore i Deūʒ medio stās hostia ad aras
Lanea k dum niuea circundatur infula vitta
Inter cunctantes cecidit moribūda ministros.
Aut si quam ferro mactauerat l ante sacerdos,
Inde neqʒ m impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa n potest cōsultus reddere Vates.
At vix suppositi o tinguntur sanguine cultri,
Summaqʒ p ieiuna sanie infuscatur arena.

sic & in sexto: Supponút alij cultros. dicendo aút suppositi feriendi genus ostendit. Nam interdus ab inferiori pte: interdus de sup feriebantur. p ☞Summaq; i. s. i. a. signatis vsus est his: nimiumq; li bratis.

☾MORBO ANT. cæli: aeris cor ruptione: quæ postea aut in aquas cadit: aut fruges persedit in ipsas: aut alios hominis pastus: pecudum q; cibatus: aut etiam suspensa manet vis aere in ipso. Et quum spirantes mixtas hinc dicimus auras: illa quoq; in corpus pariter sorbere necesse est: Lucre. libro sexto: tempestas pestilentia. ☞Incanduit: ferbuit. ☞Autumni æstu: tunc enim magis corpora langore afficiuntur aere non certo: vt etiá Oui. in arte ostendit. ☞Tabo: corruptione. ☞Lanea infula: fascia in modum diadematis: a qua vitæ ab vtraq; parte pendét: de hac lib. iiij. de ponto legitur. Ambiat: vt fuluas infula longa comas. ☞Aut siquam: legitur iteʒ at siquam. ☞Neq; ardent: propter corruptiones id erat. ☞Fibris: videto li. j. Geor. ☞Ieiuna sanie: sanguine corrupto & deficco.

b ☞Miseranda. t. pessima: inferens res dignā miseratione. c ☞Totoq; au. in æ. exarsit prima parte Autūni: quæ semp grauem efficit pestilentiam. vt auteʒ Autūnus abundet morbis facit confine frigoris & caloris: qd licet etiá vernuʒ tempus habeat: caret tamen morbo: quia tunc corpora præcedenti durata sunt frigore: quæ Autumnus corrūpit laxiora inueniens post æstatis calorem. d ☞Corrupitq; l. in. p. t. ordineʒ secutus: qué & Luc. tenuit: & Sal. primo aereʒ: inde aquá post pabula eé corrupta. e ☞Nec. u. m. e. s. nec moriebant ex vsu. i. fm naturalé ordinem: non tantū fuga animæ: sed etias corporis resolutione. Est auteʒ Sal. q. ait: nec simplici quidem morte moriebant. f ☞Omnibus. a. s. feruidus calor ab eo qd præcedit id qd sequitur. g ☞Fluidus li. humor sordidus. h ☞Ossa: etiam ossa: & per hyperboleʒ totum hominem significat. i ☞In. h. d. in sacrificijs: vt Haud equides tali me dignor honore. k ☞Lanea. i. victima. ná nō stat versus si lanea vittā dixeris. l ☞Mactauerat. a. s. cius. s. mortes præueniens. m ☞Neq; in. a. a. s. quia vt dicit Pli. Morbosa caro non coquitur. n ☞Nec. r. p. c. r. u. colligi. n. nisi ex sana victima futura non possunt. o ☞Suppositi:

CHRI. ☾ÆSTU autumni: quia humores cótracti in æstate tunc rebulliunt: & corrupti pestiferos: lætalesq; morbos excitant. Pestis. n. nō nunq; æstate desinit: sæpius tñ in hyeme: in Vere raro: in Autumno pene nunq;. ☞Pecudum: nunc posuit pro cicuribus: quia sequit ferarum. Cæteꝝ etias in feris pecudes dicimus. ☞Adduxerat: contraxerat: sententia est qd desiccato succo naturali i summa maciē iam arefacta cōtrahebantur. Mox putrescente toto corpore vniuersa mēbra quæ arida: exsiccataq; regnabant simul atq; etias ossa liquescebant & tabida fluebant. ☞Sæpe in h. de. Locus plenus cōmiseratione cū ne religio quidé morbū arceret. ☞Infula: de qua diximus in æneide. ☞Nec responsa potest: quia corrupta erant exta ac fibræ.

Hinc lætis vituli Volgo[a] moriuntur in herbis,
Et dulceis animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canib[b] blādis rabies venit,& quatit[c] ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus[d] angit[e] obesis.
Labitur infelix studiorū atq; imemor[f] herbæ
Victor equos, fonteisq; auertitur, & pede terras
Crebra[g] ferit: demissæ aures, incertus[h] ibidem
Sudor, & ille quidem morituris[i] frigidus aret.
Pellis[k] & ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit[l] crudescere morbus;

SER. a ¶ VVLGO: vbiq;: passim & cateruatis: lætis autem herbis: idē ne eos fame perisse putaremus. b ¶ Canibus. b. etiā blādis canibus ex pestilentia rabies nascitur. c ¶ Quatit æ. t. pprie: nā tussis cōmouet corpa. d ¶ Faucibus. o. tumētibus. e ¶ Angit: bene ait angit. Nā angina dicit porcorū morbus: q occupat fauces. Pla. Vellē me i anginas verti: vt huic anicu læ fauces præoccuparem. f ¶ Immemor herbæ: p herbarū: vt ipse imemor herbarū quos est mirata iuuenta vt occupatione morbi obliuionē cibi factā esse dicat: qdā vo volunt: q imemor sit studiorū & herbæ: qm antiqui in pratis certamina exhibere cōsueuerāt: vn congrue coniunxit vtrunq; studiorum & herbæ. g ¶ Crebra. s. crebro nomen pro aduerbio. h ¶ Incertus. s. irrationabilis: sine labore: cuius cā non apparet. i ¶ Moriturus. s. a. frigidus sudor mortis futuræ signū est. Et morituris frigidus pleonasmos est. k ¶ Pellis. d. r. rigida est: nec cohæret digitis. l ¶ Cœpit. c. m. validior fieri: vt Delecta crudescit pugna camilla: & iā dat signa morbi validioris.

ANT. ¶ HINC: ex ignea siti: & fluido liquore ac pestilitate. ¶ Vulgo: passim. ¶ Lætis herbis: innuit nō penuria cibatus id fuisse. ¶ Angit: strāgulat: vnde & faucium dolor angina vocatur. vt scribit Festus: eo autē morbo sues maxime cruciantur vt aiunt. ¶ Auertitur refugit. ¶ Crebra: p crebro. ¶ Crudescere: magis crudus ac durus fieri.

CHRI ¶ RABIES: & pestilentia oritur. Rabies q̄ ne canes vexet mandat Colu. vt pani quo vescūtur gallinaceus fimus admisceaf. ¶ Tussis anhela sues: Nam hic morbus illis domesticus est. ¶ Sues: antiquorū prouerbiū fuit. Ignauum: & sumptuosum eum esse: qui succidiam in carnario suspenderit potius e laniario quam ex domestico fundo. sues vt ait Varro: Aduertant a facie & progenie: & regione cæli: si formosi sint verres & scrofa: si multos pariunt: si in eo loco ampli sunt exiles: Parari enim sic solent. Illasce sues sanas esse: habereq; recte licere: noxisq; præstare: neq; de pecore morboso esse. Spōdes ne: Quatuor mēses fœtum fert. Voluntabrū illis requies vt lauatio hoi. Sus græce dr ὗς οἱ θύτης ab eo qđ est θύειν: imolare. A suillo. n. pecore imolādi initiū sumptū videt. Vestigia sūt qđ initijs Cereris porci imolanf. Initijs pacis fœdus cū ferit porcus occidif. Nuptiarū initio antiqui reges & sublimes viri: in Ethruria i piunctione nuptiarū: noua nupta & marit porcū imolabāt: idez Prisci Latini & Græci in Italia factitarunt. Nr̃æ mulieres & maxime nutrices naturā: quā fœminæ sunt in virginibus appellant porcū: & græci χοῖρον significantes esse dignus isigne nuptiarū. Suillum pecus donatū a natura dicūt ad epulandū: & is animā datā p sale vt carnes pseruenf. Ex iis succidias: magnas ac optimas galli facere cōsueuerūt. Signū est qđ etiā nūc quotānis e gallia apportanf. Romā pernæ tomacinæ: tamacæ: & petasones. In arcadia teste Varrone sus fuit adeo pinguis: vt psurgere nō posset: vt mus i eius corpore excisa cute: nidiū fecisset & mures pepisset. Vna quæq; scrofa sua hara suos alat porculos. Nā inter se dentib' sauciant: in haris hostiū ponaf & limē iferius altū palmipedale ne porci ex hara cū matrē sequunf trāsilire possint. Porci a lacte dpulsi a qbusdā deliciæ vocanf: neq; iā lactātes dnr: q a partu decimo die habenf puri: & ab eo appellanf ab antiqs sacres: q tū ad sacrificiū primū idonei dnr. Plautus in menechmis: eū insanū q putat: vt pietur in oppido Epidāno interrogat quāti hic porci sunt sacres: si fundus mistrat dandi sunt vinacei ac scapi ex vuis. Amisso noīe lactantis dicunf nefrendes: q nōdū fabā frendere. i. frangere possint. Porcus græcum nomen est antiquū: sed obscuratū quē nūc χοῖρον dicūt. Tot parere oportet: quod māmas habet: si pauciores non est fructuaria: si plures portētum est. In quo illud est qđ sus Aeneæ Lauini. xxx. peperit. Nam portēdit factū trigesimū annū: vt lauinenses cōdiderint albā. Verres anniculi castranf: nec minores q̄; semestres. Castrati non verres: sed maiales dicuntur. ¶ Angit: Hinc angina dicitur qui morbus est gulæ. ¶ Studiorū. i. cupiditatū: erga victoriā. Studiū est pprie i homine vehemēs applicatio ai ad aliquid peragendum. Equos autem vehementer victorias: & in bello & in cursu appetere vidimus. Vnde victos lachrymis mœrorem ostēdere grauissimi auctores tradidere.

Sues

Porcus

Verres

Maiales

Studiūs

¶ OBSESSAS:

SER. a ℂOBSESSAS:clausas. b ℱ Aspa.l.s.ex nimia siccitate. c ℱ Profuit in.nō semp ꝓ fuit:ſʒ aliqñ.Nā h' soiū ē:qđ aut morbo libe rat:aut cōmouet in furorē. d ℱ Mox.e.h.i. qđ saluti eē putabaſ:ꝛ hoc est qđ paulo post dicturus est: mē parēthesim hʒ.ℱ A biūgēs:separās. ℱ Re liqt:legiſ ꝛ reliqt. ℱ Electro Oī auro iēſt ar gētū vario pōdere alibi dena:alibi nona:ali bi octaua pte:vbicūq; qnta argēti portio est: Electrū vocaſ. Electri nā ē lucernaꝶ lumina

Tū vero ardentes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdū gemitu grauis, imáq; longo
Ilia singultu tendunt, it naribus ater
Sanguis, ꝛ obsessas[a] fauces pmit aspa[b] lingua.
Pꝛofuit[c] inserto latices infundere coꝛnu
Lenæos, ēa visa salus moꝛientibus ūna.
Mox[d] erat hoc ipsum exitio, furiisq;[e] refecti
Ardebant, ipsiq; suos iam moꝛte sub ægra
(Dij[f] melioꝛa pijs, erroꝛémq; hostibus illum)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans[g] sub vomere taurus
Concidit, ꝛ mixtum spumis vomit oꝛe cruoꝛeʒ,
Extremósq;[h] ciet gemitus: it tristis[i] arator,
Mœrentem abiungens fraterna[k] moꝛte iuuēcū,
Atq; opere in medio defixa reliquit aratra.
Non vmbræ altoꝛū nemoꝛū, nō mollia possunt
Pꝛata mouere[l] animū, nō qui per saxa volutus
Purioꝛ[m] electro campum petit amnis: at ima
Soluūſ latera, atq; oculos stupoꝛ vrget inertes,
Ad terrámq;[n] fluit deuexo pondere ceruix.
Quid[o] laboꝛ? aut bñfcā iuuāt? qd vomē terras
Inuertisse graueis? atqui[p] nō Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ[q] nocuere repostæ.

Quæsitæq; nocēt artes. e ℱ Furijsq;.r.qa languētia corpora ꝛ vires quodā mō excitat furor:ꝛ facit ea ī exitiū cōualescerē. f ℱ Dij.m.p.p parēthesiʒ in execrationē hostiū hāc torquet insaniaʒ. g ℱ Fum:īs.f.u.t. per hoc ostēdit ēt fortes tauros repēte morbo cōcidē. Nemio. n. pestilentē ad aratra ducit iuuencum. h ℱ Extremosq;.c.g.vltimus hoc gemit:sane ꝛ ciet modo dat signat:sicut ī tertio de Andromache: Lachrymasq; ciebat:quāsi ciere ꝓpe sit alteri aliqd cōmouere.

Electrū clari' argenteo splēdore:qđ est natiuū:ꝛ venena dephendit: nāq; discurrūt ī calicib' arqu' cælestibus siles cū igneo stridore.Pli.li.xxxiij c.v.videto plura ī Buc. ℱ Inertes : īmobilies. ℱ Quid labor: aut bñfcā iuuant? Ouid. amoꝝ li.iij.inqt:Scilʒ oē sacrū mors īportūa pfanat.Oīb' obscuras inijcit illa manus: Sue tñ morieſ pi':colle sacra colētē mors grauis a tēplis ī caua busta trahet. ℱ Atq nō massica:bacchi munera.Certe iqt nō potētia vīa illis nō epulæ repostæ.i.sæpi' appositæ:ac

i ℱ It.t.a.morte iuuēci:tristē dicit agricolaʒ. k ℱ Fraīna.m.ꝓfortis iterituꝛ:ꝛ ex affectu dictū ē rustici. l ℱ Mouere.a.ī sui desideriū illicere. m ℱ Purior.e.c.p.a.Nā sic electrū defæcati' est metallis oībus:ita ꝛ currēs aq̄ cætis purior. n ℱ Ad ter.q.fl.d.p.c. Luca. Lassūq; caput se ferre recusat. o ℱ Quid.l.a.b.i.q.u.t. si neutꝝ morte repellit:nec corpis exercitiū: nec mētis religio. Nā si gñalis ē sīna ſm epicureos ꝯ religionē ē:si aūt ad bouē tm̄ referſ: hoc dicit:qd ei ꝓdest labore suo aiuisse mortales. p ℱ Atq nō ma.b.m.vīa ꝓciosa a massico mōte cāpaniæ:ꝛ p transitū tangit illa:q̄ dicūt physici morbos vēire ex cibi ꝛ potus nimietate:vel mutatiōe:ex nimijs vigilijs: ꝛ multa sollicitudīe:dicitq; ēt sine his nasci ægritudinē:Nā ī aīalibus quū nihil horū sit: tamē ægritudines pati cernimus. q ℱ Epulæ r.aut abundantes:aut variæ.

ANT. ℂPROFVIT:aīs.ſ.tūc ꝙo exitio erat. ℱ Inserto:ori īmisso. ℱ Lenæos:latices vinū.De lenæo videto.li.ij.Geor. ℱ Dij me.totū car mē parēthesim hʒ. [sic; see above]

ꝑ id copiosæ ꝛ variæ nocuere:vti qdē hoīb' accidere solet: nā clari fontes ꝛ flumīa viua potū ꝓbebāt:frōdes ꝛ herbæ simplices pabulū ministrabāt:Et itaq; metaphora ab edacibus ꝛ ebrijs sumpta.ī pestilētia.n. maxīe obest edēdi luxus:hic iubēt medici eo tpe in eadē mēsa diuersa cibaria esse non debere nec edēda esse.Nā nō eq̄liter digerunſ:hinc generanſ humores mali ægritudīes faciētes ; ꝛ ꝑnecātes: vt ēt Auicēna tradit:Seneca ēt ī epistolis inqt:qđ vbi sūt diuersa cibaria ingnāt: nō alūt:Pestisq; tpe vt medici aiūt vīa potētia longe obsunt:dulcia itē ꝛ artificialia.

CHRI. ℂATTRACTVS ab alto:difficultatis spiritus triplicem ponit speciē Cornel.celsus:Nā dū modica difficultas ē:neq; ex toto strāgulat dispnœa dr:cū vehemētior est vt spirare æger sine sono ꝛ anhelatōe nō possit asthma: cuʒ postremo accessit:id quoq; ne nisi recta ceruice spūs nō attrahaſ orthopnœa vocaſ. ℱ Inserto cor.īmisso corno.Nā īn ora os īmittebāt cornu:vt ꝑ illud tanq; ꝑ fistulā īfunde

rēt vinū ī gulā:qđ sua spōte absorbere nollēt. ☞ Furijsq; re. ardebāt. i. recreatis virib' ex vio ī maiores furias ꝯcitabant. ☞ Ecce āt: rē subito et īprouiso q̄q; fieri: ex hac dictiōe ostēdunt: & subitaneā morte describit: vt maior morbi vis appeat: maiorq; cōmiseratio ꝯcitet: quā absoluit ab oīb' ptib'. Prio a sæuitia morbi. Deīde ab eo qđ ē pter spē cū artes q̄sitæ noceāt: & qđ ī eū furorē rueret: vt sui se dentib' laniarēt: qđ ex morte iuuēci opus īperfectū relinq̄ret: qđ oī oblectatiōe nemo ꝑ ac agrū vi morbi ꝓuarent: moriebāt ergo subito moriebant maxīo cruciatu: moriebāt sine vllo solatio: moriebant nulla coꝝ culpa: & de agricultura bñmeriti.

Frondibus & victu pascunt simplicis[a] herbæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu
Flumina, nec[b] somnos abrumpit cura salúbres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæsitas ad sacra boues Iunonis, & Vris[c]
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre[d] rastris terram[e] rimantur, & ipsis
Vnguibus[f] īfodiūt fruges, montesq; per altos
Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.
Non Lupus insidias exploratouilia circùm;
Nec gregibus nocturnus[g] obābulat[h] acrior illuz
Cura[i] domat. timidi[k] Damæ, Ceruiq; fugaces

SER. a ☞ SIMPLICIS. h. pp varietatē epulaꝝ dixit simplicis herbæ. b ☞ Nec s. a. c. ex cura. n. nimia vigiliæ procreantur. c ☞ Vris. i. bob' agrestib': & ipsis īæq̄lib'. Nā vri agrestes boues sūt: vt diximus sup: & hoc poetice dixit. Cæteꝝ veritas hæc est. Quuz mos eēt sacerdotē argiuā iunctis bobus ire ad tēpla Iunonis: & solēni die boues nō fuenirent. pestilentia. n. quæ p atticā: vt diximus trāsterat: vniuersa cōsumpserat: duo sacerdotis filij Cleobis & Biton matrē subeūtes iugo ad tēpla duxere. Tūc Iuno ꝓbās coꝝ religionez obtulit matri: id qđ vellet posceret filijs: illa pia rñsione ait: vt qđ sciret vtile dea mortalib': ipa pstaret. Altero itaq; die sacerdotis filij iuuenes repti sunt mortui: ex quo ꝓbatū ē nihil eē morte pstātiꝰ: qđ Hero. apud græcos plenissime cōmemorat ī prīa historia. Donaria āt ꝓprie sunt loca: ī q̄bus dona reponunt deoꝝ. Abusiue aūt tēpla. Nā ita & puluinaria ꝓ templis ponimus: quū sint ꝓprie lectuli: q sterni ī q̄busdā tēplis consueuerant. d ☞ Aegre: difficult. e ☞ Terrā. r. ī rimas agūt. f ☞ Vnguibus: hyperbolice ꝓ manibus. g ☞ Et. g. n. ꝙ ait nocturnus figurate rē tpis ad psonā trāstulit. h ☞ Obambulat: īsidiat. i ☞ Cura. s. pestilentiæ. k ☞ Timidi. d. mutauit genus: vt vitaret ὁμοιοτέλευτον. Nā Hor. fœminino genere posuit dicēdo: Et superiecto pauidæ natarūt æquore damæ: dicēdo dāmas & ceruos errare cū canibus duo ostēdit: & hos timoris: & illos ferocitatis oblitos.

ANT. Somnus ☞ SOMNOS salubres: tēperat'. n. somnus: & q non ex crapula & ebrietate venit īstaurat spūs in vigilijs resolutos mēbra labore fessa reparat: calorē stomacho subministrat: mentē purgat. denīq; totū corpus ad agēda oīa renouat: Immoderatus v̄o somnus corpus deficcat & infrigidat: ac supfluitatibus replet flegmaticis. Supfluæq; vigiliæ calorē intendūt: corpus deficcāt. ☞ Nec abrūpit: vti etiā hoīb'

accidit: adhuc n. pstat ī metaphora. ☞ Quæsitas ad sacra boues: Herodotus q̄nto folio primi voluminis sic ait: Cuz dies festus Iunonis apud argiuos eēt: oporteretq; omnino m̄rem hoꝝ (Cleopis videlicet & Bitonis) ad templū ferri duobus iunctis: ii q̄ boues ex agro ei' ad horā pstō nō eēnt: tūc iuuenes exclusi tpe: iugū subeuntes palustruz ꝯtraxerūt: quo m̄r vehebat & q̄nq; ac q̄dragita pstadia ferētes: ad tēplū ꝑuenerūt: Quib' cū hæc fecissent: & ab oī cœtu cōspecti fuissent: optimus obtigit vitæ exitꝰ: p quē deus iudicauit: satiꝰ eē hoī mori quā viuere. Nā cū circūstantes Argiui laudib' tollerēt: viri q̄dē ꝯsilium filioꝝ: fœminæ v̄o coꝝ matrē: qđ talib' filijs ꝓdita esset. M̄r gaudio ꝑfusa: tū liberoꝝ factotū fama: an simulachrū stās: ꝓcata est deā: vt Cleobi & Bitoni filijs suis daret: id qđ optimū eēt hoī ꝯtingere: post hāc ꝓcationē: vbi sacrificauerūt: epulatiq; sunt ꝗescētes ī ipso delubro: nō sūt ampliꝰ excitati: sz hoc vitæ exitu ꝑfuncti: quoꝝ effigies tāq̄ viroꝝ: q optimi extitissent argiui factas apud Delphos collocarūt: hæc ille. Cicero v̄o li. j. Tuscula. sic ait: Primū argiuæ sacerdotis Cleobis & biton filij ꝓdicant. Nota fabula ē: cū. n. illā ad solēne & statutū sacrificiū curru vehi ius eēt: satis lōge ab oppido ad Fanū: morereturq; iumēta: tūc iuuenes ii: quos mō noīaui: veste posita: corpea oleo punxerūt: ad iugū accesserūt: ita ad vecta ī fanū: cū currus eēt duct' a filijs ꝓcata a dea dr̄: vt illis p̄miū daret de pietate: qđ maximū hoī dari posset a deo: post epulatos cū m̄re: adolescētes sōno se dedisse: mane iuētos eē mortuos: hæc Cicero. ☞ Et vris ipparib': ad poeticū ē. Nā & Herodo. & Cicero ostēderūt aliť euenisse. de Vris aūt latius li. ij. Georgi. ☞ Donaria: tēpla intelligit: multa. n. illic dijs donant. ☞ Rimant: in rimas & sulcos agūt hoīes ipsi. ☞ Aegre: duriter: difficulter. ☞ Explorat: exquirit. p̄meditat. ☞ Prolult: aspergit

luit: aſpergit: lauat. ¶ Obambulat: circumambulat.

CHRI. ¶ TEMPORE non alio: ⁊ hic creſcit cōmiſeratio cum oſtendunt quaꝫ maxima incōmoda ſecuta ſint. ¶ Nō lupus magna vis morbi cū illa cogant naturam ſuam dediſcere.

Nunc interq́; canes, ⁊ circum tecta vagantur.
Iam maris imēſi prolē, ⁊ genus omne natantuꝫ,
Littore i extremo ceu naufraga corpora fluctꝰ,
Proluit, inſolitæ fugiunt[a] in flumina Phocæ.
Interit ⁊ curuis fruſtra defenſa latebris
Vipera, ⁊ attoniti ſquamis aſtantibus Hydri.
Ipſis[b] eſt Aer Auibus non æquus, ⁊ illæ
Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Præterea nec iam mutari pabula refert,
Quæſitǽq; nocent artes, ceſſere magiſtri,
Phillyrides[c] Chirō Amithaoniúſq;[d] Melampus.
Sæuit ⁊ in lucem ſtygijs emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone. morbos agit ante metúmqꝫ,
Inqꝫ dies auidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum ⁊ crebris mugitibus amnes
Arentéſqꝫ[e] ſonant ripæ, colléſqꝫ ſupini.
Iamqꝫ cateruatim dat ſtragē, atqꝫ aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadauera tabo,
Donec humo tégere, ac foueis abſcōdere diſcūt.
Nam[f] neqꝫ erat corijs vſus, nec viſcera[g] quiſq́;
Aut vndis abolêre poteſt, aut vincere flamma.

SER. a ¶ FVGIVNT: quaſi timentes marinā peſtilētiā. b ¶ Ipſis eſt. a. a. n. æ. ſuis quodāmō quæ aiarū velocitatē ſupgredi aeres poterāt peſtilētē. c ¶ Philyrides. c. medicinæ inuētor: Saturni ⁊ Philyres filius. d ¶ Amythaoniuſq́. ni. amythaonis filius καθαρτικοί. purgator. Naꝫ prœtidas ipſe purgauit luſtrationib' quas ſuenit: ⁊ hoc dicit cōualeſcēte morbo nec medicinā pdeſſe: nec religioneꝫ poſſe. e ¶ Arēteſq;. ſ. r. vult peſtilentiā etiā elemēta ſentire. ſicut ī tertio: Arebāt herbæ ⁊ victū ſeges ægra negabat. Nā ſegetē p terra poſuit. f ¶ Nā. n. e. c. u. qppe morbo putrefactis. g ¶ Nec. u. q. nec lauari: nec coq poterant. caro. n. corrupta morbo quēdaꝫ hꝫ mucorē: q non poteſt ablui: quoniā omne corpꝰ poſſidet. itē igni ſuperpoſita: aut putreſcit: aut dureſcit: nā non coquitur.

ANT. ¶ FVGIVNT ī flumīa: tāq; hæc ſalubriora eēnt. Phocæ ¶ Phocæ Vituli marini: quos vocant phocas: ſpirāt ac dormiūt ī terra: moreq́; pecudū ī eadē pariūt nūq; geminis plures. educāt mām̄is fœtū: nō añ duodecimū diē ðducūt í mare: ipſis ī ſono mugitꝰ: vñ nomē vituli acceperūt: nulliúq; aïai pmit graviore ſomno: pēnis qbus ī mari vtunt. humi quoq; vice pedū ſerpūt. Pli. li. ix. Hydri ¶ Hydri: ſerpētes aq̄tici: hydas. n. hydoſq; ⁊ hydor aq̄ dr. ¶ Mutari pabula: Col. li. vij. c. v. ſic ait: qd ſi ægrotat vniuerſus pecꝰ: ē remediū pſens ⁊ ſūmū pabula mutare: ⁊ aq̄tiōes totiꝰ regiōis aliū q̄rere ſtatū cæli. Cutē vſq; ſi ex calore ⁊ æſtu cōcepta peſtis īuaſit: vt opaca rura: ſi īuaſit frigore: vt aligant apca. ¶ Ceſſere magri: Nō ē ī medico ꝑ releuet vt æger īterdū docta plus valet arte malū. Quid ſi. l. de pōto. ¶ Phillyrides phirō: herbariā ⁊ medicamētariā a chirōe Sa

turni ⁊ Phillyræ filio ſuetas: ſcri. Pli. li. vij. Et medicinaꝫ ab ægyptijs: aliūq arabū Babylonis ⁊ Apollinis filiū. ¶ Melāpꝰ: is teſte Hom. li. xv. Odyſſeæ. Fuit amythaonis filiꝰ: pria argo: q vt ait mātis fuit. i. vates. Vtq; Lactātius ſcri. lib. iij. the. Prœti abātis filij argiuorū Regis: īſanas filias Melāpus curauit herbariæ artj pitiſſimꝰ: latiāt eclo. vj. ¶ Tiſiphone: Tiſiphōe Tiſis pæna: vltio punltio dr. Phone aūt ac phonos cædes vel mors fert. Alecto Alecto īceſſās dici pt. ¶ Megæra: vo a megæro qd ē odi ac ſuideo: Eæ tres furiæ dnr. Megæra ¶ Metū. i. mortem. ¶ Inq; dies. i. quottidie magis. ¶ Stragē: corpoꝝ pſtrationē ⁊ ruinā. ¶ Cateruatiꝫ: multiplicit: ꝯgregatis. ¶ Tabo: corrupto humore ⁊ ſāguíe. ¶ Abolêre: purgare: ita corrupta erāt.

¶ NVNC IAM: maris īmēſi: Nullū aïalū genus īmune euaſiſſe vult ab hac peſte: ſed deſcriptio potiꝰ poetica eſt quaꝫ philoſophica. ¶ Quæſitæ artes docēt: Maius ē quā ſi dicat nō iuuāt. ¶ Phillyrides: Et philyræ filiꝰ Saturni fuit. ¶ Chirō: Melāpꝰ q argiui prœti filias a furore purgauit: amythaonis filius fuit ⁊ fratre habuit Biantē. ¶ Inq; dies: aliud eſt in dies aliud indiē: indies enim quottidie cuꝫ incremento ſignificat. Indies Indiem Quapp aut cū cōparatiuo ponit: aut cū verbo qd incremētū ſignificet. Vt magis magiſq; īdies hoīes admirabant. Indiē vo cū dr ī ea pſentia tpis denotat: vt nulla futuri rō habeat: vñ ē illō more ferarū indiē viuētes. ¶ Nā neq; erat corijs vſus: Peſte corrupta corpora ouina ⁊ pelles ⁊ lanas corruptas habēt. Quinetiam refert Ariſto. in eo libro: quem de animalibus ſcripſit ait: pelles ⁊ vellera ouium quas lupus occiderit: ⁊ veſtes ex iis factas aptiores eſſe ad pediculos gignendos.

Nec tondêre quidem morbo, illuuiéq; peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam inuisos si quis tentarat amictus
Ardêtes papulæ[a], atq; imundus [b] olentia sudor
Mêbra sequebatur; nec longo déinde moranti
Tempore, contactos artus sacer [c] ignis edebat.

FINIS TERTII GEORGICON.

SER. a PAPVLÆ: carbunculi. b Immundus sudor: morb' pedicularis φθειρίασις. c Sacer ignis: quem græci ἱερὰν νόσον vocant.

ANT. ILLVVIE: squallore: immunditia: sorde. Vellera: Varro libro secundo: capitulo vltimo scribit: q lanas demptas ouibus .s. & cõglobatam: alij vellera: alij vellumina appellãt ex quorum vocabulo ait: animaduerti licet prius lanæ vulsuram quã tonsuram inuentam: Qui etiã vellunt ante triduo ieiunas habẽt: qd languidæ minus ægre radices lanæ retinerent. Omnino tonsores: in Italiam primum venisse ex sicilia dicũt. Olim tonsores non fuisse assignificant antiquorum statuæ: qd plereq; habent capillum: & barbam magnam: hæc ex Varrone. Attingere telas: puenire ad telas. Putres: solubiles vti illud: Et Zephyro putris se gleba resoluit. Vnde & Penelope: vt Homerus scribit: q interdiu texebat: noctu dissoluere solita est. Inuisos: odiosos: malis sequẽtibus.

Ardentes pabulæ: pabularum duo genera sunt: altera est in qua per minimas pustulas cutis exasperatur: & rubet: leuiterq; roditur: medium habet pausillo leuius: tarde serpit: idq; vitium maxime rotundum incipit: eademq; ratione in orbes procedit. altera autem est quam agriam .i. feram græci appellant: in qua similiter quidẽ sed magis cutis exasperatur: exulceratuq;: ac vehementius & roditur & rubet: Interdum etiam pilos remittit: hæc Celsus lib. v. vbi etiã curationes edocet. Contactos: correptos: coinquinatos.

Sacer ignis .i. execrandus: nam vt inquit Celsus lib. v. Sacer quoq; ignis malis hulceribus annumerari debet. Eius duæ species sunt: alterum est sub rubicundum: aut mixtũ rubore atq; pallore: exasperatumq; per pustulas continuas: quarũ nulla altera maior est: sed plurimæ per exigue in his semp fere pus: & sæpe rubor cum calore est: serpitq; id nonnunq; sanescente eo quod primo vitiatũ est: nonnunq; etiam exhulcerato: vbi ruptis pustulis hulcus continuatur: humorq; exit qui esse inter saniem & pus videri potest: fit maxime in pectore aut lateribus: aut eminentibus partibus: præcipue in plantis: alterũ autem est in summæ cutis exhulceratione sed sine altitudine latum sublinidum: inæqualiter et tamen: mediumq; sanescit extremis procedentibus: ac sæpe id quod iam sanum videbitur iterum exhulceratur: at circa proxima cutis: quæ vitium receptura est: tumidior & durior est: coloremq; habet ex rubro subnigrum: hæc Celsus: igni autẽ sacro: vt Pli. docet lib. xxx. medentur vermes terreni ex aceto illiti. Grillis contritus in manib' adeps anseris viperæ caput asseruatum & combustũ: deinde ex aceto impositũ &c. Plura inde Celsus medicamenta ibidem edocuit. Colu. vo libro octauo: capitulo qnto sic ait. Est etiã insanabilis sacer ignis: quam pustulam vocant pastores ea nisi compescitur intra primã pecudem: quæ tali morbo correpta est: vniuersum gregem cõtagione prosternit &c.

CHRI. SACER IGNIS: sacer quoq; ignis: vt ait Corne. Malis vlceribus annumerari debet eiusq; duas species ponit: vt aliter rubicundus sit: & mixtus rubore & pallore: exasperatusq; per pustulas continuas: ac per exiguas. Et in iis semper ferè pus & sæpe rubor cum calore: serpitq; nonnunq; sanescẽte quod incepit vitiari: nonnunq; etiã exulcerato: vbi abruptis pustulis vlcus ptinuatur: Humorq; exijt qui esse inter saniem & pus videri potest. Fit maxime in pectore: aut lateribus: præcipue in plantis: alter est in summæ cutis vlceratione: Sed sine altitudine latus sublinidus. Medium sanescit extremis procedentibus: ac sæpe quod sanum videbitur: iterum exulceratur. Cutis quæ circa proxima vitium receptura est tumidior: duriorq; est: coloremq; habet ex rubro subnigrũ. Hoc ferè saniora corpora tentant: & quæ mali sunt habitus: sed in cruribus maxime. Non autẽ idem morbus est ignis sacer: & carbunculus: vt idem Celsus ostendit: Nã multo grauior morbus est carbunculus.

FINIS TERTII GEORGICON.

a SER. ROTINVS AERII mellis cælestia dona Exequar: Rhetorice dicturus de rebus minimis magna promittit: vt & leuem materiam subleuet: & attentum faciat auditorem. Sane perite: quoniam scit breue esse opus hoc de apib' & intra paucos versus posse psumi: visus est trāslationibus ad dilatandam materiā: dicens apes habere reges prætoria vrbes et populos. Sane sciendum: vt supra diximus: vltimam partem huius libri esse mutatam: nam Galli laudes habuit locus ille: q nunc Orphei continet fabulam: quæ inserta est: postq ira to Augusto occisus e Gallus.

a Protinus: deinceps. Exinde etiam florida agrū exequar: sicut sum cæteros executus. Et Aerij mellis dicit: quia mel ex rore colligitur: q vtiq; ex aere defluit: vnde est & Cælestia dona .i. munus deorū. antea enim mel inueniebatur in folijs: vt Melissa decussit folijs. b Hanc etiam: sicut superiores. c Admiranda tibi: Audies ex rebus leuibus digna stupore et in apibus pceres & tāta certamina.

PRO. PROTINVS aerij mellis cælestia dona Exequar: Quidam dicunt mel in aere nasci. Quidam apes colligere: quo tempore I Ida Iuppiter nutriebatur: tum primū ex aere fluxisse: eoq; ipso altior.

ANT. ARISTÆVS: de quo latius primo libro Georgicorum habetur primus et apium & mellis vsum & lactis ad coagula hominib' tradidit: vt Iustin' li. iij. scri. Diodo. quoq; li. qnti li. cū Iustino couenit. dicit.n. q nymphis a mre traditus est nutriendus: a qbus cū lac coagulare mel atq; oleum conficere didicisset: prim' ea in vsum hoīum traduxit: vnde a posteris vt deus cultus est. Quando vero & in qua regione primum natæ sint apes: vide to Colu. li. x. c. ij. Est autē apis res præcipui q stus quū fauet: vt testatur Pli. li. vigesimo primo. Protin' aerei mellis: d protenus & p tinus videto latius in Tityro. Protinus .i. statim ptinuo vel deinceps q terea: vtrūq;.n. hic puenit: nam Caper scri. protinus per i. adverbiū esse téporale .i. statim: et Prisc. lib. xv. scri. esse aduerbiū ordinatiuū: vt deinde ptērea continuo. Aerei mel. Venit mel ex aere & maxime sydeꝝ exortu. Itaq; cū prima aurora folia arboꝝ melle ro

MODESTINI IVRISCONSVLTI IN QVARTVM GEORGICON ARGVMENTVM.

ROTINVS aerij mellis redolentia regna,
Hyblæas et apes, aluorum et cerea tecta,
Quidq; albi flores, examina quæq; legenda
Indicat, humentesq; fauos cælestia dona.

P.V.M. GEORGICORVM LIBER QVARTVS.

ROTINVS[a] AERII mellis cælestia dona
Exequar, hanc[b] etiam Mecœnas aspice partem.
Admiranda[c] tibi leuium specta cula rerum,

sida inueniunt: at si qui matutino sub dio fuere: vnctas liquore vestes: capillūq; pcretum sen-
tiunt: siue ille est cæli sudor: siue quædam siderum saliua: siue purgantis se aeris succus: siue
aq̄ē ⁊ purus ac liq̄dus: ac suæ naturæ q̄si ue fluit: Pli. li. xj. ⁋ Hanc a. s. p. attentū hic Mecœna
tem reddit rogādo vt hæc quoq; aspiciat. ⁋ Admiranda tibi: attentū itep reddit pmittens
se de rebus mirandis verba facturū: exponensq; etiam numero res de quibus dicturus est.

CHRI. ❡PROTINVS aerei mellis: cū de apibus atq; de eo qd ab iis est melle narrandū sit: ex eo-
rum qui huiusmodi interpretationem q̄runt ex re futurū arbitror: vt semel sed breuibus cun-
cta percurramus: de quibus ⁊ diligentissime ab Igino: ornatissime a Virg. ⁊ elegantissime a
Celso: dictum affirmat Colu. Principio. n. qui fabulose magisq; vere rem psequuntur. Alij
mulierem pulcherrimam fuisse Melissam referunt: eam in huiusmodi insectum. relicto ta-
men sibi suo vetusto nomine Iuppiter conuertit. Apes. n. græce μέλισσαι dicuntur. Home-
rus autem apes ex crabronibus ⁊ sole natas scri. quas nymphæ phryxonides educauere: q̄
mox: Dictæo antro Iouis nutrices astitere: ⁊ dei munere pabula sortitæ sunt: qbus ipse par-
uulum aluerūt alūnum. Quærunt præterea de regione: in qua primum natæ sint. Vtrū in
Thessalia sua Aristeo: an in insula Cea: vt scribit Home. An Erichthonij temporibus in mō-
te hymetto: vt refert Euthronius: An cretæ saturni tēporibus qd placet Nicandro. Refert p̄-
terea Aristoteles: q̄ alij putarēt apes: neq; coire: neq; parere: sed aliunde fœturas deportare
existimant: Alij ex flore callinthri: Alij ex flore harundinis: Alij oleæ: Alij dicunt fucorū fœ-
turā ita deportari. Ortū autē apum præstari a rege qui solus mas sit. Esse autē huius rei ar-
gumentum: q̄ nulla sine vllo sit fœtura: alij putant apes fœminas fucos mares: atq; inde eē
fœturam. Quærūt quoq; vtrum euomant liquorē mellis: an alia parte reddant. Genera apū
plura idem Aristo. tradidit: earūq; alias vastas: sed glomerosas: easdemq; nigras ⁊ hirsutas.
Alias minores q̄dē: sed æque rotundas ⁊ fusci coloris: horridiq; pili: alias magis exiguas
nec tam rotūdas sed obesas: tamen ⁊ latas ⁊ coloris meliusculi non vllas minimas: gra-
cilesq; ⁊ acuti alui ⁊ varias atq; leues. Eiusq; auctoritatē sequēs Maro: maxime probat par-
uulas: oblongas: leues: nitidas: ardentis auro paribus: lita corpora guttis. Motibus etiam pla-
cidis. Nam quanto grandior apis atq; rotundior tanto peior: Si vo seuerior maxime pessi-
ma. Sed tn̄ iracundia notæ melioris facile deliniꝰ assiduo interuentu eorū: qui curant aluea-
ria. Apes annum decimū non excedunt: gaudent thymo origano: tymbana: saturea: rore
marino: cytiso. ⁋ Protinus: ex pro ⁊ tenus esse puto: p autem in cōpositione denotat rē ad
vlteriora duci: vt de loco ad locum moueaꝰ. Vnde est procedo prodo. Hinc Teren. cū respō-
sum esse moueo addidit: Sed nihil pmoues. Tenus autem demonstrat pertingentiam quā-
dā: vt cū dicimus: tenus crurū ostendiꝰ q̄ a collo continuanꝰ palearia dū tangāt crura. Ex
hoc manifestū est ptinus significare iugiter. Eadē rōne deinceps: Nam quod fit iugiter fit si-
ne intermissione: vt post vnū sequaꝰ alterū. erit etiam statim: nam illud statim fit: qd nulla
interposita mora absoluto priore aggredimur. Quin ⁊ quū Maro dixit: Quo protinus oē in-
tonuit nemus. Duo simul ostendit sonum celeriter omnia pertigisse: ⁊ gradatim ppetua suc-
cessione processisse. Sic in Buco. En ipse capellas protinus æger ago. Nam ostendit fieri fu-
gæ iugem progressum: ex quo oportet illam ad longinqua esse. ⁋ Aerei q̄a ab aere: cæloq; vt
diximus: est ex eadem etiam materia refert Albertus cognomento magnus: Māna est q̄
non apparet nisi in calidis regionibus: quia ros in illis melius decoquitur. ⁋ Hanc etiam
m. a. p. aspice: veluti numen mecœnatem inuocat. Nam numina solo aspectu prodesse pos-
sunt. Hinc illud ad Iouem: aspice nos. ⁋ Admiranda tibi. q. d. talia esse vt etiam maximi
ingenij viris: qualem te esse volumus: admirationem incutere possint. ⁋ Leuium: quid
ergo maius esse potest: q̄; ex rebus leuibus ea prouenire quæ admirationem afferant. Ma-
gnum ergo q̄ exoriatur admiratio: Maius q̄ ex rebus leuibus maximum q̄ proueniat sa-
pientibus viris: Ergo quid maius quadrare potuit ad attentionem captandam. Maxi-
mum ergo poetæ ingenium: maximumq; consilium. Nam in re depssa ⁊ humili sibi atten
tionem comparat: ⁊ pollicetur se ⁊ dona cælestia ⁊ spectacula rerum q̄;uis leuiū tamen ad
miranda relaturum. Rhetorum enim pceptum apprime vtile est: vt in rebus humilioribus
⁊ quas auditor iure suo contemnere posse videatur: attentionē nobis cōparemꝰ. Deinde cū
pprijs ac suis vbis res sua pte nā humilis extolli nō possit: ipsi crebris trāslatōibꝰ attollamꝰ.

Magnanimósq; duces, totiúsq; ex ordine gētis
Mores[a], ⁊ studia[b] et populos[c] et prælia[d] dicam.
In tenui[e] labor, at tenuis non gloria, siquem

SER. a ❡MORes: quia castæ sūt: vt illum adeo placuisse apibꝰ mirabere morē. b ⁋ Et studia: vt Tātus amor florū: ⁊ generādi gl'ia mellis. c ⁋ Et pp'los: vt Binæ regū facies: ita corpora plebis. d ⁋ Et p'lia dicā: vt Erūpunt portis: pcurrit æthere in alto. e ⁋ In tenui labor: at tenuis nō gl'ia: Cōpēsatio ē laboris: qd magnā dat gloriā: si fuerit mā exilis ornata.

❡DVCES:

ANT. ¶ DVCES:apium reges. ¶ Mores:instituta ⁊ cões omnium consensus. ¶ Studia: occupationes:labores. ¶ populos:progeniem. ¶ In tenui labor:est enim difficile minima exornare atq; extollere econtra maxima leue est. Sunt enim refecta bonis pluribus.

CHRI. ¶ MAGNANIMOS q.d. duorũ insectoꝝ genera videmus q̃ suo cœtu ꝓxime ad ciuilem humanamq; vitam accedere videant formica atq; apis. Verum formicæ popularem statũ: apes autem regiam ꝑtãtem imitant. Quapp̃ cum apũ sit naturã descripturus a regib⁹:tũ circa disciplinam militarẽ:tum circa reipublicæ administratioñe translationib⁹ crebris vtit. Ostendit aũt re ipsa in tenui laborem esse at nõ tenuem gloriam:quãdoquidẽ rem tã depressam translationibus:similitudinibusq;:ac multis alijs varijsq;:tũ figuris:tum verboꝝ ac sententiarũ coloribus ita rem exornat atq; erigit:vt non apum naturam aluearia've:sed ꝓstantissimorũ ducum:inuictorũq; exercituum castra ac prælia descripsisse putes:nec vo solũ attentionem:vt demonstrauimus captat. Verũ ⁊ ab eodem loco beniuolentiã sibi conciliat vtilitatem rei statim a principio proponens:⁊ vt exordij vim penitus adimpleat breuiter:verũ dilucide atq; absolute qbus de rebus dicturus sit ꝓponit. ¶ Magnanimos: trãslatio est ab ipsis imperatoribus. ¶ Ex ordine:ostendit se gradatim a primis illarũ incunabulis ad extremam senectutẽ omnia prosecuturũ. ¶ Mores ⁊ stu. Solus ex omnibus a'alibus homo est:qui q̃m ratione insignitur suarum actionum principium in se habeat:Itaq; ⁊ mores ⁊ studia ⁊ cætera omnia quæ a ratione sunt vere in homine dicimus eẽ. Reliqua autem animalia non ratione:sed naturæ impulsu mouent:⁊ tamen teste etiam Aristo.ipso in brutis quoq; deꝑhenditur aliquo modo prudentia. Vnde ⁊ de apibus nõ incongrue mores ⁊ studia dixit:ex moribus aũt.i.cõsuetudine in qua sunt assidui actus:⁊ ex studijs q̃ habent vehementem animi applicationem:ad aliquid peragendum proueniũt virtutes morales: q̃ habitus sunt ab assiduis actionibus ꝑfecti. Nec mirum huiusmodi ingenium esse in apibus. Nam docet Alber. Magnus:astuta esse genera serpentum propter subtiliorem humorem qui in illis est. Frigida enim cum sint carent eo calore qui illorum actiones cõmiscere:confundereq; possit. Inest autem calor ille quem complexionalem nuncupant:quo cuncta ⁊ decoquantur ⁊ recte digerantur. Hinc spiritus animales in illis lucidiores fiunt:⁊ lucidior extimationis internus sensus q̃ in quadrupedibus:in quibus multum de terra superest. Hinc illud est ingenij acumen in serpentibus:⁊ eadem ratione insectis omnibus præterquã in muscis.

Numia[a] leua sinunt,auditq;[b] vocatus Apollo[c].
Principio[d] sedes Apibus,statióq; petenda
Quo neq; sit ventis aditus:nam pabula Venti
Ferre domũ ꝓhibẽt:neq; Oues,Hædiq;[e] petulci

SER. a ¶ NVMINA leua:prospera.vt alibi: Intonuit leuum. alibi aũt hoc i malũ ponit:vt cũ dicat: Sæpe malũ hoc nobis si mẽs nõ leua fuisset: De cælo tactas memini prædicere quercus. b ¶ Auditq; vocatus apollo:aut q̃ũ poeta Apollinem inuocat: aut quasi pastoralẽ deum. c ¶ Nã Apollo Nomius dicit ἀπὸ τῶν νόμων.i. pascuis. d ¶ Principio sedes:dicit vbi aluearia ponẽda sint:in qua re satis peritẽ:⁊ ea quæ abesse debeant:ne noceant apibus:⁊ q̃ debeant adesse commemorat. Sane quoniam supra ait: Magnanimosq; duces:ideo intulit modo Sedes:statioq;:quã trãslationem diligenter reseruat. e ¶ Hædiq; petulci:lasciui ⁊ exultãtes.⁊ petulci dicti ab appetendo:vnde ⁊ meretrices petulcas vocamus.

PRO. ¶ PETVLCI:lasciuientes hædi.

ANT. ¶ NVMINA leua sinũt.i.aduersa: nã deos quosdã vt ꝓdessent celebrabant : quosdã vt ne obessent placabant:propterea Virgilium quoq; aiunt:Numina leuã in georgicis deꝓcari significantem:quandam vim esse huiusmodi deorũ in lædendo magis q̃ iuuando potentem. Gellius libro quinto capitulo. xij.

¶ Sedes apib⁹: sedes apib⁹ collocanda est cõtra brumalem meridiem procul a tumultu ⁊ cœtu hominum ac pecudum: nec calido loco:nec frigido:nam vtraq; infestantur:hæc autem ima parte sit vallis:sic enim facilius apes scandunt quum ꝓdeunt pabulatum : cum onere autem per ꝓcliuia nõ ægre deuoluant. Columel.libro.x. capitulo quinto. ¶ Hædiq; petulci:hoc epitheton primus Lucretius vsus est:dixit enim libro secundo. Præterea teneri tremulis in vocibus hædi Corniferas norunt matres: agniq; petulci. Macrobius libro sexto. ¶ petulci:lasciui.

CHRI. ¶ NVMINA le. Seruius ait:leua.i. ꝓspera: hoc dici in augurijs placet. De qua re alio loco dictum est. Sed in cæteris rebus nunquã legi leuã pro prospero. Placet ergo q̃d refert: Gellius cum dicere numina leua:non deos quos vt prodessent celebrabant: Sed eos quos cum nocendi potestatem haberent:ne obessent placabant. ¶ Principio: iure a principio eligit locum ⁊ præparat ⁊ materiam: ostendit quibus in locis constituenda sint apiaria.

Floribus insultent, aut errans Bucula campo
Decutiat rorem, & surgenteis atterat herbas.
Absint & picti[a] squallentia terga Lacerti
Piguib[a][b] à stabul', Meropésq;[c], aliǽq; volúcres
Et manibus[d] Progne pectus signata cruentis[e].
Omnia nam late vastant, ipsásq; volantes
Ore ferunt dulcem[e] nidis immitibus escam.
At liquidi fontes, & stagna virentia musco
Adsint, et tenuis[f] fugiens per gramina riuus,
Palmáq; vestibulū, aut igés Oleaster obūbret,
Vt cum prima[g] noui ducent examina reges

SER. a ¶ PICTI terga lacerti: picta terga habētes.
b ¶ Pinguibus a stabulis: plenis: sicut etiam
ecōtrario inanes res tenues dominam' ecō
trario. c ¶ Meropesq; aliæq; volucres: dicē
do aliæq; volucres ostendit & meropes esse
aues: sunt autē
virides & vo
cātur apiastræ:
quia apes co
medūt. d ¶ Et
manib' pgne:
nomen posuit
pro nomine.
Nam philome
na in hirundi
nem versa ē: p
qua Prognem
vel quasi soro
rem posuit: vl'
quasi eam quæ
fuerat illius sce
leris causa: nā
ipsa miserat Tereum ad ducendas sorores.
e ¶ Dulcem nidis immitibus escam: idest
crudelibus pullis: qui apum morte nutriun
tur. f ¶ Et tenuis fugiens: suspendendū est
tenuis: ne incipiāt esse duo epitheta: qđ apud
latinos constat esse vitiosum. g ¶ Prima:
pro primū: nomen pro aduerbio.
PRO. ¶ AVT ERRANS bucula. c. vaccā dicit.
Meropesq; a. q. v. Meropes dīr aues: quas
in Italia vocant barbaros: quarū vox quia
multiplex capit partitiones vocis meropes
appellantur græce à merismo: quem græci
vocant: nos partitiones vocis: quā idē ὁ πα
dicunt glossematicos. ¶ Et manibus pgne
p. s. c. Hirundo quondam progne Pandionis
filia: quæ quum filium suū Itym coniugi p
epulis apposuisset: propter quod in auē muta
ta est: iō dixit. Et manib' Progne. p. s. c. in hi
rundinē Philomela fert ab alijs nō pgne vsa.
ANT. ¶ INSVLTENT: isiliant. ¶ Bucula: a boue
diminutiuum est. ¶ Surgēteis: crescenteis.
Squallentia: splendida. ¶ Pinguibus: pīguia
Meropes ppter mel alt. ¶ Meropesq;: hæ aues cuna
bula in terra faciunt: corporis grauitate pro
hibitæ sublime petere: genitores suos recō
ditos pascentes: pallido intus colore penna
rū superne cyaneo: priori subrutilo. Nidifi
cant in specu sex pedum de fossa altitudine:
Pli. li. x. ca. xxxix. aliter gauli dicunt: vt aiūt
vulgo etiā ieuoli. ¶ Progne: in hirundinem
Philomela fertur ab alijs: non Progne versa.
Id autem Varro etiam asserit: dicit enī: Lu
sciola q luctuose canere existimat: atq; esse
ex Attica Progne in luctu facta auis. Latius
tamen de Progne videto lib. vj. metamor.
¶ Pectus signata: occiderat enī Itym filium.
Hinc ait etiam Oui. neq; adhuc de pectore
cædis excessere notæ: signataq; sanguie plu

ma est. ¶ At liqdi fontes: Varro et lib. iij. ca
pi. xvj. docet: prope aplarium debere esse lo A pum
ca vbi pabulum sit frequēs & aqua pura. Si Sedes
pabulū naturale deest serenda sunt rosa: ser
pillum: apiastrum: papauer: faba: lens: pisum:
ocymum: me
dica. maxime
cytisum: quod
valentibus vel
lissimum ē: et
enim ab æqui
noctio verno
florere incipit:
& permanet ad
alterū æquino
ctium autum
ni: sꝫ vt hoc ap
tissimum ad sa
nitatem apibꝰ
sic ad mellifi
ciū Thymum.
¶ Musco: vi
ridi lanugine.
¶ INSVLTENT: Verbum hostile posuit vt CHRI.
ostenderet nocumentū. ¶ Rorem: vñ ē mel
futurū. ¶ Petulci: Lasciui: Nā petulcus a pe Petulci
rendo est: petit enī aut vnde nō oportet: aut
plusq; oportet. ¶ Decutiat: Quatere cōmo Quatere
uere est: inde quasso. Decutere autē est qua Decute
tiendo rem: id qđ in ea est deicere excutere re
idem pene est: Hinc dicimus equum equitē Excutere
excussisse: qm dū se quatit illum deijcit. Cō Côcute
cutere ē vndiq; quatere: Hinc dicimus cōcu re
tere ciuitatem: cum aut pauore: aut grauiori
quadā perturbatione vehementer cōmoue
tur. Discutere postremo est cūrē ita vndiq; Discute
quatimus: Vt si quid in ea latebat veniat ī lu re
cem: Vnde dicimus litē esse discussas. ¶ La
certi: Stelliones inimicissimi cocleis sunt:
negantur semestres vitas excedere ī arabia
cubitales reperiunt. in Nysū vo indiæ mō
te. xxiiij. pedum in longitudine conspiciunt
colore fului: aut puniceī: aut cærulei. ¶ Sql
lētia: nitētia: varijs maculis. De squallore aūt
dicetur in æneī. ¶ Et manibus Progne. Pā
dionis Athenarū regi filia fuit progne. Hæc
tereo thracensi regis nupsit: Verū cū ille eius
sorori Philomelæ vim intulisset: ac mox lin
guam procidisset: ne illa scelus queri posset:
Progne Itim cōmunem filium patri Tereo
epulandum posuit. Parabat in mulieres vl
tionē re intellecta Tereus. At dij misericor
dia moti ipsum in Vpuppam. Itim filium ī
Fasianum. Prognem in hirundinem. Philo
melam in luscinam cōmutauere. Dicuntq;
Prognem habere purpureum e sanguine in
terēpti filij. ¶ Dulcem immitibus: iucūdio
rem reddunt orationem: contraria verba vt
sunt dulce & immite. Præterea concitatur
commiseratio: q tam nobile insectus. Esca
sit inutilis

fit inutilis pene auibus. ☞ Meropes: aues sunt quas Italia appellāt barbaros a partitione cantilenæ: & vt ait Plinius: quia corporis grauitate in sublime ferri prohibent: in terra nidificant. Genitores suos reconditos aliæ pallido intus colore pēnarum: superne cyaneo priori subrutilo: nidificat in specu sex pedū defossā altitudine.

Vere suo[a], ludétq3 fauis emissa iuuentus,
Vicina[b] inuitet decedere ripa calori,
Obuiáq3 hospitijs teneat frondentibus arbor.
In mediu3[c], seu stabit iners[d], seu ꝓfluet humor;
Transuersas Salices, et grandia conijce saxa,
Pontibus[e] vt crebris possint cōsistere, & alas
Pandere ad æstiuum Solem, si forte[f] morantes
Sparserit, aut ꝑceps Neptuno[g] imerserit Eurus.
Hæc circùm Casiæ virides, & olentia late
Serpilla, & grauiter[h] spirantis copia Tymbræ
Floreat, irriguúmq3[i] bibant violaria[k] fontem.
Ipsa aútem, seu corticibus tibi suta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Angustos habeant aditus: nam frigore mella
Cogit hyems, eadémq3 calor liq̄facta remittit,

SER. a ☞ VERE suo: sibi grato & aptissimo. b ☞ Vicina inuitet decedere ripa calori: vt æstus possint a quarum vicinitate vitare. c ☞ In mediū: ordo est in medium transuersas salices et grandia conijce saxa: In mediū non ad honorē retulit: s3 absolute dixit. d ☞ Iners: hic ꝓ ocioso posuit: vt in Bucoli. Libertas: q̄ sera tamen respexit inertem: quæ vox ponitur pro ignauo: vt Spumantemq3 dari pecora inter inertia votis optat pro eo q sine arte fit: vt apud Lucil. I ꝑmo: vt prohibetur iners: in quo nō vlla est ars. e ☞ Pontibus vt crebris: veluti pontibus: nam non sunt pontes. f ☞ Si forte morantes: tarde remeantes ex pascuis. g ☞ Neptuno immerserit: deum pro aquis posuit. h ☞ Grauiter spirantis copia tymbræ: genus est herbæ abundantis in phrygia. Grauiter autem modo bene & multum significat: alias male: vt Aut vbi odor ceni grauis. ité: Graue olentis Auerni. i ☞ Irriguum: hic qui irrigat: aliàs qui irrigatur. k ☞ Violaria: loca vbi nascuntur violæ.

PRO. CASIÆ virides & olētia late Serpilla: casia herbæ genus: qđ herbæ est odoratæ. ☞ Serpilla: item herbæ genus: quod a serpendo serpilla cognominatur.

ANT. Faus VERE suo: sibi conuenienti. ☞ Fauis: Fauus est quem figunt multicauatum e cæra cum singula caua sena latera habeant singulis pedes dedit natura. Varro lib. iij. ☞ Iuuentus: apium progenies. ☞ Hospitijs: sedibus. ☞ In medium: apibus aquam liquidas vnde bibant esse oportet: eamq3 propinquā quæ præterfluat: aut in aliquem locū influat: ita ne altitudine ascendat duos aut tres digitos: in qua aqua iaceāt testæ: aut lapilli: ita vt extent paulum: vbi assidere & bibere possint: in qua diligenter habenda cura: vt aqua sit pura: quod ad mellificium bonu3 vehementer prodest; Varro libro tertio. ☞ In medium: Ordo ē in mediū conijce &c. ☞ Morantes: du3 pabulantur scilicet. ☞ Neptuno: aquis ipsis. Casiæ: de his vide to in Alexi. Sic etiam de serpillo. ☞ Tymbræ: Tymbra hæc alio vocabulo satureia dicitur: seritur mense Februario: Plinius libro xix. Columella vo libro decimo: capitulo quarto sic ait: aut etiam tymbræ vl' nostratis Cunilæ: quam satureiam rustici vocant. in Plini. autem libro vigesimo: Cunila semper legitur. ipsa autem aluearia sunt optima cortice: secunda ferula: tertia vimine: Plinius libro vigesimoprimo. Varro autem libro tertio ait: ꝙ alij faciunt aluos ex viminibus: alij e ligno a corticibus: alij ex arbore caua: alij fictiles: alij etiam ex ferulis quadratas: longas pedes circiter tres: latas pedem: hæc omnia vocant a mellis alimonio aluos. ☞ Aluearia: hoc alueare & hoc aluearium: hæc aluus; & hæc alueus: sic thymus & thymum: cytisus cytisum legimus in Varro. Columel. & Plini. sic etiam satureiam in singulari & satureia in plurali reperimus. ☞ Angustos aditus: Columel. docet libro. x. aditum fore capacem vnius apis tantummodo: sed plures esse debere: quo facili' apes intrent: exeantq3. (Margin: Tymbra satureia)

CHRI. VERE suo: idest sibi cōuenienti. ☞ Iners: tanquam lacuna profluant vt riuus. ☞ Sparserit: torquendo aquam in eas miserit: quia illas in aquam deiecerit. ☞ Serpilla: Latine piper erraticum hæc herba dicitur. Huius duæ sunt species: vna hortularis siue vsualis: quæ in campis sabulosis siue arenosis crescit. Alia agrestis quæ etiam cor dicitur: quæ non serpit: sed surgit cum ramis duorum palmorum altitudine. ☞ Tymbræ: hæc latine satureia dicitur a satyris: quia vtentes in Venerem pronos redit: vt satyri sunt. Abundat in agro troiano: vbi templum est Apollinis: qui inde tymbreus dicitur.

Vtraq; vis[a] Apibus pariter metuenda·neq3 illæ
Nequiq; in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta[b] linunt. fucóq3[c], & floribus oras
Explét, collectúmq3 ipsa hæc[d] ad mūera gluté,
Et visco[e], & phrygiæ seruant pice lentius Idæ.
Sæpe ét effossis (si vera[f] est fama) latébris
Sub terrá fodère larem, penitúsq3 repertæ
Pumicibúsq3 cauis, exesǽq3 arboris antro.
Tu tamen è leui[g] rimosa cubilia limo
Vngue foués circùm, & raras supinijce fródes,
Neu propius tectis Taxū[h] sine, neue rubenteis[i]
Vre foco Cancros, altæ[k] neu crede paludi,
Aut vbì odor cæni grauis, aut vbì ꝯcaua pulsu
Saxa sonant, vocísq3[l] offensa resultat imago.
Quod supest vbì pulsā[m] hyemé sol aure[o] egit

SER. a ℭVTRAQ; vis apib⁹ pariter metuenda: tā caloris q̃ frigoris. Quod l3 vtrūq; æquali mō metuendū sit: tñ dissimiliter nocet. Nā calore liq̄facta defluūt mella: q̃ si fuerint frigore cō durata: cōstrictas apes interimunt. b ⁋Spiramenta: exit⁹. alibi: Sæui spiracula ditis. c ⁋Fucoq;: genus est herbæ: vñ tingitur vestis. Fucū autē & flores pro cera posuit: quas ex his colligūt rebus. d ⁋Hæc ipsa ad munera: ad officia coangustandarū: cauernarum. e ⁋Et visco & phrygiæ: ordo est seruant glutē: qđ est lēti⁹: & visco & phrygiæ idæ pice. seruant aūt mire ait: nā pilas quasdā in aluearibus faciūt: de qbus postea cerea tecta cōponunt. f ⁋Si vera est fama: si credendū est apes posse terram effodere. g ⁋E leui rimosa cubicula limo: Alij & leui legūt. Vnus tñ sensus est: Nā hoc dicit qđ illæ nimio labore pficiunt: Tu e leui vnge rimosa cubilia circūfouens: limo ét raras frondes superinijce. Quod idō fit ne vel limus crepet: vel cauernæ aut sole penetrent: aut frigore. h ⁋Taxū sine: venenatā arborē. Ipse in buco. Sic tua cyrnæas fugiant examina taxos. Mel. n. exinde pessimum gignitur. i ⁋Rubenteis cancros: odore. n. ipo pereūt. rubentes aūt quū vrunt: non q per nām sint huius coloris. k ⁋Altæ neu crede paludi: ne facile mergant. l ⁋Vocisq; offensa: resonat Echo repcussa: quā apes vehementer horrere manifestū est. m ⁋Pulsam hyemē: ſm physicos q dicūt: tpe quo hic hyems est: æstatē esse sub terris: & versa vice cū hic æstas illic hyemē. Quod ét Lucretius exeqtur: & trahit argumentum putealē aquā: q̃ æstate frigidissima est: hyeme vo calidissima.

ANT. ℭCERTATIM: cum certamine. ⁋Tenuia spiramenta: rimulas. ⁋Linunt: iniungūt: Circūlini aluearia fimo bubulo vtilissimū: inquit Pli. li. xxj. ⁋Fucusq;: est fucus rubea herba qua vestes tingunt: φῦκος. n. color dicit. ⁋Et flo. flores quoq; latiores aditibus circūstruunt apes: vt Pli. scri. ⁋Oras: fissuras. ⁋Glutē: confectionē quandā ea aūt: vt Pli. li. xj. ca. vij. ońdit. propolis dr: ait. n. sic propolis crassioris iam materiæ additis floribus nondum tñ ceræ: sed fauorum stabilimentū: qua oēs frigoris aut iniuriæ aditus obstruūt: odore etiam non graui: vt qua pleriq; pro galbano vtantur: meminit & Var. li. iij. ⁋Munera: officia. ⁋Piceæ idæ: de hac superius. ⁋sub terra fodere larem: circa Thermodōtē fluuiū duo apium genera: aliæ in arboribus mellificāt: aliæ sub t̄ra triplici cerarū ordie huberrimi ꝓuentus. Pli. li. xj. capit. xvij. ⁋Penitus cauis: valde cauis. ⁋Pumicibus: lapidib⁹. ⁋Antro: cauerna. ⁋Limo: fimo: bubulo: inquit Plini. ⁋Cancros: grauis & tetri odoris: non solum virentia: sed q̄libet res phibeantur: sicuti cancri nidor: quis est ignibus adustus: aut odor palustris cœni: nec minus vitentur cauæ rupes aut valles argutæ: quas græci echus vocant: Colu. li. x. ca. v. ⁋Cancros: cancrū odore siquis iuxta coquat apes exanimant: Pli. li. xj. ⁋Altæ paludi: aqua. n. non debet ascendere duos aut tres digitos: vt iā ońdimus latius. ⁋Offensa: repcussa. ⁋Vocis imago: echo intelligitur: imago vo quasi imitago dr. ⁋Resultat: inimica apib⁹ echo est resultanti sono qui pauidas alterno pulset ictu inimica: & nebula. Pli. li. xj. ⁋Quod superest: qđ restat docebimus. ⁋Vbi pulsam hyemem: Alexander aphrodysieus problematū: Sectione sexta sic ait: Cur putealis aq̄ in hyeme calida ē: in æstate āt frigida. R. fidēdū φ contrariū semper fugit: vtpote sibi infestum contrariū. Cū ergo calidū & frigidum inuicē inter se cōtraria atq; corruptoria sint non dubiū quin p æstatē calor aeres ambiat calidū: inq; terræ sinus atq; penetralia fuget frigus: & ob hoc aquam frigefaciat. Per hyemem vo frigore dominā̄te in aere calor porro in terræ penitissima diffugiens aquam calefacit: nam ita natura sanxit: vt contraria in eodem loco: ac per idez tempus simul manerent: hæc ille tamen eadem fere Lucreti⁹ quoq; dixit: quū ait: frigidior cur sit puteis æstate sit humor. A refeit qa terra calore &c.

propolis

CHRI. ℭSPIRAMENTA linunt: vt paulo supra demonstratum est. Spiraméta tenues rimas per quas saltem spiritus ingredi possit. ⁋Fuco: species

co:species herbæ fucus est de qua lana inficitur:fucus etiam dicitur quo mulieres colorantur:& per translationem omne figmentum fucum dicunt. ¶ Cancros:cancri hyeme affrica littora sectantur æstate in opaca gurgitum recedunt: Autũno & Vere pinguescunt:plenilunio magis:quia noctu sidus tepido fulgore mitificat vita iis longa:pedes octeni fœminæ
Cancri primus pes duplex:mari simplex:Sole Cancri signo transeunte:Cancri cadauer in sicco positum in Scorpionem transfigurari feruntca it Pli.

Sub terras, Cælúmq; æstiua luce reclusit,
Illæ continuo saltus, siluásq; perágrant,
Purpureósq; metunt[a] flores, & flumina libant
Sũma leues hinc[b] nescio[c] qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidósq; fouent hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella[d] tenacia[e] figunt.
Hinc vbi iam emissum caueis[f] ad sidera Cæli
Nare per æstatem[g] liquidã suspexeris agmen,
Obscurámq; trahi vento mirabere nubem,
Contemplator[h], aquas[i] dulceis & frondea semp
Tecta petunt huc tu iussos asperge sapores
Trita[k] Meliphylla & Cærithæ[l] ignobile gramen,
Tinnitúsq; cie, & matris[m] quate cymbala circũ
Ipsæ consident medicatis sedibus, ipsæ

SER. a ¶ METunt flores; secant. vnde & messores dicti sunt. Sane meto me tis præteritum facit messui. b ¶ Hinc: ex floribus.s. ex q bus pmo mel: mox pullos efficiũt. c ¶ Nescio qua dulcedine: quadam arcana ratione nãæ. d ¶ Mella tenacia figunt:quia quus inuersi sint faui: mel tamen inde non funditur. e ¶ Vnde ait tenacia: quæ in resupinatis fauis cohærent. f ¶ Caueis:aluearibus. g ¶ Aestatem liquidam: per ver serenum. h ¶ Contemplator:pro intuere: nam tempus futurum pro præsenti posuit ab imperatiuo modo. i ¶ Aquas dulcis:propter hoc ait supra:Et tenuis fugiens per gramina riuus. k ¶ Trita meliphylla: Varro hanc herbam apiastrum dicit:in tertio libro operis rustici. l ¶ Cærinthæ ignobile:vile vbiq; nascens. m ¶ Matris cymbala:quæ in eius tutela sunt: ideo quod similia sunt hemicyclis Cæli:quibus cingitur terra:quæ est mater deorum.

PRO. ¶ TRITA meliphylla:est herba: quam pleriq; vocant melilotum. ¶ Cærinthon: est flos luteus cuiusdam herbæ: quæ copiosissima est in Euboea: in qua oppidum est impositum. Tarentum lacedæmonij condiderunt duce Phalantho:q sunt dicti partheniadæ nati quum oppugnaretur Messene non legitimo matrimonio.

ANT. ¶ ILLÆ CONtinuo:hyeme apes conduntur ante fabas florentes non exeunt ad opera & labores:nullusq; quum per cælum licuit ocio perit dies:primum itaq; fauos construunt:ceram fingunt:hoc est domos:cellasq; faciunt:deinde soboiem postea mella: Pli. lib. xj. ¶ Et flumina libãt:sine aqua: inqt Colu. lib. x. Neq; faui:neq; mella:neq; pulli:deniq; figurari quærunt. Est igitur opus vt aqua sit apibus vicina. ¶ Hinc: e floribus & aquis. ¶ Dulcedine:dulcis.n.est soboles omnibus

fer&c. ¶ Ceras: Celsus ait: vt inquit Colu. lib. x. ex florib9 ceras fieri: ex matutio rore mella:q̃ tanto meliorẽ qualitates capiũt quanto iucũdior sit materia cera cõfecta. ¶ Caueis: ab alueis. ¶ Aestatẽ liquidam:ver serenum:ait enim inferius: Ergo vbi ver nacte sudum. ¶ Agmen:examen: quippe talis est apum natura:vt pariter quæq; plebs generetur cum regibus:q vbi euolandi vires adepti sunt cõsortia dedignant vetustiorũ:multoq; magis imperia. Itaq; duces procedunt cum sua iuuentute:quæ vno aut altero die in ipso domicilij vestibulo glomerata consistens:in gressu suo proprie desideriũ sedis ostẽdit &c. Col. li. x. ¶ Contemplator:inspice:aduerte. ¶ Meliphylla. Pli. li. xx. sic ait. Apiastrum Iginus quidem meliphyllon appellat: hæc ille interpretatur aũt vt aiunt alij melisses.i. apis phylon foliũ: herba.n. est cui9 folia mel sapiunt: idem do Pli. li. xxj. scribit: meliphyllo siue meliterna si perungantur aluearia nõ fugient apes:nullo.n.magis gaudẽt flore. Copia istius examina facillime continent. Itẽ præsentissimũ est contra ictus eaꝝ: vesperarumq; & araneoꝝ:itẽ scorpionũ &c. ¶ Cærinthæ:herba est folio candido:incuruo:cubitalis:capite concauo:mellis succũ habente: florũ eius auidissimæ sunt apes atq; etiã sinapis. Pli. li. xxj. ca. xxiiij. ¶ Tinnitusq; cie: Varro li. iij. scri.qñ noua examina volant iaciundo inter apes pulueres: & circũtinniendo ære perterritas quo voluerit pducet. Mellarius:& Pli. li. xj. inqt de apibus: Gaudẽt plausu atq; tinnitu æris:eoq; puocantur. ¶ Matris cymbala:instrumẽta erant qbus vtebantur in sacris Cybeles deorũ matris. ¶ Medicatis sedibus:solent enim mellarij locum aliquem oblinere apiastro: cæterisq; rebus quibus delectantur apes vt ibi cõsidant: vbi considerint afferunt aluum prope easdem

Apum Reges

Apiastro Meliphyllon

Cærinthæ

Cymbala

illicijs intus:& prope apposita fumo leui circundato cogunt eas intrare. Var.inquit libro.iij.

CHRI. ¶NARE:violare:quia mutua est translatio a nauibus ad aues. Vnde mare velivolum dixit & remigio alarum. ¶Melisphylla:apiastrum est:Var.ait de apiastro:quod alij melisphylon: alij melinem appellant. Sunt etiam qui credant melliloton eandem esse herbam: alij nolunt differre. ¶Cerinthæ:herba est folio candido:incurvo capite concauo:& quæ mellis succum habeat. Eius magna est copia in Euboea:in qua eiusdem nominis etiam oppidum fuisse dicunt. ¶Ipsa:sua sponte sine tua opera. ¶Medicatis:idest aspersis odoribus: de quibus dictum est supra.

Intima more[a] suo sese in cunabula condent.
Sin[b] aût ad pugnam exierint(nã sæpe duobus
Regibus incessit[c] magno discordia motu)
Continuóq; animos volgi,& trepidantia bello[d]
Corda licet longe præsciscere:nanq; morantes[e]
Martius ille æris rauci canor increpat,& vox
Auditur fractos[f] sonitus imitata Tubarum.
Tũ trepidæ[g] inter se coeunt,pinnísq;[h] coruscãt,
Spiculáq; exacuunt rostris,aptántq; lacertos,
Et circa regem,atq; ipsa ad prætoria densæ
Miscentur,magnísq; vocant[i] clamorib[9] hostẽ.
Ergo vbi Ver[k] nactæ sudũ,campósq;[l] patẽteis,
Erumpunt portis,concurritur æthere in alto.
Fit sonitus magnũ mixtæ glomerant[m] in orbẽ,
Præcipitésq; cadunt non densior[n] aere grando,

SER. a ¶MORE suo:naturali ratiõe:cuius causa non reddit. quis enim nouit cur æris sono redeant in aluearia: licet ipse paulo p[9] dicat:Crepitãtia q; æra secutæ Dictæo cæli reges pauere sub antro:S3 & hoc poeticum est. b ¶Sin autem ad pugnas exierint:longior solito hæc parenthesis est.est.n. ordo.Sin autem ad pugnã exierint: Motus alorũ Atq; hæc certamina tanta Pul.ex.ia.cõ.qui. c ¶Incessit:ingruit:inuasit,alibi:Incessi muros:ignes ad tecta volare: & Incessit regib[9] figuratũ e:Nã incessit reges dicimus. d ¶Trepidantia bello: alacritate pugnandi:non timore.alibi:Exultãtiaq; haurit Corda pauor pulsans. e ¶Morãtes:tarde incedẽtes. f ¶Fractos:collisos. g ¶Trepidæ coeunt:festinant inter se in aluearibus. h ¶Pinnisq; coruscant:quemadmodum scuta milites commouent. i ¶Vocant hostẽ: prouocant. k ¶Ver nactæ sudum:serenum post pluuias:vt Per sudum rutilare vident. l ¶Camposq; patentes:aerem purũ & liquidum non nubibus clausum:& ita aer campus est apum:vt mare nauium:hominum solus. Ipse in quinto:Subtrahiturq; solus. m ¶Glomerantur in orbem:more bellantũ. n ¶Nõ densior aere grando:In alijs enim bellis victi tantum pereunt:in certamine vo apum et victrices:Nam dicturus e:Animasq; in vulnere ponunt.

ANT. ¶INCESSIT:inuasit. ¶Aptantq; lacertos:perstat in metaphoris. ¶Circa regem: mira apum circa regem obedientia:quũ procedit totum examen circa eum conglobatur cingit:protegit:cerni nõ patitur.Pli.libro.xj. ¶Prætoria:dicta q ibi resideat prætor ad diffiniendum. ¶Nactæ:inuenerunt. ¶Ver sudũ:idest siccum:quasi sine vdo:vt ait Fest.

¶ANIMOS: CHRI. audaciam & tumorem illum ex ira:vt Pone animos & pulsus abi. ¶Trepidantia:nõ timentia:sed festinantia ad pugnam. Auditur fractos sonitus imitata tubaæ: Dum vult exprimere:q vocesua clangorem tubarum imitantur:ipse eundem sonitum suorũ verborum compositione exprimit quod mirũ est. ¶Fractos:quia in nullo musico instrumento magis fractus sonitus gignitur: nec minus continuatus. ¶Trepidæ:festinæ:vt Ne trepidate meas Teucri defendere naues. ¶Coruscant:Et crebrum motum simul: & splendorem:qui ex pennarum motu exoritur expressit.Est enim coruscare splendere: Sed quoniam splendor crebram mobilitatem.iccirco coruscare: crebro moueri sæpe dicitur. ¶Spicula: hoc ex phantasia sua. Cæterum aculei quibus pungunt ex posterioribus sunt. ¶Et circa regem: præbent enim munus deuotorum satellitum: vt paratæ sint regis vitam:sua morte defendere. ¶Prætoria:prætorium in vrbe dicimus vbi prætor ius dicit.Verum militiæ prætorium appellamus:Vbi præfectus exercitus persidet:siue prætor:siue cõsul: siue quicunq; alius sit.Nam & in classe prætoriam nauem dicimus:quæ exercitus imperatorem gerit: & in castris tabernaculum eiusdem prætorium appellamus. ¶Ergo:hic prætorium dixit:quia regem ducem exercitum ponit.Clamoribus suo bombo. ¶Erumpunt:vt feroces milites concurrunt. ¶Fit sonitus &c. huiusmodi mirum poetæ ingenium demonstrant:vt in re leuissima fortissimorum exercituum pugnam exprimat. ¶Ipsi:quasi dicat:præter cæteros:Nam emphasim habet pronomen.

¶TANTVM

SER. a TANTVM glandis: erit horatius hæc glans. b Ingentes aios angusto in pectore versant. Statius: Maior in exiguo regnabat corpore virtus. Homerus.

μικρὸς μὲν ἔην δέμας ἀλλὰ μαχητής

di suffragio teterrimos necat: ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum: melior niger: variusq; omnibus forma semper egregia: et duplo q̃ cæteris maior pennæ breuiores crura recta: ingressus celsior in fronte macula quodã diademate candicans: multum etiam nitore a vulgo differũt: liluidq; constat imperatorem aculeo nõ vti: si quis alam ei detruncet non fugiet examẽ. Quum procedere se: quæq; proximam eu pit esse: et in officio conspici gaudet: fessum humeris subleuant: validius fatigatus ex toto portant: vbicũq; ille cõsedit ibi cũcta rũ castra sũt: tũc ostenta faciunt priuata ac publica vna desphendẽtes in domibus: templis

c pulueris exigui iactu: q̃ q̃ cum puluerem viderit sperãt tempestates futuram: quæ eis plurimum nocet. d Deterior qui visus: peior a malo dicit: deterior a meliore. e Prodig⁹: nõ mella conficiens: sed mella consumens: lõgiorem solũ ꝑcipit occidendũ: qa eo amisso suus dissipatur exercit⁹: nã vt Binæ regũ facies ita corpora plebis. f Squallentibus: splendentibus: q̃d a squãmis venit: vt Squammis: auroq; trilicem.

Nec de concussa tantum [a] pluit Ilice Glandis.
Ipsi per medias acies insignibus alis
Ingenteis [b] animos angusto in pectore versant,
Vsq; adéo obnixi nõ cedere, dũ grauis aut hos,
Aut hos versa fuga victor dare terga subegit.
Hi motus animorum, atq; hæc certamina tãta
Pulueris [c] exigui iactu compressa quiescent.
Verum vbi ductores acie reuocaueris ambos,
Deterior [d] qui visus, eum, ne prodigus [e] obsit,
Dede neci, melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squallentibus [f] ardens,
(Nã duo sunt genera) hic melior insignis, et ore
Et rutilis clarus squammis, ille horridus alter
Desidia, latámq; trahens inglorius aluom.
Vt binæ regum facies, ita corpora plebis.
Nanq; aliæ turpes horrent: ceu puluere ab alto
Cum venit, et terram [g] sicco spuit ore viator
Aridus: elucent aliæ, et fulgore coruscant
Ardentes auro, et paribus [h] lita corpora guttis.
Hæc potior [i] soboles, hinc Cæli [k] tempore certo

Nam a squallore sordidum significat: vt Squallentem herbam. g Terrã sicco spuit ore: aut in terram: aut re uera terrã propter puluerem. h Paribus lita corpora guttis: similibus. i. aureis habentes distincta corpora: Nam lita in iita distincta. i Potior soboles: ad mella. s. procreanda. k Cæli tempore certo: et quum oriuntur pliades: et quum occidunt. l. verno tempore et autũno.

ANT. PVLVERIS exigui iactu: Var. libro tertio sic ait: Quæ crebrius inter se pugnabunt aspergi eas oportet aqua mulsa: quo facto nõ modo non desinunt pugna: sed etiam confertiunt se lingentes et c. Prodigus consumptor: prodigere enim est consumere: vt docet Festus. Vacua: altero: scilicet rege. Aula: ea atrium dicitur: aulizo autem in aula habito. Alter erit maculis: Aristo. libro. v. sic ait: Ducum apium duo sunt genera: Alterum fuluum quod præstantius est: alterum nigrum: magisq; varium: magnitudo ijs dupla q̃ cæteris nec vn⁹ in quoq; examine dux: sed plures. Pli. vo ll. xj. sic apium rex non vermiculus nascitur: vt aliæ; sed statim penniger. Reges plures inchoantur: nec desunt. postea ex ijs soboles quum adulta esse cœpit concor-

Prodig⁹

Apium Reges

ue sedere in ore infantis Plato. Tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. semper duce præhenso totum tenetur agmen amisso dilabitur: nigrantq; ad alios: esse vtiq; sine rege non possunt. Inuite: autem interimunt eos quum plures fuere: potiusquam nascentium domos dirimũt: hæc Plinius. Squallentibus: splendentibus. Ardens: lucens. Melior insignis in ore: Diastole est. Ore: aspectu et forma. Facies: est facies totius corporis forma dicta facies a factura corporis: vt ait Nonius. Aliæ turpes horrent apes: sunt et rusticæ: siluestresq; horridæ aspectu multo iracundiores: sed opere ac labore præstantes: vrbanarum duo genera optimæ breues: variæ q; et in rotunditatem cumpactiles. Deteriores longæ: et quibus similitudo vesparum. Etiam deterrimæ ex ijs pilosæ in ponto sunt q̃dam albæ: quæ bis in mense mella faciunt: Plinius libro vndecimo. Lita: idest illita ac distincta sunt. potior: melior.

CHRI. SQVALLENTIBVS: splendentibus: De quo verbo dicetur in æneide: vbi melius cadit. In aula; quia vocauerat regem.

Dulcia[a] Mella premes, nec tãtũ dulcia, quãtũ
Et liquida[b] & durum[c] Bacchi domitura saporẽ.
At cum incerta volãt, Cæloq; examina ludũt,
Contemnũtq; fauos, & frigida[d] tecta relinquũt,
Instabiles[e] animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor: tu Regibus alas
Eripe, non illis quisq̃;[f] cunctantibus, altum[g]
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Inuitent[h] Croceis halantes floribus horti,
Et custos furum atq; auiũ cum falce saligna
Hellespontiaci[i] seruet tutela Priapi.

SER. a ¶ DVLCIA mella: non est superfluũ epitheton. Nam ideo dicit dulcia: quia etiã sunt amara: vt corsicana: sicut in bucolicis diximus. b ¶ Liquida: defæcata sine sordibus: nam quæ fluunt mala sunt. c ¶ Durũ bacchi domitura saporem: apta mulso. Bñ aũt ait sapores: q̃a maiores: vina asperrima mellis dulcedine tẽperabãt. d ¶ Frigida tecta: mel le vacua: inoperosa: cõtra Feruet opus. Terẽtius: Nimĩ p̃ hi hoĩes frigent. e ¶ Instabiles alos: suadẽs inanem vagãdi licẽtiã. f ¶ Quisq̃;: subaudi militum: aut q̃sq̃; de exercitu. g ¶ Altum iter: aut ludendo in altum volare: aut in bella procedere: & trahit translationem a militibus qui in bellum processuri ducum præcepta signa tollũt: nã apes hæc signa non habent: sed signa dicit ipsum motum bellandi intra se. h ¶ Inuitent croceis halantes floribus horti: tã odoris optimi q̃ coloris. non. n. dicit illic solum crocũ esse debere. i ¶ Hellespontiaci seruet tutela priapi: Non dicit Priapus illic eẽ debere: sed p̃cipit tales esse hortos: vt mereantur deũ habere custodem. Hic aũt Priapus fuit de lampsaco ciuitate hellesponti: de qua pulsus pp̃ virilis membri magnitudinẽ: post in numerum deorum receptus meruit numen eẽ hortorum. De hoc Horatius: Nam fures dextra coercet: Obscenoq; rubet porrectus ab inguine palus: Ast importunas volucres in vertice arundo Terret fixa. Dr̃ autem præesse hortis pp̃ eorũ fœcunditatẽ. Nã quũ alia terra semel creet aliqd: horti nunq̃ sine fructu sunt.

PRO. ¶ ET CVstos furũ atq; auiũ cũ falce saligna Hellespõtiaci seruet tutela Priapi: in hellespõto ẽ lãpsacũ oppidũ: I quo priapus formosissim⁹ dr̃ eẽ: quẽ ciues ei⁹ colũt vt deũ. is ãt I horto ponit: vt auib⁹ formidini sit. Itẽq; noctu furib⁹: q̃d interdũ custos vr̃ stare.

ANT. ¶ MELL premes: mellis cõficiendi tẽpora duo sunt. ¶ Ver: atq; autũnus: sed vernũ suauius: candidius: omnino præstantius: autũnali est auctor Aristo. li. ix. de aĩalibus. Sicuti autem duo conficiendi tempora: ita eximẽdi. Columella autem lib. x. scribit q̃ peracto solstitio vsq; ad ortum caniculæ: qui fere dies xxx. sunt pariter frumenta & faui demetunt a canicula fere post diem. l. arcturus orit. Post arcturi exortum circa æquinoctium libræ fauorum: secunda est exemptio. Var. vo lib. iij. scri. esse tria tpa eximendorum fauorũ: de q̃bus inferius dicam ibi. ¶ Duo tẽpora messis. ¶ Liquida: pura. ¶ Durum bacchi domitura saporem. Aristæus primus eiũ mel miscuit vino sua inuẽtione: ditate p̃cipua: fit aũt mulsum e musto cuĩ q̃ncq; congijs aureri musti congio mellis: & salis cyatho suffeeruefactis: Pli. li. xiiij. ¶ Ludo inani. i. ab ludo prohibebis inani: tunc enĩ non mellificando gratia exeunt. ¶ Vellere signa: a militib⁹ sũpta methaphora. illi. n. digressuri euellunt signa. ¶ Quisq̃;: idest aliqua apium. Nam vt scribit Pli. Siquis alã regis detrũcet: non fugiet examen. Quisq̃ p̃terea: & masculino & fœminino generi iungitur. Terenti. in eu. quandoquidem illarum neq; te quisq̃ nouit: vbi notandum quisq̃; pro muliere dictũ. ¶ Hellespontiaci: priapi fabulantur antiq filium Dionysij ac Veneris priapum fuisse. ducti vo fatis simili coniecturæ: quod qui vino indulgeant: sunt natura ad Venerem prõptiores: non solum autem in vrbium templis: sed in agrestibus quoq; locis tanquã vinearum atq; hortorum custos colitur: fructuum fures castigans: huic deo sacra cum ludo & risu fiebant. Diodo. libro quinto. Priapus item portus est & vrbs ad mare hellesponti sita: nomen habens a priapo qui apud eos colebatur. Hinc ab iunioribus in deus habitus est. Nam Hesiodus Priapum non nouit. Strabo libro decimotertio. ¶ Falce saligna: Pli. libro decimonono: capi. septimo sic ait: hortosq; & foros tantum contra inuidentium fascinationes dicari videmus in remedio saturnica signa. hæc ille: Cur autem falx Saturno detur libro secundo Georgicorum ostendimus: & Columella libro decimotertio de cultu hortorum sic ait: Sed truncum forte dolatum. Arboris antiquæ numẽ venerare Ityphali terribilis membri medio qui semper in horto Inguinibus puero prædoni falce minetur. Diodo. autem scribit libro quinto: q̃ hunc deum quidam Ithyphallum: alij Thyphonem nominant: dicitur autem præesse hortis: vt ait Ser. propter eorum fœcunditatem: Horti enim nunquam sine fructu sunt.

CHRI. ¶ LIQVENTIA: pura & defæcata. ¶ Bacchi domitura sapores: nam vina durioris saporis melle

mulsum | Quisq̃ | Priapus

poris melle concinnant. Fitq; mulsum: quod Aristæi inuentum esse dicunt. ¶ Croceis: croci: vt referunt qui de herbis scribunt: duplex genus est: Alius communis qui orien-
Carami talis dicitur: Alius hortulanus & infectiuus vocatur: quia inde sericum inficiunt. Carami-que flos est: Dicunt enim caramum herbam quæ habet folia longa: diuisa: & spinosa: thyrsum autem longum & spinosum: in quo sunt capita rotunda cum flore: croceo semen album ab longum & angulosum: quo psytacus auis pascit: hunc græce cincum & gincum appellant: ait Dioscorides: Puto priorem illam speciem apud priscos non ita vulgo seri consueuisse: vt sequentibus deinde temporibus satam esse videmus: Nam pauci qui de re agraria scripserunt raro huius meminerunt: Corycium crocum: Dioscorides cæteris præponit. ¶ Pria-
Priapus pi: de hoc ita ait Strab. cum de phrygia scribit. Priapus portus est: & vrbs ad mare sita siue a milesijs: siue a cyzicenis condita: & nomen habet a Priapo qui apud eos colitur: siue ex orneis: qui apud Corinthum sunt nomē acceperint: siue Liberi patris: & nymphæ filius dicatur: Homines profecti ad eum colendum moti sunt. Nam hæc regio & finitima pariana & lampsacena vineis abundant: Hic a iunioribus deus habitus est. nam Hesio. Priapum non nouit. Diodo. autem sicu. scribit: Hircum ægyptij deificarunt: vt græci Priapum propter eam corporis partem a qua sit omnium ortus. Nam pudendis non solum ægyptij: sed alij plures sacra faciunt tanquam causæ animantium generationis. Alio aūt in loco idem ait Priapus Diony. & Veneris filium fuisse volunt physica quadam ratione: nam qui vino calent in Venerem proni efficiuntur. Alij dicunt virile membrum priscos fabulose priapum appellasse. Nonnulli volunt hoc membrum eo q generandorum hominum causa sit esse immortalitate donatum: hæc Diodo. Euse. autem Pamphilus ait: vim seminalem quæ in terram descendit priapū esse. Cuius qđ ad siccos ptinet fluctus bona dea: qđ āt ad arbores Diony. appellat. Ego vo puto iccirco hortorū deū putari; quia nulla agrorū spēs hortis feracior est.

Ipse[a] Thymum, Pinósq; ferens de montibꝰ altis
Tecta serat late circùm, cui talia curæ,
Ipse labore manum duro terat; ipse feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget[b] imbres[c].
Atq; equidem extremo ni iam sub fine laborū
Vela traham[d] & terris[e] festinē[f] aduertere prorā,
Forsitan & pingueis[g] hortos quæ cura colendi
Ornaret canerem, biferiq;[h] rosaria Pesti,

SER. a ¶ IPSE: scilicet diligēs rusticus: & cultor agrorū. b ¶ Irriget: infundat. c ¶ Imbres: aquas. Iuuenalis: In tenuis plantas facili diffundit haustu. d ¶ Vela trahā: p trahere. e ¶ Et terris festinē aduertere prorā: illā allegoriā respicit: qua est vsus in primo: Ades & primi lege littoris oram. Item Pelagoq; volans da vela patenti. f ¶ Festinem: pro festinarē. g ¶ Pingueis hortos: fœcundos. h ¶ Biferiq; rosaria pesti: Pestum oppidum est calabriæ in quo vno anno bis nascitur rosa.

ANT. ¶ THYMUM: hortis maxime: aluearia: et apes conueniūt: res præcipui quæstus quū fauit: harum ergo causa oportet serere thymum: apiastrum: rosam: violas: lilium: cytisum: fabam: papauer: casiam: melilotum: melephyllum: cerinthem: sinapim: arbores: item quæ proximæ seri conuenit: quæ & euolantium examina inuitent: nec longius abire patiantur: & genistas circunseri aluearijs gratissimum: Plinius libro vigesimoprimo: capit.
Thimus vigesimoquarto. ¶ Thymum: thymi duo genera: candidum: radice lignosa in collibus nascens: quod & præfertur: alterum nigrius: florisq; nigri præcordijs medetur ex aceto cum melle: quæ potio datur: & in alienatione mentis: ac melancholicis. Plinius libro vigesimoprimo. Varro autē libro tertio scribit: Thymum aptissimum esse ad mellificium: propter hoc siculum mel in quit fert palmam: quod ibi thymum bonum: & frequēs est: & Columella libro decimo ait: q saporis præcipui mella reddit thymꝰ. Thymo deinde pxla tymbra: serpillumq; & origanū. ¶ Pinosq; ferens: Ceras enim ex omnium arborum: satorumq; floribus confingunt apes: excepta Rumice & Clenopde herbarum: hæc genera Plinius libro vndecimo. ¶ Atq; equidem: excusat secur de hortis non scribat. ¶ Vela trahas: a nautis ducta methaphora: qui portui vicini aut littori vela contrahunt. ¶ Aduertere: appropinquare. ¶ Biferi pesti: in Luca- Pestum
nia pestum oppidum ab græcis Possidonia appellatum: a Dorensibus conditum: vt Pli. libro tertio: & Soli. aiunt. Strabo item libro quinto sic ait. hoc vero tempore sinus ipse Pestanus nuncupatur: verum vrbs ipsa possidonia pestum vocatur medio in sinu locata: vtq; alij dicunt tanta ibi cæli indulgentia viget: q bis in anno fructus quosdam: & rosas ipsas producit: quod quidē hic quoq; Maro ostendit.

¶ PESTUM: de hoc Strab. ita scribit: vt po- CHRI
nat post Campaniam: & terram samnitum in picentinis: ait enim ad mare Tyrrhenum picentinorum natio colit. Eorum pars mo-

dica picentinorum qui Adriam habitant: quos Romani possidoniatem in sinum colonos traduxere: Hoc vero tempore sinus ipse pestanus appellatur. Vrbs vero ipsa possidonia pestum vocatur. Quod autem florida sit regio plurimi poetæ testantur: qui pestanas rosas: pestanosq; flores dicunt. sic Propertius: Vidi ego odorati victura rosaria pesti: Sub matutino cocta iacere noto.

SER. aCCRESCERET In ventrem cucumis: si cur uaturam: Ideo autem sic: quia per herbā. Nam rectus crescit si pendeat. Sane si cucumis huius cucumis declinatur: sicut agilis secundum idoneos. Nā neoterici huius cucumeris dixerūt: sicut puluis pulueris. b Nec sera comantē Narcissum: sera flores habentem. c Pallentes hed. dicit se nisi ad finē Georgicorū festinaret: etiā hortorū rationem & herbarū cultū adhuc scripturum fuisse.

> Quoq; modo potis gauderent intyba riuis,
> Et virides Apio ripæ, tortúsq; per herbam
> Cresceret[a] in ventré cucumis, nec[b] sera comantē
> Narcissum, aut flexi tacuissē vimen Achanti,
> Pallenteísq;[c] Hederas, & amātes littora myrtos.

nam: & mēses muliebres valet ad tussim: & ad venena. Cucumis: si cucumeres seruntur semine per biduū ante in lacte mulso macerato: dulcioris sunt saporis: in Italia virides: & quā minimi: in prouincijs maximi: & citrini & nigri. Oleū oderunt: Nam curuant potius quā ad illud crescant: aquā diligunt: itaq; modice distātes & secti ad eas ad repunt. Colu. ... et: quomodo toto anno nasci possint: si semen cucumeris herba quæ culix dicit trita maceret cucumeres inde nati carent semine. Quos autē florentini mellones appellāt eos antiqui a forma longa atq; tenui, sinuata cucumeros anguinos dixerūt. Verū vt aliquid de fabula admisceamus aiūt cephisi fluuij q per Boetiā labitur: & liriopes nymphæ Narcissum filiū fuisse adolescentulum olum pulcherrimū. Hic cū forte i fonte sui corporis imaginē conspicit illa captus est: neq; vnquam a fonte illam intuens discedere potuit: donec in florem sui nominis puersus est. Fabulæ aūt isti huiuscemodi sensum profundiorē adhibet Orpheus. Sed de hoc dicemus in. iiij. lib. æneidos. cum de amore aliqua describenda erunt. Narcissus: Plinius de lilijs hæc ait: lilium impositum etiā sus rosas decet medio illarū prouentu incipiēs nec vllis florū excelsitas maior lāguido sem per collo: & non sufficiente capitis oneri candore folijs foris striatis ab angustijs in latitudinem paulatim se laxantibus effigie calathi resupinis per ambitum labris: tenuiq; filo: & semine stantib' in medio crocis. Et flos non dissimilis illi in herba q; conuoluolum vocant: nascens per fruteta: nullo odore nec croceis intus candorem tantū referens: & veluti rudimentum naturæ lilia facere condiscentis: nil fœcundius vna radice quingenos sæpe emittente bullos. Est & rubens liliū qd græci crinon vocant: alij florem eius cynorodon: sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule carnosiore tantū radice: maiorisq; bulbi sed vnius: Narcissum vocant: Huius alterum genus flore candido calice purpureo. Differentia lilijs est: & hæc quod Narcissis folia in radice sunt. Floret autē Narcissus post arcturi ortum in ipso autūno: Vnde dicit sera comantem Narcissū: Dixit igitur de lilio: & de narcisso. — Cucumis — Narcis — Lilium — Conuoluolum

ANT. CINTYBA: de iis libro primo Georgico. Apio: de hoc ecloga. vj. Tortus: cucumis: crescunt cucumes qua cogunt forma In Italia virides: & q; minimi in prouincijs maximi: & citrini: aut nigri: si vas cū aqua subijciatur a quatuor digitorū interuallo descendunt ante posterū diē: at si oleū eodē modo fit In hamos curuant: quū magnitudinē excessere pepones vocant. Prouenit & mali cotonei effigie: quos Melopepones vocant: nō pēdēt ii: humi rotundantur. Pli. lib. xix. vtq; etiā ex lib. xx. colligi pōt: Cucumeres torti dicūtur pepones rotundi: Melopepones melones. Narcissum: videto latius in alexi. Sera: pro sero ac diu. Acanthi: videto in palæmone. Hederas: diximus ecloga. vij. — pepones

CHRI. CINTYBA: Græcum nomen quidam putant quæ Endiuia latinæ dicatur: arabice hū debe Pli. autem ait: intybam erraticam apud nos quidā ambulas appellant: in ægypto Cicoriū vocant: qd siluestre sit satiuū aūt seri. Et infra quidā pp singularē salubritatē chreston appellat: alij pancration qd siluestre genus: alij hedrimoda: Stephanus aūt cicorion endebani itubam appellat. Virides apio ripæ: quia in locis humidioribus viuaci' surgit apiū: vt ait Macer. Est apiū dictū qp apes hanc ferre solebat: Victoris veterū fieret dū more triumphus: A rabice dicit karphi græce selinon. huius duo sunt gene. domesticū: & agreste: agrestis quinq; sunt species: aquaticū: hydroselinon: quod & macedonicū dicit: & latine olusatrū: Est & montanū Oroselinon: Est & quarta species dictū a petra petroselinon: Quīta smirinon: Est & apiū a ranis dictū vatrachion. Coronabant apio sōuiui: sq; ga herba huiusce modi ebrietatem arceri putabant. Huius herbæ virtus prima calefacit: scdā attenuat & incidit; tertia prouocat vri — Apium — macedonicum

COEBALIÆ

Nanq; sub Oebaliæ[a] memini me turribus altis
Qua niger humectat flauētia culta Galesus[b],
Corycium[c] vidisse senem; cui pauca relicti[d]
Iugera ruris erāt, nec fertilis illa iuuencis,
Nec pecori opportūa seges, nec cōmoda Baccho.
Hic rarum[e] tamē in dumis holus, albáq; circùm
Lilia Verbenásq; premēs, vescúmq;[f] Papauer,
Regum[g] æquabat opes animis, seráq; reuertēs
Nocte domū, dapibus mēsas onerabat iemptis.
Primus Vere Rosā, atq; Autūno carpe Poma,

SER. a ℭOEBALIÆ turribus altis: Oebalia ipsa est laconia: vnde de Castore & Polluce ait Statius: Oebalidæ fratres. b ℙ Galesus: fluuius calabriæ: qui iuxta ciuitatē labitur tarētinam: in qua se hortos optimos vidisse cōmemorat. Oebaliæ autē turres ait: quas cōdiderant il qui de œbalia venerant: naʒ vt etiam in tertio æneidos diximus: Lacones diu bello attriti ab atheniensibus: & inopiā timentes virorū: præceperūt vt virgines cū quibuscūq; cōcūberent: quo facto quū post victoriam iuuenes de incertis parentib⁹ nati erubescerēt originē suam: nā & partheniatæ: idest de virginib⁹ nati appellabant: duce Palanto octauo ab Hercule nauigijs profecti venerūt ad oppidum calabriæ: quod Tiaras Neptuni filius condiderat: & id auctum habitauerūt. c ℙ Corycium vidisse senem: cilica. Corycos enis ciuitas est ciliciæ: in qua antrum illud famosum pene ab oībus celebratum; & hic per trāsitū tangit historiam memoratā a Suetonio. Pompeius enim victis piratis cilicibus partim ibidem: partim in græcia: partim in calabria agros dedit. Vnde Lucanus: An meli⁹ fient piratæ magne coloni. Male auteʒ quidam corycium proprium esse asserunt quuʒ sit appellatiuum eius qui more corycio hortos excoluit: Quod etiaʒ Plinij testimonio cōprobat. Et hic ordo ē Memini pprie vidisse coryciū senē. dicimus autē & memini me videre. Terēti⁹: Memini videre quo æquior sum Pamphilo si se illam insomnis. d ℙ Relicti: deserti: atq; cōtempti. Quis enim agrū nō sperneret nulli rei aptū? non vitibus aut frumētis vel pascuis? e ℙ Rarū holus: idest plantatile. f ℙ Vescūq; papauer: vescū tria significat: minutum: Edule: multum: & aliter quo vescimur. Nā ē aliud lethæuʒ quo non vtimur. Nā vescas salicū frōdes aliter dictū est. g ℙ Regū æquabat opes animis: nō ptā te: qa regū more cibis nō cōparatis vtebat.

PRO. ℭOEBALIA: arx ab Oebalo dr̄ in lacedæmone hoc ipsum oppidum: quod pterfluit. ℙ Galesus: flumen: Pompeius quū oppugnaret piratas remigibus eorum promisit agros: Si vicisset eorum adiutorio: Quorum proditiōe victor tarentinorum agros veterania diuisit. Et quicquid deterrimum fuit: remigibus dedit. Cilices autem tunc exercuerunt piraticam. Est autem in Cilicia promontorium corycium: cilicem intelligi vult: hoc ē remigem piratarum.

ANT. ℭOEBALIÆ turribus: Tarenti intelligit: quod oppidum lacedæmonij ædificauerunt: duce phalanto: Apollinis oraculo: vt latius Stra. li. vj. edocuit. Oebalus auteʒ argoli filius laconicæ rex de suo nomine prouinciam dixit: vt scri. dictis cretensis in troiana historia: Galesus: is vt Liuius lib. v. secūdo bel. punico dixit Calabriæ flumen est. Tarēto proximū per quinq; passuū milia. ℙ Niger: cœruleus. ℙ Corycium senem: cilicē intelligi vult: vt Probus inqt: hoc est remigeʒ piratarū: Pōpeius. n. quū oppugnaret piratas remigibus eorū pmisit agros: si vicisset eoꝝ auxilio quoꝝ pditione victor Tarentinorū agros dimisit: est autem corycos Mela teste oppidū in cilicia supra qđ specus est nole: Corycius supra quā dicit possit eximius. ℙ Seges. i. terra. ℙ Baccho: vitibus. ℙ Rarū holus: qa rarum trāsponit. Est aūt holus vnaquæq; herba q̄ vescimur. Vtq; ait Varro ab holla holera dicta: ibi. n. decoquebant. ℙ Verbenas: videto f pharmaceu. iij. eclo. ℙ Vescumq; papauer: de papauere latius in Alexi ecloga latissime tū li. j. Geor. ibi Et cereale papauer. ℙ Vescū: id minutū significat teste Nonio: pōt tamen hic etiam quo vescimur exponi: vescebantur enim papauere: vt superius ostendimus. ℙ Opes animis: ait Seneca in animo non in patrimonio putemus eē diuitias: Anim⁹ est q diuites facit. ℙ Carpere: carpebat. — Holus

CHRI. ℭCORYCIVM: cilicem. in cilicia. n. ē corycum promontoriuʒ vltra qđ ad stadia. xx. est antrum corycum in quo crocus optimus nascitur: id autem est ingens quædam concauitas in orbem ducta: cui labrum petrosus ac satis altum circumadiacet: cum descēderis solum est inæquale: & magna ex parte petrosum materia semper virenti plenus. Adiacens vo solum croco satuʒ est: ait Strabo. ℙ Relicti: destituti ab alijs propter sterilitatem. Fecit ergo hortum quæ est quarta species agriculturæ cū neq; aratorius esset ager ad fruges: quod genus in libro primo tractauit. ℙ Nec pascuis idoneus: neq; arboribus conserēdus: quæ duo in secundo & tertio libro tractata sunt. ℙ Animis: nam opes — corycium

tantæ non erant quantæ regibus sunt: sed ita illis paruis contētus degebat: vt reges suis magnis: Et per transitum ostendit: naturam paucis: minimisq́; cōtentam esse: & in illis vitā beatam inueniri: modo cupiditates nimias coerceamus. Et laudat vitam Pythagoream qui ab omni animante abstinebat. Quod & Iuuenalis ꝓsequitur: Viue bidentis amās: & custos pauperis horti: Vnde epulum possis centum dare pythagoreis.

Et cum tristis hyems etiam num frigore[a] saxa
Rumperet, & glacie[b] cursus frenaret aquarum,
Ille comam mollis iam tum tondebat Acanthi
Aestatem[c] increpitās serā, Zephyrósq; morāteis.
Ergò[d] Apibus foetis idem atq; examine multo
Primus abundare, & spumantia cogere pressis
Mella fauis, illi Tiliæ[e], atq; vberrima Pinus,
Quotq; in flore nouo[f] pomis se fertilis arbos
Induerat, totidem Autūno matura tenebat.
Ille etiam seras[g] in versum[h] distulit[i] Vlmos,
Eduramq; [k] Pirū, & Spinos[l] iā Pruna ferentes,
Iámq; ministrātē Platanū potantibus vmbras.
Verum hæc ipse eqdem spatijs[m] exclusus iniqs
Prætereo, atq; alijs[n] post cōmemorādа relinquo.
Nunc age naturas[o], Apibus quas Iuppiter ipse

SER. a ℂFRIGORE saxa: Vnus enim est vt diximus effectus caloris & frigoris. b ℙGlacie cursus frenaret aquarū: mira varietas: Nā supra ait: Concrescūt subitæ currenti in flumine crustæ. c ℙAestatem increpitans seram: tarde venientem: quia ille eius iā carperet fructus. d ℙErgò apibus: ne sine causa hortos descripsisse videretur. e ℙIlli tiliæ atq; vberrima pinus: illi. s. vberrima. Nam per naturā & tiliæ & pinus steriles esse dicuntur. f ℙFlore nouo. i. verno tēpore cū primum florere incipit. g ℙSeras vlmos: maiores: qđ nimiæ difficultatis est. h ℙIn versum: in ordinem: vt Triplici pubes quā dardana versu impellunt. i ℙDistulit: trāstulit: Nam permutauit præpositionē. k ℙEduram pirum: eduram nimiū duram: validam. l ℙEt spinos iam pruna ferentes: Prunorum arbor spinus vocatur genere masculino: Nam sentes has spinas dicimus. m ℙSpatijs exclusus iniqs: angustis: vt Spatioq; subit sergestus iniquo. Et dicit se carminis breuitate constrictum hortos plenius non posse describere. n ℙAlijs post memoranda relinquo: Gargiliū Martialem significat. o ℙNaturas apibus quas Iuppiter ipse Addidit: naturas ꝓ moribꝰ posuit: aut dedit significat: aut re vera addidit: necesse enim est eas etiam ante habuisse aliquos mores proprios.

ditur: & tilia ante iugo leuis. Columella autem libro decimo: capitu. qrto scribit: Tilias esse apibus nocentes. Virgilius do aliter sensisse videtur cum hic apposuerit cus ipsa pinu: cuius qdem floribus: vt cæterarum pomiferarū arborum vescantur apes: Et paulo inferios ait: Et pingues Tilias: scilicet pascuntur: Et Plinius libro vndecimo: capitulo decimotertio scribit: quod sorbetur mel optimus: & minime fronde infectum: e quercus: tiliæ arūdinum folijs. ℙSeras: diutinas: grandes ingentes. ℙIn versum: in ordinem. ℙDistulit: transtulit. ℙEduram: hoc loco robustam: & per id grandem. ℙIam pruna ferentes: per id agelli optimum ingenium ostendit: cum in eo transpositi ingentes trūci: non solus plantulæ optimæ prouenirent: ac crescerent. ℙIniquis: angustis: breuibꝰ: hoc est carminis breuitate compulsus: & cætera. ℙAtq; alijs post commemoranda relinquo: id autem Columella executus est postea vnde ait ipse libro vndecimo: Hortoruʒ quoq; te cultus Siluine docebo: Atq; ea quæ quondam spatijs exclusus iniquis Cum caneret lætas segetes: & munera Bacchi: Et te magna pales: necnon cælestia mella: Vergilius nobis post se memoranda reliquit. Floruit auteʒ Columella Senecæ tempore ipse nanq; libro quarto capitulo tertio de vineis sic ait: his certe temporibus & Nomentana regio celeberrima fama est illustris: & ꝓcipue quam possidet. Seneca vir excellentis ingenij atq; doctrinæ: cuius in prædijs vinearum iugera & cætera.

ANT. ℂETIAM nunc: hoc est adhuc dicitur iteʒ etiamnum. ℙSeram: tardius venienteʒ cū ipse in hyeme rosas carperet: & huiusmodi. ℙZephyrosq; morantis: libro. iij. Georgicorum: diximus zephyros in æstatis principio flare ibi videlicet: At vo zephyris quum læta vocantibꝰ æstas. ℙFoetis: ac si diceret enixis. ℙAbundare: abundabat. ℙCogere: cogebat. ℙIlli tiliæ. s. erant vberrimæ: foemina enim semen fert ac florem: teste Pli. Sed de Tilia latius libro primo Georgico. ibi cæ

CHRI. ℂPLATANVM: hac arbore nostro tempore Italia caret: Alijs quod deinde dixit Columella & Pli. & Palladius. ℙNaturas: nō mores sed natura: Nam naturali vi hoc institū e apibus. Verum de apibus ac melle semel in huius libri principio diximus.

ℂPRO QVA

Addidit, expediam, pro qua[a] mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiáq; æra secutæ
Dictæo Cæli regem pauêre sub antro.
Solæ[b] communeis natos consortia tecta
Vrbis habêt, magnísq;[c] agitât sub legib[us] æuom,
Et patriam solæ, & certos nouêre[d] penates
Venturæq; hyemis memores æstate laborem
Experiuntur, & in medium[e] quæsita reponunt.
Nanq; aliæ victu[f] inuigilant, & fœdere[g] pacto
Exercentur agris, pars intra septa domorum.

SER. a ¶PRO QVA mercede: Ordo est Expediam naturas apum: quæ canoros curetum sonitus: crepitantiaq; æra secutæ: Dictæo cæli regem pauere sub antro. Pro qua mercede: idest gratia: vel labore. b ¶ Solæ communis natos: Nam vt etiam Donatus dicit tragicum est: & vltra carmen georgicum: si accipiamus pro qua mercede exclamatione esse: vt sit pro quãta hoc mercede fecerunt: vt scilicet Iouem alerent: quem Ops Saturni vxor curetib[us] corybantibus, & idæis dactylis custodiendus dedit in monte cretæ dictæo: ne eum Saturnus consumeret: vt filios omnes solebat. Quod ideo fingitur: quia Saturnus vt diximus temporum deus est: quæ in se reuoluuntur in æternum: tunc itaq; apes æris sonum secutæ Iouem melle aluisse dicuntur: p quare eis postea præstitit Iuppiter vt haberent liberos sine vllo concubitu. b ¶ Solæ communis natos: Plato in libris quos περὶ πολιτίας: idest de re publi. scripsit: dicit amori rei publicæ nihil esse præponendum. Omnes præterea & vxores & liberos ita nos tanquã cõmunes habere debere: vt caritas sit: non libido confusa. Quod præceptum nullum dicitur præter apes seruare potuisse. c ¶ Magnis agitant sub legibus: idest æternis nunq; mutabilibus. iisdem enim legibus semper vtunt: nec eas vt homines sæpe cõmutãt. d ¶ Nouêre penates: carissimos habent: vt Hic inter flumina nota: idest cara. e ¶ Et in medium quæsita reponunt: quæsita: & parta in commune conseruant. Ipse alibi: In medium quærebant. f ¶ Vt victu inuigilant: p victu. g ¶ Fœdere pacto. s. vt vicissim in aluearibus vel in agris laborent.

ANT. ¶PRO Qua mercede: quia Iuppiter eis tales naturas addiderat. ¶ Curetum: Curetes vt Strabo docet libro. x. dicti sunt quasi curatores. il enim infantem Iouem curarũt: pulsantes cymbala & similia: ne pariens mater Rhea: eiusq; vagitus a Saturno audiretur: q quidem natos filios illico deuorabat: hæc ex illo Curetum autẽ sonitus apes secutæ mella intra Iouis ora inserebant: quo illi gratias referrent: naturæ eis ab ipso traditæ. Macrobio libro primo saturnalium: de Saturno inquit: hunc aiunt filios suos solitum deuorare; eosq; rursus euomere; per quod similiter si

gnificatur cum tẽpus esse: a quo vicibus cuncta gignantur: absumantur q; & eo denuo renascantur. Eundem a filio pulsum quid aliud est: quam senescentia: ab eis quæ post sunt nata depelli. ¶ Dictæo antro: Dicte vt Stra. scribit libro. x. in Creta mons est; vbi Iouis Dictæi tẽplum. ¶ Solæ: ex cunctis omnibus animalibus. C ¶ Communis natos: nihil. n. nouere nisi cõmune: vt etiam Plinius scribit. ¶ Consortia tecta: eiusdem sortis sunt enim cõmunia omnibus. Tamen vt ait Plinius: Regias imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas: magnificas: separatas: tuberculo eminentes. ¶ Certos penates: id quidem quod ait Plinius libro. xxj poeta hic asserit: Nam hostilia vicus alluitur pado: huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibusq; ad quina milia passuum contrario amne subeunt: egressæ luce apes pastæq; ad naues quotidie remeãt: mutantesq; locum donec põdere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisq; eximuntur mella: Et in hispania mulis p uehunt simili de causa. ¶ Nanq; aliæ victu: quarum agmen ad opera processit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aquam ore guttasq; lanugine totius corporis: aliæ int[er] operantur: Pli. libro. xj.

Dicte

CHRI. ¶COMMVNIS natos: in qua re non solum optime reipu. formã qualis apud homines aliqñ reperta est: & Aristote. describitur: Sed qualis etiã a Platone fingitur describit in qua filios cõmunes esse vult. ¶ Experiũtur: exercent. ¶ Iuppiter ipse: q̃quis ad fabulam hoc iure referri potest: tamẽ etiam varietatẽ sub fabula occultat. Si enim prolem vt diximus pducunt nemini dubium est: q hoc illis a natura quã Iuppiter omnium rerũ conditor imposuit insitum est. ¶ Addidit: seruit: hoc fabulæ magis quam veritati. q. d. cũ sua priori natura aliter rem pficerent Iuppiter p accepto beneficio hoc extra ordinem illis cõcessit: quod tamen naturæ loco subiuit. ¶ Curetum: de his ac corybantibus in æne. dicetur. ¶ Magnis: vel epithetum æternum est legũ. sunt enim magnæ quia ex illarum obseruatione vita beata prouenit. ¶ Vel magnis: quia in magna auctoritate & obseruatione illas habent: neq; vnq; immutant.

SER. a ¶ NARcissi lachrymam: humorē. quod autē ait: Narcissi lachrymā: allusit ad fabulā: qa vt diximus de puero est cōuersus in florē. b ¶ Prima fauis ponont fundamina: græce προπολιν locāt duriore cera: quæ vix ferro potest frangi: quā colligūt de gummi arborum: & de rasis lapidib^9: vñ de paulo post dicet: Sæpe ēt duris errādo in cotib^9 alas Attriuē. c ¶ Tenaces ceras: mella retinentes. d ¶ Adultos educunt fœtus: quos educando adultos faciunt. e ¶ Cecidit custodia sorti: ex sorte: nā aduerbium est: quod traxit a militia. legim^9 enim Partibus æquabat iustis aut sorte trahebat. f ¶ Inq; vicē: diuisit & Tmesin facit: nam ordo est in vicē. i. vicibus succedentes. g ¶ Aquas: hic pro pluuias. ¶ Agmine facto: impetu. ¶ Ignauum fucos: inutile: non aptum industriæ: nam industrios gnauos dicimus. k ¶ Pecus: vetuste dixit: cū omnia animalia pecus dicerent. l ¶ Fucos: fucus est sm Aemiliū maior ape: crabrone minor: dictus eo q fit apibus nocens: q cū ipse nihil gignat: aliena consumit: a præsepibus arceat: ab aluearijs pellunt: sm Pli. in naturali historia: Apum multa sunt genera: pprie tñ vocātur Apes de Bobus: Fuci de Equis: crabrones de Mulis: Vespæ de Asinis. m ¶ Feruet opus: concelebrat: vt contra friget: cessat dicimus. n ¶ Fragrantia mella: quoties incendiū significat: qd flatu alitur flagrat dicim^9: quoties odor: qui fracta specie maior est fragrat dicit. o ¶ Ac veloti lentis: cōparatio ad festinationē pertinēs solū. p ¶ Properant: cū properatiōe festinant: ipsi. n. dicūtur Iouis fulmina facere: properant vetuste: vt Plau. Properat prandium. & Ennius: Festinat diem. q ¶ Taurinis follibus: Plau. quas folles Taurini habet: cū liquescūt petræ ferrū vbi sit. r ¶ In numer: in ordinē: versantq;. s ¶ Tenaci forcipe ferrum: forcipe compositum ex foruo & capio: foruum enim veteres: calidum dicebant. Forceps: quasi foruiceps: si parua licet cōponere magnis si congruum est paruas res magnis æquare.

ANT. ¶ NARCIssi lachrymā: colligunt ēt lachrymas arbor: q glutinū pariunt: vt Pli. docet. ¶ Gluten: propolim itelligit: de qua ibi superius: collectūq; hæc ipsa ad munera gluten.

Narcissi[a] lachrymas, & lentum de cortice gluten
Prima[b] fauis ponūt fundamia, deinde tenaces[c]
Suspendunt ceras, aliæ spem gentis adultos[d]
Educunt fœtus, aliæ purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.
Sunt quibus ad portas cecidit[e] custodia sorti,
Inq;[f] vicem speculantur aquas[g] & nubila Cæli,
Aut onera accipiūt venientū, aut agmie[h] facto
Ignauum[i] Fucos[l] pecus[k] à præsepibus arcent,
Feruet[m] op[o], redolentq; thymo fragrātia[n] mella.
Ac veluti[o] lentis Cyclopes fulmina massis
Cum properāt[p], alij Taurinis[q] follibus auras
Accipiunt, reddūntq;, alij stridentia tingunt
Aera lacu, gemit impositis incudibus Aetna,
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum[r], versántq; tenaci[s] Forcipe Ferrū,
Non aliter (si parua licet componere magnis)

¶ Ceras: ex olum arborum: satorumq; floribus pingunt ceras: vt scribit Pli. Aristo. lib. v. de aīalibus dicit: eas construere fauos e floribus. Ceras e lachryma arborū fingere. Mella ex rore aeris siderū exortu potissimum. ¶ Educunt: nutriunt. hic. n. verus sēsus est poetæ: nas apes gallinar modo fcubant: vt latius infra dicemus. ¶ Stipant: cōponunt: densant. ¶ Liquido: mūdo: puro. ¶ Distendūt: implent. ¶ Nectare: melle hoc loco. Sed qd proprie dr videto ecloga. v. ¶ Sorti: aduerbium est hoc loco. Noīa. n. p diuersos casus loco aduerbiorū ponunt. per nōiatiuum: vt fors pro forte: recens pro recēter. p genitiuū militiæ pro in militia. p datiuū vt vesperi ruri. sorti Prisci. lib. xv. sorti p sortes. ¶ Custodia: more. n. castror interdiu stationes ad portas seruant. ¶ Aquas: id ait: qm prædiuinat vētos: imbresq;: & tunc se ptinet tectis: vt ait Pli. ¶ Accipiunt: q enim flores comportant ab alijs exonerant. ¶ Fucos: sunt fuci sine aculeo maiores apibus: nouissimeq; a fessis: & iam emeritis inchoati: primos in opera expetūt: tardantes sine clemētia puniūt: neq; in opere tantū: sz in fœtu coadiuuāt eas: multū ad calorē pferente turba. Quū mella cœperint maturescere abigūt eos multæ singulos aggressæ trucidant. Nec id genus nisi vere pspicit: fucus ademptis alijs in alueū reiectus: ipse cæteris adimit. nigri sunt fuci: & lata aluo fures maximi īter apes: ita appellati: qa furtim deuorēt mella. Pli. auctor li. xj. ignauum pec^9: aīal imune sine doctrina: inutile nō aptū industriæ: nā industrios gnauos dicim^9. Sorti Fucus

¶ Præsepib^9: aluearibus: psepia. n. nō tantum qbus iumenta: cæteraq; aīalia pabulant: sed oīa loca clausa & tuta: dicta psepia: auctor est Marcellus. ¶ Feruet: frequentat. Cyclopes: præsepia

Brontes

Cyclopes Steropes Pyracmon Folles

Brontes: Steropes: & Piracmon: Cyclopes insignes fuere: hos artificiosos fuisse cõstat: quos Vulcano ignis deo attributos: sub eo iouis conficere fulmina volunt: de quibus latius Maro ipse li. viij. meminit. Brontesq;: Steropesq;: & Nudus membra Pyracmon. Brontes autem tonitrus dici potest: nam bronte tonitrum significat. Steropes vero fulgur interpretari valet. Astrape enim coruscatio dicitur: pyracmon dicitur quasi ignita incus: Pyr nanq; ignis est Acmon incus. Videto etiam de Cyclopibus li. j. Georgicorum circa fines. ¶ Follibus: instrumenta sunt folles ex corio: qbus excitãdo igni vtunt fabri ferarrij. ¶ Redduntq;: quũ enim folles eleuantur aerem concipiunt: quum vero premuntur: emitunt eundem. ¶ Aetna: de hoc monte videto libro primo Georgicorum circa finem. Diodorus scribit libro sexto: ꝙ afferunt nonnulli meatus esse subterraneos ab ætna ad æolias insulas: sub æolijs autem Cyclopes esse Vulcani ministros poetæ fabulantur. ¶ In numerum: in ordinem & rationem.

Forceps

¶ Forcipe: Forceps dicitur: ꝙ foruus: idest candens capiat ferrum: foruum enim calidum significat: inde fornus & fornax Marcellus scribit.

CHRI. ¶ PRIMA fun. de quibus iam dictum est. ¶ Educunt: nam cum paterna aluearia nouas sobolem capere non possint: educit tanq; in coloniam. ¶ Cecidit: casu euenit. i. forte quasi holum cõsilia imitent. ¶ At veluti lentis cyclopes: mirũ ingeniũ qd humiles apiũ naturas & trãslationibus & cõparationib' tã mirifice extollat. De cyclopib' aũt dicet in. iij. ænei.

Cecropias[a] innatus[b] Apes amor vrget[c] habendi,
Munere quamq; suo[e] grandæuis[d] oppida curæ
Et munire fauos, & Dædala[e] fingere tecta.
At fessæ multa referunt se nocte minores
Crura Thymo plenæ pascũtur & Arbuta passim
Et glaucas salices, Casiámq; Crocúmq;[f] rubẽtẽ
Et pinguem Tiliam, & ferrugineos[g] Hyacithos.
Omnibus una quies, operũ labor oibus vnus.
Mane ruunt portis, nusq̃ mora rursus easdem

SER. a ¶ CECROPIAS: athenienses a rege Cecrope atticæ regionis: vbi optima mella nascuntur. b ¶ Innatus: Insitus. c ¶ Vrget: premit. d ¶ Grãdæuis oppida curæ: sicut senes muros tuẽtur: nec in bella prorumpunt. e ¶ Dædala tecta: ingeniosa: vt Dædala circe. f ¶ Crocumq; rubentem: Salustius in historijs ait: in qua crocus gignitur genere neutro ſm artem vsus est. hic poetice masculino referens se ad puerum: qui in hunc florem dicitur conuersus. g ¶ Ferrugineos hyacinthos: ferruginei: idest nigri coloris.

glaucus color

¶ Glaucas salices: glaucus color viridis cæruleus dicitur: vt Gel. ostendit lib. ij. cap. vigesimo sexto. ¶ Tiliam: de hac latius paulo superius: & etiam libro ij. Georgicorum. ¶ Hyacithos: de hyacintho videto ecloga tertia. ¶ Ferrugineos: Ferrugineus colorem ferri similem esse volunt. Verũ tamen ferrugineus color cæruleus est: Marcellus auctor etiam hunc locum afferẽs. ¶ Mane ruunt: Noctu quies in matutinum: donec vna excitet omnes gemino aut triplici bombo: vt bucino aliquo. Tunc vniuersæ præuolant: si dies mitis futurus est Pli.

Ferrugineus color

ANT. ¶ CECROPIAS apes: cecrops ædificandæ vrbis athenarum initium dedit: vt Strab. docet libro nono. Licet non omnes id afferunt. Euthronius autẽ scripsit: apes Erichthonij tẽporibus in monte Hymetto primum natas: vt inquit Columella lib. x. capi. secundo. Et Plini. libro decimoprimo scribit: in hymetto atticæ monte mel optimuz esse: vti in Hybla siciliæ. ¶ Dædala: ingeniosa. Dædalos enim ingeniosos dicit: dædalo orno vario. ¶ Fingere: componere. ¶ Minores: iuniores: nam adolescentiores ad opera exeunt seniores intus operantur: aliæ enĩ struunt: aliæ suggerunt: aliæ cibum comparãt: ex eo quod allatuz est. Neq; enim separatim vescuntur: ne inæqualitas operis aut cibi fiat & temporis: Plinius libro decimoprimo. ¶ Crura thymo plenæ: Quæ flores comportant: prioribus pedibus fœmina onerãt: propter id natura scabra pedes priores rostro: totoq; honustæ remeant sarcina pandatæ: Plini. ¶ Glau

apes vbi inuẽtæ

Opera aptum

CHRI. ¶ CECROPIAS innatus apes: athenienses propter nobilitatem mellis hymetij: nam in hymetto monte attico optima producuntur mella propter thymi copiam. Nobilitatur & iste mons specie quadam herbæ: in qua vis amatoria inesse putatur. Ergo illam brachijs alligatam gerunt mulieres quo a viris ardentius appetantur. Præterea regem: Duo genera insectorum sunt: quæ vitam ciuilez haud multum dissimilem vitæ humanæ degunt. Formicæ atq; apes: Sed formicæ statum popularem adamant: & tanquam sub magistratibus viuentes in commune degunt: & reipublicæ formam obseruant: apes autem veluti monarchiam secutæ regem habent: illũq; humano penè ingenio obseruant. ¶ Grandæuis: imitantur mores ciuitatum: in quibus senes muros custodiunt: iuniores in prælijs aduersus hostes prodeunt. ¶ Ferrugineos hyacinthos: Nam in illis ita rubet color: vt ad ferruginem tendat.

Vesper vbi e pastu tandē decedere campis
Admonuit; tum tecta petūt, tū corpora[a] curant.
Fit sonitus, mussántq;[b] oras, & limina circùm.
Post vbi iam thalamis se composuere, siletur
In noctem, fessósq; sopor[c] suus occupat artus.
Nec vero à stabulis pluuia īpendente recedunt
Longius, aut[d] credunt Cælo aduētantib[9] Euris:
Sed circùm tutæ sub mœnibus[e] vrbis aquātur,
Excursúsq; breues tentant, & sæpe lapillos,
Vt cymbæ instabiles[f] fluctu iactante, Saburram
Tollunt; his se se per inania nubila librant.
Illum adéo placuisse Apibus mirabere morē,
Quod nec cōcubitu[g] idulgēt, nec corpa[h] segnes
In venerem soluunt, aut fœtus nixibus[i] edunt.
Verum ipsæ natos folijs, & suauibus herbis
Ore legunt, ipsæ regem, paruósq; Quirites
Sufficiunt, aulásq; & cerea regna[k] refigunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attriuēre; vltroq; animam sub fasce[l] dedēre.
Tantus[m] amor florū, & generandi gloria Mellis.
Ergò ipsas q̄uis angusti terminus æui
Excipiat, (neq; eni plus septima ducitur æstas)

SER. a ¶TVM corpora curant: idest se reficiunt: vt Fessiq; equos & corpora curant. Sane curare corpus si de hominibus dicimus & cibo & lauacro itelligimus: aut alterutro: si de apib[9]: tantum cibo accipimus. b ¶ Mussant: hic murmurant: q vox ponitur & in tacēdi significationem: vt apud Ennium in septimodecimo: non possūt mussare boni. interdum p dubitare: vt mussat rex ipse Latinus. c ¶ Sopor su[9]: ipsis aptus. d ¶ Aut credunt cælo: scilicet suos volatus. e ¶ Sub mœnibus vrbis aquantur: aquas hauriūt ex vicino. f ¶ Instabiles: fluctuantes. g ¶ Concubitu indulgent: p concubitui datiuus est: nam indulgeo illi dicim[9]. h ¶ Nec corpora segnes In venerē sol uunt: idest in libidinem non resoluuntur. Persius: Ille in venerem putris est. i ¶ Nixibus: partubus: vnde & enixa dicimus. k ¶ Regna refigunt: idest figunt. l ¶ Sub fasce: sub onere: vt Iniusto sub fasce vias. d. c. m ¶ Tātus amor flo⁊: supra de equis: Tantus amor laudum tantæ est victoria curæ.

abiete aūt huius nauis diximus lib. ij. Geor. circa principiū: vbi est scriptū ca. lv. pro ca. lvj. ¶ Nixibus: partubus conatibus. ¶ Ipsæ: natos apes gallinarum modo incubant. id qd exclusuʒ est primuʒ: vermiculus videt candidus iacēs trāsuersus: adhærēsq;: ita vt pascere videatur. Res statis mellei coloris: vt electo flore ex omni copia factus: neq; vermiculus: sed statim pennigeг. ¶ Quirites: ac si dicet: ciues et nobiles: apud reges est enim ab vrbibus sumpta metaphora. ¶ Sufficiūt: suggerunt: subministrant. ¶ Aulasq; & cerea regna refigunt: non proligunt exponatur: sed iterum figunt: ait enim Plinius libro vndecimo: capitulo decimo. Ruētes ceras fulciunt pilarum instar interius a solo fornicatis: vt sic additus ad sarciendum. ¶ Attriuēre: colligendo inde rorem. ¶ Fasce: onere. ¶ Septima æstas: Aristoteles libro quinto de hystoria animalium scribit: vitam apium annos sex. nonnullas etiam septem posse complere.

ANT. ¶VESPER: videto lib. j. Geor. ¶ Fit sonit[9]: Quum inuesperascit: in alueos strepunt minus ac minus donec vna circūuolet: eodem quo excitauit bombo: ceu quietem capere īperans: & hoc castrorum more: tunc repente omnes conticescunt Pli. ¶ Vrbis: idest apiarij. ¶ Lapillos: tollunt Gerusæ secundos flatus captant. Si coorlatur procella apprehensis pediculo lapillis se librant: quidam in humeros imponi tradunt: iuxta ꝯ terram volant: Pli. ¶ Cymbæ: nauiculæ. ¶ Saburraʒ arenam: grauem terram: & onus: quo naues stabiles fiunt. Vnde Pli. li. xvj. c. lxvj. scribit saburra cxx. modios lentis pro saburra fuisse naui: q Obeliscus i vaticano circo statutus ex Aegypto Caij principis iussu adductus est. De

CHRI. ¶VESPER: magna illarum vis: vt vniuersum diem in opere conterant: quietem non nisi noctu accipiant. ¶ Siletur in noctem: nam vno suo bombo veluti tuba alueare circuit quo veluti signo dato omnes statim silent: et quietem capiunt. ¶ Nec vero a stabulis. Ostenderat illarum tolerantiam in laboribus. Nunc vero describit cautelam: in periculis vitandis: in quibus non tamen omnino ab opere cessant. ¶ Quod nec concubitu: in datiuo casu est: vt curruq; volans dat lora secundo sequitur opinionem eorum qui negant illas ex concubitu concipere. ¶ Aquantur: militare elegit verbum: vt maneat in translatione.

¶AT GENVS

At genus[a] imoꝛtale manet, multósq; p annos
Stat foꝛtuna domus[b]; & aui numerant auoꝛu3.
Præterea regem non sic Aegyptus, & ingens
Lydia, nec ppli[c] Parthoꝛũ aut Medus Hydaspes
Obseruant rege[d] incolumi mens oíbus ũna est,
Amisso rupêre fidem, constructáq3[e] mella
Diripuêre ipsæ, & crates soluêre fauoꝛum.
Ille operum custos, illũ admirantur & omnes
Circũstant fremitu denso, stipántq3[f] frequẽtes,
Et sæpe attollunt[g] humeris, & coꝛpoꝛa bello
Obiectát, pulchꝛámq3[h] petũt p vulnera moꝛte3.

SER. a ¶ AT GENVS immortale manet: scilicet per successionem. b ¶ Domus: familia: vt Da proprias tymbræe domũ. c ¶ Nec populi parthorum aut medus hydaspes: fluuius mediæ: de his autem gentibus Salustius dicit: Adeo illis ingenita est sanctitas regij nominis: quas gentes tamen apes dicit amore circa regem superare Virgilius. d ¶ Reges obseruant: venerãtur. alias obseruare est callide aduertere. Terentius: Obserues filium: quid agat: quid cum illo consilij captet. e ¶ Constructaq; mella Diripuêre ipsæ: quæ etiam ipsæ animam colligendo melli impendere consueuerunt: vt Vltroq; animam sub fasce dederunt. f ¶ Stipantq; frequentes: quas quodã satellitio ambiunt. g ¶ Attollunt humeris: ætate: scilicet fessum. h ¶ Pulchram petunt per vulnera mortem: gloriosam mortẽ: quippe quæ pro rege suscipitur. Traxit autẽ hoc de celtiberorum more: qui vt in Salustio legimus: se regibus deuouent: & post eos vitam refutant.

PRO. ¶ PRÆTEREA. r. n. s. ægypt[9]. & i. Lydia: media nationes ĩ Asia. ¶ Aut Medus Hydaspes: flumen Indiæ: Sed Virgilius: mediæ dixit flumen hydaspen: quod medi duce Alexandro per eum regem Indorum: & ipsam Indiam subegerint.

ANT. ¶ REGEM non sic: ægyptus: ægyptij: & ciuilem & mitem vitam degunt: na3 Rege cõstituto multitudinem trifariam diuiserunt: & alios quidem milites: alios sacerdotes vocauerunt: & alios sacrorum curatores: alios eorum: quæ ad hominem pertinent: alios q̃ ad bellum: alios quæ ad pacem & terram et artes spectant: ex quibus regi prouentus afferebantur. Sacerdotes philosophiam: & astronomiam exercebant & cum Regibus diuersabantur: Strabo libro decimoseptimo. ¶ Lydia: Ea cum phrygia & Caria & Mysia iungitur: Quapropter earum regionum loca difficulter distingui possunt: cum inter sese coeant. ¶ Lydia: aurem: & Mœonia eadem est. Sardis vrbs quidem magna Lydorum: caput fuit: Strabo libro decimotertio. ¶ Parthorum: de partis videto in Tityro. ¶ Medus: Media teste Pli. libro sexto: ab ortu Parthiæ iungitur: tu verò latius videto libro secundo Georgicorum. ¶ Hydaspes: is fluui[9] est amplissimus: & ad nauigandi vsum aptissimus in india: vt scribunt Diony. & Strabo libro decimoquinto: & Ptolemeus libro septimo. Poeta tamen Medũ appellat: & id ꝓpter ei[9] amplitudinẽ. ¶ Obseruant: custodiunt. hinc ait rege incolumi mens omnib[9] vna est. Et superius ait. Et circa regem densæ miscent̃ &c̃. Plinius item libro. xj. inquit: Mira apu3 circa regem obedientia: quum procedit totum agmen circa eum conglobat: cingit protegit: cerni nõ patitur. Asconius vero lib. ij. verrinarum exponit: obseruant hoc loco pro venerantur: sed conuenit etiam, custodiunt: vt patuit Crates: vnde dicantur Crates videto lib. j. Geor. nam hic conuenit. ¶ Attollunt humeris: fessum regem humeris subleuant validius fatigatum ex toto portant: se quæq; proximam illi cupit esse: & in officio conspici gaudet Pli. ¶ Pulchram mortem: vt illud pulchrumq; mori succurrit in armis. Plinius autem scribit: ꝙ aculeum apibus natura dedit ventri ĩsertum ad vnum ictum hoc infixo: quidam eas statim emori putant: aliqui non nisi in tantum adacto: vt intestinum sæpe assequatur: sed fucos postea esse nec mella nec facere: velut castratis viribus.

CHRI. ¶ GENVS imortale manet: Hoc cõmune est cum cæteris animantibus. Nam q̃uis singula ipsa: & particularia quæ ĩ vnaquaq; specie indiuidua vocant imortalia non sint: tamen successione natorum & reliquorum descendentium species imortalis relinquitur: Nam quãuis nullus ex iis qui in superiorib[9] seculis fuerunt: nũc viuant: tamen quia alijs alij assiduo succedunt: humana species imortalis est. ¶ Aegyptus: & lydia meminit corũ populorum: apud quos ea tempestate reges pene pro dijs colebantur. Nec disputabo nũc id qđ omnes pene philosophi validissimis argumentationibus probant: ex omnibus ciuitatum statibus monarchiam cæteris præstare. Quod si approbauerimus optime regi apes concedemus: amisso rupere fidem. Omnis enim turba dissoluitur & in discordias cadit pereunte principe.

His quidam[a] signis atq; hæc exempla secuti
Esse apibus partem diuinæ mentis, ⁊ haustus[b]
Aethereos dixere. déum nanq; ire per omneis
Terrásq;, tractúsq; maris, Cælúmq; profunduz.
Hinc[c] pecudes, armenta, viros, genus oẽ feraruz
Quémq; sibi tenueis nascentez arcessere vitas;
Scilicet[d] hũc reddi, déinde ac resoluta referri
Omnia, nec morti esse locum: sed viua volare
Sideris in numerum, atq; alto succedere Cælo.

SER. a ❡HIS quidam signis atq; hæc exempla secuti Esse partem diuinæ mentis: Sane locum hunc plenius est executus in vj. quem hoc loco breuiter colligit: vt probet etiã apes partem habere diuinitatis: nanq; omnia animalia ex quatuor elemẽtis: et diuino spiritu constare manifestum ẽ. Trahunt eniz a terra carnem: ab aqua humorem: ab aere anhelitum: ab igne feruores: a diuino spiritu ingenium: quod quia est in apibus: sicut etiam in hominibus: nanq; metuunt: cupiuntq;: dolentq;: gaudentq;: Quæ probantur ex his quæ faciunt: dimicant enim: colligũt flores: præuident pluuias: fateamur necesse est etiam apes partem habere diuinitatis. Vt autem hoc exemplis: idest rebus similib⁹ cõprobaret: Lucretium secutus est qui dicit: ea quæ per se probare non possumus: a similib⁹ cõprobanda. Ventumq; docet esse corporalem: nõ quod eũ tenere vel cernere possim⁹: sed quod eius similis aquæ effectus est: quam corporalem esse manifestum est. b ❡Haustus æthereos: diuinos spiritus. Deum nanq; ire per omnes terras: tractusq; maris. Ipse in vj. Cælus ac terras: camposq; liquentes: Spiritus intus alit. Lucanus: Iuppiter est quodcũq; vides quocunq; moueris. c ❡Hinc. i. ex deo ⁊ diuino enim spiritu sumũt omnia cum nasci cœperint vitam: cæterum corpus ex quatuor elementis est: vt diximus supra. d ❡Scilicet hũc reddi: sine dubio etiam cũcta dissolui incipiunt: ⁊ redire rursus in originem suam necesse est. nec esse locum morti: idest perditioni. nil enim est quod perire funditus possit quum sit τὸ πᾶν. i. omne: in qd̃ redeũt vniuersa resoluta. Res autẽ hæc quæ mors vocatur nõ est mors: quippe quæ nihil perire facit: sed resolutio. Vnde mors a plerisq; bene interitus dicta est: quasi interueniẽs: ⁊ mixtarũ rerum connexionem resoluens. Lucretius: Nam continuo hoc mors est illi⁹ quod fuit ante connexio.

ANT. ❡HAVSTVS æthereos: diuinos spiritus. ❡Deum namq; ire per omnes: Deus vt etiam Fabius inquit libro septimo: spiritus est omnibus partibus immixtus. At Tullius libro primo Tusculanarũ ait: Certe ⁊ deum ipsum: ⁊ diuinum animum: corpore liberatum: cogitatione complecti non possumus, Lactantius vero libro primo: sic Deus est mens quædam soluta libera: ⁊ segregata ab omni concretione mortali: omnia sentiẽs: ⁊ omnia mouens. Videto etiam plura ecloga tertia ibi; ab Ioue principium musæ Iouis omnia plena. Cælum q; profundum: idest aera: quod latius declaratum est ecloga quarta: vbi est hoc idem carmẽ. ❡Hinc pecudes: deus qui prima causa est: ⁊ vocatur (vt Macrobius ait libro primo de somno) vnus omnium quæque sunt: quæque esse videntur: princeps et origo est. Hinc pecudes ordo est Dixere hinc: idest a deo pecudes armenta viros: ⁊ cætera arcessere sibi tenues vitas. ❡Tenueis vitas: idest spiritus ⁊ animas. Hippocrates enim Macrobio teste libro primo de somno dixit animam spiritum esse tenuem: per corpus omne dispersum: Epicurus vero speciem ex igne ⁊ aere: ⁊ spiritu mixtam. ❡Scilicet hũc reddi deinde: animæ de cælo in terras meare: et de terris in Cælum remeare creduntur: vt etiam Macrobius inquit: ⁊ Manlius libro quarto: An dubium est habitare deum sub pectore nostro: in cælumq; redire animas: cæloq; venire. ❡Nec morti esse locum: Sunt qui discessus animi a corpore putent esse mortem: vnumq; illud erat insitũ priscis illis: quos Cascos appellãt: Ennius esse in morte sensuz: Neq; excessu vitæ: sic deleri hominem: vt funditus interiret. Ipsam enim mortem quandam quasi migrationem: commutationemq; vitæ credebant. Quæ in claris viris: et fœminis dux in cælum soleret esse: in cæteris humi retineretur: et permaneret tamen. Ex hac opinione Romulus in Cælo cum dijs agit æuum: et Hercules: ⁊ huiusmodi. Cicero auctor libro primo Tusculanarum. ❡Sideris in numerum: In ordinem: ⁊ rationem: vel inter sidera. Dicitur autem sidus auctore Macrobio: id quod in aliquod signum stellarum plurium compositione formatur: vt Aries: Taurus: Perseus: vel corona. Sidus

CHRI. ❡ESSE APIBVS partem diuinæ mentis. Ex philosophia locus grauissimus ẽ: de quo explicatius scribemus in sexto æneidos libro.

❡SI QVANDO

Siquando[a] sedem augustā, seruatáq; mella
Thesauris[b] relines, prius haustus[c] sparsus aquaꝝ
Ore foue[d], fumósq;[e] manu prætende sequaces[f].
Bis grauidos[g] cogunt fœtus: duo tépora[h] messis,
Taygete[i] simul os terris ostendit honestum
Pleias, ⁊ Oceani[k] spretos pede reppulit amnes.
Aut eadem[l] sidus fugiens vbi Piscis aquosi
Tristior[m] hibernas Cælo descendit in vndas.
Illis[n] ira modum supra est, læsǽq; venenum

SER. a ¶ SIQVANDO sedem augustā: idest aluearia: ⁊ proprie augustum est tectū augurio consecratum. Ab hīc augustū nobile: quasi maiestatis plenum. b ¶ Thesauris. i. repositionibus: ac si diceret apothecis. c ¶ Haustus sparsus aquarū: pro spargēs: participiū est pro participio. d ¶ Ore foue: ipsos haustus. s. ⁊ dicit spargēdo aquā imitabere pluuiā. e ¶ Fumosq; prætende seqces: fumus etiam profer. s. vt cū his rebus territæ illæ discesserint: impune possis mella colligē. Alij legunt: Ore faue: vt sit tace: vt etiā ipse in quinto: Ore fauete omnes. Horatius: Fauete linguis. f ¶ Sequaces fumos: ꝙ ꝓpe apū persecutores: vt Maleæq; sequacibus vndis. g ¶ Bis grauidos cogunt fœtus. i. gemina est fœcunditas mellis. h ¶ Duo tpa messis: fructus. Iuuenalis: veram deprehendere messem Si libet. i ¶ Taygete simul os: Taygete vna est de pleiadibus. vij. vt autem etiā supra diximus: bis mel præcipit colligēdum orientibus pleiadibus. i. verno tēpore: ⁊ quū occidunt: autūnali scilicet tpe. k ¶ Oceano spretos pede reppulit amnes: Homeri est παρ' ὠκεανοῖο ῥοάων. Amnes aūt bene ait: quia in morem fluminis fluenta reditura ꝓrumpunt. l ¶ Aut eadem sidus: australē pisces significat: qui aquarij vndā ore suscipit: Vnde ⁊ aquosi addidit: tūc enī piscis hic orit: quo tempore pleiades occidunt. Nā ideo ait fugiens. m ¶ Tristior: vel ꝓpter occasum: vel propter propinquantem iā hyemis asperitatem. n ¶ Illis ira modum supra est: excedunt in irascendo modo: nam cum suo nascuntur interitu.

PRO. ¶ TAYGETE: Vergiliarū ostendit sidus synechdochos vna ex his hoc nomine appellat. Equa totum astrum significat pleiades: quoniam cū hac Iuppiter concubuit, in monte: qui ex euentu taygetos dicitur.

ANT. ¶ ANGVSTA: Seruius legit augustam per u in antiquis vo angustas legi per n scilicet: vtrunq; tamen ꝯuenit. tunc. n. angusta ē quū melle repleta fuerit. Vnde Colu. scribit li. x. semiplani faui differendi sunt: sed etiā liquore completi: ⁊ suppositis ceris tanq; operculis obliti demetant: qd etiā li. xij. ca. ij. latius repetit. De augusto aūt loco: videto Festum. ¶ Relines: eximes: rades: nā duob' ferramētis ī eximendo melle opus est: altero enī faui succiduntur: altero eradunt: de quoꝝ figura legito Colu. li. x. capi. xv. ¶ Thesauris reposi- Thesaurizo torijs. Thesaurizo. n. significat colloco: repono. ¶ Prius haustus: Ordo est: prius ore foue: idest cōtinue haustus aquarū. ¶ Sparsus: ꝓ spargens in alueos. s. atq; apes: sic. n. fugient pluui. ī putâtes: fugiēt ⁊ fumis sequentibus. ¶ Bis grauidos cogunt: fœtus: bis inquit cogunt: stipāt: cōficiūt mella apes: bis etiā eximunt: de hoc autē latius supra videto: vbi s. Mella ꝑmes. Messis. i. vindemiæ ⁊ mellationis. ¶ Taygete pleias. i. ex Pleione ⁊ Atlante genita: est. n. vna septem Pleiadū: de quibus late li. j. Geor. ibi pleiadas q; hyadas: exoriuntur autē Vergiliæ nonis Maijs mane: vt scribit Colu. li. xij. cap. ij. Et Pli. li. xj. capi. xiiij. scribit: primā vindemiā mellis fere Maio mēse includi. Colu. etiā li. xij. vbi dixit. Tertio calen. iunias Vētosa tēpestas: ait iis diebus oportere castrare aluos: si sunt pleni atq; operculati faui: aliter differēda mellatio. ¶ Honestū: pulchrū. ¶ Pede repulit: quū enim oriunt pleiades: videntur e mari exire cū aliter sit. ¶ Aut eadē: ordo est: aut vbi eadem Taygete: fugiens sidus aquosi piscis: ⁊ cætera. Vergiliæ aūt incipiūt occidere solis exortu. xiij. ⁊. xij. calen. Nouēbris: vt scribit Col. li. decimosecūdo. ¶ Sidus aquosi piscis: De pisce qui Notius dicit intelligit: is enī inter hyemalē ⁊ antarcticū circulū media regione collocatus: spectare ad exortū videt īter Capricornū ⁊ Aquariū ore excipiēs aquā q profunditur ab Aquario: exorit aūt cū piscibus: auctor est Iginus. Varro vo lib. iij. sic ait: Eximendoꝝ fauorū primū putant esse tēpus Virgiliarum exortum: ſm æstate exacta: anteq; totus exorit arcturus. Tertius post Virgiliarū occasum ⁊ cætera.

CHRI. ¶ SIQVANDO sedem augustā. Nobiles: Nā ⁊ in superioribus: ⁊ aulam ⁊ regias alitearia nominauit. ¶ Relines ex lino: linis leui ⁊ liui ⁊ lini: Quod significat obturare: quēadmodum cum picatur aliquid lini dicitur: hinc relinere aperire: quod ita picatum fue- Relinere rat. ¶ Prætende: profer. ¶ Sequaces: vel insecutores: vt Maleæq; sequacibus vndis: vel sequaces qui vehementer ⁊ continuata serie siue interruptione sequuntur. ¶ Bis grauidos fœtus: bis in anno prolem producūt: ⁊ bis mella colliguntur: Dixit autem messis: vt esset translatio a perceptione frugum: nā messes colliguntur fruges.

Moꝛbibus inſpirant, ⁊ ſpicula[a] cæca relinquunt
Affixæ, venis animaſq́ʒ[b] in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parceſq́ʒ futuro;
Contuſóſq́ʒ, animos, ⁊ res[c] miſerabere fractas;
At ſuffire[d] Thymo, Ceráſq́ʒ[e] recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe fauos ignotus[f] adedit[g]
Stellio, ⁊ lucifugis[h] congeſta cubilia Blactis,

SER. a ℂSPICVLA cæca: breuia quæ latere poſ ſunt. b ℙ Aīaſq; in vulnere ponunt: non in ſuo: ſed a ſe illato. ⁊ amphibolicôs dictū eſt: vt alibi: Cū Turni iniuria mſem admonuit: quam inferebat. ſ. non quam patiebatur. Iteʒ Saluſtius: Inimicia validiorus ſcilicet quaʒ inferebāt validiores. c ℙ Res miſerabere fractas. i. afflictas. d ℙ Suffire thymo: ſuffumigare: Vt exide inimica illis aīalia fugiant.
e ℙ Ceraſq; recidere inanes: ſine melle. Et ſane hoc dicit ſi nihil habuerint in aluearibus: vel te tollente: vel ex edentibus prauis aīalibus apibus minutatim inciſam ceram miniſtra. Stelliones do: ⁊ cætera thymi fumo ab eis repelle. f ℙ Ignotus ſtellio: ignobilis: vł ex improuiſo veniens. g ℙ Adedit: conſumpſit. h ℙ Lucifugis blactis: per noctem vagantibus.

ANT. ℂSPICVLA relinquunt: hoc latius dictus eſt: Iam ibi. ſ. pulchramq; petunt per vulnera mortem. ℙ Si duram metues hyemeʒ. Eſt in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio: qm̄ inopia cibi deſperant: moriſturq; aut effugiunt. Contra copia ignauiam affert. Qui ſunt diligētiores ex verna vindemia duodecimam partem apibus relinquunt: æſtiua āt mellatione decimam partem Thaſio Dionyſio relinqui placet: ſi pleni fuerint aluei: ſi minus pro rata portiōe: aut inanes omnino nō attingi. In mellatiōe do quæ ſine vindemia ⁊ Virgiliarum occaſo Idibus Nouembris fere includitur: relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet: ⁊ ſemp eas partes fauorum quæ habeant Erythacem: quam alij Sādaracam: alij Cerinthum vocant: hic erit dū operantur cibus: qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus: ⁊ ipſe amari saporis: ſed plenus humoris cibus. gignitur autem rore verno: ⁊ arborū ſucco gummi mō: Hæc ola Pli. li. xj. in Varrone auteʒ li. iij. Rythacen legitur: Aut ſuffire thymo: Colu. li. x. admonet vſq; in autumni æquinoctium. x. quoq; die aluos aperiendas eſſe ⁊ fumigandas: quod cum ſit moleſtum examinibus ſaluberrimum tn̄ eſſe conuenit. Suffitas deīde æſtuantis apes refrigerare oportet cōſperſis vacuis partibus aluorum ⁊ recentiſſimi Rigoris aqua infuſa. Præterea: vt tineæ ſi apparuerint euertantur: papilioneſq; enumerentur: qui plerunq; inter aluos morantes apib[9] exitio ſunt. Nam ⁊ ceras erodunt: ⁊ ſtercore ſuo vermes progenerant: quos aluorum tine

as appellamus. Ergo Virgiliarum occaſu primo ſtatim conueniet aperire aluos: ⁊ purgare quicquid immundi eſt: diligentiuſq; curare: qm̄ per tpa hyemis non expedit mouere: aut tepefacere vaſa. hæc ex Colu. Var. ēt li. iij. ſic ait: verno tpe: ⁊ æſtiuo fere ter in menſe mellaria inſpicere dbet fumigans leniter: ⁊ a ſpurcitijs purgare aluū ⁊ vermiculos eijcere. Ceraſq; recidere inanes: q ꝑ vel exponendum eſt propter aut præcedēs: Iginus ſcripſit Ariſtomachum exiſtimaſſe ſuccurrendū laborantibus hoc mō: primum: vt oēs vitioſi faui tollantur: ⁊ cibus ex integro recēs ponatur: deinde vt fumigentur. Colu. li. x. Vbi etiā dicit: vacuas cerarum partes computreſcere: ⁊ vitijs paulatim ſerpētibus corrupto melle ipſas quoq; interire. ℙ Ignotus: vſ. n. venerit non apparet: Vel potius ignotus qa in aluis latet: ⁊ ſic mellario ignotus eſt ergo ignotus. i. latens. ℙ Stellio: lacertæ genus a colore dictus eſt. n. corpore picto lucentibus guttis in modum ſtellarū: teſte ēt Oui. ait. n. li. v. met. Latebraſq; perit: aptumq; colori Nomē habet varijs ſtellatus corpora guttis. ℙ Stellio: apes plurimorum aīalium iniurijs obnoxiæ: impugnant eas naturæ eiuſdem degeneres veſpæ atq; crabrones: populantur hirundines: ⁊ quædam aliæ aues inſidiantur aquatibus ranæ: papilio etiam ceras depaſcitur: ⁊ relinquit excrementa quibus teredines gignuntur. Naſcuntur ⁊ in ipſo ligno teredines: quæ ceras præcipue appetunt. Filis etiaʒ araneus quacunq; inceſſerit alarum maxime lanugines obtexit: Pli. libro vndecimo. ℙ Lucifugis blaptis: Blaptos in aluearijs gigni aptum eſt: quæ ⁊ ipſe pennatæ ſunt: Inquit Ariſtote. libro quinto de animalibus: Dicunt autem a blapto ꝙ eſt noceo: nec ſolum in aluearijs gignuntur: ſed etiam extra: vnde Hora. ſat. lij. lib. ait: cui ſtragula veſtis blaptarum ac tinearum epulæ putreſcat in arca: ⁊ Plinius libro vigeſimo: capi. quinquageſimoquarto de Cunilagine herba ſic ait: Manipulo quoq; eius adiecto omnes etiam a tota domo blaptas conuenire ad eam tradūt. idem quoq; li. xj. ca. xxvij. ait: ꝙ tenebrarum alūnæ blaptæ vitam: lucemq; fugiunt: in balneis maxime humido vapore prognatæ. Stellio Blaptæ

ℂIGNOTVS: cum indignatione dictum: quaſi dicat: ꝙ animal inertiſſimum deuoret apes: quibus nihil ſit ſolertius. ℙ Blatis: ⁊ hoc inſecti genus eſt. CHRI.

ℂIMMVNIS:

SER. a Immunis: a labore scilicet: vetri tā/tus indulgens. b Imparibus armis: inae/quali consilio. Nam apes laborant: iste cōsu/mit. alibi: Et quaerere cōscius arma .i. consi/lium. c Inuisa Mineruae foribus suspen/dit aranea cas/ses: Araneam inuisam Miner/uae ideo dicit: qd ab ea hoc animal puella Lyda cōmuta/ta est: quum de arte lanificio p/uocasset inferi/or. Sane Virgi/lius quides cō/fundit: cū sciē/dum maiores animal ipsum masculino ge/nere appellas/se hic araneus: Retia vo quae faciunt foemi/nino genere. d Casus api/bus quoq; no/stros Vita tu/lit: vitae longi/tudo morborū creatrix: sicut Bucolicis: O ly/cida viui per/uenimus.

paulo superius dictum est. Aranea inuisa Mineruae: aragnae .n. optima lanificij studio Mineruae non cedens cū ea certauit posita tela: irata inde illius telam dilacerauit: eius/demq; frontem terq; quaterq; radio percus/sit: suspendit se dolor mota pu/ella. Pallas vo eam tunc mi/serata leuauit: & in vermē ara/neū vertit: hinc tamen remit/tit: & exercet an/tiquas telas. Haec autem la/tius li. vj. meta/mor. Ouid. ha/bet: Araneae vo telas obesse apē/bus iam dictū est. Casses: raetia taelas. Exhaustae: ad illud potissi/mum rettulit. Cerasq; recide/re inanes: nas si cerae fuerint recisae acrius i/cumbent vt re/sarciantur. Re/tulit itē ad api/um perniciem dicens: quo magis fuerint exhaustae & con/sumptae ab praedictis magis conabuntur sar/cire generis ruinas. Foros: cellas. Hor/rea: fauos. Est aegris: alius color min⁹ va/lentium signa si sunt pilosae & horridae vt pul/uerulentae: nisi opificiū eas vrget tēpus: tunc enim propter laborem asperantur & marce/scunt: Varro lib. iij. Tractim: continue. Quondam: quandoq;.

Immunisq; [a] sedens aliena ad pabula Fucus,
Aut asper Crabro ĩparibus [b] se ĩmiscuit armis,
Aut dirum Tineae genus, aut inuisa [c] Mineruae
In foribus laxos suspendit Aranea casses.
Quò magis exhaustae fuerit, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Cōplebūntq; foros, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam casus [d] Apibus quoq; nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,
Quod iam nō dubijs poteris cognoscere signis;
Continuo [e] est aegris alius color: horrida vultū
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia [f] funera ducunt;
Aut [g] illae pedibus connexae ad limina pēdent;
Aut intus clausis cunctātur in aedibus omnes,
Ignauaeq; fame, & contracto frigore pigrae.
Tum sonus audiť grauior, tractimq; [h] susurrāt.
Frigidus [i] vt quondā siluis ĩmurmurat Auster,
Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis,
Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.

e Continuo est aegris alius co/lor .i. pallidus: quia dixit supra: Ardentes au/ro & paribus lita corpora guttis. f Tristia funera ducunt: cum exequiali scilicet pom/pa: & ducere proprie funerum est. Persius: Ne/rio iam tertia ducitur vxor. g Aut illae pe/dibus cōnexae ad limina pendent: hinc mul/ti dictas apes esse volunt: q se pedibus inui/cem tenent: licet crebrior sit illa opinio: q si/ne pedibus primo esse dicitur: vt Trunca pe/dum primo. h Tractim: sine intermissio/ne: iugiter. i Frigidus vt quondā: Vt ma/re sollicitum stridet: Tres comparationes sin/gulis impletae versiculis de Homero trāsla/tae sunt: quas ille binis versibus posuit.

PRO. Inuisa Mineruae .i. i.f.f. aranea .c. Mars deulcta Thracia dicitur Mineruae do/nasse regias puellas: ex captiuis nōie Arach/nen: quae subtilitate opis lanificij negauit ce/dere Mineruae: ob hoc in Araneam conuer/sa est: & graece ἀράχνη vocatur.

ANT. Immunis: expers sine labore & officio. Imparib⁹ armis: Crabrones maiori acu/leo vtuntur. vtq; Pli. li. xj. Ictus eorum haud temere sine febri est. Auctores sunt ternoue/nis punctis interfici hominem. Tineae:

CHRI. Fucus: de quo diximus: nam cum ipse non mellificet: aliena cōsumit .i. mel ab api/bus partum. Crabro: nam cum grandior ape sit validiorem habet aculeum quo apes conficiat. Solent autem crabrones apiū ter/goribus insidere: atq; dum misellae hostes fu/gere nituntur: illum ferre coguntur. Ille in/terim succum omnem ab eis haurit: & se pa/scentes illas conficiunt. Armis: viribus. Aranea: araneus insecti genus est: qui ex interioribus suis: qbus pro filo vtitur raetia texit: in quibus haerentes apes inuadit: irreti/tasq; necat: atq; depascit. Araneorū genera plura sunt. In foribus: vt ingredientes irreti/nentur. Foros: loca proprie in nauib⁹ va/cua relicta p quae ferantur ii qui naui mini/strant. Sed hic per similitudinē foros dixit.

SER. ¶ HIC IAM galbaneos suadebo incendere odores: idest quum iam hic processerit morbus: galbanus incendenda est: non vt supra thymus. mel etiam in aluearia medicatum tamen est inferendũ: non vt supra ceræ fit: ex albo hoc melius. ¶ Gallæ saporem tũsum: idest tunsæ gallæ: galla tum autem sapor stipticus ẽ valde: Galeno teste. Vniuersaliter quidem ad ministrãdæ st ad stipticandũ: retinendum: & desiccandum: & satis infrigid. st fortificant mẽbra fluxa: omnesq; ægritudines prohibent: quæ fiũt ex humorum dissolutione: earumq; etiam fluxus prohibetur.

Hic iam Galbaneos suadebo incẽdere odores,
Mellaq; arundineis inferre canalibus vltro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum[b] Gallæ admiscere saporem,
Arentesq; Rosas aut igni pinguia multo
Defruta[c], vel Psythia passos de vite racemos,
Cecropiumq; thymũ, & graue[d] olẽtia Cẽtaurea.
Est etiam[e] flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Nanq; imo ingentem tollit de cespite siluam
Aureus[f] ipse, sed in folijs quæ plurima circũm
Funduntur, Violæ[g] sublucet Purpura nigræ.
Sæpe Deũm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis[h] in vallibus illum

positum scribit: sapam nanq; appellat mustũ vsq; ad tertiam partem mensuræ decocto: defrutum vero ad dimidiam partem: libro etiam vigesimotertio inquit: Vino cognata res sapa est musto decocto: donec tertia pars super lanes. b ¶ Tunsus gallæ saporem: multi pilas cyparissi accipiũt. c ¶ Defruta: vina decocta: & defraudata: proprio sapore. d ¶ Graue olentia centaurea: herbæ st genus ẽ a Chirone centauro repertus: a qua & curatus dicitur: cum Hercules exceptus hospitio pertractãti arma telum excidisset in pedem: quare ali qui chironium appellant: folia sunt lata & oblonga: serrata: ambitu dẽsa a radice: caule circungeniculato: trium cubitorum. e ¶ Est etiam flos in pratis cui nomẽ amello: plene hanc herbam: vt etiam supra arbores felicis mali exequitur: nam dicit vbi crescat: qualis sit: quid possit. f ¶ Aureus ipse: flos scilicet. g ¶ Violæ sublucet purpura nigræ: mire ait sublucet: vt ostẽdat purpurei coloris folia quodam nitore esse perfusa. h ¶ Tonsis in vallibus: non siluosis. Vñ est cõtra intonsi mõtes.

ANT. ¶ HIC: tunc. ¶ Galbaneos odores: galbanus odore comitialibus subuenit: & in stomachi defectu. Plini. libro vigesimoquarto. lati us tamen circa finem libri. iij. georgicorum: videto Colu. vero libro decimo sic ait: necnon etiam ille morbus maxime est conspicuus: qui horridas: contractasq; carpit: quum frequenter aliæ mortuarum corpora domicilijs suis efferunt: aliæ intra tecta: vt publico luctu mœsto silentio torpent: id cum accidit arundineis infusi canalibus offeruntur: cibi maxime decocti mellis & cum galla vel arida rosa terita: galbanum etiam: vt eius odore medicentur incendi conuenit: passoq; & defruto vetere fessas sustinere: optime tamen facit Amelli radix: cuius est frutex luteus purpureus flos: ea cum vetere aminneo vineo decocta exprimitur: & ita liquatus eius succus datur: hæc ille. ¶ Defruta: defrutum dicitur st mustum ex duabus partibus ad tertiam partem redigatur desferuere faciendo: ad medias vero partem decoctum Sapa vocatur: vti Marcellus scribit. Plini. libro decimoquarto op

Galban⁹

Defrutũ

Sapa

¶ Psythia passos: de ijs late videto libro secundo georgicorum. ¶ Cecropium thymũ: atticum: est enim optimum in hymetto mõte: est autem species pro genere. ¶ Centaurea: herba hæc maior & minor est: ambæ tamen calidæ & siccæ complexionis in secundo gradu. maior totum ventrem purgat: minoris clixatura bibita choleram & humores pingues deponit: auctor Dioscorides: Plini. etiam multa libro vigesimoquinto. ¶ Amelio: paulo ante de eius flore, & frutice dixĩmus. ¶ Violæ sublucet purpura nigræ: purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus in midijs habent faucibus: liquoris hic minimi est in candida vena: Vnde preciosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens: Pli. li. ix. ca. xxxv. ¶ Tõsis: falce messis: vel nõ siluosis: inde e cõtra intõsi mõtes dr.

Centaurea

CHRI. ¶ GALBANEOS: Galbanũ teste Dioscoride lachryma est herbæ similis ferulæ q in Nicomedia & in Syria nascitur. Multi Metopo non vocant: vtile colore thuris habet: grana vt faba: arabice kenech dicitur. Verũ propter proprietatem quam habet aduersus venena be zard dicunt: q nomen commune est olbus medicinis contra venenum. Pli. vero ait: Dat & galbanum Syria in eodem Amanno monte: quod maxime laudant cartilaginosum purum ad similitudinem hãmoniaci: minime q; lignosum. Sic quoq; adulteratur faba aut sagapeno sincerum si vratur fugat nidore serpẽtes. ¶ Defruta: quod defrutum quid ue passum diximus in libro. ij.

¶ PROPE

Pastores & curua legũt prope [a] flumina Mellæ.
Huius odorato radices, incoque Baccho,
Pabulaq́ꝫ in foribus plenis appone canistris.
Sed siquem [b] proles subito defecerit omnis,
Nec genus vndè nouæ stirpis reuocet habebit,
Tempus & Arcadij [c] memorãda inuẽta magistri
Pandere, quóqꝫ modo cæsis [d] iaꝫ sæpe iuuẽcis
Insincerus [e] Apes tulerit cruor: altius [f] omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua [g] Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum,

SER. a ¶PROPE flumina mellæ: Mella fluui⁹ galliæ est: iuxta quem herba hæc plurima nascitur. Vñ & amella dr̃: sicut populi habitãtes iuxta Lemannum fluuium alemanni dñr. Vñ Luca. Deseruere cauo tentoria fixa lemãno. b ¶Sed si quẽ: miro vsus est ordine. naꝫ primo ait: quẽadmodum aĩalia apibus inimica pellenda sint: deinde quibus medicaminibus morbo possint carere: nũc dicit penit' amissæ q̃ post sint rõne reparari. c ¶Arcadij magistri: Aristæ: Aristæũ dicit Apollinis & Cyrenes filiũ: q primus inuenit quẽadmodũ apes possent reparari. d ¶Cæsis iuuencis: occisis verberibus. Bono ãt sermone vsus est: Nam cædi interdum occidi: interdum verberari significat. e ¶Insincerus cruor: vitiatus: corruptus. Nam ideo verberãtur: vt ex putrefacto cruore vermes creentur: vñ apes sint. f ¶Altius oẽm Expediam prima repetens ab origine famam: contra in æneide: Sed summa sequar fastigia rerum. Sane sciendum Plinium dicere de bob⁹ apes: de equis crabrones: de mulis fucos: de asinis vespas: sicut superius diximus procreari. g ¶Nam qua pellæi canopi: Canopus ciuitas est iuxta Alexandriã: quã Alexander a se dictã condidit instar chlamydis suæ: q fuit de ciuitate Macedoniæ: quæ pella noĩatur. Canopus aũt dicta est quasi canobus a Canobo: Menelai gubernatore illic sepulto.

PRO- ¶NAM qua pel. g. f. c. Pella est oppiduꝫ Macedoniæ patria Alexandri. Oẽs aũt Alexandrias Alexander cõstituit. Ergo Canopi pellei dicti sunt. Canopus est aũt oppidũ in ægypto iuxta Alexandriam a gubernatore dictũ Menelai. Fortunatam auteꝫ dixit gentẽ propter agri fertilitatem.

ANT- ¶FLVMINA mellæ: Põponius mellã scribit fluuiũ esse in Thracia & in Aegeum ingredi. Alibi ẽt ait: in Pãphilia est melas nauigabilis fluuius est: item alter in Sicilia est & pluribus in locis. Oui. dixit in meta. Mygdoniusq́ꝫ melas. Mellam vo galliæ fluuium dñt.

Mellas ¶Sed siquẽ proles: docebit iam reparandarum apium moduꝫ. Peracto aũt solstitio vsq́ꝫ ad ortũ caniculæ tpe: progenerari apes posse iuuenco perempto Democritus & Mago: nec minus Ver. prodiderunt: Mago qdem ventribus ẽt bubulis idem fieri affirmat. Colu. li. x.

¶Arcadij magistri: Aristæi. Is. n. in arcadia Aristæ⁹ late regnauit: primusq́ꝫ & apiũ: & mellis vsuꝫ hoibus tradidit: vt latius in principio huius voluminis patuit: & in pricipio primi. ¶Pellæi canopi: canopus centum ac. xx. stadijs distat ab Alexandria pedestri itinere vadentibus dicta de nomine Cãobi: q Menelai classem gubernabat: & ibi mortuus est: ĩ ea vo erat Serapidis templum: & cultu: & religiõe excellens: e septẽ pterea Nili hostijs p̃cipue canopico ostio vtebantur ægyptij tanq́ꝫ emporio occlusis Alexandriæ portubus. Stra. id scri. li. xvij. Est aũt Canopus in quadam Nili insula teste Solino qui vrbem aiunt ab Alexandro Pellæo ædificataꝫ. i. Macedonico. Pella. n. vrbs Macedoniæ est: teste Mella quã maxime illustrẽ alũni effecerunt Philipp⁹ græciæ domitor: Alexãder ẽt Asiæ. ¶Fortunata: id dixit pp agri fertilitateꝫ: vt ait Prob. Mella ẽt scribit: ægyptũ mire fertilitatis esse: & hoium: aliorumq́ꝫ aĩalium perfœcundam genetricẽ. Dicit item fortunatã Canopi gentem propter ipsum Nilum: in quo sita est vrbs: & canopicum ostium quo ægyptij tanq́ꝫ emporio vtebantur. ¶Stagnanteꝫ nilum: vide to li. iij. geor. Canopicum

CHRI. ¶ARCADII: optimum principiuꝫ in quo summã captat attentioneꝫ. Dicit. n. se dicturuꝫ non fabulas nec p̃cepta vulgaria: sed memoranda: nec indocti hoĩs: sed magistri: & arcadij: vt sit laus a natione: Nam arcades p̃ua luerunt in oĩ pecore colendo. ¶Arcadij. s. Aristæi: qui vt meminit Iustinus in arcadia regnauit: primusq́ꝫ lactis coagulandi auctor fuit: melq́ꝫ reperit: & vt ait Pli. primus mel vino miscuit: mulsumq́ꝫ inuenit. Diodo. ãt ait: Aristæũ primũ Baccho contra Saturnũ profecturo tanq́ꝫ deo sacrificasse. ¶Altius oẽs: demonstrauerat se præcepta narraturũ. Nũc sic narraturũ pollicetur: vt altius exponat. q. d. ita a principio repetã: vt res facile intelligi possit. ¶Canopi pellæi: non a Pellæo rege conditi: sed canopi ægyptiaci: in qua ægypto rex Pellæus. i. Alexander sibi regnũ cõstituit: ædificata Alexãdria cognominata a Pella vrbe Macedoniæ suæ patriæ. Vñ & Iuue. Vnus pellæo iuueni vix sufficit orbis: Canopum aũt vrbs ægypti: quasi canobum a canobo auriga Menelai illic sepulto.

SER. a ¶PICTIS phasellis: breuib' nauiculis quibus vtuntur quũ stagnauerit Nilus. b ¶Nigra foecundat arena: nouum.n. semper limos trahit qui efficit foecunditatem. Vñ & Nilus dictus est: quasi νέαν ἰλὺν trahens. i. nouũ limum. Nã antea Nilus latíe Melo dicebat. c ¶In hac certã iacit salutes: ponit apũ reparãdarũ salutẽ. Cice. Iacta sũt fundaméta defensionis meæ: Ipsos ꝯtractus ad vsus eligit ad sustinédum eũ: & coarctandũ bouis cadauer. d ¶Angustiq; imbrice tecti: Ibricẽ qdam volunt tectuȝ: quidã canaleȝ: q repellit pluuia imbrex: eũ dr̃ ꝙ imbrem arceat: is & hic ĩbrex lectuȝ sit: melius eũ ſm Plautũ hæc imbrex dicimus. Nanq; ait Fregisti imbrices meas dum te dignam sectaris simiã. e ¶Obliqua luce fenestras: quæ ex obliquo lumẽ infundũt: vt ĩ horreis cernim'.

sellus propriæ est nauigium campanũ. Stra. li. xvij. scri. ꝙ a septem nili ostijs partes quædam obruptæ: & in totam insulaȝ diuisæ: multos riuulos: insulasq; fecerunt: vt tota insula sit nauigabilis fossis in fossas diuisis: tanta facilitate nauigãtis: vt nonnullæ testaceas scaphas habeant. Illa autem insula delta nosaturq; mar: duoq; Nili fluenta efficiunt. Delta do dicitur propter figuræ similitudinem: quaȝ habet triãgulam. ¶Pharetratæ ꝑsidis: post Carmaniam Persia est: Carmania aũt ab Idi ostio vltima. Venãtur persæ pila: & sagittas ab equis mittẽtes: & funda vtẽtes: Stra. li. xv. ¶Viridem ægy. propter sata: & vineta: & gramina ob Nili fœcunditateȝ: hic ait nigra arẽa: idest nigro limo: & lib. ij. ge. diximus: optimã esse nigraȝ terram. ¶Coloratis ĩdis: id

Et circũm pictis[a] vehitur sua rura Phasellis,
Quáq; pharetratæ vicinia Persidis vrget,
Et viridem Aegyptum nigra[b] fœcundat arena.
Et diuersa ruens septem discurrit in ora,
Vsq; coloratis amnis deuexus ab Indis.
Omnis in hac[c] certam regio iacit arte salutem.
Exiguus primum atq; ipsos contractus ad vsus
Eligitur locus: hunc angustiq;[d] Imbrice tecti
Parietibúsq; premunt arctis, & quattuor addũt
Quattuor a ventis obliqua[e] luce fenestras.
Tum vitulus bima[f] curuans iaȝ Cornua fronte
Quæritur: huic geminæ Nares, & spiritus oris
Multa[g] reluctanti obstruitur, plagísq; perẽpto
Tunsa per intégram soluuntur[h] viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, & ramea[i] costis
Subijciũt fragmẽta, Thymũ, Casiásq;[k] recẽtes.
Hoc geritur Zephyris primũ ipellẽtibus vndas
Ante nouis rubeant q̃ prata coloribus, ante
Garrula q̃ Tignis nidum suspendat Hirundo.
Interea teneris[l] tepefactus in ossibus humor
Aestuat, & visenda modis[m] animalia miris
Trunca[n] pedum primo, mox & stridẽtia Pinnis[o]
Miscẽtur, tenuémq; magis, magis Aéra carpũt,
Donec, vt æstiuis effusus nubibus Imber,
Erupẽre, aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt siquando prælia Parthi.

f ¶Bima frõte: ætatis biennij: bimus nanq; trimusq; biennis: triennisq; dr̃. g ¶Multa reluctãti: ꝓ multũ: nomẽ ꝓ aduerbio. h ¶Soluunt viscera: liq̃scũt: & putrescũt. i ¶Ramea fragmenta: de ramis fracta. l. ramorũ fragmina. dicimus aũt & hic ramus & hoc ramale. Persius: Vt ramale vet'. k ¶Casiásq; recentes: statim carptas. l ¶Teneris tepefactus in ossibus humor: vtpote bimi vituli: in quo plurimũ feruentis est sanguinis. m ¶Modis visenda aĩalia miris: & quod ex cadauere nascuntur aĩalia: & qđ apes ex vermibus procreantur. n ¶Trunca pedum primo. i. sine pedibus primo: & bene addidit primo. Nam postea tam pennas q̃ pedes accipiunt. o ¶Pinnis miscentur: inter se pennarum leuitate conueniunt.

ANT. Phasell' ¶PHASELLIS naui. Noni. aũt ait: ꝙ pha-

est nigris: Nilus autem originẽ: vt Iuba Rex potuit exquirere in monte inferioris mauritaniæ: non procul oceano hẽt: auctor Pli. li. quinto: capi. decimo. ¶Deuexus: declinatus: pronus demissus. ¶Imbrice: Imbrices tegulæ dicuntur: qđ imbres capiant. ¶Zephyris: ii flare incipiunt. vij. idus Febru. primo scilicet die Veris vti latius libro primo georgicorum. ¶Irundo: de hac Ouid. in fine libri secũdi Fasto. ait: Fallimur an veris ꝓnuncia venit irundo: & Philosophus li. j. ethi. ait: ꝙ ver nec vna facit irundo nec vn' dies: Col. do li. xij. c. ij. sic ait: Decimo cal. Martij Leo desinit occidere: venti septentrionales q vocantur ornithiæ per dies. xxx. esse solent: tum & irundo aduenit.

CHRI. ¶VIRIDEM: propter abundantiam: & copiam frugum.

¶EXTVDIT:

Quis De⁹ hāc Musæ quis nobis extudit [a] artē?
Vnde noua [c] ingressus [b] hoīu3 experiētia cepit?
Pastoꝛ [d] Aristæus fugiens Peneia Tempe [e]
Amissis (vt fama est) Apibus, morbóq3, faméq3
Tristis ad extremi [f] sacrum caput astitit amnis
Multa quærens, atq3 hac affatus voce parente3.
Mater [g] Cyrene mater quæ gurgitis [h] huius
Ima tenes, quíd me præclara stirpe Deoꝛum
(Si mō quē perhibes pater est Tymbræ⁹ Apollo)
Inuisum fatis genuisti? aut quó tibi nostri
Pulsus amoꝛ? quíd me [i] Cælū sperare iubebas?
En etiam hunc ipsu3 vitæ [k] moꝛtalis honoꝛem,
Quē mihi vix frugū ꝛ pecudū custodia [l] solers
Omnia tentanti extuderat; te matre [m] relinquo.
Quin age ꝛ ipsa manu felices [n] erue siluas,

SER. a ℭEXTVDIT: studiose repperit. b ꝑIngressus: exordia: nam est accusatiuus pluralis. c ꝑNoua experientia: nullo docēte ars per vsus reperta. d ꝑPastor Aristæus: Aristæus filius fuit Apollinis ꝛ Cyrenes filiæ Penei fluminis Thessaliæ: qui quum Eurydicem nymphā3 vxorē Orphei violare voluisset: ꝛ illa fugiēs a serpente fuisset occisa: nympharum iracūdia cunctis animalibus perditis funditus et cunctis apibus: matris implorauit auxiliu3. e ꝑTēpe: sunt in Thessalia amoenissima. f ꝑExtremi amnis: sūmi: vnde nascit: et sic dicimus Prô supreme pater. g ꝑMater cyrene mater: inuidiosum est noīe parentes vocare. Vnde est paulo post: Et te crudelem noīe dicit: sic in .xij. i desperatiōe ait: Ruitq3 implorās noīe Turnu3. h ꝑGurgitis hui⁹: idest Penei fluminis. i ꝑQuid me Inuisus fatis genuisti: natus e x dijs: inuisus est fatis. Sic in primo æneidos: Nos tuā ꝓgenies Cæli qbus annuis arcē. Itē Quis te nate dea ꝑ tanta pericula casus Insequitur? k ꝑVitæ mortalis honorē: bene honore3 ait: q2 arare bene: aīalia pascere: apes etia3 habere honor erat. Nā ingenti honore fuit rusticitas. alibi: Nō vllus aratro dignus honos. l ꝑCustodia solers: diligēs: ꝛ perita industria. m Te m. r. ac si diceret: sub ea ꝑdo vsu3 laboris sub qua augē debuerā. n ꝑFelices siluas: fertiles.

PRO. ℭPASTOR Aristæus fugiēs penela tēpe. Peneos ē Thessaliæ flumē: ꝙ in Pindo monte eiusde3 terræ oritur. Tēpe aūt sunt loca frigida: opaca frondosa: copiosa fontib⁹ vel fluminibus: hoc cōmune olu3 eiusmodi locoꝝ est. Et iccirco additū peneia tempe: qa poterant ꝛ alia intelligi: dr quidem ꝛ in eis locis ꝑcipue vbi peneos oritur. vt in primo metamor. Ouid. refert dicens: Est nemus æmoniæ ꝑrupta qđ vndiq3 claudit Silua: vocāt tēpe: ꝑ quæ Peneus ab imo Effusus Pindo spumosis voluit vndis Insula Carpatho dicta. quæ existimatur obiecta peneo.

ANT. ℭEXTVDIT: inuenit. ꝑAristæus: latissime de hoc circa principiu3 primi lib. Geor. ꝑIngressus: initia. ꝑPeneia tē. vide to li.ij. Geor. ꝑExtremi: summi. ꝑAmnis: penei q fluuius est in Thessalia in Pindo monte ortū habēs. ꝑTymbreus apol. Tymbra campus erat antiquo ilio ꝓximus ꝛ Tymbreus qui ꝑ eū fluit in Scamandrū emittens ab Apollinis Thymbrei tēplū quinquaginta stadijs distabat: scribit Stra. lib. xiij. ꝑSolers: dr solers i oī re prudens vt scribit Fest. ꝑOīa tētanti: de iis late diximus li. j. geor. ibi ꝛ cultor nemoꝝ ꝛc. ꝑExtuderat: parauerat.

Solers

CHRI. ℭQVIS de⁹: Captat attētionem ostēdens magnitudine3 rei cū sine musarū fauore ex primi non possit. ꝑTymbræus: tymbra: vt ait Diosco. herba est quæ nascit locis saxosis ꝛ asperis: folia hēt similia thymo: Sed molliora ꝛ maiora ꝛ stiptica ꝛ viridia: habet spicam plenam floribus: quoꝝ color tendit ad citrinitatem ꝛ viriditatem: eadē herba dicitur saturea a satyris: qui luxuriosi: salacesq3 sunt: quoniā eos qui illa vtuntur in Venerem pronos reddat: hinc dicitur Apollo Tymbræus. Est aūt oratio pathetica: ꝛ ab animo perturbato proficiscens: vnde habet principium vix ab iurgio abstinens: ꝛ querelis refertum. ꝑQuid me e. s. i. nam iniuria summa est: vt cui cælum promittatur: is idem humanum honorē tueri non possit: ꝛ eum quidē honorem quē ipse summa cū industria ꝛ labore arando: pascendoq3 sibi acquisierit. Est. n. locus præter spē: vnde summum citatur pathos: ꝙ qui iubente matre cælu3 speraret: is ab humano honore deciderit: ꝙ eo etiam infœlicius accidit: quia deceptus eē videt a matre: in qua si spē omnem reposuerat iure reprehendi non poterat: ꝛ ita deceptus vt dum maiora promittat: ea quæ suo sudore pepererat: eripiantur.

ꝑOmnia. t. in quo ꝛ corporis extremus labor: ꝛ vt aiunt summa industria apparet.

ꝑTe. m. ex duob⁹ verbis duplex resultat argumētatio. ꝑTe. s. dea: ex quo ostendit quid possit mater ꝛ hinc dolet ꝙ officiū maternū deserat. ꝑQuin. a. ꝯcessio est color rhetoricus: qđ fit cum id concedimus qđ fieri nullo pacto vellemus quo tempore semper aliquid addimus: quo a faciendo deterreamus.

Tymbra

vt .I. sequere Italiã ventis pete regna p vndas. Nã deterret ipsm ab agendo qđ pceditur pro posito metu tẽpestatis: Sic hic pposita calamitate in filius quã non est verisimile: vt mater vllo pacto euenire cupiat. ¶ Eruit. s. vt asus in pceps ex pturbatione ferebat: ita τ q̃ alum. exprimit oratio pcipitet: necesse ẽ hic abrupta τ occisa τ magna ex pte sine copulis fluctuat.

Ferᵃ stabulis inimicũ ignez, atq; iterficeᵇ messes;
Vre sata; τ validam in vites molire bipennem,
Tantaᶜ meæ si te cœperunt tedia laudis.
At materᵈ sonitum Thalamo sub fluminis alti
Sensit; eam circùm Milesiaᵉ vellera Nymphæ
Carpebant Hyali saturoᶠ fucata colore
Drymóq3ᵍ, Xanthóq3, Ligeáq3, Phyllodocéq3
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla
Neséq3, Spióq3, Thaliáq3, Cymodocéq3
Cydippe, τ flaua lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores,
Clióq3 τ Beróe soror oceanitides ambæ
Ambæ auroʰ, pictis incinctæ pellibus ambæ,
Atq3 Ephyre, atq3 Opis, atq3 Asia Deiopeia,
Et tandem positis velox Arethusa sagittis.

SER. a ¶ FER: infer. b ¶ Interfice messes: sm Pythagoraz: q animam habere dicit cuncta crescentia. Vñ τ alibi: Aret ager vitio moriens. c ¶ Tanta meæ si te cœperũt tedia laudis: Tedius est angor mentis τ animi: non corporis valitudo. d ¶ At mater sonituz: cur nõ etiã vocem audiuit? scilicet quia in ima fluminis parte erat lanificijs occupata. e ¶ Milesia vellera: preciosa. Cicero: Nã quid a milesijs lanæ publicæ abstulerit? f ¶ Hyali saturo: fucata colore: Hyali pro hyalino colore. Vitreo: viridi nymphis apto. Saturo autez largo abundanti: aut certe tarentino ab oppido Satureo. Iuxta tarentum enĩ sunt baphia: in quibus tingitur lana. g ¶ Drymóq; Xanthóq;: hæ sunt: vt multi volunt: de quibus ait Iuno: Sunt mihi bis septem præstãti corpore nymphæ. Sed magis poetice cõficta nomina accipiamus. Sane mira varietate hic vsus est: nam ne continuatio nominũ posset creare fastidium: in alijs habitum: in alijs cõmemorat virginitatem: in alijs pulchritudinem. h ¶ Auro ambæ pictis incinctæ pellibus ambæ: idest nebridas habentes: sed hic venatricum est habitus: quez ideo nymphis dat: quia multas ex eis legimus ex venatricibus factas: vt Et tandez positis velox arethusa sagittis. Notanda autez est figura honestissima facta ex repetitione sermonis: vt Oceanitides ambæ: Ambæ auro pictis incinctæ pellibus ambæ.

ANT. ¶ MILESIA vellera: de lis videto lib. iij. geor. ¶ Carpebant: diuellebant nebant: vnde ait inferius. Dũ fusis mollia pensa deuoluunt. ¶ Hyali .i. vitri: cuius color cum aqua
Hyales conuenit. hyalos vitrũ dicitur: hyalinos vitreus: hyalurgos vitriarius: hyalurgion officina vitriaria. ¶ Fucata: depicta: tincta: colorata: phycos enim color dicitur. ¶ Drymóq;: figura est hoc versu Polysyndeton: idest multipliciter coniunctum: huic contraria est Dyaliton. vel asyndeton: idest sine coniunctionibus. ¶ Neséq;: spióq;: thaliaq;: cymodoceq;: hoc modo legendus est carmẽ. Eustachius enĩ exponit Spio a Spæon. i. specubus dictam propter maris cauernas: τ q graeca scriptura est speio cuz ei diphthongo: quæ in i longã vertitur: est idẽ carmẽ in fine libri quinti æneí. legitur etiã niseæ. ¶ Cymodocea: ea dicta est: q vndas maris cũ ventoq; spiritu gescere faciat. ¶ Lucinæ labores .i. partus: de Lucina latius li. iij. geor. ¶ Oceanitides ambæ .i. oceani filiæ: nec legendum est oceanides: q oceanus an penultimaz: τ penultimã corripit: variabit aũt singulariter oceanitis oceanitidis. ¶ Ambæ: epanalepsis est .i. repetitio: q̃ quidem multũ venustatis habet: τ grauitatis. ¶ Pellibus: nebridibus. s. i. damarum: τ hinulo. Nebros. n. hinnilus dr̃. ¶ Positis sagittis: fuerat. n. virgo venatrix Dianæ comes: de qua late Oui. li. v. met. ¶ Velox: rettulit id ad fugam ipsius fugit. n. alpheum.

CHRI. ¶ MILESIA: miletũ vrbem Neleus condidit Stra. teste nobilitata olim est pulchritudine lanæ ioniæ caput est prope quã Meander flu. in mare decurrit: Columella ait: oues generis eximij: calabras: apulasq; τ milesias nostri existimabant. ¶ Hyali: optimum nomẽ nymphæ fluuiatilis ὕαλος enim vitrum ẽ. ¶ Drymo: a robore: xantho a flauo colore: Ligea a sono: philodoce ab amico hospitio: cydipe decus equestre: lycorias dulcedo montis. Possetq; τ in reliquis interpretatio dari: sed non est necesse: Mira autẽ narratio harum nympharum propter miram distinctionem ac varietatem quæ mihi causa est. Modo enim distinguit epithetis: modo coniunctim enarrat: alias a forma: alias ab ætate: alias a vita τ moribus: alias ab ambitu τ laudat: vt tot nomina quæ sine fastidio proferri posse nõ videbantur summa cuz audientium voluptate recenseat.

¶ CVRAM

Inter quas curam[a] Clyméne narrabat inanem
Volcani[b], Martísq; dolos, ꝛ dulcía furta,
A q;[c] Chao dẽsos Diuôm numerabat amores,
Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa
Deuoluũt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristæi, vitreísq; sedilibus omnes
Obstupuere, sed ante álias Aréthusa sorores
Prospiciens summa flauũ[d] caput extulit vnda,
Et procul, ò gemitu nõ frustra exterrita tanto
Cyrene[e] soror ipse tibi tua maxima[f] cura
Tristis Aristæus Penei[g] genitoris ad vndam
Stat lachrymãs, ꝛ te crudélem nomine dicit
Huic perculsa noua[h] mentẽ formidine mater
Duc age duc ad nos fas illi[i] limina Diuôm
Tangere ait, simul alta iubet discedere late
Flumina, qua iuuenis gressus inferret at illum
Curuata in montis faciem circũ stetit vnda,
Accepitq; sinu vasto, misítq; sub amnem.
Iamq; domũ mirans genitricis, et humida regna
Speluncísq;[k] Lacus clausos, lucósq; sonanteis
Ibat; ꝛ ingenti motu stupefactus aquarum
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diuersa locis, Phasínq;[l], Lycúmq;[m]

SER. a ℭ CVRAM inanẽ: diffinitio est amoris. b ℱ Volcani Martísq;: sm Donatum hic est distinguendũ: ꝛ sic inferendum; vt dolos ad Volcanum: furta dulcia: idest adulteriũ referamus ad Martẽ. Scimus enĩ ꝙ Sole indicãte, Mars cũ Venere per artes Volcani est religatus catenis. c ℱ A q; chao: ꝛ a chao narrabat crebros amores deorum. d ℱ Sũma flauum caput extulit vnda: Mire per trãsitum veritatem tetigit. Nanq; Arethusæ fons dulcia aquæ fluenta inter medios fuat fluctus. e ℱ Cyrene soror: ꝓpter similitudines potestatis ait soror: Nam Cyrene thessaliæ: Arethusa vo dea ẽ elidis. f ℱ Tua maxima cura: quẽ tu plurimũ diligis. g ℱ Penei genitoris: aut tui genitoris: aut honoris est: vt Tybri pater. h ℱ Noua formidine: magna: vt Pollio ꝛ ipse facit noua carmina. i ℱ Fas illi limina diuôm Tangere: vtroq;.n. parente deo natus erat. k ℱ Speluncísq; lacus clausos lucósq; sonanteis: mirans per omnia subaudiamus: Lacus aũt dicit fontium ꝛ fluuiorũ receptacula. Hæc autem non sunt per poeticã licentiã dicta: sed ex ægyptijs tracta sunt sacris. Nam certis diebus Nilides pueri de sacris parentibus nati: ꝛ sacerdotib' nymphis dabant: qui quum adoleuissent redditi narrabant lucos esse sub terris: ꝛ immẽsas aquã omnia continentem: Ex qua cuncta ꝓcreãtur. Vnde est illud scdm Thaleta: Oceanumq; patrem rerum. l ℱ Phasinq;: fluuius colchidis. m ℱ Lycum: fluuius asiæ.

ANT. ℭ CVRAM: vulcani inanẽ: frustra enĩ curiosus erat ĩ Venerẽ: illa nãq; cũ Marte sæpissime ꝯcurrebat. Põt ẽt ĩtelligi inanẽ curas amorẽ ipsius. ℱ Martis dolos. i. quos Mars a Vulcano recepit. æreis. n. cathenis retib': et laqueis ab illo cũ Venere eodẽ lecto circũdatus fuit dijs cũctis inde aspicientibus: vt li. iiij. met. Oui. docet. ℱ A q; chao: de sta mundi initio: ꝛ elementorũ segregatione: nam vt Festus ait: Chaos appellauit Hesi. confusam quondam ab initio vnitatem: hiantem: patẽtemq; ĩ profundum. Chaos ℱ Vitreis: vitreo colore: qui aquæ similis ẽ. ℱ Phasinq;. Phasis Asiæ fluui'. c. ac xx. põtibus pertransit: ꝙ ꝓpt flexiones asꝑ ac violẽtus in colchidẽ ĩfert: auctus demũ exijt in pontũ: secus eũ vrbs iacet eiusdem noĩs: ꝛ lacus nõ ꝓcul ipsa vrbs Colchorũ emporiũ: quod ex alia pte amnis percingitur: ex alia lacu: ex alia mari: Stra. lib. xj. Diony. scri. Phasin oriri ex monte armẽo: labiq; ex altissimis collibus Caucasi: cui monti Colchi adhærẽt: inde ĩ Euxinũ deflecti. Phasis ℱ Lycũq;: Lycus fluuius postea Rhyndacus dictus est: oritur in stagno artinia iuxta miletopolim: recipit magestó plerosq; alios: Asiam: Bithyniãq; disterminans: Pli. lib. v. ca. xxxiij. Mela scribit in Antiochia Syriæ parte lycum amnem esse. Lycus Rhyndacus

ℭ FAS ILLI: quia ex deo natus sit. ℱ Sinul alta: ex phantasia poetica ea fingit quæ rem faciũt verisimilẽ. ℱ Phasin: ingens fluuius Colchiã regionem illabens: orit ex Armenia glaucũ ꝛ hyppum recipit: illi adiacet vrbs eiusdem nois cũ per sarapannorũ angustias fluit: ita flexuosus est: vt. cxx. pontib' transeat: Habet prope se Leucothoæ templũ a Phryxo conditũ: in quo aureũ vellus dedicauit: nascit in eo virga quã leusiphilon dicunt: cuius hæc ẽ vis: vt thalamis illata matrimonia pudica conseruet. ℱ Lycũ: flu. ꝓpe est Cizicũ: alio noĩe Rhyndacus noĩatus est: ꝛ alius lycus: q a summo monte Celenæ vrbis defluit: sed donec intra mœnia labit nõ lycus; sed marsia dicitur. CHRI. Phasis

Et caput vndè altus primū se erupit Enipeus[a]
Vndè Pater[b] Tyberinus, et vnde Aniena flueta
Saxosūmq3[c] sonans Hypanis[d], Mysusq3[e] Caycus
Et gemina auratus Taurino Cornua vultu
Eridanus[f] quo non alius per pinguia culta
In mare purpureū violentior influit amnis.
Postq̄3 est in Thalami pendentia Pumice tecta
Peruentum, ⁊ nati fletus[g] cognouit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine[h] fontes
Germanæ, tonsisq; ferunt Mantilia[i] villis,
Pars epulis onerant mēsas, et plena[k] reponunt
Pocula, Panchæis[l] adolescunt[m] ignibus aræ.

SER. a ¶ ENIPEVS: thessaliæ fluuius. b ¶ Pater tyberin⁹: Tyberis ⁊ Anio Italiæ sunt fluuij. c ¶ Saxosum sonans: ⁊ saxosum legendū est nō saxosus: ne sint duo epitheta: quod apud latinos vitiosus est. d ¶ Hypanis: pōtici fluui⁹. e ¶ Mysusq; caycus: q per mysiam labitur. f ¶ Eridanus: fluuius Italiæ: qui ⁊ Padus vocat. Purpureū autem nigrum ex altitudine accipim⁹. Nam padus nō in rubrum mare: se iuxta rauennam l adriaticum cadit: et purpureū græcum est epitheton: mare rubrū etiam dixit Home. εἰς ἅλα πορφυρέαν. Vnde apparet Victorinū hoc loco errasse: qui purpureum mare rubrū esse dixit: quod est iuxta Indiam. g ¶ Nati flet⁹ cognouit inanes: bene inanes fletus: his enī mouebantur rebus: quarum erat facilis reparatio. h ¶ Dant ordine fontes: rite scd̄m ordinem epularū. i ¶ Mātilia: qbus manus terguntur. Cæterum Plau. huius singulare mantellum posuit in captiuis: nec his sycophantijs: nec fucis vllū mantellum obijciam. Lucil. autem mantelia dicit: mappas mantelia merūq;: quæ græci μάνδυα vocant. k ¶ Plena reponunt pocula: iterant sæpe offerunt. l ¶ Panchæis ignibus: ture arabicis odorib⁹. m ¶ Adolescunt aræ: pro incendūtur κατ' εὐφημισμὸν ponitur: ⁊ adolescūt hic vim habet frequentationis: ⁊ panchæis adolescunt. i. panchæis odoribus incendunt aræ.

PRO. ¶ TAVRINO cornua vultu: Eridan⁹ siue padus. Et iō Taurino vultu: q̄ ei⁹ son⁹: vt tauri mugitus: ⁊ ripæ flexuosæ sint vt cornu.

ANT. ¶ ENIPEVS: est is Thessaliæ flu. qui in apidanum elabitur: Apidanus vo in Peneum. Stra. lib. ix. edocuit altus autē Enipeus poeta ait: q ex Othry mōte defluit: vti aiunt. ¶ Tyberinus: tyberis antea tybris appellatus: et prius albula e media fere lōgitudine apēnini pfluit: tenuis prio inde ⁊. xl. fluuijs auctus pcipuis aūt nare ⁊ anieneq ⁊ ipse nauigabilis i Tyrrhenū dilabit æquor. Pli. li. iij. ¶ Aniena flueta: anio ex alba decurrens pter latinā Marsoꝝ vrbē: ⁊ ppinquū illi campū Tyberim postea itrat: Stra. li. v. descēdit autē p Tybur. Hypanis: ⁊ megaros aurū vehunt ditissima oīum fluminū. ea. n. a mōte Hemodoꝝ mū exorta i oceanū eidē dilabunt Soli. quoq; de India scribit: Hypanim nobilissimu3 flumē: q Alexādri magni iter terminauit sicuti aræ i ripa eius positæ pbant. ¶ Mysusq; caycus: supra partē Troadis in mediterraneo est q̄ vocat Teutrania: quā Misi antiqtus tenuere ibi Caycus amnis orit: Pli. li. v. ¶ Eridanus: padus nulli amniū claritate inferior a græcis dr̄. Eridanus: vt scribit Pli. lib. iij. ⁊ teste Mela ab imis radicibus Vesuli montis exortus paruis se primū fontib⁹ colligit: mox ita auget alijs amnibus: vt se per septē ostia effundat: vnus de iis magnus padum appellant: inde tā citus psilit: vt discussis fluctibus diu qualē emisit vndā agat: suūq; etiā in mari alueū seruet: donec eum ex aduerso littore istriæ eodē ipetu profluēs ister amnis accipiat. ¶ Auratus cornua: geminas ripas intelligit quæ cū tortæ sint fluuiorū cornua appellant: auratus aūt dicit poeta: qm̄ vt Pli. refert Padus amnis est Italiæ ditissimus: ⁊ cāpos vbertate fœcundat: vel potius auratus ait: qm̄ iter sidera relat⁹ fert: habetq; stellas. xiij. vt scribit Iginus. ¶ Taurino vultu: id ait: qm̄ Eridani sonus: vt tauri mugitus sit: ⁊ ripæ flexuosæ: vt cornua: Probus. ¶ purpureū mare. padus: vt Pli. scribit in mare adriaticū isfluit: in qd̄ triginta flumina defert: purpureum autē cæruleū intelligimus: vnde paulo superi⁹ poeta dixit: violæ sublucet purpura nigræ: qd̄ ibi latius apertum est. Aristo. autē particula. xvj. problematū scribit: pflante aquilone mare pspectius atq; translucidius fieri q̄3 austro. pticula vo. xvij. scribit: austro spirante cæruleum mare fieri: demum purpureus color niger est rubore quodam admixto: De purpureis aūt coloribus quomō varij sunt scd̄m solis temperiē in diuersis locis videto latissime Victruuiū in penultio ⁊ vltimo ca. li. vij. ¶ Pumice: saxo vndis coroso. ¶ Pāchæis: ignibus. i. tureis: tus. n. in pāchaia nascit. Vir. lib. ij. geor. Totaq; turiferis panchaia pinguis arenis: ⁊ superius eodem libro dixerat. Solis est turea virga sabæis: per quod itelligit panchaiā in sabæa regione esse: Probus vo perfidis regionem scribit esse ab rege Pancheo dictam. ¶ Adolescūt: augētur: honorantur: incenduntur.

CHRI. ¶ HYPANIS: flu. est: q ex luco scytharū palude orit:

Enipeus

Tyberis

Anio

Pāchias

lude oritur: fluit dulcis donec admisceatur fonti qui Exampeus dicitur: cuius aque adeo amare sunt: vt deinceps totus fluuius amarus reddatur: de hoc scribit Aristo. in libro de animalibus: & ipsum apud cimmerium bosphorum: atq; deferre: veluti folliculos acinis maiores e quibus quadrupedes volucres erumpunt: viuuntq; post meridianum tempus: & volant: sole descendente macrescunt: & languent: occidente vero moriuntur: hinc ephemeri dicuntur.

Et mater, cape Mæonij[a] Carchesia[b] Bacchi
Oceano[c] libemus ait. simul ipsa precatur
Oceanúmq;[d] Patré rerū, Nympháſq; sorores,
Centū[e] quæ siluas, centū quæ flumina seruāt.
Ter liquido[f] ardentē perfudit nectare Vestam;
Ter flāma ad summum tecti subiecta reluxit.
Omine quo firmans animum sic incipit ipsa.
Est in[g] Carpathio Neptuni gurgite Vates

SER. a ¶ MÆONIJ Bacchi: lydi vini. b ¶ Carchesia: autem poculorū sunt genera: Cæterum nymphis libari pontifices negant: et sane mox ita euidēter apparuit: cū ait: Ter liquido ardentem perfudit nectare vestam. c ¶ Oceano libemus ait: quasi nympha Oceano sacrificat. d ¶ Oceanumq; patrem rerum: ꝙ ex eo omnia gignatur: & originem ducūt secundus Thaleta: vt supra diximus. e ¶ Cētum quæ siluas: aut ducentas nymphas asserit: aut finitus est numerus pro infinito. f ¶ Ter liquido ardentem perfudit nectare vestam: idest in ignem vinum purissimum fudit: post quod quia magis flamma conualuit: bonum omē ostendit. g ¶ Est in carpathio Neptuni gurgite vates cæruleus Proteus: Carpathos insula est contra ægyptū: a qua vicinum pelagus carpathium appellatum est. hic aliquando regnauit Proteus relicta Pallene ciuitate Thessaliæ: ad quam tamen reuersus est postea: quod ostēdit hoc loco dicens: Patriamq; reuisit Pallenen: hoc ideo dicit: quia Proteus antequā in ægyptū commigraret: Thraciæ fuit incola: vbi habuit vxorem: ex qua filios Thelegonū & Polygonum: qui cum aduenas secum luctari adigerent: & excruciarēt ad postremū ab Hercula victi & interempti patris animū perculerunt: quapropter tedio præsentiū rerū solum vertere coactus Aegyptum petijt.

PRO. ¶ MÆONIVM: Liberū patrem dicit: qa Lydia mæonia vocatur.

ANT. Carchesium ¶ CARCHESIA: est Charchesium poculum græcis tantum modo: notum procerū: & circa mediam partem compressum: ansatum mediocriter ansis a summo ad infimum pertingentibus: Macrobius libro quinto. ¶ Mæonij bacchi: vini lydij: De lydia autem dictum est paulo superius. ¶ Oceanumq; patrem rerum: Diodorus libro primo ait: ꝙ humiditatem oceanum prisci vocitarunt: et græcorum nonnulli oceanum generatorem deorum: & matrem Tethym: prius etiam dixerant: ꝙ in humidis calore adhibito fit generatio. ¶ Nectare: optimo vino: de nectare vero latius superius é. ¶ Ardentē vestam: ignem ipsum: vnde ait Ouidius libro quinto fastorū Nec tu aliud vestam quam viuam intellige flammam. Cicero autem in libro de natura deorum scribit: vestæ nomen a græcis esse. Ea enim quæ ab illis Hestia dicitur: vis autem eius ad aras: et focos pertinet: itaq; in ea dea ꝙ est rerum custos intimarum omnis: & precatio: & sacrificatio extrema est. Dixerat autem paulo superius in omnibus rebus vim habere maximam: prima & extrema: & ꝙ principem in sacrificando Ianum esse voluerunt: quod ab eundo nomen est dictum: de Vesta etiam plura diximus in fine libri primi Georgicorum. ¶ Carpathio gurgite: est Carpa- Carpathus thus insula excelsa. cc. stadi. habens: fuitq; vrbibus. iiij. pollens: & nomen celebre consecuta est: a qua pelago quoq; nomen est inditū. Strabo scribit libro vndecimo de sporadibus: & Plinius libro quinto capitulo trigesimosecundo scribit: vnam esse de insulis Rhodiorum. idē Strabo libro tertio ait: Carpathium mare esse vsq; ad rhodum Cretamq; ac Cyprum.

CHR. ¶ OCEANVMq; patrē rerū: sm Thaletē milesium qui aquam principium rerum posuit: hic fuit primus qui apud græcos hæc inquireret Hesio. vero poeta terram: Anaximander Thalis auditor: & Anaximanes Anaximandri discipulus: aeris substantiam infinitam ponunt. Dioge. apolloniata infinitum aerem ponit: Anaxago. quatuor elemēta cōfusa qualitates: quam materiem primam appellat. Archelaus huius discipulus duas ponit generationis causas: calidū quod agat, & frigidum quod tanq; materia patiatur. Parmenides: Xenophanis: & Anaximandri discipulus: ac pythagoreorum studiosus duo ponit elementa: ignem vt artificem: & terrā vt materiem. Leucippus Democritus et Epicurus: materiam volunt esse atomos infinitas quæ per infinitum volitent. Empe. protagoræ auditor quatuor ponit elementa: ex quibus amicitia & discordia mo-

uente confici oia:⁊ in hæc resoluta referri. Heracle:ephesius ignem esse vult cuius tum compressione:tum eliquatione oia constent:⁊ fluminis instar cuncta diffluere: Trimegi. Pytha. Plato. ⁊ Aristo. mundi materiam ponunt:non quatuor elemēta:sed aliud inuisibile ⁊ insensibile:ꝙ oībus quæ videntur subiectum sit:⁊ oium formarū receptaculū sui nā informet: sed oēs ab alio recipiens. ¶ Carpathio: Carpathium mare a carpatho insula hæc excelsa est:⁊ circuitum. cc. stadiorum habet. Fuitq; vrbibus quatuor pollens:⁊ nomen celebre consecuta est:a qua pelago nomen est inditum: Distat ab Alexandria stadia mille.

SER. a ❡ CÆRVLEUS ꝑteus:marinū. b ¶ Magnum qui piscibus æquor:⁊ iūcto curru metitur. equi.n. marini prima parte equi sunt:postrema resoluūtur in pisces. c ¶ Quæ sint: quæ fuerint:q̄ mox ventura trahantur:vt Home.

Cæruleus[a] Proteús, magnum[b]q; piscibus æquor
Et iuncto bipedum curru metîtur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus, patriámq; reuisit
Pallenen: hunc ⁊ Nymphæ veneramur, ⁊ ipse
Grandæuus Nereús, nouit nanq; omnia Vates
Quæ[c] sint, quæ fuerint, q̄ mox vētura trahant,
Quippe ita Neptuno visum est: immania cuius
Armenta, ⁊ turpes[d] pascit sub gurgite Phocas.

Pli. Pennę quæ pedum vice datæ sunt piscib' nullis supra q̄tuor quibusdā internæ: quibusdā bine aliquibus nulle ⁊c. ¶ Emathiæ port': de hac videto i fine li. j. geor. ¶ Pallenen: Pallene Arcadiæ oppidum:teste Pli. hic vero intelligit Maro de pallene vrbe Thraciæ quā habitauit: vt apd̄ Lycophroné apparet Proteus anq̄; in ægyptū transiret: Dicta aūt est Pallene a Pallene filia Sythonis:vt apud Eusta. habet. ¶ Nereus: oceani ⁊ Tethyos filius:teste Hesio. qué oīum antiqssimū dixit Orphe' i argonautica: neros aūt aq̄ dr̄. ¶ Immania armé. humoris cā: vt scri. Pli. li. ix. sunt in mari aīalia maiora: ēt terrestribus: plurima aūt ⁊ maxima i indico mari: ex qbus Balenæ quaternū iugerum pisces ducenū cubitorū. ¶ Phocas: vitulos marinos intelligit: qui in terra pariūt pecudū more nunq̄; geminis plures educant mām̄is fœtū: ipsis in sono mugitus: vn̄ nomé vituli acceperūt: Nullū aīal ꝑmitur grauiore somno: pénis qbus in mari vtunt̄ humi quoq; vice pedum serpunt. vestiuntur autē pilis vti pristis ⁊ balena.

Pallene

Nereus

Phocæ

όϛ ἤδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Ita Neptuno visum est: vbi deest rō sic loquitur. nā ita ⁊. ij. dixit: Sic visum superis: quis præmisisset immeritā. d ¶ Turpes phocas: magnas: vt Cui turpe caput. phocæ autē sunt marini boues.

PRO. ❡ HIC nunc Emathiæ portus: patriamq; reuisit Pallené: Emathia dr̄ macedōia ab Emathione fratre Memnonis: vbi est vrbs pallene: sed Proteus in ægypto natus est. Et ꝓpter crudelitatem Busyridis dr̄ Pallenen petijsse: ⁊ ita redijsse in ægyptum.

ANT. ❡ PROTEVS: Diodo. lib. ij. sic ait: defuncto rege post. v. genus: cū Aegyptus rege careret ex dignioribus qdam in regé assumptus est: qué ægyptij Cætea græci Proteū appellant: q Iliaco tpe extitit: hunc artium peritū fuisse tradunt: ⁊ in varias sese formas vertere solitus: vt nunc aīal qn̄q; arbor: aut ignis: aut qd aliud videretur: quæ eadem ⁊ sacerdotes de illo scribunt: harū rerū cognitionem continuo ex astrologorū ac sacerdotū vsu rex est assecut'. consuetudo aūt regibus tradita græcis cām humōi transmutationis fingendi ꝓbuit: Nam ægyptijs mos erat regibus: aut leonis: aut tauri: aut draconis priorem partem in capite ferre insignia principatus: qn̄q; vero arborem: aliquando ignem: qn̄q; redolentia supra caput vnguenta: hæc tū ad decorem spectabant atq; ornatum: tū stuporem ac superstitioné quādam aspicientibus inijciebant: hæc ille teste vo Hesi. in Theogonia oceani: ⁊ Tethyos filius fuit: fuitq; Vates maximus: De quo quidē ⁊ Theocri. vti Proteus phocas ēt deus existés pauit. ¶ Bipedum equorū: marini equi prima parte equoꝝ effigiem hn̄t postrema pisciū: qua figura ēt in antiqs marmoribus cernūtur: vt aiunt: Bipedū aūt ait: qm̄ vt scribit

❡ PROTEVS: deus marinus: Oceani ⁊ Thetidis filius fuit: ⁊ Vates: q ab Agamēnone vi coactus fm̄ Hom. futura ꝑdixit. Sunt q dicāt ex Pallene fuisse: ⁊ apud ægyptios regnasse: ⁊ ad eū post excidiū troianū tēpestate cōpulsus deuenisse Agamēnona: s; Herodo. scri. paris rapta Helena tēpestate in Aegyptū apd̄ canopicū Nili ostiū delatū: ⁊ ab Otone hostij custode ad Proteū deductū esse: at proteus cognita rapina Helenā: resq; suas illā Menelao restituendā retinuit: ac triduo parim abire iussit Mene. deinde expugnata troia: Helenaq; in ea vrbe nō inuenta in ægy. venit: atq; illas a Prot. recepit. ¶ Turpes phocas: phocæ vituli marini dn̄t: spirāt: vt balenæ ⁊ delphini ac i terra dormiūt: ⁊ profundū accipiunt somnū: ꝓsertim cū multa esca crapulent: nō squama: sed corio bubulo tegunt: parit in littore: ⁊ lac præbet: teste Aristo. Quapropter ambiguus hoc aīal esse. i. aquaticum ⁊ terrestre: idest philosophus asserit.

CHRI. Proteus

Phocæ

❡ EXPEDIAT

Hic tibi Nate prius vinclis capiendus, vt omnez
Expediat[a] morbi cauſſam, euentúſq; ſecundet.
Nam ſine[b] vi non vlla dabit præcepta, neq; illũ
Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende, doli[c] demũ circũ hæc frangent inanes.
Ipſa ego te, medios cum Sol[d] accenderit æſtus;
Cũ ſitiũt herbæ, & pecori iam gratior vmbra eſt,
In ſecreta[e] ſenis ducam; quò feſſus ab vndis
Se recipit; facile vt ſomno aggrediare iacentem.
Ver, vbi correptũ manibus, vincliſq; tenebis,
Tum variæ illudent ſpecies, atq; ora ferarum.
Fiet enim ſubito Sus horridus, atráq;[f] Tigris,
Squammoſúſq; Draco; & fulua ceruice Leæna,
Aut acrem flãmæ ſonitũ dabit, atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenuis dilapſus abibit.
Sed quãtò ille magis formas ſe vertet ĩ omneis,
Tanto Nate[g] magis contende tenacia vincla,
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina ſomno.
Hæc ait, & liquidũ[h] Ambroſiæ diffũdit odorẽ,
Quo totum Nati corpus perduxit: at illi
Dulcis compoſitis ſpirauit crinibus aura.
Atq; habilis[i] mẽbris vẽit vigor. Eſt ſpec⁹[k] igẽs
Exeſi latere in montis, quò plurima vento
Cogitur, inq; ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos
Deprenſis[l] olim ſtatio tutiſſima Nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit[m] obijce[n] ſaxi.

SER. a ¶ EXPEDIAT morbi cauſaz euentuſq; ſecundet: duo eniz iſta requiruntur in oraculis: cauſa mali & remedium. b ¶ Nam ſine vi nulla dabit præcepta: ne euz ſperaret poſſe precibus flecti. c ¶ Doli circũm hæc demum frangentur inanes: circa vincula nouiſſime eius deſinẽt doli: ideſt formarum varietates: cuius figmentũ phyſicaz volunt eſſe rõnem: nãq; homo habet in ſe libidinẽ: ſtultitiam: ferocitatem: dolum: quæ dum inuicem in vno vigent: pars illa quæ vicina eſt diuinitati: ideſt prudentiæ nõ appa: et: q tunc poteſt ſuas vires tenere. Cũ fuerit illa religata .i. cũ quis caruerit omnibus vitijs. Vnde ſacerdotem hunc dicit tũc poſſe vaticinari: & ſuſcipe diuinitatem: cuz religata in eo fuerit ignea cupiditas. Siluestris aſperitas: lapſuſq; animi: aquarum mobilitati ſimilis medicos. d ¶ Cum ſol accẽderit æſtus: fere enim numina tunc videtur. Lucanus: Medio cũ Phœbus in axe eſt: Aut cælum nox atra tenet: tunc ipſe ſacerdos Acceſſum: dominumq; timet deprendere luci. e ¶ In ſecreta ſenis ducã. fere omnes dij marini ſenes ſunt. albent eniz earum capita ſpumis aquarum. f ¶ Atra tigris: ideſt ſæua. g ¶ Tanto nate magis: alij legunt Tantũ nate magis. h ¶ Liquidum ambroſiæ diffundit odorem: ideo vnxit eum: quo poſſet vidẽdi numinis capax eſſe. i ¶ Habilis vigor: vegetabilis. k ¶ Specus ingens: in ſingulari numero hoc ſpecus: in plurali hi ſpecus dicimus. l ¶ Deprenſis: nautis: periclitantibus: verbum nauticum eſt. Cum tempeſtate occupantes: ſic alibi: Argolico ue mari deprehenſus. m ¶ Tegit: tegere conſueuit: Nam tunc illic non erat. n ¶ Obijce: obiectione: & melius hic obex q̃ hæc obex dicimus.

ANT. Ambroſia ¶ AMBROSIÆ: ambroſia ſpecies eſt artemiſiæ ſimplici caule foliis minimis: flores copioſe erumpunt: quis vua matureſcit odore non iniucundo: Plini. libro vigeſimoquinto. Ex hac autem dij paſti ſũt crediti. Vnde ait Ouid. libro primo de ponto: Nectar & ambroſiam latices: epulaſq; deorũ Det mihi formoſa grata iuuenta manu: idem autez eſt ambroſios q diuin⁹ & immortalis. ¶ Perduxit: perunxit: affecit. ¶ Dulcis aura: ideſt ventus. ſic enĩ Nonius quoq; hũc locum exponit. ¶ Vigor: fortitudo: firmitas. ¶ Deprenſis: a tempeſtate oppreſſis. ¶ Olim: quandoq;. ¶ Obijce: oppoſitione: obiectione: obijces peſſuli ſeræ inquit Feſtus.

CHRI. ¶ VINCLIS CAPIENDVS: nam ipſa veritas inter tot veriſimilia niſi vi ipſius ingenij colligatur: teneri non poteſt. ¶ Doli inanes: ideſt quos inaniter adhibebit: & reuera omnis fraus: & deceptio res vana eſt: Naz omne quod eſt: bonum eſt: fraus autem nihil eſt: qđ autem ſe illum in ſecreta ſenis perducturam eo tempore pollicetur: quo ſol meridiem facit non ab re: Nam verum in rebus niſi multa hæc ſapientiæ: ac doctrinæ diſcerni non poteſt. ¶ In ſecreta ſenis: Veritas enim a natura occultatur. ¶ Senis: Nã nihil vetuſtius veritate. Dicitur autez a matre: ideſt a ratione.

SER. a ¶ CAVERSVM lumine: paululum obliquum a lumine. Et sciendum Proteum temporalem suscipere diuinitatem: alioquin potuit etiā Aristæum cognoscere latitantem. b ¶ Iā rapidus: hic distinguēdū propter duo epitheta. Sirius autem stella est in ore canis: per quam nimios æst' accipim'. c ¶ Sitientes Idos: populos subsolanos. d ¶ Caua flumina: alta. Lucanus: Deserue re cauo tentoria fixa leman no. e ¶ Vix defessa senem passus componere membra: auiditatem exprimit tenēre cupientis. Vnde eum contra matris præceptu3 cito in Proteum impetu3 fecisse dicit: per quod inconti nentes homi num animos docet poeta. f ¶ Hominis ore: humana scilicet voce.

bet holusatri: nihil a tute differentem: vsus eius post annum stomacho saluberrimus: quidam eam nomine alio rosmarinum appellant: hæc ille. ¶ Ipse velut: ordo est: Ipse cōsedit scopulo medius numerumq; recenset: cætera per parenthesim claudantur. ¶ Olli: quādoq;. ¶ Auditi; legitur et auditis. ¶ Acuunt: instigāt. ¶ Recenset: retractat: recognoscit. ¶ Facultas copia opportunitas. ¶ Manicis: vinculis: Nam q̄si quā progmas. ¶ HOMINIS n. verū inquirētis mater ratio est. Ratio n. et non appetitus optima dux est ad veri inquisitionem. Dormit ast senex in antrō: qa ipsa veritas in obscuro latet. Sed cū ingeniū nostrum ad inquirendus illud accedit: tunc concutitur omnis

Rosmarinus

Hic iuuenē i latebris auersu3[a] a lumie Nympha
Collocat; ipsa procul nebulis obscura recessit.
Iam rapidus[b], torrens sitienteis[c] Sirius Indos
Ardebat Cælo, et medium Sol igneus orbem
Hauserat, arebāt herbæ, et caua[d] flumina siccis
Faucibus ad limum radij tepefacta coquebat.
Cum Proteus consueta petens è fluctibus antra
Ibat, eum vasti circum gens humida Ponti
Exultans rorem late dispergit amarum.
Sternunt se somno diuerso in littore Phocæ.
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim
Vesper, vbi è pastu vitulos ad tecta redúcit,
Auditiq; Lupos acuunt balatibus Agni,
Consedit scopulo medius, numerúmq; recēset.
Cuius Aristæo quoniā est oblata facultas,
Vix defessa[e] senem passus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicísq; iacentem
Occupat: ille suæ contra non immemor artis
Omnia transformat se se in miracula rerum
Ignémq;, horribilémq; ferā, fluuiúmq; liquētē.
Verum vbi nulla fugam reperit pellacia, victus
In se se redit, atq; hominis[f] tandē ore locutus.

CHRI.

PRO. ¶ QVVM Proteus consueta petēs e fluctibus antra ibat. Proteus deus maris solitus se in omnis figuras conuertere.

ANT. ¶ RAPIDVS Sirius: Cānis maior habet in lingua stellam vnam quæ canis appellatur: In capite autem alteram quam Isis suo nomine statuisse existimatur: et Sirion appellatse propter flaminæ candorem: q̄ eiusmodi sit: vt præter cæteras lucere videatur. Scribit ita Iginus: Siriao autem: et luceo: et sic eo significat. Inde Sirius stella quia autem de natura Martis est: homines nimio solis ardore fatigat. Plinius scribit libro decimo octauo capitulo quadragesimosecūdo. Auem parram oriente Sirio ipso die non apparere: et donec occidat. ¶ Rapidus: suo enim ardore cuncta rapiendo desiccat. Hac etiam ratione superius diximus solem Rapidum appellari: quod hic locus apertissime indicat ita esse. ¶ Rorem marinus: scilicet gama rus est. Plinius libro nono capitulo quadragesimonono: sic ait. Libanotis locis putridis et macris: ac rosidis seritur radicem ha

res: et ex ipsa inquisitione variæ formæ insurgūt alo nostro: qua speciem veritatis p̄se ferant: vt multa putem' vera esse ac bona: Nā oē verbū bonū: q̄ falsa mala sunt: et tūc puerī tiē in feras Proteus quia deludit ingeniū nostrū falsis imaginibus: putamus. n. verā esse voluptatem corpoream: quæ in se fingit esse summū bonū: aut saturare iram: vnde nasci tur crudelitas quā exprimit in tigride. Aut fallimur pulchritudine rerū terrenarū: et credimus illas esse summum bonū: quas p oraconem terrestre animal intelligit: nonnunquam reponimus fœlicitatem in ambitiōe ac supbia qd exprimit leo: nā flāma ira est. Verum quanto magis ille mutabitur in varias formas. i. quanto plures falsæ opiniōes sese offerent: tanto acrius vrget vt verus depre ndat. ¶ Nulla. f. r. f. postq; ita repertus est verū: vt nulla fallacia occultari qat: Proteus redit in formā humanam in qua sola inest ratio: qua verum discernitur: et dimittit formas ferinas: in quibus solus sensus est: in quo non est cognitio veri.

¶ NAM Quis

Nam quis[a] te iuuenum, confidentissime nostras
Iussit adire domos? quid ue hic petis inquit? at ille
Scis[b] Proteú, scis ipse, neq;[c] est te fallere cuiq̃:
Sed tu desine velle. Deûm[d] præcepta secuti
Venimus huc lapsis quæsitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad hæc Vates vi deniq; multa
Ardenteis oculos intorsit lumine glauco,
Et grauiter[e] frendens, sic fatis ora resoluit.
Non te[f] nullîus exercent numinis iræ.
Magna lues[g] cómissa tibi has[h] miserabilis Orpheus
Haudquaq̃;[i] ob meritũ poenas (ni fata resistant)
Suscitat, & rapta grauiter pro coniuge sæuit.
Illa quidem dum te fugeret per flumina præceps,
Immané ante pedes Hydrum moritura[k] puella
Seruantem [l] ripas alta non vidit in herba.
At chorus[m] æqualis Dryadũ clamore supremos[n]
Implerunt montes. flerunt[o] Rhodopeiæ arces,
Altáq; Pangæa, & Rhesi[p] mauortia tellus,

SER. a ¶NAM Quis te iuuenum confidentissime: i. quisnã: hodie enim nã particula postponitur: antea proponebat. Terentius in phormióe: Nã q̃ est anus a fratre egressa meo? b ¶Scis proteu: vocatiuus græcus: vt Orpheu. c ¶Neq; é te fallere cuiq̃: Alij quicq̃ legunt: hoc aũt dicit quus oĩa noueris: desine aduentus mei causam velle cognoscere. d ¶Deûm præcepta secuti: propter matrem. e ¶Grauit̃ frẽdens: cũ ingenti tumultu. f ¶Nó te nullius: idest non humilis: sed magni. g ¶Magna lues commissa tibi: idest magnorũ scelerũ est ista persolutio: & alij ita distingunt: vt sit a te commissa alij. h ¶Tibi has miserabilis Orpheus: non humile autem numé dicit Tisiphoné. i. mortis vltricé: nam ideo Tisiphone dicta est: quasi cui cura sit τίσισφόνου: idest mortis vltio. i ¶Haudquaq; ob meritũ. i. nó tales q̃les mereris: nã eius vxoris causa mortis fuisti. Inferret auté digna supplicia: nisi fata prohiberent: quibus fauétibus ira numinũ minora infert: licet maiora nó possit. k ¶Moritura puella: merito nó vidit quippe moritura. l ¶Seruantem ripas: tenenté: vt Tantas seruabat filia sedes. m ¶At chorus æqualis dryadũ: & Eurydice ergo dryàs: & bono cõpendio eius ptermisit interitũ. n ¶Supremos montes: summos: vt Prô supreme Iuppiter. o ¶Flerũt rhodopeiæ arces: Rhodope mons est thraciæ sicut pangæa. p ¶Rhesi mauortia tellus: quã postea Rhesus tenuit: & est prolepsis ex psona poetæ. Quo. n. tpe Orpheus fuit: Rhesus necdũ regnabat in thracia.

PRO. ¶ALTAq; pangæa & rhesi mauortia tellus Pãgæus mons é & rhodope thraciæ. ¶Rhesi: tellus thracia: q̃ prius dicta est Aria ab Areo rege patre: Thracis et Edoniæ: a quo thracia dicta é: & q̃d. ĩ gens est edime: Latine aũt interpretat̃ ansa: martia siue mauortia. Mauors aũt dicit̃ magna vertens deus.

ANT. ¶EST CVIquã: pro dat̃ cuiquã. ¶Velle. s. fallere. ¶Glauco ceruleo viridi: vt latius libro tertio Geor. probauimus. ¶Frendens: dentibus insonans. ¶Fatis: oraculis: sunt enim fata q̃ dij fant̃: de quibus latius supra. Luis per i nó per e in antiquis legitur. Luis ergo: idest purgas: vt ibi post mihi nó simili pena commissa luetis. Luo enim a lue dicit̃: vt scribit Varro. ¶Haudquaq; ob meritũ: non sm meritus maiores enim meritus esses. ¶Sæuit: ordo est: & pro rapta coniuge sæuit grauiter per seuiret ni fata resistant. ¶Pangæa: pan P. Pãgæus thraciæ mons est: teste Plin. libro quarto: cõponitur autem a Pan quod est totum: et gæa terra. ¶Rhesi tellus: Thraciæ parté post sedit Rhesus: vbi Mars omnium deus: vt Mela scribit.

CRI. ¶NAM Quis: idest quisnam: & est anastrophe in qua præpositio postponitur: vt Transtra per & remos. ¶Confidentissime: magna enim est confidentia audere accedere ad Proteum: idest ad difficultatem veri inueniendi. ¶Scis Proteu: sola enim veritas seipsam nouit: nec a quocunq; decipitur. ¶Ardentes oculos lumine glauco: ardentes: splendentes. Ingenij enim acumen indicat splendor in oculis: idem notat color glaucus in pupillis: hinc est q͏̃ pallas quæ dea sabinæ habetur γλαυκῶπις cognominetur: est autem glaucus color quem latini veteres cesium dixerunt: vnde cessam glaucopiam appellarunt: dicitur autem cesia teste Nigi. de colore Cæli quasi cælia. ¶Orpheus: fabula nota est Orphe. vxorem habuisse Euri. quæ dum Ari. fugeret per loca herbis: floribusq; ornata: latentem serpentem calcauit: cuius venenato morsu extincta ad inferos descendit: est autem Eurydice humana anima quæ dicitur Eury. idest altum iudicium habens. propterea quod rationalis est hæc nubit Orpheo cum corpori coniungitur & amatur ab Aristeo: idest ab optimo: illa auté corporeis voluptatibus irretit. id. n. sũt flores atq; herbæ q̃ terræ sũt pulchriũ

¶ndo optimũ qđ eſt ꝑ illa fugit atq; a ſerpẽte.i.a peccato.qđ inter illas voluptates latet interimitur:ꝛ ad inferos demergit:ſed cõcedit Orpheo vt illã ſono citharæ.i.actionũ optima cõpoſitione quæ maxima harmonia eſt:vnde virtus exoritur ab inferis reuocet.i.a vitijs liberet:ſed ea lege ne reſpiciat.i.ne in vitia relabatur: nam relapſa habitum facit.

Atq; Getæ,atq; Hebrus[a],atq; actias[b] Orithyia.
Ipſe[c] caua[d] ſolans ægrum[e] teſtudine amorem,
Te dulcis coniux,te ſolo[f] in littore ſecum
Te veniente die,te decedente canebat.
Tænarias[g] etiam fauces alta hoſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus,maneſq;[h] adijt regemq; tremendum,
Neſciaq;[i] humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu cõmotæ Erebi[k] de ſedibus imis,
Vmbræ ibant tenues,ſimulacraq; luce carentũ,
Quàm multa in ſiluis auiũ ſe milia condunt,
Veſper vbi,aut hibernus agit de mõtibus imber,
Matres atq; viri,defunctaq; corpora vita
Magnanimũ Heroũ,pueri,innuptæq; puellæ
Impoſitiq; rogis iuuenes ante ora parentum:
Quos circũ limus niger,ꝛ deformis arundo
Cocyti,tardaq; Palus inamabilis vnda
Alligat,ꝛ nouies Styx interfuſa coercet.
Quin ipſæ ſtupuere domus,atq; intima leti
Tartara,cæruleoſq; amplexæ[l] crinibus angues
Eumenides,tenuitq; inhians tria Cerberus ora,

SER. a ¶ HEBRus: fluuius thraciæ gelidiſſimus. b ¶ Actias orithyia: athenienſis nympha: quã Boreas in ſuum matrimonium rapuit. c ¶ Ipſe: Orpheus. d ¶ Caua teſtudine:periphraſis citharæ:cuius vſus repertus ẽ hoc modo:Quũ regrediẽs Nilus in ſuos meat⁹ varia in terris reliquiſſet alalia:relicta etiã teſtudo ẽ: quæ quũ putrefacta eẽt:ꝛ nerui ei⁹ remãſiſſent ex tẽti ſtra corius: percuſſa a Mercurio ſonitum dedit:ex cuius imitatione cithara ẽ cõpoſita. e ¶ Aegrũ amorẽ: mœſtũ: deceptũ. f ¶ Solo ĩ littore: deſerto: ĩ quo ſine vxore morabat̃. g ¶ Tænarias ẽt fauces: Tænarus laconiæ ꝓmontoriũ ẽ:circa fines maleæ:vbi ĩferoꝝ dicit̃ eẽ deſcẽſus. h ¶ Maneſq; adijt:regẽq; tremendũ:hæc oĩa ad laudẽ pertinent citharæ:q̃ fretus iſta ſuperauit. i ¶ Neſciaq; humanis ꝓcibus manſueſcere corda:ad exitũ futuræ rei reſpexit nõ ad pricipiũ:nã primo meruit Eurydicẽ. k ¶ Erebi de ſedibus imis:de ĩterioribus tenebris ĩferorum. l ¶ Amplexæ:inuolutæ:implicitæ: ἐνπεπλεγμέναι.

iux: Epanalepſis ẽ.i.replicatio:ſeu anaphora.i.relatio vel repetitio. ¶ Tænarias: ẽt fauces. Tænarus ĩ laconica promontoriũ aduerſum aphricæ:ripa erecta ẽ:ſacrũ Neptuni ædẽ conſtructã continens in luco: ꝓpinq̃ q; ſpelunca eſt: ꝑ q; cerberũ ab inferis ſuperi⁹ reductũ ab Hercu.fabulæ canunt. Soli. ſcri. ꝛ Stra.ii. viij. ¶ Fauces: anguſtos aditus. ¶ Erebi: dñt erebũ eſſe terræ profundiſſimũ ꝛ abſconditum locum.ſeu inferoꝝ ꝓfunditatẽ atq; receſſum:erebenos autẽ græce:latinæ obſcurũ ſignificat. ¶ Cocyti: videto lib.iij. geor. ¶ Styx:latius ſupra. ¶ Tartara:iã diximus Eumenides de iis li.j.geor. Cerberus: Cerberus dr̃ q̃ſi Creoboros.i.carnes edẽs:nã Creas caro ẽ. Boros edẽs:đ hoc Seneca ĩ Hercule furente ait.poſt hæc auari ditis apparet dom⁹: hic ſæuus vmbras territat ſtygius canis: q terna vaſto capita concutiẽs ſono regnũ tuetur ſordidũ tabo caput lambũt colubræ:viperis horrent jubæ: Longiuſq; torta ſibilat cauda draco par ira formæ ꝛ cætera. ¶ Inhiãs: ĩtẽtus: ꝯcupiſcens. ¶ Tenuit: clauſit: vt illud: ĩtentiq; ora tenebant: ꝓ claudebãt:nec eſt aliter exponendũ:qđ ꝛ hic locus indicat.

Erebus

Cerber⁹

PRO. ¶ TÆNARIAS etiam fauces: Tænaros ẽ laconiæ litt⁹:in quo ſpecus ẽ:ꝑ quẽ Hercules exiſtimat̃ deſcendiſſe ad ĩferos ꝛ Orpheus.

ANT. ¶ GETÆ:de his ſuperius. ¶ Hebrus: videto ecloga.x. ¶ Actias orithyia.i.athenienſis:nã vt Euſebi⁹ ſcribit Erichthonij Vulcani filij: filiã Orithyiã Boreas Ariſtei filius Thrax rapuit:quẽ fabula ventũ fingit:latius etiã Oui. li.vj.met.ſcribit ĩ fine. ¶ Hebrus ꝛ us atq; et breues ꝓ longis more ſuo ꝑ Diaſtolen. ¶ Attias: attis regio ĩ q̃ erant athenæ: ſcđm t habet aſpiratũ.inde attias ꝑonycum.i. Athenienſis. ¶ Teſtudine.i.cheli. ¶ Te dulcis con

CHRI. ¶ ACTIAS or.orithyia erichthonij athenienſium regis filia a Borea rapta eſt: ꝛ in thraciam tranſlata:ex qua zetũ ꝛ calaim alatos iuuenes ſuſtulit. ¶ Te dul.cõ. Repetitio eſt color rhetoricus qui multum valet ad cõmiſerationẽ captandã: vñ ipſe ĩ æne. Te nemus angitiæ vitrea te fucinus vnda Te liq̃di fluere lacus. ¶ Tænarias: ĩ laconica regione ꝓmontorium eſt circa finem malei montis: ĩ quo quia hiatus eſt: ꝛ ex eo agente ſpũ murmura audiunt̃ inferoꝝ dixere fauces.

¶ IXIONEI

SER. a ¶IXIONEI vento rota: deest cum: et dicit cum vento suo rota constitit: idest cum causa volubilitatis quieuit. b ⁋Incau/tu3 amantē: epitheton amantis est. c ⁋Igno scenda quidem scirent si ignoscere manes: participium si ne verbi origi/ne: non enim facit ignoscor: sicut nec trium phor: regnor. d ⁋Eurydi/cenq3 suam id: alij legunt: ias luce sub ipsa. e ⁋Victusq3 animi: sic hoc loco dixit: vt O præstās ani mi iuuenis. f. ⁋Respe/xit: idest com/misit in legem sibi datam. g ⁋Terq3 fra gor audit⁹ auer ni: quasi exul/tarent vmbræ reditu Eurydi/cis. Lucanus di/cit in Orpheo strepitum fa/ctum redeunte Eurydice ob hoc: quia Gau/dent a luce relictam Eurydicen: iterus spe/rantes orphea manes. h ⁋Iterum cru/delia retro Fata vocant. Ouidius: Bis rapi/tur: vixitq3 semel. i ⁋Natantia lumina: in mortem reducta. k ⁋Inualidas pal/mas: in vmbræ tenuitates redactas. l ⁋Heu non tua: quia supradixit: Eurydicenque suam. m ⁋Iam fugit diuersa: per di/uersa.

orgicorum. ⁋Auernis: stagnis: In auerno maiores nostri Homerica defunctorum va ticinia fuisse fabulis edidere. hanc enim lo/corum partem Plutoni dicatam opinaban/tur: placatisq3 prius per sacrificia dijs mani/bus illuc intrabant: aderāt.n. qui talibus ex/ponendis du/ctores essent lo corum fructus percipientes. Fons vo ibi flu uialib⁹ scatens aquis excurrit in mare ab ei⁹ vsu abstinebāt omnes stygi/as opinantes esse aquas: eo l' loco constru/ctum erat ora/culu3 ex aqua rumq3 feruore vicinarū3 phle gethontem es se coniecturas factitabant: et ex acherusia: hæc et plura Strabo lib. qn to: videto etiās latius libro. iiij. Georgicorum.

Atq3 Ixionei[a] vento rota constitit orbis.
Iámq3 pedem referens casus euaserat omneis.
Redditáq3 Eurydice superas veniebat ad auras;
Ponè sequens (nāq3 hāc dederat Proserpia legē)
Cum subita incautum[b] dementia cepit amantē
Ignoscenda[c] quidem, scirēt si ignoscere Manes.
Restitit, Eurydicénq3[d] suā iam luce sub ipsa
Immemor heu, victúsq3[e] animi respexit[f] ibi ois
Effusus labor, atq3 immitis rupta tyranni
Foedera, térq3[g] fragor stagnis auditus auernis.
Illa quis ⁊ me inqt miserā ⁊ te pdidit Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum[h] crudelia retro
Fata vocant, conditq3 natantia[i] lumina Somn⁹.
Iámq3 vale, feror ingenti circúndata nocte,
Inualidásq3[k] tibi tendens heu, non[l] tua palmas.
Dixit, ⁊ ex oculis subito ceu fumus in auras
Cōmixtus tenueis fugit[m] diuersa, neq3 illum
Prensante3 nequiq3 vmbras, ⁊ multa volentem

ANT. ¶IXIONEI orbis: videto libro tertio Ge/orgicorum. ⁋Vento: quo quidem moue/ri solebat: cum vento: ergo resistit pone post. ⁋Sub ipsa luce: prope superas auras. ⁋Pro serpina: hanc Plutoni tribuerunt: quoniam terrena vis omnis atq3 natura. Diti patri: dedicata est: qui dictus est apud græcos Plu ton: quia ⁊ residant omnia in terras: ⁊ oriā tur e terris: Proserpina autem ea est: græce persephone nominatur: quam frugum semē esse volunt: absconditamq3 quæri a matre fingunt: vt ait Cicero in libro de natura deo rum. Varro tamen inquit: ꝙ Epicharmus Ennij lunam Proserpinam quoq3 appellat: ꝙ solet esse sub terris: nam hæc vt serpens modo in dextram modo in sinistram partes late mouetur: Serpere vero ⁊ proserpere idē dicebant: de hac etiam plura libro primo Ge

Proserpina

CHRI. ¶CONSTITIT: restitit: non mota est iam/q3 pedem: maxima commiseratio ꝙ velu/ti nauis quæ multas euaserit tempestates in portu perierit: ⁊ est pathos ab eo quod est ꝑ/ter spem. ⁋Reddita: quasi reddita. ⁋De/mentia: nam vis amoris dementia est. ⁋In cautum: nihil tam proprium amanti: vnde pueris equiparantur: ⁊ ꝓpterea Proper. Qui cunq3 ille fuit puerum qui pinxit amorem. Nonne putas miras hunc habuisse manus? Is primum vidit sine sensu viuere aman/tes. Et leuibus curis magna perire bona. ⁋Ignoscenda: nam si cognosceremus quam miseræ cupiant amantes visere rem ama/tam: ⁊ ꝙ vehemens sit hæc perturbatio in hac re iudicaremus illis huiuscemodi erra/tum condonandum. Sed manes propter il/lorū crudelitatem nullam nouerunt huma/nitatem. ⁋Immitis: vnde nulla esset com miseratio speranda. ⁋Illa quis ⁊ me inquit miserā: ⁊ te poratio vehementer pathetica. Nam ⁊ suum vehementer exprimit dolorē. Demonstrat enim eo deuenisse amantes: vt culpa illius qui nihil minus q3: hoc voluisset infœlicissimo ac æterno dissidio separētur. ⁋Heu non tua: quasi dicat: qd vtrunq3 miser rimum accidit.

SER. a ¶PRÆTEREA:postea: vt Quisq; nume Iunonis adorat Praeterea? b ¶ Nec portitor orci Amplius:mysticũ est. Dicitur enĩ bis eandem vmbram euocari non licere. c ¶ Ex ordine:sine intermissione. d ¶ Deserti strymõis: asperi inculti. Strymon antẽ fluuius ẽ Thraciæ: circa quẽ ad extinguendũ amoris mor abatur calorẽ. e ¶ Hæc euoluisse: talia q̃lia ipse commemorat. f ¶ Philomela:p quauis aue. Nam speciẽ pro genere posuit. g ¶ Flet noctẽ: iugi nocte continuo fletu. h ¶ Tanaimq; niualem:fluuium scythiæ. i ¶ Nunq̃ viduata pruinis: semper niuib⁹ pleã. k ¶ Spretæ ciconũ quo munere mr̃es: nuptiali scilicet. Cicones autem sunt Thraces mulieres:quæ ab Orpheo spretæ discerpsere eum per liberi sacra simulata.

in flexo:nunc distinguitur concluso:copulat in torto:promittitur:reuocatur. Plura tamen ibidem leges miranda quidem. ¶ Hymenæi:nulla coniugia vide li.iij.Geor. ¶ Hyperboreas;li.iij.geor.latius videas. ¶ Tanais:tanais fluuius Europam ab Asia disterminans iungit: atq; amborum fines vtrinq; perlabẽs:in.Boreas ver per Sauromatas in scythiam vsq; atq; in meotidis paludem protenditur;oritur autẽ ex indiæ mõtibus. Dionysius scri. & Strabo li.vij. & lib. xj. ¶ Riphæis:vide li.j.ge. ¶ Ciconum matres: Circa hebrus thraciæ fluuium Cicones habitãt: teste Mela horũ mulieres:teste quoq; Ouid.li. xj.met. Orpheum eo q̃ fœmineum amorem in puerorum Veneres transtulisset:& propterea eas sperneret furialiter laniarum:post ꝺo lyras & caput eius in hebrum iecerunt. Tanais

Dicere præterea[a] vidit. nec portitor[b] Orci
Amplius obiectam passus transire Paludem.
Quid faceret?quó se rapta bis coniuge ferret?
Quó fletu manes?quá numina voce moueret?
Illa quidem stygia nabat iam frigida Cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine[c] mẽses
Rupe sub aeria deserti[d] ad Strymonis vndam
Fleuisse,& gelidis hæc euoluisse[e] sub antris
Mulcentẽ Tigres,& agentẽ carmine Quercus.
Qualis populea mœrẽs Philomela[f] sub vmbra
Amissos queritur fœtus;quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit,at illa
Flet[g] noctem,ramóq; sedens miserabile carmẽ
Integrat,& mœstis late loca questibus implet.
Nulla Venus,nulliq; aium flexere Hymenæi.
Solus hyperboreas glacies, Tanaimq;[h] niualem
Aruáq; Riphæis nunq̃;[i] viduata pruinis
Lustrabat,raptam Eurydicen,atq; irrita Ditis
Dona q̃rẽs,spretæ[k] Ciconũ quo munere mr̃es

PRO. ¶SPRETÆ ciconũ quo munere mr̃es: Cicones natio Thracũ:qua oppidũ est Ismaros.

ANT. ¶PRÆTEREA:postea ¶ Portitor orci.i. charon:Vir.li.vj.æne. Portitor has horrẽdus aq̃s: & flumĩa seruat Terribili squallore Charon &c̃.postea inquit:Ipse ratem conto subigit:velisq; ministrat:Et ferruginea subuectat corpora cymba. ¶ Orci:videto li.j.Georgi. ¶ Strymonis:li.j.Geor.diximus. ¶ Mulcentem ti.per id sua eloquentia feros homines & rapaces reuocasse in mansuetudinẽ & humanitatẽ orphea intelligimus. ¶ Et agẽ.c.quercus:per id obstinatæ opinionis hoĩes intelligimus:q nisi per eloquẽtiæ vires queũt a sua pertinacia remoueri. ¶ Philomela:luscĩiola hoc loco:alibi irundo:vt latius supra ostendimus. Philon autem amans dicit: Mela ꝺo mala:poma seu oues. ¶ Miserabile carmen Integrat:Pli.li.x.scribit q̃ luscini is diebus ac noctibus cõtinuis.xv. garrulus sine intermissu cantus:densante se frondiũ germine:in qua vna aue perfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum;nunc variat Philomela Luscina

CHRI. ¶QVID faceret:dubitatio est quam græci aporesim dicunt:quæ vehementer mouet cũ dolentis vel irascentis sic dubitare: sic Dido:En quid agam rursus ne procos oblita priores? ¶ Septem illum: A tempore etiam vehementer citat pathos sic de Palinuro. Tris notus hibernas ĩmensa p æquora noctes Vexit me violent⁹ aqua vix lumine quarto Aspexi italiam. & Achimenides: Tertia iam lunæ se cornua lumine complẽt. Et septima post troiæ excidiũ iam vertitur æstas. Augetur autẽ hic locus q̃ dixit totos.i. integros:& ex ordine.i.sine interruptione potuisset res geri: verbi gratia:ab idibus Martij ad nonas Augusti vt essent sex mẽses:sed nõ ĩtegri ĩminuto Martio & Augu. & potuissent poni menses intermedij sine mœrore: vnde illa ægritudo habuisset aliquid interuallum & pausam quæ facilius ferri posset. ¶ Qualis populea mœrens philomela sub vmbra: parabola est: vnde sæpissime mouetur pathos: aut in misericordia est:aut indignatione in misericordia vt hic. Item qualis commotis

motis excita sacris thyas: Et quales virgineo demessum pollice florem: In indignatione vt illud: Ac veluti pleno lupus in.o. Cum fremit ad caulas. Et qualis mugitus fugit cum sauciaras Taurus. Durus: inexorabilis: ⁊ qui materno affectu non mouetur. Implumes: commiseratio ab ætate ⁊ ab imbecillitate.

Inter sacra deûm, nocturniq; Orgia Bacchi
Discerptum latos iuuenem sparsere p agros.
Tũ quoq; marmorea[a] caput à ceruice reuulsũ
Gurgite cũ medio portans Oeagrius[c] Hebrus[b]
Volueret. Eurydicen vox ipsa ⁊ frigida lingua
Ah miseram Eurydicen aĩa fugiente vocabat;
Eurydicen toto referebant flumine Ripæ.
Hæc[d] Proteus, ⁊ se iactu dedit æquor in altum.
Quáq; dedit spumãtẽ vndã sub vertice torsit.
At non[e] Cyrene (nanq; vltro affata timentem)
Nate licet tristeis animo deponere curas.
Hæc ois morbi causa, hinc miserabile Nymphæ
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis.
Exitium misere apibus tu munera supplex
Tende petẽs pacẽ[f], ⁊ faciles[g] venerare Napæas.
Nanq; dabunt veniam votis, irásq; remittent.
Sed modus orandi quis sit prius ordine dicam.
Quattuor eximios præstanti corpore Tauros,
Qui tibi nunc viridis depascũt summa Lycæi,

SER. a ¶ MARMOREA caput a ceruice reuulsum: id est pulchra. Constat enim caput Orphei in hebrum proiectum: ⁊ id fluctus in lesbũ insulam detulisse. b Hebrus autem fluuius in Thracia est: q ex fontibus rhodopæ montis prolabitur dictus ab Hebro Boreæ fratre: quẽ Oeagrium ab Oeagro patre dicũt. Sane alludit ad id quod dicit Ouidius: quia cum caput eius delatũ ad ripas serpẽs mordere voluisset: est conuersus in lapidem. c Oeagrius hebrus: Oeagrius fluuius est pater Orphei: de quo Hebrus nascitur: vnde eum appellauit Oeagrium. d Hæc proteus: subaudi dixit. e At nõ cyrene: deest territa est: quod ex sequentibus datur intelligi. f Pacem petens: paces: beneficium: beniuolentiã. g Faciles napæas: exorabiles nymphas: ⁊ ad ignoscendum paratas. Sane sciendum easdem esse napæas: quæ ⁊ Dryádes sunt. Nã supra ait: At chorus æqualis Dryadum.

PRO. ¶ ET FACILES venerare napæas: Napææ sunt nymphæ.

ANT. ¶ ORGIA bacchi: Rhodope thraciæ mõte Orpheus sonare: cantareq; solitus erat: et ibi sacra Liberi patris Orpheo primum ini-

Orgia

tiante celebrabantur: vt scribit Mela. Orgia bacchi: Strabo libro decimo sic ait: plurimi igitur græcorum totum cerimoniale negocium quod orgia vocant: bacchanaleq; et cottytium ⁊ sacrorũ mysteria Libero patri attribuerunt: ⁊ Apollini: ⁊ Hecate: ⁊ musis: et Cereri: propter hæc Strabonis verba optime Ser. dixisse: videtur libro quarto æne. vbi ait: Orgia apud græcos sacra omnia dicuntur: sicut apud latinos Cerimoniæ. Sed iam abusiue sacra Liberi patris orgia vocantur, præterea orge ita dicit. Orgao: cõcito: concupio. Orgiazo orgia celebro orgizo ne irascor. Oeagrius hebrus oeagros vir siue fluuius Orphei pater: vt ipse in argonautica ait: Dio. item libro qnto asserit: Orpheum Oeagri filium ⁊ doctrina ⁊ melodia: ac poesi excessisse omnes: quorum extet memoria: de Hebro superius patuit. Ser. autem ait: ex Oeagro fluuio natus hebrum. Sub ver. est vertex contorta in se aqua: vel quicquid aliud similiter vertitur: inde propter flexum capillorũ pars summa capitis ex hoc inquam in montibus eminentissimus: recte dixeris hæc omnia vertices proprie tamen vnde initium ⁊ Fab. libro octauo: qui etiam libro primo scribit: vorsus ⁊ vortices dixerunt antiqui: quæ primo Scipio affricanus in e literam secundam vertisse dicitur: ⁊ Caper inquit: vertex capitis est vortex fluminis. At non cyrene: supple timuit: refertur enim ad illud. Nanq; vltro affata timẽ. Faciles: mites: placabiles. Napæas: nymphæ sunt proprîæ quæ virgultis ⁊ floribus delectantur: vt Oreades quæ montibus. Lactan. li. th. iiij.

Napææ

CHRI. ¶ OEAGRIVS: refert Dio. sicu. bacchũ insidias Lycurgi thracensium regis admonitu theropis viri thracis vitasse: ac paulo post victor lycurgũ regno spoliasse: illudq; beneficij memor theropi tradidisse: qui moriens Oeagrũ filium a quo ⁊ fluui. denolatus est heredẽ reliquit. Ex Oeagro aũt natus est Orpheus: dicit Oeagrũ fuisse pronepotem atlantis ex alcyone vna ex filiabus atlãtis: de Orpheo plura alio loco diximus: addam hic fuisse ⁊ eiusdem nois poeta in arcadia: ⁊ alius crotonias q cum Pisistrato atheniensium tyrãno vixit. fuit q̃ et sex orpheos nosent: hũc aũt quẽ ꝑcio

habemus scribunt Libyam & aegyptus pagrasse & Trimegisti Mercurij doctrinã imbibisse. Quãq; teste Cice. Aristo. docet Orpheum poetam nunq; fuisse: & hoc orphicum carmen Pythagoraei ferunt cuiusdam fuisse cerconis. ☞Se de. i. a. Nam veritas cum aliqua ex parte sese ostendit refugit in profundum: idest in obscurum: & nunq; se totam ostendit. ☞At nõ cyrene: quia ratio nunq; a nobis fugit.

SER. a ☙INTActa ceruice: idomita. & dic ita animalium sacrificium esse faciendum: vt non tantum occidãtur hostiae: sed caedãt. b ☞Orphei: datiu' graecus est. c ☞Lethaea papauera. i. agrestia. d ☞Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa: Hyppalage pro venerataes placabis. e ☞Praecepta facessit: idest facit. & est frequẽtatiuũ ꝑ principali. Aut certe iõ facessit: quia plures hostias immolauit. f ☞Hic subitũ: ac dictu mirabile monstrũ:

Delige, & intacta[a] totidem ceruice iuuencas.
Quattuor his aras alta ad Delubra Dearum
Constitue, & sacrum iugulis demitte cruorem.
Corporáq; ipsa Boum frondoso desere luco.
Post vbi nona suos Aurora ostenderit ortus,
Inferias Orpheî[b] lethaea[c] Papauera mittes,
Et nigram mactabis Ouem, lucúmq; reuises.
Placatam[d] Eurydicen Vitula venerabere caesa.
Haud mora[e] cõtinuo Matris praecepta[e] facessit.
Ad delubra venit, monstratas excitat aras.
Quattuor eximios praestanti corpore Tauros
Ducit, & intactas totidem ceruice iuuencas.
Post vbi nona suos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orpheî mittit, lucúmq; reuisit.
Hic vero[f] subitum ac dictu mirabile monstrum
Aspiciunt liquefacta Boum per viscera toto
Stridere[g] Apes vtero, & ruptis efferuere costis.
Immensásq; trahi nubes, iamq; arbore summa
Confluere, & lentis[h] Vuam demittere ramis.
Haec[i] super aruorum cultu, pecorúmq; canebã,
Et super arboribus Caesar dum magnus ad altũ

tum: ꝙ ex sua cõsuetudine in vltimo posuit: vt a dei dedicato simulacro d lubrum coeperit nuncupari: haec Macro. li. iij. sat. ☞Orphei: melius orphi legem': vt in Buc. Orphi calliopea. De quo ibi latius. ☞Lethaea pa. iam super ostẽdimus. ☞Vuã: Iuue. etiã ait Examenq; apium longa cõsederit vua. ☞Haec super ar. cul. Peroratio est: ꝗ̃ cumulus quidam: cõclusionem alij vocant quidã enumerationẽ: breuiter enĩ repetit totam simul

res enim haec ex improuiso venit: vt apes ex bobus erumperent. Nã praecepta Cyreniae tantum ad placanda numina pertinebãt. Notandum sane quia ex hoc euentu illa ars inuẽta est: quam supra memorauit: & melior facta per industriam. g ☞Stridere apes vtero: et ruptis efferuere costis: haec verba & secundae sunt coniugationis & tertiae: nũc tantum tertiae. h ☞Lentis vuam demittere ramis: in morem vuae: idest botryonis defluere: ꝙ graeci βοτρυδὸν dicũt. i ☞Haec super aruo͞r: per aruorum cultum primum librum significat: per pecora autem tertium & quartum: qa & aues pecora sunt. per arbores secundum: et hoc dicit. Haec ego: idest georgica scripsi: dum Caesar in oriente pugnaret.

ANT. ☙DELVBRA: Var. li. viij. rerum diuina͞r.
Delubrũ Delubrum ait alios aestimare in quo praeter aedem sit area assumpta deum causa: vt est in circo flaminio iouis statoris: alios quo loco dei simulacrum dedicatum sit & adiecit: sicut
Candelabrum locum in quo figerent candelam candelabrũ appellatum. ita in quo deum ponerent nominatum Delubrũ. His a Var. praescriptis. possumus intelligere id potissimum ab eo proba

causam atq; materiam decurrendo per capita. De hac etiam Fabi. libro sexto latius scribit. ☞Ad altum: euphratem Armeniã maiorem intelligit: in qua Euphrates oritur: vt Strab. scribit libro vndecimo: atq; decimosexto. Caesar autem Augustus: vt Florus scribit ad orientem versus exercitus misit in armenias Medos Parthos qui postea omnes cum indis etiam Augusti & Romanorum ditioni paruerunt.

☙PLACATAM: vel hyppallage est: vt ait Ser. vel est ordo. ☞Venerabere: Eurydicen placatam ante a te caesa vitula. ☞Matris. p. f. Nam semper est rationi obtemperandum si verum inuenire cupimus. ☞Vuam: quia consistunt ita inter se haerentes: vt formam pendentis racemi faciant. Refert autem Pli. ꝙ in totum amissas apes reparantur ventribus bubulis recentibus cũ fimo obrutis Vir. vt vides iuuenci corpore exanimato sicut equorum vespas atq; crabrones Asinorum scarabeos nasci putant. Sunt qui mortuas si intra tectum hyeme seruentur: deinde sole verno terantur: ac ficulneo cinere toto die foueantur putent reuiuiscere. CHRI.

☙FVLMINAT:

SER. a ¶ FVLMINAT: fortiter facit. b ¶ Victorq; volentis Per populos dat iura: vnum virtutis est, alterum iustitiæ. Nam vincere virtutis: volentibus. i. nõ inuitis imperare iustitiæ est. c ¶ Viamq; affectat olympo: pparat sibi diuinos honores. d ¶ Dulcis alebat Parthenope: idest Neapolis: quæ primo ex corpore vnius Sirenis illic sepultæ: Parthenope est appellata. e ¶ Studijs florentem ignobilis ocij: idest artis poeticæ: quã ocium ignobile appellauit: ne quid de se videret arrogãter dicere. f ¶ Carmina qui lusi: qui etiam Bucolica scripsi. g ¶ Audaxq; iuuenta: ætate iuuenili. Nam vt diximus supra. xxviij. annorum erat: quum Bucolica scripsit. & bis breuiter a se scripturas rerum executus est titulum.

Fulminat[a] Euphraten bello, victorq;[b] volenteis
Per populos dat iura, viámq;[c] affectat Olympo.
Illo Vergilium me tempore dulcis[d] alebat
Parthenope studijs[e] florentem ignobilis ocij,
Carmina[f] qui lusi pastorum, audáxq;[g] iuuenta
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

¶ P. VERGILII MARONIS GEORGICON LIBRI QVARTI AC VLTIMI FINIS.

ANT. ¶ VOLENTEIS po. Augustus virtutis: moderationisq; fama: indosq; etiam ac scythas pellexit ad amicitiam suam: populiq; Romani. vltro per legatos petendam: vt scribit Suetonius: Florus etiam & Eusebi. quæ omnia latius supra patuerunt. ¶ Viãq; affectat olympo: Ouidius quoq; libro primo fast. ait: Sic petitur cælum per labores: scilicet & virtutem: vitiorumq; fugam: affectare inquit Festus est pronum animum ad faciendum aliquid habere: affectat ergo viã. i. præparat. ¶ Olympo: ad diuinos honores. ¶ Vir. Vir. Maro. in pago qui dicebatur Andes: haud procul a Man. natus est. Pom. & Crass. consulibus. Cre. studijs eruditus sumpta toga Medio. transgressus est post breue tempus Ro. perrexit: vt scribit Eusebi. alij vero scribunt Vergilium ab Mediolano Neapolim iuisse: quod & ipsemet hoc loco indicat vbi ante alios & græce & latine eruditior factus: se in Vrbẽ contulit. Ostẽdit autem hic Georgica Neapoli scripsisse: in Vita ipsius etiam legitur: eum Geor. septennio Neapoli. Aeneida vero partim in Sicilia: partim in Campania. xj. annis cõfecisse: Bucolica autem triennio perfecisse aiũt: annos natum: vt Probus asserit. xxviij. inde inqt inferius: Audaxq; iuuenta &c. ¶ Parthenope dulcis: Neapolis olim Parthenope ab tumulo Sirenis appellata est: vt scribit Plinius libro tertio: hanc Augustus postea Neapolim esse maluit: vt Solinus ait: Neapolis quod idem est quod noua ciuitas: vt etiam Strabo docet in li. v. Varro tamẽ scribit: quod ab ea græca voce Neapolis Nouapolis ab antiquis nostris vocitata est. Strabo lib. v. ait: quod Neapolis dicta est: idest noua ciuitas: quod postea & Calcidẽses incoluerunt: & ex Pithecusis: Atheniẽsq; venientes vbi Parthenopes vnius e Sirenibus sepulchrum ostẽditur. Neapoli autem quinquẽnalis sacer ille musicus & gymnicus complures per dies Celebrabatur Agõ. Habet & Neapolis calidarum aquarum scatebras: & apparatissima balnea nulla ex parte Baianis inferiora plurimi vero e Roma Neapolim secessum facientes victum: Græcanico ritu perducebant: aut quietis & ocij gratia præsertim: qui eruditioni dabant operam aut remissioris vitæ: desiderio maxime quos senectus affligebat: vel aduersa valitudo: hæc & plura Stra. ¶ Ignobilis ocij: literarij laboris & studij: idest poetici: hic etiam Ouidius li. iiij. de ponto ait: de Dionysio: Ille Syracosia modo formidatus in vrbe. Vix humili duram reppulit arte famem. docuit enim corinthi. Idem quoq; libro. iiij. de trist. inquit: Sæpe pater dixit studium quid inutile tentas. Mæonides nullas ipse reliquit opes. ¶ Lusi: scripsi: de quo latius: ibi in Tityro: Ludere quæ vellem carmina pastorum. Bucolica intelligit: quod per Epexegesim sequenti carmine suo more apertius innuit.

¶ Audaxq; iuuenta: Homerus in odyssea inquit: Tu tamen intrato: metuens nihil omnibus audens: in rebus melior. Turnus item libro decimo æneí. ad suo. Audentis fortuna iuuat. Et Socrates in Gorgia Platonis cẽset. Animam recte institutam tria potissimum habere debere. Scientiam primo. Deinde opinionem prudentis: scilicet atq; beniuoli. Tertio audaciam. Vtq; Victorinus ait: audax est qui in prosperis rebus temere aliquid aggreditur. audax item est ille: qui prouisis rationibus fortiter aliquid incipit. Itaq; & ad malum & ad bonum. audax referri non potest. Temerarius vero semper ad malum. Vtq; Festus inquit: audacia ad auide: idest cupide agẽdo est dicta. Audaxq; iuuenta: id ex calore pcedit. calidus enim sanguis maiorem virtutem habet quam frigidus: vt in senibus apparet: de quo latius li. iij. Geor. cecinit: & cecini & cecinit in antiquis legimus vtrunq; conuenit.

CHRI. ¶ CALEBAT: quia inde assequebar doctrinam: quo animi humani ita aluntur: vt corpora quatuor elementis. Animus enim immortalis doctrinæ veritate quæ immortalis est pascitur: corpus ex elementis: ex quibus est compositum. Omnia enim ex iis aluntur: ex quibus constat. ¶ Ignobilis ocij: Ocium aliquando cessatio est omnium rerum: & hoc damnatur: aliquando dicitur ocium cum animus ab agendo ad contemplandum reuocatur: ita vt ocia studia significent. In illo primo ita cessamus a negocijs: vt in pigritia contabescamus. In altero ita a reliquis actionibus auocamur: vt mentem nostram ad eam ad quam nata est rerum humanarum & diuinarum contemplationem abducamus. Dixit autem ignobile ex maioris hominum partis opinione: qui auaritiæ aut ambitioni dediti diuinum huiuscemodi ocium vituperent: & sua stulticia ignobile putent: cum nihil sit nobilius. Vel potius dixit ignobile: idest valde nobile: volens ambiguo verbo & verum ostendere & stultorum falsam opinionem ludere: vt illi aliud putarent dici: cum ille aliud diceret. Carmina qui lusi: pastorum cum essent ea tempestate qui aliena surriperent: & pro suis proponerent: voluit ostendere vtrunque opus Verg. fuisse: Quod etiam in initio quod in Aenei. scripsit manifestum fecit. FINIS.

¶ P. VERGILII MARONIS GEORGICON LIBRI QVARTI AC VLTIMI FINIS.

¶ Registrum Georgicôn.

A B C D E F G H I K L M N O P

¶ Omnes sunt quaterni præter P qui est ternus.

¶ SERVII

¶ SERVII MAVRI HONORATI GRAMMATICI IN P. VERGILII MARONIS AENEIDEM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

NEXPONENDIS auctoribus hæc consideranda sunt, poetæ vita. Titulus operis. Qualitas carminis. Scribētis intentio. Numerus librorum, Explanatio. Vergilij vita hæc est. Ortus fuit patre Vergi. Matre vo Maia, fuit ciuis Mātuanus, quæ ciuitas est Venetiæ. Diuersis in locis literis operam dedit. Naʒ ꝛ Cremonæ ꝛ Mediolani ꝛ Neapoli studuit, adeo autem verecundissimus fuit, vt ex moribus cognomen acciperet. Nam dictus est Parthenias omni vita probatus. Vno tamen morbo laborabat. Nam impatiens libidinis fuit. Primuʒ a Verg. hoc distichon factuʒ est in Balistā latronē. Monte sub hoc lapidum tegitur balista sepultus. Nocte dieq; tuuʒ carpe viator iter. Scripsit etiam octo libros hos, Cirin, Aetnam, Culicem, Priapeam, Catelecton, Epigrammata, Copam, Diras postea ortis ciuilibus bellis inter Antonium ꝛ Augustuʒ Aug. victor Cremonensiū agros q pro Antonio senserāt, dedit militib⁹ suis, q cū non sufficerent. his addidit agros mantuanos sublatos non propter ciuiū culpā sed propter vicinitateʒ Cremonensiū. Vnde ipse in Bu. Mantuā ue miseræ nimium vicina Cremonæ. Amissis ergo agris Romam venit, ꝛ vsus patrocinio Pollionis et Moecenatis solus agrum queʒ amiserat meruit. Tunc ei proposuit Pollio, vt carmen Buco. scriberet. Quod euʒ constat triennio scripsisse ꝛ emendasse. item proposuit mecoenas Geor. q̄ scripsit ꝛ emendauit. vij. annis. Postea ab Augusto Aeneidem propositam scripsit annis. xj. sed nec emendauit nec edidit, vnde eam moriens p̄cepit incendi. Augu. vero ne tantum opus periret. Tuccam ꝛ Varrū hac lege iussit emēdare, vt superflua demerent nil adderent tamē. vnde ꝛ semiplenos eius inuenimus versiculos, vt hic currus fuit, ꝛ aliquos detractos vt in principio, Nam ab armis non coepit, Sed sic, Ille ego qui quondā gracili modulatus auena

Carmen, ꝛ egressus siluis vicina coegi. Vt quāuis auido parerēt arua colono, Gratuʒ opus agricolis, at nunc horrentia martis. Arma virūmq; cano. Et in secundo constat hos versus esse detractos.

Aut ignibus ægra dedēre.
Iāmq; adeo super vnus eram, cum limina Vestæ
Seruantem ꝛ tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio, dant clara incendia lucem
Erranti, passimq; oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos euersa ob Pergama Teucros
Et Danaûm penas, ꝛ deserti coniugis iras
Præmetuens Troiæ, et patriæ communis Erynnis
Abdiderat sese, atqʒ aris inuisa sedebat.
Exarsere ignes animo, subit ira cadentem
Vlcisci patriam, ꝛ sceleratas sumere poenas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriásqʒ Mycenas
Aspiciet, partóqʒ ibit Regina triumpho.

Coniugiúmqȝ, domúmqȝ patres natósqȝ videbit?
Illiadum turba ⁊ phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus. Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine littus?
Non ita·nanqȝ ⁊ si nullum ét memorabile nomen
Fœminea in pœna est nec habet victoria laudem,
Extinxisse nefas tamen, ⁊ sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animúmqȝ explesse iuuabit
Vltricis flammæ, ⁊ cineres saciasse meorum.
Talia iactabam ⁊ furiata mente ferebar.
Cum mihi se non ante alias.

¶ Perijt autem Tarenti in apuliæ ciuitate. Nam dum Metapontum cupit videre, valitudinem ex solis ardore contraxit. Sepultus est aút Neapoli, in cuius tumulo ab ipso cópositum est tale distichon, Mátua me genuit, Calabri rapuere, tenet núc; Parthenope, cecini pascua, rura, duces. Titulus est æneis deriuatum nomé ab Aenea, vt a Theseo theseis. sic Iuue. Vexatus toties rauci Theseide codri. Qualitas carminis patet, nam est metrum heroicum ⁊ actus mixtus vbi ⁊ poeta loquit, ⁊ alios inducit loquentes. est autem heroicum qđ constat ex diuinis, humanísqȝ personis continens vera cum fictis, Nam Aeneá ad Italiam venisse manifestum est. Venerem vo locutam cum Ioue missúmue Mercurium constat esse compositum·est autem stilus grandiloquus qui constat alto sermone, magnísqȝ sententijs·Scimus enim tria esse genera dicendi. humile medium, grandiloquum. Intentio Virg. hæc est Homerum imitari, ⁊ Aug. laudare a parentibus. Nam est filius Actiæ, quæ nata est de Iulia sorore Cæsaris, Iulius aút ab Iulo filio Aeneæ originem ducit, vt cófirmat ipse Verg. dicens, a magno demissum nomen Iulo· de numero librorú nulla hic quæstio est, licet in alijs inueniatur auctoribus. Nam Plautú alij dicunt scripsisse fabulas. xxj. alij. xl. alij centum. Ordo quoqȝ manifestus est, licet quidá superflue dicant secúdum primú esse, tertiú secúdum, ⁊ primú tertium. Ideo qa primum Ilium concidit, post errauit Aeneas, inde ad Didonis regna peruenit·nescientes hanc esse artem poeticam, vt a medijs incipientes per narrationem ad prima redeamus, ⁊ nonnunqȝ futura præoccupemus, vt per vaticinationem. Quod ⁊ Hora. sic pcepit in arte poetica dicens. Vt iam nunc dicat, iam núc debentia dici. Pleraqȝ differat, ⁊ psens in tempus omittat. Vnde cóstat perite fecisse Verg. sola superest explanatio q in sequenti expositione pbabitur, hæc quantú ad Aeneidem pertinet dixisse sufficiat. Nam in Bucolicis ⁊ Georgicis alia ratio est. Licet eadé sit obseruatio. Sciendú ptérea est qđ sicut nunc dicturi thema proponimus, ita veteres incipiebát carmen a titulo carminis sui vtpote. Arma virumqȝ cano. Lucanus, Bella p ema. Statius, Fraternas acies, alternáqȝ be.

¶ ARGVMENTA

¶ ARGVMENTA. XII. LIBRORVM AENEIDOS.

Aeolus immittit ventos Iunone precante;
Troianósque vagos Libycas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipse dolentem;
Aeneam recipit pulchra Carthagine Didò.
Cui Venus Ascanij sub imagine mittit Amorem.

SECVNDI.

Cogitur Aeneas bellorum exponere causas,
Graiorúmque dolos & equum, fraudémque Sinonis;
Excisámque vrbem, Priamique miserrima fata,
Vtque patrem impositum forti ceruice per ignes;
Extulerit, charámque amiserit ipse Creusam.

TERTII.

Post casum Troiæ fabricata classe superstes
Vela dat Aeneas, vrbémque in littore Thraces,
Mox aliam pulsus Cretæis Condidit oris,
Cedit & hinc, Helenúmque videt, præceptáque sumit;
Aetnæum Cyclopa fugit, sepelitque parentem.

QVARTI.

Ardet amore graui Didò, soror Anna suadet
Nubere, iunguntur nimbo cogente sub antro.
Incusat precibus patrem contemptus Hiarbas,
Nauigat Aeneas iussu Iouis, illa dolore
Impatiens, & amore, necem sibi protinus infert;

QVINTI.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Aeneam, tumulóque patris persoluit honorem;
Tum cogit naueis incendere Troádas Iris.
Troes ibi linquunt socios, Venus anxia placat
Neptunum, somnus Palinurum mergit in vndas.

SEXTI.

Sacratam Phœbo Cumarum fertur in vrbem
Rex Phrygius, Vatísque petit responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit, post hæc adit infera regna,
Congressúsque patri discit genus omne suorum,
Quóque modo casus Valeat superare futuros.

SEPTIMI.

Tandem deueniunt Laurentia Troes in arua,
Et pace accepta læti noua mœnia condunt,
Nocte satam Iuno furiam vocat, illa Latinos
Inter, & Aeneádas bellum serit, & ciet arma
Protinus auxilijs terra instruit Itala turmas.

Vidit vt Aeneas summa vi bella parari,
Arcádas, Euandrúmq; senem sibi foedere iungit;
Dardanióq; duci sociatur Etruria tota.
Arma petit genitrix, dat Mulciber, in Clypeóq;
Res pingit Latias, & fortia facta nepotum.

NONI.

Ad Turnum propere Iunonia mittitur Iris;
Infestátq; animos, aciem mouet ille, Phrygásq;
Obsidet, inde igni euersa est Aeneïa classis.
Euryalus, Nisúsq; ruunt nece, prælia noctis.
Vi Turnus potitur castris, vi pellitur inde.

DECIMI.

Placat & vxorem dictis, Et iurgia natæ
Iuppiter auxilijs instructus, Troïus heros
Aduenit, occurrunt populi, atq; in littore pugnant.
Occidit à Turno Palas, victórq; superbus.
Aeneæ eripitur, Mezentius interit acer.

VNDECIMI.

Occisis proprium pars vtraq; reddit honorem.
Supplicibus Calydone satus negat arma Latinis.
Cum Turno alterno iurgat certamine Drances.
Aeneas equitem præmittit, & obuia Virgo
Excipit, extincta Rutuli dant terga Camilla.

DVODECIMI.

Troianis, Rutulísq; placet coniungere foedus.
Id Rutuli rumpunt, nato Venus alma medetur
Dictamo, Rutulíq; luunt periuria victi.
Cogitur Aeneæ Dauni concurrere proles
Pallantea necem misero dant cingula Turno.

OCTAVII AVGVSTI IN VERGILII AENEIDEM VERSVS.

ERGO NE supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnáq; doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah scælus indignum, soluetur littera diues?
Et poterunt spectare oculi? nec parcere honori
Flamma suo? ductum quæ operi seruabit amorem.
Pulcher Apollo veta, Musæ prohibete Latinæ.
Liber, et alma Ceres succurrite, vester in armis
Miles erat, vester docilis per rura colonus,
Nam docuit, Quid Ver ageret, quid cogeret Aestas?
Quid pater Autumnus, quid Bruma nouissima ferret?
Arbuta formauit, sociauit Vitibus Vlmos.
Curauit pecudes, apibus sua castra dicauit.
Hæc dedit vt pereant, ipsum si dicere fas est,
Sed legum est seruanda fides, suprema voluntas,
Quod mandat, fieríq; iubet, parere necesse est.
Frangatur potius Legum veneranda potestas,
Quam tot congestos, noctésq;, diésq; labores
Hauserit vna dies, supremáq; verba parentis
Amittant vigilasse suum, si forte superbus
Errauit in morte dolor, si lingua locuta est
Nescio quid titubante animo non sponte, sed astis
Expugnata malis, odio langoris iniqui,
Si mens cæca fuit, iterum sentire ruinas
Troia suas, iterum cogetur reddere voces,
Ardebit miseræ post vulnera vulnus Elisæ.
Tam sacrum soluetur opus? tot bella, tot enses
In cineres dabit hora nocens, et perfidus error?
Huc huc Pierides date flumina cuncta sorores.
Expirent ignes, viuat Maro doctus vbiq;,
Ingratúsq; sui, studiorúmq; inuidus orbi,
Et factus post fata nocens quod iusserat ille,
Sit vetuisse meum, satis est post tempora vitæ.
Immo sit æternum, tota resonante Camœna
Carmen, et in populo diui sub numine nomen
Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur.

¶ARGVMENTA. XII. LIBRORVM AENEIDOS. XII. VERSIBVS COMPRAEHENSA.

RIMVS HABET Libycá veniút vt Troes in vrbé.
Edocet excidium Troiæ, cladémq; Secundus.
Tertius à Troia vectos canit æquore Teucros.
Quartus item miseræ duo vulnera narrat Elisæ.
Manibus ad tumulum Quinto celebrantur honores.
Aeneam memorat visentem tartara Sextus.
In Phrygas Italiam bello iam Septimus armat.
Dat simul Aeneæ socios Octauus, & arma.
Daunius expugnat Nono noua mœnia Troiæ,
Exponit Decimus Thuscorum in littore pugnas.
Vndecimo Rutuli superantur morte Camillæ.
Vltimus imponit bello Turni nece finem

ADILON.

Aeneas primò Libyes appellitur oris,

¶MODESTINI IVRISCONSVLTI IN PRIMVM AENEIDOS LIBRVM, ARGVMENTVM.

IR MAGNVS bello, nulli pietate secundus.
Aeneas odijs Iunonis pressus iniquæ,
Italiam quærens Siculis errauit in vndis,
Iactatus tandem Libyæ peruenit ad oras,
Ignarúsq; loci, fido comitatus Achate
Inditio matris regnum cognouit Elisæ.
Quin etiam nebula septus peruenit ad vrbem,
Arreptósq; vndis socios cum classe recepit,
Hospitióq; vsus Didonis cuncta benignæ,
Excidium Troiæ iussus narrare parabat.

Arma,

a SERVIVS. ARma: Multi varie dixerunt cur ab armis Virgilius coeperit: omnes tamé in hanc sententiam assentire manifestú est: cum eum constet aliunde sumpsisse principium: sicut in praemissa eius vita monstratú é. Per arma aút bellum significat: & est tropus metonymia. Nam arma quib' in bello vtimur pro bello posuit: sicut toga quá í pace vtimur: pro pace ponit: Vt Cicero: Cedát arma togae: idest bella paci.

¶ Arma virúmq;: figura vsitata est: vt non eo ordine respódeamus: quo proposuimus: nam prius de erroib' Aeneae dixit: post de bello. hac aút figura etiaz in prosa vtimur .i. hysteron proteron. Sic Cicero in verrinis: Nam sine vllo sumptu nostro: coriis tunicis frumétoq; suppeditato maximos exercitus nostros vestiuit: aluit: armauit. b ¶ Virum: qué non dicit: sz ex circústátiis ostédit Aeneá. c ¶ Cano polysemus sermo est. Tria ení significat: aliqñ laudo: vt Regéq; canebant. Aliquádo diuino: vt ipsa canas oro. Aliquádo canto: vt hoc loco. Naz proprie canto significat: qr cantáda sunt carmina. d ¶ Troiae: Troia regio é asiae: Iliú ciuitas est Troiae. Plerúq; tamé vsurpant poetae: & pro ciuitate vel regioné vł prouinciaz ponunt. Iuuenalis: Et flámis asiá ferróq; cadété. e ¶ Qui pm': Quaerút multi cur Aeneam primú ad Italiá venisse dixerit: cum paulo post dicat Antenoré ante aduentum Aeneae fundasse ciuitaté. Constat quidez: q habita tempoꝶ ratione perite Virgilius dicit. Náq; illo tempore quo Aeneas ad italiá venit finis erat italiae vsq; ad Rubiconé fluuiuz. Cuius rei meminit Lucan': vt Et gallica certus Limes ab Ausoniis disterminat arua colonis. Vnde apparet Antenorem nó ad Italiá venisse: sed ad Galliam cisalpinaz: in q Venetia é. Postea vero promotis vsq; ad alpes Italiae finibus nouitas creauit erroré. Pleriq; tamen qstionem hác volunt ex sequentibus solui: vt videatur ob hoc addidisse Virgl. ad lauina littora: vt non significaret Antenorez. Melior tñ é superior expositio. f ¶ Italiam. Ars quidé hoc exigit: vt noibus prouinciaruz praepositionez addamus: ciuitatuz nunq̄: Tamé plerumq; puerso ordine lectuz est: Naz ecce hoc loco detraxit puinciae praepositióes dicens: Italiá fato venit: pro ad Italiaz venit. Tullius in Verrinis: Ea die Verres ad messanam venit. Sane sciendú est vsurpari ab auctoribus: vt vel addát: vel detrahát ppositiones. Náq; ait Virgilius: Syluis te tyrrhene feras: pro in syluis. Vt ergo illic detraxit loco ppositioné: sic hic puinciae: & est figura. Italia auté pars Europae est. Italus ení rex Siculoꝶ pfect' de Sicilia venit ad loca quae sunt iuxta tyberim: & ex noie suo appellauit . talia.

¶ P. Virgilij Maronis aenei. Liber primus.

ILle ego qui quódá gracili modulat' auena
Carmen, & egressus syluis, vicina coegi,
Vt quáuis auido parerent arua colono:
Gratuz opus agricolis. At núc horrétia Martis

RMA [a] Virúmq; [b] cano [c]. Troiae [d]
qui primus [e] ab oris
Italiaz [f] fato [g] pfugus [h], Lauináq; [i]
venit

Ibi autem habitasse siculos: ubi Laurolauinium est: manifestum est: sicut ipse alio loco dicit: Siculi veteresq; sicani. Item. Et gentes venere sicanæ sæpius. g ¶ Fato profugus: Fatum ad utrumq; pertinet: & quod fugit: & quod ad Italiam venit: & bene addidit fato: ne videatur aut causa criminis patriam deseruisse: aut noui imperij cupiditate.

h ¶ Profugus autem proprie dicitur qui procul a sedibus suis vagatur quasi porro fugatus. Multi tamen ita diffiniunt: ut profugos esse dicant eos: qui exclusi necessitate de suis sedibus adhuc vagantur: & simul ac inuenerint sedes non dicantur profugi: sed exules. Sed utrunq; falsum est. Nam & profugus lectus est, qui iam sedes locauit: Ut in Lucano: Profugiq; a gente vetusta Gallorum celtæ miscentes nomen iberis: & exules qui adhuc vagantur: Ut in Salustio: Qui nullo certo exilio vagabantur adeo exilium est ipsa vagatio. i ¶ Lauinaq; venit litora: hæc ciuitas tria habuit nomina: Nam prius Lauinus dicta est a Lauino Latini fratre. Postea laurentum a lauro inuenta a Latino: dum adepto imperio post fratris mortem ciuitatem augeret. Postea Lauinium a Lauinia uxore Æneæ. Ergo lauina legendum est: non lauinia: quia post aduentum Æneæ Lauinium nomen accepit. Ergo aut lauinum debuit dicere: sicut dixit: aut laurentum: quamuis quidam superflue esse prolepsim velint.

DON. ¶ PROPONit & diuidit: & sese cómendat: quod neq; ludrica: nec turpia: sed spectata elegerit. ¶ Arma: scutū & reliqua quæ Æneæ fabricauit Vulcanus. ¶ Virū: nō sexus: sed excellentiæ: Ergo virū qui talia arma & tam pulchra & hře & gerere potuerit: qui romani imperij auctor esse meruerit: qui Iunonis inimicitias & reliquorum deorum factiones superauerit: qui tot aduersa mari perpessus tolerādo trāsmiserit: nec errauit si primo rem: deinde personam posuit. Nam Salu. nulla metri necessitate coactus primo rem. deinde Po. Ro. personam posuit Virg. in propositione liberam ornandi habuit licentiam: Exequendi vero alium ordinem tenuit. ¶ Cano arma & virum: sed armorum descriptionem primo propositā sequenti disputationi reseruabit. ¶ Troiæ: altera cum propositione diuisio ut ostendat quid Æneas fatali ratione compulsus: & quid extra fatum perpessus sit. Fati enim fuit: ut relicta Troia Italiam peteret: Ergo crimine desertæ patriæ absoluitur. Non potuit enim defendi quæ fato interitura erat: sed neq; pœna fuit quod sit Asia pulsus sed gloria: nam minori detrimento affectus maius est emolumentum consecutus scilicet ut Ro. imperium conderet. Non ergo malo fato rum patriam perdidit: sed ne ab ea detineretur. Æneas qui imperio Ro. constituēdo dignus auctor parabatur.

¶ ARMA virū. & si heroici poetæ tam græci q; latini proponant: inuocent & narrēt tū græci eodem tpe proponunt & inuocant. Homerus enim in iliade ait μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος & in odyssea ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη: sic Hesio. μοῦσαι πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι. Latini vero primo proponunt: deinde inuocant: Hoc apud nasonē: Lucanum: ac Statium: inuenies. Proponit primo Virg. Verū in ipsa propositione non seruat ordinē. Nam cum primo arma: deinde virum se dicturū polliceatur: prius virū idest errores Æneæ deinde arma idest bella prosequit. Peruertit autē ordinem eius propositionis quæ vniuersalis est: & totū opus non aūt operis partem diuidit: Poetis quidem pceditur. Nam & eruditioribus & ociosis & eadem sæpe legentibus scribunt quos peruersio ordinis neq; fallere: neq; pturbare potest. Oratori vero nō conceditur. Orat enim persæpe apud indoctos: & occupatos: & qui rē semel audituri sint. Quapropter monet Cice. ut in ea diuisiōe quæ tertia īter partes orationis totā causam ptinet: quo ordine proponimus eodem narremus: in cæteris vero propositionibus non totam cām: sed particulas aliquā continentibus nihil interest peruertatur an obseruetur ordó. Propositio aūt & inuocatio in poetis prohemij officio fungunt. Huiuscemodi aūt exordium accōmodatū causæ turpi. Habet enī cām turpem non natura rei: sed opinione. Laudandū enim sibi proponit Æneam: de quo erat inueterata opinio illum patriæ desertorem fuisse. Quapropt a validissimo aduersariorum argumento incipit: & quod a patria discesserit: in fatū transfert. Capiat aūt beniuolentias a persona sua: qm̄ se non in nugis: sed in maximis rebus occupatum ostendit. Captat a psona Iunonis cum illam in odiū ppter iniquā in virum piū crudelitatē & inuidiam ppter abusionē suæ potentiæ trahat. Captat pcipue ab Aenea. cum in tot erūnas illum. aliena iniuria incidisse: & tū inuicto aīo illas pertulisse ostendat. Attentum aūt auditorem reddit tum qa non in nugis: sed in maximis rebus se occupatū ostendit: tum quia aliter q; multorum opinio feratur se dicturum polliceatur: ipsa ꝑterea inuocatio qm̄ non nisi in maximis rebus adhibetur summam sibi audientium attentionem cōciliat. Reddit postremo qui lecturus sit docilem quia & summā rei breuiter atq; distincte proponit & dilucide explicat. ¶ Arma sunt qui putēt arma dicta a græco verbo ἁρμό- CHR.

ſtur.i. cõuenire & quadrare inutilia enĩ ſunt arma niſi ita quadrent corpori vt neq; anguſtiora arctiora:ue: neq; rurſus ampliora laxiora ue ſint: vt neq; corpus lædatur: neq; cõtra ſe in illis traducat & fluctuet: vt de Vlyxe in armis Achillis ſcri. Iuuena. Vnde cum inter rogaſſet quendam Xenophon cur ſua arma pluris quæ cæteri vẽderet: quia inquit mea oĩbus corporibus melius quadrent. Sunt qui velint arma ab armis.i.humeris dici: quia & inferiora inde pendent & ſuperiora iſdẽ ſuſtepiuntur. ¶ Virũ.i.hominẽ plurimis maximiſq; virtutibus ꝑditum. Huiuſcemodi enis hõ proprie vir dicit̃ ab ipſa.ſ.vi.i.ab excellentia animi: & a viro dicit̃ virtus. Vnde in.iiij. dixit multa viri virt⁹ aĩo multuſq; recurſat Gentis honos. Nonnũq; tñ per virũ marem ſimpliciter exprimimus: Nõnunq; maritus Teren. O mi vir o mea vxor. ¶ Cano: nam canuntur verſus poetarũ: ſic Home. μῆνιν ἄειδε θεά. Vnde a canendo dictum carmẽ volunt: ſed quia Cice. teſte clarorum virorũ laudes ad tibiam canebantur: Canere laudare ſignificat: vt ibant æquati numero: regẽq; canebant: quia etiam ſybillæ priſcæ oracula verſibus edebant: dicimus canere vaticinari: vt Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat. ¶ Troiæ: græca nomina non nunq; ita mutant latini: vt diphthongũ vbi ſit i littera diſſoluant & i in conſonantem verſum ſequẽti ſyllabæ adiungant: vt αἴας aiax μαῖα maia: ſic τροία troia.

SER. a ¶ LITTORA Laurolauinius cõſtat. viij. millibus a mari remotum. Nec nos debet fallere quia dixit lauina littora. Litus enim dicitur terra quæq; mari vicina ſicut ipſe Virgilius in quarto: Cui litus arandũ: quum per naturas litus arari nõ poſſit. Ergo ſciendũ eſt litus vocari & terras.

Littora[a] multum ille[b] & terris[c] iactatus[d] & alto[e].
Vi[f] ſuperũ: ſæuæ[g] memore[h] Iunonis ob iram.
Multa[i] quoq; & bello[k] paſſus, dũ cõderet[l] vrbẽ.
Inferretq;[m] deos latio[n]. genus[o] vnde latinum:
Albaniq;[p] patres, atq; altæ mœnia[q] romæ.
Muſa[r] mihi cãs memora. quoq;[s] numine læſo.
u

ſæuas dicebãt veteres magnã: vt Ennius: In ducta fuit ſæua ſtoia. ſ. magna. Itẽ Virgilius quũ vbiq; pius inducat. Æneam: ait Maternis ſæuus in armis Æneas. i. eſt magnus.

b ¶ Multum ille: colliſio eſt & ille hoc loco abundat. Eſt enim interpoſita particula propter metri neceſſitatem: vt ſtet verſus: Nam ſi detrahas ille ſtat ſenſus ſed non ſtat verſus. Sicut alio loco ipſe nunc dextera ingeminãs ictus nunc ille ſiniſtra. Eſt autẽ archaiſmos. c ¶ Et terris iactatus: fatigatus eſt enim apud thraciã monſtro illo: qđ e tumulo Polydori ſanguis emanauit: Apud cretam peſtilentia: Apud ſtrophadas ĩſulas harpiis: Tempeſtate vero & in primo: & in tertio: ꝓprie locutus. d ¶ Nã iactamur in mari fluctibus: Fatigamur in terris: & bene duorum elementorum mala vno ſermone concluſit. e ¶ Et alto: modo mari. Altum tamen ſciendũ eſt ꝙ & ſuperiorem: & inferiorem altitudinem ſignificat. Nanq; menſuræ nomen eſt altitudo. f ¶ Vi ſuperum: violentia deorum ſm Homerum qui dicit a Iunone rogatos eſſe deos in odium troianorum: quod & Virgilius tetigit dicens: Vos quoq; pergameæ iam fas eſt parcere genti. Diiq; deæq; omnes. Latenter autem defendit hac ratione troianos ꝙ non ſuo merito eos inſequebantur numina: ſed Iunonis ĩpulſu. g ¶ Sæuæ: Cum a iuuãdo dicta ſit Iuno: quærunt multi cur eam dixerit ſæuam: & putant temporale eſſe epithetõ quaſi ſæuam contra troianos: neſcientes ꝙ

h ¶ Memorem Iunonis ob irã: conſtat multa in auctoribus inueniri per contrarium ſignificantia: pro actiuis paſſiua: vt Pictis bellantur amazones armis: pro paſſiuis actiua: vt Populatq; ingentem farris aceruum. Et hæc varietas vel potius contrarietas inuenitur etiam in aliis partibus orationis: vt ſit pronomen pro aduerbio: vt eſt: Hoc tunc ignipotens cœlo deſcendit ab alto: pro huc. Et in participio: vt Et qua vectus abas: pro vehebatur: & in nomine: vt Memorem Iunonis ob iram: Non quæ meminerat ſed quæ in memoria erat: nam ira non meminit. De his autem hæc tantũ quæ lecta ſunt ponimus: nam ad eorum exemplum alia formamus. i ¶ Multa quoq; & bello paſſus: duas coniunctiones ſeparatas naturaliter nemo coniungit. Sed hoc plerunq; a poetis cauſa metri fit: ergo hic vna vacat. Sicut alio loco: Dixitq; & prælia voce diremit. k ¶ Bello paſſus: quod contra Turnum geſſit. l ¶ Dum conderet vrbes: Tres hic ſunt ſignificationes. Aut enim Troiam dicit: quam vt primum venit in Italiam fecit Æneas: de qua ait: Caſtrorum in morem pinnis atq; aggere cingit: & alio loco Mercurius: Nec te troia capit. Troiam autem dicit quam primum fecit Æneas ꝛ. Liuius in primo: & Cato in originibus teſtantur: Dum enim id eſt quo tempore hæc fieret ab agreſtibus ob vulneratum regium ceruum com-

mota sunt bella: Aut Laurolauinium: & significat dum donec. tam diu enim dimicauit q; diu tempus faciendæ ciuitatis veniret: idest donec Turnus occumberet: Aut Romam significat: & est sensus dummodo ergo conderet vrbem aut troiam: aut Laurolauinium: aut Romā significat. m Inferretq; deos latio. n Latium duplex est: vnū a tyberi vsq; ad fundos: Aliud inde vsq; ad vulturnum. Latiū autem dictū est ꝙ illic Saturnus latuerit. Inferretq; deos latio: hoc est in latium: & est vsitata figura apud Virgilium. Quod enim cū præpositione per accusatiuū dicimus: ille per datiuus ponit sine præpositione. sic alibi: It clamor cœlo pro ad cœlus. o Genus vnde latinum: Si iam fuerunt latini: & latium dicebatur: contrarium est qđ dicit ab Aenea latinos origines ducere: prima est iucunda absolutio: vt vnde non referas ad personam sed ad locū: Nāq; vnde aduerbius est de loco: non deductū a persona. Tamen Cato in originibus dicit hoc: cuius auctoritatem Salustius imitatur in bello Catilinæ: primo Italiam tenuisse quosdam qui appellabant Aborigines: hos postea aduētu Aeneæ Phrygibus iunctos latinos vno nomine nuncupatos. Ergo descendunt latini non tantum a troianis: sed etiam ab aboriginibus. Est autem vera expositio hæc nouimus ꝙ victi victorum nomen accipiunt: potuit ergo victore Aenea perire nomen latinum. Sed volēs sibi fauorem latij conciliare: nomen latinus non solum illis non sustulit: sed etiam troianis imposuit. Merito ergo illi tribuit quod in ipso fuerat vt posset perire. Vnde & ipse inducit in.xii.lib. rogantē Iunonem ne pereat nomen latinum: item in execratione Didonis legimus: Nec cum se sub leges pacis iniquæ Tradiderit. Iniqua enim pax est in qua nomen amittit ille qui vicit p Albaniq; patres: Albā ab Ascanio conditam fuisse constat: sed a quo incertum vtrum a Creusæ an a Lauiniæ filio: de qua re etiam Liuius dubitat. Hanc autem quum euertisset Tullus Hostilius: omnes nobiles familias romam transtulit. Et sciendum bene hunc ordinem semper seruare Virgilium: vt ante dicat latium: deinde albam: post Romam: Quod & in hoc loco fecit: & in.v.libro: Priscos docuit celebrare latinos: Albani docuere suos nunc maxima porro Accepit roma: & patrius seruauit honorem. Item in.vii.libro. Mos erat hesperio in latio: quem protinus vrbes Albanæ coluere sacrum: nunc maxima rerum Roma colit. q Altæ mœnia romæ: aut propter gloriā: aut propter ædificia: aut quia in mōtibus collocata est. r Musa mihi causas memora: Poetæ in tres partes diuidunt carmen suum: proponunt: inuocant: narrant. plerūq; tamen duas res faciunt: & ipsam propositionem miscent inuocationi: quod in vtroq; opere Homerus fecit: Nāq; hoc melius est vt in odyssea ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, & in iliade μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληιάδεω ἀχιλῆος Lucanus tamen ipsum ordinē vertit ꝑ. enim pposuit: deinde narrauit postea inuocauit: vt est Nec si te pectore vates Accipiam. Sane obseruandū est in oībus carminibus ne numen aliquod inuocetur: nisi aliquid vltra humanā possibilitatē requirimus: hinc in arte poetica Ho. Nec deus intersit nisi dignus vindice nodus Inciderit. Bene ergo inuocat Virg. nō enim poterat per se irā numinis nosse. Item in.ix. libro nisi adderet Iuno vires animumq; ministrat: quis crederet Turnum euasisse de castris? Quo numine læso: quo in quo in qua causa: & est.vij. casus: & cōmunis elocutio. dicimus enim quo te læsi est & alia expositio: nāq; Iuno multa habet numina est Curetis quæ vtitur curru: & hasta: vt est Hic illi arma Hic currus fuit. est Lucina quæ partubus pest: vt Iuno Lucina fer opes. est regina: vt Quæ diuū incedo regina. Sūt & alia eius numina. Merito ergo dubitat: qđ numen eius læserit. Alij tñ dicunt separādū esse: vt de odio Iunonis nō dubitet: quærat autē qđ aliud numē est læsum. s Quo numine læso: ideo trahitur in ambiguitatē: & reqrit in quo Iunonis numen læsit Aeneas: qa in ipsum certa nō erāt odia sed in gentē propter causas paulopost dicendas.

Lauina litto: a: cum alijs ante Aeneam in Italiam venerint: ille tamē primus venit ad eam partes: vbi deinde fuerunt litora lauina: & primus fato venit: cum casu alij venissent. Ergo fato perdidit patriam. Fato exclusus peruenit in litora lauinia. Multū il.t.i.&.a. alia cum ppositione diuisio est. Scribit enim quæ mari: quæ terra sit passus. Vi superum. vis est cum fit aliquid contra leges idest contra fatum: vt aūt ostendat nihil tale de superis meruisse Aeneam addit. Sæuæ.m.i.ob i. Ergo non propter culpā Aeneæ fecerunt superi: sed vt obsequerentur Iunoni tanq; omnium reginæ purgat igitur Aeneas & deformatur Iuno aduersaria. Sæuæ idest crudelis quæ prosequatur innocentem & qui deorum omniū atq; ipsius cultor fit: onerat etiā eam ꝙ inimicitias nulla Aeneæ culpa susceptas diutissime tenaciterq; retineret cum ne id quidem etiam si iustæ sint. Inimicitiæ facere probis conueniat. Hoc latius in v. Iunonis grauis ira: nec ex saturabile pect?. Quam nec longa dies pietas nec mitigat vlla. Dum.c.vr. exaggerat ꝙ Aeneam bello appetijsset cum conderet vrbē: & deos in/

DON.

Vis

perio publico profuturos inferret. Quod si ob
tinuisset: nec latinũ genus: nec albani princi
pes: nec ro. imperium fuisse futurũ: nec Cæ
sar imperij ro. culmẽ habuimus: indoluit enim
cum moliri iã tecta videt iam fidere terræ, et
bellũ per furiam excitauit. ppositiõe autem
ista nõ solum quæ dicturus sit: ostẽdi s3 mul
tiformi rõne diuisiõis vtit: cõmẽdat carmẽ,
æneã a culpa liberat: iunonẽ multa variaq;
inuidia obruit: caput carminis ab inuocatiõe
musæ aggreditur cui nisi lectoris instruendi
cã thẽa pmisisset laboris gratiam perdidisset:
cum qd lecturus esset nesciret: quod si cũcta
nõ impleuit morti imature attribuẽdũ ẽ: nã
Albaniq; pa. atq; a. m. r. non scripsit. ¶ Mu
sa: ab inuocatione musæ quod erat scriptu
rus incepit: q; cum dea sit nihil latere opor
tet: interrogat ergo vt cus nulla in ænea cul
pa inueniatur: confirmet Iuue. sæuitiam.
CHRI ¶ LITTORA: terra quã mare tangit: litus
est dictum s3 Sæuolã q ad id aqua alludat:
vel q aqua alluat vel q ibi aqua elidat: s3 &
vicinæ mari terræ littora dicuntur: vt hic.
¶ Ille: non modo nõ vacat: ve emphasim
facit vt sit ille quasi tantus uir & tam crudeli
Italia ter vexatus. ¶ Italiam: sunt qui dicant a bo
bus denominatam: qđ græcorũ prisca lingua
boues italiæ dicebantur: quod aũt bobus abũ
daret: ex eo patet q multa quæ supma dice
batur instituta erat duarum ouium boũ ve
ro triginta pro copia boum & ouium penu
ria: ait Gellius. Serui. aũt ab italo rege siciliæ
dictã putat: qui in eã regionẽ venerit in qua
postea regnauit Turnus: italiã de suo nomi
ne illã appellauit. Festus autem scripsit italiã
dici q magnos italos. i. boues habeat: qa vi
tuli ab italis sunt dicti itali. ¶ Fato: de fato
qm̃ plurima dicenda sunt: in alium locũ dif
Lauini-um feremus. ¶ Lauina: placent quæ dicuntur a
Seruio: tamen si Dionysium audiamus cus
Æneas in italiam venisset auspicato oppidũ
in eo loco condere cœpit: in quo sus pgnãs:
& iam aræ ab Ænea destinata diffugiens re
quieuerat. Verum latinus qui tum aduersus
rutulos bellũ gerebat peregrinos: regnũ suũ
intrasse & vrbẽ ædificare cœpisse audiens: il
luc cum exercitu conuolauit ferro aduenas
expulsurus. Verum cũ deorũ munitu vterq;
ad amicitiã cõuerteret: adiuuante latino vi
bem absoluit Æneas: nominauitq; lauiniũ:
vt Romani volunt a Lauinia Latini regis fi
lia: vt aũt qdã græci fabulosæ historiæ scri
ptores ponunt a Lauinia Geloni regis delio
rum filia Aeneæ roganti data a patre: cũ fa
tidica esset & sapiens. Euenit aũt: vt dum la
uinum cõderetur igne per se ex saltu accen
so lupus arida ligna ore ferens super igne le
cerit: aduolansq; aquilla motu alarum flam
mas excitarit. Vulpes autem caudam e flu
uio madefactam ferens ignẽ extinguere co
naretur: sed tandem victa discessit vulpes.
Quod monstrum hoc imperium tandes. su
peraturũ quãuis cum difficultate ostendit.
¶ Vi. vis vim & vi in singulari habet. Est au
tem a græco βία enim apud illos dicitur: &
significat robur vt sit via vi: itẽ virtutem: vt
multa vi muniet albã. Item violentiã: vnde
dicimus illatam vim virgini: significat co
piam: Vis magna auri homini illi fuit. Vi er
go superum. i. non iusticia & æquitate: s3 vio
lentia a qua non abest crudelitas: conciliat er
go beniuolẽtiã Aeneæ a psona aduersario
rum qui tã iniq; Aeneam insectarentur: & a
persona Aeneæ cõmiserationem excitat: q
non sua culpa: sed aliorum crudelitate in tan
tas tãq; graues erũnas inciderit: & tamen oĩa
animi magnitudine: & sapientia tolerauerit
& superauerit & cum non verisimile videre
tur q superi dij ita iniq; fuerit homines piũ
insectari ostendit illos studia Iunonis eẽ secu
tos: quã Home. et scribit deos in troianos cõ
citasse. Sæuæ: crudelis: quia iniusta ira con
tra troianos moueretur. Ostendit ex hac re
quãta fuerit troianorũ miseria: cum dea qua
a iuuando nomen sortitur tã iniq; crudelita
tem exercuerit: ergo et dea cum munus pro
prium dei sit iusticia vti: & ea dea quæ a iuuã
do dicit per summam iniquitatem inuictos
crudelis fuit. ¶ Memorẽ: multa noĩa actiue
passiueq; ponũtur. Actiue dicimus sis fœlix:
nostrumq; leues qcũq; laborẽ. i. sis propitia:
ac da fœlicitatem. Passiue autem: Viuite fœ
lices: nõ q inferant aliis: sed ipsi accipiant: sic
formidolosus: & qui infert: & cui infert formi
do. Aliter ergo Terẽ. Nimis formidolosa es:
Aliter: Salu. semper illis aliena virtus formi
dolosa est: sic memor actiue ponitur: vt Dũ
memor ipse mei: dum spũs hos reget artus.
Passiue cũ ait Hora. Siue puer furens impsit
memorem dẽtibus notã. i. de qua illa memi
nerit. Sic nunc memorem irã. i. de qua me
minisset Iuno. ¶ Latio: Pli. latiũ antiquũ Latium
a tyberi circeos vsq; producit deinde ad li
rim vsq; fluuium minturnensium processis
se scribit. Idem sentit Soli. vñ a quo Aenea:
nam ipse auctor generis latini est ait enim
Euse. de tempo. ¶ Latinis: qui postea roma
ni nũcupati sunt: post tertiũ annũ captiuita
tis Troiæ seu vt quidam volũt post octauum
regnauit Aeneas annis tribus ante Aeneam
ianus: saturnus: Picus: Faunus: Latinus in ita
lia regnauerunt circiter annis. ci. Hæc Euse.
Verum ij populi qui sub iano: Saturno: Pico:
ac Fauno fuerũt: non latini sed aborigenes
nolati sunt: ipse. n. Diony. alicar. antiqtatis
diligentissimus scrutator latinorum ante ad
uentũ Aeneæ nusquã meminit. & Liui. ait
Aeneas aduersus tanti belli terrorẽ: ut ani
mos ab originũ sibi conciliaret ne sub eodẽ
iure solum sed etiã nomine omnes eẽnt lati

nos vtrãq; gentem appellauit:& Stra.idé pe-ne sentit. Iusti. aũt in lib.xx. Quid Latinos populos qui ab Ænea conditi videtur: Æneas igit vt exemplũ suæ clementiæ populis nu-per victis pberet: vtq; ex duobus populis vnũ efficeret: vtrũq; nó ab auctore se: sed aut a la-tino: aut a latio deuicto latinos dixit: remit-tens multũ de iure suo cui licebat: vel a pria troianos: vl' a se æneadas illos denominare: instituit aũt hoc imperius Æneas anno post mundum conditum vigesimo supra quatu-or milia. ¶ Albani patres: nam Ascanius re-licto lauinio suæ nouercæ albam longã có-didit: in qua ipsi suiq; posteri sedes regiamq; habuerũt vsq; ad Romulũ Romæ condito-rem iure igitur patres romanorus albani di-centur. Regnauerũt autem isti reges annos circiter centum ac quinquaginta. Quo auté tempore Roma condita fit:& quare Roma vocata mira inter scriptores varietas appa-ret. Frequens opinio est illam conditã a Ro-mulo & Remo anno primo. vij. olympiadis: anno aũt post captum Ilium secũdo atq; tri-gesimo supra trecentesimum regnante athe-nis Caropo: Cephalon auté Gergithius vetu-stissimus scriptor illã conditã ponit secunda ætate post troianũ bellũ: ab ijs qui exilio cũ ænea seruati sunt a Romo Aeneæ filio idé pene Demagoras & Agathyllus ponunt. Alij asserunt Aeneam qui ex molossis venit post Vlyxem Romam condidisse:& eam ab vna iliensium mulierum quæ Roma dicebatur Romã denominasse. Hæc enim alias troia-nas mulieres: vt naues incenderent: hortata est errores grauiter ferens Aristo. phus scri-bit achiuos quosdam a Troia reuectos tem-pestate in italiam compulsos esse: & quãuis exacta hyeme inde enauigare decreuissent. Tñ cõbustis nauibus ab ijs quas captiuas ad duxerant mulieribus consilium necessitate impellente mutasse & Romam condidisse. Callias refert Romam troianam mulieré: quæ cũ alijs troianis venerat nupsisse Lati-no aborigenum regi: eiusq; deinde filios vr-bem cõdidisse & a matre denoiasse. Xenago-ras historicus refert Vlyxi ex Circe tres filios fuisse Romum Antium & ardeã: qui tres vr-bes condidere & cõditas a se denominauere. Diony. chalcidé. Romũ quidem conditores ait fuisse siue Ascanij: siue Emathionis filius fuerit. Alij volunt Romam cõditã fuisse a Romo itali filio. Hæc igitur græci scribunt ex romanis autem nullus scriptor vetust' est. Sed ex vetustis sermonibus seruatis in sacris tabulis nónulli sumunt Aeneæ filios fuisse Romum & Remum Romæ cõditores. alij ex Aeneæ filia illos natos dicunt: et Latino obsides datos: atq; ab eo sine filijs decédente heredes regni relictos. Alij dicunt ascanium successisse: & cum fratribus regnũ diuisisse; ipsumq; albam & alia oppida, Romum ve-ro capuam a proauo capy Anchisen ab an-chise & Æneam quæ postea ianiculũ est vo-cata a patre a se vero Romã denominasse. Hæc quodã tpe fuit deserta: sed sequentibus deinde tẽporibus aduẽtãtibus colonis: quos albani sub Romo & Romulo duce miserũt antiquã cõstitutionem resumpsit: vt duplex fuerit cõstitutio. Alia paulopost res troianas: alia quindecim ætatibus inferior. Antioch' syracusanus tertiã ponit multo antiquiores regnãte in italia Morgete. Soli. autem refert Euandrum cum in italiã venisset oppidum ibi in monte inuenisse: quã Valẽtiã latini ap-pellauerant. Ergo ipse hanc ne nomé imu-taret Romam græco vocabulo dixit. Veri' tamen putant a Romulo cõditã Romam eã quæ quadrata dicta est. eo q æquilibra fo-ret posita. Incipit a sylua quæ é in ara Apol-linis.& ad supercilium scalarum Caci finit: vbi tuguriũ fuit Faustuli in quo mansit Ro-mu. Ro. auspicato fundamenta iecit duo de viginti natus annos. xi. kalen. maias hora post secundam ante tertiam: vt ait. L. Tarun-cius mathematicus nobilissimus Ioue in pi-scibus: Saturno Venere: Marte & Mercurio in Scorpione: Sole in Tauro: Luna in Libra cõstitutis. Dies illa parilia habet obseruatiõq; est deinceps ne qua hostia cæderetur parili-bus: vt dies ille a sanguine purus esset. Musa ab eo quod é μύειν. i. docere dicit: vel παρὰ τὸ μῶ. i. inquiro: nã omnium bonarũ artium illas inuẽtrices esse volunt. Hesio. i. sua thegonia musas a Ioue eé creatas ait: ex Mnemosyne. i. memoria. Nouem enim no-ctes cum illa in Pierio monte concubuisse fertur: hinc nouẽ genitæ sunt musæ quæ a monte ipso pierides appellantur: vnde ides Hesio. μοῦσαι πιερίηθεν dixit nomina au-tem his versibus refert.

κλειώ, τ' εὐτέρπη, θάλειά, τε μελπομένη τε
Τερψιχόρη, τ' ἐρατώ τε πολύμνιά τ', οὐρανίη τε
καλλιόπη θ' ἡ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασάων.

Anaximander lampsacenus: Xenopha-nes heracleopolites dicunt poetas esse in tu-tela Apollinis qui lyra canit: & nouem mu-sarum in quarum medio ipse residet: & per Apollinem humanam vocem intelligunt quæ nouem instrumentis perficitur. Quo numi. i. Quid ue. do. quasi stupeat: cũ igno-ret aut quo numine læsa sit aut propter quã rem doleat: & cur dea cum sit sustinuerit in tot calamitates inijcere viu nõ modo piũ sz pietate pstãte: cũ nulla virtus acceptior dijs imortalibus esse debeat. Est. n. pietas qua quo oportet amore in patriam in parentes: ac in reliquos sanguine coniunctos affecti sumus.

Quid ue dole[illegible] regina deū, tot voluere[a] casus
Insignem[b] pie[illegible]e virum, tot adire labores
Impulerit. tantæ ne[c] animis cœlestibus iræ?
Vrbs[d] antiqua fuit Tyrij[e] tenuere coloni[f]:
Carthago, Italiam[g] contra, tyberináq; longe[h]
Hostia. diues[i] opum studiísq;[k] asperrima belli.
Quā Iuno fertur[l] terris magis omnibus vnam
Posthabita[m] coluisse Samo. hic[n] illius arma[o]:
Hic currus[p] fuit. hoc regnū dea gētibus esse
Siquá[q] fata sinant, iam[r] tum tendítq;[s] fouétq;:
Progeniem sed enim troiano á sanguine duci
Audierat[t], tyrias[v] olim[a] quæ verteret arces:
Hinc[b] populum late regem, belloq;[c] superbum
Venturu[d] excidio Libyæ[e], sic voluere[f] Parcas

Læso: lædere & offendere differunt: Læ-
dit enim qui dānū detrimētū dolorem ue af
fert. Offēdit uo qui ex dicto: facto ue stoma-
chus indignationemq; cōmouet: & d.inum
nullū infert. Cās.s. efficientes tam grauem
iram: tanq̄ sæuū odium.

SER. a TOT voluere casus: casibus volui: &
est figura hypallage: quæ fit quotienscunq;
verba per contrarium intelliguntur: Sic ali-
bi: Dare classibus austros: quum ventis na-
ues demus non nauibus ventos. Item Ani-
mumq; laban
tem Impulit:
hoc est impel-
lendo fecit la-
bantem.
b Insignes
pietate virum
quia patrem:
& deos pena-
tes de Troia li
berauit: & hic
se ostendit me
rito inuocas-
se musam. Nā
si iust' est Ae-
neas: cur odio
deorum labo-
rat. c Tan
tæ ne animis
cœlestib' iræ?
Hic iā non de
q̄litate iracun
diæ: sz de quantitate q̄rit. Nimia & enī ira est
quæ non habet pietatis considerationem: &
hoc quidem secundum stoicos dicit: sed mi-
ratur cur tantum. Nam epicurei dicunt de-
os humana penitus non curare. c Tan-
tæ ne: quasi exclamatio est mirantis. Ani-
mis cœlestibus: dijs superis: nam apud infe-
ros constat esse iracundiam: vbi sunt furiæ:
& iræ: Erinys: Alecto: & Megæra. d Vrbs
antiqua fuit: Vrbs dicta ab orbe: q̄ antiquæ
ciuitates in orbem fiebant: vel ab vruo par-
te artari: quo muri designabantur: & anti-
qua autem & fuit benedixit: nanq; ante se-
ptuaginta annos vrbis Romæ condita erat:
& eam deleuerat Aemylianus Scipio. quæ
autem nunc est postea a romanis est con-
dita. vnde antiquam accipe: & ad compara-
tionem istius q̄ nunc est & Roma antiquio-
rem. e Tyrij tenuere coloni: deest quas.
Amant nāq; antiqui per epexegesim dice-
re quod nos interposito pronomine expri-
mimus. Item est locus Italiam grai cogno-
mine dicunt: deest quem. f Coloni au-
tem dicuntur cultores aduenæ. & hos de ty-
ro constat venisse: qui carthaginem condi-
derunt. g Italiam contra: Constat tria
latera habere Italiam: superi maris inferi: &

alpium. vnde tollendi erroris causa adiecit:
Contra tyberina hostia: quæ in infero mari
sunt. h Longe: valde. Salustius: Longe
alia mihi mens est patres conscripti. i Di
ues opum: modo tantum diues dicimus. An-
tiqui adiungebant cuius rei: vt diues equum:
diues pictai vestis & auri: iungentes tantum
genitiuo casui. k Studijsq; asperrima bel-
li: causam ostendit mirabilem dicens hos eē
bellicosos & diuites: quum ociosa sit semper
opulentia. Iure ergo hanc diligit Iuno:
& vult orbis
regna sortiri.
Studijs: non
studio: q̄a ter
rebellauit con
tra populum
romanum.
l Fertur di-
citur: & ingen
ti arte Virgi-
lius vtitur: ne
in rebus fabu-
losis apta vta-
tur licētia poe
tarus: sed qua
si opinionem
sequitur. & per
transitus poe-
tico vtitur mo
re. m Post
habita coluis-
se samo: nō cō
tempta: sed in secundis habita. Nanq; in su-
periori versu dixit magis: vt etiam origina-
li loco seruetur affectio. Sic Iuuenalis: Et sa-
nia genitrix quæ delectatur arena.
n Hic illius arma: figura creberrima. ad-
uerbium pro aduerbio posuit presentis loci
pro absentis debuit enim dicere illic sicut ha
bemus in superioribus. o Arma: instru-
ctam armis Iunonem in alio loco ipse testa
tur: Ferro accincta vocat. p Currus: aut
vere currum: quo scdm Homerum in cœ-
lo vehitur: aut thensam significat: qua deorum
simulachra portantur. Thēsa autem cum aspi
ratione scribitur ἀπὸ τοῦ θεῖου idest a re
diuina. Hic illius arma: hic currus fuit
quotienscunq; nomina pluralis & singula-
ris numeri connectuntur: respondemus vi-
ciniori: vt ecce hoc loco currui non armis
respondit. eadem & in diuersis generibus est
obseruatio vt magis vicino siue masculinum
sit siue fœmininum respondeamus: vtputa
vir & mulier magna ad me venit: Si autem
plurali numero velimus vti: ad masculinum
transeamus necesse est: vir & mulier magni
ad me venerunt. q Si qua: qua vacat: &
est ornatus causa positum vtq;: tandem gen
tium: locorum: & reliqua: vt Dixitq;:

& prælia voce direnit. y ¶ Iam tũ:ex quo constituta est a tyrijs colonis. 3 ¶ Tenditq; fouetq; figurare dixit:nam nõ regnus fouet: sed tendit:& fouet vt regnum esse possit. & ¶ Duci:ductus in infiniti modi a passiuo: tp̃s præsens pro futuro posuit:& verbũ pro verbo: vt supra ostensum est. ꝯ ¶ Audierat:a Ioue aũt fatis:non enim oĩa numina habent diuinandi potestatem:deniq; ne ipse quidem Apollo sua sponte diuinat: vt est Quæ phœbo pater oĩpotens:mihi phœbus Apollo Prædixit:& perite audierit: In Ennio enĩs inducitur Iupiter ꝑmittens romanis excidius carthaginis. ꝝ ¶ Tyrias arces: Carthagines dicit quã tyrij condiderunt. a Olim:nũc quãdóq;:Tria enĩ tp̃a significat præteritũ: vt Olis arbos nam ad imp.q.g.l.p:æsens: vt. Tundit olim fluctibus:futurum: Nunc olim q̃cunq; dabunt se tp̃e vires. b ¶ Hinc populum late regem:a romanis laudat aũt eorũ populum dicendo late regẽ. c ¶ Belloq; superbũ:nobilem: vt Ceciditq; superbũ Ilium. d ¶ Venturũ excidio:ad excidiũ nota figura. e ¶ Libyæ carthaginis:& prouinciam pro ciuitate posuit. Dicta aũt lybia q̄ inde ilbs flat:hoc est africus: vel vt Varro ait quasi λειποῦσα τοῦ ὕειν idest egens pluuiæ: vnde Salustius Cœlo terráq; penuria aquaꝝ. f ¶ Sic voluere parcas:a filo traxit voluere: vna enĩs loqĩt alca scribit:alia fila deducit:& dictæ sunt parcæ κατὰ ἀντίφρασιν q̄ nulli parcãt:sicut lucus a non lucẽdo:& bellũ a nulla re bella.

℃ INSIGNEM pie.i.deoꝝ cultorem:& spectatæ vitæ.qd ergo delinquẽti fecisset cũ ita insectetur in noxiũ. Ergo collige:nam cum irascendi cã non sit:& nõ faciam innumeris tormentis:& grauissimis casibus probat illas esse sæuã his dictis instruit hoĩes ad bonus viuendi rõnem bonũ enĩ virũ iustus dolor mouerat:& tñ non sit in vitione ĩmoderatus: nec iustas iras diutius retineat: vnde Salu.& iniuria accepta ignoscere q̃ ꝑsequi malebant. ¶ Tantæ ne.a.admiratur hoc poeta cũ dij lenes esse soleant:& misericordes q̄ repichẽdatur in eis qđ in hominibus displicet. Post inuocationẽ aũt nõ in adiumentus carminis: sed in fauores suscepti sui opis positas causas enumerat:qbus lector in initio aduertat:& Iunonem sæuã:& deos maio studio Iunonis motos:& Aeneã nõ sua culpa hæc esse passum. Vrbs antiqua:primã Iunonis odioꝝ cãm dicit quæ Aeneã isectatur: qm̃ ab eo gens oritura erat quæ iperiũ qđ ipsa Carthagini seruari cupiebat, ꝑruptura eẽt. Volebat ergo si posset illũ extingui. Igiẽ hæc sola causa satis erat ad odia excitanda. Verũ aliæ quoq; enumerantur: vt cũ sint procul a culpa Aeneæ: & ipse purgetur:& Iunonis factio iniquissima cognoscat: Laudatur multipliciter carthago vt ostẽdat illa Ro.imperiũ opprimere potuis-

se maxime annitente Iunone. ¶ Antiqua: non magna: vt multi dicũt:sed pro lapsu tp̃is: vt annositate corroborata iperium Ro.nascens longe vis viribus ꝑmeret. ¶ Coloni: vt preter incolas etiã aucta sit colonis. ¶ Itali.i.cõ.iaus ẽ a situ. ¶ Diues a fortuna. ¶ Studijsq;:a natura & moribus:ergo oĩs erat occasio Iunonis fauor, locoꝝ proximitas, substantia rei familiaris, bellatoꝝ numerus, fiducia naturalis:& innatũ studiũ dimicãdi. ¶ Posthabita.c.s.tanta obstinatiõe ꝯtra Ro.imperium nitebaẽ pro carthaginis opibus: vt oĩb⁹ terris:& ipsi solo genitali illa ꝑposuerit:& insignia sui numinis: quicqd potuit in ea collocauerit. ¶ Verteret:eam habet significationem: vt nihil post excidiũ supsit. Vnde alibi. Quæ te genitor snĩa vertit.i.penitus ita ĩmutauerit: vt nihil in illo pietatis relictũ sit. Ites & oĩs imo vertit neptunia troia.

℃ TOT vol.c.fortasse non est hypallage: nã q̃uis a Iuno.impulsus sit ad multos casus:ille tñ sua sapientia & aĩ magnitudine potius voluit casus q̃ ab illis volueret:pstantissimi enĩ viri potius fortuna regunt q̃ ab illa regitur. CHRI

¶ Vrbs:an laudat carthaginẽ: vt ostẽdaẽ nõ oĩno stultã rei pficiendæ spes fuisse Iunonis: & sumũtur loci de probabili qđ ponitur in cõstitutione ꝯiecturali:in hac est signus & signi partes sunt locus:tp̃s:spaciũ:occasio spes perficiendi:& spes celãdi, locus ergo idoneus dabit spes.q̄ eẽt propinq̃ italia:& opposita Romæ. Erat spes pficiẽdi:qm̃ & antiqua:& diues & populosa:& bellicosa:ergo q̃uis etiã accensa eẽt odio: Non tñ ꝑceps ꝯsiliũ cœpisset nisi fuisset spes pficiendi. ¶ Antiqua ẽ roborata: viribus opponebaẽ nascenti. Sic inferius dolet q̄ vrbs antiq̃ ruat multos dñata p annos Vrbs:hanc designabãt sulco qa ea ducebaẽ qua mœnia futura eẽnt:q̄ cũ illuc puenicbatur vbi eẽt futura porta:id spaciũ nõ signabatur sulco sed portabaẽ aratrũ ne terrã tangeret: vñ a portãdo portã dici volunt. Ipse alibi interea Aeneas vrbẽ designat aratro. Nas Cato ait ꝯditores vrbium taurũ in dexteram vaccam iterius iungebãt ipsi incincti ritu gabino.i.togæ parte caput velati tenebãt stiuas incuruã: vt glebæ oẽs intro ruerent: vñ territoriũ q̃si terribouiũ dcm̃ est attritu boũ:& aratri. Erãt boues albi: vt illo cãdore ondereẽ ciues sine labe eã oportere. Glebæ internæ rẽijciebanẽ:qm̃ oĩs fertilitas in vrbem ĩportãda sit: Erant ita boues iũcti: vt vacca interior taurus exterior eẽt qa mulieris est quæ intra domũ sunt curare: Viri vero quæ extra de hac re. Oui.in lib.fasto. Inde ꝑmens stiuã designat mœnia sulco: Alba iugũ niueo cũ boue vacca tulit. Sulcus aũt ille qui sic tũc iprimebaẽ teste Põpeio festo primigenius dicebaẽ. Vomis aũt æneus adhibebaẽ: vt refert Macro. ¶ Coloni:noui:& aliũde profecti habitatores Coloni

Carthago.

vbiū: sed & agrū alienū q ea pditione arant: vt partē fructuū capiant colonos appellāt: q de re rustica scribūt: Carthago pdita est: vt qdam volūt a Carchedone tyrio: vt vero alij a Didone eius filia annis .cxliij. post troianum bellū: alij vero dicūt cōditam a Didone anno mūdi .xc. ac cētesimo supra q̄tuor milia: postremo vero sunt qui velint regnāte auētino in latino post .iiij. milia & .ccc. ac qnquaginta mūdi annos eā pditā: sed poeta suo iure hæc fingit ait Euse. ¶ Samo q̄; insulā vehementer amabat: qm̄ in ea adoleuit: & Ioui nupsit: & vt scribit Var. parthenia prius est appellata. Itaq; antiq̄ssimū hēt ibi tēplū: & simulachrum habitu nubētis figuratū: & sacra eius anniuersaria nuptiarū ritu celebrant. ait Hero. tēpla samū hre pulcherrima oīum quæ in græcia sunt. ¶ Hic illius ar. h. c. f. repetitio ē color rhethoricus. Dea tēdit. q. d. iccirco audet niti contra fata qa dea est. Libyæ pars tertia terrarum est q̄; latini Africā noīant græci dicūt libyā denoīatā a libya Epaphi filia: quæ Busiridis mr̄ fuit. Parcas qm̄ vita humana initiū habet progressus & finē: hæc tria per tres parcas antiqui noīauerūt. Noīa quæ sunt apud græcos Clotho: Lachesis: & Atropos: Clotho q̄ initiū vitæ typū hēt colū cū penso gestat: vt sit ortus nr̄ qui materi. ī viuēdi pbet. Lachesis vero filū expēso deducit. Id enim est tp̄s viuendi qđ sortiti sumus. Vn̄ & ipsa a λαγχάνω quod est sortitor dr̄. Tertia vero filū a Lachesi iam deductū abrūpit: & denotat mortem vn̄ dr̄ Atropos quasi ἄνευ τρόπου .i. sine conuersione: qa īplacabilis est mors: & nulli parcit. Gel. aūt refert tribus fatis tria noīa cē latina. Et prima dici parcam a pariendo: secunda: nonā: tertia decimā: qa nono: & decimo mēse partus maturi sint. Cesellius vero vindex parcarū ponit tria noīa latina: nonā decimā & mortam: producitq; Liuij versum. Quādo dies aduenie t: quam præfata est morta. Has alij de morgonis ex chao filias dicūt. Alij noctis: alij quib' assentitur Marcus Tullius in libro de natura deorum herebi. & noctis. Has ait Hesiodus bona & mala hominibus sortiri. parce

SER.

Id metuens,[a] veterísq;[b] memor Saturnia[c] belli,
Prima[d] qđ ad Troiam[e] p caris[f] gesserat Argis:
Necdum etiam causæ[g] irarum, sæuiq; dolores
Exciderāt animo. manet[h] alta[i] mente repostū[k]
Iudicium Paridis, sp̄retæq;[l] iniuria formæ:
Et genus[m] inuisū, & rapti[n] Ganymedis[o] honores,
His accensa[p] super, iactatos æquore toto
Troas relliquias[q] Danaum, atq; imitis[r] Achilli
Arcebat longe Latio, multósq; per annos
Errabant acti[s] fatis maria[t] omnia circum.
Tantæ[v] molis erat romanam[x] condere gentem.
Vix[y] ē conspectu[z] Siculæ telluris, in altum
Vela dabant læti[&], & spumas salis[?] ære ruebāt,

a ¶ ID METVENS: de futuro timor est: Odium: de p̄senti. Metuebat ergo Carthagini. Odiū aūt hēbat propter causas sequentes: & est de vtroq; exēplum: Conueniūt qbus aut odium crudele tyrāni: Aut metus acer erat. b ¶ Veteris belli: quantus ad Virgilium pertinet antiqui si ad Iunonem referas diu gesti. Tunc autem ad personam referendum est: quum ipsa loquitur: quod si nulla persona sit: ad poetam refertur. Nunc ergo veteris ex persona poetæ intelligendum est: sicut ipse alibi. Mirantur dona Aeneæ. mirantur Iulum Flagrantisq; dei vultus: partem ad se retulit: partem ad tyrios qui deum esse nesciebant. c ¶ Saturnia: antonomasia est. non epitheton: quæ fit quotiens pro p̄prio nomine ponitur: quod potest esse cum proprio noīe: pōt: & epitheton dici. d ¶ Prima: atqui Hercules prior contra troianos pugnauit: vnde modo, prima princeps accipiendum est: Nam plerumq; poeta significatiōes nominum dat participijs: vel ecōtra: vt Voluentibus annis: significat enim voiubilibus: hac licentia & in nomine vsus est: vt prima p principe poneret. e ¶ Ad troiam: & ad & apud accusatiuæ sunt præpositiōes. Sed apud semp in loco significat ad & in loco: & ad locum: vt Ad quem tum Iuno supplex his vocib' vsa est. Cicero in Verrinis: Decem fiscos ad senatorē quendam relictos. Item ad Marcum Leccā te habitare velle dixisti. f ¶ Caris argis: illic enim eam coli omnibus notum est. Argos autem in numero singulari neutri generis est: vt Horatius: Aptum dicet equis argos: In plurali vero masculini: vt hi argi. cæterum deriuatio nominis argiuos facit: non argos. g ¶ Causæ irarum: nunc de præteritis loquitur. h ¶ Manet alta mente repostum Iudicium paridis: in quo pro Venere paris Alexander contra Iunonem Mineruáq; iudicauit. i ¶ Alta mente dicit .i. secreta, recondita. k ¶ Repostum: autem syncopa est: vnā enim e medio literam seu syllabam tollit sed quum omnes sermones aut integri sint: aut pathos habeant: hi qui pathos habent ita vt lecti sunt debēt poni: quod etiā Maro facit: nam & repostus & porgite de Ennio transtulit: integris autem & ipsis vtimur:

& eorum exemplo aliis. l Spretæq; iniuria formæ: epexegesis est. hoc enim fuit iudicium Paridis: vtq; particula vacet. sicut alio loco: Dixitq;: & prælia voce diremit. Licet nonnulli separent dicentes aliud esse. Nunq; enim coniunctio ponitur nisi inter duas res. Et spretæ formæ referunt ad Antigonã Laomedontis filiam: quam a Iunone propter formæ arrogantiam in ciconiam constat esse conuersam.

Et genus inuisum: propter Dardanum Electræ pellicis filius. Electra pellex fuit Iouis: ex qua Dardanus natus est: a quo troiani ducunt originem.

n Rapti: stuprati: vt est Rapta garamãtide nympha: Ites & raptas sine more sabinas.

o Ganymedis honores: Trois regis troiano rus filii. honores aũt dixit vel ꝓpter ministerium poculorum: ad quod receptus est remota Hebe Iunonis filia: quæ Ioui bibere ministrabat: vel ob hoc quod inter sydera collocatus aquarii nomen accepit. p His accensa super iactatos æquore toto: sup his: aut de his: aut super metum carthaginis: his quoq; accensa. q Reliquias: vt stet versus gemináuit. Nam in prosa reliquias dicimus.

r Atq; immitis achilli: bene secundũ Homerum segregauit duces a populo. sic Æneas in secundo post omnium casum Priami separauit interitum: vt forsitan & priami fuerint quæ fata requiras: immitem autem dixit qui in patrocli vltiones & circa extinctus Hectorẽ crudelis fuit. Achilli propter ὁμοίο τέ λαυτον detraxit s litteram: quæ plærũq; pro sibilo habetur non solus necessitatis: sed etiam euphoniæ causa: vt Salustius: A principio vrbis ad bellum persi macedonicus ꝓ persis. detrahitur autem s tertiæ declinatiõis genitiuo.

f Acti fatis: si odio Iunonis quomodo acti fatis? sed hoc ipsum Iunonis odius fatale est. laborat enim Virgilius nil troianorum meritis: s omnia fatis ascribere. Est & alter sensus: nam fatum voluntatem legimus: vt Fatis Iunonis iniquæ idest volũtate locutionis: vt hic intelligamus agebantur fatis Iunonis idest voluntate.

t Maria omnia circum: in fine accentus ponimus contra morem latinum: sed corruptio hoc facit: Nanq; præpositio postposita corrupta est sine dubio.

u Tantæ molis erat: difficultatis.

x Romanam condere gentem. latenter ostendit hinc odium Iunonis Aeneam pertulisse: ꝙ romanæ gentis auctor extabat.

y Vix hoc loco mox significat. 3 E cõspectu: vt adhuc de Sicilia possent videri.

& Læti: vel alacres: vel veloces: vt est Et læ tus eois Eurus æquis. Ites Et virgca lætus pabula idest festinus: & cum omni intentione: vel re vera læti: ꝙ; ꝙ; incongruum sit propter Anchisæ mortem: sed & interitus senum minus dolet: & magis lætos intelligendus est: vt sit Iunoni causa maioris iracundiæ: sic enis & in septimo irascitur vbi lætum Æneas sub culo prospexit ab vsq; pachynno. ꝯ Salis: maris fm Homerum εἰς ἅλα δῖαν Salem autem quo vtimur singulari numero tãtum dicimus: quũs locos significamus plura lem tantum ponimus numerum secundum Lucanum qui ait: Non soliti lusere sales. Aliquando autem & vrbanitatem per singularẽ numerum significamus. vt Terenti. Qui habet salem quod in te est idest quæ res in te est masculini enis. g. est non neutri: & neutra tri ptota sunt: nec ab hoc accusatiuo nominatiuus esse potest hoc sale.

¶ ID METVENS. vt firmet primam fu DON. isse principalem causam incipit dicere alias. Timet ergo ne troiani ab excidio liberati vel vires aduersus græcos reparent: vel in Italia consistentes carthagini officiant. Artificiose deinde aliam causam addit iudicium paridis: & vnam iniuriam facit duplicem scilicet quod offensa sit in eo iudicio ꝙ minori sit postposita: & ꝙ sit spreta forma sua: qa in pomo scriptum erat: Pulchriori def. Hoc maxime vexat mulieres. Hanc igitur partem facit. Virgilius cum dicit manet alta mente repostum iudicium paridis: spretæq; iniuria formæ: Vt non tantum irascatur quod victa est quantum quod forma sua sit spreta.

Manet ergo ad omnia pertinet. Repostum: autem ad iudicium paridis. Iudicium scilicet corruptum libidinis præmio.

Paridis: vt conuitium sit non hominis nomen scilicet quasi abiecti: venalis: vulgaris: & inhonesti. Falluntur autem qui referũt iniuria formæ ad antigone. Vnde addit Et genus inuisum: vt ad principalem causam gentis æstus reduceret. Ganymedis: Qui turpiter amatus est a Ioue. Est autem fœdus hoc loco aliquid intelligere de zodiaco: in quo Ganymedes dicitur collocatus: ne infames inter sancta sydera sint collocati: & sentiamus id quod poeta non dixit. Ostẽdit omnes has causas esse alienas ab Ænea. Atq; vt posterius dictas ostenderet incidentes ait: His accensa super idest super illam quæ fuit ob excidium carthaginis. Vix e cõspectu: A septimo anno incipit narrationẽ: vt priora reseruet ad conuiuium Didonis.

Iactatos æquore: hæc omnia ad exprimẽdam Iunonis iniquitatem pertinent: vt ostẽdat excidium carthaginis solam causam fuisse ne ipsa misereretur: nec deserit intentionem suam quæ cognoscens non posse expugnare fata: cupiebat saltem illos arcere quos ad plenum superare non poterat. Non miserabatur igitur: vt iactatos toto æquore: & eos

qui ex infinito numero ad paucos redacti essent: quos e manibus saeuissimorum hostius fortuna seruauerat: insidiis assiduis obtereret. ¶ Reliquias danaum. Magna crudelitas quae nullis cladibus saciari poterat. Laus autem Aeneae magna quod de solis reliquiis troianorum imperium Romanum condere potuerit. Ergo ni fata obstitissent patriā integris opibus defendisset: cum in aliena terra imperium condiderit. ¶ Acti fatis: idest ipsi qui fatis agebantur in Italia errabant Iunonis inimicitiis. ¶ Tantae molis: Non fiunt sine magno labore magna. Laudatur autem Aeneas: qui nullo labore nulla diuturnitate erroris desistebat ab incepto.

¶ Vix laeti. Vtrunq; temperat. Nam laeti erant quod essent propinqui italiae. Sed morte Anchisae contristati vix erant laeti.

❡ ID METVENS. Nam haec est prima causa: reliquae sunt accessoriae.

¶ Veteris: ac si diceret imperfecti operis. Hoc alibi ipsa dolens ait. Non capti potuere capi. Et paulopost: Me ne inceptis desistere victam: vel memor belli idest iniuriarus ob quas bellum susceperat. ¶ Saturnia quasi dicat crudelis: vt a Saturno esse se ostendat dicitur autem Iuno a iuuando: sed quoniam in hoc loco troianos non iuuare. sed ledere conatur optimus vates illam a Saturno stella noxia denominare maluit. Caeterum poetae cum eam physica quadam ratione describunt: terram intelligunt. Haec pulchre ostēdit Dionysius ac Eusebius & Varro. Quapropter hac ratione ipsam deam regnorum nominant: quia haec terrena sunt atq; omnis contentio inter mortales: & terrarum possessione est. Capitur autem a Marone allegorice pro ambitione quae est cupiditas regnandi: et imperandi. Huius deae simulachrum ligneum apud Samios: vbi apprime colebatur fuisse refert Callimachus: Iunonem prisci voluerunt esse nuptialem viri ac foeminae coniunctionem. Quapropter illi sacrificantes bilem ad hostia euomebant: ac iuxta aram infodiebant: vt ostenderent sine ira: et odio et amaritudine matrimonium esse oportere. Iunonis autem et Latonae potestatem sic iungunt q Iuno terra sit: Latona nox: nam obliuio ex nocte per somnum fit. Nox autem est terrae vmbra matrimonii vero finis procatio est idest a tenebris ad solis lumina progressio. Dicunt autem Ioui Iunone irata et ab eo dissidente moestum Iouem a calabeomene indigna doctum: vt alteram ducere simularet. Quapropter ille ex quercu muliebre simulachrum composuit nuptiasq; praeparauit: ad quas tritonides nymphae: et vniuersa boetia confluebat. Qua re commota Iuno a Citherone descendit: et plataeensium mulierum turba sequente ad Iouem peruenit simulationeq; patefacta illi summa cum laeticia reconciliata est. simulachro autem quod Daedalem appellarunt: Iunonis gratia ficta Daedala instituta sunt Iunoni praeterea omnium mense kalendae dicatae sunt. Vnde illi duodecim aras instituunt. ¶ Causae: irarum. ¶ Iniuriae: iniuria enim iram gignit quae est accensio sanguinis ad vlciscendum. ¶ Dolores qui: & ipsi ab iniuriis nascūtur: ait. Diodorus mulieres diopolitanas siue thebanas quae in aegypto sunt (nam diopolis thebe est) pharmacum aduersus iram: & maerorē inuenisse. ¶ Animo: mēte idest memoria: vt manet alta mēte repostum iudicium paridis. ¶ Iactatos aequore: arcebat. Omnibus ex locis Iunones inuidia onerat pathosq; cōmouet: in hoc autem loco citat a modo: vt ipse alibi altaria ad ipsa trementem. Traxit: & in multo lapsantem sanguine nati: sic Demosthenes se pulsatum cothurno quaeritur: in quo erat cōtumelia. Nam non solum iniuria ex se spectatur: sed etiam modus inferendae iniuriae Iniuria est q arcet Italia. Mos autem quod arceret crudelissime illos per omnia maria iactando: & vt magis illius odium insaciabile ostendat: dixit troianos non integros: & florentes in patria in quos posset concitari aliqua inuidia: sed miseros atq; infoelices: & qui ex graecorum praesertim Achillis crudelitate superfuerant: qui non solum venia: sed etias commiseratione digni essent. eoq; magis quod tam diu in eos saeuierat: vt iam omnis ira saciata esse potuisset. ¶ Laeti: capiebant laeticiā ꝓpt propinqtatē Italiae quae res magis Iunonem incendebat: Nam ex inimicorum laeticia dolent inimici. ¶ Caris; sic & apud Homerum loquitur.

Ητοι ἐμοὶ τρεῖς πολυφίλτατοι εἰσὶ πόλιες,
Αργος τὲ σπάρτη τὲ καὶ εὐρυάγυια μυκήνη.

¶ Iudicium paridis: de paride Ganymede atq; aliis troianis dicemus suo loco. Hic ad ea quae dicit Donatus addam ingeniosissime poetam nostrum cum causas quae Iunonem excitabant poneret ita narrare voluisse: vt ipsa si adesset narraret. Nam vt ait Cicero a natura: & vsu non est recedendum. Non ergo rationem habuit temporum: sed si irata Iuno loqueretur: semper ea prima proferret: quibus magis premeretur: & quia nihil grauius accidit reginae quam postponi minoribus: nihilq; molestius foeminae q; in iudicio formae succumbere; iudicium in quo vtrūq; incōmodū est prius dixit: deinde qd molestius in secundo loco erat: Electram viro suo potitā: quam Ganymedem filiae in munere succedere. Forma a graeco est p trāspositionem litterarū. illi enī μορφὴν nos for Forma

mam dicimus. Est autem forma propter quam aliquid quod non erat esse incipit. Nam ebur Phidiæ iouis simulachrum: nõ erat: sed postquam addita est ad materiam forma cœpit esse simulachrum. Ergo quia dat essentiam: & pulchritudinẽ: forma pro ipsa pulchritudine capitur. ¶ His accen. su. aduerbium est In hoc loca super fim Prisci. ¶ Danaum: græcorum a Danao antiquissimo rege fratre Aegypti: qui relicto ægypti regno fratri in græciã nauigauit: argosq; venit: & nomen genti dedit: ait aũt Pli. Hunc primũ naui nauigasse cum antea hoĩes ratibus ab erithra in mari rubro institutis vterentur. Eusebi. ita scribit ægypti quæ prius aeria dicebatur ab ægypto ibi regnãte nomen accepit cui datũ est regnum electo Danao qui in græciã argos occupauit ac aquas abundare fecit. Achilles est quasi ἄνευ χι-

Dana' / Aegiptias / Achilles

λου. idest sine cocto quia illũ Chiron ita educasset herbis baccisq; syluestribus vt nullum cibũ coctũ gustaret. Vnde Euphorion poeta. Εἵς ἴσίην χί-λου καίτνις πάμβανα γευσὸς τ' οὐνεκα μυρμί δονεςμιν α χιλλέα φημί ξαντο. Errabãt: a recto cursu vagabant aliquãdo peccare: Itẽ pasci: vt mille meæ siculis errãt in montibus agnæ. ¶ Tãtæ molis: tãti ponderis. i. difficultatis. Lege allegorias nr̃as: & inuenies quod propheuelit. ¶ Tãtæ molis: Epiphonema est quæ est rei enarratæ: vel probatæ summa acclamatio: sic Cice. Facere enim probus adolescens periculose quam perpeti turpiter maluit. ¶ Vix e cõspectu siculæ telluris in altũ Vela dabãt læti: erat adeo intẽta his rebus Iuno: vt vix nauigare incœperint: cũ aĩaduertit. Et spumas salis ære ruebant. i. aquam ruendo spumosam reddebant.

SER. a ¶ CVM Iuno æternũ seruãs sub pectore vuln⁹: quod præterito dolore dixit: de futuro natum: ad vtrũq; vulnus retulit. b ¶ Hæc secum: scilicet ãdi locuta est. deest enim & si fictũ est: vt superius diximus: Vnde enim si sciret poeta? bene autem impatientiã doloris ostẽdit detrahendo ei solatia: vt in quarto solam inducit Didonem: En quid ago?

Cum Iuno[a] æternũ seruans sub pectore vulnus
Hæc[b] secum; me[c] ne incepto[d] desistere victam?
Nec[e] posse italia Teucrorum auertere regem?
Quippe[f] vetor fatis. pallás ne[g] exurere classem[h]
Argiuum? atq; ipsos potuit[i] submergere ponto
Vnius[k] ob noxam[l]: & furias[m] Aiacis Oilei[n].
Ipsa Iouis rapidum[o] iaculata[p] é nubibus[q] igné.
Disiecitq; rates[r], euertitq; æquora ventis.
Illum[s] expirantem[t] transfixo pectore flammas
Turbine[v] corripuit, scopuloq;[x] infixit acuto.
Ast ego[y] quæ diuum incedo[z] regina, Iouisq;[&]
Et soror & coniux vna cum gente, tot annos[ɔ]
Bella gero: & quisquã[?] numen Iunonis adorat:
Præterea[a], aut supplex aris imponit honorem?
Talia[b] flammato secum dea corde volutans

cõtra exulum fata posse aliquid: si Minerua numẽ inferius valuit cõtra fata victorum. g ¶ Pallas ne. Minerua ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ. idest ab hastæ concussiõe: vel quod Pallantẽ gigãtes occiderit. h ¶ Classem: ad inuidiã posuit: vt pro vna naui classes dicat. sic Venus: Nauibus infandum amissis: quum Orontis sola perisset: aut re vera vnã nauem significat. vt Hora. Me vel extremos numidarũ in agros classe releget. classis enim dicta est ἀπὸ τῶν καλῶν: idest a lignis: vñ & calones dicunt qui militibus ligna portãt: & καλοποδία. i ¶ Potuit: ad illud refert quod supra dixit: nec posse. k ¶ Vnius ob noxam: In istis sermonib⁹ vnius: illius: ipsius naturaliter media producitur syllaba: sed quũ opus est corripitur hac excusatione: quod quotiens vocalẽ lõgã vocalis sequitur: ei superiori vires detrahit: vt est Insulæ Ionio in magno: Et sub Ilio alto: & ob hoc mutat accentum: In latino enim sermone cũ penultima corripitur: antepenultima habet accentum vt hoc loco: Vnius ob noxam: & contra: Nauibus infandũ amissis vnius ob iras prodimur. l ¶ Noxã: pro noxiã: & hoc interest inter noxam & noxiam: quod noxia culpa est idest peccatum; noxa autem pœna. m ¶ Et furias

c ¶ Me ne: ne non vacat: significat enim ergo. & est coniũctio rõnalis. d ¶ Incepto desistere: tolerabilius est enim non inchoare quam incepta deserere. e ¶ Nec posse italia teucrorũ auertere regem. sic & in. vij. Vincor ab ænea: & detraxit more suo prouinciæ præpositionẽ: non enĩ dixit de Italia: sed Italia. f ¶ Quippe vetor fatis: re vera inquit fata me prohibent: ergo Iuno ignorat vim fatorum: sed hoc non possumus dicere quia superius lectum est: Si qua fata sinant: Et progeniẽ troiano a sanguine duci. Audierat: hoc quod est. oẽs res holum aut ex nostra voluntate descẽdũt: vtputa sedere surgere: aut ex fati necessitate: vtputa nasci mori: aut ex deorum volũtate: vtputa nauigare: vel honoribus frui. Nunc de nauigatione agitur: & bene inuidiose quasi etiã huius rei potestatem ei possint fata detrahere est & alter latens sensus: vt speret se reginam

alacis oilei furia: amoi est. vt in bucolicis: seu quicunq; furor. n ℞ Oilei: non vacat. Nam & duo A iaces fuerunt: & ambo furuerūt: sed ira Telamonius: hic amore: & est græca figura si dicamus Aeneas Anchisæ & subaudiamus filius. hac aūt figura vtimur circa patres & circa maritos tātum: vt Virgilius: Deiphobe glauci. idest filia. Ides Hectoris andromache: idest vxoi. Ipsa: bene ipsa: dulcis est enim propria manu quæsita vindicta: vnde plus dolet Iuno alienis viribus se vti: vt Acolir vt inferorum: sicut ipsa flectere si nequeo superos Acheronta mouebo. o ℞ Rapidum: velocem: vt est. Quū rapidus sol nōdum hyemē contingit æquis. Iam preterit æstas. Item rapidi ue potētia solis. p ℞ Iaculata: in libris etruscorū lectum est iactus fulminum manubias dici: & certa eē numina possidētia fulminum iactus: vt Iouē: Vulcanum: & Mineruam: vnde cauendū est ne alijs hæc numinibus demus. q ℞ E nubibus: secundum physicos: qui dicunt collisione nubiū fulmen creari. r ℞ Rates: abusiue naues: nā ꝓprie rates sunt cōnexæ inuicem trabes. Quæ σχέδια græce dicta sunt. s ℞ Illum: auctorem. scriminis. t ℞ Expirantē flāmas: nō animam dicit flāmas: sed cum aiā fulminis flammas euomentē: vt superius pleno nomini adiecit opum. i. diues opum: sic hic verbo quū plenū sit expirat addidit flāmas: vt alio loco Consi xi expirant animas. u ℞ Turbine: volubilitate ventoꝝ. x ℞ Scopulo saxo eminenti. scopulus aūt a speculādo dict⁹ est nā σκόπελος ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν aut a tegmento nāuiū ἀπὸ τοῦ σκεπάζειν τὰς ναῦς. Conti gerūt āt ista circa Caphareū mōtē Euboeæ. y ℞ Ast ego: nunc cōparat singula: & ne leue esset qd dixerat ego addidit deoꝝ regina. sic Salu. Nos aūt: hoc est pp̄ls Ro. z ℞ Incedo: incedere proprie est nobilium personarum. & ℞ Iouisq; & soror & cōiux: Physici Iouē æthere. i. ignem volunt intelligi. Iunonē vero aerem: & quoniam tenuitate hæc elemēta paria sunt: dixerunt eē germana. Sed quoniam Iuno hoc est aer subiect⁹ est igni: idest Ioui: iure superposito elemento mariti traditum nomen est. Iouē aūt a iuuando dixerunt. Nulla enim res sic fouet omnia quemadmodum calor: vn & ζεὺς inpit ἀπὸ τοῦ ζῆν. i. a feruore dicitur. ꝯ ℞ Tot annos: iuxter in istis locutiōib⁹ & accusatiuo vtimur & ablatiuo. Dicimus enim & tota nocte legi: & totam noctem legi. honestior autē elocutio est per accusatiuum. ꝝ ℞ Aut quisq; non troianorum sed omnium generaliter. a ℞ Præterea: postea: Vt præterea vidit nec portitor orci. Amplius oblectam passus transire paludē. b ℞ Talia flāmato: quod supi intermiserat nūc reddit. Nam dixerat superius Hæc secum: & modo ait voluntans: idest cogitās. Nimborum: nimbi nunc ventos significant: plerūq; nubes: & pluuias. ergo pro ut locus fuerit: intelligendum est ꝓprie tamē dicuntur nimbi repētinæ & ꝑcipites pluuiæ: nam pluuias vocamus lentas: & iuges.

¶ CVM Iuno æternum seruans sub pectore vulnus: aduertens Iuno troianos de proximitate italiæ laborare recrudescebat vulnus: & exclusa ab inuentione nocendi: & a loco & a tempore sic suos dolores intimis sensibus enumerat. ℞ Me ne: cōponit summa arte quales habere debuerit cogitatiōes carens inuentione ad nocendum: & inducto qualitatis statu per exempla aliena inuenta consilia enumerat: & cōparat personam suā cum persona Mineruæ & Troianoꝝ & Græcorum & inimicitiarum causas. Me ne: emphasim habet pronomen & magnum dicendi pondus: quod infra aperuit: cum dicit. Ast ego quæ diuum incedo Regina Iouisq; & soror & cōiux. ℞ Inceptis desistere victam: incepta sunt animoꝝ destinationes. Salustius. Nam talia incepta non consultorem vertissent rerum pestem factura. Dolet igit̄ intētionem suam sine effectu defecisse: nec superesse nocēdi consilium vel tempus: & quia donorus est incepta deserere: si aūt prece flectantur: aut sponte ignoscant: ostēdit vtranq; occasionem perdidisse: & incidisse in indibrium: Vt scilicet superata discederet. ℞ Regem: idest si perdere non potui debui superare Teucrorum regem. ℞ Italia. i. ab italia. Sic alibi Bellum ingens geret italia: ergo si non poterat perdere saltem disiungere ab italia: & si omnes non perirent saltem id obtineret iuxta vnum Aeneā: cuius stirpi deberi sciebat imperium romanum. ℞ Quippe vetor fatis: Ergo magis debuit vetari Minerua fatis Græcorum. ℞ Pallas ne: Quæ non esset tā ti meriti aut potestatis. ℞ Exurere classem: Comparatio pœnarum Minerua potuit naues Græcorū & ipsos exurere: ego vnum ab italia arcere non potui. Exurere: urere est aliquid lædere incendio: exurere est penit⁹ abolere. Confirmat aūt poeta soli æneæ deberi imperium: cum de ipso solo laboret Iuno. Illum expirantem: illa propter vnum plurimos perdidit: ego a plurimis offensa vnū ab italia arcere non possum: & quod auget dolorem ostendit Mineruam minorem deam iouis fulmine vti potuisse: & in pœna delicti defendit Auctorem. Si ergo ille iniuste grauissimū pertulit supplicium: multo magis eius socii. Defendit autem culpam in amorem reijciens: & vtitur veniali statu. Factum enim quod manifestum est nō purgatur: nisi

dicatur non erat suæ mentis nec sui consilii Aiax: sed furore amoris trahebatur. Nā qcqd fit per pathos: non ascribitur homini. ¶ Disiecitq; rates: Ne si alicui cōtigisset euadere: nauigandi subsidium. ¶ Euertitq; æquora ventis: Alieno est vsa imperio: nam Iouis fulmē arripuit & neptuni imperium. Habuit enim potestatē in ventos qui alieno subiecti sunt imperio. ¶ Illum: emphasim pronomen habet quasi temerarium in consideratum: sacrilegum, prophanus qui in templo deæ virginis ante aras in conspectu numinis regiam sacerdotem intactam violauit. ¶ Pectore: quo vulnus omnino lætale esset.

¶ Turbine corripuit: nam aliter infigi non poterat & ostendit vim iræ in tanto impulsu. Voluit infigi scopulo: ne ad littus deueniens saltem sepulturam acquireret. ¶ Ast ego quæ diuum incedo Regina iouisq;: Et soror & coniux: Declarat quid illud sit.

¶ Ast ego: scilicet quæ omni genere rerum Mineruam supero. Sum enim Regina. Sum soror & coniux Iouis. Vnde deberem ab eo qui frater est & maritus omnia impetrare. ¶ Vna cū gēte tot annos: Cū Minerua vno ictu potuerit. ¶ Præterea: in medio posuit & bis esse repetenda. ¶ Flammato: superius dicit accensa sed plus est flammato. p. Vt ostēdat quantum accreuerit ira ex comparatione Mineruæ: nocendi autem consilium de Mineruæ exemplo cœpit præsertiz cū troianos videret nauigantes.

CHRI ¶ CVM Iuno æternum. de hac dea deq; Ioue alio loco dicetur. Quare autem troianis inimica implacabilis fingatur: nos in nostris disputationibus chalmadulensibus: in quibus sex primos libros scdm allegoriam interpretati sumus: diligenter expressimus: nam cum Iuno dea regnorū sit iureq; possit pro cupiditate imperandi & pro omni ambitione capi. Quid est quod egregius vlrum italia: idest a contemplatione diuinarum rerum in qua est summus bonum magis amouere possis. Sed hæc & reliqua omnia in eo loco intelliges. ¶ Mene: Hoc iratorum est: Vt principia orationis habeant abrupta & præcipitata clausulas breues & verba subtrahant & ab interrogatione incipiant: Cui vix aliter quam quod volunt responderi possit. Hæc omnia in illa Terentiana deprehenduntur. Ego ne illam: quæ illū: quæ me: quæ non. Præterea non possunt explicare a principio id quod post quas iram euomuerint facilius exprimunt. Itaq; a principio dixit me: nec potuit explicare quid oneris habeat me. Explicauit autem postquam in oratione debaccata euomuerat iras & se non nihil collegerat. ¶ Ast ego quæ diuum incedo Regina iouisq;: & soror & coniunx. ¶ Pallas exurere classem: Hæc latine Minerua dicitur: quam non solum lanificij ac multarum muliebriū artium deaz esse volunt: sed ipsius quoq; sapientiæ: Aiuntq; non ex muliere conceptam esse: sed capite iouis ortam: est ergo Fabula iouem cum iunonem sterilem videret: vt liberos haberet sæpius concusso capite Mineruam edidisse: per quod ostendunt nulla admixtione rerū humanarum: aut corporearum ab ipso deo nobis sapientiam prouenire. Et re vera hebeti omnino ingenio ille erit qui sapiētiam: quæ intelligentiā sciētiamq; amplectitur ex corporē cōmixtione nobis prouenire opinetur. Ipsa enim ex intellectu siue potius intelligentia: Quæ pura simplex incorporeaq; est prouenit: Cicero in libro de natura deorum quinq; Mineruas ponit. Græci Mineruam athenā dicūt: a qua dictæ sint athenæ Vrbs de qua re in Geor. dictum est Minerua lanificium & texturam reperit & numeros atq; illorum figuras. Hanc Vulcanus adamauit vxoremq; petit. Verum cum illa concubitū refugeret semen in Terram fluxit: natusq; inde est Erichthonius: sic dictus a terra i quanatus est: quæ χθών græce dicitur & a contentione quæ inter Vulcanum & ipsas fuit: fuit: quæ Græce ἔρις dicit. Pallas præterea appellatur: vel a Pallante eius parente interfecto: vel a concussione hastæ. Nā πάλλειν concutere est: appellatur etiā Tritonia a Tritone africæ palude. Apud quā vt scribit Augustinus regnante Ogygio apparuit: Fuit autem Cecrops: quo Regnante ab athena. i. Minerua athenæ denominatæ sunt anno mundi quinquagesimo supra tria milia ac sexcentos quo tempore Moyses ex ægypto populum eduxit. Herodotus autem ait in africa Macyes esse populos iuxta quos Triton fuit fluuius: ex quo fit Tritonis palus: ex qua dicunt Neptunum mineruam suscepisse: Se cum pater illi quandoq; succensuisset: se Ioui adoptandam dedit: huic virgines singulis annis sacra facientes in duas acies diuiduntur: ac lapidibus fustibusq; inter se decertant: & si qua in pugna occubuerit ea pseudo parthenos. i. non vera virgo appellatur: ante autem quā pugnam ineant pulcherrimam omnium ex iis Corinthia Gallea & Tota armatura Græca ornatam Curru imponūt: illamq; paludem lustrantem sequunt. Cretenses tamen in Creta Tritonem fluuium esse dicunt: & apud illius Fontes ex Ioue natam affirmauit: ibiq; illius templum ostendunt: addit Diodorus siculus: Mineruam in Tritone flumine natam ab animone coniuge Rheæ aduersus illam custodem positam

Pallas

Minerua

Triton

Tritōia

filio: Quē ex amalthea susceperat: ipsamq;
perpetuam: virginitatem seruasse & propter
animi solertiam multas artes inuenisse: & in
Alcida Bello plurimum valuisse: atq; alcidā belluā
quæ ignes vomens omnia inflammaret in-
genio ac viribus interemisse. Dicunt hanc
belluam primus in phrygia apparuisse quæ
ex hoc combusta vocatur. Deinde in taurū
montem conuersam cuncta nemora per-
petuo tenore ad indos vsq; incendio cōsum
psisse: Deinde per phœniciam conuersam, ac
libani syluis exustis per ægyptum in lybiam
transisse vsq; ad hesperum. ibiq; in ceraunis
Syluis omnia cremantem omnes mortales
aut pdidisse aut in fugam vertisse. Donec
pallas eam perdiderit: Ægypti vero Miner
uam ætherem esse interpretantur: & Iouis
filiam volunt ac Virginem: Quia æther na-
turam semper incorruptam habeat. Sed vt
ad rem redeam: Ex comparatione maxi-
me crescit indignatio ac dolor: est autem
duplex comparatio & ad personam ad res.
Dolet enim primum quod Pallas minor
Dea non prohibita sit quin se de hoste vlci-
sceretur. Ipsa vero maior dea prohibeatur.
Ad rem autem pertinet quod multo mi-
nus flagitium fuit: quod commisit aiax in
Palladem quam quod Troiani in se. Vnius
obnoxiam: Nescio an Seruij sententia vera
sit. Illud scio minime obseruari. Nam noxa
frequenter pro pœna ponitur. Sed in iure ci-
uili de verborum significatione scriptum est
Noxe appellatione omne delictum conti-
neri: Ouidius. Inuidiam noxe continet ille
meæ. Et alibi Nocte nocent potæ sine noxa
Noxa luce bibuntur. Noxia adiectiuum potius est.
Noxia Nam noxios & innoxios dicimus. ¶ Furias:
inualidat causam: quæ non fuerit per ratio-
cinationem: Sed per impulsionem: scilicet
p vim amoris: veris de furijs amoris latius
in quarto disputabitur. ¶ Aiacis oili: pro
oilei per syneresim. Et posuit datiuum Græ
cum pro genitiuo latino: alibi in datiuo di-
xit: vt Orphi Calliope a lino formosus apol
lo vbi est Orphi pro orpheo. ¶ Oilius: Rex
locrorum fuit. Ignem Iouis: Potuit vt se
vlcisceretur alienis vti armis. Cæterum ful
men scđm physicos est vapor ignitus com-
pactus & solidus impetuose cadens. Gigni-
tur ex vapore grosso ex contrarijs & diuersis
composito vehementi calore inflammato:
& ventorum nubiumq; concussione impul-
so: & quasi lapis igneus fit de concauitate nu
bis deorsum per violentiam pulso Raro ca-
dit in frigidissima hyeme: quia propter fri-
gus vapor in aere non gignitur: Raro etiam
in vehementi æstate: quia propter siccitates
& subtilitatem aeris vapores in nubibus non
aggregantur. Sed calore consumuntur. Ea-
dem ratione in partibus orbis aut callidissi-
mis aut frigidissimis rariora cadunt. Et in ea
parte Italiæ: quæ a septentrione ad meridi-
em discedit: crebriora apparent. Ergo in ve-
re: & autumno vapores multi eleuantur: &
condensantur: & ignescunt Prisci fulmen qui Fulmē
busdam sacris eliciebant non sine periculo.
Nam hostilius Rex cum eliceret cum omni
regia crematus est. Ethruscorum litteræ te-
ste Plinio nouem deos fulmina emittere di-
cunt eaq; esse vndecim generum: sed Io-
uem tria emittere. Romani duo tantum ser-
uerunt diurna quæ Ioui & nocturna: quæ
Sumano tribuunt. De sumano meminit
Plautus. Refert Aristoteles tria esse genera
fulminum. Vnum quod adurit: alterum
quod quia humidum est: non vrit: sed quæ
tangit: Nigra reddit. Tertium est clarum:
& miræ naturæ. Nam vinum effundit in ta
ctis vasis: aliquando fracto vase ita obstu-
pescit vinum: vt per tres dies non fluat.
Aurum in saccis & vasa argentea in capsu-
lis ita liquefacit: Vt sacci capsuleq; integræ
maneant. comburunt corpora in tactis vesti
bus. Martia romana mulier grauida icta ful
mine partu examinato illæsa permansit:
propter hanc triplicem naturam trisulcum
fingitur a poetis fulmen. Refert acron cæ-
terorum deorum manubias albasq; nigrasq;
esse: Iouis vero rubias. Huius rei haud igna
rus Hora. Inde Ioue dixit: & rubenti dex-
tra sacras iaculatas arces. Disiecitq; rates
euertitq; æquora ventis. Exaggerat rem qđ
illa propter vnius scelus multos ulta est.
Exornat autem locum colore rhetorico:
qui est similiter desinens: scilicet auertere:
exurere summergere. ¶ Turbine corri-
puit: scilicet ventorum in circuitum se rotante:
& quæq; prosternente: Plinius autem po-
nit repentinos flatus: qui exhalante Terra
cooriuntur: & nubium cute obducta multi-
plices existunt inter hos enumerat Typho-
nem & turbinem: ac turbinem eum dicit:
Qui maiore depresse nubis specu erum-
pit: sed minus lato quam procella: nec si-
ne fragore proxima quæq; prosternit. Si idē
ardentior fuerit: præster vocatur amburens
cuncta pariter ac proterens: ab hac circula-
ri reuolutione Turbinem dicunt Latini lu-
dum puerorum: quem Græci trochon nū-
cupant: ipse alibi. Ceu quondam torto vo-
litans sub verbero turbo. ¶ Scopulo: scilicet
saxo euboico. ¶ Quisquā adorat: interro-
gatio quæ simplex quandoq; est: vt Sed vos
qui tandem? aliquando figurata: cum non
scitandi sed instandi gratia fit. Cice. Quid. n.
tuus ille tubero districtus gladi' in acie phar-

salica agebatur: item quousq; Catilina abuteris patientia nostra? Nam magis ardet q̃ si dicamus diutius abuteris. Interrogamus et quod negari non possit. Cice. dixit. ne tũdẽ. C. Figulanus facula? Ites vbi difficilis est responsio. vt vulgo dicimus quomodo potest

hoc fieri. Item inuidiæ grã: vt Medea Quas peti terras iubes? aut misserationis: vt Virgi. Heu q̃ me iqt tellus: q̃ me æq̃ra pñt accipe? Cõuenit itidẽ idignatiõi vt hic? ¶ Quisquã numẽ iu.a. Itẽ admirationi. Vt Quid ñ mortalia pectora cogi ipiobe amor.

Nimboꝝ in patriã loca[a] fœta furẽtib[9] Austris[b]
Aeoliam[c] venit. hic[d] vasto[e] rex Aeolus antro
Luctantes[f] ventos, tempestatésq; sonoras[g]
Imperio premit, ac vinclis[h] & carcere frenat.
Illi indignãtes[i] magno[k] cum murmure montis
Circũ claustra fremũt, celsa[l] sedet[m] Aeolus arce
Sceptra tenens, mollitq;[n] aĩos, & tẽperat iras.
Ni faciat, maria[o], ac terras, cœlúmq; ꝓfundũ
Quippe ferat[p] rapidi[q] secũ, verrántq;[r] per auras:
Sed Pater omnipotens speluncis abdidit atris
Hoc metuens[s], molémq;[t] & monteis insup altos
Imposuit, regémq; dedit, qui fœdere[v] certo
Et ꝑmere[x], & laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quẽ tum Iuno supplex his vocib[9] vsa est.
Aeole (nãq; tibi diuũ[y] Pater atq; hominũ Rex

SER. a ¶ Loca fœta: nũc plẽa vt alio loco fœta armis. Sciẽdũ ẽ aũt dici fœtã & grauidã: & partu liberatã vt Fecerat & viridi fœtam mauortis i antro. Enixã aũt eam fuisse lac qd pueris ꝑbebat oñdit: Itẽ fœtã i illo loco grauida oñdit: Nõ isueta grauis tẽtabũt pabula fœtas: Ergo qa fœta mediũ vmo est bñ ĥ loco epitheto discreuit dicens grauis fœtas: vt bonũ facinus & malũ facinus dicimus: & bonũ venenum: & malum venenum. b ¶ Austris: figura est celebrata apud Virgiliũ: est ãt species pro genere. Legerat apud Ennium Furẽtibus ventis: sed quasi asperũ fugit: & posuit austris pro ventis. c ¶ Aeoliã venit: nouẽ Insulæ quæ sunt post fretum Siciliæ appellantur æoliæ ab Aeolo rege Hippotæ filio. licet & habeant propria nomina: vnde Vir. ait: Aeoliã liparen. Poetæ quidem fingunt hunc esse regem ventorum: Sed vt Varro dixit rex fuit insularum: ex quarum nebulis & fumo vulcaniæ insulæ prædicens futura flabra ventorum ab iperitis visus est vẽtos sua potestate retinere. d ¶ Hic: illic: vt supius: Hic currus fuit. e ¶ Vasto antro: physica ratione hoc fingit poeta. Naturale enim est: vt loca cõcaua plena sint ventis. f ¶ Luctãtes: elaborantes egredi. g ¶ Sonoras: grauisonas. & est tempestatis epitheton. ordo autẽ talis est: Aeolus luctantes vẽtos: & tempestates sonoras vasto antro premit. h ¶ Ac vinclis & carcere frenat: translatio est per poeticam licẽtiam facta: Carcer autem est vndecũq; ꝓhibemur exire. dictus quasi arcer ab arcendo. locũ aũt in quo seruatur noxij carcerem dicimus numero tantum singulari. vnde vero erumpunt quadrigæ carceres dicimus numero tantũ plurali. licet plerunq;

vsurpet poeta. vt est Ruũtq; effusi carcere curr[9]. i ¶ Illi idignãtes: hic aperte ostẽdit qd sit luctãtes. k ¶ Magno cum murmure montis: nõ circũ montis claustra: s3 cũ magno montis murmure. sic fremebãt vt etiam ãtra possent sonare. l ¶ Celsa arce: scdm qd superius diximus. venti. n. melius deprehendunt ex alto. m ¶ Sedet: non ociatur: sed curat. Vt alio loco ait: Turnus secreta valle sedebat. n ¶ Mollitq; animos: idest vẽtos ἀπὸ τῶν ἀνέμων: vt alibi: Quantũ ignes animæq; valent. & Horatius: Impellunt aĩæ lintea thraciæ. Mollit autem ideo dixit: vt per transitum ostenderet vitia naturæ nulla ratiõe mutari: sed mitigari aliquaten[9] posse. o ¶ Maria ac terras cœlumq; profundum: atqui quatuor elementa sunt: terra: mare: aer: & æther. S3 hoc loco rite ꝑtermisit ætherem: quia venti non turbant superiora: vt ait Lucanus: Pacem summa tenent: Sed aut terras: aut maria: aut aerẽ. Nam cœlũ hoc loco pro aere posuit: vt Lucretius: In hoc cœlo q̃ dicitur aer. p ¶ Ferãt. i. auferãt. & est aphæresis. q ¶ Rapidi: veloces: vt supra. r ¶ Verrantq;: verrere est trahere a rete quod verriculum dicitur. est autem principalitas verbi verro verris præteritum versi: vnde fit participium versus: hinc alibi: Et versa puluis inscribitur hasta: idest tracta. s ¶ Id metuens timeas: ergo Iupiter timet non sibi: sed elemẽtis ne turbent eruptiõe vẽtorũ: vt si dicas belloꝝ tpe virum fortem timere non sibi: s3 liberis suis. t ¶ Molemq; & mõtes. i. molẽ montis: & est figura endyadis vt vna res in duas diuidat metri causa interposita cõiunctione vt alibi Pateris libamus & auro. i. pateris aureis. v ¶ Fœdere: modo lege: alias pace: quæ fit

quæ fit inter dimicantes. Fœdus aũt dictum
vel a fœcialibus.i.sacerdotibus: per quos fiũt
fœdera: vel a porca fœde lacerata.i.lapidibus
cæsa: vt ipse alibi: Et cæsa iungebant fœde″
ra porca. x ℣ Et premere & laxas sciret da/
re iussus habenas: permansit in translatione.
iussus aũt ob hoc posuit: qa suo nihil facit im
perio. Nam tolle hoc: & maior est omnibus
diis si ad eius voluntatẽ possint elementa con
fundi: vt ipse Aeolus Mihi iussa capessere fas
est. simul & ventorũ ostẽditur vis quibus parũ
fuerat montem superponi: nisi & regẽ acci/
perent: qui ipse quoq; alieno pareret impe/
rio. Ad quem pro apud quem: vt supra. Aeo
le: rhetoricũ est in omni petitione hoc obser
uare: vt possit pstari quod petitur.i. vt sit pos/
sibilitas: & sit res iusta: vt habeat modũ peti/
tio: vt sequatur remuneratio. Et sciendus se/
cundũ hunc ordinem omnes petitiones for/
mare Virg. vt in hoc loco possibilitas est. Et
mulcere dedit fluctus & tollere vento. iusta
petitio est. Gens inimica mihi. Omne enim
quod contra inimicos petimus iustũ est mo/
dus est petititionis. Et disijce corpora ponto.
Remuneratio. Sunt mihi bis septẽ. Ordo est
Aeole incute vim ventis: & est figura paren
thesis. Inter parenthesim & eclypsim hoc in
terest qa parenthesis est quotiens remota de
medio sententia integer sermo perdurat sic
a græco dicta ꝙ interponatur.i. παρεντί/
θεται plenum nãq; est Aeole incute vis vẽ
tis. Item Aeneas rapidum ad naues præmit
tit achatem: Eclypsis est aũt quotiens remo·
tis interpositis deest aliquid ἀπὸ τοῦ ἐκλεί/
πειν: vt quos ego: deest enim affligã. y ℣ Di/
uum pater atq; hominũ rex: periphrasis est
idest circunlocutio.
DON. ℭ NIMBORVM in patriã: Habet rationẽ
psonæ nõ reginæ: sed iratæ quæ occasiones
nolit omittere loci & tpis. Nam si rõnẽ regi/
næ haberet: mitteret aliquẽ qui æolo iuberet
sed qa mãdata: nisi ipsa adesset: poterant aut
negligentius agi aut differri: & sic pteriret no
cẽdi occasio: misit psonã Reginæ: & sic mo
net poeta per nos ipsos agendũ: qđ rectius cu
rari volumus: & inferiori psonæ inhibendus
honores: si illa indigemus. Nam grata ẽ sibi a
potiore eẽ delatũ: Cætera significat vẽtos ca
uis terræ oriri. ℣ Supplex: nõ qa supplicã
tis verba sit locuta: sed quia venit. ℣ Aeole:
oĩa in hac orõne saciata sunt summo artifi/
cio. Incipit a noĩe: qđ nec Iunonẽ humilem
facit: & æolo gratũ est. Ostẽdit enĩ se illi beni/
uolã cũ norit nomẽ & ipse letatur se potiori
notũ: perindeq; acceptũ atq; carum: ergo ca
ptat beniuolentiã Iuno. Facit itẽ attentum.
Cum idẽ conijciat æolus officiũ suũ Iunoni
esse necessariũ: cũ subtiliter intellexisset ha/
bere inuẽtos plenissimã ptãtẽ. ℣ Diuum pr̃:
ne arrogantẽ faceret Iunonẽ: si dixisset ma/

ritus & frater: vt supra cũ locuta est secum:
ergo hic satius fuit id intelligi posse quã dici:
ne aũt prolixior esset futura oro ipsa occul/
te sibi proponit: quæ excusationis cã potuis/
set æolus opponere: & illis respondet ne vlte
rius accedi possit: & negaret æolus ventos eẽ
in ptãte sua puenit ostẽdens plenam illum a
Ioue in eos habere potestatem.
ℭ AEOLIAM: æoliæ inter Siciliam & Ita CHRI
liam insulæ sunt: hæ in cõmẽtariis Serui no Aeolie
uem eẽ dicunt: in quo numero librariorum insulæ
errorem esse putant: nã Pli. atq; Strabo opti/
mi geographi septẽ ponunt: has græci a Vul
cano qui ab illis ἥφαιστος vocat̃ ephestiades
dicũt latini ab eodẽ deo vulcania nominãt.
Noĩa singularũ etiã extãt: nã prima dicta est
lipara a Liparo Ausonij filio: qui Italia a fra
tribus pulsus illuc venit eius filiã æolus vxo
rem duxit & regno successit. Lipara olis lon/
gina nolata est. Hiera secũda est olim thera/
sia dicta. Collẽ hẽt nocturnas euomentẽ flã/
mas. Tertia strongyle apprime ignita si futu/
rus est auster: caligines euomit si Zephyrus: Vẽtus
fumũ mixtũ igni. Quarta Dydime. Quinta
Ericussa. Sexta phœnicusa. Septima Euoni/
mos. Ptolomeus circa siciliã ponit has insu/
las: Dydime: iceste: Ericodes: phœnicodes:
Vulcani isula: Lipara: Euonimos: Strongy/
le: Vitica: Ostẽdes: phorbantia: ægusa: Hiera/
paconia: æoli insula. ℣ Austris: vẽtis spẽs p
genere ponit̃. Est aũt vẽtus vt placet Arist. in
meteoris: vapor siccus a terra resolutus cum
aliqua virtute cœlesti cõpositus: auerrois ait
ventum vaporẽ esse frigidũ & siccũ ex terris
& aqs per calorẽ resolutũ: qa aerem vehemẽ
ter impellit. Dictus est aũt vẽtus a veniendo
qa nõ flat sed venit. Vel a vehementia quæ
in illo est quæ terrã ac cœlum pturbat maria
pcitat. Sunt aũt quatuor vẽti a q̃tuor mundi
partibus: sed singuli in ternos diuidunt̃. Ergo
ab oriente æquinoctiali subsolanus est. Sed ad
septẽtrionẽ habet vulturnũ a voluẽdis nubi·
bus dictũ: ad meridiẽ eurũ sic dictũ quia late
flat. Hi sunt calidi & sicci: qa sub sole diu mo
rant̃: & vt placet Auerroi in ortu diei sunt sa
lubres qa veniũt ab aere tẽperato. Hinc flumi
na ad orientẽ labẽtia salubriora sunt: qa oriẽ/
taliũ vẽtorũ occursu & solis oriẽtalis reuerbe
ratu purgant̃ & tenuiores fiunt ab occasu æq
noctiali fauonius est dictus: qđ foueat quæ na
scuntur. Huic circius est ad septẽtrionem: Ze
phyrus ad Austrũ. Sunt isti tẽperate frigidi &
humidi: qa sol paruã facit moras in occidẽte
ppterea q; nec multũ calefacit illos nec mul/
tum desiccat: in fine diei salubres sunt qa a so/
le tũc subtiliores reddũtur: a meridie Auster
est dictus: qđ auriat aquas: Huic ad orientem
notus est: qui græce sic dr̃ ab humore. Afric⁹
ad ocidentẽ: calidi humidiq; nubes pluuiasq;
inducũt Aerẽ densum. Flumineũq; reddũt.

citant tẽpestates marinas. Impediunt virtu
tes aiales & grauitaté corpori afferũt. Ait enĩ
Hippo. q grauant auditũ & caput Humores
dissoluũt: & ad exteriora trahũt sensus graui
tatem faciũt: bilé corrũpunt: & in recidiuam
morbos trahunt. Aperiunt tñ poros terræ &
germina producunt a septẽtrione boreas est.
Huic ad oriente aqlo surgit. Ad occasus cho
rus. Hi venti frigidi sunt & sicci: Vñ corpora
indurant: poros ↄstringũt: humores purificãt:
Spiritus subtiliores reddũt. Vim decoquendi
& retinendi corroborãt. Masculos teste Ari
sto. producũt quẽadmodum austri fœminas:
Nec me fugit priscos quatuor dũtaxat ven
tos a quatuor mũdi partibus flantes noiasse.
Vnde plures nõ meminit Home. Deinde ad
ditos fuisse singulis singulos vt eẽnt octo. Po
stremo alias quatuor vt sint. xij. ꝑterea idem
venti diuersis noĩbus vocantur: nã eurũ vul
turnũ appellant: & sub solanũ emphellotes:
africuz Libi nominant poetice tñ ipsi venti
astræi & auroræ filij dicunt: qui a Iunone ꝓ
pter natũ Epaphũ: vt ait Lactan. concitati a
Ioue repressi sunt. Theodontius ait illos a fu
rijs cõmotos: sed a Ioue hortatu litigij: cœlo
pulsos: & cũ oĩa in diuersa traherent a Ioue
æolo subiectos fuisse æolus: æolo Hellenis
Deucalionis frater. Mimas filius fuit. Ex hoc
& Menalippa natus est hippotes: Hic alium
dicim' æolũ genuit q carmẽ suscepit: ex qua
neptunus boetũ genuit. Verũ pater illam ex
neptuno grauidam nõ credens hospiti meta
puntio adducenda tradidit: at illa æolum &
boetũ peperit: quos metapõtius est oraculo:
adoptauit ipsi aũt viri facti metapõti tyrãni
dem occuparunt: Metapontiq; vxoré auto
lidem: qa arnæ mari eorũ aduersabatur in
teremerũt. Quod cũ ægre ferret Metaponti
us: sumpta arma matre abierunt: & æolus q
dem ad eas insulas tyrrheni maris: quas a se
æolias nominauit emigrauit. Hæc Diodo.
alij scribunt hunc æolum regẽ ventorũ fuis
se fi. Iouis ex Sergesta hippote. Troiani filiæ:
& habuit scdm Home. vj. filios totidemq; fi
lias quos matrimonio illis copulauit: Hoc in
terpretant: quia. xij. venti sunt quoꝝ sex ter
ram disponunt: vt vires suas emittat & sex
illam ad suscipiendam ꝑparant. ¶ Tempe
rat: nõ penitus tollit quæ naturalia sunt Ci
ce. ad Qu. fratrẽ: neq; ego hoc cõtendo quod
fortasse tum in omni natura tum in nr̃a æta
te difficile est mutare animum: & si quid est
penitus insitum subito euellere. ¶ Atris: ob
scuris. ¶ Laxas remissas: per. x. scribitur: las
sus autem defessus: sed lapsus a labor laberis
est. ¶ Habenas lora sunt freno alligata quæ
manibus habemus: vt equum rogamus. Er
go ab habendo.

Et mulcere[a] dedit fluctus: & tollere vento.)
Gens[b] inimica mihi Tyrrhenũ[c] nauigat[d] æquor
Ilium[e] in Italiam portans, victósq;[f] Penates.
Incute[g] vim vẽtis, submersásq; obrue puppes[h],
Aut age diuersas, & disijce[i] corpora ponto.
Sunt[k] mihi bis septẽ ꝑstãti[l] corpore Nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio[m] iungã stabili, propriámq; dicabo.
Omnes vt tecum meritis[n] pro talibus, annos
Exigat, & pulchra[o] faciat te prole parentem.
Aeolus[p] hæc contra, tuus O Regina[q] qd optes
Explorare labor. mihi[r] iussa capessere fas est.

SER. a ¶ ET mul
cere dedit flu
ctus & tollere
vẽto aliud pẽ
det ex alio. nã
qui mulcẽ po
test: põt & tol
lere. i. erigẽ in
tempestatem.
b ¶ Gens ini
mica mihi ser
mo hic & na
tionem signifi
cat: & familiã:
sed nunc ad
vtrũq; põt re
ferri: nam aut
ad familiã Ae
neæ: aut ad troianã gẽtem refertur. c ¶ Tyr
rhenũ tyrrhenũ mare dictũ est: vel q thusci
am alluit. i. tyrrheniã: vel a tyrrhenis nautis:
qui se in hoc mare deiecerunt: nãq; hoc hẽt
fabula. Dormientẽ in litore liberũ patrẽ pueꝝ
nautas abstulisse tyrrhenos: qui quũ eẽt expe
rectus in naui: quo duceret interrogauit: re
spondeꝝunt illi: quo volueris. Liber ait ad na
xum insulã sibi sacratã: sed cũ alio vela de
flecterent: iratũ numẽ tigrides sibi sacratas vi
sibus coꝝ obiecit: quo terrore se illi in fluctus
dedere præcipites. d ¶ Nauigat æquor τὴν
θάλασσαν πλεῖ figura græca est: nos enĩ
per æquor na
uigat. similiter
etiã alio loco
terrã: mare: sy
dera iuro quũ
latinitas exi
gat: vt addat ꝑ
positio: & non
vacat: q tyr
rhenũ addidit
videt enĩ dice
re iam eis Ita
liã esse vicinã.
e ¶ Ilium in
Italiaz port: ie
res ilienses: &
inuidiose dicit
iliũ quasi ipsã
cernat ciuitatem: quũ troianos aspexerit.
f ¶ Victósq; penates ne timeat æolus pena
tes lædere tacitæ occurrit quæstioni: portat
quidẽ deos: sed victos & cõtẽnendos. g ¶ In
cute vim ventis: duplex sensus est. incute. n.
inijce significat. vẽtis datiuis est casus: si autẽ
fac: septimus casus est & erit sensus: fac vim
troianis per ventos. h ¶ Sũmersásq; obrue
puppes. Ordo est in sensu ↄfusus: ante enĩ est:
vt obruant fluctibus: & sic summergant. To
ta aũt Iunonis petitio in sequẽtibus explana
tur. i ¶ Disijce corpora ponto: tam virorum
q̃ nauiũ: vt ipse alio loco: quũ de nauibus lo

quereret: Et toto discendit corpore pestis. Sciendum sane est artē hanc eē petitionis: vt minora impetrare cupiētes maiora poscamus: qđ etiā nūc Iuno facit. scit nāq; se fatis obstare non posse: sed hoc ait: vt eos arceat ab Italia. k Sunt mihi bis septē: non sine rōne Iuno dī nymphas in sua ptāte retinere: ipsa enim est aer de quo nubes creant: vt est: Atq; in humem cogit aer: ex nubibus aquæ: quas nymphas eē non dubiū est: ideo aūt nymphā Aeolo pollicetur: qa ventorum rex est: qui aquæ motu creātur. bene ergo ei aqua iungitur origo ventorum. Sane notat Virgiliū criticus: qui marito promittit vxorē: qđ excusat regia licentia: iuxta Salustium: qui ait Denas alii alii plures habent: sed reges eo amplius. l Præstanti corpore nymphæ: bene etiam istas laudat: vt maior sit in Deiopeia pulchritudinis gloria. laudabilius enī est superare laudatos: vt ipse ad maiorē Aeneæ gloriā laudat & Turnum: harū aūt quatuordecim noīa: vt qdas volūt in Georgicis inuenimus. m Connubio iūgam stabili: propriāq; dicabo: Connubiū est ius legitimū matrimonii: Et bene ꝯnubio iungam dicit: vt hanc ab aliis segregaret quæ a regibus sine lege habent: solent enim reges inter plures vni præcipuū dare nomen vxoris: & ꝯnubio: nu. breuem posuit: quū naturaliter lōga sit. Nubo enim vū hēt originē longa: sed est tropus systole: qui fit quotiens longa corripitur syllaba propter metri necessitatem statius quoq; corripuit Cōnubialia pandunt antra sinus Ipse alio loco longam posuit: vt est Hectoris andromache pyrrhin' cōnubia seruas? Itē. Cuiq; loci leges dedimus ꝯnubia nostra Reppulit: & Per ꝯnubia nr̃a: Et Numadumq; petā ꝯnubia supplex. Sciendus tamē est ꝙ plerunq; in cōpositione vel deriuatiōe principalitatis natura corrumpitur. Connubio iungam stabili: Multa in vnū ꝯtulit versum: quæ Iuno promittit. dicendo enī cōnubio ondit legitimā: dicendo stabili longā promittit concordiā. i. quæ diuortio careat: dicēdo propriā: adulterii remouet suspitiones: qđ autē adiecit dicabo: obsequentē eam fore demonstrat. In vsu enī est vt dicamus: sacerdos dicatus est numini: hoc est ad obsequium datus est igiē totus cū dictione pronunciandus est. n Meritis: præstitis: vt alibi: Nec te regina negabo promeritā. i. pstitisse: & alterū pendet ex altero. meritum enī nō nisi ex præstantis beneficio descēdit. o Pulchra prole: vbi cōnubii finem ondit notanda figura. Frequenter enī hac vtit: nam qđ nos per genitiuum singularem dicimus: antiq per septimum dicebant: vt hoc loco: parentē pulchra prole. i. pulchræ prolis. Et simpliciter itelligēdum est. errant n. iq; qui dicunt ideo pulchra dixisse ꝑpter Canacē & Macareū in se inuicem turpissimos fratres. illi enī alterius Aeoli filii fuisse narrantur. p Aeolus hæc contra: subaudi dixit: quod ex posterioribus ītelligitur: vt supra notauimus. q Regina: inferioris psonæ reuerentia est maiorē meritis appellare: nō noie ꝓprio maioris est: minores tātū noīe vocare: qui ordo nō nisi per indignationes corrūpit: vt in duodecimo: Sages in extremis rebus Turnū nō regem vocat: vt Ruitq; ipsorū noīe Turnum: & alibi de Aristæo: Et te crudelem noīe dicit. Explorare labor: superius nāq; ante multa poposcerat Iuno: hoc ergo dicit tuū est deliberare qđ velis. r Mihi iussa capessere fas est: figura est liptote: quæ fit quotiēscunq; minus dicimus: plus significamus per ꝯtrariū itelligētes: vt hō loco: non ait licet mihi implere quæ præcipis: sed nefas est non implere quæ iusseris. Itē Munera nec sperno. i. libenter accipio.

GENS ini. hic nō noluit Aeneas ne rñderet æolus nō audeo in nepotē Iouis a quo imperiū sumpsi. Speciale igiē subtraxit, generale posuit. Inimica: non dicit se genti inimicā: sed gentē sibi quasi inferiores potiores ꝓuocētē: quæ res etiam æolo idignationē mouerat: vt Iunoni auxiliaret. Mihi. q. d. reginæ: & Iouis sorori: & coniugi qđ ne arrogans videret subtraxit. Tyrrhenū: qđ & facilius ꝯcitatur & Italiæ vicinius est. Ilium quasi dicat oēs opes suas si amisisset non eēt facultas recuperandi. Ne aūt excusaret æolus deorum causam addidit. Victosq; penates: Nam ꝙuis dii sint tamē: qa victi contēnendi. Incute vim ventis: expressit pathos ꝑpter qđ non explicat rem ordine. Dixit ergo quæ cupiebat sed propter ꝑturbationes sine ordine: qui erat. Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes: & disiice corpora ꝑto qđ necesse erat fieri nauib' submersis. Deinde ponere, aut age diuersas. Vt si non possit prouenire primum proueniat secūdū: quoniam sparsi neqq; audere: nec ad Italiā peruenire poterant. Sunt mihi addit munus: vt explicet ardor cupiditatis ei'. Ex obliquo āt pulsat veneris munus in paridem quæ dedit mulierem: quæ non erat in potestate sua vnde contra Iuno dicit. Sunt mihi nec poterat Helena esse propria vxor nec inde creari legitima soboles: ergo acute dixit sunt mihi. Et connubio iungam stabili. propriamq; dicabo. Omnes vt tecum meritis pro talibus annos. Ex. &. p. f. t. p. p. quarum rerum nulla fuit in Helena. nō enī erat Veneris ergo nō potuit dare stabilem: nec legitime collocare. Faciat te prole pa. nam ex legittimo: & stabili cōnubio hæc ꝑles erat speranda. Extollit etiam munus primū a numero bis septē: deinde a qlitate ꝑstātī corporis: oēs pulchræ sunt: qđ difficile est: ipsa aūt olum pulcherrima: in paride aūt nō erant talia: qa ex adulterio nō pōt dici pr̄ nec legitima est ꝑles: ergo nō

DON.

pulchra. Nam pulchritudinē hāc nō in corpo
re ponit: sed in honestate nataliū: sic alibi. Na
scet pulchra troianus origine Cæsar. Ostēdit
aūt poeta debē nos dare ea quæ magna sūt
apud nos: vt voto potiamur. ¶ Aeolus hæc
c. nō ꝯtra voluntatē Iunonis: sed ꝯtra verba:
non enī ad ꝑmia rūdet: nec videatur moue
ri libidine: vt paris. Reddit beniuolā cum di
cit discernēdo officia tuū est iubere: Meum
cōpiere iussa. ¶ Fas est: licebit facere etiā si il
licita iusseris. Rūdet ꝯtra veluti si dicat etias
si victi non sint penates licebit facere. Nam
cū qui ptātē habet iubet illicita, fiūt licita in
ferio:i. Vel dixit ꝯtra qa Iuno dixit illiū habe
re imperiū a Ioue hic rūdet hēre ab ipsa Iu
none: & vt videatur memo: beneficio:ū ad
dit tu sceptra iouemq;.

CHRI ¶ GENS: ita ad nationē refert: vt etiam in
brutis dicamus gentē. Vñ alibi de apib⁹. Cus
gentis adultos educūt fœtus imitatus Home.
q de musis gētes dixit: vt illō μυρία ἔθνεα
πολλά Thyrrenū eni. æ. Figurata locutio:
vt oñdit Quin. dicimus enī nauigo in æquo
re: est aūt hæc orō æoli: & superio: Iunonis
gñe deliberatiuo. Cuius finis est vtilitas. Quæ
habet honestū: & tutū. i. vtile: & in eo quærit
quid facile fieri potest. Captat igitur beniuo
lentiā Iuno a nomine ꝑprio: quia illa oñdit
notā familiaritatē. Item ex eo ꝙ extollit illi
us imperiū: atq; ex eadē re captat attentionē
quia nō nisi ꝑpter aliqd magnū id nemo ra
re videtur. Præterea id facile fieri posse quid
petit. Esse vtile sibi ꝑpter ꝑmium qō ꝑpo
nitur. Et honestū: qa vlciscatur inimicitias tā
tæ deæ. Obseruat autez hoc maro. vt anteq̄;
petitionē ponat: id facile: & honestū ostēdat:
Erat igit ordo. ¶ Aeole incute vim ventis.
Sed interposuit facilitatē dicēs. Nāq; ti. d. p. a.
h. r. Itez honestatē cū addit. Gens. i. m. t. n. æ.

¶ Ilium. q. d. Sacra: & profana ita in Italias
transfert. Vt ītegrā ciuitatē restauraturus sit.

Penates ¶ Penates: de his varia apud antiquos opi
nio fuit. Nam Nigidi. reqrit an sint Troiano
rum. ſ. Apollo & Neptunus: qui mœnia illis
ædificarunt: & non in Italiam eos æneas ve
xerit. Idem affirmat Corne. labeo hanc opi.
tangit poeta ibi taurū neptuno: taurum tibi
pulcher Apollo Var. aūt refert penates. Dar
danū ex samothracia in phrygiā: ex phrygia
vero in Italiam æneā portasse. Sed cum eos
qui sint nō dicac: sunt qui affirment penates
esse per quos penitus spiramus per quos ha
bemus corpus per quos rationez animi. Erit
ergo medius æther. i. Iuppiter: & supremus. i.
Minerua: & imus aer cum terra idest Iuno.
huius indicium est ꝙ Tarquinius priscus samo
thracū sacris ibutus hæc tria numina sub eo
dez tecto tēploq; posuit: Cassius Emina dicit
hos esse quos appellāt magnos: Vñ poeta ali
bi cū socijs natoq; penatibus: & magnis dijs.
Higi. addit eos eē deos primos: hinc poeta: pa
triq; penates. ¶ Incute uim: infer vis: & re
cte incute. Nā vis vento: est ipsa incussio: &
cōmotio. ¶ Bis septē: de his meminit in Ge
o:. vt multi putāt. Sed nos in nr̄is disputatiōi
bus in qbus allegoricū sensuz huius poete ex
pressimus: hūc locū physice interꝑtati sumus
nam phœbi auroræq; filius. xiiij. fuisse dicūt
easq; Iunoni nymphas attributas. Iuno aer
est. Aeri aūt septē attribuūtur: septē itidez gi
gnunt quæ oīa solis operandū in nr̄o hemis
perio est ꝑueniūt. Et igit aeris: vt leuis sit: vt
mobilis: aut calidus: vt humidus: serenus q̄q;
taciturnus: spirabilis ista ḡ septē aeri attribuū
tur: in aere aūt gignunt in primis iris: cui tres
adsunt ministræ pluuia: grādo: nix: in hac cō
tigit: vt nubes soli opponunt sed nubius cor
pus: ita est vt alia sui parte dēsum alia densi⁹:
alia densissimū sit: a prima subrubeus: a secū
da ceruleus: a tertia niger est colo:. Cōtra ve
ro partes quæ in eo puræ sunt croceum: quæ
priores viridē: quæ purissimæ albū ꝑducunt:
hæc ḡ prima ex alijs septes nympha est post
eam pythō cometa. Fulmen exhalatio toni
truum ac terræmotus. Verum hæc vt dixi in
nostris chalmadulensibus disputationibus la
tius inuenies. ¶ Explorare: Vide in Georgi
cis. Explorat toboia fumo. ¶ Capescere:
p:op:ie est suscipere: vt tuteris aut perficias.
Salu. Expgiscimini: & capescite rēpublicā.

SER. a ¶ TV MIhi
qōcunq; h re
gni: redit ad
physicā rōnē:
nā motus aer
idest Iunonis,
vētos creat q
bus Aeolus ꝑ
est dicēdo aūt
qōcūq; aut ve
recunde agit:
ne videat ar
rogans: aut la
tēter pene io
cat poeta. qs

Tu[a] mihi (qōcūq; hoc regni.) tu sceptra Iouēq;[b]
Concílias. tu[c] das epulis accumbere diuum:
Nimbo:úmq; facis, tēpestatúmq; potentem.
Hæc[d] vbi dicta: cauum conuersa cuspide mōtē
Impulit in latus. ac venti velut agmine[e] facto
Qua data po:ta[f] ruunt: & terras turbine[g] ꝑflāt:
Incubuere mari. totúmq; a sedibus imis
Vná[h] Eurúsq; Notúsq; ruūt, crebérq; p:ocellis[i]
Aphricus, & vastos voluunt ad litto:a fluctus.
Insequitur[k] clamó:q; virū stridó:q;[l] rudentū.

enim possit vē
tos. i. rem ina
nem tenere?
b ¶ Iouemq;
cōcilias: hyste
ron ꝑteron in
sensu. non enī
Iupiter ꝯcilia
tur Aeolo: sed
Aeolus Ioui.
q. superio:i cō
ciliat. Cōciliā
tur autē noui:
recōciliantur
antiq. Tu das

Eripiunt subito nubes coelúmq; diémq;
Teucrorū[m] ex oculis: ponto nox[n] incubat atra.
Intonuere Poli[o], & crebris micat ignib[9] Aether[p]
Præsentémq; viris intentant[q] omnia mortem.
Ex templo[r] Aeneæ[s] soluuntur frigore[ſ] mēbra.
Ingemuit[t], & duplices[v] tēdēs ad sydera palmas
Talia voce refert: ó térq;[x] quatérq; beati;
Quís[y] ante ora patrū Troiæ sub mœnibus[z] altís
Contigit oppetere[ꝛ]. ó Danaum fortissime[ɔ] gētis

epulis accum bere diuum: si est tu me deus facis. duplici enī rōne diui nos honores meremur: dea rum coniugio & deoꝝ cōui uio: vñ & ī bu colicis legim[9]: Nec de[9] hunc mēsa: dea nec dignata cubi li. d ☞ Hæc vbi dictata Iunone & ab Æo lo. Cauum: ordo est conuersa cuspide cauum montē in latus īpulit: & alibi: In latus inq; fe ri curuā cōpagibus aluū Cōtorsit. q. in rem q̄ facile cedit ictui. e ☞ Agmine: vel impetu vel multitudine. agmē enī sermo polysenus est. i. πολλὰ σημαίνων. Nam significat ī petū: vt illi agmine facto Lacoonta petūt: & multitudinē: vt Vocat agmina sæua sororum etiā exercitū incedentē agmen vocamus. f ☞ Porta ois exitus porta dr. q. qua pōt vel īportari vel exportari aliqd. g ☞ Turbine: vi uētoꝝ. Sciēdū qñ appellatiuū est facit turbi nis: si nomē ꝓpriū turbonis facit: Vt Oratius Turbonis in armis. h ☞ Eurusq; notusq;: cardinales quatuor vēti sunt: de quibus nūc tres ponit: paulo post vnū: quē omiserat red didit: Vt stridens aqlone procella. i ☞ Pro cellis: procella est vis ventoꝝ cum pluuia: ab eo φ oia percellat. i. ɔcutiat. k ☞ Insequit̄ cla morq; virū: qa pcesserat ventoꝝ sonus: quē & ipsum clamorē possumus dicere. l ☞ Stri dorq; rudētū: ꝓprie enī in funibus stridor est. m ☞ Teucroꝝ ex oculis: nunq̄;. n. totū cœlū nubibus tegitur: sed illa pars ɔtra quā flaue rint venti: quod aūt dixit diem eripi: ad vidē tium oculos retulit: nō ad naturā: nā dies ad huc erat n ☞ Nox icubat: nox dicta qa ocu lis noceat: Incubat aūt ideo dixit: φ alienum tēpus inuasit. Nam incubare ꝓprie dicit̄ per vim rem alienam velle retinere. o ☞ Poli: axes. i. extremæ partes cœli. super qbus cœ lum vertit̄. i. πολεῖται vñ & vertices lati ne græce πόλοι dicūt̄. p ☞ Æther: ætherem hoc loco pro aere posuit: nubes enī vnde & fulmina aeris sunt nō ætheris & frequenter Vir. duo ista ɔfundit. q ☞ Intentant: mināt̄ tur. oia aūt ad superiora retulit. r ☞ Extem plo: ilico: & est auguꝝ sermo. Templū enī di cit̄ locus auguris manu designatus in aere: post quē factum ilico captantur auguria. ſ ☞ Æneæ: seruauit τὸ πρέπον vt Æneam vltimū territū dicat ex Homero ē de Vlysse. καὶ τότ᾽ ὀδυσσῆος λῦτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ Ὀχθήσας δ᾽ ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν. ſ ☞ Frigo re: timore & ē reciproca trā slatio Nam & timor pro fri gore: & frigus ꝓ timore po nitur: vt in Te rētio: Vxores tuas pauitare aiūt: nō time re: sed labora re frigoribus: vtrūq; enim in vnū exitum ca dit: sic de calore & frigore vrē dicimus: vt'ē Aut boreæ penetrabile frig[9] adurat. t. ☞ In gemuit: nō pp mortē: sequit̄ enī O terq; q̄terq; beati: sed ꝓpter mortis genus. graue est enim secundū Homerum perire naufragio: qa ani ma ignea est: & extingui videt̄ in mari. i. ele mento contrario: vt igneus est ollis vigor. u ☞ Duplices: duas secūdū morē antiquum. Nam duplices duas dicebāt: vt hoc loco: & binos duos: & vtrosq; pro vtrūq;: vt Cice. Bi nos habebā: iubeo ꝓmi vtrosq;. Item Salu stius cū de duobus loqueret̄. Hi vtriq; ad vr bem iperatores erāt. x ☞ O terq; q̄terq; bti idest sæpius. finit[9] numerus ꝓ ifinito ex Ho mero est de vlisse τρισμάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις οἳ τότ᾽ ὄλοντο Τροίῃ ἐν εὐρείῃ χάριν Ἀτρεΐδῃσι φέροντες. y ☞ Quis: & qs & qbus sm artē dicimus: ab eo enī qđ est a qui in bus mittit: ab eo qđ est a quo in is mittit: sed a tertia declinatiōe in vsu sunt datiuus & ablatiuus plurales: licet antiq oibus vsi sint casibus. deniq; Cato in originibus ait: Ques sunt populi: & declina uit ques quiū: sicut puppes pupplū. z ☞ Mœ nibus altis ꝓpter pgama: quæ altissima fue runt: ex quibus oia alta ædificia pgama vo cant̄: sic Aeschylus dicit. ꝛ ☞ Oppetere: ore terrā petere. i. mori etymologia est nō aūt cō positio possumus aūt sicuti hoc sermone: vt & p se plenus siti & recipiat adiectionē: ergo dicimus & oppetit: & mortem oppetit: sicut & expirat: & aīam expirat. ɔ ☞ Fortissime gentis: atq vt in artibus legimus suplatiuum gradū nō nisi genitiuo plurali iūgi ɔstat qui dem: sed gens nomē est enūciatiōe singula re: itellectu plurale. bene ergo iunxit: in gēte enī plures sunt: vt alibi: Ipse ditissimus agri. Phœnicū. nō enī vn[9] ē ager phœnicū. sic Sa lustius: Romani gñis disertissimus. Sane q̄ rit̄ q̄re Diomedē fortissimū dixerit: quū post Achillē & Aiacē ipse sit tertius: vñ & Salusti us ait primū græcoꝝ Achillē. multi dicunt ideo fortissimū: qa iuxta Homeꝝ & Venerem vulnerauit & Martē. alii ad gentē referunt: φ Achilles thessalus fuit: Aiax græc[9]: Diome des danaus: multi ad excusationem Aeneæ

volunt fortiſſimum dictum:a quo cum con
ſtat eſſe percuſſum.
DON. ℂ TV MIHI quod vult eſſe Iunonis ꝙ Iu
no illum a Ioue accepiſſe memorauit.
¶ Das epulis ſuperius beneficium humani
tatis accumulatur:ſi conuiuium cum potio
re miſceatur. Tertio ſi cum potioribus pluri
mis. Quarto ſi inferior perſona non ſedeat:
vt fieri ſolet:ſed accumbit: poſuit inſine hoc
quod deſideras tuum eſt. Perſonarum igitur
in vtraq; oratione rationem habuit ſcilicet
Iunonis:æoli:troianorum:penatium victo
rum, veneris Helenæ Paridis & Deipeiæ.
Item loci propter nobilitatẽ tyrrheni ma
ris:& proximitatem Italiæ. Item temporis:
nam & Iuno breuiter orauit:& æolus bre
uius rñdit ne lõgitudine tpſ nocẽdi ſubtrahe
ret. ¶ Hæc vbi:Poſt vtriuſq; orõnes: cœpit
æolus iuſſa cõplere. Emiſit plurimos ac ↄtra
rios ventos:vt ↄſurgentibus inter ſe fluctibus
regẽdis nauibus ↄſiliũ nõ ſuppeteret:& defi
ciente induſtria facilius mergerent:& merſis
nauibus corpa diſijcerent & vt cõplerentur
iuſſa Iunonis acceſſit ad violẽtiã maris alio
rum quoq; elemẽtoꝝ ꝑturbatio nam nox eri
puit cœlũ ac lucẽ:vt eẽt eadẽ facies maris: &
terræ ne contra mala ↄſiliũ ſuſcipi poſſet ne
neſcirẽt gubernatores in quã partẽ niterent.
Mittebant tonitrua:& fulgura:vt multiplici
metu:Troiani deſperãtes nihil aliud q̃; mor
tem expectarẽt. ¶ Extẽplo æneæ:exprimit
q̃le & ai & corpis ſenſerit pathos. ¶ Frigo
re:nõ pro timore poſuit:nã derogaretur eius
virtuti:ergo frigus dixit ꝓprie ꝙ oriebat nõ
ex caſu euidẽtiſſime mortis:ſed ex tot aduer
ſis quæ corpis calorẽ extinxerũt:qa cruciaba
tur aius viri fortis qui maluiſſet glorioſius in
cãpo occũbere q̃; ignobiliter in fluctibus in
terire. ¶ O terq;.q.i.multifariã. ¶ Quis ante
o.de polyte ex iis quæ in.ij.dñr ĩtelligimus:q
cede Pyrrhi in ↄſpectu prĩs occubuit. ¶ Altj
q.d.integra adhuc ciuitate.ipſe enĩ æneas nõ
Troiã altã ſed cãpos vbi Troia fuit reliqt:&
in fluctibus periclitaturus eſt. O danaũ fortiſ
ſime gentis:Ex illo ad aliud raptus eſt:exiſti
mans ſe infœlicẽ qui:& hũc exitũ vitæ ſocia
tur:& ignobili morte periturus.
CHRI ℂ SCEPTRVM.græcum eſt baculus quo
Sceptrũ vtebant reges Hom.σκῆπτρον βάλε γαίῃ
Epulæ inde σκηπτοῦχοι reges dicuntur. ¶ Epulis:
pro dapibus ſi vera eſt differentia ꝙ epulæ
priuatorum ſint dapes regum:& deorum:il
lud autem veriſſimum eſt epulum in ſingu
lari.n.g.eſſe ſignificare conuiuium quod pu
Procella blice populo datur. ¶ Procellis. Plini. verba
ſunt eſſe ventos repentinos exhalante terra
editos qui vagi ruentes torrentium more to
nitrua:& fulgura edant maioriq; illatos pon
dere curſuq; ſi ſiccam rapiunt nubes procel
lam gignunt. Hanc autem tempeſtatẽ:& que

rela Veneris ad Iouem & quæ Iuppiter re
ſpõdet ex neuio de primo bello punico cœ
pit. ¶ Poli extremitates ſperæ ſunt duæ qui
circa axem vertuntur ſic dicti. Quia πο
λέω verto ſignificat. Vnde alibi ipſe a ver
tendo vertices polos appellat: vt hic vertex
nobis ſemper ſublimis ad illum: Sub pedi
bus nox atra videt. Statius:atq; omnia mun
di clauſtra tonãt multiſq; polos inclinat ori
on. ¶ Vaſtos:proprie vaſtum eſt quod adeo Vaſtus
excreuit. vt forma qua eſt velut perierit ali
ud eſſe videatur. Hic dicimus vaſtum homi
nem:cuius geſtus non appareant hominis:
& vaſtam vocem qua formã humanæ vo
cis amiſit:hinc vaſtare agros dicimus. Ergo
vaſtos fluctus adeo magnos: vt montes aut
aliquid hmõi potius q̃; fluctus viderentur.
¶ Oculos:oculi ab oculẽdo dicti:nã in ↄca
uis latẽt:vt eminẽtia vndiq; eos defendãt:ꝓ
pterea melius cernunt ex obſcuriori loco.
¶ Et crebri.m.ig.recte qa eodẽ tpſ ſunt ful
getre:& tonitrua. ¶ Præſentẽ:ineuitabile ſi Pñſẽs
nã q pñtia ſunt iaʒ venere:& vitari non poſ
ſunt:aliquando fauens:vt idem in Buco. Nã
tam preſentes alibi cognoſcere diuos: nam
ſola preſentia ſua fauent dij: aliquando po
tens:Horati. ¶ O diua gratum quæ regis an
tium preſens vel imo tollere de gradu mor
tale corpus. ¶ Frigore:cum aliquid horren
dum venit in mentem timet interitum na
tura:& cum diffidat totum corpus veluti ip
ſam vrbem tueri poſſe ſaltem conatur cor
ideſt totius vitæ arcem tutari.atq; omnẽ ſan
guinem:& preſens vbi calor eſt:vt munimẽ
ſic illuc cogit. Hinc membra externa a calo
re deſerta frigeſcunt:& abſentia ſanguis in
quo calor eſt paleſcunt:& nerui amiſſo calo
re debilitati diſſoluuntur:& tremiſcunt.
¶ Viris:ita horrenda erant:vt etiam for
tes homines mortẽ timere cogerent. ¶ In Igemit
gemit:recte:nam legerat apud Cicero in ſe
cunda tuſca.ingemiſcere nonnunq̃; viro cõ
ceſſum eſt. Idq; raro. ¶ Eiulatus autẽ ne mu
lieri quidem. ¶ O terq;:quaterq;:ait. Macro
bius.animam conſtare ex ſymphonijs muſi
cis:& primum hemiolium ternarium:& pri
mum epitritum q̃; ternarium eſſe dicit: & ex
his duobus conſtare diateſſeron:& diapente:
ex quibus diapaſon ſymphonia generatur.
Vnde Virgilius nullius doctrinæ expers ple
ne:& per omnia beatos exprimere volẽs ait.
O terq; quaterq; beati. ¶ Ante ora patrum:
nam pulchrum fuit:& ſuaue pugnantes pro
patria ſpectantibus partibus ſatiſfacere.
¶ Oppetere:ore terram petere. Nam qui vi
riliter occumbebant:ne quam vocem indi
gnam viro forti emitterent Mordicus ter
ram petebant. Quod ſic expreſſit Homerus:
πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο
γαῖαν.

Tydide[a], mé ne iliacis occumbere campis
Non potuisse? tuáq; aíaȝ hác[b] effũdere[c] dextra?
Sæu[e][d] vbi Aeacidæ telo iacet Hector, vbi igẽs
Sarpedõ[e]ne, vbi tot Simóis[f] correpta sub[g] vndis
Scuta virũ, galeásq; & fortia[h] corpora voluit.
Talia[i] iactanti stridens Aquilone[k] procella
Velũ aduersa[l] ferit, fluctúsq; ad sydera tollit.
Frangunt[m] remi, tum prora auertit[n], & vndis
Dat[o] latus, insequit cumulo[p] præruptus[q] aq̃ mõs
Hi sũmo in fluctu pẽdẽt, his vnda dehiscens[r]
Terrã iter fluctus aperit[s], furit æstus harenis[t].
Treis[v] Notus arreptas in saxa[x] latentia torquet:
Saxa[y] vocát itali medijs quæ in fluctibus aras:
Dorsum[z] imane mari[&] sũmo, tris Eurus ab alto
In[ꝯ] breuia, & syrteis[ꝝ] vrget (miserabile visu:)
Illiditq; vadis, atq; aggere cingit harenæ:
Vnaȝ, quæ Lycios[a] fidumq;[b] vehebat Orontẽ:
Ipsius[c] ante oculos, ingens[d] á vertice[e] Pontus

6FR. a ℭ TYDIDE: vocatiuus græcus est. si eniȝ latine diceret: o Tytida debuit ponere. Omnia eni patronymica quæ in des exeũt apud latinos primæ sunt declinationis: vt Sæuus vbi æacidæ telo iacet Hector. b ꝑ Animaȝ hanc. q. cũ dolore hanc animam dixit. q̃. si diceret: quæ ad labores nata est. c ꝑ Effundere: scd̃m eos qui dicunt sanguineȝ esse animaȝ: & ipse alibi Purpuream vomit ille animã. Naȝ alio loco aliorum opinionem sequitur: qui dicũt spiritum esse aĩaȝ: vnde est: Atq; in ventos vita recessit. d ꝑ Sæu[e] magnus: vt superius dictum est: Et bene elegit cũ quibus perijsse debuerit. Ipse eniȝ & fortis est: & numinum proles. Recte ergo his iungitur: in q̃bus talia fuerunt. e ꝑ Sarpedõn: & in vltima possumus accentuȝ ponere: & in penultima. Nam Homerus & Sarpédonis declinauit: & Sarpedõntis: vnde & varius accẽtus est. Sarpédonis aũt in antepenultima habet accentuȝ: Sarpendõntis penultima: sed sarpedõtis vsurpauit. naturalis eni declinatio est Sarpédonis: vt Mẽnon Mẽmnonis: Sinon sinonis. Si aũt genitiuũ in dontis miserit: a circunflexo venit: q est i vltima syllaba nominatiui: vt Demophõn Demophõntis laocoõn laocoõntis: sic ergo & sarpedõntis. Est aũt Sarpedõ filius Iouis: & Laodamiæ occisus a Patroclo. f ꝑ Simóis. hoc nomen integruȝ ad nos transijt: vnde suo est accentu proferendum. Nam si esset latinũ: antepenultima haberet accentum: qa secunda a fine breuis est. g ꝑ Sub vndis: & sub vndis legimus & sub vndas. sed si sub vndas correpta intellige: si sub vndis voluit: varia ergo distinctio est. h ꝑ Fortia corpora: hoc est virorum fortiũ corpora. nulla enim est in mortuis fortitudo. Et ex Homero tractũ est καὶ σιμόεισ, τι πολλὰ βοάγρια καὶ τρυφάλειαι κάππεσον ἐν κονίῃσιν καὶ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν. i ꝑ Talia iactanti: inaniter loquẽti: vt alibi: Atq; irrita iurgia iactat: & Voces dum iactat inanes. k ꝑ Aquilone: ab aquilone. l ꝑ Aduersa: contraria: quia ad Italiã nauigantibus aquilo cõtrarius est. m Franguntur remi: vel gubernacula: vel quod melius est re vera remi. Antiqui enim velis remisq; nauigabant: vt Velisq; incumbẽ remis: Obliquatq; sinus in ventos. n ꝑ Auertit: p auertit: & est figura creberrima: põt nanq; pro actiui verbi significatione passiuũ poni: vt est & pictis bellantur amazones armis: pro bellant. nec nos debet monere q bellor facit. natura eni hoc prohibuit: Nam compone hoc verbũ: & inuenit actiuuȝ: facit eniȝ debello & debellor: & contra pro passiui verbi significatione actiuũ ponitur: vt est hoc loco auertit pro auertitur: & Insinuat pauor: p insinuatur: & Nox humida cœlo Præcipitat: pro pcipitatur: sed hæc verba tantũmodo p se inulcem ponuntur: quæ & actiua esse possunt: & passiua: vt est auerto & auertor: præcipito & præcipitor: ergo nõ possumus dicere qđ q̃das artigraphus declinatiões actiui verbi & passiui pro se inuicẽ poni. Nã & naturalis verbi declinatio actiua est: & cõmunis deponentis ue passiua. & aliud est esse actiuus verbum: & aliud actiui verbi declinationem. o ꝑ Dat latus: iclinat. p ꝑ Cumulo: altitudine. q ꝑ Præruptus: in altũ eleuatus. r ꝑ Dehiscẽs. i. valde hiscẽs. De eniȝ augentis ẽ: vt i Terẽtio: Deamo te Syre. s ꝑ Aperit: oñdit: vt Salustius: Caput aperire solitus: idest nudare oñdere. t ꝑ Arenis: & ab harenis: & cũ arenis. i. vel ab imo mouebat mare: vel cum ipsis arenis: vt in tempestate solet. v ꝑ Treis: latinũ ẽ. Genitiuus. n. pluralis quotiẽs in ium exit: accusatiuũ pluralẽ i is mittit: vt puppium puppis. quotiẽs in um exit in es mittit: vt patrũ patres. x ꝑ In saxa latẽtia: po tẽpestatem. hæc aũt saxa ĩter africam & sardiniã sunt: quæ saxa ob hoc itali aras vocant: q ibi afri: & romani fœdus inierũt: vnde & Dido Littora littoribus contraria: fluctũ

bus vndas Imprecor:quæ aræ a Sisenna p̄piciæ vocātur. y ¶ Saxa vocant itali in medijs quæ in fluctibus aras:Ordo est:quæ saxa in medijs fluctib' itali aras vocāt. z ¶ Dorsum immane:eminens altum scd̄m Homerum. & ¶ Mari summo: vel in summo. ? ¶ In breuia & syrtes.i.in breuia syrtium: vt Molēq; & montes.breuia aūt vadosa dicit:per quæ pedib' possum' vadere. ɥ ¶ Syrtes:syrtium sinus duo sunt pares natura:impares magnitudine:vt Salustius dicit. a ¶ Lycios:hi troiæ ad auxilium conuenerant:qui mortuo rege Pandaro Æneam secuti sunt:vnde & in secundo ait:Comitū affluxisse nouo₂ inuenio. b ¶ Fidum fidelē vtrūq; nomē idem significat. c ¶ Ipsius ante oculos:ad maiorem dolorem:vnde alibi:Quæq; ipse miserrima vidi. Itē Qui nati coram me cernere letum fecisti. d ¶ Ingens pōtus:magna pars ponti.& est tropus synecdoche.vt Salustius in iugurthino vbi signa & scuta erant præsidium hostium p̄ scuta intelligendus cætera arma & ideo Terectū scutatiōes, p armati. e ¶ A vertice:aut a puppi q̄ vertex nauis ē:aut ab aqlone:q flat a mundi vertice: hoc ē a septētrione.vt ipse alibi:Hic vertex nobis semper sublimis.

DON. ¶ ME NE iliacis.ex his se infœlicem existimans qui hunc exitum vitæ non habuerit: sed vir fortis in pelago esset moriturus.Non potuit autem explere rationem interueniēte fluctu.Esset autem vitium poetæ:si finitis quereliis fluctus interueniesset.Semper ergo imperfectas reliquit querelas: vt Hæc dum dardanio Æneæ miranda videntur:& alibi: Talia fundebat lachrymans. ¶ Iactanti:ad huc loquenti interuenit vis fluctus:Nec permisit explicare.Fœlices:qui in Troia perierunt:Se infœlicem qui in fluctibus sit periturus. ¶ Hi summo in fluctu: fluctibus vario motu venientibus aliæ erigebantur tumore fluctuum: Aliæ deprimebantur. ¶ Ab alto:peritus locorum : Eurum dixit ducere in syrtes ab alto.i.a pelago.Alter enim non pōtest cum flatus habeat ab orientis parti bus in quibus sunt syrtes eo nauigia cogere vnde potuit reuocare.Sex igitur naues alienatæ sunt a cæteris. Vna turbata premitur vbi erat Æneas.Nunc casus octauæ describitur. ¶ Apparent.r.n.vt compleatur: id submersusq; obrue.p.Perijt ergo amicus: & fidus:& in eius conspectu excusatur. ¶ Orōtes:qui nō ip̄rudētia.s; vi tēpestatus periert.

CHRI ¶ TVA .q.d.adeo forti. Hanc.quasi infœlicem.i.Pronomina enim efficaciam summā habent.Ergo mirum ꝙ a tam forti tam miser non perierit:nisi ad maiorem miseriam reseruabatur. ¶ Non potuisse:Cum nunq̄ pugnare destiterim:& semper me periculis obiecerim. ¶ Hector:sit p̄ȳt Hector fortissimus troianorū ego quoq; perijssem nisi fortuna ad maiorem miserias me reseruasset. ¶ Vbi:vt ostendat se in eadem acie vbi ille pugnabit pugnasse. Vbi repetitionem facit ex qua oratio vehementior est. ¶ Simois: fluit ex ida sub ilio currens : & prope mare Xantho mixtus:facta palude: apud sygeum promontorium in mare cadit:Vnus est ex fluminibus teste Herodo.defecerunt potūte Xersis exercitu.Apud hunc ex anchise Venus Æneam concepit. ¶ Scuta:equitum dicunt quia minora.Clypeos vero peditum:& maiores a græco vocabulo quia totum corpus furetur clypeus .i. abscondat. κλέπτειν enim furari est. ¶ Iactanti:inaniter loquēti:iacto a iaceo est frequentatiuum:& qui iacit amittit:ergo inaniter loquitur qui verba amittit:item iactat gloriatur:quia multa frustra loquitur Iuue.ipse lacernatæ cum se iactaret amicæ:hinc iactura est detrimentum proprie quod accipimus cum tempestate e naui res in mare proijcimus: vt exonerata nauis facilius fluctibus resistat.Sed per translationem pro omni damno capitur. Scuta Clype

¶ Aquilone:quia ab alto idest a septentrione veniat. ¶ Fluctusq; ad sy.hyperbole est: quam latini superlationes nominant. Hæc non fit:vt id credatur quod dicimus sed vt ex eo quod incredibile est credatur aliqd pene incredibile.Non postulat ergo vt credat fluctum sydera tetigisse:sed aut incredibiles pene altitudinem se erexisse. In hac virtus est augendi & minuendi. Fit autem cum aut plus facto dicimus:vt hic & Cicero.Vomens frustris esculentis gremium suum: & totum tribunal impleuit.Aut per similitudines:vt credas innare reuulsas cycladas.Aut per cōparationem:vt Et fulminis ocior alis:aut signis quibusdam : vt illa vel intactæ segetis per summa volaret gramina:nec teneras pedibus læsisset aristas. ¶ Prora prior pars nauis quia.Quia proruat aquas. Hui' extrema acuta:& ferro munita pars rostrum dicitur. Prora Rostrū

¶ Pendent:suspensi sunt pendere.enim pōderare est. Et quia antiquitus pecunia quæ ænea erat ponderabatur:& non numerabatur:pendere & expēdere pecunias dicuntur:tes pendere pœnas qa oēs pœnæ pecuniariæ erāt:Dicim' pēdere corpora q̄ supne alligata nullo iferiori fundamēto herēt.Itē aio pēdere dicim' cū ita ambigui sum':vt nulli certæ rei hæream' vñ ifra suspēsi Eurypilū sciatū oracula phœbi mittim'. ¶ Aperit:ostēdit qa res prius clausæ si aperiunt ostēdunt. Itē apire vulnerare:qa vuln'qd latebat ostēdit Iuuenalis fuste aperire caput, cādelā apponere valuis. Item detegere.Statius sic & tus aperto.Ense vocat socios. ¶ Syrtes:duo sunt sin'africani maris dispari magnitudine s; pari piculo dictæ sūt παρὰ τοῦ σύρειν.

traho. Vēto.n.trahunt harenæ. Vnde ides lo cus modo vadosius fit accedente cumulo ha renarū modo profundior illis alio depulsis. Est aūt & minor syrtis: & maior. Minor lo tum cibū suauem producit. Inde lotophagi tis appellatur: de his Salu.nā prope duo sunt sinus in extrema africa impares magnitu dine pari natura quorum loca proxima ter re pre alta sunt. Cætera interiora: vbi sors tu lit alta alia: alia in tempestate vadosa: Nam in tēpestate fluctus quasi limū harenā: & sa xa trahūt: & hinc facies locoꝝ mutat. Ipsius ante ocu.citat pathos. Grauiora enī quæ vi dent q̄ quæ audiunt. Cice.ad Brutū: Nam & si quocunq; in loco quisq; sit idē est ei sensus & eadem acerbitas interitu rerū suarū: & pu blicarū: oculi tamen augent dolorē. Mouet ergo pathos attestatio rei visæ: vt ipse caput niuei fultum pallātis: & ora & vidi leuiq; pa tens in Pectore vulnus.

Loto phagitj

SER.

In puppim ferit· excutitur, pronúsq; magister[a]
Voluitur in caput· ast illā ter[b] fluctus ibídem[c]
Torqt agēs circū: & rapid[9] vorat æquore vortex
Apparēt[d] rari[e] nantes[f] in gurgite[g] vasto:
Arma[h] virū, tabulæq;: & troia[i] gaza[k] per vndas.
Iam[l] validā Ilionei[m] nauē: iam fortis Achatæ.
Et quā vectus[n] Abas: & q̄ grādæuus Alethes,
Vicit[o] hyems· laxis laterū cōpagibus omnes
Accipiunt inimicū ibrem:[p] rimísq; fatiscūt[q].
Interea magno misceri murmure Pontum,
Emissámq; hyemē sensit Neptunus: & imis[r]
Stagna[s] refusa vadis: grauiter cōmotus, & alto[t]
Prospiciēs, sūma placidū[v] caput extulit vnda.
Disiectā Aeneæ toto videt æquore classem.
Fluctibus oppressos Troas: cœlíq;[x] ruina.
Nec latuere[y] doli fratrem Iunonis, & iræ.
Eurū[z] ad se Zephyrúmq; vocat: dehīc talia fat.
Tantā ne vos generis[&] tenuit fiducia vestri?

a ⁋ MAGISTER: Leucaspis vt in.vj.libro Leucaspis & lyciæ ductorē classis orōtes. b ⁋ Ter: sæpius: finitus numerus pro in finito. crebros enim fluctus facit aqlo: vt Salust[9]: Crebritate fluctuum vt aqlo solet. c ⁋ Ibidē: ibidem & vbi nā: multi dubitāt vbi debeat eē accentus: qa vbi: & ibi naturaliter breues sūt: sed ratiōe finalitatis plerūq; producunt in versu nesciētes hanc eē rōnē: qa pnunciationis cā ꝯtra vsum latinū syllabis vltimis: qbus particulæ adiungunt, accentus tribuit: vt miu saq;: illēne: huiusce: sic ergo & ibidē. d ⁋ Apparent: aliud est parere, & aliud apparere. Parere.n.est obedire: vt Paret amor dictis. Apparere aūt videri: vt Apparet liqdo sublimis in aere Nisus: & hæc obseruatio diligēter custodiri debet: licet cā auctores metricā clausulæ ve plerunq; cornipāt. e ⁋ Rari: vel ꝓpter maris magnitudinē: Vel qa vna perierat nauis. f ⁋ Nantes: prima verbi positio est no nas nat: vñ est Nare per æstatē liqdam: & pria syllaba nāliter lōga est: licet natare na breuis sit in eadē significatiōe. g ⁋ In gurgite vasto: Tapinosis est.i.rei magnæ humilis expositio. prudenter tñ Vir. humilitatem sermonis epitheto subleuat: vt hoc loco vasto addidit. Item cū de equo loqueret ait cauernas ingētis. h ⁋ Arma virum: bene addidit virū. Arma enī dicunt cunctarū artiū instrumenta: vt Cerealiaq; arma. Item colligere arma iubet. Item alio loco dicendus: Et quæ sunt duris agrestibus arma. i ⁋ Troia: differentia in sermone ē & in sensu: & i syllabis. Nam cum prouinciani dicim[9] & principale est nomen: & breuis est tro: quādo autem nō est principale: & deriuatio ē: & lōga ē tro: vt Troius æneas. k ⁋ Gaza: persicus sermo ē: significat diuitias. est autem generis fœminini: vt gaza lætus agresti: quo exemplo apparet quoq; superfluo quæri a multis quē admodum potuerit aurum natare: nescientes gazas idest opes dici omne quod possidemus & opes. l ⁋ Iam validam: zeugma est ab inferioribus: quod fit & a superioribus & a medio: plerunq; & ad vtrunq; respondet: vt Troiugena interpres diuum: qui numina Phœbi: Qui tripodas Clarij laur[9]: qui sydera sentis. ecce hoc loco sentis: & antedicta & sequentia cō cludit. m ⁋ Ilionei: antiptosis est: pro genitiuo enim datiuum posuit. constat enim huiuscemodi græca nomina datiuum singularem in ei diphthongum mittere: vt Orphei. Nam illa solutio est: quum Orphei dicimus: nec modo Ilionei possumus dicere: adstrictum esse genitiuum vt ipse sit qui & datiuus: quod & si forte ꝯtingat: nō regula mutat: sed antiptosis fit: qua plerūq; vtunt poetæ: vt vrbē quā statuo vestra est: pro vrbs: & Hæret pede pes: pro pedi. n ⁋ Vectus: qua vehebatur significat: & pro presenti participio quod non habemus præteritum posuit. In latino enim sermone a passiuo verbo præsens participium non est: neq; ab actiuo preritum. sed quod vno sermone explicare nō

possumus: aut circulocutione ostendimus: aut si hoc nolumus participium pro participio ponimus: sed vsurpatiue: vt hoc loco factum est. o ¶ Vicit hyems: hyems duas res significat: aut tempus: aut vim venti: & sic hoc loco intelligendum est. p ¶ Imbrem: imber dicitur humor omnis: vt Lucretius Ex igni terraq; animalia nascũtur & imbri: idest humore. q ¶ Fatiscunt: abundanter: aperiuntur. Fatim autem abundanter dicimus: vnde & affatim. hiscere autem aperire. r ¶ Imis: bene in imo voluit esse Neptunũ: vt iam factam cognosceret tempestates vt non incipientem vetaret. s ¶ Stagna: stagnum dicitur aqua stans: sed nunc profunda maris significat: ab eo ꝙ non nisi nimia tẽpestate turbantur: ergo stagna & imis uadis refusa: aliud pendet ex altero: quia imobilis aqua in imo maris tantummodo est.

t ¶ Et alto prospiciens: aut e mari erigens caput: aut mari prouidens. v ¶ Placidum caput: quærunt multi quemadmodum placidum si grauiter cõmotus: quasi non possit fieri: vt irascatur ventis: propitius sit troianis: vno autem epitheto more suo habitum futuræ orationis ostendit: vt alibi vno sermone: Tunc quassans caput. x ¶ Cœliq; ruina. i. tonitribus: quorum sonus similis est ruinis. y ¶ Nec latuere doli fratrẽ Iunonis & iræ: Aut doli Iunonis: aut fratrem Iunonis: gemina igitur distinctio est. z ¶ Eurũ ad se zephyrũq; vocat: per hos enim omnes intellige. isti enim sunt cardinales. & ¶ Generis fiducia vestri: Astreus enim vnus de titanibus qui contra deos arma sumpserũt cũ Aurora cõcubuit: vnde nati sunt venti sc̃dm Hesiodum.

Ἀστραίῳ δ' ἠὼς ἀνέμους τέκε καρτεροθύμους,
Ἀργέστην, ζέφυρον, βορέην λαιψηροκέλευθον·
καὶ νότον ἐν φιλότητι θεῷ θεὰ εὐνηθεῖσα.

& hoc loco fiduciã pro confidentia posuit: quũ fiducia i reb᷒ bonis sit: ꝯfidẽtia in malis.

DON. ¶ IN PVPPIM ferit. hos specialiter cũ corporibus ponit: qui in ijs potiores nauigabant: & vno casu ferebantur. Oẽs accipiunt ini. i. vna oium cã ac similis fortuna fuit: sed neptuni datur occasio: ne penitus Iunonis iussa implerẽtur. ¶ Nec latuere: fratrem sororis studia non latebant. Ergo vocatis vẽtis: orationem habuit patheticam: vtpote cõmoti animi. ¶ Abscissam. i. nec cõtinuã: nec cõpositã. ¶ Fuit breuis: quia subueniẽtis in hoc casu non erat multa loqui. ¶ Tanta ne: hoc genus iniectionis nõ habet principiũ: & crimẽ exaggerat: ostendens illos non tm̃ suas: sed hereditari. i. sectari temeritatẽ: qd̃ vitius: quia naturale est non potest emendari. Sunt enim venti a gigantibus qui bellũ diis iferre ausi sunt: sed pœnas reddere: Ostẽdit igit̃ eorũ esse crimẽ quod amiserant, esse etiam originale sanguinis.

¶ FERIT. hoc verbum præterito caret teste Prisciano: sed a percutio mutuatur & facit percussi: sic in multis. Nã Sisto statui habet, a statuo. Fero tuli. Nam antiqui dicebant tulo. Cerno creui a cresco. ¶ Excutit̃: eijcitur. Dicimus enim excutere cum dum aliquid quatitur: id quod inest vel superest deijcitur. Vñ equitem ab equo excuti dicimus. ¶ Voluitur in caput: nam caput quod stante illo superius erat. cadẽdo quia voluit homo fit iferius. ¶ Torquet: in gyrũ vertit: hinc torques ornamenta militaria quia circuli sunt: item torquere. i. iaculari: quia vt impetus sit: torquemus res prius q̃; emittamus: inde tormẽta machinæ quibus missilia iacimus. itẽ cruciari: vnde tormẽta cruciatus quoq; dicim᷒.

¶ Vortex: fit cum aqua in gyrum acta absorbetur. ¶ Vasto immẽso: proprie eni; vastum dicimus id quod ita modum excedit. vt destruat formam suam. Hinc vastam vocem dicimus: quæ nimia sit: ꝛ non seruet decorum: inde vastare agros idest populari: q̃a formam suam amittant. ¶ Inimicum: tẽporaneum epithetum: & non perpetuũ: Non enim absolute ita dicitur inimicus imber: & palidi morbi: & turpis egestas: quia potest esse amicus. ¶ Fatiscunt: hio est: & non deberet esse hiasco: sed fit hisco. i. fatisco valde hisco: Nam statim & affatim valde est. ¶ Rimis: rimæ hiatus sunt angustiores: & fissuræ in re: quæ rumpi incipit: inde rimari dicitur quærere: tractum a suibus qui pascentes intra rimas terræ sibi cibum quærunt. Est autem ab eo qđ est ῥηγνύω idest scindo. ¶ Pontũ: græcus ẽ pot᷒: Dion. πόντον, τ' ὠκεανόν τε ῥέα καὶ τάρταρα γαίης. ¶ Hyemem: & prolixe: & constanti ordine ita exprimimus allegorias: siue morales sensus huius poetæ: vt quod semel in vna significatione positu; sit in eadem deinceps semper ponatur. Tendit igitur Æneas in Italiam. i. laude; dignus vir tendit ad summũ bonũ quod est positum in contemplatione rerum diuinarũ teste Platone quem ipse sequitur: Huic implacabilis inimica est Iuno: Nam dea regnorum fingitur ab antiquis ergo erit cupiditas regendi administrãdiq; in vita ciuili rempu. Hæc eni; virum excellentem ab italia Carthaginem: idest a vita contemplatiua ad actiuam traducere conatur. Sed cum ille a proposito nõ flectatur ipsa per æolũ tempestatẽ citat. i. p̄ rationem inferiorem quæ cum circa particularia versetur: facile fallitur: quia perturbationibus commouetur: sed Neptunus. i. ratio superior: ꝛ intellectus non corrumpitur a iunone: sed sedat tempestatem. Quæ omnia

CHRI
Excutẽ
Vastũ
Vastaſ
Rimæ
rimari

quæso te lector: vt diligenter in illis libris nostris chalmadulensibus legas. Puto enim fore: vt te minime pœniteat. ¶ Commotis: contra ventos. ¶ Placidum: erga troianos.

¶ Fratrem Iunonis: Saturni filios fabulantur antiqui Iouem: Iunonem: neptunum: & Plutonem: Adduntq; ipsum cæteros oēs qui sibi nascebantur filios vorasse Saturnum .n. pro tempore ponunt: Vnde græce subtracta aspiratiōe cronos dicitur a chrono quod est tempus: Tēpus enim omnia creat. atq; creata adultaq; consumit: preter quatuor elemēta ea enim suus Iuppiter .i. ignis: Iuno aer: Neptunus aqua & pluto terra: ergo frater Iunonis est Neptunus: Hic cum aqua sit a nando Neptunus dicitur græce autem appellatur ποσιδῶν: quia potum prebet. πόσις enim potus est & δίδωμι do ipse: quādoq; Amphitrite dicitur. A quarum dulcium particularis vis naides sunt. Marinarum verō nereides: Sed vt alijs videt Amphitrite vxoris nomen est. Fundamēta illi sacra sunt quia eius opera terra mouetur: obidq; enosigæus: idest terram quatiens dicitur. Physici aquæ effectiuam vim oceanum ponunt: Symbolum autem tethyn. Vis aquæ potabilis achelous est, marinæ Neptunus. Quæ inquantū gignere potest. Amphitrite dicitur mouens terram: quia aquæ terræmotus causa videntur. Consolidat terram illam a se excludendo. ¶ Hinc illum ἀσφαλίωνα: idest terram stabilientem appellant. ¶ Tantane vos. Optimus orationis patheticæ: genus quia abruptum: & concisum est: & ab interrogatione incipit: & quū proprium gygantum fuerit aduersus deos bellum gerere. Vnde, vēti in regnum Neptuni irrumpere nisi a temeritate paterna ausi essent.

Iam[a] cœlum, terrámq;, meo sine numine Vēti
Miscere, & tantas audetis tollere moles?
Quos[b] ego: sz motos[c] præstat[d] cōponere fluctus:
Post[e] mihi non simili pœna commissa luetis[f].
Maturate[g] fugam: regiq; hæc dicite vestro:
Non illi imperium Pelagi: sæuúmq;[h] Tridētem
Sed mihi sorte[i] datum: tenet ille imania[k] saxa
Vestras[l] Eure domos illa se iactet in aula[m]
Aeolus: & clauso[n] ventorum carcere[o] regnet.
Sic ait: & dicto[p] citius tumida æquora placat[q].
Collectásq;[r] fugat nubes: solémq; reducit.
Cymothoe[s] simul: & Triton[t] annixus[v], acuto
Detrudunt naueis scopulo: leuat[x] ipse tridenti
Et vastas aperit syrteis: & temperat æquor:
Atq; rotis summas leuibus plabitur[y] vndas.
Ac[z] veluti magno in populo cū sæpe coorta est

SER. a ¶ IAM cœlum terramq; ordo est: ausi estis sine meo numine tātas moles tollere: & cœlum terrasq; turbare: aut certe illud est: q tria hæc numina: licet diuisa imperia teneat: videntur tamen regni toti⁹ habere ptātem: sicut & ipsa elemēta quæ retinent physica iter se quadam rōne iungūtur: quod & ipsorū numinu sceptra significant. Iuppiter enī trifido vtit fulmine: Plutō Cerbero: Neptunus tridēte. Multi.n. q̄runt cur de alienis pquerat clentis. b ¶ Quos ego: deficit hī loco smo: & pgrue q̄si iratæ & turbatæ mentis: vt alibi: Me me. ad sum. item alibi: Incipit effari: mediaq; in voce resistit. Terētius: Quem quidem ego si sensero. his enim affectibus tantum sermonis defectio congruit. c ¶ Sed motos præstat: prudenter agit, plus enim est innocentibus succurrere: quā nocentium delicta punire.
d ¶ Præstat melius est. vt Præstat trinacrij metas lustrare pachynni: & notandus sermo nam & per se plenus est & tam accusatiuo iūgitur quam septimo. dicimus enim præstat illum: & prestat illo.

e ¶ Post mihi non simili pœna commissa luetis: aut non simili pœna idest nō ea: qua troianos affecistis aut certe mihi non simili: idest vehemēter irato.
f ¶ Luetis: persoluetis. & hic sermo a pecunia descendit antiquorū. n. omnes pœnæ pecuniariæ fuerunt.
g ¶ Maturate fugam cus maturitate .i. cum tranquillitate disce ndite. Quo modo dicimus matura iracundiam tuam: idest mitiga: perniciosum enim est troianis si maturent fugam: hoc est si accelerent.
h ¶ Sæuumq;: vel magnum: vel vere sæuum in ventos: quia minatur.
i ¶ Sorte: ac si diceret potuisse se etiā cœlum tenere: Aeolum vero beneficio & carceris regna meruisse.
k ¶ Immania: aspera. Manum enim antiqui bonum dicebant: & inde mane dicitur: quid enim melius? & per antiphrasin manes inferi: quia non sunt boni. l ¶ Vestras eure domos: irascentium est vti proprio nomine vt Terentius: Ego in pistrinum te Daue dedam. Aut quasi contra principem tempe-

statis irascitur: quē primū cōstat egressūʒ esse. Quod autem dixit saxa imania: de pseudulo Plauti tractum est: vbi ait: Nisi carcerem aliquando effregeritis vestram domum.

m ¶ Aula: irrisio est. sequitur enim carcere: & nihil tam contrarium si simpliciter intelligimus. n ¶ Clauso: quia dimittere vētos non ipsius est: sed iubentis. o ¶ Carcere regnet: licet carcer sit: tamen regnum est Æoli. hæc enim pro affectu possidentis intelligenda sunt: vt alibi quum de rure loqueretur: Post aliquot mea regna videns. & alibi: Regum æquabat opes animo. p ¶ Dicto citius: non ante q̄; diceret. dixit enīʒ hæc ait: Sed citius q̄; dici potest. q ¶ Placat: sub poetica licentia physicam quoq; tangit rationē. Mare enim dicitur esse Neptunus: quem superius dixit grauiter esse commotum: quia tempestas erat: nunc autem ait placat: quia iam sedari cœperāt maria. r ¶ Collectas: aut nunc collegit & fugauit: Aut ante a ventis collectas fugauit: idest resoluit. s ¶ Cymothoe: nomina deorum plerūq; de causis sunt facta ab elementis: quæ numina dici voluere maiores: vt Cymothoe: idest cursus fluctuum ἀπὸ τοῦ θέειν τὸ κῦμα.

t ¶ Triton: deus marinus: Neptuni & Salatiæ deæ maris filius ab aqua salsa dictæ.

v ¶ Annixus: antiquum est: vt connixus: quibus hodie non vtimur. Dicimus enīʒ adnisus & connisus: sed & multa alia vsus contra antiquitatem vindicauit. Illi enim parsi dicebant: nos peperci. Item nos dicimus suscepi: illi autem succepi: Vt succepitq; ignes folijs. x ¶ Leuat: leues ac nauigabiles facit: vt Nostrumq; leues quæcūq; laborem. & scire debemus prudenter poetas pro causis vel tendere vel corripere orationem: vt hoc loco periclitantibus troianis tota celeritate dicit esse subuentum. Contra in quinto libro: vbi nullū periculū est: lati⁹ describit placātes maria: Neptunum: Item in secundo quando īminet periculū vno versu ait: Quo res summa loco panthu: quā prendimus arces? y ¶ Perlabitur vndas: figura est. quod enīʒ nos modo dicimus per præpositionem nomini copulatam sequēte verbo: antiqui verso ordine per præpositionem detractam nomini iūgebāt verbo: ita tamen vt esset vna pars orationis: & faciebant honestam elocutionem. Nos dicimus per vndas labitur: illi dicebant perlabitur vndas: Item per forum curro: & percurro forum. Notandum plane ꝙ plerūq; accusatiuum regit casuʒ: plerūq; ad ablatiuum transit. z ¶ Ac veluti magno in populo: Virgilius tempestati populi motum comparat: Tullius populo tempestatem. pro Milone equidem cæteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus contionum. Ideo autem magno addidit: quia vbi frequens populus: ibi crebra seditio.

¶ GENERIS. Non maculant filios paterna scelera: polluuntur tamen si illa sectantur. ¶ Iam cœlum: obscura breuisq; oratio: & quia iratus erat: & ad succurrendum properabat. Deniq; transit ab aliorum elementorum iniuria a quibus erat alienum: & venit ad propriam. ¶ Meo. q. d. me contempto. ¶ venti: abiecte pronunciandum: vt conuitium sit non nomen. ¶ Tantas moles: mira probatio criminis: vt non solum asserat verbis sed ipsis aspectibus subdat. DON.

¶ Quos ego: duo pronomina cum pondere maximo. Quos. scilicet sceleratos: & ex pessimis ortos: & quæ similiter intelligi possunt. Ego: scilicet imperator loci: & de potioribus dijs non vlciscitur: sed nō dimittit eos sine metu futuræ pœnæ. ne se inualidus demonstraret. ¶ Sed motos præstat: addit causam dilatæ pœnæ. ¶ Post mihi: si quid deinceps ausi fueritis re non verbis puniam.

¶ Maturate: celerius remeate. ¶ Regi mittit: & regi conuitia deformans regni ipsius potestatem: & personam asserens non habere regnum sed saxa non aulam sed esse custodem carceris. ¶ Dicto citius: effectus statim apparet oblurgationis: & dilatæ pœnæ: vt dicto citius placidū fiat mare: & oius elementorum remouet iniuriam. ¶ Ac veluti: hac cōparatione datur occasio: vt ostendat cuius meriti: & grauitatis debet esse qui in ciuitate sua princeps est. Nam cum ventum est ad furorem si virum præstantiē meritis audiunt: eius dictis acquiescunt.

¶ IAM cœlum terram. conqueritur prius de alienis elementis: ne si de suo tantum minus credibile: & nimis sibi indulgere videat. CHRI Auxesis est. Nam maius quid est moles q̄; fluctus: & mira variatio: vt modo fluctus ad sydera tollunt: modo præruptus aquæ mōs: modo tantas moles dicat. ¶ Quos ego: mouet pathos Aposiopesis: quam Cicero reticentiam: Celsus obticentiam nonnulli: vt Quintiliano placet interruptionem nominant sic alibi: Quāquam. o. sed superent quibus hoc Neptune dedisti: Et nouimus: & qui te transuersa tuentibus hirquis. ¶ Sed motos: obseruat prepon. Nam sapientem deum ratione duci potius q̄; ira rapi oportebat. Ergo prius periclitantibus subuenit quā noxios puniat. ¶ Præstat: idest ante stat: ergo melius est: naʒ cum plura se offerūt: illud ante stat quod prius est eligenduʒ: idest quod est melius. Sic alibi: præstat trinacrij metas superare pachinni. Eadem ratione dicimus præstare quasi promptos paratosq; esse: vt quæ tenemur faciamus: Cicero pueris albini omnia recepi: & præstabo: vnde est præsto nomen quasi promptus: & paratus:

Hinc dicimus seruos praestolari dominos.i. promptos paratosq; se praebere ne in mora sit: cum illi eorum opera vti voluint. Terenti. quem praestolare: Est etiam praestare ante sta re: idest excellere. Cicero in rheto. cótra Her magoram: At mihi videntur homines cum multis rebus humiliores: & inferiores sint hac re maxime bestijs praestare ꝙ loqui possint.

Presto
cópo-
nere

¶ Cóponere: simul ponere ne alius aliú ex- cedat: ergo placare: & adaequare sic dicimus componere lites: Nam quod Marcellus ait: recreare: & reficere: vt: vix defesa senis pas- sus componere membra ab eadem ratione est: Sic ꝙ significet comparare: & disponere: & ornare ꝙ colligere: & reliqua huiuscemo- di hinc originem habent. ¶ Post: deinceps cum vacauero a componendis fluctibus.

¶ Non simili poena: ná erit tunc re qua núc est minis: vel non simili mihi quia tunc ero ociosius: vt possim vlcisci: non autem impe- ditus negocijs: vt nunc cómissa peccata: sic alibi quid meus aeneas in te cómittere tantú.

¶ Maturate fugam: maturare sm Nigidiú est: cum neq; citius neq; serius: sed conueni- enti tépore fit. Vnde poma matura dicimus quae neq; acerba: & immitia sunt neq; nimis caduca: & decocta: sed téperate adulta Hanc temperationem Augustus sic graece expri- mebat σπεῦδε βραδέως: sic igitur mone- bat: vt ad rem agendam: & industriae celeri- tas: & diligentiae tarditas adhiberetur: ex qui- bus contrarijs fit maturitas: vnde noster poe ta alibi maturare: & properare: vt contraria ponit Frigidus agricolam si quádo continet imber Multa forent quae mox coelo prope- ráda sereno maturare datur. ¶ Vestro: igno miniose dixit quasi dicat vilissime rei reges.

¶ Non illi imperius pelagi: quae res magna ac lata est. ¶ Triton: de hoc dicetur in sexto.

¶ Ac veluti: cóparat tépestaté populo. Con tra Statius populum tempestati: vt sic vbi di uersis maria euertere procellis: Hinc boreas eurusq; illinc niger imbribus auster pulsat dies regnátq; hyemes venit aequoris alti Rex sub limis eqs: geminusq; ad spumea triton Frae- na natans late pelago dat signa cadenti.

SER.

Seditio: saeuitq; animis[a] ignobile vulgus[b]:
Iáq; faces & saxa volant: furor[c] arma ministrat.
Tum pietate graué[d] ac meritis: si forte virú qué
Conspexere: silét: arrectisq; auribus astant:
Ille regit dictis animos & pectora mulcet:
Sic cúctus pelagi cecidit fragor: aequora postq̃
Prospiciens genitor[e]: coelóq;[f] inuectus apto
Flectit equos: curruq;[g] volás dat lora secúdo[h]:
Defessi[i] aeneadae quae proxima littora cursu[k]
Contendunt petere: & libyae vertunt[l] ad oras.
Est in[m] secessu[n] longo locus[o]: insula portum
Efficit obiectu laterú: quibus omnis ab alto
Frangit: inq;[p] sinus scindit sese vnda reductos.
Hinc atq; hinc vastae rupes: geminiq; minant[q]
In coelum scopuli: quorum sub vertice[r] late
Aequora tuta silent: tuz[s] siluis scaena[t] coruscis
Desuper horrétiq;[v] atrú[x] nemus iminet vmbra:
Fronte sub aduersa scopulis pédétibus antrú:
Intus aquae dulces: viuoq;[y] sedilia saxo
Nympharú[z] domus: hic fessas nó vincula naues

a ¶ ANImis ignobile vul- gus.i. stultú: vt contra nobilé alum pruden- tem dicimus: vñ etiá paulo post ait: arre- ctis auribus sumpsit enim trans lationé ab ani malibus: vt Te rentius: Arri- ge aures Pam phile. b ¶ Vul gus: & mascu- lini & neutri lectú est gene- ris. neutri hoc loco. alibi ma sculini: vt In vulgus ambi- guas. Et hoc é artis vt mascu lino vtamur: quia oia lati- na noia in us exeútia: si neu tra fuerint: ter tiae sunt declinatiõis: vt pecus pecoris: si auté secúdae declinatiõis fuerint: masculina sunt. vulgi autem facit: nó vulgeris: vt docti, clari. vsurpatú tñ est: vt neutrú genus sit, ppẽ vnus graecú nomen: idest pelagus: q̃uis enim pela gi faciat: neutri tñ est gñis. c ¶ Furor arma ministrat: sic alibi: Rimandi telú ita facit. d ¶ Grauẽ: venerabilé: vñ & cótéptibiles le ues dicimus: & sane seruat cir ca hác rhetori cá diffinitiões cui dat & iusti ciá & peritias dicédi: vt Tus pietate graues & Ille regit di ctis aios. Ora- tor eni ita dif- finit: vir bonus dicédi peritus. qué.i. aliqué. ar rectisq; auribus astát de imperi- to & stulto po pulo smones facit recte arre ctis auribus. Di cit & est ppriú aialiú. e ¶ Ge nitor: venera- bilis: vt Tybri pater: ergo H nomen & ad venium perti- net patrem: & ad honores re fertur. f ¶ Coeloq; inuectus aperto: nó per coelum vectus: sed coelo iam sereno vectus per maria. g ¶ Curru: non vt quidam pu- tant pro currui posuit: nec est apocope: sed ra tio artis antiquae: quia omnis nominatiuus pluralis regit genitiuum singularem: & iso- syllabus esse debet: vt musae huius musae: hi docti huius docti. Item a genitiuo sin-

pulari datiuis regitur singularis: vt isosyllabus fit: vt huius docti huic docto: vnde est Curruq; abscisa duorum Suspendit capita. Et libra die: ne si diei fecisset: maior esset nominatiuo plurali. h ¶ Secundo: troianis obsequenti. & tractus est sermo a sequentibus seruis. i. pedissequis secundis: vt secundam fortunam dicimus: quæ est secundum nos: idest prope nos: vel a similitudine venti tractum est propitij qui fiet a tergo vt pro sequitur surgens a puppi ventus euntes. i ¶ Defessi æneadæ: nunc troiani: aliquando romani: vt Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant. k ¶ Cursu: aut secundum quod superius diximus proxima cursu: idest cursui: aut contendunt cursu petere: & est septimus casus. l ¶ Vertuntur: scilicet a proposito itinere: hoc est ab Italia. m ¶ Est in secessu longo: est topothesia: idest fictus secundum poeticam licentiam locus. ne autem videretur penitus a veritate discedere: hispaniensis carthaginis portum descripsit: cæterum hunc locum in africa nusquam esse constat: nec incongrue propter nominis similitudines posuit: Nam topographia est rei veræ descriptio. Hoc tamen ad homeri imitationem fecisse virgi. videtur. qui portum ithacæ sic descripsit.

φόρκυνος δέ τίς ἐστι λιμὴν ἁλίοιο γέ
ροντος,
Εν δήμῳ ἰθάκης δύο δὲ προβλῆτες
ἐν αὐτῷ
Ακταὶ ἀποῤῥῶγες λιμένος ποτι πε
πτηκυῖαι
Αἵτ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέ
γα κῦμα
Εκτοθεν, ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μέ
νουσι
Νῆες ἐΰσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον
ἵκωνται.
Αυτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλ
λος ἐλαίη
Αγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον
ἠεροειδές
Ιρὸν νυμφάων αἳ νηϊάδες καλέονται
ν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔα
σιν
Λαΐνοι. ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσου
σι μέλισσαι.

n ¶ Secessu: sinu secreto. o ¶ Locus: subaudi quem: vt superius Vrbs antiqua fuit. Et est sciendum quotiens præmittimus nomen cuiuslibet generis & interposito primo nomine sequitur nomen alterius generis: medium illud pronomen proprij nominis genus sequitur. vt Salustius in Catilinario: Est in carcere locus: quod tullianum appellatur. ecce proprio iunxit non appellatiuo: Tullianum enim proprium nomen est: carcer appellatiuum: si autem vtraq; nomina appellatiua fuerint: licet cui volumus respondemus. p ¶ Inq; sinus scindit sese vnda reductos: idest replicabiles. q ¶ Gemini: pares sibi: interdum & duos significat: vt gemini fratres. q ¶ Minantur: eminent: vt minasq; murorum ingentes: & illa vsq; minatur. r ¶ Sub vertice: hoc est circa radices montis: quæ ad rectas lineam suspiciunt cacumen: idest verticem.
s ¶ Tum siluis scæna coruscis: hoc est siluarum coruscarum: idest crispantium: vt Iuuenalis: Longa coruscat Sarraco veniente abies. & posuit septimum pro genitiuo: vt superius pulchra prole. t ¶ Scæna: idest inumbratio & dicta scæna ἀπὸ τῆς σκιᾶς. apud antiquos enim theatralis scæna parietem non habebat: sed de frondibus vmbracula quærebant: postea tabulata componere cœperunt in modum parietis. v ¶ Horrenti: horror plerunq; ad odium pertinet: plerunq; ad venerationem: vt hoc loco. sic Lucanus: Arboribus suus horror est, & horridus in iaculis.
x ¶ Atrum nemus: tropus est per atrum nigrum ostendit. per nigrum vmbrosum: per vmbrosum densum: idest frondibus plenum. y ¶ Viuo: naturali: vt Viuo præter uehor hostia saxo. z ¶ Nympharum domus: aut verum dicit: & est historia: aut ad laudem pertinet loci. Talis inquit locus est: vt domus credatur esse nympharum.
& ¶ Hic: pro illic more suo.
¶ SEDITIO. vt populus furens motus grauitate viri quiescit: sic mare auctoritate rectoris quieuit. ¶ Cœlo aperto: quia dixerat eripiunt subito nubes cœlum. Liberauit igitur a tempestate troianos Neptunus: sed euentus aliud attulit. Nam illos in libyen terram inimicæ Iunonis detulit. Ergo in casum deteriorem deuecti sunt. ¶ Defessi: licet fessi nitebantur proximam terram attingere: ne interea aliquis casus emergeret. ¶ Contendunt: ostendit cursus difficultatem quem fessi cóplere nitebantur maxime quia in aqua difficilior gressus est properantibus cursum. DON.
¶ Est in secessu: loci hæc descriptio negocio necessaria est. Placiditas enim fuerat pelagi procuranda propter corruptas naues.
¶ Hanc præbebat obiectus laterum. Secretum vero proficiebat: quia cauendum erat propter regiones incognitas. Hoc dabat longitudo secessus: Nympharum domus aquarum copiam præstat: Sunt & defensacula aduersus solem antrum & nemus. Tantaq; erat opportunitas loci: vt naues anchoris non essent retinendæ. ¶ Ab alto: a mari mira igitur breuitas quæ contineat omnia necessaria: Cum autem locus contineatur quatuor partibus ponit duo latera & ingressum. Quartas deinde partem posuit. ¶ Fronte sub aduersa: Semper autem loca sic poeta describit: vt ingrediens: sic facit Salusti. Quæ omnia mur

tabunturq vt recedens scribat. Addit autem descriptioni duos altos scopulos: vt sit vnde latus prospectus in pelagus appareat ad inquirendas naues ab Aenea separatas. Opacitas autem vt minus ab extremis conspiciatur facit.

CHRI ¶ SEDITIO: Ciuilis discordia a seorsus eundo. ¶ Vulgus: Nam imperita multitudo per turbationem potius rapitur q̄ ratione ducitur.

Alius anima ¶ Animis: Animus est quo sapimus: anima qua viuimus. Ergo bruta animā habent Iuuenalis principio indulsit cōmunis cōditor illis tantū animas nobis animū quoq;. Verum animos in plurali etiam accipimus pro vehementia & perturbatione ipsius animi: sic illud pone animos & pulsus abi: & Iuuena. Nos animorum impulsu caeca: cupidine ducti. Ergo animis furoribus & perturbationibus. Item animosos dicimus vehementi animo preditos. ¶ Iamq; fa. & sa. uo. Ponit rem ante oculos: vt pingere eam videatur. ¶ Furor: Explicat quid sit saeuit animis. ¶ Tum

Pietas pietate: pietas iusticiae pars est qua diligēs officium tribuimus patriae & iis qui nobis propinquitate coniuncti sunt. Huius partes sunt amicitia & liberalitas. Pietate ergo huius viri coguntur reliqui: vt eos pudeat furoris: & grauitate vero: vt pudeat leuitatis. Virum hominem his virtutibus excellentem. ¶ Conspexere: Cum orator sit vir bonus dicendi peritus ex ipsa bonitate fidem sibi conciliat & ex ea silentium: Ergo silent & attentionē praebent. Vnde arrectis auribus astant. Dictis .i. sua eloquētia. ¶ Regit animos: Qui sine rectore in omne facinus cadunt: & profecto: vt ait Cicero. Oratoris est posse dicendo genus hominū tenere: mentes allicere: voluntates impellere quo velit: vnde autē vellit deducere. ¶ Prospiciēs genitor: Grauis est in hoc loco & digna quae a bonis viris audiatur allegoria sed hanc vide in disputatiōibus nostris chamaldulensibus. ¶ Regit Ne tunc ruant.

¶ Mulcet: vt discedant a proposito Aeneadae quasi dicat tales qui a tāto haeroe cognominandi sint. Nam quamuis defessi non propterea obmiserunt quin strenue aliquē portum tenerent. ¶ Contendunt: omnibus viribus incūbunt. ¶ Est in secessu. Descriptio istius portus a poeta conficta est: in qua nonnulla sumit a portu hispanicae carthaginis. Imitatur autem Homer: qui ithacēses portus describens eum aliter quā hic ponat. Syllius quoq; sic describit. Carthago impēso naturae adiuta fauore: Excelsos tollit pelago circūflua muros arctatas ponit fauces modica insula Claudit: Qua titan ortu terras aspexit eoo. Rupes abrupta montium sunt. Ripae vero margines fluuiorum: vt littora sunt maris. ¶ Coruscis: Coruscare proprie splēdere est. Et quoniam splendor crispatur & tremulo motu mouetur Iccirco pro crispare capitur quēadmodum micare. ¶ Nemus: dicitur ab eo q̄ νέμειν idest pascere: hoc Ethrusci appellant boscum ab eadem ratione. Nā βόσκω pasco est: vt Theocritus βόσκεται αἶγας. In illo enī armēta pascunt. ¶ Nympharum: aquarū dulcium particulares vires Nymphae symbolum sunt: vt marinarū nereides. Verū etiam montium Nymphae dicuntur oreades: quia ὄρος mons est syluarū Dryades δρυμὸς enim graece sylua est. Hamadryades dicūtur. Quae cū arboribus & nascūtur & intereūt. Napeae: florū & valliū sunt νάπη enī cōuallis est. Naides postremo fontium dicuntur vt multi tradiderunt.

Abrupta ripa

Littora

Coruscare

Illa tenent: vnco non alligat anchora[a] morsu.
Huc septem Aeneas collectis nauibus, omni
Ex numero subit: ac magno telluris[b] amore
Egressi optata potiuntur Troes harena[c]:
Et sale[d] tabentes artus in littore ponunt:
Ac primū[e] silicis scintillam excudit Achates[f]:
Succepitq;[g] ignem folijs. atq; arida circum
Nutrimenta dedit: rapuitq;[h] in fomite flāmam:
Tunc Cererem corruptā[i] vndis: cerealiáq;[k] arma
Expediunt fessi[l] rerū: frugésq;[m] receptas[n]
Et torrere[o] parant flāmis: & frangere saxo.
Aeneas[p] scopulum[q] interea conscendit, & oēm
Prospectū late[r] pelago[s] petit Antea[t] si quem[v]
Iactatum vento videat: phrygiásq; biremes[x]

SER. a ¶ ANCHORA morsu: hoc nomē cum in graeco vñ originē ducit ἄγκυρα aspirationē nō habeat in latino aspirat: qd est contrariū. Nā magis graecorum est aspiratio: s3 hoc in paucis nobis inuenit. morsu aūt de anchoris bene dixit: quū alio loco inueniamus: Tum dēte tenaci Anchora fūdabat naues. b ¶ Telluris amore: cūdiseūq; post pericula: vñ & superius dixit. Quae prima littora cursu contendunt. & paulo post infert: Optata potiūtur troes harena. Tellurē aūt p terra posuit: quū Tellurē dea dicam: terrā elem vt plerūq; vulcanū ponim p igni: Cererē pro frumento Liberū p vino c ¶ Arena: q̄ rit hēat nec nomē h aspirationē: & Varro sic diffinit: Arena ab ariditate dicitur nō habet si abhaerendo: vt in fabricis videmus: habet. melior tamen est superior etymologia.

a Sale tahētes: madefactos aspergine.
e Ac primum silicis scintillam excudit: bene adiecit species: quia in certis lapidibus inuenitur ignis. excudit autem est feriendo elicit: quia cudere est ferire: vnde & incus dici tur: quod illic aliquid cudamus: idest feria mus. f Achates: allusit ad nomē. Nam achates lapidis species est. bene ergo ipsum dicit ignem excudisse: vnde etiā Achatē eiꝰ comitem dixit. lectum est enim in naturali historia Plinij: q si quis hunc lapidem in ānu lo habuerit: gratiosior eē videatur ideo acha tes æneæ comes dicit qa sollicitudo comes est regibus ἄχος. n. cura dicitur & sollicitudo. g Suscepit: pro suscepit: vt diximꝰ supra. h Rapuitq; in fomite flāmas: pene soloe cophanes est: nam cum mutationem verbū significet: ablatiuo vsus est: sed hoc soluit aut antiqua circa cōmunes præpositiones licen tia: vt est Conditus in nubem contra: Et no ta conduntur in aluo. Item Sæua sedens sup arma: Et gemina super arbore sidunt. Cice. Quod ille in capite ab hostium duce accepe rat. Item in principio libri tertij verrinarum: Et si fortes fueritis in eo quem nemo sit au sus defendere. Aut rapuit: raptim fecit flam mam in fomite: idest celeriter. i Corru ptas vndis: aqua emollitā. k Cerealiaq; arma: fugiens vilia ad generalitatem trāsijt propter carminis dignitatem: & rem vilē au xit honestate sermonis: vt alibi ne lucernam diceret: ait Testa cum ardente videret Scin tillare oleum. Et sciendum est iudice eupho nia dici cerealia: vel cerialia: Typhoea: vel typhoia: Cæsareanus: vel cæsarianus: In his ergo licentia deriuationis est. l Fessi rerū: hoc est penuria fatigati. & fessus generale est. Dicimus enim & fessus animo: vt Ter fessus valle resedit: & fessus corpore: Quod magis est proprium. Et fessus rerus a fortuna venié tium: vt hoc loco: epitheta enim nunq; va cant. Sed aut ad augmentum: aut ad dimi nutionem: aut ad discretionem ponuntur. m Fruges: generaliter omnes fruges vocā tur. & errant qui discernunt frumenta a fru gibus. Nam Cicero ait olei & frugum minu tarum: quū de leguminibus diceret: vt oste deret frumenta & fruges vocari. frugū autes nomen tractum est a frumine. i. ab eminen te sub mento gutturis parte. n Receptas: liberatas: vt Medioq; ex hoste recepit.
o Et torrere parant flammis & frangere sa xo: multi hysteron proteron putant non re spicientes superiora: quia dixit vndis Cererē esse corruptam: quā necesse fuerat ante sicca ri: qui tamen etiam contra hoc illo se tuenē exemplo: Nunc torrere igni fruges nūc fran gite saxo. & volunt etiam hysteron proteron esse: quod falsum est. Nam & hodie siccari an te fruges & sic frangi videmus: & quia apud maiores nostros molarum nō erat vsus: fru menta torrebant: & ea in pilas missa pinse bant: & hoc erat genus molendi: vnde & pin sores dicti sunt: qui nunc pistores vocantur. Pinsere autem dici Persius probat: vt o Iane A tergo quem nulla ciconia pinsit.
p Æneas: merita personarum vilibus of ficijs interesse non debent: quod bene obser uat vbiq; Virgiliꝰ: vt in hoc loco: Itē i sexto: cum diuersis officijs troianos diceret occu patos: ait: At pius Æneas arces quibus altus Apollo Præsidet: nisi cum causa pietatis in teruenit: vt ad sepeliendum sociū de Ænea dixit: Nec non Æneas opera inter talia pri mus Hortatur socios: paribusq; accingitur armis. q Scopulum. i. speculū: & quādo speculationes significamus. g. est fœminini: vt Specula misenus ab alta: speculum autes in quo nos intuemur generis est neutri. vt Iu ue. Speculum ciuilis sarcina belli. qđ græce ἔνοπτρον. r Late petit: in quātū pōt. s Pelago: i pelagꝰ: vt Inferetq; deos latio. t Antea si quem: ordo est Ascendit sco pulum requisiturus antea capyn. Caicum. v Si quem videat. & vsus est hoc genere elocutionis: quo & Terē. qui dixit: Quod ple riq; oēs faciūt adolescētuli. Atq nil ptrarius. oēs. n. gñale pleriq; spāle: ordo ergo ē: qđ oēs faciunt adolescentuli vt animum ad aliquod studium adiungant: pleriq; equos alere: ple riq; canes. Aut certe ques vacat: vt superius diximus istas frequenter vacare particulas. vt alibi Virgiliꝰ nec be diu res siqua diu mor talibus vlla est: nemo dicit: si qua vlla: sed si vlla. vacat ergo qua: item in Lucillio: Ecquē Pamphilum quæris: quem vacat: nā de vno loquebatur. x Biremis: naues habentes remorum ordinem geminum: vt alibi Tri plici pubes quā dardana versu impellunt.
¶ SEPTEM. Vna in qua ipse erat: tres de sa xis: tres de syrtibus ereptæ. Optata: qa cō trariā in pturbatiōe pelagi viderāt: cū naui gia ad imum vsq; deprimerent. Taben tes sale: a contrario. Sal enim conseruat. Sed inuentus est casus: vt tabescat sale quod ser uari conuenit. A qua enim maris quāuis sal sa admittit corruptionem. Achates: ignē fieri curabat: vt madidas fruges torreret: vt sic siccatæ frangi possent. Non ergo est pre postera ordinatio: Neq; dixit coquere: sed tor rere: Nam meminerat dixisse. Omnes acci piunt inimicum imbrem reliq igitur seipsos curabant Æneas autem anxius de salute so ciorum labori non pepercit: sed altitudinem scopuli ascendit non ergo tm pertinet ad p spectum descripta altitudo scopuli quātum ad laudem Æneæ. Qui autem non pspexit vim pelagi aut de refectione corporis nō cu rauit: & vt salutē sociorum pcuraret nullo vi ctus labore tantam altitudinem ascendit. DON.

CHRI ¶ VNCO morsu. Vnco dente quo terram mordet. ¶ Anchora: græce ἄγκυρα dicitur.
¶ Telluris: deos terræ habuerunt antiqui Tellurem dictas a vi fœmina qua semina re
cipit. Item tellumonem a vi masculina qua semina terra emittit: Appellant etiam al
torem quod omnia ex terra aluntur. Item rursorem quod rursus eodem cuncta reuoluuntur. Er
go ista sunt nola deorũ terræ Terra autem est ipsum elementum. ¶ Sale tabentes: pa
thos mouet hæc declamatio a contrario. Nam miserum est membra ea re tabescere qua
carnes seruari solent. ¶ Ponunt in littore ponunt artus tanquam effœti omnibus viri
bus. ¶ Silicis: Plinius de silice sic scribit: nigri silices optimi quibusdam in locis: & rubẽ
tes nonnunquam: & albi sicut in tarquinensi: & anitianis lapidicinis circa lacum volsien
sem & in statoniensi sunt qbus nec ignis nocet. Idẽ: & in monumenta sculpti contra ve
tustatem incorrupti permanent: ex iis formæ fiunt in quibus æra funduntur. ¶ Achates:
species lapidis est olim teste Plinius in magna fuit auctoritate nunc nulla· reperta primus
in sicilia iuxta Achatem fluuium: postea in pluribus locis excedens amplitudine: & varie
tatibus diuersis mutantibus cognomina eius species quædam est in ipsis: quæ contra ara
neorum: & scorpionum ictus valeat hæc in Creta reperitur sed idem siculas posse credi
derim quoniam primo afflatu illius prouinciæ scorpionum pestis extinguitur: India in
uentæ quæ idem faciunt: & aliis miraculis pollent. Reddunt enim species nemorum flu
minum: & iumentorum: & heredæ: & equorum ornamenta: Spectasse etiam prodest ocu
lis. Sitim sed autem in os aditæ sunt: & in ipsis quarum suffitu tempestates auertantur: &
fulmina sistantur. Argumentum est si inferuens ahenum coniectæ refrigerent. Est & quæ
dam vnius coloris quæ inuictos athletas illam gestantes facit: Argumentum quod in ola
olei plena cocta cum diuersis pigmentis: & intra duas oras sub feruefacta vnum colo
rem ex omnibus faciat minii. ¶ Hæc pauca e multis: quæ apud Plinius scripta sunt ex
cerpsi. Nusquam tamen illic est quod gestata fauorem conciliet: Sed vel gestabat: vt esset in
uincibilis: vel potius referamus achatem ad id quod est ἄχος idest cura: nam cura: & sol
licitudo semper comitatur principes: Scintillam recte: nam scintilla ardens est: Fauilla
vero extincta vnde in sexto. Relliquias vino: & nigram lauere fauillã. ¶ Excudit: sm scītilla
Diome. Caris. & focam presentis temporis est dicunt enim cudo cusi. Alii tamen volunt fauilla
esse præteriti quod melius videtur quia sequitur suscepit.

Aut Capyn: aut celsis in puppibus[a] arma Caici
Nauem in conspectu nullã: tris littore ceruos[b].

SER. a ¶ PVPPI
bus: arma cai
ci: quia naui
gantium mi
litum est pup
pibus arma re
ligare: vt ali
bi Pacem ora
re manu & præfigere puppibus arma.
¶ Eerrantes: pascentes vt ipse alibi. Mil
le meæ siculis errant in mõtibus agnæ. Re
vera enim dum pascuntur: vagantur: & in se
ptimo de ceruo Errabat siluis: & alibi cum
de columbis diceret: Pascentes illæ tantum
prodire volando. b ¶ Ceruos: cerui dicti
sunt ἀπὸ τῶν κεράτων idest a cornibus.
Sciendum est etiam latina nomina græcas
plerunque ætymologiam recipere: sed cerui
non sunt in prouincia proconsulari: ad quas
venit Aeneas. aut ergo fictum est secundus
poeticum morem: aut ob hoc dictum qa he
roicis temporibus vbique omnia nascebant:
vt ipse Omnis feret omnia tellus.

CHRI ¶ CERVOS: Animal timidum. sed longis
simæ vitæ. Scribit Aristoteles quod pruden
tia reliqua bruta anteit: & iuxta viam parit
metu hominum: vt feras ab inuadendis na
tis arceat. In volucrum partus excedit: in
de herbam sesilim petit mox redit ad pro
lem: inulum ducens ad lustrũ assuefacit quo
fugere discat: vno aditu est lustrum quem a
feris tuetur.
mas fructu
um tempo
re pinguior fa
ctus secedit sen
tiens se facili
us capi posse.
Cornua in lo
cis vbi difficilius inueniri possint: deponit: vn
de est prouerbium qua cerui cornua: Non
vult enim inermis reperiri: Sinistrum cor
nu a nemine adhuc repertum est. Id enĩ me
dicamento præditum est: Binis cornua ori
untur simplicia: & recta ad subularum simi
litudinem: Vnde & ipsi subulones dicuntur.
Singulis annis mẽsæ aprili cornua amittũt:
& donec renascantur noctu pascũtur: A ve
nenata fera morsi cãcros edunt: qđ & hoi p
desse credit: Sibilo: & cãtu demulcent a ve
natoribus q̃ allecti facile capiunt. Ita vnus
venator cãtat alt sibilat· tertius atergo ferit:
sz si aures arrectas hẽat ita sentit: vt insidiæ il
lum nõ lateãt. Hæc Aristo. Pli. aũt ait de his
multa. xi. li. Tragelaphus in nulla re distat a
ceruo nisi quod barbatus est: & armorum villis ar
martus: Placet aũt qđ ait Serui. quod nõ sint
in prouincia aphricæ: Nã ait Herodotus, cer
uis: & apris ois libya caret cũ habeat leones
elephantes vrsos serpẽtes & asinos cornua
hñtes. Item capite canino. Item sine capite
oculos in pectore habentes.

P:ospicit errantes: hos tota[a] armenta sequūtur·
A tergo & longū per valles pascitur agmen[b].
Constitit[c] hic: arcúmq; manu: celeresq; sagittas
Co:ripuit[d]: fidus quæ tela gerebat[e] Achates.
Ducto:ésq; ipsos p:imū capita alta ferentes
Co:nibus[f] arbo:eis sternit: tum vulgus[g], ⁊ oém
Miscet[h] agens telis nemo:a inter frōdea[i] turbā:
Nec p:ius absistit: q̄; septē[k] ingentia victor[l]
Co:po:a fūdat[m] hūi: ⁊ numerū cū nauib[o][n] æq̄t:
Hinc[o] po:tū petit: ⁊ socios pártitur[p] in omnis.

SER. a ℭ TOTA īter totū & oē h̄ interest: q̄ totus dicimus vnius corpis plenitudinē. oē de vniuersis dicim⁹: vt puta totū auditoriū h̄s scholasticos: h̄ ē plenū est auditorius scholasticis: oē auditoriū h̄s scholasticos. i. oīa auditoria. Vsurpant tñ poetæ & ista ɔfundūt: vt h̄ loco tota pro oīb⁹ posuit: & ɔtra pro toto oēm posuit vt est Oēmq; reuerti p Troiā. Statius: Et toto, in pœnas ordire nepo/tes. i. oēs. plerūq; deriuatiōes dicūt ab eo qđ est tot totus vt ab eo qđ est q̄t q̄tus: Sed illud notādū q̄ in deriuatiōe mutat plerūq; nām: nā cū tot nāliter breuis sit totus pducit: q̄tus vero scđm originem suam breuis remanet. b ℱ Agmē: agmē ppe dr̄ ordinata multitudo: vt est ambulātis exercitus. neq; n̄. in vno loco stans agmē vocat: aut si iuētum fuerit: vsurpatū est: vñ bñ adiecit lōgū: vt īcedētiū ostēderet significationem. c ℱ Cōstitit: con scđm nām breuis est semp: excepto quum. f. vel. s. seqt: tūc enī tātū pducit: sicut in sylla/ba īsula insula. d ℱ Corripit: aut de pharetra corripuit: vt est Corripit hic subita trepidus formidine ferrū: Aut ab Achate: vt eū secutū eē per silētiū ītelligamus: vt in illo loco. Ni iā pmissus achates Afforet: Itē Nunc repeto anchises fatoꝝ arcana reliquit. e ℱ Gerebat: aut tūc: aut q̄ gerere ɔsueuerat. f ℱ Cornibus arboreis: aut subaudicum: vt illo loco: Atq; ixionii vēto rota ɔstitit orbis. i. cū vēto. Aut certe scđꝫ supradictā figurā pro cornuū arboreorum. melius tñ est: vt cū subaudias. g ℱ Tum vulgus: bñ vulgus ductoribus interēptis. h ℱ Miscet: pturbat circūagit, īseqt. i ℱ Frōdea: pro frōdosa posuit. plerūq; enīꝫ duꝫ varietati declinatiōis studēt poetæ: mutant pprietatē: nā frondeū est totū de frōdibus: vt trūcus: frōdosus vero est lucus. īs enīꝫ abūdet frondibus nō tñ est de frōdib⁹ totus: vt saxeus & saxosus. k ℱ Quā septē: bene finiuit numerū. necessitatis enīꝫ est h̄ venatio: nō voluptatis: in qua plura reqrītur. l ℱ Victor: h̄ loco ppositi effector: vt est Atq; rotis insistere victor. m ℱ Fūdat humi: p humū & est aduerbiall'r positū: vt Humi nitens. i. p humū. n ℱ Cū nauibus: cacephatō in sermone: qđ fit si cū particulā n lr̄a sequat. o ℱ Hic pro inde: Abutitur enī aduerbio more suo. p ℱ Partit: Salustius ait: pulnclas īter se partiuer. it: nā & partio: & partior dicimus: & est verbū de his quæ qm̄ vtranq; recipiūt declinationē pro nr̄a voluntate: actiuæ tñ sunt significatōis: vt punio punior fabrico fabricor laboro laboror: quanq; tentauerit Probus facere drīam īter actiuā passiuāq; significationem: vt dicamus tōdeo alterū: tōdeor ab altero: sed h̄ in alijs v̄bis dicere nō possum⁹ vt fabrico fabricor: pasco pascor: nā legimus Flores depasta salicti & Pascūtur vero diuirnos. Sūt aūt alia verba q̄ actiuæ declinationis significatiōisq; sunt: vt cædo: Sunt quæ passiuæ: vt cædor. Inuenimus tñ actiuā declinationē hēre passiuā significationeꝫ: vt vapulo: & cōtra declinationē passiuaꝫ actiuam habere significationē: vt loquor. Hæc ḡ caute ab illis segreganda sunt verbis.

DON. ℭ PROSPICIT. bis accipe: vt nauē nullaꝫ pspicit: sꝫ tñ prospicit ceruos. ℱ Gerebat: vel tūc præsens vel portabat æneas tela q̄ achates intentus igni excitando reliquerat: Non vidit naues: sed euētus ostēdit ceruos: quæ res nō aduenandi voluptatē: sed ad victus necessitatem recepta est. Septē ergo maiores strauit in q̄bus alimoniæ maior eēt copia: Multos deinde paruulos interemit. Reprehēdūt aūt temerarij qđ poeta dixit. A tergo sequūtur. Error est interpretantiū. Naꝫ tres ceruos errantes in littore seqrebant. Alij per valles a tergo pascebant: ita ḡ legitur. Prospicit tres ceruos: & hos sequūtur tota armenta. A tergo vero totū agmen pascit: Ergo illi errabāt: hi pascebant. Neq; enī oēs errabāt: aut oēs pascebantur. Sed alij erāt subiecti oculis eius. Alij fuerant post ipsum. Similis aūt versus ē. Thestilis: ⁊ rapido fessis messoribus æ. hoc est & thestylis: itē puppibus & læti enī ln. c. idest & puppibus. Ipsi q̄q; numeri græcū diuersitatē significāt. De errātibus eniꝫ plr̄ dixit de pascētib⁹ vero ait. ℱ A tergo & lōgū p valles pascitur agmē. Ergo in littore positos plr̄ dixit. In vallibus vero pascit agmē. Huc accedit q̄ qui pascitur nō errat: & qui errat nō pascitur. ℱ Hinc por. pc. peracta ceruoꝝ strage quæ troianis satis fit: remeat ad naues.

CHRI ℭ AGMEN ab agēdo dr̄: & q̄a agē impellē est nōnunq̄; significat impetū: vt ibi agmine facto Laoconta petunt. Itē ducere. Hinc exercitum ordine ductum agmen dixerunt: Et quia ad impetū faciendū oēs in vnū coeunt: agmen pro multitudine capimus.

ℭ VINA

SER. a ¶ VINA bonus quæ deinde cadis onerarat acestes: ordo est: deinde vina partit: quæ Acestes dederat. b ¶ Trinacrio: græcũ est: ppter tria ἄκρα: idest promontoria: scilicet lilybæum: pachynnum: pelo: latine autem triquetra dicitur.

c ¶ Heros: vir fortis: semide: plus ab homine habés: vt ait Hesiodus.

V ina[a] bon⁹ quæ deide cadis onerarat Acestes
L ittore trinacrio[b]: dederatq; abeũtibus Heros[c]
Diuidit: & dictis mœrentia pectora mulcet.
O socij[d] (neq; enim ignari[e] sumus antemalo[f])

Ζεὺς κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἱ καλέονται ἡμίθεοι.

d ¶ O socij: ordo est: o socii reuocate aios. bene autem socios dixit: vt se eis æquaret.

e ¶ Ignari: pro immemores: & est acyrologia. Ignarus est eni qui ignorat: imemor qui oblitus est. f ¶ Antemalo ὑφέν est: vt alibi Cœli subterlabentia signa. Ante enis hic ad solã ptinet piũctioné: & plenitudiné vsus.

¶ BONVS: bonus ciuis: & bonus largitor.

DON. ¶ Cadis: pmisso cadorum numero. ostẽditur vini copia. ¶ Onerarat: ostenditur nõ quãtum voluerit largitor datum: sed, quãtũ troiani ferre potuerunt. ¶ Abeuntibus: quasi dicat præter id quod manentibus dederat. ¶ Dictis: nõ poterant in maximo mœrore cibum cadere. Ergo adhibenda psolatio erat. Verum a persona aliena a mœrore: sed hæc in solitudine nõ reperiebatur. Hanc igitur subit æneas qui animi pstantia mœrore vincecẽ poterat. Hic ita se gerit: vt neq; se satis tristem ostenderet ne a psolatiõe illos deijceret neq; oino doloris inmunem: Ne in sua causa omnino alienus videretur. ¶ Mulcet: nam grauissime inflictus mœror penitus remoueri non poterat: Sumpto aũt cibo: & vino more humani ingenij speratur animo vétura relaxatio. Si aũt hi cõsolatio ab alieno fit posset rũderi Terentianum illud: Tu si hic sis aliter sentias. Cuz autem socio mallorum pót attente audiri. g ¶ O socii. s. laborum: Mira arte loquitur norat. n. odiosum illud esse laborãtibus vtpote cuius causa vniuersi trahebantur per tot & tas diuturnas calamitates. Ponit ergo premium: o socij laborum: quasi dicat qui nil sine me passi estis: ergo debetis audire quæ dicam. ¶ Ignari: Mira consolatio: nam cum odiosa sit infortuniorũ dura commemoratio exulcerans eorum cordaq; qui passi sunt, adiungit poeta commemorationi comparationem: vt dicta ipsa potius medicinæ sint quam exulcerationi: Nam enumeratio præteritorum malorum ac grauiorum ostendit ferenda esse præsentia: Addit & sustinendi psuetudinẽ nutrisse patiẽtiã.

¶ Quæ one. ca. potius q̃ qbus onerat cados: Nam cũ vinũ sit ex illis noibus quæ in pluralı carent tribus casibus: si dixisset quib⁹ subintelligendũ erat vinis contra vsum. ¶ Hæ heros: dr̃ ab eo qd est ἀρετή idest virtus q̃ maxima i illis fuit hinc Aristo. excellẽtissimã virtuté heroicam vocat: vl̃ ab eo quod est ἀήρ: qd post mortem nubibus inuoluti a Ioue hominibus præpositi dicantur: vel ab ἔρας idest terra quia eorum bella de imperijs fuerunt. Augusti. autem hoc nomen a Iunone dicit tractum: quæ græce hera dicitur: qui etiam refert filium illi fuisse. Heroa nuncupatum hoc mysticus significante fabula q̃ aer Iunoni deputetur: vbi volunt cum demonibus heroas habitare: quo nomine appellant alicuius meriti animas defunctorum. Item ait alibi gyrum: & nymborum ac vento cacumina aereas esse aĩas quæ aio nõ oculis cernãtur: & vocari heroas: & genios: & lares: Trimegi⁹ auctor est heroas habitare iter acris purissimã partem supra nos: & terram vbi nullæ sunt nebulæ.

CHRI.

¶ Acestes: crimnisij fluminis filius fuit ex ægyptæ Hyppotæ troiani filiæ. ¶ O socij: Oratio est in genere deliberatiuo. Suadet eni esse deponendum timorem: & more suo antea q̃ ponat quod petit: interponit ea quibus illud vtile honestũ: & facile esse ostendatur: Est eni ordo: o socij mittite mœstũ timores ondit aũt facile fieri posse: q debere qm̃ assuetis accidat: & qui grauiora passi sint: & polliceatur deũ: vt alijs pteritis malis: sic huic præsenti finem datuũ. Ponit aũt honestum: & vtile hoc ne succumbant malis: sed magno animo patiantur: quoniã sic assecuturi sunt nõ modo sedes: sed tranquillas sedes: nec tranquillas solum verum: etiam in quibus constituant imperium: Deniq; addit id quod in deliberando plurimum valet scilicet necessitate: quando fata quibus obsisti non potest ita velint. ¶ O socij exæquat se illis: & sic captat beniuolentiam: Nam socius par dignitate: & reliquis rebus est Comes vero sequitur: vt si seruus non sit tamen priori par non extet. Ergo Cicero pro Marcello dixit illum socium: & comitem: socium quidem quia in republi. par sibi erat comitem autez quia cum non esset sibi collega in consulatu in eo non erat socius: sed suffragator. Socius comes

¶ Ignari: proprie potest poni: Nam qui iam conscii sunt malorum ex consuetudine iam sunt in ea spem fortitudinis. de qua dicit Aristotiles Veteranos esse fortiores tyronibus.

O passi[a] gauio:a dabit deus his [b] quoq; finem:
V os & scyllæam[c] rabiem: penitúsq;[d] sonanteis
A ccestis[e] scopulos: vos & cyclópea[f] saxa
E xperti: reuocate animos: mœstúmq;[g] timore3
Mittite[h]: fo:san[i] & hæc oli[k] meminisse[l] iuuabit.[m]
P er varios[n] casus: per tot discrimina rerum
T endimus in latium: sedes[o] vbi fata quietas
O stendunt: illic[p] fas regna resurgere Troiæ.
D urate[q]: & vosmet[r] rebus seruate secundis.

SER. a ¶ O PASSI grauiora: arte magna vtit. vult eni eos meminisse grauissimo℞: vt p̄stita facilius tolerent: & bene grauiora dicit esse trā sacta: vt futura oñdat esse leuiora. b ¶ His quoq;.s. sicut & grauioribus. c ¶ Scyllæā rabiem: exēpla g͠ negociorū q̄litate sumere debemus: vt hoc loco in marinis periculis ponit p̄ acta tempestatis exempla. d ¶ Penitusq; sonātes.i. valde & ant valde sonanteis. e ¶ Accestis: pro accessistis: aut valde accessistis.i. iuxta & bene ait accestis: nō eni passi sunt hæc pericula: sed his fuere vicini. f ¶ Cyclopea saxa aut quæ Cyclops in Vlyxe3 fecit: aut certe siciliā dicit in qua Cyclopes habitauerūt: vt ipse centum alij curua hæc habitāt ad littora vulgo Infandi cyclopes possum⁹ t͠n ætnā accipere: nam & ipse in tertio ait: Noctē illa3 tecti siluis imania monstra Perferimus. g ¶ Mœstumq; timorē: qđ mœstos & sollicitos efficiat: vt mors pallida: & tristis senectus. h ¶ Mittite: omittite: & est trop⁹ aphæresis: q̄uo temnere: pro cōtēnere. i ¶ Forsan: fortassis: forsitan: forte: fors vnum significant: sed varie pro metri rōne ponuntur. k ¶ Olim: modo futuri t͠pis est. l ¶ Meminisse: meminit & genitiuum regit & accusatiuum. dicimus eni & memini malo℞ & memini mala & iusta rōne: nā memoriæ obliuio ꝯtraria est: & obliuiscor similiter & genitiuū regit & accusatiuū: vt obliuiscor cæter℞ & incendio℞: & obliuiscor iniurias tuas & item Cicero obliuiscor Iniurias tuas o Clodi. m ¶ Iuuabit: futuri t͠pis est. huius aute3 verbi præteritū p̄fectum anomalum est. Nā cum primæ ꝯiugationis verba in t͠pe perfecto aut in aui exeant: vt amaui: aut in vi solutam: vt tonui: hoc verbū neq; in aui facit: neq; in vi sed vui vt Iuui. Luca. Iuuit sumpta ducem: iuuit dimissa potestas. n ¶ Per varios casus: argumentum: a compensatione. o ¶ Sedes quietas: non vacat qđ adiecit quietas. habuit eni3 sedes in thracia & in creta: sed nō quietas. p ¶ Illic fas regna resurgere troiæ: figura est & ia3 antedicta: qua per contrarium aliqđ intelligimus. dicendo eni3 illic fas oñdit alibi nefas: vt occurreret cogitationi socio℞: ne fatigati malis quascūq; requirerent sedes: qđ eti.i in quinto factū est nauibus incensis. q ¶ Durate: duri estote ad sustinendos labores. sic Oratius: Vix durare Possint speriosius æquor. r ¶ Et vosmet rebus fuare secundis: παρέλκον est. Sciendum autē est has particulas met: pt: pte: vt egomet: quispi.i.suopte: tutemet: & similia ornatus causa poni. Sunt eni aduerbia. quicqd eni3 ab illis se ptem recesserit partibus: ad uerbiu3 sit necesse est. Item quēadmodu3 p̄bamus aduerbia eē quia dicim⁹ docte facio: docte feci: docte fecisti & mutato verbo remāet aduerbiū & sic & in istis particulis inuenimus: vt egomet: nosmet: vt mutatis casibus: vel p̄sonis cū eade3 particula remaneat aduerbia sine dubio sūt. Nulla eni h̄ alia pars orōnis admittit. Notandum sane q̄ hæ particulæ plerūq; suā vi3 & nām hn̄t nō syllaba℞. Nā quū te & me lōgæ sint tutemet dactylis inueniū: nec possumus haru3 partium naturam discutere: quia sub regulis non sunt.

DON. ¶ GRAVIORA: vt in cōmodo℞ nouitas grauius puertit: sic ferēdi ꝯsuetudo qcqd acciderit facili⁹ tolerat. ¶ Dabit de.s. vltro rūdit si q̄rerēt: qū hæc mala iueniēt finē: & post cōparationē grauat p̄terita: & leuat p̄stita: & a gnāli ad spēcialē rōnē venit. ¶ Scyllæam in mari siculo est locus horrēdis saxis obsessus: Nō aūt mulier vsq; ad pubē humani corporis. Inferius vero canibus armata. ¶ Accestis: Oñdit fortunæ suffragio ex intima saxo℞ parte liberatos. ¶ Forsan & hæc: delectabit nos cū ad p̄spera venerimus etiā hæc inter mala enumerare. Olim: tria t͠pa significat p̄teritū p̄ns: & futurū. ¶ Durate: qm̄ p̄ mala ad bona trāseūdū est: spe bono℞ tolerāda sunt aduersa p̄sertī3 vbi spōdet p̄ breuissimum t͠ps ociū sempiternū. ¶ Fata: ergo parendū est: nam illis obsisti nō pōt. ¶ Illic fas & euadendi: & pueniendi spē pollicet: & asserit Italiā solā esse quæ digna sit in qua troiæ imperium resurgat.

CHRI ¶ O PASSI gra. captat beniuolentiā vel a cōmiseratiōe vel q̄a laudat eo℞ aio℞ robur: & simul arguit a maiori: Na3 q̄ sunt passi grauiora: multo magis patienť minora: & tacite innuit turpe futu℞: si passi grauiora nūc deficiant. Verū q̄a potuissent obucere grauia ad certū t͠ps ferri pn̄t semp aūt nō pn̄t: Addit. ¶ Dabit.d.h.q.fi. h̄ probat ꝯiectura reliquoru3 calamitatu3 q̄ t͠n finē hūerunt. ¶ Aios: vehemētiā aio℞ quasi fortitudinē quæ in calamitate occubuerat. Per varios casus: duo dicit primo

cit primo ostẽdit non esse refugienda mala per quæ venitur ad tantũ bonũ:deinde nõ esse dubitandum de eo bono quod promittunt fata. Durate:non hoc dixit nisi postq̃ ostenderat quare eẽt tolerandæ. Rebus secundis:quasi indubitate ostendat euasionem.

SER. a VOCE refert πλεονασμος q fit quotiẽs addũtur superflua: vt alibi: Vocẽ q; his auribus hausi. Terentius: His oculis egomet vidi. b Curisq;: cura ab eo dicta est q cor vrat

Talia voce[a] refert: curisq;[b] ingentibus æger[c]
Spem[d] vultu simulat: premit altũ corde dolorẽ.
Illi se prædæ[e] accingunt[f]: dapibúsq;[g] futuris,
Tergora[h] diripiunt costis: & viscera[i] nudant.
Pars in frusta secant: veribúsq;[k] trementia[l] figũt.
Littore ahena[m] locãt alij: flãmasq; ministrant.
Tum[n] victu[o] reuocant vires: fusiq;[p] per herbã
Implentur[q] veteris bacchi: pinguisq; ferinæ[r].

runt. o Victu:cibo:vnde & cõuictores dicim⁹:vt Horatius: Nõ qa sum tibi Mœcenas conuictor. Nam cõuiuæ a conuiuio dicuntur. p Fusi:polysemus sermo est: significat

deniq; paulo post ait Premit altũ corde dolorem. c Æger est & tristis & male valens ægrotus autem siue ægrotans tantummodo male valens. d Spem:lætitiam:& est crebra apud Virgilium figura:quæ fit quotiens significatur ab eo quod præcedit id quod sequitur. Nam spem lætitia sequitur.spes vero in vultu non videtur:sed lætitia.hæc autem figura & versa vice fit:vt intelligamus ab eo quod sequitur id quod pcedit: vt Meritæq; expectent præmia palmæ:palmam pro virtute posuit:quæ primum meretur:& palmam post accipit. e Prædæ:ad prædam:vt Inferetq; deos latio. f Accingunt:studiose parant:vt alibi:Accingunt operi. accinctos enim industrios dicimus:vt paribusq; accingitur armis Oratius:Altius ac nos præcincti sumus:sicut contra negligẽtes discinctos vocamus:vt Discinctos mulciber afros & hor. Quod aut auarus vt chremes terra premam discinctus aut pdas vt nepos vt græce εὔζωνοι, expediti dicuntur. g Dapibusq; futuris:ambitiose dixit q sint cerui dapes futuræ. h Tergora tergus tergoris:vnde & tergora corium significat:tergum vero tergi:vt templum templi dorsum significat:vt Salustius: Scilicet quia tergis abstinentur. i Viscera nudant:viscera non tantum intestina dicimus:sꝫ quicquid sub corio est: vt in albano latius visceratio dabatur:idest caro. Est autẽ nominatiuus hoc viscus huius visceris:Vt Lucreti⁹: Viscus gigni sanguẽq; creari. Sanguen autem ideo dixit:quia sanguinis facit vt carmen carminis. Si enĩ sanguis diceret par esset nominatiuus genitiuo vt anguis pinguis. k Veribus: ecce nomen de his:quæ in numero singulari indeclinabilia sũt:Vt veru:cornu:genu. l Trementia:palpitantia adhuc. m Ahena locant:quibus vtebãtur non ad elixandas carnes:sed ad se lauandos.heroicis enim tpibus carne non vescebantur elixa.huic aũt nomini maiores aspirationẽ dabãt. Nam ahena dicebant. n Tunc:idest postquam se lauerunt enim & discũbentes vt hoc loco:& fugatos, & occisos. q Implentur:impleor duos casus regit.dicimus enim & impleor huius rei: vt Cicero:Squalloris plenus ac pulueris: & Terentius:Plenus rimarũ sum:& Ipleor illa re:vt hoc loco:& alibi: Plenãq; sagittis threicijs.& Iuuenalis: Lectica Mathonis Plena ipso. r Ferinæ:feras dicim⁹ aut q oĩ corpore feruntur:aut q naturali vtuntur libertate:& pro desiderio suo feruntur. Postq̃; exempta fames: caute in mœstitia cibis famem exemptam dicit:idest fugatam:non ad affluentiam quæsitam sicut Homerus,

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδήτυος ἐξ ἔρον ἕντο.

DON. CVRIsq; ingẽ.æ.psuasoris erat:vt metus dissimularet cũ spes psuadẽ tentaret:& regis erat afferre ɔsolationem,vtrũq; ergo pstitit: neq; oportebat illũ in sua cã sine cura esse. Illi:ostẽditur qd potuerit ɔsolatio: Nã nisi mœror sublatus fuisset refectionem aliquam nõ q̃sissent. Tergora diripiũt:diuidit per officia procuratio epularũ neq; delitiosæ dapes aut irritamenta gulæ erãt ijs paranda:q naufragio:& inedia laborauerũt. Tergora: eodẽ tpe alij detrahebãt coria. Alij antẽq; tota corpora apparerẽt resecabãt partes & vt plenã pperationẽ ostẽdat addit Verib⁹ tre. fi. Hoc est in qbus adhuc aliqd spũs teneret. Ahena: aquã ipponebãt igni vt elixas facerent carnẽ:Hæc coquẽdis visceribus celeritatẽ pstant. Deniq; epulis paratis vires labore & fame pditas reuocant. Fusiq;:ꝑadeo aduersariorũ obliti erãt vt fusi per herbã plus sibi ingererent q̃ refectio postulabat. Hoc autem pstitit psuasio ɔsulti regis. Ferinæ:p se suauis.caro est hæc:sed additur pinguedo vt suauior aios appetentiũ irritet. Vino autẽ accesserat grã a tpe qualitate & q̃ntitate. Nã & vetus & optimũ & abundãs fuerat. Hinc dixit implentur veteris Bachi.

CHRI. AEGER:magna sapiẽtia.qui poterat vls afferre pturbatiõibus:& ita coercere ne apparerent: Spes q̃ſo pro lætitia ponitur quæ

est de pñti bono qđ nullum hic est ergo in ꝓpria significatiõe dixit spes quæ ita vultu de monstrari poterat: vt lætitia. Nam vtraq; res hilaritaté habet. Verũ de spe ac reliqs animo rum moribus alio loco distinctius dicetur. Dapibus fit ex affectu iliorũ loquitur qui in tã ta egestate vilia præciosissima putabant: vt illud post aliqđ mea regna videns mirabor ari stas. ❡ A hena ab eo qđ æs fit æreus atq; æneus: & substantiuũ per dissolutioné diphtongi & interpositioné h ahenũ vas ex ære quo aqua calefit. Si aũt capacius fit: vt id quo vtuntur in fectores ad vestes tingendas & hmõi artifices cortina dr: vt iuuenies apud Pliniũ. ❡ Flam mas: quia flando excitantur. ❡ Bacchi. i. vini: & est denominatio color rhetoricus: quæ tra hit orones a rebus propinquis: vt itelligãtur res quæ suo nõ sunt appellatæ nomine: Vt ab inuentore: vt si tarpeiũ capitoliũ dicamus vt si pro libero vinũ ponatur: vt ab instrumẽto: vt si sarissas pro macedonibus ponas: aut qđ fit pro eo qđ facit vt cũ dicimus Mars hoc fe cit. i. bellũ: aut qđ facit pro eo qđ fit: vt pigrum frigus quia pigros facit. Item cu; ponitur cõ tinens pro contento aut contra.

SER. a ❡ Mensæ q; remotæ: qa apud maiores mensas appo nebant ꝓ diis vñ est: Et mensæ grata secũdæ. duas enim hebant mensas: vnas carnis: alteras pomorum.

Postq; exempta fames epulis: mẽsæq;[a] remotæ,
Amissos[b] longo socios sermone requirunt
Spemq; metũq; iter dubij: seu viuere credant:
Siue extrema pati: nec iam exaudire[c] vocatos.
Præcipuæ[d] pius Aeneas, nunc acris Oronti[e]
Nunc a Myci casum gemit: & crudelia secum[f]
Fata Lyci: fortemq; Gyan: fortémq; Cloãthũ.
Et iam finis[g] erat: cũ[h] Iuppiter Aethere[i] summo

rius facit a Io ue defluentes ad occasus de scendere idest ad ima terra; oñdit amiciti as qdem fore: sed minime diu turno tpe per manere. Illud etiã lectum ẽ & mathemati ci dicũt Vene

b ❡ Amissos: non re vera: sed vt illo tpe putabãt. c ❡ Exau dire vocatos: aut subaudiamus deos: & quasi ꝓquestio est ꝙ non flectãtur precibus: aut certe hoc dicit: non solũ periisse eos sed nec sepultur. i. hére: ad quam vocentur. nouimus enim ꝙ mortuo; vmbræ ad sepulturã voca bantur: vt est Manesq; vocabat Hectoreum ad tumulũ: & est figura ab eo qđ ꝓcedit id qđ sequitur: qa post facta sepulchra, manes vo cãtur. d ❡ Præcipue: ꝓter oẽs quasi aliis ma gis pius. e ❡ Oronti: pro orõtis: vt Immitis achilli. f ❡ Secum: propter socios: vt supra Spem vultu simulat. g ❡ Finis: vel fabula; vel diei. sequitur nanq; paulo post Aeneas per noctẽ plurima voluens. Et sciendũ est Virgi lium non semp dicere ortũ vel occasus diei sꝫ aut itellectui reliquẽ vel il loco: aut negoci is tpa significare aut poetica κατ᾽ ἀλλοιωσιν idest exornationis rõne nõ oĩa exprimẽ: vñ ait Hora. In arte poetica: Nec verbũ vbo cu rabis reddere fidus Interpres: quãuis pleriq; de trãslatiõe græcitatis hoc afferant dictũ. Homerus sane ista contennens tpa vniuersa dscribit. h ❡ Quom Iuppiter æthere sum mo despiciẽs: œconomiã istã sc'dm mathe sim videtur ordinasse Virgi. Nã Ioue in alti tudine sua posito cũ venere significat: quod per mulieré aliqua felicitas possit euenire: & qm Aeneas in parté regni admittet a Dido ne per occasioné phrigij iccirco hoc poetice ꝓmisit. sane & illud aduertẽdum est ꝙ peritis sime dixit tristioré Veneré fuisse cũ Ioue ex quo significat exitũ vxoris infelicé futurum. Nam se vtiq; Dido itercmit qđ aũt Mercu re in virgine posita: misericordẽ fœminam nasci. atq; ideo Virgilius fingit in habitu vir ginis venatricis Veneré occurrisse filio: ꝙ & misericordé postea reginã probauit Æne as: & in venatiõe cũ ea ꝑmixt' est. i ❡ Æthe re summo: qui summus est: & ꝓprius ætheri epitheton dedit: quia oĩbus superior est.

❡ POSTQ; excẽpta fa. Fame & lassitudine op pressos nullos cura tangebat. Refectis vero venit in mentẽ recordatio socio; quo; cu; de morte incerti eẽnt erant inter spes vitæ & metũ mortis. Æneæ aũt maior ponit vir tus qui nec cibũ sumpsit. nec dissimulare de pditis potuit: nec eo; curã posuit: qui nec sic perasse poterant. ❡ Secum: Nã apud ali os spes vultu simulat. ❡ Finis epularũ vel fabularum: vel lucis. DON.

❡ SPEMQ; metu inter: anastrophe est: quia præpositio postponitur: vt Tr: istra per & re mos: idest per trãstra: Posuit aũt hic duas per turbatiões ambas de futuro. Nam metus est opinio impẽdentis mali. Spes est ipendentis boni. Sed posuit spem pro libidine. Nã spes sedatus est motus in bono qđ expectat: & ca dit in sapienté. Quatuor enim sunt pertur batiões: Hæ aũt in sapienté nõ cadũt: Quia expellunt trãquillitate; ex aĩo in qua semp est sapiens: excitãtur enĩ non sua natura: sꝫ falsa nr̃a opinione: & habét motũ aduersan tem rõni. Nã cũ de bono pñti supra modũ lætat dr lætitia gestiens. Si aũt ex futuro bo nimis pẽdet dr libido: ergo lætitia gestiẽs est opinio recẽs boni pñtis: in quo efferri re ctũ videat. Libido aũt est opinio futuri boni CHRI Metus Spes lætitia libido

qđ ſi ex vſu iaʒ pñs eſſe & adeſſe. Sin aũt in malo pñti ſumus dr̃ illa ægritudo. Quæ eſt opinio recẽs mali pñtis: in quo demitti ↄtrahiq; aío rectũ eẽ videatur. Si aũt eſt ĩpẽdẽs ac futurꝝ malũ dr̃ metus qui eſt opinio ĩpẽdentis mali qđ intolerabile eẽ videat̃. Verũ vt ꝑturbatio oĩs motus eſt aduerſans rõni. Sic ĩuenitur appetitus qui rõni obtemperet & ↄſtanter ſedateq; inſurgat. Ergo in bono futuro eſt volũtas. Ea aũt eſt quæ quid cũ rõne deſiderat: in præſenti aũt eſt gaudiũ qđ placide ↄſtanterq; mouet̃. Sin aũt ſit de futuro malo appellatur cautio pñtis aũt mali nulla bona affectio eſt. Ergo poſuit ſpeʒ pro libidine & nimia cupiditate.
⁋ Præcipue. p. Semp in officijs iuſticiæ pietatis ac fortitudinis hunc ꝓcipuum facit. Gemit optime dixit vt ſupra ĩgemit: Variat aũt hunc locũ ne ſimilitudo faſtidiũ afferat. Non enĩ dixit gemit caſum orontis lycigiæ & colanthi. Sed diſtinxit & inſuꝑ exornauit repetitiõe.

Deſpiciens[a] mare veliuolum[b] terráſq; iacenteis[c]
Littoráq;, & latos[d] populos: ſic[e] vertice cœli
Conſtitit: & libyæ [f] defixit lumina regnis.
Atq; illum taleis[g] iactantẽ[h] pectore curas.
Triſtior[i], & lachrymis oculos[k] ſuffuſa nitẽteis

SER. a ℂ DESPICIENS: deorſus aſpiciens ſicut ſuſpiciens ſurſum aſpiciens. Notandum ſane ꝙ ſi diſpiciens dixerim⁹ diligenter inquirens ſignificamus: ſicut deduco & diduco. Nã deduco eſt ꝓſequor: diduco vero diuido.
b ⁋ Veliuolum: duas res ſignificat & qđ velis volatur. i. trãſeat̃ vt hoc loco: & qđ velis volat vt Ennius naues veliuolas. qđ & ꝓprie dixit & eſt iſta reciproca trãſlatio nauiũ: & auiuʒ. Legimus enim Et veloꝝ pandimus alas: & ↄtra de apibus. Nare per æſtatẽ liquidã: quom natatus nauiũ ſit: alæ vero auiũ. Et ſciendũ eſt reciprocã tranſlationẽ eſſe & partis vnius.
c ⁋ Iacentis: aut in lõgũ expoſitas: aut ꝓpriũ epitheton eſt terræ. n: i cætera elemẽta mobilia ſunt: ſola terra ſtabilis eſt: vñ & bruta dr̃ aut iacẽtes inferius poſitas. ſunt enĩ oĩum ĩfimæ elementoꝝ. d ⁋ Latos populos: quom populos numero plurali dicimus vrbes ſignificamus. quom vero populuʒ vnius multitudinẽ ciuitatis ĩtelligimus vt populũ late regẽ belloq; ſuꝑbũ de Romano enim ĩtellexit.
e ⁋ Sic qđ eſt ſic. i. vt iſta cõſpiceret. f ⁋ Et libyæ defixit lumina regnis: ꝓœconomia. i. diſpoſitio carminis. vituperabile enĩ fuerat ſi ex abrupto tranſitũ faceret: qđ in nouo fecit. Atq; ea diuerſa penitus duꝫ parte gerunt̃: ꝗ res tñ excuſat̃ vno ſermone atq; ea. i. eodem tpe qđ ſolũ eſt interpoſitũ: nũc vero bene trãſijt: qa ĩducit Iouẽ & de rebus humanis cogitãtẽ: & aphricã reſpicientẽ: ad quã venere troiani. vñ honeſt⁹ color eſt: vt Venus adeat Iouem timẽs ne romana fata carthagini concedat. fœlix enĩ euẽtus ſeqtur loca quæ reſpexerit Iupiter. vñ in ſcđo ait: Aſpice nos hoc tantuʒ: & alibi: Atq; oculos rutuloꝝ reijcit aruis: vbi erat futura victoria. g ⁋ Tales: de rebus humanis. h ⁋ Iactantẽ pectore curas: nũc ſcđm Stoicos loquitur: qui deos dicũt humana curare. Interdũ ſcđm Epicureos poetica vtens licẽtia: vñ illud Nec curare deũ credis mortalia quenquã. i ⁋ Triſtior: cõparatiuũ pro poſitiuo poſuit qñ enĩ triſtis eſt Venus: vt nunc triſtior diceret̃? k ⁋ Oculos ſuffuſa nitentis: nitidos oculos lachrymis ꝑfuſos hñs: & eſt figura quæ fit ꝙ̃ties participio præteriti tpis a paſſiuo iũgimus caſuʒ accuſatiuũ: vt delectus aĩum: mœſta vultũ. dicendo aũt nitentis expreſſit etiã nimiam in lachrymis pulchritudinem. ſicut de Euryalo Lachrymæq; decoræ.

DON. ℂ DESPICIENS: Iuppiter ex alto act⁹ hominum conſiderabat: venus autem arrepta occaſione eum alloquitur. ⁋ Triſtior: ꝙ̃ antea. ⁋ Lachrymis: ille eſt maximus dolor qui ante vocis exortum lachrymis ꝓcedentibus nunciatur. ⁋ Tales: res plena ſubtili arte: vbi non perſonarum ſolum: ſed rerum habetur ratio. Loquitur Venus ad Iouem ſi priuata filia ad patrem: ſi publica inferior dea apud ſummum deorum: Vicit autem quod publicum fuit Concitat ſubtilem inuidiam: quod Iupiter: cuius ſit iuſte curare, quid dij: quid homines agant omiſerit. verus Æneã pium & innoxium tot tormentis diſſimulãs vexari ſinat præponitur ergo publica perſona & ſubnectitur priuata: apud enim patreʒ non potuit conqueri de dijs. Sed apud deorũ regem. Dijs autem applicauit æternis. r. i. Et hominibus fulmine. t.

CHRI ℂ VERTICE cœli: eum locum ſignificat: ꝗ queʒ mathematici appellant decimam domũ. Et eſt in medio cœli. Quæ domus eſt decima in ordine duodeciʒ domoꝝ cœli quæ ſignificat reges ſublimitatẽ, exaltationẽ, dignitates & laudẽ. ⁋ Triſtior: ſub triſtis. ſignificat enim cõparatiuũ aliqñ minus ꝙ̃ poſitiuũ: vt crudior fuit hodie roſcius Lachrymis: Sunt qui a lacerãdo lachrymas dici putant: ſua enim ſalſedine genas lacerant. Vt enim e naribus pituita & ex auribus bilis ſic ex oculis atra bilis emittitur. Hic aũt humor qa terram refert ſalſus eſt: proptereaq; corrodit. Alij dicũt lachrymas dici a græco vbo. Naʒ illi δάκρυα dicunt lachrymas ab eo qđ eſt δακρύω mordeo quia oculos mordent. Antiqui autem lachryma: ſepulchrum: & pulcher aſpirauerunt.

Alloquit Venus: ó qui res hominúmq;, deûq;
Aeternis[a] regis imperijs, & fulmine[b] terres:
Quid meus[c] Aeneas in te[d] committere tãtum?
Quid Troes[e] potuere? quib[9] tot funera passis
Cunctus ob Italiam[f] terrarum clauditur orbis?
Certe[g] hinc Romanos olim voluentibus[h] annis
Hinc fore[i] ductores reuocato[k] á sanguie[l] Teucri
Qui mare: qui terras omni ditione[m] tenerent

SER. a CAETERNIS regis imperijs & fulmine terres: volunt quidam superfluo regis ad deos referri: terres ad homines: nesciẽtes maioris esse potestatis idem posse circa deos quod circa hoies. b Et fulmine terres: non sine causa adiecit terres. est. n. fulmen qd terret: et est qd afflet vt Fulmis afflauit ventis: ẽ qd puniat: vt Vel pater omnipotẽs adigat me fulmie ad vmbras. peremptorij aũt fulminis late patet significatio. & est qd praesagit: vt De coelo tactas memini pdicere quercus. c Quid meus: subaudi fili9: vt Aiacis oilei: vt ante diximus. d In te: mõ cõtra te. alibi p signi ficat: vt Benignum accipit i teucros animũ: idest p teucris. e Quid troes potuere: Argumentũ ab impossibili. vt alibi: Non ea vis animo. & est validius q̃; a voluntate. plus. n. est non posse q̃; nolle. Troes: erit nominatiuus tros. & haec breuiter sciẽda regula est: q oia noia monosyllaba graeca: quae in latinũ sermonem transeũt: tertiae tantum sunt declinatiõis: & tam latine q̃; graece decliari possunt: vt tros trois & troos: Pan panis & panos. vt Arcadici dictum panos de more lycaei.
f Ob Italiam: ne ad Italiam perueniãt toto orbe pelluntur. atqui in africa sunt: s3 si diligenter requiras etiam inde pelluntur. ait nanq; Hospicio phibemur arenae. g Certe hinc romanos: atqui hoc nusq̃; legimus: s3 Iouem pmisisse p silentium intelligimus: vt supius de Iunõe audierat. h Voluẽtibus: volubilibus. & est participium pro nomine. voluens enim qui voluit: volubilis autem q voluitur: Anni autem voluuntur: non voluunt: vt est Atq; in se sua per vestigia voluit annus. i Fore: futuros esse: & est de vbis defectiuis. k Reuocato: dicendo reuocato ostendit Italiam: unde Dardanus fuerat.
l A sanguine teucri: Teucrum p Dardano posuit. Dardanus enim de Italia profectus est: Teucer de creta: quia solẽt poetae nomina de personis aut prouincijs vicinis vsurpare: vt Domitus pollucis habenis Cyllarus: quum Castor equo4 domitor fuerit. Ite3 Et manibus Progne pectus signata cruentum: pro Philomena. Item Didonem dicit sidonias: quom sit tyria: a loci vicinitate. Itẽ Quid loquar aut scyllam nisi: quom Phorci fuerit. Et sciendum est inter fabulam & argumẽtum & historiam hoc interesse: q fabula est dicta res contra naturam siue facta: siue non facta: vt de Pasiphae historia est quicquid secundum naturam dicitur: siue factum: siue non factum. vt de Phedra: argumentum vt sic: diffinit est res ficta: quae tamẽ fieri potest. vt sunt argumenta Comoediar. m Omni ditione: melius omni quã omnis. Nam significat omni potestate: vt significet omni potestate. i. pace: legibus: bello.

CAETERNIS: Ergo non sunt contemnẽda veluti ea quae ad tempus sunt. q. d. non veniunt dij cõtra fata. Quid: freta innocentia Troiano rum: querit nomen delicti: quo non inuẽto constet eos in meritos pati. Aeneas: speciale ponit nomen atq; inde trãsit ad genus. DON.
In te: reges. d. &. h. qui omnia habes in potestate. Auus suũ pmissorẽ noui imperij: quez omnes dij suspiciũt: & homines fulmine territi venerant. Meus. s. filius tuus nepos.
Tantum: Bis repete qd tñ Aeneas: & qd tñ troes. Tantum: tam magnum tã immane. Cunctus: ad id redigitur: nec alibi stare: nec in Italias uenire possit. Ergo restat vt in fluctibus semper exagitetur.
CO Qui: O vocantis est. Itẽ admirantis: vt O qualis facies & qualis digna tabella. Indignantis: vt O tempora o mores. Optantis vt quãq̃; o, s3 superent quibus hoc neptune dedisti: Est autẽ oratio in gñe deliberatiuo: Suadet. n. Ioui vt liberet troianos a piculis: deducat in Italiam. Ponit rẽ facilẽ: cu3 ille omnia possit. Ponit honestam: cu3 pollicitus fuerit. Ponit vtilẽ quia detur filio & posteris. Captat beniuolẽtiam: cum appellet regẽ hominum & deo4. Est sermo patheticus. Nam statim a principio latẽter conqueritur quod cum omnia possit: promissa nõ obseruet: prorũpit in interrogationẽ quae tunc grauissima ẽ: cum aliter quã uelit interrogatoi rñderi non possit: vt hic Nam cum dicat quid meus aeneas commisit: non põt rñderi nisi nihil. Agit autẽ tanq̃; apud deorum regẽ de iure: tanquã autẽ apud patrem de commiseratione. Quibus duobus coniunctis oportet causam conuinci. O qui rex. h. Hoc principio & beniuolẽtiam simul captat & facultatẽ inesse in Ioue oñdit vt det quod petit: cu3 multo maiora possit. Aeternis: Ergo nec defuit adhuc nec defutura est sibi facultas. Regis: in qua re includitur iustitia quam in eo laudat cum iusta ab eo impetrare contendat. CHRI
Terres: ergo & aduersarios nostros ne iniuste in

hoste in nos agant terrore continebis. ¶ Quid æneas:& quid tros: Vt cum rex & populus extra noxam sint nusquam crimen relinquatur. Magna auté misericordiæ motio est: vt post tot calamitates etiam regno excludantur: vt nusquam consistere liceat:& latenter Iunoné ingenti inuidia onerat. ¶ Certe hinc:assensio primi aduerbij:& repetitio alterius maximum affert pondus oroni: Maxima auté exaggeratio pollicitationis cum alia repetitione:cum dicit. ¶ Qui mare qui terras omni ditione tenerét.quæ te geni.Quis adeo potés apud te:vt deducat te : & penitus deducat:Id enim est vertit de via recta præsertim contra filiam & nepotem id enim est genitor.

SER. a ¶ POLLICitus: pollicétur spóte: promittimus rogati. b ¶ Quæ te genitor senténtia vertit:vere cunde agit Venus:nec enim conueniebat:

Pollicitus[a]: quæ te genitor[b] sententia vertit?
Hoc[c] equidem occasum Troiæ, tristesq; ruinas
Solabar: fatis contraria fata rependens[d].
Nunc[e] eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur: quem das finé[f] Rex magne laborum?
Antenor[g] potuit mediis elapsus Achiuis

Quæ sententia .q.d.qs te potior q te possit vertere? ¶ Hoc equidem:dissimulandú est dannum:si qd admissum est alterius cómodi róne pensatur. Vnde compensatio dicitur veluti si in altera lance dáno posito in altera cómodum par aut maius ponatur. ¶ Occasum troia:oñdit rem maximam perisse: Casus eni paruæ rei est vel psonæ inferiorJ. Occasus diuinæ rei vel psonæ superioris. Ná solem lunáq; occidere & viros pclaros occidisse dicimus. ¶ Repédens: comparans & exæquans mala fata bonis. ¶ Nunc eadez: non solum nó veniunt bona sed manét mala. ¶ Quem das.f.qa Iuppiter potest postulata cóplere:& potuit efficere ne aliquando acciderent. Potest & sic intelligi. ¶ Qué das finem.i.quádo troiani venient in italiaz aut qñ carebunt his malis. ¶ Antenor.p.comparatio a minore ad maius exaggerat mœrorem:antenor ergo alienus a necessitudine tua homo humilis & depressus manus hostium potuit effugere.

ut apte contra vxorez ageret apud maritum vñ & similiter rñdet Iuppiter:Neq; me sententia vertit. c ¶ Hoc.hac re. d ¶ Repen dens:compensans:& est translatio a pecunia quæ antea pendebatur. e ¶ Nunc eadem similis:qualis ab initio fuit:vt oñdat nec longitudiné tpis prodesse troianis. f ¶ Finem: ac si diceret non regnú requirimus.sed finez laborum. g ¶ Antenor potuit:nó sine causa Antenoris posuit exemplú:cú multi euaserint troianorum periculum vt Capys:qui campaniá tenuit:vt Helenus qui macedoniam:& alij qui sardiniam scdm Salustium: sed ppter hoc ne forte illud occurreret : iure vexari tanq; proditorem patriæ.elegit ergo similé personá.hi eni duo troiá prodidisse dicuntur sm Liuiú:qd & Virgilius Per transitum tangit:vbi ait:Se quoq; principibus permixtú agnouit achiuis: quod excusat Hora. dicens:Ardétez sine fraude troiaz:hoc est sine pditióe:quæ qdem excusatio non vacat. nemo eni excusat nisi rem plenaz suspitóis. Sisenna tñ dicit solum Antenorez pdidisse: quem si volumus sequi:augemus exemplú: si regnat pditor:cur pi⁹ vagatur? ob hoc aút creditur græcis antenor priaz prodidisse: qa & legatos qui ppter Helená venerant: suscepit hospicio:& Vlyxem in mendici habitu cognitum non prodidit.

DON. ¶ POLLICITVS cóuenit ex veteris pmissimo pollicitatiois fide. turpe enim est decedere de fide Turpissimú euius mutare sententiam.Quid ergo tanto deo psertim vbi filiæ nepotisq; vertatur incómodú. ¶ Genitor:ponit post publicá personaz patré vt appareat neutram illaz decere pfidia traduci. Vertit:cú vas vertit:oé quod hét effunditur. Ergo ostédit qd Iuppiter inimica psuasione ita sit versus: vt nihil pietatis sit in eo relictú. Quaz Itegra filiæ pstare debuit. ¶ Genitor: multú valet hæc persona in pmissis:quæ nó liberis solú verú & posteris sunt profutura.

¶ HOC eqdé:a duplici loco mouet [illegible] & qd in calamitatibus maximis diutius fuerit:Nas diuturnitas h facit:vt illud septé illuz perhibét totos ex ordine menses.Et qd pter spez psolationé amiserit:vt illud O lycida viui puenimus aduena nri.Quod núquá veriti sumus. ¶ Antenor:admiror:dicé Seruius teste Liuio antenoré & æneam pditores patriæ dictos fuisse:Quæ eni scribit Liuius h aduerbú sunt.Satis pstat troia capta in cæteros sæuitiú eé troianos, duobus Ænea Antenoreq; & vetusti iure hospitij &quia pacis, reddédæq; Helenæ semp auctores fuerát oé ius Belli achiuos abstinuisse:Duo ergo dicit Liuius & antiquos Græcoz hospites hos duos fuisse:& pacis reddendæq; helenæ semp auctores extitisse.in hoz vero pditionis accusant:An qa hospites fuerint ante bellum. Nam in bello non potuerunt:atq hoc est patriá pdere:sed potius illius maiestaté propagare:an qa pacis ac reddédæ helenæ p summam iniuriá ereptæ auctores fuerint : cú id fuerit priaz ab ijs quæ secutæ sunt calamita- CHRI

tibus liberare:illamq; iusticia illustrare:cum ius fasq; postulent:vt rapta ac raptores repetē tibus tradant. ¶ Neq; verisimile est voluisse poetas eum virū quem oi laudū genere ad di uinitatē vsq; extollere cōtendat:vel minima infamiæ suspitione deturpare. Neq; cum dixit se quoq; principibus permixtū agnouit achiuis. Ostendit illū aduersus patriam pugnasse:quod neq; Home. neq; alius scriptor vnquā ponit:sed amore in patriam adeo flagrasse vt dum illam tuetur vel inter confertissimos hostes ferri non dubitarit. Dixit ergo Antenor potuit vt a maiori argumentum faceret. Nolauit autem potius antenorem quas cæteros Troianos:quia illi in itali.ā nō peruenerāt excepto Capy:qui vnus (vt puto) e comitib⁹ æneæ fuerat. Quāobrē ego is sum:qui libenter illis assentio qui ciuē optimū fuisse dicunt & de recōciliatiōe inter priamū & Græcos egisse:suasoreq; semp reddendæ Helenæ se ꝓ buisse. Glaucū filiū, quia sequebatur Paridē, abdicauisse, eundeq; ab agamēnone cæsum non fleuisse. Hic capto ilio cū nūciaretur in eū cōspirari:mare cum suis cōscendit. Heneti qui sub Pylemene fuerant cū secuti. Itaq; superato Ægeo ac Ionio, adriaticū peruenit:ac hinc dalmatas illiricos:liburnosq; linquēs. Hinc apulos:& picenos:in euganiam venit:pulsisq; inde euganeis patauiū cōdidit. Prouincia ipsa ab Heneto qui sub eo erat henetia primum, post Venetia est appellata: Nec videtur huic sententiæ cōtraria esse quæ ab Eusebio ponuntur:quāuis scribat Hectoris filios adiuuante Heleno illū recuperasse pulsis inde antenoris posteris:nam potuerūt illi & fortunæ auxilio:& hospitalitate antenoris intercedēte ita sine vlla fraude patriam recuperare:vt Helenus inter inimicos græcos regnare potuit. Quapropter non hæc scripsit poeta vt duos huiuscemodi viros proditionis argueret: qua re nihil magis a suo consilio quo auctore romani generis illustrandum sibi proposuerat:alienus esse potuit:sed vt ostenderet si antenor tanta fœlicitate in Italia sedes regnūq; occupauit nullo sanguine Ioui coniunctus;non debere ab eadem Italia Æneam nepotem suum arceri.

Illyricos[a] penetrare sinus, atq; intima tutus[b]
Regna Liburnorū: & fontem[c] superare Timaui.

SER. a ¶ ILLYricos penetrare sin⁹: Antenor non illyricus non liburnias sed Venetiam tenuit. ideo aūt Virgilius dicit Illyricos ꝙ inde venit quidā Henetus rex q Venetiam tenuit:a cuius noie henetiam dictam posteri Venetiā noiauerūt. b ¶ Tutus:ideo tutus:quia rhetij vindelici ipsi sunt liburni:sæuissimi admodum populi: contra quos missus est Drusus. hi aūt ab amazonibus originē ducunt:vt etiam Horatius dicit. Quibus mos vnde ductus per omne temp⁹ amazonia securi dextras obarmet quærere distuli. hoc ergo nunc ad augmentū pertinet ꝙ tutus est etiam inter sæuos populos. c ¶ Fontem timaui:amant poetæ rem vnius sermonis circūlocutionibus dicere: vt ꝓ troia dicant vrbem troianā:pro buthroto arcē bruthroti:sic & mō pro timauo ait fontē timaui:& paulo post vrbē pataui.i.patauium.

DON. Penetrare ¶ ILLIRYCOS penetrare. voluit demōstrare difficultatē perueniendi:& ad hostiles partes penetrandi quæ sola facit dictis posterius annexis. Penetrare eni est penitus intrare:& sinus sunt recessus terrarum penitus remotarum:quibus clausis non potuissent euadere si pericula extitissent: & mō verbo vsa est transire quod est sine molestia vel impedimē to quo vis peruenire. Et quia fontem superare difficultatē non demonstrat addit.

CHRI Veneti ¶ HENETOS. aūt de quibus meminit Seruius in paphlagonia asiatica regiōe fuisse:a quibus italici oriundi sunt Liuius & Pli. scribūt. Stra. tū venetos italicos a venetis galliæ populis Coloniam esse censet. alij dicunt henetos venisse in italiā cum Antenore. ¶ Illyricos:illyrici tenēt q̄ istro Illyria sunt alpibusq; continua interq; italiā & germaniā iacētia. inchoāt aūt a lacu vindelicorum:& rhetoꝝ & rœnioꝝ:ipsius ore partem occuparunt daci q boios & tauriscos deleuerūt. Est aūt dicta illyria ab illyro polyphemi filio. ¶ Intima:superlatiuū ab eo qđ est intus. ¶ Lyburni:sinus ionicus adriatici pars est: huius a dextra latus facit illyriam. Sinistrum vero italia vsq; aqleiæ recessus. ad terras illyricam insulæ sunt absyrtides: curictica: lyburnicæ:item issa:tragurīū:mellina: corcyrapharus.

¶ Tymauus: fluuius est venetorum concordiæ atq; tergeste oppidi vicinus. Ex mōte grandi per nouem ora effusus amplissimum ante alia fontem facit: ex quo tandem vno alueo fluens in adriaticum exit mare in sinum trigestinū: Ait Florentinus Boccatius. Strabo vero nō procul aquileia: quæ Venetias regionem terminat Diomedis tēplum est:& portus Tymauus:& lucus miro decore. Septem assunt fluuiatilis aquæ fontes mare irrumpētes lato:& profundo sane fluuio: Reliquos vno excepto: salsas habere aquas Polybius scribit: locumq; ipsius maris fontem: & matrem ab incolis vocari. Tymauus

¶ Tymauus: vt ait Possidonius: e montibus delatus decidit in profundum:deinde in terra terram absorptus stadijs circiter. c. xxx. decidit in mare.

Vnde[a] per ora noué vasto[b] cú murmure mótis
It mare[c] ꝓruptú[d]: & pelago[e] premit[f] arua sonáti.
Hic[g] tamen ille vrbem[h] Patauii: sedésq;[i] locauit
Teucrorũ, & genti[k] nomen dedit: armáq;[l] fixit
Troia, nunc placida cópostus[m] pace quiescit.
Nos[n] tua progenies, cœli quibus annuis[o] arcẽ,
Nauibus infandum[p] amissis vnius[q] ob iram

SER. a ¶ VNDE per ora nouem: multi septem esse dicunt quod si incerta fides est: finitus est numerus pro infinito. b ¶ Vasto cũ murmure montis: tanta vi exit in mare: vt etiam resonet vicinus mons: & sic dictus est: sicut superius: Illi indignãtes magno cuz murmure montis Circum claustra fremunt. c ¶ Mare: amat poeta rẽ historiæ carmini suo coniungere. Varro enim dicit hunc fluuium ab incolis mare nominari. d ¶ Proruptum: idest effusum fluens. & melius est proruptum quam præruptum legere. bene autem diffiniuit quid est largus fons: solutum mare. e ¶ Pelago: aquarum abundãtia. f ¶ Premit: populatur: vastat. g ¶ Hic tamen: hoc est & in hoc loco difficili. h ¶ Vrbẽ patauii: idest patauium. Patauium autem dictum est vel a padi vicinitate: quasi padanium: vel ἀπὸ τοῦ πέτεσθαι idest a volando: quod captato augurio dicitur conditum. vel quod auem telo petisse dicitur: & eo loco condidisse ciuitatem. i ¶ Sedésq; locauit: ex votis suis facit Iniuriam dicens id concessum Antenori: quod ipsa desiderat. k ¶ Et genti nomen dedit: hoc est quod ne victori quidem concedetur Æneæ quod scimus a Iunone esse perfectus. contra quam obliq; loquitur propter consyderationem mariti. vt ait ne vetus indigenas nomen mutare latinos Heu troas. s. l. hi autem primis temporibus ab Antenore dicti sunt antenoridæ. l ¶ Armaq; fixit troia: hoc est securus est quia solent omissa militia: siue gladiatura: quibuslibet templis arma suspendi: vt Horatius: Veranius armis Herculis ad postem fixis & danais de postere fixum. m ¶ Compostus: syncope est. detraxit enim de medio syllabam: vt Pocula porgite dextris. n ¶ Nos tua ꝓgenies: sic loquitur quasi sit vna de troianis. Nam aliter sensus non procedit: quod autem dixit tua progenies epexegesis est: vt Ast ego quæ diuum incedo regina. o ¶ Annuis: quia nutu semper promittit aliquid Iuppiter. p ¶ Infandum: pro infande. vt in. vi. Miserum septena quot annis corpora natorum pro miserabiliter. Item Toruumq; repente clamat: pro torue. & est figura quæ fit quotiens nomen pro aduerbio ponitur. magis autem poetica est. in prosa aut rara: aut nunquã. tamen hoc loco infandum potest esse etiam interiectio dolẽtis. q ¶ Vnius: pro/

duxit hic penultimam.

DOM. ¶ VNDE per ora nouem & cætera: & cõmemoret tante illum fentem virtutis esse: vt per nouem illius ora tutus transiret. ¶ Vasto cum murmure montis It mare proruptuz: vt fons solo vocabulo re vera sui abundãtia in terris pelagi faciez ostẽderet. Repete ergo potuit hostes euadẽ potuit penetrare si illi potuit superare. s. t. ¶ Hic: scilicet in regionibus hostilibus: & oẽs difficultates. Ergo vnum aduerbium & pronomen graue pondus doloris adiecit. ille minoris dignitatis cur tantum fœlicitatis adeptus est: vt tutus transierit: tutus peruenerit: tutus vrbem suis condiderit: tutus nomine Troiano vocitari indigenas fecerit: tutus arma troiana: idest victa in eorum partibus fixerit. quos non constat victores fuisse. Nos transit ad comparationem. ¶ Tua progenies: interpretatio est. ¶ Tua: qui deos homines in potestate habes. apud quem priuilegium primi gradus habere debemus. Dum spe promissionis ducimur naues amisimus: & promissam italiam tenere nó possumus. ¶ Vnius ob. i. optime ad finem orationis reseruauit: ne si inter initia dixisset offensus Iuppiter sororis & coniugis Iniuria alienaretur. Nec etiam nomen Iunonis posuit: vt sine offensa ad iniuriarum numeruz perueniret.

CHRI ¶ NOS tua. p. per cõtẽtionẽ qui color rhetoricus summã vim orationi affert. Est enĩz huiuscemodi Antenor vir nulla cognatióe: aut affinitate tibi cóiunctus. In italiã Incolumis venit: & sine difficultate vrbẽ cóndidit: in qua cũ suis in summa tranquillitate degit. Nos aũt q tua ꝓgenies sumus post diuturnos grauissimosq; errores: & multa pericula in ea terra quã fata cócesserũt cósistere non possumus. ¶ Nos: admiscet ꝑsonã suã: Nã cũ filius ex mrĩs viscerib⁹: sit nihil euenit nato. Quin idẽ: & mrĩ nó eueniat. Quinetiã dolẽtius in filio quã in se dãna sentiũt mrẽs: Maximope igitur mouet iouem cũ ondat se iouis filiam hisdẽ calamitatibus quibus Æneas premi. ¶ Cœli. q. a. a. quid grauius accidere pôt: quã illis qui iubente ioue tanto deo cœlũ spabãt nũc terras denegari: Est aũt maximũ pathos cũ aliquid præter spez euenit: vt alibi demóstrauim⁹. ¶ Vnius. q. d. etiã si plures irati nobis essent ne dũ vna tamen contra tua iussa nullũ efficacem conatum habere deberent.

SER. a ❡PRODIMVR: multa quidem hic sermo significat. sed modo porro damur: scilicet ab italia. Et sciendum est omnium auctorum esse consuetudinem res dubie positas in sequentibus explanare: & planius dicere: vt hoc loco. nam quid est prodimur ostendit dicens: Atq; Italis longe disiūgimur oris. b ⁋Hic: idest talis. vt Hunc ego te Euryale aspicio. idest talé.

l ⁋Manent immota: quia dixerat: Quæ te genitor sententia vertit: & simul per transitum dogma stoicorum ostendit nulla ratione posse fata mutari. m ⁋Tuorum: vel troianorum: vel Romanorum.

Prodimur[a]: atq; italis longe disiungimur oris.
Hic[b] pietatis honos[c]? sic[d] nos in sceptra reponis?
Olli[e] subridens[f] hominum Sator, atq; deorum,
Vultu quo cœlum, tempestatésq; serenat[g];
Oscula[h] libauit natæ: dehinc talia fatur.
Parce[i] metu Cytherea[k] manent[l] imota tuorum[m]

❡COLLI[sic] sub DON. ridens. vt Venus lachrymis anteq̄; loqueretur significauit dolores internum: & qd dictura eēt. Sic Iuppiť statim debuit hilaritate vult⁹ & osculo & prima parte orationis demere angorem filiæ: nec oportuit eam circuitione deferri. ⁋Subrisit: risu vtitur vt eam exhilararet: sed subrisit vt maiestates seruaret ex modestia. Nam satori hominum & deorum turpis erat plenus risus. Subrisit. vt partem daret Troianorum casibus partem reseruaret illis quæ erat promissurus. ⁋Vultu quo cœlum: tali qualem habet cuz elemēta tranquillat. ⁋Oscula: signum optimus cum beniuolentiam suam osculo publicat.

c ⁋Honos: cū sctō; artes dicamus honor, arbor, lepor: plerūq; poetæ or in os mutant causa metri. os enim lóga est: or breuis. hoc quidem habet ratio. sed in hoc loco etiam absq; metri necessitate honos dixit. Item Salustius pene vbiq; labos posuit: ques nulla necessitas coegit. melius tamen est seruire regulæ. d ⁋Sic nos in sceptra reponis? reponis in sceptra aut ad imperia referuas. Sic: hoc est per naufragia: aut certe antiqua est licentia cómunium propositionum sceptra pro in sceptris. e ⁋Olli: mó tunc: propter sequentia. pronomen enim non debet poni cum nomine: sed pro ipso nomine. nullus enim dicit illi natæ. alias tamen olli illi significat: vt Olli dura quies oculos: & ferreus vrget somnus. f ⁋Subridens: lætum ostendit Iouem: & talez qualis eē solet quom facit serenum. poetarum enim est elementorum habitum dare numinibus: vt supra de Neptuno dictuz est. g ⁋Serenat: hoc verbum de his est: quæ carent prima positione: quod fit in his quæ in nostra non sunt potestate: vt tono: fulmino: pluo. hoc enim non possumus dicere: nisi forte persona inducatur eius: qui potest: vt tale aliquid Iuppiter dicat. h ⁋Oscula libauit natæ: leuiter tetigit. Et sciendum est osculum religionis esse: suauium voluptatis. vt alibi: Summaq; p galeam delibans oscula. & Terentius: O Thais meū suauium. i ⁋Parce metu: quotiens in causis arguimur: ante nos purgare debemus. & sic ad actionem descendere: quod & hoc loco Iuppiter facit: ante enim obiecta purgat: & sic venit ad promissioné. & est parce metu elocutio vsualis: idest dimitte metū: quomodo dicimus parce verbis: parce iniurijs. k ⁋Cytherea: omnia quæ apud græcos ei diphthógon habent: apud latinos in e productum conuertuntur κυθέρεια Cytherea: μήδεια Medea. Omnia autem quæ dicit Iuppiter ad solutionem pertinent antedictorum: Ideo autem nunc dicit Parce metu: quia superius dixerat tristior.

⁋Dehinc: ostendit signa ista non frustra fuisse præmissa: quæ veneris mœtū leuarent.

⁋Parce metu. Si solum hoc dixisset: abūde suffecerat ad demulcendum animum. Reddit enim securam & nihil immutatuz esse demonstrat. Dat autem huic poeta personam regis non patris. De futuris enim non nisi deus loquitur. Ergo cytherea dixit & non filia: & tuorum & non nostrorum.

CHRI ❡DISIVNGIMVR: miserum non tenere Italiam: sed miserius ab longæ remoueri: vt omnis spes potiundi eripiatur.

⁋Hic pitatis honos? cum validis iam argumentis occupauerit mentem Iouis ad postremum grauissima interrogatione vehementer vrget: vt non solum personam deæ ad deum agat: sed licentius filiæ ad patrem: & in ea interrogat ad quæ aliter q̄ ipsa velit Iuppiter responderet non possit.

⁋Subridens: optimum temperamentum non solum quia tantæ maiestatis non erat profusius ridere: verum quia vt hac modesta exhilaratione spē auxilij præstabat sic solutiori risu contemptum ostendisset.

⁋Cytherea. Venus a cytheris insula dicta. Est autez cythera insula e regione lacædemonis locus contra spartem bellum gerentibus apprime aptus. De qua insula dixit chilon spartanus vir sapiens præstare lacedæmonibus illam demergi quam extare. Venus prima cœli & diei filia fuit. & ex ioue seu libero amorez geminū & gratias genuit. Cytherea venus

Filia

filia cœli quia suo cœlo affixa est:& dici qa lucidus est planeta. Geminum amorẽ.s.castũ & lasciuum. Gratias quæ sine amore non sunt. venus secunda ex virilib' cœli nata est. Saturnus.n.ut ait Hesio.accepta falce a matre:quæ illum vlcisi cupiebat ex īsidijs virilia amputauit cœlio. Et eorum sanguineis guttis terra gigãtes erynes & nymphas melias genuit. virilia autem in mare proiecta:& fluctibus agitata spumam fecerũt:ex qua venus creata est: vnde a virilibus quæ μηδεα dicuntur philomedea. A spuma uero quæ ἀφρος appellatur aphrodite dicitur:& quia mari primo cytheris insulæ adhæsit:ac mox in cyprum ꝑfecta est cytherea ac cyprogenia dicitur. Tertia autem venus Iouis & dionæ filia:ex qua ẽ Aeneas. antiquissimum autem illi templum ascaloniæ urbis syriæ fuit. Nam quod in cypro est. hinc venisse cyprij volunt:quod autem in cytheris phœnices:qui ex hac sunt ædificarunt: Hoc scythæ qui syriam inuaserũt cum rapuissent. Venus in eos fœmineum morbũ immisit vocat̃ ab assyrijs militia:arabes alitam:Persæ mitrã nõiant ait Herodo. venus latiæ dr̃:vel qꝺ ad oĩa aĩalia veniat:vel quod p eam oĩa veniant.i.oriant̃. venerem gignẽdi vim dicũt. Si autem ad historiam referas dicũt cretensis Iouis illam filiam fuisse:& qua ætate & quibus sacris nuptiæ sint celebrandæ inuenisse.ac primum in siciliam iuxta Ericẽ nauigasse:deinde in Paphum Cypri:& in insulam Cytheram:& in Asias & Syriã:ait Diodo. Est præterea stella venus in tertio cœlo amoris conciliatrix:& apprime salutaris propter optimum in ea contemperamentum humoris & caloris. Solus planetarũ excedit zodiacum duobus gradibus. Nũquam a sole discedit vltra.xlvi.gradus:quoniam illum subsequitur motu naturali. Antecedit autem motu ꝓprio planetarũ:qui est ab occidente in oriẽtem contra motũ firmamenti:apparet in occidẽte post occasum solis:& dicitur hesperus siue vesper:quando aũt contra apparet in oriente ante ortum solis:& dicit̃ lucifer:& iubar. Plinius autem apud græcos Pythagoras auctore Parmenide deprehendit eundem esse luciferum & Hesperum. Inducit amatores musice & versuum Domicilia sua sunt libra & taurus. Manet in vno quoq; signo viginti nouem dies.& perficit cursum trecentis & quadragintaocto diebus. Hespus Lucifer

SER. a ¶ FATA tibi: non ꝑpter te. fati enim immobilis ratio est. sed aut vacat tibi: vt qui multi accubantes in cõuiuijs: aut certe tua sunt tibi fata: non tamen propter te.

Fata[a] tibi · cernes[b] vrbem, & promissa Lauinij
Mœnia: sublimémq;[c] feres ad sydera cœli
Magnanimum[d] Aeneam · neq; me sñia vertit ·
Hic[e] (tibi[f] fabor enim, qñ[g] hæc te cura remordet[h],
Longius & voluens fatoꝝ arcana[i] mouebo)

i ¶ Arcana: secreta: vnde & arca & arx dicta quasi res secretæ.

¶ MANEnt tibi fata: hoc fat erat: sed ut faciaret quod asserebat addidit immota. DON.

b ¶ Cernes vrbem: aut mœnia lauini: aut Romam significat: quia quom ꝓprietatem detrahimus: qꝺ magnũ est significamus: ut si dicas legi oratorem: nec addas quẽ: intelligo Ciceronem: & ne longa sit expectatio: adiecit & ꝓmissa lauini mœnia: aut certe detrahe & sicut multi & epexegesin facis. Cernes vrbem: idest promissa lauini mœnia. c ¶ Sublimemq; feres ad sydera cœli: ꝓpter illud cœli quib' annuis arcem. Aeneas enim secũdum quosdã in numicũ cecidit fluuium: secũdum Ouidium in cœlũ raptus est: appellatusq; est Iuppiter Indiges. d ¶ Magnanimũ: magn' & paruus: quoniã mẽsuræ sunt ad aĩum: non nisi καταχρηστικῶς adhibent̃. e ¶ Hic.i. Aeneas & est ordo: Hic bellum ingẽs geret Italia. f ¶ Tibi fabor.n. hoc loco excusat questionẽ futuram: & quasi Veneri dolenti quæ vera sunt dicit: sed aliter loquetur cunctis præsentibus dijs: dicet enim in decimo: Abnueram bello Italiam concurrere teucris. g ¶ Quãdo: siquidem. h ¶ Remordet: sollicitat: Terentius. Par pari referto: ꝙ eam mordeat.

Deinde enumerat specialiter quod generaliter clauserat. Respondet etiam querimonijs veneris. Nam cum illa dixisset. Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis: Hic dicit cernes vrbem. ¶ Et ad id cœli.q.a.a. ponitur. Magnanimum æneã: fabor sententia ad sydera cœli: Vt autẽ apertiorem faceret generalitatem addit fatorum dispositionem. Tangit autem gesta ab ænea ad cæsarem & tempora cæsaris. Quæ scribenda cum proposuisset morte præuentus: non impleuit breui igitur oratione securam facit uenerem longo deinde ordine futura explicat. Non enim ociose audisset Venus. quæ pertinerent ad gaudium: nisi prius amotus esset metus. Sic Terentius. Vbi inueniam Pamphilum vt metum in quo nunc est adimam: atque expleam animum gaudio.
¶ (Fabor: enim) Arcana fatorum quæ nulli fas est nosse: comendat sensibus filiæ: & se illicite facere demonstrat vt cognoscat illa beniuolum studium patris. ¶ Tibi: quia filia es sollicita. quia nolo te vexari angoribus Tu docta tuorum fata lætaberis.

Bellum ingens geret Italia[a]: populósq; [b] feroces
Contundet; moresq; [c] viris: & mœnia ponet.
Tertia [d] dum Latio regnantem viderit æstas:
Ternáq; transierint Rutulis hiberna subactis.
At [e] puer Ascanius: cui [f] nunc cognomen [g] Iulo
Additur [h]. Ilus erat dum res stetit Ilia regno:
Triginta magnos [i] voluendis [k] mensibus orbes
Imperio explebit: regnúmq; a sede [l] Lauinij
Transferet: & lōgam multa vi [m] muniet Albam.
Hic [n] iam tercentum [o] totos [p] regnabitur annos

SER. a ℂITALIA: in Italia. & detraxit præpositiones more suo: sic illo loco: Nō libyæ nō ante tyro despectus hiarbas. i. i Tyro. nā si ad uerbialr vellet dicere: Tyri diceret. b ℙ Populosq; feroces. Contundet: incongruum fuerat in cōsolatiōe bella pdicere: ob hoc ergo & victoriam pollicet. c ℙ Moresq; viris & mœnia ponet hysteroō proterō in sensu: ante .n. ciuitas deinde mons: post iura condunt. Leges aūt mores dici nō dubiū ē. d ℙ Tertia dum latio: rhetorice: ne breue esset si triēniū diceret: tpa diuisit in spēm: ordo autē est lōgissimus: nā aliter nō pcedit. Sublimēq; feres ad sydera cœli Magnaninmū æneā Tertia dum latio regnātē uiderit æstas. e ℙ At puer ascanius: prudēter exitū Aeneæ ośdit. & tacuit dicēdo filium postea regnaturum. f ℙ Cui nūc cognomiē Iulo. h ℙ Addit: secundū Catonē historiæ hoc hēt fides: Aeneā cū pre ad Italiā venisse: & pter luasos agros cōtra Latinū Turnūq; pugnasse: in quo plio pijt Latinus: Turnū postea ad Mezentiū cōfugisse: eiusq; fretū auxilio bella renouasse: q bus Aeneas Turnusq; pariter rapti sunt: migrasse postea in Ascaniū & Mezētiū bella: sz eos singulari certamine dimicasse. Et occiso Mezētio Ascaniū Iulū cœptū uocari a prima barbæ lanugine: quæ ei tpe victoriæ nascebat. Sciēdū est aūt hūc primū Ascanium dictū a Phrygiæ flumīe Ascāio: vt ē Trāsq; sonātē Ascaniū. deinde illū dictū a rege Ilo: postea Iulū occiso Mezētio: de qbus nolbus hoc loco dicit: At puer ascanius cui nūc cognomiē Iulo Addit iulus. Ab hac historia ita discedit Virg. vt aliqbus locis ostendat se nō pter ignorantiā: sed partem poeticaz hoc fecisse: vt illo loco: Quo magis Italia mecuz lætere reperta: ecce ἀμφιβολικῶς hoc dixit: ostendit tamen Anchisem ad Italiā peruenisse. Sic autem omnia contra hanc historiam ficta sunt: vt illud vbi dicitur Aeneas condidisse Carthaginem: cum eam constet lxx. annos ante vrbem Romam conditam. Inter excidium vero Troiæ & ortum vrbis Romæ anni inueniuntur. cccxl. g ℙ Cognomen Iulo: si proprie loquerec agnomen diceret: non cognomen: sed magis ad familiam respexit: quia omnis gens Iulia inde originem ducit. dicimus autem & nomē ē mihi Cicero: vt Terentius. Aecyra est huic nomen fabulæ: & Ciceronis: vt Sal. Cui nomē obliuionis condiderant: & Ciceroni: vt Cui Remuio cognomen erat: & Ciceronem: vt Aeneadasq; meo nomen de nomine fingo. melius tamē est datiuo vti. i ℙ Magnos orbes: tria sunt genera annorum. aut. n. lunaris ānus est. xxx. dierūs: aut solsticialis. xii. mēsium: aut secūdum Tullium magnus: q tenet. xii. millia quingētos annos: vt in Hortē. Horum annorū quos in fastis hēmus magnus. xii. milia qngentos qnquaginta quattuor amplectit: hoc ergo loco magnum dicit cōparatōe lūaris: & alibi: Interea magnū sol circūuoluitur annum. annus aūt dictus est q̄si annus. i. ānulus: q in se redeat: ut est: Atq; i se sua p vestigia voluit annus: vel ἀπὸ ἀνανεοῦσθαι. i. ab inouatiōe. k ℙ Voluēdis: volubilibus: vt supra. l ℙ Ab sede lauini transferet. verū est: vitans. n. nouercalem inuidiā deseruit Lauiniū: & Albam lōgam condidit: dictam ab omine albæ porcæ repertæ: vl' situ ciuitatis. m ℙ Vi: non uirtute. nam multa significat. n ℙ Hic iam: præterea. o ℙ Tercētū: quomodo tercentū annos dicit: cū eam quadringentis regnasse cōstet sub albanis regibus? sz cum præscriptione ait tercentū. s. vsq; ad ortum vrbis Romæ: ait nāq;: Donec regina sacerdos Marte grauis. & constat in regno Romuli: & Numæ: & Tulli Hostilij: qui euertit Albam centum ānos quibus pariter Roma & Alba regnarunt esse consumptos. p ℙ Totos: idest sine intermissione.

ℂBELLVM: pponit curā belli sz bōa vētura pmittit. Mortē autē Aeneæ. qđ erat triste subticet. ℙ At pu. ośdit qđ optabile ē æneæ si externū: sz filios successuros eo fœliciorē vt nō triennio: vt ipe: sz. xxx. an. sit regnaturus. DON.

ℙ Hic iam tercētū. post triēnius æneæ. xxx. Ascanio. & ccc. hectoreæ genti dant. Regina quæ q̄uis geminos pariat: ad vnū Romulus imperium peruentur: ostendit: & parricidius occultat & romanos a romo appellatū iri: q tanta sint fœlicitate regnaturi: vt nullis alterorū regnum temporū terminis claudantur.

ℂREGNABIT. refert Li. albam longaз nomen sumpsisse: & ab alba porca cuius omie condita est: & a situ vrbis: quoniam in montis iugo in longitudinem porrecta sit & conditam esse CHRI Alba lōnga

ditam esse ab ascanio Æneæ filio. Sed vtru3
ab eo quez ex Creusa in phrygia. an ab alio
quē ex lauinia in Italia generarat ambigit.
Tamen ita prosequitur. Is ascanius quacūq;
sit matre natus: abundante Lauini multitu-
dine albā condidit: atq; inter lauinum & al-
bam triginta interfuere anni. Siluius deinde
regnat ascanij filius casu quodā in syluis na-
tus. Is Æneam siluium creat: inde latinum
siluium a quo aliquot coloniæ deductæ pri-
sci latini sunt appellati. Mansit deinceps sil-
uius omnibus cognōmē alba ex Latino or-
tus: & ex alba atis, ex Ate capys, ex Capy
Capetus, ex Capeto Tyberinus, qui in traie-
ctu albulæ submersus nomē suum flumini
reliquit. Ex Tyberino oritur agrippa & ex
agrippa Romulus q fulmine ictus perijt ex
quo est auētinus: a quo mons auētinus, quia
in illo sepultus est nomē sumpsit. Auētini fi-
lius Procas est: q Numitorē creat: & Amuliū
Amulius Numitorem cui regnum legatum
erat: qm̄ grādior eēt natu pellit: filiumq; ite-
rimit: & filiam vestalem virginem facit. quæ
granida facta Martem siue q ita crederet: si
ue vt quia deus auctor culpæ honestior eēt:
patres nūcupat. Eius partu natus ē Romulus
& Remus: Hæc Liui. Diony. autem halycar
naseus refert ascanium Creusæ filium qui
antea Euryleon vocabat: albam condidisse.
Erat Æneæ & alter filius: sed ex Lauinia: Hic
Siluius vocabat qm̄ mater illa metuens pri-
uignū illū clanculū in syluis alendū curaue-
rat tradens illū Tyrrheno pastori: quē latino
sciebat fuisse acceptū. Mortuo autē ascanio
certabant de regno hic Siluius & Iulus asca
ni filius: Sed populus litem diremit: Siluiūq;
regnare iussit: Iulo autē regni loco sacrā quā
dam potestatem attribuit honorem pericu-
lis imperij vacantem. Quem idem Diony.
scribit in domo iuliorum ad suam vsq; æta-
tem durasse: in qua Cæsar mirifice floruit.
Regnauit aūt Siluius: vnde triginta annis.
Æneas filius. xxxi. Latinus li. alb. l. xl. Capys
xxviij. Post tunc ponit Dionysius regnasse
Calpetum annos. xiii. Tyberium octo. agrip
pam triginta tres. Post hūc loco Romuli po-
nit alladium tyrānica violentia virum qui
deos cōtemnens fulminum & tonitruus imi
tationibus se deum credi cupiebat. Verū im-
bribus & fulminibus in eius domum caden-
tibus: & lacu iuxta quem habitabat in ei9 do-
mum exundante cum tota domo absorpt9
est. Auentinus regnauit annos trigintaseptē.
Procas vigintitres. Amulius qui fratri regnū
eripuit duos & quadraginta regnauit annos:
Eusebius ait ascanium albam condidisse an
no mundi vigesimoseptimo supra quatuor
milia & regnasse ānos. xxxviij. Deinde Sil-
uium posthumus. xxix. Aenea3 Silui. xxxi.
Latinum. Lalbam. xxxix. ¶ Atim: siue ægy
ptum. xxlliij. Capym. xxviij. Caleptum. xiij.
Tyberium. viij. agrippam. xl. a Remulū quē
alibi Remulum vel Romulu3. xxxix. Auē-
tinus. xxxvij. Procam. xxlij. Amulius. xliiij.
Annos: anni certus modus apud solos ægy-
ptios semper fuit. aliæ gentes dispari nume-
ro pari errore mutabant. Arcades. n. trium
mensium habebant annum: acarnanes sex.
reliqui Græci. cccliiij. dierum Romulus Ro
manus ex decem mensibus instituit annū a
martio initium summentem confectu3 ex
cc. iii. diebus: Numa deinde Pompilius addit
quinquaginta. Mox etiam vnum diem ad
honorem imparis numeri addidit. verū cu3
sol. ccc. & sexagintaquinq; diebus ac quadrā
te zodiacū conficiens annū faciat: sicq; dees-
sent. xi. dies anno ac quadrans græcorū qui-
dā instituerunt vt octauo quoq; anno nona
ginta dies intercalarentur: diesq; illos ὑπερ-
βαίνοντας: & menses ἐμβολισμούς: ap
pellarunt. Romani autem alternis annis bi-
nos & vicenos alternis ternos & vicenos iter-
calabant. Vnde octauo anno quatuor actis
itercalationibus propter illum quem addide
rat. Numa octo dies supererant. Itaq; errore
cognito instituerunt vt tertio quoq; octen-
nio non nonaginta: sed sexaginta sex inter-
calarentur remotis vigintiquatuor diebus q
totidem annis afluebant. Intercalatio autē
fiebat post vigintitres dies februarij termina
libus sacris peractis: deinde reliqui qui erant
quinq; regionis causa post intercalares po-
nebantur: ne Martius a Februario disiunge-
retur. Fuit etiam tempus in quo intercalatio
religionis causa sublata sit. Quin & sacerdo
tes in fauorem publicanorum numeru3 die-
rum modo augebant: modo diminuebant.
Cæsar autem ad verum cursum solis an-
num redegit consumptis ijs diebus qui con-
fusionem facerent. Itaq; fuit ille annus. ccc.
xliiij. dierum. Voluit esse ex. ccclxv. diebus:
& quarto quoq; anno propter quadrantem
superabundantem diem intercalari iussit.
Annum romani a bruma: hebrei ab æqui-
noctio verno: græci a solstitio. Ægyptij ab
autumno incipiunt. Ait Isidorus: Atq; hæc
de solari anno. Est & annus lunaris tri-
ginta fere dierum. est & annus magnus qui
impletur quotienscunq; omnes planete ac
omnes octauæ sphæræ stellæ eodem redie-
rint: vnde a principio mundi motum in-
ceperunt. De hoc spatio variæ apud pri-
scos fuerunt opiniones: Tamen Andalo &
Paulus Florentinus cum ex triginta & sex
millibus annorum constare dixerunt: quo-
niam gradus in cœlo. ccc. ac. lx. sunt & stel-
læ fixæ non nisi centennis annis singulos
gradus conficiunt. Quapropter totum cœ-
li spatiu3 minori tempore peragrare mini-
me possunt.

SER. a ¶ GENTE sub hectorea.i.troiã:sed debuit dicere æneia:diximus superius poetas nomina ex vicino vsurpare. b ¶ Donec regina sacerdos:histo:la hoc habet. Amulius & Numitor fratres fuerũt: Amulius fr̃ẽ regno pepulit:& filiũ eius necauit:filiam uero Iliam Vestæ sacerdoté fecit: vt spé sobolis auferret:a qua se pũiri posse cognouerat. hanc vt multi dicunt Mars compressit: vnde nati sũt Remus & Rom^9: quos cũ m̃re Amulius præcipitari iussit i

Gente^a sub hectorea · donec^b regina^c sacerdos
Marte^d grauis geminam partu dabit Ilia ꝓlem.
Inde^e Lupæ fului^f nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet^g gẽtem: & mauortia condet
Mœnia: romanosq;^h suo de nomine dicet.
His ego nec metas^i rerum: nec tempora pono
Imperium sine fine dedi · quin^k aspera^l Iuno
Quæ mare nũc, terrásq; metu^m cœlũq;^n fatigat,
Consilia^o in melius referet: mecũmq; fouebit
Romanos rerum dominos, gẽtemq;^p togatam.
Sic placitum. veniet lustris^q labentibus ætas

cum fratre qrinus Iura dabũt. h ¶ Roma nosq; suo de noie dicet:perite non ait Romani:sed romãos. Vrbis.n.illius veꝝ nomẽ nemo vel in saci is enũciat:deniq; tribũ.ple.q̃dam:vt ait Varro hoc nomen ausus enũciare i crucem leuatus ẽ: quod nec Iginus q̃dem quũ de situ vrbis loqueret̃ expressit. i ¶ Nec metas nec tẽpora pono: metas ad terras retulit:tpa ad annos. Lauinio .n.& Albæ finem instituit: romãis tribuit æternitatẽ. k ¶ Quin:q̃nimo

tiberim:tum(ut qdam dicũt)illam anien sibi fecit vxorem:vt alij inter quos Ora. Tiberis: vnde ait: Vxorius amnis. Pueri vero expositi ad vicinã ripam sunt. Hos Faustulus reperit pastor:cuius uxor erat meretrix Acca Larentia:quæ susceptos aluit pueros.hi postea auũ suum Numitorẽ occiso Amulio in regna reuocauerũt:quibus dum cũ auo anguitũ Albæ videret imperiũ:recesserũt:& captatis augurijs urbem condiderunt:sed Remus prior sex vultures vidit:Romulus postea xii.quæ res bellum creauit:in quo extinctus est Remus:& a Romi noie romani appellati. Vt aũt pro Romo Romulus diceret̃:blandimẽti gratia factũ est:quod gaudet diminutione:q̃ aũt a lupa dicunt̃ altri:fabulosũ est ad celandũ auctoꝝ romani generis turpitudinem:nec incongrue fictũ est:Nam & meretrices lupas uocamus:vnde & lupanaria:& cõstat hoc aial in tutela esse Martis:vt alibi Martius a stabulis rapuit lupus. c ¶ Regia regis filia:abusiue ait more poetico: vt alibi: Magnũ reginæ sed.n.miseratus amorẽ.i.regis filiæ Pasiphæ. d ¶ Marte gra.grauida: vt Nõ insueta grauis tentabũt pabula fœtas e ¶ Inde:deinde. f ¶ Fuluo tegmine.i.pelle lupæ:qua utebat̃ more pastoꝝ.sꝫ hoc multi reprehendunt cur nutricis tegmĩe vsus sit: q̃ gemina ratione refutant̃: vel falsitate fabulæ:uel exẽplo Iouis:qui capræ nutricis suæ Amattheæ vtit̃ pelle. g ¶ Excipiet gentes: Remo.s.interempto.post cuius mortem nata m constat pestilentiam: vnde cõsulta oracula dixerũt placãdos esse manes fratres extincti:ob quã rem sella curulis cũ sceptro & corona:& cæteris regni insignibus semp iuxta sancientem aliqd Romulum ponebatur: vt pariter imperare videret̃: vnde & Remo

etiã:minus.n.est & :Nã plenũ est q̃netiam: vt Quin etiam hiberno moliris sydere classes. l ¶ Aspera Iuno:tolerabilius hoc Iuppiter dicit:vt criminaretur vxorem: marito magis congruit q̃ alij. m ¶ Metu:ut supra:Id metuens. n ¶ Terras cœlũq; fatigat:ut alibi Absũptæ in teucros vires cœliq; marisq;. o ¶ Consilia in melius referet:qa bello punico secundo Iuno placata cœpit romanis fauere. p ¶ Gentemq; togatam:bene gentem:qa & sexus ols & conditio toga vtebat̃: sed serui nec colobia nec calceos habebant. togas aũt etiam fœminas habuisse cycladum & ricinij usus ostendit. Recinus autem dicitur ab eo quod post tergũ reijcitur:quod vulgo maforte dicit̃. Sic placitum: vel satis vel mihi. Nam impsonale est. q ¶ Lustris: q̃nquennijs.& bene olympiadibus computat tẽpora:quia nondum erat vel Roma vel consules.lustrum autem dictum:q̃ post q̃nquennium unaquæq; ciuitas lustrabatur.

¶ ASPERA Iuno.aperte ponit quod ven^9 vm^9 ob irã dixit:ergo tantã fœlicitatẽ pollicẽt:ut acerrã inimica posito odio futura sit DON.

¶ METAS:sic dicta est meta vel quia sit posita indimenso spacio: vel qui illam metiatur quadrigæ. Est autem terminus ad quem curritur & cum illic peruentum sit necesse ẽ vt circa ipsam flectant̃. Hinc. Iune. Per que magnus equos auricæ flexit alumnus: & Statius Flectere si posset circum compedia metæ. & Virgilius in quinto. Hic viridem æneas frondente ex ilice metam Constituit signum nautis pater vnde reuerti Scirent & longos vbi circumflectere cursus. ponitur tamen pro omni termino. ¶ Togatas:sic Laberius poeta licentiam & libidinẽ vt tollam petis togatæ stirpis. CHRI Meta

¶ DOMVS

ER.

a ¶ DOMus assaraci.i.familia troiana. Nã Assaracus Capyn genuit: Capys Anchisen: vñ Æneas auctor romani gñis: ex qb⁹ Mũnius q Achaiã vicit. b ¶ Phthias: Achillis priã. c ¶ Mycenas: Agaménonis p̃ilam

Cuȝ dom⁹[a] Assaraci Phthiã[b]: clarásq; Mycéas[c]
Seruitio premet, ac victis dñabitur Argis.
Nascetur[d] pulchra[e] troianus[f] origine Cæsar[g]:
Imperium[h] oceano, famam qui terminet astris.
Iulius á magno[i] demissum nomen Iulo.
Hunc tu olim[k] coelo spolijs[l] oriétis honustuȝ[m]
Accipies secura: vocabitur hic[n] quoq; votis.
Aspera[o] tum positis mitescét secula bellis.

vt Agaménoniasq; myce-nas. d ¶ Nascet: ad id rñdet Certe hic romãos: & oĩs poetæ itétio: vt i q̃litate carminis dixim⁹ ad laudé tédit Augusti: sicut & in Sexti catalogo: & in clypei descriptiõe. Hæc aũt Iouis allocutio partiȝ obia purgat: partiȝ aliqd pollicet. e ¶ Pulchra: allusit pp Veneré: vñ & venus aurea nũcupat. f ¶ Troianus: ac si dicẽt etiã Cæsar troianus ẽ. g ¶ Cæsar hĩc q dict⁹ Caius Iulius Cæsar. C. p̃nomé ẽ: Iuli⁹ ab Iulo: Cæsar vel q cæso mr̃is vẽtre nat⁹ ẽ: vl q auus eius in aphrica manu p̃pria occidit elephanté: q Cæsar dr̃ Pœnoꝝ ligua. h ¶ Imperiũ oceano famã q t̃minet astris: aut ad laudé dictuȝ est aut certe ẽ scd̃m histori.i. Re vera eniȝ & británnos q in oceano sũt vicit: & post morté eius cũ ludi funebres ab Aug. ei⁹ filio adoptiuo darent: stella medio die visa est vñ est Ecce dionæi p̃cessit Cæsaris astrũ. i ¶ A magno: sicut Alexãder: sicut Põpeius. k ¶ Olim nõ futuri ẽ tpis. Cœlo: in cœlũ. l ¶ Spolijs oriétis: victo Pharnace Mithridatis filio: qui re vera i oriéte fuit: ceteꝝ ægypt⁹ in q̃ Ptholemæũ vicit i australi ẽ plaga. m ¶ Honustũ: iter honustũ & oneratũ h̃ interest: q oneratus est q̃licũq; p̃ssus põdẽ: honustus vo cui onus ip̃m honori ẽ: vt siqs hostiũ spolia ferat sed onerat⁹ aspiratioñe nõ hȝ: qa ab onẽ venit. honust⁹ vo qa ẽt ab honore descẽdit retinet aspiratioñe. Accipies secura: qa post morté Cæsar meruit arã fastigiũ: flaminẽ: vt Cicero in philippicis. n ¶ Hic q̃q; põt intelligi sicut Romulus: sȝ meli⁹ sicut Æneas: de q superi⁹ ait: Sublimẽq; feres ad sydera cœli Magnanimũ Ænea.i. Quoq; aũt semp ad similitudiné ponit: vt Tu q̃q; littorib⁹ nostris. Nã iõ in bucolicis dr̃ náq; erit ille mihi semper Deus & i Georgicis i medio mihi Cæsar erit.t.c. Votis: vel ad vota: vel in votis vocabit. o ¶ Aspera.i.iniq̃ tũc.i. Cæsare p̃secrato. Quũ August⁹ regnare cœperit clauso iaȝ téplo: pax erit p orbẽ. Cõstat ãt téplũ h̃ ter eẽ clausuȝ. Primũ regnãte Numa: post bellũ punicũ scd̃s: tertio post bella actiaca: q̃ p̃fec Augusti⁹: q̃ tpe pax q̃dẽ fuit quãtũ ad exteras p̃tinet gẽtes: sȝ bella flagrauẽ ciuilia: qd̃ & ip̃e p[illegible]

trãsitũ tãgit dicẽs. Furor ip̃i⁹ intus. Hui⁹ ãt aperiẽdi vel claudẽdi rõ varia est; alij dicũt Romulo q̃ sabinos pugnãte: quũ i eo eẽt vt vinceret: calidã aquã ex eodẽ loco erupisse: q̃ fugauit exercitũ sabinoꝝ. hinc g̃ tractũ morẽ: vt pugnaturi apirẽt téplũ: qd̃ i eo loco fuerat p̃stitutus; q̃si ad spẽ auxilij p̃stini. Alij dicũt Tatiũ & Romulũ fc̃õ fœdẽ h̃ téplũ ædificasse: vñ & Ianus ipse duas facies hẽt: q̃si vt ostẽdat duoꝝ regum coitiõem: vel q ad bellũ ituri debent de pace cogitare. Est alia melior rõ q ad p̃liũ ituri optent reuersionem.

¶ A T DOmus assa. extremis cumulus lætitiæ: vt qui ad tp̃s victores erant ijs quos vicerant seruituri essent q est plus q̃ antenorem inter victores populos cõsedisse: & per medios achiuos pro lapsus eẽ. Verũ qa hæc in honoré Cæsaris scribebat: aperuit qd̃ in posterioribus fuisset scripturus: nisi mors p̃uenisset. Nam post morté Turni seq̃bant. xxx. ac ccc. annoꝝ gesta: ac deinceps vsq; ad cæsaris tpa facta. Et cæsaré ita amplificaturũ romanum ip̃eriũ: vt nihil relinqueret qd̃ nõ se subactum fateret. ¶ Pulchra: optima & honesta: vt nõ corporis sit sed originis. ¶ Iulius. Cæsar trahẽs nomé demissũ, in tantũ autẽ domiturũ oẽs gentes: vt existẽtibus triũphis eius: pax dehinc: & fides p̃petua p̃maneret. DOM.

¶ PHTHIa: p̃s Thessaliæ australis ẽ: i q̃ thetidis fanũ p̃pe pharsalũ veteré & nouũ ẽ iuxta magnesiũ pelagus Stra. ¶ Mycenas: peloponesi ẽ vrbs p̃dita a p̃seo Iouis & Danaæ fi. Cæsar: nõ h̃ p̃m⁹ Cæsar cognĩat⁹ ẽ. Naȝ & in Iulioꝝ familia plæriq; añ hũc cæsares fuerũt. Et Pli. li. vij. ait auspicati⁹ enectã p̃arẽte gignunt: sic Scip. aphrican⁹ p̃or nat⁹ ẽ: p̃mus q; Cæsar a cæso mr̃is vo dict⁹. Heli⁹ aũt spartanus scribit p̃mũ q Cæsar appellat⁹ sit nomẽ accepisse ab elephãto: q mauricã ligua cæsa dr̃ i p̃lio a se Cæso: Vel qa mortua mr̃e cæso vẽtre sit nat⁹ vl qa magnis crinibus vtero mr̃no sit effusus: vl qd̃ oculos cesios habuerit. Hũit ãt originẽ iulioꝝ dom⁹ a regib⁹ albanis: q a Iulio ascanio sũt. Nã a remul⁹ siue Rom. filiũ: hũit Iuliũ: vt placet Euse. q fuit p̃au⁹ Iulij p̃culi: q cũ Romlo romã cõmigrãs Iuliã gẽtẽ fũdauit. ¶ Nomé.i. cæsare nomẽ fuit. In Ascanio vo cog̃mẽ: Nã a lanugine q̃ p̃mus ei⁹ genæ vestiri cœperãt: dict⁹ ẽ Iulus: Est ãt Iulus dissyllabũ nomẽ: sȝ metri rõe sit diæresis in p̃ria syllaba: & efficitur trisyllabum. CHRI

DD

Cana Fides[a], ꝛ vesta Rhemo[b] cũ fratre Quirin⁹
Iura dabũt · diræ ferro, ꝛ cópagibus[c] arctis,
Claudẽtur belli portæ · furóꝛ[d] impius intus

SER. a ℂ CANA fides:& vesta:subaudierit. vł qꝺ in canis hoibus inuenit̃:vel qꝺ ei albo pãno inuoluta manu sacrificat̃:per qꝺ oñdit̃ fides debere eẽ secretã:vñ & Oratius:Et albo rara fides colit̃ velata pãno. Vestã vero religionẽ:qa nullũ sacrificiũ sine igne est:vñ & ipsa & Ianus in oĩb⁹ sacrificijs inuocant̃. Vesta ãt dicta vel ἀπὸ τῆς ἑστίας: vt digãmos sit adiecta:sicut ē ꝑ ver:enetus venet⁹:vel qꝺ varijs vestita sit reb⁹. Ipsa enĩ eẽ dr̃ tra:quã ignẽ hẽre nõ dubiũ est vt ex ætna Vulcanoq; dat̃ itelligi. b ℉ Remo cũ fratre qrin⁹:multi sic itelligẽ volũt:vt supra dixim⁹:qa post pestilẽtiã ad placãdos fratris manes geminis oĩb⁹ vsus est Romulus:vñ est Vides vt geminæ stent vertice cristæ. Sed h̃ eẽ nõ põt:qa iteratio est antedictoꝝ:aut ordo ꝑposterus:si post dictũ Cæsarẽ Romulũ repetit. Cõstat ꝑterea Iani tẽplũ patuisse sub Romulo. Alii volũt per hos romanos itelligi. Vera tñ h̃ hẽt ratio Quirinũ Augustũ eẽ:Remũ vero ꝑ Agrippa positũ:q sororẽ Augusti duxit vxorẽ:& cũ eo parit̃ bella tractauit:vñ est Parte alia dijs & vẽtis Agrippa secũdis. Nã adulãs populus roman⁹ Octauiano tria ei obtulit noĩa:vtrũ vellet Quiri. an Cæsar:an August⁹ vocari. Ille ne vnũ eligẽdo partẽ læderet q aliud offerre cuplebat:diuerso tpe oĩb⁹ vsus est. Et ꝑmo Quirin⁹ dict⁹ est. & idẽ Cæsar:postea qꝺ ꝛ obtinuit August⁹:sicut Sueto. ꝓbat:ꝛ in geor. oñdit Virg. Nã cũ de Gãgaridũ victoria diceret q iuxta Gangẽ sunt:qq; ab Augusto victi sũt ait:Victorisq; arma Quirini. Vt aũt ꝑ Agrippa Remũ ponẽt poetico vsus est more. Naꝫ nomẽ ex vicino sumpsit. Hoc ẽ dicit:cuꝫ coeperit Iulius Cæsar coelũ tenẽ paratis oibus bellis:iura dabũt Augustus & Agrippa. Romulus aũt iõ Quirinus dictus est:vel ꝙ hasta vtebat̃:q sabinoꝝ lingua curis dr̃ Hasta eniꝫ idest curis telum longum est vnde & securis quasi semicuris vel quod græce κοίρανος rex dr̃ vñ Home. ἷς εἷς κοίρανος ἔστω: Cõstat ãt græcos fuisse romanos:vel ꝑꝑ generis nobilitatẽ. Mars.n. cũ sæuit Gradiuus dr̃:cũ trãqllus ẽ Qui. i. deniq; ĩ vrbe duo ei⁹ tẽpla sunt:Vnũ Quirini itra vrbẽ:qsi custodis & trãqlli:aliud in appia via extra vrbem ꝑpe portã qsi bellatorj vel Gradiui. ℉ Diræ cũ aptæ sũt. c ℉ Cõpagib⁹:ambages:& cõpages antiq tãtũ dicebãt:posteritas admisit vt ẽt cõpago dicat̃:sꝫ nõ qa vari⁹ eẽ põt noiatiuus debet ẽt declinatio mutari:quemadmoduꝫ nec in istis noib⁹:arbor arbos:vomer vomis:nã & arboris:& vomerj tãtũ facit. ergo cõpages cõpagis:qm̃ cõpago vsurpatũ ẽ. cõpaginis ãt nemo penit⁹ dicit Ouid. tñ in ꝑmo metamorph. ait. atq; ita disparib⁹ calamis cõpagine ceræ cõpagine a gtõ cõpaginis eẽ arbitror. d ℉ Furor ipſ⁹ it⁹:vt superi⁹ diximus ꝑpter bella ciuilia:q gesta sũt ꝯtra brutuꝫ & Cassiũ ab Aug. in Philippicis:cõtra Sextum Pompeiuꝫ ab Aug. ĩ sicilia. ℂ IVRA dabũt. i. leges romuli perdurabunt:& deniq; cessura oĩa mala fœlicitate Cæsarj dixit, furorẽ. s. & bellãdi necessitatem.

ℂ CANA:Quia q fidẽ fuãt:nõ mutant̃:sed ꝯstãter in amicicia ꝑseuerãt:in eaq; sine aliq̃ nouitate ꝯsenescũt. ℉ Vesta:de hac alio ĩ loco. ℉ Secura:pollicet̃ nõ solũ fugã periculoruꝫ:veꝝ ẽt vacationẽ curaꝝ. ℉ Fides:h̃ duplex ẽ. Alia.n. dr̃:a fidẽdo:qa per eã ꝯfidimus aliqd futurũ. Hæc aũt vna ẽ ex trib⁹ illis theologicis ꝟtutib⁹. Alia aũt ẽ quã. Cic. fundamẽtuꝫ iusticiæ nũcupat:drq; fides qꝺ fiat qꝺ dictum est. Iusticiæ.n. ꝑtes sũt. Religio:Inocẽtia:Pax:Cõcordia:pietas:itegritas:& Vẽdicatio:itegritas aũt est iusticia q reꝝ cõstãtiã dictorũq; veritatẽ iuiolabilit̃ cõseruat. Fides ẽ itegritas qua dictoꝝ cõuẽtorũ cõit̃ vel spẽaliter cõstitutorũ itemerata ꝟitas custodit̃. Veꝝ de iusticia iati⁹ paulopost. ℉ Cõpagib⁹:& cõpagẽ:ꝛ cõpaginẽ dixerũt Oñi. Atq; ita dispositis calamis cõpagine ceræ. Et Seneca in epistolis cõpaginẽ dixit. Belli portæ scribit Piso in annalib⁹ ædificatũ tẽplũ a Numa Põpilio iter romanũ boariũq; foꝝ iano gemino fuisse:& ab eo institutũ:vt ei⁹ porta clausa paces, apta bellũ significaret. Clausa ẽ ter, ꝑmo suo tpe:Scdõ primo bello punico a Lutatio finito. Tertio sub Augusto finitj bellis ciuilib⁹. Ianus vt refert Macro. siue sol. siue mũdus putet̃ ab eũdo dr̃ qa mũdus semꝑ ẽ ĩ motu. Appellaturq; ianus. Itẽ pr̃ gemin⁹. Itẽ Iunonius qa calẽdaꝝ ẽ ꝑnceps q Iunoni dicatæ sũt: vñ illi:vt ait Varro duodeciꝫ aræ dicatæ ꝑ duodeciꝫ mẽsib⁹ erãt. Dr̃ cõsini⁹ a cõserẽdo. s. ꝑpaginẽ gñis humani. itẽ Quirinus:qa belli sit port⁹. Dr̃ Patultius:& clusinius:qa bello valuæ eius pateãt:& pace claudant̃:volebãt romani in bello sabino qꝺ raptis ꝟginib⁹ gestũ est portã q erãt in radicib⁹ collis viminalis deinde ab euẽtu ianuale vocatã claudẽ:Sed cuꝫ ter clausissent:& totidẽ sua spõte pateret, armati ingressum custodiebãt:mox cũ audirẽt ab alia ꝑte suos a Tatio fugatos fuga arrepta custodiã deseruerũt. Tũc erãt irrupturi sabini. cũ extẽplo ꝑ hãc portã magna vis torrẽtius scatẽtib⁹ vndis erupit:ꝛ multas catuas hostiũ aut feruẽtib⁹ aqs vstas:aut vaste voragine deuoratas ferũt. Hinc mos mãsit iani ianuaꝫ in bello ad auxiliũ patẽ. mala filia fuit Aclantj. Sꝫ de ipso eiusq; natis in georgicis diximus.

Ianus Geminus Iunonius

ℂ SÆVA

Sæua[a] sedens super arma ꝛ cētū vinctus ahenis[b]
Post tergum nodis fremet horridus ore cruēto.
Hæc ait: ꝛ Maia[c] genitum demittit ab alto.
Vt terræ[d]: vtq3 nouæ pateant Carthaginis arces
Hospitio[f] Teuchris: ne[g] fati nescia Didó
Finibus arceret·volat ille per aëra magnum
Remigio[h] alarū: ac Libyæ citus[i] astitit oris.
Et iā iussa facit: ponūntq3 ferocia Pœni[k]
Corda volente[l] deo: in primis[m] regina quietum
Accipit in teucros[n] aium mētémq3 benignam,

R. a ℂ SÆVA sedēs super arma: secundu3 antiqua3 licentiam. Sciendum tamen hodie in & sub tantum communes esse prepositiones: cæterum super & subter iā accusatiuæ sunt: sicut clam & post: quæ antea communes fuerunt: nunc in his mutata natura est. b ℱ Ahenis nodis: non cētum nodis: sed cathenis: quas circumlocutione significauit: quia sunt cathenæ nodi plures. c ℱ Et maia genitum. Mercurium: & est periphrasis. Cicero in libro de deorum natura plures dicit esse Mercurios: sed in deorum ratione fabulæ sequendæ sunt: nam varietas ignoratur simul allusit poeta: quia per caduceatores id est inter nuncios pax solet fieri. d ℱ Vt terræ ꝑpter illud quod seqtur: Hospitio prohibemur arenæ. e ℱ Pateāt: ꝑp illud: Cūctus ob Italias terraꝝ clauditur orbis. f ℱ Hospitio: ad hospitium. g ℱ Ne fati nescia dido: non sui. Nam si sciret exitum suum multo magis vetaret: sed fati dixit: voluntatis Iouis: sicut Fatis Iunonis iniquæ: aut certe fati troianorum: qui nō spōte sed necessitate ad aphricam venerant: qđ vtiq; ignorabat Dido. Illo enim tempore inuadendarum terrarum causa fuerat nauigatio: vt Salustius meminit: Facili tum mutatione sedium: quod etiam excusant troiani. Non nos aut libycos ferro populare penates Venim⁹: ergo hoc agitur: vt discat Dido eos ad Italiam tendere: quomodo ergo se iungit æneæ? sed furoris illud est: non consilij. Nam nec sacerdotibus hæc dicentibus credidit: vnde est. Quid vota furentem. Quid delubra iuuāt. h ℱ Remigio alarum: translatio reciproca: vt supra diximus. i ℱ Cit⁹ cū enī alia signa tarde ad ort⁹ suos recurrāt: Mercuri⁹ octauo decimo die in ortu suo inuenit. k ℱ Pœni: antistœchon est q̄si phœni. l ℱ Volēte deo: Mercurio vł Ioue. m ℱ In pmis: pcipue. n ℱ In teucros: pro teucris: vt supra diximus.

DON. ℂ HÆC ait & maia Exposita futurorū promissione prouideri securitas debuit: ne naufragi in terris alienis: & in quibus inimica regnabat Iuno: aliquam violentiam paterentur procuratur autem troianis securitas per duos quorum alter auus, alter affinis est. Nas maia Mercurij mater Troianorum generi nectebatur. Debuit ergo ad effectus implendos talis mitti psona: q præceptoꝝ auctoritate duplici rōne ducta celerius maturaret alanum iuuāte subsidio. ℱ Nouæ qa nouitas regni cuncta h3 suspecta vt ipse res dura: & regni nouitas. m. t. c. m. Vlle ge vt Terræ chartaginis: & nouitas ædificiorū3 pateat teucrj: solus āt Iupiter ministro Mercurio potuit ꝑstare: vt inimicos suos carthago susciperet: s3 oīa eius celeritate erant agenda: quā breui sermone est amplexus. Terras aūt dixit: ne in regionibus carthaginis aut in littoribus agētibus vexarenł. ℱ Nouas ar. Etiā sic accipimus: ne carthaginem icogniti veniētes aduersa paterenł. Remigio alaꝝ: aliter enī volare nō potuisset. ℱ Et ias iussa: Fructū executiōis ipletæ posuit. ℱ Ponūt ferocia corda: Natura ferox in lenitatē mutał. ℱ Volēte deo: nam nisi dei idest Iouis: vel mercurij iussus intercessisset: natura ferox imutari nō potuit: & qa reginæ partes in scđo loco posuit correxit dicēdo in primis: Na3 ipsa fuit lenienda: quæ vel incitare illos posset: vel violentiā cōprimeř. Et qm̄ fieri nō poterat: vt eodē tpis puncto ferocitatē ponerēt: & amarēt librauit verba: & nō dixit amant: sed ponunt corda ferocia.

CHRI Maia · ℂ ET MAIa: & iouē nat⁹ ē Mercuriū ex eodē ioue atq; Electra nat⁹ ēt Dardanus sir: Ergo vtraq; ab origine ꝯiūct⁹ erat troianis Mercuri⁹: & qa ex ioue nat⁹ eēt: & Æneas iouem auū hēbat: & qa ex maia q̄ electræ soror eēt: ex q̄ erat Dardan⁹ itaq; nō solū qa nūci⁹ ē deorū mittēdus erat Mercū. veꝝ ēt qa cognat⁹ troian⁹ pro illoꝝ salute laboraturus eēt. De mercurio āt dicem⁹ in. v. huius voluminis libro. ℱ Pateāt: vt q̄si vrbe penoꝝ pro sua vtātur teucri. Carthaginis cū stupore ꝓnūciatur q. d. vrbis oīo inimicæ: & pp nālē crudelitatē: & pp aduersari. i Iuno. At pi⁹. Æneas. Describit ꝑncipē oī v̄tutū gñe accumulatissimū. Est eni ꝛ sūma diligētia ꝛ sūma i suos charitate ꝓdius q ne nō suq dē salutj iuestigādæ curā omittat. Est ꝛ sūma prudētia q: ꝛ socios optie occulat: & cautissime ad explorationes rerū accedat. Nec defuit magnus aius & in rebus periculosis tentandis exclusa temeritate fortitudo. Deniq; magna i illo appet castitas: q a ꝓspectu pulcherrimæ v̄ginis minime mot⁹ sit.

SER. a ¶ PER noctem: decet enim pro cunctis regem esse sollicitum vt apud Homerum. Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα ᾧ λαοί τε τράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν

b ¶ Alma: alma lux dicā quod alat vniuersa vnde alma Ceres: quod nos alat. Nam physici dicūt oīa per diem crescere quomodo igitur Virg. ait Exigua tantū gelidus ros nocte reponit? sed hoc pro miraculo positū est: vt etiam Plini. sentit.

At pius Aeneas p noctē[a] plurima voluens:
Vt primū lux alma[b] data est exire: locósq;[c]
Explorare nouos: quas[d] vento accesserit oras:
Qui teneāt[e] (nā inculta videt) hoīēs ne ferae ne
Quaerere constituit: sociisq; exacta[f] referre.
Classem in cōuexo[g] nemorū sub rupe[h] cauata
Arboribus[i] clausam circū: atq; horrētib[9] vmbris
Occulit ipse vno graditur comitatus[k] Achate
Bina[l] manu lato[m] crispans hastilia ferro.
Cui Mater media[n] sese tulit obuia silua

riem: vnde cuncta pereantur: & multi voluē Aenea in horoscopo virginē habuisse. bene ergo in media silua virginis habitu ei Venerem poeta fecit occurrere: vt supra diximus Venere in virgine cōstituta: & misericordes pcreantur foeminae: & viri per mulieres felices sunt: futuri: vt probamus in aenea.

DON. ¶ AT PIVS Aeneas: interposita narrationi fuerāt verba Veneris: & Iouis in luctu troianorum: nūc ad narrationem reddit co vnde digressus fuerat. s. Et iam finis erat. ¶ Exacta: proposuerat plura in masculino & foeminino. Haec aūt vt cōplecteret: posuit neutrum.

c ¶ Locos: & locos & loca dicimus: cum in numero singulari locus tantū dicamus: si mile est & iocus: nā & ioca facit & iocos. vt ioca atq; seria cū humillimis exercerent: & quod multa ioca solent esse in epistolis: & Tu iuuenes agitare iocos. d ¶ Quas vento accesserit oras: diximus superius figurā fieri: cuius pr/positio detracta nomini verbo copulatur: & plerūq; cas suam retinere nām: plerunq; cōuertere Hoc ergo sciendū est quod cū casus suū retinet hysterologia est: vt hoc loco: quū aūt mutat figura est: vt cū ait Cumarū adlabitur oris. oris enī pro oras posuit. Plerūq; enī superfluas ponūt ppositiones. e ¶ Qui teneant: iure dubitat: cū oīa cernat inculta. est autem ordo: qui teneant hoīes ne ferae nemedia per parēthesin dicta sunt. f ¶ Exacta: exqsita. g ¶ In cōuexo: nemorū pr cono//mia ad cāīm pertinens. non enim tenebitur ab aphris: vt naues Ilionei. Conuexo curuo. vnde etiā cōuexum dicimus coelū. sane subaudiamus loco vt alibi: Castrorū & cāpi medio. s. spatio. h ¶ Sub rupe cauata: periphrasis est speluncae. i ¶ Arborib[9] atq; horrentibus vmbris: vmbris arborū: quomodo Moléq; & montes: aut certe arborib[9] & vmbris speluncae. k ¶ Comitatus achate: diximus quaeri cur: Achates Aeneae sit comes: varia qdē dicūtur: melius tū hoc fingitur: vt tractū nomē sit a graeca aetymologia ἄχος enī dr sollicitudo: quae regū semp est comes. l ¶ Bina: si ad vtrūq; referas: bene dixit bina si ad Aenea tātū: antiquus mos est: vt supra diximus bina pro duobus poni: sicut Et duplices tēdēs ad sydera palmas. m ¶ Lato ferro. i. lati ferri: vt Pulchra faciat te ple parentem. i. pulchrae prolis. n ¶ Media sese tulit obuia silua: quam graeci ὕλην vocant poetae nominant siluā. i. elementorū conge-

¶ Classē in cōuexo: exiturus cū solo achate nec oīno inermis fuit: vt temerari[9]: nec oīo armatus: vt timidus: cū solis igit inqt hastilibus: & vno socio (in solitudinē enī iturus debebat esse expeditus ppter regstionē celerē & maturū reditū.) Ad oīa circūspectus socios omni cautela occultat. ¶ Cui rei: inseruit descriptio portus Classe in cōuexo nemorum. Quāta ergo diligētia fuit qui nō antea profectus quod sociorū saluti cōsuluisset: Et cum vno ad incertū pgit: Additur ad laudes a loco, tpe & psona: nā cū sese foemina ad fallēdum cōposita solo in sylua obtulisset motus libidine nō est: quāuis vginitas pulchritudo: & vestitus accenderet: Accedebat ad castitatem congeries calamitatum: quae etiam libidinosos coercet: vnde Teren. Nulla adeo ex re istud fit: nisi ex nimio ocio.

CHRI. ¶ PER noctē: vt qetē mortalib[9] a nā datam sibi subtrahēs publicae curae iuigilaret quod Iouis apd Home. pceptū ē. οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Non enī decet: totā noctē dormire ppli cōsultorē virum. ¶ Plurima: nā nunquā recte cōsulit nisi prius oēs q in cāīm cadē pñt rōnes in vnū cōferamus: ac qbusq; vel falsis vel ieptiorib[9] reiectis solidas verasq; teneamus. ¶ Vt primū: optimus pgressus. Nā & pus cōsulto: & vbi cōsuluerit mature fcō op[9] ē. Cōsulit g prudent p noctē Deīn pma luce qd decreuit fortit aggredit. ¶ Mr: qre Ven[9] excidio troiano se: vt nec ani filio oñdit: & quare h vt venatricē: in nrī irchamalduleñibus expssimus q locus nō te fugiat obsecro lector. Videbis q; altos q;q; profundos sensus diuinus poeta sub huiuscemodi fabularum figmentis abscondat.

VIRGINIS

SER. a ℂ VIRginis os habitūq; gerens: vultū & amictū. b ℙ Spartanæ: lacænæ. Sparta. n. ciuitas est Laconiæ: vbi sunt puellæ venatrices. Redditur autē cā cur virgo sit in siluis .s. ppter venatum. c ℙ Threissa: Thracia. & est solutio: nas thressa facit: sicut Cressa gē n^o pholoe. veniunt autē ab eo verbo: qđ ē cres: thres. & vt creissa non faciat: illud ē qa cressa p u scribitur: nec pōt recipere solutionē. threissa vero per ei di phthongō: vnde & resoluit. d ℙ Fatigat: suo .s. cursu.

Virginis[a] os: habitúmq; gerens: & virginis arma
Spartanæ[b]: vel qualis equos Threissa[c] fatigat[d]
Harpalice[e]: volucrémq; fuga pūertit[f] Hebrū.
Nāq; humeris[g] de more habilē[h] suspēderat arcū
Venatrix: dederátq; comā[i] diffundere ventis
Nuda[k] genu: nodóq; sinus[l] collecta fluēteis.
Ac[m] prior heus[n] inquit iuuenes mōstrate mea℞
Vidistis siquam hic errantem[o] forte sororum
Succīcta[p] phāretra: & macłosæ[q] tegmīe Lyncis:
Aut spumantis Apri cursu℥[r] clamore p̄mentē?
Sic Venus: & Veneris contra sic filius orsus[s].
Nulla tuarum audita[t] mihi, neq; visa sororū.

syllaba crescunt. r ℙ Cursum clamorē premente: plerūq; duo diuersa in vnū exitū cadunt: licet cōtraria significēt: vt hoc loco. vel dicti.n.ēt ad vocē pertinet: quod ēt ex Æneæ responsione colligit. s ℙ Orsus: nunc incepit: alias finiit: vt Sic Iuppiť orsus. sed illic pprie posuit: hic vsurpatus est: præteritus .n. participius est. t ℙ Audita neq; visa: hinc pbat qa superius hoc interrogauerat Venus..

DON. ℂ DEBVIT. Venus offerre loquendi fiduciam: ne improbum videtur: quod cum virgine cum sola tunc esse putaretur. miscerent colloquium: sed & ad fallendū quoq; pertinebat: vt nō solū specie: sed ēt sermone imprudentes traduceret: vt ad iterrogandi necessitatem venire potuissent.

ℙ Mōstrate: interrogatio est breuissima quæ tū necessaria ad fallendū continet. Dixit & signa vestitus: & habitū expressit: Breuius autē respondet Æneas: nec tn̄ a ppositis aberrat.

e ℙ Harpalice: hæc est quæ patrē suū captū a Getis multitudine collecta liberauit celerius: q̄; de fœmina pō credi: vnde & flumina dicit̄ celeritate transisse. multū aūt epithetō fluminis eius addidit laudi. f ℙ Præuertit̄.i. transit. dicimus aūt & præuertit & præuertit̄ noua rōne. Nā passiua declinatione vtimur in actiua significatione: vt hoc loco. cū autē actiua declinatio est: passiuā hēt significationē: vt ille me præuertit. g ℙ Nāq; humeris de more: vt ostēdat̄ esse venatrix. h ℙ Habilem: aptū sexui. Vnusquisq; enim hʒ arcū pro viribus suis. i ℙ Comaʒ diffundere: vt diffunderetur. græca autē figura est: sic alibi: Et argenti magnū dat ferre talentum: vnde da bibere vsus obtinuit: qđ facere non debemus: ne duo verba iungant̄: nisi in poemate. k Nuda genu: nudū genu habēs: vt si dicas bonus aīum: & est græca figura: sed non ea quā diximus fieri per participiū præteriti tpis: & casum accusatiuū. hæc. n. per nomen fit: q̄;uis ad vnā significationem recurrant. l ℙ Sinus collecta: vt Oculos suffusa nitentis. m ℙ Ac prior: paulopost sequit̄: inquit. n Heus inquit: heus nunc aduerbium vocātis: alias interiectio est dolentis: vt Heus ēt mensas cōsuminius inqt Iulus. o ℙ Errātem: inuestigantē. p ℙ Succinctā: instructā: vel vt alij dicūt in cingulo habētē pharetrā: & pelles. q ℙ Maculosæ lyncis: Lyncus: rex scythiæ fuit: qui missus a Cerere Triptolemū: vt hoībus frumenta monstraret susceptū hospitio: vt in se gloria tāta migraret: interimere cogitauit: ob quā rem irata Ceres eū cōuertit in lyncē ferā varij coloris: vt ipsæ variæ mentis extiterat. & erit nolatiuus hæc lynx: vt Pan: Tros: quæ in genitiuo vna

CHRI ℂ SPARTANÆ: ex legibus Lycurgi cogebant̄ spartanæ mulieres virilib^o officijs exerceri: vnde & mons in Laconia παρθένιος est a virginibus dictus q in eo virgines venarent̄: Et propertius sic huius rei meminit: multa tuæ sparte miramur iura palæstræ: sꝫ mage virginei tot bona gymnasij. Et infra: Et modo taygeti crines aspersa pruina Sectatur patrios per iuga longa canes: & Plato in rep. sua ostendit qđ si in cæteris animantib^o fœmineus sexus primo viribus est masculino: ita & mulieres virilia munera obire pñt.

ℙ Harpalicæ: fabulam narrat Seruius: Sed ēt legitur Boreæ filiam fuisse Harpalicen: in qua par est rapidissimi patris fuisse velocitatē: Hæc Phineo regi nupsit priuignisq; infensa fuit. ℙ Succinct: ā pha. & ma. te. lin. Copulat diuersos casus ꝯtra ꝯsuetudinē: sed meli^o ī aliqbus codicib^o legit̄ pharetra ī ablatiuo. Eā dē ꝯōnē hʒ. ℙ Quod scelus: aut lapithis aut calidōa merētē: sed & lapithas iuenit̄ & calidone. Itē iustitia ne prior mirer belli ne laboꝝ: sed iustitiæ legit̄: ait Priscia. ℙ Apri: a græcoē remota pria līa κάπρος. n. dr̄. Apri semel in ā̄no gignūt. Plurima feritas eo tp̄e in marib^o. Nā inter se dimicāt durantes costas attritu arboꝝ: in idla cubitales dentiū flexus gemini ex rostro totidē a frōte ceu vituli cor

nua: in Arabia nullum est suillum genus: hedera apri sibi in morbis medetur: & cancros ve scendo maxime mari electos: ait Pli.

O quã te[a] memorem Virgo? nanq; haud tibi vultus
Mortalis: nec vox hominẽ sonat: O dea[b] certe,
An Phœbi[c] soror: an Nympharũ[d] sanguis vna:
Sis[e] fœlix: nostrúmq; leues[f] quæcũq;[g] laborẽ.
Et quo[h] sub cælo tãdem[i] quibus orbis in oris
Iactemur doceas: ignari hominúmq; locorũq;[k]
Erramus, vento huc vastis & fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nr̃a cadet Hostia[l] dextra.
Tũ Venus: haud eqdẽ tali me[m] dignor honore.
Virginibus tyrijs mos est gestare pharétram:
Purpureóq;[n] alte suras[o] vincire cothurno.
Punica[p] regna vides: Tyrios[q] & Agenoris[r] vrbẽ.

SER. a ¶ O quã te: q̃ dea sit dubitat: Nã deam eẽ ꝯfidit. Home. ἔντῳ.ξ. ὀδυσείας αὐτίκα μειλίχιον καὶ κερδαλέον φάτο μῦθον γουνοῦμαι σε ἄνασσα θεόσ νύ τι ἦ βροτόσ ἔασι εἰ μέν τοὶ θεόσ ἔασι τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχοντεσ ἀρτέμιδί σε ἔγωγε διὸσ κούρῃ μεγάλοιο εἶδόσ τε μέγεθόσ τε φυήν τ' ἄγχιστα εἴσκω εἰ δέ τισ ἔασι βροτῶν τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσι τρὶσ μάκαρεσ μὲν σοὶ πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ. Nec vox hoiem sõat: græca. n. figura ẽ. b ¶ O dea certe: ꝯclo ẽ syllogismi: q ꝯstat ex ꝓpõe: assũptiõe: & ꝯclusiõe: nã si nec vox nec vult᷒ mortalis ẽ: restat vt dea sit. c ¶ An Phœbi soror. i. Diana: nã vẽatrix ẽ. bñ aũt suspicat̃ ꝑ loco & q̃litate hitᵒ ꝑsõæq;. d ¶ An nympharũ sanguis. i. gñis. e ¶ Sis felix: ꝓpicia. felix. n. dr̃ & q hꝫ felicitatẽ: & q fac eẽ felices: vt ĩ buc. Sis bon᷒ o felixq; tuis. vñ & ꝯ̃ Iuno ĩ šeptĩo di cit. Quæ potui ĩfelix. i. aduẽsa troiãis. f ¶ Leues: leuem facias: vt Leuat ipse tridenti. g ¶ Quæcunq;: seu Diana: seu nympha. h ¶ Et quo sub cælo: aut sub qua parte cæli: aut s̃m epicureos dixit: q plures volũt eẽ cælos: vt Cic. in Hortẽsio. i ¶ Tãdẽ: hoc loco vacat tãdẽ. Sciendũ sane multas pticulas ad ornatũ pertinere tãtũmõ: vtputa: enĩ: dũ: gẽtiũ: locorũ: terrarũ. k ¶ Hoiumq; locorũq;: hypmetrus versus. vnã. n. plus hẽt syllabã: qui quotiens fit dꝫ sequẽs versus a vocali ĩcipere: vt hoc loco: Iit Oĩa Mercurio silis vocẽq; coloréq;: Et crines flauos: nisi forte synæresis fiat in fine. i. vocaliũ collisio: vt est Nec cura peculiũ: hic. n. nõ est necesse: vt sequẽs a vocali versus ĩcipiat. l ¶ Hostia dextra: hostiæ dicunt̃ sacrificia: q̃ ab his fiunt: q in hostẽ pergunt: victimæ sacrificia q̃ post victoriã fiunt. sed hæc licenter ꝯfundit auctoritas. m ¶ Tali me dignor honor. i. sacrificio. & aut vult se ꝓbare nõ numẽ: sed virginẽ tyriam: aut certe qa Paphiæ Veneri quæ Cypri colitur: ture tm̃ sacrificat̃ & floribus. Dignor: dignã me iudico: vt Cõiugio anchisa veneris dignate superbo. i. digne hĩte. n ¶ Purpureoq;: aut pulchro: aut rosei coloris. o ¶ Suras vincire cothurno: cothurni sũt calciamẽta venatoria: suras quoq; vĩ cientia: quorũ qs vteriq; apt᷒ ẽ pedi: nõ & numero vsus est singulari. p ¶ Punica regna vides: hic attẽtum facit Æneã. q ¶ Tyrios nil interest verũ Tyrios an Sidonios dicat: nõ la. n. vt diximus de vicino mutuant̃. r ¶ Agenoris vrbẽ: quã fecerũt Agenoridæ. Agenor aũt rex Phœnicũ fuit: sic alibi: Et tãdẽ euboicis cumarũ allabit̃ oris. i. ad Cumas: q̃s fecerũt hi q ð Chalcidõ venerãt Euboeæ ciuitate.

DON. ¶ O quã te: Cõpleto m̃so explicat seriẽ: extimatiõis: quã de ea habuit. ¶ O dea: cũ hoc ꝓnũciatum sit sequit̃ certe an phœbi soror. ¶ Quecunq;: siue Diana: siue nympha: Hæc aũt æneæ dat̃ scia religionũ. nõ. n. posset aliqd diuinũ itelligere in hoĩs forma nisi quia pollebat oĩ scia sacrorũ. ¶ Multa hostia: Cogebat nõ ad iterrogata r̃ndere: qa & ipa ignorãtes cupiebat instruere: sed prĩo nõ primis: sꝫ nouissimis occurrit. Nã si oblationẽ sacrificij in extremo positã tacẽdo acceptasset: cõfirmasset se deã: qđ ꝯfutare festinat. ¶ Tali: nã si honorificẽtiã mereor talis: erit q̃ hoi ꝑstãda nõ deo exhibẽda sit. ¶ Virginib᷒ tyriis: qa ven᷒ suspicari poterat qb᷒ signis illi deã eẽ putabãt. Iccirco illa conat̃ auertere. Habitus. n. inqt quo me deã suspicamini nõ mẽ᷒ ẽ in gt: sed oĩum tyriarũ virginũ: q̃ i his regiõib᷒ sũt. Ergo prius mos pharetrã & cothurnos ꝑbet. Hoc autẽ facile poterat illa ꝑsuadere: qa æneas se regiões ac hoies ignorare dixerat. ¶ Punica. r. u. breuis & ꝯcinna narratio. Non. n. debuit Æneas sub incerto diutius teneri. & ipsa idẽ volebat. R̃ndet aũt eo ordie q̃ iterrogat̃. Ille. n. q̃ sub cælo. &. q. o. m. o. hæc pũica regna vides & ꝯ̃signato loco dicit ꝑsonas tyrios inqt & addit supioris ꝯditoris nomen.

CHRI. ¶ Nanq; h. t. u. sic ait Diua potẽs nemorũ: nã te vultusq; pudorq; Mortali de stirpe negãt. ¶ Phœbi. s. Diana q̃ venatrix: ẽ vñ. Qualis in eurotæ ripis aut ꝑ iuga cynthi exercet Diana choros. ¶ Nympharũ: sꝫ Ari. mortiũt tãdẽ nymphæ: sꝫ ad pluria secula durãt. De his vero & faunis & pãib᷒: idẽ iuẽies apud Euse. Pãphilũ. ¶ Hostia: qd ad victima differat: sic põit oui. victia q̃ dxtra cecidit victrice vocat̃ Hostib᷒ a domitꝫ hostia nomen hꝫ. ¶ Ageno

ris vrbē:poetæ auctorē gn̄is,ꝑ ipa gēte ponūt vt ſuꝑ Reuocato a ſāgule teucri. Gen⁹ iſto⁊ ſic ſe hȝ:ex Ioue ꝑ nat⁹ ē Epaph⁹ex h̄ Bel⁹ pſc⁹: ex belo agēor:h̄ Phœnicē gēuit:ex Phœnice ſcēus bel⁹ nat⁹ ē:q Methres ē appellat⁹.Hui⁹ filij ſt̄ Pygmalion ⁊ Dido ⁊ Anna. Eiuſdē aūt Phœnicis fili⁹ fuit Pliſthenes:ex q̄ nat⁹ Sicaibas q pri ſacerdotio ſucceſſit: ⁊ Eliſā q̄ Dido a Maro.appellat vxorē cepit. Eſt ab eodē Belo pīco alia ſucceſſio. Fuert.n. ſibi filij Dana⁹ ⁊ Ægypt⁹ ægypt⁹ liceū gēuit q pſſo ſiue cæſo patruo ſuo Danao argi regnauit:ſilīqȝ Abā tē filiū:q̄uj ſt̄ q hūc a pīco Belo gēlcū ſcribūt:Abas gēuit laſiū ⁊ h̄ amphiōes q orchomēi ⁊ plli regnauit. Itē Talaonē ex q̄ nat⁹ ē adraſt⁹:ex eode belo Agenor ē:Hui⁹fili⁹fuit Cylix: ex Cylice Pygmallō orīt q Cypru occupauit ⁊ paphū gēuit:q oppidū d̄ ſuo noīe ⁊ i eo teplus Veneri ꝑdidit:Cinyrāqȝ filiū reliq̄t. Hic ex myrrha filia ab ea tn̄ dcept⁹ Adonē genuit:hæc oīa ſceirco adiūxi qm̄ mihi icidēt loci i qb⁹ noſſe ex vſu erit. ⁋ Germanū fugiēs: nā niſi magna iniuria coactā pr̄ia pudicā mlīere relinq̄re n̄ dcet. Iudicāt.n.turpiori vita:q̄ pr̄ias mutāt.hic Parmēo terētianus ſe tacet poſſe dicit:cū Thais narrat Samiā ſibi m̄rē fuiſſe ⁊ hitaſſe Rhodi:q̄ſi ex pr̄iæ mutatiōe ipudicitiæ illa arguerēt. Hoc idē ⁊ Simo in Andria cū exclamat:Adeo eſt demēs ex pegrina:⁊ Cicero ad Trebaciū ex medea verſus pfert idē oſtē dentes:ait enim. Quibus illa perſuaſit ne ſibi vitio verterent qd̄ abeſſet a patria.

SER. a ❡SED FInes libyci:an̄ dcā dubia eſſe potuerūt: nūc apte regiones oſidit dicēdo: Libycos fines: Tyrij.n.⁊ alibi eē potuerunt. b ⁋ Intractabile: iſupabile aſpez ſæuū. c ⁋ Germanūs fugiēs:h̄ loco q̄ſi ſtupuitæ ne

Sed fines[a] libyci genus intractabile[b] bello.
Imperium Dido tyria regit vrbe profecta
Germanum[c] fugiens longa eſt iniuria: longæ[d]
Ambages:ſed ſūma ſequar faſtigia[e] rerum.
Huic[f] coniunx Sicheus erat ditiſſimus agri
Phœnicum,⁊ magno miſeræ[g] dilectus amore.
Cui pater intactam dederat primiſqȝ iugarat
Ominibus[h] ſed regna Tyri[i] germanus habebat
Pygmalion, ſcelere[k] ante alios imanior oēs
Quos inter medius venit furor ille[l] Sicheum

belli. Nec eſt h̄ repetitio eiuſdē rei qm̄ ⁊ di ci neceſſe fuit ⁊ ex alteri pſo na dictum ē. ⁋ Impetiū.d. inira breuitas ſȝ q̄ mlta pple ctat. Præteritū .n.⁊ pn̄s pōit: ⁊ q̄ vocaret:⁊ qd agēt q̄ illic ipabat.cōpēdij ꝯo cā fuit ne iē

as:vſi auditoris auiditati pſcribit Venus di cēs lōgā eē iniuriā.i.cās ab eo qd̄ ſeq̄t id qd̄ pcedit:vt ſuꝑ:Spē vultu ſimlat. d ⁋ Lōge āba ges.i.circuit⁹. e ⁋ Faſtigia:pmordia: qa ſcit lōgā eē hiſtoriā Carthagis:vt Sal. d̄ Cartha gie: Silē meli⁹ puto q̄ pauca dr̄e. f ⁋ Huic.c.ſ. d.q̄tiē poeta aſpa ſuēit noīa:⁊ i metro nō ſt.i tia:aut mutat ea:aut de his aliqd mutilat. Nā Siche⁹ Sicharbas dict⁹ ē. Bel⁹ Didōis pr̄ Me thres. Carthago a charta:vt lectū ē ⁊ i hiſto ria Pœno⁊:⁊ i Liuio. Sane Sicheus n̄ breuis ē ꝑ nāſ:ſȝ hi i loco ectaſin facit ea licētia q̄ ē i ꝑ prijs noib⁹.lȝ.n.i quis noīs pte ſyllabæ mu tare nāȝ:qd̄ ⁊ i appellatiuis euenit:n̄ tn̄ de ꝑ prijs originē ducāt:vt Sicāio pdcta ſinu:qa ve nit a Sicāo rege ſicillæ. g ⁋ Miſeræ:datiu⁹ ē n̄ aduēbiū. h ⁋ Ominib⁹auguriis.⁊ ſȝ romāos locut⁹ē:q nil niſi captatj faciebāt auguriis:pci pue nuptias. Lucan⁹:Cōtētiqȝ auſpice bruto. Iuuena. Venit cū ſignatorib⁹auſpex. i ⁋ Ty ri:aduerbiū ē. k ⁋ Scelet ān alios imanior oēs Quos iter medi⁹ vēit furor.lōge totū:nā añ nō ꝑcedit:n̄ ſegreges:q̄s inter medios ve nit furor:cū ipſe dicat: Lȝ ſimulatas fuiſſe tn̄ amicitias:ſi nāqȝ ſacrificabāt:ac n̄ dr̄et ſce leratiō Atreo:⁊ Thyeſte:vt Eteocle: ⁊ Poly nice. l ⁋ Ille Sicheus:n̄ h̄ loco ſȝ nāſ poſuit.

rogādo rſidēdoqȝ lōgū fieret:qd̄ matur dbuit fieri.⁋ Germanū fugiēs:potuit.n.q̄ri q̄ cā ipſa fuerit vt relicta pr̄ia mlier:qd̄ difficile ē lō ginq̄ ſectaret. Lōga ē i h̄ addit qa ſcredibile fuerat tātā iteruēiſſe cās q̄ cogeret germanā dura ſectari relinq̄uētē eū quē amat dbebat. ⁋ Sȝ ſūma ſe. Artificioſa narratio. Nā mlta ptermiſſurā ſe ſimlat vt ſpe breuitatj attēti⁹ audiret. ⁋ Huic.piūx:amori iter ꝯiuges hōe ſtas iſerit cās.amabat inq̄t hoīes ſecuta iudici us pr̄is:⁊ diuitē:⁊ pbū. ⁋ Intactā:mltū.n. dr̄t iter affectū ꝟgīs:⁊ ei⁹q ſcdo nupſit:pmis nu lis aliis:ſȝ ſolis. ⁋ Sȝ regna tyri:ex q̄ itelīr ha buiſſe ſpē faciēdi:⁊ factū defendendi qa rex. ⁋ Inimālor ſcelē nō.n.ē itelligēdū qd̄ furor medi⁹ iter Sichæū:⁊ Pygmallonē vēit:nā ſic dfendi poſſet Pygmallōis ſcēn̄ n̄ volūtate: ſȝ furor peceauit:⁊ furēs fuiſſ Sycheus.ergo pares. Quapp ita pnūciādū:vt Sichæ⁹ fuerit inoxius. Pygmaliō ꝟo oīb⁹ aliis ſceleratior q̄s i facinus ipulit furor:Ergo aliis n̄ i crimia icidērūt furor cā fuit aut iſania:aut aī dolor: ⁊ pn̄t hic veniā facti Pygmaliō ꝟo allo⁊ cō paratiōe ſceleratior oſtēdit:qa volūtate nō caſu:aut neceſſitate ſcelus admiſit.

CHRI. ❡PRimis.i.optis:Nā q̄ bono omīe fiūt ma iorē hn̄t efficaciā.vn̄ i Dido.pluglo qm̄ dluor tiū futu⁊ erat:mala pōſt auguria. ⁋ Primi op timis:Stati⁹ aduēiſſe ducj gn̄o pnuiſqȝ hymæ nei egregiā arglā:nec for æ lauſ bas deiphilē.

DON. ❡FINes lybici:illic.n.occurrēte pelago afri cæ termini claudūt. ⁋ Inſupabile: memine rat.n.ex pſōa ſua dixiſſe:ſtudijſqȝ aſperrima

Impius[a] ante aras, atq; auri cæcus amore,
Clam, ferro, incautuʒ ſuperat ſecurus[b] amorũ
Germanæ: factúmq; diu celauit: ⁊ ægram[c]
Multa[d] malus ſimulãs vana[e] ſpe luſit[f] amãtẽ.
Ipſa ſed in ſomnis[g] inhumati venit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris.
Crudeleis[h] aras, traiectáq; pectora ferro
Nudauit[i] cæcúmq; domus ſcelus oẽ retexit[k].
Tum[l] celerare fugã, patriáq; excederẽ ſuadet[m]:
Auxiliúmq; viæ veteres tellure recludit

SER. a ¶ IMPIVS ante aras: probauit impiuʒ: q ante aras. b ⁋ Securus amorũ germanæ: aut contẽnẽs amorẽ ſororis: vt Securi pelagi atq; mei.i. cõtẽptores: aut certe ſecurus erat de amore germanæ circa maritum nimio: ob quem ſe poſt mortẽ Sichei interimẽ poſſe credebat. nec .n. ſequit: vt occiſo Sicheo ipſe ſtatim potiret auri: niſi ẽt Dido piret: ſed ꝑ ↄtẽptũ dictuʒ ẽ: quaſi ex pygmalionis pſona. nõ amorẽ vocãs hõeſtũ: ſʒ amores in cõuitiũ. Amores aũt plurali numero ad voluptatẽ pertinẽt: vt Securꝰ amorũ: Qui iuuenũ tibi ſemp erãt. ſingulari ẽt ad religionẽ. c ⁋ Ægram: mœſtam: anxiam. d ⁋ Multa malus ſimulans vana ſpe luſit amantẽ: atq legimꝰ: Quis fallere poſſit amãtẽ. ſed hic nimia Pygmalionis oſtendit malitia: q ẽt amantẽ fefellit. e ⁋ Vana ſpe: q dicebat eũ mox reuerti. f ⁋ Luſit: decepit. g ⁋ In ſomnis: ſi ab eo qđ eſt ſomniũ: ſynæreſis eſt: vt peculi ꝓ peculij: ſi aũt de ſomno venit in ſõnis. i. dũ ſõnos capet. h ⁋ Crudelis aras: epitheton hoc de cã ẽ. nã aræ piæ ſunt. ⁋ Nudauit: indicauit: vnde contra in ſexto hemus: Et vulnera dira tegentẽ. qđ. n. tegeret oĩ parte trũcatus. k ⁋ Retexit: ecce hic planius quid ſit nudauit oſtẽdit. l ⁋ Tuʒ celerare fugã: celeriter abire: vñ dicimꝰ curſum celero. m ⁋ Suadet: ſecũdũ nãm duæ ſunt ſyllabæ: ſed multi triſyllabũ putant: qđ ẽt ſi inueniat ſolutio dicẽda eſt. qũo dicimus ænea: ⁊ ahena: hoc autem ſoluʒ huiuſmodi verbum in latino inuenitur.

DON. ¶ CÆCVS amore: vnã cãm ponit a vitio nãæ pfectã: ſed cui alia crimina adnectunt: nã Saluſtius ait: Auaritia fidẽ ꝓbitatẽ cæteraſq; bonas artes ſubuertit: Pro ijs ſupbiam crudelitatẽ: deos negligere oĩa venalia hr̃e edocuit. Auaritiæ ergo crudelitas comes ꝑfidiaq; ↄiuncta: nõ. n. põt voto potiri niſi ad id ꝑ ſcelus venerit: Habemus exẽpla apud poetã hic Pygmalionis i tertio polymeſtoris. In ſexto qui auro patriaʒ ꝓdiderat: nihil aũt in pria narrationis parte fruſtra poſituʒ eſt. ⁋ Ditiſſimus. a. imitat peſſima nã opulentiã. ⁋ Et magno. m. d. a. hic grauat ſcẽ: vt chariſſimũ ſorori virũ necarit. ⁋ Cui pr̃. vt cõtra indiciũ prĩs fecerit. ⁋ Clã: grauat ſcẽ nullus. n. clã facit: niſi illicitã eſſe ſciat: Vel clã: ne ſi palã inocẽs õfendi poſſet ergo ei. i.: vt lateret auctor. Quis. n. crederet ſororis virũ innoxiũ amabilẽ nullis interuenientibꝰ inimicitijs ab eo cæſum. ⁋ Ante aras: occidit pp ſolã auaritiã: cũ rex nulla inopia vrgeret occidit inoxiũ: incautũ ſororis virũ: Ergo virtute oratoria vnũ admiſſuʒ quãtis criminũ generibus aggrauat poeta: ⁊ partes cõis loci i greſſus: quã late diſcuſſit nõ omiſſa breuitate: q̃ æneæ neceia erat: pp tot calamitatis feſtinanti. ⁋ Ille: ꝺ quo nihil tale ſperabat. Ille quẽ nulla vrgebat inopia: q germanã viro priuare nõ debebat: q affinẽ ſeruare debuit. Qui cõtra nãæ religionẽ faceret: Cõtra iudiciũ prĩs rupto humanitatis: ⁊ affinitatis vinculo: Ante aras: vt ſceleri ſacrilegiũ adderet. ⁋ Ante aras: ideſt dijs ſpectãtibꝰ quos hũana cæde funeſtare nõ debuit. ⁋ Auri cæcꝰ: a cupiditate. n. ĩpeditꝰ non ↄſiderauit vbi: qđ: cur: ⁊ in quẽ faceret: Factũ celauit: Duplici de cã: Prima ne mãifeſta cæde ad auctorẽ aliqua via iret: Secunda ne re patefacta potiẽdi auri occaſiõe priuaretur. ⁋ Ipſa: ſʒ in: qm̃ neq; ſuſpicio in Pygmalionẽ duci pp affinitatẽ poterat nec teſtis extabat: poſita ẽ imago. ⁋ Inhumati: vñ auget crudelitas: ꝙ cæſum ſepultura priuauerit. ⁋ Pallẽtia: vt iã illũ cæſuʒ itelligat auditor. ⁋ Crudeles aras: hoc ꝑ verba. ⁋ Traiecta: hoc ꝑ viſuʒ nudat. ⁋ Cæcũq;. d. ſtrictim ponit q ſupra diffuſius dicta fuerãt. ⁋ Suadet: aũt fugã qm̃ neq; vlciſci valet apud ſcelera tũ tuta nõ põt. ⁋ Auxiliũq;. u. ꝓpoſita fuga addit facilitatẽ in tanta theſaurorũ copia.

CHRI. ¶ ANTE aras: Pathos a loco: ſic de orpheo Inter ſacra deum nocturnaq; orgia bacchi. ⁋ Securus cõtẽptor: Perſi. Hic ego ſecurꝰ pelagi: ⁊ qđ ꝓparet auſter: Nã qui ſecurus ẽ: nõ timet: qui nõ timet ↄtemnit. ⁋ Cælauit: nã facile fratri ſoror credere poterat. ⁋ Amãtẽ: ⁊ ꝓpterea reditũ viri cupientẽ facile autẽ credũt qđ cupiunt miſeri. ⁋ Ipſa ſed i ſom. Tragediã excitat: Mire aũt ⁊ tpi: ⁊ perſonis accõmodat narratio quia cuʒ nihil breuius ſit: tamẽ omnia veriſimilia: ⁊ aperta ponuntur. ⁋ Recludit: nam ſi in promptu fuiſſent iam rapuiſſet illos Pygmalion: nec etiaʒ tuti fuiſſent: ſi ita latuiſſent: vt tamen non Didoni fuiſſent. Facile enim nihil de fratre ſuſpicans illos fratri indicaſſet: ignotum ergo Didoni.

Thesauros[a], ignotum[b] argenti pondus & auri.
His cōmota[c], fugam Dido sociósq; parabat.
Conueniūt[d]: quibus aut odiuȝ[e] crudele tyrāni,
Aut metus acer erat. naues, quæ forte paratæ,
Corripiunt: onerántq; auro. portantur[f] auari
Pygmalionis opes pelago dux fœmina facti.
Deuenere[g] locos: vbi nunc ingētia cernes
Mœnia: surgētémq;[h] nouæ[i] Carthaginis arcē.
Mercatiq;[k] solum, facti[l] de noie Byrsam
Taurino quantum possent circūdare tergo[m].

SER. a ¶ THESAVROS: hoc nomē n non habet: sicut atlas: gigas: abas: pallas: licet in obliquis casibus inueniatur: sicut nec formosus: quia deriuatiuum est a forma: vt a specie speciosus: ab odio odiosus: ab genere generosus: vel a scelere scelerosus. b ¶ Ignotuȝ argenti pondus & auri: aut quod ignorabat Dido: aut certe ad magnitudinē pertinet: idest tantum quantuȝ nullus vnquā nosse potuit. c ¶ His commota: supradictis omnibus. d ¶ Cōueniunt quibus aut odium crudele tyrāni: Aut metus acer erat: oderant læsi: metuebat lædendi: hoc est qui timebant ne læderent: vnde est illud in quarto: Et quos sidonia vix vrbe reuelli: qa non voluntate: sed aut odio: aut timore conuenerāt. e ¶ Odium crudele tyranni: nā in tyrānum odiū iustum est. i. crudelis tyranni. & est figura hypallage. f ¶ Portantur auari Pygmalionis opes pelago: quō pygmalionis, si sichei erāt soluitur sed eas iā suas fecerat scelere, qui sicheum occiderat, aut ad animuȝ retulit auari, qui opes alienas iam fecerat suas pygmalionis opes pelagos: quas Pygmalion iaȝ suas putabat. vnde est in quarto: Vlta virū. Quæ. n. maior auari pœna qua pecuniā ppter quam deliquerat perdere? remoue hoc & falsum est Vlta virū. Sciendū autē ꝙ clam tangit historiā. Moris. n. erat: vt de pecunia publica phœnices misso a rege auro de peregrinis frumenta coemerēt. Dido aūt a Pygmalione ad hūc vsuȝ paratas naues abstulerat: quā cuȝ fugientē a fratre missi sequerent: illa auruȝ præcipitauit i maria: qua reuisa sequentes reuersi sunt. g ¶ Deuenere locos: ad minus est. h ¶ Surgentes: erigentē se: vt Surgentem in cornua ceruū. i ¶ Nouæ carthaginis: Carthago enim ē lingua pœnorū nōua ciuitas: vt docet Liuius. k ¶ Mercatiq; s. s. de. n. b. appulsa ad Libyā Dido: cū ab Hiarba pelleretur: petiit callide vt vēderet tātū terræ: quantū posset coriuȝ bouis tenere: qđ cum ille permisisset: coriuȝ in tenuissimas corigias sectū tetendit: occupauitq; stadia viginti duo: quā rem breuiter tangit Virg. dicendo de noīe: & non tegere sȝ circundare. l ¶ Facti de noīe: de cāæ qualitate facti. m ¶ Tergo: p tergore: significat, qa qualis cā fuit: tale nomen accepit. carthago. n. antea specie habuit duplicis oppidi ꝙsi aliud alteꝝ amplecteret: Cuius interior pars byrsa dicebat: exterior magalia: hui᷒ rei testis est Cornelius nepos in eo libro qui vita illustriū iscribit byrsa: βύρσα græce latine corigia dicit.

DON. ¶ ODIVM: coꝝ qui nullis viribus potuissent resistere. ¶ Metus: coꝝ qui aliqd crudelitatis expectarent. ¶ Ergo alij fauebant Didoni: ne ille occupato auro fieret fortior: alij propter metū quibus ferebat occasio: vt careret sæuissimi hois dominatione. ¶ Paratæ: Si enim aliquid inouassent in nauigijs dabatur aperta suspitio. ¶ Onerant auro: aurum omne & argentuȝ iusserat tolli Siche᷒: Sȝ isti quia maior nauiuȝ copia ad omne tollendum opus fuisset: id tulerunt quod naues capere possent. Ergo auro qdeȝ preciosius est & non argentum. ¶ Onerant: vt plus etiā ꝙ naues fere possent impositū esse videatur: Quanta ergo fuit thesauroruȝ copia cum relicto argento ne totum quideȝ auruȝ naues ferre possent. ¶ Auari pygmalionis: omne illuc tendit: vt probetur quod dictum est: Sed quo mō Pygmalionis: Quia illas suas futuras aio ꝯceperat: pp quod sibi ereptas iniq; ferret. ¶ Dux fœmina: ad insultationem pygmalionis dictum: vt ea duce prodiderit: qua assecuturum se putabat. ¶ Deuenere locos. ordia sic deuenere locos. ¶ Mercatiq; solū. u. u. m. o. m. nā ædificiū instituī: nō potuit: nisi prius empto solo. ¶ Taurino quātū: alij dicūt pecuniam tūc ex corio bubulo fuisse: pecuniā dictā ꝙ ex pecore originē duceret: tūq; fuisse i ꝓcio: loci: quantuȝ bouis coriū ꝯficere potuisset: alij fraudē emptoris ponūt: q tm̄ mercatus sit quātū corio bouis possit circūdari: at vēditor nihil tale suspicās arbitrat᷒ se tm̄ dedisse quātuȝ itegruȝ coriū posse occupare. Emptores vo i tenuē corigiā illud secātes plusq; deberēt occupātes: sȝ fabulosa sūt oīa: nā si attēdat magnitudo vrbis: & quāta a Virg. describit: nō poterat: nisi latiorib᷒ locis ꝯdi: sȝ poeta hoc credibile faciat dicendo facti de noīe byrsaȝ: qđ & lingua græca vñ fuit Dido: & punica idest ipsius regiōis i q̄ res ē gesta: coriū significat.

CHRI. ¶ PORtant auari: Exprobratio in auaritiā q̄ sæpe ipellit nos pp q̄stū ad scelus ex quo ab euentu decepti nullū cōmodū ꝯsequimur.

Terra ¶ Solũ. nõ solũ terra est solũ: verũ quicquid aliqd sustinet alai: Vnde & de mari solũ dixit
Taurus vt subtrahiturq; solũ. ¶ Nomine: aliqñ famã significat: vt infra: Et nos aliqd nomẽq; de-
Iuuẽcus cusq;. ¶ Taurino: taurus est bos nõ castratus & armenti maritus. Iuuencus aũt qui in iu-
Vitulus niori sit ætate. Vitulus qui adhuc nõ sit pfectus tanq; puer in ho'e. sed in elephanto vitu-
pergere lũ dicimus. ¶ Circũdare: dupliciter dicimus vt circũdo solũ corio: vt hic & circũdo coriũ
Vacare solo: Martia. Qui recitatur' circũdat vellera collo. Hic se posse loq: posse tacere negat.
SER.

Sed vos[a] qui tãdẽ? quibus aut venistis ab oris?
Quó ve tenetis iter? quærenti talibus ille
Suspirans, imóq;[b] trahens a pectore vocem:
O dea[c], si prima repetens ab origine[d] pergam[e]:
Et vacet annales[f] nostrorũ audire laborum:
Ante diem clauso[g] cõponet[h] vesper[i] olympo.
Nos troia[k] antiqua (si vestras forte per aures
Troiæ nomen iit) diuersa per æquora vectos:
Forte[l] sua libycis tempestas appulit[m] oris.

a ¶ SED vos qui tandẽ: vacat hoc loco tandẽ. & est naturalis interrogatio: qui estis: vnde: vel quo: sicut ipse i octauo li. mutato ordine: Quo tenditis inqt: Et qui genus? vnde domo? b ¶ Imoq; trahens a pectore vocẽ: deest dixit. & quotiens longe respondet parenthesis est: quotiẽs nusq; eclypsis dicit: vt hoc loco. c ¶ O dea: perseuerat i opinione sua: ita tñ vt illius orationi aliqñ ꝯcedat. Nã paulopost ait: Si vestras forte per aures Troiæ nomẽ. Aut certe illud est qd superius dixerat: An nympharũ sanguinis vna: quæ non omnia sciunt: Nam & moriuntur: scdm Aristotelem: vt Fauni vel panes. d ¶ Ab origine a raptu Helenæ. e ¶ Pergas: pseuerẽ: hoc est vniuersa dicã. f ¶ Annales: iter annales: & historiã hoc interest: historia est eorum tempoꝝ quæ vidimus: vel videre potuim': dicta ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν. ideſt videre. Annales vero sunt eorum annorũ & tempoꝝ: quæ ætas nostra nõ nouit: vnde Liuius ex annalibus & historia cõstat. Hæc tñ cõfundunt licenter: vt hoc loco historiã inqt annales. g ¶ Clauso: more poetico inqt. Nã poetæ dicunt cælũ per noctem claudi: & aperiri die: vnde ẽt: Porta tonat cæli: & Conscidunt tectis bipatentibus. h ¶ Cõponet: finiet: vt Oblato gaudens cõponi fœdere bellũ. i ¶ Vesper ꝓprie est stella: cũ aũt vespi dicimus aduerbiũ tpis ẽ. & est sciẽdũ ꝙ oia noĩa q̃ de græcis in os exeuntib' ad nos trãseũt apd nos aut i vs tñ exeũt: vt delos delus: aut i er: vt agros ager: aut i vtrãq;: vt Euandros euãdrus euander. k ¶ Troia antiqua: nobili venerabili: more suo: alibi: Terra antiqua. i. nobilis. nec. n. poterat eẽ noua: Itẽ tẽpla dei saxo venerabar structa vetusto. l ¶ Forte sua: casu suo. i. quo solet. Forte aũt nomẽ est a noĩatiuo fors: vt Terẽ. Fors fiat pol. Libycis: iã sciuit: audiuit. n. sed fines libyci. m ¶ Appulit oris: figura supradicta ẽ: vt datiuus ꝓ accusatiuo cũ ad ponatur.

DON. ¶ SED vos: mira breuitas interrogantis: nec fraude caret. Nam conat ostendere: sed non esse deã: se n fallit æneam. Nã cum magna ai lacerat̃e respõdet. ¶ O dea: Duo dicit spedire: Vnus qa nõ vacat. Alterũ quia breuitas tpis narratione expleri nõ patitur ꝓperat redire ad suos a quibus in locis desertis noctu separari non debuit. Beniuolẽ aũt facit & honorificam cũ deã appellat. Et attentã cũ multitudinẽ calamitatũ suarũ ꝓponit: & nõ tñ oẽs se dicturũ: Respõdet ad oĩa sed non ordine. Primo. n. respondet secũdæ: Quibus aut venistis ab oris. Et quãuis narratiõe totius dici nõ posse expleri calamitates dixerit: tñ breuitate miranda labores oium cõclusit annoꝝ: nam dicendo nos troia antiqua: primas tpis partẽ posuit: Dum autẽ diuersa per. e. u. tangit mediam: & Forte sua libycis ponit postremam: & simul ostendit: ꝙ violẽtia fluctuũ illic appulerit: & quia cum dea putabat se loqui: cõmendat ꝑsonam suam dicendo.

CHRI. ¶ TANDem: nõ vacat: sed significat affectũ loquentis: qui quãuis breuissime perorauerit: tñ plusquã vellet tpis consumpsisse dolet dixit ergo tandẽ: quia sibi nimiũ tempus quãuis breue fuerit cõsumpsisse videt. Nam aĩo properãti nihil satis festinat. ¶ Pergas: pergere est suo ordine ꝓcedere. Ergo est ac si dicat. Ita narrem: vt nihil omittã. Hinc dicimus pergere pseuerare. ¶ Vacet: ociũ sit. Vacare. n. est vacuũ esse. Vnde dicimus vacare imperiũ qd imperatore caret & qm qui curis vacui sunt ociosi sunt: dicimus vacare ociosum esse: & qm quod ociosũ est nihilq; agit superabundat: dicimus vacare supfluũ esse. Præterea qa quibus nullũ negociũ est il attentius aliqd aduertunt dicimus vacare attente incũbere quia qui diligentius intẽdunt vacuos se ab oi alia cura prebent. Erit igitur snĩa. Si ego ordine cuncta narrem & tu attente audias erit prius dies q̃; narrationis finis. ¶ Olympo: cælo quasi ὁλολάμπρος ideſt totus splendens. Forte noĩatiuũ habet fors. Sponte autẽ solum habet ablatiuum. ¶ Tempestas: qualitas est tpis: & quãuis ꝓ tpis

tpis sæuitia sæpius ponatur:tñ verbū medius est:vt pro bono capiatur:vt vnde hæc tam
clara repente tēpestas. Capitur ét pro ipso q̄pe absolute:vt sæpe apud Salu.inenies. ¶ An-
nales:pontificē facit ænea ſm Macro.nā pontificibus permissa est ptās memoriā rerum
gestaꝝ in tabulis ꝓferendi:⁊ hos annales maximos vocāt quasi a pontificibus maximis
factos. Differunt aūt annales ab historia: Historia.n.nō solū res gestas lōgo ordine expli-
cat:sed ⁊ cōsilia qbus gestæ sunt ponit:⁊ cōciones facit:⁊ acies īstruit:⁊ situs locoꝝ descri
bit. Annales aūt singuloꝝ ānoꝝ gesta nude ac breuissime notāt vñ ānales Pisonis ⁊ picto
ris dicimus. Liuij autem ⁊ Salusti.historias annales græci χρονιχὰσ nūcupant: pius ē
enim pietas gratum ⁊ diligens officium quod tribuimus ijs qui propinquitate nobis con-
iuncti sunt:⁊ patriæ etiam deuotis.

Sum pius[a] Aeneas [i]raptos q ex hoste[b] penates
Classe veho mecum: fama super æthera notus.
Italiā[c] quæro patriā ⁊ genus[d] ab ioue sūmo.
Bis denis phrygium[e] conscēdi[f] nauib[9] æquor,
Matre[g] dea monstrante viā, data[h] fata secutus.
Vix septem cōuulsæ[i] vndis, euroq; supersunt.
Ipse ignotus, [k]egens, libyæ deserta peregro[l]

SER. a ¶ SVM pi-
us æneas : nō
ē hoc loco ar-
rogantia: sʒ in
dicium. Nam
scientibus ali-
quid de se dice
re arrogantiæ
est: ignotis in-
dicius: aut cer-
te heroum se-
cutus est mo-
rem : quibus
quā mentiri turpe fuerat:tā vera reticere:de
niq; Vlyxes in Home.ait suā famā vsq; ad
cæluʒ venisse:vnde ⁊ iste Fama sup æthera
notus. b ¶ Hoste penates: optima elocutio
est: plusq; significat de pluralitate ad singula
ritatē transire: vt venor multis cassib⁹:⁊ mul
ta cane: vt Ora. Aut trudit hinc acris: ⁊ hinc
multa cane apros in obstantis plagas.
c ¶ Italiā quæro: hoc loco distinguendū est.
Nā si iunxeris patriā non procedit. Patria.n.
i.ciuitas in ꝓuincia esse pōt:nō tamē vt ipsa
ꝓuincia patria sit. licet in Sal.lectū sit hispa-
niā sibi antiquā patriā esse sed illic ad laudē
pertinet: non ad veritatē. Tria ergo dicit pro
uinciā quæro: hoc est Italiā: patriā: hoc ē Co
rytū Tusciæ ciuitates: vnde Dardanus fuit.
d ¶ Genus ab Ioue sūmo: iō qa ex Electra ⁊
Ioue Dardanus: Iasiusq; nati sunt: qui Dar-
danus auctor est Troiæ.⁊ bene ad tria inter-
rogata respondet: qui eēt: vnde veniret: quo
tenderet. e ¶ Phrygiū æquor.i. hellespōtū.
f ¶ Conscendi: bene cōscendi ſm physicos:
qui dicunt terraʒ inferiorē esse aqua : quia oē
qd continet supra illud est qd ꝯtinet: vñ est:
Humilēq; videmus Italiā. g ¶ Matre dea
monstrāte viā: hoc loco per transitus tangit
historiā: quā per legē artis poeticæ apte non
pōt ponere. Nā Varro in secūdo diuinarum
dicit: Ex quo de Troia egressus est Æneas ;
Veneris eū per diē quotidie stellam vidisse:
donec ad agrū Laurentū veniret: in quo eaʒ
nō vidit vlterius: quare cognouit terras esse
fatales: vnde Virg. hoc loco: Matre dea mō
strante viā. Itē Nusq; abero: ⁊ tutū patrio te
limine sistā.⁊ Iāq; iugis sūmæ surgebat lu-
cifer idæ: quod aūt diximus cū poetica arte

ꝓhiberi ne ap
te ponat histo
rias certum ē.
Lucanus nā-
q; ideo eē nō
meruit in nu-
mero poeta-
rum: qa vide-
tur cōposuisse
historiam: nō
poema. h ¶ Da
ta fata .s. a Io
ue. i ¶ Con-
uulsæ: aut conuulsæ vndis: euroq; aut super
sunt vndis euroq; conuulsæ : aut ideo quia
habes supra Laxis laterum compagibus.
k ¶ Ignotus; deest quasi. Nā contra iū dixit.
Fama super æthera notus: facit hoc frequē-
ter Virg. vt hāc particulā subtrahat: vt Me-
dias inter cædes exultat amazon.i.q̄si ama-
zon. Naʒ volsca fuit. l ¶ Peragro: per hēc
accentū. Nā a longa quidem est: sed non so-
lida positione: Muta enim ⁊ liquida quoties
ponuntur metrum iuuant: non accentum.
¶ RAPTOS.q.e.h.p.c.u.m.fama: medie po DON.
suit nec dixit q̄ fama: nā ⁊ multi mala fama
noti sunt: sed qua fama intelligat: ponit cū il
lū religione in deos. fama sup.æ.n. dicit. Cū
.g. laboribus meis essem notus toti orbi fa-
ma noīs mei sine fine decurrēs ad cælū ve-
nit. ¶ Italiā q̄ro: ad id Quo ve tenetis iter?
ꝯornaturus genus addit: qd nō q̄situ fuerat.
Et genus a Ioue sūmo. ¶ Matre dea: liben-
ter audit qd gratias agat matri quasi absen-
ti. ¶ Data.s. ergo nō voluntario a patria di-
scesserat. Sic ꝑteritū strictim tāgit:⁊ in pñti
īmorat: vt maiorē moueat miaʒ. ¶ Bis.d.
ondit magnū numeꝝ. Sūt āt si dolētis aium
excutere volunt⁹ sepatim singula cogitāda.
¶ Vix: ondit quāta difficultate euasit. ¶ Igno
tus: sūma ī humāis miseria in alienis terris
nullius hēre notitiam: Augetur autem si sic
egens: nam si egeret: non esset ei cuiusquam
notitia necessaria: ad hæc duo mala igno-
tus ⁊ egens additur tertiū solitudo : vt nihil
ad victū suppeteret: nec inueniret q daret.
¶ LIBYÆ deserta: pathos a loco : vt cum
vitam in syluis iter deserta feraꝝ. Itē At nos CHR.
hinc alij sitiētes ibimus afros. ¶ Vix septē;

vnus est ex locis ad captandam misericordiam:cum ex ampla fortuna in calimitatem incidisse ostendimus:Sic infra Hic finis priami.

SER. a ℂEVROpa atque asia pulsus:aut orbem i tres partes diuisit:& ab solutũ est: aut si Europas tãtum & Asiam intelligimus: inuidiose locutus est: vt supra Venus ait: Cunctus ob italiam terrarum clauditur orbis: quasi cum indignatione dicat: per troiam Asia careo: per Italiam Europa. Deniq; non passa Venus eius interrupit querelas.

Europa[a], atq; Asia pulsus. nec plura querẽtem
Passa Venus, medio sic interfatã dolore[b] est.
Quisqs[c] es: haud[d] (credo) iuis[e] cælestib[9] auras[e]
Vitaleis carpis[f]: tyriam[g] qui adueneris vrbe3[h].
Perge[i] modo: atq; hic te reginæ ad limia pfer[k].
Nãq; tibi reduces[l] socios: classẽmq; relatam.
Nuncio: & in tutũ versis[m] Aquilonibus acta3:
Ni[n] frustra augurium vani docuere parentes.

Æneæ dixit: ne diuinando dea esse crederetur. Quod autes dicit Vani parentes: Aut hypallage est: idest vanum augurium: vt Dare classibus austros. & Ibant obscuri sola sub nocte p ipsi soli per obscuram noctem: Aut certe vani parentes: qui res falsas & inanes docẽt & per hoc plerũq; decipere ostendit auguria. Multi volunt ad nimium hoc amorẽ parentu3 referri: qui teneritate affecti etiam super flua docent liberos.

b ℂDolore est: aut narratis Æneæ: aut certe sub dolore. Æquũ enim est malis filij etiam ipsam moueri.

c ℂQuisquis es: pleraq; per concessionem sic tradit poeta: vt argumentus faciat: vt hoc loco audierat Venus: Sus pius æneas fama super æthera notus. dicit tamẽ quisquis es: etiam si hæc in te non sint: hinc tamẽ constat te esse felicem: q venisti Carthaginem. Item in secundo Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere graios: hoc est qualibet ratione cõtra nos bella susceperis. d ℂHaud credo inuisus cælestibus: liptote figura per contrariũ significans idest te esse charissimum superis: vt supra mihi iussa capessere fas est. Cælestibus autem secundum pythagoram & præcipue Platonem dixit: qui confirmant viuos esse superis caros: mortuos vero inferis. vnde & Virgilius de Palante: Et nil iam cælestibus vllis Debentem: Item e contra: Vos o mihi manes este boni: quoniam superis auersa voluntas. e ℂAuras vitales carpis: quibus viuimus: Nil est enim aliud vita nisi reciprocus spiritus: vnde Iuppiter: quo constant omnia vocat ζεὺσ ἀπὸ τῆσ ζωῆσ: idest vita. f ℂCarpis: accipis. vt Et placidam carpebant membra quietem. g ℂTyriam: Carthaginem a colonis. h ℂAdueneris vrbem: hysterologia: vt supra. i ℂPerge modo: tantummodo: hoc est hæc tibi sola sit cura: nam liberatæ sunt naues. k ℂPerfer: imperatiuus modus est: vt Fer cineres Amarylli foras. l ℂReduces: proprie reduces dicuntur qui pericula euadunt: sic infra: Vt reduces illi ludunt: scilicet post periculum illatu3 ab aquila. m ℂVersis aquilonibus: quia postq̃ ad Africam iter verterunt: aduersus ante aquilo coepit esse prosperior. n ℂNi frustra augurium vani docuere parentes: hoc ad ꝯfirmandũ errorẽ

DON. ℂEVROPA atq; asia. tacuit de Africa: quia in ipsa erat. Venus autem sermonem interrupit: vel quia norat cuncta: vel quia non libenter audiebat: vel quia maturandum: quoniam ante noctem via monstranda erat. Quisquis es: adhuc veluti cum ignoto loquitur.

ℂHaud equidem: oportet te dijs carũ esse: quoniam carthaginem veneris hæc verba omnium spondebant effectum: de quibus conquestus erat. Nam & notitiam sui & celebritatem & humanitatem pollicetur.

ℂPerge: hortatur ne redeat ad suos: vt proposuerat: sed eat Carthaginem. ℂNamq3 tibi: demit sollicitudinem de socijs salutem illorum augurio nuncians. ℂNi frustra augurium vani docuere parentes. ordina sic: ni vani fuere parentes .i. maiores nostri & frustra nos docuerunt.

CHRI. ℂEVROPA. ab europa Agenoris filia quam Iuppiter sub forma tauri rapuit: & per mare trãsuexit. Hora. Vxor inuicti Iouis eẽ nescis: Mitte singultus. bene ferre magna3: Disce fortunam tua sectus orbis Nomina ducet. ℂQui adueneris: persæpe relatiuus & vim suam retinet & quia significat: sed tũc subiunctiuo iungitur: vt hic qui adueneris idest quia adueneris: sic Plautus Aut qui cõfidentior iuuentutis mores qui sciam q hoc noctis solus ambulem. ℂVani: non q sint vani: sed qui essent si frustra docuissent: sic Hora. At tu nauta vagæ ne parce malignus harenæ Ossibus & capiti inhumato particulam dare. Sic quodcunq; minabitur eurus Fluctibus hesperijs venusinæ plectantur syluæ te sospite. idest qui esses malignus si parceres.

BISSENOS

SER. a ¶ BISSENOS cygnos: cygnos nauibus cóparat: aquilá tépestati. In augurijs auté cósiderandæ sunt nó solum aues: sed etiá volatus: vt in ppetibus: & cantus: vt in oscinibus: quia nec oés: nec oibus dant auguria: vt colũbæ nó nisi regibus dant: qa nunq̃ singulæ volát sicut rex nunq̃ solus incedit vñ in sexto. Maternas agnouit aues. p transitum ostendit regis auguriũ. Ité cygni nullis dát nisi nautis: sicut lectũ in ὀρνιθογονίᾳ. Cygnus in augurijs nautis gratissimus ales. Hũc optãt semp: quia nunq̃ mergitur vndis cũ Cycn' neq; in ppetibus neq; in oscinibus noiatur. cur ab illo sumitur auguriũ, Soluit q augurius ad aquilá poeta retulit s3 docet Virg. bonũ omen naues factum de Cycni volatu.

> Aspice bissenos[a] lætantes[b] agmine[c] Cygnos:
> Aetherea quos lapsa plaga Iouis[d] Ales aperto
> Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
> Aut capere[e], aut captas iá despectare videntur.
> Vt reduces illi ludunt stridentibus[f] alis:
> Et cœtu cinxere polũ: cãtúsq;[g] dedere:
> Haud aliter puppésq; tuæ: pubésq;[h] tuorũ
> Aut portũ tenet: aut pleno subit hostia[i] velo.
> Perge modo, & quá te ducit via, dirige gressũ.
> Dixit: & auertens[k] rosea[l] ceruice refulsit:

b ¶ Lætantes: post periculũ. c ¶ Agmine: volatu: ipetu. Agmé aũt apud Virg. est cuiuslibet rei ipetus: vt illi agmine certo: & Vocat agmina sæua sororũ. d ¶ Iouis ales: aquila: quæ in tutela Iouis est: qa dr dimicanti ei cótra gigantes fulmina ministrasse. qđ ió fingit qa per nãm nimij est caloris: adeo vt & oua quibus supersedet possit coquere: nisi admoueat gagaten lapidé frigidissimũ: vt testatur Lucanus: Fœta tepefacta sub alite saxa.
e ¶ Capere eligere: vt ante locũ capies oculis. f ¶ Stridentibus alis: signũ augurij est.
¶ Cœtu: Dicit Plinius in nãli historia omnes aues colli longioris aut recto ordine volare: vt pondus capitis pcedentis cauda sustentet vñ & prima plerunq; deficiés relicto loco incipit esse postrema: aut in cœtu se oés inuicé sustinere. Hoc aũt volatu imitant lrãs quasdã vnde in Luc. Et turbata perit dispersis littera pénis. g ¶ Cãtusq; dedé: allusit ad nautas. h ¶ Puppisq; tuæ: tropus synecdoche a parte totũ significat. Teré. O lepidũ caput. i. o lepidus hó. i ¶ Hostia: pprie hostia dicũtur exitus fluuioꝝ: sed mó abusus est: qa plerũq; hostia ipsa pro portu sunt. k ¶ Auertens se subaudi: hoc est cum auerteretur: vt Tuã prora auertit. l ¶ Rosea. i. pulchra.

DON. ¶ BISSENOS: numero nauiũ coæquãtur quas Aeneas putabat oppressas. Aetherea qs vt cygni post pturbationé illatá ab aqla libertati suo ordine læti volantes terra captá petũt: sic tui a tempestate erepti tuti sunt.
¶ Et quasi tunc ille diceret non noui iter.

¶ Et vera incessu p. d. completis quæ voluit dimisit lætũ & instructũ: & plurimis signis se manifestauit & splendore & odore & inflexu vestis.

CHRI ¶ BISSENOS: poetice: Nam oratores nó ponunt h nomina pro numerabilib': nisi cũ nolb' carentibus singulari: vt senas lrãs binas nuptias. ¶ Cygnus: græcum est nomé: latine dr olor: de hoc in buco. Iouis: ales: ió aqla Iouis armiger dr teste Acrone: quia cum titantibus pugnaturus bonũ augurium ab ea accepit Iuppiter. Alij dicũt eas aquilas in vexillo habuisse que psuetudo apud cretéses mãsit & Inde ad troianos hoc signũ trãstulisse teucrũ: inde in Italiá induxisse Æneas ppterea q; romanos aqlas in vexillis habuisse. Refert pterea Plini. aqlam solám ex auibus fulmine: qđ a Ioue mitti fingunt poetæ: non tangi sicut ex piscibus solus vitulus marin' & ex arborib' sola laurus fulmie nó tãgũtur. Quapp & Tyberiũ iperatoré qm fulmia vehement timebat sp turbatiore cœlo laurea m coroná i capite gestabat. Alij dicũt aqlas ió I tutela Iouis eé q æther é qm nulla auis altitudine volat' ppinqor ætheri accedit. Ales
Ales fm Lactã. i fœminino gñe p malo augurio ponit. Hor. Mala soluta naue exit alite. i masculino vo p bono. Vir. Nãq; volãs fidus Iouis ales ab æthra. De augurijs ãt & cætis diuinãdi gñib' dicemus i scđo. Loqt aũt more romano: apđ qs i maximo pcio erãt auspicia Ci. de oratore. Quid leges veteres moresq; maioꝝ, qđ auspicia qb' ego & tu cũ magna salute reipu. psum'. ¶ Pubes. Puppes. Color rhetoric' traductio, vt é illud i hac calamitosa fama q̃; I aliq̃ pniciosa flãma. Ité itellectio. Nã Pubes
posuit puppes p té nauis p totj nauib'. Cæterũ pubes pili sũt: q i humano corpe nascunt. Pili
Hoc fit circit q̃tuor decimũ annũ q̃ ætas pubertas dr. Hinc i puberes q nódũ pilis vestiũtur & puberes q iá vestiti. Et qm pubes maxime circũ pudibũda oritr illáp pudibũdis capim'. Oui. Ipsa venus pubes q̃ties velamina ponit, ptegit leua semireducta manu. ¶ Ceruice: ceruix posterior pars colli é dicta q per eá parté cerebrũ ad medullá spinæ dirigitur q̃si cerebri via: Supbiá significat: Cice. I verrinis ptoré tuas frãgé ceruices. Hortésius primus h noie in singulari vsus est: ait Quin.

Æ tas
Puber-tas
I mpuberes

SER. a ℭAMBROSIAEq; comæ: aut deo℞ vnguẽto oblitæ: hĩ ẽ ambrosia. i. herba imortali, ἀ. n. sine βροτὸς mortalis aut certe abusiue dixit diuinæ comæ. b ℉ Spirauere: exhalauere. c ℉ Vestis defluxit: qa dixit supra: Sinus collecta fluẽt. d ℉ Vera: bñ vera: de q̃ dubitabat. e ℉ Ille vbi matrẽ agñuit: nũc matrẽ cognoscit. nã de am ẽẽ superius dixerat. f. ℉ Fugiẽtẽ: celerit absce dentem. g ℉ Quid natum totiẽs: sæpe: aut κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligim⁹ sæpe eũ ẽẽ delusũ: aut certe s3 ip̃m Virgiliũ: q alt i scđo Cũ mihi se nõ añ oculis t. i clara vidẽdã Obtulit.

Μῆτι ἐφραζέσθην μεγαθύμων ἀντιβοήσας
κερτομέοις τ' ἐπέεσσι καὶ ἐχθρὸς ὅστις ἐὼν.

p ℉ Circũsudit: figura tmesis ẽ: cũ secto: uno sermone ali qd interponimus. vt alibi. Septẽ subiecta trioni: s3 hĩ tolerabilius ẽ in sermone cõposito: cæterũ i simplici nimis ẽ asperũ: qđ tñ faciebat antiqtas: vt saxo cere cõminuit brũ.

A mbrosiæq;[a] comæ diuinum vertice odorem
S pirauere[b]: pedes vestis[c] defluxit ad imos:
E t vera[d] incessu patuit dea. ille[e] vbi matrem
A gnouit: tali fugientem[f] est voce secutus.
Q uid[g] natum toties crudelis tu[h] quoq; falsis
L udis imaginibus? cur[i] dextræ iungere dextrã
N on datur? ac veras[k] audire, & reddere voces?
T alibus[l] incusat[m]: gressumq3 ad mœnia tẽdit.
A t[n] Venus obscuro[o] gradienteis aere sepsit:
E t multo nebulæ circum dea fudit[p] amictu:
C ernere ne quis eos, neu quis cõtingere possit:

DON. ℭAMBROSIAEq;. o. sic ei⁹ comæ se effuderant: vt putarent ambrosia: quia mulieres in vnguentis admiscent perfusæ. ℉ Voce. Quãdo gradiendo vel currendo nõ potuit: quid incusatio non cõtumeliosa: sed ex affectu & religione pcedens? Ergo mater nomẽ tuũ confiteri noluisti: & quasi aliena iocuta es mecũ maternis verbis miscẽ ias meas nõ ienasti: nec semel hoc fecisti: sed sæpe. Constabat. n. inter ipsos multa & varia fuisse colloquia: in quibus ille vultu, habitu, & colloquio matris Falsus est. Debuit aũt incusatio ad abeuntẽ non ẽẽ longior: q̃; vt ad celeriter fugiẽtis aures peruenire possit. ℉ Obscuro aere: Nõ satis fuit vrbis instruxisse filiũ licet sciret oĩa eadem composuisse Mercurium: sed quatuor de causis texit: ne viderent: ne tangeret: ne interrogationibus varijs detineret: vel veniẽdi causas q̃rentes eos qui an noctem venire debebant detinerent.

Multi tñ volũt i hĩ ipso loco sæpe eũ ẽẽ deceptũ: vt i hitu: s interrogatiõe: rñsiõe: in augurijs. h ℉ Tu q̃q;: sicut Iuno: cæteriq; dei: q troianis inimici sũt. i ℉ Cur dex. iũ. d. maio℞. n. hæc fuerat salutatio: cui⁹ rei τὸ αἴτιον. i. cãm Varro Callimachũ secut⁹ exposuit: asserẽs oẽm eo℞ honorẽ dextera℞ cõstituisse virtute: ob quã rem hac se venerabãt corpis pte. k ℉ Veras audire & reddẽ voces: sũt multæ reciprocæ locutiões: vt hĩ loco: sũt multæ vni⁹ ptis vtriq; sufficiẽtes: vt tenemur amicitijs. ridiculũ⁹. n. si addas mutuis: cum amicitijs vtrũq; significet: sicut Frõto testat. Itẽ sũt elocutiões: q̃rũ3 vna pars plena est: quæ si conuertantur habuit aliquid superfluũ3: vt in Sal. In tugurio mulieris ancillæ: bene addidit ancillæ. At si dicas in tugurio ancillæ mulieris: erit superfluũ mulieris: ãcilla. n. & cõditõem oñdit & sexũ. Itẽ res erat p̃torib⁹ nota solis hĩ suffecerat: male q̃ addidit: Ignorabat a cæteris. qđ si cõuertas: nil supfluũ iuenit. l ℉ Talib⁹ icusat: redarguit. m ℉ Incusare pprie ẽ supiorẽ arguere: vt i Terẽ. pater ad filiũ: Quid me icusas Clitipho? Accusare vo vel parẽ. vel iferiorẽ: vt i eodẽ ad maritũ vxor: Me miser. i: q nũc quã ob cãm accuser nescio. & hoc pprietatis est: licet vsus ista male corrũpat. Sciẽdũ tñ ẽ Terẽ. pp⁹ soli pprietatẽ oĩbus: comicis ẽẽ p̃positũ: qb⁹ ẽ q̃ tũ ad cætera spectat iferior. n ℉ At ven⁹: ordo ẽ at Venus dea. o ℉ Obscuro aere. i. nebula: cui⁹ diffinitio ẽ. Hic loc⁹ ex Home. sumpt⁹ ẽ. ꝺ vlyxe a litore igrediẽte vrbẽ. καὶ τότ' ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἴμεναι· αὐτὰρ ἀθήνη πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' ὀδυσῆι.

CHRI. ℭAMBROSIA: apđ medicos herba ẽ: ꝺ q̃ Diosco. Ambrosia quã nõ̃ ambroti: aut artemisiã vocãt frutex ẽ multas vgas hñs lõgas palmis trib⁹: & folia simillima rutæ: virgæ sunt plenæ semine: vt sint q̃si acini odorem vini hñtes. Nascit i cappadocia q̃ circa se hũerit ãplectit. Fingũt tñ poetæ ãbrosiã ẽẽ cibum deo℞ suauissimũ vt nectar ẽ potio ip̃o℞. Plato tñ ponit ãbrosiã p cognitõe re℞ cœlestiũ. Nectar vo p gaudio quod ide percipimus. ℉ Incessu: deo℞: & nobiliũ est: sic supra: Ast egoq; diuũ icedo regina. ℉ Tu q̃q;. q. d. sat ẽ q laudar ab hostilib⁹. ℉ Dextra: hĩ mẽbrum antiq fortitudini: & fidei cõsecrarũt: quẽadmodũ frontẽ genio: Digitos Mineruæ: Genua misericordiæ: Aures memoriæ: Ergo in pgressiõe iũgunt dextræ: quasi sit pignus fidei & beniuolẽtiæ. ℉ At venus: totus locus vsq; ad moliri ue morã: ex Home. est.

SER. a ℂ CAVt veniendi exposcere causas. s. ne sæpe narrādo crebrus patiat dolores: vnde melius ad Æneam refertur. Medio sic inter fata dolore. b ⁋ Ipsa paphū ciuitatem Cypri. c ⁋ Sublimis: diuino incessu. d ⁋ Læta: vt Homer⁹ filiū: O ēs tibi Comēdo cyprios: sed magis paphios: Paphus cylicis a quo cylicia denominata est filius: & successor fuit: & in cypro vrbē cōdidit paphō a se denoīatā: & in ea templū Veneri cōsecrauit. ⁋ Sedes suas: i Cypro enī colit: illucq; p̄ Pamphylius ex mare Cilicia appulisse non cypro nulli affirmāt genia.

Moliri ue morā, aut[a] veniēdi exposcere causas.
I psa Paphum[b] sublimis[c] abit: sedésq; reuisit
L æta[d] suas: vbi templum illi centúmq; sabæo[e]
T hure[f] calent aræ: sertísq;[g] recentibus halant.
C orripuere[h] viam interea: quá semita mōstrat.
I amq; ascendebant collé: qui[i] plurimus vrbi
I mminet: aduersásq; aspectat[k] desuper arces.
M iratur[l] molem Aeneas magalia[m] quondam.
M iratur portas: strepitúmq;: & strata viarum.

φιλομμειδὴς ἀφροδίτη ecce Veneris ꝓpriū epitheton. e ⁋ Sabæo: arabico. Arabiæ tres sunt inferior: petrodes: eudæmon: i qua populi sūt Sabæi: apud q̄s nascitur thus: dicti āt sabæi ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι. i. venerari: q̄ deos per ipsoꝝ thura venerantur. f ⁋ Thure calent aræ sertisq; recentib⁹ halāt: ecce vnū supra dixit: Haud eqdez tali me dignor honore. Quod āt dicit recenub⁹ laus loci est: q semp flore vestit. g ⁋ Sertis: sertū & serta cū nihil adijcit dicimus: vt hoc loco. Item alibi expressimus: Serta procul tantuz capiti delapsa iacebāt si āt sertos dixero addo flores: si sertas: addo coronas: vt Luca. Accipiunt sertas nardo florente coronas. hoc in multis nominibus obseruandū est: vt genus ex adiectione formetur: qua detracta in neutrum cadat necesse est: vt piscinalis locus: piscinalis cella: piscinale: saginarius mulus: saginaria mola: saginariū. h ⁋ Corripuere viam: officium eundi celeriter arripuerunt. Neq; enim via corripitur. i ⁋ Qui plurimus: idest lōgus: vt Est cui plurima ceruix. Item Cum se nux plurima: idest amygdala: longa nāq; est. k ⁋ Aspectat: rei insensibili dat sensum: vnde est illud in quarto de Atlante. Item Salustius: Lyciæ Pisidiæq; agros despectantem. Home.

θαύμαζε δ' ὀδυσσεὺς λιμένας καὶ νῆας ἐΐσας
Αὐτῶν θ' ἡρώων ἀγορὰς καὶ τείχεα μακρὰ.
Ὑψηλὰ σκολόπεσσιν ἀρηρότα θαῦμα ἰδέσθαι

l ⁋ Miratur molem Æneas: hoc ad ipsuz refertur. m ⁋ Magalia quondam: hoc ad poetam. Non enim hoc nouit Æneas. Magalia vero antistœchon est. Nam debuit dicere magaria: quia magar nōn magal pœnorum lingua villam significat.

DON. ℂ MIRATVR: ponit generaliter q̄ omnes viæ: & portæ feruebāt: & strepitus a gentium personabat. ⁋ Instant: iam per species laudantur aūt q̄ non inuiti agebāt.

CHRI ℂ PAPHVM: vrbs in cypro: Cice. Ad Sex.

Vnde κύπρι βαρεῖα dixit Theocritus: & cyprogenia ēt appellat: Libido aūt: & lasciui mores eius gētī illam sibi asciuerūt: nā virgines cypriæ nō ante nubebāt q̄; apud portū aduenas excipiētes ꝯcubitib⁹ dotes lucrarent: Scriptum aūt ē ea historia quā ꝑsci sacrā appellāt Venerē artē meretriciā iuenisse: auctoréq; mulieribus i cypro fuisse: vt vulgato corpe q̄stū facerēt: ne sola ipudica & viroꝝ appetēs videret. ⁋ Tēpiū: antiq̄ssimū oium quæ veneri ædificata sunt tēpla fuit Ascalone q̄ vrbs est syriæ: Hinc aūt aiūt cypriȷ ꝓfectos eos eē q i cypro h tēplū cōdiderūt. Quod ꝟo in cytheris isula est. cōdiderunt phænices: q & ipsi ex eadē syria sunt: Hæc Hero. Corne. aūt Tacitus scribit. Tēpli. Veneris qđ paphi ē cōditorē veneri anniū vet⁹ memoria tradit. Fama recētior tradidit a Cynara sacrarū tēplū: deāq; ipsam cōceptā mari huc apulsā. Sz scientia aruspicū huc accitā: & paulo īfra cynarides sacerdos cōsulit: Certissima fides hædorū fibris hētur. Sanguinē aræ effundē vetitum. Precib⁹: & igne puro altaria adolent. Nec vllis ībrib⁹ q̄q; i apto madescūt simulachrum deæ nō effigies hūana: sz cōtinu⁹ orb latiore initio tenue i ābitu metæ mō exurgēs: & rō i obscuro. ⁋ Thure: thura nō nisi i pte vna arabiæ nascunt i mōte excelso. Hæc regio thurifera saba appellat. qđ mysteriū significat: Saba nec arborib⁹ ipsi⁹ q̄ sit facies cōstat: cū alij folia pyri minora: & herbidi colorȷ hēre dicant fera alij lētȷ cōsimilem arborē dicūt rutilo folio. Quidā therebinthū eē, & sic putauit Antigonus allato frutice: ꝑma videmia circa ortus canis ē: q̄ maxie ꝑgnās videt Incidit cortex & exit spumā tegete palmea excipiēte. Quod i arbore hæret: ferro decidit: vn̄ corticosum est. Legit autūno ex æstiuo partu: Hoc cādidum est: Altera vindemia est i ꝟe ex cortice in hyeme inciso: Rufus h nec priori cōparādum: illud carphiatū hoc datiacuz vocāt: qđ ex eo rotunditate guttæ pependit masculus vocat re ligioni tributū. Ergo sabæū thus a saba dr̄. ⁋ Strata. v. via lapidibus strata.

Thus

I nstant[a] ardentes Tyrij: pars ducere[b] muros:
M olirĩq; [c] arcem, & manibus subuoluere saxa.
P ars optare[d] locũ tecto[e], & concludere sulco[f].
I ura magistratúsq; legũt[g]: sanctúmq; Senatũ.
H ic portus[h] alij effodiunt: hic alta[i] Theatri
F undamenta locant alij: immanésq; colũnas
R upibus excidũt, scænis decora alta futuris.

SER. a ¶ INSTANT ardentes tyrij: multũ fe/
stinãtes: Alij ingeniosi intelligunt. Nam per
contrarium segnem: idest sine igni ingenio
carẽtem dicimus: vnde & a græco venit ca/
tus: idest ingeniosus ἀπὸ τοῦ καί ἐθαι.
b ¶ Ducere
muros: ædifi/
care.
c ¶ Moliriq;
arcem: moli/
bus factis extol
lere.
d ¶ Optare:
eligere: vt Tu/
us o regina: qd
optes: Explora
re labor.
e ¶ Tecto: ad tectum: nota figura.
f ¶ Sulco: fossa. Ciuitas enim non domus
circundatur sulco: vt alibi: Ausim vel tenui
vites cõmittere sulco. g ¶ Legunt: eligũt.
h ¶ Portus effodiũt. i. cothona faciũt. Co/
thona sunt portus in mari non naturales sed
arte & manu facti. est autẽ & masculini & neu
tri generis. nã & cothon hui' cothonis facit,
& cothonum huius cothoni. i ¶ Alta thea
tri fundamenta: hinc futura magnitudo co/
gnoscitur.

DON. ¶ PARS: ducere Primo curabant quæ ad/
uersus hostes fuerant necessaria. ¶ Locum
tecto: priuata ædificia curabantur. ¶ Iura.
disponit leges: & honores curiales. ¶ Portus:
& hoc ad salutis subsidium. ¶ Alta theatri:
postea quæ ad salutẽ: & honorem pertinent
prospicit voluptatibus ꝓpter scænas qđ nõ
fit nisi in ociosa ciuitate quod Æneæ erat ne
cessariũ. ¶ Columnas: vt non solũ Theatri
gesta: Verum aspectus operis iuuaret. Ponit
apium comparationẽ: Quæ & industria & la
bore & æquitate operis & concordia excellẽ/
tes sunt: & quæ fucos animal non solum in
ers: Verum etiam vorax a sedibus pellant.

CHRI ¶ MANIBVS: scilicet nam sua magnitu/
dine ferri nõ poterat. ¶ Iura magistratusq;.
optime nam primum iura condenda sunt:
Deinde magistratus creandi qui viris præ/
Ius naturale — sint: ius autem triplex ex. s. ius naturale: ius gẽ
tium: ius ciuile. Naturale duce natura proue
Ius gentium — nit. Nam quod vim vi repellere liceat: q̃ fi/
liũ alantur, impulsu naturæ fit. Ius gentiũ: di
Ius ciuile — citur quod tacito quodam hominum omni/
um consensu approbatur quo parentes ma/
ioresq; natu veneramur: & legatos incolu/
mes esse volumus. Ciuile vero est quod sibi
vna quæq; ciuitas sanciuit: vt ius ciuile athe
niensium: spartanorum: Romanorum. Sed
vt iuris ciuil's Romanorum originem pro/
sequar. Romulus cum in. xxx. curias popu/
lum diuisisset leges tulit: quas curiatas appel
lauit. Tulerunt & sequentes reges quas oẽs:

quoniam a Sexto papirio suo ordine in vnũ
volumen redactæ sunt ius papirianũ appel/
larũt: Ve vt de multis pauca dicã: Lex fuit
a Romulo lata qua oẽs ptãtem p omne tps
vitæ patri in filiũ concessit: siue coercere: si/
ue verberare:
siue vinctũ ru
stico ope deti/
neri: siue mal/
let etiã occide
re. Lex ãt Nu/
mæ ita fuit. Si
pater filio per
misit vxores
ducere: sacro/
rũq; & pecuni
arũ legib' futu
rã nõ amplius ptãtes eẽ vendendi filiũ pri.
qđ nõ scripsisset nisi priorib' legib' filios ven/
dere pri licuisset: inuenies & alias regũ ro. le/
ges apud Dionysiũ alicarnaseũ. Exactis vo
Regibus lege a tribunis lata oẽs leges exsol/
uere: ac deinde ad multos annos cõsuetudi/
ne potius q̃; lege vixit. Popu Ro. inde creati
sunt decem uiri anno vrbis altero & trecẽte
simo: q conquirerent leges a græcis ciuitatibus
quas in. x. tabulas eburneas ꝓscriptas in ro/
stris posuerunt. Fuitq; illis ius sine ꝓuocatiõe
eo anno: vt leges corrigerent & si qd videret
adderẽt. Vñ seq̃nti ãno alias duas addiderũt
tabulas: ꝓptereaq; fuit. xij. tabularũ liber. Harũ
ferẽdarũ auctorẽ dicũt fuisse Hermodorũ quẽ
dã ephesiũ in Italia exulãtẽ. Hinc ãt exorta ẽ
prudẽtiũ iterꝓtatio & disputatio fori. Hæc in
terꝓtatio sine scriptis ꝓpriũ nomẽ nõ hñs ius
ciuile dr̃. Inde ex iis legibus eodẽ fere tẽpore
actiões cõpositæ: sunt qbus iter se hoĩes di/
sceptarẽt: quas ne pro suo arbitrio hoĩes insti/
tuerẽt: certas & solẽnes eẽ voluerũt. Hæc aũt
pars iuris legis actiões appellant. Scia tñ iter
prætãdi: & actiões apud collegiũ põtificum
erat: ex qbus cõstituebat qs quoq; ãno ꝓesset.
Hæc cõsuetudo annis ferre cẽtũ durauit. Po
stea cũ Appius Claudi' ꝓposuisset: & formas
redegisset has actiões. C. flaui' scriba ei' Liber
tinus subreptũ librũ ꝓplo tradidit. Vñ meru/ Ius flauianus
it tri. ple. ædilis ac senator fieri. Hocq; ius fla/
uianũ dixerũt. Inde sex. Helius alias actiões Ius hellianum
cõposuit: & hĩ ius helianũ dictũ ẽ. Intercedẽte
deinde discordia secessit ppls & sibi iura ꝯsti/ plebiscita
tuit: quæ plebiscita dicunt. Inde cũ tãtus po
pulũ coire difficile eẽt: cura ad senatũ relecta
Senatuscõsulta factã sunt. ¶ Senatũ: sc. æ de
clinatiõis antiqtus fuit. Plau. in cassina sede,
cecũ senati columẽ ꝓsidiũ ppli. Senat' ab eo
qđ est senex & natu vt placet Ciceroni. Nã
maiores natu i eũ ordinẽ legebãtur. ¶ Thea
tri: de hoc dictũ est in Geor. ¶ Scænis q̃uis
Græcum nomẽ sit: & apud illos p η scribat:
tñ latini per æ diphthongum scribunt.

QUALIS

Qualis apes[a] æstate[b] noua per florea[c] rura[d]
Exercet[e] sub[f] sole labor: cum[g] gentis adultos
Educũt fœtus: aut cuȝ liquentia[h] mella
Stipant[i]: ⁊ dulci distendunt[k] nectare[l] cellas[m].
Aut onera accipiũt venientũ, aut agmine[n] fcõ,
Ignauum[o] fucos[p] pecus[q] a præsepibus[r] arcent.
Feruet[s] op⁹: redolentq̃ȝ thymo fragrãtia[t] mella.
O fortunati[v] quorum iam mœnia surgunt
Aeneas ait ⁊ fastigia[x] suspicit[y] vrbis.
Infert se septus nebula (mirabile[z] dictu)
Per medios[⁊], miscetq̃ȝ viris: neqȝ cernitur[ꝯ] vlli.
Lucus[ꝑ] i vrbe[a] fuit media, lætissimus[b] vmbra,

ER. a ¶ QVALIS apes: Tertie declinatiõis ge- nitiu⁹ pluralis ⁊ in iũm: ⁊ in uũ exit: sed tũ p nr̃o arbitrio: cũ nõiatiu⁹ singularis fuerit in n ⁊ s terminatus: vt amãs ⁊ amantũ ⁊ amã tiũ dicimus. cũ aũt nõiatiuus singularis fue rit terminatus in er ⁊ in ur: tã tũ in um exit: vt pr̃ patruȝ: murmur mur muꝝ: reliq̃ vo nõia aucte sir mam⁹: vt apis apũ vel apius. b ¶ Æstate no ua: bene no- ua: q̃a adulta ⁊ pceps s̃ȝ Sal. c ¶ Florea: pro florida: vt Ne- mõa it frõdea turbã. d ¶ Rura græce: ἄρουρα dr̃. Aphæresis ergo sermonẽ facit lati- nũ. e ¶ Exercet: fatigat: vt Nate illiacis ex- ercite fatis. Hoc ãt pticipiũ ab exercitu. i. mi- litũ multitudine declinatiõe discernim⁹: nã illud nonie q̃rtæ pticipiũ scd̃e declinatõis ẽ: vt visus hui⁹ visus vel visi: passus hui⁹ passus vel passi: aditus hui⁹ adit⁹ vel aditi. f ¶ Sub sole in Sole. vt Nãq; sub ingẽti lustrat dũ sin gula tẽplo. g ¶ Cũ gẽtis fœtus: ad laudẽ apũ hoc ptinet: qđ in q̃rto geor. mell⁹ intelligit. h ¶ Liquẽtia: defecata: sine sordibus: nec tã tũ dulcia q̃; tũȝ ⁊ liq̃da. i. pura: nã dura mella ꝓstat eẽ meliora. i ¶ Stipãt: dẽsant: transla tio a nauib⁹: in q̃bus stupa interponit vasis: quã stipã dicũt. k ¶ Distẽdũt: implẽt: vt Et dẽ so distẽdere pigui. l ¶ Nectare: melle: abu- sus ẽ ꝓpt̃ suauitatis similitudinẽ cũ νέκταρ poculũ diuinũ sit dulce: Immortale iterp̃tat ⁹ve. i. nõ κτείνω occido. m ¶ Cellas: ⁊ hic abus⁹ ẽ. vt Fauoꝝ cauernas cellas vocaret. traxit ãt a reponẽdi similitudie: vt a celãdo: vñ cellã appellauerũt. n ¶ Agmie: nũc impe tu. o ¶ Ignauũ ⁊ inutile: nõ aptũ idustriæ: nã industrios gnauos dicimus. p ¶ Fucos: s̃m Pli. apũ multa s̃t genera: proprie tñ apes vocant ortæ de bobus: fuci de eq̃s: crabrões de mulis: vespæ de asinis: Fucus aũt est s̃m Æmyliũ Macrũ maior ape: crabrõe mĩor. q ¶ Pecus: pecus dicim⁹ oẽ qđ hũana lingua ⁊ effigie caret. Vñ Ora. Omne cũ Proteus pe cus egit. r ¶ Presepib⁹: aluearijs. ⁊ ẽ trãsla tio: q̃ fit quotiẽs vel deest verborũ ꝓprietas: vel vitat iteratio. s ¶ Feruet: cũ celebratur: vt ꝯtra friget cũ cessat dicimus: vt Terẽ. Ni- miꝝ hic hoies frigẽt. t ¶ Fragrãtia: Quoti ens incẽdiũ significat: qđ flatu alit: vel a flã ma p l. dicimus: quotiẽs odor: g fracta specie

maior ẽ per r dicimus. Scẽdus sane nisi hac vacare cõparatiõe. Nã Pœnoꝝ operi apũ la bor: custodie litoꝝ: fucoꝝ cõparat expulsio. u ¶ O fortunati: bene fortũati q̃ iã faciũt qđ ipse desiderat. x ¶ Fastigia: nũc opis sũmita tes: alibi ima significat: vt Forsitã ⁊ scro bibus q̃ sint fa stigia queras. y ¶ Suspicit: mirat: vt e cõ trario despicit. cõtẽnit signifi cat: vel suspi- cit alta aspicit vt alibi: Hanc primũ suspice rupẽ. z ¶ Mi rabile dcũ: ob id qđ seq̃tur: q mixt⁹ cũctis la tebat. ⁊ ¶ Per medios: figura ẽ. N: i planũ fuerat: medijs se i fert. ꝯ Neq; cernit vlli. i. ab vllo ⁊ ẽ græcus: vt Ora. Scriberis vario. i. scribet te Varius. ꝑ ¶ Luc⁹: vbicũq; Virg. lucũ põit: seq̃t ẽt ꝯse cratio: vt luco tũ forte parẽtis Pilũni Turn⁹ sa crata valle sedebat: vñ i sexto: Nulli certa do m⁹: lucis hitam⁹ opacis. Dñr. n. heroũ aiæ lu cos tenẽ. Luc⁹ ãt dr̃ ꝙ ñ luceat: ñ ꝙ sint ibi lu mina cã religiõis: vt qdã volũt. a ¶ In vr be fuit media: nũc iã i media. b ¶ Lætissim⁹ ũbra: aut septi⁹ cãus ẽ: aut s̃ȝ Probũ gtũs vt sit lætissim⁹ ũbræ: sic sal. Frugũ pabliq; læt⁹ ager.

DON. ¶ O Fortunati: nõ inuidet alienæ fœlicitati: si ꝓseq̃nt laude: q̃si dicat q̃ñ ego ad hãc fœli citatẽ puẽiã? an vrbe an vmbra nihil refert.

CHRI. ¶ QVALIS apes: duæ sũt cõpatiões apud Homeꝝ: altera apiũ: altera muscaꝝ. Elegãtis simus aũt poeta muscaꝝ cõpatione tãq; sor- didiorẽ nusq̃; ponit. Apiũ vo veluti elegãtio rẽ elegit eãq; exacti⁹ ꝓsecutus ẽ. Homer⁹. ii. vagas apes ponit. Maro vo vt rẽ penitus ex pmat idustriosas laboriosasq; effingit. Neq; potuit ex brutis eligere aial: qđ magis res ex primeret. Duo. n. sunt genera isectoruȝ q̃ ad humanã industriã atq; ad rẽp. ꝓxie accedũt formicæ atq; apes: sed formicæ statũ pplarẽ imitant. Apes ãt regiũ ⁊ monarchicũ. Nã re gẽ hñt cui⁹ iussu sola agũt. Quapp optie pœni sb Didõe regia se summa cũ idustria exercẽ tes apib⁹ cõparant. De his abũde diximus in Geor. Fucos: Fuci maiores sunt apibus s̃ȝ ab illis nouissime tanq̃; a fessis impfecte veluti apes sine aculeo ꝓducunt serotin⁹ fœtus ⁊ q̃ si serultia vearũ apũ. Adiuuãt tñ circa fœtus multũ ad caloreȝ adiuuante turba. Verum cũ mella: maturescer̃ cœperĩt abigũt eos apes multæq; singulos aggresse interimunt.

SER. a ¶ Quo primũ: hoc est simul vt venerũt. nec enim secundo ad africam ventum est. b ☞ Effodere loco signũ: historia hoc habet: quã more suo Vir. per transitũ tangit. Dido cũ transiret per quandã insulam Iunonis: illic accepit oraculũ: & sacerdotẽ eius secũ abstulit: cui ei parũ crederet ꝑmittenti Carthaginis sedes: quo cũ venisset: sacerdos elegit locũ faciendæ vrbis: quo effosso inuentum ẽ caput bouis: qđ cũ displicuisset: quia bos semp subiugatus ẽ: alio loco effosso caput equi inuentum placuit: qa hoc a li̇ is subiugetur: bellicosum tñ ẽ & vincit: & plerũq; cõcordat: vt ipse ostendit plenissime i illo loco: bello armãt eq: bellus hæc armenta minantur. Sed tñ iidem olim curru succedere sueti Quadrupedes: & frena iugo ꝯcordia ferre. Spes est pacis. ait illic ergo Iunoni templa fecerunt: vnde & bellicosa est Carthago per equi omen: & fertilis per bouis. c ☞ Quod regia Iuno Monstrarat: monstro dederat: & vt diximus tangit historiã. d ☞ Et facil. v. per bouẽ: quod licet non dicat: tñ ex historia sũmit. e ☞ Sidonia: ꝑ Tyria. f ☞ Donis opulentũ & numie diuæ: aut simulacrũ quoq; aureũ fuit: & numen pro simulacro posuit: vt Cicero: Se se i̇a ne deos quidẽ: ad quos confugerent hře: aut vult ostẽdere plenũ esse ꝑsentia numinis templum. g ☞ Ærea. ærea ideo: vel qꝑ æs magis i vsu veteres habebant: vel qꝑ religioni magis apta ẽ hæc materies: deniq; flamẽ dialis æreis cultris tondebat: aut certe ærea secula significat. Nam vt Hesiodus dicit: tpe quo hæc gesta sũt: æreũ sæculũ fuit. h ☞ Foribus: fores ꝓprie dicuntur: quæ foras aplunt: sicut apud veteres fuit: Valuæ aũt sunt: vt dicit Varro q̃ reuoluunt & se velãt. Ianua autẽ est ꝑmus domus ingressus: dicta qa Iano consecratũ est oẽ principiũ: cætera Itra ianuã hostia vocant generaliter: siue valuæ sunt siue fores: q̃uis vsus corruperit. i ☞ Cardo: dictus ẽ quasi cor ianuæ quo mouetur. ἀπὸ τῆς καρδίας. k ☞ Stridebat ahenis: ad sua retulit tempora. cautũ enim fuerat post proditum hostibus a Tarpeia virgine capitolium: vt ærei cardines fierent quoꝝ stridor posset aperta hostia omnibus indicare.

Quo[a] primum iactati vndis, & turbine Pœni
Effodere[b] loco signum: quod regia[c] Iuno
Monstrarat caput acris equi: sic nã fore bello
Egregiam, & facilem[d] victu per sæcula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia[e] Dido
Condebat donis[f] opulentũ, & numine Diuæ:
Aerea[g] cui gradibus surgebant limina: nexæq;
Aere trabes: foribus[h] cardo[i] stridebat[k] ahenis.

fundamẽta fodientes caput equi inuenerãt: signũ habuerũt vt in bellicis copijs eẽnt futuri copiosi. ☞ Hic. oportuit. n. deã i eo loco hře honestissimã sedẽ. i quo virtutẽ suæ maiestatis ostenderat. Et cũ nondũ perfectum esset: tanta reuerentia colebat: vt & dõis copiosum eẽt. & dea ipa pñs esse crederet.

¶ TEMplum. CHRI. q̃si tectũ amplum. Varro aũt dixit a tuendo. Hinc cõ templor & addit triplex esse tẽplũ. a natura vt in cælo: vt Cõtremuit tẽplũ magnũ iouis alti tonantis. ab auspicijs in terra: & similitudine sub terra: vt in Andromacha. acherusia templa alta ora salutẽ infra. Tẽplum illud qđ in aere ab auguribus designat quatuor hs partes. Sinistrã ab oriente: Dextram ab occasu: Anticã a meridie: Posticã a septẽtrione: & qa q̃ primũ aues templũ ingrediebãtur auguriũ captabatur: dictũ ẽ exteplo. s. statiꝫ. Hoc igit̃ scđꝫ est templũ. Tertio quod hoies deo ꝯstruunt. ☞ Æra: æs primũ metalloꝝ in vsum venisse multis coniecturis facile crediderim. Naturam hẽt stipticã vñ squamas eius medici: adhibent remedio ꝯtra putredinem. Qui do in metallo æris morant: semper sanitate oculoꝝ pollent: vt ait Mac. aura. n. quæ ex ære ꝓcedit in os incidẽs haurit & exsiccat qđ male influit. Aristoteles aũt ait vulnera ex ære minus esse noxia quam quæ ex ferro: Poeta vo ærea hic dixit: qa ad rem diuinã pleraq; ærea adhibent ꝑcipue in sacris lunæ: qbus aut duouere: aut pellere alios morbos volebãt. Vnde Plautus Mecũ habet pagus morbũ æs: & Sophocles Medeam inducit quæ herbas nocuas auersa seccat: & succũ incados æneos fundit: & Vir. Curetũ sonitũ crepitantiaq; æra. & Carminis ait tuscos æreis aratris ad condẽdas vrbes vt i sacris tageticis apparet eẽ vsos Sabinosq; æneos cultros ad tundẽdos sacerdotes facere. Æs dicitur ẽt cuprum & ẽm Aristotelem cõponitur. ex sulphure & argẽto viuo: vt alia metalla: sed tũc fit æs cum plus est ibi de sulphure quam de argento viuo: & sulphur est terreus non pure rubeũ habens colorẽ adurentem: argentum autem viuum est mediocre nec nimis subtile. Est autem hic traductio color rhetoricus aerea aere ahenis. ☞ Connexe aere. architecti enim antiqui in magnis ædificijs non ferreis sed æreis clauis vtebantur: qa æs non ita erugine ꝯsumit. vt Ferꝝ

DON. ¶ QUO primũ: vt supra per signũ demonstrata fuerat fœlicitas: sic nunc per pœnos q tẽpestate vexati huc incolumes venerunt &

Hoc[a] primum in luco noua res oblata, timorē[b]
Lénijt[c] hic primum Aeneas ſperare ſalutē
Auſus[d], & afflictis[e] melius confidere[f] rebus.
Nanq; ſub ingenti luſtrat dum ſingula téplo[g]
Reginam[h] opperiens, dum q̄ fortuna[i] ſit vrbi:
Artificúmq;[k] manus inter ſe: opúmq; labores
Miratur: videt iliacas ex ordine[l] pugnas.
Belláq; iam fama[m] totum vulgatá per orbem:
Atridas[n]: Priamúmq;, & ſæuū[o] ábob[9] Achillē.

SER. a ¶HOC primū in luco: ſecuta ſūt .n. & alia quæ detraxere formidinem. b ¶ Timores multi quærunt cur poſt viſam matrē quicq; timuerit: quod tñ alij ſic ſoluunt: vt dicāt ne tū qdē Aeneā Venerē quā viderat eſſe credidiſſe: cuius vt ipſe putabat agnitæ nulla verba pcepe rat: ſꝫ vera ſolatio hæc ē Venus nil ꝺ afrorū morib[9]: vñ nūc formidat Æneas: ſꝫ de claſſe liberata dixerat filio. Sciendū tamē eſt in Vir. iterdum validiora eſſe obiecta purgatis: vt hoc loco. c ¶ Lenijt: quartæ coniugationis tps præteritū perfectū vel in vi iunctā exijt: vel ſublato digāmo in ij pro noſtro arbitrio: vt lenij leniui: audij audiui. Sane cū in vi exit: penultima lōga eſt: & ipſa accentū retinet. cū vo in ij penultima breuis eſt: & perdit accentū: quia vt ſupra diximus Vnius ob noxā: quotiens vocalis vocalē ſequit: detrahit lōgitudinē præcedēti: ſed hoc in metro vbi neceſſitas cogit. Nā in proſa & naturā ſuam & accentū retinet: nunc ergo lenijt tertia a fine hēt accentum: qa penultima breuis eſt. Sane plerūq; accentū ſuum retinet ēt ſermo corruptus: vt Mercuri: Domiti: Ouidi: tertia a fine hr̄e debuit accentū: qa penultima breuis eſt: ſed cōſtat hæc noīa apocopē pertuliſſe. Nā apud maiores erat idem noīatiuus qui & vocatiuus: vt hic Mercurius o Mercuri[9]: vñ cū is breuis ſit: ēt poſt apocopē ſuū ſuat accētū. d ¶ Auſus: bñ auſus: qa iter īcerta ſatis audacter ſalus ſperat. e ¶ Afflictis ꝺ afflictis. nec eni eſſe ſeptimus cāus pōt. f ¶ Cōfidere: fido & confido datiuū regit: vt Et fidere nocti. Sane optima figura eſt: quæ nunq̄; a principalitate diſcedit: vt Atq; humiles hītare caſas: accuſatiuo iūxit: qa hēo domū dicimus: vñ eſt habito frequentatiuū. g ¶ Sub téplo. ħ ē ī téplo: vt ſupra: Exercet ſub ſole labor. i. in ſole. h ¶ Reginā opperiens: expectans: aut intelligebat ventur. ī ex artificum feſtinatione: aut certe videndæ reginæ occaſionē requirens. i ¶ Quæ fortuna ſit vrbi: felicitas. k ¶ Artificūq; manus inter ſe: hoc eſt hēbat artificū cōparationē. l ¶ Ex ordine: hoc loco oſtendit oēm pugnā eē depictā: ſed hæc tantū dicit: quæ aut Diomedes geſſit: aut Achilles: per qđ excuſat Aeneas ſi eſt a fortibus victus. m ¶ Fama totū vulgata per orbē: qa Europa intulit: Aſia paſſa ē: Africa iā depigit. n ¶ Atridas: Atrei filios Agamēnonē: & Menelaū: ſed vſurpatuſ eſt. nam Pliſthenis fuiſſe dicuntur. o ¶ Sæuum ambobus Achillē: atq; tres dixit: ſed Atridas p vno accipe: quos vnius partis ꝯſtat fuiſſe.

DON. ¶HOC primum propoſitionis genus eſt: Dicturus ē. n. quid viderit: Vnde aliquid ſperarit. ¶ Vnde ſit lenitus metus. ¶ Nam totus eradi non potuit. ¶ Nouā: vel cōtra ſpē: cum paulo ante vidiſſet oīa deſerta: vl noua quia videbat troiana certamina depicta. ¶ Namq;: reddit rationem quid ſit quod leniebat metus & ſpē. inopinam promittebat. ¶ Reginam o. non leuibus picturis tenebatur: ſed qđ neceſſarium erat reginā operiebatur. Ergo ad ſui excuſationem hoc dixit. Circūſpectabat etiam veluti & ipſe nouam vrbem conditurus vt aduerteret q̄ſto id labore conſtaret. ¶ Artificum. q. m. ita omnes pariter vna gratia & vna ſubtilitate certabant: vt intuēs nullam alijs præferre potuiſſet. Deſcripta autē magnitudine & fortitudine tranſit ad ornatū picturæ. ¶ Sæuūq;: cōparatiōis ſpēs vt ſic ſ. æuior fuit achilles agamēnōe & Menelao.

CHRI. ¶NOVA. i. inſolita fortunæ Troianoꝝ. Et auget letitiā ſpes improuiſa. Ex eiſdē. n. locis diuerſa argumenta reducunt. Vt. n. ille magis eſt doliturus ex eo qđ ponit: Et nunc ille qdē ſpe multū captus inani. Ita magis gauiſurus qđ ait via prima ſalutis qđ minime reris: graia pandet ab vrbe. Sub īgenti. i. in Sta. Primæq; occiduæq; domi[9] effuſa ſub omni terra die. ¶ Sic græci ὑπὸ pro ἐν. Heſiodus in theogonia ἄρνας ποιμαίνοντ' Ἑλικῶνος ὕπο ζαθέοιο. Sub qñ ad locum ſignificat accuſatiuo iungit & ponit p ante aut per: vt Poſteaq; ſub ipſos. Itē at ſi nō fuerit tellus fœcūda ſub ipm arctuꝝ. Itē ſub lucē exportāt calatis. i. ante lucē. Itē ſub nocrē cura recurſat. i. per noctē. Quādo vo ī in loco ſignificat ablatiuo iungit: vt arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu. In cōpoſitiōe nō localis ē: vt ſubduco. Aliqñ minuit vt ſb triſtis: ait Priſcianus. Eſt color rhet. repetitio Dū ſingula téplo & Dū. q. f. ſu. ¶ Ex ordie: ġ & oēs pugnæ & ſuo quæq; loco erant. Quæ res oñdit acuratā inq̄ſitionē afroꝝ et[9] Belli. pugna aūt a bello differt. Bellum. n. continet vniuerſū illud ſpatiū diſcordiaꝝ & qcqd i eo geſtū dictū ve eſt. pugna aūt eſt cū man[9] hoſtiū ꝯſerunt: ġ vnū bellū plurias hꝫ pugnas.

Sub
Bellum
Pugna

Cōstitit: & lachrymās quis iā loc⁹ inqt Achate,
Quæ regio in terris nostri nō plena [a] laboris?
En [b] Priamus: sunt [c] hic etiā sua [d] pmia laudi [e]:
Sunt lachrymæ rerū: & mentē mortal ia [f] tangūt.
Solue [g] met⁹: feret [h] hæc aliquā tibi fama salutē.
Sic ait: atq; animū pictura pascit inani [i].
Multa gemēs, largóq; [k] hūectat flumīe vultū.
Nanq; videbat vti bellātes pergama [l] circum
Hac fugerent Graij: pmeret troiana [m] Iuuētus.
Hac Phryges instaret curru cristat⁹ [n] Achilles.
Nec procul [o] hinc Rhœsi niueis tentoria velis
Agnoscit lachrymās: primo [p] quæ pdita somno
Tydides [q] multa vastabat cæde cruentus:
Ardenteisq; [r] auertit equos in castra, priusq;
Pabula gustassent Troiæ: Xāthúmq; bibisset.

SER. a ¶ PLENA laboris: plen⁹ genitiuo melius iungit: vt Terē. Plenus rimarū sū. b ¶ En priamus: laus picturæ est: p quā nō imago: sed ipse ostendit Priamus. c ¶ Sunt hic etiā sua pmia: vt supra diximus. Ois Aeneæ sollicitudo d mo ribus Afrorū erat: quā nunc picturæ contēplatiōe depo nit. Qui n. depingunt: & virtutē diligūt: & miseratiōe tāgūt. d ¶ Sua. s. pgrua: vt Strueréq; suis altaria donis. e ¶ Laudi: virtuti: vt Primā merui q laude coronam. f ¶ Mortalia: aduersa: qbus pstat subiacere mortales. g ¶ Solue met⁹: collectio ē. Nā vbi virtutis pmia aduersa mifationē merent. rite formido deponit. h Feret: p afferet. i ¶ Inani: epitheton est picturæ: aut qa caret corpe: quæ corpora imitat plenitudine: aut qa nullus est vtilitatis s; Cicero in paradoxis quā vilipendat picturā patet cū ait sed obsecro te ita nūc ista venusta habent nō vt virorū vincula sed vt oblectamenta puerorum. k ¶ Largoq; humectat flumine vultū: tapinosis est qd dixit humectat: largo nāq; flumine est fluore: idest fluxu ipso. l ¶ Pergama circū: abusiue. nō. n. circa pgama: s; circa Troiā bella gerebāt. m ¶ Troiana iuuent⁹: diffinitio est Hectoris: vt Catiliusq; acerq; coras argiua iuuētus. & re vera sic pene vbiq; Home. ponit: vt Hectori tm vel Achilli tot⁹ cedat exercitus. Hac phryges. Bene vbiq; Vir. p negocij qualitate dat Troianis ēt nomina. Nā timidos phryges vocat: vt hoc loco. Itē O veræ phrygiæ. neq;. n. phryges: Dardanidas generosos: vt Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuū: Laomedōtiadas perfidos: vt Nodū laomedonteæ sentis periuria gentis: Troas fortes: vt Troes agūt princeps turmas inducit asylas: Hectoreos quoq; fortes vt Nunc nunc insurgite rēis Hectorei socij. n ¶ Cristatus Achilles: fm Home. qui dicit in Achillis cristis terribile qddam fuisse. περὶ δὲ τρυφάλειαν ἀεί ρας κρατὶ θέτο βριαρήν, ἡ δ᾽ ἀστὴρ ὥς ἀπέλαμπεν ἵππουρις τρυφάλεια. o ¶ Nec pcul hic rhœsi: Rhœsus rex Thraciæ fuit: qui cū iā ad Troiæ venisset auxilia: clausisq; iā portis tētoria locauisset in litore Dolone pdēte troiano: qui missus fuerat speculator: a Diomede & Vlyxe est interfectus: qui & ipsi speculatū venerāt: abductiq; sunt eq: qbus pēdebāt fata troiana. p ¶ Prio sōno: pria pte noctis: vt Libra die somni q; pares vbi fecerit horas. q ¶ Tydides .i. Diomedes & bene Vlyxē celat pp Æneam: vt supra diximus. aut qa fm Home. occidēte Diomede cadauēra vlyxes trahebat. ὄν τινα τυδείδης, ἄορι πλήξειε παρστάς τὸν δ᾽ ὁ δυστυς᾽ μετόπισθε λαβὼν πόδας ἐξερύσασκε. r ¶ Ardētes: & cādidos significat: & veloces: vt pnicib⁹ ignea plātis: si ignea velox est sine dubio & ardentes. Xāthum: fluuium Troiæ.

DON. ¶ CONstitit: mente dolebat de aduersis suis imperijq; troiani calamitatibus & suorū interitu factas esse Fabulas: quas loquerentur: & oblectationis causa pingerent. ¶ Sic tamen ita dolenda protulit. vt partes etiā cōsolationis inferret. ¶ Feret hæc aliquam. &. f. s. Nam calamitas citat cōmiserationem. ¶ En: non tantum demonstrantis est: verū etiam dolentis. q. d. ecce ad quam infœlicitatem perductus est priamus. Exponit iam suos dolores: quos ex persona potentissimi regis senis & soceri sumebat. ¶ Sunt &. s. p. l. sunt. l. r. & hæc propositio Dicturus est enim quæ laudanda & quæ dolenda. ¶ Mortalia: quæcunq; aduersa mortalibus acciderint. ¶ Multa gemens. a. a. p. p. i. propositio: Monstrat quæ res in pictura animum reficiat: & q dolorem afferat. Vtrunq; tamen animum considerantis ducebat ad lachrymas.
¶ Namq; videbat: ostendit vnde lætitiā caperet. s. hac fugerent Graij. & vnde dolorem. s. hac phryges. ¶ Priusq; pabula gustassent t. x. q. b. Voluit ostendere celerem exitum: & finem eius. ¶ Tentoria: vt ostendat plures fuisse mactatos. Non enim solus in tentorijs fuisset.

¶ Parte

SER. a ¶PARTE alia fugiẽs amissis troilus ar/mis: veritas hoc habet Troili amore Achil/lem ductũ: palumbes ei quibus ille delecta/baẽ obiecisse: quas cũ vellet tenere: capt⁹ ab Achille in eius amplexibus periit: sed hoc q̃ si indignus he/roico carmie mutauit poe/ta. b ¶Fugi/ens: fugere vo/lẽs accepto iã vulnere. c ¶Infelix: multi hoc lo/co distingunt: tñ ẽt si iungas puer, vnus est sensus. d ¶Atq; impar: ac si diceret etiã si puer non esset. e ¶Cõgressus achilli: Con gredior tibi antiqui dicebant: sicut pugno ti/bi: dimico tibi. hodie dicimus cõgredior te, cũ: dimico tecũ. f ¶Curru: curribus falcatis vsos esse maiores: ꝛ Liui. ꝛ Sal. docẽt. ꝛ apud Xenophonte ĩpœdia Cyri legiẽ. g ¶Inani: sine rectore. Nã corpus hærebat h Lora te nens tñ: quãq; mortuus. i ¶Versa: tracta: vt Plau. Inueniant ola versa. i. sparsa. venit aũt ab eo qđ est verro. k ¶Inscribitur: di/laceratẽ: vt Plaut. Corpus tuũ virgis vlmeis inscribã. l ¶Hasta hostili. s. quã trãsfix⁹ tra hebat. m ¶Interea: dũ hæc gerũtur. ꝛ satis opportune a matribus festinat ad templuꝫ: vt alibi: Nec non ad tẽpiũ sũmasq; ad palla/dis arces. n ¶Nõ æquæ. i. iniquæ: liptote fi gura est: vt alibi: Et vacuis clanius nõ æquus Acerris. o ¶Passis: participiũ est ab eo qđ est pãdor: iõ aũt nõ facit pãsus: qa pleruq; n qđ in prĩa verbi positione inuenit: in pterit participio nõ ẽ: de qua re iudicat euphõia: vt ab eo qđ est tundor tunsus facit: vt Tũsæ pe/ctora palmis: ꝛ tusus: vt Nõ obtusa adeo ge/stamus pectora pœni: ꝛ Nã neq; tũ stellis aci es obtusa videẽ. Sciendũ tñ est ĩ alia eupho niæ cã varient: vel in generib⁹: vel in nume ris: nactus tñ ꝛ passus n penitus nunq; accĩ/pere. p ¶Peplũq; ferebãt: peplũ ꝑꝑe est pal la picta fœmĩea Mineruæ ꝯsecrata: vt Plau tus: Nunq; ad ciuitateẽ venio: nisi cũ infertur peplũ. hodie tñ multi abutunẽ hoc noie vel historia de peplo ex Homero tracta magis huic loco cõgruit: nã fugantib⁹ achiuis troia nos cãpo vsq; ad mœnia Helenus vates fili⁹ priami mittit hectorẽ ad hecubã vt ꝓpitiãdæ palladis gr̃a ducat cætũ matronaꝝ troianaꝝ ad palladis tẽpiũ ꝛ afferat pulcheriĩmũ ꝛ ex i miũ suis e vestib⁹ peplũ qđ fcm̃ ẽ supplicãti bus matronis ꝛ offerẽte peplũ vxorẽ antenoris theano noie venerabili iter troianos fe mĩa.

ἡ δ᾽ ἄρα πέπλον ἑλοῦσα θεανὼ καλλι/πάρῃος θῆκεν ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκό/μοιο, εὐχομένη δ᾽ ἠρᾶτο διὸς κούρῃ μεγά/λοιο.

Parte[a] alia fugiens[b] amissis Troilus armis
Infelix[c] puer, atq; impar[d] cõgressus[e] Achilli
Fertur equis; curruq;[f] hæret resupinus inani[g]
Lora[h] tenens tñ: huic ceruixq; comæq; trahũẽ
Per terram, ꝛ versa[i] puluis inscribitur[k] hasta[l].
Interea[m] ad templum nõ æquæ[n] Palladis ibant
Crinibus Iliades passis[o], peplumq;[p] ferebant

DON. ¶INFœlix: qa puer: ꝛ ĩpar ei cõgressus est: quẽ iuuenis su perare nõ po/tuisset. Est aũt ðscriptio eius q supinus ferebaẽ. ¶Peplũ: genus vestis ꝑ tinẽtis ad ritũ sacroꝝ Miner uæ. alii scutuꝫ modicum di/cunt. Peplum

CHRI. ¶TROIlus. alii dñt troilũ cũ captus eẽt ab achille iugulari iussuꝫ fuisse: Ei⁹ pueri casum miserãdũ troia fleuit: ꝛ qa imatura ætate pe rierat: ꝛ qa pulcherrim⁹ erat alii dñt q refert Seruius. ¶Curru: antiq. n. in curru pugna/bãt: Duo. n. erãt: alter q equos auriga regeret: vñ illud martis eq biiuges: ꝛ magni currus achillis: alter q Soli pugnæ inẽt⁹ eẽt Propte/reaq; huiuscemõi currũ δίφρον qđ duos fer ret noiabãt. ¶Lora. t. tñ: amphibologia. i. dubius sermo est: Nã dubitaẽ vtrũ ꝙ teneat tñ lora: an quãuis teneat tñ trahaẽ. amphibolo giæ aut singulis ṽbis sũt: vt Gallus in quo q̃ rit sit ne gentile nomẽ an ꝓpriũ: aut in ꝑiun ctis: vt cũ id qđ mediũ ẽ vtrinq; possit trahi: vt hic aut cũ id qđ vltimũ ẽ dubiũ sit vtri re/feraẽ: Vt hæres vxori dato qđcũq; volet: Nã q̃rit qđ volet vxor an hæres. Quintilianus. ¶Ardentes: q̃si dicat vehementes: Nã q̃bus calidior est sanguis ii vehementiores sunt. Sic et Home. οἱ δ᾽ ἄν ἀραβίζειν φέρον ἵπποι αἴθοπες μέλανος ποταμοῦ ἀπὸ σθένεος. Ardere ẽt Cupe significat: Vt ardet abire. ¶Fuga. d. q. r. t. i tẽ veheme/ter amare: vt Ardet amãs dido. I tẽ splende/re vt Tyrioq; ardebat murice lena. Itẽ irasci. Iuue. Quid referã quanta siccũ iecur ardeat ira. ¶Puer pathos ab ætate: vt paruũq; pr̃i tẽdebat iulũ: vt nõ min⁹ miserabile sit ꝑiculũ in pr̃e q̃ i filio. Et super ꝑiũx ne Creusa asca nius ve puer. ¶Comæ: Græcũ ṽbũ ẽ. Sunt. n. ꝓprie ornati ꝛ nõ cæsi capilli. Vñ est co/mere. i. ornare: Quapp ꝓprie mulieruꝫ dici pñt. Qui. Sint ꝑcul a nobis iuuenes vt fœmi na cõpti: Cæsaries aũtq cædẽdo dr̃ vt esse viroꝝ. Crines ṽo dicunt a cernẽdo. i. diuidẽ do: qa ducta p mediũ caput diuisiõe vtriq; ꝑ sua portiõe pẽdet. Capilli aũt dñr quasi capi tis pili. ¶Passis: a trib⁹ ṽbis est hoc pticipiũ a pãdo: patior: ꝛ pateo. ¶Peplũ: Secũdũ La/ctãtiũ in Statiũ peplũ ẽ vestis cãdida aureis clauis picta sine manicis: qđ simulachris fie bat: sed hoc peplũ primũ ab atheniẽsib⁹ isti/

Ardent

Comæ
Comere

Cæsaries
Crines
Capilli

tutum est: qđ matronæ suis manibus faciebant: ⁊ intra triennlū numinibus offerebant. Recte ergo peplū qm̄ athenienses maxime Mineruæ quā præcipue colebāt offerre consueuere. Home. refert Hecubam ex cōsilio Heleni Vatis ex vestibus suis ꝓciosissimus peplus comitāte cœtu matronaꝝ ad tēplus palladis tulisse. Vxorem aūt Antenoris cui esset nomen Theano obtulisse: verū huiuscemodi: dono minime placatā fuisse mineruam.

Suppliciter[a] tristeis: ⁊ tunsæ[b] pectora palmis.
Diua solo fixos oculos auersa[c] tenebat.
Ter circum[d] iliacos raptauerat[e] Hectora muros,
Exanimúmq;[f] auro corpus vēdebat[g] Achilles.
Tum vo[h] ingentem gemitū dat pectore ab imo
Vt spolia, vt currus[i], vtq; ipsuꝫ corpus amici[k]
Tendentémq; manus[l] Priamū ꝯspexit inermes.

SER. a ℭ SVPPLIciter tristes: vt decet rogātes: ⁊ bene addidit suppliciter: qa ⁊ ꝑ iracūdias: ⁊ ꝑ grauitatē: ⁊ ꝑ religionē: ⁊ ꝑ dolorē tristes sumus. b ℙ Tūsæ pectora: vt Oculos suffusa. c ℙ Auersa: Irata: Home. ἄνευ σε δὲ παλλὰς ἀθήνη: Nec enim poterat ꝯuertere se se simulacrū: sic alibi Talia dicentem iādudus auersa tuet: quomodo auersa: nisi iratam intelligas? d ℙ Ter circū illacos: apud veteres multa ad sensum: non ad aspectū possunt referri. Tertio enis tractum intelligere possumus: nō in pictura conspicere: vnde est ⁊ illđ: Mulcere alternos ⁊ corpora fingere lingua. e ℙ Raptauerat: bene forma vsus est frequentatiua: per quā ostendit qđ per numeruꝫ dixerat. f ℙ Exanimū: exanimus ⁊ exanimis dicimus: sicut vnanimus ⁊ vnanimis: inermus ⁊ inermis. ergo pro nostro arbitrio aut secūdæ declinatiōis: aut tertiæ: sed a tertia ablatiuū singulareꝫ in I mittunt: quia cōmunis sunt generis. Exanimis aūt est mortuus: vt hic indicat locus: exanimatus vo timens: vt Exanimata sequens ipingeret agmia muris. g ℙ Vēdebat: ingēti arte vtit verbis. Nā hoc loco qa pingi potuit: ꝓsens tēpus posuit superius: qa pingi non potuit sed referri: perfecto executus est tēpore dicendo raptauerat nō raptabat. h ℙ Tum vo ingentē gemitū: iam enis superius euꝫ lachrymasse dixerat: hoc ergo addidit visuꝫ Hectoris corpus: vt etiā grauiter gemeret. i ℙ Vt currū: quo tractus est ab Achille in patrocli: vltiones ab illo prius iterfecti. k ℙ Amici: plus est q̄; si Hectoris diceret: vt alibi: Paruūq; patri tendebat Iulū: cū potuerit dicere mihi. l ℙ Manus inermes: aut sine sceptro: aut supplices: vt Dextras tendamus inermes: qđ tractū est de historia. Qui. n. victi se dedūt inermes supplicant: Aut re vera inermis tūc. Contra Pyrrhum enis ꝓcessit armatus. Sane per trāsitū historiam tetigit: quia cōstat Priamuꝫ euꝫ ad supplicandū tentoriū Achillis fuisset igressus: dormientē Achillē excitauisse: vt pro filij corpore precaretur eū: cum euꝫ potuisset occidere: licet hoc Hom. ꝓpter Achillis turpitudinem supprimat.

DON. ℭ OCVLOS auersa. t. qđ faciūt irati ne videant qđ oderunt: Achillis aūt actio non solū dolorem ꝯsiderantis: sꝫ et crudelitates agētis exꝓmit ⁊ auaritia: Nō n. odium vltra mortē ꝓcedē dēt. ℙ Ter: augeẗ crudelitas ꝙ nō semel: ⁊ ꝙ circa eos muros q̄s defenderat: Gemuit ergo ꝓmo Fortunā tāti viri: Deinde ꝙ de eo triumphus actus est: ⁊ qđ peius erat sub ipsis mœnibus: vt ciuitas defensorem suū in ea calamitate cerneret. Trahebatur ergo extinctus ante eos muros: quos tāta fortitudine defenderat: ⁊ totiēs circūducebatur ne q̄s ab ea cognitione subtraheret: tāta q; fuit imanitas: vt patri orbitatē suā venderet. Est aūt pro dolore in ꝓnunciādo extollendū hectoris nomē: ⁊ achillis deprimēdum: Quis. n. mortuū vendidit nisi ipius? Quis in regno positus: ideoq; diues auꝝ desiderat nisi auarus? Ergo ipius ⁊ auar⁹ achilles. ℙ Tum vo. ex hoc ostēdit aliquot animi dolorib⁹ ꝓgressus hūc maiorē esse. Nam dixerat Constitit ⁊ lachrymās. itē multa gemens. itē agnoscit lachrymās. Hic aūt addit igentē g. d. p. ab imo mulriplici acerbitate ꝑcussus. Videt. n. spolia erepta viro forti: ⁊ ciui optimo. ℙ Amici: etiā corpus: En ꝑamus in eius noīe latissimū dedit intelligēdi tractū. Lq fuerit grauioris ætatis potestatis Regiæ ⁊ diu fœlix: Dolebat in eo soceꝝ suum: ⁊ tot ꝑditoꝝ patrē atq; auuꝫ eo redactū: vt in sūma orbitate hostē rogare cogereẗ sine regijs insignibus: Nā qui rogatū venerat omnibus inferiorē se monstrare debebat.

CHRI. ℭ HECTora: ab eo qđ est ἔχω: ideo habeo ⁊ defendo: qm̄ ipse defensor vrbis: fuit sed vtrum ab achille cæsus fuerit. an achilles ab ipso in sequētibus disputabiẗ. ℙ Tum vo. Coniunguntẗ istæ duæ particulæ cū reꝫ reliquis maiorē ostendere volumus. Ergo ostēdit hic ꝙ q̄; uis in alijs doluisset: non tm̄ tamen doluisset. Sic infra. Tum vo ingentem pugnā ceu cætera nusq̄; Bella forent. ℙ Vt Spolia. auxesis est. ℙ Doluit spolijs Hectoris: magis aūt curru maxime tandē corpore. Turpissimum. n. erat cadauere hostē potiri: Cum vo indignitatē tanti regis cerneret accumulati sunt omnes dolores.

ℭ SE Quoq;

Se quoq3[a] pricipibus pmixtū agnouit Achiuis.
Eoásq3[b] acies, ꝛ nigri Memnonis arma[c].
Ducit Amazonidum[d] lunatis agmina peltis[e]
Penthesilea[f] furens, mediíſq3 in milibus ardet
Aurea[g] ſubnectens exertæ[h] cingula mām̄æ
Bellatrix, audétq3 viris cócurrere virgo[i].

SER. a ℭ S E Quoq; principibus per. agno. achi. aut latenter ꝓditioné tangit: vt ſupra dictuȝ eſt: aut virtuté eius vult oſtendere. nimiæ. n. fortitudinis eſt inter hoſtiuȝ tela verſari: vt Sal. Catilina longe a ſuis inter hoſtilia cadauera repertus eſt. Cornutus tñ dicit verſu iſto: Vadimus imixti danais hoc eē ſoluendū. principib᷒: quō ſe potuit ī pictura cognoſcere. ſoluitur ſic ſiue ꝙ noīa tranſcripta: ſiue ex factis facile poſſit agnoſcere: ſȝ melius ad virtuté bellatoris referédū eſt. b ☞ Eoas: e näliter lōga eſt: fit tñ breuis interdū cū eā vocalis ſequaẗ: vt primo ſurgebat eoo. Nigri memnonis arma: qa Tithonus frater Laomedontis raptus ab Aurora filiū ſuū Ménoné ex ipſa ꝓgenitū ad Troiæ miſit auxilia. Nigri auteȝ dixit æthiopis: vnde prima ſurgit Aurora. c ☞ Arma: vulcania: vt ille īdicat locus: Te potuit lachrymis tithonia flectere coniunx. d ☞ Ducit amazonidū: hoc eſt qō ſupra dixit Videt iliacas ex ordine pugnas. Home. enīȝ hæc oīa tacuit: quæ ſunt facta poſt Hectoris morté. Amazonidū aūt deriuatio eſt ꝓ principalitate: ſicut Scipiadas duros bello: ꝓ Scipionibus. Sane Amazones dictæ ſunt: vel ꝙ ſimul viuāt ſine viris: quaſi ἁμαζῶσαι: vel ꝙ vnā mām̄ā exuſtas habet: quaſi ἄνευμά/ζου. Has aūt iā non eē conſtat extinctas partim ab Hercule: partim ab Achille. e ☞ Peltis: ſcutis breuiſſimis in modū Lunæ iā mediæ. f ☞ Penthesilea fu. furété iō dixit: quia ſororé ſuam in venatione ꝯfixit ſimulans ſe ceruā ferire: ſed hoc per tranſitū tangit: nam furor bellicus intelligiẗ. g ☞ Aurea: amphibolon eſt hoc loco: vtrū ipſa aurea: an aurea cingula. Sciendū tñ plerūq; amphiboliā metri rōne diſſolui: vt Aurea cōpoſuit ſponda dido: Aurea. n. ſi ad ſpóda referas nō ſtat verſus. h ☞ Exertæ: nudatæ. nudāt. n. quā aduſſerūt mām̄ā. i ☞ Virgo: ætaté oñdit ꝛ ſexū.

DON. ℭ S E Quoq;: honorificū fuerat cōfertos hoſtes nō timuiſſe. ☞ Hæc dum: non ſola hæc fuerat picta. Sed aduentus Reginæ interrupit ne reliqua cóſiderare poſſet. Eſt aūt vna res quadripartito poſita breuiſſime dcā. Nā vt eſt ſūmi oratoris res breues late diſſerere ita ꝛ latitudinem coercere.

CHRI. memnō meninoniæ ℭ M E M nō. Fabula eſt Tithonū Laomedōtis filiū ab aurora ob pulchritudiné in æthiopiā raptū: ꝛ inde natū eſt Ménoné: qui cum maximo exercitu in auxiliū priami venit. ꝛ tandé ab Achille cæſus: cū corpus eius cremareẗ precibus Auroræ in aue mutatus ē. Ex eadéq3 pyra multæ aliæ aues euolarūt: quas ménonias vocant. In Solini aūt geographia ſcriptū ita eſt: iuxta illum Ménonis ſtat ſepulchꝝ: ad qō ſempiterno ex æthiopia aues volant: quas Ménonias dicūt. Cremutius auctor eſt has eaſdé āno quinto ī æthiopia cateruatis coire: inde ad regiā ménōis ꝯuenire. Diodo. aūt ex teſtimōio. Cteſiæ hiſtorici refert Teutamū Syrioꝝ regé: Cū ſibi ſocietas eſſet cū Troiāis ménoné Tithōi filiū cū decé milib᷒ æthiopū totidéq; ſocioꝝ ꝛ cū. cc. currib᷒ ī auxiliū Priami miſiſſe: q cū egregia faciora ediſiſſet: tādé īſidijs Theſſaloꝝ circūuét ꝑijt. Cadauer āt a ſuis crematū ē: ꝛ ad Tithonum oſſa ꝺlata: His ſuſis regiā ædificauit: q́ vſq; ad tpa pſaꝝ durauit. Nigri: qa æthiops. Amazones. Hoc gen᷒ mulieꝝ apud Thermodóté fluuiū fuiſſe teſtaẗ Diodo. q̄ ſi cū viris bellicas artes tractabant. Itaq; q̄dā ex ijs regia ptāte potita: robore aūt īſignis exercitū mulieꝝ īſtruxit ꝛ multas gétes debellauit: Qua fortuna elata ſe e Marte genitā dixit: legéq; tulit: vt viri muliebria: mulieres virilia exercerét. Ipſoſq; viros vt ībelles redderet crurib᷒ brachijſq; iutiles reddidit. Muliebrib᷒ āt dextrā mamillā: vt ī pugna expeditiores eént inuri iuſſit. A qua re amazóes appellatæ ſūt. Vrbé quoq; Themiſcyrā iuxta Thermodótis hoſtia ꝯdiderūt. Fuitq; florétiſſimū illaꝝ impiū donec tādé Hercules ab Euryſtheo miſſus ꝛ vt Baltheū illarū reginæ referret iuſſus illas collatis ſignis ſupauit: Hippolitéq; reginam captiuā obduxit. Quo ꝯflictu ita extenuatæ eaꝝ vires ſūt vt a vicinis deīde pplis vexatæ pene ad nihilū redierint. Paucis tñ ānis poſt victoriā Herculis penthesilea earumq; reliq̄ erāt regina ꝯſanguinea cæde polluta exulās ꝓ troiāis pugnās ab Achille īterfecta ē. Hæc Diodo. Herodot᷒ āt ſcri. victas amazóas nauib᷒ a græcis īpoſitas: Verū illas cū altū tenuiſſent viros a qb᷒ ducebāẗ īterfeciſſe ꝛ īſcitia nauigādi ad fótes vſq; meotidis ꝺlatas ꝑmū ad ſcythas liberos deīde ad mágóes ꝑueniſſe: cū qb᷒ poſt ꝑlia coieẗ: ꝛ cū maritis tanaiȝ trāſiere: atq; īde natos fuiſſe ſauromatas: quorū mulieres ex īſtituto parétū bellica exercét. Amazóes aūt a ſcythis dictæ ſūt corpate. i. ꝟidicæ. Nā eorū ligua eor virū ꝛ pata iterficere ſignificat. Lógū aūt eét ſcribere q̄ a Strabóe dicunẗ. Qui aūt geſta Alexādri ſcribūt: illū cū Thaleſtri amazonū regia ꝯcubuiſſe volūt. ☞ Cīgula: Baltheū itelligit q̄ pédebāt arma q̄ ventré ꝛ ꝓpinquas illi ptes tegerét.

Hæc dum dardanio Aeneæ mirãda videnť:
Dum stupet; obtutuq́ꝫ[a] hæret defixus in vno[b];
Regina ad templum forma[c] pulcherrima Dido
Incessit magna iuuenum stipante[d] caterua.
Qualis in Eurotæ[e] ripis, aut per iuga Cynthi[f]
Exercet[g] Diana choros: quam mille[h] secutæ
Hic atq; hic glomerãtur Oreádes[i] illa pharétrã
Fert hũero, gradiénsq; deas supemiet omneis.
Latonæ tacitum[k] pertentant[l] gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem se læta ferebat
Per medios instans[m] operi, regnísq́ꝫ[n] futuris
Tum[o] foribus Diuæ, media testudine[p] templi

SER. a ℭ OBTVTV: aspectu. b ℾ In vno: in viro q̃ ꝗ: hoc ẽ singla mirabať. c ℾ Forma pulcherrima: vt Pulchra ꝑie. vbiq;.n. Virgi. ⁊ Home. reges formosos ĩducũt cũ venerabiliores sint formosi ad ĩpetanduꝫ ⁊ sibi parendũ: vt alibi Gratior ⁊ pulchro veniens in corpoř virtus: ⁊ Home. εἶδος πριάμου ἄξιον ἀρχῆς. d ℾ Stipãte caterua: ad hoc seq̃ns tantũ pertinet cõparatiõ: quã vituꝑãt multi: nescientes exempla: vel parabolas: vł comparatiões assumptas nõ semper vsque quaq; cõgruere: sed interdũ omni parte: ĩterdum aliqua cõuenire. e ℾ Eurotæ ripis: fluuij Laconiæ. f ℾ Cynthi: mõtis Deli: ĩ quo natã Diana memorať. g ℾ Exercet Diana choros: hoc nõ ad cõparationẽ pertinet: sꝫ ẽ poeticæ ꝺscriptiõis euagatio. h ℾ Mille: finitus numerus pro infinito. Nã de nympharũ numero varia est opinio. i ℾ Oreades: nymphæ montium Oreades dicuntur: ἀπὸ τῶν ὀρῶν. siluaꝝ Dryades: ἀπὸ τῆς δρυός. i. quercu spẽ pro genere arboruꝫ: vł ἀπὸ τοῦ δρυμοῦ. i. a sylua: q̃ cũ siluis nascunť Amadryades: ἅμα simul καὶ δρυός Napeæ: vel Naiades fõtiũ: maris Nereides. k ℾ Tacitũ: maior.n. taciturnitatis affect⁹: vt supra: Hæc secũ: sic Terẽ. Vt mecũ tacita gaude.ã. l ℾ Pertẽtãt: mõ vehemẽter tẽtãt: alibi leuiter: vt Blãda vicissim Gaudia ptentant mẽtẽ. Apud Home. Virg. Nausicaa ludibũda ĩter familiares puellas cũ diana cõferť in iugis mõtiũ inter agrestes deas sicut Virg. didonẽ inter Tyrios pricipes cõparat: qua de silitudine inspice Auliũ Gelliũ lib. ix. noctium atticarum.

οἵη δ᾽ ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα
ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείοις ἐλάφοισι
τῇ δέ θ᾽ ἅμα κοῦραι νύμφαι διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρονόμοι παίζουσι γέγηθε δέ τε φρένα λητώ
πασάων δ᾽ ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπον
ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι

Sunt.n. multa quæ ꝑ locis ĩtelligunť: vt ĩpotẽs: ⁊ satis: ⁊ minus: ⁊ nihil potẽs significat. m ℾ Instans operi: zeugma est ad seq̃ntia ꝑtinẽs. n Regnisq; futuris: regnatæ Carthagini. Tũ foribus diuæ: instãs præcipue foribus. ⁊ hoc loco distinguẽdũ est. Magno enim studio ⁊ labore tẽploꝝ fores fiebant; quas q̃busdas insigniebãt histoꝛijs: vt In foribus lætus androgeo. Itẽ In foribus pugnas ex auro solidoq; eleph:ãto: q̃;uis qd.ĩ iũgãt. o ℾ Tum foribus diuæ media testudine tẽpli: vt vnus intelligas tectũ tẽpli: ⁊ fores: qđ si ẽ sub medio tecto sunt fores: sꝫ prima melior ẽ expositio. p ℾ Testudine: camera obliqua incurua: quæ ꝫm eos qui de rõne scripserũt tẽploꝝ: ideo sic fit: vt simulacro cæli imaginẽ reddat: quod cõstat esse conuexum.

DON. ℭ REgina ad tẽplũ: q̃a regia. i. ꝓcuratrix negocij publici: ⁊ q̃a ad tẽplũ accedebat mereť excusationẽ qđ publice mũer iuuẽis se viris admisceret. Religio ergo ⁊ necessitas ĩpulit: vt tẽpli oꝑa ĩspiceret: ⁊ ad maturãdum artifices cogeret. ℾ Latonæ tacitũ: Occasiõe cõparatiõis exꝑssit poeta quã læti sint parẽtes successib⁹ filioꝝ. ℾ Instãs: vna cura testabať religionẽ ꝑficiẽdi tẽpli. Altera iperãtis iustitias ostẽdebat. ℾ Læt. i: ex successu rerũ. ℾ Tũ forib⁹. d. m. t. t. Septa. ar. Nisi ordiato sensu q̃rať ĩtellect⁹: nõ poterit cõprehẽdi. Erit satis ĩcertũ qđ poeta descripserint. Nesciret q̃ppe vbi sederit Dido: ⁊ vbi armis septa sit. Ordiam⁹ ergo sic. ℾ Tũ forib⁹ di. septa ar. me. te. tẽpli: solioq; alte subnixa resedit. Quõ ẽ iudicioꝝ oiuꝫ ꝯsuetudo: Ducunť iudices vsq; ad fores secretarij ibidẽq; officiũ remanet. Illi ṽo ingressi soliũ accedũt: ⁊ sedẽt. Oẽs igiť q ꝓgrediẽtẽ comitabãť reginã: erãt vt armati ⁊ añ fores remãserũt. Illa ĩgressa vbi ad mediã testudinem. i. ad mediam araꝫ ꝑuenit ascendit solium ⁊ alte sedit.

CHRI. ℭ DARdanio: q̃si magnanimo: ⁊ q ṽa posteritas dardãi eẽt ℾ Obtutu ꝯspectu: a tueor tueris. Est.n. tueor: ⁊ tuor: Lucre. Nec calidos æstus tuimur nec frigora qm⁹ vsurpare oculis. ℾ Cynthus: Deli mons adeo excelsus vt

vmbra

vmbra sua oēm ręgel maris ambitū tegat. ₰ Latonæ.t.tā grata mulieri ē pulchritudo:vt illā reliqs bōis pferāt. Voluit ergo exprimere poeta q̄ latentur mulieres pulchritudine filiarū gaudeāt. Hic Iuue. Formam optat modico pueris maiore puellis:murmure cū veneris fanū videt anxia mater.vsq; ad delitias votorum. ₰ Læta:ostēdit ꝙ bene volens ꝛ cū sūma diligentia cuncta procurabat. Lætus.n.bene volens est:vt nobis lætus ego hoc candentē in littore taurum. Contra tristis inultus est:Terentius.Inultat tristis.

Septa[a] armis, solióq3[b] alte[c] subnixa[d] resedit
Iura[e] dabat, legésq3 viris, operúmq3 laborem
Partibus æquabat iustis, aut sorte[f] trahebat.
Cum subito Aeneas cōcursu[g] accedere magno
Antéa: Sergestúmq3 videt: fortémq3 Cloāthū:
Teucrorúmq3 alios; ater quos æquore turbo
Dispulerat[h]; penitúsq3[i] alias aduexerat oras.
Obstupuit[k] simul ipse, simul pculsus Achates,
Lætitiaq3[l], metuq3 auidi coniungere dextras
Ardebant[m]. sed res[n] animos incognita turbat.
Dissimulant[o]: ꝛ nube caua speculantur amicti
Quæ fortuna[p] viris, classem quo littore liquāt.
Quid veniant? cunctis[q] nā lecti nauibus ibant
Orantes veniam[r], ꝛ templu3 clamore petebāt.
Postq̄ introgressi, ꝛ coram data copia fandi

SER. a ₵ SEPTA armis: satellitū.s. b ₰ Solio:soliū pprie est armariū vno ligno factū:in quo reges sedebāt pp tutelas corpis sui:dictū quasi solidū.mō iā abusiue sellā regalē itelligim⁹. c ₰ Alte: ac si diceret in tribunali. d ₰ Subnixa: p subnisa: vt supra dixim⁹. e ₰ Iura dabat legesq;: ius generale est: sz lex iuris est species. non est ergo iteratio. ius ad non scripta etiam pertinet:leges ad ius scriptū. quod autē dixit iuris:ad Didonis pertinet laudē. f ₰ Sorte trahebat: ppe locut⁹ ē.trahunt.n.sortes:hoc ē educuntur. g ₰ Cōcursu accedē magno:cū magna afrorū multitudine.ꝛ hī est qđ formidat Aeneas incertus q̄ eos mēte comitent. h ₰ Dispulerat:segregauerat.ꝛ magna ē inter di ꝛ dis dr̄ia:vt dictū est supra. i ₰ Penitus:longe a regina remotos:q̄ res ēt isolētes custodes littoꝝ facit. k ₰ Obstupuit:ꝛ ad admirationē: ꝛ ad timorē hic ptinet sermo:q̄ dicenda pocupat. l ₰ Lætitiaq; metuq;:lætitia:pp socios liberatos:metu:pp ɔcursum. m ₰ Ardebāt:cupiebāt:vt Formosus pastor corydon ardebat alexī:adeo aūt ꝛ accusatiuū regit ꝛ ablatiuū. n ₰ Res icog.hoc est q̄ affectione Pœnoꝝ ppl's ɔuenirēt. o ₰ Dissimulāt: dissimulamus nota:simulam⁹ ignota dissimulamus qđ sumus: simulam⁹ ꝙ non sumus: vt Sal. Simulator:ꝛ dissimulator. p ₰ Quæ.f. vtrū pspera:an aduersa. q ₰ Cūcti.n.l.n.i. bñ addidit lecti:ne penitus oēs itelligerem⁹. nōnulli tñ lectis nauib⁹ legūt:qđ ꝛ si sit hypallage ē:ꝛ illuc sensus recurrit.ꝛ sciendū plerūq;(vt hīloco)addi aliqd gñalitati:ꝛ fieri spālitatē:vt si dicas Oēs scholastici laborāt:gñalitas ē:si addas isti.fit spālitas:vt Sal. Transgressos oēs recepit mons ballera:prudenter addidit trāsgressos. r ₰ Orātes ve.pacē:pp incendiū nauiū.ꝛ pprie vbū pōtificale ē. vñ

DON. est:Tu mō posce deos veniam: ꝛ paulo post: Pacēq; p aras Exqrunt. dicta aūt venia ad eliciēdā misericōdiā. Meret.n.beniuolētiā numinū: q̄ lz inocēs sit: veniam tanq̄ peccauerit petit:vñ ē ɔfessio illa in Terentio:Quid meritus? cruces. ₵ IVRA dabat. meritum Reginæ.Non.n.tot viri fœminæ paruissent nisi qa egregiæ i ea vtutes eēnt spāliter ponit. ₰ Iura.d.l.v.Quod nō ē exponēdus iperat sed cōstituebat iura. Præcipua ḡ laus cū scriberet leges ꝛ iura:qa acqescebant viri iussis fœminæ. Cū aūt a publicis cōsultis ad operā veniebat oñdebat æqtatē suā ꝛ in cōsulendo prudentiā. ₰ Partibus æqua.i.a.s.t. quæ æstimatiōe iustitiæ æquari poterant distribuebat. Quæ aūt natura sua ad plenū æqri nō poterāt sortis iudicio dabat vt q graui onus subiret.fortunā suā nō reginā accusaret. ₰ Antea ser.est ad iple tū qđ mater d.sal uis socijs dixerat. Dissimulāt:ɔsiliū prudētiæ vt euentū rei spectarēt. ₰ Quæ fortuna:. Quā euaserat ꝛ quā essent accepturi. ₰ Cūcti:non absolute.Nā cū venissent lecti non omnes venerant:sed cuncti qui venerant. ₰ Orantes veniā:ꝛ templū clamore petebāt:nō ɔueniūt. Nā orare est pcib⁹ peterē. Clamarē ē iuerecūdo strepitu vocē maiorē emittere. Cōijciebāt igit clamorib⁹ magna illos vrgeri necessitate:Hos effūdebāt anteq̄; Didonē orare possent.Ergo iusta cā ꝛ nō seditione clamabāt.Nā cū nullus nūciare Didoni: q̄ intus erat nō poterat nisi clamore rē pcipere Dido.Sed postq̄ intus fuere:seruatū ē decoꝝ in verbis cū facta sit copia didonis.

Orare Clamarē

CHRI. ₵ IVRA dabat legesq;.Iterpretatio. Nā cū ius genus sit:addidit leges quæ pars sunt iuris. Ius.n.triplex.Naturale:Gentius:ꝛ ciuile. Et rursus ciuile aliud scriptum est aliud non scriptum:Scriptum vo leges continet.

Maximus[a] Ilioneús placido[b] sic pectore cœpit.
O regina[c], nouam cui condere Iuppiter vrbez,
Iustitiáqz[d] dedit genteis frenare[e] superbas,

SER. a ℂMAXIMVS Ilioneus: rebus omnibus maximus. non enim aliquid addit: ⁊ non sine causa ipsum vbiq; inducit eloquentes. vt enis Home. dicit: Phorbas pater Ilionei semper Mercurio deo eloquentiæ fauẽte pugnauit: vt Orati⁹: Mercuri facũde nepos atlãtis. Merito ergo huic dat eloquentias.
b ℙ Placido sic pectore cœpit: more suo vno sermone habitum futuræ orationis exp̄ssit. c ℙ O regina: s̄m artem rhetoricã id ei dat: quod impetrare desiderat. Nam eam p̱ laudem beniuolam reddit. d ℙ Iustitia: bñ cõsiderauit sexum. Nec enim virtute dicere poterat. e ℙ Frenare: continere: vt contra: Et numidæ infreni cingunt.

DON. ℂO REGIna: magna omnino arte scribit. Primo principia sũma breuitate subiungit q̄ tamẽ plurima necessaria continet: primo p̱sonam didonis laudat. Subtilẽ obiurgationẽ non omittit: ⁊ in ipsa obiurgatione beniuolẽtiam reddit: inhumanitatem ⁊ superbiaz reijcit in alios. Ipsam iustam dicit: ne eã lædat a qua auxilium postulat. Veniebat igitur incognitus ad incognitã: vnde ignarus oĩum coniectura rimatur quomodo aliqua laude illam sibi beniuolam faciat. Suspitione autẽ debuit duci: cum homines impij essent ipsas quoq; quæ imperaret ijsdem moribus esse: sed de illis aperte dixit: Partem vo huius meliore ratione argumentandi correxit: tamẽ illam oblique tangit ex aliena. idest suorum reprehensione cõfusam. Collectis igiẗ contrarijs omnibus componitur duobus versibus plena laudatio. ℙ O regina: a difficultate laus. Difficile est enim fœminam regnare. ℙ Nouam cui condere: alia magna laus quod fœmina faciat: quod difficulter viris euenire solet: duo ergo miracula. Primuz regnat mulier: Secundum condit vrbem. Addit tertium: Vt regat homines: quibus natura parendi studium denegauit. Et sic ostẽdit plenam afroꝝ feritatem. Mali autem homines non paribus: sed contrarijs superantur humanitate. s. regentis ⁊ voluntate: Quas in didone fuisse colligit Ilioneus qui vituperãdo incolas imanitatis laudat eam: quã ostẽdit humanitate cõpellere id ad quod alij impositis Frenis impelluntur.

CHRI. Phorbas ℂILIOne⁹: Phorbas Priami fi. Fuit ex epichesta: quæ mygdonij Stasippi filia fuit. Hic in bello Troiano aduersãnte priamo in prœlium descendit: ⁊ cum multa egregia facinora edidisset. tandem a Menelao gladio saucius perijt. Erat autem belli tempore ita grandis natu: Vt Priamo frater potius q̄ filius videretur. Dicit præterea Home. illum in prælio semper a Mercurio adiutum in quo eloquentia eius indicatur: Hinc igitur Maro ei⁹ filium Ilioneum tanq̄ eloquentiæ paternæ hæredem: ⁊ regio genere illustrem principes legationis facit ⁊ maximum appellat. Nam quid maius ẽ in homine q̄ eloquẽtia cui sapientia coniuncta sit. ℙ O regina: oratio in genere deliberatiuo: In qua petit vt recipiantur hospitio arenæ: dum naues reficiant ac habeant. Captat beniuolentiam cum appellet nomine dignitatis. Magna autem laus vt vrbem condere potuerit. Maior vt condiderit nouam idest magnam. Nam nisi magnam significet: superuacanee: diceret nouam: cum omnia quæ conduntur noua sint. Ergo nouam magnam vt Pollio ⁊ ipse facit noua carmina. Magnum ergo vt cõderet vrbem: vt conderet magnas: maximũ vt vrbe condita possit iustitia gentes sup̱bas frenare. ℙ Iustitiam: maxima laus in fœmina vt iustitia quod in se ipsa est ⁊ non vi armoꝝ q̄ non põt sine multis exerceri cohibeat efferatas gentes: quæ non sua sponte obtemperent sed vi sint cogendæ. Est autez iustitia perpetua quædam constansq; volũtas ius suum vnicuiq; tribuens. Sed illam triplici ratione colimus. Est. n. quam erga deos, quam erga alios hoĩes, quam postremo erga nos ipsos gerimus erga deum est religio: qua diligentissimũ cultum deo exhibemus. Ergo nos est qua rõni appetituiq; quod vtriq; proprium est concedimus. s. vt ratio p̄sit: appetitus obtemperet. Est. n. iustus ordo naturæ: vt anima subdatur deo aĩæ caro. ac p̱ hoc aĩa ⁊ caro deo: Eius iustitiæ: qua in alios vtimur partes sunt innocentia: Pax: Cõcordia: Pietas: Integritas: ⁊ Vindicatio: innocentia iustitia est nullam alicui lesionem violentiam vel contumeliam inferens sine rõnabili cã: Huius partes sunt humilitas quæ est innocentia a suo iure submittens: ⁊ a p̱pria gloria excellentiaq; rationabili voluntate refrenans: ⁊ mansuetudo q̄ ita dulcedine quadam gratificat aĩum: ⁊ benignitatez conformat vt semp̱ acceptabilis videaẗ. Pacis species est tranquillitas: q̄ syncera placabilitate animum perfundens funditus remouet perturbationem: Cõcordia volũtates rationabiliter copulat vel ad aliquid honestum fortiter iungit. Pietas est gratia q̄ diligens officiũ tribuit p̱pinquitate nobis ꝯiunctis ⁊ patriæ deuotis: Sub pietate amicitia ẽ ⁊ liberalitas: integritas habet fidem quæ intemerata custos est ꝯuentoꝝ p̱missorumq; oĩum publicæ priuatimq; factoꝝ: Habet veriloquius qđ sine ai fallacia vt sese res habet ita illam p̱nunciat: Pietas

nunciat: Habet ſimplicitatem quæ nihil aliter ꝙ in corde cõperit ſimulat intentione fallendi. Sed vt rem latius amplectar quemadmodũ rex & regula ordinis in diuino intellectu. Ita iuſtitia eſt regula ordinis in diuina voluntate: & q̃a intellectus ꝓcedit voluntatẽ prior erit lex ꝗ̃ iuſtitia. Et quia deus eſt regula totius ordinis: neceſſe eſt legem & iuſtitias eẽ in deo. Hinc Orpheus iuſtitiam oculũ amoremq; iouis dicit. Pythagoras arithmeticam: muſicã: & geometriã dei dixit iuſtitiam. Pla. in Cratyllo iuſtitiã dixit deũ penetrantem: & diſponentẽ cuncta. deniq; cõcludemus iuſtitiã quadruplicẽ eſſe diuinã: Naturalẽ: Domeſticam: & Ciuilem. Diuina reſpicit cælos: ſpiritus & elementa. Naturalis continet proportionem in rebus naturalibus: ſine qua illa non durarent. Nullũ. n. corpus duraret: niſi calori & frigori humori & ſicco quantũ illa ſingula merent: diſtribueret. Domeſticã ſeipſũ ac familiam tutatur. Ciuilis vniuerſam rationem politicam reſpicit.

Troes[a] te miſeri ventis[b] maria omnia vecti
Oramus: prohibe infandos a nauibus igneis.
Parce[c] pio generi, & propius[d] res aſpice noſtras.
Non nos aut ferro libycos populare[e] penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere ꝑdas.
Non ea[f] vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus[g] Heſperiam[h] Graij cognomine dicũt.

SER. a ¶ TROES te miſeri: tacitis occurrit q̃ſtionib⁹: ne ad populatiõem veniſſe videãtur: more latrocinãdi: qui tunc vigebat. b ¶ Vẽtis maria. oĩa vecti: p maria. & eſt cõtra illud cur ad Africã venerint. c ¶ Parce pio generi: quotiens inuidioſæ ſunt ꝑſentes pſonæ: rhetoricũ eſt ad alias confugere: vt hoc loco ꝯfugit ad gen⁹: & ĩfra ꝯfugit ad pſonã dauni miſerere ſenectæ. d ¶ Et ꝓpius: id eſt vicinius. ſ. vt tanq̃ victi accipiant: nõ tales qualis Paris fuit ĩ Spartæ expugnatione: raptuq; Helenæ. nã hiſtoriæ hoc hʒ veritas: nõ voluntate Helenã ſecutã: ſʒ raptã expugnata ciuitate: vñ & recipi meruit a marito. Tangit aũt hoc latenter Virg. illo loco. Me duce dardani⁹ Spartã expugnauit adulter. e ¶ Populare: antiqui & populo dicebãt & populor: vnde eſt nũc populare: & Populatq; ingentem farris aceruũ Curculio: Nũc tñ paſſiua vtimur declinatione. f ¶ Nõ ea vis aĩo: argumentũ ab impoſſibili: vt Quid troes potuere? vis aũt eſt poſſibilitas. g ¶ Eſt locus: cõparatione orbis totius Italia locus eſt. Nã prouincia locus nõ põt dici. nii in⁹ aũt eſt quã vt Vrbs antiqua fuit. h ¶ Heſperiã: heſperiæ ſunt duæ. vna quæ Hiſpania dicit̃: altera quæ eſt in Italia: q̃ hac rõne diſcernũtur: aut enĩ ſolã Heſperiã dicis. & ſignificas Italiã: aut addis vltimã: & ſignificas Hiſpaniam: quæ in occidẽtis ẽ fine: vt Ora. Qui nũc heſperia ſoſpes ab vltima. ẽ hæc vera Heſperia ab Heſpero dicta: id eſt ſtella occidentali. cæterũ Italia Heſperia dicit̃ a fratre Atlantis q pulſus a germano Italiã tenuit: eiq; nomẽ ꝓſtinæ regiõis impoſuit: vt Higin⁹ docet.

ſeri: p hoc oſtẽdit miſeros nihil audere poſſe vel potuiſſe ꝯtra Didonẽ. ¶ Vẽtis vecti: ergo nõ ſpõte venerãt. ¶ Prohibe: Sibi breuitate ſũmam petitiõis ponit iuſtã & ſine ꝑſtãtis detrimẽto: q̃bus vel duriſſimis flectatur. Poſita aũt ſunt tria ne incẽderent naues volũtatẽ & neceſſitatẽ abeũdi: & caſu veniſſe. ¶ Pio generi: reus erit: qui pio nocebit: & maior nĩa eſt pietas: q̃d illã natura ſanguinis ducti nõ cõſtricti lege ſeruamus. ¶ Propius. ſ. a. n. tertia petitio generalis: vt q̃cq̃d ad commodũ noſtrũ ſpectat ꝑſtes. Quã rẽ honeſtius nõ ponẽdo per ſpẽs amplexus eſt. ¶ Eſt locus. & locorum & hominum carthaginis plena deformatio: ſed non aperta. Dicit ergo tẽdebamus in italiam fertilem terram: & potẽtem fortibus viris & bonis. Itaq; non veniſſemus ad ſolitudines has: & ad feros homines niſi tempeſtate coacti. Ergo non eſt ſtudium in nobis violentiæ inferendæ. Deſcriptio autem naufragij mouet miſericordiam & cum omnia violenta quæ obijci poſſent purgarit: retorquet inuidiam in calumniantes vſus anticategoria. Dicit. n. non nos fecimus: ſed tui in inoxios violenti fuerunt.

CRI. ¶ TROES: Captat beniuolentiã per cõmiſerationẽ qui locus efficaciſſimus eſt. Quis. n. dignior miſericordia eſt? ꝗ̃ is qui tã diuturna iactatus tempeſtate a littore prohibeatur. Verum q̃m eo maxime vrgebantur q̃a putabantur ex conſuetudine piratarũ veniſſe ad abigendas ꝑdas in primis hoc erat cõfutandum. Quo non confutato nihil omnino quod ſperare poſſent relinquebatur. Ergo poſt hoc exordium adhibet hanc partem cõfutatiõis ſine qua vniuerſa cauſa ruat neceſſe eſt: quemadmodũ & Cicero ꝓ milone poſt exordium cõfutat: quæ niſi confutaſſet æquis auribus a iudice audiri non poterat. ¶ Non ea vis aĩo: probat a neceſſitate.

DON. ¶ TROES te miſeri: collecta rõne principiorũ quibus mores incolarũ vituperat: & Reginã laudat: purgat troianos ne violentiã iuſte paſſi eſſe videantur. Ergo quã cito & quã euidenter expreſſit pſonam & fortunã. ¶ Mi-

SER· a CANTIQua: nobilis: nec enim noua esse potest: licet primam terram suam eē dicant Athenienses. b Vbere glebæ: Vber proprie est fœcunditas: & bene virtutem Italiæ fœcunditatemq; collaudat: ne Africam petisse videant. c Oenotrij coluere viri: deest quā: Oenotria autem dicta est vel a vino optimo .i. οἶνου q̄d I Italia nascit: vel vt Varro dicit ab Oenotro rege Sabinorū. d Fama: subaudimus est. e Minores: maiores & minores quotiens de genere dicimus: numeri sunt tantum pluralis. f Italiam: Italus rex Siciliæ ad eam partem venit: in qua regnauit Turnus: quam a suo nomine appellauit Italiam: vnde est Fines super vsque sicanos. non vsq; ad Siciliam. nec enim poterat fieri: sed vsque ad ea loca: quæ tenuerunt Sicani: idest Siculi: a Sicano fratre Itali. nam non vsq; ad Sicilia nec enim poterat fieri. g Cum subito assurgens fluctu nimbosus orion: Oenopion rex cum liberos non haberet: a Ioue: Neptūno: & Mercurio: quos hospitio susceperat hortantibus: vt ab his aliquid postularet: petijt vt sibi cōcederent filios: Illi intra corium immolati sibi bouis vrina facta præceperunt vt obrutum terra completis maternis mensibus soluere: quo facto inuentus est puer: cui nomen ab vrina impositum est: vt οὐρίων diceretur: quod græca dorica lingua commutatum est vt ου diphthongus in o verteretur. Quod autem plerunq; prima syllaba breuis inuenitur: vt in hoc loco cum sit naturaliter longa: græcæ rationis est. nam detractio fit u litteræ: & o breuis remanet quomodo θυγατέρα τέσσαρα pro θυγατέρα: & ποιῶν pro ποιοῦν: & hoc quia aut ω est naturaliter longa: aut ου diphthongus: Cæterum si sit in proprio nomine dichronos: vt omnes latinæ sunt propriorum nominum abutemur licentia: vt in artibus lectum est. h Orīō: ergo postea venator factus dū vellet cum Diana concumbere: vt Ora. dicit: eius sagittis: vt Lucanus immisso scorpione perijt: & deorū miseratione relatus in sidera signum famosum tēpestatibus fecit: Verisimilius aūt est a scorpione interemptū: quo oriente occidit. Sane magnitudine sua multis oritur diebus: & lō eius etiā apud peritos est incerta tempestas: vnde dictus est: Cum subito assurgens: ad excusationē non præuisæ tempestatis: Et multi superfluo quærunt cur ortus cōmemoretur Orionis: cum sit a Iunone immissa tempestas: s3 Ilioneus ista nō nouit: quæ a poeta supra dicta sunt per musam vt diximus cognita. Et ↄstat mumina nisi inuēta occasiōe nocere nō posse: quod in omni suo ope Virgilius diligenter obseruat. i In vada cæca: incognita: latentia. k Procacibus austris: perseuerantibus. & procax proprie petax est. Nam procare est petere: Vnde proci petitores vocantur. l Perque vndas superante salo: eleuato mari: & in vndas diuiso: vt solet in tempestate. Salum autem ab eo venit quod est salum sali. Nam salo tabentes: ab eo quod est hic sal salis. cum salū a σάλευω. m Perq; inuia saxa idest aspera: imania: Vnde & paulo post Dido: Quæuis immanibus applicat oris? Nō enim suos vituperat: sed naturas littoris culpat. n Adnauimus oris: elegit verbum aptum naufragio ad eliciendam misericordiam: q̄; quis & de nauibus natat lectuū sit: vt Natat cuncta carina.

Terra ātiqua[a], potens armis, atq3 vbere[b] glebæ.
Oenotrij[c] coluere viri: nūc fama[d], Minores[e]
Italiam[f] dixisse, ducis de nomine, gentem.
Huc cursus fuit.
Cū[g] subito assurgens fluctu nimbosus Orion[h]
In vada[i] cæca tulit: penitusq3 ꝓcacib[ok] Austris
Perq3[l] vndas superāte salo, perq3 inuia[m] saxa
Dispulit: huc pauci vestris adnauimus[n] oris.

DON. PAVCI: & misericordiam captat: & suspitione violentiæ remouet.

CHRI. Oenotr[o] OENOTRI coluere viri. Ex archadia decem & septem ætatibus ante troiam obsessam nauigauit Oenotrus Lycaonis fi. qui quintus erat ab ægeo & Phoroneo qui primi in Peloponneso regnarunt: & venit cum suis in Italiam non satisfaciente sibi in græcia portione sua. Nam cum essent Lycaoni vigintiduo filij in totidem partes diuisa erat arcadia. Venit & cum eo Peucetius vnus ex Peuced[o] fratribus: sed Peucetius sedes supra montes Iapygios constituit. Ab eoque Peucetij sunt nominati. Oenotrus: maiori exercitu in sinum qui ex accolis ausonijs Auso. dicebatur enauigans oram multam occupauit: eamque œnotriam vocauit: & populos œnotrios: vt apparet in Sophoclis trag. Triptolemo: sic autem aboriginibus populis græca origo fuit: sicuti Catoni & Sempronio placet: œnotrorum progeniem fuisse arbitror. Hæc ait Dionysius alicarna. Qui œnotri progeniem: sic ponit Ageus & Phoroneus primi in peloponneso regnarunt

gnauit Phoroneo fi. fuit Niobe: hæc ex Ioue pelasgū peperit: Aegeo aūt fi. fuit lycaon: lycaonis filia Deianira: ex ea vo & pelasgo ait lycaō q oenotrū genuit. Sola dr̄ oenotri: aut ait Strabo: Italia olī appellata est. ☞ Orion: de hoc audisti Ser. Alij tn̄ dicūt cū Dianæ se comitem in venatione dedisset & cum omnem feram superare auderet: terra cum scorpiōe misso interemit. Diana in sydus celeste transtulit & canem suum sirium. Ser. alibi ait hūc oenopionis filium habitum virum immensæ staturæ & venatorē. Verum cum Oenopionis filiam violare vellet ab eo luminibus priuatus qui inde ab oraculo accepit si lumina recuperare vellet per mare ita ad orientem tenderet vt sinus oculorum soli semper opponeret: sic ergo duce sene ad cyclopas accessit & ab vno eorū humeris impositus iussa oraculi peregit & lumina recuperauit. Theoduntius ait eum Oenopionis siciliæ regis fuisse filium & a Venere per quietem admonitum vt ei quæ sibi prius obuiam fieret mulieris cōcubitum peteret: Surrexisseq; ex antro ac sororem Candiopeam quæ & ipsa venatrix eēt obuiam factam compressisse: ex ipsaq; Hypologum genuisse. Hic idē mox ob hoc exul factus iubente oraculo vt in orientem tenderet cum candiope & filio in thraciam enauigauit. Ibiq; subactis incolis, Neptūni filius habitus est. Higi. aūt de pfiguratione sydeꝝ ait illum ab inundatione aquarum græce Orionem dicit q eius tempore Hyems habeat ortū & mare ac terras tempestatibus turbet. Latini eum iugulam dicunt q fit vt gladius armatorum fulgore stellarum terribilis qui si fulget serenitatem: si obscuratur tempestates portendit. Hesiodus illum neptūni filium ait. a quo accepit: vt mare ita vt terram perambulare posset: Hunc Oenopius ob viciatam filiam Moeropem excecauit. Ille in lēnum profectus & a Vulcano caballo accepto ad ortus solis perexit: ac ab eo lumen recepit: voluit vlcisci Oenopionem: sed cum ille a ciuibus suis occultaretur: in cretam profectus est verū cum nullam se feram relicturum minaretur: tellus indignata scorpionem extulit: qui eū interemit: sed a Ioue ob virtutem suam in astra relatus est. Habet aūt has stellas: in capite tres: sed media ē splendidior: in singulis humeris singulas claras: in dextro cubito obscurā vnā: i eadē manu vnā: i zona tres: i gladio quē manu tenet tres: i singulis genib⁹ singulas.

SER. a ☞ QUOD genus hoc hominum: Rhethorice vituperaturus mores: nō ad Didonem loquitur: sed ad tertiam se cōfert

Qđ ᵃgen⁹ hī hoīuꝫ? quæ ue hūc tā barbara morē
Permittit patria? hospitio ᵇprohibemur arenæ.
Bella cient: primáq; ᶜvetant consistere terra.
Si genus humanum, & mortalia ᵈtemnitis arma.
At sperate ᵉ deos memores ᶠ fandi, atq; nefandi.

vt nomen nō inueniat. Omnes.n. feros inhumanitate vicerunt tyrij. Que ve.h.cui⁹ regiōis est tā sæua barbaries quā ē tuæ.

personas. b ☞ Hospitio prohibemur arenæ: vt alibi: Litusq; rogamus. Occupantis est.n. possessio litoris: vnde ostendūtur crudeles: qui etiam a coibus prohibeāt. c ☞ Primaq; vetant consistere terra: idest in littore: vt alibi: Tuq; o cui prima frementem Fudit equū magno tellus percussa tridenti. d ☞ Mortalia arma: mortalem possibilitatem. Sane arma etiā consilia significant: vt Quærere cōscius arma. Sed hoc loco terret latenter propter Siciliā. Nam & paulopost ait: Sunt & siculis regionibus vrbes: cum vnā habeant: in qua Acestes regnat: sed ad terrorem vrbes dixit. e ☞ At sperate deos: abusiue timete: vt alibi: Hunc ego si potui tantum sperare dolorem: cum speremus bona: timeamus aduersa. f ☞ Memores fandi atq; nefandi: iusti & iniusti. Et bene memores: qui etiam si non statim puniant crimina: sunt tamen memores: vt Horatius. Raro antecedentem scelestum deseruit pede poena claudo.

DON. ℂ QUOD genus: sub q̄relis & accusatiōe tyriorum: suam tenet laudē: nam qui alienos mores grauiter reprehendit: ab ijs se alienus demonstrat. adeo autem displicent mores:

Nomē ergo quo eos appellaret nō inuenit: exemplum non reperitur: quod erat grauius: potuissent.n. defendi similitudine alterius gētis. Hospitio arenæ: quid ergo facerent si humano more tectorum peteremus hospitiū. Bella.c. non patiuntur: sed inferunt: nec leuiter prohibent: sed bellantium more vtuntur armis. ☞ Prima terra: vel que prima naufragos cœperat & post naufragium: & captat misericordiā. Vel prima. i. littus quæ terra prima est e mari egressis. vt illud hospitio prohibemer harenæ. Cum autem de tyrijs conqueritur: etiam conqueritur de Didone quæ illos regit. Deinde relicta hac sbtilitate: aperte Didonem taxat: cum dicit Tēnitis & spernitis: & non temnunt & spernunt.

CHRI. ℂ QUOD gen⁹ hoc ho. corroborata cā sua tum deniq; audet prumpere in grauissimā querelam. Habet autem tantam vim hæc interrogatio: vt aliter q̄; ille postulet respondere nō possit. ☞ Hospitio harenæ cū stupore cūq; dolore est pnunciandū: q̄re manifeste dmōstrat barbaros mores: cū paucos: egēos: iermes: ac naufragos q̄s alij intra tecta mīa moti suscipent: ipi a t̄ra sterili & iutili arceāt.

Rex erat Aeneas nobis: quo[a] iustior alter
Nec pietate fuit: nec bello[b] maior, ꝛ armis[*]
Quem si fata virum seruant: si vescitur[c] aura
Aetherea: nec adhuc crudelib⁹ occubat vmbris:
Non metus[d] · officio[e] nec te certasse priorem
Pœniteat[f]. sunt ꝛ Siculis regionibus Vrbes,
Armáq3: troianóq3[g] a sanguine clar⁹ Acestes·

SER. a ☞ QuO iustior alter Nec pietate fuit: multum interest īter iustitiã ꝛ pietatẽ. Nã pietas pars iustitiæ est: sed naturalis sicut seueritas. nũc ĝ hoc dicit qua pte sit iustus. i. pietate. Et bñ duo laudat in Aenea pietatẽ: quã a Didóe impetrare intẽdit: ꝛ virtutẽ qua vult timeri. pietas. n. in deos iustitia ĩ hoĩes ẽ quibus duabus v̄tutibus regem oratũ esse conuẽit. b ☞ Bello maior ꝛ armis: nõ ẽst iteratio. Nã bellũ ꝛ ꝯsiliũ hẽt: arma tãtũ in actu ipso sũt. vt intelligat eũ ꝛ sapientẽ impatorẽ ꝛ fortẽ eẽ militez: vt de Agamẽnone inqt Ho. ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.
c ☞ Si vescit aura: vescor illa re: vt alibi Vescit ænea simul ꝛ troiana iuuẽtus Perpetui tergo bouis ꝛ lustralib⁹ extis. Nec nos decipiat qd dic Plini⁹: vt elocutiões ex similib⁹ formem⁹. Nã ecce comedo illã rẽ dicim⁹: nec tñ vescor illã rẽ. ꝛ ẽt ipe dicit nõ vsq; quaq; lĩ eẽ faciendũ. d ☞ Non metus: hoc loco distinguẽdũ est. cui⁹ aũt rei exẽplũ ex sequẽtib⁹ pbat: nã vult eã nõ timere: ne hæc inaniter pstet. e ☞ Offĩo nec te certasse porẽ. f ☞ Pœniteat: nec tibi parũ videat pmã beneficia pstitisse: quũ possis maiora recipe. Nã pœnitet parũ vr̃ eẽ: vt Terẽti⁹ in heautõtimorumeno: At enim quantũ hic operis fiat pœnitet: hoc est paꝝ videt. g ☞ Troianoq; a sanguine clar⁹ acestes: quũ Laomedon pmissam murorũ mercedez Neptũno ꝛ Apollini denegasset: Neptũnus iratus Troiæ cetos īmisit: qui eaz vastarent. vñ Apollo cõsultus cũ ꝛ ipse irasceret: magis aduersa rñdit dicẽs obijciẽdas nobiles puellas beluæ: qd cũ fieret timens Hippotes quidã nobilis filiæ Segestæ cũ laomedõtis regis Hesiona iã esset orta seditiõe religata: impositã eaz naui misit quo fors tulisset. Hæc ad siciliã delata a Crinisæo fluuio: quẽ Crimnisum Virgilius poetica licentia vocat cõuerso ĩ vrsum vl ĩn canez: cõpressa edidit Acestẽ: qui ex mr̃is noĩe ciuitatem Troiani; ꝯdidit: q̃ hodie Segesta nominat.
DON. ¶ REX. In hoc virtutes animi laudat. s. iustitiã ꝛ pietatẽ ꝛ corpis. s. fortitudinez: q̃ est in exercitatione belli adi. Vult. n. p bñfactis ꝯsimilẽ vicẽ pmittere: q̃ est a iustitia ꝛ pietate ꝛ pro iniuria vltionem quæ est a fortitudine. ☞ Quẽ si. f. v. quã pichre variãdo. I dẽ. s. si viuit triplicit pfert. Magna ãt arte pua petit ꝛ magnã remunerationẽ pmittit ꝛ audiẽtẽ terret: nã cũ demirant⁹ posse mltũ pdesse ĩtelligĩt afferẽ posse ꝛ mltũ nocẽ: si res exigat: ĩi mõ si æneas viuit: nihil nob ẽ metuẽdũ: sim ꝯhẽni⁹ Acestẽ regẽ magnũ ꝛ opulẽtũ viri armis diuitijs. His ĝ ppõit spẽ ꝛ ĩgerit metũ.
CHRI ¶ REX erat. cũ põdere v̄borũ legẽda sunt: ꝛ suspitio vt quã t⁹ fuerit: ꝛ q̃to dãno inde affecti sint appareat. Laudat ãt a iustitia ꝛ a fortitudine. Nã ꝛ si oẽs maxias v̄tutes in rege eẽ oporteat: tñ qa regium ẽ ꝛ ppl̃z suũ in trãqllitate p summã ꝯcordiã regẽ. ꝛ ab oĩ externa v̄tutũ pstare. Neq; illõ pmũ sine iustitia: neq; hĩ scdõz sine fortitudine vnq̃; põt fieri idcirco has pter cætas optim⁹ rex habere curabit.
☞ Quez vip: ꝛ hĩ cum eleuatiõe pferẽdum. Seruant ꝛ vescitur: nec occubat. Expolitio est color rhetoricus que tũc fit cũ eodẽ in loco manemus: ꝛ aliud atq; aliud dicere videmur. Ea fit dupl̃r si aut eãdẽ rẽ plane dicem⁹: aut de eadẽ re Eãdẽ dicem⁹ si eodẽ mõ: sz cõmutabim⁹ tripliciẽ v̄bis pnũciãdo ꝛ tractando. De eadẽ re cũ dicem⁹ plurib⁹ vtemur cõmutatõib⁹. Nã rei rõnẽ afferre poterim⁹ cũ illã simpl̃r pnũciauerim⁹: deide dupliciẽ efferem⁹: vl cũ rõne vl sine: deide ꝯriũ afferem⁹: hĩc simile ẽ exẽplũ ꝛ post hæc ꝯclusionẽ. Vescit: cur de aere dixit vesci cũ vesci ꝛ comedere idẽ sit referaturq; ad alimẽtũ: qa sz Albtũ magnũ ĩ libro de aĩalib⁹. Aer quẽ pulmones veluti folles vẽtũ attrahũt si solũ cor refrigerat: veꝝ ẽt vt nutriat ꝛ restauret spũ vi talẽ ĩ corde gignit ex sbstãtia aerea decocta atq; digesta. Nã talis sbstãtia exuberat ĩ sbstãtia spũs vitalis: licet sit mixt⁹ ex pluriuz elemẽtoꝝ sbstãtijs. Nõ. n. sol⁹ aer ꝯuersus fit sps nec sol⁹ nutrit ipz: sicut nec sola aq̃ nutrit mẽbrũ: sed aerea ẽ maior ps sbstãtiæ. ☞ Crudelib⁹. i. exorabilib⁹: ꝛ q̃ nullis pcib⁹ placant. Vñ ipe alibi ĩgscẽda qdẽ: scirẽt se ignoscẽ mães. ☞ Officio: est aũt officiũ act⁹ ꝯgru⁹ vniculq;: Vnde id ad quod natura ipsa ĩpellit officiuz dr̃. Itaq; est officiũ hoĩs præstare beneficiuz alijs cũ potest: qa homo non sibi soli: vt inqt Plato nat⁹ est: sed oĩbus. Remos dicitur fortasse remus a græco verbo ῥέω q facile per aquã fluat: inde remigare scilicet remis nauigiũ agẽ. Inde remiges q remos agunt. Inde remigiũ non solũ remigiũ act⁹ verũ etiã ipa remigũ turba vt s̃uitiũ dr̃ ꝛ offĩm ipsz turba s̃uoꝝ. Inde remulcũ qd ẽ cũ aliõ dũ nr̃oꝝ remis ĩpellim⁹ alligatũ trahim⁹: cæsar ĩ cõmẽ. Postq; relictã in littore nauẽ ꝯspexit hãc remulco abstraxit: qd Erusci dñt rimorchiare. Remos remigare remiges remigiũ remulcum

¶ QuAS

SER. a QVASSATAM ventis: iusta petitio. b Sub ducere: in terram trahere. Deducere aut in mare mittere: vt Deducunt naues socii. c Aptare: aptas legere. d Stringere remos: aut defrondare: vt agricolae stringunt frondes: aut fractos stringere remos. i. ligare. e Socijs et rege recepto: syllepsis per numeros: vt Hic illius arma Hic currus fuit. f Sin absumpta salus: hoc est si periit Aeneas: g Troianorum est sal. g Nec iam spes restat Iuli: bene de Ascanio spem dicit propter aetatem. h Sedesque paratas: propter Acestis cognationem. i Regem: aut qui nunc rex est: aut qui noster est futurus est. k Talibus ilioneus: aut subaudi loquebatur: aut ex posterioribus fremebat intelligis. l Ore fremebant: hoc est consentiebant. et bene ore: quia et armis possumus fremere. m Tum breuiter Dido: atque non breuiter loquitur: sed breue et longum: magnum et paruum perfectum nihil habet: sed per comparationem intelliguntur: vt supra de puincia: Est locus: orbis (vt diximus) comparatione. Item hoc loco breuiter. i. minus quam Ilioneus. Et notandum regum esse breuiloquium: vt multis in Virgilius locis probatur: et foeminarum verecundiam: vnde vtrunque dedit Didoni: vt et sophocles, γύναι γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. n Vultum demissa: nota figura: vt Oculos suffusa nitenteis. o Soluite corde metum teucri: hic sub louis oro partis obiecta purgat: primum petita promittit Secundum sane qua cuius petuntur vel promittuntur aliquid a validissimis inchoandum est: vt hi loco. et est genus argumenti a necessario. p Secludite curas. iteratio est ad augumentum beniuolentiae. Secludite vero pro excludite: quod fit aut propter hiatum: aut propter suauitatem: vt Ah silice in nuda connixa penixa. q Res dura: ac si diceret est quiddam et duo formidat: et vicinos barbaros: et fratris aduentum: quae propter nouitatem personarum generaliter dicens reliquit. r Regni nouitas: quae semper habet timorem.

Intelligi propter personam locuturae mulieris et sermonem facturae ad viros incognitos. Vultum. d. non solum propter verecundiam muliebrem: verum etiam propter obiecta: et eo magis erubescat quod nec barbara fuit. Artificiose autem non negat quam manifesta sunt: sed purgat. Soluite: paucis securos reddit: vt caetera libentius audiant. Regni nouitas errant qui res duram et nouitatem regni vnum putant. Nam rem duram interitum mariti et metus fratris intelligit. ne regnus adhuc infirmus inuaderet: sed nec expressit: ne narrando quod teucros latebat: vulnus antiquum refricaret: et scelus domus detegeret. Consulit etiam poeta negocio suo: ne quod per venerem narrauerat: iterum ponat. Cogit exprimit quae fecisset esse a sua natura aliena: vt custodia littorum non ad inferendam iniuriam: quod conqueritur Ilioneus: sed ad propulsandam posita videatur.

Quassatam[a] ventis liceat subducere[b] classem

Et siluis aptare[c] trabes: et stringere[d] remos.

Si datur italiam socijs[e], et rege recepto

Tendere, vt italiam laeti, Latiumque petamus.

Sin[f] absumpta salus, et te pater optime Teucrum

Pontus habet Libyae, nec spes iam restat[g] Iuli:

At freta Sicaniae saltem, sedesque paratas[h]

Vnde huc aduecti, regemque[i] petamus Acesten.

Talibus[k] ilioneus: cuncti simul ore[l] fremebant[r]

Dardanidae.

Tum breuiter[m] Dido vultum demissa[n] profatur.

Soluite[o] corde metum Teucri, secludite[p] curas.

Res[q] dura, et regni nouitas[r] me talia cogunt

CHRI. LAETI: propter receptum regem: vel velocees propter auditatem veniendi. Pater: optime cuius eadem cura sit in ciuitate administranda Regis: quae est patris in sua domo a similitudine rex pater appellatur: et est maxima laus regis quod pater habeatur. i. omnes ciues veluti filios amore paterno curet. Sedes pa. facit discessus verisimile: Vt manint illuc ire vbi sedes sint paratae: quam in lybia vbi essent parandae immorari. Vultum demissa: propter pudorem quae laus in muliere maxima est. Nam vt ait Cicero custos virtutum omnium dedecus fugiens laudesque maxime consequens verecundia est: haec igitur efficit: vt apud alienos: neque diutius loqueretur: neque lasciuus intueretur. Quo vtroque vitio maxime onerat eas quas vituperat mulieres: Iuue. Audax. n. inquit et caetera quae possit ferre virorum Cumque paludatis ducibus praesente marito Ipsa loqui recta facie strictisque mamillis: vel tur aut ipsa statu assumptiuo in concessione criminis per purgationem. Nam affert necessitatem. Soluite: beniuolentiam et attentionem mirifice captat. Statim enim eos a timore liberet neque solum id lubet verbis. Verum etiam affert rationem et quare coacta sit talia facere: et quare debeat in illos esse mitis.

DON. QVASSATAM ventis: ingerit summam petitionis non onerosam dari. f. vt liceat in syluis resarcire conuulsas naues: vt possit si viuit aeneas in italiam tendere. Sin aut non viuit in siciliam. Si pater: ex apostrophe captat commiserationem didonis. Breuiter: potest

SER. a Molirí: bene nõ facẽ: sed moliri: vt terroris fit: nõ crudelitatis. b Quis gen9 ænea dũ: satis ꝓpere dixit æneadas: q̃ q̃ ab Ilióeo audierit: Rex erat æneas nob. nec hæc i ope inemẽdato mirãda sũt. c Quis troiæ nesci at vrbe3? aut Iliũ dic: qd in Troia ꝑuicia ẽ: aut Troiæ vrbẽ: vt vrbẽ Patauí: vrbẽ butroti. d Incẽdia belli. i. vi. Sẽper. n. diluuio & incẽdio cõparatur bellũ: vt In segetẽ veluti cum flãma furenti

Molirí[a]: & late fines custode tueri.
Quis[b] gen9 Aeneadũ? quis[c] Troiæ nesciat vrbẽ?
Virtutesq3: virósq3: aut tanti incendia[d] belli?
Non obtusa[e] adeo gestamus pectora Poeni:
Nec tã[f] auersus equos tyria Sol iungit ab vrbe.
Seu[g] vos Hesperia3 magnam, saturniáq3 arua,
Siue[h] Erycis fines, regémq3 optatis Acestem:
Auxilio tutos dimittam: opibúsq3 iuuabo.
Vultis & his mecum pariter considere regnis?

re cõsueuisse. Magnam: epitheto discernit italias ab hispania. Saturniaq3 arua: nõ solũ ponit italiã s3 eã partẽ italiæ quã petũt: scis latiũ quo a filio fugatus Saturnus ꝑfugit: idq3 latius vocari voluit: qm̃ tut9 in eo latuisset.

b9 austris incidit: aut rapid9 mõtano flumie torrẽs. e Nõ obtusa adeo: nõ adeo: aut nõ multũ: vt in Terẽ. A dolescẽtẽ adeo nobiles: aut nõ adeo. i. non intantum: vt tu dicis. Obtusa vo nõ stulta: sed crudelia. f Nec tam auersus equos tyria sol iũgit ab vrbe: Fabula qdẽ hoc hẽt A treũ & Thyestẽ germãos cũ dissẽsione sibi nocere nõ possent: in simulatã grãm rediisse: qua occasiõe Thyestes cũ fris vxorẽ Aeropẽ ꝯcubuit. A tre9 vo ei filios epulãdos apposuit: quæ Sol abhominat9 ne pollueret aufugit: Sed veritatis hoc ẽ A treũ apud Mycẽas primũ Solis eclypsis iuenisse: cui inuidẽs frater ex vrbe discessit tpe q̃ eius ꝓbata sunt dicta. g Seu vos hesperiã magnã. μεγάλη. n. ἑλλάς appellata ẽ: qa a Tarẽto vsq3 ad cũas oẽs ciuitates græci ꝯdiderũt. h Siue Erycis fines: Eryx Veneris & Butæ filius fuit: q occisus ab Hercule monti ex sepultura nomẽ imposuit: i quo mri fecerat tẽplũ: qd Æneæ adscribit poeta dicẽs: Tũ vicina astris erycino in vertice sedes Fundat Veneri. In hoc autem mõte dr ẽt Anchises sepultus: licet bm Catonẽ ad Italiã venerit.

atq3 inscicia amittimus humanitatẽ. Nec tã a. Sta. Quid nota recõdis. Scimus ait. nec sic aduersus fama mycenis vertit iter Sol auersus Placet fabula A trei. sed physici oñdũt regiones frigidiores efferatiores hoies ꝓduce

Erycis: hic mõs drepano vicinus est: denolatus ab Eryce cuius genus ita dr Neptũnus A mycũ genuit ex muliere nympha. Hic a polluce arte pugili supatus: Cæsusq3 est relicto filio: q butes vocatus est. Fuit ãt rex bebryciæ quæ post Bithynia3 ẽ. Butes aũt post mortẽ pris ab argonautis domo pulsus drepanũ in siciliã venit. Vbi a Lycaste nobili meretrice qa formosus corpe eẽt adamat9: ex ea Erycẽ genuit: Ve ꝓ cũ Lycaste pp pulchritudinẽ ven9 appellaret: Veneris filiũ Erycẽ dixerũt. Hic & diuitijs mris & viribus pris insolẽtior fcũs ab Hercule ex Hispania reuertẽte occisus: & in mõte ꝓpinquo q ab eo Eryx dr sepultus est. Dio. aũt sicu. ait Butẽ regẽ siciliæ fuisse & ex venere Erycẽ sustulisse: q ob genus mater nũ in maxima gl̃ia habitus est. Vrbẽq3 in alto loco a se denoiatã ꝯdidit: atq3 i arce tẽplũ mri posuit: Cui9 famã nõ vt alia pleraq3 vetustas minuit. sed in dies auxit. Vñ & æneas in italiã veniẽs vehemẽter hõnorauit: idẽ fecerũt carthaginẽses magna parte insulæ potiti. Multo aũt magis romani. Nã. x vij. ex fidelissimis9 vrbib9 huic tẽplo au ꝑdere iussẽrunt: & milites q illud custodirẽt posuerunt. Auxilio. t. d. opibusq3. i. Duo magna pollicet & qd tantũ militũ dabit: vt q̃uis pauci relicti sint tñ vel suo exercitu ad suos ꝑuenire possint: & qd insuper his muneribus ab ea donabant: vt vbicunq3 ꝯsederint: ibi cõmode & sine inopia esse possint pariter: Vno aduerbio adimpleuit: qd tñ in sequẽtibus apertius interpretatur. Nam pollicetur illis & possessionem vrbis communẽ cum suis & eodem iure quo sui sunt illos apud se futuros: Vrbem quam statuo: & quæ dicta sunt placet & fortasse morem imitatus est græcorum qui antecedens in casu in quo sit relatiuus sæpius q̃ in eo quẽ requirit verbũ reponere malunt. Sic Teren. fabulas q̃s fecisset placerẽt pplo.

DON. Quis gen9: oñdit beniuolẽti. ã: vt credat vera dixisse: vt turbatos ꝯgrue honorificentiæ rõne cõponeret. Nouim9 inqt vtutes vr̃as & aduersam troiæ fortunã: q cũ dicit humanitatis spẽ ꝓbet. Facile. n. ijs succurrit quoꝝ aduersa nota sint. Nõ obtusa adeo. non sc corda nr̃a ab humanitate aliena: nec sic viuimus vt solis æqtas a nobis auertat cursus suos ꝓpter facinus: quod videat. Seu vos h. ꝓseqtur sũmã beneficioꝝ suoꝝ & ꝓpositis rñdet: vt quocunq3 ire voluerint auxilio ꝓsequat. Vultis: ecce plena beniuolẽtia: vt in societatẽ regni eos vocet: q oia desperarint.

CHRI. NON obtusa: idest crudelia: & cãm pro effectu posuit. Obtusum. n. dicim9 ingeniũ cus tardũ est & est trãslatio a ferro cũ amittendo aciẽ efficit obtusum: ex tarditate aũt ingenij

URBEM.

Vrbē[a], quā statuo: vestra ē: subducite naues.
Tros Tyriúsq; mihi nullo discrimine agetur[b].
Atq; vtinā rex ipse noto[c] compulsus eodem[d]
Afforet[e] Aeneas. equidē[f] per littora certos[g]
Dimittam: & libyæ lustrare extrema iubebo:
Si quibus eiectus[h] siluis, aut vrbibus errat.
His animum[i] arrecti dictis & fortis Achates
Et pater Aeneas, iādudū[k] erumpere nubem
Ardebant. prior Aeneam compellat Achates.
Nate dea, quæ nūc animo sententia surgit[l]?
Omnia tuta vides: classem, sociósq; receptos.
Vnus abest, medio in fluctu quē[m] vidimus ipsi
Sūmersum, dictis[n] respondent cætera Matris.
Vix ea fatus erat, cum circūfusa repente
Scindit[o] se nubes, & ī æthéra purgat apertum.

ER. a ¶ Vrbē quam statuo vestra est: multi an tiptosini volunt: vt sit pro vrbs. sed si sic in telligamus: quā nihilominus sequitur: & an tiptosis fit per casus mutationē: debuit. n. di cere Vrbs quæ statuitur. melius est ergo vul tis bis intelligere: & sit zeugma a superiori versu cōnectēs sequentes hoc mō. vultis regnis his cō sidere? vultis vrbē quā statuo? vestra ē: vt est Eruet ille Argos: agamēnoniasq; Mycenas Ipsumq; æacidē: subaudis ille. Alter. n. Pyrrhū vicit: alter Mycenas. Itē Nō ignara mali miseris succurrere disco: subaudis nō disco. b ¶ Ager: regetur. c ¶ Noto compulsus eodem: aut quouis vento: aut re vera noto: q de syrtibus Carthaginē ducit: Supra. n. Ilioneus: In vada cæca tulit: penitusq; ꝓcacibus austris. d ¶ Eodē: o naturaliter longa est: sed si corripiat metri est: vt Steterūtq; comæ. e ¶ Afforet: adueniat. tpis ē futuri. f ¶ Eqdem: in oī Virg. ego quidē significat. sed in aliis & pro qdē tantū ponit: vt Tulli. Ego eqdem cæteras tēpestates. Itē Persi. Non equidē hoc dubites amboꝝ fœdere certo Consentire dc os. & Per me equidem sit oīa protinus alba. g ¶ Certos: aut veloces: aut fideles. vtrūq; .n. hoc loco significat: aliqñ & firmos: vt Sal. Apud latera certos locauerat: Aliquando & deliberati iudicii: vt Certus iter libyæ κατα Χρισηκῶς. Nā Dido Libyæ regna nō tenet: h ¶ Eiectus: naufragus: vt Eiectū littore egē tem. i ¶ Animum arrecti: nota figura est. k ¶ Iādudū: & cito significat: vt Iandudum sumite pœnas: & olim: vt hoc loco. l ¶ Surgit: oritur. & est translatio corporis ad aium: vt alibi: Stat ꝯferre manū Aeneæ. m ¶ Quē vidimus ipsi Sūmersū: qd ante doloris fuerat: vt Ipsius ante oculos. nūc consolationis est: cū cernit oēs incolumes. n ¶ Dictis rñdent cætera matris: mō cōsentiunt: qa dixerat supra Ven⁹: Nāq; tibi reduces socios. alibi respōdet: respicit: vt Respōdet gnosia tellus. o ¶ Scindit se nubes: nubes tantū dicimus: nō nubs: licet dicam⁹ trabs trabes: stirps stirpes: prex preces: plebs plebes. Sed de his tantū quæ legimus sunt ponenda. nō enim artis sunt: sed vsurpationis: qua metricā vtuntur poetæ: vt vel minuant: vel augeant nominatiuum: inde est & suppellex suppellectilis.

DON. ¶ Vestra est: auget studiū beniuolentiæ offerēs plenā facultatē possidendæ vrbis: lege aūt ne sit error. Quā statuo vrbez vestra ē. ¶ Tros ty. Mire tēperauit dicēs troianos cum incolis vno futuros affectu: vt honorifice iuxta hospites nō illos postponeret: ne ve rursus deijciēs suos qui ex tyro illā secuti erāt: inter populos inimicitias excitaret. ¶ Atq; vtinā: qa viderat troianos anxios de rege optat aduentū: & offert inquisitionis auxiliū & vt satiaret oblati beneficij gratiā addit. ¶ Libyæ. l. ex. iu. & in hoc loco ostendit Virgi. non solū carthaginem: sed multas alias ciuitates eē sub Didone. ¶ His animum: Cum iam omnia tuta eē explorassent: statuunt se offerre ne illa ingrēdi negociū assumat. ¶ Nate dea: Quia inferior non ꝓprio noīe appellat sed honorifico: Et quāuis prior loquat nihil iubet aut ꝯsulit. Sic. n. æneæ prudentia inferior fuisset & ille arrogans: sed interrogat tanquā prudētiorem. ¶ Oīa tuta vides: ne ꝓlixitate morā afferret: quā breuiter oīa trāsit. ¶ Scindit se nubes: nō ipsi ex nube ꝓgressi sunt: sed nubes discessit: vt ostendat rerū natura cōmodis Aeneæ inseruire: Ergo tādiu fuit tectus: quādiu opus fuit. Deinde discessit nubes.

CHR. ¶ Certos: id certū ē de q̄ ita exploratū sit: vt nulla penit⁹ restet dubitatio. Vñ & fortē & fidū dicimus certū qñ nulla aut d̄ fide aut d̄ fortitudine ei⁹ dubitatio sit. ¶ Prior: qa ai cupiditatē nō potuit ita cōprimere vt Aeneas cōprimebat: & pariter sapientiorē ꝯsulere placebat. ¶ Vix ea fa. e. ex sapientia erat æneæ cū de diuio maternoq; fauore occultatū cerneret: oīa deæ nisi itegra relinqre: nec qcq; illius in iussu decernere. Ergo nō erupit de nube: sz illa ita iubēte dea scidit se. Extrema libyæ vt nō solū p siuū implum: ve ꝑ ēt p oēs longinqores libyæ partes conquireretur.

Restitit[a] Aeneas, claráq;[b] in luce refulsit

Os[c], humerósq; deo similis. nanq; ipsa[d] decorā[e]

Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ[f]

Purpureum[g], & lætos[h] oculis afflarat honores[i].

Quale manus[i] addūt ebori[k] dec[*], aut vbi flauo

Argentum, Parius ue[l], lapis circundat auro.

Tunc[m] sic reginam alloquitur: cunctisq; repēte

Improuisus ait. coram[n] quē quæritis, adsum

Troius Aeneas, lybycis ereptus ab vndis.

O sola[o] infandos Troiæ miserata[p] labores:

SER. a ❡RESTITIt æneas: abscedēte. s. nube. b ❡ Claraq; in luce refulsit: laus est nimiæ pulchritudinis: cui nec lucis claritas deroga uit. c ❡ Os humerosq; deo siĺis: siĺes humeros habēs deo. & est græca figura συνεκδο κὴ: vt supra vi xim[9]. d ❡ Ipsa aut qđ seq tur: Nato geni trix: aut certe ipsa pulchritu dinis dea. e ❡ Decoraȝ cæsariē: a cæ dēdo dicta cæ saries: ergo tā tuȝ viroꝝ est. Quod aūt di cit decorā cæ sariē: vult etiā in Aenea na turalē fuisse pulchritudinē: ne si totū tribuat Veneri nil Aeneæ sit reliquū: vel ꝯtra nil re linquat m̄ris fauori: qđ sequēs meli[9] idicat cōparatio: vt Hora. Fortes creant fortibus: magna arte nec eruditiōi aliqd: nec natali bus derogat. f ❡ Iuuētæ: iuuētus ē multitu do iuuenuȝ: iuuētas dea ipsa: sicut Libertas: Iuuenta vo ætas: Sed hæc a poetis ꝯfundun tur plerūq;. g ❡ Purpureū: pulchrū: & flori dū: vt Hora. Purpureis ales oloribus. h ❡ Lætos honores: nō terribiles: vt eē in viris forti bus solēt. Notādū aūt semꝑ reges formosos describi: vt dignitas & auctoritas magis ad sui ꝯtēplatione: obsuātiāq; alliciat. i ❡ Ma nus: vel artificis: vel ars ipsa. k ❡ Ebori de cus: Ebur a barro. i. elephāto dictū: vt Hora. Quid tibi vis mulier nigris dignissima ba ris? Sane naturā huiusmodi nois nec deri uatio nec obliq casus seruāt. & eboris enīȝ: & eburneus facit: nō eburis: sicut murmuris nec ebureus. l ❡ Parius ue: lapis cādidissi mus est lideus nole: q apud Parū nascit in sulaȝ. m ❡ Tuȝ sic: & sui grā ꝑpotens: & ma tris auxilio. n ❡ Corā quē quæritis adsuȝ: hoc loco distinguendū: nā si vnū eēt: adest di ceret: nō adsuȝ. o ❡ O sola: ꝓpter Polyme storis factū: q fide violata defecit in græcos: vt ostēdit in tertio. p ❡ Miserata: & misere or: & miseror vnū significant: sȝ miseror ac cusatiuū regit: vt hoc loco. Itē Nec misfatus amantē est: Misereor genitiuuȝ: vñ est Mise rere aī non digna ferētis. & plerūq; cuȝ dtō.

DON. ❡CLAraq;: dicit Aeneā splendore suo lucē diei fecisse meliorē. ❡ Cōstituit: vt dictum est sȝ pulchrior q̄; fuit. Nā hoc curauit mater ꝑꝑ iunonia auspicia. ❡ Cōparat auro & ar gēto: quæ cū ꝑ se splēdeant arte tñ meliora fi unt. ❡ Cōparat deo: qa nepos Iouis ē & Ve neris filius: & Cæsaris ꝑinde affinis: quē omni

occāsionē poeta laudat. viroꝝ aūt forma & splēdor corporis iūgunt fortitudini. Pulchri tudo. n. sola plurimoꝝ obfuit famæ. ❡ Nāq; ipsa deco. c. ad pulchritudinē ꝑtinet. ❡ Humeros: ad fortitudinē. ❡ Tunc sic: debuit lo qui prior: vt e ex se idicaret & ageret grās & vt ostēderet se affuisse. ❡ Corā: vno versu oib[9] re spōdet: vt pro peraret ad gra tias agendas. ❡ O sola: in sūma arte loq tur & hēt rōnē loci tpis & per sonæ: loqueba tur carthagie vrbe inimica ꝑꝑ Iunonē & in templo ipsius apud eā quæ sūmam teneret īperij: & eo tpe quo post naufragiū terras cupiebat. Ergo ni hil de Iunonis factione conquesta est. Grās agit nullū culpās. ❡ Sola: laudat factum: qđ sit sine exēplo & occulte mirat inuentā ibi re quiē: vnde periculū fuisset timendū cās ad uētus qa ilioneus dixerat preterit.

❡OS HUmerosq; d. Habebat siłe os deo: qa in ore. i. in facie apparebat diuinus aspect[9]. ❡ Os. n. latini nō solū appellant hiatū ipm in quo dētes linguaq; latet: sed totum illud a ꝑncipio frōtis mentū. Facies aūt ois cuiusq; rei forma est: vt qbus aspera quodā vrsa maris facies: sȝ qa in hoie ea pars aliā ab alio distinguit iccirco faciē dicimus: quia sit forma hois: & dr a faciēdo: qa nō materia: sȝ forma rē facit. ❡ Lumēq;: bonū. n. est iuuē tutis: vt in formoso corpore appareat nitor ex cādido simul & subrubēti colore suauissi mo quodā tēperamēto ꝑmixtus. ❡ Hono res ie. grāmatici pulchritudinē interꝑtant: vt apud Sta. Quātus honos: quātusq; pudor ne credite pri. Et sup hesterna licuit cogno scē mēsa: Ergo credo honores eē aspectū il lū in facie q̄ honore digni putamur. Hoc in muliē dr venustas: in viro dignitas. Hāc igr dignitatē ita fuisse ońdit in æneā: vt grauita ti q ꝓpria viri ē admixta tñ eēt iocūditas: q̄ erāt honores ꝑꝑ dignitatē aspect[9]: sȝ erāt læ ti ꝑꝑ admixtā iocūditatē. Nā sūmopere lau dat in viro sūmā grauitas sūmæ iocunditati ꝯiūcta. ❡ Ebori: Ebur a barro dr: & elephan tis dens est: vt multis i locis iuenies: Barr[9] aūt. i. elephas est ꝑ onomatopæiā quia vox ei[9] sonū hui[9] nois imitat: Ait tñ Theophra. Ebur fossile nigro: & cādido colore iueniri: & ossa: e terra nasci: inueniriq; osseos lapides. ❡ Parius: paros vna est e cycladib[9] isulis a

CHRI

Os

Facies

Venustas

Dignitas

Ebur

Parius

Paro

SER. Paro lapis nepote sic dicta: cũ antea minoa diceret: Gignit marmor cādidissimũ: q̃ qdes pmi sculptores Dipœnus & Scyllis in sculpēdo usi sunt: & deide melas: & Mietiades ei fili. & Bualis: & qm huiuscemodi lapis in cuniculis ad lucernā cedebat: Lychnites appellat est.

Quæ[a] nos relliquias Danaũ; terræq;[b], marisq;,
Omnibus exhaustos iā casibus, oiũ[c] egenos,
Vrbe,[d] domo, socias grates persoluere dignas
Non opis[e] est nostræ Dido: nec[f] qcqd vbiq; est
Gentis dardaniæ: magnũ quæ sparsa per orbē.
Dij tibi[a] si qua[g] pios respectāt numina, si quid[h]
Vsq; iustitiæ est, & mens[i] sibi conscia recti,
Præmia digna ferant: quæ[k] te tam læta tulerũt
Sæcula? qui tanti[l] talem genuere parentes?

a Quæ nos relliquias danaũ: si Troianos significat: simpliciter relligendus: si ad se refert q Achille euasit fauore Neptũni. b Terræq; marisq;: Terræ pp crudelem pestilentiam: maris pp ter Orontis interitũ. c Oium egẽ. eget honestius genitiuo iungit q̃ ablatiuo. cui iũgit Cicero: vt E get ille senatu. Itẽ cõtra Vir. Quo vis indiget vsus. d Vrbe. d. s. hoc est & publico & priuato dignaris hospitio. e Nõ opis est nostræ Dido: opis. i. possibilitatis: & fm Attelum philologũ: Opes numero tantũ plurali diuitias significat: vt Troianas vt opes: numero tñ singulari auxiliũ: vt Ter. Iuno Lucina fer opẽ: serua me obsecro: ab vtroq; numero possibilitatẽ. f Nec qcqd vbiq; est: meminit historiæ. Multi enĩ post excidiũ Troiæ orbis diuersa tenuerũt: vt Helenus Epirũ: Antenor Venetiā: Alij Sardiniam fm Salustiũ: alij vicina syrtibus loca fm Luca. vt Portusq; quietos Oñdit libyæ phrygio placuisse magistro. g Si qua pios. s. n. siquidem: vt Hora. Si tñ impiæ non tangenda rates transiliunt vada. Nec enim cõgruit optare dubitantē: aut certe ad se retulit: q cũ pius eẽ tot laborabat incõmodis. h Si qd vsq; iustitiæ est: si valet apud hoies iusticia. i Et mens sibi conscia recti: fm stoicos q dicunt ipsam virtutẽ esse pro pmio: ẽt si nulla sint pmia. vũ & Cice. conscientia bñ actæ vitæ: multorumq; benefactoꝝ recordatio iucundissimā aut lustrũ faciẽt mõtib. i. rotatu solis vertẽt: circa mõtũ sinus: vt k Quæ te tã læta tulerunt Sæcula: A tibi Nati melioribus annis. Felicitas enim tempoꝝ ex nascentium meritis comprobat. l Qui tãti. t. g. p. fm artem rhetoricãs parentes quos ignorat laudat ex liberis: simul sciendus oia hoc loco laudis pcepta seruata. Nã & a parentibus laudauit: vt Qui tãti talẽ genuere parentes: & ab ipsa: vt Vrbe domo socias: & a futuro: vt Nomenq; tuũ laudesq; manebunt.

Sinistra margine: malus: vt nõ solus in hospitium susceptus fuit: sed ẽt i societatis fœdera vocatũ. Casibus: exhaustum: oñdit inopiã nõ esse originalẽ: qua si abiectæ psonæ: sed fortunæ violentia: puenisse. Dõ cet quæ sint cmrãda in laudibus: nõ impares se in reciprocis beneficijs debuit demõstrare. Inuenit tñ in hoc occasionẽ a laudis officio nõ alienam: qua multitudinẽ quoq; troianorũ laudaret: qui per orbẽ sparsi exigui in numero carthagine erant. Dij tibi: quoniā beneficijs tuis singularibus & in æternus pferendis humana vox respõdere non põt. Dij pro nobis quæ mereris exoluāt. Quæ te tā læ. t. Sæcula: quasi dicat: cur tu sola talis & non alijs similes his sæculis nati sũt? vt sumpta o sola infandos & occulte innuit sæculorũ esse vt aut boni aut mali nascant: Quærit igit sæcula qbus Dido talis potuit nasci: qa per totũ orbe iactati troiani solā beniuolā & liberalẽ illam inuenerunt. Qui tanti qa nascendi rõ per parentes prouenit. Hoꝝ est fœlicitas: si pcipuos suscipiāt liberos. Quæ runt sæcula: qruntur parentes. Dido sola in toto orbe iustissima memorat: vt qd sũmus est: ẽt totus suum fit: nec habeat parẽ. Dij t. Ne oẽm reciprocam vicem referẽdæ gratiæ omittat deos rogat: vt q ipse nõ põt ipsi pstent: qd aũt ipse põt non nocebit.

CHRI. LÆTA sæcula. i. fœlicia sydera: quorũ cursu sæcula constant: Nã & si animi humani suapte natura pares sint: neq; astris subiecti: tñ cũ inclusi sint corporibus sortiunt̃ inde multas inclinationes & procliuitates: ut a stellis habeant: & acumen ingenij: & hebetudinẽ & proni sint ad virtutẽ: & ad vitia: hinc Stati. Dic age qñ tuis alacres altissimus vndis: Quæ domus: aut tellus animā: quibus hauseris astris: Qui tanti Stati. Dic quis: & ille pater: nec enim tibi numina longe Transierit fortuna licet: Laudatio enim in tria tẽpora diuiditur. s. quod ante eos: fuit in patria parentes: & maiores: Qui ipsi vixerint: & qd boni aut mali eorum causa post mortem fit secutum. Si qua pios: Nam in tantis calamitatibus constitutus non dubitat numina pios despicere: sed hæc veluti si dubitaret cõ queritur.

DON. Quæ nos. s. reliquias danaũ: reliqas terræ: reliquias maris. Demũ qa infiniti perierãt & vrbs ceciderat. Terræ: pp pestẽ cretensem qua multi perierant. Maris: quia naufragio orontes perierat. Vrbe domo: currit per amplificationẽ extollens pstitum

In freta[a] dũ fluuij current: dũ mõtib'[b] vmbræ
Lustrabunt, conuexa Polus dũ sydera pascet,
Sẽp honos, noméñq3 tuũ, laudésq3 mãebũt.
Quæ[c] me cunq3 vocant terræ. sic fatus amicu3
Ilionéa petit dextra, leuáq3 Serestum.
Post alios, fortémq3 Gyan, fortémq3 Cloãthũ.
Obstupuit[d] primo[e] aspectu Sidonia Dido.
Casũ[f] deinde viri tanto. & sic ore[g] locuta est.
Quis[h] te Nate Dea per tanta pericula casus
Insequitur? quæ[i] vis imanibus[k] applicat[l] oris?
Tu ne ille Aeneas quẽ Dardanio[m] Anchisæ
Alma Ven' phrygij genuit Simoẽtis ad vndã?
Atq3 equidem Teucrũ[n] memini Sidona venire
Finibus expulsum patrijs, noua regna petentẽ
Auxilio Beli: genitor tunc Belus opimam

SER. a IN FRETA: Abusiue modo maria: Nã proprie fretũ est mare naturalr mobile: & terris vicinũ aut iclusũ vt fretũ siculũ: ab vndarũ feruore noiatũ. b Dũ mõtib' vmbræ Lustrabũt cõuexa: Alij hoc loco distinguũt; & dicunt q̃diu iclinata i mõtib' latera vmbrę p Solis flexũ circũibũt ẽ vt Lustrat auẽtini mõtes: aut lustrabũt lum brabũt: vñ lustra & ferarũ cubilia & lupanaria p pñiũ dicimus: q a parũ illustrãt. Alij tñ puexa sydera volunt. i. pẽdẽtia: vt Et cæli puexa p auras. i. suspẽsa: planetasq; intelligũt: qui nõ sunt fixi: sed in aere ferunt. Pasci autẽ aqs marinis sydera. i. cælestes ignes physici docent: scđm quos ait Lucanus Atq; vndæ plusq; qđ disgregat aer. c Quæ me cunq; vocant terræ: idest vbicunq; terrarũ habitauero. Est aũt timesis q̃cũq;. d Obstupuit: aio perculsa est: qđ iã futuri amoris est signũ. e Primo aspectu: idest pulchritudine. f Casu deinde: idest miseratiõe. g Et sic ore locuta ẽ: pleonasmos: sicut Vocéq; his auribus hausi. h Quis te nate dea: quis: qualis. admirantis est. n. nõ interrogantis: vt Quis globus o ciues: nõ. n. interrogat ille q nũciat. Ñ aũt Dido (vt post indicat) ex Teucri narratione cognouit. i Quæ vis: qualis. k Immanibus oris: vt Sal. Mare sæuũ. i. importuosũ. l Applicat: fm præsentẽ vsũ per d prima sylla ba scribitur: fm antiquam orthographiam quæ præpositionem vltimam litteram i viciniam mutabat per p: fm euphoniam per a tantũ. Præpositio. n. cũ ad cõpositionẽ trãsierit: aut vim suã retinet: vt Induco: aut mutat vltimã litterã vt sufficio: aut perdit: vt coeo. m Dardanio Anchisæ: bene Anchisæ addidit. Cũ multis enim Venus ꝯcubuit. Sed sciẽdũ Anchisen pastorẽ fuisse: & cũ eo amato Venerẽ concubuisse: vñ Aeneas circa Simoim fluuiũ natus est. Deæ. n. vel nymphæ enitunt circa fluuios: vel nemora: qđ cũ iactaret Anchises: afflatus fulmine: oculoq; ꝑuatus est. n Teucrũ sidona venire: historia hoc hẽt. Herculẽ cũ in Colchos iret: pdito Hyla post peragratã Mysiã nauib' Troiã venisse: a cuius portu cũ eũ Laomedon arceret: occisus est: & eius filia Hesiona belli iure sublata comiti Telamoni tradita est: q primus ascẽderat murũ: Vnde natus ẽ Teucer. Nã Aiacẽ ex alia ꝯstat ꝑcreatũ. Tũ Hercules Priamũ quoq; redemptũ a vicinis hostibus in paterno regno locauit. Vñ & Priamus dictus ẽ ἀπὸ τοῦ πρίαμαι emo. Cæterũ quæ dr liberata dicũtur Hesiõa cõstat eẽ fabulosa. Sed Teucer, cũ Troia euersa sine frẽ eẽt reuersus: q se furore ꝑpter ꝑdita Achillis arma iteremerat: Salamine. pulsus Sidona venit: ex quo Dido cũcta cognouit. Aiax aũt Achillis patruelis frater fuerat: qm̃ Telamõ & Peleus fratres fuerunt Aeaci filij.

DON. IN freta: oñdit olum rerũ finẽ futurũ: cũs illius honos nõ stabit. Simile illud dũ dom' æneæ capitolij imobile saxũ Accolet imperiũq; pater romanus hẽbit. Meq;: Subtiliter se nec cessaturum dixit: nec est pollicitus abiturũ: ne Diomedẽ læderet vrbis societatẽ afferentẽ. Amicũ: qđ ꝓbauit amici absentis cãm defendendo. Obstupuit: visa eius forma & cũ casum eius vehemẽter miraret quõ liberari: & ad ipsas nulli visus puenire. Quis te nate dea. ex his ṽbis ostẽdit aliquã sui generis notitiã hre: & quãuis hoc apud ænea possit esse mirabile: ait indigne illũ pati: vt dea genitus tẽpestate ad regiones sæuas delatus sit. Per tãta. p. mirat pericula in eo quẽ potentia numinis tueri debuit. Atq; equidẽ. Exponit quõ hæc scierit: quare. s. cum videatis vos nõ esse incognitos: & mortẽ esse familiæ meæ: vt venientes excipiat: vt Teucer a patre susceptus est.

CHRI. SYDEra pascent: Quod sẽp est fm platonicos qđ dicunt sydera animata esse: & humore qui a sole attrahit pasci. Tu ne ille. habet emphasim ille quasi dicat tantus vir. Dardanio: quasi generoso: & cũ quo Venerem cõcubuisse nõ puderet: Nã a Dardano Iouis filio originem ducit. Ad vndam: cõsueuere poetæ: vt dijs genitos: iuxta flumina genitos dicerent: sic Sta. nãq; vt passa deum nemeei ad fluminis vndã Bis quinos plena

cũ fronte

Vastabat[a] Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus[b] mihi cognit[c] vrbis
Troianæ, noménq; tuum, regésq; Pelasgi.
Ipse[c] hostis, Teucros insigni laude ferebat[d].
Seq; ortum antiqua Teucrorū a stirpe volebat[e].
Quare agite o tectis[f] iuuenes succedite nostris.
Me quoq; per multos similis[g] fortuna labores
Iactatam hac demum voluit consistere terra,
Non[h] ignara mali miseris succurrere disco.
Sic memorat[i] simul Aenean in regia ducit
Tecta, simul diuum templis indicit[i] honorez.
Nec minus interea socijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suū[k], pingues centū cū matribus agnos,

cū fronte resumeret orbes cynthia. ⁋ Sidona: vrbs phœniciæ est sydon. ⁋ Auxilio beli: Patris mei de quo diximus de Teucro: Hora. Teucer salamina patréq; cū fugeret: & reliq̄. sufficeret oib'. ⁋ Atiu. s. ad illos q̄s reliq̄rat æneas: & ad illos quos ilioneus. ⁋ At. o. ostendit q̄ cuꝫ hospites recipimus: boni' pro eorum meritis est compōnēda: Ergo cum accipiendus esset æneas tantus vir domum regali luxu p̄ sesplēdidam: tamen additis multis repentinis ornauit: Ergo legēdū Domus splendida regali luxu: & interiecta mora dicamus instruit. ⁋ Interior: qa interim in exteriorem p̄tem troianos induxerat: interior melius solito ornabatur. ⁋ Medijs tectis: nāʒ cum multa turba esset accipienda alibi tot triclinia sterni nō poterāt: Omnia cōuiula vehementer splēdebāt: sed fuit in apparatu diuersitas p̄p distantiam personaꝝ: Naꝫ hospites cū regina recepti sunt in ostro superbo: Tyrij vo tanquam minoris dignitatis in vestibus pictis: vt in textu videbis.

CHRI. ❡ CYPRVM: quā subactā cōcessit teucro. ⁋ Pelasgi: populi sunt qui prius samothraciā coluerunt: Deinde cū athenienses totum suum agrum colere nō possent hos suos vicinos receperunt: & partem illis agri habitādā dederūt pacti: vt sibi murū qui est circa arcē ædificarent: Hinc græci vocari pelasgi cepti sunt: ait Herodo. Sūt aūt pelasgi s̄m Dyonisium alycarnaseum dicti sunt a pelasgo eoruꝫ rege quē ex Ioue: & Niobe Phoronei filia: cui primæ mortalium cōmixtus est natum dicunt. ⁋ Ipse hostis: ipse quasi tantus vir. ⁋ Hostis: quāuis esset hostis. ⁋ Volebat: quasi hoc importat: vt se troianū q̄; græcuꝫ esse mallet. ⁋ Similis fortune credant se p̄tem ni ab ea: quia delecti sint. ⁋ Hac demus: dat spem: & illos inuenturos sedes. ⁋ Nō ignara: possumus legere simpliciter: Ergo cū animaduerso calamitatem vestrā disco succurrere: qa non ignara mali: idest quia experta sum in me hæc mala. ⁋ Indicit honorem: idest sacrificia: & ostēdit ferias fuisse imperatiuas: Feriarum. n. aliæ erant statiuæ: quæ oēs cōes: & certis mensibus: & diebus in festis annotatæ erāt: vt Agonalia: Carmētalia: Cōpi Feriæ statiuæ

SER. a ❡ VASTAbat Cyprum: quaꝫ subactaꝫ concessit Teucro: vt i ea collocaret imperiū. b ⁋ Casus: i loco ruinæ: non fortūnæ itelligēdus ē cāus. c ⁋ Ipse hostis teucros: Troianorū laudis exaggeratio: q̄ et ab hoste laudatur. d ⁋ Ferebat: laudabat: præferebat. e ⁋ Teucroꝝ a stir. vo. p̄pter gen' maternū: vt supradixim': & plus est qđ dixit volebat q̄si materno gaudens refutaret genus paternū. f ⁋ Tectis succedite: ad cōuiuiuꝫ vocat. Nam supra dixit. Vrbe: domo socias. g ⁋ Similis. f. scilicet aduersa errandi & aliena inquirendi. h ⁋ Non ignara mali miseris succurrere disco: quare non disco? quia nō sum ignara. Bis enim intelligimus non vt supradiximus: sic Sal. Segnior neq; min' grauis sed multiplex cura. i ⁋ Indicit honorē. i. iussit fieri supplicationes. & bene indicit: qa Troiani inopinato venerant. Feriæ autē legitimæ sunt: aut indictæ. Indici autē dr̄: qa paupertas maioꝝ ex collatione sacrifica bat: aut certe de bonis damnatoꝝ: vn̄ & supplicia dicuntur supplicationes: quæ sunt de bonis supplicia passoꝝ. Sal. In supplicijs deorū magnifici. hinc ēt sacrum: & venerabile: & execrandū intelligimus: qa sacræ res de bonis execrandoꝝ fiebant. k ⁋ Terga suū: nō declinatio hoc loco u geminat: sed rō nois: in quo est u sicut pater qđ in rū mittit genitiuum pluralē: non per declinationē: sed quia est in noīe r: vt patrū. Alituū vo vbi legimus epenthesis est: sicut Mauortis vel induperatoris: Nam alitum facit: sicut Martis aut imperatoris.

DON. ❡ ME quoq;: Quam nūc videtis fœlicem: aliquando fortuna depressit: vt nō pudeat calamitatum quæ sunt æquo animo ferendæ: Et quoniā non præsentibus solum consulendum erat: mittit ad absentes munera: laudat a magnitudine: q̄ tauri: & a numero q̄ viginti: Si. n. boues dixisset iminuisset gratiam. ⁋ Pingues: & ergo pingues erant: & ducēta ośdit capita; Munera lætitiáq; dei; Vinum qđ

Feriæ conceptiuæ Feriæ īpatiuæ nūdinæ

talia: Aliæ conceptiuæ: quæ quotānis a sacerdotibus: vel magistratibus cōcipiunt in dies certos: vel incertos: vt erāt latinæ: sementinæ paganalia: aliæ imperatiuæ: quas consules vel ꝑtores pro arbitrio indicebāt: Aliæ nūdinæ dicuntur paganoꝝ: ꝛ rusticoꝝ: quibus conueniunt negocijs proprijs: ꝛ mercibus emendis vendendisue possiunt feriæ si in ijs opus fit: Regi aūt sacroꝝ: ꝛ flamini in ipsis ferijs opus fieri videre non licet: ꝛ ideo per ꝑconem nunciabant: ne quid tale fieret: ꝛ in obtēperātē mulctabāt: sed de ferijs lati⁹ ē in georgicis: vbi est Festis q̄dā exercere diebus Fas: ꝛ iura sinunt: Ergo in hoc loco notat ferias indictas.

SER. a ℭ MVnera lætitiāq; dei. i. vinū: aut certe vt multi legunt Lætitiā, q; die. i. diei. vt supdicta munera sint multoꝝ dierū vsui sufficientia. Intelligamus autem missa aliqua etiā ad vsum diei.

Munera[a], lætitiámq; dij.
At domus interior regali splendida luxu[b]
Instruitur; mediísq; parant cóuiuia tectis.
Arte laboratæ[c] vestes, ostróq; superbo,
Ingens[d] argentum mensis, cælatáq;[e] in auro
Fortia facta patrum, series[f] longissima rerum
Per tot[g] ducta viros, antiquæ ab origine gentis.
Aeneas[h] (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidū[i] ad naueis ꝑmittit Achatē,

vt ostenderet escarum argēteū: ne putaretur in ea spe esse q̄ lōge eēt ab vsu mensarū. Est multiplex argēti laudatio. Naꝫ fuit magnus insignituꝫ auro: ꝛ miro artificio vt ars cū ipsi⁹ ꝑcio certaret.

b ꝑ Luxu: modo abundantia: alibi luxuria: Et notandum q̄a affluentiā vbiq; exteris gētibus dat Romanis frugalitatē: qui duob⁹ cibis tantū vtebantur: ꝛ in atrijs edebant sedētes: vñ Iuue. Quis fercula septē Secreto cœnauit auus? ꝛ Virgi. Perpetuis soliti ꝑres con sidere mensis. c ꝑ Laboratæ vestes: labore perfectæ: vt Laboratasq; ꝑmunt ad pectora ceras. ꝛ est sermo in compendiū coactus: sicut Rapuitq; in fomite flāmas: idest raptis fecit. d ꝑ Ingens arg. men. aut subaudi exponūt: aut mensas argēteas accipe. e ꝑ Cælataq; in au. insculpta: ꝛ nomē hoc in principali aliaꝫ habet nām: in deriuatione mutat: Nā cælū dicitur ferrū ipsum: quo operantur argentarij: qđ producit naturaliter: sed in deriuatione mutatur. diphthongus nanq; ē cælata in auro. f ꝑ Series: ordo connexus. g ꝑ Per tot du. vi. a Belo prīo rege Assyriorū: vt Ab antiquo durantia cinnama belo. ab eo vsq; ad Belū patrē Didonis: qui ꝛ ipse Assyrius fuit: hinc est: Quam belus ꝛ omnes A belo soliti: cum inter patrē ꝛ filium medi⁹ nullus exitat. hæc ē generis series: Iupiter: Epaphus: Belus: Priscus: agenor: Phœnix: Belus minor qui ꝛ methres: Dido ꝛ Pygmalion: ꝛ hoc regis nomen rōne non caret. Nam oēs in illis partibus Solem colunt: qui ipsoꝝ lingua Hel dicit: vnde ꝛ Helios. ergo addita digāmos: ꝛ in fine fcā deriuatio a Sole regi nomen imposuit. h ꝑ Aeneas: sequitur Rapiduꝫ ad naues: cætera ꝑ parēthesis dicta sunt. i ꝑ Rapidū ad naues ꝑmittit achatē: non ꝑmittit. nec. n. seq̄t ipse: sꝫ ꝑrapidū: qđ ex affectu prīs ītelligēdū ē: nō ex Achatis velocitate. ꝛ sic ꝑrapidū dixit: q̄ mō Terē. Per pol q̄; paucos: sꝫ ē ꝑq̄ paucos. Pol. n. ꝑ se plenū ē iurātis aduerbiū: cui ꝑpositio sepati nūq̄ cohæret.

Sculptura aūt gesta maioꝝ ꝯtinebat: quoruꝫ ꝯtēplatiōe meruit lōgissimū tps cōseruari. ꝑ Præmittit: nō q̄a eēt secutur⁹ nec intelligit ꝑrapidū mittit. Sed ꝑmittit. i. an̄ prādiū mittit: vt maturi⁹ videret filiū: ꝛ vt afferent munera: q̄ Didoni dare volēs inter epulādū cōmodissime dabāt. Maior. n. erat futura cōuiuij voluptas ꝛ ꝑñtia ascāij ꝛ oblatōe muneꝝ.

ℭ LÆTItiāq; dei: Apronianus diei legit ea rōne: qđ non tm̄ interdiu: sꝫ noctu bibat: Ergo munera: ꝛ lætitiā bacchi: sꝫ Gellius dij legēdū ait: q̄a antiqua declinatio erat dies huius dij: ꝑnicies ꝑnicij. Lucilius: Rugosuꝫ atq; famij plenū: ꝛ Sisena lib. vij.: Romanos inferēdæ ꝑnicij cā venisse: ꝛ Cato pueri: ꝛ mulieres extrudebant famij cā. Cn. Matius in illade: Altera ꝑs acij vitasset fluminis vndas. Itē an maneat specij simulachra in morte silentū: Tulli⁹ ꝑ Roscio ꝑnitij scriptū reliq̄t: Dixerūt aliq̄ hic dies hui⁹ dies: Nā Aulus Gellius idiographum: Virg. in Geor. dicit habuisse Libra dies sōniq; pares vbi fecerit horas: Dixerūt: ꝛ hui⁹ die: ꝛ hui⁹ acie: vt ofidit Cæsar. Regali luxu. i. tanto q̄ātū reginā decebat: lux⁹ āt nō vituperat in ditissimis: q̄m id opes ferūt suæ. ꝑ Vitupat in tenui censu: Quapp recte Iuue. Attic⁹ eximiæ si cœnat laut⁹ hr. Si rutulus: demēs: q̄d. n. maior cachinno: Excipit vulgi q̄; miser apici⁹? ꝑ Ingēs. a. Hoc metallū post aurū ꝑciosissimū ē. Vr aūt a Græca eē dictione: illi. n. ἄργυρον dñt. Habet hoc qđ cū albuꝫ sit linea ducit nigras Gignit ex argento viuo ꝛ sulphure albo. Vñ albū ꝛ lucidū sonoꝝ puꝝ: ꝛ excepto auro magis q̄ā cætera metalla ductile balsamū potissime ꝯseruat: itē iaspidis lapidis viꝫ vehemēt ꝯseruat. Vt pollētior i argēto q̄ā i auro sit valet argētū ꝛ ad plurima remedia. Nā ei⁹ spuma vulnera sanat: neq; sinit supfluas car

CHRI.

Argētū

DON. ℭ ARGENTVM mensis: adiecit mensis

nes

nes excresce. Sordes cordis mūdificat. A dustionē in corpe factā ne putrescat tutaī. Flaxi bilia mēbra corroborat. ¶ Series: dī a serēdo q̄si ordo in q̄ res ꝯnexæ sint cū elatiōe ꝓnunciādus: q̄si dicat p tot fortes ꝓncipes. ¶ Amor patri⁹ q oīum efficacissimus est. Nā in seipsus diffundiī cum in Filiū diffundiī. Qui viscera patris est. ¶ Achatē: allegorice: Nā sī curā significat: Cura est quæ pungit filiū. Ois in ascanio. Sublato noīe ꝓprio erit sinīa. Series

SER. a ¶ Ferat: afferat: nunciet: vt Feret hæc aliquā tibi fama salutem. b ¶ Stat: mōē: alias horret: vt Stār lumīa flāma: ꝛ Stabat acuta silex. Itē plenuz est: vt Id pulvere cælū Stare videt: Stāt ꝛ iuniperi ꝛ castaneæ hirsutæ. Itē positū ē: vt Stāt in ālib⁹ aræ.

Ascanio ferat[a] hæc, ipsúmq; ad mœnia ducat.
Omnis in Ascanio cari stat[b] cura parentis.
Munera preterea iliacis[c] erepta[d] ruinis.
Ferre iubet, Pallam[e] signis[f], auróq; rigentem.
Et circum textum croceo velamen[g] Acantho[h],
Ornatus[i] argiuæ Helenæ, quos illa Mycenis,
Pergama cū peteret, incōcessósq; [k] Hymenæos;

Itē placet. vt Stat ꝯferre manuz: ꝛ Stat casus renouare oīs. ꝓ loco ḡ hic itelligēdus est sermo. c ¶ Iliacis. e. r. cōmēdat ex loci difficultate: vt Nec tuta ni valle repti: Itē ex ꝑsona. ornat⁹ argiuæ Helenæ: ꝛ ilione qđ gesserat olī: vt Hoc Priami gestamē erat: quēadmodū ex iteruallī lōgitudie: vt Ter. Ex æthiopia ē vsq; ancilla hæc. d ¶ Erepta: laborat hīc ꝯmōe ꝓbare ab Aenea nō eē ꝓditā priaz: quā cū Antenore ꝓdidisse manifestū est: hī ornat⁹ Helenæ ex icendio bellor̄ non ꝓ ꝓmio ꝓditiōis accepit. f ¶ Signis auroq;: signis aureis: vt Moléq; ꝛ mōtis. e ¶ Pallā rigentē: durā pp aurū: sicut ꝛ nouas vestes videmus. significat aūt tunicæ palliū: qđ ꝯ Varroné palla dicta ē ab irrugatiōe: ꝛ mobilitate: q̄ ē circa finē hmōi vestiū ἀπὸ τοῦ πάλλειν. g ¶ Velamen: cycladem significat. h ¶ Acātho: gen⁹ virgulti flexuosus: qđ vulgo herbacanthū. i. flexibile vgultū dī: in cui⁹ imitationē arte vestis ornaī. i ¶ Ornat⁹ argiuæ helenæ: a vicinitate dixit argiuæ: ꝛ paulopost Mycenis cū spartana fuerit: q̄ ciuitas est Laconiæ. Nā legim⁹: Me duce dardanius spartā expugnauit adulter. ꝛ vide iaz omen ifeliciтatis futuræ: cum Dido adulteræ suscipit munera. k ¶ Incōcessosq; hymenæos: ꝛ fato: ꝛ legib⁹. Hymenæ⁹ aūt vt alij dicunt de⁹ est nuptiar̄: vt alij qdā iuuenis fuit: q die nuptiar̄ oppssus est ruina: vñ expiatiōis cā noiaī in nuptijs: s₃ falsuz est: Nā vitari debuit magis nomé extincti: s₃ hī magis vitas habet. Hymenæ⁹ qdā apud Athenas iter bella sæuissima vgines liberauit: quā ob cām nubētes ei⁹ inuocāt numen: q̄si liberatoris vginitatis. Hinc etiā apud Romanos Talasio inuocaī: Cū eniz in raptu Sabinar̄ plebeius qdaz raptā pulcherrimā duceret: ne ei auferreī ab alijs: Talasionis eā ducis nobilis esse simulauit: cuius noie fuit puellæ tuta virginitas. Alio eni modo. hymenæus athe//

nisus adeo pulcher fuit: vt adolescēs: puella putareī: is cū vnam vgines nobilē ipse mediocrī ort⁹ adamasset eiusq; nuptias desperaret: qđ vnū poterat sequēdo puellaz amore satisfiebat. S₃ cū atheniēsiū nobilissimæ vgines eleusinæ cereri sacra facerēt: subito aduētu piratar̄ raptæ sūt: iter q̄s ē hymenæ⁹ q illo amatā secut⁹ fuerat puellā: tanq̄ puella rapt⁹ est: s₃ cū piratæ ꝑdas p lōginq̄ maria portassent: desertā regionē delati ac fatigati sōno sederūt: q̄s cū hymenæ⁹ vniuersos occidisset: relictis ibi vginib⁹ Athēas reuersus est: petijtq; a ciuib⁹: vt si vgies q̄ raptæ fuerāt reduxisset: dilectæ nuptias ipetraret: q̄s cū reduxisset optatā i mrīmōiū vginē meruit: qđ ꝯiugiū: qa felix fuerat placuit athēiēsib⁹ oīb⁹ nuptijs hymenæi nomē iteresse. ē āt alia rō vocabli: nā hymen q̄dā mēbrana q̄si vginalis eē dī puellæ: q̄ rupta: hymenæi nuptiæ dcæ.

DON. ¶ OMnis i. a. Nā reliq̄ curæ iā seniotæ erāt. ¶ Munera: hæc ꝑuluū grati⁹ factura erāt: ꝛ poterāt ondere quāta vrbis fuisset fœlicitas. ¶ Erepta de magnis ꝛ ꝑlimis credēdū ē meliora rapuisse. ¶ Argiuæ. h. Hanc adeo Formosā fuisse dicūt: vt ei⁹ forma redacto maxio peritissimor̄ pictor̄ i vnū nūero ꝓpositis ēt formosissimar̄ mulier̄ nudis corpib⁹ pingi neqerit. ḡ q̄cūq; erat formosa ab ea appellabaī Helena. S₃ Vir. argiuæ dixit: vt de illa sola itelligereī. ¶ Extulerat: nā cū esset Regis vxor ꝛ locupletissima: ꝛ iret ad Troiam has vt præcipuas secū abstulit nō rediturā se sperās. propter admissuz adulteriuz: propterea addidit inconcessos hymenæos.

CHR. ¶ MVnera: ꝛ dona sigficat: vr hic ꝛ officia. Vñ imūes dñr q a munē. i. offō publico ꝑstādo liberati sīt. Hæc eadē significat. γέρας apđ græcos. ¶ Signis: qcqđ sculptura fictura ue aut arte fusili statuar̄ ē signū dicim⁹ vt pictura dī tabula: itē signa militaria vexilla appellam⁹. Luca. Signa pares aqlas ꝛ pila minantia pilis. ¶ Ornat⁹ ar. h. Nō laudat ab auctore vt ē sceptrū ilione: qđ gesserat olī. S₃ ostēdit magnitudinē ornat⁹. Cū tā pulchræ Mulieri ornamēto eē pōt. Prætim cū adultero placē studeret quo tpe se solito vehementius comāt. Hinc Iuue. Mœchis foliata parātur.

Extulerat, matris[a] Ledæ mirabile donum.
Præterea sceptrum[b] Ilione qđ gesserat olim
Maxima[c] natarum Priami, colloq̃ʒ[d] monile
Baccatum[e], ⁊ duplicez[f] gēmis, auróqʒ coronā.
Hæc[g] celerans, iter ad naues tēdebat Achates.
At cytherea[h] nouas[i] artes, noua pectore versat
Consilia; vt faciem[k] mutatus ⁊ ora, Cupido

SER. a ℂ MATris lædę miserabile donum: vel qđ ipsa filiæ: vel quod ei Iupiter dederit. b ℙ Præterea sceptrū ilione: bene offert munera apta personis: sicut ēt latino in sceptro. c ℙ Maxima natarū Priami: quia antiqtus ēt fœminæ regnabant: ꝑ ser/tim primogenitæ: vnde ait maxīa. Hæc aūt vxor Polimestoris fuit. d ℙ Colloq; mōile: ornamentum gutturis: qđ ⁊ segmentuʒ dicūt: vt Iuuenalis: Segmenta ⁊ longos habitus: īʒ segmentatas vestes dicamus: vt ipse Et segmentatis dormisset paruula cunis. e ℙ Baccatum: ornatū margaritis. dicimus auteʒ ⁊ hæc margarita: ⁊ hoc margaritū: ⁊ hæc margaris: qđ græcū est quo mō Nais. Sane multi separant gēmam a margarita: vt Cic. Nullā gēmam aut margaritā. ⁊ gemmas volūt diuersi coloris: margaritas vero albas: vel gemmas integras: margaritas pertusas. f ℙ Duplicem gēmis auroq; coronā: duplicē aut latam: aut duplicem gemmis ⁊ auro. g ℙ Hæc celerans: celeriter facere cupiens. h ℙ At cytherea: ab insula q̃ tantū numero plurali dicitur: vt Sūt alta cythera. i ℙ Nouas artes: ars τῶν μέσων est: vſi sine epitheto male ponitur: vt bonas artes: malasq; artes dicamus. k ℙ Faciem mutatus: nota figura est. qđ aūt addidit Ora. pissologia est.

DON. ℂ LEDÆ mirabile: Vt tam pulchra nisi a matre donari nō potuissent: ⁊ cū donarētur miratos esse qui viderent. Adduxit auteʒ vt his vteretur quotiēs adultero formosior videri volebat. Ergo superabat formam quæ pingi nō potuit: pulchrioremq; reddebant. ℙ Maxima: solent. n. religiosi parentes: quæ habent optima filijs deferre maioribus. ℙ Bacchatū: neq; hæc dissimilia eē debebāt quæ optimus pater ⁊ ditissimus maxīe filiæ dederat. ℙ Hæc celerans. laudat hoīs diligētiam. ℙ At cy. i. dum hæc geruntur: Necessaria metuentis Veneris deliberatio: cuius æstus augebat cōsideratio loci tp̃is ⁊ personæ. Erant ab achate pficiēda iussa. Et periculosum credere nepotē eidem periculo ī quo erat æneas: ne tota simul ꝓgenies interiret. Nam quāuis Troiani essent humane suscepti metuebat fallax natura Tyriorū ⁊ stimulus Iunonis: ne ipsa opportunitatē loci ⁊ occasionem tp̃is nacta terra opprimeret: quos mari extinguere non poterat. ℙ Artes: ergo nouæ. i. consilia elaborata exquiruntur: vt ascanius nō ꝑergeret: ⁊ tñ achates iussa faceret. Fallit ergo oēs ⁊ profert æneæ amorem sibi conciliās didonē: nā neq; æneas iratæ resistere potuisset exigua substantia: Neq; cō uulsis nauibus ⁊ in hyeme effugere.

CHRL. ℂ BACchatū: baccha cū aspiratiōe Bacchi sacerdos est: ⁊ Baccha est Græcuʒ nomē: Latinæ āt Bacca sine aspiratiōe fruct⁹ ē Lauri Myrthi: oleæ: hederæ: ⁊ similia. Veꝝ a similitudie rotūdi corporis Baccas appellāt ⁊ vniones quas Græci Margaritas noiant. nascūtur in mari indico. Fertilissima est Taprobane insula ⁊ perimula ꝓmontoriū īdiæ. Præcipue laudant circa arabiā in ꝑsico sinu maris rubri. Sunt. n. cōchæ q̃ vbi genitalis ānis stimulauit hora: prudentes sese quadā obcitatione īpleri rosido ꝯceptu tradunt. Grauidasq; post ea eniti: partūq; eē Margaritas ꝓ qualitate roris accepti. Si pur⁹ influxerit cādorem ꝯspici. Si turpidus ꝓ. Pallet si cælo minante ꝯspicit: nā cæli maior est sibi societas quā maris. Inde ergo trahunt colorē aut nubilū aut serenū vt fuerit aer. Quapp oriētales margaritæ pp assiduā aeris serenitateʒ lucidæ sunt: sed minores pp paucitatem roris. Sʒ septētriōales ꝯtra qm̃ magis abūdat ros sʒ cælū turbulētū ē: maiores sūt sʒ colore turbido. ℙ Faciem ⁊ ora. expssit quā faciē dicere: Nam facies dr̃ de cuiusq; rei forma: vt qbus aspera quondam visa maris facies: Os aūt hoīs est: vt Os humerosq; deo similis. ℙ Artes: Ars ⁊ prudentia in vita actiua versant: quēadmodū intelligentia: sciā: ⁊ sapiā: in cōtemplatiua: est igiī ars recta rō rerū faciendarū: ⁊ artis remāet opus: vt Phydiæ artis remanet statua Iouis: Prudentiæ vero est actio quēadmodū videmus in administratore rei aut publicæ aut priuatæ: Tamē ars aliquādo capitur ꝓ scientia q̃ est rerū vniuersalium: Item pro astutia quād. ī: ⁊ trāsit ad prudentiam siue in virtute sit: vt in hoc loco: siue in vitio: vt instructus ⁊ arte pelasga: Ergo nouas artes inauditam: ⁊ miram astutiaʒ in consultando: Ars aūt q̃ est pro disciplina sʒ Varronem duplex est: extrinsecus: ⁊ intrinsecus: Ars extrinsecus scientiā solam demōstrat: vt cum scio quid sit eloquētia: ⁊ quid sit finis: ⁊ officium eius: ⁊ quid oratio: ⁊ in quot partes diuidaī qbus cognitis: non tñ scio loqui ex arte: intrinsecus est cū artem ipsaʒ cōsequor: ita vt ex arte loq sciaʒ: vt cū doceor quō exordium faciā: quō narrationē: diuisionem: ac cōfirmationē: ⁊ reliqua. intrinsecus

Ars extrinsec⁹

Ars intrinsecus

Igitur

Igitur ita dat scientiam: vt quibus rationibus id quod scientiam dat assequi possim. Augu.
aũt in quarto de ciuitate dei inquit: ars bene recteq; viuendi virtus a veteribus diffinita ẽ.
Vnde ab eo quod græce dr̃ ἀρετὴ nomen artis latinos tradidisse putauerunt. ꝶ Noua. c.
exponit qd sit nouas artes: Consilium aũt est vt placet Aristo. eorum q̃ ad finem sunt inq
sitio: cuius tria sunt officia: primum si q̃ sunt q̃ ad finem ducant viæ perquirere: Secundum
si sint q̃t sint. Tertiũ si vna plures ve sint: quonãmõ illis vti valeam. Dulci sibi qa nepos.

Pro dulci Ascanio veniat, donisq3[a] furentem
Incendat reginam, atq3 ossibus iplicet ignem.
Quippe[b] domũ tiet ãbiguã, tyriósq3 biligueis[c]
Vrit atrox iuno, & sub[d] noctem cura recursat.
Ergo[e] his aligerum dictis affaſ Amorem.
Nate[f], meæ vires, mea magna potentia, solus[g]
Nate patris[h] sũmi qui tela Typhoea[i] temnis[k],

SER. a ℂ DOnisq; furenté incen
dat reginã: in-
cẽdat & furẽ
faciat: vt Ani
mumq; laban
tem impulit.
b ꝶ Quippe
domus timet
ambiguas: in-
qua hitat mu-
tabilis fœmi-
na vt Variũ & mutabile semp fœmina. Ite3
Iuno in. iiij. Suspectas habuisse domos car-
thaginis altæ. c ꝶ Tyriosq; biliguels: idest
fallaces. nec. n. ad. linguã retulit: sed ad mẽ-
tem. ite3 apud liuiũ de annibale inhumana
crudelitas perfidie plusq; punica, veri nihil:
nihil sancti. nullius dei metus: nullũ iuriiu-
randũ: nulla religio. d ꝶ Sub nocté cura re
cursat: circa nocté. Est. n. sciendũ ꝙ cũ tẽpus
significaſ sub ꝑpositio accusatiuo cohæret:
vt Aut vbi sub lucẽ densa inter nubila sese
Diuersi rũpunt radij. e ꝶ Ergo his aligeru3
dictis affaſ amorem: Latini deũ ipsum Cu-
pidiné vocãt: eo ꝙ facit amores: sed hic imi
tatus est græcos: qui vno noie vtrũq; signifi
cant. Nã amoré dixit deũ: sed discreuit epi-
theto. Sane nomen hoc discretiõe nõ caret.
Nã qa turpitudinis est stulta cupiditas puer
pingiſ: vt Inter quas curã clymene narra-
bat inané. i. amorem. Item qa impfectus est
in amantibus sermo: sicut in puero: vt Inci-
pit effari: mediaq3 in voce resistit. Alatus ãt
ẽ: qa nil amantibus leuius: nil mutabilius i
uenitur: vt in ipsa probaſ Didone. Nã de ei⁹
interitu cogitat: cuius paulo ante amore de-
peribat: vt non potui arreptũ diuellere cor-
pus. idẽ ex Terentio patet. In amore hæc sũt
vitia: iniuria: suspitiões: inimicitiæ: iduciæ:
bellũ: pax rursus: vel qa amorem & libidiné
sequiſ punctura pœnitẽtiæ & dolor. Sagittas
ẽo iccirco gestare diciſ: vel qa & ipsæ incer-
tæ veloceſq; sunt. & hæc rõ pene in omnib⁹
alijs numinibus pro potestatũ qualitate for
maſ. f ꝶ Nate meæ vires: aut qa venerea vo
luptas exerceri sine amore non põt: aut fin
Simonidẽ qui dicit Cupidiné ex Venere tã-
tũ esse progenitũ. quãq; alij dicant ex ipsa &
Marte alij ex ipsa & Vulcano: alij ẽo Chai &
priæ rerũ naturæ eũ esse filiũ velint. g ꝶ So
lus nate: qui contẽnis Iouis fulmina: q̃ dijs
cæteris solent esse terrori. h ꝶ Patris sum.
nunc quoq3 proprie de Ioue dixit. Sciendus

tũ pro qualita
te re℞ vel per
sonarũ sũmu3
deum dici: vel
patrem. Nam
vnusquisq; pu
tat eũ eẽ sũm-
mũ deũ: quẽ3
colit: vt Sum-
me deũ sancti
custos sora-
ctis apollo.
i ꝶ Typhoea: multi typhoia legunt: vt ce-
realia: & cerialia. Tiphoea aute3 dixit: non
qbus Typhoeus vsus est: sed qbus Iuppiter
in Typhoeum a spolijs: idest virtute & victo
ria epitheton posuit: vt Scipio African⁹: Me
tellus Creticus. k ꝶ Temnis: aphæresis ẽ:
pro contẽnis. hac autẽ laude hoc agit facile
eum posse contemnere Iunonem: qui con-
temnit & Iouem.
ℂ NATE: breuiter oĩa ꝯsilia sua exprimit & DON.
quõ fieri posset oñdit: & honestũ facile & ne-
cessariũ demõstrat. ꝶ Meæ vi. vendicat sibi
necessitudo parentũ qcqd liberi pñt. Et do-
cet inter filios & parentes tale debere eade3
volendi & nolendi studiũ: vt in multis is cor
poribus volũtas: vna & necessitudinis vincu
lũ indistinctum integrũq; perduret. ꝶ Tela
ty. facile ostẽdit esse qd petit qui. n. potuit lo-
uis fulmen contẽnere: facilius poterit fœmi
næ mẽtẽ possidere: ergo ita dixit: ne ille ex-
cusaret propter iunoné. Fecit ergo beniuo-
lum filium dicendo nate. Item quod potior
esset ioue: & ꝙ esset potentia sua.
ℂ Ossibus in ipsis medullis q̃ intra ossa sũt. CHRI
ꝶ Igné: amorem. ꝶ Domũ: didoné: & oẽs
domesticos. quo℞ ꝯsilio ipsa mutari poterat:
Amoré. i. cupidiné: Cicero in libro de natu-
ra deo℞ tres ponit cupidines: ho℞ ꝑmũ Mer
curio dianaq; prima natũ tulit: alte℞ Mercu
rio & Venere scda: Tertiũ qui ἀντέρως no-
minaſ ex Venere: & ꝑfecto triplex ẽ amor:
diuina℞ re℞ & nãlius: ac postremo lasciuiæ:
primũ cõcepit Diana q̃ dea casta puraq; est
ex Mercurio: Nã cũ mens nr̃a oĩ labe pura
ad deũ ꝯuertit ex Mercurio. i. ex sapia atq3
doctrina amoré diuinarũ re℞ cõcipit. Secũ-
dus aũt ex eodẽ Mercurio: sed ex venere ori
tur qa amor rerũ naturaliũ a doctrina earũ
ẽ: sed ex venere: qa ea doctrina nõ in corpo-
reis vt in diuinis se corporeis admisceſ: Ter
tius aũt ex secunda venere: qa lasciuia tota
corporea est: & nihil egregiũ suscipit: Vnde

recte Petrarcha nr̃ illũ ex ocio lasciuiaq; natũ asserit. Hic optĩe a Propertio describit̃ ĩ ea elegia cui9 est initiũ: Quicũq; ille fuit puer̃ q pinxit amorẽ: Nõne putas miras hũc hũisse manus: Hesiodus aũt ĩ theogonia ait: chaos añ oĩa fuit: Terra post chaon pauimẽtũ deor̃: Ites Tartara. Itẽ amor: Alij dñt pmũ cupidinẽ scdi Mercurij: ꝛ pmæ Dianæ filiũ fuisse: Secũdũ vt placet Simonidi: ex sola venere. Tertiũ ex Venere: ꝛ Marte aliĩ dñt Venerẽ fuisse vnaꝫ ex cupidinibus reliqs antiqorẽ: Refert aũt Ausoni9 Cupidinẽ qñq; in Myrteto herebi deuolasse: atq; ibi ab heroidib9: q pp illũ multos labores: ac demũ mortẽ passæ fuerũt captus fuisse: ꝛ ĩ alta myrto cruci affixũ ipse tñ mox ĩteruẽtu Veneris: q illi Cathenas a Vulcano fabricatis minitabat̃ nõ solũ liberauerũt: ver̃ ẽt a venere: vt illi veniã daret impetrarunt. Nate: orõ ĩ gñe deliberatiuo versat̃: Quãto ãt artificio ꝯscripta sit Donat9 demonstrat: Captat.n.beniuolẽtiã: attẽtionẽ: ꝛ docilitatẽ: ꝛ oñdit qd petit facile: vtile honestũ: ꝛ necessariũ. Sũmi: ad oĩpotẽtiã refert: sic Cic. p dono sua: Quocirca capitoline Iuppiter quem popu. Ro. pp bñficia optimũ pp vim maximũ noiauit. Typhoea: E p ei diphthõgo posuit. sed alibi lõgã posuit: Stirpis achilleæ fastus iuuenẽq; superbũ hic breuẽ: ait Priscianus: Typhoea quasi dicat maxima: qa maioribus in corpus giganteũ vsus fuisse iouẽ credim9 vel Typhoea.i.ænaria: qa ibi ẽt Typhoeus: ꝛ in illi9 antris fulmĩa fabricat Vulcan9. Fuit ãt Typhoeus Titanis: ꝛ terræ filius: Et in bello Titanũ a ioue fulmĩe pcussus sub ætna: vt placet Oui. vt vo Maroni sub Inarime relegat9 ẽ: fuit ꝛ ali9 Typhõ: vir oĩuꝫ crudelissim9: ꝛ q fres Osyris d hũano gñe optĩe meritũ ĩteremit: eiusq; corp9 ĩ vigĩti: ꝛ sex ptes discerpsit: singulisq; ꝯiuratis singulas dedit: Mox ab iside: vt Osyrim maritũ vlcisceret̃ ĩteremptus est.

SER. a Ad te cõfugio: psonar̃ sõ facit laudis augmentum. b Tua nu. possibilitates. Et notandum vnũ deus plura hic numina: vt sup dixim9. c Frater vt æ. ꝯcilliatõ a q̃litate psonæ. Vt autem est

Ad te[a] cõfugio, ꝛ supplex tua numia[b] posco.
Frater[c] vt Aeneas pelago tuus oĩa circum
Littora iactetur[d] odijs[e] Iunonis iniquæ,
Nota[f] tibi, ꝛ nostro[g] doluisti sæpe dolore.
Hũc Phœnissa[h] tenet[i] Dido, blandisq; morat̃
Vocibus, ꝛ vereor quo[k] se Iunonia vertant
Hospitia, haud[l] tanto cessabit cardine rerum,
Quocirca[m] capere ante dolis, ꝛ cingere flãma
Reginam meditor[n], ne[o] quo se numie mutet,
Sed magno Aeneæ mecum[p] teneatur amore.

idest cũ officio venereo. nec pt itelligi quẽadmodũ ego. Aliter.n.a matre Aeneas: alr amat a didõe. DON. AD te.q.d: si ẽ alter q tñ aut debeat aut possit. Supplex: admõuit pietatꝫ ꝛ filiũ rogauit vt deus:

quẽadmodũ q ĩ pnũciatiõe extẽdit̃: qñ tpus nõ ẽ. d Iactet̃ q;: vacatq;. e Odijs.i.iustæ ꝯ. ĩpetitiõis oñdit̃. Odie ãt n ĩ noĩe breuis ẽ: ĩ vbo lõgũ: vt odi: quẽadmodũ liqr ĩi breuꝫ ẽ: liqt̃ lõga. f Nota.i.græca figura ẽ qa plura le a singulari regit: vt Terẽ. Meretricũ nõ ꝑ peti ꝯtumellas. g Et.n.d.s.d. aut eo quo ꝛ ego: aut doluisti iõ: qa me dolẽtem vidisti. vt doleo illa re. h Phœnissa: de Phœnice. i Tenet: morat̃. k Quo se.iu.ver. Ho q̃.i.in quã partẽ. Iunonia ãt hospitia: Carthaginẽ dicit: vbi hĩtat Iuno: vt Hic illi9 arma: aut certe ĩi ipm vereor q Aeneæ Carthago in hospitiũ patuit: vt est Timeo danaos ꝛ dona ferentes. l Haud.t.c.c.r. aut δεινῶς ne intantũ qdem: hoc est breui occasione cessabit: aut simplr intelligẽdũ est: nõ poterit in tãta rerũ opportunitate cessare: vt sit de puerbio tractũ: quo dicit̃: Res in cardine est: hoc est in articulo. m Quocirca: quapp. n Meditor: mẽte ptracto. o Ne.q. se.n.v. quo vel vacat. vel pnomẽ est. ꝛ bene supprimit̃ numẽ Iunonis: ne eius frequenti cõmemoratiõe Cupidinẽ terreat. magis.n. vult eũ intelligere q; audire Iunonẽ: aut certe aduerbiuꝫ est: vt sit: Timeo ne se numine Dido aliquaꝫ cõmutet in ptẽ. p Mecũ:

qd igit̃ accessit onerꝫ cũ ẽ rogar9 ab ea q auctẽ paretꝫ iubẽ poterat. Fr vt. æ. fecit beniuolũ ꝛ attẽtũ. Nũc facit docilẽ sbiũcta narratõe toti9 negocij: dixit fr tu9 vt appeat opaꝫ ñ ĩ exneo ponẽdã: sꝫ ĩ fre eẽ necessariã. Ergo hõestũ ꝛ plũ: vt fr p fre laboret: pserti ĩ c.ĩ salutꝫ. Adiũgit labores vt moueat ꝯmiserationeꝫ: ꝛ oñdit iniuste pati: ꝛ ꝯformat psonã aduersariæ: q ꝑseqt̃ inoxiũ. Nota ti.ĩi ad laudeꝫ cupidis ptinet. Maximũ.n. crimẽ eẽt eius: si fris piculũ nesciret. Doluisti: Si pterita doluisti: ꝯs caue ne rursus dolẽda succedãt. Dido tꝫ: oñdit facilitatẽ petitiõis: nã si iã æneæ affecta ẽ: si ẽ op9 initio amorꝫ ĩ q magna ẽ difficultas: sꝫ augmẽto: ꝯsiderat̃ ãt augmẽtũ qa timet̃ iuno: a q amor tal possꝫ abrũpi: q op9 erat tali amorẽ: q ñ possꝫ abrũpi a iunõe. Cardie: si fidẽ fac: cũ fores claudũt: ꝛ tribuit firmitatẽ. Ergo dixit. Tãto.c.c.r. Erat.n. ĩ ptãte absoluẽ amorẽ: quẽ volũtate susceperat: sꝫ diuit9 ipact9 ñ possꝫ hũano arbitrio sũmouerĩ: asserit q necessariuꝫ remediũ q oĩs illa factio succũbat. Mecũ: tãto amorẽ amet: quanto mr amat filiũ cui9 amor nisi9 violẽtia numis valet abrũpi. Cape añ: oñdit melius eẽ vẽtura ꝑpulsare: q; ijs q venerũt remedia qrere. CHRI. FRAter: dr quasi fere alter. Hospitia: Frater

Hospitalitas amicitia est: quæ contrahitur inter eos qui nõ sunt eiusdem patriæ: Sed alter cũ i alteri' p̃rias vẽit: illius domo: vt sua vtitur diciturq; illud hospitiũ: ⁊ illi hospites: Quæ aũt non beniuolentia: sed pecunia nos recipiunt: non hospitia dicuntur: sed diuersoria: ⁊ cauponæ. ⸿ Flamma: amore qđ vinculum oĩum tenacissimũ indissolubile est.

Qua[a] facere id possis, nostrã nũc accipe[b] mẽtẽ[c].
Regius accitu[d] cari genitoris, ad vrbem[e]
Sidoniam puer ire parat, mea maxima[f] cura
Dona ferens pelago, ⁊ flãmis restantia Troiæ.
Hunc ego sopitum[g] somno, sup alta Cythera;
Aut super Idaliũ[h] sacrata[i] sede recondam.
Nequa[k] scire dolos, mediús[l] ve occurrere possit.
Tu faciem[m] illius noctem[n], nõ amplius, vnam
Falle dolo, ⁊ notos pueri[o] puer indue vultus.
Vt cum te gremio accipiet lætissima Dido
Regaleis[p] inter mensas, laticẽmq;[q] Lyæum,
Et dabit amplexus; atq; oscula dulcia figet;
Occultum[r] inspires ignem, fallásq; veneno[s].
Paret[t] Amor dictis caræ genitricis ⁊ alas[v]
Exuit, ⁊ gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus ascanio placidã[x] per mẽbra quietẽ.

SER. a ℂ QVA. i. quomodo. b ⸿ Accipe: audi: vt e contra: Da. i. dic: vt Da tityre nobis: Da non indebita posco. c ⸿ Mentes: dispositiones: consilium. d ⸿ Accitu: euocatione. ⁊ est quartæ declinationis. e ⸿ Vrbẽ sidoniã: quã tenẽt sidonij. f ⸿ Mea maxima cura: ⁊ Aeneas cura est: sed Ascanius maxia: cui regnũ Italiæ: romanaq; tellus debentur. ⁊ vbiq; Ascanius maxima cura Veneris itroducitur: vt Veneris iustissima cura. Itẽ Hunc tegere ⁊ diræ valeam subducere pugnæ. g ⸿ Sopitũ somno: vnũ qdem est sopor: ⁊ somnus: sed modo sopitũ irrigatũ intelligimus. h ⸿ Idaliũ: Cypri nemus ẽ: in quo oppidũ breue: vt paulopost: Idaliæ lucos. Itẽ Idaliumq; nemus. i ⸿ Sacrata sede: vel tẽpli: vel oppidi. k ⸿ Nequa: qua vacat: vt frequenter diximus. l ⸿ Medius: importunus: incongruus. m ⸿ Tu fa. il. faciem p vultu posuit. Nullus. n. põt accipere faciem alterius: sed vultũ: qui p mentis qualitate formaẽ: vnde infra: Et notos pueri puer indue vultus. n ⸿ Noctẽ non amplius vnã: vt supra diximus: artis poeticæ ẽ nõ oĩa dicere: vnde nũc p̃mi[?]sit noctẽ vnã. Nec. n. dicturus est aut abscessus Cupidinis: aut aduẽtũ Ascanij. o ⸿ Pueri puer: argumentum a facili. p ⸿ Regaleis inter mẽsas: epulas intẽperantes: in qbus castitas rara est: ⁊ facilis amoris occasio: vñ est illud Terentij: Sine cerere ⁊ libero friget venus. q ⸿ Laticẽq; ly. latex p̃prie aqua est: ab eo q̃ intra terræ venas lateat: sed ⁊ vinũ latet intra vuã: vñ nũc dixit laticẽ lyæũ: aut pro lyæiũ dixit figurate ponens principalitatẽ p deriuatiõe. r ⸿ Occultũ ins. i. diffinitio amoris ẽ: Ignis occult'. s ⸿ Veneno: venenũ dictũ q̃ p venas eat. t ⸿ Paret. a. d. vt supra p cupidine amorẽ posuit. u ⸿ Et. a. E. laus ingens Ascanij p trã

Situ. Si qdẽ alis tãtũ depositis Ascanius fuit. x ⸿ Placidã p m. q. aut epitheton ẽ qetis: aut iõ placidã dixit: q̃a ẽ qes: q̃ põt ẽt somniorũ terrore turbari.

DON. ℂ Puer. i. p. ostẽdit in cõmutatione formæ ætatis cõmutatione nõ fore difficilem. ⸿ Maxima. c. nolebat mittere ascaniũ ne duorũ sollicitudinẽ tangeret: vel is mitteretur qui exoriẽte tumultu sibi per pietatem cauere non posset. ⸿ Hunc ego: ne diceret cupido quid fiet de Ascanio sibo. ⸿ Sopitum: nam illa ætas multum p fundeq; dormit: ergo erit sat temporis ad capiendos mulieris animos: Designat etiam tẽpus: ⁊ locum amoribus aptum. ⸿ Noctẽ u. erat spatium breue: sed erat properandũ: ne longi temporis opera esset necessaria: q̃a ascanius longiori somno teneri non potuit. ⸿ Paret: non respondet: quid. n. personæ matris vel maxime in tali causa responderet: ⁊ tẽpus facta non fabulas exigebat: Ergo se officiosum matri præstat. ⸿ Gaudens: vel vt filium exprimeret ad patrem euntem: vel q̃a plena voluntate iussa matris iplebat. ⸿ At venus. natura puerorum tangitur: qui securius: ⁊ diu dormiunt: si etiam accedant aliq̃ oblectamenta: vt secessus: flores: ⁊ odores: ⁊ mollicies: Opacitasq; vmbrarum. Duce achate ergo hunc fallebat: ⁊ lætus portabat dona: Quia non frangebatur onere munerum nec tedio viarum.

CHRI. ℂ MENTEM. animum: ⁊ voluntatem: Anima. n. teste Aug. est spiritus intellectualis: rationalis semper viuens semper in motu bonæ malæq; voluntatis capax secundum benignitatem creatoris: ac secundum sui operis officium varijs nominibus dicitur: scilicet anima dum vegetat. Spiritus dum contemplatur. Sensus dum sentit: Animus dum sapit. Mens dum intelli

git ratio dum discernit: Memoria dum recordatur: voluntas dum vult: Differunt ista nō substantia: sed nominibus: Vna anima est. proprietates diuersæ: in spiritu tamen: ⁊ anima potest esse differentia: nam omnis anima spiritus: non omnis spiritus anima. ¶ Sidonias: carthaginem: quā condiderunt qui de sidonijs partibus venerant: Est. n. in phœnicia post orthosiam: ⁊ eleutherum: Tripolis: quæ nomē a re ipsa accepit: Tres. n. vrbes habet syrū: Sidonem: ⁊ aradum. ¶ Idalius: mons Veneri sacer in cypro est īsula in sinu issico: ⁊ pamphilio posita quæ pelago continua est ægyptio: Lyæum vnum est ex nominibus Bacchi ab eo qđ est λύειν. i. soluere quia homines a curis liberet: De his nominibus scribit Oui. Thuraq; dant: bacchumq; vocant bromiumq; lyæum: Ignigenamq; satumq; iterum: solumq; bimatrem: additur his Niseus: Indetonsusq; thyoneus: ⁊ cum lenæo genialis consitor vuæ: nyctileusq;: eleleusq; pares: ⁊ Iacchus: ⁊ Euan: sed de Baccho alibi. ¶ Occultum inspires ignem: idest occulte: ⁊ dissimulanter immittas. ¶ Venenum: quia pestifera res est amor: ⁊ cito transcurrens occupat venas.

Idalius

Lyæum

Irrigat. ⁊ fotum[a] gremio dea tollit in altos
Idaliæ lucos: vbi mollis Amaracus[b], illum
Floribus, ⁊ dulci aspirans cōplectitur vmbra.
Iamq;[c] ibat dicto parens: ⁊ dona Cupido
Regia portabat Tyrijs duce lætus Achatæ:
Cum[d] venit: aulæis[e] iam se Regina superbis[f]
Aurea[g] composuit spōda[h], mediámq;[i] locauit.
Iam[k] pater Aeneas, ⁊ iam troiana iuuentus
Conueniunt: stratoq; super discumbitur ostro[l].

SER. a ¶ FOTus: sublatum a fouēdo. b ¶ Amaracus: hic puer regi[s] vnguentarius fuit qui casu lapsus dum ferret vnguenta maiore ex cōfusione odorē creauit: vnde optima vnguenta amaricina dicuntur. hic postea in herbam sampsucum versus est: quā nunc amaracum dixit. c ¶ Iamq; ibat: cum vix Venus ista dixisset. Sane nec festinantibus personis: neq; minoribus est respondendi facultas: vt hoc loco Cupidini: vt Mercurio supra. Idem in quarto: vt in septimo furiæ. d ¶ Cum venit: aut pro cū veniret: aut cum sit aduerbium temporis pro dum. Nec enim potest coniunctiui modi particula iungi indicatiuo. Sane sciendum cum ⁊ dum malo errore a Romanis esse ꝯfusa. e ¶ Aulæis: velis pictis: quæ ideo aulæa dicta sunt ꝙ primum in aula Attali regis Asiæ: qui populum Romanum scripsit hæredem inuenta sunt: ideo etiam in domibus tendebātur aulæa: vt imitatio tentoriorum fieret: sub quibus bellantes semper habitauere maiores: vnde ⁊ ī thalamis hoc fieri hodie conspicimus. Varro tamen dicit vela solere suspendi ad excipiendum puluerē: quia vsus cameræ ignorabatur: vnde Hora. Interea suspensa grauis aulæa ruinas In patinam fecere trahentia puberis atri Quantum non aquilo campanis excitat agris. Sciendum sane omnia græca nomina in η litteram exeuntia cum deriuationem faciunt η in æ diphthongum conuertere: vt αὐλη aulæa: ἰδη idæa: αἴτνη ætnæa. f ¶ Superbis: nobilibus: vt Ceciditq; superbum Ilium. g ¶ Aurea: si Dido aurea pulchram significat: ⁊ est nominatiuus: Si sponda septimus quidem est: sed synæresis fit: ⁊ spondeus est. h ¶ Sponda: stibadia antiqui non habebāt; sed stratis tribus lectis epulabātur: Vn̄ ⁊ triclinium sterni dicitur. Sic Cicero Sterni triclinia: ⁊ ī foro sterni iubebat. Vnde appet errare eos qui triclinium dicunt ipsam Basilicam: vt cœnationes. i ¶ Mediamq; locauit: ipse. n. apud maiores domini fuerat locus: vt aperte Salustius docet: igit̄ discubuere Sertorius inferior in medio. super eum. T. Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis. in summo Antonius: ⁊ infra scriba Sertorij Versius: ⁊ alter scriba Mecœnas in imo: medius inter Tarquinium ⁊ Denatium Perpēna. k ¶ Iam pater æneas: religiosus: quia pater proprie omniū deorum est epitheton: vt ostēdit vbiq; Virgilius. l ¶ Ostro: pro purpura posuit; vnde tingitur purpura.

DON. ¶ CVM VENIT: executus est iussa maturæ: quia preuenit conuiuium: ⁊ venit cū iam discumberent in aptissimo tempore. ¶ Mediam: nam is locis potior apud veteres fuit: Nam Salu. ita sertorij conuiuium describit: vt ipsum quia potior fuit: collocarit in medio. ¶ Iam pater æneas. Discernitur ipse: ⁊ Troiani sedibus purpureis.

CHRI ¶ FOTVM: ab eo quod est foueo: Dicuntur enim aues pullos suos fouere cum alarum amplexu incubant. ¶ Amaracus: recte exponitur a Seruio hanc herbam Thusci persam appellant: sansucus: vt ait Diascorides a siculis amaracus dicit̄ ramosa herba multas virgas super terram spargit Folijs paruis ⁊ rotundis non dissimilibus nepite: tota herba odorata est: Simon illam maioranam: ⁊ ꝑsam vocat amaracum Cynare regis cypri filium in hanc herbam mutatum fabulantur. ¶ Sponda; exterior pars lecti est: vt pluteus interior.

¶ DANT

Dant famuli lymphas cereremq; canistris
Expediunt, tõsisq; ferunt mantilia villis.
Quinquaginta itus famulæ, qb' ordine lógo
Cura penú struere, & flámis adolere Penates.
Centum aliæ, totidémq; pares ætate ministri,

SER. a DANT manibus fa. lym. humilis character: qui l' σχνος dr. villa. n. describuntur. b Tonsisq; s. m. v. tonsis villis. i. minutis: vel cópositis. Cóstat. n. maiores mappas habuisse villosas: mãtilia vo a manib' ante iotis dicta: quo mó torale a toro. Quod aũt legimus ĩ Horatio Nec turpe toral apocope est. c Quinquaginta intus famulæ: hoc est multæ. d Ordine longo dispositione ſm Tulliũ: qui in œconomicis dicit qd vbi ponẽdũ sit. nec. n. dñt vniuersa cõfundi. e Cura. p. Iter penũ & cellariũ hĩ interest: q' cellariũ ẽ paucorũ dierũ: vñ & in cellã dr̃ ĩperatũ frumẽtũ: pen' vo lõgi tpis. Sane dicimus hic & hæc & hoc pen': sĩn masculino & in fœminino genere quartæ est declinationis: a neutro tertiæ: quõ pecus pecoris: vñ Hora. Portet frumẽtũ penusq;. masculino vo genere Plautus: Nisi mihi ãnuus penus dat: & fœminino Lucilius posuit: vt Vxori legata penus. quartæ aũt declinationis esse Persius docet: vt in locuplete penu defensis pinguibus vmbris. f Struere: ordinare: componere. vnde & structores dicunt ferculorũ cõpositores. g Et flam. ado. pe. colere: s; adolere ꝑprie est augere. In sacris aũt adolere per bonũ omen dicit. Nã & in aris nõ adolentur aliqua: sed cremant. h Totidemq; pares ætate ministri: nõ numerus habet admirationem: sed ætatis qualitas.

DON. DANT: describit familiæ ordinẽ. Canistris: Mos apud veteres fertur fuisse: vt panis non argenteis: sed vimineis vasculis inferret. Longo ordine: vbi fuerat quinquaginta ad quarũ curã pertinebat ꝓcuratio cellarii: & deorũ penatũ cultus illas sine dubio vicissitudo lõgo ordine tãgebat. Cẽtũ aliæ: eleganter atq; breuiter diuitias exꝓssit laudauitq;. Voluit. n. demonstrare ducentos: & sexũ: & ætatem discernere: Numerus aũt non est res magna in Rege: Sed paritas ætatis quæ ostẽdit quãta sibi seruorũ eẽt multitudo. Ex qua ducenti pari ætate eligi potuerint digni: q curarẽt supradicta: Nec nõ supra ostrũ Troiani: qui magis essent honorãdi sederũt.

CHRI. LYMphas. A quas q̃ dicunt a nymphis: Vulgo aũt teste Pompeio memoriæ ꝓditus est qcunq; spẽm quandã e fonte. i. imagines nymphæ viderint fuere cœperũt: quos Græci νυμφολήπτους latini lymphaios appellant. Cereremq; i. panem: & denominatio qm̃ capitur auctor pro re cuius est auctor. Teren. Sine cerere: & libero friget venus: Ce

Ceres

reremq; deã frugũ Fabulant cæli & Vestæ filiam: Alij Iouis dicunt. Ferũt ꝑterea eus fratter Saturnus cui fauebat pulsus eẽt metu Titani in antro latuisse: Præsertim aũt pudore ductã: quia cresceret sibi vterus: Nõ cõceperat iam Acherontẽ: qui & ipse cũ natus esset: codes pudore affectus delituit: & ad inferos deflexit cõcepit Acherõtes ex captiuitate fratris. i. merorem ex quo solitudine gaudebat. Ad id enim impellit mœror: Qui res ad historiã referunt: aiunt illã Sicani antiqssimi siciliæ Regis filiã fuisse: & ab ea siculos vsum frumenti colendi cœpisse: Diodo. vo siculus q ex hac insula oriundus rẽ diligenti' ꝓsequit siciliam Cereri: & filiæ eius sacratã; incolas a maioribus suis ꝑ successiões sem per accepisse affirmat: Adduntẽt poetæ ĩ nuptijs Plutonis: & proserpinæ hãc insulã sponsæ a Ioue dono datã ipsasq; deas ꝑ hic apparuisse grauissimi scriptores tradidere: primo q; hic frumẽtũ esse natũ pp loci Fertilitatẽ: Vnde ẽt nunc in agro Leontino: & alijs in locis qd agreste frumẽtũ nuncupãt nascitur. ergo hanc deã volunt nõ mõ ferendi fruges ꝑcepta dedisse: sed & leges ad iuste viuendum tulisse: Vñ themosphora dicit: Quapp: & viuendi & bñ viuendi auctor fuit: Sunt quoq; q dicãt Cererẽ Saturni & Rheæ filiam fuisse: & frugum culturam inuenisse: & qdem ante ꝓserpinã natã: & a Plutõe raptã: Nã in rapina ipsa oẽs segetes incendit: tũ ꝑpter inimicitias quas cõtra Ioue suscepit: tum ꝓpter Filiæ mœrorẽ: inuenta aũt filia: & Ioui recõciliata ẽ: & Triptolemũ misit: Qui fruges serere doceret: Multi deniq; populi de hac dea cõtendunt: Aegyptij. n. dicunt Cererẽ ac isim eandem deã esse: & in ægyptum semẽ intulisse: Quo tpe Nilo stagnãte Regio optime semẽ exciperet Athenieses in attica eleusina ostẽdũt: vbi primũ hoc munus dea dederit: hæc oĩa Diodo. Euse. aũt Pãphilus ita rẽ partitur: vt Telluris vim vestã appellet cuius virginale simulachrũ in foco ignis statuit: q̃ virt' qm̃ ferax ẽ muliebri specie fũgit Rhea quã & opẽ dicunt lapidosæ mõtanæq; terræ vis est: Ceres feracis: & plenæ: Hæc bonã q̃ proserpina est Ioui peperit: ac iõ hanc spicis coronamus & papauera iuxta ponimus: quoniam fertilitatis symbolũ sunt ꝓserpina vis ẽ pieceti seminis in terrã: quã Pluto. i. sol. q in hyeme remotiorẽ partẽ lustrat ad iferos rapit. Villis: generis masculini: & secundæ declinatiõis: Vellus aũt generis neutri: & tertiæ declinatiõis. Mantilia a manu: & tego volunt q' illis manus lotæ abstergant: Vñ

Mãtilia

Mantilia plærinq; dn̄t familæ Ancillæ: ab oscis origo ē hui⁹ nois: apud quos seru⁹ famel dr.

Struere ☞ Canistris: a capiēdo dn̄t: aliq a græco eē credūt: illi. n. τάχανί τα dicunt. ☞ Struere: ordinare ꝛ in recta figura res diuulsas cōponere: hinc dicim⁹ struere orōnē hic strue lignoꝝ hinc destruo cū cōposita deficiunt: hic struere aciē: ꝛ mentē p trāslationē instruere dicim⁹: ☞ Cura pe. ꝛ lōgū ꝛ lōgo legit: vt sit lōgo ordie vel lōgū penū: Penus est oē quo vescuntur hoies: vt ait Cice. in lib. scdo de nā deoꝝ: Et Festus scribit penora res eē necessarias ad victū quotidianū: Et scæuola ait pen⁹ ē qd esculētū poculentū ue ē: Gellius ꝺo refert q̄ longe

Penus vsionis gra ꝯhunt ꝛ recondunt: qa nō in prōptu sint: sed intus ꝛ penit⁹ habeant penus dicta sunt: Est pterea apud iurisꝯsultos titulus de penu legata: in quo penus appellatiōe venire demonstrāt q̄ esui potuiq; sunt: Neq; solū vt panis caro caseus vinū. Sed ꝛ vt sūt cōdimenta sal: piper: garū: crocū: Et in quo: vt vasa in qb⁹ esculenta poculentaq; tenent: penariū aūt: vt ēt cellariū nō penū esse dicemus: sed cell. i. ipsam ꝛ repositoriū in quo penus seruaṫ: vt granariū vbi grana cōdunṫ: Cellarius est q pest penori: q vt notari pōt apud Plautū a promēdo: ꝛ ꝯdēdo nomē ēt accepit Sū pnus cōdus: pcurator peni. ☞ Adolere: qa vrēdo odor eijciṫ. hic Home. καὶ δ᾽ εἰς ἐν θαλάμῳ ... i. ardēti: h est olēti.

Qui dapibus [a] onerēt mēsas, ꝛ pocula [b] ponāt.
Necnon ꝛ Tyrij per limina læta, frequentes
Conuenere, toris iussi discumbere pictis.
Mirantur [c] dona Aeneæ, mirantur Iulum,
Flagrantisq; [d] dei vultus, simulatáq; [e] verba,
Pallámq;, ꝛ pictū croceo velamen Acantho.
Præcipue [f] infelix pesti deuota futuræ
Expleri [g] mentem nequit, ardescitq; tuendo [h]
Phœnissa, ꝛ puero pariter, donísq; mouetur.
Ille [i] vbi complexu Aeneæ, collóq; pependit,
Et magnū [k] falsi impleuit genitoris amorem,
Reginam [l] petit, hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret, ꝛ interdum gremio [m] fouet inscia Dido
Insidat [n] quantus miseræ deus, at [o] memor ille
Matris Acidaliæ [p] paulatim abolere [q] Sicheum

SER. a ℭ DAPIB⁹: dapes regum sūt. epulæ priuatoꝝ. b ☞ Et. p. p. i. in antiquū locutus ē morē. c ☞ Mirā tur. d. æ. mirātur Iulum: h ad Tyrios retulit. d ☞ Flagrātisq; dei vultus: h ad poetā refert. e ☞ Simulataq; ver. composita in Ascanij similitudinē. ꝛ hoc ex psona poetæ accipiendum. f ☞ Præcipue Ifœlix pp casū furuꝝ: vt pbāt seqntia Pesti ꝺuota futuræ. g ☞ Expleri. m. n. græca figura ē. h ☞ Tuēdo: dū ītueṫ: ꝛ ois gerūdij modus tā ab agentis q̄; a patiētis significatiōe sīlr pfert: vt Cātādo tu illū. i. dū cantas; ꝛ Frigidus in pratis cātādo rūpit anguis. i. dū ei incantaṫ. i ☞ Ille vbi: postq̄: vt Hora. Nos vbi ꝺcidim⁹: h ē postq̄. Nā si loci eēt q̄ diceret: ergo vbi iterdū aduerbiū loci ē: īterdū tpis. k ☞ Et. m. archū. Difficile ē n. imitari veꝝ filij affectū. l ☞ Reginā. p. nō simplr dixit petit: nā petere nō solū adire: sz ēt petere ē ꝓprie īsidiari. m ☞ Gremio. f. sustinet: vt Fotū gremio. n ☞ Inside at: legiṫ ꝛ insideat. o ☞ At memor. i. m. hoc est pceptoꝝ mris. p ☞ Acidaliæ: Acidalia Venus dr: vel quia inijcit curas: quas græci ἄκιδας dicūt: vel certe a fōte Acidalio: q ē in Orchomeno Bœotiæ ciuitate: i q̄ se Gratiæ lauāt: q̄s Veneri ꝯstat eē sacratas: ipsius. n. ꝛ Liberi filiæ sūt: nec imerito. Gratiæ. n. p horuꝫ fere numinū munera ꝯcilianṫ. Iō aūt nudæ sunt q̄ gratiæ sine fuco eē debēt: iō ꝯnexæ: qa īsolubiles esse gras decet: Hora. Segnesque nodusꝫ soluere gratiæ. Quod vo vna auersa pigit duæ nos respicientes: h ræ rō ē: qa p fecta a nobis gra duplex solet reuerti: Vñ supra: Nec te certasse priores pœniteat. q ☞ Abolere. ſi. In. ordo nālis. Prius. n. est euellere sī hærētia: ꝛ post noua inferre. sic Ter. vt metū i q̄ nūc ē adimā atq; expleant aīum gaudio.

DON. ℭ TYriū: ꝺo in vestib⁹ pictis. ☞ Miranṫ: p hoc ondiṫ regia: quāquā ditissimi viri vxor fuisset talia nunquā habuisse: cuꝫ hæc ipsa ꝛ sui Tyrij mirant: Alius intellect⁹ ē Mir. Itur dona æneæ. i. miranṫ talia æneā vel habere vel donare potuisse. ☞ Miranṫ: ergo substātiā ai largientis. ☞ Ardescitq; . t. ꝺriū posuit: Nā ꝯsiderationi intenta fastidiū icurrere debuit. ☞ Falsi magna res: vt ēt pater decept⁹ sit. Insidat quātus: Tanto libentius iprudēs cōplectabaṫ. Quantū nesciebat qualē deuꝫ amplecteret. ☞ Infœlix: Quia benignū aīuꝫ exhibebat: quē dēt inimicū exhibē cū ex eo patereṫ sibi mors. ☞ Abolē: pri⁹. n. ꝺbebat remouē amorē pstini viri: ꝛ paulati qa cū vehemēter hæreret: nō potat vno ipulsu dimoueri: iccirco āt Dido. castā: diuitē: pulchrā. ꝺ ceptā iducit p cupidinē: vt nō solū Didonis veꝝ ēt æneæ extimationē onderet Ne illuꝫ ignobilis Fœmiæ plecti pudoris spōte amasse: aut puocata mūerib⁹ videaṫ: Aut ille maṫ sōmersus inūerij ꝺ amorib⁹ illicitj cogitasse.

CHRI. ℭ HÆRET: affixa manet; Est autēꝫ hic repetitio

Callasi° petitio.hæc.o.hæc.p.t. ꝑ Adolere:remouere: Sunt autẽ exoleo ꝛ aboleo composita nõ cum solco:sed cum oleo.vt placet Prisciano.

Incipit: ꝛ viuo[a] tentat præuertere[b] amore
Iampridem resides[c] animos, desuetáqꝫ corda.
Postq̃ prima quies[d] epulis, mensæqꝫ[e] remotæ,
Crateras[f] magnos statuunt, ꝛ vina[g] coronant.
Fit strepitus[h] tectis, vocémqꝫ ꝑ ampla volutát
Atria[i], dependent Lychni[k] laquearibus[l] aureis
Incensi, ꝛ noctem[m] flãmis funalia[n] vincunt.
Hic[o] Regina, grauem gẽmis, auróqꝫ poposcit
Impleuitqꝫ mero pateram quã[p] Belus, ꝛ omnes
A Belo soliti tum facta silentia tectis.
Iuppiter (Hospitibus[q] nã te dare iura loquũt)
Hunc lætum Tyriisqꝫ dié, Troiáqꝫ profectis[r].

SER. a ℭ VIVO amore: aut vi uihoĩs: aut cẽte vehemẽti. b ꝑ Præuertere: ꝑoccupare ꝑp Iunonẽ sine dubio. c ꝑ Resides.a. pigros ad amãdũ iertes. Iurauerat.n. nulli se eẽ nupturã: vñ ꝓ mitãtes dicimus industrios. d ꝑ Quies.e.ꝑp regalẽ assiduentiã.ꝙ supra ait: Postq̃ exẽpta fames.ꝑp naturæ necessitatẽ nõ aũt luxuriã. e ꝑ Mensæqꝫ remotæ: ĩs sub extranea ꝑsona Romanoꝝ tñ exequit morẽ apud q̃s duæ mẽsæ erãt: vna epularũ:altera pomoꝝ. f ꝑ Crateras: græcũ est ab eo qđ est hic crater. Nã latine hæc cratera dr̃. vñ Persius Si tibi crateras argenti inclusaqꝫ pingui Auro dona ferã. g ꝑ Et.v.c. vina ꝓ poculis posuit.ꝛ est tropus synecdoche: vt Cererẽ dicamus: sic Plau. Vinũ ꝑcemur: nã hic deus ꝑsens adest. Coronãt aũt est aut implent vsqꝫ ad marginẽ: aut q̃a antiq̃ coronabãt pocula:ꝛ sic libabãt: vñ ẽ: Magnũ cratera corona Induit: ĩpleuitqꝫ mero hoc tractũ est ex Homero: q̃ ait in Iliade.

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο

h ꝑ Fit stre.te.i.ad tecta: vt It clamor cælo. legit aũt. Et fit strepit° tecti. i ꝑ Atria: vt supra diximus tãgit morẽ Romanoꝝ. Nã vt ait Cato ꝛ ĩ atrio ꝛ duob° ferculis epulabãt antiq̃. Vñ ait Iuue. Quis fercula septẽ Secreto cœnauit auus? Ibi ꝛ pecunias hẽbãt: Vñ q̃ honoratiores erãt limĩnũ custodes adhibebant: vt Qui dardãio anchisæ Armiger añ fuit: fidusqꝫ ad limina custos. Ibi ẽt ꝛ culina erat: vñ ꝛ atriũ dictũ ẽ.atrũ.n.erat ex fumo. k ꝑ Lychni: græco sermõe vsus ẽ: ne vile aliq̃d ĩtroferret. A lychno aũt lucerna dcã ẽ: vñ ꝛ breuis ẽ lu: vt Iuue. Dispositæ pinguẽ nebulã vomuere lucernæ. Hor. Vnguor oliuo Nõ q̃ fũdatis ĩmũdus nacta lucernis. Si.n.a luce diceret nõ staret versus. l ꝑ Laq̃arib°: principalr̃ lac° dr̃: vt Lucilli° Resultãt ædesqꝫ lacusqꝫ: diminutio lacunar facit. Hor. Nec mea renidet ĩ domo lacunar: Inde ficta lla diminutio lacunariũ: ꝛ ꝑ antistœchon laquearium. m ꝑ Noctẽ.v.lumis ẽ exaggeratio. n ꝑ Funalia sunt q̃ intra cærã sũt: vñ sũt dcã a funib°: quos añ vsũ papyri cæra circũdatos habuere maiores. vñ ꝛ funera dicunt q̃ funes

o ꝑ Hic: tũc.ẽ ꝺ aduerbium. tpis. p ꝑ Quã Belus: primus rex Assirioꝝ: vt sup̃ diximus: quos ꝯstat Saturnũ. quem ꝛ Solẽ dicũt: Iunonéqꝫ coluisse: q̃ numina ꝛ apud afros postea culta sũt: vñ ꝛ lĩgua punica Hal dr̃ deus: A pð assyrios ãt Hel dr̃ q̃d.ĩ sacroꝝ rõe ꝛ Saturn° ꝛ Sol. q ꝑ Hospitib°.n.te.d.i.l.s. exẽplo Lycaonis: q̃ cũ hospites susceptos hospitio necaret: a suscepto Ioue postq̃ ei epulas hũanas apposuit v̄sus ĩ lupũ: oñdit hospitij iura ñ eẽ violãda. vñ dr̃ Iupr̃ ꝫẽ viog.i.hospitalis. r ꝑ Troiaqꝫ ꝑfectis: sane bñ voluit dicere ꝑfugis.

DON. ℭ POstq̃.p.q. ꝯuiuij ꝑlixi nox dscribit: Nã ꝯfectis eplis studiũ Bibẽdi ꝑsequũt. ꝑ Funalia: Faces ex funib° ꝑcreatæ. ꝑ Grauẽ: laudat a põdẽ:ꝛ a mã: Deinde q̃ maiores Didõis vñ sint:ꝛ durãte merito trãsierit ad Dido. ꝑ Facta.s.rẽ.n. dinã arctura silẽtiũ ĩduxit. ꝑ Iuppit rogat Iouẽ:ꝛ ei v̄tutẽ narrat: vt oñdat pleno voto Troiãos excepisse: Cũ initã societates testimõio hospitalĩ iouis ꝯfirmet: Cũ ãt ipsa eẽt sidõia q̃si mortis suæ ꝑsagio: Tyrioꝝ solũ: ꝛ Troianoꝝ meminit:ꝛ merito diei meĩnit q̃ ꝯfirmabat societatẽ ꝑ sacra:ꝛ ꝯuiuiũ. Triste ãt fuit tenebras notare vel noctẽ: vel maxime q̃a continuatões diei nocti cõlũxerat: ꝛ nũdum itum erat ad requiem.

CHR. L. ℭ Vina.c. sic Ho. πίνοντ᾽ ἐσ κρατῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο. ꝑ Fit.st.ñ. nã sine strepitu potuit eẽ lætũ: ꝛ nũerosus ꝯuiuiũ: Volutãt: vndatim.n. effluit vox ꝑ camerata loca. ꝑ Atriũ: gen° ædificij ẽ: Quod mediũ areã ꝯtinet: In quã collecta ex oĩ tecto pluuia descẽdit: dcm̃ atriũ: vł q̃a id genus ædificij ꝑmum atriæ: q̃ ẽ vrbs ethruriæ ĩuẽtũ ẽ: Vel qđ a tra orlai q̃si atrũ: ait Põ. fest°. ꝑ Lychni: λύχνοι .i. oẽ qđ lucet. Lucernã ãt ñ hic eẽ puto: sed a luceo: Nã q̃uis ꝑmã corripiat quã luceo ꝑduc. Nõ caret exẽplo: Nã dico dicacꝫ.ꝛ a duco ducẽ:ꝛ a vito vitiũ. Quæ oĩa noĩa a v̄bis ꝑmã. Producẽtib° d̃riuata corripiũt. ꝑ Laq̃rib°: Lucr̃. Nec cytharã robo ãt laq̃ata aurataqꝫ tecta. ꝑ Patera: ãt poculũ teste Mac. latinũ ẽ planũ:ꝛ patẽs a patẽdo dcm̃. Carchesiũ ãt ꝑcep.ꝛ circa mediã ptẽ ꝯpssũ ansatũ mediocriter. A nũs ad sũmũ ad ĩsimũ ꝑtingẽtibus.

Atrium

Lychni

Patera

Verum Plautus cum apud pherecydem legisset Alcmenæ a Ioue carchesium dono datum insuetũ nomen ⁊ græcis dũtaxat notum relinquẽs paterã cuius figurã longe diuersa est dixit: Tunc facta. s. nã factura sacrificiũ silentiũ indixit more ro. Apud quos ne qđ malum sequeret alebat sacerdos Fauete linguis. i. tacete. Iuue. Ite igit pueri linguis aĩsq; fauẽtes. ¶ Iuppiter: Iouẽ aũt hospitibus iura dare dixerũt non solũ ꝓpter fabulã Lycaonis: sꝫ magis qa ab eo planeta maxime est iustitia ⁊ religio: atq; humanitas oĩs: hinc apud Homerum. Menelaus violati a paride hospitij pœnas Iouẽ poscit: Et Sta. eadẽ de re ait: Non gentibus æquum fas aut cura Iouis melius legatus adissem Sauromatas auidos.

Esse[a] velis, nostrósq; huius meminisse minores.
Adsit[b] lætitiæ Bacchus dator, ⁊ bona[c] Iuno.
Et vos o cœtum Tyrij celebrate fauentes.
Dixit: ⁊ ĩ mensa laticum[d] libauit honorem,
Primáq; libato[e] summo[f] tenus attigit ore.
Tum[g] Bitiæ dedit increpitãs[h]. ille ĩpiger hausit[i]
Spumantem pateram, ⁊ pleno se proluit auro.

SER. a ¶ Esse velis: sꝫ hetruscam disciplinã locut' est. Sic. n. dicebãt volẽs ꝓpitiusq; sis. b ¶ Adsit lætitiæ bacchus dator: alij adsis legũt: sꝫ qs Bacchus: aut antiptosis est: aut antiquus vocatiuus: vt Socer arma latinus hẽto. Bene aũt addidit dator lætitiæ: qa est ⁊ dator furoris. c ¶ Et bona Iuno: aut ꝓpitia. i. non irata Troianis: vt Sis bonus o felixq; tuis: aut magis bona cœlestis. est. n. ⁊ inferna: vt Iunoni infernæ dictus sacer. d ¶ Laticũ libauit honorẽ: more sacrorũ: ⁊ tangit ritum Romanoꝝ qui paniceas sacratasq; mensas hẽbant: in qbus libabãt: vt Heus etiã mensas consumimus inquit Iulus. e ¶ Libato: delibato. f ¶ Summo tenus attigit ore: ⁊ verecundiã reginæ ostẽdit: ⁊ morem Romanũ. Nã apud maiores nr̃os fœminæ nõ vtebant vino: nisi sacroꝝ cã certis diebus: deniq; fœmina quæ sub Romulo vinum bibit: occisa est a marito: Mecennius absolutus est (id enim nomen marito.) Sic Granius Lucianus cœnæ suæ: vñ in historijs lectũ est romanoꝝ: vini vsus romanis fœminis ignotus fuit: ne. s. in aliqđ dedecus ꝓmo laberent. g ¶ Tũ bitiæ: per transitũ pœnorum ducũ noĩa introducit. Nã Bitias classis punicæ fuit præfectus: vt docet Liuius. Iopas do rex afroꝝ vnus de procis Didonis: vt punica testat historia. h ¶ Increpitãs: inclamans: vt Aestatẽ increpitans seram: Aut certe arguens familiariter segnitiem tarde paterã accipiẽtis cũ esset auidus in bibẽdo. i ¶ Hausit: modo accepit: nec possumus ĩtelligere bibit cũ hoc sequatur: Et pleno se proluit auro. alibi vidit: vt Hausit cœlũ mentẽq; recepit alibi audiuit: vt Vocẽq; his auribus hausi. alibi vulnerat: vt Et latus haurit apertum: ⁊ multa alia pro loco significat.

DON. ¶ NOstrosq; huius: ⁊ sic factũ: vt etiã nunc duret de actibus Didonis Fabula. ¶ Bacch' vinũ sine quo lætitia in cõuiuijs esse nõ põt: Nam si alibi est Bacchus: ⁊ ad culpã causas dedit: id nõ vini vitius est: sed hoĩs vino vti nesciends. ¶ Bona Iuno: Nã norat illã inimicã Troiãis: ergo vt sit bona: ⁊ beniuola. ¶ Tyrijs: ne esset aliqua incolarum aduersus peregrinos æmulatio: in mensa: in cõuiuijs. nã cuius huiusmodi honorificẽtia numinibus exhibetur: Pro ara mẽsa succedit. ¶ Prima: vel qa ipsa libabat: vel quia potior oib' fuit: vtpote regina. ¶ Summo tenus: summis labris: vt religionis: ⁊ nõ vini cupidam demonstraret. ¶ Increpitans: clara voce exhortans: hunc aũt elegit quia sciebat vini esse amatorẽ: vnde sequitur ille impiger hausit. ¶ Et pleno se proluit auro: ⁊ pateram inquit vacuam fecit: ⁊ cum auide biberet: ⁊ tantum infunderet quantum fauces transmittere non possent: perfudit etiam se.

CHRI. ¶ LETItiæ. b. d. nam vinum lætitiam inferre testis est Salomon. Hora. autem O fortes peioraq; passi: sæpe viri mecum nunc vino pellite curas. Et Home.

ἄρνε δύω, καὶ οἶνον ἐύφρονα καρπὸν ἀρούρας.

Bona benigna est. n. religio in deos: pietas in patriam patres: ⁊ sanguine cõiunctos bonitas in vulgus. ¶ In mensa: Nunq̃ȝ amore ro. discedit poeta: Ergo q̃uis non nisi in ara libetur: tamen legerat in papiriano iure vicẽ aræ præstare mensam dicatam: Vt in templo Iunonis populoniæ augusta mensa est: Ergo in mensa libat Euander quoniã sacrata erat. Hic aũt quoniam conuiuium erat regium non sacrum apud humanam mensam: in triclinio non in templo: quia nõ erat religiosa: sed vsurpata libatio: sola libat Regina: in qua nõ obseruationis necessitas est: sed vsurpationis licẽtia. ait Macro. ¶ Bitiæ. dedit: recte de Bitia Serui. Verum legitur etiã Didonem fratrem fugientem primum in Cyprum nauigasse ibiq; bitiam veneris sacerdotem cum magna puellarũ manu quæ ad sacra venerant Didoni sese dedicasse. Ipsamq; inde in aphricam nauigasse: Ergo dedit bitiæ veneris sacerdoti: qui vt verisimile est conuiuio intererat.

Post[a] alij Proceres[.] cithara crinitus[b] Iopas
Persona aurata, docuit[c] quæ maximus Atlas.

SER. a ℂPOST alij proceres: ergo & Bitias vnus est de proceribus. Nã exoche nunq̃ sine similitudine fit. Sane pceres de his ẽ quæ nominatiuum in vsu non hñt. vt supra: Et victor ditione tenebat. Nã nec hoc in vsu hẽt nolatiuum: licet in compositiõe dicam* conditio. Proceres aũt ideo ſm Varronẽ principes ciuitatis dñr: qa eminent in ea ſicut in ædificijs mutili quid. i. hoc est capita trabium quæ proceres noiantur. b ℂ Crinitus Iopas: aut puerum intellige: aut imitabatur Apollinis formã: cuius fuerat & artis imitator. quocirca apud Ouidiũ de ſe loquens ait: Vtq; meum intonſis caput ẽ iuuenile capillis. c ℂ Docuit: quæ maximus atlas: quæ legendũ: non quem. nec. n. iſtũ docere potuit qui Didonis erat tpe: docuit Herculem: vnde & dicitur ab Atlante cælum ſuſtinuiſſe ſuſceptum: propter cæli ſcientiam traditam. Conſtat enim Herculem fuiſſe philoſophum: & eſt ratio cur oĩa illa monſtra viciſſe dicatur. Sane Atlas græcus eſt: ſicut & Nilus. Nam Ennius dicit Nilum Melonem vocari: Atlantem vero Telamonem.

DON. ℂPOST: itellige ritũ executi ſunt: poſt acta conuiuia: poſt conſecrationem fœderum: Ludorum aũt fit deſcriptio: quibus reges per voluptatem ad producendã potationem vtuntur: Ludi aũt didõis nihil turpe factu nihil obſcœnum dictu habuerũt: Nam cytharæ artẽ inter honeſtas numerari conſtat per hãc Orpheus plurimum potuit: Hanc graues & prudentes amant: Hanc diligũt muſæ: qbus tradentibus in vſum hoium venit: Hæc in agonibus ideſt in ſacris certaminibus coronat. Ars ẽ honeſta: Cõuiuiũ quoq; nõ diſſimile.

CHRI. ℂCYTHARA. Inuentũ Apollinis dicit. alij volunt repertã eſſe a Mercurio qui cum p Ægyptum iter ageret offendit cadauer teſtudinis. cuius teſta cum neruos extenſos pulſaret: ab eo ſonitu admõitus cytharam reperit: eamq; dono apollini dedit: Hebrei Tubal ex ſtirpe Cain ante diluuiũ eam reperiſſe volũt. Fecitq; a principio tricordem imitatus tria anni tpa: Nam ab æſtate acutam: ab hyeme grauem: a vere medias ſumpſit. Fuit aut eius forma in initio ſimilis pectori hũano: quod vt vox ex pectore ſic ex ea ſonus exit. Vnde nomen ſumpſit. Nam lingua dorica cythara pectus ſignificat. Paulatim deinde plures eius fuerunt formæ: vt pſalteria: lyræ: barbita: phœnices: pectides: idicæ quæ feruntur a duobus ſimul. ℂ Docuit. q. muſica de hac
Musica Quintilianus: Quis ignorat muſicem tum iam illis temporibus tm̃ non ſtudij ſolũ: verumetiam venerationis habuiſſe: vt idẽ muſici & vates & ſapientes iudicarentur: & paulo infra. Timagenes auctor eſt omnium in litteris ſtudiorum antiquiſſimam muſicem extitiſſe: & teſtimonio ſunt clariſſimi poetæ. apud quos inter regalia conuiuia laudes heroum ac deorum ad cytharam canebantur: multa nos collegim* de muſica in prohemio interpretationum noſtrarum in Horatium. Eſt aũt muſica adeo naturalis vt omnis ſexus atq; omnis ætas illa demulceatur. Eſt adeo potens: vt penit* homines imutet. Pythagoras. n. furorem tauromini tani ebrij iuuenis ædes i qbus amica cũ riuali erat icẽdere volẽtis demulſit. Eodẽ pacto alios qui accenſi cãtu tibiarum pudicæ mulieris fores effringere parabant. Ariſt. in libro problematũ ait & qui dolent: & qui lætã tur fiſtulis vti hi vt magis lætẽtur: illi vt minus doleant: Verum vt grauis muſica optime inſtituit: ita laſciua deprauat. Quapropter Plato non omni muſica inſtituendos pueros: ſed ſimplici & maſcula quali Lacædemonij & Romani vſi ſunt Athanaſius ad vitandam laſciuiã a noſtris ſacris amouit. Ambroſius ad inuitandã pietatem induxit. Auguſti. in vtraq; parte diſputat: ac tandem grauem adiungendam putat: laſciuam abijciendam. ℂ Atlas: paulopoſt annũ ſexcenteſimum ſupra tria millia a mũdi principio Atlas
Eriaſo argis: Satro aſſyrijs: & Ortopole ſicionijs regnantibus viuẽte Moiſe floruit & Atlas aſtrologus Promethei phyſici frater. ac maternus auus maioris Mercurij ait Euſe. atq; Auguſti. Diodo. aũt ſicu. ſcri. fuiſſe fratres duos gloria excellentes Heſperũ & Atlantẽ: & hos gregem pecudum poſſediſſe pulchritudine inſignem: colore vero fuluo & auro ſimili: qua de cã poetæ pecudes τὰ μῆλα vocantes aurea mala illos habuiſſe dixerũt. Heſperum aũt filiam ſuam heſperidem vocatam fratri in vxorẽ dediſſe & ex ea regionem heſperiam nominatam. Ex hac vero atlantem ſeptem filias ſuſtuliſſe: q̃ a patre atlantides a matre vero heſperides appellatæ ſunt: Harum pulchritudine captus Buſiris rex ægypti miſit latrones qui illas ex orto quodam ſubripuere. Verum cum interim Hercules a Buſiride quem iuſſu Euryſthei interfecerat rediret: latrones quos in quodam littore deprehenderat: interemit puellaſque liberatas ad parentes reduxit. Ob quod meritum aſtrologiam Herculẽ docuit Atlas: ex eo cælum ſuſtinuiſſe humeris creditus eſt atlas quod rationem ſphæræ primus docuerit. eodemq; & Hercules ſphæricas rationes in græciam importans maximam gloriam conſecutus eſt tanq̃ qui atlanticum mũdũ ſuſcepiſſet. Hæc Diodo. vt dixi.

Hesperi Atlantides Hesperides Luna Busiris

Hic canit[a] errantē[b] Lunam, Solísq;[c] labores;
Vnde[d] hoīum gen⁹ & pecudes, vñ[e] imber, & ignes[f],
Arcturū[g], pluuiásq;[h], hyádas, gemíosq; triões[i]
Quid[k] tm̄ Oceano properent se tingere[l] Soles
Hiberni, vel quæ[m] tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant[n] plausu Tyrij, Troésq; sequunt.

SER. a ¶ HIC canit: bene philosophica introducitur cantilena in cōuiuio reginæ adhuc castæ: contra inter nymphas ait Vulcani inanisq; dolos & dulcia furta. b ¶ Errātē lunā: quia ē λικοει δης: idest obliquo icedit cursu: non recto: vt Sol: scilicet ne incidat in centrū terræ: & freqnter patiat eclypsim. vicin⁹. n. ē ei⁹ circulus terræ. c ¶ Solisq; la. canit per oīa I telligim⁹. planetæ septē sunt: Saturnus: Iupiter: Mars: Sol: Venus: Mercurius: Luna: sed quinq; contra mundū ferunt: & cum mundo qñ retrogradi sunt. Sol vero & Luna semper contra mundū. Ideo ergo dixit Solis labores. Laborat enim nitens cōtra venietis sphæræ volubilitatem. Nec nos debet Home. mouere: qui ait ἠέλιον ἀκάμαντα. Non enim eum dixit non laborare: sed laborem non sentire. d ¶ Vnde hoīum genus: si fabulam respicis a Prometheo intellige: vel a Deucalione & Pyrrha. Si aūt veritatē respicis: varia est opinio philosophoꝝ. Alij enim de humore dnt: alij de igne: alij de atomis: alij de q̄tuor elemētis. e ¶ Vnde imber: de nubibus scilicet: quæ fm Lucretium nascunt de terræ anhelitu: qui nebulas creat: quæ cū altius fuerit eleuatæ: aut Solis calore resolutæ: aut vi vētoꝝ compressæ: mittunt leues pluuias: vel exprimunt cōcitatiores. f ¶ Et ignes. f. ex nubium collisione. Nam oīum reꝝ collisio ignes creat: vt in lapidibus cernimus: vel attritu rotarū: vel in siluis: arboꝝ. g ¶ Arcturū: stella est post caudam maioris vrsæ posita i signo Bootæ: Vñ arcturus dicta est quasi ἄρκτου οὐρά. h ¶ Pluuiasq;. i. hyades stellæ sūt i frōte Tauri: quæ quoties nascunt: pluuias creant: vñ & græce hyades dictæ sūt ἀπὸ τοῦ ὕειν: latie suculæ a succo. Sic ergo ait pluuiasq; hyadas: vt plēmyriū vndosum: Alij dicunt hyadas dictas ab y littera: vel a ἀπὸ τοῦ ὑός: idest sue: in cuius formatæ sunt faciem. Hæ aūt filiæ fuerunt vt alij dicūt Atlātis: vt alij Liberi nutrices. i ¶ Geminosq; triones: triones sunt boues aratorij. nō ergo incōgrue dixit triones: qa septētriones plaustra a nonnullis dicunt. k ¶ Quid tm̄ oceano properent se tingere soles Hiberni: quid quaobrem: rō hoc facit hemisphærij: quia hieme breuiore Sol vtitur circulo. l ¶ Tingere: ōmergere. Soles vo pro diebus posuit: vt Treis adeo īcertos cæca caligine soles Erramus. m ¶ Vel quæ tardis mora noctib⁹ ob. idest æstiuis tarde venientibus. Vel. n. dissunctiua est cōiunctio: nec patitur bis eandē rē dici. ergo hoc dicit quæ cā est longoꝝ dieruꝫ sed & hic rō hemisphærij ē. n ¶ Ingeminānt plausu tyrij: troesq; sequunt: bono est vsus ordine: vt prius plauderent ciues. Nec. n. poterāt alter audirī peregrini: vnde & supra Et vos o cœtum tyrij celebrate fauētes.

DON. ¶ INGEMInant. Troiani. n. nescientes Reginæ ꝯsuetudinem nihil debuerunt priores efficere: Ne in aliquo displicerēt: Sed sequi eos q ex more faciebāt: Nō fuit temerariū: Vniuersi interea occupati fuerant cantādo: plaudendo: bibendo: Regina aūt quæ æneæ conspectu satiari nō poterat: Maiorem tpis moram desiderabat: & alijs potantibus vinū: ipsa bibebat amores: Et superflue q̄rebat quæ vel a Teucro audierat. Vel picta viderat: s; mora vt dixi q̄rebat.

CHR. ¶ ERRANtem lunas: luna. n. inter omnes planetas est magis incerto & vago motu in cursu ꝓcessiuo: Nā pp breuitatē sui cursus: nūc sub sole: nūc ante: nūc retro semper vagatur: & cū sol circuit per circulos australes inferiores: & luna peragit circulos boreales superiores tūc luna est supina velut nauicula sursum hñs cornua cū ipsa sit versus terram inclinata: qñ vero decrescit est erecta: Præterea est aliqñ recto diametro inter nos & solē in interposito: quo tpe facit solis eclypsim. Vnde hominū genus: de quo latius in sexto: Imber: Pluuiæ ē aūt pluuia fm Aristotelicos īpressio aeris quæ fit ex plurimo vapore q frigidus humectusq; in aere fit aggregatus. Siue. n. ex terra & aqua resoluti hi vapores caloris cælestis vi ad infimam parteꝫ medij interstitio attracti regiōis illius frigore cōdensati: tādemq; calore ita dissoluti: vt non tñ penitus absumpti sint guttatim ī imbres resoluuntur. Id p̄terea non est silentio p̄tereundum. Naꝫ quanto nubes vnde pluuia manat a terra longius abest. tanto terrā suauius tenuiusq; petit. Si aūt de propinquo cadat crassior impetuosiorq; ruit: cum autem multum inest de pluuiali materia in nube: & nubes ipsa densa vehementi solariū radiorū vi verberet: fit vt ex illoꝝ confractiōe vehemens augeatur calor: atq; illius vi in vehementem pluuiam soluatur nubes: Quapropter post intensos æstus vehemētes imbres sæpe videmus. Nunq̄; ex huiuscemodi addita. vento caloris vritur nubes: & rubeū. concipit calorem humorq; sic adustus a nube stillans spēm ignaris hominibus sanguinolentæ

nolentæ pluulæ ꝓbet. Hinc etiam ignes fulmina ꝛ ſ̃ulgeta de quibus alibi dictum eſt. Appellant autem fulmen: ſi Pompeio credimus. a fluore flãmæ. Alij intelligũt imber ꝛ ignes pro aq: ætheriſq; elementis. ⁋ Arcturus: eſt minor vrſa a nõnullis cynoſura appellat ad quam ſidones nauigant: ideo in cælo a Ioue tranſlata eſt: vt duplex helice honor eēt. Agathoſthenes vo ait cynoſuram vnam fuiſſe ex idæis nymphis q Iouem nutrit: a qua i Creta regio q̃dam cynoſura eſt appellata. Cretenſes ꝛ Dio. ſo. ſicu. ꝛ hanc ꝛ helicem iouis nutrices fuiſſe dicunt. Alij volunt arcadē fuiſſe a qua arcadia ſit dicta Caliſtos ꝛ iouis filius: de quo fabula eſt apud Oui. ſic ſm Iginum a Lycaone Pelaſgi filio ioui epulandus appoſitus eſt: At iuppiter domo lycaonis fulmine incenſa: vbi trapetos deinde vrbs fuit: huius membra reſtituit: ꝛ cuidam caprario nutriendum dedit. Mox cum adoleſcens fact⁹ vim matri inſcius inferre vellet incolæq; lycæi vtrunq; interficere pararent: Iuppiter ambos aſtris intulit. Hũc Home. bootē appellat. ⁋ Triones: hæc helice. i. vrſa maior ad quã græci latiniq; nauigant: vt phœnices ad cynoſuram filia fuit Lycaonis arcadiæ regis: q̃ a diana ſiue vt alijs placet a Iunone quia ex ioue ꝑgnans eſſet in vrſam conuerſa eſt ꝛ beſtia facta arctum quē arcadem appellant peperit. Amphis comicus poeta addit illam a Lycaonem cũ filio perductã: Sed mox cũ in templo Lycæi iouis quo ſibi intrare nõ liceret ſequente filio ſugere vellet a paſtoribus cũ nato occiſa: ꝛ a Ioue inſignum cæleſte tranſlata eſt. ⁋ Geminos trio. ꝛ ſeptētriones dñt. Septẽ quidē a numero. Nã quatuor ſtellas habet plauſtrum: tres vo ſunt ante plauſtrũ ꝛ hos ſeptētriones appellant ea ratione qua dicit Ser. Geminos itidē triones: quia duplici linea cõficiunt plauſtrum ipſæ quatuor ſtellæ. Non tamē ſolæ hæ ſepteni ſtellæ faciunt vrſam maiorem: verũ ſeptem caput faciunt. In ſingulis humeris: ſingulæ: obſcuræ ſunt in armo duæ in ſũma cauda vna clara: in ventre itidem vna clara: in ſpina vna: in crure poſteriore duæ: in extremo pede duæ: ſuper caudam tres. ⁋ Hyades: de his dictum alibi: De dierũ aũt breuitate ꝛ lõgitudine facilis eſt queſtio. Nam cum ſol per ſigna auſtrina fertur. quoꝝ potiſſimum eſt capricornus: qm̃ breuiſſimum illi ē inter per noſtrum hemiſpærium curſum facit breuiorem Contra vo euenit. Cum ꝑ ſigna ſeptētrionalia in qua parte maxime eſt cãcer fertur. Sed de his latius in Bucoli. Trahebat iccirco trahebat: qa inuitis pene alijs vox in ſomnis peragebat. Multa ſuper Priamo. auidiſſima mulier fruendi æneæ colloqo cũcta circũſpiciebat: qbus illum diutius detineret.

Necnon[a] ꝛ vario noctem ſermone trahebat
Infœlix Dido, longúmq; bibebat[b] amorem.
Multa ſup[c] Priamo rogitãs[d], ſup Hectoꝛ mlta.
Nunc qbus Auroꝛæ[e] veniſſet filius armis.
Nũc quales[f] Diomedis eq. nũc quãt[a] Achilles.
Immo[g] age, ꝛ [h] a prima dic hoſpes origine nobis
Inſidias[i] inquit Danaũ, caſúſq;[k] tuorum;
Erroréſq;[l] tuos. nã te iam ſeptima[m] portat
Omnibus errantem terris, ꝛ fluctibus Aeſtas.

Funera dardaniæ narrat, fletúſq; ſecundo.

SER. a ⁋ NECnon ꝛ vario: arte poetica vtit: vt præmittat aliquid quo ſequens liber videatur eē coniunctus: qđ in oibus ſeruat. b ⁋ Bibebat amorē: alluſit ad conuiuiuꝫ. c ⁋ Sup priamo: de Priamo. Naꝫ eius ꝓpoſitionis officio fungit: ꝑ qua ponitur: vt ſupra: Et ſub noctem cura recurſat. d ⁋ Rogitans. ſ. quo mõ ſit venditus rex. e ⁋ Aurotæ filius: Memnon: ideo aũt dixit quibus armis: quia Vulcani armis vſus fuiſſe narratur. f ⁋ Quales diomedis equi: non videmus eos equos intelligere: q̃s Aeneæ ſuſtulit. Nec. n. congruit: ſed de his interrogat: quos ſuſtulit Rhœſo. Quales aũt dixit: ac ſi diceret nec ſic feroces: vt illi a quib⁹ ducebant originē. Diomedes. n. rex Thracũ habuit equos: qui humanis carnibus veſcebant. Hos Hercules occiſo crudeli tyranno abduxiſſe perhibet: de quibus dicunt ſupra memorati eq originē ducere. g ⁋ Immo age: vidit ſpeciālia cito poſſe finiri: ꝛ iõ ꝓtulit ſe ad gñalitatem. h ⁋ Et a. p. dic ho. orig. i. a raptu Helenæ: qđ qdeꝫ Dido cupit: Sꝫ excuſat Aeneas: ꝛ dicit ſe ruinas troiæ breuiter eē dicturꝰ hita rõne tpis: vt Suadētq; cadētia ſidera ſomnos. i ⁋ Inſidias. d. ſ. ad fauorē Troianoꝝ: ne videat vtute eē ſupati. k ⁋ Caſuſq; tu. vt euentu Troia corruerit: non fati neceſſitate. l ⁋ Erroreſq; tu. ꝛ miſſio hũc ordinē ſequit. Nã primo dicit Troiæ ruinam: poſt errores ſuos. m ⁋ Septima æſtas: annos itellige ꝑ æſtatē. Nã ſic ante olympiadas cõputabant. Septē ēt annos eē Dido cognouit ex Teucro.

DON. ⁋ IMmo age: Breuis ꝓpoſitio: ſed q̃ nõ breuē narrationē eſſet habituruſ. rñdet ergo primis duabus propoſitionibus in ſecundo libro: Quæ ſunt: Erroreſq; tuos caſuſq; tuorum in tertio, erroribus ſuis quãq; ꝛ quædaꝫ de ſuis etiam ibi.

SER.

ONTicuere oés intentiq; ora: Quia supra dixit: Fit strepit⁹ tectis. Conticuere aũt pro conticuerũt: qđ metri cã fit: vel rõne clausula ꝫ. Nec est (vt quidã dicũt) dualis numerus: q apud Latinos nusq; penitus inuenit. Et bñ oés addidit: poterãt. n. simul q dã: sed nõ oés tacere. b Intentiq; ora tenebãt: aut ora intuebant loquẽtis: aut immobiles vult⁹ hẽbant: vt Tenuitq; inhians tria cerberus ora. i. immobilia habuit: aut tenebãt habebãt: vt sit figura: ꝛ intelligamus ora intẽta hẽbãt: vt Teren. Nã illi andriæ nomen erat: teneo. Iõ aũt hoc addidit: quia põt ꝯs tacere nec aduertẽ. c In de: aphæresis: pro deinde. d Toro pr æneas sic orsus ab alto: toro alto. Sũm⁹. n. semp ẽ põtifi calis loc⁹: ꝛ Æneas vbiq; q̃si sacrat⁹ inducit. Dict⁹ ãt a tortis herbis ẽ torus: vt Proximus vt viridã te toro psederat. e Infandũ: gaviro fortiviꝯctũ se dicere: ꝛ dolori ẽ ꝛ pudori. f Iubes: vis: vt Iubeo chremetem. Nam aliter hoc verbũ

Aeneæ persona non recipit.

CONticuere: qa dixerat fit strepit⁹ tectis ꝛ ciũ. c. i. psona tãurata: ꝛ geminãt flau su tyrii: Cõticuere partim ppe ius honorificentiã ꝑtim qa mens hoĩs cupida ẽ audiẽdi nouas res: ꝛ regina dixerat silẽtiũ. In tẽti: desiderio ducebãt audiendi. Incipiã: hoc pncipio narratiõis loci tpis: ꝛ psonaꝫ memor ẽ æneas. Ergo ꝓposita retinet: ꝗ ofidit eẽ ꝓlixa ꝛ mĩsta nec tpe: nec loco: nec psonis cõgrua: ꝗ qa cupiebat id reginã. cui⁹ voluntas ꝓ rõne eẽt: recurrit ad breuitatẽ: vt neq; ipse multa cura narrãdo in dolores incurreret: nec Dijdonẽ multũ vigilãr cogeret. Hoc loco docet ꝙ q̃uis ois narratio bre uis eẽ debeat: tñ illa breuissima: cui ꝓpria mala narrantur: nisi necessitas cogat. Ergo cõtra: erit: cũ narrant bona. Nam psperꝛ referre iuuat: ꝛ exigunt audientem. Infandum: quoniam grauissima erãt conuiuio lætissimo narrãda: ꝛ si aliena mala: se sua narrabat.

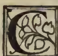
DON.

CTORO ab alto. nam ꝛ ibi discubuerat ꝛ inde veluti ex loco

CHRL

Modestini Iuriscõsulti. Argumentum. ij.

Onticuerẽ oés, tũc sic fortissim⁹ Heros
Fata recẽsebat Troiæ, casũsq; suorũ·
Fallaceis Graios, simulatãq; dona Mineruæ,
Lacontis pœnã, ꝛ laxantẽ claustra Sinonem·
Somnuꝫ, quo monitus accepat Hectoris atruꝫ.
Iam flãmas cæli, Trouꝫ, patriæq; ruinas,
Et regis Priami fatum miserabile semper·
Impositũmq; patrẽ collo, dextrãq; prehensum
Ascanium, frustra a tergo comitante Creusa.
Ereptam hanc fato, socios in monte repertos.

P. Virgilij Marõis Aenei. Liber Secundus.

ONTICVERE[a] omnes, intentiq; [b]ora tenebant.
Inde[c] toro[d] pater Aeneas sic orsus ab alto·
Infandum[e] Regina iubes[f] renouare dolorem,

loco superiori ab omnibus audiri poterat. Infandum: Optimum exordium & huic loco ac commodatissimum: & ex visceribus causæ eductum. Non enim poterant abire troiani sæuiente hyeme & nauibus fractis. Neq; omnino fidendum videbatur mulieri: nam varium & mutabile semper foemina: & Ouidius Fallite fallentes: nam magna ex parte profanum: Est genus in laqueos quos posuere cadant. Omnis ergo oratio ad misericordiam conuertenda erat. Captat ergo beniuolentiam per misericordiã tum a re ipsa: tum a persona sua: maxime autem a virtute troianorum. Nam maxime mouemur cum videmus virtutes a fortuna superari: vnde dixit infandũ dolorem: & qm̃ tempus alienum huiusmodi narrationi videbatur: redit auditores attentos a magnitudine rei. ¶ Iubes: captat beniuolentiã ex eo quod se inferiorem ostendit. Dixit enim iubes quasi inferat ꝙ oĩs superioris postulatio pro iussis apud inferiorem haberi debet. Et simul excusat apud illos suam in tempore incongruo narrationem. ¶ Renouare: nam quemadmodũ refricando exacerbat vulnus & si pene coierit: sic & iam inueteratus dolor cũ narrãdo redit ad memoriã: i: exasperat.

Troianas[a] vt opes: & lamentabile[b] regnum
Eruerint Danai[c]: quæq; ipse miserrima vidi:
Et quorum pars[d] magna fui. quis talia fando[e]
Myrmidonũ[f], dolopũ ue[g]: aut duri[h] miles vlissi
Tẽperet à lachrymis? & iam nox humida, cælo
Præcipitat[i], suadẽtq; cadẽtia[k] sydera somnos.
Sed si tantus amor: casus[l] cognoscere nostros:

SER. a ¶ TROIanas opes: sic Horatius: Aut pingues Phrygiæ: aut mygdonias opes: opes dictæ sp ad magnificẽtiam: sicut diuitiæ ad vsus. b ¶ Et lamentabile regnũ: idest magnũ: quasi dignum multa lamentatione: vt Hi multus fleti ad superos. c ¶ Danai: argiui a rege dicti Danao. Nam græci ꝓprie sunt Thessali a Græco rege. d ¶ Pars magna fui: propter amissam coniugẽ. & hoc se commendat: vt paulopost: Aut qd in euersa vidi crudelius vrbe? e ¶ Fando: dum ipse Aeneas dicit: alibi dum dicitur: vt Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures: quia gerũdij modus est. f ¶ Myrmidonũ: Myrmidones sunt Achillis socij. g ¶ Dolopes: Pyrrhi: qui cum de Scyro secuti sunt. Dicti autem sunt Myrmidones propter hãc causam. Aeacus Iouis & Aeginæ filius: cũ post amissos pestilentia socios in arbore fici formicas: idest μύρμηκας vidisset: optauit tot sibi socios euenire: & statim formicæ sunt in homines versæ: sed hoc fabulæ est. Nã Erathosthenes dicit Myrmidonas dictos a rege Myrmidono. h ¶ Aut duri miles Vlyssi: duri: non laboriosi: sed crudelis: vt Quam det tua coniunx dura: Nã Virgilius pro negociorum qualitate dat epitheta: Quũ Homerus eadem etiam in contrarijs obseruet. Sensus autem est: sine lachrymis hæc nec a quouis hostium dicerentur. Illud autem qđ Asinius Pollio dicit: caret ratione de Achemenide dictum miles Vlyssi: Myrmidonas vero & Dolopas præsentes eẽ acceptos ab Heleno: sed vt tanq̃; de ipsis Aeneam intelligamus dixisse: ne eos quidem posse calamitates Troiæ sine lachrymis explicare: sed si sic intelligamus dicti frãgit dignitas. i ¶ Præcipitat: pro ꝓcipitatur: verbum pro verbo: vt diximus. k ¶ Cadentia sydera: aut epitheton est syderũ quæ semp oriuntur & occidunt: aut certe maiorem noctis partẽ vult esse transactã. l ¶ Casus cognoscere: cognoscendorum casuũ: & græca figura est.

DON. ¶ TROIanas. q. d. magnas. ¶ Danai: ab electe legendũ quasi imbelles. ¶ Pars magna: quia perdidit regnum. Vidit miserandã Priami & Polytæ mortem. Amisit vxorem: & denĩq; patrẽ. Certe neq; Dido deberet audire: ꝙ mala sua fleret. ¶ Quis ta. q̃ris me narrare: quæ etiam hostis: si audiret non abstineret a lachrymis: ibi. n. fuit vnus ex græcis Achemenides quẽ fleturũ dicit. ¶ Nox h. c. præcipitat somnos: Non ꝓcipitat pro ꝓcipitatur: sed lege. Nox humida cælo ꝓcipitat somnos: suadentq; cadentia sydera.
¶ Nox. h. c. P. Hoc voluit dicere. Iã media nox assumpta est: Siquidem aura humida iã cœpit: & sydera in occasus labuntur. Hæc. n. non fiunt nisi maxima parte noctis transacta. ¶ Subtilis. narratio hominis victi & eius qui patriæ: adesse nequierit. Cuius auxilium Didoni oĩa metuenti videri debeat necessarium: Quod in spem certam venire non potuit: nisi æneas prius personã suam iusta defensione purgaret: qđ ab occasione tẽporis & persone sumit. Non nos strenui: sed in belles vicerunt. Argumentũ ergo a persona.

CHRI. ¶ VIDI: pathos a sensu videndum vt vidi egomet duo de numero cum corpora nostro: nã vt ostendit Cicero in epistolis: Eadẽ calamitas grauiori fit si videat q̃si eadẽ audiatur. ¶ Et quorũ pars magna fui: & hoc auget vehementer. q. d. Vidi in me & in meis.
¶ Quis talia fando: maximus profecto dolor: quẽ ne sæuissimi qdẽ hostes sine lachrymis audiant. Meminit aũt Achillis & Vlissis: qm̃ vterq; ꝑter cæteros alter vi alter dolis troianis nocuerant. ¶ Myrmidonũ: fa-

bulam de formicis ponit. Seruī. Strā. aūt ait dictos Myrmidonas æginenses: quia vt petrosam regionem incolere possent formicarum more terrā fodientes petras transportabāt: vt materiam agri colendi haberent. Fossas quoq; habitarent: ne lateritiū opus illis ad ædificia esset exercendus. Erathosthenes eos ait appellatos a rege Myrmidone: qui ante Aeacum fuit. militauerunt isti sub Achille: nam Homerus inducit Pyrrhum cū post mortē patris in troiā puenisset illos morte Achillis mœstos ꝯsolantes. ¶ Dolopum: dolopes teste Strab. ad extrema phthiæ ptingimt Pindus. n. mōs ad septētrionem macedonū partē hēt ad occasum perebos hoīes nugatores ad meridiē dolopas. Alij dicunt dolopas antiquos fuisse ætoloꝝ populos: ꝛ inde venisse in magnesiā Thessaliæ ꝛ Lapythis auxilio fuisse contra centauros: isti sub Pyrrho militarunt. ¶ Cadentia: vel sit epitheton syderū: vel ostēdit multū noctis processisse. cū ea sydera quæ in principio noctis surgebant a nostro orizonte: nunc a medio cælo iam cadant. metuq; refugit: Sic Cicero in tuscula. ægritudo quasi morsum aliquē doloris affert. ¶ Metus: recessum quēdam animi ꝛ fugaꝫ: lætitia profusaꝫ hylaritatem libido effrenatam appetentiam.

Dolo// per Pindus

SER. a ¶ ET Breuiter: ꝓscribit: qa Dido dixerat: A prima dic hospes origine nobis. b ¶ Quanq̃: animus meminisse horret:

Et breuiter[a] Troiæ supremum audire laborem;
Quanq̃;[b] animus meminisse horret, luctúq; refugit[c],
Incipiam. Fracti[d] bello, fatísq;[e] repulsi
Ductores[f] Danaum tot iaꝫ labētibus[g] annis
Instar[h] montis equum[i] diuina Palladis[k] arte

quanq̃ meli' ꝓsenti iungit tpi: vt Quanq̃; scio: quanq̃; lego. Quod aūt dixit meminisse horret: defectiui vbi rō est. nec. n. dicē poterat meminē. Et ī his q̄ corrūpta sūt naturaliter: vt odi: noui: cœpi: memini ad oīa tpa q̄ inueniūtur: ꝛ suo ꝛ alioꝝ funguntᷣ officio: vt memini pteritū ē. Et legim' tn̄ in Andria: Memini videre q̄ ægor suꝫ Pāphilo. Et Memini me turrib' altis Corycīū vidisse sene. qđ si fit ꝛ in verbis integris: vt Iuuat euasisse tot vrbes: quanto magis in corruptis? c ¶ Refugit: propter metrum: pro præsenti pteritum posuit. d ¶ Fracti bello in hoc libro duplex intētio est: ne vel troiæ: ꝙ victa est: vel Aeneæ turpe videatᷣ ꝙ fugit. e ¶ Fatisq; repulsi: oraculis ſm Plau. tribus: vita. ſ Troili: Palladij conseruatione: integro sepulcro Laomedontis: qđ in scæa porta fuit: vel bacchidibus lectū est. Sēdm alios vo pluribus: vt de Aeaci gente aliqs interesset: Vnde Pyrrhus admodū puer euocatus ad bellum est: vnde dictus est Neoptolemus: νέος εἰς πτόλεμον: vt Rhœsi eq tollerentᷣ: vt Herculis interessent sagittæ: quas misit Philoctetes: quū ipse non potuisset afferre morte ꝑuentus. f ¶ Ductores: sonantius est q̃; duces: vt regnatorem asiæ: qđ heroicuꝫ exigit carmen. g ¶ Labentibus: velocibus: vt Labere nympha polo: ꝛ Labere pēnis. cursu. n. lapsus celerior est: vel labentibus labilibus. h ¶ Instar: nomē est indeclinabile: licet Probus instaris declinauerit: vt nectaris: ꝛ caret ꝓpositione sicut peregre. q̃uis Serenus lyricus ad instar dixerit. Instar aūt est ad similitudinem: vnde nō restaurata: sed instaurata dicuntᷣ ædificia ad antiquā similitudineꝫ facta: vt in tertio: Ergo instauramus Polydoro funus.

l ¶ Equū: de hoc equo varia in historijs lecta sunt: vt Higinus dicit machinamentū bellicū fuit. Vnde est Aut hæc in nr̄os fabricata est machia muros: vt alij porta quā ei Antenor aperuit equum pictū habuisse memoratᷣ: vel certe Antenoris domus quo possit agnosci: Aut equestri ꝓlio victa est troia: Aut mōte hippio post ques se abscōderāt græci: Vñ ꝛ alludit istar montis equū: aut re vera fuit qđ Vir. sequtur. k ¶ Palladis arte: aut īgeniose: aut dolose: ac si diceret ꝓsilio iratæ deæ: q̄ fuit inimica troianis.

DON. ¶ FRActi bello: nullus bello frāgitᷣ nisi ibellis: ꝛ nisi fortis sit q resistit. At tpe tot iā labētib' annis: tādiu restitim' q̃; diu fata imperiū stare ꝯsenserūt. ¶ Instar. m. e. Fracti bello se ad īsidias ꝯuerterūt. ¶ Palladis: quo possent ab insidiaꝝ suspitione abduci p equum. ¶ Maxie īsidiæ: nā qđ abscondē nō potuerūt: spe religiōis ꝓtexerūt. ¶ Electa nō ergo plebea: ꝛ ē ad excusatione troianoꝝ: Elegerūt ex ducib' plurimos: ꝛ qm̄ periculosa nō pnt sponte appeti: sors dedit ex plib' fortib' quos equus caperet. ostēdit aūt poeta paucorū periculo ꝓuidendum oībus: neq; debere hoīes refugere mortē pro salute patriæ.

CHRI ¶ FAtis. fatū ē reꝝ ordie. Iꝫ platōicos. I. qđ in mēte dei ꝓuidētia: nā vt Apulei' ac Boe. volūt rō ꝛ ordo reꝝ singlaꝝ in diuinæ mētis adunata ꝓspectu ꝓuidētia nūcupatᷣ eadē deinde ratio ac ordo siue series in rebus mobilibus ac tēporibus explicata fatū dicunt: sed de hoc latius in. vj. vbi est Si te fata vocant ſm Aureliū Augustinū. ¶ Instar: potius ad æquiparationē q̃; ad similitudinē significare videt. Cice. de finibus: Idq; sic accidat mortis istar putem'. Lucre. l. vj. Tū facit vis plagæ mactabilis istar: ğ istar mōtis ad altitudinē montis: nō autē ad figurā: non enī de forma: sed de quanto fit comparatio.

¶ ÆDIFIcant:

Aedificant[a]; sectáqȝ intexunt abíete[b] costas.
Votum[c] pro reditu simulant. ea[d] fama vagať.
Hûc[e] delecta[f] virum[h] sortiti[g] corpora furtim
Includunt cæco[i] lateri, penitú sqȝ cauernas
Ingenteis[k], vterúmqȝ[l] armato[m] milite complent.
Est in conspectu Tenedos[n] notissima, fama
Insula diues[o] opum, Priami dū regna mãebât.
Nunc tantum sinus, & statio[p] male[q] fida carinis.
Hûc se prouecti deserto in littore condunt.
Nos abijsse[r] rati, & vento petijsse Mycenas.
Ergò omnis[s] longo soluit se Teucria luctu.

SER. a ¶ ÆDIFIcant: trãslatio a nauibus: vt Cicero: Nauē tibi ædificatã esse Messanæ. Itē intexunt: vt Bis denas italo texamus robore naues. b ¶ Abiete costas: nō sine cã Vir. hoc loco abietem cōmemorat. Itē acerem: & pinū paulo post: Nã fulminata abies interitū dñæ significat. & Troia per fœminas perijt. A cervo in tutela stuporis est. & viso equo stupuere troiãi: vt Pars stupet innuptæ donū exitiale mineruæ. Pinus in tutela q̄ dē ē mřis deū: sed & fraudum & insid iarum: quia eius poma cadentia per fraudem interimunt. & hic equus plenus insidiarus est. Abiete: solutio est spōdei nūc in proceleusmaticū alias in dactylum: vt Arma virum tabulæqȝ & troia gaza per vndas. alias i anapæstuȝ: vt Fluuiorum rex eridanus. Sciendum sane Virg. vbiqȝ in solutione ista seruare sibi excusationem synalœphæ: qđ alij ɔtēnunt. c ¶ Votum: oblatum: nam participium est. d ¶ Ea fama vagatur: bñ excusat: ne reus sit cōscientiæ. e ¶ Huc: pro illuc. f ¶ Delecta corpora: delectorum virorum. g ¶ Sortiti: cōtraria sunt sortitus & delectus: Sed intelligimus plures quidēȝ electos: sorte tñ ex his ductos qui includerentur. h ¶ Virum: pro virorū: qua figura & in prosa vtimur. Dicit sane Pli. hoc in neutro nō esse faciendū: scilicet ꝓpter casuū similitudinē: nisi forte nimia metri necessitas cogat. i ¶ Cæco lateri: pro cæcis lateribus. Et nota aliter dici cæcū hominē. i. non videntem: aliter cæcū latus. Obcæcaturus: absconsurū. k ¶ Ingenteis: vt diximꝰ: epitheto leuauit tapinosim. l ¶ Vterumqȝ: vterus est mulierū: quē modo iđ dixit: quia dicturus est fœta armis. Aluus est quo defluunt sordes: vt Salustius: Simulans sibi aluuȝ purgari. Venter qui videť: vt Iuuenalis: Mōtani quoqȝ venter adest abdomine tardus. m ¶ Armato milite: vt supra ex hoste singularis primo plurali primo militibꝰ. n ¶ Tenedos: Tenes quidã infamatus: ꝙ cū nouerca cōcubuisset: hanc insulã vacuã cultoribꝰ tenuit. Vnde tenedos dicta est: Ideo ergo ait: Notissima fama. Sic Cice. in verrinis: Tenē ipsm: cuius ex noīe tenedos noīatur. o ¶ Diues opū: hic genitiuo iungit. Statius: qđ rarū est & ablatiuo: vt Satis ostro diues & auro.

p ¶ Statio: statio est vbi ad tps stãt naues: Portus vbi hiemant. q ¶ Male fida: aut minus fida ꝓp periculū nauiū: qa statio ē: quam plagiã dicunt: aut certe fida græcis. Male: si est in: nostrã perniciē: vt Lucanus de syrtibꝰ: Sic male deseruit. & hãc significationem raro inuenimꝰ. Sane malefidus: minus fidus intelligiť. Male enim minutionem habet: non negationē. r ¶ Abijsse: petijsse. abiuisse & petiuisse dicimus: sed ꝓp metrum syncope facta ē. s ¶ Ols. t. subaudi gens & absoluta est locutio.

DON. ¶ Cauernas: loca quæ præter vterus caua essent: vt circa armos & collum & illa. ¶ Est con. locus est qui hostiles insidias facile celaret: conspectu erat sed insula quo nō facilis esset transitus & mare interiectū occultabat insidias male fida: ergo credendum illos enauigasse. ¶ Nos abijsse: cum & litus reliquissent & male fida esset statio nō mirum si crediderunt abisse. ¶ Ergo omnis mortalitas plena monstratur: Vbi enim creditū est bellum amarum: solutus est ei longi temporis luctus.

CHRI. ¶ ABIETE: in europa sex genera cognatarū arborum sunt: vt placet Plinio pinus: pinaster: pix: Abies: Larix: & tæda. Abies maxima arbor efficitur: sed nulla visa maior q̄ȝ q̄ in naui fuit: Quæ Cai principis iussu ex egypto obeliscum in vaticano statutum vexit. cxx. modios lentis pro saburra habuit. ¶ Votum: participium. i. simulant equum eē votum. ¶ Fama: a fando dicitur vel a græco φήμη. Differt ãt a rumore: nã fama ē eiꝰ rei cuiꝰ certi auctores. Rumores illius cuius nullus certus extat auctor sȝ de fama i quarto libro explicatius. ¶ Sortiti: sortimur reȝ: cum illam quia sorte euenit accipimus. Hic dicimus Scipio consul sortitus est aphricaȝ. ¶ Armato milite: intellectio ē. ¶ Tenedos: a Strabo. ponitur distare a continenti ad stadia. xl. & habere ambitum stadiorum. lxxx. & vrbem æolicam & portus duos: & Apollinis sminthei delubrum: vt etiam Home. testatur Leucophris olim hæc insula dicta est: sed tenus cygni filius cum nouis colonis illam occupans a se denominauit. Tenedij do dicunt Tenum calumnia nouercæ iclu,

sum a parte in arca & in mare puectum huc appulisse: & pro deo habitū: quem aliqui Apollinem credidere. Templū tibicines nō intrant: quia nouercæ fauerunt. Aristoteles putat cū tenedijs tegeates qui in græcia sunt affinitatē habere: & certe apud vtrosq; Apollo colitur. Tenedi portus paucas naues capit teste Quintiliano. ℣ Statio: nō portus est: vbi naues in tuto stare possunt: sed quo ad tps sese recipiunt quā plagiam appellāt. Dicimus ēt statiōnem: loca in mœnibus illorum custodibus destinata. Liuius in septimo de bello punico. Quod vbi animaduertit Scipio duabus simul partibus vrbem est aggressus: quæ res tātū terroris adiecit: vt oppidani mœnia relinquerent: & primū præsidium relictis stationibus in vnum sese colligerent. Item quæ in castris; aut pro castris eiusdem custodiæ causa sūt: & in cælo planetarum statione dicimus.

Panduntur[a] portæ; iuuat ire, & dorica[b] castra,
Desertósq; videre locos, littusq; relictum.
Hic dolopū man[9], hic sæu[9d] tēdebat[e] Achilles,
Classib[9e] hic locus, hic[f] acies certare solebant.
Pars stupet innuptæ[g] donū[h] exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi: primúsq;[i] Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari.
Siue dolo seu iam Troiæ sic fata[k] ferebant.
At Capys[l], & quorum melior sentētia menti,
Aut pelago Danaū insidias, suspectáq; dona
Præcipitare iubent; subiectísq;[m] vrere flāmis,
Aut terebrare cauas vteri, & tētare latebras.

SER. a ℣ PANduntur portæ: signum pacis ē: vt Salustius: Apertæ portæ repleta arua cultoribus. b ℣ Dorica castra: mala ē cōpositio ab ea syllaba incipere: qua superior finitus ē sermo. Nā plerūq; & cacephaton facit: vt isto loco. Sāe Dorus Neptūni fuit filius: vnde & dori originē ducūt. c ℣ Tēdebat: tentoria habebat: vt Et latis tendebat in aruis. d ℣ Sæuus achilles: ppter Hectorem tractū: & talis vbiq; inducendus est: vt Horatius: Impiger: iracūdus inexorabilis acer Iura neget sibi nata nō arroget armis. e ℣ Classibus hic locus: magis ad equites referre debem⁹: vt ordinæ classes.i. turmæ: Vnde & classica dicuntur. f ℣ Hic acies: legit & acie: Nā dici pōt vtrūq;. g ℣ Innuptæ: quæ nūq; nubit. Nā virgo pōt & nubere. h ℣ Donum exitiale: q; tum ad troianos. i ℣ Primusq; thymœtes: vt & Euphorion dicit Priamus ex Arisba filium vatē suscepit: qui quū dixisset quadā die nasci puerū: per quē troia posset euerti: pepererunt simul & Thymœtæ vxor & Hecuba: quæ Priami legitia erat. Sed Priamus Thymœtæ filiū: vxoremq; iussit occidi. Inde ergo nunc dicit siue dolo: qa iustam cām proditionis habere videbatur. alij dolo volunt: quo oēs decepti sunt. k ℣ Sic fata ferebant: vt ēt ciues cōtra patriam sentirent. l ℣ At capys: quidā nō pater Anchisæ. & bene nec se nec patrem huic cōsilio dicit interfuisse: per qđ interitus patriæ imminebat: q; q; Aeneas quasi obtrectator Priami nō adsit: vt Homerus dicit. Anchises ꝟo propter cæcitatē: vt docet Theocrit⁹. m ℣ Subiectisq; vrere flāmis: quæ copulatiua piunctio est; aut disiunctiua: quo mō ergo has iunxit: poeta ꝑ est partes pro parte ponere: vt toruum pro torue: voluentibus ꝓ volubilibus. piūctionem ergo pro piunctiōe posuit. vt Saxū ingens voluunt alij radijsq; rotarū. q; ꝓ vel posuit. Nā sonantius vlsum est.

DON. ℣ AT capys: Omnia Thymœtæ suspitiose tracta est: Capys aut sentētia nō nūc melior: sed p⁹ eam cognita est.

CHRI. ℣ HIC. repetitio est item dissolutum: quia quatuor clausulæ sunt sine copula. ℣ Stupet.i. ita admiratur: vt stupeat. ℣ Mineruæ: Minerua quā iouis filiā esse dicunt sine cōmixtione muliebri ex suo capite orta ostēdit nulla admixtiōe rerū humanarū: & corporearū ab ipso deo nobis intellectū puenire: Cicero. quinq; Mineruas ponit: Primam quam Apollinis matrē dicit: Secūdam ortā ex Nilo: Tertiam ex ioue: Quartā ioue natā ex coryphe nympha Oceani filia: quā Archades coryan vocant: & quadrigarus inuentricem dicit: Quintā Pallantis filiā quæ patrem virginitatē suā violare conātē interemit: Cū igitē Iupitē iunonē sterilē videret: vt liberos hēret: sæpe cōcusso capite Mineruā edidit: Hæc lanificium: & texturā reperit: & numeros atq; illorū figuras: hāc Vulcanus adamauit: sed illa pcubitū refugiente: semē in terras fluxit: natusq; deinde Ericthonius sic ab illa ptentiōe: & terra nominatus: dicta Pallas a Pallante interfecto: vel potius a pcussione hastæ: qua in bello virtute: s.n. bellorū pacisq; dea: nā sapia quæ ab intellectu puenit potiusq; a corporis viribus bella: ita administrant: vt ad pacē deuenia tur: Appellat̄ tritonia ab aphricæ paiude tritonide: apud quā: vt Aug. scribit regnāte Ogygio apparuit: Herodo. autem refert in aphrica macl yes eē populos: iuxta quos triton sit fluuius ex eoq; efficiat̄ tritonis palus: ex qua dicunt Neptūnum Mineruā genuisse: verū cū illi qnq; pater subcensuisset: illa se ioui

Ioui tradidit:⁊ ab eo per adoptionē sibi filiā factā huic singulis ānis virgines sacra faciunt. Nā si duas acies diuisæ lapidibus fustibusq; decertāt:⁊ si qua in pugna occubuerit ea pseudo parthenos.i.nō vera virgo credit̄:Ante aūt q̄; pūgnā ineant:oīum pulcherrimā virginē corinthia galea:⁊ tota armatura græca ornatā in curru ponunt:illaq; paludē circūeuntem oēs sequunt̄:Hæc Herodo. Diodo.aūt siculus addit Mineruā paulo añ in tritonio fulmine natā ab Hamone ꝓluge Rhæ custodē positā esse cōtra ipsam rheam pro tutela filij: quē ex amalthea susceperat.ipsamq; perpetuā virginitatē seruasse:⁊ pp aīi solertiā multas artes inuenisse:⁊ in bello plurimū valuisse:⁊ alcidā belluā q̄ ignē ore vomens oīa inflāmaret ingenio ⁊ viribus interemisse. Cretenses in sua insula tritonē flumē dicunt:⁊ apud illius fontē ex ioue natā Mineruā affirmant ibiq; eius templū ostēdunt:Dicunt ꝙ Alcida beluā hanc primū apparuisse in phrygia q̄ pp hoc cōbusta vocatur:deinde in taurū cōuersa cuncta nemora ꝑpetuo tenore in indos vsq; incēdio ꝯsumpsisse:inde ꝑ phœniciā ꝯuersas libāi syluis exustis per ægyptū in lybiam transisse vsq; ad hesperū:ibiq; oīa exurētē ipsos mortales:aut perdidisse aut in fugā vertisse donec illā Pallas perdit. Augu.aūt cum de Mercurio ac hercule dixisset:addidit Mineruā longe his antiquiorem fuisse:eam tꝑibus Ogygis ad lacū tritonis virginali facie apparuisse:Vnde tritonia sit nūcupata multorū operum inuentrix:⁊ tāto magis dea credita q̄to minus eius origo inotuit. Dicit̄ græce ἀθήνη ab eo qđ est ἀθρῶ.i.video:qm̄ deæ sapientiæ est quæ oīa cernit vel a priuatiua:⁊ θῶ qđ significat lac sugo:nā cū ex capite iouis maiuscula nata sit lacte nō eguit:Ab eo ergo dictæ sunt athene:nā cum certaret cū Neptūno ab vtro eoꝝ denominanda esset vrbs.Neptūnus terram tridente ꝑcussit:atq; inde natus est equus.Ipsa vō cum hasta terrā percussisset: nata ē oliua. Cūq; per equū bellū per oliuā pacē bello anteponendū sit intelligamus:iudicium fuit vt athene.i.minerua nomē vrbi daret.Varro vō refert cū Cecrops vel ꝯderet vel restauraret vrbē apparuisse repente oliuā arborē:⁊ alibi erupisse aquas:ac per delphicū oraculum accepisse regem per oleā Mineruā:per aquā Neptūnum intelligi:⁊ posse ciues ab vtro illoꝝ deoꝝ vellent vrbē noīare coegit ergo ciues vtriusq; sexus:Nam ēt mulieres tūc suffragijs publicis intererant:Mares ꝙ̄ pro Neptūno: fœminæ pro minerua snīas tulere:Et qm̄ vna plus fœminæ fuere athene nomē vrbi fuit.Iratus Neptūnus porrectis fluctib⁹ atheniensiū agros populatus est:ergo ad eū placandū triplici supplicio mulieres affectæ sunt:ne deinceps suffragia ferrent.Ne q̄s nascēs nomē mr̄is ferret:Ne q̄s eas athenas nūcuparet.

Scinditur incertū[a] studia in contraria vulgus.
Primus ibi añ[b] omneis magna comitāte caterua
Laocóon[c] ardens sūma decurrit ab arce.
Et procul ò miseri quæ[d] tanta insania ciues?
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona[e] carere dolis Danaū? sic[f] notus Vlyxes?

SER. a ¶ INCertū: instabile: vñ est Studia ī cōtraria. Sane vulgus magis masculini generis ē q̄; neutri: quia in vs exeuntia neutra in ris mittunt genitiuū: vt funus funeris: excepto pelagus: qđ in hoc nomine creauit errorē. b ¶ Ante omnes: aut perissologia est: quia dixit primus: aut añ oēs: idest videntibus oībus. c ¶ Laocoon: Omnia in on exeuntia tertiæ sunt declinationis: vt laocoontis: demophoontis: hippocoontis. d ¶ Quæ tanta insania? q̄a insanoꝝ est contra se sentire. e ¶ Dona carere dolis: ordo est: dona danaum non dolis danaum vel distinguendū est danaum.i.ex danais. f ¶ Sic notus vlyxes: quia voluntate verberatus: ⁊ sub habitu mendaci: troiā ingressus explorauit vniuersa.

DON. ¶ SCINditur: nā cū totū suspitionibus agerēt nihil potuit recte firmari: Primus vbi nō erat. ¶ Laocoon inter ambigentes: sed descendit ab arce excitus cōtrarietate snīaꝝ:⁊ cupiebat ꝯuenire ne q̄d in ꝑnicié reip. decerneret. ¶ Ardens: vel ingenio vigilans: aut vehemēter ꝓ statu publico commotis. ¶ Et ꝓcul: nisi adderet vba: donec aduentaret distulisset. ¶ O miseri: inuectio ardētis aī nō cōtumeliosa in ciues: s3 ꝓ statu publico necessaria. ¶ Miseri: qui ea gerunt q̄bus efficiant̄ miseri. ¶ Auectos: q̄ per tot annos bellum gesserunt. ¶ Aut vlla q.d. creditis id tutū qđ reliquerint hostes: aut aliud quippiā: qđ beniuolentiæ simulationē afferant. ¶ Danaū: quasi callidoꝝ ⁊ versutorū. ¶ Vlyxes: quasi si nō eēnt dolosi ab hoc magistro addiscere potuerūt: Hoc oportebat ostēdere si in ꝯria iam raptos auertere a ꝓposito volebat: ergo notissima fraude vni⁹ vniuersam gentem vituperat.

CHRI. ¶ SCINDItur: Statius a ꝯrio imitatur: nec varius fremor aut studia in ꝯtraria rapti dissensus: vt plebe solet: furor omnibus idem. ¶ Magna comitāte cauerna: Nam ⁊ hi sibi adherent snīæ fautores. ¶ Laocoō: frater Priami fuit ⁊ Phœbi sacerdos: dicitur ēt Laocon per synœresim. ¶ Insania: semꝑ mala est ⁊ stulta: furor aūt ēt diuinus est sed insanum tñ furor

Insania furor

aliqñ dicimus qui diuino fit per citus furore: vt insanam vatem aspicies. De diuino furo're suo loco dicetur. Ciues inuectiua plena tñ amore: ꝛ huiusmodi interrogatio multam af fert vehementiã: ꝛ maximũ exprimit ardorẽ dicentis: Pronũciãdũ ergo est vno spiritu velocissime: ꝛ ardẽtissime. Deĩde cũ ait: Aut hoc iclusi ꝛ cætera: ꝓfert cũ mora asseueratiõe.

Aut hoc inclusi ligno[a] occultantur Achiui;
Aut hæc in nostros fabricata ẽ machina muros
Inspectura domos, venturaq; desuper vrbi.
Aut[c] aliquis latet error[b]: equo[d] ne credite Teucri
Quicquid id est. timeo Danaos, ꝛ dona ferẽtes.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inq; Feri[e] curuam[f] cõpagibus aluum
Contorsit: stetit illa tremens, vteroq;[g] recusso
Insonuere cauæ[h], gemitumq; dedere cauernæ.
Et si fata[i] deum, si mens non leua[k] fuisset;
Impulerat ferro argolicas fœdare[l] latebras.
Troiaq; nũc staret[m], Priamiq; arx alta maneres.
Ecce manus iuuenẽ[n] interea post terga reuictũ
Pastores magno ad regem clamore trahebant[o]
Dardanidæ: qui[p] se ignotũ venientibus vltro

SER. a ℂ IN ligno: bene ligno q̃si dissuasor: non simulacro: vt paulopost Ducẽdũ ad sedes simulacrũ. Nã in suasiõe vel dissuasione tãs sensus q̃ʒ verba considerantur. b ⸿ Error equo: idest dolus: vt Inextricabilis error. ꝛ est figura ab eo quod præcedit ad id quod sequit. c ⸿ Aut aliqs latet error .i. dolus in equo. est sane error: ꝛ sic dicendum. d ⸿ Equo ne credite teucri. Item Quicqd est timeo. ꝛ dicendũ quid idest siue bonum siue malũ ꝛ iũgendum cũ præcedentibus. vel distinguẽdũ est. timeo danaos vel. i. ꝛ dona ferẽtes. Hoc enim melius est. e ⸿ Feri quadrupedis: ab eo q̃ toto corpore ferat. vnde semifer. i. cẽtaurus quasi medius equus. f ⸿ Curuam aluum: Plautus masculino ait genere: quo nõ vtimur. Percussum sane intelligimus inter ventrem ꝛ latus. g ⸿ Vtero recusso: pro cõcusso. præpositio pro ꝓpositione. h ⸿ Cauæ cauernæ: græca figura est: vt vitam viuere: mortem mori. i ⸿ Fata deum: fata mõ participium est: hoc est quæ dij loquũtur: vt Statius: Et vocem fata sequũtur. k ⸿ Leua: modo cõtraria. Et sciendum leuum quũ de humanis rebus est esse cõtrarium: quum de cælestibus ꝓsperum: vt Intonuit leuũ: quia sinistra numinũ intuentibus dextra sunt. l ⸿ Fœdare: dilacerare: Fœdum aũt tã apud Virg. quã apud Sal. nõ turpe significat: sʒ crudele: vt Sanguine fœdantem quos ipse sacrauerat ignes Salustius: Fœdi oculi. m ⸿ Staret: si staret legeris: maneres sequitur: ꝓpter ὁμοιοτέλευτον: ꝛ est apostropha. n ⸿ Iuuenem reuinctum manus: vt Oculos suffusa nitenteis. o ⸿ Trahebant: cuʒ festinatione adducebant: vt Conuentus trahit in medios. Et modo trahebant ad desideriũ ducentiũ: ꝛ Sinonis ptinet simulationẽ. p ⸿ Quis se: quibus se: alij qui se legunt.

beniuolentias simulãt. ⸿ Sic fatus: nõ verbis solũ: sed re voluit affirmare sententiam. ⸿ Fata: deorũ voluntatẽ accipe debemus quasi dicat nisi dij auertissẽt intentionẽ nostrã statim insidias has cognouissemus. ⸿ Nunc: sicud stetisti añ has insidias. ⸿ Ecce: semp ponit ecce Virg. vbi significat aliqd malũ repẽtinũ. Dum igit illa disputãt aliud interuenit: q̃d ab equi tentatu auerteret. Primus aũt aduentus efficit: vt res in præsentia omitteretur: simulata deinde oratio penitus religione nos astrinxit: ne Mineruæ dona fœdaremus: Accedente maxime violatoris morte: Ecce rẽ improuisam exoriri ostẽdit: quæ magis mouet ꝓsertim cũ assint signa nocentis. ⸿ Qui se. consilium Sinonis fuit ꝓuenire: ne equi fraudes auerterentur. Ecce

CHRI. ℂ EQuo. n. c. t. elatiori voce ꝛ cũ eadẽ asseueratione. Est enim asseueratio quoties nõ solũ verbis: sed ẽt ipsa actione: ꝛ gestu rẽ affirmamus: ꝛ inter argumentandũ admiscem⁹ vim motũq; aiorũ. Quintilianus Altera ex asseueratione probatio est: vt ego hoc feci? Tu mihi hoc dixisti? O facinus indignum: ꝛ Cice. in Bruto. Magni interest coram videre quẽadmodũ aduersarius de q̃libet re asseueret. Maxime aũt: vt quæq; res audiat. ⸿ Validis. u. vt nõ eẽt minor vehenẽtia in actiõe qui in oratione. ⸿ Gemitũ: oẽm sonũ q præ angustia emittit gemitũ dicimus: in hoc aũt loco dixit gemitũ vt quasi eẽt omen futuræ calamitatis. ⸿ Et si fa. i. l. cũ suspitio pronunciãda: ꝛ sic Troiaq; nũc stares priamiq; arx alma. ⸿ Pastores. nam cum deuia colant: illiũ facile indeuijs inuenere. ⸿ Magno cla. ꝛ cõuitijs in eũ ꝛ congratulatione turbæ cõcurrentis. ⸿ Ignotum: ignoratũ: nã nõ vidisset nisi se vltro obtulisset: vel ignotũ nã si eũ nouissent non potuisse decipere: vel ignobilem ꝛ deest quasi: Nam se nobilem ostendere sine maxima suspitione non poterat. asseueratio gemitus

DON. ℂ EQuo: quia originem ducit a fraudulẽtis hostibus: qui tũc maxime timendi sunt: cuʒ

ℂHOC

SER. a HOC ipsum: per m quia vsurpatū est ipsud: ⁊ ē naturale ipsius: vt Ipsus mihi dauos. Dicimus ergo ipsus ipsa ipsum: doctus docta doctum. b Strueret: ꝯfirmaret periuria: ⁊ dolo⁊ semina. ⁊ respexit ad superiora: vt Aedificāt. cat fictit gentium: Aut nouissime significat. p Et super ipsi: quibus sum pstiturus salutem. q Infensi. infensus ꝓprie dicit plus q̄ inimicus. r Pœnas cum san. po. id est tormenta ⁊ mortē: potest enim aliud eē sine alio.

c Fidens ai: vt O pstans ai iuuenis. ⁊ ē nomen. desijt.n. eē participius: q̄ a genitiuo casui cohæret. ⁊ pót recipe cōparationem. Participius.n. et accusatiuo cohæret: ⁊ nō recipit comparatōes. d In vtrūq;: in mō ad significat: alibi cōtra: vt ⁊ supra diximus. e Versare dolo: euertere. ⁊ subaudi troianos: aut dolos versare: idest exercere.

Hoc[a] ipsum vt strueret[b], troiáq; apiret Achiuis;
Obtulerat fidens[c] ai, atq; in[d] vtrūq; paratus;
Seu versare[e] dolos, seu certe occumbere morti.
Vndiq; visendi[f] studio Troiana iuuētus
Circūfusa[g] ruit, certántq; illudere[h] capto.
Accipe nunc Danaū insidias, ⁊ crimen[i] ab vno
Disce omneis.
Nāq; vt cōspectu in medio turbatus[k], inermis
Cōstitit, atq; oculis Phrygia agmia circūspexit;
Heu[l] q̄ nūc Tellus[m] inqt, q̄ me æquora[n] possūt
Accipe? aut quid iā misero mihi dēniq;[o] restat?
Cui neq; apud Danaos vsq̄ locus, ⁊ super[p] ipsi
Dardanidæ infensi[q] pœnas[r] cū sanguie poscūt.
Quò gemitu conuersi animi, cōpressus ⁊ ois
Impetus. hortamur fari quo[s] sanguine cretus,
Quid ve ferat[t]; memoret[v] q̄ sit fiducia capto.
Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur.

s Quo sanguine cretus: qbus sit parentibus natus. Nā græcus eē ꝯstabat. t Ferat: afferat. u Memoret q̄ sit fiducia capto: aut dicat q̄ tanta sit i captiuo fiducia: vt audeat dicere insuper ipsi: aut certe memoret est meminerit: vt significet meminent in captiuo verilo quum: vitæ fiduciā eē. Vnde ⁊ rāsio talis est.

f Visendi: frequentatiuū est viso: vt verso: facesso: licet rarū sit: Nā in eo exeunt frequētatiua. g Circūfusa ruit: figura hypallage: ruit ⁊ circūfusa est. h Illudere capto: ⁊ illudo tibi dicimus: vt hoc loco ⁊ illudo te: vt Verbis virtutē illude superbis: ⁊ in te. simile est insulto. i Crimen ab vno: hoc est causa: vt Crimen amor vestrū. ab eo qd̄ pcedit id qd̄ sequit. Si.n. simpliciter intellexeris crimine: de negocio ad personā vitiosum transitum facis. Alij sic legunt: danaū insidias ⁊ crimen. k Turbatus: quasi turbatus: vt exultat amazon quasi amazon. l Heu: mō est vna syllaba: sed iterdū ꝓpter metrū duæ fiunt: vt est: Heu quā pingui macer est mihi taurus in eruo. sicut prendit ⁊ ꝑhendit. ⁊ ſm Plinium multa sunt alia. m Tellus ⁊ æquora: bene ꝯciliat miserationem: de cōmunib⁹ duobus exclusus elementis. Sane tellus lus longa est: ⁊ sunt pauca quæ us producunt: vt senectus: iuuentus: salus: virtus: palus: seruitus: Icus: thus: rus: mus: pus: tunc scilicet quū genitiuus in tis vel ris exit. Et habet penultimam longā: ideo aūt tis ⁊ ris diximus: quia palus: licet paludis longa sit lu: breuis tamē nōnunq̄ inuenitur: q̄a in dis exit genitiuus: vt Hora. Sterilisq; diu palus aptaq; remis. n Aequora: n̄ ō maria: alibi campos: vt Ac prius ignotū ferro quā scindim⁹ æquor. dictū est ab æqualitate. o Deniq;: aut va

DON. HOC ipm: paratus ēt mortem subire: nā non fit facinus magnū sine magno periculo. Vndiq;.u. expressit hominū morem: quis.n. nō cupiat hostem suū captum videre ⁊ viso illudere. Accipere: destruxit græco⁊ personam ol occasione: ⁊ defendit suā. Nā totā rem i deorū aduersum studiū reuocat: vt ostēdat græcos: tū insidijs: tū deo⁊ iniusto fauore victoriam obtinuisse. Quo genini bonitates troiano⁊ ondit qui pro supplicio vltimo qd̄ sperabat solo genitu eius: pro pena contenti sunt. Hortamur fari: vim ꝓpositionis hēt ⁊ tria ꝓponit: ad q̄ Sinonē rñdere pueniret.

CHRI. HOC ipm: nō adiidisset tm̄ periculū: nisi fuisset fidēti aio: ⁊ nisi ꝓponeret igēs ꝑmiū piculo. Capire troiā suis: ⁊ nisi eēt paratus etiā obire mortē. Hæc igit oīa rē incredibilē verisimilē faciūt: ⁊ ondit qualē eē oporteat ciues ꝓ salute priæ. Accipe: cū idignatiōe i græcos ꝓtulit. Nāq; mirifice describit hoiem simulantē metus vt maior deinde fides sibi adhibeatur. Turbatus: quasi turbationem simulans. Atq;.o.p.a.c. Quid fit ab his q vehementer timent. Heu quæ.n t.i.q ni. æ.p.a. qua quidē re quid pót esse miserius. Diximus de interrogatione alio in loco plura. Hic aūt cōmiseratione auget. Quo.g. quātū verbis ⁊ actiōe simulata potuerit: facile apparet: cū ifensos ad misericordiā solo gemitu pduxerit. Deposita for. ⁊ hoc ēt fingit.

Cũcta equidẽ tibi Rex, fuerit[b] q̃cũq;, fatebor[a]
Vera inq̃t: neq; me argoli[illegible]gente negabo.
Hoc[c] primum: nec si miserum fortuna Sinonẽ
Finxit[d]: vanũ[e] etiam, mẽdacẽq;[f] iproba finget.
Fando[g] aliquid, si forte tuas peruenit ad aures
Belidæ nomẽ Palamedis, ⁊ inclyta[h], fama
Gloria, quem falsa[i] sub proditione Pelasgi

SER. a ¶ FAtebor vera. Alij memorẽ legũt vt sit sensus: hortabamur ad loquendũ memores: hoc est qui diligenter factionis suæ meminerat. b ¶ Fuerint quæcũq;: idest quicũq; me sequat̃ euentus. c ¶ Hoc primũ: hoc ẽ maximum apud me verũ dicere Sinonẽ. Autolycus qdã fur fuit: qui se varias formabat in species. hic habuit liberos Sisyphus: vñ natus ẽ Sinon: ⁊ Auctoliam: vñ Vlyxes. Consobrini ergo sunt. Nec imerito Vir. Sinoni dat ⁊ fallacias ⁊ pditionis officium: ne multũ discedat a fabula: quia fm Euphorionem Vlyxes hoc fecit. d ¶ Finxit: composuit: formauit: vt Corpora fingere lingua: Et notandũ q̃ oĩs Sinonis oratio est dia syrtica. Nã ⁊ negocium exprimit: ⁊ troianorũ insultat stultitiæ: vt hoc loco finxit. e ¶ Vanũ: fallacem. Et vanus est qui ẽt sine vtilitate mẽtit̃. f ¶ Mendax qui tm̃ ad decipiẽdũ. Sane vanus apud idoneos stultus iuenit̃: vt Iuue. Sic libitum vano: q nos distinxit othoni. g ¶ Fãdo aliqd si forte tuas peruenit ad aures: dũ dicit̃. ⁊ vtit̃ bona arte mẽdacij: vt p̃mittat vera: ⁊ sic falsa subiũgat. Nã qđ de palamede dicit verũ est: qđ de se subiũgit falsũ. Et sciẽdũ ex hac historia partẽ dici: partẽ supprimi: partẽ intelligentib' linq. Nã Palamedes: vt Apollõius dicit: septimo gradu a Belo origine ducens: quũ delectũ militum per græciã ager: ⁊ simulantẽ insaniã Vlyxẽ duxit inuitũ. quũ. n. ille iunctis dissimilis naturæ aĩalibus salem sereret: filium ei Palamedes opposuit: quo motus Vlyxes aratra suspendit: ne filiũ offenderet: qđ nõ insaniæ: sʒ prudẽtiæ fuerat idiciũ. Et ad belũ duct' hũit iustã cãm doloris. Postea quũ Vlyxes frumẽtatũ missus ad thraciã nil aduexisset: a Palamede ẽ vehementer increpitus. Et quũ diceret adeo non esse negligentiã suã: vt ne ipse quidẽ si pergeret: quicq̃ posset aduehere: pfectus Palamedes infinita frumenta deuexit: qua inuidia Vlyxes auctis inimicitijs fictã epistolã Priami noĩe ad Palamedẽ: p quã agebat gratias pditiõis: ⁊ cõmemorabat secretũ auri põdus esse trãsmissũ: dedit captiuo: ⁊ eũ in itinere fecit occidi. hæc iuẽta more militiæ regi oblata est: ⁊ lecta principibus cõuocatis. Tunc Vlyxes quum se Palamedi adesse simularet ait. Si verũ esse creditis: i tẽtorio eius aurũ q̃rat̃. Quo facto inuẽto auro: qđ ipse per noctẽ corruptis seruis absconderat: Palamedes lapidibus interemptus est.

hunc aũt ↄstat fuisse prudentẽ. Nã ⁊ tabulas ipsas inuenit ad cõprimendas ociosi seditiones exercitus: vt Varro testat̃: fm quosdam ipse repperit lr̃as. Quæ res si forte sit dubia: tñ certũ est ab hoc inuentã cũ aspiratione. respectu k lr̃æ sine aspiratiõe. h ¶ Inclyta gloria: pp deiectũ ⁊ frumẽta. i ¶ Falsa sub pditione: sub falso crimine pditionis. ⁊ rẽ notã p trãsitũ dicit. Vñ paulopost: Haud ignota loquor. quanq̃; ibi possit itelligi haud ignota nobis: sed certe ad vos ẽt potuit peruenire. Sciendũ sane factũ hoc ⁊ troianos scisse. Sed Sinon callide quasi ignorantib': quæ vera sunt dicit: vt fidẽ sequẽtibus faciat.

DON. ¶ CVNcta: promittit oĩa vera dicturum: q nulla in parte fuerat veritatẽ detracturus. ¶ Tibi rex: assumit fiduciã cõfitendi apud eũ q ⁊ cognoscendi ⁊ agnoscẽdi facultatẽ hr̃et. Cõmẽdat aũt se q̃ vera pollicet̃ ⁊ qđ regẽ appellat: captat beniuolentiã. ¶ Fatebor: aliud est q̃; referrã. Referimus cũ dicimus aliquid simplex: ⁊ põt pferri sine tormentorũ metu. Fatemur aũt cũ pdimus id qđ sit p̃riũ confitẽti ⁊ possint tormẽtis exp̃mi se pectorĩ negãtis: ⁊ repente bis fatebor cuncta: ⁊ fatebor qđcunq; erit. ¶ Argolica de gente: ad id q̃ sanguine cre. Græcus sum. Ac si dicat hostis sum: Nec si. m. f. s. F. u. e. m. q. i. f. Potuit eripe mihi fortũa priorẽ fœlicitatẽ. At si poterit me mẽdacẽ fingẽ. Hoc argumẽto psuasit: vt troiani crederẽt reliq̃: ⁊ ne videat̃ icredibile qđ ipse solus ex oĩb' græcis remãserit: ad hãc ptẽ ducit ex alto ipricipiũ: ⁊ narrat rẽ oĩbus notã ⁊ magna ex pte verã: quã exposita subiũgit falsa. ¶ Palamedis. eadẽ diẽ q Ser. đ palamede.

Fateri
Referre

CHRI ¶ FAtebor: coact' pferã. Nã fingit se nisi coactũ nolle dr̃e q̃ simulat timẽ ne noceãt. ¶ Nec si. m. optia snĩa: nisi sit i ore fraudulẽti. Fortunæ vis nulla ẽ ↄ̃ ṽtutẽ. Põt auferre q̃ i temeritate sua posita sũt sʒ nõ q̃ i nr̃o aĩo sc. ¶ Vanũ: differt a falso ⁊ ficto. Falsũ ẽ q̃ tegit̃ id qđ fcm̃ ẽ. ¶ Vanũ: qđ fieri nõ põt. Fictũ ẽ totũ ẽ sine vero: sʒ ṽisimile. Falsũ loq mẽdacis ẽ. Fictũ callidi. Vanũ stulti. Falsũ loq culpæ ẽ Fictũ ṽtutis: Vanũ vecordiæ. Falsis decipimur. ¶ Fictis. delectamur. Vana ↄtẽnimus. ¶ Mẽdacẽ: mẽtiri differt ab eo qđ ẽ mẽdaciũ dicere. vt ait. P. Nigidius queʒ Cice. ingenij ⁊ doctrinæ noĩe sũme reuerit' ẽ. Nã q mẽtit̃ non fallitur: sed alterũ fallere tentat: Qui mẽdaciũ dicit ipe nõ fallit: qui ĩtũ i se ẽ. Itaq; vir bon' nõ mentit̃: Prudẽs aũt non dicit mendacium

Vanum
Falsum
Fictum
Mendacium

dacium ait. Aulus Gell. ¶ Aures quia vocem aurilit: vt vocē his auribus ausi. Vel a græco illi enim. ὦ τα dicunt. ¶ Inclyta: nobilis. Nam κλέος apud græcos. ¶ Gloria q̄ diffinitur: a Cice. vt gloria sit consentiens laus bonorum & incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute: vt ait tusculanis.

SER. a ¶ INFANDO indicio: propter aurū clam suppositum. b ¶ Quia bella vetabat: Iam hoc falsus est: sed dicitur ad Sinonis commendationem. c ¶ Cassum: priuatum vacuū. d ¶ Pauper: hæc fuerat cā militandi: vt Terentius: Quū hic egēs pfugi & aliquo militatum. e ¶ Dum stabat regno icolumis: quia & ipse vnus d̄ regibus fuit. f ¶ Et nos: pluralis numerus p singulari ad cultandam iactantiam.

Insontez, infando[a] indicio, quia[b] bella vetabat
Demisere neci, nunc cassum[c] lumine lugent.
Illi me comitem, & cōsanguinitate propinquuz
Pauper[d] in arma Pater primis huc misit ab ānis
Duz stabat[e] regno icolumis, regnumqz vigebat
Consilijs, &[f] nos aliquod nomenqz[g], decusqz
Gessimus, inuidia[h] postq̄ pellacis[i] Vlyxi
(Haud ignota loquor) superis cōcessit ab oris
Afflictus vitam in tenebris, luctuqz trahebam.
Et casum insontis mecum[k] indignabar amici.
Nec tacui demens, & me fors[l] siqua tulisset,
Si patrios vnq̄ remeassem victor ad Argos,
Promisi[m] vltorem, & verbis odia aspera moui.
Hinc mihi prima[n] mali labes, hinc semp Vlyxes
Criminibus[o] terrere nouis; hinc spargere[p] voces
In vulgum ambiguas[q]; & q̄rere cōscius[r] arma[s].
Nec[t] requieuit enim, donec[u] Calchāte[x] ministro.
Sed qd ego hæc aūt nequicq̄ igrata[y] reuoluo?
Quid[z] ve moror? si oēs[&] vno[?] ordie hētis achiuos?

u ¶ Donec calchante ministro: arte enim agit semiplena dicēdo. vt cogat & interrogare & auidius audire troianos. x ¶ Chalchāte ministro: me destinat aræ intelligitur: & est aposiopesis. y ¶ Ingrata: nec vobis placitura: nec mihi gratiā conciliantia. z ¶ Quid vemoror: vestrā scilicet festinatiōez. & ¶ Oēs: & eos q vobis pdesse disponūt. ? ¶ Vno ordie: vno reatu. & est de antiqua tractum scia: quia in ordine dicebantur causæ propter multitudinem: vel tumultus festinantium: quum erat annus litium. Iuuenalis: Expectādus erit q lites ichoet ānus.

g ¶ Nomen gloriam: vt Nomen echionium matrisq; genus perideæ. h ¶ Inuidia: propter aduectum frumentum. i ¶ Pellacis: per blanditias decipientis. Pellicere enim est blandiendo elicere vel decipere. k ¶ Mecum indignabar: quomodo ergo nec tacui demens? intelligimus istum quasi tacuisse primo: postea impatiētia doloris erupisse. l ¶ Fors siqua: bene siqua quia est bona: & mala. m ¶ Promisi: per contrarium ait: pro minatus sum: quia minamur mala: pmittimus bona. Sic Horatius cōtra: Atqui vultus erat multa & præclara minantis: idest promittentis. n ¶ Prima mali labes: quia secuta sūt postea oraculum. & ascita Calchantis factio. Labes vero ruinam significat a lapsu. o ¶ Criminibus: causis: vt supra: Et crimie ab vno. p ¶ Spargere voces miscere: Cicero: Spargere venena didicerunt. q ¶ Ambiguas: dubias: ne si aperte ageret accusatio esse videretur. r ¶ Conscius aut peracti sceleris: aut dolorum suorum: vt est in tertio: Oblitusue sui ē ithacus discrimine tanto. s ¶ Arma: modo fraudes: vel dolos. Nam arma sunt instrumenta cuiusli bet rei. Vnde & insidiantis fraudes arma nominauit. t ¶ Nec requieuit enim: aut vacat enim: aut pendet sensus ex posterioribus.

DON. ¶ ET nos aliquod: de pterita eius florēti fortuna: & de psenti miseria sibi comparat beniuolentiam. Cōmendat etiā Palamedis memoriam dicendo quia bella vetabat vt amico viuenti pstarent q defuncto nō poterāt. ¶ Superis. c. a. o. non dixit mortuus est: ne eius memoria digna post hominum finem viuere memoraretur. ¶ Vita in te. vt illi q cupiunt mori & non viuere.

CHR. ¶ QUIA bella ve. pathos a causa. Inde enī malum prouenit: vnde bonum puenire debuit. Nam cā rem miserabilem facit vt de Alesio dum sese medium paci offert: itez qui sanguine nobis hanc patriam propere suo: Item indignatio a causa: vt At tu dictis albane maneres. ¶ Lumine: nam vitam lumē vocamus: sicut mortem tenebras & noctez: vt in æternam clauduntur lumina noctez. ¶ Comitem: is est qui principales sequitur: Decus a græco est per antistœcon. Illi enim κύδος dicunt. ¶ Trahebant: quasi inuitus viuebas. ¶ Amici. mouet vehemēter amicitiam: sed etiam si non esset amicus tamen quia insons moueret. ¶ Promisi: quamuis

promittamus bona ⁊ minemur mala: tñ quia promittere est veluti se debitores astringere: idcirco dixit promisit: vt nõ ex ira minitaretur: sed ẽt: fidem astrigeret se facturũ. Minari aũt præfert sibi quandam fiduciã se facturũ. Vnde Horatius. Multa ⁊ præclara minãtis. Quoniã ergo minari videtur polliceri de se quãdam inuictã supere minentiã dicimus minas muroꝝ: ⁊ dicimus ædificiã minari ruinã: Hinc repetitio est q̃ sæpe cõmiseratione mouet. ℣ Vno ordine: quasi pari gradu. Nã ordines dicunt in theatro illa ascẽsio graduũ: ⁊ q̃ i eodẽ ordie sũt pares sũt nec alter altero supior aut iferior. ℣ Hẽtis: iudicatis: existimetis.

SIR. a ℂ IANdudum: modo q̃ primum. b ℣ Hoc ithacus velit ⁊ magno mercent Atridæ: callide ĩ dicto ipetrat vitã asserens mortem suam illorum hostib⁹ eẽ placiturã. Iõ autẽ dicit mercentur: quia sacrorum est vt fugiẽs victima vbicunq; inuenta fuerit occidatur: ne piaculum cõmittatur. Ergo Sinon q vi ctima fuerat: ⁊ iure: ⁊ votis: ⁊ præmio græcorum interimitur. Ithacus ẽo pro ithacensis. principale pro deriuatiuo. c ℣ Magno: idest precio. vt Turno tẽpus erit magno quũ optauerit emptum Intactum palanta.
d ℣ Ardem⁹ scitari: festinamus. e ℣ Quærere causas: Inquireret græcis eius iterit⁹ optaret. f ℣ Artisq; pelasgæ: ars τῶν μέσων est: ideo adiecit pelasgæ. fraudulẽti. n. sunt habiti. vt Plautus græca mercamur fide.
g ℣ Pauitans: quasi pauitans. h ℣ Ficto pectore: pectus pro verbis posuit: Nam nunq̃; fingitur pectus. i ℣ Sæpe fugã Danai: hoc ſm Homerum verum est. vt maxime est ẽ ν τῷ β. ἰλιάδος. k ℣ Moliri: parare.
l ℣ Fessi: bello: fauorem sibi conciliat dicẽdo fatigatos esse græcos virtute troianorũ.
m ℣ Vtinã: nec enim hic aræ destinaretur.
n ℣ Ponti hyems: bene addidit ponti: qa est ⁊ temporis ⁊ aeris.

Idq; audire sat ẽ· iãdudum[a] sumite pœnas.
Hoc[b] Ithac[c] velit, ⁊ magno[c] mercent Atridæ.
Tum vero ardemus[d] scitari, ⁊ q̃rere[e] causas
Ignari scelerum tantorum, artisq;[f] Pelasgæ.
Prosequitur pauitans[g], ⁊ ficto[h] pectore fatur.
Sæpe[i] fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri[k], ⁊ longo fessi[l] discedere bello.
Fecissentq; vtinam[m]· sæpe illos aspa Ponti[n]

gua titubante in cursu isidiarũ detectio nasceret quã las videbat i tuto eẽ. ℣ Sæpe fugã: cũ hoc falsum eẽt parat cãm q̃ sit credibile .s. bello fessi. ℣ Fecissentq; vtinã: recte optare simulat: Nã ⁊ Troianos placabat: ⁊ sibi cõmiseratione captabat. ℣ Sæpe illos. a. nõ ꝓsilium facto sed euentus voluntas defuit.

CHRI. ℂ IANdudũ. iandiu significat: ⁊ qa vehementer ꝑperantibus ẽt velocissima vident longissima dicimus. iandudũ cũ volumus exprimere q̃; primum: vt ostendam⁹ q̃; ul ocyus fiat nobis sero videri. ℣ Pœnas: per œ scribit: qa est a græco ποινη per oi. ℣ Ithachus: ithaca: ⁊ cephalenia: ⁊ zacinthus ante sinũ corynthiacũ insulæ est ithaca: in qua regnauit Vlyxes aspera mõtuosaq; est: de qua Cice. At tñ nos id qđ maxime dʒ nostra pria delectat: cuius rei tanta est vis: ⁊ tanta natura: vt ithacã illã in asperimis saxulis tanq̃; nidulũ affixã sapientissimus vir immortalitati anteponeret. ℣ Mercent: nõ solũ cupiunt sed ita cupiũt: vt sint pro eo daturi ꝑciũ: neq; solũ ꝑcium: sed magnũ præciũ. ℣ Tũ vero: istæ duæ dictiones iunctæ hoc significãt: vt si alias tñ nũc maxie. ℣ Cãs: cã ẽ per quam res fit. sunt autem quatuor causæ efficiens: materialis: finalis: ⁊ formalis: vt in hoc equo causa efficiens fuit ille Faber qui ædificauit: Materialis lignum ex quo fabricatus est. Formalis ea forma ⁊ imago equina quam Faber in materiam induxit. Finalis: vt scilicet per eum fallerentur Troiani. ℣ Pauitans: pauire tundere est: vnde pauimẽtum quod pedibus tundatur. Hinc dicimus pauere hominem. cum ex magno timore tunduntur pectora crebro: magnoq; motu pulmonum: ⁊ tremitu qui est a frigore totus concutitur corpus. Ex timore refugit sanguis ad cor: ⁊ partes externæ ab eo relictæ frigescunt: Vnde pauitare est frigescere: ⁊ timescere. Ergo quod tremit timor: quod pauet pauor dicitur. Metus autem a quodã motu animi dicitur: cum illud quod casurus putat: refugit mens.

Ithaca

Causa

Pauere

Pauitarẽ

Pauor

DON. ℂ IDq; au. sat est. vbi ad cardinem venit in quo mendacioꝝ constitit affectus: negauit se dicturum: ne vltro omnia referẽdo daret suspitionẽ falsitatis. ait igitur cum sciat se periturum melius esse ne secreta Græcorũ prodat. Neq;. n. propter vnum homines debeo omnes meos prodere. ℣ Quid ve moror: cur differo pœnas meas post relationis beneficium cõtinuo moriturus: Vlyxes. n. omne malus videbit; intulisse: qui me quolibet peccato quærebat occidere. ℣ Tum vero: hoc cõsiliũ nostram cupiditatẽ audiendi accẽdit: ℣ Ignari: Nã nostra simplici natura pendentes Græcos illum vera dicere putabamus: Sed illi omnes sunt dolosi: vñ saciauit illud: ⁊ crimine ab vno Disce oẽs. ℣ Pauitans. aut pauorem simulans: aut pauitans ne lin

Cum aũt

Cum autem ita vehementer se moueat vt habeat foras formido dicitur. Pauitans igitur quasi pauitans: Non enim pauebat ex timore sed simulabat. ℣ Ficto pc. fingebat aliud habere in mente q̃; habebat. ℣ Moliti: tanq̃; rem arduam.

Interclusit hyems: ⁊ terruit Auster eunteis[a].
Præcipue[b] cũ iam hic trabibus ꝯtextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt Aethere[c] nimbi.
Suspensi[d] Eurypylũ scitatum[e] oracula[f] Phœbi
Mittim[9] isq; Adytis[g] hæc tristia[h] dcã reportat.
Sanguine[i] placastis ventos, ⁊ virgine[k] cæsa
Cum primum Iliacas Danai venistis ad oras,
Sanguine quærendi reditus, animáq; litanduz
Argolica[l] vulgi quæ vox vt venit ad aures
Obstupuere animi, gelidúsq; per ima cucurrit

SER. a CEVNteis: ire cupientes: vt Quum caneres reges et ꝑlia: idest cum canere velles. ⁊ ẽ figura: vbi statuisse aliqd pro incohatione habetur. b ℣ Præcipue: cõtra illud: ne diceret numina nõ esse placata. c ℣ Aethere: ætherẽ pro aere posuit poetica licentia. d ℣ Suspẽsi: aut sollicitĩ: vt Nostroq; in limine pendes: quia nec tempestas post dona mutabat. Aut ad nimbos refertur distinctione mutata. e ℣ Scitantẽ: participium pro participio est: idest scitaturũ. Alij scitatum legunt. i. inquisitum. f ℣ Oracula: tẽpla: de quibus dantur oracula. g ℣ Adytis: adytus est locus tẽpli secretior: ad quẽ nulli est aditus nisi sacerdoti ἀ' sine δύω ingredior. i. sine alicuius ingressu. h ℣ Tristia dicta reportat: more suo breuiter habitum futuræ orationis ostẽdit. i ℣ Sanguine placastis ventos ⁊ virgine cæsa: quum primũ hic distinguendum: quia et semel ad troiam ventũ est: ⁊ anteq̃; ad eam veniret: de Iphigenia est sacrificatum: cuius fabula est talis: Quuz græci ad Aulidem venissent: Agamẽnon Dianæ ceruam occidit ignarus. Vnde irata dea flatus ventorum remouit: quãobrem cũ nec nauigare possent: ⁊ pestilentiam sustinerent: oracula consulta dixerunt: agamẽnonio sanguine Dianã esse placandam. Ergo quum ab Vlyxe ꝑ nuptiarum simulationẽ adducta Iphigenia i eo ēsset vt immolaretur: numinis miseratione sublata ẽ: cerua supposita: ⁊ trãslata ad Tauricam regionẽ regi Thoanti tradita est: sacerdosq; facta Dictynæ Dianæ: quum sꝫ statutã in consuetudinẽ humano sanguie numen placaret: agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo carendi furoris causa cum amico Pylade colchos petierat: ⁊ cum his occiso Thoante simulachrũ sustulit absconditũ fasce lignorum. Vnde ⁊ fascelis dicitur: nõ t. ĩ tum a face: cum qua pingitur: ꝓpter quod ⁊ lucifera dicitur: ⁊ ariciam detulit. Sed quum postea romanis sacroꝝ crudelitas displiceret: q̃; q̃; serui immolarentur: ad laconas est Diana translata: vbi sacrificij consuetudo adolescentuloꝝ verberibus seruaẽ: qui vocabãtur βωμονίκαι: quia aris superpositi cõtendebãt: qui plura possent verbera sustinere. Orestis ꝟo ossa ab Aricia Romã trãslata sunt: ⁊ cõdita ante tẽplum Saturni: quod est ante cliuum capitolij iuxta Concordiæ tẽplũ. k ℣ Virgine cæsa: nõ vere: sed vt videbatur. Et sciendũ in sacris simulata pro veris accipi. Vnde quum de aialibus quæ difficile inueniũtẽ est sacrificandũ: de pane: vel de cæra fiunt: ⁊ pro veris accipiunẽ. hinc est etiã illud: Sparserat ⁊ latices simulatos fontis auerni. Nam ⁊ in templo Isidis aqua sparsa de Nilo esse dicebatur. l ℣ Argolica: quia occurrebat occidi potuisse captiuum.

DON. ℭ SANGVINE: verus dicit de Iphigenia. Falsum addit de præcepto Apollinis. Miscet ergo vera vt credantur falsa. ℣ Argolica: ne credaẽ potuisse litari alienigena: Nec quærenda erat virgo cuz exercitus fœminis careret. ℣ Vulgi quæ vox: cum enim generalitatez proposuisset: Quia res incerta erat vnusquisq; timebat sibi.

CHRI. ℭ ACERNIS: ex acere: est enim acer opere elegantia ac subtilitate cedro secũda plura eius genera. Album quod præcipui candoris Gallicum vocatur alterum genus crispum macularum discursu qui cum excellẽtior fuit a similitudine caudæ pauonis nomen accepit in Histria: Venetiaq; præcipuus. Euilliori genere crassiueniũ vocatur. Tertium genus sigiam nibet: ⁊ fixili ligno: sed hoc alij proprij generis volunt: ⁊ Carpinus latini appellant. ℣ Aethere. i. aere: Naz perturbationes istæ: vt sunt venti pluuiæ: grandines: nubes: ⁊ similia: quorum motus. Aristo. in meteoris: exequitur non solum non transcendunt ad ætherem: sed ne in aere quidem supra octo studia: idest quinq; millia inueniuntur: Nam cacumina nonnullorum montium quia hanc altitudinem superant: vt est olympus immunia harum perturbationum esse multi scribunt. ℣ Eurypilum: hic Euemonis filius orchomeni quæ Vrbs Boetiæ est regnauit: de quo nunc intelligit: alter fuit Eurypilus filius. Tertius fuit filius. Thelephi ex athocle. ℣ Adytis: adytuz neutri generis est: ⁊ Græcum nomen: ⁊ dicitur

ab α priuatiua:ꝛ δύω subeo: Quia illū locū nemini nisi sacerdoti subire licet: aditus autē ab adeo adis verbale est: ꝛ significat igressus: vt Sola viri moles aditus: ꝛ tempora noras. ¶ Gelidus: quia gelu est: Neruī enī ꝛ ligamēta. Vnde est motus: ꝛ firmamentū calore roborantur: Frigore autem debilitantur atq; inde vacillant: ꝛ inde fit tremor.

SER. a ¶ CCVI fata parēt: cui ꝑparent mortē. b ¶ Magno tumultu: ad factionē tegendā. c ¶ Numina diuum: ꝑ oracula posuit. ꝛ q̄rit mō non qd dicat. nā planū est: sed qs debeat immolari. d ¶ Multi crudele canebāt: multi bis itelligēdū. i. multi videbāt taciti: multi etiā dicebāt ne fit

Ossa tremor, cui[a] fata parēt; quē poscat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno[b] Cálchāta tumultu
Protrahit i medios; quæ sint ea numina[c] Diuū
Flagitat: ꝛ mihi iam multi[d] crudele canebant
Artificis scelus, ꝛ taciti ventura videbant.
Bisquinos[e] silet ille dies, tectúsq;[f] recusat
Prodere voce sua quēq;: aut opponere morti.
Vix[g] tādem magnis Ithaci clamoribus actus
Composito[h] rumpit[i] vocem, ꝛ me destinat aræ.
Assensere omneis: ꝛ quæ[k] sibi quisq; timebat;
Vnius in miseri exitium conuersa tulere.
Iāq; dies infanda aderat: mihi[l] sacra parari[m];
Et salsæ[n] fruges, ꝛ circum tempora vittæ[o].
Eripui (fateor) leto[p] me, ꝛ vincula[q] rupi.

ligant. Sed huic expositioni illud occurrit: Vnde iste ligatus fuerit: quā eū troiani nō ligauerunt. vltro enī se obtulerat. Vnde intelligendū ē a græcis magis ligatum: quā ꝛ ꝯsuetudo illa: quā supra diximus: erat in ipso tēpore sacrificiorū. Ante enī ligabantur. vt Iuuenalis: Sed procul extensum petulans quatit hostia funem.

ꝯtrarius canebāt taciti. e ¶ Bisqnos silet ille dies: decim° ꝛ bisqnis silet dieb°. f ¶ Tectus: aut multitudini se subtrahēs: aut tegēs ꝯsilium suū. g ¶ Vix tādem: aut lunge: aut vacat tandē: aut separa. ꝛ est exaggeratio a synonymis: vt abiit: excessit: euasit: erupit. h ¶ Cōposito: ex pacto: vel ordine iter eos instituto. i ¶ Rūpit vocē. hoc est erumpit in vocē ꝛ dictū est ꝑ ꝯtrarium. Nam silentium rūpere est loq: vt Quid me alta silētia cogis Rūpere? vocem rūpere tacere. Sʒ aliq̄ interdum simplr: interdū per ꝯtrarium debemus intelligē. k ¶ Et q̄ sibi qsq; timebat: ideo hoc addidit: qa dixerat Assensere oēs: ne videret cunctis fuisse suæ gētis inuisus. l ¶ Mihi: multi posterioribus: multi primis iungunt. Vnus tñ est sensus. m ¶ Parari: infinitiuus modus pro indicatiuo: ꝛ est figura ꝓpria historiographoꝝ. vt Salustius: Eqtare: iaculari: cursu cū æqualibus certare: vt poetaꝝ ꝓpria est Nuda genu: ꝛ Tonuus clamat. Quod aūt ait Cicero bellicū canit: nō est figura: sed sermo naturalis: est enī soni nomē. n ¶ Salsæ fruges: sal ꝛ far qđ dicit̄ mola salsa: qua ꝛ frons victimæ ꝛ foci aspergebant: ꝛ cultri. Fit aūt de horna fruge: ꝛ horno sale: vt Horatius: Et horna fruge. o ¶ Vittæ: quibus victimæ coronant. p ¶ Leto: non sacrificio: inuidiose locutus est. q ¶ Vincula rupi: atqui solutæ sunt hostiæ. Nā piaculum est in sacrificio aliqd esse religatū. Vñ est Vnum exuta pedē vinclis in veste recincta. Itē Vittasq; resoluit Sacrati capitis. Ergo vincula religionis itellige: vt Et vinclis inaret chlæla ruptis. [f]œderis. Nec enim obsides vnq;

¶ EXCV sat aūt Calchantem qui falsa dixerit. Nā ostendi vim esse passum. Remouet a se odiū: qa græci assensere de eo quoniam odissent: sed vt ipsi interitu q incertus erat liberant. ¶ Fugi. non culpam criminis: sʒ innocens crudelissimā mortē. Ne ea gauderet inimicus: ꝛ ne qs q̄rat quō potuerit fugere: addit vincula rupi. DON.

¶ CALchanta: hic vates fuit. Thestoris filius sic dict°: vt græci grāmatici volunt ἀπὸ τῆς κάλχης. Id aūt est πορφύρα πορφύρειν aūt est μεριμνᾶν. i. curate excogitare: Quoniam hic accurate futura excogitaret: Hic apud Troiam ex numero passerū a serpēte voratoꝝ quot annoꝝ obsidio Troiæ futura esset ꝑdixit. Post vo Troianū Bellū aiunt illum cū amphilocho amphiarai filio terrestri itinere Colophonem q̄ vrbs cariæ est puenisse: ꝛ cū apud Fanū clarij Apollinis: qđ ante eā vrbem est in Mopsum augurē ꝓstantissimū incidisset: præ mœrore mortuū esse. Hesiodus scribit Calchantē Mopso proposuisse: vt diceret quot ficus ea q̄ aderat caprificus ferret: ac Mopsum dixisse decies mille vnaq; amplius ac cū vera de numero dixisset. Cōtinuo Calchantē e vita migrasse. Pherecides aūt scribit ꝑgnante sue oblata Calchantē interrogasse Mopsum quot illa porculos in vtero gereret: ꝛ Mopsum respondisse tres atq; ex illis vnā fœminā ꝛ cum vera dixisset: illū præ dolore mortuum. Sunt q dicūt Calchantem suem ꝓposuisse: ꝛ mopsum caprificum: ac mopsum vera dixisse. Calchantem vo minime: ꝛ præ mœrore mortuum: ꝛ CHRI. calchas

sophocles

Sophocles in quodã loco scribit cum Helena reposceretur: tunc Calchanti fata mortẽ decreuerunt: cum præstantiorem augurem offendisset. Sed hic Calchantis mortem transfert in Ciliciã. Refert præterea Strabo quod in agro daunio qui non procul a sypunte est: Circa tumulum quẽ Diomedis vocant Basilicæ duæ monstrant. Vna quidẽ Calchantis ĩ sũmo vertice cui petentes oracula nigrantẽ sacrificant arietẽ: ꝛ strata in pelle dormiunt. Altera podalirij in infima mõtis radice posita. ¶ Bis quinos. poedec: nam orator non ponit hoc nomen pro numerali nisi sit bis vt singulis diebus terni veniebant ꝛ nisi sit nomẽ qđ careat singulari. Nam tunc semper ponitur pro numerali: vt binas litteras ꝛ ternas nuptias. ¶ Prodere: simpliciter manifestare significat ꝛ est ex pro ꝛ dare. Pro. n. cõpositione demonstrat res in promptu ꝛ apto poni: vt ꝑmo promulgo. sed qm̃ qui sibi cõmissa manifestant fidem frangunt dicimus prodere fidem frangere. ¶ Morti: mors est omnis separatio animi a corpore. Cædem autem ꝛ necem dicimus cum vi aĩa pellitur. ¶ Aræ: d quã vide in Buco. ¶ Timebat: sibi timeo te vel a te cum formido ne damnum vis ve: a te nihil inferatur. Timeo autem tibi. i. timeo ne tibi noceatur. ¶ Tulere: æquo animo passi sũt. Non enim lætati sunt in quo ostenderetur ipsum esse suis odium: Sed tulere tanq̃ rẽ molestam moti misericordia tulere tñ qm̃ ipsi se extra periculum videbant. ¶ Infanda: nam non ex religione sed ex crudelitate parabant sacra. ¶ Salsæ fruges: sine sale vita humana elegantior esse neq̃t. Et in aĩo sales appellant. Varro Pulmentarij vice vsos sale antiquos refert. maxima tñ in sacris apparet auctoritas: qm̃ nulla conficiunt sine mole salsa ait Plini. ¶ Salsæ ergo fruges. i. molæ salsæ: Faciebat. n. molam. i. pultem ex sale ꝛ farina horna. i. huius anni. Mors Sal

Limosóq;[a] lacu per[b] noctẽ obscurus in vlua
Delitui, dũ vela darent: si forte[c] dedissent.
Nec mihi iam patriã antiquã[d] spes vlla vidẽdi,
Nec dulceis natos, exoptatúmq; parentem;
Quos illi fors[e] ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia[f], ꝛ culpã hãc miserorũ morte piabunt[g].
Quod te per Superos, ꝛ cõscia numina veri
Per[h], siqua ẽ, quæ restat adhuc mortalib[9], vsq;
Intemerata fides, oro; miserere laborum
Tantorũ; miserere animi nõ[i] digna ferentis.

SER. a ¶ LIMOSOq; lacu: vt verisimilẽ fugam faciat: circunstantijs vtitur. Notãdũ sane Virgilium sub aliorũ personis cãm exeq̃ nobilium: vt illo loco Marij. Itẽ paulopost Põpeij: vt Iacet ĩgẽs littore trũcus. b ¶ Per noctẽ obscurus: bona elocutio est: rem tẽporis ad personam transferre: vt matutinus venit. c ¶ Si forte dedissent: mediũ se præbet: nam nec negat: nec ꝑfirmat eos nauigasse: ne aut eis demat securitatem: aut qđ supra dixit falsum sit non posse nauigare græcos: nisi homine imolato: vt illorũ sit qđ qđ elegerit: ꝛ artis est in argumentorum angustia incertis vti sermonibus. d ¶ Antiquã: carã ꝛ bñ cõmemorat liberos ꝛ parentẽ: vt ostendat se non deseruisse: vt viles: sed mortis fugisse terrorẽ. e ¶ Fors ad pœnas: forte ꝛ pœnas. Alij iũgũt fors ꝛ vt sit forsan. Bene elicit misericordiã: ostenditq; non se hẽre cãm redeũdi post mortẽ suorũ. f ¶ Effugia: ꝛ fuga: ꝛ effugiũ dicim⁹: sicut lana ꝛ laniciũ: vt si tibi laniciũ curæ: hic est æquitas: ꝛ æquũ. g ¶ Piabũt: expiabunt: ꝛ τῶν μέσων est. Nã pleriq; impiare significat. h ¶ Per si qua est: diasyrtice irridet: vt diximus: ordo est. Quod te oro per superos. i ¶ Non digna. i. indigno luctu affecti.

DON. ¶ LIMOSOq; la. limus. n. ꝛ lacus suffragabantur ne possent insequẽtes intrare: Posuit ꝛ noctẽ nã ꝛ tenebre adiuuabãt. ¶ In vlua: timiditatẽ maximam simulat: vt cum in loco esset ad quem nulli esset aditus tñ ĩ eo q̃reret latebras. Vluã dicunt rem quã vulgus budam vocat: sed nihil interest quæ spẽs sit herbæ mõ illũ occultare posset. Vlua ¶ Vela darent: vt ostendat suos pluſq̃ Troianos timuisse. ¶ Nec mihi: ponit consultationem quam in lacu. habuit. Hinc. n. nisi nauigarent erat periculum vitæ si nauigassent priuabat: antiqua. i. magna patria: vel antiqua. i. cuius affectum diuturnitas temporis accumulauerat ꝛ filijs: ꝛ parente: ꝛ singula singulis dedit patriam dixit antiquã. natos dulcis expectatũ patrẽ in q̃bus rebus occurrunt peiora qđ Græci illos eẽnt occisuri ꝑp suam fugã piandam: qđ erat necessarium. Hæc aũt oĩa dicta sunt vt faceret verisimilia quæ fingebat. ¶ Per supos: q̃s nõ latet ṽitas. ¶ Per siqua est quæ. s. sciebat apud se non eẽ fidem: vnde arbitrabatur apud nullos esse. Et cum persona sua esset odiosa: quia hostis mouet misericordiã a suis calamitatibus. Priamus autem vt omnia vera eliceret: deposita regia auctoritate vt amicus cũ hoste locutus est.

CHRI. ¶ ANTIq̃: caram. ¶ Quod te per superos callide loquitur vt argui non possit. ait enim numina scire verum. Non autem scire illum ea non esse mentitũ. Neq; dicit eẽ aliquem locum incorruptæ fidei.

His lachrymis vitá dani[o]; & miserescimus[a] vltro.
Ipse viro primus manicas, atq; arcta[b] leuari
Vincla iubet Priamus; dictísq; ita fat amicis.
Quisqs[c] es, amissos hinc[d] iá obliuiscere Graios,
Noster eris, mihíq; hæc edissere[e] vera roganti.
Quó[f] molé hác imanis eq statuer? qs[g] auctor?
Quídue[h] petút? q̄ relligio? aut q̄ machía belli?
Dixerat. ille dolis instructus, & arte pelasga
Sustulit exutas vinclis ad[i] Sydera palmas.
Vos Aeterni[k] ignes, & nō violabile vestrum[m]
Testor[l] numen, ait. vos Aræ, enséstq;[n] nefandi,
Quos fugi; vittæq;[o] deú quas hostia gessi[p],
Fas[q] mihi Graiorum sacrata[r] resoluere iura.

SER. a ¶MISERE scimus vltro: aut p se plenus est: aut cohæret sequētibus: qa nō pōt p̄mis. Dicimus. n. aut illā rē miseror: aut illius rei misereor nō illis. Vltro aūt nō est spōte: nam iā rogauerat: sed insup. Et venit ab eo qd est vltra: qa plus q̄ rogauerat p̄stiterunt. b ¶Arcta vīcula: aut epexegesis manicarum est: aut vtrunq; hūit. c ¶Quisqs es: licet hostis sis. & sunt (vt habemus i Liuio) Imperatoris vba trāsfugam recipientis i fidē: Quisquis es noster eris. Itē vigilas ne deū gēs verba sunt: quibus pontifex maximus vtitur in puluinaribus: qa variam scientiam suo inserit carmini. d ¶Hinc iam: aut ex hoc tpe: aut ex hac orone: aut ex eo qd te dicis Vlyxis factione laborasse. e ¶Edissere vera: hic distinguendū: vera. n. audire desiderat. f ¶Quo molé: quam ob cām. & ad hoc rñdet Sinon ne recipiatur portis. Et est color: qui in cōiectura li statu sæpe requirit. g ¶Quis auctor: ad hoc respondet: Calchas attollere iussit. h ¶Quid ve petūt: quid desiderant: vtiq; vt placetur Mineruа. i ¶Ad sidera: in altum. ad locū siderū: vel qa semp sunt sidera: sed Solis splēdore vicunt. k ¶Aeterni ignes: aut ararū: quas fugit vt execratio sit pp posteriora Vos aræ: aut certe Solem & Lunam significat. Execratio aūt est aduersoꝝ depreca tio. Iusiurandum vo optare prospera. l ¶Testor: mō iuro. alibi testificor: vt testor in occasu vestro. m ¶Vestrū numen: quia sm philosophos dicunt sidera clemēta esse: & habere pprias potestates. n ¶Enseq; nefandi: inuidiose ad pluralem trāsit numerus: vt Terentius: Non perpeti meretricū ptumelias. o ¶Vittæq; deū: aut quæ habent in honore deoꝝ: aut quas hnt ipsa simulacra: vt Iferius: Virgineas ausi diuæ cōtingere vittas. p ¶Gessi: pene gessi. non enim vere gesserat: sed quantū ad græcos ptinet dixit. q ¶Fas mihi: subaudis sit: & bene a dijs petit veniam: ne videat proditor: nā & hæc quæ dicturus ē tacuit anteq̄ audiret Noster eris. Si enim voluntate pderet: sequebat qd ait Cicero: Nemo vnq̄ sapiens pditori credendū putauit. r ¶Sacrata resoluere iura; scilicet vt non incidat in sacramenti pœnam: quia militiæ tria sunt genera. plerūq; enī euocati dicunt: & nō sunt milites sed pro milite. Vnde Salustius: Neuqs miles ne ve pro milite. Itē ipse ab his oēs euocatos & cēturiones. plerūq; tumultuarij: hoc ē q ad vnum militant bellum. Plerūq; sacramento rogati: qa post electionē in rempu. iurant. & hi sūt qui habēt plenā militiam. Nā qnq; & viginti annis tenent. hæc tria genera tangit Vir. Sacramēti hoc loco. Tumultuarij: vt Simul omne tumultu Coniurat trepido latius. Euocati oīs: Mittitur & magni venulus diomedis ad vrbem.

DON. ¶NOSTER eris: apta beniuolentia cū recipiat cū p ciue. ¶Mihi: scilicet regi q posses tormētis inqrere veritatē & simpliciter q̄ro. ¶Mihi: qui te seruaui: & i eoꝝ numeꝝ recipi. ¶Quo molē. Breuissima ppositio: sꝫ pfecta. Quæsitū est cur equus esset factus. Cur tātæ magnitudinis. Quo auctore: vtrū religionis an Belli cā. ¶Ille dolis. q. d. natura sua & arte pelasga mandatis suoꝝ & ondit nullū Græcū carere dolis. ¶Vos æter. Iurauit sed subtiliter: nā Troianos fallit: & non pdit arcana suoꝝ adhibuit iusiurandū qa non videbatur verisile illū suoꝝ secreta sine tormētis pder. Testat ē igit nō pp narratiōis vitatē: sꝫ pp illcētiā q̄si pditiōis. ¶Fas mihi graioꝝ: q̄si iā ipse Græc nō eēt: vt illi ei socij nō fuissent. Et liceat eos odisse q ciues mei eē noluerunt.

CHRI. ¶HIS. q. d. adeo callide vt quēuis decipere potuisset & cōmēdat Troiāos a clemētia. Nā artis ē nos semp ab ea vtute auditores pmēdare q̄ cupim illos i nos vti. ¶Mācas: Vīcula manū. Als ornamētū vestiū circa manus: vt Et tūicæ mācas & hnt redimicula mitræ. ¶Arcta. v. iterptat ē manicas l q̄ significatiōe poneret. ¶Quo molē. ex cursu & celeritate interrogatiōis exprimit cupiditas rē intelligendi Priamo: nam & breues clausulæ sunt & sine copula: & paucis verbis multa cōplectit. ¶Molē & imanis: expmit magnitudinē imēsā. ¶Hāc: q̄si tātā & tā mirabiles. ¶Statuer: vo firmitatē ondit. ¶Quis au. cū stupore pfer. q. d. nō potuit nō eē magno igenio. auctor aūt cōis generis ē. ¶Dolis: dolus est

manicæ

Dolus

lus est mētis calliditas ab eo ꝙ deludat. Teste aūt Festo in malis solū nūc vtimur: apud antiquos vo ēt in bonis: Vñ adhuc dicim⁹ sine dolo malo. ☞ Testor: in testimoniū voco: vt testor vtrūq; caput: alias testificor alias testm̄ condo. ☞ Vos æterni ignes: apostrophe vt vides vtit in hi loco. Apostrophe aūt maiorē hēt vchementiā q̄; si dixisset. ☞ Testor: ignes ꝛ aras. ☞ Quos fugi: cū horrore piculi ꝓnūciat. ☞ Fas: repetitio: ꝛ dissolutio. Et hæc tota testificatio attētos facit ex magnitudine inuocatiōis ꝛ beniuolos ex demr̄atione sui periculi: qa citat cōmiseratio. Hēt ꝛ summā vim apostrophe ꝑsertim si ad res mutas ꝯuertat̄ ſmo: vt dulces exuuias dū fata deusq; sinebāt. Et Turnus Tuq; optima ferrū Terra tene.

Fas[a] odisse viros, atq; omnia ferre sub auras,
Siqua[b] regunt: teneor patriæ nec[c] legibus vllis.
Tu modo promissis maneas, seruataq; serues[d]
Troia fidem, si vera feram, si magna rependam.
Omnis[e] spes Danaum, ꝛ cœpti fiducia belli
Palladis auxilijs semper stetit: impius ex quo
Tydides[f], sed enī scelerūmq;[g] inuētor Vlyxes
Fatale[h] agressi sacrato auellere[i] templo
Palladium[k], cæsis summæ custodibus arcis,

SER. a ☙ FAS odisse viros: vt supra dictū est oīa diasyrtice loqtur. Nam ꝛ ad græcos ꝑtinet ꝛ ad troianos. b ☞ Si q̄ regūt: ꝓpter ea q̄ latent in eq. c ☞ Nec legib⁹ vllis: si græcoꝝ ꝓpter id Noster eris. si troianoꝝ: qa græc⁹. d ☞ Serues troia fidē: quia qđ rex ꝓmittit: videt̄ respu. polliceri. e ☞ Oīs spes danaū: more suo a veris icipit. Nā ꝛ fauet Minerua græcis: ꝛ ꝯstabat raptū eē palladiū. f ☞ Tydides sedenim: sedenim hysteron ꝓteron est. sedenim ex q̄ ipius tydides. Nā hysterologia vni⁹ est ſmonis: vt Trāstra p ꝛ remos. Impiū vo propter vulnerata numina. g ☞ Scelerūq; iuentor vlyxes: ꝑp Palamedem occisum ipsi⁹ factiōe. h ☞ Fatale: τῶν μέσων. Nā ꝛ qđ custodit: ꝛ qđ interimit ꝑ loco itelligit. i ☞ Auellere: ostēdit in uitū numen eē sublatū. k ☞ Palladiū: Helenus apud Arisbā capt⁹ a græcis: idicauit coactus fata troiana: in qb⁹ etiā de palladio dixit. Vñ dr̄ a Pyrrho regna meruisse. quanq̄; ꝯstiterit Pyrrho: vt faceret eū redire p terrā: dicēs oēs græcos: qđ ꝛ ꝯtigit naufragio esse perituros. Tūc Diomedes ꝛ Vlyxes: vt alij dicūt cuniculis: alij cloacis ascēderūt arcē: ꝛ occisis custodib⁹ sustulē simulacrū. Ideo aūt hi negociū his potissimū dat̄: qa cultores fuerūt Mineruæ. Hoc quū postea Diomedes haberet: qđ ꝛ Virg. prope tāgit: ꝛ Varro plenissime dicit: credēs sibi nō esse aptū: ꝓpter sua picula trāseunti Aeneæ offerre conatus est. Sed quū se ille velato capite sacrificās ꝯuertisset: Nautes qdam simulacrū accepit. Vnde Mineruæ sacra nō Iulia gēs hūit: sed nautiorū. hinc ē in qnto: Vnū tritōia Pallas Quem docuit. q̄; q̄; alij dicāt simulacrū hi a troianis fuisse abscōditum itra extructū parietē: postq̄; agnouerūt troiā esse perituram: qđ postea bello mithridatico dr̄ Fimbria qdam romanus iuentū indicasse. qđ Romā ꝯstat aduectū. Et quū respōsum fuisset illic iperium fore: vbi ꝛ palladium. adhibito Mamurrio fabro multa similia facta sunt. Veruntamen agnoscit hastæ: oculorūq; mobilitate: Vnde est: Vix positū castris simulacrū arsere coruscæ Luminib⁹ flāmæ arrectis; vel hastāq; trementē: Sed ab vno tātum sacerdote agnoscit: vt Lucanus: Troianā soli cui fas vidisse mineruā. Dicunt sane alij vnum simulacrū cælo lapsus apud athenas tātum fuisse: Alij duo volunt: hoc de quo diximus: ꝛ illud atheniense.

☙ TENEor priæ: plus ē volūtate quā legib⁹ retineri. alteꝝ ē ex studio puræ mētis: alterū ex necessitate. ☞ Tu mō pro. tu Troia cōseruatori tuo fidē ſua. ☞ Repēdam: q̄si dicat tm̄ recipiet quātū dederit. i. vt salutē mereret̄ salutis auctor. ☞ Oīs spes: rn̄det vltimæ parti: vt Fallēdi ꝓmptior pateret occasio: ꝛ ꝓ mo vni⁹ criminis iuidiā ꝑlibus criminib⁹ maculati Vlyxe: ꝛ ostēdit Mineruā grauiter iratā sacrilegis. ☞ Inuētor sce. q nunq̄; iuenit qđ ꝓbari potuisset. ☞ Fatale ag. s. a tēplo: in singulis singula sc gn̄a sacrilegij. ☞ Fatale: in q̄ staret fatū Græcoꝝ. Dixerat. n. palladis auxilijs. ☞ Auellē: vt cū sacrilegio eēt crimē violētiæ. ☞ Palladiū: cū pōdē ꝓnūciādum: in ipso n. noīe magnitudo numinis exꝓmit. Quod vo de Mamurrio dic Ser. nusq̄; ꝺ palladio legit: sed i ancylli celit⁹ de lapso de q̄ suo loco dicem⁹. ☞ Cæsis: ad sacrilegiū accedit homicidiū: cū illi hūanitatis cā: ꝛ numinis veneratiōe ne leui qdē iniuria ꝯtigi debebāt. auget homicidium ex merito ꝑsonaꝝ qa custodes neq; eēnt electi custodes nisi ꝓbatæ vitæ. Vide aūt exaggerationes criminis. aggressi sūt tēplū sacratū: qđ igredi qñq; sine veneratiōe nefas eēt: custodes cæsi: ꝛ vsq; ad ipm simulacrū gradatim vētum. Visum nefarioꝝ oculis ꝛ pollutis humano sanguine manib⁹ tactū; neq; solū corpus: sed vultus ꝛ virginales vittas: quas in capite gestabat: incestare sūt ausi. DON. Fatale

☙ FAS odisse: Fas diuina lex est: vt ius humana. Auxesi ergo est ꝙ nō solū lege humana: sed ꝙ plus est diuina liceat non solum deserere sed odio habere. ☞ Troia: Troianæ po CHRL

pule: vt iam nunc intelligatur quod sibi promissum est a rege qui personam populi susti/
net promissum esse a populo. ☞ Omnis spes: ergo hoc sublato nulla alia spes relinqueba/
tur. ☞ Stetit. q. d. veluti fundamentum penitus hæsit.

Corripuére sacram[a] effigié, manibúsq; cruētis
Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.
Ex[b] illo flúere[c], ac retro sublapsa referri
Spes Danaū fractæ vires; auersa[d], Deæ mens.
Nec dubijs ea signa dedit Tritonia[e] monstris.
Vix[f] positum castris simulacrū, arsere coruscæ
Luminibus flámæ arrectis, salsúsq;[g] per artus
Sudor iit, térq; ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit[h], parmámq; ferés, hastámq; trementé.

SER. a ℭ SACRam effigié: q̄si cælo lapsam. b ☞ Ex illo: facto vel tpe. c ☞ Fluere: τῶν ῥμέσων est. Ideo ait retro. Cōtra Salustius Rebus supra votum fluentibus. d ☞ Auersa deæ mens ꝑpter illud: Manibus cruentis. e ☞ Tritonia: aut quasi terribilis ἀπὸ τοῦ τρεῖν: qđ est timere vel fugere: Aut s̄m Lucanum qui ait: Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda: vel tritóia per ἐτυμολογίαν qa cum sit dea sapientiæ in partes tres diuiditur in intelligentiā de tempore præsenti: in prouidentiā de futuro: in memoriam de tempore præterito. Sane tritóia antonomasiuum est: quia proprium est Mineruæ. Nam epitheta sunt: quæ possunt varijs vel rebus: vel personis appōi. Et hæc caute obseruanda sunt: sicut & propria nomina: quæ plerunq; ex appellatiuis sunt: vt est victor: vl' felix. f ☞ Vix: modo mox. g ☞ Salsus sudor: bene addidit salsus: vt significaret laborem futurum: ne forte aliter in simulacro humor intelligeretur. h ☞ Emicuit: q̄si quæ consistebat inuita.

DON. ℭ EX illo fluere. Nam supra dixerat Palladis auxilijs semper stetit: cum ergo irata eēt cœpit fluere. ☞ Auersa: duorum sceleratorum commissio omnibus irata est. ☞ Vix positum: signa sunt quibus ostendit iras: Primum flammæ in oculis inanimatis. ☞ Sudor: Secundum signum: Non potest ex simulacro fluere: nisi portendit malum: Idem dicas de motu simulacri. ☞ Parmam. f. h. q. t. manifestum signus se hostem profiteri deā.

CHRI. ℭ SUBlapsa. retro: & sub. & re interitus significant. Cum. n. res aut retrocedit aut deijcitur ad introitum tendit. ☞ Nec dubijs: non fuit difficile cognoscere iratā deam: qa signa dedit manifesta: Quo tempore ilus Trois filius ilium condidit: quod fuit anno fere septimo supra tria milia: & octingentos post mūdi initium aiunt: Breue scutum de cælo lapsuz in templum quod in arce condebat: idq; palladium esse vocatuz: & elegisse sibi locū in media æde: cui adhuc super inductæ tegulæ nō erant: id signum ligneuz fuisse multi tradiderunt: hoc igitur allecto per illecebras Theano custode Antenorem accepisse volūt: & Græcis tradidisse: Callistrat' aūt de samothracia scribens: & satyrus: vt refert Diony. dicunt Grysantem pallantis filiam cuz nuberet Dardāo attulisse palladis munera: Hæc autē fuisse palladium: & magnorum deorum simulacra: Deinde dardanum diluuium fugientem arcadia profectus tulisse in samothraciam: ibiq; illis templum struxisse. Mox cum maiorem partem populi transfuxisset in asiam sacrificia ac cerimonia samothracibus reliquisse. palladia vero: & deorum imagines secum aduexisse: & ex oraculo accepisse vrbem illam duraturam in qua hæc permanerent: ac propterea vrbem condidisse: & a se dénominasse: & in ea collocasse: Cōdito deinde ab eius posteris ilio esse translata: Postea vero capta vrbe inferiore Sicam dominum arcis factum substulisse ex adytis sacra: & quod supererat palladium: Nam alterum Vlyxes & Diomedes furtim vrbes ingressi abstulerant: Aretinus eodem Dionysi. teste scribit Palladium a ioue Dardano datum: & locatum in loco inaccessibili: Sed fabricatum aliud ad eius similitudines: & positum palam & hoc eripuisse Græcos: illud acepisse æneaz: alij scribunt palladium absconsum ab ilionésibus in cauernis: ne hostes eriperent: & post multas ætates a Fimbria quæstore cum ilium expugnasset: ablatū ac Romam peruectum: Seruabatur autem in templo vestæ: quod erat inter capitoliū: & palatium: quo incenso. L. Cecilius Metellus illud liberauit: ipse ignis ardore cæcus euasit: Syluius autem scribit cum Diomedes: in vrbe quam in apulia condebat palladium collocare vellet monitum esse a dea nocturna qete: Vt in latiuz vbi vera erat numinis sedes: illud deportaret. ☞ Detulit: diomedes & palladium tradidit Tritonia: de hac dea in superioribus dictum est. ☞ Fractæ vires: nam vt spe erigitur animus: & quodāmodo augētur vires si contra desperatiōe deprimitur: & minuuntur vires. ☞ Auersa deæ mens: causa quare amissa sit spes. ☞ Sudor: quod calamitates portendere etiam in Georgicis ostēdit: Et mœstum illachrymat templis ebur æraq; sudant.

ℭ TENTANDA

SER. a TENTANDA æquora: si fugere possint post iram Mineruæ. b Argis: aduerbium in loco est. Et respexit moré romanũ. Nam si egressi male pugnassent: reuertebantur ad captanda rursus auguria. c Reducant: e concilient.

tur vel Troia cessisse viribus: vel Aeneas voluntate fugisse. Hanc autem rem ostendit: ex accidentibus dolos græcoꝝ esse firmatos.

DON. CARMA. q. Hoc contra Troianos: vt reliqua faciat verisimilia. Capti. d. Non poterat obijci Troianis: cur ita creduli fuissẽt: Quia iurauit: ꝛ quia lachrymas veras credidimus esse: Ergo non virtute: non numero hoium: Non diuturnitate Belli: sed Isidijs victi sumus. Hic aliud. m. nam vehement dolos poterat cõfirmare hi mõstrum.

d Arma deosq; parãt comites: ingenti arte de futuro solicitos facit: vt psentes firmet securitaté. e Improuisi aderunt. sicut ꝛ factuz é. f Digerit omina: interpretatur numis cõmotionem. g Antiqua sub relligione: sub fauore pristino. h Nã si vestra manus: qa occurrebat exurẽdũ esse equum: si introferri vel pdesse nõ poterat. i Ascẽdisset: vt Scandit fatalis machina muros. k Asiã: asiaticos: vt Paulo post vrbem sepultam pro ciuibus posuit. l Pelopeia: argiua a Pelope: vnde Peloponnessus dicitur. m Nostros nepotes: diasyrtice. Nam iã quasi troianus loquitur. n Periuri: In verbo. r. non habet. Nã pelero dicimus corrupta natura præpositionis: quæ res errorem facit: vt aliqui maledicant peiurus.

Extẽplo tentãda[a] fuga canit æquora Calchas;
Nec posse argolicis excindi Pergama telis;
Omina ni repetant Argis[b], numẽnq; reducãt[c]
Quod pelago, ꝛ curuis secũ aduexere carinis.
Et nunc quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma[d], deósq; parãt comites, pelagóq; remẽso
Improuisi[e] aderũt: ita digerit[f] omina Calchas.
Hanc pro palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuêre, nefas quæ triste piaret:
Hanc tamẽ immensam Calchas attollere molẽ
Roboribus textis, cælóq; educere iussit.
Neu recipi portis, aut duci in mœnia possit;
Neu populum antiqua[g] sub relligione tueri.
Nã[h] si vestra manus violasset dona Mineruæ,
Tũ magnũ exitiũ, (quod dij prius omen i ipm
Conuertãt:) Priami iperio, phrygibúsq; futurũ.
Sin manibus vestris vestrã ascẽdisset[i] in vrbem,
Vltro Asiã[k] magno Pelopeia[l] ad mœnia bello
Venturam, ꝛ nostros[m] ea fata manere nepotes.
Talibus insidijs, periuríq;[n] arte Sinonis
Credita[o] res: captiq;[p] dolis, lachrymísq; coactis[q]
Quos neq; Tydides, nec Larissæus[r] Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ:
Hic[s] aliud maius[t] miseris, multóq; tremenduz
Obijcitur magis, atq; iprouida pectora turbat.

CHRI. TENTANDA. q. d. quãuis alias non successisset: vt supra: Sæpe fugã danai Troia cupiere relicta: Et sæpe illos aspera ponti intercludit hyems. Numen presentiam: ꝛ fauores. Hic aliud maius: Ostenderat hacten virtute nõ potuisse supari Troianos deceps: neq; prudẽtia qdẽ victos fuisse demonstrat: Nõ eni a Sinone decipi potuissent. nã nõ temere illi credidissent: aut decepti fuissent. nisi deorum studium contra illos niteretur. dum obijcitur percussoris: Laocoontis interitus. Improuida. p. iprouida dixit: qa omnia repentina maiorem perturbationes afferunt: Cice. in Tuscu. Sed diligenter cum nec opinatorum naturam consideres: nihil aliud reperies: nisi omnia subdita videri maiora: ꝛ quidẽ ob duas causas: primus ꝙ quãta sint quæ accidunt considerandi spacium non datur: Deinde cum videantur precaueri potuisse: si prouisum esset quasi culpa contractum malum ægritudinem acriorem facit: Quot ita esse dies declarat: quæ procedens: ita mitigat: vt iisdem malis manentibus nõ modo leniatur ægritudo: Sed in plerisq; tollatur.

o Credita res: aut fides habita: aut ei commissa respu. p Captiq; dolis: virtuti nõ cedit. Dolis dicit troiam esse superatam: nõ ꝙ troianis victos esse turpe non fuerit: sed ꝙ græcis turpius vicisse per dolos. q Coactis: vt Terentius Vna mehercle falsa lachrymula ꝙ oculos terendo misere vix vi expresserit. r Larissæus achilles: a vicinitate. Nã Phthius fuit. vtraq; tñ thessaliæ ciuitas é. s Hic: tũc. t Maius mi. multóq;: frequentauit me: vt Et sale saxa sonabant. ꝛ Casus cassandra canebat: Nam apud veteres a similibus incipere vitiosum non erat. Et notandum quia vt supra diximus: agit ne videa

Laocoon[a] ductus Neptuno sorte[b] sacerdos
Solenneis[c] taurum[d] ingentẽ mactabat ad aras.
Ecce autem gemini[e] a tenedo trãquilla[f] p alta
(Horresco[g] referens) immensis orbibus angues[h]
Incumbunt pelago[i], paritérq3 ad littora tẽdũt.
Pectora quorum iter fluctus arrecta, iubæq3[k]
Sanguineæ[l] exuperãt vndas. ps cætera pontũ
Pone legit[m] sinuátq3[n] immẽsa volumine[r] terga.
Fit sonitus spumãte salo[o], iámq3 arua tenebãt,
Ardenteisq3 oculos suffecti[p] sanguine, & igni,
Sibila[q] lambebant linguis vibrantibus[r] ora.
Diffugimus visu exangues: illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus vterq3
Implicat, & miseros morsu depascitur[s] artus.
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentẽ
Corripiunt, spirísq3[t] ligant ingẽtibus: & iam

SER. a ¶ LAOCOON: vt Euphoriõ dicit: post aduentum græcorũ sacerdos Neptuni lapidib[us] occisus est: quia sacrificijs eorũ nõ pdixit aduẽtum. Postea abscedentibus græcis: quũ vellent sacrificare Neptuno Laocoõ thymbræi Apollinis sacerdos sorte ductus ẽ: vt solet fieri: quum deest sacerdos cert[us]. Hic piaculũ cõmiserat ante simulacrũ numinis cũ vxore coeũdo. Et ob hoc imissis draconibus cum suis filijs interẽptus est. historia qdẽ hoc habet. Sed poeta interpretat ad troianorũ excusationem. b ¶ Sorte ductus: sic Salustius: Sorte duct[us] furti negati. c ¶ Solennes aras: anniuersario sacrificio religiosas. Dicimus aũt sacrificium solẽne & aras solẽnes: vt apricũ & hoiem & locũ: vt Aprici meminere senes. Persius contra Horatius: Cur apricũ oderit campum. d ¶ Taurũ ingentẽ: non præter rõnem est hoc loco ingentẽ: vt alio loco Iam cornu petat. In victimis enĩ ista requirunt: vt certis numinib[us] certæ ætatis animalia mactentur. e ¶ Gemini: duo: aut similes gemini: ã pprie fratres sũt simul nati. g ¶ Horresco referens: etiã referens. h ¶ Angues: angues aquarũ sunt: Serpentes terrarũ: Dracones templorũ: vt in hoc indicat loco. f ¶ Trãqlla p alta angues: paulo post Serpens amplexus. Itẽ Delubra ad sũma dracões. Sed hæc significatio plerũq; cõfunditur. i ¶ Pelago: per pelagus. k ¶ Iubæ: aut cristæ: aut barbæ. l ¶ Sanguineæ. i. sanguinei coloris. m ¶ Legit: transit: vt Litoraq; epiri legimus. n ¶ Sinuat: curuat: flectit in sinus. o ¶ Salo: dicimus & salũ. Vnde ẽ salo: & sal salis: vt Spumas salis ære ruebant. Et sale tabentes artus. p ¶ Suffecti: p infecti: vt cõnixa pro enixa. & est figura suffecti oculos. q ¶ Sibila: idest sibilantia. Nã participiũ est. cum enim nomẽ est sibilus dicimus: vt Nam neq; me tãtũ venientis sibilus austri. r ¶ Vibrantibus: mobilibus: qa nullum animal tãta celeritate linguam mouet: adeo vt triplicẽ habere videat: quũ vna sit.

diffugimus visu qualis vindicta in eos fuerit: & aliter prius posteris supplicia hæc puidissent. maior. n. pœna est in visione q̃; in patientia. s ¶ Depascit: vt supra diximus & pasco & pascor vnius sunt significationis. vt Atq; artus depascitur arida febris post ipsum auxilio quõ se misit filios liberare qui talẽ vim cõspiciebat: sed ne parricida diceret q filios non liberauit. t ¶ Spiris: nõdis. Vnde & bases columnarũ spirulas dicũt. Nã pprie spira est volubilitas funius.

¶ SORTE. DON. i qua fuerat arbitriũ diuinũ. Ergo ddicit nisi fuisset futurũ exitiũ publicũ seruare sacerdotẽ diuina voluntatẽ ductũ: & non arbitrio humano mactantẽ Taurũ ingentẽ: idest excellentẽ hostiã. ¶ Ecce aũt: per hi significabatur hostes venturos a tenedo. ¶ Ecce semper ponitur vbi res horrenda: & repentina significatur. ¶ Festinatio aũt & oculi ardẽtes: & linguæ mobilitas demonstrabant alicui illos laturos interitũ. ¶ Agmine: agmen dr actus serpentum. Cursus. n. & iter pedũ est qbus carẽt serpẽtes. ¶ Laocoõta: exprimit deorũ ĩpietas. ¶ Sacerdos. n. in ipso sacrificio periit: sed primo in eius cõspectu filij crudelissime interficiunt paruuli: & ĩ sontes: Cætera serpentũ descriptio crudelitatẽ dsignat.

¶ ARAS: de his dictũ ĩ Buc. ¶ Mactabat: CHRI. mactare est magis augere: Vnde qa sacra res mactare augent hostiæ nõ cædi: sed mactari dicũtur inde in abusu est mactare pro interficere.

¶ Pone: a tergo: vt pone subit cõiunx: Describitur aũt aduentus draconũ: vt Horrorẽ incutere possit. ¶ Sanguine & igni: micanti: & ardenti rubore. ¶ Vibrantibus: crebro mobilibus. ¶ Diffugimus: magnus effectus horroris. i. in diuersas partes fugimus. Nam in summa trepidatione vnusquisq; sibi consulit: & eo fugit quo cõmodius putat posse fugere nõ habita reliquorũ rõne. ¶ Exangues: & hoc a metu est: nõ qa sint sine sanguine: aut ĩ portat vocabulũ: sed quorũ sanguis relictis exterioribus partibus ad cor cõfugerit. ¶ Illi: hic maxima

hic maxīa fides velle bos vulneratū equū vlcisci: cū ex oī turba solū vulneratorē peteret.
Spiris: spira basis colūnæ ē vni⁹ tori aut duoꝝ. itē gen⁹ opis pistorij. itē funis nautic⁹ in or
bē ꝓuolut⁹: Enni⁹ vo hoīus siītudinē spirā vocauit ait Festus: Spirulā appellāt catelā siue
aliqd hmōi qd circa collū ponūt mulieres: vt ē apud diuū Hieronymū: Deniq; spira ē cū
lōgior res ita ī gyrū cōplicat: vt ide plures fiāt circuli: S; differt a circulis: qa circuli ī seip
sos redeūt: spira cū ipe orbis ad prīcipiū: Suū redijt ñ dēsinit ī ea: s; sumit pncipiū alteri⁹ orb.

Bis mediū amplexi, bis collo squāmea[a] circùm
Terga dati superant capite, & ceruicibus altis.
Ille simul manibus tendit, diuellere nodos.
Perfusus[b] sanie vittas, atróq;[c] veneno,
Clamores simul horrendos ad sidera tollit.
Qualis[d] mugitus fugit cum saucius aram
Taurus; & incertam[e] excussit ceruice securim.
At gemini lapsu[f] delubra[g] ad sūma Dracones
Effugiunt, sæuæq;[h] petunt Tritónidos arcem
Sub pedibúsq;[i] deæ, clypéiq;[k] sub orbe tegūtur
Tum vero tremefacta nouus[l] per pectora cūctis
Insinuat[m] pauor, & scelus[n] expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum[o] qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam[p] intorserit hastam.

SER. a SQuAMmea: ꝓ squā-
mosa: vt fron
dea pro frōdo
sa. b Perfu
sus vittas: per
fusas hñs vit
tas. & est inter
positus vsus.
Nam pōt tolli
saluo sensu.
c Atroq; ve
neno: vt palli-
da mors: vel
tristis senect⁹.
d Qualis mu
git⁹. Tollit. sc:
āt cōparatio ē
pp sacerdotis
personam.
e Incertā: dubie illisam: q nō hēt mortis
effectū. f Lapsu: labi ꝓprie serpentū est.
g Delubra: delubrū dr: qd vno tecto plura
amplectit numina: qa vno tecto diluit: vt ē
capitoliū in quo ē Iupiter. Iuno & Minerua.
Alij dñt delubrū eē locū añ tēplū: vbi aq̄ cur
rit a diluēdo. Est aūt sinecdoche: hoc est a pte
totū. h Sæuæ: fortis: aut nobilis. i Sub
pedibusq; deæ. s. maioris simulacri: qd a cū-
ctis vī. Nā qd colitur & breue est: & latet: sicut
palladium fuerat. k Clypeiq; sub orbe: vt
maxīa pars in spirā collecta sit ante pedes.
Colla vo cū capitibus erectis post clypeum:
i. est iter scutū & simulacrū deæ latebant: vt
ē in templo vrbis Romæ. l Nouus:
magnus: vt Pollio & ipse facit noua carmīa.
m Insinuat: ꝓ insinuat. n Scelus: suppli-
ciū ab eo qd pcedit: id quod sequit. Expēdisse
aūt tractū ē a pecunia. Nā apud maiores pe
cuniarias poenas ꝯstat fuisse. o Sacrū ro-
bur: non vt supra lignū. p Sceleratā: ꝓ ip
se scelerat⁹: vt Inutile ferrū. & ē hypallage.
DON. QuAlis mu. allusit ad Taurū qa sacrifica
bat taurus. Tollit: bis accipe tollit Laoco
on tollit Taur⁹. At ge. nō inertia sua de-
cepti sc a Sinōe: s; iniq̄ doꝝ studio ꝑserti: Mi
neruæ. Petit⁹ Laocoō q equū vulnerauerat: &
dracōes ad simlacrū deæ refugerēt. Tū. v.
tū magis: nā supra dixerat horresco referēs.
Et. s. nā ex hac ꝯiectura argumētū ducebat.
CHRI. CIR cū ter. dati. i. circūdati. Nodos: Ne
x⁹. Qualis: siīe ē: Simile āt hēt exēplū: Pa-
rabolā: & imaginē: A boibus his indignatio
eliciē: & misericordia ī exēplo mīa: sic ante-

nor potuit me
dijs elapsus a-
chiuj: illyricos
penetrar sin⁹:
Item si potuit
māes arcesser
ꝯiugis orphe⁹:
indignatio sic
Pallas ne exu
rere classes ar
giuū. In para-
bola est mīa:
Qualis popu-
lea mœrēs phi
lomēa sb vm
bra Amissos
q̄rit fœt⁹: Et h
Qual mugit⁹:
idignatō: āt vt
ac veluti ple-
no lup⁹ insidiat⁹ ouili Cū fremit ad caulas. Ima
go āt mīaꝫ cū aut forma corpis abñtis scri-
bit: vt ē sic oclos sic ille man⁹ sic ora: gerebat
aut illa q nūa ē fingit: vt quā fama secuta ē:
Cādida succīctā latrātib⁹ īguina mōstris: Du
lichias vexasse rates: Et abscissa vadit discor
dia palla: & ꝯsanguineo gaudēs bellōa flagel
lo. Delubra: delubrū Varro ī octauo diui
naꝝ reꝝ alios ait existare locū ī q̄ pter ædem
sit area assūpta deoꝝ cā: vt ē ī circo flaminio
Iouis pistoris: alios locū ī q̄ dei simulacruꝫ
dedicatū sit sicuti ī q̄ cādela ponit cādelabrū
dicim⁹: & h ille affirmare vī: & h hic tāgit poe
ta: Nā dicit Sub pedibusq; deæ: illō sup⁹ tāgit
ī q̄rto: vt Prīcipio dlubra adeūt pacēq; p aras
exqrūt: & vt arā ibi deoꝝ cā assūpta eē ondat:
vt paulo īfra Aut añ ora deū pigues spaciat
ad aras: Hæc ex Macro. Fest⁹ āt ait delubruꝫ
fustē eē delibratuꝫ. i. decorticatū q̄si sine lib.
.i. cortice quē venerabant ꝓ deo: Pli. ait mi-
rādū qd cū statuaꝝ origo ita vetusta sit simu
lacra tñ deoꝝ lignea potī⁹ aut fictilia ī tēplis
vsq; ad deuicta asiā dicata fuisse. Eus. aūt Pā- Lineæ
philus scri. idē additq; ex ligno Apollini pri- statuæ
mā ī delo statuā fuisse ex ligno palladi qd: de
inde apud athenienses fuit. Itē iunoni apud sa
mios: vt refert Callimach⁹: Peras q pus iuno
nis argolicæ tēplū ꝯdidit: ex piri trūco ipsius
deæ simlacrū finxit: plato ī legib⁹ vetat simu
lacra deorū ex terra fieri: qm deorū sit paui-
mētū. Vetat: ebur qa aīaꝫ deposuit: vñ ad
deorū simulacra ineptū ē: Aes & ferrū Belli sūt
istra: Aurū & argētū ēt inutile: qa ī fœcūdæ ter-
ræ colores putabāt: Vel qa inuidiosa possio ē.

Ducendu3 ad sedes[a] simulacrū, orādáq3[b] Diuæ
Numina conclamant.
Diuidimus muros[c], ⁊ mœnia[d] pādimus vrbis.
Accingunt[e] oēs operi; pedibúsq3 rotatum
Subijciunt lapsus, ⁊ stupea vincula collo
Intēdūt[f]. scādit[g] fatalis[h] machina muros
Fœta armis: pueri circùm, inuptæq3 puellæ
Sacra[i] canūt; funémq3 manu cōtigere gaudēt.
Illa subit; mediæq3 minans[k] illabitur vrbi.
O patria[l], ò diuū domus iliū, ⁊ inclyta[m] bello
Mœnia Dardanidū! quater[n] ipso i limīe portæ
Substitit, atq3 vtero sonitū quater arma dedere.
Instamus tamen imemores[o], cæciq3 furore
Et monstrum[p] infelix sacrata sistimus arce.
Tunc[q] etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei[r] iussu non[s] vnq̄ credita Teucris.
Nos delubra deum miseri, qbus vltimus esset

SER. a ¶ SEDES: per hoc ostendit donū Mineruæ. b ¶ Oranda: placāda. c ¶ Muros: superpositos portæ scææ. d ¶ Mœnia pandimus vrbis: nō est iteratio. Nā sequit̄ quater ipso in limine portæ: dicit patefacta porta vel diruta interiora ciuitatis esse nudata. e ¶ Accingūt operi: præparāt se ad opus. f ¶ Intendūt: ligant: vt Intēditq; locū sertis. g ¶ Scandit: transcēdit ꝓpria magnitudie. h ¶ Fatalis: mortifera. i ¶ Sacra canunt: hymnos dicunt. k ¶ Minans: vel eminens: vt Minæque murorum ingentes: vel imminitās: euentus aliquem malo ominans. l ¶ O patria: versus ennianus. Sane exclamatio eo pertinet: q̄ tanta fuerit vis cōsecrationis: vt etiā post prophanationem ab ingressu hostes vitaret. Nā diximus sepulchro Laomedontis: qđ supra portam scææ fuerat: tuta fuisse fata troiana. m ¶ Inclyta bello: quia superauerat mysiam totam. n ¶ Quater: sæpius. o ¶ Immemores: improuidi: aut nō memores oraculorum. p ¶ Monstrū infelix: postea res probatam dixit. q ¶ Tunc ēt: sicut ante hac sæpius. Nā Helena veniente prædixerat futura bella ⁊ mala. r ¶ Dei iussu: præcepto Apollinis: qui spe promissi coitus cōcessa diuinitate frustratus sustulit fidem vera dicēti. s ¶ Non vnq̄: non aliq̄n: nam si nonnunq̄ esset: duæ negatiuæ facerent confirmatiuā3. licet Terentius græco more dixerit Agrum in his regionibus meliorem neq; pcij maioris nemo habet.

biscum perituri erant.

CHR. ¶ CONCLAMANT: non enim vt supra diuisæ sunt sniæ: sed omium vna est. ¶ Diuidim⁹: plena amentia Troianorum. sed quæ deorū ira pueniret: vt nec fatorū sepulchri non frangēdi meminisset: nec aduerterit nō esse ꝓpter hostiles metus mœnia diuidēda: vñ expmit qđ dixit: Et si fata deū si mens nō leua fuisset. ¶ Mediæq; mi. illi. At qui nondū ingressa erat. Sed illabit: ⁊ nōdus igressa mediæ vrbi minari videbat. ¶ O patria: cū quatuor sint genera dicēdi: Copiosū: Breue: Siccū: ⁊ Floridū: Noster hic maro diuinitate ingenij sui singula pro loci tpis rei ac psonarum rōne adhibet: Ergo hic breui vtit: vt ibi vēit sūma dies: ⁊ alibi: ⁊ cāpos vbi troia fuit. ¶ O patria: o aliq̄n vocatiuis ē: vt o socij neq; .n. ignari sum⁹ ante malorum: ⁊ semp iūgit vocatiuo: nisi p antiptosin ponat̄ pro illo ntūs: vt Persi. vos o Pōpi. sanguis q̄n aūt non vocat: sed affectū vel admirationis vel exclamatiōis exprimit: ⁊ actō: ⁊ vetō iūgit: actō Cice. o variā volucrē q; fortunā. Itē O me nisi ego te infœlice: Vocatiuo: vt o nōæ illæ decēq̄ me consule fuistis. Sic ⁊ in hoc loco mirat̄ ⁊ indignat̄: ⁊ exclamat tā nobilē patriā: ita infœliciter pisse: o litteram aliquot populi italiæ ⁊ maxie vmbri: teste Pli. non habebant: sed eius loco. u. ponebant: ait Priscia. ¶ Inclyta: a græco ē κλέος .n. famā: ⁊ gloriā significat. Ergo eū inclytū3 dicimus cuius fama pspicua: illustrisq; est. Inclytus Nūcius ¶ Quater: ait Lactantius in statiū numerum ipare pspera significare: ⁊ diis psperis ascribi: vñ illud numero deus ipare gaudet: Pares vo mortuis dari: ⁊ Statiū cū aduersum augurīū significaret dixisse: Quater: axe sereno intonuit: sic ⁊ i hoc loco Vir. Quater posuisse. Addit ꝓterea idē Lactā. impare numerum a Pythagora repetitū3 esse masculinæ virtutis: ⁊ deorum superū ꝓpter trinā regulam diuinæ cōnis. Quater repetitio est q̄ semp orationi pondus affert. ¶ Atq; vtero so. q. ar. d. ex hac cōpositione verborum citat sonū quem describit: Nam si

DON. ¶ DVCENDVM ad sedes: eadē oium ex corde Laocoōtis fuit snia: ⁊ pcordi voce clamabāt. ¶ Diuidim⁹ muros: plena describit Troianorum demētia: Nā quo tpe belli nec positum fuerat: nec sopitū muros diuidebant. ¶ Omnes: Nequis a nefario opere abesset. ¶ Pedibus. q. r. Querebat celeritas: vt q̄ primum imitteretur iteritus. ¶ Nos delubra d. tanta amentia fuit: vt quo exitium imminebat lætis frondibus templa non coronaremus solū3: sed tegeremus deorum qui vna nobiscum perituri erant.

Nam si recte pnunciet sonitu quater arma dedere ipse verbo℞ contextus pronunciando imitatur sonitum armo℞. ¶ Cæciq;.f.excusat quare immemores fuerint:nam furor mentem auertit. ¶ Cassandra:de qua in sequentibus.

Ille dies;festa[a] velamus[b] fronde per vrbem.
Vertitur[c] interea cælum,& ruit[d] Oceano Nox
Inuolués vmbra[e] magna,terrámq;,Polúmq;,
Myrmidonúmq;[f] dolos·fusi p[g] mœnia Teucri
Conticuere;sopo: fessos complectitur artus.
Et iá argiua Phalanx[h] instructis nauibus ibat[i]
A Tenedo,tacitæ[l] per amica[k] silentia Lunæ,

SER. a ¶ FESTA fronde:quæ festos indicat dies:vt laur' oliua hedera & similia. b ¶ Velamus:coronamus:vt Victori velatū auro vittisq; iuuencū. c ¶ Vertitur cælū:Atq epitheton hoc cæli ppetuū est:sed vertif nūc .i.in aliā faciē cōmutat:qd more suo sequētibus explanat. d ¶ Ruit oceano:nascit de oceano.vt Et ruit atra ad cælū picea crassus caligine nubē.Ideo aūt ruit qa altius est mare q; terra:vt diximus supra. e ¶ Vmbra magna.i.terræ.& est diffinitio noctis.cu℞ sol infra hæmisperiū i ōrlū iaciat vmbrā quæ nox est. f ¶ Myrmidonūq; dolos:a gnalib' ad spālia venire vitiosū est:nisi forte redeat ad cām:vt hoc loco. g ¶ Per mœnia:p domos:vt supra Et mœnia pandimus vrbis. Mœnia.n.& publica & priuata dnr. h ¶ Phalanx:ligua macedonū legio.& ē a parte totū: ħ ē synecdoche. i ¶ Ibat:veniebat:vt Nūc primū a nauibus itis. k ¶ Amica:sibi grata.Sciendū:at septima luna captā eē troiā: cuius simulacrū apud argos est ɔstitutū.hinc est qd dicit:oblati p lunā:& alibi:Per cæcā nocté. l ¶ Tacitæ lu.aut more poetico noctem significat:aut physica rōne dixit.Nā circuli septē sūt:Saturni:Iouis:Martis:Solis:Veneris:Mercurij:Lunæ:& primus hoc est Saturni vehemēter sonat.Reliqui fm ordinē minus:sicut audiuimus i cythara:cuius vltima chorda minus sonat.Ergo tacita luna est:cuius circulus vicinus terræ inmobili minus sonat comparatione aliorum.

DON. ¶ VERTitur:versa re aliqua funditur qd in ea erat:Ergo versato cælo quod pbebat lucē tenebræ ex eo ceciderūt. ¶ Inuoluūt:nā q inuoluta sunt non vident. ¶ Fusi.p.m.t.C.& labore trahendi eq:& tpe nocturno iciderūt in somnū. ¶ Ibat:iproprie dixit de nauigatione:sed adiūxit nauibus. ¶ Tacitæ p amica.si.nullū est scriptoris vitiū q nunc dicat silentia lunæ:q:& supra meminerit tenebrarū:nā elegerūt eā noctem quæ partim tenebrosa occultaret insidias partim aduenientes luna illustris esset:vt sine errore venirent:Ergo & notitia littoris:& luna suffragabatur.

CHRI. ¶ FESTA:diē festū dicim' hoies vo festiuū: dr aūt festus a feria:i his.n.feriāt.i.ociantur hoies:Dies igit aut festi:aut pfesti:aut itercisi sūt:Festi ḡ dicati sunt in qb' isunt sacrificij: epulæ:ludi feriæ:in pfestis rēpu.& priuatā gerere is:& fastos comitiales cōperēdinos:& pliares hi se cōtinēt.Vtrūq; sic exprimit plautus:Festo die si qd pdegris profecto egere is nisi peperis.Intercisi hoium:deorū q; cōes sunt:in his cū hostia cedit fari nefas ē:itercisa vo cū fuerit porrecta fari lics:Rursus cū adolet:nō lics:Ergo festi sūt est sacra celebritas in qua aut sacrificia fiunt:aut diuinæ epulatiōes:vel ludi in honorē deo℞:vel feriæ:Et de ferijs dictū est:Sunt præterea in pfestis dies festi:in qbus ptori is fari tria vba do dico addico:Ne fasti his ɔtrarij sunt:Atri dies sunt infœlices q erāt postridie oēs idus. Festi dies immemores ignari:Memoria.n.pro intelligētia ponit Teren.in andria:nisis nunc opus est tua mihi ad hanc rē ex pmpta memoria atq; astutia. ¶ Vertit interea:locus ex Homero.Ennius tñ Vertit interea cælus cū ingentib' signis:Legendū puto simpliciter Vertit cælū.i.ex cōuersione cæli fit nox:cum signū illud in quo erat sol ex vertigine cæli occideret:secumq; so'es traheret:Nā ridiculum qd dicunt lōgo itinere lassatū solē cū ad vltimū cæli spaciū venerit:conquiescere ac tabefactū afflari suos ignes:Ruit oceano nox:vt supra ostendimus poetā ptextu verbo℞ excitasse pnunciando sonitū armo℞ quē describebat:Sic nūc monosyllaba dictione versum ruere facit:& versu rē imitat:sic alibi pcumbit humi bos.Facit aūt rē verisimilē:nā lassitudo. ¶ Nox:cura℞ solutio:& vinū:psundū somnus inducere poterāt. ¶ Phalanx:acies est macedonica:q vt ait Liuius:nisi prælongis hastis velut vallū ante clypeos obijciat: ad quā rē libero cāpo opus est:inutilis ē.Curtius aūt ait Macedones phalangē vocāt peditū stabile agmen:& Cæsar i cōmētarijs ait heluetios fecisse phalangē:hoc ē clypeo℞ cōnexionē:quæ ēt testudo nuncupat.Quapp & Iuue.p trāslationē dixit:lūctoq; vmbōe phalāges.Ait ꝑterea Pli.phalāges significare fustes:qb' aphri ꝑliū ɔ̄ ægyptios pmi fecerunt. Phalanx Noni' vo phalāgas eē fustes teretes:q nauib' subijciunt.Posuit aūt spēm p genere. ¶ Silētia lu.Cato d re rustica.Ficos:o'eas:mala:pira:vites.Inseri oportet luna silenti post meridiem sine vento austro.Item prata primo vere stercorabis luna silenti. Silentia Luna

Littora nota petens flámas[a] cũ regia puppis
Extulerat; fatísq;[b] deum defensus iniquis
Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit[c] equus, lætiq; cauo[d] se robore promunt
Tissandrus[e], Sthenelúsq;[f] duces, & dir[o] Vlyxes[g]
Demissum lapsi per funẽ Acamásq;, Thoásq;,
Pelidésq; neoptolemus[h], primúsq;[i] Machaon
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus
Inuadunt vrbem[k] somno, vinóq; sepultam.
Cæduntur[l] vigiles: portísq; patentibus omneis
Accipiunt socios, atq; agmina cõscia[m] iungũt.
Tẽpus[n] erat, quò prima quies mortalib[o] ægris
Incipit; & dono diuûm gratissima serpit[o].
In sõnis[p] ecce[q] ante oculos mœstissim[o] Hector
Visus[r] adesse mihi, largósq; effundere fletus

SER. a FLAMmas cũ re.p. more militiæ: vt Dat clarũ ẽ puppi signũ. Est aũt tropus: per puppim nauim: per nauim eos q in naui sũt significat. b Fatis iniquis: volũtate numi nu: non illis ꝓpitiã: sed in nos iniqua: vt Lucanus: de Mario: Non ille fauore Numinis igenti superũ ꝓtectus ab ira Vir ferus: & fato cupienti ꝑdere Romam Sufficiens. c Reddit: q̃si debitos: vt Redditus his primus terris. sic Horatius: Nauis quæ tibi creditũ Virgi. debes finibus atticis: reddas incolumẽ ꝓcor. d Cauo robore ephexegesis equi. e Tissandr. Polynicis & Argiæ filius. f Sthenelus: Capanei & Euadnes fili. g Vlyxes: Laertæ: & Anticliæ. h Neoptolemus: qa ad bellũ ductus est puer Pyrrhus. Pyrrhus vo a capillo℞ qualitate vocitatus est: Nã pyrrhatij capilli dicunt: Achillis & Deidamiæ fili: Pelei & Thetidis nepos ex pr̃e: Ex matre vo Lycomedis regis scyriæ insulæ. i Primusq; ma. Aesculapij filius medicorũ maxius: aut princeps: aut numeri sui. Nã per ternos distixit. k Vrbẽ: idest ciues: cũ vrbs muros significet: ciuitas vo eius habitatores. l Cædũtur vigiles: non actus nomẽ est: sed officij. Vigiles aũt capitolij significat. Nam paulopost Vix primi ꝓlia tentant Portarum vigiles. m Conscia: coniurata. bene aũt in insidijs conscientiã notat. n Tp̃s erat quo prima qes: hoc loco noctis describit initium. Alibi totã noctẽ: vt Nox erat & placidũ carpebant fessa soporẽ Corpora per terras. Descriptiones sane pro re℞ qualitate vel tenduntur vel corripiunt. Illo. n. loco protentio ad inuidiã pertinet Didonis: vt vigilia℞. Sũt aũt soliditæ noctis partes s̃m Varronẽ hæ vespera: cõticiniũ: intẽpestũ: gallicinium: lucifer. Diei mãe: ortus: meridies: occasus. De crepusculo vo: qđ est dubia lux: (Nã creperus dubiũ significat:) q̃rit. Et licet vtriq; tpi possit iũgi: visus tñ vt matutino iũgamus optinuit. licet Lucan' dixerit: Lõga repcusso nituẽ crepuscula phœbo. Manũ vo vñ est mane bonũ dixere veteres. o Serpit: latenter membris insunditur. p In somnis: aut per somnos: aut si isomnis legeris erit synæresis. i. cõglutinatio ꝑ insõnijs. q Ecce: hac pticula vtimur q̃tiẽs aliqd repentinũ volum' idicare: vt Ecce man' iuuenẽ iterea post terga reuictũ. r Visus adesse: bñ visus: qa sõnia vñr tm: nõ sũt naliter vera: qđ paulopost dic. Effert penetralibus ignẽ: ꝯfirmãtis e. Nã illud fuisse vera contendit. Vlyxes: & ipse dux intellig.

FLAMmas: quo signo aduentus Græco℞ cognoscens: si nõ res ageret. Red di.: visus ẽ bono vbo: nã q̃s occultãdos tenebris acceꝑat: reddit aeri. DON.

Inuadunt. ordo est Cædunt vigiles. p. q. p. o. Accipiũt s. a. a. c. iu. & deinde inuadũt vrbẽ. s. u. q. s. Ne sit vitiũ: vt primũ inuadant vrbẽ: & postea recipiãt socios p portã. Primo. n. patefactus ẽ equus deinde vigiles occisi: & postremo p vrbẽ sparsi sunt: & potuerũt ciues latere q duplici malo essent affecti vino: & pfundo somno. Pria qes: excusat æneas si somnũ ea hora capiebat qua oia animantia reficit somnus cuius initia tm̃ põderis hñt: & tãta vi mentes opprimũt: vt oĩ cura submota altius soporent: & cũ munus deo℞ sit somnus ad refectionẽ nobis datũ crimẽ nõ est si cõcesso tpe dormiat. Visus adesse: oñdit poeta nõ veras s; verisimiles imagines videricũ dormiẽtib' afferunt. Ex mœrore autẽ & squalore imaginis ẽt si mihi verbis nũciasset. cõiectura colligeret funesta portendere.

PINEA: verũ est qđ Serui. dicit esse perniciosaʒ arborẽ: hinc græce φθεῖ ꝑ οἶ: qa φθείρω corrũpo est. Home. in secundo. CHRI.

οἱ μίαν τὸν ἔχον φθειρῶν τόρος ἀκριτόφυλλον.

Thoas fi: Andremõis ex ætolia Machaon & podalirius æsculapij filij pp periciã medicinæ ad bellũ troianũ sunt vocati. Tp̃s erat: piphrasis ẽ. nã teste Quintilia. qcqđ singularibus breuis põt & cũ ornatu latius ostendit piphrasis est latine circũlocutio dr̃. Verũ vt deco℞ hẽt periphrasis: ita cũ in vitiũ incidit perisologia dicitur Quintilia. ait Est prætere a chronographia. i. tpis descripto.

RAPTAtus:

SER. a ℭRAPTAtus: frequẽtatiuo vtit̃: vt sup̃. Ter circũ illacos raptauerat hectora muros: b ⸿Bigis: scd̃ʒ artẽ mõ dixit: quæ exigit vt q̃ de pluribꝰ ꝯstãt: plurali tãtũ nũero dicamus: vt bigas: q̃drigas: mappas. Sed hæc plerũq; corrumpit auctõitas: vt Horatius Ne sordida mappa. Itẽ Statiꝰ: Rorifera gelidũʒ tenuauerat aera biga. c ⸿Traiectus lora: traiecta lora habens. d ⸿Hei mihi: versus Ennij. e ⸿Exuuias idutus achilli: celauit mortẽ Patrocli ad laudis augmentũ. Induꝰ accusatiuo iũgitur: vt h̃ loco: ⁊ vt magis in vsu est septio: quo nũc non vtimur. Exuuias tãtũʒ plurali nũero dicimꝰ. f ⸿Phrygios ignes: flãmas troianas: qbꝰ Protesilai nauis icensa ẽ. g ⸿Barbaʒ: singulari numero hoĩum: plurali q̃drupedũ dr̃. Vnde dubitat̃ de qbus dixerit: Stiriaq; ĩpexis induruit horrida barbis. h ⸿Plurima muros: qa vt Hõe. dic̃.

ἐντῷ χ· ἄλλοι δὲ περιέδραμον υἷες ἀ-
χαιῶν
οἳ τε ἐθηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγη-
τὸν ἕκτορος.

In extictũ n. Hectorẽ oẽs tela iecerũt more maiorũ. Vñ est Et bis sex thoraca petitũ: Per fossumq; locis. ꝑpter duodecĩ ꝑplos tuscia. Duodecĩʒ enĩ lucumones: q reges sũt lingua tuscoꝝ: hẽbant. Vñ est Gens illi triplex ppl'i sub gẽte q̃terni. i ⸿Vltro: qa ratio exigebat vt loqueret̃ ille q venerat. k ⸿Cõpellare: alloqui. l ⸿Spes o fidissima. bñ p ꝯriũ. Spes enim semper incerta in Hectore fidissima. m ⸿Expectate: antiptosis est: ꝑ expectatꝰ. n ⸿Fœdauit: cruentauit: vt Sanguie fœdantẽ: ⁊ bene ꝑmãsit in trãslatione: qa supra dixerat o lux: idõ ⁊ serenos: idõ ⁊ fœdauit. Nã Salustius de nubibꝰ Fœdauere lumen. o ⸿Ille nihil. s. ad iterrogata. Pleraq; enim v̾ba ex negocijs accipiũt significationẽ. p ⸿Vana: falsa. q ⸿Gemitꝰ: nec enĩ paruus dolor est viro forti fortẽ virũ fugam suadere. Et nota omnes suasoriæ partes hoc loco contineri.

DON. ℭVIDEbar: ⁊ hic ostẽdit imagines nõ esse veras. ⸿O lux: errorẽ describit dormientis: vt qđ optime norat q̃si nescius interrogaret.

CHRI. ℭBIGIS: Bigæ sunt duo eq̃ sit̃ iuncti: itaq; neq; h̃ neq; illæ h̃ nõe appellant̃: sʒ ambo s̃l mul: sic ⁊ q̃drigæ q̃tuor sunt eq̃ simul iũcti.

Raptatus[a] bigis[b], vt quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus[c] lora tumenteis.
Hei[d] mihi qualis erat, quantũ mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias[e] indutus Achilli,
Vel Danaũ Phrygios[f] iaculatus puppibꝰ igneis
Squallentẽ barbam[g], ⁊ ꝯcretos sanguie crineis,
Vulneraq; illa gerens, q̃ circũ plurima[h] muros
Accepit patrios: vltro[i] flens ipse videbar
Compellare[k] virũ, ⁊ mœstas exꝓmere voces.
O lux Dardaniæ, spes[l] ô fidissima Teucrũm
Quæ tãtæ tenuere moræ? qbus Hector ab oĩs
Expectate[m] venis? vt te post multa tuorum
Funera, post varios, hoĩumq;, vrbisq; labores,
Defessi aspicimus, quæ causa indigna serenos
Fœdauit[n] vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille[o] nihil, nec me quærentem vana[p] moratur.
Sed grauiter gemitus[q] imo de pectore ducens,

⸿Ab illo hectore: vnꝰ ẽ Hector: nec mutat̃ essentia: sʒ dicimꝰ aliũ hectorem cũ ita imutata sĩt accidẽtia ⁊ q̃litates vt alius ap̃peat. ⸿Ignes: nam ꝑmiũ appellitũ bꝰ Græcis obuiam armatꝰ factꝰ Hector nauẽ Protesilai: q̃ ꝑma litus tetigerit exussit: ⁊ victoria lætꝰ ad suos redijt.

⸿Squallẽtes Sq̃l'ere bar. ex Auli. Gell. sũa sq̃lẽ dictũ ẽ a squãmarũ crebritate: asperitateq;: q̃ in ꝯpẽtuʒ ⁊ piscĩũ corijs visunt. Quicq̃d igit̃ nimis icultũ atq; obsituʒ aliq̃ re ẽ: ⁊ icutẽ facie noua horrorẽ viscẽtibꝰ põt id sq̃lere dicebat̃: ita i re lucida vt sordida: i lucida posuit poeta i seq̃ẽtibꝰ ꝑ tunicã sq̃lentẽ auro latꝰ haurit aptuʒ: sic ⁊ Accius in pelopidis. Eiꝰ ꝯpẽtis sq̃mæ sq̃llido auro ⁊ purpura ꝯtextæ. In sordida hic ẽ Sq̃lẽtẽ. b. idest sordibꝰ nimis iculcatã ⁊ obsitã: sʒ teste eodẽ Gelio mistõ: assiduoq; vsu ita ꝯtaminatũ ẽ h̃ v̾buʒ vt iã sq̃lor de inq̃namẽtis dũtaxat dici cœpit. ⸿Cõcretos: ꝯcerni dr̃ res q̃ añ fluxilis: vl' sua spõte ꝯdẽsat̃ ⁊ cohæret vt sanguis postq̃; de venis egressus ẽ: vel alia accedẽte mã: nã crines nã fluxiles ipi iciĩ sãguine cõdẽsant̃ ⁊ coherẽt. ⸿O lux: ex Ennio ẽ ille. n. ⸿O lux: troiæ germãe Hector. Quid ita cũ tuo lacerato corpe miser. Lux ẽ ad ꝓteritũ ⁊ pñs: Spes v̾o ad futuꝝ refert̃. Vt. n. lux lucẽ restaurat̃ sic egregijs huiꝰ viri facĩoribꝰ troianũ ĩperiũ illustre reddebat̃: ⁊ ex his meritis ois de futuro spes i eo reponebat̃. ⸿Quæ. t. t. m. oñdit nãʒ sõnioꝝ. Nã sõnians ñ meminerat æneas hectorẽ occubuisse: nec ab Achille ꝯfossũ: nã q̃ sup̃ ait Vulneraq; illa gerẽs: ⁊ cætera hmõi ex vigilãtiũ mẽoria ad pñs narrat. ⸿Vt admiratis est: i buco. expssimus. ⸿Indigna: nã digne nõ poterãt fœdari optimi viri vultus. Est q; vniuersa hæc iterrogatio ꝓnũciãda cũ summo dolore ac stupore.

Heu fuge[a] nate dea, téq; his ait eripe[b] flammis.
Hostis habet muros. ruit alto à culmine Troia.
Sat[c] patriæ, Priamóq; datū. si Pergama dextra
Defendi possent[d], etiam hac defensa fuissent.
Sacra[e], suósq; tibi commendat Troia Penates.
Hos cape fatorum[f] comites his mœnia quære
Magna pererrato[g] statues quæ deniq; Ponto.
Sic ait, ⁊ manibus vittas, Vestámq;[h] potentem
Aeternúmq; adytis effert penetralibus Ignem,

SIR. a ❡FVGE nate dea: ꝓpositio est. b ❡Eripe flāmis: vt.i.e. his aūt δεικτικῶς i. demōstrantis ad locū. c ❡Sat patriæ: ꝑamoq; datum: honestū. Naз ꝯtra fata venire ꝯstat neminē posse. d ❡Etiā: multi hic distingūt: vt sit adhuc: vt Etiaз arma tenentē. Sз melius est et hac: vt Et pꝛiceps gloriæ sit Aeneas: ⁊ Hector suꝑbiaз vitet. e ❡Sacra: suosq; tibi commendat troia penates: necessarium. Nam sacrilegius est non liberare cōmendatos penates. ❡Fatoꝝ comites: possibile: qa occurrebat Hostis hēt muros: dat ei comites deos. g ❡Pererrato: vna pars orationis. hoc aūt verbo ostendit erroris longinqtatez. h ❡Vestā: deam ignis: quæ vt supra diximus Terra est.

DON. ❡HEV fuge: viro forti fugā suadet quā nō suaderet si superesset aliqd cui posset subueniri mox subnectit cām quæ oēm vim desperationis ꝯtinet. ❡Heu fuge: incipit recte a doloris signo. Dolebat.n. ꝙ q debebat hortari ad auxiliū fugam suaderet viro forti. Et ꝙ sic interierat tota res: vt nihil supesset qđ auxilio fulciri posset. ❡Hostis ha.m. secunda desperatio. ❡Muros: qbus se tutari potuissent. ❡Ruit al.a.c.t. tertia desperatio.i. concedit iaз cui ptās subuenerat. ❡Sat patriæ.p.q.d. vt primi venisse interituз denotaret. ❡Si pgama.d. q̄si dicat ꝯtra tantā viз nihil valere humanā virtutem: ⁊ ꝓbat ꝙ si possent defendi: defensa fuissent hac.s. mea.
❡Sacra.q.d. non est ergo flagitiū ꝙ fugiat: cū patria suos deos fuga liberādos velit. Nimium etiā religiosum ꝓbare voluit: cū ipsis religionib' ꝯseruandis sit aptissimus: aut etiā dijs potiorē. nullus.n. cōmendat̄ iferiori. De his dijs meminit in themate: Iferretq; deos latio. Omni ergo culpa vacat fugitur': si fugam suadet imago viri fortis: ⁊ patria cōcedit fugam: ⁊ deoruз: sacrorumq; societas.
❡Fatoꝝ co. adiuuabunt tua fata: cū tui comites fuerint. Quid n. potuit æneas: si dij ipsi nō potuerunt. ❡Magno: qa magni sunt dij: ⁊ proponit spē futuri tpis: vt sit toleratio ꝑsentis calamitatis. ❡Pererrato ponto: vt ostenderet se vera insinuare: ꝑdixit prospera: ⁊ his laboriosa addidit.

CHRI. ❡ETIAM adhuc: vt placido ne etiam pugnabis amori? ❡Hæc.s. mea.q.d. adhuc viuerē si fata troiā defendi voluissent. Vel dicamus: ⁊ hac quasi dicat hac quoq; tua dextra q̄ꝝuis ego spes fidissima occubuissem. ❡Suos: recte suos: nam illos ex samothracia in phrygiā transportauit Dardanus. De penatibus Dionysius multa. ❡Aeternuз. in tēplo.n. vestæ ignis perpetuus seruabat̄. Sed qđ annis calēdis martijs renouabatur.

Vesta ❡Vestā: pcurram semel rez totā: ne iterum de ea narrādū sit. Eas igit̄ Saturni ⁊ opis filiā fabulātur. Ouidi. Semine saturni tertia vesta fuit. Hoc numē troianum fuit: ⁊ vestā vnaз e penatib' putant: vel saltē illoꝝ comitē. Hinc ꝯsules Macrobio teste ⁊ dictatores cū magistratū inibant Vestæ ⁊ penatib' sacrificabāt: ꝓptereaq; hic poeta cū de penatib' meminisset addidit vestā.i. Cicero in libro de natura deoꝝ: ait vestā dici ab hæstia græco ꝟbo: vimq; ei' ad aras: focosq; ptinē ⁊ qm̄ custos sit reꝝ intimarū: oēs illius ꝑcationē ⁊ sacrificationē extremā esse. Ouidius illā modo ignē ponit: vt nil aliud vestam q̄; verā intellige flāmas: mō terraз vt sic incesta perit qa quā violauit in illā cōditur est tellus: vestaq; numen idē. Dio. siculus scribit vestā domoꝝ ꝯstructricem fuisse. Proptereaq; institutū vt in oībus domib' colat̄. Plato aūt in phœdro p ænigma ita loqtur. Magnus rex cietans alatuз currū incedit exornās cūcta ac disponēs: ac postremo demōstrat: ꝙ cæteri dij currū sequunt̄: sola aūt vesta domi manet p qđ intellige vestā terraз eē quæ imobilis est ⁊ ignē inclusū tenet. Quapp vestæ simulacrū nulluз erat: sed in media tēpli testudine pendebat terra: Putant multi dici vestā a græco ꝟbo hæstia mutata aspiratiōe indigāina æolicuз: vel a vestiēdo ꝙ terra herbis ac arborib' vestiat̄. Ferūt aūt illaз adamatā a Priapo fuisse: qui vim seminalē significat: qa nihil ꝓductura sit terra sine vi seminali. Volūt ꝑterea vestā nutricē Iouis fuisse. eāq; illuз suo gremio sustētasse. Exprimebāt aūt illā huiusmodi pictura tēpluз pingebāt latū ac spaciosuз cū ara in medio: ⁊ ea vtrinq; ignē hēbatq perpetuus fuabat̄ cū euз extingui nullo pacto fas eēt. Cui ministerio vestales ꝟgines ꝑerant: sicq; ibi depictæ igne fouere videbant̄. Supra ꝟo placuluз tēpli depicta erat ipsa vesta in formā virginis infantē ipsiuз Iouez in suo sinu fouētis: Sacra vestæ ex troia in Italiā vexit Aeneas. Templuз illi albæ erexit Ascanius. Romæ ꝟo an Romul': an Numa erexerit dubitat̄.

Positum

Positũ aũt erat inter capitoliũ & palatiũ: vt est apud Diony. Illud ẽt scribit apud eũdẽ Diony. Præter hæc oĩa sacra singulas ẽt curias: q̃. xxxvj. erant vestã priuatam habuisse: Essecq̃ plærosq̃ q̃rentibus custoditus ignis qd sit & quare virginibus seruãdus mandet rñdeãt: q̃ ignis res est imaculata & virgines incorruptæ: ꝑtereaq̃ castissimo diuinoꝝ purissimũ mortaliũ amicũ esse. Vestæ aũt proponi ignẽ: qa tellus cũ sit: mediũq̃ mundi teneat locũ inflãmationes excelsi. facit ex seipsa. ¶ Veꝝ ẽt ꝑter ignẽ arcana quedã esse in tẽplo deæ sacra. multi crediderũt: quoꝝ neq̃ virgines neq̃ ipsi pontifices cognitiones habeant: qđ nisi esset nunquã tanto se periculo exposuisset flagrante templo. L. Cecilius metellus. Refert ꝑterea Aulus Gel. primæ q̃ huiuscemodi sit adhibita ministerio Amatæ nomen fuisse: ac ꝑpea reliquas deinceps oẽs amatas appellatas fuisse. Diciq̃ nõ electas: neq̃ creatas vestales: sed captas: eo q̃ capiebat a pontifice de manu patris vestalis virgo & tanquam bello capta de patris potestate egrediebat. Non licebat aũt capi aut sex annis minorẽ aut deceꝫ maiorẽ. neq̃ capi poterat: q̃ lingua debilis eẽt sensu ve auriũ diminuta: aut aliqua corporis labe insignita neq̃ rursus cuius parentes alter ambo ve seruitute seruissent: aut fuissent in negocijs sordidis versati. Addunt nõnulli nõ esse fas eam capi q̃ in italia non hr̃et domiciliũ. Virgo vestalis simul capta: & in atriũ vestæ deducta: & pontificibus tradita p̃ria p̃tãte exibat: & testamenti condendi ius hẽbat: Erant põtificis verba in capiendo vt sacerdotem vestalẽ q̃ sacra faciat & quæ iussi & sacerdotẽ vestalem facere ꝓ populo quiritibus ve q̃ optima lege fiunt ita te amata capio. Fuerant aũt a principio vestales quatuor a Numa constitutæ postea vo ꝑp sacroꝝ ministerioꝝ multitudinẽ sex factæ. Vbi sunt ingredi interdiu nulli ex maribus interdicebat. Noctu aũt nemini imorari fas erat: triginta vo annos necesse erat eas manere inuptas & castas. Quo tp̃e primis decẽ annis sacra addiscebant. alijs decem perficiebãt: vltimis vo deceꝫ alias docebãt. Expleto. xxx. anno licebat illis impune nubere depositis vittis ac reliquis sacerdotij insignibus. Pleræq̃ tamen ad morteꝫ manebãt: deterritæ maxĩe earũ q̃ nupsissent infœlicibus exitib' in quos plerunq̃ incidebãt. Multi aũt & pulcri vestalibus a ciuitate honores reddebant. Contra vo minoribus criminibus dãnatæ verberabant. Corruptas aũt huiuscemodi morte mulctabant. Viuæ. n. feretro vt mortui solent efferebant cum luctu eas amicis & cognatis ꝓsequentibus: ferebanturq̃ vsq̃ ad portam collinã. Erat. n. vt ẽt Plutarchus ostẽdit: ibi intra muros tumulus & dom' subterranea a Numa instituta in qua lectus erat stratus ardens. Erat panis aqua & lac: ne vgo sacrata famæ ad mortẽ compelli videret. Pontifex igitur arcana q̃dam ꝓcatus in scalis in domũ descẽdentibus illã ponebat: statimq̃ sese auertebat: ac ꝑsto aderãt qui humũ inijcerent: hinc Iuuenalis Cũ quo nuper intacta iacebat Sanguine adhuc viuo terrã subitura sacerdos. ¶ Penetralibus: adiectiuũ est in hoc loco quasi penitus remotis: alias substantiuũ & significat secretiores domi partes a penitus & intrando dictũ. Penitus aũt & si aduerbium sit: vt penitusq̃ repostas: Tamẽ & nomẽ inuenit Plau. Excrea vsq̃ penitis faucibus. penitus

Diuerso[a] interea miscentur mœnia luctu.
Et magis, atq; magis[b] (quanq̃; secreta parentis
Anchisæ[c] dom', arboribúsq;[d] obtecta recessit[e])
Clarescunt sonitus, armorúmq; ingruit[f] horror.
Excutior[g] somno: & summi fastigia tecti

SER. a ¶ DIVERSO interea: hic est prooeconomia. agit enim Aeneã nõ fuisse proditorem: sed ꝓpter longinquitatem domus: & tardius bella cognouisse: & facili' euitasse discrimẽ. b ¶ Magis atq; magis: Iteratione sermonis fecit augmentũ: ac si diceret magis ac plus: sed ꝑp metrũ nõ potuit sicẽt & in diminutione veluti si dicat & minus atq; minus: & vtꝓ vtcũq;. ponit tñ alibi magis atq; magis primo vehemẽter: sicut ẽt qđ crebro ẽ apud Ciceronẽ lectũ. c ¶ Anchisæ domus: satis religiose locis oĩb' q̃; diu viuit Anchises: ei vniuersa cõcedit: vt alio loco: Et pater anchises dare satis vela iubebat. d ¶ Arboribusq; obtecta: laus domus. & argumentũ si non auditus est strepitus armorũ: & vrbis captæ clamor ab ænea. e ¶ Recessit: a frequentia se remouit. & est speciosa translatio: quoties rei mobilis ad immobile: vt eẽ trãsfert offm. f ¶ Ingruit: inuadit: vt Ingruit Aeneas italis: & prælia miscet. g ¶ Excutior somno: vt appareat terroris eẽ: non satietatis.

DON. ¶ EXCVTIOR. non dixit expergiscor qđ esset aut ex societate somni aut ex al tranqlitate. Quies ergo dormientis abrupta est. ¶ Et summi fa. t. A. s. supero: vt posset vel videndo per flãmas vel audiendo cũcta ꝑcipe.

CHRI. ¶ MISCENTVR: conturbantur: cõfundũtur: & cõmixtione clamantiũ & vlulantium. ¶ Arboribus: viridarijs arboribus refertis. ¶ Recessit: in recessu vrbis posita. ¶ Clarescunt: nam iam vrbe potiti aperte cuncta inuadebant. ¶ Ingruit: imminet. ¶ Horror: hostilia enim arma horrorem incutiũt & qa obstrepebant & quia flãmis micabant. ¶ Ingentem: vel pulcherrimæ comparationes q̃

bus ⁊ dirlpientium cuncta græcorum impetũs ⁊ vrbis ruina ante oculos ponitur: ⁊ ipsius æneas animi: corporisq; stupore exprimitur.

SER. a ℭARRE/ctis auribus: translatio ab aialib⁹: vt apd Terentiũ: Arrige aures pãphile. b Flumine: fluxu: vt Humectat flumine vultus. c Torrẽs: flui⁹ q æstate siccat: vñ ⁊ nom accepit. Cui græci pp'rlũ dei vocabulũ. Nã χείμαρρον dixerũt a tpe q̄ crescit. sicut æquinoctiũ ἰσημερία. d Præcipitesq; trahit siluas: hoc spãle fluuij est: supra dicta vo etias ignis. e Inscius: nõ ignar⁹.

Ascensu supero, atq; arrectis[a] auribus asto.
In segetem veluti cum flãma furentib⁹ Austris
Incidit; aut rapidus mõtano flumine[b] Torrens[c]
Sternit agros, sternit sata læta, boúmq; labores;
Præcipitésq;[d] trahit Siluas: stupet inscius[e] alto
Accipiens sonitum saxi[f] de vertice pastor.
Tum vero mãifesta[g] fides, Danaúmq; patescũt
Insidiæ: iam Deiphobi[h] dedit ampla ruinam
Vulcano superante domus: iã proximus[i] ardet
Vcalégon, Sigæa[k] igni freta[l] lata relucent.
Exoritur, clamórq; virũm; clangórq; [m] tubarũ.
Arma amens[n] capio: nec sat rationis in armis.
Sed glomerare manũ bello[o], ⁊ cõcurrere in arcẽ
Cum socijs ardent animi: furor[p], iráq; mentem
Præcipitãt, Pulchrúmq; mori succurrit i armis.
Ecce autem telis Pánthus elapsus Achiuum
Pánthus Otriades arcis[q], Phœbíq; sacerdos
Sacra[r] manu, victósq;[s] deos, paruúmq; nepotẽ
Ipse[t] trahit, cursúq;[v] amens ad limina[x] tendit.

tes præcipitãt hominum. q Arcis phœbiq; sacerdos: aut subrogatũ intelligimus: aut qd̄ melius est: morem romanũ tetigit. In capitolio enim deorũ omnium simulacra colebantur. r Sacra manu: hoc est pp qd̄ supra ait: Sacra suosq; tibi commẽdat troia penates. s Victosq; deos: q egebãt sacerdotis auxilio. Simul ⁊ Aeneæ excusat abscessus. t Ipse trahit: septia syllepsis. Trahit

Nã videt: q nõ valde sit carũ peritus. i. simplex. f Saxi de vertice: idest mõtis. Cõtra i sexto monte pro saxo posuit: vt Prensantẽ q; vncis manibus capita aspera montis. g Manifesta fides: nõ somnij vt quidã volunt: sed fraudis græcorũ. Nam ⁊ hoc sequit: Danaumq; patescunt insidiæ. h Deiphobi: quia ipse post mortẽ Paridis Helenam duxit vxorẽ. i Proximus ardet vcalegon: rẽ domus ad personã trãstulit. ⁊ est τὸ ἄιτιον: vt Mantua ve miseræ nimiũ vicina cremonæ. k Sigæa: duo sũt troiæ promõtoria: Rhœteũ ⁊ sigæum: qd̄ dictũ est pp Herculis taciturnitatẽ: qui phibitus hospitio simulauit abscessum: ⁊ inde cõtra troiam per silẽtiũ venit: qd̄ σιγὴ dicitur. l Freta lata relucent incendij magnitudinẽ voluit significare nõ hoc describere. Lata autẽ iõ dixit: quia se angustiæ ponticæ foris illic dilatant: vt Salustius dicit. m Clangor: græcum est: Nã κλαγγὴ dicitur. Illud sane intelligendũ ẽ: quia mores tetigit expugnationis. Plerunq; enim ad tubã euertuntur ciuitates. Sicut albã Tullus Hostili⁹ iussit euerti. n Amẽs: bene amẽs q nec somnio credidi: nec rebus aspectis. o Bello: ad bellũ. p Furor: ira q; mentẽ præcipitãt: põt quidẽ spãliter accipi. i. mentẽ meã furor ⁊ ira præcipitauerunt. sed melius est generaliter. Nõ mirũ est me arma cepisse sine rõne. Furor enĩ ⁊ ira men-

enim licet nepotis tm̃ sit: tñ ⁊ superiora concludit. u Cursu: legit ⁊ cursum. x Ad limina: Aeneæ ⁊ religio laudat: ⁊ virtus.

DON. ℭIAM deiphobi: narratis quæ audierat: ponit q̄ videbat. Exorit. c. q. u. eo ptinet q̄ dixit. Tũ vo manifesta fides. d. q. p. in. s. Quantus aũt fuit affectus æneæ: q nec somnio Hectoris admonitus: neq; manifesta captiuitate vrbis deterritus arma cœpit. Amens: oĩbus aduersis mente turbata nõ in fugã: sed in arma ɔuertit: ⁊ quærit manus sociorũ: quibus arcẽ: amissis iã mœnib⁹ defendat. Furor iraq;: optime posuit. Quicqd. n. pcipitanter vrget: nõ quo alius voluerit: sed in eã partẽ cadit in qua ruinæ pondus adduxit. Pulcrũq;. m. nõ erat spes victoriæ: sȝ armatus q; inermis pulchrã mortẽ ignominiosæ vitæ pponebat. Ecce aũt: aduentu panthi spẽ conceptã arcis defendendæ amittit. At ille nõ metu hostili deterritus erat: vt nõ ferret secũ qcqd deorũ in arce colebatur. Portabat. n. sacra: ⁊ deos victos vt ostẽderet humanũ auxiliũ aduersus eã vim nõ fuisse necessarius: cui ipsi quoq; dij resistere p se nõ potuerãt. Amẽs: a tutis exclusus ad intuta fugiẽs osñdebat plenam amentiam.

CHRI. ℭVVLCANO: igni etiam est intellectio. Clangor: sonitus est refractus ⁊ crepitans. qualẽ in tubis: anseribusq; deprendimus ⁊ ẽ onomatopeia. Tubæ aũt teste Lactãtio repertor fuit

tor fuit maletus etruscoꝝ rex. Hic pyraticam exercuit: ꝛ promontoriũ licaoniæ ꝓuinciæ insedit: ꝛ maleã de suo noīe appellauit. ¶ Arma amens capio: Ingens in patriã charitas qui quũuis nullã salutẽ cerneret cũ patria occumbere cupiebat. ¶ Elapsus: tũ noctis tum deoꝝ quos ab incendio liberabat auxilio. ¶ Ipse trahit: nõnunquã eidẽ verbo q̃ non cõueniunt cũ iũgunt: vt in Georgi. ostẽdimus: Trahebat.n. puer qui paternos passus æquare nõ poterat. Deos aũt portabat potius q̃; trahebat: vel dixit de oĩbus trahebat vt ostendat longe plura abstulisse q̃; ferre posset. ¶ Amens: ꝓpter subitum: maximumq; timorem ꝛ manifestum interitum. ¶ Ad limina: scilicet æneæ: ꝛ magna laus est ipsius: vt ad eum potius q̃; ad alios confugeret: veluti in fortiori viro spem aliquam reponeret.

Quo[a] res[b] sũma loco panthoo? quã[c] prẽdim[e] arcẽ?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit.
Venit summa dies, ꝛ ineluctabile tempus
Dardaniæ[d]. fuim[e] Troes, fuit Iliũ, ꝛ ingens
Gloria Teucrorũ. ferus[e] oĩa Iuppiter Argos
Transtulit; incensa Danai dominant in vrbe.
Arduus armatos medijs[f] in mœnibus astans[g]
Fundit equus; victorq;[h] Sinon incẽdia miscet[i]
Insultans, portis[k]; alij bipatentibus adsunt,
Milia[l] quot magnis nunq̃; venẽre Mycenis.
Obsedẽre alij telis angusta[m] viarum
Oppositi stat ferri[n] acies mucrone corusco
Stricta[o], parata neci. vix primi ꝓlia tentant
Portarum vigiles, ꝛ cæco[p] marte resistunt.
Talibus Otriade dictis, ꝛ numine[q] Diuũ
In flãmas; ꝛ i arma feror, quò tristis Erinnys[r]

SER. a ¶ QuO res sum. lo. pan. admirantis ẽ: nõ interrogãtis. ꝛ pãthu vocatiuus ẽ. ἀπὸ τοῦ πάνθοος πάνθοε, ὁ ἐν δυ. b ¶ Res sũma: respublica. c ¶ Quã prendi. arcẽ: quũ tu eã relĩquas. Nõ enĩ plures erãt arces: Vñ admirãtis. ꝛ notanda simul orõnis breuitas: q̃ in periculis cõgruit. d ¶ Dardaniæ: troiæ: aut a Dardão Iouis ꝛ Electræ filio: aut ſm Salustiũ a rege dardanorũ Mida: q phrygiã tenuit. e ¶ Ferus iuppiter: sũmæ necessitatis est: quũ et sacerdos in cõuitia ruit deoꝝ: qđ seruat Virgi. Ne vnq̃; tradat Aeneæ. Ferus: inuidiose dictũ est. Nam æquus est oĩbus: vt Rex iuppiter oĩbus idẽ. hinc ꝛ paulo post: Ipse deos in dardana suscitat arma: hoc est qui æqualis esse consueuit. f ¶ Medijs in mœnibus: vbi arx fuerat. g ¶ Astans: prostans: ꝛ est ꝓthesis. h ¶ Victor propositi effector: vt Rapidusq; rotis insistere victor. i ¶ Miscet. s. cædibus. k ¶ Portis alij bipa. adsunt: qa gemiñæ sũt portæ. l ¶ Milia: sbaudi tot: ꝛ ẽ ἀνακόλουθον: Nã dixit quot: quũ nõ ꝓmiserit tot. m ¶ Angusta viarum: vicos. ꝛ est: vt Strata viarum. n ¶ Ferri acies: bene addidit ferri: qa synonymũ est acies. o ¶ Stricta: nuda. Vñ ꝛ distringere dicimus. p ¶ Cæco marte: aut nocturno ꝓlio: aut epitheton est Martis cui' exitus semp incertus est. q ¶ Numine diuũ: sbaudi tali: hẽ mala inijciẽte desideria. r ¶ Erinnys: ipatientia aĩ hĩ loco. quũ alibi sit furia.

DON. ¶ QuO res sũma: interrogatio breuis ꝓ rõne tp̃is sũpta. Quæsita et ꝓ psona fugiẽtis: ꝛ ꝓ eius q̃ ꝗ aduersa mature tñ scire cupiebat. Sũma rerũ est bonoꝝ ꝛ maloꝝ conclusa diffinitio: q̃ celerius exprimi possint aduersa vel ꝓspera. ¶ Quã. p. arx ẽ scđa defensio vt euictis muris ipsa succedat. Recte ẽ q̃ dictũ quã prẽdimus arcẽ. Intelligebat.n. ex fuga pãthi arces captã: neq; aliam ꝓterea eẽ. ¶ Vix ea: fa. ꝓdicãda ꝛ artificiosa subtilitas poetæ i rñdendo. Hĩ sicẽ.n. verbis ꝛ eadẽ breuitate istruxit lsciũ: ꝛ q̃ sũma eẽt reꝝ pdocuit. Ille.n. Quo. r. s. p. Hic vẽit sũma dies i eluctabile. Quod luctãdo supari nõ põt. ¶ Ingẽs. g. t. Perijt q̄cq̄d apud nos floruit. ¶ Dardaniæ. f. ꝑijt q̄cq̄d apud nos erat. ¶ Fer'. nã i aduersis ẽt deos male tractam'. fer' qa oĩb' ad græcos traducti nihil nobis relĩq fecit. ¶ Argos: nõ ad argos. i. græcos: sꝫ i eã vrbẽ. ¶ Dominant: nõ pugnãt: sꝫ ardẽte vrbe securi de victoria dominant. ¶ Fũdit: Nã q̃; uis iã fudisset: tñ ex ꝑturbatiõe aĩ adhuc equũ fũdere armatos putabat. ¶ Insult. ts: refert gratias: nã iteructu ei troiãi certabãt illudere capto. ¶ Portis bi. ostẽdit vnã portã q̃ igredientib' atq; regrediẽtib' i muris ꝑparata fuerat. Altera q̃ diruti muris fuerat patefacta: vt eq moles imẽsa posset iduci. ꝑ has portas dixerat poeta imissos hostes: vt Oẽs accipiũt so. a. a. c. m. Vel ꝑ pãth' eadẽ rõe adhuc imitti dicit. ¶ Obsedere: cã ponit cur æneas: ꝛ pãth' fugẽ nõ possent. ¶ Numi. e. d. nã sic sũ accensus verbis Pãthi: q̃si deoꝝ numie sim afflat'.

CHRI. ¶ QuO res: ãxiũ sollicitũq; aĩa ostẽdit: q̃ ñ expectaret donec ille loq̄ret. ¶ Fuit Ili. mod' loq̄ndi. q.d. ad iteritũ vẽit. nec ãplr' ẽ: sic Ci. Cũ suppliciũ iam đ pluratis: sũptũ esset: ꝛ conuersus ad populum dixit Vixerũt. ¶ Ferus iuppiter: q.d. non potuisset dirui tãta vrbs

nisi Iouis potētia: nec religiosa ciuitas fuisset pdita: nisi feritate deoꝝ. ꝑ Incendia.m.s.ꝑlis annoꝝ. ꝑ Astans: ita stans: vt multo superior sit. ꝑ Bipatentibus: quasi in totum patentibus: nā duæ sunt partes qbus portæ clauduntur milia: plures putabant esse q̄; oēs q a principio e græcia venerant: Nam timor ꝛ nocturnū tempus omnia pericula maiora ꝑponit. ꝑ Stricta: nudata: nō ꝙ stringere nudare significet: sꝫ qa nō nudanť gladij: neq; e vagina eripiunť nisi manubria manib⁹ stringam⁹. ꝑ Acies: in q̄cūq; re pōt vn̄ dixit ferri.

Quo fremit⁹ vocat: ꝛ sublatus[a] ad æthera clāoꝛ.
Addunt se socios Rhipheus, ꝛ maximus armis
Iphitus oblati per lunā, Hypanisq́ꝫ, Dymásq́ꝫ.
Et lateri adglomerāt[b] nostro: iuuenisq́ꝫ choꝛeb⁹
Mygdonides[c], illis qui ad Troiam foꝛte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amoꝛe.
Et gener[d] auxiliū Pꝛiamo, Phꝛygibúsq́ꝫ ferebat
Infelix, qui non sponsæ pꝛæcepta[e] furentis[f]
Audierat.
Quos vbi confertos audere in pꝛœlia vidi,
Incipio[g] super[h] his. Iuuenes[i] foꝛtissima frustra
Pectoꝛa; si vobis audentē extrema cupido est
Certa sequi: quæ sit rebus foꝛtuna videtis.
Excessere[k] omnes adytis: arísq́ꝫ relictis
Dij, qbus[l] imperiū hoc steterat; succurritis vꝛbi
Incensæ, moꝛiamur, ꝛ in media arma ruamus.
Vna[m] salus[n] victis nullam sperare salutem.

SER. a ❡ Et sublatus: ordo est: vnde subiat⁹. b ꝑ Adglomerant: adglomerāt. c ꝑ Mygdonides: patronymicum est. Nā si gētis esset mygdonius diceret. Nullum enim gētis nomen inde exit. hunc autem Choreboum stultū inducit Euphorion: quē ꝛ Virgilius sequtur: Dīs ei: dolus an virtus quis in hoste requirat? Quꝫ sit turpissima doloqsita victoria. d ꝑ Et gener: gener dicitur ꝛ q est: ꝛ qui esse vult: vt hic indicat locus: sicut ꝛ marit⁹. Vnde est: Quos ego sum toties iaꝫ dedignata maritos. e ꝑ Præcepta: ꝑpter illud: Tunc etiaꝫ fatis aperit Cassandra futuris. f ꝑ Furentis: vaticinantis: vnde ꝛ sibyllā insanam vatem adeas dicit alibi. g ꝑ Incipio super his: his incipio. h ꝑ Sup: insuper: quia iā audebant: vt paulo post: Furor additus. i ꝑ Iuuenes fortissima frustra: ordo talis est: Iuuenes fortissima pectora frustra succurritis vrbi incensæ: quia excesserunt dij: vnde si vobis cupido certa est: me sequi audenteꝫ extrema: Moriamur ꝛ in media arma ruam⁹. obscuritatem aūt facit hoc loco ꝛ synchesis. i. hyperbati longa confusio: ꝛ falsa lectio. Naꝫ multi audendi legunt: multi audēti. Sed neutrum ꝑcedit. ergo audentem legendum est. k ꝑ Excessere: quia ante expugnationē euocabantur ab hostibus numina ꝑpter euitanda sacrilegia. l ꝑ Quibus: subaudi auxiliantibus. m ꝑ Vna salus victis nullaꝫ sperare salutem: Plerūq; enim desperatione robur augetur: vt Statius: Est vbi dat vires nimius timor. Item scimus captiuitatis mortem esse remediū. hoc ergo suadet: vt aut desperatione vincant: aut vitetur morte captiuitas. n ꝑ Salus: nunc remedium.

DON. ❡ CLAMOR: ergo ibi maior erat cedes vn de mors facilior. ꝑ Addūt se so. ne narratio multorum nominum ex similitudine fiat odiosa mirifice distiguit īterpositione verboruꝫ ꝛ sed ordine. Ad.s. so. et la. ag. n. oblati p lunaꝫ Riph. Epi. hi. pa. da. ꝛ corebus per lunā: Nā principius hui⁹ noctis luna caruit. Sequētia habuerunt. ꝑ Iuuenes: ordo ē iuuenes fortissima pectora. Quæ.s. r.s. u. ꝑ Ex oēs ady. ar. q;. r. ꝑ Dij. q. im. hoc ste. fru. suc. u. in. ꝑ Si vobis audiendi ex. c. c. ꝑ Moriamur ꝛ i. m. ar. r. ꝑ Vna sa. vi. nul. spe. sa. ergo iuuenes fortes estis: ꝛ prompti: sed auxiliū vestrum incensæ vrbi qd proderit: sed vna est salus victis: si saluteꝫ quā tueri nō possent desperādo ꝯtēnant.

CHRI. ❡ AVDENtem: legit Serui. Dona. vo audēdi. ꝑ Excessere oēs. a. a. q. r. Consueuē prisci anteq̄; vrbē expugnarēt oēs illos deos ī quorū tutela ea vrbs eēt euocare: aliter. n. vrbeꝫ capi posse desperabāt. Carmen autē quo dij euocanť est in libro Sammonici Sereni qnto rerū reconditaꝝ: quod ipse ait in cuiusdaꝫ furij vetustissimo libro repisse huiusmodi: Si deus si dea est cui populus: ciuitasq́; carthaginēsis est in tutela. Teq́; maxime ille qui vrbis huius: populiq́; tutelaꝫ recepisti ꝑcor veneror: veniamq́; a vobis peto: vt vos populum: ciuitatemq́; carthaginēsem deseratis. Loca templa sacra: vrbemq́; eoꝝ relinquatis: atq; ab ijs abeatis: eiq́; populo: ciuitatiq́; metū: formidinem obliuionem iniiciatis: ꝑditiq́; romā ad me: vosq́; veniatis: nostraq́; vobis loca: templa: sacra: vrbs acceptior: ꝑbatiorq́; sit. ꝑ Mihiq́; pro. ro. militibusq́; meis præpositi sitis: vt sciam⁹. intelligamusq́;. Si ita feceritis voueo vobis templum: ludosq́; facturum.

CLVPE

SER. a ¶ LVPI ceu. ll ad ferocitatē pfert. b ¶ Nebula: ad noctē. c ¶ Catuli: ad liberos: coniugesq;. d ¶ Exegit: exclusit. de latebris. s. vt Ter. Spectādæ an exigēdæ vob sint. e ¶ Caua vmbra: bonū epitheton est: naturale. n. ē. vt obscurū sit omne pcauū. f ¶ Quis: etiā græcorum: vt Quis talia fando. g ¶ Lachrymis æq̄re labores: hypallage est: pro laborib⁹ æquare lachrymas: vt Dare classib⁹ austros. h ¶ Vrbs antiqua: vel nobilis: vel quia duobus millibus octingentis: anis regnasse firmat. i ¶ Sternūtur inertia passīz: aut non repugnātia: vt Pecora iter inertia votis Optat aprug. Aut inertia dum occidunt: vt Imbellē auertis romanis arcibus indū: hoc est auertēdo ostendis imbellē. k ¶ Relligiosa: gradatim ascendit. Sane relligio. l. gēminat in versu pp̄ter metri necessitatem. l ¶ Pœnas dant: moriunt impune. hoc. n. pprie significat. m ¶ Redit in pcordia virtus: atq; ait Hora. Nec vera virtus quum semel excidit curat reponi deterioribus: sed sententiæ nō semper generales sunt: sed interdum pro negocioꝝ qualitate formant: ⁊ ad tempus dictæ sunt. n ¶ Victoresq; cadūt danai: generalit dixit victores alias. l. nō nūc. o ¶ Plurima mortis imago: aut diffinitio mortis est: aut varietas mortis ostendit. p ¶ Androgeos: ⁊ græca ⁊ attica declinatio. vnde ē In foribus letū Andrógeo. facit enim ὁ ἀνδρόγεως τοῦ ἀνδρόγεω.

eius lumen esse. ¶ Quis. c. il. no. vt supra: vt quis talia. m. d. u. aut. d. m. u. ¶ Vrbs anti. dolet q̄ perijt patria. Antiquā nobilem: ⁊ maximi meriti veteres posuerunt. Comparat ergo tēpus q̄ fœlicitas tot annorū vnius noctis spacio assumpta est. Ergo cū perdita gemeret vehemēter mouebat taz longum spacium vna nocte assumptū. A diecit miserāda: quorū alia significabant in dignitatē reꝝ: alia crudelitatem hostium. Alia sacrilegia in deos. ¶ In dignitatē: q̄ cæsi opplerēt vias: q̄ proprias domos: q̄ per tēpla quod pertinet ad sacrilegiū. Ergo eo pcesserūt troianorū mala: vt qui hostiaꝝ sanguine deos placare consueuerāt: ii suo cruore eoꝝ tēpla fœdarent. ¶ Nec. s. excusantur troiani: hoc tamen ad victoriam non poterat esse: sed erat ad solatium.

Sic animis iuuenū furor additus: inde Lupi[a] ceu
Raptores, atra in nebula[b] quos iprobа ventris
Exegit[d] cæcos rabies; catuliq;[c] relicti
Faucibus expectant siccis; per tela, per hostes
Vadim[e] haud dubiā i mortē, mediæq; tenem[e]
Vrbis iter; nox atra caua[e] circumuolat vmbra.
Quis[f] cladem illius noctis? quis funera fando
Explicet? aut possit lachrymis[g] æquare labores?
Vrbs[h] antiqua ruit multos dominata p annos.
Plurima perq; vias sternuntur[i] inertia passim
Corpora, Perq; domos, ⁊ relligiosa[k] deorum
Limina, nec soli pœnas[l] dant sanguine Teucri.
Quondā etiaz victis redit[m] in præcordia Virt[o].
Victoresq;[n] cadunt Danai: crudelis vbiq;
Luctus, vbiq; pauor, ⁊ plurima[o] mortis imago.
Primus se Danaum magna comitante caterua
Andrógeos[p] offert nobis socia agmina credens
Inscius, atq; vltro verbis compellat amicis.

DON. ¶ INDE lupi. c. mira cōparatio. Lupus. n. improbus: ⁊ sæuus est: ⁊ in pdam intētus: pserim cum catulos habet: cui qdem aptissimæ tenebræ sint ad cōplendas insidias: sic ⁊ nos auxilio vnico noctis in hostes ferebamur. ¶ Obiati p. l. N. ā luna iaz exorta erat: sed quō paulo infra Nox atra caua circūuolat vmbra intellige debere conuenire in luporū comparatione etiā noctis similitudinem: sed hic accipiamus pseuerare lunam: sed fumo ex incēdio prouenīēte obscuratuz eius lumen esse.

CHRI. ¶ SIC animis: loc⁹ ex Home. ¶ Lupi ceu r. Similitudo est q̄ modo pcedit: vt hic modo subseqtur: vt in geor. Vt cū carcerib⁹ sese effudere q̄drigæ. Addunt se in sp. ⁊ fr. r. tendens. s. e. a. n. audit currus habenas. Quinti. ait: De lupis diximus in buco. Hoc add. i ex pli. lupi rostrū inueteratū veneficijs resistere aiunt: ibidemq; portis pfigunt. Vestigia eius calcata equū torpescere faciūt. Lardum iis q argentū viuuz biberint remedio est in excrementis eius inueniunt ossa. hæc alligata dentiū sedant dolores. Lupi nocturni raptores sunt feroces: esuriētes ruunt in oia: deniq; terras edunt: neq; creta insula neq; olympus mons lupos habet. ¶ Quis. interrogatio ⁊ repetitio grauitatē affert ⁊ efficaciam. ¶ Vrbs an. nobilis: nā nobilia diutius pseruant. ¶ Perq; do. pathos a loco: nā indignū est aliquē occidi in vijs publicis: idignius domi suæ: idignissimus in tēplis deoꝝ sic alibi Mœnib⁹ in patrijs atq; itra tuta domorū: ⁊ alibi iter sacra deū nocturna horgia bacchi Multos. d. p. a. Nā non solū diuturnitate tpis sz etiā maiestate īperij nobilis erat. ¶ Præ dia Præcor

cordia:alibi conijcit inq; sinum pcordia ad intima subdit:Sūt.n.cordi vicina qbus sensus pcipit.Pli.aūt ait exta holum ab iferiori viscex pte separatur mēbrana quā pcordia appellat.qa cordi ptendit:q graeci φρένας dicūt.Posita aūt est pp viciniitatem alui ne cibis supprimeret alus.Hinc certe refert accepta subtilitas mētis.Ideo nulla est ei caro: sed neruosa exilitas in eadē pcipua hilaritatis sedes:q titillatu aliax intelligit:ob hoc in gladiatorus spectaculis mortē cū risu traiecta pcordia attulerūt.Home.āt qa sest mētis.sbtilitas dixit. α̋λλο δὲ τοι ἐρέωσου δ'ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν.
Plato pterea vult eam animi partē quæ irascibilis est in pcordijs sedē habere q̄simul inficitur:maxima exoritur ira:hinc Home. cum Agamēnonem Achilli iratuz ostenderet ait: ἀχνύμενος μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφιμέλαιναι. πιμπλαντ'.
Ergo fm peripateticos locutus est poeta q dicūt irā tanq̄ cotē eē ad acuendā fortitudinē.

Festinate viri[a],nam quæ tam sera[b] moratur
Segnities?alij rapiunt incensa,ferúntq3[c]
Pergama:vox celsis nūc primū a nauibus itis[d]?
Dixit,& extemplo(neq3 enim responsa dabantur
Fida[e] satis)sensit medios[f] delapsus in hosteis.
Obstipuit,retroq; pedem cū voce repressit:
Improuisū aspris[g] veluti q sentibus anguem[h]
Pressit humi[i] nitens; trepidúsq3 repente refūgit
Attollentem iras,& cærula colla tumentem;
Haud secº Androgeos visu tremefactº abibat[k].
Irruimus;densis & circunfundimur armis,
Ignarósq3[l] loci passim,& formidine captos
Sternimus:aspirat[m] primo fortuna labori.
Atq3 hic successu[n] exultans,animísq3 Chorebº
O socij quà prima[o] inquit fortuna,salutis
Monstrat iter;quaq3 ostēdit se dextra,sequmur.
Mutemus Clypeos[p];Danaúmq3 isignia[q] nobis
Aptemus.dolus an virtus qs in hoste reqrat?
Arma[r] dabunt ipsi.sic fatus deinde comante3[s]
Androgei galeam;Clypeiq3 insigne[t] decorum
Induitur[v];lateriq3 argiuu3 accōmodat ensem.
Hoc Rhipheus:hoc[x] ipse Dymas,oisq3 iuuētº
Læta facit,spolijs se quisq3 recētibus armat.
Vadimus imixti[y] Danais haud[z] numine nfo.
Multáq3 per cæcam congressi prælia noctem
Conserimus, multos Danau3 dimittimº orco.

SER. a VIRI:increpantis est. b Sera segnities:q̄ seros facit.i.tardos: vt Mors pallida. c Feruntq; pgamā: ἐμφατικῶς: vt Iliū in italias portans. d Itis:pro ventis:vt cōtra Terentius:Nisi ego ad mercatum venio pro eo. e Fida satis: bene addidit fida:vt ostēdat symbolū quo vtebant ī bello. f Medios: māifestos: vt Medioq; ex hoste recepi: Et q̄;q̄; in media ias morte tenet. g Aspris:synæresis est:vt Compostus. h Anguē καταχρηστικῶς:cū anguis aquarū non agrorum esse dicatur.

tem ἀπὸ τοῦ κλέπτειν τὸ σῶμα. q Insignia: arma omnia. r Arma:sb distigue: vt sit q̄si iterrogatio. s Comātē: aut cristatam: qa de caudis aialiū hēbant cristas:vt Cristaq; hirsutº eq̄ vn̄ & ἱππούριν galea3:dixit Home.aut comas hñtes: vt Statius:Nō ego iterga comātes abdātia das. t Insigne decoꝝ:ornamētū decoꝝ nō.n.sunt duo epitheta:quod apō latinos vitiosu3 ē.Fecit h tñ Vir.i paucis ꝟsibus:q tñ emēdati sūt: vt Læta qbus turno facili supaddita vitis:. quū antea facilis fuerit. u Induitur:

i Humi nitēs:icedēs p humū: & est aduerbiū. k Abibat: bñ imperfecto vsus ē nō.n. abijt. l Ignarosq; loci: his circūstantijs ostendit a paucis plures potuisse superari. m Aspirat:fauet:vt Aspirant auræ in noctē:vñ & fauor aura dr̄: vt Gaudēs popularibus auris. n Successu exultãs: felicitate: qđ est stultitiæ. o Qua pma inqt fortūa: nō q̄ pma:s3 qua pmū. Est aūt hypallage: vt Ibāt obscuri sola sub nocte: p ipsi soli: quæ fit nō ornatº cā:vt Pars i frusta secāt:s3 necessitatis. p Clypeos:maiora scuta: qbus la qa mlta inerāt ī scuto lora: qbº manū inserebant:vt Clypeoq; sinistrā insertabāt aptans. x Hoc ipse:nisi hic distigūt:& ad Aenēā referūt. y Immixti:vacat i:vt solet freqnt. z Haud.n.n.aut dijs ꝑris:aut q̄ i scutis græcoꝝ neptunº:i troi.ioꝝ fuēat Minerua dpicta.

DON. ℂALII rap.in obfuat militarē disciplinam q̄ est vt pmus victoria:gliaq; obtineat: Deīde in pdas eat.Ait igit androgeos nō bellū pfecimº neq; pdā egimus de hostibº victis. Recētibº qa nup erāt detracta mactatis.
CHRI. ℂIRRVinus:ponit multaq̄ verisimilia faclant

ciant a paucis multos esse victos. Metus: nã nõ poterat nocturno tpe aduerti paucitas: error viarũ & fortuna ac armorũ imitatio. Exultans. s. qd stulti ẽ: nã sapiens sicut aduersis non frangitur: sic et minime rebus secundis effertur: quoniã aũt a principio stultum hunc induxerat obseruat illud horatianum. Si quis in expertum scæne cõmittis: & audes psonas formare nouã seruetur adimum. Quali ab incepto pro. & s. c.

Diffugiunt alij ad naueis, & littora cursu
Fida[a] petunt; pars ingentem formidine[b] turpi
Scandunt rursus equũ; & nota cõdunt[c] in aluo.
Heu[d] nihil inuitis fas quenq; fidere diuis.
Ecce trahebatur passis Priameia[e] Virgo
Crinibus à tẽplo Cassandra, adytisq; Mineru
Ad cælum tendens[f] ardentia lumina frustra[g],
Lumina; nã teneras arcebãt vincula palmas;
Non tulit hanc[h] speciem furiata[i] mẽte Choreb[o],
Et sese medium iniecit moriturus[k] in agmen.
Consequimur cuncti, & densis icurrim[n] armis.
Hic primum ex alto delubri culmine[l], telis
Nostrorũ obruimur, oriturq; miserrima cædes[m]

SER. a Fida petunt: sibi scilic. b Formidine turpi: epithetõ timoris. sic Salustius. Carbo turpi formidine italiam atq; exercitum deseruit. c Cõduntur i alio: nõ conduntur dũ eunt sed cum eẽ cœperint. Vñ & ablatiuo vsus est: nõ accusatiuo: vt in Georgicis. Cõditus in nube. Tale est aũt hoc: quale includunt in carcere i. in carcerẽ. d Heu nihil inuitis fas quẽq; fidere diuis: gñalis qdẽ sñia: sed loco congrua. Sequitur. n. & Cassandræ captiuitas sidẽtis sacerdotio: & pcesserat armorũ mutatio: q nũc deprehendit: aliogn vitiosa est quum dĩ screpat a spãlitate. e Priameia: patronymicus qdẽ est: sed spẽs possessiui. Priamis vo tm̃ patronymicũ ẽ: sicut priamides. f Tẽdens ar. i. quod est manuum oculis dedit. g Frustra: sm epicureos: & est separatum. h Hanc spẽm: mediũ est: Nã & bona & mala spẽs ẽ. i Furiata: furiosus ẽ a quo furor nunq̃ recedit. Furiatus q̃ qui fuit ex causa. k Periturus: melior sensus est si ad dimicãtis referat affectũ: sicut dr̃ Tarchõte: de quo dixit: Et medios fert moriturus in hostes: quũ tñ vicerit. l Culmine tecto: qd añ culmis tegebat. m Cædes: mõ prælium. Miserrima autem: quia inter ciues.

& q̃uis hæc pferret tẽdebat ad cælum oculos: cũ nõ posset manus qd faciebat frustra. qrebat. n. i cælo vltores deos qbus aduersantib' imperium cecciderat: & eos quorũ cũ domus eẽt illius tẽplis suis pdesse noluerũt aut nõ potuerunt. Collige ergo i cassandrã crimina: q regalis: q virgo: q passis quos habuit ad ornatũ: q p publicũ: q pulcra: q a plurimis. In deos vo q a tẽplo: q sacerdos: q a pspectib' deæ: Horũ alterũ affinitatis cã: alterũ religiõis qa antistes eẽt deorũ mouer dbebat æneã. Nõ tulit et choreb': & reliq illi moriturõ succurrũt. Hinc error armorũ q ante iuuabat nocere cœpit: nã a suis putati græci telis. i. lapidibus: & similibus cedebatur.

CHRI. Formidie ẽ met' formido: & pauor. Met' dr̃ a motu ai: cũ id qd casurũ ẽ refugit mẽs: cũ aũt vehemẽtior ẽ i mouẽdo: vt a se hẽat foras formido dr̃: si aũt ex horrore venturæ rei vehemẽter tundat pectus: pauor dr̃ a pauẽdo. Pauere. n. tũdere ẽ: Inde pauimẽtũ q pedib' pauea. i. tũdaẽ: & qa ac pturbatiõe frigescimus: a tremẽdo dr̃ timor. Treõ ãt dcm̃ a si militudine vocis q̃ tuuc maxie fit: ait Var. Nã cũ vehemẽter pria sit fortitudini: q virtute nihil pulchrius ẽ i hoie iure turpis hr̃. Qui et ipm corp' dedecorat formido: cũ illi: & colore: & oẽm gras adimat. Heu nihil. i. f. q. f. d. grauissima snia. Nullũ. n humanũ remedius qcq; valet aduersus dei volũtatem. Sta. Quid nimia ẽ tẽdere has hoi. Ecce trahe. Loc' plen' ẽ cõmiseratiõe. Prio a mõ. Nõ. n. ducebat: sed trahebat crinib' nõ collectis s; sparsis: & manus ab ipsorũ deorũ veneratiõe arcebat. Sic illd de Orpheo: Et latos iuuenẽ sparsere p agros. Deide a gñe pamela. Postremo a loco advtisq; Mineruæ. Passis: spsis. Nõ a patior: s; a pãdo. Lumia: Cõgemiatõ ẽ: vt addidit se sociã: timidisq; supueit ægle. Aegle naiadũ pscherria. Vicula. t. & si duo vba citãt pmisatões. Nã si t'nẽ magis ledebãt. Palmas: a græco illi. n. παλαμη dicũt.

DON. Diffugiunt. a. nã qui nõ penitus turbati erãt fugiebãt ad litora: q aũt erãt amentes timore scãdebãt rursus equũ. Heu nihil: fauebat nobis nr̃ dolus: sed inefficax reddit neq;. n. hũana idustria aduersus dei volũtate moliẽ qd oñditur in Cassandra: sed singula notent vba. Ecce. i. dũs bñ ac pspe nr̃a certamina pcederẽt repẽte appuit qd multiplici indignitate: & scelere nr̃os actus turbaret. Trahebat per publicus q paterno merito ac suo ne cũ honestis qdẽ officijs multorũ decuit offerri. Crinib'. s. qd fuit virginalis vereciidi: & factũ inimicũ trahebat virgo virorũ plurimorũ manib': trahebat sacerdos manib' ipsorũ: trahebat a tẽplo: & ab ipsi' deæ penetralib' rapta: & manib' post terga pstrictis:

At palmi septum magis in brutis dicimus: vt sunt anseres. ☞ Hãc. s. hãc tã sæuas. Spẽm; formam rei ꝛ spectaculũ. ☞ Furiata. m. ꝛ erat furor ex amore puellæ: ꝛ ex crudelitate hostium. ☞ Moriturus: nulla spe salutis sed cupidine vlciscendi ad quod impellebat furiata mens. ☞ Consequimur: Simul sequimur. q. d. nihilo tardiores. ☞ Nostrorum ob. hoc. n. solum videbatur ad miseriam restare: vt inde veniret cædes vnde sparabatur auxilium.

Armoꝛum facie, ꝛ graiarũ erroꝛe iubarũ[a].
Tum[b] Danai gemitu, atq; ereptæ[c] virginis ira
Vndiq; collecti inuadũt, acerrimus Aiax,
Et gemini[d] Atridæ, Dolopúmq; exercitus[e] oĩs.
Aduersi[f] rupto ceu quõdam turbine Venti
Confligũt, Zephyrúsq; Notúsq;, ꝛ lætus eois[g]
Eurus equis, stridunt[h] syluæ, sæuítq; tridentĩ
Spumeus[i], atq;[k] imo Nereus ciet æquoꝛa fũdo.
Illi[l] etiam, si quos obscura[m] nocte per vmbꝛam
Fudimus[n] insidijs, totáq; agitauimus vrbe,
Apparent; primi clypeos, mentitáq;[o] tela
Agnoscunt, atq; oꝛa sono discoꝛdia signant[p].
Ilicet obꝛuimur, numero[*] pꝛimúsq; Choꝛebus
Peneleĩ dextra diuæ Armipotentis ad aram
Pꝛocumbit, cadit ꝛ Ripheus iustissimus vnus[q]
Qui fuit in teucris, ꝛ seruantissimus æqui[r].
Dijs[s] aliter visũ pereũt Hypanísq;, Dymásq;
Cõfixi à socijs, nec te tua plurima Pánthu[t]
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci[v] cineres, ꝛ flamma extrema meoꝛũ
Testoꝛ[x] in occasu vestro, nec tela, nec vllas

SER. a ℭ IVBarũ: pro cristarum: quæ de caudis fiebant: vt supra dictus est: Cristaq; hirsuta equina. b ☞ Tũ danai: ordo ẽ: Vndiq; collecti inuadunt. c ☞ Ereptæ: σχῆμα διανοίας. Nõ. n. dic̃ a troiãis sb latã: sed itelligendum reliqt. d ☞ Gemini atridæ. i. duo: qδ hẽt excusationem: qa fr̃es sunt pp similitudinẽ. Nã numeri eẽ nõ ꝑt. Gemini. n. sũt ꝓpe simul nati. e ☞ Exercitus oĩs: bñ excusat victi pudorem: vt Obruimur numero. f ☞ Aduersi. i. e ꝯrio flantes. g ☞ Eois eurus equis: ab eois equis. i. Solis. Naꝫ eurus ab oriente flat. Notandũ sane ꝙ quũ eous e naturaliter longuꝫ habeat: metri necessitate correptũ est pp sequentẽ vocalẽ. Rarũ autem est: nã nec ꝓpriũ nomẽ est: vt Diana: nec sermo cõpositus. vt Sudibusue ꝑustis. h ☞ Stridunt siluæ: excursus poetic⁹: q vltra tres versus fieri non debet: ne sit vitiosissimum. i ☞ Spumeus: ꝑ spumosus. k ☞ Atq; imo: ab imis est. l Illi ẽt: propter illud: Hic ꝑmũ ex alto. m ☞ Obscura nocte per vmbram: per vmbrã noctis obscuræ: vt Moléq; ꝛ mõtis. n ☞ Fudimus: mõ fugauimus. Nam sequitur Totaq; agitauimus vrbe: ꝛ alibi interemimus. o ☞ Mentitaq; tela: verbo cõmuni: hoc ẽ q̃ nos græcos eẽ mentiebant: vt solet sensuꝫ dedit rei inaĩatæ. Nõ. n. poterãt tela mẽtiri. p ☞ Signãt: designãt: aut ꝓuocẽt: aut ꝑ symbolũ: q̃ vtebat exercit⁹. q ☞ Vn⁹: ꝑcipu⁹. r ☞ Aeq: ꝑ æqtatis. ꝛ optĩa figura a fœminino genere ĩ neutrũ trãsire. s ☞ Dijs aliter visum: in ingenti ĩdignatiõe Aeneæ tñ nihil sacrilegũ dat: nã sequit confixi a socijs. t ☞ Panthu: vocatiuus græc⁹ ẽ. u ☞ Iliaci cineres: naturale est iurare ꝑ id: qδ carũ qs plus habuit ꝛ excusatur vt supra diximus fuga. x ☞ Testor: testificor: ꝛ deest vos. ☞ Illicet: vbicũq; ponit ilicꝫ: extrema omnia occidere: vel occidisse significatur. ☞ Choreb⁹: deniq; ꝑmus ĩsidiaꝝ auctor ꝑus iterficit: ꝛ añ ipsius Mineruæ aram occubuit pp cui⁹ sacerdotẽ defendẽdaꝫ eramus collecti. ☞ Iustissim⁹. v. pierũt inoxij: ꝛ sceleratis ius vĩcẽdi datũ ẽ. ☞ Visuꝫ: vbi ponit ĥ nõ iustũ ĩdiciũ: sed ꝑuæ volũtatis studiũ: ꝛ libido significat. ☞ Cõfixi. a. s. auget cõmiseratio ĩterfici. n. duꝝ ẽ: sꝫ duri⁹ a suis iterfici exaggerat qδ dixerat Heu nihil iuit⁹. s. q. f. d. ☞ Nec te tua. p. p. Seruauit ĩ fine deos tm̃ fuisse a troiãis alienos: vt ẽt pãth⁹ occũberet vir pi⁹: grauis: religiosus cum ipsis ĩsignib⁹ sacerdotis. ☞ Iliaci ci. qa videbat vel crimini vel eẽ posse dedecori ꝙ tot tãtisq; cadẽtib⁹ euaserit iurãdi religionẽ vltro ante obiectũ qδ metuebat opposuit: hẽt. n. maiorẽ fidẽ ꝙ anteq; exigat offert. Habet ꝛ bonæ ꝯstãtiæ firmũ testimoniũ nõ exorta: sed oblata purgatio.

DON. ℭ TVM. d. cõpẽdiũ adhibꝫ: vt non tm̃ ereptã ꝟginẽ diceret: ve ꝝ ẽt m̃ltos hostes ob eã rẽ occisos: ꝛ ꝯnexuit ꝑcipuorum noĩa: ꝛ alioꝝ numeꝝ gñalr posuit. ☞ Illi ẽt: alia calamitas: vt ab hostib⁹ cognosceremur qui acri⁹ ẽt q̃ꝫ hostes mouebãt: qa se deceptos viderãt.

CHRI. ℭ NEREVS: ꝑ neptũno: qm̃ ẽ tridẽs. ☞ Discordia: vel diuersitate linguæ: vel qa nõ reddebãt symbolũ Troiani. ☞ Infula: Fascia ẽ ĩmodũ diadematis: a qua vittæ vtrinq; dependent: q̃ pleruq; tortilis est: ꝛ de albo ꝛ de croceo facta: vt ait Lactan.

Infula

SER. a VICES: pugnas: quia per vicissitudinem pugnabat: vt Salu. docet. legimus et pœnas vices dici. Horat. Vicesq; superbæ Te maneant ipsum. Sed de bello vt nictū vsurpatus est. Nullū. n. prælium periculo caret. b Meruisse manu: testor me meruisse: idest fortiter dimicasse. hi. n. merent occidi. Bene aūt euasisse se fati imputat: quom tā senex: q̄ debilis euaserit occisis iuuenibus. c Clamore: bellico scilicet. d In gentē pugnā: merito q̄ppe in domo regia: vbi q̄ maior spes erat prædæ. e Morerentur nō pugnarent: vt supra: Oriturq; miserrima cædes. f Acta testudine: applicata. g Postesq; sub ipsos: id est circa portam sub postibus: id est circa fenestras sub postes.

Vitauisse vices[a] Danaū. & si fata fuissent
Vt caderem, meruisse[b] manu. diuellimur inde
Iphitus, & Pelias mecū, quorum Iphitus æuo
Iam grauior, Pelias & vulnere tardus Vlyxi.
Protinus ad sedes Priami clamore[c] vocati.
Hic vero ingentem[d] pugnam, ceu cætera nusq̄
Bella forent, nulli tota morerentur[e] in vrbe:
Sic Marté indomitū Danaósq; ad tecta ruétes
Cernimus, obsessúmq; acta[f] testudine limen.
Hærent pariétibus scalæ; postésq;[g] sub ipsos
Nituntur gradibus; clypeósq; ac tela[h], sinistris
Protecti obijciunt. prensant fastigia dextris.
Dardanidæ contra turres, ac tecta[i] domorum
Culmina cóuellūt. his[k] se, quādo vltia cernūt,
Extrema iam in morte parāt defendere telis.
Auratásq; trabes veterum décora[l] alta parentū
Deuoluunt. alij strictis mucronibus, imas
Obsedére[m] fores. has seruant agmine denso.
Instaurati[n] animi regis succurrere tectis,
Auxilióq; leuare[o] viros, vímq;[p] addere victis[q].
Limen[r] erat, cæcæq;[s] fores, & peruius vsus[t]

h Ac tela: contra tela. i Tecta: culmina: tecta participiū est. Aut eandē rem bis dixit. k His se: propter q̄ pugnabatur: Sicut Lucanus: In pugnā fregere rates. l Decora: ab eo qd̄ est decus: vt pecus. m Obsedére: modo pro p̄sidio tenebant: vt sequentia indicant: Has seruant agmine denso. n Instaurati ai: hinc ostēdit eos superius defecisse: qd̄ supra nō dixit. o Leuare: iuuare. p Vimq; virtutem: vt Salustius: Sed nr̄a ōis vis in aīo & corpore sita est. q Victis: qui vincebant: vt Et qua vectus abas. r Limē erat: cōtra illud obsessis foribus quéadmodū ingressus sit: & dicit per posticū: qd̄ generis est neutri: vt Horatius Flaccus: Atria seruantē postico falle cliētes. Nā si generis fœminini legeris: postica augurale est: vt antica postica. s Cæcæ: nō oībus notæ. t Vsus: vbū iuris: via: actus: vsus.

DON. ET si fata fuissent: vt caderem. q. d. si fata pmisissent interitū meum. Meruisse. m. i. ira sine aliquo respectu meæ salutis pugnasse: vt meruerim ab hostibus interimi. Diuellimur: inuiti necessitate adacti ipellimur abire: ostendit aūt meruisse manu mori cus pri-

us cū paucis nūc vero solus pugnaret. Clamore: nō simpliciter ab aliquo: sed clamore pugnandū: quo iudicabat esse opus auxilio sed defendendā regiā: apud q̄ acrius pugnabat pp gloriā & p̄dā. His sc. ad excusationē q̄re pulchra destruerent. Scalæ: Non solū q in plurali declinā tur: sed qa plures essent.

CHRI. IPHITVS & pelias: est genus quod in repetēdi: quā regressionē vocāt: Quod semel posita iterat: & diuidit. Ait Quintil. Protinus: Deinde. Testudo: aīal é a tegendo dictū. tegit. n. tegmine: cui a nā datū est teste. Pli. vt pastu cuniculæ quas bubulā vocāt se ō serpentes refoueat. In indico mari ita magnæ sūt: vt singularū superficies habitabiles casas tegāt inter insulas vo rubri maris his nauigāt cimbis capiūt meridiano tpe cū in tranquillo dorso extantes enatant ociose & voluptas libere spirandi in tm̄ fallit vt vapore solis exsiccato cortice nequeant mergi: inuenit āt mercu. i ægypto cadauer testudinis: i quo cōsūpta carne nerui exsiccati: atq; p̄tēsi forte pulsi sonitū reddidere: q̄re admonitus i huius formā citharā cōposuit: vn̄ & poetæ illā testudiné appellāt. hor. O decus phœbi & dapibus sup̄mi grata testudo iouis: milites menia hostilia diruturi ita accedunt: vt ex ligno tegmentū sibi p̄parent: quo saxa & reliq̄ supnæ defensoribus deuoluta eludāt: idq; testudiné appellāt. hāc primū artemoné clazomeniū adinuenisse tradit Pli. Parietibus: pceleusmaticus est pes ex q̄tuor syllabis breuibus. Si parieti pro dactylo ponit: vt pectūt tenuia feres. Postesq; sub. i. ante sm̄ Prisci. His. scilicet cū maxia cōmiseratione dcm̄: vt id eruē cogeret p cui icolūitate pugnabāt: Sic Luca. Atq; i pugnā frīgē naues. Auratas: alia p̄mlsātō a mi la. iuue. Fūdite q̄ meast dicebat cūcta catullus p̄cipitari volēs et pulcherrima vesté purpureā teneris q̄q; mecœ. aptā.

testudo

SER. a ¶ INFELIX: ad præsens tps retulit infelix. b ¶ Dū regna manebant: dum donec: & absolutus est sensus. Alij tñ cum legunt: s; cum manebant quod dicimus: cum constet manebant modū esse indicatiuū. Hoc ergo sciendum est: quia qñ cōiunctiuus modus est: aliquid iungi: aut subaudiri debet: vt cū venirem vidi illum. Si autes cū veniebam dicimus: aut modus p mō est: hoc est indicatiuus p coniunctiuo. Aut cū non erit cōiunctio: s; aduerbium tpis: & significat tēpore q̄ veniebas. c ¶ Ad soceros: priamū & hecubā: quare ad soceros: cū socer & Socerus dicat? soluitur quia q̄ ex diuersis potiora sūt ad suū genus clausulas stringūt: an quia oēs qui ad socerū pertinent socerus sunt soceros ad pñs tps retulit vel ad priamū vel ad hecubā. Dicens p ponderato sexui, rndit: hoc est masculino. d. ¶ Trahebat: quia puer: vt Paruumq; nepotē ipsa trahit. e ¶ Euado: euacat: vt emortu'. Sane min' ē hac. l. hac euado. f ¶ Iactabant: idest spargebāt: quasi nihil pfutura. g ¶ In præcipiti: in alto. Vnde quis pōt præceps dari. Sequit enim sub astra eductam. h ¶ Solitæ naues: participiū sine verbi origine. Soleo enim naturale est qd præterito careт. i ¶ Castra: vbi exercitus sit ibi castra dicunt. Vnde est Nos castra mouemus: vt Velox pandimus alas. k ¶ Sūma extrema: vt supremū sūmū dicim': vt Proh sūme Iupiter. l ¶ Labantes: faciles ad resolutionē. Et est ordo: Turrim conuellimus impulimusq;. m ¶ Telox interea cessat genus: bene addidit genus. Telū enim dicitur sm græcas etymologiam ἀπὸ τοῦ τηλόθεν: quicquid lōge iaci pōt. q̄q; legeimus de gladio. At non hoc telum mea qd vi dextera versat: sic græci βέλος dicunt ἀπὸ τοῦ βάλλειν: & sequitur Cōsurgit in ensem. Dictum aūt telum a longitudine. Vnde & mustelam dicimus. n ¶ Vestibulum: vestibulum aūt dicitur prima ianuæ pars. Dictū autē vel q ianuā vestiat: vt videmus camerā duabus sustentatā

columnis: vel qm̄ vestæ cōsecratū ē. Vnde nubentes puellæ limen non tangunt: ne numini dicatum locū calcantes sacrilegiū cōmittant: Lucanus: Translataq; vetat contingere limina planta. Singula enim membra domus sacra ta sunt dijs: vt Culmina dijs penatib': Maceries q̄ ambit domū herceo Ioui. o ¶ Pyrrhus: Pyrrhus dict' a colore comæ qui latine byrrus dicit a colore: quo tingebatur. Ita & Salustius: Crisp'.

Tectorum inter se Priami, postésq; relicti
A tergo, infelix[a] quà se, dum[b] regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad[c] soceros; & auo puer Astyanacta trahebat[d].
Euado[e] ad summi fastigia culminis, vnde
Tela manu miseri iactabāt[f] irrita Teucri.
Turrim in præcipiti[g] stantē, sūmisq; sub astra
Eductam tectis, vnde omnis Troia videri
Et Danaum solitæ[h] naues, & achaica castra[i];
Aggressi ferro, circùm quà summa[k] labantes[l]
Iuncturas tabulata dabant; cōuellimus altis
Sedibus; impulimúsq;: ea lapsa repente, ruinā
Cum sonitu trahit, & Danaum sup agmina late
Incidit, ast alij subeunt; nec saxa, nec vllum
Telorum[m] interea cessat genus.
Vestibulū[n] ante ipm, primóq; in limīe Pyrrhus[o]
Exultat telis, & luce corusc[u]s ahena.

¶ PRIMOq; in limine pyrrhus. Feroces naturam hui' ostendit: & qui plene victoriæ fiduciam cerneret. DON.

¶ RELICti. q. d. cōmunes ergo relicti: quia nemo sibi proprios assumpserat: ego quidem iudico fuisse plures domos q̄ singulæ a singulis priami filijs haberentur iure puato: esseq; eas ptiguas atq; a tergo fuisse angiportum: q̄ in nullius proprietatē veniret. Sed præberet cōem transitum omnibus ipsarū domox habitatoribus: possentq; illo oēs vti dus eunt: redeuntq; in regiā Priami: q̄ omnibus eius filijs nuribus atq; nepotibus pateret. Verū vt breuiter res ex iuris disciplina intelligamus pdia ipse siue rustica, na sint siue vrbana seruitutem hře possunt .s. vt non possit dñs prædij vetare vicinum transitum & rusticox pdiorum iura sunt hæc iter: actus: via: aquæductus: iter est ius eundi ambulantis hominis non iumentum agendi vel vehiculum. actus est ius eundi ambulantis hominis: agendi iumentum vel vehiculum: itaq; qui habet iter actum nō habet: sed qui habet actum iter habet: eo q vti pōt eti.ā sine iumento. Via est ius eundi & agendi & ambulandi hoīs. Nam iter & actum via in se continet. A quæductus est ius aquæ ducendæ per fundum alienum. Prædiorū vrbanorum sunt seruitutes q̄ ædificijs inhærent. Nā omnia ædificia ēt si in villa ædificata sint vrbana pdia dicuntur. hæ sunt vt vicinus onera vicini sustineat: vt in parietem eius liceat vicino tignum immittere: aut stillicidiū vel flumen recipiat quis in ædes suas: vel i areā vel in CHRI.

Actus

Iter

Via

Prædia

vel in cloacam: & ne altius quis tollat ædes suas ne luminibus vicini officiāt: hæc ergo in iure. Nunc videamus qd sibi velit Vir. ait. n. limen erat cæcæq; fores. i. erant fores postici: vnde addit. Postesq; relicti a tergo & istorū hostium qui erant singulorum tectorū erat vsus pulus. i. erat via per quam esset vsus ambulandi. i. qua poterant habitatores illorum tectorum: vti donec irent in ædes priami: & quēadmodum in re rustica dicitur vsus in prædio vrbano: in quo licet oleribus: pomis: floribus: fœno: stramentis: lignis: ad vsum quotidianum vti: & in eo fundo hactenus licet morari: vt neq; dño fundi molestus sit: neq; iis p quos opera fiunt impedimento: nec illi alij ius qd habet aut locare: aut vendere: aut gratis donare pōt: sic hac via poterant ad transitum vti sine aliorum molestia: non tñ alij huiuscemodi trāsitum pbere. ¶ Andromachæ: Filia Ethionis Thebanū quæ in lycia sunt Regis. Hāc vrbem Græci eruerunt Hinc Achilles apud Homerum ait ὠχόμεθ᾽ ἐς θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος τὴν δὲ διεπράθομέν τε καὶ ἤγομεν ἐνθάδε πάντα. ¶ Tectis: Tabulatis: vt supra diximus: astyanacta iterpretat vrbis Regē. Nam ἄστυ vrbs ē & ἄναξ Rex. Hic capta Troia ex turri præcipitatus est: vel vt alij volunt ad saxum illisus ñe quis ex priami genere superesset: ait aūt Homerus φ a patre Hectore vocabat Scamander. ¶ Euado: cū difficultate peruenio. Euadere. n. est cum per difficultates aut labores aut pericula quo volumus peruenimus. hinc dicimus euadere mortē: euadere ad consulatum. E namq; ppositio extra significat qua ostendit non posse in huiuscemodi rebus peruenire quo volumus nisi per egressum periculorum & laborum: ergo non vacat e ppositio. Vnde ois Troia videri: Nā Homerus Priamum cū senioribus & cum Helena e turri hac pugnam spectare solitos dicit. Sūma tabulata: vltimæ & superiores cōtignationes. Dabant iuncturas sñia est φ euerterunt turrim ab illo loco vbi paries erat inualidior pp crebra foramina: q̄ admittebāt capita tignorum & trabium vltimi tabulati: ibi. n. erat iunctura trabium & parietis. ¶ Circū. q. d. in circuitu: & est aduerbium & non præpositio. ¶ Iuncturas: ergo labantes. i. q̄ parietem labantem reddebant. ¶ Conuellimus: Nam pars superior Turris ab inferiori facilius cōuulsa est in illis iuncturis: & postq̄; est conuulsa impulerunt. ¶ Altis: quia in vltimo tabulato. Lapso repente ruina: Sonitus compositionis istorum verborum ponit ante oculos illā ruinam. ¶ Late: magna. n. res multos simul obruere potuit. ¶ Ast alij. s. obstinatio ostendit & oppugnantiū & repugnantiū. ¶ Vestibulū. ſm Gallum de significationibus verborum: q̄ ptinent ad ius ciuile non est in ædibus neq; ædium pars: sed locus ante ianuam vacuus: per quem a via ad ædes aditus est: ipse. n. ianua procul a via fiebat & area iterfecta q̄ vacaret. Est autem vestibulū dictū a ve & stabulum. Ve aūt dictio est aliqñ intensiua: Nam vetus ab ætatis magnitudine dr: sed elisum est. Vehemens aūt ab ai impetu aliqñ priua vt vecors & vesanus. Ergo q salutatum dñm ædiū veniebant: ibi expectabant donec admitterētur. Quapp ab ea quasi cōstabulatione vestibulū nōnulli dici volunt: alij referunt ad eos q in domo manent: & qm isti illic nunq̄; consistunt: sed solius transitus cā ad hūc locū pueniūt exeūdo siue redeūdo volunt vestibulū dictū esse a ve particula priuatiua. ¶ Exultat: præ concepta victoria. ¶ Luce ahena: luce quæ ex æneis armis prouenlebat ex repercussione luminum. Dixit autem æs & non ferrum: quia prius inuentus est æs q̄; ferrum: & ex eo arma fiebant: vnde & Home. χαλκεοτεύχη dixit. Euado Vestibulum

Quālis vbi in lucē coluber mala gramiaª pastª,
Frigida sub terra tumidū quē brumaᵇ tegebat,
Nunc positis nouus exuuijs, nitidúsq; iuuēta

SER. a ℭ GRAMINA pastus: legimus & silua pastus auriidica. N. illud aliud est: pascuntur eo siluas. Sed sciendum est φ licet hoc in vsu sit: rarum tñ est apud antiquos. Pastus autem pro qui pascebatur: qa vt supra diximus: in hi latinitas defecit. b ¶ Bruma: idest hiems. Dicta autem bruma: quasi βραχὺς ἡμέρα. i. breuis dies. Est aūt (vt hic indicat locus) generis fœminini numeri singularis.

DON. ℭ QVALIS vbi: descripturus hostē natura ferum ætate insolentem successu superbum & ipse æneas hostilem animum in aduersarium gerens: huic animali illum comparandum putauit. Sæuiebat vt serpens qui vomit venena: qui nescit aliquando misereri: qui captat tempora: quibus procedat aut lateat.

Hac igitur cōparatiōe Pyrrhū deformat. Nā vt serpens non virtute sed veneno confidit: ita huic non arma sed insidie ad victoriam profuerunt. nunquam enim in prælijs visus est nisi cum alienis dolis procurata est victoria.

CHRI. ℭ BRVMA: quasi βραχὺς ἡμέρα. idest breuis dies: & est initium hyemis quæ fit sole primam partem capricorni ingrediente: quo tempore dies habet octo oras. & xl. vnū minuta: nox vero habet quindecim horas & minuta decem & nouem. Neq; toto anno breuior est dies. Hoc tamen ad situm nostri climatis referas. Nam & longitudinem & breuitatem dierum scimus pro varietate climatum variari: vt in Georgi. ostendimus.

Lubrica[a] conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.
Vnà ingés píphas[b], & equorũ agitator Achillis
Armiger[c] Automédon, vnà ois Scyria[d] pubes
Succedunt[e] tecto, & flámas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni[f],
Limina perrumpit; postésq; à cardine vellit[g]
Aeratos: iámq; excisa trabe firma cauauit
Robora; & ingentem[h] lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patescunt.
Apparent Priami, & veterũ penetralia regum.
Armatósq;[i] vident stanteis in limine primo.
At domus[k] interior gemitu, miseróq; tumultu[l]
Miscetur[m]; penitúsq; cauæ[n] plangoribus ædes
Fœmineis vlulant: ferit[o] aurea[p] sydera clamor.
Tum pauidæ[q] tectis matres ingentibus errant.
Amplexǽq;[r] tenent postes, atq; oscula figunt.

SER. a ¶ LVBRICA terga: lubricũ dicitur & qđ labitur: dũ tenetur: vt piscis: serpens: & locus in quo labimur: vt Sese opposuit sallo p lubrica surgens. b ¶ Periphas: vltima accentum non hẽt: ne fœmininũ sit: nec tertia a fine: quia nouissima longa ẽ. ergo ri habebit accentum. c ¶ Armiger automedon: Pyrrhi. Nam Achillis auriga fuit. d ¶ Scyria pubes: a scyro insula vna ꝺ cycladibus: ĩ qua lycomedes fuit pater Deidamiæ. e ¶ Succedũt tecto: pro sub tectũ cedunt. & est figura: qa mutatus ẽ casus. f ¶ Bipẽni: hoc nomẽ seruauit antiqtatẽ: qa veteres pennas dicebant: non pinnas. g ¶ Vellit: non delecit: Nã sequitur paulopost: Labat ariete crebro sed & mouet: vt Cynthiꝰ aurẽ Vellit: & admonuit. h ¶ Ingentem fenestrã: epitheto vt solet auxit tapinosim. i ¶ Armatosq; vident stantes: vt supra: Strictis mucronibus imas Obsedere fores. k ¶ At domus interior: de albano excidio translatus est locꝰ. l ¶ Tumultu: tumultus dictus quasi timor multus. Vnde alia bella dicta sunt: italicũ: tumultus. Bene aũt addidit misero: quia est ẽt terribilis. m ¶ Miscetur: perturbatᷣ: vt Nec quisq; æratas acies ex agmine tanto Miscerive putet. n ¶ Cauæ ædes: tecta cęlerata. A edẽ autem numero singulari de tẽplo tm̃ dicimus: pluralí & de domibus & de templo. Si aliter legeris: vsurpatum est: vt mella: ordea. o ¶ Ferit clamor: fm philosophos qui dicunt vocẽ corpus esse. bene ergo ferit. p ¶ Aurea sidera: multi ad laquearia referunt: quod stultum est. q ¶ Pauidæ: pro pauentes: Pauidus est semper timens: pauens ex causa: vt supra furiatus & furiosus. r ¶ Amplexæq; tenent postes: Apollonij locus: in quo inducitur Medea patrem salutasse domum relinquens.

stram: Sed debuit dicere cauernam factam in hostio: per quam nõ ingrederetᷣ sed videret interiora. Ergo videbantᷣ intus armati. Intercepta aũt spe: clausa ante domus patuit. Plangebant fœminæ & sũmis vlulatibus pdebant hostibus suam formidinem qua augebatᷣ illis spes: ergo istat vl patria. p. Quis. n. nõ pvocaretur audiendo talia. Descriptio aũt rgiæ auget nobilitatẽ & amplitudinẽ: fœlicitatẽq; priami. ¶ Veterũ regum: vt ostẽderet regnum priamo a maioribus suis puenisse. Quãtus autẽ dolor vt vna nocte conciderit qđ per ĩfinitos reges: multis ẽt seculis seruatum fuerat.

CHRI. ¶ TRISVLcis: vnicam linguã hẽt serpens sed tam velociter mouet: vt tres appareant: veluti virgea velociter mota non simplex: sed triplex apparet. Cuius rei rõnes in libris nostris de aĩa ex opinione antiquoꝝ reddimus. ¶ Agitator: auriga Achillis armiger Pyrrhi. ¶ Scyria: scyros insula est: De qua Strabo contra magnesios frequentes iacumbunt insulæ nobiliores sunt sciathus: peparethus: icus halónesus: & scyrus cũ eiusdẽ nõis vrbibus. Clarissima ꝟo Scyrus ꝑpter lycomedis cũ achille affinitatem: & achillis filiũ Neoptolemũ. Ergo scyria pubes q̃ Pyrrhus in Bellũ Troianũ secuta erat. ¶ Cauauit: in cauernã perforauit: qđ declarat dicens. Fenestra dedit. ¶ Ore: hiatu: idẽq; ẽ os & fenestra in hoc loco. ¶ Apparet: aspiciẽtibus per fenestrã. Est aũt repetitio qua augetur pathos: quod mirifice hac narratione citat poeta. ¶ Penetralia: Priami & veterum regũ. Quæ aspicere hostes sũma erat in miseria Troianis. ¶ Armatis: Distributio est. Nã & viris prœlium & mulierculis: vlulatum tribuit: ergo & illi ex sua fortitudine: & illæ ex lachrymis sibi misericordiam concitant. ¶ Stantes: pugnantes: Nã non deserunt locũ i acie qui viriliter pugnant. ¶ Gemitu: referas ad aĩos viriles. ¶ Tumultu: ad effœminatos plãgores ꝟo & vlulatus ad mulierculas. Est aũt

Scyrus

DON. ¶ DVRA limina: q̃ facile superari nõ possent. Potest tñ videri dixisse duram bipẽnẽ: i. idoneam q̃ frangere potuerit firmitatem æratoꝝ postium allusit aũt de hostio ad fene

plangere

plangere cũ ex dolore pectora percutiunt: Vlulare est clamorem mœstũ extollere vt faciunt mulieres quiuis proprie luporũ sit. ┌ Aedes cauæ.i. concauæ. ┌ Vlulant.i. per roboatum qui facile fit in locis cõcauis & cameratis. Vlulatus mulierũ ingeminant. ┌ Ferit sydera: Hyperbole est: quam latini superlationem vocant. Ferio autem præterito carens pcussi a percutio mutuatur: vt sisto statui a statuo fero tuli. Nam antiq tuli dixerũt. Ait Priscianus. ┌ Aurea: pulchra: vt infra aurea circe. vel aureo fulgore nitentia. Tunc pauidæ ponit: qd vsu euenire solet in tãta calamitate. ┌ Errant: quasi oẽs partes nouissimæ salutaturæ: cũ paulopost in captiuitatẽ abductũ iri se videãt. ┌ Oscula fi. Vehemẽter imprimũt.

Instat vi[a] patria Pyrrhus, nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent: labat ariete crebro
Ianua, & emoti procumbunt cardine[b] postes.
Fit via vi: rumpunt aditus; primósq; trucidant
Immissi Danai; & late loca milite complent.
Non[c] sic aggerib[9] ruptis cum spumeus[d] amnis
Exijt[e], oppositásq; euicit gurgite moles
Fert̃ i arua furẽs cumulo[f], cãpósq; per omneis
Cũ stabulis armenta trahit: vidi[g] ipse furentem
Cæde Neoptolemũ, geminósq;[h] i limie Atridas,
Vidi Hecubã, cẽtúmq;[i] nur[9], Priamũq; p aras
Sanguine Fœdãtẽ[k] quos[l] ipse sacrauerat ignes.
Quinquaginta[m] illi thalami spes tãta nepotũ,

SER. a ℂ VI PAtria: sm fidem generis sui: vt Stirpis achillæ fastus. Itẽ d Hercule: Salue vera iouis ples. b ┌ Cardine: a cardĩe. c ┌ Nõ sic aggeribus: vult ostẽdere grauius vastatam troias: q̃ agri fluuiorũ eruptiõe vastent. Et sciendũ cõparationes: aut pares eẽ: aut minores. d ┌ Spumeus: pro spumosus. e ┌ Exijt: dicimus & exiuit: Sed.u. subtrahit Virgilius: vt breuem faciat sequentẽ vocalem. f ┌ Cumulo: augmento. g ┌ Vidi ipse furentem: vt Quæq; ipse miserrima vidi. h ┌ Geminos: more suo fratres. gemini enĩ sunt non duo: sed simul nati: vt supra diximus. i ┌ Centũq; nurus: aut finitus est numerus pro infinito: aut certe iõ centum: q̃a barbarorũ fuit non singulas cõiuges habere: sed plures: aut illud dicit plures fœminas: vt Lucanus: Cultus gestare decoros Vix nuribus rapuerẽ mares: hoc est fœminis. aut est autem hæc plena affectuũ & doloris repetitio cẽtũ per aras: licet incongruũ sit: q̃a sequitur Hæc ara tuebit oẽs: & vnus per centũ aras occidi non poterat. aut nouas nuptas: aut ætatis st nomen sit nõ affinitatis. l ┌ Quos ipse sacrauerat ignes: vt Et relligiosa deorũ Limina: per qd latenter ostẽdit nil prodesse religionẽ. k ┌ Fœdantẽ: hoc est cruẽtantẽ. m ┌ Quinquagita illi thalami: illi celebrati ab Home.

πεντήκοντ᾽ ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο
πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι, ἔνθα δὲ παῖδες
κοιμῶντο πριάμοιο· παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι

Et bene de thalamis verũ expressit numerũ. põt enĩ vnus thalamus plures hẽe cõiuges: & est zeugma: qnquagita thalami pcubuere.

DON. ℂ NEC ipsi custodes vigiles: de quibus dixerat imas obsedere fores. possumus etiã custodes ipsos postes intelligere: quoniã custodes a custodiendo appellantur. Cum igĩ oĩa deficerent. ┌ Fit via vi: Vis inquit ianuam patefecit. Vis aditus ad interiora tẽnẽda reclusit. ┌ Vidi.h. & reliquam: Respõdet ad id quæ q; ipse miserrima vidi: fuit ergo cædis eorũ hominũ spectator: quos venerat defensurus.

CHRI. ℂ VI patria: nulla in parte minor patre: nã nisi eẽt: & claustra: & custodes substinuissent. ┌ Ariete.c.i. crebra percussiões arietis: arietis autẽ nomen species dedit nã impetu murũ impingit impugnantiũ arietum forma: validæ.n. ac nodosæ arboris caput vestitur ferro: eaq; suspensa funibus multorum manu in murum pellitur: deinde retrorsum ducta maiori impetu destinatur: contra hoc remedium est saccus paleis plenus: & in eum locũ demissus quo aries impellitur. Laxo enim sacorum sinu ictus arietis mollitur. Dura enim mollioribus facile cedunt intentiones: vt refert Pli. epeo ad Troiam tribuerunt antiq. ┌ Nõ sic aggerib[9]. Quadrans cõparatio: Nã & trãslatio ẽt a diluuio ad bellũ fit: vt ĩfra. Diluuio ex illo tot vasta p æquora vecti. Et parabola mouet misericordias: vt ac veluti pleno lup[9] ĩsidiat[9] ouili. Cũ fremit ad caulas. Vidi attestatio rei visæ mouet pathos: vt dictũ est. ┌ Quos ipse sacrauerat ignes: mouet sũma cõmiseratio. Quid.n. idignius ẽ q̃; eũ: qui ignes ad sacrificium parauerit ita interficit: vt illos suo sanguine extinguat. ┌ Thalami: Græcum verbum est: Home. καὶ τοὺς δ᾽ ἔνθα λάμψ. ┌ Nurus: a nubendo sumptum est verbum. ┌ Spes.t. nepo. & locus qui est ab his quæ præter spẽ sunt: & vehemẽter mouet pathos: vt o lycida viui peruenimus aduena nostri. Quod nunq; veriti sumus vt possessor.a.d.h.m.f.u.m.c.

Barbarico poſtes[a] auro, ſpoliiſq;[b] ſuperbi
Procubuere: tenent Danai quà deficit ignis.
Forſitan[c] ⁊ Priami fuerint quæ fata requiras.
Vrbis vbi captæ caſum, conuulſáq; vidit
Limina tectoꝝ, ⁊ medium[d] i penetralib⁹ hoſté,
Arma diu ſenioꝛ deſueta trementibus[e] æuo
Circundat[f] nequiq̃; humeris, ⁊ inutile[g] ferrum
Cingitur, ⁊ denſos fertur moꝛiturus in hoſtes.
Aedibus in medijs, nudóq; [h] ſub ætheris axe
Ingens ara fuit; iuxtáq; veterrima[i] laurus
Incumbés aræ, atq; vmbra complexa[k] penates.
Hic Hecuba, ⁊ natæ nequiq̃;[l] altaria[m] circùm,
Pꝛæcipites[n] atra ceu tempeſtate Columbæ,

SER. a ℭ ET poſtes ſuperbi auro barbarico .i. aut multo: aut vere barbarico: quia πληθος μονικ τῶν βαρβάρων. b ꝶ Spolijs ſuperbi: hoc fuit moris antiq: vt ipſe in ſeptimo: Captiui pendent currus. curuæq; ſecures. ⁊ id dixit ſpolijs ſupbi: vt Criſpæ Capitum. p.i.c. c ꝶ Forſitan ⁊ priami fuerint quæ fata requiras: bono vſus eſt ordine: vt ante rei publicæ: poſt regis interitũ: Inde priuati ii é ſua fata narraret. De morte aũt Priami varie lectũ é. Alij dicunt ꝙ a Pyrrho i domo quidé ſua captus é: ſed ad tumulũ Achillis tractus: occiſuſq; iuxta ſigæum promontoriũ. Nam ⁊ in rhœteo Aiax ſepultus eſt: tunc eius caput cõto affixũ Pyrrhus circũtulit. Alij do ꝙ iuxta hercæi Iouis arã extinctus ſit dicũt. Vnde Lucanus: Hercæas mõſtrator ait non reſpicis aras. dictus aũt Iupiter Hercæus quia ara eius erat intra aulã ⁊ intra ſeptũ pariete ædificata qđ græce ἕρκος dicit. Et hãc opinioné plene Virg. ſequitur: licet ét illam pꝛibet: vt ſuo indicabimus loco. d ꝶ Medium hoſtem: hypallage eſt pro in medijs ædibus. Si aũt medijs legeris: non ſtat verſus: niſi excluſo i: vt Inter ſe coijſſe viros ⁊ decernere ferro. Et bene Priamũ nõ niſi in extremis armat periculis: vt magis inuitet hoſté in necé ſuã non vt defendat aliqué. e ꝶ Trementibus æuo: nõ timore. f ꝶ Circũdat: nõ apte ſibi cohærere facit: ſed potius oneri ſumit. g ꝶ Inutile ferrũ: ipſe inutilis. ferrũ eni; de his eſt: quæ a ꝑiunctis ſumũt epitheta: vt venenũ. h ꝶ Nudo ſub axe: hoc eſt ſub diuo: qđ impluuium dicitur. Axis aũt eſt aut plauſtrum ſeptentrionale: aut ꝑs ſeptentrionis: aut ſpiritus: quo mũdus moueť: ſicut docet Lucanus. i ꝶ Veterrima: vſurpatũ é. ergo vt ſupra diximus: hoc tñ vti ſi neceſſe ſit licet. k ꝶ Cõplexa pe. penates ſũt oẽs dij: q domi colunť. l ꝶ Nequiq̃;: aut ſm epicureos: aut ꝑpter vim bellicã. m ꝶ Altaria: ſuperoꝝ ⁊ aræ ſunt: ⁊ altaria: Inferoꝝ tantum aræ. Ara autẽ dicitur a ꝑcibus: quas græci ἀρὰς dicũt: vnde ⁊ imprecatio κατάρα dicitur. n ꝶ Præcipites: feſtinæ: ꝑpter tempeſtates. ⁊ bene atra addidit: quia eſt ⁊ clara: vt Hæc tam clara repente tempeſtas.

ℭ QVA deficit ignis: oia ignis occupauerat DON. ſed cũ conſumptis rebus: ignis extinguatur danai occupabãt ea loca in qbus nõ dixit nõ fuit ignis: ſed iam deficiebat. ꝶ Superbi: ornatu artis: ⁊ mã. ꝶ Forſitã ⁊ priami: bono cõpendio vtitur: vt vitro ſuggerat qđ interrogari poterat. Debebat .n. eo tꝑe qđ oibus quieté deſtinauerat: vti breuitate. Exponit igiť quõ ſanguine aras fœdauerat. ꝶ Vrbis vbi captæ. Cũ iam nihil eſſet reliqui de vrbe regiaq; ſua: nullaq; oino ſpes reſtaret: ſtatuit ſapiẽs: ⁊ forti aio rex quacunq; morte captiuitaté fugere. ꝶ Arma capit: non vt peteret victoriã: ſed vt in armis poſitus viriliter occumberet: ponit aũt: ⁊ hoſem: ⁊ arma inutilia: qm ipſe ſenex iã diu arma non ſumpſerat. Vnde illa rubigine ꝯtabuerant: ⁊ inutilia reddita erant. His armis auctoré mortis q̃rit. nõ amentia: ſed ſapientia: vt morte captiuitatem fugiat. Ergo ſapiẽtiſſimus poeta decorũ in hoc rege ſeruauit. Dedit ⁊ ꝯuenientes naturã mulieri: ⁊ reginæ: ⁊ vxori.

ℭ BARBArico: multo: vt eſt apud barbaros. CHRI. ꝶ Humeris: optime meminit huius membri: nam ſuperiora: vt galea illis ſuſtinentur inferiora: vt lorica: ⁊ ſimilia ab illis pendet. ꝶ Moriturus: eo conſilio: vt morte ſeruitutem fugere. ꝶ Sub. n. a. i. ſub diuo. ꝶ Tunc. n. ſub diuo ſumus .i. ſub ioue hoc eſt ſub aere quando nulla re tegimur: in domibus autem ſunt in pluuia. i. loca quædam detecta: per quæ: ⁊ pluuiæ: ⁊ reliqua huiuſce modi deſcendunt: ibi igitur erat laurus. Axis propriæ in cælo eſt linea imaginata quæ ab vno ad alterum polum per medium cælum dirigitur ad ſimilitudinem axis qui eſt i curru qui per ipſum medium a rota: ⁊ a rotam pertingit. Diuiditur autem cœlum in axem: cardines conuexa: polos: climata: ⁊ hemiſperia. ꝶ Penates: aram in qua erant penates. ꝶ Hecuba: Priami vxor fuit: ⁊ Filia ætionis Thebani regis: vt ſupra oſtendimus. ꝶ Columbæ: optime comparat huic animali qđ timidiſſimũ eſt: ⁊ velociter congregatimq; volat fœminas in vnum ex timore velociter congregatas: quæ cum diu per ædes erraſſent huc tandem conuenere.

ℭ DIRA:

SER. a ¶ DIRA: modo pprie. dira eni est deorum ira. ergo quæ mens dira. i. infusa ex deorum ira. b ¶ Ruis: aut festinas: aut incedis senili ter: aut incōsulto. c ¶ Non si ipse me[us]: sub audi filius posset defendere. d ¶ Ore effa ta: abūdat ore. est enim stigma pleonasmos: vacua q̄re vacua aut qa oēs ad arā cōfuge rēt aut vacua a Troianis ciuibus: aut vacua iure græcorum & posses sione vacātia aut certe am pla vel magna: q̄ difficile cō plent. e ¶ In festo vulnere: bonū schema vultus pro te lo. f ¶ Euasit: peruenit. g ¶ Vitā cum sanguine fudit: modo eos sequitur: q sanguinē sedem vitæ volūt. Alibi eos: q ipsum sanguinē vitā volunt: vt Purpuream vomit ille animam. h ¶ Hic: tūc. tēporale n. est non locale.

Cōdēsæ, & diuôz amplexæ simulacra tenebāt.
Ipsum autē sumptis Priamum iuuenilib[9] armis
Vt vidit, quæ mens tam dira[a] miserrime coniux
Impulit his cingi telis? aut quó ruis[b] inquit?
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tēpus eget: non[c] si ipse me[e] nūc afforet Hector.
Hūc tandem concede: hæc ara tuebitur omneis.
Aut moriere simul. sic ore[d] effata, recepit
Ad sese, & sacra longæuum in sede locauit.
Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polytes
Vnus natorum Priami, per tela, per hosteis
Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
Saucius: illum ardens infesto[e] vulnere Pyrrhus
Insequitur: iam iamq; manu tenet, & premit hasta.
Vt tandem ante oculos euasit[f], & ora parentum
Concidit, ac multo vitam[g] cum sanguine fudit.
Hic[h] Priam[9] (quanq̄ in media[i] iam morte tenet)
Non tamen abstinuit, nec voci, iræq; pepercit.
At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis;
Dij, siqua[k] est cælo pietas, quæ talia curet[l];
Persoluant grates[m] dignas; & premia reddant
Debita, qui nati corām[o] me[n] cernere letum
Fecisti, & patrios fœdasti funere[p] vultus.
At non ille, satum quò te mentiris, Achilles

i ¶ Media: manifesta: & pōt referri ad Priamum: vel ad Polytem. k ¶ Si qua est: vel sm̄ Epicureos: vel desperat quia impune ante aras ↄspicit cædē. l ¶ Curet: vlciscat. m ¶ Grates: prout res fuerit: vel in bonis vel in malis dicunt: sicut præmia. n ¶ Me cernere: de spectaculo queritur: nō de morte. o ¶ Corā: modo aduerbiū tēporis est: qa verbo cohæret: vt Corā quē quæritis adsum. coram aūt significat i ↄspectu qđ ἐνώπιον dr. p ¶ Funere: cadauer: ab eo qđ pcedit id qđ sequit. Funus enim est iam ardens cadauer. Quod duz portat exequias dicim[9]: crematū reliquas: & bustū ↄditus iā sepulcrum.

DON. ¶ RECEPIT: q̄; imbellicis eēt ex eo appet: q mulier anus: eum ab incepto se vocauit.
¶ Ecce autē elapsus: Voluit mori priamus: Vetuit vxor. at casus attulit sibi q cupiebat.
¶ Hic priamus. voluit fortuna: vt mors polytæ eēt in ↄspectu suo: vt ide sua mors oriret. ¶ Dij. s. potētes ad quorum se suffragiū ↄtulerat: & si est in cœlo aliq̄ pietas q̄ nefaria cōmissa vindicet. ¶ Qui nati: nō culpat Pyrrhū q occiderit: sed q cedē in ↄspectū paternū reseruauerit: nā stulte reprehenderet q iure belli dicebat. ¶ At nō ille: conat priuare eum omni gloria: & nobili genē q n̄ sit fili[9] Achillis: qđ pbat q in se nō seruauerit iura quæ seruauerat Achilles.

¶ IVVENIbus: atqui sua erant & vetusta: sed iuuenilibus. i. q̄ iuuenibus: & nō senib[9] ↄueniūt. Vñ paulopost ait his telis. q. d. qui nō tibi: sed iuuenibus quadrant. CHRI.
¶ Ruis: sine rome pperas.
¶ Meus: nō sine ingēti dolore huius meminit. ¶ Hæc a. cōplexio ē: nā quicqd euenerit melius ē q̄; sic ruer: arā hanc dicūt fuisse iouis hercæi quæ erat i impluuio domus: q vndiq; septum esset parietibus a græca significatione: nam τὸ ἕρκος septum significat: vnde ara hercæa dicta sit siue iouis fuerit: siue qm̄ sub lauro erat potius apollinis.
¶ Non tamen ab. ostendit quantum possit amor natorum: cum tm̄ possit mœror mortis illius: vt suæ salutis omnino obliuiscat.
¶ Nec voci iræq;: declarat modum futuræ orationis. ¶ At tibi: pro scelere. Oratio pathetica initia semp habet abrupta. Et vt plurimum multa animo voluit pturbatus: & cū tandē ad conclusionē intra se puenerit: tum demū in exclamationē prorumpit: Sic Terentianus phedria cū multa tacitus de amica animo voluisset ea conclusione prorūpit: Quidnam igitur faciā: sic Iuno me ne incœpto desistere victam. Ergo & Priamus abrupte. ¶ At tibi: neq; n. ponit at ↄiunctio nisi pcesserit aliq̄ snia. ¶ Pro scelere: pro talib[9] ausis: q̄si qui ausus sit supra oēm humanitatē. ¶ At nō ille satum: exēplum a ↄtrario.

Talis in hoste[a] fuit Priamo: sed iura[b], fidémq;
Supplicis erubuit, corpúsq; exangue sepulcro
Reddidit hectoreū, méq; in mea regna remisit[c].
Sic fatus senior, telúmq; imbelle[d], sine ictu
Coniecit, rauco quod protinus ære repulsum,
Et summo Clypei nequiq̄;[e] vmbone pepēdit.
Cui Pyrrhus: referes[f] ergo hæc, & nuncius ibis
Pelidæ genitori: illi mea tristia facta,
Degeneréq;[g] Neoptolemū narrare memēto.
Nūc morere: hæc dicēs altaria[h] ad ipsa tremētē
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati
Implicuitq; comam leua; dextráq;[i] coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus, abdidit ensem.
Hæc[k] finis Priami fatorum, hic[l] exitus illum

SER. a ¶ IN HOste Priamo: aut archaismos est pro in hostē: aut ī hoste cū hostē gereret: quū ipse hostis eēt. b ¶ Sed iura: fidemq;: qa qđ Homerus mutat: & celat ꝑpter turpitudines Achillis: dī Priam⁹ duce Mercurio ingressus Achillis tētoria excitatū rogasse: quem dormiētē posset occidē. Iura vō qđ a rege rogabatur. c ¶ Remisit: qa comitatus vsq; ad troiā est. d ¶ Imbelle: vt Inutile ferrum. e ¶ Nequiq̄;: idest non. sic Persi⁹: Neq̄; fundo suspiret nūmus ī imo. Pependit: quō pepēdit cū dixerit rauco qđ ꝓtinus are repulsus? soluit neq̄; pepēdit. l. nō pepēdit vel scđs donatū: penetrato. s. aliq̄ ex parte scuti ꝓtextu telū pendēs inhærebat. f ¶ Referes ḡ hæc: sarcasmos est: iocus cū amaritudine: vt En agros: & quā bello troianē petisti hesperiā. Asteismos aūt est vrbanitas sine iracūdia: vt Atq; idē iūgat vulpes: & mulgeat hircos. g ¶ Degenerē: nō respondentē morib⁹ pr̄is. h ¶ Altaria ad ipsa: vñ sperabat auxiliū: Implicuitq; comā: quō comā. sī armat⁹ cū galea erat: sꝫ non oēs crines galea tegit: siue qa nō hēbat galeā: nā hoc dixit arma diu senior desueta tremētibus æuo circūdat nequiq̄; humeris: & inutile ferrum cingit. i ¶ Dextraq; coruscū extulit: Si ornatū gēmis caput regis accipis: sensus talis est: Sublato capite gladiū in vagina recōdit: q̄ lateri semp cohæreret. Si vō coruscū gladius vis itelligere lateri Priami īfixum accipe: & κατά τὸ σιωπώμενον: postea caput esse sublatū. Capulo tenus sī iacet igēs littore trūcus: auulsumq; caput: sī latus ꝑcussit Priamo quō trūcus? hoc postea factū est: nā hoc insignib⁹ viris fieri solet: vt alibi curruq; abscisa duoꝝ suspendit capita: aut κατά τὸ σιωπώμενον lateri suo. i. pyrrhi dicit q in vaginā recōdat gladiū. k ¶ Hæc finis: oīa latina noīa: inania: simplicia a vbo nō veniētia in nis syllaba terminata masculina sunt. Inanima ꝑpter canis: simplicia ꝑpter bipēnis: a vbo nō venientia ꝑpter finis. ergo clunis Iuuenalis bñ dixit: Tremulo descēdant clune puellæ. Horatius male dixit: Quod pulchræ clunes. l ¶ Hic; talis: vt Hunc ego te euryale aspicio?

DON. ¶ REDDIDIT corpus. Quod iniuste retinuisset. Sola. n. ala debet hosti. Corpus aūt: qm̄ in nullius est potestate: dimittit sepulturæ. Reddidit ergo qm̄ ꝯtra humanitatis iura id tenebat. ¶ Sic fatus: ē desideriū manifestū mortis qđ post contumeliā etiā armis iuuenem senex prouocet. ¶ Telum ībelle: ꝯfirmat qđ dixit inutile ferrū. ¶ Sine ictu: probat humeris tremētib⁹ æuo. ¶ Pepēdit: stulte dicunt nō posse pendere quod repellitur.

CHRI. ¶ HECtoreū q. d. q̄uis hostis illi fuisset potētissimus: & mihi excellentior filius q̄; polytes. ¶ Vmbone hæc pars media ī scuto est: quæ turgescit atq; eminet. Sic dicta ꝙ vmblicus. i. medius sit scuti. Stat accelerans vasto metuenda vmbone ferarū Excutiens stabula. Cui pyrrhus: Duo sunt genera dicendi a moribus potius q̄; ab arte prouenientia maturum vnum: et graue in quo omnia cū cōsilio: & sedate: & nihil ex cōcitatione animi aut perturbatiōe efferimus: quale Cice. Crasso tribuit alterum ardens: & erectum: & infensum cui ardor: & impetus animi potius q̄; consiliū imperat quali Antonium vsum dicunt at Vir. cuius ingenium diuinum: & ad omnia ita flectitur: vt pro qualitate personarum rerum: & temporum stilum variet modo hoc modo illo: vt naturā hominum exprimat: vtitur æneæ ergo: & latino: & cæteris: quos sapientes inducit graue attribuit: vt ibi O præstans animi iuuenis quantum ipse feroci virtute exuperas tanto me impensius æquum est consulere ipse tibi. Turno vō & Pyrrho: & sī qui aliī sunt qui furore potius q̄; ratione ducantur: infensum, attribuit vt hic sic alibi: Haud talia dudum dicta dabas morere: & fratrem ne desere frater. Item En agros: & quā bello troiane petisti Hesperiam metire iacens. ¶ Traxit: Pathos: a modo nō. n. duxit: Et miram facit auxesim. Crudele. n. fuit senem regem per comā trahere: Crudelius in nati sanguine prouoluere. ¶ Crudelissimum necare. Quid ergo ante aram. ¶ Hæc fi. p. cū summo gēitu pronunciandum.

¶ SORTE:

SER. a ¶ SORTE: fatali necessitate. b ⁋ Troiaȝ incensam: pro iliū. c ⁋ Pergama: ꝓprie troianæ arces sunt: tū κατ' ἐξοχὴν arces oēs pgama dicuntur: vt quū poetam dicimus intelligimus Virgl. d ⁋ Regnatorem asiæ: gaspauerat Phrygiæ Mygdoniæ. e ⁋ Iacet ingens littore truncus: Pompeij tāgit historiam. qđ aūt dicit littore: illud, vt supra diximus, respicit qđ i Pacuuij tragœdia continet. qđ autem Donatus dicit littus locum esse ante aras a litando dictuȝ: rōe caret: Naȝ a litādo li breuis est: ꝛ stare non pōt ꝟsus. f ⁋ Sine noie: sine agnitiōe. g ⁋ Sæuus horror: quia est ꝛ bonus: vt Lætusq; per artus Horror ijt. h ⁋ Vitaȝ exhalantem: fm eos qui aīam ventum volunt: vt Atq; in ventos vita recessit. i ⁋ Direpta: pro diripienda: participiū pro participio. k ⁋ Copia: notandū de exercitu numero cū dixisse singulari: quum copias de exercitu numero plurali dicamus: vt Salustius Memorare possem qbus in locis maximas hostium copias po. ro. parua manu fuderit. Copia ꝟo aliarum reꝝ est. l ⁋ Cuȝ mihi se: ordo est: cū mihi se videndam oculis obtulit nō ante tam clara. m ⁋ In luce: in nimbo: qui cū numinibus semper est. n ⁋ Dextraq; prehensuȝ: ea corporis parte qua Helenæ ictū minabar: quæ in templo Vestæ stabat ornata. vt. n. in primo diximus: aliquos hinc versus cōstat esse sublatos: nec immerito. Nā ꝛ turpe est viro forti contra fœminā irasci: ꝛ contrariū est Helenam in domo priami fuisse hilarem: quæ in sexto dicit: quia in domo inuenta est Deiphobi: postq; e sūma arce vocauerat argiuos. hinc aūt versus esse sublatos Veneris verba declarant dicendis: Non tibi tyndaridis facies inuisa lacænæ. o ⁋ Roseo: pulchro. perpetuū epitheton Veneris. p ⁋ Insuper: super qđ continuerat. q ⁋ Indomitas: magnas. r ⁋ Quid furis? qa furor est virū fortem ruere in mulieris iteritū. s ⁋ Nostri cura: ꝛ hoc loco; vt solet: vnaȝ se de Aeneæ familia fac. Nostri autē ꝛ vestri genitiuus ē pluralis antiquus: ꝛ ex græco veniens: sicut singularis est mis ꝛ tis. Nō est āt possessiuū: sed ab eo qđ est nos: ꝛ hoc est vnde dicimus. Nostri cā facit: Ꝁē nostrū. t ⁋ Superet: superuiuat. u ⁋ Ascaniusq; puer: filius: vt Tuq; puerq; tuus. Hora. Puerosq; ledæ. ꝛ ē græcū: nam τοὺς παῖδας dicunt. Interduȝ tū ēt ad ætates refertur.

Sorte[a] tulit, Troiam[b] incēsaȝ, ꝛ ꝓlapsa videnteȝ
Pergama[c], tot quondā populis, terrisq; superbū
Regnatoreȝ[d] Asiæ, iacet[e] ingens littore truncus.
Auulsumq; hūeris caput, ꝛ sine[f] nomie corpus
At me tum primum sæuus[g] circūstetit horror.
Obstipui, subijt cari genitoris imago,
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam[h] exhalantem, subijt deserta Creūsa.
Et direpta[i] domus, ꝛ parui casus Iuli.
Respicio, ꝛ quæ sit me circūm copia[k] lustro.
Deseruere omnes defessi, ꝛ corpora saltu
Ad terram misēre, aut ignibus ægra dedēre.
Cum[l] mihi se nonante oculis tā clara, videndā
Obtulit, ꝛ pura per noctem in[m] luce refulsit
Alma Parens confessa deam, qualisq; videri
Cælicolis, ꝛ quanta solet, dextrāq;[n] prehensum
Continuit, roseoq;[o] hæc insuper[p] addidit ore.
Nate, quis indomitas[q] tantus furor excitat iras?
Quid[r] furis? aut quonā nostri[s] tibi cura recessit?
Non prius aspicies vbi fessum ætate parentem
Liqueris Anchisen? superet[t] coniux ne Creūsa?
Ascaniusq;[v] puer? quos omneis vndiq; graiæ
Circūm errant acies, ꝛ ni mea cura resistat,

¶ VIDENTē: CHRI. locus tractus e tusculānis Tulli: ꝛ ex tragœdia vetusti poetæ. Hæc oīa vidi īflāmari. Priāo vi vitā eripi. Iouis arā sanguine turpari. ⁋ Iacet igēs littore. t. ita narrat mortē priami: vt mō tangat opinionē illoꝝ q volunt illū cæsū ad hercæā arā: mō illoꝝ qui aiunt ipsū a pyrrho tractū ad sigeū vbi erat sepulcrū Achillis: ꝛ ibi in littore amputato capite interfectū. ⁋ Sæuus: inuictū æneæ aīum ostendit: sed ꝛ pium qui suo ꝑiculo nunquā motus oia extrema ꝓ patriæ defensione adijt. ⁋ Exhalantem: fm Anaximenē: qui dicebat vitā spiritu cōtineri. ⁋ Ad terrā misere: nā q validiores erant. Saltu se dimisere q ꝟo vulnerib' ꝯfecti igni se aduoluebāt: Oia āt sīt ad laudē æneæ: q' nō pri' pugnare ꝯstitit: q; se ab oib' relictus aīaduertit. Cū mihi se in nřis allegorijs ońdimus q̈re i li loco se hitu diuino ꝛ qlis ē appet æneæ. alibi ꝟo sub hitu mortali: Estq; huius Rei sensus ꝓfūdus: quē ibi reples. Alma: epithetū ꝯuenientissimū Veneri. nā cūcta aīantia gignēdo oia gña alit sic Lucretius Aeneadū genitrix hoiuȝ diuūq; voluptas: alma ven'.

Iam flāmæ tulerint, inimicus ꝛ hauserit[a] ensis.
Non tibi Tyndaridis[b] facies[c] inuisa Lacænæ[d],
Culpatus ve[e] Paris, verum inclementia Diuūm
Has euertit opes, sternítq; à culmine Troiam.
Aspice[f] (nāq;[g] oēm quæ nūc obducta[h] tuenti[i]
Mortaleis hebetat visus tibi, ꝛ humida circūm
Caligat, nubem eripiam: tu nequà[k] parentis
Iussa[l] time, neu præceptis parēre recusa)
Hic vbi disiectas moles, auulsáq; saxis
Saxa vides, mixtóq; vndantē puluere fumū,
Neptūnus[m] muros, magnóq; emota Tridenti[n]
Fundamenta quatit, totámq; à sedibus vrbem

SER. a CHAVS Erit ensis: aut percusserit: vt Latus haurit apertus aut vorauerit. b Tyndari/ dis: atqui Iouis ē nō Tyndari filia. Sed sic di cimus tyndaridis de Helena: vt de Hercule amphitryōides. Nā de Ioue ꝛ Leda nati sūt Pollux: ꝛ Helena. De Tyndaro Leda ꝛ Castor: q ꝛ solus mortalis fuit. Vnde Virg. Si fratrē pollux alterna morte redemit: q immortalitatem suā cū fratre partitus ē. Helenā vo īmortalē fuisse indicat tps. Nā cōstat fres eius cū argonautis fuisse. Argonautarū filij cū thebanis dimicauerūt. Itē illoꝝ filij ꝯ troiā bella gesserūt. ergo si īmortalis Hele/ na nō fuisset: tot sine dubio sæculis durare nō posset. hāc aūt legimus pus a Theseo raptā: ꝛ in ægypto cōmendatā Proteo. c Facies inuisa: pulchritudo Helenæ odiosa. f. Helēa. ꝛ græcū est: vt vis herculea: hoc ē Hercules. d Lacænæ: a puincia laconica. Et notādū deriuationē minorē esse principalitate: qꝺ rarū est. e Culpatus ve paris: criminosus. f Aspice: de Homero tractū: q inducit Mi neruam præstantem ista Diomedi.

ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν,
ὄφρ' εὖ γινώσκοις ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα

g Nāq; oēm: ordo est. Oēm tibi nubē eripiā: q̄ humida circū caligat: ꝛ mortales hebetat visus tuenti. dr̄. nebula orta de terris obesse nr̄is obtutib⁹. Vñ aqla qa supra nebu/ las ē: plus videt. Est ēt theologica rō: qa ignorantes visum venereū videre dicunt ꝛ numina. Vñ nūc merito post Veneris abscessum numina vidisse dr̄ Aeneas. h Obducta: superducta. i Tuenti: mō videnti. alias de/ fendenti. k Nequa pa. ius. ti. ne particula phibentis: Impatiuo iūgit mō sed interdū ꝑsenti tpi: interdū futuro: put aliqd volumus aut ad pñs: aut ad futuꝝ fieri. l Iussa time: veret. n. ne imperāti sibi fugā nō obtempet. m Neptūnus muros: hoc qdē habet fabu/ la: q Neptūnus cū Apolline troiæ fabricauit muros: Sed ꝯstat Laomedōtē supradictis dijs certā vouisse pecuniā ad sacra facienda. Quā inuadentibus hostibus trāstulit ad muroꝝ fabricā. Vñ dij ꝛ fecisse muros: ꝛ offensi esse dicunt. Simul notandū ꝙ eos facit opa sua euertere: vt portas Iunonē: quā dea f. Nā ꝛ portā luminis nascentibus pbet. Arces Mineruā. Legimus enim Pallas quas cōdi/ dit arces: ꝛ Neptūnū muros. Ipsi enim fun/ damenta sunt ꝯsecrata: cuius ꝛ mouentur arbitrio. Vnde ἐννοσίχθων ἐννοσίγαιος dr̄: n ē terræ mouens ad pcussiōe: sicut terræmot⁹ cō/ tinent opiniones. n Tridēti: Omnia ī ns exeūtia: aut participia sūt aut noīa. Sed participia si sīne ablatiuum ī e ꝛ ī in i mittūt pro nro arbitrio. Iuuenalis: Nec ardenti decoxit aheno: cōtra Semper q; ardente camino. Si vo noīa fuerint in e tan/ tūmodo exeunt. Si aūt eadē sint ꝛ noīa ꝛ participia: vt amans: quū noīa fuerint: ol modo in e mittunt: quū pticipia licenter vtimur. ergo qa tridens est nomen: tridente debet dicere: Sed nouitatē affectauit nulla cogente ne/ cessitate. Sane in noibus: quæ ꝛ ppria eē pos/ sunt ꝛ appellatiua: vt liberalis: felix: Iuuenalis a proprio in e exit: ab appellatiuo in i.

DON. NEptūnus. cum deos inimicos Troianis enumerasset: ponit Iouem.

CHRI. ASPICE: simile ē in quarto Homeri: vbi Pallas ait Diomedi: ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν, ὄφρα εὖ γινώσκοις ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα. Oēm nubē eripiam: est sīna Platonici Porphyrij. qui inqt. Latet omne venenū. Tamen aīa cū ab officijs corporis paululū libera est interdū aspicit nōnunquā intēdit aciē nec tñ peruenit: ꝛ cū aspicit tñ non libero: sz directo lumine videt: sed interiecto velamine qꝺ nexus naturæ caligantis dicit hoc in natura esse Virgi. Teste Macrobio his versibus asserit Hoc velamen cū in quiete ad veram vsq; aciē animæ: vt introspiciat admittet ad cornu credif. Cuius nā est vt tenuatus visui sit peruiū. Cū aūt a vero hebetat ac re/ pellit obtutū: tūc ebur putatur: cuius corpus ob densitatē ne tenuatū quidē visui admittit hoc Maro p geminas somni portas exprimit. Neptūnus: a nando dicit latine: quia vis aqua est: ꝛ qm̄ ab aqua nobis potus puenit. Apud græcos ποσιδάων qa potum det appellat. Venus este filiis Saturni. Fingitur. n. Saturnus oēs filios vorasse exceptis his quatuor: Ioue: Iunone: Neptunno: ꝛ Plutone. hi quatuor

quatuor sunt elementa: iupiter: æther: Iuno: aer: Neptunus: aque Pluto: terra. Ergo saturnus ipse qui cætera oia apud nos generata cõsumit: ipsa elementa ex quibus reliqua cõponũtur: nõ consumit. Sed ipsa assidua: mutuaq; trãsmutatione: vt nihil tñ inde pereat alia i aliud imutantur. Hæc physice. Secũdum do historias Saturni regis filius fuit: & qm in diuisione regni sibi insulæ obuenerũt. Deus maris putat: Diodo. ait: Neptũnus primũ ea quæ ad nauigandũ pertinent inuenisse a Saturno huiuscemodi rebus pfectum. Et primũ æquũ domuisse: & pcepta eqstris artis pbuisse: ex eoq; hippueẽ noiatũ. Appellai pterea Ennosigeus: & Ennosicthon qsi Terrã qtiat mare: ἔνοσις enis cõcussio est: terra aũt χθὼν & γαῖα dr. Creditur. n. terræmotus aquis gigni quapp Thessali vt ait Herodotus dicunt olim flumina quæ in thessaliã cadunt exitus nõ habuisse: propterea q; Regionem omnem illam stagnũ fuisse: Sed deinde Neptunnum illis viam aperuisse. Hoc ideo fingunt quoniam terræmotu montes qui hactenus sibi inuicem coniuncti exitum fluminis denegabant diuisi viam aquis præbuerũt. fundamenta autem quatere inducitur a poeta q illi sacra sunt: nec id temere: nam architecti cum solidum in iaciendis fundamentis non reperiant: ad quas vsq; illa dimittunt.

Eruit hic Iuno Scæas sæuissima[a] portas
Prima tenet, sociumq;[b] furens[c] à nauib[9] agmẽ
Ferro accincta vocat.
Iam sũmas arces Tritonia[d] (respice) Pallàs
Insedit nimbo[e] effulgens, & Gorgone sæua.
Ipse[f] Pater Danais animos, viresq;[g] secundas
Sufficit, ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe[h] Nate fugam, finẽmq; impone labori.
Nusq;[i] abero: & tutum patrio te limine[k] sistam.
Dixerat. & spissis noctis se condidit vmbris.
Apparent[l] diræ facies, inimicaq; Troiæ
Numina magna deũm.
Tum[m] vero omne mihi visum cõsidere i ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunnia Troia.
Ac veluti summis antiquã in mõtibus Ornũ

SER. a ¶ SÆVISsima: quæ & fugam vetabat. b ¶ Socium: sibi deuotum. c ¶ Furẽs: irascens. d ¶ Tritonia pallas: Notandũ duo antonomasia sine pprio. Et est nimiæ iracũdiæ: quũ dicitur: q; q; iracta fit græci: & tñ troiãis parcere. licet i historia lectũ sit vehementius iratas Mineruas: q post victoriã ei sacrificare noluerunt: vt Horatius: Quum Pallas vsto vertit irã ab Ilio in impiam Aiacis ratem. e ¶ Nimbo effulgens nube diuina: alij limbo legunt: & est pars vestis extrema: quæ instita dicit: vt Horatius: Quarũ subsstricta talos tegit instita veste. f ¶ Ipse pater: q oib[9] vnus esse psueuit: vt Rex Iupiter oibus idẽ. Et bene honesta Aeneæ causa fugiendi est. g ¶ Viresq; secundas: quæ fuerunt & in troianis: sed nõ psperæ: sufficit: ministrat. h ¶ Eripe: accelera: raptim fac. i ¶ Nusq; abero: bona œconomia. Nã si tenent Danai: qua deficit ignis: necessarium est psidium numinis: vt Horati. Nec deus intersit: nisi dignus vindice nodus inciderit. k ¶ Limine firmam: in limine: vt Siluis te tyrrhene feras. l ¶ Apparent diræ facies: sm mathesim: post abscessus Veneris dira dicunt apparuisse numina: cuius psentes radij interuenientes circũquaq; diuisos anæreticos tẽperant. m ¶ Tum do: quia ante & ab Hectore audierat: & per se viderat euerti troiã: sed nõ oẽm.

maioris sit potestatis defendere debuit ergo hoc destituti auxilio: cum simus cedẽdũ est nobis. ¶ Eripe nate fugam qa sciebat non facile posse suaderi fugam æneæ ideo dixerat: tu ne qua parentis iussa time: neu præceptis parere recusa. ¶ Quapropter cedendus erat: cum qui potest omnia & fauere debebat cõtrarius esset. ¶ Nusquã abero: nam sine suo auxilio cum esset flammis: telisq; hostilibus circundatus quo modo fugere potuisset?

CHRI. ¶ IVNO: est hæc dea portis ideo preposita quia ipsa lucina est quæ infantibus exitum in lucem præbet. Quia autem portis p quas est ingressus preerat: calendæ quoq; mẽsium illi erant sacræ: quia ingressus sunt mẽsium. ¶ Pallas: quia nata est e vertice iouis arcibus præest: quæ vrbis sunt vertices: vel quia Bellicosa dea est: vel potius quia sapientia potius q; corporis vires tutela præbet vrbi. ¶ Ipse: emphasis: qui omnibus æquus esse debet & tunc est pater scilicet hominum & deorum. ¶ Vel pater: scilicet meus quod ostendit præter omnia esse dolendum. ¶ Eripe fugam: non enim fugam viro forti persuasisset: nisi prius omnem defendendi spẽ exclusisset. Quis enim audeat contra tales deos. Verum ex his versibus grauissima elicitur per allegoriam sententia. ¶ Sistam Dixerat: Plus est q; si dicat po

DON. ¶ IPSE pater: quasi qui nos contra alios cũ

nam. Nam sistere est ita collocare: vt non facile inde deturbari queat. ¶ Tum vero: nam et ante in summo periculo rem esse putaret: tamen cum cótra nos talia numina stare videret: iudicaui ita esse in igne Troia: vt nulla vi eripi posset. Ex cóparatione aũt circũcisæ arboris nihil ostendere nisi vndiq; & a dijs & ab hoibus oppugnata fuisset illã expugnari nó potuisse.

Cum ferro[a] accisam, crebrisq; bipénibus instant
Erúere[b] agricolæ certatim, illa vsq; minatur[c],
Et tremefacta[d] comam concusso vertice nutat,
Vulneribus donec paulatim euicta, supremũ
Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruinam[e].
Descendo, ac ducéte[f] Deo flãmã inter, & hostes
Expedior: dãt tela locũ; flãmæq; recedunt.
Ast vbi iam patriæ peruentũ ad limina sedis,
Antiquásq;[g] domos, genitor, qué tollere i altos
Optabam primũ[h] mõteis, primúmq; petebam;
Abnegat excisa vitam producere Troia.
Exiliúmq; pati. Vos[i] ò quibus integer[k] æui
Sanguis, ait: solidǽq; suo[l] stant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me si cælicolæ[m] voluissent ducere vitam,

SER. a ¶ FERRO & bipennibus: tautologia est ideo crebris quia bipennibus. b ¶ Eruere: pro deijcere: & est acyrologia. c ¶ Minatur: aut eminet: vt Minæq; murorum: aut mouetur. d ¶ Tremefacta co. so lita figura. e ¶ Ruinam: aliarum arborũ. f ¶ Ac ducente deo: secundum eos qui dicũt veri usq; sexus participatione habere numina. Nam vt ait Caluus: Pollentẽq; deum venerem. Item Virg. Nec dextræ erranti deus abfuit: quum aut Iuno fuerit: aut Alecto. Est etiam in Cypro barbatæ Veneris simulacrum: quæ ἀφρόδιτον vocat. & hoc ad græcorum imitationẽ qui ὁ θεὸς καὶ ἡ θεὸς dicũt. sicut ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἄνθρωπος vir et fœmina. g ¶ Antiquasq; domus: caras. & aliud pendet ex alio. Nihil enim interest vtrum cari dicas: an charitatis cãm. Sane domus ambitiose dixit: pro domo vna nó domum. h ¶ Primus: præcipuũ. i ¶ Vos o: obliqua oro ẽ. Nam aperte qdẽ hoc agit: vt relinquatur: latenter vero aliud. per qd nimia Aeneæ ostendit pietas: q nec iustis causis mouet: vt patrẽ relinquat. k ¶ Integer æui sanguis: plenam ætatem significat ex sanguine: qui non est integer nisi in iuuenibus. Nam dicunt physici minui sanguinem per ætatem. Vnde in senibus tremor est. l ¶ Suo robore. i. proprio sine alterius auxilio: quo eget Anchises. m ¶ Cælicolæ: ad quos nostra pertinet vita: vt Haud credo inuisus cælestibus auras vitaleis carpis. Et Nos iuuené exanimũ: & nil iam cælestibus vllis Debentem. Et igneus est ollis vigor & cælestibus origo. Anima enim cæli pars est: vmbra inferorũ. Ideo ergo non posuit generale deorum nomé: & addidit cælestibus: ne crederentur inferni dij: qui datores vitæ non sunt.

DON. ¶ FLAMMAM iter & hostes expedior: debuit hoc pstare Venus: & quia mater & quia dixerat nusq; abero. ¶ Me si cælicolæ. aperta coniectura me inuisum superis.

CHR ¶ DVCENTE deo: Recte Seruius. Adde ẽt ex Macrobio quod simulacrũ illud barbatũ veste tñ muliebres habebat: & sceptrũ virile: qa candem maré & fœminã putarent. Aristophanes quoq; poeta aphroditon illã in masculino genere appellat: & leuinus ait Venerem igit almum adorãs siue Fœmina siue mas est ita vti alma noctilucula. Philochorus eandem putat eẽ lunam illiq; sacrificare viros veste muliebri: & mulieres veste virili: qp & mas æstimetur & fœmina. Varro autem affirmat sub Regibus apud romanos nullũ Veneris neq; græcũ neq; latinũ nomé fuisse. ¶ Exiliũ. qd apud mortales ita durũ videtur: vt mors illi videat pferenda. Præsertim seni qui oĩa meliora desperat. ¶ Inter sanguinis alit qm inanimatis corporibus calor semp agit in humore: ipsumq; veluti suũ pabulum absumit: pereat aĩal necesse ẽ: nisi assiduo alimẽto restaurent corpora. Hoc igit qd sumimus alimentũ: quater intra nos decoquit. Primo in stomacho. Secũdo in epate. Tertio aũt decoctio fit cordis: epatisq; opera: ac postremo perficit. Quarto in venis. Appellat itaq; huiuscemodi totũ decoctũ tũ chylum tũ chymum: qd per venas discurrés in id mẽbrum cõuertit cui adheret & restaurat: qd idem ex calore pficitur: & q̃uis vniuersa h res ex q̃tuor cõstet hũorib' sanguie: pituita: bili: & atra bili: tñ qa sanguis i illa maiori nobiliorq; ps existit: sanguis appellat: hic qa pollẽtior calidiorq; i iuuenili ætate ẽ reddit iuuenũ corpa robustiora. Nã vires sũt ex neruis: q nisi calore iuuent debiliores reddunt. Est igit in ea ætate itegar nec dũ p ætaté iminutus. In senibus vero cõtra: Solido nulla ex pte diminuto. ¶ Me si cæ. quasi nó videant velle eos viuere qbus adimant ea qbus cómode viuere possint. Est aũt oratio quæ non caret indignatione: & ex obliquo imputat morté suam dijs: qd nó ex rõne: sed ex pturbatióe facit.

Venus

Alimentum Hois

¶ SATIS

Has mihi seruassent sedes satis[a] una[b], superq;
Vidimus excidia, & captæ superauimus vrbi.
Sic[c] ô sic positum affati discedite corpus.
Ipse manu mortem inueniã miserebitur hostis.
Exuuiásq;[d] petet. facilis[e] iactura sepulcri est.
Iampridem inuisus Diuis, & inutilis, annos[f]
Demoror, ex quô me diuûz pr, atq; hoiuz Rex
Fulminis[g] afflauit ventis, & contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixúsq; manebat.
Nos[h] contra effusi lachrymis, cõiuxq; Creũsa
Ascaniúsq;, omnísq;[i] domus, ne vértere secum
Cuncta pater, fatóq; vrgenti incũbere vellet.
Abnegat inceptóq;, & sedibus hæret in ijsdem.
Rursus in arma feror, mortéq;[k] miserrim⁹ opto.
Nam qđ cõsiliũ aut quæ iá fortuna dabatur?
Mé ne[l] efferre pedem Genitor te posse[m] relicto

SER. a ¶ SATIS superq;: ad augmentũ superq; addidit. Est aũt tmesis. Sane sciendũ est eẽ aliq̃ quæ augmentũ non recipiunt: ne minus significent: vt satis perfectus. Naz quærit vtiũ perfectior possit facere: ne incipiat perfectus minus significar. b ¶ Vna exci. sub Laomedonte vnũ excidius viderat: sed emphaticos dixit excidia. c ¶ Sic o sic positum affati discedite corpus: Sensus talis est. Præstate vos mihi funebre solatiũ. i. affamini me: vt dici mortuis solet. Vale: vale vale: Vnde Et magna supremũ voce ciemus. Mortez aũt ego manu hostis inueniã. Nã hic ordo est: ego inueniã morté manu hostis: Ille miserebitur & petet exuuias. Miserebit vo dixit affectu eius qui cupiebat interimi: vt eum hostis quasi miseratus occideret. Sic in. viiij. mater Euryali: Aut tu sũme pater diuûm miserere: tuoq; Inuisum hoc detrude caput: sub tartara telo. d ¶ Exuuiasq; pe. quasi obiectio: sz spoliatũ linque e cadauer: & rñsio. e ¶ Facilis iactura sepulcri: aut ßm epicureos: qui dicunt nil superesse post morté: aut hoc dicit: facilis sepulturæ iactura est. quã põt ruina præstare. f ¶ Annos demoror: quasi festinantes diu viuendo detineo. g ¶ Fulminis afflauit vẽtis & contigit igni: Tria sunt fulminũ genera: est qđ afflat: qđ incendit: qđ scindit. De hoc aũt siluit. Fulminatus ẽ aũt Anchises: qa se cũ Venere cõcubuisse iactabat. h ¶ Nos ꝯ. Præpositiones vel aduerbia in a exeũtia nõ pducunt vltimã litterã excepto puta: & ita & quia apud Enniũ & Pacuuiũ breuia sunt. hic est q᷑ ẽt numeroꝝ noia indeclinabilia a pducunt: vt Triginta magnos voluendis mensibus orbes. Alia vo quæ declinantur breuia sunt ßm rationem noium in a exeuntium. i ¶ Omnisq; domus: modo familia: vel domicilium interdũ re vera domus. k ¶ Mortem opto: cõtra fatoꝝ vim: & matris auxiliũ. l ¶ Me ne: pbatæ pietatis filium. Nã pnomina hñt vim suam nõnunq; & emphasim: vt Cãtãdo tu illũ. m ¶ Posse: plus ẽ q; velle.

bolor immensus q᷑ adhuc post eius interitum viuimus & adhuc de viuendo cogitamus. ¶ Corpus: non dixit viuũ hoiem sed corpus. s. eius qui nõ viuendi sed moriendi cupidus esset. ¶ Ipse ma. m. rñdet oibus q̃ pñt obijci. ¶ Fixus: immobilis sñia. ¶ Nos contra: qa fuga eẽt salus petenda: & sine ipso fuga nõ erat: orabamus ne vniuersam domũ dum negat se fugiturũ pderet. Ergo oia ex illius voluntate pendebant. ¶ Me ne: inuidiosa dictio: sz q̃ plena eẽt pietatis & ex affectu religioso pfecta. Habet autem grauissimũ põdus in pronominibus me & te me. s. filium tu: cuius pietatem officia: religionéq; optime cõprobasti. ¶ Te: qui sis pater meus: & probe nosti quid patres liberis ac patribus liberi debeant. ¶ Te: qui senectute & morbo grauis sis: & quẽ ita relinquere sit scelus hoc tpe & hoc loco vbi hostes sint & flãma. Potuisti ergo loqui q᷑ me faceret parricidam.

CHRI. ¶ VNA excidia: ex licentia poetica vtit pluralí in ea significatione quã singularem esse vultu: cũ & vnus dicat & in singulari inueniatur excidium: sed redditur nescio quo modo maior ipsa oratio. ¶ Ventis: fulminis. Naz si ictus fuisset fulmine perisset protinus. Verũ vento fuit percussus: de qua re & de omni genere fulminum alio loco scripsimus. Nos cõtra nihil ex his ꝑtermissum ex quibus ad fugam capiendam persuaderi potuit. Nã nõ debuit æneas in eam desperationez deduci: vt reiecto fugæ proposito in idubitatã mortem rueret: nisi prius oia tentasset: quib⁹ patrem quem relinquere nefas putabat: i sniaz suam traducere posset. ¶ Me ne efferre. p. obiurgatio in parẽtẽ asperrima est: sed tamẽ ita circũspecta: vt non sit impia. ¶ Efferre pedem: plus est q̃; si dicat discedere. Nõ possumus e domo pedẽ pferre: & tamẽ nõ alio migrare. Habet aũt vim maximã me & te: Me scilicet filium parenti deditissimũ & te. s. talem tantũq; patrem: & cui oia debeo: ergo nefas est qđ dixisti Vos agitate fugam: Conuincit igit parentem: sed non tñ omni excu

DON. ¶ SATIS vna: scelus est patriam vidisse: &

ratione priuare illum debuit. Itaq; non dixit tantũ nefas extulisti qđ potuit fuisse pmedi/tati hominis: sed dixit excidit: quod non a rõne sed a casu est: nam dicimus excidere ver/ba cum ipræmeditata ex ore pfluũt vt sit snla nõ hoc dixisses si rẽ diligẽtius cõsiderasses.

Sperasti? tantúmq; nefas patrio excidit[a] ore?
Si nihil ex tanta Superis placet vrbe relinqui;
Et sedet hoc animo, peritureq; addere Troiæ
Téq;, tuósq; iuuat, patet[b] isti ianua læto.
Iáq; aderit multo Priami de sanguine Pyrrh[a],
Natũ[c] añ ora patris, patrẽ q obtrũcat[d] ad aras·
Hoc[c] erat Alma Parens, q me p tela, p ignes,
Eripis, vt medijs hostem in penetralibus; útq;
Ascaniúmq;, Patrémq; meũ, iuxtáq; Creũsaꝫ
Alterum in alterius mactatos sanguine cernã?
Arma[e] viri, ferte arma· vocat lux vltia victos.
Reddite[f] me Danais·finite instaurata reuisam
Prælia·nunq̃; omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rursus, clypeóq; sinistram
Insertabam aptans, méq; extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat, paruúmq; patri tendebat[g] Iulum.
Si periturus[h] abis, & nos rape in omnia tecum.
Sin aliquã expertus sũptis spem ponis i armis;
Hác primũ tutare domum. cui [i] paruus Iulus?
Cui[i] pater? & cõiux[k] quõdã tua dicta, relinquor?
Talia vociferãs gemitu tectũ omne replebat·

SER. a ℂ EXCIdit: bene excusat patrẽ dicendo excidit: & ipaꝫ temperat obiurgationem. b ℙ Patet isti: apocope est: p istic. pronomẽ enim esse non põt: quia non pcedit nomẽ. c ℙ Natũ ante ora patris: his rebus terret eum: q nõ potest morteꝫ timere. d ℙ Obtrun/cat: obtruncare consueuit. e ℙ Arma viri ferte arma: notãt hoc cri/tici: quia sæpius armari ali/quos dicit: cũ exãimatos nusq̃; ostẽdat: qui nesciunt non oĩa a poeta: vt supra diximꝰ dici debere. Nã & diẽ describit nocte nõ pmissa. Supflue.n. dñr eaq̃ necesse est fieri. quis enim domũ ingressus nõ arma deponat. f ℙ Reddite me danais: qbus me sustulit mater. g ℙ Tendebat: offerebat: sed non manibus euꝫ gestans. h ℙ Si periturus abis: argumentum dilemma: idest cõplexio: quæ aduersarium ab vtraq; parte concludit. i ℙ Cui paruus iulus: interrogantis est. & si/mul epitheto cõmendat ætatẽ. k ℙ Coniux quondam tua dicta relinquor: quondam aut aliquãdo significat: quasi nũc vxor non sit: q relinquitur. Aut certe quondã semper signi/ficat: vt in georgicis: Vt quondam in stipulis magnis sine viribus ignis. Et est sensus quaꝫ semper coniugẽ nominasti. haberi enĩ quæ/uis poterat: noĩari non nisi nobilis.

DON. ℂ SI nihil: artificiosa oratio: nã esset cã inte/ritus oĩum & extẽplo ostendit affuturuꝫ pyr/rhum qui filiũ: nepotemq; in suo conspectu interimat cũ iam ea crudelitate vsus in Po/lyte sit: qui nunquã patrẽ interempturus sit: nisi prius cæso filio. ℙ Hoc erat alma parẽs: ostendit materna beneficia cõuerti in perni/ciẽ. ℙ Cernant: ad oĩa ptinet: & ppea nõ se/mel accipiendũ ẽ. ℙ Arma viri fer. conabat

flectere patrẽ in suã snĩam: cũ filij periculum cerneret. ℙ Vocat lux vl. v. vt intelligat non simul arma ad salu/tẽ: sed ad mor/tem: nec inde alid sperari q̃ aliquã vltõeꝫ. ℙ Hic ferro accin. qm̃ ne his qdẽ dictis motus erat. ℙ Patri: non dixit mihi sed pri: vt si maritum non flecteret: saltẽ patriũ affectum moueret. ℙ Quon/dã tua: nam si discedã nõ potero esse deinceps tua. ℙ Vo/ciferãs: non solũ verbis: verũ est gemitu oñ/dens. Cuꝫ sibi talis est locus iste qualis est Talia iactãti stri/dens aquilone procella. Itẽ hæc dũ dardanio æneæ miranda videnť &c. Itẽ Talia fũdebat lachrymans longosq; ciebat incassum flet⁹: nam incerta & insperata innectit: non expe/ctans verbosum finem.

CHRI. ℂ SI nihil ex tanta: cum nõ possit illuꝫ pro/prio suo periculo. Conatur mouere periculo totius familiæ: Nam senũ est magis suorum posteritati quã sibi ipsis consulere. ℙ Instau/rata. pro restaurata: vel q̃ græci iã deficienti/bus nobis restaurarunt: vel instaurata. i. in/staurabilia q̃ ego meo aduentu restaurabo. ℙ Moriemur in. oñdit se pficisci ad certam mortẽ: vt incuteret terrorẽ patri sed tñ ostẽ/dit fortitudinẽ aĩ: cum non morieť inultus. ℙ Hinc fer. nõ. n. deposuerat arma qbus cor/pus tegebat: vt est lorica & armilla: sed q̃ faci/le eẽt & deponere & resumere. ℙ Insertabã: vehemẽter inserebã: nam plura loca sũt in scuto in qbus manus brachiũq; inseritur. ℙ Ferebã: ferre volebã: sed ipsa coniux se mihi in limine opponens pedes amplectens detinebat: & hærebat mihi. i. non discedebat a me: & qm̃ non potuisset vicere viribus: vo/luit flectere misericordia oñdẽdo filiũ. cuius salutem

salutē pdē videbar. Captat aūt mias ab ætate:nā ducit pathos ab īfantia: vt īfantūq; aīæ flentes ī limie ꝑ. A pueritia: vt īfœlix puer atq; īpar ꝯgressus achilli. A iuuētute: vt Impositiq; rogo iuuenes añ ora parētū. A senecta: vt Dauni miserē senectæ ꝛ hic. ☞ Cui.p.ītē a sexu femieo. ☞ Dicta quon. q.d. ꝓuabor ī honorē: ne dicar ꝯpli⁹ tua ꝯiux. ☞ Vociferās: vociferare ē elata voce nō mō īdignationē: ſʒ ēt dolorē: vt ħ: oñdē. Aliqñ ēt vehemēter clamabat.

SER. a ☞ MANVS inter: mutauit accentuʒ ꝓpositio postposita. Sane inter plerūq; ꝓ per ponitur. Sed raro apud Virgilium: vt Hic inter fluuio tyberinus amœno. bona autē œconomia ad Iulū venit dicens eū fuisse inter man⁹ parentū: hoc ē inter cōplexus. non.n. possumus eū illo tpe portatū dicerē: quē post septē ānos legim⁹ ꝛ venatū iuisse: ꝛ bella tractasse. b ☞ Mirabile mōstrū: τῶν μέσων ē dictū a mōstrando. Et refert ad pñs ei⁹ significatio. Prodigiū aūt est qđ in lōgū tps dirigit significationē. c ☞ Fūdere. l. a. apex: ꝓpe dr ī summo flaminis pileo virga lanata: ħ ē cui⁹ extremitati modica lana ē: qđ primū ꝯstat apđ Albā Ascaniū statuisse. mō aūt ꝓ sūmitate pilei intelligimus. Tangit nanq;: vt frequenter diximus latenter historiā. Item hoc quoq; đ igni ad Seruiū Tullum ptinet. Nā quum Tarquinius Priscus cœpisset Ocriculanam ciuitatē: ex captiua quad. ī in domo eius nat⁹ est Seruius Tullius: qui quū obdormisset: caput eius subitō flāma corripuit: quā quū vellēt restinguere: Tanaquil regis vxor auguriorꝫ perita intelligens auguriū prohibuit. Flāma puerū cū somno deseruit. Vnde intellexit eum clarum fore vsq; ad vltimuʒ vitæ. Sane perite lucem dixit: nō vt in septimo Tum fumida lumine fuluo. Nam ꝛ illic quidē splendor ē: sed cum fumo qui semꝑ cā lachrymarū est. In Ascanio aūt solus ostenditur splendor. d ☞ Circū tempora pasci: crescere: vt Sacrū tibi pascere crinē. Sunt autem infinitiua pro indicatiuis. Fundere: lambere: pasci historico more. e ☞ Sanctos restiguere: nō quos tunc sanctos sciebant: sed quos mox probarunt. f ☞ Oculos ad sidera: ꝯ opinionē Theocriti: q eū cæcatū fuisse cōmēorat. g ☞ Si flecteris: aut ſm stoicos locut⁹ ē: q fati asserunt necessitatē: aut ſʒ epicureos: q dicūt deos non curare mortalia. h ☞ Aspice nos: qa īuētes dij iuuant. Vñ est: Atq; oculos rutulorꝫ reijcit aruis. ꝛ ꝯ: Diua solo fixos oculos auersa tene

Cum subitum, dictúqʒ orit mirabile[b] mōstrū,
Nanqʒ manus[a] intèr, mœstorúmqʒ ora parētū,
Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere[c] lumen apex, tactúqʒ innoxia molli
Lambere flāma comas, ꝛ circùʒ[d] tépora pasci.
Nos pauidi trepidare metu, crinémqʒ flagrātē
Excutere, ꝛ sanctos[e] restiguere fontibus igneis.
At pater Anchises oculos[f] ad sydera lætus
Extulit, ꝛ cælo palmas cum voce tetendit.
Iuppiter omnipotens ꝓcibus si flecteris[g] vllis,
Aspice[h] nos, hoc tantum. ꝛ si pietate meremur,
Da deinde auxiliū pr, atqʒ[i] hæc omina firma.
Vix ea fatus erat senior, subitóqʒ fragore

i ☞ Atq; ħ omina firma: ſm romanus morē petit: vt visa firment. Nō. n. auguriū vnum vidisse sufficit: nisi cōfirmet ex simili. nā ſi dissimilia sint posteriora soluunt pora. Vnde ē: Quātū chaonias dicūt aqla veniēte colūbas. Naʒ aqla sine dubio columbis plus pōt.

DON. ☞ MIRAbile: nā fiebāt multa ꝯ nām: vt flāma q̄ tāgebat ea nō vreret. ☞ Pater an. apud quē cælestiū rerꝫ scīa erat. ☞ Vix ea fa. erat: oñdit ex hoc magnū Anchisæ meritum.

CHRI. ☞ FLAMma: ex historia Seruij Tulij sexti regis romanorꝫ eduxit: de qua Pli. in historia nāli sic ait: Tarqno prisco regnāte tradūt repēte ī foco appuisse genitale ex cinerē masculini sex⁹ eāq; q̄ ibi īsederat Tanaqlis reginæ ancillā Ocresiā captiuā ꝯsurrexisse grauidā: vñ Serui. Tul. nat⁹ ē cui deide ī regia accubāti caput ardeē visū ē: creditusq; laris familiaris fili⁹. Ob id cōpitalia ludos larib⁹ ꝑm⁹ istituit. ☞ Pasci: voluit nām ignis exꝑmere. Sole. n. flāma vbi nutrimētū deficit ī aliāꝑtes more pascentiū pecudū desilire: vel dixit ex opione ægyptiorꝫ ꝛ ꝑsarꝫ: q ignem aīal existimāt. qđ q̄cūq; re pascat: atq; saturꝫ vna cū đ pasta re ītetire. Quapꝑ cū Cābyses ꝑsarꝫ rex cadauer Amasis regis e mōumētis eductus vri iussisset: ꝛ Persas offendit q ignē deū putēt: ꝛ ingnare cadauerib⁹ lege vetent: ꝛ ægyptios q cadauera ita nefas ab aīali attingi putēt: vt ea ꝯdiāt ne a vermib⁹ corrodant. ☞ Sāctos: sanctū ſm Trebatiū aliqñ sacrū ꝛ religiosuʒ est aliqñ castū ꝛ purꝫ: Ergo hic sāctos qa celit⁹ sūt: sacros dicem⁹: sic ibi Tuq; o scīssima vates Præscia venturi: Nā ꝛ vates ꝛ deo plēa ꝛ sacerdos. In scđa significatiōe ē ibi scā ad vos aīa: atq; istius īscia culpæ. Itē Tuq; o sctīssima ꝯiux Fœlix morte tua. i. icorrupta ꝛ casta. ☞ At p. an an. vates hit⁹ ē: hinc Enni. Doctusq;: anchisesq; ven⁹ quē pulchra dearu Fati dōauit ꝯinū pect⁹ hrē: ꝛ Neui. i li. i. bel. pu. Sic postq̄; auē aspexit ī téplo āchisa sacra ī mēsa ꝑeatiū ordie ponūt imolabat aureā

victimam pulchrā. ☞ Firma: petebant.n.augures cū non esset satis vnum vidisse vt alio augurio confirmarentur. Aspiciebant.n.orientem & quæ videbātur a septētrione q̄ pars mundi superior est: p̄spera & fausta putabant. At illa pars leua est ait Diony. Læuum ergo prosperum quia septētrionale. ☞ Si flecteris: addubitat an flectatur: qm̄ pereuntiū ciuiū p̄cibus non sit hactenus flexus vel expone. vt Serui.

Intonuit[a] leuum, & de cælo lapsa p̄ vmbras
Stella facem[c] ducens multa[b] cū luce cucurrit.
Illam summa supèr labentē culmina tecti,
Cernimus idæa[d] claram se condere silua
Signantemq; vias tum longo limite sulcus
Dat lucem, & late circùm loca sulphure fumāt.
Hic vero victus[f] genitor, se[g] tollit in auras.
Affaturq;[h] deos, & sanctum sydus adorat.
Iā iā nulla mora ē, sequor, & quà ducitis adsū.
Dij patrij seruate domum seruate nepotem.
Vestrū hoc auguriū vestróq;[i] numie Troia ē.
Cedo[e] equidem, nec nate tibi comes[k] ire recuso.
Dixerat[l] ille. & iam[m] per mœnia clarior ignis

SER. a ☙ INTONuit leuum: finistrū: prosperū: qa cæleste ē: vt supra diximus: Sinistrū autem a finēdo dictū: quantū ad auguria pertinet: q̄ nos agere aliquid finat. b ☞ Multa cū luce cucurrit: nunc theologicam rationes sequitur: quæ asserit flāmarum quos cernimus tract⁹: nimbum esse descendentis numinis. Alibi physicas: vt Vēto impendente videbis Flāmarum longos a tergo albescere tractus. c ☞ Facē ducēs: lumen qđ vtiq; ex facibus nascitur. d ☞ Idæa claram se cōdere silua: stellæ huius cursus significat troianos cōglobatos ad domū Aeneæ Idam petere. q̄ dicit Multa cū luce: ostēdit claros. q̄ Signantem vias: scintillas quasdam dicit relictas: quæ ostendūt remansuros in diuersis partibus socios. q̄ Longo limite: ostendit errorem: q̄ sulcum dicit: significat lōgum maris æquor arandū. Et q̄ ait Sulphure fumant: diuini ignis odor ostendit. Ex fumo aūt mors Anchisæ cognoscitur: sicut ei⁹ oratio sequens indicat. e ☞ Cedo equidem: quasi licet me sciam esse moriturum. & bene quod diuinauit Anchises: totum ei concedit. f ☞ Victus genitor: a pristino proposito recedens. g ☞ Se tollit ad auras: verbum augurum: qui visis auspicijs surgebant ex tēplo. h ☞ Affaturq; deos: agit dijs grãs. i ☞ Vestroq; in numine troia ē: In vobis habeo troiam: p̄pter illud: Has mihi seruassent sedes. k ☞ Comes ire recuso: tantū ad solatium itineris: quippe moriturus: vt in sexto Aeneas: Ille meum comitat⁹ iter. Vult enim Vir. etiam Aeneæ cōcedere patris peritiam. l ☞ Dixerat ille: hic distinguendum. m ☞ Et iam: dum negat: dum ostendunt auspicia.

DON. ☙ SEQVOR & qua.d. ad primum est ducere scđm sequi ordinato sensu corrigitur vt sit qua me sede ducitis sequor. ☞ Vestrum hoc au. quia vestrum est augurium: vestrum est tueri qđ agimus. ☞ Cedo.s. potioribus.

CHRI. ☙ INTONVIT le. Ethrusci cælum in .xvj. partes diuiserunt: ex quibus octo ab exortu sinistras totidem ecōtrario dextras nūcupauere. Hic oīa fulmina leua apud latīos habent p̄spera: quoniā leua mūdi pars ē ortus: vt Pli. ostendit: & Cic. In li. de diuinatione secundo Optimum auspiciū habebatur apud romāos sinistrū. Græcis aūt & barbaris dextra videbant auspicatiora vt aiax apud Home. ait p̄spera Iupiter his dextris fulgoribus edit. ☞ Stella non stella: sed vapor ignitus. ☞ Ida. mons in phrygia est sic appellata a teucro q de creta venit: quoniam in ea insula mons ida est. ☞ Signantem.v. signis. i. lūmine facientem vias. ☞ Limite: limites viæ sūt quæ ex trāsuerso per agros ferunt nam limis transuersus est. Hinc Terē. Limis oculis dixit: ex obliquo aspiceret. Hinc limites agroꝝ termini dicuntur. Hinc est limen q̄ ex transuerso in ianua ponatur. ☞ Sulphure: sulphuris ignes diuinū putabant: hinc græci sulphur θεῖον vocant. ☞ Seruate ne. nam veluti vates ad hunc peruenturū imperium p̄ænouerat. ☞ Mihi so. lu. ta. n. legit Dona. & non paruus Nolebat enim plures habere apud se vt melius hostes lateret. ☞ Comes: differt a socio: Socius enim dicitur a socco qui calceus est vtriq; pedi aptus. Socij autem in aliqua re dicūtur qui ita pares sunt: vt in eo in quo sunt socij alter altero maior minorue non sit.

Comes autem in eo in quo est comes: minor est etiam si dignitate aut fortuna in cæteris maior sit. Quapropter Cice. in oratione ad Cæsares pro restituto Marcello Marcellum ipsum socium sibi & comitem appellat socium quia multa pariter in repub. egerant. Comitem quia consul cum dignitate preiret multa ab illo adiumenta assecutus ē. Itaq; cum Anchises ducatum huius exercitus relinquat Aeneæ proptereaq; ille in hoc maior sit; non dat se socium sed comitem.

☙ PROPIVS:

Auditur, propiúsq;[a] æstus incendia voluunt.
Ergo[b] age care Pater ceruici[c] imponere nostræ.
Ipse subibo hūeris. nec me labor iste grauabit.
Quo res cunq; cadét vnu3, & cōmune periclū,
Vna salus ambobus[d] erit mihi paruus Iulus
Sit comes, & longe[e] seruet[f] vestigia coniux.
Vos famuli, quæ dicam, aïs aduertite vestris.
Est vrbe[g] egressis tumulus[h], tēplúmq;[i] vetustū.
Desertæ[k] Cereris, iuxtáq3 antiqua Cupressus,
Relligione[l] patrum multos seruata per annos.
Hanc ex diuerso sedem veniemus in vnam.
Tu genitor cape[m] sacra manu, pr̄iósq; penates.
Me bello ex tanto digressum & cæde recenti

SER. a ¶PROPIVS q; ꝓpter illud: Arboribusq; obtecta recessit. & est ordo. Incendia propius voluunt æstus: idest calorē. Vnde & æstas dicitur. b ¶ Ergo age: quia ꝯsensisti: & ignis propinquat. Age aūt mō non est verbū imperātis: sed hortantis aduerbiu3: adeo vt plerūq; age facite dicamus: & singularē numerū copulemus plurali. c ¶ Ceruici: ceruix cū numero singulari dicitur: collus significat: ū plurali vtamur: superbiā ostēdimus: vt in verrinis Cicero: Frange ceruices. d ¶ Ambobus erit: quō ambobus: cū dicat dextra se paruus Iulus īplicuit. soluit hmōi. n. ætas ī captiuitate solet recipi vt alibi pueri & pauidæ lōgo ordine matres: ꝗ ad filiū: & ad patrē pōt referri. sed melius ad patrē: qa de Ascanio post loquitur. e ¶ Et lōge seruet vestigia: longe valde: vt Tyberinaq; longe hostia. Nam lōge non pōt: quia sequit: Pone subit cōiux. Et bene ire singulos facit. scit enim multitudinem facile posse comprehendi. f ¶ Seruet: aūt custodiat: vt Et tātas seruabat filia sedes: vel Seruantē ripas. g ¶ Vrbe egressis: hic ablatiuo iunxit. vt Horatius: Egressum magna me cepit Aritia roma. Salustius accusatiuo: vt Raro egressa fines suos. ergo vtrūq; dicimus. h ¶ Tumulus: mō terra tumens: alias sepulcrum. Prudenter aūt circa turbatos pluribus vtitur ꝓceptis qa scit eē timoris comitē obliuionē. i ¶ Templūq; vetustum desertæ cereris: bene Cereris fanu3 dicit esse ante vrbem: quæ dea rusticoꝝ est. Et librate Aeneas & Cereris tēplū: & vetustū eligit: ad qō nec viris erat aditus: sicut hostes putabāt. Nā Aeneas scit ante eē ꝓphanatū: nec ꝓdæ spe græci poterāt duci. k ¶ Desertæ cereris: vtrū a sacerdote: qui in sexto extinctus inducitur: vt Cererīq; sacrū polybutē. An desertæ illo tpe ꝓpter decēnalem obsidionē. An desertæ a filia: vt Nec repetita sequi curet ꝓserpina matrē. l ¶ Relligione patrū: timore. & est reciprocū. sic Terentius: Nā mihi nil esse relligio est dicere. i. metus. Itē Virgi. cōtra: Multosq; metu seruata per ānos. connexa. n. sunt metus: & religio. Vnde Statius: Primus in orbe deos fecit timor. Cupressum autem arborem funebrem bene ante tēplū deæ lugentis esse confirmat. m ¶ Cape sacra manu: non est dātis: sed hortantis: vt tollat: quia sequit Me bello e tanto digressum & cæde recenti Attrectare nefas. Scit enī græcos ex pollutione palladij placulum cōmisisse.

DON. ¶ ERGO. a. Nam cum impetrassem paternū assensu3 ꝙ difficillimū fuit arripui ꝓ subitā occasionē fugæ: & obdifficultatibus quas obijcere potuisset Anchises occurrit. Nam se illum senem & impeditum laturum pollicetur: & oīa cōmunia ipsis futura ostendit: quia nusq; illum deseret: & ne q̄rat quid de filio & de vxore faciat iuuabo inquit filium auxilio dextræ: & vxor vestigia mea sectabitur: quod ꝟo ait solus iulus sit co. ¶ Et longe. s. u. c. Fuit consilium vt tutior fieret fuga: Nam si plures fuissent cōgregati nō facile latuissent.

CHRI. ¶ PROPIVS: a prope ꝓpior & propius ē: ita vt in secūda syllaba non sit r qn aūt est non cōparatiuum sed positiuū ꝓprius a um hēt r & in secūda. ¶ Aestus: ꝓprie est exundatio aquæ cu3 seruet in aheno: ꝓptereaq; capitur pro calore: hinc æstas quia calida sit: sed etiā cum vento impulsa in mari exultat aqua dicitur ille fluctus æstus quauis feruor absit & quoniā ita in aere fluctuant: voluunturq; flāmæ vt in mari aqua ꝓpterea dixit æstus. i. illę flammarū fluctuationes voluūt ꝑ aerem incendia. i. ignes ab ipsis incēnsis ædificijs. ¶ Ceruix: posterior pars colli vt anterior gula. Incipit ab occipitio. estq; ex septem ossibus orbiculatim vertebratis: vt caput q̄cunq; velit facile se vertant: vnde qui inflexibili animo sunt duræ ceruicis dicūtur dicta est ceruix ꝙ per eam cerebrū ad medullam spinæ dirigitur quasi cerebri via. Ceruicem vt ait Quintil. primus Hortē. in singulari dixit. In vtroq; tamen numero & pro membro & pro superbia ponitur. Cice. in vatinium. Inflato collo tumidis ceruibus intulisti: & Cato si caput & ceruices dolēt lotio caldo lauato: & Corne. septem vertebræ in cerebro sunt. ¶ Tuge. cum essent sacrificaturi superis viuo flumine abluebantur: Persi. hæc sancte vt poscas tyberino gur. m. Mane. c. bis terq; & no.

ſi.p. Obſeruat vbiq; Vir. vt hic: Itē poſt Caietæ ſepulturā ad eam partē appellit per quā fluuius tyberinus amœno Vorticibus rapidis: ꝛ.m.f. harena in mare ꝓrumpit: Euandrumq; per tyberim petit vt herculis ſacris ablutus intereſſe poſſit ꝛ iuno non tñ in Italiā veniſſe dolet q̄; ꝙ optato potiunt̄ tybridis aluo: quo flumine purificatus poſſet etiā illam placare: qđ minime volebat. Cum aūt ſacrificarent inferis aſpergi ſat erat. Ergo Dido dic corpus ꝓperet.f.ſp.l. Item Sparſerat ꝛ latices. L.f.a. Itē idē ter.ſoc.p.c.vn. ſpergens rore leui. Itē Occupat æneas adytum: corpuſq; recenti Spgit aqua.

Attrectare nefas: donec me flumine[a] viuo
Abluero.
Hæc fatus, latos[b] humeros, ſubiectáq; colla,
Veſte ſuper, fuluiq; inſternor pelle Leonis.
Succedóq;[c] oneri. dextræ ſe paruus Iulus
Implicuit[d], ſequiturq; patrē nō paſſib[e] æquis.
Ponè[e] ſubit coniux. ferimur per opaca[f] locorū.
Et me[g], quem dudū non vlla iniecta mouebāt
Tela, neq; aduerſo glomerati[h] ex agmie Graij,
Nunc oēs terrent auræ: ſonus[i] excitat omnis
Suſpenſū, ꝛ pariter, comitiq;, onerīq; timentē.
Iámq; ꝓpinquabā portis, omnémq; videbar
Euaſiſſe viam, ſubito cum creber[k] ad aures
Viſus adeſſe pedū ſonitus, genitórq; p vmbrā
Proſpiciēs nate exclamat: fuge nate[l], ꝓpiquāt[m]
Ardenteis clypeos, átq; æra micantia cerno[n].
Hic mihi neſcio qđ trepido male[o] numē amicū

SER. a ❡ FLVMINE viuo: ſemp fluenti. i. naturali: vt Viuóq; ſedilia ſaxo. ē autē augurale ꝟbū. b ❡ Latos humeros: aut more heroū ſe laudat. Aut certe ſternendo latos facit. c ❡ Succedóq; oneri: figura eſt: vt Succedūt muro: ꝛ flammas ad culmina iactat. d ❡ Implicuit: pueriles expreſſit timorē. e ❡ Ponè: aduerbiū eſt: atq; ideo vitia ſyllaba habet accentū. f ❡ Opaca locorū: quia dixit Arboribuſq; obtecta receſſit. Eſt autē hæc elocutio: vt Strata viaꝝ. g ❡ Et me quē dudum: naturalia plus timet: qa vir fortis ꝛ pius non timet bellicū timorē: ſed naturales: propter qđ ſeqtur: Comitiq;: onerīq; timētē. h ❡ Glomerati ex agmine: ꝓpter illud Vndiq; collecti inuadūt: nunc oēs terrent auræ. hic oſtēdit viros fortes interdū pro rōne temporis ꝛ cauſarum debere ꝛ decere timere. i ❡ Sonus excitat omnis: conſternat ſubito. k ❡ Cum creber ad aures hyſterologia eſt. Iamq; propinquabam portis: quō portis ſi ferimur p opaca locorū? ſoluit: ſed p opaca locoꝝ extra portas ſubit. has ãt portas dixit quas accepat cū colonia fieret ꝛ Honorē patriæ. Sulcus dicit̄ extra ciuitatē ex terra aratro verſa in oſū circuitu ꝛ a portando portæ appellatæ ſunt. l ❡ Nate: hæc ſingula ꝓnunciāda ſunt: qa perturbatis: iugis non datur oratio. m ❡ Propinquant: nō dicit qui: ꝓpter ſequētē de Corybātibus œconomiā. n ❡ Cerno: nōnulli q̄runt ex cuius perſona cerno dictū ſit: ſed altius intuentes cerno Aeneæ dant. o ❡ Male numē amicū: non cuꝰ vtilitate mea fauēs vxori: quæ in numerum matris deū miniſtrarum relata eſt.

nam puer patris fugientis æquare paſſus non poterat. Exprimit etiā laborem ſuū ꝙ in tanta celeritate patrē ferret: filiū traheret. ❡ Male amicū: amicum non poteſt dici qa nō ſeruauit vniuerſos. Nec rurſus inimicum quia præſtitit inimicū. ❡ PELLE: in brutis pellis dicitur: in homine cutis vnde Iune: ꝛ duram pro cute pellem: ꝛ Hora. Incute curāda plus. e.o.i. patrioſq; ꝓp. ex illoꝝ opinione qui penates deos putabāt priſos. Hinc paulo ſupra Dij patrij ſeruare. D. ❡ Implicuit: nam pueri timentes nō ſolū manibus apprēdunt: ſed toti hærent. ❡ Ferimur: ex ħ celerior ingreſſus oſtēdit. ❡ Opaca: vel ꝓpter vmbras arboꝝ quæ eſſent in viridarijs: vel propter vmbrā nocturnā. Facit aūt rem veriſimilem. Naꝫ quō hoſtes qbus plena vrbs erat feſelliſſet: niſi iter faceret p loca nuda ædificijs ex quo ceſſabant ignes: ꝛ oīa erant opaca. Nec hoſtes verſabantur vbi non eſſent ædificia: qa ibi nulla erāt ſpes ꝓdæ. ❡ Dudū: dum ſui ipſius ſolū curaꝫ haberet. ❡ Suſpenſum: anxiū de ſalute alioꝝ. ❡ Comiti.o.q.t. pathos a cā. Iāq; ꝓp. ad excuſationē ſuā hæc pertinēt: nā non oportuit eū ita eſſe anxiū de vxore cum ad tutiora loca ꝑueniſſet: Diligentiſſime aūt apud mulierem mortem vxoris excuſat: ne in illius odiū ex hoc incurreret. ❡ Genitor: qa ꝛ minus occupatus ꝛ in editiori loco erat. ❡ Ardētes cli. ex hoc fallebatur Anchiſes: vt hoſtes crederet inſequi: ꝛ nō eſſe Corybantes. Corybātes
Figmentū poetæ eſt: Matrē deoꝝ Cybelem miſeratā exilium Creuſæ miſiſſe corybantes miniſtros ſuos: qui mulierem ad ſe traducerent ſuā miniſtram futurā. Sunt autem nonnulli:

CHRI.

DON. ❡ IMPLIcuit. exprimit cauſam ꝛ factum;

nõnulli: inter quos lactan. est q dicant corybantes eosdẽ esse ⁊ curetes: ⁊ latine lares famí
llares eẽ. Dicunt ẽt azanes apud arcades a mõte azania Serui. scribit corybantes dæmo. Azanes
nes eẽ matris deû ministros. Curetas aût affirmat prios cultores cretæ fuisse Euse. de ꝑpa Curetes
ratiõe euãgelica põit hæc noĩa corybãtû Faubõ: Diasaub: Triptolemû: Eumolpû: ⁊ Eubo-
leû: Diodor' aût sicu. refert Amazõas dixisse in samothracia corybãtes a Cybele habita-
tores cõstitutos eẽ: ⁊ eos eẽ eius filios. Ex quo aût p̃re sint ĩ arcanis tradi. Alij dicũt Cure-
tas terra genitos cretã post idæos dactylos habitasse: dictosq; a cure. i. tõsura: eosq; iouem
nutrisse: ⁊ a saltatione corybãtes noĩatos. Alij ab heroe vel a mõte curo curetas appella-
tos dicunt: aut a longa veste: ⁊ olim æthoniæ habitatores fuisse. Nec desunt qui scribãt co-
rybantes Mineruæ ⁊ solis filios fuisse. Alij Saturni. Alij Iouis ⁊ Alopes ꝗ Alij ex Cabera
Protei filia ortos dicunt: ⁊ caberos dictos. Alij postremo eosdẽ putant fuisse dactylos idæ-
os: ⁊ centum à principio extitisse: vt Dio. ⁊ Stra. scribit.

SER. a ¶ MENTẽ: memoriã: vt paulopost: nec p' amissã respexi. b ꝑ Fato ne. e. cre. ordo est. fato erepta Creusa substitit ne: errauit ve via: non. n. dubitat fato eẽ sublatã: quum audierit non sine nuĩe diuû eueniunt. c ꝑ Nec. p. o. ẽ. r. n. cõstat. s. Nã vmbrã ei' vidit tãtũmõ. d ꝑ Hic. d. hic vna defuit. alr vitiû ẽ. e ꝑ Natû: q p ætatem matrẽ desiderare debuerat. f ꝑ Deorûq;: hypmetr' vs'. g ꝑ Vidi. c. bis his vbis ꝯme-dat se futurus nisi. h ꝑ Valle. r. s. iã ondit nimia nstitudo. ⁊ Cigor fulgẽtib' armis: si

Confusam eripuit mentem[a]: nãq; auia cursu
Dum sequor, ⁊ nota excedo regione viarum,
Heu misero coniux fatõ[b] ne erepta Creusa
Substitit, errauit ne via, seu lassa resedit,
Incertum. nec[c] post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animúmq; reflexi;
Quàm tumulũ antiq̃ Cereris, sedémq; sacratã
Venimus; hic[d] demum collectis omnibus una
Defuit, ⁊ comites natúmq;[e], virúmq; fefellit.
Quẽ nõ icusaui amẽs hominúmq;, deo;ũq;[f]?
Aut quid in euersa vidi[g] crudelius Vrbe?
Ascãiû, Anchiséńq; patrẽ, Teucrósq; Penates
Cõmendo socijs, ⁊ curua valle[h] recõdo.
Ipse vrbem repeto, ⁊ cingo: fulgentibus armis.
Stat[i] casus renouare omneis, omnémq; reuert
Per Troiam, ⁊ rursus caput obiectare periclis.
Principio muros, obscuráq;[k] limina portæ
Quà gressum extuleraz repeto, ⁊ vestigia retro[l]
Obseruata sequor per noctẽ, ⁊ lumine[m] lustro.
Horror vbiq; animos, simul ipsa[n] silẽtia terrẽt.
Inde domum, si forte pedẽ si forte[o] tulisset,
Me refero. irruerãt[p] Danai, ⁊ tectũ oẽ tenebant.
Ilicet[q] ignis edax sũma[r] ad fastigia vento
Voluit: exuperãt flãmæ: furit æstus ad auras.
Protinus ad Priami[s] sedes, arcémq;[t] reuiso.

vari. st. r ꝑ Sũma ad. f. v. q auget flãmas: vt Veluti cũ flãma furẽtib' austri. Fastigia ãt mõ d̃ sũmitate ꝓpne dixit alibi p ꝯriũ d̃ imo: vt Forsitan ⁊ scrobibus q̃ sint fastigia q̃ras. Inde ẽ Cælũq; ꝓsũdũ: q̃si culus sit porro fundus: quũ d̃ imo ꝓsũdus: de sũmo fastigiũ dicat. s ꝑ Priamũ: patris ei'. t ꝑ Arcẽ: ne vel illuc confugisset.
¶ IPSE vrbẽ: ondit affectus puri mẽimõij. DON.
¶ MENTEm. c. e. i. cõsumendo eripuit. CHRI.
ꝑ Aula: sine via. Auiaria sũt loca referta auib'. Nec pri' respexi amissã. i. respiciẽdo Aula Auiaria

armat' erat q̃re cĩgor soluit s. ad scutũ ferẽ: iccirco qa scutũ nõ habebat qa patrẽ ⁊ filiũ cõtinuerat. l ꝑ Stat casus: placet: vt Stat qc qd acerbũ est Morte pati. k ꝑ Obscura li. aut per noctẽ obscur: i: aut certe posticũ dicit. l ꝑ Retro obser. se: relego retro sequor mea vestigia. m ꝑ Lumine lu. oculos circũfero. n ꝑ Ipsa si. ipsa q̃ terrere nõ dñt: ꝓcipue iter hostes. sed vt dixim' nãlibus tantum cedit. o ꝑ Si. f. p. si forte iteratõe auxit dubitatõez. p ꝑ Irruerãt danai: q̃s Venus añ ꝓhibuerat: vñ ẽ Et ni mea cura resistat. q ꝑ Ilicet: confestim. h significat ⁊ ilico: sed metri ratione

a l aduerti eẽ amissam. Erat q; dign' venia si si pri' si cogitauit q; ad locũ tutũ veniret: qa ĩ tãta trepidatõe ⁊ ĩ tãtis picul' et sui ipsi' obliuisci posse videbat. ꝑ V na. d. Hoc arguit d̃ ĩdustria a dea iussi i rapi fuisse. ꝑ Cõites: q̃s cũ tot eẽnt difficile erat fallẽ. ꝑ Natũ: nã filioli sp ĩ mẽes respicẽ solẽt. ꝑ Vir: q' vnice diligebat. Ergo vis q̃ lã supior ẽ qui ĩre hoĩes si pñt eripuit. Amẽs: ex d̃siderio amisse ꝯiugi. Excusat d̃o rũ icusatiões q̃m amẽs. ꝑ Ilicet. stati Tractũ ẽt ide ẽ. Nã sacerdos cũ illi pactis sacris ppłz dimitteret: ad illũ ꝯuersus dicebat. ꝑ Ilicet. i. abi lz stati ppłs abibat. Ilicet

Et iam porticibus vacuis[a] Iunonis[b] Asylo
Custodes lecti Phœnix[c], & dirus Vlyxes
Prædā ad seruabāt hūc[d] vndiq; Troïa gaza[e]
Incensis erepta adytis, mensǽq;[f] deorum,
Crateresq; auro solidi, captiuáq;[g] vestis
Congeritur pueri, & pauidæ lōgo[h] ordine matres
Stant circum.
Ausus[i] quinetiam voces[k] iactare per vmbram
Impleui clamore vias, mœstúsq; Creūsam
Nequicq̄ ingeminās, iterúmq;, iterúmq; vocaui,
Quærenti, & tectis[l], vrbis sine fine furenti
Infelix[m] simulácrū, atq; ipsius vmbra Creúsæ
Visa mihi ante oculos, & nota maior[n] imago.
Obstipui, steterúntq; cōæ, & vox faucib[o] hæsit.
Tum sic affari, & curas his demere dictis.
Quid[o] tantum insano[p] iuuat indulgere[q] labori

SER. a ¶ VACVIS: magnis quippe illic erāt oīa. b ¶ Iunonis asylo: templo vnde nullus posset extrahi. dictum asylum quasi asyrum. hoc aūt non est in oībus templis: nisi quibus cōsecrationis lege concessum est. primo autem apud atheniēses statutum ē ab Herculis filijs: quos insequebantur ij qui erant a patre oppressi. Sicut docet in. vij. Statius: Fama ē offensos acie post busta paterni Numinis herculeos sedem fundasse nepotes. Hoc etiā Romulus imitatus est. Vnde ē. Quem Romul[9] acer asylum Rettulit: non statuit. dictū ē āt q̄si sine abstractōe; cōfugiētibus. σύρω. n. traho, καὶ συλῶ: sacra ŏtraho ŏ sacris locis. c ¶ Phœnix: Achillis magr. d ¶ Huc: pro[...]. e ¶ Gaza: census persarum lingua: & est [nu]meri singularis tantum. f ¶ Mensæq; deorum: postq; excessere omnes adytis. g ¶ Captiuaq; vestis: pro captiuorum: & est nota elocutio. h ¶ Longo ordine: lōga multitudine: vt in. vj. Vnde omnes longo ordine posset: quum ordinem linquat. i ¶ Ausus: quia inter hostes. k ¶ Voces iactare: q̄ contrariæ sunt latere cupienti: & inquirendi officium ad vocem transtulit: propter noctē. ibi enim voce opus est: vbi visus non suppetit. voces vo: qa Iterumq; iterumq; vocaui. l ¶ Tectis: per tecta. & ē antiptosis. m ¶ Infelix simulacrum: mihi non sibi: vt Quæ potui infelix. per simulacrum autem apotheosin ostendit: quia simulacra deorū sunt: vmbre inferorum. Sic Vlyxes in Homero apud inferos vmbram Herculis cernit: quia post mortem vmbræ inferos: animæ cælum petunt.

τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην ἡρακλείην,
εἴδωλον, αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι
θεοῖσι
τέρπεται ἐν θαλίῃς, καὶ ἔχει καλλίσφυρον ἥβην

n ¶ Maior imago: quia vmbra maior est corpore. o ¶ Quid tantū: consolatio est. sequit ēt diuinatio: quæ animis liberatis a corpore cōceditur. Vt nec longum lætabere: te quoq; fata expectāt parda. p ¶ Insano: magno: vt Insani feriant sine littora fluctus. q ¶ Indulgere operā dare: vt Indulgēt vino.

CHRI. Asylum ¶ ASYLVM: placet quæ dixit Seru. Diodo. sicut tamen scribit Theseum seditiōe athenis pulsū apd hospites mortuum esse atheniēses inde penitentia ducti eius ossa retulerunt: & semideorum honores ei decreuerūt: tēplumq; asylum costituerunt: atq; illud Theseum denominauerunt. Strab. ephesi quoq; tēplum asylum fuisse scribit: cuius libertatis termini sæpe sunt mutati. Alexander. n. stadium extendit Mithridates dimissa ab angulo ceramici sagitta visus est paulū ips stadiū transcēdere. Antonius huic proxime accessit: & cū eo termino vrbis partem comprehendit. Postea Cæsar Augustus cum id damnosum existimaret: & multis malefaciendi cām esse putaret: id irritum fecit: nunc tn̄ intelligit de asylo: qd Ilus troianus rex ædificauerat. Dicitur aūt asylū quasi asyrum σύρω. n. græce significat traho: & a priuatiua est qa qui ad hunc locū confugerat eum inde abstrahi nefas erat. ¶ Vlyxes: huic consilia potius q̄ vires semp tribuit Homerus secutus: qui tanto plus consilio q̄ corporis robori tribuit: vt eus & nō Achille πτολύπορθον. i. euersorē vrbis nomine. ¶ Simulacrū. constat homo ex animo & corpore & vmbra: Animus supernus cælum repetit. In terram cadit corpus. Vmbra autem quæ vt ait Lucre. est supra spoliatus luminis aer: corpus sequitur quid ergo inferos petet: sed depræhenderunt philosophi esse simulacrum: quid ad nostri corporis effigiem factum inferos petat. Id autem species est corporea: qui tangi non potest sicut ventus. Hanc rem & Home. reqrit viso Herculis simulacro apud inferos. ¶ Maior imago: quia diuina potius q̄ humana esset. ¶ Steterunt: correptione penultimæ syllabæ per systolem: quæ longa esse debuit celeritatem horroris expressit. ¶ Hæsit: retenta est sed de hoc verbo alibi.

¶ SINE

SER. a SINE numine diuū:sine fati necessitate. vt enim Statius dicit:Fata sunt q̄ dij fantur: vel q̄ indubitāter eueniūt. b Nec te comi tē hinc asportare creusam:hic versus caret scansione:vñ multi hinc:multi as:syllabam detrahunt. Si tū vis fide ser uata hūc scan dere:fit cōuer sio.vt Eueni unt nec te hic comites.ꝛ pōt scandi p̄ syna lœphā. Alter nec eclipsim; nec hiatū: nec synalœphā re cipit. ꝛ aspor tare bñ dixit: nō.n.Virgl.si ne tōne as. po nere potuisset et haud teme re asportare:

O dulcis coniux?nō hæc sine[a] numine diuōm
Eueniūt,nec[b] te comitē hic asportare Creūsā[d]
Fas[c]:haud ille sinit superi regnator Olympi[e].
Longa tibi exilia,ꝛ vastū maris æquor arādū[f].
Ad terraꝫ hesperiam[g] venies,ubi[h] Lydius arua
Inter opima virūm leni[i] fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ,regnūmqꝫ,ꝛ regia coniux
Parta tibi:lachrymas[k] dilectæ pelle Creusæ.
Nō ego myrmidonū sedes,dolopūmue supbas
Aspiciam,aut Graijs seruitum[l] matribus ibo
Dardanis[m],ꝛ diuæ Veneris nurus[n].
Sed me magna deūꝫ Genitrix his[o] detinet oris.

dixit clam deportare.Nam quid ibidem fa ceret as. quæ syllaba qōnem in scansione facit:ꝛ bñ dixit asportare.n.clā deportare.nā ꝛ Cice.ait in primo lib.verrinarū. nō te ex Sicilia lēas in verrē deportare velle arbitra bāt:sed qō ijsdē lris illi ꝑtura ꝛ tua q̄stura cō signata sit asportare te velle ex Sicilia litte ras suspicātur. c Fas:quia sequit̄ Regnū q̄; ꝛ regia cōiux Parta tibi. d Creusam:qa latina declinato est latinus erit accentus. e Olympi:cur in penultima accentus fit: manifesta est rō apud latinos.q̄ꝗ; græci di scretionē velint per accentū facere montis ꝛ cæli:qō superfluū est. f Arandū:qa legi mus Subtrahiturq; solū:nō immerito dixit nūc arandū. g Hesperiā:frequenti epithe to italiā.i.ab hispania segregauit:q̄ ꝛ ipsa hespe ria dr̄. h Vbi lydius tybris:thuscus.Dictus Lydius a fratre Tyrrheni. Nā Lydus ꝛ Tyr rhenus duo fratres quū eos ꝓuincia vna nō ferret:in sortē miserunt: vt diuisis copijs ꝑ ficisceret̄ vnus ad nouas sedes q̄rendas:ꝑfe ctus Tyrrhenus est:qui ex suo noīe thuscos tyrrhenos vocauit. Lydia aūt dicta est i qua frater remāserat.Vnde nūc traxit:vt Lydius diceret. Thusci aūt a frequētia sacrificij dicti sunt:hoc est ἀπὸ τοῦ θύειν.Constat nāq; il lic a Tage aruspicinā repertā:vt Lucan⁹ me minit Sed cōditor artis Finxerit ista tages. ꝛ alibi hæc ꝓp placuit thuscos de more vetu sto acciri vates. i Leni agmine:leni im petu. k Lachrymas dilectæ pelle creusæ: melius ad posteriora referimus.vt dicat no li flere:nec.n.captiua sum.Male.n.plerīq; di cunt:quia habes vxorē paratā. l Serui tū:vt seruiā:modus gerundiuus ē. m Dar danis:laus a maioribus. n Nurus:laus a cognatione. o His oris:in qbus colitur.

DON. DARDANIS.laus cōis a genere. Ve neris nu. Laus ꝑpria ipsius.Sū ergo liberata ab hostiū infirmorū seruitute:ꝛ deæ collo cata:ex qua se ortos oēs dij gloriāt:ꝛ habi tatio in locis originalibus. Magna ergo cōsolatio: qui vxorē nec ca ptiuā nec occi sam inuenit:s; detentā:volū tate eius deæ q̄ nulla ē potior.

CHRI. NON hæc sine numi. di. nihil validius ad cōsolatiōes obijcere potu it q̄; necessita tē:quæ cū oēs adimat spem nos q̄; primum obdurare suadet. Est enim ipsa spes ingens tormentum mortalibus. Itaq; iure quærit ur a doctis mali ne an boni plus afferat hoī bus spes. Longa tibi ex.Iure illi diuinatio nē tribuit:quæ oēm mortalitatē exuta īmor talis sit effecta. Lydius:Tyrrhenos intelli git qui a lydis sunt.De his vide herodotū ꝛ Dionysiū. Leni agmie:sic Enni. Qui per amœnam vrbem leni fluit agmine tybris. Parta:nam cū a fatis destinata sint: parta iam dici possunt. Dilectæ.q.d.q̄;uis me diligas:tamen pellendæ sunt lachrymæ. Magna:nam μεγάλη a græcis dicit̄. Ap pellatur autē ops;Rhea berecynthia:Cybe. Cybele le:bona dea Matrem Saturni eam fabulant̄ Græci hanc gynæciam nominant. Phryges illam Midæ regis parentem asserūt.Roma ni dryadem puellam Fauni vxorem.Nōnul li græcorum illam ex matribus liberi eē vo lunt:quam nec fati licet. Vnde mulieres ei⁹ sacrā colentes tabernacula virgineis inte xunt ramis.Sacris nephas est viris adesse. Itaq; cum instant sacra ipse vir siue prætor siue consul sit:cunctiq; mares vnā conmi grant.Vxor magnifice domum instruit ma gna sacrorum pars ibi noctu conficitur.A it Plutar.in vita Cæsaris . Augustinus autem in libro secundo de ciuitate dei:ait Oblecta mur cælesti virgini berecinthie: ante cuius lecticam die solenni lauationis eius talia ꝑ publicum cantitabantur a nequissimis scæ nicis:qualia nec matrem ipsorum scenico rum deceret audire spectāte ꝛ audiente vtri usq; sexus multitudine. De hac etiam mul ta refert Diodo.

SER. a ¶ IAMQ; vale: recedentis significatio est. vñ ð mortuis dr̃: vt Salue mihi maxie palla Aeternūq; vale. b ¶ Nati.s.c.amo. pp futurã nouercã cõmendatus ascanius. c ¶ Manus effugit imago: quasi imago q̃ non tenet.

ruisse videat. ¶ Lucifer idæ: noua descriptione visus est diei nascẽtis. Nã añ ipsuz exorit lucifer hũc sequit lux: q̃ diẽ plenũ cõfirmat: ergo nõ tam nũcius venientis diei ẽ: sed fidus certusq; pductor. ¶ Danai obsessa.e.l.por.

Naturale.n ẽ: vt nõ possit teneri. Nã qð in sexto ait: Da dextrã misero: auxiliũ significat. d ¶ Simillima somno: sic Cic. Simillimũ deo iudico. Nã genitiuo debuit iungi. e ¶ Sic demum: nouissime. f ¶ Inuenio admi. quũ inuenissez admiratus sum. g ¶ Exilio: ad exiliũ. Donat' p̃ metrũ sensit dicens ex illo: q̃si de ilio. Nã i longa est.

Iámq; [a] vale, & Nati [b] serua cõmunis amorem.
Hæc úbi dicta ðdit, lachrymãtẽ, & mlta voléte
Dicere, deseruit tenuésq; recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm.
Ter frustra comprensa manus [c] effugit imago
Par leuib⁹ vẽtis, volucriq; simillima [d] Somno.
Sic [e] demum socios consumpta nocte reuiso.
Atq; hic ingentem comitum affluxisse nouo⁊
Inuenio [f] admirans numerũ, matrésq;, virósq;
Collectam exilio [g] pubem, miserabile [h] vulgus.
Vndiq; conuenere animis, opibúsq; parati
In quascunq; velim pelago deducere terras.
Iámq; iugis summæ surgebat Lucifer [i] Idæ,
Ducebátq; [k] diem, Danaiq; obsessa tenebant
Limina portarum, nec spes opis [l] vlla dabat.
Cessi [m], & sublato montem [n] genitore petiui.

hoc signũ erat illos potitos esse victoria & lux p̃ila salutis suæ & suorum erat. Ergo spoliatus oi spe: Cessi veluti necessitate coactus p laoconntis exitiũ p diligentiã intie qua mihi deos potiusq; græcos inimicos ostdit: p incendiũ ex filijmet vertice p hortatione patris & religiosas voces vxoris. ¶ Cessi: potioribus neq; debui niti: q toti

h ¶ Miserabile vulgus: magnũ est qð addidit vulgus. sic Stat. vñ hoc examẽ: & vna tot miseræ aĩs opibusq; & volebant & poterant. i ¶ Lucifer idæ: vt troianis vi. sic alibi. Tibi deserit hesperus œtã. Illinc enim oriri vl occidere putant sidera: vñ videri vel incipiunt vel desinunt. hoc est aũt qð ei Venus pmisit nũq; abero. Varro.n.ait: hãc stellaz luciferi q̃ Venus dr̃ ab ænea donec ad laurentẽ agruz veniret semp visam. & postq̃ puenit venerẽ vidisse vnde & se puenisse cognouit. k ¶ Ducebatq; diem: qa lucis est puius. l ¶ Opis: ferendi auxilij. m ¶ Cessi: deest igit. n ¶ Montem: vt ostdit in nono idã significat. vbi Virgi. inqt: Tpe quo primũ phrygia formabat ab ida Aeneas classez & pelagi peteret alta pabat.

DON. ¶ NATI cõis: naz & illo poterit leuari vxoris amissionẽ & ẽt admonet pp nouercæ suspitionẽ vt magis indulgeat filio: ac propterea ẽ nouissimũ collocauit: vt magis pectori infixũ relinqueret: non tñ apertius hoc dixit ne si aliter sentire videret: recessuri aĩum lęderet. ¶ Hæc vbi.d. ingratũ facinus fuisset: nisi demonstrasset & plura se fuisse dicturum: & ad illius dicta responsurũ: ac diutius eã retẽturũ nisi ipsa decessisset. ¶ Ter conatus: demonstrat pprie volentem amplecti: qð corporale nõ fuerat. ¶ Conat': ibi.n. ponit conatus: vbi effectus nõ sequit. ¶ Ingentẽ nu. p̃ter eos quos dimiserat inuenit aduenisse multos alios. Hoc aũt dictũ ne solus patriã dese

ens repugnãtibus dijs frustra certaui.

CHRI. ¶ TER conatus: locus ex Home. est In idæ mõtibus vrbẽ scepsis fuisse dicũt in q̃ Aeneas regiã habuit. Huc ex troia fugiẽs venit cũ familia: & ad eũ breui conuenit ingens turba At græci misso caduceatore iusserunt: vt cuz oĩbus puincia cederet. ¶ Sic demũ.s. sic.s. in multo mœrore i multa anxietate: vt & pi exiliũ suaderet: & psuasit vna cũ filio & vxore & reliqs comitibus in tutũ p tot picula educeret: vt aĩaduersa plurigis amissiõe tñ diu taz diligenter cũ tãto periculo eã vbiq; ingreret. ¶ Demũ: ostdit cũ multa fecisset p eã noctez potuisse eã videri lõgã: vel demũ.q.d. post multos labores tandẽ oĩs res in casus redijt. ¶ Cõsumpta: idcirco cõsumpta qa nihil i ea pfecisset. ¶ Comitũ af. Nã ad eũ tãq; ad fortissimũ: sapiẽtissimũq; ducẽ & pĩe amatorez ↄfugerãt veluti sperãtes si aliqð remediũ patriæ afferri posset: ab eo facile allatũ iri: sin si posset illi' sapiã & fortitudie exilij miserias facile posse mitigari. ¶ Vndiq;: ex oĩ ordie ciuitatis & ex oĩ loco pp qð ostdit magnã fuisse æneæ auctẽ cũ oẽs i eo oẽs spẽ reposuissent. ¶ Parati: n g̃ venerãt ↄsultaturi: s; illi' ↄsiliũ veluti potioris: accepturi: nec se solũ s; opes suas ↄmittebãt. Quod n fecissent, nisi pbũ fortẽ ac sapiẽtẽ ciuẽ cognouissent. Quod aũt dicit Collect. i exilio: ostdit oẽs spẽ dẽfẽde vrbis depo suisse. ¶ Lucifer: stella Veneri lucidissima ẽ oĩus planetaz: vt diximus cũ ð veneri vba fecim'.

¶ POSTQ;

SER.

a OSTq̃; res asiæ: priamiq; euerte re gentem. Secunduȝ interrogatione Didonis post insidias græcoꝶ & casus suoꝶ: proprios errores exequit: quos pertulit anteq̃; ad Africam perueniret: ordie vt supra diximus cõmutato. Nã rectum operis initiuȝ est. Fracti bello fatisq; repulsi. Fuga autem eius hæc ẽ: Relinquens Iliũ Idam tenuit. Inde Antandrũ ciuitatem iuxta quam factis nauigiis tenuit Thraciã: in qua Aenuȝ oppidũ constituit: vt multi putant. Mox pdigiis territ⁹: Deluȝ tenuit. Illic accepto augurio: errore patris pteruectus cycladas: venit ad Cretam: vbi quum pestiẽtia laboraret: a diis penatibus monitus: ad Strophadas delatus est insulas. Inde pteruectus maritima græciæ apud Epirũ susceptus ẽ Heleni hospitio. vnde profect⁹ Calabrias tenuit. & illinc statim territus aduẽtu Diomedis abscessit: nauigauitq; vsq; ad Scyllam & Charybdim: q̃ sunt Aetnæ vicinæ: vñ vẽto pulsus: circũita maxima pte Siciliæ Drepanuȝ venit. Ibi sim Vir. perdidit patrẽ. Inde vt est in primo ad Didonis regna peruenit. a ⸿ Postq̃;: Hæc pticula pnectẽdis adiũgitur rebus: vt Postq̃; altos tetigit fluctus. Sic enim dictis sequentia copulant. b ⸿ Res: modo imperiuȝ: vt res agamemnonias. bñ autẽ Asiæ: quasi tertiæ orbis partis. Nã phrygia i asia est: Iliũ i phrygia minore. c ⸿ Priamiq;: non est iteratio. Nam potuit aliud sine alio fieri: vt Vel phrygia tota euerteretur: vel solum Ilium. d ⸿ Gentem immeritã: bene gentem: nã Laomedontis & Paridis culpa vniuersa gens perire non debuit. e ⸿ Visum superis: laus Iliĩ: quod non nisi dii potuerunt subuertere. Quotienq; autem ratio non apparet: sic visum interponitur: vt Horatius: Sic visum veneri: quum amorem ostẽderet non esse pulchritudis. Et bene accusatio in deos habet quandam venerationem: alioqui sacrilegium est. f ⸿ Superbum ilium: nobile. Ilium autem Virgili. neutro genere tñ declinat.

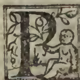

ℭ Modestini iurisconsulti. Argumentuȝ. iij.

POST euersa Phrygum regna, fuga cœpta moueri
Vtq; sit i thracen prio deuect⁹, ibiq;
Mœnia ꝯdiderit Polydori cæde piata
Regis & hospitium, vt Phœbi respõsa canebãt.
Cœptũ iter in Creten rursus noua fata reperta
Naufrag⁹ vt fuerit Strophádas ꝯpulsus ad ũdas
Inde fugã, atq; iteꝶ enarrat p̃cepta Celænò.
Liquerit vtq; Helenũ perceptis ordine fatis.
Supplicẽ achæmẽidẽ, Polyphẽo vrgẽte recepit.
Amissũq; patrẽ Drepãi atq; hic deinde qeuit.

ℭ P. Virgilij Marõis Aeneidos. Liber Tertius.

OSTq̃;[a] res[b] Asiæ, Priamiq;[c] euẽtere gentem[d]
Immeritam visum[e] Superis, cecidit q; superbum[f]
Iliũ, & omnis humo[g] fumãt Neptunnia Troia,

Horatius etiā fœminino: vt Non semel Illos vexata. Sane modo Iliū proprie de ciuitate dixit. Nā regio troia est: q̄uis īterdū pro ciuitate ꝓuinciā ponat: vt Et cāpos vbi Troia fuit. g ¶ Humo fumat neptūnia troia: humo. i. ab humo: & significat patriæ suæ solū quoq; arsisse. Sane q̄ritur quomodo dixit cecidit: & fumat. Sed aut p licentiā poeticam tēpus pro tpe posuit: vt Meminisse horret luctuq; refugit. Aut certe naturā rerum expressit. Nā ruina in breui fit. Fumus vo in longo permanet tēpore. Nam qđ ait Probus ad discernendus tempus circūflectendam vltimā syllabā: vt intelligamus fumauit non ꝓcedit: qa ponē tantū verbum in vltima habet accentum: vt significet retro.

DON. ¶ NARRATVRVS errores suos optime incepit ab recedēdi de Troia necessitate. Non tñ omittit excusationē suā q̄ vult esse firmatū nō tā græcis: s3 dijs aduersantibus ob nullam culpā perisse imperiū troiæ. ¶ Postq̄; res asiæ: ponit q̄tuor diuerse: ꝑterita: qbus affligebat & totidē futura: vt spes acerba futuroꝝ augeret mala ꝑterita. Præterita sunt īteritus Iliensis īperij. Euersio familiæ Priami: qđ maxime dolet pp vxorē quæ filia Priami fuit. Cū vo dicit visum superis ostēdit nō meritis troianoꝝ: sed deoꝝ intolerabili prauitate euenisse vt regnū funditus īteriret. ¶ Superbū: nobile: vt nō leuis res videret: cuius īteritum dolebat. ¶ Oēs: esset. n. solatiū si aliqd semiustū & semidirutum relinqueret. ¶ Fumat: ostēdit oīa fuisse ꝯsumpta. Nā oībus incēdio assumptis: solū fumus respirat terra. Ergo repete sic Postq̄; res asiæ: postq̄; visū supis: postq̄; cecidit supbū iliū. ¶ Postq̄; oīs humo. f. ii. t. Atq; habes quatuor ꝑterita. futura autē sunt alia q̄tuor: & qđ auelletur a patrio solo: qđ q̄rent desertas terras: & qđ essent incerti quo irent: & vbi possent incerti quo irent: & vbi possent sistere. Nam hoc ipsum incertum pœna est: cum laboꝝ finis nusq̄; appareat.

CHRI. ¶ POSTQ̄; res asiæ. optimo artificio ꝯstitutum est hoc principiū. Nam cū in longo sermone defessos esse oporteret auditores: ita incipit: vt omnia magna proponat. Nā & regnum asiæ & gentem Priami & superbū. ¶ Ilium: veluti quædā magna pronunciat. Vnde captetur attentio. Ex eo autem ꝙ ostendit & præsentia misera esse: & spē futurorum multo miseriorem sibi summā ex cōmiseratione beniuolentiam cōciliat. Nam in terra aliena & inimicæ Iunoni ad dicta constitutus: & oīum rerū egenus se omni misericordia dignū exhibere debebat. ¶ Visum superis: magis placet Seruius in hoc loco q̄; donatus. ¶ Fumāt: recte exponitur a Seruio. Priscianus tamen Fumat: agimur & molimur præsentia tempora pro ꝑteritis posita dicit. ¶ Fumāt pathos a modo.

Diuersa[a] exilia, & desertas[b] quærere terras
Augurijs[c] agimur diuûm, classémq3 sub[d] ipsa
Antādro, & phrygiæ[e] molimur[f] montibus Idæ,
Incerti[g] quò fata ferant, úbi[h] sistere detur.
Cōtrahimúsq;[i] viros. vix[k] prima[l] icepat æstas,

SER. a ¶ DIVERsa exilia: multi ad illud referunt: Magnum quæ sparsa p orbē. Constat nāq; diuersas ptes obtinuisse troianos. S3 melius est specialiter hoc Aeneæ dare: q eō pulsus est augurijs diuersas terras: hoc est e regione positas q̄rere. b ¶ Desertas aūt a Dardano accipe. Nā vbiq; vberes eas eē legimus: vt Atq; vbere glebæ. c ¶ Augurijs agi. di. i. monemur ex flāma: q̄ tpa Ascāij pasta ē: & cursu stellæ: & Creusæ admonitione q̄ dixit: Et terrā hesperiā venies. d ¶ Sub ip. an. iuxta antandrū. Est aūt ciuitas phrygiæ. dicta antandros vel ꝙ de andro īsula eā cōdiderunt coloni: q̄si ἀντὶ ἄνδρου: vel quia græci venientes per Thraciā cepere Polydorum: pro cuius ꝓcio hanc a Priamo acceperc ciuitatē: quæ ex facto nomen accepit: q̄si ἀντὶ ἀνδρὸς. i. primo viro quia pro redemptiōe Polydori data fuit. q̄uis huic opinioni Virg. nō consentiat. fert tñ ꝙ post acceptum ꝓcium a græcis occisus sit lapidib⁹. Alij a Polymestore occisum dicūt post euersam troiā: & in maria ꝓcipitatū. Cuius quū mater Hecuba agnouisset cadauer: & captiua duceretur: flēdo in canes conuersa est: quū se ꝓcipitare vellet in maria. quod ideo fingit: quia nimio dolor inanit græcis cōuitiabat. e ¶ Phrygiæ idæ: ad discretionē cretēsis. f ¶ Molimur: param⁹. Et bñ petit loca: in quibus & lateret: & nauigia ꝑpararet. g ¶ Incerti quo fata: qa q̄sq̄s nauigat: is mēte destinet locū: q̄ tñ fert īcert⁹ est. h ¶ Vbi sistere det: a ꝑteritis tractum est: quia nec in Thracia pmāsit: nec in Creta. i ¶ Cōtrahimusq; viros: colligim⁹: Vñ est. Vnāq̄ lycios. Itē Et fres lycia missos: & apollinis agris: eos s. q ad auxilium venerāt. k ¶ Vix: mox: vt vix ē ꝯspectu siculæ telluris in altū Vela dabāt læti. l ¶ Prima æstas: aut vernū tēpus dicit: aut qa est adulta & præceps.

DON. ¶ VIX. Nam fugitiui matuꝝ tēpus expectare non possunt: & qa definita loca nō habuimus: nauigauimus quo fata ducebant.

CHRI. ¶ DIVersa ex. s. chersonesū: Macedoniā: Arcadiā: Cretā: Epiꝝ: Siciliā: Africā: Si ergo durissimum est vnū exilium qd erit q̄rere nō vnū: sed pluraꝝ ea diuersa? ¶ Diuersa exilia: iudicaui oꝑe ꝓcium esse: vt ꝑter ipsum poetæ figmentum

tæ figmentum ea quoq; breuibus adderē q̄ veteres scriptores de Aeneæ exilio tradide/
re in qua re Dionysi. halicar. maxime sequar. Capto igitur ab achiuis Ilio siue equi lignei
dolo: siue antenoridarum ꝓditione: cætera quidem multitudo in cubilibus dephensa cæsa
est: æneas vero ⁊ qui cum eo troiani erant ilienſibus auxiliares ex vrbe dardano ⁊ ophrinio
super tuta pergami confugientes arcem capiunt: in qua ⁊ sacra patria erant ⁊ thesauri ma
gni: ad eūq; locum dilapsa quoq; multitudo angiportoꝝ ꝑitia ꝯfluxit: vt maior fugientium
q̄; captoꝝ numerus fuerit. Veꝝ cum neq; arcem iā vrbe capta seruari posse speraret Aene
as: statuit vrbe cedere: ⁊ sequentibus cunctis sacra ac opes quas posset efferre: itaq; imbel
li turba cum aliquo ꝑsidio vijs in Idam ferentibus egredi prius iussa: ipse cū armatis sub/
secutus est: cum diu circa oppugnationes hostibus tñ restitisset. Patrem aūt ⁊ sacra ⁊ vxo/
rem ⁊ liberos curribus impositos secum eduxit atq; tutissima idæ occupat. Accesserūt aūt
⁊ ij qui Dardanum incolebant ⁊ ophynium ⁊ alias Troianas vrbes itaq; his fretus copi/
is Aeneas in vrbem reuerti posse sperabat. Sed cum oīa diripuissent Græci tandem in pa
ctionem descendunt: vt æneæ cū suis abire liceat: itaq; ipse natoꝝ maximū Ascanium
cum parte socioꝝ in dascylitem agrū mittit vbi ēt lacus est ascanius: Regnauitq; ibi asca
nius donec Scamādrū ⁊ alios Hectoris filios e Græcia a Neoptolemo dimissos ad patriū
imperiū reducens in Troiam redijt: ipse aūt Aeneas in Thraciam enauigauit. hæc ait Hel/
lanicus. Sophocles aūt in tragœdia Lacoontem ait iussu anchisæ cum recordaretur eorū
quibus a Venere in stuporem ductus est ad æneam in idam venisse: ⁊ humeris patrē por/
tasse: Menecrates aūt Xanthius ait illum vrbem achiuis prodidisse ꝑꝑ inimicitias quas
cum Alexandro gerebat: qm̄ ab eo a dignioribus sacris prohibitus esset: hoc igitur benefi/
cio Achiui domum illi seruarunt. Alij dicunt contigisse tunc eum in portu Troiano fuis/
se alij a Priamo militaris rei causa in phrygiam missum. Cephalon gergythius: ⁊ egesippꝰ
qui de pallena scripsit: æneam in Thracia perisse dicunt: Alij in Orchomenum Arcadiæ
venisse volunt: vt ait Areta: qui de archadia scribit. Agathyllus poeta arcas scribit. illum
ex arcadia in Italiam venisse: ⁊ Romulum genuisse: Sed de aduentu ipsius in italiam alibi
scriptum a nobis est. ¶ Augurijs agimur: nam nostra sponte quieuissemus in patria.
¶ Augurijs: placet semel: totam diuinationē perscribere. Diuinandi igitur teste Cice. duo Diuina
sunt genera naturæ vnum: alterum artis: natura aūt furorē habet ⁊ somniū. Furor est quo tionis.
perciti aut sacerdotes aut alij futura prædicunt: hic aūt diuinus est veluti is quo afflati pro/ genera
phetæ vera prædicunt: hic aūt nunq̄; fallit: qa a spiritu paracleto est: aut a dæmonibus ꝓ/
uenit: qualia fuerunt oracula apollinis aut Hāmonis aut reliquoꝝ: in quibus nōnunq̄; lu/
duntur hoīes. Somniandi species quinq; sunt: ex quibus tres veræ sunt. Ars autem apud
Priscos habuit aruspicinam: auguria: astrologiam ⁊ sortes aruspicina inuenta est apud Aruspici
ethruscos. Nam aranti cuidam in agro tarquiniensi ⁊ sulcum ꝓfundius imprimenti subi/ na
to e terra extitit quidam qui Tages appellatus est. facie quidem puerili: sed senili prudētia.
ab hoc igitur vniuersa ethruria aruspicinam edocta est: aruspicina aūt ab ara ⁊ inspiciēdo
dicitur. Continet aūt hæc in se exta: fulgura: ⁊ ostenta: Nā mactata hostia apud aram: eaq̄;
aperta quō cor: epar: ⁊ reliqua exta sese habet inspiciūt: ex eorumq; habitu dispositione: ⁊
colore futura coniectabant. Vt quo die primum in sella aurea sedit. Cæsar in boue quem
imolauit cor nō apparuit: ex quo futuram infœlicitatem prædixerunt aruspices. Ostenta Ostētus
sunt q̄ præter naturam euenienda futuꝝ aliquid significant: nam cum in exercitu exerxis
equa animal bellicosum: leporem timidissimam ferā pepcrisset portendebat tantū exerci/
tum ⁊ tantis opibus suffultum turpē esse fugam moliturum. Vt aūt inquit Cice. Hæc quia
aliquid futurū ostentant: portendūt: monstrant: ⁊ ꝑdicunt: ostenta: portenta: prodigia: ⁊ mō
stra appellant: Quibus priscoꝝ historiæ refertissimæ sūt. Tertia pars aruspicinæ in fulmi
ne ⁊ fulgure ⁊ tonitru consistit. Vnde est illud. De cælo tactas memini prædicere quercus.
Hæc sub aruspicina reponi ostendit Cice. his verbis ait. n. Sed quoniā de extis ⁊ de fulgu/
ribus satis est disputatum: ostenta restant: vt tota aruspicina sit pertractata. Hæc est igitur
aruspicina ⁊ qui eam exercent tum aruspices tum extispices dicuntur: in secūda aūt parte
eius diuinationis: quæ artis est auspicia ponunt siue auguria. Auspicia ab auibus inspicien Auspi/
dis: auguria ab auium gustu vel garritu dicunt. Erant aūt apud antiquos tria diuinandi ge/ cia
nera in auibus. Nam aliæ volatu: aliæ cantu: aliæ gustatu futura indicabant. Quæ vero vo/ Augu/
latu præpetes: quæ cantu oscines vocabantur. Gellius autem refert inferas aues ab augu/ ria
ribus dici: quæ ijs contrariæ sunt q̄ præpetes dicunt. Tertium genus ex tripudio solistimo
ventura notabat: Vnde damnatur Mancinus qui cum e cauea producti pulli escam cape
re nollēt siue iratus ea re: siue artem irridens: iussit in aquas proijci addens vt biberēt post
quam esse nollent. Cicero ait in libro de diuinatiōe. Quid de augurijs loquar? tuæ partes
sunt. Tuum inquam auspicioꝝ patrocinium eē debet. Augures igitur ⁊ auspices hæc cō/
siderabant: atq; etiam omina. dicuntur autē omina quæ cum ob aliam cām ab alijs dicta

sunt: Nos tamen ea in nostrum negocium transferimus: cuius exemplum hoc sit. L. Paulus æmilius consul contra persem macedonum Regem creatus domum e senatu rediens offendit filiam nole tertiam lachrymantem: & cum interrogasset cur tristis esset: Mi pater inquit illa persa perijt: Erat autem persa nomen catellæ: quam in delitijs habebat: sed Paulus ex his verbis Persis Regis mortem futuram animo pcepit. Hæc igitur idcirco omina dicuntur eo quod hominum ore prolata sunt. Sortium aut originem huiuscemodi referunt. Numerius quidem fuscus apud prænestinos per somnium admonitus: certo in loco silicem perforauit. Atque forato saxo sortes in robore sculptas priscarum litterarum notis inuenit. Quæ habitæ in maxima veneratione fortunæ monitu manu pueri miscebantur: atque educebantur: habes igitur omnium istorum generum noia: nam astrologia: ita late patet vt ne volumine quidem non dicam explicari: sed notari possit: non tamen Marcelli me differentiæ fugiunt. Ait enim Monstra & ostenta esse deorum prodigia iras vel minas. Portenta quæ aliquid imminere significant. Seruius autem monstrum ad psens vult referri. Prodigium ad id quod in longum tempus dirigit significationem. Sed mihi placent quæ dixi ex snia Ciceronis. ¶ In certi quo fata ferant: vide hoc in allegorijs quid sibi velit. ¶ Contrahimus: in vnum cogimus: contrahere tamen exercitum cum dicunt historici potius paucitatem militum quam copiam significare videntur: quod quadrat huic loco. Nam cum ad nouas sedes parandas maiori esset opus exercitu: erant ita congregandæ copiæ: vt ne miles quidem vnus relinqueretur. Prima æstas in quatuor tempora distinguitur annus. Nam ingrediente sole arietem incipit ver: cum autem tangit Cancri initium facit æstatis: a libra autem exoritur autumnus: bruma demum siue hyems tunc incipit cum sol Capricornum ascendere incipit. Sunt ergo singula tempora ex ternis mensibus. Ergo in primo mense dicitur primum ver. In secundo adultum ver. In tertio preceps ver.

Omen
Sortes
Mõstrũ
Portẽtũ
Prodigium

Et pater[a] Anchises dare fatis vela iubebat,
Littora cũ patriæ lachrymás, portúsque relinquo,
Et campos vbi Troia fuit. feror exul[b] in altum
Cũ[c] socijs, natóque, Penatibus[d], & Magnis Dijs.
Terra[e] procul vastis[f] colitur mauortia campis,

SER a ¶ PATER anchises: vt dixim᾽ τὸ πρέπον seruat: vt pater iubeat. b ¶ Exul: qua si trans salum missus: aut extra solum vagus. c ¶ Cũ socijs natoque penatib᾽ & magnis dijs: duo humana posuit: & duo diuina: patris non fit mentio: quod secundum Virgi. ad italiam non venit. d ¶ Penatibus & magnis dijs: Varro quidem vnum dicit esse penates & magnos deos. Nam in basi scribebatur magnis dijs. potest tamen hoc pro honore dici. Nam dij magni sunt Iupiter: Minerua: Mercurius: qui Romæ colebantur. Penates vero apud Lauro lauinium. vnde apparet non esse vnum. e ¶ Terra procul: procul quasi porro ab oculis: vnde pót satis longe significare: & nó valde: vt in quinto: Est procul in pelago saxum: quod satis longe fuisse intelligi non potest: ne voluptas pereat spectaculi: & hic simi lis posset esse significatio. breuis est. n. hellesponti transitus. f ¶ Vastis autem aut vasta tis: aut magnis.

ni terram exponit: in qua situs loci & incola rum persona & opportunitas eum propter propinquitates laborum longioris itineris leua ret: & ppter fertilitatem indigentibus posset opitulari. Quoniam autẽ Thraces amicissimi ferant Lycurgum Regem: videbatur quod nullus aduersarius venientes prohibere posset. Firmabat autẽ spẽ religio fœderis diuturnitate temporis roborata.

DON. ¶ LITTORA: nam patria perierat: & omitto terram: locum stabilem & certum: & sequor incerta maris. ¶ Et campos: non sine summo dolore videt latitudinem campo: in qua mœnia diruta iacebant: & tria posuit: quæ per naturã suam nó potuerunt perire littus: portum: campum. ¶ Cum socijs. n. q. p. & m. d. Tacuit patrem: quia iam eum nominauerat. ¶ Terra. p. optime ignoranti Dido

CHRI. ¶ LITTORA cusa. pathos a loco: vt nos patriæ fines & dul. lin. ar. Et campos vbi troia fu. qua narratione nihil breuius esse potuisset: nã integrum totius vrbis & ædificiorum quæ vrbi adiecebant solũ sic ostendit. ¶ Exul in altum: nam si miserum est exulare a patria multo erit miserius exulare per loca incerta & periculosa vt est mare. ¶ Procul: quasi dicat in cóspectu: hoc est p̃ oculis: vt Serta procul tantum capiti delapsa iacebat. ¶ Mauortia: marti consecrata. Hoc ppter Belli studia finxerũt. Statius in ea templum Martis & Syluas ponit: vt hic steriles delubra notant mauortia syluæ. Dicunt fabulæ Martem fuisse Filium iunonis sine virili admixtione: quod ideo fingunt quia Bella a sola iunone: idest a terrenis rebus non autem a ioue: idest a cælestibus sunt. Eius auriga atque soror bellona est Lupus & picus illi sacrati sunt. Nam lupus animal est rapax & insidiosum. Picus autem duritiæ rostri dura robora cauat.

¶ THRAces

Thraces[a] arãt: acri[b] quondã regnata[c] Lycurgo,
Hoſpitium[d] antiquũ Troiæ, ſociiq; penates
Dum[e] fortuna fuit ferox huc, & littore[f] curuo
Mœnia prima[g] loco fatis[h] ingreſſus iniquis,
Aeneadáſq;[i] meo nomen de nomine fingo.
Sacra[k] Dionææ matri, diuiſq; ferebam
Auſpicibus[l] cœptorũ operũ, ſuperóq; nitentẽ
Cælicolum regi mactabam[m] in littore Tauruʒ.
Forte fuit iuxta tumulus[n], quò[o] cornea ſũmo
Virgulta, & denſis haſtilib[9] horrida Myrtus,

SER. a THRA ces arant: figurate: nã minus ẽ quã. b Acri quõdaʒ: ſæuo & cruento. Lycurgus aũt rex Thraciæ fuit: q vt hẽt fabula: dũ ↄtẽnens Liberũ patrem eius amputaret vites: crura ſua incidit. Re vera aũt Abſtemius fuit: quos cõſtat acrioris eẽ naturæ: qδ etiã de Demosthene dictuʒ. c Regnata: participium ſine verbi origine. d Hoſpitium antiquus: aut capꝫ: aut re vera antiquum. Nam tãta ĩter ipſos familiaritas fuit: vt Ilione filia Priami Polymeſtori nuberet Thracũ regi: cui Polydorꝫ filiuʒ Priamus belli temporꝫ paruulũ cõmendauerat alendũ. e Dũ fortuna fuit. ſ. bona. Et ſimul oſtẽdit fideʒ cũ felicitate deficere. Sane ſciendũ quotiẽſcũq; fortunaʒ ſolã dicimus: felicitatem intelligi. Vnde & fortunatos tãtuʒ felices: & infortunatos ſolos ĩfelices vocam[9]. f Littore curuo: perpetuũ epitheton littorꝫ eſt. Naʒ qδ in vj. ait: Tuʒ ſe ad caietæ recto fert littore portum: ſignificat eũ ita nauigaſſe: vt nõ linqueret littus. g Prima loco: quia apud Cretã alia fecit mõ autẽ ænũ ſignificat. vt Saluſti. Aenũ maroneãq; & viã milliarem. q̃q; Homerus dicat inde auxilia ad troiaʒ veniſſe. ergo iaʒ fuerat. Euphoriõ: Callimachus etiã hoc dicunt: ꝙ Aenũ dicatur a ſocio Vlyxis illic ſepulto eo tp̃e: quo miſſus eſt ad frumenta portanda. h Fatis iniqs: bene qδ ſcit futurum ꝑoccupat. i Aeneadas: ecce nec Virg. ænũ dicit. k Sacra dionææ matri: Veneri a matre Dione. ẜm Homerũ. Et bene diſpenſat: vt ſi ſequanť aduerſa: dionæaʒ Venerẽ dicat: vt hoc loco. Si ꝓſpera erit nauigatio de mari eã dicat eſſe ꝓcreatã: vt Vnde genus ducis. hæc aũt inquantũ põt: ſi nõ ſemper reſeruat. l Auſpicibus cœptorũ operꝫ: Ioui: q arcis deus eſt: Apollini ꝓpter auguria: Libero cã libertatis: Nã dij alij ſi inuocentur ad priuatã ꝑtinent cauſam. Vñ de Didone legimus: Iunoni ante oẽs cui vincla iugalia curæ: ꝓpter nuptias. q̃uis. n. reip. vtilitas ſimulareť: erat tñ ſpecialis cã Didonis: ſimiliter hic Aeneas ſacrificat Veneri: ſcilicet vt placeat matri. Quod aũt de Libero diximus cauſa hæc eſt: vt ſignũ ſit liberæ ciuitatis. Nã apud maiores aut ſtipendiariæ erant: aut fœderatæ: aut liberæ: ſed in liberis ciuitatibus ſimulacrũ Marſyæ erat: q̃ in tutela Liberi pãtris ẽ. m Mactabã in littore tauruʒ: ↄtra rationẽ Ioui taurũ ſacrificat: adeo vt hinc putetur ſubſecutũ eſſe ꝓdigiũ. vbiq; enim Ioui iuuencũ legimus immolatũ: vt Statuã ante aras aurata fronte iuuencuʒ: Iaʒ cornu petat et pedibus q ſpargat arenam. Iteʒ Iuuenalis: Qui vexat naſcẽti robora cornu Nam in victimis ætas ẽ cõſideranda. n Tumul[9] hoc ſermone & collem & ſepulcruʒ fuiſſe ſignificat. o Quo ſũmo: in quo ſummo cornea virgulta & myrtus. Bene elegit haſtis apta virgulta. Naʒ legimus Et bona bello cornus. Itẽ Et paſtoralem ꝓfixa cuſpide myrtũ. ergo ſi telis fuerat confixus: merito illic coaluere virgulta. Cornus aũt declinatur: vt ficus ſi arbor ſit. Nam cornu animalis indeclinabile eſt: iʒ genitiuũ vſurpauit Lucanus: vt Cornus tibi cura ſiniſtri Lentule. ſic Cicero in Arato huius ge[9] nus: pro genu.

DON. FERO R: nã non ſuo ↄſilio venit. Fatis iniquis: hoc exitus rerꝫ non initia docuerunt. Sacra: primo inuocabã auxiliũ maternuʒ. Deinde aliorꝫ deorꝫ qui auſpicio nouorum fundamentorꝫ eſſent neceſſarij.

CHRI. Lycurg. LYCVR go. Orion vt in ei[9] fabula dictũ eſt: in thraciã vectus domitis populis ibi regnauit: ac Hippolagũ filiuʒ ſucceſſorẽ reliqt. Ex hippolago natus eſt Dryas & ex Dryãte Lycurgus. Hunc ait Homerus a dijs luminibus priuatũ eẽ: ꝙ Bacchi nutrices in Nyſa latentes ꝓſecut[9] eſt: ob idq; timẽs Bacchus in mare ꝓfugit. Seruius aũt dicit ꝙ cus in ↄtẽptu Bacchi vites cæderet: ſibi crura amputauit. Lactãtius ait in mare illuʒ ꝓcipitatũ fuiſſe: qa aquã vino tanq̃ veneno infecerit. Sacra. ſacrũ ẜm Trebatiũ eſt qcqd deorꝫ habetur. ergo Vir. Vbicũq; ſacrũ dicit: deorꝫ meminit: vt hic. Iteʒ ſacra Ioui ſtygio q̃. r. ĩcœpta paraui. Mactare. ꝓprie magis augere eſt: vnde macte puer. i. magis aucte: Et qm̃ q̃ deo ſacrificanť non pereunt: ſed magis creſcũt. Ideo fugiebant verba mali oĩs: neq; dicebant interficio aut iugulo: ſed potius macto: & tñ qm̃ quæ ſacrificabanť interficiebãtur aliqñ mactare ponit ſimpliciter. i. interficere. Myrtus: de hac arbore alio loco dixi. Hic addã: ꝙ in ſepulcris libenter naſci videť. Naʒ in Italia primũ viſa fuit in Elpꝫ.

sunt: Nos tamen ea ĩ nostrum negociũ transferimus: cuius exemplum hoc sit. L. Paulus æmilius consul contra persem macedonum Regem creatus domũ e senatu rediens offendit filiam noĩe tertiam lachrymantem: & cum interrogasset cur tristis esset: Mi pater inquit illa persa perijt: Erat autem persa nomen catellæ: quam in delitijs habebat: q̃s Paulus ex his verbis Persis Regis mortem futuram animo ꝑcepit. Hæc igitur iccirco omina dicuntur eo q̃ hominum ore prolata sunt. Sortium aũt originem huiuscemodi referũt. Numerius quidem fuscus apud prænestinos per somnium admonitus: certo in loco silicem perforauit. Atq; forato saxo sortes ĩ robore sculptas priscarũ litterarũ notis inuenit. Quæ habitæ in maxima veneratione fortunæ monitu manu pueri miscebãtur: atq; educebantur: habes igitur oĩum istoꝝ generum noĩa: nam astrologia: ita late patet vt ne volumine quidem non dicam explicari: sed notari possit: non tñ Marcelli me differentiæ fugiunt. Alt enim Monstra & ostenta esse deoꝝ prodigia iras vel minas. Portenta quæ aliquid imminere significant. Seruius autem monstrum ad ꝑsens vult referri. Prodigiũ ad id qđ in longum tps dirigit significationem. Sed mihi placent quæ dixi ex s̃nia Ciceronis. ¶ In certi quo fata ferant: vide hoc in allegorijs quid sibi velit. ¶ Contrahimus: in vnũ cogimus: contrahere tamen exercitum cũ dicunt historici potius paucitatem militum q̃; copiam significare videntur: qđ quadrat huic loco. Nam cum ad nouas sedes parandas maiori esset opus exercitu: erant ita congregandæ copiæ: vt ne miles quidem vnus relinqueretur. Prima æstas in quatuor tempora distinguitur annus. Nam ingrediente sole arietem incipit ver: cum autem tangit Cancrũ initium facit æstatis: a libra autem exoritur autumnus: bruma demum siue hyems tunc incipit cum sol Capricornũ ascendere incipit. Sunt ergo singula tempora ex ternis mensibus. Ergo in primo mense dicitur primus ver. In secundo adultum ver. In tertio preceps ver.

Omen

Sortes

Mõstrũ Portẽtũ Prodigiũm

Et pater[a] Anchises dare fatis vela iubebat,
Littora cũ patriæ lachrymás, portúsq; relinquo,
Et campos vbi Troia fuit. feror exul[b] in altum
Cũ[c] socijs, natóq;, Penatibus[d], & Magnis Dijs.
Terra[e] procul vastis[f] colitur mauortia campis,

SER. a ¶ PATER anchises: vt dixim⁹ τὸ πρέπον seruat: vt pater iubeat. b ¶ Exul: qua si trans salum missus: aut extra solum vagus. c ¶ Cũ socijs natoq; penatib⁹ & magnis dijs: duo humana posuit: & duo diuina: patris non fit mẽtio: quod s̃m Virgi. ad italiam non venit. d ¶ Penatibus & magnis dijs: Varro quidem vnum dicit esse penates & magnos deos. Nam in basi scribebatur magnis dijs. potest tamen hoc pro honore dici. Nam dij magni sunt Iupiter: Minerua: Mercurius: qui Romæ colebantur. Penates ṽo apud Lauro lauinium. vnde apparet non esse vnum. e ¶ Terra procul: procul quasi porro ab oculis: vnde põt satis longe significare: & nõ valde: vt in quinto: Est procul in pelago saxum: quod satis longe fuisse intelligi non potest: ne voluptas pereat spectaculi. q̃q; & hic simi lis posset esse significatio. breuis est. n. hellesponti transitus. f ¶ Vastis autem aut vasta tis: aut magnis.

niterram exponit: in qua situs loci & incolarum persona & opportunitas eum propter propinquitates laborum longioris itineris leuaret: & ꝑpter fertilitatem indigentibus posset opitulari. Quoniam autẽ Thraces amiserant Lycurgum Regem: videbatur quod nullius aduersarius venientes prohibere posset. Firmabat autẽ s̃pẽ religio fœderis diuturnitate temporis roborata.

DON. ¶ LITTORA: nam patria perierat: & omitto terram: locus stabilem & certum: & sequor incerta maris. ¶ Et campos: non sine summo dolore videt latitudinem campoꝝ: in qua mœnia diruta iacebant: & tria posuit: quæ per naturã finem nõ potuerunt perire littus: portum: campum. ¶ Cum socijs. n. q. p. & m. d. Tacuit patrem: quia iam eum nominauerat. ¶ Terra. p. optime ignoranti Dido

CHRI. ¶ LITTORA cuz. a. pathos a loco: vt nos patriæ fines & dul. lin. ar. Et campos vbi troia fu. qua narratione nihil breuius esse potuit: nã integrum totius vrbis & ædificioꝝ quæ vrbi adiacebant solũ sic ostendit. ¶ Exul in altũ: nam si miserũ est exulare a patria multo erit miserius exulare per loca incerta & periculosa vt est mare. ¶ Procul: quasi dicat in cõspectu: hoc est ꝓ oculis: vt Serta procul tñ capiti delapsa iacebat. ¶ Mauortia: marti consecrata. Hoc ꝑpter Belli studia finxerũt. Statius in ea templum Martis & Syluas ponit: vt hic steriles delubra notant mauortia syluæ. Dicunt fabulæ Martem fuisse Filium Iunonis sine virili admixtione: quod ideo fingunt quia Bella a sola Iunone: idest a terrenis rebus non autem a ioue: idest a cælo / fiunt. Eius auriga atq; soror bellona est Lupus & picus illi sacrati sunt. Nam lupus animal est rapax & insidiosum. Picus autem duritiæ rostri dura robora cauat.

¶ THRAces

Thraces[a] arāt: acri[b] quondā regnata[c] Lycurgo,
Hospitium[d] antiquū Troiæ, sociiq; penates
Dum[e] fortuna fuit. feror huc, & littore[f] curuo
Mœnia prima[g] loco fatis[h] ingressus iniquis,
Aeneadásq;[i] meo nomen de nomine fingo.
Sacra[k] Dionææ matri, diuísq; ferebam
Auspicibus[l] cœptorū operū, superóq; nitentez
Cælicolum regi mactabam[m] in littore Tauruz.
Forte fuit iuxta tumulus[n], quò[o] cornea sūmo
Virgulta, & densis hastilib[9] horrida Myrtus,

SER. a THRAces arant: figurate: nā minus ē quā. b Acri quōdaz: sæuo & cruento. Lycurgus aūt rex Thraciæ fuit: q vt hēt fabula: dū ptēnens Liberū patrem eius amputaret vites: crura sua incidit. Re vera aūt Abstemius fuit: quos cōstat acrioris eē naturæ: qd etiā de Demosthene dictuz. c Regnata: participium sine verbi origine. d Hospitium antiquus: aut capꝫ: aut re vera antiquum. Nam tāta iter ipsos familiaritas fuit: vt Ilione filia Priami Polymestori nuberet Thracū regi: cui Polydorꝫ filiuz Priamus belli tempore paruulū cōmendauerat alendū. e Dū fortuna fuit. s. bona. Et simul ostēdit fidez cū felicitate deficere. Sane sciendū quotiēscūq; fortunaz solā dicimus: felicitatem intelligi. Vnde & fortunatos tātuz felices: & infortunatos solos ifelices vocam[9]. f Littore curuo: perpetuū epitheton littorꝫ est. Naz qd in vj. ait: Tus se ad caietæ recto fert littore portum: significat eū ita nauigasse: vt nō linqueret littus. g Prima loco: quia apud Cretā alia fecit mō autē ænū significat. vt Salusti. Aenū maroneáq;: & viā militarem. q̄q̄; Homerus dicat inde auxilia ad troiaz venisse. ergo iaz fuerat. Euphoriō: Callimachus etiā hoc dicunt: ꝙ Aenū dicatur a socio Vlyxis illic sepulto eo tpe: quo missus est ad frumenta portanda. h Fatis iniqs: bene qd scit futurum poccupat. i Aeneadas: ecce nec Virg. ænū dicit. k Sacra dionææ matri: Veneri a matre Dione. sm Homerū. Et bene dispensat: vt si sequant aduersa: dionæaz Venerē dicat: vt hoc loco. Si pspera erit nauigatio de mari eā dicat esse pcreatā: vt Vnde genus ducis. hæc aūt inquantū pōt: si nō semper reseruat. l Auspicibus cœptorū operꝫ: Ioui: q arcis deus est: Apollini ppter auguria: Libero cā libertatis: Nā dij alij si inuocentur ad priuatā ptinent causam. Vñ de Didone legimus: Iunoni ante oēs cui vincla iugalia curæ: ppter nuptias. q̄;uis. n. reip. vtilitas simularet: erat tñ specialis cā Didonis: similiter hic Aeneas sacrificat Veneri: scilicet vt placeat matri. Quod aūt de Libero diximus causa hæc est: vt signū sit liberæ ciuitatis. Nā apud maiores aut stipendiariæ erant: aut fœderatæ: aut liberæ: sed in liberis ciuitatibus simulacrū Marsyæ erat: q̄ in tutela Liberi pātris é. m Mactabā in littore tauruz: ptra rationē Ioui taurū sacrificat: adeo vt hinc putetur subsecutū esse pdigiū. vbiq; enim Ioui iuuencū legimus imolatū: vt Statuā ante aras aurata fronte iuuencuz: Iaz cornu petat et pedibus q spargat arenam. Itez Iuuenalis: Qui vexat nascēti robora cornu Nam in victimis ætas ē cōsideranda. n Tumul[9] hoc sermone & collem & sepulcruz fuisse significat. o Quo sūmo: in quo summo cornea virgulta & myrtus. Bene elegit hastis apta virgulta. Naz legimus Et bona bello cornus. Itē Et pastoralem pfixa cuspide myrtū. ergo si telis fuerat confixus: merito illic coaluere virgulta. Cornus aūt declinatur: vt ficus si arbor fit. Nam cornu animalis indeclinabile est: iz genitiuū vsurpauit Lucanus: vt Cornus tibi cura sinistri Lentule. sic Cicero in Arato huius ge[9]nus: pro genu.

DON. FERO R: nā non suo psilio venit. Fatis iniquis: hoc exitus reꝫ non initia docuerunt. Sacra: primo inuocabā auxiliū maternuz. Deinde aliorꝫ deorꝫ qui auspicio nouorum fundamentorꝫ essent necessarij.

CHRI. Lycurg.[9] LYCVRgo. Orion vt in ei[9] fabula dictū est: in thracia vectus domitis populis ibi regnauit: ac Hippolagū filiuz successorē reliqt. Ex hippolago natus est Dryas & ex Dryāte Lycurgus. Hunc ait Homerus a dijs luminibus priuatū eē: ꝙ Bacchi nutrices in Nysa latentes psecut[9] est: ob idq; timēs Bacchus in mare pfugit. Seruius aūt dicit ꝙ cuz in ptēptu Bacchi vites cæderet: sibi crura amputauit. Lactātius ait in mare illuz pcipitatū fuisse: qa aquā vino tanq̄; veneno infecerit. Sacra. sacrū sm Trebatiū est qcqd deorꝫ habetur. ergo Vir. Vbicūq; sacrū dicit: deorꝫ meminit: vt hic. Itez sacra Ioui stygio q.r. icœpta paraui. Mactare. pprie magis augere est: vnde macte puer. i. magis aucte: Et qm q̄ deo sacrificant non pereunt: sed magis crescūt. Ideo fugiebant verba mali oīs: neq; dicebant interficio aut iugulo: sed potius macto: & tñ qm quæ sacrificabant interficiebātur aliqñ mactare ponit simpliciter. i. interficere. Myrtus: de hac arbore alio loco dixi. Hic addā: ꝙ in sepulcris libenter nasci videt. Naz in Italia primū visa fuit in Elpe-

Tumul° noris tumulo: qd circeis est. ¶ Tumulus: Terra tumens: itaq; pōt esse collis naturalis: vt Et Tumulū capit vnde Troia videri: Et etiā terra opera humana coaceruata tumulus dr. Et qa sepulchra ornabant huiuscemodi aceruis: tumulus pro sepultura ponit: & si in hoc
Cumul° loco: Cumulus aūt non natura est: sed manu hoium factus. Hic autem locus appellatus est
Tumso° polydori: Tumulus etiā sequētibus tpib°: vt appet in Plinij gæographia iuxta enon vrbē.

Accessi[a], viridémq; ab humo ꝯuellere siluam[b]
Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras:
Horrendum, & dictu video mirabile monstrum[c],
Nam quæ prima solo ruptis radicibus arbor
Vellitur, huic atro liquuntur[d] sanguine guttæ,
Et terram tabo[e] maculant. mihi frigidus horror
Membra[f] q̄tit, gelidúsq; coit formidie sanguis.
Rursus & alterius lentum[g] conuellere vimen
Insequor, & causas penitus tentare[h] latenteis.
Ater & alterius sequitur de cortice sanguis:
Multa[i] moués aio, nymphas venerabar agrestes,
Gradiuúmq;[k] Patrem Geticis[l] q præsidet aruis:
Rite[m] secūdarent visus[n], ōménq;[o] leuarent.
Tertia sed postq̄; maiore hastilia nixu
Aggredior, gēibúsq; aduersæ obluctor[p] harenæ,
(Eloq̄r,[q] an sileā?) gemitus[r] lachrymabilis imo

SER. a ¶ ACCESsi: non ad cornum: sed ad myrtum: quæ iter verbenas est. Et bene matri sacrificaturus aras coronat ex myrto. b ¶ Siluā: bene variat: vt nunc siluam: nūc virgulta: nunc vimina: nunc arbores dicat. c ¶ Mōstrū: bene mōstrum: nam statim quid esset apparuit. & hi ꝓprietatis est: abusiōe tamē plerūq; corrūpitur. d ¶ Liquunt sanguine guttæ: in verbo li ꝓducitur: vt hoc loco. Item C̄lis cū mōtibus humor Liquitur. In nomine vo breuis est: vt liquor. e ¶ Tabo: corrupto sanguine: & est nomē casus septimi tantū: vt Sponte: natur: qd si velis declinare: hæc tabes huius tabis dices. f ¶ Membra quatit: cā pendet ex causa: nam timor sanguinē gelat: qui coactus gignit frigus. g ¶ Lentū vimen: molle flexuosum. Vnde & vietos curuos dicimus p senectutē. h ¶ Tentare latentes: miraculū est enim ex arbore sanguinē fluere. i ¶ Multa moués animo: nō dicit quæ: sed ex sequētibus intelligimus. cogitabā inquit ne forte sanguis esset ex nymphis. Hamadryades autē cum arboribus & nascunt & pereunt. Vnde plerūq; cæsa arbore sanguis emanat: nam Ouidius ait in octauo Meta. Quū Erisichthō arborē incideret: primo sanguis effluxit: post vlulatus secutus est. sic Statius: Nec amplexæ dimittunt robora nymphæ. Item Cogitabam ne forte ex terra Martis iure sanguis efflueret. Nā quod dicit se veneratū numina: illas constat ꝓcessisse cogitationes. k Gradiuūq; patrem: θούριον ἄρηα: idest exilientem in ꝓelia: qd in bellatoribus sit necesse: vel φ gradum inferāt q pugnāt: vel φ impigre gradiatur: vel ab hastæ concussione qd græce dicit κραδαίνειν patrē: aut ideo qa a poeta pene omnibus dijs nomen paternū additur: vt fiant venerabiliores. l ¶ Geticis: thracijs. Ge

tæ autem populi sunt mysiæ: quæ quia lata est: multas cōtinet gentes. m ¶ Rite secundarent: recte prosperos facerent. n ¶ Visus: p visa posuit. Tūc n. masculio vtimur genere: quum de his loquimur: quibus videmus: vt si dicā: Nubecula obest visibus meis. Si autem neutro vtamur: ea q̄ vident significamus: vt si hi loco diceret: Rite secundarent visa: qd propter metrū nequaq; posuit. Similia sunt nūcius & nunciū: auditus & auditum. o ¶ Omenq; leuarent: bonū ac leue facerēt. p ¶ Obluctor: acrius nitentē ostendit. q ¶ Eloquar an sileā: parēthesis ad miraculū posita. r ¶ Gemitus lachrymabilis: pōt. n. & esse irascentis.

¶ GEMItus moraliter primo gemitus: deinde voces auditæ sunt. DON.

¶ FRIGIDVS horror: tremitus. Horrere CHRI.
proprie est cū res contrahit: & ipso contractu Horrere
asperescit: pilosq; & similia erigit. Et qm timore sanguis ad cor refugit: & externæ partes relinquunt Frigidæ: & ex frigore horrescunt: dicimus horrere frigescere: vñ est Scis comitē horridulū trita donare lacerta. Item timere: vñ paulo supra horrendū: q̄uis Marcei. exponat nouum & mirabile. ¶ Venerabar: veniā petebā. Id. n. proprie est venerari. ¶ Geticis: Thracensibus: & est pars pro toto: Thracia autē inter validissimas Europæ thracia gentes late patet: quippe quæ in quinquaginta stratageas sit diuisa: in planis aūt Thraciæ scytharū gentes sunt variæ quidē: sed littori opposita tenuerunt: getæ a Romanis: daci noīati: hæc Pli. Strabo. aūt diuidit & getas dicit esse qui ad pontū in oriētes vergunt. Dacos aūt qui in oppositā in Germaniā ad istri fontē. Hos putat dauos olim nominatos ex Daci quo apud athenienses Getarū & dauorū noīa seruilia sunt. Propter aūt gentis ferocitatem

& Robur

& Robur militare hæc terra Marti sacra dicit: & ibi eum suū templū habere. De quo Sta. Hic steriles delubra notat mauortia syluas: Horrescitq; tuens vbi mille furoribus illi Finguitur aduersa domus immāsueta sub æmo. Ferrea compago laterū ferro atra teruntur. Limina ferratis incumbunt tecta colūnis. Læditur aduersum phoebi iubar ipsaq; sedē. Lux timet: & durus contristat sydera fulgor. Digna loco statio. Secundaret: prospera faceret: Sic Luca. Dii visa secundent. Atq; extis sit nulla fides. Omine: pro nōstro: & prodigio posuit. Hastilia variat noīa ne inducat fastidium. Nam mō virgulta: modo hastilia: modo vimen dicit. Obluctor harenæ: luctari.n. contra tendere & nitī significat: vnde lucta ludus est: in quo alter cōtra alterū nititur. Ergo obluctabatur harenæ veluti illa niteretur ne dimitteret: ille autem vt ad se attraheret. Eloquar an sileam: Nam magnitudo rei vt loqueretur impellebat: incredibilitas aūt dehortabatur. Recte aūt & attentum reddit auditorem: & per Fidem sibi comparat: cum deprecatur incredibilitatem.

SER. a VOX reddita pro data. Redditur qcquid ad nos p alterū transit. Quāq; hic ēt hoc posset itelligi: q ad eius vox missa p tumulū est. vbi etiā epsa reddita dicitur: quæ per nūcium amittēte ad nos accipitur.

Auditur tumulo, & vox[a] reddita fert ad aures.
Quid miserum Aenea laceras[b]? iā pce sepulto[c],
Parce pias[d] scelerare[e] manus. nō me tibi Troia
Externū[f] tulit, aut cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeleis[g] terras, fuge littus auarum.
Nā Polydorus[h] ego. hic confixū ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit[i] acutis.
Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
Obstipui, steteruntq; comæ, & vox faucib⁹ hæsit.

vno crimine mixta posse oriri euidēter osidit: sed istra it: & nō arguit. Primum crimen ē sepulcrus violatū: & hoc rōne locī: tpis: & persōnarū. Ad dit miseriam: q sublenatiōe & nō oppssiōe

b Laceras: per mēbra disijcis. Nā lacerare est sæpius vulnerare: vt Lacerū crudeliter ora Deiphobus vidit. c Sepulto: mō laceri significat: vt Somno: vinoq; sepulti. Itē Occupat Aeneas aditū custode sepulto. Nā sepultus est quasi sine pulsu. nō.n. nunc sepultū possumus dicere: quū sepultura non sit in hoc rite facta: sed fortuita obrutus terra. d Pias: bene ēt ille qui lædit excusat Aeneam: qd pietatis grāde testimoniū est. e Scelerare: polluere. & ē sermo: plautinus: quo hodie nō vtimur. f Externum tulit: ordo est: Troia me tibi tulit: hoc est educauit non externū. Nā ciuis Aeneæ fuerat & cognatus. g Crudelis terras. i. crudelium & auarorum. h Polydorus ego: siue ego dixi suas: siue ego hic subaudias sum necesse est. i Increuit: reuiruit. Traxit aūt hoc de historia romana: nāq; Romulus captato augurio hastā de auentino monte in palatinum iecit: quæ fixa frondruit: & arborem fecit. vituperabile.n. est poetam aliquid fingere: quod penitus a veritate discedat. Deniq; obijcitur Virgilio de mutatione nauium in nymphas. & quod dicit per aureum ramum ad inferos esse descensum. Tertiū q Iris Didoni comas secuerit. Sed hoc purgatur Euripidis exēplo: qui de Alceste hoc dixit cum subiret fatum mariti.

DON. QUID miserū ænea artificiosa res: si enis æneas loqueretur: diceret feci: & absoluta qlitate sese defenderet quia nesciens fecerat: sed bene inducit defensorem qui accusator esse debuit. Ideoq; acerbitatē latius extēdit: & ex digna ē. Aenea ex noīe pprio apparet notus cū noto loq. Pias manus: cur parce si iā patrata res fuerat? Quia q ignorans fecerat merebat veniā. Nō āt mereret: si qd deīde eēt factur⁹. Sic Si mihi pces te crimie solues. Nō me tibi. i. peccares.n. in hoīem: & misserū: in defunctū: in ciuē: in tuū. Ergo non tulit me tibi troia externū. i. non solū ciuē sed affinē: frater.n. Creusæ erat. De stipite manat: psonā & tpis posuerat partes: nunc porro loci. Crudeles terras: demonstrat hoc esse vitiū terræ parentis: vt per sē oēs eodes vitio laborare significaret. Ergo & ab alijs poterat eādem iniuriā expectare: atq; ēt nō reeebat: ēt si tutus permansisset: plū inter impios versari. Fuge fuge. ex duplicatiōe verbi necessitatē osidit fugiendi. Tum vero: qa supra dixerat: Mihi frigidus horror: Mēbra quatit. Nā ad illū horrorē q fuit ex sangui ne accedēs vox lamētabilis Polydori mentē i hebetudinē cōuertit: Et vox i silētiū transit.

CHRI. PIAS: Magna laus æneæ: cū ēt ab eo qui lacerabat: ita appellaret: illud ēt magnū adhortaret: vt fugeret periculū. Quod aūt crudele & auarū dixit: demōstrat auaritiā parentē esse crudelitatis. Seges: qa ad similitudinē segetis hærebant: & crescebant hastæ. Pressus mentē. habēs mentē pssam per synecdochen. Formidine: Quæ plus est q metus aut timor vt iā in superiorib⁹ demōstratū est. Steterūt: fistole est: nā corripuit media syllabā: q pduci dēt vt breuitate dictiōis notaret subitaneā erectionē comay. Hæsit: pstitit: nō egressa est q euenit timētibus:

Hærere Hærere aũt est cum res consistit neq; mouetur: ⁊ qm̃ qui cogitantes in dubium incidunt: consistunt in cogitatione: neq; vlterius procedũt: dicit hærere dubitare. Dicimus ea rõne feras: auesq; captas retibus hærere illis: qm̃ neq̃unt discedere: itẽ ad id qd̃ alij rei nitit: q̃a nõ dimouet illic hærere dr̃: Vñ hærẽt parietib' scalæ. Hinc hẽdes: q̃a hærẽt bõis testatoris.

Hunc Polydoꝝ auri quondã cũ põdere magno
Infelix[a] Priamus furtim mãdarat[b] alendum
Threicio[c] regi, cum iam diffideret armis
Dardaniæ, cingiq;[d] vrbẽ obsidione videret.
Ille vt opes fractæ Teucrũm, ⁊ fortuna[e] recessit,
Res[f] Agamemnõias, victriciaq;[g] arma secutus,
Fas[h] omne abrũpit: Polydoꝝ obtrũcat[i], ⁊ auro
Vi[k] põtitur. quid non mortalia pectora cogis
Auri[l] Sacra Fames? postq̃; pauor ossa reliquit
Delectos populi ad Proceres, primũmq; Parẽtẽ
Monstra deum refero, ⁊ quæ sit sentẽtia posco.
Omnibus[m] idẽ anim[o] scelerata[n] excedere terra
Linq̃: pollutũ hospitiũ, ⁊ dar̃ classibus[o] Austros.

SER. a ℭ INFElix: aut qui infelix iam esse cœpat: aut cui ẽt pulsa nocuerunt. b ℘ Mãdarat: aphæresis est: aut cõmendarat: aut emandarat. c ℘ Threicio regi: auxit ex puincia crudelitatẽ: ex qua fuerũt Diomedes: ⁊ Lycurgus: ⁊ Tereus. Threicio autẽ pro thracio: vt supra ꝓ thracia thræissa. Nã solutio est ionicæ linguæ. Cũ.n. sit θρᾴϰη Iones dicunt θρῄϰη: cuius solutio facit threici': vel threissa. d ℘ Cingiq; vrbẽ obsidione videret: inter ipsa principia obsidionis. Nam postea minime poterat. e ℘ Fortuna: melior. s. f ℘ Res agamẽnonias. i. imperiũ. g ℘ Victricia: oia noĩa a vbo venientia quũ in or exeũt masculina sũt: vt victor: quũ in trix fœminina: vt victrix. neutra vo nõ faciũt: nisi tm̃ numero plurali. Vñ est victricia. h ℘ Fas oẽ: ⁊ cognationis: ⁊ iuris hospitij. i ℘ Obtrũcat: occidit: intellige. Nam obtrũcare ꝓprie est capita cædere. k ℘ Vi potit: hoc verbũ de his est: q̃ pmiscẽt piugationes. quũ.n. sit tertiæ piugationis: infinitum modũ a quarta facit: vt potiri. Vnde pleriq; decipiunt: vt potiris dicãt. Similiter fio pro firi fieri facit permixta piugatione. l ℘ Auri sacra fames. i. execrabilis: vt Sacræ pãdunt portæ: Tractus est aũt sermo ex more galloꝝ. Nã Massilienses quoties pestilentia laborabant: vnus se ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis ⁊ purioribus cibis. hic postea ornatus verbenis ⁊ vestibus sacris circũducebatur per totã ciuitatẽ cũ execrationibus: vt in ipm̃ reciderẽt mala totius ciuitatis: ⁊ sic p̃iciebat. hoc autẽ in Petronio lectũ ẽ. Sane sciẽdũ latenter Aeneam hoc agere: vt troianos Didoni ex infelicitatis similitudine cõmendet. Nã ⁊ ei' marito frater auri cã intulit necẽ. m ℘ Oĩb': idẽ plus ẽ q̃; si diceret similis. n ℘ Scelerata terra: pro sceleratorũ: vt supra Captiua vestis. o ℘ Classibus austros: hypallage est.

DON. ℭ HVNC: ea rõne misit Priamus: vt cuz se in sũmis periculis cerneret: saltẽ posteritas sua i hoc filio remaneret: ⁊ auri vim magnaz dedit: vt esset quo viuerẽt: ⁊ ex se naturaz Polymestoris conijciẽs: tutiũ filiũ apud veterẽ amicuz credidit: Infelix ergo qui dum filiuz in tuto collocare putat: eum perdidit. Ergo Priamus nec incautus nec imprudens: nec in filiũ cã indilligẽs fuisse demonstrat. Dederat.n. vicino: affini: amico veteri: dederat cũ diuitijs: dederat Regi. ℘ Ille. s. qui speraretur humanus cuius fidei commissus fuerat qui diues: qui ex plurimis delectus: qui susceperat innocentẽ amici filiũ. notat hic psona. s. auare. Itẽ locus. Nã mare interpositũ erat inter se ⁊ Troiam. itẽ tps. s. in quo perierat iperium: vt nõ timeret vltionẽ. Osidit p̃terea poeta in rebus aduersis: ne amicis qdẽ fidendũ. Damnat auaritiã tanq̃ q̃ ad oia scelera impellat. ℘ Primumq; p. Qui iudicare de mõstris possent: ⁊ ad pceres q̃a qd̃ facto opus esse debuit oĩum diffiniri snĩa. ℘ Idẽ: solet decerni qd̃ maiori parti placet: sed hic tam manifestum scelus fuit: vt oẽs fugiendũ cẽserent idẽ: vbi p scelus fuerat soluta amicitia: q̃ fœdere deuincta erat. Non ergo velle illic morari. Nec religiosum cũ sanguis pueri pollut' ẽẽt loc'.

CHRI ℭ POLYDORũ: nomẽ cõueniens homini: q̃ multa secũ attulerit. Nã multoꝝ donoruz significat. ℘ Quid: Ecphonẽsis est: latine dr̃ exclamatio: q̃ fit a scriptore cũ aliqd aut sũmopere detestat: aut vehementer admirat: Hæc figura sũmã affert rei grauitatẽ: vt Dij talẽ terris auertite pestem. Est aũt grauis poetæ ira auctoritatẽ suam admiscere: vt ⁊ bonos amare: ⁊ malos odisse: indignis inuidẽre: errãtes rephendere: ⁊ miseros miserari videat: Hinc Hora. Ille bonis faueat: ⁊ cõsilliet amice: Et regat iratos: ⁊ amet peccare timẽtes: ille dapes laudet mensæ breuis: ille salubrẽ iustitiã: legesq; ⁊ apertis ocia portis. ℘ Infelix priamus: Nõ.n. imprudẽter sibi psuluerat: sed infeliciter successit: vt crimẽ nõ hoĩs sed fortunæ sit. Ex qua re maiorẽ sibi cõmiserationem

ferationem cõparat. ℣ Victricia ar. vt non hoiem sed fortunã secutus eẽ demonstretur. Est aũt ex locis qbus pbet̃ auaritiã oĩum scelez parẽtẽ eẽ. ℣ Referre: Recte ex more Ro-
Proceres
mano. Nã ɔsules res magnas ac dubias ad senatũ referebãt. ℣ Proceres: pprie in cõtinua tionibus mutili sũt e parietib⁹ pminẽtes: q capita trabiũ substentãt. Hinc primores vrbis pceres dicunt: qa rẽpu. fulciũt. ℣ Primũq;. p. Videt̃. n. facere eũ principẽ senatus. Con sul n. quẽ vellet inlam rogabat. Cõsuetudo erat vt prio ɔsules designati. si ij aderãt rogarẽ tur: deinde is q a cẽsorib⁹ princeps senatus electus ẽẽt: fuerũt tñ qui pro suo arbitrio: quem vellent rogabant in quo tñ obseruatũ est: vt is qui rogabat: esset ex consularibus.

Ergo instauramus[a] Polydoro funus, ⁊ ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant[b] manibus[c] aræ
Cæruleis mœstæ vittis, atráq;[d] Cupresso,
Et circúm Iliádes crinem[e] de more solutæ:
Inferimus tepido[f] spumantia Cymbia[g] lacte,
Sanguinis[h] ⁊ sacri pateras: animámq;[i] sepulcro
Condimus, ⁊ magna supremũ[k] voce ciemus[l].
Inde úbi prima fides[m] pelago, placatáq; Venti
Dát maria, ⁊ lenis[n] crepitás vocat Auster ĩ altũ,
Deducunt socij naueis, ⁊ littora complent.
Prouehimur portu, Terræq;, [o] Vrbésq; recedũt.

SER. a ℭ INSTAURAM⁹ fu. mõ sepulcrũ qd virgulta a vellendo diruerat. Nã pprie fun⁹ ẽ icẽsũ cadauer. b ℣ Stãt: positæ sũt. mĩ ta aũt vt supra diximus hic sermo significat. c ℣ Maibus: mães sũt aiæ illo tpe: q̃ d̃ aliis recedentes corporib⁹ nondũ ĩ alia trãsierũt. Sũt aũt noxiæ: ⁊ dñr p antiphrasin. Nã manũ vt supra dixim⁹ bonũ ẽ. Vñ ẽ ⁊ mães dictũ. sicut ẽt euménidas: ἀπὸ τῆς εὐμενείας. i. beniuolẽtia vr pcas: bellũ: lucũ. Alij manes a manãdo dictos ĩtelligũt. Nam aiab⁹ plena sũt loca iter lunarẽ ⁊ terrenũ circulũ: vñ defluũt. Quidã mães deos infernales tradũt. d ℣ Atraq; cu. nigra: funesta. Nã ĩferis ɔsecrata est: q̃ cæsa nũq; reuirescit. Moris ẽt romãi fuerat ramũ cupssi añ domũ funestã põi: ne qsq; põtifex p ignorãtiã pollueret̃ igressus. hinc Hora. Nec pter inuisam cupssũ vlla breuẽ dñz sequet̃. Atra aũt q atratos lares significet. e ℣ Crinẽ de more: aut d̃ more gẽtis: vt ẽt in ægypto ẽ: aut certe more plãgentiũ. f ℣ Tepido la. statim mulcto. g ℣ Cymbia: pcula ĩ modũ cymbæ facta. h ℣ Sãguinis ⁊ sa. d̃ victimis suptu. i ℣ Animãq; se. cõ. bñ alaz lacte ⁊ sanguie ad tumulũ dicit elicitaz. Lacte nãq; corp⁹ nutrit̃ post alæ ɔiunctionẽ: ⁊ aĩa sine sanguie nũq; est: q̃ effuso recedit. Legim⁹ pterea ĩ sexto ĩsepultoz aĩas eẽ vagas. ⁊ huc cõstat nõ legitie sepultũ fuisse. Rite ẽ reddita legitĩa sepultura: redit aĩa ad qetẽ sepulcri quã stoici mediũ ĩ se quẽtes tãdiu durare dñt: q̃ diu durat ⁊ corp⁹. Vñ ægyptij periti sapia ɔdita diuti⁹ reseruãt cadauera. s. vt aĩa multo tpe pduret: ⁊ corpi sit obnoxia: ne cito ad alia trãseat. Romãi ɔ̃ faciebãt ɔburẽtes cadauera: vt statĩ aĩa ĩ gñalitatẽ. i. in suã nãm rediret. dicit ẽ nũc sacrificijs qbusdã elicitã aĩam: ⁊ sepulcro cõditã: obnoxiãq; factã corpori: qd añ horrebat: q̃si p vim extorta. Iõ aũt stoicos mediũ seq diximus: qa plato ppetuã dicit aĩaz: ⁊ ad diuersa corpora trãsitũ facere statim p meritis vitæ prioris. Pythagoras vo nõ μετεμψύχωσιν: sꝫ παλιγγενεσίαν eẽ dicit: hoc est redire: sed post tẽpus. k ℣ Supmus: nõ est nomẽ: sed aduerbium: vt Toruũ clamat. l ℣ Ciemus: hoc loco dicimus more soleni. vale: nos te ordine q̃ nã pmiserit cũcti sequemur. m ℣ Fides pe. qa alibi ait: Toties deceptus fraude sereni. n ℣ Lenis crepi. au. duo epitheta posuit vitiose: vt diximus supra. fecit aũt hoc ppe. in x. versibus. Auster aũt quis vẽtus. o ℣ Terræq; vrbesq; recedunt: physicã rẽ dixit. ita. n. nauig. ãtib⁹ vr: quasi ab his terra discedat.

ℭ CONDIMVS. erant placandi manes læ- DON
si: præsertim illi⁹ qui ciuis ⁊ affinis ⁊ regis filius erat: ⁊ qui recte monuerat Troianos: vt sceleratam terram relinquerent. Docet autẽ poeta quæ possint curare qd male sint gesta esse curanda. ℣ Deducũt: quam miseri subduxerant. ℣ Occurrit: magna beniuolentia: vt rex ⁊ sacerdos nõ expectauerit peregrinos ad se venire: sed vltro occurrerit. ℣ Veterẽ amicũ: quasi dicat illũ talẽ tunc habuit amicũ q̃lẽ hẽbat flãte Troianorũ fœlicitate: neq; secut⁹ ẽ Fortunaz vt Polymestor ⁊ tñ habuit amicũ q̃; t⁹ fuit: nõ q̃; t⁹ veniebat.
ℭ CÆRVLEIS: Varro ⁊ Cato dicit cõsueſ- CHRI.
se antiquos in funeribus nigro ⁊ cæruleo co- Cærule.
lore vti. Nã in adolescẽtis morte nõ nigrum se. ĩ cæruleũ adhibebãt. ℣ Est. ãt cæruleus viridis cũ nigro mixtus: vt est illud Corpat humẽti phœbũ subtexere Palla Nox ⁊ cæruleã terris ĩfuderat vmbrã. ℣ Cymbia: spẽs poculi ẽ: Sed ⁊ de cymbijs ⁊ cæteris poculis dictũ ẽ in Buco. ℣ Ciemus. a cieo es secũdæ cõiugationis: vt bella cient: Primaq; vetãt cõsistere terra: Inuenit̃ ẽt in quarto: vñ Regius accitu cari genitoris ad vrbẽ Sidoniam puer ire paret. ℣ Inde vbi. p. f. ℣ Pulcra nar. ⁊ q̃ facilitatẽ ⁊ celeritatẽ nauigandi ostendat.

Sacra[a] mari colitur medio gratiſſima tellus
Nereidum matri, ⁊ Neptūno Aegæo:
Quàm pius[b] Arcitenens oras, ⁊ littora circùm
Errantem Mycone celſa, Gyaróq; reuinxit.
Immotámq3 coli[c] dedit; ⁊ contemnere ventos[d].
Hūc feror: hæc feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit: egreſſi veneramur Apollinis[e] vrbem.
Rex[f] Anius, rex idē hoīū, Phœbiq3 ſacerdos,
Vittis[g], ⁊ ſacra redimitus tempora lauro
Occurrit. veterem Anchiſen[h] agnoſcit amicū.
Iungimus hoſpitio[i] dextras, ⁊ tecta ſubimus.
Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.

SER. a ¶ SACRA mari colit̄ medio: ordo ē: In mari medio ægæo colit̄ tellus ſacra Neptūno: ⁊ nereidū matri.i. Doridi gratiſſima. Fabula talis eſt. Poſt vitiatam Latonā Iupiter quū etiā eius ſororē Aſteriē vitiare vellet: illa optauit a diis vt in auē cōuerteret̄: verſaq; in cothurnicē eſt: ⁊ quū vellet mare trāſfretare: qđ eſt cothurnicū: afflata a Ioue: ⁊ in lapidē cōuerſa ſub fluctib⁹ latuit: poſtea ſupplicante Ioui Latōa leuata ſuperferri aqs cœpit. hæc p̄mo Neptūno ⁊ Doridi fuit ꝯſecrata. Poſtea aūt eius Iuno grauidā ſerpente immiſſo Pythōe Latonā perſequeretur: terris oībus expulſa tādē applicando ſe littoribus a ſorore ſuſcepta eſt: ⁊ illic Dianā primo: poſt Apollinē peperit. Qui ſtatim occiſo Pythōe vltus eſt matris iniuriam. Sane nata Diana parturiēti Apollinē matri dicit̄ præbuiſſe obſtetricis officiū. Vnde quū Diana ſit virgo: tñ a parturiētibus inuocat̄. hæc nāq; eſt Diana: Iuno: Proſerpina. Nata igit̄ duo numina terrā ſibi natalē errare nō paſſa ſunt: ſed eā duabus īſulis religauerūt. Veritas lōge alia eſt. Nā hæc inſula quū terræmotu laboraret: q fit ſub terris latētibus vētis: vt Lucanus ait: Quærentē erūpere ventū. petito oraculo Apollinis: terræmotu caruit. Nam p̄cepit ne illic mortuus ſepeliret̄: ⁊ iuſſit quædā ſacrificia fieri. poſtea e Mycone: Gyaroq; vicinis inſulis populi venerūt: q eas teneret: qđ etiā Virg. latenter oſtendit. Quod aūt diximus Dianā p̄mo natā: rōnis eſt. Nā ꝯſtat p̄mo noctē fuiſſe: cui⁹ inſtrumētum eſt Diana.i. Luna. Poſt diē: quem efficit Sol: q eſt Apollo. Vt aūt Delos primo Orthygia diceret̄: factū eſt a cothurnice: q̄ græce ὄρτυξ vocat̄. Delos aūt quia diu latuit: ⁊ poſt apparuit. Nā δῆλον græci manifeſtū dicunt. Vel qđ verius eſt: qa quū vbiq; Apollinis reſpōſa obſcura ſint: manifeſta illic dātur oracula. Delos aūt ⁊ ciuitas dr̄: ⁊ inſula. Vnde interdū recipit p̄poſitionē: Neptunno ægeo: qa in ægeo mari hæc iſula eſt poſita. Sane īter helleſpontū ⁊ adriaticū mare: oē illic mare ægæū appellat̄ a pr̄e Theſei ægeo nomē trahens. cū. n. in labyrintho minotaurus eēt incluſus ⁊ quotannis ex nobilitate: athenienſiū ſeptē pueri ⁊ puellæ ad veſcendum minotauro mitterent̄: tandē dolor theſeū ſubiit: profectus itaq; ad minotaurū perimendū pepigit cū patre vt ſi illico mōſtrū viciſſet vela candida nauibus daret: ſi forte a minotauro fuiſſet oppreſſus: ꝗ remigium cū atris velis rediret: ſed cū extinxiſſet minotaurū: oblitus nō cū candidis ſ3 nigris velis reuerti cepit: ⁊ pr̄i in ſpecula conſtituto: ſui iterit⁹ triſte ſignū dedit: q extinctū filiū credēs ſe præcipitauit i mare: vñ ægæū pelagus appellatum eſt. b ¶ Pius arcitenens: q vltus eſt matrē. c ¶ Coli dedit: a vicinis ſcilicet populis. d ¶ Vētos ꝯtēnere: ꝑpter terræmotū. e ¶ Apollinis vrbem: delō: ⁊ eſt diffinitio. f ¶ Rex ⁊ ſacerdos: maioꝝ. n. hæc erat ꝯſuetudo: vt rex eſſet etiā ſacerdos ⁊ pōtifex. Vnde hodie quoq; īperatores pontifices dicimus. g ¶ Vittis ⁊ lauro: vittæ ſacerdotis ſunt: laurus vo etiā imperatoris victoris. h ¶ Anchiſen amicus: κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligendū. Nā quō fuerint amici nō dicit palā. i ¶ Hoſpitio: ſeptimus caſus eſt. iure hoſpitalitatis: nā ad hoſpitiū nō pōt intelligi: qa iā amicus fuit.

DON. ¶ SACRA: vt oſtenderet vittas ⁊ laurum nō eſſe ſigna lætitiæ: q̄ triſtitiæ troianoꝝ nō ꝯueniebat: ſed ſacerdoti. Magna aūt exēpla poſuit malæ: bonæq; amicitiæ polymeſtorē ⁊ anium quæ nos ad bonum hortentur: ⁊ a malo reuocent.

CHRI. ¶ TELLVS: Delon inſulā intelligit. de qua Pli. ipſa quoq; clariſſima Cycladū media ⁊ tēplo Apollinis ⁊ mercatu celebrata q̄ diu fluctuata ¶ (Vt prodit:) ſola motū terræ non ſenſit. Ad. M. Varronis ætatē Mutian⁹ ꝓdidit bis ꝯcuſſam. Hāc Ariſtoteles ita appellatā putat: qm̄ repente apparuerit enata. Eratoſthenes cynthiam: alij orthygiā: aſteriam: lagiam: mydiam: cynetū: pyrpilē igne ibi primum repto. Herodo. aūt ita ſcribit. Fuerunt aūt Delij poſt diſceſſum Datis Xerxis p̄fecti delō ſe mouiſſe primo: atq; poſtremo vſq; in mea tp̄a. Strabo ait: ī ægeo mari maxi gis delos eminet: ⁊ circūſtātes illi Cyclades ⁊ ipſi incūbentes Sporades.i. ſparſæ: Delos Delos vrbē hēt ⁊ Apollinis: latonæq; tēplū: ⁊ Cynthus mons ſublimis ei aſper incumbit vrbi. Pyndarus quoq; illā olim errabundā fuiſſe:

Sed aduentante

Sed aduētante partu Latonæ q̄ttuor terrestrib⁹ e trūcis colūnæ dura ī petra solido ex adamantā ptinuerūt. ℣ Saxo vetusto: Credūt aliq dictū qa īsula saxū sit in qd asteria iaꝫ coturnix vsa ē: Cloati⁹ aūt: Verius referēte Macrobio scribit in delo aram eē Apollinis genitoris: in q̄ nullū aial sacrificat quā Pythagorā veluti iuiolatā adorauisse ferūt. Hāc igit Vir. eē ab Aenea adoratam demōstrat: si qdē nullo acto sacrificio pces ichoat: et vt genitoris arā demōstraret dixit. Da pr. at mox cū tauruꝫ mactat apud aliā arā itelligim⁹. Vn hic patrē qd sibi ppriū est: ibi Apolline nolat. Cato de liberis educādis ita ait. Nutrix hæc oīa faciebat ī verbenis: et tubis sine hostia: vt deli est ara Apollinis genitoris. ℣ Quod ait saxo vetusto: dicit Epaphus delphis quōdaꝫ euenisse: vt tēpluꝫ antea religiosuꝫ et in tactū spoliatuꝫ: incensumq; sit et addit multas circa Corynthū vrbes: īsulasq; pximas terræ motu haustas: Delō neq; antea nec postea hī incōmodo vexatā. sꝫ semp eodē manere saxo. Thucidides aūt in tertio historiaꝝ scribit: Nō mirū ergo si psidio religiōis tutā insulā semp ostēderit: et reuerentiā locoꝝ sibi accessisse dicit ptinua saxi eiusdē. i. insulæ firmitate. Anius Apollinis filius fuit: q habuit andrū filiū. ℣ Arcitenens: Ex neuio q in secūdo libro Belli punici ait Deinde pollens sagittis inclutus arcitenēs: et ab Homero est a quo Apollo dicit ἀργυρότοξος. ℣ Pius: qui iniurias maternas in Pithone necando vltus est.

SER. a ℂ DA propriā: ppetuas: vt Propāmq; dicabo. et bene post experimētū male cōditæ ciuitatis ppetuas postulat sedes. b ℣ Tymbræ: Tymbræus Apollo dr ab agro troiæ vicio pleno tymbræ: in quo ei⁹ est et nemus et tēpluꝫ; vbi a Paride Achilles occisus est: vn̄ fingit manu Apollinis vulneratꝰ. ergo tymbræus: vt delius: nā numia a locis frequēter nomē accipiūt. Sane qa græce τύμβρη facit: i derivatiōe n ī diphthōguꝫ sæpi⁹ mutat: αἴτνη ætnæ⁹: δίρκη dircæ⁹. c ℣ Domū: familiā: vt Dom⁹ tenet a quo sergia nomen. d ℣ Māsuraꝫ vrbē: duo petit et vrbeꝫ et ppetuitatē. māsurā aūt ideo: vel pp troiaꝫ: vel pp eaꝫ: quā in thracia pdidit. e ℣ Serua altera: nō qa pma fuauerit: sꝫ qa fuare voluit: vt Home. ostēdit. f ℣ Quē seqmur: Apollo. n. exulātib⁹ sedē debebat ondere. nā phœnix: Cilix: Cadmus: a pr̄e Agenore: ad qrendaꝫ sororē missi: et phibiti nisi reperta fuisset domū auderēt reuerti: Apollinis monitis diuersas regiones petierūt. Phœnix phœniciā: Cilix ciliciā: Cadmus bœotiā: q Cadm⁹ oraculo Apollinis bouē secutus in hyante bœotiā pdidit. g ℣ Da pr̄: religiōis est: vt supra diximus nomē: nā et hoibus dat: vt Inde toro pr̄ æneas: et mōtib⁹: vt pr̄ Apeninus: et fluuiis: vt Thybri pr̄: et numinib⁹ etiā: vt Quid ue pr̄. neptune paras. Itē Ipse pr̄ danais aios viresq; secūdas Sufficit. Itē Odit et ipse pater Plutō. h ℣ Augurriū: mō oraculū: sꝫ vsurpatiue. i ℣ Aīs illabere: qa Apollinis responsa licet semp obscura sint: vera tn̄ sunt. Vn̄ cū intelligentia oraculū postulat. k ℣ Visa repente: stoicos et academicos secutus est: q

Da[a] ppriā Tymbræe[b] domū[c], da mœnia fessis,
Et genus, et mansuraꝫ[d] vrbē. serua[e] altera Troiæ
Pergama relliqas Danaū, atqꝫ imitis Achilli.
Quē[f] seqmur? quóue ire iubes? úbi ponē sedes?
Da pater[g] auguriū[h], átqꝫ animis[i] illabere nr̄is.
Vix ea fatus eram. trēmere omnia visa[k] repēte
Limina quē[l], laurúsqꝫ Dei, totúsqꝫ moueri[m]
Mons circùꝫ, et mugire adytis cortina[n] reclusis.

dicūt ea q̄ contra naturā sūt nō fieri: sed fieri videri. Vnde magica ars ois exclusa ē: sicut Pli. docet in naturali historia: quo circa et dido iducit dicēs magicas inuitam accigier artes.

l ℣ Liminaq;: q; breuis est p longa posita: qd hac rōne defendit: aut qa oia monosyllaba ad artē nō ptinent: et his licēter vti possumus: Aut certe qa oē μόριον. i. pticula: q̄ sui substātiā nō hēt: næbruꝫ putat superioris orōnis: qd si est liminaq; q̄si vna pars orōnis ē. et potest q; finalitatis rōne vel pduci: vt cornipi. m ℣ Moueri mons: cynthus: vn̄ Cynthius apollo. n ℣ Cortina: locus vn̄ oraculum dat: dr̄ aūt cortina: vel q Apollinis tripos corio Pythōis tect⁹ est: vel q certa illinc respōsa fundant: q̄si certia. vel qd est verius: qa illic cor vatis tenet. Nā cauerna quædaꝫ in tēplo Apollinis fuit: ad quā Phœbas rapta vaticinabat: vt Lucanus ostendit in quinto. Aut quia virgines instinctæ Apollinis spiritu intendebantur ad danda responsa: idest ἀπὸ τοῦ τὴν κόρην τείνειν.

ℂ PROpriā: naꝫ incerti hactenus vagabantur vt icerti quō fata ferāt: vbi sistere detur. Est aūt pcatio breuis: et q̄ oia ptineat. Nā petit et mouet cōmiserationē. ℣ Da. i. ostēde. DON.

℣ Da pr̄ augurium: Paterno aīo ifunde aīs nr̄is apta et pspicua oracula. Visus est aut imperatiuo da et illabere: qd est de pcantis ex fiducia in Apollinē q troianis fauebat. ℣ Vix ea fatus erā. motio eaꝝ reꝝ psētiā dei ondit.

ℂ CORTINA. tripos supra quam phœbas vaticinabatur: vide Seruius Cortinare apud antiquos erat meditari: Hinc cortinionem meditationem dixerunt. CHRI. Cortina Cortinare

SER. ❡SVMmissi: inclinati. & est sciendum pro qualitate numinũ orantes interdũ ima: interdum sũma respicere. Nã potestates aliæ cælestes sunt: aliæ terrenæ: aliæ permixtæ. Vñ nunc Apollinẽ deprecantes terrã petũt. Ipse

verbo♃ consulentis platum est: & incertos securos reddit. Ostendit. n. Troianos apud illũ peregrinos fuisse. Nunc originalibus terris & suis parẽtibus reddi: qđ beneficiũ & nõ iniuria est: pſertim cũ vrbẽ ppetuã pmittat & tro

ẽ. n. & Sol: & Liberpater: qui inferos petiit: vt Horati. Te vidit insons cerberus. vñ ergo terras petunt. Vnde ad eos responsa prueniunt. & quia Apollo ẽt inferis notus est. b ❡ Dardanidæ: vt diximꝰ obscura quidem: sed vera sunt oĩa: nã dicẽdo

Summissi[a] petimus terrã, & vox fert ad aures.
Dardanidæ[b] duri[c] quæ vos à stirpe[d] parentum
Prima[e] tulit tellus, eadem vos vbere[f] læto
Accipiet reduces antiquã[g] exquirite[h] Matrẽ.
Hic[i] domus Aeneæ cunctis dominabitur oris.
Et Nati[k] nato♃, & qui nascentur ab illis.
Hæc Phœbus, mixtóq; ingens exorta tumultu[l]
Lætitia[m], & cuncti quæ sint ea mœnia quærũt,
Quò Phœbus vocet errãteis, iubeátue reuerti.
Tum Genitor vete♃ voluẽs monumẽta[n] viro♃;
Audite ò Próceres ait, & spes[o] discite vestras.

ianos maxia incremẽta futuros. ❡ Mixtaq;. m. e. t. b. læti oẽs erant: sed q̃rebãt nomen loci. Nã antiqua memoria ignorabatur. Sed anchises omniũ vetustissimus rẽ aggressus ẽ: fuit autẽ pulcrũ ac religiosum his terris reddi: q̃ parentes ab origĩe retinuerũt: & ne timerẽt ne a melioribus ad deteriora pergerent addidit vbere læto. ❡ Vbere: allusit ad illud qđ terram lætam appellauit. ❡ Reduces: ne timeant se futuros oneri his terris quæ non aduenas: sꝫ suos reciperent.

dardanidæ ostẽdit italiã: vnde Dardanus fuit: qđ si cretã significaret teucriadæ diceret. c ❡ Duri: vel futurũ ostendit laborẽ: vel co♃ arguit insipientiam. d ❡ Stirpe: stirps genere fœminino genus significat: vt Heu stirpes inuisam: masculino arborez: vt Sed stirpem teucri nullo discrimine sacrũ. Horatius contra regulã nitit: vt Stirpesq; raptas & pecus: & domos. e ❡ Prima tellus: italia: vnde Dardanus venit. Teucer ꝟo de creta post venit. f ❡ Vbere leto: qđ italiæ pprius est. vtꝰ alibi: Atq; vbere glebæ. g ❡ Antiquã exquirite matrẽ. i. terrã. Tractũ aũt de historia est: nã Brutus & filij Tarquinij quũ oraculũ delphici Apollinis peterent: respõsuz est eius imperiũ fore: qui primus matrẽ reuersus oscularetur. qđ solus Brutus agnoscẽs de naui egressus simulans casuz osculatus est terrã: vnde & potitus imperio est. h ❡ Exquirite: bene ostẽdit difficultatẽ. i ❡ Hic domus: ad illud respicit: Da pprĩã tymbræe domũ. k ❡ Nati nato♃: ppter illud Et mansurã vrbẽ: nam oraculũ semp ad petita rñdent. Sane hic versus Homeri est: quem & ipse Orpheo sustulit. Itẽ Orpheus de oraculo Apollinis hyperborei. Mire aũt sequenti versu hoc ostendit dicendo Hæc phœbus. græcus ꝟo versus hic ẽ καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται
l ❡ Tumultu: qa dixit exquirite. m ❡ Lætitiam: ppter pmissũ imperij æternitatem. n ❡ Monumẽta viro♃: historias. o ❡ Spes discite vestras: aut quasi senex loquit: aut qa vt supra diximus scit se esse moriturum.

DON. ❡SVMMISSI: pauore nimio vestigijs firmis stare non potuimus: sed ad terras demissi sumus. ❡ Quæ vos. a. est. p. nihil breuius aut eminentius hoc responso. Nam & in fine

CHRI. ❡DARDAnidæ: respõsum verũ est: sꝫ nõ intellectum ab anchise. Quia vt in allegorijs nostris demonstrauimus appetitus illius qui sensum nõ aũt rõnẽ sequitur typũ tenet Anchises inde igitur pmes q̃ hunc locũ apte interptentur. ❡ Dardanidæ: indicat qđ italiam intelligat: de qua Dardanus venerat ex deo natus. Nam de creta, nõ oportuit intelligi: vnde venerat Teucer nõ iouis: sꝫ Scamandri mortalis viri filius. ❡ Duri: non ergo reformidãdæ difficultates lõgioris itineris cũ durare in laboribus possitis: qui in decẽnali bello sũma patientia durastis. Ostendit igit rẽ facilẽ: Nã facile est durioribꝰ aduersa pati. ❡ Prima tellus & læto vbere hæc duo italiã ondunt. Nã prior dardanus de italia q̃ Teucer de Creta venit: & de italiæ vbertate multi scribũt. ❡ Et nati nato♃: ab Home. sũt hi versus. A it. n. Aeneã tenuisse imperiũ cuꝫ eius successoribus in ilio: iã Priami genus est miseratus iuppiter: vñ imperiũ Troiæ æneas manifestus hẽbit. Et nati nato♃ & qui nascent ab illis. Et rursus. At genus æneæ cunctis dñabit oris: nã hoc carmẽ Home. ab orpheo sũpsit: & Orpheus ab oraculo apollinis. ❡ Tumultu: Dr̃ tumultus timor multꝰ vel timor multo♃. Nã lætitiã illa q̃ erat ex pmissione æternitatis Iperij corrũpebat: cũ diffiderẽt posse itelligere: q̃s terras phœbꝰ significaret. Erat igit & lætitia & tumulus pariter i oĩbus: quia populariter oẽs eas res tangebat. ❡ Voluẽs: noluit. Sed nõ valuit distinguere.

❡CRETA:

SER. a ℂCRETA: Dardanus Iouis filius & Electræ, profectus de Corito ciuitate Thusciæ primus venit ad troiã: & illic parua ædificia collocauit. post cuius obitũ Teucer venit ex creta: & inuenit Dardani socios habitãtes i vallibus: qui construit arces & mœnia. Modo ergo errat Anchises nec respiciens aduentum Dardani oraculũ cretã significare credit & argumentat ex his quæ solẽt ab aduẽis fieri.

Creta[a] Iouis[b] magni medio[c] iacet Insula Ponto.
Mons[d] Idæus vbi, & gentis cunabula[e] nostræ.
Centũ vrbes[f] habitãt magnas, vberrima[g] regna.
Maximus[h] vnde pater (si rite[i] audita recordor)
Teucros Rhœteas[k] primũ est aduectus in oras,
Optauitq;[l] locum regno. nondũ Iliuni, & arces
Pergameæ steterant, habitabãt[m] vallib^o imis.
Hinc mater[n] cultrix Cybéle, Corybãtiaq;[o] æra,

Idaq; inqt illic e: quæ ad similitudinẽ i troia dicta: vt est figlẽ xanthi: troiãq; videtis. Quã vestre fecere manus. Itẽ sacrorum similitudo: quas apud maiores nefas erat perire. Vnde Aeneas in. xij. Sacra deosq; dabo: socer arma latinus hẽto. b ℂ Iouis magni: qa illic dicit esse nutritus: qd vt Salustius dicit ideo fingit: qa primo cretẽses pstat inuenisse religionẽ. Sane nati Iouis fabula hæc est. Saturnus postq; a Themide oraculo cõperit a filio se posse regno depelli: natos ex Rhea vxore deuorabat: quæ nati Iouis pulchritudine delectata nymphis cõmendauit in mõte cretæ dictæo: vbi eũ aluerunt apes. & adhibiti sunt curetes: & corybantes: q tinitu æris phiberẽt audiri pueri vagitus: vñ ipsi sunt matris dei ministri. Quod aũt fingit Saturnum filios suos comesse: rõ hæc est: quia dr deus eẽ æternitatis & sæculorum. Sæcula aũt ãnos ex se natos in se reuoluũt. vnde græce κρόνος quasi χρόνος: id est tps dicitur. c ℂ Medio põto: põt quidem intelligi fm Salustium lõge a cõtinenti. Sed altior est hoc loco poetæ intuit^o: nã apud Cosmographos legimus: quæ insula in quo sit mari: vt sardinia i africo: delos in ægæo: & de alijs. De Creta dubitãt oẽs in quo sit mari: nã parte libycũ: parte ionius respicit: parte ægyptiũ: parte achaicũ. ergo in medio ponto: ac si dici posset in medio põto rũ: qd latinitas nõ recipit. d ℂ Mons idæus: deriuatiuũ est p principali. & est ἴδη idæus: vt ἄιτνη ætnæos. e ℂ Cunabula gẽtis: nutrimenta: nã vbi iacẽt infantes cunæ vocãtur: & latenter dat gloriã troianis dicens se a dijs originẽ ducere. vñ est A Ioue principiũ generis. Ibi enim & de Dardano: & de Teucro intelligimus quasi Iouis ciues. f ℂ Vrbes habitãt: nõ dicit q: sed itelligim^o cretẽses: aut certe hitãt p habitãtur: vt insinuat pauor p i sinuat. Et primũ quidẽ centũ habuit creta ciuitates. Vñ hecatõpolis dicta est: post. xxiiij. Ide duas. s. gnoson: & hierapidnã. g ℂ Vberrima regna: hic decipit: qa audiuit A tq; vbere glebæ. h ℂ Maximus vñ pater fallitur. Nã antiquior est Dardanus. i ℂ Si rite audita recordor: bene dubitatiõe excusat errorẽ. k ℂ Rhœteas: amat Virg. declinatiões græcas salua regulæ reuerẽtia in latinas puerte re: & si græcas diphthongus in e longũ mutans: vt ἄινείας Aeneas: μηδεῖα Medea: ῥοίτειον rhœteum. l ℂ Optauitq;: elegit: vt Pars optare locum. m ℂ Habitabant: hi sũt q cũ Dardano venerant. n ℂ Mater cultrix cybeli: mõtis phrygiæ: in quo colit: & a quo Cybele dcã. Alij dñt Cybelũ sacerdotẽ ei^o pmũ fuisse: & ab eo Cybelen dictã. nõnulli cultrix Cybele legũt: vt sit qsi cybeleia. Alij Cybele ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν: id est a capitis rotatione: quod proprium est eius sacerdotũ. o ℂ Corybãtiaq; æra: corybantes dæmones sunt ministri matris deũ. Dæmones quasi δαήμονες: qui totum sciunt.

DON ℂCRETA Io. m. dixit & nomen & ad ques deum ipsa maxime pertineret: qui cum magnus sit: magnum possit incolis pstare fauorem. ℂ Medio. p. vt vndiq; fluctibus clausa aduersus hostes eẽt tuta. Iacet per hoc eius imensam magnitudinem ostẽdit. ℂ Mons idæus: ponit signa specialia. ℂ Centum vrbes: Exponit quod dixit iacet: & ostendit magnitudine & vbertate præcipuum regnum: vt & intimet q dixit gentis in. n. ponit teucrũ. ℂ Maximus: vbi deest nomen consanguinitatis dicimus maiores: & patres. Ergo maximus est pater ipsorum maiorum. ℂ Hinc mater cybele: ab obseruationem sacrorũ arguit eos esse maiores suos.

CHRI. ℂCENTVM vrbes. Strabo qui de hac insula diligentissime scripsit Troianis tempo ribus Cretam. c. vrbes habuisse tradit. nititurq; Homeri testimonio qui in odyssea Vlyxem inducit: qui cretam ait habere nonaginta vrbes: Sed post tempora Troiana decem pterea conditas esse ab Althemane argiuo illuc comitantibus doriẽsibus profecto. Quapropter idem Home. ex persona sua loquens hecatõpolim eam dicit non troiana: sed sua tempora inspiciens: versus est.
ἄλλοι δ' οἱ κρήτην ἑκατόμπολιν ἀμφενέμοντο.
Hæc a septentrione ægeo & cretico mari alluitur ab austro africano: ægyptum attingẽte pelagus.

Idæúmq; nemus, hinc fida[a] silentia sacris,
Et iuncti[b] currum dominæ subiere Leones.
Ergo agite, & diuôȝ ducût quà iussa, seq̃mur.
Placemús ventos, & gnosia[c] regna petamus.
Nec lógo[d] distant cursu modo[e] Iuppiter adsit,
Tertia lux classem cretæis[f] sistet in oris.
Sic fatus, meritos[g] aris mactauit honores,
Tauruȝ[h] Neptúno, Taurú tibi pulcher[i] Apollo.
Nigrá[k] Hyemi pecudé, Zephyris felicib[9] albaȝ.
Fama volat pulsum[l] regnis cessisse paternis
Idomenéa[m] ducé, desertáq; littora Cretæ.

SER. a ¶ FIDA silentia sacris: hinc inquit inuētū est seruare sacris fidele silentiū. b ¶ Et iuncti currū dominæ subiere leones: dominas deas dicunt. vt alibi: Hi dominā ditis thalamo deducere adorti. Fabula talis est. Schœnos Ciuitas ē: inde fuit vgo Atalanta præpotens cursu: adeo vt sponsos prouocatos: ac victos occideret. Postea Hippomanes venerem vt sibi adesset rogauit: a qua quum accepisset ex horto hesperidum tria mala aurea: prouocauit puellam: & singula cœpit iacere. Tūc Atalāta cupiditate colligendoꝝ maloꝝ retenta superata est. Sed Hippomanes potitus victoria: in luco mr̄is deū amoris impatientia cū victa cōcubuit. Vnde irata dea in leones eos puertit: & suo curtui subiungauit: & pcepit ne secus vnq̄ leones coirent. Nam & Plinius in naturali historia dicit leoné cum pardali: & pardū cum leæna cōcumbere. Ideo aūt mater deū curru vehi dicitur: quia ipsa est terra: q̄ pendet in aere. Ideo sustinetur rotis: quia mūdus rotat: & volubilis est. Ideo ei subiugant leones: vt ostendat maternā pietatem oīa posse superare. Inde Corybantes eius ministri cū suis gladiis esse finguntur: vt significet oēs pro terra sua debere pugnare. Quod aūt turritam gestat coronā: ostendit suppositas terræ esse ciuitates: quas insignitas turribus cōstat. c ¶ Gnosia regna: creta. Gnoso ciuitate eius. d ¶ Nec longo distat cursu: a delo .s. e ¶ Mó iuppiter adsit: aut aer: ac si diceret tantūmó sit serenū: vt Horatius: Manet sub Ioue frigido venator teneræ coniugis immemor. i. ῥπὸ Διός. i. est sub diuo. Aut re vera Iupiter qui præest insulæ: quā petimus. f ¶ Cretæis: q̄a κρή τη: ideo cretæus: vt ætnæus. g ¶ Meritos: vnicuiq; aptos. Rō autem victimaꝝ fit pro qualitate numinū. Naȝ aut hæ imolant: quæ obsunt eoꝝ muneribus: vt porcus Cereri: quia obest frugibus: hircus Libero: q̄a vitibus nocet. Aut certe ad similitudinem: vt inferis nigras pecudes: superis albas imolent: tempestati atras: candidas serenitati vt infra nigrā hyemi pecudé. h ¶ Taurū neptūno: ppter futuram nauigationem. i ¶ Pulcher apollo: ppter oraculum datum. k ¶ Nigrā hyemi pecudé zephyris felicibus albam: bono vsus est ordine: vt prius auerteret mala: deinde pcillaret optāda. Frustra. n. profutura poscuntur aduersis sequentibus. l ¶ Pulsum regnis cessisse paternis: nō dicit quare. Sed talis historia est. Idomeneus cretensium rex quū post euersam troiā reuerteretur: in tépestate deuouit diis sacrificaturū se de re q̄ primum ei occurrisset. Contigit aūt vt filius eius pm' occurreret: quē quū vt alii dicūt imolasset: vt alii imolare voluisset: a ciuibus pulsus regno: salentinus Calabriæ pmontorium tenuit: iuxta qđ condidit ciuitaté: vt Et salentinos obsedit milite campos Lyctius idomeneus. Ratio ergo historiæ ad iniiciendus troianis eundi desiderium ptinet. & re vera asit ad hostis prouinciam ire non poterant. m ¶ Idomenea: quinq; græcæ sunt linguæ: æolica: ionica: dorica: attica: & cōis. hic sit vt i vno noíe varietas ueniat: vt ecce in hi idomeneus. cōis lingua facit genitiuū ἰδομενέως: dorica ἰδομενεῦς: attica ἰδομενέως ionica ἰδομενῆος. Vñ est i hoc versu accusatiuus: sicut & Ilionea.

DON. ¶ DIVVM qua iussa. &c. Nā non amplius sunt incerti quo fata ferant. ¶ Placemus u. nō q̄a tunc essent asperi: sed vt deinceps illis psperis vtanť. Facit aūt ré faciles a breuitate nauigationis. ¶ Iupiter: Temerarius .n. est polliceri aliquid de futuro cuius sum' incerti: nisi deus faueat. ¶ Meritos: conuenientes Neptūno pp ingruenté nauigatiōes: apollini pp acceptū oraculū. ¶ Fama vo. opportunitaté conuenienté oblatam ondit: Fauebat ergo Troianis locus: quia sm anchisen fata Cretā portédebant: ité tps: q̄a regnū vacabat. Erantq; domus paratæ ne eēnt cū magno labore ædificandæ.

CHRI. ¶ CRETA: sm Pli. a Creta nympha hesperidis filia: Anaximander a rege curetum nominata esse vult. Philistides auté maiores & Crates olim aeriā dictam eē volunt. Deinde posteros cureté appellauisse. Sunt qui macaron a temperie cæli dictam affirment creté: ses primi religi[illegible] instituerunt: ió putati sūt nutrisse Iouem [illegible] alt. Teucrus nomina græca in os [illegible] & in us & in er faciunt apud latinos: [illegible] der Euandrus: sic Teucer Teucrus. Teucer cretéses moniti ab oraculo apollinis vt ibi sedes poneret: vbi a terrigenis

Creta

Teucer

rigenis vexarentur duce Teucro venerunt in montē phrygiæ: quam a noīe montis patrij Idam appellauerunt: Vbi cum mures arma arrosissent intellexerunt eas sedes sibi ab oraculo pdictas. Sunt tñ qui Teucrum dicant nō ex creta: sed ex vrbe attici soli toro qui deinde Oxipeton noīauerunt pfectum esse. Idq; argumentū esse volunt φ ꝛ Troiani ꝛ attici eundem sibi Ericthonium auctore esse proponunt: ꝛ vtriq; pallada venerantur: illi peplum ferunt. Teucrū aiunt Scamandri fluuij: ꝛ ideæ nymphæ filiū fuisse. Filiam habuit Bathea quā Dardano vxorē dedit pp quā affinitatē meruit illi in regno succedere. ¶ Rhœteas: a rheteo pmontorio iuxta troiā. ¶ Optauit: elegit vnde dicimus dare optiones idest dare eligendi potestatē. ¶ Mixtoq;. i. ostendit quāta sit errantiū cupiditas firmā sedes acquirendi. ¶ Vallibus imis: ppterea magis credidit de Teucro. quia q cū Dardano venerant. habitabāt in imis vallibus. Ipse autē videt fundasse imperiū. Vallem dicimus angustā planitiem mōtibus vtrinq; arctatā: Conuallē vo pene vndiq; clausam: ꝛ situs locoꝝ sic se habet: vt sit aut montanus: aut collinus: aut campestris: aut vallis. ¶ Cybele. de hac dictū est. ¶ Fida silē. Nefas erat aperire q̄ paucis tantū nota erant: nā sic iussit ipsa Cybele cū erudiret idæos dactylos: ꝛ doceret initiandi mores. Dio. ait morem initiandi quem Dardanus accepit a Ioue nefas erat aperire nisi initiatis. Iō ergo fida dixit silētia. ¶ Nec longo. c. arguit a facilitate nauigationis. ¶ Taurū: victimam his dijs conuenientem: nā vt cornu petit taurus: sic Neptūnus littora ferit. Et phœbus cornua habet. i. radios. ¶ Fama est: narratio quæ incurrit fidei faciendæ cā: nam ꝛ apud oratores pter narrationē quā continetur cā: incidunt: ꝛ aliæ aut criminationis: aut laudatiōis: aut pfirmationis: aut fidei faciendæ cā. ¶ Idomenea: nam ex Minoe cretensium rege natus est Deucalion: ex Deucalione autem Idomeneus qui cretenses contra troianos duxit vna cum reliquis græcis de hoc Homerus in Catalago Idomenea

κρητῶν δ᾽ ἰδομενεὺς δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν.

Hoste[a] vacare domos, sedésq; astare[b] relictas.
Linqmus Ortygiæ portus, pelagóq; volam[a].
Bacchatámq;[c] iugis Naxō, viridémq;[d] Donysā
Oléaron[e], niueámq;[f] Paron, sparsásq3[g] p æquor
Cycládas, ꝛ crebris legimus[h] freta concita terris.

SER. a ¶ HOSTE: hic multi distingunt. b ¶ Astare: eē qd tūc significat: qñ de his loquitur: q cadere nō possunt: vt si dicas terras astare. c ¶ Bacchatāq; iugis naxon: aut vitib' cōsitā: aut celebratā bacchis: aut vbi Bacch' ex indis egit triumphū: nā vt supra diximus ipsi consecrata est: q ꝛ Dia dicitur. d ¶ Viridēq; Donysam: a colore marmoris lacedæmonij. e ¶ Olearon: nō adiecit epithetō cā varietatis. f ¶ Niueāq; paron: vnde cādidū marmor: vt Parius ve lapis circūdat auro. g ¶ Sparsasq; p æquor cycladas: ꝛ hæ quas dixit ante cyclades sunt. Vnde minus ē als. sparsis aūt: quia nullo ordine continent: vt Stœchades q ἀπὸ τοῦ στοίχου dictæ sunt. Rectæ eni sūt. Cyclades vo nō iō dicunt: nō qa in rotūditate sunt: sed φ longo ordine eas circūire necesse est: vel ppter pmōtoria: vel qa naturale est: vt cōcitatiora sint maria vicinitate terraꝝ: quas constat anhelitū quēdas ex se emittere: Vnde in quinto nauigaturus Aeneas Eryci sacrificat. h ¶ Legimus: prætérimus: vt Littoraq; epiri legimus. Tractus aūt sermo a nautis: qui funem legendo. i. colligendo aspera loca pra[illegible]eunt.

DON. ¶ VOLAMVS: ostē[illegible] prospera nauigatione quantū val[illegible]ega sacrificiorū. ¶ Sparsasq;. p p[illegible]lia transit ad generalitatem. Nā cū dixisset noīa aliquarum insularuz addit crebris legimus. f. c. t. qa nec cognitionem habere Aeneas oīum vocabuloꝝ potuit: ꝛ odiosum fuit relationē ipsam facere lōgiorē: legere aūt est nauticū verbū: cū colligunt funes: cū pelagi prolixa transmittunt. Et pertinet ad omnes insulas: ꝛ ad freta.

CHRI. ¶ VOLAMVS: ꝛ quia celerrima fuit nauigatio: ꝛ quia mutua trāslatio est a volatu ad remigationem. ¶ Naxon. inter cycladas insulas enumeratur Ortygia Naxus donysa ꝛ paros. Naxos teste Plinio strongyle dicebatur. Butes Boreæ filius a Lycurgo fratre pulsus in hanc insulam venit rapta ex thessalico littore Corōide vna ex bacchātibus: quo furto a baccho in furorē versus est. ob quam rem se in puteum iecit. Deinde Ephialtes ꝛ Othus raptā matrem ꝛ sororē Pancratidem ingrentes in strongylē venere eamq; diam: qa vt heroes in ea culti sunt: nominauere. Hinc Catullus. Nāq; fluenti sonæ pspectans littora diæ Thesea cedentē celeri cum classe tuetur. Siue dicta est dia a Ioue: quia ex hac insula impetum aduersus titanos fecit. Ceres ēt aliqñ hāc insulam duce, Naxo palemonis filio tenuerunt ꝛ naxū appellauerunt. Dicūt Naxi Bacchū apud eos nutritū: ac ppterea eā Dionysam appellarunt. Alia a fertilitate siciliam minorem dixerunt. Eius ambitus est. lxxv. mil. pas. distat a delo. xviij. mil. pas. ¶ Viridem: habet. n. viride marmor: qd Pli.

Naxos strōgyle Dia

Paron Lacedæmoniũ vocat cũctisq; hilarius est ¶ Paron: a paro nepote Iasonis hæc insula dicta est. Parus. n. ex Philomelo Iasonis filio natus: & oppidũ in hac isula condidit & eã a se paron nominauit: cũ antea Minoia appellaret. ¶ Cycladas: circa delõ teste Plinio orbẽ sitæ sũt.

Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur socij Cretam[a], proauósq; petamus[b]
Prosequitur surgens[b] à puppi ventus euntes.
Et tandem[c] antiquis Curetum[d] allabimur oris.
Ergo auidus muros optatæ molior vrbis,
Pergameámq;[e] voco lætã cognomine gentem[f]
Hortor amare[g] focos, arcémq;[h] attollere tectis.
Iámq; ferè[i] sicco subductæ littore puppes,
Connubijs, aruísq; nouis operata[k] iuuentus.
Iura, domósq; dabã, subito cũ tabida mẽbris
Corrupto[l] cæli tractu, miserandáq; venit
Arboribúsq;, satísq; Lues, & letifer Annus.

SER. a ¶ CREtã proauosq; petamus: celeusma dicũt. & bene metro celeusmatico vsus ẽ. i. anapestico trimetro hypercatalectico. Celeuma aũt dñs præceptũ. Vnde Salustius: Impediebãt iussa nautarum. b ¶ Surgens: flans: vt Et fando surgentes demoror austros. e cõtra non flãs pones & residẽs dr: vt Cũ vẽti posuere: oĩsq; repente resedit Flatus. c ¶ Et tandẽ: ad desideriũ ptinet nauigantium: nã seqtur: Ergo auidus muros. d ¶ Curetũ: curetes sunt primi cultores Cretæ. e ¶ Pergameãq; voco: sergmia a superioribus: hoc est vrbẽ. f ¶ Gentẽq;: sociorum multitudinẽ. Lætã aũt propter pergama restituta. g ¶ Amare fo. sacrificia celebrare. h ¶ Arcẽq; attollere: poetica periphrasis. i. domos ædificare: nã arx est in ciuitate munitus locus. i ¶ Ferè: re longa est. k ¶ Operata iuuẽtus: pfecit sacrificia propter cõnubia: & nouas sedes: quia apud veteres neq; vxor duci: neq; ager arari sine sacrificijs peractis poterat: vt alibi: Lætis opatus in herbis. Itẽ Iuuenalis: Et matutinis opatur festa lucernis. l ¶ Corrupto cæli tractu: hic est ordo pestilentiæ: vt Lucretius docet: primo aeris corruptio: post aquarum & terrarum: mox oĩum animaliũ. Notãdũ sane Apolline offenso pestilentiã semper creari: qđ & Homerus ostendit: quum eum armatum inducit sagittis: Sic dicens.

ἐν τῷ α. ἰλιάδος τόξ' ὤμοισιν ἔχων,
ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην,
ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο αὐτοῦ κινηθέντος.

Vnde & Apollo dr sm aliq̃s ἀπὸ τοῦ ἀπολλύειν: hinc cõtra si cytharas teneat mitis est. Vnde Horatius: Cõdito mitis placidusq; telo Supplices audi pueros apollo.

DON. ¶ CLAMOR: vel morẽ nautarum exp̃ssit vl' eorum gaudiũ q suffragãtibus vẽtis pspera sperabãt. ¶ Vario. c. nã varia officia sunt: & oĩa cũ certamine: & labore. ¶ Tandẽ: nõ prolixe nauigationis fuit sed cupiditatis nauigãtiũ: Nã cupienti oĩa tarda sunt: & si sũmopere properent. ¶ Auidus: nõ auarus: sz q̃si ocij cupidus. ¶ Focos: vt haberẽt cũ laribus nouis

affectus. ¶ Arcẽq;: quæ præcipue amauit in troia hæc reparare cupiebat. ¶ Sicco: nã vdum etiã est littus. ¶ Connubijs aruisq;: Quæ res ostẽdebat magnã fiduciã manẽdi. ¶ Iura domosq;: Leges viuendi & domos: aut ipsarum domorũ iura. i. dños a legibus deputãs. ¶ Subito. c. t. m. securis ac dispositis oĩbus subita pestilẽtia cohorta est ex aeris corruptiõe nõ hoĩbus solũ: sz arboribus & satis victus cã. Sup. n dixerat Aruis operata iuuentus. Langore aũt corporis letum effugere non poterant.

CHRI. ¶ CLAMOR: Celeusma dr clamor quo inter se nautæ hortant: & quo q preest naui ipe rat illis q̃ faciẽda sunt. κελεύω. n. impero & adhortor. ¶ Curetũ: hi priscis tpibus in Creta regnauerũt dicũturq; ante lunã fuisse. Diodo. aũt ex secũdo Ioue olympio refert decẽ filios natos q curetes dicti sunt: g antiqs oris dixit pp antiqtatẽ curetũ. ¶ Auidus: nã errantiũ desideriũ est sedes sibi ponere. ¶ Molior: recte nã ipsi duces sulcũ fundamẽtorũ aratra faciebãt: vt iterea Aeneas vrbẽ designat aratro. ¶ Hortor amare. s. optimũ institutũ sapiẽtissimi viri. Primo. n. illos religione ĩbuit. Deinde qa nõ supplicijs solũ: vt inquit Salu. sz recte agẽdo auxilia deorum cõparant: admonet vt arcẽ parẽt q̃ se tutari possint. Ergo qm̃ hæc psẽtibus cõsulũt: pspicit & in futurum vt ex agricultura cõparet victus & ex cõnubijs ppaget soboles q̃ ciuitas duret.

Focos ¶ Focos: locus vbi ignis fit. Sedes autez est dijs laribus sacra. Vñ florẽnni focolarem dicunt q̃si focũ ipsorum lariũ. Optimus igit legũlator q primo populũ religiõe ĩbuit. Deinde remedia cõtra hostilẽ ĩpetũ docet: Postremo vñ alimẽta sibi acqrat & quõ p successiones populosa ppetuaq; fiat ciuitas demonstrat. ¶ Iã subductæ: ondit iã se eẽ psuasum iuenisse sedes ppetuas: & ppea in siccũ duxisse naues. Decepto aũt anchise in oraculo iterptãdo & pestis ĩ Creta & monita penatiũ pulcherrimũ sensuz habẽt: & ex intima philosophia deductũ: vt nos in nostris allegorijs ostendimus. Videbis. n. illic Anchisen sensus & nõ rõnis typũ

nis typum habere: Quapropter cũ dei pceptum esset vt redirent in originem suam quæ cælestis est: & significatur per Dardanũ iouis filius. Sensus qui nihil supra corpus videt. Intellexit de origine corporis q̃ per teucrum mortalis hominis fi. exprimitur. ¶ Lætifer annus: pathos a tpe quod. f. non esset vnius diei.

SER. a ℂ LINQuebãt dulces animas: itez & alibi: Et quuz frigida mors aĩa seduxerit artꝰ. quare aĩa dici tur relinqui: & non magis relinquere: sm eos scilicet q dicunt animã esse perpetuã: et ad diuersa corpora facere transitũ. quod si est: bene dicimus animas linquere nos: quoniã nil pter

Linquebant[a] dulces animas, aut ægra trahebãt
Corpora, tum steriles exurere[b] Sirius agros.
Arebant herbæ, & victum seges[c] ægra negabat.
Rursus ad oraclũ Ortygiæ; Phœbũq; remẽso
Hortatur pater ire mari, veniámq;[d] precari,
Quem fessis finẽ rebus ferat, únde laborum[e]
Tentare auxilium iubeat, quò vertere[f] cursus.
Nox erat, & terris animalia somnus habebat.
Effigies sacræ diuûm, Phrygiíq; Penates
Quos mecum à troia, mediísq; ex ignibꝰ vrbis
Extuleram, visi[g] ante oculos astare iacentis
Insomnis[h] multo[i] manifesto lumine, quà se
Plena per insertas[k] fundebat Luna fenestras.

ueniebant: aut moriebãt homines: aut corporibus tabe dissolutis trahebant miserabilem vitã. ¶ Exurere si. Ergo qui spẽ euadẽdi habebant fame perituri videbantur: cum sirius exurendo oĩa sterilia redderet. ¶ Rursus pater: qui prudentia alios pibat primꝰ sensit aliquid fa-

corpus est: nam anima perpetuitas est. vnde Palinurus in sexto: Nunc me fluctus habet: hoc est corpus: quod solũ meũ est. b ¶ Exurere sirius agros: sirius stella est in ore canis posita: quæ annis omnibus oritur circa. viij. kal. iulij: quæ orta plerunq; pestilentiam toto anno facit: plerunq; paucis diebus: interdus inoxia nascitur. hinc est Et in totum regnaret sirius annum: item supra: Et letifer ãnus. tunc autem pestilentiam creat: si in hãc rem etiam cæteroꝝ consentiat cursus astrorum. Sane canicula in cuius ore est tantum fœminini generis est: quum canis sit cõmunis generis. vnde hoc nascitur: nam in diminutione mutauit genus. c ¶ Seges ægra: seges interdum terram significat: vt Horatius Hæc seges ingratos tulit & feret omnibus annis. Interdum frumenta: vt Quid faciat lætas segetes. hoc loco vtrunq; potest intelligi.
d ¶ Veniamq; precari: aut beneficium: vt Orantes veniam: aut re vera veniam erroris Anchisæ. e ¶ Laborum tentare auxilium: propter pestilentiam. f ¶ Vertere cursus: propter sedes. g ¶ Visi astare: non astabant: sed videbantur. vnde etiam visa dicuntur: non enim sunt: sed vident. h ¶ Insomnis: multi hic distingunt: & volunt vnã partem esse orationis: idest vigilantis. multi in somniis dicunt: vt sit collisio: quomodo peculi pro peculij. i ¶ Multo lumine: cum nimbo suo. k ¶ Insertas: aut clatratas: aut non seratas: vt sit quasi iseratas. i. non clausas: & est dictum quomodo Asprosq; molares pro asperos: compostus p cõpositus: vixet pro vixisset.

DON. ℂ LINQuebant: ex principali malo hæc p-

ctum contra præcepta Apollinis. ¶ Nox erat: virtutes animi sui & meritum & gratias deorum cõmendat. & ostendit q cæteris dormientibus ipse acriter rebus publicis inuigilabat. ¶ Qua se ple. voluit demõstrare quomodo in nocte videre potuit scilicet per radios lunæ. Tunc sic ne vlterius recurrentibus curis frangeret.

ℂ SIRIVS: sirium dictus putant propter stellæ candorem. Alija longo tractu: nam sua magnitudine trium signorum spacium occupare videtur latini caniculam appellant. Est in medio centro, cœli: Ad quem cus sol ascendit corpora humana langore afficiuntur. Per se noxia est & morbos creat. Canem esse dicunt: quæ cum dracone Europæ custos data est. Eandem postea procridi dono datam: quam Cephalus Procridis maritus thebas abduxit contra vulpem quæ thebanos agros vastabat. Sed cum & vulpi & canifatum esset ne possent interfici. Iuppiter vulpem & saxum vertit. Canem in astra retulit. Alij dicunt Neeram canem esse: quæ icarũ a pastoribus cæsum: Erigone filiæ suæ insepultum ostendit. Inde cũ Erigonæ post humatum patrem se in hymetto laqueo suspendisset liber Iouem orauit: vt Icarus in arcturum. Erigonæ in virginem verterentur. Canis autem quæ ad pedes pedentis dominæ mortuus est κύων astrum facta est. Homerus autem cane. Orionis dicit esse hoc versu. CHRI. Syrius calculu

ὅν τε κύν᾽ ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι.

Habet hæc imago in capite stellã vnã clarã. quæ isis dicitur: in lingua vnã quã siriũ & cu-

gonữrex pater Talaonis ⁊ Auus regis Adrasti: ⁊ ab eo argos Iasũ nolatum. ⁋ A quo. s. Dardano. ⁋ Genus nr̃m: qḋ in hoc loco de dijs aīalibus refert Serui. Possumus ɓm Platonicos dicẽ dæmonas eẽ ministros deoꝝ: custodesq́; holus: ⁊ iterp̃tes siqd a dijs velint ⁊ q melioris meriti ĩ corpe nr̃o sũt genij dicunt. Corpe ṽo renũciãtes lemures. Tũ si domos ĩcursionib⁹ ĩfest.it laru e.ꝯtra si bõi fuerit: lares familiares dicunt. ⁋ Lõgæuo: parẽti facit fidẽ cũ nõ dubitẽt ⁊ parẽti q̃; uis ꝯ̃ria senserit: hæc placitura. Quid aũt senserit ex diuinitate sui ĩgẽij ⁊ ex ꝓfũda Platõicoꝝ doctrĩa nũc poeta exp̃ssim⁹ ĩ calmadulẽsib⁹ disputatõib⁹.

Gen'ij

Lemures

Laruæ

Lares

SER.

a ⁋ AMBIGUÃ: non ĩcertã: ſʒ duplicẽ: vt in sequenti b⁹ ꝓbat: dicẽs Gemĩosq; parẽtes. ergo hic geminos duos. b ⁋ Nouo errore veteꝝ locoꝝ: aut ꝑ contrarietates ſermonũ declamauit: aut nouo ꝑ magno posuit: vt Pollio ⁊ ipse facit noua carmia.

Anchisen facio certum, rémq; ordine pando.
Agnouit prolez ambiguã[a], geminósq; parẽtes,
Seq; nouo[b] veterum deceptum errore locoruz.
Tum memorat: Nate Iliacis exercite[c] fatis
Sola mihi tales casus[d] Cassandra canebat.
Nũc repeto hæc generi portendere[e] debita nr̃o.
Et sæpe Hesperiã, sæpe Itala[f] regna vocare.
Sed quis ad Hesperiæ vẽturos littora Teucros[g]
Crederet? aut quẽ tũ[h] Vates Cassandra mouẽt?
Cedamus[i] Phœbo, ⁊ moniti meliora[k] seq̃mur.
Sic ait. ⁊ cuncti dictis paremus ouantes.
Hanc[l] quoq; deserimus sedẽ, paucísq; relictis

rent quæ bona sunt: q̃ autẽ mala vertantur in melius. Deceptus aũt fuerat Anchises: qa memoria Dardãi antiquior erat q̃ Teucri: ⁊ propterea obscurior: Apollo aũt cũ dixisset antiquã: ostendit fuisse recentiores. Notat. n. ⁊ ꝑmã eẽ ⁊ fas. ⁋ Fatis Ili. nõ

c ⁋ Exercite: fatigate: nã exercitat⁹ peritus significat: vt exptus reꝝ. i. peritus: ⁊ expers. i. ignar⁹. d ⁋ Casus Cassandra canebat. hæc cõpositio iã vitiosa est: q̃ maioribus placuit: vt Anchisen agnouit amicũ: Et sale saxa sonabãt. e ⁋ Portẽdere: minus est deberi: vt in septimo Portendi generos. f ⁋ Itala regna vocare: satis ꝓprie: vt in octauo: Expectate solo Laurẽti aruisq; latinis. g ⁋ Teucros crederet. s. ꝓpter longitudinem spacij. h ⁋ Tũ Vates Cassandra moueret: bñ tum: qa iaʒ ꝓbauit. i ⁋ Cedamus phœbo: cui⁹ instinctu dij penates ꝓfutura dixerunt: vt Hic canit: ⁊ tua nos en vltro ad limina mittit. k ⁋ Meliora seq̃mur: põt bis subaudiri meliora: vt Meliora moniti meliora sequãtur: ouantes: hoc aũt tractũ est ab his q de pugna venietes cũ multitudine populi obuiã ad numina minora ibant: ⁊ ibi oues dijs ĩmolabãtur fugatis hostibus. vnde dicũtur ouantes. l ⁋ Hãc quoq; quẽadmodũ troiã ⁊ thraciã: ⁊ cũ dolore dictũ accipe: hãc quoq; deserim⁹: Postq̃; altum: Homeri est.

ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν οὐ-
δέ τις ἄλλων
φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς, ἠδὲ θά-
λασσα
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρο-
νίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς ἤχλυσε δὲ πόν-
τος ὑπ᾽ αὐτῆς

DON. ⁋ CERTVM: qa ꝑ̃ine interp̃tatiõis vitio reddebatur incert⁹. Ostẽdit autẽ poeta diuinas admonitiones referẽdas nõ esse nisi primo patri sacroꝝ ⁊ precis obseq̃a sunt vt ꝓspe-

ꝓprio fato, laborabat. Excusat igit ⁊ laborẽ irritæ nauigationis ad cretaʒ fatis adnectit: vt inuidiã qua afficiebat qḋ illi frustra laborassent purget excusatione: cũ factus negari nõ possit. ⁋ Sola mihi: vni. n. Cassandræ credendũ non fuit. Deinde non videbat verisimile taʒ longinq̃s sedes eẽ petendas. ⁋ Dicto: Apollinis vel Anchisæ. ⁋ Ouantes: ⁊ ꝓpter ereptuʒ laborẽ iterũ in deluʒ nauigãdi: ⁊ ꝓpter magnã spem ꝓposit. i. Est autem hæc descriptio nauigatõis. i q̃ eadẽ res scripta diuersa: ⁊ splẽdida ꝓpõne ṽboꝝ. Tẽpestas aũt egregie descripta est: cũ vno pulsu oĩa simul elemẽta turbant. In hoc ⁊ initiũ posuit. ⁋ AGNOuit: agñscẽdo approbauit. ⁋ Ambiguã: duplicẽ: Hor. cert⁹. n. ꝓmisit Apollo ãbiguã tellurẽ noua salamia futurã. ⁋ Ouãtes: Lætãtes: ouatio. n. mĩor ẽ triũpho. Dabat ãt teste Põpeio ouatio cũ bella nõ erãt idicta: aut sine sãguie ꝑfecta. ĩpator igit ouãs vrbẽ igressus ex myrto coronabat. Hãc. M. Crassus fugitiuoꝝ bello cõfecto aspernat⁹. S. C. ꝑ grãs fieri curauit: q̃ nõ ex myrto: ſʒ ex lauro corõaret. Gelli⁹ ãt ait: Ouabat ĩpator cũ aut bella nõ rite idicta: neq; cũ iusto hoste gesta erãt aut hostiũ nomẽ huiile puũq; erat: vt seruoꝝ: ⁊ piratarꝝ: aut cũ deditio repente fiebat: eratq; victoria icruẽta: cui fœlicitati Venerẽ q̃ Martẽ aptiorẽ putãtes coronã ex myrto dabãt. Nõnulli dicũt ouãtes vrbẽ eq̃ vectos igredi ꝯsuesse. Massuri⁹ ãt Sabi. pedib⁹ igressos ait comitãte ñ militib⁹: ſʒ senatu vniuerso. Putãt alij ouatiõẽ dictã qa ñ bos vel triũpho ſʒ ouis mactabat. alij ṽo a clamorẽ quẽ faciũt milites ex victõia rẽdeũtes geĩnãtes o literas. CHRI.

⁋ CAVA

Vela damᵒ, vastúq; caua[a] trabe currim[a] æquor.
Postq̄; Altú tenuere rates, nec iá amplius vllæ
Apparent terræ, Cælú vndiq;, ⁊ vndiq; Pōtus.
Tú mihi cæruleus supra[b] caput astitit imber
Noctē[c], hyemēq; ferés, ⁊ ihorruit[d] úda tenébris.
Continuo Venti voluút mare, magnáq; surgút
Aequora· dispersi iactamur gurgite[e] vasto.
Inuoluêre dié nimbi· ⁊ Nox[f] humida, Cælum
Abstulit. ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur[g] cursu, ⁊ cæcis[h] erramus in vndis.
Ipse[i] diem, noctémq; negat discernere cælo,
Nec meminisse viæ media Palinurus in vnda.
Treis ádeo incertos[k] cæca[l] caligine Soles
Erramus pelago; totidem sine sidere noctes.
Quarto Terra die primú se attollere[m] tandem
Visa· aperire[n] procul montes, ac voluere fumú·
Vela cadút· remis ísurgim[o]. haud mora, nautæ
Adnixi torquent spumas, ⁊ cærula verrunt.

SER. a CAVA trabe: naue. periphrasis optima. b Supra caput: capitalis perniciosus. c Noctem hiemémq; pluuiam cú obscuritate. d Inhorruit vnda: horridior est facta propter tenebras. e Gurgite vasto: epitheto auxit tapinosim. f Nox húida: nubes caliginosa. g Excutimur cursu: a proposito itinere auertimur. h Cæcis in vndis: incertis: quia sidera nó apparebát. i Ipse: nauigandi peritus. hoc .n. significat emphasis pronominis. k Incertos soles: bene incertos: quia q̄uis sit obscuritas: tamen noctis est manifesta discretio. Vnde superflua quæstio est eorum: q dicunt tres dies queadmodú transisse scierint: si noctem a die discernere non poterát. l Cæca caligine: cacépható in sermone. m Attollere visa: naturaliter dixit. quoties .n. appropinquamus littoribus: exurgere terra videtur: ⁊ fumú emittere. n Aperire: ostendere. Salustius Caput aperire solitus.

DON. TVM CÆRVLEVS supra caput. a. l. Et augmentum: vt noctem: hyememq; ferens. Et quæ solent consequi ex huiuscemodi rebus: vt inhorruit vmbra tenebris: ⁊ cótinuo voluunt fluctus mare: ⁊ reliqua q̄ maximá osté dunt violentiam: vt q̄uis multuz laborarét tñ a cursu detorti quo volebant non peruenirent. Ipse: maximum habet intellectuz .I. qui peritissimus esset gubernator: qui nauigandi arte pollebat: qui viam in fluctibꝰ obseruatione syderú norat. Descriptis autem omnibus q̄ orta tempestas: ⁊ cuncta perfecerat: vt finem ostendat addit. Vela cadunt: verum contraria videntur: ꝙ cum dixerit ipse idem: noctemq; negat discernere cælo: deinde addat tris adeo incertos cæca caligine soles. Quomodo. n. hæc scire potuit: si nulla erat distinctio noctis: ⁊ diei? Sed respóde voluisse poetá obscuritatem aeris nimis satiare: Naz qui fieri potuit sic accidere tenebras: vt inter ipsas: ⁊ verá noctem nihil interesset; vel intellige dierum: ⁊ noctium numerú distinxisse crebris coruscatióibus: quæ vel stellas vel solem ostendere potuerunt.

CHRI. VASTVM æquor trabe: abhominatio nauigationis: ꝙ tam amplum mare caua trabe: q. d. tántillo nauigio si ad maris magnitudiné comparetcuramus: vñ excellens phs in núero mortuoꝝ nauigantes habendos cēsuit: ⁊ Anacharsis scytha cuz crassitudines nauis quatuor esse digitorum vidisset: tantum distamus. Hinc Iuuena. Digitis a morte remotis quatuor aut septem si sit lógissima tæda. Et. n. pathos ac si dicat iterú nos morti exponimus. Postq̄; altú tenuere: imitatio huius tempestatis ex Homero est in Vlyxe. Cæruleus: quasi désus: ⁊ multus: cæruleus. n. color viridis est nigro admixtus: qualem ostendit maris profunditas. Imber: violentior concitatiorq; est quam pluuia. Inhorruit vmbra tenebris. Erat enim terribilis aspectus vndarum: sed accedentibus tenebris magis inhorrebat: Nam nox oía pericula terribiliora facit. Continuo venti: pulcherrima narratio. Singulis. n. clausulis ijsdemq; breuibus celeritatem venientis tempestatis ita exprimit. vt pingere vllaz videatur. Voluunt mare magnaq; sur. æ. Qui fluctus cum istis comparari possunt: naz totum pene mare voluitur a ventis: ⁊ totum in fluctus surgit. Dispersi iactamur: magna miseria ꝙ iactatur: maior ꝙ dispersi cum consilio: auxilioq; alterius alter careat. Maxima autem esse in vasto gurgite: quasi dicat procul a littore: in qua naufragiú cum aliquorum salute propter terra· propinquitatem futurum esset. quid autem miserius ꝙ Palinurus in quo erat omnis spes: oblitus esset viæ non prope portuz: sed in medio mari. Tris: pathos a diuturnitate temporis: vt septem illum totos perhibent ex ordine menses.

Seruatū[a] ex vndis Strophadū[b] me littora primū
Excipiūt. Strophades graio stant noīe dictæ
Insulæ, Ionio[c] in magno: quas dira Celæno
Harpyiæq;[d] colunt aliæ. Phineia postq̄
Clausa domus, mēsasq; metu liquere priores.
Tristius haud illis monstrum, nec[e] sæuior vlla
Pestis, & ira deum stygijs sese extulit vndis.
Virginei volucrū vultus, fœdissima ventris
Proluuies[f], vncæq;[g] manus, & pallida semp
Ora fame[h],
Hūc vbi delati[i], portus intrauimus, Ecce
Læta[k] boum passim campis armenta videmus,
Caprigenūmq;[l] pecus nullo custode p herbā[m].

SER. a SERVATVM ex vndis: ac si diceret de periculis in grauiora superuenisse discrimina. b Strophadū me littora: Phineus rex fuit Arcadiæ. hic suis liberis superduxit nouercā: cuius instinctu eos cæcauit. Ob quam rē irati dij ei oculos sustulerūt: & adhibuerūt harpyias: q quicquid ei diu cibos abriperēt. hic Iasonē cū argonautis p vellus aureus colchos petētē suscepit hospitio: cui et ductorē dedit. h ergo bñficio illecti argonautæ Zethum & Calaim filios Boreæ: & Orithyie alatos iuuenes ad pellēdas harpyias miserūt: qs quū strictis gladiis psequerent: pulsæ de Arcadia puenerūt ad insulas: q appellabant Plotæ. & quū vlterius vellent tēdere: ab Iride admoniti: vt desisterent a Iouis canibus suos puerterunt volatus: quo puersio: idest strophe, nomen insulis dedit: qđ Apollonius exequitur plenissime. Vt aūt canes Iouis dicerent: hæc rō est: quia ipsæ furiæ esse dicunt. vñ et epulas dicunt abripere: qđ est furiaꝝ: vt Et manibus phibet cōtingere mensas Vnde & auari fingunt furias pati: qui abstinēt partis. Item ipsas furias eē paulo post idē testat dicens: Vobis furiaꝝ ego maxīa pando. Furias autē cāes dici & Lucanus testat: vt Stygiasq; cāes in luce supna Destituā: & in sexto Virg. Visæq; canes viulare per vmbrā Aduentante dea. Sane apud iferos furiæ dicunt & canes: apud supos diræ & aues. Ipse in. xij. oñdit. In medio do Harpyiæ dicunt. Vñ duplex ī his effigies inuenit. has Virgil. tres dicit Aellō: Ocypete: & Celænō: Apollonius duas: quē ī xij. Virg. sequit: vt Sūt gemīæ pestes. c Ionio in magno: in magno mari Ionio. Et sciendum Ionium sinum esse īmensum ab Ionia vsq; ad siciliā: & huius partes eē adriaticū achaicū: epiroticum. Maria. n. vel a puincijs: vel ab insulis: vel a ciuitatib' nomē accipiunt: bñ ergo in magno quasi ī quo & alia maria sūt. d Harpyiæq; colūt aliæ: ergo & Celæno harpyia. e Nec sæ. vl. pe. & ira deum stygiis sese extulit vndis: vt pena in stygiis: & nō dicit has de inferis natas: sed peiores esse oībus inde pcreatis. f Proluuies: fordis effusio. g Vncæq; manus: manus p vnguibus posuit: hoc est καμψόνυχας. h Fame: veluti fame. Nā abundare dicit armētis: aut re vera fame: quā eis inferebat: nō inopia sed auaritia. i Delati qđ necessitatis ē: nā voluntate aliquo nō deferimur: sed venim'. k Læta: pinguia: nā in aīalibus in qbus cognosci nō pōt sensus: lætitiā pingue corpus oñdit: nō mēs: vt in hoībus. l Caprigenūq; pecus: satis noue: & affectate dixit. m Per her. ordo est non p herbā: sed per campos ī herbis videmus armenta.

DON. SERVATū ex vndis: non pseuerauit mala fortuna: Sed nec in totū pspera puenit: Nā in littus fertile venerūt qđ fuisset fœlicissimū: nisi harpyis esset occupatū. Tristius haud. nō pōt ab inferis tristius qcq; excitari q̄ sint harpyiæ. Virginei. u. nō esset hoc monstruosū: si cætera essent similia. Proluuies: qa nihil intestinis morari patiunt: sed statim effundunt. Ergo non solum non satiabant: sed semp famescebant. Indeq; erat pallor: ecce læta boū. Oīa conuenerant: qbus illa inuadere cuperemus: Diuersitas generis: abundantia: pinguedo ex copia herbarum.

CHRI. INSVLÆ. Strophades duæ insulæ sūt nō longe ab asteria. Ioniū: hoc mare duplex est. Nā aliud pars est maris asiatici ab ionia cui subiacet denominatum. Aliud a pmontorio maleæ sumit initiū. Celænō: harpyiæ græce dicūtur παρὰ τὸ ἁρπάζω. i. rapio: Nā queadmodū pro auaritia hoc in loco a poeta ponant: & quid sibi ex hac vniuersa re velit abunde in nostris allegorijs expressimus. Hesiodus & Apollonius duas tantummō ponunt Aello & Ocypitem. Atq; Hesio. illas filias fuisse Thaumātis ex Electra oceani filia. Alij tres ponūt & filias Neptūni & Terræ dicunt Aello Ocypite & Celænō. Home. aūt ex harpyia & zephyro Achillis equos natos scribit: qs noīat Xanthū & Baliū. Ait. n.
ξάνθον καὶ βαλίον τοὶ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην
τοὺς ἔτεκε ζεφύρῳ ἀνέμῳ ἅρπυια ποδάργη.
De Phineo aūt arcadiæ rege ita sentit Collucius florentinus vir multa doctrina isignis. Ponit. n. Phineum quasi phileus. i. boni amatorem ex priori coniuge: quas rōnē esse vult filios

Strophades
harpyiæ
Equi Achillis
Phinei Fabula

filios bene vidẽtes procreare.i.bonos affectus. Extinguitur deinde prima vxor extingui/tur lumen rõnis in hoie. At ille scdas ducit:q̃ sensualitas est cuius blanditijs illectus priores filios luminibus priuat: Nam hæc ꝓ vero bono falsum persuadet: ⁊ quicunq; boni affectus a ratione iam extincta fuerant eos penitus ab homine excecandos curat. Irascitur deus homini nõ apprehẽdenti disciplinam ⁊ pereunti de via iusta: Efficitur cæcus: quia amisit lumen rationis: ⁊ harpyiæ sibi epulas eripiunt: idest maxima auaritia. Infestatur verũ vbi argonautas: idest virtutes recepit: fugantur harpyiæ per zetum idest inquisitionem: ⁊ cala/im idest probitatem. ⁋ Læta boum: quomodo hæc pertineant ad auaritiã videbis in no/stris allegorijs. ⁋ Caprigenum: noua sefictum nomẽ est: vt dicit Sequi. Sed legerat apud Actium in Philoctete Caprigenum trita vngulis.

SER. a ⸿ IPSVM/q; vocamus: ipsum.i.deorũ regem: aut certe prædatorem: hoc ẽ cui de præda dbe/tur aliquid: nã romani mo/ris fuit vt bel/la gesturi de ꝑ/te ꝑdæ aliquid numinib⁹ pol/licerent: adeo vt Romæ fue/rit vnũ tẽplũ Iouis ꝑdato/ris: nõ ꝙ ꝑdæ præest: sed ꝙ ei aliquid ex ꝑ/da debeatur.

Irruimus ferro, ⁊ Diuos, ipsúmq;[a] vocamus
In prædã[b], partémq; Ioue tũc littore curuo
Extruiúsq; toros, dapibúsq;[c] epulamur opimis[d].
At subitæ horrifico lapsu[e] de montibus adsunt
Harpyiæ[f], ⁊ magnis quatiũt clangoribus[g] alas.
Diripiuntq; dapes, contactúq; omnia fœdant
Immundo, tum[h] vox tetrum dira inter odorẽ.
Rursum[i] in secessu longo sub rupe cauata
Arborib⁹ clausi circùm, atq; horrẽtib⁹ vmbris
Instruimus[k] mensas, arisq;[l] imponimus ignem.
Rursum ex[m] diuerso cæli, Cæcisq; latébris
Turba[n] sonãs prædã[o] pedibus circũuolat vncis.
Polluit ore dapes socijs tũc arma capessant
Edico. ⁊ dira bellum cum gente gerendum.

m ⁋ Ex diuerso cæli: ex se/creto montiũ subaudi loco. n ⁋ Turba so/nãs: si tres sũt quomodo tur/ba? Soluitur. figura empha/sis est. Nã tres sunt ⁊ ad sæui/tiã retulit ea/rũ: turbã impe/tũ ostendit: nã ð tribus loqt: ⁊ alludit ad fu/rias de quibus ait alibi: Vo/cat agmina sæ/ua sororum. o ⁋ Prædam

b ⁋ In partẽ prædamq;: in partem prædæ. c ⁋ Dapibusq; epulamur: dapes deorũ sũt: Epulæ hominũ. bene ergo vtrũq; posuit: nam ⁊ sacrificijs: ⁊ conuiuijs operam tribuunt. d ⁋ Opimis: pinguibus. e ⁋ Lapsu: celerita te: vt supra. f ⁋ Harpyiæ: vi græca diphthõgus est: nã latina esse non põt: quia nec v qui dem habemus. g ⁋ Clangoribus alas: de/est cum: vt sit alas quatiebant cum clangori bus: vt Atq; ixionij vento rota cõstitit orbis .i.cum vento. aliter acyrologia est: si clango rem dixit alarũ sonitum. h ⁋ Tum: præte/rea. ⁊ deest erat. i ⁋ Rursum: ad illud solũ pertinet. k ⁋ Instruimus mensas: nam an te in speluncis nõ fuerant. Et sciendum hãc particulam interdũ sic poni: vt iteratum ali/quid significet: vt si dicas: Veni ad te mane: rursus venio: Interdũ sine iteratione ẽ: vt fui rursum: veni.i est: non id dicis rursum: qa ẽ primo venisti: sed qa illic fuisti. l ⁋ Arisq; reponimus ignẽ: ecce qd dixit In partem ꝑ/dam q; Ioue. Sane sciendũ iterationem hanc fieri ſm ritum sacroꝝ: nã displicuisse prima ex ꝓdigijs indicatur. Sunt aũt hæ animales hostiæ: q̃ tñ imolantur. alibi sanguinem tñ in aras fundi significat: vt Sanguinis ⁊ sacri pateras. alibi partẽ corporis: vt Extaq; salsos Porriciã in fluctus. alibi integras victimas: vt, Et solida imponit taurorũ viscera flammis.

pedibus circũuolat vncis: aut circũ ꝑdã vo/lat vncis pedibus: aut intra volã amplectit ꝑ/dam. Vnde ⁊ inuolare dicimus intra volã tenere. Vñ ⁊ pira q̃dã volema dicuntur.

DON. ⸿ ET DIuos: vt qd fiebat illicitũ esset nobis cõe cum dijs. ⁋ Tũ ll.c. tacuit de apparatu epularũ quem descripsit in primo de ceruis. ⁋ Ibi.n.nulla necessitas exigebat breuitatẽ: hic aũt qa proposuerat: Ea breuiter troiæ.s.a. l. ⁊ pp noctis tps in quo auditores q̃rebant quietẽ erat properãdũ. ⁋ Extruimus: i pmo dixit fusiq; per herbas: qa lassitudine ⁊ fame naufragij vrgebant hic dicit. ⁋ Extruimusq;.t. quia i magna copia herbaꝝ nõ fuit ma/gnũ ꝗgeries cespitũ struere: quibus discum/bi posset: ⁊ nõ magna ꝓperãdi ad epulas ne/cessitas vrgebat. At subito res oĩno abhomi/nabilis subitus improuisus. ⁋ Sonitus ala/rum: vnde metus: cõtactus fœdus: odor te/ter fugiendas faciebat. ⁋ Rursum: antrum ⁊ rami volatum Harpyiarũ impedire pote/rant. Ibi igitur securiores dapes ⁊ sacrificiũ restaurarũt. Sed frustra nã per insperatas cæ/li partes ⁊ occultas latebras venerũt: ⁊ cibus rapuerunt: ⁊ quicqd reliquerant ore pollue/runt. Ergo deficiente industria: fuit necessitas vt ad vim recurreremus. ⁋ Cum dira gente: excusat crimen violẽtiæ: quã Celæno faci/ens pro causa sua plenissime exequitur.

Haud secus, ac iussi faciũt, tectósq;[a] per herbã,
Disponunt enses; et scuta latentia condunt.
Ergo vbi delapsæ sonitum per curua dedere
Littora. dat signũ specula Misenus[b] ab alta
Aere cauo. inuadunt socij, et noua[c] pliã tentãt,
Obscenas[d] pelagi[e] ferro fœdare volucres.
Sed neq; vim[f] plumis vllã, nec vulnera tergo
Accipiunt. celeriq; fuga sub sidera lapsæ
Semesam prædam, et vestigia[g] fœda relinquũt.
Vna in præcelsa consedit rupe Celæno
Infœlix[h] vates, rupitq;[i] hanc pectore vocem.
Bellum etiam pro cæde boum, stratisq; iuuẽcis
Laomedontiadæ[k], bellúm ne inferre paratis?
Et patrio[l] Harpyias insontes pellere regno?
Accipite[m] ergo animis, atq; hæc mea figite dcã,

SER. a TECTOSq; per her. dispo. disponũt: et tectos faciunt: sic et scuta condendo latere faciunt. b Misenus: bene Misenũ dicit tibicinem. Ipse. n. est qui dicitur filius fuisse. Aeoli: vt Misenum æoliden: quia constat sonũ omnem ex vẽto creari. c Noua: mira: vt Pollio et ipse facit noua carla: nam nouum bellũ nõ est: cuius extat exemplũ. Hercules. n. in mõte Arcadiæ stiphalo vicit stiphalidas: vt Statius: Et æri sonum stiphalus. Aut noua ideo: quia vulnerari nõ poterant. d Obscenas: obscenæ sunt aues: quæ canendo aduersa significant: vt paulopost Infœlix vates. e Pelagi volucres: quia dicunt Ponti et Terræ filiæ: Vnde insulas habitant partes terræ: partem maris tenentes. Alij dicunt eas Neptuni filias: quia fere prodigiorum omnium pater est: nec immerito. Nam sm Milesium Thaletem omnia ex humore procreantur: vnde est Oceanumq; patrem rerum. hinc fit vt quotienscunq; desunt parentes: redeatur in generalitatem: sic et peregrinos Neptunni filios dicimus: quorum ignoramus parentes. Alij autem dicunt Harpyias filias Thaumantis et Electræ. f Vim plumis vllam: naturale. n. est: vt eludat ictum plumarum leuitas. vnde et addidit plumis. Nam qđ Donatus dicit ideo eas fuisse inulnerabiles: quia de Styge erant natæ: non probatur. g Vestigia: pedum signa. h Infœlix vates: nuncia infelicitatis: vt Home. μάντι κακῶν. i Rupit vocem: cum indignatione loquitur: vt Quid me alta silentia cogis Rũpere? Et notandum vt supra diximus Rumpit vocem. k Laomedontiadæ. i. perfidi: a rege natum opprobrium: qui deos fefellit. l Patrio regno: Neptũnio. m Accipite ergo: quia nos bellis appetitis: ac si diceret. vt futuram famẽ iã nunc timere possitis.

DON. CIVSSI: verbum est non participiũ. Disponunt enses: Breuissima fuit narratio in q̃ solum videt et bellum esse gerendum: et propterea arma capiunt. At illi q̃q; non iusserat. industria sua capta arma occultarunt. Sapientibus enim locutus fuerat. Precelsa rupe: quia viderat parari vehementiam belli. Bellum: inuectio quam non oportuit habere principia. fuit enim irascẽtis. Fuit breuis inuectio sed omnia continet: nam asseruitq; personam suam innoxiam. Deformauit aduersas appellãdo Laomedontiadas. Dixit causam iuuentos stratos. et ppo. fuit inuasionis crimen. Dixit criminis augmentũ et post violentam in armenta addit q̃ de expugnatiõe dominarum cogitauerint. Dixit insontes: Dixit factum: nõ tamen factum fuit: sed p facto tenet qđ facere cogitarũt: Nam inuadere greges. Armare iuuentutẽ eo tendit: vt eripent alienũ imperiũ. Nõ male q̃situ sed relictum a parentibus. Vltio aũt ẽ qđ diu expectẽt quod metuãt. Figite. i. q̃ infixa vox vulnerẽt. Dat aũt orationi auctoritatẽ: cũ velut ex pcepto iouis illa dicere dmõstret: et apollinis iussu: et sibi aliquã tribuit ptãtes: cũ dicit furiarũ maxia. Nam pp hoc digna vĩ pp quã tristia nũciarent.

DAT signũ. q. d. canit classicũ. Classicum n. canere dicebant cũ signũ dabant quo milites pugna inirẽt. Cũ aũt reuocabant: tũc canere receptui dicebant. Specula: ex loco eminẽtiori vñ latus sit pspectus hinc fenestræ speculæ dicunt. Rupit vocẽ: Quod irascẽtis signũ erat. Bellũ: optimũ pricipiũ pathecicæ orationis: quoniam abruptum est: et a criminatiõe cũ interrogatiõe incipit. Vituperatq; a nomine vel a genere quæ sunt de attributis personis. Laomedõtiadæ: ergo. idest impij infidelesq; in deos: vt Laomedõ fuit: hic enim pater Priamo extitit: de quo fabula est ipsum ad mœnia vrbis quæ ab Herculedi ruta fuerant restauranda Apollinem et Neptũnũ puocasse: et pcũ ingẽs pollicitus fuisse: sed pfecto ope nõ soluisse. hic in Geor. Satis iã sanguine nostro Laomedonteæ luimus piuria troiæ. Bellus: cognominatio est: qua summopere exprimit in vehẽtis indignatio: et ardor. Pro cæde boũ. q. d. petitis pœnas p ea rep q̃ dare deberetis. Patrio insontes: a loco vt nos pr[illegible] fugim: et a cã vt perijt iustissim vnus Qui fuit in teucris.

CQuæ

SER. a Quæ Phœbo pater oīpotens: tribuit auctoritatē:ne possint a se dicta ptēni. Simul notandū Apollinē quæ dicit a Ioue cognoscere. b Phœbus apollo:purus τ ipollut⁹: τ est Apollinis fixū antonomasiū:qđ alij dari non pōt:nā sunt alia communia:vt Pater oīpotens. c Furiarū maxia: adeo ipsæ sunt furiæ:vt τ vnū epithetō habeant:τ causis cōsentiant:nam ait de Tisiphone Furiaꝝ maxia iuxta Accubat:τ manibus phibet cō tingeᵱ mēsas: qđ etiā hæ faciunt:τ īferentes troianis famē τ pnūnciantes. d Italiā cursu petitis:ex his quæ norūt:fidē dicēdis accōmodat. e Quā vos dira fames:vt Varro in scdo diuinarū dicit: oraculū hoc a Dodonæo Ioue apud Epirū acceperūt:qđ mō dixisse fingit Harpyias. τ tñ colorate tāgit historiā dicēdo: Quæ Phœbo pater oīpotēs. f Nostræq; iniuria cædis:ista metiē. Nāq; iminēs troianis fama sit fames. g Ambesas:vndiq; esas: hoc est rotūdas. Maiores.n.has hēbant in honore deoꝝ paniceas.s. h Refugit:non metu. nec.n.minātibus ꝯgruit:s; ne possit placari. i Nec iā amplius armis:subaudi vñ sunt. nec.n.pōt eē ab inferiori seugma:qđ plerūq; fit:vt pōīa vnus ſmo sufficiat: vt Troiugena interpres diuûm:q numia Phœbi:Qui tri podas clarij lauros:q sidera sentis:p oīa sentis intelligis.plerūq; aliud subaudit: vt ē illo codē Disce puer vtutes ex me verūq; laborem:Fortunā ex alijs:Subaudi opta. Nā fortunā nō discit ex alijs. k Sed votis pcibusq;:duplici rōne placant numina aut votis:aut pcibus. Vñ est Iunonis magnæ pmū pce numen adora. Itē Iunoni cane vota libens. l Iubēt:volunt:vt Infandū regina iubes renouare dolorē. m Siue deæ: qa diuināt. n Obscenæq; volucres: quia in his vētris cernebāt pluuiē. Bene aūt etiā si aues sīt dic eas placādas:p pessima omina.

Quæ[a] Phœbo P̄r oīpotēs,mihi Phœb[b] Apollo
Prædixit. vobis furiarum[c] ego maxima pando.
Italiam[d] cursu petitis, ventisq; vocatis
Ibitis Italiam,portúsq; intrare licebit.
Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem
Quàm[e] vos dira fames,nostræq;[f] iniuria cædis
Ambesas[g] subigat malis absumere mensas.
Dixit.τ in siluas pennis ablata refugit[h].
At socijs subita gelidus formidine sanguis
Diriguit:cecidere animi,nec iā[i] amplius armis
Sed[k] votis, precibúsq; iubent[l] exposcere pacē.
Siue[m] Deæ,seu sint diræ,obscenæq;[n] volucres.

dis. Cecideréq; spe pspero ꝑ fuerāt i sublime pducti. Siue deæ.q.d.nō erat respiciēdum an deæ eēnt:an mōstruosæ volucres: dūmodo fierent ea qbus iminentia mala remoueri possent. At pr Anchises: huic spbat partes pōtificis: filioꝝ:τ sciētias sacroꝝ:sic in flamma Ascanij:sic in piaculo Polydori ergo:τ hic omisso errore aliorū nō rogat harpyiam quā pstat mōstruosas:τ quæ alioꝝ iussiones ptulisse pfitetur: s; magna numia:ipsa.n. placanda fuerant: a quibus diri nuncij eēt origo. Obscœnas:aliq putāt dici obscœnū ex ob τ cœnū:τ dici a græco vbo κοινόω.i sordidū reddo:vñ nos dicimus in quino. Ergo p œ diphthōgon scribēdū esset. Alij volūt ex ob τ cano:τ tūc careret diphthōgo:Varro tñ ait ex ob τ scæna: τ sic haberet diphthōgon æ. Alij dicūt obscœnos dici ab oscis q eēnt ppli malis moribus. Obscœnum

CHRI. Quæ Phœbo pater:imitatus est Aeschylum:qui refert oīa vaticina esse a Ioue. Ait Macro.Ibitis Italiam:amara omnino oratio.Pronosticatur enim in eo qđ cupiūt eos inuenturos calamitatē. Nascitur enim maximus mœror cū in eo quod tantopere quesiuimus:τ pcupiuimus euenit pter spē. Prædicendo autem incipit a veris:vt illis sibi fidem comparans:quæ infert deinde falsa verisimilia reddat. Ambesas: circum esas. Am enim teste Prisciano circum significat. Sunt autem qui dicant consuesse Priscos orbicularas paniceas mensas adhibere: in quibus carnes inciderent:vt quandoq; faciunt reges. Subigat:cogat:vt castigat: auditq; dolos:subigitq; fateri. Item excolere: vt Ante Iouē nulli subigebant arua coloni. Hinc etiam bene subactum ingenium dicimus.i. bene excultum:τ per quandam translationē dicimus acuere ferrum:vt subiguntq; in cote securim. Malis Maxillis: antiqui enim maxillas axillas:τ vexilla dixerunt. Iuniores autem:vt vastioris litteræ sonitum effugerent pro ijs malas alas dixerunt. Cum autem mala in hac significatione est:aut arborem fructum ue:τ quem in naui arborē quoq; dicimus. Notare volumus prima produ cta proferatur. Tum littore funem quo essent religatæ naues. Mala

DON. ITALIA M:hæc posuit.vt ex ijs faceret fidē sequētibus. Sed nō ante datā: ostēdit q necessitati famis nō licito remedio:sed sacrilegio eēnt subuēturi: Nā mēsas dicit q ex frumento pfectæ dijs penatibus pſecrant:τ ne hoc genus pœnæ ab vltione harpyiarū discretū videatur:addit nostræq; iniuria cæ

SER. a ℂPASSIS:folutis. b ꝑNumia magna: Ioue᷑: Minerua᷑: Mercuriu᷑: s̄s famothracas. c ꝑMeritos:ꝯgruos.i.expiatorios. vn̄ ⁊ seq tur: Dij ꝓhibete mias. e ꝑAuertite casuz: bene etiā si ꝯtingat casuz credit eē:nō vltio/ nē. f ꝑSeruate pios: ꝓpter facta ab eis sacrificia.
g ꝑVentusq; gubernatorq; vocabant: honesti⁹ hac elocutione ꝑ pluralē numeruz vtimur: ls possit ⁊ singularis esse. h ꝑNemorosa Zacynthos: insulas græciæ cō memorat.
i ꝑSameq; cephaleniæ ē ista:nā samos in asia est.
k ꝑEffugim⁹: transimus celeriter. l ꝑLaertia regna:irrisorie quuz ꝓmiserit scopulos: vt Immania saxa Vestras eure domos. m ꝑLeucatæ nimbosa cacumina montis:leucas mons ē altissimus in ꝓmontorio Epiri iuxta Ambraciā ciuitateꝫ:quā Augustus Nicopolin appellauit victis illic Antonio ⁊ Cleopatra. Ibi ⁊ tēplus actiaco in ꝓmontorio Apollini cōstituit:⁊ ludos actiacos.Vn̄ nūc Virgilius in honorē Augusti:quæ ipse facit: dat eius origini. Nā ⁊ Aeneā dicit illic ludos celebrasse: vt alibi inducit Aeneā promittentē templū Apollini:qđ fecisse cōstat Augustū: vt Tum Phœbo: ⁊ triuiæ solido de marmore tēpluz Constituā. n ꝑEt formidatus nautis: aut ꝓpter asperitatē locoꝝ:qa saxosa sunt: Aut vt qdam volunt: qa moris erat aliquē ei de nautis imolari. o ꝑHūc petimus: occurrebat cur formidatum petistis?ideo intulit. fessi. p ꝑParuæ vrbi:ambraciæ.

At pater Anchises passis[a] de littore palmis
Numia[b] magna vocat, mēitósq;[c] idicit honores.
Dij[d] prohibete minas·Dij talē auertite[e] casum,
Et placidi seruate[f] pios·tum littore funem
Diripere, excussósq; iubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti· fugimus spumātib⁹ vndis
Quà cursuz, vētúsq;[g], gubernatórq; vocabāt.
Iaz medio appet fluctu nemorosa[h] Zácynthos,
Dulichiúmq;, Saméq;[i], ⁊ Neritos ardua saxis.
Effugimus[k] scopulos Ithacæ Laertia[l] regna,
Et terram altricem sæui exectamur Vlyxis.
Mox ⁊ Leucatæ[m] nimbosa cacumina montis.
Et formidatus[n] Nautis aperitur Apollo.
Hunc[o] petimus fessi, ⁊ paruæ[p] succedim⁹ vrbi.
Anchora de prora iacit. stant littore puppes.

bant refectione:⁊ fuit occasio vt ludos celebrarent in honorē eius dei cui tantū debebāt ergo nō luxus fuit cū ludoꝝ egētibus:⁊ peregrinantibus:sed gratulatio seruatæ salutis.

CHRI. ℂEXCVSSOS laxare:nā excutiendo vel lebātur anchoræ: atq; ide rudentes ꝓus extensi laxabantur. Ostēdit āt ex his versib⁹ q̄; properāter enauigauerit. ꝑGubernator.græcuz est illi.n. κυβέρνητην dicunt Nos κ in.g.et υ in.u.mutamus:nā g media est inter.c.⁊ch.Vn̄ fit crebra mutatio: κυβερνήτης gobius a ῥέχυῆ a ragne: est autē gubernator ꝓprie nauis rector:sed ꝑ translationē refertur ad multa ⁊ maxima ad rem. ꝑZacynthos: de hac insula Home.

οἵ τε Ζάκυνθον ἔχον ἠδ᾽ οἳ Σάμον ἀμφενέμοντο.

Sunt autē istæ insulæ e regione corynthiaci sinus vbi etiā sunt echidnades e numero quarum est Dulichium:de quibus Home.

οἵ δ᾽ Ἰθάκην εἶχον, καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον.

Ex oībus his insulis milites ad Bellū Troianum duxit Vlyxes. ꝑArdua saxis:mōtuosam ostēdit:Quod etiā demonstrat Home. cum eas appellet: εἰνοσίφυλλον.i. frōdes quatientē:nā in montuosis locis magis vigent venti:q frondes: arboresq; dimouent. ꝑLaertia:a laerte patre Vlyxis:nā ex ioue natus est arcesius: ex arcesio laertes: q Vlyxem genuit. Theodontius aūt refert anticliā Vlyxis matrē anteq; Laerti coniungeret:Sisypho Aeoli filio nupsisse:⁊ Vlyxē ꝯcepisse. leontius ꝟo addit illā cuz ad oraculū cōsultura accederet a Sisypho captā ⁊ grauidā factam discessisse. ꝑAltricē nutricē. Alo.n. in supino altū facit. ꝑLeucatæ:ꝓmōtoriū epiri est:de quo scribunt siqs nimio affectus amore ex eo in mare subiectū se deiecerit liberari ab amore.hic Sappho cū nō ignibus æqs Vreris ambraciæ terra petēda tibi est. Phœbus ab excelso quātū patet:aspicit æq̄r actiū populi:leucadiuq; vocāt:hinc se deucalió pyrrhæ succensus amore Misit: ⁊ illeso corpore p̄ssit aqs:Nec mora iussus amor tetigit

DON. ℂMERITOS: pro magnitudine petitiōis ꝯuenientis:vel meritos s̄m iteriores sacroruz scientiā. ꝑDij ꝓhibete:poterāt hæc eē vera:⁊ non vera:hocq; cognoscebat Anchises:ꝙ ex verbis suis apparet. Nā cum dicit Dij ꝓhibete minas:ostēdit nihil fuisse dispositus:sed ꝓhibete inqt minas ne orireť fauor diuinus. ꝑAuertite casus:vt si vere eēt casus eiusmodi qui potuisset existere auerteretur. Ergo singula singulis dedit supra dixit ꝓhibete:hic auertite·vt ꝓhibereť nasci qđ nō erat. Auerteretur aūt qđ credebať ingruere.
ꝑFormidatus.nō fugerunt qa fessi indige/

tig it lætissima pyrrhæ Pectora deucalion igne lenatus erat. Appellatur autem a colore pe/ tiæ candidantis: nam λευκὸν albũ est. ℣ Apollo: sinus ambracius est: cuius hostiũ pau/ lo maius est q̃ stadi. iiij. Circuitus vero amplectitur stadia. ccc. ingredientibus hostiũ a dex tra apollinis actij tẽplũ quoddã ĩ tumso hostiũ eminẽs: ait Stra. circũuoluit: sic Home. δ ãno ἡ μὲν δὲ ἰνατος ἐστὶ περι θροπέων ἐνιαυτός.

Ergo insperata tandem tellure[a] potiti
Lustramurq;[b] Ioui, votisq; incendimus aras.
Actiaq;[c] Iliacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias[d] oleo labente palæstras
Nudati socij iuuat euasisse tot vrbes
Argolicas, mediosq; fugam[e] tenuisse p hostes.
Interea magnum[f] Sol circũuoluitur annum.
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.
Aere[g] cauo Clypeum magni gestamen Abãtis[h]
Postibus aduersis figo, ⁊ rem[i] carmine signo.
Aeneas hæc de[k] Danais victoribus arma[l].
Linquere tum portus iubeo, ⁊ cõsidere trãstris.
Certatim socij feriunt mare, ⁊ æquora verrunt.
Protinus aerias[m] Phæacum[n] abscõdimus[o] arces.

SER. a ℭ TELLVRE potiti: potior ⁊ illa re di/ cimus: ⁊ illius rei: sed per se/ ptimum in vsu est: per geniti/ uum figurate ponitur. Salu/ stius: Vt prius q̃ legatos vi/ deret adherba lis potiretur. Legimus ⁊ ac cusatiuũ casũ: sed vti nõ pos sum⁹. Ter. Pila podẽ commo da. b ℣ Lu/ stramurq; Io/ ui: aut lustra/ mur: idest purgamur: vt Ioui sacrificem⁹: aut certe lustramur Ioui: idest expiamur. placu/ lum. n. cõmissum fuerat tauro in thracia im molato: vt supra diximus: ⁊ ĩs multa fuissent secuta sacrificia: intelligebatur adhuc tamen numẽ iratũ non desinentibus malis. Scien/ dũ sane moris fuisse vt placulo cõmisso ludi celebrarent. Nam quũ iracũdia matris deuꝫ romani laborarẽt: ⁊ eã nec sacrificijs nec lu/ dis placare possent: qdã senex statutis ludis circensibus saltauit: quæ sola fuit eã placatio nis. Vnde ⁊ natũ ꝓuerbium est: Omnia secũda saltat senex. c ℣ Actia littora: vt supra dixi mus pp Augustum dicit: qui illic ludos statu it agonales. d ℣ Patrias palæstras: palæstræ vsus primũ apud athenienses repertus ẽ. Tro iani aũt ꝑter Dardanũ ⁊ Teucrũ ẽt ab atheni ensibus originem ducũt. vnde ⁊ Mineruam colũt. hinc est in. ij. Neu populũ antiqua sub religione tueri. Antiqua ab atheniensib⁹ tra/ dita. Iliacis ergo atheniensibus. vñ ilicẽses di cerũt. e ℣ Fugã tenuisse: feliciter nauigas se: nã tenere est implere: vt Ni teneãt cursus: idest impleant. ⁊ põt intelligi ſm cõem sen/ sum ob hoc eos lustratos: idest expiatos sacri/ ficasse: ⁊ ludos celebrasse: quia hostiles terras ꝓspera nauigatione trãsierant. f ℣ Magnũ sol circũuoluitur annũ: Antiqui tpa de side/ ribus cõputabant: ⁊ dixerũt primũ lunarem annũ triginta dieꝝ. Vnde inuenit vita in ali quibus noningentoꝝ annoꝝ. Lunarium. po stea solstitialis annus repertus est: qui. xij. cõ/ tinet menses. Mox maiore cura annuꝫ esse magnũ voluerunt oĩbus planetis in eũdem recurrentibus locuꝫ. ⁊ hic fit vt supra diximus ſm Ciceronis Hortensium post annos. xij. milia noningentos quinquaginta q̃tuor solstitia/ les. s. bene ergo nunc magnum addidit ne lunares intelligeres. b̃n Solis nomen ne qa dixerat magnũ: illum planetaꝝ acciperes: de q̃ varia dicun/ tur ⁊ a Metone ⁊ a Ptolemæo: ⁊ ab Eudo/ xo: ⁊ ab ipso Tullio: nam in libris ꝺ deorum natura tria milia annorum dixit magnum tenere annum. g ℣ Aere cauo clypeum: æris caui: vt Pulchra prole. h ℣ Abantis: pe nultima habet accentum: ⁊ hunc Abantem intelligamus occisum cum Androgeo. i ℣ Rem carmine signo: rem votum. i. volũ tatem. Et sciendum carmen dici q̃cquid pe/ dibus continetur. Nam ⁊ hic vnum versum carmen dixit: ⁊ in bucolicis duos: vt Super/ addite carmen Daphnis ego in siluis hinc vsq; ad sidera notus Formosi pecoris custos formosior ipse. k ℣ De danais victoribus: irrisio est: vt Victoresq; cadũt danai. l ℣ Ar ma: consecrauit subaudis. m ℣ Aerias ar. i. altas. n ℣ Phæacum: corcyram insulaꝫ di/ cit sitam inter Epirum ⁊ Calabriam: vbi re/ gnauit Alcinous. o ℣ Abscondimus: nau/ ticus sermo. Sane mira vsus ẽ celeritate: vt ante absconditam qua visam ĩsulã diceret.

ℭ MAGNVM: deest per. ℣ Aeneas hæc: DON. Breuis titulus vberem cõtinet latitudinem. ℣ Aeneas pro æneas scripsit. Nã fuit memo/ rabile ad illa eũ loca venire potuisse: tutumq; fuisse. vbi erat periculũ mãifestũ habuisse ar ma sublata victorib⁹: ⁊ in ipsoꝝ sedibus ostẽ/ tationis causa posuisse: addidisse quoq; epi/ gramma quod ⁊ suam gloriam testaretur: ⁊ illoꝝ qui victores recesserant ludibria: fecit fortunæ beneficio: vt apud victores arma ip sis erepta publicæ locaret.

ℭ PHÆACum: apud hos regnauit alcino/ us: Qui Vlyxẽ naufragũ hospitio suscepit. CHRI

Littoráq; Epiri legimus, portúq;[a] subimus
Chaonio, & celsam Butroti[b] ascédimus vrbẽ.
Hic incredibilis[c] rerum fama occupat aures.
Priamiden Helenum graias regnare per vrbes
Coniugio Aeacidæ Pyrrhi, sceptrísq; potitum.
Et patrio[d] Andromachen itẽ cessisse[e] marito.
Obstipui, miróq; incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior[f] portu, classes, & littora linquens.
Solenneis[g] tum forte dapes, & tristia[h] dona
Antê vrbem in luco[i] falsi[k] Simoëtis ad vndam

SER. a ¶ PORTVq; subimus chaonio: vt Subeunt muro: nã si chaonios legeris: difficilis est scansio non exclusos. b ¶ Butroti vrbem: idest butrotum: vt fonté timaui. hæc autem ciuitas est in Epiro: cuius pars est chaonia: quæ ante Molossia dicta é. c ¶ Incredibilis rerũ fama: incredibiliũ rerũ fama. & bñ nõ credidit. Vnde postea interrogat Pyrrhin ꝓnubia seruas? d ¶ Patrio marito: atqui Thebana fuit: sed aut ꝓuinciam pro patria posuit: vt Italiã q̃ro patriam. Item Salustius hispaniã sibi patriã esse: Aut certe fimilius locutus é: quia vxor viri domicilium sequit̃. Iuncta ergo Hectori facta troiana est: nã & cessisse de iure verbũ é. Cedi.n. hæreditas dicitur. e ¶ Cessisse marito: consuetudinis regiæ fuit: vt legitimam vxorem nõ habentes: aliquã licet captiuã: tñ pro legitima haberẽt: adeo vt liberi ex ipsa nati succederent. Pyrrhus hanc quasi legitimã habuit: & ex ea filium Molossus suscepit: postea cũ vellet Hermioné Menelai & Helenæ filiam Oresti iam desponsatam ducere vxoré: Orestis insidijs in téplo Delphici Apollinis occisus est. Verũ moriés præcepit vt Andromache: q̃ apud eũ coniugis locum tenuerat Heleno daretur ꝓpter supradictum beneficiũ: quo eũ a nauigatione prohibuerat. Inde factus est vt teneret regnũ priuigni: qui successerat patri: a quo Molossia dicta est pars Epiri: quã Helenus postea a fratre Chaone: quẽ in venatu ꝑ ignorantiã dicit̃ occidisse: Chaoniam nominauit quasi ad solatiũ fratris extincti. f ¶ Progredior portu classes & lit. linquens: hysteron proteron in sensu. ante enim linquitur littus: & sic a portu ꝓceditur. Notandũ sane finitum esse versus participio: quod raro apud latinos est: & apud græcos vitiosissimũ. g ¶ Solenneis: legitimas anniuersarias. h ¶ Tristia dona: tale est illud: Quem semp acerbũ: Semp honoratũ (sic dij voluistis) habebo. i ¶ In luco: lucũ vt supra diximus nũq̃ ponit sine religióe: nã in ipsis habitãt manes piorum: q lares viales sunt. vnde in. vj. Nulli certa domus: lucis habitamus opacis. k ¶ Falsi: simulati.

DON. ¶ PRIAmiden. helenũ mira res a persona q̃ frater Paridis victus regnaret inter victores a loco: vt Troianus in græcia: a numero: nó per vnam vrbé: sed per plures: a fortuna vt regnaret potitus Pyrrhi cóiugio ac sceptro. Ergo incredibile vxorem pyrrhi euersoris Troiæ hominem ex priami genere habere: & cum pyrrhus vita cessisset andromachen iterum patrio marito cessisse. Ergo obstupuit æneas potiusq; marius sit.

CHRI. ¶ LEGImus. transimus: neq; solũ in mari dicimus: sed ét in terris. Statius. Talis opaca legens nemorũ cadmeius heros. ¶ Epiri: erat hæc regio ea tempestate vrbibus: populisq; frequentissima: sed deinde sub Romano imperio ꝓp crebras defectiones ad solitudiné pene a Romanis redacta est. Nã paulus æmilii. subacta macedonia superato Persæ. lxx. epirotarũ vrbes euertit: & centũ atq; qnquaginta hoĩum millia in seruitutem redegit. ait Polybius. Molosia dicta est a molosso filio pyrrhi & hermiones filiæ menelai & helenæ: alij filium pyrrhi & andromaches volunt eé Molossum Butroti. hæc vrbs sequẽtibus tẽpibus Romanorũ colonia facta est. ¶ Incredibilis. Quis.n. credat victos inter victores regnare. ¶ Priamidé. q. d. filium eius in quo euertendo decẽ annos vniuersa Græcia laborauit. ¶ Priamidé: ergo & paridis raptoris fratrem eius in quẽ paridis qui dolo: si Home. sequimur Pyrrhi patrem achillem interemit. ¶ Priamidé ꝑ graias: victũ per victores. ¶ Coniugio æacide pyr. auget q̃ non mó regnauerit. Sed & cóiugio pyrrhi victoris superbissimi: & a quo in seruitutem abductus fuerat sit potius: & andromache ex captiua se ad patrias nuptias & ad regiam familiã reuocauerit: non ergo mirum si obstupuit æneas hæc audiens: obstupere auté ꝓprie est cum corpus aut aliquod in corpore membrũ aut sensum aut motuz amittit. Sed ad animuz transferimus: & cum dicimus stupere cũ aliqua magna re: aut horrenda aut sũmopere mirabili omnes aliũ sensum amisit: & in ea sola attonitus est. ¶ Compellare: familiariter alloqui: interpellare vo est molestum sermonem inferre. Appellare vo est cũ a iudicio q̃d iniquum putamus ad aliũ iudicé confugimus: Quod & ꝓuocare dicimus: Sed dicimus appello populum & ꝓuoco ad populum. ¶ Falsi. nam cuz fuisset huic aliud nomen a simoente suæ patriæ flumine

CHRI

Epirus

molosia

triæ flumine sic illud appellabat. Diriguit ex subita ac maxima animi perturbatione timet sibi vita & oĩs sanguis ad tutandum cor: qd̃ arx vitæ est recurrit: vnde corpus destitutum a sanguine: in quo vita calorq; est: frigescit & pallescit. Hinc nerui quibus membra flectũtur ex frigore suum officium pstare non possunt: ac ꝓpterea corpus riget. i. inflexibile manet. Rigare Transfertur ad animum: & dicimus iudicem rigidum. i. inflexibilem.

SER.

Libabat cineri Andromache, manésq;[a] vocabat
Hectoreũ ad tumulũ[b]; viridi[c] qué cespite inané
Et geminas[d] causaꝫ lachrymis sacrauerat aras.
Vt me cõspexit venientem, & troïa circũm
Arma amens vidit, magnis exterrita mõstris[e]
Diriguit[f] visu in medio. calor[g] ossa reliquit.
Labitur. & longo vix tandem tempore fatur.
Verá[h] ne te facies, verus mihi nuncius affers
Nate Dea? viuis ne[i]? aut si lux alma recessit,
Hector[k] ubi est? dixit, lachrymásq; effudit, & oẽꝫ
Impleuit clamore locum. vix pauca furenti[l]
Subijcio, & raris turbatus vocibus hisco[m].
Viuo[n] equidem, & vitá extrema p omnia duco.
Ne dubita: nam vera vides.
Heu quis te casus deiectam coniuge tanto
Excipit[o]? aut quæ digna[p] satis fortuna reuisit?
Hectoris[q] Andromache Pyrrhin ꝯnubia[r] seruas?
Deiecit vultum, & demissa[s] voce locuta est.

a ¶ MANESq; vocabat: sacrificijs inani sepulturæ conciliabat mães hectoreos. & hñ in luco vt diximꝰ supra. b ¶ Ad tumulũ: idest cenotaphion. c ¶ Viridi cespite: herboso. d ¶ Geminas: vnã marito: alterã filio: Aut certe illud respicit: qa inferi pari gaudẽt nũero: Et ecce duas tibi Daphni. superi vo impari numero: Deus ĩpari gaudet. e ¶ Mõstri s: rebus ĩsperatis. f ¶ Diriguit visu ĩ medio: dũ me cernit obstupuit. g ¶ Calor ossa reliquit. i. extimuit: vt Soluũt frigore membra. h ¶ Vera ne te facies: ordo est. O nate dea affers ne te mihi vera facies verus nuncius. i ¶ Viuis ne? & fm affectũ muliebrẽ interrogat: & bene suspicat: nã & inferis sacrificat: & ĩ luco: in quo habitant manes. k ¶ Hector vbi est? hoc ad Aeneæ pertinet gloriã: vt ab Hectore nunq̃; discessisse videat. Sentit autẽ hoc si vmbræ vident in sacris: cur non eoꝝ magis qbus sacrificat. l ¶ Furenti: inconsolabiliter & ĩpatienter dolẽti. m ¶ Hisco: hiscere est hiare: nec loqui posse. nã q nimium mærent singultibus ore ẽt apto verba reddere nõ possunt. n ¶ Viuo eqdẽ: ac si diceret: si tñ vita est infeliciter viuere. o ¶ Excipit: signate locutus est: quia deiectã dixerat: excipiunt enim q̃ cadunt. p ¶ Digna: congrua & priori ꝯueniens. q ¶ Hectoris Andromache: si andromache: sequentibus iunge: si andromachen superiorib. r ¶ Cõnubia seruas: tenes: vt in. vij. Et nũc seruat honos sedem tuus ossaq; nomen. s ¶ Demissa: humili.

Inferias mortuo & illiꝰ amorem retinẽtis ex ꝯfusione ãt mentis: qa pfectæ videẽ nõ potuit: ĩcidit ĩ errorẽ ne esset mortuus. Prior vidit mulier. prior loquitur æneæ verecũdia intemerata reseruat. ¶ Vera ne te facies: & qa armatꝰ & qa ĩ die in q̃ nõ solent videri mortui apparuit: existimauit viuũ: ex occasiõe ãt loci & parẽtationis eũ putabat mortuus. ¶ Lachrymasq; effu. hæc oĩa ꝓuenerũt ex mariti recordatiõe. Nec debuit de alio quã de marito ĩ tãto dolore q̃rere. ¶ Pauca: vel qa plura turbatꝰ nõ possem: vel qa ipsa ex dolore non fuisset plura auditura. ¶ Heu: & ipse ĩcipit a gemitu pp hectoris recordationẽ. ¶ Hectoris an. cũ laude hæc duo noĩa extollẽda sũt. ¶ Pyrrhi: cũ depssione: qm hostis erat: & pris achillis q hectorẽ occiderat: memoria fuerat odiosa. ¶ Deiecit vul. Mota pudore: & qm fcm̃ negare ñ poterat: sũmissæ vocis purgatiõe ꝯtẽdit.

DON. ¶ MONstris: Monstrũ fuit in quo tpe manibus parentaret æneas appereret: vt & ipse mortuus putari posset. ¶ Calor ossa. r. Nã turbata mente recedit calor. Est aũt sapiens consiliũ poetæ tractantis psonã mulieris solutis

CHR. ¶ LABItur: ex superiorib. hĩ seqtur: vt & cadamꝰ & nõ nisi cũ se aĩus cõsternatꝰ recepit loq possimꝰ: Hæc pturbatio maxĩe appet in Fœmis: quaꝝ aĩus ĩbecillior ẽ. ¶ Vera. f. hæc clæ submissa & deficiẽti voce difficultẽ & lõgiuscu lis ĩteruallis pnũci. ãdæ. ¶ Lachrymas ef. ordinẽ nãæ seruauit ĩ muliere. pma. n. ꝯsternatio cogit sãguinẽ ad cor: q̃ ꝯstrigũt & spũs: hĩc frigescit corpꝰ & debilitat: vñ cadit & amittit vocẽ. Ergo nec flet: nec lachrymat: dõec paulatĩ ad se redeat aĩus & spũs ad sua officia: ac demũ & vociferare & clamar valet. ¶ Vix. p. f. tãto. n. furore ex desiderio pstini mariti ferebat: vt nõ relinqret vices rñdẽdi æneæ: vel qd̃ meliꝰ est adeo pturbatꝰ erã: vt vix pauca rñdere possẽ. ¶ Hisco: ẽ hio hias os aplo hĩc dz eẽ hiasco: s; p syncopã fit hisco. ¶ Vera: nõ. n. sũ phãtasma aut vmbra. s; veꝝ corpꝰ.

O felix[a] ũna ante[c] alias Priameia[b] Virgo
Hostilem[d] ad tumulũ Troiæ sub mœnib[e] altis
Iussa mori, quæ sortitus non pertulit vllos,
Nec[e] victoris heri tetigit[f] captiua cubile.
Nos patria incensa, diuersa per æquora vectæ
Stirpis Achilleæ fastus[g], iuuenémq; superbum
Seruitio[h] enixæ tulimus: qui deinde secutus
Ledæã[i] hermióen, Lacedæmóióśq;[k] hymenæos
Me famulo, famuláq; Heléo tráſmiſit[l] habédã.
Aſt illum ereptæ magno inflãmatus amore
Coniugis, & ſcelerũ[m] furijs agitatus[n] Oreſtes

SER a ¶ O FELIX: bene & virginitatẽ laudat: & mortẽ: vt oſtendat ſe inuitã Pyrrhi pertuliſſe cónubium: & eſſe ſuperſtitem ſuis miſerijs. b ¶ Priameia virgo: Achilles dũ circa muros Troiæ bellũ gereret: Polyxenã viſã adamauit: & códitione pacis in matrimoniũ poſtulauit: quã quum troiani fraude promiſiſſent: Paris poſt Thymbræi Apollinis ſimulacrũ latuit: & venientem Achillem ad fœdus miſſa ſagitta vulnerauit. Tunc Achilles moriens petijt vt euicta Troia ad eius ſepulcrũ Polyxena immolaretur: qđ Pyrrhus impleuit. c ¶ Ante alias: ideo felicior: quia virgo extincta eſt. d ¶ Hoſtilẽ ad tumulũ quia grande eſt mortis ſolatium præmiſſus hoſtis interitus. e ¶ Nec victoris heri tetigit captiua cubile: ſingula habent emphaſim ſuã: nã parũ erat dominũ dicere niſi & victoris adderet faſtũ. f ¶ Tetigit: nõ aſcendit, nec voluptuoſũ genialẽ lectũ: ſed cubile qđ eſt pecudũ quadrupedũ. g ¶ Faſtus: ſuperbiã. & eſt quartæ declinationis: nã liber qui dierũ hẽt computationẽ: ſecũdæ declinationis eſt. Vnde errauit Lucanus dicendo: Nec meus eudoxi vincet faſtibus annus. h ¶ Seruitio enixæ tulim⁹: hoc eſt pertulimus: donec in ſeruitio poſitæ eniteremur: & bene plurali vtitur numero ad excuſandũ pudorẽ. i ¶ Ledæã hermionẽ: Ledæ neptẽ. k ¶ Lacedæmonioſq; hymenæos: cũ ingenti felle: ac ſi diceret infelices maritis ſemper: vt Paridi & Deiphobo. l ¶ Tranſmiſit habendam: Herili voluntate non lege coniugij. vnde & habendam dixit. m ¶ Scelerũ furijs: matricidio. ſ. qa oreſtes matrem occiderat clytemneſtram in patris agamẽnõis vltionẽ. n ¶ Agitat⁹: ſtimulat⁹.

DON. ¶ O FELIX. Ex comparatione oſtendit ſe illam miſerimã eſſe: fœlicẽ cóparatione ſui: q̃ pudorem amiſerit qñ mors in illa excluſit violentiam pudoris. Et cũ illam ſolã fœlicẽ dicit: non ſe ſolam oſtendit in cã turpi. Virgo ergo perijt ſalua caſtitate. ¶ Ad tumulũ: & non ad cubile: Vnde nulla voluptas potuit peruenire ad mortuũ. ¶ Captiua cubile: nouiſſimam poſuit qua maxime premebat̃ cã. ¶ Heri: vt qui inimicus fuerat eẽt dominus. ¶ Cubile: nõ ad honeſtatem: ſed ad ludibriũ eſt in vita perducta. ¶ Nos patria: concluſa cóparationis parte qua ſe purgauit redit ad ſe: & opponit ſua his q̃ euenerant caſſandræ: illa.n. incolumem patriã reliquit. ¶ Nos incenſam: illius funus ſolum patriã tenet: nos per diuerſa maria ſumus tractæ: pertulimus natũ ex Achille q̃ nulla miſeratióe mouebãt. ¶ Superbum: ex victoria: ſeruitium aũt nimis póderoſum fuiſſe ex eo oñdit qđ dixit tulim⁹ & nixæ. ¶ Qui deinde: Oſtendit neceſſitate pyrrho: neceſſitate ẽt heléo fuiſſe coniunctam.

CHRI. ¶ O FELIX. Ex hoc maxime patet q̃ maluiſſet non corrumpi: cũ fœlicẽ appellet Polyxenã ex hoc ſolo qđ incorrupta fuerat: q̃uis & in prima ætate: & in regia ptãte ꝯſtituta: qbus duobus priuari miſeꝝ videt̃ felix dicẽda eſt. Mouet̃ aũt hoc pathos a minori: cum proponit̃ qđ per ſe magnũ eſt: deinde min⁹ oſtendimus q̃; illud qđ volumus augere. Ergo auget a loco ꝙ dixit hoſtilẽ ad tumulum. A mo. ¶ Iuſſa mori: Ergo q̃uis hoſtilẽ ad tumulũ: q̃uis iuſſa mori tñ ſortitus nõ pertulit vllos. Simile eſt illud. O terq; q̃terq; beati: & illud prœtides implerũt falſis mug. agr. ¶ Virgo: pathos ab ætate. Nam virgo dicit̃ a viridiori ætate. ¶ Priameia: a fortuna. ¶ Hoſtilem ad tumulũ: a loco. Duriſſimũ.n. eſt iuuenculam mulierem: & in tã ampla fortuna collocatã mori ꝓſertim ad.t.h. ¶ Faſtus. nõ Faſtus multũ a vero aberrãt puto Seruiũ q̃uis ſint q̃ velint ꝙ faſtus in quarta declinatione ẽt ĩ libris intelligãt: afferuntq; auctoritates non ſolũ Lucani. ſed ẽt Varronis: qui ait Cæſar faſtus correxit: & Columella Sequor nũc Eudoxi faſtus. Tamen Oui. nõ de faſtibus ſed de faſtis dixi. ¶ Neq; ſupbiã faſtos ſꝫ faſtus appellatã nuſq; inueni. Veꝝ vt notio faſt⁹ appareat. Faſtus eſt ea ſupbia qua qnẽpiã nõ dignamur. ¶ Sortitus: nã ſortib⁹ ſibi diuidũt ꝓdas: & ſorte euenit pyrrho. ¶ Tetigit cubile: tanq̃ cóſtupranda: & nõ vxor ducẽda. ¶ Secutus.l.h. Purgat ſuſpitionẽ amoris: nam ſi amor itercesſiſſet: nõ eã reliqſſet. ¶ Lædeã. q. d. ei⁹ mulieris partũ cui⁹ nuptiæ ſolẽt eẽ ĩfœlices: qđ explanat cũ dicit. ¶ Lac. hy. fuit.n. Hermione Menelai & Helenæ filia: & Oreſti nupſit: Veꝝ deinde occiſo agamẽnone & fugato Oreſte illas rapuit pyrrhus. Mox interfecto Pyrrho priori marito reddita eſt.

¶ EXCIPIT:

SER. a EXCIPIT: dolo intercipit. b Patrias aras: alij achilleas intelligunt: nā Pyrrhus: vt in historia legimꝰ occiso patre in tēplo Apollinis thymbræi reuersus ad patriā in numinis insultationē in tēplo eius Delphico aras patri cōstituit: & illic eī cœpit sacrificare. Alij patrias Apollineas volunt a pris Achaiæ ciuitate: ī qua Apollo colit. Nec debemus q̄rere cur non Delphicas dixerit: qa epitheta ī alieno negocio plerū q; alia ponuntur: vt in quarto: Italiā magnam grineus Apollo: Italiā liciæ iussere capessere sortes: cū a Delio tñ eum cōstet accepisse responsa. c Cessit pars heleno: quō reddita cū cōstet helenum fuisse troianum: nec de græcia vllā habuisse partē. reddere aūt est datū recipere. soluit sic reddit. i. data cessit: ergo pars heleno: per ꝓuignū vt diximus. d Pergamaq;: pergama legendū: non vt plerīq; pergameā: qui p imperitiā cōtra metrū sentiunt. Decipiunt aūt dū verumq; deriuatiuū volunt: quū sit pergama principale. e Qui cursum venti: cum admiratione dictū est: qui venti. i. tā ꝓsperi. f Quæ fata: tam nobis felicia. g Quis deus: qui ꝓstitit nobis: vt te videre possemꝰ. Tale est & illud Aeneæ ad Didonē adulatorium: Hinc me digressum vestris deus appulit oris. h Ignarū: aliud disponentē. i Superátne: viuit. Sane noue dictū: & caret exēplo: vt pauco in Virgilio. Alij dicunt superat superstes est: sed superstes ꝓsentes significat: vt Cicero in Mureniana: Suis verisq; superstitibꝰ. i. ꝓñtibꝰ. k Quē tibi iā troia: hemistichiū nec ī sensu plenū. sunt aūt duo talia: vt hoc & Concessere deum: ques quidam ita compleuit: Concessere deum profugis noua mœnia teucris. l Amissæ cura parentis: si parentis Creusæ accipis: occurrit vñ sciebat eam periisse. & alij dicunt potuisse h̄ vel ab Heleno diuinãte cognosci: vel Aenea requirente per troiā: vt Impleui clamore vias:

Excipitª incautū, patriásq;ᵇ obtrūcat ad aras.
Morte Neoptolemi regnoꝝ reddita cessitᶜ
Pars heleno, qui Chaonios cognomine cāpos,
Chaoniámq; omnem Troiano à Chaone dixit.
Pergamáq;ᵈ, iliacámq; iugis hāc addidit arcē.
Sed tibi quiᵉ cursum venti, quæᶠ fata dedere?
Aut quisᵍ te ignarūʰ nostris Deꝰ appulit oris?
Quid puer Ascaniꝰ supátneⁱ? & vescit aura?
Quem tibiᵏ iam Troia.
Ecquæ nā puero est amissæˡ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutē, animósq;ᵐ viriles
Et pater Aeneas, & auúculus excitat Hector?
Talia fundebat lachrymans, longósq; ciebat
Incassum fletus: cum sese à mœnibus Heros.
Priamides multis Helenus comitátibus affert.
Agnoscitq; suos; lætúsq; ad limina ducit.
Et multūⁿ Lachrymas verba iter singula fūdit.
Procedo, & paruā Troiam, simulatáq; magnis
Pergama, & arentē Xanthi cognomine riuum

sed vtrūq; viribus caret. parentem ergo patriaꝫ accipiamus: vt Tullius: Si tibi patria q̄ cōis olum parens est. & est sensus. dolet ne perditā patriam? m Alosq; vir. supradixerat: puer: sed animos viriles ait parentū consideratiōe. vnde ē ē ī octauo de ipso Ante annos alumq; gerens: curāq; virilem. n Et multū la. ordo est: lachrymas multum fundit inter verba singula: nam si lachrymans: qd fundit?

DON. PARuam Troiam: in oībus istis versibus ne minuat magnitudinem Troiæ patriæ ondit hāc non tantā esse sed similē: nāq; dixit paruam Troiā: & simulata pergama arentemq; riuū xāthi: nec non: & teucris Aeneam anchisen & Ascaniū duxit in suam domum: Reliquos hospida ꝓ ciuitatem acceperunt.

CHRI. PATRIAS: Quia vt supra diximus ī delo erat ara apollinis genitoris. Reddita: vt debita data. Nā id mādarat ex testamento pyrrhus. Cessit: vt inferior & sibi subiecta: nam cedit maior minori. Chaonias: hæc gens nobilissima est reliquaꝝ epiroticarum. Est. n. ex genere æacidarū: & quandoq; toti epyro imperitauit. Maxime aūt nobilitatur oraculo iouis Dodonæo: qđ antiquissimum oīum q̄ in græcia sunt Herodotus asserit: hancq; refert originē: Duæ enim sacerdotes Thebani iouis ab ægypto a phœnicibꝰ ita discesserunt: vt altera in Libyā altera huc veniret: & vtraq; in iis locis oraculum cōstituerunt: vt testant sacerdotes iouis. Verum in hoc oraculi dodonæi notandū est duas colūbas nigras ex ægyptiaca Thebe euolasse: & alterā in libya hāmonis templum ædificari iussisse: alterā in dodona syiua super fagum ꝓsedisse: voceq; humana locutā dixisse iouis illic oraculū constituendū: sacerdotum autē eaꝝ: q̄ in dodona fuerunt vetustissima ꝓmenia vocitata est q̄ vo fuit post hanc Timarea. Nouissima nicandris: Sed idem Hero. putat

Chaonia

Dodonæum oraculū

has nõ columbas sed mulieres fuisse. Veꝝ cũ apud græcos antiqua lingua pelasgica pelia des. i. colũbæ mulieres dicerent creditas fuisse columbas: & idcirco nigras: qm̃ fusci sunt hoĩes in thebaica regione. ☞ Qui venti & quæ fata: sñia est si venisti certo quodã consilio secundos profecto habuisti ventos & secũda fata: nã pro miraculo ẽ potuisse te ꝑ tot victores hostes incolumẽ euadere. Ergo qui venti cum admiratione. i. q̃ prosperi: & q̃ fata q̃ fœlicia fata: nã sine sũmo illoꝝ auxilio tm̃ periculum nõ effugisses. Sin aũt tibi huc enauigare non proposueras: quis deus hanc fœlicitatẽ cõcessit: vt ad tuos nihil tale expectantes venires? ☞ Ascanius: Interrogat de eo queꝫ amare ꝓcipue oportuit: qm̃ mariti ex sorore fuisset nepos: & in quo magna eẽt spes future fortitudinis ac probitatis ponẽda: & qa æneæ filius & hectoris nepos esset. Prudens ergo poeta qui & affectũ mulieris satiauerit: & æneæ ascanijq; laudandi sibi occasionem cõparauerit. ☞ Antiquã. q. d. semper assuetam illi familiæ. Ergo iam propriam. ☞ Paruam: & simulata magnis: & arentem hæc oĩa pathos habent qđ citatur cum pro maximis rebus nimia nobis compensata videntur.

Agnosco[a], Scæáq;[b] amplector[c] limina portæ.
Necnon & Teucri[d] socia simul vrbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat[f] in amplis[e].
Aulai[g] in medio libabant pocula Bacchi
Impositis auro dapibus, paterásq; tenebant.
Iámq; dies, altérq; dies processit, & auræ
Vela vocãt, tumidóq; inflat carbasus[h] Austro.
Hic vatem aggredior dictis, ac talia quæso.
Troiugena[i] interꝑs[k] diuôm[l], q numia[m] Phœbi,
Qui[n] tripodas, Clarij[o] lauros, qui sidera[p] sentis,

SER. a ☞ AGNOsco: aut cognomine agnosco: aut certe quia reparatam audierat Troiaꝫ: vt Hic incredibilis rerum fama occupat aures. b ☞ Scæáq; amplector limina portæ: scæa porta dicta est nõ a pugnis ante se factis scæuis. i. malis: nam & antea sic dicta est: nec ab itinere ingressis scæuo. i. sinistro: q ingressi non recto eunt itinere: sed sinistro: sed a cadauere Laomedontis: hoc est scæomate: qđ in eius fuerat supliminio. c ☞ Amplector: teneo: vt Amplexæq; tenẽt postes: atq; oscula figunt. d ☞ Teucri. pro teucridæ. e ☞ In amplis: qđ est regiæ magnitudinis. f ☞ Accipiebat: pascebat. Terentius: Accipit nemo melius neq; prolixius. g ☞ Aulai: ꝓ aulæ. est aũt diæresis de græca rõne veniẽs: quoꝝ diphthongos resoluta apud nos duas syllabas facit. h ☞ Carbasus: genus lini est: qđ abusiue plerũq; ꝓ velo ponitur. Sane ĩ singulari hæc carbasus dicimus: in numero plurali ŏo hæc carbasa. i ☞ Troiugena: ac si diceret generose. vt alibi: Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuũ. k ☞ Interpres: vaticinator: qui deoꝝ mentẽ mortalibus publicas: sed qa interpres nomen generale est: currit per species: nã vt ait Cicero. oĩs diuinandi peritia in duas partes diuiditur: nam aut furor est: vt in vaticinantibus: aut ars: vt in aruspicibus: fulguratoribus siue fulguritis: auguribus. & oĩa ista ex se pendent: licet ꝓprijs finibus ꝯtineant. vñ Vir. oĩa ei dat: queꝫ vult ꝑfectũ intelligi: vt hoc loco Heleno. Itẽ alibi ĩ decio: Cui pecudũ fibræ: cæli cui sidera parent: Et linguæ volucrũ & ꝑsagi fulminis ignes. l ☞ Diuôꝫ q nu. põt & interꝑs diuũ distingui. Sane per oĩa zeugma ẽ ab inferiorib' sentis. m ☞ Qui numen. q suspicis numẽ: & futura prædicis. n ☞ Qui tripodas: tripodes mensæ fuerũt in tẽplo Apollinis Delphici: qbus superpositæ phœbades vaticinabant. o ☞ Clarij lauros: & ĩi q̃ sentis sub audi. Clariũ oppidũ ẽ in finib' colophonioꝝ. vnde Apollo Clarius. Sane q̃rit vtrũ Clarij geminãdũ sit i: & ẽ sciẽdũ aliter nõ ꝓcedere: nã cla breuis inuenit: vt Statius: Nec clarias hac luce fores dydimæaq; q̃sq; Per lauros aũt oraculũ intelligimus. p ☞ Qui sidera sentis: q̃ es peritus astrologiæ.

DON. ☞ ACCIpiebat: pascebat: aliter. n. nõ ĩ amplis porticib': sꝫ ĩ amplas portic' dicẽdũ fuerat. ☞ Iamq; dies: argumẽtũ benignitatis: cũ nõ vni': sꝫ pluriũ dieꝝ sit hospitiũ. ☞ Troiugena: plurimũ dat ei generi: ex quo fuit ẽt ipse q laudabat. ☞ Interpres: Quid fœlici' q̃ nosse qd velint dij: & dignũ eẽ ꝑ quẽ loquat ĩ hoĩb'. ☞ Tripodas: triũ pedũ sũt. Alio noĩe cortina appellat. Est aũt laus plena: nã cũ sint diuersa vatum genera: & vix singula vaticinatiõis in singulis reperiatur. ipse erat in oĩb' versatus. Est color rhetoricus repetitio. Tripodes

CHRI. ☞ AGNOsco. hactenus muliebrẽ oronem mulieri ꝯcessit: nunc virũ: vt virũ inducit. ☞ Scææ amplector li. por. ex amplexu ondit sibi carã esse: & eẽ caraꝫ pp noĩa q ferebat ex veteri Troia. ☞ Fruunt: nõ mõ. n. ide capiebant cõmoda: sed & voluptuose ẽt tractabãt: nã fruimur re de qua sũmã capimus voluptatem. ☞ Accipiebat: pascebat. Teren. accipit nemo lauti'. Aliqñ accipere est itelligere vel audire: vt accipe nunc danaũ insidias: & crimine ab vno Disce omnes. ☞ Aulai: æ diphthongus apud nos est quæ apud Græcos est

cos est αι. Sed nos in dissolutione nō dicimus aulæ: vt est diphthōgus latina: sed aulai: vt est αι græca: sic Lucre. Nūc quæ mobilitas sit tedita materia. ⁋ Clarij: Apollinis a claro vrbe: in qua colit: in hac aūt Iuppiter Neptūnus ꝛ Pluto vt ait Lactan. in Statiū: regnū diuiserunt. Laudat aūt cōuiuiū: ꝛ a copia vini: ꝛ ab aureis vasis: ꝛ a splendore epularꝫ cō mensa dat dapes. ⁋ Numina Phœbi. id vaticinij genus intelligit quod ex diuino furore prouenit: sed de tota diuinatione dictum est. ⁋ Sydera: propter astrologiam.

Et vólucruꝫ[a] linguas, ꝛ præpetis[b] omina pēnæ,
Fare[c] age, (nāq;[d] oēm cursuꝫ mihi ꝓspera dixit
Relligio, ꝛ cuncti[e] suaserunt numine[f] diui
Italiam petere, ꝛ terras tentare repostas[g],
Sola nouum[h], dictúq; nefas Harpyia Celænò
Prodigium[i] canit, ꝛ tristeis[k] denunciat iras,
Obscenámq;[l] famem) quæ[m] prima picula vito.
Quídue sequēs tātos[n] possim supare labores.
Hic Helenus cæsis primum de more[o] iuuencis
Exorat pacem diuûm, vittásq;[p] resoluit
Sacrati capitis, méq; ad tua limina Phœbe

SER. a ⁋ ET VOlucrū linguas: qᵉs augur. b ⁋ Et præpetis omina pennæ: Aues aūt oscines sūt aut præpetes. oscines ore futura pdicunt ab os ꝛ cano. præpetes volatu significāt: sed pPetes aut superiora tenent: ꝛ pPetes vocantur: aut iferiora: ꝛ dicunt inferæ. Præpetes autē ideo quia oēs aues supiora petūt volātes: vel a græco πέτομαι. i. volo. c ⁋ Fare age: hortantis est age. i. dic celeriter: ꝛ est ordo: Troiugena fare age quæ pma pericula vito: Quidue sequens tātos possim supare labores: cætera p parēthesim dicta sunt. d ⁋ Nāq; oēs cursū: hypallage est: nā non oēm cursuꝫ ꝓspera dixit religio: sed ois religio dixit ꝓsperꝫ cursū. e ⁋ Cuncti diui: qa quicqd audiuit a diuersis ad Iouē recurrit: vt diximus sup: Quæ phœbo pater oipotēs: mihi Phœbus Apollo Prædixit. f ⁋ Numine: oraculum significat. g ⁋ Repostas: penitus passio per syncopā. i. πάθος ꝓ repositas. i. lōge positas. h ⁋ Nouū: magnū more suo. i ⁋ Prodigiū canit: ꝓdigiū: monstrū: portentum modico fine discernunt: sꝫ ꝯfuse plerūq; ponunt. k ⁋ Tristis iras: deoꝝ. s. ꝓpter iniuriā suā. l ⁋ Obscenāq; famē: aut quæ hoies etiā ad obscena cōpellit: vt Malesuada fames: aut certe q̄ obscēa auis pdixerat. m ⁋ Quæ pma pericula vito: Quidue sequēs tātos possim superare labores: duo petit quēadmodū aut periculis careat: aut qbus ꝯsilijs par eē laboribus possit. n ⁋ Tātos: quātos harpyia pdixerat. o ⁋ De more. s. sacrificātuꝫ: ꝛ aut de sacrificātuꝫ more reqrit vtrū tēpus cōsulēdi eēt: nā ꝛ hoc vehemēter qritur: vt i. vj. Tum virgo poscē fata Tēpus ait: aut certe qḋ ꝛ melius est: de sacrificātuꝫ more ante nefas expiat ab harpyia pdictus: ꝛ sic venit ad vaticinationē. Vt aūt hic expiatā famē intelligam°: sequēs efficit locus: vt Aderitq; vocat° apollo: quū ꝯster: nisi in hoc intellexeri° loco: famis cā nusq; iuocatū esse Apollinē numen: Dubitationem aūt in hoc loco exorat facit: nam orare est petere: exorare ipetrare. ergo ipetrat pacem aut ad inqrēduꝫ tempus: aut ad mitigandū famis periculum. p ⁋ Vittasq; resoluit: in ratione sacrorū par est ꝛ aīæ ꝛ corporis causa: nā plerūq; q̄ nō pñt circa aīam fieri fiūt circa corpus: vt soluere: vel ligare: quo possit aīa: qḋ per se nō pōt ex cognatione sentire. inde est Vnū exuta pedē vinclis in veste recincta. bene ē Helen° cūcta corpis soluit: ne q̄ pte aīo religato ad numē accederet.

DON. ⁋ FARE age: nō iubet sꝫ hortat. Prodigia aūt dicunt qbus nūciant aduersa. Poscit inde remediū q̄ aduersa toleret: aut possit fugē.

CHRI. ⁋ VOLVcrum: ꝓp auguria. ⁋ Præpetis: pPetes aues dicuntur ab Au. Gellio q̄ opportune pUolant: aut idoneas sedes capiūt: quibus vt ait Nigidius Figulus contrariæ quæ sunt inferæ appellant: Apolinaris vo sulpitius eas dicit pPetes: quas Home. τανυπτέρυγας appellat: qm̄ istæ maxime ab auguribus spectant quæ ingentibus alis patulæ: ꝛ porrectæ prouolant: Enni. etiaꝫ præpes pro veloci posuit in annalibus brundusium pulchro pcinctum pPete portu. ⁋ Vittasq;. r. volebant antiqui in sacris corpus solutū esse: vt p id significaretur animuꝫ ab omni cura solutum debere ad sacra accedere. Sic Pythagoras symbolis corporeis indicabat ea quæ essent animi. ⁋ Nāq; omnem: ostendit necesse eē sibi accipere oraculū quo certior reddatur qm̄ ex iis quæ hactenus accepit qa inter se aliquid contrariū habeāt incertus relinquatur. Prima picula. i. maxima: nam in nulla re magis est laborandū administratori reipu. q̄; vt a populo famē ꝓpulset: illa. n. ad oēm seditionē: ꝛ ad oē iniustum ac nefas impellitur: nā nescit plebs ieiuna timere: ergo quæ prima pericula vito. i. q̄ ego velut maxima oium pericula vitare cupio. ⁋ Cæsis iuuencis: vt eo sacrificio placatus Apollo vera in suum pectus infundat. ⁋ Sacrati capi. i. ipsius qui Apollini sacer erat.

Præpetes

Infernæ aues

Ipſe manu multo ſuſpenſum[a] numine ducit.
Atq; hæc deinde[b] canit diuino ex ore ſacerdos.
Nate[c] Dea (nam te maioribus[d] ire per altum[e]
Auſpicijs, manifeſta fides, ſic fata deûm rex
Sortitur[f], voluitq;[g] vices; hic vertitur ordo)
Pauca[h] tibi ex multis quo tutior hoſpita[i] luſtres
Aequora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis: prohibent[k] nam cætera Parcæ
Scire Helenum; fariq; vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quã tu iam rere propinquã,
Vicinóſq; ignare[l] paras inuadere portus,
Longa[m] procul longis via[n] diuidit inuia terris.
Ante & trinacria[o] lentandus[p] remus in vnda.
Et ſalis Auſonij luſtrandum nauibus æquor;
Inferniq;[q] lacus, Aeææq;[r] inſula Circes,
Quàm[s] tuta poſſis vrbem componere terra.

SER. a ¶ SVSPENſus: ſi ſuſpẽſus ipſe numinis plenus. ſi ſuſpẽſuȝ me ſollicitũ & attentum. b ¶ Deide canit: poſt pacta ſolẽnia. c ¶ Nate dea: ordo eſt: nate dea pauca tibi expediaȝ dictis: phibent nã cætera parcæ Scire Helenum fariq; vetat ſaturnia Iuno. Oĩa inqt vates nouit: ſȝ nõ pmittit dicere fatis phibẽtibus. & etiã ex his q̃ nouit multa illũ vetat dicerẽ ſaturnia Iuno. d ¶ Maioribus: cæleſtib⁹ propter ſideris curſum: cuius fuit explanatio per Creuſam. e ¶ Per altũ: per limitẽ fortunæ ſuperioris. f ¶ Sortit: diſponit: ordiat: & bene alluſit q̃ſi Apollinis ſacerdos: cuius pprie ſũt ſortes. i. reſponſa diuina. g ¶ Voluitq; vices: diffinitio fati ſm Tulliũ: qui ait Fatũ eſt connexio reȝ per æternitatẽ ſeinuicẽ tenẽs: quæ ſuo ordĩe & lege variant: ita tñ vt ipſa varietas hẽat æternitatem. h ¶ Pauca tibi e multis: duo dicit ſe eẽ dictuȝ: quẽadmoduȝ tute poſſit nauigare: & quibus ſignis Italiæ regna cognoſcat. i ¶ Hoſpita æquora: nil. n. nobis hoſpitio vicinius ꝯſtat. k ¶ Prohibent nã cætera parcæ ſcire: hic diſtinguendũ: & eſt ſenſus. cætera te ſcire nõ ſinũt fata. Helenuȝ ṽo Iuno phibet dicere: etiã ea q̃ audire poteras. & vacatq; vt ſolet frequẽter. Male ãt ſentiũt q diſtingũt ſcire Helenũ: quũ legerimus in Lucano: Venit ætas oĩs in vnã Cõgeriẽ: miſerumq; ꝑmunt tot ſæcula pect⁹: itẽ alibi: Nec tãtus pderẽ nati quãtũ ſcire licet: & adeo repletus numine oĩa nouit ſacerdos vt referre nec ad cætera dicẽda: nã dicẽdo Helenũ: fariq; vetat ſaturnia Iuno. oſtẽdit ꝑmiſſum ad Aeneã ptinere: aliter ſuũ nõ iterponeret nomen. Præterea quõ vetat Iuno dicere: ſi fata ſcire phibẽt? Nullus. n. vetatur loq qδ neſcit: ergo cætera Parcæ ſcire te phibent: non aũt Helenũ. phibet ãt ſcire: mortẽ patris ad augendũ inopinatũ dolorẽ: tẽpeſtatẽ ab Aeolo imiſſas: amorẽ Didonis: in quo & gaudiuȝ gdeȝ eẽt: ſȝ qδ ante pulſuȝ eſt: vile credit. Et ſi ſciret Aeneas ſe de africa exituȝ: nõ facile Didonis ꝯſentiret amorib⁹. Noluimus autẽ hoc Iunonẽ facere: vt ſi poſſet fieri regnum Italiæ libycas auerteret oras. Inopinatuȝ ṽo doloreȝ ẽt Aeneas cõquerit: vt Nec vates Helenus quũ multa horrẽda moneret: Hos mihi pdixit. l ¶ Ignare: p ignarus: caſus p caſu. dicit autẽ ignarũ fati. m ¶ Lõga procul: non ſitu: quaȝ pene videt: ſed neceſſitate fatali: & curſu nauigatiõis tardiore. n ¶ Via iuia: Aeneæ. ſ. o ¶ Triacria: quæ latine triquetra dr: quã iuſti trinacras dicũt: q tria hȝ promontoria q̃ græci ἄκρας dicũt. p ¶ Lẽtandus: aut lẽte tibi nauigãduȝ eſt naȝ totaȝ Siciliã circũiuit: Aut lẽtandus tibi eſt remus. i. flectẽdus: vt lentum vimẽ dicimus. i. flexibile. q ¶ Inferniq; lacus: lucrinũ: & auernũ dicit: iter quos ẽ ſpeluca: p quã ad īferos deſcendebat. vñ eos dixit īfernos pp necromantiam quæ ibi fiebat. r ¶ Aeææq; īſula circes: q nũc Circei⁹ mõs a Circe dr. quondã: vt Varro dicit: īſula fuit nõdũ ſiccatis paludib⁹: q̃ eã diuidebãt a cõtinẽti. Aeææ ãt dicta ab aſpnãtiuȝ voce pp celebratas illic corpoȝ mutatiões. vñ eſt inacceſſos vbi ſolis filia lucos. Aeææ ãt tres ſũt diphthõgi: nã genitiu⁹ ẽ ab ææa. s ¶ Quaȝ tuta poſſis vrbẽ cõponere terra: ante cuncta luſtrabis q̃ poſſis vrbẽ tuta cõponere terra. Tuta aũt pter Thraciæ & Cretæ diſcrimia.

DON. ¶ MANV: qδ ẽ aptum ſignũ beniuolentiæ. ¶ Suſpẽſuȝ: aut numinis veneratiõe turbatũ: aut ide ſuſpẽſuȝ ne ꝯria q̃; optet audiret. ¶ Diuino: qa diuia canit. Nã cuȝ ſit ꝯlũcio rõnabilis nõ dȝ ꝑma ꝯſtitui: g lege. ¶ Nate dea. m. ire p al. ¶ Auſpicijs. m. f. nã ſic fata deũ rex ſortit. ¶ Pauca: multa īſtructiõis cã fuerãt referenda: ſȝ ne id fieret: dij phibet me ſcire: & iuno aliq̃ referre ñ patit: tñ dicã q pñt eẽ in mea ptãte. Deiñ narrat q q̃uis Italia pxima ſit. tñ lõgo circuitu ambiẽda ẽ Sicilia.

CHRI. ¶ MANIfeſta. ſ. adeo video oĩa manifeſta: vt fides indubitata adhibẽda ſit. ¶ Prohibẽt: nã cætera tradidit Macrobi⁹ ex itima diſcipliñæ ꝓfũdit: ite li poſitũ a poeta: ſȝ qa res breuib⁹ explicari ñ põt: nõ eſt viſuȝ hic iſerere.

¶ Voluit

¶ Voluit vt. Nā ipsum fatū reuolutione cæloꝝ fit. ¶ Ordo: syderū ⁊ cæli. ¶ Hospita: q̄ cir gunt Italiā: cuius hospitio reciperis. ¶ Via inuia. d. nō ergo longe distat: sed cum via quæ breuis illud est tibi inuia fit: quia non potes illa vti idcirco est ac si longe distet.

SER. a ¶ SIGNA tibi dicā: deest ergo. Et notandus qa non eo ordine quo p̄miserat dicit. ante. n. dicit d̄ ciuitate cōdēda: secūdo d̄ tuta nauigatiōe. b ¶ Secreti ad fluminis vn. d. thiberini. c ¶ Littoreis: littus dicit̄ qđ iuxta aquā est. vñ nunc ripā fluminis littus vocauit. d ¶ Sus: naturaliter lōga ē:

Signa[a] tibi dicam, tu cōndita mente teneto.
Cum tibi sollicito secreti[b] ad fluminis vndam
Littoreis[c] ingens inuenta sub ilicibus Sus[d].
Triginta[e] capitum fœtus enixa iacebit
Alba solo recubans. albi circū vbera nati;
Is locus vrbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
Fata viā[f] inuenient, aderitq3[g] vocatus Apollo.
Has[h] autem terras, Italiq3 hanc littoris oram
Proxima, quæ nostris[i] perfundit æquoris æstu
Effuge; cūcta malis habitantur mœnia Graijs.
Hic[k] ⁊ Naritij posuerunt mœnia Locri.
Et Salentinos[l] obsedit milite campos
Lyctius[m] Idomeneus. hic illa ducis[n] meliboei[o]

ciuitate thessaliæ: d̄ qua fuit. o ¶ Meliboei ergo pro meliboensis.

DON. ¶ SIGNA tibi dicā: Commendat quod fuerat dictur⁹: vt ostēderet id magnū esse: ⁊ verum: deinde dat signa fluminis: dat porcæ: dat numerū fœtus: dat colorē: quod si est p̄ter naturā porcā ederé. xxx. multa p̄sæpe q̄ bonū

ls in genitiuo breuis fit: vt bos: pes: res: spes. De hac aūt sue alij dicunt s̄m Virg. q̄ in Italia inuenta fit. Alij q̄ secū eam more nauigātiū troiani portauerint: ⁊ oraculo cognouerint ibi ędendā esse ciuitatē: vbi sus illa post fugā fuisset inuenta. Dicit̄ ergo in cāpaniam fugisse: Et inuenta in Laurolauinio: a q̄ Ascanius post Albæ nomē imposuit. e ¶ Triginta capi. fœ. enī. prodigiale est hoc quo significatur triginta annis regnaturus Ascanius. f ¶ Viā: rōnem. ⁊ nō dicit quā: quia ēt profutura ē fames: vt Hæc erat illa fames: hæc nos suprema manebat Exitijs positura modus. g ¶ Aderitq; vocatus apollo: nūc vocatus: qa vt supra diximus: expiatoꝝ fecit sacrificium. h ¶ Has aūt terras: quasi ostendentis ē. nec. n. Calabria ab Epiro lōgo distat spatio. i ¶ Nostri æquoris: epirotici: quo Calabriæ littus aluit. k ¶ Hic ⁊ naritij posuerūt mœnia locri: Locri socij Aiacis Oilei fuerūt: Epizephyrij: ⁊ Ozolei. sed post tēpestatē montis Capharei Epizephyrij tenuerunt Brutios. ⁊ hos nūc dicit. Ozolei vo tenuerūt pentapolim: vel Libyā. vnde est Libycoue habitātes littore locros. Quin ēt de ozoleis legitur: q̄ delati Thinneiā vlterius accesserint: ⁊ ciuitatem cōdiderint: q̄ nūc ozalis dicitur. Naritij aūt a loco dicti sunt, pulnciæ suæ. Ozolei vo a putore paludis vicinæ: nas d̄ṡ ꝫo est puteo. l ¶ Salentinos obsedit milite campos: salētinū promontoriū italiæ est. nā vt ait Salustius ois Italia coacta in angustias scinditur in duo p̄montoria: Brutium ⁊ Salentinum. m ¶ Lyctius idomeneus: a lyctio Cretæ ciuitate: vnde pp supradictā pulsus est causas. n ¶ Ducis meliboei: Philoctetæ a Meliboea

aut malū portenderet: euenerit p̄ter naturā: vt ignis ex capite ascanij missus: ⁊ sonus[?]: vt in polydori sepulcro sanguis ex viminibus: vt vox humana ex pecudib⁹. ¶ Nec tu. m. ostēdit futurā famē: sed nō nocturnā. ¶ Malis. vt æneas absterreat qui p multas vrbes Græcas transierit: ⁊ ēt ipse qui captiuus fuisset hostilus personā deformare debebat.

CHRI. ¶ SIGNA tibi. d. ex Home. ille enim σοὶ δὲ ἐνὶ φρεσὶ τί θεο σοῖ αι. ¶ Certa: nā requiem: ⁊ in Thracia: ⁊ in creta sperasti: sed illa incerta fuerunt. ¶ Locri. hi populi iuxta phocidē sūt. ¶ Locri. is. n. regio teste Strab. duas plagas diuidit. vna locorū est in euboea vergentiū: qui ad vtrūq; daphnūtis vrbis latus discindunt. Hoꝝ alteri opūtij ab vrbe metropoli: alteri epicnemidij a Cnemede monte vocabant. Qui āt ad occidētē spectāt occidui locri: ⁊ ozolæ dicunt. diuidūt aūt hos ab opūtijs epicnemidis: ⁊ parnasus mōtes. Ozoli aūt dicunt: qm̄ in eoꝝ regione taphosus est collis in quo: ⁊ nessi: ⁊ alioꝝ centauroꝝ tumulus locat⁹ ē: equoꝝ tabo teterrimus odor fundit: ⁊ humor crassioribus guttis manat: vñ illi ozoli. i. odori mali appellātur. Veꝝ ab epicnemedijs ducta colonia: ⁊ ab his locri epizephyrijq; deriuati est. n. zephyrium promontorium in italia post herculeū promōtoriū. ¶ Meliboei: quibus autem vrbibus Philoctetes imperauerit: Home. sic exponit.

Locri

Opunti

οἳ δ᾽ ἄρα μηθώνην καὶ θαυμακίην ἐνέμοντο
καὶ μελίβοιαν ἔχον καὶ ὀλιζῶνα τρηχεῖαν
τῶν δὲ φιλοκτήτης ἦρχε τόξων εὖ εἰδώς.

Parua Philoctetæ subnixa[a] Petilia[b] muro.
Quin vbi trāsmissæ steterit trās æquora classes,
Et positis aris iam vota in littore solues,)
Purpureo[c] velare comas adopertus amictu,
Nequà inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis[d] facies occurrat, & omina turbet.
Hunc socij morem sacrorum; hūc Ipse teneto.
Hac[e] casti maneant in relligione Nepotes.
Ast vbi digressum[f] siculæ te admouerit oræ
Ventus, & angusti[g] rarescent claustra Pelori[h],
Leua[i] tibi tellus; & longo leua petantur
Aequora[k] circuitu. dextrū fuge littus, & vndas.

SER. a ¶ SVBNIXA petilia muro: ciuitas cincta muro modico: vt Crinēq; madentē Subnixus rapto potiē. b ¶ Petilia: dcā vel ἀπὸ τοῦ πέτεσθαι .i. volare. nā captato augurio condita est: vel qđ post relictū Iliū: quo ducebaē a græcis eā petiuit ciuitates. petilia sane ē numeri singularis: Philoctetes aūt fuit Pæantis filiꝰ: Herculis comes: quē Hercules quū homines in œta monte exponeret: petiit ne alicui corporis sui reliquias indicaret. De qua re eū iurare compulit: eiq; pro munere sagittas dedit hydræ felle tinctas. postea troiano bello respōsum est sagittis Herculis opus eē ad Troiæ expugnationē. Inuentus itaq; Philoctetes: quū ab eo Hercules quæreret: & primo negaret se scire vbi esset. tandē mortuū esse cōfessus est. Inde quū acriter ad indicandum eius sepulcrū cogeretur: pede locū percussit: quū nollet dicere. postea quū ipse duceretur ad bellum: vnius sagittæ casu vulneratus est pedem: quo percusserat tumulū: cuius insanabilis vulneris cū putorem græci ferre nō possent: diu quidē eum pro oraculi necessitate sustinuerūt. ductū tandem apud Leninū sublatis sagittis reliquerūt. hic postea quum horrore vulneris sui ad patriā redire noluisset: paruā sibi petiliā in Calabriæ partibus fecit. c ¶ Purpureo velare comas adopertus amictu: subaudi cura: aut memento: aut certe qđ melius est: velare imperatiuus sit: non infinitus. d ¶ Hostilis facies occurrat & oia turbet: sacrificij ordinē rūpat: qđ est piaculū: significat aūt Diomedē: qui quū multis casibus affligereē: palladiū: qđ apud ipsum erat: troianis oraculo iussus est reddere: qđ quum vellet īplere Aeneā sacrificantē inuenit: qui vt supra diximus ne sacrificij ordinem rumperet palladiū Nautes accepit. vñ nautiorū familia sacra Mineruæ seruabat. Sane sciendum sacrificātes dijs oībus caput velare cōsuetos ob hoc: ne se inter religionē vagis aliquid offerret obtutibus. excepto tantū Saturno: ne numinis imitatio eē videreē quia Saturno velato capite incēdiē. e ¶ Hac casti: pij: vt Nulli fas casto sceleratū īsistere limē. f ¶ Digressum: a littore Calabriæ. g ¶ Angusti rarescent claustra pelori: qa a continenti. i. a colūna vsq; ad pharon tribus milib' distat. Rarescent autē iō: quia venientibus de Ionio ad Calabriā pp curuaturā littorū clausæ videnē angustiæ: quæ paulatim ppinquātibus aperiri videnē. h ¶ Pelori: pmōtoriū Siciliæ: ē Salustium dictus a gubernatore Annibalis illic sepulto: qui fuerat occisus per ignorātiā regis: quum se eius dolo crederet eē decep tū: veniens de Petilia: q̄q; legamus ēt ante pelorū dictus. i ¶ Leua tibi tellus: venientis personā respexit: nā de Ionio nauigātes: si fretū petant: dextrū teneāt littus necesse est: sin alias sinistrum. k ¶ Aequora circuitu: totā. n. pene circuiturus est Siciliam.

DON. ¶ HÆC loca: huius loci descriptionem cū oī cautela psequiē. Dicit. n. veterū sequi opinionē: facitq; verisimile: quia vetustate tpis multi situs locorū mutati sunt. ¶ Leua tibi: aduertendū est qđ tendentibus ad italiā dicitur leuum latus: & dextrū cæterū redeūtibus sinistrum fit quod fuerat dextrum.

CHRI. ¶ PETILIA: de hac Stra ait petilia lucanorū metropolis putaē hanc Philoctetes e meliboea per seditionē pfugus ædificauit egregijs monumentis validā. samnites. n. q̄q; castellis exedificatis eā corroborarūt. ¶ Solues: tanq; debitor: nā in facto voto accepit qđ petierat: debitor voti factus est: Vñ in Bu co. Dānabis tu quoq; votis. ¶ Sanctos: qa sacrificijs parati eēt. ¶ Honore: sacrificio: vt supra aut supplex aris imponit honores. ¶ Turbet. o. i. turbando sacrificia interat malum omen. ¶ Casti: pij. ¶ Pelorus: ait Stra. est sicilia tribus formata angulis: figurā & eius tria terminant promontoria: Ora quidē pelori ad faucē: & Colu. & rheginos agros angustum facit euripum. Pachynus siculo alluitur pelago in pelopōnesum: cretensemq; cursum psp ectans lilybeum in libyā respicit: hanc insula teste Soli. ac Diodo. Sicanus cum lyberorū manu ante troiana Bella coluit deinde siculus Neptūni filius vnde: & sicania: & sicilia: ē denominata: dicitur triquetra propter triangularem formā: dicitur itidem trinacria pp ter tria pmontoria: Nā ἄκρον Græce pmontorium est. Est aūt ambitus insulæ stadiorū trium milliū: vt placeet Solino.

Petilia Melibea

Pelorus

Pachinus

¶ HÆC

SER. a Hæc loca: vt et Salustius dicit: Italiæ cõiunctã sicilia constat fuisse: sed medium spaciũ aut per humilitatẽ obrutum est: aut pp angustiam scissum. Vt aũt tam curuũ sit: facit natura mollioris italiæ: in quã aspitas: ⁊ altitudo siciliæ æstũ relidit.

quæ si fuit animal fuit vnũ. l Obsidet: ad transeuntium insidias. m Barathri: barathrum est imensæ altitudinis nomen. vnde sequitur Sorbet in abruptum: quod græce βαραθρον dr̃ qa sit grauis aspectus quasi βαρυ τὸ ὁρᾶν.

Hæc[a] loca, vi quondã[b], ⁊ vasta cõuulsa ruina
(Tantũ æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse[c] ferũt: cum[d] protinus ũtraq; tellus
Vna foret[e], venit[f] medio vi Põtus, ⁊ vndis
Hesperiũ[g] siculo latus abscidit[h], aruaq;, ⁊ vrbes
Littore diductas angusto interluit[i] æstu.
Dextrũ[k] Scylla latus, leuũ iplacata Charybdis
Obsidet[l], atq; imo Barathri[m] ter gurgite vastos
Sorbet in abruptũ fluctus, rursusq; sub auras
Erigit alternos, ⁊ sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet[n] spelunca latebris
Ora exertantẽ, ⁊ naueis in saxa trahentem.
Prima[o] hominis facies, ⁊ pulchro pectore virgo
Pube[p] tenus, postrema immani corpore Pistrix[q]

b Quondã: tria tenet tempora: sicut oli. c Dissiluisse ferunt: hic apparet bene dictum: Vnctos salue p vtres. nã vt dissilui: sic salui facit. Cicero in Miloniana: Quũ hic de rheda reiecta pẽula dissiluisset. est. n. positio sallo salis salui. Itẽ in compositione dissilio dissilis dissilui. d Cum protinus: ptinue: ⁊ modo aduerbium loci est. alibi tpis: vt Protinus aerias phæacũ abscondimus arces. e Foret: ab infinito est. sed mõ pterium significat tps: qd rarum est. sæpius. n. futurũ significat. f Venit me. in medium: vt It clamor ca lo. g Hesperiũ si. la. ab. hypallage est: nã minora a maioribus segregant: sed ptra dixit. h Abscidit: pp metr̃ ei corripuit p poeticũ morem. i Interluit: interlabitur põtus. &c. k Dextrum scylla latus leuũ iplacata charybdis. Ionio venientibus. scylla enĩ in Italia ẽ: charybdis in sicilia. Scylla Phorci ⁊ Crethei dos nymphæ filia fuit: hanc amabat Glauc⁹: quem Circe diligebat. ⁊ qm pronior in Scyllam fuerat: irata Circe fontem in quo illa cõsueuerat corpus abluere: infecit venenis: in quem quũ illa descendisset: pube tenus in varias mutata est formas. horrens itaq; suã deformitatẽ: se pcipitauit in maria. Homerus hanc dicit imortale mõstrũ fuisse. Salustius saxum esse dicit: simillis formæ celebratæ p cul visentibus. canes ⁊ lupi ob hoc ex ea nati finguntur: qa ipsa loca plena sunt monstris marinis: ⁊ saxorũ asperitas illic simulat latratus canũ. Legimus ẽt Nunc nemora in genti vento: nũc littora plangũt. si ergo plangunt dicimus: ⁊ latrãt non incõgrue posuit. Charybdis autẽ fœmina fuit voracissima: q quia boues Herculis rapuit: a Ioue dicit fulminata: ⁊ in maria pcipitata. Vnde nãm pristinam seruat: nã sorbet vniuersa. ⁊ sm Salustium ea circa taurominitanũ eggerit littus. De hac Cicero in philippicis ait: Charybdis

n Cohibet spelũca: hypallage in sensu: nã ipsa se tenet intra spelũcas sm fabulam. o Prima: nominatiuus est pluralis a neutro. ⁊ ẽ greca figura τὰ πρῶτα ἀνθρώπου. p Pube tenus: tenus pposito ablatiua quidem ẽ: sed figurate ẽt genitiuo cohæret: vt Crurus ten⁹a mẽto palearia pẽdẽt. Sane gaudet postpositiõe. q Pistrix: si nauẽ itelligas: hæc pstis hui⁹ pristis fa cit: si de belua dicas: hi pistrix hui⁹ pistricis fac.

DON. CTER GVRgite vastos Sor. vtrũq; pnicio sum nauigantibus aut cũ sorbet nauigia: aut cũ eructat ⁊ excutit. Scyllã: hanc vt mõstrũ more poetarũ describit. s. pube tenus. i. vsq; ad inguina facie humana ẽ: p pedibus autẽ hre luporũ aialium genus luporũ fœditate armatũ. Eligit aũt aialiũ nãs q̃ isatiabilia sunt. Cæterũ locus est in mari saxa hñs latẽtia cui nã sit: vt de longinqs ptibus nauigia trahat: ⁊ ptineat a spitate saxorũ: ⁊ retẽta cõminuat.

CHR. CDISSILuisse ferũt: credit antiqtas siciliã iũctã italiæ fuisse: ⁊ pelorũ siciliæ partẽ eẽ apẽnini: sed cũ ea pte vehemẽter depssa esset itala terræmotu vel alia vi: cũ locus scinderet mare irrupisse: ⁊ siciliã a ptinẽti diuulsisset: dissiluisse diuisaz esse. Dissilire ẽ i diuersas partes salire: ⁊ q in diuersas ptes saliũt diuidũt. vñ A eraq; dissiliũt vulgo: vestesq; rigescunt. Vi. nã vi terræmotus scissus ẽ loc⁹: ⁊ mare itrauit. Angusto: freto. Scylla qd si ũs mõstris itelligãt poetæ in nr̃is allegorijs diximus. Scylla Home. hac latrãtẽ more canis. nup genitĩ inducit ⁊. xij. pedes ⁊. vj. capita hre affirmat: ex spelũca emittẽs balenas ⁊ huiuscemodi pisces capit. Obsidet: trãslatio ab obsidione vrbiũ vel q̃ tanq; isidias venientib⁹ nauibus põat. Terẽ Nũerus ternarius: vt ẽt. Affirmat Aristoteles cõplet oẽm dimẽsionẽ: ⁊ lõ a poetis ponit p oi nũero. Naues: allusit ad veritatẽ rei: nã vñr illis vndatiõib⁹ attrahi naues. Pria ho. fa. ⁊ hoc expssũ ẽ i allegorijs.

Delphinum caudas, vtero cõmissa[a] luporum.
Præstat trinacrij metas lustrare Pachynni
Cessantem[b], longos & circũflectere cursus,
Quàm semel informez vasto vidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa.
Præterea[c] siqua est Heleno[d] prudentia vati,
Siqua fides, animum si veris[e] implet Apollo,
Vnum illud tibi Nate dea, præq; omnib⁹ vnũ
Prædicã, & repetẽs iterúmq;, iterúmq; monebo.
Iunonis[f] magnæ primum prece[g] numen adora:
Iunoni cane vota libẽs, dominámq; potentem
Supplicibus supera donis, sic deniq; victor[h]
Trinacria fines italos mittere relicta.
Hûc vbi delatus, cumæam[i] accesseris vrbem,
Diuinósq;[k] lacus, & auerna sonantia siluis,
Insanam[l] Vatem aspicies, quæ rupe sub ima[m]

SER. a ℂCOMMISSA luporũ: cõiuncta & coagmentata: ipsa.s. & figurate locutus ẽ: vt Oculos suffusa. est aũt hæc elocutio postrema. i. τὰ ἔσχατα cõmissa erat vtero luporũ caudas delphinũ. i. cõmissas hẽbat. b Cessantem: imorantẽ: qđ sequẽtia indicant. Longos & circũflectere cursus. c Præterea: hic ostenditur cũcta scire Helenũ & infensam Iunonez: sed prohiberi dicer: vt supra diximus. d Heleno. p. in hoie. n. prudentia est: i vatibus fides. e Veris implet: oraculis: vt Lucan⁹: At q; hoiem toto sibi cedere iussit pectore. f Iunõis. m. i. supernæ: nã legimus in sexto Iunõi infernæ dictus sacer. g Prece numẽ adora: Iunoni cane vota libens: his. n. Iuno pcipue delectatur. i. hymnis & pce. h Victor: ppositi tui effector. i Cumæã accesseris vrbẽ: Euboea isula est: de cuius ciuitate Chalcide profecti sunt ad nouas sedes qrẽdas: & haud longe a baijs: qui locus a socio Vlyxis Baio illic sepulto nomen accepit. inuenerunt vacuum littus vbi visa muliere grauida ciuitatem condiderunt: q res foecundam ostendebat fore rempub. & eam cumas vocarunt: siue ab ἐγκύου: ideſt pgnante: siue ἀπὸ τῶν κυμάτων: ideſt ab vndis. κύματα enis dicuntur υ autem latini in u sæpi⁹ vertunt: vt byrrhia burrhia. Cumæam autem vrbem: sicut buthroti arcẽ: & fontez timaui. k Diuinosq; lacus cõsecratos auernũ & lucrinuz. Auernus aũt in plurali numero hæc auerna facit: vt tartarus tartara. vnde ait Auerna sonantia siluis. Sane hic lacus antea siluarum densitate sic ambiebat: vt exhalans inde per angustias aquæ sulphureæ odor grauissimus superuolantes aues necaret. Vnde & auernus dictus. quasi ἄορνος: quã res Augustus Cæsar intelligens delectis siluis ex pestilentib⁹ amœna reddidit loca. l Insanã vatẽ: alij magnã dicunt: sed melius est deo plenam: & vaticinatricem intelligamus e græcorũ tractũ etymologia qui μάντεις ἀπὸ τῆς μανίας appellauerũt. nã supra sensus humanos intelligentia: furor & isania dicit. Teste Cicerone libro de diuinatiõe huic pstãtissimæ rei nomen nostri a diuis græci: vt Plato interpretatur a furore dixerũt: rursus furoris diuinatione sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati. m Sub ima: in ima: vt Nãq; sub ingenti lustrat dũ singula templo. & Exercet sub sole labor.

DON. ℂPRÆSTat metas: propositis vtriusq; lateris malis indicat eundem quaz carybdis est maium leuius & labores subire longioris cursus q̃ compẽdio naufragare p scyllaz. Semel: qa iterũ videri cũ pieris nõ potes. Præterea: dicturus rẽ magnaz & ad æneæ salutẽ in primis ptinentẽ cõmendat altis sensibus tenaciter retinẽdaz. Prudẽtia: qđ ad eũ pertinet: cũ nõdũ minime pcitus sit. Fides: h ptinet ad personã vatis. Præq; oĩbus: pro cõmodo oĩuz desideriorũ. Iunonis. m. ostẽdit poeta maioris potentiæ inimicos obsequẽdo potiusq; resistẽdo posse superari. Quappter pcib⁹ & dõis placidã admõet Iunonẽ: vt possit in Italiã venire. Insanã: plenã numinis.

CHRI. ℂQUAM se. in. Si oĩm morã ne semel videas ferre pstat: qđ patieris ne te obsorbeat. Est igit oppria adhortatio. Præterea si q̃ ẽ: reintegrat exordiũ & captat attẽtionẽ cũ interponit fidẽ: qa vates: & prudentiã qa hõ: his. n. reb⁹ vr hoc vehemẽter affirmare tũq; pmũ maximũ q & i q̃ sũma salutis æneæ cõsistat.

Cumæ. Cumeã vr. de hac vrbe ait Stra. post has cumæ sũt vetustissimũ chalcidẽsiũ & cumæorũ ædificiũ: antiqtate. n. cũctas & siciliæ & italiæ vrbes añcellit: ipsi⁹ ãt classis ductores Hippocles cumæ⁹ & megasthenes chalcidẽsis inter se pepigerũt: vt horũ qdẽ colõia fieret. horũ ãt appellatõe noiaret: vñ cumæ nũcupãt a chalcidẽsib⁹ tñ pditũ putat oppidũ. Auerna: idẽ Stra. Cõtigu⁹ bais lucrin⁹ adest sinus: itra quẽ auern⁹ ẽ. Sed hĩ i sexto lati⁹ dicem⁹. Insanã. furore diuĩo plenã sz ñ eo furore q̃ pcita mens humana futura puidet: & ñ sibyllis lati⁹ i. vj. dicem⁹. Rupe: Rupes pcipitia latera mõtiũ sũt: Ripæ uo fluuiorũ extrẽitates.

ℂFATA

SER. a ℭ FATA canit foliisq; notas & noia mandat: tribus modis futura prædicit: aut voce: aut scriptura: aut signis. i. quibusdā notis: vt i obelisco Romæ videmus: vel vt alij dicūt notis litteraꝝ: vt per vnā litterā significet aliquid. In folijs aūt palmaꝝ Sibyllā scribere solerē Varro testat. b ℱ Carmina virgo: qa eius responsa versibus scribebant. virgo ꝟo Phemonoe dicta est: nam sibylla appellatiuū nomen ē: adeo vt Varro quot sibyllæ fuerint scripserit. Sibylla autē dicit ois puella: cuius pectus numē recipit: naʒ æoli σι ουσ dicunt deos: βυλὴ aūt est sententia. ergo σιβύλλας quasi σίου βουλὰς dixerūt. Inde est: Magnā cui mentem animūq; Delius inspirat vates. Sane sciendū oia rñsa sibyllæ plus minusue centū nō ptineri sermōib'. vñ Vir. ait: Quo lati ducūt aditus cētū: hostia centū: Vñ ruūt totidē voces rñsa sibyllæ. c ℱ Digerit: ordinat: disponit. d ℱ Seclusa: pro iclusa. ꝑpositio pro præpositione. e ℱ Cardine verso: apta ianua. per periphrasin. f ℱ Turbauit ianua frondes: non ianua: sed ventus: qui per ianuā ingredit. g ℱ Inconsulti: iscij rep ignari sine cōsilio. &. consultus est qui cōsulitur. incōsultus qui nō accipit consilium. h ℱ Vela vocent: quis sit profusa nauigatio. i ℱ Volens: quæ velle habet: nā volitura pp asperitatē noluit dicere. illa tibi quærit quare de sibylla dicit cuʒ helenus dixisset ventura quos bella intulit spem & quoq; modo fugiasq; ferasq; laborē. k ℱ Hæc sunt: q̄ nostra liceat te voce moneri: bñ cū pscriptōe ne falsidicus: vel minus peritus postea putaretur sacerdos. l ℱ Grauia: a finalitatis rōne pducitur: sed satis aspere: nā in nullā desinit consonantem: vt Omnia vincit amor & nos cedamus amori: At tibi thymbre caput euādius abstulit ensis. m ℱ Elephāto: pro ebore posuit. n ℱ Stipat: densat. vnde stipatores dicuntur qui in nauibus aliquid componunt a stipa.

Fata[a] canit, foliisq; notas, & nomina mandat.
Quæcunq; in folijs descripsit carmina[b] virgo:
Digerit[c] in numerū, atq; antro seclusa[d] relinqt.
Illa manet immota locis, neq; ab ordine cedūt.
Verum eadeʒ verso tenuis cum cardine[e] vētus
Impulit, & teneras turbauit[f] ianua frondes,
Nunq̄ deinde cauo volitantia prendere saxo,
Nec reuocare situs, aut iungere carmina curat.
Inconsulti[g] abeunt, sedēmq; odēre Sibyllæ.
Hic tibi, nequa moræ fuerint dispendia tanti,
Quamuis increpitent socij, & vi cursus in altuʒ
Vela[h] vocent, possisq; sinus implere secundos:
Quin adeas vateʒ, precibúsq; oracula poscas.
Ipsa canat, vocémq; volens[i], atq; ora resoluat.
Illa tibi Italiæ populos, venturáq; bella,
Et quo quenq; modo fugiásq;, ferásq; laborem
Expediet, cursúsq; dabit venerata sacerdos.
Hæc sunt[k], quæ nostra liceat te voce moneri.
Vade age, & igentē factis fer ad æthēra Troiam.
Quæ postq̄ vates sic ore effatus amico est:
Dona dehinc auro grauia[l], sectóq; Elephāto[m]
Imperat ad naues ferri, stipatq;[n] Carinis

DON. ℭ MOREM. dixit sibyllæ: & in quo loco sit: & q̄ ordine singuloꝝ desideriis rndeat. Scribit in folijs: ordinat: & dimittit homines q in illis futura legūt: sed si vēto perturbatur ordo foliorū pereunt cōsulta: & dubij remanēt qui venerant consulturi. ℱ Illa tibi: edicet illa q̄ ego phibeor aperire: q̄ bella sint ventura: & quomodo singulos labores vel tolerando trāseas: vel superando compescas. ℱ Vade age & ingentem: Quædaʒ pdicit: vt vates q̄dā admonuit: vt amic' cessantib' partibus vatis. ℱ Stipat: largitorem præcipuum idicat: qui tantum donasset argenti q̄tum naues: nisi stipatæ capere non possent.

CHRI. ℭ MANDAT: committit. q. d. rei instabili credit. ℱ In numerum: in ordinem aliquādo numeros rythmos: & modulatiōes i musica dicimus: vt Numeros memini si verba tenerem. ℱ Relinquit: quasi non curet maneant an dissipentur: nam relinquimus ea q̄ pauci facimus. ℱ Ab ordine: exprimit quod dixit Digerit in numerum. ℱ Tenuis: cum velit damnare hunc modum respondendi: ostendit quantum insit periculum. cum mādetur responsum filijs. i. rei leuissimæ: & cum deferatur extra suam custodiam: & cuʒ tenui vento turbari res possit: & cum sibylla quæ semel turbata sint in ordinem reuocare negligat: quo periculo suadere potest: vt æneas oēs moram perferat: donec responsum sibi ore redi impetret. ℱ Illa: quæ poterit quæ ego non possum. de quo libro octauo multa dicitur. Hic igitur poeta elephanto pro ebore græce dixit.

Ingens argentu3,: Dodonæósq3[a] lebetes[b]
Loricam consertam hamis[c], auróq3 trilicem,
Et conum[d] insignis galeæ, cristásq3 comanteis.
Arma Neoptolemi[.] sunt: & sua[e] dona parenti.
Addit equos, additq3 duces.
Remigiũ[f] supplet, socios simul instruit armis.
Interea classem velis[g] aptare iubebat
Anchises, fieret vento mora nequa ferenti[h]:
Quem Phœbi interpres multo cõpellat honore:
Coniugio Anchisa[i] Veneris dignate[k] superbo,
Cura[l] deûm, bis[m] pgameis erepte ruinis,
Ecce[n] tibi Ausoniæ[o] tellus, hãc arripe[p] velis.
Et tamẽ[q] hanc pelago præterlabare necesse est:
Ausoniæ pars illa procul quam[r] pãdit Apollo.
Vade[s] ait ò felix[t] Nati pietate, quid vltra
Prouehor[v]: & fãdo surgẽteis demoror Austros?
Nec min[9] Andromache digressu[x] mœsta supmo
Fert picturatas[y] auri[3] subtemine vesteis,

SER. a ¶ DODOnæos: epiroticos a ciuitate Epiri Dodona. laudauit a regione vel vasa corinthia. b ¶ Lebetes: ollas æreas græce dixit. zeumas enim vulgare est: non latinu3. lebes quos pro vase capitur in q͛d & qua: dũ manus abluunt: Decidere q͛d decentius æneæ cõuenire domus videt quas p culine dona pstet: vt Home. in odyssea. χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα καλῇ χρυσείῃ ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος c ¶ Hamis auroq; hamis aureis per endyadi. hamis aũt catænis significat. d ¶ Conũ insignis galeæ cristasq; comantes: a pte totum: nam conus est curuatura quæ in galea pminet: super quam cristæ sũt. e ¶ Sua dona parenti. i. Anchisæ. sua aũt cõgrua apta ætati. f ¶ Remigius: supplet: bene verbo militiæ vsus est: vt supplementũ diceret: na3 multos in Creta perdiderat: remigiũ autes p multitudine nauigantiu3 posuit. g ¶ Velis aptare iubebat: subaudi socios a superiorib9. h ¶ Ferenti: flãti. i ¶ Anchisa: vocatiuus hic nõ est latinus: nã breuis esset a vt o Catilina. græcus est ergo de quo apud eos valde quærũt quẽadmodũ exeat ab his nominib9: q in es mittunt uocatiuum: nã Tydides Tydide facit: vt Danaũ fortissime gentis Tydide. Atrides quũ sit simile atrida facit: vt Horati. Ne quis hũasse velit aiacẽ atrida vetas Cur? tale est ergo & anchisa. Sane apud latinos horũ uocatiuum cã manifesta est: nã uocatiuũ ipm in a mittunt: & recipiũt latinã declinationes: vt atrides atrida facit: scythes scytha facit. k ¶ Dignate: digne habite: digne iudicate: nã mõ nõ agentis hẽt: sed patientis imaginem. vñ est in primo: Haud equidẽ tali me dignor honore. l ¶ Cura deũ: amor: vt Veneris iustissima cura. m ¶ Bis pgameis erepte ruinis: probauit curã deũ. Et sciendum rhetorica esse argumenta quæ a contrariis laudant. quod enim supra Anchises infelicitatis putauit: vt Satis vna superq; vidimus excidia: Et captæ superauimus vrbi. hoc hic argumẽtum puertit in laudẽ. bis aũt propter Herculẽ qui quondã & græcos: qui mõ expugnauere troianos. n ¶ Ecce tibi: aut vacat tibi: vt in Tullio Qui mihi accubantes in conuiuiis. Aut certe aliud dictũ est tibi: ac si diceret q Italiæ hanc tñ visurus es partẽ. nõ est eã quam fata Aeneæ pmittũt. o ¶ Ausoniæ: italiæ a rege Ausono. p ¶ Arripe: inuade. illic enim est sacrificaturus. q ¶ Et tñ ἀνακόλουθον est. non enim p misit q̃; q̃; vicina sit. r ¶ Quã pandit apollo: Lauroiauiniũ aũt agrũ significat: ad quem venturus est. s ¶ Vade ait: bis hæc l vir. iteratio: vt hoc loco: nã quum supra cõpellat dixerit: modo intulit ait. Itẽ in quinto quum pmiserit: Eidam sic fatur ad aurẽ: subiecit rursus: & sese ostendat in armis dic ait. t ¶ O felix nati pietate: latenter ostendit mortẽ futurã. nõ. n. ait felicem vitæ lõginquitate: vel aduentu ad italiã: sed tñ nati pietate: qua siq poterit exequias munus implere. u ¶ Prouehor: sermone pgredior: vt sequentia ostendũt. x ¶ Digressu mœsta supremo: vltimo: postq; eo4 desperabat aspectũ. y. ¶ Picturatas: participiũ sine verbi origine. 3 ¶ Auri subtemine: idest filo q͛d intra stamen currit; q͛d Persius tramã dixit Mihi trama figuræ. sic reliqua: At illi tremat omẽto popa vẽter. nã male quidã subtemen stamen accipiunt: quũ stamen de auro esse non possit.

¶ LORICAM: & dona quæ augeant suas opes dat: & ea quibus se ab hoste tuetur: & oia cum decoro: & dicit arma fuisse illius q Troiam vicerat: vt sit insultatio arma victũ ferre victoris. ¶ Sua ætati cõuenientia. ¶ Socios: nullũ indonatũ reliquit dans quæ competebãt viris fortibus. ¶ Dignate: quasi q dignus sit inuentus q filiæ iouis iungeretur. ¶ Bis perga. ostenditur q sit cura deũ: q cum debilis esset liberatus tñ sit periculis priæ i qua perierunt viri fortes. DON

¶ LORICAM: quidã dictam putãt q sine loris CHRI

loris ita conserat: vt hamus hamū capiat. ¶ Trilicē. i. triplici hamorū ordine consertas: ergo densior est: & ꝓpterea minus penetrabilis. ¶ Coni figura orbiculata est: sed in altitudinem extenuata. Ab hac formae similitudine & trochū quo pueri ludūt: & curuaturā in galea ꝓminentē supra quā cristae īponunt: & cuspis baccā conū dixerunt. ¶ Addit equos: nā hi in epiro optimi sunt: vt ī georgicis Eliadū palmas epiros aq̄rū. ¶ Ecce ti. q. s. i. manu hẽt. ꝙ esset sibi solado quia esset de originalib⁹ terris: & ꝙ cōueniret honori Ascanij. nā digna fuit qua vteret. Tali ēt dignus Ascanius qui tantā rē applicaret vsib⁹ suis. Sūt .n. quidā abiecti: qui vtunt vestib⁹ sibi nō cōuenientib⁹. Sūt rursus adeo excellētes: vt cū suis vestib⁹ pari honore ptendāt. Laudauit aūt solā chlamydē. Caetera gñaliter dixit. ¶ Onerat: vt in Heleno dixit: stipatq; carinis. Ille vir fortis donat aurū & argentū. Arma viro forti. Hec mulier donat puero textilia. Ergo habuit rōnē psonarū: haec ēt duo genera munerū ponit. Chlamydē auri subtemine variatā q̄ esset ex antiq̄s. Item alia munera q̄ non essent tanti pcij: sꝫ suis manib⁹: vñ cū haec offerret: dixit accipe: & haec pter chlamydē & pdicta: vt alterū hrēt pciū: alterū amoris religionē: & dātis affinis affectū. Ergo si nō valēt dona valeat psona Andromaches tui auūculi vxoris. ¶ Lachrymis affabar: nō poterat ab ijs qui & ciues: & in se liberales essent sine lachrymis discedere. ¶ Viuite foelices: foeliciter viuere dicit manere ociosus in eodē loco & aduersa fortunae vlterius non timere. Sibi aūt oīa ꝯria eē ostēdit.

Et phrygiā[a] Ascāio chlāydē, nec[b] cedit honori,
Textilibusq;[c] onerat donis, ac talia fatur.
Accipe[d] & haec manuū tibi q̄ monumēta[e] mearū
Sint puer, & lōgū[f] Andromaches testent amorē.
Coniugis[g] Hectoreae cape dona extrema tuorū.
O mihi[h] sola mei super Astyanactis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.
Et nunc aequali tecum pubesceret[i] aeuo.
Hos ego digrediens lachrymis affabar obortis.
Viuite[k] felices, quibus est fortuna[l] peracta
Iam sua: nos alia ex alijs in fata vocamur.

SER. a ¶ ET phrygiam ascanio chlamydē: aut acu pictā. huius .n. artis peritos phrygiones dicim⁹ sm Plautum: aut ob hoc addidit phrygiā: quasi per quam patriae memoria retineretur. b ¶ Nec cedit honori. i. dat tanta munera quāta merebatur Ascanius. hoc enim est honori nō cedere: scilicet parē esse meritis accipiētis. Scaurus do honore legit: & intelligit honore: non cedit Heleno: qui patri eius vel auo donauerat multa. c Textilibus: sibi congruis. quid enim magis conueniebat donare mulierē? d ¶ Accipe & haec: aut intelligamus ante alia qua fuisse data: aut certe sm ius locutus est. Omnia .n. quae vel auus vel pater acceperat ad Ascanium haereditatis nōie deueniunt. e ¶ Monumenta: memoriae. monumēta do a mentis admonitiōe sunt dicta. f ¶ Lōgū amorem: & de pterito & de futuro: vt cognoscas quantū te vel amauerim: vel amatura sim. g ¶ Cōiugis hectoreae: dictū est hoc habita rōne psonae: cū qua loquebat: ac si diceret vxoris auūculi tui. h ¶ O mihi sola mei super astyanactis imago: sup idest valde: vehemēter expresse: hoc est valde mihi es imago Astyanactis. quo sermone ēt Homerus in simili vtitur significatione. i ¶ Pubesceret aeuo vt ēt in secūdo diximus. p oeconomia est: vt verisimile sit Ascanium in octauo potuisse iā bella tractare. k ¶ Viuite felices: viuite bene optantis est mō: non vt in bucolicis male dicentis: vt Viuite siluae. i. perite. simile est & valete: vt Terentius: Valeant qui inter nos dissidiū volunt. Sunt aūt haec p contrariū inuēta maledicta: vt sit quasi salua veneratio. Illud q̄rit vtrū viue an viuas. i. vtrū per imperatiuū an per optatiuū dicere dbeamus: & constat dici melius per optatiuū. optari enim possunt nō imperari: vel aduersa vel ꝓspera. qđ autē inuenimus per imperatiuum vsurpatum est. l ¶ Fortuna peracta iā sua: idest dura propria troianorum: vt Hac troiana tenus fuerit fortuna secuta.

CHRI. ¶ CHLAmydem: puerili seruit aetati cum dat purpura distinctas vestes veluti si ptextā designet: & tñ natū ad fortitudinē ostēdit cum pbeat chlamydē. Ea .n. vestis militaris est: vt & Plau. & Teren. ostendūt. est aūt a graeco verbo chlaena: vñ Home. de Vlyxe χλαῖναν βάλε. Coniugis he. non solū dixit pp affinitatē: sed ꝓpter fortitudinē: cuius illū imitatorem esse cupiebat: vñ alibi Et pr̄ aeneas & auunculis excitat Hector. ¶ O mihi: locus ex Home. ē. Est aūt exclamatio cū stupeat tātam in duobus pueris similitudinem: & etiā dolorem indicat: quē capiebat pro defuncto filio. Sup p supes sm Priscianū. Nā & graeci ppositionē pro verbo ponūt: vel super. i. valde: Ouid. in Fastis. Extulit & velox auso super alta fenestra se iacit: audacem fecerat ipse timor. ¶ Sic oculos: imago est de qua alibi diximus: & vnde gignitur pathos. Itē repeti/

DON. ¶ NEC cedit ho. duo notat in chlamyde: &

tio: ⁊ dissolutio q colores apti sunt cõmiserationi: vt Te nemus angitiæ: vitrea te fucinus vnda: Te liquidi fleuere lacus. ℣ Viuite fœ. affectu: ⁊ ex affectu desideriũ suo℞ exprimit: ⁊ ex fœlicitate illo℞ auget suas calamitates: ⁊ tñ nulla mouet inuidia. Nã ⁊ fœlices dixit: ⁊ melioribus opto auspicijs. ℣ Nos alia ex: pathos a desperatione perueniendi.

SER. a ℭ Parta: pro parata. b ℣ Semp cedẽtia retro: vt Iam tandẽ Italiæ fugientis prẽdim' oras. c ℣ Quas vestræ fecere manus: qđ ẽ dulcius. d ℣ Et quæ fuerit minus obuia graijs: idest q nullum patiat excidium. Alij legunt fuerint: ⁊ volunt eẽ male dictũ i græcos: vt ad auspicia referas: qđ nõ pcedit. nec enim de hĩ agebatur.

Vobis parta[a] quies, nullũ maris æquor arãdũ ẽ,
Arua neq; Ausoniæ semper[b] cedentia retro
Quærenda, effigiem Xanthi, Troiámq; videtis,
Quam[c] vestræ fecere manus, melioribus opto
Auspicijs, ⁊ quæ[d] fuerint minus obuia Graijs.
Siquando[e] Thybrim, vicináq; Thybridis arua
Intraro, gentiq;[f] meæ data[g] mœnia cernam,
Cognatásq; vrbes olim, populósq; propinquos
Epiro Hesperia, qbus[h] idem Dardanus auctor,
Atq; idem casus vnam faciemus vtranq;
Troiam aĩs, maneat nostros ea cura nepotes.
Prouehimur[i] pelago vicina[k] ceraunia iuxta.
Vnde[l] iter Italiã, cursúsq;[m] breuissimus vndis.
Sol ruit interea, ⁊ montes vmbrantur opaci.
Sternimur optatæ[n] gremio telluris ad vndam
Sortiti remos[o], passímq;[p] in littore[q] sicco
Corpora[r] curamus · fessos sopor irrigat artus.

⁊ faciam[e] vnã: sed aĩs: hoc est fœdere ⁊ affectiõe: quoniaʒ re vera eas nã iungi nõ finit. Sane qm̃ occurrebat hũanæ breuitas vitæ: bene subiũxit: Mãeat nostros ea cura nepotes. distinguendũ autẽ Populosq; propiquos epiro: ⁊ ex sequentib' osndit quõ. h ℣ Hesperia. i. qbus populis auctor ẽ Dardanus. hesperia hoc est ὕστερόθεν: naʒ græce dixit: ⁊

e ℣ Siquando thybrim: fluuiũ: pro quo reges ipsum posuit thymbrim: qui in hunc cecidit fluuiũ: ⁊ ei: nomen dedit: nã ante albula dicebat: vt ostẽdit in septimo Virg. Alij volunt nõ thybrim cecidisse: sed Tiberinũ regẽ albano℞: a quo thyberis dictus est. Vt aũt thybris dicat rõ hæc est. Quodã tpe syracusani victores ceperunt atheniensiũ hostiũ ingentẽ multitudinẽ: ⁊ cã cæsis montibus fecerunt addere munimenta ciuitati. Tunc auctis muris ẽt fossa intrinsecus facta est: quæ flumine admisso repleta munitiorẽ redderet ciuitatẽ. hanc igit fossaʒ per hostiũ pœnã: ⁊ iniurias factam thybrim vocauerunt ἀπὸ τῆς ὕβρεως. Postea profecti siculi ad italiã eã tenuerũt ptẽ: vbi nũc Roma ẽ vsq; ad rutulos ⁊ ardeã. vñ ẽ Fines super vsq; sicanos: ⁊ Alonlã fluuiũ ad imaginem fossæ syracusanæ thybrim vocauerunt quasi ὕβριν: vt Effigiem xanthi troiamq; videtis. Circa syracusas ẽt eẽ fossam thybrim noĩe Theocrit' meminit. f ℣ Gentiq; meæ: bene genti suæ dicit non sibi. scit. n. Ascanio regna deberi. g ℣ Data mœnia cernam: cognatasq; vrbes olim: qñq;: ⁊ per oia cernam subaudis. sensus aũt talis est. si potero ad italiã peruenire: ⁊ regna ɔstituere: ⁊ videre ⁊ vrbes ⁊ populos tibi cognatos. Naʒ Aeneas ⁊ Helenus a Dardano originem ducunt. ergo hoc dicit: qm̃ ⁊ ab vno originẽ ducimus: ⁊ ijsdem casibus subiacuimus. Troias vtrãq;. i. ⁊ quã tu fecisti: ⁊ ego facturus sum: iungamus

est de loco aduerbiũ Dardanus ẽ ὕστερόθεν. figura. n. nõnunq; pulchra ẽ si elocutio iperfecta sit: vt Cicero in verrinis: Qui verrem romulea ⁊ nõ addidit tribu. i ℣ Prouehimur pelago: Butroto derelicto. k ℣ Vicina cære. iuxta ceraunia sũt mõtes Epiri a crebris fulminibus pp altitudinem nolati. l ℣ Vnde: expssius Horatius dixit acroceraunia pp altitudinẽ: ⁊ fulminũ iact'. i. τῶν κεραυνῶν funis est i extremo veli. m ℣ Cursusq; breuissimus: adeo vt medio noctis spatio trãsfretauerit. n ℣ Optatæ telluris: quæ a nauigantibus semp optat. o ℣ Sortiti remos: p sortes diuisi ad officiũ remigandi: quis eẽt proreta: qs pedẽ teneret. r ℣ Corpora cura. reficim'. p ℣ Passim: prout quisq; voluit. q ℣ Littore sicco: ad discretionẽ illius qđ aqua alluitur.

DON. ℭ CEDENtia retro: impossibilia dicit: sed p illa suum tedium exprimit: qui tot annos laboriose: periculoseq; nauigans nondũ veniebat quo peruenire cupiebat.

CHRI. ℭ QUAM vestræ fecere manus: multo iucũdiora sũt q p nos ipsos q; q p alios ɔficimus: vñ ad ɔsolandũ Veneres sublimẽq; feres ad sydera cæli Magnanimũ ænea. ℣ Sortiti re. In quos. n. sortes ceciderãt ij remos fuabãt: osndit. n. diligentiã ducis nã q;uis in terra descendissent tñ custodes intra naues linqbantur: ⁊ qui descenderant ad vndã. i. iuxta mare in sicco corpora curabãt: ipse aũt Palinurus: ⁊ cura: ⁊ diligentia maxima vsus est.

ℭ HORIS

Necdum orbez mediũ nox horis[a] acta subibat.
Haud segnis strato surgit Palinurus, ⁊ omneis
Explorat ventos, atq; auribus[b] aëra captat.
Sydera[c] cuncta notat tacito[d] labentia cælo.
Arcturũ[e], pluuiasq; Hyadas, gemiósq; trióes.
Armatúmq;[f] auro circũspicit Oriona.
Postq̃ cuncta videt cælo[g] constare sereno.
Dat clarũ[h] è puppi signũ: nos castra[i] mouem[o].
Tentamúsq;[k] viam, ⁊ velorum pãdimus[l] alas.
Iámq; rubescebat stellis aurora fugatis,
Cũ pcul obscuros colles, humilémq;[m] videmus
Italiam[n]. Italiam primus conclamat Achates.
Italiam læto socij clamore salutant.
Tum pater Anchises magnũ Cratera; corona[o]
Induit, impleuitq; mero, diuósq; vocauit.
Stans celsa in puppi.
Dij[p] maris, ⁊ terræ[q], tẽpestatúmq;[r] potentes
Ferte viam vento facilem, ⁊ spirate[s] secundi.
Crebrescũt[t] optatæ auræ, portúsq; patescit[v]
Iá propior, tẽplúmq; apparet ĩ arce Mineruæ.
Vela legunt socij, ⁊ proras ad littora torquent.
Portus ab eoo fluctu curuatus[x] in arcum.
Obiectæ salsa spumant aspergine cautes.
Ipse[y] latet. gemino dimittunt brachia muro

SER. a ℂHORIS acta: per horas decurrens. b ℙ Auribus aera captat: naturale enim est: vt a qua parte flaturus est vẽtus: ad eã auris admota frigidior fiat. c ℙ Sidera cũcta notat: ideo cuncta: qa ĩ prognosticis legit non sufficere vnus signum ad explorandam futuram serenitates. notat autez vt Tullius: notat ⁊ designat oculis. i. diligenter intuetur. d ℙ Tacito cælo: aut nocturno: per qđ tacetur: aut ipse tacit[us]: aut certe ad hoies rettulit: nã licz æterni sit axiũ sonus: non tñ auditur a nobis. e ℙ Arcturũ: stella ẽ post vrsam in booteæ signo. ἀπὸ τῆς οὐρᾶς. i. cauda: καὶ ἄρκτου. f ℙ Armatũq; auro circũspicit oriona: sic Lucanus: Ensiferi nimiũ fulget latus orionis. Et sciẽdũz nõ hæc eũ intueri: vt cernat signa: quæ oĩbus patent: sed explorare stellaꝝ vigorẽ: quo futura serenitas indicat: vt in georgicis: Nam neq; tũ stellis acies optusa videt. Si aũt q̃rebat quasi nõ orta: nequaq̃; procedit: quũ ẽt septentriones dixerit: qui semp vident. g ℙ Cælo constare sereno: suppetere: vt Iuuenalis: Quis feret vxorem cui cõstent oĩa? h ℙ Clarũ signuz: faculam eleuauit: vt Flãmas quũ regia puppis Extulerat. i ℙ Castra mouemus: castra sunt vbi miles steterit. dicta aũt castra quasi casta: vel q̃ illic castraret libido: nam nunq̃ his intererat mulier. k ℙ Tentamus viam: idest naues pducimus. l ℙ Pandimus alas: contos intendimus: vel antennas cum velo extendimus quæ sũt velut alæ in malo nauis. m ℙ Humilemq; videmus italiaz: aut naturã puinciæ ostendit: vt Salustius: Italia plana ac mollis: Aut rem physicã exprimit: qa omne qđ cõtinetur altius est eo qđ continet: Aut qa procul visentibus terra humilis semper videt: vt Lucanus: Et bublos cernit vanescere montes. n ℙ Italiã: tautologia vsus est ad exprimendũ affectũ nauigãtiuz. o ℙ Corona induit: aut vsq; ad sũmu impleuit: aut re vera coronauit. p ℙ Dij maris: p qđ nauiglo. q ℙ Terræ: ad quã iturus sũ. r ℙ Tempestatum: ventoꝝ: aurarum: temporum: serenitatis: vt Vnde hæc tam clara repente Tẽpestas: nã multa significat. s ℙ Spirate: ⁊ ad ventum ptinet: ⁊ ad fauores: vt Aspirat primo fortuna labori. t ℙ Crebrescũt optatæ auræ: magnum Anchisæ ostenditur meritum: cũ mox precatur: Diis acceptus sit. u ℙ Patescit: ppinquãtib[us]. vt Et angusti rarescẽt claustra pelori. x ℙ Curuatur in arcũ: i arcus similitudinez: vt Excisum euboicæ latus ingens rupis i antrũ. i. in antri similitudinẽ. sic de ponto Salustius: vñ hic sumpsit colorẽ: spẽm efficit scythici arcus. y ℙ Ipse latet: re vera pcul itu/entibus: vnde ẽ Portusq; patescit: nã ſm Donatum late patet non stat versus.

DON. ℂCREBRESCũt. s. apparet petitiõis fruct[us]. ℙ Ferte viã. s. pbete facilẽ viã. ℙ In arce: ĩ altitudine. ℙ Legũt: verbuz nautis familiare: nã funes ⁊ vela cũ colligunt: vel aliqua loca cũ transeunt: legere appellant. ℙ Auræ: naturaliter dixit. Aura. n. nascit cũ primũ exoritur lux quã supra iduxit nascentẽ. ℙ Portus: ab oriẽte qua fluctib[us] portus infestari poterat: magnas nã obiecit cautes: Ergo latet portus: qa fluctus illuz reperire neq̃unt: Cautes aũt sunt in formam brachiorum.

CHRI. ℂHORIS. a. lunæ solis equos horæ: vt poetis placet: admĩstrãt: Ovi. Iũgere equos titan velo spe. h. Notat: diligẽti[us] pũderat. ℙ Stãs. e. nã altior ps nauis ẽ. ℙ Spumãt: spũa ĩ aqua.

SER. a CREFVGIT: a littore templum: ædificia vicina littoribus longe intuenti videntur in mari: quæ accedentibus quasi recedere et retrorsum agere putantur: vel quia situm est in colle: quod sensim crescit a littore. ideo dixit refugit.

la tractarunt: et cum vtraque pars affligeretur: lacones quibus iuuentus deerat præceperunt vt virgines cum quibuscunque concumberent: factumque est: vt post sedata bella iuuentus incertis parentibus nata et patriæ et sibi esset opprobrio: nam partheniatæ dicebantur: accepto duce Phalanto octauo ab Hercule profecti sunt. de latioque ad breue oppidum Calabriæ: quod Taras Neptuni filius fabricauerat: id auxerunt: et prisco nomine appellauerunt Tarentum. bene ergo nunc herculei Tarenti: si vera est fama quod Taras condiderat: et auxerat Phalantus.

Turriti scopuli; refugitque a littore templum.
Quattuor hic primum[b] omen equos in gramine vidi
Tondenteis campum late candore[c] niuali.
Et pater anchises bellum o Terra[d] hospita portas.
Bello[e] armantur Equi bellum hæc armenta[f] minantur.
Sed tamen[g] iidem olim curru succedere sueti
Quadrupedes: et frena iugo concordia ferre.
Spes[h] est pacis ait tum numina sancta precamur
Palladis[i] armisonæ, quæ prima accepit ouantes.
Et capita ante aras phrygio velamus amictu.
Præceptisque Heleni, dederat[k] quæ maxima rite[l]
Iunoni[m] Argiuæ iussos adolemus honores.
Haud[n] mora continuo perfectis ordine votis
Cornua velatarum obuertimus antennarum,
Graiugenumque[o] domos, suspectaque linquimus arua.
Hinc sinus Herculei[p] (si vera est fama) Tarenti

b Primum: aut quale nunquam viderat ante: aut certe quia sequitur porcæ albæ omen. Alii vero tondentes primum campum volunt. i. prima parte campi. c Candore niuali: hic ad victoriæ omen pertinet. simul notandum Anchisen omnes habere diuinandi peritiam. hinc est illud: Diuinique ossa parentis. d Terra hospita: vsurpatiue hospita dixit: quæ. n. in es exeunt communia esse possunt: nam fœmininum in a non mittunt. Lucanus: Hospes in externis audiuit curia tectis. nec mirum abusum esse Virgilium et Plautus paupera dixerit: ab eo quod est hic et hæc pauper: vt Pauperque senatus. Item Pauperque domus: nec nota parentum: Munera. e Bello armantur equi: ratiocinatio vaticinationis est. f Armenta: armenta dicta sunt quasi armis apta: nam equi intersunt prœliis: boues armant ex coriis. armenta quoque dicta sunt maiora animalia quam arationi congrua sunt. g Sed tamen: anacoluthon est: nam quamquam non premisit. h Spes est pacis: ait latenter vincere posse troianos ostendit: dicendo supra Curru succedere sueti. i Palladis armisonæ: bene post belli omen armorum deam precatur. quamquam hoc quoque templum visum ad omen pertineat. k Dederat quæ maxima: vt Præque omnibus vnum Prædico. l Rite: recte secundum ritum. vnde sequitur Perfectis ordine votis. m Iunoni argiuæ. i. magnæ: vt Iunonis magnæ. n Haud mora continuo: vnum de his vacat: figura est ἐκ παραλλήλου de quo est mutua et inuicem declaratione. o Graiugenumque domos: sic est dictum quemadmodum troiugena. Et sciendum sacrificii tantum causa hos tetigisse Calabriam: vbi dicitur accepisse palladium a Diomede: vel ab Vlyxe. nec immerito dubitatur. vt enim in secundo lectum est: ambo rapuerunt. p Herculei (si vera est fama) tarenti: lacones et athenienses diu inter se bel

CREFVGIT: DON. constitutis in portu non apparet templum: quia obstant scopuli. Hic primum: honesta locutio pascentes campum et non pascentes herbam in campo: et cum dicit quibus herbis pascerentur ostendit sola gramina illic fuisse. Candore ni. ostendit et equos et niueos et constitutos in magna vbertate. Bello armantur equi: non quia equo troia perierit: vt quidam ridicule dicunt: sed vt de doctrina sua equos ostenderet bella dixit. Palladis armisonæ: ad alia signa belli accedit templum armatæ Palladis: quam merito orat vt prosperum faceret si quid aduersi immineret: et ouantes dimittere quos ouantes acceperant. Ante aras: vt ostendat præter preces et munera fuisse dicit aras fuisse in naui quod non erant vt demonstret aram dici posse vbicunque sacrificatur.

CHRI. CQVATVOR: diximus numerum pares in felices esse: vnde fuit Quater ipso in limine portæ Substitit. Ergo portendunt pericula: cædes: et labores circa bella futuros: vel quia exitus ipse fœlix fuit troianis dixit quatuor respiciens omen in equis tantum et non in numero: sed per numerum expressit quadrigas. Quod autem quadrigæ fuissent indicat: cum dicit: sed tamen idem olim curru succedere sueti. Concordia: quibus concordes equi redduntur ab effectu: vt dicitur mors pallida. Ouantes: lætos: Cæterum ouatio et ipsa honor est præmiumque virtutis quod victoribus ducibus exhibebatur: Minor tamen quam triumphus: sed de triumpho et de ouatione iam diximus. Herculei: sunt qui dicant

quum

ꝙ cũ lacedæmonij iã decẽ annos in messeniorum obsidione occupati fuissent: & viderẽt domi prolem deficere: remiserunt spartam eos iuuenes qui ad bellum non iurati venerant: vt operam liberis cum spartanis virginibus promiscue darent & reliqua vt narrat Serui. Antiochus autẽ de huius vrbis origine sic scribit. Quod conflato inter lacedæmonios ac messenios bello qui lacedæmoniorum in illud vocati non sunt pro seruis habebantur: quos Elotes nominabant: & quicunq; ea durante milita nati sunt: infames: ignobilesq; putabãtur. Quapropter oẽs ij duce phalanto in populares cõiurarunt: vt illos perderent: sed patefactis insidiis cũ phalantus oraculum tale ab Apolline accepisset satyreum: & pinguẽ populum tibi trado Tarenti: cũ suis profectus tarentum venit. Incolebãt ea loca cretẽses q post latũ minois apud Cocalũ huc nauigarũt: & regionem oẽm Iapygiam a Iapyge Minois: e

Tarẽtum Cretensis mulieris filio appellarunt Tarentum aũt a Tarento Heroe quodã dixerũt. At Ephorus scribit Messenios regem lacedæmoniorum Teleclum illuc sacrorum causa pfectum interemisse: Lacedæmonios aũt iuratos nunq̃ nisi vrbe capta discessuros messeniam obsedisse: & cum iam annus decimus esset admoniti ab vxoribus prolẽ deficere: eos remiserunt q̃; quia pueri venerant: iniuriati erant: iusseruntq; vt passim cum virginibus coirẽt: & qui inde nati sunt: partheniæ nominabant. Decimonono anno expugnata messene spartani domum reuersi in nullo honore qui iusto matrimonio non essent nati habebant: ac mox in coniuratione contra se deprehensos ad nouas sedes inquirendas miserunt. At partheniæ achiuos contra barbaros bellantes inuenere: & in parte periculorum assumpti tarentum condiderunt. Hæc apud Diony. halicarna. Inuenies fuerunt aliquando maximæ tarentinorum opes: nam & classe maxima insignes fuerũt: & peditum .xxx. milia equitum tria milia: & ductores equitum mille in expeditione miserunt. Pollebãt disciplina pythagorica: & Archytã ciuem habuerunt.

Cernitur, attollit[a] se diua[b] Lacinia contra,
Caulonisq;[c] arces, & nauifragum[d] Scyllacæum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna
Et gemitum[e] ingentem Pelagi, pulsataq; saxa
Audimus longe, fractasq;[f] ad littora voces.
Exultantq; vada, atq; æstu[g] miscent Arenæ.
Et pater Anchises, nimirũ hæc illa Charybdis.
Hos helen[e] scopulos, hæc saxa[h] horrẽda cãebat.
Eripite[i] o socij. pariterq; insurgite remis.
Haud minus, ac iussi faciunt. primusq; rudẽtẽ
Contorsit leuas[k] proram Palinurus ad vndas
Leuam cuncta[l] cohors remis, ventisq; petiuit.
Tollimur in Cælum curuato gurgite, & ijdem
Subducta ad manes[m] imos desedimus vnda.
Ter scopuli[n] clamorem inter caua saxa dedere.

SER. a ATTOLlit se: quia propinquantibus aut recedere montes videntur: aut surgere. b DIua lacinia contra: Iunonis laciniæ templũ sm quosdam a rege cõditore dictum: sm quosdã a latrone lacinio: quẽ illic Hercules occidit: & hoc loco expiato Iunoni tẽplum constituit. c Caulonisq; arces: Caulon mons est Calabriæ: vt Horatius: Et amicus Aulon fertilis baccho: in quo oppidum fuit: quod secundum Higinum: qui scripsit de situ vrbium italicarum olim non est. d Naufragum scyllaceum: periculosum nauibus. Dictum scyllaceum vel a tractu: vel a periculi similitudine: nam inde scylla longe est. e Et gemitum ingentem pelagi: videtur delatus primo ad fretum: post ad ætnam reuersus. f Fractasq; nimias: vt Fractos sonitus imitata turbarum: siue cum fragore venientes. g Aestu miscentur arenæ: describit loca Charybdi vicina: quam esse credit ex periculi magnitudine. h Saxa horrenda canebat: rettulit se ad historiam. nam pro scylla hic horrenda saxa. i Eripite: de periculis. deest vos. k Leuas vndas: de Ionio venientibus: aliter nõ pcedit. l Cũcta cohors: qa superius dixit Nos castra mouem[us]. m Ad manes imos: poetica hyperbole. n Scopuli clamorẽ: de historia: vt supra diximus hoc traxit. Vnde n. illesæ cõ cauis saxis canũ imitantur latratus.

DON. SOCIOS. nam in commune vbi periculum est omnibus laborandum est.

CHRI. CAVLONIS. mons est: & vtdicit Serui. sed & vrbs est caulonia post sagram fluuium teste Stra. quæ prius aulonia dicta est quasi vallonia a vicina conualle denominata. Hanc achiuos condidisse idem Strabo auctor est. Addit etiam suo tempore vacuam fuisse qui enim eam habitant e sicilia a barbaris eiecti illam ædificauere coloniam. Scylaceum: scribit idem post cauloniam scylleum esse atheniensium coloniam qui Mnesthei comites fuere: sed suo tempore scyllaceum vocari scribit.

Ter spumaz elisam[a], & rorantia[b] vidimus astra.
Interea fessos ventus[c] cum sole reliquit.
Ignariq;[d] viæ Cyclopuz[e] allabimur oris.
Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta sonat[f] Aetna ruinis.
Interdúmq; atrã prorumpit[g] ad æthera nubez,
Turbine fumantem piceo, & candente[h] fauilla.
Attollítq; globos flãmarum, & sydera lambit.
Interdum scopulos, auulsáqz viscera[i] montis
Erigit eructans[k], liquefactáqz[l] saxa sub auras
Cũ gemitu glomerat, fundóqz[m] exæstuat imo.
Fama[n] est Enceladi semustũ[o] fulmine corpus
Vrgeri mole hac. ingentémqz insuper Aetnam

SER. a ¶ ELISAM: exclusam: vt Elisos oculos & siccũ sanguine guttur. b ¶ Rorantia astra: pro irrorata. i. quæ irrorabantur: a qua significatione non est apud latinos participiũ. Sane hyperbole est. c ¶ Ventus cum sole: ventorum enim mutationẽ necesse est fieri vel oriente die: vel occidente. d ¶ Ignariq; viæ cyclopuz allabimur oris: vt Seruatũ ex vndis strophadũ me litora primum Accipiunt. similis enim est sonus. e ¶ Cyclopum: clo hz accentum: qa latina declinatio est in accusatiuo: qa græce posuit cyclopas: cy habet accentũ: sic cyclõpes clo habebit. f ¶ Tonat ætna ruinis: cã huius incendij sm Virg. ætnæ est hæc. sũt terræ desudantes sulphur: vt pene totus tractus cãpaniæ: vbi est Vesuuius & Gaurus mõtes: qđ indicat aquarũ odor calentiũ. Itẽ nouimus ex aquæ motu ventũ creari. esse etiã concauas terras ætnã cõstat: & ab ea parte: q eurus vel afiicus flant habere spelũcas & plenas sulphuris: & vsq; ad mare deductas. hæ speluncæ recipientes in se fluctus ventũ creant: qui agitatus ignẽ gignit ex sulphure. Vñ est qđ videt incendium. hoc aũt verũ eẽ illa cõprobat rõ: quia & alijs flantibus ventis nihil ex se emittit. a pro mõ flantũ euri: vel africi interdũ fumũ interdũ fauillas: nõnũq; vomit incendia: qđ & hoc loco ostendit: nã effectũ indicãs supprimit cãs. g ¶ Prorũpit ad ætheranubẽ: euomit. & est noua elocutio. nec .n. possumus dicere prorũpo illã rẽ. potuit. n. recte dici nubes. & est poetica descriptio. h ¶ Candente fauilla. i. scintillis. & est bona periphrasis: nã fauilla est deserta igne scintilla. i ¶ Viscera mõtis. i. partes. sic aũt dixit viscera quemadmodũ terræ ossa dicuntur. k ¶ Eructãs: ructo ructas tm̃ facit sic & Cicero Eructat sermonibus suis cædẽ bonorum. Virg. Atq; oẽm cocyto eructat arenã. Horatius vsurpauit: Hic dũ sublimis versus ructatur. l ¶ Liquefactaq; saxa: putrida decocta in modũ calcis. m ¶ Fundo imo: ab imo. & reddit cãm latenter. inde. n. ventus ex aqua natus erũpit. n ¶ Fama est: bene se fabulosam rem dicturus excusat: nã re vera nisi quæ de gigantibus legimus: fabulosa accepimus: ratio non procedit: nam quum in phlægra loco thessaliæ dicantur pugnasse: quemadmodum in sicilia est Enceladus: Othus in Creta sm Salustium. vnde Othij cãpi: Typhoeus in campania: vt Inarime iouis iperijs imposta typhoeo. Sed Varro dixit in diluuio aliquos cõfugisse in mõtes cum vtensilibus: qui bello postea lacessiti ab his qui de alijs veniebant montibus: facile ex locis superioribus vicerũt. vnde fictum est: vt dij superiores dicerentur. Inferiores vero terrigenæ. & quia de humillimis ad sũma reptabant: dicti sunt pro pedibus habuisse serpentes. o ¶ Semustum: pro semiustum. Et sciendum sic poni quasi semianimis sit Enceladus. vnde est: Motat latus. Sed simul ponitur sm fabulas causa quasi ex fulmine natus sit illic incendium.

DON. ¶ FAMA est: recte inducit Aeneam in iis quæ fabulosa erant dicentem fama est: ne se auctorem rerum impossibilium faciat.

CHRI. ¶ GLOMERAT: quasi rotat per aerem. ¶ Cum ge. cum sonitu: illo maximo qui ex angustijs cauernæ ita prouenit: vt is qui ex cauo boardarũ exoritur: nam & Stra. non poeta sed historicus de ætna ait: Nũc igniti emittunt riui: nunc flãmæ fumosæve fuligines. Nunc ardentes exhalat lapides. Quid ergo mirum. si Virg. hæc omnia exaggerat: & qđ poetarum proprium est verborum strepitu grandiora facit. Quod tamen Macrobius mala meo iudicio damnat. ¶ Fundoq; ex imo: quasi ponit causam efficientem. Vnde hæc ad exteriora proueniant: in qua quidem descriptione: & doctrinam simul: & ingenium poetæ quis summa admiratione dignũ non putabit? ¶ Fama est enceladum: fabula hæc a Cicero. optime interpretatur. Nihil enim aliud est contra deos gigantes pugnare: quam homines naturæ repugnare. Nam cum nostro ingenio volumus ipsum deum: & res altas speculari cum paulo quodammodo altius erecti sumus ab ipso fulminamur: Nam recte apud nostros monemur quod scrutator maiestatis reijcietur adeo.

¶ CAMINIS:

Impositam ruptis flammaȝ expirare caminis[a].
Et fessum quoties motat[b] latus, intremere oēm
Murmure trinacriam, ⁊ cæluȝ subtexere fumo.
Noctem[c] illā tecti in siluis immania monstra
Perferimus, nec quæ sonitū det cā videmus[d].
Nam neqȝ erāt astroꝝ ignes, nec lucidus æthra[e]
Syderea polus, obscuro sed nubila cælo,
Et lunam in nimbo nox[f] intempesta tenebat.
Postera iámqȝ dies primo surgebat eoo,
Humentémqȝ aurora[g] polo dimouerat vmbrā,
Cum subito è siluis macie confecta suprema
Ignoti noua[h] forma viri, miserandáqȝ cultu
Procedit, suppléxqȝ manus ad littora tendit.
Respicimus, dira[i] illuuies, immissáqȝ barba.
Consertum[k] tegmen spinis, ac cætera[l] graius,
Et quondam patrijs ad troiā[m] missus in armis.
Isqȝ vbi Dardanios habitus, ⁊ Troīa vidit
Arma procul, paulū aspectu cōterritus hæsit.
Cōtinuitqȝ gradū, mox sese ad littora præceps[n]
Cum fletu, p̄cibúsqȝ tulit. per sidera testor[o],
Per superos, atqȝ hoc cæli spirabile[p] lumen,
Tollite me teucri, quascunqȝ[q] abducite terras.
Hoc[r] sat erit. scio me danais è classibus[s] vnum,

SER. a ℭCAMINIS: fornacibus græce dixit ἀπὸ τοῦ καίειν. b ⁋ Motat: frequēter mo uet: nā simulat legeris: das refectionē labori. c ⁋ Noctem illā: melius per accusatiuū di xit. d ⁋ Videmus: vel mente vel oculis. e ⁋ Aethra si dera polus: p æthram side ream: idest per splēdorē æthe ris. Sane Ho me. ⁊ æthereȝ ⁊ aerem com munis generis vult esse: q̄ de aere nos non possumus di cere. ð æthere æthra factū ē: Et s̄m rōnem istā p̄t ⁊ æther ⁊ æthra vnū eē: vt nunc sit p̄ æther siderea. cū celi splēdor æthra dict' sit. f ⁋ Nox intē pesta: media ⁊ hoc est nimiū obscura. Intē pesta est dicta nox media: in actuosa: carēs actibus: per q̄s tempora dino scimus. Ait.n. Lucretius qa per se tempus non intelligitur: nisi per actus humanos. Me diū autem noctis tēpus actu caret. ergo in tempesta inactuosa quasi sine tp̄e: hoc ē sine actu: per quem dinoscitur tp̄s vnde est intē pestiue venisti. i. ἀκαίρως. ergo intempesta dicitur: qa caret tp̄e. g ⁋ Aurora polo dimo uerat vmbrā: hysteron proteron in sensu. an te enim aurora est q̄ sit dies. h ⁋ Noua for ma viri: bene formā dixit: non hominem. i ⁋ Dira illuuies: sordes tetra. k ⁋ Cōser tum tegmen spinis: illigatum spinis: hinc ē in Terentio. Video quendaȝ sentū. l ⁋ Ac cætera graius: habet.n. vnaquæqȝ gens in cessum: ⁊ vocē propriam. m ⁋ Ad troiam missus: aut ex sequenti eius confessione hoc didicit: aut græcuȝ esse colligit ex trepidatio ne: vt Terentius: Nescio quid peccati portat hæc purgatio. n ⁋ Præceps: sine respectu sa lutis. i. postq̄ cyclopum grauiora cogitauit pericula. o ⁋ Testor: q̄so opte stor. p ⁋ Spira bile: vitale quo spiramus. ⁊ est sermo Cicero nis. q̄q̄ ille spiritale dixerit in libris de deo rum natura. q ⁋ Quascunqȝ: quo eat nō co gitat eoꝝ comparatiōe: quæ fugit. r ⁋ Hoc sat erit: vitasse cyclopas. s ⁋ E classibus: ex equitibus modo: vt est Etortinæ classes.

DON. ℭIGNOTI noua. f. non idem ignoti ⁊ noua forma. Nā noua forma pertinet ad id q̄ð infra de cultu ⁊ eius sordib' dicentur: igno ti autem queȝ re vera nescis sent. ⁋ Respi cimus: qa non audiebat vox rogantis. ⁋ Immissa: vl tra modū grā dis. ⁋ Cōser tum: concina tum. spinis: nō .n. textis erat spinis: sed spi nis frusta pan noꝝ cōtinen tibus ꝯsertum illius fuerat te mē. ⁋ Ad tro iam: gratū tro ianis q̄ talem videret inimi cuȝ. ⁋ Mox: vbi metum vi cit necessitas. ⁋ per sidera te stor: cuȝ p̄cul eēt se gestu sup plicem exhibuit mox p̄pinquus factus pre ces adhibuit ⁊ lachrymas. ⁋ Confitetur ori ginem: vt misericordiam captet.

CHRI. ℭSVBTExere. recte nā fumus ex pte infe riori sese opponebat cœlo. ⁋ Noua for. Iau dita: incognita: ⁊ qualē nunq̄ viderem'. Nō ergo vir eē apparebat: qa forma a deo dene gauerat a forma humana vt vix tenue vesti giū in ea relictū hoīs eēt. ⁋ Ignoti: mīti ex ponūt ignobilis: vt ea miseria cōfectus esset: vt nō nisi ignobilis appareret sed veri' igno ti p̄ ignoscibilis: vt alibi. Aut illaudati nescit busiridis aras p̄ illaudabilis. Discesserat.n. adeo a forma humana: vt vix hō esse agno sceret. ⁋ Cōterrit'. h. p̄rio aspectu exhorru it troianos: deide cū ꝯsideraret quāta ī mise ria v̄saret: statuit p̄stare sibi māifestissimis ho stib' se credē: q̄ apud mōstra viuere. ⁋ Tolli te me: veluti nō dep̄cet suitutē. nec q̄uis du rā sortē p̄peti nō recuset: ac denīqȝ mori apō hoīes malit q̄ ita apō feras dḡe. Quasi ḡ vitam bi erat: cū vt illā fugiat ita auide mortē petat.

Et bello Iliacos fateor petijsse[a] Penates[a]
Pro quo, si sceleris tanta[b] est iniuria nostri,
Spargite[c] me ĩ fluctus, vastóq3 ĩmergite Põto.
Si pereo manibus hominum[d], perijsse iuuabit.
Dixerat. & genua[e] amplex[o], genibúsq3 volutãs
Hærebat. qui sit,[f] fari, quo sanguine cretus
Hortamur, quæ deinde agitet[g] Fortuna fateri.
Ipse pater dextrã Anchises haud[h] mlta morat[o]
Dat iuueni, atq3 animũ pſenti[i] pignore firmat.
Ille hæc deposita tandem formidine fatur.
Sum[k] patria ex Ithaca comes infelicis[l] Vlyxi.
Noie Achæmenides. Troiã gẽitore Adamasco
Paupere[m] (mãsissétq3 vtinã fortuna) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia[n] limina linquũt
Im memores[o] socij, vasto Cyclopis in antro
Deseruere. domus sanie, dapibúsq3 cruentis
Intus opaca, ingens, ipse arduus, altáq3 pulsat
Sidera. dij talem terris auertite pestem.

SER. a PETIISSE: causa metri addidit syllabã vt Nos abijsse rati: & vẽto petijsse mycenas. b Tanta est: vt nõ possit vel fortunæ pſentis qualitate molliri. c Spargite: hoc ẽ dilacerate. & noua breuitate vsus est: vt intelligatur prius laniandus: mox in spargendus pelago qd dixit. d Hominus, manibus perijsse iuuabit: oblique loquitur: nã vult ostendere hominũ hãc nõ esse crudelitatem. e Genua amplex[o]: physici dicunt esse consecratas numinib[o] singulas corporis partes: vt aurem Memoriæ. hinc ẽ Cynthius aures vellit & admonuit: Frontes. Genio. vñ deum venerãtes tangimus frontem dextrã Fidei. vñ paulo post: Atq3 animus pſenti pignore firmat: genua Misericordiæ. vnde hæc tagunt rogantes. f Quis sit fari: per omia subaudi hortamur: hoc est cuius filius. sic ẽt rñdet: nã iam se dixerat græcũ. g Agitet fortuna: hortamur fateri: quæ eius fortuna vexet: vt Agitatáq3 numina troiæ. h Haud multa moratus: nimiæ benignitatis est nõ expectare plurimas pces. i Præsenti pignore: manuũ cõiunctiõe: qua firmant amicitiæ: vt Cur dextræ iungere dextrã non dat. Et Iungimus hospitio dextras: ac tecta subimus. k Sum patria ex ithaca: circũstantias oẽs exequit: loci: personæ: tẽpor. l Infelicis: qrit fauorem vituperatione eius: quem scit odio esse troianis. m Paupere: nã vt etiã de Sinone diximus: apud maiores hæc fuerat cã militiæ. & bene veniali vtit statu p excusationem paupertatis fortunæ s. pristinæ paupertatis. o Immemores socij dũ trepidi: festinãt: vt per timorẽ: nõ per cõtemptus relictus fuisse videat. & bene cãs ẽt subiungit timoris cyclopis descriptione. n Crudelia li. ad speluncã Cyclopis Polyphemi.

DON. SPARgite: in ptes scilicet diuisum qd ne fieret crudelitas facti descripta ẽ. Si pereo: ostẽdit male viuere: Nã si pereo dixit & nõ cũ perlero. Et genua amplexus: ad pces adhibet obsequiũ corporis. Fari: fari & fateri differunt: Nam fari est simpliciter aliquid referre. Fateri autẽ ex necessitate quæ secreto contingunt publicare.

CHRI. SPARgite: cõcessio est per quam: & apud crudelissimos hoies misericordiã captare possit. Nam caute dicit eã mortẽ q̃ cum ipsi eã sæpe timuerint: posset facile illos ad misericordiam flectere: Nã non temere eo supplicio alios afficim[o]: qd nobis diu horrori fuerit. Vtitur itaq; insinuatione vt non antea ad veniæ petitionem descẽdat q̃ huiuscemodi permissiõe aĩos hostium mitigauerit. Sum patria ex ithaca: quæ irã mollat. Infelicis: hoc dicto gratificat ijs q illũ oderãt. Paupere nõ ergo volũtarie aut troianorũ odio: sed vrgente necessitate suscepta eius militia fuit. Paupere. pauper a paruo dicit. Ergo habet sed parũ: Mẽdicus autẽ minus q̃ dicit hẽt: ergo nihil. Mansisset: ex pſenti miseria paupertatẽ q̃ calamitatẽ putabat: nunc putat felicitatem. Trepidi: non ergo q̃ me neglexerint aut oderit: sed quia sibi timerent: me reliquerunt: eadem excusationẽ vtitur Sinõ: cum dicit: & q̃ sibi quisq; timebat Vnius ĩ miseri exitium cõuersa tulere. Vlyxes ex lotophagis in siciliã delatus in eam partem venit. ibi duo fratres erant Cyclops: & Lestrygon qui inhumane eum exceperunt: & ni fuisset filiorum benignitas cum socijs perisset Vlyxes: Cyclopis filius erat Antiphates Lestrygonis Polyphemus: Scopuli tres cyclopũ sunt: iuxta est portus vlyxis. Cyclopis cyclopes vnicũ oculũ in fronte circularem habuisse ferũt: vnde cyclopes a græco vbo nomen habuerũt. Quapp & latini Oratiũ illũ q Romã abscisso põte sublicio ab ethruscis defendit: qm altero oculo careret: cum Cyclopem appellare vellent ex linguæ inscitia p cyclope coclitẽ dixerũt. Nã eadẽ inscitia pyrrhũ: & byrrhũ: & burrhũ dixerunt. Do m[o] sa. color rhetoricus demõstratio: ẽ n. demõstratio

Pauper Mẽdic[o]

cyclops lestrigõ

monstratio cũ ita verbis res exprimit: vt geri negocium: & res ante oculos esse videatur. ⁋ Dĩi ta. t. a. p. exclamatio est quæ hẽt pathos: vt quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? & dij talia grais instaurate pio si pœnas ore reposco. Fit aliquando ex persona poetæ: vt Mantua uæ miseræ nimium vicina Cremonæ: & infelix vt cũq; ferant ea fata minores. Dicitur græce Ecphonẽsis.

Nec visu[a] facilis, nec dictu[b] effabilis vlli.
Visceribus[c] miseroꝝ, & sanguine[d] vescit atro.
Vidi[e] egomet duo de numero cuꝫ corpora nr̃o
Pręsa manu magna medio resupinus[f] in antro
Frangeret ad saxum, saniéq; expersa[g] natarent
Limina. vidi atro cum membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi[h] tremerẽt sub dẽtib[9] artus.
Haud impune quidē. nec talia passus Vlyxes[i]
Oblitus ue sui est Ithacus[k] discrimine tanto.
Nã simul expletus dapibus, vinóq; sepultus[l]
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrũ

SER. a ⁋ NEC visu facilis: cui posset et aspectus īferre formidinem. b ⁋ Nec dictu effabilis vlli: sermone non explicabilis. & mire exaggerauit post descriptionem. c ⁋ Visceribus: viscera proprie carnes sũt. d ⁋ Sanguine atro: hoc est sanie. e ⁋ Vidi egomet duo: Homerus quattuor dicit. ergo aut dissentit ab eo: vt etiaꝫ in tēpibus: nã ante ad siciliaꝫ Aeneas q̃ Vlyxes venisse dicit: Aut certe hoc dicit: duo vidi. sed quot occiderit nescio. f ⁋ Resupinus: magnitudo ostēdit virtutis. g ⁋ Expersa: hæc fuit vera lectio. i. madefacta: nã si aspersam dixeris. i. irrorata: tapinosis & hyperbole iunguntur. h ⁋ Tepidi: melius tepidi quasi adhuc viui: q̃; trepidi, i. tremẽtes: ne sit iteratio. i ⁋ Vlyxes: a solo noie emphasiꝫ fecit. vñ est qð sequitur: Oblitus ue sui ẽ. k ⁋ Ithacus: ithacẽsis. l ⁋ Sepultus: stratus iacuit.

DON. ⁋ OBLItus ue sui. oẽs nos vehementer turbati sumus: solus Vlyxes natura callidus: & vsu & igenio instructus tãtæ crudelitatis visu deterritus nõ est: nec est oblitus sui. i. non pdidit suã industriã. Naꝫ simul expletus: oĩa signa ponit belluæ occasionẽ ad cædes pbentis: dederat aũt ꝯsiliuꝫ Vlyxes: vt vnicuꝫ illi oculũ excecarẽt: sed hoc piculosiꝫ fuit q̃; uis dormiret. Ergo pcati sũt numina. Et qm̃ non idẽ periculũ erat oibus varias corporis partes tenentibus eas inter se sortiti sunt.

CHRI. ⁋ NEC VIsu facilis: qd ergo īmanius fine aspectus qdeꝫ eius sustineri poterat. Nec dictu affabilis vlli adnirationẽ in mẽtibus auditoꝝ relinqmus cũꝫ ostẽdimus rem ob magnitudinẽ dictis exæq̃ri non posse. Sic alibi simulacra modis pallentia miris. ⁋ Visceribus miseroꝝ. pathos a re ipsa. ⁋ Frangeret ad saxũ: pathos a modo īterficiendi: & ab instrumẽto. ⁋ Manderet: pathos e mõ qð dẽtibus ꝯficeret anteq̃; deglutiret. Mandere. n. est cibũ intra hos dẽtibus: maliſq; anteq̃; in stomachũ trudat ꝯficere: vorare aũt est ipm integrũ deglutire. Vñ & Ci. dixit ptim vorãt: partim mãdunt. Vlyxes apud Home. in ii.

Mãdere

ix. cũ in prĩas ferretur: tẽpestate nouẽ dies iactatũ fuisse: decimo ad lotophagos venisse. E misi duos socios eũ pcone exploraturos. ⁋ Hi gustato loto: redire non curabant. Hinc venimus ad Cyclopas: vbi ea sua sponte puenıũt: ex co grege aliquot oues mactatas socijs diuisi. Horũ in littus cũ duodecim socijs descendi cadumq; suauissimi vini: qð Maro ismari accola & Apollinis sacerdos dederat mecũ aduexi. Antrum intrauimus caseo agnis: hædisq; refertum. Volebant socij illis onusti ad naues redire. At ego vetui expectans an iure hospitij aliquod donare vellet: interim caseo vescimur. ⁋ Venit custos: & saxum ingens hostio apposuit. Dicimus hospites eẽ: & aliquid vt det supplicamus: quoniam hospites in tutela sunt Iouis. Tum ille dij non sunt Cyclopibus curæ: atq; duos e nobis eripuit & more leonis integros depastus est postridie pfectus ī pascua nos antro obiecto saxo inclusit. Vespere rediẽns duas in cœna capras vorauit: ego igitur pateram sibi actissimi vini porrexi. at ille cum suaue videretur. petit secundam ac itidem tertiam: inde autem illo ebrio facto & dormienti oculum præusto conto terrebrauimus: ide ego me ac socios sub villosis arietibus alligaui vt tangenti oues videremur: & quadrupedes proc[…]entes inter eius crura e[…]si fugimus: inter[…]auẽrat prius quo no[…]e Vlyxes voca[…]. at ide dixit vtis, Vti[…] enim nemo græce [...]citur, ergo acclamante illo accurrerunt cæteri Cyclopes: atq; interrogauerunt quis illum ita male affecisset: & cũ responderet vtis: at illi dicebant si tibi nemo nocuit: certe iouis mala euitare nequis.

⁋ Expletus dapibus: facit rem verisimilem. Nam ex crapula validiores fumi a stomacho ad caput euaporant ac cerebro refrigerati: crassioresq; propterea facti meatus per quos spiritus a corde ad caput ascendũt: obturant: ex qua re somnus oritur: vt physici ostendunt.

Immensum[a], saniem eructans, & frusta cruento
Per sonitum cõmixta mero. nos magna precati
Numina, sortitiq; vices vnã vndiq; circùm[b]
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum[c] sub fronte latebat[d]
Argolici[e] Clypei, aut Phœbeæ lãpadis instar.
Et tandem læti sociorum vlciscimur vmbras.
Sed fugite[f] ò miseri[g], fugite, atq; ab littore funé
Rumpite.
Nã qualis[h], quãtúsq; cauo Polyphem⁹ ĩ antro
Lanigeras claudit pecudes, atq; vbera pressat,
Centũ alij curua[i] hæc habitãt ad littora vulgo[k]
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia[l] iam lunæ se cornua lumine cõplent[m],
Cũ vitã in siluis, inter deserta ferarũ
Lustra[n], domósq; traho. vastósq; ab rupe Cyclopas
Prospicio, sonitúmq; pedũ, vocémq; tremisco.
Victum infelicem baccas[o], lapidosáq; corna[p]
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnía collustrãs hãc primũ ad littora classem
Conspexi venienté. huic me, quæcunq; fuisset
Addixi[q]. satis est gentem effugisse nefandam.

SER. a Immensum: etiam ad Polyphemi magnitudinem ptinet: quasi in toto antro iacuerit. b Circũ fundimur: sm Homerũ: q dicit alios eũ tenuisse: alios cæcasse oculũ acuto fuste & obusto. nã sm istum sensum multi terebrãus accipiunt: alij tenebrãus legunt: Illud enim sequit vba Homeri. Telo autẽ acuto potẽ & simpliciter accipi. Tenebrũ bri instrumentũ est fabrile carpẽterium. s. cuius quo ligna pforat. c Solum sub fronte la. multi Polyphemus dicũt vnũ habuisse oculũ: alij duos: alij tres: sed totũ fabulosũ est: nã hic vir prudẽtissimus fuit: & ob hoc oculũ in capite habuisse dr. i. iuxta cerebrũ: qui prudentia plus videbat. Verũ Vlyxes eũ prudẽtia superauit: & ob hoc eũ fingit obcæcasse. d Latebat: dormientis. s. nã male sentit Donatus dicẽs: Latepatebat cõtra metrũ. Itẽ dicit capillis tegebat: aut latebat corporis cõparatione. Absolutũ est supior sensus. e Argolici clipei aut Phœbeæ lãpadis instar: vnũ magnitudinis est: aliud splẽdoris. Phœbeæ aũt deriuatio ẽ vel a Luna: vel a Sole. f S3 fugite: occurrebat si cæcus est: cur timetur? subiũgit non vnũ esse: s3 plures. g O miseri: aut blandictis particula est: vt in Ter. O misera. Aut re vera miseri: q ad Cyclopas sunt delati. h Qualis quãtusq;: vnũ morũ ẽ: aliud corporis. i Curua hæc hitant ad littora vulgo: ne tãtũ in mõtib⁹ eẽ putarent. k Vulgo: passim. l Tertia iã lunæ: bene in desertis locis ex Lunæ rõne colligit tpa. m Se cõplent: iõ q a suus nõ hẽt lumen: sed a Sole accipit. n Lustra: cubilia. vñ etiam lupanaria lustra dicimus: vbi habitãt lupæ. i. meretrices: dictæ ab obscenitatis & odoris similitudine. o Baccas: generale est. i. fruct⁹ arborũ agrestiũ. p Corna: ipsa arbor cornus dr. pomus vo cornũ corna: vt tẽplum tẽpla. q Addixi: signato verbo exprimit desperationem astrixi.

DON. Addixi. hoc ↄsilio ad vos veni melius esse manibus hostium perire q; Cyclopum.

CHRI. Nos magna pcã. n. ostẽdit per transitum ante oĩa a deo auxilium petẽdũ: vt alibi i primis venerare deos: Precabant ergo deos: s3 qm̃ non desidibus ignauisq; opes dij ferunt: sed bene ↄsulentib⁹ & recte agẽtibus iccirco illos & prudẽter et fortiter oĩa tẽtare inducit. Quod exprimit Salu. non votis neq; supplicijs muliebribus auxilia deorũ parant: Sed agendo et bñ ↄsulendo. Nõ igit imitãdæ sũt muliercula quæ in pces effusæ nihil ex se tẽtãt: neq; rursus adeo nobis fidendum est: vt sine diuina ope quicq; ↄsequi posse putemus: sed vtrũq; adhibendũ est. Latebat: nã dormiens illũ claudebat. S3 fugite o miseri: optima abruptio: & qua dux horrorẽ suum exprimit: sibi beniuolentiam cõcillat: & eos vt se sublato aufugiant suadet. Nã qualis: mira breuitas quæ volenti: pcipitem fugam ostendere necessaria erat. Nã cũ esset dicturus illos eẽ magnos & crudeles & vnioculos & pastores & reliqua quæ de Polyphemo dixerat: vnico versu p hanc comparationẽ rem expediuit. Inter deser. nõ ergo in ijs syluis in quibus Cyclopes pascebant oues: nã fuisset ab illis deprehensus: sed in asperioribus: remotioribusq; quæ a solis feris habitabãtur: qd ergo infelicius illi esse potuit q; nõ posse nisi cũ feris habitare. Quid aũt crudelius Cyclopibus quibus immanissime feræ mitiores deprehenderentur. Traho: difficultatem viuendi ostendit: non enim duco dixit: sed traho. Bacchas: baccha est & baccha. Nã cum aspiratione sacerdos est bacchi sine aspiratione

Sõnus
Vnda

aspiratiõe fructus arboris vt plurimum sylvestris: Sed ð bacca: acino: nuce: ⁊ pomo: dictũ est in Georgi. ¶ Lapidosa: Nã plus ossulo℞ hñt q̃ carniũ. ¶ Cornum. n. bacca est eius arboris q̃ cornus dr̃. Cornua aũt in quarta declinatiõe quadrupedũ est: neq̃ solũ. i. nõ multũ dissimile ab osse qð i frõte quadrupedũ extat: sed pedũ quoq̃ vngulas eodẽ noĩe appellãt.

Vos[a] aĩam hãc potius quocũq3 absumite leto.
Vix ea fatus erat· summo cu3 monte videmus
Ipsum inter pecudes vasta se mole mouentem
Pastorem Polyphemũ, ⁊ littora[b] nota petente3.
Mõstrũ horrẽdũ, ĩforme, ĩgẽs, cui lumẽ adẽptũ
Trunca manum pinus regit, ⁊ vestigia firmat.
Lanigeræ comitantur oues. ea sola voluptas.
Solamenq3[c] mali· de collo phistula pendet.
Postq̃[d] altos tetigit fluctus, ⁊ ad æquora venit,
Luminis effossi fluidum[e] lauit inde[f] cruorem.
Dẽtibus infrẽdẽs gemitu[g], graditũrq3 p æquor
Iam[h] mediũ, necdũ fluctus[i] latera ardua tixit.
Nos procul inde fugã trepidi[k] celerare recepto
Supplice sic[l] merito, tacitiq3 incidere funem.
Verrimus ⁊ proni certantibus æquora remis.
Sensit, ⁊ ad sonitum[m] vocis vestigia[n] torsit.
Ve℞ vbi nulla datur dextrã[o] affectare potestas,

SER. a ¶ VOS animam hãc potius: oblique loquit: vt supra. b ¶ Littora nota petentẽ: nota ante oculi amissionẽ. sic Statius in nono: Sequit̃ tamen improb⁹ hostem Qua meminit. c ¶ Solamenq̃ mali. hinc Quintilianus: Quia cæcitatis miseræ solatiũ est habere rem videntiũ. d ¶ Postq̃ altos tetigit fluct⁹ ⁊ ad æq̃ra venit: hyperbaton i sensu: vt Progressi subeunt luco fluuiũq̃ relinquũt aut hysteron proteron. e ¶ Fluidũ: propter ὁμοιοτέλευτον fluentem noluit dicere: qð aũt dicunt physici de effosso oculo sanguinem nunq̃ fluere: verũ qdẽ est: sed supra nõ effossum eius oculũ: sed terebratũ legimus. f ¶ Inde: aut de fluctibus: aut de spatio oculi. g ¶ Gemitu: cum gemitu. h ¶ Iam medium: sic altũ: vt mediũ putares: nã ⁊ in quarto sic dixit: Interea mediũ æneas iam classe tenebat: quũ adhuc mœnia respiceret carthaginis. i ¶ Fluctu: legit̃ ⁊ fluctus. k ¶ Trepidi. festini: vt Ne trepidate meas teucri defendere naues. itẽ Accepit trepidos: ac nisu3 dicere iussit. l ¶ Sic merito: quia oĩa eius pbauerat dicta: ac si diceret non fallaces: vt Sinonem. m ¶ Ad sonitũ vocis: remorum sonitũ vocem dixit. vox. n. est omne qð sonat. sic alibi: Fractasq̃ ad littora voces: nam de hoĩbus non dixit: qa supra est: Tacitiq̃ incidere funẽ. n ¶ Vestigia torsit: bene vno sermone ostendit eũ reuertentẽ iam audisse sonum remigij. o ¶ Dextrã affectare: dextram intendere: scilicet vt posset nauem tenere: Terentius Ad dominã qui affectãt viam: idest intendunt: na3 si dextra legeris: vt sit dextra contingere affectare: cõtingere caret exemplo.

¶ Ea. s. u. voluptatẽ ex aĩalibus habuit: cũ videbat. cæcus suũ solamẽ capiebat. ¶ Lauit cruorẽ: adhuc. n. inflicta cæcitas noua putabatur cu3 adhuc funderet sanguine3. ¶ Graditurq̃ per æquor: immensæ proceritatis expssio gradiebatur in medio mari: vt in terra: neq̃ pfundi maris latus eius vnda tãgebat. ¶ Taciti: cessãtes remo℞ strepitu: ⁊ cantilena nautarũ: sine qua remi operari non possunt. ¶ Sensit: qð non videbat auribus percepit. Nam q̃uis silentiũ adhiberet̃, nõ potuit penitus vacua strepitu esse nauigatio.

CHRI. ¶ ANIMAM. vitã Iuue. Summum crede nefas animã pferre pudori: itẽ ventũ Hora. Anima impellũt animæ lintea thraciæ. Et ipse alibi. Quantũ ignes: aĩæq̃ valent: itẽ anhelitum: idẽ in Geor. Animas: ⁊ olentia medi Ora fouent illo: ⁊ senib⁹ medicant̃ anhelis: Est igit̃ aĩa proprie in hoĩe qua viuimus: ⁊ sentim⁹: ita vt contineat vim vegetandi: mouendi: ⁊ sentiendi: q̃ oĩa coĩa sunt nobis: cu3 cæteris aĩantibus. Nã ipsa alunt̃ crescunt: ⁊ gignũt. Mouent̃ ꝑterea ac sentiunt. Aĩus aũt ẽ quo hoĩes sumus quo sapimus: ⁊ intelligimus: q̃ vis non est educta de potentia materiæ: sed adeo ĩmortalis de nihilo creat̃ eodẽ tẽpore: ⁊ infundit̃ in corpus nr̃m. Ergo aĩa cõis est nobis cũ brutis: Animus pprius est hoĩs. Iuue. Principio indulsit cõis conditor illis Tm̃ aĩas: nobis aĩum quoq̃. ergo aĩæ partes sũt vegetandi: mouendi: ⁊ sentiendi: aĩ aũt rõ intellectus: ⁊ intelligentia: mens: spũs: sed oĩa in hoĩe vna essentia sunt. ¶ Lœto: morte ab eo qð ẽ leo les vñ deleo. Nã oĩa delet mors. ¶ Vasta mole: oñdit ꝓceritatẽ: nã nõ videbatur humanũ corpus moueri: sed ĩmensa q̃dã machina: ⁊ moles humano artificio pfecta: ⁊ humano ingenio protracta. ¶ Informe: adeo magnũ: vt supet oẽm consuetã formã.

Anima

Animus

DON. ¶ NOTA: exponendũ fuit: quõ cæcus venire potuerit qa nouerat anteq̃ ex cæcaretur. ¶ Trunca. m. p. tota arbor erat pro baculo.

¶ Trunca pinus: inaudita res vt baculũ nõ ex ramis sed ex trunco arboris faciat: ⁊ ipsam arborem nõ ferro scidat: sed vna manu obtrũcet. Quid ergo aut maius aut robustius fingi potuit; cui pro baculo integra arbor esset: ⁊ ea quidem pinus q̃ aliis arboribus procerior ẽ: ⁊ eam ipse vna manu truncare posset. ¶ Infrendens: proprie infrendunt sues quando fabas dentibus frangunt. Vnde nefrendes ij sunt porcelli qui per ætatez adhuc frendere nõ possunt: ergo infrendẽs .i. vocem inter dentes refrangẽs: qđ irati est.

Nec[a] potis ionios fluctus æquare sequendo,
Clamorem imensuz tollit, quò pont[9], ⁊ omnes
Intremuere vndæ, penitúsq; exterrita[b] tellus
Italiæ. curuísq;[c] immugijt Aetna cauernis.
At genus ẽ siluis Cyclopum, ⁊ montib[9] altis
Excitum ruit[d] ad portus, ⁊ littora complent.
Cernimus astantes nequiq̃[e] lumine toruo
Aetnæos[f] fratres cælo capita alta ferentes.
Conciliũ horrendum. Quales cũ vertice celso
Aeriæ Quercus, aut coniferæ[g] Cyparissi
Constiterant silua[h] alta Iouis, lucús ve Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
Excutere, ⁊ ventis intendere vela secundis.
Cõtra iussa monẽt Heleni, Scylláq;, chárybdin
Inter vtranq; viam læti discrimine paruo,
Ni teneant[i] cursus, certũ est dare lintea retro.
Ecce autem boréas angusta à sede Pelori

SER. a ¶ NEC potis: idest nec potis est. potis ãt nomen est: ⁊ declinatur potis potis poti potem potis a pote: ⁊ nomẽ esse docet ratio cõparationis: nam in superlatiuo potissimus facit. cui si detraxeris simus inuenies nõis positionẽ: vt acerrim[9] acer: fortissimus fortis: sic autẽ vt diximus declinari compositio ostendit: nam huius impotis compotis: impotem compotem facit: qđ in simplici difficile inuenies: per cõpositionem agnoscis facilius. b ¶ Exterrita tellus: poetica hyperbole. c ¶ Curuis cauernis: echo enim in cõcauis est locis. d ¶ Ruit: festinanter venit. e ¶ Nequiq̃ lumine toruo: qa nocere nõ poterant. f ¶ Aetnæos fratres: aut similes: aut feritate germanos: nã nõ sunt fratres Polyphemi: quẽ Neptũni filiũ Homerus dicit. Vñ eo cæcato Vlyxes pertulit tempestatem: qui ad eũ venit derelicta Calypso: cũ qua deceз annis fuerat. vnde vt supra diximus Virgilij dictis dissentit tempoꝝ ratio. g ¶ Coniferæ: cõus dicitur fructus cupressi. ⁊ ipsa κῶνο[illegible] q̃ est: nã a rotunditate in acumen leuatur. Cyparissus aũt Telephi filius fuit amat[9] ab Apolline: vel vt alii dicunt a Siluano: qui quũ ceruum: quẽ in delitijs habebat p ignorãtiam occidisset: flendo nimiũ numinũ misericordiam meruit: itaq; in arborẽ cupressum cõuersus est apt[illegible] ⁊ consecratã lachrymis ⁊ luctib[9]. h ¶ Silua alta iouis lucu siue dianæ: Iouis ꝓpter quercũ: ꝓpter cupressũz Dianæ. Ipsa enim est ẽt Proserpina: cui dicaẽ cupssus ꝓpter luctus morientium. Alta autez qꝛ manet in celso vertice: ⁊ luctus ꝓpter religionem diu permanet. i ¶ Ni teneant cursus: antiqui ni pro ne ponebãt: qua particula plenus est Plautus: Ni mala: ni stulta sis. sensus ergo talis est: timor cogebat: vt quocũq; nauigaremus ⁊ vẽtum seq̃remur nõ iudicium: sed occurrebat ꝓceptuз Heleni vitare Scyllã ⁊ Charybdin. quare placuit: ne cursus tenerant: hoc ẽ agãtur ⁊ implicantur inter vtrãq; viã modico mortis interstitio .i. Scyllæ ⁊ Charybdis retro dare lintea: qđ duз cogitamus: ꝓsptor nobĩ flaẽ cœpit boreas.

DON. ¶ VENTIS secundis .i. sequi quocunq; venti ferrent. Nam oẽs venti secundi sunt: ꝗ quo impellant eamus. Est ergo sensus mõ cyclopas fugeremus nõ curabamus quocũq; nauigaremus: qđ erat contra iussa Heleni: q vetabat illos temere nauigare: Sed diligẽter vitare Charybdin ⁊ Scyllam: sed istoꝝ maloꝝ metu turbati decreuimus vt vel transirem[9].

CHRI. ¶ EXTERRITA .i. it. nec ipse ita accedisse ex horrendæ vocis magnitudine putauit. ¶ Fratres: inter se nõ fratres Polyphemi: vt Oceanumq; patrem reruз nymphasq; sorores Non. n. sunt sorores Oceani: sed sorores inter se. ¶ Coniferæ ferentes conos .i. suas baccas. Cõus. n. proprie est forma rotunda surgens in acutuз: ⁊ qa baccha cuꝑssi huiuscemodi formam habet conus dicitur. Ornatus ẽt Galeæ conus dicit. ¶ Cyparissus: nomen pueri est in arborez conuersi. Arbor autem ipsa etiam Cyparissus appellatur: ⁊ per syncopem cypressus: ⁊ mutatione y in u cupressus. ¶ Secundus: sententia est. Tantus erat terror: vt modo inde abirent omnes venti si essent secundi: Ergo: ⁊ in scyllam: ⁊ charybdin nauigassent. si venti illuc tulissent. Sed helenus contra monuerat. Quapropter cupiebant vitare hoc periculum. ¶ Ecce: quasi non expectatus. Nam subito dei fauore venit.

¶ MISSVS

Missus[a] adest·viuo præteruehor hostia saxo
Pátagiæ[b], Megarósq;[c] sin[e], Tapsúmq3[d] iacētē.
Talia[e] monstrabat relegens[f] errata[g] retrorsum
Littora Achæmenides comes infelicis[h] Vlyxi.
Sicanio prætenta sinu iacet insula contra[i]
Plemmyrium vndosum, nomen dixere priores
Ortygiam[k], alpheū[m] fama[l] est hūc Elidis amnē
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo siculis confunditur vndis.
Numina magna loci iussi[n] veneramur, ⁊ inde
Exupero præpingue solum stagnantis[o] Helori.
Hinc altas cautes, proiectáq3 saxa Pachynni[p]
Radimus, ⁊ fatis nunq̄; concessa moueri
Apparet camerina[q] procul, campíq3 Geloi.
Immanísq3[r] Gela fluuij cognomine dicta.
Arduus inde Agragas[s] ostentat maxima longe
Mœnia, magnanimūm[t] quōdā gnator æquorꝝ.

SER. a ℭMISSVS adest: fauore scilicet numinu3: quē supra a dijs Anchises optauerat dicens Ferte viā vento facile3. Adesse aūt est ad fauorē: vel ad patrociniū venire. b ꝑ Pātagiæ: hic fluuius facile quū plenus īcederet; īplebat sonitu pene totā siciliaʒ. vn̄ ⁊ pantagias dictus est: quasi vbiq; sonās. hic postea quū Cereri q̄renti filias obstreperet: tacere iussus est numinis volūtate. παντα γος.n. strepit[9] græce dicitur. c ꝑ Megarosq; sinus: Megara oppiduʒ est nō longe a syracusis. d ꝑ Tapsūq; iacentē: insula iuxta syracusas pene fluctibus par. e ꝑ Talia mōstrabat: ga vnde nosti occurrebat. f ꝑ Relegés: renauigans. g ꝑ Et errata: participiū sine ꝟbi origine. nō.n. facit error. h ꝑ Infelicis vlyxi: epitheton ad īplendū versuʒ positū more græco sine respectu negocij. i ꝑ Cōtra plēmyriuʒ vndosuʒ: verbuʒ de ꝟbo expssit. hoc est enī vndosuʒ qđ plēmyrius. πλημμυρία enī inundatio græce dr̄. k ꝑ Ortygiaʒ: hæc tantū ortygia dr̄: Apollinis ꝟo delos. l ꝑ Fama est hūc elidis amnē: Elis ⁊ Pisa ciuitates sunt arcadiæ: in q̄bus est fons ingens: qui ex se duos alueos creat alpheū ⁊ arethusaʒ. vn̄ fit vt fingat̄ ꝯiungi in exitu quos origo non ꝯiunxit. Arethusaʒ aūt in Elide esse testatur Virgilius dicēs: Sic tibi quū fluctus subterlabere sicanos. hæc s̄m fabulas venatrix fuit: quæ quū se in alpheo post labore3 ablueret: ab eo adamata est: ⁊ diu fugiēs miseratione deoꝝ in fontē mutata ad siciliā per secretos venit meatus: qđ etiā Virg. ostēdit: Et tandē positis velox arethusa sagittis. m ꝑ Alpheum: quia græce ἀλφειός facit: vt αἰνείας Aeneas: μήδεια Medea. n ꝑ Iussi numina magna loci: vel ab Achæmenide: vel ab Heleno: vel Anchise. o ꝑ Stagnātis helori: fluuij q ad imitationē Nili supfundit̄ campis. p ꝑ Pachynni: pmontoriū austrū spectans. vn̄ ⁊ pachynnū dictū ab aeris crassitudine: nam παχὺ ς est pinguis ⁊ crassus. q ꝑ Camerina pcul: palus est iuxta oppidū: cui quodā tpe quum siccata pestilentiā creasset: ꝯsultus Apollo an ea3 penitus exhaurire deberent: respondit. μὴ κίνει καμάριναν ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων. Quo cōtēpto exiccauerunt paludē. ⁊ sedata pestilētia p eam partem ingressis hostib[9] pœnas dederūt. r ꝑ Immanisq; gela: ciuitas a fluuio noīata: sicut ⁊ cāpi geloi. s ꝑ Agragas: mons est muro cīctus: in cuius sūma parte oppiduʒ est. vn̄ ⁊ Cicero ait: Ad mare īfra mœnia ante oppiduʒ expectabat. ꝺ Verre. Notanduʒ sane hæc Virgiliū quantuʒ ad sua tpa spectabat dicere: nō quantuʒ ad opis. Aenea enī nauigāte nec fuerat camerina siccata: nec gela vel agrigentū condita: qđ frequēter facit: sed nūc id vitiosum est: qa ex psona narrant̄ Aeneæ. t ꝑ Magnanimū quōdā gnator equoꝝ: s3 Pindaꝝ quondam agrigētini eq̄s ad agones græciæ mittebat: q īde victores reuertebant̄. Legim[9] ēt illud quū in capadocia greges eq̄rum perissent: Delphici Apollinis responso adduxerūt greges de agrigento: ⁊ reparauerunt meliores.

DON. ℭLONGE. quia excelsus est mons.

CHRI. ℭPANtagiæ: qđ ad fabule tegmē tū attinet ē ꝙ incolæ offensi tāto strepitu q erat ex multis saxis q̄bus vn̄ fluminis illidebant̄ ea aut sustulerūt aut fregerūt. ꝑ Tapsum: īsula ē decē stadia a sicilia dist.ās plana ⁊ penit[9] iacēs: vt vndis mersa videat̄: dicta παρὰ τὸ τάπτω. i. sepello. ꝑ Infelicis: voluit expiē versum ex ꝟbis achæmenide. Vel īfelicis pp errores: ⁊ captat mericordiā a silītudine fortunæ. ꝑ Arethusa: de q̄ diximus in Buc. ꝑ Elorus: ē flumē ex pachynno mōte fluit. ꝑ Proiecta: ī mare extātia. ꝑ Camerina: q̄ deinde Romāoꝝ colōia fuit. ꝑ Cāpi. g. hic stagnū geloū ē: qđ tetro odor̄ abigit pximātes: ibi fōtes duo: alteꝝ si sterilis bibat ꝯcipit: Alterū si fœcūda sterilis fit. ꝑ Agragas: sal agragentinus vstione liquescit: humore admixtus crepitat: contra naturam reliqui salis.

Teq; datis linquo ventis palmosa[a] Selinìs:
Et vada dura lego saxis lilybeia cæcis.
Hinc drepani[b] me portus, & illætabilis[c] ora
Accipit. hinc pelagi tot tempestatibus actis
Heu, genitorem omnis curæ, casúsq; leuamen
Amitto Anchisen. hic me Pater Optime fessum[d]
Deseris, heu, tantis nequiq; erepte periclis.
Nec[e] vates Helenus, cũ m[u]lta horrẽda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira[f] Celænô,
Hic[g] labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris deus[h] appulit oris.
Sic pater Aeneas intentis omnibus vnus
Fata[i] renarrabat[k] diuôm, cursúsq; docebat,
Conticuit tandem[l], factóq; hic fine quieuit.

SER. a ¶ PALMOSA selinis: ciuitas iuxta lilybeum abundans palmis & aplo: σέλινον.n. apium dicitur. b ¶ Drepanon: ciuitas est non longe a monte Erycino trans lilybeũ: dicta vel propter curuaturas littoris: in quo sita est: vel q Saturnus post amputata virilia Cælo patri illuc falcẽ proiecit: quæ græce drepános dicitur: quod verisimile putat propter vicinitatem Erycis consecrati Veneri: q̃ d[ici]t nata ex Cæli cruore: & spuma maris. c ¶ Illætabilis: propter patris amissionẽ. d ¶ Fessum deseris: vt supra diximus s[ecundu]m Virgilium: nam Cato ad Italiam eum venisse docet. vnde & in sexto illud amphibolon est: Quo magis Italia mecum lætere reperta. e ¶ Nec vates Helenus: quia dixerat: Prohibent nam cætera parcæ Scire: Helenum fariq; vetat saturnia Iuno. f ¶ Nec dira celænô: quæ vt irata debuit aduersa prædicere: & bona pietate mortem patris grauiores dicit esse: q famem. g ¶ Hic labor extremus: apud Drepanum. h ¶ Deus appulit oris: bene se commendat Didoni: dicens se ad eam deorum voluntate venisse. i ¶ Fata diuôm: quæ dij hominibus tribuunt. k ¶ Renarrabat: re vacat: vt confieri possit. Sane in secũdi principio duo sunt versus ex persona poetæ sicut hic tres: & similis est finis initio: Conticuit tandẽ: & Conticuere omnes. l ¶ Tandem: diuturnitatem narrantis expressit. Notandum sane q[uod] a controuersiarum more epilogos dedit sex istis prioribus libris: quos etiam bioticos voluit: nam singulis res singulas dedit: vt p[ri]mo omina: secundo pathos: tertio errores: quarto ethos: idest mores: quinto festiuitatem: sexto scientiam. Epilogos autem sic variauit: vt in primo esset miseratio Didonis: in secundo mors Creusæ: in tertio Anchisæ: in quarto Didonis: in quito Palinuri: in sexto Marcelli: cuius deflet interitum.

lant. ¶ Illætabilis: expressit plenam mortalitatem: nam si quando aliqua infortunia accidũt: nos in dolore positi locis attribuimus quasi nobis aliquid inflexerint: ergo hic drepani tanto loco applicat q[uo]d fato acciderat. ¶ Amitto an. dolet perisse in portu: qui tot maris pericula euasisset: nec dixit mortuum: s[ed] deseruisse filium: Veteres eni egregios viros nõ mortuos: sed per commutationes locorum translatos putabant. ¶ Heu tantis: tantus fuit dolor: vt etiã ap[u]d Didonem positus: quasi eius co[ram] p[rae]sente loq[ue]retur. ¶ Tãtis: ad generalitatẽ transit: ne: si sp[eci]alit[er] enumeraret. lõgior fieret: Dolebat ã[u]t vehemẽter q[uod] i[n]finitis casibus liberat[us] ad Italiam peruenire nõ potuisset: diffinit ergo poeta quã vim hẽat apud filiũ incolumitas pris: cũ dicit o[mn]is curæ: casusq; leuamen. ¶ Nec h. cũ multa horrẽda p[rae]diceret: nec celænô cũ multa optaret maledicta: ergo nec amic[us] p[rae]dixit: nec inimica Tacuit aũt de tẽpestate siciliẽsi: ne bis repeteret q[uo]d dictũ fuerat ab ilioneo. ¶ Intẽtis o[mn]ibus: adhuc intẽtis: vt ostẽderet æneã libẽter auditũ: intẽti fuerãt: cũ incœpit: intẽti cũ finiret. ¶ O[mn]ibus: ostendit nullum illic fuisse qui non adhuc desideraret audire. ¶ Tandẽ: ad ipsum p[er]tinet: qui casus suos inarrabit[er] luitus: nã auditores adhuc intẽti erant.

CHRI. ¶ NEC Vates hel. pathos ab eo q[uod] est p[rae]ter spẽ. Nam q̃ p[ro]uidimus solẽt leuiora accidere: sic alibi. Et nunc ille q[ui]de[m] spe multũ captus inani Fors & vota facit. ¶ Hic labor: dissolutio & admonitio. ¶ Deus: [con]ciliat sibi fauorem Reginæ cũ deo[rum] e[ss]e munus putet: q[uod] ad sua littora venerit. Sic & anna: Dijs eq[ui]dẽ auspicijs reor & Iunone secũda. Huc cursum iliacas vẽto tenuisse carinas. ¶ Fata: quãtum ad euersionẽ vrbis: V[n]ñ ipse sic visum superis: & hæc in secũdo libro. ¶ Cursus: ad errores su os referas quos narrauit in tertio.

DON. ¶ SAXIS cæ. quæ nautæ subaquanea appel

¶ Explicit Liber Tertius Aeneidos.

AT REGINA

a SER.

T REGINA graui iandudu₃. Apolloni⁹ argonautica scripsit: vbi inducit amantē Medeā: inde totus hic liber translatus est de tertio Apollonij. est aūt pene totus in affectione: licet in fine pathos habeat: vbi ab scessus Aeneæ gignit dolorē. Sane totus in ꝯsilijs ⁊ subtilitatibus: nā pene comicus stilus est: nec mirum vbi de amore tractaf. Iūctus quoq; superioribus est: qd artis eē videf: vt frequēter diximꝰ: nā exabrupto viciosus est transitus: licet stulte qdā dicant hūc tertio nō esse ꝯiunctu₃. In illo eni₃ nauigationē: pericula: in h amores exequitur: nō vidētes optimā coniunctionē: quum eni tertiu₃ sic clauserit: Factoq; hic fine quieuit: subsecutus est At regina graui iādudu₃ saucia cura. Ite₃ paulopost: Nec placidā membris dat cura qetē. Nā quu₃ Aeneas quieuisse dixerit: satis cōgrue subiūxit: vt sōno amās careret. b Iādudu₃: aut nimiū: vt Terentius: Iādudu₃ te amat. Iādudum illi facile fit qd doleat: aut iādudu₃ a quo tpe vidit Aeneam. legimus eni₃ Obstupuit primo aspectu sidōia dido. c Saucia: hic subiungit Vulnus alit: ⁊ bene alludit ad cupidinis tela: vt paulopost ad faculā: ⁊ Cæco carpif igni: nā sagittaꝝ vulnus est facis incēdiū. d Cura: amore: ab eo qd cor vrat vt Veneris iustissima cura: ite₃ Mea maxima cura. e Venis: qa ꝑ venas amor currit: sicut venenum. Ide dictum Fallasq; veneno. Item Lōgumq; bibebat amorē. f Cæco carpitur igni: agit Vir. vt iuētas frangat declamatiōes: vt h loco. re₃ dixit sine declamatione: vn Oui. Quoq; magis tegitur: tanto magis æstuat ignis. Cæco igif igni: validiore: cuiꝰ hæc natura est: vt cōpressus magis ꝯualescat. g Multa viri vtus aio: bene medias se facit ꝑbere Didonē iter regales pudorem ⁊ amoris ipulsus. simulat. n. se vtutē mirari: cuiꝰ pulchritudie mouebatur. Multa āt virtus figurate dixit: nā ad numerum transtulit: quod est quantitatis. h Recursat: bene frequentatiuo vsus est vbo in frequēti amantis cogitatione.

ADILON.

Vritur in quarto Didò; flammásq; fatetur.

℄ Modestini Iurisconsulti. Argumentum. iiij.

T regía, graui Veneris iā carpif igne.
Consulitur soror Anna ·placet succumbere amori.
Fiūt sacra Deis ·oneranf numia dōis.
Itur venatum ·Veneris clam fœdera iungunt.
Facti Fama volat. monitus tūc numie Diuôm
Aeneas, classémq₃ fugæ, sociósq₃ parabat.
Sensit amans Didò precibus conata morari.
Postq̄; fata iubent, nec iam datur vlla facultas,
Conscendítq₃ pyram; dixítq₃ nouissima verba,·
Et vitam infelix multo cum sanguine fudit.

℄ P. Virgilij Maronis Aenei. Liber Quartus.

T REGINA [a], graui iādudu₃ [b] saucia [c] cura [d]
Vulnus alit venis [e], ⁊ cæco [f] carpitur igni·
Multa [g] viri virtus animo, multúsq₃ recursat [h]

DON. ¶ ENARRATIS oĩbus ad quietẽ secessit æneas: Didõ aũt ĩtolerabili cura mota recordatione loquẽtis: ⁊ secreto incẽdio torrebaẽ. ¶ Multa vi. u. erant. n. ⁊ corporis: qa multos labores ptulerat. Erant aĩ: ꝙ erat deoꝝ cultor. Amator pr̃iæ: parẽtis vxoris. Quapropter etiã sublato amore ꝯflato a cupidine cur nõ amaret viꝝ domi: forisq̃; p̄stantes; Bello strenuũ in pace religiosuꝫ necessariũ sibi viduæ destitutæ: ꝓdenti ciuitatẽ: necessariũ ꝯtra pigmalionẽ. Forma ad corporis cæteris animi virtutibus afferebat decus. Accedebat nobilitas generis: Erat. n. Veneris filius Cupidini frater: nepos Iouis.

CHRI. ¶ CVM MECVM sæpe multumq; aĩo: totaq; mẽte Maronis ĩgeniuꝫ repeto: nihil mihi oẽm doctrinã: ac oẽ dicẽdi genus poetaꝝ diligẽtius circũspicienti sese offert qđ si cuꝫ huiuscemodi vate cõparare voluero nõ pene euanescat: itaq; ⁊ si multa apud nõnullos probem: laudemq;: hunc tñ soluꝫ admiror: atq; stupesco. Verũ de cæteris qui in eo diuini loci dephenduntẽ: ⁊ diximus sæpe: ac deinceps dicemus. Pñti aũt tpe cuꝫ eius sit quartus liber interpretãdus qs satis pro magnitudine ac diuinitate rei illũ admirabitur? Nouerat. n. ex oĩbus ptrbationibus: qua aĩos humanos cruciãt atq; exedũt: amoris vim amoris inquã illius q in nr̃is pectoribus deprauatus: adulteratusq̃; penitus a vero degenerat eẽ oĩno maximã: ac maximaꝝ calamitatũ: qbus mortale genus p̄mit: semĩa cãmq; p̄bere. hunc igiẽ sapiẽtissimus poeta: ita ꝓsecutus est: vt nihil maius nõ dicã verbis exprimi: s; ne mẽte qdem atq; aĩo supra hoc cõcipi possit. Et qm̃ optimi vatis id ꝓpriũ est. vt nõ soluꝫ nr̃as aures dicendi iucunditate demulceat: Veꝝ multomagis: vt grauitate reꝝ ac optimis p̄ceptis humana pectora a vitijs purget: ⁊ v̄tutibus informet: ita miserias oẽs q̃ maxime ĩ amore sunt ꝓsequtur: vt nos quãtuꝫ in se est ide penit⁹ abstrahat: Veꝝ neqs sibi psuaserit me adeo impiuꝫ eẽ: vt scelestissime in amorẽ inuehar nõ ab re eẽ iudicaui: vt de ipso distinctius nõ pro magnitudine ac dignitate sua: s; ꝓ tpis angustiis disserere. Nã cuꝫ inumeræ pene res a nobis cõplectendæ sint: ita in singulis tẽperandũ est: ne dũ vnã: alteramue nimis longe: lateq; ꝓseqmur: reliqs in p̄scripto spatio aut nullũ aut oĩno exiguũ locũ relinqmus. Dicaꝫ igiẽ nihil amore maius: excelletiusq̃; apud mortales eẽ dicaꝫ rursus nihil miserius: nihil ĩfelicius excogitari posse. Quod ne cui ĩcredibile putari possit: ⁊ qđ sit amor verus: ⁊ qđ adulterinus: breuibus pcurramus. Est igiẽ amor desideriũ pulchri. Pulchritudo aũt ipsa est gr̃a q̃dam: viuax: ⁊ spiritalis dei radio illustrante in primis angelo infusa inde aĩs hoĩum: corporumq; figuris: ⁊ vocibus quæ rõneꝫ visum: ⁊ auditũ mouet atq; delectat: delectãdo rapit: rapiẽdo ardenti inflãmat amore: Pulchritudo triplex est in aĩo: quæ oriẽ ex ꝯcinitate virtutũ in corpe q̃ est ex pluriũ coloꝝ: linearumq; ꝯcordia: Gr̃a itidẽ maxima in sonis: q̃ ex vocũ diuersaꝝ ꝯsonãtia nasciẽ. Pulchritudo ergo aĩoꝝ mẽte corpoꝝ oculis vocũ auribus pcipiẽ. Cuꝫ igiẽ amor sit fruẽdæ pulchritudinis desideriũ sp mẽte: oculis atq; auribus erit ꝯtẽtus: qm̃ istis solis pcipiẽ pulchritudo. Olfatuꝫ aũt gustuꝫ ac tactũ negliget: qa istorũ sensuum appetitio nõ amor est: s; furiosa libido: rabiesq̃; vocaẽ. Adde ẽt ad hæc ꝙ si amor erga hoĩem pulchritudinẽ desiderat: humani ãt corpis pulchritudo in quadã ꝯcinitate ꝯsistit: ipsaq; ꝯcinitas tẽperantia q̃daꝫ est: sola ea exiget amor q̃ tẽperata: quæ modesta: q̃ decora sunt. Quapp voluptates quæ a tactu: gustuq; sunt: qm̃ adeo vehemẽtes: furiosæq̃; existunt: vt mentẽ ex suo statu deijciãt: hoĩemq̃; penitus pturbãt: amor oĩno refugiet: veluti easq̃ pp intẽperantiã pulchritudini sint aduersæ. Et. n. furor venereus ad intẽperantiã trahit. Ergo ad incõcinitatẽ: ergo ad deformitẽ trahit. Amor v̄o ad pulchritudinẽ rapitur. At deformitas ⁊ pulchritudo ꝯtrariæ sunt: nõ ergo deformia appetet amor: cũ solam pulchritudinẽ spectet. Quapp nõ solus veteres illi theologi: ⁊ q ante xp̃m natũ floruerũt. Verum nr̃i quoq; amorẽ diuinitatis nomẽ esse voluerũt: naꝫ ⁊ tertiã in trinitate psonã amorem nũcuparunt: ⁊ in angeloꝝ hic archiis primũ ordineꝫ amoris noĩe insignẽ reddiderũt. Seraphin. n. ardẽs vel incẽdens est: vel ardẽtes: ⁊ incẽdentes: hæc igiẽ: ⁊ plæraq; alia his ꝯgruẽtia apud Plato. disputat Phædrus ac veris argumẽtationibus ꝓbat: ⁊ nobilissimũ: ⁊ maximum: ⁊ vtilissimũ esse amorẽ. Et cuꝫ duo sit apprime vtilia generi humano pudor: atq; studius: qm̃ pudore ab oĩ turpitudine abstinemus: studio aũt ad maxima quæq̃; atq; honestissima accendimur: vtrũq; ab amore ꝓfectum demõstrat. Longior ꝓfecto sim si illa quoq; quæ eodẽ in ꝯuiuio a Pausania de amore disseruntẽ: referã: ⁊ quibus rõnibus bonuꝫ simul ac pulchrũ illiꝫ demonstraret conscribam. Quapropter nõ solum huius de amore s̃niam p̄teribo: Sed etiã quæ Erixmachus: quæ Aristophanes: quæ Agathon posuerũt omittaꝫ. Est. n. p̄cæteris oĩbus ipse amor: ⁊ beneficus: ⁊ curator: ⁊ medicus est: nam nõ qa cognoscimus: sed qa amamus deum: ab illo amamur. Quapropter nõ cognitio Dei s; amor in deũ nos cœlo restituit: itaq; ⁊ qa pulcherrimus amãdus est: qa optimus imitandus: quia beatissimus venerãdus: Socratis aũt ratio multo ꝓfundior: altiorq̃; est. Veꝝ nos de multis pauca: ⁊ ea qdem quæ nobis in hoc loco quadrent: Cum igitur corporis alicuius figura talis est maxime qualem in eius idea diuina mens continet: eaq; oculis sese obuiam

offertur:ac per oculos in spiritum penetrat aīo statim placet nec iniuria. Nam ille iis conso nat rōnibus quas veluti rei ipsius exēplaria tū mens nr̄a:tū gignendi vis olim diuinit⁹ ac cepta cōseruat. Quapropter huic triplex surrepit amor nā huiuscemodi pulchritudo quæ ab oculis p spūm ad animū vsq; puenit ita nos affectos inuenit:vt vel ad rerū supernarū speculationē erigi:vel in rebus agendis manere:vel postremo ad voluptatē deprimi prōpti: paratiq; simus. Si igitur primū fuerit:statim a formæ illius corporalis aspectu ad eam q̄ spiritalis: diuinaq; est formam contemplandā erigimur. Sin 2m erit ita nos illam aspiciendo abiectabimus: vt nihil altius queramus. Sin tertium:statim ex eo mediocri statu in turpissimam cupiditatem tangendi:attrectandiq; rem amatam dilabitur. Primo igitur amore nihil sublimius. Postremo nil humilius cogitari potest:inter hos autem ii qui medij sunt:& si ad diuina:cælestiaq; non ascendunt:de humano tamen gradu non deturbant. Est igitur omnis amor ab aspectu:sed amor eius qui magnarum:diuinarūq; rerum cognitioni deditus est:ab aspectu ad mentem ascendit. Voluptuosi in turpem tactum descēdit. Eius autē qui in vitæ ciuilis actionibus versatur:ab aspectu non descendit. Horum igitur qui tres sunt amores is qui speculationem sequitur diuinus: Qui in aspectu solo consistit humanus appellatur. Qui demum in tactum prolabitur:ita ab homine degenerat:vt ferinus nominetur. Quapropter cum in rerū omniū ordine ita collocetur homo: vt in confinio positus sit īmortalium:mortaliūq; omnium in manu sua est:vt primo illo amore supra suam se conditionem erigat ac se deo coniungat: Est itidem & in manu sua:vt lasciuo & turpi amore quod hominis est exuat:ac in ferā circe is poculis.i. turpissimarum voluptatū illecebris penitus cōuertatur. Quapropter cum amorem pulchri desiderium esse diffiniuerimus:cūq; hoīs forma rō sit:q̄ in animo est:nec qcq̄ pter animus vere homo dici possit amor ipse verus hominē a corporea pulchritudine ad animū reuocat atq; deīde ab aīo in angelū traducit: Et ab angelo postremo in deum transfert. Qua quidē re nihil homini excellentius accidere potest:contra vero amor qui corporis formam sectatur:nos ī oīum pturbationū erūnas conijcit. Non.n. verā pulchritudinē:q̄ sola aī est:& in veritate & iustitia cōsistit desiderat:sed illius oblitus corporis formā q̄ aī pulchritudinis vmbra est exqrit. Negligit igitur verā pulchritudinem sectat̄ vmbram q̄ ad extremā pernities nos deducit. Quam quidē rem apud Orpheū ex narcissi fabula pulcherrimis vt poetam decet integmentis expressam videmus. Narcissus.n. pulcherrimus adolescens sui vultū nō aspicit:sed eius vmbras ī aqua prosequitur:& amplecti conat̄. Suam igit̄ figuram deserit. Vmbrā autem nunq̄ assequitur: Vnde in lachrymas resolutus consumitur. Per narcissus eni adolescentē, temerarij ac imperiti animum intelligamus qui sui vultū nō aspicit. Id eni est verā ac pprīā sui essentiam nequaq̄; animaduertit: Sed suæ essentiæ vmbrā ī aq̄ psequitur:atq; eā amplecti conatur. Hoc quidnā aliud est nisi q pulchritudinē in corpore: quod quidem & fragile est & caducū:& ad similitudinē aq̄ semper fluit:quæ ipsi⁹ animi vmbra est admiratur. Suam ergo figuram deserit: vmbram nunq̄; assequitur qm̄ animus corpus sectando se negligit:& vsu corporis non implet̄ neq; satiatur. Non.n. ipsum reuera appetit corpus: sed sui ipsius spēm a corporea forma:quæ speciei suæ imago est illectus tāquā narcissus affectat:cunq; id minime aduertat:dū aliud quidē cupit:atq; aliud sequitur desiderium suum explere nunquā pōt. Qua de cā in lachrymas resolutus cōsumitur: qd̄ iccirco ita euenit:quia extra se positus animus:& in corpus delapsus:perniciosis pturbationibus cruciat̄:atq; corporis infectus sordibus quasi morit̄:cū iā corpus poti⁹ q̄ anim⁹ eē videat̄. Vides ergo tres esse amores:ex quibus diuinus nos supra hoīem erigens deo cōiungit:atq; vt illo veluti nostro summo bono fruamur:efficit nosq̄; ex hoc beatos reddit. Humanus autē si nos ad diuinitatē nō pducit:intra hominē ita tm̄ cōtinet:vt in deteriora non labamur. At is qui vltimus:est quēq; ego iā totiens ferinū appello:non mō beatos nō reddit:verū ita nos in nostræ naturæ obliuionem inducit:vt pro homine bestiam faciat. Et qm̄ nihil in nobis pter corpus cognoscimus nihil pfecto nos aliud qua corpus eē putamus:atq; ad solas corporis voluptates nos natos esse censentes:illis penitus:vt ī munda sus luto demergi delectamur: Hinc īnumeræ miseriæ ac grauissimæ calamitates nos vexant:exeduntq; vt verū esse experiamur ppertianū illud. Durius in terris nihil est qd̄ viuat amante. Tantā igit̄ pniciē:tanq̄; grauē pestē humano generi cōsulere cupiens poeta:ita eas in Didone exprimit:Vt nos pro viribus ab huiuscemodi īsania auocare conetur. Dixi de amore. Nunc vt ad Maronē redeam:imitatur apes nr̄ poeta q̄ ex diuersis floribus id excerpūt qd̄ opi suo cōducit. Nā in Buc. Theocritū:in Geor. Hesiodū. Sic ī ænelde Homerū imitatus ē. Verū ita tm̄ imitat⁹:vt ex alijs poetis tā Græcis q̄; latinis mlta ī rē suā trāstulerit:vt supra ostēdim⁹:nūc cū maxime varietati studuerit:in hoc quarto Didonis amorem exprimens: Græcum apollonium imitatur: qui de argonautis scribens amores Medeæ exprimit quem poeta doctissimorum virorum iudicio longe superauit.

Vulnus ¶ Vulnus: nam amor fingitur sagittis corda transfodere. Hinc propter. Et manus amã-
tis non frustra armata sagittis. Et pharetra ex humeris Gnosia veraq; iacet. Sed illaꝝ ali-
as aurea: alias plumbea cuspide esse dicit. Oui. ⁊ aurea cũ ferit cogit amare: cũ vo Plumbea
pcutit fugat amorẽ. Versus sunt. Atq; sagittifera prompsit duo tela pharetra Diuersorum
opeꝝ fugat hoc facit illud amorem. Quod facit auratũ est: ⁊ cuspide fulget acuta. Quod fu-
gat obtusum est: ⁊ hẽt sub arundine plumbũ. Differũt aũt vulnus ⁊ vlcus. Nam vulnus est
Vlcus quicq; externa vi aut pulsu corpori infingit. Vlcus aũt est ex interni humoris corruptio-
ne. ¶ Alit nãs amorem ipsius diuturna cogitatione augemus. Quid ergo infelicius amã-
te: quũ ipse suas nutriat miserias. Igni nam pter sagittas etiã faces gerere dicitur amor.
¶ Carpit: recte posuit. Proprie. n. carpere dicimus ea quæ paulatim capiẽdo minuimus.
Vnde carpere iter ⁊ carpere herbas: Vtrũq; n. capiendo minuit: Sic etiã carpere famam:
cũ veris vel falsis criminibus illatis illam minuimus. Prisci. aũt in hoc loco. Alit ⁊ carpi-
tur pro alebat ⁊ carpebatur positũ dicit. Carpit ergo. i. minuit amãtis corpus: ⁊ macilen-
tum: aridumq; reddit. Nam cũ vis ipsa naturæ duobus simul actionibus sufficere penitus
non possit animi amantis intẽtio in assidua amati cogitatione tot se versat illic ⁊ natura-
lis cõplexionis vis oĩs intenta est: ideoq; neq; cibus in stomacho perfecte cõcoquit: quo
fit vt maior pars in supflua excremẽta abeat sed id etiã qđ in nutrimentũ reseruatur est:
crudius ad epar trahit: ab eoq; etiã secunda decoctione male decoqtur. Quo fit vt ⁊ pau-
cus oĩno sanguis ⁊ is qdem crudior p venas trahat: vnde necesse est vt mẽbra oĩa tum
inopia. tum cruditate alimenti extenuent ac pallescant. Præterea quõ aĩus intẽdit: illuc ⁊
spiritus aduolãt. At aĩus in amanti imaginẽ phantasiæ infixã: ipsumq; amatũ rapitur. Er-
go spũs quoq; illuc ferunt: ibiq; resoluunt ⁊ cũ spiritus ex subtilissima sanguinis pte in cor-
de creent: opus est ad ꝯsumptos spũs restaurãdos puri sanguinis frequẽtissimo alimento.
Quãobrem cũ subtiliores quæq; ac lucidiores sanguinis ptes in spũs restauratione exha-
lẽt: maculosus: crassusq; atq; ater restat sanguis. Hinc macilẽtus: squalidusq; efficit amãs:
⁊ melancolicus reddit. Nã ex sicco: atroq; atq; crasso sanguine attrabilis efficit. Vides er-
go q̃re cæco igni tecto carpatur amãs. ¶ Cæco: occulto: nã quãto occultior est tanto ve-
hemẽtior. Oui. quõ q; magis tegit tectus magis estuat ignis. Vel qa amor cæcus pingitur:
q̃m lumine rõnis priuat eos quos efficit. ¶ Multa viri virtus: decoꝝ seruat poeta: Nam
cũ castissimam: ⁊ ex oĩbus partibus temperatã finxisset Didonẽ: non fiebat verisimile illã
nisi grauissimis causis in amorem impelli potuisse. Neq; in amorẽ penitus lasciuũ ⁊ feri-
num: sed inhumanum qui aliquo modo diuinũ quoq; saperet: non ergo capta est a princi-
pio forma speciẽ ue corporis: Sed multa virtute viri quã admirata est: ⁊ admirando ama-
re cœpit: incœpit igitur irrepere vitiũ in eam sub virtutis specie. Aliter. n. capi mulier tem-
perata non poterat: cum aũt patefacta iam esset amori via per virtutem incepit admisere
aliquid deterius: sed non tamen malũ. Nam obtulit hoĩs nobilitatem generis: quæ illam ve-
hementius colligaret ac demum illã iam istis rebus occupatam ipsa corporis specie ac pul-
chritudine aggreditur: vt tandem a pudico in impudicũ trahat. nam cum veluti in nostris
allegoriis ostendimus per Didonẽ vitam actiuam ⁊ ciuilem intelligamus: est quidem ipsa
vita ciuilis a principio ita instituta vt ad virtutis finem dirigatur. Verũ cum in rebus cor-
poreis ⁊ mortalibus versatur illarum illecebris delinita virtute ad lasciuiam deflectit: ac
degenerat: sed redeo ad Didonẽ: quam cum a principio temperatam induxisset non vult
illam ad intemperantiã nisi per continentiam ad incontinentiã deduci. Non enim ab ex-
tremo ad extremũ nisi per medium itur. Quapropter vt hæc omnia videamus. Virtus est
Tempe- quædam quæ facit ne in aliquam turpẽ libidinem deferamur. hanc autem temperantiam
rantia appellant. Quã ita diffiniunt esse firmum: modestumq; rationis dominiũ libidinem: cæte-
rosq; importunos animi motus quodã vigore coercens. huius contrarium est intẽperan-
tia. Vtraq; autem istaꝝ habitus est. Ergo illa virtus: hæc vitium. Cognoscimus autẽ habi-
tum factũ esse aut in virtute aut in vitio: cum id agimus: ⁊ libenter ⁊ cum voluptate nulla
in parte repugnante animo. Ergo qui temperatus est sine labore aliquo sine aliqua mole-
stia volens: libensq; ⁊ cum voluptate ab omni libidine ita abstinet: vt gaudeat cũ id agit. In-
temperatus aũt ⁊ ipse libens ⁊ cum voluptate in omne genus libidinũ fluit: inter autẽ tem-
perantiam: ⁊ intemperantiã continentia est ⁊ incontinentia: in quibus quoniã non adhuc
factus est habitus pugna apparet ⁊ difficultas. Ergo continens abstinet qdem a libidinosa
voluptate sed pugnat in eo sensu aduersus rationẽ: inuitusq; cogitur. Incõtinens vo ⁊ ip-
se pugnat sed tandẽ vincitur ratio ⁊ appetitus inobediens: ⁊ tanq; peruicax superat in hoc
appetitus turpiter cupit: ⁊ trahit rationem. Ergo nec sistit nec paret rationi in eo vo qui est
continens appetitus sistit. Nam a ratione ita cohibetur vt q̃uis efferri cupiat tamẽ firmet
vestigia nec vlterius dilabatur: non tñ paret. Siquidem parere est qđ iubetur libenter exeq.
Appetitio hoĩs continentis non omne qđ ratio iubet exequitur: nam illa duo ratio ꝓcipit

⁊ ne appetat

ꝛ ne appetat ꝛ ne agat turpiter. Appetit⁹ primū ꝓceptū negligit ſc͞dʒ ſeruat: ſed nō ꝑfecte. Nam q̄uis abſtineat a voluptate quā cupit coactus abſtinet. Coacte aūt facere cogi poti⁹ ē q̄ obtēperare. Tēperatus aūt vtrūq; ꝓceptū libenter exequit̄. Quapp cū Pla. de incōtinēte loquit̄: ait illū deniq; cū errata ſua cognoſceret pœnitere: Et quia vt ait. Seneca princi/piū ſalutis eſt penitētia: iccirco ait. Pla. deinde illū frena imponere cupiditati. Habes igitur qd ſit temperantia: qd cōtinentia: qd incōtinentia: qd deniq; intēperātia. Quo āt pacto didonē ex tēperata cōtinentē reddat atq; ex cōtinente incōtinentē poſtremoq; intēperatam paulo inferius exprimemus. Neqʒ tñ q̄rat aliqs quō poſſet mulier ī habitu virtutis cōſti/tuta inde dimoueri: nā ꝛ ſi ſumma ſit difficultas tollere habitū tñ nō eſt de rebus īpoſſibi/libus ꝓſertim in virtutib⁹ ciuilibus: Nā in purgatorijs ꝛ in his q̄ ſunt al iā purgari lōge alia rō ē: qn ꝛ ipſe poeta illā ab habitu dimotā oñdit nō facile. Sʒ adhibita vi cupidinis: quēʒ deum in reliquos deos poſſe non fabuloſe fabulantur.

Gentis[a] honos; hærēt īfixi [b] pectore vultus;
Verbáqʒ; nec[c] placidā mēbris dat cura quietē.
Poſtera[d] Phœbea luſtrabat[e] lampade terras,
Humētémqʒ[f] Aurora Polo dimouerat vmbrā,
Cū[g] ſic vnanimē alloquitur maleſana [h] ſororē.
Anna ſoror, quæ me ſuſpēſam īſōnia [i] terrent?

SER. a ℭ GENTIS: non æneæ: vt ſit velut excuſatio: ſʒ Dardania nūinibus: aut Veneris. b ℱ Infixi pectore vultus; verbaq́ʒ: tale ꝛ illud ē: Illum abſens abſenteni: auditq́ʒ videtq́; duo tangit quibus potiſſimum gignuntur amores formam vʒ ꝛ eloquentiā. c ℱ Nec placidā mēbris dat cura q̄etē: aut penitus quiete caruit: vt placida epitheton q̄etis ſit. aut habuit q̄dē quietē: ſʒ non placidā .i. turbatā ſōnijs: vñ ipſa paulopoſt: Quæ me ſuſpēſas īſōnia terrēt? d ℱ Poſtera phœbea luſtrabat lāpade terras: circūlocutio orientis diei: ſecūdū enim ꝛ tertiū libꝫ Aeneas per noctem ī cōuiuijs Didonis narrauerat: licet vt ſupra diximus Vir. iſta quæ per naturam neceſſe eſt fieri plerunq; cōtēnat. e ℱ Luſtrabat: aut illuſtrabat: aut re vera luſtrabat ideſt purgabat: nam nox quodāmodo polluit mundum: aut luſtrabat: circuibat curſu ſuo ab orientē in occidentem. f ℱ Humentem vmbram: quia nox omnis humida eſt: vt Noctis lentus non deficit humor. Et nihil intereſt vtrū vmbram an noctē dicat. nox enim vmbra terræ ē: vt ſupra Inuoluens vmbra magna: terramq́ʒ: poluq́ʒ. eſt etiam hyſteron proteron in ſenſu. Aurora enim præcedit ſolem. g ℱ Cum ſic vnanimē: de rē pudenda locuturam parum fuerat ſororem eligere: niſi etiam vnanimē. dicimus autem vnanimus ꝛ vnanimis: ſicut inermus ꝛ inermis. h Maleſana: non plene ſana: amore vitiata. Male enim plerūq; non: pl'erūq; minus ſignificat: ſicut de: vt: vecors: veſanus: q̄; q̄; male ꝛ pernicioſe ſignificat: vt Lucanus: Sic male deſeruit. i ℱ Inſōnia terrent.: ꝛ terret ꝛ terent legitur: ſed ſi teret legerimus: Inſōnia erit vigilia. hoc enī maiores inter vigilias ꝛ ea quæ in ſomnis videmus intereſſe voluerunt: vt inſomnia generis fœminini ꝛ numeri ſingularis vigilias ſignificaret. Inſomnia vero generis neutri nūeri pluralis. ea quæ per ſomnium videmus: vt Sed falſa ad cælū mittunt inſōnia manes. Sciendum igitur quia ſi terret dixerim⁹: antiqua erit elocutio. Inſomnia enim licet Pacuuius ꝛ Ennius frequenter dixerint: Plinius tamen excluſit: ꝛ de vſu remouit. ſed ambiguitatem lectionis hæc res facit: ꝙ non ex aperto vigilaſſe ſe dixit: ſed habuiſſe quietem implacidam ideſt ſomnijs interruptam: vt intelligamus eam ꝛ inſomnijs teritam: et ꝓpter terorem ſomnioꝝ vigilias quoq; perpeſſas.

DON. ℭ FIXI: figi ea dicuntur quæ facile auelli non poſſunt: ꝛ hæret quod non poteſt reparari. ℱ Vultus ad corporis laudem. Verba autem ad animum referas. ℱ Quietē: diuerſa res eſt ſomnus: ꝛ amor: Ergo æneas quieſcebat: Dido inquieta erat. ℱ Anna ſoror: Elegit ſororem: ꝛ vnanimē: cui turpiorem amorem confiteretur. Neq; tamen aperte: ſed per inſinuationem longo circuitu verborum confeſſa eſt. Quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent. Patior inſomnia dum conſidero nihil eſſe in hoſpite: quod præferri non debeat.

CHRI. ℭ INFIXI .i. p. nam quæ vehementer cupimus e mente nunq̄; amouentur. Humentē vmbram: noctem: quæ vmbra terræ eſt: et humeſcit: nam humore per diem a ſole attracto: neq; ab eo aſſumpto humeſcit. ℱ Maleſana: nos ab amore dehortatur cū inſanos reddat. ℱ Terrent: nam viſis nocturnis horreſcit animus vel terret inſomnia .i. vigilia propter varias cogitationes q̄ aīo adueniunt. ℱ Anna ſoror: Optimum initium patheticæ orationis nam a nomine proprio incipit: vt oſtendat ꝙ amice ꝛ familiariter apud ſororem conqueratur: Sic Terentius. O mea Glycerium quo is te perditum: Et crebris interrogationibus ac diſſoluto rem auget.

Quis Nouus[a] hic nr̃is successit[b] sedib⁹ hospes?
Quē[c]sese ore ferēs? quā fortī[d] pectore ⁊ armis?
Credo[e] equidē, (nec vana fides) gen⁹ eē deoꝝ[f].
Degeneres aīos timor arguit. heu[f] quibus ille
Iactatus[g] fatis, quæ bella[h] exhausta canebat?
Si mihi non aīo fixū[i], immotūq; sederet[k];
Ne cui me vinclo[l] vellem sociare iugali,
Postq̄ primus[m] amor deceptam[n] morte fefellit,
Si non pertesum[o] thalami, tædæq; fuisset,
Huic[p] vni forsan potui succūbere culpæ[q].

SER. a ¶ NOVVS: magnus: vt Pollio ⁊ ipse facit noua carmina. b ¶ Successit sedib⁹: vt Succedoq; oneri: ⁊ Succedunt tecto. c ¶ Ques sese ore ferens: vt Obstupuit primo aspectu sidonia Dido: itē Nāq; ipsa decorā cæsariem nato genitrix lumēq; iuuentæ. d ¶ Forti pectore ⁊ armis: vt etiam alibi Ilioneo audierat dicēte: Quo iustior alī nec pietatē fuit: nec bello maior ⁊ armis. sane subaudi est: ⁊ bene virtutis commemoratione excusat supradictā pulchritudinis laudē. e ¶ Credo eqdē gen⁹ esse deorū. Nec enī vana fides est: idest falsa: nā Degeneres aīos arguit timor: idest probat ipugnat. f ¶ Heu: per hoc amoris ipulsus ostēdit. g ¶ Iactat⁹ fatis: vt Quis te nate dea p tāta pericula casus? h ¶ Bella exhausta canebat: finita: terminata: quod nimiæ virtutis est: nā ichoare bella quorūlibet est: vincere vel finire paucorū. i ¶ Fixus immotūq; sederet: cogi sese optat quæ sic negat. k ¶ Sederet: placeret: vt Et sedet hoc aīo. l ¶ Viclo iugali: synæresis est: pro vinculo. Iugali aūt propter iugū: qđ iponebatur matrimonio coniungendis: vn̄ etiā Iuno iugalis dicit. m ¶ Primus amor. i. maritus. n ¶ Deceptā morte fefellit: figurate dixit: morte sua decepit me: ⁊ fefellit. o ¶ Pertesus thalami tædæq; fuisset: pertesus participium est sine verbi origine: ⁊ regit genitiuū vt hoc loco: nā genitiuus singularis ē ⁊ accusatiuus: vt pertesus ignauiā suā. p ¶ Huic vni forsā potui succūbere culpæ: singula pronūcianda sunt. ingenti enī dicta sunt libra ⁊ moderatione quib⁹ cōfessioni desiderij sui quādā inijcit refrenationē. q ¶ Culpæ: pp antiquū ritū: quo repellebant a sacerdotio bis nuptæ.

DON. ¶ QVIS nouus. noua in illo sunt oīa tam in corpore q̄ in aīo: neq; vnq̄ ī alio visa: ⁊ hæc dicunt ꝓ amantis aīo. ¶ Quē sese. o. f. q̄ gratū q̄ iocundū est q̄ viro forti ꝯueniēs: q tacet q loquit q mouet. ¶ Laudat etiā æneas hic q nō amauit vt vulgaris ⁊ turpis: sed amatus ē: nō tñ ab ea q̄ eēt pudoris abiecti: sed esset perita cōsilio Veneris ⁊ cupidinis fraude. ¶ Heu: incipit sensim cōfiteri q amet q dolet casus ei⁹. ¶ Si mihi non: adeo illū probat vt illū iudicet dignus matrimonio suo nisi priori cōiugio sit decepta.

CHRI. ¶ QVIS nouus. q. d. cui nullus vnq̄ similis inuentus sit: ergo nouus sine exemplo. ¶ Credo: eqdē ex nimio amore est q nō solū hæc credat rōne quoq; cur credat affert. ¶ Heu: vis amoris exprimit: cū doleat ꝓteritis: ⁊ quæ iam euaserit eius malis: ex hac admiratiōe illius fortitudinis innuit illū indignū tā ini q̄ fortuna fuisse. ¶ Si mihi non animo fixum sapiētissim⁹ poeta cū didonē in ipsa pudicitia tēperantiæ habitu confirmatam ostēdisse recte nunc antea q̄ intēperatā inducat primo illā ex tēperata continentē: deinde ex cōtinēti incōtinētē fieri demonstrat ac postremo in vitij habitū deducit. Fuerat enī a pricipio tēperata: vbi ait. Tuz breuiter Dido vultū demissa profatur. Nūc vero veneris ꝑsuasio ⁊ cupidinis viribus. ac postremo virtutibus ac pulchritudine æneæ impulsa labascit: ⁊ de habitu tēperātiæ in quo bn̄ volens ⁊ sine difficultate operabat delecta nō a bono adhuc discedit: sed ipugnat Ratio aduersus appetitū: Qui olim obtēperās fuerat nūc ab ea deficit: vicit tñ adhuc rō: ⁊ idem agit nūc dido: q agebat dū erat tēperata: sed cum difficultate: in ipsa. n. tēperantia nulla erat pugna. Nam appetitus ita obtemperās erat rationi: vt pene illi cōiunctus cuncta ꝓ illius imperio exequeret: nunc vero in cōtrariū nitit insurgit. n. appetitus. Cū vulnus alit Venus: cū cæco carpit igni. Cū hærent infixi pectore vultus: ⁊ cum huic vni potest succūbere culpæ. Cuz sentit veteris vestigia flāmiæ: sed tñ in hoc acerrimo certamine tandem succumbit: cū decernit a ratione. Sed mihi vl' tellus optē prius ima dehiscat. Paulo vero postea cū ad tot acerrimos hostes blādæ sororis ꝑsuasiones accederēt: superior cum sit appetitus ⁊ rationem q̄uis inuitam traxit: factaq; est mulier ex cōtinēti incōtinēs: Vnde est illud His dictis incensum aīum inflāmauit amore. Spēq; dedit dubiæ mēti soluitq; pudorē: ac demū ꝑ incōtinentiam obduxit habitū intēperātiæ: quod ostēdit cū ait: nec iā furtiuū Dido meditat amorē. Spēq; dedit dubiæ mēti soluitq; pudorē. ¶ Pertesū: tedet. n. ī voce actiua præteritū habet: pertesum ē in voce passiua. ¶ Tædæ: ꝓ face ponitur: Cæterum tæda arbor est de qua diximus in Geor. ¶ Huic: tam grauitas vehementi. ¶ Vni. q. d. tali: vt exemplo careat.

¶ FATEbor

Anna (fatebor[a] enim) miseri[b] post fata Sichei
Coniugis. & sparsos[c] fraterna cæde penates
Solus hic inflexit[d] sensus, animúmq; labantē[e]
Impulit. agnosco veteris[f] vestigia flammæ.
Sed[g] mihi vel tellus optē prius ima dehiscat,
Vel Pater oipotēs adigat me fulmīe ad ūbras,
Pallenteis[h] vmbras Erebi, noctémq; profundā;
Ante pudor q̄ te violem; aut[i] tua iura resoluā.
Ille meos, primus qui me sibi iūxit, amores
Abstulit[k], ille habeat secū, seruétq; sepulcro.
Sic effata, sinus[l] lachrymis impleuit obortis.
Anna[m] refert. O luce[n] magis dilecta sorori,
Solá ne[o] perpetua mœrens carpēre iuuenta?
Nec[p] dulces natos, Veneris[q] nec præmia noris.

SER. a ¶ FATEbor. n. bene vno sermone & culpam expressit & necessitatē. Fateri enim & confiteri est & culpabilium. b ¶ Miseri post fata sichei: aut muliebriter dixit miseri: aut mortui s̄m Ciceronē: qui in tusculanis miseros mortuos vocat: aut certe ob hoc miseri: cuius tā obliuisceit: aut sic occisi. c ¶ Sparsos fraterna cæde penates: sic Didonis dispersos per fugas intelligimus: sic fratris pollutos cruore. d ¶ Inflexit: quia supra ait Fixum inmotumq; sederet. Inflexit a rigido pposito deuiauit. e ¶ Labantē ipulit: ipulit & labare fecit: nō. n. labababat q ā īmobilis fuerat. cauēdum sane ne labētem cōtra metrū legamus: nā la lōga ē: vt Labere nympha polo. f ¶ Veteris. u. f. bene ihonestā res sub honesta specie cōfitet: dicens se agnoscere maritalis cōiugij ardorē. g ¶ Sed mihi vel. t. o. p. i. de callide ac si diceret posse se cōiungi Aeneæ: si mors secuta non fuerit. h ¶ Pallēteis. u. herebo: i herebo: alij herebi legunt. i ¶ Aut tua. i. r. propter vīculū iugale. k ¶ Abstulit amores: cū illo cōsūpta sunt desideria & voluptates. l ¶ Sinū. l. i. ob. Sinus dicimus orbes oculorū. i. palpebras: quæ a palpitatione dictæ sunt: nā semp mouent. Impleuit aūt iō qa lachrymæ plerūq; se intra oculos tenēt: & plene præmisit excusatione iis lachrymis: prioris cōmemoratiōe mariti. m ¶ Anna refert: suasoria est oī parte plena: nā & purgat obiecta: & ostēdit vtilitatē: & a timore psuadet. n ¶ O luce magis dilecta. i. dilectior: nā antiq frequēter p cōparatiuo iungebāt particulā magis. tale & illud ē: Nate mihi vita quōdā: i dū vita manebat Care magis. o ¶ Solā ne? sola ne mœrēs ī oi carperis iuuēta? p ¶ Nec dulcis natos ꝑpter liberos quæ fuit cā secūdi matrimonij: vt Iu. Sed placet vrsidio lex iulia tollere dulcē Cogitat hæredē alij male lūgūt natos Veneris Cupidinē & Aeneā. q ¶ Veneris nec p. voluptates. Hom. τά τε δῶρα ἀφροδίτης.

DON. ¶ SED mihi vel tel. pfessa de amore meilius p venere sibi mortē dicit. ¶ Ille prim[9]: ośdit sorori viā necessariæ psuasiōis: vt qd erat amoris īpulsu factura: hortatu alieō ma

gis facere videretur: ait. n. semel nupsi: hēat ille q̄; uis mortuus pudoris mei pignus: q mihi florē virginitatis eripuit: & secum habeat: ac suo sepulchro conseruet: & sic obliq; dicit. Quid dubitē nubere: cū alterius nuptias sepultus ille nō videat: nec sētire possit. Sufficiat illi quod pcipuū habuit vgītatis meæ decus tulisse. Relinquat vi duā necessitatibus suis ī fuire: & sentit fidē debitas illi sustulit mors q noiitatē q̄; das pcurauit. Vis maior vrget: & itolerabilis cogit: ipune secūdi ꝯiugij fortuna suscipit: & si alīqd manes sētire pōt ipūe pcat. Lachrymas qs effūdebat vel recordatiōe veteris mariti: vel qꝫ rogat id facē qd aīo respuēte dānauerat. ¶ Obortis. subito cohortis: Sic. n. fit qn dolore ai fundunt: Cōtra Sinone lachrymis q; coactis. ¶ O luce. m. d. s. ośdit eām meri ꝯsilij fuisse: cū ex amore loquat: & deide aggredit destruere causas pp qs ipsa negauerat secūdas nuptias. Nec dulces. n. honestā cām pponit ne libidinis s; liberoꝝ creādoꝝ causa illam hortari videatur.

CHRI. ¶ INFLExit sensus: mouit appetitū: & repugnātē rōni fecit & deduxit a via recta. Veteris. u. f. ośdit q̄; c[9] sit amor cū circa hæc pncipia notet eū esse siles illi q fuerat maxim[9]. Ima tellus: imæ terræ ptes: vt eo hiatu deuoluat vsq; ī cētrū. ¶ Dehiscat: valde hiscat: vt nulla sit retētio tuēti: Viget āt hæc rō: s; cū appetitu certamē init. ¶ Vel pī omn. auget: nā minor pena ē p hiatū ad īferos dedaci q̄; iouis fulmine pcussā eodē trudi. ¶ Pallētes. u. e. n. q;. P. excludit elysioꝝ cāpoꝝ lucos vbi beatæ degūt & in manifesta luce & amœna vsant. Vnē Solēq; suū: sua sidera norūt. Et tartara: expmit vbi nocētes puniūtur. ¶ Sic effa. s. qa repugnat appetit[9] rōni & coact[9] obtempat. ¶ O luce. m. d. s. orō ē i genere deliberatiuo: & arguit a tuto & honesto. Captat beniuolentiam & attentionem: cuꝫ ostēdat tm̄ illā amare. In primis autem demōstrat quibus bonis caritura sit si voluptate et liberis si amori illi repugnet: & cōfutat q̄ illa dixit de Sycheo. ¶ Mœrens: est mœror s̄m stoicos ægritudo flebilis.

Id[a] cinerem, aut manes credis curare sepultos?
Esto[b], ægrā nulli quondam flexere[c] mariti.
Non Libyæ, non ante[d] Tyro despect[9e] Hiarbas,
Ductoresq;[f] alij; quos[g] Aphrica terra triūphis[h]
Diues alit, placitó ne[i] etiā pugnabis amori?
Non venit in mentē quorū[k] consederis aruis?
Hinc[k] Getúlæ vrbes genus isuperabile bello,
Et Numidæ infreni[l] cingūt; & inhospita[m] Syrtis,
Hinc deserta[n] siti regio, latéq;[o] furentes
Barcæi? quid bella Tyro surgentia dicam;
Germaniq;[p] minas?
Dijs[q] eqdē auspicibus reor, & Iunone[r] secūda
Hūc cursum Iliacas vento tenuisse[s] carinas.
Quā tu vrbē Soror hāc cernes? q̄ surgere regna
Coniugio[t] tali Teucrûm comitatib[9] armis?

SER. a ¶ ID cinerē aut manes credis. c. se. propter illud: quia marito iurauerat: vt nō serua ta fides cineri pmissa sicheo. bene extenuat dicēdo nō animā: sed cinerē: & manes sepul tos. Dicit autem sm epicureos: qui animas cū corpore di cunt perire. b ¶ Esto: ad uerbium con cedentis: & est græcum. c ¶ Flexere mariti: nō qui erant sed q eē cupiebāt. Alij itelligūt ægrā mariti: vt sit genitiuus sin gularis: idest tristes propter maritum. d ¶ Nō ante tyro: aut in tyro: ac si diceret tyri: aut certe τυρόθεν: idest ō tyro: vt dardanus he speria. e ¶ Despect9 Iarbas rex libyæ qui Didonē re vera voluit ducere: & vt habet hi storia: quū hoc negaret carthagini intulit bel lū: culus timore cū cogeret a ciuibus: petijt vt ante placaret manes mariti: & ex ædifica ta pyra se in ignē præcipitauit. ob quā rē Di do. i. virago appellata ē nā Elissa pprie di cta est. f ¶ Ductoresq; alij: ergo Iarbas du ctor. g ¶ Quos aphrica terra: deriuatiões frequenter sunt maiores principalitate: iter dū pares ueniunt: raro minores: vnde su pra lacæna notandū diximus. h ¶ Trium phis diues. i. bellicosa. i ¶ Placitó ne etiā pu gnabis amori: ac si diceret cōtēpsisti eos qui displicebāt: nunqd etiā placito amori repu gnabis: & ē græcū pugno tibi: nā nos pugno tecū dicimus. k Hinc getulæ vrbes: ad ter rorē vrbes dixit: nā mapalibus habitant. l ¶ Infreni: aut sæui: aut qui equo sine freno vtunt. m ¶ Inhospita. barbara: aspera. n ¶ Deserta siti regio: inhabitabilis. Dicit autē xerolibyen. i. partē africæ aridam quæ ē inter tripolin & pētapolin. & bñ teret dicēs iuxta eē aut bellicosas gētes: aut deserta lo ca: vnde nō speratur auxiliū. o ¶ Lateq; fu rētes barcæi: Hi lōge sūt a carthagine: vnde addidit Late furētes: Hi sm Titianum in cho rographia Phœnicen nauali quōdam certa mine superauere. Barce aūt ciuitas ē pētapole os: q̄ hodie ptolemais dicit: nam Cyrene & barce reginæ fuerūt: quæ singulis dederūt ci uitatib9 nola. p ¶ Germaniq; minas: ppter au[?] qd ei (vt in prio diximus) tulerat. q ¶ Dijs eqdē auspicib9: hoc dicit: dij auspices sūt ma trimonij: ænea huc venire fecerūt. Nuptiæ. n. captatis fiebāt augurijs: vt Luc. Cōtēptiq; au spice Bruto. r ¶ Iunone secūda: quæ præest piugijs: vñ Iu no gamilia di cit. s ¶ Tenuis se: pfecisse im plesse. t ¶ Cō iugio tali. i. vi ri fortis: qd iō dicit: qa scit a Didone dictū.

DON. ¶ ID cinerē i. hic cū defer re ptendis: ne scit honorificē tiā tuā. Cū ala n. sensus mo rietis extiguit totū iterit per ditq; obsequiū gsqs illud nō hoi sed cineri progare ptendit. Esto ægrā: cū adhuc esses ægra ex recēti dolore: nulli flexerūt te. nunc nō repugnabis placido amori. ¶ Hic ge. vr. exprimit qd obscure dixit quoq; cō sar. post aūt multa necessaria: q̄ simplus posuit addit. faciēdi necessitatē singula cū metu discurrēs dicit ergo: nō cōsideras te peregrinā: & i locis pegrinis te iperiū velle fundare: & oīa initia psertim iperij hr̄e laborē durū. Quod fœmi na & sola paras vrbē fūdare cū innumeræ gē tes possint te magno nūero. vrbiū isestare: q̄ virib9 & ferocitate valēt. ¶ Insupabile: &c. in freni iuincibiles ostēdit. ¶ Infreni: q suis le gib9 viuētes nollēt alicō impio subiugari. ¶ Inhospita: nō qd nō suscipiat hospites: sz quā ihumanitatis cā ols formidet aduenies vel oderit pegrinos. Hoc ipm cigūt hēt ma gnā vi: nā cigere ē ābire: vt isinul mōstrent inimici vndiq;: ne p illos neue ēt p defta fugē possis. ¶ Germāi mias: R vt validissimū po suit. q. d. addet q mare obsidebit ne fugē pos sis. Postrēo illi hoc cogitādū pponit: cui ipiū sit relictura: si careat liberis. ¶ Dijs eqdē: po terat timē Dido iunoni R nō placē: sz ɔiectu rasi remouet. A nña ait. n. si nollēt dij nobis ɔiūgi troianos. nunq; illi nr̄a littora tetigis sent. & credit iunonē pcurasse vt troiani a pa tria pellerent: vt huic regno fauerēt. ¶ Quā tu vrbē: si sola tm̄ regnū pasti: qd facies troia nis adiuta? Ergo fauorē doꝝ sacrificijs ɔcilia.

CHR. ¶ SEPVLtos. q. d. sensu carētes. Loquitur ex sentētia Aristo. q ait mortuos parū de su peris curare. ¶ Manis: p manes sz Priscia.

¶ VENIam:

Punica se quantis attollet gloria rebus?
Tu modo posce Deos veniā[a], sacrísq;[b], litatis
Indulge[c] hospitio, causásq; innecte morandi,
Dū pelago desæuit Hyems; & aquosus[d] Orion,
Quassatǽq; rates, dū nō[e] tractabile Cælum.
His dictis incensum[f] animū īflāmauit amore,
Spémq; dedit dubiæ mēti, soluitq;[g] pudorem.
Principio delúbra[h] adeunt, pacémq;[i] per aras[k]
Exquirūt, mactant[l] lectas[m] de more Bidentes
Legiferæ[n] Cereri; Phœbóq;[o], Patríq;[p] Lyæo,

SER. a ¶ VENIam: aut beneficiū: aut re vera venia periurij. s. vt Nō cineri seruata fides ꝓmissa sicheo. b ¶ Sacrisq; litatis: dijs litatis debuit dicere. non enī sacra: sed deos sacris litamus. i. placamus. ergo noue dixit: sed distinguēdū ē: vt dicam⁹ sacris. i. ꝑ sacra litatis. s. dijs. c ¶ Indulge: da operam: vt Indulgēt vino & vertūt cratéras ahenos. d ¶ Aquosus orion: corripuit ratione supradicta dū pelago: prætēde naufragis fluct⁹ aduersa nauigatōe iactatis procellarū nomen oppone: Hoc est et flammare aurū: & artē docere precandi. e ¶ Non tractabile: asperū itractabile ꝑpter tēpestatem. f ¶ Incensum Inflāmauit: vt Horatius: Oleum adde camino. g ¶ Soluitq; pudorem: propter vincula castitatis. h Delubra: delubrū dictū vt supra propter lacū: in quo manus abluunt: vel ꝑpter tectum coniunctū: aut certe ligneum simulacrū delubrum dicimus a libro: hoc est raso ligno factum: qđ græce ξόανον dicit. i ¶ Pacemq;: beniuolentiā: k ¶ Per aras exquirunt: idest sacrificādo explorant: an dij velint huic rei cōsentire. dicendo autem per aras auspicalē artem ostendit: vnde ē: Et spirantia consulit exta. l ¶ Mactant: verbum sacrorum per euphemismū dictū: vt adolere: nam mactare est proprie magis augere. m Lectas bidentes. non vacat lectas. Moris enī fuerat: vt ad sacrificia eligerent oues: quibus nil deesset: vt in sexto: Nūc grege de intacto septē mactare iuuencos. Bidētes autē dictæ sunt quasi biennes: quia neq; minores aut maiores licebat hostias dare. Sunt enim in ouibus duo eminentiores dentes inter octo: qui non nisi circa bimatum apparēt: nec in omnib⁹: sed in his quæ aptæ sacrificijs inueniuntur. n ¶ Legiferæ cereri: leges enī ipsa dicit īuenisse nā & sacra ipsius thesmophoria vocantur: sed hoc ió fingitur qa ante īuentū frumētū a Cerere: passim hoīes sine lege vagabant: quæ feritas iterrupta est īuēto vsu frumentorū: Postq; ex agroꝝ diuisiōe nata sunt iura. o ¶ Phœboq;: q præest auspicijs: qbus vrbes regunt. p ¶ Patriq; lyæo: quia vt supra diximus aptæ vrbibus libertatis est deus: vnde etiā Marsyas eius minister est in ciuitatibus libertatis īdiciū: & cōis hoc habet sensus sacrificabat ingt primo numinibus: quæ vrbi præsunt: quasi nuptura ꝑ vtilitate reipublicæ. Deinde Iunoni cui curæ sunt nuptiæ. est etiam sensus altior: nā facturi aliquid ante aduersos placamus: & sic ꝓpitios īuocam⁹: vt Nigrā Hyemi pecudē: Zephyris felicibus albam. Ergo modo nuptura placat ante Cererē quæ propť raptum filiæ nuptias execrat: Apollinē q expers vxoris ē. Liberū: qui nisi raptā coniugē habere nō potuit: & sic Iunonē conciliat.

DON. ¶ INDulge hospi. i. illorū peregrinationē vberius foue: ne deficientibus rebus troiani recedere cogātur. ¶ Causasq; in. m. ꝓtende causas q̄ illos a nauigatione arceāt. ¶ Incēsum in. f. bis repete. s. animū incensum amore: īflāmauit amore: nam data spe cōmodi ex his q̄ ꝑ futura dicebat adeo dubitationem remouit: vt oīs verecūdia & pudor cesserit. ¶ Legiferæ: quia populoꝝ cōsensus nisi legibus retineri nō possit. ¶ Phœbo: vt in futurū ꝓsperiora pficeret q̄ optabant. ¶ Libero: vt pstaret lætitiam sempiternam.

CHRI. Delubra. ¶ DELVBRA. diximus ea tēpla eē in quibus essent simulacra deorū delibrata & decorticata: nam vt est apud Pli. q̄uis statuaria ars apud italos vetusta fuerit: vt apparet in Hercule ab Euādro sacrato in foro boario: q triūphalis dr & per triūphū triumphali habitu vestitur. Itē in iano gemino: qa Numa dicatus est digitis: ita figuratis vt. ccclxv. notet: quo & anni & tpis se deum indicet: tñ vsq; ad deuictā asiam simulacra deoꝝ potius lignea fuerūt: vñ legit ī vrbe populonia simulacrū iouis ex vna vite fuisse: nā ita magnæ ac crassæ vites reptæ sunt vt ī metapōto tēplū iunonis colūnas ex vite hūerit. ¶ Quā q̄; apud priscos nulla fuit dei imago. Clemēs n. ait numā regē mosayca vsum disciplina īstituisse nullā imaginē deo tribuere. Vñ ānis clxx. nulla imago neq; ficta neq; picta ī templis deoꝝ visa fuit. Ita occīe significauit nullo mō nisi mēte ad dei similitudinem hoīem venire posse: ait Eusc. de ꝓpa. euā. Plutar. aūt ait: ex ligno pſca deoꝝ simulacra fieri solita. Ex hoc. n. pria apollini in delo statua ē: ex hī palladi quā suo ēt tpe apud athenieſes fuisse scribit: Itē Iunonis apud samios: vt Callimachus asserit. Peras ēt q ꝓmus argolicæ iunonis tēplū ꝯdidit: & Calythiā filiā suā antistitē

cōsecrauit ex pini trunco illi simulacrū fixit. Lapidē.n.rem durā & inanimē in deorū effigies celare nolebāt. Aurū vero & argētum infœcūdæ terræ colores putabāt. Hæc Plutar. Plato vo in legibus ait terra & vesta deorū est hitatio. Nemo igit ex ea cæteris dijs simulacra faciat. Aurū vo & argentū inuidiosa possessio est. Ebur aiaz deposuit. Ideoq; ad simulacra deorū ineptū est. Aes & ferrū belli sunt instrā. Pacem ppiationē m Marcellū. ¶ Bidētis: p bidentes
Bidētes
ēm Priscia. Refert aūt Marcellus: q existimat bidētes oues a Virg. dictas q duos habeant dētes pessime intelligūt. Nā hoc mōstri genus est. Sz melius itelligi pōt si biēnes dixerint auctoritate Pōponij. Mars tibi voueo factum si vnq; redierit bidētī verre & Nigidius figulus ait bidental vocari q bimæ pecudes imolent. Macr. aūt refert in libris pōtificalib' legi bidētes pmo dictas. d. lra ad hiatū duarum vocaliū interiecta: vt est redamare & redire p remeare & reire: & redarguere p rearguere. Higinius tn q ius pontificiū ignorauit: dixit bidētes eē hostias: q per ætatē duos dētes altiores hñt p quos ex minore in maiorē transcēdisse pstat ætatē. Seruij aūt sniam scripsimus in eo. Pōpeius vo refert bidental tēplum quodaz
Bidētal
dici: q in eo bidētibus hostijs sacrificaret. bidētes aūt esse oues dētes duos lōgiores cæteris
Ceres
hñtes. ¶ Legiferæ: Ouid. Prima Ceres vnco glebā dimouit aratro. Prima dedit fruges & alimētaq; mitia terris: Prima dedit leges cereris sunt oīa munus. Sūt q dicāt eandē esse q isis q ægyptijs leges dedit. Fuit aūt Ceres Saturni & Opis filia Ouid. ex ope Iunonem memorat cereremq; creatā Semina saturni: tertia vesta fuit. Ops.n.terra est: Saturnus vo tps interptat. Cererē igit q fruges sunt terra ac tēporum qlitates pducūt: sed de hac in Geor. latius dictū est. ¶ Tyro: ait Stra. in descriptiōe phœniciæ post orthosiā & eleutherum est tripolis: q nomē a re accepit. Tres.n. vrbes hēt Tyrum Sidonē: & Aradū. Non igit mirū si Didonē: q tyria fuit sidoniā appellet vicinitate. ¶ Nō venit in mentē: q.d. adeo parū te circūspicis:
Numidæ
vt nō recorderis inter q; imanes gētes verseris? ¶ Getulæ: de his Salu. scri. africā initio habuere getuli & libyes asperi: iculti q;: qbus cibus erat caro ferina: atq; humi pabulū velu
Getuli
ti pecoribus. Neq; lege neq; iperio cuiusq; regebant: vagi palantes: q nox cogebat: sedes habebāt. ¶ Numidæ: ait Hero. Hos suis pueris in triēnio tpom venas inurere: ne phlegma.i. pituita in pnitiē corporis recidat. Verū qa dolor ille intēsissimus & pestifer: quē spasmō græci vocāt: ex ipsa inustiōe oriri posset hirci vrina locū inustū spargūt: & pfecto siue hoc sit: siue alia res oībus gētibus valētiores viuunt: numidæ psæ fuerūt: qui defuncto in hispania Hercule ab exercitu eius cū medis in africā enauigarūt: & ibi deficiēte materia ad domos ædificādas alueos nauiū inuersos p tugurijs habuere. Inde p cōnubia getulis admixti sūt: & qm vagantes alia: deinde alia loca petebant: seipsos numidas appellauerunt: ait Salu.

¶ Barcæi: battus ex thera isula coloniā in libyā in regiōes Axiristō nomē est duxit. Atq; hinc septimo āno i cyrenē pcessit: populumq; cyrenēsium auxit: Batto successit: Agesilaus: & huic alius battus q cū solus regnaret eius fres in libyā migrātes barcē pdidere. ait Hero. at Stra. ait barcē ptolomaidē appellatū. Est aūt post arsinoem. ¶ Quā vrbes: q; egregiā: q; nobilem: q; potentē cum duplicatæ erūt vires. Cū troianos tuis adiunxeris. Erit ergo voluptuosa ex piugio tanti & tam pulchri viri. Augebit imperij maiestas aucto populo: & pulso eo in quo nunc ex timore viues nacta tantas troianorum vires. ¶ Punica se. q.d. augebit imperium tuum viribus troianorum: & tamen oīs gloria in tuos redundabit: nam punica et troiana regna dicent. Mira ergo auxesis: vt non solū tuta verūetiam in summa vtilitate viuere possit. Recte aūt hoc collocat post approbationem. ¶ Tu mō. p. ostendit rem voluptate: honestate: & vtilitate plenā: nunc facilē facit. Si dij inuocabuntur: si indulgentiorē se in hospitem pbebit: si occasionē hyemis quæ illos nauigare phibet: nō omittet. ¶ His aiuin: Terentiana snia est: ait.n. Simon qua demonstratur quaz noxia sit res aīo ægroto si improbū assumet magistrū. ¶ Dubiæ menti: naz cum aius in dubio est paulo momento huc vel illuc impellitur. ¶ Soluitq; pu. At qui ptra Platonis: quem semp obseruat: sniam dici videt: q illa ex amore pudorem soluat: ait.n. Plato pudorem & studiū ab amore oriri. Hic aūt dicitur ab amore extingui: sed Pla. itelligit de diuino amore: qui nos ab omni turpitudine remouet iniecto pudore: & ad oēs egregias res impellit addens studiū qd est vehemēs applicatio aī ad aliqd pagendū: sz Pla. de diuino amore loqt. Poeta Ferinū describit.

SER. [a] ¶ Cui vincla iugalia cur. e. qa ē & curretis & matrona: & regina.
b ¶ Cādētis: cādidæ: pticipiū est pro noīe. c ¶ Media inter cornua fundit: nō est sacrificiū sed hostiæ exploratio vtrum apta sit.

Iunoni ante omneis, cui[a] vincla iugalia curæ:
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Didò
Candentis[b] vaccæ media[c] intèr cornua fundit.

¶ IVNONI: DON. qa piugiorum tenet pleissimas ptātes. ¶ Ipsa tenēs. alij alia faciebant ipsa sacerdotis munere fungebatur.
¶ PATERā. poculū est dictū qd patēs sit: est CHRI. & latinū nomē. Crat vo græcū: sz de poculis in Buco.

In Buco. dictũ est. ¶ Candẽtis vaccæ: ostendit q̄ ex magno affectu parauit hostias maio res: sed de his in Geor. Hinc alibi citũne greges. Elegit aũt vaccã maxime pp iunonem: cui vaccã sacrificabãt. refert aũt Plin. q̄ apud antiquos deorũ honori in sacris nihil aliud excogitatum erat q̄; vt auratis cornibus hostiæ dunitaxat maiores immolarentur: hinc Iuuena. Et auratam iunoni cede iuuencam.

SER. a ¶ ANte ora deû:âte simulacra. b ¶ Spaciatur ad aras: matronæ enĩ sacrificaturæ circa aras faculas tenẽtes ferebantur q̄si cum quodam gestu: vñ Salustius: Saltare elegãti' q̄; necesse est probæ.

Aut ante[a] ora deũm pigues spaciat[b] ad aras.
Instaurátq3[c] diẽ donis; pecudúmq3 reclusis
Pectoribus, ĩhians[d] spirantia[e] consulit exta,
Heu[f] vatum ignaræ mẽtes: quid vota furentẽ?
Quid Delubra iuuãt? ẽ[g] mollis flãma medullas
Interea; & tacitũ viuit sub pectore vulnus.
Vritur infelix Didò; totáq3 vagatur
Vrbe[h] furens, qualis[i] coniecta Cerua sagitta,

n.u.f. Cu3 o[illegible]a frustra agerentur ex nimio amore nullo ĩ loco cõsistere poterat: & vaganti totius ciuitatis spacius nõ sufficiebat. ¶ Qualis: Didonem ceruæ syluas ciuitatis: mobilitati ceruæ Didonis discursibus sagittam pastoris sagittæ cupidinis comparat.

c ¶ Instauratq; die donis: muneribus: quæ aut diis offerebat: aut donabat tyrijs vel troianis. Instaurat autẽ ideo: qa iã supra sacrificauerat: vt Simul Aeneã ĩ regia ducit tecta: simul diuũ templis indicit honores. d ¶ Inhians: intenta per sollicitudinẽ. e ¶ Spirãtia: palpitantia: q̄si adhuc viua f ¶ Heu vatum ignaræ mẽtes: nõ sacerdotes vituperat quasi nescios futurorum: sed vim amantis exprimit: & inde vituperat sacerdotes q admonuerũt nõ crediturã: nã oĩa futura a sacerdotib' prædicta eẽ sequẽs idicat locus: vt Multaq; præterea vatũ prædicta priorũ. g Est: verbum indeclinabile ẽ: nã frequẽter deficit. Est aũt huius positio edo es est. Inuenimus: s3 qđ abolitum ẽ edo edis edit: vnde est edere & cõcedere qđ hodie nõ dicimus. nã ab eo qđ est esse & comesse facit: quo tpe etiã pro præsenti vtimur: vt volo eẽ. Nã in defectiuis tẽpora p tẽporibus ponimus: vt odi noui memini: odisse nosse meminisse: et pro præsenti ponunt: nã odire nouire: meminire nõ possumus dicere. h ¶ Vrbe furens: furor enim ẽ amor: in quo nil stabile: vñ & Cupido puer inducit: quasi istabilis & infans: qui non potest fari: vñ est paulo post: Incipit effari: mediaq; in voce resistit. i ¶ Qualis coniecta cerua sagitta: satis cõgrua comparatio.

DON. ¶ PINGVES: pecorũ corporibus oneratas. ¶ Spatiat: eũdi & redeũdi vices crebras pcurabat. ¶ Instaurat: sæpius hoc faciebat: vt pduceret diem volens diutius habere psentẽ quẽ amabat. ¶ Heu vatum. i. fiebant ab iprudentibus sacra nullis amorũ necessitatibus pfutura. Fiebãt ab iis qui sibi veluti vaticinãdi sciam vẽdicabãt: & cũ aliud augeret nõ intelligebãt didonis ardorem. Profuturos se arbitrabant iis q̄ interuenięte ignoratione nescirent: Quid. n. quæ soluebantur diis vota prodesse poterant amanti cu3 ardorẽ tã ĩmoderata incẽdia dedicet. ¶ Tota

¶ SPA tiat: tãgit illoꝝ opinionẽ: q delubra ea tẽpla dicũt q aũ se arẽ hñt. ¶ Inhiãs: cũ aliqd vehemẽter cupim' alíps relictis cæteris actiõib' illi vni hæret vñ aptis oculis parẽtibusq; aurib' neq; videm' q̄cq̄; neq; audim'. Quinetiã vis illa qua mẽbra cõtinet ab officio auertit: vñ oĩa stupet. Hinc os aptum remanet qđ hiare dicimus. Quapp poetæ subsequẽs p antecedẽti hiare & inhiare. i. vehemẽter cupe dicũt sic in Geor. Hic stupet attonitus rostris: hũc plausus hiantẽ Per cuneos geminat'. n. populiq; patrumq; corripuit. ¶ Spirãtia: & hic ipatientia expectãdi ex nimio amore ońdit: vt hostias adhuc semiuiuas apiret. Sũt aũt duo hostiarũ genera: alterũ i quo tñ aĩa dedicat: vt aĩaq; lit. indũ argolica: alterũ in quo aruspices futura puident: vt hic dicebat aũt hæc aruspicina ab ara & inspiciendo: qa in ipsa ara aptã hostiã inspiciebãt: aruspices. n. duas fibras. i. duo in iecore capita ita diuidebãt vt alterũ sacrificãti alterũ parti aduersæ darent: inde viscera psecabãt. Hinc psecta dicunt. Luc. Et laui calido p secta cerebro. Pro re aũt maxima habebãt. si qd in extis nõ psuetũ apperet: vñ cũ sacrificanti apud laurentũ Syllæ in capite vituli ni iecoris similitudo coronæ apperet regnum illi portẽdi aruspices dixerũt: sed & color futura ostendebat. Luca. Terruit ipse color vatẽ. Circa mortẽ marcelli iecur ĩ extis defuit. Tristia exta piacularia erant. Item si hostia ab ara pfugisset: aut pcussa mugitũ dedisset: aut alia pars q̄; pereret cederet. ¶ Exta: dicta sunt q̄ extent. i. emineant & sunt proprie cor & pulmo. qa in parte superiore locãtur: sed etiã lien & iecur exta dicunt: qa super inferiora intestina locant: hæc oĩa complexa ẽ antiquoꝝ religio: & caput exteꝝ iecur dixerũt. ¶ Heu va. i. m. fortasse rephendit vates qui putent amorẽ aliquib' sacris pelli posse.

CHRI. inhiare

prosecta

Exta

hæc autẽ exclamatio adiuncta repetitioni & interrogationi vim ac grauitatẽ & pathos affert orationi. ¶ Medullas: vt ostẽdat vehementer internũ amorem Tacitũ: cæcum & occultũ. Mutatur autẽ ab auditu id qđ est visus. ¶ Qualis cõ. comptio ex Home. sed loco maxime q̃drans. Cretẽses. n. venenatis sagittis petũt ceruos: at illi ad dictamũ currẽtes illo gustato venenũ: ferrumq; e vulneribus pellunt. ¶ Dictamũ: siue diptamũ: nas vtroq; mõ scriptũ inuenio apud medicos: fm Diosco. dr̃ pulegiũ siluestre: & bathi: folia hẽt maiora & lanosa sup oẽm fruticẽ velut lana inest illi: sed nec florẽ hẽt nec semẽ. Est & aliud genus diptami folia hñs similia sisimbrio: sed virgã maiorẽ supra qua florẽ ormino agresti hẽt similem & maiorẽ & nigrũ & mollem: cuius folia odorẽ hñt sisimbrij. Pli. aũt ait a vulneratis aĩalibus diptamũ comestum statim de vulnere terra deijcit: & post multa dicit q̃ spẽs sit Pulegij antiq pulegiũ Martis dixerũt. Habet eandẽ virtutem quã pulegiũ: sed vehemẽtiorẽ. Ait etiã Serapio: Defert ex insula creta alia spẽs dictami: cuius folia folijs sisimbrij silia sunt: sed virgas habet maiores: & in summitatibus sunt folia similia folijs origani agrestis nigri coloris & pulchri: odor autem in eo tenet medium inter sisimbriũ & saluiam: diptamus etiam suffitu educit ab ortus & combustum fugat venenosa.

Dictamum

Quàm ꝓcul incautã nemora inter cressia[a] fixit
Pastor agens[b] telis, liquitq; volatile ferrum
Nescius[c] illa fuga[d] siluas, saltúsq; peragrat
Dictæos[e]; hæret lateri letalis[f] arundo.
Nunc media Aeneam secũ per moenia ducit,
Sidoniásq;[g] ostentat opes, vrbémq;[h] paratam.
Incipit[i] effari, mediáq; in voce resistit.

SER. a ¶ CRESSIA: cretensia: nã græce cres facit: vnde est cres et cressia facit latie cretensis. b Agens telis: vrgens psequẽs. c ¶ Nescius: ignoratus: latens: nõ q cer uam nesciret: & rara sunt v̾ba: quæ ꝯrium significãt: nas vector quũ sit ꝓprie qui vehit: inuenimus etiã eum vectorẽ dici q vehitur: vt Luca. Vectoris patiens tumidũ supenatat amnẽ. Et venia est hæc sola pauoris Vectorẽ non nosse tuũ. tale est & formidolosus quũ sit timidus: & timendũ significat. Tale et alumnus q alit & q alitur: hospes q accipit & qui accipit. cum. n. exigat ratio: vt nola verballa agentis hẽant significationẽ: pro passiua significatione plerũq; ponunt. d ¶ Fuga: cursu: vt Simul arua fuga: simul æquora vertit: nã intelligere nõ possumus fuga: quũ dicat peragrat. Peragrare. n. est circũire inquirendo. e ¶ Dictæos: cretenses Ceruæ vulneratæ dictamum q̃runt: vt in duodecimo legimus: Nõ illa feris icognita capris Gramina. f ¶ Letalis arundo: ꝓpter futuꝝ omen Didonis. g ¶ Sidonias: Pygmalionis: vel Sichei. h ¶ Vrbẽ paratam: paratã ad illud ptinet: qđ Aeneas ꝓpter ciuitatẽ nauigat: sed alij mouent q̃stionem quõ paratam: quum paulopost inferat: Pẽdent opera interrupta: minæq; muroꝝ: sed paratus põt dici cui paululum etiã supest: vnde est Minæq; muroꝝ ingẽtes. i ¶ Incipit effari: mediaq; in voce resistit: sic Horatius: Cur facunda parũ decoro inter verba cadit lingua silentio?

DON. ¶ SIDONIAS opes: nec sua pñtia supflua videretur: Et ostendebat vrbẽ paratam: vt a nauigandi cupiditate auocaret. ¶ Incipit effari: præcidebat contextũ verboꝝ: vt loquẽdi spacia proferret in longum.

CHRI. ¶ NESCIus: nescitus: sicut vector qui vehit & q vehit: sic fœlix & qui dat & qui accipit fœlicitatẽ: vel dixit nescius: vt ostenderet licuisse feræ vulneratæ diutius euagari: qm̃ non insectabat illã venator: qppe q illam vulnerasse nesciret. Nã si sciuisset cito illã fuisset assecut᷒. ¶ Cerua: ceruus mulcet fistula pastorali: si cernit arcũ & sagittas miratur. ¶ Hæret: sic & Didonis vulnus q̃uis tota vrbe vagei hærebat. ¶ Harũdo: calam᷒ calami subtiliores cãne sunt: & vt refert Pli. Calamis orientis ppl̃i bella ꝯficiũt. Calamis spicula addũt quæ irreuocabili hamo noxia mortẽ accelerant. His armis solẽ ipm obumbrant: pp qđ serenos dies optãt. Odere ventos & imbres: q inter illos pacẽ eẽ cogũt. Aegyptij igit̃ æthiopes: arabes: idi: scythæ: bactri: parthi his armis vtunt. Nullus tñ sagittis eodẽ Plinio teste calamus aptior est q̃ q in rheno bononiẽsi amne orit̃: cui plima est medulla: pondusq; volucre: & ꝯtra flatus puicax: sed libyco nõ eadem gr̃a. ¶ Parat. i. a quo opere turpius erat desistere. ¶ Per mœnia du. Sidoniasq; ostẽtat opes: Duo ponit qbus maxime gaudẽt amantes. Nã & rem amatã libẽter apud se hñt: & siqua pulchriora hñt: nõ sine vanitate ostẽtant. Nã ostẽdere est simplr̃ demõstrare: Ostẽtare vo est ad põpam: gloriamq; ostẽdere. ¶ Incipit effari: signũ maximi amoris est: cũ orone itegra nõ põt vti amans: sed vt puer interrũpit. Hanc rem mire ondit florẽtinus Petrarcha: Sed dicet aliqs cũ amor caut᷒: callidusq; sit et eloquẽs erit. Vñ est illud disertũ faciebat amor. Est qdẽ disertus am̃s: sed sæpe vel subito interuẽtu vel vehemẽti aliqua cogitatiõe ita cõsternat: vt q̃a e memoria excidant: subitoq; mutescãt.

Calamus

Ostendere

Ostentare

CLABENTI

SER. a ℭLABENTE die:qa in vsu nō erāt prandia:vt Iuue. Exul ab octaua Marius bibit. b ꝑ Demēs:qa ea quæ nouerat cupiebat audire. c ꝑ Narrātis ab ore:vt eū intuerenť:ꝛ hoc loco pola amātis affectus exprimitur. d. ꝑ Obscura luna.i.nox:nā nisi tā ꝓtrarius est lunæ q̄; obscuritas:vſalitius intelligit: nā cuȝ p ſe luna corpus opacū sit. vñ luna lux aliena dr: a sole.n.lumē accipit: vnde ꝛ græce σελήνη: ꝙ σέλας: idest lucē hēat ἀνω.i.supne ħ ē a sole. e ꝑ Sola:sine eo queȝ amabat:n:i regina sola esse nō poterat.est aūt Plauti: qui īducit amatorē inter mītos positū dicentē ꝙ solus sit. f ꝑ Mœret:ꝑ diphthōgū est tristis est:aliter significat militat:vt ære meret paruo.lane in treor aliđ est. g ꝑ Absens absentē:Ter. Præsens p̄ntem eripi abduci ab oculis. h ꝑ Imagine capta ob amādis simitudinē. i ꝑ Minæ:eminētiæ muroꝝ:quas ꝑinnas dicūt. k ꝑ Peste:amore:incēdio:vt ēt toto descēdit corpore pestis. l ꝑ Nec famā honestā.i.sane πῶν μέσων est: qđ ꝛ in bono pōt accipi ꝛ in malo. m ꝑ Furori:iā non amori. n ꝑ Aggrediť:cuȝ calliditate loqtur. o ꝑ Egregiā vo laudeȝ: Ironia ē:inter quā ꝛ ꝯfessionē sola interest ꝓnunciatio: ꝛ ironia est quū aliud vba:aliud cōtinet sensus. p ꝑ Puer:filius.παῖς græce dixit. q ꝑ Duoꝝ:est:bn̄ cessit masculio fœmininū.

Nunc eadem labente[a] die conuiuia quærit,
Iliacósq; iterum demens[b] audire labores
Exposcit,pendétq; iterū narrantis[c] ab ore.
Post,ubi digressi;luménq; obscura[d] vicissim
Luna premit,suadéntq; cadentia sidera sónos;
Sola[e] domo mœret[f] vacua,stratísq; relictis
Incubat.illū absens[g] absentē auditq3, vidétq3,
Aut gremio Ascaniu3 genitoris imagine[h] capta
Detinet;infandum si fallere possit amorem.
Nō cœptæ assurgunt turres:nō arma Iuuentus
Exercent:portúsue,aut propugnacula bello
Tuta parát:pendent opera interrupta, minǽq3[i]
Murorum ingentes;æquatáq3 machina cælo
Quam simul'ac tali persensit peste[k] teneri
Cara Iouis cóniux,nec fama3[l] obstare furori[m],
Talibus aggreditur[n] Venerem Saturnia dictis.
Egregiam[o] véro laude3,ꝛ spolia ampla refertis,
Túq3,Puérq3[p] tu[o],magnū,ꝛ mēorabile numē
Vna,dolo,Diuôm,si fœmia victa,duoꝝ[q] est.

DON. ℭILIACOS:ꝯsumptis oībus iuentionibꝰ redibat ad ea q̄ prius erāt narrata misere illus detinere cupiebat. ꝑ Illū absens:tantuȝ fallebať amātis aīus:vt absentē videre ꝛ audire sibi videreť. ꝑ Nō cœptæ.mirifice mortalitas exp̄ssa est:nā cuȝ multa mala in amore īsint illud p̄cipuū qđ negocioꝝ oīum obliuionē inducit. Eadē.n. Dido q̄ instabat opi: regnisq; futuris:nūc oīa omittit ꝛ cū omiserit tyrij quoq; q stabant ardētes: oīa nūc deserunt. vñ ostēdiť rectorē cōplere oīa cū insistit:cuȝ vo ꝯtra oīa frigescete. ꝑ Quā simul

aggrediť:per hoc ostēdit aliqđ īsidiose se esse dictura. Tractatus Veneris magnus atq; astutus cernitur.

ℭLABENTe.d.ex more Romano q semel in die ꝛ id post solis occasuȝ cibū capiebant: hinc Iuuenalis Exul ab octaua marius bibit: Eamq; cœnā appellabant. Deinde ceptū est vt bis in die epulareť: p̄mamq; epulatiōes prāndiū dixerunt: s3 de hoc raro meminerunt scriptores nisi in vita lasciuiori vt sæpe in cōicis videmus ꝑ Pēdet ab ore. Nam amātes oīa q̄ ab amato dicunť q̄liacū q; sūt admiranť. ꝑ Si fallere.p.a.q̄si dicat conabať impossibilia:nā amor falli nō potest. CHRL. Prādiuȝ

ꝑ Nō cœptæ ať.miserabilis conquestio ex ꝑsona poetæ:ꝛ q velit ostēdere quātas vires hēat amor quāq; ꝑnitiosas mortaliū generi:cū demōstret eā reginaȝ: q̄ paulo ante sapietissima fuerat ꝛ in cōdēda vrbe solertissima amoris veneficijs ita īmutataȝ eē: vt ēt maximaꝝ reꝝ curā negligat. Auget p̄terea cōquestionis grauitatē repetitio. Turpissimū enī est reȝ īceptaȝ deserere. ꝑ Turres q̄; ptinēt ad salutē ꝯseruandā. ꝑ Nō arma:vñ est corruptio moꝝ. Portus:q si negligať:nō fit fertilitas. ꝑ Propugnacula:qbus tuti eē possint: ergo magna facta est oīum in deterius īmutatio:cū supra scriptū sit. Stabāt ardentes tyrij. ꝑ Tali.q.d.quæ oīum maxima:ꝑnitiosissimaq; oīuȝ sit. ꝑ Saturnia:ex syderis malignitate facile fraudulenta mēs ostēdiť.

ꝑ Egregiaȝ:oro est in genere deliberatiuo: quo suadere cupit veneri vt omissis dolis aptaȝ ꝯstituat pacē. Estq; eius initiū a validissima argumētatione:vt sit statim vehemētissima a turpi:cū nihil turpius eē possit q̄; duos diuos fraude mortalē supare. Vtiť auteȝ ironia:q̄ est cū aliud verba indicāt:alius aūt sensus inest:vt egregia interea ꝯiunx. Hanc nisi grauitas ꝓnunciationis ꝛ ꝑspicuitas rei adiuuerit videbiť fateri qđ negat. Quid aūt

differat ironia quæ est schema ab illa quæ ē tropos ostēdit Quinti. ¶ Tu & puer tuus: qui ambo magna numina estis. ¶ Magnū &. m. n. ironia non a ī naturā ipsorū deorum: nam ipsos poetæ maximos fingunt: sed ad presens factum: nam sequenti versu probat igno/miniosum illis esse: si fœmina & vna fœmina vbi numerus & natura impar est si superata nō ab vna neq; ab vno: sed e duobus non hostibus sed diuis: & non aperto marte sed dolo: ergo singula verba huius versus vehemēter operant. Vna fœmina victa dolo duorū di/uorū. Simile est illud terentianū Vna lachrymula: quā oculos vix vi expresserit.

Nec me adéo[a] fallit, veritam[b] te mœnia [c] nostra
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sz quís erit mod[d]: aut quó[e] nūc certamie tāto?
Quin poti⁹ pacē[f] æternā, pactósq; Hymenæos
Exercemus. habes[g] quod tota mente petisti.
Ardet amans Didò, traxitq; p ossa furorem.
Cōmunē hūc ergò populū, paribúsq; [h] regamus
Auspicijs, liceat Phrygio[i] seruire marito,
Dotalesq;[k] tuæ Tyrios permittere [l] dextræ.
Olli [m] (sensit enim simulata[n] mente locutam
Quò regnū Italiæ Libycas [o] auerteret oras)
Sic contra est ingressa[p] Venus. quís talia demēs
Abnuat? aut tecum malit cōtendere bello?
Si modo qđ memoras factū Fortuna[q] sequatur.
Sed fatis[r] incerta feror, si Iuppiter vnam
Esse velit Tyrijs vrbem, Troiaq; profectis,
Miscerí ue probet populos, aut[s] fœdera iungi.

SER. a ¶ ADEO: multū: vt Terentius: Adolescentes adeo nobilem. b ¶ Veritam te mœnia nostra: nam legimus Quo se iunonia vertant hospitia. propter illud Haud tāto cessabit cardine rerū. c ¶ Mœnia nostra: Iunonis hospitiū. d ¶ Modus: finis. Iuuenalis: Nullo quippe mō millesima pagina surgit. e ¶ Quo nūc certamine tāto: quid opus est certamine? f ¶ Pacem æternam: non inducias tēporales. g ¶ Habes quod tota mēte petisti. propter illud: Nostram nunc accipe mentem. h ¶ Paribusq; regamus auspicijs: æquali potestate: & ab eo quod præcedit id quod sequitur. & ductus est a comitijs in quibus ijsdē auspicijs creati: licet simul nō crearentur: parem tamē habebant honorem propter eadem auspicia: vnde & consules pares sunt: quum necesse esset vt vnus prior crearetur. i ¶ Phrygio seruire marito: emphaticôs: ac si diceret exuli. k ¶ Dotales tyrios: regalem spectauit personam. l ¶ Permittere dextræ: quasi p manus coniunctionē & sm ius locutus est. m ¶ Olli: aut illi aut tunc. cætera per parēthesim dicta sunt. n ¶ Simulata mente: hoc est talibus aggreditur. o ¶ Libycas auerteret oras: absolutior est quidē hæc elocutio: sed verior & magis figurata est illa Libycas auerteret oras: nam plerūq; trahitur schema: vt aliquò ituri non ad locū: sed de loco significationē ponamus: vt si dicas de campania abeo in tusciam: honestius est ꝙ si dixeris eo de campania in tusciā. nec hoc tantū hoc loco fecit: sed pluribus. hinc enim est: Ripam ne iniussus abibis? p ¶ Ingressa venus: calliditatis est: vt supra. q ¶ Fortuna sequatur: & ad casum pertinet. r ¶ Fatis incerta feror: bene oīa tetigit: qb⁹ res humane regūtur. casus: fata: voluntatē deorū. s ¶ Aut fœdera iungi: si fœdera: per se plenū est: si fœdere ad populos pertinet.

DON. ¶ TVÆ: q̄si i digne. ¶ Tyrij: studiose q̄si potentissimi. ¶ Quo regnū: sensit non potuisse fieri: vt tā graues tāq; diuturnas inimicitias sic subito deponet. Nouerat. n. qd Aeneæ deberet quo magis nitebat id auertere. ¶ Sic cōtra: meli⁹ visus ē dolos dolis excludere veluti ap probatis p dissimulationē præsentib⁹: ne deteriorē vi & ingreret atrox inimica: si ꝯriā se ostēderet ven⁹. ¶ Quis. t. d. hæc vox q̄si cōsentiētis ē. ¶ Sed fatis īcerta feror: nā fuit incerta: sed ita posuit: vt ne reniti videret: & tñ nō posse fieri sub dole demōstraret. ¶ Si iuppiter: sciebat nō posse fieri: sz noluit ostēdere se nolle sed ad iouē eā dimisit: vt ab eo sciret non posse fieri. Nam virorum: secreta fa cile intelligunt vxores.

CHRI. ¶ NEC. m. noui te timere nr̄as vrbē ꝓpter eas q̄ intercedūt inimicitias. ¶ Sed qs erit modus. q. d. hic ꝓgressus in īfinitū vtriq; pni tiosus erit. ¶ Quin. p. optia ꝓponit. Quis. n. pacē æternā ꝓ bello nō malit: Cū bella nulla alia cā sint suscipienda nisi vt in pace degaī. ¶ Pactos. h. nā spes ē duraturæ pacis ips cō iugiū. ¶ Pactos hymenæos: paciscamur & exerceam⁹. ¶ Habes: cū victoriā sis nacta: q̄re hāc pacē quā tuis honorificis ꝯditionib⁹ ꝓ pono: cū regina ī suo regno florēs æneæ exuli fuire sustineat. ¶ Olli: ostēdit poeta prudētis esse ꝙuis dolos ītelligas: tñ dissimulare cū id in rē tuam sit. ¶ Tecū: q̄ diuum incedis regina: iouisq; & soror & coniux.

¶ TIBI

Tu coniux·tibi[a]fas animũ tentare pꝛecando.
Perge[b];ſequar·tum ſic excepit[c]Regia Iuno·
Mecũ erit iſte[d] laboꝛ·nũc quà ratione,qđ iſtat
Confieri[e] poſſit paucis(aduerte)docebo.
Venatum Aeneas vnáq; miſerrima Didꝺ
In nemus ire parãt, vbì pꝛimos craſtinus oꝛtus
Extulerit Titàn,radiiſq; retexerit[f] oꝛbem·
His ego nigrantem[g] cõmixta grãdine nimbuꝫ
Dum trepidant[i]Alæ[h],ſaltúſq; indagine[k]cingũt,
Deſup[l] infundam,ꝛ tonitru cælũ omne[n]ciebo.
Diffugient comites,ꝛ nocte[m] tegentur opaca.
Speluncam Didò:dux ꝛ Troianus,eandem
Deuenient·adero,ꝛ tua[o]ſi mihi certa voluntas,
Connubio[p] iungam ſtabili,pꝛpꝛiámq; dicabo.
Hic Hymenæus erit·non[q]aduerſata petenti
Annuit:atq; dolis riſit Cytherea repertis.
Oceanum interea ſurgens Auroꝛa reliquit·
It poꝛtis iubare[r]exoꝛto delecta iuuentus,
Retia[s] rara,plagæ,lato[t]venabula ferro;
Maſſylíq;[v] ruunt equites,ꝛ[x] odoꝛa Canuꝫ vis·
Reginam thalamo cũctante[y],ad limina[z] pꝛimi
Pœnoꝛũ expectant·oſtróq; inſignis,ꝛ auro

SER. a ℂ TIBI fas animũ tentare precãdo:ſic Aeolus:Tuus o regina quid optes Explorare labor. b ꝑ Perge:ſequar:bñ aliud agens: aliud oſtendit.ante eſt enĩ Iunonis officium ex matrimonio:ſic vſus venereus. vñ paulo poſt:Adero et tua ſi mihi certa volũtas. c ꝑ Excepit: ſubſecuta eſt. d ꝑ Iſte labor: ſcilicet explorationis a Ioue. e ꝑ Confieri: con abundat: vt Fata renarrabat. f ꝑ Retexerit orbeꝫ: quẽ nox tegebat. g ꝑ Nigrãtẽ: nigruꝫ: participiũ pro nomine. h ꝑ Alæ:equites:ob hoc alæ dicti qa peditestegũt alarũ vice. i ꝑ Trepidãt:feſtinãt: vt Hic me dũ trepidi crudelia limina linquũt. k ꝑ Indagine:ferarũ inquiſitione. l ꝑ Deſuper infundam: qa aer eſt Iuno.bene hic ſe facturũ dicit quod habet in poteſtate. m ꝑ Nocte opaca: nubium caligine. n ꝑ Omne ciebo:pro totuꝫ. omne enim numeri eſt: totũ quãtitatis. o ꝑ Tua ſi mihi certa voluntas:hoc eſt ſi tuum etiã ſubſequatur officiũ. p ꝑ Cõnubio:nu naturaliter longa ẽ:ab eo quod eſt nubere:vt Connubia noſtra reppulit:ſed modo metri cauſa corripuit. q ꝑ Non aduerſata: legitur ꝛ auerſata. r ꝑ Iubare exorto:nato lucifero:nam proprie iubar lucifer dicitur:qꝫ iubas lucis effundat:vnde iã quicqd ſplendet iubar dicitur:vt iubar argenti gẽmatus.ẽ autem lucifer interdũ Iouis:plerunq; Veneris ſtella:vnde veneris dicta eſt:vt Quez venus ante alios aſtrorum diligit ignes. Sane modo hyſteronproteron eſt in ſenſu. Iubar enim præcedit auroraꝫ:ꝛ facit hoc iubar huius iubaris. s ꝑ Retia rara plagæ:multi diuidunt:vt ſit retia rara maiora: plagas minora intelligamus: alii plagas per diffinitioneꝫ accipiunt: vt intelligamus Quæ ſunt rara retia plagæ.Sciendum tamen proprie plagas funes dici illos quibus retia tenduntur circa imam ꝛ ſũmam partem. t ꝑ Lato venabula ferro:lati ferri venabula ob hoc dicta qꝫ ſint tela apta venatui. v ꝑ Maſſyli:maſſyliorum gens eſt non longe a mauritania: et maſſyli legendum eſt p vnũ l: ne non ſtet verſus ſi enĩ longa eſt: vt Hic mihi maſſylæ gẽtis mõſtrata ſacerdos. Ciuitatis autem nomẽ in prouincia gallica Corripitur. vt Lucre. Maſſyliã delere vacat. x ꝑ Et odora canũ vis:plus eſt q̃; ſi diceret multitudo:vnde Saluſtius ꝛ Qua tempeſtate ex ponto vis piſcium erupit. Odora autem improprie dixit:naꝫ odorum eſt qđ ex ſe odorem emittit nõ qđ odorem ſequitur: vt Stati⁹: Et odoro vulnero pinus:ſic eſt Et inter odoratus lauri nemus ꝓ odorum:nam odoratũ eſt quod odorẽ aliunde accipit:vt odoratũ templuꝫ. Tria ergo ſunt odorum quod per ſe olet: odoratũ quod aliunde odorẽ accipit: odorator quod odorẽ ſequitur:ſicut modo de canibus dicere debuit. y ꝑ Cunctantem:morantes: atqui amatrix debuit feſtinare:ſed pathos natura ſuperauit: vt Terentius: Dum moliuntur dum comũtur annus eſt.deinde hæc morabatur ſtudio placendi. z ꝑ Ad limina: ante vel apud.

CHRI. ℂ MISERRIma: nam omnes q amant miſeri ſunt:vt ait Teren.ꝛ Propter. Durius in terris nihil eſt quod viuat amãte:Nec modo ſi ſapias:quod minus eſſe velis. ꝑ Retexit:Nam ſi recte dicitur nox operit terraꝫ ꝛ inuoluẽs vmbra magna cœlum polumq;: ita contra ſol aperit rectiſſime dicetur. ꝑ Alæ.turmæ ſunt equitum:quia vt alæ auiũ ita iſtæ legionũ in acie pugnantium latera tegant. ꝑ Nocte o.adeo obſcura nube:vt opaca nox videat. ꝑ Oſtro:purpura.

Stat[a] Sonipes, ac frena ferox ſpumátia[b] mãdit.
Tandem[c] progreditur magna ſtipante caterua
Sidoniã picto chlamydem circúndata limbo[d];
Cui pháretra ex humero, crines[e] nodanť i auꝛ,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Necnon & Phrygij comites, & lætus Iulus
Incedunt· ipſe[f] ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Aeneas, atq́ꝫ agmina iungit·
Qualis vbì hibernam[g] Lyciã, Xanthiq́ꝫ fluẽta
Deſerit, ac Delum maternam inuiſit[h] Apollo,
Inſtaurátq́ꝫ choros· mixtiq́ꝫ altaria circũm
Cretéſq́ꝫ[i], Dryopeſq́ꝫ[k] fremũt, pictiq́ꝫ[l] Agathyrſi.
Ipſe iugis Cynthi[m] graditur, molliq́ꝫ fluẽteꝫ[n]
Fronde premit crinẽ fingens[o], atq́ꝫ iplicat auro·
Tela[p] ſonant humeris· haud[q] illo ſegnior ibat

SER. a ¶ STAT ſonipes: adeſt: pſens eſt: nam ſi ſtat ſimpliciter accepis: vituperatio eſt: nã legimus: Stare loco neſcit. deniq; ſequẽtia dictũ hoc explanãt: Ac freno ferox ſpumãtia mãdit. b ¶ Spumãtia: ſpumas vomentia: vt naufragum mare: qꝫ naufragos facit. c ¶ Tandeꝫ pgredit .i. mulier. d ¶ Limbus: limbus ſicut ſupra dixi mus faſcia q̃ ambit extremitatẽ veſtiuꝫ ſm antiquũ ritũ: vt Victori chlamydẽ auratã quã plurima circum Purpura. e ¶ Crines nodanť in aurũ: veluti reticulũ qð colligit comas κρωβύ-

An. f ¶ Ipſe ante alios: qa amať i[?]eo dat ei pulchritudineꝫ: licet Aſcanio magis ꝯgruat. g ¶ Hibernã lyciã: nõ aſperã: ſed aptã hyemare cupiẽtibus. ſic enĩ ſe hẽt natura regionis: & bñ aliud agẽs: aliud oſtẽdit: nã conſtat Apollinẽ ſex mẽſibus hyemalib⁹ apud pataram lyciæ ciuitatẽ dare reſpõſa: vnde pataræus Apollo dr: & ſex æſtiuis apud delum. h ¶ Inuiſit apollo: Apollini Aeneaꝫ vel pp ſagittas qbus in venatu vtebať cõparat: vl certe pp futurũ infelix matrimoniuꝫ: vt ſup diximus: etenĩ nuptijs hoc eſt numen infenſus. i ¶ Cretes: vt ſup diximus ab eo qð eſt cres. k ¶ Dryopeſq;: ppli iuxta parnaſſum: vt Dryopũq; trahẽs eraſinus ariſtas. l ¶ Pictiq; agathyrſi: populi ſunt ſcythiæ colentes Apollinẽ hyperboreuꝫ: cui⁹ oracula eulogia feruns. Picti aũt nõ ſtigmata hñtes: ſed pulchri: hoc eſt cyanea coma placentes: licet de illis lectuꝫ ſit: Agathyrſi ora: artuſq; pingũt: vt quiq; maiorib⁹ pſtať ita magis vel min⁹: cæteꝝ ijdeꝫ oẽs notis: & ſic vt ablui nequeãt. m ¶ Cynthi: mons deli cynthus. n ¶ Fluentẽ: vnguentatũ. o ¶ Fingẽs: cõponens: vt Corpora fingẽ lingua. p ¶ Tela ſonant: vt l. viij. Pharetramq; fuga ſenſere ſonãteꝫ. q ¶ Haud illo ſegnior .i. nõ illo deformior: naꝫ plerũq; ṽtus & pulchritudo pro ſeinuicẽ ponunť: hinc eſt Satus Hercule pulchro: Pulcher auẽtinus. Nã Herculi ſatis eſt incõgrua pulchritudo: ſic Plautus in pyrgo de muliere Polynice: Quidnã fortis eſt .i. pulchra.

DON. ¶ LIMBO. Limbus regib⁹ deputať & dijs:

q eoꝝ caput candido orbe circundat. ¶ Cui ph. Totus qð habuit aut auꝝ fuit: aut purpura vt placeret. Qualis vt æneæ pulchritudo pferri cæteris poſſet deficiẽtibus humanis ad diuinã cõparationẽ acceſſit: qa Didonẽ Dianæ cõparauerat hunc comparat apollini. ¶ LIMBVS: faſcia q̃ extremã ambit veſteꝫ: & alio vocabulo inſtita appellatur. ¶ Qualis vbi: ad iferẽdas rebus lucẽ repte ſunt ſĩlitudies: quaꝝ aliæ probatiõis grã inter argumẽta ponunť: aliæ ad exprimẽdã reꝝ imaginẽ: vt illud ide lupi ceu raptores atra in nebula: obſeruandum tñ eſt ne id qð ſĩlitudinis grã ſumiť: aut obſcuꝝ: aut ignotũ ſit. ¶ Argo: q̃uis Apollinẽ nemo viderit: tñ adeo iã iſedit in opiniõib⁹ hoĩuꝫ hæc fabula: vt oib⁹ notiſſimus eẽ videať. ¶ Xanthus: hũc fluuiũ ait Home. a dijs Xãthuꝫ: ab hoĩb⁹ vo Scamãdrũ vocari. Scribit enim.

ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον

¶ Fluit ex Ida mõte: & ſimoenti iungiť: Vn⁹ ẽſt ex fluuijs q exercitu Xerſis potãte defecerũt: ait Hero. ¶ Dryopes: hi ppli e puĩcia q̃ doris nũc dr ab Hercule educti ſũt. ¶ Agathyrſi: iuxta ſcythas ſunt oĩuꝫ hoĩuꝫ molliſſimi: Auro ornanť: vnde eos χρυσοφόρους appellat Hero. Cõiuges cõmunes hñt: & qa oẽs fratres exiſtimanť: neq; inimicitias: neq; inuidiã inter ſe exercẽt. in reliqs rebus ſcythicas leges obſeruãt: ait Hero. ſcythis petẽtibus negauerunt auxilia ꝯtra Dariũ qꝫ nollent in eũ belluꝫ gerere a quo nulla eẽnt iniuria prouocati. Marcellius ſcribit hos cæruleo colore pictos eſſe. Ply. aſt ipſos cæruleis crinibus eſſe. at Põponius agathyrſos refert ora artuſq; pingere: adeo vt ablui nequeãt: ac quanto qſq; excellentior eſt: tanto magis pingitur. aiunt bacchũ ab Indis victorem redeuntẽ primus agathyrſos pinxiſſe. Apollinem hi vehemẽter colunt. ¶ Frõde .i. lauri. ¶ Tæla ſo. h. ſic Home.

ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο

¶ Segnior: ſi puto referri ad formã mẽbroꝝ ſz ad corpis agilitatẽ: leuitatẽq; ac dexteritatẽ.

CHRI. Limbus Inſtita

Xãthus

agathyr

¶ FERÆ

ER. a FERÆ capræ: hoc est capreæ: & bene aptat descriptioné ad species: vt ceruis campos: capreis saxa pmittat. b Decurrẽ. bene præterito vsus est tempore ad exprimendam nimiã celeritaté. c Transmittũt: celeriter trãseũt.

m Vlularũt: bene mediũ elegit smoné: nã ait Luca. Nã lætis vlulare triũphis. i luctu ão vlulari nõ dubiũ é. n Specie. s. ue. m. species rerũ præsentiũ é q quasi aspicit: fama aũt rerũ absẽtiũ. hoc ergo dicit nõ eã mouit:

Aeneas tantum egregio decus enitet ore.
Postq; altos ventũ in montes, atq; inuia lustra
Ecce feræ[a] saxi deiectæ vertice Capræ
Decurrère[b] iugis alia de parte, patentes
Transmittunt[c] cursu campos, atq; agmia Cerui
Puluerulẽta fuga glomerãt, mõtésq; relinquũt.
At puer Ascanius medijs in vallibus, acri
Gaudet equo: iámq;[d] hos cursu, iá pterit illos,
Spumantémq; dari pecora inter iertia, votis
Optat Aprũ, aut fuluũ descẽdere mõte[e] Leoné.
Interea magno misceri murmure cælum.
Incipit insequitur cõmixta[f] grandine nimbus.
Et Tyrij comites passim, & troiana iuuentus,
Dardaniúsq; nepos Veneris, diuersa p agros
Tecta metu petiere ruunt de mõtib[g] amnes.
Speluncã Didò, Dux & troianus eandem
Deueniunt[h] prima[i] & Tellus, & pronuba[k] Iuno
Dat signũ fulsere[l] ignes; & conscius Aether
Cõnubij; sũmóq; vlularunt[m] vertice Nymphæ.
Ille dies primus leti, primúsq; malorum
Causa fuit neq; enim specie[n], famá ue mouet,
Nec iam furtiuũ Didò meditat[o] amorem.
Coniugiũ vocat; hoc prætexit nomine culpã[p].
Extemplo Libyæ magnas it Fama per vrbes,

d Iãq; hos cursu. i. modo: vt iam digitis iã pectine pulsat eburno. et bene puerilez ostendit aiũ: qui per mobilitaté frequenter optat timéda. e Monte leoné: p trãsitũ tangit historiã: nam et Ascanius præter Iulum et Ilus quæ habuit nomina: etiam Dardanus: et Leodamas dictus est ad extictorũ fratrũ solatiũ: ideo nunc eũ dicit optare aduẽtũ leonis. paulopost Dardãiusq; nepos veneris. Constat etiã Aeneam Dardanũ dictum: vt ostendit in iiij. Hauriat hunc oculis igné crudelis ab alto Dardan: ité Ilioneus hinc Dardanus ortus huc repetit: nam latenter quasi illud nomen ostẽdit. f Cõmixta grãdine nimb: sm Iunonis promissa: His ego nigranté cõmixta grandine nimbum: & bene etiã grando adijcitur: quia poterat nimbus cõteni. g De mõtibus amnes: ne vel inuestigare possent Tyrij reginã. h Deueniũt: bene supprimit ré pudẽdã. sic Terentius: Quid tũ fatue? fateor. i Prima & tellus: satis perite loquitur: nam sm etruscã disciplinã nil tam incõgruũ nubẽtibus q mot terræ vel cæli. k Et pnuba Iuno: quæ nubentib præest. γαμηλίαν vocãt Iunoné aũt dedisse signa p tẽpestaté cõstat & pluuias: quæ d aere fiũt. l Fulsere ignes: Varro dicit aqua & igni mariti vxores accipiebant: vnde & hodie faces prælucẽt: & aqua petita de puro fonte p puerũ felicissimũ vel puellas interest nuptijs de qua nubentibus solebant pedes lauari.

nec psens deformitas: qd nõ i thalão: sz i specu cõcubuerat: nec futura mox fama. o Meditatur: exercet: sic Horati: Et horridã cultis diluuie meditat agris. nec icõgrue dictũ. act est enĩ in ipsa meditatione: nã exerciciũ est meditatio. Sciẽdũ tñ hodie hoc in vsu non esse. p Culpã: vt supra succũbere culpæ.

IN HIS vbi nihil dignũ memoratu ponitur a Do. DON.

TANTum decus: cũ admonitiõe. CHRI. Capræ. s. ex snia poetica vr dictũ sup de seruis: nã Ari. in li. d aia capras siluestres & ceruos i africa ee negat. Trãsmittũt: celerit trãseũt. Lucre. i ij. Et circũuolitãt eqtes: mediosq; repẽte Trãsmittũt. valido qtiẽtes ipete cãpos. Acri: veloci. Gaudet. e. Naturã exprimit adolescẽtis: sic Hora. Imberbis iuuenis tandé custode remoto Gaudet eqs canibusq; & aprici gramie cãpi. Leoné: Seneca ex snia Platonis demõstrat eẽ qtuor genera vtutũ: & affirmat voluisse poetã demõstrare illud tertiuz genvtutũ q dicunt aĩ iã purgati: sed tantæ vitæ pfectio nõ videt adolescenti qdrare: et nos totã hãc ré lati i. vj. explicabim. Misceri: nã i serenitate vn é color & vna res: in tẽpestate vo plura eodé tẽpore cõmiscentur. Ruũt: cũ ipetu i planũ descẽdũt. Exprimit aũt torrẽtũ naturã: q i serenitate torrẽt. i. exsiccant: i pluuis subito crescũt: & qa p abrupta descẽdũt magno ferunt ipetu. Ergo latine dñr ab eo qd illis euenit i siccitate: Græce ãt ab ipa tempestuosa pluuia χείμαῤῥοι

dicit. Fulſere ignes: qa vt ait Var. in cõnubijs adhibebatur ignis ⁊ aq̃: nã ſm Thaletem ignis ⁊ aqua oĩa gignũt: hĩc Oui. Quippe vbi tẽperiẽ ſumpſere: humorq; calorq; concipiũt: ⁊ ab hijs generantur cũcta duob'. Nec ſpẽ fa. u. m. id ab incõtinẽtia trãſit ad ĩtẽperantiã: nõ. n. iã ampli' luctat̃ aduerſus libidinẽ: nec pudet aut dolet facti: nec latebras q̃rit peccato. Quæ oĩa ſunt ĩcõtinẽtis: q̃uis tandẽ ſuccũbat. Specie. q. d. q̃litate rei. Fama: vel a fando: vel a græco. nam φήμη dr̃. Differũt aũt fama ⁊ rumor vt dictũ eſt in Buco. ĩpudens ergo cũ iam nõ moueatur fama: cũ in pu̾erbijs philoſophantium p̃cipuũ locum teneat curandũ fama. Mouet ergo cauẽdam intẽperantiã: in quã qui labunt̃ nihil famã faciant.

Famaᵃ malum; quò non aliud velocius vllum
Mobilitateᵇ viget, viréſq; acquirit eundo·
Parua metu primo, mox ſeſe attollitᶜ in auras,
Ingrediturq;ᵈ ſolo, ⁊ caput inter nubila condit·
Illam Terraᵉ parens, iraᶠ irritata Deorū
Extremā́ᵍ (vt phibẽtʰ) Cœo, Enceladóq; ſororẽ
Progenuit, pedibusⁱ celerem; ⁊ pnicibus alis·
Mõſtrũ horrẽdũ, ĩgẽs cui q̃tᵏ ſũt corpe plumæ,
Tot vigiles oculiˡ ſubter (mirabile dictu)
Totᵐ linguæ; totidẽ ora ſonãt, tot ſurrigit aures·
Nocteⁿ volat cæli medio, Terráq;ᵒ per vmbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno·
Luce ſedet cuſtosᵖ, aut ſummiᵠ culmine tecti,
Turribusʳ aut altis, ⁊ magnasˢ territat vrbes,
Tam ficti, prauiq; tenaxᵗ, q̃; nuncia veri·
Hæc tunc multiplici populos ſermone replebat
Gaudensᵛ, ⁊ pariter factaˣ átq; infecta canebat·
Veniſſe Aeneā troiano à ſanguine cretum,
Cui ſe pulchra Viro digneturʸ iũgere Didò;

SER. a Fama malu: diffinitio eſt: vt quo ex præcedenti pendeat nomine: q̃q̃ alij q̃ legant. Sane quo niſi diffinito ſit legi non põt: nec enim procedit: vt ordo ſit: fama quo non aliud malum velocius. b Mobilitate viget: dat ei onomatopeiã: ⁊ laudat a contrario. quũ enĩ oĩa labore minuantur: hæc creſcit. c Attollit in auras: ſumpta licentia quæ minuebatur timore. d Ingrediturq; ſolũ ⁊ caput ĩter nubila cõdit: hic vult oſtẽdere: nec humili eã fortunæ parcere: nec ſuperiori. e Terra parẽs: generaliter parens eſt o'us rerũ. f Ira irritata. d. amphibolũ eſt. vtrũ ſua ira ꝓpter extinctos gigantes: an ira deorũ irritata qua extinxerat gigãtes. g Extremā: aut poſt oẽs gigantes: quippe ad deorum vitionem nata: aut certe extremam peſſimam. Omnes enĩ qui de medicina tractãt: dicunt naturale eſſe vt inutiliores ſint q naſcuntur vltimi. h Vt perhibent: quotienſcunq; fabuloſum aliquid dicit: ſolet ĩferre fama eſt. mire ergo modo quum de ipſa fama loqueretur: ait vt perhibent. i Pedibus celerem ⁊ pernicibus alis: conuertit rerũ epitheta: nam pernix pedũ eſt: vt Pernicibus ignea plantis: celeritas pennarũ: vt Celerĩq; fuga ſub ſidera lapſæ. k Quot ſunt corpore plumæ: non ipſius: ſed in omnium corporibus nã exaggeratio eſt: ac ſi diceret quot ſunt arenæ. l Oculis ſubter: aduerbium eſt ac ſi diceret: non ſub plumis: ſed ſub ipſa. m Tot linguæ: infinitus eſt numerus: nã re vera quot ſunt homines in quibus famã eſt: tot ora habet: quæ ſunt hominũ. n Nocte volat de ne naturalẽ rẽ dicit: nã q̃uto celatum eſt aliqd tãto magis requirit. et ſine dubio incipiens fama ſp obſcura ẽ: quæ diuulgata conquieſcit: vnde ait Luce ſedet. o Terráq; p vmbram: noctem vmbrã terræ eſſe nullũ apertius ſignificauit. p Cuſtos: ſpeculatrix. q Sũmi culmine tecti: per domos nobilium. r Turribus aut altis: per domos regum. s Magnas vrbes: magnos populos. ⁊ dicit plebeios. t Tenax: ĩ omnib' perſeuerans. v Gaudẽs: propter ſitientẽ materiã. x Facta atq; ĩfecta: ſicut ſequẽtia indicant. y Dignet̃: librauit ſermonem: quaſi perſonæ ſuperioris.

CHRI. Fama ma. imago ẽ. Eſt aũt imago cum aut forma abſentis corporis deſcribit̃: vt ſic oculos ſic ille manus ſic ora gerebat. Aut illa q̃ nulla eſt fingitur: vt ſunt hæc oĩa q̃ hic de fama deſcribit: ⁊ alibi Quid loquar aut ſcyllã niſi quã fama ſecuta eſt. Cãdida ſuccinctis latrãtibus ĩguina mõſtris. D. u. r. ⁊. g. i alto Ah timidos nautas. c. l. m. Eſt autẽ locus ex Home. ⁊ qđ hic de fama ille de cõtentiõe refert. optime autem deſcribit̃ fama ab Oui. velocius: nam diſſipatur fama p̃ ſermones maiorũ. Viréſq; acquirit eũdo: ſic ⁊ Oui. Menſuraq; facti creſcit ⁊ auditis aliqd nouus addidit auctor. Seſe attollit in au. Ingrediturq; ſolo: Oſtendit neq; humilioribus neq; maioribus illam parcere. Surrigit. nã bruta cũ attente audiunt aures erigunt. Ficti prauiq;: nã multa ſunt ficta quã non ſunt praua vt poemata ficta ſunt nõ praua. Dignet̃: quaſi dicat illa q̃ tot reges dedignata ẽ: exulẽ dignat̃.

Nunc hyemē[b] inter se luxu[a], q̄; longa, fouere
Regnorum[c] imemores, turpiq; cupidie captos.
Hæc passim Dea[d] fœda virū diffudit in ora:
Protinus ad regem cursus detorquet Hiarbā[e],
Incenditq; animū dictis, atq; aggerat iras:
Hic Ammōe sat[9] rapta[f] Garamāde[g] Nympha
Templa Ioui centum[h] latis immania regnis
Centū aras posuit, vigilēmq; sacrauerat ignem
Excubias[i] Diuôm æternas, pecudūmq; cruore
Pingue solū, & varijs florentia limina sertis.
Isq;[k] amens animi, & rumore accēsus amaro[l]
Dicitur ante aras, media[m] iter numina Diuôm
Multa Iouem manib[9] supplex[n] orasse supinis.
Iuppiter omnipotēs, cui nūc Maurusia[o] pictis
Gens epulata[p] toris, Lenæum[q] libat honorē
Aspicis hæc? an te Genitor cū fulmina torques

SER. a LVXV q̄; longa: idest nunc hyemē inter se luxu fouere. i. q̄; tū lōga est. b Hyems: idest quantum longa est ipsa hyems. Fecit tales & alibi figuram: vt Tybris ea fluuium q̄ longa est nocte tumentē Lenijt. c Regnorū imemores: hoc fingit: nam & illi curæ ē Carthago: et Aeneæ Italia. Turpiq; cupidine captos: Turpi cupidine dixit inhoestos amores. d Dea fœda: crudelis. e Hiarbam: fili[9] Iouis Ammonis. Liber quū Indos peteret & p libyā exercitum duceret fatigatus siti Iouis sui patris implorauit auxilium: & statī viso ariete fons secutus est ab harenis: vnde factū ē Ioui ammoni ab harenis dicto simulacrū cū capite arietino ἄμμος. n. græce harena dicit: qđ ideo fingit: quia satis eius sunt inuoluta respōsa. f Rapta stuprata: vt Et rapti ganymedis honores. g Garamātide: & propriū esse potest & gentile: nā garamātes sunt iuxta libyam. h Centum: finitus numerus pro infinito. i Excubias diuôm æternas: diffinitio est æterni ignis: Quid est ignis peruigil? excubiæ deorū. Et sciendum non vacare ratione: vt in aliquibus templis sit ignis peruigil: nam potestates aut terrenæ sunt aut aereæ: aut æthereæ: sed quia æther ignis est: ideo in æterearum potestatum templis ignis ē: vt reddatur eis imago sui elementi. Est autem in templo Iouis: qui æther est: & Mineruæ: quæ supra æthere est: vnde de patris capite procreata esse dicitur. k Isq; amens animi: & amator & barbarus. Sane nomen esse ostendit ponendo genitiuum. l Amaro: aspero: vt Hostis amare quid increpitas? m Media inter numina diuôs: ac si diceret dijs testibus: vt Salustius: Quam medius fidius veram licet mecum recognoscas. Idem sic dictum medius fidus: idest διὸς υἱὸς. n Supplex orasse supinis: hæc allocutio partim precationem habet: vñ ait supplex: partim conquestionē: vnde ait orasse. Orasse autem dixisse: Vnde oratores dicti: Nam rogare non procedit: quia conqueritur magis. o Maurusia: mauritania: nā pretensio est. p Nunc epulata: dum in epulis est: nam cum deseruit participium præteritū epulata pro presenti epulans posuit: vnde p̄misit quod est præsentis. & bene nunc dixit: officia eni in deos licet æternā habeant gratiam: & spectēt tam præteritū q̄; futurum: tamen in præsenti plus valent: semper autem Ioui ppter hospitalitatem libabatur: q̄ xēniō dicimus: & bñ conqueritur q̄ hūanas res de tū qdem curas quuz ei tribuit honos sacrificij. q Lenæū: bacchicū: nam Lib Lenæ[9] dr: q̄ lacub[9] p̄est. i. ἀπὸ τοῦ ληνοῦ. Nā cuz sit græcū a mētis delinimēto nō potest accipi.

DON. MEDIA iter numina. q. d. dijs testibus. Iuppiter oīpotēs: si hæc vides: cur nō punis. si nō vides: nō es dignus vt colaris.

CHRI. AMMONE: Scribit Diodo. siculus Osyrim ægyptiū istituisse Ioui duo templa aurea. Alterū maius cœlesti Ioui alterū minus parēti quē Ammonē vocāt: q̄uis alia sit Fabula: Nā dicūt cū liber pater p aridā Libyā exercitū duceret: ac siti laboraret: opē a Ioue patre petijsse: & in medijs harenis arietē apparuisse cornibus terram effodientem: fontemq; inde emanasse institutūq; esse Iouis templum: quē Ammonē vocarūt: idest arenariū: Nam amos harena græce dicitur. De hoc multa Curtius habitant autem loca hæc ammonij: quibus vicini sunt garamantes: in arbas huius Ammonis filius fuit: Garamātide: aut proprium nomē est: aut patronymicū positum pro gentili: vt sit garamantide pro garamante. De garamantibus ita scribit Stra. A maiore syrtis recessu diebus quattuor ad hyemales ortus dicuntur peruenire: et placide ociosēq; incendunt: Hic locus est Ammoni similis palmifer & aquosus: iminet cyrenaice ad meridiē vergēti: vsq; ad. c. stadia: & arbores fert vsq; ad alia centū. Seritur solummodo hæc terra etiā oriзā gignit: vltra hanc est regio q̄ silphium fert: & postea inhabitata & garamantū terra quæ silphium fert angusta est & longa & arida lōgitudo ad oriēte solē circiē mille stadia: latitudo. cc. quæ quidez cognita sit.

Ammō

Garamātes

¶ Amaro aspo: tráństulit id qđ torq̄t gustū ad tormētū ai sic alibi. hostis amare qđ icrepitas. & Hor. Cōfidēs tumidꝰ adeo smōis amari. ¶ Maurusia. Græca dclīatio: Dio. i cosmographia. ἀγχοῦ δ᾽ ἔστι λαός μαυρουσίδος ἔνθεα γαίης. Mauri. n. in lybia populi sunt. Et Stra. de his ait a ptibus occidētalibꝰ habitant qui a Græcis maurusij appellant. ¶ Romani vo & indigene mauros vocāt: Libycū genus magnū & opulentū: hispaniæ sunt oppositi: & iuxta ē colūnarū fretū. Extra colūnarū fretū pcedēti ad sinistrā mons ē i Lybia: que Græci Atlātē vocāt: barbari vo dyrim. ¶ Aspicis. h. oro plēa idignatiōis: & i deū nimis aspa: nō imerito dixit amens ai. Nā qs amētior est: q̄ q in deos sæuit.

SER. a ¶ NE Quiq̄; horremꝰ: qa nō iudicio hoc facis. b ¶ Cæciq̄; ignes: non quia nō videntur: sed quoruz origo nō appa ret: alij enis de ventis dicunt fieri: alij de nubibꝰ: alij d aere. c ¶ In nubibꝰ:

Nequiq̄;[a] horremus? cæciq3[b] i nubibus[c] ignes
Terrificant animos, & iania murmura miscent?
Fœmina[d] quæ nostris errans i finibus, vrbem
Exiguā precio[e] posuit; cui littus[f] arandum,
Cuiq3 loci leges dedimus; cōnubia nostra[g]
Repulit; ac dominū[h] Aenean in regna recepit?
Et nunc ille Paris[i], cū semiuiro[k] comitatu
Mæonia[l] mentum mitra[m], crinémq3[n] madentē

habens.
DON ¶ FOEMINa quasi abiecti sexus: vnde magis dolendum. Sic Teren. Tu iquā mulier q̄ me oīo lapides non hoiem putas. ¶ Erras: exul peregrina & sine vrbe. ¶ Cōnubia no

ac si diceret nō ex te fiunt: nā si errant tuo nō reguntur imperio. Iuuenalis: Non quasi fortuitus: nec ventoꝝ rabie sed iratus cadat i terras & vindicet ignis. d ¶ Fœmina: inuidia a sexu. & iam incipit specialis conquestio. ē autē ordo fœmina errans quæ in nostris finibꝰ vrbē posuit. e ¶ Precio: vt ostēdat eā nec meruisse per grāz nec inuasisse virtute. si vendidit: quid cōqueritur: quia defraudatus per consium: vel ex nuptiarū promissione. f ¶ Littus: vt supra diximus terram mari vicinas. modo etiam infertile vult ostendere. Loci leges dedimus: aut quam tributariā fecimus: aut cui ideo concessimus ciuitatē: vt in nrm deueniret matrimoniū. g ¶ Nostra: p mea. est aūt nobiliū hic sermo sic Numanus. En q nostra sibi bello cōnubia poscunt: nos p ego. Salustius: Nos in tanta doctissimorū copia. h ¶ Dominū: vt superius: Phrygio seruire marito. est autem de iure quasi per coemptionē. coemptio vero certis solēniratibus apud Priscos peragebatur in contrahendo matrimonio: & sese coemendo inuicem vir & vxor iterrogabāt. vir ita: an mulier sibi materfamilias esse vellet illa respondebat velle: Itē mulier iterrogabat vtrū vir sibi paterfamilias esse vellet: ille respondebat velle. Itaq; mulier in viri manū couenlebat: & vocabant hæ nuptiæ per coemptionē: & erat mulier materfamilias viro loco filiæ. i ¶ Paris: similis paridi. iniuria a psona: & bene Paris: q̄ū q sustulit pactū. sic Iuue. Et caluo seruiret Roma neroni: cui similis p iniuriā Domitianus erat. k ¶ Semiuiro comitatu: vt O veræ phrygiæ: neqs eni phryges. l ¶ Mæonia mitra: lydiana q̄ vtebantur & phryges & lydij. m ¶ Mitra: hoc est incuruo pileo: de quo pendebat & buccarū tegmen. n ¶ Crinemq; madentes subnixus: hoc est crinē vnguentatū subnixū

stra: a facto & persona facit comparationes. ¶ Nostra. q. d. tanti viri: & dolet q̄ suum connubium repulit. i. se maritum & accepit æneā exulē non maritum: Sed dominum quez deinde ab habitu vituperat. ¶ Semiuiro: duos proferunt sexus: sed dimidiatos: vt neq3 viri neq; fœminæ sint q̄ pllectura pbet isames eē.
CHRI ¶ NE Quiq̄;. h. fm Epicurus qui deos negat humana curare: Vnde Iuue. Sunt in fortunæ qui casibus omnia ponant: Et nullo credant mundum rectore moueri: Natura voluēte vices & lucis & anni atq; ideo intrepidi q̄cunq; altaria iurant. ¶ Fœmina: indignatio a sexu. ¶ Errans. q. d. exul & profuga: idignatio a fortuna: Nam cū duruz sit iniuria affici durissimum tamen est id a fœmina & exule pati. ¶ Nostris in fi. indignatio a loco: vt in regnis hoc ausa tuis. ¶ Exiguam: nam supra Taurino q̄tum posset circūdare tergo. ¶ Precio: & non virtute. ¶ Leges: ergo tributaria est. ¶ Dominū: indignationis exaggeratio q̄ non solum in maritum vbi equalia pene iura sunt: sed in dnm accepit: Habet autē magnā vim nra & æneā ac si diceret cōtēpsit regē: accepit exulē. ¶ Collige igitur vt sit plenissima cōquestio neglectus sum qđ durum est nam durum est despici vt suā ue amari & neglectus a fœmina & ab ea q̄ exul: & q̄ emit litus exiguū: in quo vrbē ampliorem: nisi decepisset me ædificare nō poterat: & q̄ mihi obnoxia esset & neglectus in meo regno: & ita neglectus vt postpositus sim deteriori: nam cōparatione augetur indignatio. ¶ Paris: vituperatio a nomine quasi dicat similis paridi viro effœminato & qui alienas mulieres rapiat. Est autem permutatio per similitudinem.
¶ Mitra: Tegmen capitis incuruum ponitur etiam apud græcos pro fascia in loricæ modū cōtexta ad latera defendenda. Mitra

CRAPTO

SER. a ℂ RAPTO potitur: stupro fruitur: nam ꝓprie raptus est illicitus coitus. nec enim hic rapuerat. b ℙ Templis quipppe tuis: ac si diceret non mirum si hæc patimur te colentes: sic supra ad irrisionem dictum Iuppiter omnipotens: ac si diceret tu es q omnia potes. c ℙ Fouemus inanes: aut q frustra mundi credimus te esse rectores: aut quia me tuum filium esse confido. fouemus autem quasi rem per se infirmã. d ℙ Oculosq; ad mœnia torsit: vt inde pellat Aeneas: ne videatur esse cõtrarium: quod pturbãtur omnia Ioue aphricam respicien te: nam vtrunq; ab turpi liberat fama.

sermonis: sic Plautus in amphitryone: Vxor tua nõ puero: sed peste grauida est. m ℙ Belloq; frementẽ: exceptis temporibus: quibus a Latino regebatur: vt Longa populos in pace regebat: nam alias bellicosa fuit Italia. n ℙ Proderet: modo protenderet: hoc ẽ ꝓpagaret: ꝓpago autem si genus significat: pro breuis est: vt Sit romana potẽs itala virtute propago. si de arbore dicas: producit: vt Flexos propaginis arcus: Alias decipe-ret: vt Vnius ob irã Prodimur: & est in infinitum hæc lexis polysemos ẽ. o ℙ Super sua laude: idest pro sua laude: et græcum ẽ schema. sic enim

Subnixus, rapto[a] potitur: nos munera tẽplis[b]
Quippe tuis ferimus; famámq; fouem[c] inané.
Talibus orantem dictis, arásq; tenentem
Audijt Omnipotés, oculósq;[d] ad mœnia torsit
Regia, & oblítos famæ melioris amantes.
Tum sic Mercurium alloquitur, ac talia mãdat.
Vade age, Nate, voca[e] Zephyros, & labere pénis,
Dardaniúmq; ducem tyria[f] Carthagine, q nũc
Expectat[g], fatísq; datas nõ respicit vrbes,
Allóquere, & celeres defer mea dicta p auras.
Non illum[h] nobis genitrix pulcherrima[i], talem
Promisit; Graiúmq;[k] ideo bis vindicat armis.
Sed fore, q grauidã[l] ĩperijs, bellóq; frementem[m]
Italiam regeret, genus alto à sanguine Teucri
Proderet[n], ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec súper[o] ipse sua molit[p] laude laborem,

e ℙ Voca zephyros: aut qbus Aeneas nauiget: vñ est Nec zephyros audis spirare secũdos: aut q vehãt Mercuriũ: vt vẽtosq; secabat: itẽ Rapido pariter cũ flamine portãt. f ℙ Tyria carthagine: p carthagini: & p aduerbio in loco de loco posuit. sic Hor. Romæ tybur amẽ: vẽtosus tybure romã p tyburi. g ℙ Expectat: moratur: terit tẽps. h ℙ Nõ illũ nobis κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligimus. i ℙ Pulcherrima. epitheton perpetuũ: nec ad præsens negociũ ptinẽs. k ℙ Graiũq; iõ bis. i. a. alij dicũt bis semel a Diomede singulari certamine: ĩ quo a Diomede de saxo pcussus est. Iu. Vel quo tydides percussit põdere coxã Aeneæ. Itẽ in excidio sicut legimus: Descẽdo ac ducẽte deo: alij dicũt ꝓpter Diomedis & Achillis singularia certamina: sed quãdo cũ Achille dimicauit a Neptuno liberatus est: potest tamen qđ pro Venere fit ab ea factum videri: sic Iuno imputat Veneri: quod p ea factum est: vt Tu potes ĩ totidẽ classes conuertere nymphas. põt etiã alter sensus esse: nã troia ã ab Herculeq & ipse græcus fuit: capta ẽ: vt ĩtelligamus iã tunc Aeneã natũ fuisse: nec enĩ multum tempus interfuit: quum constet Priamo tunc ab Hercule imperium traditũ. l ℙ Grauidam imperijs: vnde multi ĩperatores possent creari: vt Hic populum late regem: ideo autem grauidã ablatiuo iungitur: quia etiam grauis illa te dicimus; vnde est huius origo

Demosthenes ὑπὲρ τοῦ στεφάνου: idest p corona. ὑπὲρ ἐκείνου pro illo. p ℙ Molitur: præparat: aut exercet.

ℂ NOS. m. q. d. incassum sacrificamus: cum nõ tuis cultoribus: sed alienigenis prodes. DON.

ℂ SVBNIXVM: pro enixo sm Marcel. qsi sursum crispatam & calami stratam comam. CHRI.

ℙ Fouemus: nutrimus & augemus. ℙ Aras: litare sola oratione non posse antiqui credebant: nisi aras manibus tenerent. Vñ Var. ait aras primo ansas dictas: q esset necesse illas manu tenere: vt vase ansis tenentur. Cõmutatione deinde litterarum aras dici cœptum: vt Valerij & Furij qui olim Valesij & Fusij dicebant: ergo cũ audiendus esset Iarbas dixit arasq; tenentem: vt alibi. Tango aras medíosq; ignes & numina testor. ℙ Expectat: moratur. ℙ Teucri. i. Dardani. nam Dardanus a Ioue est. ℙ Regeret. Quod nõ solum potentis: sed magis prudentis est: nam Rex his est: q iuste prudenterq; gubernat. ℙ Sub leges: nam optimi reges non suæ libidini qđ tyrannorum est: sed iuri & legibus: quos subiectos habent parere volũt. ℙ Gloria: nam q; uis hoĩes ipsi virtute sola moueri debeãt: tñ honos gloriaq; egregia fcã vt vmbra corpus sequat: & oẽs accenduntur ad studia gloria. Est autem gloria consentiens laus bonorũ incorrupta vox bene iudicantiũ de excellente virtute: vt est in tusculanis Cice. Gloria

Ascanió ne[a] pater Romanas[b] inuidet arces?
Quid struit? aut quà spe inimica[c] i gēte moratꝰ?
Nec prolē[d] Ausoniā, & Lauinia respicit Arua?
Nauiget: hæc sūma[e] est: hic nostri nuncius esto.
Dixerat. ille patris magni parēre[f] parabat
Imperio: & primum pedibus talaria[g] nectit
Aurea, quæ sublimem alis, siue æquora suprà,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portāt.

SER. a ¶ ASCAN'ó ne: ꝓpter illud qđ frequēter diximus ipsi imperiū deberi: ideo aūt hoc asserit poeta vt laudādo Iulluz Cæsarez laudet: q ab eo originē ducit: vt Iulius a magno demissus nomē Iulo. b ¶ Romanas inuidet arces: honestior elocutio est: si addam' quas rē inuidemus: vt Liber pampineas inuidit collibus vmbras. c ¶ Inimica in gentē: præoccupat q̄si præscius. d ¶ Nec ꝓles Ausoniam: vt in sexto: Nunc age Dardaniā proles: q̄ deinde sequetur Gloria. e ¶ Hæc summa est. i. mei ꝓcepti collectio. Iuue. Ad summaz non maurus erat neq; sarmata methrax. f ¶ Parēre parabat: non respondet quasi numen inferius: sed dictis obtemperat. Sane hic locus Homeri est. ἐν τῷ. ε. ὀδυσσείας

ὣς ἔφατ᾽ οὐδ᾽ ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης
αὐτίκ᾽ ἔπειθ᾽ ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμβρόσια χρύσεια τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ᾽ ὑγρὴν
ἠδ᾽ ἐπ᾽ ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο
εἵλετο δὲ ῥάβδον· τῇ δ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὧν ἐθέλει, τοὺς δ᾽ αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο,

Et paulopost.

σεύατ᾽ ἔπειτ᾽ ἐπὶ κῦμα λάρῳ ὄρνιθι ἐοικὼς
ὅστε κατ᾽ ἀδινοὺς κόλπους ἁλὸς ἀτρυγέτοιο
ἰχθῦς ἀγρώσσων πυκνὰ πτερὰ δεύεται ἅλμῃ

g ¶ Talaria nectit: Mercurius ideo dicitᵘʳ hr̄e pennas: q̄a citius oībus planetis in ortū suuz recurrit: vnde & velox & errans inducitur: vt Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.

CHRI. ¶ ASCANIO ne. p. Nā multa liberorū cā facimus: q̄ nostra nō faceremus. arguit ergo ab vtili & ab honesto: ꝙ negligit regnū & opes. Vñ etiā gloria magna sit ꝓuentura: & arguit nō solū a se: sꝫ etiā a filio. ¶ Romanas ar. ac si dicat id imperium qđ oīa superet imperia. ¶ Quid struit: magna auxesis & hæc sit sñia: amittit imperiū: & id magnū & gloria plenuz nec solū sibi: sed & filio amittit: Sed qđ magis dolendū est: nihil est qđ recōpensare huic detrimēto possit: cū nihil debeat ingēte inimica

ꝯstitutus sꝑare. ¶ Nauiget: Bene q̄drat & persona & rei hoc īperatiuū. Nā & Iuppiter & qa sūmus deus: & qa suus iure suo impat: ꝓsertis cū id agi mādet qđ sit ex sūma obsequētis vtilitate. ¶ Hæc sūma est. q. d. ēt si nullū argumētuz vtilitatis & honestatis intulissem: tñ volo obtēperet mādatis. ¶ Hic: q̄ñ ac re vt ostēdat hoc iaz a se decretū esse. ¶ Talaria: exigit locus: vt paulo altius de Mercurio repetamus. Alter ergo Cice. in lib. de na. deo. Mercuriū primus cœlo pře: die mře natū fuisse: cuius obscenius excitata natura tradiť: ꝙ aspectu Proserpinæ cōmotus sint. Alteꝝ Valentis & Phenoridis filium: q sub terris habeť: idē Trophonius. Tertiū ponit ex Ioue tertio & maia natū: ex quo Penelope pana natū dicunt. Quartū Nilo patre quē ægyptii nefas habent noīare: q argus intereniit: ob idq; in ægyptū fugiens: leges ac litteras illis tradidit. Sūt q ex hoc q̄ntum natum Mercuriū velint: Euz qui ex die & cœlo natus est aiunt ex Proserpina filiā: quaz nudā cernens turpiter amauit. Philonē arcades genuisse: ac ignominia territū illum exponere voluisse. Sed cū esset oraculo admonitus illū diuinum interpretem futurꝫ: & nutriri iussit: & Hermen appellari voluit: Hinc ob ignominiam pr̄ias fugiens: in ægyptū venit ibiq; in omni mathematica claruit. Diodo. siculus in suis mythologijs tres maxime noīat: nūcuparūt aūt illum trimegistū. i. ter maximus: ꝙ & philosophus maximus: & sacerdos maximus: ac maximus deniq; Rex fuisset. Cōsueuerant n. ægyptij. Vt apud Pla. legitur: ex omni philosophorū numero sacerdotes: ac rursus ex sacerdotibus regem eligere: hic aūt vt philosophos sapiētia: ita religione sacerdotes excelluit: ac mox in īperio administrādo supiores oēs reges supauit: hic primus a physicis: mathematicisq; ad diuinoꝝ speculationem se erexit: primusq; de maiestate dei: de dæmonū ordine: aiarumq; mutationibus sapientissime disputauit. Ex qua re primusq; theologiæ auctor habetur: Hunc sectatus diuinus Vates Orpheus secundas philosophiæ assecutus est partes: cuius sacris initiatus est Aglaophenus: aglaopheno i philosophia Pythagoras: Pythagoræ successit Philolaus diui ni Platonis præceptor. Quæ omnia iudicant priscam theologiam a Mercurio inuentam: & a Platone absolutam fuisse. Verum Mercurius plurima [illegible] lumina scripsit: quibus diuinarum

Mercurius

Aglaophenus

Theologica Prisca

tinarum rerum cognitionem traderet: quibus arcana mysteria: & stupenda oracula pandunt. Non enim vt philosophus solum loquitur: sed vt propheta futura saepe praedicit. Ruinam hinc priscae religionis vidit. Ortum nouae fidei. Aduentum christi. Futurum iudicium. Resurrectionem. Renouationem saeculi. Bonorum gloriam. ¶ Tormenta nocentem praedixit. Quapropter dubitat Augustinus an obseruatione syderum an reuelatione demonum haec ille praeuiderit. Lactantius illum sybillis prophetisq; annumerat: Ex huius viri libris duo praecipui feruntur. Alter de voluntate diuina. Alter de voluntate & sapientia dei: & ille quidem asclepius inscribitur: quem Apuleius Platonicus superioribus temporibus latinum fecit. Hic Pimander: sed & hunc per nostrum marsilium ficinum ex eadem familia philosophum nobilissimum nuper ad latinos migrasse videmus: atq; haec sunt de fabulosis dijs Ingramus. Siue de tanto viro inuestigamus nos hoc tempore non narranda: nam id rei locique ratio minime patiebatur: sed ex plurimis libris in vnum locum coartanda duximus. Deinceps autem quod ad Mercurij sydus pertinet eadem breuitate perstringemus: Mercurius quem stilbon vocant: planeta est temperatus nocturnus modo masculinus: modo foemininus: & propter suum temperamentum cito se vertit ad eius cui adhaeserit naturam: itaq; cum foelicibus foelicitatem: cum infoelicibus infoelicitatem praebet. Auctore autem Ptolomeo sapientiam simul & eloquentiam mortalibus praebet. Hinc eloquentiae deus a poetis dicitur. Inducit ad arithmeticam & ad mercaturam. Facit palestritas: ac praestigiatores: ac si in genesi malignus est fraudulentos producit & fures. Raro videtur: quoniam plerumq; temporis sub solaribus radijs occultatur. Neq; enim ab illo vltra triginta gradus abest. Quae ex re propter phoebi ardoris vim fuscus pingitur exustio tamen a sole quam omnibus planetis nocet illi: quoniam ex frequentia facti assecutus est minus incommoda est. Habetur nuncius deorum: quia nihil ex sua: Sed ex eorum quibus adhaeret natura agit: nam nuncius non ex sua sed ex aliorum sola verba refert eius domicilia gemini ac virgo sunt. Moratur in singulis signis vnigenis ac octonis diebus ac senis horis: ergo trecentis ac triginta octo diebus totum zodiacum percurrit. Pingitur autem in huiuscemodi forma: vt in capite ac talis alas gerat: quibus & planetae & eloquentiae indicatur celeritas: in leua virgam serpentibus inuolutam: haec illius ad omnia non tamen sine prudentia impulsum denotat. In dextra harpem esse in curuum tenet. Syringa autem sibi ad hos fistulam ex calamis factam admonet: illic eam inflat. Ex harpe vim ac vehementiam eloquentiae: ex fistula vero eiusdem suauitatem significant. Caput galero ornatur quo se a solaribus radijs tuetur: sed idem ex albo nigro q. confectus est: quia eloquentia & alba nigra & nigra alba reddere potest. Argus auulso a Collo capite eoq; oculis pleno e regione pingitur: vt ostendatur eloquentia cui sapientia sit adiuncta: omnem calliditatem superare: Coram ipso Gallus pinguitur: vt mercatorum quorum deus est astuta notetur garulitas. Atq; huiuscemodi est forma.

SER. a ¶ TVM virgas capit: idest caduceum quod promo Apollo habuit: & donauit Mercurio lyra sibi tradita: vt Horatius: Fraternaq; humerum lyra. huius autem virgae haec est ratio: Mercurius & orationis dicitur deus: & iterpres deorum. Vnde virga bellantes diuidit: idest bellorum: nam bellantes & iterpretum oratione sedantur. vnde secundum Liuium legati pacis caduceatores dicuntur: sicut enim per feciales bella indicebantur: ita pax per caduceatores fiebat. ἑρμῆς autem graece dicitur ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας. idest latine iterpres. b ¶ Alas: per vmbras secundum poeticum morem. Alias enim illeceo sunt: vt visa de hic caelo facies delapsa parentis. huius autem rei ratio alterius est scientiae. c ¶ Lumina morte resignat: claudit: perturbat: & est aliud quod physici dicunt: pupillas quas in oculis videmus: morituros ante triduum non habere: quibus non visis est summa desperatio. Hoc ergo dicit resignat.

Tum virgam capit[a]: hac animas[b] ille euocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitq;: & lumina[c] morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat[d]
Nubila: iamq; volans apicem[e], & latera ardua cernit
Atlantis duri, caelum qui vertice fulcit[f],
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulsatur, & imbri.

hoc est aufert signa luminibus. d ¶ Tranat: transuolat: vt Nare per aestatem liquidas suspexeris agmen. e ¶ Apicem & latera: bene eius quod sunt homines dat: nam rex fuit quod quondam Perseus non suscipere hospitem: propter oraculus quod monitus fuerat: vt a filio Iouis caueret: & primo neminem suscipere: a Perseo in montem versus est viso Gorgonis capite: Vt autem in primo diximus: peritus astrologiae fuit: nam Herculem docuit: Sane latine Telamo dicitur: sicut nilus melo. f ¶ Fulcit: sustinet: nam altus est nimis. ¶ ATLANTIS: de hoc monte Strabo sic scribit: extra columnas per fretum procedenti ad sinistram mons est libyae: quem atlantem vocant barbari. vero dyri. mons est supra nubes excellsus: quod mare ad se obuiatum spectat squallidus: & incultus: quod vero africam respicit arboribus vestitur: & fluminibus irrigatur: omni genere fructuum abundans iterdiu ex mi

CHRI. Atlas

ro silentio stuporẽ inducit. Noctu crebris lucet luminibus: resonareq; dicunt cantibus: ac tinnitibus Cymbalorũ atq; Tibiarum ægypanorũ & Satyrorum.

Nix[a] humeros infusa tegit: tũ flumina mento
Præcipitãt[b] senis[c]; & glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus[d] nitens Cyllenius[e] alis
Cõstitit: hinc toto[f] præceps se corpore ad vndas
Misit, aui similis[g], quæ circũ littora, circũ
Piscosos scopulos; hũilis volat æquora iuxta;
Haud aliter terras intèr, cælũmq; volabat,
Littus harenosum[h] Libyæ, ventósq; secabat
Materno[i] veniens ab Auo Cyllenia proles.
Vt primum alatis tetigit Magalia[k] plantis
Aeneam fundantẽ arces; & tecta nouantem
Conspicit: atq; illi stellatus Iaspide[l] fulua
Ensis[m] erat, tyrióq; ardebat murice Læna[n]
Demissa ex humeris: diues quæ munera Didò
Fecerat; & tenui telas discreuerat auro:
Continuo inuadit[o]: tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchrámq; vxorius[p] vrbẽ
Extruis: heu regni, rerúmq; oblite tuarum:

SER. a ¶ NIX: niuis facit: sed verbũ ninguit nõ hinc venit: sed ab eo qđ ẽ ninguis: sic Lucretius: Albas effũdere ningues. ninguit aũt prima psona caret: & secunda: qa nõ ẽ in nřo arbitrio: sed ad deũ pertinet. b ¶ Præcipitãt: p præcipitantur: vt Nox humida cælo Præcipitat. c ¶ Senis: aut ppter ætatẽ: aut allusit ad niues vt Gelidus cãis cũ montib⁹ humor Liquitur. d ¶ Parib⁹ alis: leni volatu: vt dixit: & i cælũ parib⁹ se sustulit alis. e ¶ Cyllenius ab auia: vnde paulopost Cyllenia proles: aut a cylleno arcadiæ mõte vbi dr̃ eẽ nutritus. f ¶ Toto. c. vno impetu excussus: sic Lu. Nec se tellure cadauer Paulatim per mẽbra leuat terraq; repulsũ est erectũq; semel. g ¶ Aui similis: incõgruum heroo credidit carmini: si mergũ diceret. vt alibi ciconias p periphrasim posuit: Candida venit auis longis inuisa colubris: sic est: Et testa cũ ardẽte videret Scintillare oleum: ne diceret lucernã nimis tenuiter. h ¶ Littus arenosũ libyæ: bene arenosum: nã i libya erat: sed nõ in arenosa. Mauritania eni est aspera & siluestris. i ¶ Materno ab auo: per Maiam Atlantis filiam. k ¶ Magalia: aphrorũ casas: & mapalia idẽ significãt: sed magalia ma pducit: mapalia vero corripit: vt Et raris habitata mapalia tectis l ¶ Iaspide fulua: pro viridi: vt Fuluaq; caput nectentur oliua. dicit etiã Plinius in naturali historia: multa esse iaspidũ genera: in quib⁹ etiam fuluum cõmemorat. m ¶ Ensis erat: p vagina posuit: & multi iaspidem volunt ad grati. i pertinere. n ¶ Læna: est genus vestis. Est aũt proprie toga duplex amictus auguralis. o ¶ Inuadit: habitũ futuræ orationis ostendit: & notandũ non tantum eum nuncij: sed etiam caduceatoris: idest oratoris officio fungi: nam & persuadet & nunciat. p ¶ Vxorius: vxori seruiens. Horatius: Vxorius amnis.

DON. ¶ AVO MATERNO. ab atlãte mõte. i. quẽ atlantẽ patrẽ Maiæ puertit pseus. ¶ Inuadit: inuectiuã futurã eẽ: hoc verbũ ostẽdit. Et ex hoc acri habitu Mercurij ostẽdit quali habitu debuit esse iuppiter. ¶ Tu nũc: obiurgatio est potius q̃ inuectio. Nam cõe sibi facit hoc damnũ: & dolet decipi spẽ ipsius & filij quod nõ faceret. si accusatoris animũ gereret. ¶ Pulchram vxori⁹ vrbem: stulti ẽ aliena curare: sua negligere.

CHRI. ¶ PISCOSOS. piscib⁹ abũdantes. ¶ Inter coelum. i. ita inter infimam partem aeris vt pene terrã tangeret. ¶ ¶ Materno auo: Atlãte: qui maiã genuit: ex qua conceptus ipse ẽ. ¶ Fundantem: ædificantem: nam iam fundatæ erant. ¶ Nouantem. i. facientem q̃ noua essent. ¶ Stellatus: ornatus: vt illa splẽdida vt stella fulgeret. ¶ Murice: murices pisces sunt similes purpuræ: nam vt ait Pli. purpuræ latent sicut murices circa canis ortum: & paulo infra Purpuræ cõgregant verno tpe mutuoq; attritu leptorẽ culuſdã ceræ saliuant: simili modo & murices: sed in hoc loco muricẽ pro purpura posuit. ¶ Diues q̃ m. d. pulcherrima propter diuitias quas habebat: nam pauper tantũ sumptũ non fecisset. ¶ Iaspide: iaspis græce latine viridis gẽma: nouẽ teste Plinio sunt eius spẽs: ẽ autẽ viridis vt smaragdus: sed crassi coloris. ¶ Iaspidẽ. c. talẽtis parauit nero in qua fuit effigies eius thoracata. est iaspis in oriẽte smaragdo similis e petra ex trãsuerso linea alba pcigit: quã magi concionantibus vtilem dicũt. ¶ Fulua: fuluus color ita videt de ruffo atq; viridi mixtus: vt in aliis plus viridis in aliis plus ruffi habeat. itaq; fulua aquila: fuluũ aurũ: fulua iaspis: & fuluus leo: ait Aul. Gel. ¶ Carthaginis. q. d. Terræ alienæ: & quæ tuis nocitura sit. Vehemens ergo dissuasio vt nocitura faciat: & pfutura deserat.

murex

Iaspis

Fuluus

¶ IPSE:

SER. a ¶ IPSE: dat dictis auctoritatem: vt Quæ Phœbo pater omnipotens. b ¶ Claro demittit olympo: Olympus q̃si ololāpus dictus est: siue mons sit macedoniæ: qui dicitur etiã diuersorum deorum: siue cælũ: vñ addidit claro: vt plemyrius vndosum. accentus sane græc[us] tũc potest esse: si sit græca declinatio: vt ὄλυμπος ὀλύμπου nã latia olympi facit. c ¶ Torquet: regit sustinet. vt Cuncta tuo q bella pater sub numine torques. Numine autẽ est aut nutu: aut ptãte. d ¶ Hæc: q dictur[us] est: nã supdicta ex se dixerat. e ¶ Teris: per negligẽtiã tẽpus cõsumis. Salustius: Ibi triẽnio frustra trito. f ¶ Debẽtur: honestius plurali numero respõdit g ¶ Surgentem: crescẽtem: vt Surgẽtẽ i cornua taurum. Itẽ Surgentẽq; nouæ carthaginis arcẽ. h ¶ Cyllenius: antonomasiuũ est pro pprio. i ¶ Ore: orõne. k ¶ Mortales visus: aut oclis Aeneæ se sustulit: aut hũanã reliqt effigiẽ: quã sũpserat vt ab Aenea posset videri: qđ est melius. l ¶ Medio smone: atq execut[us] ẽ oĩa q̃ Iuppiter dixerat. Sꝫ smo ẽ ꝯsertio orõnis: & ꝯfabulatio duorũ vel pluriũ: medius ergo sermo est. quũ persona cũ qua quis loquitur nõ respõdet: vt nũc fecit Aeneas. m ¶ Arrectæq; horrore cõæ: subaudi sunt. n ¶ Dulcisq; relinquere terras: minus ẽ: q̃ q̃ꝫ & ne videat ingrat[us]. deorum excusatur imperio. sic ipse i sexto: Sed me iussa deũ. o ¶ Ambire blãditijs circũuenire. Ambio illã rẽ dicimus: vt Neu cõnubiis ambire latinũ. p ¶ Exordia: orationẽ: sicut in rhetoricis legim[us]. Sed exordia in duo diuidit i pricipiũ & orationẽ. q ¶ Alternanti: varia mente tractanti. & per hoc ostendit cogitasse eum etiã amorẽ: sed prætulisse voluntatem deorum. r ¶ Taciti: sine strepitu celantes cõsilia. s ¶ Arma parẽt: cõtra ipsum iratæ forte reginæ. t ¶ Quãdo: nõ est hoc loco tẽporis: sed significat siqdẽ: & est cõiunctio rationãlis. Sane quãdo do breuis est naturaliter: sic Seren[us]: Quãdo flagella ligas. Virg. vsurpat: Si qñ tybris vicinaq; tybridis arua.

Ipse[a] Deûm tibi me claro[b] demittit Olympo
Regnator; cælum & terras qui numine torquet[c],
Ipse hæc[d] ferre iubet celeres mãdata per auras.
Quid struis? aut quã spe libycis teris[e] ocia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum;
Nec super ipse tua moliris laude laborem,
Ascanium surgentem[g], & spes hæredis Iuli
Respice: cui regnũ Italiæ, Romanaq; tellus
Debentur[f]. tali Cyllenius[h] ore[i] locutus
Mortales[k] visus medio[l] sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
At vero Aeneas aspectu obmutuit amens,
Arrectæq;[m] horrore comæ, & vox faucib[us] hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesq;[n] relinquere terras
Attonitus tanto monitu, imperioq; Deorum.
Heu quid agat? quo nũc reginã ambire[o] furẽtẽ
Audeat affatu? & quæ prima exordia[p] sumat?
Atq; animũ nunc hũc celerẽ, nũc diuidit illuc,
In partesq; rapit varias; perq; omnia versat.
Hæc alternãti[q] potior sententia visa est.
Mnesthea, Sergestumq; vocat, fortemq; Cloãthũ.
Classem aptẽt taciti[r], sociosq; ad littora cogãt.
Arma[s] parent, & quæ sit rebus causa nouandis
Dissimulent[t] sese interea quãdo[t] optima Dido

DON. ¶ IPSE deus: huius personæ auctoritate grauiorẽ: facit suã obiurgationẽꝫ: & vt maior sit metus: potestatẽ ipsius describit. Vtrũq; aũt damnat: et q subleuet inimicorũ opes: & q ire agẽda oclũ sibi proponat: qm̃ negligẽtis est & icauti. Addit ne per eũ peat qđ Ascanio debeẽ: qđ nisi per ipsum prestari nõ potest. ¶ Medio sermone: quia non expectauit responsum qđ erat dimidium sermonis: qui oritur inter duos. ¶ Atq; animũ nũc huc: in tam ambigua ꝯsolatione ꝓualuit in religioso viro diuinũ præceptum.

CHRI. ¶ IPSE d. dat auctoritatem orationi suæ. ¶ Mortales. v. nã spũs in corporei aerem ex quo corpus sibi cõficiunt: ita cõdensant: vt i visum cadant: vt videmus nubes q̃ aer densatus sunt. ¶ Obmutuit: nã tanto stupore affectus est: vt vocẽ emittere non potuerit: nam & maxima ai cõsternatio fari nos ꝓhibet & cõtra verissimã accusationẽ nullã excusationẽ: quã proferret inueniebat. ¶ Dulces. q. r. t. quo mõ relinquere si dulces? Ostendit sibi vehementer caram eẽ Didonẽ: sed tñ male deo obtemperare. In pugna ergo q̃ erat inter appetitũ & rõnem supabat ipsa rõ. ¶ Quæ exordia: nã cãm apud Didonẽ turpissimam hr̃e videbaẽ. In qua diffidebat conueniẽs exordiũ reperire posse maxime: cũ esset habẽdum per insinuationem in qua maiori artificio opus erat. ¶ In partes. q. r. u. cum modo traheretur libidine: modo duceretur ratione.

¶ Dissimulent: dissimulamus cū ostendimus id nō esse quod est: simulamus cū ostendim⁹ id esse quod nō est. Qui igit̃ doctus nō vult haberi doctus dissimulat doctrinam. Qui contra indoctus cupit doctus haberi simulat doctrinam.

Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus; & quæ mollissima fandi
Tēpora, quis[a] reb⁹ dexter modus: ocyus oēs
Imperio læti[b] parent, ac iussa facessunt[c].
At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
Præsensit[d], motúsq; excepit prima futuros
Omnia[e] tuta timēs: eadem[f] impia Fama, furēti
Detulit armari classem, cursúmq;[g] parari.
Sæuit inops[h] animi, totámq; incensa per vrbem
Bacchatur[i] qualis cōmotis[l] excita sacris
Thyàs[k], vbi audito stimulát trieterica[m] baccho
Orgia, nocturnúsq;[n] vocat clamore Cithæron[o].
Tandē his Aeneam compellat vocib⁹ vltro:
Dissimulare[p] etiā sperasti perfide tantum
Posse nefas? tacitúsq; mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data[q] dextera quōdā,
Nec moritura tenet crudeli funere Didò?

SER. a ¶ Quis re. b⁹ dexter modus: q sit rebus optimus euentus. b ¶ Læti: alacres: festini. c ¶ Facessūnt: frequētatiuū ē: vt i georgicis: Matris pcepta facessit. alias discedit significat: vt Teren. Hæc hic facessat: tu molest⁹ ne sias. d ¶ Præsensit: ac si diceret anteq̄ ille moliretur. & nimia in hīs vis amantis exprimitur. e ¶ Oīa tuta timēs: deest etiā. & ē exaggeratio. f ¶ Eadē fama: quæ Iarbæ nūciauerat. g ¶ Cursumq; parari: nauigationē: vt ni teneāt cursuz. h ¶ Inops ai sine animo: sine ɔsilio. i ¶ Bacchat̃: furit more bacchantū: & bene vno sermone poccupauit futurā cōparationē. k ¶ Thyàs: baccha: nā sicut a Baccho bacchæ: sic a Thyneo thyades dicunt̃. l ¶ Cōmotis aūt sacris idō dixit: qa in sacrorū renouatione cōmouebant̃ simulacra: vnde Horatius: Non ego te candide bassareu inuitū quatiam. m ¶ Trieterica: triēnalia. Liberi enī sacra tertio quoq; anno innouabantur. Sane sciendū orgia apud græcos dici sacra omnia: sicut apud latinos cerimoniæ dicunt̃: sed iam abusiue sacra Liberi orgia vocāt: vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς i. a furore: vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν a montibus. n ¶ Nocturnusq; vocat. nocte celebrat⁹: vñ ipsa sacra nyctelia dicebantur: quæ populus ro. exclusit causa turpitudinis. o ¶ Cithæron aūt mons est ex quo clamor numinis veluti bacchas vocabat. p ¶ Dissimulare etiā: satis artificiosa allocutio: nam & sibi consulit sub facie vtilitatis Aeneæ. Dissimulare autē id ac si diceret: ita rem pudendaz cogitas: vt eam fateri nolis. Supra enim dixerat. Quæ sit rebus causa nouādis Dissimulēt. q ¶ Data dextera: fœdus amicitiarum.

CHRI. a ¶ SPERET: timeat: nam spes de bonis ē. ¶ Mollissima: quæ tactus sunt rettulit ad occasionem. Ergo mollissima tēpora pro occasione posuit vt sit quasi diffinitio occasionez esse tēpus mollissimum. i. qd præbet facilitatē rei agendæ. ¶ Molle enī tactu dicim⁹: quod facile cedit: cui contrariū est durum. ¶ Ergo tēpus fandi molle est cum is qui auditurus ē: facile nobis concedit. ¶ Quis fallere. p. a. adeo enim suspiciosi anxiiq; sunt: vt nihil inexploratū relinquāt. ¶ Mor. i. idest mor⁹ nōdū psentes: sed qm̄ nō fit verisimile: vt ex q̄ nōdū sunt sentiamus: reddit verisimile ex amātium natura: nā amantes timent etiā tuta. Quapropter facile miserrimi fiant necesse est. Qui enim ē in metu miser est: & qui etiam tuta timet semper est in metu: vt ait Socrates. ¶ Sæuit inops animi: Quoniā in mœrore erat: nā vt rebus lætis animi extollunt̃: vñ iure possum⁹ dici diuites animi: sic in mœrore deprimuntur: vnde sumus inopes animi. Vel animi. i. mētis & cōsilii. ¶ Tot. iq; in. per. vr. quid ergo infœlicius est amante: nam duz illi assūt res fœlices: ita tam anxius ē: vt etiā tuta timeat. Cū aūt imutantur: adeo tota mente cōcutit̃: vt in maxima pturbatione cōstituat⁹ mentez cōsiliumq; amittat. Et furiis ita agitat̃ vt obliuiscatur pudoris & modestiæ: & publice debacchet̃. ¶ Thyades autem sacerdotes bacchi dicuntur ab eo qd̄ est θύειν. i. furere. Sic etiā mænades τοῦ μαίνομαι i. insanio & bassarides & ipse bassareus appellat̃ a veste vel a pelle lyncum: sed de hoc in cōmētariis Horatii diximus. ¶ Trieterica: ab eo quod est tris i. tres & ἔτος annus: nam triēnalia erant sacra Bacchi. ¶ Orgia: orgii sacra sunt apud græcos: vt apud latinos cerimoniæ: nā apud Herodotū orgia de sacris dianæ inuenies. ¶ Cytharō: mons est Thebis iminēs. in quo nocturna sacra Bacchi colebant̃: quæ nyctilea dicebant̃: & ipse bacchus nyctileus. ¶ Cōpellat vltro: Et quia amantes moræ impatiētes sunt: & quia quoad posset a principio res

pueniire

ꝓuenire cupiebat: ⁊ malo anteq̃ʒ veniret occurrere. Dissimulare: oratio omnino pathetica: ꝗ ab aio æstuanti quippe q̃ʒ amore indignationeq̃ʒ simul impulsus proficiscatur. Et qm̃ in deli beratiuo genere est: premit Aeneam a turpi: qm̃ fidem frãgat: ingratusq̃ʒ in eam sit a qua tm̃ amet: ⁊ cui sit futuræ mortis causa: si eam relinquat. Auget hanc rem: ꝙ relinquat eam peti turus loca sibi incognita: ⁊ cum magno suo periculo sit nauigaturus: cũ in tanto ꝑiculo ne in patriã quidem nauigare deberet. Quæ omnia non modo neglectũ illius: verũ etiã crudelita tẽ in eam ostendere videntur. Quapropter ⁊ a turpi ⁊ a damnoso premit. ꝑ Tantuʒ nefas: nam amans nihil maius nefas putat q̃ʒ deseri. ꝑ Tacitus. q. d. furtim. ꝑ Noster: q̃si dicat tã magnus. ꝑ Data dextera ꝑfidiæ arguit. ꝑ Moritura: ostẽdit quãtũ peccet si quidẽ suæ mor tis causa futurus sit. ꝑ Dido: emphasim facit in noie. q. d. ea a qua tot beneficia acceperis.

ASR. a ℂ HIBERNO sidere. non hieme: sed hiemali sidere: aut ꝓprie q𝔡 ait supra: Dũ pelago desæuit hiems ⁊ aquosus orion. ergo aut tẽpore: vt Quo side re terrã Vertere mœcenas: aut re vera sidere ꝑ Orionẽ. b ꝑ Crudelis: etiã in te odio mei. sic Lu. de Cesare Sæuitia est voluisse mori. c ꝑ Domosq̃ʒ ignotas: ac si diceret Carthago iã tibi nota est: licet ⁊ hic aliena sint arua. d ꝑ Et troia a. m. q̃si dicat. e q̃si ꝑ interrogationem intelligendum.

Quin etiam hiberno[a] moliris sidere classem,
Et medijs properas Aquilonibus ire per altum
Crudelis[b]? quid si non arua aliena, domósq̃ʒ[c]
Ignotas peteres? ⁊ Troia[d] antiqua maneret?
Troia per vndosum peteretur classib[e] æquor?
Mé ne fugis[e]? ꝑ ego has lachrĩas, dextrãq̃ʒ tuã, te
Quãdò aliud mihi iã miseræ nihil[f] ipsa reliqui,
Per connubia nostra, per inceptos[g] Hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicq̃ʒ
Dulce mêum[h], miserere domus labentis, ⁊ istaʒ
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mẽtẽ.
Te proptèr libycæ gentes, Numadúmq̃ʒ Tyrãni[i]
Odêre. infensi Tyrij te proptèr eundem
Extinctus pudor, ⁊ quà sola, sidera adibam
Fama prior[k]. cui me moribũdã deseris Hospes[l]?
Hoc solum nomen quoniam de cóiuge restat.
Quid moror? an mea Pygmaliõ dũ mœnia fratẽ
Destruat? aut captã ducat Getulus Hiarbas.
Saltem[m], si quà mihi de te suscepta fuisset
Ante[n] fugã soboles, si quis mihi[o] paruulus aula

optima ꝓmũ: tertium: ⁊ q̃r tum. m ꝑ Saltem: vel hoc. est autem tractum a captiuis: qui quum tenerentur ab hostibus: dicebant sublatis omnibus: salutem cõcede. hinc per synæresim hic narrat est sermo: vt contempti rerum multarum petituri aliqd saltẽ dicamus. n ꝑ Ante fugam soboles: ⁊ amatorie: ⁊ amare: nã hanc fugã dicit: quã ille nominat ꝑfectionẽ. amor autem ex filij desiderio comprobatur.

e ꝑ Mẽne. sc̃ adhuc aperte non vult imputare beneficia: sicut paulopost irata. f ꝑ Nihil ipsa. r. non pudorem non regnum. g ꝑ Inceptos hymenæos: q ipsa nouitate sunt dulces. h ꝑ Dulce meũ: tetigit rem inhonestam. sic Ter. Seu tibi morigera fuit in omnibus rebus. i ꝑ Tyranni: nil intererat apud maiores inter regem ⁊ tyrannũ: vt Pars mihi pacis erit dextrã tetigisse tyrãni. k ꝑ Fama prior: quæ melior fuit sine dubio. l ꝑ Hospes: Aeneas ⁊ hospes fuerat ⁊ maritus: sed modo maritum se negat ⁊ hospitem confitetur: vt nunc Dido dicit. Cui me deseris hospes: quoniam hoc solum nomen de coniuge restat hoc est superest: alij restat intelligunt resistit. i. contrarium tibi est. nõnulli dicunt hoc solum nomen quoniam superest vt te coniugem dicam. Dicitur autem ingenti affectu hos versus Virgilium ꝓnunciasse: quum priuatim paucis præsentibus recitaret Augusto: nam recitauit voce

o ꝑ Siquis mihi: bene iterat mihi: ⁊ secũdum ius loquitur: nam vbi non est iustum matrimonium: liberi matrem sequuntur.

DON. ℂ ANTE FVGAM. nam non vult honestate rem si dicat discessum ille Iouis: confundebatur pudore: vtpote qui ingrati: q fallacis: qui fugitiui infamiam subiret contra institutum suum: sed solum Iouem sibi ante oculos ponebat: ꝙ efficiebat vt vir alioquin mitis: ⁊ humanus quauis moueretur officiis: didonis tamen a proposito non discederet: recte autem dixit monitis potius q̃ʒ iussis quia non solum imperium eũ mouebat: sed ea quæ imperabat quæ ad regnum italicum acquirendum pertinebant: ⁊ ne carthaginẽ suo iperio inimicã futurã foueret.

CHRI. ℂ QVIN ETIAM: magnum scelus prodere quenquam. Maius eam quæ de te bene merita sit: Maximum prodere cum tuo periculo. ꝑ Quid si non arua a. Non deberes etiam si patriam peteres ⁊ sine ꝑiculo sic

deserere: quanto minus cum aliena petas: & cum periculo. ⁋ Mene: multa complectitur illud me. Me quæ ignotum liberali suscepi hospicio. Me quæ tantũ amo. quæ pudicitiã tua causa abieci. ⁋ Per ego has. i. Postq̃; vsa est constitutione iuridiciali absoluta q̃ nefas sit deserere quæ tot causis mereat amari descendit ad ↄcessiones per deprecationẽ: ita tñ vt a priore non discedat. Nihil aliud: quã ergo meretur ab illo non deseri. ⁋ Propter quæ ipsa sibi nihil reliquit. Nã & cæteros homines: & pudorẽ: & pudicitiam: & famaʒ propter illum contẽpsit. ⁋ Per connubia nostra: arguit a voluptuoso. ⁋ Te propter li. ostendit quos contẽpserit propter illum: & in quæ pericula cadat: si ab eo deseratur.

Luderet Aeneas, qui te[a] tantum ore referret,
Non equidẽ omnino capta, aut deserta viderer.
Dixerat. ille Iouis[b] monitis immota[c] tenebat
Lumina, & obnixus curam sub corde p̃mebat.
Tandẽ pauca refert: ego te[d], quæ plurima fando
Enumerare vales, nunq̃; Regina, negabo
Promeritam[e], nec me meminisse[f] pigebit Elisæ,
Dũ memor[g] ipse mei, dũ spũs hos reget artus.
Pro re[h] pauca loquar: nec ego[i] hãc abscõdẽ furto
Speraui (ne finge) fugam; nec coniugis vnquaʒ
Prætendi[k] tædas; aut hæc[l] in fœdera veni.

SER. a ⁋ QUI TE tantũ ore referret: aut sic dixit quasi amatrix: vt sup̃ de Ascanio: Infandũ si fallere possit amorẽ: aut illud dicit. Optares filium similes vultui nõ moribus tuis. b ⁋ Iouis monitis: bene præscribit: ne ei det impietates. sane & hæc monita dicimus: vt Carmentis nymphæ monita. & Deus auctor Apollo. & Hos monitus: vt Persius: Hos pueris monitus patres infundere lippos. c ⁋ Immota tenebat lumina: physicum eni est: vt qualitates animi ex oculoꝝ: aut corporis mobilitate ostẽdamus. ergo modo vult ostẽdere Aeneã a ꝓposito non eẽ deulaturũ. d ⁋ Ego te quæ plurima fando: cõtrouersia est plena: in qua & purgat obiecta remouens a se crimen ingrati: & veniali vtitur statu: ꝑfectionem suã retorquẽs in volũtateʒ deoꝝ. habet etiaʒ finẽ: naʒ purgat obiectaʒ fugam nole ꝑfectionis. e ⁋ Promeritã: præstitisse: bene gessisse: & est sermo de his q per ↄtrarium magis lucent. Ter. Ita me velim ames ꝓmerentẽ pater. i. bene agentẽ & ↄgruit vt ꝓfiteteq bene agit. ↄtra alibi: Quid cõmerui aut peccaui pater. i. qd male egi. f ⁋ Meminisse pigebit elisæ: memini & illius rei dicimus: vt hoc loco: & memini illã reʒ: vt Numeros memini si verba tenerẽ. g ⁋ Dum memor ipse mei: de futuro dixit & ↄgrue: nã piget ad futurum spectat: pudet ad p̃teritum: & licet pone vna sit significatio: tñ dicimus piget me illud facere: pudet me fecisse: vn̄ & interdũ præcipue: a Salustio simul ponunt. h ⁋ Pro re pauca loquar: remoto ingrati crimine descendit ad causam. i ⁋ Neq; ego hãc: profectioneʒ subaudi: nã posteriori non põt iungi: ne sit cõfessio. k ⁋ Prætendi tædas: ꝓbat nõ eẽ matrimoniũ. l ⁋ Aut hæc in fœdera veni: aut matrimonii: & iungendũ est superiori: aut certe ad posteriora ꝑtinet. & hoc dicit: nõ ad hoc veni vt hic morarer: sicut & nunc probat.

pta: sed necessitate impulsus: & non voluntate: ostẽdit se illi non obseq. breuiter aũt purgauit quæ obijciebant: nec multiloquio tẽpus terreret: & ingratitudinis viciũ primo ↄfutat: vt sm artẽ incipiat a validioribus aduersariorũ obiectis. ⁋ Neq; hanc ab. f. probat q̃ nõ fugam sed nauigationem parauit: q̃a nõ venerat: vt matrimoniũ conficeret: qd̃ probat qd̃ nullis solitis cerimonijs coniugium celebratum sit.

CHRI. ⁋ REFERRET te: esset tibi similis. ⁋ Ore: forma corporis. ⁋ Obnixus: afficiebat amore Didonis sed cũ mallet deo. i. rationi potius q̃; libidini obtemperare obnitebat. i. nitebat contra libidinis ardores. ⁋ Premebat: reprimebat qd̃ est continentis potiusq̃; temperantis: vt freno rõnis coerceret libidines. ⁋ Tandem: alternantibus in eo libidine & ratione & amore in Didonem: & iussis deoꝝ dubius erat in consultatione. Ego te quæ oratio est in genere deliberatiuo in constitutione iuridiciali assumptiua: & in concessione criminis p purgationem. Nam ostendit se hoc non consulto facere: Sed reijcit crimen in necessitatem. Necesse. n. est deo obtemperare: in principio ergo conciliat sibi fauorem a persona Didonis cum illam affirmet optime de se meritam esse: item a persona sua. Ostendit enim se memorem esse beneficiorum: futurumq̃; dindum viuet: nec orationem sumere: vt cõtra hæc dicat: sed vt defendat factum. ⁋ Pro re: pro defensione rei: pro. n. aliquando defensionem significat: vt stabat pro templo. Aliquando ante: vt habuit orationeʒ pro rostris aliquando vicem: & locum: vt nos: vt etiam pro fratre respondeã vehementer cupimus: & missus: & pro consule: est etiam temporalis: vt prospicio: prouideo: iteʒ pro super vt p rominet: item pro ad vel sm vt nitat pro viribus. Est etiam interiectio: sed tunc circũflectitur: vt prô deum fidem. Pro

DON. ⁋ NEC TE re. n. p. palam habet biñicia acce

MESS

Me[a] si fata meis[b] paterenť ducere vitam
Auspicijs, ꝛ sponte[c] mea componere curas,
Vrbem troianam primū, dulcésq; meorum
Relliquias colerē, ꝛ Priami tecta alta manerét,
Et recidiua[d] manu posuissem Pergama victis·
Sed nunc Italiam magnā Grynæus[e] Apollo,
Italiā Lyciæ[f] iussere capessere sortes·
Hic amor[g]· hæc patria ē· si te Carthaginis arces
Phœnissam, libycǽq; aspectus detinet vrbis,
Quæ tandem Ausonia Teucros ꝯsidere terra
Inuidia est? ꝛ nos[h] fas extera quærere regna·
Me patris Anchisæ; quoties humētib[9] vmbris
Nox[i] operit terras; quoties[k] astra ignea surgunt,
Admonet in somnis[l], ꝛ turbida[m] terret imago.
Me puer[n] Ascanius, capitísq; iniuria cari;
Quem regno Hesperiæ fraudo, ꝛ fatalib[9] aruis.
Nūc etiā iterpres[o] Diuûm Ioue missus ab ipo[p]
(Testor vtrunq;[q] caput) celeres[r] mādata ꝑ auras

SER. a ⁋ ME SI fata meis paterenť ducere vitā Auspicijs: ꝛ dixit in primo: Quo me cunq; vocant terræ: vbi significauit nolle apud carthaginē perpetuo manere: sed velle quærere sedes fatis concessas. ergo veni: cōsensi: hoc est nō ad hæc consensi fœdera: vt quū velle discedē non liceāt. b ⁋ Me is auspicijs argumentatur a necessitate: et auspicijs: ideo quia maiores oía auspicato gerebāt: ergo auspicijs dispositionibus. c ⁋ Spōte mea: mō nomen est: nam ꝛ genus et casum habz: sic ꝛ mane: quia ei casus ꝛ gen[9] adijcit nomē est: vt Dum mane nouū dum gramia canēt. sic est ꝛ forte. alias aduerbia sunt. vel aūt dixit nō sua spōte: nā supra legim[9]: Hos cape fatoꝝ comites. ites Diuersas q̄rere terras Augurijs agimur diuum. d ⁋ Recidiua: post casuz restituta. e ⁋ Grinæus apollo: Clazōene ciuitas asiæ: vnde Hor. Diues agebat clazomenis: Iuxta hāc nemus ē grinæū: vbi Apollo colit. inde ergo nūc epithetō dedit. licet in delo accepit oraculū. f ⁋ Lyciæ sortes: nec hic accepit responsuz: sz sic dicit lyciæ: id ē apollicæ. g ⁋ Hic amor hæc pria ē: eo igr desiderio ꝑ volūtatē deoꝝ circa italiā teneor: quo si possem circa troiā z. ꝛ ad illud spectat qđ dixit: Troia per vndosuz peterez classib[9] æquor. h ⁋ Et nos ē fas: ꝛ nobis fas dicimus: sz hoc loco nō est fugenda elocutio: ne sit vitiū: nā legim[9] Fas mihi graiorū sacrata resoluere iura: sz hoc dicit fas ē & nos extera regna q̄rere. i ⁋ Nox opit terras: a ꝟisimili lō tp̄s posuit. k ⁋ Quoties astra: hoc āt ē ꝑ vnāquāq; noctē. l ⁋ In sōnis: more suo ꝓ i sōnijs. m ⁋ Turbida terribilis: quod ꝛ vmbræ cōuenit: ꝛ parētis auctoritati. n ⁋ Me puer ascanius: non ipse sed eius amor scilicet admonet: quem lōge repetijt: ꝛ ad Ascanium rettulit. ꝛ licet excusset: tamen solœcophones ē. o ⁋ Interpres diuum: Hermes. expressit verbum de ꝟbo. p ⁋ Ab ipso: idest magno: vt supra: Ipse deū tibi me claro demittit olympo. q ⁋ Vtrunq; caput: meum ꝛ tuū: aut Iouis: aut Mercurij: aut meum ꝛ Ascanij. r ⁋ Celeres mandata per auras: sic supra Celeris defer mea dicta per auras.

DON. ⁋ SED NVNC italiā: facit res verisimilē: nam nullus ab ocio ad negociū nisi iuss[9] accedit. ⁋ Hic amor hæc patria ē. Si te cœpit amor nouæ priæ: nō ægre feras: ꝙ ego q̄q; nouæ priæ amore capiar. ⁋ Et nos quē admodū ꝛ te. ⁋ Astra ignea: facit verisimile ex ipso tpe: i quo sōn[9] capit.

CHRI. ⁋ ME SI fa. ta. m. p. d. u. diximus in allegorijs italiā ꝑ speculatione. Carthaginem pro actione: ꝛ vita ciuili poni. Ergo nisi fata me ad speculationē vocarent in vita ciuili libētius degerem apud meos Troiæ quā carthagine. Sed hæc ibi latius. ⁋ Grynæus: de hoc ita refert Stra. In freto qđ est iter asiā ac lesbū insulæ sunt. Vel. xx. vel vt placet. Timosthe. ni quadraginta quæ composito vocabulo Ecatōnesi geminat eni vocantur ab eo quod est ecatos: idest apollo: ꝛ nesos insula: nā per totam hanc oram apollo colitur vsq; in tenedum vocaturq; Smyntheus: aut cylleus aut grynæus: alio nomine: alij dicunt clazomenem: quæ vrbs ioniæ est. olim gryniam vocatas vicinam colophoni: ꝛ in his locis fuisse oraculum apollinis grynei idq; idem esse ꝛ clarium. ⁋ Si te: si cum phœnissa sis tamen detineris amore carthaginis alieni soli non sit inuidia nos quærere Italiam. ⁋ Me patris an. argumenta sunt quæ græci appellant atechna idest inartificiosa: quia quāuis artificiose tractentur: tamen nō sunt ab arte. Sed natura causę secum illa affert: ꝛ non oratoris industria: ꝛ rem verisimilem a chronographia facit. ⁋ Capitis. q. i. c. interpretatio: interpretatur quomodo Ascanius admoneat: idest iniuria qua illum afficit dum fraudat regno a fatis dato eum simulat. ⁋ Interpres: nam hermes græce interpretez significat. ⁋ Celeres: respexit ad naturam planetæ.

Grynæ.

Detulit ipse Deum manifesto[a] in lumine vidi
Intrantem muros, vocémq; his[b] aurib[e] hausi.
Desine méq; tuis incendere, téq; querelis
Italiam non sponte sequor[c].
Talia dicentem iandudum[d] auersa[e] tuetur
Hûc, illuc voluens oculos, totúmq; pererrat
Luminib[e][f] tacitis, & sic accensa profatur.
Nec[g] tibi Diua parés, generis nec Dardan[e] auctõ
Perfide[h], sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus[i], hyrcanæq;[k] admorũt vbera Tigres.

SER. a ❡ MANIFESTO in lumine: aut claro: aut in nimbo: cuius malus est lumen: vt Lu. Postq; se lumine vero. b ❡ His aurib[9] hausi: pleonasmos ẽ. hausi aũt accepi. c ❡ Sequor: vt Italiam sequitur fugientes. d ❡ Iãdudũ: ab initio orationis. e ❡ Auersa: irata: vt Illa solo fixos oculos auersa tenebat. f ❡ Luminibus tacitis: ipsa tacita: vt Tacitumq; obsedit limen amatæ: p ipsa tacita. sequitur aũt inuectio: q̃ semp statu caret. carere aũt statu dicit qa res: qb[9] vtitur carent veritatẽ. g ❡ Nec tibi diua parens: non est sola in Aeneam vituperatio: sed etiam in se obiurgatio: quia dixerat Credo equidem: nec vana fides genus eẽ deorum: vnde nunc dicit: Generis nec dardan[9] auctor. h ❡ Perfide: sic supra: Dissimulare etiam sperasti perfide tantũ Posse nefas: more amantum eũ increpat. i Caucasus: mõs scythiæ inhospitalis. k ❡ Hyrcanæ tigres: arabicæ: Nã hyrcania silua ẽ arabiæ. & notandũ relictis medijs cõparatõib[9] i eũ augmẽta fecisse: nã post deos: nõ homines s; saxa itulit.

DON ❡ MANIFESTO in lu. confirmatio rei ne credat esse deceptum: & interponit iusiurandum vtrũq;. s. Iouis qui misit & mercurij qui missus est. ❡ Desine: quia cognouisti iustas discessus causas. ❡ Totumq; perrat: irascentis signum: vt cum totum nolit visum: totus tamen oculis errantibus cernat. ❡ Iãdudũ: ex quo incepit loq quæ sibi nõ placerẽt: qua consideratione incensa fuerat. ❡ Nec tibi d.p. vbi vidit illum non flecti precibus vertit se ad conuitia: vt saltem animo suo morẽ gerat. Est aũt animo[rum] maxima cõmutatio. Nam cum amaret dixit genus esse deorum. ❡ Duris cautibus caucasis: quia asper es: et ab humanitate alienus. ❡ Vbera ty. Propter quod hominum mansuetudines nescis: ostẽdit autem per alimoniam lactis mores pueris infundi: qđ & Cice. placet qui in educatiõe oratoris iubet pcipuas adhiberi mulieres: cũ p obsequia vberũ natura ex alia in alias mutet.

CHRI. ❡ DESINE: nam & mihi & tibi molesta es sine vtilitate. Ostendit ergo se cõmotum & necessitatem excusat. Nam frustra conaris persuadere eum qui non sponte agit. ❡ Huc illuc: hæc omnia signa sunt animi ex ira æstuãtis. Nam ex crebro motu animi fit oculorum motus. ❡ Nec tibi. d. p. principium abruptũ quod conuenit animo ex ira præcipitẽ & amãtis ẽ: cũ ardet amore nimiũ laudare: & rẽ amatam diuinam putare: vnde dixit credo equidem genus esse deorum: & rursus cum irascitur palinodiam canere & contraria iis q̃ dixerat dicẽ vt hic. ❡ Nec ti. d. p. Præserti ẽ hoc fœminæ cõueniens quæ aut amat aut odit nihilq; hẽt medium. ❡ Perfide: hoc primũ maximũq; turpiũ est ab amãte: nec ẽ q̃ magis doleat q̃; abi fidem nõ seruari: & prodi ẽt cus non prodatur conqueritur. ❡ Duris: vituperatio a natura. Est autem locus ex Home. ❡ Caucasus: ait Strab. altissima: veri caucasi ptes albaniã & iberiã & colchos & heniolchos versus sunt australes; sed de his Prolixius scrib. Boccatius florenti. ❡ Hircanæ tygres: vituperatio ab educatione. Hircani vt placet Solino ostia oxi fluminis habent gens syluis aspera i manibusq; fœta feris fœta tygridibus: quib[9] insignes maculis notæ & pernicitas inest fuluo nitent. Hoc fuluum nigrantibus segmentis interundatam varietatem decentes facit nihil tam longum quo non breui penetrent: nihil adeo antecedit quod non illico assequantur. Pantheræ quoq; sunt in hircania minutis orbiculis suppictæ: ita vt oculatis ex fuluo circulis vel cerula: vel alba distinguatur tergi supplex ferunt odorem earum ad cõtẽplatione armẽta mire affici: atq; vbi eas psenserint pperato conuenire: nec terreri nisi sola oris toruitate: ergo pantheræ abscõditis capitibus reliqua spectãda pbẽt: vt greges stupidos in obtutũ populent. Hircani carnes aconito illitas illis passim obijciunt: At pantheræ aduersus hoc virtus excrementa humana deuorãt. Lenta illis viuacitas est: adeo vt eiectis interaneis mortem diu differant. In his locis & pardi sunt. Pli. vero ait Hircani & Indi ferunt tygrim aial velocitatis tremẽdæ & maxie cognite dũ capit totus eius fœtus q semp numerosus est ab insidiãte rapitur equo q̃; maxime pnici atq; in recentẽ subinde trãsfert: at vbi vacuũ cubile inuenit fœta maribus n. nõ est cura sobolis. Fert pceps odore vestigans. Raptor vero appropinquante fremitu abijcit vnũ ex catulis. Tollit illa: morsu et deposito etiam ocior remeat: iterũq; consequtur: iacit ille aliũ inde alium: donec naue regresso irrita feritas sæuit in litore.

Tigris

Pantheræ

❡ NAM

SER. a ¶ NAM quid dissimulo? tacitæ quæstioni occurrit: ne qs nimiã eius iracundiã rephenderet dicens Aneam posse mitigari forsitan pcibus. b ¶ Miseratus amantem: miseratus accusatiuũ regit: vt hoc loco. misereor genitiuum: vt Miserere animi nõ digna ferentis. c ¶ Quæ quibus anteferam: amphibologia est. qd prius: qd posterius dicã? d ¶ Nec maxima Iuno: aut Iunonem male dictũ est: vt eam non esse maximam dicat: sicut etiã in Iouem: nã pulcius est: qmẽ satur nius dicat: hoc est nocentem: aut certe iungitur: vt Nec Iuno aspicit nec Iuppiter.

fello: redarguo.

¶ NVM flc. i. n. n. l. s. ostẽdit nõ eẽ in Aenea DON. quæ in bono viro esse solent: Tria autem hæc sunt per quæ homo miseratione motus esse videt: gemitus: lachrymæ: oculorum flexio.

Nã qd[a] dissimulo, aut q̃ me ad maiora reseruo?
Num fletu ingemuit nostro? nũ lumina flexit?
Nũ lachrymas vict[o] dedit? aut mi[s]at[ob] amãtẽ ẽ?
Quæ qbus[c] anteferã? iã iam nec maxia[d] Iuno,
Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.
Nusq̃[e] tuta fides eiectum[f], littore[g] egentem
Excepi, & regni[h] demens in parte locaui.
Amissam[i] classem, sociósq; à morte reduxi.
Heu[k] furijs incensa feror. nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ[l] sortes, nũc & Ioue missus ab ipso
Interpres diuũm fert horrida iussa per auras.
Scilicet his Superis labor est, ea cura quietos[m]
Sollicitat. neq; te teneo, neq; dicta refello[o].
I sequere[n] Italiam ventis pete regna per vndas.

¶ Iuno: q̃ vel quia deorum sit regina vel a se colatur prima videlicet debebat: vel quia inimica eẽt troianis. ¶ Amissam classem: quasi cõtra me feci: nã sine illa nauigare nõ posset. ¶ Reduxi: de classe dicamus solum reduxi classem & de socijs vo reduxi socios a morte. ¶ Nũc q. d. nunc cum vult abire sed cur non antea: cum opera mea egeret.

e ¶ Nusq̃ tuta fides: hoc est nec apud rẽ nec apud hominem: Ter. Quid credas: aut cui credas: aut declamauit per contrarium: nam ois fides tuta est. hic ait tuta nusq̃. f ¶ Electum: naufragum. Legimus. n. Huc pauci vestris adnauimus oris: & est separãdus. g ¶ Littore egentẽ. i. e. gentẽ littoris: vt Hospitio phibemur arenæ. h ¶ Et regni demens in parte locaui: vt Ac dominum æneã in regna recepit: Quod Iarbas q̃ritur. i ¶ Amissam classem: subaudi renouaui. k ¶ Heu furijs incensa feror: qa multa erat in deos locuta. & bona præmittitur excusatio Nã numina non credere curare mortalia: & ab his non sperare auxilium furoris est. Subiungit enim: Siquid pia numina possunt. l ¶ Nunc lyciæ sortes: nũc & Ioue missus ab ipso: Irrisio honesta satis cum his verbis fit quibus laus pcessit: vt Et nobis idẽ Alcimedon duo pocula fecit: Necdum illis labra admoui: sed condita seruo. Scimus aũt Aneam superius hæc verba dixisse. m ¶ Quietos sollicitat: Cicero in libris de deorum natura: triplicẽ de dijs dicit esse opinionem: deos non esse: cuius rei auctor apud athenas exustus est. esse & nihil curare: vt epicurei. esse et curare vt stoici: sm quos paulopost: Siqd pia numina possunt: nã modo sm epicureos ait Ea cura quietos. n ¶ I sequere Italiam ventis: satis artificiosa prohibitio: quæ fit per cõcessionem: quæ tamen ne non intellecta sit p suasio: permiscenda sunt aliqua quæ vetent latenter: vt Ventis per vndas: sic Ter. profundat: perdat: pereat: nil ad me attinet. o ¶ Re

¶ NVM flc. repetitio & dissolutio colores CHRI sunt indignationi & vehemẽtiæ orationis accommodati. ¶ Quæ quibus anteferas: dubitatio est color rhetoricus: qui pathos mouet. Est. n. dolentis vel irascẽtis dubitare qd agas: & hic. Item illud En quid agam rursus ne procos irrisa priores. Experiar. Alij legũt quæ. i. quas res quibus. s. dijs anteferã narrẽ: & in conspectu proferam. ¶ Iam iã: nec. m. i. maxima animi cõmotio: cum religiosa olim mulier in deos inuehitur. ¶ Nusq̃ tuta. s. neminẽ inuenias apud quẽ fidem tuam tuto colloces & amantis est vt doleat qd non est: sic Terẽn. facit sic Accius in antigona. Iamiam nec dij regunt nec profecto deũ summus ex oibus curat & nimis amatorie q̃ritur nusq̃ esse qd in vno non inuenit: sic Terẽ. Nulla nec in re esse cuiq̃ hominum fidem. Quæritur autem de Iunone: qm ab ea vehementer culta hãc iniuriam propulsare debeat: & dea matrimonij: matrimonij desertorem vlcisci. ¶ Saturnus: qui hospites curat. ¶ Miseratus: ne dum misertus: nam qui miseret opem ex misericordia affert q miseratur se misericordia motum tm̃ ostendit. Deinde qd ab vno perpessa est: id vbiq; patiundum lamentetur. ¶ Electum: neq; beneficiorũ exprobatio apud modestam nisi ex ingenti perturbatione. ¶ Nũc ly. ea quæ aliter confutari non potest per irrisionem tanq̃ quæ falso obiecta sint refert.
¶ Scilicet: ironiam est vt non sit credendum deos qui in æterna tranquillitate degunt in hac re quæ si rerum naturam inspicias

Illis minima est tñ laborare. Neq; loqtur epicuree: cum paulopost dicat. Siquid pia numina possunt: sic Teren. Id populus curat scilicet. ℣ I sequere Italiam u. Artificiosa pcessio: quæ habet aliquã correctionẽ. Nã si per vndas nõ debet seq Statius Moue pharetras: arcusq; inãde sonoros: insignemq; alam læto demittit. Nã si insignis nõ meret mori. Est aũt hæc ironia teste Quintiliano: quæ cũ sit cum sifes pmittentibus vel imperãtibus sumus & cum ea q volumus: aduersarijs esse pcedimus. Id acrius fit cũ in nobis sunt in illis nõ sunt: vt meq; ti moris argue tu drances qñ tot cedis aceruos teucrorũ tua dextra dedit: At cum ea q a nobis absunt in aduersarios esse redarguimus: vt me duce Dardanus spartã expugnauit adulter.

Spero equidẽ medijs[a], siqd pia numia possunt,
Supplicia hausurum[b] scopulis, & nomie Didò[c]
Sæpe vocaturum. sequar[d] atris ignibus absens[e]
Et cum frigida Mors, anima[f] seduxerit artus,
Oib[e][g] vmbra locis adero dabis iprobe pœnas
Audiã, & hæc manes veniet mihi Fama sb imos
His medium[h] dictis sermonẽ abrumpit, & auras
Aegra fugit, séq; ex oculis auertit, & aufert,
Linquens multa metu cũctantẽ, & mlta paratẽ
Dicere suscipiunt[i] famulæ, collapsáq; mẽbra
Marmoreo referunt thalamo, stratísq; reponũt.
At pius Aeneas, (quanq; lenire dolentem
Solando cupit; & dictis auertere curas
Multa gemẽs, magnóq; aíu labefact[9] amor,)
Iussa tamẽ Diuôm exeqtur, classémq; reuisit.
Tum véro[k] Teucri incumbunt, & littore celsas
Deducunt toto naues natat vncta carina
Frondentésq;[l] ferunt remos, & robora siluis
Infabricata fugæ[m] studio.
Migrantes cernas[n], totáq; ex vrbe ruentes
Ac veluti ingentes Formicæ[o] Farris[p] aceruom
Cũ populãt[q], hyemis[r] mẽores, tectóq; reponũt.

SER. a ℭ MEDIIS scopulis: aut manifestis: vt Medioq; ex hoste recepi: aut illa saxa dicit: q sunt inter africã & sardiniã: siciliamq;. b ℣ Hausurus: luiturũ: daturũ. c ℣ Didò: põt & vocatiuus eẽ & accusatiuus. d ℣ Seqr atris ignibus: alij furiarũ facibus dicunt: hoc est inuocatas tibi immittã diras: alij sociorum: vt paulopost: Ferte citi flammas. melius tñ est: vt ss Vrbanus accipiam atris ignib[9] rogalibus: q visi tẽpestatẽ significant: vt Aeneæ sicut in qnto legimus cõtigit. ergo nũc qd factura est dicit. i. occidam me: & rogalibus te psequar flãmis. e ℣ Absens: qsi mortua. rogalibus aũt mali ominis qd atris dixit. Legimus & in Horatio Nigrorumq; memor dum licet igniũ. f ℣ Anima seduxerit artus: hypallage: pro animã artub[9] subduxerit. g ℣ Omnibus vmbra locis adero: dabis iprobe pœnas: dicunt physici biothanatorũ aĩas non recipi in originem suam: nisi vagantes legitimũ tẽpus fati compleuerint: qd poetæ ad sepulturã transferunt: vt Cẽtum errant annos. hæc ergo nunc dicit Dido. occisura me ante diẽ sum. vagari mihi dabis pœnas: nã te psequar semp. si aũt fuero recepta in originẽ: pœnas tuas audiã: quas videre nõ potero. hic ergo est totus sensus: si visis rogalibus flãmis euaseris tẽpestates: vmbra mea te psequet: si & hãc euaseris: vel recepta audiã famam suppliciorũ tuorũ. h ℣ Mediũ sermonẽ: ppter hoc qd sequit Multa metu cunctantem et multa parantẽ Dicere. i ℣ Suscipiunt famulæ: eã subaudi. k ℣ Tũ uero teucri: regis psentia: sicut in. ix. Tum uero incũbũt: vrget præsentia turni. l ℣ Frondentesq; ferunt: nõ qui erant sed q esse poterant: vt Quos ego sum toties iam dedignata maritos. m ℣ Fugæ studio: celeris profectiõis: vt ille volans simul arua fuga simul æquora verrit. n ℣ Cernas: honesta figura: si rem tertiæ personæ in secundas referas: vt siquis cernat. o ℣ Formicæ: ad studium respicit comparatio hoc loco. & notandum cautelam exprimi per hanc cõparationem. Horatius: Paruula (nam exemplum est magni formica laboris) Iuuenalis: Formica tandem quidam expauere magistra. Sane formica dicta est ab eo quod ferat micas: vel aliquo modo a græcis deriuatum est quam vocant μιρμηκας. p ℣ Farris: nomen est solum: quod r geminat in genitiuo. Monodicon ergo est sicut sol: Item cor cordis solum in dis mittit genitiuum: Item s geminat As assis: & hæc carent exemplis. q ℣ Cum populant: antique dixit. Nam hoc verbum apud veteres actiuum fuit: nunc est deponẽs. r ℣ Hyemis memores. Horati[9]: Quæ simul inuersum contristat aquarius annum Non vsq; prorepit.

DON. ℭ IN DVOBVS codicib[9] qui ad meas manus peruenerunt. cc. versuum interpretationis desunt.

ℭ IT NIGRVM

CHRI. ℭ AVRAS ægra fu. Nā q in mœrorē incidūt ex atrabili q̄ in eo redūdat tenebras adamāt ⁊ lucem fugiunt. ꝑ Auertit: qa dat sibi terga. ꝑ Aufert: remouet se e cōspectu. ꝑ Metu: nā cū furentē videret metuebat ne aut sibi Aeneæ: aut sibi ipsi Didoni noceret. Nam furente ex amore fœmina nihil sæuius vnde Sæuus amor docuit natoꝝ sanguine matrē Cōmaculare manus. ꝑ Cūctantē: ⁊ parentem: nam multa qbus posset causam defendere: qm̄ illā irritassent omittebat multa rursus quibus illa placaret dicere præparabat. ꝑ Suscipiunt fa. ostēdit q̄; vehemēs sit animi ꝑturbatio amor: cū corpus ex ea in tātam cadat imbecillitatē. ꝑ Quāq̄ lenire: nam semper ita illum poeta adeo obsequentē inducit: vt tamen gratū quoq; ostendat in Didonem. ꝑ Tū vero. q. d. quod præsentia ducis omnia diligentius ⁊ ardentis curantur. ꝑ Migrantes cer. ad maiorem Didonis dolorē: nā Migrare est eo animo abire e loco: vt non sis reuersurus. ꝑ Ruentes tota vr. q. d. sine vlla dissimulatione populariter ex omnibus vrbis partibus eodem tempore simul abeuntes. Ergo quia cognoscebat quo animo discederent: ⁊ quia aperta ⁊ popularis discessio quædam insultatio videbatur: maiorem concipiebat dolorem. ꝑ Formicæ: origani ⁊ sulphuris iniecto cauernas suas relinquunt: ait Aristo. optima comparatio nam laboriosum ⁊ industria plenum est animal: ⁊ veluti in populari reipu. degunt. Semina arrosa condunt: ne infruges exeant. Madefacta imbre proferunt ⁊ exsiccant: operantur ⁊ noctu plena luna: ⁊ quoniam ex diuersis coeunt altera alteri⁹ ignara certi dies ad cognitionem mutuam nūdinis dantur: tunc inuicem veluti quædā collocutio ⁊ percunctatio sole viuentium veluti homines inter se sepelluntur: in sicilia nō sunt pennatæ: vt ait Pli. in regione septētrionalium indorum e cauernis aurum egerūt. Ipsis color fœdus magnitudo ægyptij lupi. Erutum tempore hiberno indi furantur æstate conditis ipsis in cuniculis propter calorem. Quæ tamen odore excitæ quāuis in velocibus camelis fugientes consequuntur ⁊ lacerant. Plin. hæc ⁊ Hero.

It nigrum[a] campis Agmen; prædámq; p herbas
Conuectant calle angusto[b]: pars grādia[c] trudūt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogūt.
Castigántq; moras[d] opere omnis semita feruet.
Quis tibi tūc Didò cernenti talia, sensus?
Quós ue dabas gemitus? cū littora féruere[e] late
Prospiceres arce[f] ex sūma, totúmq; videres
Misceri ante oculos tantis[g] clamorib⁹ æquor?
Improbe[h] Amor qd nō mortalia pectora cogis?

SER. a ℭ IT NIgrum campis agmen: Hemistichium Ennij de elephantis: quod ante dictus Accius est vsus de Indis. b ꝑ Calle angusto: Callis est semita tenuior callo pedum pecorum prædurata. Semita est semis via: vnde ⁊ semita dicta est. Via est actus dimidius qua potest ire vehiculum. Nā actus duo capit propter euntium ⁊ venientium vehiculorum occursum. c ꝑ Grandia trudūt: quæ portare non possunt. d ꝑ Moras: tardas morantes. e ꝑ Féruere late: infinitus hic est a tertia coniugatione: idest feruo feruis: nam secundæ coniugationis verba perdito e quod habent ante o in tertiam migrant: vt ferueo feruo: fulgeo fulgo. hinc est Feruere leucatē: auroq; effulgere fluctus. sic Hora. Vade vale caue ne titubes: mandataq; frangas: nam caue ue longa est: nec vocalis sequitur: vt in bucolico Virg. Vale vale inquit iola: sed dicimus a tertia coniugatione esse imperatiui: vt cauo cauis: hinc etiā Catul. cauere dixit. f ꝑ Arce ex summa. regum enim fuit habitare in arcib⁹ ꝓ tutela. Denique Romæ Valeri⁹ Publicola quū in æsquilijs domū hēret altissimam iuidiæ causa eā diruit: ⁊ in plano ædificauit. Itē August⁹ post actiacū bellum palatium ex suo ꝓcepto ædificatū: quum esset domus ꝑuata donauit reipub. g ꝑ Tantis clamorib⁹: nautarū scilꝫ. h ꝑ Improbe amō: exclamatio poetæ cōtra amorē: ⁊ hoc est qđ Hor. dicit: Hoc amet hoc spernat ꝓmissi carminis auctor. quanq̄; de ordine artificiali et naturali ab Horatio in arte poetica dictum sit. tale est ⁊ illud in tertio Auri sacra fames. i. cupiditas: nam illic amoris est increpatio: qui s̄m philosophos omnium generalis est rex. hinc est qđ apud inferos Eriphyla inter amantes cōmemoratur quæ monile cōcupierat.

CHR. ℭ QVIS TIBI tunc di. ex hac interrogatione ⁊ apostrophe mouet pathos auditoribus. Adducit enim pene ante oculos dolorē eius mulieris. Cernenti: ⁊ eo magis dolenti: nam multo magis mouent quæ videmus: q̄; quæ audimus: vt iam dictum est. ꝑ Totumq; videres: exaggerat dolorem: nam in his singulis videndis singulos: vt ita loquar: dolores sentiebat. ꝑ Improbe: nulli probatæ vel nulli probandæ: seruat autem præponi poeta vt exclamatione ac detestetur amorem: vel insatiabilis vt Nihil improbus anser Strimoniæq; grues ⁊ amaris intiba fibris: Insatiabilem autem alibi ostendit: vt nec lachrymis crudelis amor nec gramine riuæ Nec cytiso saturantur apes.

SER. a ¶ IRE iterũ in lachrymas:hinc ẽ amoris ĩprobitas:quæ lachrymis cogit rogare dudũ superbũ.est autẽ speciosa elocutio.pergit ĩ lachrymas. b ¶ Precãdo:precãdo cantando ĩ hoc modo do naturaliter breuis est.sic Terentianus:Vt vitæ dubi⁹varios renouando dolores.Plerũq; tamen a Vir.producitᷓ vt Cãtãdo tu illũ.Item Cantãdo rũpitur anguis.

Varronem dicere Diomedem eruta Anchisæ ossa filio reddidisse.Catonem autem affirmare quod Anchises ad italiam venit.tanta est ꝛ inter ipsos varietas:ꝛ historiarũ ↄfusio. q ¶ Reuellit:nõ reuulsũ:nã velli ꝛ reuelli dici⁹:vulsus vero et reuulsus vsurpatũ est tãtum ĩ participiis ↄtra natura.

c ¶ Sumittere amori:ac si diceret non Aeneæ:aut certe Aeneã amorẽ vocauit.

d ¶ Ne quid ĩexptus frustra:rogabat nõ spe ĩpetrãdi:sed ne esset quod sibi posset ĩputari:si nõ rogasset:q̃q̃; frustra rogaret:ꝛ frustra ex iudicio poetæ dictũ est.sic

Ire iterum[a] in lachrymas,iterũ tentare precãdo[b]
Cogitur,ꝛ supplex animos summittere[c] amori,
Ne quid[d] inexpertũ frustra moritura relinquat.
Anna vides toto properari[e] littore circùm
Vndiq; cõuenere:vocat iam carbasus auras,
Puppibus ꝛ læti[f] nautæ imposuere coronas.
Hunc ego si potui[h] tantum sperare[g] dolorem;
Et perferre Soror potero:miseræ,hoc tñ vnum
Exequere Anna mihi[i]:solã nam perfidus ille
Te colere[k],arcanos etiam tibi crédere sensus.
Sola viri molles[l] aditus,ꝛ tempora noras.
I Soror:atq; Hostẽ[m] supplex affare Superbum:
Non ego cum Danais troianam excidere gẽtẽ
Aulide[n] iuraui,classẽm ue ad Pergama[o] misi,
Nec patris Anchisæ[p] cineres,manẽs ue reuelli[q].
Cur mea dicta negat duras dimittere in aures?
Quó ruit[r]?extremũ hoc miseræ det mun⁹ amãti;
Expectet facilẽmq; fugã, ventósq; ferentes[s]:

r ¶ Quo ruit:incõsulte ꝑperat sine respectu salutis:nã hoc dicit:quod peto:ꝛ ipsi prodest:amoris scilicet ĩpatiẽtia. s ¶ Ferentes:bene flantes:proprios.

CHRI. ¶ INEXPERTũ:nõ qa quicq̃; speret:sꝫ ne remordeat inde cõscientia:vt si ita fecisset hoc nõ euenisset. ¶ Cogitur nam ĩdignatio alliciebat eã a ꝑcib⁹ ꝛ aĩ magnitudo:At amor ↄtra cogebat.

Sal.Falso queritᷓ de natura sua genus humanũ:vt supra:Hoc amet:hoc spernat promissi carminis auctor. e ¶ Properari littore circum:circũ littus:nã postposita præpositio et accẽtum mutauit:ꝛ suas perdidit vires.properari aũt ĩpersonale est. f ¶ Et læti nautæ .i.minime timẽtes. g ¶ Sperare dolorẽ:pro timere:ꝛ est acyrologia:nã speramus bona:timemus aduersa.hoc aũt dicit:si scissẽ abiturũ Aeneã:non tantũ diligerẽ:si nõ dilexissem minus dolerẽ. h ¶ Si potui aũt:si potuissem.ꝛ sic est dictũ:vt Oĩa præcepi atq; aĩo mihi ante peregi.ac si diceret nihil mihi nouum cõtingeret. i ¶ Mihi:ꝓ me exequere. k ¶ Te colere:colebat. Infinitus pro ĩdicatiuo. l ¶ Molles aditus:faciles:vt Et q̃ mollissima fandi Tempora. m ¶ Hostẽ superbũ:postq̃; aperte denegauit se carthagini eẽ mãsurũ. n ¶ Aulide iuraui:aulis insula est:vel portus in qua coniurauerunt græci se nõ ante reuersuros:qua troia caperetᷓ.ꝛ est sensus illud spectans Scio me danais e classib⁹ vnũ. Aulide autem aut in aulide:aut pro aulidi. o ¶ Ad pergama:in pergama:idest contra ꝑgama. p ¶ Anchisæ cineres manẽs ue reuelli:quod dicitᷓ ex oraculo fecisse Diomedes:ꝛ secum eius ossa portasse:quæ postea reddidit:quum multa aduersa perferret.hinc ẽ Sal nec te recepti neq̃q̃; cineres. Sciendum sane

¶ Submittere ani.idignationẽ q̃ prouenit ex magnitudine aĩ:vt Pone aĩos ꝛ pulsus abi:ꝛ ĩ ista significatione pluralis adhibetᷓ ꝛ nõ singularis. ¶ Anna vides:oro eius q̃ ꝓperato opus esse iudicet:ꝛ ꝓpterea breuis:sed q̃ et Annæ ostẽdat esse properãdũ:cũ iã ita ↄuenerĩt troiani:vt paulopost sint habituri:Cũ ꝛ oẽs ↄuenerit ad portũ.ꝛ vẽti sunt ꝓspi. ¶ Vocat garba.au.idest auræ vocãt garbasũ.i.vela:nã carbasus lini species ẽ:Carbasina aũt vela ꝓmus in theatrum trãstulit Lentulus spinter Apollinarib⁹ ludis. ¶ Hostẽ:nimis idignantẽ dictũ:nã nec satis aĩo suo fecit:sed addidit superbũ. ¶ Coronas:qa naues coronabãt:vel intellexit spiras funiũ. ¶ Si potui:sꝫ qa nõ potui timere nõ potero ꝑferre:nã q̃ ꝓmeditati fuerim⁹:ea miñ⁹ offendũt. ¶ Sola:arguit a facili ꝛ optime:nã si ipsa amãs nõ poterat:q̃uo potuisset ali⁹. ¶ Molles:sꝫ Marcel.recẽtes. Affare:ꝓcare sꝫ Marcel. ¶ Nõ ego cũ da.pathos ab eo qd ẽ ꝓter spẽ. Quĩtil.ãt ait illa q̃q; vocatᷓ auersiñ q a ꝓposita qõe abducit audiẽtẽ:q̃le ẽ illõ nõ ego cũ danais troianã excidẽ gẽtẽ aulide iuraui. Aulis ĩ sinu euboico port⁹ ẽ qnq̃gita nauiũ capax ora sane lapidosa.Huc ↄiurati ĩ troiãos græci ↄuenerũt. ¶ Cineres:hos Var.dixit Diomedẽ ex sicilia sustulisse:ꝛ ob hĩ mlta passũ restituisse cũ paladio Aeneæ. Aulis

QUOD

SER. a ℂQuod prodidit: decepit. & bene: Nam ad diruptionem coniugij inmutata voluntas sufficit. b ꝩ Pulchro vt latio careat: qd illi pulchrum videtur. & sic est etiam illud: O tantū libeat mecū tibi sordida rura: idest q̄ tibi sic videntur. c ꝩ Tēpus inane peto: sine officio cocūdi: nā sine bñficio nō ꝓcedit: quū spatius petat & requiē. d ꝩ Dū mea me victā: mea fortuna. i. aduersa: vt hac troiana tenus fuerit fortuna secuta: ex eo statu in quo est fortuna dixit. doceat aūt dolere illud ē: qa nō habet ī aduersis patiētiā: nisi qui dolere ꝯsueuit. hoc ergo petit: vt ei ꝑstet tēpus per quod discat aduersa perferre. e ꝩ Oro veniā: beneficium: vt Orātes veniā. f ꝩ Miserere sororis: genitiuū tātū regit. g ꝩ Quā mihi cū dederis cumulatam: morte relinquā: sensus est quod beneficium quum mihi cumulatum dederis: sola morte derelinquā. & hic intellectus est melior Quā mihi cū dederis cumulatam: quam lectionē Tucca & Varus probāt: nā male qdam legunt: Quā mihi cum dederit: idest Aeneas: cumulata morte relinquā: & volunt intelligi acceptum ab eo beneficiū: morte cumulabo. & sic relinquam: vt amantes dicere ꝯsueuerūt: vt Aerij specula de mōtis in vndas Deferar: Extremum hoc munus morientis habeto: nam si eam odio hz Aeneas: restat vt eius morte lætetur: sed nō ꝓcedit. nemo enim dicit veniā cumulata: sed cumulatam. h ꝩ Fertq; refertq;: non ab Aenea q nil dicit: sed a Didone fert & refert: idest iterum portat. i ꝩ Voces vllas tractabilis audit: cur midis non audit? quasi mirum est: sed curat dicendo Fata obstant: placidasq; viri deus obstruit aures. k ꝩ Deus: Iuppiter scilicet: vnde & supra Dido ait Saturnius. l ꝩ Alpini boreæ: flātes de alpibus: quæ gallorum lingua alti mōtes vocantur. m ꝩ Nūc hinc nūc illinc: sicut Aeneas ab Anna & Didone. n ꝩ It stridor: ad dolorem Aeneæ ꝑtinet: de quo ait: Magno persentit pectore curas. o ꝩ Alte: longiter: diu. p ꝩ Consternūt: sternunt: vt Strata iacent passim sua quæq; sub arbore poma. q ꝩ Frondes: sicut lachrymæ æneæ. r ꝩ Hæret scopulis: vt ille in consilio perseuerat. ſ ꝩ Tantū radice in tartara: ſm physicos q dicunt parem esse altitudinē radicū & arborū. t ꝩ Lachrymæ inanes: qa immota mens manet. v ꝩ Tū vero: idest post desperationes. x ꝩ Exterrita: ꝑcipitata: turbata. y ꝩ Mortē orat: ꝓ desiderat: vt Mortēq; miserim⁹ opto: aut certe ideo orat: quia cōsecrata fuit. nec mori poterat: nisi soluta ꝯsecratione. z ꝩ Cæli ꝯuexa: curua cæli.

Non iam cōiugiū antiquū, quod[a] ꝓdidit, oro,
Nec pulchro[b] vt Latio careat, regnūmq; relinqt.
Tēpus[c] inane peto, requiem, spatiúmq; furori.
Dum mea[d] me victā doceat Fortuna dolere.
Extremam hanc oro[e] veniam miserere[f] sororis;
Quā[g] mihi cū dederis cumulatā, morte reliquā.
Talib⁹ orabat, taléſq; miserrima fletus
Fértq;[h], refértq; Soror: sed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voces[i] vllas tractabilis audit.
Fata obstāt, placidásq; Viri De⁹[k] obstruit aures.
Ac veluti annosam valido cū robore Quercū
Alpini[l] Boreæ, nunc hinc[m], nūc flatibus illinc
Eruere inter se certant it stridor[n], & alte[o]
Consternunt[p] terras concusso stipite frondes[q].
Ipsa hæret[r] scopulis, & quantū vertice ad auras
Aethereas, tantum[ſ] radice in tartara tendit.
Haud secus assiduis hic, atq; hinc vocib⁹ Heros
Tunditur, & magno præsentit pectore curas.
Mens imota manet, lachrymæ[t] voluunt inanes.
Tum vero[v] infelix fatis exterrita[x] Didò
Mortem orat[y] tedet Cæli[z] conuexa tueri.

CHRI. ℂTEMpus: qd ēt stultis mederi: vt ait Cicero solet. ꝩ Cumulatā. oib⁹ partibus absolutā & a quā nihil desit: trāslatio a cumulo: Cū enim ex oībus vndiq; cōgestis factus ē cumulus nihil abest. ꝩ Fertq; refert: nam nomine Didonis orabat æneā & ab ænea referebat Didoni nō posse illū desistere ab īcepto. ꝩ Tractabilis: q̄uis tractabilis nō mouetur: nō ergo īgenij duritiæ sic. n. eū excusat: sed dei. i. Iouis volūtate nō mouetur: ac veluti cōparatio. In q̄ ꝯstātiā æneæ æqparat durissime qrcui. Nā vt illa vētis a suis sedib⁹ mouetur sic & æneas nullis aī pturbatiōib⁹ nō amore non misericordia: qbus vehemēter ī Didone afficiebatur: nō cupiditate illi⁹ regni: nō metu ne irata mulier aliqd in eū moliretur ab recte suscepto ꝓposito pellebatur. ꝩ Annosas: vetustate. n. magis magisq; durescit multa sæcula durat: Nā refert Pli. suo tempore fuisse qrcus iuxta ilium vrbem in tumulo illi tunc satas cum cœpit illum vocari: & in pōto duas iuxta heracleam ab Hercule satas. ꝩ Inanes: quia non ꝓficiunt. ꝩ Tedet. c. c. t. ex ægritudine enim ita exundabat atrabili: vt illas tenebras amare cogeret: & oderat lucem.

Quò magis inceptũ peragat, lucémq; relinquat,
Vidit turicremis[a], cum dona imponeret aris
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusáq; in obscenũ se vertere vina cruorem.
Hoc visum[b] nulli, non ipsi effata Sorori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis[c] antiqui, miro[d] quod honore colebat
Velleribus niueis, ⁊ festa[e] fronde reuinctum.
Hinc exaudiri voces, ⁊ verba vocantis
Visa viri[f], Nox cum[g] terras obscura teneret.
Soláq;[h] culminibus ferali[i] carmine Bubo
Sæpe queri, ⁊ lõgas in fletum ducere voces.
Multáq; præterea Vatũ prædicta priorum[k]
Terribili monitu horrificant[l]. agit ipse furentem
Insomnis[m] ferus Aeneas, semperq;[n] relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata[o] videtur
Ire viam, ⁊ Tyrios deserta quærere terra.

SER. a ¶ TVRICREMIS: cremantibus tura. b ¶ Hoc visum: hoc quod viderat nulli dixit. quid est nulli? ne sorori quidem cui fuerat de amore confessa. c ¶ Coniugis antiqui: aut prioris: aut cari. d ¶ Miro quod honore colebat: mire exhibendo ea: quæ circa viuos solẽt fieri. Moris enim fuerat: vt nubẽtes puellæ simul venissent ad limen mariti: postes antequã ingrederentur: ornarẽt laneis vittis: vnde ait Velleribus niueis: et oleo vngerẽt: ⁊ inde vxores dictæ sunt: quasi vnxores. e ¶ Festa frõde: diuina: tanquã numen coleret. Sane hoc loco latenter quam supra diximus tangit historiam: nam si amabat Aeneam vtiq; non coleret extinctum maritũ. nam quod de Didone ⁊ Aenea dicitur falsum est. Cõstat enim Aeneam trecentum quadraginta annis ante ædificationẽ romæ venisse ad Italiam cũ carthago nõ nisi quadraginta annis ante ædificationem romæ constructa sit. sed altius considerandum est: Cur Virgi. Aeneæ Didonem coniunctã dixerit. f ¶ Visa viri: non enim erat visa: vt supra. g ¶ Nox cũ terras: verisimilitudo. h ¶ Sola bubo: sola contra genus posuit. Luc. Etiã tæ iurantur aues bubone sinistro. item Ouid. Infandus bubo: ⁊ hoc est in vsu: sed Virgi. mutauit referens ad auem. Plerunq; enim genus relicta specialitate a generalitate sumimus: vt si dicas bona turdus referendo ad auem. item si dicamus prima est a. l. littera: quũ a sit neutri generis similiter e i o u neutri est generis. i ¶ Ferali carmine: bñ hoc addidit. non enim omni modo malum est bubonis omen: sed quum canit tantummodo Cantus enim eius fletum imitatur: aut gemitum: tacens ostendit felicitatem. Omnes enĩ aues oscines bonæ: præpetes malæ sũt. vel contra oscines malæ: præpetes bonæ sunt. k ¶ Piorum: ⁊ priorum legitur: sed illud spectat: Heu vatum ignaræ mentes quid vota furentem? l ¶ Horrificant: horrorem incutiunt. m ¶ Insomnis: pro insomniis. i. vigiliis: ⁊ declinatur insomnia insomniæ. n ¶ Semperq; relinqui: per omnes noctes nauigare videbatur Aeneas quasi eam semper desereret. o ¶ Incomitata: quod ferale idest mortiferum omen est: et præcipue regi.

¶ TVRICREMIS: ab Ennio ante deum vitulus turicremas mactatus ad aras. ¶ Nigrescere: quod mortem portẽdit. ¶ Cruorem: quoniam vulnere seipsã perditura erat. ¶ Non ipsi: cui omnia credere solita erat. Hoc autẽ vel quia pudebat se ita esse inuisas diis: vel quia nolebat ab ea quam iã animo conceperat morte prohiberi: ⁊ in ea re diligentius obseruari. ¶ Bubo: funebris ẽ ⁊ maxime abhominatus publicis præcipue auspiciis. Deserta incolit nec tantum desolata: sed dira etiam ⁊ inaccessa noctis monstrum: nec cantu aliquo vocali: sed gemitu. Itaq; in vrbibus haud omnino in luces visus. Dirum ostentum est priuatorum domibus insidientẽ plurimum scio non fuisse feralem. Nunquam volat quolibet: sed transuersus aufertur. Capitolii cellam intrauit. S. papellio istro. ⁊. L. pedano consulibus: propter quod nonis martii vrbs lustrata est eo anno. Ait Plini. Gussus est. Aristo. in lib. de anima: ait nocturnas aues quæ vnguibus aduncis sunt est noctuam ⁊ viulam ⁊ bubonem quã specie similis noctuæ non minor est aquila: ⁊ alucones quem Pli. ab auribus quas palmeas hñ vocatum dicit appellari ⁊ maior gallinaceo est: ⁊ asionem quã noctua est: Omnes autem carniuoræ aues sunt. Scribit præterea Plinius si cor bubonis sinistræ mammæ dormientis mulieris imponatur efficere: vt illa omnia secreta promat: ⁊ eos qui illud impugnam ferunt fortiores effici. ¶ Incomitata. hoc insomnium regibus mortem prænunciare debẽt. Priuatis autem si se frumentum metere somniant semper relinqui. Oĩbus noctibus se ab Aenea relinqui somniabat.

CHRI

Bubo

CAGMINA

Eumenidū veluti demēs videt agmia[a] Pēthe',
Et Solē geminū; & duplices se ostēdere Thebas:
Aut Agamemnonius Scænis[b] agitatus Orestes
Armatam[c] facibus matrem, & serpentibus atris
Cum fugit, vltricésq; sedent[d] in limine Diræ.
Ergo vbi concepit furias euicta dolore,
Decreuitq; mori, tempus secū ipsa, modúmq;
Exigit, & mœstam dictis aggressa sororem
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat.
Inueni Germana viam[e] gratare[f] sorori,
Quæ mihi reddat eū[g], vel eo me soluat amātē.
Oceani[h] finē iuxtà, Solémq; cadentem
Vltimus Aethiopū[i] locus ē: vbi maxim' Atlas[k]

SER. a ¶ AGMINA pentheus: aut īpetus: aut ſm Vrbanū agmina serpentiū qbus crinitæ sūt eumenides. Pētheus āt ſm tragœdiā Pacuuij furuit ēt ipse. b ¶ Scænis agitatus famosus: celebratus tragœdijs & agitat': qa furuit: & multæ de eo scriptæ sūt tragœdiæ: q̄si frequēter actus. c ¶ Armatam matrē: causas ipsam furoris ostēdit. d ¶ Sedēt in limine diræ: a Pacuuio Orestes īducitur Pyladis admonitu propē vitādas furias īgressus Apollinis tēplum: & qū īde vellet exire: iuadebat a furijs. hic ergo ē Sedēt ī limine diræ. e ¶ Viā: rōnē. f ¶ Gratare sorori. i. gratulare: suscipe gaudiū p sorore. sic. n. dicimus: grator tibi honorē. g ¶ Eum: Aeneam: quem vt notum noluit dicere: quasi eius fastidio nomen abhorreat. h ¶ Oceani finem iuxta: finem oceani nullus nouit: sz initium quod ipsum potest finis videri alium de sumpto principio. i ¶ Aethiopū: æthiopiæ duo sunt vna circa ortus solis: altera circa occasum in mauritania: quam nunc dicit. & dicta est æthiopia a colore populorum quos solis vicinitas torret: nā græce αἴθω ardeo & ὄψ ἀπὸ ς aspectus dicit. k ¶ Atlas: nullum nomen græcū in ns terminatur.

CHRI. ¶ EVMENIDVM: furias tres ponunt poetæ Aiecto Tisiphonem & Megerā: easq; dicunt filias acherontis & noctis: quia ex nocte: idest ex ignoratione rerum oritur perturbatio mentis: quæ non absq; cæcitate iudicij perseuerat: & perseueratione fit maior donec erumpat in furorem: ergo acheron. i. priuatio gaudij; & nox idest rerum ignorantia gignit furias: Hesiodus tamen in theogonia scribit terram sanguinem qui ex amputatis cœli virilib' fluxerat: excepisse: & post congruum tempus erinas: idest furias & gigantes & nimphas quas melias dicunt repe risse. Dicuntur ergo erines a contentione: ἔρις enim contentio est: apud superos dicūtur diræ: quia furor superior crudelitates exercet in inferiores: apud inferos canes: quia inferiores solo latratu: idest iurgijs vlciscuntur superiorum iniurias. Apud littorales harpiæ vocantur: quoniam magno furore in p̄das vertuntur. Sed vt ad textum redeam nō

verisimile videbatur vt se ex amore interemisset Dido: nisi grauissimo exagitata furore ergo comparationē ponit: & ait Concepit furias euicta dolore. ¶ Pentheus: hic Echionis & Agaues filius fuit: & quoniam Bacchus deū esse negabat: matremq; et materteras illi sacra facere phibebat: ab ipso in furorez conuersus est. Sunt q; ad historia fabulaz referant: & dicant illū abstemiū fuisse & qa mulieres illas a temulētia cohercerēt: a illis ebrijs fuisse laniatū: apud Pacu. furēs īducit q videt duos soles & duas thebas. ¶ Orestes: q̄si mōtan': ὄρος. n. mō qa fuerit mōtanis. i. efferatis moribus: vt ait Pia. ī crati. sic Agamēnō a valde manēdo qa ꝯstāter pseuerauit: Fuit Orestes Agamēnonis filius & Clitēnestrā matrē qm̄ illa vna cū ægypto Agamēnonē īteremerat: īterfecit ægyptū simul & cū ī furias īcidisset comite Pylade Astrophili filio ī tauricā regionē ad Dianā accessit & liberat' furijs īde cuz sorore redijt & fraude Macharei saçerdotis Pyrrhū in tēplo Apollinis īteremit: & eodē pacto Hermionē sibi olī puero despōsatā recuperauit: Serui. ait hui' ossa aricīā quo Dianæ simulachrū attulerat romā trāslata & sepulta añ tēplū Saturni: Solī. aut scribit a spartāis iuēta ī tegea vrbe olympiade. lix. tāta magnitudīe vt īplerēt lōgitudinē septē cubitoꝝ. ¶ Exigit: cōstituit. ¶ Serenat spē. s. hypallage est. i. serenat frontē spe. ¶ Solēq; ca. ondit ī q̄ pte oceani sit: cū occean' ī oib' terræ finib' inueniat. ¶ Aethiopū: duplex ē æthiopia: alia sb ægypto. Hæc aborea hēt ægyptū & marmaridē lybiam: ab ortu arabicū sinū: ab occasu lybiā desertā & partē cyrenaicæ regionis a meridie altā æthiopiā q̄ īterior dicit. hæc aūt hz ab ortu barbaricū sinū: ab occasu hesperiū: a meridie terrā īcognitā: a septētrione æthiopiam sub ægypto in lybiā interiorē: ait Ptolomæus. ¶ Massyllæ: hæc vrbs post mauritaniam est. Regio ista a molochath flumine initiū sumit. Facit rem verisimilem ex eo q mulieres maiorem fidem peregrinis præstent. ¶ Aptum: sic Enni. Qui cœlū versat stellis fulgentibus aptū. ¶ Occeani fines: ad rem verisimilē faciēdam narratio est.

Orestes

Aethiopia

massylli

Axem humero torquet[a], stellis[b] ardētib⁹ aptuȝ:
Hinc mihi[c] Massylæ gētis monstrata Sacerdos
Hesperidum[d] templi custos, epulásq; Draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos
Spargēs hūida Mella, soporiferúmq;[e] Papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit: ast alijs duras immittere curas:
Sistere[f] aquam Fluuijs; & vertere Sidera retro:
Noctumósq; ciet manes: mugire[g] videbis
Sub pedibus terram, & descēdere mōtib⁹ Ornos.
Testor[h] cara Deos, & te germana, tuúmq;
Dulce caput, Magicas inuitam accingier[i] artes.

SER. a ¶ TOR Quē sustinet. b ¶ Stellis aptuȝ: Satis perite loquit: nā aptum cōiunctū dicit ἀπὸ τοῦ ἅπτεσθαι. non insignitum stellis. Axis enim nō habet stellas: qui est medius īter septētriones. vnde eos non occidere axis vicinitas facit: non quia ī axe sunt. c ¶ Hic mihi massylæ gētis mōstrata sacerdos: mōstrata pdicta: q̄ est oriūdo massyla: a qua non longe sunt horti hesperidum. Sacerdos nūc venit de locis: quæ sunt circa atlātem: nā aliter nō pcedit. Massyla enim mediterranea ē ciuitas beronice libyæ. vñ haud lōge horti hesperidum sunt. Atlas vero maximus in mauritania ē. d ¶ Hesperidū tēpli custos: hesperides Atlātis filiæ nymphæ sm fabulam hortū habuerunt: in quo erant mala aurea Veneri consecrata: quæ Hercules missus ab Eurystheo rege argiuorū occiso peruigili dracone sustulit. Re vera aūt nobiles fuerunt puellæ: quarū greges abegit Hercules occiso eorum custode: vnde mala fingit sustulisse: hoc ē oues mala autem. i. μῆλα & poma: & oues significant: vnde μηλονόμος ouiū pastor dicitur etenim. νέμω est pasco. e ¶ Soporiferúq; papauer: incongrue videtur positum: vt soporifera species peruigil detur draconi. sed dicimus variam vim præbere victum diuersis animalibus: Nam salices hominibus amaræ sunt: dulces capellis: vt Et salices carpetis amaras: scilicet hominibus. Item cicutæ sm Lucretium hominibus sunt venenosæ: quum pingues reddant capellas. Ergo & papauer licet hominibus det somnum: draconi adimit forsan: & est excusatio. Potest tamē melior esse sensus. Si seruabat in arbore ramos plenum sit. sequentia vero sic accipiamus. hæc se promittit carminibus curas soluere: Spargens humida mella soporiferumq; Papauer: idest miscens: vt Cicero: Et spargere venena didicerūt. Nec īcōgrue ad amaritudinē amoris mel adhibet & ad obliuionē papauer. f ¶ Sistere aquā fluuijs: & vertere sidera retro: quanto magis poterit Aeneaȝ ab incepto retorquere. g ¶ Mugire videbis: videbit quis: vt Migrantes cernas. h ¶ Testor cara deos: quia quum multa sacra romani susciperent: magica semper damnarunt.

i ¶ Accingier: præparari: accingier auteȝ ad infinitum addatur er ratio efficit metri: nam quū in eo vltima longa sit: addita er syllaba breuis fit: vt audiri audirier.

CHRI. ¶ HESPERIDES: exqsitio athlantico mari vsq; ad occasum gordanus insularum meminit Iuba: sed de iis dicetur in. vj. Hesperidū autē insulas: vt ait Sebosus vltra gorgades dierum. xl. nauigatione in vltimos sinus recesserūt: ait Solī. In haȝ hortis aurea mala alii fuisse dicūt: eaq; a terribili serpēte obseruari solita. Alij dicūt pulcherrimos ouiū greges hespidas puellas habuisse: aureas aūt pecudes ob pulchritudinē poetice dictas vt Ven⁹ pp dec⁹ aurea appellat. Nōnulli affirmāt q̄ calorem aureū illæ pecudes hērent. Draconē aūt vocatū pastorē: q corpis robore excellētissim⁹ latrones abigebat: atq; iterimebat. Ait Diodo. Qui ēt addit hespidū gen⁹ hmōi fuisse fratres gloria excellētes Hesperū & athlātē: eosq; habuisse īsignes ouiū greges colore fuluo & auro simili: hacq; d̄ cā poete pecudes τὰ μῆλα vocātes: qd̄ nomē etiā mala significat aurea mala habuisse dixerūt. Hespiū filiaȝ fratri in mr̄imōio copulasse: vñ natæ sūt puellæ. vij. & a p̄re athlātides & a m̄re hespides nomīate: Has ēt a Busiride adamatas & ab eo missos q raperēt: verū Herculē illos in littore offendētē iterenisse: & puellas parētib⁹ restituisse scribit. Eorum nōia ita ponunt ab Arato. Athlātides Hesperides.

ἀλκυόνη μερόπη τε, κελαινώ τ' ἠλέκτρη τε
καὶ στερόπη, καὶ ταϋγέτη καὶ πότνια μαῖα.

Hæ in cœlo pleiades sunt: sed de pleiadibus alibi. Noīa etiā ab oui. in fa. ponunt ita Pleiades īcipiēt hūeros releuare p̄rnos: q̄ septē dicī: sex tñ eē solēt: seu q̄ ī amplexus sex hinc venere deoȝ: nā sterope marti pcubuisse fe. Neptūno alcyōe & te formosa celēo: maiā & electrā taygetē Ioui septīa mortali meropē tibi sisiphe nupsit: Pœnitet & facti sola pudore latet. ¶ Carminib⁹: īcātatiōib⁹. ¶ Mugire u. solet. n. pringere ī negromātia vt terra mugiat: īde manes emergūt. ¶ Magicas: Apule. accusat⁹ q̄ magicā exerceret pulcherrimā habuit orōnē de hac arte & tñ dānatus est.

¶ TV SECRETA:

SER. a ¶ TV SECRETA: sine arbitris. & ē bona elocutio. rē loci vel tēporis ad psonam trāsferre: vt nocturnus venit: secretus fecit. b ¶ Pyrā: sub specie sacrificij præparat mortis exegas. c ¶ Et arma: gladium dicit abusiue: nam & paulopost: Ensemque relictū. Proprie enim arma sunt: q armos tegūt. d ¶ Impius: q gladius reliquit furtiū. hoc aūt tractū ē de Homero: q dicit gladiū Aiaci datū ab Hectore: & hectori ab Aiace balteum: quæ eis exitio fuerunt: nam alter tractus est balteo: alter se donato telo iteremit. vñ puerbiū natum est apd sophoclē. e ¶ Exuuias: vestes Aeneæ: quem hostē dixerat supra: vt I soror: atque hostem supplex affare superbum. item Dulces exuuiæ.

funditatem. r ¶ Tria virginis ora Dianæ: iteratio est: Lunæ Dianæ Proserpinæ. s ¶ Simulatos fontes auerni: in sacris vt supra diximus quæ exhiberi non poterant simulabantur: & erant pro veris. bene autem de auerno p quem descensus ad inferos dicit.

Tu secreta[a], Pyram[b] tecto interiore sub auras
Erige, & arma[c] viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius[d], exuuiásque[e] omnes, lectúmque iugalem
Quò perij[f], super imponas: abolere nefandi
Cūcta viri monumēta iubet, mōstrátque Sacerdos.
Hæc effata, silet: pallor simul occupat ora.
Non tamē Anna nouis prætexere[g] funera sacris
Germanā credit; nec tantos[h] mente furores
Concipit, aut grauiora[i] timet quam morte Sichei.
Ergò iussa parat.
At regina[k], pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti, tædis, atque Ilice secta
Intenditque[l] locū sertis; & fronde coronat
Funerea[m]: super exuuias; ensémque relictum
Effigiémque[n] toro locat haud[o] ignara futuri.
Stant aræ circùm; & crines effusa Sacerdos
Ter cētū[p] tonat ore Deos, Erebúmque[q], Chaósque,
Tergeminámque Hecaten; tria[r] vginis ora Diāæ:
Sparserat & latices simulatos[s] fontis Auerni;

CHRI. ¶ VIRI simile facit narrationem. Nam omnia monumenta remouenda ex oculis sunt eius rei cuius obliuisci cupim'. ¶ Exuuias: quoniam æneas p hoste iam habet. ¶ Quo perij: nam tum demū deuicta est extremo amore. Amātes ēnt perire dicunt: Nec iniuria se ipsum enim pdit homo i ipsa pturbatione amoris: & si i suo mortu' i amati corpore viuit. vt pbe ostēdit Pla. in symposio: & quidā poeta.
τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν
vel quo perij quia tunc actū est de pudicitia sua: sine qua iure mulier perisse dici pōt: hinc optime Petrarcha noster: Et chi se lascia del suo honor priuar: Ne dona e piu ne viua. ¶ Abolere: nā philosophorū pceptū est: vt cū ab amore discedere cupim' oīa rei amatæ monumēta a nobis remoueamus. ¶ Iubet: pcipit neque solū præcipit sed mōstrat. i. rōnes quoque ostendit cur ita faciendū sit. ¶ Pallor oc. o. vim maximā ostendit perturbationis: nā & si a principio dissimulare potuit in fine nō potuit: vel ondit que quamuis mortē sibi decreuisset: tamē ipsa natura: quæ sui ipsius cōseruationē querit & interitū exhorrescit pallere coacta est. ¶ Non tñ: excusat Anna: nam ex incredibilibus est qd aliqs sē pderet velit pfertim cū in morte Sichei quē tm amabat se: occidere nō tentauerit. ¶ Penetrali in se. s. au. Impluuiū describit. Dicuntur. n. impluuia loca q intra domū sub diuo sunt: quæ in villis cohortes dicunt: qm intro pluat aqua circūstantium tectorū. ¶ Tedis: de teda & ilice dictū est in geor. ¶ Ter centū Impluuium

f ¶ Quo perij: pp extinctū pudorē. g ¶ Prætexere: abscondere: prætendere. h ¶ Tantos furores: quantos cogitabat Dido. i ¶ Grauiora timet quam morte sichei: aut quam detrahim': & stat elocutio: aut subaudimus grauiora timet posse contingere: quam morte sichei. k ¶ At regina pyra: notatus est hic versus. vitiosa est enī elocutio quæ habet exitus similes: sit is casuum dissimilitudo. l ¶ Intenditque locum sertis: ligat: vt Stupea vincula collo Intendunt. & est hypallage: intendit serta p locus. m ¶ Funerea: cupressu: nam & supradicta ligna ad funus pertinent: vt Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex. n ¶ Effigiemque toro locat: exprimit amantis affectus. que et in morte amici imagini volebat esse cōmixta: vt paulopost: Natumque patremque cū genere extinxem: & memet super ipsa dedissē. o ¶ Haud ignara futuri: memor suæ dispositionis. p ¶ Ter centum tonat ore deos: non ter centum deos: sed tonat ter centum numina Hecates. vnde Hecate dicta est. Hecaton. i. centum habens potestates. tonat autē perite dixit. in aliquibus enim sacris imitabātur tonitrua. q ¶ Erebum: inferorum pro-

i. ter tonat cętum ptātes lunæ vñ ⁊ ipsa hecate qm̄ hecatō. i. cētū hēt dī. Ter dixit qa hic numerus sacris aptissimus est: vñ in buco. Terna tibi hæc p̄mū triplici diuersa colore Licia circundo: terq; hæc altaria circū. Effigiem duco. ☞ Tergemi. quasi triformē. Triformis. n. ē ei' virtus. Nonnulli. n. eius vim cādidis ⁊ aureis vestibus ⁊ ardēte: face exprimūt. Cista vero cū iā media sit qm̄ crescēte lumine fruges maturat. Pleniluniū aūt ferrugineo colore notarūt: ait Eusebi. de p̄pa. euan. ☞ Tria virginis ora: idē dicit: vel exprimit tria noia: luna: diana: ⁊ proserpina. ☞ Chaos. i. omnium elementorum confusio παρὰ τὸ χέω fundo quam sociā Demogorgonis poetæ fingunt: ⁊ ex eius tumultuante vtero eundē Demogorgonē forti manu adiuuantem tres parcas ⁊ pana eduxisse ferunt.

Chaos

Falcibus[a] ⁊ messæ ad Lunam quæruntur ahenis
Pubentes[b] herbæ, nigri[c] cum lacte Veneni·
Quæritur ⁊ nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri[d] præreptus amor·
Ipsa Mola[e], manibúsq; pijs altaria iuxtà
Vnum[f] exuta pedem vinclis, in veste[g] recincta
Testatur moritura Deos, ⁊ conscia[h] fati
Sidera· tum[i] si quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen hꝫ iustúmq;[k], memórq; precatur.
Nox erat[l], ⁊ placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, Siluæq;[m], ⁊ sæua quierant
Aequora[n]; cum medio voluuntur sidera lapsu,
Cú tacet[o] oīs ager; Pecudes, pictæq; Volucres,
Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspa dumis

SER. a ☞ Falcib' ⁊ messæ ad lunā quærūtur ahenis: herbæ eni p̄ lunæ rōne tollunt. nec oēs eodē mō: vñ ⁊ pīte ahenis falcibus dixit: qa aliæ vel luūt: aliæ incidunt: ⁊ ad lunā nō ad noctē: sꝫ ad lunæ obseruationē. b ☞ Pubentes: qa aliæ siccæ: aliæ viridiores legunt. ⁊ sciendum inter hoies ⁊ herbas eē reciprocas trāslationes. sic. n. pubētē herbas dicim': quēadmodū florē ætatis. c ☞ Nigri cū lacte veneni: nigri aut noxij: qa nigri sūt homines post venenū: aut certe illud ē: qa sunt herbæ nigri lactis. i. succi. dicūt āt p p̄phrasiꝫ agreste papauer significari. d ☞ Et matri præerept' amor: fm Pli. q dicit in naturali historia pullos eqnos habere ī fronte quādā carnē quā3 eis statim natis adimit mater: quā siqs forte præripuerit pullum odit: ⁊ lac ei denegat. Iu. Cui totā tremuli frōtē cæsonia pulli infudit. ⁊ merito suspicati sunt amorē creari ex carne: sine q̄ mater nō alit ex se creatū. e ☞ Ipsa mola: farre: ⁊ sale. Ordo aūt est. Ipsa Dido mola: ⁊ pijs manibus. i. puris deos testaꝫ. f ☞ Vnū exuta pedē: qa id agit' vt ista soluat: ⁊ īplicet Aeneas. g ☞ In veste recīcta: qa vt supra diximus ī sacris nil solet esse præligatū: p̄cipue eius q̄ amore vult solui. h ☞ Cōscia fati sidera. i. planetas: qbus fatorū rō cōstnes. i ☞ Si quod nō æquo fœdere amantes: ordo ē: tū numē p̄catur: si qd curæ habet amātes nō æquo fœdere. Si qd autē bene dubitat vtrū sup res male positas habeat ptātes. sensus aūt hic ē aut ἀντέρωτα inuocabat ptrariū Cupidini: q amores resoluit: aut certe cui curæ est iniquus amor. f. vt īplicet nō amantē. k ☞ Iustūq; memorq;: vt expugnet q est eā discordiæ. l ☞ Nox erat: protēdit ista; descriptio ad exaggerationē vigiliaꝝ Didonis.

m ☞ Siluæq;: scd̄m eos q dicunt oīa q̄ crescūt alalia esse. n ☞ Aequora: elementa eēā alalia esse voluerūt: vñ ē in scptio: Aequora mulcebant cātu. o ☞ Tacet oīs ager: ea q̄ i agris sunt. C AHENIS: ab co q̄ est aes sit æneus æreus: ⁊ p dissolutionē diphthongi ænus. Imitat aūt Sophocleꝫ qui inducit Medeā herbas noxias: sꝫ auersaꝫ ne se lædāt secare: ⁊ succos in cados æneos īfundere. Olo autē ad rē diuinā plæraq; ænea adhibebant. p̄cipue ī sacris lunæ: qbus aut deuouere: aut pellere aliquos morbos volebāt hinc Plau. Mecū hꝫ pagus morbū aes: ⁊ Carmini' ait æneis aratris ad cōdēdas vrbes eē vsos vt ī sacris taigeticis apparet ⁊ sabinos æneos culturos ad tondendos sacerdotes facere. Aes naturā hꝫ stipticā: vñ medici squāmas eius adhibēt remedijs: q̄ cōtra putredinē aduocanꝫ: Præterea q in metallo æris moranꝫ sp̄ sanitate oculorū pollēt: ⁊ qbus antea nudatæ palpebræ fuerāt: illic coueſtiunꝫ. Aura. n. q̄ ex aere p̄cedit in oculis incidēs haurit ⁊ exsiccat qd̄ male influit. Aristo. ait vulnera ex aere min' eē noxia: ⁊ facili' curari q̄; q̄ ex ferro. ☞ Nigri cū lacte: pulchre vsurpauit: vt sæpe cum verba p̄ verbis ponit: vt Oraq; corticibus sumūt horrēda cauatis: p p̄sonis: ⁊ discolor: vñ auri p ramos aura refulsit. Quid. n. est aura auri. ē ēt pulchrū fecit cū opponit nigrū lacti. Dicim'. n. lac lactis: vt Lac mihi ñ æstate nouum nec frigore desit. Plaut' tñ lacte ī nolatiuo posuit: vt nec aqua aq: nec lacte lacti. In plurali aūt numero hæ lactes: licet p̄ pingui sumanꝫ: tñ proprie sunt crassius ⁊ tenue ītestinū pp molicie vel cādorē sic dictæ. Priscia. ait hæ lactes ptes sunt intestinorum a græco γαλάκτιδες. Persius cus lactibus vnctis.

CHRI. Aes

☞ Et matri

Et matri preptus amor: Plinius ait equas tñ is parit: pter cæteras diligit fœtus: & sane equis amoris inascitur veneficiū hippomanes appellatū. Est enī carnicula in pulli fronte nigro colore carice magnitudine: quā statim edito partu vorat: sed si eripiat fœtū non amat. Cum tacet ois ag. Sūma excitat in Didoné cōmiseratio ex hac chronographia & lōgiuscula narratiōe cū ostēdatur nullū esse aialiū genus quod nocturno tempore somnum non capiat: solam autem Didonem ex nimio amore non posse dormire.

Rura tenent; somno positæ sub nocte silenti;
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœnissa, nec vnq̃
Soluit i somnos, oculis ue[a], aut pectore nocté
Accipit: ingeminant curæ, rursúsq; resurgens[b]
Sæuit amor, magnóq; irarum fluctuat æstu.
Sic adeo[c] insistit, secúmq; ita corde volutat.
En quid[d] ago? rursús ne[e] procos irrisa priores
Experiar? Numadúmq;[f] petā cōnubia supplex,
Quos Ego suz totiens iam dedignata maritos[g]?
Iliacas igitur classes, atq; vltima[h] Teucrûm
Iussa sequar? q̃a ne[i] auxilio iuuat ante leuatos,
Et bene apud memores veteris stat[k] gratia facti?
Quis me aūt, fac velle, sinet? ratibúsq; supbis
Irrisam accipiet? nescis heu perdita, nec dum
Laomedonteæ sentis periuria gentis.
Quid tū? sola fuga nautas[l] comitabor ouātes[m].

SER. a OCVLIS ue aut pectore nocté: qa pōt aliud esse sine alio: vt si quis dormiés méte turbet. b Resurgés sæuit amor: grauior é eni quū resurgit. Inia quasi generalis. sicut in scdo d' ænea furor iraq; mētem pcipitant. c Adeo: scilz furit: vt i hoc pposito pmaneret vitādæ sine dubio lucis. d En qd ago? en ecce. & quasi demōstrantis é particula: per quā itelligim' eā multa cogitasse: & sic prorupisse. ecce quid actura suz? est autē coniicū principiū: nec in cōgrue a matrici datū. sic Terentius: Quid igit faciā: nā hæc piunctio multa eā cogitas se significat. e Rursus: duo significat frequēter iterū: raro vicissim. i. mutuo. i. denuo: vt hoc loco. f Numadūq; petā: inuidia a psonis: petaz mulier & regina numidas. i. vagos. g Maritos: futuros. i. est aūt elocutio dedignor illā ré: & illa re. h Vltima iussa: aut itelligim' Aeneā ei obtulisse nauigādi facultaté: aut teucrū iussa: nō q̃ ipsi iusserāt: sed ea q̃ a Ioue iussa sunt: vt nauiget hæc sūma est. i Quia ne: re vera. & é vna pars orationis. k Stat: permanet. l Nautas: nō troianos: nā iniuriose dixit assuetos laboribus. m Ouātes: lætantes: abusiue: nā pprie ouatio est minor triūphus. qui. n. ouationé meretur: & vno equo vtit: & a plebeijs vel ab equitibus romanis deducit ad capitoliū: & de ouibus sacrificat: vñ & ouatio. q aūt triūphat albis equis vtitur quatuor: & senatu præeunte in capitolio de tauris sacrificat.

CHRI NOCTEM: somnū. Ingeminát: duplicant: nā p tenebras spūs obscuriores redduntur: vñ oia q̃ nobis tristia obueniunt nunc tristiora officiunt. Amor ité crescit: naz inde multis negocijs occupat' aius amori se subtrahit: noctu vero: cū ab hijs cessemus: solus amor mēté occupat. Hinc in somné noctes ducūt amātes: & añ lucem surgūt: qd p Damoné in Buco. significauit. Iraz: & ad amores referag & ad morté: nā & si amabat: tñ amori irata erat tanq̃ ab eo male affecta. Cōtra et q̃uis mori decreuisset: tñ repugnabat nā q̃ cōseruationé sui exoptat. Fluctuat æstu: similim' é mari appetit'. Nā mare vétis nō agitatū trāqllū é: si rursus ab illis vexetur in maxias tépestates erigit: sic & appetit' si nulla pturbatiōe moueat. pacat' manet: sin vero in eo vna plurés ue pturbatiōes citant nihil illo turbulétius efficit. Rege g fluctuat æstu: vt sit a mari trāslatio. Insistit: qa nō discedit a turbulentissima rócinatiōe. Secū: qd durū é: qa caret eo q cōsulat: & q psulet. Rursus ne pcos: psultatio erat cū amore piret qd potissimū faceret: vtrū amori ne mederetur qd maxime fit si nouū amoré ineam'. Nam amor amore velut clauus clauo trudit: & vt ait Naso Successore nouo tollit ois amans. An pstinū retinés æneā seqret: an morte dolores exueret. Cōcludit aūt cū nō possit mederi nouo successore: qa in alijs iā a se irrisis nulla eét spes habéda: cūq; rursus æneā seq nō valeat pp rōnes q̃s affert solū hoc restare: vt moriat: cū æneæ desideriū ferre neq̃at. Quia ne auxilio. i. a. i. ironia est q̃ recte scā grauitaté sūmā orationi affert psertī i cōfutatiōe. Stat: collocata é. Veteris: nā q veteꝝ bñficioꝝ imemor é: i eū noua nō sūt pferéda. Quis me: demōstrauerat nec vtile sibi nec honestū eé q relicta vrbe iā ædificata: & iperio pstituto exulé & ad icerta pficiscétes sequat: psertī cū iā ludibrio habita a nemine sit recipiéda: Cū ét gens illa pfida sit & ab Laomedōte q nō i hoies solū sed i deos quoq; pfi

A. i

dus foerit:originē ducat. ⁋ Perdita. s. ex amore: ⁊ se ipsam increpat: q̄ nisi amore ꝑdita eēt in ꝯsultatiōe de sequēdo ænea nō veniret: necdū sentis. q. d. ea expta es ex qbus iādudū sentire debebas. Nōdū sentis: qa id verū ē ꝙ q ꝑdite amat nullū i amato vitiū recognoscit. ⁋ Quid tū: nūc ostendit eē īpossibile. Ergo ait s3 fac illos me recepturos: fac nō eē ꝑfidos nec īgratos erga me possum ne regina ire sola? Aut tētabo abducere mecū tyrios? q cū me ex tyro vix secuti sunt nullo pacto cōpositis iā sedib⁹ scd̄m exiliū pati volent nā discesserūt tyro: vt fugerent tyrannū. Nūc vero vt tyrānus sequātur patriā suā ⁊ suis manib⁹ factā nō desererēt: ergo cum: neq; alij sunt mariti: neq; æneā sequi possim. moriendum ē. Quæ qdē ꝯsolatio nō solum incōtinētes: sed oīno ītēpestate est. cū sit adeo ꝑdita: vt sine amore viuere possit despet ex qb⁹ oib⁹ ostēdit poeta eē a principio resistēdum. Nā cū in tm̄ furorē ꝓlapsi fuerim⁹ nullum inuenit remediū. qđ nō fecisse illa sibi ipsi exprobat cū dicit morere vt merita es.

SER. a ❡ VIX vrbe reuelli: quomodo vix cum dicat in primo conueniūt quib⁹ aut odiū crudele tyranni: aut si vltro conuenerunt: quomodo vix dicit vrbe reuelli. sed soluitur. ꝙ vix non ad difficultates retulit: s3 ad tēpus vt vix dicatur modo: idest nuper vt diximus supra nam nulla ratiōe dimitterent patriā nisi eos aut odium crudele pygmalionis coegisset: aut timor. vt conueniunt. q. a. o. c. t. a. m. a. e.

An Tyrijs, omnicq; manu stipata meorum
Inferar? ⁊ quos Sidonia vix vrbe [a] reuelli,
Rursus agam Pelago? ⁊ vētis dare vela iubebo?
Quin [b] morerē vt merita es, ferróq; auerte dolorē,
Tu lachrymis [c] euicta meis; tu prima [d] furentem
His Germana malis oneras; atq; obijcis [e] hosti·
Non licuit thalami expertem sine crimine [g] vitā
Degere more feræ [f], tales nec tangere curas,
Nō seruata fides cineri promissa Sichæo [h],
Tantos illa suo rumpebat pectore questus·
Aeneas celsa in puppi iam certus [i] eundi
Carpebat [k] somnos; rebus iam rite paratis,
Huic se forma [l] Dei vultu redeuntis eōdem [m]
Obtulit in somnijs, rursúsq3 ita visa [n] monere est

b ⁋ Quin morere: quinimmo. ⁊ bene omnis eius intentio tēdit ad mortem: nam si procos rogare turpe est: solā sequi īpossibile: ⁊ inhonestū: tyrios trahere difficile: sola mors superest. c ⁋ Tu lachrymis euicta meis: bene totū ei iputat: sed cū excusatiōe: quæ Aeneæ nuptias suasit: sed victa lachrymis: vt Sinū lachrymis impleuit obortis. Anna refert. d ⁋ Tu prima furentem: Vrbanus hoc diuidit: licet alij iungant. ⁊ vult hunc esse sensum. tu persuasisti vt nuberem victa lachrymis meis. tu etiam nunc me his oneras malis: nam me olim occidissem: nisi te deserere formidarem. e ⁋ Obijcis hosti: ob naturaliter breuis est: sicut ⁊ re ⁊ ad: sed plerunq; ꝓducuntur hac ratione obijcio: adijcio: reijcio: idest habent vocalem sequentem: quæ per declinationem potest in consonantis formam transire: vt obiecit: reiecit. ergo etiam antēquā transeat: interdum fungitur officio consonantis: ⁊ præcedentem longam facit. f ⁋ More feræ. Plin. in naturali historia dicit lyncas post amissos coniuges alijs non coniungi: multi fere aduerbium volunt: vt sit sensus: more: scillicet quo iam ad viduitatem fere consueuerat. g ⁋ Sine crimine: crimē autē bene: vt supra: Potui succumbere culpæ. h ⁋ Sichæo: ꝓ sichæo. i ⁋ Certus eundi: indubitabiliter ꝓfecturus. k ⁋ Carpebat somnos: hoc est quod ⁊ paulo post culpat Mercurius: sed excusatur his rebus: nam et cert⁹ eundi fuerat ⁊ rite cuncta præparauerat: aut certe proœconomia est: vt possit videre Mercurium. l ⁋ Forma dei: bene non deus: sed forma. raro enim veniunt numina sic vt possint videri. vnde ⁊ sequitur vultu redeuntis eodem. nam licet redeuntis dicat: idest eius qui possit agnosci: non tamen faciem dicit: sed vultum: qui potest sæpe mutari. m ⁋ Eodem: o semper longum est: quia eodem ablatiuus est semper. eadem autem ⁊ producit et corripit. nam ⁊ nominatiuus est: vt eadem mulier fecit. ⁊ ablatiuus: vt eadem muliere faciente. n ⁋ Visa monere: bn̄ visa: nō enī re vera ē.

❡ MORE FERÆ: more ferarum: quæ sine certo coniugio viuunt. Hoc dixit coacta dolore: quem tantum sentiebat: vt potius impudice viuere voluisset: q̄ hæc sentire. q. d. se vixissem more ferarum explessem libidinem: neq; hunc potius q̄ alium amassem. Cogitur ergo dolore īpulsa in tam turpē sententiam deuenire. Sed magis placet quæ de lynce profertur. ⁋ Nō seruata fi. q. d. ad alia mala hoc quoq; additur: vt ego promissam fidem fregerim: nō vt voluptatem consequerer: sed dolorem. Hæc igitur illi propter insaniam amoris eueniebant. At æneas tanta cura liber dormiebat. CHR:

SER. a ¶ OMNIA mercurio similis: aliud est idē esse: aliud simile esse. ergo nūc certus ē Aeneas. b ¶ Vocemq;: qa orōnis est deus. Hor. Mercuri facunde. c Coloremq; Et crines flauos: id est perustus & flauus Mercurius inducit: qa satis vicin9 est soli pter cæteras stellas. Et mēbra decora iuuētæ: qa deus palæstræ est. Hor. Catus & decoræ more palæstræ. Iuuētæ aūt ætatis quū iuuētus sit psonarum: vt Et reb9 spectata iuuentus. sane figurā est similis mēbra: vocē: colorem. d ¶ Zephyros: vētos: de aphrica enī Zephyris nauigare non poterat. e ¶ Nefas in pectore versat: ne nō timeret amatricem. bene addit certa mori. itē varium & mutabile semp fœmina. f ¶ Præceps: festin9. g ¶ Collucere faces: pter Ferte citi flāmas. h ¶ Vmbris: sicut supra forma dei. i ¶ Corripit: omen futuræ tēpestatis: cū rūpit somnū deorum donum. k ¶ Præcipites: vt supra Mercurius: Non fugis hinc præceps. l ¶ Ecce iterum stimulat: phātasia est ad sociorum terrorē. sic in sexto: Deus ecce deus. m ¶ Sācte deorum: aut distingue sancte: aut sm Enniū dixit: Respōdit Iuno saturnia sancta deorū. n ¶ Quisqs es: atq supra dixit: Oia mercurio similis. Sed sciendū est sm Tul. in lib. de deorum natura tres esse Mercurios: superū terrenū: & inferū. ergo quisqs aut qcunq; de tribus: aut certe ad Iouē spectat. i. quisqs es q præcipis: vt in .ix. Quisqs in arma vocas: cū Irim vidisset. i. quicūq; Irim misisti. plane illud occurrit qd ait: Deus æthere missus ab alto. vbi & Iouē cōplectit: & supnum Mercuriū: sed pōt & hoc loco qsi phantasiā facē pp socios: & qsquis es ideo dicē: qa licet viderit: nō tñ re vera nouit eē Mercuriū: vñ ait supra: Et formā & vultū visa mouere. o ¶ Iterū paremus: qa las paruerat pparatione nauigiorum. p ¶ Sidera cælo Dextra feras: hoc est vētos: q ex ortu siderum aut psperi aut aduersi sunt: sicut in Geor. Præterea tam sunt arcturi sidera nobis. nec. n. sidera dicit re vera: quum arcturus vna sit stella. ergo dextra dixit sidera vētos: vel tpa.

Oia[a] Mercurio similis; vocémq;[b], colorémq;[c],
Et crines flauos; & mébra decora iuuentæ·
Nate Dea potes hoc sub casu ducere somnos?
Nec quæ circunstent te déinde pericula cernis
Demens? nec Zephyros[d] audis spirare secúdos?
Illa dolos, dirúmq; nefas[e] in pectore versat
Certa mori, varióq; irarum fluctuat æstu·
Non fugis hinc pceps[f], dum pcipitare potestas?
Iam mare turbari trabibus, sæuásq; videbis
Collucêre[g] faces, iam féruere littora flammis,
Si te his attigerit terris Aurora morantem·
Eia age, rúpe moras·varium & mutabile semper
Fœmina·sic fatus nocti se immiscuit atræ.
Tum vero Aeneas subitis exterritus vmbris[h]
Corripit[i] è somno corpus, sociósq; fatigat·
Præcipites[k] vigilate Viri, & considite transtris·
Soluite vela citi·Deus æthere missus ab alto
Festinare fugam, tortósq; incidere funes
Ecce iterum[l] stimulat·sequimur te sancte[m] Deorū
Quisqs es[n], imperióq; iterum[o] paremus ouátes·
Adsis ò, placidúsq; iuues, & Sidera[p] Cælo
Dextra feras·dixit, vaginâq; eripit ensem
Fulmineum, strictóq; ferit retinacula ferro·

CHRI. ¶ OMNIA mercurio vocemq; colores: Nā & eloquentiæ fuit & palæstræ repertor: Hora. Mercuri facunde nepos atlantis. Qui feros cultus hoium recētum voce formasti Catus & dcoræ mor palæstræ Te canā magni Iouis & deorum nuncium curuæq; liræ parētem callidū quicqd placuit iocoso cōdere furto. ¶ Nate dea: optimum principiū arguētis qsi dicat cum sis natus dea: & pptcrea oporteat te esse magni & inuicti animi et industriæ solertiæ potest cadere in te tanta segnities: vt in tanto periculo dormias: psertim cum summam enauigandi nactus sis occasionem argumentatur igitur ab honesto: vtili & facili. ¶ Irarum: æstu admonet autē ne idē sibi veniat de Ascanio: quod & Iasoni & Tereo euenit. Confutat amorem: neq; illi credendum ostendit: cum & pcita sit maximo irarum furore & mortem sibi decreuerit. ¶ Varium & m9: sic Catulus Ah crudele genus nec fidum fœmina nomen: & Oui. Fallite fallentes ex magna parte profanū: Sunt genus in laqueos quos posuere cadant. ¶ Nocti. s. nam cū dissoluerint corpus: qd condensato aere eos visibiles fecerat relinquuntur inuisibiles. Est autem oratio & Mercurii & Aeneæ pceps & velocissima: vt insinueretur agendi pcipitem celeritatem. ¶ Tortus: qui ex torta stupa vel canabe fiunt. ¶ Ferit: nam more impatiens id ipse facit qd aliis faciendū iusserat. ¶ Fulmineum: acutum; vt fulmen.

Ide3 oẽs simul ardoꝛ habet·rapiúntq3, ruúntq3·
Littoꝛa deseruere·latet sub classibus æquoꝛ·
Annixi toꝛquent spumas, ⁊ Cærula verrunt.
Et iam pꝛima[a] nouo[b] spargebat lumine terras
Tithoni[c] Croceum linquens Auroꝛa cubile·
Regina è speculis vt pꝛimum albescere[d] lucem
Vidit;⁊ æquatis[e] classem pꝛocedere velis,
Littoꝛáq;,⁊ vacuos sensit sine remige poꝛtus,
Térq3, quatérq3 manu pectus percussa decoꝛ,
Flauentésq3 abscisa comas, pꝛò Iuppiter[f] ibit[g]
Hic ait,⁊ nostris illuserit Aduena regnis?
Nó arma[h] expedient?totáq3 ex vꝛbe sequétur?
Diripiéntq3 rates alij Naualibus[i] ?ite,
Ferte citi flammas,date vela,impellite remos.
Quid loq̃r?aut úbi su3[k] ? q̃ mẽtẽ ĩsania mutat
Infelix Didò?nunc te fata impia tangunt.
Tú decuit cú sceptra[l] dabas·en dextra,fidésq3[m],
Quem secum patrios aiunt poꝛtare Penates;
Que3 subijsse humeris ꝯfectũ ætate parentem.

SER. a ¶ PRIMA aurora: designatio temporis est:non dici descriptio:vnde infert:vt Primo albescere lucẽ vidit:⁊ sic in duodecimo:Quũ primum crastina cælo Puniceis inuecta rotis aurora rubebit:⁊ bene hanc Primus induxit vidisse crepusculum:quæ quasi amatrix tota vigilaue rat nocte:sic in Bucolico de amatore:Nascere præq; diem veniens age lucifer almum. b ¶ Nouo lumine:sm epicureos q stulte solẽ de atomis dicunt constare:⁊ cu3 die nasci:⁊ cũ die perire. c ¶ Tithoni cubile:ẽ versus Homeri in Iliade. Tithon⁹ frater Laomedontis fuit:hũc Aurora amatum in cælum leuauit:quem longinqtas vitæ in cicadam cõuertit. Hor. Longa tithonu3 minuat senectus:qđ ideo fingitur q vt est apud Cicerone3 Sola vox remãet:⁊ ẽ natura loq̃cior. d ¶ Albescere luce3:hypallage est. luce.n.albescunt oĩa:non lux albescit. e ¶ Aequatis velis:feliciter plenis:sine motu aliquo. f ¶ Pro Iuppiter:aut irascentis exclamatio est: vt i Ter. Prò supreme Iuppiter:aut certe testaẽ Iouẽ: quẽ in Aeneæ inuocauit aduẽtu; vt Iuppiter: hospitibus nã te dare iura loquunẽ. g ¶ Ibit ⁊ illuserit:ibit ⁊ illudet.tẽpus pro tempore.⁊ sic dixit:vt Certantq; illudẽ capto. h ¶ Nó arma expedient:furentis hæc verba sunt: vt ipsa paulo post:Quæ mentem insania mutat:nam hæc a sana non procedunt: vt impe ret absentibus ferte tela:quũ sola sit. i ¶ Naualibus:de naualib⁹:vbi stãt naues. k ¶ Aut vbi sum:nũquid in cœtu sum? l ¶ Cu3 sceptra dabas:vt Ac dominũ Aeneã in sceptra recepit. m ¶ Fidesq;:subaudi en etiam in sequentibus:aut certe hic est quem dicunt portare deos. Sane en nominatiuo melius iungitur:vt en Priamus.

¶ Et iam prima: Lucretius : Cum primum aurora respergit lumine terras. ¶ Prò:necesse est vt oratio pathetica.i.perturbationibus plena principium habeat vehemẽ ⁊ abruptũ qm indignantibus leniter ex oratione incipere non datur: nõ.n.mẽte ducuntur:sed appetitu aguntur ac vehunẽ. Sic Iuno Quid me alta silentia cogis Rumpere ⁊ obductum verbis vulgare dolorẽ:⁊ Heu stirpem inuisam. ¶ Et nostris illuserit ad.indignatio a fortuna. Nã ⁊ misericordia a fortuna elicitẽ:cu3 demõstramus quempiam ex sublimi gradu sine vlla sua culpa in calamitates maxias deiectum: vt toe quondas populis: regnisq; superbum regnatorem asiæ:Et indignatio cu3 dolemus ab ijs qui aut aduersa aut humili fortuna ꝑmuntur superari:vt hic dolet qđ tanta Regina ab homine aduena:⁊ a patria extorre illudatur:⁊ illud exulibus ne datur ducenda lauinia coniunx:dolet enim ab exule ænea vinci turnũ: quia florenti in regno constitutus sit. ¶ Illuserit:recte dixit ⁊ non illudet:vt sit sensus iste mihi illuserit:⁊ deinde nulla data pena tutus abire poterit. Ergo ponendo tempus magis præteritum ostendit non solum illusurum: sed post illusionem incolumẽ futurum: cum nemo ex suis illum insectatus fuerit cum deberent insectari ex tota vrbe:idest omnes ciues populariter ex ipsa vrbe. augetur autem res ab ipsa interrogatione. ¶ Diripientq; rates:auget indignatione3 a facili illudor ab aduena:nec tamen mei ciues: ad quos hæc vi dio pertinet:insectabuntur cum facile sit illorum naues diripere. ¶ Item ostendit q̃; vehementi furore correpta sit cum absentibus: nihilq; tale audientibus imperet. ¶ Date tela impellite remos : breues clausulæ et sine copula pronunciatæ irati animi festinationem exprimunt. Quid loquor alternatim modo ꝑturbatio:mõ ratio ꝓualebat. Qui.n.

CHRI. ¶ RAPIVNT ruunt:ponit ante oculos miram illam celeritate3. ¶ Littora deseruit:posuit ꝑteritum : vt melius celeritatem notet.

præcepisset

præcepisset vltionem absentibus: nisi furijs ageret: nunc aũt se colligens stultitiã suã recognoscit ergo qd loquor. q. d. Cur hæc pcipio nõ audiẽtib⁹. ¶ Aut vbi sum: nõne video abesse me ab iis quibus frustra cũ absint ipero. ¶ Quæ isania: quã magna insania mutat ꝛ puertit mentẽ. ¶ Tum decuit cũ sceptra. d. tunc oportuit me hæc iperare cũ Aeneas adhuc erat in mea ptãte: vel referamus ad occultiorẽ sensum: Vt ostẽdimus in allegorijs. Et si snia: nũc demũ cũ habitũ culpæ ita obduxerim: vt nõ sim amplius mei iuris: nec possim me ab huiuscemodi furoribus explicare: ista volo: sed debebã velle cũ sceptra dabã. i. cũ iperabã: nã cũ in nobis ratio appetitusq; isint: ꝛ rõ natura ipsa psit: ꝛ veluti regina cũcta ex eius imperio agat: appetitũ aũt veluti seruũ illi obtẽperare oporteat: tũc dicimur dare sceptra. i. imparare: cũ oĩa ex ipsa rõne: quæ sola hoĩes sumus: agimus: nã si homo rõ est cum ratio sit forma hoĩs: tũc hõ agere dr: cum ratio agit: cũ aũt vitijs inuoluti sumus: ꝛ appetitus victa rõne in nobis regñt seruire dicimur: ꝛ nõ iperare. Vñ est illud paradoxõ. Oẽs sapientes liberos eẽ: ꝛ omnes stultos seruos. Ergo antea quã cõtrahamus habitũ vitiorũ cũ adhuc rõ vitæ nostræ habenas teneat damus sceptra: ꝛ possumus a vitijs abstinere: Et appetitũ cohercere. Vbi vero habitũ vitij ex assiduis actibus a qbus abstinere poteramus fecerimus: regnat appetitus: ꝛ pulsa a sua sede nobis imperat: ꝛ nos serui effecti non amplius damus sceptra: Sed hæc latius in allegorijs nostris diximus. ¶ En dextra: non tot fluctibus agitatur mare cõtrarij ventis vexatum: quot exagitat mulieris ꝛ amantis et furore itaq; pcitæ animus. Ergo nunc dolet illum impune abire: nunc vltionem suis mãdat: nũc seipsã stultitiæ arguit: nũc Aeneã illis virtutibus priuat: quas a principio maximas in eo esse dixerat. ¶ En dextra: ironica oratio dicit enĩ ex hoc suo facto idicat: ꝛ fides ꝛ pietas sua: ꝛ cõprobatur esse verũ quod dñt ꝛ penates deos ꝛ partẽ ab incendio liberasse: vt sit snia ex psñti crudelitate ꝛ perficia oĩa q̃ de illo recte facta dñr falsa esse demonstrantur.

Non potui abreptum diuellere corpus? ꝛ vndis
Spargere? non socios? non ipsũ[a] absumere ferro
Ascanium? patriisq; epulãdũ[b] apponere mẽsis?
Verum anceps pugnæ[d] fuerat fortuna: fuisset:
Quem metui moritura? faces i castra[c] tulissem:
Implessẽmq; foros[d] flãmis, natũmq;, Patrẽmq;
Cũ genere[e] extinxẽ, memet sup[f] psa dedissem.
Sol[g] qui terrarum flãmis opera omnia lustras,
Tuq;[h] harum interpres curarũ, ꝛ cõscia[i] Iuno
Nocturnisq;[k] Hecate[m] triuijs vlulata[l] per vrbes,
Et Diræ Vltrices, ꝛ dij morientis[n] Elisæ

SER. a ¶ IPSVM ascanium: aut quia est causa nauigationis: vt Quẽ regno hesperiæ fraudo: aut ad pris dolorẽ: vt Qui nati corã me cernere letum fecisti. b ¶ Epulandũ ponere: qđ fec̃ Progne occiso Itye filio propter sororis stuprum. c ¶ In castra: classes: vt Nos castra mouemus. d ¶ Foros: tabulata nauiũ ab eo qđ incessus ferant. ꝛ est generis masculini: numeri tantũ pluralis: vt hi fori fororũ. e ¶ Cũ genere extinxẽ: p extinxissem morte Aeneæ ꝛ Ascanij. ꝛ est syncope. f ¶ Super ipsa dedissem: satis amatorie. g ¶ Sol: iam vtitur impcationib⁹: hoc ẽ deuotiõibus: vñ ꝛ deuotor ꝛ deuotrix: q imp̃cat dicit. nõ aũt terrarũ flãmis: sed opa terrarũ. bene aũt iuocat solẽ: vt supra per numẽ Liberi sacrificauit. h Tuq; harũ iterpres curarũ: aut q̃s patior: aut general'r curarũ cõiugaliũ iterpres: hoc ẽ media ꝛ pciliatrix. Cicero: Quiq; iterptes corrũpẽdi iudicij solent esse. i ¶ Cõscia iuno: siluit rẽ turpẽ: sic supra: Et pnuba iuno. k ¶ Nocturnis: nõ triuijs: sed p nocturnũ tẽpus. l ¶ Vlulata p vrbes: Proserpinã raptã a Dite patre Ceres cũ icẽsis facu lis p orbẽ terrarũ regreret p triuia eã vel q̃driuia vocabat clamorib⁹: vñ permãsit in ei⁹ sacris vt certis diebus p cõplita a matronis exerceat vlulatus: sicut in Isidis sacris vbi ẽ imitatio inuẽti Osyridis: quẽ dilaniatũ a Tiphone eius fratre vxor Isis p totũ orbẽ reqsisse narrat. Iuuenalis: Plãgẽtis populi currit derisor anubis. m ¶ Hecaten aũt iuocat causa vltionis: vñ ꝛ furias vocat: sed vsurpatiue modo diras dixit. Nã diræ i cælo: furiæ in terris: eumenides ad inferos: vnde ꝛ tres esse dicunt: sed hæc nomina cõfundunt poetæ. Vltrix vero hoc ẽ Tisiphone: nam græce τίσις vltio dicit̃ φόνος funus ꝛ mors. n ¶ Dij morientis elisæ: aut manes dicit: vñ ẽ: Vos o mihi manes este boni: qm̃ superis auersa voluntas. Aut certe anæreticos dicit idest Martẽ ꝛ Saturnũ: qui itercidũt vitæ rõnẽ: si radijs suis ortum geniture pulsauerint. Horatius: Te Iouis impio tutela saturno refulgens eripuit: volucresq; fati tardauit alas. ꝛ bene tardauit: quia necessitas fati impediri potest: non penitus eludi. sic Virgi. Nec fata vetabãt Stare decemq; alios priamum superesse per annos.

CHRI ¶ NON POTVI: ex rõcinatiõe recãdescit ira ꝛ dolet nõ potuisse id qđ si preuidisse poterat: ꝛ ex hoc qđ cupit muliebre oñdit odiũ. Et

pbat illud Senecæ ipsam mulierē a maximo amore in maximū odiū ferri. Concluditq́ʒ fuisse inendā hanc pugnā:qđ probat cōplexione. Nā si superasset:expleſſet aīum suus cæde: quā sitiebat:si superata fuisset inueniſſet mortē:quā etiā nūc sibi decreuit:est autem irātis aliqua voluptas:cū narrant rē quā cupiunt eo ordine:eoq́ʒ modo quo exequi voluissent. Sol factura imprecationem adnititur a dijs exaudiri.

SER. a ¶ MERITū q́ʒ malis auerti te numen: qđ mali merent. b ¶ Audite p̄ces: īprecationes dicit: nam nō sunt p̄ces: vt paulo post Imp̄cor arma armis pugnēt. c ¶ Adnare: vt in primo: Huc pauci vestris adnauimus oris. i. per tēpestatē venim⁹. ⁊ bono colore futura prædicit. d ¶ Fata Iouis: participiū ē nō nomē a fādo. e ¶ Terminus hæret: si hoc ē immutabile.

Accipite hæc, meritúmq́ʒ[a] malis auertite numē·
Et nostras audite preces[b] ·si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare[c] necesse est,
Et si fata[d] Iouis poscunt, hic terminus[e] hæret,
At bello audacis[f] Populi vexatus, ⁊ armis
Finibus[g] extorris, complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret· videatq́ʒ īdigna[h] suorum
Funera ·nec cum se sub leges pacis[i] iniquæ
Tradiderit; regno aut optata luce fruatur.
Sed cadat[k] ante diē[l], mediáq́ʒ inhumatus arena·
Hæc precor ·hāc vocē extremā cū sāguie[m] fūdo.
·Tū vos[n] ō Tyrij stirpem; ⁊ genus omne futurū
Exercete[o] odijs, cineriq́ʒ hæc mittite nostro
Munera ·nullus amor pp̄lis, nec fœdera[p] sunto.
Exoriare[q] aliquis nostris ex ossibus[r] vltor,
Qui face Dardanios, ferróq́ʒ sequare colonos:
Nunc, olim, quocūq́ʒ dabunt se tēpore vires,

to: nutriunto. Vrbanus dicit verbo eē iuris vsam propter odia hæreditaria. q ¶ Exoriare: exoriat. ⁊ ostendit Annibalē. r ¶ Ex ossibus: scđm Anaxagoram q homœomerias dicit: idest omniū mēbrorū similitudinē eē i reb⁹ creādis: sicut ex ossib⁹: sic ex sāguie ⁊ medullis: nam oīa p parte sui trāseūt ī p̄creatione. Lucreti⁹: Nūc ad anaxagoræ veniam⁹ homœomeriā.

f ¶ Audacis populi: rutulorum sicut semper inducunt vt audaces. g ¶ Finib⁹ extorris: extra suas terras remot⁹. ⁊ significat qđ Euādri ⁊ Tarchontis. petiuit auxiliū. h ¶ Indigna suorū funera: Pallātis dicit ⁊ cæterorū. i ¶ Pacis iniquæ: vt supra diximus p̄pter p̄ditā linguam habitū nomē: quæ solet victor īponere. sicut postulat Iuno. k ¶ Sed cadat ante diem: Cato dicit iuxta laurolauinium quom Aeneæ socij prædas agerent: bellū cōmissum: in quo Latinus occisus est fugit Turnus: ⁊ Mezentij auxilio cōparato victus quidē est ab Aenea: qui tamē in ipso prælio non cōparuit. Ascanius postea Mezentiū interemit: alij dicūt q̄ victor Aeneas quū sacrificaret sup numicū fluuiū lapsus: ⁊ eius nec cadauer inuentū ē. vñ dicit: Mediaq́ʒ inhumat⁹ arena. postea dictus est inter diuos receptus: quē Iouē indigetem dixere. l ¶ Añ diē: ante fati necessitatē. ⁊ bene qđ passura ē optat Aeneæ: vt Sed misera ante diē. m ¶ Cū sanguine fundo: quasi īprecationes ipsas suo cōsecraret cruore. n ¶ Tū vos o tyrij: nō sūt mandata: sed īprecationes: vt dissentiāt omnibus reb⁹: sicut ⁊ factū est: nam si mandata sunt: quo mō genus futurus? o ¶ Exercete odijs. i. fatigate. p ¶ Nec fœdera sunto: qa supra sunt tertio. sunto autē sint: ⁊ fit pp metrū addita o tertiæ p̄sonæ nūeri pluralis modi īdicatiui; vt amāto; docēto; legunto: audiū

DON. ¶ EXERCERE odijs. qđ factū ē trib⁹ bellis punicis. ¶ Exoriare aliqs: aliq de Hānibale volunt intelligere. ¶ Sed: melius ē vt sit hoc p̄turbatæ p̄sonæ quæ nesciat se impossibilia postulare: qđ sequētia indicant cū postulet: ⁊ littora ⁊ vndas īter se discordare.

CHRI ¶ SI NECESSE est: Quod minime vellē. ¶ Finib⁹ extorris: morietī nō īmerito· vt ostendit Cicero de diuinationē. ¶ Optata luce. i. vita. ¶ Fruat: īfœlicissimū ē multos labores tulisse: multaq́ʒ adisse pericula: vt aliquid assequamur: quo acquisito morte intercepti frui nō possum⁹: vt frustra oīa illa dura atq́ʒ aspa p̄pessi videamur. ¶ Añ diē. q. d. Cū vita adhuc durare posset. Lōgo aūt ordie: narrat hæc tāq́ʒ si illa sperare possit. Nā hæc dicēs vī aliq̄ mō saturare irā ⁊ explere aīum. Mediaq́ʒ inhumat⁹ harenā cæterū hoc ex historia ē. Naʒ æneas cū rutilis ⁊ cū Mezētio pugnās supueniēte nocte nusq́ʒ apparuit: alij putāt iudeos relatū: alij submersus ī numico fluuio: ⁊ lō templū: illi dicatū ē cū hoc titulo patris diui terrestris: q fluuij numici aq̄s gubernat: ait Dionysius: Optat aūt ⁊ vitā breuem ⁊ mortē ihonoratā. ¶ O tyrij: apostrophe ad habentes: vt ingens aī affect⁹. demonstret. ¶ Exercere. q. d. perseuerate in odijs. Naʒ exercere nō est semen infestare: sed diuturno tp̄e in laboribus defatigare. ¶ Exoriare: p hos aliquot versus quanto odio feratur ostendit.

¶ FLVCTIBVS

Littora littoribus contraria, fluctibus [a] vndas
Impcor. Arma Armis pugnét[b], ipsiq; Nepotes.
Hæc ait, & partes animum versabat in omnes
Inuisam quærens q̃primum abrumpere lucem.
Tum breuiter [c] Barcen nutricem affata Sichei.
Nanq; suam Patria antiqua cinis ater habebat.
Annam Cara mihi nutrix hûc siste[d] Sororem,
Dic corpus properet fluuiali spargere [e] lympha,
Et pecudes secum, & monstrata piacula [f] ducat.
Sic veniat[g], túq; ipsa pia tege[h] tempora victa.
Sacra Ioui[i] stygio, quæ rite[k] incepta paraui,
Perficere est animus, finémq; imponere curis[l],
Dardaniiq;[m] rogum capitis permittere flāmæ.
Sic ait illa gradum studio[n] celerabat anili.
At trepida[o], & cœptis[p] ĩ manibus effera Didò
Sanguineá volués aciem, maculísq; trementes
Interfusa Genas, & Pallida[q] morte futura
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda[r] rogos, ensémq; recludit
Dardanium, non hos[s] quæsitũ munus in vsus.

SER. a FLVCTIBVS vndas Imprecor: pp illud qđ in fœderibus sancitum est: vt corsica media esset iter romanos & carthaginenses. b Pugnét ipsiq; nepotes: pót & ad ciuile bellum referri. c Tum breuiter: festinatione mortis. simul nectit causam morarum & ipsi & sorori. d Hûc siste: hûc adhuc vt Et greges sistit ad ara. hinc & sistatur dicim᷑: id est adducatur. nam stare aliud est. nec aliter possumus dicẽ q̃ sta hic: et siste huc. Fallit enim plerũq; vbi similitudo: quia dicimus sto et sisto: quum diuersa significẽt pro eodem. e Spargere lympha: sacrificantes dijs inferis aspergebant: vt Spargens rore leui & ramo felicis oliuæ. superis abluebant: vt Donec me flumine viuo Abluero. modo āt inferis sacrificabat: vt Sacra Ioui stygio. f Placula: purgatiões: alias sunt sacrilegia. g Sic veniat: ne pmitteret aut pcederet. h Tege corona: vt & ipsa tardaret. i Ioui stygio: hoc est Plutoni. Et sciendũ stoicos dicere vnũ esse deũ cui noia variant p actibus & officijs: vnde etiá duplicis sexus numina eẽ dicunt: vt quũ in actu sunt mares sint. Fœminæ quũ patiendi hñt naturã. vñ est in Georgicorũ secũdo. Cõiugis in gremium læte descendit. ab actibus autẽ vocant: vt Iuppiter iuuans pater: Mercurius qꝑ pest mercibus: Liber a libertate. sic ergo modo Iouẽ stygiũ dicit inferis sacrificatura: vt Iunoni infernæ dictus sacer. hinc est Iouis oratio: Cælicolæ mea membra dei quos nostra potestas Officijs diuisa facit. k Quæ rite incepta paraui: ordo est: incepta quæ paraui: a᷑sus est rite pficere. l Curis: amoribus. m Dardaniiq; rogũ capitis: in quo eius imago fuerat. n Studio anili: aut pro ætatis possibilitate: aut pro idustria: qua vtunt aniculæ. o At trepida: festina: nam moritura nil timebat. p Cœptis effera: furiata sæuis cogitationibus. q Pallida morte. s. aut pallidior q̃ solent esse hoies post mortem: aut pallida hoīne mortis futuræ. r Furibũda: furẽti similis. s Non hos q̃situm munus in vsus: quem Aeneas nõ ad hunc vsus reliquerat: vt supra diximus sm Homerũ vertitur munus in pniciem. tale est in buco. Hos illi (qđ nõ bñ vertat) mittimus hædos.

DON. PVGNEnt ipsiq; nepotes: hoc dixit possibile: nã & furentes qñq; qđ rectũ est sentiũt. Tum breuiter: nã hoc conueniebat quæ q̃primũ mori cuperet. Hũc siste: hũc insta iter adhuc. Cara: blãditur vt imperet p blãdimenta: qđ illa pp ingrauescentẽ ætatẽ poterat recusare. Elegit personas q̃ tarde pegeret: & cum moras remearet: vt sibi lõgius sculum ad mortẽ patrandã spaciũ daretur: & pp hoc dixit siste: & nõ mitte. Dic. c. & hoc ad mora innectandas ptinet. Et. p. & his similiã.

CHRI. IN OMNES. p. codẽ. n. tpe cuncta aīo cõplectebat᷑: Ex qbus in eandẽ sntam trahebat᷑: vt q̃primum moreretur. Nihil. n. re amata caritura: qđ dignum vita videretur occurrebat. Nutricẽ sichei: hac vtitur ministra: vt per illam magis recordetur pristini mariti: Atq; inde magis ex animo pellatur æneas. Propet: non quia illam cuperet properare: sed vt magis dissimulet consilium mortis. Ergo q̃uis impet festinationem: tamen multa adnectit: quibus morari illam cogat. Finemq; imponere curis: ex his verbis simulat consilium vitæ. Effera: ponit ante oculos quomodo affecti sint qui sibi mortẽ iam decreuerint. Sanguineam: nam furore accẽsæ oculi ex furore veluti sanguinei rubebãt: nam ex vehementi furoris impetu sanguis ad exteriora pellitur: & spiritus veluti ardentes in oculis apparent: & tamen gene. i. palpebre & oculorum sinus alternantibus furore simul & timore mortis maculis inficiunt. Nã & si mortem ex impetu appetamus: tamẽ natura ab ea abhorret.

Hic postq̄; Iliacas vestes, notúmq; cubile
Conspexit, paulum lachrymis, ꝛ méte[a] morata
Incubuitq; toro, dixitq; nouissima verba.
Dulces exuuiæ dum Fata, Deúsq;[b] sinebant
Accipite hanc animã, méq; his exoluite curis.
Vixi[c]; ꝛ quē[d] dederat cursum Fortuna, peregi.
Et nunc magna mei sub terras[e] ibit imago.
Vrbem[f] præclaram statui, mea mœnia[g] vidi.
Vita[h] virum, pœnas inimico à Fratre recepi.
Felix, heu nimium felix, si littora tantum
Nunq̄; Dardaniæ tetigissent nostra Carinæ.
Dixit, ꝛ os impressa[i] toro, moriemur inultæ?

SER. a ¶ ET Mente: ꝯsilio. b ⁋ Deusq; sinebãt: aut Iuppiter qui Aeneã abscedere compulit: aut amor: aut necessitas fati. c ⁋ Vixi: excusat vitæ abruptionẽ: quia dicit Plato magna pœna affici animas eoꝝ: qui vitã ante tps relinquũt. d ⁋ Et quem dederat cursũ fortuna peregi: nõ natura nec fatum. Tribus enĩ humana vita ꝯtinet: natura cui vltra centũ ꝛ viginti solsticiales ãnos cõcessum nõ est: fato cui nonaginta anni: hoc est tres Saturni cursus exitium creãt: nisi forte aliarũ stellaꝝ benignitas etiã tertiũ eius superet cursũ. Fortuna. i. casu: q ad oĩa pertinet: quæ extrinsecus sunt: vt ad ruinam: incendia naufragia: venena: bene ergo dixit fortuna. sic Cicero in philippicis: Multa mihi imminere videbantur ꝑter naturã: præterq; fatũ. i. gladij Antonij ex casu. e ⁋ Sub terras ibit imago: bene imaginẽ dixit. valde. n. q̄ritur apud philosophos quid illud sit: qđ inferos petat. Nã tribus ꝯstamus: aĩa quæ superna est: ꝛ originem suã petit: corpore qđ in terram deficit: vmbra quã Lucretius sic diffinijt: Supra spoliatus lumine aer. ergo vmbra si ex corpore creatur: sine dubio perit cũ eo. nec est quicq̄; reliquum ex hoĩe qđ inferos petat: sed deprehenderunt esse quoddã simulacrũ: qđ ad nostri corporis effigiem fictũ inferos petat: ꝛ est spẽs corporea quæ non põt tangi: sicut ventus. hinc in. vj. Corpora viua nefas stygia vectare carina. hanc aũt rem etiã Homerus requirit simulacro Herculis apud inferos viso. ꝛ sciendũ simulacra esse: hæc etiã eoꝝ qui ꝑ apotheosin dij facti sunt. vnde aut visi eẽ apđ inferos: aut illuc descendisse dicunt. Hor. de Libero: Te vidit insons cerberus aureo curru decoꝝ. Sciendũ tamen abuti poetas: ꝛ cõfuse: vel simulacrũ: vel vmbrã dicẽ. f ⁋ Vrbem ꝑclaram: non est ꝑrium illi loco. Pẽdent opera interrupta: nã licet paululum aliqd superesset: quãtum ad ipsam ꝑtinet fecerat; vt Vrbemq; paratã. Itẽ paulopost: Vrbemq; tuã: ꝛ re vera ciuitati qđ superest factis muris: tẽplo: portu: ꝛ theatro? g ⁋ Mea mœnia vidi: a me facta: ꝛ ꝑtinet ad effectũ: vt quam vestræ fecere manus. h ⁋ Vita viꝝ: puniendo eius interfectorẽ: nã ideo addidit: Pœnas inimico a fratre recepi: ꝛ re vera nulla auaro maior est pœna: q̄; amittere pecuniã: ꝑpter quas cõmiserat scelus. bene aũt recepi quasi debitas. ergo hoc dicit feci istud ꝛ illđ. felix nimirum fuissem: si tñ Aeneas carthaginẽ non venisset. Alij hæc q̄si per interrogationẽ accipi volũt: vt nõ dicat esse ꝑfectum. nunquid vrbem statui? nũqd vita suã viꝝ? nũquid a fratre pœnas recepi? felix tñ fuissẽ: si vel hĩ tantum ꝯtingeret: vt carthaginem non venire Aeneas: et hanc varietatem gignit hic sermo tantũ: nam vtrũq; admittit. tñ melior ẽ sensus sup̄ior. quẽ nõnulli sic exponunt. ꝑp pẽdẽt opa iterrupta: vt sit ordo: Vrbẽ ꝑclarã: ꝛ mea mœnia vidi statui: hĩ est cũ statuerẽtur. statui. n. ĩfinitiuus a passiuo statuor Felix: heu nimiũ felix: si littora tñ Nũq̄; Dardãiæ tetigissent nr̃a Carinæ. a Catullo accepit q dicit Iuppiẽ oĩpotẽs vtinã nec tpe primo Gnossia Cecropiæ tetigissent littora puppes: hĩ est quũ statueret. i ⁋ Os ĩpressa toro: applicito ore ad lectulũ: aut q̄si amatrix: vt Stratisq; relictis Incubat: aut q̄si peritura ĩsensibili rei dat sensum: ꝛ sic ad lectulum loqtur: vt ad hastã Turnus. Te turni nunc dextra geret. ꝛ Mezentius ad equum: Rhebe diu: res si qua diu mortalibus vlla est: Viximus.

DON. ¶ MORIEMVR: in plurali dixit: vel quia sic sæpe vsurpamus: vt de vno dicamus nos: vel quia ꝛ reliquiæ erant perituræ.

CHRI. ¶ HIC POSTq̄;. qm̃ alternatim in ea æstuabant modo odiũ modo amor: cũ reliquias videret non potuit nõ detineri aliquantulum. ⁋ Dulces ex. exuuias dicimus quas hostem exuuimus: ergo nec olim exuuias nec nunc dulce: sed o reliquiæ quæ fuistis dulces: nunc estis exuuiæ. Sic ꝛ in Buc. Has olim exuuias mihi ꝑfidus ille reliquit. Vel simpliciter dulces exuuias: qa hoc odiũ non excluserat oĩo amorem. Nec põt auditor huiuscemodi apostrophen sine summa cõmiseratione audire. Nã citatur inde maxima ꝑsertim si sit a ĩmutuam rem. ⁋ Dum. f. d. q. s. ex amore ita videtur aliquo mõ excusare æneã ꝛ rem in fata ꝛ deũ reijcere. ⁋ Accipite. h. a. q. d. Si morte tantis curis soluor: cupio mortua vobiscum eẽ. ⁋ Vixi: honesta locutio: vt quos perisse significare volumus dicamus: vixerũt. Sic Cice. de ijs de qbus suppliciũ iam sumpserat Vixerũt. Per

dixit

dixit vixerunt. ¶ Peregi: penitus absolui atq; expleui. Per. n. in cópositione aliqñ vim retinet: vñ dicimus totũ pcurrere cãpũ. i. cũrrere p totũ campũ. Aliqñ significat act⁹ pfectionẽ: hinc Cice. qm̃ hæc nos nó solũ fere: sed etiã pferre decreuim⁹. ¶ Magna imago: dixit magna quasi dolens tantã fœminã sic pire. s. sine vlla vltione: vñ est moriemur inultæ: ⁊ ostẽdit q etiã in extremo tp̃is puncto alternatim mó huc mó illuc fluctuans mouebat anim⁹ ⁊ ppterea dixit sic? q̃si nó placeret: Deide affirmauit cũ dixit sic. ¶ Nunq; dardaniæ: sic Varius poeta Iuppiter oĩpotẽs vtinã nó tp̃e primo Gnosia cecropiæ tetigissent littore puppes. ¶ Moriemur inultæ: nó potuit excellentius scribere poeta æstuationem illam animi mó in amorem modo in odium insurgentis. Nam quæ paulo ante dixerat ex nimio amore: Accipite hãc animã nũc ex odio cõqueritur: q moriatur antequam illũ vlta sit.

Sz moriamur ait: sic[a]? sic iuuat ire sub vmbras.
Hauriat hunc[b] oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, ⁊ nostræ secum ferat omina mortis.
Dixerat; atq; illã media inter[c] talia ferro
Collapsam aspiciunt comites; ensẽmq3 cruore
Spumãtem, sparsásq;[d] manus: it clamor ad alta
Atria: concussam bacchatur Fama per Vrbem.
Lamentis, gemitúq;, ⁊ fœmineo[e] vlulatu
Tecta fremũt: resonat magnis plãgorib⁹ Aether:
Non aliter quàm si imissis ruat hostibus omnis
Carthago; aut antiqua[f] Tyros. flãmáq3 furẽtes
Culmina pérq; Hominũ voluant: pérq; Deoꝝ.
Audijt[g] exanimis. trepidóq3 exterrita cursu
Vnguibus ora Soror:[h] fœdãs, ⁊ pectora pugnis
Per medios ruit; ac morientez nomine[i] clamat.
Hoc illud Germana fuit? me fraude petebas:
Hoc Rogus[k] iste mihi, hoc Ignes, aráq; parabát.

SER. a ¶ SIC? SIC: q̃si iterrogatio: ⁊ responsio. et placet sic fultã mori? ⁊ hoc loco itelligimus eam se pcussisse: vñ alij dicũt esse vba furẽtis. b ¶ Hauriat hũc. o. i. aut videat omina tẽpestatis futuræ aut certe satisfaciat suæ crudelitati. c ¶ Inter talia: per talia: vt Hũc iter fluuio thyberinus amœno. d ¶ Sparsásq; man⁹: aut perfusas sanguine: aut morte resolutas. e ¶ Fœmineo vlulatu: proprio fœminarũ. Hor. Et illa nó virilis eiulatio. f ¶ Aut antiqua tyros: vel nobilẽ dicit: vel illud ostendit: qa carthago añ byrsa: post tyros dicta est: post carthago a cartha oppido vñ fuit Dido inter tyrõ ⁊ berithũ. g ¶ Audijt exanimis: territa: nam vt supra diximus exanimus mortuus significat. h ¶ Ora soror fœdãs: cruẽtãs sanguine. i ¶ Nomine clamat: aut Didonẽ vocat: vt supra diximus pœnorum lingua viraginem: nam Elisa dicta est: sed virago est appellata: quom se in ignem præcipitauit: aut nomine clamat: nominat eam sicut Homerus dixit ἔκ τ' ὀνόμαζεν: aut certe vero nomine: vt solent dolentes vt Hunc ego te eurýale aspicio: ⁊ mater cyrene: mater hic tibi ait ⁊ te crudelẽ nomine dicit. ⁊ multi quærũt quo modo procedit hoc: quom eius nomen nusquam sequat. sed tractũ est a iure vbi dicitur nil interesse vtrum quis vnum filiũ habens dicat filii hæres esto: an titi hæres esto. ergo dicendo: hoc illud germana fuit: quasi nomen dixit. Sane sciendum bene eum perturbatæ integruz nó dedisse sermonẽ. k ¶ Hoc rogus iste mihi: alludit ad historiam.

DON. ¶ HAVRIat: pars vltionis erit: si hostis abiens rogi flãmas aspiciat: ⁊ tristis omnibus nauiget. ¶ Atq; illam: ostendit celeritatem in Didone: vt néo ictũ viderit: sed illã cadentez aspexerunt. ¶ Nomine. atqui nó dixit dido sed germana: Sed duplex ẽ nobis nomen. Alteꝝ naturæ et sanguinis quo cõiunctæ personæ appellant: vt mater: pat: frater: soror: et similia. Alterum quod imponitur ab extraneis. Ergo soror sororem noĩe sanguinis appellare debuit. Vnde dixit germana.

CHRI. ¶ MEDIA inter talia: Apronianus legit mediam nam qui se transfodit medius videtur esse Gladii. sic Scylitus Concidit exacti medius per viscera telli. ¶ Collapsaz aspiciunt: ita callide res peregit: vt non animaduertere illæ potuerint eam collabentem dum ensi incumbere: sed viderunt iam prolapsaz. ¶ Concussam bacchatur fama per vrbem: Fama statim per vrbem sparsa tam subito dolore vniuersa vrbs concussa est furentibus omnibus præ dolore. ¶ It clamor: facit rem verisimilem ex eo quod solet fieri. ¶ Non aliter: pathos a maiori. Dicit eniz nõ minorem fuisse luctuz: vt morte vnius quasi tota vrbs perisset. ¶ Hoc illud. s. s. quod te interfeceres. ¶ Illud quod sacra simulares: ergo illud fuit s: idest ea idcirco simulasti: vt mortem tibi conscires. Ergo petebas me fraude: idest fraudulenter egisti mecum nam petere ex se hic significat: vt Regi nam petit: hic osculis: hic pectore toto hæret. Repetitio autem vehementiam orationi præ

Det: ac beniq; sibi cõmiserationem citat quod per errorem dum sacra se sorori parare cred dit mortem illi parauit.

Quid primũ[a] deserta q̃rar? comitém ne [b] sororẽ
Spreuisti moriens? eadem me ad fata vocasses.
Idẽ ambas ferro dolor, atq; eadẽ hora tulisset.
His etiam struxi[c] manibus, patriósq;[d] vocaui
Voce deos: sic te vt posita[e] crudelis abessem.
Extinsti te, méq; soror, Populúmq; Patrésq;
Sidonios, vrbemq; tuã: date[f] vulnera lymphis
Abluam, & extremus si quis super halitus errat
Ore legam[g]: sic fata gradus[h] euaserat altos,
Semiãimémq; sinu germanã amplexa fouebat
Cum gemitu, atq; atros siccabat veste cruores[i].
Illa graues oculos conata attollere rursus
Deficit: infixum stridet sub pectore[k] vulnus.
Ter sese attollens, cubitóq; inixa leuauit,
Ter reuoluta[l] toro est, oculisq; errantibus alto
Quæsiuit cælo lucem, ingemuitq;[m] reperta.
Tũ Iuno[n] Omnipotens lõgũ miserata dolorẽ,
Difficilésq;[o] obitus; Irim[p] demisit Olympo,
Quæ luctantẽ animã, nexósq; resolueret art[9].
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera[q] ante diem, subitóq; accensa furorẽ

SER. a ¶ Quid p̃imũ deserta q̃rar? cõquestio cur relicta sit: nec ad par exitium conuocata. b ¶ Comitém ne sororẽ spreuisti? deest illud ne quod spreuisti comitem sororem: & semiplene loquitur: q̃d afflictis cõuenit. c ¶ Struxi manibus subaudi rogos. d ¶ Patrios deos. Saturnũ & Iunonẽ. e ¶ Posita: exalata. Statius: Positusq; beata morte pater. f ¶ Date aut aquam: aut date idest pmittite lauare autẽ cadauera satis p̃ximis cõcedebat: vñ queritur mater Euryali: Nec vulnera laui veste tegẽs. g ¶ Ore leg. i. sic Cicero in verrinis: Vt extremũ filiorũ spiritũ ore excipere liceret. h ¶ Gradus euaserat altos: ascẽderat rogi scilicet: qui rogi p̃ qualitate fortunarũ fiebãt: vñ in sexto: Cæloq; educere certãt. i ¶ Cruores vsurpatum cõtra artẽ. nã nec sanguines dicimus numero plurali: nec cruores. siccabat autẽ exprimebat. k ¶ Sub pectore: nũc per transitũ dicit vulneris locũ. l ¶ Ter reuoluta toro: aut sæpius aut prom̃ã teusis est propter bella carthaginis: nam tria cũ romãis fuerẽ bella punica. m ¶ Ingemuit q̃ reperta: atqui supra ait: Inuisã quærens q̃; primũ abrũpere lucẽ? sed ostẽdit morientes sua iprobare desideria: vt in sexto: Quã vellent æthere in alto Nũc & pauperiem & duros pferre labores. n ¶ Tũ Iuno omnipotens: aut pro nuba: aut Iferna. o ¶ Difficilesq; obitus: quia supererat vita ei: quæ casu non aut fato aut fortuna moriebatur: vt Nam quia nec fato merita: nec morte peribat: idest naturali. p ¶ Irim demittit olympo: vt & supra diximus traxit hoc de alceste Euripidis: qui iducit Mercurium ei comam secantem: quia fato peribat mariti. Sane sciendum hoc ideo nunc fieri quia certis cõsecrationib[9] solebãt homines facere: vt muniti essent aduersus fortunæ impetus: nec poterant mori nisi exauctorati et absoluti illa cõsecratiõe. Vnde circa Didonem ista seruantur. q ¶ Sed misera ante diem: non est contrarium q̃d dicit i decimo: Stat sua cuiq; dies: nam vt supra diximus scd̃m sectas loqtur. & hoc scd̃m alios: illud scd̃m alios dictũ est epicureos. s. vt iferi[9] i. x. dictũ ẽ q̃; q̃; grãmaticæ respõsioni possit sufficere: Omnia vincit amor: & nos cedamus amori.

¶ COMITes CHRI.

ne: quã infœlix sit ostẽdit: cũ p̃ bñficio habitura fuisset: si comitẽ se ad mortẽ vocasset. ¶ Extinsti: durũ est icidere i calamitatẽ: sed durius in eã qua oĩa sua pdiderit: durissimũ aũt cũ id sit sua stultitia cõtractũ. Quid aũt erit si illud annixe cõficere tentauerit: tanq̃; si sũmopere pfuturũ fuerit. Deinde vniuersa illa sedula executio officii ꝙ aquã ab abluẽdũ petiuerit: Quod extremũ spũm ore legere tẽtauerit. Quod celerrime ascendẽs germanã amplexa sit: & ꝙ Dido eã aspicere conata sit: & ꝙ pœnitẽtiæ signa tribuerit q̃d mortẽ sibi cõsciisset cõmiseratiõnẽ sũmã excitãt. ¶ Ore legã: Nã ppinquorũ erat hoc offm̃: sic Cice. de fu̇tura vrba. Ait enim vt extremũ filiorũ spũm ore excipe liceret. ¶ Irim demisit. o. q̃uis Cornut[9] dicat ꝙ more poetico sicut & ramo aureo hoc finxit poeta: Tñ de Alceste euripidis tragœdia traxit. Alceste. n. Peliei Iasonis patrui filia adameti regi thessalo nupsit: & cũ adameto eẽt moriendũ adeo illa virũ dilexit: vt p̃ illo mortẽ subire voluerit i hac tragœdia iducit Euripides orcũ gladiũ gestãtẽ: quo crinem icidat alcestæ: ergo quẽadmodũ cũ illi de vita supeẽẽt: & tñ p̃ viro obire eligeret. Finxit opinẽ eẽ eurypides: Vt crinis secaret: sic cũ didoni supeẽẽt de vita & tñ p̃ viro eligeret mori vt amoris vitaret dolores idem Vir. fingere placuit. Alcest

¶ FLAVVM

SER. a ¶FLAVVM crinem: matronis nunq̃ flaua coma dabatur: sed nigra: vnde Iuue. Et nigro flauum crines abscondente galero. huic ergo dat quasi turpi. b ⁋ Caput damnauerat: nec etiam mori destinauerat. c ⁋ Iris rosida: quia cũ nubibus est: q̃ non carent rore. d ⁋ Aduerso sole: bene rẽ naturalem expressit. Iris enĩ nisi e regiõe solis non fit: cui varios colores illa dat res: q̃ aq̃ tenuis: aer lucidus: ⁊ nubes caligantes irradiatæ varios creant colores. e ⁋ Corpore soluo: quia ait supra: Nexosq; resoluerat artus. f ⁋ Omnis ⁊ vnã: vno impetu effusa est vita: hoc est anima. g ⁋ Dilapsus calor: ſm eos qui dicunt animam calorem esse: qua recedente corpus friget: vt Corpusq; lauant frigentis ⁊ vngunt. h ⁋ In ventos vita recessit: anima: vt in sexto: Quęq; sibi tenuis nascentes accersere vitas. ⁊ dicẽdo in ventos: aut eos sequitur: qui animam aerem dicunt: hoc est in materias suam redit: aut certe eos qui dicunt animam perire cum corpore: vt intelligamus euanuit in ventos recessit: vt in nono: Sed auræ omnia discerpunt: idest euanescunt.

Nondum illi flauum[a] Proserpina vertice crines
Abstulerat; stygióq; caput damnauerat[b] Orco.
Ergo Iris[c] croceis per cælum rosida pennis
Mille trahens varios aduerso Sole[d] colores
Deuolat ⁊ supra caput astitit. hunc ego Diti
Sacrum iussa fero, teq; isto corpore[e] soluo.
Sic ait; ⁊ dextra crinem secat omnis[f] ⁊ vnà
Dilapsus[g] calor, atq; in Ventos[h] Vita recessit.

DON. ¶SOLVO. omnia quibus vita constat sibi inuicem nexa sunt: sed cum resoluta fuerint: atq; a sese recesserint: tunc mors sequit. Nec fato nec more merita. Non ſm institutuz naturæ: q̃d fatis attribuitur. Difficilis. n. mors est: cum non consensu naturæ spiritus redditur: sed vi extorquetur. ⁋ Ante diẽ: ante tempus quod natura potuit afferre.

CHRI. ¶CROCEIS. p. alatam deas hanc fingũt: ⁊ filiam thaumantis ex ponto ⁊ terra geniti ⁊ ex vxore Electra oceani: ꝙ filia iccirco: Fingunt ꝙ illam homines admirantur: nas θαυμάζω admiror significat est filia electræ oceani: q̃m ex humore nascitur: Verum philosophos hac de re audiamus. hi. n. aiunt irim esse impressionem generatam ex nube concaua simul ⁊ rosida: ad pluuiam ꝑparataz stillicidijs infinitis tanq̃ in speculo relucentes: habentemq; figuram argualem ⁊ colores varios a radijs solis siue lunæ generatam. Sed Aristo. ait: Non generari a luna nisi bis in quinquaginta annis. Erit ergo iris nubes aquosa per omnes sui partes a radijs penetrata. Forma est arcualis: ⁊ duobus capitibus terræ affixis in figuram circuli ad cœlum eleuatur. Colores trahit vt placet nonnullis ex quatuor elementis. Ex igne enis rubeus est in summo ex terra viridis in infimo. Ex aere lacteus: ex aqua cœruleus. Sed Arist. in meteoris ait: ꝙ color rubeus vel vinosus fit ex radio tãgente superficiem rotunditatis nubis: post quem sequitur color mixtus ex albo cœruleo ſm qualitatem dominantem in medio nubis: tamen apparet in vno color viridis vbi vapor magis est terrestris: ⁊ hi colores sunt alijs principaliores: quia multos habent colores. quos pictor nullus exprimeret. Est igitur eodem Aristo. auctore iris repercussio radij redundantis ad vaporem sibi oppositæ nubis sicut splendor in aqua refulgens in pariete refulget rediens ad ipsum. Sua interpositione feruorem solis temperat. Resolutione in pluuias inferiora fœcundat. Specie sua superiora pulchra reddit. Dominum humiditatis in aere esse ostendit: vnde infra quadraginta annos a mundi fine non apparebit: quod elementorum desiccationem indicabit. Pacem inter deum ⁊ mundum denunciat. Semper ex opposito solis est. Ergo nunq̃ apparet in meridie: quia sol nunq̃ est in septentrione. Pli. tamen ait ꝙ post Autũni æquinoctium appareat quacunq; hora: nec vnq̃ plures simul q̃ duo. ⁋ Nondum illi flauum: nõ placet q̃d Ser. scribit. Mulieres pudicas non esse visas flauo crine. Nam Oui. in libro de Fastis sic ait d̃ Lucretia: cui palma pudicitiæ tribuitur: Forma placet: niuesq; color: flauiq; capilli: Quodq; aderat nulla factus ab arte color. ⁋ Soluo. Quia ſꝫ Platonicos homo anima est: quæ ĩ corpore veluti vetustissimo in carcere includitur. Ergo soluto tanq̃ corporeis vinculis: ⁊ ipse in textu: Nec auras respiciunt clausæ tenebris ⁊ carcere cæco.

¶Explicit Liber Quartus.

SER. NTEREA MEDIVM Aeneas iam: Dus flet aut sepe, lit Dido. Et hoc sīmone librum: vt soiet superioribus iungit. Cuius pars maior ex Homero sumpta est. Nam ola q̃ hic cōmemorat exhibentur circa tumulus Patrocli: nisi q̃ illic curule exercet: hic naua le certamē. Sane intelligēdus nō potuisse fieri: vt vna nec plena die Aeneas ad Siciliā pueniret. Vn ac cipiendū est: sicut supra legimus: q̃ circa primū ortū lucis nauigauit: vt Regia e spe culis vt primū albescere luces Vidit: et æqua tis classes pcedere velis. ergo tota die Dus le Dido interimit: Dus fletur paululū prouectus est leniter spirātibus ventis. et flammas rogi circa vesperam vidit: quo tpe et p na turas ignem vi dere potuit: et p pristinū morē: quo p diem ca dauera nō incē debant. Deinde tota nauigatis nocte et alterius diei pte ad siciliā pucit. b Medium: aut medius est quicqd a pricipio recedit: et needū finē sortitur: aut medium sic altus vt medium putares: vt Gradi turq; p æquor

Ias mediū. Nā vere mediū sequēti indicat loco: vt Pelagus tenuere rates nec iā amplius vlla Occurrit tellus. c Certus aut īdubitabilit pergēs: aut certus Aeneas. i. soiers strēnuus: vt Eqdem p littora certos Dimittam. d Atros aquilone: quos nuper flans aqlo atros effecerat: vt Et mediis p peras aqloni bus ire p altū. Nas nouimus tēpestatis hanc esse naturā: vt reliqas vēti teneat tempestas etiā in alterius flatu. Atros dt sm Pliniū qui dicit in natura li historia non esse maris certus colorē: sz p ventoꝝ qlitate mutari: et aut flauus esse: aut luculentus aut atrum.

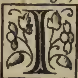

ADILON.

Quintus habet ludos, et classem corripit ignis.

DON. ℭ ATROS Aquilone. atq nō est aptus aq lo ex Africa in Italiā nauigan tibus: sz vel po fuit species pro genere: vel nauigabat Aqlone: qa ex secun do Iouis præ cepto statuerat Carthaginem relinquere quo cūq; illo ferrēt venti: vt etiā Aquilone flan te enauigaret q̃ illi ferrent.

ℭ Modestini iurisconsulti. Argumentum. V.

Auigat Aeneas, siculas ōfert ad oras. Hic manes celebrat primos· Vnà hospes Acestes·
Ludos ad tumulū faciunt, certamina ponunt.
Prodigium est cunctis ardens Delapsa sagitta·
Iris Tum Beroen habitu mentita senili
Incendit naues, subitus quas vindicat imber·
In somnis pater Anchises quæ bella gerenda
Quóq; duce ad naues possit descendere narrat.
Transcribit Matres Vrbi, populúmq; volentē.
Et placidum Aeneas Palinuꝝ quærit in vndis.

CHRI ℭ FLVCtusq; atros. Varij. n. vēti varios maris colores afferūt: vt apparet apud Homeꝝ. Respiciens: Ex amore: Nā qt̃uis Italiam: vt deo obseqre tur peteret: Tñ nō poterat nō mouerí

ℭ P. Virgilij Maronis Aenei. Liber Quintus.

NTEREA [a] mediuʒ [b] Aeneas iam classe tenebat
Certus [c] iter; fluctúsq; atros [d] Aqlone secabat
Mœnia respiciēs; q̃ iā īfelicis Elisæ

mouerl amo re: quē erga Didonē gerębat. Dlscedere enī æneam a didone nihil aiiud est: vt ī allegorijs ostendimus. q; virum ægregium a Ioue per Mercuriū monitum. i. a deo per doctrinam eruditum a vita actiua ad contemplatiua transire. Sed cū nondum in eo virtutum genere q̄ animi iam purgati dicuntur cōsistat: sed in virtutibus purgatorijs ɔstitutus sit quāuis diuina præcepta quib⁹ cœlestia cōtemplari: ⁊ terrena despicere iubemur sequi decreuerit: tamen nō potest nō cōmoueri cupiditate rerū terrenarū præsertim earum: in quib⁹ virtutes ciuiles versanť. Nam bene regere se domūq; suam ac etiā rempubli. non minima virtus est: neq; damnatur vita actiua: quæ a iustitia non discedat: Nam si legitur Maria optimam partem elegit: sequitur ꝙ ⁊ Martha bonā potuerit eligere. Sed de his plenius disputauimus in primo libro chamaldulensium quæstionum.

SER. a ℭ COLLVcent: lucent vndiq;. In honorē enī regū cū faculis ꝓcedebat a populis. Vñ ait de Pallāte: Lucet via longo ordine flāmarū ⁊ late discriminat agros. Postea enī funebres lectulos proferre cœperunt: vnde ē in sexto: Vel quæ thyberine videbis funera: quū d̄ Marcello ædili diceret filio sororis Augusti: in cui⁹ honorem hoc factum est. b ℙ Quæ tantum: in quantitate est admiratio. Sane sciendū Varronem dicere Aeneā ab Anna amatū. ⁊ licet vt diximus plurimū tēpus intersit. lectū tamen est. c ℙ Cā latet: duri magno s; amore dolores: ignorabat causas: cōlecturis tamē propt⁹ accedebāt. Nā duri dolores magno amore polluto: idest læso: ⁊ notus fœminarū furor ducebat troianos per triste auguriū: scilicet vt crederent se interemisse Didonem. Multi dicunt ducunt dilacerant: vt ad supradictas duas causas tertia accedat. Percellebat inqt animos troianorum quo nascebantur duri dolores amore polluto: quod notus erat fœminæ furor. quod ignem rogi videbant: idest omen nauigantibus triste Vt pertriste vaide triste sit: sed si sic intellexerimus tertio dicto congruit tantum: non etiam superioribus: nec enim troiani nauigantes poterant aut de amore: aut de furore Didonis esse solliciti. d ℙ Rates: pro nauibus abusiue posuit. e ℙ Olli: aut tunc: aut illi. f ℙ Supra caput: ineuitabilis: mortifer. Nec enim simpliciter dictum est: quum omnis imber supra caput sit. g ℙ Inhorruit vnda tenebris: ⁊ noctis ⁊ nubium. h ℙ Ipse gubernator: qui debuit esse solatio. i ℙ Puppi ab alta: sub

Collucent[a] flāmis: quæ tātum[b] accēderit ignem
Causa latet[c]. duri magno sed amore dolores
Polluto, notúmq; furens quid Fœmina possit
Triste per augurium Teucrorū pectora ducūt.
Vt pelagus tenuere rates[d], nec iā amplius vlla
Occurrit tellus, Cælū vndiq;, ⁊ vndiq; Pontus,
Olli[e] cæruleus supra[f] caput astitit imber
Noctē, hiemémq; ferēs, ⁊ ihorruit[g] vnda tenébris
Ipse Gubernator[h] puppi[i] Palinurus ab alta,
Heu quiánam[k] tanti cinxerūt Aethéra nimbi,
Quíd ue pater Neptūne paras? sic déide locut⁹
Colligere[l] arma iubet, validísq; incūbere remis,
Obliquátq; sinus in ventum; ac talia fatur.
Magnanime Aenea, nō si mihi Iuppiť[m] auctor
Spondeat; hoc[n] sperem Italiam contingere cælo.

audi hæc ait. k ℙ Quiánam? cur. ⁊ est interrogantis aduerbiū: quo vsus ē bis: hic ⁊ in decimo Cæliculæ magni quianam sententia vobis Versa retro? l ℙ Colligere arma iubet: vela cōtrahere: non penitus deponere: nā dicit Obliquatq; sinus in vētū. m ℙ Iuppiť auctor: aut nostræ nauigatiōis: aut scd̄m vsum locutus est. nec si huius rei auctorem se Iuppiter faciat. ⁊ multi quærunt quomodo Iuppiter auctor quum Apollini dicat: Tot maria intraui duce te. Sꝫ legimus: Quæ phœbo pater omnipotens: ⁊ ⁊ specialiter nauigationis ex Africa auctor est Iuppiter. n ℙ Hoc cælo: aere. Lucretius: In hoc cælo qui dicitur aer.

DON. ℭ OCCVRRIT. impatientiam cupiendis gratulari significat.

CHRI. ℭ CAVSA latet: nesciebat quidem sed vis polluti amoris: ⁊ furor fœmineus coniecturam faciebat ignes esse rogales ꝙ Dido se interfecisset: quod eos tristitia afficiebat: quoniam esset illud malum augurium. ℙ Imber. qui maiori impetu fertur. Nam pluuia lentior est: ⁊ magis iugis. ℙ Caput: capiendo dicitur: quia omnes sensus capiat: quod alij membro non contigit: inde capilli capitis pili. ℙ Validis remis: idest ipsos validos incūbere remis. ℙ Ipse. q. d. cui credendum erat propter rei scientiam. ℙ Ab alta. p. i. e. loco quo cuncta recte prospicere posset. ℙ Hoc cœ. hac qualitate cœli. i. aeris. Optime autem Iouem nominant: ⁊ qa dijs omnibus præest. ⁊ quia aer interpretať. Ostēdit aūt nō vanum fuisse triste auguriū: quoniā secuta sit atra tempestas.

Caput

Capilli

Mutati[a] transuersa fremunt, & Vespere[b] ab atro
Consurgunt Venti, atq; in nubem[c] cogit Aer.
Nec nos obniti contra; nec tendere[d] tantum
Sufficimus superat quoniã Fortuna, sequamur[e];
Quóq; vocat vertamus iter nec littora[f] longe
Fida[g] reor fraterna[h] Erycis; portúsq; sicanos[i],
Si modo rite[k] memor seruata remetior astra.
Tum pius Aeneas, Equidez sic poscere Ventos
Iandudum[l]; & frustra cerno te tendere contra.
Flecte viam[m] velis an sit mihi gratior vlla?
Quó ue magis fessas[n] optem dimittere naues,
Quám, q̃ Dardaniũ[o] tellus mihi seruat[p] Aceste?
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc vbi dicta, petunt portus; & vela secundi[q]
Intendunt Zephyri fertur cita gurgite classis
Et tandem[r] læti notæ aduertuntur Arenæ.
At procul excelso miratus[s] vertice montis
Aduentum, sociásqz rates, occurrit Acestes
Horridus[t] in iaculis; & pelle Libystidis[v] Vrsæ

SER. a ¶ MVTATI transuersa fremunt: hinc atq; hinc. Est autem aduerbium factũ de nomine: vt Cũctatur & amnis Rauca sonans. Item Et pede terram crebra ferit. Nã nomẽ & aduerbium plerunq; trãseunt in se: vt Toruumq; repente clamat. i. torue. item aduerbiuz in nomẽ: vt Dum mane nouũ: accepta declinatiõe factũ est nomẽ. sic Persius: Iaz cras hesternuz consumpsim9: ecce aliud cras. sed nomẽ quũ aduerbium cœperit esse: fit indeclinabile. ad uerbium quuz nomẽ esse cœperit: declinatur: Vnde ait Plautus: A mani ad vesperũ. a mane autez propter tetraptoton non dixit. Cum enim in alienum ius transeũt hæ partes non suis: sz earum ad quas transeunt vtuntur potestatibus duntaxat in declinatione. Nam temporum rationem suam reseruant: vt hoc loco trãsuersa quũ aduerbium sit: a tamẽ breuis ẽ: qa venit ex noie: lz due consonantes sequãtur: quũ sciamus in a terminata aduerbia lõga esse: vt paulopost: Et frustra cerno te tendere cõtra. b ¶ Et vespere ab atro. i. quo tẽdimus: nec enim sine ratione post generalitatẽ suã addidit speciẽ. c ¶ In nubẽ cogitur aer: Nubes enĩ aeris densitas facit: vt Desererãt quæ rara modo: & quæ densa relaxat. d ¶ Tẽdere: pro cõtendere. Aphæresis est. e ¶ Seq̃mur: fortunã scilicet. f ¶ Nec littora longe: suadet a facili. g ¶ Fida: ppter Acestis affinitatẽ. h ¶ Fraterna: propter Erycen Veneris & Butæ filium: sm alios Neptũni & Veneris. i ¶ Sicanos: corripuit si. alibi ̃pducit: vt Sicãio ptẽta sinu. k ¶ Rite mẽor suata remetior astra: si rite remetior astra cælo añ suata: s. ante tẽpestatẽ. Colligit autem vicinitatem ex rõne cursus: quia a peritis horis colligit: q̃s idicant sidera. l ¶ Iandudũ: non tantuz heroicũ est: qd dat Aeneæ gubernandi scientiam: sed etiam ad prœconomiã pertinet. Dicturus enim est Et ipse ratem nocturnis rexit in vndis. m ¶ Flecte viam: ex re mira nata declamatio. In terra enim a via deflectimus nos: in mari ipsam flectimus viam: n ¶ Fessas nauis: pro nos fessos. o ¶ Dardanium acestẽ: vt supra diximus Hippotes filiã suã Egestã ne ad cetos religaretur: nauiculæ supposuit: & misit quo fors tulisset. Cum q̃ delata ad siciliam Crimnisus fluuius cõcubuit: conuersus in canem: vnde Acestes ẽ nat9. p ¶ Seruat: tenet: vt tãtas seruabat filia sedes. q ¶ Secundi zephyri: ias secũdi post conuersionez. r ¶ Et tandez: vacat particula tandem: vt Et quo sub cælo tandem: quibus orbis i oris Iactemur doceas. Nam cur tandẽ: quuz dicat Fertur cita gurgite classis? s ¶ Miratus: is q mirabatur: aut certe miratus occurrit. t ¶ Horridus: terribilis. v ¶ Libystidis vrsæ: aut re vera vrsæ: aut feræ africanæ.

DON. ¶ ET PELLE: refert habitus paternũ. Erat enim natus ex fluuio: & fluuij pene nudi sine ambitione vestiũ pinguntur.

CHRI ¶ IN NVBEM: ex vaporib9. n. a terra ascẽdentibus cõdensatur aer. & partes in illo densiores, vertunt in aquam. Hæc enim mutua est elementorum conuersio: vt ætheris crassiores partes in aerem: & aeris in aquã: & aq̃ in terram vertant: & rursus subtiliores terrarum in aquam & aquæ in aerem & aeris i ætherẽ vertantur: nihilq; ex ipsis deperit: sed mutua fit cõuersio. ¶ Erycis: eryx quartus fuit a neptũno: Neptũni enim filius fuit Amicus Amici aũt Butes: Butes autem ex Venere genuit erycẽ: q teste Diodo. eiusdem insulæ viro rex siciliæ fuit: qui ob maternũ genus in maxima gloria fuit: & in eo monte: quez a se denoiauit vrbem condidit & in arce templũ matri posuit multis denarijs ornatum: quod vetustate ipsa creuit: nam & æneas in Italiã veniens illud vehementer excoluit: deinde multis seculis illud siculi celebrauit. Pie etiã carthaginẽses Eryx

carthaginenses coluerunt:postremo romani co in oës superarüt.Quisquis enl eum impie in insula veniebat:donis teplum ornabat ⁊ ludis ⁊ mulierü psuetudine omne abiecta tristia hilare sacra faciebant. Sed quod maximü fuit.xvii.ex siciliæ vrbibus huic templo aurü pẽdere iusserunt additis militibus q templum custodirent:hæc Dido.Stra.aüt etiã scribit illud singulari veneratione coli:⁊ antiqui ius muliere frequẽtia refertü illius ministerio dicatup: quas ⁊ ex sicilia ⁊ ex externis regionibus multi locarãt.Hac tẽpestate ⁊ ipsa colonia ⁊ templü pene desolatü est.Sed ⁊ romæ est ante portã collinam templum:qđ appellant erycinæ Veneris:cui cum æde sacra insignis adiacet porticus:Cæterü mons ipse drepano pꝓpinquus est. ℙ Superat' qm̃ for.ſ.ostendit prudentis esse fortunæ cedere ⁊ inseruiendum tẽpori:qre prius aüt esset parentandu3anchisæ q̃3eundü in Italiã:ï allegorijs dictü est. ℙ Petüt: petimus cü ratione:A ppetimus cü affectu:expetimus honesta. ℙ Fertur.c.g.c. Ipsa cõpositio verborü celeritatẽ fugientis nauis:⁊ sonitum ques edit nobis ante oculos ponit. ℙ Tandẽ: potius ad desiderium:nã aïo cupienti nihil satis festinatur:q̃3ad longitudinẽ tpis refert:na3 nauigatio breuis ⁊ celerrima fuit. ℙ Libystidis:puto voluisse significari fabulam:ibista enl. Sisiphi filius condidit in sicilia vrbem de suo nomine appellatum:Silluius sed decus haud illum pulchrius otis q̃ quæ formauit nomen ibistæ.

(margin: Peto cum cõpositis)

SER. a ℭ GAZA a agresti:opib' rusticanis.Nã gaza ois fruct' ẽ. b ℙ Stellas fugarat: poetice dixit. Nã si stellæ a stando dictæ sunt:non fugantur.sẽper enis fixæ süt: præter planetas q ꝓpter ea ἀπὸ τῆς πλάνης:ideſt errore dicti sunt.

Troia Crinisoconceptum flumine mater
Quẽ genuit·Veterü nõ immemor ille Parentü
Gratatur reduces:⁊ gaza[a] lætus agresti
Excipit:ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas[b] Oriente fugarat
Clara dies,socios in cœtum littore ab omni
Aduocat Aeneas,tumuliq3 ex aggere fatur
Dardanidæ[c] magni,gen[9] alto à sãguie[d] Diuôm

(right margin: cus atq; libertatem suã gratificari. ℙ Lætus : liberalis: nam liberales læti dant. Sic contra Teren. dixit inuitat tristis quasi inulctus. Na3 isti nõ dant læti. ℙ Solatur:nam ꝑteritas angustias rerum præsentium copia solari poterant.)

c ℙ Dardanidæ magni:frequenter vt diximus ad opus suum Virgilius aliqua ex historia deriuat. Nã sic oia iducit:quasi diuini honores soluantur Anchisæ:quos constat Iulio Cæsari fecisse Augustü. Et bene dicit:Genus altü a sanguine diuôm. Nam per tacitã œconomiã ostendit debere Anchisem generis sui honorem mereri.Vnde est Dijs genite et geniture deos. d ℙ A sanguie diuôm: diuôm ⁊ deorü plerunq; indifferenter ponit poeta:q̃3q̃ sit discretio:vt deos perpetuos dicamus:diuos ex hominibus factos: quasi q dlem obierint:vnde diuos ⁊ ĩperatores vocamus.Iuuenalis: Respice rivales diuorum. Sed Varro⁊ Atteius contra sentiunt:dicentes diuos perpetuos:deos qui propter sui cõsecrationem timentur:vt sunt dij manes:qđ tangit in duodecimo dicens Turni sic est affata sororem Diua deam stagnis quæ fluminibusq3 sonoris Præsidet.

DON. ℭ AGRESTIS:sunt epulæ de quibus alïi Buc.Sunt nobis mitia poma Castaneæ molles ⁊ pressi copia lactis.His addere possum' oua ⁊ herbas.

CHRI. ℭ GRATATVR.grator te ⁊ gratulor tibi dicimus.I.lætum me ꝑ tua re prospera prebeo.gratificari autẽ rem gratam facere:⁊ habet nescio quid coluncü cü adulatione Salu.In iugur.Nisi forte quem inhonesta ⁊ perniciosa libido tenet paucorum potentiæ de

(margin: Grator gratolor Gratifi cor)

ℙ Stellas:quæ oẽs dicunt fixæ octauo cœlo. Non quin ipse quoq; contra suü cœlum nõ eant sed adeo tardo süt motu:vt moueri nõ videatur:nam centesimo fere anno gradum vnum qui est trigesima pars vnius signi:quæ xij.sunt conficiunt:vnde totus 3odiacus peragitur sex ⁊ triginta millibus annoru3. Stellarum numerus incognitus est astronomis. Mille enĩ ⁊ sexcentæ sunt solum illæ:quarü cognitionem habent q̃ qdem duo ac septuaginta signa conficiunt:vt si exẽpli causa dicamus cygnü in cœlo esse vnü signum ⁊ arietẽ aliud signum ⁊ cygnum quidẽ habere stellas.xiii.Arietẽ.xvij.ergo stellas dicimus illis singulas.Configurationem autem ex multis stellis appellam' signa:q̃3uis minores astrologi signa solum dicant illa.xij.quæ sunt in 3odiaco.f.Arietẽ:taurü:geminos: cancrum: leonem:virginem:libram:scorpiu3: sagittariü:capricornü:aquariü:pisces. Reliquas ãt cõfigurationes imagines ⁊ nõ signa nolant: sed apud scriptores promiscue ⁊ signa ⁊ imagines inuenimus.Præter autem has omnes stellas septem aliæ sunt non in octauo cœlo vt illæ:sed singulæ in singulis septẽ cœlis inferioribus:vt in septimo sit Saturnus : in sexto Iuppiter:in quinto mars:in quarto sol:in tertio venus:in secundo Mercurius : in primo luna:⁊ hæ stellæ planetæ dñr.i. erratiles nam πλανοῦμαι græce error significat:qa

(margin: Stellæ; Zodiaci signa)

manifesto cernunt cótra suũ cœlum ferri nisi retrogradi sint. Cœtũ: cõcilliũ vt ⁊ cœtu cin xere polũ. Exaggere: nã q verba habét ad populũ: ex loco superiore fant. Dardanidæ m. captat beniuolétiã a nobilitate: quã cũ cõmemorat: ostédit esse cãm ne deserát honores anchisæ: ⁊ facit ré verisimilé. Facile. n. pót credi ex genere a dijs pfecto oriri aliqué deum.

Annuus[a] exactis completur mensibus orbis,
Ex quò relliquias, diuiniq;[b] ossa parentis
Condidimus terræ, mœstásq;[c] sacrauimus aras.
Iáq; dies (nisi fallor[d]) adest; qué semp acerbũ[e],
Semp honoratũ[f] (sic Dij[g] voluistis) habebo.
Hunc ego Getúlis[h] agerem si Syrtibus exul,
Argolicó ue[i] mari; deprensus[k] ⁊ vrbe Mycenæ[l],
Annua[m] vota tamen, solenneísq; ordine põpas
Exequerer, struerémq; suis[n] altaria donis.
Nunc vltro[o] ad cineres ipsiûs, ⁊ ossa parentis
Haud eqdé sine méte reor, sine numíe Diuôm
Adsumus, ⁊ portus delati intramus amicos.
Ergò agite, ⁊ cuncti lætũ celebremus[p] honorẽ.
Poscam[q] vétos, atq; hæc mea sacra quot annis
Vrbe velit posita[q] téplis sibi ferre dicatis.
Bina Boum vobis Troia generatus Acestes

SER. a Annuus orbis: quia mẽses ĩ se currũt: ⁊ annũ faciũt: Vnde annulus q̃si ⁊ annuus. sic alibi: Atq; ĩ se sua per vestigia voluitur ann᷑ ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι i. a renouando dicit. b Diuini: aut laus é: vt Diuini opus alcimedontis: aut re vera diuini: idest vaticinantis. nam ait Nunc repeto anchisen fatorum arcana reliqt. c Mœstas aras: medium se præbet. Nam ⁊ hominẽ fuisse nouit: ⁊ vult eũ ex cõsecratione numen effectum. nam mœstas aras ad hoiem pertinet. i. dijs manib᷑ cõsecratas: qđ paulo post dicit A itaria liquit vult esse diuinitatis post apotheosin: vnde est ⁊ adytis: quæ templorum sunt: ⁊ successit tumulo: quod est hois. d Nisi fallor: nõ quasi nescius dixit: sed pp anni pfusionẽ: q̃ erat apud maiores. nã ante Cæsares: cuius rõnẽ hodie de anno seqmur: intercalabãtur dies. Vt etiã in verrinis legimus: scilicet Lunæ nõ cõgruente rõne. Annũ autem prĩo Eudoxus: post Hipparchus: deide Ptolemæ᷑: ad vltimũ Cæsar dephendit. e Acerbũ: pp ter perditũ patrẽ. f Honoratũ: qa deus effect᷑ ẽ. g Sic dij voluistis: sicut ĩ tertio. Sic visus supis. semp eni de dijs salua veneratione cõqueriẽ. h Getulis agerẽ si syrtib᷑: si ĩ getulis syrtibus agerẽ. i. essem: ⁊ bene aut desertos aut hostiles cõmemorat locos. i Argolicó ue mari: ionico: ⁊ adriatico. k Deprensus: occupatus: ⁊ proprie nauigantiũ est: vt Deprensis olim statio tutissima nautis. l Vrbe mycenæ: græce dixit: vnde singularẽ numerũ posuit. Mycene autẽ sicut ⁊ thebe. Iuuenalis: Atq; vet᷑ thebe centũ iacet obrupta portis: Vt sit mycene mycenes: vt Agaue agaues. Potest ⁊ exinde latinã fecisse declinationẽ: vt sit hæc mycena hui᷑ mycenæ: ⁊ ẽ periphrasis vrbe mycenæ idest mycenis: vt vrbe paraui. m Annua vota: ⁊ põpas: hæc q̃si numini. n Suis donis: congruis. sunt eni tantũ superoruz: munera sunt ĩferorũ: vt ĩ bucolicis: Phœbo sua semp apud me Mũera sũt lauri: ⁊ suaue rubẽs hiacyntus. o Nũc vltro: argumẽtum a minore ad maius. vltro autẽ aut vltra. i. sup numina pstiterũt: aut vltro. i. spõte sua: nõ volẽtib᷑ nobis. Vult enim ad hoc tẽpestatẽ ortã. non vt ab italia depellerent: sed quo sacra renouarent anchisæ. p Celebrem honorẽ: nõ dicit exeqas. Nã ⁊ vẽtos q̃si a numine vult petere. q Posita: pstituta: vt Et posuere ĩ mõtibus vrbẽ Pallãtis pauli de noie pallãteum. Dicit aũt petamus ẽt hoc: vt velit nos ĩ vrbe pstituta singulisqbusq; ãnis sibi sacra psoluẽ.

CHRI. Annus

ANNVVS: apud antiquos annus qa ex reuolutione syderũ est triplex notatur. Minor eni est ex reuolutiõe lunæ: q̃ cũ terræ pxima sit vehemẽter ĩ corpora agit. Cõstat aũt ex diebus. xxviij. Celerrima est pp breuitatẽ suæ speræ: ⁊ qm̃ est pxima terræ videẽ maiori reliquis syderibus: excepto sole: ⁊ tñ minima ẽ oium excepto Mercurio. Post hũc est annus solaris: q vere annus dici põt: quia cursu suo oia tpa distinguunẽ. Efficit eniz lucẽ: efficit tenebras: manẽ: meridiẽ: vesperuz: efficit ver: æstatẽ: autũnum: hyemẽ: totũ deni q̃z zodiacũ trecentis ac sexagintaquinq; diebus ⁊ bñ semisse: peragit: ac præterea centussẽ. i. centesima parte vni᷑ diei. Ergo vt omittam annũ priscorũ romanorũ: de quo explicatissime dicitur apud Macrobius Iulius Cæsar dictator primus ad rõnem mathematicorũ vt etiã ægyptij faciebãt. Romæ annus redegit: qui constaret ex. ccc. ⁊. lxv. diebus ⁊ q̃drante: ⁊ qm̃ singulis annis quadrantis ratio haberi non poterat instituit in quarto quoq; anno dies vnus intercalaretur post vigesimum quartum diem februa. in. vj. nonas martij: ⁊ quoniam is dies bis repetebaẽ: bisexto dictus est.

IN NAVES:

Dat numero capita i naueis[a], adhibete Penates
Et patrios epulis, ꝛ quos colit hoſpes Aceſtes.
Præterea, ſi nona[b] diem, mortalibus almum
Aurora extulerit, radiiſq; retexerit orbem,
Prima[c] citæ Teucris ponā certamina claſſis,
Quiq; pedum curſu valet, ꝛ qui[d] virib[e] audax,
Aut iaculo[f] incedit melior, leuibús ue ſagittis,
Seu crudo[f] fidit pugnam cōmittere Cæſtu.
Cūcti adſint, meritæq; expectent ꝑmia[g] palmæ.

SER. a ¶ IN NAVES: per naues. Multa enim I ſignificat: vt ſupra dixim⁹. b ꝑ Si nona diē mortalibus almum: non de die qui certus ē dubitat: ſed de ſerenitate: vnde paulopoſt: Serena iā luce. Et ſciendū quia apud maiores: vbi qs vbiq; fuiſſet extinctus ad domū ſuaȝ referebatur: et illic qui erant octauo die īcēdebant: nono ſepeliebaſ. vñ ꝛ Horatius: Nouendiales diſſipare pulueres. Nā etiā ludi q in mortuoruȝ honorem celebrantur nouendiales dicuntur ſciendum qa etiam domi ſuæ ſepeliebanſ: vnde ē orta cōſuetudo: vt dij penates in domibus colātur. c ꝑ Prima: re vera prima: nam cætera nō eo quo dicit editurus eſt ordine. d ꝑ Et qui viribus audax: hoc ad omnia pertinet. e ꝑ Aut iaculo incedit melior: ideſt iactu velocium ſagittarū: vt vacēt ue. ſic iſta iunxit in nono: In ſidijs iaculo ꝛ longe fallente ſagitta: hoc eſt I iactu longe fallentis ſagittæ: nā nō exhibuit iaculatores. f ꝑ Crudo cæſtu: aut crudeli: aut duro. Cæſtus autē per diphthōgus pugilū arma ſignificat. habet etiam pluralem numeꝝ: ꝛ eſt quartæ formæ. Nam ceſtus ceſti tantus numeri ſingularis ſine diphthōgo balteum Veneris ſignificat. g ꝑ Præmia palmæ. i. virtutis: a præcedenti ad id quod ſequitur.

DON. ¶ NONA di. ꝑſcripſit tempus ludorum ſi tātum aeris temperies eſſet: ꝛ idipſum nec nimis propinquum vt poſſet præparari celebritas: nec nimis longinquus ne haberet diutinæ expectationis tedium. ꝑ Almum: tranquillum debemus accipere. Edixit autem ludos nō impudicos: vt mimi ſunt: ſed fortes ꝛ quibus virtutes in homine accenduntur. ꝑ Spectet: vel videat: vel ſperet. ꝑ Meritæ: permonet ꝙ recto iudicio attribuetur palma.

CHRI. ¶ IN CAPITA: ꝑ capita: vt Digerit in numerum: ideſt pro ordinem. Aliquando ſignificat ſimilitudinem: vt curuatus in arcum. i. in ſimilitudinem arcus. ꝑ Aurora. prima ps lucis nondum ſole apparente dicta ab auri colore: quo oriens veſtitur cum apparet appellatur ꝛ matuta hinc dicimus matutinum tēpus. ꝑ Certamina: mos fuit apud ꝑſcos vt in honorem maximorum virorum præſertim eorum qui in bello oppetiſſent funebres ludi exhiberenſ. Fueruntq; primæ inferiæ: vt ex captiuis nōnulli ad tumulum mactarentur: hinc gladiatorum munus originē ſumpſit. Primi autem ludi funebres quoruȝ ſūdbres memoria extet inſtituti ſunt ab Hercule in honorem Pelopis eius attaui ꝛ Ioui cōſecrati: dictiq; ſunt olympici: quia apud olympum arcadiæ montem celebrabantur in piſæis finibus: hos itermiſſos Iphitus eius filius inſtaurauit: hinc initiū habuit prima olympias. Hi ludi ias expleto q̄rto anno quinto incipiente agebantur. Primus in illis ipſe Hercules conatus ē. Qui cum a bello ad ſacra conuerſus eſſet etiam a dijs ſm Diod. munera accepit a Minerua peplum a vulcano clauā: ꝛ thoracē. Dedit Neptūnus equum: Mercurius enſem: Apollo arcum: ꝛ illo vti docuit. Ceres parua myſteria ad purgandam centaurorum cædem illi oſtēdit. In his ludis victores oleaſtro coronabantur. Secūdi fuere phocenſes poſt phytonem ſerpētem ab Apolline cæſum in Apollinis honorem conſtituti. Eratq; victoribus corona ex lauro: Tertij achæi in iſthmo ob idq; iſthumi dicti in honorem Polemonis: quē latini portunum nominant: qui ex Melicerta homine deus marinus effectus eſt. In his corona ex pinu victoribus decernitur. Quarti argolici: qui nemæia nemæa ſylua nominantur in archemori honorem inſtituti ſunt. Hic enim puer lycurgi filius fuit: ꝛ Opheltes appellat⁹. Verum a nutrice dum fontē arguis in thebanū bellū proficiſcentibus temere humi relictus a dracone ictus perijt. Argiui auteȝ in patris ſolatium illi ludos inſtituerunt: ꝛ qa principiū faci inde cœptū eſt pro ophelto Archemorē appellarūt. Eſt illis corona ex apio vel vt ex herbæ humilitate ætas īfantilis exprimereſ: vel qa ī apio iacēs extinct⁹ ſit. Hæc igiſ erāt ꝑcipua genera ludoꝝ ī græcia q̄uis ꝛ plerīq; alij extarēt: vt in actica vbi celebrabat ludos Mineruæ ī ægina Aeaco ī arcadia lycæo Ioui. Teſpijs amori: Oropi Amphierao: Argis: Iunoni: ꝛ alibi alijs. ꝑ Palma: ac arbore donanſ victores. nō ſolū qa ſemꝑ vireat: qđ ſibi cōe cū multis ē: ſȝ qđ adeo ꝑſeuerāti motu erigiſ vt ēt oīa grauiſſima ſufferat: Sūt qdē palmæ ī Europa: vulgoq; ī italia: ſed ſteriles. In maritimis hiſpaniæ fructū ferūt: ſed īmitē. Dulcē in aphrica: ſed cito euaneſcentē. In oriēte vero plurimi ex hoc fructu vina faciūt. Alij etiā panem Alij ex eo pecudes ſaginānt. Nulla ſpōte ſua naſciſ niſi in calida terra: nulla frugifera niſi īferuida.

(Margin notes: In; Aurora; Matuta; Ludi; Palma)

Ore[a] fauete omnes, & cingite[b] tempora ramis.
Sic fatus, velat materna[c] tempora Myrto,
Hoc Helymus[d] facit, hoc æui maturus[e] Acestes,
Hoc puer Ascanius, sequit quos cætera pubes.
Ille è concilio multis cũ milibus ibat
Ad tumulũ, magna medius comitãte caterua.
Hic duo rite[f] mero libans Carchesia[g] Baccho
Fũdit humi[h], duo lacte nouo[i] duo sãguie[k] sacro,
Purpureósq;[l] iacit flores, ac talia fatur.
Salue[m] Sancte Parens iterum[n], Saluete recepti[p]
Nequã[o] cineres, Animæq;[q] Vmbræq; paternæ.
Non licuit fines Italos, fataliáq; arua,

SER. a ¶ ORE FAuete: aperto sermone vsus ẽ & sacrificio & ludis: nã in sacris taciturnitas: in ludis necessarius fauor est. Fauet autẽ ore quis etiam per taciturnitatem. Horati⁹: Fauete linguis carmina nõ prius audita musarũ sacerdos. b ¶ Cingite tẽpora ramis: ex romano more. nã festis ludis oĩs ætas corõata spectabat: qđ ostẽdit per Aeneã Acestẽ Ascanium: per quos omnẽ demonstrat ætatem. c ¶ Materna myrto: vel q̃si filius: vel quasi Veneris sacrificatur marito. d ¶ Hoc helym⁹ facit: princeps troianorũ: q dr̃ tres i sicilia cõdidisse ciuitates. e ¶ Aeui matur⁹: hõestius q̃; si æuo maturus diceret. f ¶ Rite: sm ritũ sacrificij: qđ exigebat vt libaret de mero Baccho. i. puro. g ¶ Carchesia: genus poculorũ. h ¶ Humi: terræ. i ¶ Lacte nouo: aut statim multo: aut post fœtũ: qđ colostrũ dicit neutro genere. k ¶ Sãguie sacro: victimarũ: vt diximus. Et notandũ q̃ partim q̃si mortuo: pari numero sacrificat: partim impari: quasi deo: vt Cedit quinas de more bidentes: par nãq; numerus diuisibilis: p quẽ mortalitas significat. ĩpar nãq; diuidi nõ potest: p quẽ ĩmortalitas ostẽditur: nã legimus Numero deus ĩpare gaudet. l ¶ Purpureosq; iacit flores: ad sãguinis imitationẽ: in quo est sedes animæ. sic in sexto: Purpureos spargam flores. itẽ Purpureasq; super vestes velamina nota: scilicet vt supra diximus: vt sedis suæ cognoscat imitationem. m ¶ Salue: salue: & vale sm Varronem in logistoricis synonyma sunt. Vnde his & in salutatione vtimur: & in execrationibus: vt Teren. Valeant qui inter nos dissidium volunt. Vnde etiam hæc mortuis dicimus: non q̃ eis optemus salutem: in quibus nulla esse potest: sed vt significemus sic nos digredi: vt ostendamus eos nunq̃; in nostram cõmunionem esse venturos. n ¶ Iterum hic distinguendum. Nam quo tempore eum sepelijt: dixit sine dubio salue: & vale. o ¶ Recepti nequiq̃; cineres: cineres pro ipso patre posuit: ac si diceret. salue pater de troia liberate: sine causa. propter quod sequitur: Nõ licuit fines Italos: fataliaq; arua. p ¶ Recepti iterũ: alij ad historiam referũt supradicta distinctione mutata: vt dicant: recepti iterũ cineres semel ex troia; semel a Diomede: q dicitur ossa eius eruta cum palladio reddidisse. Nequiq̃; aut scđm epicureos: qui dicunt omnia perire cum corpore. q ¶ Animæq; vmbræq; paternæ: vocatiuus pluralis est. Nam Plato et Aristoteles et omnes periti dicunt in homine quatuor esse animas. Vnam vitalem vt in vermibus: qui tantũ mouentur. Aliam sensualem: vt in mutis animalibus: in quibus est sensus et timoris & gaudij. Tertiam intellectualem: vt in hominib⁹: qui & cogitare & iudicare possunt. Est et q̃rta infra oẽs: quæ physice dr̃: vt est i herbis & arboribus: quæ etiã motu carentes: vitam tamen habent. nam & nascũtur & crescunt & pereunt. his rebus colligitur hoĩem harum omniũ animarũ esse participem: Vnde Salustius: Alterum nobis cum dijs: alterũ cum belluis cõmune est. De vmbris autem facilis est probatio: nam si quatuor sunt animæ sequitur vt tot sint vmbræ: vt siquis inter duas stet lucernas: geminã vmbrã creat: hoc autem de animis etiam Lucretius asserit: sed non tantum veritati studet: quantum sectæ epicureæ. Alij ista fugientes dicũt vmbræ genitiuum esse singularem: vt sit cineres animæ & vmbræ paternæ: quod non valde probandum est: nec eni vmbra & anima cineres habent.

DON. ¶ ORe fa. in sacris hoc significat ĩdicere silentium hic vero admonet vt lætis clamoribus fauorem accõmodent. ¶ Hoc hely. acestes & ascanius: quia omni ætati congruebat iterum: nam primo salutauerat cũ sepelijt. ¶ Sancte: vt significet inter deos receptum: nam in secundo lib. quia viuus erat: & ab eo minime diuelli volebat non sancte dixit: sed care. ¶ Animæq; vmbræq;: casus genitiui est in singulari. ¶ Rursus: quia inimicorum manibus fuerant effossi & iterum sua opera conditi: quod beneficium cum senserit mortuus dixit nequiq̃;: & bene dictum est ex persona filij qui viuo q̃; mortuo beneficium p̃stare maluisset. ¶ Nõ licu. pp qđ in tertio dixit Heu tantis nequiq̃; ereptæ periclis.

CHRI. ¶ MAS EST & fœmina: plurimeq; fœminæ vni mari circũsistunt quo remoto sterilescunt. In cypro q̃;uis non maturescat dulcis tamen est Assyria: & pars syluas palmarũ cæduas

sutra cæduas habet ⁊ ad lautiora vditur: nouelli fructus intus lignũ non habent: vñ a spadonibus nomen sumpserunt: differũt colore vt ficl candidi: tamẽ gratiores. ℣ Cineres: hic mos apud romanos fuit: vt cadauera comburerent: quam cõsuetudinez ostendit in Miseni funere. Fuit etiã ⁊ apud alios: nã cuz Pli. ponat esse speciẽ lini quæ nõ vrat: addit regũ funebres tunicas ex hoc lino corporis cineres a reliquo sperare cinere. Non tñ apud oẽs cõcurebantur. Neq; semp romæ cõbusta sunt: Aegyptij vo tãto artificio cadauera cõdiebant: vt ne pili qdẽ inde defluerẽt. Quapp multi ita suos domi hñt: vt multaꝝ ætatũ ꝓgenitores suos ɔspicere possint quãtitate ⁊ habitu corpis ac forma ⁊ lanlamẽtis integris: ait Hero. ⁊ Diodo. Idẽ Diodo. refert quosdã esse in æthiopia populos: q cadauera in flumẽ iaciant: id optimũ sepulchrũ putãtes aut vitro circũlitos domi seruãt: aliq fictilibus condunt: ac infodiũt. Idẽ refert in balearibus insulis cadauera in funere fustibus cõfringi solere. ac mox fictilibus condita multo lapide obruere. Herodo. scribit æthiopas quos a longa vita macrobios appellãt cadauera desiccare: deinde pingẽdo ad pristinã figuraz reducere: deinde colũnis adnixos ad annũ domi retinent quo exacto magna pompa p vrbes circũferunt: Nasamones mortuos sedentes in sepulchro collocant. Cauent etiã ne qs aliter q̃ sedens aĩam emittat: Messagetæ eos q morbo pereunt: vt implos ⁊ dignos q a feris lanientᷣ obijciunt. Capsireum q. lxx. annũ excesserit in solitudine exponũt: q si ab auibus lanietᷣ fœlix creditᷣ si a feris aut canibus nequaq; si a nullo infœlix. Quidã in india vulturibus mortuos exponunt. Assyrij in melle cõdunt ⁊ cæra obliniunt. Sabæi pro stercore cadauera hñt: ⁊ in sterquilineis etiã reges sepeliũt. Magi nõ humant corpora: nisi antea a canibus lanientur: in hircania plebs cões alit cães optimates domesticos vt ab eis lanientur. Plutonem alunt primum funera instituisse. Sepeliẽdi mos

Nec tecũ Ausoniũ, quicũq;[a] est, q̃rere Thybrim.
Dixerat hæc, Adytis cũ lubric[a][b] Anguis ab imis
Septez[c] ingẽs Gyros[d], septena volumina traxit
Amplexus placide[e] tumulum, lapsúsq; p aras·
Cæruleæ[f] cui terga notæ, maculosus ⁊ Auro
Squamã incendebat fulgor· ceu nubibus Arcus
Mille trahit varios aduerso Sole colores.
Obstipuit visu Aeneas· ille agmine[h] longo[g]
Tandem inter pateras, ⁊ leuia pocula serpens[i]
Libauitq;[k] dapes, rursúsqz innoxius imo
Successit tumulo, ⁊ depasta[l] altaria liquit.
Hoc magis inceptos Genitori instaurat honores

SER. a ℭ QuICVnq; est: redio longæ nauigatiõis ñ dicit. b ℣ Lubricus anguis: labilis: alias locũ dicit: vt Per lubrica surgẽs. c ℣ Septez ingens gyros: loci genium per magnitudinez vult probare. Nullus eni locus sine genio est: qui per anguem plerũq; ostendit. Persius: Pinge duos angues: pueri sacer ẽ locus extra me ite. Sane hunc locũ de Homero sumpsit: qui ĩducit græcos apud Aulidẽ omen futuri decennalis belli ex serpente collegisse: q etiam matrẽ ɔsumpsit nouez pullis comesis. ὦθ' ἐφάνη μέγα σῆμα δράκων ἐπὶ νῶτα δαφοινός.

Ita ergo nunc etiam Aeneæ omen sui erroris ostenditur septem gyris. Nam septimus annus est ei finis erroris: ⁊ est optimum figmentum. Annus enim ſm ægyptios indicabatᷣ ante inuentas litteras picto dracone caudam suam mordente: quia in se recurrit: ἱερόγλυφα γράμματα vocantᷣ. d ℣ Gyros: nomen legimus: verbum exinde nõ inuenimus. e ℣ Placide repẽs: qete. f ℣ Cæruleæ cui terga notæ: cæruleæ notæ ⁊ fulgor auro variatus incendebat: idest illustrabat. g ℣ Agmine longo Tandez: post illos gyros tandem longo repere cœpit. h ℣ Agmine: idest impetu. i ℣ Serpens: participius est nõ nomen: ac si diceret repens. k ℣ Libauitq; dapes: leuiter gustauit epulas superpositas: q̃ silicernium dicuntur: quasi silicæniuz supra silicem positæ quæ pactis sacrificijs senib' dabantur: vt se cito morituros cognoscerent. l ℣ Depasta altaria: non a se. Naz supra ait. Libauitq; dapes. Sed hoc dicit tã diu mansit: donec cũcta aris supposita flãma ɔsumeret.

DON. ℭ AGMINE. dixit agmen quo naturaliter impellitur serpẽns. pulchritudo ⁊ innocẽtia serpentis rem cœlestem ⁊ non noxium animal significat propter quod magis honores restaurauit.

CHRI. ℭ SEPTENA. non solum septem: sed quæ dum traheret semper essent septem: nam retinet non solum numeralem significationez sed etiã propriã. ℣ Volumina: plicas. ℣ Notæ: q̃uis vt plurimum notã id dicamus quo corpus animus ue aliqua labe polluitur: tñ etiã ⁊ ad honorẽ: pulchritudinemq; referᷣ: vt Oui. in fastis: Quinq; numãtina duxit ab vrbe notã: sic in hoc loco dixit notas illa interpuncta cærulea: q̃ fuluũ: aureumq; colorẽ variabant. ℣ Maculosus ful. i. ille color fuluus vnde splendor tanq̃; ex auro micabat distinctus maculis cæruleis. ℣ Squamã: de squama ⁊ squalore dictum est in secundo. Nota

SER. a GENIVM ne loci: quia vt supra dixi/mus nullus locus est sine genio. b Famu lum ne parentis: Fuit enim hæc maiorum con/suetudo: sicut hodieq; apud Indos est: vt quo/tiens reges moriebantur: cum his dilecti equi vel servi & vna de vxorib⁹ carior incederen tur: Inter quas de hoc ipso erat magna conten tio. Possumus ergo famulum seruum sepul/tum cum Anchise accipere. Aut p apotheosin deum osten dit effectū: vnde ei dat famu lum quasi mi/nistrum. Singu/la enim numi/na habent infe riores potesta/tes ministras: vt Venus Ado nim: Diana vir bium. Aut cer/te s3 Pythago/rā dicit qui pri mus deprehen dit de medulla hominis: quæ est in spina anguē creari: quod etiam Ouidius in quintodecimo metamor/phoseos dicit: loquente Pythagora. c Ni/grantes: nigra terga habētes. d Manesq; acheronta remissos: aut venientes de Ache/ronte: aut Acheronte dimissos: q ias in Ache ronte non essent: post apotheosim factam. e Phaethōtis: solis ἀπὸ τοῦ φάος καὶ ἔθω. f Circo: spacioso ludorum loco. g Sa cri tripodes: sic pulchri: vt sacros putares. nec n. sacrilegus erat: vt sacra donaret. & sic dictū est: vt Dodoneos q; lebetes. i. quales sunt i do dona. h Et palmæ. p. u. Zeugma vtriusq; lateris. Nam victoribus pcium & ad supradi cta & ad dicenda pertinet. i Argēti auriq; talenta: Talentum s̄m varias gentes varium est pondus: sed apud romanos talentum est septuaginta libræ: sicut Plau. ostendit in mo/stelaria: qui ait duo talenta esse centum. xl. li/bras: talentum vo ægyptium pondo octua/ginta: Varro tradit talentum pro bilance. Si cut Home.

χρύσοιο πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.

Talentum autem minarum sexaginta: mi/na drachmarum centum: drachma obolo/rum sex: obolus æra continet sex: æs minuta sex. legimus etiā talentum paululū quiddam.

Nam Homerus in ludis funebribus Patrocli vltima pmia dicit eē δύω χρυσοῖο τάλαντα. i. duo talenta aurea. Quod nos cogit ali/quid minimū itelligere. Nā si primus victor bouē accepit: consequens nō est: vt dicamus vltimū tam magnum accepisse pmium: Vnde apparet talen/tū etiam mini mū quiddam si/gnificare. k Et tuba ro mano more: si cut hodieq; vi/dimus: omni/bus ludis fune bribus: vt sunt diuorum: Nam si sacri sūt. i. vo tiui illustrātur facultis: ante et hymnis incipie bant.

Incertus Geniúm neª loci, famulúm neᵇ Parētis
Esse putet: cædit quinas de more bidentes,
Tótq; Sues: totidem nigrantesᶜ terga Iuuencos.
Vinaq; fundebat pateris, animámq; vocabat
Anchisæ magni, manésq;ᵈ Acheronte remissos.
Nec non & socij, quæ cuiq; est copia, læti
Dona ferūt, onerántq; aras, mactántq; iuuēcos.
Ordine Ahena locant alij, fusiq; per herbam
Subijciunt veribus prunas, & viscera torrent.
Expectata dies aderat, nonámq; serena
Auroram Phaethontisᵉ equi iam luce vehebāt.
Famáq; finitimos, & clari nomen Acestæ
Excierāt: læto complerant littora cœtu
Visuri Aeneadas, & pars certare parati.
Munera principio ante oculos, Circóq;ᶠ locant
In medio sacriᵍ Tripodes, viridésq; coronæ,
Et Palmæʰ preciū victoribus, armáq;, & Ostro
Perfusæ Vestes; Argentiⁱ, Auriq; Talenta.
Et tubaᵏ commissos medio canit aggere Ludos.

DON. EXPECTAta: quasi tardi' desiderantibus venisset. Visuri ænea. ex/pressit plenissi/mam laudem troianorum: cum siculi non solū cā ludorum cōuenirēt. Circo: non qd eēt circus: sed locus in formam circi. In me/dio: vt ab oībus spectari posset. Armaq; & ostro Perfu. ve. transit ad generalitatem ne specialiter diceret.

CHRI. GENIVM: ait Censorinus dictos esse: qa vt gignamur curent: vel quia genitos curēt: Genius Credebantq; vniculq; duos esse: Alterum bo num: alterum malum: vt christiani quoq; du os angelos bonum: malumq; in custodiā sin gulorum hominum esse volunt. Apuleius au tem in libro de dæmonio Socratis scri. De/monas quos genios & lares possumus ap/pellare ministros deorum arbitrantur: custo desq; hominum: & interpretes si quid a dijs ve lint. Ergo qui melioris meriti in corpore fūe nostro: genij dicunt. Corpori renunciantes lemures Tum si domos incursionibus infe/starent larue appellabantur. Contra si boni fuerint: lares familiares dicuntur. Pru/nas: a perurendo dictas volunt. Phae/thontis: idest solis qui phaethon quasi splen/dens dicitur: vel appellaui equos solis equos phaethōtis: quia phaethontæ solis ex Clyme ne filius eos male rexit. Fingunt autē poetæ solem habere quadrigas. i. currum cui quatu/or sunt iuncti equi. Eorum nomina sic ponit Oui. Interea

Oul. Interea volucres pyrois eous ꝛ ethō: Solis eq quartusq; phlægō hinnitibus auras Flā-
miferis implēt. ⸿ Circo: locus ē spaciosus ꝛ capax turbe hoīum ad ludos spectādos dictus: Circus
vel a circuitu: vel a Circe solis filia q̄ pria ludos quos soli patri instituerat edidit. Romæ erat
circus maxim⁹ inter palatiū ꝛ auētinū. ⸿ Talēta: talentū græcū est apud quos acticū inuehi- Talentus
tur ꝛ eubo'cū: ac rursus acticū magnū ac puū. Nec credo fuisse pecuniā pcussā ꝫ pōderis certe Pondeꝝ
nomen est. nam magnū: vt notabis apud Liui. li. xxxiij. hēt libras. lxxxiij. ꝛ vncias q̄tuor. ꝙ diuersi-
Prisci. teste sex milia ꝑtinet denarioꝝ romanoꝝ. vbi et de pōderibus latius persequitur. tas

Pꝛima[a] pares[b] ineūt grauibus[c] certamina remis
Quatuor ex omni delectæ classe Carinæ.
Velocem Mnestheùs agit acri remige[d] Pistrim[e],
Mox[f] ital⁹ Mnestheùs: gen⁹ à quo[g] noīe Mēmi:
Ingentémqꝫ Gyas ingenti[h] mole Chimæram
Vꝛbis[i] opus, triplici[k] pubes[l], quā Dardana versu
Impellunt, terno consurgunt oꝛdine remi.
Sergestusq;, domus[m] tenet à quo Sergia nomen
Centauro[n] iuehitur magna, Scylláqꝫ Cloanthus
Cærulea[o], genus vndè tibi romane Cluenti[p].

SER. a ⸿ PRIMA certamina: punico bello primo naumachiam ad exercitū romani instituere cœperūt. postq̄ probauerunt gētes etiā nauali certamine plurimum posse ad quam rē in hoc certamine plurimū alludit poeta. b ⸿ Pares aut paribus: aut diuersis cōparabiles reb⁹: vt sequētia indicant: Melior remis: sed pōdere pinus Tarda tenet. c ⸿ Grauibus remis: fortibus: vt Ferit ense grauem tymbræus osyrim. Nā graues inferunt tarditatē. d ⸿ Remige: erit nominatiuus remex. Serenus: Semiremex Hercules. e ⸿ Pistrim: vel a tutela depicta: vel ἀπὸ τοῦ πρίζειν τὰ κύματα. i. a secandis fluctibus. f ⸿ Mox italus: subaudi futurus. ipse enim familiā Memmiorū cōstituit. ꝛ bene laudat familiam nobilium. a Sergesto Sergia familia fuit. a Cloanto cluētia. a Gia gigania: cuius non facit mētionē. Nobiles aūt fuisse familias a troianis Iuuenalis ostendit: Iubet a præcone vocari Ipos troiugenas. g ⸿ A quo noīe: scilicet Mnesthei. ꝛ Mnestheus. sic ē: vt tyde⁹: nā diphthōgus græca est. h ⸿ Ingenti mole: motu: vt Magna se mole mouentē. i ⸿ Vrbis op⁹: tam magna vt vrbē putares. k ⸿ Triplici versu: omnes eni triremes fuerūt. Versu autem ordine: vt Ille etiam feras in versus distulit vlmos: aut versu tractu a verrendo: vt Aequora verrebāt caudis æstumq; secabāt. Sane vnus est sensus. l ⸿ Pubes impellūt: figura est: vt Pars in frusta secant. Sane sciendū inter barbarismū ꝛ lexin hoc est latinam elocutionē: ꝛ perfectā metaplasmum esse: q vno sermone fit ratione vitiosus. Item iter solœcismū ꝛ schema: idest perfectam smonum cōnexionē figura est: quæ fit cōtextu sermonū ratione vitiosa. Ergo metaplasmus ꝛ figura media sunt: ꝛ discernunt peritia: ꝛ imperitia. Fiunt autē ad ornatū. m ⸿ Domus sergia: familia: vt Da propriam thymbræe domū. n ⸿ Centauro magna: fœminini ē generis: si de naui dicas. vt Ter. In eunuchū suā: quom comediā diceret. Iuuenalis contra sensit dicēs: Scriptus et in tergo necdum finitus orestes. Sed sciendum genus plerūq; ꝯfundi: aut metri aut hiat⁹ causa: sic Hor. Nec cupido sordid⁹ aufert: Quū significantes cupiditatē fœminino genere dicamus. Ipse ēt Vir. ait: Timidi damæ ceruiq; fugaces: quū ipse secūdū fidē dixerit: Cū canibus timidæ venient ad pocula damæ. o ⸿ Cærulea: aut nigra: aut alta carina. Omne eni altū nigrū est: vt Scrupea tuta lacu nigro nemorūq; tenebris. p ⸿ Cluēti ad ipsum apostropha est.

⸿ PISTRIM. cū aqua talia maiora ꝑpt̄ cōpiā humoris cæteris animalibus sint: tamē ī indico mari maxime reperiūtur: ꝛ inter ipsa magnitudine excedunt balena ꝛ pistris: itaq; balenæ quaternorum iugerum sunt pistres ducentorum cubitorum: vestitur pilo pistris; ꝛ animal non ouum parit: sed hoc est cōmune omnibus aquatilibus pilo vestitis vt animal: ꝛ non ouum pariant: vt balenæ: pistres: hippotami. ꝛ vituli marini. ⸿ Chimæram: hoc monstrum ex Typhaone ꝛ Echidna natū fingunt poetæ. Idq; dicunt ignem expirare: vnde in sexto: Et flāmis armata chimæra. Item tria capita habere. Vnum leonis; alterum draconis: tertium chimæræ. i. capræ. Dicit enim Hesiodus in thegonia. πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων μέσση δὲ χίμαιρα. Hanc pegasus ꝛ bellorophon deuicit quæ tamē ex orto Cane Gerionis spingen ꝛ leonē Nemæum peperit. ⸿ Centauro: horū fabula in sexto enarrabitur. ⸿ Scylla: de hac dictū ī tertio: Singulæ ergo hæ quattuor naues singula hæc mōstra in se picta habebant: ꝛ ab illis nominabantur. ⸿ Cærulea: nam marino monstro marinū colorem esse oportuit. Consueuerunt autem latini si a nomine appellatiuo nomen proprium alicui rei faciant mutare genus masculinum in fœmininum; vt hic Centauro magna. Sinautem

CHRI Pistris

Chimæra

deducatur a nomine proprio viri reseruat genus: vt Scriptus & I tergo nec dũ finit⁹ horestes. Chori nomen venti septẽtrionalis a parte occidentis. Cõsueuerunt autem latini o longam in au aliquando cõuertere: Vnde pro choro & cote caurum & cautem dicũt: Hinc cũ Florus grammaticus hoc doceret deinceps flaurus est appellatus.

SER. a ¶ PROCul: aut ñ nimis lõge: vt et supra diximus: aut sicut I buco. de nimia vicinitate ait: Serta procul tãtũ capiti delapsa iacebãt & dicitur a porro. I. lõge ab oculis ex græco & latino cõpositũ. olim tũc cũ cori nubib⁹ ab scedũt & obruũt sydera interdũ & satis lõge significat de clinatu3 a prio ppositione aũ: & oculis.

Est procul[a] in pelago saxum spumantia contra
Littora; quod tumidis summersum tundit̃ oli3
Fluctibus, hiberni condunt vbi sidera Cori.
Tranquillo[b] silet, immotáq; attollitur vnda
Campus, & apricis[c] statio gratissima Mergis[d].
Hic viridem Aeneas frondenti ex Ilice metam
Constituit signum nautis Pater. vndè reuerti
Scirent, & longos vbì circunflectere[e] cursus.
Tunc loca sorte legunt, ipsiq; i puppibus auro
Ductores[f] longe effulgent, ostróq; decori.
Cætera populea[g] velatur fronde iuuentus,
Nudatosq;[h] humeros Oleo perfusa nitescit.
Considunt transtris[i], intentáq; brachia remis
Intenti[k] expectant signũ; exultantiáq;[l] haurit
Cõda pauor pulsãs, laudúmq3[m] arrecta cupido.

Hinc tuba candelæ minoris vero ad tibias: vt Stat⁹ de Arche moro: Tibia enĩ teneros solitum deducere manes.

¶ INTENTI: DON. expectantes signum. ¶ Exultantia. c. pter sollicitudinem victoriæ quæ erat incerta.

¶ MERGIS: CHRI. mergi fabulas narrat Seruius dicitur autem mergus qa fre- Mergus quenter aquis imergit̃. Auis aquatilis & tamen In arborib⁹ teste Plinio nidificat.

b ¶ Tranquillo: melius septimus casus est: q̃; datiuus. Cãpus: saxi latitudo. c ¶ Apricis: sole gaudentibus. sane apricus & locus dicitur sole calẽs: quod est opaco & abdito cõtrarium. & apricos dicimus locis apcis gaudẽtes. Vir. Duceret apricis in collibus vua colorem. Pers. Vt nostra floralia possint Aprici meminisse senes. apricum autem q̃si ἄνευ ψύχους sine frigore. d ¶ Mergis: Esacus Priami fili⁹ fuit: hic se præcipitauit a muro: nec perijt: & quu3 hoc sæpius faceret deorũ miseratione in auẽ cõuersus ẽ: quæ ad imitationẽ idẽ facit. e ¶ Circũflectere: bene vno sermone & pfectionem cõplexus est & reuersionẽ. f ¶ Ductores: domini nauiũ nõ gubernatores. g ¶ Populea velat̃ frõde iuuẽtus: Hebe. i. ἥβη est iuuẽtus vxor Herculis. Nũc ergo aut ppter hoc iuuẽtus vtitur populeis coronis: aut ad imitationẽ virtutis. populus. n. Herculi cõsecrata est: vt Populus alcidæ gratissima. h ¶ Nudatosq; bene nudatos q tecti esse cõsueuerũt. Nã nudum est nunq̃; tectũ: vt facies. i ¶ Transtris: & trãstra dicunt̃ & iuga: vt in. vj. Iñ alias alas quæ per iuga lõga sedebãt. k ¶ Intenti: eodem sermone in diuersis vsus est rebus. aliter enim brachia: aliter tendimus mentes. l ¶ Exultantiaq;. h. c. p. pu. hyppallage. omni parte pulsans pauor corda haurit. i. ferit: vt Latus haurit apertumq;. & exultare fecit. m ¶ Laudũq;: ne esset turpe quod ait pauor. Sane hæ sunt bellorũ prolusiones: vnde etiam ad tubam geruntur. sed sciendũ maioris ætatis funera ad tuba3 solere pferri. Pers.

¶ Meta Metam: meta terminus est ipsius cursus: ad quẽ non satis est peruenisse. nisi etiam circumeatur: in quo industria laborq; requiritur. Nam si longo spacio ipsam vitamus subit inter illa nosq; alius & minori gyro currens præuertet: sin contra vt hoc fugiamus nimis adhæremus: periculum est ne in illam illidamur. Dicta autem meta vel quod in dimenso spacio posita sit: vel quia illam metiantur quadrigæ circumcurrentes. hinc Iuuenalis: Per quem magnus equos aruncæ flexit alumnus: & Cice. in lib. de oratore. Si infinitus rerum forensium labor & ambitionis occupatio deflexo honorum & ætatis cursu constitisset: & Statius: Flectere si posset circum compendia metæ: & Persius: Ordo quis rerum aut metæ q̃; mollis flexus & vnde. ¶ Sorte legunt: nam cum difficultas rei commoda & incommoda æque partiri non permittit ad sortes recurrimus ne quis iure conqueri possit. ¶ Oleo perfusa: vt brachijs & totum reliquo corpore in remigatione agilius vterentur. Id enim præstat oleum. Nam ex illo robustiores magisq; flexibiles redduntur. ¶ Pauor: non timor: sed percussio: nam pauere percutere est: inde pausia oliua dicta qa ante q̃; trapetibus demoliatur pauetur idest percutitur: inde pauimentum quia pedibus Pauitã percutiatur: inde impularia arũspicina tripu tum dium quasi teripauium dicitur: q pulli dum escam sumunt rostro terram pauent idest tundunt.

¶ FINIBVS

Inde vbì clara dedit sonitũ Tuba, finibus oẽs[a]
Haud mora, ꝓsiluere suis·ferit Aethéra clamor
Nauticus, adductis spumant freta v̀sa lacertis,
Infindũt pariter sulcos; totúmq; dehiscit
Conuulsum remis, rostrís stridẽtibus æquor.
Non tã præcipites[b] biiugo[c] certamine campum
Corripuere, ruúntq; effusi Carcere[d] Currus.
Non sic immissis Aurigæ vndantia[f] lora
Concussere iugis[e], proníq; in v̀bera pendent.
Tum plausu, fremitúq; virũm studiísq; fauẽtũ
Cõsonat[g] omne Nem⁹, vocémq; ĩclusa volutãt
Littora·pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios, primísq; elabitur[h] vndis
Turbã[i] ĩtèr fremitũq; Gyas, quẽ deĩde Cloãth⁹
Consequitur melior remis, sed pondere Pinus
Tarda tenet; post hos æquo discrimine[k] Pistris
Centaurúsq;, locum tendunt superare priorẽ[l].
Et nunc Pistris abit·nunc victam præterit igens
Centaurus·nunc vnà ambæ, iunctísq; feruntur
Frontibus, & longe sulcant vada salsa carinæ.
Iámq; ꝓpiquabãt scopulo, metámq;[m] tenebãt,
Cũ princeps[n], medióq; Gyas in gurgite victor
Rectorem nauis compellat voce Menetem.
Quó tantũ[o] mihi dexter abis? hũc dirige cursũ·
Litt⁹ ama[p]; & leuas stringat[q] sine palmula[r] cautes.
Altũ alij teneant, dixit·sed cæca Menetes
Saxa timens, prorã pelagi detorquet ad vndas.
Quó diuersus abis? iterũ[s] pete saxa Menete
Cum clamore Gyas reuocabat·ecce Cloanthũ
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem·
Ille inter[t] nauémq; Gyæ, scopulósq; sonãtes

SER. a ¶ FINIBVS omnes: scdm naturã añ generali vsus descriptione: venturus ad specialitates. b ¶ Præcipites: festinãtes: vt Præcipites vigilate viri: alias pcipites temerarij & icõsulti. c ¶ Biiugo: & hoc celeritatis ẽ. Plures. enĩ se impediũt. d ¶ Carcere vero vsur pauit. Nã carcer est numero tantũ singulari custodia noxiorum: Carceres vero tãtũ plurali hostia qb⁹. equi arcentur: vñ carceres q̃si arceres s̃z Varroné. e ¶ Iugis: iugalibus. f. ¶ Vndantia autẽ longe effusa. g ¶ Consonat: vñ ꝯsonat pp echo ait nã ἠχὼ græce resono Echo vero nostræ vocis est æmula: vñ et resultat ait. h ¶ Elabit: ꝑcurrit celerit: vt Labẽ nympha poło. i ¶ Turbã iter fremitumq;: in ipso principio. k ¶ Discrimie: interstitio. & sane variat nũc naues nũc ductores cõmemorãs. l ¶ Priorẽ: iter se: hoc est tertium. m ¶ Metamq; tenebãt: nauticum verbum. n ¶ Princeps: mõ ordinis. o ¶ Quo tantũ mihi: vacat mihi: vt solet frequẽter. p ¶ Littus ama: littus est oẽ qd aqua alluit: Vñ & saxũ littus vocauit. q ¶ Stringat: radat: ac si diceret hoc volo qd times. r ¶ Palmula: extrema pars remi in modũ palmæ protẽtæ. s ¶ Iterũ: hoc verbũ & a poeta põt dici: vt Iterũ reuocabat: & a Gya: vt quo abis? iterũ: non iterum pete. t ¶ Inter nauemq;: que vacat.

¶ SONITVM. erãt quo erũpere debebãt. CHRI. ¶ Tuba: inuẽta est a maleo siue maleto rege Tuba ethruriæ: vñ ipse alibi Tyrrhẽusq; tubæ mugire p æthera clãgor. ¶ Clamor: quo seluicẽ q eiusdẽ nauis sunt hortant. ¶ Freta versa: ostendit maxĩmũ studiũ: maximasq; vires cũ nõ vndas dicat v̀sas: s̃z totũ fretũ: ĩ qua sola ꝑsistit cũ dicit: totũq; dehiscit. ¶ Cõr. r.q.s.æ. ¶ Nã tam comparatio a certamine curuli: qua vehementer q̃drat: nam & inde trãslatio fieri potuisset. ¶ Ruunt: magno impetu feruntur. ¶ Carcere: nõ obseruatur: quod a Seruio dicitur: nã & Cicero in oratione soluta vsus est singulari numero pro repagulo quo arcent cursores: ne ante signum erumpant: Ait enĩs a calce ad carcerem reuocari. ¶ Mihi nõ vacat: vt ait Seruius: sed vehementer quadrat. Nã quicquid agebat gubernator siue recte siue contra non sibi sed Gyæ agebat. ¶ Huc: digito enim ostendebat nauigationẽ quæ metæ propinquior esset. ¶ Altum aliĩ teneant: quasi dicat id facis quod ego cu‥io arcere aduersarios. ¶ Saxa timens: tãta fuit timoris perturbatio: vt iussa superaret ꝑerãtis gl'æ. ¶ Ecce: quasi dicat quod nõ preuiderat: quod nõ putauerat. ¶ Propiora: magis propinquam metæ q̃ nauis Gyæ: Est autem a prope propior: potestq; retinere vim præpositionis a qua est: vt dicamus tenentẽ propiora metam q̃ Gyas.

DON. ¶ NIHIL habet Donat⁹ in his versibus q̃ vel mediocriter eruditus desiderare queat.

Radit iter leuum interior, subitúsq; priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum vero exarsit[a] iuueni dolor ossib[9] ingens·
Nec lachrymis[b] caruere genæ·segnémq; Meneté
Oblitus[c] decorisq; sui, sociúmq;[d] salutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
Ipse gubernaclo Rector subit·ipse[e] Magister
Hortatúrq;[f] viros; clauúmq;[g] ad littora torquet.
At grauis, vt fundo vix tandem redditus imo é
Iam senior[h], madidáq; fluens[i] in veste Menetes
Summa petit scopuli; siccáq; in rupe resedit·
Illum & labentem Teucri & risere[k] natantem,
Et salsos rident reuomentem[l] pectore fluctus.
Hic læta extremis spes est accensa duobus
Sergesto, Mnestheiq; Gyan superare morantes·
Sergestus capit ante locũ; scopulóq; ꝓpiquat.
Nec tota tamen ille prior præeunte carina
Parte prior, partẽ rostro premit æmula[m] Pistris.
At media socios incedens naue per ipsos
Hortat Mnestheus; Nunc, Nũc isurgite[n] remis
Hectorei[o] socij, Troiæ quos sorte suprema
Delegi comites; nunc illas promite vires
Nunc animos; quibus in Getulis[p] Syrtibus vsi,
Ionióq;[q] mari, Maleæq;[r] sequacibus vndis·
Nõ iã prĩa[s] peto Mnestheus[t], neq; vicere certo·

SER. a ❡EXARSIT iuueni: causa pendet ex causa. Horatius: Non ego ferrem calidus iuuenta consule planco. b ❡Nec lachrymis caruere genæ: nimis irascentium est. Cicero de Verre: Cum irasceretur lachrymas interdũ vix tenere. c ❡Oblitus decorisq; sui: Inhonestũ est enim irasci: duci ꝓsertim. d ❡Sociumq; salutis: possumus & sociũ salutis suæ oblitus: & socium salutis ꝓ sociorum præcipitato scilicet gubernatore. e ❡Ipse gubernaclo: vt ostenderet nihil esse quod ipse non posset efficere. f ❡Hortaturq; viros: aut ipse dicit celeumas: nã hortatores dicũtur: aut quia cõsternati fuerãt perdito gubernatore. g ❡Clauum: fustes gubernaculi. h ❡Iam senior madidaq;: cõtra illud qa occurrebat gubernatores natandi peritum fuisse debere: addidit seniorem. i ❡Fluens in veste: cui vestes fluebant. honeste locutus est: sic Iuue. Et multo stillaret penula nimbo. k ❡Et risere natantẽ. vnde in ludis voluptas quæritur. l ❡Reuomentem: sæpius vomentẽ. m ❡Aemula pistris: eiusdẽ rei studiosa. Vt Cicero pro. M. marcello: Illo æmulo atq; imitatore studiorum meorum: alias inimicum significat. n ❡Insurgite: cõtra Lucanus: Atq; in trastra cadũt. o ❡Hectorei: aut fortissimi: aut re vera quondã Hectoris socij. p ❡Getulis: africanis a parte totum. Nam getulia mediterranea est. Syrtes vero iuxta libyam sunt. sic de syrtibus: Hora. Vbi maura semper æstuat vnda. Fuisse autem troianos in syrtibus ille indicat locus: In breuia & syrtes vrget miserabile visu. q ❡Ionio: quãdo iuxta charybdim nauigarunt. r ❡Maleæq;: malea promontoriũ est laconiæ prouinciæ: vbi vndæ sunt sequaces: idest persecutrices: vt Capreæq; sequaces illudunt. s ❡Prima quasi quæ soleo. t ❡Mnestheus: ille semper victor.

CHRI. ❡OBLITVS: & quia vt muliercula lachrymauit & qa supra modũ sæuiuit. ❡Aemula: est æmulus qui alios siqua re ægregia superare nitit: hoe si facimus ne i ṽtute vicamur res laude digna ẽ. Nõ. n. hoc facimus vt cuiq; ꝗcq̃ detrahamus. sed vt nos ipsos excellentes an ea re reddam⁹: Sin autẽ nõ qa virtutes diligam⁹: sed qa alium florere dolcamus vincere superioresq; euadẽ nitimur inuidia. i. & ꝑpea viriũ est Menetæ aũt & sergesti exẽplo monet nos poeta: ne aut nimia ꝗdam timiditate nõ audeam⁹ in iis i quibus audendum ẽ: aut cõtra ita parum cauti res aggrediamur: vt nimia audacia per temeritatem in pericula incidamus: Vtrunq; enim vitiũ vitandum est. ❡Hectorei socij: oratio in genere deliberatiuo. ❡Hortat a victoria & arguit a facili. Est n. facile superare iis q ei⁹ socij fuerũt qui semꝑ superauit: & simul eos sibi beniuolos reddit cũ appellet socios hectoreos: & cũ ostẽdat se illos plurimi facere: cũ nõ casu sibi socios illos sũpserit: sed elegerit etiã eo tẽpore in quo ꝓter metũ hostilẽ & fugiẽdi cupiditatẽ tñ non quos sors daret accepit: sed ipse elegerit. Debet ergo eos pudere nõ vincere: q & hectorei socij fuerit: & a se electi. Ergo eodẽ tpe illos sibi beniuolos facit: & ne in rẽ pudendã incidãt cl[illegible] culũ mõte: & a facili arguit. Deinde a maiori probat hoc illos optime posse: qui difficiliora & in syrtibus & in ionio mari potuerint ꝑferre cũ non primas habere partes sed fugere extremas contendat.

❡HOC VINcite:

Quãq̃; ŏ, ſed ſuperẽt qb° hoc Neptune dediſti·
Extremos pudeat rediјſſe; hoc vincite[a] Ciues
Et prohibete nefas[b]·Olli certamine ſummo
Procũbunt·vaſtis tremit ictibus ærea[c] Puppis·
Subtrahitúrq;[d] ſolũ·tum creber anhelitus artus
Aridáq; ora quatit; ſudor fluit vndiq; riuis[e].
Attulit ipſe viris optatum caſus honorem·
Nanq3 furens[f] animi dũ prorã ad ſaxa ſuburget
Interior[g], ſpatióq3 ſubit Sergeſtus iniquo[h],
Infelix ſaxis in procurrentibus[i] hæſit.
Concuſſæ cautes, & acuto in Murice[k] remi
Obnixi crepuere; illiſáq; Prora pependit.
Conſurgũt Nautæ, & magno clamore morant[l]·
Ferratáſq3 ſudes, & acuta cuſpide contos
Expediunt, fractóſq; legunt[m] in gurgite remos
At lætus Mneſtheus, ſucceſſúq; acrior ipſo
Agmine remorum celeri, ventiſq3 vocatis
Prona[n] petit maria, & Pelago decurrit aperto.
Qualis ſpelunca ſubito commota Colũba[o]
Cui domus, & dulces latebroſo i pumice nidi,
Fertur in arua volãs, plauſúmq; exterrita[p] pẽnis
Dat tecto ingentem; mox aere lapſa quieto
Radit[q] iter liquidu3, celeres neq3 cõmouet alas;
Sic Mneſtheus, ſic ipſa fuga ſecat vltima Piſtris
Aequora; ſic illam fert impetus ipſe volantem.
Et primum in ſcopulo luctantem deſerit alto
Sergeſtum breuibúſq; vadis, fruſtráq3[r] vocantẽ
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.

SER. a HOC VINCITE: loco victoriæ ſit vltimos nõ redire. b Nefas: modo opprobriũ; qđ eſt viro forti i quocũq; certamine perdere. c Aerea: fortis: vt Et iunctos temo trahat æreus orbis. Nam ærea nõ eſt puppis ſed prora. d Subtrahitur: ſolũ: vniuſcuiuſq; rei qđ ſubiacet ſolum eſt ei cui ſubiacet: vnde eſt Nauis ſolum mare: & aer auiũ et ſtellarũ celu3: vñ ouid. Aſtra tenẽt cæleſte ſolũ: & ẽ verbum cuius perlucida ſignificatio per naturã nõ inenit. e Riuis: more riuorũ: ac ſi riuatis diceret. f Furens animi: figurate dixit: vt Præſtãs animi iuuẽis. g Interior: ſiniſterior. Cicero: In ques oĩa intus canere dicebãt Saluſtius: Igit introrſus prima Aſiæ bithynia eſt. h Iniq: anguſto: vt Siluis inſedit iniquis. i Procurrentibus: ꝓminẽtibus: & veluti obuiã veniẽtib9. k Murice: ſaxi acumen eminens per tranquillitatẽ: cũ alibi ſignificat piſcem cuius ſucco purpura tingit. vt ſaturato murice palla. l Morant: retroagunt. m Legunt: alij ꝑcęreũpt: ſed melius legunt id eſt colligunt. Nã ſequit Et fractis diſcentẽ currere remis. n Prona: vicina litoribus: vnde altũ eſt longe poſitũ. o Colũba: vbiq; de his domeſticis colũbas Virgilius dicit. Perſius vero ait: Teneroq; columbo Es ſimilis. Nam agreſtes palũbes vocantur. p Exterrita: pennarũ cõcuſſione terrorẽ ſignificat: vt Timuitq; exterrita pẽnis Ales. non enim pennis timet: ſed timores indicat. q Radit: ſecat: parũ aerẽ. r Fruſtra: quis enim ei relicta victoria ſubueniret.

CHRI. QUANꝙ. o. O aliquando vocantis eſt: vt & procul o miſeri quæ tanta inſa. ci. Aliquando exclamantis. vt hic: & illud O nihi præteritas referat ſi iup. an. Aliquãdo optantis eſt: vt hic vel ſolum ponitur vel coniungitur huic dictioni ſi: vt Perſi. O ſi ebulliat patrui præclarũ funus. Aliquando illi q̃ ẽ vtinam: Ouid. O vtinam tũc cu3 lacedæmona claſ. pe. Obrutus iſanis eſſet adulter. a. O litterã populi italiæ ꝓſertis vmbri & thuſci teſte Priſci. non habebant. Neptũne: apoſtrophẽ facit: vnde eſt pathos et ſimul oſtẽdit nõ deſperare victoriã: qa diffidat illis ſed qa maris deus illã alijs decreuerit. Optia ergo oratio: quæ cum i tẽporis articulo breuiſſima eẽt habẽda: tñ & beniuolẽtias captat: & a facili multis modis arguit: & pudorem incutit: & ſibi ꝙ ſua natura parui3 videbatur gratiſſimũ oſidit: & ita de deo quæ[r]it ꝙ indicat ipſa apoſtrophe vt omnẽ impietatem effugiat. Hoc. u. & ꝓhibite. n. Res igitur facilis ꝙ nõ ſint extremi: & tñ ipſa & duci deſiderium cõplebunt: & ignominia euitabunt. Procumbũt: & breuiter & tamẽ abſolutiſſime ita deſcribit illorum ſtudium: vt rem non ſolum auribus exponat: ſed ipſis etiam oculis ſubijciat. Trudes: perticæ ſunt: ſic dictæ quia illis naues trudantur. Celeris. n. c. a. nã imobilibus alis aerẽ ſcindit q volatus celerior eſt: q̃; is i quo alæ q̃tiunt. Sic. m. ſic imago & repetitio colores rhetorici. Diſcẽtẽ. rẽt. itẽ & explẽtẽ: vt ait Marcellus: Nã id agebat qđ nuſq; hacten9 egerat experiẽdo ergo id tenta

bat: & aliqd assequebat: qd prius nō notat egestas. n. ingeniosum faciebat. Mirifice autē varia hos ludos: vt ex variatione pariat auditoribus voluptatem: & simul ostendit q̄ varij q̄s inexpectati sint rerum euentus: & sæpe euenire vt victores victi & victi victores fortunæ fauore reddantur. Est p̄terea color rhetoricus similiter cadens.

Inde Gyan, ipsámq; ingenti mole Chimæram
Cōsequitur, cedit quoniā spoliata magistro est.
Solus iamq; ipso[a] superest in fine Cloanthus,
Quem petit, & summis annixus viribus vrget.
Tum vero ingeminat clamor; cūctiq; sequētes
Instigant studijs, resonat clamoribus Aether.
Hi proprium[b] decus, & partū indignant honorē
Ni teneant, vitámq; volunt pro laude pacisci.
Hos successus[c] alit: possunt[d], quia posse videnf.
Et fors æquatis cepissent præmia rostris,
Ni palmas[e] ponto tendens vtrasq; Cloanthus
Fudissētq; preces, Diuósq; in vota vocasset.
Dij qbus imperiū[f] Pelagi, quorū æquora curro,
Vobis lætus[g] ego hoc candentē ī littore Taurū
Constituam ante[h] aras voti[i] reus, extáq; salsos
Porriciam[k] ī fluctus, & vina liquētia fundam.
Dixit, eúmq; imis sub fluctibus audijt omnis
Nereidū, Phorcíq;[l] chorus, Panopæáq;[m] vgo.
Et pater ipse manu magna Portunus[n] euntem

SER. a IPSO SUperest ī fine: vt & spacia & si plura supsint tran seat elapsus p̄or. b Propriū decus: q̄ iā partas victoriā & honorē ni teneant ī dignantur. c Successus: felicitas. d Possūt: qa posse videtur: sperabāt victoriam spectantiū opinione: vt Cūcti seqnētem Instigant studijs. e Palmas vtrasq;: diximus supra antiquum hoc esse. Carpit tamen dicit per naturam vitio sam hanc esse elocutionem: siue vtrāq; palmā: siue vtrasq; palmas dixerim ēē ī aliquo vsurpationem. f Imperiū ē pelagi: ī pelago: vt Dij qb[us] imperiū ē alarū. i. ī alabus. g Lætus victoria p̄ cedēti qd sequif. h Ante aras: de qbus paulo post: Pars spoliāt aras. i Voti reus: debitor: vn̄ & vota soluētes dicimus absolutos. k Porriciā: exta porriciunf: hoc ē porrigūtur: nisi forte dicamus ēt fluctib[us] maris offerri: qd si ē proijciā. l. porro iaciā legēdum est. l Phorciq;: latine hic phorcus huius phorci dicimus. Nā apud nos græca hui[us] nois nō est declinatio: vt φόρκυς φόρκυος qd īterdū φόρκυν φόρκυός, vn̄ luca. ī octauo phorcynidos ora medusæ protulit. Est aūt deus marinus. m Panopæaq; vgo: vna de nereidib[us]: quā iō separatī dixit: vt illas nō vgines intelligamus. n Portunus: deus marin[us] qui portub[us] p̄est, & vn̄ ipulit eū ip̄e iā vicinū portui. Nota aūt ē fabula Athamas post furorē a Iunone imissum: quū occiso Learcho Meli certā alteꝝ filiū cū Ino vxore sua p̄seq̄retur: quū se illi ī mare p̄cipitassent: voluntate numinū ī deos versi sūt. Melicerta ī Portunū: qui græce Palæmon dr̄: nā λιμὴν port[us] dr̄: vnde palæmon Ino in matrem Matutam: quæ græce dicitur Leucothoa.

qa magistrum p̄cipitauerit: ac ciderct vt vicatur. Hi propriū de. Nullū n. laborē recusant hoīes: sed oīa p̄ferunt ne id qd iā ptus ē amittāt. Contra vero ī quibus fortuna fauet sæpe supra vires suas multa sperāt: & possunt qa posse videnf. Nā cū spectātes sua .. derēt eos posse vincere: iō posse credebant. Læt[us]: qa cro. Voti reus. Ī. qa assecutus a vobis id p̄pter quod votū cō ceperā: ero debitor ipsius voti: quod mihi lætitiā affert. Vnde alibi vt Baccho cererīq;: sic tibi vota quot annis: Agricolæ facient: damnabis tu quoq; votis: nam ex pontificio iure verba factis elegit. Reum enim dicunt sacerdotes illū qui suscepto voto se numinibus obligat. Damnatus q promissa vota iā soluit. Porriciā: & non projiciam: & hoc verbū sacrorum est: vt Veranī ex primo lib. Fabij pictoris executus ē, Exta porriciunto dijs in altaria arā ue focum ue quo exta dari debebunt: nunc pro ara & foco mare accipit: cuius dijs sacrificaturus ē. Ait Macrob. Nereidum: nymphæ sunt Nerei marini dei filiæ: quas ex doride filia oceani vxore sua genuit. Has Hesiodus ī theogonia enumerat quinquaginta: ac earum nomina ponit. Phorciq;: phorcus filius fuit Neptunni ex Thoosā nympha: & imperauit corsicæ & sardiniæ: & s̄m Varronem ab athlante victus bello nauali mari obrutus est: & a superstitibus socijs diuinos honores meruit. Portunus: Stat. Cur sumpserit arcus infœlix atamas cur: non expauerit ingens ionius socio casura Palæmone mater. Fabula late explicata est apud Ouid. non procul athenis saxa scyronia sunt: quia illic scyrones Theseus interfecit. Hinc se præcipitauit cum filio: ait Soli.

porricia

phorcu

CHRI. QUONIAM spoli. ma. q. d. sua stultitia

CPORTV

SER. a ¶ PORTV se condidit alto. I. vsq3 ad interiora peruenit. b ¶ Ex more ludorū: scilz p pcone. c ¶ Victorē: primū subaudi. Nā illi duo victores sunt Sergesti: vnde paulopost: Quē modo nauali mnestheus certamine victor Cōsequit. d ¶ Dat ferre: græcū est duo verba cōiungere: vt paulopost Donat habere viro: sed hoc dat poetis. e ¶ Magnum talentuz: vt diximus breue qd dā: sed magnū alterius minoris cōparatiōe cū primum sit vnum & maximū aliorū: vt supra diximus. f ¶ Circū: i. pte extrēa qñ fimbria: vt diximus. g ¶ Mæandro duplici: flexuoso: & hoc dicit erat i chlamyde flexuosa: & i se remeabilis purpura i modū Mæandri flūinis Cariæ prouinciæ. h ¶ Meliboea: p meliboensis. Est autē thessaliæ ciuitas Meliboea. i ¶ Regius: Trois regis phrygiæ filius. k ¶ Fatigat: laus picturæ: quasi gerat & nō gerere videatur. l ¶ Præpes: mō volās. m ¶ Sublimem: in altū. n ¶ Palmas neqq3 ad sidera tollūt: aut admirātes: aut icrepātes deos. o ¶ Virtute: qa ille fauore vicerat numinū: vñ & pmia dātur congrua illi chlamys deorū cōtinens fabulā: illi lorica. i. virtutis isigne. p ¶ Hamis auroq3: hamis aureis. q ¶ Simoenta: venit a noīatiuo græco non in ις sed in εις exeunte: vt σιμόεις σιμόεντος. r ¶ Sub illo alto: o breuis fit sequente vocali. s ¶ Decus & tutamen: quia triplex & aurea.

Ipse portat optie possz: ppeaq3 eēt dign⁹ bonorū.

CHRI. ¶ TERNOS: in singulas naues tres: vel singulos i tres naues. ¶ Ferre: habere fm Marcel. ¶ Chlamydem: viro egregio cōueniēs chlamydem: nam chlamys vestis est militaris et mys nomen græcū χλαμυς: vt Teren. de milite glorioso et Plautus ostendit. Sunt qui dicāt vestē q sup alias vestes inducit. Laudat hāc a materia q ex auro et purpura. Laudat ab artificio qd i textura illa res viua videret: vñ dicit Fatigat ceruos: nā ita intentus ē: vt fatigare videat: & anhelāti similis & præpes armiger rapuit: & tendunt palmas: & sæuit canū latratus: nā hæc oia geri videbant. ¶ Meliboea: in thessalia ē: vñ est philoctetes iuxta magnesiā. ¶ Mæandro: mæander fluui⁹ ē q ex alotrinæ lacu q ē i alotrinæ monte minoris asiæ fluit: & adeo sinuosis circūagit flexib⁹: vt nōnūquā i suos ort⁹ reddire videatur. Ouid. Quiq3 recuruatis ludit mæādrus i vndis: & apameæ primū irrigat regionē postea hirgaleticos cāpos & nouissime cariam oēs fertilissimo limo fœcūdas effluit i marē icareū alunt i eo nasci lapidē quē partiphrasim euphrona vocāt: q alicui⁹ pectori alligatus tantā subito illi insaniam concitet vt aliquem ex propinquis interficiat. Soli. scribit iuxta celenas: q deinde apamea dicta ē valle aulocrenā & fontem eiusdem nominis esse: & ex eo fluere. ¶ Mæandrum qui inter carinam ioniam insinum exit: qui milетum et prienam diuidit. ¶ Leuibus: politis. Hinc leuigare: idest expolire. ¶ Trilicem: ex triplici ordine hamorum: scilicet in qua singuli hami: idest maculæ ternos capiebant vt validior eēt lorica. Ergo quia aurea pulchra erat: quia trilix robusta: infrangibilis. ¶ Demoleo: viro illi forti: & dum laudat loricam laudat Demoleum: sed magis æneam qui talem virum superauit.

mæāder

Impulit illa Noto citius, volucriq3 sagitta
Ad terram fugit, & portu[a] se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more[b] vocatis
Victorem[c] magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridiq3 aduelat tēpora Lauro
Muneráq3 in Naueis ternos optare Iuuencos
Vináq3, & argenti magnū dat ferre[d] Talentu3[e].
Ipsis præcipuos Ductoribus addit honores.
Victori chlamydē auratā, quā plurima circū3[f]
Purpura Mæādro[g] duplici Meliboea[h] cucurrit.
Intextúsq3 Puer frondosa Regius[i] Ida
Veloces iaculo Ceruos, cursúq3 fatigat[k],
Acer anhelanti similis; quem Præpes[l] ab Ida
Sublimem[m] pedib⁹ rapuit Iouis armiger vncis.
Longæui palmas[n] nequiquā ad sidera tendunt
Custodes, sæuitq3 Canū latratus in auras.
Atqui deinde locum tenuit vtute[o] secundum
Leuibus huic hamis[p] consertā, auróq3 trilicem
Loricam, quā Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simóenta[q] sub Ilio[r] alto
Donat habere viro decus[s], & tutamen in armis.

DON. ¶ VICTORI chlamydē. Laudat chlamydē pp honorē dantis & meritū victoris. Laudat materiā aurū. s. & purpurā. Laudat artificiū & speciē rei. ¶ Leuib⁹: minutis & oi subtilitate pfectis. Ostēdit illā fortē & pulchrā. Deinde accedit tertia laus ab auctore. ¶ Dec⁹: pp aurū. ¶ Tutamen: pp texturā trilices laudat demoleuz: quia illa armatus agebat hostes. Laudat magis æneā: q illū vicerit ac spoliauerit: & portauerit. laudat eū cui donat: qa &

SERV. a ¶ PHEGEVS Sagarisq;:nominatim dicē do addidit laudem. b ¶ Cursu pallātes troas agebat:ad Aeneæ q eū vicit pertinet laudē. c ¶ Cymbiaq;:pocula i modum cymbæ. d ¶ Aspa signis. ἀνάγλυφα. e ¶ Oēs:q vi cerant scilicet.

genus:figura græca:vt Qui genus vnde domo. t ¶ Pholoe:nomen proprius. Erat aūt lactās. Nā infantes lactentes dicimus.

¶ PVNICEIS tænis:Vittis roseis. ¶ Plenis velis:facit contra nauticam consuetudinem:nā subituri portus demittunt vela sed necessitas coegerat:quia carebāt remis.

Vix illam famuli Phegeus[a], Sagarisq; ferebant
Multiplicem cōnixi humeris indutus at olim
Demōleos cursu[b] palantes Tróas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære Lebetas,
Cymbiáq;[c] argēto perfecta, atq; aspera[d] signis.
Iamq; adeo donati omnes[e], opibúsq; superbi
Puniceis[f] ibant euincti tempora tænijs,
Cum sæuo è scopulo multa vix arte reuulsus
Amissis remis, atq;[g] ordine debilis vno
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe viæ[h] deprensus in aggere Serpens
Aerea[i] quē obliquū rota trāsijt, aut grauis[k] ictu
Seminecem liquit saxo, lacerúmq; Viator,
Nequiq; longos fugiens dat corpore tortus[l]
Parte ferox, ardénsq; oculis, & sibila colla
Arduus attollens, pars vulnere clauda[m] retētat.
Nexantē nodis, séq; in sua membra[n] plicantē,
Tali remigio nauis se tarda mouebat.
Vela[o] facit tamē, & plenis subit[p] ostia velis.
Sergestū Aeneas promisso[q] munere donat
Seruatam ob nauem lætus, sociósq; reductos.
Olli serua datur operū[r] haud ignara Mineruæ
Cressa[s] gen[t] Pholóe[t], geminíq; sub vbere nati.
Hoc pius Aeneas misso certamine tendit

f ¶ Puniceis tænis:vittis roseis:& significat lēniscatas coronas quæ sunt de frondibus & discoloribus fascijs:& sicut Varro dicit magni honoris sunt. Tænis aūt mō vittis:alias extremitates vittarum dicit:vt Fit lōga tænia vittæ. Arte.i. vtute. g ¶ Atq; ordine debilis vno: Sergestus. f. & bene ex mutatione sensuum conquisiuit ornatū:nam irri deri & sine honore eē hominis ē:remis carere nauis. h ¶ Viæ aggere:agger est mediæ viæ eminētia coaggeratis lapidibus strata: vñ viæ aggere dixit. i ¶ Aerea:fortis:vt Aerea puppis. k ¶ Grauis:fortis:vt Grauib' certamina remis. l ¶ Tortus:hos tōrtus:idest sine causa tentat incessus. m ¶ Clauda: ab homine transtulit. Cicero maneā ac debilem fore præturam suam. n ¶ Membra: etiam hoc ab homine transtulit. o ¶ Vela facit tamen:ἀνακόλουθον:Nam nō præmisit:quamq; remigare non posset. p ¶ Subit hostia:portus vt supra diximus: ideo quia exitus fluminum frequenter portus efficiūt. q ¶ Promisso:aut magno:aut ante promisso:vt intelligamus in omnibus ludis illud esse seruatum. Nemo ex hoc numero mihi nō donatus abibit:quod etiam in pyctali certamine:Victori velatum auro vittisq; iuuēcū. Ensem atq; insignem galeam solatia victo: aut certe promisisse eum intelligamus quādo vidit nauem periclitantem. r ¶ Operum haud.i.m.perita lanificij. s ¶ Cressa

¶ Cressa gen̄:plena laus seruæ:quæ est ab artificio: a genere:& a fœcūditate.

CHRI. ¶ PHEGEVS & sagaris: Hæc nomina vis habent quasi dicat valētes robustiq; sui. Ergo connixi humeris:idest q; vis ambo humeros simul nitendo suppo nerēt:vix ferebāt. Vt sit sisia: duo valētes & vehenēter nitendo vix ferebār. At demoleus vnus illā indutus troas fugabat & fugatos cursu cōsequebatur ita vt & vires laudi-

tæ & animus maximus in eo ostenderetur. Qualis igitur quantusq; erat æneas: qui talia arma tali viro detraxerat. Ergo ex hoc fortissimus:& quia & preciosa & maxime tuta: & propterea quod hosticum summa gloria detraxerat sibi gratissima donabat: liberalissimus apparebat. ¶ Geminos:a nūero laus est. ¶ Argento:a materia. ¶ Aspera:ab artificio. ¶ Cum sæuo:Contraria cōtrarijs opponit: Vnde spectantibus ex varietate oritur voluptas & occultius humanæ cōditionis forte dolet. ¶ Parte ferox:Nam in secta q nostrorū temporū philosophi anulosa appellant etiam in membris abscisis viuunt. ¶ Tali remigio:nam ab eo latere cuius remi fracti erant tarda omnino ab eo cuius itegri velox apparebat. ¶ Donare erat enī clemētis principis fortunæ vulneribus mederi:& simul nō decebat in ludis quēquā mœstissimū sine aliquo solatio dimittere.

¶ GRAMINEVM:

Gramineū[a] i Cāpū; quē collibus[b] vndiq; curuis
Cingebant Siluæ. mediáq;[c] i valle Theatri
Circus erat, quò se multis cū milibus Heros
Consessu[d] medium tulit, extructóq; resedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere cursu
Inuitat pretijs animos[e], & premia ponit.
Vndiq; conueniunt Teucri, mixtíq;[f] Sicani,
Nisus, & Euryalus primi.
Euryalus forma insignis, viridíq;[g] iuuenta,
Nisus amore[h] pio pueri, quos déinde secutus
Regius egregia Priami de stirpe Diores.
Hūc Sali[i], simul & Patron; quorū alt Acarnàn[l],
Alter ab Arcadia Tegeæ[k] de sanguine gentis.
Tū duo Trinacrij iuuenes Helym[o], Panopésq;
Assueti siluis comites senioris Acestæ.
Multi præterea quos[l] Fama obscura recondit.
Aeneas quibus in medijs sic déinde locutus.
Accipite hæc animis; lætásq; aduertite mentes.
Nemo ex hoc numero mihi nō donatus abibit.
Gnosia[m] bina dabo leuato[n] lucida ferro
Spicula; cælatámq; argēto ferre Bipénez.
Omnib[o] hic erit vnus honos tres premia primi[o]
Accipient; flauáq;[p] caput nectentur Oliua.
Primus Equū phaleris[q] insignē victor habeto[r],
Alter Amazoniam[s] pháretrā, plenámq; sagittis
Threicijs; lato quā circumplectitur auro

SER. a ℂGRAMINEVM: graminosum. Cicero de hastis: Bene etiā ne gramineas hastas. b ℙ Collibus vndiq; curuis: mutauit: non eni silua colles habet: sed est in collibus silua. Debuit ergo dicere: quem colles cingebant siluis. c ℙ Mediaq; in valle theatri: media i valle erat circus theatri. i. spatiū spectaculi: & theatri græce dixit ἀπὸ τῆς θεωρίας non eni est speciale sꝫ theatri. d ℙ Cōsessu medium tulit: ordo ē: quo se Aeneas medium tulit cū multis milib⁹ & extructo consessu resedit. e ℙ Animos: eorū subaudi. f ℙ Mixtiq; sicani: quod pars ait Et certare parati. g ℙ Viridiq; iuuenta: ætates omnes Varro sic diuidit: infantiam: pueritiam: adolescentiā: iuuētā: senectā. Hæ tamen sicut etiā de temporibus supradiximus singulæ trifari.ī diuidūt: vt sit prima viridis: adulta & præceps: hinc ē Et viridi iuuenta. Et cruda deo viridisq; senectus. Itē Sal. Sed Mithridates extrema pueritia regnū īgressus matre sua veneno iterfecta. h ℙ Amore pio pueri: aut genitiuus ē: & dicit eū ob hoc venisse: ne amicū relinqueret: aut distinguendū per se: & erit nominatiuus pluralis: vt pueri nō referas ad ætatē: sed ad agonale studiū: in quo sunt virorū & puerorum separata certamina. Nā ἄνδρες καὶ παῖδες dicuntur: licet cōfusio sit ætatum. i ℙ Acarnā: epirota. Acarnania eni ē pars epiri. k ℙ Tegeæ: si deriuatiuū fuerit de nō sequit: si tegeæ legerim⁹ nō stat versus: nisi addita de syllaba: deriuatiuū autē ille indicat locus: Tū lateri atq; humeris tegeæum subligat ensem. & tegeum oppidū est arcadiæ. l ℙ Quos fama obscura recondit: p contrariū illos superiores omnes esse nobiles indicauit. m ℙ Gnosia: cretensia. Gnosos ciuitas cretæ: & bene sicut etiā in nauibus generalia dat & specialia. n ℙ Leuato: nitido: vt At leuem clypeum sublatis cornibus io. o ℙ Primi: aliorū cōparatione. Nā vnus est ꝓm⁹. p ℙ Flaua: viridi: vt supra Iaspide fulua. q ℙ Phaleris: equorū ornamentis: sermo græcus est: qa φάλαρα dicuntur græce. r ℙ Habeto: habeat. tertia psona ē a futuro īpatiui: q i hī mōnūeri singularis silis ē scdæ. s ℙ Amazoniā: qsi amasōiā: vt Sacri tripodes.

DON ℂQVIA ignobilior fuisse hic ludus exornat illū dscriptiōe: qa ponit varios casus. ℙ Simul victima signāt: Designabāt locū: q finē cursibus daret.

CHRI. ℂQVEM collibus: eligit locū quē natura pene theatrū esse fecerat. ℙ Proemia. p. Nā vt ait Cice. honos alit artes oēsq; accēdunt ad studia gl'ia. ℙ Primi vndiq: verisile ē ad cursū pedestrē multos pueisse. Nā & ex plcuiū est cursus: neq; sūptu op⁹ erat huic certamini. nā alter pp iuuētā ardens erat ad certamen: Alter amore pio īpellebat ne sociū vsq; deseret. ℙ Regi⁹. Nō enumerat illo fm ordinē dignitatū: sꝫ cupiditatū. ℙ Acarnàn: Acarnania ē ab acheloo fluuio ad euenū iuxta ætholiā. ℙ Tegæa: penultia correpta vrbs ē: quā argiui nomē populis: vt ait Stra. habitādaꝫ dederūt: a tegæa aūt fit tegæus tegæa tegæuꝫ deriuatiuū & in penultima ꝓducit quia habet diphthongon vt Nemæa: a q est nemæus nemæa nemæum. ℙ Syluis: Quasi venationibus: in quibus cursus exercet. ℙ Multi præterea: sic Enni⁹ in Alexādro. Multi alij aduentāt paupertas quorū obscurat nomina. Tegæa

Baltheus[a], & tereti subnectit Fibula Gemma.
Tertius Argolica hac Galea contentus[b] abito.
Hæc vbi dicta, locum capiunt, signóq; repente
Corripiunt[c] spatia audito, liménq;[d] relinquunt
Effusi nimbo similes, simul[e] vltima signant.
Primus[f] abit; longéq; ante oĩa corpora Nisus
Emicat, & Ventis; & Fulminis ocyor alis[g].
Proximus[h] huic longo, sed ꝓximus interuallo
Insequitur Salius; spatio post déinde relicto
Tertius euryalus.
Euryalúmq; Helym[e] seq̃[r]; quò[i] deinde sub ipso
Ecce volat; calcémq;[k] terit iam calce Diores
Incũbens[l] humero; spatia & si plura supersint
Transeat elapsus[m] prior, ãbiguúmq;[n] relinquat.
Iamq; ferè spatio extremo, fessiq; sub ipsum[o]
Finem aduentabant; leui cum sanguine Nisus
Labit[p] infelix; cæsis[q] vt forte iuuencis
Fusus[r] humi, viridésq; sup madefecerat herbas.
Hic iuuenis iã victor ouans vestigia presso
Haud tenuit titubata[s] solo, sed ꝓnus in ipso[t]
Concidit immundóq; fimo; sacróq; cruore.
Non tamẽ Euryali non ille oblitus[v] amorum,

SER. a ¶ BALTHEVM: baltheus dicit non tantum quo cingitur: sed etiã a quo arma depẽdent. b ¶ Contentus abito: quasi de paruo munere. c ¶ Corripiũt spatia: raptim eunt: vt Corripit æneas exẽplo auidusq; refrigit. d ¶ Limenq; relinquũt: aut regulam: aut signũ de creta factũ: qđ a carceribus fit. e ¶ Simul vltima signãt: intuẽtur vltima spacia auiditate vincendi: vt notat & designat oculis: Aut signãt vlcia: idest cumulorũ summitatẽ signãt vestigijs: vt alibi: Vix sũma vestigia signat arena. f ¶ Prim᷑ abit: sicut de nauibus: post generalitatẽ transit ad specialitatẽ: & bene quia tribus statuta sunt præmia: quinq; cõmemorat duobus casuris. g ¶ Alis: velocitate: quia tã vẽtos q̃; fulmina fingunt alata poetæ: vt Alitis austri. h ¶ Proximus: huic sc̃dm hunc locum: proximum dicimus etiam longe positum nullo interueniente. i ¶ Quo deinde sub ipso: idest post ipsum. k ¶ Calcẽ calce terit: calcem dicimus: vnde terram calcamus: ergo non proprie dixit: calcem calce terit. Planta enim calcẽ potuit terere: vnde a parte totum accipiẽdum: idest calcem pede terebat. l ¶ Incumbens humero: aut flexo humero: aut currentis est gestus. m ¶ Elapsus prior: ideo labitur: idest celeriter currit: vt prior fiat: & satis licenter est dictum. n ¶ Ambiguumq; relinquat: minus firmũ ad celeritatem. o ¶ Sub ipsam finem: bis subaudi finem: sub ipsam finem fessi aduentabant ad finem. p ¶ Labitur infelix: quia parata victoria caruit. q ¶ Cæsis vt forte iuuencis: bene rem notam per transitum tetigit. Agonalis enim moris fuerat post sacrificia ad certamen venire. r ¶ Fusus humum: ordo est superfusus. s ¶ Titubata: participium sine verbi origine. non enim dicitur titubor titubaris: liceret quædam neutra sint quæ tria habẽt participia præsentis: præteriti & futuri: vt placẽs placitus: & placiturus: & prandeo similiter. t ¶ In ipso concidit: ablatiuum posuit: non enim dixit in ipsum concidit fimũ: quia non ẽ mutatio: nam motum non significat. v ¶ Oblitus amorum: amorum pro amoris: nec superadictis congruit: ait enim amore pio pueri: nunc amorũ. quia pluraliter non nisi turpitudinem significat.

¶ NON ILLE oblitus amorum: propter hãc causas posuit in superioribus tantũ inter illos amorem. DON. amores

¶ GEMMA: Vlpianus iurisc õsultus ait inter se gemmas et lapillos et margaritas differre: & gẽmas esse pellucidæ materiæ vt smaragdi & chrysolitĩ & huiusmodi. Lapillos autem esse cõtrariæ naturæ: vt Absiani. Margaritas nec in gẽmis nec in lapillis esse vult Sabi. sed hanc differentiam nec ratio nec mos approbare videtur Proximus huic sed longo proximus interuallo ex Cice. in bruto. Duobus igitur summis Crasso & Antonio. L. Philippus proximus accedebat: sed longo interuallo tamen proximus. Sta. a contrario imitatur. Tiodamanta volunt qui cum ipse arcana deorũ partiri & visas vni sociare solebat amphiaraus aues: tantẽq; haud fuldus artis gaudebat dici similem: iuxtaq; secundum. ¶ Ambiguum: magis placet vt dicamus mente dubium. Nã vix credebat se eẽ superatum q hactenus superasset. ¶ Amorũ: nõ puto amores ĩ plurali dici solũ impudicos. Nã Cice. in libro de officijs: formam quidem ipsam & tanq̃; honesti faciem vides: q si oculis decerneretur mirabiles amores: vt ait Plato excitaret sapientiæ. CHRI.

¶ SPISSA

SER. a ¶SPISSA arena: tenui: q̃to eni quid mi nutius tanto est densius. b ¶ Prima tenet: τὰ πρῶτα. c ¶ Fremituq; secũdo: bene secũdo addit: quia est ꝛ ira torũ. d ¶ Hic tẽporis aduerbiũ. Per caueã autẽ plebẽ significat.

¶ Plausu: strepitu ꝛ pulsatiõe cuiuscũq; rei fit plausus. i. sonit⁹ q̃ alicui⁹ factũ dictũm ue ꝓbamus: id. n. ẽ plaudere. Cõtra explodere ẽ: cuȝ eodẽ sonitu ꝛ pulsu ĩprobam⁹ qđ fcm̃ dictũm ue sit: ide dicim⁹ ẽt explodere apte ꝛ cũ irrisiõne ꝯfutare. Plausus Explodere

Naȝ sese opposuit Sálio per lubrica surgens.
Ille autem spissa[a] iacuit reuolutus Arena.
Emicat Euryalus, ꝛ munere victor amici
Prima[b] tenet, plausuq; volat, fremitúq; [c] secundo.
Post Helymus subit ꝛ nũc tertia palma Diores,
Hic[d] totum caueæ consessum ingentis, ꝛ ora[e]
Prima, patrũ magnis Salius clamoribus implet,
Ereptúmq; dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur fauor Euryalum, lachrymæq;[f] decoræ,
Gratior ꝛ pulchro veniens[g] in corpore Virtus
Adiuuat, ꝛ magna proclamat voce Diores.
Qui subijt palmæ, frustráq; ad premia venit
Vltima, si primi Salio redduntur honores.
Tum pater Aeneas, vestra inquit munera vobis
Certa[h] manẽt pueri; ꝛ palmã mouet ordine nẽo,
Me liceat[i] casum[k] miserari insontis amici.
Sic fatus tergum[l] Getúli immane Leonis
Dat Salio, villis onerosuȝ[m], atq; vnguib⁹ aureis.
Hic Nisus; si tanta inquit sunt premia victis,
Et te lapsorum miseret, quæ munera Niso
Digna dabis? primã merui qui laude[n] coronã?
Ni me, quæ Salium, Fortuna[o] inimica tulisset,
Et simul his dictis faciem ostẽtabat; ꝛ vdo

Nam cauea cõsessus ẽ populi. e ¶ Ora pma patruȝ: hoc est qđ Iu. ait: Oibus ad podium spectantibus. f ¶ Lachrymæq; decoræ: aut ipse etiã fletus habebat aliqd venustatis ortus a gaudio: vt Ter. Oblachrymo præ gaudio: quod ꝛ cõgruit puero propter victoriã inopinatã: aut certe ad miserationeȝ cõmouendã contra eũ q se asserebat eẽ victorem. g ¶ Veniẽs: crescens: vt Hic segetes: illic veniunt felicius vuæ: vere anni dicũtur i adolescentib⁹ sicut in finibus recedẽ ora: multa ferũt anni veniẽtes cõmoda secũ: Multa recedẽtes adimũt. h ¶ Certa manẽt pueri: vt supra dixim⁹: iõ qa ἄνδρες καὶ παῖδες dicunt. i ¶ Me liceat: liceat me miserari: nã nõ me lȝ: sȝ mihi licet dicim⁹. k ¶ Casum: alludit a cadendo. l ¶ Tergũ: mutauit more suo: nã tergus debuit dicere: cũ tergũ hȝ carnis appellationẽ: tergus vero sit pellis: vt terg. d.c. m ¶ Onerosuȝ: plus ẽ q̃; si oneratũ diceret sicut sceleratũ ꝛ scelerosuȝ. n ¶ Qui laude: virtute a sequente qđ præcedit: nã ex virtute præcedenti sequitur laus. o ¶ Fortuna: bene dolum suũ excusat.

Cice. in prĩo offi- cioꝝ: qm̃ Aristonis pyrrõis ꝛ Erylli iã pdeȝ explosa snia ẽ. Fremere ãt est ꝯfusãore vocẽ emittẽ: ꝛ qa: h̃ nõ solũ plaudẽtis sȝ irascẽtis quoq; idignantisq; est iccirco dixit fo q̃si fauẽte. ¶ Caueæ: Omnẽ locus ĩ quo feras iclu dim⁹ ne effugiant siue aues sint siue q̃drupedes: vt sũt vrsi ꝛ leões caueã appellam⁹: ẽ ẽt cauea ĩ theatro loc⁹: vbi pplus spectat: q̃ diuidit ĩ suos cuneos. Caueã posuit alibi ꝯsexu caueæ magnis circẽsib⁹ actis: ꝛ đ cuneis i geor. dcm̃ ẽ. Hĩ q̃ pacto sese ĩ theatro hñe debeãt optĩe describit Vitruui⁹. ¶ Priaq; ora. p. podiũ itelligit ĩ q̃ nobiliores ludos spectabãt. Hic Iuue. Oib⁹ ad podiũ spectãtib⁹. De h̃ Vitruui⁹ podij altitudo ab liberamẽto pulpiti cũ corona. Supra podiũ colũnæ cũ capitulis ꝛ spiris. ¶ Reddi: veluti rẽ sibi debitã dari. ¶ Lachrymæq;. d. sic Sta. ĩpe re gesta pthenopeus hũo vultũq; oculosq; madẽtes Obruit: accessitq; lachrymaȝ grã formæ. ¶ Decore: Quãta ẽ erat pulchritudo: cũ læt⁹ eẽt: sic ꝛ Venerẽ laudauit Tristior ꝛ lachrymis oclos suffusa nitẽtes. ¶ Vẽlẽs: crescẽs: vt h̃ segetes illic veniũt fœlici⁹ vuæ. ¶ Gratior: Nã vulgo sic euẽit: vt vt⁹ i pulchritudie corpis sint maioris pcij: ꝛ Arist. ait: pulchritudinẽ pl⁹ oib⁹ epl̃s ad cõmẽdatõeȝ valẽ: ꝛ ĩ æthicis nõ eẽ habilẽ ad fœlicitates capessendã hoĩeȝ penit⁹ deformẽ. Recte tñ Augustin⁹ Asserit nõ oportere esse gratiosiorẽ virtutẽ in vno q̃; ĩ alio corpore. Sed poeta nõ q̃rit qđ sit fm̃ verũ: sed qđ appareat hominibus nõ rectam habentibus opinionem. Fremerẽ Cauea

DON. ¶CAVEA: Iccirco theatrũ cauea dicitur q̄ inclusos continet spectatores.

CHRI. ¶LVBRICA: Et quod nõ potest teneri vt anguilla est: lubricum dicitur: ꝛ similiter locus ĩ quo cõsistere nõ possumus appellat lubricus: ꝛ p trãslationẽ referimus ad res icorporeas ꝛ dicimus lubricũ id p qđ facile labimur i errorẽ aut vitiũ. ¶ Iacuit: ita lapsus ẽ: vt penitus hũi prostraretẽ: nec posset surgere. Lubricus

Turpia membra fimo risit pater Optimus[a] olli,
Et Clypeum efferri iussit Didymaonis[b] artes,
Neptuni[c] sacro Danais de poste refixum.
Hoc iuuenem egregiũ præstanti munere donat.
Post vbi confecti cursus, & dona peregit,
Nunc si cui Virtus, animúsq; in pectore pr̄sens[d],
Adsit, & euinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminũ pugnæ proponit honorem.
Victori velatum[e] auro, victisq; Iuuencum,
Ensem, atq; isignẽ Galeam solatia victõ.
Nec mora, continuo vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnóq; virũm[f] se murmure tollit.
Solus[g] q Paridem solitus contendere contra.
Idéq; ad tumulũ quò maxim⁹ occubat Hector
Victorem Buten imani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci[h] de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribundũ[k] extendit arena.
Talis[l] prima Dares caput altũ in prælia tollit,
Ostenditq;[m] humeros latos, alternáq; iactat
Brachia protẽdens, & verberat ictibus auras.

SER. a Optimus olli: aut ei arrisit aut illi iussit afferri. Sane congrue arma dat iuueni. b Didymaonis artes: laus ab artifice: vt Diuinũ op⁹ alcimedõtis. c Neptũi sacro danais de poste: a danais: & itelligimus hoc ad Aeneã trãsisse per Helenum: ne videatur ex sacrilegio quæsitum. d Præsens: fortis: ac si diceret: si adsit quis plenus animi. e Velatum: coronatum: auro autem quia solẽt laminas quasdã habere: vt Et statuam ante aras aurata fronte iuuẽcum. f Virũm se murmure tollit: cũ suffragio plurimorum. g Solus qui paridem solitus contendere contra: simile dixit Hom. de Euryalo ad sepulcrum patrocli in ludo cæstuum.
ἐυρύαλος δ' οἱ οἶος ἀνίστατο ἰσόθεος φῶς
μηκιστέος υἱὸς ταλαονίδαο ἄνακτος
ὅς ποτε θήβας δ' ἦλθε δεδουπότος οἰδι-
πόδαο
ἐς τάφον, ἔνθα δὲ πάντας ἐνίκα καδ-
μείωνας
& volunt si proprium sit in dos exire: q̃tum si appellatiuum in os tamen τὰ βαρύτονα faciunt in a & in ιν. vt χάρις τῆς χάριτος τὴν χάριτα, καὶ χάριν πάρις πάριδος τὸν πάριδα, καὶ πάριν. Multi hoc a poeta volũt dici: melius tamen verba sunt populi: vnde Et virũ se murmure tollit. Parides: vo venit ab eo qđ ẽ paridis vel paridos. Q. ꝺ aũt legimus Parin creat vrbe paterna: venit ἀπὸ τοῦ πάρις, τοῦ πάριος, τῷ πάρι τὸν πάριν. Sanẽ hic Paris fm̃ troica Neronis fortissimus fuit: adeo vt in troia agonali certamine superaret oẽs: ipsum etiam Hectorem: qui cũ iratus in eũ stringeret gladium: dixit se esse germanum: qđ allatis crepũdijs pbauit: qa habitu rustici adhuc latebat. hos autẽ ludos trãsfert Vir. ad hectoris tumulũ: q sunt facti: cũ ludi funebres celebrarent cadaueri Hectoris ab Achille occisi. h Amyci. d. g. Amycus filius Neptuni fuit: & nymphæ Melies: qui a Polluce victus est pyctali certamine. i Bebrycia: ipsa est bithynia. Sal. Igitur introrsus asiæ patriã bithynia est multis antea nominibus appellata. Ipsa enĩ ẽ & maior phrygia. k Moribundum: morienti similem. l Talis: quales multitudo loquebatur. m Ostẽdit: melius dixisset ostentat.

CHRI. Animus pr̄sens: Fortis: Nã contra iis q metuũt animũ refugere dicim⁹. Vnde qbus aius nõ refugit sed pr̄sens est fortes sunt. Euictis: erat durus certamẽ cæstuũ: raroq; sine cede committebat. Nã ex ferro erant: & vt habili⁹ facilliusq; manibus gererent: pendebant ab illis lora: qbus non solum manus: sed brachia humerosq; alligabant: vt etiã remissis digitis palmæ tamẽ hærerent. Cæstus a cædendo dictus est. Cestũ autem sine diphthõgo cinculũ illud veneris appellabant: quo i legitimis solũ nuptijs vteret. Hinc incæstus appellatus oẽm q iure nõ licet cõcubitus: quasi sine cestu. Amyci: Bebryciorum rex bebrycia. n. bithynia est Solinus bithynia in põti exordio thraciam ab oriente tangit: pri⁹ bebrycia: inde migdonia postremo a rege Bithynio bithynia dicta. hic aduenis in nemore bebrycio insidiabatur: & cestibus iterficiebat. Ergo cũ pollux q illuc cũ argonautis accesserat ab eodem prouocaretur vicit eũ: et iterfecit. De hoc Pli. in eodẽ tractu port⁹ amici est bebryciæ rege interfecto clarus. Eius tumulus lauro tegitur quã insanam vocant: qm̃ siquid ex ea decerptũ manibus referatur iurgia fiunt: donec abijciat hæc de amico. Butes vero occiso pr̄e de amico drepanũ confugit in sicillã: & a lycaste nobili meretrice ob pulchritudinẽ adamatus est ex eaq; Erycem sustulit. Hæc mulier ob admirabilem formam venus dicta ab incolis est. Quapropt eryx filius Veneris est putatus.

Cæstus

Cæstus

Incestus

CALACRIS:

SER. a ¶ ALACRIS: quū acer vbiq; dicat: alacer tñ non dicit: licet inde nascat. Vitat enī confusionem vnde vtrunq; non vult dicere: Nam alacer nusq; acris nunq; dixit. Inde est ꝙ Papinius supprimit genus: qa dubitatur. manis ponderis more suo: vt Hamis auro q trilicem. q ¶ Quibus: quorum instructu. r ¶ Ferre manum: contendere: Nam vtraq; manus armatur. s ¶ Intendere brachia tergo: ligare: vt Intenditq; locum sertis.

Quæritur huic alius, nec quisq; ex agmine tāto
Audet adire virum, manibúsq; īducere Cæst[a].
Ergo alacris[a], cunctosq; putans excedere pugna
Aeneæ stetit ante pedes, nec plura moratus,
Tum leua Taurū cornu tenet, atq; ita fatur.
Nate Dea, si nemo[b] audet se credere pugnæ
Quæ finis standi? quó me decet vsq; teneri?
Ducere dona iube. cuncti simul ore fremebāt,
Dardanidæ, reddiq;[c] Viro ꝓmissa iubebant.
Hic grauis[d] Entellū dictis castigat[e] Acestes,
Proximus vt viridante Toro[f] cōsederat herbæ.
Entelle Heroū quondam fortissime frustra[g],
Tantá ne tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? úbi nunc Deus nobis[h] ille magister
Nequiq; memoratus Eryx? úbi fama per omnē
Trinacriam, & spolia illa tuis pēdentia tectis?
Ille[i] sub hæc, non Laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu; sed eni[k] gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigéntq; effœtæ[l] i corpore vires.
Si mihi quæ quondā fuerat, quáq; improb[a][m] iste
Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta[n]
Haud equidem pcio iduct[a], pulchróq; Iuuēco
Venissem, nec dona[o] moror. sic deinde locutus
In medium geminos immani[p] pondere Cæstus
Proiecit, quibus[q] acer Eryx in prælia suetus
Ferre[r] manū, duróq; intendere[s] brachia tergo.

b ¶ Si nemo audet: δ̓ρος βιαῖος: argumētat se oēs vicisse: ex eo quod ad certamen nullus accedit. c ¶ Reddi: q̄si debita: promissa: quia ait: victori velatum auro vittisq; iuuencū. d ¶ Hic grauis hic tūc: grauis aūt ætate vel obiurgatione. e ¶ Castigat: obiurgat f ¶ Toro: herbæ: verbuȝ de verbo. Nā torus a tortis dictus est herbis. g ¶ Frustra: ordo ē tāta ne dona frustra tolli sines tā patiēs? Sane sciendū hunc sm Iginum: qui de familiis troianis scripsit: vnum troianum fuisse: de quo Virgilius mutat historiā. h ¶ Nobis de° ille magister? nobis non vacat: vt ibi qui mihi accubantes in cōuiuiis: sed pro noster est positum vitandi omœoteleuton causa ne dicat Noster deus ille magister. i ¶ Ille sub hæc: aut statim: aut post hæc. k ¶ Sed enim gelidus tardante senecta Sanguis hebet: aliud pēdet ex alio: quare hebet? quia gelidus ē: quare gelidus: quia senis? l ¶ Effœtæ: exhaustæ: & est translatio a mulieribus: quas partus debiles reddit quasi post fœtum. m ¶ Improb° iste: improbus: idest nimis auidus: q sine certamine postulat præmium. n ¶ Illa iuuenta: aut magna: aut quæ quondam fuerat. o ¶ Nec dona moror: non expecto. hic enim sensus tam cū superioribus q̄ cum sequentib° congruit: & enim supra ait: se non præmii causa dimicare: sed gloriæ: & paulopost bouem victor interemit. p ¶ Immani pondere: immanis ponderis more suo: vt Hamis auro q trilicem.

DON. ¶ PVTANS. Iam ex hoc significat emersurum aliū qui vincat. ¶ Cūcti: vt p victore ab omnibus haberi ostēdat & simul est testimonium suoꝝ meritorum. ¶ Entelle he. obiurgatio nō iniuriosa: cui sit admixta laus. ¶ Frustra tanta ne tam. p. Singula verba cum pondere pronunciāda. ¶ Frustra: idest sine laboris merito. ¶ Tanta: tam preciosa tam pulchra sine gloria vincendi tolli dona patieris. Est autem sententia: quoniam i superioribus ille dixerat: si nemo audet videberis tu etiam timuisse.

CHRI. ¶ ERGO alacris: admonet neminem oportere tantum sibi arrogare: vt nullum sibi parem esse confidat q̄uis fortissimus sit: vt hic q leua sola taurum validissimum tenere posset: ostēdit autē q̄ sine negocio illum teneret cum etiam quiete eū tenēs loqueretur. ¶ Quo me decet vsq; Quousq; per temesim. i. vsq; ad ꝙ tēpus: & recte hæc impatientia arrogantiam exprimit. ¶ Cuncti dardanidæ: non populi iudiciū sæpe labit. ¶ Reddi: tanq; rem debit. i dari: vt & horrenti tunic. i nō reddere seruo. ¶ Fortissime frustra: nā oia ægregie gesta sua in hoc extremo actu deturpabant: vt videret illa frustra fecisse: & optime eum incitat & a præceptore quē habuit & a rebus gestis quibus gloriabatur et a phama: quæ omnia ostendit euanescere: si nunc sic cedat ille autem excusat senectutē: quæ a natura est.

Obstupuere animi[a] tantorũ ingentia septem
Terga boum Plumbo insuto, Ferróq; rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares; longéq;[b] recusat.
Magnanimúsq; Anchisiades; & pondus, & ipsa
Hũc, illuc vinclorũ immensa volumina vṡat[c].
Tum senior[d] tales referebat pectore voces,
Quid? si quis Cæstus[e], ipsius & Herculis arma
Vidisset? tristémq;[f] hoc ipso in littore pugnam?
Hæc[g] german[9] Eryx quõdã tuus arma gerebat.
Sanguie[h] cernis adhuc, sparsóq; infecta cerébro.
His magnũ Alciden cõtrà stetit, his ego suetus
Du3 melior vires sanguis dabat, æmula[i] nec dũ
Temporibus geminis[k] canebat sparsa Senectus.
Sed si nostra Dares hæc Troius arma recusat,
Idq; Pio sedet Aeneæ, probat auctor[l] Acestes
Aequemus[m] pugnas, Erycis tibi[n] terga remitto.
Solue metus, & tu Troianos exue[o] Cæstus.
Hæc fatus, duplice3[p] ex humeris reiecit amictũ.

SER. a ANIMI tãtorũ: hoc ẽ virorũ fortiũ: vñ addidit: Añ oẽs stupet ipse dares. Stultũ ẽ autẽ ĩsentire tantorũ boum: quum septem dixerit. b Lõge: valde: vt Thyberinaq; lõge hostia. & Sal. Lõge alia mihi mẽs ẽ patres cõscripti. c Versat: cõsiderat: vt Sal. Exercitũ verte re. d Tũ senior: ſm Varronẽ Iunior et senior cõparatiui p ĩminutionẽ: hic ẽ Ia3 senior sed cruda & viridisq; senectus. Additũ enĩ hoc ẽ ad exprimendu3 qd sit senior. Item Ouidi': Inter iuuenẽq; senẽq;. Et re vera nõ puenit hũc satis senẽ accipi: q & vincere pt: & vno ictu taurũ occidere. ergo senior nõ satis senex: sicut iunior non satis iuuenis: Intra iuuenem: sicut pauperior intra pauperẽ: hoc autem dicit Varro in libris ad Ciceronẽ. e Cæstus & arma: endyadin: arma idest cæstus. f Tristẽq; hoc ipso ĩ littore pugnã: aut ĩ quo magister occisus ẽ: aut ĩ tristi littore i. ĩfœcũdo. Varro. n. dicit sub eryce mõte eẽ ĩ fœcũdũ c. ipsũ fere ĩ trib' iugerib': ĩ quo Eryx & Hercules dimicauerũt. g Hæc german': german' ſm Varronẽ ĩ libris de gradibus de eadẽ genitrice nat' ẽ: nõ vt multi dicũt de eodẽ germine: quos ille tñ frẽs vocat: secũdũ quẽ bñ nũc Erycẽ Veneris & Butæ filiũ Aeneæ dicit fuisse germanũ. h Sãguine cernis adhuc fractoq;: nõ Herculis qppe victoris s3 Erycis: q ĩfecerat se tegẽdo. i Aemula necdũ: aduersa virtuti. k Geminis: duobus. l Auctor acestes: huius certaminis. s. m Aequemus pugnas. i. arma: a sequẽti qd pcedit. n Tibi: p te: vt Tibi deserit hesperus œtã. o Exue: pisce: solue. p Duplice3 amictũ: idest abollã: q duplex ẽ: sic chiamys. Hora. Cõtra quẽ duplici pãno patiẽtia velat.

CHRI. VERSAT: ad laudẽ Aeneæ. Nã dũ reliq stupebãt: ipse manib' sine negocio huc & illuc vertebat. Immẽsa volumina: Nã cũ essent cæstus ĩmanis põderis oportebat ab illis esse lõgissima lora q totũ ambiret corpus vt facili' manib' tenerent. Tales: ostẽdit magnanimã orationẽ futurã. Pectore: vt ea diceret q sentiret: & nõ q fingeret. Cerébro: Hoc mẽbrũ frigidũ ẽ & humidũ: nã nisi sic eẽt ex assiduis suis motib' & iis q sensib' ĩ se recipiũt nimis ĩflãmaret. Prætérea cũ spirit' ĩ illũ duplici arteria calid' a corde pueniat: ex nimio calore nimis cõfusas suas actões redderet. Itaq; oportuit vt suo sibi ĩnato frigore spm tẽparet: hũidũ aũt illud efficit naturat ne mot' ips desiccet: & vt facile ĩ illũ ĩprimãtur figuræ & tutũ aĩalium. Humor aũt ĩ hmõi pigue h3 vt sua viscositate formas cõmodi' retineat: & vt nerui q ab ipso sũt sua viscositate facili' p varias corpis curuaturas flectãt & extẽdãt. Triplex ĩ eo ẽ sbã: cartilago: medulla & vẽtres. Oportuit. n. eẽ velamẽ: qd os ptegeret vbi radices sũt neruorũ: Post hĩ lacuna ẽ in quã venæ ab epate sãguinẽ fũdũt ibiq; decoquntur: & ĩ calore remittit: mox a vẽis nutriẽtib' cerebrũ fugit. Deĩde sũt duæ cartilagies: q cerebrũ tãgũt. Supior durior resistit craneo: & noxia a cerebro arcet: vñ pp duritiẽ & mr̃ nã custodiã dura mr̃ dr̃ ĩferior tenuis crebro adhærẽs q extẽdit: & phil psertiz ĩ clamore & cãtu & dr̃ pia mr̃: & ẽ ligamẽtũ arteriarũ & venarũ ad cerebrũ veniẽtiũ. Stetit: pugnauit nõ cessit. Sãguis melior: iunior: & si qtuor pstem' hũorib': Sãguis e q calidus atq; hũidus ẽ pituita q græce flegma dr̃ frigida atq; hũida: bili q colera dr̃ græce: & ẽ callida & sicca: & atra bilis ea n. ẽ melãcolia: tñ qa ex iis oib' melior maiorq; ps sãguis ẽ & eo maxĩe alimur. Capim' sanguinẽ: p tota illa humorũ cõpositione: Nã eius calore atq; humore ĩualescũt nerui: ĩ quibus cõsistit robur corporis & qm sanguis qui viuacior validiorq; fuerat in iuuenta pp vehementẽ calorẽ & deputatũ humorem in senectute redditur frigidior & amittit de succo naturali: vires minuuntur. Canebat: canities est ex defectu naturalis humoris. Ossa q magna sunt melius põdus & omne & cõtra impetum incõmodumq; perferunt.

CONstitit:

ɫɫR. a ℭ CONstitit: hic distinguendus pp visum: vt sit arrectus in digitos. Est autem locus hic totus translat' de Apollonio: primq; de Home. Home. ἄντα δ' ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἄμ' ἄμφω σὺν ῥ' ἔπεσον σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν nus. f ℙ Consurgunt studijs: in studijs.

ℭ LACERti: dt quos etiā toros: musculosq; CIIRI. appellam': carnes sūt vehementer neruosæ: cū nernior cartilagine inolutæ: qb' corpus velut qbusdā maculis itendit: ⁊ remittit: His ⁊ aduersus pōdera ptra nitimur: ⁊ oēs iper' mouemus: q̄propf q lacertos: ossaq; magna habent eos fortiores: valētioresq; eē pstat.

Et magnos mēbro℞ art^a, magna ossa, lacertósq;
Exuit, atq; ingens media consistit Arena.
Tu3 satus anchisa Cæstus pater extulit æquos,
Et paribus palmas ambo℞um innexuit armis.
Constitit^a in digitos extemplo arrectus vterq3.
Brachiáq3 ad superas interritus extulit Auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu,
Immiscéntq3 man^a māib^a, pugnámq3^b lacessūt.
Ille pedum melio℞ motu, fretúsq3 Iuuenta.
Hic membris^c, ⁊ mole valens: sed tarda tremēti
Genua^d labāt, vastos quatit æger anhelit^e artus.
Multa viri nequiq;^e inter se vulnera^f iactant,
Multa cauo lateri ingeminant, ⁊ pecto℞e vastos
Dant sonitus, errántq3 aures, ⁊ tempo℞a circūm
Crebra māus, duro crepitāt sub vulnere malæ.
Stat grauis Entellus, Nisúq3 immotus eōdem,
Corpo℞e tela^g modo atq3 oculis vigilātib^a exit^h.
Ille velut celsam oppugnat q molibus^i V℞be3;
Aut montana sedet^k circūm castella sub armis,
Nunc hos nunc illos aditus, omnémq3 pererrat
Arte locum, ⁊ varijs assultibus irritus vrget.
Ostendit^l dextram insurgens Entellus; ⁊ alte
Extulit, ille ictum venientem à vertice velox^m
Præuidit, celerísq3 elapsus corpo℞e cessit.
Entellus vires in Ventu3 effūdit, ⁊ vltro^n
Ipse grauis^o, grauitérq3 ad terrā pondere vasto
Cōcidit, vt quōdā caua^p pcidit aut Erymātho^q,
Aut Ida^r in magna radicibus eruta Pinus.
Consurgunt^s studijs Teucri, ⁊ Trinacria pubes.
It clamo℞ Cælo: primúsq3 accurrit Acestes,
Aequæuúmq3 ab humo miserās attollit amicū.
At non tardatus casu, neq3 territus Heros

Apollo.autem αὐτίκα νασχόμενοι φέ... θέων προπάροιθε βαρεῖας χεῖρας ἐπ' ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες.

b ℙ Pugnamq; la. puocāt: po'tius q̄ gerunt. c ℙ Mēbris ⁊ mole: endya dis. i. mole mēbro℞: vt Mole q; ⁊ montis. d ℙ Genua labāt: proceleusmatic' est: quē3 vt sup̄ dixim' sic ipponit: vt cogi possit i dactylū: vt Arietat in portas. e ℙ Nequiq;: Nō profutura victoriæ. f ℙ Vulnera iactant: ictus. g ℙ Tela: ict'. h ℙ Exit: vitat: declinat: vnde de Tarchonte. Vi3 virib' exit ⁊ bis tātus hoc vsus ē. i ℙ Qui mo. vt. amphibolon ē: aut celsas molib': aut q̄ molib' oppugnabaf. k ℙ Sedet. c. ca. tmesis est. i. circūsidet. l ℙ Ostendit. d. aut fiducia vtutis ē ostēdere q̄ minaf: aut certe puectus ætatis ostēdit: q̄ eni ex iprouiso ferire ñ sinit. m ℙ Velox: velociter: nomē pro aduerbio. n ℙ Vltro: ecōtrario. ille eni cadē debuerat. o ℙ Grauis: grauit: a silitudie figura. p ℙ Caua pin': bñ respexit ad ætatē. q ℙ Erymantho: erymāthus mons ē arcadiæ. r ℙ Ida in ... ma. modo nō cretæ: sed phrygiæ propter pi...

ℙ Abduxere. c. nā artis erat nō solū in aduersariū ferre ictus. S3 etiā se pserti3 caput custodire ab ictu hostili. ℙ Pugnāq; l. l. alt alter: ad pugnas irritat. ℙ Labāt: vacillant: qa nemi ⁊ ligamēta illius iuncturæ ex defectu sanguinis i ualidiora sunt. ℙ Aeger: hāc q̄si difficilis: nā pp multū motus vehemēter accendit cor: ⁊ in nimio calore opus ē maiore refrigeratiōe: ⁊ maiores aeris haustū ⁊ attrahūt ⁊ emittunt pulmones: vñ tātus anhelitus difficultates pbet anhelanti. ℙ Malæ: antiquitas fugiens vastioris lræ sonū malas ⁊ alas pro maxillis ⁊ axillis dixerunt. ℙ Exit: vitat: ait Ser. sed vt rem intelligas nō recedita sua ofone. Na3 ille qui ictū venientez vitare vult: exit ea3 lineam: p quā venturū videt telū: ⁊ sic exeundo vitat. ℙ Ostēdit: Dextrā erigit: psequens pro antecedenti. Nam qd in altum extollit: ab oibus videtur. Vel ostendit. s. ne dolo sed aperto Marte agat: vel denotat tarditatē senilem. Vel librat ictum: vt destinatus locum assequatur. ℙ Caua: Carie corrosa.

Rober
Vnde

SER. a ℂPRÆCIpitemq; da. celerē: vt Præcipites vigilate viri. b ℙ Nūc ll. fini. vacat ille: additū pp metrū. De ipso. n. dr: Creber vtraq; manu pulsat: v̄satq; dareta. c ℙ Quā m. g. n. Hypallage. Nā debuit dicē: q̄; mlto nimbo grādo pcipitat. d ℙ Versatq; da. Dares daris: vñ darē: ⁊ dares daretis: vñ dareta: sicut Chremes chremis ⁊ chremetis chremem ⁊ chremetem. e ℙ Infelix: cōsolatio ē: vnde nō dic̄ ībellis: vt fortunæ videat̄ esse qd̄ victꝰ est. f ℙ Dixitq;: vacatq; cā metri. ⁊ maluit pissologiā facē: q̄ vti cōi syllaba: q̄ frequēs vitiosa ē. Vñ Terētianꝰ: Nec tāta ī metris venia pcedit vir. Græci n. his vtunt̄ frequēter. g ℙ Ast illū fidi æq̄les: Homerus. φίλοι δ' ἀμφέσαν ἑταῖροι οἵ μιν ἄγον δι' ἀγῶνος ἐφελκομένοισι πόδεσσι αἷμα παχὺ πτύοντα, κάρη βάλλον δ' ἑτέρωσε

Acrior ad pugnam redit; ⁊ vim suscitat ira.
Tum Pudor incendit vires; ⁊ conscia Virtus,
Præcipitémq;[a] Daren ardens agit æquore toto.
Nunc dextra ingeminās ictus, núc ille[b] sinistra.
Nec mora, nec reqes, quā3 mlta[c] grādine nimbi
Culminibus crepitant, sic densis ictibus Heros
Creber vtraq; manu pulsat, versátq;[d] Dáreta.
Tum Pater Aeneas procedere longius iras,
Et sæuire animis Entellu3 haud passus acerbis.
Sed finem imposuit pugnæ, fessúmq; Dáreta
Eripuit mulcens dictis, ac talia fatur.
Infelix[e], quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conuersáq3 Numina sentis?
Cede Deo. dixitq3[f], ⁊ prælia voce diremit.
Ast illum[g] fidi æquales genua ægra trahente3,
Iactantémq3 vtroq3[h] caput, crassúmq3 cruorem
Ore reiectantem, mixtósq3 in sanguine dentes
Ducunt ad naueis, galeámq3, ensémq3 uocati[i]
Accipiūt, Palmā Entello, Taurúmq3 reliquūt.
Hic victor superans animis, tauróq3 superbus.
Nate Dea, vosq3 hæc inqt cognoscite[k] Teucri,
Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore vires,
Et qua seruetis reuocatum à morte Dáreta.
Dixit ⁊ aduersi contra stetit ora Iuuenci,
Qui donum astabat pugnæ. durósq3 reducta
Librauit dextra media inter cornua Cæstus
Arduus, effractóq3[l] illisit ossa Cerebro.

nō sūt: s3 tñ idē operant̄: ıter q̄s est cū pudore ipellimur: vt forti aīo rē aggrediamur: ⁊ hæc ciuilis appellat̄. Affertq; auctoritatē ex Homero. De Hectore: q pudore cogebat̄: ne hostibus cederet. Dicebat. n. Polydamas me pmꝰ redarguet: pugnabat ḡ potiꝰ pudorē q̄; recta ratiōe motus. Quapp erit reste ipso Aristotele tertia spēs nō vere fortitudinis. ℙ Et cō. vir. Nā cū p̄sciꝰ sit q̄ v̄tute hactenꝰ fuerit: nō vult ab ea degn̄are. ℙ Nūc ille: Nō vacat: ille meo iudicio: s3 potiꝰ emphasim facit: id q; mi; ī poeta q̄ strepitu ⁊ tumultu: vt ita loquar: ⁊ vehemēti v̄boꝝ celeritate vehemētiā huiꝰ viri exprimit. ℙ Alias: quā hois eē p̄sueuerit. Mutata: in fauorē suū. Solaturus n. conat̄ oñdere nō ab illo: s3 a diis eē victū: ḡ cede deo. ℙ Iactātes: ⁊ reiectātes: Color ē sup cadēs. ℙ Librauit. q. d. collineauit: pprie dicimꝰ librare res cū illas ingenio ⁊ artificio nr̄o ita collocamus vt vel sua sponte sine vinculis stet vel cum volumus ⁊ quo volumus suo pondere nullo impellente declinet. Quod florentini dicūt congegnare: vt maxime apparet in instrumētis horologii. Dicimus etiā librare: cū id qd̄ pcussuri sumꝰ: ita collineamus vt nō nisi ppositū nobis locum feriat: ⁊ dicitur a libra: qm̄ maxima ratione ingenij tota res ponderat̄. i. diligenter pcogitatur. Ergo librauit. i. collineauit: vt medium inter cornua feriret. Dicimus ēt librare: cū aliqua moles ita p̄stituatur: vt vel pueri manu facile vel quouis inflectatur. Nos autem id dicimus bilicare Pli. Quarum in officina turbines ita librati pependerunt: vt puero circūagente tornarentur.

Librate

h ℙ Vtroq;: i. vtrāq; ptē: ⁊ aduerbiū ē. i ℙ Vocati acci. bñ eoꝝ oñdit pudorē. erāt pterea circa amicū occupati. k ℙ Cogscite. i. hēt rōnē psonæ: qa v̄tutē eius nouerāt siculi. l ℙ Effractoq; illisit ossa cerebro: hypallage. fregit ossa: ⁊ illisit in cerebrum.

DON. ℂINFElix: q audeas p̄ numia: est āt optīa cōsolatio: cū oñdat nō illū ab hoīe s3 a numine vici. ℙ Cede. d. errāt q putāt Entellū deum ab ænea vocari: s3 deū dicit fauēs illi numē. ℙ Aegra: qbus paulo ante tātope iuidebat. ℙ Caput: Quod paulo añ in celū pp supbiā. ℙ Palmā. i. r. expmit q̄;to cū dolorē h facerēt.

CHRI. ℂVIM su. i. s3 pipatheticos q alūt vti ferrū cote acutit̄: sic fortitudo ira. ℙ Tum. p. ponit Arist. qnq; spēs fortitudinis: q̄ ppe fortitudo

ℂHVMI

Sternitur, exanimísq; tremés pcũbit humi[a] Bos,
Ille super taleis effudit pectore voces.
Hanc tibi Eryx meliorez[b] aiaz p morte Daretis
Persoluo; hic victor cæstus[c], artemq; repono.
Protinus Aeneas celeri certare sagitta
Inuitat qui forte velint, & præmia ponit;
Ingentiq;[d] manu Malum[e] de Naue Seresti
Erigit; & vólucrem traiecto[f] in fune Columbaz,
Quò[g] tendant ferrum malo suspendit ab alto.
Conuenere viri, deiectámq; aerea sortem
Accepit Galea; & primus clamore[h] secundo
Hyrtacidæ ante omnes exit loc[9] Hippocoontis,
Qué modo[i] nauali Mnestheùs certamíe victor
Cósequitur, viridi Mnestheùs euinctus Oliua.
Tertius Eurytíon tuus ò clarissime[k] frater
Pandare; qui quondaz iussus[l] pfundere fœdus
In medios telum torsisti primus Achiuos.
Extremus; galeáq; ima subsedit[m] Acestes,
Ausus & ipse manu iuuenum tentare laborem.
Tunc validis flexos[n] incuruant viribus arcus
Pro se[o] quisq; viri; & depromunt tela pharétris.
Primáq; per cælum neruo stridente Sagitta
Hyrtacidæ iuuenis vólucres diuerberat[p] auras,
Et venit, aduersíq; infigitur arbore[q] Mali.

SER. a CHVMI bos: pessimus versus in monosyllabum desinens. b Meliorem: aptiorē: Nam animalez hostiam dat. c Cæstus artemq; repono: & arma se dicit reponere: & arti renunciare protinus: certamen sagittandi proponit: quez locum ex Homero transtulit: ille enim sic ait. αὐτὰρ ὁ τοξευτῇσι τίθει ἰόεντα σίδηρον d Ingentiq; manu. Ingenti multitudine: ille vo inquit. ἱστὸν δ' ἔστησεν νηὸς κυανοπρώροιο τηλοῦ ἐπὶ ψαμάθοιο. ἐκ δὲ τρήρωνα πέλειαν. d Ingentiq; manu: ingenti multitudine. e Malũ: malus arborē nauis generis masculini. Hora. Nec malus celeri saucius aphrico: & dictus est malus vel qa habet malos in star mali in sũmitate: vel qa quasi qbusdaz cingitur malis ligneis: quoruz volubilitate facilius vela eleuantur. f Traiecto: extento: vnde transenna dicitur extentus funis. Salustius: Transenna dimissum victoriæ simulacrum cum machinato strepitu tonitruum coronā capiti impo nebat. Sic Home.
λεπτῇ μηρίνθῳ δῆσεν ποδός.
g Quo: in quã: nas ponit aduerbia pro nominibus: vt Genus vnde latinũ: deiectamq; cerea sortem: sicut Home.
κλῆρος δ' ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλον ἑλόντες.
h Clamore secundo: vt supra dixit: Magnoq; virum se murmure tollit. i Quem modo: nuper: nam vt supra diximus victor fuit duorum. Vrbanus vo dicit modo propemodum. Pene: nam secundus fuit. Alij victor voti compos volunt: vt Rapidisq; rotis insistere victor. optauerat enim ne rediret extremus: vt Hoc vincite ciues. k Clarissime frater pãdare: notissimæ qui fuit Lycaonis filius. Pandarus autem sm Homerũ certamen Mineruæ persuasione singulare Menelai ac Paridis: cum in eo esset: vt Paris vinceretur factu teli diremit: quo Menelaũ vulnerauit. l Iussus: a Minerua. m Sbsedit. a. remãsit. nec. n. pferebat sors: quæ remansẽrat sola: aut certe delituit: vnde subsessores dicuntur: q occisuri aliquem delitescunt: de quo verbo plenius dicturi sum[9] illo versu: Deuicta asia sbsedit adulter. n Flexos incuruant: mutatione vsus est verboȝ: Nam curuos iflectũt debuit dicere. o Pro se qsq; viri: pro q̃lita te roboris sui. p Diuerberat auras: scindit. q Arbore mali: sic dixit: vt Lustrat auentini montem.

DON. NIHIL occurrit dignum qd scribatur.

CHRI. CHVMI bos: male desinunt versus in Monosyllabis sz hic de idustria posuit vt casu bouis: casu carminis añ oculos poneret. Meliorē: nõ excellentiorē. Naz melior est aĩa humana quæ rationabilis est q̃; ferina quæ caret ratione: sed aptiorez: vt & Bona bello cornus. i. apta. Pandare: iure in vota vocauit: nam Strabone teste apud pytiam maximaz ex lyciæ ciuitatibus pãdarus colitur. Hic Lycaonis filius fuit: & emissa sagitta vulnerauit Menelaum congressum Paridi. Depromunt. promere est rem reconditam ira educere vt ad manus parata sit: Vnde promptũ paratum dicimus. Neruo: chorda quæ ex neruis quandoq; fit. Volucres: quæ tactus celerrime effugiunt. Arbore ma. in malo qui arbor dicitur. Promere

Intremuit malus, timuitq; exterrita[a] pennis
Ales; & ingenti sonuerunt omnia plausu[b].
Post acer Mnestheùs adducto[c] constitit arcu
Alta petens, paritérq; oculos, telúmq; tetendit.
Ast ipsam miserandus[d] auem contingere ferro
Non valuit, nodos, & vincula linea rupit,
Quîs innexa[e] pedem Malo pendebat ab alto.
Illa Notos, atq3 atra volans in nubila fugit.
Tum[f] rapidus iandudum arcu[g] cõtenta parato
Tela tenens fratrem Eurytíon in vota[h] vocauit
Iam vacuo lætam cælo speculatus, & alis
Plaudentem nigra[i] figit sub nube Columbaꝫ.
Decidit exanimis, vitámq3[k] reliquit in astris
Aerijs, fixámq3 refert delapsa sagittam.
Amissa solus palma superabat Acestes,
Qui tamen æthereas telum contorsit in Auras
Ostentans artem[l] paritérq3, arcúmq3 sonantem.
Hinc oculis subito obijcitur[m], magnóq3 futuꝛ
Augurio[n] monstrum; docuit post exitus ingẽs,

SER. a ℂEXTERRITA pennis: timorem suuꝫ pennis significans. Singula enĩ animalia habent signa: quibus indicant suum timorem: vnde & ipse de lupo: Caudamq; remulcens Subiecit pauitantem vtero. Idem de Caco: Turbatumq; oculis. Hominum enĩ timorem primi indicant oculi. b ℙ Omnia plausu: alij pennarum dicũt: sed melius est fauore spectantium. Illud est enim incredibile. c ℙ Adducto: arcu telum tetendit: hypallage est. Nam adducitur telum: & arcus intenditur. ast ipsam miserandus. a. c. f. h. v. Sic Home. ὄρνιθος μὲν ἅμαρτε. μέγηρε γὰρ οἱ τὸν ἀπόλλω. d ℙ Miserandus: qui perfecta re difficiliore caruit victoria. Nodos & vĩcula linea rupit: Home. vo ait. ἀντικρὺ δ' ἀπὸ μήρινθον τάμε πικρὸς ὀϊστός e ℙ Innexa pedem: innexus pedem habens: Illa notos atq; atra volãs ĩ nubila: Home. ait. αὐτὰρ ἡ ὄρνις ἀυχένα ἐπεκρέμασεν, σὺν δὲ πτερὰ τυκνὰ λίασθεν. f ℙ Tum: deinde: & est aduerbium ordinis: Nam tunc temporis est. g ℙ Arcu contenta parato: contento arcu tela tenens parata. h. ℙ In vota vocauit: quia Pandarus quasi heros apud lycios colitur. Tum vacuo lætã cælo sp. & a. p. sicut Homerus. ὕψι δ' ὑπαὶ νεφέων ἴδετο τρήρωνα πέλειαν l. ℙ Nigra nube. i. alta. Decidit exanimis. Ho. ὠκὺς δ' ἐκ μελέων θυμὸς πτᾶτο. k. ℙ Vitamq; reliquit in astris: vnde absumpserat vitam: vt Hinc hominuꝫ: pecudumq; genus: vitæq; volantum. Sane sciendũ hunc locum ab Homero esse sumptum: vnde inanis est vituperatio Aeneæ: ꝙ suspẽderit aueꝫ maternam: Nam & res est translata simpliciter: & quãcunq; auem suspendisset: in hanc incideret vituperationem. Nulla enim auis caret consecratione alicuius dei: quia singulæ aues numinibus sunt consecratæ: ꝗ̄q̄; Vrbanus dicat matrem citius potuisse placari. l ℙ Artemq; paritérq; arcumq́; sonantem: culpat in hoc Virgil. virgilio mastix. Artem enim in vacuo aere ostendere nõ poterat: ꝗ̄q̄; dicãt peri ti posse ex ipso sagittario, rum gestu artis peritiam indicari. m ℙ Obijcitur: superius de his particulis. ẽm Iubam tractauimus. a Sed dicsit monosyllabarum ratione: vel produci vel corripi. Sane sciendum naturam esse vt breues sint: Euphoniæ vel Iubæ ratione: vt in cõpositione producantur. Siquamen i sequitur: quæ licꝫ nõ sit consonans: potest tamen in declinatione pro consonante haberi: vt obijcit obiecit subijcit subiecit. n ℙ Augurio: monstrum augurium dictus quasi auigerium: ꝙ aues gerunt: & bene de sagitta dixit augurium: quæ habet pennas: quanq̃; omnia ad vnum congesserit locum monstrum: augurium: auspicium: oraculum.

CHRI. ℂINTREMVIT. m. suo ordine ponit primo mali tremorem. i. tremulã concussionem: & ex ea re timorẽ auis atq; ex ijs duob' plausus spectantiũ. ℙ Acer: acuto ingenio. ℙ Cõstitit: nam duꝫ ita tendimus arcũ: vt nulla sit manuum vacillatio: certissimus ictus est. ℙ Oculos & telũ: sic. n. collineamus sagittas: vt oculo per lineã illam quæ ad signũ fert sagittam dirigamus. ℙ Superabat: supat & neutrum in hac significatione est. Quando autẽ transit vincere significat. ℙ Docuit post exitus: nã ostendit illud infelix fuisse qđ felix eẽ æneas putauit: & per transitum ostendit poeta ꝗ̄; difficile futura augurijs monstris ue cõiectari possumus: cum sæpe etiam prudentissimi viri fallantur: vt in hoc loco Aeneas qui putauit fœlicia portendi cum infœlicia portenderentur.

ℂSERA:

Seráq;[a] terrifici cecinerunt omina Vates·
Nanq; volans liquidis[b] in nubibus arsit arũdo,
Signauitq; viam flãmis, tenuesq; recessit
Cõsumpta in Ventos: Cælo ceu[c] sæpe refixa
Trãscurrunt, crinémq; volantia Sidera ducũt.
Attonitis[d] hæsere animis, superósq; precati
Trinacrij, Teucriq; viri·nec maximus omen[e]
Abnuit Aeneas: sed lætũ amplexus Acestem
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur.
Sume[f] pater·nã te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspicijs exortem[g] ducere honorem.
Ipsius Anchisæ[h] longæui hoc munus habebis,
Cratera impressum[i] signis; quem Thracius olim
Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
Ferre sui dederat monumẽtũ, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro·
Et primũ[k] ante omneis victorẽ appellat Acestẽ,
Nec bonus Eurytiõn prælato inuidit honori
Quãuis solus autem cælo deiecit ab alto.
Proximus[l] ingreditur donis[m], qui vincula rupit·
Extremus[n] volucri qui fixit arundine Malu34
At pater Aeneas nondũ[o] certamine misso
Custodem[p] ad sese, comitémq; ĩpubis[q] Iuli
Epitiden vocat, & fidam sic fatur[r] ad aurem·
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursúsq; instruxit Equorũ
Ducat Auo turmas, & sese ostẽdat in armis.
Sic ait·ipse omnẽ longo decedere Circo
Infusum populũ, & cãpos[s] iubet eẽ patenteis.

8IR. a ¶ SERA: grauia. Salustius: Serum bellũ in angustijs futurũ idest graue: & quod improbant vates: Aeneas amplectitur deceptus augurij similitudine: quod apud troiam pbauerat pater: vt Stella facem ducens. b ¶ Liquidis in nubibus: nubes pro aere posuit. Nubes enis liquidæ eẽ non possunt. c ¶ Ceu sæpe refixa: poetice dixit scdm publicam opinionem. Nam scdm Lucretium vẽtus altiora petens æthereum ignem secum torquet: q imitatur stellas cadẽtes. d ¶ Attonitis ais: stupefactis per tonitrua: quæ cælestibus ignib⁹ semp cohærẽt. e ¶ Omen abnuit æneas: amplexus est: & pbauit nõ scdm augurum disciplinas dixit ad se non pertinere: Nam nostri arbitrij est visa omina vel improbare: vel recipere. f ¶ Sume pater: percipe: Nam verbũs est iurisconsultorum: quo vtuntur quotiens legatum non ab hærede datur: sed ex accipientis arbitrio. g ¶ Exortem: sine sorte: ἄκληρον. h ¶ Anchisæ munus: quod Cisseus rex thraciæ: scdm Virgl. pater Hecubæ: vt Cisseis regina parin creat: Anchisæ aliquando donauerat. i ¶ Impressus signis: impressa signa habẽtẽ: idest emblemata. k ¶ Primum ante omnes: vnũ vacat. l ¶ Proximus: ponit Eurytionem. m ¶ Donis: ad dona. n ¶ Extremus: ostẽdit hos sua munera percepisse: Acestem vero sumpsisse præcipua. o ¶ Nondum certamine misso: de peractis nunc loquitur Virgl. rebus: vnde debuit dicere vocauit: & fatus est. Ergo aut tempus est pro tempore: aut sic refertur:

vt videatur non de præterito loqui: sed actus præsentis temporis ponere & referre. p ¶ Custodem ad sese: scdm Tullium qui dicit ad militiam euntibus dari solitos esse custodes: quibus primo anno regantur: vnde ait de Pallante: Sub te tolerare magistro Militiã & grauie martis op⁹. q ¶ Impubis Iuli: ab eo qđ est hic pubis: nam quod ait Salu. Puberes oẽs interfici iubet: venit ab eo quod ẽ puber. & sunt ista communis generis: si referantur ad singulos. multitudo autem si dicatur: generis tantũ fœminini est hæc pubes. r ¶ Fat ad aurem: sequitur & dic ait: vnde sicut & in tertio diximus vnũ vacet necesse est. s ¶ Campos iubet esse patentis: discessu populi: sciis iubet fieri campos patentes. ¶ SIDERA refixa: nã cũ affixa cœlo sint sydera: refigi putantur ab imperitis sꝫ quo nunc vt poeta loqtur. Illi enĩ credũt vapores ignitos q sæpe p aerẽ ferunt stellas esse e cœlo cadentes: vñ etiam Ouid. Quæ si non cecidit potuit cecidisse videri. Si autem quod etiam puerile cogitatu est caderet: terram vniuersam tegeret cum singulæ stellæ magnitudine terram superent. ¶ Crinem: idem est quod dixit signauit viam flãmis. ¶ Exortem: qui tibi esset proprius neq; eum cum alijs sortireris. ¶ Et primum ante omnes. possunt esse duo: vt primum referatur ad tempus primum: idest q; primũ & statim vt res statim facta sint & ante omnes ad ordinem. ¶ Infusum: cõfuse & nullo ordine ingestum.

CHRI.

Incedunt[a] Pueri, pariterq; ante ora parentum
Frenatis lucent in Equis, quos[b] omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Troiæq; iuuentus.
Omnibus in morem tonsa[c] coma pressa[d] corona
Cornea bina ferunt p̄fixa hastilia ferro,
Pars leues humero pharetras, & pectore[e] summo
Flexilis obtorti per collum it circulus auri.
Tres[f] equitū numero Turmæ, terniq;[g] vagant
Ductores[h], pueri bisseni quenq; secuti.
Agmine partito fulgent, paribusq;[i] magistris.
Vna acies iuuenum, ducit quā paruus ouātem
Nomen aui referens Priamus, tua clara Polite[k]
Progenies; auctura italos: quē[l] Thracius albis
Portat Equus bicolor maculis: vestigia[m] primi
Alba pedis, frontemq; ostentās arduus albam.
Alter Atys, genus[n] vnde Atyi duxere Latini.
Paruus Atys, pueroq; puer dilectus Iulo.
Extremus[o], formaq; ante omnes pulcher Iulus
Sidonio est inuectus equo: quē candida Dido
Esse sui dederat monumentū, & pignus amoris.
Cætera[p] Trinacrij pubes senioris Acestæ
Fertur equis.

SER. a INCEDVNT pueri: aut poetica licentia confundit ætates: vt modo pueros: modo iuuenes dicat. Nam ait vna acies iuuenū: aut certe scdm quosdam sequenti distinctione mutata magistros pueros dicit. Sequentes vero maturioris ætatis. b Quos omnis eūtis: quos euntes omnis turba fremit. i. cū fauore prosequit. c Tōsa coma. i. cōposita. d Pressa corona. i. galea: & sermone Homeri vsus est: nā galeam στέφανον dixit. Nā proprie coronæ non tonsi capilli: & re vera corona non potest eē: quis sequat? Galeā ante pedes proiecit inanē. alij dicunt potuisse eos habere galeas corōatas. Bebius tamen Macer dicit a Cæsare Augusto pueris qui luserūt troiam donatas eē galeas: & bina hastilia: ad quod Virgi. constat alludere. e It pectore sūmo: sic legendum est ne sit solœcismus: & rei inanimali dedit motum dicendo it. Summū autem pectus ait pectoris & colli cōfinium. f Tres equitū numero turmæ: rē romanæ militiæ suo īsecit carmini. Nam constat primo tres fuisse partes populi romani: vna tatiensium a Tito Tatio duce sabinorum iam amico post fœdera: altera ramnetum a Romulo. tertiam lucerum: quorum sm Liuiū & nomē & causa i occulto sunt. Varro tamen dicit Romulum dimicantem cōtra Titum tatium a lucumonibus: hoc ē thuscis auxilia postulasse: vnde quidam venit cum exercitu: cui recepto iam Tatio pars vrbis est data: vnde in vrbe thuscus dictus est vicus. Horatius: Ac thusci turba impia vici. ergo a Lucumone luceres dicti sunt: ergo in tres partes diuisus erat populus: adeo vt qui etiam vni præerat parti tribunus dicebatur: vnde etiam sumptus dati: populo tributa nominantur. g Terni ductores: more suo; hoc est tres. h Ductores pueri: hic quidam distingunt vt diximus supra. i Paribusq; magistris: & hoc alludit: nam hodieq; equitum magistri dicuntur. k Politæ progenies: illum dicit quem supra a Pyrrho introducit. occisus. de quo Cato in originibus dicit: q ad Italiam venerit: & segregatus ab Aenea condiderit oppidum politorium a suo nomine. l Quē thracius albis: quū tres dixerit duces duorum equos cōmemorat. Sed aut prætermisit: qui vt consequeretur necesse erat: nec enim vnus pedes eē poterat: aut illo reddidit loco: vt Cætera pubes senioris acestæ Fertur equis: quāq; multi distinctione mutata tres equos cōmemorant: vt sit plane primus equus bicolor maculis: & de alio dicatur. m Vestigia primi alba pedis: idest primorum pedum vestigia: & frontem albam ostendat alter. n Genus vnde atyi duxere latini: propter Actiam dixit matrem Augusti: de qua dicit Antonius: Actiā Latini mater. Vult. n. eius etiam maternum genus esse antiquissimum. o Extremus: quantum ad numerum spectat. p Cætera trinacrijs: cætera pubes equis Acestæ fertur.

CHRI. ANTE ora. p. q̄ res magn. illis voluptatē pbebat. Frenatis: nā & in infrenes aliquādo i bello adhibebāt. Lucēt: pp arma & nihil memorat quod horrorē ab armis afferat: vt in bello solet sed oīa ondit voluptuosa: q̄lia in ludis esse decebat. Mirata fremit: nā illorū indoles specie futuræ fortitudinis afferebat. Priamus: filius fuit Politæ quē in conspectu patris a Pyrrho cæsum scripsit poeta q̄uis Cato illum in Italiam venisse: & politorū vrbē cōdidisse dicat. Alij dūt priamū ædificasse; & illam a patre denominasse.

PAVIDOS:

Excipiunt plausu pauidos[a], gaudéntq; tuentes
Dardanidæ, veterúmq; agnoscunt ora parentū.
Postq̄ omnē læti consessum, oculósq; suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longe dedit, insonuítq; flagello[b].
Olli discurrere pares, atq; agmina terni
Diductis soluêre choris[c], rursúsq; vocati[d]
Conuertêre vias, infestáq; tela tulere.
Inde alios ineunt cursus, aliósq; recursus.
Aduersis spatijs, alternósq; orbibus orbes
Impediūt, pugnǽq; cient simulacra sub armis.
Et nunc[e] terga fugæ nudant, nūc spicula vertūt
Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus[f] in alta
Parietibus[g] textum cæcis iter, ancipitémq;[h]
Mille vijs habuisse dolum, quà signa sequendi
Falleret[i] indeprensus, & irremeabilis error.
Haud aliter Teucrûm nati vestigia cursu
Impediunt[k], Texúntq; fugas, & prælia ludo
Delphinū[l] similes, qui per maria[m] humida nādo
Carpathiū[n], Libycúmq; secāt, ludúntq; p ūdas.
Hūc morē, hos cursus, atq; hæc certamina prim[o]
Ascánius longam muris cū cingeret Albam

SER. a PAVIDOS: gloriæ cupiditate sollicitos: vt Corda pauor pulsans. b Flagello: virga: quæ sonat ī morē flagelli. c Choris: aciebus. d Vocati: ictu virgæ. e Et nunc terga nudāt: tria quæ ī bellis gerūtur cō memorat: fugā: pugnas: pacē. f Labyrinthus: locus apud cretā factus a Dædalo pplexis parietibus: vbi minotaurus īclusus est ex pasiphae & tauro genit⁹. g Parietib⁹ textum cæcis iter: hypallage ē cæcū iter textis parietib⁹. h Ancipitē: dolū: perplexū errore eūdi ac redeūdi. i Frāgeret: deciperet: falleret. Est aūt versus Catulli sic inquientis: Errabunda regēs tenui vestigia filo Ne labyrintheis e flexibus egredientē Tecti frustaret sobseruabilis error. k Impediūt: implicant: intexunt: quod est a vestibus tractum. l Delphinū: aut venit ab eo quod est delphin delphinis a delphine: aut delphinus pro delphinorū posuit a delphinus delphini. m Maria humida. Hom. ὑγρὰ κέλευθα. n Carpathium mare: inter ægyptum & rhodum ab insula carpatho illic posita. Nec mirandum duas eum posuisse cōparationes: quum & in secundo hoc fecerit: vt In segetem veluti cū flāma furentibus austris Incidit: aut rapido montano gurgite torrens: & in georgicis tres ponat cōparatiōes: Frigidus: vt quondam siluis īmurmurat auster: Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis: Aestuat vt clausis rapidus fornacib⁹ ignis. o Primus ascanius: generis ordinē docet: vt in primo diximus.

HRI. GAVDENT tuentes. d. fit enim natura: vt puerili ætate in qua aliqua sit indoles: gaudeamus & ipsa similitudine formæ paternæ illos a moribus ipsorum non degeneraturos putamus. Choris: maluit q̄ acie dicere quia ludus & non hostile certamē erat. Labyrinthus: hoc ædificij genus portentosissimum iure appellat: Plini. Est enim ingētissimi dispendij & nulli vsui necessarium. Ponit autem quatuor fuisse: Primum in heracleo polite: quē Hero. xij. regū qui ægypto simul sperarunt opus fuisse refert: & tria milia habitacula habuisse: mille quingenta supra terras & totidem subterranea. Demoteles regiā mocherudis fuisse dicit: lycias sepulchrum meridis plures: Soli sacrū esse extructum: Hinc Dædalus exēplar ī eo quem ī creta ædificauit sumpsit: sed illius cētesimā ā partē imitatus est: q̄ itinerum ābages occursusq; ac recursus inexplicabiles continet crebris forib⁹ inditis: ad fallēdū occursus redeundūq; in errores eosdē. Tertius fuit in lēno similis illis colūnis tm̄ cētum quinquaginta memorabilior: Quarū ī officina turbines ita librati pepēderūt: vt puero circūagēte tornarent. Quartū porsena clusij rex sibi fecit sepulchri causa sub vrbe clusio. de quo Var. sepultus est sub vrbe clusio: in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: singula latera pedum lata tricenū. Alta quinquagenū in q̄bassis quadrata intus labyrinthū inextricabilē: quo si qs pperet sine globo lini exitum īuenire nequeat: Supra ad q̄dratū pyramides quinq; sunt: quatuor in angulis in medio vna in imo latæ pedū septuagenū qnū altæ centum quinquagenū ita fastigiatæ: vt in summo orbis æneus & pegasus vnus oībus sit īpositis ex quo pendeant excepta catenis tintinabula: q̄ vēto agitata longe resonāt: supra quem orbem aliæ q̄tuor pyramides extant alte pedes cētenū: supra quas vno solo quinq; pyramides quarū altitudinē Varronem piguit ponere. Fabulæ etruscæ candē dnt: quā

Labyrinthus

totius opis Diodo.ſicu.ſcribit de labyrintho ægyptio eſſe:q illū a Mena rege ædificatū ve lint:eſſe itide alios q a Menditæ:alios q a Barrone poſitū referant. ¶ Ancipitē dolū: errorem ex ambiguitate. ¶ Indeprenſus:pro indeprehenſibilis. ¶ Texunt fugas: ita fugiunt ita inexplicabiles connectendo curſus reddant. ¶ Delphinum:delphinus delphini & delphin delphinis. Velociſſimus omnium animaliū:delphinus eſt ocior volucre:acrior telo. Tardatur tamen in feriendo qa nō niſi reſupinus atq; inuerſus ferire poteſt: qm̄ multum infra roſtrum os illi e medio pene in ventre cū diutius ſpiritum cōtinuerit:veluti arcu emiſſus ad reſpirandū emicat.Parit catulos decē:nutrit vberibus.Fœtus infantia infirmos geſtat.Adultos diu comitatur. Viuit triginta annis Lingua illi contra naturam aquatilium mobilis & ſuillæ ſimilis.Pro voce gemitus humano ſimilis. ¶ Dorſuʒ repandū : Roſtrum ſimū:Qua de cauſa nomen ſymonis miro modo agnoſcunt:maluntq; ita appellari homini amiciſſimi ſunt:& muſica delectantur.huius rei & Arionis & multorum aliorum exēpla narrat Pli.Corio veſtiuntur:ſed nō cū pilis:vt vituli marini & hippopotami.

Delphinus

SER. a ¶ RETTVLIT: innouauit qđ iam fecerat. b ¶ Priſcos latinos:q tenuerāt loca:vbi alba ē condita. c ¶ Porro:poſt lōgū īteruallū: & eſt aduerbius tpis:eſt aūt græcum πόῤῥω. d ¶ Troiaq; nunc pueri: vt ait Suetonius Tranqllus ludus ipſe:quem vulgo pyrrhicam appellant troia vocatur: cuius expreſſit origines in libro de puerorum luſibus. e ¶ Hac celebrata tenus: tmeſis ē hactenus.& hic ſermo q̄;tū ad artē ſpectat duas cōtinet partes orationis vt hac pronomen ſit: tenus ꝓpoſitio: ſicut pube tenus:& crurū tenus:ſʒ iā vſus obtinuit:vt pro vna parte habeaf: ergo aduerbiū eſt.Oīs enī pars orationis quū deſierit eē qđ eſt:in aduerbiū migrat:& ē tpis.Naʒ huc uſq; ſignificat. f ¶ Hic primū:ſequeť enim Palinuri mors vel Miſeni: ideo mutata fortuna eſt. g ¶ Irim de cælo miſit ſaturnia Iuno:ex magna parte ſeruať: vt Mercurius ad concordiā:Iris ad diſcordiam mittatur: vnī & Iris dicta eſt quaſi ἔρις. Falſum ē auteʒ qđ dicitur miniſtra eſſe tantū dearum:quū & a Ioue plerunq; mittatur:vt Aeriā cælo quū Iuppiter iriʒ Demittit germanæ haud molia iuſſa ferentem:& bene Irim mittit q̄ fit de nubibus quarum dea eſt Iuno. h ¶ Ventoſq; aſpirat eūti: vt de mercurio voca Zephyros ꝓ mil'e coloribus arcū aut ſubaudi factum: aut antiptoſis eſt.mille colorū:hoc eſt multorū colorū. i ¶ Nulli viſa:ad ipſum rettulit

Rettulit[a], & Priſcos[b] docuit celebrare Latinos.
Quò puer ipſe modo ſecū,quò Troïa pubes
Albani docuere ſuos hinc maxima porro[c]
Accepit Roma,& patrium ſeruauit honorem.
Troiáq;[d] nunc pueri Troianū dicitur Agmen.
Hac celebrata[e] tenus ſancto certamina Patri.
Hic primum[f] Fortuna fidem mutata nouauit,
Dum varijs tumulo referunt ſolennia ludis,
Irim[g] de Cælo miſit Saturnia Iuno
Iliacam ad claſſem,Ventóſq;[h] aſpirat eunti
Multa mouēs,nec dū ātiquū ex ſaturata dolorē.
Illa viam celerans per mille coloribus Arcum
Nulli[i] viſa cito decurrit tramite virgo.
Conſpicit[k] ingenteʒ cōcurſum,& littora luſtrat,
Deſertóſq;[l] videt portus,claſſémq3 relictam.
At procul in ſola[m] ſecretæ Troádes Acta[n]
Amiſſum Anchiſen flebāt,cūctæq; profundum

numē:naʒ arcus ſemper videtur:quem non Irim:ſed viaʒ iridis dixit alij celeritatis eſſe volūt nulli viſa:vt oculi conſequi non poſſint præfuga celeri.Sane notādū etiā de iride arcū genere maſculino dicere Vir. Catul.& alij genere fœminino ponūt: referentes ad originē: ſicut hæc arcus: & hæc catullus : et hæc gallus legim⁹. Imitatiōe græcorum ὁ καὶ ἡ κύων, καὶ ὁ καὶ ἡ ἀλεκτρυών dicūt. k ¶ Cōſpicit ingentem:quia ſupra ait:Vndiq; conueniuntur teucri. l ¶ Deſertoſq; videt portus:a viris ſcilicet. m ¶ In ſola:deſerta. Ter.Venit meditatus e ſolo loco. n ¶ Acta: mutata η in a ſuperiori accentuʒ damus: vt ἑλένη helena:κίρκη circa.Ergo quoniam & ἀκτη græcum eſt:quum acta facit: penultima habere: debet accentum : ſed propter differentiam commutatur: ne non ſecreta & amœna littoꝛ:ſʒ pticipialr acta ſignificet.

¶ FORTVNA mutata. i.fortuna innouata.i.alia facta mutauit fidem:in quo loco docet poeta nullam fidem habendam eſſe fortunæ:quia mobilis inſtabiliſq; ſemper eſt:& ſemp in fida:vt recte monere videatur:Seneca Nemo ꝯfidat nimiū ſecūdis:nemo deſperet meliora lapſis. ¶ Fortuna mutata nouauit fidē ideſt mutauit fidem innouata quaſi alia effecta. ¶ Aſpirat.ſpirando immittit. Nā venti ſpiritꝰ ſunt & ſimul fauoreʒ ſignificat: vt aſpirat primo fortuna labori. CHRI.

¶ ASPECTANT

Pontũ aſpectabant[a] flẽtes heu tot vada feſſis
Et tantum ſupereſſe maris, vox omnibus ũna.
Vrbem orant, tedet Pelagi perferre laborem.
Ergò inter medias ſeſe haud ignara nocendi.
Conijcit, & faciémq; [b] Deæ, veſtémq; reponit.
Fit Beróe Iſmarij[c] coniux longæua Dorycli,
Cui genus, & quondam nomen, natíq; fuiſſent.
Ac ſic[d] Dardanidũ mediam ſe matribus infert.
O miſeræ[e], quas nõ manus ĩquit Achaica bello
Traxerit ad letum patriæ ſub mœnibus. O gẽs
Infelix, cui te exitio[f] Fortuna reſeruat?
Septima[g] poſt Troiæ excidium iam vertit̃ æſtas,
Cum freta, cũ Terras[h] omnes, tot inhoſpita ſaxa
Sideráq;[i] emẽſæ ferimur; dum per Mare[k] magnũ
Italiã[l] ſequimur fugientẽ, & voluimur[m] vndis.
Hic Erycis[n] fines fraterni, atq; hoſpes Aceſtes
Quís phibet muros iacere, & dare ciuib[o] Vrbẽ?
O patria, & rapti nequiq;[o] ex hoſte Penates.
Nulla ne iam Troiæ dicentur mœnia? nuſq̃;
Hectoreos amnes Xanthũ, & Simóenta videbo?

SER. a ¶ ASPECTANT flentes heu: multi diſtingunt flentes heu: vt ſit miſerabiliter flentes: & a perſona dicatur poetæ: alij a mulieribus heu dictũ accipiunt. b ¶ Faciẽq; deæ veſtẽq; reponit: duo diuerſa vno ſermone concludit. c ¶ Iſmarij dorycli: thraciæ. Iſmarus enĩ ẽ mons thraciæ: & bene ſua dentis cõmendat̃ auctoritas. d ¶ Ac ſic dardanidũ ſe matribus infert: ſic aut mutato habitu: aut iſta dictura. e ¶ O miſeræ: magna vtitur arte pſuadendi vt nõ ex abrupto quod pſuadet̃ vult dicat: ſed circũſtantiis illuc deſcendat. f ¶ Exitio: nõ regno. g ¶ Septima poſt troiæ excidiũ iã vertitur æſtas: atq; & Dido dixit: Nam te iam ſeptima portat Omnibus errantem terris & fluctibus æſtas: de qua re quidam hoc dicunt: q Aeneas apud carthaginem paucis diebus fuerit: Nam ait. Quum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus orion: qui oritur: vt Sal. dicit iuxta ſolis æſtiui pulſum. item ait: Dũ pelago deſæuit hyemis: & aquoſus orion: vt hyemem p tempeſtate poſuerit. Secundũ qđ carthagini paucis fuit diebus: ſed illud occurrit: Nunc hyemem inter ſe luxu qua longa fouere: et hoc quidam ſic purgant vt dicat potuiſſe fieri vt intra anni metas: & ad africam veniret & inde nauigauerit: ſed iſtis occurrit quod in primo ait: Septima æſtas: vnde apparet hãc octauam fuiſſe: quod & ab Anchiſæ morte indicat impletus annus. Ergo conſtat quæſtionem hanc vnam eſſe de inſolubilibus: quas non dubium eſt emendaturum fuiſſe Virgilium. h ¶ Cum terras omnis: quia peragrauerat multa. i ¶ Sideraq; emenſæ ferimur: aut tempeſtates: aut prouincias: quæ ſideribus ſubiacent: vt in bucolicis Aethiopum verſemus oues ſub ſidere cancri. k ¶ Per mare magnum: procelloſum. Lucretius: Suaue mari magno. l ¶ Italiam ſequimur fugientem: vt Iam tandem italiæ fugientis prendimus oras. Et re vera nullus ſequitur niſi quod fugit. m ¶ Voluimur: nõ nauigamus: quaſi inutilis & deſperata nauigatio ſicut in Terentio moues: at nihil promoues. n ¶ Hic erycis fines: argumentum a facili. o ¶ Nequiq;: qui non profuerit: quũ eſſent fatorum comites.

¶ PONTVM CHRI. aſpectabãt: tanq; exoſæ nauigationem & q̃ dolerent & tm̃ nauigaſſe & tm̃ & adhuc eſſe nauigandum. ¶ Vox omnibus vna: Optimam captauit occaſionẽ claſſis incendendæ: cũ omnes a nauigatione abhorrerent. ¶ Haud ignara: arguit a poſſibili. ¶ Faciẽ veſtemq; reponit: non enim poterat induere formam Beroes: niſi ſuam prius deponeret: ideſt ſeorſum poneret. In eam autẽ mulierem ſe vertit: quæ & pp̃ter viri auctoritatem: & propter ætatẽ & pp̃ter natos fidem haberet. ¶ O miſeræ: idem locus eſt qui fuit fœlix ante omnes priameia virgo Hoſtilem ad tumulum iuſſa mori: q̃; ita ergo eſt præſens infœlicitas cũ fuiſſent futuræ fœlices ſi cæſæ in patria fuiſſent. Eſt autem prohœmiũ p inſinuationem. Hoc enim id agere velle videt̃: vt earũ miſerias deploret: Neq; antea demonſtrat qđ velit: q̃; ni faciant illas infœliciſſimas futuras demonſtret. ¶ Cui exitio. q. d. nullũ eſſe tam ſæuũ qđ illi ſatiſfacere videatur. ¶ Septima: pathos a longitudine tẽporis: vt ſeptẽ illũ phibent totos ex ordine menſes. Itẽ a difficultatibus: & piculis q̃ diutius pp̃eſſe ſũt. ¶ Fugiẽtẽ: pathos a deſperatione futuri: ex qbus recte pcludit̃ debere eas q̃rere ſedes. Ergo & incendere naues. ¶ O patria: quam reliquimus: vt nouã inſtauremus. ¶ Neqquã: ſi ſedes nobis paramus. ¶ Hic ery. fi. non ſatis erat demõſtraſſe nõ eſſe nauigandũ: niſi et pbaret cõmode illic cõſiſtere licere. ¶ O patria & ra. cõcitat maximã miſerationem huiuſcemodi interpoſita exclamatio.

Quin agite, & mecum infaustas[a] exurite puppes.
Nam mihi[b] Cassandræ per somnũ Vatis imago
Ardentes dare visa faces: hic quærite Troiam,
Hic domus est inquit vobis: nunc tẽpus[c] agi res.
Nec tantis mora[d] prodigijs. En quatuor aræ
Neptuno, De[e] ipse[e] faces; animumq; ministrat.
Hæc memorãs prima infensum[f] vi corripit igné,
Sublataq; procul dextra connixa coruscat,
Et iacit: arrectæ mentes, stupefactaq; corda
Iliadum, hic ũna è multis quæ maxima natu
Pirgò tot[g] Priami natorum regia nutrix.
Non Beróe[h] vobis, non hæc Rhoeteia[i] matres
Est Dórycli coniux: diuini[k] sig na decoris
Ardentesq; notate oculos: qui spiritus[l] illi,
Quís vultus, vocis ue sonus, vel gressus[m] eunti.
Ipsa egomet dudum Beróen digressa reliqui
Aegram, indignantem tali quod sola careret
Munere, nec meritos Anchisæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres primo[n] ancipites, oculisq;[o] malignis
Ambiguæ spectare rates miserum[p] itèr amorem
Præsentis terræ, fatisq; vocantia regna:
Cum Dea se paribus per Cælum sustulit alis,
Ingentemq; fuga secuit sub nubibus Arcũ.
Tum véro attonitæ monstris, actæq; furore
Conclamant, rapiuntq; focis penetralibus ignes:
Pars spoliant aras, frondem, ac vĩgulta, facesq;
Conijciunt: furit immissis Volcanus habenis.
Transtra pèr & remos, & pictas Abiete[q] puppes.
Núcius Anchisæ ad tumulũ, cuneosq; Theatri
Incensas perfert naues Eumelûs[r], & ipsi
Respiciunt atram in nimbo volitare fauillam.

SER. a INFAUSTAS: mali hominis. b Nã mihi cassandræ: non cui credere nõ debeãt: sed cui cũ sua pnicie nõ crediderãt. c Iam tempus agi res: idest troiam fieri. d Mora prodigijs ecce prodigium de bono: & argumẽtatur ad incendium nauiũ. Aras ardere neptuni: quas iõ quatuor dicit: quia singuli duces singulas posuerãt. Nã contrarium ẽ: Numero deus impare gaudet. Alij dicunt a Cloãtho positas: q̃s promiserat se daturum. e Deus ipse: cuius sunt naues. f Infensum ignẽ: ipsa ĩfensa. g Tot: aut multorũ: aut supradictorũ: vt Quinq̃ginta illi thalami. h Non beroe vobis: non est dissuasio: vt quidam putant: sed magis hortaẽ persuadendo numinis auctoritatẽ. i Rhoeteia: a rhoeteo promontorio. k Diuini signa decoris: omnia colligit: quibus numina cognoscuntur: vt Nanq; haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem sonat: o dea certe. l Spiritus: odor: vt Comæ diuinum vertice odorem Spirauere. m Vel gressus euntis: vt Et vera incessũ patuit dea. n Primo ancipites: anteq̃ numen agnoscerent. o Oculisq; malignis: ipsæ malignæ. p Miserum inter: aut magnũ: vt Ter. Eas misere amat: aut miserum: quo fiebant miseriores: quum eis regna negarẽtur. q Abiete pictas: vel in abiete pictas: & subaudi in: vel abiete: hoc est q̃ erant de abiete. r Eumelus: latinus accent' ẽ: trãslato nõie in latinum. nam græce dicitur Εὔμηλος, & diligens interpretatur.

CHRI. QUIN agite: qđ hacten' occultauerat nũc demum & confutatis que cõtra dici poterãt: & cõfirmatis q̃ in rẽ faciebant: audẽtius profert aĩs ias ex supiori oratione ad id sua sponte inclinatis. Nã mihi: cõfirmat ea q̃ proponit vatis auctoritate: cui' vaticinia neglecta calamitatũ cã fuerũt. Hic: vbi sũma adest facultas. Nũc tẽpus: nec abest occasio tẽporis. En q̃tuor a. vt nõ solũ ex hoc facultas ostendaẽ: sȝ etiã deorũ ĩdicet voluntate fieri posse. Prima. non enim oratione solũ: sed exemplo illas mouere voluit. Ardentes: nõ ex ira: sȝ diuino splẽdore. Qui spũs: q̃ aĩ vehemẽtia. Quis vul. Nã si in facie illi apparet nescio qđ diuinũ reliq; ægrã. Recte ergo ei' formam sumpsit iris: quæ morbo absfutura illam simulationis arguere non poterat. Primo ancipites: nã a principio q̃uis suasæ essent tamẽ magnitudo facinoris absterrebat: atq; etiam desiderĩ fatalis terræ extinguebat ardentẽ cupiditates Siciliæ q̃escẽdi. Focis ignẽ: recte nã focus ẽ vbi ignis fit. Transtra p: anastrophe. i. p trãstra. Eumelus: accõmodatũ rei nomẽ: nã eumelus põt interp̃tari q̃ recte curet.

CASTRA:

SER. a ¶ CASTRA: vt Nos castra mouemus. b ¶ Magistri custodes. Terentius: Me filijs relinquunt q̄si magistrū. c ¶ Quis furor iste nouus: quasi ad furētes loquitur: vnde ne tūc quidē agnitus: quum dixisset: En ego vester

potens: vt nō solū p̄standi habeat potentiā: sꝫ et difficilia possit remouere: sed qm̄ nō satis ē posse nisi etiā velit addit si nō omnes ad vnuꝫ odisti: idest nisi me quoq; odisti: Addit etiā cōmiserationem ponēs egestatis angustias. Postremo ponit meritū postulantis et plenum auxilium dantis.

ascanius: galeā proiecit inanē. d ¶ Nouus autem est magn⁹: aut inopinat⁹. e ¶ Quo tēditis: idest qd habetis intentionis. f ¶ Vestras spes vritis: nauibus enī ad regna tēdebant. g ¶ Inanem: concauā: sine capite. h ¶ Ludo: per ludum. i ¶ Excussaq; pectora Iuno est: furoris causa: nō furor: iccirco quia furor desierat. k ¶ Vdo sub robore: vicino aquis. l ¶ Stuppa: sm̄ antiquam orthographiam: Nam stipa dicta est a stipando: abusiue etiā linum dicimus.

Primus & Ascanius cursúsq; vt lætus equestres
Ducebat, sic acer equo turbata petiuit
Castra[a]; nec exanimes possūt retinere magistri[b].
Quis furor[c] iste nouus[d] quó nūc, quó tēditis[e] iqt
Heu miseræ Ciues? non hostē, inimicáq; castra
Argiuûm: vestras[f] spes vritis: en ego vester
Ascanius: Galeam ante pedes proiecit inanē[g],
Quâ Ludo[h] indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Aeneas, sīl' agmina Teucrûm.
Ast illæ diuersa metu per littora passim
Diffugiunt, siluásq;, & sicubi concaua furtim
Saxa petunt. piget incepti, lucísq;, suósq;
Mutatæ agnoscunt. excussáq;[i] pectore Iuno ē.
Sed non iccirco flāmæ, atq; incendia vires
Indomitas posuere, Vdo sub[k] robore viuit
Stuppa[l] vomēs tardū[m] fumum, lentúsq; Carinas
Est vapor; & toto descendit[o] corpore[n] pestis.
Nec vires Heróum, infusáq; flumina[p] prosunt.
Tum pius Aeneas humeris[q] abscídere vestem,
Auxilióq; vocare Deos, & tendere palmas.
Iuppiter[r] Omnipotens si nóduꝫ exosus[s] ad vnū[t]

CHRI. ¶ LÆTVS: velox & recte p̄mus ascanius: nā & i eq̄ erat & ad eū p̄ter cæteros ea res p̄tinebat. ¶ Nouus: magn⁹ vel sine exēplo: q̄ꝫ ī mulieres tāta venerit amentia: vt suas naues vrāt. ¶ Ast illæ: nō discedit ab īgenio muliebri: q̄ si p̄ furorē ī audaciā prouperit dep̄hēsæ fuga sibi cōsulunt: & latibula nullo delectu habito metu & pudore sibi oīno quæritant. ¶ Mutatæ: nā relictæ a furore

m ¶ Tardum: densum: crassum: nam ignem solet fumus præire: vnde tardum addidit. n ¶ Corpore: nauium: vt Disijce corpora ponto. o ¶ Descendit pestis: incendium more suo: & declamauit p̄ contrarium: Nam ignis superiora semp̄ petit.. p ¶ Flumina p̄sunt: vis aquæ. q ¶ Humeris abscindere vestem: Notant quidam q̄ꝫ Aeneas damnum quatuor nauium impatienter doleat: sed magis illud considerandum est quod ait supra Ascanius: Vestras spes vritis: vt damnum non doleat: sed spē nauigationis ereptam. r ¶ Iuppiter omnipotens: figuratis agit coloribus: nec enim re vera hoc agit vt pereat: sed vt restinguatur incendium: bene sī vbiq; interponit. hic enim est optimus ductus: qui agentis voluntatem latenter ostendit. s ¶ Exosus: antiqui dicebant odi & osus sum: hinc est exosus: quo vtimur: licet iam osus sum nō dicamus. t ¶ Ad vnum: nullo excepto.

DON. ¶ IVPPITER oīpotēs: amplexus est oīa q̄ p̄ malorꝫ necessitate fuerāt postulāda. ¶ Iuppiter hoc solū satis est ad auxiliandū. ¶ Oi

ī sanā mētē redierāt. ¶ Sꝫ nō iccirco: admonet diligent̄ aīaduertēdū anteaq̄; quicq̄; agere īcipiamus: nā q̄ facta sunt p̄nia īfecta reddere nō possum⁹. ¶ Est: ꝯsumit: vt ē mollis flāma medullas. ¶ Vires heroum & īfusa flumina. i. tāta vis aq̄ quāta heroica v̄tute īfundi posset: q̄ īstar fluminis erāt. ¶ Hūeris abscīdere vestē. Ergo aī desp̄atione agebat: sꝫ nō mirandū. Nā cū ꝯstitut⁹ esset ī eo genere virtutū q̄ purgatoriæ sunt nōdum ad id robur p̄uenerat: vt tā sæuæ posset obsistere fortunæ: q̄d earū ē virtutū q̄ sunt aīī iā purgati: vt nos latius ī disputationib⁹ nr̄is camaldulēsibus diximus. ¶ Iuppit̄ oīpotēs. oro ē ī genere deliberatiuo: ī q̄ cū petat ī p̄nio ostēdit facilitatē rei: nā oīpotēti ioui nihil difficile fit. Deinde ostēdit rē honestā. Pertinet enī ad diuinā clementiā cū res amplæ ī angustias redactæ sūt illarū misereri: q locus nō solū honestatem ostendit: sed sūmam quoq; cōcitat cōmiserationē. ¶ Si nōdū: quasi dicat nisi das euadere flāmā: videberis exosus oēs troianos: & nō videbitur esse pietas humanis laboribus: q̄d non est diuinæ clementiæ.

Troianos, siquid[a] pietas antiqua, labores
Respicit humanos; Da flámam euadere classi
Nunc Pater, & tenues Teucrûm res[b] eripe leto,
Vel tu quod[c] superest infesto fulmine morti
Si mereor, dimitte, tuáq; hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cum effusis imbribus atra
Tempestas sine more[d] furit, tonitrúq;[e] tremiscũt
Ardua[f] terrarũ, & campi ruit Aethere[g] toto
Turbidus iber aqua, dẽsísq; nigerrim[o] Austris,
Implentúrq; super puppes; semusta madescũt[h]
Robora, restinctus donec vapor omnis, & oẽs,
Quatuor amissis, seruatæ à peste Carinæ.
At pater Aeneas casu concussus acerbo
Nunc hũc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat, versans Siculis ne resideret aruis
Oblitus fatorum[i]; Italás ne capesseret oras.
Tum senior[k] Nautes, vnũ[l] Tritonia[m] Pallàs
Quẽ docuit, multáq; insignem reddidit[n] arte.
Hæc responsa[o] dabat, vel quæ portenderit[p] ira
Magna deûm, vel quæ fatorum posceret ordo.
Isq; his Aeneam solatus[q] vocibus infit.
Nate Dea quò Fata trahũt, retrahúntq; seq̃mur
Quicqd[r] erit. supanda oĩs Fortuna ferẽdo[s] est.
Est tibi[t] Dardanius diuinæ[v] stirpis Acestes.

SER. a ¶ SI QUID pietas antiqua: aut si tibi cara pietas præstat aliquid humanis laborib⁹: aut siquid meremur propter pietatis cultũ: vt Parce pio generi: hoc ipsuʒ remunera: aut certe quod est melius: si vel respicit res humanas pietas: quæ de terris olim recessit. b ¶ Res eripe leto: acyrologia est: idest improprietas sermonis: non. n. letum dicitur nisi de viuentibus animalib⁹. c ¶ Quod superest: idest qđ congrue sequitur. d ¶ Sine more: sine exẽplo. e ¶ Tonitruq; tremiscũt: ablatiuus hic incertus est vtrũ a neutro indeclinabili veiat hoc tonitru: vt hoc cornu: nã inde ẽ: Fractæq; tonitrua nubis: vt cornua: an a masculino scđm quartaʒ declinatiõnẽ hinc enim est: Tonitrus agis & mea fulmina torques. f ¶ Ardua terrarũ: periphrasis mõtiũ p circuitionẽ vt candida venit auis lõgis suisa colubris. g ¶ Aethere toto: pro aere posuit cũ aer iferior sit: æther. i. ignis superior. h ¶ Madescũt robora: aut humectantur: aut resoluuntur in cinerem: qđ naturale est post incendiuʒ. i ¶ Fatorum: oraculorũ. k ¶ Tũ senior nautes: bene daturũ cõsiliũ: & ab ætate & a prudẽtia: & a religione cõmendat: qđ aũt dixit: Pallas quẽ docuit: ppter illud qđ supra diximus fingit: quia ipse Romã palladium detulit: vñ nautiorũ familia Mineruæ sacra retinebat: qđ etiam Varro dicit in libris quos de familijs troianis scripsit. l ¶ Vnum: præcipuum. m ¶ Tritonia pallas: pro vno proprio duo antonomasia posuit. n ¶ Reddidit arte: virtute ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. o ¶ Responsa dabat: laus consilij: cũ consilium diuinis comparat responsis. p ¶ Vel quæ portenderit ira Magna deum. i. Iuno & alibi: Cælestum vis magna iubet. q ¶ Solatus vocibus infit: solatur: & infit. Nam solans debuit dicere: sicut seq̃ẽs eius indicat ꝯsolatio. r ¶ Quicquid erit: vt alibi: Fuerit quodcũq; fatebor. s ¶ Ferẽdo est. dũ fert ẽ. modus gerundij ẽ a passiuo. t ¶ Est tibi: iam hoc consilium est. v ¶ Diuinæ stirpis: propter Dardanum: a Crimniso fluuio.

¶ SENIOR: DON. & ætate & arte a Pallade accepta meruerat audiri. Est aũt suæ sententiæ cõsona illa Terẽtiana: Quãdo id fieri non põt qđ vis: id velis qđ possis.

¶ TENVES: CHRI. quasi dicat ex quibus si aliqd demitur nihil iã superesse videbitur. Satis enim iam punisti: si ex tam magnis ita tenues redditæ sunt ergo ne sęui: quia nõ meruimus puniri: vel si meruimus: satis amplas iam pœnas dedimus ad huiuscemodi tenuitatem redacti. ¶ Pater quasi dicat oĩbus cõmunis: & ad quem omniũ cura pertinet. ¶ Vel tu: nam auctor pœnæ eã leuiorẽ facit. ¶ Quod superest: quasi dicat illud exiguũ qđ restat. ¶ Vix hæc edide: ostẽdit q̃ acceptus dijs esset: cũ tam subito eius sint exauditæ p̃ces. ¶ Effusis imbrib⁹: imbres enĩ vehemẽtiores sũt q̃ pluuiæ. Præterea erãt effusi. ¶ Quo fata trahũt: nam quæ mutari nõ pñt: si illis cedendo æquo animo feramus: minus nõ affligunt. Nam vt est apud Horatium Leuius fit patientia quicqd corrigere est nefas. Et arguit a facili & ab honesto & a tuto. Facile est enim vrbem condere in regione vbi & cognatus & liberalis princeps regnet: honesteq; ac tuto illi ii qui relinquuntur credunturi. Fit etiam sine suo damno: cum illis exoneretur: qui aut senectute debiles sint aut naturali ignauia omni virilitate careant.

¶ VOLENTEM:

SER. a ¶ VOLENTEM: volituruͣ: nā velle habebit: non iam vult. b ¶ Superant: supersunt: superfluunt: Dicit autē non tantū debiles: sꝫ etiam nolentes iuuenes: vnde sequit̃: Lōgæuosq; senes: nec enim adderetq;: nisi supra iuuenes dixisset.

sermonibꝰ: nā ait Tūc senior nautes. n ¶ Atq; aspera cultu: quod ĩ nono altiꝰ exequitur: Natos ad flumina primū Deferimꝰ. o ¶ Debellāda tibi: bene victoriā nō bella sola ꝓdicit in qbus esse poterat terror. p ¶ Auerna

Hunc cape consilijs sociū, ꝛ coniunge volētē[a].
Huic trade amissis superāt[b] q nauibus, ꝛ quos
Pertesum[c] magni incepti; rerumqꝫ tuarum est,
Longæuósqꝫ senes, ac fessas æquore matres.
Et quicqd tecū inualidum, metuénsqꝫ picli est,
Delige; ꝛ his habeant terris sine mœnia fessi.
Vrbem appellabunt ꝑmisso[d] nomine Acestam.
Talibus incensus dictis senioris amici.
Tum[e] vero in curas animuꝫ[f] diducitur omneis,
Et Nox[g] atra Polum Bigis[h] subuecta tenebat.
Visa dehinc Cælo[i] facies delapsa parentis
Anchisæ subito taleis effundere voces.
Nate mihi vita quondam, dum vita manebat
Chare magis[k], nate Iliacis exercite fatis,
Imperio[l] Iouis huc venio, qui classibus ignem
Depulit, ꝛ Cælo tandem miseratus ab alto est.
Consilijs páre; quæ nunc pulcherrima Nautes[m]
Dat senior. lectos iuuenes fortissima corda
Defer in Italiam. gens dura, atqꝫ[n] aspera cultu
Debellanda[o] tibi Latio est. Ditis tamen ante,
Infernas accede domos, ꝛ Auerna[p] per alta
Congressus pete Nate meos. nō me[q] impia nāqꝫ
Tartara hēnt; tristés ue ūbræ, sed amœna[r] Pioꝝ[s]
Concilia, Elysiúmqꝫ colo. hūc casta Sibylla
Nigrantum multo pecuduꝫ te sanguine ducet.

Item expssius: Et quicquid tecū inualidum est: metuensq; pericli. c ¶ Pertesum magni incepti cōpositū ꝓ simplici pro tesum qđ vsus nō obtinet: vt sit nō pertesuꝫ thalami tædæq; fuisset. d ¶ Permisso nōie: ab Aceste scilicet. Dicta autem Acesta deide Segesta. e ¶ Tum vero: Nam ꝛ ante cogitauerat: vt Pectoꝛ curas Mutabat versans. f ¶ Animum diducitur: græca figura: vt Mentes læsus. g ¶ Et nox atra polum: q̃si maior cā cogitationis: vt Et sub noctes cura recursat: vnde græce nox dicit̃ εὐφρόνη ga subtilius homo sapiat q̃ interdiu. h ¶ Bigis: ꝓprie mō. Bigis enīꝫ melius plurali vtimur q̃ singulari: iō Rorifera gelidū tenuauerat aera biga: abusiue dixit Statius. Bigæ aūt a binis iugis dictæ. præcipue autem luna dicitur habere bigas nocti ꝑest: cui duplex est ꝓprietas crescēdi ꝛ decrescēdi. i ¶ Cælo facies delapsa parētis: aut secūdū qđ supradiximus: qa animæ cælū tenent: simulacra vero apud Iferos sunt: aut ad errorē pertinet somnij. Nam ꝛ visa ait: aut certe a Ioue missam potestatem aliquam: quæ se in anchisæ conuerteret vultū. Nā ꝛ ipse dicit Imperio Iouis huc venio: ꝛ infert Elysiūq; colo. k ¶ Chare magis: ꝓ carior: bene aūt addidit Dū vita manebat. Nulla enī ē vita post mortem. l ¶ Imperio iouis: ab auctoritate: vt Ipse deū tibi me claro demittit olympo Regnator. m ¶ Nautes dat senior: vt solet iisdē vsus ē sermonibꝰ: nā ait Tūc senior nautes.

alta: vt gargarus gargara: ꝛ tartarus tartara. q ¶ Nō me impia nanq;: propter facilitatē. r ¶ Amœna: loca sūt solius voluptatis plena; q̃si amunia: vnde nullus fructꝰ exoluitur: vnde nil præstantes immunes vocamus. s ¶ Pioꝝ cōsilia elysiūq; colo: Elysium ē vbi piorum animæ habitant: post corporis animæq; discretionē: vnde ꝛ interitus dicitur res inter animam ꝛ corpꝰ veniēs ꝫ elysiuꝫ ἀπὸ τῆς λύσεως: nā ꝛ sic diffinit̃ mors ψυχῆς καὶ σώματος λύσις. Quod ſm poetas in medio inferorum est: suis felicitatibus plenū: vt Solemq; suū sua sidera norunt. Scđm philosophos elysium est insulæ fortunatæ quas μακάρων νήσους vocant: quas ait Salustius inclytas esse Homeri carminibus: quarum descriptionem Pius commentator dicit esse sublatam: scđm theologos circa lunarem circulum vbi aer purior est: vnde ait ipse Virgilius: Aeris in campis. Item Lucanus quaq; patet terras Iter lunæq; meatus semi dei manus habitāt quos ignea virtus: innocuos vita patiētes ætheris imi fecit: ꝛ æternos animā collegit ĩ orbes. Nō illuc auro positi nec thure sepulti Perueniūt: casta sibylla: casta dicit ꝓpter fabulā quæ est apud Ouidiuꝫ libro xiiij. metamorph. qa noluit apollini ꝯsentire. ¶ INVALIDVM: ad corpꝰ referas. ¶ Metuēs: ad aīum hoc spectat. Ergo reliq; illos quibus neq; corporis neq; animi vires sufficiūt.

Tũ vero:nã q̃uis hæc ita essent vt dicebat nautes tamen magnanim⁹ vir nihil magis cu-piebat q̃ȝ oẽs suos incolumes in italiã trãsuehere:Ergo hinc necessitas illinc excellẽtia rei illũ distrahebant. Fuit ergo opus ad cõsilium dandum eo in quo maior esset auctoritas. Facies:prima ex tribus Seruij expositionib⁹ magis placet:Et elysiũ ĩtelligẽs in circulo lunari. Fortissima corda:gẽs dura:ꝓpterea oñdit eẽ relliquẽdos ĩbelles:qm̃ nõ sine magnis bellis in italia ꝯsistere liceat. Nigrantũ:qa ĩferis nigra hostia ꝯuenit:vt superis alba.

Tũ gen⁹[a] omne tuũ,ꝛ quæ dent mœnia disces:
Iámq; vale,torquet[b] medios Nox hũida cursus;
Et me sæuus[c] equis oriens afflauit anhelis.
Dixerat,ꝛ tenueis fugit ceu fumus in auras.
Aeneas[d] quó déinde ruis?quó proripis inquit
Quém fugis[e]?aut quis te nr̃is cõplexib⁹ arcet?
Hæc memorans,cineré,ꝛ sopitos suscitat ignes
Pergameúmqȝ larem;ꝛ canæ[g] penetralia Vestæ
Farre[f] pio,ꝛ plena supplex veneratur Acerra[i].
Extemplo socios,primúmqȝ[h] accersit Acesteȝ,
Et Iouis imperium,ꝛ chari præcepta parentis
Edocet,ꝛ quæ nunc animo sententia constet.
Haud[k] mora consilijs:nec iussa[l] recusat Acestes,

SER. a CTVM genus oẽ tuũ:ꝛ q̃ dẽtur mœnia disces:hæ sũt causæ propter q̃s Aeneas descẽdit ad inferos:generis agnitio ꝛ ciuitatis,nomẽ:qđ ei nullus vnq̃ ꝓdixerat:sed solus ĩdicat pat. Latet enĩ vt supra diximus verũ vrbis nomẽ:vñ ei pater q̃si pro mysterio ꝛ affectiõe ait: Illa Iclyta roma. b Torquet medios nox humida cursus:Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis:dies est plenus:qui habet horas viginti quatuor.Nam ꝛ nox pars diei est. Dicimus aũt diem a parte meliore:vñ ꝛ vsus est;vt sine cõmemoratione noctis numerũ dicamus dierũ:hic aũt dies scđm ægyptios inchoat ab occasu solis:scđm persas ab ortu solis:scđm etruscos ꝛ athenienses a sexta hora diei.scđm Romanos a media nocte:et hos nunc secutus ait:Medios cursus nox humida torquet.Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis:hæc autem plene exequitur ꝛ Cicero in auguralibus:ꝛ Aulus Gellius in libris noctium atticarum:hoc etiam illa res iuris indicat:quod quum tribunum plebis abnoctare ab vrbe non liceret:licebat tamẽ exire post noctem mediam:ꝛ ante mediaȝ reuerti. c Sæuus oriens:sol cuius lux est vmbris inimica:vnde Lucanus Et medio ferit axe diem. Est autem physicum:Nam pereunt vmbræ solis aduentu. d Aeneas quo deinde ruis?ordo est. Aeneas deinde quo ruis? e Quem fugis?quasi ignorans rationem qua fugeret. f Farre pio:vel quia exinde sacrificabant:vel quia mos fui:apud maiores:vt diuinum ignem farre seruarent:quia si durasset in alterum dieȝ eũ aptum agendis rebus significabat. g Canæ:aut antiquæ:aut propter ignis fauillas. h Primũ:pricipẽ. i Acerra.i.arca thuralis:id qđ cõtinet ꝓ eo qđ ꝯtinet. k Haud mora:hoc ẽ qđ ait. Et coniunge volentem. l Nec iussa:voluntatem:vt supra:Infan-

dum regina iubes renouare dolorẽ:aut certe quæ Iuppiter iusserat. CHRA. FVMVS in auras:nam fumus in aerem ascendens euanescit. Quẽ fugis.q.d. non decet patreȝ filium fugere. Quis:quasi dicat tã crudelis. Canæ:antiquæ:vel allusit ad extinctũ cinerem. Acerra:ĩ singulari numero arcula thuraria est:in plurali nomen vrbis:vt Et vacuis nõ æquus acerris. Socios:sm̃ morẽ romanum:nam cõsules omnia referebãt ad senatũ. Et iouis in primis præfert illud esse ĩperiuȝ Iouis vt fidẽ ex auctoritate facias. Haud mora:qs enim recte consilio:ꝛ a Ioue proficiscẽti aduersaret:sed de consilio altius repetã: Mens hominis triplex est qua cõtẽplamur:qua agimus:ꝛ qua efficimus. A prima ſi diuina perscrutemur:nãciscimur sapientiã:quæ est diuinarũ rerum cognitio:si aũt ea quæ sũt sm̃ naturæ ordinẽ inquirimus:euentũ ac pricipiorum naturaliũ cõseqmur cognitionem:ꝛ illam scientiã hanc intelligentiã nominant. Ab altera vero:idest ab ea quæ agit quoniaȝ curã capit rerũ agendarũ:acquirimus prudẽtiam:quaȝ ꝛ Pla.ꝛ Aristote. habitũ diffiniũt rerum rationabiliter agendarum. Huic Aristote.in sexto de moribus quatuor adiungit virtutes bonam consultationem solertiam sagacitatem ꝛ sentẽtiam. Nam vt hic idem philosophus in septimo eius libri quem de rep.scripsit duo sunt quibus cõmendatio recte agendi consistit. Nam ꝛ finem quo omnia referamus præuidere nos oportet:ꝛ omnes quæ ad illum ferunt rationes recte inueniam⁹. Quapp ꝛ iis q̃ circa finẽ v̄sant:ꝛ iis q̃ ad finẽ ducũt ĩdiget prudẽtia. Ergo ĩ p̃mis cõsultationem:iudicium ꝛ electionem desiderat:consilium autem est eorum quæ ad finẽ ferunt:inquisitio:Huius triplex est officium. primum enim perquirendum est an aliquæ viæ sint q̃ ad eum quem nobis iam proposuimus

Consiliũ virtute intellectũ uæ

fuimus finem ducāt. Deinde si sint quot illæ sint. Postremo si vna plurésue inuentæ fuerint quo pacto illis vti valeamus. Atq; hoc totum deliberationis est volunt: his autem ita conquisitis disceptandū erit vtra potius si duæ sint an si plures: quæ potissimum ex illis aptior honestiórue aut vtilior sit; quod iudicij est. Post hæc aūt iam aptissima inuenta Insurgit electio q̄ est eorum q̄ ad finem faciunt cōsulta appetitio: nec illud prætereundum: nam quia huiuscemodi & bona & mala esse possunt: oportet quosdam esse habitus; qui omnia ad bonum honestumq; dirigant. ¶ Cōsultatio itaq; dirigitur bona cōsultatione & solertia: Bene cōsulere est honesta via ad finem rectū cōmode perducere. Sollertia est earū viarū promptissima adinuentio. Iudicium rectum absolutūq; redditur sagacitate ac sententia. Sagacitas est rectum promptumq; iudicium. Sententia autem est iudicium boni & æqui. Et sagacitas quidem in iis quæ a legibus instituta sunt versatur: & summa vtitur celeritate & acumine in iudicando. Sagire enim acute calideq; sentire. Hinc odoriseuos canes sagaces appellam°. Sententia autem illa est virtus: qua & sapimus & volumus in iis quæ ad æquitaté pertinet prudenter clementer ac leniter iudicare: quod ad æquitatem & sententiam pertinet. Hæc paulo explicatius posui: vt cuius virtutis pars sit consilium intelligeres.

Transcribunt[a] vrbi[b] matres, Populúmq; volēté.
Deponunt[c] animos[d] nil magnæ laudis egētes.
Ipsi transtra nouant; flāmísq; ambesa reponūt
Robora[e] nauigijs; aptant remósq; rudentésq;
Exigui[f] numero; sed bello viuida Virtus.
Interea Aeneas vrbem[g] designat aratro,
Sortitúrq; domos· hoc Ilium· & hæc loca Troiæ
Esse iubet· gaudet regno Troianus Acestes,
Indicítq;[h] forum, & Patribus [i] dat iura vocatis.
Tunc vicina astris, Erycino in v̄tice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ[k], tumulóq; sacerdos[l],
Et lucus late sacer additur Anchisæo.
Iámq; dies epulata nouem gens omnis; & aris
Factus honos· placidi strauerunt æquora Vēti.
Creber & aspirans rursus vocat Auster in altum·
Exoritur procurua ingens per littora fletus.
Complexi inter se Noctémq;, Diémq; morātur.
Ipsæ iam matres, ipsi quibus aspera quondam
Visa[m] maris facies, & nō tolerabile numen

SER. a ¶ TRANSCRIBVNT vrbi matres: Romani moris verbū est: trāscripti enim in colonias deducebant. b ¶ Vrbi: ad vrbem. c ¶ Deponūt: q̄si de nauib°. d ¶ Alos nil magnæ laudis e. aut Aeneas deponit eos q̄ nulla gl'iæ cupiditate tāguntur: Aut ii qui erāt trāscripti i. mr̄es & volētius multitudo deponūt alos i. sūmittūt inertiæ. e ¶ Robora nauigijs: melius sic distinguit. f ¶ Exigui numero. s. b. v. virtus: trāsit ad rem a numero. g ¶ Vrbē designat aratro: quem Cato in originibus dicit moré fuisse. Conditores enī ciuitatis taurū in dextrā vaccā intrinsecus iungebant: & īcincti ritu sabino. i. togæ parte caput velati· parte succincti tenebant stiuā incuruā: vt glebæ oēs intrinsecus caderent. Et ita sulco ducto loca murorū designabant: & aratrū suspendētes circa loca portarū: vnde territoriū dictū est q̄si terribouiū: tritu bobus & aratro. Regno troian° acestes: suo nomine enim fuerat ciuitas appellata. h ¶ Indicitq; forum. i. tempus & locum designat agendorū negociorū: qui conuētus vocatur. Indicit autem verbum iuris est: & per hoc potentem vult significare ciuitatem. i ¶ Et patribus dat iura. u. dat condendi iuris potestaté his quos appellauerat patres: aut certe vocati s patribus iura distribuit. hi auté vt Sal. dicit: vel ætate vel curæ similitudine patres appellati sunt. Senatores autem: vt alij a senecta ætate: vt græci γερουσίαν dicunt ἀπὸ τοῦ γήρως: alij a sinendo dicios accipiunt. Ipsi enim agendi facultatem dabant p senatus consultum. k ¶ Idaliæ: cypriæ. l ¶ Sacerdos: alij ad tumulum: alij verso ordine ad templum referunt: vt lucus tantum tumulo detur Anchisæ; vt Inducite fontibus vmbras Pastores: nemora enim aptabant sepulchris: vt in amœnitate animæ forent post vitam. m ¶ Visa maris. s. vt Mé ne salis placidi vultū: vult auté istos aspectum quoq; maris horrere.

DON. ¶ PATRIBVS dat iura vo. Hoc ad æneas refertur: ad quem redit post expletam Acestæ beniuolentiam.

CHRI. ¶ TRANSCRIBVNT. triumuiri enim creabantur apud Roma. qui ciues qui transcripti essent in colonias deducerent. ¶ Trāstra nouant: nam quāuis quatuor dumtaxat exustæ essent naues: tamen plurimæ ex alijs restabāt vitiatæ. ¶ Reponunt. a. r. vel iterum ponunt robora q̄ sint ambesorum loco vel dolent ambesa & deinde rursus ponūt. ¶ Nauigijs: nauem cum dicimus: speciem poni Nauis Nauigiū

tinus. Nauigiũ aũt genus est: nam oẽ quo nauigamus nauigiũ est. Sortiturq;: nũc sorte di stribuit: alias sortiri est per sorté accipere: vt est Scipio sortitus est africã. Indicitq; fo. in dicit dies qbus foro vtant. i. ius dicatur. Placidi strauerunt æquora vẽti: ita placidi fla bãt: vt nõ ĩ fluct⁹ æquor erigerẽt: sȝ stratũ æquatũq; redderẽt. A spirãs: vt spirãs: vt fauorẽ nõ incõmodũ afferret. Exorit: nã ꝛ si nauigationẽ exosi ĩ sicilia relinq paterent: tñ durissi mũ erat a suis disiungi. Ergo ꝛ q ituri ꝛ mansuri erãt diuortiũ hoc grauiter ferebant.

SER. a FVGÆ: profectionis. b Eryci: ꝛ tẽ pestatibus: bñ iunxit: ꝓcellæ enĩ aut de flu minib⁹: aut de montib⁹ quas περιπνόιας dicunt. c Sol uiq; ex ordine funem: ordo ẽ iubet cædet ex ordine: idest ri te peragi sacri ficium: ꝛ sic sol ui funé: sic in se ptimo: Phry giamq; ex or dine matrẽ In uocat: idest ri te. d Tonsæ oliuæ: comptæ minutis folijs. e Procul in

Ire volunt, omnémq; fugæ[a] perferre laborem.
Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis.
Et consanguineo lachrymans cõmẽdat Acestæ.
Treis Eryci[b] vitulos, ꝛ Tempestatibus Agnam
Cædere deinde iubet, soluiq;[c] ex ordine funes.
Ipse caput tonsæ[d] folijs euinctus Oliuæ
Stans procul[e] in prora paterã tenet, extáq; salsos
Porricit in fluctus; ac vina liquentia fundit[f].
Prosequitur surgens à Puppi Ventus euntes.
Certatim socij feriunt mare; ꝛ æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, taleisq; effundit[f] pectore questus.
Iunonis grauis ira, ꝛ inexsaturabile pectus
Cogunt me Neptune preces[g] descendere in oẽs.
Quàm[h] nec longa dies, Pietas[i] nec mitigat vlla;
Nec Iouis imperio, fatis ue infracta[k] quiescit.
Non media[l] de gente Phrygũ exedisse[m] nefãdis

ipi⁹ Neptuni te stimõio ꝓbat.

CHRI. TREIS: Nã numero deus ĩpare gaudet. Oliua aũt co ronat⁹ erat: qm Mineruæ sa cra est arbor: si ne qua dea qm sapientia ẽ in italiã. i. ad vitã cõtemplatiuas accedere nõ li cet. Præterea pacis signum est hæc arbor: ꝛ nisi aium pa catũ extinctis perturbationi bus gerem⁹ nũ q; res altas spe culabimur. Sa crificãtẽ aũt ꝓ sper ventus ꝓ

Olius

prora. i. ĩ parte extrema. f Effundit pecto re: hoc ẽ cũ dolore: vt Funditq; pces rex pe ctore ab imo. g Preces descẽdere in oẽs: si quid inuidiæ est in humillimis precibus im putandũ est Iunoni. Nã omnes dicendo ẽt humiles significat: vnde ait etiã descende re. h Quã nec longa dies: idest tẽpus de quo licet melius fœminino genere dicam⁹: tamen etiã masculino dicimus. Nã de certo die masculino tantum vtendum est. i Pie tas nec mitigat: aut troianorũ: qui pij sunt: aut certe propter illud: Iunoni argiuæ iussos adolemus honores: quasi quæ nec sacrificijs placaretur. k Infracta: valde fracta: vt Turnus vt infractos aduerso marte latinos. l Media de gente: idest totius gentis potẽ tem. m Exedisse: muliebriter dictum. Nam inde est quod sequitur: Cineres atq; ossa peremptæ. Sane edo habet ꝛ rectam sed antiquã declinationem: vt edo edis edit: et anomalam vt edo es est: quarum secunda ꝛ tertia personæ longæ sunt propter differen tiam sum es est. Edit autem in præterito ꝓ ducit e vt legit.

DON. IVNONIS gra. magnũ artificiũ: nã in ip so principio ꝛ suã personam cõmẽdat: ꝛ ad uersariæ deturpat ꝛ incipit a nõie: ꝛ addit gra uis ira ꝛ exaggerat qd pectus eius dicat in saturabile: Quã autẽ crudelis in troianis sit

sequebat. i. comitabat: qa ꝓpitiati dij auxi liũ ferũt sine quo ad tãtam vitæ sublimitatẽ numq; erigemur. Certatim socij: nã ꝑuer niẽte diuino furore oẽs animi vires vtunt. Venus aũt. i. ipse amor rerũ diuinarũ ex citat neptunum: idest rationem superiorem qui curet ne mare tempestatibus insurgat. i. ne appetitus ꝑturbationibus supra modum cõcitetur. Est aũt vẽtus a puppi prosper: nã ꝓpellit naues quo volumus: quo significatur appetitus rationi obtemperãs: quo facile in italiam. i. in cõtemplationẽ ferimur: inuehi tur aũt in Iunonem. i. in ambitionẽ qa nul lum vitiũ est: qd tm̃ aduerset volentibus ad cõtemplationẽ ꝓficisci: Sed hæc latius ĩ no stris allegorijs inuenies. Iunonis grauis ira: vehemens principium ꝛ quod prouenit ab inuectiua. Captat beniuolentiã ab aduersa ria quã onerat inuidia: cũ abutat potẽtia sua feraturq; animi ꝑturbatiõe. s. grauissima ira. Et cũ etiã crudelissimi soleãt aut tpis diutur nitate q oibus ꝑturbatiõib⁹ solet mederi: aut aduersariorũ pietate molliri: ipsa immota ma net. Onerat ꝛ superbia: cũ ostẽdat illã aduer sus fata ꝛ Iouis imperiũ audere. Postremo qd diruta vrbe ꝛ gente troianorũ magna ex ꝑ te deleta adhuc in reliquios sæuiat. Reli quias troiæ: cũ odiũ vltra mortem procedere nõ debeat: ipsa etiam cineres insectatur.

CAVSAS

SER. a ¶ CAVSAS tanti sciat illa furoris: bene supprimit. Cōtra ipsā.n. sunt quæ Iuno exequit In decimo: vt Me duce Dardani⁹ sparti expugnauit adulter. b ¶ Quā molem: vt Tātas audetis tollere moles. c ¶ Nequiq̃; aut sine causa i. nulla extāte ratione: aut nequiq̃; quātū ad eius ptinet mētem. vnā.n. nanem ex oībus vertit. d ¶ In regnis hoc ausa tuis: vt Non illi īperiū pelagi: sæuumq; tridentē. e ¶ Actis: furore cōpulsis: vt Reginam alecto stimulis agit vndiq; Bacchi. f ¶ Ignotæ: ignobili: vt Nā sæpe fanos ig̃tus adedit stellio. ⁊ dixit ignotam Italiæ cōparatione. Nā

Vrbem odijs satis est nec pœnaʒ traxisse per oēm,
Relliquias Troiæ cineres, atq; ossa peremptæ
Insequitur causas[a] tanti sciat illa furoris.
Ipse mihi nuper Libycis tu testis in vndis,
Quàm molem[b] subito excierit maria oīa Cælo
Miscuit Aeolijs nequiq̃;[c] freta procellis
In regnis[d] hoc ausa tuis.
Prò scelus, ecce etiam troianis matribus actis[e]
Exussit fœde puppes, ⁊ classe subegit
Amissa, socios ignotæ[f] linquere terræ.
Quod superest: oro, liceat dare tuta per vndas
Vela[g] tibi: liceat Laurenteʒ attingere Thybrim,
Si concessa[h] peto, si dant ea mœnia Parcæ.
Tunc Saturnius hæc domitor maris edidit alti.
Fas[i] omne est Cytherea meis[k] te fidere regnis.
Vndè gen⁹[l] ducis merui[m] quoqʒ sæpe furores
Compressi, ⁊ rabiem[n] tantam, Cæliq̃ʒ, Marisq̃ʒ.

ignota nō erat ad quā ibis troiani venerant. g ¶ Vela tibi. i. p regnuʒ tuuʒ. h ¶ Si ɔcessa peto: siquidē: Nā si mō ɔfirmantis est: agit aūt a possibili. i ¶ Fas omne est: fas te est: i. est possibile est. k ¶ Meis regnis fidere: naʒ fido datiuū tantū regit. l ¶ Vnde genus ducis: vt diximus supra: qa feliciter est nauigaturus Aeneas: Venerē dicit e mari ɔcreatā: ⁊ vt fert fabula. Cælus pater fuit Saturni: cui quū iratus filius falce virilia amputasset: lapsa in mare sūt: de quoꝝ cruore ⁊ maris spuma nata dicit Venus. vnde ⁊ ἀφροδίτη dicitur ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ: sed hoc hēt ratio: oēa vires vsu venereo debilitant: qui sine corporis dāno non gerit. vnde fingit nata Venus per dānuʒ. de mari aūt ideo: qa dicunt physici sudorē salsum esse: quē semp elicit coitus: Vnde ⁊ myrtus ei ɔsecrata est: quæ littorib⁹ gaudet: vt Littora myrtetis lætissima: iō aūt diximus Cælus pater: vt deū significarem⁹: Nullus.n. deus generis neutri est. nā Cælum generis neutri elementum significat: vnde ⁊ ὁ οὐρανός Saturni pater quoq; dr̃. m ¶ Merui quoq;: etiā ɔstiti: vt Nec te regina negabo Promeritā. alij dicunt militaui: vt Aere merent paruo. n ¶ Rabiem tantaʒ cæliq;: marisq;: vt in primo legimus: Gemerētq; repleti Amnes Home.

ἐν δ' ἔπεσον μεγάλῳ πατάγῳ βράχε δ' αἰπὰ ῥέεθρα.

ὄχθαι δ' ἀμφὶ περὶ μεγάλ' ἴαχον· οἱ δ' ἀλαλητῷ ἔννεον ἔνθα καὶ ἔνθα ἑλισσόμενοι κατὰ δίνας.

Et paulo post.

ὡς ὑπ' Ἀχιλλῆος ξάνθου βαθυδινήεντος πλῆτο ῥόος κελάδων

CHRI. ¶ TRAXIS se: quasi iuitaʒ: nā pœna iuita seq videt: cum excedit modum eius infert quo non est inferēda. ¶ Cineres ⁊ ossa: nam vt damnatur illa crudelitas quæ sæuit in mortuos: sic ⁊ illa q̃ sæuit ī eos quorum iaʒ patria diruta ē. ¶ Sciat illa. q. d. quas nemo scit: qa non sunt: Et est q̄si occupatio: vt si diceret: nō nicā q̃; iniuste hæc fecerit. ¶ Ipse. m. ɔsequit in occupatione: vt sit ⁊ illa dicat cās q̄ nullæ sūt: neq; narrabo qua tēpestate illos affecerit: qa tu nosti. ¶ Quā. m. Vnico vbo multa mēti auditorū subijcit. q. d. q̃; īmensaʒ q̃; pōderosaʒ tēpestateʒ q̃; exurgēteʒ q̃;tuʒ cūcta obruētē. ¶ Subito: ĝ ex īprouiso: ĝ magis ineuitabilē. ¶ Maria. o. cæ. Mis. ĝ qd magis excogitari potest. ¶ In re. h. au. tu. Oib⁹ ex locis auget res qa sine cā: qa inextiguibilis ira fuerit: qa ī miseros excitata tēpestas: qa ita magna vt nō possit exprimi: qa deniq; ī regnis alienis. ¶ Prò sce. ab exclamatiōe auget. ¶ Ecce: ex īprouiso. q. d. qđ nemo tanq̃; credidisset. ¶ Troiānis ma. a. nā qd potuit eē crudeli⁹ q̃; troiānis a troianis mulierib⁹ tātaʒ cladē inferri. ¶ Quod su. nō sine magne ɔditione misericordiæ petit auxiliū his paucis q de multis supsūnt. Neqʒ petit res magna. Sʒ q̄ cuicūq; ɔcedi soleat: vt liceat enauigare ⁊ ad ea loca q̄ a fatis ɔcedūtur. ¶ Fas oē est cy. me. te fi. re. Cōpone ē oē fas te fidere. i. ita iustū eē te fidē: vt nihil sit in hac fiducia: qđ non sit iustū. ¶ Vñ: Ex qbus. ¶ Merui: Quod fideres: nā ea feci: q̄ te facili ɔsuadē possint vt fidas. Nā si extra mea regna ⁊ vbi sine fraude id officiū neglige potui: ⁊ cupere troiā pire: ego tñ æneā a mōte eripui: q̃to magis qđ ad meā fidē ptinē vr̃: vt nauigātes ɔ mea reg̃ tuti sint iisʒ īcolumes eē opaʒ dabo.

SER. a ℭ IN TERris:τ ciā in terris. nā augmentū est. b ℭ In mare se Xanthus: oīa hæc Homeri sunt. Pelide Tunc ego forti congressum æne. nec dijs nec viribus æquis nube caua eripui: hic locus ex Homero captus est. cōpagibus aluū ɔtorsit. l ℭ Variæ comitum facies: aut beluas dicit marinas fm naturas: aut poetice deos marinos. m ℭ Immania cete: τὸ κῆτος κήτη: vt βῆλος βήλη. Nam latine sic declinari nō pōt. Nullū.n. apð nos alal generis neutri est: nisi fortε hic cetus huius ceti dicamus: qð nusq̄ lectū est: nā dicunt̄ cães marini. n ℭ Et senio glauci chorus: Glauc⁹ piscator fuit: q cū captos pisces sup herba abiecisset: τ eos recepisse vidisset quā amiserant vitā: intellecta herbaꝝ potentia: esu earū in deū mutatus ē: cuius hic chorū ideo senem dixit: qa τ ipse senex fuerat: aut certe senio rē dicit pp spūarum colore: sicut pene oēs dij fingunt̄ marini. o ℭ Inousq̄ palæmō: Melicerta Inus filius. Et notandum patronymicū a matre in auctore idoneo. p ℭ Phorciq̄ exercitus omnis: dij qui sub Phorco agunt. hic autem Phorcus dicitur Thoosæ nymphæ τ Neptuni filius: vt autes Varro dicit rex fuit Corsicæ τ Sardiniæ: qui cum ab Atlāte rege nauali certamine cū magna exercitus parte fuisset victus τ obrutus: finxerunt socij eius eum in deum marinum esse conuersum. q ℭ Leua tenent thetys: satis prudenter sexum debiliorem sinistræ applicat parti.

Nec minor in terris[a], Xanthū Simoentáq̄ testor
Aeneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris;
Milia multa daret leto, gemeréntq̄ repleti
Amnes: nec reperire viam, atq̄ euoluere posset
In mare[b] se Xanthus. Pelidæ tunc ego forti
Congressum Aeneam; nec dijs[c], nec virib⁹ æqs,
Nube caua eripui. cuperem[d] cuʒ vertere ab imo
Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.
Nunc quoq̄ mēs eadē pstat mihi, pelle timores.
Tutus quos optas portus[e] accedet Auerni.
Vnus erit tantum, amissum[f] quē gurgite qres.
Vnum[g] pro multis dabitur caput.
His vbi læta[h] Deæ permulsit pectora dictis,
Iungit equos curru genitor, spumántiáq̄[i] addit
Frena feris[k], manibúsq̄ oēs effundit habenas.
Cæruleo per summa leuis volat æquora curru.
Subsidunt vndæ, tumidúmq̄ sub axe tonanti
Sternit̄ æquor aqs: fugiūt uasto æthere nimbi.
Tunc variæ[l] comitum facies, immania[m] Cete,
Et senior[n] Glauci chorus, Inoúsq̄[o] Palæmon,
Tritonésq̄ citi, Phorciq̄[p] exercitus omnis.
Leua[q] tenet Tethis, τ Melite, Panopæáq̄ vgo

γῆς δ' ὅθ' αἰνείας ἥδ' ὃ κλυτός ἦεν ἀχιλλεύς αὐτίκα τῷ μὲν ὕπειτα κατ' ὀφθαλ μῶν χέεν ἀχλὺν πηλείδη ἀχιλῆϊ ὁ δὲ μελίην εὔχαλ κον ἀσπίδος ἐξέ ρυσε μεγαλήτορος αἰνείαο καὶ τὴν μὲν προπάροιθε ποδῶν ἀχιλῆος ἔθηκεν αἰνείαν δὲ σεύεν ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἀείρας πολλὰς δὲ στίχας ἡρώων πολλὰς δὲ καὶ ἵππων αἰνείας ὑπερᾶλτο θεοῦ ἀπὸ χειρὸς ὀρούσας.

c ℭ Nec. d. n. vi. æqs: sic estaduerss. Liptotes figura ē: aut nō æqs. i. nō æquali fauore. Plures.n. græcis fauebāt. De matrib⁹ aūt itelligere nō possumus: qa Thetyde melior Venus ē: τ ei pñti derogare nollet. d ℭ Cuperem cū vertere ab imo: qð ppriū eius ē: vt Magnoq̄ emota tridēti Fundamēta quatit. hinc vt supra diximus ἐνοσίχθων dictus ē. τ fecit augmētū: quū se pstitisse dixit iratum. e ℭ Portus accedet: hic distinguēdus ne sit cōtrariū Veneris petitioni: q ait: Liceat laurentes attīgere thybri. f ℭ Amissum quē gurgite quæres: Misenū dicit: de quo legimus Inter saxa viro spumosa immerserat vnda. g ℭ Vnū pro multis dabit̄ caput: Palinurus significat: Nā falsū erit: si vnū voluerimus accipe. duos.n. pstat pisse: Misenū τ Palinuꝝ. h ℭ Læta pmulsit: aut pmulsit τ lætam fecit: vt Animumq̄ labantē impulit: aut certe ppetuū est epitheton Veneris: quam Home. vocat φιλομειδής. i ℭ Spumantia frena: spumas vomentia. k ℭ Feris: eqs: vt Inq̄ feri curuam

CHRI. ℭ CETE. quæ adeo magna inueniuntur in indico mari: vt quatuor iugerū sint ergo immania. i. vltra modum magna Phorcus. Neptuni τ Thoosæ nymphæ filius. Var. ait illum imperasse Corsicæ τ Sardiniæ alij in insulis oceani aphrici et victum ab Atlante postea pro numine marino habitum. Pater fuit Medusæ τ cæterarum gorgonum. Probus ait fuisse duos Phorcos. Alterum deum maris, alterum regem in aphrica.

ℭ Melite: μελίτη enim ab Hesio. qui has oēs

Triton has oēs nymphas enumerat in theogonia filias Nerei ex Doride: ꝛ qnquaginta esse dicit. ⁋ Tritones: tiberio principi nūciauit olysiponensiū legatio ob id missa visum auditūq; in quodā specu conca canentē Tritonē: q̄ nascit forma. Et nereida nympharū falsa opinio nō est. Sunt enī humano corpore: verum squāmis hispido: nam ꝛ harū vna in eodē littore spe/ Nerei/des · ctata est: cuius morientis gemitū tristē etiā acolæ longæ audiuere. Et diuo augusto legatus galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit.

Nisæe[a] Spióq̃, Thaliáq̃, Cymodocéq̃ ·
Hic patris Aeneæ suspensam blanda vicissim[b]
Gaudia pertentant[c] mentē · iubet ocius omnes
Attolli[d] malos; intendi brachia velis ·
Vnà omnes fecere[e] Pedem, paritérq̃ sinistros[f]
Nūc dextros soluêre sinus. vnà ardua torquēt ·
Cornua[g], detorquent · ferūt sua[h] flamīa classeq̃.
Princeps[i] ante omneis densuq̃ Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alij cursum cōtendere iussi.
Iámq̃ ferè mediam[k] Cæli Nox humida metam
Contigerat · placida laxabant membra quiete
Sub remis[l] fusi per dura sedilia Nautæ.
Cum leuis[m] æthereis delapsus Somnus ab astris
Aéra dimouit tenebrosum; ꝛ dispulit[n] vmbras
Te Palinure[o] petens · tibi tristia somnia[p] portans
Insonti, puppíq̃ Deus consedit in alta
Phorbanti similis; fudítq̃ has ore loquelas ·
Iaside[q] Palinure, ferunt ipsa æquora[r] classem;
Aequatæ[s] spirant Auræ · datur hora quieti ·
Pône caput[t], fessósq̃ oculos furare labori[v].
Ipse ego paulisper[x] pro te tua munera inibo ·
Cui vix attollens[y] Palinurus lumina fatur.

SER. a ⁋ NISÆE: media diphthōgus est. b ⁋ Vicissim: quia reliquerat qdem socios: sed feliciter petebat italiam. c ⁋ Pertentant: sollicitant. d ⁋ Attolli malos. i. vela: per malorum volubilitates leuari: nā quum nauigarent: iam non dubium q̄ olī erexerant arbores. e ⁋ Fecere pedem: podiam. i. funem quo tenditur velum q̄d græci πόδα vocant. f ⁋ Sinistros nūc dextros: pro auræ mutabilitate. g ⁋ Cornua: antenarum extremitatem. h ⁋ Sua flamina: prospera a puppi venientia. i ⁋ Princeps añ oēs: vnū vacat quæ figura ἐκ παραλλήλου dicitur cum vnum ad alterius expositionem venit. k ⁋ Mediam cæli metam: perite locutus est: Nam medium cælum meta est: ἀναβιβάζοντος. idest ascendentis circuli: qui medius est inter ortum ꝛ occasum: q meredianus circulus appellatur. A medio enim cælo ꝛ finitur ortus: ꝛ occasus incipit siderum. alter est horizontis: qui segregat aspectum huius cæli ab alio inuisibili nobis. l ⁋ Sub remis fusi per dura sedilia nautæ: idest requierant paululum: sic remos tenentes. m ⁋ Leuis: vel aduentu vel discessu. Nam leuis in vtroq̃ est. n ⁋ Dispulit vmbras: nam semper deos ambit nimbus. o ⁋ Te palinure petens: factiose aggrediens: appetens: ꝛ sciendum in maius celebrari Palinuri mortem more poetico: quē dormientem cecidisse in vndas satis constat. p ⁋ Somnia: soporem. Bene autem discernit ista Virgilius: vt somnium ipsum deum dicat: Somnum quod dormimus: In somnium quod in somnijs videmus: vt Falsa ad cælū mittunt insomnia manes. q ⁋ Iasidæ: filij Iasi. r ⁋ Ipsa æquora classe: idest æstu ꝛ aura nostra vtimur. s ⁋ Aequatæ spirant auræ: prosperæ: vt Aequatis classem procedere velis. t ⁋ Pone caput: bene particulatis ad id venit: quod aperte dictum refutaretur. v ⁋ Labori: ex intuendis sideribus. x ⁋ Paulisp: paululum dum tu quiescis. y ⁋ Vix attollens lumina: aut sideribus remouens: aut certe numinis præsentia prægrauatus: q̄d est melius. Nam et sequens eius oratio turbata est: quod ꝛ semiplene indicant elocutiones.

CHRI. ⁋ PARITER: idest in eodem tēpore olum nauium nautæ hæc vicissim faciebant. Sed ita vt semper palinurum tanquā doctorem immitarentur: Neq; minus eleganter in hoc loco tranquillitates describit q̄; alibi tempestatem. ⁋ Mediā metam: meridianum circulum intelligit quem mathematici æquatorem appellant. ⁋ Te palinure petens: qd per mortem palinuri intelligatur: expressius enarrauimus in nostris allegorijs. ⁋ Iasidæ palinure: conciliat beniuolentiam: quod deus hominem proprio nomine alloquat. Neq; solum suo sed ꝛ paterno. ⁋ Ipsa æquora classem: arguit a facili. ⁋ Datur hora quieti: ponit occasionem temporis.

SER. a ¶ VVLTVM: mutabilitatē pro qualitate ventorū. b ¶ Iubes: vis: vt Infandū regina iubes renouare dolores. c ¶ Mé ne huic cō fidere monstro? subaudi vis. d ¶ Aeneā credā quod enī: per contrariū cur Aeneam cō mittas cælo ꝛ astris fallacib⁹: q sum toties se renitatis fraude deceptus. e ¶ Quid enim: qdni cur non. f ¶ Fraude sereni: serenitatis: vt Et seruātissimus æqui. g ¶ Viq; sopo ratum stygia: morte plenū. h ¶ Vtraq; tēpora: p vtrūq; tēpus. i ¶ Cunctāti: q̄si reluctāti: nam nisi cui adhæret natās p mare effugere nō potuisset pelagus. k ¶ Natantia: errantia: somni vicinitate. l ¶ Cū puppis pte procecō nomia: vt triduo natare potuerit. m ¶ Currititer: vt Cicero p Murena: Ite viā: redite viam. n ¶ Tutū ꝑsidio Neptuni. o ¶ Sirenū: Sirenes sm fabulā tres ī parte virgines fuerūt: ī parte volucres: Acheloi fluminis ꝛ Calliopes musæ filiæ: harū vna voce: altera tibijs: alia lyra canebat: ꝛ primo iuxta pelorū: post ī capreis īsula habitauerūt: q illectos suo cātu ī naufragia deducebant. Scdm veritatē meretrices fuerūt: q trāseūtes: qm deducebāt ad egestatē his fictæ sunt inferre naufragia: has Vlyxes cōtēnēdo deduxit ad mortē. Sirenū aūt genitiuus ē veniēs ab hac sirene. p ¶ Tūc rauca: ac si diceret aū hac delectabili voce resonabant. Tunc fluctibus solis: ꝛ bñ imitat⁹ est maris stridorē. q ¶ Sale saxa sonabāt. r ¶ Cū pat amisso fluitātē errare magistro: naturale enī ē vt fluctuet nauis sine gubernatore. s ¶ Nocturnis rexit ī vndis: dat ei hoc: ꝛ ī decimo: vt Ipse sedēs clauūmq; regit velisq; ministrat. t ¶ Multa gemēs: nomen pro aduerbio: p multum. v ¶ Casu amici: pp ruinā allusit ad nomen. x ¶ Pelago cōfise: hoc est qd supra Palinurus excusat. y ¶ Nudus: īsepult⁹ mortuus: Vt freta destituēt nudos ī littore pisces. z ¶ Ignota: pegrina: aū nō visa. Nā in sexto dicturus ē: Paulatī adnabā terræ: iāq; arua tenebas.

Mé ne salis placidi vultū[a], fluctúsq; quietos
Ignorare iubes[b]? mé ne[c] huic cōfidere mōstro?
Aeneá[d] credam quid[e] enim fallacibus Austris?
Et Cæli toties deceptus fraude[f] sereni?
Talia dicta dabat, clauúmq; affixus, ꝛ hærens
Nusq̄; amittebat, oculósq; sub astra tenebat.
Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem
Vtrīq;[g] soporatum Stygia super vtraq;[h] quassat
Tempora, cūctantiq;[i] natantia[k] lumina soluit.
Vix primos inopina quies laxauerat artus,
Et super incumbens, cum Puppis[l] parte reuulsa
Cúq; gubernaclo liquidas proiecit in vndas
Præcipitem, ac socios nequiq̄; sæpe vocantem.
Ipse volans tenues se sustulit ales in Auras.
Currit[m] iter tutum[n] non secius æquore classis,
Promissisq; patris Neptuni interrita fertur.
Iámq; adeo scopulos Sirenū[o] aduecta subibat
Difficiles quondam, multorúmq; ossib⁹ albos.
Tunc Rauca[p] assiduo longe Sale[q] saxa sonabāt.
Cum Pater[r] amisso fluitantem errare magistro
Sensit, ꝛ ipse ratem nocturnis[s] rexit in vndis
Multa[t] gemens, casúq; animū cōcussus amici[v].
O nimium Cælo, ꝛ Pelago[x] confise sereno
Nudus[y], ꝛ ignota[z] Palinure iacebis Arena.

Sciēdū saīe Tuccā, ꝛ Varū hūc finē quīnti esse voluisse: nā a Virg. duo versus sequentes huic iūcti fuerūt. Vnde ī nōnullis antiquis codicib⁹ sexti initiū ē: Obuertūt pelago proras tū dēte tenaci.

CHRI. ¶ VI. VIR. tute alicui⁹ rei. ¶ Soporatum: vim saporē īsedi habentes. ¶ Natātia: expssit fluctuatione illā q oculi somno grauati præmuntur. ¶ Laxauerat: nā resoluūtur sōno. ¶ Inopina: nā nūli via nō venerat sōnus. Ergo non antea illū ꝑsensit. ¶ Sirenus: Sirenus sūt q dicūt hāc nosā eē Parthenopē: Leucosiā ꝛ lygiā. Dicūtur āt ab eo qd ē εἴρειν: qd significat ꝯnectere ꝛ retinere: et aspiratio ē ōuertit in ſ vt cū dicim⁹ ἕξ sex ꝛ ἑπτά septē: ꝛ ei in i lōg. A parthenope vna ex sirenib⁹ dicta ē parthenope vrbs: quā dein Parthenope Augustus Neapolī nūcupari voluit. Plato tū in lib. de republi. cū sphærarum cœlestiū volubilitate tractaret singulas dixit sirenas singulis orbibus īsidere motū sphærarū significans. Nā sirē græce deo canens recte exprimitur vt ēt Macrobius ostēdit. Poetæ tū capiunt sirenas p sensuū voluptatib⁹ quæ virilē etiā animū effœminare possunt: nisi assit sapientia: quæ mentem nostram ab illarū illecebris auertat vnde fingunt Vlyxes aures sibi suisq; cera obturasse: ne cāt⁹ sirenū audiret. Nā sapiētū ꝓcepta sūt ne illas audiamus. Nō enī facile ē deinde abstinere. Q ꝙ vero palinurus deceptus a somno perierit: ꝛ Aeneas temoni regendo subierit non caret rōne: Sed hæc in allegorijs dilucide īueies.

¶ SIC FATVR

SER. IC FATVR LACHRYmans: classi. Totus quidem Virgilius scientia plenus est: in qua hic liber possidet principatum: Cuius ex Homero pars maior sumpta est. Et dicitur aliqua simpliciter: multa de historia: multa per altam scientiam philosophorum ægyptiorum: adeo vt plerique de his singulis huius libri integras scripserint pragmatias. Sane sciendum licet primos duos versus Probus & alii in quinti reliquerint fine: prudenter ad initium sexti esse translatos. Nam & coniunctio poematis melior est: & Homerus etiam sic incohauit; ὣς φάτο δάκρυ χέων.

b Classique immittit habenas: nauibus: aut suæ naui quæ classis dicitur: vel quæ fiat de fustib. Calas.n. dicebant maiores nostri fustes: quos portabant serui sequentes dominum ad prælium: vnde etiam calones dicebantur. Nam consuetudo militis erat romani: vt ipse sibi arma portaret: & vallum: quod dicebant calam. Sic Lucilius: Scinde puer calas: vt caleas: idest o puer frange fustes & facfo-

cum: Inde etiam classem dictam dicunt. Alii classem hinc dictam volunt. Apud maiores nostros stipendium terrestri prælio miles pedes dabat. Equites vero dabant in nauali certamine. Nam adhuc pauper fuerat populus: exinde iam quod ab equitibus dabatur stipendium: tractum est vt diceretur classes. Proprie enim classes equitum dici mus.

ADILON.

b Classique: aut suæ naui: quia classis: vt in primo diximus: dicta est ἀπὸ τῶν καλῶν: idest a lignis: vnde Horatius: Me vel extremos numidarum in agros classe releget: aut omnium: quæ eius cursum sequuntur. Palinuri enim implet officium: de quo supra ait: Ad hunc alii cursum contendere iussi. c Immittit habenas: aut funes per metaphoram dixit: aut Homerus secutus est: qui ait. ἐντύνοντο δὲ ἐρετμὰ τροποῖς ἐν δερματίνοισιν. Et alibi. ἄλλοι δ᾽ ἱστία λευκὰ ἐΰστρεπτοισι βοεῦσι. idest loris: tortis. his enim vtebantur antiqui. d Et tandem: Ad Aeneæ desiderium rettulit: olis ad Italiam venire cupientis. Cæterum mo-

Quærūtur sexto manes, & Tartara Ditis,

Modestini Iurisconsulti. Argumentum. VI.

VMAS deinde venit: fert hinc responsa Sibyllæ.
Misenū sepelit. Mons seruat nomen humati.
Ramum etiā ante Deūm placato numie portat.
Et Vates longæua vnā descendit Auernum.
Agnoscit Palinurum: & ibi solatur Elissam.
Deiphobúmque videt lacerum crudeliter ora.
Vmbrarum poenas discit narrante Sibylla.
Conuenit Anchisen, penitúsque in valle virenti
Agnoscitque suam prolem monstrante Parente.
Hæc vbi percepit, graditur, sociósque reuisit.

P. Virgilii Maronis Aenei. Liber Sextus.

SIC FATVR [a] lachrymás, classique [b] immittit [c] habenas.
Et tandem [d] Euboicis [e] Cumarum allabitur [f] oris.
Obuertunt Pelago [g] proras: tum dente [h] tenaci

ra non congruit de capreis cumas vsq; ad vicinitatem tam longam fuisse nauigationem: præsertim accedente fauore Neptuni. e Euboicis oris: a colonia cumas appellauit. Nã euboea insula est. in qua chalcis ciuitas est: de qua venerunt qui condiderunt ciuitatem in campania: quã cumas vocarunt: vel ἀπὸ τῶν κυμάτων: vel a grauidæ mulieris augurio: quæ græce ἔγκυος dicitur. f Allabit: venit celeriter: vt Labere nympha Polo. g Pelago: in pelagus: vt It clamor cælo. Bene autẽ obuertunt: vt non Aeneæ: sed socijs vilia dentur officia. Gubernandi ars soli conceditur Aeneæ. h Dente tenaci: vnde in primo: Vnco non alligat anchora morsu.

DON. COMMENtum non extat vsq; ad eum locum Cui fidus achates It comes.

CHRI. SIC FATVR lachrymans. cũ ea ratione ex troia discessisset æneas vt in Italiam. i. ad summum bonũ perueniret: oportuit eum varijs erroribus versatus cognoscere id qđ quærebat summũ bonum in nulla alia re nisi in diuinarũ rerum cognitione consistere. Discessit ergo ex troia. i. ex corporea voluptate quã venus confessa deam ⁊ qualis cælicolis videri solet. i. verus amor rerum diuinarum demonstrauit nulli deo placere. Discessit ex thracia atq; ex strophadibus cum cognosceret diuitias siue dolo: siue vi partas non habere summũ bonum. Discessit ex creta: quæ vitæ ciuilis ⁊ quæ magis corpus q̃; animam spectet symbolum habet: cum deprehenderat originẽ nostra non a corpore re caduca ⁊ momentanea sed ab animo esse. Quæ omnia nos diligentius cum huiuscemodi profundiores sensus figmẽtis poeticis abstrusos eruere ⁊ in lucem proferre conaremur pro viribus aperuimus: nec absonum fuit qꝫ petentes Italiam Iuno: idest ambitio illum carthaginem. i. ad vitam ciuilem retruderet. Nunc vero cum tandem e Sicilia loco omnino Italiæ vicino enauigaret: non prius tamen portum tangere potuit q̃; Neptunus. quem nos rationem superiorem esse ostendimus maria. i. partem animi concupiscibilem penitus placauerit: Et palinurus. i. appetitus rationi repugnans a temone. i. a vitæ administratione remotus sit ⁊ ipse æneas. i. ipse intellectus gubernaculo subiret. Nunq̃; enim in tranquillum portum: in quo cognitioni inuigilemus: venire poterimus: nisi prius mare a tempestatibus sedetur. i. appetitus omnibus perturbationibus vacet. Et nisi appetitus qui rationi aduersatur ab ipso temone. i. a vite administratione dimoueatur. Hic Palinurus iure appellatur. Nã πάλιν retro significat ⁊ οὖρος vẽtus q̃si clarus ventus. Et nisi æneas temonem suscipiat. i. vir laude dignus αἶνος enim laudem. Laus. n. non est nisi in virtute. Rebus itaq; sic dispositis portum tandẽ intrat. Hoc enim non nisi post longum tempus ⁊ multa cum difficultate nobis euenit. Sed huiuscemodi rebus profundioris sensus omissis redeamus ad historiam. Sic fatur lachrymãs: præpositio. i. decorum in ænea seruat poeta. Lachrymas ergo emittit tribuens ꝟ amicitiæ: nec tamen ita ex mœrore torpet: quin ea quæ agenda sunt strenue agat. Classi: præter eam significationem q̃; dat Ser. classes etiam dixerunt ciuitates ⁊ populi ꝫm census diuisionem

Classis itaq; prima erat classis eorum qui centum milium aeris: aut maiorem censum haberent: ⁊ habebat. lxxx. centurias quadragenas iuniorum ⁊ totidem seniorum: ⁊ iuniores quidẽ vt foris bella gererent: seniores vrbis custodiam haberent. Additæ duæ fabrum centuriæ: quæ sine armis stipendia facerent. Munus datum vt Machinas in bello ferrent. Secunda classis infra centum vsq; ad. lxxv. millia ex his senioribus: iunioribusq;. xx. conscriptæ centuriæ. Tertia classis quinquaginta milium census fuit. Quarta classis. xxv. milium. Quinta classis. xxx. centurias habuit fundas: lapidesq; missiles hi gerebant in iis cornices ac tibicines in. iij. centurias distribuit. Et tandem non refertur ad breuem hanc ex Sicilia nauigationẽ: sed ad id tempus ex quo e troia nauigauit ergo tandem post errores septennales. Euboicis: de cumis diximus in tertio.

Anchora[a] fundabat naueis, ⁊ littora curuæ
Prætexũt puppes: iuuenũ[b] man⁹ emicat ardẽs[c]
Littus[d] in hesperium: quærit pars semia[e] flámæ
Abstrusa[f] in venis Silicis: pars densa ferarum[g]

SER. a ANCHOra vt diximus in græco aspirationẽ nõ habet: vñ ἄγκυρα dr: vñ apud maiores sine aspiratione pferebatur. cõita thus ⁊ orchus veteres dicebãt ⁊ lurcho. i. vorax: qbus sequẽs ætas detraxit aspirationẽ. b Iuuenũ manus: post cõditam in sicilia ciuitatẽ: senũ aut nulla aut rara fit mentio. c Ardẽs: festinãs: vt Instant ardentes tyrij. d Littus in hesperiũ: hic ostẽditur hesperiã minorẽ esse oẽ Italiã dictã: vt sup dixim⁹ vel a rege vel a stella. e Semia flammæ: σπέρματα πυρὸς Home. dicit. f Abstrusa in venis silicis: sic in georgicis Vt silicis venis abstrusum excuderet ignem. g Feraruni tecta: ephexegesis siluæ.

CHRI. PRÆTExũt operiũt: abscõdũt: vt hocq; ptexit noĩe culpã: ⁊ ẽ hypbole. Abstrusũ: sic i geor. Mellaq; decussit foliis: ignẽq; remouit: ⁊ paulo istra. Abstrusũ i vẽis sili. excudẽt ignẽ.

FLVMINA

Tecta rapit; siluas, inuētáq; flumia [a] mōstrat.
At pius [b] Aeneas, arces [c], quibus [d] altus Apollo
Præsidet, horrendǽq; [e] procul [f] secreta Sibyllæ
Antr [g] ĩ māe petit; magnā cui mētē [h], animúmq;
Delius [i] inspirat Vates; aperítq; futura.
Iam subeunt Triuiæ [k] lucos, atq; Aurea [l] tecta.

SER. a ℂ FLVMINA monstrat: quæcūq; fluētē. Et sciendū Aeneæ mōstrari ad expiandū se. Nam funestatus fuerat morte Palinuri: non q̄ eū viderit: sed q̄ funus agnouerat: idest do luerat. In eo enim est pollutio: qđ ait Casuq; animus cōcussus amici. Nã ipsa impiát q̃ cognoscimus: vnde in Liuio habemus Horatium Puluillum: quū capitoliū dedicare vellet: audisse ab inimico mortuum filium: & ne pollutus dedicare non posset: respondisse cadauer sit hanc autē purgationem Aeneæ polluto dat vbiq; Virgi. vt paulo post: Corpusq; recenti Spargit aqua. b ℙ At pius æneas: quippe ad templa festinans. c ℙ Arces quibus altus apollo: quū vbiq; arx Ioui detur: apud Cumas ĩ arce Apollinis templum est: altus autem vel magnus: vt Iacet altus orontes: & de ipso Apolline: Sic pater ille deum faciat sic altus apollo: vel ad simulacri magnitudinem rettulit: quod esse constat altissimum. d ℙ Quibus præsidet: qbus præest: quas defendit. e ℙ Horrendæ: venerandæ: vt Horrendum siluis et religione patentum. f ℙ Procul: haud lōge: procul enim est & quod præ oculis est: et quod porro ab oculis: vnde & duplicem habet significationem & iuxta & longe. g ℙ Antrum: in .p. ephexegesis est domus sibyllæ. h ℙ Mentem animumq; perissologia est: nã scđm Lucretium: vnum est mens & anim⁹: q̃uis tamen pro sapientia mens accipitur & intellectu: animus võ pro volūtate: vt terēt: mala mens malus animus. i ℙ Delius inspirat vates: Apollo fatidicus: & sic ait Deli⁹: vt Nunc lyciæ sortes: idest apollineæ. Bene autem quid sit sibylla expressit: Magnam cui mentem animumq; Delius inspirat vates: nam vt supra diximus sibylla dicta est quasi σιοῦ βουλὴ: idest dei sentētia. Aeolici. n. σιοὺς deos dicunt. k ℙ Triuiæ lucos: congrue Apollini & Dianæ iuncta sunt templa: vt paulo post Phœbi triuiæq; sacerdos. Et bene fit lucorum dianæ cōmemoratio: quia petiturus est inferos. l ℙ Aurea tecta apollinis.

CHRI. ℂ AT PIVS æne. obseruat id in suo libro poeta: quod in vita humana omnium maximum ac præstantissimum dicitur: & quod ab omnibus philosophis tantis laudibus decantatur: quod græci πρέπον nostri decorū appellant. Reliqui igitur humilioribus rebus intenti erant: quoniam & humilius in illis erat ingenium & animus. Aeneas autem qui omnia humana inferiora se esse putaret nihilq; non altum mente tractaret: iis omissis religioni & diuinis rebus operam dabat: possumus et altiorem sensum afferre: nam cum reliqui quorum ratio perturbationibus obsistere nequit semina flāmæ: idest materiam & iracundiæ & reliquis ardentioribus cupiditatibus quærant: cum obscuritatem nemorum: idest omnium rerum inscitiam: vnde vitia sunt subeant: cum tecta ferarum: idest vitiorum habitacula: qui habitus appellatur: petant. Vir alti & magni ingenij terrena omnia despiciens templum Apollinis petit: vt fœlicitatem consequi possit: Quam quidem partim nostra sapientia: partim diuino furore acquirere possumus. Addit ergo templum apollinis: nam vt etiam nostri theologi testantur initium sapientiæ est timor domini. ℙ Altus: nam nihil excelsius ipsa diuinitate. Et montem etiam nostræ litteræ pro speculatione ponunt vnde illud: Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius. ℙ Altus: cuius templum in alto: idest in monte positus esset. Vel altus propter proceritatem simulachri: nam apud antiquos pleræq; ex maioribus statuis quos coloseos appellant: Apollini erant dedicatæ: nam in capitolio vna erat translata a Lucullo ex appollonia ponti vrbe triginta cubitorum. Cares autem Lyndius Lysippi discipulus solis colossum rhodi fecit septuaginta cubitorũ quæ statua post quinquaginta sex annos terræmotu diruta est: & in plurimas partes disrupta: cuius pollicem: vt ait Plinius pauci amplecti valebant: erat Apollo in bibliotheca Augusti quinquaginta pedum. Xenodorus romæ statuam centum viginti pedum Neroni erexit: quæ post illius mortem damnatis suis moribus soli est dedicata. ℙ Mentē.a. perissologia. sic Terentius. Mala mens malus animus: & Lucre. primum animum duco mentem quem sæpe vocamus: & alibi idem consilium quod nos animum mentemq; vocamus. ℙ Aurea: idest aurata: vel pulchra. Vt picus equum domitor quem capra cupidine coniux Aureum percussum virga: versumq; venenis. Fecit autem cyrce: item dicim⁹ auream: quam multi facimus: & caram habemus. Tibul. Non ego te propter parco tibi: sed tua mater me mouet: atq; iras aurea vincit anus.

Dædalus[a] (vt fama est) fugiens minoia[b] regna
Præpetibus[c] pennis ausus[d] se credere Cælo
Insuetum[e] per iter gelidas enauit[f] ad Arctos,
Chalcidicaq́ʒ[g] leuis tandem super astitit arce.
Redditus[h] his primú terris tibi Phœbe sacrauit

SER. a ℂ DÆDALVS (vt fama est) fugiēs minoia regna: īdicato a Sole adulterio Martis ⁊ Veneris: Vulcanus minutissimis catænis lectulū cinxit: quibus Venus ⁊ Mars ignorātes īplicati sunt: ⁊ cū īgenti turpitudine resoluti sūb testimonio cūctorum deorū: qđ factū Ven⁹ vehementer dolēs stirpē oēm p̄seq; Solis īfandis amorib⁹ cœpit. Igit̄ Pasiphae Solis filia Minois regis cretæ vxor tauri amore flagrauit: ⁊ arte Dædali inclusa intra vaccaʒ ligneā septā corio iuuēcæ pulcherrimæ cum tauro cōcubuit: vnde natus est minotaurus: q intra labyrinthū inclusus humanis carnibus vescebat̄: sed Minos de Pasiphae habuit liberos plures: Androgeum: Ariadnem: Phædrā: sed Androgeus quū esset athlæta fortissimus: ⁊ superaret ī agonibus cūctos apud athenas: ab atheniensibus ⁊ vicinis megarēsibus cōiuratis occisus est. Quod minos dolēs collectis nauibus bella cōmouit: ⁊ victis atheniēsibus: pœnā hāc statuit: vt singulis qbusq; annis septē de filijs ⁊ septē de filiabus suis edendos minotauro mitterent. S. tertio anno Aegei filius Theseus missus est potēs tā virtute q̄; forma: q quū ab Ariadna regis filia amatus fuisset: Dædali cōsilio filo iter rexit: ⁊ necato minotauro cū rapta Ariadna victor aufugit: quæ quū oīa factiōe Dædali Minos deprehendisset effecta: eum cū Icaro filio seruandum in labyrinthum trusit: sed Dædalus corruptis custodibus sub faciendi muneris specie: quo simulabat posse regē placari: cærā accepit: ⁊ pennas: vñ tā sibi q̄; filio alis īpositis euolauit. Icharus altiora petēs pennis solis calore resolutis mari in qđ cecidit nomē īposuit: ⁊ icariū mare vocari cœptū est. Dædalus vo p̄rio sardiniā: vt dicit Sal. post delatus ē cumas: ⁊ tēplo Apollini condito ī foribus hæc vniuersa depinxit. Dicendo autem Vir. vt fama ē: ostendit reqrendā eē veritatē. Nā Taurus notarius Minois fuit: vel vt alij dicūt magister militū Minois fuit: quē Pasiphae amauit: cū quo ī domo Dædali cōcubuit: ⁊ qa geminos peperit vnū de Minoe: alterū de Tauro: enixam esse: Minotaurū dr̄: qđ ⁊ ipse paulopost ostēdit dicēs: Mixtūq; gen⁹: sʒ īclusuʒ Dædalū regina corruptis custodibus relaxauit: q amisso ī mari filio naui delatus ē cumas: qđ ipsuʒ tāgit dicens: Remigio alaꝶ. Alæ. n. ⁊ volucrū sunt ⁊ nauiū: vt Velorū pādim⁹ alas. b ℞ Minoia regna: cretam. c ℞ Præpetibus pēnis: felicibus. Præpetes. n. sunt aues boni augurij: qđ huic. dat: qa peruenit feliciter quo cupiebat. d ℞ Ausus se credere cælo: q.s. alienis sedibus. Hora. Expert⁹ vacuū dædalus aēra pēnis Nō homini datis. e ℞ Insuetū: hoīb⁹. s. f ℞ Enauit ad arctos: dū vtrūq; miscet. Nare. n. ⁊ de nauibus dicimus: vt Natat vncta carina. itē Et terris adnare necesse ē: ⁊ de volatu: vt Nare p æstateʒ liqdā suspexeris agmen: ad arctos aūt si ad fabulā cōtra septētrionē: si ad veritatē septētrionis obseruationē: cuius ductu nautæ naues regūt. g ℞ Chalcidicaq;: quā ciuitatē chalcidenses condiderūt: vt supra ab īsula nunc a ciuitate epitheton dedit. h ℞ Reddit⁹ his primū terris: q.s. de alieno elemento. Hora. Finib⁹ atticis reddas incolumen precor.

ℂ: DÆDALVS: hic atheniēsis fuit ab Erectheo genus ducens: Nā Erecthei filius fuit Athiencus: Athieni: Eupalm⁹: Eupalmi: Hymetion: Hymetionis Dædalus. Hic longe superiores excellens in architectura ac statuaria floruit: primusq; oculos aspicientes ⁊ Manus protentas fecit: cū in priscis statuis oculi clausi ⁊ manus lateribus appositæ essent. Abijt autem ex patria tali causa: erat ei nepos ex sorore quem Diodo. Talum nominat: Alij autem Perdicam: apud eum instructus puer adhuc: sed qui ingenio ⁊ solertia magistrum superaret: hic rotam figuli ⁊ serram ex serpentinorum dentium imitatione adinuenit: item Tornum ⁊ alia multa: itaq; motus inuidia Dædalus eum interfecit. Vnde ab areopagitis damnatus in cretam discessit: ⁊ ob industriam regi amicus factus est: Sed cum ille singulis annis Neptūno pulcherrimum taurorum sacrificare solitus esset: tunc autem pulcherrimo relicto proximum illi sacrificasset: iratus deus Pasiphaem in eius tauri amorem impulit: itaq; Dædalus ligneam vaccam fabricauit: in qua inclusa Pasiphae cum tauro cōcubuit. Mox re patefacta in siciliam ad regem Cocalum fugit Pasiphae subministrāte nauigia: ibi multa miranda ædificia regi edificauit. Et in eryce petram circuncidendo immensam altitudinem erexit: ⁊ in cacumine templuʒ posuit. ℞ Ausus: hoc verbum aut periculum notat: vt Ausus quin etiam voces iactare p vmbras. Hora. Audax omnia perpeti gens humanum ruit per vetitum nefas: aut scelus vt in regnis hoc ausa tuis. ℞ Leuis: quia per aerem volauit. ℞ Redditus: restitutus illi elemento cui debebatur. Aer enim elementum hominis non est. Sic Hora. Nauis quæ tibi creditum debes Virgilium finibus acticis reddas incolumen præcor. ℞ Sacrauit:

CHRI. Dædal⁹

Audere

erauit: antiqui enim cum ab aliquo artificio discederent: artificia illius ei deo sacrabant in cuius tutela esset ars. Ergo cū gladiatoria Herculi attribuatur. Dixit Hora. Veranius armis Herculis ad postes fixis latet abditus agris Ne populum extrema toties exoret harena: ꝛ alibi vixi puellis nuper idioneus: Et militaui non sine gloria: nunc arma defunctumq; bello barbiton hic paries habebit leuum marinæ qui veneris latus custodit. Et Saphos: inde chelym phœbo cōmunia munera ponam. Et sub ea versus vnus ꝛ alter erit Grata lyram posuit tibi phœbe poetica saphos: Conuenit illa mihi: conuenit illa tibi.

Remigium[a] alarum, Posuítq;[b] imania templa.
In foribus letum[c] Androgeo·tū péndere[e] pœnas
Cecropidæ[d] iussi; miserū[f] septena quot annis
Corpora[g] natorum·stat[h] ductis sortibus vrna.
Contra elata[i] mari respondet[k] Gnosia tellus.
Hic crudelis amor Tauri, suppostáq; furto[l]
Pasipháe; mixtúmq3[m] genus, prolésq;[n] Biformis
Minotaurus inest, Veneris[o] monumēta nefādæ.
Hic labor ille domus, ꝛ inextricabilis[p] error.
Magnū reginæ[q] sédenim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagésq; resoluit
Cæca regens filo vestigia·tu quoq; magnam

SER. a ¶ REMigiū alarū: artē volādi: iterū; miscet dicēdo remigium. b ¶ Posuit: ædificauit. c ¶ Letus androgeo: fm atticā linguā genitiuus singularis grecus ē. ὁ ἀνδρόγεως τοῦ ἀνδρόγεω. d ¶ Cecropidæ iussi: athenienses a rege Cecrope: vt romulidæ: idest romani a Romulo. e ¶ Pendere aūt soluere. quod vt supra diximus tractum est a pecuniaria dānatione. f ¶ Miserū: dolētis iteriectio: ac si diceret nefas. g ¶ Corpora natorū: bene corpora q̄ adempta vita cōsumebant. h ¶ Stat: aut horret: vt Stat lumina flāma: aut re vera stat post ductas sortes: aut certe ad picturā respexit: Nā volui in pictura nō poterat. Et licet nō sit vrnæ: de pictura tamē bene dictū est. sed si stat horret acceperimus ductis sortib⁹ intelligimus: de q̄ ducebantur: vt Et qua vectus abas. Nā a passiuo (vt sæpe diximus) inueniri nō pōt pticipiū p̄sens. i ¶ Elata mari: perite sitū expressit: vt enī Sal. dicit: creta altior ē q̄ parte spectat oriētē. k ¶ Respōdet: aspicit: nā contra athenas ē posita. l ¶ Furto: adulterio: vt vulcani martisq; dolos ꝛ dulcia furta: potest ꝛ ad vaccā referri. m ¶ Mixtūq; gen⁹: scdm veritatē: qa duos pepit: vnū ex Tauro: alterū ex Minoe. n ¶ Prolesq; biformis: fm fabulā: qa viro mixt⁹ eēt taurus. o ¶ Veneris monumēta nefandæ: aut mēoria turpissimi coitus: aut vltio Veneris pditæ: significat autē Minotaurus. p ¶ Inextricabilis error: isolubilis: ideprehēsibilis. Hora. Si pugnat extricata densis ceruа plagis: si extricata est soluta: inextricata insoluta sine dubio. q ¶ Reginæ: regis filiæ ariadnes.

CHRI. ¶ IN FORIBVS letū: nō sine pfunda sciētia ꝛ mystica theologia hæc figurātur. Tria enī vitia ostēdit Aeneā fugisse: Superbiā propter Icarū qui alta petēs in mare decidit. Luxuriā propter Pasiphaen: inuidiā propter vltionē Androgei. ¶ Cecropidæ: Athenienses a Cecrope eorum rege. Fuit enī Cecrops p̄m⁹ q diphyes i. duabus naturis est dictus: siue ob longitudinē corporis: siue q cum eēt ægyptius duas linguas ægyptiā s. ꝛ græcā teneret: is cœpit regnare vt placet Eusebio anno a mūdi origine quarto supra tria milia ac sexcētos ꝛ quadragīta annos. Regnauitq; annos quinquaginta primusq; bouē imolās iouē appellauit: ꝛ cecropia regio ab eo nūcupata ē. Hic vrbē vel condidit vel restaurauit: ꝛ athenas a Minerua denolauit: vt alio i loco demonstratū est. Hoc regnāte Moyses populū ex ægypto eduxit. Ariopagū hoc regnāte ꝯstitutū athenis ferūt. Fuit ꝛ ali⁹ Cecrops atheniēsiū rex septimus ab hoc. ¶ Iussi: qm̄ victi ꝯditiōes acceperāt. ¶ Septena: de hoc Plato in phædone ait: hæc ē illa nauis vt aiūt athenienses: In qua Theseus olim bis septē illos tulit in cretā seruauitq; eos: ꝛ ipse seruatus est. ¶ Crudelis: ex cupidinis veneris siue neptuni crudelitate ꝓueniēs. Crudele enī fuit vt virgo culpa vacās in tā mōstruosum amorē siue a venere: vt iniuriā solis pr̄is vlcisceret: siue a neptuno: qa Minos optimus taurū nō imolasset ipelleret. ¶ Labor ille domus: Labyrinthū itelligit: de quo diximus in quarto. ¶ Mixtū genus: nō abhorrent a natura q̄ refert Serui. nā Aristo. in eo quē de animalibus scribit mulierem ꝛ equam solas ex animalibus fœtas coitum pati asserit: reliqua vero marem fugere: præter ea quæ superfœtant: vt lepores: ac paulo post addit accidere nonnunquam sed raro vt mulier post cōceptum fœtum etiam alium concipiat: sed posteriorem partum non perficit. Verum cū maturo immaturum cadit nisi proxime a primo factus sit: tunc enim incolumen ædi posse vt de Hercule ꝛ Iphicle fabulant. Affirmatq; euenisse adulteræ vt superfœta geminos pareret: Alterum marito alterum adultero similem.

Cecrops

Partem opere[a] in tāto, sineret dolor, Icare heres.
Bis conatus erat casus effingere in auro;.
Bis patriæ[b] cecidere manus· quin[c] protinus oīa
Perlegerent[d] oculis·ni iam præmissus[e] Achates
Afforet, atq; vnà Phœbi, Triuiæq; sacerdos
Deiphobe[f] Glauci; fatur quæ talia Regi.
Non hoc[g] ista sibi tempus[h] spectacula poscit·
Nunc grege[i] de intacto[k] septē mactare Iuuēcos
Præstiterit, totidem lectas[l] de more Bidentes[m].;
Talibus affata Aeneam, nec sacra morantur
Iussa viri, teucros vocat alta ī tēpla Sacerdos.

SER. a ¶ OPERE in tāto: in foribus ad fabrefacti̇s. b ¶ Bis patriæ cecidere manus: quia patriæ ex affectu ꝛ patna pietate. c ¶ Quin protinus oninē: ostendit plura fuisse q̄ dixerit. d ¶ Perlegerint. s. picturā: nec incōgrue legi picturam dixit: cū græce γράψαι ꝛ pingere dicatur: ꝛ scribere: vnde γραφεὺς ꝛ pictor ꝛ scriptor hoc est qđ ait Hora. in arte poetica: Et noua fictaq; nuper habebunt verba fidē si græco fonte cadāt parce detorta. e ¶ Præmissus achates κατὰ τὸ σιωπώμενον itelligimus. f ¶ Deiphobe glauci: subaudi filia: ꝛ est ppriū nomē Sibyllæ. Multæ enī fuerūt: vt supra diximus ī tertio: quas oīs varro cōmemorat: ꝛ reqrit a qua sint fata romana cōscripta: ꝛ multi seqn̄tes Virg. ab hac Cumana dicūt: quæ licet lōgæua dicat̄: nō tamē valde cōgruit eam vsq; ad Tarquinij tēpora durasse: cui libros sibyllinos cōstat eē oblatos. Dicit tamē Varro Erythræā cred. i scripsisse: quia post icēsum Apollinis tēpli: ī quo fuerāt libri apud Erythræas insulā ipsa inuenta sunt carmina. g ¶ Non hoc ista sibi tēpus spectacula poscit: Et supra diximus Apollinē sex mēsib' apud Lycios: ꝛ sex apud Delō dedisse respōsa. Itē lectū est deos aliquoties cal. aliquoties tantum idibus vaticinari. Nonnunq; diei vel pria: vel postrema parte. Vnde ē in iure fissus dies. i. nō totus religiosus quē nūc ostendit dicens nō oportere Aeneā religiosas diei partē pdere: idest oraculo cōgruā. Sane sciendū poscit lectionē esse meliorē. h ¶ Tēpus. n. poscit spectacula: non a spectaculis poscit. i ¶ Nunc grege de intacto: gregē pro armento posuit. Nā de iuuencis dicturus est quæ per poeticā licentiam sæpe confundit. Illo loco proprie posuit: Quinq; greges: illi balantum qna redibant Armenta. k ¶ Intacto autem indomito: vt Intacta totidem ceruice iuuēcas. l ¶ Lectas de more bidentes: de more antiquo scilicet quē prætermisit: q̄si tunc oībus notum. i. ne habeant caudam aculeatam: nec linguam nigram: nec aurem fissam: qđ docet aliud eē intactū: aliud lectum. m ¶ Bidentes autem (vt diximus) oues sunt circa bimatū habentes duos dentes eminētiores: quæ erant aptæ sacrificijs.

CHRI. ¶ PRÆMISSVS achates: demonstrauim' achatē pro cura poni: quæ semp magnos viros comitatur. Recte ergo pmissus: nam sapientes semp oīa cura pueniūt: quod nisi eēt: etiam ipsi qnq; varijs voluptatū illecebris allecti laberent̄ nisi achates. i. cura ꝛ sollicitudo ꝛ ipsius vt ita loquar conscietiæ stimulus admoneret paululum illud vitæ ac tēporis quod humanę sorti concessus est. non nisi in magnis excelsisq; rebus esse ponendū: Nam hoc inter stultos sapientesq; interest. Stulti enim si semel a via recta labātur nūq; ad eā reuertunt̄. Sapientes aūt etiā si quoniā homines nati sunt: quādoq; paululū e recta via deflexerint: statim adest illorum achates: qui eos ad rectum deducat. ¶ Atq; vna phœ. nam ipsa cura excitat mentem: q excitata ad suam sapientiam ꝛ scientiam reuertitur: hæc enim sibylla est quæ nos ita alloquitur. ¶ Non hoc ista sibi: nā tēpus quod breue est: ꝛ sp labit̄ nō poscit vt in rebus futilibus ꝛ vanis conterat̄. vt enī ait Cice. Horæ quidē cedunt ꝛ dies ꝛ menses ꝛ anni: nec tps pteritū vnq; reuertitur: Verum si illud non huiusmodi spectaculis cōteramus: sed maioribus qbusdā rebus ipendamus: non erit breue teste eodē Cicerone cuius sententia ē: Oē breue tps satis est longū ad bñ beateq; viuendū. Nam ꝛ Salu. sed dux atq; imperator vitæ mortaliū aīus est: qui vbi ad gloriā virtutis via grassat̄ abunde pollēs potensq; ꝛ clarus est neq; fortunæ eget: q̄ vtutes neq; dare neq; eripere potest: Sin captus prauis cupidinibus ad inertiā ꝛ voluptates pessundatur perniciosa libidine paulisq; vsus vbi p socordiā vires ætas tps ingeniū defluxerunt naturæ infirmitas accusat̄: suā quiq; culpā: actores ad negocia trāsferunt. Tempus igit̄ quod recte illo vtentibus satis longum. Abutentibus autem nimis etiam breue non possit hæc spectacula. ¶ De intacto: quoniā hostiæ ab antiquis abhibebant̄ indomitæ: ꝛ iniuges appellabant̄. ¶ Septē: sm pythagoricos hic nūerus olim est pfectissimus: ꝛ attribuitur sapiētiæ: vnde ꝛ virgo ꝛ pallas appellat̄. Ergo septem quia sapientiam optat. ¶ Iuuencos: quātum ad contēplatiuam vitā in qua ꝛ maiora qrunt̄ ꝛ maiores sunt tentationes quibus animus impeditur. Oues autem quo ad actiuam in qua vtrunq; minus.

¶ EVBOICÆ

Excisum euboicæ[a] latus ingens rupis in antrū[b]
Quò lati[c] ducunt aditus centum, ostia[d] centū,
Vndè ruunt totidem[f] voces respōsa[e] Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cum Virgo poscere fata
Tempus ait, Deus[g], ecce Deus: cui talia fanti
Ante fores subito, non vultus, nō color[h] vnus,
Non comptæ[i] mansere comæ: sed pect⁹ anhelū,
Et rabie fera corda tument, maiorq;[k] videri,
Nec mortale[l] sonās, afflata[m] est numine quādo[n]

SER. a ℭEVBOICÆ rupis latus: hoc ē montis Cumani: quē Euboici habitauerunt. Est autē a'cyrologia. Coloniæ. n. epitheton rei dedit ī mobili. i. rupis pro ciuitate. b ℣ Antrū: in antri similitudinē: vt Port⁹ ab eoo fluctu curuatus in arcū. c ℣ Quo lati ducūt adit⁹ cētum: non sine causa adit⁹ d ixit: & ostia. Nā Vitruuius qui de architectonica scripsit ait cum ab aliquo arcemur īgressu id ostiū dici ab obstādo: cū īgredimur aditū ab adeundo. d ℣ Ostia cētū: finitus numerus ꝓ īfinito: licetq; possit & rōnabiliter dictū eē. e ℣ Responsa. n. Sibyllæ in hoc loco plus minus cētū sermonū sunt. Inueniuntur tamē Apollinis elogia & viginti: & quinq; & triū; sermonū: vnde melius ē finitū ꝓ īfinito accipi. f ℣ Totidē voces: ac si diceret tot ſmones. g ℣ De⁹ ecce de⁹: vicinitate tēpli iā afflata ē numine. Nā furentis verba sunt deū velle ostēdere: q ipsa tantū videt. Sane cauti esse debemus qn plena sit numine: & qn deū deponat: nō eniꝫ post vaticinationē dictura est. h ℣ Nō color vnus: Itē Luc. Stat nunq; facies. i ℣ Cōptæ comæ: antehac. s. Nā per sacra resolutæ. sunt: vt Vittasq; resoluit Sacrati capitis. k ℣ Maiorq; videri: videbat sicut solebat in vaticinatiōibus apparere numinis ꝑsentia: qđ humanis illudebat aspectibus: vñ ait: Maiorq; videri: nō enī est re vera. l ℣ Nec mortale sonās: alia. n. vox numinū ē: vt Nec vox hoīem sonat. Itē voci sue son⁹. m ℣ Afflata ē nōdū deo plēa: s; afflata vicinitate numīs. n ℣ Quādo: siqdē: nā ꝯiūctio ē nō aduerbiū.

CHRI. ℭANTRVM: ponit pro fœlicitate: naꝫ vt Aristo. ipsa ī centro est: & vndiq; ad eaꝫ sunt aditus. ℣ Centuꝫ: multæ enī sunt res viæq;: qbus fœlicitatibus ꝯseq possumus: dūmodo recte viuamus: vñ & in euangelio. In domo patris mei māsiones multæ sunt. ℣ Sibyllæ: sibyllæ teste. M. Var. in libris rerū diuinarū ad Cæsarem pontificū maximum appellatæ sunt omnes vates fœminæ vel ab vni⁹ delphidis nomine: vel a diuinis cōsilijs enūciatis. Veteres græci æolice deos σιοὺς dixerunt: & βουλὴ consiliū est. Ergo sibylla est ac si dicatur θεβουλὴ: ait autem idem Varro sibyllas decem fuisse. Primam de persis: cuius meminit Nicanor: qui gesta Alexandri scripsit. Secundam libycā ab Eurypide in lamiæ prologo nominatam. Tertiā delphicam: de qua Crysippus in libro de diuinatione meminit. Quartam cumæam in italia de qua & Neui. In lib. de bello punico. & piso ī animalibus scribit. Quintam erithræaꝫ quā Erithræus appollodrus suam ciuem affirmat: eamq; vaticinatā: grais iliuꝫ petentib⁹ & troiam perituraꝫ & Homeruꝫ mendacia scripturū. Sextā samiam: de qua Eratosthenes ī antiquis annalibus samiorum repperisse se scriptuꝫ ait. Septimam cumanam nomine Amaltheam: quæ ab alijs Erophile nominatur: quæ libros ad Tarquinum: vt Liuius narrat; detulit quorum numerum auxerunt restituto capitolio quod ex omnib⁹ græciæ: italiæq; præcipue erithræis coacti allatiq; sunt: cuiuscunq; sibyllæ nomine fuerint. Octauam hellespontiam in agro troiano Solonis & Cyri vt ait Heraclydes ponticus tēporibus nonam phrygiam: quæ ancyræ vaticinata sit. Decimam tiburtē nomine Albuneam: q̄ tyburi colit vt dea iuxta ripaꝫ anienis: cuius in gurgite simulachrum eius inuētum dicit tenens manu librū: cuius sortes senatus in capitolium abstulerit. Harū omniū sibyllorum carmina habentur ꝑterquam cumeæ: cuius libri a romanis occultantur: nec nisi a quindecim viris inspici fas est. Sunt autem singularum singuli libri: qui quia sibyllæ nomine scribuntur: veluti vnius esse creduntur: & ita confusi vt suus cuiq; assignari nō possit: nisi erithreæ: q̄ nomē sui carminis īseruit: q̄ nobilior cæteris habet. Siqdes Fenestella de qndecim viris ait restituto capitolio retulisse ad senatū. C. Curionē consulē vt legati erytheas mitterent: qui carmina sibyllæ cōquisita romā deportarent: itaq; P. Gabinius. M. Octalicius. L. Valerius legati missi descriptos a priuatis ꝟsus circa mille romam retulerunt. Extant illarum versus θαλαιος μοφου. Non vultus non color pathos: ab habitu: nam habitus plerosq; ostendit affectus vt est illud: pauitantē & dira tegētē Supplicia. Luctū vt excussi manibus radij reuolutaq; pensa. admirationē defixa obtutu tenet ora. Ven⁹ rogatura Tristior & lachrymis oculos. n. Sta. aūt eti. ī de vate insano ait Sertaq; mixta comis sparsa ceruice flagellat. ℣ Anheluꝫ: sic Sta. Quin & corrigeri vatis nemus atq; molossi: Quercus anhela iouis: troianaq; tymbra placebit.

SER. a CESSAS in vota: tardus es ad vota facieda: nā si dixeris: cessas in votis: hoc signi ficat tardus es dū vota facis: aliud enī est cessas ī illā rē: & aliud cessas in illa re: tardus es ad faciēdā rē: & tardus es ī facienda re. Figu rate autē dixit cessas circa vota pmittenda numinibus. b Tros: pn cipale p deri uatiuo. i. p Tro ius. c Neq; n. ani dehiscet: tractum est de matris deū tē plo: quod non manibus: sed pcibus aperie baf. d Atto nitæ: stupēdæ: nō stupētis. Ergo attonitæ: facientis attoni tos: vt Mors pallida: Tristis senectus.

enim elementum est totum: maria vo partes maris: sicut terræ partes sunt terra vo totum elementum. m Penitusq; repostas: longe semotas auias. n Massylū gentes: Massyli sunt mauri: vnde speciem pro genere posuit: Nā Aeneas ad Africā venit: cuius partē const at eē Massyliā: psertim cū media lōga sit nam massylia media breui ciuitas est galliæ Luc. Massyliā delere vacat. o Prætētaq; syrtib' arua: circūfusa. Incerta enim illic mā ria & terræ: Vnde ait Luc. A crā fracta va dis: abruptaq; terra pfundo. p Prendim':

Iam propiore dei, cessas[a] in vota, precésq;
Tros[b] ait Aenea cessas? neq; enim[c] ante dehiscēt
Attonitæ[d] magna ora domus[e]: & talia, fata
Conticuit: gelidus Teucris per dura[f] cucurrit
Ossa tremor, fuditq; pces Rex pectore[g] ab imo.
Phœbe[h] graues Troiæ semp miserate labores,
Dardana[i] qui Paridis direxti tela[k], manúsq;
Corpus in Aeacidæ: magnas[l] obeuntia terras
Tot maria intraui Duce te: penitúsq;[m] repostas
Massylum[n] gentes, prætentáq;[o] Syrtibus arua,
Iam tandē Italiæ fugientis prendimus[p] oras.
Hac[q] troiana tenus fuerit Fortuna[r] secuta.
Vos quoq; pergameæ iam fas[s] est parcere genti
Dijq;, Deæq; omnes, qbus[t] obstitit Ilium & igēs
Gloria Dardaniæ: tuq; ō sanctissima Vates

e Ora domus: qa supra ait: Vnde ruunt toti dem voces. f Per dura cucurrit Ossa tremor: religionis est: & diuinæ reuerētiæ. alibi: Ipse manū multo suspensus numine ducit. g Pectore ab imo: a mētis itimo: nec īmerito. Nā illa re diuinitas flectitur: qu & est no bis cum diuinitate communis: idest sensu. h Phœbe graues: sm Hom. q eū dicit sem per propugnatorē fuisse Troiæ: & bene mise rate: quia Troia defendi non potuit. Ideo nō dixit: qui defendisti: sz miseratus es. i Dardana qui paridis: Achilles a matre tinctus ī stygē palndē toto corpore inuulnerabilis fuit excepta parte qua tentus est manu matris: vnde Stati. Si te stygis amne seuero Armaui: totūq; vtinā: qui cum amatam Polyxenā in tēplo accipere statuisset: Insidijs Paridis post simulachrum latentis occisus est. Vnde fingitur q tenente arcum Apolline: Paris direxit tela: & bene direxit quasi ad solum vulnerabilem locum. i. talum. Dardana autem ideo vt non adultero: sed genti præstitisse videatur. k Tela manusq;: vel quia aliud sine alio esse non potest: vel hoc dicit: & artem p tela: vt nosset quid feriret: & virtutem p manus dedisti: vt eius fata compleret: & fortiter inuaderet. l Magnas obeuntia terras: cingentia terras tot maria. Oceanus enim omnes ambit terras: & licet iste per ea maria nauigauerit quæ terris cinguntur: tamen non dixit improprie: cum de Oceano ista nasci tur: & tot dicendo maria partem eum maris nauigasse significat non totum mare. Mare

quippe fugientē Italiam. q Hac troiana tenus: idest hactenus: huc usq; i. hic sit finis. Nā tenus pprie est extrema pars arcus: vt Plau. ostendit. Vnde tractū est: vt hactenus huc usq; significet. r Troiana fortuna: a præiudicio. i. mala: & dicit iniquum esse vt troianas fortunam patiantur in Italia. s Fas est parcere genti: quia se victā fatetur. t Qui bus obstitit ilium: Ganymedes enim obfuit Hebæ: Paris Mineruæ: & Iunoni: quod autē dixerit dijq; deæq;: & dearum tantum repe rimus exempla: non est mirum cum supra dixerimus ἀρσενόθηλυς omnes deos. Pos sumus ergo per vnam rem vtrunq; intelligere: licet dicatur etiam Neptuno obfuisse Troiam in denegatione mercedum. Nouimus præterea esse morem poeticum: vt duabus præpositis rebus vni responderet: vt Nauita tū stellis numeros & nola fecit Pleiadas hyadas: claramq; lycaonis arcton. Nā suppr so numero dixit nomina.

CRI. CESSAS: non enim per ociū in quo omnia vitia sedent: vnde ocia si tollas periere cupidinis arcus: sed in vigilando agendo cū cta circunspiciendo & labores sudoresq; tollerando spes acquiritur: hinc Hora. qui studet optatam cursu contingere metam Multa tulit fecitq; puer sudauit & alsit. Pectore ab. i. osidit quales preces esse debeant. Phœbe. captat beniuolentiam commemoratione beneficiorum: eademq; illum ad alia inferenda promptum reddit. Semper miserate: sic etiam Homerus illum inducit. Du

cc te; &

ce te: ⁊ certe maris fluctus.i.animi perturbationes duce: Apolline.i.sapientia tolleramus. ¶ Fugientis: ipsa enim humana fœlicitas semper fugere videtur aliqua assiduo superueniẽte molestia: vnde fuit illud Solonis: sed scilicet vltima. ¶ Semper expectanda dies homini est diciq; beat⁹. Ante obitũ nemo postremaq; funera debet.

Præscia[a] venturi da[b] (non indebita[c] posco
Regna meis fatis) Latio considere Teucros;
Erranteisq[d] Deos; agitataq[e] numina Troiæ.
Tũ Phœbo[f], ⁊ Triuiæ solido de marmore tẽpla
Instituam, festosq[g] dies de nomine Phœbi.
Te quoq[h] magna manẽt regnis penetralia[i] nr̃is.
Hic ego námq tuas[k] sortes, Arcanaq fata

SER. a ¶ PRÆscia venturi: absolutũ est rerum venturarum. b ¶ Da: dic: vt Qui sit da tity re nobis: vnde est contra: Accipe nunc danaũ insidias. Non enim pstare aliqd poterat: sed indicare futura. c ¶ Non indebita posco: deest si. Est autem ὑπερμος idest longissimũ hyperbaton. Phœbe ⁊ vos dijq; deæq; ⁊ tu o vates da.i.dic Latio Teucros considere: si non posco regna meis fatis indebita. Dic at cõsydera: idest vtrũ possumus cõsidere. Verecũde aũt dictum est. Si non indebita posco: cũ certum esset: qa debebantur eis regna. d ¶ Errantesq; deos: vt dijs sedem exiguã patijs. e ¶ Agitataq; numina Troiæ: aut mecũ vexata: aut certe ξόανα dicit.i. simulacra breuia q̃ portabantur in lecticis: ⁊ ab ipsis mota infundebant vaticinationem: quod fuit apud Aegyptios ⁊ Carthaginẽses. f ¶ Tum phœbo ⁊ triuiæ: vt solet miscet historiã: nã hoc templũ in palatio ab Augusto factũ est: sed quia Augustus cohæret Iulo: q ab Aenea originẽ ducit: vult Augustũ patrũ vota soluisse ab ænea vota p se reddere quasi ⁊ dignitatis hæredem pp stirpem vñ descendit. g ¶ Festosq; dies de nomine phœbi: ludos apollinares: qui scd̃m quosdã bello punico secũdo instituti sunt: scd̃m alios tẽpore syllano ex responso Martiorũ fratrum: quibus Sibylla prophetauerat: quorũ extabant vt sibyllina respõsa. h ¶ Te quoq; magna manẽt nostris penetralia regnis: idest coleris vt numen. Manẽt aũt expectãt in futurum. i ¶ Penetralia: secreta tẽplorũ. k ¶ Tuas sortes: sibyllina rñsa: q̃ (vt supra diximus) icertũ est cuius Sibyllæ fuerint: quanq̃ cumanæ Virgilius dicat: Varro Erythrææ. Sed cõstat regnante Tarquinio quandã mulierẽ nomine Hamaltheã obtulisse ei nouẽ libros: in qbus erãt fata ⁊ remedia romana: ⁊ p his poposcisse tercentũ philippeos: qui aurei tunc pciosi erant: q̃ cõtẽpta alio die trib⁹ incensis reuersa est: ⁊ tãtũ poposcit. Irẽ tertio alijs tribus icensis cũ tribus reuersa ẽ: ⁊ accepit pro trib⁹ tercẽtũ: q̃tũ postulauerat pro nouẽ. Hac ipsa re rege cõmoto q preciũ nõ mutabat: q libri i tẽplo Apollinis seruabant: nec ipsi tãtum: sed ⁊ Martiorum: ⁊ Begões nymphæ: q̃ artem scripserat fulguritarum apud Tuscos:

Vnde addidit Tuas sortes arcanaq; fata: ⁊ hoc ide tralut poeta: Aeneas tamen induciet quasi de psenti dicentẽ oraculo. CHRI. ¶ TEMPLũ: hoc templum Augustus i palatio cõdidit post pugnã acticã: in qua se ab Apolline adiutum putauit Augustus: vnde i octauo Actius hæc cernẽs arcus tendebat apollo. Desupois eo terrore ægyptus ⁊ indus. ¶ Omnis arabas: oẽs verterũt terga sabæi: ⁊ Prop. Musa palatini referamus apollinis ædẽ. Res est calliope digna fauore tuo ⁊ paulo ĩfra. ¶ Festosq; dies: i Macrobij saturnalib⁹ sic scriptũ est Romæ cũ ex vaticinio Martij vatis carmineq; sibyllino ludi celebrarẽtur Apollini repentino aduentu hostis plebs ro. ad arma excitata occurrit hosti quo tpe nubes sagittarũ in aduersos ferri visa hostes fugauit ⁊ victores romanos ad spectacula dei hospitalis reduxit: ⁊ paulo infra: sed inuenio i litteris hos ludos victoriæ nõ valitudinis causa: vt quidam putant institutos. bello enĩ punico hi ludi ex libris sibyllinis primo sũt instituti suadente Cornelio rufo decemuiro: qui propterea sibylla cognominatus est: et postea corruptione primus cepit sylla vocari. Fertur etiam in carminibus Martij vatis cuius duo volumine illata sunt in senatum inuentum esse ita scriptum: Hostem romani si ex agro expellere vultis. Vomicas quæ gẽtium venit longe: Apollini censeo vouẽdos ludos qui quot annis comitet Apollini fiãt. iis faciendis psit is ptor qui ius populo plebiq; dabit summum decẽuiri græco ritu hostiis sacra faciant. Hoc si recte facietis gaudebitis semper: fietq; respub. melior: nam is diuus extinguet per duellos vestros: q vestros campos pascunt placide ex hoc carmine dies vnus procurandi causa rebus diuinus impensis est: postea senatuscõsultum factus vt decẽuiri libros sibyllinos adirent in quibus cum eadem reperta nunciatum esset: censuerunt patres apollini ludos vouendos faciendosq;. Inq; eam rem. xij. millia aeris ptori: ⁊ duas hostias maiores dari: decemq; viris pceptũ vt apollini facerẽt aurato tauro: ⁊ duabus capris albis auratis latonæ boue fœmina aurata. ¶ Ludos icceirco populus coronatus spectare iussus est.

Ludi Apollinis

decẽuiri sibyllini

Dicta meæ genti ponam, lectósq;[a] Sacrabo
Alma viros. folijs[b] tantum ne nomina māda.
Ne turbata volent rapidis ludibria Ventis,
Ipsa[c] canas oro. finē[d] dedit ore loquendi.
At Phœbi[f] nondum[e] patiens immanis in antro
Bacchatur Vates, magnum si pectore possit
Excussisse[g] Deum[h]. tanto magis ille fatigat

SER. a ¶ LECTOSq; sacrabo viros: quia nisi patritij non fiebant. Sciendū sane primo duos librorū fuisse custodes: inde decē: Inde qndecī vsq; ad tēpora syllana. post creuit nūerus: nā lx. fuerūt: sed remansit. xv. virorum vocabulū. b ¶ Folijs ne tātū carmina manda: vt Varro dicit in folijs palmæ i͠terdū notis iter dū scribebant sermonib⁹: vt in tertio supra diximus. c ¶ Ipsa: ꝓ tu: ꝗ ꝓnomen posuit eius ꝑsonæ de qua loq̄mur ꝓ illius cum qua loq̄mur: est autem græcum. Nam dicunt σὺ αὐτὴ εἰπέ. i. tu dic. d ¶ Finē dedit ore loquendi: hoc est definijt ei: vt ore loqueret̄: nec in folijs scriberet. e ¶ Nōdum patiēs: aut q̄ nōdū posset iplere oraculorū sermones: aut dū vacat: ꝗ est ipatiens. f ¶ Phœbi bacchat̄ vates: bene bacchat̄. Idē enī ē Apollo qui Liber pater: q Sol. Vnde ait Luc. Cui numine mixto Delphica thebanæ referūt trieterica bacchæ. Vnde i eorū sacris erat phœbadum baccharūq; conuentus. g ¶ Excussisse deū: excuti ꝓprie de eq̄s dicim⁹: qđ iō traxit: q̄a Phœbus. i. Sol equis vtit̄: ꝗ nūc Sibyllā q̄si equū: Apollinē quasi equitē īducit I ea ꝑmanēs trāslatiōe excussisse ait: vt Excussus acōtēus. Itē Fera corda domās: qđ ꝓprie equorū ē ꝗ frena ꝗ stimulos pati: vt Ea frena furenti Cōcutit. ꝗ stimulos sub pectore vertit: qđ autē dicit magnū deū non re vera ait: sꝫ rettulit ad affectū colētis: vt Sūme deū sancti custos soractis Apollo. Vnicuiq; enī deus ipse quē colit magn⁹ videt̄. h ¶ Excussisse deū: ꝓ excutere: tēpus ꝓ tpe. Est autē attica figura: qua nos vti non cōuenit: vt ἀόριστος ponat̄ pro ἐνεστῶτος vt γράψαι pro γράφειν hac licenter vtuntur poetæ.

CHRI. ¶ LECTOSq; s. nā a pricipio duo lecti sūt ex patritio ordine custodes librorū sibyllinorū: ꝗ dicti sunt duumuiri. Deinde cum plebs istius quoq; magistratus particeps reddi adnixe cōtēderet: ꝓ duobus decēuiri creati sūt: qnq; ex patricijs: totidēq; ex plebeis: ꝗ sūt appellati decēuiri: qđ nomē ēt deinceps mansit quāuis numerus auctus esset. ¶ Folijs tm̄: nā in tertio admonitus ab Heleno fuerat: vt peteret sibi oraculū sermone sibyllæ dari: nō aūt mandari: nā Quæcūq; in folijs descripsit carmina virgo Digerit I numerum atq; antro seclusa reliq̄t Illa manent imota locis atq; ab ordine cedūt Verū eadē verso tenuis cū cardine ventus Impulit ꝗ teneras turbauit ianua frondes Nūquā deinde cauo volitātia prēdere saxo Nec reuocare situs: aut iungere carmina curat Incōsulti abeunt: sedēq; odere sibyllæ Hic tibi nequa moræ fuerit dispēdia tanti Quin adeas vatē ꝓcibusq; oracula poscas Ipsa canat vocēq; voluens atq; ora resoluat.

¶ Folijs: folia frondes sunt. Sunt qui putēt frondes solum arborum esse: folia ꝟo arborū ꝗ herbarū: itē folia dicimus in quibus scribimus: ꝗ ē genus cuius species sint membranæ ꝗ chartæ. Membranæ ex pellibus ꝗ chartæ ex papiro. Phœbi nundū patiens: non enim valet mens humana ea q̄ adeo excellunt: vt supra nostras vires sint suscipere: donec Apollo idest sapientia nos componat adeo vt omnia nobis facilia esse videant̄. ¶ Excussisse: sæpe enī in mentē venit aliqđ magnū quod nostrū ingeniosum superet: vñ conamur illud a nobis abijcere. ¶ Bacchatur: qđ sol liberq; idem sit numen ꝗ ipse ostendit in Geor. vt Vos o clarissima mundi lumina habentem cœlo Quæ ducitis annū Liber ꝗ alma ceres: ꝗ Macro. multis argumentis ostēdit: ꝗ Orpheus hoc ꝟsu exꝑmit ἥλιος ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν. Sed nō euenisse voles. Iure dixit Aristo. eos qui in sollitudine seorsum ab alijs viuunt aut bestias esse aut plus q̄ homines. A deo. n. supra holēs ꝫ est relinquere ciuilem societatē: vt id non fiat nisi aut ex sensuum perturbatione ꝗ ex ipsa atra bili: vt vidimus quosdam furiosos: quos mysanthropos græci appellant: aut cum mens nostra ad originem suam redire cupiens omnia humana quippe quæ caduca corruptibiliaq; sint contemnit: solaq; diuina respicit. Verum antequam iis virtutibus corroborata sit: quæ animi iam purgati appellantur sæpe vacillat in consilio: quia multo maiora sese vndiq; offerunt impedimenta in hoc viuendi genere q̄ in ciuili. Iure ergo dixit grauiora bella nobis excitari terra: idest in hac solida vita contemplandi q̄ in mari idest in vita ciuili: in qua appetitus perturbationibus excitatur: sed postquam iis virtutibus quæ animi iam purgati vocantur corroborata est mens: hostes omnes cedūt: ꝗ veluti in naturam suam reuersis animus etiam in corpore nulla corporis contagione impeditus summa cum voluptate diuinis perfruitur. Ergo in primis istis difficultatibus non est cedendum: sed audacius contra eundum.

¶ FINGITq;

Os rabidũ fera corda domãs, fingitq;[a] p̃mendo.
Ostia[b] iamq; domus patuere ingentia centum
Sponte sua, vatisq; ferũt[c] responsa per auras.
O tandem magnis Pelagi[d] defuncte[e] periclis,
Sed terra[f] grauiora manent in regna[g] Lauini
Dardanidæ venient mitte hãc de pectore curã.
Sed non & venisse volent, Bella horrida[h], Bella,
Et Thybrim multo spumantem[i] sanguine cerno.
Nõ Simóis[k] tibi, nec Xanthus, nec Dorica[l] castra
Defuerint alius Latio iam parthus[m] Achilles
Natus[n] & ipse Dea nec Teucris addita[o] Iuno
Vsq; aberit cũ tu supplex in rebus[p] egenis,
Quãs gẽtes Italũ, aut quãs nõ oraueris Vrbes?
Caussa mali tanti coniux[q] iterũ hospita Teucris,
Externiq; iterum thalami.
Tu ne[r] cede malis, sed contra audẽtior ito,
Quàm tua te Fortuna sinet via[s] prima salutis,
Quod minime reris, Graia[t] pandetur ab Vrbe.
Talibus[v] ex Adyto dictis Cumæa[x] Sibylla
Horrendas canit ambages, antroq;[y] remugit
Obscuris[z] vera inuoluens. ea frena furenti

SER. a FINGITq; premẽdo: cõponit: vt Et corpora fingere lingua. Componit autẽ ad moderationem certa; dicẽdi: vt enĩ supra diximus oĩa quidẽ vidẽt: sed non oĩa indicant sacerdotes: vt supra Luc. Nec tantũ p̃dere vati Quãtum scire licet. b Ostia iãq; dom⁹ patuere: p̃cibus. s. & q̃ ante ostia erãt patefacta aditus esse cœperũt. c Ferunt responsa: quia supra ait Ora domus. d Pelagi defuncte periclis: nõ liberate pelago: sed marinis periculis. Nã adhuc nauigaturus ẽ: sed sine vllo discrimine. e Defuncte autẽ liberate. Nã dicimus functos officio q officia debita cõpleuerũt. vnde & honorib⁹ functi: & hinc defunctos mortuos dicimus qui compleuerunt vitæ officia: vnde est Nil iam cælestib⁹ vllis Debẽtem. f Sed terra: legitur & terra: vnum tñ est. g In regna lauini: alij latini legũt: cuius tunc erãt: sed qa diuina loquitur futura p̃occupat: postea. n. Lauiniũ dicet: licet possit ad Lauinũ Latini fratrẽ referri: q illic ante regnauit. h Horrida bella: q̃ contra hospitẽ cognatũq; suscepta sunt: vt Latinus dicturus est: Arma ĩpia sumpsi: Promissam eripui. i Spumantẽ sanguine cerno: quasi non prædicit sed videt quæ facturus est Turnus: vt Recalent tyberina fluenta Sanguine adhuc. k Non simóis tibi nec xanthus: Tyberinus & Numicus in quẽ cecidit. l Nec dorica castra: græca: & re vera. Nam Turnus græcus fuit: vt Et turno si prima domus repetatur origo: Inachus acrisiusq; patres, mediæq; mycenæ. m Parthus achilles: Turnum significat: & sic hoc dictũ est vt in bucolicis: Alter erit tunc tiphys & altera q̃ vehat argo Heroas: & hoc est quod dicit. Obscuris vera inuoluens: nam licet vera sint latent. Vnde Apollo λοξίας dicitur: idest obliquus. n Natus & ipse dea: de Venilia sorore Amatæ: vt Cui diua Venilia mater. Nec debet mirum esse Amatam fuisse mortalẽ: cum & Turnus Iuturnæ frater mortalis fuerit: nã hæc fuerant diuina beneficia. o Addita iuno: inimica. est autem verbum Lucilij & antiquorũ: vt Plautus Additus ioni argus. p In rebus egenis: p transitum ostẽdit famem futurã. q Cõiux iterũ hospita. Nam & Paris ab Helena fuerat suscept⁹ hospitio. Hospita autẽ more suo dixit: et bene ne aliqd imputetur Aeneæ: q̃si hoc fatorũ esse prædixit. r Tu ne cede ne cedas: sed esto audentior qua tua te fortuna p̃mittit. & bene aduersam fortunã edocet virtute: aut vitari: aut minui: aut patienter sustineri. s Via: rõ: opportunitas. t Graia pandetur ab vrbe: p̃pter Euãdrũ qui cum in Thusciam missurus ad Tarcontẽ est. v Ex adyto: locũ vaticinationis ostendit. x Cumæa sibylla: cumæa bene addidit propter discretionẽ. y Antroq; remugit: quia in antro: vt Pulsati colles clamore resultãt. z Obscuris vera inuoluẽs: vera & obscura confundens. Est aũt hypallage veris obscura inserens.

CHRI. FRENA: in singulari tñ neutri generis est: in plurali masculini & neutri. Furenti: Furore: eo. s. furore quo percita vaticinari possit. Furor. n. duplex est: alter malus: alter bonus. Nã qui ex humorũ perturbatione nascitur: is hominem a ratione deijcit & in insaniam adducit. Qui vero diuinitus ĩfunditur homines supra hominem erit & deo proximum: dum illo afflatur: reddit quapropter apud Platonẽ quatuor diuini furoris species ponuntur: ait enim animos nostros anteq̃; rerum terrenarum desiderio grauarentur: æternas sedes habitasse: & ĩ deo speculo in quo omnes Ideæ elucescunt vidisse iustitiam: sapientiam: harmoniam: & diuinæ naturæ pulchritudinem

quas Ideas diuinas essentias primas naturas quæ in æternitate dei sint nominat: quarũ per
fecta cognitione animi illic nutriuntur ad corpora inde terrenorum cognitiõe: appetitiõe
q; delati qui prius ambrosia & nectare. i. cognitione dei & gaudio fruebantur. Letcus. i. obli
uionem in descensu hauriunt: nec prius ad supera reuolant: q̃ cognitionẽ illã recuperẽt: hoc
duabus virtutibus: i. dest morali & contemplatiua assequunt: moralemq; iustitiã: & sapiẽtias
nuncupant. His ergo tanq; geminis nõ ad supos reuolare I phædone demonstrat: & in phæ
dro sola philosophi mens ait recuperat alas. In qua recuperatione abstrahit a corpore. Deo
q; plenius ad cœlum trahit aĩus q̃ abstractio furor est: q in quatuor partes diuidit: neq; diui
norum reminiscimur nisi quibusdam vmbris ac imaginibus: quæ corporeis sensibus perci
piuntur. His Paulus & qui Paulũ sectat Diony. inuisibilia dei per ea quæ hic facta sunt aiunt.
Diuinæ igitur sapientiæ imago est nr̃a sapientia: Harmoniæ ea q̃ instrumentis musicis et
vocibus humanis oritur harmonia: pulchritudinis aũt ea quæ ex partium: membrorumq;
corporis quæ aptissima cõpositione conficit: conuenientia: venustasq; imago est: sed cũ sa
pientia nullis: aut paucis percipiatur neq; corporeis sensibus comprehendatur: diuinæ sa
pientiæ paucæ apud nos extant imagines: & hæc quidem sensibus incognitæ sunt. Itaq; in
phædro dicit simulachrum sapientiæ oculis cerni non potest qđ si cernatur mirabiles amo
res diuinæ illius cuius est simulachrum nobis excitaturum sit. Pulchritudinis aũt imago
oculis harmoniæ auribus percipitur qui reliquorum sensuũ teste eodem Platone sunt acer
rimi: quapropter iis simulachris qui corporibus insunt in aĩum per corporis sensus pene
trantibus reminiscimur eorum q̃ extra corpus constituti videamus qua recordatione ani
mas recupamus: & a cõtagione corporis paulatim purgati diuino furore afficimur: pulchri
tudinis aũt specie quã oculi porrigunt illius quæ diuina est pulchritudo recordari ardentis
sima cupiditate illam desideramus: qui furor diuinus est: & a Platone amor appellatur: atq;
amor diffinitur amor corporeæ pulchritudinis desiderium ad contempland. s. rursus diuinam pul
chritudinem redeundi: atq; iis qui sic afficitur non mõ diuinam pulchritudinem desiderat:
sed ea q̃ oculis patet. Delectatur. nam amantes non solum re amata: verũ etias illius simu
lachris delectantur: sed crassioris ingenij est huiuscemodi solũ (vt ita loquar) vmbras secta
ri. Verum aũt illam pulchritudinem negligere. Huius aũt stulti amoris petulantia: lasciuia
q; comes est. Isq; diffinitur irrationabilis: insolensq; eius q̃ sensu percipitur circa corporis
formam voluptatis cupiditas: vel est ardor aĩ in proprio corpore mortui in alieno viuentis:
vnde epicurei credunt amorem esse nixũ atomorum sese ei a quo simulachra pulchritudi
nis hausta sunt penitus infundendi hunc Pla. ab humanis morbis natus sollicitudine ple
num esse vult: & in illos proueniret: quorum mens tenebris adeo circũfusa sit: vt nihil altius
suspiciens solam fragilis corpusculi imaginẽ admiretur: qui aũt huiuscemo. h tenebris libe
ri sunt: ii obiecta corporea forma illa primo vt diuinæ pulchritudinis simulachro delectat:
ac statim ex hac in diuinorum memoriam rediens eius ardentissimo desiderio ad supa fe
runtur: atq; furor qui per oculos percipitur. huiuscemodi est per aures vo musice numeros
aĩus percipit: quibus imaginibus admouetur: vt diuinam harmoniam acrioris quondas ai
intimo sensu consideret. Diuina aũt harmonia eodem Plato. auctore duplex est. Altera. n.
in æterna dei mente perdurat. Altera in cælorum ordine ac moribus: qua mirabilẽ cæli cõ
centum faciunt. Ergo animus qui ante corporis ingressum illam audiebat: nunc per aures
Harmoniæ imagines illius percipiens desiderio veræ harmoniæ percipiendæ afficitur: & ad superas se
des reuolare contendit: Interim in carcere corporis clausus illam nititur imitari: sed alij: vt
illam imitentur: aut vocibus aut humanis instrumẽtis vtuntur: quos leues vulgaresq; mu
sicos dicimus: nonnulli grauiori iudicio intimæ rationis sensum profundasq; notiões ver
sibus numerisq; illustrant: hiq; sunt qui diuino furori pciti grauissima q̃dam ac plenissima
carmina ingenti ore effundunt. Hæc aũt poesis appellatur: q vocum ac motuum numerus
grauissimos quosdam & delphicos sensus summo ardore exprimit. Vnde non solum con
centu vocum auribus blanditur: verum etiam ambrosiæ cælesti simillimum menti pabu
lum affert. Ideoq; proxime ad diuinitatem accedit Oririq; poeticum hunc furorem a mu
sis existimat. Qui autem sine musarum instinctu poeticas ad fores accedit sperãs quasi ar
te quadas I poetam bonum euasurum: inanis quidem ipse ac eius poesis efficitur: qui autes
cælesti vi inspirantur: adeo diuinos sæpe musis afflatos sensus exprimunt: vt ipsemet de
inde a furore derelicti vix illos intelligant. Musas autem Plato cælestes cantus intelligit:
Camoenæ vñ acantu etiã camœnas illas latini appellãt. Quapropter musis idest cælestibus numini
bus a cantibus incitatio ad eo imitationem poeticos modos ac numeros meditantur.
itaq; in libro de repub. vbi de sphærarum motu scribit Plato. singulis orbibus singulas in
sidere syrenas refert motum sphærarum significans: nam syren deo canere est. Theologi
quoq; veteres octo musas octo sphærarum cantus & nonam maximam quæ ex omni
Poesis bus conficitur harmoniam esse dixere: ergo poesis a diuino furore furor a musis mu
sæ a Ioue

ſæ a Ioue proficiſcuntur. Iouem enim mundi totius animum Platonici intelligunt: vt in ſequentibus apparebit: ꝛ in Buco. a Ioue principium muſæ iouis omnia plena. animus ergo iſte q̄ſi vbiq; viget ꝛ cœlum quaſi cytheram quãdam: vt Alexander mileſius pythagoricus inquit: exagitans cœleſtẽ perficit harmoniã: atq; Orpheus Iuppiter inq̄t primogenitus: Iuppiter nouiſſimus: Iuppiter caput: Iuppiter medium: Iuppiter fundus terræ a cœli ſteliferi: Iuppiter prodiſt maſculus: Iuppiter incorruptibilis ſponſa: ꝛ plura alia dicit: ex q̄bus intelligitur illum oĩbus infuſum corporibus continere: atq; alere cuncta: vnde Luca. Iuppiter eſt quodcũq; vides: quodcunq; moueris. Sunt p̄terea duæ aliæ furoris ſp̄es: altera circa myſteria: altera circa vaticinia. Primus furor vehementior animi concitatio in iis q̄ ad eorum cultum ac religionem pertinent p̄ficiendis. Affectus v̄o mentis qui talẽ furorẽ falſo imitatur ſuperſtitio dicit̃. Vaticinium aũt eſt diuino afflatu inſpirata p̄cenſio. Ergo in vaticinio furor eſt: ſi aius acrius exarſerit cum mens a corpore abſtracta diuino inſtinctu concitatur: nã ſi futura quadã humana ſagacitate p̄uidentur: non vaticiniũ: ſed prudentia: ꝛ coniectatio appellat̃: ergo amori diuino libidinoſus amor poeſi leuior muſca. myſterio ſuperſtitio: Vaticinio prudentia opponit̃: amori venus poeſi muſæ myſterio Bacchus: vaticinio Apollo præeſt. Habes ex platonica diſciplina quatuor diuinos furores. Quapropter recte dixit poeta: Et frena furenti: quia vaticinij furore percita eſſet.

Concutit: ꝛ ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.
Vt primum ceſſit[a] furor: ꝛ rabida ora quierunt,
Incipit Aeneas Heros. non vlla[b] laborum
O Virgo noua[c] mi facies inopiná ue[d] ſurgit.

SER. a. ¶ CESSIT furor: nõ penitus receſſit: ſed paulatim cœpit imminui. Nam et paulo poſt eſt de miſeni morte dictura: qđ non procedit ſi nunc numen receſſit. b ¶ Non vlla laborũ O virgo: o licet ſit naturaliter breuis in ſmonibus latinis. apud Virg. tñ pro lõga habetur: vt hoc loco: O virgo. Item alibi: Quis te magne Cato tacitum: exceptis ego: vt Aſt ego quæ diuum: ꝛ duo: vt Si duo p̄terea: ſcio: vt Nunc ſcio qđ ſit amor: ꝛ neſcio: vt Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos. Apud alios o niſi in græcis noĩbus non p̄ducit̃: qđ ꝛ nunc ſeq debemus: dicunt tñ quidã o tunc produci in noĩatiuo q̄ñ ꝛ in genitiuo fuerit producta: qđ falſum eſt. Nã ꝛ Virg. produxit virgo: cũ virginis faciat. ꝛ Luc. Cato corripuit: vt Nos Cato da veniã: cum Catonis faciat. Itẽ Iuno: cum p̄ducat Virg. Statius tñ corripit. Sane ſciendũ allocutionẽ hãc eſſe ſuaſoriã cũ partibus ſuis. Nã honeſtum eſt q̄ dicit ſe patrẽ requirere: vtile: vt ab eo patriæ originẽ diſcat: neceſſariũ: quia iuſſerat pater: vt Ditis tamẽ ante Infernas accede domos: poſſibile: quia ait Quãdo hic inferni ianua ditis Dicit̃. Itẽ Potes nanq; oĩa: ſi omnia: ꝛ hoc. c ¶ Noua mi facies: ſpecies. Et ſciendũ pronomen mihi nunq̃ in ſynæreſim venire: ne ĩcipiat eſſe blandientis aduerbiũ. ꝛ licet quidã huius loci nitãtur exẽplo: non procedit: vel q̄a vnum eſt exemplũ: vel q̄a poteſt eſſe etiã blandientis aduerbiũ: nil v̄o pro metri neceſſitate cogitur. Nã ſi pars ſequens orõnis a vocali incohet nihil dicimus: vt Heu nihil inuitis fas quẽq̃ fidere diuis. Si aũt a conſonante incohet: nil ponimus: vt Iuue. Nil tale expectes: emit ſibi multa videmus. d ¶ Inopiná ue ſurgit: nomen eſt non participiũ. Nam inopinara diceret: quod non procedit. Opinat̃ v̄o venit ab eo quod ẽ opinor: ſed quia inopinor non dicimus: ideo nec inopinatus facit: ſicut ꝛ nocens participium eſt: quia inuenimus noceo: innocens nomẽ: quia innoceo non dicimus. nullum eſt enim participiũ quod a verbo non trahatur: licet a ſui verbi forma non veniat: vt placita: licet placeor non dicamus: tamen placeo inuenimus: ſicut ꝛ pranſus: ꝛ cœnatus: ꝛ titubatus. Item regnata: triumphata. Vnde galeatus et tunicatus nomina cõprobantur. nullum enĩ verbum horum originis reperitur.

CHRI. ¶ CONCVtit: ex eo qđ eſt quatio fit excutio qđ ſignificat quatiendo eĳcere: ꝛ incutio quatiendo ĩmittere: nã quæ nõ ſedare: ſꝫ cuꝫ ĩpetu ſubeunt incuti dicunt̃. Diſcutere quatiẽdo in diuerſas p̄tes deĳcere: ꝛ p̄ ſimilitudinẽ dicimus diſcutere reꝫ quã diligẽter rimamur: ꝛ eius oẽs partes inquirimus. Hinc diſcuſſũ dicimus negocium: cuꝫ per oẽs ſuas partes diligenter eſt cognitus. Nã vt ex diſcuſſa veſte oĩa quæ intus latebant prodeunt ꝛ apparent: ſic eſt diſcuſſa re de qua ambiguitur qđ latebat: verũ apparet percutio verbero. Recutire autem non eſt a quatio: nec in præterito recuſſi eſt. ſed recutiui recutitum. Eſt autẽ acute: vnde recutitos dicimus iudæos q circũciſione cutem quæ p̄putium eſt deponũt: q̄uis ſunt qui velint hoc participium eſſe ſine origine verbi. ¶ Stimulus: eſt omne quo pungimus: ꝛ eſt græco. illi enim στιζω pungo ꝛ verbero dicunt hinc γτυμω Aeneas heros: quaſi dicat propterea fuit tanti animi: vt hæc petere non formidaret: quoniam eſſet heros: Heroicæ enim virtutes opus ſunt ſi quis hinc ſpeculandi difficultatem tollere vult. De his loquitur Ariſto. in æthicis.

recutio

Stimul⁹

: ¶ Noua mi facies: Ostendit ex grauissimorum philosophorum sententia quæcunq; ex improuiso accidant solere esse grauiora: propter quod ait se prius excogitasse quæ res maxime medetur perturbationibus: nã vt ait Cice. Nihil est qđ tam obtundat: eleuetq; ægritudinem q̃; perpetua in omni vita cogitatio: nihil esse qđ non accidere possit q̃; meditatio conditionis humanæ q̃; vitæ lex: cõmentatioq; parendi: quæ non hoc affert vt semper mereamus: sed vt nunq̃; Neq; n. qui rerum naturam: qui vitæ veritatem: qui imbecillitatem generis humani cogitat mœret: cum hoc cogitat: sed tu maximæ sapientiæ fungitur munere. Vtrũq; enis consequetur: vt & considerandis rebus humanis proprio fungatur philosophiæ officio & aduersis casibus triplici consolatione sanetur. Primum quod posse accidere diu cogitauerit: quæ cogitatio vna maxime molestias omnes extenuat: ac diluit: Deinde quod humana ferenda intelligit postremo qđ videt malum nullum esse nisi culpam.

Omnia[a] præcepi, atq; animo mecũ ante pegi.
Vnum oro (quandò[b] hic inferni ianua regis
Dicitur; &[c] tenebrosa[c] palus [d] Acherõte [f] refuso)
Ire[g] ad conspectum Cari genitoris, & ora
Contingat: doceas iter, & sacra[h] ostia pandas.

SER. a ¶ OMNIA pcepi: atq; animo mecũ ante peregi: ante cognoui ab Heleno: vel a patre qui ait: Gẽs dura atq; aspera cultu Debellanda tibi latio est. Dicit autem se futura partim audisse: partim mente percepisse: sed occurrit: Si nouit omnia: quid cõsulit numen? nosse se omnia quantũ ad labores ptinet: dicit: & concedit totã petitionẽ: vt ad illud veniat: quo possit patrem videre. Nam quod dicit Vnum oro: non solum id dicit: sed præcipuum: vt Vnam Post habita coluisse Samo.
b ¶ Quando: siquidem: & est coniunctio.
c ¶ Et tenebrosa palus Acheronte refuso: paludẽ pro lacu posuit: nam auernum significat: quẽ vult nasci de Acherontis æstuariis.
d ¶ Palus aũt bene iste produxit lus: qa paludis facit: qđ supra plenius diximus. Hora. corripuit: vt Sterilisq; diu palus: aptaq; remis.
e ¶ Tenebrosa autem nigra: per qđ altam significat: vt Nigra figit sub nube columbas. i. alta. f ¶ Acherõte refuso: Acheron fluuius dicitur inferorum quasi sine gaudio: sed constat locũ esse haud longe a baiis vndiq; montibus septum: adeo vt nec orientẽ: nec occidentem Solem possit aspicere: sed tantũ medium diem. quod & Homerus ipse scribit.

ἔνθα δὲ κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε
ἤέρι, καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ᾽ αὐτοῖς
ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν
οὐδ᾽ ὁπότ᾽ ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα
οὐδ᾽ ὅταν ἂψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ᾽ οὐρανόθεν προτράπηται
ἀλλ᾽ ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι

Quod aũt dicitur ignibus plenus: hæc ratio est quia omnia vicina illic loca calidis & sulphuratis aquis scatent. sine gaudio autem ille dicitur locus: qđ necromantia (vt dicũt) non nisi ibi poterat fieri: quæ sine hoĩs occisione non fiebat: nam & Aeneas: illic occiso Miseno sacra ista cõpleuit: et Vlyxes occiso Elpenore: Sicuti sequẽtes Homeri versus testantur licet cecidisse illum fingat Home. & inde mortuum esse.

ἐλπήνωρ δέ τις ἔσκε νεώτατος, οὐδέ τι λίην
ἄλκιμος ἐν πολέμῳ οὔτε φρεσὶν ᾗσιν ἀρηρώς
ὅς μοι ἄνευθ᾽ ἑτάρων ἱεροῖς ἐν δώμασι κίρκης
ψύχεος ἱμείρων κατελέξατο οἰνοβαρείων·
κινυμένων δ᾽ ἑτάρων ὅμαδον, καὶ δοῦπον ἀκούσας
ἐξαπίνης ἀνόρουσε, καὶ ἐκλάθετο φρεσὶν ᾗσιν
ἄψορρον καταβῆναι ἰὼν ἐς κλίμακα μακρήν·

Quanq̃; fingat in extrema pte oceani Vlyxes fuisse: qđ & ipse Home. falsus eẽ ostendit ex q̃litate locorum quæ cõmemorat: & tpe nauigatiõis. dicit. n. eũ circeiũ nocte nauigasse: & ad locũ venisse vbi sacra pfecit: qđ de oceano nõ pcedit: de cãpania manifestum est: vt hisce versibus in. λ. ὀδυ. testat. idem Home.

ἀλλ᾽ ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι
νῆα μὲν ἔνθ᾽ ἐλθόντες ἐκέλσαμεν ἐκ δὲ τὰ μῆλα
εἱλόμεθ᾽ αὐτοὶ δ᾽ αὖτε παρὰ ῥόον ὠκεανοῖο
ἤομεν ὄφρ᾽ εἰς χῶρον ἀφικόμεθα ὃν φράσε κίρκη.

Præterea a Baio socio eius illic mortuo Baias cõstat eẽ nominatas. Dicit̃ ẽt vidisse Herculẽ: iõ qa illic sũt Bauli: & locus Herculis dict': q̃si boaulia: qđ illic hũit alalia: q̃ Geryõi detracta ex Hispania adduxerit. g ¶ Ire contingat: vt̃ nimius est. vt ire ꝯtingat: iter doceas. h ¶ Sacra ostia pandas: aut venerabilia: aut execranda: sicut de Tartaro dicturus est: Sacræ panduntur portæ.

ILLVM

Illum[a] ego per flămas, & mille sequĕtia[b] tela
Eripui his humeris, medióq; ex hoste recepi[c].
Ille meum[d] comitatus iter maria omnia mecũ,
Atq; omnes Pelagiq; minas, Cæliq;[e] ferebat
Inualidus vires[f] vltra, sortémq; senectæ.
Quin vt te supplex peterẽ, & tua limina adirẽ,
Idem orans[g] mandata[h] dabat. Natiq;, Patrísq;
Alma, precor, miserere: potes nãq; omnia, nec te
Nequiq; lucis[i] Hecate præfecit Auernis.
Si potuit[k] manes accessere coniugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibúsq;[l] canoris,
Si fratrem[m] Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viam toties. quid Thesea[n]? magnũ[o]
Quid memorẽ alcidẽ? & mi[p] gen[9] ab Ioue summo.
Talibus orabat dictis, arásq;[q] tenebat.
Tum sic orsa loq Vates. Sate[r] sanguine Diuôm

SER. a ℂ ILLVM ego per flămas: meritũ approbat patris: vt iustũ videatur esse desiderium. b ℂ Sequentia tela: vt Ardentis clypeos atq; æra. c ℂ Ex hoste recepi: liberaui: vt Frugesq; receptas. Ex hoste aũt plus ẽ q̃ si ex hostibus diceret: vt supra diximus. Ex hoste enim generaliter dicit: ex hostibus partẽ ostẽdit sicut dicendo terram significam[9] elementũ: terras vo singulas partes: vt Italiæ Africæ. d ℂ Meũ comitatus iter: non spe salutis: sed mei causa: vt Cedo equidẽ: nec nate tibi comes ire recuso: vnde addidit tibi: idest tui causa: non mei. e ℂ Caliq; ferebat: vt ante morte præuentus sit: q̃ ferre desierit: & mire imperfecto vsus ẽ tẽpore: ac si diceret adhuc si viueret ferret. f ℂ Vires vltra sortemq; senectæ: qa senectæ sors est quies & ocium: sicut pueritiæ ludus: amor adolescentiæ: ambitus iuuenilis ætatis. Ergo aliud ferebat pater q̃ sors exigebat senectæ. g ℂ Orans mandata dabat: sic dictum est: vt Et supplex tua numina posco: in re ol ad imperandũ patri ius erat maior ad ĩpetrãdũ vis ẽ eũ rogare: cui possis iubere. h ℂ Mãdata dabat: vt Huc casta sibylla Nigrarũ multo pecudum te sanguine ducet. i ℂ Lucis hecate præfecit auernis: Hecate triũ potestatum numen est. Ipsa est enim Diana Luna Proserpina: sed solam Proserpinã dicere nõ potuit propter lucos q Dianæ sunt. Itẽ Dianã quia auernis ait: bene elegit nomẽ in quo vtrunq; constabat: vnde Lucanus de Proserpina ait: Nostræq; hecates ps vltima. k ℂ Si potuit manes: nitit exemplis: quæ inferiora sunt per cõparationem: vt ipse videatur iustius velle descendere: Nã Orpheus conatus est reuocare vxorem: hic vult tantũ patrẽ videre. Orpheus aũt voluit quibusdã carminibus reducere animã coniugis: Quod quia ĩplere non potuit: a poetis fingitur receptam iam coniugẽ perdidisse: dura lege Plutonis. Quod etiã Virgi. ostendit dicendo Arcessere: quod euocantis est proprium. l ℂ Fidibusq; canoris: bene sonantibus chordis. Fidibus autem est a nominatiuo hæc fidis: vt sit pyrrichius: nã fides iambus est. m ℂ Si fratrem pollux alterna morte redemit: vt supra diximus: Helena & Pollux de Ioue nati Imortales fuerunt: Nam Castor Tyndari filius fuit: cuius mortẽ suo Ireritu fratna pietas redemit. Quod iõ fingitur: quia horũ stellæ ita se habent: vt occidẽte vna oriat altera: & iterum exẽplũ p cõparationẽ: qd̃ qa piũ ẽ: se ad frequentiã ptulit dicẽdo: Itq; reditq; viam toties: ppter stellas Iter se oriẽtes & occidentes Castoris & Pollucis. quod Homeri vsus testatur ĩ odyssea.

δικε νερθεν γῆς τιμὴν πρὸς ζηνὸς ἔχοντες,
ἄλλοτε μὲν ζώουσι ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
τεθνᾶσιν, τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἶσα θεοῖσιν

n ℂ Quid thesea? durum exẽplũ: vnde nec Imoratus ẽ in eo: Dicit aũt inferos debere patere pietati q patuerũt ĩfanda cupiẽti. Nã hic ad capiendũ Proserpinã ierat cũ Pirithoo: & illic retentus luit pœnas: vt Sedet æternumq; sedebit Infelix Theseus. o ℂ Magnũ qd memorẽ alcidẽ? melius sic distinguit: licet quidam legant Quid Thesea magnũ: vt epitheton ei dent qui per se non est magnus: nã Herculẽ sine epitheto etiã magnum intelligimus. Sed melius est magnũ dare Herculi: q̃ sacrilego. p ℂ Et mi genus ab Ioue summo: occurrit tacitæ quæstioni tanq̃ Sibylla dixerit. ii enim qui descenderunt a dijs ducebant originem. q ℂ Arasq; tenebant: rogabant enim deos ararum ansas tenentes. r ℂ Sate sanguine diuôm: vnde Aeneas desijt: inde hæc sumpsit exordium.

CHRI. ℂ RECEPI. locus est ab honesto. ℂ Orãs: a necessitate: non enim spernenda sunt parẽtum iussa. Est etiam a possibili: nam cũ post mortẽ hæc sperasset minime credibile ẽ illũ ĩpossibilia ĩperasse. ℂ Potes. n. o. arguit a facili. ℂ Nec te: pbat illã esse qp frustra ppofita esset illi loco a dea harũ rerũ potẽtissima: nisi

Orpheus data simul facultas fuisset. ¶ Si potuit ma. probat exẽplo illam posse. Orphei aũt fabulã sic interpretatur Boetius: Euridicemq; interpretatur lata iustitia. i. omnẽ virtutem amat vir excellens quã si quis amittat cytharam. i. bonis artibus & actionibus recuperat: quod si iterum ab

Pollux eo labatur difficile est reuocare: sed de orpheo in geor. dictum est. ¶ Si fratrẽ pollux: Fabula est Iouem captum amore Ledæ cum ea sub forma cygni concubuisse: atq; inde duo oua nata: & ex altero Pollucẽ: & Helenã: & ex altero Castorem & clytemnestrã prouenisse: alij dicunt primum ouum solũmodo iouis fuisse: ppterea q; pollucem & Helenam imortales extitisse: sm ex Pindaro Castorem & Clytemnestram produxisse mortales. Addit Higinius hos fratres maxima cõcordia regnasse: & mare pyratis ifestatum sua opera pacatisse. Verũ cũ castor in pugna aduersus athenieses cecidisset: Pollux suã imortalitatem cũ illo cõmunicauit & impetrauit a ioue: vt alternatim viuerent: Sunt a ioue ingeminos cæleste signum conuersi: qd adeo amplũ ẽ vt cũ alter iã oriat: alter adhuc lateat: hinc alternatim viuere dicant: Iccircoq; a periclitantibus nautis in tempestate iuocant: qm dũ i terris essent: illos a pyratis seruarẽt: Diodo. aũt refert Orpheũ i argonautarũ grauissima tẽpestate sacra pegisse: quæ apud ægyptios dedicerat: ac deinde samothracas docuerat: ac paulo post duos igniculos supra capita pollucis & Castoris apparuisse: statimq; tẽpestatẽ cessasse: q sacra deinde a nauigãtibus obseruata sunt: & igniculi illi dioscurorũ numẽ eẽ putant. Hæc Diodo. Pli. autẽ verba de hac reponã: inquit ergo Vidi in nocturnis militũ vigilijs ihærere pilis p vallo fulgurum effigies. Eæ & antennis nauigantiũ: alijsq; nauiũ ptibus ceu vocali quodã sono insistunt: vt volucres sedẽ ex sede mutãtes graues cũ solitariæ venere mergentesq; nauigia: & si in carinæ ima deciderint exurentes. Gemine autẽ salutares & psperi cursus pnunciæ: quarũ aduẽtu fugari dirã illã ac minacẽ appellatã Helenã ferũt: & ob id Polluci & Castori nomẽ assignãt

gemini eosq; in mari deos inuocant. ¶ Horũ cæleste signũ gemini vocant. Is q pximus cancro est tres claras stellas habet: vnã in capite: & in singulis humeris singulas: Deinde in dextro cubito vnã. In vtroq; genu singulas: in singulis pedibus singulas: alter in capite vnã in singulis humeris singulas: i singulis manibus singulas: in singulis genibus singulas: in singulis pedibus singulas: infra sinistrum pedẽ vnã. Sunt itaq; stellæ q hoc signũ faciunt. xviij. Est aũt domiciliũ Mercurij: disponit hoiem ad litteraturã & scripturã: in corpore dominat humeris brachijs: & manib'. Efficit mediocrem statuã & hominem pulchrum.

Tros Anchisiade, facilis[a] descensus Auerni.
Noctes[b], atq; dies patet atri ianua Ditis,
Sed reuocare gradũ, supasq; euadere ad auras

SER. a ¶ FACILIS descensus auerni: legit' & auerno: idest ad auernũ: sed si auerni inferorũ significat: & lacũ pro inferis ponit. b ¶ Noctes atq; dies patet atri ianua ditis: oi tẽpore hoies i fata cõcidũt: & hoc poetice: nã Lucretius ex maiore parte & alij integre docent inferorum regna nec esse quidẽ posse: nã locũ ipsorũ quẽ possumus dicere: cũ sub terris dicant esse antipodes: in media vero terra eos esse: nec soliditas patitur: nec centrũ terræ: q terra sit in medio mundi est: tanta eius esse profunditas nõ potest: vt in medio sui habeat inferos: in quibus est tartarus: de quo legitur: Bis patet i pceps tantũ tenditq; sub vmbras. Quant' ad æthereũ cæli suspect' olympũ. Ergo hãc terrã in qua viuimus inferos esse voluerũt: qa est omniũ circulorum infima: planetarum scilicet septẽ Saturni: Iouis: Martis: Solis: Veneris. Mercurij: Lunæ: & duorũ magnorũ. Hinc ẽ qd habem' orizontis & ζωδιακοῦ de quibus supius pleni'. Et nouies styx interfusa coercet. Nã nouẽ circulis cingit terra. Ergo oia q de iferis finguntur suis locis hic esse cõprobabimus. Quod aũt dicit Patet atri ianua ditis. Sed reuocare gradũ superasq; euadere ad auras Hoc opus hic labor ẽ: aut poeticẽ dictũ ẽ: aut scꝫ philosophorũ altam sciẽtiã: qui dephenderunt bene viuẽtiũ animas ad superiores circulos. i. ad originẽ suã redire: qd dat Lucã Põpeio: Vt vidit quãta sub nocte iaceret Nostra dies. male viuẽtiũ vo diutius i his pmorari corporib' permutatiõe diuersa: & apud inferos semper.

CHRI. ¶ FACILIS descẽsus. a. infernũ prisci illi mortales q anteq; studiũ phiæ ad tãtũ vigoris adolesceret fuerũt nihil aliud esse voluerũt q; ipsa corpora qbus inclusæ animæ carcerẽ fœdũ ferunt. Et corpori ifernos fluuios

Inferi & supplicia q apud inferos sunt attribuerunt Platonici aũt de inferni finib' nõ idẽ sentiũt. Alij. n. in duas ptes mũdũ diuidũt: & alteras q faciat: quã aplamẽ dicũt vsq; ad globũ lunæ ptigere voluerũt q sit imobilis. Alteram q patiatur & mutabilis sit: a globa lunæ ad terrã vsq; producũt: & viuere aiam asserunt dũ est in parte imutabili. Mori aũt cũ ad partes cecidit q iter lunã & terras ẽ & eũ mortis & inferorum locũ posuerunt: vt lunæ globus vitæ mortisq; cõfiniũ sit: a luna enim deorsum natura incipit caducorum. Alij mundum in triplicem ordinem elementorum distinxerunt: vt primus sit terra: aqua: aer: ignis:

Secundus

Secundus sit luna pro terra: Mercurius pro aqua: Venus pro aere: Sol pro igne. Tertius autẽ ordo vniuersus sit: vt Mars sit ignis: Iuppiter aer: Saturnus aqua: A plães terra: & in ea sint campi elisij puris animis deputati. ex his campis cũ animæ emittuntur p tres elementorũ ordines trina morte in corpus descẽdunt. Alij mundũ vt primi in duas partes diuidunt: sꝫ solã aplanẽ vnã partẽ ponũt. Reliqua oia. s. septẽ spæræ & q̃tuor elemẽta alterã partem faciunt & is locus inferorũ dr̃. Christiani aũt in centro terre. Nã ibi sunt tenebræ exteriores. i. a luce distantes fletus & stridor dentiũ: & sic ait Propheta: Eripuit dñs aĩam meã de inferno inferiori. Nihil est centro inferius: & dñs dixit ꝙ filius hois esset futurus in corde terræ tribus diebus & in tribus noctibus. Centrũ. n. ita nouimus esse in medio terræ: vt cor est i medio corporis. Nec obstat ꝙ terræ soliditas cõcauitates nõ patiatur: nã sic spiritibus aut cælestibus aut malis: sic aĩabus nostris oia puia sunt: vt eãt quo volunt: nisi deus vetet: q̃uis ẽt profundæ spelũcæ in mõtibus teste nt ꝙ possint illic esse ↄcaua. Iob ait in ꝓfundissimũ infernũ descẽdent oĩa mea. Si aũt ↄsideremus ea q̃ dicunt a diuino Grego. infernus erit ab aere hoc caliginoso & repleto illis spiritibus: qui nec deo: nec lucifero assenserunt vsq; ad centrum terræ: sꝫ de inferno hactenus: nã noia qbus vocat suis in locis explicabunt. Descẽsus aũt ad inferos qnq; sunt. Primus cũ sm Platonicos aĩus in corpus descendit: & hæc mors animi dr̃: nã cũ a corpore inde dissoluitur dr̃ mors aĩalis: de quo descensu plurima: ꝑclaraq; apud Macro. ꝓhum Platonicũ reperies. Secũdus descensus est cũ animi suis sceleribus dãnati ad æterna supplicia descẽdunt. Tertius est cũ sacris qbusdam & nicromantia aĩas inde euocamus: vt latius patet apud Luca. Quartus cũ in vitia labimur. Quintus cũ in ↄtemplationẽ vitiorũ descendimus: vt illorũ pnitie cognita abeis abstineamus: q̃ rõne & Vir. nũc æneam descẽdisse fingit duce Sibylla: & noster diuinus poeta Danthes seipsũ descẽdere duce Virgilio cõminiscitur. Ponit. n. ille ex diuina christianorũ sapiẽtia summũ homini bonũ esse frui: deo ergo mẽte: ↄtẽplationeq; cælũ ascendere oportet: sed qm̃ nemo ascẽdit in montẽ dñi. i. in istius modi ↄtẽplationes: nisi innocens manibus & mundo corde. i. nisi mentem actionesq; a vitijs mundas gerat iccirco oportet: vt prĩo in infernũ. i. in ↄtẽplationẽ vitiorũ discedat: deinde illorũ pnitie cognita in purgatoriũ assurgat. i. purgatorijs virtutibus animũ ab omni labe mundũ reddat atq; inde in ipsos cælos penetret. i. earũ virtutum quæ animi iã purgati dicunt alis ad diuina res ↄtẽplandas eleuet: eadẽ ergo ratione quoad licet homini christiana veritate nõ imbuto rem tractat. Vir. sed ita: vt mõ descensũ sceleratorũ in vitia: mõ eorũ qui ad illa ↄtẽplanda descendũt. prosequat ergo facilis descensus: si descensum alæ ad corpus intelligas nihil est velocius si descensũ rõnis in sensualitatẽ qm̃ primi motus in ptãte nr̃a non sunt qd est celerius: q̃; labi in vitia qm̃ ad stultitia id prouenit facile est. stultorum aũt infinita est copia. Quapp est sn̄a phi clausis etiam oculis posse ad iferos descendere: hinc Hesio. τὴν μέντοι κακότητα ϗ ἰλαδὸν ἐστὶν ἑλέσθαι. Ante aũt ipsaꝫ virtutẽ sudorẽ & laborẽ eẽ dixit. Τῆς ἀρετῆς ὑδρῶτα θεοὶ προπαριοθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι.

Noctes atq; dies: peccatur nocte. i. per ignorantiam: peccatur die. i. per malitiam. Sed reuocare gra. nam cum ex hiatu vitiorum in ipso infimo appetitus fundo iaceat ratio difficile est illi redire ad superos. i. ad virtutem. Euadere: hoc verbo vtimur in rebus difficillimis & laboriosis. Videtur verbum esse a vado aquarum equo non ingredimur sine difficultate vnde dicimus euasit ad consulatum. Euasit in summum virum quæ quidem non fiunt sine difficultatibus & laboribus magnis. — Descensus ad inferos — Euadere

Hoc opus, hic labor est. pauci[a] q̃s Aequ[o] amauit
Iuppiter; aut ardens euexit ad Aethéra Virtus
Dijs[b] geniti potuere. tenẽt[c] media omnia siluæ;

SER. a PAVCI quos æquus amauit Iuppiter: Tria genera hominũ dixit ad superos posse remeare: quos diligit Iuppiter. i. hos quos in ortu benignus siderum aspectus irradiat. Iuue. Distat enim quæ sidera te Excipiant modo primos incipientẽ edere vagitus: quos prudẽtia subleuat. nã hoc est Quos ardẽs euexit ad æthéra virtus. Itẽ religiosos quos a dijs genitos dixit. ↄsequens. n. est: vt deorũ soboles religionibus vacet. b Dijs aũt geniti: quia corporibus se infundebãt potestates supernæ. vnde heroes procreabant. c Tenent media oĩa siluæ: causam reddit cur non facilis sit aĩarum regressus: quia oĩa polluta & inquinata sunt. Nam per siluas tenebras & lustra significat: quibus feritas & libido dominatur.

CHRI HOC OPVS. hæc est difficultas: hoc ẽ necesse. Pauci. q. e. a. Iup. ex profunda Platonis sciẽtia hæc sunt: Refert. n. Plato animos nostros duꝫ in cælis degunt ambrosia ac nectare pasci. i. deo frui: ac inde summum gaudium percipe verum cuꝫ homo in confinio rationalis creaturæ positus possit per virtutem deo fauente supra se emergere: sic vitijs infra se in infernum ruit ista demersio: quoniã de ↄfinio matre cõditionis labimur iure descensio ad iferos dr̃; quapp cũ in iferno sit.

mus beme th: nõ possumus nisi duabus alis recuperatis ad supos redire. Hæ at sunt iustitia & religio p iustitiã intelligit. Pla. oẽs vtutes: qbus a vitijs ita purgam: vt facile ad cognitiones rex cælestiũ valeamus erigi. Nã q vitijs inqnati sunt diuina ptẽplari non pñt: quappe apud Socra. est qp ĩpuro pux attingẽ nefas est: & sacrox carminũ poeta: pphetaq: cũ interrogarit. Quis ascẽdet in mõtes dñi: aut qs stabit in loco sancto el'.i. qs puenire ad diuinax rex speculationẽ valebit? rñdet Innocẽs manibus & mũdo corde. i. q neq; faciat neq; cogitet vitia: & ipsa veritas in euãgelio dicat: Beati mũdo corde: qm ipsi deũ videbũt: ergo prima ala iustitia est i. virtutes naturales: secũda vo religio. i. vtutes itellectiuæ q sunt itelligẽtia: scientia: sapiẽtia: & prudẽtia: nã purgari a vitijs: & ppea idonei ad ptẽplandũ effecti p has vtutes: pcipue aũt p sapias in diuinax rex cognitionẽ deuenimus: quapp cũ Maro dixit Pauci quos ardẽs vtus ad æthera vexit: primã alã intellexit: cũ vo Dijs geniti adiũxit. Secũdas alã notauit: neq; frustra positũ est. Quos æquus amauit Iuppiter. Nã q̃uis aiox nrox solus deus creator extiterit: ppeaq; nullis sint syderib' subiecti: tñ ex ptagione corpox: qbus includunt quæ syderibus subiecta sũt: trahũt pcupiscibilẽ & irascibilẽ vim: & irrõnales appetitũ atq; in de varias & ad vtutẽ affectiones & ad vitiũ inclinatiões. Quapp multi interest quo qsq; sydere natus sit neq; solũ hæc res circa morales vtutes cognoscit: sʒ & ad veri cognitionẽ ptinet. Nã q̃uis olus aiox eadẽ natura sit: vñ nisi a corpore erit? qd alij igenio memoria minime excellãt: alij ptra hebetissimi sint. Quapp si benigno syde aspectu qs nascat & ad bonũ simul & ad vex excitabit: sin ptra & ad vitia pclius erit: igenio hebeti existet. Quare autẽ Iouẽ potius q̃ aliũ planetã noiauerit facile est rñdere. Nã refert Ptolemæus I li. de harmonia certos quosdã numeros eẽ quos nũc cõmittã: p quos in olbus q sibi puenieñter iĩgunt: & aptant sit iugalis cõpetẽtia ne qcq; est qd alteri nisi p hos possit puenire: & cũ vitã nras pcipue sol & luna moderet ostẽdit Iouẽ olb' illis numeris soli pluribus aũt lunæ associari. Venerẽ vo olbus lunæ pluribus soli adiũgi: ac ppea pcludit Iouẽ primũ deinde Venerẽ datores esse bonox & animi & corpis. Præterea ostẽdunt mathematici optimos mores atq; oẽm iustitiã a Iouis influxu hoibus puenire. ¶ Syluæ: p Iscitia & stultitia optime ponit sylua. Vñ oia initia sunt q reditũ nobis ad supos itercludũt: sʒ & syluã p materia ponunt Platonici. A materia aũt. i. a corpe oia vitia hoibus pueniũt. Quapp Pythago. & Pla. syluã malã & pestiferas nũcupãt: & vt deus fons est & cã bonox olus sic sylu. i cãm oium malox ponũt. prolixum olno eẽt si syluæ noia oia q illi a phis dant nũc recẽseas. Ex nouem aũt qua illi Trimegistus dat noibus tria spectãt ad essentiã ppriaz. s. natura: mr: sylua. Tria ad lcohationẽ. i. vim recipiẽdi fœcũditas: sinus: receptaculũ. Tria ad defectũ: malignitas: Iuidia: fraus: Plato vo deum appellat patrẽ: qm oia gignit: Syluã matrẽ: qa materias pbet: alam mũdi semẽ: Formas genitas plẽ. Et qa vt faber lignarius ex sylua quæ hẽt deformia ligna & incurua & rudia materiam tñ illam rudem reducit in quãcunq; vult formã sic deus ex materia prima informi elicit omnes formas idcirco syluam illam philosophi nuncupant. Syluam

SER. a ¶ COCYtusq; sinu labẽs circũfluit atro: fluuius Iferorũ dict' ἀπὸ τοῦ κωκύειν. i. lugere. Nã Home. sic posuit. Est at locus vicius Acheróti: de quo diximus supra: q ideo luctuosi esse finguntur: quia vt diximus supra hæc sacra morte hoĩs fiebant.

Cocytusq; a sinu labens circũfluit atro.
Quod si tantus amor menti, si tãta Cupido est

qm varie fluiret: æstuetq; et nunq; eode sta tu pmanet: flumen vocat: primas quoq; ptes nectar noiant: potum. s. quo dij alant. Hic aũt sm potũ alax. Nã vt musca potu mellis imergitur: ita aius hax rex pnitiosa dulcedine delinitus in syluæ visceribus demergit: atq; ita ebrius efficit: vt neq; facile reuiuiscat: neq; expergiscat: nec veri gaudij pabulũ qd ex ptẽplatione est valeat degustare. Cu. n. aius noster exactissima diuinitatis ptẽplatione frueret in cælo, psistens: tandẽ terrenax rex ptagione ac desiderio infectis ipsa cogitatiõis mole in corporis crassitudinẽ descendẽ cœpit: ac nouã syluæ ebrietatem haurire: & in ea veluti flumine mergi qd in q̃tuor, distributũ est flumina. lætheus. i. obliuionẽ. Acheronta. i. priuationem gaudij: stygem. i. tristitiã: cocytum luctus. Acheron ex læthæo fluit: nã vt aius ex cognitione dei purus: inuolatusq; existẽs ineffabile percapiebat gaudiũ: ita ex obliuione gaudio illo priuatur: ex

CHRI. Cocytus ¶ COCYtus: cũ multa alia de sylua dixisset. Plato dedit postremo nouẽ noia: qbus illius prauitatẽ exprimit pfusionẽ: errores: malitiã: inuidiã: fraudẽ: lætheus: acherontẽ: cocytum: stygẽ: & pfecto: vt sapiẽtissime idẽ phus ostẽdit huius lubricæ rei nullã spem: formas ue pprias lueniemus: & tñ oẽs hre videt: cũ intra gremiũ eius puersione ad aliud ex alio formæ transfigurent: Ss de cæteris alias: vt aũt qd de fluminib' sentiat itelligamus: alad uertere Platonicos totã materiã in duas regiones distribuere. Primamq; faciũt cœlum ipm primũ: qs beatorũ insulas appellant: & cælestẽ terras: secũda reliq oia quæ sub cælo ptinent: quos vocũt inferos: & hãc rem totã:

naſ:ex priuatione gaudíj triſtitia naſcitur. Ex triſtitia luctus oritur. Vnica igiẽ materia apud Inferos flumen igitur vnũ:ſed quia quatuor maloꝝ cauſa eſt:⁊ quatuor habet proprietates: quatuor fluminũ nominibus appellaẽ:ſed hæc in phædro diligentius: Hæc ergo:ſentiũt platonici euenire mala animis noſtris: cũ cæleſtibus ſedibus delapſi:ac in hũc infimũ mundũ deuoluti corporeo ſunt carcere incluſi. Addunt etiã alium fluuium phlegetõta dictũ ab ardore. Nam demerſa in corpus anima obliuiſcitur maieſtatis prioris vitæ:qui fluuius Letheus eſt. Deinde per phlegetontem ardores irarum per Acherontem quicquid non feciſſe vſq; ad triſtitiam pœnitet:per cocytum lachrymas:per ſtygem quicquid inter nos odiũ parit. Poſſumus etiam cocytum ⁊ phlegethõtem alio modo diuidere:cum enĩ ex obliuione rerum cæleſtium ⁊ ex contagione rerum terrenarum in perturbationes incidamus: ⁊ illæ aut ab opinione boni qualis de præſenti lætitia geſtiens:aut de futuro libido: Aut ab opinione mali:vt eſt meror de pͤſenti ⁊ timor de futuro proueniunt. Ab opiniõe boni phlegethon: ideſt ardentes cupiditates ab opinione mali Cocytus:ideſt lux prouenit. Nã ex altero lachrymæ emanãt:ex altero ardentiſſime cupiditates accenduntur.

phlegeton

SER.

Bis[a] ſtygios[b] innare lacus; bis nigra videre
Tartara[c]; ⁊ inſano[d] iuuat indulgere labori.
Accipe[e] quæ peragenda prius latet[f] arbore opaca
Aureus, ⁊ folijs ⁊ lẽto[h] vimine ramus[g],

a ℭ BIS ſtygios Inare lacus:mõ ⁊ poſt mortẽ. Quod aũt dicit Oui. Aeneã iter deos relatũ: non mirum eſt: Nã (vt ſupra diximus) neceſſe eſt etiam relatoꝝ inter deos apud inferos eſſe ſimulachra: vt Herculis: Liberi patris: Caſtoris ⁊ Pollucis: vt eſt apud Homerum.

κάσορα θ' ἱπποδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα

τους ἄμφω ζωοὺς κατέχει φυσίζοος αἶα

Multi hoc non videntes ad Sibyllã referũt: vt dicat Vis me bis cernere modo: Et cum me lucis hecate præfecit auernis:qđ ⁊ paulo poſt ẽ dictura:qđ ſi ẽ:nõ bis hæc:ſed tertio ĩferos cernet. nã quãdoq; ẽt ipſa morieẽ. Itẽ hi ſupradictã rõnẽ nõ vidẽtes dicũt de ſe Sibyllã dicere. nã de Aenea ſi dicat non eũ ꝓuidet deũ futurũ:qđ ſi eſt:caruit numine:⁊ quemadmodũ de Miſeno vaticinaẽ:vñ referre nos debem⁹ ad id vt dicamus ẽt poſt apotheoſim apud ĩferos remanere ſimulachra. b ꝑ Stygios lacus: Styx palus.q̃dã apud ĩferos diciẽ: de q̃ legimus: Dĳ cuius iurare timẽt ⁊ fallere numẽ:qđ ſm fabulas iđ ẽ:qa dr̃ victoria Stygis filia bello gigãtũ Ioui fauiſſe:ꝑ cuius rei remuneratiõe Iuppiter tribuit: vt dĳ iurãtes ꝑ eius matrẽ nõ audeãt fallere. Rõ aũt hæc ẽ. Styx mœrorẽ ſignificat. vñ ἀπὸ τοῦ ςυγεροῦ. i. a triſtitia ſtyx dicta ẽ. Dĳ aũt læti ſunt ſemp: vñ ⁊ Imortales:ergo qa mœrores non ſentiũt. iurãt ꝑ rẽ ſuæ naturæ cõtrariã. i. triſtitiã quæ ẽ æternitati ꝯria: vñ iuſiurãdũ ẽ per execrationẽ. c ꝑ Tartara: locus ĩferoꝝ ꝓfũdus: de quo Luca. ad inferos dicit: Cuius vos eſtis ſupi. d ꝑ Inſano magno. e ꝑ Accipe q̃ peragẽda prius: ſi vis ĩquit reuerti: audi obſeruatiõis ꝓcepta: ⁊ ſub imagine fabulaꝝ docet rectiſſimã vitã: ꝑ quã aĩabus ad ſuperos datur regreſſus. f ꝑ Latet arbore opaca Aure⁹: licet de hoc ramo q de ſacris Proſerpinæ ſcripſiſſe dicunẽ quidã eẽ myſticũ affirmẽt: publica tñ opio hoc hz. Oreſtes poſt occiſum regẽ Thoantẽ in regione Taurica cũ ſorore Iphigenia (vt ſupͣ diximus) fugit: ⁊ Dianæ ſimulachrũ inde ſublatũ haud longe ab Aricia collocauit. In huius templo poſt mutatũ ritũ ſacrificioꝝ fuit arbor q̃dam de qua infringi ramũ nõ licebat. Dabaẽ aũt fugitiuis poteſtas: vt ſi quis exinde ramũ potuiſſet auferre: monomachia cuꝫ fugitiuo tẽpli ſacerdote dimicaret. Nam fugitiuus illic erat ſacerdos ad priſtinæ imaginẽ fugæ. Dimicãdi aũt dabaẽ facultas quaſi ad priſtini ſacrificĳ reparationẽ. Nũc ergo iſtũ ĩde ſumpſit colorem. g ꝑ Ramus enĩ neceſſe erat: vt ⁊ vnius cauſa eẽt interitus. Vnde ⁊ ſtatim ſubiungit mortẽ Miſeni: ⁊ ad ſacra Proſerpinæ accedere: niſi ſublato ramo nõ poterat. Inferos aũt ſubire hoc dicit ſacra celebrare Proſerpinæ. De reditu aũt animæ hoc dicit. Nouimus Pythagorã Samiũ vitã humanã diuiſiſſe ĩ modũ y litteræ. ſ. ꝙ prima ætas ĩcerta ſit: q̃ppe q̃ adhuc ſe nec vitĳs nec virtutibus dedit. Biuiũ autem y litteræ a iuuẽtute ĩcipe quo tpe hoĩes aut vitia. i. partẽ ſiniſtram: aut virtutẽ. i. dextrã partẽ ſequuntur. Vñ ait Perſius: Traducit trepidas ramoſa ĩ cõpita mentes. Ergo per ramum virtutes dicit eſſe ſectãdas: q ẽ y litteræ imitatio: Q̃ uẽ ideo in ſi'uis dicit latere: qa re vera in huius vitæ ꝯfuſione ex maiori ꝑte vitiorum virtutis [illegible]ritas latet. Alĳ dicũt ideo ramo aureo iferos peti: ꝙ diuitĳs facile mortales intereũt. Tiberianus Aurũ quo ꝓcio reſeranẽ limina ditis. h ꝑ Lẽto vimine. flexibili: vt Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis: alias grauis.

ℭ TARTARA: ꝓpria loca ſunt ĩfima inferorum dicta ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν quod ẽ a frigore tremere: eſt. n. locus adeo remotus a cœlo: vt ibi ſint tenebræ ⁊ ſtridor dentium. TARTA. Tartar⁹ ꝑ Ram⁹ aureus: Sapiẽtia ẽ q̃ rerũ oĩum hũanaꝝ diuinarũq; ſciẽtia. Sine hac nõ eſt conte

plaatio: q eſt fugiendarum eligendarũq; rerũ iudex. Vnde ſapiens: Aurũ & multitudo gemmarum & vas precioſum labia ſcientiæ: aurum .n. Interpretatur ipſe nitor ſapientiæ. Multitudo vero gemmarum varietas virtutum: & Grego. in Iob: per aurum ſapientiam intelligit. Latet: Nam vt teſte Cicerone dicit Democri. veritatem natura in pfundo abſtruxit: p ramum aũt eſſentiam: per frondes accidentia intelligamus.

Iunoni[a] iſernæ dictus[b] ſacer: hunc tegit omnis
Lucus; & obſcuris[c] claudunt cõuallibus vmbræ.
Sed[d] non ante datur telluris[e] operta ſubire
Auricomos q̃; quis decerpſerit arbore fœtus.
Hoc ſibi pulchra[f] ſuum[g] ferri Proſerpina munus
Inſtituit: primo auulſo non deficit[h] alter
Aureus, & ſimili frondeſcit[i] virga metallo.
Ergò alte[k] veſtiga oculis, & rite[l] repertum
Carpe manu, náq; ipſe volẽs, faciliſq; ſequetur
Si te[m] fata vocant: aliter nõ viribus vllis
Vincere, nec duro[o] poteris[n] conuellere ferro.
Præterea[p] iacet exanimum tibi[q] corpus amici

SER. a IVNONI Iſernæ: Proſerpinæ: vt Sacra ioui ſtygio. b Dictus: dicatus. c Et obſcuris claudunt cõuallib' vmbræ: Re vera enĩ nemus Aricinum denſum ẽ. d Sz non ante dat: ſiue iuſtis: ſiue iniuſtis: & ſic Itelligẽtes remouem' qſtiones. Hinc .n. dicit Lõgũ poſt tpe viſuz. Ex eo enĩ qd dicit deſcẽdiſſe aliquos: ramũ quoq; depoſitũ eẽ ſignificat. e Telluris opta: ſcdm eos q dicũt iferos I medio eẽ terraꝝ: quos Iuue. dicit putari eẽ ſub terris: vt Eſſe aliquos manes & ſbterranea regna. f Pulchra: q̃ rapi meruit a Plutone. g Suũ: ſibi caꝝ: aut ſibi .deſtinatum. h Nõ deficit alt: ne diceret ab iis q primo deſcẽderũt eẽ ſublatũ. i Frõdeſcit: in nãm redit: & hõeſte locut' ẽ dicẽs habẽs frõdes ſui metalli. k Alte veſtiga oculis: regre oĩ Itẽtione. l Rite reptũ Carpe: rite carpe: nõ rite reptũ. m Si te fata vocãt: hũc .n. quẽ fata vocãt facile ſequit. n Poteris: poterit qs. Tertiæ .n. pſonæ ſignificationẽ ad ſecũdã trãſtulit: & generalr loquit. Naz vt de Aenea dicat: nõ pcedit. Si enĩ dubitat caret deo: nec põt de Miſeno vaticinari. o Duro ferro: & gen' eẽ põt & ſpẽs. p Præterea: ac ſi diceret. Eſt & alia opportunitas deſcẽdẽdi ad Iferos .i. Proſerpiæ ſacta pagẽdi. Duo .n. hoꝝ genera ſacroꝝ fuiſſe dicũt: Vnũ necyomãtiæ: qd Luc. exeqtur: & aliud ſciomãtiæ .i. diulationis p vmbras σκια .n. vmbra ẽ: & μαντία vaticiniũ: qd I Hom. quẽ Virgi. ſequit lectus ẽ. Sed ſcdm Luc. necyomãtiæ ad eleuãdũ cadauer ſanguis ẽ neceſſari': vt Pectora tũc pmũ feruẽti ſanguine ſupplet. In ſciomantia vo qa vmbræ tãtũ eſt euocatio: ſufficit ſolus Iterit'. Vñ Miſenus in fluctibus occiſus eſſe inducitur. q Tibi: ideo addidit tibi: ne amici poſſet etiã ad Sibyllam referri.

ipſaz veritatez quæ a nra mole corporea oppreſſa latet niſi hũc ramum .i. hãc ſapientiaz aſſecuti fuerimus: prĩo auulſo nõ deficit alter. Quia veritatẽ veritas aperit: nec vetamur idẽ illũ intelligere qd aliter intellexerat prius. Veſtiga: Diligenter inqre. Trãſlatio a venatorib' q ſequẽtes veſtigia aĩalia q̃rũt. Si te fata vocãt: Si datũ ẽ a ſupis: Aliter: nã diua pvidẽtia ꝯria diſponẽte nihil pficere poſſum': nec igenij vis nec corpis robur qcq̃; valet. Mortuũ aũt Miſenũ extictã iane gloriã Itellige. Nã q ſciẽtiã q̃rit: nunq̃; pficit ſi inani glia Itumeſcit. Sũt .n. q adiſcũt: vt ex ſua doctrina gloriã aucupent: Sũt itidẽ q vt Iſtruant. Sz quoꝝ glia finis ẽ ii nũq̃; meliores ex ſua doctrina reddunt ſz poti' vanitate deteriores. Quapp q ſũmũ bonũ ex diuinaruz reꝝ cognitõe aſſecuturi ſũt: addiſcãt: vt ſciã: & vt ſe ad eoꝝ q̃ dicerit normã dirigãt: & cũ Ide ſuã originẽ diuinã eẽ cognouerit: ſe ol corporea ꝯtagiõe purgãtes veluti dij I terris degãt. Neq; iccirco diſcãt: vt deinde ſuam ſapiaz iactẽt: & nihil recte agẽtes tumidi iflatiq; reddãtur: aq̃ qdẽ re nos vehement Paulus cterret. Eſt & tertiũ quoq; gen' eoꝝ q diſcũt vt Ide q̃ſtũ faciãt: & hi Iprobant tanq̃; auari. Iure igit æneas cũ hãc vitã ſibi ppoſuiſſet dũ pẽdet I limĩe ſibyllæ .i. dũ ſibi qd agẽdũ ſit ꝯſultat: interierit miſcẽus .i. euãeſcit ab eo oĩs ianis gloria: nã q recta Igredit via: nihil agat pp vanitatẽ & ianẽ gliã: ſed cũcta eo referat vt ſeipm optĩe Iſtituat. Dicit .n. miſcenus odioſa laus. Quid .n. apud mortales odioſi' ẽ vanis iflatiſq; hoib' dat aũt comes Hectori: qm ille ab Homie .nõ vera vtute pugnaſſe: ſz ne gliã: exiſtiationẽm ue amitteret apud ſuos. Quapp ẽt ab Ariſto. exẽplo ponit I qdã ſpecie nõ vere fortitudinis. Q m̃ ergo res tota vẽtoſa eſt: æoli regis vẽtoꝝ filius dr. Eſt tubicen: quo artifice nihil iflatius repit: nihilq; pter vẽtum pſtat. Hic ergo polluit totã claſſez. Nã oẽm vtutez deturpat huiuſce modi vanitas. Ergo nõ ſolũ extiguat in nobis; ſed penitus ſepeliatur.

CHRI. LVCVS & vmbræ: p lucũ: q ſylua ẽ: itelligẽ cõtagionẽ corporis: q oppreſſi nihil recte ſentim'. Per vmbras vo inanes appetit' cupiditates: Nã & ipſe veritate dignoſcẽda arcet: Sed nõ dat nobis ſubire opta .i. deprehendere

Heu nescis, totámq; incestat[a] funere classem,
Dum cósulta petis; nostróq; in lumine pédes[b].
Sedibus[c] hunc refer ante suis, & conde sepulcro:
Duc nigras pecudes, éa prima[d] piacula súto:
Sic demú[e] lucos[f] stygios & regna[g] inuia viuis
Aspicies. dixit, pressóq; obmutuit ore.
Aeneas mœsto[h] defixus[i] lumina vultu
Ingreditur[k] linquens antrum, cæcósq; volutat
Euentus animo secum; cui fidus Achates
It comes; & paribus[l] curis vestigia figit.
Multa[m] inter sese vario sermone serebant;
Qué sociú exanimé vates; quód corp⁹ humádú
Diceret: atq; illi Misenum in littore sicco
Vt venêre, vidét indigna[n] morte peremptum,
Misenum Aeoliden, quò nó præstantior alter

SER. a ℂ INCESTAT: polluit: & incestú é quicunq; pollutio. b ¶ Pendes: sollicit⁹ es: vt Ipse manu multo suspensus numine ducit: & proprie pédere est desiderare aliqd audire: vt Pédetq; iterú narrátis ab ore: & Oui. narrantis coniux pédet ab ore viri. c ¶ Sedib⁹ húc refer ante suis: apud maiores (vt supra diximus) oés hoíes i suis domibus sepeliebant: vnde ortú est vt lares colerent in domib⁹. Vnde et vmbras laruas vocamus. Ná dij penates alij sunt: vñ est qd etiam Dido cenotaphiú fecit marito. Ergo aut sm istorum locutus est morem: quis Troiani adhuc domos nó haberét: Aut dicit refer húc naturalibus sedibus terræ: ná in aqua perierat: verú tamé illud est vt intelligamus eú dicere sepeli eú: ná sepulchrú sedes vocat: Hora. Nulla certior tamé rapacis orci fine destinata diuité manet herú. Ité Virg. Et núc seruat honos sedé tuus ossaq; nomen. Persuadet autem sepulturam vt possit recentis cadaueris vti anima: vt ait Lucanus Nó in tartareo latitantes poscim⁹ antro: Assuetamq; diu tenebris modo luce fugata Descendenté animam primo pallentis hiatu Hæret adhuc orci. d ¶ Prima piacula sunto: ad expiationé pollutióis: quæ fuerat nata morte Miseni. e ¶ Sic demum: ad postremum: hoc est nouissime. Hæc particula tam apud Virgilium q̃ apud idoneos auctores hoc significat: licet in alijs diuersa significet. f ¶ Lucos stygios & regna inuia viuis Aspicies: Seneca scripsit de ritu et sacris ægyptiorum: hic dicit circa ciuitatem Sienem extremam partem Aegypti esse locum: quem philas hoc est amycas vocant: ideo q' illic est placata ab Aegyptijs Isis: quibus irascebatur q' membra mariti Osiridis non inueniebat: quem frater Typhon occiderat: quæ inuenta postea cum sepelire vellet elegit vicinæ paludis tutissimum locum: qué ad transitum constat esse difficilem. Limosa enim est palus & papyris: referta. Vltra hanc est breuis insula inaccessa hominibus: vnde ἄβατος appellata est. Luc. Hinc abatos: quam nostra vocat veneranda vetustas. Hæc palus styx vocatur q' tristitiam transeuntibus gignit. Sane ad illam insulam ab his q sacris imbuti sunt certis transitur diebus. Lectum est etiam q' vicini populi cadauera suorú ad alteram regionem tráfferunt: sed si qs forte in fluuio pereat: nec eius inueniatur cadauer: post centum ei annos persoluútur officia: hinc est tractum Centum errant annos volitátq; hæc littora circum. g ¶ Regna inuia viuis: quæ contra naturá sút: non afferunt p iudicium generalitati: vnde ait Inuia: licet Hercules et alij transierint: & sit transiturus Aeneas: sic dictum est & illud: Euaditq; celer ripam irremeabilis vndæ. h ¶ Mœsto vultu: propter mortem amici: & rami inquisitionem. i ¶ Defixus lumina: defixa lumina habens: per quod tristitia mentis ostenditur. k ¶ Ingreditur: pro graditur: vacat præpositio: vt Ingrediturq; solo: et caput inter nubila cóndit. l ¶ Et paribus curis vestigia figit: aut simili sollicitudine detentus incedit: aut figit vestigia. i. stat ex improuiso: quod cogitantes facere consueuerunt. m ¶ Multa inter sese vario sermone serebant: Hinc proprie dictus est sermo: qui inter duos seritur: & inter vtrunq; agitur. n ¶ Indigna morte: miserabili: non congrua eius meritis: vel propter animæ extinctionem elementi contrarietate.

CHRI ℂ REGNA inuia. u. nam qui vitijs non sunt extincti: sed suis virtutibus viuunt: non descendunt ad inferos sic et Dauid dixit. Non mortui laudabunt te domine neq; homines qui descendunt ad infernum: sed nos qui viuimus. recte autem ignorat æneas quem socium humandum prædicat sibylla: nam ante sapientia quam adhuc non acquisiuerat vitia non recte cognoscit. Laudes autem Miseni non ad allegoriam sed ad historiam referas: vel dicat in bellis nihil præstantius esse inani gloria vbi cupiditas glori & plusq; virtus valet: nam vt ait Iuuena. Quis enim virtutem amplectitur ipsam præmia si tollas?

Aere ciere viros, Martémq;[a] accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes. Hectora circũ
Et lituo pugnas insignis obibat, ⁊ hasta.
Postꝗ; illum vita[b] victor spoliauit Achilles,
Dardanio Aeneæ sese fortissimus Heros
Addiderat socium; nõ inferiora[c] secutus.
Sed tũ forte caua dũ[d] personat æquora concha
Demẽs[e], ⁊ cãtu vocat i certamina Diuos,
Aemulus[f] exceptũ[g] Triton[h] (si credere dignũ ẽ)
Inter saxa virum spumosa imerserat vnda.
Ergò[i] oẽs magno circùm clamore fremebant,
Præcipue[k] Pius Aeneas: tũ iussa Sibyllæ

SER. a ¶ MARTEMq; accendere cantu: hemi/stichiũ: idest dimidiũ versum hoc dicitur ad/didisse dũ Augusto hunc sextũ librũ recita/ret. Nã ante hemistichiũ fecerat dicendo Aere ciere viros: postea in ꝑsentia Augusti ex abundãtia intel lectus addidit subito Martẽq; accẽdere cãtu. b ¶ Vita spoliauit: ad bellũ rettulit: in quo victis tolluntur exuuiæ. c ¶ Non inferiora secut⁹: vbiq; Aeneã Hectori cõparat: vt Ambo animis: ambo insignes ꝑstantib⁹ armis. d ¶ Caua dũ ꝑsonat æquora: aut ꝑsonaꝛ facit: aut hysterologia est: dũ per caua æquora sonat. e ¶ Demens: improuidus: q non considerauit etiam deos in æmulatio/nẽ posse descendere. f ¶ Aemulus: modo eiusdẽ rei studiosus: alias inimicus inuenit. g ¶ Exceptũ: oppressum insidijs: quo sermone ostendit eũ tantæ fuisse virtutis: vt ne a numine quidem nisi insidijs opprimeretur. h ¶ Triton: penultima accentũ hꝫ. Naꝫ Tritonis facit. si enĩ vltima habet Tritontis fa/cit: quod non procedit: vt Demophoon Demophoõtis. i ¶ Ergo: aut quia talis ꝑierat: aut quia sic fuerat interẽptus. k ¶ Præcipue pius æneas: vbiq; Aeneã supra cæteros indu/cit mortẽ cuiuslibet dolere: vt Nunc amyci casum gemit. Item Casuq; animũ concussus amici: hoc ꝑcipit Horati⁹ in arte poetica ser/uetur ad imũ qualis ab incepto processerit: ⁊ sibi cõstet vt semꝑ pius describaꝛ æneas: hic ei dat circa sepulturã etiam sordida officia: quæ in alijs denegat locis. Qui. n. de pieta/tis generibus scripserunt primum locum in sepultura esse voluerunt. Vnde cum pontifi/cibus nefas esset cadauer videre: magis ta/men nefas fuerat si visum insepultum relin/querent. Genus autem sepulturæ fuerat iniectio pulueris. Vnde est Aut tu mihi terram Inijce. Horatius: Non est mora longa licebit iniecto ter puluere curras.

DON. ¶ ENVMERAT: quæ in tali viro essent do/lendum: primo quia æolides. i. nobili gene/re. Quo non præstantior aere ciere: secundo quod sũmus artifex in sono tubæ. ¶ Viros: homines fortes. quia imbelles nullis exorta/tionibus citari possunt. ¶ Et lituo pugnas ⁊ hasta: non solum tuba alios accendere pote/rat: sed ⁊ ipse pugnabat. ¶ Hectoris hic co/mes. Maxima laus ꝙ nunꝗ; nisi ꝑcipuis co/mes esset. ¶ Si credere dignũ est: quasi in/credibile sit quod homo deum prouocauerit. ¶ Exceptum: Vt venabulo feram ꝗ dũ sua feritate plurimũ posse: cre/dat incauta ruẽs in ferrum teme/ritatis pœnas dat. Indigna morte: quæ nõ conuenit viro forti: ergo non tãtus dolor fuisset si in bello cecidisset.

CHRI. ¶ AERE cie/re. i. apud enim mortales nul/lus est stimulus quo vehemen/tius hoĩes agã/tur quã ipsa ni/mia cupiditas gloriæ. Ipsa. n. tuba ænea ẽ ꝗ Mars accẽditur. i. ad oĩa grauia ac difficil a excitamur. Recte ergo Cice. honos alit ar/tes omnesq; accendimur ad studia gloria. ¶ Martẽ: pro bello posuit: auctorẽ rei ꝑ ipsa re ⁊ est denominatio color rhetoricus. Spo/liauit: Vitã enĩ veluti exuuias hostis ab ho/ste petit: ⁊ Hom. ait ἐνάριζε. ¶ Hectora cir/cũ. Anastrophe ẽ: vbi ꝑpositio postponiꝛ: vt Trãstra ꝑ ⁊ ramos. Omnes autem in quibus animus excelsus est: neq; adhuc vere virtu/tis habitum obduxerunt: magis gloria ꝗ; vir/tutis amore mouentur. Quod ⁊ æneæ conti/git anteꝗ; in italia: idest in virtutis habitu cõ/sisteret. Quæ quidem res magnis olim reb⁹ pub. calamitatem extremumq; exitium at/tulerunt. Dum enim ingentes honores sum/maq; imperia assequi volunt huiuscemodi viri reipu. suæ libertatem ademerunt: vt de Sylla: Mario: Cæsare ac Pompeio legimus. Hinc Iuuena. tñ obruit olim Gloria pauco/rum laudumq; Immensa cupido. Aemulus inuidus teste Nonio. Itur in antiquam syl/uam: quoties volumus demonstrare res po/pulariter ab omnibus fieri impersonali vti/mur. Sic ⁊ Teren. ⁊ quoniam nemini obtru/di potest ad me itur. Extrema autem mortuo/rum quoq; mouens. Sic ⁊ Teren. Venimus ad sepulchrum in ignem posita est: fletur iter/ea. Antiquam ideo dixit quoniã inde ingen/tes arbores essent aducturi. Syluam autem posuit ꝗ ramum aureum occuparet: vt osten/deret ab hyle nobis oĩa prouenire vitia: quæ obsunt ne sapientiam assequi possumus. Vn/de est: in animam maliuolã nõ introibit spi/ritus sapientiæ. Propterea addidit.

¶ ARA Mq;

SER. a ¶ ARAMq; sepulcri: pyram dicit: quæ in modum aræ lignis construi solebat. Nam sequitur Congerere arboribus cælo: & aram q̃ ante sepulcrum fieri consueuit intelligere nõ possumus: vt Stant manibus aræ: cum nondũ facta sit funeratio: q̃ præcedit sepulcrũ. Probus tamen & Donatus de hoc loco requirendum adhuc esse dixerunt. b ¶ Cæloq; educere certant. vt hoc faciãt mẽte pertractant. Naq; adhuc ituri ad siluas sũt. c ¶ Itur: eo e breuis est: itur i longa inuenitur. Ergo quia hoc verbũ breue est in origine: & in declinatione fit longum: ideo ei' certa natura: nec in temporibus: nec i participijs inuenitur. Nam cum itur longa sit: iturus breuis inuenitur: vt Superumq; in lumẽ ituras. Multi tamen tentant dicentes itur propter eo: quæ prima verbi origo est per diphthongum scribi debere: quod non procedit: quia diphthongus semper longa est. I autem & produci potest & corripi: hinc est q̃ fortuito & producit i & corripit. Iuuenalis: Non quasi fortuito: nec ventorum rabie: sed iratus cadat in terras & vindicet ignis. Contra Horatius: Nec fortuitum spernere cespitem: leges sinebãt. Hic enim nisi i longa sit non stat versus. Et hoc protulimus exemplum vnius sermonis: ne quis dicat itunis & itur ideo variam habere naturam propter temporum varietatem. Vnde melius est (vt diximus) originis considerare rationem. Sane fortuitus ab eũdo est & a fortuna compositum. d ¶ Piceæ procumbunt: picea ſm Plinium in naturali historia: quinta species cedri est. Nam cedria dicta est quasi καιομένης δρυὸς ὑγρὸν: idest arboris humor ardentis. e ¶ Nec non Aeneas: bona œconomia venitur ad ramus. f ¶ Accingitur armis: instruitur officijs. g ¶ Forte precatur: vacat forte: & est versus de his qui tibicines vocantur: quibus additur aliquid ad solam metri sustentationem: vt Nunc dextra: nunc ille sinistra: nec enim possumus itelligere eũ fortuito rogasse. h ¶ Si: aduerbium rogantis & optantis est per se plenum sicut & o: licet neoterici hæc iungant: et pro vna ponant: Persi. O si ebullãt patrui præclarum funus & o si. i ¶ Quando: si

Haud mora festinant flẽtes, arãmq;[a] sepulcri
Congerere arboribus, Cæloq;[b] educere certant.
Itur[c] in antiquam siluam, stabula alta Ferarũ.
Procũbũt Piceæ[d], sonat icta securibus Ilex,
Fraxineæq; trabes, cuneis & fissile Robur
Scinditur: ac voluunt ingentes montib' Ornos.
Nec non[e] Aeneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusq; accingitur[f] armis,
Atq; hæc ipse suo tristi cũ corde volutat
Aspectãs Siluã inmẽsam, & sic forte[g] precatur.
Si[h] nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostẽdat nemore in tãto, quãdo[i] omnia vere
Heu nimium de te Vates Misene locuta est.

quidem: & nimium vere cum ingenti dixit affectu: quasi mors prædicta falsa esse deberit.

DON. ¶ ARAMq; sepulcri: Meritum defuncti pter lachrymas postulabat exequias. ¶ Antiquam: in qua essent arbores multis sæculis auctæ. ¶ Stabula ferarum ergo maiores feræ stare consueuerant: quarum metus arcebat hoies ne irent cæsũ ligna laus troianorum q̃ non sunt deterriti stabulis ferarum vbi multarum esset cõgeries & magnarum nam de minoribus cubilia diceret. ¶ Tristi: quis de morte amici tristis esset non omittebat curam iam inuestigãdi. ¶ Precat: nã auxilio diuino sciebat opus esse. vt in tãta sylua ram' inueniret.

CHRI. ¶ STABVLA alta ferarum. Vitia enĩ nos ex homine feras reddunt. ¶ Piceæ: sex sũt genera cognatarum arborum: Pinus: Pinaster: Pix: Abies: Larix: & Tæda: Pix montes & frigora amat feralis arbor & funebri indicio ad fores posita. Gemmam candidam gerit & thuri ita similem: vt illi admixta non dignoscatur. ¶ Ilex: species est quercus: hinc Ilex pontẽ supplicium dicimus: idest ligneum: quoniam ex ilice fit. ¶ Ad multa sæcula durat: Nam sua tempestate refert Plini. ilicem in vaticano fuisse ante vrbem conditam in qua titulus cæteris litteris etruscis religione iam tum dignam arborem fuisse significat. Pli. autem fuit anno ab vrbe condita: Fraxinus celebratissima ab Homero in Fraxin' asta Achillis. Quæ in ida troadis nascitur adeo credo similis est: vt depto cortice emptores fallat. Folia eius iumentis mortifera: ruminantibus autem innoxia græci: scripserunt In italia nec iumentis qui fidem nocet: Succus ad potum expressus contra serpentes valet. Arborem ipsam ita fugiunt: vt ne vmbram quidem vnquaq; attingant. Expertum se dicit Plini. si necessitas sit in ignẽ potius q̃ in fraxinum effugere serpentem Robur: inter species quercus reponi. Est arbor durissima: vnde nomẽ sumpsit. ¶ Aspectãs syluã imensam: propterea tristis q̃ imensa syluis præbebat difficultatẽ inueniendi. Vel etiã tristis pter amissum amicum.

Vix éa fatus erat, geminæ cũ forte[a] Columbæ
Ipsa[b] sub ora viri, Cælo venêre volantes,
Et viridi sedere solo: tum maximus Heros
Maternas[c] agnoscit aues, lætúsq; precatur.
Este duces, ò siqua[d] via est; cursúmq;[e] p auras
Dirigite in lucos, vbi pinguẽ diues opacat
Ramus humũ, túq; ò dubijs ne defice[f] rebus
Alma Parens. sic effatus[g] vestigia[h] pressit
Obseruás quæ signa ferãt; quò tẽdere[i] pergant
Pascentes. illæ tantum prodire[k] volando
Quantum acie possent oculi seruare sequẽtũ.
Inde vbi venêre ad fauces graue[l] olẽtis Auerni,

SER. a ¶ CVM forte colũbæ: auguria autoblatiua sunt: q̃ nõ poscunt: aut ĩpetratiua: q̃ optata veniũt. Hoc ergo qa oblatiuũ est. iõ dixit forte. Bene aũt a colũbis Aeneæ dat augurium & Veneris filio: & regi Nam ad reges pertinet colũbarũ augurũ: quia nunq̃ solæ sunt: sicut nec reges q̃ des. b ¶ Ipsa sub ora: ne si lõgius volarent: nõ ad eũ ptinere viderentur. Nã moris erat: vt captãtes auguria certa sibi spatia designarẽt: qbus volebãt vidẽda ad se ptinere: qđ spatiũ tẽplum torũ appellat: & extremæ ptes antica & postica vocabantur. c ¶ Maternas: Veneri cõsecratas ꝓpter fœtũ frequentẽ et coitũ. d ¶ Siq̃ via ẽ: si est rõ: & ex hoc loco eẽ incipit ĩpetratiuum qđ oblatiuum fuerat. e ¶ Cursumq; p auras: cursum vocauit ipetũ: & cũdi officiũ. Nã & nauiũ cursus dicimus. f ¶ Ne defice rebus: ne desere ĩ reb' incertis: & bene ĩ siluis ĩuocat matrẽ: quã iam scit sibi visas esse habitu venatricis: vt in primo legimus. g ¶ Sic effatus: ꝓprie effata sunt augurũ preces. Vnde ager post pomeria vocabat effatus: vbi captabant auguria. h ¶ Vestigia pressit: qa ad captãda auguria post preces ĩmobiles vel sedere vel stare ꝯsueuerãt. i ¶ Quo tẽdere pergãt Pascẽtes: hic optimũ significat auguriũ: qđ pascebãt. Nam romani moris fuit: vt in comitijs agẽdis & ĩ bellis gerẽdis pullaria captarẽt auguria. Vñ & ĩ Liu. q cũ qdã cupidus belli gerẽdi a tribuno plebis ꝓhiberet ne iret: pullos iussit afferri: q cum missas nõ ederẽt fruges: irridẽs consul auguriũ ait vel bibãt: & eos necauit ĩ Tyberis: ĩde nauib' victor ex africa reuertẽs: ĩ mari cum oĩb' quos ducebat extĩct' ẽ: & multi Pascẽtes distingũt: & absolut' ẽ sensus. Alij dicũt Pascẽtes volãdo: & referũt ad naturã colũbarũ: q̃ exiliẽtes pascere ꝯsueuerũt: Alij volando ambulãdo dicũt. Vola. n. dr media ps pedis vel manus. k ¶ Prodire: ꝓdibãt. Infinit' p ĩdicatiuo. l ¶ Graue olẽtis auerni: male olentis: alibi bene olentis: vt Et grauiter spirantis copia thymbræ Floreat.

DON. ¶ OPPOSVIT: cũ loqueret cũ colũbis: O cũ pces torsisset ad matrẽ: illic. n. ponit: vbi simplex hortatio est & blãda vestigia pssit: Obseruabat diligẽtius: qa sciebat posse illas preter aduentũ suũ aliqd proprijs motib' nũciare. ¶ Prodire volando: prodire pedũ est: Volare alarũ: sꝫ qũo ambulabãt & volabãt sꝫ ĩtellige volã esse mediam partẽ plãtæ & manus. Ergo volabant ambulabant per volã: vnde & ĩuolare dicim' cũ aliqd furtis volæ man' subtrahimus: itẽ inuolare cum violenter manus in aliquẽ dirigunt. Ter. in faciem ĩuolẽ venefico: ergo hic ambulare ĩtelligit. Nã cum alarũ motus exprimere voluit: dixit Cælo venere volantes: cum aũt demõstrasset ambulationẽ in eo qđ ẽ ꝓdire volãdo: & valde volatus exꝓmere vellet: dixit Tollũt se celeres liquidũq; p. a. la. Ergo vsq; ad auernũ ãbulauerũt.

CHRI. ¶ COELO. venerunt ex alto: & sederũt ĩ virenti solo: qa erat auguriũ ipsam sapiam q̃ cælestis est daturam sibi cognitionẽ vitiorũ quæ terrena sunt. Estq; optimus progressus: vt primum vitijs exuamur: deinde cælestibus ꝟtutibus oppleamur: nam virtus est vitiũ fugere: & sapientia prima stultitia caruisse: vt ait Hora. ¶ Heros: nã nisi heroicis virtutibus: vt ostendit Aristo. summi boni participes esse nõ possumus: dixit aũt geminas colũbas: quia sm Eurypedẽ quæ sunt veneres: cælestẽ & humanã. i. amor rerũ cælestiũ ĩ qbus est cõtemplatiua & humanarum: in qbus est actiua: vnde recte sapientiã dicũt rerũ diuinarum & humanarũ scientiã non aũt temere Orpheus vnã tm̃ argonautis tribuit: nã ipsi solam humanã sapiẽtiam secuti sunt. ¶ Este duces: nam frustra ducimur: nisi ardẽtissimus amor nos ducat. ¶ Siqua via: recte addubitat in rebus difficilimis. ¶ Pinguẽ: qm̃ sũmum bonũ producit. ¶ Dubijs: Facile. n. in ambiguis ꝓpter difficultatẽ torpesceremus: nisi adesset ardor amoris. ¶ Pressit: nam non nisi pedetentim procedendũ est: neq; prius ad subsequentiam procedendum q̃ꝫ antecedentia recte nouerimus si veritatem consequi cupimus. neq̃; est inexploratum omittendum. Hoc & ciuis noster Dãthes expressit: cũ in montis ascensu diceret. Si chel piè fermo sempre era el piu basso. Apprime n. ardua est via & sudoris plena: quæ dicit ad virtutem. ¶ Pascentes: pabulum. n. animorũ est ipsa veri inuestigatio. ¶ Prodire volando:

lando:non.n.debet amor inuestigandi longius ꝓcedere:q̄ ingenij acies cōseq possit. ⸿ A uer
ni:de quo videbis apud Ser. vitāt autē odorē auerni.i.fugiunt rerū terrenarū corruptelas:&
ab iis elenatæ:p liqdū.i.purū aerē.i.p supnarū reꝝ affectū deueniūt ad ipsam sapiam. Nam
quotiensc̄ūq; nos incitant res terrenæ:debemus illis opponere diuinarū rerū excellentiā.

Tollunt se celeres, liqdúmq₃[a] p Aéra lapsæ
Sedibus optatis gemina super[b] arbore sidunt
Discolor vndè Auri[c] per ramos Aura refulsit.
Quale solet siluis brumali[d] frigore Viscum
Frōde virere noua, quod nō sua seminat arbos
Et croceo fœtu teretes[e] circundare truncos,
Talis erat species Auri frōdentis opaca
Ilice; sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit Aeneas extēplo[f], auidúsq₃ refringit
Cunctantē[g], & Vatis portat sub tecta Sibyllæ.
Nec minus[h] iterea[i] Misenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato[k] suprema ferebant.
Principio pinguē[l] tædis, & robore secto
Ingētē struxere Pyram, cui frondibus[m] atris
Intexunt latera; & ferales ante Cupressos[n]
Constituūt, Decorántq₃ sup fulgētibus armis.

SER. a ⸿ LIQVIdumq; p aera: nō est aeris ꝑpetuus epitheton: sed purus ait auerni cōparatōe. Dicit aūt eas alterivo lasse ad viādū auerni odorē. b ⸿ Super arbore sidunt: s₃ antiquā licētiā sup iungit ablatiuo. c ⸿ Auri aura: splendor auri. Hora. Tua ne retardet aura maritos.i.splendor. Hinc & aurum dr a splēdore q ē in eo metallo. hinc & aurarij dicti: quoꝝ fauor splēdidos reddit. d ⸿ Brumali frigore viscū: bn̄ brumali addidit. tūc.n. maturū est: & auri imitat colorē: nā noua frōde viret: qd̄ vt ait Pli. in nat. hist. de fimo turdelarū in certis arborib⁹ nascit: vnde Plau. Ipsa sibi auis mortē creat. e ⸿ Teretes trūcos: teres est rotūdū aliquid cū ꝓceritate: vt Incūbens tereti damon sic cœpit oliuæ. Hora. Brachia & vultū teretesq; suras. f ⸿ Extēplo: bene verbo vsus est augurū: vt diximus supra. g ⸿ Cūctantē: aliud pendet ex alio qa auidus: vt ostendat tantam fuisse auellēdi cupiditatem: vt nulla ei posset satisfacere celeritas. Nā tardantē dicere non possumus eū qui fataliter sequebatur: Alij cunctantem ad auri naturas referūt.i. mollē: q paulatī₃ frangitur.i. lentescit: Alij Cunctantē grauē dicūt: vt Glebas cūctantes: crassaq; terga expecta. h ⸿ Nec minus: nihilominus ille deflebat. i ⸿ Interea: du₃ itur ad siluas. k ⸿ Ingrato: tristi: vt gratū aliquid lætum dicimus: Alij ingrato dicunt gratiam non sentiēti. l ⸿ Pinguem: aut de græco transtulit λιπαρὰν: aut hypallage est: hoc est de pinguibus tædis. m ⸿ Frondib⁹ atris: aptis ad funera. n ⸿ Cupressos: adhibetur ad funera: vel q₃ cæsa non repullulat: vel q₃ per eam funestata ostendit domus: sicut lætā frōdes indicant festæ. Varro tamē dicit pyras ideo cupresso circundari propter graues vstrinæ odorē: ne eo offendatur populi circūstantis corona: quæ tādiu stabat respondens fletibus præficæ.i. plāctuū

principi: q̄diu consumpto cadauere: & collectis cineribus dicebat nouissimū verbum ilicet: quod ire licet significat. Vnde est: Dixitq; nouissima verba.
⸿ DISCOlor: DON. Nā per arborē viridem fulsit color aureus. ⸿ Corripit: ne prolixior esset narratio: non dixit quomodo ad ipsas arborē Aeneas venerit: sed per aliam viam intellige puenit.
⸿ Cineri: nondum cinis erat: sed mox combusto cadauere erat futurus. ⸿ Pricipio pinguē. Ea adhibuerūt q̄ nō solū pyrā instruerēt: sed eā facile incederēt. ⸿ Armis nam virorū fortiū arma & cætera q̄ charissima hērēt cū ipsis consumebant.
⸿ VISCVM: neutri generis est & secunde declinationis. Nam viscus visceris carnem dicimus. Quicquid enim intra cutē pellēm ue animalis est viscus appellatur. Viscum autem in quercu robore. Ilice pruno syluestri terebyntho nascitur nullo semine nisi fimo auium maturo palumbi maxime & turdi. Humi nunquā nascitur. ⸿ Druidæ: qui magni gallorum sunt nihil sacratius habēt visco & arbore: q̄ gignitur modo robur sit. Nam roborum eligunt lucos: nec vlla sacra sine roboris fronde faciunt: Vnde græca interpretatione ἀπὸ τῆς δρυὸς druidæ appellari possunt: certe quicquid illi ad nascitur e cælo missum putant: & id electe arboris signum putant. Hoc repertum maxima religione petitur & ante omnia sexta luna q̄ mensium annorumq; principium iis facit sacrificio epulisq; rite sub arbore paratis duos admoueat candidos tauros sacerdos candida veste cultus arborem scādit: Falce aurea demittit. Cādido id excipit sago: Tū demum victimas imolant precātes vt suum donum deus prosperū faciat iis qbus dederit. Fœcūditatem eo dari cuicūq; sterili aīali arbitrantur: cōtraq; venena omnia esse remedio: ait

(margin: CHRI. Viscum Viscus Druidæ)

Pli. ℣ Bractea:subtilis anima. ℣ Ingrato:non qa eēt ingratus:sed q nō sentiret officia funeris:qđ ingratitudinis esse videt̄. ℣ Robore:nulla arbor durior ē robore:Robur vere cœssum teredinē sentit:Bruma aūt neq; vitiat̄:neq; findit̄. Alias obnoxiū vt ēt torqueat se findatq;. Lignū decorticatū cādidū est ꝛ iocūdi aspectus. ℣ Corripit:nā vir alto īgenio aladuersa sapia illa statiꝫ capit. ℣ Cūctantē:vide Seruiū:sꝫ ꝛ ad mores refert̄. Nā virtus circa difficilia cōsistit. Neq; de repēte sapiētiā in mentē nostrā asciscere valeamus.

Pars[a] calidos latices,ꝛ ahena[b] vndantia flāmis
Expediunt,corpúsq; lauant[c] frigentis ꝛ vngunt.
Fit gemitus tū mēbra toro defleta[d] reponunt,
Purpureásq;[e] super Vestes velamina[f] nota
Conijciunt,pars ingenti subiere[h] Pheretro[g]
Triste ministerium,ꝛ subiectā more[i] parentum
Auersi tenuere facem[k]. cōgesta cremantur
Turea dona,dapes fuso[l] crateres Oliuo.
Postq̄; collapsi cineres,ꝛ flāma quieuit
Relliquias Vino,ꝛ bibulā lauēre fauillam,
Ossáq;[m] lecta cado texit Chorineus aheno,

SER. a ℂ PARS calidos latices: Pli.ī nat.hi. dicit h:ic eē causaꝫ: vt mortui ꝛ calida aq̄ abluant̄:ꝛ p interualla cōclamētur:qđ solet plerūq; vitalis spiritus exclusus putari:ꝛ hoīes fallere. Deniq; refert quēdam suppositū pyræ adhibitis ignibus erectū eē: nec potuisse liberari:vnde ꝛ seruabant̄ cadauera septē diebus:ꝛ calida abluebantur aq̄:ꝛ post vltimā cōclamationē cōburebant̄:vñ traxit Teren. Desine:iā ꝯclamatū ē. b ℣ Ahena vndātia flāmis:hoc ē p flāmas:alibi Nec se iā capit vnda:volat vapor ater ad auras. c ℣ Lauāt frigētis ꝛ vngūt:Vsus Ennij q ait Tarqni corpus bona fœmina lauit ꝛ vnxit. d ℣ Defleta:pticipiū ab eo qđ ē fleor:si tamē īueniatur:alias sine vbi origine eē dicemus. e ℣ Purpureas:ad imitationē sanguinis: in quo est aīa(vt supra diximus)Purpureā vomit ille alam. f ℣ Velamina nota: vel ipsi cara:vel animæ. Ex notitia.n.gignit̄ charitas:vt Hic īter flumina nota. g ℣ Pheretro: græce dixit:Nā capulus dicitur a capiendo. Vnde ait Plau. Capularis senex.i.capulo vicinus. h ℣ Subiere pheretro:vt Subeūt muro. i ℣ More parētū:ppinqoribus.n.virilis sexus hoc dabat̄ officiū. k ℣ Facē: de fune: vt Varro dicit:vñ ꝛ funus dictū ē. Per noctē aūt vrebat̄:vnde permāsit vt ꝛ mortuos faces antecedant. l ℣ Fuso crateres oliuo:dijs superis tātū libabāt:īferis vo sacrificantes ēt vasa in ignē mittebant:vñ ait crateres:Q. d eti. Sta. in archemori sepultura cōmemorat Oliuū aūt ab oliua dixit. Nā oleū ab olea dicit̄:vt ἀπὸ τῆς ἐλαίας, καὶ ἐλάας dr̄ Flāma qeuit:qn̄ pyræ īgētis:qa vt ī.iiij. dixim' p q̄litate psonæ pyræ fiebant:sepulcra ēt vel maiora vel minora fiebāt. m ℣ Ossaq; lecta: aut collecta:aut lecta iō: qa vt sup̄ diximus nobiles nunq̄; soli ꝯburebant̄:vñ Hom. τοὶ δ' ἄλλοι ἄντυθεν ἔχατιν ῆκον τ' ἐπὶ μὶξ ἵπποι τὲ καὶ ἄνδρες sed cuꝫ dilectis equis:vel canibus vel famulo.

DON. ℂ PVRPVREAS:ex pcio vestium meritū

mortui vult ostēdere:has vestas illū amasse ex eo demonstrat qa frequēter illis vsus ē: ꝛ ppea multis erant notæ. ℣ Thurea dona ꝯgesta: Meritū viri ostēdit ex multitudīe specierum:ꝛ cum nō dicat: quāta etiā plura itelligunt̄. ℣ Cōgesta: copiose tradita. ℣ Fuso cratere:nō paulatiꝫ sꝫ semel cecidit. ℣ Lecta ex cinerib' lignorū. ℣ Reliqas:ossa q̄ restabāt ex cadauere cōbusto.

CHRI. ℂ EXPEDIVNT:in prōptu ponunt vt sint parata vti volentib'. Quod aūt refert Serui' de iis qui mortui videntur nec sint: patet ꝛ Pliniū inducit:verū videt̄:nam Pli.ait Auiolā quendam consularem in rogo reuixisse sꝫ qm̄ pualente flāma subueniri nō potuit: viuus crematus est idem dicit euenisse. L. Lamiæ ptorio viro. Gel.aūt Tubero ꝛ ipse ptorius a rogo relatus est: vt Messala Ruffus ꝛ alij testant̄. Nos aūt florētiæ vidim' mulierculā īfectoris vxorē p mortua elatā cū ad remigij téplū iā portata eēt ī feretro assurrexisse ꝛ ad multos annos vixisse:hoc malo laborāt fœminæ:cū vuluæ pūersiōe spūs pcluditur:q̄ si corrigit̄ reddit̄ spūs. Hoc mō ait Heraclit' ephesius fœminā:q̄ septē dieb' exanimis iacuerat:ad vitā reuocasse. Sed multa in historia audēt græci. Dicunt aūt hermotini clasomeni aīaꝫ relicto corpe errare solitā: ꝛ e lōginquo multa nūciare. Corpe interiꝫ semianimi iacēte:donec cremato eo inimici ei' q cātaride dicebat̄:remeāti animæ veluti magnā ademerīt. ℣ Auersi:nā de more erat: cū rogū eēnt icēsuri. ℣ Faciē auertere: ne id nolētes sꝫ offō astricti facere viderēt̄. ℣ Cōgesta:oñdit cū magna rep copia oīa gesta fuisse. ℣ Collapsi:nā olb' cōcrematis cineres collabunt̄ ꝛ resīdēt. Quieuit:ꝯsumpto eniꝫ ol humore discedit flāma cū pabulū quo alebat̄ amiserit. ℣ Bibulā:Quicqd humores sugit id bibulū dicimus. Hoc ꝛ cineribus euenit. ℣ Fauillā:dicimus rē extinctā:accensas aūt scintillā. ℣ Aheno:aes enī pter cætera metalla ad sacra adhibebant.

ℂ TER socios:

Idem ter[a] socios pura circuntulit[b] vnda
Spargens[c] rore leui, & ramo felicis[d] oliuæ.
Lustrauitq; viros. dixitq; nouissima[e] verba.
At Pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imposuit; suáq;[f] arma viro Remumq;[g], Tubáq;
Monte[h] sub aerio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per sæcula nomen.
His actis propere exequitur præcepta[i] Sibyllæ.
Spelunca[k] alta fuit, vastóq; immanis hiatu
Scrupea[l] tuta[n] lacu[m] nigro, nemorumq; tenebris
Quá super haud vllæ poterát ípune volantes[o]
Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Faucibus effundés supera ad conuexa[p] ferebat.
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernú.
Quattuor hic primú nigrantes terga iuuencos

SER. a ¶ TER socios: aut sæpius: aut re vera ter: licet. n. a funere contraxerint pollutioné. tamen omnis purgatio ad superos ptinet: vnde & ait Iparem numerum: aut qa hoc ró exigit lustrationis. b ¶ Circútulit: purgauit: antiquum verbum. Plau. Pro laruatore circúferam. i. purgabo. Nam lustratio a circúlatióe dicta est: vel tædæ: vel victimæ in quibusdá vel sulphuris. Iuue. Cuperét lustrari si qua darent Sulphura cum tædis: aut si foret humida laurus. c ¶ Spargens: quia res agunt Infernæ. In secundo do Aeneas deos portaturus ait: Donec me flumine viuo Abluero. Hic. n. erat mos: vt diximus supra. d ¶ Felicis oliuæ: arboris festæ: sed moris fuerat vt de lauro fieret: qd ppter Augustú mutauit: vt dicit Dona. Nam nata erat laurus eo die quo natus est Augustus in palatio. Vñ triumphantes coronari cósueuerant: ppter quá rem noluit laurum dicere ad officium lugubre ptinere. e ¶ Nouissima verba. i. ilicet. Nam vale dicebatur post tumuli peracta soléñia. f ¶ Suaq; arma viro: ipsi cara sculpsit in saxo. Nam supra ea iam legimus cócremata. g ¶ Remumq;: tubamq;: quia & bellator & remex fuerat: licet possimus etiá solam tubá accipere. Remus enim dicitur lorum: qd continet tubam: hoc ex Homero imitatus est Virg. in Elpenoris sepultura.

αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη, καὶ τεύχεα νεκροῦ
τύμβον χεύαντες, καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν

h ¶ Monte sub aerio: in aerio. Nam supra est positus. Aerium aút alij altum dicunt: alij nomen antiquú montis volunt. vnde est: Qui nunc misenus ab illo dicitur. i ¶ Præcepta sibyllæ: vt Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunto. k ¶ Spelunca alta fuit: qua ad inferos descendebat: non vbi fuerat Sibylla vaticinata. l ¶ Scrupea: lapillosa: Nam scrupus est proprie lapillus breuis: qui pressus sollicitudinem creat: vnde etiá scrupulus dictus est. Vnde Teren. Inieci scrupulú. m ¶ Lacu nigro: aut alto: aut vere nigro Inferorum vicinitate. n ¶ Tuta aút: quia hinc lacu: hinc cingitur siluis. Dicit aút locum qué nunc doliola vocant apud Cumas. o ¶ Volantes: volucres: participiú pro nomine posuit: vt Plurimus alburnú volitás: cui nomen asylo est. Sane sciendum Lucre. & aliquos alios physicos dicere aerem corporeú esse: vnde aues sustinet: sed húc cedere vapori sulphureo: vnde aues in illis locis desertæ aere: quo portari solent: concidunt nó odore: sed pódere: & qd potest eé verisimile: qa altius in eodé loco possunt volare: vt Tollútse celeres liquidumq; per aera lapsæ. p ¶ Ad conuexa: cæli curuitatem.

DON. ¶ LVSTRAVIT viros: quia totius classis pollutionem posuerat: iccirco oés hic lustrat. ¶ At pius æneas: superiora cæteri compleuerant: sepulcrum do iccirco curauit æneas: vt magna mole fieret: qa côtéplabatur eius maximum meritú: Arma et posuit: vt qbus in vita floruit illis in morte ornaret. ¶ Aerio: hoc nomé móti illi apud Priscos fuerat. Ergo mira breuitate & vetus & nouum ponit nomen. ¶ Aeternú p sæcula: & ppter meritú defuncti & ppter auctoritaté æneæ qui hoc voluit: neq; placet quod aereum nó sit nomen pprium sed significet altum: ná qd vetustum illud nomen fuerit. Ostédit Maro cum de Miseno dicat qui nunc quasi inferat dicit núc Misenus q olim dictus est aereus. ¶ Tuta lacu: Hoc facit natura loci & non humanú artificium qd tuta sit. ¶ Talis halitus: refert cám cur nó posset volare. s. ppter vim vaporis inde surgétis: quo statim necabant. ¶ Quattuor: pcurabat sibylla remediú ad transitú: nam si aues p altitudinem cæli cytæ trásire non poterát: qd homo efficeret p teterrimú locum & tenebras transiturum tardo gressu. Numerus aút & color & reliq quæ adhibent ptinet ad rónes sacrificij.

CHRI. ¶ CIRCVNtulit: lustrabit. Sic Plau. Oportet hanc circunferri proceritá. ¶ Rore leui: aqua minuta: vt ros esse solet. ¶ Rore & ramo. i. rore proueniente a ramo madefacto. ¶ Ingenti mole: ná vt cum gestis lapidibus & terra: aut magno ædificio magnam mo-

superimponebãt sepulturæ. Vnde & moles dicebant sepulchra. Hinc moles Adriani .i. sepulchrum dicta ē q̃ nostris temporibus sancti angeli arx nominat: quã duplici peruioq; muro palatio põtificali quod in vaticano est iunxit Nicolaus quintus pontifex maximus. ¶ His actis: nã nõ solũ excelcta: sed magna etiã mole obrupta inani gloriæ quia virtutẽ propter se non pp gloriã amamus. Sibyllæ .i. diuino cõsilio obtẽperauit. ¶ Spelũca: nã ingressus ad īferos obscurus est: ex rationis .n. cecitate in viia labimur. ¶ Quatuor. Quoniã dijs inferis numerum parẽ damus: vnde apud antiquos februario mẽse .xxvij. dies dederunt. Cui cum inferis sacer esset: diminutiuus & par numerus conueniebat.

SER. a ¶ INVERgit vina sacerdos: in quarto ait: Media īter cornua fundit: & fundere ē supina mãu libare: q̃ð fit ī sacris supnis. Vergere aũt est ꝯuersa ī sinistrã partẽ manu ita fũdere: vt patera cõuertat: quod in infernis fit. Hæc aũt ptinẽt ad victimarũ

Constituit, frõtiq; inuergit[a] vina sacerdos,
Et summas carpẽs media ītẽr cornua setas
Ignibus imponit sacris libamina prima,
Voce[b] vocãs Hecatẽ Cæloq;[c], Ereboq; potentẽ.
Supponunt[d] alij cultros, tepidũmq; cruorem
Succipiunt[e] pateris: ipse atri velleris agnam
Aeneas matri[f] Eumenidũ, magnæq;[g] sorori
Ense[h] ferit, sterilemq;[i] tibi Proserpina vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas[k] inchoat[l] aras,
Et solida[m] īponit Taurorũ viscera flammis,
Pīgue superq; Oleum fundẽs ardẽtib[o] extis.

bant: vñ īfert: Fũdẽs ardẽtib' extis: q̃; q̃; alij p pte totus vellit: vt p exta totus aĩal intelligat. ¶ SVCCIpiũt DON. ne iã sacrat' in terram cadat. ¶ Ipse atri: oĩa nigra īferis mactat: & sterilem vaccã qa nihil ab īferĩ nascit: Demõstrat q̃tuor colorẽ genus aĩalis cũ pmo vellere ītactũ: g nõ attõsũ & veneris īmune.

explorationẽ: vt si non stupuerit: apte pbent. b ¶ Voce vocãs hecatẽ: nõ vbo: s; qbusdã mysticis sonis: Nã varie numĩa īuocabãt: q̃ð apte Luc. exp̃ssit: vt Latrat' hẽt ille canũ gemitusq; lupoꝶ: Quod stridũt vlulãtq; feræ: q̃ð sibilat anguis Exprimit: & plãctus fractæq; tonitrũ nubis Tot reꝶ vox vna fuit. c ¶ Cæloq; ereboq; potẽtẽ: hoc ē q̃ð ait Hecatẽ: vt plenus numẽ ostẽderet. d ¶ Supponũt cultros .i. victimas cædũt. Est aũt sacroꝶ: ī qb' mali ominis vba vitant: hic est cp & mactare dr: quod magis augere significat. Sta. Macte alo iuuenis. Dicim' ãt hic culter .tri. Nã cultellus diminutiuũ ē: ĩ cultellũ penit' latinũ non est. e ¶ Succipiũt: ãtiquũ ē: mõ suscipiũt dicim': vt sup̃: Succepitq; ignẽ folijs. f ¶ Mři eumẽidũ .i. nocti: vt Hũc mihi da ppriũ virgo sata nocte laborẽ: & Eumenides dñr p ãtiphrasim cũ sint īmites ἀπὸ τοῦ ἐυμενοῦς. g ¶ Magnæq; sorori .i. terræ. Nã vt supra dixim' nihil aliõ ē nox nisi vmbra terraꝶ. h ¶ Ense ferit: vt eũ p̃ vmbras hẽret ꝯsecratũ: hic ē q̃ð ei dicit Sibylla Tuq; ī vade viã: vaginaq; eripe ferrũ: Itẽ Strict.iq; aciẽ veniẽtib' offert: ħ ẽt Hom. dicit αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ ἥμην. i ¶ Sterileq; tibi pserpina vaccã: deæ ꝑgnũ nũq̃ enitẽti. k ¶ Nocturnas aras: quæ tota nocte arderẽt. l ¶ Inchoat: ãt pficit: & ē vbũ sacroꝶ. m ¶ Solida īponit tauroꝶ viscera flãmis: nõ exta dicit: s; carnes. Nã viscera sũt qcqd īter ossa & cutẽ ē: vñ ẽt visceratio dr ꝯuiuiũ de carnib' fcm: vt dixim' sup̃. Ergo solida viscera holocaustũ significat: q̃ð detractis extis aræ super īponebat: q̃ nõnũq̃ abluta: elixa ẽt ipsa redde

ne. ¶ Nocturnas: nã & tps tenebrosum īferis ꝯuenit. ¶ Oleũ: vt validi' vrerent oleũ īfundit. Ostẽdit igit quo more vel qb' & q̃lib' & q̃ntis aĩalib' cæsis īferoꝶ numinũ fauor acqritur. Ecce vbicunq; ponit ecce: necessario seqtur aliqd q̃ð metũ afferat vel admirationes.

¶ INVERgit: Vergẽ verti & exponi dicim'. CHRI. Hic aliquã regionẽ ad meridiẽ vel ad occasus vergẽ dicim' .i. verti: & exponi & īcliari: hic īuergẽ ē ita fundẽ: vt vas ī q̃ res ē ꝯuertatur. ¶ Sũmas: Quæ ī sũmo capite sũt Setas: Meliores lunã dicim' vt ē ī ouib' duriores se Setas vt ē ī sue mediocres pilos vt sũt in hõĩe. Pili ¶ Media īter cor. ī eo medio q̃ð est int cornua. ¶ Libamĩa: de vino recte. De setis īproprie. Nã libare d reb' liqdis ē. ¶ Herebo: īferno dr .n. erebus ἀπὸ τῆς ἔρας .i. terra: & βοάω .i. clamo. Quia q̃relis dãnatoꝶ ibi terra reboet: fnĩ ãt Hesi. ereb' & nox ex chao sũt. ¶ Matri eumenidũ .i. nocti. ¶ Furiæ .n. eumenides dicunt: & sũt filiæ noctis & Acherõtis. ¶ Proserpina: a græco ē mutatiõe līarũ. illi .n. περσεφόνην dicũt: ponunt aũt Proserpinã p ea pina vi q̃ est in semine in terrã proiecto: hanc rapere Plutonẽ dixerũt .i. solẽ q hyemali tpe remotiorẽ quãdã mũdi ptẽ plustrat: Hanc igit raptã ab eo Proserpinã dñt: quã sub terra latentẽ. ¶ Cæres q̃ritat. Ceres aũt symbolũ est feracis & cãpestris terræ. Hæc Proserpinã sub terra latentẽ q̃rit. Est aũt fertilis & nõ sterilis hæc vis: sed ī hoc loco allusit ad naturã inferni: vbi nihil gignitur. ¶ Vaccã: de vacca & boue Vitula iuuenco & tauro diximus ī Buco. ¶ Extis: & de his alibi.

¶ PRIMI

SER. a ¶ PRIMI sub lumina solis ⁊ ortus: atq̃ hæc sacra per noctē fiebant: sʒ locutus est sm̄ romanū ritum quo dies credit̄ a medio noctis icipere. Illo aūt loco quo dicit Nox ruit ænea: nō venit sed finit̄ significat: q̄q̄ alij dicunt sacra hæc a medio die incipere: ⁊ ꝑduci vsq̃ ad mediaʒ noctē: qđ si est nox ruit: pōt venit significare. b ¶ Visæq̃ canes vlulare: ita numinis ostendebat̄ aduētus. Canes autē furias dicit: Luc. Stygiasq̃ canes i luce supna Desti tuā: sicut.n. diximus supra vlulare ⁊ canū ⁊ furiarum est. c ¶ Aduentante dea: ipsa.s. Proserpina. d ¶ Profani: q non estis initiati. e ¶ Totoq̃ absistite luco: hoc est nō tantū a luco: sʒ ab oī luci vicinitate discedite: ⁊ ad Aeneæ comites inclamant. f ¶ Inuade viā: Ingredere. g ¶ Furens: deo plena: aut certe similis furenti. h ¶ Dij qbus iperiuʒ est aīaꝝ: plenus locus alta sapientia: de qua varie disserūt philosophi. Nā dicunt ꝑ alios aīas ad iferos duci: vt Hac aīas ille euocat orco Pallentes: alias sub tartara tristia mittit. Itē per alios trāsferri: vt Nauita sʒ tristis ꝑ alios purgari: vt Aliæ pādunt̄ inanes Suspēsæ ad vētos: ꝑ alios ꝓ ad sūma reuocari: vt Lethæū ad fluuiū deus euocat agmine magno. Sciēs.n. de deoꝝ imperio varias eē opiniones: prudentissime tenuit gn̄alitateʒ. ex maiore aūt parte Syronē epicureum magistrū suum seqtur. Huius aūt sectæ hoīes nouimus supficiem rerū tractare: nunq̃ altiora disquirere. i ¶ Vmbræq̃ silentes: secreta inferoꝝ semꝑ silentia. Nam hoīum vmbræ loquunt̄. hinc est Queʒ sacra silentia nonint. Inuocat aūt summū bonum: qđ in silentio constare manifestissimum est. k ¶ Et chaos: elementoꝝ ꝯfusio. Inuocat autem reꝝ primordia: quæ in elementorū fuerant ꝯfusione. Per flegethonta fluuiū inferoꝝ ignem significat. Nā φλόξ græce latine ignis est. Vnde sm̄ Heracletū cuncta ꝓcreantur: ⁊ re vera sine calor̄ nil nascit̄: adeo vt de septētrione dicat: Sterili nō quicq̃ frigore gigni. l ¶ Loca nocte silentia late: aut hoc est qđ supra ait: Vmbræq̃ silentes: Aut vult ostēdere esse partem mūdi: in qua perpetuæ sunt tenebræ. Cum.n probatū sit qđ legimus: Et minima cōtentos nocte britannos: Sphæræ exigit ratio; vt e ꝯtrario sit regio noctib' vacās.

Ecce autem primi[a] sub lumina solis ⁊ ortus.
Sub pedibus mugire solū, ⁊ iuga cœpta moueri
Siluaꝝ, visæq̃ʒ[b] canes vlulare per vmbram
Aduentāte[c] Dea: ꝓcul ô ꝓcul este Profani[d]
Conclamat Vates, totóq̃ʒ[e] absistite luco;
Túq̃ʒ inuade[f] viam, vagináq̃ʒ eripe ferrum;
Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens[g] Antro se immisit apto.
Ille ducē haud timidis vadēteʒ passibus æquat.
Dij qbus[h] impium est aiaꝝ, vmbræq̃ʒ[i] silentes,
Et Chaos[k], ⁊ Phlegéthon, loca[l] nocte silētia late

DON. ¶ ORTVS: ne incertū esset qđ sit sibi sub lumina solis addidit ortus. ¶ Per vmbraʒ: ad oīa ꝑtinet: q̄ descripsi. ¶ Toto luco: vt penitus lucum relinquatis. ¶ Apto.i. qđ semper patebat. ¶ Vadentē passibus æquat: magnaʒ fiduciaʒ æneæ ostēdit. ¶ Dij quibus im. Dicturus q̄les esse sedes iferni asserantur: ⁊ q̄ illic gerantur: quæ sunt incognita viuētib' ne temerarius videat̄: veniaʒ a dijs petit asserens non se auctore: sed alijs proferētibus illa dicere: ne sibi incognita ⁊ in vulgus non proferenda videat̄ retegere.

CHRI. ¶ PRIMI solis ⁊ ortus.i. sub ortu: quē primum soleʒ dicimus. ¶ Iuga: magna vis vt non solū campestria: verū etiaʒ montes tremādt. ¶ Profani: duplicē hēt significationeʒ: nā simpliciter ꝓfanuʒ habet̄: qđ nō est sacris additū aut initiatuʒ: ⁊ qđ deniq̃ nō est iter sacra. Vnde est illa historicoꝝ diuisio publica ⁊ priuata: sacra ⁊ profana. Est itideʒ profanuʒ: qđ ex religione in vsum humanū ꝑuenit: vñ est Faune ꝓcor miserere ingt tuq̃ optima ferrum: Terra tene colui vestros si semꝑ honores Quos contra æneadæ bello fecere profanos. Itē impiū ⁊ sceleratū. naʒ isti procul sūt a fano.i. ab omni religione: Stati. Fraternas acies: alternaq̃ bella ꝓfanis Decertata odijs. ¶ Inuade: cū audacia ⁊ fortitudine tanq̃ iter difficilem ingredere. Naʒ hostes inuadere dicimus: qđ nō fit sine labore ⁊ periculo: ⁊ euadere cū labore ⁊ difficultate peruenire significat. Res enim difficilis est descendere in infernum ea ratione vt a cognitis vitijs abstineas: nam si in ea ꝓcipitatis facilis descēsus auerni. Vnde opus est: vt ensem strictum teneat.i. adhibeat animi ꝯstantiam: quæ ꝑturbationibus resistat: nam vi ea re opus est. ¶ Aequat ducem passibus non timidis: qa diuinum consilium ita sequi debemus: vt ꝯstanti animo omnia exequamur. ¶ Chaos: παρὰ τὸ χέω.i. misceo omnium elementorum immixta ⁊ ꝯfusa materia dicitur. Hanc vna cum æternitate sociam Demogorgonis primi dei fuisse arcades volunt: ⁊ ex ea natū esse litigium dicunt: nam inde sunt q̄tuor elemēta inter q̄ assidua discordia cū humida siccis ⁊ calida frigidis pugnent. Ex chao igitur quæ est materia prima: quā hylen: idest siluā appellant: omnia elementa orta sunt.

Sit mihi[a] fas audita loqui, sit numine[b] vestro
Pandere res, alta[c] terra ꝛ caligine mersas.
Ibant obscuri[d] sola sub nocte per vmbras.
Perq; domos[e] Ditis vacuas; ꝛ inania[f] regna.
Quale p incertã[g] Lunam sub luce[h] maligna
Est iter in siluis, vbi[i] Cælum cõdidit vmbra
Iuppiter, ꝛ rebus nox[k] abstulit atra colorem.
Vestibulũ[l] añ ipsũ, primísq; in faucib[m] Orci

SER. a ¶SIT MIHI fas audita loq: de alta dictu
rus prudẽtia miscet poeticã licẽtiã. b ¶ Sit
numine vestro: cõcedat a vestro numine.
c ¶ Alta terra: ꝛ caligine mersas: bene iun/
xit: ex terris eñ caligo pcreatur. i. vmbra ob
scurior. d ¶ Ob
scuri sub sola
nocte: aut hy/
pallage est: sub
obscura nocte
soli ibant: aut
sub sola nocte
i. vbi nihil ali/
ud est pter no/
cte; e ¶ Do/
mos vacuas:
nri mundi cõ
paratione. Si/
mulachra. n. illic q̃ sunt inania esse no dubiũ
est. f ¶ Inania regna: Inaniũ per qđ ostẽdit
vacuũ. g ¶ Incertã: alij ĩcertã legunt: illuc
tamẽ recurrit. Nã ĩcertũ ĩcipientẽ. i. minorẽ
significat. h ¶ Luce maligna: obscura. nam
proprie malignũ ẽ angustũ: vt Aditusq; ma/
ligni. i. minores ꝛ obscuri. Sane sciendũ Lu/
næ licet minoris cõmemoratione ostendere
eũ voluisse fuisse illic aliqd lucis: nã alit oĩa
quæ dicturus ẽ videre nõ poterat. i ¶ Vbi:
quãdo. nã nõ est loci: sed tẽporis. k ¶ Nox
abstulit atra colorẽ: hoc ꝛ videmus: ꝛ tractat
ab epicureis: rebus tollere noctẽ colorũ va/
rietatẽ: vnde ꝛ apud inferos oĩa nigra eẽ di/
cũtur: cõtra hos academici vna repugnant.
Nã squãmæ pisciũ per noctẽ lucẽt. l ¶ Ve/
stibulũ: vt Varro dicit etymologiæ nõ hẽt p
prietatẽ: sed fit p captu ĩgenij. Nã vestibulũ
vt supra diximus dictũ ab eo q̃ ianuam ve
stiat. Alij dicũt a Vesta dictũ per imitationẽ.
Nã Vestæ limẽ cõsecratũ ẽ. Alij dicũt ab eo
q̃ nullus illic stet. In limine. n. solus est tran/
situs: sed quo mõ vesanus dicit nõ sanus: sic
vestibulũ nõ stabulũ. m ¶ Faucibus orci:
deũ posuit pro loco: vt Iouẽ dicimus: ꝛ æthe/
rẽ significamus. Hora. Manet sub ioue frigi/
do venator. Orcũ autẽ Plutonẽ dicit: nec eñ
per Charõta possumus ĩtelligere ĩferos deos:
qa mĩor ptãs p ĩperio nunq̃ ponit: sꝫ illa q̃
tenet ĩperiũ. Ergo alt ẽ Charõ. nam Orcus. i.
Pluto: vt ĩ Verrinis ĩdicat Cic. dicẽs: vt alter
orcus venisse ætnã: ꝛ nõ Proserpinã: sꝫ ipsã
Cererẽ rapuisse videat: alibi ait: Quod Ditẽ
patrẽ emersisse ab inferis putant. Dicim⁹ au/
tẽ ꝛ hic Dis: ꝛ hic Ditis.

DON. ¶SOLA nox ẽ cui lux nulla succedit. ¶ In
certã: ĩ ipsis initijs positã. ¶ In syluis: q̃ et illã
exiguã lucis sua dẽsitate possint eripe. ¶ Va
cua: in qbus nihil videri põt neq; illi occur/
ri. ¶ Vestibulũ. a. i. in hoc erant omnia q̃ cru
ciãt viuos: aut defunctos affligunt.

CHRI. ¶SIT Mihi fas. a. i. dicturus de descẽsu aĩo
rũ ad ĩfernũ. i. ad vitia: qa res hæc q̃ões hẽt
variã: ꝛ multiplicẽ: ꝛ pptea iure dici pt eẽ mer
sas terra ꝛ caligine. i. sũma obscuritate: iccir
co excusat difficultatẽ: ꝛ petit veniã si referat
audita. ¶ Ibãt obscu. q ĩ vitia labunt: eunt ĩ
obscurum: qm̃
oĩa vitia ex cæ
citate mẽtis ꝛ
ex sola stultitia
sunt. ¶ Vacu
as: domos: nõ
solũ alludit ad
aĩas q̃ ĩ corpe
nullũ locũ oc/
cupãt: verũ oñ
dit ipa vitia ni
hil esse: qm̃ pri
uationes sunt.
Quapp optĩe Persi⁹ o curas hoĩuꝫ: o quãtũ ĩ
reb⁹ inane ẽ. Nec mihi placet q̃ multi putãt
voluisse poetã sectã epicureã tãgere: qđ iccir
co' sint ĩania regna: qm cũ aĩæ mortales sint:
nihil sit apud ĩferos: nã minime q̃drat tã hu/
milis sñia tã pfundæ doctrĩæ quã huic libro
ĩserit. ¶ Quale p ĩcertã: expmit ĩgressus ad
vitia. Nã ĩ pncipio: ꝛ si mẽtis cæcitate ĩ vi/
tiũ descẽdim⁹: tñ adhuc rõnis lumẽ q̃uis exi
guũ retinem⁹: nõdũ facto habitu. ¶ Maligna:
q se diminute ꝛ illiberaliter pbeat: vt cõtra
liberalẽ ꝛ copiosũ benignũ dicim⁹: vt acci/
pit ĩ teucros aĩum mẽtẽq; benignã. ¶ In syl
uis: nã accedẽte opacitate syluaꝝ ad lucis di/
minutionẽ: vix luminis relinquit vestigiũ:
nec temere meminit syluaꝝ: qa vt iã dixim⁹
oĩa vitia nobis a sylua. i. a materia ꝛ corpe
sunt. Nox abstulit. c. et si nõ sñm epicureos lo/
quat satis auferunt colores tenebris: cũ nul/
li ĩ illis appareãt. ¶ Vestibulũ: Cecili⁹ Gal/ Vestibulum
lus ĩ li. de vboꝝ significatiõe: Vestibulũ dicit
eẽ nõ in ædibus neq; ĩ ædiũ pte: sꝫ locũ ante
ianuã domus p quẽ deuia adit⁹: accessusq; ad
fores ædiũ sit: ianua. n. pcul a via fiebat ara/
tro intersita: quæ vacaret. Putãt dictum a ve
ꝛ stãdo. Ve aũt aliqñ ĩtẽdit: vt vetus q̃si ma
gnæ ætatis: ꝛ vehemẽs. i. magnæ mẽtis ꝛ ĩpe
tus. Aliqñ minuit: vt vecors ꝛ vesanus. Er/
go siue auget ĩ hoc vocabulo: dr̃ a magna sta
tiõe: quã illic hẽbãt q veniebãt: ꝛ dñm ædiũ
expectabãt: vt illũ deducerẽt: ꝛ reducerẽt. Si
aũt puat: dr̃ a domesticis q frequẽter ĩgredie/
tes egredientesq; domũ ibi nunq̃ consistũt.
Ergo vestibulũ cõstat aream dici: quæ a via do
mũ diuidit. Fauces autẽ iter angustum ẽ: per
qđ ad vestibulum de via flectitur. Ergo æne
as cum vidit fauces atq; vestibulum do/
mus impiorum non est intra domũ: sed de
via videt loca inter viam ꝛ ædes locata: hæc
Macro. Sunt tamen qui dicant vestibulum
esse a vesta: cui primæ domus partes sacratæ
sunt. Alij quia domũ vestiant.

¶LVCTVS

Luctus[a], & vltrices[b] posuere cubilia curae,
Pallentésq; habitāt Morbi, tristísq; [c] Senectus,
Et Met[e]; & malesuada Fames; ac turpis egestas[e],
Terribiles visu formae; Letúmq;, labórq;,
Tū consanguineus[d] Leti Sopor, & mala mentis[f]
Gaudia; mortiferúmq; aduerso i limine Bellū,
Ferreiq; Eumēidū[g] Thalami, & discordia Demēs
Vipereū crinē victis innexa cruentis.
In medio[h] ramos, annosáq; brachia pandit
Vlmus[i] opaca, igens, quā sedē somnia vulgò[k]
Vana tenere ferūt, foliisq;[l] sub oībus haerent.
Multáq; praeterea variarū monstra ferarum,
Centauri[m] i foribus stabulāt, Scyllaeq;[n] biformes

SER. a LVCTVS & vltrices posuere cubilia cu raeea dicit esse in aditu Iferorū: q̄ vicina sūt morti: aut quae post mortē creantur: dicit & q̄ I morte sūt: vt pallorē: luct' eni post mortē ē. b Vltrices curae: consciētiae: q̄ puniūt semper nocentes: vt dicit Iuuenalis: quos diri cōscia fcī Mēs habet attonitos: & surdo verbere cedit: occultū quatiēte animū tortore flagellum. c Tristis: seuera q̄ gignit seueritatē. Cice. Iudex tristis & integer. d Tū cōsanguineus leti sopor: fm Hom. Qui ait: ἔνθ᾽ ὕπνῳ συμβλῆτο κασιγνήτῳ θανάτοιο. e Egestas turpis: q̄ turpes facit: & q̄si harū rerū imagines facit: q̄s dicit eē apud Iferos: iō qa I quē ista cōcurrūt: sit mortalis necesse ē. Vn̄ deos imortales dicūt: qa ista non sentiūt: quibus mors creat. f Mala mētis gaudia: generalit omniū scelerū dicit: ac si diceret malae mētis gaudia. g Eumenidū thalami: furiae nūq; nupserūt. Vn̄ thalamos accipimus: in qbus natae sunt. Alii thalamos dicunt qui facti sunt auctoribus furiis: sed non procedit: quia ait: Terribiles visu formae: & vt non videatur eē contrarium: quia paulopost furias alibi dicit esse. Nam possunt: hic natae esse: & alibi manere: & alibi officium exercere poenarum. h In medio: aut vestibulo: aut absolutum est: & intelligimus hanc esse eburneam portam: per quam exiturus est: quae res haec omnia indicat esse simulata: si et ingressus et exitus falsus est. i Vlmus opaca: ingens: distinguenda sunt ista propter duo epitheta. k Vulgo tenere: passim: cateruatim. l Foliisq; sub omnibus: Qui de somniis scripserunt: dicunt quo tempore folia de arboribus cadunt: vana esse somnia: quod per transitum tetigit. Vana autem ideo quia infetis. Nam vana superi non mittunt. Homerus: καὶ γάρ τ᾽ ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν. m Centauri in foribus stabulant: bene in foribus: quia ea quae contra naturam possunt creari: statim pereunt. Stabulant autem habitant: et vsurpatiue dixit: vt populat: luctat. Nam stabulor dicimus: et bene allusit: quia ex parte equi sunt. Centauri autem Ixionis & Nubis filii sunt. Ixion enim amatā Iunonē de stupro Iterpellauit: illa cōfessa Ioui est ex eius volūtate nubē in suam formā cōuersam ei obtulit: vn̄ ferunt nati esse centauri. n Scyllaeq; biformes: bn̄ plurali vsus ē numero. Nā Scylla filia. Nisi fm alios in auem cōuersa est: fm alios in piscē. Ergo etiā ipsa biformis fuit: sicut haec in Siciliae freto. Dictū est autē per poetae sciētiā.

LVCTVS: DON. quorum sordidus & miserabilis cultus ē. Curae: q̄ q̄cūq; possidēt torquēt. Tristis q; se. & qa nos cōtrahit vult' & morti vicinos facit. Fames: nō solū q̄ egestatē affert vict': sed q̄ cupiditatē rapiēdi affert. Turpis ege. nā & macie deturpat faciē & necessitate sordidū relinquit victū & vestitū. Mala gaudia mentis: haec sunt q̄ in scelera ducunt: Adulter. n. & latro cū luctu de sceleribus voluptatē capiūt. Mala ergo quia apud inferos puniuntur. Discordia de. I quā ex dmētia icidim'. Neq; iniuria dat sanguinē: & spētes. In medio ramos post vestibulū ponit interiorē ptē: q̄ nō esset sub tecto. Posuit vlmū annosā: & qa nō oēs annosae sunt īgētes opacae frondibus iccirco haec addit. Vana. s. vult haec eē errores: q pro necessariis inaniter occurrunt.

LVCTVS: CHRI. sequitur. n. vitia luctus ex poenitentia scelerum. Vltrices nā post commissum scelus exagitamur a conscientia: q̄ nos assiduo torquet. Hinc Iuuena. Exemplo quodcūq; malo cōmittitur ipsi displicet auctori. Prima haec est vltio: q̄d se iudice nemo nocens absoluitur: & alibi Nocte dieq; suum gestare I pectore testē Spartano cuidā respōdit pythia vates. Pallentes ab effectu. Morbi: vel qa ex descensu animorū I corpora nascuntur morbi & egestas. Nā a corpore haec sūt nō ab aīo & vehemēter illa exhorrere mortales: vel morbos more stoicorum pro vitiis & egestatē pro auaritia: a q̄ oīa pene Isint mala ponit. Soli aūt sapiētes: vt ostēdūt stoici diuites sunt: senectus ad seniū vergit ipse anim' vergit ad vitia. Puto tn̄ ex platonicorū snīa poetā īmersionē animi in corpus appellare infernū: atq; ex ipso corpore oīa sibi haec mala puenire ostēdere. Nā & p quatuor

flumina & q̃tuor corporis hu̇eros Platonē exp̄ssisse nõnulli volũt. Sũt mala m̄tis gaudia: qñ lætat̃: stult⁹ q̄ male fecerit. Bellũ aũt & discordia & furiarũ Thalami i hac mũdi p̄te facile dep̄hendunt̃. In limine aduerso: q̄a semp aduersat̃ & cõtrariũ ē. Discordia demēs ē: qa a stultitia hoĩum p̄uenit: cũ natura nos ad societatē cõcordiãq; creauit. Vlm⁹: cũ sõnia vana exp̄mat: & nullũ fructũ p̄ducētia optime vlmũ posuit: q̃ arbor sterilis ē. Cētauri: ixion cũ iunone cõcũbere credēs cũ ei⁹ simulachro ex nube facto cõcubuit: vñ nati sunt centauri: quorũ sup̄næ p̄tes hũanæ Isernæ eq̃næ erãt. In quo exp̄mit̃ euent⁹ nimiæ ambitionis: nã q̃ tyrãnidi & nimiæ sp̄erãdi cupiditati icũbunt putãt se iunone ideſt maximis regnis potiri posse & hoĩes deo⁊ nuptias petũt. i. eũtus sibi supra humanã facultatē proponũt: vñ & p̄ rebus solidis nubē. i. inanes assequunt̃: vñ nõ humana q̃dam: sed mõstruosa & efferata enascũtur: quibus ex alto ad ima p̄cipitant̃: sed de centauris alibi atq; de scyllis. Cētauri

SER. a CENTum geminus briareus: cēties duplex: s̄m fabulas ipse est Ægæõ. b Ac bælua. l ernæ: Hydrã dicit: q̃ fuit i Lerna Argiuo⁊ palude: q̃ latinæ excetra dr̃: q̃ vno cæso tria capita excrescebãt. S; p̄stat hydras locũ fuisse euomētē aq̃s vast. i.

Et centũ[a] geminus Briareũs ac[b] bælua Lernæ
Horrendũ stridēs, flãmisq;[c] armata Chimæra,
Gorgones[d], Harpyiæq;[e] & forma Tricorpis[f] ũbræ.
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas; strictãmq; aciem uenientibus offert[g].
Et ni docta comes tenueis sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diuerberet vmbras.
Hinc via tartarei[h] q̃ fert Acherontis ad vndas.
Turbidus hic cœno, vastãq; uoragine gurges
Aestuat, atq; oēm Cocyto[k] eructat Arenam.

ferire p̄hibet. h Tartarei q̃ fert acherõtis ad vndas: seq̄tur illud pythagoricũ dicens: eos tenuisse viam post errorē silua⁊: q̃ vel ad vitia vel ad v̄tutes ducit. h Tartarei acherõtis: Acherõta vult quasi de imo nasci Tartaro: huius æstuaria stygē

tes vicinas ciuitates: ſ quo vno meatu clauso multi erũpebãt: q̃d Hercules videns loca ipsa exussit: & sic aq̃ clausit meatus. Nã hydra ab aq̃ dicta ē. i. ἀπὸ τοῦ ὕδατος. Potuisse autem hoc fieri ille indicat locus: Excoqtur vitiũ atq; exudat inutilis humor. c Flãmisq; armata chimæra: ore leo: postremis p̄tibus draco: media capra s̄cdm fabulas fuit: & maxime Homero dicente.

πρόσθε λέων ὄπιθε δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.

Re vera aũt ē mons Lyciæ: cui⁹ hodieq; ardet cacumē: iuxta q̃d sunt leones: media aũt pascua sũt: ima v° mõtis serpentibus plena. Hũc Bellerophon habitabilē fecit: vñ chimærã dr̃ occidisse. d Gorgones: tres fuerũt i extrema Africa circa Atlãtē montem: q̃ oēs vnũ oculũ hẽbãt: quo inuicē vtebantur: Sthenio: Euryale: Medusa. Seren⁹ tñ dicit puellas fuisse vni⁹ pulchritudinis: q̃s cũ vidissēt adolescētes stupore torpebãt: vñ fingit̃ q̄ si quis eas vidisset: vertebat̃ in lapidē. e Harpyiæ q̃s aut l̃ã occisas itellige: aut s̄m Platonem & alios⁊ simulachra licet viua⁊ illic fuisse. Nã s dicit oĩum re⁊ ideas q̃sdas. i. imagines: ad quarũ similitudinē p̄creant̃ vniuersa: hinc ē q̄ i Sta. Thyodamas Plutoni dicit: Oĩb⁹ finitor eē videris: mihi v° sator. Ha⁊ aũt simulachra bñ apud iferos sunt: q̃ eē dicunt̃ & furiæ. f Tricorporis vmbræ: Erili & Geryonis. g Offert nõ ad feriẽdũ: s; ad repellendas vmbras. vñ & offert dixit: sacerdos aũt

creare: de styge aũt nasci cocyton: & hæc est etymologia: N. ĩ physiologia hoc hẽt: Qui carret gaudio sine dubio tristis ē: tristitia at̃ sine dubio vicina luctui ē: q̃ p̄creat̃ ex morte. Vñ hæc esse apud inferos dicit. k Cocyto eructat arenã: in cocytũ. s. per stygem.

TVRBIDVS hic cœno: pro qualitate infernĩ fuit natura aquæ turbida cœnosa odoris pessimi: vtpote q̃ ructaret̃ a Cœno. DON.

BRIAREVS: Cottus briareus & Gyges fratres fruerũt s̄m Hesio. cæli & terræ filij: & ti tães dicti. Decēnale bellũ cũ filijs saturni gesserũt: & illi q̃dē ab othry & ab olympo monte ip̄etũ faciebãt. Tandē a dijs victi in tartara deiecti sunt. Habebãt aũt singuli quinq̃ginta capita & cētũ man⁹ & oĩum fortissimi ac pulcherrimi fuerũt. Briareũ aũt dicit Home. ægeõa ab hoĩb⁹ appellatũ eē βριάρεων καλέουσι θεοὶ ἄνδρες δέ τε πάντες αἰγαίωνα. Additq; q̄ cũ q̃nq; iuno neptun⁹ & Pallas ioue in vincula cõiecissēt: neq; essēt qui auxiliũ ferret: q̄ Thetis Achillis m̄r cœlum ascēdit: & secũ adduxit cētimanũ briareum: eiusq; auxilio ioue soluit: Hesio. scribit Neptunũ hũc sibi gene⁊ asciuisse tradita sibi Opi filia: vñ & Oui. Balnearũq; p̄mētē Aegeona suis imania terga lacertis. Belua. l. Hydsam dic hãc auctore Hesio. pepit Echidna ex Thiphone. Iuno aũt illã i lernæ palude nutriẽdã curauit p̄ Herculē: s; illa Hercules cũ iolao flãmis iteremit p̄silijs Mineruæ adiut⁹. Dr̃ excetra latine: q̄a vno cæso tria oriunt̃ capita. Hydra CHRI. Briare⁹ Hydra

ta. Hydra Pla. refert fuisse callidissimũ sophistã: quẽ Hercules doct⁹ phus flãmis. i. feruorẽ īge nij supauit. Est ãt sophistica rõ cauillosa: vt vno sublato capite plura nascant. Est. n. logices duplex disputãdi rõ ꝛ p vas ꝛ p sophisticas rõnes. ¶ Horrendũ. s. si ad fabulã referas expssit nãꝫ spētis: si ad sophisticã rõnẽ notauit huiuscemodi disputatiõis rabiē. ¶ Chimærã: hãc ẽt Chimæra igñẽ expirãtẽ hisdẽ parẽtib⁹: qb⁹ hydrã ortã ait Hesio. hñit sʒ hũc poetã tria capita. Prĩmꝫ leonis: Vltimũ dracõis: Mediũ capræ. Ait enĩ πρόσθε λέων ὄπισθε δὲ δράκων μέσση δὲ χίμαιρα. Hãc pegasus ꝛ Bellerophõtes deuicit: q̃ tñ ex ortocane Geryõis ꝑus pepit Spingēꝫ leonẽ nemeũ ꝛ draconẽ: q mala aurea custodiuit. Itẽ pepit Ceto ex phorco. De hac ẽt Oui. Quæq; chimæra iugo mediis ĩ ptib⁹ ignẽ Pect⁹ ꝛ oralcæ caudã spẽtis hñebat. Rẽ vã mõs ĩ lycia ẽ cariæ ꝯtermin⁹: de q̃ vide Ser. ¶ Gorgões: phorci ꝛ Cætofiliæ sũt Stheno Euryale ꝛ Medusa haꝝ ꝑmæ duæ ĩmortales fuerũt. ¶ Medusa. m. q̃ qa ĩ tẽplo Palladis cũ Neptũo ꝯcubuit: irata dea crines suos q̃ꝝ splẽdorẽ capt⁹ fuerat Neptun⁹ ĩ spẽtes ꝯuertit. Quo pacto ãt a Perseo ĩterfecta sit: ꝯscribit Oui. Ex ei⁹ morientis vtero emicuẽ duo fr̃s⁹ Chrysaor sic dict⁹: qa cũ aureo ense nat⁹ ẽ: ꝛ hic ad dẽos ascẽdit ioui lumiẽ: ꝛ tonitrũ ferẽs: ꝛ equ⁹ alat⁹ q pegasus ẽ appellat⁹: ἀπὸ τῆς πηγῆς. i. a fõtib⁹ oceãi: iuxta q̃s sit nat⁹. De harpyis dictũ ẽ ĩ tertio. Oĩa hæc mõstruosa sũt. Oĩs ãt mõstruositas vitiosa: qm̃ aut excedũt aut dñciũt. Ergo ĩ vestibl̃o ĩferni dñscect⁹: ꝛ excessus sũt. Quappꝑ ide via ẽ ad tartara. i. ad hũ⁹ vitioꝝ: vñ ẽ charõ. i. ꝑuano gaudij.

Chimæra

Gorgones

Medusa

> Portitor[b] has[a] horrẽdus aquas, ꝛ flumina seruat
> Terribili[c] squallore Charõ[d] cui plurima mẽto[e]
> Canicies inculta iacet, stant[f] lumina flamma
> Sordidus ex humeris nodo dependet amictus;
> Ipse ratem conto subigit, velisq;[g] ministrat,
> Et ferruginea[h] subuectat corpora[i] Cymba
> Iaꝫ senior[k], sed cruda[l] Deo, Viridisq; senectus.
> Hũc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
> Matres, atq; Viri, defunctaq; corpora vita

SER. a ¶ HAS hor. a. pp tria flula. b ¶ Portitor: ꝓprie q portat. abusiue etiaꝫ q portatur portitor dr̃: sicut vector q significat vehẽtẽꝫ ꝛ q vehit. Luc. Venia ẽ hæc sola timoris vectorẽ nõ nosse tuũ sic ꝛ alũnus et hospes significat. e ¶ Terribili sq̃l. ẽribilis sq̃lloris. d Charon: ꝑ antiphrasim: χαίρων q̃si acharõ. e ¶ Mẽto Cani. ĩcul. ia. veteres n. nõ solũ comas ornabãt: sʒ ẽt barbã: vt nõnullas vidim⁹ statuas. f ¶ Stãt: horrẽt: ꝛ est polysem⁹ smo: vt dixim⁹ sup: sic ꝛ subigit ꝑ ĩpellit: sursũ agit: regit. Nã ꝛ acuit significat: vt Subigũtq; ĩ cote secures. g ¶ Velisq;. mi. aut ꝑ vela: ꝛ ẽ septim⁹: aut velis obseq̃t: ꝛ ẽ datiuus. h ¶ Ferruginea: nigra: tristi. Nã lugubrẽ cẽ hũc colorẽ ondit dicẽs: Cũ caput obscura nitidũ ferrugĩe texit. i ¶ Corpa. c. oẽ qd põt videri corp⁹ dr̃. Nã paulo post discretões fecit dicẽs: Corpa viua nefas stygia vectare carina: ad mortuoꝝ discretionẽ. k ¶ Iã se. aut cõparatiuũ ꝑ positiuo posuit: aut (vt diximus) seniorẽ virẽs senex: vt iunior ĩtra iuuenẽ est: quã reꝫ a Varrone tractã ꝯfirmat ẽt Pli. l ¶ Cruda. d. vi. se. τὸ ἄτιον: qa ĩ deo.

DON. ¶ PORTItor. is ꝓꝑe est q portũ obseruat: vt nullus ei⁹ iniussu ĩ alienas regiões transeat. His igit aqs tã male olẽtib⁹ tã horridis aspectu erat par custos: nec dissĩlis loco ꝛ regioĩ. ¶ Stare lu. fl. ã. ĩflexibiles oculi q̃si flãmam emittebãt. ¶ Sordid⁹. a. sordidũ erat velamẽ neq; tñ vt totũ tegeret corp⁹ ꝛ ñ fibula: sʒ nodo nectebat. ¶ Ipe. r. ñ agẽdi ptãteꝫ: sʒ pœnã hẽbat qa mlta sil officia ĩplebat: nã dabat vela vectabat corpa subigebat. i. nõ sine labore agebat. ¶ Viridis; nõ pp colorẽ: sʒ q̃ adhuc ĩ paꝝ de pristinis tpibus retinẽt. ¶ Cruda ꝛ vi. qa nõdũ tendebat ad maturitatem.

CHRI. ¶ PORtitor. c. si nauis volũtatis typũ hẽt ꝑ libertatꝫ arbitrio capit charon. Ergo charon agit nauẽ. i. volũtatẽ conto. i. electiõe q̃ arbitriũ dirigit. ¶ Dr̃. n. cõtus q̃si cõtus. Nã ex tereti ĩ acutũ tẽdit q̃ figura cõus appellat. Ministram⁹ igr̃ nauẽ. i. volũtatẽ velis. i. ꝓparam⁹ volũtatẽ cæłesti: qm̃ qd ĩ flulit cælũ libẽt ẽ vult: nisi sese rõ opponat cui⁹ ẽ sydẽrib⁹ dñari. Senex fingit: qa nihil antiquius aĩa in q̃ libeꝝ arbitriũ sp fuit: sed viridis senect⁹: qa nũq; dñcit. Per amictũ sordidũ ĩtelligẽ corp⁹: qd putre: corruptibileq; ẽ. ¶ Duo lu. f. qa libeꝝ arbitriũ ad vtrũq; tẽdere ꝑt: ad lumẽ rõnis: ꝛ ad ardorẽ cupiditatis: qd ãt hic d̃ charõte dicim⁹: idẽ ꝛ Sene. ĩ descẽsu herculis ĩtelligẽ vr̃. It. n. ad eũ Hercules cedẽre turba: qm̃ erat ĩ tertio gñe ṽtutũ aĩ iaꝫ purgati: vbi non diuisa solũ in electione ꝓferim⁹: sʒ tanq; nihil aliũ sit ĩueniur hocq; pacto libeꝝ arbitriũ absolutũ est: ꝛ cedit ei turba ꝑturbationũ exclamat charon: q̃ pergis audax qa libeꝝ arbitriũ vellet discutẽ qd eẽt agendũ aut ṽtus ipsa heroica. Quoniã iaꝫ electionẽ facit: pellit moras: ꝛ nautã conto domitat. i. cogit liberũ arbitriũ in suũ habitũ sua electiõe. Cõsumata n. ṽtus nõ amplius deliberat. Charon ob receptũ Herculẽ anno in cõpedibus fuit: qa arbitriuꝫ in habitu ṽtutis heroicæ nõ amplius libeꝝ est in vitia fluere actu. s. nã potẽtia põt: sʒ redeamus ad Maronem. ¶ Ferruginea: a ferro est ferrugo color ẽ purpureus ad nigrus tẽdens: vt lugubris sit. Sta. Et ferrugineus: nemion astupet ipaq; tell⁹ Mirat potuisse retro.

SER. a CAVTVMNI fri.pri. extremitatẽ vult õñdere: qđ ait Iuue. Iã letifero cedẽt pruinis autũno. Nã ei⁹ prĩa ps feruet: vt Totoq; autũni inc:ſduit æſtu. Sane ſciẽdũ ẽ Pli. folia autũnali tpe iõ cadẽ: qa oĩs tũc in arborib⁹ humor æſtatis calore iuenit̃ exhauſt⁹. b Ergo cadũt: non qa tũc ſiccari ĩcipiũt: ſꝫ qa tũc eis iã deeſt humor. c Glomerãtur. a. bñ reb⁹ volitãtib⁹ cõparauit aĩas quia ⁊ ipſæ volant. d Immittit apricis. i. ſine frigore: ἀπὸ τοῦ φρίκους: vt diximꝰ ſup: vñ nõnulli ⁊ Africã dictã volũt. e Primi. t. figura græca eſt: vt pmi tranſirẽt. f Triſtis: aſper ⁊ miſabilis. g Aeneas: ordo ẽ Aeneas ait Dic o Virgo cætera p parẽtheſim dicta ſũt. h Quo diſ. qua dña. i Ripas hæ linquũt: repulſæ. ĩ. nõ trãſeuntes. k Vada li. nigra: ⁊ liuidũ ĩuidũ nõ niſi apđ neotericos ĩuenimus. Luc. Liuor edax tibi cũcta negat: licet Ouid. dixerit Liuor iners vitiũ maiores nõ exit ĩ altos. l Lõgæua ſa. Sibylla. Apollo pio amore dilexit: ⁊ ei obtulit poſcẽdi qđ vellet arbitriũ. Illa hauſit arenã manib⁹: ⁊ lõgã vitã popoſcit: cui Apollo rñdit id poſſe fieri ſi Erythreã inſulã in q̃ hĩtabat relinq̃ret: ⁊ eã nũq̃ videret. Profecta igitur Cumas tenuit: ⁊ illic defecta corpis virib⁹ vitã in ſola voce retinuit: qđ cũ ciues ei⁹ agnouiſſent: ſiue ĩuidia: ſiue miſatiõe cõmoti: ei epiſtolã miſerũt cretã antiq̃ more ſignatã: q̃ viſa tra. (Nã erat de ei⁹ ĩſula) in morte reſoluta eſt. Vñ nõnulli dicũt: hãc eſſe q̃ romana fata ſcripſit: q̃ Incẽſo Apollinis tẽplo ĩde Romã allati ſunt libri: vñ hæc fuerat. m Certiſſima p. ex eo q̃ ſubire ĩferos potuit. iõ aũt certiſſima: qa multi ad glĩas gñis ſimulãt ſe numinum filios: vt Romulus ex Marte: Alexãder ex Ioue Hãmone. Hoc ergo excludit: ſic alibi o Hercule:

Salue vera Iouis ples. n Et ſal. nu. vt ſup diximꝰ: ſiue pp Victoriæ fauorẽ Stygis filiæ. Nã ſtatuit Iuppiť: vt ſiqs fefelliſſet ei⁹ numẽ: vno ãno ⁊ nouẽ dieb⁹ ab ambroſia: ⁊ nectare phiberet̃. Rõ aũt eſt quã diximꝰ. Iõ p ſtygem dñ iurãt: qa triſtitia õria ẽ æternitati. o Inops ĩhu. duo dicit. i. nec legitimã ſepulturã hẽt: neq; imaginariã. Inopẽ. n. dic̃ ſine puluerĩs iactu. nam ops t̃ra eſt. Inops: ſine t̃ra: ſine humatione. Vult aũt õñdere tãtũ valẽ ĩanes quãtũ plenã ſepulturã. Nã ⁊ Deiphobi vmbra trãſuecta ẽ cui Aeneas cenotaphiũ fecit: vt Nunc egomet tumulum rhetæo ĩ littore ĩanes Cõſtitui. Bñ aũt ſepultos i. fletos. Nã ſine fletu ſepultura nõ eſt. Vñ legim⁹ Inhũataq; inflctaq; turba: facit ſupdicta flumĩa trãſire: qb⁹ lucr⁹ nomẽ ĩpoſuit. p Cẽtũ: ꝯt annos iõ dic̃: qa illi ſũt legitimi vitæ hũanæ: qb⁹ cõpletis pt aĩa trãſire ripas. i. ad locũ purgatõis venire: vt redeat rurſus ĩ corpa. Sane ſciendũ qa cũ t̃rã dicim⁹ hæc ops facit: ſi nymphã dicim⁹: hæc opis: ſi diuitias hæ opes numero tãtũ plurali. q Rauca flu. aut rheumata. i. æſtuaria dicit: aut bñ pluralit̃: qa de tribus loqt̃. r Sedib⁹. o. q. i. deſt pus q̃ corpus in naturã ſuam redeat: idẽſt in terram.

Magnanimũ Heroũ, Pueri, innuptæq; puellæ,
Impoſitiq; rogis iuuenes ante ora parentum.
Quã multæ in ſiluis Autũni[a] frigore primo
Lapſa cadũt[b] folia, aut ad terrã gurgite ab alto
Quã mltæ glomerãtur[c] aues, vbi frigidus ãnus
Trans pontũ fugat, ⁊ terris immittit[d] apricis.
Stabant orantes primi[e] tranſmittere curſum,
Tendebãtq; manus ripæ vlterioris amore.
Nauita ſed triſtis[f] nunc hos, nũc accipit illos.
Aſt alios longe ſummotos arcet arena.
Aeneas[g] (miratus enim, motúſq; tumultu)
Dic ait o Virgo quid vult cõcurſus ad amnem?
Quíd ue petũt aiæ? vel quó diſcrimine[h] ripas[i]
Hæ linquunt, illæ remis vada[k] liuida verrunt?
Olli ſic breuiter fata eſt longæua[l] Sacerdos.
Anchiſa generate Deũm certiſſima[m] proles
Cocyti ſtagna alta vides, ſtygiámq; paludem;
Dij cuius iurare timent ⁊ fallere[n] numen.
Hæc oĩs quã cernis inops[o], inhumatáq; turba ẽ.
Portitor ille Charon, hi q̃s vehit vnda ſepulti.
Nec ripas dat̃ horrendas, nec rauca[q] fluenta
Traſportare, priuſq̃ ſedibus[r] oſſa quierunt.
Centũ[p] errãt ãnos, volitántq; hæc littora circũ.

DON. CIVVEnes: qa adhuc ſuis cõmodis ĩſeruire pñiæ potuiſſe. Pueri ⁊ vgines quos ĩ ſpẽ poſteritatis ſuãdæ puenerat in lõgius ſenium pduci. Diſtĩguit ſexus ⁊ ætates: vt oñdat mortes oĩbus eẽ cõem: nec moriẽdi eẽ ordinem. Quã mul. ex hac cõparatiõe quãta fuerit turba oſtẽdit. Triſtis. durus ⁊ nunq̃ affabilis. Nũc hos: nã oẽs ſil nõ poterat. Breuiter: ne q̃ fieret reb⁹ neceſſariis mora. Certiſſima ples: nat⁹ ex hoĩe nõ ĩmerito paues: Sꝫ nihil debes metuẽ: qa a dijs pncipiũ ducis. Cocyti ſtagna: nõ auget morã qa reſpondet

spondet ad id quod non interrogat:sed minuit. Nam curat ne postea interroget. Stagnũ igitur inqt cocyi habet nomen. Palus vo quæ ex superfusione aquæ efficit styx appellat. Nec indiget ꝓbatione ꝙ insepulti nõ transportent:quoniã cernit ibi quos sepelire nõ potuit.

CHRI. ❡STABANT:astabant illi:vel stabant quasi non discedebant sed perseuerabant in orãdo: ⁊ ita vnusquisq; primus esse contenderet. ❡Transmittere cursum:emittere cursum trans fluuium:idest veloci nauigatione transire. ❡Tendebant protensis palmis orabant. ❡Tristis:seuerus qui non ex cupiditate illorum:sed ex iusto ordine eos admittebat:hoc autem significat ꝙ ex ardore perturbationum omnes in vitium ruere cupiunt. Id enim est ad inferos descendere verum non transuehuntur nisi quorum corpora sepulta sunt.i.qui ex habitu vitijs penitus sunt obruti. Insepulti autem.i.ij qui non iacent in habitu demersi:erant circũ littora.i.peccant frequentibus actibus. ❡Et post centum annos.i.post diuturnum tempus admittuntur:quia ex illis efficitur habitus. ❡Nauita pro nauta per epenthesim. ❡Cõcursus:nam ab omnibus pari studio curritur. ❡Liuida:nam vt omnia cælestia candida sunt: sic inferna nigra possumus:⁊ ad descensum illum quo speculationem vitiorum exprimimus:ita rem referre concurrunt ad nautam:ꝙ omnes natura scire cupimus:sed liberũ mentis arbitrium non omnes admittit ad speculationem. Quod autem non admittantur inhumati notat per corpora perturbationes animoruꝫ:quæ a contagione corporis sunt:quæ nisi penitus humentur: nos ad speculationem proficisci non sinunt. Nam quod de centum annis refert:id ex ægyptiorum consuetudine poetice admiscet: ⁊ de qua Serui. ⁊ Sene. referunt: sed Herodo. ex hac ægyptiorum consuetudine:ait Orpheum inferorum fabulam scripsisse.

Tum demũ admissi stagna[a] exoptata reuisunt.
Constitit Anchisa satus,⁊ vestigia[b] pressit
Multa putans[c],sortémq;[d] aío miseratus iniquã.
Cernit ibi mœstos,⁊ mortis[e] honore carentes,
Leucaspi,⁊ Lyciæ ductorem[f] classis Orontem,
Quos simul à Troia vẽtosa per æquora vectos
Obruit Auster[g] aq̃ iuolués,nauémq;, virósq;.
Ecce Gubernator sese[h] Palinurus agebat
Qui Libyco[i] nuper cursu dum sidera seruat,
Exciderat puppi medijs effusus[k] in vndis.
Hũc vbi vix multa[l] mœstũ cognouit ĩ vmbra,
Sic prior alloquitur. quis te[m] Palinure Deoruꝫ

SER. a ❡STAgna exoptata reuisunt:lethæi:scilicet fluminis. b ❡Vestigia pressit.s.cogitatione tardatus. c ❡Putãs: reputans: cum animo pertractans. d ❡Sortemq; aio miseratus iniquã: Iniqua.n. sors est puniri propter alteri᷒ negligentiaꝫ: nec enim quis culpa sua caret sepulcro. Bene autẽ animo:quasi re præsago:vt alibi:Præsaga mali mens. Ipse enim Aeneas insepultus iacebit: vt Mediaq; inhumatus arena. Petijt enim in flumine numico:vnde ⁊ Iuue. Et ipse mihi contingens sanguisse cælum: Alter equis:alter flãmis ad sydera missus. e ❡Mortis honore: sepultura:vt Quisq; honor tumuli. f ❡Ductorem classis:apertuꝫ exemplum classem: dici etiam vnam nauem. Nã legimus: Vnã quæ lycios:fidumq; vehebat orontẽ. g ❡Auster:hic distinguendum. h ❡Sese agebat:se se agere est sine negocio incedere. i ❡Qui libyco nuper cursu:bene libyco. Nauigatio enim non a diuerticulo sed ab intentione accipit nomen. k ❡Effusus in vndis:archaismos est:q̃;q̃; Dona.esse ordinem velit: dum seruat sidera in vndis medijs. l ❡Multa mœstum cognouit in vmbra: prudentiores dicunt animas recedentes a corporibus sordidiores esse donec purgentur:quæ purgatæ incipiunt esse clariores: Vnde paulo post: Donec lõga dies perfecto tẽporis orbe Cõcretaꝫ exemit labeꝫ:purumq; reliquit Aethereum sensum: atq; aurai simplicis ignes.i. non vrentis:vt est Solis. Inde est ꝙ aliæ animæ lunarẽ circulum:aliæ solstitialeꝫ retinere dicuntur pro modo purgationis. Bene ergo Palinurum obscura vmbra circundatum dicit:⁊ vix agnitum:qui nec ad loca quidem peruenerat purgationis:sicut etiam alibi de Didone dicturus est: Agnouitq; per vmbraꝫ Obscuram. m ❡Quis te palinure deorum: qs de᷒ debuit dicẽ:sꝫ græce dixit τίς θεῶν.

DON. ❡QVOS simul a troia:reuocat in memoriam legenti qui isti essent:⁊ vbi:⁊ quando:⁊ qua vi perissent: ⁊ simul ne quis daret vitio æneæ ne suos sepelisset: quoniaꝫ sepelire nõ potuit. ❡In vndis:non effusus in vndis:ne sit vitium in casu:sed effusus cuꝫ in vndis esset. ❡Multa vm.hoc excusat ꝙ amicuꝫ nõ statim agnouerit.

CHRI. ❡LEVCASPIM:id enim nomen erat magistro nauis orontis:qđ ille in primo libello omiserat. Dixit eniꝫ excutitur pronusq; magister. ❡Prior:hoc pertinet ad clementiam ducis. ❡Quis deorum:admiratur aliquem deum visum esse tanta crudelitate.

SER. a ¶ ERIPVIT nobis: bene nobis: gubernator. n. cōi perit piculo. b ¶ Sub æquore mersit: tinesis ē medio æquore sūmersit. c ¶ Dic age. hortātis aduerbiū ē: vt en ꝛ age facite. d ¶ Vētuꝝ ausonios: κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus. e ¶ Cortina dicta ē aut ꝙ cor teneat: aut ꝙ tripos septus erat corio serpētis: vt supra diximꝰ: aut certe sm̄ græcam etymologiam ὅτι τὴν κόρην τείνει. i. ꝙ extēdat puellā: vt Maiorq; videri. f ¶ Nec me: hic distinguenduꝫ ne sit ꝯtrariū. Nā cū somnus deiecit: q; q; alij frustra dicāt: qđ credebat Phorbātē: cū extictis diuinādi sit ꝯcessa licētia: vt i.ā nūc sciat somnū fuisse. g ¶ Nāq; gubernaclū: vt sit verisimile ꝙ venerit ad Italiā. h ¶ Præcipitās: dum ꝑcipitarer. i ¶ Maria aspa iuro: aut execratio ē: vt Iliaci cineres: aut certe iurat q̄si nauita p maria. k ¶ Spoliata armis: pdito gubernaculo. l ¶ Excussa magistro: noue dixit: de q̄ fuerat magister excussus. n ¶ Surgētibus vndis: nō qa tēpestas fuerit fauente Neptuno: s; pelagus tumēs fuisse significat: nec de Aeneæ peritia despauit: s; pp pditus gubernaculū. n ¶ Hibernas: aspas: ꝛ rettulit ad affectū nauigātis. o ¶ Adnabā: ꝛ hic distingui ꝑt ꝛ adnabā terræ. p ¶ Gēs crudelis: lucanoꝝ: ꝛ dicit eū a Veliēsibꝰ īterēptū: vt Portusq; requre velinos. Sane sciēdū Veliā tēpore quo Aeneas ad Italiā vēit nōdū fuisse: ex quo anticipatio ē: q̄ (vt supra diximus) si ex psona poetæ fiat tolerabilis: si āt p aliū vitiosa ē: vt nūc de Palinuro ait: q; q; alij ad diuinātis sciētiā referāt: q̄si ab vmbra dictuꝫ: cui ꝑcognitū erat id nomē p posteros illi īponēdū ergo portꝰ velinos. i. vocādos aliqn̄ velinos. Velia aūt dicta ē a paludibꝰ: qbꝰ cingit: q̄s græci ἕλη dicūt. Fuit ĝ Helia: s; accepit digamon: vt. s. ꝑsonās: vt enetus: venetus.

Eripuit[a] nobis? medióq; sub æquore[b] mersit?
Dic age[c]. nāq; mihi fallax haud ante repertus.
Hoc vno respōso animum delusit Apollo,
Qui fore te pōto icolumē, finésq; canebat
Venturū[d] ausonios: en hæc promissa Fides est?
Ille aūt, neq; te Phœbi Cortina[e] fefellit
Dux Anchisiade, nec me[f] Deus æquore mersit:
Nanq;[g] gubernaclum multa vi forte reuolsuꝫ,
Cui datus hærebā custos, cursúsq; regebam,
Præcipitans[h] traxi mecū maria[i] aspera iuro,
Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
Quàꝫ tua ne spoliata[k] armis, excussa[l] Magistro
Deficeret tātis nauis surgentibus[m] vndis.
Treis Notus hibernas[n] imēsa p æquora noctes
Vexit me violētus aqua, vix lumine quarto
Prospexi Italiam, sūma sublimis ab vnda:
Paulatim adnabā[o] terræ; iam tuta tenebam,
Ni gens[p] crudelis madida cum veste grauatuꝫ,

DON. ¶ QVI FORE te pōto: nihil dixerat de palinuro Apollo: s; tacēdo de suis aduersis boni aliqd ꝓmisisse videt. ¶ Deꝰ: cognouit viꝫ illā eē diuinā se qs deus fuerit ignorat: qa non vidit nisi phorbātē. ¶ Vi reuulsuꝫ: ostēdit ꝑ viribus pugnasse: vt excuset sem̄. ¶ Capita aspera: aspa saxoꝝ q̄ ex montis radicibus velut capita in mare extant.

CHRI. ¶ ERIPVIT: vt ostēdit ꝛ viꝫ illatā ꝛ dānū: nec putabat h̄ euenisse nisi a deo cū Apollo illū icolumē ī italiaꝫ vēturuꝫ prædixisset. At ille rn̄det venisse qdē ī italiā s; ibi cæsuꝫ fuisse. Cōponendū nec cortina phœbi fefellit te nec me. ¶ Gubernaclū: temoneꝫ: Et facit narrationē verisilēꝫ. Nā sine temone nō erat credēdū illū tā diu natare potuisse. ¶ Aspa: ex affectu natātis: vel epithetū ē æternū maris: nā tēpestas nulla fuit fauēte Neptuno. ¶ Nō vllū: exꝑmit q̄ sit vera amicitia: ꝛ q̄les ī amicos eē debeamꝰ. Simul etiā Palinurus beniuolētiā captat: vt faciliꝰ possit qđ petit īpetrare. ¶ Tantis. s. At q̄ trāquilla fuerat nauigatio: s; loquit ex ea q̄ sibi erat solicitudine: ꝛ ex eo qđ sæpe id sibi acciderat: aut qa sic natāti videri potuit. Naꝫ ꝛ mediocres vndæ videri īgentes natanti possunt. ¶ Vix lumine quarto: pathos a diuturnitate tēporis: vt Septē illū perhibēt totos ex ordine mēses: ꝛ septima post troiæ excidiuꝫ iā vertit æstas. ¶ A summa vnda: docent mathematici: vt liquoreꝫ elementorum ita aquæ corpus sphæricū esse: ac propterea mare nō planū esse sed turgescere: Vnde ē quod propter interpositum hunc tumorem maris aliquis positus in naui non videbit montem e regione positum: quem tamē videbit qui ē in sūmitate mali eiusdem nauis. ¶ Paulatim adnabam ostendit difficultateꝫ ꝛ fessitudines: ¶ Et terræ iam tuta: pathos ab eo qđ est præter spem. Nam vbi tutus esse crediđit ibi crudelissime occisus est. ¶ Crudelis: ꝛ quia in naufragū nulla iniuria prouocati sæuissent: ꝛ qa spoliati sepulturā neglexissent. ¶ Madida cum veste grauatū: ꝛ quæ sequuntur huiuscemodi sunt vt etiā in immanissimis cōmiserationem cōmouere potuerint. Ergo crudelis gens.

SER. a CMONTIS: saxi: vt alibi ē ꝯtrario Saxi de vertice pastor. Item Fertur in abruptum magno mons improbus actu: pro saxo. Nā ista reciproca sunt. b Me fluct' habet: qa ſm philosophos corpus solū nostrū ē: qđ no biscū orit: nobiscū moritur: Anima enim generalitatj ē: ⁊ adeo non est nostra: vt etiā ī alia corpora plerūq; trāseat. Ergo me. i. cor pus meū: qđ est hominis pro priū. Est autē Homeri ἄυ τοὺς δ' ἑλω ρια τεῦχε κύ νεσσιν. c Cæli iocundū lu mē: bene iocū dū addidit. Est enī etiā apud inferos: sed nō iocundum. d His inuicte malis: qui infe ros subire potuisti. His aūt: ac si diceret quæ cernis. e Terram inijce: bene autem ina ius petijt: vt vel hoc impetraret. Terræ autē iniectio ſm pontificalem ritū poterat fieri: ⁊ circa cadauer: ⁊ circa absentium corpora q busdā solennibus sacris. Talē sermonē habꝫ apud inferos cum Elpenore. σῆμα τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης. f Nāq; potes: quia vbiq; eū rerū diuinarū īducit peritū. g Siqua via est: si ē vlla ra tio. h Diua creatrix: rep ofius generaliter. i Innare: nauigare: more suo. k Da dex trā: præsta auxiliū. Vmbra enī nunq; tenet: vt Ter frustra cōprensa manus: ter fugit ima go. l Sedibus vt saltē: vt saltē in morte re quiescā sedibus placidis: ⁊ bene quia nautæ semper vagantur. m Tā dira cupido: cu piditas ex deorū ira veniens: Aut certe ma gna: vt Sua cuiq; deus fit dira cupido. n Se uerū: tristē: ⁊ hæc reciproca sunt: vt contra iu dex tristis ⁊ integer. i. seuerus. o Eumeni dum: circa quem habitant eumenides: εὐμε νίδες dicte nam εὐμενεῖς beniuolus est ꝙ minime sint beniuolæ sed maliuolæ: sed est κατ' ἀντίφρασιν figuram quoties rem ma lam bono appellamus exemplo: vt hic. p Ripámue iniussus abibis: vt abeo ī Tu scos: sicut supra diximus: q̄ꝗ̄ alij adibis legant.

Præsantémq; vncis manib^a capita aspa montis^a
Ferro inuasisset, prædámq; ignara putasset.
Nūc me^b fluctus habet, vsántq; ī littore Venti.
Quod te p Cæli^c iocūdum lumen, ⁊ Auras,
Per Genitorem oro, per spes surgentis Iuli,
Eripe me his^d inuicte malis; aut tu mihi terram^e
Inijce (nāq; ^f potes) portúsq; require Velinos.
Aut tu, siqua^g via ē, si quá tibi Diua^h Creatrix
Ostēdit (neq; enim credo sine numine Diuūm
Flumina tāta paras, Stygiámq; inare^i Paludē)
Da dextrā^k misero, ⁊ tecū me tolle per vndas,
Sedibus^l vt saltē placidis in morte quiescam.
Talia fatus erat, cœpit cum talia Vates.
Vnde hæc ô Palinure tibi tā dira^m cupido?
Tu stygias ĩhumatus aquas? amnémq; seuerū^n
Eumenidū^o aspicies? ripámue^p iniussus abibis?

non est iocundū: quasi dicat per id adqđ cu pis remeare. Per genitorē cuius causa tot subis labores. Malis his: captat hinc com miserationem. Inijce terram: ostendit fa cilitatē. Portus require velinos: remouet la bores q̄rendi. Aut tu siqua via est: ostēdit illum posse et quia tanto vir est corporis ro bore ⁊ animi ī genio: quia na t' ex dijs: Quia Venerē matrē hꝫ: qa sibi ma iora dij ꝯcesse runt: quādo vi uēti huc descē sum pmisse runt. C cœpit cum talia va. Respondet si bylla cui leges inferorum no tiores essent.

CHRI. CPRESANtem: ponit res ante oculos: nā sæpe prehendebat: qa sæpe a fluctibus illinc remouebatur. Ferro inua. pathos a mōa materia. Prædamq;. i. rem verisimilē fa cit. Qui enim inuasissent nisi inde questum sperarent: Sed non propter hoc minuit cru delitas. Iocundum: ex affectu inferorū. Vi ta enim nostra huiuscemodi est: vt si illā infe ris cōpares iocundissima eē videatur: finau tem superis calamitosa fit. Inuicte: ergo po tes. Creatrix: sic Lucre. Aeneadū genitrix hominum diuūmq; voluptas. Quæ mare na uigerū quæ terras frugiferēteis cōcelebras ꝑ te qm̄ genus omne animantū concipit: visit q; exortū lumi. so. Vel potius creatrix tua ex quo facilius etiā posse illū ostēdit. Terras inijce: fac cœnotaphiū: sic alibi. Tūc egomet rœtheo in littore inanes Constitui. Nāq; potes: sic Horati. Quāq; festinas nō est mora lōga licebit iniecto ter puluere curras. Mi sero: si miseri sunt qui in inferno mergunt: quid miserius eo qui ne hoc quidem assequi potest? Saltem: pathos ꝙ nunq; ī vita qe uerit: ⁊ nunc etiam in morte nulla qetis spes datur. Talia fa. e. cœ. Oratio indignatiōe plena quæ non solum verbis ostendit: verū etiā festinatione responsiōis: cū vix expecta uerit: vt ille finiret. Vnde: addubitatio au get indignationē: cū videatur ꝙ ne suspicari quidem possit: vnde hæc cupido illi veniat. Tu stygias inhumatus: Grauissima interro gatio: cum ita vrgemus aduersarium: vt nō

DON. CVERSANT in littore: ne in profundo eē videretur. Per iocūdum: quia apud īferos

possit nisi id qđ nobis placet respondere. Habētautem hæc singula verba magnus pondus. ¶ Tu.q.d.cui nullũ tale meritũ est: vt supra fata qcq̃; sit tribuendum. ¶ Stygias: quas in tanta dij veneratione habent. ¶ Inhumatus: cũ magno pondere.q.d.qđ nunq̃; factitatuz est. ¶ Seuerũ.q.d.vis qcq̃; in eo flumine aduersus ius facere: in quo summa semp obseruata sit seueritas. ¶ Eumenidũ: quæ oĩum scelerũ vltrices sunt. ¶ Aspicies: si tñ admiratur si aspiciat: qđ erit si trãseat. Repete ergo Tu q nihil extra sortẽ a dijs mereris: nulloq;: illis sanguine ꝯiunctus es inhumatus. Quod semp nefas fuit talem fluuiũ: ⁊ qui tales hñt vltrices non dicam transibis: sed aspicies. ¶ Aut abibis ripam: vt ostendat maximũ nefas esse ipsuz: trãsire etiã post transitũ a ripa non discedens vlterius nõ progrediatur.

Desine[a] fata Deûm flecti sperare precando.
Sed cape dicta memor duri[b] solatia casus.
Nam tua finitimi longe[c], latéq; per Vrbes
Prodigijs[d] acti cælestibus, ossa piabunt[e],
Et statuent tumulũ, ⁊ tumulo solénia mittent.
Aeternúmq;[f] locus Palinuri[g] nomen habebit.

SER. a ¶ DESINE fata deuz flecti sperare precãdo: fata quæ semel decreuerũt: ⁊ locutus ẽ ſm epicureos q dicũt: Nec bene pro meritis capiẽ nec tangitur ira. b ¶ Duri casus: ĩpossibilis ad mutationẽ. c ¶ Lõge lateq; p vrbes: de historia hoc traxit. Lucanis.n. pestilẽtia laborãtibus respondit oraculũ manes Palinuri eẽ placãdos: ob quã rẽ nõ longe ab Helia ⁊ lucũ ei dederãt: ⁊ cenotaphion. d ¶ Prodigijs cælestibus: cõpendiose ⁊ pestilẽtiã ortã: ⁊ petitũ oraculũ significat. e ¶ Piabũt: placabũt: expiabũt. f ¶ Aeternũ: ĩ æternũ: ⁊ est aduerbium. g ¶ Palinuri: plus est q̃; si tuũ diceret.

DON. ¶ FATA: fatũ dixit iudicatum cuius firmitas moueri non possit.

CHRI. ¶ DESINE fata deũ fle. spe. ostendit ꝙ trãsire fluuiũ aliquẽ ihumatũ sit velle flectere fata: q ſm stoicos ne a ioue qdẽ frãgi possunt. ¶ Fatũ: de fato scribit Augustĩ. ĩ qnto ei⁹ voluminis: q inscribiẽ de ciui. dei. Hoc oẽ expmit Pla. Ineuitabiles primo dixit cogitationes dei: ſm legẽ p quã illæ cõplenẽ: ⁊ alibi dixit fatũ esse syderũ legẽ: vt ostẽderet ꝓuidẽtiã in deo eẽ. Fatũ võ ĩ mundi spiritu ac syderibus: Sæpe etiã vniuersi mẽtẽ fatũ nuncupat. Sæpe ⁊ ipsius legis executionez: Ergo apud Platonicos q̃tuor significat fatũ: Mẽtẽ ipsaz cæli: Legẽ quæ illi ingenita ẽ. Legẽ q̃ cæteris dijs attribuiẽ: ac deniq; executionẽ quã sanxit deus pnius: q̃s administrãdas susceperit secũdi: hæc de Plato. Trismegistus aũt primo dedit diffinitionẽ: q̃ ad ipsius legis tpalẽ executionẽ pertinet dicẽs fatũ esse necessitatem omniũ q̃ geruntẽ semp sibi cathenatis nexibus iunctã. Secũdo appellauit mundi animũ fati noĩe: ⁊ simul aliã diffinitionẽ posuit qua fatũ: ⁊ in mundi mẽte: ⁊ in cæteris dijs posuit. Dicit.n. fatũ est aut secũdus deus.i. vniuersitatis alũs: aut oĩuz cælestiũ: terrenorũq; firmata diuinis legib⁹ disciplina.i. rõ: ⁊ ordo rerũ administrãdarũ ĩ dijs in summi dei ꝓuidẽtia: ac idẽ Trismegistus tria putat ĩ reb⁹ administrãdis principatũ tenere his verbis. Hæc tria Fatum: Necessitas: Ordo nutu dei effata sũt. Prima igiẽ est ꝓuidẽtia diuina gubernãs mũduz. A qua gubernãda mũdi rõ siĩis mũdi inẽti tradita ẽ: quã hic fatuz noĩat. Ab hoc necessitatẽ vult oriri.i. rõnis huius ĩeuitabilẽ executionẽ. A necessitate censet ordinẽ emanare: hæc autez sunt eius verba: Fatũ ⁊ necessitas ambo sibi ĩ uicẽ indiuiduo nexæ sunt glutino: fatũ rerũ initia parit: Necessitas cogit effectũ: q̃ ex illi⁹ primordijs pendet. Has ordo ꝯsequitur.i. textus: ⁊ dispositio tp̃is rerũ perficiendarũ. Nihil.n. est sine ordinis dispositiõe ⁊ cõpositione. Est igiẽ eodẽ Trismegisto teste prouidẽtia lex rerũ agendaꝝ in summo prĩcipe cõstituta. Ab hac fluit fatũ: lex.s. ꝓuidẽtiæ similis: sed ĩ mundo spiritu insita. Hinc necessitas deĩde ordo. Cæteri philosophi nõ integrã hãc Trismegisti sñiam acceperũt ꝓter Pla. Pythagoras enĩ prouidentia mũdũ administrari dixit. Fatũ aũt diffiniẽs id qđ ad legẽ: ⁊ ad legis executionẽ ordinẽ explicuit scribẽs fatũ esse eorũ q̃ sunt p ptes administrãdorũ cãm. Ad idẽ quoq; respiciẽs Aristoteles fatũ inqt est decretũ causarũ attractu se inuicẽ ꝯtinẽtiũ: Stoici idẽ pene exprimũt: cũ dicãt: fatũ esse cõnexã rerũ seriẽ siue rõnẽ p quã mũdus administraẽ. Democritus aũt Heracletus: Empedocles: Xenophanes ⁊ Melissus solã necessitatẽ ĩ fati diffinitione posuerũt. Dicũt enĩ fatũ esse euentũ ineuitabilẽ ac necessariũ. Boetius aũt solã executionis cõnexionẽ posuit. Fatum enĩ ait est inhærẽs rebus mobilibus dispositio: per quam diuina prouidẽtia suis q̃q; nectit ordinibus: hæc fortasse dum breuitati studeo obscurius q̃; par erat retuli: sed inuenies apud Marsilium nostrum vicinuz ⁊ hæc ⁊ plurima alia enodatius explicatius q̃; scripta. ¶ Memor.q.d. quæ te non fallẽt: n: ĩ qui narrat: non iubet memoriæ mandari quæ nõ credat futura: ne aliquãdo mendatij argui possit. ¶ Cælestibus.q.d. quæ nõ sunt contemnenda. Ergo non est dubitandum qn exequatur. ¶ Palinurus diximus de Elia siue Velia: Palinurus autem promõtorium est nõ procul ab hac vrbe.

¶ PARVMPER:

SER. a ¶ PARVMPER: paulatim lætari cœpit. Spé.n. solã nondũ præsens acceperat beneficiũ. Vnde bene dictũ est: q̃si ab eo magna moderatione dolor recessit: alij parũper valde parum volunt. b ¶ Gaudet cognomine terra: nois sui simili tudĩe. Facit autẽ hic & hæc cognominis: & hĩ cognomĩe. Nã in Plau. lectũ ẽ cuius vnam de bacchidib⁹ diceret: Illa mea cognominis fuit: p autẽ a cõi genere ĩ e mi sit ablatiuum: metri necessitas fec. c ¶ Nauita: epithesis: vt Mauors p Mars. d ¶ Inde vt stygia ꝓspexit ab vnda: vt Siculo ꝓspexit abusq̃ pachynno: et hinc ostẽditur qđ diximus iuncta eẽ hæc tria acherõta: stygẽ: cocyton. De his aũt nascunt alia: vnde ẽ: Nouies styx ĩterfusa coercet. e ¶ Per tacitũ nemus: aut solũ: aut ipsi taciti. f ¶ Aggredit dictis: hoc sermone ostẽdit iratũ. g ¶ Quisqs es armatus: bene a p̃scriptiõe: ac si diceret nihil piũ molit armat⁹. h ¶ Quid venias: cur. Nã aduerbiũ ẽ. i ¶ Iã istinc: a loco ĩ quo es: nã rẽ ꝓximã significat audiẽti. k ¶ Corpora viua: qa (vt supra diximus) sunt corpa et mortuorũ: q̃ tñ vident. i. vmbræ. l ¶ Me sus lætat⁹ euntẽ: lectũ ẽ in Orpheo: q quãdo Hercules ad ĩferos descẽdit: Charon territus eũ stati suscepit: ob quã rẽ anno ĩtegro ĩ cõpedib⁹ fuit: iõ ergo nõ lætatus. s. ꝓpter suppliciũ suũ. Sane Alcidẽ volũt qdã dictũ ἀπὸ τῆς ἀλκῆς. i. a virtute: qđ nõ procedit: quia a p̃ma ætate hoc nomen habuit ab Alceo patre Amphitruonis: & scimus cognomina ab accidẽtibus dari. m ¶ Quãq̃: ac si diceret: ĩ in te nõdum ꝓbaui. s. per simulationẽ: nã nouerat. n ¶ In vincla petiuit: Hercules a prudẽtioribus mẽte magis q̃ corpore fortis ĩdu cit: adeo vt duodecim ei⁹ labores referri possint ad aliqd. Nã cũ plura fecerit: duodecim ei tantũ assignant ꝓp cognita duodecim signa. Q đ aũt dr traxisse ab ĩferis Cerberũ: hæc rõ ẽ: qa oẽs cupiditates & cũcta vitia terrena cõtẽpsit: & domuit. Nã cerberus ẽ terra: q̃ est cõsumptrix corporũ: vñ & cerberus dictus quasi κρεοβόρος i. carnẽ vorãs. Vnde & lectũ est:

His dictis curæ emotæ, pulsúsq; parumper[a]
Corde dolor tristi, gaudet[b] cognomine terra.
Ergò iter ĩceptũ pagũt, fluuióq; propinquant.
Nauita[c] quos iã ide[d] vt Stygia ꝓspexit ab vnda
Per tacitũ[e] nemus ire, pedémq; aduertere ripæ,
Sic prior aggredit[f] dictis, atq; increpat vltro.
Quisqs[g] es armatus q nostra ad flumina tẽdis,
Fare age qd[h] venias, iã istic[i] & cõprime gressus.
Vmbrarũ hic locus est, Sõni, noctísq; soporæ.
Corpora[k] viua nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alciden me sum[l] lætatus euntem
Accepisse lacu; nec Thesẽa Pirithoúmq;,
Dijs q̃q̃[m] geniti, atq; ĩuicti viribus essent.
Tartareũ ille manu custodẽ ĩ vincla[n] petiuit,
Ipsius[o] à solio Regis traxítq; trementem.
Hi dominã[p] Ditis thalamo deducere adorti,

Ossa super recubans. nã non ossa citius terra cõsumit. o ¶ Ipsius a solio regis: atq cerberus statim post flumina est: vt Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci Personat. nã illic q̃si est aditus inferorum. Soliũ aũt Plutonis interius ẽ. Ergo aut ad naturã canũ referẽdũ ẽ: q territi ad dños confugiũt: aut solius ꝓ ĩperio accipiẽdũ ẽ: vt alibi arces ꝓ ĩperio posuit: vt Imbellẽ auertis romanis arcibus Idũ: cũ Indi vsq; ad p̃mos venerit fines. i. vsq; ad arces. p ¶ Hi dñaz ditis: aut õ græco ẽ: q vxorẽ δέσποιναν dicũt: aut Ditis thalamo: vt dominã Charon ad se retulerit.

¶ NEC vero alci. dat exempla corũ qui apud ĩferos illicita cõmisissẽt sub occasione q deorum originem ducerent. ¶ Tartareum: vna iniuria priuare omnes inferos suo custode. ¶ Ipsius a so. alia ipsius regis iniuria. ¶ Trementem: iniecit timorem. Hercules illi q neminẽ timuit. ¶ Hi dominam ditis: peius conati sunt. ¶ Quod hic loca sunt accusatiõis: facere vim vxori alienæ. Vxori regis & p̃sentis ipsi quoq; reginæ: & hæc a psona: a loco vo de ipso thalamo quẽ nosse præter maritum nemini licuit a facto abstrahi quem honeste tangere non licuit.

CHRI. ¶ PARVMPER: statim fm Marcellũ: sed magis Seruio assentior. ¶ His dictis: nõ potuit venire in Italiam: idest ad contẽplationẽ æneas: nisi Palinurus quem appetitum rationi repugnantẽ interpretati sumus: qui ni mis vehemens nimis ꝯcitatus est a somno idest a summa animi: & placida quiete de temone idest de vitæ administratione deijceret. Nunc aũt cum in inferno idest vitiorũ speculatione iterum sese offerat: iterũ repellitur: quia non possumus vitia contemplari: vt ab eis liberemur: nisi prius relicto hoc appetitu. ¶ Nauita de charõte abunde dictum est & q vim nolit pati: etiam demonstratus est. ¶ Somni noctisq;: vt ostẽdat omnia cũ iam sit amissa ratio quasi dormire: aut in rerum omnium tenebris: & cæcitate versari. ¶ Petiuit: abduxit fm Marcellum.

SER. a ℂAMPHRISIA vates:apollinea:⁊ ē lõge petitū epitheton.Naȝ Amphrisus fluuius Thessaliæ ē:circa quē Apollo spoliatus diuinitate a Ioue irato Admeti regis pauit armēta:iō qa occiderat cyclopas fabricatores fulminum:qbus Aesculapi⁹ extinctus ē Apollinis filius:qa Hyppolytū ab Iferis herbarū potētia reuocauerat. b ⁋Nec vis tela ferūt: acsi diceret tātū repellunt. c ⁋Licet:fas ē: ⁊ est cōcedētis aduerbiū: sicut esto. d ⁋Aeternum: aduerbium est:vt supra:⁊ subaudit̄ bis æternū: latrās æternū terreat. e ⁋Patrui:qa Iouis ē filia ex Cerere. f ⁋Seruet:custodiat:vt Tātas seruabat filia sedes.

DON. ℂBREVITER:Quia q̄ iusta sunt̄ lōgo ser mone nō egēt. Nullæ insidiæ:loqtur ergo cōtra vt dixit. Nā loqtur ɔtra illa q̄ suspicabatur. ⁋Nec vim tel.f.ɔfutat qđ ille vehemēter timebat. ⁋Fert.n.ferrū plerūq; nō vt inferat sed vt repellat iniuria. ⁋Pietate ⁊ armis:nā pp pietatē descendit ad patrem: pp vo fortitudinē non reformidauit pericula:q̄ sunt apud Iferos. ⁋Alias aīas:quo facilius æneas ferret. ⁋Ingentem:aut q̄ re vera esset magnus:aut comparatione exiguæ nauis:q̄ ad Icorporeas aīas vehendas inuenta esset.

Quem cōtra breuiter fata ē amphrisia[a] Vates·
Nullæ hic insidiæ tales·absiste moueri·
Nec vim[b] tela ferūt·licet[c] ingēs ianitor antro
Aeternum[d] latrans exangues terreat vmbras,
Casta licet Patrui[e] seruet[f] Proserpina limen.
Troius[g] Aeneas pietate[h] insignis,⁊ armis
Ad genitorē imas Erebi[i] descēdit ad vmbras·
Si te[k] nulla mouet tantæ pietatis[l] imago
At ramum hūc(aperit[m] ramū qui veste latebat)
Agnoscas·tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura[n] his. ille admirans venerabile donuȝ
Fatalis[o] virgæ;longo[p] post tempore visum,
Cæruleam aduertit puppim;ripæq̄ꝫ propiquat·
Inde alias animas quæ per iuga[q] longa sedebāt,
Deturbat;laxātqꝫ[r] foros simul accipit alueo[s]
Ingentem[t] Aeneaȝ,gemuit sub pōdere Cymba

g ⁋Troius æneas: ideſt a dijs originē ducens. h ⁋Pietate insignis ⁊ armis:ppter illud Pauci quos æquus amauit Iuppiter:aut ardēs euexit ad æthera virtus. i ⁋Erebi:erebus ,pprie est pars Iferoꝝ:in qua hi qui bene vixerūt morātur. Nā ad elysiū nō nisi purgati perueniūt:vñ est:Et pauci læta arua tenemus.hinc fit vt quærat̄ an aīæ de elysio ī corpora possint redire:⁊ deprehēsus est nō redire:qa per purgationē carēt cupiditate. k ⁋Si te nulla mouet:necessitate vult psuadere:qa scit manes nulla reflecti:vt Scirent si ignoscere manes. l ⁋Pietatis imago:pietas p periphrasim dicta ē: vt vis herculea. m ⁋Aperit:nudat:vt Aperire ,pcul montes:ac voluere fumuȝ. n ⁋Nec plura his:nec ē aliqđ vlterius dictuȝ post ramū visuȝ. o ⁋Fatalis virgæ:vt sequit̄ Si te fata vocāt. p ⁋Lōgo post:aut aduerbiū est: aut ꝑpositio antique posita:q̄;q̄; ablatiuū casus ē excessiuȝ significās vt multo añ ⁊ multo post. q ⁋Iuga:græce dixit.ζυγὰ.n.dicunt q̄ trāstra nolamus. r ⁋Laxatq; foros:tabulata vacuat:vt supra:Et cāpos iubet eē patētis. Multitudine.n.remota q̄ſi laxant̄ spatia. s ⁋Alueo:fluminis.s.⁊ p synæresim aluo facit t ⁋Ingētē ænea:bñ hūc solū dicit:vt p trāsitū ostēdat purgationis aīas:hoīes ēt corpora habere leuiora:qđ de Sibylla vult accipi.

CHRI. ℂNVLLÆ hic insi.Purgat q̄ ille timebat:⁊ ostēdit q̄; alienus sit a fraude ⁊ a rapina. Post hæc ostendit ramū.Hæc omnia huc tendūt: vt qui ad speculationē tendūt:primo vacent ⁊ dolo ⁊ vi:hoc est oī vitio:nā ille ascendet I montē domini:⁊ stabit ī loco sancto eius:q ē innocēs manibus ⁊ mūdo corde:⁊ nō accipit in vanū animā suā.Sed neq; hoc satis ē:vt vitio careas:vt I speculationē recipiaris:sed opus ē:vt ramū aperias.i.ꝓferas ipsam sapientiā quā sine dei dispositione nemo assequit̄.Vñ dixit Donū fatalis virgæ. ⁋Mirabilē:Quia nil sapientia mirabilius ē. ⁋Lōgo post tēpore visuȝ:nihil.n.rarius videre cōtingit. Miratur ergo ramum aureū:Nam q̄;uis nolit cogi liberū arbitriū:tñ concedit sapientiæ. ⁋Cæruleam aduertit puppim:aduertit voluntatē q̄ videnda discutiat. ⁋Hæc habet prorā.i.impetum in obiectū:habet in puppi clauū.i.rationeȝ qua cuncta ponderet ⁊ regat.Nam ⁊ in malo eligendo adhibet rationem licet falsam. ⁋Charon igit̄.i. liberū arbitrium viso ramo.i.sapientia libenter ad illum se vertit. ⁋Nauis cærulea est:Cæruleus auteȝ color ex albo constat ⁊ nigro:quia aīus per speculationem ad īferna tendens nigrū.i.vitiuȝ ⁊ album.i.virtutē cogitat. Vel per nigrū Iſitiam p album cognitionē intellige.Speculator.n.nisi videret aliqđ nō moueretur ad speculandū.Si vero omnia videret: cessaret

ret:cessaret ista speculatio. Remouet charon cæteras animas: idest cæteros omnes animi affectus & perturbationes & recipit ænéam cum sibylla: idest animum cum solo intellectu. Cymba sutilis est: quia sciiis scienda annectit. Est rimosa: propterea quod in eadem re scibilium scitorumq; diuersitas nulla est: distantq; longe inter se: ac differunt & pugnare sæpe videntur gemit cymba ex angustia: quæ premitur propter speculationis difficultatem: & quia rimosa est accipit multam paludem: nam sæpe inter speculandum corporearum rerum illecebræ subeunt.

Sutilis[a], & multam accepit rimosa paludem;
Tádē[b] trans fluuiū īcolumes vatémq;, virúmq;
Informi[c] limo; glaucáq; exponit in Vlua[d].
Cerberus hæc īgens latratu regna trifauci
Personat[e] aduerso recubans īmanis in antro.
Cui Vates horrere[f] videns iam colla colúbris,
Melle soporatam & medicatis[h] frugibus Offam[g]
Obiicit. ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit obiectam; átq; īmania terga resoluit
Fusus humi; totóq;[i] ingens extenditur antro.

SER. a Sutilis intexta: per quod fragilem ostendit: rimosa plena rimis. b Tandem: aut propter pōdus Aeneæ: qđ est melius: aut ppter paludis magnitudinē: & propter cœni densitatem. c Informi limo: magno: sine forma. d Vlua: herba palustris: cuz marina dicatur alga: vt illisæ cautibus algæ. e Personat: aut personare facit: aut per regna sonat: & quia de anima dicturus est: bene facit ante cerberi commemorationem consumptoris corporum. Lucanus. Qui viscera sæuo Spargis nostra cani. Tunc enim animæ locum suum recipiunt: cum fuerit corpus absumptum. f Horrere videns iam colla colubris: fingitur enim pro pilis habere serpentes: & est hypallage: In collo eius horrebant colubræ. g Offam: hinc est & diminutio offella: sed f non geminat: In diminutione enim plerunque multa mutantur: qđ autem ait melle: allusit ad corpora: quæ cum melle obruuntur. h Medicatis: confectis. i Totoq; ingens extenditur antro: per hoc magnitudo eius ostenditur: sicut ait in tertio de Polyphemo: Iacuitq; per antruz Immensum.

DON. TANDEM autem mora fuit: quia nauis præter solitum esset onusta. Vel ex affectu æneæ qui properabat ad patrem.

CHRI. Cerber⁹ CERBERVS: HIC secundum Hesiodum natus est ex echidna: & Typhaone simul cum Ortho cane Gerionis & hydra et chimæra: et vt idem poeta scribit: habet centum capita: ianitor est Plutonis: et cuicunq; venienti cauda atque auribus blanditur: sed exire neminem patitur. Siquidem in insidiis collocatus quemcunq; extra ianuam offendit: deuorat. Alij non centum sibi capita: sed tria dant. Verum quod magis absonum iudicari possit: contraria sentire Hesiodus ac Virgilius videntur. Siquidem Hesiodus ait: Illum intrantibus blandiri. Egredientibus vero aduersari. Contra Virgilium ipsum venientibus obstare: & ne ingrediantur eos impedire inducit. Quorum controuersias: vt facilius tollamus meminisse oportet: descensum ad inferos esse: tum eorum qui in vitia labuntur: tum eorum qui descendunt in contemplationem vitiorum. Vt cum illorum pernitiosam pestem cognouerint: ab illis purgent. Cerberum autem pro eo poni quod in nobis terrenum ac propterea caducum est. Si igitur intelligamus nos ad inferos descendere cum in vitia labimur: erit id quod scribit Hesiodus: nam labentibus: ita ad inferos blanditur cerberus: idest corporei sensus: Nam illi nos in vitia precipites agunt: Et ad omnes voluptates inuitant quæ animum effœminant: contraq; ab omni rerum cælestium inuestigatione remouent: & quia nihil nisi corporeum nobis sese offert: nos nihil nisi corpus esse putamus. Sin autem hinc abire tētamus repugnant omnino eædem voluptates. Itaq; hortantur ad ingressum dehortantur ab ingressu. Sin autem cum descensum ad inferos intelligamus per quem contemplationem vitiorum: vt ab illis discedamus significamus contra est de cerbero. Nā repugnat aduersaturq; ingredi volentibus. Impediunt enim nos ea omnia quæ quānuis caduca momentaneaq; sint: tamen sensus demulcent. Præsertim autem impedit nos timor: ne ea quibus corpus indiget nos deficiant: itaq; sapiens qui est cōsiderat tria genera esse earum rerum quæ ad corpus pertinent voluptatum. Primæ illarum rerum sunt quæ nec necessariæ nec naturales sūt. Altera earū rerum quæ & si non sunt necessa

riæ:tñ sunt naturales. Tertia vo illarū q̄ naturales necessariæq; sunt. Itaq; primā tanq̄ oīno pniciosam refugiendā esse censet. Secūdā vo speciē facile cauemus. Tertiā postremo q̄uis ea cōtinet sine q̄bus esse non possumus: facile tñ parari illa posse: qa natura paucis minimisq; ꝯtenta sit aīaduertit: ista ergo facile sine multa īpensa: ⁊ puo labore sibi cōparat: ac deinceps reliquū tps maximaꝝ reꝝ cōtēplationi īpendit. Qua quidem laute abundeq; alitur aīus eaq; viget: ac beate degit: vt ipsa inuestigatio pabulum sit vera ambrosia. Gaudiū autem quod ex illarū rerū cognitione prouenit: suauissimū nectar pbet: dat igitur cerbero. i. necessitati corporis offam. i. vilē ac facile parabilēq; cibum in quo sit etiā potus: ⁊ ex quo gignat somnus: vt ad plenum satisfaciat necessitati corporeæ. Nā cibo potu: ac somno indiget vita animalis: vnde trifauci latratu illum personare dicit. ☞ Soporatam: nam vt diximus: somnus necessarius est vitæ corporeæ. ☞ Ille fame rabida: ostendit per transitum nullū obsonium melius esse q̄ fames: cū tunc etiā vilissima suauissima sint: ⁊ illud simul docet fame ipsa: oīa latrare: ⁊ in omnē rabiē verti hinc ipse sibi. Et mala suada fames.

Occupat[a] Aeneas aditum, custode sepulto[b];
Euaditq;[c] celer ripam irremeabilis[d] vndæ.
Continuo[e] auditæ voces; vagitus[f] ⁊ ingens,
Infantúmq; aiæ flentes in limine[g] primo.
Quos dulcis vitæ exortes[h], ⁊ ab vbere raptos
Abstulit atra dies, ⁊ funere mersit acerbo[i].
Hos iuxta falso dānati crimine mortis.
Nec vero hæ sine sorte[k] datæ, sine iudice sedes.

SER. a ☞ OCCVpat æneas aditū: raptim īgredit. b ☞ Sepulto: dormiente: sine pulsu. i. sine motu. c ☞ Euadit: mōtrāsit. d ☞ Irremeabilis vndæ: aut ppetuū est epithetō: vt supra diximus: aut ipsi etiā Aeneæ irremeabilis. Nā per alterā egressurus ē partē: vt Portaq; emittit eburna. e ☞ Cōtinuo auditæ voces: nouē circulis īferi cincti eē dicunt: quos nunc exequit. Nā primū dicit aīas infantiū tenere: Scdm eoꝝ qui sibi p simplicitatē adesse. i. defensioni ītare nequierunt. Tertiū eoꝝ q euitantes erūnas se necarūt: Quartū eoꝝ q amauerūt: Quintū virorū fortiū eē dicit: Sextū nocentes tenēt qui puniunt a iudicibus: In septio animæ purgant: In octauo sunt animæ ita purgatæ: vt redeāt: In nono vt nō iā redeant scilicet in cāpo elysio. f ☞ Vagitus ⁊ ingēs: Fletus infantiūq; animæ flātes poetice dixit. Sane ploratus tantū lachrymaꝝ est: planct⁹ tantū vocū: flet⁹ ad vtrūq; pertinet: quæ plerūq; cōfundunt poetæ. g ☞ In limine primo: qa de pnia hi surrepti sunt vita. h ☞ Exortes: expertes sine parte ἀκλήρους dicunt græci. i ☞ Acerbo: immaturo: translatio a pomis est. k ☞ Sine sorte: sine iudicio: traxit aūt hoc ex more romano. Non enim audiebant causæ: nisi per sortē ordinatæ. Nam tēpore quo causæ agebant cōueniebant oēs: vnde ⁊ cōciliū ait: ⁊ ex sorte dierū ordinem accipiebant: quo post diē trigesimū suas causas exequerent: vnde est Vrnā mouet. Iuue. Gratia fallacis prætoris vicerit vrnam.

DON. ☞ DVLCIS vitæ: ex quos dulcis vita cito destruit: ⁊ fecit exortes. i. extra sortē viuendi maiorem. ☞ Ab vbere: ad augmentū miserationis: ꝙ insontes a matris vberibus rapti ante extinguerentur qui loqui cœpisset.

CHRI. ☞ OCCVPAT æneas aditu custode sepulto. Nā cuȝ ita curatū ē corp⁹: vt neq; nimio luxu cōtumax sit: neq; rursus reb⁹ necessarijs laboret: iacet obtēperās: nec aio contēplari volēti aduersatur: ergo valet æneas. i. vir sapiēs occupare īgressum ad cōtēplationē. ☞ Vagitus: vagire īfantiū est: qm̄ pueri simul atq; parti sunt eā primū vocē edūt: q̄ prima syllaba in dictiōe est: Vnde ⁊ Vaticanus deus is est: penes quē vocis humanæ initia sunt a quo ager vaticanus est dictus: vt ait Var. quāuis alij hūc deū a vaticinijs nolatū velint: ⁊ agrū vaticanū ꝙ a vaticinijs q̄ vi atq; īstinctu eius dei i eo agro fieri solita essent. ☞ Flentes: Flere ē tm̄ lachrymis: Gemere pectore cū præ angustia in sonū prorumpimus: iō ⁊ iumenta sub nimio pōdere gemunt: ⁊ īanimata ea rōne gemere dicunt: vt Gemuit sub pondere cymba. Plorare est voce flebili dolorē ostendere: vñ est īplorare. Plangere est pcussione membrorū dolorē ostendere: ⁊ pro pcutere capit. Eiulare est acutiori ⁊ magis sublata voce flere: qđ est mulierū: ⁊ pene idē qđ vlulare: q̄uis hoc lupoꝝ canūq; sit. Nā vociferāt q nō mō dolorē sed īdignationem voce effrenata demōstrāt: quod ⁊ vehemēter clamare aliqñ significat. Lamētare est voce q̄rula ⁊ tristi orōne calamitatē testari: infantia aūt s̄m doctores phos. vij. anno finit: quæ est prima ætas. Secūda vo pueritia nūcupatur: vsq; ad pubertatē secūdo septēnario. i. xiiij. anno finit. Tertia. i. adolescentia. ad. xxj. annū extenditur. Deinde septēnario geminato ad. xxxv. ānū pducit iuuentus: q̄ ætate pfecta vxorē ducere Arist. iubet Rursus septēnario geminato vsq; ad. xlix. vel. l. annū est ætas virilis: matura ac pfecta. Senectus demū triplicato septēnario ꝯstituit: ait. n. Arist. in lib. de rep. q ebdomadibus diuidūt ætates: plurimū bene dicunt.

Vagire

Vaticanus

dicũt. Sequẽda eniꝫ ẽ naturæ dictio. ¶ Ab vbere rap. pathos a breuitate vitæ ⁊ ab ætate. Aetates hominis
¶ A cerbo: ab eo qđ ẽ acer. Nã q̃ acerba sunt acriorẽ habẽt saporẽ. ¶ Dãnati falso. c. iure post
īfantilẽ īnocẽtiã ponunt q īnocẽtes mortẽ subiere. ¶ Sorte: vide Seruiũ. Sed ⁊ Quintil. ait.
Quod ī foro vel atrocitate formularũ vel mõ petitionũ vel nouissime sorte iudicatur.

Quæsitor[a] Minos vrnã mouet[·] ille Silentum
Conciliúmqꝫ vocat, vitásqꝫ, ⁊ crimina discit.
Proxima deīde tenẽt mœsti[b] loca[·] qui sibi letuꝫ
Insontes pepere manu, lucémq;[c] perosi
Proiecere[d] animas[·] q̃; vellẽt Aethere in alto
Nunc ⁊ paupiem, ⁊ duros[e] perferre labores[·]
Fata[f] obstant; tristiq;[g] palus[h] innabilis vnda
Alligat, ⁊ nouies[i] Styx interfusa coercet.
Nec procul hinc partẽ[k] fusi mõstrant in omneꝫ
Lugentes[l] Campi. sic illos nomine dicunt.

SER. a ¶ QUÆSITOR: qui sitores sunt qui exercendis quæstionibus præsunt: ⁊ notandus q Minoẽ q̃si crudelẽ ītroducit: qđ ei epitheton ⁊ Plato ⁊ Home. dant κουρην μίνωος ὀλοόφρονος. Naꝫ Acacus et Radamãthus fratres mitiores sũt. b ¶ Mœsti loca: iõ mœsti qa vt sup diximꝰ fm Plat. grauiter puniunt eoꝝ aĩæ q sibi īferũt mortẽ. c ¶ Lucemq; perosi: figurate dixit. Nã perosus illiꝰ dicimꝰ. d ¶ Proiecere aĩas: q̃si rẽ vilẽ. e ¶ Et duros pferre labores: Hom. n Achillis vmbrã ītroducit loquẽtẽ ⁊ dicentẽ libẽtius se apud supos cũcta aduersa tolerare quã apud inferos imperare.
βουλοίμην δ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλω
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρω ᾧ μὴ βίοτος πολὺς εἴη
ἢ πᾶσι νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν
Q đ ãt ait Aethere ī alto: poetice dictũ ẽ. Aether enī superior ẽ: sꝫ nostrũ habitaculũ æthere vocauit īferoꝝ cõparatione. f ¶ Fata obstãt: iura naturæ. g ¶ Tristiq;: tristi vnda. h ¶ Palus īnnabilis: ne si tristis dicamꝰ: duo sint epitheta. i ¶ Nouies styx īterfusa: q altiꝰ de mũdi rõne q̃sierũt dicũt ītra mũdi hos nouẽ circulos īclusas eẽ virtutes: ī qbus ⁊ iracũdiæ sunt ⁊ cupiditates: de quibus tristitia nascit. i. styx: vñ dicit nouẽ esse circulos stygis: q̃ īferos cingit. i. vt supra diximus terrã. Nã dicũt alias esse purgatiores extra hos mundi circulos ptãtes. k ¶ Partẽ fusi mõstrantur ī omnẽ: plures vult ostendere eos in quibꝰ libido dominat. l ¶ Lugẽtes campi: quasi lucis egentes: quod etiã amoribus cõgruit.

DON. ¶ QUÆSITOR. m. ⁊ inqrendi ⁊ vrnæ agitandæ hẽt ptãtẽ. ¶ Insontes: dĩ cã facti. Nihil enī fit nisi qđ faciẽdi hẽt necessitatẽ. ¶ In omnẽ partẽ: quocũq; oculos tẽdere poterãt.

CHRI. ¶ MINOS: scripserũt multi plurimos deos in creta fuisse: ac deinde multis ætatibꝰ post deos heroas eandẽ insulã habuisse: quoꝝ clariore teste Hero. Minos ⁊ Radamãthus fuere Europes ⁊ iouis filij. Minoaq; maiorem natu regnũ accepisse: ac plures vrbes pdidisse. Sꝫ ex iis tres nobiliores gnosũ qđ asiã spectat. Phestũ qđ ad meridiẽ positum: ⁊ cydon ad occasus vergẽs. Dedit leges cretẽsibꝰ: q̃s a patre accepit: q ī spelũca sibi cõgrediẽs eas dabat: ac Bello nauali multas īsulas cœpit: primus græcoruꝫ mari īperauit. Magnoq; ī honore pp iustitiã ⁊ fortitudinẽ fuit. Classe primus teste Plinio pugnauit. Ephorus aũt scribit Minoa cuiusdã ī antiquissimi Rhadamãtis īmitatorẽ extitisse viri iustitia ⁊ æqtate celeberrimi: q̃ appellatiõe Minois frater fuit. Hũc igit sectatꝰ Minos p nouẽ annos iouis antrũ cõscendebat: ac postea īde descendẽs leges q̃ mãdata iouis dicebat hoĩbus ferebat. Vnde poeta dixit Hic quõdã Minos nonũ regnauerat annũ: Excelsa mandata iouis captans ait Stra. Minos
¶ Mœsti: qñ ɔtra īperium deoruꝫ fecerunt. Erat. n. ī arcanis antiquoꝝ nõ licere cuiq; se ipm interimere: cuius rei hãc rõnẽ Socrates apud Pla. refert: hoĩes in q̃dam custodia esse: nec oportere quẽq; seipm dissoluere: neq; fugere: dicitq; deos nostri curã hẽre: nos vo homines in rebꝰ esse deorũ. Ergo queadmoduꝫ si quis ex nostris seruis se occideret cuꝫ hoc non mandaremus grauiter ferremus: atq; si possemus puniremus: ita ⁊ deus facit si qs hanc custodiã effugiat prius q̃; sibi deus aliquã necessitatem imposuerit: vt tunc Socrati fecit. ¶ Nouies: Quia octo cælorum sphæris: ⁊ corpore īclusa est anima in inferis esse dicitur. Alij dicũt nouem circuitiones stygis: nouẽ esse complexiones ex qualitatibus quatuor humorum: quibus anima a diuinitate sequestratur: quarum quatuor sunt simplices. Nam bili calor: sanguini humor: pituitæ frigiditas: atræ bili siccitas. ¶ Quatuor cõiunctæ. Nam siccitas mixta frigori terrestrẽ corporaturã facit calori igneam. Humiditas cũ frigore aquaticam: cũ calore aereaꝫ facit. Nonam volunt æqualem in qua quia fm iustitiam omnes operent qualitas nulla superet. ¶ Lugentes: nam luctus maxime amantum est. Vnde in buco. Nec lachrymis crudelis amor: nec gramine ripæ. Nec cithiso saturant apes: nec fronde capellæ.

Hic quos durus[a] amor crudeli tabe[b] peredit,
Secreti[c] celãt calles, & myrtea[d] circùm
Silua tegit; curæ[e] nõ ipsa in morte relinquunt.
Hijs Phædrã[f], Procriq;[g] locis, mœstãq;[h] eriphylé
Crudelis nati monstranté vulnera cernit.
Euadnénq;[i], & Pasiphäen[k], his Laodomia[l]
It comes, & iuuenis quõdã nũc fœmia[m] Cæne[*],
Rursus & i veteré fato reuoluta figuram.
Inter quas Phœnissa recés à vulnere Didò
Errabat[n] silua i magna: quã troïus Heros
Vt primũ iuxta stetit, agnouitq; p vmbram
Obscurã[o], qualé primo qs surgere mense
Aut videt, aut vidisse putat p nubila Lunam,

SER. a ¶ DVRVS amor: immittis: inexorabilis. b ¶ Tabe peredit: corpore defluẽte paulatim. c ¶ Secreti celant calles: amantibus congruit. d ¶ Myrtea silua: q̃ est Veneri cõsecrata. e ¶ Curæ non ipsa in morte: hoc ẽ etiã illic amãt: & habent peractorũ imaginẽ criminũ: sicut etiam de piis dicturus est: vt Quæ grã curruum: Armorũ q; fuit viuis q̃ cura nitentes Pascere equos eadez sequitur tellurẽ repostas. Sane sciendũ (vt supra diximus) loq eum de amore generali: sicut etiaz Plato i symposio tractat. Nil enim interest quid qs amet: dũ modo amore teneat. Notandũ etiã est: nã rarũ est: qa cũ masculino genere supra vsus fuerit: vt Hic quos durus amor. nũc tantũ fœminarũ ponit exẽpla: nõ q̃ desint viri: sz elegit sexum ĩpatientẽ ad amandũ: tamen paulopost etiaz Sichei facturus est cõmemorationẽ. f ¶ His phædram: hoc ex Homero.
φαί δρην τε πρόκριν τε ἴδον καλήν τ' ἀριάδνην.
hæc fuit filia Minois & Pasiphaes vxor Thesei: q̃ puignũ Hippolytũ amore capta de stupro interpellauit: & despecta apud maritũ eum falsi criminis detulit: q iratus inuocauit Aegeũ patrẽ: vt Hippolyto currũ agitanti immitteret phocam: quo facto: & Hippolyto interẽpto: Phædra amoris impatiẽtia laqueo vitaz finiuit. g ¶ Procrinq;: hæc vxor Cephali fuit filij æoli: qui cũ venandi studio teneret: labore fessus locũ quẽdã i adire ꝯsueuerat: & illic ad se recreandũ aurã vocare: q̃ cũ sæpe faceret amorẽ in se mouit Auroræ: q̃ ei canẽ velocissimã Lælapa noĩe donauit: & duo hastilia ĩeuitabilia: eumq; ĩ amplexus rogauit. Ille ait iusiurandũ se habere cũ cõiuge mutuæ castitatis: quo audito Aurora rñdit: vt pbes igitur ꝯiugis castitatẽ muta te in mercatorẽ: quo facto ille iuit ad Procrin: & oblatis muneribus ĩpetratoq; coitu: ꝯfessus est se esse maritum: q̃ illa dolẽs cũ audisset a rustico amare eũ Aurorã quã inuocare ꝯsueuerat: ad siluas ꝯfecta ẽ: & in frutetis latuit ad dephendẽdũ maritũ: q cũ more solito Auroram vocaret: Procris egredi cupiẽs fruteta cõmouit: sperãs Cephalus ferã: hastã ineuitabilem iecit: & ignarus interemit vxorẽ. h ¶ Mœstãq; eriphylẽ: Hæc Amphiarai auguris argiui vxor fuit: quæ latentem bello thebano maritum Polynici pdidit: monili accepto q̃ añ vxori dederat: q ductus ad pliũ hiatu terræ perijt: cuius filius Alcmæõ postea matrẽ necauit: & ẽ vt Orestes furorẽ correptus. Vituperat sane Virgi. q̃ mœstã dixerit quã στυγερὴν legit. i. nocẽtez apd. n. Hom. ẽ ἴδον στυγερήν τ' ἐριφύλην Imo vero odio dignã & inuisã. nam στυγῶ est odio habeo: & inuisus sũ: hs mœsta est a styge. i ¶ Euadnẽq;: vxor Capanei fuit: q̃ se in ardẽtẽ mariti rogũ pcipitauit. k ¶ Et pasiphäen: hæc aũt (vt supra diximus) tauri amore flagrauit. l ¶ Laodomia: vxor Protesilai fuit: q̃ cũ maritũ ĩ bello troiano pisse cognouisset: optauit vt eius vmbrã videret: q̃ re ꝯcessa nõ deserẽs eã ĩ eius amplexib⁹ perijt. m ¶ Nũc fœmĩa cæne⁹: Cæneus ꝟgo fuit: q̃ a Neptuno p stupri pcio meruit sexus mutationẽ: fuit etiã ĩuulnerabilis: q pugnãdo p Lapithis: a cẽtauris crebris ictib⁹ fustiũ paulatĩz fixus ĩ terra ẽ: post mortẽ tñ in sexũ redijt: hoc autẽ dictũ ostẽdit platonicũ illud animas p μετεμψύχωσιν sexũ plerũq; mutare. n ¶ Errabat: vagabat: & bñ allusit: qa & amauerat: & se Iteremerat: vt q̃si Icertũ eẽt quẽ circulũ posset tenẽ. o ¶ Obscurã: recẽti morte: vt diximus supra.

¶ SECRETOS: aut in abdito cõstitutos aut separatos. ¶ Curæ nõ ipsa ĩ mor. r. tãta fuit vis amoris: vt post mortẽ ab iisdẽ curis non desererent. ¶ Vmbrã obscuram: cum dicit vmbrã obscurã: habuit aliqd luminis. Id. n. est obscurum quod ostendit aliquã lucem: sz & maximas habet mixtas tenebras. DON.

¶ EVADNEM: hæc Martis ex Thebe Asopi fluminis vxore filia fuit & Capaneo cõiuncta illi Sthelenũ genuit. Tãto autẽ amore in virum affecta est: vt in eundem rogũ se pcipitãs arserit. CHRL. ¶ Pasiphaen: Solis filia fuit: pasiphae & Minois regis vxor occupatoq; marito in bello atheniensi tauri amore affecta est. Veneri quoniã sol suum cũ Marte adulterium omnibus dijs palam fecerat hoc pacto iniurias suas vlciscente. Alij dicunt Minoem quandoq; dignam quam sibi sacrificaret ho

stiam a

riam a Ioue petentem taurũ ab illo pulcherrimuz accepisse: captumq; auaritia tauro ad armenta amisso aliũ deteriorem sacrificasse: ob idq; iouem iratũ effecisse: vt vxor tam nefario concubitu se inquinaret. ¶ Recens a vulnere. De recẽti ad inferos propter vulnus missa. ¶ Primo mense: prima parte mensis: hoc est in nouilunio: nam cum mensis qui ex cursu lunæ conficitur a mene .i. a luna dicatur ab eadem luna initium accipiet: vt tunc incipiat mensis: cum incipit noua luna.

Demisit lachrymas, dulcíq; affatus amore est.
Infelix[a] Didò verus[b] mihi nuncius ergò
Venerat extinctã, ferróq; extrema secutam.
Funeris[c] heu tibi causa fui: per Sidera iuro;
Per supos; & siqua[d] fides tellure sub ima est,
Inuitus regina tuo de littore cessi.
Sed me iussa deûm, quæ nũc[e] has ire p umbras
Per loca senta[f] situ cogũt, noctémq; profundã,
Imperijs egere suis: nec credere[g] quiui
Hunc tantũ tibi me discessu ferre dolorem.
Siste[h] gradũ; téq; aspectu ne subtrahe nostro.
Quẽ fugis? extremuz[i] fato ꝙ te alloqr, hoc est.

SER. a ¶ INFElix didò: veniali vtit statu: & excusat se per necessitatem: ne mortis cã fuisse videatur. b ¶ Verus mihi nuncius: κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligẽdus ꝙ sit nunciatus Didonis interitus. Alij ad ignẽ referũt visum: Alij ad Mercurius qui ait Certa mori: sed in neutro ei etiã genus mortis ẽ significatũ: & hic dicit: Ferroq; extrema secutam. Sane q nũcĩar genere tãtuz dr masculino: qd aũt nunciat: licet neutro dicat: tñ inuenitur etiã masculino. c ¶ Funeris heu tibi cã fui: ac si diceret q fueram ante causa voluptatis. d ¶ Siqua fides tellure sub ima est: vbi ꝓmissa exitũ non hñt. Respexit aũt ad Orpheuz: qui receptã perdidit ꝯiugẽ. e ¶ Quæ nunc has ire p umbras: argumentaẽ ex eo ꝙ est inferos subire cõpulsus: inuitũ se reliqsse Carthaginem. f ¶ Senta situ: spinosa: squallida: & est translatio a terra inculta. Situs aũt proprie est lanugo quædaz ex humore ꝓcreata. Fit aũt in locis carẽtibus Sole. g ¶ Nec credere quiui: argumẽtationez tẽdit: ac si diceret si credidissem forte etiã deoꝝ iussa ꝯtẽneres. h ¶ Siste gradũ: discedere eam daẽ intelligi. i ¶ Extremũ fato qd te alloquor hoc est: aut qa deus futurus est: aut (qd melius est) quia post mortẽ tenebit alteꝝ circuluz viris fortibus .s. non amantibus datum.

iusiurãdi apud inferos esset: posuit generalem iurationẽ. ¶ Inuitus: nõ te fugi sꝫ potiorum iussis cessi. ¶ De tuo littore .q.d. mutaui locum: sꝫ te aĩo retinui. ¶ Nec credere quiui: Mendatio verisimili tutatur cãm. Ipsa primo silendo: & se auertendo & postremo fugiendo ostendit iram.

DON. ¶ DEMISIT lachrymas: non cogitauit flere: nã dolor verus repentinos fletus nõ coactus excludit. ¶ Infelix didò: ꝑsonaꝝ & causarũ ratio habeẽ. Didò fuit aspera ꝓpter recẽtis facti cãm: eulus quãtus dolor fuerit: ostẽdit exitus. Acerbitas etiã vulneris & aspect⁹ auctoris dolorẽ duplicabat. Aeneas autẽ se reum agnoscit: & interposita purgatiõe factũ fatenr. ¶ Infelix didò: ostẽdit dolorẽ ꝙ mirabiliter ferat: & augeẽ ꝙ ferro perierit. ¶ Per sidera: Firmamentũ ponit purgationis quia apud illam fide carebat: & quia hominuz testimonium adhiberi non poterat: adhibet deorum: et si qua fides quia nesciebat q̃d genus

CHRI. ¶ INFELIX didò: Oẽo causis & ꝑsonis accõmodata. Erat.n. didò reddita īfensa æneæ quoniam suo habitu mortem sibi consciuerat. Tanta autem acerbitas augebatur conspectu ipsius: Ergo erat ex te: vt statu veniali vteretur: ex quo maximopere nobis misericordiam comparamus. ¶ Infelix: quia non sua sed aliena culpa sibi mortem consciuerat. ¶ Infelix: cum tñ in eam sæuierit amor: vt ad mortem compulerit. Ergo illaz culpa absolute: se autem damnat. Sed mox artificiose rem vniuersam in necessitatez reiicit. Ergo oratio pathetica sæpe conclusione erumpit. Sic Teren. Quid naz igitur faciaz? & Propertius: Ergo solicite tu causa pecunia vitæ es: Per te immaturum mortis adimus iter. ¶ Funeris heu tibi: confitetur peccasse: vt placet iratam: Verum crimen in necessitatem refert: vt sit constitutio iuridicialis assumptiua. ¶ Per sidera: affert iusiurandum: cum testes animi sui apud inferos habere non posset. ¶ Siqua fides: nam nesciebat quod iusiurandũ illic haberetur. ¶ Sed me iussa: augmentũ ex tempore & causa sumptũ. Dicit ergo coactus sum: quia iusserunt dij quorum imperio nefas repugnare est. Ex quo etiam adij loca hæc tenebrosa. Non igitur mirũ est: si illis iubentibus a te mihi charissima discesserim: cum eorundem imperio tantum laborem inferorum petendorum subierim: Quæ tamen omnia & si iustam faciant causam non te reliquissem: nec dijs obtemperassem: si tantum te inde dolorem suscepturam putassem. Auersa remota a conspectu Aeneæ.

Talibus Aeneas ardentem, ⁊ torua[a] tuentem
Lenibat[b] dictis animum, lachrymásq; [c] ciebat.
Illa solo fixos oculos auersa tenebat.
Nec magis incepto[d] vultũ sermone mouetur,
Quàm si dura [e] Silex, aut stet Marpesia cautes.
Tandem[f] proripuit, sese, atq; inimica refûgit
In nemus vmbriferũ[g] côiux vbi pristinus[h] illi
Respondet [i] curis, æquátq;[k] Sicheus amorem.
Nec minus Aeneas casu perculsus iniquo
Prosequtur[l] lachrymás lõge, ⁊ miseratus euntẽ.
Inde datum[m] molit̃ iter, iámq; arua [n] tenebant
Vltima, quæ bello clari secreta frequentant.
Hic[o] illi occurrit[p] Tydeùs, hic inclytus armis
Parthenopeus[q], ⁊ Adrasti[r] pallentis imago.

SER. a ℂTORVA: ꝓ torue. i. terribilit̃. b ꝩ Lenibat: pro leniebat. ⁊ antique dixit: vt Squãmis auroq; polibat: pro poliebat. Maiores. n. in oĩbus cõiugationibus ĩperatiuo bã addebant: ⁊ faciebãt imꝑfectũ indicatiui: qḋ ĩ tribus adhuc obs̃uat̃: in q̃rta ẽt e addit̃: vt nutri nutriebat. c ꝩ Lachrymásq; ciebat: si bĩ aut certe illud dic̃. Sermo q̃dem eius lachrymas exciebat: s; illa ĩmobilis mãsit. Nã ciere est ꝓprie alteri fletũ mouere. Tractum autẽ est hoc de Home. q inducit Aiacis vmbrã Vlyxis colloquia fugientem: qui ei fuerat cã mortis: Quez Vlysses his ṽbis suitat. αἶαν παῖ τελαμῶνος ἀμύμονος οὐκ ἄρ᾽ ἔμελλες οὐδὲ θανὼν λήσεσθαι ἐμοὶ χόλον εἵνεκα τευχέων οὐλομένων; d ꝩ Incepto ser. a prĩcipio orõnis. e ꝩ Dura si. saxi est spẽs. gñalitas enĩ; esse nõ põt seq̃ẽte specialitate. Nã cautẽ marpesiã parius lapidẽ dicit. Marpesos enĩ mons est Pariæ insulæ hñs durissimos lapides. f ꝩ Tandẽ: q̃si diu deliberauerit. g ꝩ Vmbriferũ: frondosũ. h ꝩ Pristinus: prior: qḋ difficile lucnit̃. Nam de hoc s̃mone q̃rit ⁊ Probus ⁊ alij. i ꝩ Respondet curis: aut pari eã diligit affectiõe: qḋ in Aenea non fuit: vt exꝑssio rei supradictæ sit. k ꝩ Aequatq; sicheus amorem: aut certe respondet curis: par est mortis similitudine. Ferro enĩ vterq; ꝯsumptus est. l ꝩ Prosequitur lachrymis lõge: oculis eã sequebatur humentibus. m Datũ molit̃ iter: pagit. Datũ aũt dixit: aut rõne fati: aut oblatum fortuito: qḋ τυχὸν dicũt. n ꝩ Arua tenebãt vltima: atq multa adhuc supsunt: s; dixit quantũ ad ꝑtinet litterã. In his. n. quæ dixit mixta sũt virtutibus vitia. In his aũt q̃ dicturus est nocentũ pœnas a pioꝝ segregat meritis. Nam inferi (vt diximus supra) humanã ꝯtinẽt vitam: hoc est aĩas in corpore ꝯstitutã. hæc aũt quæ dixit mixta eẽ manifestũ est. Licet. n. in viris fortibus laudet̃ ṽtus: est tñ vituperabile alienũ imperiũ cædib᷑ occupare. Itẽ amare priuignũ crimẽ est: ṽtus maritũ. Alij distĩctione mutata dicunt Tenebãt arua: quæ vltima viri fortes frequẽtant. i. q̃ possident vltima. o ꝩ Hic: illic. p ꝩ Occurrit tydeus: Althεæ ⁊ Oenei filius: quẽ in bello Thebão Menalippus extinxit. q ꝩ Parthenopeus: Menalippæ: ⁊ Martis siue Melanionis filius: rex Arcadiæ: q thebana bella puer admodũ periijt. r ꝩ Adrasti pallẽtis imago: rex Sicyonis primo: post Argiuorum socer Tydei ⁊ Polynicis ꝙ aũt ait pallẽtis aut epitheton est vmbræ: aut illḋ respexit: q ĩ bello thebano cõsumptis sex ducibus solus aufugit. fugæ aũt comes semper est pallor.

ℂ FIXOS: ex CHRI. quo illã in proposito ꝑseuerare ostenditur. ꝩ Stet marpesia cautes: ita ostinate hæreat: ĩmobilisq; maneat: vt saxa marpesi montis: qui in Paro est. ꝩ Secreta: a supioribus. ꝩ Tydeus: filius Oenei Calydonis regis fuit: corpore fuit exiguo: viribus ṽo excellẽs: hinc Sta. Maior in exiguo regnabat corpore virtus: Hic cũ alcathum ⁊ lycoteũ patrueles interemisset Argos ad adrastũ exulauit: ab eoq; filiã Deiphylẽ vxorẽ accepit: cũ argiam aliam filiam Polynici tradidisset. ꝩ Hic repetitio est: quæ locũ honestat grauitatẽ; addens Parthenopeus sic dictus: quoniã faciem virginalem haberet: Meleagri filius fuit ex atalanta Iasij regis Arcadiæ filia: quæ diu aspernata maritũ tandẽ virtuti Meleagri cessit. Ser. tñ huc Melanipes ⁊ Martis siue Melanyonis filiam fuisse scribit. ꝩ Adrasti: hic rex argiuoꝝ fuit: ad quẽ ⁊ Polynices a fratre etheocle regno cõtra fœdus exclusus confugit: septemq; ducibus in auxiliũ Polynicis generi bellũ Thebanũ gessit: reliq̃sq; extinctis solus aufugit. Talaonis ⁊ Eurynomes filius fuit Cumq; argiã ⁊ deiphylẽ filias hr̃et: ꝑ quietẽ visus est alterã leoni: alterã apro vxorẽ dare. Cũq; Tydeus ⁊ Polynices eodẽ tpe forte quadã ad eius regiã apulissent: atq; de porticu sub q̃ imbres euitarẽt ꝯtenderẽt: descẽdit senex: vt eos placaret: ⁊ cũ Polynicẽ leonina pelle tectũ inuenisset ꝙ thebani Herculis insigne esset: Tydeũ ṽo aprino corio ornatũ: ꝓpter aprum a patre interemptũ eos sibi generos asciuit. ꝩ Pallentis: nam ⁊ Sta. de eo scribit: hic Hosti. implicitus pariter ruit hunc fuga retro voluit agens sociæ linquentem fata cateruæ.

ℂHIC MVLTVM

SER. a ¶ HIC MVLTVM fleti .i. nobiles: quorũ mortẽ magna sequit lamentatio. b ¶ Ad: ꝑ apud. c ¶ Caduci: mortui a cadẽdo. Vnde ⁊ cadauera dicunt: ⁊ græce σῶμα. d ¶ Longo ordine: ingẽti multitudine: vt Pueri ⁊ paruidæ longo ordine matres: nõ ad ordines stantes. Sane l min⁹e. e ¶ In longo ordine: ingenti multitudie. f ¶ Tris antenoridas: multi supradictos accipiũt: quod falsũ eẽ Home. docet: q eos cõmẽorat. ἅμα τῷ γε δύω ἀντήνορος υἷε ἀρχέλοχός τ' ἀκάμας τε μάχης εὖ εἰδότε πάσης. Et alibi. τὴν ἀντήνορι δῶκεν ἐκ χερὶ τῶν ἑλυκάων.

g ¶ Cereri sacrum: sacratũ: nomẽ pro participio.

¶ MVLTVM fleti: quia propter suas virtutes magnum: relinquerant luctum. ¶ Sacrum polybetem: ostendit numina suis in morte iuuare non posse. ¶ Proceres: non tantũm ordine sed meritis. ¶ Phalanges: ac si tota græcia ad inferos migrasse videretur. Ostendit igitur quãti æneam hostes fecissent in bello: ostẽdit etiã nõ sine multa sua cæde vicisse græcos. ¶ Tegentẽ: non qa posset manibus: sed quia toto se corpore subtrahẽ conabatur: aut totum auertere. DON.

Hic multum[a] fleti ad[b] supos, belloq̃ caduci[c]
Dardanidæ: quos ille oẽs longo[d] ordine[e] cernẽs
Ingẽuit: glaucũq̃, medõtaq̃, Thersilochũq̃,
Treis[f] Antenoridas, Cererĩq̃[g] sacrũ Polyboutẽ.
Idæũq̃[h] etiã[i] currus, etiã arma tenentem.
Circunstãt animæ dextra, leuaq̃ frequentes.
Nec vidisse semel satis est: iuuat vsq̃[k] morari,
Et conferre gradum; ⁊ veniẽdi discere causas.
At Danaũm ꝓceres, Agamẽnoniæq̃ Phalãges,
Vt videre virum, fulgẽtiaq̃ arma per vmbras,
Ingenti trepidare[l] metu, pars vertere terga
Ceu[m] quõdam petiere rates: pars tollere vocem
Exiguã, inceptus clamor frustratur[n] Hianteis[o].
Atq̃ hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum[p] vidit lacerum[q] crudeliter ora,
Ora, manũsq̃ ambas, populataq̃[r] tẽpora raptis
Auribus, ⁊ trũcas[s] inhonesto[t] vulnere nares.
Vix adeo agnouit pauitantẽ[v]; ⁊ dira tegentem[x]
Supplicia, ⁊ notis[y] cõpellat vocibus vltro.
Deiphobe armipotẽs gen⁹ alto à sãguie Teucri

CHRI. ¶ TREIS: antenoridas: præter tres cõmemoratos. Hi enim ante noris non fuerunt filij: cum Home. duo ipsorum fuerunt in catalogo nomina sic ἅμα τῷ γε δύω ἀντήνορος υἷε ἀρχέλοχος τ' ἀκάμαντε. Antenoris filij

h ¶ Idæũq;: quẽ aurigam legimus Priami. i ¶ Etiã: adhuc: vt Quæ cura nitẽtes Pascere equos. e. s. k ¶ Vsq;: diu ⁊ est aduerbiũ. l ¶ Trepidare: ꝑ trepidabãt. m ¶ Ceu quõdã petiere rates: ostẽdit vitia nec morte finiri. n ¶ Frustrat. decipit. o ¶ Hiãteis: clamare cupiẽtes. Nec nos moueat q allis vmbris verba dat: his silẽtiũ. Timorẽ enĩ exprimit: q viuis quoq; adimit vocẽ: vt Obstupui: steteruntq; comæ: ⁊ vox faucibus hæsit. p ¶ Deiphobũ vidit: q Helenã duxerat mortuo Paride: ad cui⁹ domũ primũ ire necesse erat: vbi fuerat cã bellorũ: vt I. ĩ deiphobi dedit ãpla ruinas Vulcano superãte domus. q ¶ Lacerum: ꝑ laceratũ .i. habentem ora lacerata. r ¶ Populata: vastata: idest deformia sublatis auribus. s ¶ Trũcas: trũcatas. t ¶ Inhonesto: turpi. Terentius: Illum ne obsecro ihonestũ senem mulierẽ. ĩsignis .n. deformitas ⁊ turpitudo ẽ i vultu trũcis naribus. v ¶ Pauitantẽ: ne agnosceret timẽtẽ. x ¶ Tegẽtẽ: tegere volentẽ. Nam truncatis manibus quid tegebat? Tegere autem est celare: vt contra nudare est indicare: vt Traiectaq; pectora ferro Nudauit. y ¶ Notis vocibus: amicabilibus.

ἅμα τῷ γε δύω ἀντήνορος υἷε ἀρχέλοχος τ' ἀκάμαντε. Et. l. m. li. ponit tertium ait enĩ. τὴν ἀντήνορι δῶκεν ἐκ χερὶ τῶν ἑλυκάων. Sunt ergo Archelocus: Acamas: ⁊ Elycaon filij antenoris. Circũstant: tanq̃ ciuem optime de sua patria meritum: ⁊ quẽ ꝓpter pclaras virtutes ⁊ amarent: ⁊ colerent: ⁊ eius viuentis adhuc aduentum admirarentur. Danaum. p. ostendit virtutem troianorum cuꝫ plurimi ex græcis proceribus cecideriñt: ⁊ simul timidos fuisse Græcos: ⁊ dolo non virtute vicisse. Ergo ⁊ post mortes in eodẽ fuisse timore. ¶ Pars vertere terga: Vt cum viuerẽt: Et turpi formidine capti scandunt rursus equum ⁊ nota conduntur in aluo. ¶ Frustratur hiãtes: causa q vox deficit timentes est fuga spirituum a reliquo corpore ad cor. ¶ Atq; h. p. q̃tis in detrimentis fuerit: ex hoc intelligi tur: q affinis amic⁹ vix cognosceret. ¶ Deiphobe: optimũ initiũ ad mitigandũ dolorẽ. ¶ Cupiebat enĩ se occultare q timebat ne ob accepta vulnera ĩbellis videret in bello fuisse: remouet ergo huiuscemodi suspitionem: cum eum appellet: ⁊ armipotẽtem ⁊ cum ita admirabunde loquatur.

Quis tam crudeleis optauit[a] sumere pœnas?
Cui tantum de te[b] licuit? mihi fama suprema
Nocte tulit fessum vasta te cæde Pelasgûm
Procubuisse super cõfusæ stragis aceruom.
Tunc egomet tumulũ Rhœteo[c] i littore inanem
Constitui, & magna Manes ter voce vocaui.
Nomen, & arma[d] locum seruát[e] te[f] amice nequi
Conspicere; & patria decedens ponere terra.
Atq; hic Priamides, nihil ò tibi Amice relictũ ẽ.
Omnia[g] Deiphobo soluisti; & funeris[h] vmbris.
Sed me fata[i] mea, & scelus exitiale Lacænæ
His mersere malis, illa hæc monuméta[k] reliquit.
Nanq; vt supremã falsa inter gaudia noctem
Egerimus[l], nosti, & nimiũ meminisse[m] necesse ẽ.
Cum fatalis[n] Equos saltu super[o] ardua venit
Pergama, & armatũ peditẽ grauis[p] attulit aluo.
Illa chorum simulás euanteis[q] Orgia circùm[r]
Ducebat Phrygias; flámã media ipsa tenebat

SER. a ¶ OPTAVIT sumere: elegit vt sumeret. b ¶ De te: pro in te. c ¶ Rhœteo in littore: vbi erat asylum Aiacis sicut in sigæo Achillis: & bene illic q̃si vbi tutus esse poterã. Sane rhœteiũ dicit: & facit rhœteũ: sicut etiam cythereia: & cytherea. d ¶ Et arma: depicta s. e ¶ Seruant: tenẽt. f ¶ Te: tuũ corpus: vt Nũc me fluct' hẽt. g ¶ Oĩa soluisti: qa constituto tumulo manes vocauit. h ¶ Et funeris vmbris: sepulturæ meæ vmbris. Nam funus illic esse nõ potuit: vbi nec cadauer quidem fuerat. i ¶ Fata mea & scelus lacænæ: Helenæ: s; mathematicos q dicũt etiã inimicitias ex fato descendere. Vnde ista cõiunxit fatũ & scelus Helenæ: p q̃ illi mors ptigit: lacænæ patriũ est nomẽ a lacedæmone vrbe cuius lacones & lacænæ ci[...]s vtriusq; sexus sunt. k ¶ Monuméta: me[...] ab eo q̃ mẽtẽ moneat. Vñ ẽ hic de ma[...] dixit [...]a i tertio: Manuũ tibi q̃ monuméta sis: ecõt. [...] Egerim[...] ri metri necessitate cor[...] mearũ. l ¶ [...] eminisse necesse ẽ: Ciceronis sipuit. m ¶ [...] iui scit: cui dolet meminit. est. Cui placet [...] meminisse. n ¶ Fa[...] Ergo qa dolet nece[...] enũ q; enses. o ¶ Sup[...] talis: mortifer: vt Fat[...] in arce ẽ posit': aut ardua venit pgama: aut [...] tus ẽ. p ¶ Graui[...] qa deiectis muris supra tra[...] nt pabula fœ[...] uis: grauidus: vt Grauis tẽtab[...] is. q ¶ Euãtas: Supra aũt dixerat: Fœta arm[...] sus. Euãtis: euãtes phrygias: aliter nõ stat [...] it: chortes aũt bacchãtes a Libero: q Euã die[...] orgia rũ aũt ait multitudinẽ i sacris collectã [...] orgia i. cãtharos maxlos plenos vino: tñ orgia [...] bac[...]chi sacra dicunt ἀπὸ τῆς ὀργῆς. i. ira & furore pp vinũ: s; tñ oĩa sacra dñr q a latinis cerimoniæ. r Circũ ducebat: diuisit i duos versus vnã partẽ: s; ideo ẽ: qa est cõpositũ. Lyrici vero etiã icõpositã partem orationis in duos diuidunt versus.

DON. ¶ QUIS: nõ tã iterrogãtis hæc sunt q̃; admirãtis & dolẽtis. ¶ Admirat: prĩo cogitare quẽ piã potuisse tot aduersa supplicia i viro tam forti: Deĩde q̃ ausus eẽt iplere: deĩde q̃ totus corp' supplicio isectat' eẽt. ¶ Fessum: pcubuisse sup aceruũ. Magna laude afficit: nõ. n. dixit occisũ: s; pcubuisse lassatũ. Egomet. q. d. si alijs cõnisũ. ¶ Inanẽ: qa iter hostes pfossum iacẽs repiri nõ potuisti. ¶ Te amice nequi: Feci qd̃ potui: non qd̃ volui: qa te repire nõ potui. ¶ Illa: pp odiũ nomẽ posuit: sic supra lacænæ dixit.

CHRI. ¶ QUIS. s. adeo potẽs te fortissimum. Arguit deĩde a fama q̃ relatũ sibi fuerit nõ nisi multi pri' cæsis eũ occubuisse. Inanẽ quia tuũ cadauer tot hostib' admixtũ iuenire non potui. ¶ Soluisti: qm̃ mortuis ea pstare tenemur. ¶ Fata mea: prĩo rñdet vlnimis ne acceptorũ bñficiorũ videat igrat'. Deĩde ondit nec sua ignauia: neq; aliorũ culpa i eas calamitates icidisse s; suo malo fato: & scelẽ Helenæ: ẽ hæc orõ absoluta. Prĩcipio. n. cõparat sibi bẽiuolẽtiã a psona æneæ: q̃ offm̃ pstiterit nõ solũ vt officiosus: s; vt amic'. Deĩde a sua: & q̃ grũ se bñficiorũ ondat: & q̃ nõ sua culpa i eã misiã icidit. Hic. n. pcitat miã: q̃; nihil vehemẽti' ẽ ad beniuolẽtiã pcili. Idã. Deĩde ita narrat: vt ondat q̃uo hæc gesta sint q̃ æneas nosse nõ poterat eo tpe q̃ sũt gesta ea q ipe nouerat obtũcat. Nouerat. n. nãq; vt suprma & reliq. Nõ nouerat ãt hæc illa chorũ & q̃ sequũt. Nãq; vt cũ magno al dolorẽ hæc pnũciãda sũt. ¶ Et nimiuz. n. nã & si misiarũ obliuisci cupiam' tñ qm̃ vehementi ifixa mẽoriæ sũt pp illarũ magnitudinẽ: necesse ẽ ẽt si nolim' vt recordemur. ¶ Cũ fatalẽ equos: narratio hæc & breuis ẽ: qa neq; alti' qcq; repetit: neq; lõgi' q̃; oportet psequit. Neq; supuacaneũ qcq; addit. Et dilucida qa & i suo ordine narrat: & vbis aptis & pspicuis: Et verisimilis: qa neq; a natura rerũ & psonarũ neq; a psuetudine discedit. Et qm̃ accusatoris oratio dispsa ẽ varijs accusationũ seminib'. ¶ Euãtis: pro euãtes. Dicunt Euãtes. n. euãtes bacchãtes qa bacchus Euã dicitur. Fuit aũt duplex occasio: & q̃ sub specie sacrorũ Danaos euocaret: & q̃ dormiẽte marito si[...] [...]e negocio intra domũ admittere potuit.

¶ CONFECTVM

SER. a ¶ CONFECTVM curis: plenū aut afflictum: atq vacauerat gaudijs: sȝ illud ostendit qđ ait Sta. Stant veteres ante ora metꝰ. Nā curæ ferebant pro suo ipetu ex pristino bellorū tumultu. Alij hāc ipsas curā volunt: ꝙ habebat cōiugē p̄nitiosaȝ maritis. Vñ seqtur: Egregia īterea cōiux: p ironiā. b ¶ Vocat menelaum ⁊ limina pādit: pādit ⁊ vocat: vt Subeunt luco: fluuiumq; relinqunt. c ¶ Id magnū sperās fore munus amāti: putauit se vitia p̄terita p̄sentibꝰ posse celare: qđ etiā sequēs indicat versus: Et famā veterum extigui sic posse malorum. d ¶ Aeolides: Vlyxes: qa vbiq; talis inducitur. Nam Anticliæ filius est: q̄ ante Laerte nuptias clā cum Sisypho Aeoli filio cōcubuit: Vnde Vlyxes natus est. hoc ei etiā in Ouidio Aiax obijcit: Quid sanguine cretus Sisyphio. Alii Ilidē legunt: de quo non legimus. e ¶ Vicissim: qa ipse narrabat. f ¶ Pelagi ne venis erroribus actus? nō ad inferos: sed ad locū in quo inferoꝝ descēsus est. i. ad auernū: si intra terrā sunt inferi. Alij altius īntelligūt: qui sub terra eē inferos volūt ꝛm chorographos: ⁊ geometras: q dicont terrā σφαιροειδῆ esse: quæ aqua ⁊ aere sustentat̄: qđ si ē ad antipodes pōt nauigatiōe pueniri: qa quātuȝ ad nos spectat inferi sunt: sicut nos illis. Hinc est ꝙ sub terra īferos dicimus eē: quanq̄ illō sit: qa nouē cingit̄ circulis. Tiberianus etiaȝ inducit epistolā vento allatā ab antipodibꝰ: quæ hēt: Superi inferis salutē: qua occasione tractat reciprocū hoc qđ diximus supra. Nā prudētiores etiā alas per μετεμψύχωσιν dicūt ad alterius terræ partis corpora transitum facere. i. nō in eodē climate versari. Vñ ait Luca. Regit idē spiritus artus Orbe alio longæ canicies si cognita vitæ. Sciendus tñ homericū esse. Naȝ ⁊ illic Elpenor similiter Vlyxē interrogat. g ¶ Sine sole domus: nō est ōrium: Solemq̄ suū sua sydera norunt: illud enī de cāpis elysijs dicit. h ¶ Hac vice sermonuȝ: hæc sacra: vt diximus supra: p̄ter vnius diei spatiū non tenebant. Vnde vetet Sibylla ne inanibus fabulis datū. i. statutū ⁊ legitimuȝ tēpus terat. qđ aūt dicit aurora medius axē traiecerat. Illud ostēdit ꝙ ꝛm Tuscos diei ortus est a sexta diei hora. Ortus. n. diei hēt auroraȝ. Donatus tñ dicit Aurorā cuȝ quadrigis post tam Solem significare.

Ingentem; ⁊ summa Danaos ex arce vocabat.
Tunc me confectum[a] curis, somnóq3 grauatuȝ
Infelix habuit Thalamus, pressítq3 iacentem
Dulcis, ⁊ alta qes, placidǽq3 simillima Morti.
Egregia interea coniux arma omnia tectis
Emouet, ⁊ fidum capiti subduxerat ensem.
Intra tecta vocat[b] Menelaum, ⁊ limina pandit.
Scilicet id magnuȝ[c] sperās fore munus amanti.
Et famam extingui veterum sic posse maloruȝ.
Quid moror? irrūpūt thalāo; comes addit̄ vnà
Hortator sceleꝝ Aeolides[d]. Dij talia Graijs
Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui viuum casus age fare vicissim[e]
Attulerint [f]Pelagi ne venis erroribus actus?
An monitu Diuūm? an quæ te Fortūa fatigat?
Vt tristes sine sole [g] domos loca turbida adires?
Hac vice[h] sermonum roseis Aurora quadrigis
Iam medium Aethereo cursu traiecerat axem.
Et fors omne datum traherēt p talia tempus.

DON. ¶ INFELIX tha. vel quia in eo talesȝ habui vxoresȝ: vel qa ibi tot supplicijs sus affectꝰ. ¶ Coniux: ex nomine detestabilius scelus facit: qđ violatum sit coniugium qđ sacrū esse oportet. ¶ Coniux: nō dixit mea: sed quæ multoruȝ fuisset: neqȝ se amaret. ¶ Dij talia gra. Pulchra apostrophe: ⁊ multa continens. Ostēdit autem tanti sceleris solos deos vltores esse posse. ¶ Age fare: quærit optime Deiphobꝰ: sed poeta optimo consilio abscindit responsionem: ne dicta iterum dicenda sint.

CHR. ¶ TVNC ME: excusat suam somnolentiaȝ ne iners fuisse videatur. ¶ Infelix actiue posuit: naȝ ex matrimonio hæc omnia sibi mala euenerant: Potest ⁊ absolute proferri infelix thalamus. nam omnibus infelix fuit Helenæ thalamus. ¶ Egregia: grauissima ironia. ¶ Interea: Dum profunde dormiebam. Fuerat circunspectus ꝙ arma reliquerat: sed dolo vxoris illis expoliatus est.

¶ Intra tecta vocat menelaum. Quomodo ergo se defendere potuit: si astutia et dolo mulieris ⁊ armis exutus ⁊ hostibus circunuentus est. ¶ Menelaum: ad quem vltio in primis pertinebat. Scilicet: demonstrat: fuisse causam cur ei expediret deiphobum prodere: quæ est in partibus probabilis. Sperabat enim tanto beneficio ⁊ maritum sibi reconciliare: in cuius manus omnino ventura erat: et infamiam sui egregia discessus purgare: nam si troianos non amaret: non volens secuta videbatur Paridesȝ: sed inuita abducta.

Sȝ comes admonuit, breuiterq; affata Sibylla ē.
Nox ruit Aenea nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, partes vbi se via findit in ambas.
Dextera quæ Ditis magni sub mœnia tendit;
Hac iter Elysium nobis at leua malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.
Deiphobus contra ne sæui magna Sacerdos.
Discedā explebo numerū, reddarq; tenébris.
I decus, i nostruȝ, melioribus vtere fatis.
Tantum effatus, & in vbo vestigia torsit.
Respicit Aeneas subito, & sub rupe sinistra
Mœnia lata videt triplici circūndata muro;
Quæ rapidus flāmis ambit torrētibus amnis
Tartareus Phlegéthō, torquetq; sonātia saxa.
Porta aduersa igēs, solidoq; adamāte colūnæ.

SER. a ¶ BREVITER q; quod congruit moras obiurganti. b ¶ Nox ruit: si per diē sacra celebrant nox ruit. i. imminet: si p noctē finit. c ¶ Flendo: pprie. Nā & lachrymæ & gemit fuerant deploratis deiphobi. d ¶ Findit in ambas: cōpendiosius q; si duas diceret: poteramus enī etiā tertiaȝ sperare: sic Sal. Inter sȝ atq; vltimū bellum carthaginensē: non ait tertiū. e ¶ Iter elysiū: idest ad elysius: de quo diximus supra. f ¶ Malorū: impiorū: vt Multa malus simulans vana spe lusit amantes. g ¶ Impia tartara: vbi puniū tur impij. h ¶ Ne sæui: ne irascere. Terē. Nec sæui tantopere: & antique dictū est. Nā ne sæuias dicimꝰ: nec Iperatiuū iungimus aduerbio: nec nō & nō negantis. i ¶ Explebo numerum: vt supra diximus: explebo est minuam. Nā ait Ennius: Nauibus explebant sese terrasq; replebant: quem Caper secutus cū de ppositione ex tractaret: hoc exēplum posuit. Sensus ergo est: Minuā vestrus numerū: & reddar tenebris. Naȝ circa Aeneā & Sibyllam aliquid lucis fuisse intelligimus: quippe circa viuos. Vnde paulopost Respicit æneas subito: Alij explebo male putāt cōplebo esse vmbrarum scilicet quibus excesserat numerū: Alij explebo numerum dicūt esse finitum tempus statutum purgationi: & in corpus recurrā: vt hoc sit Reddarq; tenebris. Nam legimus Clausæ tenebris & carcere cæco: vt sit sēnsus: Irasceris mihi quasi homo: nō ne & ego homo futurus sum? Alij dicunt cur irasceris in his locis q; diu vitæ per vim ereptæ expleam tempus: post tenebris i. meis sedibus reddar: sed hæc omnia congrua loco non esse manifestum est. Non enis intelligere possumus Sibylla aliud volente scilicet vt abscederet ad alia Deiphobus respondisse. k ¶ I decus: i nostrum: aut i o decus nostrum vtere melioribus fatis: inferorum scilicet comparatione: qa ait supra: An quæ te fortuna fatigat Vt tristes sine sole domos. Aut certe i decus: & fatis vtere nostrus melioribus: idest q; aut ego aut tu habuerimus. l ¶ Mœnia lata videt: tartarum dicit: quem vult esse carcerem inferorū: quod au

tem ait lata: nocentum exprimit multitudinem. m ¶ Triplici circundata muro: valde munitum indicat locus. n ¶ Torquet: trahit: voluit. o ¶ Porta aduersa: ingens: distinctione excludendum est vitium de duobus epithetis. p ¶ Solidoq; adamante: lapis est durissimus: & tantæ soliditatis: vt nec ferro possit infringi: vñ ἀδάμας a. s. ne δαμάζω domo: idest lapis indomitꝰ.

DON. ¶ SED COMES quæ illi p pterea iuncta fuit: vt omnibus instrueret ignorantem. ¶ Breuiter ne lōgitudine sermonis tēpus tereret: cum ipsa breuitatis admoneret. In ambas: honesta locutio in ambas potius quam in duas: intellige enim q ambas vias dixerit: q essent natæ ex vna. ¶ Melioribus vtere fatis: placauit sibyllam & æneæ fœlicia ominatus est. ¶ Mœnia lata videt: locus describit idoneū coercendis reis. Primo triplici muro claudi tur: ne facile euadere possint. ¶ Portæ ita sunt robustæ: vt neq; diuina vi neq; humana possint frangi. Postremo omnia fluuius clauditur: q & saxis & flāmis transitum prohibet.

CHRI. ¶ NOX. r. æ. nos. f. d. h. Grauissima increpatio. q. d. Nos tempus ipsum quod nō nisi i rebus serijs adhiberi conuenit in vanis futilibusq;: & nihil pro futuris terrimus. ¶ Partis pro partes: ait Priscianus. ¶ Ambas: compendiose loquitur ne in id incidat vitius: cuius æneam damnabat: posuerat autes hactenus eos in quibus vitia ac virtutes promiscue esse possent: nunc aliam dicit esse viaȝ: quæ ducit ad bonos aliam quæ ad malos. ¶ Dextra: nam omnia dextra bona quemadmodum oīa sinistra mala. Ergo recte ad beatos deducit dextra via. Quod etiam Samiꝰ Pythagoras expressit in littera. y. Cuius ipse auctor extitit. Nam cum vnica linea ad aliquod spacium feratur indicat eam vitæ partem: quæ nec virtuti nec vitio propter teneram etatem emancipatur. ¶ Cum vo puenitum est ad biuium: & alter ramus in dextram surgit alter in sinistram flectitur: tūc bonos a malis diuidit: vt ostendat qua via pergant soli boni: & qua rursus soli mali. Vnde Persius; deducit

bus: deducit trepidas ramosa incōpita mentes. ℣ Explebo: recte. Serui. vel audiamus Macrobiū: qui ait animā corpori quadā certa numerorū ratione sociari: qui cū defecerint: illa arcana vis soluitur: qua societas vitæ constabat: quo in loco adducit auctoritatē huius carminis. ℣ Muro: ambitus murorū. Ostendit ambitū ptractus in vitijs a qbus ita cóplexi sumus: vt inde abire non liceat. ℣ Triplici: quia mente: verbis & actione peccat̃ vel notat̃ q̄ initiū peccati a mala mente est: a qua secundo loco surgunt actiones: ex quibus frequentatis tertio in loco contrahitur habitus. Huiuscemodi in peccatis progressum ita explicat sacrorū carminū poeta. Beatus vir qui nō abijt in cōsilio ipiorū. i. qui non vertit animum ad deprauatas cogitationes. Et in via peccatorū nō stetit. i. non frequentauit actiones scd̃m malas cogitationes. Et in cathedra pestilētiæ non sedit. i. non obduxit in illis habitū. ℣ Porta ingēs: nam late patet via quæ ducit ad vitia. ℣ Solido: duro. Nihil. n. est adamante durius. Vel solido: quia colūnæ nō sunt tabulis adamantinis incrustatæ: sed sunt totæ ex adamāte: adamas aūt Græce dictus: quia nulla vi domet̃ ab α privatiua & δαμάω domo. Nā neq; ferro neq; igni vincitur. Nā in incudibus positus ita ictus respuit: vt ferrū vtrinq; dissiliet. Ignium autē adeo victrix est eius durities: vt igni iposita nunq̄; incalescat. Verū vt appareat cōcordia discordiaq; rerum naturæ: quā sympathiā antipathiāq; græci vocāt. Hæc vis ferri ignisq; contēptrix sanguine hircino frangit̃: ac non aliter q̄q̄ recenti calidoq; macerata. Dissidet cū magnete lapide intantū: vt iuxta positus ferrū non sinat trahi. Venena facit irrita. Timores pellit: ponit aūt locū & ædificijs & materia q̄ sunt ædificia & situ & custodibus inexpugnabilē: quia ex habitu vitiorū ipossibile pene est ad virtutē gradus reuocare: nec tñ excusat̃: quia in eo est. Nā q̄uis non videat̃ voluntario peccare: qa ab habitu cogitat̃: tamē qa actus ex qbus ipse cognoscebat se inhabitū labi voluntarij: & in sua potestate erāt voluntariū dr̃ peccatū. Quapropter queadmodū q lapidē cōtorturus erat poterat nō torquere quāuis delde cupiat cū iecerit reuocare tñ dr̃ volūtario ferire: qa principiū cōtorquēdi i eius arbitrio fuerat. Sic & ille q habitu iā ptracto peccat: iure dr̃ voluntario peccare: qm videat ex actis a qbus abstinere facile poterat se venturū in illam necessitatē.

Vis[a] vt nulla Virûm, non ipsi excindere bello
Cælicolæ valeant: stat[b] ferrea Turris ad auras[c].
Tisiphonéq; sedens palla succincta cruenta
Vestibulū insomnis seruat noctésq;, diésq;.
Hinc[d] exaudiri gemitus, & sæua sonare
Verbera: tum stridor ferri, tractǽq;[e] catenæ.
Constitit Aeneas, strepitúmq;[f] exterritus hausit.
Quæ scelerū[g] facies ô Virgo effare? quibús ue
Vrgētur poenis? quis tātus plāgor ad auras?
Tū Vates sic orsa loqui: dux iclyte Teucrûm,
Nulli[h] fas casto sceleratum insistere limen.
Sed me[k] cum lucis Hecate præfecit auernis,
Ipsa Deûm poenas[l] docuit, pq; omnia duxit.

SER. a ℂ VIS VT nulla virū: virū nō ad sexus rettulit: sed ad virtutē: hoc est virorū fortiū: vt Cicero: Virum res illa q̄rebat: cum de viro forti diceret. Per hoc ondit nullum de tartaro ad superos posse remeare: ne numinū quidem fauor. b ℣ Stat: eminet. c ℣ Auras autē inferis congruas intelligamus. Statius de Mercurio ait libro secūdo the. Vndiq; pigræ ire vetant nubes: aut turbidus iplicat aer: Pigræ. n. auræ ei⁹ ipediebant volatum. De illo enī loco multi q̄ūt: Quis tantus plangor ad auras: & Pollio dicit Aeneæ & Sibyllæ quas secum traxerant illi: cū constet esse illic auras. d ℣ Hinc exaudiri: exaudiebant. e ℣ Tractæq; catenæ: et genitiuus singularis potest esse: & nominatiuus pluralis. f ℣ Strepitumq; exterrit⁹ hausit: hausit & exterritus est: hypallage: ergo est. g ℣ Scelerū facies: species: vt supra Visa maris facies. h ℣ Nulli fas casto: pio: & hæc responsio ostēdit Aeneā quidē voluisse igredi:

sed q̄si pium prohibitū. i ℣ Insistere limē: In iusto illā rē dicimus: non illi rei: qđ qui dicūt decipiūtur ppter insto illi rei. k ℣ Sed me: qa occurrebat. Vnde ipsa cognouisti? l ℣ Poenas deum docuit: aut quas dij nocentibus statuerūt: aut titanus: q̄s legimus deos: quasi ex terra pgenitos: Aut re vera dicit poenas deorum. Fertur nanque ab Orpheo q̄ dij peierantes per stygem paludem nouem milibus annorum puniuntur in tartaro. Vnde ait Statius: Et styx periuria diuum Arguit.

DON. ℂ DVX INclyte: magna poetæ copia: quoties enī sibyllā loquētem inducit eū æneā: toties principia cum eius laude variauit.

CHRI. ℂ CÆLICOLÆ: nā etiā vi illa rōnis q̄ in nobis cælestis diuinaq; ē vix habitus tollere pōt. ℣ Stat: erecta ē. ℣ Tisiphone: recte pro ɔsciētia nr̃a ponit̃. Nā illa semp cruciamur. ℣ Quæ scelerū facies: iure mirat̃ vir bonus. Vñ sint ai tormēta: iterrogauitq; sibyllā. i.

rónem: illa aũt docet q̃ diuino fauore didicerat. ¶ Nulli casto: ĩpoluto a vitijs nõ licet esse ĩ ter vitia: ergo illa rõne: nec vitia norit rõ: nec q̃ supplicia sint vitijs: sed intelligimus noster is enĩ est sibylla: cum ab ĩmortali deo ꝓfectus sit inferno. i. appetitui q̃ ps inferior est: & in q̃ vitia versant̃ illa diuino adiutus fauore cognoscere valet.

SER a ¶ RHADAmanthus: hic & Minos & Aeacus filij Iouis & Europæ fuerũt: q̃ postea facti sunt apud inferos iudices. b ¶ Subigitq̃ fateri: cõpellit ad ꝯfessionem. c ¶ Furto lætatus inani: latebra nõ valde ꝓfutura: qppe q̃ fuerat publicãda post mortẽ. d ¶ Distulit ĩ serã: ĩ grauẽ: vt Serũ bellũ in angustijs futurũ. e ¶ Piacula cõmissa: pp q̃ expiatio adhibet̃. f ¶ Accincta flagello: aut hoc dixit qđ videmus: qa q̃ longo flagello vtit̃: vt is post ictũ ĩ se reuoluat necesse ẽ: Aut accincta ẽ ĩstructa ad vbera. S. idest nocẽtes flagello q̃tit ipsa ꝓparata. g ¶ Agmina sæua sororũ: aut ĩ per⁹: aut de harpiys dixit: aut serpentum agmina quos ꝓ comis habet. h ¶ Tũ demũ horrisono: mittunt̃ ĩ q̃t post vbera ad æternum supplicĩu: & ẽ secut⁹ ordinẽ iuris antiquũ. Nã post habitã q̃stionẽ ad tullianũ ad vltimũ supplicĩu mittebant̃. Alij hoc a poeta dictũ volũt: vt illa loquẽte ĩtelligamus portã esse patefactã. Alij ꝯtinuãt narrationẽ. i ¶ Sacræ: execrabiles. k ¶ Cernis custodia q̃lis: custodia est q̃ custodit nõ quæ custodit̃. Vsurpatũ aũt ẽ sicut hospita: sicut neptis. Nã hic & hæc custos facit. Hæc enĩ q̃ finiunt̃ ĩ o vt fullo: in os vt nepos: ĩ n es vt hospes: fœminina ex se nõ faciũt: q̃ aũt ĩuenimus vsurpata sunt. Vnde & dissimilia ĩueniunt̃. Nã custos custodia facit: & nepos neptis. l ¶ Vestibulo sedeat: significat Megærã: hoc aũt dicit cernis hãc q̃ sæua sit: sũt & intus aliæ. m ¶ Atris ĩmanis hiatib⁹: q̃ sæuior q̃ hydra fuit. Multi ipsã hydrã fuisse dicũt: qđ nõ ꝓcedit. Nã eã in aditu legimus ĩferoꝝ: vt Ac bælua lernæ: quã alij tria volũt habuisse capita: alij nouẽ: vt Simonides dicit q̃nq̃ginta. n ¶ Tartarus: vel qa oĩa illic turbata sũt ἀπὸ τῆς ταραχῆς: aut quod est melius ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν. i. a tremore frigoris. Sole enim caret.

Gnosi⁹ hæc Rhadamãthus[a] h̃z durissima regna.
Castigátq̃, auditq̃ dolos, subigítq̃[b] fateri,
Quæ quis apud Superos furto[c] lætatus inani
Distulit[d] in serã commissa piacula[e] mortẽ.
Continuo sontes vltrix accincta[f] flagello
Tisiphóne quatit insultans; toruósq̃ sinistra
Intentans angues vocat agmina[g] sæua sororũ.
Tum demũ[h] horrisono stridẽtes cardine sacræ[i]
Panduntur Portæ. cernis[k] custodia qualis
Vestibulo[l] sedeat? facies quæ limina seruet?
Quinquaginta atris[m] immanis hiatibus Hydra
Sæuior intus habet sedem. tum Tartarus[n] ipse

DON. ¶ DISTVLIT. nã quãuis hoĩes latuerĩt scelerati nõ pœnas euaserũt: s̃ ĩ aliud tp̃s distulerũt. ¶ Custodia q̃lis: nõ exp̃ssit q̃ essent: vt q̃cq̃d tetrũ horrẽdũ ac detestabile est: cõtuẽs colligeret æstimatio. Ergo suppressit specialitates: ne sola putaret̃ q̃ forte posuisset. ¶ Sedeat: vt ostẽdat assiduitatẽ & continuationem facti.

CHR. ¶ GNOSIus: cretẽsis a gnoso vrbe: nã q̃uis multas vrbes hẽret creta: Tres tñ olus reliquarũ teste Stra. in eadẽ insula excellẽtissimæ fuerunt. ¶ Gnosos: Gortina: & Cydonia: Est gnosos in insula a parte aqlonari: æ regiõe pelloponensi: quæ sequẽtibus temporibus romanorũ colonia facta ẽ. ¶ Rhadamãth⁹: vide Ser. Strabo tñ dicit auctore Ephoro Rhadamãtum antiquissimus cretæ regẽ fuisse: & primũ legibus cretenses ĩstituisse: cuius imitator Minos deinde extitit fratremq̃ habuit ex huius imitatiõe Rhadamãthũ appellatũ. Diodo. tñ sicul⁹ ait Iouẽ e phœnicia in cretam Europam rapuisse: & ex ea Minoẽ Rhadamanthus & Sarpedonẽ genuisse: ac deinde Europẽ Asterio regi cretensi vxorem dedisse: qui cum filijs careret: illos in successionem regni adoptauit: & Minos regnũ suscepit. Rhadamãthus leges cretẽsibus tulit. ¶ Durissima: quia ibi iudices inexorabiles grauissima supplicia inferunt. ¶ Subigit: cogit. ¶ Flagello: ꝓprie flagra sũt virgæ subtiliores in arboribus dictæ qa vẽtorum flatu facile cõmouẽant̃. ¶ His aptissime verbera incutiũtur: a flagro vero sit flagellum: Iuue. Mittent̃ biaccæ: frena: flagellũ: est aũt ex more Ro. tractũ q̃ prius: verberabant: deinde capite multabãt. ¶ Custodia: custodia etiam pro eo qui custodit ponit̃: vt in iure ciuili. Si custodia se interfecerit: vel ꝑcipitauerit: militis culpæ ascribitur: & Sueto. de Domitiano: nec nisi secreto: & solus plærasq̃ custodias receptis ĩ manu catenis audiebat. Hic autẽ per custodẽ ponit̃. ¶ Qualis: nihil autem diffiniuit: sed ita locutus est: vt quicquid terribile & horrendum inueniri possit: cogitatio auditoris colligere queat. ¶ Vocat agmi. Sic ꝯta. stridor ibi et gemitus pœnarum atroq̃ tumultu Feruet ager sæpe eumenidum vocesq̃ manusq̃ In mediũ sonuere diem. ¶ Hydra: de hac dictum est ĩ superioribus.

Rhadamãthus

Custodia

¶ BIS PATET

Bis[a] patet i præceps tãtum, tẽditq; sub vmbras;
Quãtus ad æthereũ Cæli suspectus Olympuz.
Hic genus[b] antiquoz Terræ, Titania pubes
Fulmine deiecti fundo voluuntur in imo.
Hic & Aloidas[c] geminos[d] immania vidi
Corpora, qui manibus magnũ rescidere Cæluz
Aggressi; supisq; Iouẽ detrudere regnis.
Vidi & crudeleis[e] dantẽ Salmonéa[f] pœnas,
Duz flãmas Iouis; & sonitus imitatur Olympi.
Quattuor hic iuectus equis, & lãpáda quassans
Per graiũm populos, mediæq;[g] p Elidis vrbem,
Ibat ouans, Diuômq; sibi poscebat honores
Demẽs; qui Nimbos, & nõ imitabile Fulmen
Aere, & cornipedum cursu simularat Equoruz.
At pater omnipotens dẽsa[h] inter nubila telum
Contorsit[k], non ille faces, nec fumea[i] tædis

SER. a ¶ BIS PATET in præceps: ideo in præceps addidit: qa pòt qd etiã sursuz patere. Videt aũt hoc a prudẽtioribus iõ dictũ: qa fm rationẽ sphæræ Sol cũ in vnã cõcesserit partẽ duæ q̃ſi tartarũ faciũt: vna a q̃ discessit & altera ad quã mi q̃ accedit: qd melius sphæræ idicat rõ. Hoc aũt dicit: Tartarus ipse bis tñ i pceps patet: & tẽdit sub vmbras: q̃tus ẽ suspect .i. altitudo ad olympũ æthereũ: & sic Home. de tartaro. b ¶ Hic gen antiquoz terræ.i.primũ. Titanas.n.cõtra Saturnũ genuit: gigantes postea ptra Iouẽ: & ferũt fabulæ Titanas ab irata ptra deos Terra in eius vltionez creatos: vnde & Titanes dicti sunt ἀπὸ τῆς τίσεως .i. ab vltione. De his autẽ Sol abstinuisse narraĩ ab iniuria numinũ: vñ & cælũ meruit. c ¶ Aloidas gemios: Aloeus Iphimediã vxorẽ habuit: q̃ compressa a Neptuno duos pepit Otum: & Ephialtẽ: q digitis nouẽ p singulos mẽses crescebãt. Freti itaq; altitudine cælũ voluere subuertere: sed pfixi sunt Dianæ & Apollinis telis. Aloidas autes sic dixit: vt de Hercule Amphytrioniades: & sæpe diximus in de odyssea Hom. in λ. scribit. τὴν δὲ μετ' ἰφιμέδειαν ἀλωῆος παράκοιτιν εἰσεῖδον ἣ δὴ φάσκε ποσειδάωνι μιγῆναι καί ῥ' ἔτεκε δύο παῖδε μινυνθαδίω δὲ γενέσθην ὦτόν τ' ἀντίθεον τηλεκλειτόν τ' ἐφιάλτην d ¶ Geminos: sui siles. e ¶ Crudeleis pœnas: sæuas: nimias. Nã nõ dicit idignas ferẽtẽ: q sacrilegus fuit. f ¶ Salmonea. Salmoneus Aeoli filius fuit: nõ regis vẽtoꝝ: s; cuiusdã apd Elidẽ vbi regnauit: q fabricato põte æreo sup cũ agitabat currus ad imitãda tonitrua: & in quẽ fuisset iaculat facẽ: eũ iubebat occidi: hic postea veꝝ expt⁹ ẽ fulmẽ. g ¶ Mediæq; p elidis vrbẽ: hic ẽ idignatio: qp i ea ciuitate Iouẽ imitabat: in q̃ spãliter Iuppiter colitur. h ¶ Dẽsa int nubila: oñdit fulminis causas & originẽ. i ¶ Fumea lumina. i. terrena. Naz æthereus ignis caret fumo: solo.n. splendore viget. k ¶ Cõtorsit: piecit cum ipetu.

DON. ¶ BIS PAtet in pceps: vt si cæli altitudo sit cẽtũ: pfunditas iferni sit ducẽtũ. Ne aloide: q manib' cælũ tangerẽt: ex infimo iferno fastigiũ possent tangere & ide abiẽ.

CHRI. ¶ BIS PAtet in pceps: Demõstrat eẽ eq̃les descensum & ascẽsuz: qa inter vitia & vtutes est positus. Alij dicunt qd tãta ẽ ista imersio q̃tm eẽ põt sensibilis affectus emersio si rectũ desideraret: et tñ bis patet tartarus: qa cũ virtutus sit vnica rõ: nam nũq̃ discedũt a mediocritate: s; circa illas semp vsanẽ: vitiorũ ptra duplex ẽ pcipitiũ: alterũ qd in excessum: alterũ qd i defectũ plabiẽ. ¶ Genus antiqũ terræ iure optimo tanq̃; maximũ oĩum vitiorũ supbiã i imo fundo collocat: nã oẽ vitiũ tanto magis distat a cælo: q̃to ipsuz maius est: hĩ aũt titanes & gigãtes p supbia ponunẽ. Quid n. supbius q̃; naturæ repugnare: Neq; aliud est: si Cice. audiamus: bellũ more titanũ & gigantũ aduersus deos gerere: q̃; naturæ repugnare: qua re nihil alienius ẽ ab humanitate. ¶ Voluũtur. q.d. humi pstrantur: quæ pœna cõueniẽtissima est supbis vt q supra cæteros sese extollere tentãt: ii ifra cæteros iaceant. Vnde illud Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles. Eadẽ rõne & aloidæ & salmoneus p supeibis ponunẽ. ¶ Hic: repetitio est color rhetoricus. ¶ Elidis vr. nã cũ summus sit scelus Iouẽ cõtẽnere: qd dicemus de eo q illũ in ea cõtẽnebat vrbe i qua ipse perat. vt sit similis hæc querela illi loco In regnis hoc ausa tuis: geneologia autem est: quod ex deucallone natus sit Aeolus: ex æolo Salmoneus: ex Salmoneo Tiro puella: Vlyxes apd Home. ait: inter quas Tiro nobili patre genita: fortis.n. salmonei filia erat hæc Cretheo Aeoli filio nupsit: Hæc Enipeum fluuiorum pulcherrimũ adamauit. Igitur Tiro filia fuit Salmonei & alcides filiæ Elei ex Neptuno conuerso in Enipeum Pelian & Neleum genuit: ex Cretheo vero Amithaonem Pheretum & Aesonem patrem Iasonis.

SER. a ¶ ADEGIT: impegit. b ⸿ Necnō et tityon: Tityus scdm aliquos filius Terræ fuit: secundum alios a Terra nutritus. Vnde elegit sermonem quo vtrunq; significaret. Nam alumnum dixit. Hic amauit Latonam: propter quod Apollinis telis confixus est. Damnatus est autem hac lege apud inferos: vt ei' iecur vultur exedat. Quāq; Homerus vicissim dicat duos vultures sibi in ei' pœnam succedere: vñ hæc dicit de tityo.

lacerātis: ⁊ semp curas ſi requiescere censet excitantis: nec vlla sibi miseratiōe parcētis: Nā si iudice nemo nocēs absoluit. Illos aūt qbus epulæ añ ora paratæ sunt: auaros eē intelligit. Est enī auaritiæ semp qrere: ⁊ ab acq sitis abstinere. Qui radijs rotarum destricti pēdent: sunt q nihil ratione ⁊ consilio puidētes nihil virtutibus explicātes: se fortunæ cōmittunt: cuius casib' sem per rotantur.

Lumina, pcipitēmq; īmani turbine adegit[a].
Necnon[b] ⁊ Tityon Terræ omniparētis alumnum
Cernere erat, per tota[c] nouē cui iugera corpus
Porrigitur, rostróq; immanis Vultur obunco
Immortale iecur tondēs, fœcundáq;[d] pœnis
Viscera; rimatúrq;[e] epulis, habitátq; sub alto
Pectore, nec fibris[f] requies datur vlla renatis.

καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱὸν κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα· γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον δέρτρον ἔσω δύνοντες.

Sane in vsu ē vultur: licet Cicero vulturis dixerit: ⁊ Plautus in curculione: Iacit vulturios quatuor: qd̄ qdē pōt esse etiā diriuatiuū. Ennius: Vulturis ī siluis miserū mādebat homonē. Declinaš aūt hic Tityos huius Tityi: vt Delos deli. c ⸿ Per tota nouē cui iugera corp' Porrigit: Quātū ad publicā faciē: magnitudinē ostēdit corporis: ſ; illud significat: qd̄ quia de amatore loquitur: libidinē late patere: vt ait supra: Nec pcul hic partē fusi mōstrant in oēm Lugentes cāpi. Sane de his oībus reb' mire reddidit rōnē Lucretius: ⁊ cōfirmat in nr̄a esse vita oīa q̄ finguntur de īferis. Dicit. n. Tityon amorē esse: hoc est libidinem: quæ ſm physicos ⁊ medicos in iecore ē: vt risus ī splene: iracūdia in felle. Vñ etiā ē exesum a vulture dicit ī pœnā renasci: etenī libidini nō satisfit re semel pacta: sed recrudescit semp: vnde ait Horatius Incōtinētis aut Tityi iecur. Ipse etiā Lucreti' dicit p eos: sup quos casurus imminet lapis: supstitiosos significari: q inanitē semp verentur: ⁊ de dijs ⁊ cælo ⁊ locis supioribus male opinant. Nā religiosi sunt q p reuerētiā timet. Per eos aūt q saxum voluūt: ambitū vult ⁊ repulsam significari: qa semel repulsi petitores ambire non desinūt. Per rotā autē ostēdit negociatores: qa semp tēpestatibus turbinibusq; voluunt. d ⸿ Fœcundaq; pœnis: fœcunda in pœnā. e ⸿ Rimatur: pasci tur: vt Rimantur prata caystri. f ⸿ Fibris: fibræ sunt eminentiæ iecoris.

DON. ¶ TITYON. Monoptoton declinaš: nā Tityonē dicere: ſi per casus variari potuisset.

CHRI. ¶ NECNON ⁊ Tityon terræ oīpa. alū. De his fabulis hæc ē Macro. snīa vulturē eē tormētū pscientiæ obnoxia flagitio īcestina rimātis: ⁊ ipsa vitalia admonitionis sceleris

⸿ Saxum ingens voluunt: qui inefficacibus laboriosisq; conatibus vitā terunt. ⸿ Quos super atra silex: ii sunt qui nimias potestates ⁊ infaustas tyrannides ambiunt nunq; sine timore victuri. Lucre. aūt pro tityo intelligit eos qui amorum aut reliquarum turpitudinum curis lanlantur. Vnde ait sed Tityus nobis est ipse in amore iacentem: Quem volucres lacerēt atq; ex est anxius angor: aut aliæ quāuis scindunt turpitudine curæ. Vlyxes apud Home. de Tityo sic ait. Inde tityon albmæ terræ inclytum filium per nouem iugera humi porrectū vidi Grypes vtrinq; ei' epar exedunt: neq; ipse eos abigit. ⸿ Latonæ. n. pulchræ vim inferre tentauit. ⸿ Nouem iugera: sic idē Lucre. Quid non sola nouem dispersis iugera membris Obtineat. De iugere autem diximus in geor. ⸿ Vulturis: nidum vulturis teste Plinio nemo attigit. Nidificat enī in excelsissimis ruppibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur fere bini: refert idem Plini. Vmbritius in suo æuo aruspicū peritissimū tradere quod vultures pariunt oua tredecim: ⁊ vno ex iis reliqua oua ⁊ nidū lustrant mox illud abijciunt. Triduo autem antē: aut biduo cum aduolant vbi cadauera futura sunt. Vultur ⸿ Rimaturq; epu. Rimari proprie est dilligēter inquirere: translatio ab iis qui in rimis aliquid inuestigant: ⁊ dicimus rimari pasci vt sunt aues ⁊ sues qui in rimis escam quærunt. ⸿ Habitatq; sub alto Pectore: ostendit firmam ibi anis esse sedem tanquā nusquam alibi pascatur. ⸿ Nec fibris requies daš nulla renatis: Nam iecoris duo sunt capita quas fibras appellant. Hæc aruspices ita diuidebāt: vt alterū sacrificanti: alterum eius aduersario assignarent. Erat autem maximi momēti si quid in extis appareret. Vnde sacrificanti apud Laurentum syllæ in capite vitulini iecoris similitudo coronæ apparuit quod sibi regnum portendit. Est autem iecur amoris sedes. Quare recte fingitur iecur in homine libidinoso depasci.

¶ QUID

Quid[a] mēorē Lapithas, Ixiona, Pirithoúmq;[b]:
Quos supèr atra silex iā iā lapsura cadenti
Imminet adsimilis[c] lucent[d] genialibus[e] altis
Aurea[f] fulcra toris, epulǽq; ante ora paratæ
Regifico[g] luxu: furiarum[h] maxima iuxta
Accubat, & manibus[i] prohibet cōtingere mēsas,

SER. a ¶ QVID memorem lapithas? Hi populi Thessaliæ: quibus imperabat Ixion amicissimus (vt supra diximus) Ioui Phlegiæ filius: qui post Nubis coitū fictæ in formas Iunonis: cū se de eius stupro iactaret: ab irato Ioue ad inferos trusus ē: & illic religatus ad rotā circūfusam serpentibus. b ¶ Pirithoum qui hic vnus de Lapithis fuit: q descendit cū Theseo ad rapiendā Proserpinā. c ¶ Adsimilis: ad vacat: & a maiorib' ad ornatū adhibebat: ita adiuenire p inuenire legimus. Hora. Qua populus adsit a certis limitibus vicina refugit iurgia. d ¶ Lucēt genialib' altis: aliud est. Tantalus rex Corinthiorū amicus numinib' fuit: q cū frequēter eos susciperet: & quodā tēpore defuissent epulæ: filiū suū Pelopem occidit: & dijs epulādū apposuit. Tunc abstinentibus cunctis Ceres humerū eius exedit: & cū eum dij per Mercuriū reuocare ad superos vellēt: eburneus ē ei humerus restitutus: sicut supra: Humeroq; pelops insignis eburno. Ideo aūt sola Ceres dr comesse: qa ipsa ē Terra: q corpus soluit. Per Mercuriū autē ob hoc fingit esse reuocatus: qp ipse est deus prudētiæ: p quam philosophi dephenderūt παλιγγενεσίαν: vel μετεμψύχωσιν. Tantalus aūt hac lege apud inferos dicitur esse damnatus: vt in Eridano iferorū stans nec vndis psentibus: nec vicinis eius pomarijs pfruatur: quēadmodum & Homerus ἐν τῷ λ. describit.

καὶ μὴν τάνταλον εἰσεῖδον κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα
ἑσταότ' ἐν λίμνῃ ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.

Per hoc aūt auaritia significat: vt etiā Hora. Tantalus a labris sitiēs fugientia captat Flumina: quid rides? mutato noīe de te Fabula narrat. e ¶ Genialib': veluti genialib'. Nā geniales proprie sunt q sternunt puellis nubētibus: dicti a generādis liberis. f ¶ Aurea fulcra: qbus fulcimur. i. sustinemur. g ¶ Regifico luxu: regio ambitu. h ¶ Furiaꝝ maxia: vñ & famē prænūciat: vt hāc esse furiarū maximā doceat: nā de harpijs famē pnūciātē dixit furiarū. Ego maxia pando. i ¶ Et manibus: eorum scilicet non suis.

DON. ¶ QVID memorē lapythas: genus est transitus per omissionem & ponitur: ne continuatio narrationis horrescat.

CHRI. ¶ QVID memorē laphytas; & laphytæ populi sunt Thessaliæ quorū sedes in othri mōte fuit. ¶ Ixiona: hic ex Phlegya Martis filio nat' ē Iouis secretari' fact' Iunonē de stupro cōpellauit: At iupiter simulachrū iunonis ex nube fabricatū sibi obiecit: In quam cū semen emitteret centauros genuit. ¶ Hac fabella denotant tyrāni: q ad alta cogitatiōe' rapiūtur: iunonemq; interpellant deā regnoruꝫ: qa regna nullo iusto titulo suadere audent. Ex nube gignunt centauros: qa eoꝝ mōstruosa optata istabilia sunt. Fuit autē ixion' primus: q apud græcos tyrānidem occupare aggressus ē: & cū ab aliq humanitate īceperūt īferitem postremo deueniūt: iure igit Cētauri geniti suntq primas partes hominis postremas feræ habet. ¶ Pirithoumq;: Pirithous filius fuit ixionis nō ex nube: sed ex piuge: qui cum esset Theseo amicitia iunctus: & Hippodamiæ nuptias celebraret & in sacris Martē Inhonoratū reliqsset: centauri Marte īstimulāte rapere hippodamiā conati sunt. Deinde mortua Hippodamia relicto Polypote filio: piurarūt & ipse & Theseus nullā ducturos vxorem: nisi iouis filiā: & cū Helenā rapuissent: q olum pulcherrima annuꝫ decimū tunc agebat: euenit forte: vt ait Diodorus siculus: vt Theseo illa cōtingeret: itaq; ad īferos: vt caperēt Proserpinā descēderūt: vbi Pirithous a Cerbero interemptus: & Theseus retentus est. Historia est hos molossoruꝫ regi vxorē surripere tentasse: sed caneꝫ regis pirithoum interemisse: Theseum vo captuꝫ in vinculis fuisse retentū: donec ab Hercule liberatus fuit. ¶ Quos sup atra silex: pœnā superstitiosoꝝ exprimi huiuscemodi volūt: q deorum iram atq; pœnas sibi semper imminere putāt: nunquāq; anxietate carent: tāquā illa iam iā super eos lapsura sit. ¶ Lucēt genialibus altis: Notat auaritiā: in qua tanto furore afficiunt: vt cū in dies magis magisq; diuitias augeant: Nihil tamē inde in vsus etiam necessarios assumere audēt. Huiuscemodi homines per Tantaluꝫ exprimūtur qui cū in aquis ad mentuꝫ vsq; sit: & ad hos pene descendant arborum rami pulcherrimis: optimisq; pomis onusti: tamen neq; cum sitiat bibere: neq; cum esuriat: esse aliqd valet aqs pomisq;: cum carpere cupiat recedentib' hoc Horatius exprimit. Tantalus a labris sitiens fugientia captat flumina: quid rides mutato nomine de te fabula narratur: congestis vndiq; saccis indormis inhians: & tanquaꝫ parcere sacris cogeris; de Tantalo Vlyxes!

Ixion

Piritho-us

Homericus ait Vidi tantalum grauiter in palude laborantem: Aquaq; usq; ad mentū erat quoties eo bibere volebat vsq; ad ima vada diffugiebat. ☞ Altæ: supra caput arbores pira punicæ: mali: ficus dulces: quoties legere volebat: sæuus ventus per nubes auferebat. Petronius etiam poeta dixit. Nec bibit inter aquas nec poma cadentia carpit Tantalus infœlix: quem sua vota premunt. ☞ Genialibus: notationem huius dictionis expressimus in georgicis in verso illo inuitat genialis hyems.

Exurgitq; facem[a] attollens, atq; intonat ore.
Hic quibus[b] inuisi fratres; dū vita manebat.
Pulsatus ue[c] parēs, & fraus[d] innexa clienti.
Aut qui diuitijs soli incubuere repertis,
Nec partē[e] posuere suis, quæ maxima turba est,
Quiq; ob adulteriū[f] cæsi, quiq; [g] arma secuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Inclusi pœnā[h] expectant. ne quære doceri
Quā pœnā, aut q̄ forma[i] viros, fortūaue mersit.
Saxum[k] ingēs voluunt alij, radiisq;[l] rotarum

SER. a ☞ FACEM attollens: inijciens ignē auaritiæ: vt abstineāt. b ☞ Quibus inuisi fratres: Hæc quidem constat esse dicta generaliter. Possūt tamen & ad speciē trahi: vt Aegystum & Danaum: Atreum similiter & Thyestem: Eteocles & Polynices significare videatur. Bene autem dicēdo inuisi p id qđ leue ē etiā maiora amplexus est. c ☞ Pulsatus ue parens: Itē quod leuius ē dixit: parricidij cōparatiōe. Possum⁹ aūt Oedipū accipere Laij extinctorē. d ☞ Aut fraus innexa clienti: Ex lege. xij. tabularum venit: in quibus scriptū est: Patronus si clienti fraudē fecerit sacer esto. Si enī clientes q̄si colentes sunt: patroni q̄si patres: tantūdem ē clientē: quātū filiū fallere: & hoc posse fieri ex Horatij dictis intelligimus: qui cū loqueret̃ de auaris potētib⁹: ait de vicino cliēte: Pellit paternos ī sinu ferens deos. Vrbano tñ hoc displicet: & dicit rarū esse hoc: magisq; contrariū: cū magis patronos decipiāt frequenter cliētes. Vult aūt intelligi p̄uaricatores: q patroni sunt clientū: quos nūc susceptos vocamus. e ☞ Nec partē posuere suis: bñ addidit suis. i. cognatis affinibus. Hæc enī fuerat apud maiores donādi ratio: nō profusa passim. Nā hoc est velle inaniter pdere. Vñ Cicero ait in libris legum: Stipem prohibeo. Nam auget superstitiones: exhaurit domos. Dignis igitur largiendum est: Vnde Horatius Cur eget indignus quisq; te diuite? idest indignus paupertate. f ☞ Ob adulterium cæsi: si occisi Aegystum significat Thyestæ filiū: si re vera cæsi Salustium: quem Milo depręhensum sub serui habitu verberauit ī adulterio suæ vxoris filiæ Syllæ. g ☞ Quiq; arma secuti Impia: nec veriti dñorū fallē dextras: Hoc loco videt̃ blādiri Augusto: q̄a ꝯtra Cæsarē patrē eius multi q̄bus ignouit arma susceperāt. Est nanq; eius dictū: dare q̄dē se veniā pōpeianis: sed ab ipsis q̄nq; esse p̄eriturū: vt arma īpia ciuilia dixerit bella. Vel ea q̄ mouerūt pōpeiani ꝯtra acceptæ veniæ fidē: sed nō procedit. Nā si arma īpia dixit bellū ciuile: tan it & Augustū & Cæsarē: qui & ipsi bella ciuilia tractarūt. Itē si culpat eos qui ꝯtra fides datæ veniæ dimicauerunt: tangit Augustū. Nā transierunt ad eū ab Antonio duo milia equitū: per quos est victoriā cōsecutus. Horati⁹: Adhuc fremētes verterunt bis mille equos Galli canentes Cæsarē. Fecit p̄terea iniuriā Augusto vel Cæsari: si eos dominos dixit: qđ apud maiores inuidiosum fuerat: vñ Tullius dñante sylla. Nā patres patriæ dicebant̃. Iuuenalis: Roma patrē patriæ Ciceronē libera dixit. Melius ergo ē: vt bellū a Sex. Pompeio Pōpeij filio ī Siculo freto gestū accipiamus. Nā occiso patre Siciliā tenuit: & collectis inde seruitijs vastauit sex annis vltro citroq; Siciliā. Postea victus est ab Augusto: & Agrippa. Horatius: Minatus vrbi vincula q̄ detraxerat seruis amicus pfidis: & hoc sensu tñ arma īpia q̄; dñorū ꝯgruit cōmemoratio. h ☞ Pœnam expectāt: qđ graui⁹ est. Nā in expectatione & p̄sens metus ē & dolor futurus. In ipsa aūt pœna solus ē dolor. i ☞ Forma: viros: regula. Singulis enī sceleribus statuta sunt supplicia. Nā morē romanum sequitur. k ☞ Saxum ingens voluunt alij: Sisyphus dicit: qui deorum consilia hominibus publicauit qualis ab Homero describitur.

καὶ μὴν σίσυφον εἰσεῖδον κρατερ' ἄλγε' ἔχοντα
λάαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν
ἤτοι ὁ μὲν σκηριπτόμενος χερσί τε ποσίν τε
λάαν ἄνω ὤθεσκεν ποτὶ λόφον.

l ☞ Radiisq; rotarū: Ixionē dicit: vt alibi ostēdit: Atq; ixionij vēto rota cōstitit orbis: lz sup̄ dixerit: Quos sup atra silex. Nā de his fabulis variæ sunt in ipsis opiniones auctorib⁹.

CHRI. ☞ EXVRGITQ; facē attollens atq; intonat ore. Nā cū homo voluptate fruēdi partis trahat̃: vt aliquid assumat subito contra insurgit furor ille habendi & parcendi partis: qui vetet assumere. ☞ Attollens facem: idest excitans in

citans in te ardentissimam cupiditatem habẽdi: recte ergo facem q͞a omnis vehementer cupiditas flagrãs ardensq; est. ¶ Aut q̃ diuitijs soli incubuere repertis: Omnib' modis dãnat auaritiã: quæ caput est omniũ malorũ: & corruptrix trãquillitatis humanæ vitæ. Huius duæ species sunt: Altera q̃ rapimus: vnde non oportet: Altera qua non damus: vbi dandũ liberalitas docet: Hos ergo primo styge ait hic puniri.

Districti pendent sedet, æternúmq; [a] sedebit
Infelix Theseùs, Phlegyásq; [b] miserrimus oẽs
Admonet, & magna testatur voce per vmbras.
Discite [c] iustitiã moniti, & nõ temnere Diuos.
Vendidit [d] hic auro Patriã, dominúmq; potentẽ
Imposuit. fixit [e] leges pretio, atq; refixit.
Hic thalamũ [f] iuasit natæ, vetitósq; [g] hymenæos.
Ausi [h] omnes immane nefas, ausóq; potiti.

SER. a ¶ CÆTERNUMQ; sedebit Infelix these': Cõtra opionẽ: nã fert ab Hercule esse liberatus: quo tẽpore eũ ita abstraxit: vt illic corporis eius relinqueret partem. Frequenter. n. variãt fabulas poetæ: Hippolytũ ab ĩferis liberatũ Virgilius dicit: Horatius ɔtra: Neq; enĩ diana pudicum Liberat hippolytũ. b ¶ Phlegyasq; miserrimus omnes Admonet: si nominatiuus ẽ singularis hoc dicit: Phlegyas oẽs admonet apd̃ inferos pœnas ferentes. Si autẽ accusatiuus pluralis est: Theseum oẽs phlegyas admonẽtẽ debemus accipe. Hi nanq; s̃m Euphorionẽ populi insulani fuerunt satis in deos ĩpij & sacrilegi. Vnde iratus Neptunus pcussit tridente eam partẽ insulæ: quã phlegyæ tenebant. Phlegyas autẽ pater Ixionis habuit coronidẽ filiã: quã Apollo vitiauit. Vñ suscepit Aesculapius: quo pater dolẽs incendit Apollinis tẽplum: & eius sagittis est ad inferos trusus. Statius: Phlegyam subter caua saxa iacẽtẽ Aeterno premit accubitu. c ¶ Discite iustitiã: vel nunc in pœnis locati. d ¶ Vendidit hic auro patriã: & hæc licet generaliter dicantur: habent tamẽ specialitatẽ. Nã Lasthenes Olynthũ Philippo vẽdidit: Curio Cæsari viginti septẽ milibus aureis Romam: de quo Luc. Gallorũ capt' spolijs & cæsaris auro: & illud Emere oẽs: hic vendidit vrbem. e ¶ Fixit leges pretio atq; refixit: Possumus Antoniũ s̃m Ciceronẽ in philippicis accipere. Fixit autem ideo: quia incisæ in æreis tabulis leges affigebant parietibus. f ¶ Hic thalamum inuasit natæ: Thyestes Pelopeæ filiæ. Vnde Aegystus natus est. Itẽ Ciniras filiæ Myrrhæ: de qua natus est Adonis. Nam quod Donatus dicit nefas est credi dictũ esse de Tullio: quod cõuitiũ a Sal. ciceronis inimico natũ est: q de illo inquit filiam matri pellex. g ¶ Vetitosq; hymenæos: legibus scilicet. Nam dicendo vetitos ostendit fuisse non vetitos: velut est apud Persas hodie: vnde Catul. ait de cõcumbentibus cũ matre ꝑsis: nam magus ex matre & gnato gignatur oportet: si vera est persarum impia relligio. Vnde Donatus male ait: natura & legibus vetitos. h ¶ Ausi omnes immane nefas:

ausoq; potiti: illic sunt & qui fecerunt & qui conati sũt. Dicit autem secundum ritus romanum: in quo non tantum exitus punitur: sed etiã voluntas.

DON. ¶ LEGES p̃cio. f. Omnia hæc scelera posuit Maro: vt viuentes ad bonos mores metu pœnæ reduceret.

CHRI. ¶ VENDIDIT hic auro patriam: redegit in seruitutem: quasi dicat: Eam a qua liber ꝓductus est seruam esse voluit: idq; nulla alia causa ductus nisi auaritia. ¶ Patriã: cũ ĩdignatione proferendũ: quasi dicat: eam qua nihil carius habere debuit. ¶ Dominũ nõ illi vendidit: qui eam pro filia gubernaturus esset: sed qui seruitutis iugo pressurus. Nã domino seruus respondet: ergo tyrannus est. Nam antiqui in publicis rebus nunquã aliter dominum sumpserunt: q̃; tyrannum. ¶ Potentem: auget scelus: quasi dicat: eum a quo non facile se liberare possit. ¶ Fixit p. Nam cum leges ad æquitatem & communem vtilitatem ferri debeant: & ita latas firmas stabiles esse oporteat: iste quia omnia venalia haberet oblato premio & ponebat & remouebat: Est autem indignatio a causa. ¶ Fixit: vide Seruĩ. hinc Ouid. Nec verba minantia fixo: aere ligabantur: nec supplex turba timebat Iudicis ora sui: Sunt autem versus a Varrio poeta ait enim. Vendidit hic latium populis: argosq; qui ritum Eripuit fixit leges: pretioq; refixit: vide Seruium vehementer laborare: vt ostendat poetam voluisse in singulis sceleribus singulos carpere homines. Verum ego puto voluisse illum species scelerum prosequi non singulos sceleratos insectari. ¶ Inuasit: tanq; raptor & hostis: Est enim inuadere in aliena hostiliter irrumpere: cum patris sit tutari filiarum pudicitiam non expugnare. ¶ Ausi. bis peccarunt: & quod ausi sunt: nam scelus intra se quicunq; cogitat vllum facti crimen habet: & quod executi sunt quod ausi fuerant. ¶ Potiti: Auget inuidiam: quasi dicat: quod malis artibus pepererant: etiam retinere potuerunt: ergo cogitarunt. Executi sunt cogitata: ac postremo in scelere perseuerauerunt.

SER. a ℭ NON mihi si liguæ cētū sint oraq; cētuȝ Ferrea vox: Lucretij v̄sus sublat⁹ de Homero. ἐν τῷ β. ἰλιάδος πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ᾽ ὀνομήνω. οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν. φωνὴ δ᾽ ἄρρηκτος χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη. Sed ille Aerea vox dixit.

τὲ ποτ᾽ ὄμβρος ἀλλ᾽ αἰεὶ ζεφύροιο λιγυ πνείοντας ἀήτας ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους

Non[a] mihi si linguæ centum sint, oráq3 centū,
Ferrea vox, omneis scelerū[b] cōprēdere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina possem.
Hæc vbi dicta dedit Phoebi lōgæua Sacerdos,
Sed iā age carpe viā, & susceptū perfice[c] munus.
Acceleremus ait. Cyclopum[d] educta caminis
Moenia conspicio, atq3 aduerso fornice[e] portas.
Hæc vbi nos præcepta iubent deponere dona.
Dixerat. & pariter gressi per opaca viarum
Corripiunt[f] spatium mediū, foribúsq3 ppiquāt.
Occupat[g] Aeneas aditū, corpúsq3 recenti[h]
Spargit[i] aqua; ramúmq3 aduerso i limine figit.
His demum exactis perfecto munere Diuæ
Deuenere locos lætos, & amoena[k] virecta
Fortunatorum nemorum, sedésq3 beatas.
Largior[l] hic cāpos æther, & lumine vestit
Purpureo, Solémq3[m] suū, sua Sydera norunt.

b ℱ Scelerum formas: vt quæ forma viros fortuná ue mersit. c ℱ Perfice munus: hoc est ramū redde. Nā supra ait: Hoc sibi pulchra suum ferri pserpina mun⁹ Instituit. d ℱ Cyclopuȝ educta caminis: hoc ē magna. Ita.n. cuiuslibet rei magnitudineȝ significant: adeo vt Statius argiuorū muros ab ipsis dicat eē pfectos. e ℱ Fornice: arcu. Cicero Vidit ad ipsum fornicem fabianum. f ℱ Corripiūt spatiū: raptim spatiū pagunt. g ℱ Occupat æneas aditū: īgredit: vt supra dixit. h ℱ Recēti: semp fluēti. Dixit autem hoc pp̄ter paludē stygem. i ℱ Spargit aq̄.i. purgat se. Nā inqnatus fuerat aspectu tartari: & spargit: quia se īferis purgat. Nam supis īmolaturi corpus abluunt: vt supra: Donec me flumie viuo Abluero. k ℱ Amoena virecta: virentia: & est satis vsurpatū. Amoena aūt q̄ solū amorē pstant: vel vt supra dixim⁹ q̄si amunia: hoc ē sine fructu: vt Varro & Carminis docēt. Alludit autē ad insulas fortunatas. Nā & seq̄nti hoc īdicat versu. l ℱ Largior hic cāpos æther: & lumine vestit Purpureo: nō nr̄o largior: sȝ q̄ est in cætera īferorū parte. Aut re vera largior si lunarē intelligamus circulū. Nā vt supra dixim⁹ cāpi elysij aut apud inferos sunt: aut in īsulis fortunatis: aut in lunari circulo. Lucanus: Illic postq̄; se lumine v̄o Induit: Home. Cāpos elysios ad īsulas fortunatas ēē Testat̄ hisce versibus.

ἀλλ᾽ σ᾽ ἐς ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης
ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθυς
τῇπερ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισι
οὐ νιφετός, οὔτ᾽ ἂρ χειμὼν πολὺς οὔ

m ℱ Solemq; suū: sibi ȝgruū: græce dixit: vt Fessósq; sopor su⁹ occupat artus.

DON. ℭ NON MIhi: necessario gn̄alitas inie cta est: ne cuncta descripsisse videret̄: qm̄ fuit īpossibile latitudinē tātas plene complecti: vel ne cōtē ptui hērentur poenæ ppositæ ex quottidiana meditatiōe. Plusq; ēt metus inijcit cuȝ īfinita formido ē. ℱ Fornice: ea.n.ē camera in arcū ducta. ℱ Deuenere locos lætos: vt metu poenaȝ malos deterruit: ita spe foelicitatis ad virtutes hortat̄. ℱ Primo ergo regionū bona prosequit̄. Deinde q̄ ex iis locis capiāt cōmoda: & q sint ii qui huiuscemodi bonis perfruant̄. ℱ Largior hic: ostendit nihil deesse ex iis q̄ sunt apud supos: adeo vt fortunati & beati appellari meruerint.

CHRI. ℭ LINGVÆ centū: a Lucretio ē: & Lucreti. Homeruȝ imitatus est. Ait enim Homerus: οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν.

ℱ Ferrea vox: Home. non ferreā: sed infrangibilem dixit. Lucre. autem ærea vox dixit. ℱ Percurrere.i. non solum non possem abūdanter narrare: sed nec etiā breuiter perstringere. ℱ Nomina: nam breuius pcurrim⁹ nomina scelerū q̄; demōstramus illorū variaȝ multiplicemq; malignitatē. ℱ Cyclopum: oīa eni q̄ magna sunt a cyclopibus fabricata fingunt poetæ: Sic Statius etiā ponit de Cyclopibus dicendū erit in sequentibus. ℱ Caminis: græcū verbū est latine fornax dicit̄. ℱ Fornice: camera siue testudine. ℱ Per opaca: nā ipsa sapientia q̄ paucis patet īter multam ignorantiā latet. ℱ Solemq; suū sua Sy. no. ex media philosophia res inserit figmento poetico. Credidit.n. antiq̄tas eas animas quæ exuuie corporea pollutæ in morem ferinū īmutantur resolutionē corporis exhorrescere:

tescere: ꝛ si quãdo mori necesse sit non nisi cũ gemitu fugit indignata sub vmbras: nec post mortem facile corpus relinqt: quia nõdum illis corpore. ꝛ excedunt pestes sed aut suus oberrant cadauer: aut noui corporis habitaculũ ambiunt nec humanũ solum: sed ferinum etiaꝫ electo genere congruo moribus quos in homine exercuerunt: voluntq́ꝫ oĩa perferre: vt cælum qđ vel ignorando: vel dissimulando: vel postponendo neglexerunt fugiant. Sapientum vo ꝛ bonoꝝ animæ quæ semper cælũ nulla corporis inquinatione pollutæ suspexerunt: illud petunt. Quapropter ꝛ Pla. ꝛ Cice. in li. de repu. rectoribus ciuitatum ꝛ cæteris sapientibus sedes in cælo paratas esse scripserunt: ꝛ multos claros viros in deos retulit antiquitas: ꝛ Hesiodus priscos reges dijs annumerat. Hoc igitur nõ ignorauit Virgilius qui licet argumento sui inseruiens heroes in inferis relegauerit: non tñ illos separat a cælo: vt geminæ doctrinæ obseruatiõne nec poetices figmentum reliquerit: nec phiæ veritaté omiserit. Recte ergo solem suum. i. regiones cælestes quæ bonis sole debentur: vnde ipsorum ꝛ nõ aliorum sunt cælestia habitacula. ¶ Suum. i. ipsis bonis reseruatum: peccatoribus denegatum ¶ Norunt sua sidera: quæ inferis incognita sunt.

Pars in gramineis exercent membra palæstris[a].
Contendunt[b] ludo, ꝛ fulua luctantur arena.
Pars pedib⁹ plaudũt Chóreas[c], ꝛ carmia dicũt.
Necnon[d] Threicius longa cum veste Sacerdos,
Obloquitur[e] numeris[f] septeꝫ[g] discrimia vocũ.

SER. a ¶ PALÆSTRIS: luctationi b⁹ græce dixit: nas παλαίειν luctari dicunt græci: inde πάλη. b ¶ Contendũt ludo: inter se ludo: non odio. c ¶ Choreas: re corripuit: propter metrum: alibi ait fm naturã: vt Iuuat indulgere choreis. Ergo aut systolen fecit: aut antithesin e pro ei ponens: vt pro χορεία posuit χορεα. i. chorea: nã græcũ est nomé. d ¶ Necnõ threicius longa cũ veste sacerdos: Orpheus Calliopes musæ ꝛ Oeagri fluminis filius fuit: q primus orgia instituit: primus etiã deprehendit harmoniã. i. circuloꝝ mundanoꝝ sonũ: quos noué etiaꝫ nouimus: e qbus summus: qué ἀναστρον. i. sine astris dicunt: sono caret. Ité vltimus q terrenus est: reliq septeꝫ sunt: quoꝝ sonũ deprehendit Orpheus: Vnde vtiqꝫ septé fingit chordis. Longã aũt vestes: aut cytharœdi habitũ dicit: aut longam barbaꝫ. nã e contrario imberbes inuestes vocamus. Sacerdos aũt qa theologus fuit: ꝛ orgia primus instituit. Ipse etiã hoĩes de feris ꝛ duris mites cõposuit. Vnde dr̃ arbores ꝛ saxa mouisse: vt deus: vñ Hora. Syluestres hoĩes sacer interpresq́ꝫ deoꝝ Cædibus ꝛ victu fœdo deterruit Orpheus: dictus ob hoc leni res tygres: rabidosq́ꝫ leones. e ¶ Obloquif numeris: dicẽdo oblogtur: chordaꝝ expssit laudem: qs dicit verbis locutas. Obloq. n. nõ est nisi ɔtra loquenté loq: non aũt maledicere vt alias. f ¶ Numeris: rhythmis sonis: vt Numeros memini si verba teneré. g ¶ Septeꝫ discrimina: qa oẽs chordæ dissimilr̃ sonant.

DON. ¶ PARS IN gramineis: ostẽdit quanta animi seueritate in voluptatibus honestis viuant. ¶ Necnõ threici. ostẽdit citharam inter honestas enumerari artes. Est. n. musica.

CHRI. Ludorũ genera ¶ PALÆSTRIS: ludi apud Priscos reperti fuerunt: vt corporis exercitatione valitudinem conseruarent: ꝛ robur augerent: agilitatemq́ꝫ acquirerent ꝛ animum confirmarẽt: vt in periculis cuꝫ ratione susceptis psentiores existerent. Fueruntq́ꝫ qnq̃ præcipui apud Priscos πυγμὴ qua pugiles exercebant. δίσκος q erat lapidum iactus δίαυλος in quo cursu ꝛ ἅλμα in quo saltu contẽderent. Erat postremo quã nos palæstram ꝛ luctam nũcupamus: hi ergo ꝛ legibus probant: ꝛ liberales habebãtur. Alea aũt ꝛ tali ꝛ quas carthas appellãt pnitiosissimæ sunt pestes: ꝛ res oĩno seruiles ꝛ quæ vitã deturpãt: infaméq́ꝫ reddunt: ꝛ mores deprauant: ꝛ omne flagitiũ impellunt. ¶ Obloquitur: obloqui significat contra loqui vt opponere contra ponere: ergo nonnunq́ꝫ obloqui dicimus detrahere: qa qui cõtra quépiam loqtur ei detrahit. Hic aũt oblogtur: qa q̃ voce cecinerat illis citharæ sonum opponit. ¶ Septé discri. vo. Orpheũ citharã inuenisse: Bene aũt septem chordaꝝ meminit: nã octauaꝫ addidit Simonides. Nonam postremo Timotheus: veꝝ de huiuscemodi rebus nos multa diximus in interptationibus nostris in Horatiũ. De Orpheo autem plurima diximus in Geor. Genus antiquom. t. Diodo. ait Teucrum primũ in troade regnasse filiũ Scamãdri fluuij ꝛ ideæ nymphæ. Venit autem ex creta: suscepit filiaꝫ batheã nomine: quæ dardano nupsit. Dardan⁹ fꝫ multos natus est in Italia ex Ioue atqꝫ Electra Atlãtis filia ꝛ Coriti regis vxore: ex Corito natus est Iasius: sed mortuo Corito exorta est seditio inter Dardanum ꝛ Iasiũ. Quapropter Dardanus cum parte populi primo in Samothraciã inde in Troadas exulans puenit qđ Eusebio auctore fuit anno septingẽtesimo ac vigesimo primo supra tria milia: iste Dardaniam vrbem condidit: ꝛ Bathea Teucri filia in vxorem accepta illi in regno successit: ex hoc natus est Erichthonius qui diuitijs cunctos superauit: vt affirmat Home. Huius filius Tros a se troas nominauit: sed

tros Illum Assara cum & Ganimedé filios genuit: Ilus autem vrbem totius troadis pulcherrimã condidit: iliumq; noiauit & filios habuit Tithonũ & Laomedonté: qui priamũ genuit: ex assaraco Capys: ex Capy Anchises: ex Anchise æneas filij sunt.

Iámq; eádé digitis, iã pectine pulsat eburno.
Hic genus antiquom Teucri pulcherrima ples.
Magnanimi Heroes, nati melioribus annis.
Ilúsq;, Assaracúsq;: & Troiæ Dardan^9 auctor.
Arma procul, currúsq; virûm miratur inanes.
Stant terræ defixæ hastæ, passimq; soluti
Per campos pascũtur Equi: quæ gratia currũ,
Armorúmq; fuit viuis, quæ cura nitenteis
Pascere equos, eádé sequitur tellure repostos.
Conspicit ecce alios dextra, leuáq; per herbam
Vescentes, lætúmq; choro Pæana canentes
Inter odoratũ lauri nemus, vnde superne
Plurimus Eridani per siluã voluitur amnis.
Hic manus ob patriã pugnãdo vulnera passi.

SER. a ¶ IAM: nũc. Hoc autem pecten declinat: vt hoc carmé. b ¶ Hic genus ãtiquom: quia nõ oés viros fortes in elysio visos eé commemorat: hæc est rõ: qa isti diuinos meruerãt honores: quod Tydeo vel his quos supra memorauit: nõ cõtigit: ideo antiquũ addidit: qsi & illis elysij qui gerét campi: felicis annorũ nõ derogaret vetustas. c ¶ Nati melioribus annis: plerũq; eni virtus decoloratur téporis infelicitate. Cicero: Vt illa laus tépo nõ hominũ fuisse videat. d ¶ Ilusq; assaracusq;: troiani reges fuerũt. e ¶ Troiæ dardanus auctor: huc i septimo iter deos dicit relatuz: vt Et numerũ diuorũ altarib^9 addit: sed (vt supra diximus) Homerũ sequit: qui iducit simulacrũ Herculis apud iferos visus. f ¶ Defixæ hastæ: subaudi ianes: & qdem equos inanes. g ¶ Quæ gratia currũ: detraxit vnũ v licentia q latinitas græcos secuta genitiuo plurali syllabã aut addidit: aut detrahit: vt hoc loco detraxit: sicut Arma virũ: contra addidit: Alituũ pecudũq; genus: pro alitũ: sicut græci μουσάων ἑλικωνιάδων. h ¶ Nitéteis: pingues: ab eo qd sequit id qd pcedit intelligis. Per ea aũt q dicturus é itelligendũ hoc q gra fuit viuis eadem sequitur tellure repostos. i ¶ Pæana: pprie Apollinis laudes: qd nunc intelligemus pp lauri nemus: abusiue oium deo: sicut orgia pprie Liberi. k ¶ Odoratũ: pro odorũ: vt supra diximus. l ¶ Vñ supne Plurimus eridani p silu.ã voluit amnis: Eridanũ Aratus i cælo eé dixit haud longe a ceto. Hic & in terris é: qui in Italia Padus vocat: quẽ alij etiã ad iferos volunt tédere: Alij nasci apud inferos & exire in terras. Ideo autẽ ista fingunt: qa de Apénini pte oritur: quæ spectat iferũ mare: & tédit vsq; ad superũ. Ergo hic sensus é: Canebãt i locis vñ supne. i. ad supos plurimus eridani amnis per siluas voluit. Namq; verisile é: qm legimus de Aristeo: Oĩa sub magna labentia flumina terra Spectabat diuersa locis: & pgnie. Nã omnis humor ex terræ nascit venis. Alij eridanum

p quocũq; accipiũt & dicunt κατ᾽ ἐξοχὴν dictum: Nã legimus: Fluuiorũ rex eridanus: & amãt poetæ p appellatõe magnæ rei pprietaté ponere: vt alibi. Poculaq; Inuẽtis acheloia miscuit vuis. Melius tñ é si distinguamus Vñ supne plurimus: vñ ad supos plurim^9: idest magnus amnis voluit p silu.ẽ eridani: idest populos. Fabula nanq; hæc est. Eridanus Solis filius fuit. hic a patre ĩpetratũ currum agitare non potuit: & cũ per erroré mundus arderet: fulminatus in Italiæ fluuiuz cecidit: & tunc a luce ardoris sui Phaethon appellatus est: & pristinum nomé fluuio dedit. Vnde mixta hæc duo nomina inter Solis filium & fluuium inuenimus: postea eius sorores flendo versæ sunt in populos: vt in decimo: Populeas inter frondes vmbramq; sororum: & hoc Virgilius. Nam alij in alias arbores dicunt. m ¶ Hic manus ob patriã pugnando vulnera passi. Manus: idest multitudo, eorũ: qui ob patriam passi sunt vulnera: & est figurate dictum. Sane animaduertendum illud quod ait Horatius in arte poetica: Et simul & iucũda & idonea dicere vitæ. Nulli enim maiores nostri artem esse voluerũt: quæ non aliquid reipublicæ cõmodaret. Vñ Virgilius hoc per transitum facit: Nam dicẽdo puniri patriæ venditores: contra præmia defensoribus solui. Nihil vtiq; aliud nisi fugienda vitia & sectandas docet esse virtutes: vbi verã fortitudinis diffinitionem expressit cum vtilitate publica suscipiatur fortitudo videlz ob patriã: & locus fortitudinis expressit cum dixit pugnando: quia fortitudo est rerum magnarum & terribilium inuasio.

CHRI. ¶ INANES: vel non onustos viris vel qa non currus essent: sed simulachra curruum. ¶ Vescentes: quemadmodum discumbere quod iacere est pro vesci ponitur: quia cibũ discumbentes capiebant: sic contra vescentes pro discumbentes posuit. ¶ Pæana: hymnum appellabant proprie qui in honorem Apollinis canebatur sed & de cæteris dijs dicitur:

dicitur: Sta. Herculeum Pæana canunt. ¶ Ob patriã: cum disciplina militaris in pcio semp fuerit non tñ ea laudat: quæ iniuriã infert: sʒ quæ ppulsat. Nã cum homo viribus ⁊ ratione præstet duo vt Ciceroni placet sunt genera decertandi: vnũ per disceptationem: alterũ per vim cunq; illud proprium sit hominis: alteꝝ beluarum confugiendum est ad posterius: si vti non licet superiore. Quare suscipienda sunt bella: vt sine iniuria in pace viuatur. Optime ergo dixit ob patriam vt ostendat eos laude dignos esse non qui inferant: sed qui ppulsant iniuriam. Ob patriam: cui omnia debemus: ⁊ procuius salute nullum mortis genus recusanda est. Ergo si in imis tartaris cruciantur qui patriam prodiderunt iure in elysijs collocantur qui illius libertatem vulnera subeundo tutati sunt. Optimus autem poeta huiuscemodi narrationibus homines: ⁊ a vitijs absterret: ⁊ ad virtutes allicit. Pæan

Quiq; Sacerdotes[a] casti, dum vita manebat,
Quiq; pij Vates[b]; ⁊ Phœbo[c] digna locuti,
Inuentas[d] aut qui vitam excoluere per artes.
Quiq;[e] sui memores alios fecere merendo.
Omnibus[f] ijs niuea cinguntur tempora victa.
Quos circunfusos sic est affata Sibylla.
Musæum[g] ante oẽs: mediuʒ nã plurima turba
Hunc hẽt, atqʒ humeris[h] extantẽ suspicit altis.

SER. a ¶ SACERDOTES casti dum vita manebat: quasi quis castus possit esse post mortẽ: sʒ aliud dicit. i. qui fuerunt casti dum in cõmunione vitæ versarentur. Naʒ hi qui maxima sacra accipiebãt: renunciabant oĩbus rebus: nec vlla in his nisi numinũ cura remanebat. Herbis etiã qbusdam emasculabant: vnde ⁊ iam coire nõ poterant. Dicit ergo eos sacerdotes q casti fuerunt etiã ante sacra suscepta. b ¶ Pij vates: vaticinantes. c ¶ Phœbo digna locuti: veridici. q talia loquebant: qualia decebat Apollinem. Multi. n. mẽtiebant: sicut in Luc. Phœbas ad quã Appius Claudius: Et nobis dabis improba pœnas: Et superis quos fingis ait. d ¶ Inuentas aut qui vitaʒ excoluere p artes: q erudiuerunt. i. ornauerunt vitaʒ p inuenta artificia. Significat autẽ philosophos. e ¶ Quiq; sui memores alios fecere merendo: ⁊ qui aliquos sui memores fecere præstãdo: vt Nunq; regina negabo Promeritam. i. præstitisse. Teren. Ego Carine neutiq; liberi esse hoĩs officiũ puto: cum nihil promereat: postulare id gratiæ apponi sibi. f ¶ Oĩbus his niuea cinguntur tẽpora victa: per qđ eos ostendit meruisse diuinos honores: vt diximus supra. g ¶ Musæum ante oẽs: Theologus fuit iste post Orpheũ: ⁊ sunt variæ de hoc opiniones. Nã cũ alij Lini filium: alij Orphei volunt: cuius euʒ constat fuisse discipulum. Naʒ ad ipm primuʒ carmen scripsit: qđ cratera appellauit. h ¶ Humeris extantem suspicit altis: quasi philosophũ: ac si diceret Platonem. Nã Plato ab humeroꝝ dictus est latitudine: quã græci πλατὸν vocant. Athlæta enim fuit: qui post omniuʒ victoriam se philosophiæ dedit.

DON. ¶ OMNIBVS iis: oĩa cõmoda consequuntur honestatis cultores: locum: sydera: luceʒ: prata nemora: cibos: delitias studia artium: vt non priuati vita sed ad aliud viuẽdi genus transisse videantur.

CHRI. ¶ DIGNA phebo: q in edẽdis oraculis nõ sunt mẽtiti: vt Hãmonis Iouis sacerdos: vt Alexãdro magno assentaretur. ¶ Per artes inuẽtas: vitaʒ cõtẽplatiuaʒ intelligit: i. qua excellentia ingenia multas doctrinas atq; artes excogitauerunt qbus vita humana ita vitijs purgat ⁊ virtutibus illustrat: vt ager cultura purgatur sentibus ac vepribus ⁊ reddit frugibus fertilis. ¶ Memores alios fecere merendo: ⁊ hic actiuaʒ ostẽdit in qua ⁊ reipublicæ ⁊ ciuibus nostris: ⁊ qbuscũq; alijs possimus beneficia pstando optimã de nobis memoriam apud posteros relinqmus: Vt. n. cõtẽplatio circa veri: ita ⁊ actio circa iusti inuentioneʒ versat.

¶ Niuea: quasi intelligat diuinos honores: nã cui mores ⁊ vita candida fuit: eideʒ candida vitta debet. ¶ Musæũ: eumolpi filius fuit primus qui apud athenienses philosophatus est sm Laertiũ: a quo atheniẽses etiã Eumolpidæ appellati sunt: primus deoꝝ gnationem tradidit ⁊ sphærã: ⁊ ex vno fieri oĩa ⁊ in idẽ reuerti dixit. Scripsit ꝙ sib' fabulã Herus ⁊ Leandri. in phalareo obiit: vbi humatus est cũ hoc epithaphio. ἐυμόλπου φίλοι υἱόν ἐ χειτὸ φαλλήρικὸν οὖδας μουσαῖον φθίμενον σῶμα τε τῶδε τάφω. Huic sunt instituti diuini honores: ⁊ ipse oracula reddit: vt scribit Hero. Onomacritũ atheniensem exulem musæi oraculoꝝ fatidicuʒ Xersi pdixisse hellespontum a viro persa ponte coniunctum iri. Alij volunt Lini. Alij Orphei filium fuisse cuius constat discipuluʒ extitisse: Ponit autem Musæum poetam ⁊ theologuʒ pro omnibus disciplinis. ¶ Verum: vt pcipue notet platonicam scientiam: cuius se professorem esse multis locis indicat: dixit humeris altis: vt proceritate corporis Platonem significet: qui cum prius Aristocles aui nomine nũcuparet: ab aristone argiuo palæstrita apud quẽ se exercuit propter egregium corporis habitum Plato est cognominatus. musæus

Dicite felices Animæ, túq; [a] optime Vates
Quæ [b] regio Anchisē? quis habet loc[9]? illi[9c] ergô
Venimus, & magnos [d] Erebi tranauim[9] amnes.
Atq; huic respōsum paucis ita reddidit Heros.
Nulli [e] certa domus. lucis [f] habitamus opacis.
Riparúmq; toros, & prata recentia [g] riuis
Incolimus. sed vos, si fert ita corde voluptas,
Hoc superate Iugū [h], & facili iam tramite sistaȝ.
Dixit, & ante tulit gressum, cāpósq; nitenteis
Desuper ostentat, dehic [i] sūma cacumia liquūt.
At pater Anchises penit[9] [k] cōualle virenti
Inclusas [l] animas, superúmq; ad lumen ituras
Lustrabat [m] studio recolens, omnémq; suorum
Forte recēsebat numerū; carósq; [n] nepotes;
Fatáq; [o], Fortunásq; virûm, morésq;, manúsq;.
Isq; vbi tēdentē aduersuȝ per gramina vidit
Aenean, alacris [p] palmas vtrasq; tetendit.

SER. a ¶ TVq; optime vates: q͡a theologus fuit. Et est sciendū hoc loco Sibyllam iā a numine derelictā: vnde & interrogat: qđ alias non faceret. b ¶ Quæ regio anchisen: q̄s habet locus? Bene & generalitatē regrit & speciesȝ: vt possit facilius inueniri. Nā locus in regione ē. c ¶ Illius ergo: propter illuȝ. Ergo autē ꝯiunctio fuit: sed per accētus mutationē in aduerbiū transijt: & est sola particula q̄ habet ī fine circūflexū. Multi male putāt nomē esse īdeclinabile: & dicūt positū esse pro causa. Cū autē nomē ē: græce aūt χάριν, καὶ ἕνεκα. d ¶ Magnos amnes: aut magna fluenta: aut q͡a noué sunt q̄ odiosuȝ fuerat si singula cōmemoraret. e ¶ Nulli certa dom[9]. i. habitatio: quā aīæ tā diu certā habēt q̄diu ī corporib[9] sunt: post quoꝝ absolutionē vagant̄ ꝓ vitæ merito ī circulis. f ¶ Lucis habitam[9] opacis: varia dicit: q̄ ꝓ vitæ varietate ꝯtingunt. In his aūt locis heroum aīæ colunt̄. g ¶ Recentia: virētia: riuoꝝ. s. causa. h ¶ Iugū: ita enī diuidunt̄ mōtes in radices: latera: iuga: vertices ꝓ q̄litate locorū. i ¶ Dehlc sūma cacumina linquūt: nō lingt: hoc. n. dicit Aeneas & Sibylla ꝑducti ad sūmū in plana descēdūt. k ¶ Penitus cōualle virēti: valde virenti: vt Penitusq; sonātis. l ¶ Inclusas aīas: non re vera īclusas: sȝ separatas a multitudine: quo facilius agnoscerent̄. m ¶ Lustrabat studio recolēs: circumibat studiose retractās. Inclusas aūt aut segregatas: aut ₹m ritū antiquūȝ. Multitudinē enī si numerare nō poterant: eā in certū locū per partes īcludebāt: & ita quanta esset videbāt: qđ & Xerxes de suo fecit exercitu. n ¶ Carosq; nepotes: posteros: sic ꝑ nurus fœminas dicūt. o ¶ Fataq; fortunasq; virûm: moresq; manusq;: Felicitas. n. aut fatalis ē: aut fortuita: aut ex virtute descēdit. p ¶ Alacris: ipse alacris. Et sciendū ₹m antiquos & alacris & alacer tā de masculino q̄; de fœminino genere dixisse: nunc masculino vtrūq; damus. de fœminino alacer: nunq̄; dicimus: licet Ennius dixerit: Aestatē autūnus post acer hiems fit. Nam inde est alacer.

DON. ¶ FELICES: vtpote q̄ post depositā vitaȝ talia loca ac delitias sint assecutæ. ¶ Lustrabat: oculis. ¶ Recolens animi intentione. ¶ Fata: fortunas: mores: manus: propositio ē eorum quæ deinde ꝓsequit̄.

CHRI. ¶ DICIte fœlices: mortalis sensus est: vt q verū scire cupiūt: ītērrogēt doctiores: neq; indoctis se cōmittāt. Doctiorum autē postulat humanitas: vt errantes in vias reducant: & sua doctrina alios meliores reddant. Nā cū propriū hominis sit & quæ nescis addiscere: & quæ scis alios docere: vtrūq; in hoc loco describit optimus poeta. Quod autem fingit Musæum collē ascēdenē: aperte docet non debere nos vt alios instruamus vllum laborem recusare postq̄; auctore suo Platone non nobis solus nati sumus: sed cæteris etiam hominibus: quod in Catone optime exprimit Luca. Non sibi: sȝ toti genitum se credere mundo. ¶ Ergô gratia & causa. hinc Liuius ait Ludos apollinares victoriæ nō pestilētiæ ergô fuisse: & Marcus Cato de re rustica: Tibi ius est porco piaculo facere illiusce sacri coercendi ergô & alibi: Cuius rei ergô agrum terram fundumq; meum solitaurilia circum agi iussi. ¶ Nulli certa domus: notat celeritatem animorū qui vinculis corporeis soluti: & in suam diuinitatem absoluti nulli certæ rei adiecti sunt: sed per omnia facile discurrunt. ¶ Hoc superate iugū. Nam volenti virtutem acquirere plurimæ difficultates opponuntur. ¶ Forte recensebat: non forte hoc faciebat Anchises: quod per summam industriam faciebat: sȝ forte euenit: vt dū hæc ageret Aeneas veniret. ¶ Fataq; fortunasq;: de fato diximus: de fortuna dicemus alio loco. ¶ Mores: virtutes morales: quæ neq; a fato: neq; a fortuna sunt: sed ex nostra electione. ¶ Manus: ad robur corporis refertur. ¶ Isq; vbi: Decorum pulcherrime seruat: nam & parenti quod parentum est: & filio quod filiorum optime tribuit.

Ergô

¶ GENIS:

Effusæq́ʒ genis[a] lachrymæ, ⁊ vox excidit[b] ore.
Venisti[c] tandē, tuaq́ʒ expectata[d] parenti
Vicit iter durum pietas[e] datur ora tueri
Nate tua; ⁊ notas audire ⁊ reddere voces.
Sic equidē ducebā animo, rebárq́ʒ[f] futurum
Tēpora dinumerás, nec me[g] mea cura fefellit.
Quas[h] ego te Terras, ⁊ quāta per æquora vectū
Accipio? quātis iactatū Nate periclis?
Quám metui né qd Libyæ[i] tibi regna nocerét.
Ille autē, tua me Genitor, tua tristis[k] imago
Sæpius[l] occurrens hæc limina tendere adegit.
Stant[m] Sale Tyrrheno classes[·] da iūgere dextras
Da genitor, teq́ʒ āplexu ne subtrahe nostro.
Sic memorās largo[n] fletu simul ora rigabat.
Ter[o] conatus ibi collo dare brachia circum.
Ter frustra cōprensa manus effugit Imago
Par leuibus vētis, Volucríq́ʒ simillima Somnio.
Interea[p] videt Aeneas in valle reducta

SER. a ¶ GENIS: palpebris. Ennius de dormiē te: Imprimitq́; genæ genam. b ¶ Excidit ore: q̄si seni: quod circa Anchisen reseruat: vt Tantūq́; nefas patrio excidit ore. c ¶ Venisti tandē: hoc ad affectū pertinet desiderantis: alias orit̄ quæstio cp̄ dicit. Sic equides ducebam aīo. d ¶ Expectata: p̄bata: nunc tñ: vt Et rebus spectata iuuent⁹. Hoc autē dicit, tua pietas mihi semp p̄bata: nūc etiam iter dur̄ vicit. s. Iferor̄. e ¶ Et notas audire ⁊ reddere voces: familiariter loq. f ¶ Rebarq́; futurum: arbitrabar: ratiocinabat eē vēturū. Et p hoc ītelligimus fatalē Aeneā ad inferos descēdisse. Nō. n. nisi fatalia dep̄hēdunt. g ¶ Nec me mea cura fefellit: nec decepit me dulcissim⁹ fili⁹: Nā vocatiuus ē mea cura. i. tu: ⁊ dictū ē sicut Veneris iustissima cura. h ¶ Quas ego te terras ⁊ quāta p æquora vectū: pietatis magnitudo ostēdit: cū p̄r eius ingemit casib⁹. i ¶ Libyæ tibi regna nocerēt aut qa de Iunone ait Venus: Haud tāto cessabit cardine rer̄: aut qđ ē melius illud dicit timui ne dū apud regna Carthaginis voluptatib⁹ vacabas: īperiū fatale derelinqueres. Vñ p trāsitū īsinuat qđ ītelligat̄ Aeneā ī Africā apud Didonē diuertisse: cuʒ vtrūq; ꝯstet diuersis ætatib⁹ fuisse. k ¶ Tristis imago: seuera: teribilis: vt sup̄: Et turbida terret imago. l ¶ Sæpi⁹ occurrēs: κατὰ τὸ σιωπώμενον sæpi⁹ ei dictū ītelligim⁹: aut certe egit me tua imago ad hæc tēdere limina: quā sæpe videre ꝯsueui. m ¶ Stant sale tyrrheno classes: affectiōis ē filij ēt ea īdicare: de qb⁹ nō īterrogat̄. n ¶ Largo fletu: nato ex gaudio. o ¶ Ter: sæpius: finitus pro īfinito: est autem locus iste ex Home. sumptus. ὥς ἔφατ' αὐτὰρ ἔγωγε θέλον φρεσὶ μερμηρίξας μητρὸς ἐμῆς ψυχὴν ἑλέειν κατατεθνηκείης τρὶς μὲν ἐφορμήθην ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ ἔπτατ' ἐμοὶ δ' ἄχος ὀξὺ γενέσκετο κηρόθι μᾶλλον. p ¶ Interea videt æneas: Hir̄mos ē hī loco. i. vn⁹ sermo ptēr p multos v̄sus: in q̄ tractat de Plato. dogmate: qđ ī phædone positū ē περὶ ψυχῆς: de q̄ ī georgicis strictis: hic lati⁹ loquit̄: de q̄ re ēt Var. ī li. p̄ diuinarū plenissime tractauit. Hoc āt ptinet Aeneas dū p iferos pgeret: respexit fluuiū quēdam loci remotioris: ad quē īnumera multitudo tēdebat aiarū: iterrogauit p̄rēʒ q̄ eēt fluui⁹: ⁊ q rōne ad eū pgerēt aīæ. Pat ait: Lethæ⁹ ē. Pergūt aūt: vt potēt: ⁊ obliuionē patiant̄: vt ī̄cipiāt ī corpa velle remeare. Stupefact⁹ Aeneas īterrogat: hic p̄r: Aīæ q̄ p p̄teritā vitaʒ tot supplicia ptulerūt: pn̄t hēre votū reuertēdi ī corpora? nō ē verisīle liberatas de corporis carcere ad ei⁹ nexū reuerti. Suscepta narratiōe hī Anchises exeqtur p̄rio debere fieri vt redeāt: deide posse: deinde velle: quæ q̄m obscura sunt alijs diuisiōibus īnotescūt: qd ē debere? cūcta animalia a deo originem ducunt q́ quia nasci cernimus: reuertunt̄ sine dubio: vñ cuncta pereant̄: deinde posse sic pbat: qa īmortales sunt animæ: ⁊ sunt q̄ pn̄t reuerti: tertiū est vt velint: qđ dicit fieri p Lethæum fluuiū: ⁊ hoc ē qđ dicturus ē: sed īcidētes q̄stiones faciunt obscuritatem.

CHRI. ¶ QVAS ego. t. t. ⁊ pfecto anteaq̄; e vita ciuili in portū cōtēplationis sese recipiat homo multis cōflictat⁹ pturbatiōibus: q̄ nos a summo bono ita abstrahūt: vt multi adeo illis opprimant̄ vt nunq̄; summū bonuʒ assequ possint. Vnde rectissime ait is q tota rectitudo est christus de Martha: q̄ vita actiua interp̄tat̄. Martha Martha solicita es: ⁊ versaris circa plurima. Nā animus q circa plurima: vt fit in vita ciuili distrahit̄ ad rerū cælestiū contēplationē ineptus reddit̄. ¶ Regna li. ea. n. sunt curæ ciuiles. Nā nos in superioribus carthaginē p vita ciuili posuimus. Tristis seuera nam maioruʒ nostrorū precepta nobis grauissima sunt.

Seclusũ Nemus, & virgulta[a] sonãtia siluis.
Lethæumq; domos[b] placidas q prænatat[c] amnẽ.
Hũc circum innumeræ gẽtes[d], populiq; volabãt.
Ac veluti in pratis vbi Apes Aestate serena
Floribus[e] insidunt varijs, & candida circum
Lilia[f] funduntur; strepit omnis murmure Cãpus.
Horrescit visu subito, causasq; requirit
Inscius Aeneas, quæ sint ea flumina[g] porro,
Quiue Viri tãto cõplerint agmine[h] ripas.
Tũ pater Anchises Animæ[i], quibus altera fato
Corpora debentur; Lethæi[k] ad fluminis vndã

SER. a VIRGVLTA sonantia siluæ: quæ est iuxta prupta fluminis. b Domos placidas: cãpos elysios. c Prænatat: pterfluit: & contrarie dictũ est. Nã nõ natant aquæ: sed in ipsis nos natamus. Enniũ igitur secutus est: q ait Fluctusq; natantes. Sane de hoc fluuio q̃rit a prudẽtioribus vtrũ de illis nouẽ sit: q ambiũt Inferos: an pter nouẽ: & dat itelligi: q ab illis separatus ẽ. Nãq; eum volũt esse senectutis imaginẽ. Nã aiæ nr̃æ vigentes alacres sunt: plenæq; memoria a pueritia vsq; ad virentẽ senectutẽ. postea ĩ nimia senectute oĩs memoria labit: q̃ lapsa mors interuenit: & aiæ in aliud corp' recurrũt. Vnde fingũt poetæ aĩas Lethæo hausto in corpus redire. Ergo & Lethæus ẽ obliuio mortis semp vicina. Lethæũ ãt ἀπὸ τῆς λήθης. Cõstat i. obliuione. d Gentes populiq;: innumerarũ gentiũ & populoꝝ aĩæ. e Florib' isidũt: Isido illi rei: vt Isideat quãtus miseræ de'. Insisto aũt illã rẽ: vt Nulli fas casto sceleratũ insistere limẽ. f Lilia fundunt: circa flores: speciẽ p genere posuit. g Flumina porro: lõge remota: & ẽ græcũ aduerbiũ. πόρρω. Bñ autẽ Aeneã lõge a Lethæo facit: qa adhuc iuuenis ẽ. h Agmine: cursu ĩpetu p qđ ostẽdit cito iri ad senectutẽ: qa tota celeritate vsus labit vitæ. i Aĩæ qb' altera fato Corpora debent: Sciẽdũ nõ oẽs aĩas ad corpora reuerti. Aliquæ. n. pp vitæ merita nõ redeunt: aliquæ redeũt pp malã vitã: aliquæ pp fati necessitatẽ. k Lethæi ad fluminis vndam: Si aĩa æterna est: & summi spiritus pars: qua ratione in corpore nõ totũ videt: nec est tantæ prudentiæ: tantæq; viuacitatis: vt oĩa possit agnoscere? quia cum cœperit in corpus descendere: potat stultitiam & obliuiones. Vnde non potest iplere vim numinis sui post naturæ suæ obliuionem. Obliuiscitur aũt scđm poetas præteritorũ: scđm philosophos futuri: Vnde medium tenuit dicendo obliuia. Docent autem philosophi anima ad ima descẽdens quid per singulos circulos perdat. Vnde etiã disputantes de rõne mathematici fingunt q singulorum numinũ potestatib' corpus & anima nostra connexa sunt: ea ratione quia cũ descendũt animæ trahunt secũ torporem Saturni: Martis iracundiam: libidinem Veneris: Mercurij lucri cupiditatem: Iouis regni desiderium: quæ res faciunt perturbationem animabus: ne possint vti vigore suo & viribus proprijs.

DON. TVM PATER: Iterrogat æneas qs fluuiũ & quare aĩæ illum petãt. Ad vtrũq; breuiter rñdet eẽ animas q̃ in alia corpora reuerti volũt & fluuiũ esse lætum.

CHRI. LETHÆŨ: amnẽ ondim' egregius poet. ĩ dum figmento poetico iseruit de campis elysijs. Platonis tamẽ dogma sub illo tegere: vt cãpi elysij cælum sint: a quo cum cupiditate rerũ terrenarũ degrauati animi delabunt & relinquunt nectar deorũ poculũ & pro illo lethẽ potant: a quo accipiunt obliuionem rerũ cælestium. Nã illo iã ebrij facti cupiunt terrena corpora subire. Sed hæc latius apud Macrobium inuenies. Causasq;: nã appetit' rationi iam obtẽperans non audet sese alicui opinioni: q̃ falsa esse potest temere credere: sed iudicium rationis expectat: quod est a scientia: quæ nouit causas. Viri: virorum animæ: & viros pro hominibus posuit: nam complectitur vtrunq; sexum. Tũ pater: respondet interrogatis Anchises: nam nunquam deest intellectus appetitui modo is se illi obtemperantem præbeat. Altera corpora: Pythagoreum est: ille enĩ credebat animas hominum ex corpore in aliud corpus migrare. Refertq; Heraclides ponticus hũc de se dicere solitũ quandoq; Aethalides mercurij filium putatum: & a Mercurio accepisse: vt quicquid vellet pter immortalitatem peteret: petijsseq; vt & viuus & defunctus omnium contingentium meminisset: idq; ei cõtigisse longoq; post tẽpore in Euphorbũ venisse: & a Menelao fuisse vulneratum: Euphorbus aũt dixit se aliqñ æthalidẽ fuisse: & a Mercurio hoc pro munere accepisse: vt aĩa eius iugi circuitione vagaret & in quas vellet arbores aut animantes migraret mortuo Euphorbo migrasse in hermotimum eius aĩam: qui & ipse cum fidẽ vellet facere branchiadas petijt ingressusq; Apollinis fanũ ostendit clypeũ iã putre factũ solaq; perdurare eburneã faciẽ mortuo hermotimo rursus in pyrrhum deliũ piscatorẽ migrasse: illũq; memorasse: vt æthalides: euphorbus & hermotimus ante fuisset: ac postremum factum fuisse Pythagoram omniũ autẽ meminisse.

Aĩarum transcorporatio

SECVROS

Securos[a] Latices, & longa Obliuia potant.
Has eqdē memorare tibi, atq; ostēdere corā,
Iampridē[b] hanc prolē cupio enumerare meoꝝ,
Quò magis Italia Tandem lætere reperta.
O Pater[c], an ne aliqs ad Cælū[d] hic ire putādū ē
Sublimes[e] Animas? iterúmq; ad tarda[f] reuerti
Corpora? quæ lucis[g] miseris tam dira Cupido?
Dicam equidem. nec te suspēsū[h] Nate tenebo.
Suspicit[i] Anchises, atq; ordine singula pandit.
Principio[k] Cælū[l], ac terras, Cāposq;[m] liquētes

SER. a ¶ SECVROS latices: q securos faciunt .i. sine cura .i. ἀφρόντισους: vt pallida mors. b ¶ Iāpridē: ex quo ait: Tū genus oē tuū: & quæ dent mœnia disces. c ¶ O pat: nota breuitas. nā dicēdo pater q loquat ostendit. d ¶ Ad cælū hic ire putādū est: miscet philosophiæ ngmēta poetica: & ostēdit tāt qd est vulgare: q; qd ptinet veritas & rō naturalis. Nā fm poetas hoc dicere dendū est aīas corporis cōtagione pollutas ad cælū reuerti. e ¶ Sublimes aīas: non oēs: sꝫ subliīmiuꝫ. f ¶ Ad tarda reuerti Corpora: aīæ cōparatione qua velocius nihil est. Vno enī momēto cuncta discurrit. g ¶ Quæ lucis miseris tā dira cupido: vt id desiderēt: pp̄ter qd sentiūt se pœnas apud inferos dum purgant dedisse. s. vitam. h ¶ Suspēsū: sollicitū: incertū: vt Multo suspēsus numine ducit. i ¶ Suspicit Anchises atq; ordine singula pandit: hysterōproteron. Post hūc. n. versus seq debuit Dicā equidē: nec te suspēsū nate tenebo. k ¶ Principio cælū & terras cāposq; liquētes: Interrogatus Anchises qre aīæ velint reuerti ad corpora: q̄si aliud dicit tñ illuc recurrit: qd græce τὸ πᾶν dr̄ .i. oē qd est. Quatuor sunt elemēta terra: aqua: aer: æther: & deus: p̄ter hæc nihil est aliud: & hoc τὸ πᾶν mundū nō possumus dicere. nā mūdus non est totū. Ergo de⁹ est qdā diuinus sp̄s: q per q̄tuor īfusus elementa gignit vniuersa. Igit si de elemētis & deo nascūtur oīa: vnā origineꝫ hñt: & par est natura omnium: sed videamus qd in nobis a deo est: & qd a q̄tuor elementis: quātuꝫ dat intelligi ab elementis habemus corpus: a deo aīum: qd ideo p̄batur: qa est in corpore terra: humor: anhelitus: calor: quæ oīa vident sicut etiam elemēta: aīus inuisibilis est: sicut & deus: vnde origineꝫ ducit. illa p̄terea sunt irrōnabilia sicut etiā corpus ꝑtra deus ꝯsiliuꝫ habet sicut etiā aīus deinde elemēta mutant: quoꝝ perire mutari est: deinde elemēta mutant: quorū perire mutari est: sicut etiā corpus: qd ide originē ducit. Cōtra deū non perire manifestuꝫ est. Ergo nec aīus perit: q inde originē ducit. Nā pars semp genus seqtur. Huc igit tetēdit primā intentionē suaꝫ: vt aīas imortales doceret: sed occurrit illud. Si. n. imortales sunt: & vnuꝫ hñt principiū: qua rōne non oīa aīalia sentiunt similiter: & dicit non esse in animis dissimilitudineꝫ: sed in corporibus: quæ put fuerūt vel viuacia: vel torpētia: ita & animos faciūt: qd pōt etiā in vno: eodemq; corpore cōprobari. Insano. n. corpore alia viuacitas est mētis: in ægro pigrior: insanis iuallido etiā rōne carens; vt in phreneticis cernimus: adeo vt cum ad corpus venerit: nō natura sua vtit: sed ex eius q̄litate mutatur. Inde Afros versipelles: Græcos leues: Gallos pigrioris videm⁹ ingenij: qd natura climatuꝫ facit: sicut Ptolemæus deprehēdit: q dicit trāslatum ad aliud clima hoīem naturā ex parte mutare. De toto. n. non pōt: qa in p̄ncipio accepit sorte corporis sui. Ergo aīa pro qlitate est corporis: & qua rōne res melior est in ptāte deterioris? atq diuinus aīus debuit corpus in ptāte hr̄e: non corpus naturā animi corrūpere: sed hoc ideo fit: qa plus est qd ꝯtinet q̄; qd continet: vt si leonem includas in caueam impeditus vim suā non perdit: sed exercere non potest: ita aīus nō transit in vitia corporis: sed eius coniunctione impeditus nō exercet vim suam: & occurrit illud. Omne qd corrumpit: & æternū non est: si aīus insanit: irascit: desiderat: timet caret æternitate: cui sunt ista ꝯtra . Nāꝫ passio æternitatē resoluit: qd ideo falsuꝫ esse dicimus: quia aīus per se nihil patit: sed laborat ex corporis coniunctione. Et aliud est per naturā suam corrumpi: aliud per contactum rei alterius. Videmus. n. tale aliqd: vt in lucerna: quæ per se clara est: & locū in quo est sine dubio illuminat: sed si qua re tecta fuerit: & inclusa non perdit splendorē propriuꝫ: qui in ea est. Remoto naq; impedimēto apparet: nec tamen quia impeditus est eius vigor: ideo etiā corruptus. Ita ergo & aīus q̄diu est in corpore patit eius cōtagione. Postq; vero deposuerit corpus: recipit suū vigorem: & natura vtitur propria. Si ergo propriaꝫ recipit naturaꝫ. quare pœnas apud inferos patitur? Ideo quia simul diu fuit: non potest deposita ipsa re statim ad suum nitorem reuerti: vt si speciem candidam missam in lutū polluas: & eam statim auferas: non iccirco sordibus caret: sed ablutionem requirit: vt in pristinū nitorem possit redire. Sic anima ex eo quod datur corpori inquinata est: vt etiam si corpus deponat: necesse habet purgari. Si ergo purgantur et recipiunt naturam suam; cur

volunt reuerti? qa potāt inqt obliuia: etiā est illud ambiguū. Nam aut pteritarum obliuiscā tur pœnarum: aut certe vt ignaræ futuri habeāt desideriū redeundi in corpa: qđ sine passione fit: ꝛ animus in quo ē passio meref reuerti. l ⸿ Cælū: pro aere: ꝛ æthere posuit: vt duo signifi cet elementa: vt Iam cælum terrasq; meo sine numine. m ⸿ Cāposq; liquētes: idest maria.

DON. ¶QVO MAGIS Italia: Ex hoc ostendit se magna dictuꝝ. ⸿ O pater an ne: non poterat non mirari quod ad tanta incommoda vitæ redire velint.

CHRI. ¶SECVROS latices. i. potāt latices lætheos qbus deueniūt in tantā obliuionē eaꝝ cālamitatū quas passi fuerāt in corpe: vt nullā curā. i. solicitudinē: ꝛ timorē ob id capiant: nā differt securus a tuto: Tutus. n. est qui extra omne periculū: est etiā si timeat. Securus vo qui nihil timet: ꝛ si extra piculū nō sit. ⸿ Ad cælū: non ad cælū qđ stellis ornatū supra nos est: sed nostrū hunc orbē q cōparatione inferoꝝ cælum dici pōt: vt supra etiā dixit: quā vellent æthere in alto. Nunc ꝛ pauperiē ꝛ duros pferre labores: nā apud nos nō est æther altus nisi cōparef inferis. ⸿ Subli. q quidē sublimes fiūt: duꝫ ad supa volant. ⸿ Ad tarda corpa. q. d. ad eaꝫ molestiā: vt subeāt corpus: cuius grauitate tardiores efficiaf: ꝛ qꝛ illis pro carcere fit: ꝛ vinculis: vnde δέσμα corpus dicūt græci: qa vinculū sit aīe. ⸿ Lucis: vitæ: vt ꝛ luce carentū. ⸿ Principio: Principiū simpliciter ponif p initio alicuius rei: vñ illud Debile principiū melior fortuna sequef. phi aūt principiū cām: ꝛ elemētū esse ostēdunt: ꝛ in quo differāt: ꝛ in quo ꝯueniāt demōstrant. Principiū etiā theologi nři capiūt p deo q apud oēs habef primū pncipiū necessariū oīum reꝝ: vñ est illđ in pncipio erat vbū. i. in deo erat vbū. Quapropter i phedro dixit: Pla. prīcipiū nec gigni posse: nec destrui: nec eē aliqd ex quo principiū oriaf alioqn nō esset pncipiū: nec a se gigni posse: nec ab alio destrui: nihil. n. valētius ē prīcipio a quo ipm destrui possit: etē dicūt principiū tpis ꝛ pductiōis: vt in principio creauit deus cælū ꝛ terrā: ꝛ in hac notione hic quadrare videnf: ergo in principio in reꝝ productione: iudicio aūt Platonici poetæ sniam ad Platonis dogma referendum. ⸿ Cælū ac terras camposq; li. tribus noībus quatuor complectitur elementa: nam cælū pro aere capitur: Lucretius in hoc cælo qui dicif aer. itē pro ipso æthere: campos aūt liquentes maria intelligimus. Ostendit aūt Plato in timæo: qꝛ diuina decori ratio postulauit talem fieri mundū q visum pateref: ꝛ tactū sed nihil tāgi sine terra quæ sola est solida nihil videri sine igni pōt: vnde de igne ꝛ terra mūdus incipiens fabricare. Deus vidit diu conuenire sine medio colligante nō posse: Quare aūt non vno nexu: sꝫ duobus. s. aqua ꝛ aere opus esset: docet Mac. sūt tñ q velint titania astra pro igni esse posita qñquidē Anaxagoras clazomenius solem dicit esse lumē igni pmixtū: ꝛ Ipse alibi axem humero torqt stellis ardētibus aptū: ꝛ alibi. Quoties astra ignea surgūt: Sic ēt Cice. i li. de na. deo. Sūma ps cæli q ætherea df: ꝛ sūmus retinet ardorē: ergo aūt ꝛ lunā ꝛ titania astra p oībus cælis posita puto: ꝛ multi credunt titania esse epithetū oīum astroꝝ: qa vt refert Diodo. Hyperion q fuit vnus ex titanibus pmus lunæ: solisq; ac reliquoꝝ astroꝝ cursus: naturamq; demōstrauit: ppeaq; sideꝝ pr creditus est. Spiritū vo pro aīa mūdi ponit: q sꝫ Plato. oīa administrat: putauit. n. Plato cū deus pulcherrimum opus fieri decreuisset: atq; in ordinē materiæ partes cōmotionesq; reduci excogitasset aīaꝫ quādam mentē rōnabilem ꝛ sapientē: cui vt vicario syluestris puinciæ curam mandaret: subijceretq; eius malignitatē freno: ꝛ oīa in ordinē reduceret: ꝛ in qeto collocaret.

Lucentémq; [a] globum Lunæ, Titaniáq; [b] astra
Spiritus [c] intus alit [d]. totámq; infusa per artus [e]
Més [f] agitat molē, ꝛ magno [g] se corpore miscet.

SER. a ¶LVCENtemq; globum lunæ: io vsus ē participio: vt ostēdat eā suum lumen nō hre. Nā lucens est qđ aliunde illuminaf: Lucibile qđ per se lucet: vt patulū ꝛ patens: patulū est qđ per se patet: patēs qđ aperif ꝛ claudif. Globum aūt ideo qa df luna σφαῖρα δίκης esse. b ⸿ Titaniaq; astra: aut stellas dicit: aut Soles: quos supra vnū fuisse de Titanib⁹ dixim⁹. c ⸿ Spiritus: diuinus. s. ꝛ est vnū siue mētē dicat: siue animū: siue spm. d ⸿ Intus alit: vegetat: ꝛ in æternitate custodit: qa mixtus est: ꝛ nulla ps elemēti ē sine deo. e ⸿ Per artus: p elemēta: quæ mēbra sūt mūdi corpalia. Corpora nāq; sunt q pñt videri. f ⸿ Mēs agitat molē: magnitudinē mūdi mēs agitat: ꝛ si (vt Cice. dicit) in tuscu. æternū est qcqd in æterno motu est: sine dubio etiā aīus æternus ē: semp. n. in motu ē: adeo vt ne nobis qdez qescētibus cōquiescat. g ⸿ Magno se. c. m. aut antiptosis ē p corpi: vt Hæret pede pes densusq; viro vir: qđ poti⁹ credēdū ē: Aut certe sꝫ eos locut⁹ est q dicūt deū corpales esse: ꝛ eū ita diffiniūt πῦρ νοερόν. i. ignē sensualē: qđ si veꝝ est: corpus ē: nec p antiptosiꝫ dixit: sed p diffinitionē magno corpore. i. non cōi.

CHRI. ¶INTVS ALIT: ꝯiūctas mūdo: vt forma. ⸿ Mens: diuina ipsius boni filia segregata a mūdo. ⸿ Agitat mol. Tanq; motor sepatus. ⸿ Infusa p artus mēs. s. c. m. mēs alia tanq; motor ꝯiunctus a mente diuina aīæ mundanæ tributa. Hinc ex aīa mundana eiusq; mēte vitam corporeā sortiuntur omnia.

¶INDE

Inde[a] Hoium, Pecudúmq; gen⁹, vitǽq; Volátū
Et q̄ marmoreo fert mόſtra ſub æquore Pόtus.
Igneus eſt ollis vigor; & cæleſtis[b] origo
Seminibus, quátū nό noxia corpora tardant.
Terreníq;[c] hebetát artus, moribūdáq;[d] membra.
Hic metuūt[f], cupiūtq; dolét, gaudétq;, nec au
Reſpiciūt clauſæ[g] tenebris, & carcē cæco (ras[f]
Quin[h], & ſupremo cū lumine vita reliquit;
Non tamē[i] omne malū miſeris, nec fundit⁹ oēs
Corporeæ excedūt Peſtes penitúſq; neceſſe eſt
Multa diu cócreta[k] modis inoleſcere[l] miris.
Ergò[m] exercentur pœnis; veterūmq; malorum

SER. a ¶ INDE hominū pecudūq; genus: de q̄tuor elementis & deo. b ¶ Et cæleſtis origo: quod ſupra diximus: intātū inquit in oībus viget pars diuinitatis inquātū ſinit corporū qualitas. c ¶ Terreniq; hebetāt artus: quātū nō hebetant art⁹. d ¶ Moribundaq; mēbra: morientia ſimilia: hoc eſt ſemꝑ morientia. Nunq̄; .n. ī eodē ſtatu ſūt: ſed aut minuūtur: aut creſcūt. Ergo aīus idē eſt. ſed vti viribus ſuis nō poteſt ꝑpter corporis coniunctionē. e ¶ Hic metuūt cupiūtq; dolent gaudentq;: Ex corporū ꝯiunctiōe & animi hebetudine Varro & oēs philoſophi dicūt quatuor eē paſſiones; duas a bonis: duas a malis opinatis reb⁹: nā dolere & timere duæ opiniones malæ ſunt: vna ꝓſentis: alia futuri. Itē gaudere & cupere ſunt opiniōes bonæ: vna ꝓſentis: alia futuri. Hæc ergo naſcunt̃ ex ipſa ꝯiunctiōe. Nā neq; aīæ ſunt: neq; corporis ꝓpria. Pereūt .n. facta ſegregatione. i. aīæ a corpore quā mortē eſſe diffinitiuā λύσιν σώματος καὶ ψυχῆς. f ¶ Nec auras Reſpiciunt: nā quia cohærēt corpori: obliuiſcunt̃ naturæ ſuæ: quā auras vocauit: nā. ſ. cæleſtē & diuinā. g ¶ Clauſæ tenebris & carcere cæco: diffinitiōes ſunt corporis: nā græci δέμας q̄ſi δεσμὸν corp⁹ vocāt: q̄ſi vinculū aī. h ¶ Quin & ſupmo: quia vt dixim⁹ occurrit debere eas ſtatī poſt corpus depoſitū ī ſuū vigorē reuerti: & dicit non poſſe. Quæ enim diu cōiuncta ſunt: īuicem ſe tenēt: & trahūt reliqās ſordiū antiquarum. i ¶ Non tamē omne malū cedit: ſed non oē. Nā remanet: qd̄ vt purget̃ neceſſe eſt. Inde ē & qd̄ dicit Eadē ſequit̃ tellure repoſtos. Bene aūt miſeris: q̄a etiā poſt corpus habēt corporis ſordes: vñ eſt Nec funditus omnes Corporeæ excedūt peſtes. k ¶ Diu ꝯcreta: ꝯiuncta & cōglutinata. l ¶ Inoleſcere: creſcere: vt Vdoq; docent īoleſcere libro. m ¶ Ergò exercent̃ pœnis: q̄a depoſitio corpore ſordes ſupſunt. Pœnas aūt nō ꝑferūt animæ: ſ; illi⁹ ꝯiunctionis reliquiæ: q̄ fuit inter animam & corpus. Nā licet illa duo per ſe pœnas ꝑferre non poſſint: homo tamen perfert: q de his duobus eſt factus.

HRI. ¶ IGNEVS vigor: in oībus aīantibus ineſt vita corporea a vita cæleſti: & calor naturalis huius vitæ pabulū ſumit ex calore cæleſti: atq; hactenus locutus ē de oībus aīantib⁹: in q̄bus iam oſtēdit igneū eſſe vigorē. Deinde ſeparat aīos nr̃os a reliquorū brutorū aīa: atq; ait q cū illis ſit igneus vigor: aut ſeminib⁹. i. animis nr̃is: ē origo cæleſtis: Recte āt Pla. ſectator vates nr̃os aīos ſemina vocat: Legerat eni in timæo rōnales aīas cócreatas a mēte diuina in mūdo ſuperiore ex ſeminib⁹ oīum rerū muſica ratiōe cómixtus ī patera. Præterea ait deum opificem mundi demiſiſſe infra lunam rationales animas: tanq̄; ſemina hominum: celeſtes vero deos ſubiunxiſſe irrationalem vitam omnibus cōmunem. Quibus Plotinus etiam addidit rationales animas eſſe hominum ſemina. Quia ex ipſis pullulant vitæ quædā propriæ irrationales ī corpora. ¶ Moribunda: q̄m ſola hæc corpora īpediunt intelligentiā: non autē corpora ætherea quibus ab æuo indutæ ſunt. ¶ Hinc metuūt: quatuor ꝑturbationes ponit q̄ ex quatuor humoribus proueniūt: ſunt enī duæ ex opinione boni: quarū altera voluptas geſtiēs eſt. i. ꝑter modum lata lætitia q̄ prouenit ex opinione præſentis magni alicuius boni rationi non obtemperans. Hanc ergo volunt nobis e ſanguine prouenire. Altera cupiditas dicitur: quæ recte vel libido dici poteſt. Eſt enī immoderata appetitio opinati magni boni rationi non obtemperans: hæc aūt e bili originē ſumit quæ itidem ſunt ex opinione malorū metus & ægritudo: nam metus eſt opinio magni mali īpendētis: que ex atra bili prouenire volunt. ægritudo autem eſt opinio magni mali ꝓſentis: & quidem recens. hancq; dicunt a pituita originem ducere quæ affert mollitiē q̄dam eneruatam qua fracti cū ſuperiores in rebus duris eſſe non poſſumus: facile ſuccūbimus. ¶ Clauſæ. ſ. mūdo corporeo. ¶ Carcere. c. corpore caduco miris modis. Mirū eſt habitū proclinē ad corpora: q q̄ſi corporea q̄dam qualitas eſt in primi ex corpore in aīam īcorpoream. Ergo nō ſicut ex ſigillo trāſit in ceram. Verū anima ita contrahit ſibi huiuſce modi qualitatem ī corpore ſicut lumē in nube pallorē. Hinc illud ſimulachra modis pallētia miris.

Suppliciaᵃ expēdunt·aliæᵇ pāduntur inanes
Suſpēſæ ad vētos·alijs ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur Igni.
Quiſq;ᶜ ſuos patimur manes·ē xide ᵈ p ampluʒ
Mittimur Elyſiuʒ, ⁊ pauciᵉ læta arua tenemus,
Donecᶠ longa dies perfectoᵍ temporis orbe
Concretamʰ exemit labem, purūmq; reliquit
Aethereumⁱ ſenſuʒ, atq; auraiᵏ ſimplicis ignem.

SER. a ℂSVPPLICIA expēdūt: nō agunt ſupplicia vt aīas puniāt: ſed vt eas peccatis exuāt priſtinis. b ⁋ Aliæ pandūtur inanes Suſpēſæ ad ventos: Loquit̄ quidē poetice de purgatiōe aīarū: tāgit tamen qđ ⁊ philoſophi dicūt. Nā triplex ē oīs purgatio: aut ī terra purgantur quæ nimis oppreſſæ ſordib⁹ fuerūt deditæ ſcilicet corporalib⁹ blādimentis: idest tranſeunt ī corpora terrena: ⁊ hæc igni dicūtur purgari. Ignis enī ex terra orit̄ quo exurunt̄ oīa. Naʒ cæleſtis nihil perurit. Aut in aq̄: idest trāſeūt in corpora marina: ſi paulo melius vixerit: Aut certe ī aera trāſeūdo ſcilicet ī aeria corpora ſi ſatis bene vixerint: qđ ⁊ in Statio legimus: vbi de augurijs tractat: Seu quia mutaræ noſtraq; ab origine verſis Corporib⁹ ſubiere notos. Vnde etiam in ſacris omnib⁹ tres ſunt iſtæ purgationes: Nam aut tæda purgantur ⁊ ſulphure: aut aqua abluunt̄: aut aere vētilant̄: quod erat in ſacris Liberi. Hoc eſt enīʒ qđ dicit in ſcđo georgi. Tibiq; oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu. Nā genus erat purgatiōis. Id aūt ⁊ apud Iuue. tangit̄ Quoties hinc talis ad illos Vmbra venit: cuperent luſtrari ſi q̄ darent̄ Sulphura cū tædis: ⁊ ſi foret humida laurus. Et in ipſis purgationibus bonū meritorum ſecutus ē ordinē: vt an̄ aereaʒ: īde aquæ: poſt ignis diceret purgationē: aiūt etiā eas animas q̄ male vixerūt ſtatim ad īcorporationeʒ redire q̄ melius: tardius: quæ optimæ: diutiſſimo tēpore cū hominibus eē. c ⁋ Quiſq; ſuos patimur manes: Supplicia varia q̄ ſunt apud manes: vt ſi qs dicat iudiciū patimur: ⁊ ſignificet ea q̄ in iudicio continent̄. Eſt ⁊ aliud verius: Nā cū naſcimur duos Genios ſortimur: Vnus ē q hortat̄ ad bona: alter qui deprauat ad mala. Nec īcōgrue dicunt̄ Genij: qa cū vnuſqſq; genitus fuerit: ei ſtatim obſeruatores deputant̄: qbus aſſiſtētibus poſt mortē aut aſſerimur ī meliorē vitā: aut cōdemnamur in deteriorē: p quos aut vacationē meremur: aut reditū ī corpora. Ergo manes genios dicit: quos cuʒ vita ſortimur. d ⁋ Exinde: vna ps orationis eſt: ⁊ in tertia a fine accētū habet: ls penultima lōga ſit: qđ iō factū ē: vt oſtēderetur vna pars eſſe orationis: ne ꝓpoſitio iungeret̄ aduerbio: qđ vitioſuʒ eē nō dubiū eſt. e ⁋ Pauci læta arua tenemus: nō oēs: Qui enī minus purgantur: ſtatim redeūt ad corpora. f ⁋ Donec lōga dies pfecto tēporis orbe: quia etiam poſt purgationē opus eſt tempore: vt pciperet in purgatione: ⁊ ſic redeat. Et quæritur vtrum aīæ p apotheoſin: de quib⁹ ait: Et pauci læta arua tenemus: poſſint mereri perpetuam purgationē: quod nō poteſt fieri. Merentur enim temporis multi nō perpetuitatis: ⁊ q̄ male vixerunt ſtatiʒ redeūt: q̄ meli⁹ tardius: q̄ optime diutiſſimo tempore ſunt cū numinib⁹. Paucæ tamen ſunt quæ ⁊ ipſæ exigente ratione (licet tarde) coguntur reuerti. g ⁋ Perfecto temporis orbe: finito legitimo tempore. h ⁋ Concretam: affixam: ⁊ inhærentem. i ⁋ Aethereum ſenſum: ſidereum πυρ νοερόν: Igneʒ ſenſuales idest deum: per quod quid ſit anima oſtendit. k ⁋ Aurai ſimplicis ignem: nō vrentis. Simplicis autem noſtri cōparatione: qui conſtat de ligno ⁊ aere. Ille enī ἀσύνθετος per ſe plenuʒ eſt: ⁊ æternus qa ſimplex. Omnia enim σύνθετα. idest compoſita exitum ſortiuntur. Vnde ⁊ atomos perpetuas dicunt: quia ſimplices ſunt: nec recipiunt ſectionem.

DON. ℂ QVISq; SVOS patimur manes: nam ſi bonus ad inferos venit: bonos patitur manes: ſi malus malos. ⁋ Exinde: poſt examinationem. ⁋ Amplum: vt oſtendat non illis paucis paratam eſſe latitudinem: ſed pluribus modo ita viuāt: vt illuc venire mereātur: ſed quia pauci merentur: pauci diffuſam latitudinem merentur. ⁋ Longa dies: longo tempore eſt opus: vt fiat talis purgatio: q̄lis anteq̄; in corpus perueniret.

CHRI. ℂ ALIÆ panduntur inanes: q̄ habitum ex hi li cōcretū ferūt patiunt̄ in igne: q̄ ex ſanguine in aere: q̄ ex pituita in aqua: q̄ ex atra bili in terra, patiunt̄ aūt cū corpore aereo in aere craſſo quod appellatur vmbra aīæ vel imago magna dicit: quia craſſior. ⁋ Per amplū elyſium: in regionem cæleſtem: alij ad alias ſphæras ſtellaſq; poſt purgationem. ⁋ Pauci læta ar. t. Non quia pauci reuertantur ad cælum: ſed vel quia pauci reuertantur ad firmamentum: vel quia pauci cum egrediuntur e corpore ſtatim proficiſcuntur ad cælum. Sʒ poſtq̄; longo tempore purgati fuerit: quoniā habitus difficile amouetur. ⁋ Perfecto temporis orbe: Quia circuitum agunt in purgatorio ab elemento ad elementum viciſſim. Vt alterius viciſſim purgentur habitus varij concreti: ex quatuor humoribus viciſſim: q̄ ſi quatuor elementis. ⁋ Aethereum ſenſuʒ atq; a.

atq; a. f. i. æther: ignis aura sunt tria corpora tenuia: qbus animis inuolutus i terrenus corpus delabitur. Neq; solú animus ipse anteq; redeat in cælú purgandus est a corporea labe: sed etiá hæc tria eius velamina purganda sunt a nebula cótracta a corporibus crassioribus: vr aút ætherens sensus: quia corpus ætheréu tôtú est sensus totus.

Has omnes[a], vbì mille rotá[b] voluêre per annos,
Lethæú ad Fluuiú De[c]⁹ euocat agmie[d] magno.
Scilicet immemores[e] supera vt cóuexa reuisant;
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.
Dixerat[f] Anchises: Natúmq; vnáq; Sibyllam
Conuétus trahit in medios, turbámq;[g] sonanté.
Et tumulú capit, vndè oés longo[h] ordie possit
Aduersos[i] légere, & venientum discere vultus.
Nunc age Dardaniá[k] prolé, quæ deinde sequat
Gloria, qui maneât Itala de gente Nepotes
Illustres[l] animas, nostrúmq; in nomen[m] ituras
Expediam dictis, & te tua fata docebo.

SER. a ¶ HAS omnes: ac si diceret etiam has omnes. Ná supra nó omnes dixit: sed Animæ quibus altera fato Corpora debêtur. b ¶ Rotá volvere per ânos: peregerút: exegerunt statutú tempus per an nonis volubilitatem. Est autez sńio Ennij. c ¶ Deus euocat: non dicit quis: sicut supra: Dij quibus imperium é animarum. Sed alij Mercurium volunt propter hoc: Hac animas ille euocat orco Pallentis: & est ratio. Nam νοῦς q dicitur idest sensus: quo philosophiam quæ hæc idicat intelligimus: quia ipse etiam inuenerit litteras. d ¶ Agmine magno: impetu: & dictum est imperatiue. Non enim blanditijs inductæ redeunt: sed necessitate quadam coguntur: vt potantes velint reuerti. e ¶ Immemores: vel præteritorum: vel futurorum. f ¶ Dixerat anchises: Antedicta de reuersione animarum probatio huc tendit: vt celebret Romanos: & præcipue Augustum: Nanq; qui bene considerant inuenient omnem Romanam historiam ab Aeneæ euentu vsq; ad sua tempora summatim celebrasse Virgiliú. Quod ideo latet: quia confusus est ordo. Nam euersio Ilij & Aeneæ errores: aduentusq; bellumq; manifesta sunt: Albanos reges: Romanos etiam consules: Brutos: Catonem: Cæsarem: & Augustum: et multa ad historias Romanam pertinentia hic indicat locus. Cætera quæ hic intermissa sunt in ἆγωνι δο-πόλια commemorat: Vnde etiam in antiquis inuenimus opus hoc appellatum esse non Aeneiden: sed gesta populi Romani. Quod ideo mutatum est: quia nomen non a parte: sed a toto debet dari. g ¶ Turbáq; sonantem: aut quæ tunc propter festinationem sonabat: aut turbæ perpetuum est epitheton. h ¶ Longo ordine: non quo nati sunt: sed quo apud inferos stabát. Non eni eo quo regnauerunt dicturus est ordine. i ¶ Aduersos legere: relegere: considerare. k ¶ Dardaniam prolem: albanos reges: q tredecim fuerunt de Aeneæ & Lauiniæ ge-

nete: Vnde ait Itala de gente. l ¶ Illustres: hoc nomé notitiæ fuit non meriti: vnde etiam in meretricibus inuenitur. Nam & nobiles & illustres vocantur. m ¶ In nomen ituras: in gentem: vt Ipse nomen echionium matrisq; genus peridere.

¶ NVNC age: DON. proponit se dicturum prolem Troianam: & nepotes inde ex italo sanguine commixtos: & fata sua: ergo exequitur specialiter quos generaliter in primo tetigit.

¶ MILLE: non certus est hic numerus: CHRI. Ergo multa sæcula: nam animæ longe diuturniorem vitam agunt in cælo beatæ q; infœlices vel in terra peccantes: vel in aereo corporeo purgandæ. ¶ Rotam voluêre: in cælis consenserunt cum anima mundi ad cælestium motiones: & contemplando a formis in formas vicissim discurrerunt: sed quoniam post vitam cælestem redituræ sunt ad terrenam deus Neptunus generationi rerum fauens allicit eas ad genituram certis temporibus: quando ad idem officium vis genitalis in eis per se iam excitatur: Nam vices agunt animæ ex intelligentia in genituram certis sæculis atq; vicissim. ¶ Lethæum: obliuiscuntur enim diuinorum occupatæ mortalibus. ¶ Reuisant supera conuexa: Oculis caducis. Prius enim videbant ea velut inferiora oculis despicientes æthereis. Rursus incipiant velle. Nó eni compelluntur: sed pro naturæ procliuitate temporibus certis alliciuntur: huiuscemodi igitur ratione putaui hos versus interpretandos: quia hæc crederé: aut illis assentiret. Ná de animis nostris sine vlla hesitatione eades omnino sentio q christiana phibet religio: eas esse ex nihilo adeo creatas: & eodem tépore creatas: & corporibus infusas: & plæraq; alia q nos in nostris de anima dialogis prolixius scripsimus: sed plato Nostrus quoniá nostræ religionis ignarus fuerit: & Platonicus omnino extiterit: ad Plato. dogma eius sententias traducendas censui.

Ille[a] vides pura[b] Iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca. prim' ad auras
Aetherias Italo cõmixtus sanguine surget
Siluius[c], albanũ nomẽ tua[d] Posthuma proles.
Quem[e] tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet siluis regem, regũmq; parentem,
Vnde[f] genus Lõga nostrũ dominabitur Alba.
Proximus[g] ille Procas Troianæ gloria gentis;
Et Capys, ꝛ Numitor, ꝛ qui te nomine reddet
Siluius Aeneas, pariter pietate, vel armis
Egregius, si vnq̃;[h] regnãdam acceperit Albam.
Qui iuuenes quãtas ostẽtant aspice vires.

SER. a ¶ ILLE vides pura iuuenis qui nitit̃ hasta: Aeneas vt dicit Cato simulac venit ad Italiã: Lauiniã accepit vxorem: ꝓpter quod Turnus iratus tam in Latinũ q̃; in Aeneam bella cõmouit a Mezentio impetratis auxilijs: qđ etiã ipse ostendit dicẽs Se satis ambo b* teucrisq; venire latinisq;. Sed vt sup̃ diximus prio perijt Latinus: Scđo perit Turnus ꝛ Aeneas: Postea Mezentiũ interemit Ascanius: ꝛ Laurolauinium tenuit: Cuius Lauinia timẽs insidias grauida ꝯfugit ĩ siluas: ꝛ latuit in casa pastorali Tyri: ad qđ alludẽs ait: Tyrusq; pater cui regia parent Armenta: ꝛ illic enixa est filium. Sed cũ Ascanius flagraret ĩuidia vocauit nouercam: ꝛ ei cõcessit Laurolauinium. Sibi vero Albã ꝯstituit: q qm̃ sine liberis perijt: Siluio: q ꝛ ipse Ascanius dict' est suũ reliqt ĩperium. Vñ apud Liuiũ error ẽ q Ascanius Albã cõdidit. Postea Albani oẽs reges dicti sunt Siluij ab huius noĩe: sicut hodieq; Romani ĩperatores Augusti vocant̃: Aegyptij Ptolemæi: Persæ Arsacidæ: Latini Murrani: vt Murranũ hic atauos: ꝛ auorum antiqua sonantes Noĩa ꝑ regesq; actũ genus oẽ latinũ. b ¶ Pura iuuenis q nitit̃ hasta. i. sine ferro. Naȝ hoc fuit ꝓmiũ apud maiores: q tũc primũ vicisset i ꝑlio: sicut fertur ĩ libris de gẽte ppl'i Romani. c ¶ Siluius albanũ nomẽ: qa omnes Siluij ab eo dicti sunt. d ¶ Tua posthuma ꝓles: Posthumus est post humationẽ parentis creatus. Per hoc autẽ Aenean cito ostẽdit eẽ periturũ: ꝛ statim ĩfert ꝯsolationem dicens. e ¶ Quẽ tibi lõgæuo. i. deo. Aeuum enim ꝓprie æternitatis ẽ q̃ nõ nisi ĩ deos venit. Ennius: Romulus in cælo cuȝ dijs genitalibus æuũ Degit. Male aũt vindicauit vsus ꝑ quez dixit Longæuosq; senes. f ¶ Vnde: a quo: vt Genus vñ latinũ. Nã posteri eius fuerunt: q postea apud Albã regnauerunt ciuitatem. g ¶ Proximus ille procas: stãdi nõ ascẽdẽdi ordine. Nã duodecimus fuit: ꝛ Capys sextus ẽ rex Albanoꝝ. Itẽ Numitor tertiusdecimus fuit. h ¶ Si vnq̃; regnãdã acceperit albã: Aeneas Silui': ꝛ hic ostendit oẽs Albanos reges Siluios dictos. Accepit aũt a tutore: q eius ĩuasit ĩperiũ. Quod ei vix anno. lij. restituit: et rẽ historiæ plenã per trãsitum tetigit.

DON. ¶ PVRA: sine ferro: quod sit signum pacis: ꝛ non belli.

CHRI. ¶ COMMIXTVS sanguine. s. Optie dictũ: nã pater materiã nõ ꝓbet: ex q̃ fact' ꝯficiat. Nã semẽ viri spiritus sunt: q veluti artifices fœtũ ĩ materno vtero formãt ex sanguine mĩno. Itaq; semẽ artifex ẽ sanguis materia. Vñ ẽ mater dicitur q̃si materiam tradẽs: ergo qa ex viro Troiano ꝛ ex matre Itala orituri erãt italos: sanguine dixit. ¶ Siluius: ascanius ex ænea ꝛ Lauinia vxoꝛ natus ẽ: Nã Lauinia post obitum æneæ verita ascanium ex creusa natũ in siluis delicescẽs ascaniũ filiũ in illis peperit Siluiũ nominauit. Hic ascanio maiori qui albam condiderat: ꝛ sine liberis decesserat: regno successit: ꝛ ab eo reliqui albani reges siluij denominati sũt: ex hoc natus est æneas siluius: q latinũ siluiũ genuit: a quo nonnullæ coloniæ deductæ sunt: ꝛ prisci latini appellati: ex latino alba est ortus: ex alba atys: ex aty Capys: ex Capy Capetus: ex Capeto Tiberinus: a quo albula flumẽ ĩ quo submersus est Tiberinus est appellatus. Tiberin' genuit agrippã. Agrippa Romu. Siluiũ: q ictus fulmine reliquit filiũ auẽtinũ: a quo auẽtinus collis romanus est noĩatus: cũ ĩ eo sepultus esset huic successit Proca: qui numitorẽ: ꝛ amuliũ genuit: sed amulius Numitorẽ regno pepulit ꝛ filiũ interemit: ꝛ rheam siluiam virginem vestalẽ instituit: ex qua Romus ꝛ Remus nati sunt. ¶ Lõgeuo: ait Gellius Vir. apud antiquos reprehendi q nõ cõueniat longæuus: ꝛ tua posthuma proles. Nã si post mortem patris natus est: vt est in omnibus historijs: cur addidit longæuo? Sȝ Cesselius ait sñiam esse hoꝝ verboꝝ qđ viuo patre natus sit: aitq; eũ esse posthumum: qui postremo loco patre iam sene sit natus: sed huius historiæ nullum idoneũ auctorem nominat. Sulpitius vero appollinaris ait lõgæuũ pro ĩmortali poni: nam ostendit Anchises filium hunc natum iri ænea iam immortali effecto: sed aliud est longæuum: aliud perpetuum: Nec dij longæui sed ĩmortales dicuntur. Hæc Gellius possumus tñ dicere q posthuma proles nascit̃ post longæuo: eũ nascit̃ post mortem quia lõgæuus fuit.

Atqui vmbrata gerunt ciuili[a] tēpora Quercu,
Hi tibi[b] Nomētū, & Gabios, vrbēmq;[c] Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces.
Pometios, castrūmq;[d] Inui, Bolámq;, Corámq;.
Hæc tū nomina erunt, nūc[e] sūt sine noīe Terræ.
Quin[f] & Auo comitē sese mauortius addet
Romulus; Assaraci quē sanguinis Ilia mater
Educet. vidēn[g] vt geminæ[h] stēt vertice cristæ?
Et pater[i] ipse suo Superūm iā signet honore?
En huius nate auspicijs Illa[k] Inclyta[l] Roma
Imperiū[m] Terris, animos[n] æquabit Olympo.

SER. a ¶ CIVILI tēpora quercu: ciuica debuit dicere: sed mutauit: vt ꝯtra Horatius: Motus ex metello cōsule ciuicum: pro ciuile. Quercea autē coronā accipiebant qui in bello ciuem seruassent: Ideo quia ante causa vitæ in hac arbore hominib⁹ fuit: qui glandibus vescebant: vñ Ouid. i Meta. Et quæ decide rant patulæ Iouis arbore glādes: vñ iouis arbor dicit̄ q̄si ꝑ quā iuppit̄ suos aleret ppl̄os. Aliæ eni murales erāt: aliæ agonales: idest leniscat&: muralis aūt dabatur ei q primus Murū ascēdisset. b ¶ Hi tibi nomentū & gabios: Hæ ciuitates sunt priscorū Latinorum ab Albanis regibus ꝯstitutæ: quanq; Collatiā Tarquinius ꝯstituisse dicatur: qui vt erat superbus: eam ex collata pecunia cōstituit. Vnde & Collatia dicta est. Potest tamen etiam fieri vt ab Albanis fundata sit: aucta a Tarquinio: sicut supra de Tarento diximus: quod Taras fecit: auxit Phalantus. Romam etiam Romulus fecisse dicit̄: quam ante Euander condidit: vt Tunc pater euandrus romanæ cōditor arcis. c ¶ Vrbemq; fidenam: Fidenæ dicuntur sicut Thebæ: s; dixit vt Iuuenalis: Atq; vetus thebe centū iacet obruta portis. Nā varietati studet: vnde etiā pometios ait: cū dicatur numero singulari pometia. d ¶ Castrumq; inui: Vna est Italiæ ciuitas Castrum nouum dicitur. De hac autem ait Castrum Inui: idest Panos q illic colitur. Inuus autem latine appellatur: græce πᾶν. Item ἐπιάλτης græce: latine Incub⁹: idē Faunus: itē Fatuus Fatuellus. Dicit̄ autē ab ineundo passim cū omnibus alalibus. Vnde & Incubus dicitur. Castrū aūt ciuitas est. Nā castra numero plurali dicim⁹: l; legerimus in Plauto: Castrū pœnarū: qđ etiā diminutio ostēdit: Nam castellum dicimus. e ¶ Nunc sunt sine noīe terræ: atq in catalogo hinc est dicturus aliq̄s ciuitates: Sed ex ꝑsona sua ꝓoccupat. f ¶ Quin & auo comitē sese mauortius addet Romulus: Amuli⁹ et Numitor fratres fuerūt: sed Numitorē regno Amulius pepulit: etiā Iliā eius filiā sacerdotē Vestæ fecit. De hac & Marte nati Remus & Romulus: q cū adoleuissent occiso Amulio auū Numitorē in regnū reuocarūt: & cum eo vno anno regnauerūt. Postea ꝓpter angustias īperij Romā captatis augurijs cōdiderūt. Ergo auo se comitē: aut auito se iūget īperio: aut sm̄ Ennium refertur inter deos cū Aenea. Dicit nāq; Iliā fuisse filiā Aeneæ: qđ si est Aeneas auus est Romuli: vñ etiā addidit. Assaraci quē sanguinis. Nam hoc epitheton nō sine causa est introductū: qđ est prius Aeneæ. Nā Assaracus p̄r est Capyos: Capys Anchisæ: Anchises Aeneæ. g ¶ Vidēn: den nālit̄ lōga ē. Breuem tñ eā posuit secut⁹ Ennius: et adeo ē ei⁹ imutata nā: vt eā vbiq; breuis īueniat. h ¶ Geminæ stēt vertice cristæ: ōio ī oib⁹ h̄ egit Romulus: vt cū fr̄e regnare videret̄: ne se reū pricidij iudicaret: vñ oīa duplicia habuit q̄si cū fr̄e cōia: etenī ad captāda auguria palatinū Romulus tenuit: auētinū Remus: q ꝑor sex vultures vidit: post Romulus. xij. Et cū ille tpe: ille nūero de ꝯdēda vrbe certarēt: orta cōtētiōe de vrbis noīe int̄ exercitū a Romuli militib⁹ Remus occisus ē. Fabulosus aūt ē: ꝙ a fr̄e ꝑꝑ muros dr̄ īterēptus. i ¶ Et p̄r ipse suo superū iā signat honore: Merito virtutis Mars Romulū deū eē significat. Superū enī accusatiu⁹ ē singularis ab eo qđ ē supus supi. k ¶ Illa: quā tibi sæpe fata ꝓmiserūt. l ¶ Inclyta: græcū ē. Nā κλυτὸν gloriosum dicūt. m ¶ Imperiū terris: inquantū tenditur terra. n ¶ Animos æq̄bit olympo: idest magnanimitate æquabitur cælo. De hoc autē loco & Probus: & Trogus quærunt.

¶ CIVILI. t. ciuilē dixit festā pacificā: vt est laurus & oliua. DON.

¶ AVO: nūitori p̄ri rheæ: quē pulsū a fr̄e amulio: Ipse īdustria & virib⁹ suis in regnū reduxit Mauorti⁹: & qa Martis fili⁹: & qa vir bellicosus ¶ Assaraci: æneadā: Nā ex assaraco nat⁹ ē Capys ex capy anchises pater æneæ. ¶ Ilia: emphasin rh̄: Laudat aūt a fortuna: a v̄tute: a situ: a sobole. De roma aūt dictū ē in p̄io lib. Romulus: qs Romu. fuerit apđ scriptores magna ꝯtrouersia ē. nosq; multorum opiniōes ī eodē loco retulimus: sed vt ea sequamur q̄ de Rhea & Marte scribuntur: q̄ñ vulgatiora sunt & a Liuio magis illustrātur. Romu. ex Marte & rhea genitus a numine lupæ noīatus ē: q̄ñ lacte lupæ nutri it⁹ sit. & antiqui mā̄mam rumē appellarunt hinc & ruminalis ficus: sub qua expositi sunt dicta ē: q̄ñ sub ea lupæ rumen sumpserunt. CHRI. Romul⁹

Septem quæ[a] una sibi muro circūdabit Arces.
Felix prole[b] virûm: qualis[c] Berecyntia Mater
Inuehitur curru phrygias turrita[d] per vrbes
Læta Deûm partu, centū cóplexa Nepotes
Omneis Cælicolas, omneis supa alta tenentes.
Hûc gemias[e] nūc flecte acies, hác aspice gétem,
Romanósq3 tuos: hic Cæsar[f], & omnis Iuli
Progenies, magnū Cæli[g] vétura sub axem.
Hic vir[h] hic est tibi qué promitti sæpius audis
Augustus Cæsar Diuûm[i] genus: Aurea condet
Sæcula[k] qui rursus Latio regnata per arua
Saturno quōdā: sup & Garamātas[l], & Indos[m]
Proferet imperiū: iacet[n] extra sydera tellus

SER. a Septem q̄ vna sibi muro: Bene dicit vrbem Romanā septē īclusisse mōtes: & me diū tenuit. Nam grandis est inde dubitatio: & alij dicunt breues septē colliculos a Romulo inclusos: qui tamē alijs noibus appellabant: Alij volūt hos ipsos qui nunc sunt a Romulo īclusos: idest Palatinū: Quirinalem: Auētinum: Cœliū: Viminalē: Aesquilinū: & Ianicularē. Alij do volūt hos qdē fuisse: alijs tñ noibus appellatos: q̄ mutata sunt postea: vt de ol b9 reb9 legim9 fieri: sicut etiā de multis locis & fluminibus legim9: vt sæpi9 Et nomē posuit saturnia tellus. b Prole virûq3: p viro4 fortiū. c Qualis berecynthia mater: phrygia. Nā Berecynthos castellū est Phrygiæ iuxta Sangariū fluuiū: vbi mr̄ deum colit. Per hāc autē cōparationem nihil aliud ostēdit nisi Romanos duces īter deos eē referēdos. d Turrita: quia ipsa ē terra q̄ vrbes sustinet: Ideo designat ei corona cum turrib9 in capite. e Huc geminas nūc flecte acies: totū visus tuū huc dirige: & huc specialiter ītuere. f Hic Cæsar & omnis Iuli pgenies: vt Iulius a magno demissus nomē iulo. g Cæli vētura sub axem: Nā cū Augustus patri Cæsari ludos funebres exhiberet: stella crinita p diē apparuit: quā psuasiōe Augusti Cæsaris populus eē credidit. Hic Ecce dionæi pcessit cæsaris astrū. Sub axes ergo. i. ad diuinos honores. h Hic vir hic ē tibi: C littera pro duplici nō nisi in monosyllabis habet: vt Hoc erat alma parēs: p eorū scilicet priuilegiū. Vnde falsus est qd̄ Terentianus dicit eam pro metri ratione vel duplicem hēri vel simplicē. Nā si hoc esset etiā in dissyllabis p duabus haberi debuerat: quod nusq̄; inuenimus. Litteræ enī naturā seruari etiā in polisyllabis cōuenit. i Diuôm genus: Cæsaris: qui factus est deus. Dicit aūt nō solū iure adoptiōis: sed etiā psanguinitatis. Nā Actiæ fuit filius q̄ erat soror Cæsaris. Hic aūt Augustus Cæsar hoc nomē accepit a pre adoptiuo. Nā añ Octauius dictus est a patre Octauio: post Aug. Cæsar. k Sæcula qui rursus latio: Sub Saturno dicit aurea sæcula fuisse ī orbe terra4: sub Augusto tantū in Italia. l Garamātas: ppli inter Libyā & Africā iuxta κεκαυμένην. i. zonā torridā. m Indos: populi oriētis extremi. n Iacet extra sydera tellus: nulla est tellus q̄ nō subiaceat syderibus. Vñ perite addidit: Extra anni solisq̄ vias: vt ostēderet duodecim signa: in qb9 est circulus Solis. Significat aūt Maurorum æthiopiā: vbi ē atlas: de q̄ ait Lucanus: Aethiopūq̄; solus qd̄ nō premeretur ab vlla Signiferi regiōe poli nisi poplite lapso Vltia curuati pcederet vngula tauri.

DON. NIHIL in his versib9 memoria dignus apud Donatus īuenies: nisi q̄ ait vir hic ad similitudinē Saturni regnabit: ex quo illud videt astruere q̄ fœlicitas regnādi generis ei9 attributa videat. Sup & g. & i. Faciet id qd̄ Satur. in Italia: atq̄; insuper placabit ipsum orbem.

CHRI. HVC Geminas: captat attentionē. q. d. sunt digni qui aspiciantur. Viden. vides ne coniūcū est: vt a ne dictione interrogatiua remoueat e & dictioni antecedenti adiungatur n hic est pyrrhin cōnubia. s. pro pyrrhine. Cristæ: galloru gallinaceorū dicunt: & deinde a similitudine ornatus qui īminet galeis crista dr̄: vt Cristaq; insignis e. Sub honore: excellētia rei militaris: q honor pprius est martis. Alij suo. i. diuino q̄ referendus sit īter deos. Septem: Non qa vrbs a romulo ædificata amplecteret tūc septē colles: sed q̄ deinde sua magnitudine esset complexura. Berecynthia: de hac dea alibi. Iuli: dieresis est: vt sint tres syllabæ. Augustus hic ī domū iuliorū nō natura: sed adoptiōe venit: fuit enī nepos. C. Cæsaris ex Octauia sorore. Garamātas: extremi sunt populi africæ supra psyllos ad austrū vergētes sol solitudinibus a reliquorū mortaliū cōmertio discreti: armis carent: aspectū holum refugiunt: Romanis nunq̄; subditi neq; bello tentati vsq; ad vespasianū. Mira aūt auxesis: nā si Saturnus ī maxima fama est: qa in latio regnauit: in quāta erit hic q oēm sibi terram adiunxit. Nā legatio quoq; indo4 ad Octauianū venit. amicitiāq; petijt. Aurea Sæcula: nam neq; trāquillior neq; ad lōgius tempus durans pax fuit q̄; illa q̄ sub augusto extitit. Saturno: de cuius planetæ sæculo diximus in Buc.

TORQVET:

Extra Anni, Solísq3 vias, vbi cælifer Atlas
Axé humero torquet[a] stellis ardétibus aptum[b].
Huius in aduétu iã3[c] nũc ⁊ Caspia regna
Respõsis horrét Diuũm, ⁊ Mæotica[d] tellus,
Et septé[f] gemini turbant[e] trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantũ telluris obiuit
Fixerit[g] Aeripedem Ceruá licet, aut Erymãthi[h]
Placarit nemora, ⁊ Lernã[i] tremefecerit arcu.
Nec qui pãpineis victor iuga flectit habenis
Liber agens celso Nysæ[k] de vertice Tigres.
Et dubitamus[l] adhuc virtutem extẽdere factis?
Aut metus[m] Ausonia prohibet cõsistere terra?
Quis[n] procul ille auté ramis insignis Oliuæ
Sacra ferẽs? nosco crines, incanáq3 menta
Regis romani, primã qui legibus vrbem
Fundabit, Curibus paruis, ⁊ paupere terra
Missus in imperiũ magnũ cui deide subibit,

SER. a ¶ TORQUET: sustinet. b ¶ Aptũ: vicinũ: vt diximus supra. c ¶ Iã nunc ⁊ caspia regna: fines Assyriorũ: in qbus sunt πύλαι caspiæ. Quod aũt dicit verũ est. Nã ⁊ Suetonius ait I vita Cæsaris respõsa esse data p totũ orbẽ3 nasci inuictũ ĩperatoré. d ¶ Mæotica tellus: scythica tellus: cuius palus é mæotis. e ¶ Turbãt: turbantur: f ¶ Septé gemini: auté septem fluũ. g ¶ Fixerit æripedé ceruã: pro aeripedé. Vicit aute3 cerinitĩ3 ceruã dictã a loco. Fixerit auté strauerit: delassauerit: vel q̃si telo fixisset: non ita esset laudabile. h ¶ Erymãthi: mons arcadiæ: vbi aper ferocissim⁹ fuit. i ¶ Lernã3 tremefecerit arcu: p hydra paludem ipsã3 posuit: ⁊ ĩtelligam⁹ eam añ sagittis fuisse ɔfixam: post exsectã ⁊ adustam. k ¶ Nysæ de vertice: mons é Indiæ de quo loquit: cæter⁊ é ⁊ Nysæ ciuitas in mõte Parnasso: in qua Liber colit: vñ Nysæus dictus est. l ¶ Et dubitam⁹: p dubitas: miscuit personã suã: é aũt sensus: Cũ sit tibi tãta pparata posteritas dubitas ṽtute3 factis extendere. i. gloriã ab eo qđ p̃cedit id qđ sequit: nã e ṽtute gloria nascit. m ¶ Aut metus: aut é aliquis timor: qui te a regnis Italiæ reuocet. n ¶ Quis pcul ille aũt: Nũc redit ad Romanos reges: q septé fuerunt Romulus: Numa Põpilius: Tullus Hostilius: Ancus Marcus: Tarquinius Priscus: Seruius Tullius: Tarquinius superbus. Mira aũt vtitur phantasia: vt quasi ostẽdat se nõ agnoscere eũ qui de gente Romana non fuerat. Romulo eni3 mortuo cum anno senatus regnasset per decurias qđ tẽpus inter regnũ dictũ est tediosum visum est: ⁊ quæsitus est rex. Sed cum in vrbe nullus idoneus esset inuentus: orta est bona Pompilij fama: q esset apud Cures ciuitate3 Sabinorũ. Rogatus itaq3 per legatos accepit ĩperiũ: q ferociã populi a bellis ad sacra cõtulit. Vñ etiã Numa dictus é ἀπὸ τῶν νόμων. Hic etiam canus fuit a prima ætate: ad quod alludens ait: Incanaq3 menta. Item propter sacerdotiũ: Ramis insignis oliuæ.

a ¶ ANNI ⁊ so. annũ p nocte: solé pro luce DON. posuit: vult ergo aliquid vlterius etia3 poeta quod sol nesciat: ⁊ mũdus excludat. Ergo melius cæsar q ad tñ spaciũ imperium pferret q Satur. q g in sola regnauit Italia. ¶ Nec ve. al. nũc cõparat illum Herculi: deide libero patri: q ambo plurima loca superarunt. Laudat ergo alios: vi potioré Cæsaré faciat. Sic assentator ille Terentianus gnato cũ dictũ eét. Magnas vero gratias thays mihi: rñdit ingentes: vt æstimationé audẽtius assentatione superet: nã si magnas rñdisset: nõ pmerebatur patronium. Et dubia fuit ornamenti quo impelleret filium ne frangeretur tarditate veniendi. ¶ Quis p. il. vi. multa dat signa: vt cognoscat in multitudine. Magna aũt laus: vt per modicas vires ad magnũ tẽdat ipium.

¶ EXTRA solis anniq3. i. extra zodiaci circulũ per qué est via solis: a quo cõficitur annus: sed nulla pars terræ est q extra zodiacu3 sit. Ergo extra. i. pœne extra: qđ euenit æthiopiæ mauro⁊: vt docet Ser. Rñsis: nã ⁊ Quin. in tertio li. in laudibus hoĩum etia3 oracula ponit. ¶ Mæotica: Scythia a mæoti palude. ¶ Nili septem gemini: qui erumpit in mare per septeni hostia. ¶ Nilus mediam ægyptum secans vsq3 cercasorũ vrbe3 vnus fluit. Deinde in tres partes diuiditur: quaru3 vna versus auroram fertur: quod hos pelusiũ vocatur: Altera ad hesperum vergens hos Canopicum dicitur. Media vero q recto cursu fluit eam ægypti partem intersecat: quam deltam vocant. Dicit auté eos sebeniticum: Hoc aũt non natura: sed regũ opa I plura ora diuisum é. Nã hoc saiticũ illud mẽdesium: aliud molbitiniũ ⁊ bucolicũ dicitur. Alcides optie cõpatiõe illũ extollit: nã ait Cice. é et cũ cæteris pstãtibus viris cõpatio in laudatiõe pclara. ¶ Ceruã. hæc in mænalo mõte fuit æreis pedib⁹: ⁊ aureis cornib⁹: ⁊ oĩno velocissima: quã tñ cursu supauit Hercules. Volũt ceruã p metu positã: quã Hercules. i. vir fortis oĩno supat. ¶ Erymãthi: mõs é I arca. CHRI.

dia:ī quo Hercules aprū domuit:⁊ viuū ad Eurystheū detulit. ¶ Liber:nō Bœotic':sȝ ægyptius q auctore Eusebio regnante Danao floruit:⁊ in India vrbē Nisam ꝯdidit:anno mūdi xxix.supra tria milia ⁊ septigentos. Idem affirmat Stra. Curtius aūt hāc ab Alexā. obsessam:⁊ tādē sese niseos illi dedidisse:seq; a Libero cōditos affirmasse refert. Est hæc vrbs sita ī radicib' mōtis quē nieron appellāt:⁊ qa mero græce femur significat fortasse fabulati sūt poetæ Bacchū añ tp̄s e mſ̄is vtero eductū femori Iouis assutū fuisse:q̄; uis ego hoc figmētū ad rē physicā:vt alibi dixi libētius retuleri. Diodo. ꝑterea scri. Bacchū a nymphis apud nisam arabiæ vrbē nutritū fuisse:⁊ a nisa:⁊ ioue p̄re quē græci δία appellāt vocatū esse Dionysiū ⁊ tertia nisa ī Helicone bœotiæ mōte:vt refert Stra. ¶ Incanaq;.m. Numā pōpilium notat:q curib' vrbe sabinoꝝ oriundus oī religione:⁊ pietate:prudētiaq;:⁊ iustitia singularis adeo īsignis fuit:vt seq̄ntia sæcula illū Pythagoræ discipulū q Tullo regnāte fuit crediderit: sed fuit nō tā artibus peregrinis īstruct' q̄; disciplina tetrica ac tristi veterū sabinorū. Populū ad studia pacis trāstulit:⁊ vt illū sub metu religionis ꝯtineret multa sacra īuenit:q̄ fingebat a nympha Egeria accipe:annū ad cursus lunæ.xij.mēsib' finiuit:Ioui Marti ⁊ Quiri. flamines īstituit. Virgīes. Vestæ legit.xij:salios Marti īstituit:q ancylia ferrēt. Lucū ī quo cū egeria sine arbitris loq fingebāt musis dicauit. In eodē luco soli fidei sacrariū statuit ī quo manu ad digitos īuoluta sacrificabat:regnauit ann.xliij. cū vixisset supra.lxxx. dissolutusq̄; ē senectute ꝑmanēte eodē ingenio donec fuit in vita:quo olī fuerat. Fuit lex Numæ q̄ si pater filio vxorē ducere ꝑmitteret nō amplius hēret ꝑtātē filij vēdendi. Cū Romuli lex ꝑtātē p̄ri in filiū ꝑ oē tp̄s cōcederet verberādi:vēdēdi:⁊ occidēdi:vt ait Diony. halicar. Tullus Hostili' originē duxit ex medula vrbe olī cōdita ab albanis:sed Romu. illā fœdere suscipiēs coloniā romanorū fecit ī hac fuit nobilitate:⁊ diuitijs īsignis Tullus q Romā cōmigrās vxorē duxit Ser. fi. Sabinā mulierē:q̄ gentilibus fœminis ꝑsuasit:vt īter viros:⁊ patres de concordia agerent. Hic igit sub Romu. fortiter dimicās in bello sabino extinctus est. Ex eo relictus filius. Tullus hunc regē genuit:q fuit vir prōptus ⁊ alacer. Rex est factus scdo anno. vij.⁊.xx. olimpiadis. Fuit ꝑter cæteros liberalis:n.ī q̄cq̄d agri. Romu. bello sabino susceperat ⁊ Numa eius fructus in rē diuinā:⁊ domesticū sumptū cōuertebat.

SER. a ¶ OCIA q rūpet patriæ: De hoc Liui': Hic nō solū ꝓximo regi dissimilis:sȝ ferocior ēt q̄; Romulus fuit.

Ocia[a] qui rumpet patriæ, resideʃq;[b] mouebit
Tullus in arma viros, ⁊ iā desueta[c] triumphis
Agmina quē iuxta sequitur iactātior[d] Ancus.
Nūc quoq; iā nimiū gaudēs popularib' auris[e].

b ¶ Residesociosos:nimiū sedētes. c ¶ Desueta:a ꝯsuetudine triūphandi dissuescētia. d ¶ Iactātior ancus:amās ppl'i fauores:hic hostiā fecit:Ancus āt dict' ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος: idest a cubito:quem incuruum habuisse dicitur. e ¶ Auris:fauoribus. Vnde etiā aurarij dicuntur fautores.

DON. ¶ IACTANTIOR:iactat se q̄sq̄s plurimū sibi arrogat. ¶ Po.a.hi sunt fauores populi: quos nō q̄runt sapiētes.

CHRI. ¶ TVLLVS:iis ciuib' q nullā sortē hēbāt diuidi iussit p̄rna hēditate ad id sibi sufficiente: extinctus ē cū regnasset annos duos ad.xxx. absumpt' cū vniuersa familia igne q̄ domus sua īuoluta ꝯflagrauit:siue id dolo Anc' Marti' pauerit dolēs filios Tulli ī regno successuros cū ipse ex filia Nūæ nepos ꝑuat' degeret: siue q̄d magis credidit Diony. halicar. fulmē domū ꝑcusserit. Marcus cognomīe Ancus successit Tullo āno scdo. xxxiiij. olympiadis q plæraq; sacraq; a Nūa auo m̄rno īstituta:cuȝ illa neglecta videret reuocauit:⁊ cultores agroꝝ pp opulēti ī negligētiores aīaduertens ad ātiquā diligēti.ā cōpulit. Eadēq; pacis cupiditas fuit q̄ fuerat nūæ:sȝ nō eadē fortūa:nā ⁊ latini ⁊ Sabini sæpi' eū suadētes ad bellū cōpulerūt: quapp sua sapia ac fortitudīe multos ōbellauit:⁊ mira q̄d.ī clemētia victos suauit:⁊ nōnullos ppl'os romā traduxit:illisq; locū ī vrbe hītādū tradidit regnauit ānos.iiij.ac.xx. vrbē relinq̄ns potētiorē q̄; īuēit:Successitq; Tar. huic p̄r fuēat Demarat' corynthi' ex bacchiadū familia. Hic cū naui oneraria ꝓpis mercib' onusta ī ethruriā vēit fœliciq; vtēs mercatura:⁊ ethruscoꝝ ī græciā ⁊ græcoꝝ ī italiā trāsferēs merces ad sūmas diuitias ꝑuēit:⁊ cū tyrānis Cypseli bacchiadū factōi īstaret:p̄rīā pp metū ꝓso reliq̄t:⁊ Tarq̄nijs vrbe ethruriæ opulenta dōiciliū ꝯstituit. Suscepit duos filios q̄s ethruscis noīb' appellās:alteꝝ Arūtē:alteꝝ Lucūonē nūcupauit:⁊ græca ethruscaq; discipl'a erudiuit:sȝ mōtuo Dēarato:atq; arūte sol' Lucūo p̄rimōiū accepit:⁊ cū ī ea vrbe:qa ꝑegrin' eēt maiorib' honorib' nō dignaret:audiretq; Rōæ ēt extnis honores dari illuc ꝯtēdit maxīe adortāte Tanaq̄le ei' vxore q̄ ethrusca discipl'a ībuta maxīos illuc honores illū assecutuꝝ esse ꝑdixit. Romæq; ciuis fact' sibi ꝓ lucūone Luciū nomē posuit:⁊ Tarq̄nū ab vrbe vn̄ venerat:se cognominauit. Hic Anco successit: Multaq; egregia domi militiæq; facinora edidit. Octogenari' āt fact' ab anci filijs dolose occidit.

¶ VIS ⁊

Numa Pōpilius

Vis a & Tarquinos reges: animámqȝ superbam
Vltoris b Bruti, fascésq; videre receptos?
Consulis imperiũ hic Primus, sæuásqȝ c secures
Accipiet, Natósqȝ pater noua bella mouẽtes
Ad poenã pulchra d pro Libertate vocabit
Infelix. vtcunqȝ e ferẽt ea fata Minores.

SER. a ¶ VIS & tarquinios reges: animãq; superbã: vnus enim de Tarquinijs fuit superbus. b ¶ Vltoris bruti: Vis videre etiã vltoris Bruti fasces receptos. Historia aũt hoc habet. Tarquinius ob multa quidẽ superbus ẽ dict⁹: pcipue tamen ob hãc causas. Mandauit aliquã Sexto filio: q minimus ex tribus erat: vt patris in se sæuitiã intolerabilẽ conquerẽs Gabios trãsfugeret: quo cum venisset & superbiã patris ab alienis in suos versam diceret: nihil vsq; sibi tutũ: nisi apud hostẽ Tarquinij patris credidisse: multisq; in Gabinorũ fraudẽ simulatis: dux ad vltimus belli cõtra patrẽ legit. Itaq; plijs quibusdam feliciter gestis: cũ tantã charitatem ab oĩbus adeptus foret: vt nõ pater Tarquinius potentior Romæ ꝙ filius Gabijs eẽt. Satis iã virĩũ ad conatus sibi collectũ existimãs: ex suis vnũ satellitẽ sciscitatũ ad patrẽ Romam mittit qd iã se facere vellet: Quod cũ Tarquinio satelles renũciasset: rex ipse, quia dubiæ fidei nuncius videbat: nihil voce rñdit: s; deambulãs cũ virga ĩ hortis velut deliberabũdus capita decussit papauerũ: vt ea re p satellitẽ renunciata filius qd fieri vellet agnosceret. Et primores ciuitatis quoquo mõ interimeret: qd & ab eo factũ ẽ. Huius filius viciauit nobilissimã matronã Lucretiã: qd illa dolẽs se interemit: tũc eius auunculus Brutus rapto ex eius corpore gladio pcessit ad ppłm: & de hac re concionatus est. Tũc oĩbus placuit ne reciperet rex q tũc ardeaȝ expugnabat. Quo facto Tarqnius se cũ illis ad Porsenaȝ regẽ Thusciæ ɔtulit: & bellũ gessit grauissimuȝ ɔtra populũ Romanũ. Tunc duo creati sunt consules Brutus & Tricipitinus pater Lucretiæ: iste & Tarquinius dicebat: ob quod soluȝ est vrbæ pulsus: & ĩ eius locũ surrogatus ẽ Valerius Publicola: quo mortuo item alter ẽ factus: & alter similiter: qd cernẽs tediosum esse Virgilius solũ Brutum posuit: qui annum solus ĩpleuit. Sed Bruti filij erant amici filijs Tarqnij: cũ qbus cũ inissent ɔsiliũ: vt per noctẽ eos intromitterent: pditi sunt a seruo Vidicio: & a pře ĩterẽpti sunt. Ideo ergo vltoris s & libertatis publicæ: & Lucretiæ pudoris. c ¶ Sæuasq; secures: q̃ sæuierũt ẽt ɔtra liberos. d ¶ Pulchra p libertate: Ingẽti arte loqtur consideratiõe psonarũ: Factuȝ enĩ laudat dicens Pulchra pro libertate: personã vitupe rat. e ¶ Vtcunq; ferent ea fata minores: etiã si lauderis a posteris nõ extorquere debet viȝ naturæ amor patriæ.

DON. ¶ SCÆVAS q; secures. ¶ Infœlix ꝙuis ob cõmodum publicũ te laudẽt: tamen infœlix erit ppter natos cæsos.

CHRI. ¶ SECVRES: Fasces virgarũ in qbus ĩclusæ essent secures. Fiebãt aũt fasces ex betula gallica arbore candidissima: s; & ĩ hoc loco qd de insignibus magratuũ sentiat Diony. halycar. Breuiter apiaȝ. Victis a Tarqnio ethruscis eo bello qd nouẽ annis cuȝ illis gessit: ꝙuis illos liberos reliqrit: tñ ipsi tãquã victi Insignia eoꝝ principat⁹ regi attulerũt: qbus ipse suos reges adornabãt coronã: aureã sellã: eburneũ sceptrũ hñs supra caput aqlã: tunicã purpureã cum signis aureis; Amictũ purpureũ variũ: q̃les lydoꝝ psarũq; reges ferebãt pter ꝙ; qd nõ sunt figura q̃drãgulari: vt sunt illi: sed semicirculari. Talia autẽ vestimẽta romani togas: græci tebenũ vocãt. Tulerũt etiaȝ: vt qbusdã historicis placet xij. secures q̃ ex vrbibus singulis singulas sumebant: Mos. n. erat ethruscis vnicuiq; regi lictorẽ vnũ anteire fascẽ virgarũ ĩ quo ĩclusa esset securis ferẽtẽ. Si vero fieret cõis oĩuȝ ciuitatũ exercit⁹. xij. illas secures vni illi tradebãt: q dux factus esset omniũ copiaꝝ. Alij dñt alios quoq; reges romanos ante ea. xij. lictoribus fasces ferẽtibus ornatos incessisse: moréq; hũc Romulũ ĩstituisse. Tñ nihil phibet ĩsignia fuisse ethruscoꝝ: & ea simul cũ reliqs tũc fuisse ad Tarquinũ lata: sed nũc quoq; sceptro: & diademate Romani donant reges. Cũ volunt illos cõfirmare: hæc igit accipiẽs Tarq. cognitionẽ eius reiecit ad senatũ: & ad populũ. At illi decreuerũt illa esse accipienda. Sicq; & ipse & reliq post eũ reges coronam tulerunt aureaȝ: & vestẽ purpureã pictã: & sceptrũ eburneũ astãtibus. xij. lictoribus: q etiaȝ illos euntes anteibãt: & in sella sedebãt eburnea ius dicturi. Idẽ mos & ɔsulib⁹ mãsit pter coronã aureã: & vestẽ purpureã pictã. Hæc enĩ vt res inuidiosa ablata sunt illis: nisi cuȝ victores triũphabant: hæc Diony. at Macro. refert tullus Hostiliũ tertium romanorũ regẽ debellatis ethruscis sellam curulẽ: lictores togã pictã: & ptextã ĩsignia magratuũ ethruscorũ ad romanos transtulisse: sed ptextã illo tẽpore puerilẽ ætatẽ nõ vsurpasse: sed Tarquinium priscũ cũ sabinos superasset filiũ. xiiij an. natũ qm hostẽ pcussisset: & p cõtione laudasse: & bulla aurea qd gestamẽ pri⁹ triũphantiũ erat: & ptexta q̃ sola magrat⁹ vtebant ĩsignisse: In bulla. n. triũphãtes gustabãt ĩclusa remedia ɔtra ĩuidiã validissima. Hinc mos

Insignia Magistratuũ Romanorum

fuit: vt ꝓtexta ⁊ bulla pueri vterent̃. Alij dicūt Tarquīū instituisse ad ornatū īgenuoꝝ puerorū: vt pueri ꝓtexta: ⁊ bulla vterent̃: Sed ii dūtaxat quoꝝ p̄res curulē magistratum gesserāt: Cæteris aūt vsq; ad eos: quoꝝ p̄res equo iusta stipēdia meruissent sola ꝓtexta ꝯcessa ē. ☞ Libertinis ⁊ ꝑegrinis vti ꝓtexta nō licebat. Deinde cū in scd̃o bello punico īstitutū eēt: vt ī eo sacrificio qđ ex collatis pecunijs faciundū eēt libertinæ quoq;: sed ille solæ q̃ lōga vestæ vterent̃ pecuniā ꝯferrēt ꝯcessum ē: vt libertinorū filij: q ex iusta m̄re ꝯcepti essent: ꝓtexta vterētur: ⁊ lorū ꝓ bulla ī collo ferrēt. Natos. L. Iunius Brut⁹ filios habuit Titū ⁊ Tyberiū: hos Brutus ex vxore sua sorore Vitellioꝝ sustulerat: sed cū vitelli ꝯtra rēpu. de reducēdis regib⁹ coniurassent: sua auctoritate filios: Bruti qbus auunculi erāt: in eandē ꝯiurationē traxerūt mox cōiuratione ꝑ seruū patefacta: Brutus qui tūc cōsul erat filios ac reliquos ꝯiuratos verberibus cedi: ⁊ securi ꝑcuti iussit. ☞ Infœlix: fuit qdem dignus laude Brutus q patriæ libertates filijs ꝓposuerit: sed ⁊ si vir optimus tñ infœlix: q in eam calamitatē inciderit: vt filios necare coactus sit. Ergo hominis virtutē laudat: fortunā vituperat.

SER.

Vincet amor Patriæ, laudúmq; imēsa cupído.
Qui Decios[a]; Drusósq;[b] ꝓcul; sæuúmq;[c] securi
Aspice Torquatū, ⁊ referētem[d] signa Camillum.
Illæ aūt paribus quas fúlgere[e] cernis in armis
Cōcordes Animæ nunc, ⁊ duz[f] nocte premunt̃,
Heu quātum it̄er se bellū, si lumina vitæ
Attigerit, quantas Acies, stragémq; ciebunt.
Aggeribus[g] Socer alpinis atq; arce[h] Monœci
Descēdēs, Gener aduersis[i] instructus Eois.
Ne pueri, ne tāta animis assuescite[k] bella.
Neu Patriæ validas ī viscera vertite vires.

a ☙ QUIN Decios: qnimmo Decios respice: hi duo fuerūt q Mures dicti sunt: pater ⁊ filius: hoꝝ alter se bello gallico: alter samnitico vouit pro republica: cum terra et mari vniuersus bello vellēt exercitum perdere. b ☞ Drusosq; ꝓcul: ⁊ hi duo fuerūt: horū ꝑor vicit Hasdrubalē: Liui⁹ Drusus Salinator: alter est filius liuiæ vxoris Augusti. c ☞ Sæuūq; securi Aspice torquatū: Hic Gallū quēdā singulari certamine supauit: ⁊ eius sibi torquē īposuit: vñ ⁊ nomen accepit. Hic ad vrbē ꝑgens ꝑcepit filio vt tātū castra tueret̃: ille nacta occasiōe victoriam cōsecutus est. Reuersus postea pater laudauit fortunā populi Romani: sed filium vt dicit Liuius fustuario necauit. Sæuū ergo iure occidendi: nō ferri genere: nā securi non aīaduertit in filium. d ☞ Referentem signa camillū: Brenno duce Galli apud Alliā fluuium deletis legionib⁹ euerterūt vrbē Romanam absq; capitolio: ꝓ quo īmensam pecuniā acceperūt. Tunc Camillus absens dictator est factus: cū diu esset apud Ardeā ī exilio propter veientanā prædam non æquo iure diuisam: ⁊ Gallos iam abeuntes secutus est: quibus interemptis aurum omne recepit: et signa qđ cum illic appendisset ciuitati nomē dedit. Nam pisaurus dicitur: ꝙ illic aurū pensatum est. Post hoc tamen factū redijt in exilium: vnde rogatus reuersus est. e ☞ Fulgere: ab eo quod est fulgo fulgis accentum ī prima. f ☞ Et dum nocte premuntur: bene allusit. Nā dū pauperes fuerūt: concordes manserunt: ⁊ concordiā in humilitate tenuerunt: cū nobilitate vo in bella venerunt. g ☞ Aggeribus socer alpinis: a munimentis alpium. Hæc enim Italiæ murorum exhibent vicē. Socer vo quia Pompeius habuit Iuliam filiam Cæsaris: quæ ī partu perijt. Vnde etiam isti facile ī bella venerūt: vñ Lucanus Morte tua discussa fides: bellumq; mouere Permissum est ducibus. h ☞ Arce monœci: de Liguria: vbi est portus Monœci Herculis. Dictus est autem μόνοικος vel ꝙ pulsis omnib⁹ illic solus habitauit: vel ꝙ in eius templo nunq̃; aliquis deorū simul colitur: Sicut in Iouis Minerua ⁊ Iuno: ī Veneris Cupido. i ☞ Aduersis instructus eois: Orientis enim auxilijs vsus est. k ☞ Assuescite bella: mire dictum est. Ab ipsis enim quasi consuetudinem fecit populus Romanus bellorum ciuiliū. Octies eniz gesta sunt: Tera Cæsare contra Pompeianum in Thessalia. Item contra eius filium magnum ī Hispania. Item cōtra Iubam ⁊ Catonē ī Africa. Mortuo Cæsare ab Augusto cōtra Cassiū ⁊ Brutus in Philippis ciuitate Thessaliæ. Cōtra Lucium Antonium Perusij. Cōtra Marcum Antonium ⁊ Cleopatram in Epiro: et Sextum Pompeium in Sicilia.

DON. ☙ PVERI: nā quisq; cū nascit̃ puer est. Tanq̃; aūt optimus pater recte consulit posteris: eosq; sapienter admonet.

CHRI. ☙ DRVSOS: drusum ītelligit q Scordiscos gentē thraciæ efferatā repssit potiusq; eū q in ꝓmulgatione legis agrariæ magna īcendia belli ciuilis reliqt. ☞ Torquatū: erat bellū cū latinis graue ⁊ piculosus: qppe cū ⁊ mores: ⁊ arma: ⁊ virt⁹ cū romanis par esset: Consules edixerāt ne qs extra ordinē pugnaret. Titus autem mallius ꝯsulis filius a Metio equite tusculano ad singulare certamen ꝓuocatus siue pudore:

due pudore: aut ira: recusare ꝓhibitus: accessit ac superauit. Mallius aũt consul in ꝯtione quã do inquit Malli spreto cõsulari impio eo me impulisti: vt aut meoꝝ aut rei publicæ obliui scendum sit: nos potius delicto nr̃o plectamur q̃ resp. suo dãno nr̃a peccata luat. Triste exẽ plum: sed in posteꝝ salubre iuuentuti erimus. Deinde securi filiũ ꝑcuti iussit: ait Liui. l. viij.

Tuq;[a] prior, tu parce, genus q ducis Olympo.
Proiice tela manu sanguis meus.
Ille triumphata[b] Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum cæsis insignis Achiuis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniásq; Mycenas.
Ipsúmq;[c] Aeacidẽ, genus armipotẽtis Achilli
Vltus[d] auos Troiæ, tẽpla & temerata Mineruæ.
Quis te magne[e] Cato tacitũ? aut te Cosse[f] relinq̃t?
Quis gracchi[g] genus? aut geminos duo fulmia belli

SER. a ¶ TVq; prior tu parce: Cæsari dicit: quem clementẽ circa Põpeianos legimus: cui vult hoc esse mã datũ: licet Luc. dicit Cæsar in arma furens nullas nisi sanguine fuso Gaudet habere vias: item gaudet tñ esse timori: tã magno populis & se nõ mallet amari. b ¶ Ille triumphata: Mumiũ significat. c ¶ Ipsumq; æaciden: necesse est: vt ille subaudiamus. Pyrrhũ enim quem æaciden dicit Curius & Fabricius vicerunt ferẽtem Tarentinis auxilium. Hic postea fugit in græciam: & illic occisus est. Nam cum Argos obsideret ictu tegulæ periit. Argos vo & Mycenas alii vicerũt. Qu. Metellus & Mumius. d ¶ Vltus auos: aut distinguendum est: vt sit troiæ Mineruæ pro troianæ: principale pro deriuatiuo: aut certe auos Troiæ: non quos Troia habuit auos: sed qui de Troia fuerũt. i. auos Troianoꝝ. e ¶ Magne Cato: Censorinum dicit: qui scripsit historias multas: & ẽt multa bella confecit. Nã vticensem præsente Augusto: contra quẽ pater eius dimicauit: & anticatões scripsit laudare nõ poterat. Supra aũt Mineruæ templa temerata ꝑ stuprũ Cassandræ dicit. f ¶ Cosse relinquat? Cossus tribunus militaris fuit: Hic Lartem Tolumniũ a loco dictum occidit: & opima spolia reuocauit. Erit aũt nominatiuus hic lar huius lartis. g ¶ Quis gracchi genus: Gracchos seditiosos cõstat fuisse: nobiles tamẽ genere. Nãq; per Corneliam nepotes Scipionis Africani fuerunt. Vnde Iuuenalis ad eã Tolle tuum ꝓcor Annibalem: victumq; Syphacem. Ergo Scipiones dicit ꝑ Gracchi genus: Duo autem fuerunt: maior Africanus: Aemilianus minor: q obsidione Carthaginis ab Italia reuocauit Annibalem.

DON. ¶ VLTVS. a. te vehementer reficit animus filii interitũ græciæ: & vltionẽ troiæ promittens. Atq; hic enim addit transitus quidã ne vna & continua narratio tediosa sit. hinc enĩ generibus varietas nascitur: & quasi noua initia aliarum narrationum fiunt.

CHRI. ¶ TRIVMphata. l. Mumiũ ĩtelligit Hic cũ acheis: & bœotiis: & chalcidensibus pugnans ad Istmon vicit totamq; achaiã in potestatẽ po. ro. redegit. ¶ Corinthũ ex. S. C. diruit ga ibi romanorũ legati violati fuerant. Thebas qq; & chalcide: quia auxilio achæis fuerãt diruit. Vir adeo abstinẽs: vt ex tot opib' ornamẽtisq; q̃ ꝑdiues corinthus habuit nihil sibi sumpserit. In triũpho suo magnã vim signorũ æreorum ac marmoreorum ac pictaꝝ tabularum tulit. ¶ Aeacidẽ. Aeacus auctor huius familiæ fuit Iouis fili. ex Aegina Asopi filia: isti igitur peleũ genuerunt: & ipse achilles summis laudibus ab Home. celebratus: Ex hoc natus est Pyrrhus: qui & Neoptolemus est appellatus. Ex eadem familia longa successione natus est Pyrrhus epirotarum rex. Iginus tñ in hoc loco remouendum censuit. Eruet ille argos si sequitur ipsumq; æacidẽ. Nam & in illo posset esse cã quod. L. Mumius qui vicit achaiam vicisset argos: & micenas eiusdem ditionis vrbes: ſꝫ hoc ipsumq; æacidẽ delendum est. Et si superuixisset Vir. deleuisset: quia nullo pacto ꝯuenit. L. Mumii cum ætate curii: sed q̃so cur nõ põt sic legi. Ille triumphata. s. nã. L. Mumius deinde eũ dicit ipsum æacidẽ intelligamus ille alius. s. Curius: Nam multo obscurior est in Buc. Quid loquar aut scyllã nisi quã fama secuta est Candida succinctã latrantibus inguina mõs: Et tñ procedit s̃nĩa: Quid loquar aut scyllã nisi an aliã scyllam quã fama secuta est. ¶ Armipotẽtis: nam Home. illũ omnium græcoꝝ fortissimus scribit. ¶ Magne cato: si de censorino loqtur iure magnus appellat: nam s̃nĩa oĩum tribus maximis reb' excelluit. Maximus. n. orator: maximus imperator: maximus senator fuit. Inuidia inimicorũ quater ac q̃dragies accusatus semꝑ absolutus est: hic Tusculi natus fuit: & in ciuitatem receptus principiũ portiæ familiæ ꝑstitit. Duas habuit vxores: ex prima habuit filius qui ꝑtor designatus viuo pr̃e mortuus est: & egregios de iuris disciplina libros reliquit. Huius filius fuit. M. Cato cognominatus. Nepos orator satis vehemẽs: & cuius Qu. Martio rege in aphrica defunctus est. Qui & filium habuit qui ædilis: & prætor factus in gallia narbonensi est defunctus: Ex secunda vxore: quæ Soloni clientis sua filia fuit: duos sustulit filios. L. et. M. Catonem ex. M.

Catone natus est. M. Cuticensis olum virtutū exemplar. Cuius filius. M. Cato cū Bruto in ꝓlio philippēsi occisus est. Portia familia: vt apparet in nono macedonici belli libro plebeia erat. Gracchi. T. Gracchus bis cōsul: bis triumphator: bis censor: Cornelia africani maioris filiam vxoré habuit quā adeo dilexit: vt eius salutē suæ ꝓposuerit: ⁊ ipsa eo mortuo nuptias Ptolomæi ægyptiorum regis contempsit. T. ⁊. C. Gracchos filios oratores excellentissimos reddit. In Tito aspectus: ⁊ ingenium humanitatis apparuit. C. asper ⁊ concitatus fuit. Ambo q̄uis diuersis tp̄ibus cum agrariam legē aduersante senatu ferre tentarent cæsi sunt.

Scipiadas[a] cladē[b] Libyæ: paruóq; potentem
Fabricium[c]: vel te sulco Serrane[d] serentem.
Quó fessum[e] rapitis Fabij: tu Maximus ille es
Vnus qui nobis cunctando restituis rem.

SER. a ¶ SCIPIADAS: hi gemini fratres fuerūt: qui cum fortissime dimicarent in Hispania apud Carthaginem nouam: q̄ Spartaria dicitur: interempti sunt: quorum alter pater: alter patruus Scipionis Africani maioris fuerunt. b ¶ Cladē Libyæ: Scipiones Africanos duos maiorē ⁊ minorem: quorum alter vicit Carthaginē: alter deleuit. c ¶ Fabricium: paupertate gloriosum. hic est q respōdit legatis Samnitū aurum sibi offerētibus Romanos non aurū habere velle: sed habētibus aurū imperare. d ¶ Serrane serentē: Attilius quidā senator fuit: q cum agrum suum coleret: euocatus ꝓpter virtutem meruit dictaturā. Serranus āt a serēdo dictus est. e ¶ Quo fessum rapitis Fabij: Cur me o Fabii fessum ad vestrā narrationem: aut certe fessum tristē: vt Ter fessus valde te[...]it. s. ꝓpter eorum mortem. Nā trecenti sex fuerūt de familia vna: q coniurati cū seruis ⁊ clientibus suis contra veientes dimicarūt: ⁊ insidijs apud Cremerām fluuiū interempti sunt: Vnus tantū superfuit. s. Fabius Maximus: q ꝓpter tenerā adhuc pueritiam in ciuitate remanserat: a quo per tp̄is successiones longioris Fabius ille maximus creatus est: qui postea cū Annibalis impetum ferre non posset: mora eum elusit: ⁊ ad Campaniam traxit: vbi delitijs virtus eius obtorpuit: hic est de quo Ennius: Vnus homo nobis cunctādo restituit rem. Nō ponebat enim rumores ante salutem. Ergo post: Magisq; viri nunc gloria claret. Sciens enim Virgilius quasi pro exemplo hunc versum posuit.

CHRI. ¶ SCIPIADAS: patronimicū pro noīe ꝓprio posuit metri causa: nā Scipiones nō recipit examenter versus sic Lucre. Scipiades belli fulmen carthaginis horror. Fuerūt ii gemini fratres. s. Gn. Cornelius Scipio: ⁊. P. Cornelius Scipio: quorum. P. Consul ad ticinum flumen cū Hannibale fortiter dimicādo vulneratus ab adolescente filio: qui Africanus maior fuit a mortis periculo liberatus est. Hi ambo in hispania Hasdrubale Hānibalis fratre profligato afrorū milia. xxv. occidēre. Decē vo milia cepere. Postremo insidijs afrorum oppressi eodem die ambo periere: sed Gnei filius fuit Gn. Corne. Scipio nasica: qui senatus totius iudicio optimus indicatus est. Et in hispania quinquaginta rebellantium oppida imperio restituit. Lusitanos acie vicit cum quibus bellum gessit quorum xxv. milia prostrauit: Dalmaticos repressit. Publij filij duo fuerunt. P. Scipio africanus: ⁊. L. Scipio asiaticus: Publius: vt dixi patrem liberauit: Hasdrubalem hispania pepulit. Inde carthaginē vicit hic filios duos habuit: Alterum ita a patre degenerantem: vt vecordia: ⁊ amentia monstro similis fuerit. Alterum Publiū. s. corpore imbecillem animo vo præstantissimum: qui filijs carens Amilium Pauli æmilij filiū adoptauit qui Scipio africanus minor est cognominatus: qui celtiberos vacceos: ⁊ cantabros vicit carthaginem inde euertit. Postremo in hispaniam reuersus numantiam sustulit. L. autem Scipio superioris africani frater primus vi vltra hellespontum in asiam traiecit Antiochum vno: ⁊ insigni ꝓlio superauit: ⁊ quinquaginta hominum milibus cæsis asiani romano īperio adiecit. ¶ Cosse: Aemelius Mamercus dictator veientes fidenates ⁊ faliscos iuxta fidenas ꝓlio vicit vbi Aulus Cornelius cossus vir nobilis: ⁊ corporis animi fortitudine excellens animaduertens reges. Tolūnium cum equitibus omnē pugnā sustinere cicato equo eum percussit ad terram deiecit: ac mox ipse desiliens vulneribus cōfecit: caputq; eius abscissum: ⁊ pilo affixum ꝑ agmen circūferens regijs spolijs insignē terrorem hostibus: suis vo animum auxit. Itaq; spolia opima in templum Iouis feretrij iuxta spolia Romuli fixit. Erat tunc Cossus tribunus militum: vt reliqui auctores ante Liuiū ponūt. Verum cum spolia opima nō sint nisi q̄ dux duci detraxit credit ipse illum consulem fuisse: refertq; Augustū cum tēplum vetustate prolapsum restauret: affirmasse se in thorace linteo inuenisse titulū consulis: Serane sunt vo qui intelligāt de Attilio serrano: quā serenti dati sunt popu. ro. honores: alij putant de. L. Quintio Cincinato hæc dici: quē a serendo seranū appellat. Ruperāt eq fœdus: ⁊ Graccho cloelio duce Lauiniū: ⁊ tusculanū agrum inuaserant: ⁊ in algido Minutiū consulem obsidebant. Erat. L. Quintius Cincinatus: qui trans tyberim: vbi postea naualia fecit q̄tuor iugerum agrum colebat q̄ prata Quintia appellabantur.

labãtur. Colebat ergo agrũ ſiue arãs ſiue foſſas fodiẽs: cũ nũcius venit eũ dictatorẽ eẽ creatũ.
¶ Quapp togã a Racilia vxore accipiẽs ĩ vrbẽ accerſit⁹ venit: & ĩ dicto iuſtitia nihilq̃ ſpuatis agi pmittes cũ maxĩo exercitu ĩ algidũ venit: Equios ꝑlio vicit. Gracchũq̃ ducẽ in deditione accepit: & hoſtib⁹ ſb iugũ miſſis: Prædã oẽs ſuis militib⁹: nõ aũt ꝯſularib⁹ diuiſit: ꝯſulẽq̃ magiſtratu abire iuſſit: q̃ ignominiã modeſte tulit ꝯſul magis bñficij q̃ ignominiæ memor. Quĩti⁹ a ꝯſulari exercitu corona aurea donat⁹ triũphauit. xvj. die dictatura quã ĩ ſex mẽſes accepat ſe abdicauit. ¶ Fabij: familia hæc multis varijſq̃ tꝑib⁹ optĩe de repu. cũ ſua gloria meritã ẽ. Prim⁹ aũt ĩ ea Fabius dict⁹ ẽ a fabis. Nã vt refert Pli. cũ ĩ magno ꝓcio agricultura eẽt: q lẽntib⁹ ampliorib⁹ reliquos anteiret lẽtulus: q ciceribus Cicero: & q fabis Fabi⁹ nolatus. Eratq̃ ampliſſima laus ſiqs ꝓbus vir: & bon⁹ colon⁹ nolarẽ dictos eẽ aſſerũt qð ꝓpe foderẽt. Primus aũt ex fabioꝝ familia ꝯſul fuit Qu. Fabi⁹: q equos: & volſcos ſupauit: & tres annos ꝯſul fuit: ſed & M. Fabius volſcos: & veientes vicit. ¶ Tu maximus: vide Serui. Fabia Gens

Excudent[a] alij ſpirantia[b] mollius Aera.
Credo eqdẽ, Viuos[c] ducẽt de marmore Vult⁹.
Orabunt cauſas melius, Cæliq̃ meatus
Deſcribẽt Radio: & ſurgẽtia ſydera dicent.
Tu rẽgere imperio populos Romane memẽto.
Hæ tibi erũt Artes, paciq̃ [d] imponere morem.
Parcere Subiectis, & debellare Superbos.
Sic pater Anchiſes, atq̃ hæc mirantibus addit.

SER. a ¶ EXCVNdẽt: alij cudẽdo efficiẽt: & ẽ rhetoricus locus. b ¶ Spirantia æra: aſlata. Horati⁹. Et molles imitabitur ære capillos. c ¶ Viuos vult⁹: h.e. qð dixit ſpirãtia. Per æra Corĩthios ĩdicat: per marmor parios: p actionẽ cauſarũ Athenieſes: p aſtronomiã Aegyptios & Chaldæos. d ¶ Pacis morẽ: leges pacis.

CHRI. ¶ EXCVDENT: cudere pcutere: excudere vero ẽ cudẽdo aliqd ꝑficere. ¶ Spirãtia: ita exacta arte pfectã: vt ſpirare. i. viuere videãtur. Oẽ. n. aĩal qð ſanguinẽ hẽt pulmonẽ quoq̃ hʒ: quo veluti follib⁹ qbuſdã aer haurit & remittit: quo cor multo ſanguine calefactũ refrigerat: q̃ vitã ſine hoc ſpiritu ducere non põt: vt diximus ibi. vitales carpis auras. Quæ vero ſanguine carẽt pulmone quoq̃ carẽt: vt ſunt cicadæ formicæ apes: & cætera ĩſecta ĩ qb⁹ nulla ẽ q̃ naſcit ex ſpũ illo a pulmonib⁹ remiſſo: & ĩ ore reuerberatio. ¶ Viuos vult⁹. i. mutationes illas facies q̃ ex affectibus diuerſis aĩoꝝ diuerſe gignunt: q̃ niſi in viuentib⁹ eſſe nõ pñt. ¶ Spirãtia æra: ars ipſa aut ſubtilis ẽ. vt ĩ marmore: aut plaſtice: vt ĩ terra: & gypſo: aut fuſilis: vt in ære cæteriſq̃ metallis. ¶ Meat⁹ cæli: mot⁹: & fluxus: & ꝯuerſiões cæloꝝ & ſtellarũ: quã ſciẽtiã ĩuenerũt vł ægyptij vel aſſyrij: vel vt alijs placet Atlas Libyæ rex. ¶ Radio: de hoc ĩ Buco. ¶ Tu romãe. q.d. ĩ quo pfecta abſolutaq̃ eſt diſciplĩa reipu. adminiſtrãdæ: hic Ciceronis ĩ tuſcula. Rẽ vero publicã nři maiores certe meliorib⁹ tẽperauerũt & ĩſtitutis & legib⁹. Populos. q.d. cui tãta inerit prodẽtia: tãta aĩ magnitudo: tãtaq̃ iuſtitia: & ĩ ipſa iuſtitia tãta ĩnocẽtia: vt nõ ſolũ ſeipſuȝ: ſʒ reliquos quoq̃ ppłos recte adminiſtrare poſſis. ¶ Hæ artes. q.d. tã admirabiles artes: & reliq̃rũ olum ꝓclariſſimæ: q̃ ſalutẽ & dignitatẽ publicã cõtinẽt. nã bonũ quanto magis vniuerſale ẽ: tãto ꝓclarius. Adminiſtratio vero reipu. oĩa cõplectit. Ergo cæteris oĩbus virtutib⁹ ẽ ꝓponẽda. ¶ Tibi: q̃ſi dicat: & nõ aliis. ¶ Parcere sub. ꝯſignat qd ꝓpriũ ſit eorũ q reſpu. pſunt. Cuȝ. n. quies: & pax ciuitatĩ ſũmũ bonuȝ ſit: Ea maxĩe rõne bella gerẽda eẽ videantur: vt nihil niſi pax q̃ſitũ eſſe videat: itaq̃ erit eorũ officiũ: q̃etos & legib⁹ obtẽperãtes tutos eẽ iubere: eoſq̃ ab oĩ iniuria ꝓhibere: ſupbos vero & ꝯtumaces: q aduerſus leges alienũ ociũ ſua ĩmanitate ꝯturbãt bello ĩſectari: & vt legibus obtẽperẽt cogere: & illorũ ceruices frangere. Marcellus ſpolijs opimis poſtulat locus: vt de Ioue Feretrio q̃dã alti⁹ repetam⁹. Romulus ergo: vt ait Diony. halicar. cẽniñſiũ exercitu ĩ fines romanos irruẽte cæſo vrbẽ ipſaȝ ĩgrediẽs Acronẽ illi⁹ regẽ cũ valida manu ſibi obuiã ĩtra vrbẽ factũ ſua manu interfecit. Supauit ẽt antemnates. Deĩde Acrontis ſpolijs ĩſignis victor redijt domũ ꝑdã oẽm reducẽs. Dijſq̃ comã lauro coronat⁹: & q̃drigis inuect⁹ ſequentib⁹ eq̃ſtrib⁹ pedeſtribuſq̃ copijs egregie iſtructus dijſq̃ primus ꝑdæ pmitias offerens multa ſacrificia fecit: vltimuſq̃ iis poſt põpã ibat purpurea veſte amictus. deos laudãtib⁹ cũ verſib⁹ patrijs q ẽt ducẽ ipſuȝ ex tẽporaneis carminib⁹ extollebãt: cũcti etiã illi obuiã ex vrbe venerũt cũ vxorib⁹: & liberis ex vtraq̃ viæ pte lætitiã ex victoria oſtẽdẽtes. Vrbẽ aũt ĩgreſſi craterib⁹ vino plenis occurrũt potare volẽtibus: & menſæ apud excellẽtiores familias ĩ promptu erãt oĩ genere epularũ refertæ. Victorialis igit & tropheophera põpa & ĩmolatio: quã romani triũphũ vocãt a Romulo huiuſcemodi prima ĩſtituta fuit: q̃ noſtra ætate ſumptuoſiſſima & inſolẽs: & ad diuitiarũ poti⁹ oſtẽtationẽ q̃ virtutis decãtata pſcæ pꝯtatis formã prorſus exuit. Poſt põpã vero & ſacrificiũ Romulus extructo tẽplo ĩ capitolio Ioui quẽ feretriũ romani vo-

e.ẽt nec magno:nã adhuc vestigia extãt vbi maiora latera denũ pedũ hꝫ minora qnũ pedũ cẽ diẽsũ regis spolia sua mãu cæsi ꝯsecrauit:hũc aũt feretriũ siqs velit tropheũ vocare:siue vt alijs placet scylophoron:siue qa oẽs excellit:oẽmq; reꝝ nãm ĩ circuitu cóphẽdit reꝝ nãꝫ hyꝑperctẽ nõ obstabit:ñ Diony. Liui.ãt scribit Romulus igiṫ tẽplũ ꝯditurus ita ait:Iuppiṫ feretri hæc tibi victor Romulus rex regia arma ferẽs tẽplũ his regióib'ꝗs mó aio metat' suꝫ dedico sedẽ opimis spolijs q̃ regib' ducibusq; hostiũ cæsis me auctorẽ seq̃ntes posteri ferrẽt. ¶ Feretri': Iuppiṫ appellaṫ qđ fulmĩe silli' Tertia q tulerit sõlimis opima tonãti. Numa põpili' ĩ cómẽtarijs suis:vt Plutarchus meminit spolia opima sic ꝯsecrari istituit. Pria ioui feretrio cũ.ccc.assib':sa Marti cũ.lxxx.assib':ttia Quirino cũ cẽtũ assib'. Post Romulũ secut' ẽ Cossus de quo dictũ ẽ:terti' fuit Marcellus. M. Claudi' Marcellus. M. Claudij fi. a marte nomẽ accepit pp ꝑstãtiã rei militaris:vt Possidoni' scribit græcis lris erudit' ꝑ ædilis curulis:Ide augur. postreó ꝯsul creat':ꝛ missus ꝯ gallos Isubres Britomachũ:vł vt alij dĩt viridomaꝝ ducẽ cecidit:cui' opima spolia Ioui feretrio tulit. Terti' a Romulo qnqes ꝯsul fact' fuit:Quarto ꝯsulatu euertit syracusas ṡo bello pũico:ĩ q̃ sæpenũero exercitũ pœnorũ cecidit: Quĩto ꝯsul apđ brutios vaticinio monẽti nõ credidit ĩsidijs ab Hãnibale circũuẽt' ĩterfect' ẽ. Corp' Hãnibal detpto ãnulo magnifice cremauit:reliqasq; ĩ argẽteo vase ad filiũ remisit:q̃s vt ait Corneli' nepos Numidæ obuij raptas dissiparũt. Liui' ꝛ August' illæsas dlatas aiũt. Ei' nepos Marcell' q ĩterijt cũ ĩ africã naues traijceret monimẽtũ erexit:vt Pedian' Ascanius cũ tali titulo. Hic siti sũt Marcelli tres nouies ꝯsules: Auus qnquies:filius semel:nepos ter. Feretri' Iuppiter

SER. a ¶ SPOLIIS mar.o. Hic Gallos ꝛ Pœnos eq̃stri certamine supauit. Viridomoꝝ ẽt Galloꝝ ducẽ mãu ꝑpa ĩteremit: ꝛ opima retulit spolia:q̃ dux detraxerat duci:sicut Cossus Larti Tolũnio. b ¶ Supeminet om. ṽtutis scꝫ genẽ. c ¶ Res ro. statũ reipu. d ¶ Turbãte.t.

Aspice vt insignis spolijs[a] Marcellus opimis
Ingreditur, victórq; viros supereminet[b] omneis.
Hic rem romanã[c] magno turbãte[d] tumultu
Sistet[e] eques sternet Pœnos, Gallúmqꝫ rebelleꝫ.
Tertiáqꝫ[f] arma patri suspẽdet capta[g] Quirino.
Atqꝫ hic Aeneás (vnà nanqꝫ ire videbat
Egregium[h] iuuenẽ forma, ꝛ fulgẽtibus armis,
Sed frõs[i] læta parum, ꝛ deiecto lumina vultu)
Quís Pater ille viruꝫ[k] qui sic comitatur euntẽ?
Filius án ne aliquis magna de stirpe Nepotum?
Quís strepitus[l] circa comitũ? q̃,tũ istar[m] ĩ ipso ẽ?
Sed Nox atra caput tristi circũuolat vmbra.

rẽ August' sexcẽtos lectos intra ciuitatẽ ire iussit. Hoc autẽ apud maiores glosuꝫ fuerat: ẽt dabaṫ ꝑ q̃litate fortunæ. Naꝫ Sylla sex milia habuit. Igiṫ eius ingẽti glia ꝛ põpa elatus:ꝛ ĩ campo Martio ẽ sepultus. Ergo mó ĩ Augusti adulatione q̃si epitaphion ei dicit.

iõ tumultu:qa res ĩ Italia geriṫ. e ¶ Sistet:cõfirmabit:corroborabit. f ¶ Tertiaq; ar.p. Captaq; hæc tertia opima spolia suspẽdet pr̃i.i. Ioui. g ¶ Capta qui.q̃lia ꝛ Quirin' cepat.i. Romulus đ Acronẽ rege Ceninẽsiũ:ꝛ ea Ioui suspẽderat. Possum' ꝛ qđ ẽ meli' ſm legeꝫ Numæ hũc locũ accipe:q ꝑcepit pria opima spolia Ioui Phereti io debere suspẽdi: qđ iaꝫ Romulus fecerat:sa Marti:qđ Cossus fecit: tertia Quirino:qđ fecit Marcellus. Quirin' aũt ẽ Mars:q ꝑest paci:ꝛ ĩtra ciuitatẽ colitur. Nã belli Mars ex̃ ciuitatẽ tẽplũ habuit. Ergo aut suspẽdet pr̃i.i. Ioui:aut suspẽdet pr̃i Quirino. Varie de hoc loco tractant cõmentatores Numæ legis ĩmemores:cui' facit mẽtionẽ Liui'. h ¶ Egregiũ forma iuuenẽ ꝛ fulgẽtib' armis: Tria sunt ſm Carminiũ:pulchritudo:ætas:ꝛ virt'. Significat aũt Marcellũ filiũ Octauiæ sororis Augusti:quẽ August' sibi adoptauit. Hic.xvj. ãno icidit ĩ valitudinẽ:ꝛ pijt.xviij. ĩ Baiano cũ ædilitatẽ gereret. hui' mortẽ ciuitas vehementẽ doluit.nã affabilis fuit:ꝛ Augusti fili':ad funeris hui' hono

Etiã ꝯstat hũc librũ tãta ꝑnũtiatione Augusto ꝛ Octauiæ esse recitatũ:vt fletu nimio iꝑaret silẽtiũ:nisi Virgili' finẽ ẽẽ dixisset:q ꝑ hoc ære graui donat' ẽ.i. massis. Nã sic ꝛ Liui. Argẽtũ graue dicit.i. massas. i ¶ Sꝫ frõs læta parũ:omen ẽ mortis cito futuræ:ꝯ alibi:Incipe parue puer risu cognoscere mr̃eꝫ. k ¶ Viruq̃ se comi.eũ. Marcellũ cui filis ẽ. l ¶ Quis str.pp ædilitatẽ. m ¶ Instar:similitudo: ꝛ ẽ nomen qđ nõ recipit ꝑpositionẽ. Ad istar enĩ non dicimus:quod Probus declinat.
¶ QUIS pr̃ ille viꝛ:iterrogat Aeneas cũ admiraret formã iuuenis ꝛ tristitiã ĩ frõte eq̃ sit. DON.
¶ EGREGIVM forma iuuenẽ. Miro igenio ꝛ artificio laudat iuuenẽ ab indole:qm ꝑ ætatẽ nihil ꝑstare potuit:qđ laude dignũ esset ꝑter spẽ futurarũ virtutum. Itaq; cũ a principio sũmã captasset attẽtionẽ:ostẽdẽs æneã tã cupidũ sciendi laudat eũ a forma corporis ꝛ a spe futuræ fortitudinis. Captat ꝛ sũmã cómiserationem ex eo qđ sit frons læta parũ. Demõstrat.n. tantæ virtuti fortunaꝫ inuisurã. Neq; passurã illã ꝑfici posse. CHRI.

¶ OSTENDẽt

Tum pater Anchises lachrymis igressus obortis,
O Nate ingentem luctum ne quaere tuorum.
Ostendent[a] terris hunc tantum Fata; neq3 vltra
Esse sinent nimium vobis Romana propago
Visa[b] potés Superi; ppria[c] haec si dona fuissent.
Quātos ille virūm magnā Mauortis[d] ad Vrbe3
Cāpus aget gemitus? vel quae Tiberine videbis
Funera[e], cum tumulum praeterlabēre recente3?
Nec puer Iliaca quisq; de gente Latinos
Intantū[f] spe tollet auos, nec Romula[g] quondā
Vllo se tantum Tellus iactabit Alumno.
Heu Pietas, heu prisca Fides, inuictáq; bello
Dextera, non illi quisq; se impune tulisset
Obuius armato, seu cum pedes iret in hostem;
Seu spumātis Equi foderet[h] calcaribus armos.
Heu miserāde Puer; siqua fata[i] aspera rumpas
Tu Marcellus[k] eris manibus date Lilia plenis
Purpureos[l] sparga3 flores, animámq; Nepotis[m]
His saltem accumulem donis, & fungar inani[n]
Munere. sic[o] tota passim regione vagantur;
Aeris[p] in campis latis, átq; omnia lustrant.
Quae postq; Anchises Natū per singula duxit
Incenditq3[q] animum famae venientis amore,

SER. a COSTENdent. t. h. t. fa. parū illucescet: & mox pibit. b Visa po. su. cū idignatiōe di ctū. Inuidistis gl'iae romāae: & vr̄is muneribus. Nā felicitas vr̄a sūt munera. c Propa: ppe tua: vt Propriāq; dicabo. d Mauortis cā/pus: i quo e se/pult'. e Fu/nera: pp sexcē/tos lectulos. f Intātū spe t. a. Eriget gn̄is antiqtatē: & rhe torice spes lau dat i puero: qa facta nō luerit. Est āt Cice. in dialogo cū dif ficilis laudare puerū. Non. n. res laudāda: s3 spes ē. g Nec ro. q. p Romu lea: vt Quos a/frica tra trium phis Diues alit: quōdā s3 āt pōt & pterit ee & fu turi. h Fode ret. c. ar. spēs p gn̄e. E q armos p equo posuit. Nō. n. pntarmi calcarib' fodi. i Fata. a. rū. posse aliq rōne fata dirūpi per trāsitū docet. k Tu m. e. tal' q̄lis ē Marcel. ille vir āplissi/m' supi' dict'. l Purpureos. fl. vt saepe dixi m' pp sāguīs silitudinē: qa aut a ia ē: aut sedes aiae. m Nepot: posteri. Nō. n. re vā nepos fuit. n Inani Mu. s3 Epicureos si pfuturo. o Sic: ista noscētes. p Aeris: aeris i cāpis collisionē fec. Locut' est āt s3 eos q putāt ely siū lunarē ee circulū. q Incēditq;. a. Nā sup ait: Et dubitam' adhuc vtutē extendē factis.

DON. MANIbus da. li. p. affectū dolētis exp̄ssit dicēdo date cū nō eēt p̄sto q darēt. Manibus ple. plena officia significat. Sic to. pa. re. va. nō cōpleuit oīa q apud iferos agebant. esset enī vitium si totum vellet suo carmine cōplecti: quia & longū & impossibile.

HRI. LACHRYmis obor. nō potuit cōmodi' alia rōne extollē nomē adolescētis q̄ ondē q̄; iniq aīo illius imaturū iteritū ferat Anchises: cui toti' gn̄is cognitio data eēt. Luctū ne. q. dixit ne q̄re. q. d. q & mihi narrāti & tibi audiēti molestissimū sit futuȝ. Luctu3: qa nihil nisi luctū allatuȝ sit. Ingētē: q ē plus q̄ magnū. Tuoȝ: ac si dicat pplarit' oius ve luti q actura sic oīno publica. Ondēt ter. q. d.

tidiu viuet: donec magnā de se spē aptissime pbeat: nec vltra pgredit: ne qd pstare possit. Nimiū. u. plenissima idignatōe exclamatio. Nec. n. nisi maxias romai gn̄is iacturā videret: tā pius vir dos iuidia accusaret: s3 supanit affect' magnitudo ipas rōnē qd nisi ex magno dolore accidē nō potuit. Nimiū po. q̄si velit īferre q humanā pditionē tāto ciue trāscensura sit. Propa: ppetua vt da ppas tibreae domū. Donum. n. dei oportuit ee tm viȝ: s3 non fuit diuturnum. Quātos ge. q ex vo dolore pueniūt: nā nō accidit gemit' nisi prae sūma āgustia ai. neq; illa est nisi a sūmo dolore. Vides q̄ q̄t locos: vt laudaret ibi fuenēit vbi pene nullos putares. Viȝ. i. fortissimoȝ hoīus qb' nisi res maximi pōderis sit: nihil gue ee solet. Prope ēt gemit' viroȝ dixit: qa plorat aut eiulat: vt dixit Cice. viro ñ dat. Igit nō solū muliebres & plebeios citabit luct': s3 ēt viroȝ fortiū gemitus. Quae. f. nā magna funera si parant: nisi magnis. Nec. p. cū plima dixisset i laudē tādē pcludit q̄; uis & troiāi maxios hūerit viros: & Romāi: q̄; uis a Romulo filio Martis sint: de numē maiora spare poterūt. Heu p. dolet tātas vtutes icohatas pituras: nā pietas & fides vniuersā iustitiā amplecti vident: Qua nihil i holus societate ad getē ptinēdas nicli' ē: Fortitudo āt re militari oīa picula atcet q i ii & pedestris sūma erat & eqstris. Heu: dolet qa pitura ē. Pietas āt nō solū i sāguine piūctos: s3 i vniuersā priam offiñ suū pstat. Fides. p. itegerrima: q̄lis apd Priscos fuit. Tu. m. e. marcell': ille d q sup dictū ē pp miriticas: inueras q; vtutes reliq poius marcellorū famā: gl'iāq; ita occupauit: vt cū hui' noīs a mētio fca eēt ille sol' p q̄dā ātonomasiā intelligeret. Veȝ si fata sua hic frāgē possit illū ita supauit: vt cū Marcell' absolute noiet nō āpli' ille s3 hi itelligat marcelloȝ fāilia maxlus

detrimētū accepit de morte eius marcelli: p cui' restitutiōe extat grāꝝ actio Ciceronis ad Cæsaré. Postremo ĩ hui' Marcelli q Augusti ex sorore nepos fuit morte penit' visa ē extingui. Fuit ĩ eo magna ĩdolis spes. Decē āt ꝛ octo ānos nat' ĩgraue scēte p bienniū morbo ĩ baiano suo mortu' ē ædilis curulis. Corpus trāslatū ē Romā cōi luctu ĩ cāpo martio magnificētissime sepultūꝗppe tyberi. Octauia mr̄ sb̄ filij marcelli noīe theatꝝ ꝛ bibliothecā dedicauit. misit p̄terq; de Marcello dcide docuit quō q̄daꝫ æquo aīo ferre posset. ꝛ Via.s. Quid n. ꝑus facē debuit q̄ꝫ suos reuisere? Recto. Lat q nullū litt' rectū: sꝫ dicim' rectā vitā agere qñ nihil aliō agim' nisi iter ꝑtinuum ꝛ nullo alio actu illō rūpimus: Nā cupida suorū mens nihil aliō agē debuit. Caietæ: ex ꝑsona poetæ loqt: N. adhuc nō erat Caieta.

Exin[a] bella Viro memorat quæ deinde gerēda.
Laurentésq; docet Populos, Vrbémq; Latini,
Et quo quéq; modo fugiátq;, ferátq; laborem.
Sunt geminæ[b] Somni Portæ; quarū altera fert
Cornea, quà veris facilis datur exitus vmbris.
Altera candenti perfecta nitens Elephanto.
Sed falsa[c] ad cælum mittunt insomnia manes.
His vbi tum natum Anchises, vnáq; Sibyllam
Prosequitur dictis, portáq; emittit eburna.
Ille viam secat[d] ad naueis, sociósq; reuisit.
Tum se ad Caietæ[e] recto fert littore portum.
Anchora de prora iacitur: stant littore puppes.

SER. a EXIN: deinde. Confert aūt in compēdium narrationis ꝓlixitateꝫ. Sic Terentius ꝓpter longum actū ait: Intus despōdebitur: intus transfiget: si quid est quod restat. b Sūt geminæ somni portæ: pro somniorū. Est auteꝫ in hoc loco Homerū secutus.

ξεῖν' ἤτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι
γίνοντ' οὐδέ τι πάντα τελείεται ἀνθρώποισι
δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων
αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι
τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος
οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες ·
οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε
οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι βροτοῖς ὅτε κέν τις ἴδηται ·

In hꝫ tñ differt: ꝙ ille ꝑ vtrāq; portā sōnia exire dicit: hic vmbras veras ꝑ q̄s sōnia ĩdicat vera: ꝛ poetice apt' ē sensus. Vult aūt ĩtelligi falsa eē oīa q̄ dixit. Physiologia vo hꝫ hēt. Per portā corneā oculi significant: q ꝛ cornei sūt coloris: ꝛ duriores cæteris mēbris. Nā frigus nō sentiūt sicut ēt Cice. dic̄ in libris de deoꝝ nā. Per eburneā vo portā os significat a dētibus. Et scim' q q̄ loqmur falsa eē pōt: Ea vo q̄ videm' sine dubio vera sūt. Ideo Aeneas ꝑ eburneā emittit portā. Est ꝛ alr̄ sensus: Sōnū cū cornu nouim' pingi: ꝛ q scripserūt de sōnijs dicūt ea q̄ sꝫ fortunā: ꝛ ꝑsonæ possibilitatē vident hr̄e effectū: ꝛ hæc vicina sūt cornu: vñ cornea vera fingit porta: ea vo q̄ sup̄ fortunā sunt: ꝛ hñt nimiū ornatū: variāq; iactātiā dicūt falsa eē: vñ eburnea q̄ ornatior porta fingit. c Falsa insōnia. i. sōnia. d Secat: tenet: vñ sectas dicim' ab eo qō ꝓpositū tenet. e Ad. c. p. a ꝑsona poetæ prolepsis. Nam Caieta nondum dicebatur.

CHRI. EXIN. b. u. Artificiosissime locut' ē anchises. Pri'. n. accēdit illū amore futuræ gloriæ quā dura ꝛ aduersa q̄ vētura erant ꝑdiceret. A equo. n. aīo ferim' aduersa: ex q̄b' iocūda ꝛ honorifica ꝑuētura sint. Nihil. n. difficile ē viro excelso aīo ꝑdito: vñ tādē glīas spectet. Deide cū aduersa ꝑdixisset: ꝓponit spes eūdēdi: cū huiuscemodi illa eē ostēdat vt ꝑtim ꝑferri a fortissimo viro: ꝑtim vitari a sapiētissimo possint. Sūt. g. placēt q̄ de portis referunt a Ser. sꝫ excellentissima Macrobij sñia est. Ait. n. cū gemias sōni portas ponat Maro ꝛ q̄daꝫ vera: q̄daꝫ falsa eē: amplecti illum Porphyrij sñias: q ingt Latet oē veꝝ. Hoc tñ aīa cū ab officijs corpis sōno ei' paululū libera ē interduꝫ aspicit: nōnunq̄; intēdit aciem: nec tñ ꝑuenit ĩ cognitionē: ꝛ cū aspicit nō tñ libero ꝛ directo lumīe videt: sꝫ iteriecto velamīe qō nex' nāæ caligātis obducit. Hoc aūt in nā eē idē Virg. asserit ĩ. ij. lib. vbi ait: Aspice: nāq; oēs q̄ nūc obducta tuēti: Mortalis hebetat vult' ꝛ humida circū Caligat: nubē eripiā. Hoc igit velamen cū in qete ob veꝝ vsq; aciē aīæ ĩtrospicientē admittat de cornu credit: cuius nā est: vt tenuatū ꝑuiā sit visui. Cū āt a vo hebetē reddit obtutū atq; repellit ebur putat: cui' corpus ob dēsitateꝫ ne tenuatū q̄deꝫ visum admittit. Sōni: nō est apocope: vt sit sōni ꝓ insōnij: sꝫ porte ꝑ q̄s sōno vmbræ. i. obscura ꝛ adumbrata sōnia ꝑueniūt. Veris. u. veris sꝫ obscuris sōnis. Porta. e. vt ondat q̄ scribit oīa ficta eē. Recto. l. oīa littora ĩcurua sunt: g nō recta: sꝫ voluit ondē cū q̄; breuissimo itinē vsus fuisse: vt nusq̄; deflecteret: vt dicim' recte ad me ꝑfect' est.

DON. EXIN. b. narrauit prio læta; Tristia p̄ter

SER. a V QVOq; LITTORIBVS nostris: Vt ⁊ in principio dixi/mus in duas partes hoc opus di uisum est. Nā primi sex libri ad imagines odyssceæ sunt dicti: q̄s personarū ⁊ al/locutionum va/rietate constat esse grauiores. Hi autē sex ad imaginem ilia dis dicti sunt: q in negocijs va lidiores sunt. Nas ⁊ ipse hoc dicit: Mai' op' mouco: ⁊ re ue ra tragicū opus est: vbi tantus bella tractant. b ¶ Tu quoq;: sicut Misenus e Palinurus. c ¶ Nr̄is: itali cis: vt Non ea/dem arboribus pendei vinde/mia nr̄is. Non vt Donatus ait nauigabilibus. d ¶ Aeneia nu trix: hanc alij æneæ: alij Creu sæ: alij Ascanij nutricē volūt. Lectum tñ est in philologijs in hoc loco ca/su incensā clas sem esse troia/nā: vnde Caie/ta dicta ē ἀπὸ τοῦ κάιειν. e ¶ Seruat: te/net possidet: vt Seruantē ripas alta non vidit herba.

DON. ¶ TV QVO q;: viderat apō īferos q̄ necessariū eēt defun ctis sepulchrū: Ergo vt pi' nu trici illud insti tuit. Meruerat n. ipsa quia tas pium ⁊ religio sus romani im perij principes prudentē: fortemq; virū nutrierit. ¶ Tu q̄q;: repete inde: ⁊ opime ꝯiunge. At pius æne/as ingenti mole sepulchrū Imponit: suaq; ar ma viro remumq; tubamq;. Deinde remotis iis quæ de iferis narrant seq̄re. ¶ Tu quoq; littoribus no/stris ⁊c. ¶ Tu quoq;: quæ ad/mirandæ me/moriæ videris supremo offi/cio ꝯiungi me ruisti. ¶ Nr̄is: ita: ergo ibi es sepulta: vbi ip/se cū suis esset regnaturus. Ho noratur ergo a luco. ¶ Aeter/nam mori. Ar gumentū a cō/trario nam cre nii fama cū de beret mōte mi nui. ¶ Nūc: ēt his tpibus quo hæc scribūtur.

ADILON.

Septimus Aeneam reddit fatalibus aruis.

¶ Modestini Iurisconsulti. Argumentū. VII.

Ic q̄q3 Caietā sepelit· tū deide ꝓfect'
Laurētū venit· hác v̄bis coguit Iuli
Fatalē terraz· mēsis en vescimur inqt.
Cētū oratores veniā, pacēmq; petētes
Ad Regem mittunt leti tum forte latinum
Qui cum pace etiam, Natæ cōnubia pactus·
Hoc forte Alectò Iunonis dissipat ira·
Concurrunt dictis, q̄uis pia fata repugnent;
Belli causa fuit violatus vulnere Ceruus.
Tū gētes sociæ arma parāt· fremit arma iuuēt'.

¶ P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. VII.

V QVOq3 [b] littoribus [a] nostris [c]
Aeneia [d] Nutrix
Aeternam moriens Famam Caie
ta dedisti.
Et nunc seruat [e] honos sedem tu/
us, ossáq3 nomen

CHRI. Caieta ¶ CAIETA: seqtur opinio/nes illoꝝ q hāc vrbem a nutri ce Aeneæ illic sepulta dictam volūt. Stra. cuz hoc idē non ꝓ/tereat addit la/conas vrbē hor mias posuisse: ⁊ sinum ipsum in medio posi/tum Caietā no minasse. Cur/ta. n. oīa caie/tas appellasse la conas. Formas aūt dicūt ante latinum fuisse dicta a Latino lestrygonus re ge. Addūt etiā in portu quam caietam dicūt fuisse opi Iulus epice ab Epica nutrice Aeneæ denominatus Home. caietas non nominat; sed Lanius cus lestrygonibus.

Volunt alij caietam appellatam a nutrice Creusæ: alij a nutrice Ascanij. Alij dicunt ppter combustas ibi naues caietam fuisse appellatam nam καίειν vrere est.

Hesperia[a] in magna, siqua[b] est ea gloria, signat.
At pius exequijs Aeneas rite solutis
Aggere composito Tumuli, postq̃, alta qerūt[c]
Aequora, tendit[d] iter velis, Portumq̃ relinqt.
Aspirant[e] auræ in noctem: nec candida cursum
Luna[f] negat: splēdet tremulo[g] sub lumie Pōt[9].
Proxima Circææ[h] raduntur littora terræ,

SER. a Hesperia in magna: magna ad hispaniæ differentiā. b Si qua est ea gloria: sm epicureos cū ea res nihil ad mortuorū voluptatē attineat sentiendā: bn̄ autē interest funeri postq̃ ab inferis rediȷt: sicut interfuit anteq̃ descenderet: vt medium ostenderet. c Quierūt: auctor Hebrus quierant legit. d Tendit iter velis: quia prout vela extensa fuerint: ita etiam cursus extenditur: in quo nauis est iter, proprie dictū: Nā ait supra: Flecte viā velis: aliud est iter velis tēdere: aliud p vela iter qd̄ si dicimus bene pcedit: & tendit viā velis vt in ipsis velis ratio sit viæ. e Aspirāt auræ in noctem: quia vt diximus temporum mutatione ventus vel minuitur: vel augetur. In noctē autē circa noctem: Et quoties tempus exprimitur: accusatiuum regit ista ppositio. f Luna negat: liptotes. Nam dicit large præstat: vt Munera nec sperno. g Tremulo sub lumine: ita enim mobilitas aquæ facit videri. h Circææ radunt littora terræ: vt diximus supra: mons iste ante hac īsula fuit. Paludibus enis a continenti segregabat: quas exclusit limus de albanis montibus fluens: & dicebat æuus ab horrore transeūtiū: quo homines mutabantur in feras: In hoc summo oppidū fuit: quod & circæum dictus est a Circe & Circæi: nam vtrunq; Liuius dicit.

DON. Siqua est glo. Sciebat nihil sentire mortuos: sed vt sacrificaret religioni.

CHRI. Hesperia in ma. nō solum dixit magna: vt distingueret italiam ab hispania verum vt ostenderet gloriam suam: vt non solum vrbi nomen dederit: sed vrbi in tam celebri natione cōstitutæ. Siqua est ea glo. non temere dubitat an hæc gloria ad mortuū spectet: nam & Socrates & Diogenes & Anaxagoras Clazomenius vana oīa q̃ circa mortuos pstantur: & nihil ad ipsos mortuos pertinere ostendunt. Multi contra mortales de sepultura anxiæ curauerunt. Verū Cice. in suis tusculanis: vt est in rebus omnibus grauis & sapiens optime cōcludit: ait enim Tot[9] igit hic locus cōtemnendus est nobis nō negligendus in nostris. Ita tamen vt mortuorum corpora nihil sentire viui sentiamus. Quantū autem psuetudini famæq; dandū sit: id curent viui: sed ita vt intelligant nihil ad mortuos pertinere. Candida: micans & rutilans: a ferri. n. candore dicit cādidus. Tremulo sub. l. de imagine rei ex pssum est. Enni. Lumine sic tremulo terra et caua cerula candent: & Lucre. Præterea solis radijs iactatur aquæ humor in lucē tremulo rarescit ab æstu. Circææ terræ: Circeos appellarūt locū quem olim insulam fuisse tradunt: desde vt ait Serui. ex limo qui ex pximis mōtibus longo tempore fluxit repletis angustijs aquarum q̃ circæos a continenti diuidebāt ipsi continenti iuncti sunt. Si nautes Home. credimus insula fuit olim imenso mari circūdata. Ergo vt ait Plinius quicquid terrap est præter. x. M. p. q̃; mensuram Cilitarchus posuerat ambitum annexus insulæ erat. Est autem hic locus antiqui latij terminus: cui[9] longitudo a tyberi hoc erat. L. M. P. Filia solis circem intelligit: a qua insula circei dicta est. Circe Hanc plerique ex antiquis filiam solis fingunt: & sororem æætæ colchorum Regis: q̃ quidem ipse sol ex Perse Oceani filia: vt placet Homero: vel vt Cicero ex asterie sorore latonæ genuit: quam opinionem sequit nūc poeta. Diodo. aūt siculus sic ait Soli duos fuisse filios Aeætē & persēum & æætē colchorū: Perseum vero Tauricæ regionis regem extitisse: vtrūq; crudelitate insignem. Persen autem hecatem filiam habuisse: quæ paternam crudelitatem superauit: nam cum venatione delectaret: homines pro feris arcu vulnerabat: & venenis pestiferis operam dans id inuenit: quod ἀκόνιτον nominant: in hospitibus autem venena experiebantur. Denium cum patrem veneno extinxisset regnum occupauit & templum. Dianæ cui hospites immolarentur: condidit: concubuit inde cuȝ ææte patruo. Et ex eo concepit Circem & Medeas filias filiumq; ægialeum. Circe: & arte mater na: & sua industria omnes mortales in venenis comparandis superauit: adeoq; omnius herbarum vim cōspicata est: vt nihil inueniendum posteris reliqrit: adinuenit & pharmacum: quod ad conciliandam beniuolentiam valeret. Nupsit scythe sarmarum regi eoq; venenis sublato regnum occupauit: ex quo tandem ob crudelitatem pulsa: inde ad oceanum sm aliquos prouecta: insula deserta sibi comitibusq; fugæ sedes posuit. Alij dicunt in Italiam deuectam promontorium: quod inde Circæum dicunt tenuisse. Hæc

Diodo.

Diodo. Quid vo poetæ de Circe in Italia constituta referant alibi expressum est: Home. aũt scribit. Eæam olim insulam fuisse: quã Circe habitabat in loco edito circũ errabant: & vrsi & leoes: quos illa veneficijs cibo & potui imixtis ex hominibus feras fecerat tñ in hoies nõ sæuiebant: sed veluti canes blandiebantur: illa socios Vlyxis in cæna vertit in porcos: pter Eurylochum: qui fraudé in edificio esse suspicatus non intrauit: intus texebat Circe tales te las: quales deæ texunt: & suauissime canebat. ¶ Cedrum: hæc arbor non ea est quam vulgo cedrum appellamus. illam n. dicimus citrũ: cuius poma maxima sunt: sed longe alia duo eius genera: vt Pli. placet: lyria & phœnicia. Differunt folio. Nã quæ durus acutũ & spinosus habet oxycedros vocatur ramosa & nodis infesta: Altera odorez pstat: Fructũ ferunt myrti magnitudine: dulcem sapore: item maioris cedri duo genera: Quæ floret fructuz non fert: fructifera non floret: & in ea antecedenté fructum occupat nouus Semen eius cupresso simi le quidam cedre latem vocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ ipsi æternitas itaq; si mulachra deorũ ex ipsa factitarunt. Cedrinus erat apollo Romæ e seleucia aduectus. Hæc Pli. Dioscorides aũt ait Cedrus arbor est: vnde fit pix cedrina. Quædam est parua ac spinosa fructu iunipero similis. Alia maior fructus eius cypsso similis: sed minor & cedrides vocatur in materia maxima æternas putant hebenũ cypressum & cedrum in templo Dianæ ephesiæ: qđ tota asia extruente quadringentis annis peractũ est: tectum est ex cedrinis trabibus Habes de cedro. Quod autem inducat Circem cedrum vrere: ab Homero est. Ille enim in odyssea lib. v. de calypso: vbi Mercurius a Ioue missus nuncius est. Exe Cedrus

πῦρ μὲν ἐπ᾽ ἐσχαρόφιν μέγα καίετο τηλόσε δ᾽ ὀδμὴ κέδρου τ᾽ εὐκεάτοιο θείου τ᾽ ἀνὰ νῆσον ὀδώδει δαιομένων. Succo ergo cedri illis temporibus ad nocturna lumina vtebantur. Ait enim Plinius Cedri succus quo modo fieret diximus. Magni autem est ad lumina vsus ni capitis dolores inferret. Recte auté meminit de succo cedri nondũ oleo in Italia nascente. Refert enim Fenestella regnante Tarquino nondũ neq; in Italia neq; in Hispania neq; postea in Africa oleum fuisse: neq; illud præteribo. Nam apud eundé Pli. inuenies iliacis temporibus nullum adhuc vnguentũ fuisse. Sed nec etiaz thure supplicabãt: cedri tantũ: & citri suorum fructicum in sacris fumo conuolutũ nidorem verius q̃ odorez nouerant. Cantu aũt ad se homines allicere Circem: allectosq; in varias feras conuertere: quid aliud habet: nisi q̄ qui voluptuosæ vitæ deduntur: hominem exuunt. Amittunt enim rationem quam sola homines sumus: & ruunt in varias animi perturbationes: quæ cum ex rationis priuatione perueniant: brutorum potiusq; hominum dicendæ sunt. Vlyxes autem non transmutatus a Circe: quia sapiens non modo non vincitur a voluptate. Verum causa est q̄ socij sui iam mutati in pristinam formam redeant: nam & dum recte agit exemplo malis est: quo redeant ad meliorem vitam: & sua doctrina alijs vt recte viuant: persuadere potest.

Diues[a] inaccessos[b] vbi Solis Filia lucos
Assiduo resonat[c] cantu, tectisq; superbis[d]
Vrit odoratam[e] nocturna in lumina Cedrum:
Arguto[f] tenues percurrens[g] pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus[h], iræq; Leonum

SER. a ¶ DIVES: non addidit cuius rei: cuz solea: vt Diues equum diues pictai vestis & auri: diues opum variaz. b ¶ Inaccessos: inaccessibiles: inaccedendos: nã Vlyxes illuc venit. Ergo inaccessos nõ ad quos nullus accessit: sz ad quos nullus debeat accedere: vt Aut illaudati nescit busiridis aras: hoc est illaudabilis. Nam ab Isocrate laudatus est. c ¶ Resonat cantu: resonare facit: hoc ex Homero.

εὗρον δ᾽ ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης
ξεστοῖσιν λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ·
ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες,
τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν ἐπεὶ κακὰ φάρμακ᾽ ἔδωκεν. Et paulo post.
Κίρκης δ᾽ ἔνδον ἄκουον ἀειδούσης ὀπὶ καλῇ

ἱστὸν ἐποιχομένης μέγαν ἄμβροτον, οἷα θεάων λεπτά τε καὶ χαρίεντα καὶ ἀγλαὰ ἔργα πέλονται

d ¶ Superbis: nobilibus: propter antiquam oppidi magnitudinem. e ¶ Odorataz: pro odorifer. Et hoc ideo quia vsus olei apud maiores non fuit: præcipue in Italia. f ¶ Arguto pectine: stridulo: sonanti; vt Forte sub arguta consederat ilice daphnis. g ¶ Percurrens telas: aut manu percurrens tactu pectinis: vt videmus: aut quia apud maiores stantes texebant: vt hodie linteones videmus. est autez Homeri qui ait ἱστὸν ἐποιχομένην. h ¶ Gemitus iræq;: gemitus irascentiũ leonum eindyadis.

¶ VRIT ODO. vigilans & voce & odorato lumine ad se incautos attrahere mittebatur. Cedrus tanq̃ oleo madens incendia semper insidijs & voce nutrit. DON.

Vincla recuſantum, ⁊ ſera[a] ſub nocte rudentũ[b];
Setigeriq; Sues, atq; in præſepibus[c] Vrſi
Sæuire, ac formæ magnorũ vlulare Luporum[*]
Quos hoiuz ex facie Dea[d] ſæua potẽtib[*] Herbis
Induerat Circe in vultus[e], ac terga ferarum.
Quæ ne monſtra pij paterenť[f] talia Troes
Delati in portus, neu littora dira ſubirent,
Neptunus[g] ventis impleuit vela ſecundis,
Atq; fugã dedit, ⁊ præter[h] vada feruida vexit[*]
Iamq; rubeſcebat radijs Mare, ⁊ æthere ab alto
Aurora in Roſeis[i] fulgebat Lutea Bigis,

SER. a ¶ SERA ſub nocte. q. eo tp̃e quo natura li libertate vti cõſueuerũt. Sub ſera nocte: ꝓpter ſerã noctẽ. b ꝑ Rudẽtũ: ru naturaliter lõga eſt. Perſius: Findor vt arcadiæ pecuaria rudere dicas. Syſtolẽ ergo fecit. Ruditus autẽ proprie eſt clamor aſinoru;: vt giunit[*] porcoꝝ: Ranarus aũt coax: quæ oĩa a ſono vocis cõſtat eẽ cõpoſita. c ꝑ Præſepibus: caueis vbi alunť: nõ enĩ re vera præſepia habent. d ꝑ Dea ſæua: aut per ſe: aut herbis potentibus ſæua. Circe aũt ideo Solis fingitur filia: q̃a clariſſima fuit meretrix: ⁊ nihil Sole clarius: ⁊ hoc ex Home.

αἰάτην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθα ἔνθα δ' ἔναιεν
κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα
αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος αἰήταο
ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου ἠελίοιο
μητρός δ' ἐκ πέρσης τὴν ὠκεανὸς τέκε παῖδα.

Hæc aũt libidine ſua ⁊ blanditiis homines ĩ ferinam vitam ab humana deducebat: vt libidini ⁊ voluptatibus operã darent: vnde fabulæ datus eſt locus. Oratius: Sub domina meretrice fuiſſet turpis ⁊ excors. e ꝑ In vultus ac terga feraꝝ: corrumpebanť enĩ in illis ſenſus. Animus nanq; manebat idem.

οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς φωνήν τε τρίχας τε
καὶ δέμας αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ.

f ꝑ Pij peterenť troes: ergo ĩpij: qui pertulerũt ſ. occidendo Solis armenta. g ꝑ Neptunus ventis ĩpleuit vela ſecundis: phyſice locutus eſt: motu enim aquæ ventus creať: vt videmus in bõbis. h ꝑ Præter vada feruida: periculoſa nauigantibus: ⁊ ẽ tmeſis. i ꝑ In roſeis fulgebat lutea bigis: lutea eſt crocei coloris: vt Croceo mutauit vellera luto vñ muli iungunt in roſeis. i. nõ rubicũdis ne ſit cõtrariũ: tamẽ ſm̃ Homerũ dictũ ẽ: qui interdũ ῥοδοδάκτυλον auroram: Interdum κροκόπεπλον dic. i. crocei coloris circũdatã veſte.

DON. ¶ QUÆ NE monſtra pij: ꝓpterea debuerũt liberari ab iis monſtris: qm̃ pij erant neq; ſceleratis erant cõparandi. ꝑ Iãq; rubeſcebat: Bonis auſpicijs recepti ſunt. ſ. pura luce: ⁊ pura aurora: ⁊ lenitate venti. ꝑ Hilaritas autẽ auiũ populorũ lætitiã ſignificabat: ẽ ergo ita ingreſſus: vt elementa obſequi: ⁊ aues venienti illi gratulari viderentur.

CRHI. ¶ FORMÆ: aperit figmentũ fabulæ: nõ. n. poteſt hõ neq; alia animalis ſpecies in aliã trãſfigurari: ſz vt forma ſit ſola qua tale animal dicim[*]: et hõ deditus vitijs: id ſolus ſit qđ eſt lupus ꝑfecto lupus dici poteſt. Hoc quoq; mõ multi Platonici intelligũt trãſitũ illũ aloꝝ nr̃oꝝ in varia brutorum corpora a Platone intelligi: non vt tranſmigrent in corpora aliorũ animaliũ ſed in mores ipſorũ. ꝑ Neptunus: vt in primo oñdimus neptunum poni pro rõne ſupiori: ſic ⁊ in hoc loco. Nã ſuperior rõ. i. ipſe ĩtellectus q̃ maxime põt in hoibus pijs. i. virtutibus ciuilibus purgatis facit ne ꝑcipitenť. i. mõſtra i. in maximas ⁊ efferatas ꝑturbationes: ſed vt apertius intelligať. Ponũt Platonici duas alias ꝑ q̃s animi humani ad cælũ euolẽt: iuſtitiã ⁊ religionẽ: ⁊ per iuſtitiã cuius pars eſt pietas: ĩtelligũt morales ꝟtutes: ꝑ religionẽ ĩtellectiuas, dicuntq; ſummũ bonũ ꝯſiſtere in cõtẽplatiuis: q̃a illis fruimur deo: qđ ſummũ bonũ ponit Plato ſicut etiã Chriſtiani: ſz tamẽ incipiendũ eſſe voluit a moralibus: q̃bus animus purgatur. Nam in animũ ĩmundũ negant poſſe ingredi ſapientiam: quia vt ipſi aiunt auctore Socrate purum impuro attingi nefas eſt. Hoc idem ſentiunt chriſtiani: vnde eſt illud in animam maliuolam nõ introibit ſpiritus ſapientiæ. Ergo Neptunus. i. ſapientia qui mare. i. ꝑturbationes pijs: ideſt morali virtute purgatis pacat eripit eos a talibus monſtris. i. a talibus vitijs: quia ſapientia eſt qua bona a malis cognoſcimus: ⁊ inſpirat optimos ventos. i. inſpirat optimã voluntatẽ: Nam vt nauis vento: ſic animus ſua voluntate fertur: ⁊ voluntas q̃ eſt a ſapientia fert ad bonum vitato malo. Quapropter bona mens a ſapientia inſpirata vnde eſt cognitio veri: eripit pios a talibus monſtris: q̃ ſunt: vt homo in ferinam naturam conuertatur. ꝑ Præter va. f. v. cõpoſitione iſta verborũ exprimit atq; pen'e depingit: ⁊ celeritatẽ illam depulſæ claſſis ⁊ ſtrepitum aquæ ea celeritate a naue ꝑcuſſæ ⁊ vadis illiſæ. ꝑ Aurora lutea in roſeis bigis: Atqui nõ idem color eſt

lor est roseis qui ad ruborem tēdit: ꝛ luteus ꝗ croceus est. Verū voluit poeta duplicem colorem qui in aurora deprenditur ostēdere. Primo enī ea pars hemisperij ad quas venturus est sol: qm̄ ꝛ plus tenebraꝝ hēt ꝑꝑ noctē ꝛ minus splēdoris qm̄ longius adhuc abest sol rubicūdior ē. Cū vero sol iā ꝓpinquior fit ille rubor: iā plus illucescēte die ī croceū colorē redit. Ergo duo epitheta quæ Home. auroræ dat: vt mō ῥοδοδακτυλον mō κροκόπεπλον eas nominet poeta in hoc loco cōiunxit. Ergo Troiani pij. i. virtutibus moralibus purgati a vitijs veniūt in italiā. i. in cōtemplationē in qua summū bonū esse deprehendit illucescente iam die. i. apparente iam lumine rationis remota nebula erroris.

Cum[a] Venti posuere, omnísq;[b] repente resedit
Flatus, ꝛ in lento luctantur Marmore tonsæ[c].
Atq; hic Aeneas ingentem ex Aequore lucū[d]
Prospicit: hūc[e] intēr fluuio Tyberinus amœno[f]
Vorticibus rapidis, ꝛ multa[g] flauos harena
In mare prorumpit: variæ, circúmq;, supráq;,
Assuetæ[h] ripis volucres, ꝛ fluminis alueo
Aethéra[i] mulcebant cantu, lucóq; volabant.
Flectere iter socijs, Terráq; aduertere proras
Imperat, ꝛ lætus fluuio succedit opaco.
Núc[k] age qui reges Eratò; quæ tépora[l] rerum;

SER. a ℂCVM vēti posuere: cuꝫ ortu diei quieuere: posuere enī ē qeuere: sicut ꝯtra flantes ferētes dicim⁹: vt Fieret vēto mora ne ꝗ ferēti: idest flanti. b ℱ Omnísq; repēte resedit Flatus: ols. i. ꝛ q ripæ ē ꝛ q pelagi: q altan⁹ vocat. c ℱ Tōsæ: remi: dicti a decutiendis fluctibus: sicut tonsores a tondēdis ꝛ decutiendis capillis. d ℱ Lucū ꝓspicit: in quo erat fluminis numen. Nam vt diximus nunꝗ; lucū sine religione ponit. e ℱ Hunc īter: per hūc. Terētius: Dum rus eo cœpi egomet mecū inter vias. Est aūt crebra Frōtonis elocutio. f ℱ Amœno: vmbroso: siluis circundato. g ℱ Multa flauus harena: epitheton ꝓpriū. Et sciendū exitū tyberini fluuij naturalē non esse nisi circa hostiā: vbi prima Aeneas castra ꝯstituit. Nā aliter non ꝓcedit: qd̄ ait Muroꝝ in parte sinistra Opposuere aciē. Nā dextra cingit amni: Nā postea in laurolauinio castra fecit īgentia: quoꝝ vestigia adhuc vident. h ℱ Assuetæ ripis volucres: bono cōpēdio vsus ē. i ℱ Aethéra mulcebant cantu: lenibāt: corporalia. n. sunt elementa: vt diximus supra: non. n. mulcet nisi: quod corporale est: supra ait: Totáq; īfusa partus. k ℱ Núc age: hic ē sequētis opis initiū: antedicta enī pendēt ex superioribus. Sane Eratò pro Calliope posuit. l ℱ Quæ tēpora rerū: quia vt supra diximus ſm Lucretiū: Tempora nisi ex rebus colligantur: per se nulla sunt.

DON. ℂCIRCVM supráq;: Sex descripsit ptes. Nam circūm significat dextrā: ꝛ leuā a tergo ꝛ ante. Item duas infra ꝛ supra. Infra ostēdit cū dicit Fluminis alueo: supra cum dicit Aetherā. Lætus ꝓpē tot fœlicia auguria. ℱ Núc age. exquisitis inuentionibus accumulat æneæ laudes. Facit. n. aduētus nouū exordiū: vt alia pars videat esse errorū: alia gestoruꝫ in Italia: Sub imagine inuocationis ꝓpositionem fecit: vt lectorē ipsius ordinis quem

habiturus esset doctū reddat.

CHRI. ℂINGEntē lucū: Cū venit ī terrā chartaginiensiū. i. vitaꝫ ciuilē īgressus est syluā repletā feris: vt sunt vrsi ꝛ similia: q̄a vita ciuilis circa corporea versat vbi est ipsa materia: ꝗ vitijs abūdat. Nūc īgreditur lucū. i. siluā sacram: quia vita contēplatiua dū adhuc ī corpore sumus: ꝛ si a natura non omnino discedat tñ hꝫ illā defecatam ab oībus vitijs. ℱ Neq; erāt terrestria animalia: sꝫ aerea: vt sunt aues: ꝗ cantu oīa mulcebāt. Contemplatio. n. nihil agit tumultuose sed obseruabat in reb⁹ oib⁹ agēdis verā quādā harmoniam. ℱ Núc age q reges: bipartita fuit a principio propositio poetæ. s. vt prīo narret errores æneæ ad imitationem odysseæ: Deinde ad similitudinē iliados exponeret Bella ꝗ ī Italia gessit. Ergo explicatis erroribus cū principiū belloꝝ fit: renouat īuocationē: ꝛ more homerico eodē tpe ꝛ inuocat musarū auxilium: ꝛ ꝓponit ꝙ explicabit: q in Italia regnauerit: Cū æneas illuc appulerit: ꝛ quis rerū status fuerit. Nā tēpora ipsa a veritate reruꝫ distigunt. Vñ ꝛ fœlicia ꝛ īfœlicia tpa dicimus: vt ipse status rerū fœlix īfœlix ue ī illis tēporibus ē. Hinc illud ē. O mores o tēpora. ℱ Eratò: vnā musam inuocās oēs inuocat. Sic alibi. Vos o calliope ꝑcor: vel locutus ex sentētia illoruꝫ: q cū singulis musis singulas attribuant doctrinas. Eratò historiam assignat: ipse autē ꝑscæ historiæ cognitionē cupit: iure ḡ Eratò inuocauit. ī hac aūt ꝓpositione ꝛ īuocatione restaurat exordiū. Captat. n. beniuolētiā a persona sua ex modestia: qua negat sine diuino auxilio ꝑstare ex se posse. Itē ab opa: īdustriaq; sua qua prisca ex obscuritate vetustatis in luceꝫ eruendo voluptatē: vtilitatéq; auditoribus ꝓferat. Captat attentionē: demonstrat. n. rem difficilē ꝛ cognitu dignā: ꝛ a memoria suorū tēporū remotam. Captat postremo docilitatem. Captat enim rerum distinctim propo-

al:in eo autem mirificum eius apparet ingenium. Nã cũ deinceps bella sibi canenda ppo/nat stilũ quãuis sublimis fuerit:ita tamen extollit:vt bellicũ quoddam sonare videat̃:ĩ quo quidẽ stilo ꝛ si pseueraturus sit:tamẽ cũ post propositionẽ narrationem a rebus quietioribus Icohet:illum de idustria inflectit cũ ea carmina intonuerint. Maior rerũ mihi nascit̃ ordo: Maius opus moueo: Mitius sic seqtur:Rex arua latinus ꝛ vrbes. Iam senior placida cõpo/stus pace regebat. Est enim maximo ingenio ꝛ summa eloquentia præditi viri: vt quãuis ingens aliquod argumentum sibi pposuerit:proptereaq; grãdiori: vt ita loquar:ore canen/dum sit:tamen vt res nõnunquam variatur:ita variet etiam dicendi figuram. Quod qdem apud alios poetas raro absolutum perfectumq; inuenies.

Quis Latio[a] antiquo fuerit stat⁹; aduena classez
Cum primum ausonijs Exercitus appulit oris
Expediam, ꝛ primæ reuocabo exordia[b] pugnæ.
Tu Vatem, tu Diua mone· dicã horrida bella
Dicam acies, actósq;[c] animis ĩ funera reges.
Tyrrhenámq; manũ, totámq;[d] sub arma coactã
Hesperiã· Maior rerum mihi nascitur ordo,
Maius opus moueo· Rex arua Latin⁹, ꝛ vrbes
Iam senior, longa placidas in pace regebat.
Hũc[e] Fauno ꝛ Nympha genitũ laurẽte Marica
Accipimus[f]· Fauno Picus pater, ísq; parentem

SER. a ℂ LATIO ãtiquo: qa duo sunt vetus ꝛ nouum:sicut ꝛ in iure lectuz est. b ℙ Exordia pugnæ:ceui inte ritũ. c ℙ Actos: aut collectos: aut re vera cõ/pulsos: quod ẽ verisimile propter illud: Longa placidas in parte regebat. d ℙ Totamq; sub arma co/actam:collectam:vt Tityre coge pecus. Totam autem hyperbolice dixit. e ℙ Hũc fauno ꝛ nympha genitũ laurẽte marica Accipimus:quidã deus est Fatuelus:huius vxor est Fatua. Idem sunt Faunus ꝛ Fauna: dicti aũt sunt a vaticinãdo:idest fando: vñ ꝛ fatuos di/cimus incõsiderate loquentes: Ergo Faunæ ꝛ Fatuæ nomen quasi asperuz fugit poeta:ꝛ Maricã dixit vxorẽ fuisse Fauni: quæ ẽ dea littoris minturnẽsiũ iuxta lIrim fluuiũ. Ora/tius:Innantẽ maricæ littorib⁹ tenuisse liriz: qđ si voluerimus accipere vxorẽ Fauni Maricã nõ pcedit:dij.n.topici.i.locales ad alias regiones nunq̃; trãseunt:sed põt dictũ esse p poeticã licentiã laurente marica:cũ sit minturnẽsis. Dicũt alij per maricã Venerẽ ĩtelli/gi debere:cuius fuit sacellũ iuxta maricã: in quo erat scriptuz νηὸν τῆς ἀφροδίτης:sa/ne Hesiodus Latinũ Circes ꝛ Vlyxis filiũ di/cit:qđ ꝛ Vir.tangit dicendo Solis aui speci/mẽ. Sed qa tẽporũ rõ nõ pcedit:illud accipiẽ dũ ẽ Igini:q ait latinos plures fuisse:vt ĩtelligamus poetã abuti (vt solet) noĩum similitudi ne. f ℙ Accipimus:pp varias opiniones hoc adiecit:vt Sal. Vrbẽ romaz sicuti ego accepi cõdidere atq; habuere in initio troiani.

DON. ℂ ADVENA: Magna laus quod peregrini sua virtute in alienis locis ingenti fultos sibi/stantia superauerit. Ergo potuissent ꝛ Troiaz defendere nisi iunonẽ aduersariam habuis/sent. ℙ Tu vatem: Vates dicunt̃ poetæ:quia musarum sacerdotium profitentur:ꝛ vt sunt vates qui deorum responsa ad homines p/feruntur:ita isti vates erunt per quos ita musæ loqui perhibeã/tur: vt dij p su/os sacerdotes. ℙ Totam co/actam: alia p/positiõis pars ꝛ plena femini/bus laudum æ/neæ: Quoniaz tantã coniura/tionez Regum parua manu su/perauit. ℙ Hor/rida bella: Naz ꝛ plura ꝛ hor/renda.

CHRI. ℂ HVNC fauno:artificiosa olno narratio. Nã ꝛ dilucida ẽ vt plane intelligat̃ ꝛ breuis: vt memoria re/tineat̃ ꝛ verisimilis vt oĩa facile credantur. Qui.n.dareẽ æterno viro ea puella:ad quã solũ regnũ spectabat:q̃ omniũ esset pulcher/rima:ꝛ a multis petita:nisi deoꝝ monitis ita lis dari phiberet. Rursus quõ eam extorsis/set Tornus:aut illi cessisset Latinus nisi ipse ꝛ nobilitate elatus:ꝛ regno ppotens ꝛ animi corporisq; viribus audax:ac postremo regi/næ fauore suffultus fuisset:ac demum quæ nam tanta fuisset æneæ gloria: nisi aduer/sus potentissimos reges: ferocissimos popu/los: florentissima regna:ac demum nisi ad/uersus diræ furiæ alectõs: ꝛ potentissimæ omnium deæ iunonis machinas pugnan/dum esset. Huiuscemodi igitur narratione ea cuncta quæ inferre voluit poeta verisimilia reddunt̃. ℙ Hunc fa. locum exornat adnoĩa tione ꝛ apostrophe. ℙ Marica: ait pompo/nius fuisse reginã larinatiũ:ꝛ ab ea forsan est marica silua in exitu liris fluminis: vbi sunt minturnæ. Maro ait esse nymphã ex qua ꝛ Fauno sit natus latinus: alij volũt fuisse filius Herculis:ꝛ ab ipso fuisse cõmendatum Fau/no aborigenũ regi:proptereaq; eius volũt fi/lium putatum Hesio. Latinum Circe ꝛ Vly/xis filiũ scri. Volunt aũt quidã Circẽ ꝛ Vly/xem tres genuisse: Telegonũ: Latinũ:ꝛ Auso/nium:sed oẽm ambiguitatẽ Iginus soluit:q scribit in latino plures fuisse reges latinos ap/pellatos. Dicunt pterea duos latinis filios fu/isse cæsos ĩ prima ætate fraude vxoris Ama/tæ illorum nouercæ.

Marica

Latinus

ℂ VLTIMVS

SER. a ¶VLTIMVS auctor: primus vt supremū summū dicimus. Proh supreme Iuppit. b ¶ Primaq; oriens erepta iuuenta: p trāsitū tāgit historiā. Amata enī duos filios volūtate patris Aeneæ spondentes sororē factione interemit. vn̄ & erepta dixit q̄si p vim. Fato aūt dicit voluntate: Nā dij id fantur quod sentiūt non vt hoīes de q̄bus lectū est: aliud clausū in pectore: aliud in lingua prōptū habere. c ¶ Iā matura viro iā plenis nubilis annis: nō ē iteratio: sed scdm ius locutus est: I quo & ex annoR ratione: & ex habitu corporis ætas pbatur: primus ergo ad habitū: scdm ad annos ptinet. d ¶ Latio latius pars est ausoniæ: vn̄ dixit pri⁹ quod minus est. sic intulit Totaq; ausonia. e ¶ Petit an̄ alios: aut ante alios petit: aut certe pulcherrimus ante alios. f ¶ Miro amore: noua īteperātia: sed varijs ppter apes & incēdiū & ppter oraculū Fauni. g ¶ Portēta: signa q̄ sunt media. Nā & bona & mala sunt portenta. h ¶ Laurus erat: Latinus post mortē Lauini fratris quū lauiniū amplificaret: ab inuēta lauro: laurolauiniū appellauit. i ¶ In penetralibus: penetrale est omnis interior pars domus: licet sit intecta: vnde laurum fuisse in penetralibus non est mirum. k ¶ Metu: religione: quæ nata est per timorem. l ¶ Primas cum conderet arces: primas circa laurū scilicet. Nā iam ciuitas fuerat. m ¶ Trās æthéra: ætherem pro aere posuit. n ¶ Obsedêre apicem: verbum oppugnationis est futuræ. o ¶ Per mutua: inuicem: & est absolutū. Melissus qui de apibus scripsit ait duobus pedibus se tenere: & duabus alis se sustinent. p ¶ Vates diuinus: per quam autem artem non dixit: nec nomen eius: sed datur intelligi coniecturis eum quibusdam dixisse futura.

mus: vt in scalis si descēdas primus est summus vltimus: q est imus: Si ascendas contra fiet: Sic Cic. in rhetori. lquit ab vltimo pricipio huius pceptionis: hinc de latino ipsū dicere sequētia indicāt: quāuis posset credi de Saturno. ¶ Primaq; .o. nō nascēdo: sed moriēdo extincta est: & qd magis dolendum I ea ætate extincta est: vn̄ spes cœperat. ¶ Multi: Et q̄a vnica esset: & quia senis filia ex quo regnū p dote veniret. ¶ Ante omneis: scz pulcherrimus nō autem ante omneis perijt. Oia autē supra dicta in laudes sunt æneæ: ne ignobili: aut sibi īparem ducere videatur: quoniam illaz vicini spreuissent. Vterq; a Saturno est: ab illo.n. iuppiter: ab ioue venus: a Venere æneas: sic a saturnō picus: a pico Faunus: a Fauno Latinus: a Latino hæc. Ergo par sanguis: sed virtus in ænea maior. Laurus ponit portenta: q̄bus cōnubium Turni prohibebatur.

Te Saturne refert tu sanguinis vltimus[a] auctor.
Filius huic fato Diuûm, prolésq; virilis
Nulla fuit, primáq;[b] oriens erepta iuuenta est.
Sola domum, & tantas seruabat Filia sedes
Iam matura[c] Viro, iam plenis nubilis annis.
Multi illam magno è Latio[d], totáq; petebant
Ausonia. petit[e] ante alios pulcherrimus omneis
Turnus Auis, Atauísq; potés, què Regia cõiux
Adiungi Generū miro[f] properabat amore.
Sed varijs portenta[g] Deûm terroribus obstant.
Laurus[h] erat tecti medio in Penetralibus[i] altis
Sacra comã, multósq; metu[k] seruata per annos.
Quam pater inuentam primas[l] cū côderet arces
Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus.
Laurentísq; ab ea nomen posuisse colonis.
Huius Apes summū densæ (mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidū trans[m] Aethéra vectæ
Obsedêre[n] apicem, & pedibus per mutua[o] nexis
Examen subitum ramo frondente pependit.
Continuo Vates[p], externum cernimus inquit

DON. ¶VLTIMVS auctor: q̄a primus fuit latin⁹: a quo factū est initiū narrandi: Ergo iste vlti

CHRL. ¶TE SATVR. Emphasim habet. ¶ Te.q. d. maximum deorū. ¶ Nulla fu. Eo tpe quo æneas in Italiā venit. Nam prius fuerat: vn̄ addit. Primaq; extincta iuuenta. ¶ Matura viro & ānis nubilis: Ex iure sumptū. ¶ Præterea: laus est ab ætate. Nam non trāsacta iā iuuēta nupserat vt multis euenit: sed in ipso ætatis flore ab oibus expetita est. ¶ Multi illam: qd mirū si nobilissimaz in flore ætatis cōstitutā: & si pulcherrimā: si tanti regni hæredē multi peterēt. ¶ Multi augmētū a nūerositate petetiū. ¶ E latio: laus a regione: nam multū interest qua quisq; natione sit. ¶ Ausonia: de ausonibus ita ait Pli. a locris Italiæ frons incipit magna Græcia appellata I tres sinus recedens ausonij maris: quoniam ausones tenuere primi. ¶ Pulcherrimus: nobilitatis meminit & pulchritudinis: Quoniam hæc duo præcipue mouent matres I asciscēdis sibi generis: cum patres altiori cōsilio de generi virtutibus q̄rant.

Aduentare virũ, ⁊ partes[a] petere agmẽ eaſdem
Partibus ex iiſdem, ⁊ ſumma dominarier arce.
Præterea caſtis[b] adolet dum Altaria tædis,
Et iuxta genitorem aſtat Lauinia Virgo
Viſa (nefas[c]) longis comprendere[d] crinibus ignẽ;
Atq; omnẽ ornatũ flãma crepitante cremari
Regaleiſq; accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis: tũ fumida[e] lumine fuluo
Inuolui; ac totis Volcanum[f] ſpargere tectis.
Id vero horrendum ac viſu mirabile ferri.
Nanq; fore illuſtrem Fama, fatiſq; canebant
Ipſam, ſed Populo magnũ portendere bellum.
At rex ſollicitus monſtris oracula Fauni[g]
Fatidici genitoris adit, lucoſq;[h] ſub[i] alta[k],
Cõſulit Albunea, nemorũ quæ maxima ſacro
Fõte[l] ſonat, ſæuamq; exhalat opaca mephitin[m].
Hinc[n] Italæ gentes, omniſq; Oenotria[o] tellus
In dubijs reſponſa ferunt: hũc dona Sacerdos
Contulit. ⁊ cæſarum ouiũ ſub nocte[q] ſilenti
Pellibus incubuit[p] ſtratis; ſomnoſq; petiuit.
Multa modis ſimulacra videt volitãtia miris:
Et varias[r] audit voces, fruiturq;[s] Deorum

SER. a ¶ PARTES petere agmẽ eaſdẽ: intelligimus ab infero mari apes veniſſe: vnde troiani. Partes autẽ eaſdẽ ſummitates rerũ petere dicit: ſicut apes apicẽ lauri. Quod autẽ in laurũ ſedere: oſtẽdit aduenarum futura victoria. b ꝑ Caſtis: pijs. Et intelligimus Latinum ſacrificaſſe iuxta abſtante Lauinia. c ꝑ Nefas: abſoluta parentheſis ẽ: ⁊ eſt hypallage. d ꝑ Cõprendere crinib' ignẽ: quũ ignis crinẽ comprehendat. e ꝑ Fumida: ĩ quo fum' ẽ cauſa lachrymarũ. f ꝑ Volcanũ ſpargere: incendiũ belli ſignificat: his enĩ duob' hoc ab augurio diſtat Aſcanij fuꝯ: ⁊ aſperſiõe flammarum. g ꝑ Fauni: Faunus ἀπὸ τῆς φωνῆς dictus ẽ: ꝙ voce non ſignis futura oſtẽdit. h ꝑ Lucoſq;. i. ĩ lucis. i ꝑ Sub albunea. i. in albunea. k ꝑ Alta: qa eſt in tiburtinis altiſſimis mõtibus: ⁊ albunea dicta ẽ ab aquæ q̃litate: quæ in illo fonte eſt: vnde etiã nonnulli ipſam Leucotheam volũt. Sciendum ſane vnũ eſſe nomen fontis ⁊ ſiluæ. l ꝑ Fonte ſacro: nullus enĩ fons nõ ſacer ꝓpter attributos illis deos: qui fontibus præeſſe dicunt. m ꝑ Mephitin: mephitis ꝓprie eſt terræ putor: q de aquis naſcitur ſulphuratis: ⁊ eſt in nemorib' grauior ex denſitate ſiluarũ. Alij Mephitin deũ volunt Leucotheæ cõnexum: ſicut eſt Veneri Adonis: Dianæ Virbius: alij Mephitin Iunonẽ volũt: quã aerẽ eſſe cõſtat. Nouimus. n. putorẽ nõ niſi ex corruptione aeris naſci: ſicut etiã bonũ odorẽ de aere incorrupto: vt ſit Mephitis dea odoris grauiſſimi: ideſt graue olentis. n ꝑ Hinc italæ gentes: cõmẽdatio oraculi. o ꝑ Oenotria tellus: ꝓprie ſabinorũ tract': ab œnotio rege. p ꝑ Incubuit: Icubare ꝓprie dicunt hi q dormiũt ad accipienda reſponſa: vnde ẽ Ille incubat Ioui. i. dormit in capitolio: vt reſpõſa poſſit accipe. q ꝑ Sub nocte ſilẽti: per noctẽ ſilentẽ. i. per noctis ſilẽtiũ: quũ oẽs tacẽt. r ꝑ Varias audit voces. ſ. ꝓpter multa ſimulacra petẽtibus oracula apparentia. s ꝑ Fruitur: paſcitur: quod de rebus tantũ bonis dicimus.

¶ VIRVM: DON. nõ dixit cernimus virũ velut pſentem: ſed cernimus virũ æternũ aduentare. ꝑ At rex: nõ dixit vginis pr̃. Nã public' ſtatus: quã filiæ potior fuit. ꝑ Italæ gẽtes: Ergo omnes. ꝑ In dubijs ergo maioris meriti oraculum. ꝑ Hũc dona. ponit morẽ: petendi oraculi.

¶ CASTIS. i. CHRI. ipſa caſta: vt dicini' manibus pijs. ꝑ Albunea: albunea nem' eſt iuxta aniẽnẽ cũ fonte eiuſdẽ nois: ſiue a colore aquæ ſulphureæ: ſiue ꝙ albunea latie ſit qđ Græce leucothea: Sed in hac ſylua fontes ſunt ſulphurei appellati albulæ: vt Strabo ⁊ Plinius ſcribunt. ꝑ Oenotria: De oenotria iam diximus. ꝑ Pellibus incu. apud priſcos enim factis ſacris ſolebant in deorum tẽplis ſomnum capere: vt ab eo deo cui ſacrificaſſent ꝑ ſomnum futura acciperent. Quod ⁊ plautus in cappadoce lenone oſtendit: qui in templo Aeſculapij: vt valitudini remedium acciperet incubuit. Et Cice. de diuinatione: ab q; etiam qui præerat lacedæmonijs non cõtenti vigilantibus curis in paſiphes domo: quæ eſt in agro propter vrbẽ ſomniandi cauſa excubabant: qa quietis oracula vera ducebant. ꝑ Stra. aũt refert in agro ſamio baſilicam fuiſſe Calchantis: cui petentes oracula nigrum ſacrificabant arietem ⁊ ſtrata in pelle dormiebant. ꝑ Miris modis: nam quæ ſomniando nobis apparent varijs ⁊ horrendis figuris ſeſe offerunt: Fuit autem mirum poetæ ingenium vt diceret miris: vt quod verbis exprimere nõ valebat auditoris iudicio explicandum relinqueret.

SER. a ❧ ACHERONTA affat auernis: potestates quæ sunt in acheróte: ad quē per auernū venit: hoc aūt iō quia Faunus dicit īfernus deus: ꝛ cōgrue: nā nihil est terra inferius: in q̄ habitat Faunus: hic est ꝙ eū Hor. inducit nocentes dicens: Leuis incedas abeasq; paruis æquus alūnis. b ¶ Pater ipse: aut honoris ē: aut reuera propter Lauiniā. c ¶ Cētus: aut ꝑ qualitate fortunæ: vnde ꝛ rite dixit: aut certe finitus sit ꝑ īfinito. i. multas. d ¶ Tergo: ꝑ tergorib⁹. e ¶ Thalamis neu crede paratis: ꝑpter Turnū. f ¶ Veniunt: melius veniūt: vt iā eos venire significet. g ¶ Generi: plurali ꝑ singulari vsus ē. h ¶ A stirpe: stirpē quūs de genere dicim⁹ tantū Fœ. quū de arbore. Ma. g. ꝛ Fœ. iuenit vt sed stirpem teucri nullo discrimine sacrū: ꝛ Fœ. vt Hora. Cuꝫ stirpesq; raptas ꝛ pecudes ꝛ domos. i ¶ Sub pedib⁹: sub impio suo ac ꝑtāte. k ¶ Monitusq;: alibi: monita dixit: Vt Carmētis nymphæ monita ꝛ deus auctor apollo. l ¶ Nō ipse suo ꝑmit ore latinus: quo a se repelleret generos. m ¶ Sed circūm late volitās: tmesis est: circūuolitās. n ¶ Adorea liba: Ador ꝑprie genus farris: liba aūt sūt placētæ de farre ꝛ melle ꝛ oleo sacris ꝛ aptæ. o ¶ Subijciūt: suppo nūt in epularū locū. p ¶ Ipse: q ꝑ harpy iam vaticinatus est: vt Quæ phœbo pater omnipotēs. q ¶ Et cereale solū: Solū dr̄ omne qđ aliqd sustinet: vn̄ de mari supra ait subtrahiturq; solū: ꝛ Ouid. prio meta. Neu regio foret vlla suis aīalibus orba astra tenēt cæleste solū sicut nunc panitias mēsas: idest epularum sustentaculum solum vocauit. r ¶ Forte alijs: abundat forte.

officium: ꝛ pro mollibus plumis ꝛ ornatu regio non recusauit pellium stratum. ¶ Vxor subito: Propter meritum petentis. ¶ Circūm: cum eo quod est tulerat iungendus est: vt sit circum tulerat.

Colloquio, atq; imis Achéronta[a] affat auernis.
Hic ꝛ tum Pater[b] ipse petens respōsa Latinus
Centum[c] lanigeras mactabat rite bidentes·
Atqꝫ harum effultus tergo[d], stratísqꝫ iacebat
Velleribus·subita ex alto vox reddita Luco est·
Ne pete connubijs Natam sociare latinis,
O mea Progenies; Thalamis[e] neu crede paratis·
Externi veniunt[f] Generi[g]; qui sanguine nostrū
Nomen i astra ferāt, quorúmq; a stirpe[h] Nepotes
Omnia sub[i] pedibus, qua Sol vtrunqꝫ recurrēs
Aspicit Oceanū; vertíqꝫ, regíqꝫ videbunt.
Hæc respōsa patris Fauni, monitúsqꝫ[k] silenti
Nocte datos, non ipse[l] suo premit ore latinus,
Sed circùm[m] late volitans, iam Fama per vrbes
Ausonias tulerat, cum Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religauit ab aggere classem.
Aeneas, primíqꝫ Duces; ꝛ Pulcher iulus
Corpora sub ramis deponūt arboris altæ·
Instituúntqꝫ dapes, ꝛ adorea[n] liba per herbas
Subijciunt[o] epulis·sic Iuppiter ipse[p] monebat,
Et cereale[q] solum pomis agrestibus augent·
Consumptis hic forte[r] alijs, vt vertere morsus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu, malísqꝫ audacibus orbem

DON. ❧ IPSE pater: Ergo non misit alterū sꝫ ipse perrexit: Vt patris ꝛ regis diligens adhiberet

❧ SVBITA: CHRI. vt ostēdat pr̄esꝫ filio præ cæteris rndisse. Neq; diutius īcertum tenuisse. ¶ O mea ꝑgenies: facit fidesꝫ q. d. quā fallere non debeo. ¶ Thalamis. p. erat. n. opus vt ante hæc ꝑdicerent q̄; troiani inuenirent: ne cōmēta res esse videretur. ¶ Verti: Quia suo īperio subigent. ¶ Regi: qa subactos clemenē administrabāt. ¶ Adorea: ador quid sit exꝑssim⁹ in Georg. ¶ Per herbā. s. apiuꝫ. Diony. n. I lib. j. ait ī agro laurēte: vbi ꝑsederāt Troiani adflebat vsq; ad mare. Nunc in cauo loco ē scatens fons sacer phœbo cū duabus ædiculis: in quibus Aeneas primum sacrificauit: ꝛ ibi troiani cibuꝫ sumpsere in solostrato ex apio siue ex crustulis panis ad ciborū mundities paratis: ac consumptis cibis quidam ex illo apio siue ꝛ crustis comedere cœperūt. ¶ Tū quidam ex filijs Aeneæ siue alijs ex discūbētibus inquit. at enim mensa iam comesa est nobis: Quo audito tumultuarunt omnes tā q̄; si finita essent prima oracula: Responsum enim acceperat siue a dodoneo oraculo: siue ab erythris idæ tugurio vbi sibylla habitabat nympha indigena fatidica: q̄ ipsos monuit: vt in occasum nauigarent: donec eo peruenirent: vbi mensas comederēt: hoc ergo nūc aduenisse dicebant. ¶ Et cereale solum: rem minorem q̄; in heroico carmine conueniret translatione ꝛ denominatione duobus coloribus rhetoricis honestauit: vt nominib⁹ pro nominibus positis viliora quæ essent maiestatem quādam reciperent.

Fatalis[a] Crusti, patulis nec parcere Quadris[b],
Heus etiam mensis consumimus inqt Iulus.
Nec plura adludés[c] ea vox audita laborum[d]
Prima tulit finem, primámq; loquétis ab ore
Eripuit Pater, ac stupefactus numine[f] pressit.
Continuo Salue fatis[g] mihi debita Tellus;
Vosq; ait ò fidi[h] Troiæ saluete Penates.
Hic[i] dom[9], hæc pria est. Genitor mihi talia náq;
(Núc repeto) Anchises fatoruз arcana reliquit.
Cum te Nate fames ignota ad littora vectum
Accisis[k] coget dapibus consumere mensas;
Tum sperare domos defessus; ibíq; memento
Prima locare manu, molíriq; aggere tecta.
Hæc erat[l] illa fames, hæc nos supma manebat.
Exitijs positura modum.
Quare agite, & primo læti cũ lumine Solis
Quæ loca, q ve héant[m] hoies, vbi[n] moenia gẽtis
Vestigemus, & à portu diuersa petamus.
Nunc pateras[o] libate Ioui, precibúsq; vocate
Anchisen[p] genitorem, & vina reponite[q] mensis.
Sic déinde effatus, frondenti tempora[r] ramo
Implicat, & Geniúmq;[s] loci, primámq;[t] deoruз

SER. a ℂ FATALIS crusti: ad negocium respexit Aeneæ: cui hic erat finis laborũ. Crustuз aũt & crusta neutro dicimus de his q̃ comedi possunt. Horatius: Vt pueris olim dant crustula blandi doctores. Iuuenalis: Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo. Fœminino autẽ genere fragmenta dicim[9] q̃ nõ sunt esui: vt Concrescũt subitæ currẽti ĩ flumine crustæ. b ℙ Quadris: aut mẽsis: & ẽ antonomasia. Nam supra orbẽ dixit: aut quadris fragmẽtis accipiamus: vt Iuuenalis: Vt bona summa putes aliena viuere q̃dra. c ℙ Adludẽs: aut vacat ad: & ludentem significat: aut certe adludẽs ad missi fidẽ vba cõponens. d ℙ Laborũ finẽ s. maritimorũ. Nã ĩ terra multa passurus est: vt ait sibylla: sз terræ grauiora manẽt. e ℙ Primamq; loquẽtis ab ore Eripuit pr̃: hoc ẽ adhuc loquẽte Ascanio ĩtellexit famẽ: quã fata pdixerant. f ℙ Numine pssit: oraculi fide ab Heleno & Anchisa pdicti: pssit ãt vocẽ Ascanij: quo posset ipse numina depcari. g ℙ Fatis mihi debita tellus: bona piphrasis ẽ: ne fatalis diceret: qđ ẽ mediũ: & in pcib[9] nihil esse dз ambiguũ. h ℙ O fidi: Aeneæ. s. & nõ t[...]: quã nequere seruare. i ℙ Hic dom[9]: aut familia: vt Da ppriã thymbræe domũ: aut ordo ẽ: Hic patria: hic dom[9]: ani enĩ patria est q̃ sit dom[9]. k ℙ Accisis: vndiq; ꝯsumptis: & h ẽ apud nos ac: qđ apud græcos ἀμ. & hoc occisi valde vndiq; cæsi. i. ἀμφὶ κοποι & hoc an sancti vallẽ. i. vndiq; sancti. l ℙ Hæc erat illa fames: ac si diceret hoc fuerat timendum periculũ: qđ picula terminat. m ℙ Habeãt: habitẽt: hoc enĩ frequẽtatiuũ ẽ ab eo qđ ẽ habeo. n ℙ Vbi mœnia gẽtis: laurolauiniũ significat. o ℙ Nũc pateras libate ioui: ab eo qđ ptinet id qđ ptinet. p ℙ Anchisen genitorẽ. bene Iouẽ & Anchisen q causa oraculi fuerũt. q ℙ Reponite mẽsis: aũt timorẽ vborũ Ascanij ĩterrupta renouate: aut reponite freq̃nter ponite. i. crebro libate. r ℙ Tẽpora ramo Implicat: dieb[9] enĩ festis ita epulabantur. s ℙ Geniũq; loci: Apollinẽ vult ĩtelligi: ĩ tutela enĩ ei[9] tota fuerat regio: vt Laurentisq; ab ea nomẽ posuisse colonis: aliter Iniquũ ẽ: si quum omnis Iuocet: Apollinẽ ptermittat: psertiз quũ Helen[9] dixerit: Aderitq; vocat[9] Apollo. t ℙ Primamq; deorũ: qa ipsa ẽ mater deoruз.

ℂ NIHIL Iue DON. nies apud Donatũ quod p te ipsuз ignores.

CHRI. ℂ QUADRIS: Quadra sic Iuue. aliena viuere q̃dra: q̃drã: ãt panẽ dixerũt qđ apud ãtiquos q̃dratas sectiões haberent panes. Martialis: Cũ mittis turdũ mue mihi q̃drãз ue placentæ.

ℙ Heus ẽt mẽsis: miserã holuз ĩscitiã ostẽdit poeta. Nã vt psæpe q̃ timẽda sunt non timẽt ita q̃ nõ sunt timẽda timẽt. Vt verissimuз sit illud I Cic. Tusculanis: ignaris hoĩes in vita morib[9] errãt. ℙ Eripuit: nõ[...] pfecerat orationẽ Ascani[9]: cũ æneas oraculũ ĩterpratus ẽ: ĩ quo & acumen ĩgenij & lætitia demõstrat. Nã neq; tã cito hebes ĩtellexisset: neq; qđ itellexerat tã celeriẽ nisi læt[9] elocut[9] fuisset. Salutat aũt terrã qm̃ eã esse cognouit: quam fata portẽdebãt: agit grãs penatib[9]: qm̃ eõ incolumen illũ pduxerãt. ℙ Hæc talis. q. d. tã læta: tã fœlix. ℙ Illa. s. q̃ tantũ terrorẽ incutiebat. ℙ Quare agite: optimus omnino dux: qui & dijs ob acceptũ beneficiuз nulla interposita mora sacrificia ĩstituit: & iis q suæ fidei commissi sunt hoĩbus q̃ primum occasio dabitur: illa enim inuestigatio in tenebris fieri non potest consulendum decernit: primam deorum. Nam berecyntiam quæ terra interpretatur omnium deorum matrem fabulati sunt poetæ: vnde magnam matrem appellant tellurem.

ℂ NYMPHASq̃

Tellurē, Nymphásq[a]; & adhuc ignota precatur
Flumina; tū Noctē[b], Noctísq; horrētia signa;
Idæúmq; Iouem, Phrygiámq[c] ex ordine mrē
Inuocat, & duplices[d] Cælóq; Erebóq; parētes.
Hic pater omnipotens ter Cælo clarus[e] ab alto
Intonuit, radiísq[f] ardentem[g] lucis & auro
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.
Diditur hic subito troiana per agmina rumor
Aduenisse diem; quò debita mœnia condant.
Certatim[h] instaurāt epulas, átq; omine magno
Crateras læti statuunt; & vina[i] coronant.
Postera cum prima lustrabat lampade terras
Orta dies, Vrbem, & Fines & littora gentis.
Diuersi explorant: hæc fontis[k] stagna Numici
Hunc Tybrī fluuiū; hic fortes habitare Latios.
Tum satus Anchisa delectos ordine[l] ab omni
Centum Oratores Augusta[m] ad mœnia Regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes;
Donáq; ferre viro, pacémq; exposcere Teucris.
Haud mora, festinant iussi, rapidísq; feruntur
Passibus, ipse humili designat mœnia fossa[n],

SER. a ¶ NYMPHASq; & adhuc ignota pcatur Flumina: bonū ordinē sequtur. sic alibi: Nymphæq; laurētes. nymphæ genus amnib' vñ est. b ¶ Noctē noctisq; horrentia signa: quæ noctē sequunt vt nymphas. flumina inuocat enim sibi piuncta. c ¶ Phrygiamq; ex ordine matrem: aut cōtigue: qa idæum dixerat Iouē: aut certe ex ordine idest more solenni. d ¶ Et duplices: duos: cælo aūt Venerem: Erebo: Anchisem. e ¶ Cælo clarus ab alto: in serenitate qđ est augurij. Nā in nubibus fulminis cā est. f ¶ Radijs et auro: radijs aureis. g ¶ Ardentē nubem: alij fulmen ardentē nubē dicunt: vt Luca. Atq; ardentes aere solo: quos hoc loco secutus est. Alij dicunt fulmen esse aeris scissiones ardentē rimas: quos alibi sequtur dicēs: Ignea rima micans pcurrit lumine nimbos. h ¶ Certatis instaurant epulas: hī est Et vina reponite mēsis. i ¶ Vina coronant: pro pateris: vt alibi: Magnū cratera corona Induit: magnus aūt omine cælesti dicit: alibi: Nam te maioribus ire per altum Auspicijs manifesta fides. k ¶ Hæc fontis stagna numici: Ista iā ab incolis discunt: qđ aūt ait Fontis stagna: verū est: Nā numicus ingens ante fluuius fuit: in quo repertus est cadauer Aeneæ & pſecratus: post paulatim decrescens in fontē redactus: qui & ipse siccatus est sacris interceptis. Vestæ enī libari non nisi de hoc fluuio licebat. l ¶ Ordie ab omni: ex omni qualitate dignitatis: qđ apud romanos in legatione mittenda hodieq; seruatur. m ¶ Augusta ad mœnia: augurio consecrata: hinc paulo post Tectum Augustū ingens: & nisi in augusto loco senatus consiliū habere nō poterat: vnde templus Vestæ nō fuit augurio pſecratum: ne illuc conueniret senatus: vbi erāt virgines. nā hæc fuerat regia Numæ Pompilij. ad atrium aūt Vestæ conueniebat: qđ a templo remotū fuerat. n ¶ Fossa: sulco: & sūt ista reciproca. nam & sulcū ponit pro fossa: vt Ausim vel tenui vitem committere sulco.

DON. ¶ TVM FATVS anchisa: q̄uis fatis fideret: tñ humanitatis officium putauit ad regē legatos mittere: ne ob superbias alienos fines inuadere videretur: tñ non expectato de pace responso vrbē designat tātum spei in fatis reposuerat. ¶ CÆLOq; e CH. Ereboq; parentes: pstat ex immortali dea & mortali homine. i. ex anio et corpore & vtriusq; dum viuimus ratio ē habenda: ergo ad vtrūq; inuocat. ¶ Delectos ordine ab omni misit centum: vt ex numero sitate oratorū ostēderet multos venisse troianos ne forte ob paucitatem contēnerentur. Mirum autem fuit æneæ ingenium: nam q̄uis mitteret illos cum insignibus pacis pacem petituros demōstrat tamen iustitiam: probitatemq; troianorū: sed ne a timore potiusq; ab ingenii bonitate prouenire hoc credere: latinus voluit: ne illus laterent troianorum vires. ¶ Delectos: maxima. n. diligentia est adhibenda in mittendis oratoribus: vt pstent eloquentia & sapientia: vt quæ facto opus sint cognoscant & cognita persuadere possint: & ex eorum præstantia fides fiat apud externos populum a quo mittuntur excellētissimis viris abundare. ¶ Ex omni ordine nam etiam qui ignobiliore genere nati sunt ab optimis reipu. administratoribus non contemnuntur. Modo aliqua egregia virtus in illis eluceat Ramis velatos: vt statis Primo aspectu pacata omnia afferent. ¶ Dona: nam hæc quoq; ad conciliandos hominum animos multum valent. ¶ Haud mora: nam cum mora plerūq; noceat hanc vitare debuerūt legati. ¶ Ipse hu. f. i. sulco vt contra in georgicis dixit: Tenui sulco: idest fossa: & de forma ædificandarum vrbium diximus in primo.

Molitúrq;[a] locum, primásq;[b] in littore sedes
Castrorum[c] in more pinis[d], atq; aggere[e] cingit.
Iámq;[f] iter emensi turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant iuuenes; muróq;[g] subibant:
Ante vrbem pueri[h], & primæuo flore iuuentus
Exercentur Equis; domitántq;[i] in puluẽ curr[9],
Aut acreis[k] tendunt arcus, aut lenta[l] lacertis
Spicula cõtorquent, Cursúq;, ictúq;[m] lacessunt.
Cum præuectus equo longæui Regis ad aures
Nuncius ingenteis[n] ignota in veste reportat[o]
Aduenisse viros: ille intra tecta[p] vocari
Imperat, & solio[q] medius consedit Auito.
Tectũ[r] Augustũ, ingẽs, cẽtũ sublime colũnis
Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici
Horrendum[s] siluis & relligione Parentum.
Hinc sceptra[t] accipere, & primos attollere Fasces
Regibus omen erat: hoc illis Curia[v] templum;
Hæ sacris sedes epulis: hic Ariete[x] cæso
Perpetuis[y] soliti patres considere mensis.

SER. a ¶ MOLITVR q; locũ parat: alias fabricat: vt Et phrygiæ molimur montibus idæ. b ¶ Primasq; in littore sedes: quia imperius lauinium translaturus est. Et sciendũ ciuitatem quã primo fecit troiam dictã ſm Catonem & Liuius: qđ ipse docet: Nec te troia capit. c ¶ Castrorum in mores: hoc est breues. d ¶ Pinis atq; aggere muro: ꝑ quo pinnæ sũt & est synecdoche. e ¶ Aggere: fossa. f ¶ Iã q; iter emensi turres ac tecta latinoꝝ: hypermetrus vsus. g ¶ Muroq; subibant: alibi ꝑ accusatiuũ: vt Aeneæ subijt mucronem: & hoc ſm naturam est: nam it sub mucrones dicimus: nam per datiuum figuratum est. h ¶ Pueri & primæuo flore iuuẽtus: bene romanæ militiæ exprimit morẽ: nam post pubertatem armis exercebant: & sextodecimo anno militabãt: quo etiã solo sub custodibus agebant: nec est ꝯtrariũ Longa populos in pace regebat. Nã licet in pace essent: exercitiũ tñ vigebat armorũ. i ¶ Domitantq; in puluere currus: equos sub curribus. k ¶ Acris arcus: fortes: & est κατάχρησις. Nã acrimonia mentis est: non aũt inanimatoꝝ rerum vt arcuum. l ¶ Lenta: mollia. m ¶ Ictu: iaculatione. n ¶ Ingẽtes: ex stupore nuncij laus ostendit troianoꝝ. Et bene nouitatis ostendit opiniones. Ingẽtes enĩ esse quos primũ vidimus opinamur. o ¶ Reportat: aut reuocat: aut apportat. p ¶ Intra tecta vocari: dissentit hĩ loco a romana ꝯsuetudine. Nã legati si quando incogniti venire nunciarent: primo quid vellet ab exploratoribus requirebãt: postea ad eos egrediebant magistratus minores: & tũc demũ senatus extra vrbẽ postulata noscebat: & ita si visum fuisset admittebant: sed hĩ prudenter fecit. Latinus nãq; memorẽ vult esse responsi: & auidus satis ad videndos externos ꝑ quos ei ꝓmittebatur felicitas. q ¶ Solio medius consedit: vt supra diximus. Solium est veluti armariũ de vno ligno ad regũ tu-

telam factum ſm alios a soliditate dictum: ſcđm Asprum per antistichon: quasi sedium a sedendo dictum. Nã & sella quasi seda dicta est. r ¶ Tectum augustum ingens: domus quã supra diximus in palatio ab Augusto factam per transitũ laudat: quã commemorat & quasi in laurolauinio vult fuisse. s ¶ Horrendũ: venerãdũ nõ qđ horrori sit. t ¶ Hic sceptra accipe: hoc in palatio. u ¶ Curia tẽplum: qa vt diximꝰ supra: curia non nisi in augurato erat loco. x ¶ Ariete cæso: hoc sacrificium in ianua palatij festis diebus fiebat. y ¶ Perpetuis mẽsis: longis ad ordines exæquatis sedẽtium. Maiores enim nostri sedentes epulabãtur: quẽ morem habuerunt a Laconibus & cretensibus: vt Varro docet in libris de gente populi romani: in qbus dicit quid a quaq; traxerit gente.

DON. ¶ TVRRES ac tecta: ꝑmo enĩ altiora ædificia: deinde cũ propinqus accedit humiliora cernunt. ¶ In puluere: qa ibi melius alialia domant vbi difficilior tractꝰ est. ¶ Ictu: nõ vt ferirent inuicem: sed vt destinata ꝑcurrerent. ¶ Viros ingẽtes: ignota veste. Nã ex impremeditata re ꝑturbato aĩo putauit se vidisse illos vltra humanã formam. ¶ Extollit aũt regiã Latini a pulchritudine ædificij & ab ornatu triumphali: nõ vt a pictura fabularũ. ¶ Augustũ: vel qa domus fuit Regũ: vel qa reges ipsi sibi regnandi auspicia sortiebant: illic enĩ ꝑtãtem sumebãt & fasces erigebãt.

CHRI. ¶ ANTE vr. pu. ostẽderat sapiẽtissimũ ducẽ æneã nũc vicissim latinũ laudat: ne stultum æneas vicisse videat. Quid ãt illo duce prudẽtiꝰ eẽ potuit: q ciues suos a pria vsq; ætate ĩ bonis disciplinis erudiẽdos curet: & ita istruẽdos vt se priamq; suã tueri: & oẽs iniurias propulsare possint. ¶ Cũ ꝑ. e. vt ostẽdat vigilãtes astitisse custodes: q oĩa ꝓuiderẽt & ꝓuisa ad regẽ referrẽt. ¶ Omẽ: ꝑtãs: vt paribꝰ cõ regamꝰ auspicijs. ¶ Epul: ꝑ dapibꝰ posuit. i. sacrificiis

¶ EX ORDINE

SER. a ¶ EX ORDINE: qui sibi successerant. Sa ne intelligendū est: ita vt nati fuerant: sic eo rū imagines fuisse cōpositas. b ¶ Ex cedro: quod lignū nō facile ↄsumitur vetustate: hoc genus ligni tineæ nescit corruptiones: quod ex antiquitate non sentit vt cedria puncta ligna custodita conseruat: Vnde & Persius: Et cedro digna locutus. c ¶ Vitisator: nō inuētor vitis: sed q genus vitis italis demonstrauit populis. d ¶ Sub imagine falcem: aut statuæ exp̄mit gestū: vt dicat: ita tenebat falcē: vt eā sub vultu haberet: aut sub imagine sub theca dicit quæ falci similis est: qre sub imagine falcē: cū Imagine.n.pictus est saturnus: soluit aut sub pro in posuit aut ipsius quoq; falcis nō dīta: s; imago: vagina qdā falcis put.ī. e ¶ Saturnusq; senex: antiq reges noīa sibi plerūq; vēdicabāt deorum. Ergo Saturnus rex fuit Italiæ. Nam et supra ait: Veterum effigies ex ordine auorū: & infert Alijq; ab origine reges: hinc est quod apud cretā esse dicit Iouis sepulcrum. Gabalus etiam imperator romanus Solē se dici voluit. Nam Heliogabalus dictus ē. f ¶ Ab origine: pro ab originū reges: sed est metro ꝓhibitus. g ¶ Pugnando vulnera passi: q̄si reges passi. h ¶ Sacris in postibus: vbi spolia ↄsecrabantur. i ¶ Captiui: pro captiuorum: nota figura est. k ¶ Cristæ: galeæ: a parte totū posuit. l ¶ Ereptaq; rostra carinis: bene de omni genere præliorū spolia illic demōstrat fuisse. m ¶ Quirinali lituo: Lituus incuruus augurū baculus: quo vtebant ad designanda cæli spatia. Nam manu non licebat. Quirinalē aūt ex psona sua dixit: qualē postea Quirinus habuit: Nā tūc adhuc nō fuerat Romulus: vel lituum idest regium baculum: in quo potestas erat dirimēdarum litium.

q̄; to labore retracta fint. ¶ Carinis: vt appareat et nauali bello illos vicisse. ¶ Lituo.i.regiū baculū i quo potestas eēt dirimendarum litiū. ¶ Parua: vel qa tales extant aut nō magni p̄cij: qa veteres nō erāt ambitiosi cultus.

Quin etiam veterum effigies ex ordine[a] Auorū
Antiqua ex Cedro[b]; Italúsq; paterq; Sabinus,
Vitisator[c] curuam seruans sub imagine[d] falcē.
Saturnúsq;[e] senex, Ianiq; Bifrontis imago
Vestibulo astabant; aliiq; ab origine[f] Reges,
Martia qui ob Patriā pugnādo[g] vulnera passi.
Multaq; præterea sacris[h] in postibus arma
Captiui[i] pendent currus, curuæq; secures,
Et Cristæ[k] capitum, & portarū ingētia claustra,
Spiculáq; Clypeiq;, ereptáq;[l] Rostra Carinis.
Ipse quirinali[m] lituo paruáq; sedebat

CHRL. ¶ ITALIA: ab italo dicta ē italus ꝑnepos fuit Saturni: q inter duos fines sperauit Neptunium & Scyllaceum: vel intelligas de italo Vlyxis & Circes filio. ¶ Sabinus: de sabinorū noīe non idē omnes scriptores tradūt. Poeta autē assentire videt portio Catoni: q teste Diony. halicar. ait Sabinos dictos esse a Sabino rege: & illum qdē filiū fuisse S.āgi cuiusdā gētilis dij: qa qbusdā pistius sit vocatus. Ergo Sabin⁹ pater: aut qa illius gentis auctor extiterit: aut qa non solū rex: sed deoꝝ sanguine: nā oēs dij patres appellant. Hūc Silius sabū appellat sic Pars Sanctū voce canebāt Auctorem gentis pars laudes ore ferebant Sabe tuas q de ꝓprio cognomine primus Dixisti populos magna ditione sabinos. Alij tn̄ dicunt sabinos dictos esse q̄si seuinos.i.religiosos: q: seuein.n. colere & sacrificare est: Strabo dicit sabinos indigenas esse: quos Romani sabellos nuncupāt. ¶ Martia: ō saturno alibi diximꝰ. Laudat aūt oēs hos reges: nā ostēdit nō tyrānos fuisse: q ola ad suū cōmodū referētes pro pastoribus lupi suis ciuibus fiūt: sed fuisse q ꝓ patria pugnātes mortē subire nō dubitarēt. ¶ Multaq;.p. Quod argumētum erat illos viros fortes fuisse & hostes iniuriam inferentes semp superasse: nam cōsueuerant exuuijs hostilib⁹ templa exornare antiq: vt & dijs cōsecrarent quæ deoꝝ auxilio acquisiuerant: & suæ ꝟtutis monumētū relinquerent sempiternum: hic Statius Hinc ego maiorum pugnas vultusq; trementes Magnanimū effingā regum fingā q̄; superbis Arma tholis: quæq; ipse meo q̄sita reuexi sanguine: enumerat oīa pugnandi gn̄a: nā p currus & cristas & galleas pugnā q collatis signis fit ostēdit: Per claustra: portarum: expugnationem vrbium: & per rostra erepta carinis certamē nauale indicat. Quirinali: atq Romulus qui quirinus dicit nōdum erat. Ergo quirinali.i. quali vsus fuit deinde quirinus vel quirinali: martio: quia qrinus mars sit. ¶ Ipse: vt ostendat maiestati regiæ auguralem quoq; dignitatem addidit

Sabinorum
Sabinum

DON. ¶ EX ORDINE: ita vt nati fuerant. ¶ Cedro: Ex cedro factæ: qa hoc lignū caries non sentit: Vel cedria vnctæ quæ ligna cōseruat. ¶ Alij ab origie.r. Refert se a specialitate ad generalitatē: & vt cōpendio vteret: & numeꝝ augeret. In generalitate.n. infinita estimatio est: & plus itelligit q̄; veritas habet. ¶ Vulnera passi: vt gloriā ex defensiōe libertatis ostēderet. ¶ In postibus ar. indicia hæc sunt virtutis. ¶ Curuæq;. Cōla fine numero posuit vt plus arbitraremur. ¶ Ingētia: vt ostendat

℞. Picus.n. vt refert Augustinus Saturni filius primus laurentum rex fuit quo tempore hebræis iudicauit Delbora fœmina:q̄ & prophetissa fuit Assyriorũ rex erat lampetes. Huius fabula notissima est quod a Circe in auem sui nominis sit mutatus. Sunt qui dicant quod illi pater Stercon fuit optimus agrorum cultor:a quo finius quo agri pinguescunt stercus appellatur. De lituo vero iam dictum est. — Picus

SER. a ❡ SVCCINctus trabea:toga est augurus de cocco & purpura. b ❡ Ancyle:scutũ breue:regnãte Numa cælo huiusmodi scutus lapsum est:& dat̃a responsa sunt illic fore summã imperij: vbi eẽt: qđ ne aliqñ hostis agnoscere: p Mamuriũ fabrũ multa similia fecerũt: cui & diẽ constituerunt:quo pellẽ virgis feriũt ad artis similitudinẽ. Dicimus aũt hoc

Succinctus[a] Trabea, leuáq; Ancyle[b] gerebat
Pic[c] equũ domitor:quẽ capta cupidie cõiux
Aurea[c] percussum virga, versumq; venenis
Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.
Tali intus Tẽplo Diuũ patriaq; latinus
Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit.
Atq; hæc ingressis placido[d] prior edidit ore.
Dicite[e] Dardanidæ (neq; enim nescimus & vrbẽ
Et genus, auditiq; aduertitis æquore cursus)
Quid petitis? quæ causa rates, aut cui[f] egẽtes
Littus ad Ausonium tot p vada[g] cærula vexit?
Siue[f] errore viæ, seu tempestatibus acti,
Qualia[h] multa mari Nautæ patiũtur in alto,
Fluminis intrastis ripas, portuq;[i] sedetis.
Ne fugite[k] hospitium, ne ue[l] ignorate Latinos
Saturni[m] gentem, haud vinclo, nec legib[n] æquã

ve ignorate:ignoretis.m ❡ Saturni gẽtẽ: laus generis.

DON. ❡ AVREA: ironice q̄si itelligat pessima & indignationẽ ci tat:qđ talẽ vi ita tractasset. ❡ Dicite.d. Primus verba facit:vt facilitatẽ suã & beniuolẽtiã in eos demõstret. ❡ Potuit aũt ex vestelatinus: quia multa expientia eẽt troianos cognoscere:qđ nõ poterant p tenerã ætatẽ illi q erãt extra

ancile & hæc ancilia. Ancilioꝝ vero vsurpauit Horatius: Anciliorũ & nois & togæ oblit'. c ❡ Aurea cõiux:nã aliter nõ stat versus: et aurea p ironiam dixit. Coniux vo nõ q erat: sz q eẽ cupiebat:vt Quos ego sum toties iam dedignata maritos. Picũ amauit Pomõa dea pomorũ:& eius volẽtis ẽ sortita cõiugiũ: postea Circe eũ cũ amaret:& sperneret irata eũ in auẽ picũ martiũ puertit. Nã altera ẽ pica: hoc aũt idõ fingit:qa augur fuit:& domi habuit picũ per que futura noscebat:qđ & põtificales indicãt libri. Bene aũt ei supra lituum dedit:qđ est augurũ ppriũ. Naz ancile & trabea cõmunia sunt:cũ diali vel martiali sacerdote. d ❡ Placido pri' edidit ore:bñ placido:legatoꝝ enĩ fuerat:vt ipsi ante loquerent: sicut in secũdo: Vltro flens ipse videbar. e ❡ Dicite dardanidæ:aut ex veste eos troianos eẽ cognoscit:q̄ erat ppria gentium singularum aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus famã:quæ eos venire nũciaue rat:eandẽ etiam troianos esse dixisse:vñ infert: Auditiq; aduertitis æq.e. Dardanidæ autẽ ac si diceret cognati. f ❡ Siue errore viæ seu tempestatibus acti:duo q̃rit si volũtate venistis:qd petitis:si necessitate tẽpestas vos an error aduexit. g ❡ Vada cærula: Cærulũ est viride cũ nigro idest mare. h ❡ Qualia multa:ad duo respexit errorẽ & necessitatẽ. i ❡ Portuq; sedetis:ante enĩ pro portu erat illic exitus fluminis. k ❡ Ne fugite:ne fugiatis. l ❡ Nẽ

portas. ❡ Errore viæ:qa ĩ obscuro cælo in q̄ via est nauigatib' ab illa errare pñt. vel vi tẽpestatis hic abstrahi. ❡ Ne fugite.h.nõ modo pcedit qđ sua auctoritate iã sumpserãt q ripas itrarũt:sed vltra id hospitiũ offerunt: Ex cognatiõe aũt q̄ troianis cũ italis est ostendit eos posse capere omnẽ fiduciã.

CHRI. ❡ ANCYLE:nõdũ fuerat ancyle:qđ subsequentibus tẽporibus regnãte Numa de cælo delapsum est:& de quo dicemus in sequentibus:sed ostendit illũ Numæ similẽ in religione fuisse. ❡ Equũ domitor:fortissim' in pugna equestri:& q bene & pro arbitrio suo eqs vteref. Expressit.n.id quod ab Home. dicitur: ἱππόδαμος. Capta cupidie ɔiux. Nõ q eẽt: sz q eẽ cupe:sic enĩ Chorœbus priami gener dixit. ❡ Fecit autem circe.f.picũ martium. Hæc auis arbores rostri duritie cauat. Nidificat in cauis arborum. Est auctor Trebius clauum vel cuneum q̃uis magna adactus sit vi arbores in qbus nidum habẽt pici statim extrudere eum crepitu arboris: ipsi principales sunt in augurijs teste Pli. a rege qui nomen huic aui dedit. In capite. L. Tuberonis ptoris vrbani in foro iura reddẽtis. ita placide sedit vt manu apprehenderetur. Rñdere vates exitium impio portẽdi: si dimitteref: si vo exanimaref prætori. Et ille p tinus concerpsit nec multo post impleuit prodigiũ. ❡ Prius: propter affectum quo vrgebatur:vt filiam peregrinis locaret.

❡ SPONTE

Sponte[a] sua, veterisq́ʒ[b] Dei se more tenentem.
Atqʒ equidē memini (Fama[c] ē obscurior annis)
Auruncos[d] ita ferre [e] Senes: his ortus vt agris
Dardan[9][f] Idæas[g] Phrygiæ penetrauit ad vrbes,
Threiciámqʒ Samū, q̄ nūc Samothracia fertur,
Hinc illū Coriti[h] Tyrrhena ab sede profectum
Aurea[i] nunc solio stellantis Regia Cæli
Accipit, & numerū Diuorū altaribus auget.
Dixerat, & dicta Ilioneus sic voce[k] secutus.
Rex[l], Genus egregiū Fauni, nec fluctib[9] actos
Atra subegit hyems vestris succedere[m] tectis;
Nec Sidus[n] regione viæ, Littus ve fefellit
Consilio hāc omnes, animísqʒ volētibus vrbē[o].
Afferimur, pulsi regnísqʒ maxima quondam

SER. a ℂ SPONTE sua veterisq; dei se more tenē tē: Xenocratis est: qui quum primus scholas aperuisset: quod antea in porticibus de philosophia tractaret: & iterrogatus eēt qd pstare posset discipulis suis: respōdit: vt id homines voluntate faciant qđ alij iure coguntur. b ℙ Veteris: antiq: ac si diceret aurei seculi imagine viuimus. c ℙ Fama est obscurior annis: ac si diceret nisi effecitā vos scitis. d ℙ Auruncos ita ferre senes: apud veteres historiæ hoc generis fuit: vt maiores natu antea acta posteris indicarent: qđ hic indicat locus. Lucanus apertius quū eēt de Anthæo narraturus: Cognita per multos docuit rudis incola patres. Aurunci vō italiæ populi antiquissimi fuerūt. e ℙ Ferre autē: q̄si cū ostētatione iactare. f ℙ Dardanus: Iuppiter cū Electra Atlātis filia Coriti regis Italiæ vxor concubuit: sed ex Iouis semine natus ē Dardanus: ex Coriti Iasius. Dardanus ꝓfectus ad phrygiā iliū cōdidit: Iasius vero thraciam tenuit: vbi est samos: quā & samothraciā nominauit. Nā Iunonis alia ē samos īsula: q̄; q̄; ciuitas thraciæ q̄ est ī cæphalenia same dicatur: vnde postea cum responsum eēt Antiquam exquirite matrē: & Aeneas Italiā peteret ꝓfectus ad thraciā samothracas deos sustulit: & pertulit secū ꝓpter origines matris. g ℙ Idæas phrygiæ: qa erant & cretæ: addidit phrygiæ. h ℙ Coriti. oppidum & mons dict[9] a rege patre Dardani. i ℙ Aurea nūc: quā dicit illā in cælo esset si apud īferos hunc vidit æneas: ait en is ilusq; assaracusq; & troiæ dardanus auctor soluit ꝙ tribus tria reddidit animā Cælo: Corpus terræ: vmbrā inferis. Addit: auget adiectiōe. s. nols sui. k ℙ Voce secutus: plerūq; enim ꝯsentimus & taciti. l ℙ Rex: cōciliatio ab honore: Ide a genere. m ℙ Succedē tectis: vt Succedoq; oneri. n ℙ Nec sidus: aspect[9] siderꝫ. Nā tēpestatē supra dixit. o ℙ Vrbē afferimur: ad vrbē referimur.

DON. ℂ DARDANVS: iam explicat qđ ꝓposuerat: cū dixit Dicite dardanidæ. ℙ Rex gen[9] e. Cū se beniuolū ostēdisset Latinus nō multū laborauit ī texēdo exordio Ilioneus: nec tū penitus omisit. ℙ Fauni: vñ hoc cognouit ilioneus? nēpe ex simulacris: q̄ erāt ī vestibulo. Breuissime aūt amplectit̄ q̄cunq; dixit latinus: nec potuit in tāta breuitate magis extollere genus troianum.

CHRI. ℂ AVRVNCOS: aurūca antiquissima italiæ vrbs fuit ædificata ab Ausone Vlyxis & Calypsus filio a q̄ ausonia noiata ē. ℙ Dardanus: De hoc dicta plurima: sunt pauca tū hæc repetā. Duxit hic Chrysen Pallātis filiā: vñ sūt nati Idæus & Dimas: q̄ in arcadia regnauerūt vsq; ad diluuiū. Hæc Dionys. q̄ ait Atlantē fuisse arcadiæ regē. Cū vō p diluuiū campi in arcadia in lacunas eēnt versi: ꝓptereaq; habitatio mōtuosa difficilis eēt: atq; sterilis Dimāte ī arcadia cū pte copiaꝝ relicto Dardanus ī samothraciā venit: Ibiq; iasio a fulmine pcusso: qa Cereris ꝯcubitum appetiuerat: ꝓfectus ē in phrygiā: & defuncta Chryse Batteā filiā Teucri duxit mortuoq; Teucro ī regno successit. Ex hac genuit Erichthoniū: Ex Erichthonio & callirrhoe Scamādri filia Tros nascit̄ ex Troe Assarac[9]: ex hoc Capys: ex quo & ex naiade nympha orit̄ Anchises; Diodo. refert Iasiū & dardanū natos ī samo īsula: q̄ nomē a Samo Mercurij filio habebat. Inde aduētu thracū colonorum samothracia est appellata Mortuo iasio Dardanus & Coribāthus phrygiā petiere: vbi defuncta Chryse Dardanus Batteam filiā Teucri duxit: et Teucro ī regno successit. Laiuni aūt dīt Dardanum e coryto in samothraciam & inde in phrygiā ꝓfectū. ℙ Rex: in genere deliberatiuo oratio est in qua pacē sedesq; sibi troiani petunt. Captat autē beniuolentiā a noīe & a nobilitate. Cōmēdat petionē suā a necessitate: qm̄ sic volētibus fatis: qbus repugnare latinū non deceat illuc deuenerint: sicq; cōfutat qđ ille dixerat potuisse troianos venire aut deceptos errore viæ aut īpulsos tēpestatibus. Et simul a se ipsis captat beniuolentiam quia ostendit suū cōsilium troianos fatis accōmodasse: & id velle: qđ illa disponūt. Concitat simul & misericordiā: cū ondit se ex florēti fortuna ī magna calamitatē incidisse.

Dardan[9]

Idæus
Dimas

Anchises

Extremo[a] veniens Sol aspiciebat Olympo.
Ab Ioue pricipiũ generis·Ioue Dardana[b] pubes
Gaudet auo rex ipse Iouis de gente suprema
Troïus Aeneas tua nos ad littora misit.
Quanta[c] per Idæos sæuis effusa Mycenis
Tempestas[d] ierit campos, quibus actus[e] vterq;
Europæ, atq; Asiæ fatis[f] concurrerit orbis,
Audijt; & siquem tellus[g] extrema refuso
Summouet Oceano, & si quem[h] extēta plagaꝝ
Quattuor i medio dirimit plaga Solis iniqui[i].
Diluuio[k] ex illo, tot vasta per æquora vecti
Dijs[l] sedem exiguam patrijs, littúsq;[m] rogamus
Innocuũ, & cũctis[n] vndámq;, auráınq; patētē.

SER. a ¶EXTREMO veniens: primo: Nã alias rediēs diceret nõ veniens. b ¶ Dardana pubes gaudet auo rex ipse Iouis: generis origine: Nã auus nõ est troianoꝝ Iuppiter: sʒ Aeneæ per Venerē. c ¶ Quãta p idæos: ad illud respexit: Auditiq; aduertitis æquore cursum. Nam nõ mirũ te audisse: quæ vniuersus orbis agnouit. d ¶ Tēpestas: vis bellorum. e ¶ Actus collisus. f ¶ Fatis: p transitus: & excusat troianos: & græcoꝝ laudes minuit. g ¶ Tellus extrema: vt ē Britãniæ & olum insularũ oceani: refuso autes refluo: vt indicat Lucan[9]: Quaq; iacet littus dubium: quod terra fretumq; Vendicat alternis vicibus cũ fundit īgēs Ocean[9]: vel Quũ refugis se fluctib[9] aufert: & est Homeri.
αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο λίπε ῥόον ὠκεανοῖο
νηῦς ἀπὸ δ' ἵκετο κῦμα θαλάσσης εὐρυπόροιο.
h ¶ Et si quem extēta plagarũ quatuor: audierunt etiã illi q separantur zona ea quæ ē I medio quatuor id est feruens: significat autē antipodas. i ¶ Iniqui: intemperati: vel ardētis. k ¶ Diluuio ex illo: ex illa vastitate. Alij hic distingunt & mutant sensum: vt sit quos dirimit plaga solis ardētis: ex quo mũdus est cõstitutus: hoc ē ex quo chaos esse desijt. l ¶ Dijs sedē exiguã patrijs: pia & verecũda petitio. m ¶ Littusq; rogamus Innocuum: nõ quod nulli noceat: sed cui vindicato nulli possit nocere: aliter serpentes innocuos dicimus. n ¶ Cunctis vndamq; auramq; patentem: ista enim communia sunt.

DON. ¶AB IOVE. p. plus dixit q̃ latinus. Ille. n. Dardanũ ex italia venisse: hic vtriq; generi a ioue principiũ esse demõstrat: & cõfirmãdæ rei causa rem sæpius repetit. ¶ Supma: vt enumeratione malorũ ipse videatur finis: ppinquor causa ostenditur. æneas: quia nepos erat Iouis. ¶ Quãta: vt cõmiserationes concitaret narrandæ erant calamitates: sed remouendæ erant moræ: vt q̃ primum legationē exponeret: ergo breuiter illa tangit. ¶ Diluuio: non bello: nam ex bello aliqd remanet: ex diluuio vero nihil: nã omnia tollit. ¶ Tot va. post calamitatem belli durior casus nos excepit. ¶ Dijs se. ex. facilem & honestam petitionem ostendit. Ex cõmemoratiõe autem deorum etiam hominibus petere videtur. Nam q̃ numinibus pbebitur sedes cultore neglecto? ¶ Littus: vt demonstret qđ ad homines pertinet: nec difficile: nec onerosum.

[CHRI] ¶AB IOVE prin. Cõmendat se a genere. ¶ De gente supre. Nõ solum a ioue esse Aeneam ostēdit: sed ita a ioue vt nõ p vulgarē parentem illi nepos sit: sʒ per Venerē q non modo dea est: sed vna est ex selectis. Ponit enim Varro in sextodecimo volumine deos selectos. Ianũ: Iouē: Saturnũ: Geniũ: Mercuriũ: Apollinē: Martē: Vulcanũ: Neptunus: Solē: Orcũ: Liberum patrem: Tellurem: Cererem: Iunonem: Lunam: Dianã: Mineruam: Venerem: & Vestam. Sunt itaq; duodecim mares: octo fœmine dij selecti. [Dij selecti] Ergo cum per Venerem matrē vnam ex selectis nepos iouis sit. Aeneas iure de gente supma iouis esse dicetur. ¶ Tua ad limina: vt ostēderet nihil illos arroganter sibi assumpturos: sed pcibus exoraturos. ¶ Audijt & siquē: vniuersam hãc sphæricam rationem explicauimus in Geor. vbi de quinq; zonis meminit. ¶ Diluuio ex illo: translatio est. Fit aũt trãslatio cũ verbũ ex q̃dã re transfertur in aliã rē: quod ppter similitudinē recte transferri videt: & cũ fiat aut rei ante oculos ponendæ: aut augendæ aut minuendæ: aut ornandæ causa: vt obscenitas vitetur: aut vt breuiter narretur hic breuitatis causa posita est translatio: Cũ. n. dixit. Diluuio ex illo: denotat q quēadmodum diluuio oĩa ruunt: trahunt: sternunt: euertũturq;: ita I eo bello demõstrat incēdia: rapinas: depopulationes: cædes: euersiões: irruptiões: suasiones: captiuitates: Quapp vt ex nobilitate gētis: & opulētia regni sese nobilitarat: & dignos demõstrauerat: qbus sedes dandæ essent: sic huiuscemodi calamitate misericordiam cõmouet: & metũ omnē ne superbius qd agant submouet. [Translatio] ¶ Dijs sedem commendat petitionem suam a modestia. ¶ Innocuum: in quo vobis nullum afferemus detrimentum. Nam cum dabunt littus sterile nihil ex eorum vbertate imminuent.

¶INDECORES

SER. a ¶ INDECORES: dec' décoris facit: Decor decôris: sed hic indecor dicimus: hic Idecus non possumus dicere: vnde indecores quû eo breuis sit: aut systole est: aut certe dici mus nominatiuum nó inueniri: vt in multis nominibus fit. Nã indecus lectum nó est quod & melius est. Nas systole sine exemplis fieri nó debet: verecûde autẽ hoc dicit sua cõiunctione etiã ornari Italos. b ¶ Abolescet: abolebitur: et vsus est Icohatiua forma quû opus non esset. c ¶ Troiam. i. troiãos. d ¶ Fata per Aeneæ iuro: quæ iam nouit Latinus oraculo scilicet Fauni: per quod audit externi veniẽt generi. e ¶ Siue fide seu qs bello est expertus & armis: in his dextra cõprobatur fide & virtute. f ¶ Vittas: quæ religabantur ad ramum. g ¶ Huc repetit Dardanus: idest Aeneas: & bene repetit non petit quasi ad sua. h ¶ Ingẽtibus: delijs: q̃ magna pstat fuisse. i ¶ Fortunæ parua prioris: bene mediũ tenuit. Nã ne laudare videret: ait parua: ne deformare (nã durũ est aliqd ab felicib' accipe) ait Fortunæ prioris. k ¶ Hoc pater anchises auro libabat ad aras: pateras significat. l ¶ Hoc priami gestamẽ erat: diademã dicit: Nã sceptrũ dicturus ẽ. m ¶ Sacerq; tiaras: pileũ phrygiũ dicit: & sciendũ hic tiaras p vsurpationẽ dictũ. Nã hæc tiara dicimus: melius ergo Iuue. Et phrygia vestitur bucca tiara. n ¶ Obtutu tenet ora: ordo est Latinus defixa tenet ora: & obtutu. i. intuitu solo hæret imobilis. o ¶ Intẽtos voluens oculos: cogitãtis ẽ gestus: sic de Bocco. Sal. Vultu & oculis parit atq; aïo vari'. p ¶ Regẽ Picta mouet: qppe regẽ & hoc ẽ labor iliadus.

dẽ: q̃ necessaria est in societate regni. ¶ Dat præterea: quomodo pterea: cũ nihil prius dederit sed sic piunge: misit nos ad te æneas: & pterea. i. vltra id qđ misit dat munera parua respectu prioris fortunæ. ¶ Hoc pater: Nam si per se nõ sint magna sunt tamen quia talium virorum fuerant. ¶ Tiaras: pileus est quo Phryges vtuntur: cum celebrant sacra: vnde sacrum dixit. ¶ Intentos oculos: quod est capiẽtis consilium: nam oculi per diuersa vagantes secum anim᷒ trahũt: & a fixa cogitatiõe abstrahũt: sꝫ si Itẽtos quõ voluẽs: qa tacitarũ cogitationũ est mouere oculos cũ aĩ æstus per diuersa rapiũt: ita quo iẽrit redieritq; animus oculoꝝ signis ostẽdit.

Nõ erimus regno indécores[a], nec vestra feretur
Fama leuis, tanti ue abolescet[b] gratia facti.
Nec Troiã[c] Ausonios gremio excepisse pigebit.
Fata[d] pér Aeneæ iuro, dextrámq; potentem
Siue[e] fide, seu quis bello est expertus & armis,
Multi nos Populi, multæ (ne téne, q̃ vltro
Præferimus manibus vittas[f], ac v̂ba precantía)
Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes.
Sed nos Fata Deûm vestras exquirere terras
Imperijs egêre suis: hinc Dardanus ortus
Huc[g] repetit, iussisq; ingentibus[h] vrget Apollo
Tyrrhenũ ad Thybrĩ, & fõtis vada sacra Nũici.
Dat tibi præterea Fortunæ[i] parua prioris
Munera relliquias Troia ex ardente receptas.
Hoc[k] pater Anchises auro libabat ad aras,
Hoc Priami[l] gestamen erat, cum iura vocatis
More daret pplis, Sceptrũmq;, sacérq;[m] Tiaras, Tiaras
Iliadúmq; labor, vestes.
Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu[n] tenet ora, solóq; immobilis hæret
Intentos[o] voluens oculos: nec Purpura Regem[p]
Picta mouet, nec sceptra mouẽt Priameia tantũ

CHRI. ¶ NON ERImus: nõ solũ nõ erim' detrimẽto: sed erimus decori: conat aũt summũ seruare tẽperamentũ: ne aut pp nobilitatem magnitudinẽq; nõs troiani illoꝝ societas piculosa veniat: né ue rursus pp illoꝝ calamitates sint ita afflicti: vt sint ptemnendi: ac ne q̃rat latinus cur non sedes suas posuerint apud illos: q cos sibi iſigere voluerũt repetit ilioneus: qđ iã posuerat fato huc esse adactos troianos. ¶ Fortunæ paruæ pˀoris: dicit parua ne sua iactãter laudet: dicit fortunæ prioris: ne videant ptẽnenda: nec caret cõmiseratiõe hic locus cũ ostẽdat ex q̃ excelso gradu in q̃ humilẽ ceciderit. ¶ Receptis cõmẽdat a labore: sic alibi Præterea duo nec tuta mihi valle repti. ¶ Hoc auro. i. vase aureo: & ẽ denoĩatio. Cõmẽdauerat dona a psca fortuna. Nũc cõmendat ab auctore. ¶ Cũ iura v. vt nõ solũ oñderet Priamũ illo v sũ fuisse: sꝫ v sũ ĩ maximis celebrationib'. ¶ Iliadũ: ab artificib' laus ẽ. Nã pter cæteros mortales phrygij hãc ĩtexẽdi artẽ colebant: vnde phrygiões dicebantur huiuscemodi artifices.

DON. ¶ NON erim' ídecores: noluit dicere ornabimus regnũ ne sit arrogãs. ¶ Leuis: nec p Icui ducim' qcqđ pstiteris. ¶ Fide: laudat fi-

Labor: quasi dicat industria q̄ non est sine labore. Optime aūt post orationē adhibuit munera quia plurimum ad persuadendū valent. Sceptra tm̄ mouent: quasi dicat admirabatur quidem dona. Sed tamen nihil magis curabat q̄ coniugium filiæ. Cōmendat autem regem a summa prudentia qui nihil temere constituerit: sed ratiocinatione considerando qui essent troiani: ⁊ repetendo oracula Fauni vere conclusit esse recipiendos troianos. Ergo tandem dixit. i. post diuturnam disputationem.

SER. a PORTENDI: porro tendi. Prædici: significari. b Paribus auspicijs: pari potestate: ⁊ tractus est ex comitijs: vt diximus supra. c Dij nostra incepta secundent: antiquo more locutus de publicis rebus: idest de pace ⁊ nuptijs filiæ: ⁊ de regis nuptijs fac ante deorū cōmemoratione: sicut etiā in omnibus Catonis traditionib' legimus: hic ē in diuinatiōe: Si qd ex aliq̄ veteri oratione est Iouē ego maximū optimum: ipse etiā Virgili' Præfat diuos solio rex īfit ex alto. d Auguriū: pp q̄ dicta sunt supra. e Quod optas. i. pax. f Nec spno: qa dixerat: Fortunæ pua prioris: ⁊ ē liptotes. i. libenṫ accipio. g Vber agri: vbertas: alibi Pecoriq̄; ⁊ vitibus almis Aptius vber erit: ⁊ ē maior petitiōe pmissio. Nā littus illi tantū petierant. h Pacis erit: fœderis ab eo qđ sequitur id qđ pcedit. i Tyrāni: græce dixit regis: nā apđ illos tyrāni: ⁊ regis nulla discretio ē: licȝ apđ nos Icubator īperij tyrannus dicaṫ: declinaṫ āt hic ⁊ hæc tyrānos. k Est mihi nata: multi arguūt Virgiliū: qđ Latinū vltro induxit filiā pollicētē: nec oraculū ɔsiderantes: qa Italo dari nō poterat: nec Aeneæ meritū quē decebat rogari. Terētius: Hac fama īpulsus Chremes vltro ad me venit vnicā nata suā. Hesio. etiā περὶ τῶν γυναικῶν īducit multas heroidas optasse nuptias viroꝝ fortiū. l Sortes: abusiue p oraculis posuit. m Plurima cælo mōstra sinūt: aut p augmentū dixit: aut ⁊ alia visa itelligamus. Nā duo nō sunt plurima. n Hoc latio restare canūt: i. italiæ manere significat. Nā sic dici

Quantuȝ in cōnubio Natæ, thalamóq̄ȝ moraṫ.
Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi[a] generum, paribúsq̄ȝ[b] in regna vocari
Auspicijs hinc progeniem Virtute futuram
Egregiā, ⁊ totū quæ viribus occupet Orbem.
Tandeȝ lætus ait dij[c] nostra incepta secundent,
Auguriúmq̄ȝ[d] suū dabiṫ Troiane quod[e] optas,
Munera nec sperno[f] non vobis rege Latino
Diuitis vber[g] agri; Troiæ ue opulētia deerit.
Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est
Si iungi hospitio properat, sociús ue vocari)
Adueniat, vultus né ue exhorrescat amicos.
Pars mihi pacis[h] erit dextrā tetigisse Tyranni[i].
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi[k] nata, viro gentis quam iungere nostræ
Non patrio ex adyto sortes[l]; nō plurima[m] Cælo
Monstra sinunt generos externis affore ab oris
Hoc[n] Latio restare canunt, qui sanguine nostrū
Nomen in astra ferant hunc illum poscere fata
Et reor, ⁊ si quid veri mens[o] augurat, opto.

mus hoc mihi restat. i. manet me illa res. o Mēs augurat. auguro dicimus s̄ȝ Plinīū: quū p̄sagio mētis futura colligim': augurор vo tū quū futura veris captamus augurijs.

TANDEM: DON. post diuturnam cogitationem. Læt': qa repe rat fœlices exitus. Vestra icepta: qđ magnope desiderat m' cōpleri optarī optatū ptinet ad nuptias filiæ de qb' diu ti' cogitauerat. Quod optas: breuis: s̄ȝ plenissima pmissio. Troianæ: nā nomen ilionei cogitabāt. Tyrāni: hoc nomē posteriorib' sæculis īfamatū ē. Nā reges quoq̄; tyrāni dicebāṫ. Est mihi nata: verecūda oblatio: ⁊ aduersus oēm exprobatione mmunitā ne forte illud dici posset Terentianū. Aliqd mōstri alunt: ⁊ quoniaȝ nemini obtrudi pōt itur ad me. Opto: ad laudem æneæ.

VETERIS: q̄si dicat veridici. Nā ea quæ falsa deprehenduntur oracula diu non durant. CHRI. Diuitis vber agri. liberalitas simul ⁊ benignitas ostēditur regis: q sterile littus petentibus fertiles pollicetur agros. Est mihi nata ingens affectus paternus iubet illū vltro offerre connubiū quod esset ab ænea petendū: sed cū propter monstra iam decreuisset filiā externo coniungere: aduentum autem externorum rarū eorūdemq̄; virorū excellentius rarissimū esse cognosceret: erat anxius ne tantam occasioneȝ fortunæ iniqtate omitteret. Qui sanguine no. n. in ast. fe. Ostendit id matrimonium troianis quoq̄; gloriosuȝ fore. Reor ⁊ opto: vt p̄terq̄; quod fatis ad hoc ducitur etiam beniuolo animo ⁊ amico moueri videatur.

NVMERO

SER. a NVMERO omni. i. tercentũ: et perite dixit. Nã in legione non nisi treceti equites erant: quæ habebat sex milia virorũ: per qđ ostendit vnã habuisse legionẽ Latinũ: vnde et alibi Tercentũ scutati oẽs volscente magistro. b In præsepibus altis: multa nõ propter se: sed propter aliud dicũtur: Nã et per præsepia alta equorũ magnitudo monstrat. Homerus: τανυπέπλους. i. per longas vestes. c Ordine: pro meritis singulorũ. d Tapetis: secundo declinat hoc nomen tapetus tapeti: vt hoc tẽplũ tẽpli: vnde est Pictisq; tapetis hoc loco. Itẽ hoc tapete: vt hoc sedile sedilis: vnde est Qui forte tapetib⁹ altis extructus: declinat aũt græce ὁ τάπης τοῦ τάπητος: vñ ẽ Pulchrosq; tapetas. e Patri quos dædala circe: et hic fingit eas fecisse: tractum aũt est de Homero: qui tales equos habuisse inducit Anchisen.

ἐν τῷ .ε. τῆς γάρ τοι γενεῆς τρωΐ περ εὐρύοπα Ζεύς
δῶχ᾽ υἷος ποινὴν γανυμήδεος οὕνεκ᾽

Et bene est cõpositũ ad illud qđ supra ait: Troiæ ne opulentia deerit: gente aũt de eqs abusiue dixit: qđ est hominũ propriũ. f Nothos: materno ignobiles genere: ẽ autẽ nomẽ hoc græcũ. Nam latine quẽadmodum dicas non est. g Donis dictisq; latini: eqs et pacis nuptiarumq; pmissione. h Inachijs sese referebat ab argis: bene inachijs: nõ enĩ est vna argos: fuit enĩ et in Italia quã Diomedes cõdidit: q primo argi: post Argirippa: post arpi dicta est: fuit et I thessalia. Lucanus: Vbi nobile quõdã Nunc super argos arat: fuit et haud longe ab athenis quod a siti dipsion dictum est: apud quod erat magna societas inter eos: qui vno puteo vtebantur: vnde et fratrias dixerunt ἀπὸ τοῦ φρέατος: quas tribus vocamus: et notandum quod vbicunq; bon⁹ sequitur euẽtus troianos: Iuno remouetur: et congrue quasi numen inimicũ quod præsens posset nocere. i Aurasq; inuecta tenebat: per elementum suum ibat.

DON. INSTRATOS ostro. Statius purpureis ornatos. Monilia: ornati in formam mulierum: mirum autem beniuolentiæ in troia

Hæc effatus, equos numero[a] pater eligit omni.
Stabant tercentum nitidi in præsepibus[b] altis.
Omnibus extemplo Teucris iubet ordine[c] duci
Instratos Ostro Alipedes; pictísq; Tapetis[d].
Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
Tecti auro, fuluum mandũt sub dentib⁹ aurũ.
Absenti Aeneæ currum, geminósq; iugales
Semine ab æthereo spirantes naribus ignem,
Illorum de gente, Patri[e] quos Dædala Circe
Supposita de matre nothos[f] furata creauit.
Talibus Aeneadæ donis[g], dictísq; Latini
Sublimes in equis redeunt, pacémq; reportant.
Ecce auté inachijs[h] sese referebat ab argis
Sæua Iouis Coniux, auráq;[i] inuecta tenebat,

nos signum. Nam qui pedibus venerãt non debebant ad futurũ generum nisi equites redire. Aeneæ vero mittit bigas honoris virtutisq; causa. Honoris vt curru vectus ad socerum cũ dignitate veniret. Virtutis: quia currus et equi instrumenta bellorum sunt: et ne ad generũ potẽtissimus rex leue donum mittere videretur equos mirifice laudat. Dædala: viuacissimo ingenio: vt Dædalus fuit. Donis: propter equos. Dictis: nã pacem reportant.

CHRI. EXTEMPLO: cupiebat vti occasione de teucris: quapropter primũ ergo celerrime remisit: et quĩ viros fortes illos putauit muneribus q ad fortes viros pertinẽt donauit. Est aũt moralis sensus: vt cũ fortuna sese nobis offert eas quæ primũ accipiamus ne cũ paulopost ea aduolauerit frustra illam ingramus. Instratos. o. i. habẽtes stramenta purpurea. Dicuntur enĩ stramenta sellæ in quibus in equis insidemus: quoniam equos sternãt: idest eorum terga exæquent: quo mollius residamus. Dædala: ingeniosa: et q summo artificio sit prædita: nã δαιδάλλειν ornare et variare græce dĩ. Sumpsit aũt a Lucretio apud quem est Dædala tellus. Furata creauit: multa ab antiquis mutuatus est Virgilius: Verũ multa etiã ex se configurauit: vt cũ dicit Tepidaq; recentem: cede locũ cuius locus tepidus cede recenti dicendũ sit: et alio loco. Ceserunt æquore iusso: idest ipsi iussi. Sic igit dixit hic: Supposita de matre nothos furata creauit: idest clam patre supponens matrem scilicet equã equos solis creauit. i. creari fecit: hos equos nothos: idest quorum mater mortalis: pater vero diuinus esset. Nam proprie nothi dicuntur quos nobilior pater ex ignobili matre creauit. Ecce autem: Hec dictio semper res improuisas neq; ante animaduersam significat: ergo in maiorem perturbationem ex improuisa troianorum fœlicitate incidit iuno: nã vt ostẽdit Cice. in tusculanis: et vt disputant stoici omnia improuisa videntur maiora: quia quanta sint quæ accidũt cõsiderandi spacium non datur. Sæua: in troianos: nã a iuuando dicitur Iuno; Vel sæua: idest magna.

Stratas

Equorũ

Nothus

SER. a CABVSq; & adusq; vsurpatiue dicimus: præpositio enim nec aduerbio iungit: nec pꝑpositioni: vsq; aūt aut ꝑpositio est aut aduer/biū. b Iā fidere terræ: vt. Et fidere nocti. c Stetit: qđ solet eē cogitantiū. d Fatis: voluntatibus. e Capti potuere capi: cū felle dictū est. Nam si hoc remoueas erit°o xymoron, Dicit aūt oīa q̄ ꝑti gerūt nō videri cōtigisse: ga nō offuerūt. Capti aūt capi sic dixit: vt & Cicero vt ī vberrima siciliæ pte siciliā q̄rere/mus. f At credo mea numina: nec fatigata ďstiti: nec satiata requeui. g Patria excussos: fatis signate locut' ē. h Opponere ponto: plus est

Et lætum Aeneam, classémq; ex æthere longe
Dardaniā Siculo prospexit abusq;ᵃ Pachynno.
Moliri iam tecta videt: iam fidereᵇ terræ:
Deseruisse rates, stetitᶜ acri fixa dolore,
Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta.
Heu stirpē inuisam, & fatisᵈ contraria nostris
Fata Phrygum: nū Sygæis occumbere campis?
Nū captiᵉ potuere capi? num incēsa cremauit
Troīa viros? medias acies, mediósq; per ignes
Inuenere viam. at credoᶠ mea numina tandem
Fessa iacent; odijs aut exsaturata quieui.
Quin etiam patriaᵍ excussos infesta, per vndas
Ausa sequi: & ꝓfugis toto me opponereʰ ponto
Absumptæ in Teucros vires Cælíq;, Marísq;.
Quid syrtes? autⁱ scylla mihi? qđ vasta cháry bdis
Profuit? optato conduntur ᵏ Thybridis alueo
Securi Pelagiˡ, atq; mei: Mars perdereᵐ gentem
Immanē Lapythum valuit: concessit in iras

q; si diceret tēpestates: me autē per periculo/giā: imbres: tonitrua: tempestates. i Aut scylla mihi: bene mihi: ac si diceret ias: quæ ꝑ suā naturā solēt nocere me rogante mini/me offuerūt. k Cōdunt thybridis alueo: condi ꝓprie dicunt: q sibi statuunt ciuitatē: condunt ergo: sedem stabilē locant: & sunt ꝓprie verba q nulla ratione mitant: vt sacerdotes creari: virgines capi dicim'. l Pelagi: propter illud: sed terræ grauiora manēt. m Mars perdere gentes: bene belli & vastationis quærit exēpla in rebus huiusmodi sicut in primo naufragij Pirithous lapitharū rex quum vxorem duceret: vicinos populos centauros etiā sibi cognatos: & deos oēs excepto Marte ad conuiuiū vocauit: inde ira/tū numē immisit furorē: quo centauri & lapithæ in bella venerunt.

DON. FATIS contraria: qui contrarijs fatis nascuntur īmortales inter se inimicitias exercent: cōfirmat etiā deos fatis agi. Dolet igitur quod debuissent timere fata iunonis troiani & nō timuerūt: dolet qđ superiores euaserint & quicquid cogitare potuerit: vicerūt. Medias ac. per gladios & per ignes nō extremos sed medios quib' nulla possunt esse grauiora pericula. At credo. m. n. nec fessa sum odijs nec quieui saturata. Mars pde. gē. ab exemplis iras suas accendit & ostendit minores deos ad plenum se defendisse. Cōparat causas delicta & personas.

CHRI. ET LÆTVM: nam quid durius inimicæ deæ esse potuit q̄; videre æneam la tus & mo lientem mœnia. Quassans: quod irascentis & minantis est. Effudit: Nullo ordine aut rōne emisit: eo. n. ferebatur quo ira dolorq; raperet. Pectore: q ex imis fenibus prouenirent. Heu stirpē: omnis oratio pathetica præceps & abruptū initium habet quoniam iratus non ratione ducitur sed varijs irarum fluctibus precipitatur: sic enis illud pro iuppiter ibit: & quid me alta silētia cogis Rumpere. Item mene incœpto desistere victam: verū præsens oratio non solum principium habet abruptum sed vniuersa breuibus sentētijs & crebris sententiarū mutationibus in ꝑceps fertur velut inter æstus iracundiæ fluctuet. Incipit igitur ab exclamatione quam græci ecphonesis dicunt quæ non solum summum dolorem indicat: sed extremam quoq; desperationes q̄ etiam magis dolet: quia videt fatis suis quæ regina deorum sit audere troianos homines exules fata sua opponere. Deinde breues sequuntur interrogatiūculæ. Nū sygeis oc cūbere: dolet enim cum superati fuissent cū eorum vrbs incensa: tamen habuisse facultatem euadendi: neq; per tuta: sed per medias hostiles acies. Medias acies. Hyperbole est. At credo: ironiā ponit. Per vndas ausa sequi: ausus suos inefficaces cōqueri. Absumptæ in teucrū. alia hyperbole deinde adiungit dispersas q̄relas: & cū interrogatiōe quæ orationi maiorē affert grauitatē est item repetitio quid & qđ est dissolutū. Nā breues & concisæ clausulæ sine copula proferuntur. Profuit: quasi dicat: id quod cæteris rem: omnem absoluisset mihi ne minima quidem parte profuit. Optato. c. t. a. non potest sine extremo dolore recordari ꝙ non modo pericula illis ab ea obiectis euaserant verum etiam in terras fatales incolumes

fumes peruenerant:nec tñ dolet in italiam prouenisse quantũ ꝙ tiberino flumine purificatus se etiam sacris placare posset. ¶ Mars perdere gentem:a minori argumentũ est qua quidem re quid illi durius esse pót:minorib' dijs licuerit quod sibi nó licet.

SER. a ¶ ANTIquã gẽitor calydona dianæ:Oeneº calydonis rex de þmitijs oíbus numinibus sacrificauit excepta Diana:q̃ irata aprũ Imisit:q cũcta vastabat:donec a Meleagro occideret. Concessit autẽ id dixit: vt oñderet minora numina nisi ĩpetrauerit: nõ posse nocere. Sta.ꝺ Venere: Infandus natæ ꝯcessit honorẽ.

Ipse deûm antiquaʒ[a] genitoꝛ Calydona Dianæ.
Qꝺ scel[o][b] aut lapythis tm̃, aut calydõe meréte?
Ast ego magna Iouis Cõiux nil liquere iausuʒ
Quæ[c] potui infelix, quæ memet in omnia verti
Vincoꝛ ab Aenea quod si mea numina nõ sunt
Magna satis, dubitẽ haud eqdẽ ĩploꝛaꝛ[d] ꝙ vsq̃; ẽ
Flectere si nequeo Superos, Acheróta mouebo.
Non dabitur regnis (esto) pꝛohibere Latinis?
Atq3 immota manet fatis Lauinia coniux?
At trahere, atq3 moꝛas[e] tantis licet addere rebus
At licet amboꝛũ populos excindere regum.
Hac Socer, atq3 Gener coeant mercede suoꝛum
Sanguine[f] Troianoꝛ & Rutulo dotabere Virgo.
Et Bellona manet te Pꝛonuba nec face[g] tantuʒ
Cisséis[h] pꝛægnans igneis enixa iugales[i],

dẽ Aeneæ:Helenaʒ Lauiniæ cõparat. i ¶ Iugales: coniugales matrimonio cõceptos.
¶ VINCOR ab ænea:nomẽ ꝓpriũ pro conuitio posuit.q.d.ab vno eodẽ q̃; inertissimo. ¶ At licet amborum.p.a.magnuʒ factiosæ inimicitiæ cõsilium: vt dissiparet populos cũ regũ cõcordiã non posset rũpere. ¶ Cõuertit̃ antes ad virginẽ veliuti ipsa cũ ænea aliqd egisset. DON.

b ¶ Quod scelus aut lapithis tantũ aut calydone merente? hæc est vera lectio:sic & casus præcedit: vt vterq; ablatiuus sit. Nam si calydona legas: vitium erit:nec sensus procedit:scelus autẽ pro Pœna posuit:ab eo qꝺ ꝓcedit id quod sequit̃: vt Scelus expẽdisse merentẽ. c ¶ Quæ potui Ĩfelix:idest nocẽs: vt ꝯtra Sis felix.i.ꝓpitia: vt etiaʒ dixim' supra. d ¶ Implorare qꝺ vsq̃; ẽ:ac si diceret etiam humilia: qꝺ aũt Iuno vbiq; alieno vti Ĩtroducit̃ auxilio:physicum est. Natura enim aeris ꝑ se nihil facit:nisi aliena coniunctione:vẽtorũ.s.q creãt nubes & pluuias. e ¶ Atq; moras tantis licet addere rebus:ostẽdit deos retardare fata:nõ penitus tollere: vt Decẽq; alios priamũ superesse per annos. Quæ autem dicit etiã a Creusa dicta sunt: vt Regnũq; & regia coniux Parta tibi. f ¶ Sanguine troiano & rutulo dotabere virgo:ambitiosam execrationẽ. g ¶ Nec face tantũ: tantũmodo. h ¶ Cisséis:regina Hecuba filia scd̃m Euripidẽ Cisséi: vt in ἑκάβη πολύδωρος ἑκάβης παῖς γεγὼς τῆς κισσέως:quẽ Ennius: Virgi. & Pacuuius sequuntur. Nã Home. loquẽs de fratre asio hecubæ Dimãtis dicit: ὁ'υτῷ.π. αὐτοκασίγνητος ἑκάβης, υἱὸς δὲ δίμαντος.
ὃς φρυγίῃ ναίεσκε ῥοῆς ἔπι σαγγαρίοιο.
Ouid.ẽt ꝓles enixa dimãtis:hæc se facez parere in somnijs vidit: & Parin creauit:q causa fuit Ĩcendij:ergo nunc hoc dicit talis erit Veneris partus. Nã sicut ꝑ Parin troia ꝯsumpta ẽ:sic ꝑ Aeneã reliquiæ troianoꝝ:comparatio aũt iniuriosa. Nam Veneri Hecubam; Pari

CHRI. ¶ AST EGO:q̃;to hæc dolore profert: vt maxima deaꝝ cũ nihil inausum reliquerit:cuʒ se ad omnia conuerterit:tamen nõ modo nõ potuit perdere æneam:sed dicit ab illo se vinci. ¶ Quod si.m.n.quod irascentis propriũ est confirmat sese ad nocendum: & quãuis desperet perficere rem posse: tamen impedire contenta est. Admonet autẽ in hoc loco poeta quantũ in mẽtib' nostris furor valeat cuʒ cogat eos etiam qui maximi sunt descendere ad omnem indignitatem:neq; decoris sui rationem habere immo sui ipsius obliuisci: & omni rationis luce extincta qua sola homines sumus solo furore qui immaniuʒ bestiarum est ferri. Vnde non pudet etiam inferis supplex fieri: & quod summæ stultitiæ est quod desperat perfici posse:tamen impedire contenta est: & saturat iram verbis quãdo ipsa re non potest & cum indignatione ꝓfert. ¶ Non dabitur regni.e.p.l.deinde cum quadam voluptate & hostili insultatione addit. ¶ At trahere: & reliqua Iratorum enim est tali iurgio vti. Bellona: non enim ergo a cuius numen hoc pertinet:ergo pronuba:sed bellona:quæ dea belli est. Enyo græce dicitur furor bellandi:cuius sacerdotes instituebantur iuuenes & robusti & qui comam nutrirẽt in annuo sacrificio ictu ferri percutiebãt sibi lacertos brachiorum:sed antiq sacerdotes secabant sibi brachia:quã consuetudineʒ seruari suo tẽpore iussit Antonius. nec face tm̃ cisséis: Maius ergo Incendiuʒ ex his nuptijs parat̃ Italiæ q̃; ex ortu Paridis paratũ ẽ: ex quo omnis troia perijt.

Bellona
Enyo

SERV. ❡IDEM M: similis. b ❡ Funestaq; iterum recidiua I pergama tædæ: sic recidiuæ: vt pergama. c ❡ Luctificam Alecto: græcus accusatiuus: huius autes declinationis tres casus vsurpamus: Genitiuũ videlicet vt Alectus: nominatiuum & accusatiuum: vt Alecto. d ❡ Oditq; & ipse pater Pluto: venerationis est pat. Nam furiæ Acherontis: & noctis filiæ sunt. e ❡ His acuit verbis: incitauit & instigauit eius insanias. f ❡ Proprium: aut tibi aptum: aut certe perpetuum: indefessum vsq; ad finem pducẽdũ. Et sciẽdum furiæ nihil pro p̃mio dari: q̃a p̃stat hoc ipsum furiæ: vt bella commoueat: & vt dicatur defendisse Iunonẽ. g ❡ Infracta: aut valde fracta aut quæ fuit antehac sẽper Ifracta: vt I xij. Turnus vt infractos aduerso marte latinos. h ❡ Cedat Fama loco: vincatur. Cicero: Loco ille motus ẽ cũ est ex vrbe depulsus. i ❡ Ambire latinũ amplecti circũ retinere: Nec ob ambitũ hoc dixit: Nã ambio ad illũ dicimus: nõ ambio illũ. k ❡ Tu potes vnanimes: a maiore ad minus. l ❡ Versare: vertere: & vsus ẽ frequẽtatiuo ad vis augẽdas. m ❡ Tibi noĩa mille: facies: vt Et fine noĩe corpus: mille aũt ſm Euripidẽ: s cuius tragœdia ỹ furias nõ eẽ vnius ptãtis: s; plurimaỹ. Ita factum ſm necessitatẽ ita Asper. n ❡ Fœcũdus cõcute pectus: plenũ malitiæ efficaciæ. o ❡ Cõpositã pacẽ: quã supra Latinus dederat. p ❡ Crimina belli: causas: vt Crimẽ amor vestrũ. q ❡ Exin: ordis aduerbiũ. r ❡ Gorgoneis: sæuis pessimis a Gorgõe.

Quin idem[a] Veneri partus suus, & Paris alter
Funestæq;[b] iterum recidiua in Pergama Tædæ.
Hæc vbi dicta dedit, terras horrenda petiuit.
Luctificam[c] Alecto dirarum ab sede sororum,
Infernisq; ciet tenebris: cui tristia Bella:
Iræq;, Insidiæq;, & Crimina noxia cordi.
Odit[d] & ipse pater Pluton: odere Sorores
Tartareæ monstrum: tot sese vertit in ora.
Tam sæuæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit[e] verbis, ac talia fatur.
Hunc mihi da ꝓpriũ[f] Virgo sata Nocte laborẽ,
Hanc operã, ne noster honos, ĩfractá ue[g] cedat[h]
Fama loco, neu connubijs ambire[i] Latinum
Aeneadæ possint, Italosq; obsidere fines.
Tu potes[k] vnanimes armare in prælia fratres;
Atq; odijs versare[l] domos: tu verbera tectis,
Funereasq; inferre faces: tibi[m] nomina mille,
Mille nocendi artes: fœcundũ[n] concute pectus,
Disijce cõpositam[o] pacem: sere crimina[p] belli:
Arma velit, poscátq; simul, rapiátq; iuuentus.
Exin[q] Gorgoneis[r] Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni

cõuersa mutabat q̃ poterat vocitari. ❡ Fœcũdũ: nocendi artibus redũdas. Sollicita autem in causa sua sæpius rem cõmendat: ordinatũ aũt consiliũ est. Primo enĩ fœdus vertẽdũ fuit vt via pateret ad bellũ. ❡ Sere: vt ex satis alia rursus fœcũde pullularent. ❡ Velit: plus velle ẽ q̃ cogi: Velit p̃ modo deinde poscit: & si nõ detur rapiat: nã rapit q̃ sine iubentis auctoritate inuadit. ❡ Exin: ex eo momento. Gor. fuit ca forma qua figitur: gorgone.

CHRI ❡HÆC VBI di. de. Iuno q̃ ambitio ẽ non excitat furorẽ nisi terras petat: nam ex terrenarũ cupiditate surit ipsa ambitio: mouet autem ab inferis tenebris: quia ab appetitu perturbato q̃ pars animi corporea est a qua puenit omnis furor: furori autem semper placent bella & insidiæ & omnia scelera: hanc & pluto & sorores oderunt. Nam non solum boni oderunt furiosi: sed etiam mali. ❡ Tot sese vertit in ora: sequitur Euripides in Oreste qui fingit furias vertere se in varias formas modo appellat fortunam modo fatum modo necessitatem. ❡ Proprium: nam quãuis furor omnibus ardentioribus cupiditatibus insit: tamen nulli maior est: nec magis p̃ prius q̃; ambitioni. ❡ Vnanimes ostendit quod petit facile ab ea præstari posse. arguit enim a minori quãto enim magis accendet latinos cõtra externos cũ possit fratres hactenus vnanimes inter se concitare: neq; est quod exemplum petamus ab Atreo & Thyeste aut ab Eteocle & Polynice: nam in omni sæculo innumeri inueniũtur. ❡ Tibi nomina mille. i. potestates. ❡ Velit: cupiat: sed cũ multi velint ferre arma: & tamẽ nõ audeant a ducibus poscere adiunxit poscat. Multi etiam cũ proposcerint: si denegetur: non audẽt rapere: addidit rapiat.

DON. ❡HORRENDA ex cãl magnæ iracundiæ vehemẽt cõmota. Describtio ãt allect̃ ostẽdit eã esse aptã tanto negocio. Propriũ ergo nõ laborabis: q̃a nihil peto alienũ a te. ❡ Da: nõ p̃catur: sed imperat: vt sit rõ personarum. Nomina per nomina formas ostendit in q̃s

❡TACITVM:

SER. a ¶ TACITVM:pro tacite. b ¶ Obsedit: bene obsedit:quasi quæ insidiabatur. c ¶ Curæq; iræq; coquebant:peruerso ordine respódit. Nã ira in troianos est:⁊ cura de nuptijs:⁊ primo aduentũ teucroꝝ dixerat. d ¶ Huic de a figura hyperbaton. Nãq; talis ẽ ordo: huic dea vnus anguem in sinu conijcit:⁊ vsq; ad intima subdit pcordia: q̃ sunt loca cordi vicina:quibus sensus percipitur:anguez autẽ iniecit partẽ sui:idest furoris. e ¶ Leuia: pulchra. f ¶ At tactu nullo: sine morsu. g ¶ Fallitq; furentẽ:inijcit furorẽ sine accipientis sensu: furentem autẽ vt furo re teneatur. Nam nondum furebat. h ¶ Tænia victæ:tænia ẽ victarũ extremitas. i ¶ Vdo:scilicet veneno: hypallage in sensu:veneno vdo:quod est de vdo corpore. Nanq; serpentum vda sunt corpora:adeo vt qua eunt viam humore designent. k ¶ Solito matrum de more: iracunde (Nam hoc est de matrum more) mixta asperitate loquebatur:nam paulo post vero furore quatietur. l ¶ Exulibus ne datur: propter dissuasionem signate loquitur exules vocans qui propria regna repetebant. m ¶ Ducenda:abducenda.

fluctibus. Nulla coniugis gratia:nullũ decus vxoris q̃; pater nõ tradidit: sed abiecit non amplius visurã. Ergo nõ propagatio sanguinis:sed orbatio est ⁊ domus nostræ solitudo ppetua. Antea autẽ gesta exẽpla sunt perfidiæ ipsoꝝ. Est autẽ maximum scelus rumpere fidẽ turno. Rñsa deoꝝ sunt cuz maxia cautela ꝯsiderãda quia implicita sunt ⁊ inuoluta.

Celsa petit,tacitúmq;[a] obsedit[b] limen Amatæ·
Quã sup aduẽtu Teucrûz,Turniq; hymenæis
Fœmineæ ardentez Curæq;[c],Iræq; coquebant.
Huic[d] Dea cæruleis vnũ de crinibus anguem
Conijcit, inq; sinũ præcordia ad intima subdit·
Quò furibũda domũ mõstro pmisceat omnez.
Ille inter vestes,⁊ leuia[e] pectora lapsus
Voluitur attactu[f] nullo, fallitq;[g] furentem
Vipeream inspirans animã·fit tortile collo
Aurum ingens Cóluber, fit longe tænia[h] victæ,
Innectitq; comas ⁊ mẽbris lubricus errat·
Ac dũ prima lues vdo[i] sublapsa veneno
Pertentat sensus,atq; ossibus implicat ignem;
Nec dũ animus toto pcepit pectore flammam
Mollius,⁊ solito[k] Matrũ de more locuta est,
Mlta sup nata lachrymás,phrygiisq; hymẽæis.
Exulibus ne[l] datur ducenda[m] Lauinia Teucris
O genitor?nec te miseret natáq;,tuiq;?
Nec matris miseret;quã primo Aqlone reliquet

CHRI. ¶ TACITus: clanculũ non sentiente illa. ¶ Super.i.de.⁊ de ppter significat. Cice. cupio hoc multis de causis.i. pp multas causas. ¶ Fœmleæ.q.d. maxiæ. Naz fœmineus sexus pp ĩbecilitatẽ ĩpatiẽtior ẽ in oĩbus perturbationibus hinc paulo infra vi rabiem vehemẽtiores ostẽdat canes fœminas ponit. ¶ Curæ ⁊ iræ. Nã cura quã capiebat de filia irã in troianos excitabat. Vsus est autem plurali numero:vt eas perturbationes vehementiores ostenderet. ¶ Præcordia:optimũ elegit membrũ:vt videbis vbi expressimus quid esset pcordia dictũ est. ¶ Fallit furentẽ:nam ita furtis inijcit furorem:vt cum illa fureret:tamẽ nõ animaduerteret:vnde sit ille furor. ¶ Animam: idest anhelitũ:sic in Georgicis. Animas ⁊ olẽtia medi Ora fouent illo. ¶ Matrũ de more ita loquebatur:vt amorem maternum exprimeret:⁊ cuncta quæ qreret: inde prouenire videretur:non autem a furore: vt paulopost. ¶ Multa:pro multũ. ¶ Ducenda:arguit a dãno ꝙ filia detur illi qui paulopost abducturus sit:⁊ hoc facit verisimile:qm̃ sit exul:neq; ꝓprias sedes habeat quo se recipiat. Itez a turpi qm̃ ꝯtra ius atq; fas eripiatur Turno consanguineo. ¶ O genitor:ad quem potissimum pertinet filiæ cauere. ¶ Natæ ⁊ tui: id agis quod nemini prosit oĩbus noceat. Nam cum rapietur: ⁊ conspectu parentum virgo ⁊ nos ⁊ ille in miseriam rapiemur: Nec frustra id adiunxit nec matris miseret:nam impatientius ferunt hæc incõmoda matres q̃; patres:vñ repetiuit:miseret.

DON. ¶ TACITVM:sine strepitu qm̃ in mærore iacebat:cũ audiret filiã dandã æneæ:vel ipsa tacita:vt facilius nesciẽti obtẽperet. ¶ Vnũ: ga vnũ ad pditionẽ pñtiũ arbitrata ẽ satis eẽ. ¶ Sinu:sinus dr̃ q pót aliqd excipere ⁊ tenere. ¶ Vipereã aĩam:pulsã.f.humana. ¶ Fit lõge tænia victæ:tænia.i.victa ¶ Exulib⁹ ne datur:nõ fuit vtendũ prĩcipio. Nã nec beniuolus reddẽdus erat q eẽt pater: Nec attẽtus q de re eẽt sollicit⁹. Nec docilis cũ causas sciret. Incipit ergo a q̃stionibus deformãs negocium:⁊ ita agit cũ marito quem reuereri oportuit:vt suadere poti⁹ q̃; repñẽdere videatur. Sunt ĝ argumenta. Nullus postulat. ¶ Pater ingerit:erit I naui thalamus filiæ qm̃ dat ei q ppe tuis errorib⁹ dãnatus ẽ. Oĩs vita ducet I

Perfidus alta petens abducta virgine prædo[a]?
At nō[b] sic Phrygiꝰ penetrat Lacedæmōa pastoꝛ,
Ledæámq; Helenam troianas vexit ad vꝛbes?
Quid tua sácta Fides? qd cura antiqua Tuoꝝ?
Et consanguineo[c] toties data dextera Turno?
Si gener[d] externa petitur de gente Latinis
Idq; sedet, Fauníq; pꝛemunt[e] te iussa parentis;
Omnē equidē sceptris terrā quæ libera nostris
Dissidet, externam reoꝛ, ꝛ sic dicere Diuos.
Et Turno, si pꝛima domus repetatur oꝛigo,
Inachus[f], Acrisiúsq; patres, mediǽq; Mycenæ.
His vbì nequiq̄; dictis experta Latinum
Cóntra stare videt; penitúsq; in viscera lapsum
Serpentis furiale malum, totámq; pererrat,
Tum véro infelix ingentibus éxcita Monstris
Immēsam sine[g] moꝛe furit lymphata[h] p Vꝛbeȝ·
Ceu quondam toꝛto volitās sub v̂bere Turbo[i],
Quē pueri magno in gyro vacua Atria circùm
Intenti ludo exercent, ille actus habena
Curuatis fertur spacijs· stupet inscia turba,
Impubésq;[k] manus mirata volubile Buxum·
Dant animos plagæ· non cursu segnioꝛ illo
Per medias vꝛbes agitur, populósq; feroces;
Quin etiam in siluas simulato[l] numine Bacchi
Maius adoꝛta nefas, maioꝛémqȝ oꝛsa furoꝛem
Euolat, ꝛ natam frondosis mótibus abdit,
Quò[m] thalamū eripiat Teucris; tædásqȝ moꝛet,
Heuhoe[n] bacche fremēs· solū Te v̂gine dignum

SER. a ❡PRÆDO: quasi piratam dicit hominem diu in mari morantem. b ❡At non sic phrygius: legitur ꝛ an non: sed hoc absolutum est. si autem legeris at copulatiua particula est ad ornatum solum pertinens. Hora. At o deorum quicquid in cælo regit terras ꝛ humanum genus. c ❡Et consanguineo: filius enim Veniliæ amatæ sororis. d ❡Si gener externa petitur de gente latinis: de qualitate transit ad finē. Nam vult Turnum extraneum esse definire per callidam argumētationem: quia imperio Latini non subiacet: quum oraculum de latinis oīnibꝰ cauerit: postea etiam huic occurrit Turnus græcū esse ab Acrisio cómemorans: per quod duas res latenter aget. Nā dicēdo originem cōsiderandam docet ꝛ Turnū eē ab Acrisio: ꝛ Aeneam latinū a Dardano. e ❡Premūt iussa: vrgent: i hoc cōpellunt. f ❡Inachus acrisiusq; patres: Danae Acrisij regis argiuorū filia postq̄; ē a Ioue vitiata: pater eā intra arcam sclusam præcipitauit in mare: quæ delata ad Italiam inuenta est a piscatore cū Perseo: quem illic enixa fuerat: ꝛ oblata regi pilomno: qui eam sibi fecit vxorem: cū qua etiam ardeam ꝯdidit: a quibus Turnum vult originē ducere. g ❡Sine more furit: sine exēplo: ꝛ hoc etiam contra decus est regiū. h ❡Lymphata: percussa furore lympharum: sicut ceritos a Cerere dicimus. i ❡Turbo: Catullus hoc turben dicit: vt hoc carmen: hic turbo: vnde turbinis facit. Nam si turbonis sic erit a proprio nomine. k ❡Impubesq; manus: aut multitudo puerorum: aut a parte totum posuit: vt ꝑ manu ipsum puerum intelligas. l ❡Simulato numine bacchi: talem patiebatur furorem: vt speraret se Liberi sacra celebrare: non enim ipsa simulabat: quod est sanorum: nā ꝛ paulo post dicturus est: Alecto stimulis agit vndiq; bacchi. m ❡Quò: vt. n ❡Heuhoe bacche: vox bacchātis est.

❡PRÆDO: CHRI. Quod facile conijci pōt ex eo qđ diu ꝑ diuersa maria versatus sit. ❡At non maximam vim habet hoc exēplum. Facit enim credibile hoc i ænea cum de more illius gentis sit rape aliena. ❡Si gener: Cōfutatio eorum q̄ obijci possent de fato rū iussu. ❡Tum vo hactenꝰ de matꝛ more locuta ē. ❡Nunc vo apte furore concita cœpit: tum ex despera tione quia latinum ꝑsuadere non poterat: tū quia magis atq; magis a furia accendebatur. ❡Monstris: non erit verisimile pudicam reginam in tantā amētiam proruisse: nisi cōcita fuisse tāto furore: vt pro monstro haberi posset. ❡Dant ani. quomodo inerūt animi rebus inanimis: sed pulcherrima poetæ phantasia: vt motus illi maiores q̄ turbini ex plagis proueniunt animos quasi audaciam appellet: ꝛ declamat a contrario cum ipsæ plagæ soleant illam imminuere. ❡Simulato: a se. Tanto enim furore percita est: vt contra latini iussa filiam i siluis ausa sit abducere: vt coniugium Aeneæ remoretur: ex qua mora tolli penitus: illud posse sperabat: vnde ꝛ reliquæ mulieres motæ auctoritate reginæ illam in siluam secutæ sunt.

❡TIBI

Vociferans,& enim mollis tibi[a] sumere Thyrsos,
Te lustrare Choros,sacrum tibi pascere crinem.
Fama volat,furiisq; accésas pectore matres
Idé omneis simul ardor agit noua q̃rere tecta·
Deseruere domos·Vétis dant Colla,Comásq;;
Ast aliæ tremulis vlulatibus Aethéra cõplent;
Pampineásq;[b]gerũt incinctæ[c]pellibus Hastas·
Ipsa ínter medias flagranté feruida Pinum[d]
Sustinet,ac Natæ[e],Turníq; canit Hymenæos,
Sanguineam torquens aciem;toruómq;[f]repéte
Clamat.Ió[g]matres audite vbiquaq; Latinæ
Siqua pijs[h]animis manet infelicis Amatæ
Gratia,si iuris materni cura remordet.
Soluite crinales[i]victas,capite Orgia mecum.
Talem ínter siluas,ínter deserta ferarum
Reginam Alectó stimulis agit vndiq; Bacchi.
Postq̃ visa satis primos acuisse[k]furores,
Consiliúmq;[l],omnémq; domũ vertisse latini;
Protinus,hinc fuscis tristis Dea tollitur Alis
Audacis Rutuli ad muros·quá dicitur Vrbem
Acrisioneis[m] Danáe fundasse colonis
Precipiti[n] delata Noto·locus Ardea quondam
Dictus auis,& nũc magnũ[o]Tenet Ardea nomé
Sed Fortuna fuit.tectis hic Turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem·
Alectò toruá faciem,& furialia membra[p]
Exuit,in vultus sese transformat aniles;
Et frontem obscenam rugis arat·induit Albos[q]
Cum victa crines,tum ramum[r]innectit Oliuæ,
Fit Calybe Iunonis[s]anus,templíq; sacerdos

SER. a ❡TIBI sumere thyrsos:pro sumebat:et sunt infiniti pro indicatiuis. b ☞ Pampineas hastas:pampinis tectas. c ☞ Incinctæ pellibus:nebridũ scilꝫ. d ☞ Pinũ sustinet:facem pineam:vt fiebat in liberalib⁹. e ☞ Natæ turniq; canit hymenæos:hic apte expressit dementiã.Nam quuꝫ ɔsecrauit filiaꝫ Libero hymenæũ canit ei⁹:ac Turni.hymenæũ autẽ nũc carmẽ nuptiale dixit. f ☞ Toruoꝫ:ꝑtonie. g ☞ Ió:vox clamãtis:& ẽ tragicus sermo. h ☞ Pijs animis.i.mẽnis. i ☞ Crinales victas:q̃ solaꝝ mr̃onarũ erãt. Nã meretricibus nõ dabantur. k ☞ Acuisse furores:vt supra:Quã Iuno his acuit dictis. l ☞ Cõsiliũq; oẽmq; domũ vertisse latini:qꝺ habuerat vt filiã dando Aeneæ bella remoueret:q̃ significauerat fumus augurij. m ☞ Acrisioneis danae:patronymicus id est.Nã filiaꝫ Acrisij significat nõ acrisioneis colonis:sola enĩ venerat nõ cũ colonis. n ☞ Præcipiti delata noto:vt diximus supra intra arcã. o ☞ Magnũ tenet ardea nomen:bene allusit.Nam ardea quasi ardua dicta ẽ:idest magna & nobilis:& q̃q̃ Iginus ĩ italicis vrbibus ab augurio auis ardeæ ardeã dictaꝫ velit.Illud nanq; Ouidij in metamorphosi fabulosus est:icensaꝫ ab Aenea Ardeã & ĩ hanc auem esse cõuersam.Sciendũ tamẽ Ardeaꝫ per antiphrasin dictam:Quod breuitate pennarũ altius non volat.Lucanus:Quod ausa volare ardea sublimis pennæ cõfisa natanti. p ☞ Membra exuit:bene exuit.Nã dij cũ volunt videri induũt se corporib⁹ ꝓpter mortaliũ oculos.Nã ĩcorporei sunt. q ☞ Albos cũ victa.i.etiã albas victas. r ☞ Ramũ innectit oliuæ:aut coronã accipit:aut ramũ alligat victis.Quod aperte in.vij.ostẽdit:Et victa cõptos voluit prætendere ramos:supra etiã Præferim⁹ manibus victas. s ☞ Iunonis anus tẽpliq; sacerdos:Iunonis tẽpli anus sacerdos.

DON. ❡BENE Iunonis sacerdotis ꝑsonaꝫ sumit:vt maiore auctoritate loq̃ret:pulchre ãt dixit exuit:& induit veluti cũ vestit⁹ ꝑmutationem facimus. ☞ Exuim⁹.n.nostrũ:& ĩduim⁹ alienũ.

CHRI ❡DESERuere domos:quasi dicat popularit̃ migrarunt:Et ex hoc munere videt̃ etiam has furore ab alecto concussas fuisse.
☞ Pampineas:pampinis vestitas:q̃s Thyrsos vocant.
☞ Incictæ pellibus:habentes pelliceas vestes incinctas.Vtebant̃.n.pellib⁹ lyncũ & damarum & huiusmodi ferarum:Quas nebridas dicunt.Stimulis bacchi eum enim furorem incusserat:vt illa omnis decoris oblita ausa sit:Bacchi sacra simulare. ☞ Consilium omnemq; domum:idest consilium quo quidem euerso totius familiæ occasus sequebatur. ☞ Fuscis:nigris:Nam furia ab obscuritate & inscitia est:vt diximus:& ab ea omnia nigra:idest noxia sunt.Ardea dicta est scd̃m Strabonem:vel quia ardua quod in edito posita loco.Vel quia condentibus vrbem auspicium fuit ardea auis vel nomen habuit:ab Ardea Vlyxis ex Circe filia.

Et iuueni ante oculos his ſe cū vocibus offert.
Turne tot incaſſum[b] fuſos[a] patiere labores?
Et tua Dardanijs tranſcribi[c] ſceptra colonis?
Rex tibi cōiugiú, ⁊ quæſitas ſanguine dotes
Abnegat, externúſq; in regnum quærit[d] Hæres.
I nunc, ingratis offer te irriſe periclis,
Tyrrhenas[e] I ſterne acies, tege pace Latinos.
Hæc[f] adéo tibi me, placida cum nocte iaceres
Ipſa palàm fari Omnipotés Saturnia iuſſit.
Quare age, ⁊ armari pubē, portíſq; moueri
Lætus[g] i arma para ⁊ Phrygios, q fluíe[h] pulchro
Conſedere duces, pictáſq; exure carinas.
Cæleſtum[i] vis magna iubet, Rex ipſe Latinus
Ni dare coniugium, ⁊ dicto parêre fatetur,
Sentiat[k], ⁊ tandem Turnū[l] experiatur in armis.
Hic iuuenis[m] Vatem irridens, ſic orſa viciſſim

SER. a ¶ FVSOS patiere labores: ꝓbus de tēpoꝝ cōnexione libellū cōpoſuit: in quo docet qđ cui debeat accōmodari: ex quo intelligimus hanc quā facit arduā eſſe cōnexionē: Nā patiere futuri tēporis ē: fuſos vero participiū eſt præteritū: dicit aūt patieris vt tot tui labores fundant incaſſū vel in irritum cadant. b ¶ Incaſſū autē tractū ē a caſſibus .i. retib⁹. c ¶ Trāſcribi: tradi: ſermo āt hic tractus eſt de pecunia: Nā ſcribi eſt dari. Hor. Scribe decē nerio nō eſt ſatis adde cicutæ: reſcribi vo reddi Horati⁹: Dictātis qđ tu nunq̄; reſcribere poſſis. Terē. Argentum illud denuo reſcribi iube phormio. d ¶ Quærit hæres: denire traxit: vt nō generū ſed hæredem diceret. Nā p coemptionē facto matrimonio ſibi īuicē ſuccedebāt. e ¶ Tyrrhenas I ſterne: vt I ſeq̄re Italiam vētis. Sane notū ē bello multū potuiſſe tyrrhenos: ⁊ fuiſſe præcipue infeſtos latinis: vt Hi bellū aſſidue ducūt cū gente latina. f ¶ Hæc adeo tibi me: addidit auctoritatē: qa ſcit anui credi difficile. Adeo autē valde ſcilꝫ iuſſit: vt Ter. Adoleſcentē adeo nobilē. g ¶ Lætus: alacer: feſtinus. Nā lætari nō pōt q perdebat vxorē: ſicut ſupra ī primo: Vela dabāt læti. h ¶ Flumine pulchro: vt ſupra Hūc inter fluuio tyberinus amœno. i ¶ Cæleſtū vis magna iubet: aut per diffinitionē ipſa Iuno eſt vis deoꝝ: aut per augmētū ſuaſit primo per ſe: ſecūdo per Iunonē: poſtremo per vim omnium deorū. k ¶ Turnū experiat: cōtra ſe: quē p ſe probare nō potuit. l ¶ Sentiat: tandē ſentiat cōtra quem ꝓ ſe laborantē nō ꝓbauit. m ¶ Hic iuuenis vatē irridēs: caluit qa iuuenis. Hor. Non ego hūc ferrem calidus iuuenta cōſule planco.

DON. ¶ ABNEGAT: cū tantis piculis: ⁊ vxoreꝫ: ⁊ dotē q̄ſieris. ¶ Externuſq; ī regnum: dicit: oīa q̄ hoſtem fortē ⁊ Regiū mouere poſſint: dat pterea vincendi fiduciā aſſerendo iunonē affuturā: cui cū diſplicebat. Addidit meritū: ne ſi cūctaret firmatos arctiore fœderis vinculo ſuperare nō poſſet Ipſa palam fari: habet emphaſiꝫ ipſa: quaſi dicat: quæ oīa poteſt: quæ tuæ cauſæ fauet. ¶ Tibi: contra meritū laboꝝ irriſio. ¶ Tibi: qui male geſta poſſis tua propria fortitudine corrigere. ¶ Tibi: ſuſpecto iā genero. ¶ Me: ſacerdotē ſuā tēpli cuſtodē cui⁹ fidē noſſet. ¶ Phrygios: Quaſi dicat ībelles ⁊ inertes. ¶ Pietas: naꝫ luxurioſos hæc pictura denotat. ¶ Cæleſtū vis: ergo debet audaci⁹ fieri Rex ipſe: Qui te fefellit: cuius imperiuꝫ tua defenſione ſeruaſti. ¶ Iuuenis: nō mirū ſi iuuenis mulierē: ⁊ anuꝫ ī re bellica cōtempſit.

¶ EXTERNUS: CHRI. qđ .n. iniurioſus eſt q̄; cū domi ſint hæredes: Qui ſuo ſanguine cōiugiū meruerint: quærere externos. ¶ I nunc: grauiſſima cōfutatio: cū id cōcedere videmur qđ manifeſtiſſimis argumentationibus minime agendum oſtēdimus: ſic in quarto: i ſequere italiaꝫ ventis pete regna per vndas. ¶ Eſt ornatus locus diſſoluto: vbi mutatis verbis repetitur eadem ſententia. ¶ Ingratis: ex quibus nulla gratia prouenit. ¶ Ipſa ſaturnia: argumentum ab auctoritate. Quare age cum iaꝫ oſtendiſſet inceptum iuſtum vtileq̄; futuruꝫ exhortatur vt capiat. ¶ Flumine: pulchro ⁊ pictas carinas: dixit vt traheret in contemptum. q.d. qui pulchritudinem potius ad voluptatem requirant q̄; ea quæ ad ſalutē ⁊ defenſionem ſpectent. Quapropter faciliūs tū q̄; delitioſi ſuperabuntur. Ergo arguit a facili. ¶ Rex ipſe Latinus: traxerat hunc ī odiū cū dixit illū denegare ſibi connubium: ⁊ dotes partas ſanguine: itaq; nunc amare inſultat: ⁊ exaggerat iram in Turno. ¶ Sentiat: ex eo ꝙ multum fidere videtur viribus. ¶ Turni: audaciam: iram auget ⁊ bona ſpe confirmat. ¶ Tandem. q.d. poſt nimis longā tuam patientiam. ¶ Iuuenis: qbus in ætate iuuenili robur magnū eſt: ii plus viribus q̄; conſilio tribuere ſolent. Hinc ægre tulit Turn⁹ ab anicula admoneri: cum reipu. curam ad regem non ad ſacerdotem pertineat. Proptereaq; ē reſponſio plena amaritudine ⁊ contemptu: ⁊ oſtendit ſe nihil latere ex iis quæ illa veluti conſultrix admonuerat.

¶ VICTA

SER. a ¶ VICTA situ senectus: tpis longinquitate ex qua nascit situs. b ¶ Veriq; effœta: cassa veritatis. c ¶ O mater: irrisionis est non honoris. d ¶ Falsa formidine: qa vatē: nam eā defendebat a bellis: si non ætas; saltē religio sacerdotij.

autem amens quia intpe geuerat. f ¶ Scelerata insania belli: nihil.n.tam insanum q̄ desiderare id: per quod possis perire.

¶ O MATER: irrisio est aperta. ¶ En ego victa situ: peius non potuit obiurgare meruē tem q̄ in illus regerere quæ ꝓtulerat. ¶ Bella mãu.q.t. Cōtra illud Bella viri pacēq; gerāt. ¶ Magno veluti: ornatus poeticus in parabolis ⁊ similitudinibus maximo cōsistit. DON.

O re refert classes inuectas Thybridis vndam,
Non, vt rere, meas effugit nuncius aures.
Nec tantos mihi finge metus, nec Regia Iuno
Immemor est nostri.
Sed te victa[a] situ, veriq;[b] effœta Senectus
O mater[c] curis nequiq; exercet, ⁊ arma
Regum inter falsa[d] Vatem formidine ludit.
Cura tibi Diuûm effigies, ⁊ templa tueri.
Bella viri, pacémq; gerant, quîs[k] bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarsit[e] in iras.
At iuueni orāti[f] subitus tremor[g] occupat artus.
Diriguere oculi: tot Erinnys sibilat Hydris,
Tantáq;[h] se facies aperit: tum flāmea torquens
Lumina, cunctantē, ⁊ quærētē dicere plura,
Reppulit, ⁊ geminos[i] erexit crinibus Angues,
Verberáq;[k] insonuit, rabidóq;[l] hæc addidit ore.
En ego victa Situ, quam veri effœta Senectus
Arma intèr regum falsa formidine ludit,
Respice[m] ad hæc[n]; adsum dirarū ab sede Sororū.
Bella manu, letúmq; gero.
Sic effata facem[o] iuueni coniecit, ⁊ atro[p]
Lumine fumanteis fixit sub pectore[q] tædas.
Olli Somnū ingēs rupit pauor, Ossáq;, ⁊ artus
Perfûdit toto proruptus corpore sudor.
Arma amēs fremit[r], Arma toro, tectisq; reqrit.
Sæuit Amor ferri, ⁊ scelerata[s] insania Belli.
Ira super: magno veluti cum flamma sonore

e ¶ Exarsit in iras: cōmunis sermo habet: ardeo illa re: sed figurati ardeo in illam rem dicimus: ⁊ ē specialis Cornelij elocutio. f ¶ Oranti: loquenti: vnde etiā oratores dicimus. g ¶ Tremor occupat artus: vicinitate scilicet furiæ. Nā tremor furoris est. h ¶ Tantáq; se facies aperit: semoto anili vultu: quē finxerat: ⁊ quo se induerat: sicut supra ī primo de Venere: Et vera incessu patuit dea. i ¶ Geminos erexit crinib' angues: similes: Nam oēs dicit erexisse: non duos. k ¶ Verberáq; insonuit: ꝑ verberibus īsonuit i. per verbera. l ¶ Rabido: habitum futuræ orationis ostendit. m ¶ Respice: multi hic distingunt: ⁊ supioribus iungunt: vt sit sensus. Respice eam quam dicis falsa deludi formidine. n ¶ Ad hæc adsum: idest ad regum arma et ad bella: quomodo ergo dicis quod superfluo his inserat rebus ad quas veni? Alij respice ad hæc legunt: vt sit quasi demonstrantis. respice bella: ⁊ letū gero. o ¶ Facē iuueni coniecit: satis ꝯsiderate facem iuueni iniecit: q̄ cito exardescit ⁊ desinit. Supra vo amatæ serpentem iniecit: vt in mulieribus semꝑ viget venenū. p ¶ Atro Lumīe: atri luminis tædas: vt Pulchra faciat te prole parentē. Atro aūt lumine furiali inferno: alias autem ratione caret. q ¶ Sub pectore: vbi fellis locus est. i. iracūdiæ. r ¶ Fremit: cū clamore deposcit. bene

¶ SED te victa si. non quia plus sapiat: sꝫ quia deliret illam eas res dixisse. ¶ Cura tibi: distributio est: nam ostendit ⁊ qd ad aniculam sacerdotem: ⁊ qd ad viros pertineat. ¶ Talibus alecto: ⁊ recte: nā qs magis furore ꝑcipitari q̄ ipsa furia debuit. ¶ Subitus tre. per colorē rhetoricū quē notationē appellant illas ita ꝺscribit: vt oculis nostris eas subijciat. Repulit re in cōpositiōe breuis est sed in rebus ꝑteritis qm̄ geminatur consonans fit longa positione: Sunt autem hæc reperi: retuli: ⁊ repuli. ¶ Rabido: vt pote qui iam furore vehementer concitarentur. ¶ En ego: repetitio verborum: quibus vsus fuerat Turnus vehementiam demonstrat iracundiæ. ¶ Atro nunq̄; ab hoc colore discedit poeta: sed etiam sensus litteralis est atro lumine: cui multus fumus esset admixtus. ¶ Fremit: nam indignatio alium sonum emittere prohibebat: Nam fremere significat confusam vocē ex ira ⁊ dignatione emittere. ¶ Ita super: pulcherrima ⁊ accōmodatissima comparatio: ⁊ mira poetæ copia: nam cū aqua toties nominanda sit modo latices: modo aquæ vini; modo amnem; modo vndam dicat. CHRI. Fremit

Virgea[a] ſuggeritur coſtis[b] vndantis Aheni,
Exultántq; æſtu latices· furit[c] intus aquai,
Fumidus, atq; alte ſpumis exuberat amnis·
Nec iã[d] ſe capit vnda· volat vapõ ater ad auras.
Ergò[e] iter ad Regem polluta[f] pace Latinum
Indîcit[g] pԻimis iuuenum, ꝛ iubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere finibus hoſtem.
Se ſatis ambobus Teucríſq; venire Latiníſq;.—
Hæc vbi dicta dedit, Diuóſq; in vota[h] vocauit,
Certatim ſeſe Rutuli exhoԻtantur in arma.
Húc dec⁹[i] egregiũ FoԻmæ mouet, atq; iuuẽtæ.
Hunc Ataui Reges· hunc claris dextera factis.
Duꝫ Turnus Rutulos animis audacibus ĩplet;
Alectó in Teucros Stygijs ſe concitat alis
Arte noua[k] ſpeculata[l] locũ, quò littoԻe pulcher
Inſidijs[m], curſúq; feras agitabat Iulus.
Hic ſubitam canibus[n] rabiem Cocytia Virgo
Obijcit, ꝛ noto[o] nares contingit odoԻe.
Vt Ceruuꝫ ardẽtes agerent· quæ pԻima maloꝝ[p]
Cauſa fuit, bellóq; animos[q] accendit Agreſtes.

SER. a ¶VIRGEA: de viminibus: vel virgis facta: vnde eſt flamma validior. b ¶ Coſtis: ãt lateribus: ꝛ bene antiquuꝫ reſpexit morem. Nam ollas non ſuſpendebant: ſed poſitis circum circa ignẽ adhibebant. b ¶ Coſtis. i. lateribꝰ. c ¶ Furit intus aquai: ideſt fumidus aquæ amnis: nec immerito. nã poteſt eſſe ꝛ alterius rei amnis: vt Fluuios videt ille cruoris. hanc auteꝫ diæreſin Tucca ꝛ Varus fecerũt. Nã Vir. ſic reliquerat: Furit itus aquæ amnis ꝛ exuberat: vt aquæ amnis qđ ſatis aſperum fuit. d ¶ Nec ſe iaꝫ capit vnda: melius q̃ ſi diceret Nec iã vas vndam capit: Homerica eſt comparatio. ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔντοσθ' ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ, κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο πάντοθεν ἀμβολάδην· ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται.

e ¶ Ergo: quia ſic incenſus eſt. f ¶ Polluta pace: vel ſua vel troianorum. g ¶ Indicit: ſignate verbũ bellicũ poſuit. h ¶ In vota vocauit: quia nuncupatis votis bella ſumebãt. i ¶ Hunc decus egregiũ formæ mouet: Dauni ꝛ Turni. ſ. decus: Nam hoc dicit: alios pulchritudo Turni: alios nobilitas: alios virtus mouebat ad belluꝫ. Nam hoc eſt. Animis audacibus ĩplet: affectione ſui inijcit oĩbus magnanimitatẽ. k ¶ Arte noua: dolo. l ¶ Speculata locum quo littore: pronomen pro nomine ponitur non pro nominibus: vnde modo noue inter duo nomina vnum pronomẽ poſuit. Nam recte quo loco diceret: ꝛ hoc ſemel tantũ fecit. m ¶ Inſidijs curſuq;: curſu agitabat. Nam inſidijs circũuenimus: nõ agitamus. n ¶ Canibus rabiẽ: ſtudium mutauit in rabiem. o ¶ Noto odore: ceruino. Solent enim ita inſtitui. Hor. Venaticus ex quo Ceruinam catulus pellem latrauit in aula. p ¶ Malorum Cauſa fuit: hoc eſt Et primæ reuocabo exordia pugnæ. q ¶ Animos agreſtes: plus eſt qui ſi agreſtum diceret animos.

DON. ¶ POLLVTA pace: aliter. n. aduerſus ſocerum moueri non debuit. Præterea impellebatur a furia. ¶ Primis ductoribus vt cauſam ſcirent. ¶ Certatim: amor maximus ꝛ fauor in Turnũ oſtẽditur. ¶ Animos agreſtes: Excitauit eos primus qui facilius excitari potuerunt propter imperitiã ꝛ feritatem.

CHRI. ¶ VAPOR ad auras: omnia ĩ cõparatione q̃drãt: æſtuat. n. ſanguis ex accenſione bilis: vt aq̃ flãmis ĩ aheno ꝛ ebullitione mouetꝛ ꝛ vt inde extollitur fumꝰ: ſic ex bilis ſanguiniſq; ebullitõe eleuãtur ad caput vapores: qbus oĩs recta ratio adumbrat: ꝛ lumen amittit: ĩdicit iter. i. expeditionẽ. Honeſte aũt dixit iter q̃ſi q iturus eẽt ad Latinum eiꝰ aluꝫ exploraturus anteq̃; belluꝫ moueat.

¶ Tutari ita. ꝛ detru. ho. ꝟbis. n. honeſtabat bellũ: qđ qdẽ ſumere ſimulabat nõ ꝑ ereptã ꝯiugẽ ne ꝓpriũ cõmodũ ſeq videret: ſꝫ vt patriã tutaret ꝛ ab ea hoſtes arcẽt: ĝ ꝑ oñdit honeſtũ bellũ: Deĩde facile cũ polliceat: ẽt ſi latini ſeſe opponãt: tñ ipꝫ ꝯtra ambos ſufficere. Vt autẽ veriſĩle faciat Rutulos relicta pace: quã oẽs ſuapte natura amant bellũ ſequuntur os plures c: ĩs refert: qbꝰ facile ad id moueri potuerint. Hoc ĩ gñe deliberatiuo: Cicero. aſfectionẽ vocat: q̃ eſt q̃dam cõmutatio reꝝ ex tpe aut negocioꝝ euẽtu: aut adminiſtratione: aut hoĩs ſtudio. ¶ Arte noua: Fraude inuſitata: nã ingenioſa res fuit ex venatione huiuſcemodi captare occaſionẽ. ¶ Canibꝰ: nã difficile erat hoĩes externos ꝛ oĩa pauitantes vt aliqd ꝯtra ius auderẽt ꝯcitare. Ergo ĩpulit canes ad id ad qđ hoĩes nõ ĩpuliſſent. ¶ Noto: Quẽ ex mltis venatioĩbꝰ nouiſſent. ¶ Vel noto. i. amico ꝛ grato: ꝛ q̃ vehemẽter delectarent: vt ĩ Buco. Hic inter flumina nota. ¶ Agreſtes: Nã ciuilibꝰ ꝛ aliq̃ rõne cõpoſitis non ſuffeciſſet illa cauſa vt ꝑ ceruũ mouerẽt bellũ.

¶ CORNIBVS

SER. a ℭCORNIBVS ingens: ingẽs & ad præ/stantẽ formam pertinet: & ad magnitudinẽ cornuũ. b ℱ Tyrrhidæ pueri: Tyrrhi filij: & vt diximus supra alludit ad nomẽ. Nã Tyr/rhus dictus ẽ pastor: apud quẽ Lauinia pepit.

facit hinc & Iuuena. Vis frater ab ipsis ilib'? Nã qđ Marulus mimographus dixit: Tu he/ctorẽ imitaris ab ilio nunq; recedis: quũ de guloso diceret: allusit ad ciuitatis nomẽ. nã ab ili debuit dicere: bene aũt ea loca vulnera

c ℱ Cui regia parẽt armẽta: magistrũ hunc pecoris vult fu isse: & saltuariũ Nã hoc ẽ: Et la te custodia cre dita cãpi: ma/gister autẽ pe/coris ẽ: ad quẽ omnia ptinẽt alalia. Cicero: Nominat ho/minẽ quẽ ma/gistrũ pecoris esse dicebat. d ℱ Siluia: bo/nũ puellæ rusti cæ nomen for mauit. e ℱ Pe ctebatq; ferũ: quadrupedẽ: vt In latus inq; fe ri. f ℱ Manũ patiens: patiẽs illius rei dici/mus: vñ appa/ret vnũ v cau/sa metri eẽ de/tractũ. g ℱ Mẽ sæ herili: no/ue dixit. Nam herũ nõ nisi do minũ dicim': nisi forte ideo dixit: quia dat

Ceruos erat forma præstanti, & cornibus[a] igens,
Tyrrhidæ[b] pueri quẽ matris ab vbere raptum
Nutribant, Tyrrheúsq; pater cui[c] regia parent
Armenta, & late custodia credita campi
Assuetum imperijs, soror omni Siluia[d] cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis,
Pectebátq;[e] Ferum; puróq; in fonte lauabat
Ille manũ[f] patiens, mensæq;[g] assuetus herili
Errabat[h] siluis, rursúsq; ad limina nota
Ipse[i] domum sera quãuis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commouere Canes, Fluuio cum forte secũdo[k]
Deflueret, ripáq; æstus viridante leuaret.
Ipse etiam eximiæ laudis succensus Amore
Ascanius curuo direxit spicula cornu.
Nec dextræ erráti[m] Deus[l] abfuit actáq; multo
Pérq; vterum sonitu, pérq;[n] ilia venit arundo
Saucius at Quadrupes nota intra tecta refugit,
Successitq; gemẽs stabulis, questúq; cruentus,
Atq; imploranti similis, tectũ omne repleuit.
Siluia[o] prima soror palmis percussa lacertos
Auxilium vocat, & duros[p] conclamat agrestes.
Olli (Pestis[q] enim tacitis latet aspera siluis)
Improuisi adsunt hic torre[r] armatus obusto
Stipitis hic grauidi[s] nodis. quod cuiq; repertum

ta dicit: q̃ statĩ mortẽ afferre nõ possent: vt domũ rediret: vt eẽt cã bello/rũ. nã si statĩ periret: aut ipse ceruus: aut vul neris auctor la teret. o ℱ Sil uia prima so/ror: bñ puellæ dat doloris ipa tiẽtiã. p ℱ Du ros conclamat agrestes: aut qa semp duri sũt: aut duros qui cerui steritum non dolebant. q ℱ Pestis: fu/ria. r ℱ Torre: hic torris facit vt hic fustis. s ℱ Grauidi: grauis propter nodos scili/cet.

ℭ ERRAN/tem: his versi/bus ponit excu sationes Asca/nij. ℱ Deus: idest euentus q humanos act' aut implet: aut DON.

ei humanũ sensum: vt imploranti similis. h ℱ Errabat siluis: pascebat: vt Mille meæ si culis errant in montibus agnæ. i ℱ Ipse. i. sua sponte rabidæ venãtis q̃re fœminino ge nere canes posuit. Soluit ideo: noluit mascu linũ genus Canes nominare: quia in fœmi/nis plus sit iracũdiæ. k ℱ Scdo defflueret: se/cũdo. i. cũ aqua: vñ & aduerso dicimus cõtra aquã. Nã iõ deflueret dixit: & scdo: qa eius cur sus post natantẽ videt. l ℱ Deus abfuit: Ale cto deũ dicit: sicut de Venere Descẽdo ac du cẽte deo. Nã vt diximus numina vtriusq; se xus vident: iõ quia incorporea sunt: & qđ vo/lũt assumũt corpus: vt aũt deũ dicamus pro dea hoc nõ apte ponit: sed in subauditione. m ℱ Errãti: licet enĩ certũ esset feriturum: tñ bñ errantẽ dixit: qa nõ vsq;quaq; semp cert' est ictus. Hor. Nec semp feriet quodcũq; mi/nabit arcus. n ℱ Perq; ilia: hoc ile: & hæc ilia

deserit. ℱ Nota: quorum humanitatem diu comprobasset.

ℭ REGIA parent armenta: non enĩ moti essent ad vlciscendam iniuriam reliqui nisi Tyrrhænus magnæ auctoritatis apud illos fuisset. Dat autem curam alendi puellæ: quo/niam natura mulieres in delitijs huiuscemo di animalia habere consueuerint. Mansuetu dinem autem illius longius describit: vt in/de appareat eum: in maiori precio apud he/ros fuisse. ℱ Rabidæ: qa fœminæ facilius in furorem concitantur. ℱ Tectũ omne re/pleuit. Hæ querelæ animũ puellarẽ mouere facile potuerunt: & illa rursus fratres atq; pa/trẽ cuius auctoritate quoniã regio pecori p/esset reliqui sunt moti: præsertim quia ta/cito furore stimulabantur: Vnde anteq̃; præ uiderent: affuerunt. ℱ Hic torre: narratio ve risimilis ex eo quod fieri solet. CHRI.

Rimanti teluz ira facit. vocat agmina Tyrrheus
Quadrifidā[a] Quercum cuneis[b] vt forte coactis
Scindebat rapta ſpirans immane Securi.
At ſæua è ſpeculis tempus Dea nacta nocendi
Ardua tecta petit ſtabuli. ⁊ de culmine[c] ſummo
Paſtorale canit ſignum, cornúq; recuruo
Tartaream[d] intendit vocez· qua protinus omne
Cōtremuit nemus[e], ⁊ ſiluæ intonuere ꝓfundæ.
Audijt ⁊ Triuiæ[f] longe lacus· audijt amnis
Sulphurea[g] Nar albus aqua, fontéſq; [h] Velini,
Et trepidæ Matres preſſere[i] ad pectora natos.
Tum vero ad vocē[k] celeres; quà Buccina ſignuz
Dira dedit, raptis cōcurrunt vndiq; telis
Indomiti Agricolæ· necnon ⁊ Troia Pubes
Aſcanio auxilium[l] caſtris effundit apertis.
Direxere[m] acies· non iam certamine agreſti
Stipitibus duris agitur, Sudibús ue præuſtis[n],
Sed ferro[o] ancipiti decernunt, atráq; late
Horreſcit ſtrictis ſeges[p] enſibus. æráq; fulgent
Sole[q] laceſſita; ⁊ lucem ſub nubila iactant.
Fluctus vtì primo cœpit cū albeſcere Vento,
Paulatim[r] ſeſe tollit Mare, ⁊ altius vndas
Erigit. inde imo conſurgit ad Aethéra fundo.
Hic iuuenis[s] primā ante aciē ſtridente ſagitta

SER. a ¶ QUADRIFIDAM: quæ ī partes poſ ſet findi qtuor. b ¶ Cuneis coactis: ⁊ ſatis ſignare coactis: dixit. Exprimit autez antiquū morē: vt diximus ſupra: Nā primum cuneis ſcindeb. ſt fiſſile lignū. c ¶ De culmine ſummo: bn̄ culmine quia de tectis agreſtium loquit. d ¶ Tartaream: aut terribilē: aut forte ſcdm vſuz dixit. e ¶ Nem⁹: locus haud lōge ab aritia: in quo lucus eſt: q ſpeculum Dianæ dicit. Et notandū ꝙ voces eius paulatim facit procedere: qđ locorum īdicat cōmeoratio. f ¶ Triuiæ lacus: hic ē q Dianæ ſpeculuz dicitur. g ¶ Sulphurea nar albus aq: ī via flaminia ē ciuitas narnia in montib⁹ poſita: qb⁹ ſubeſt nar fluuius: q tiberino ꝯiūgit: ſulphurea vero ſulphurei ſaporis: aut ſulphurea. i. ſubuiridi. h ¶ Fonteſq; velini: vltra interamnē ſunt. Nā vt dixim⁹ vox furiæ paulatiz ꝓceſſit. i ¶ Preſſere ad pectora natos: Statius: Preſſitq; palæmona maſ. Itē ꝯtra Natos auſæ deponere matres. k ¶ Ad vocē. buccinæ. ſ. vt Sēſit: ⁊ ad ſonitū vocis veſtigia torſit. Nā qcūq; ſonus dici vox ꝓprie pōt cū dij īferi īducanſ: qre ſignuz buccinæ daſ. Soluitur ꝙ buccina ex capræ fiat ⁊ ſit ꝓprie ditis p̄ris hoſtia: ⁊ qa capra ſemp febriculoſa ſit: nā ⁊ ipm febrũ eē dicūt: ergo recte ab hac dea hoc ſignū dixit dari. l ¶ Auxiliū caſtris effundit apertis. i. ipſa ſ auxiliū effundit. m ¶ Direxere acies: ordīauerūt ī latitudinē. n ¶ Præuſtis: præ breuis fit pp ſequētē vocalē: qđ vna pre orationis factū itolerabile eſt: hic autem tolerabile: qa cōpoſitus eſt ſermo. o ¶ Ferro ancipiti: vtrinq; noxio: dicit autē aut gladios aut bipennes. p ¶ Seges: terra mō: vt Quid faciat Lætas ſegetes: ꝓ atrā ꝟo fertiles ſignificat: vt oſtendit ī georgicis. q ¶ Sole laceſſita: naturale enim eſt vt metallorū ſplēdor plus fulgeat alia luce repcuſſus. r ¶ Paulatim ſeſe tollit mare: ſic bella dicit ſurrexiſſe paulatim: ſicut ventis flantibus mare tumeſcit. ſ ¶ Hic iuuenis: hic cōfundit nomina. Nā ⁊ puerū ⁊ iuuenem īdiſcrete: nōnunq; Virg. ponit: vt hoc loco. Nam Almonē queſ mō iuuenē dicit: paulo poſt ait puer: vt Almonē puerus: mouet aūt miſerationem ab ætate quuz dicit puer: a ꝟtute quum dicit primā aū aciē: a vulneris etiā crudelitate.

¶ TRIVIÆ DON. lon. lac⁹. i. auernus: q a latini ſtabulis eēt remotiſſimus. ¶ Preſſere ad pectora: Oñdit Maternū affectū. ¶ Tuz ꝟo ad vocez ꝓ dixit Siluia auxiliū vocat: poſtea dixit Vocat agmina tyrrhus: ⁊ veniſſe aliqs. Tertio: furia Bellū finitimis tuba canit: ⁊ tū plurimi venere. Auxiliū caſtris effudit. Nā in periculo regij pueri nō pau'atim proceſſum eſt: nec partibus: ſed ſimul omnes. Tuet autez Troianos ab inuidia: vt nō ferit: ſed vt defendant iniuriā. ¶ Hic iuuenis: poſt cædē ceruī tulit, ſors vt maximus natorū tyrrhi occideret. Mouet autē pathos ⁊ quod tyrrhi filius ⁊ qđ maximus natu: ⁊ quod iuuenis.

CHRI. ¶ RIMANTI. i. ſa. ingrebat tela: ⁊ cū non inueniret id qđ recta rōne ꝓ telo minime ſumpſiſſet: ipſa ira q̄ omnia præcipitabat: faciebat telū. ¶ Ardua: vnde melius audiretur. ¶ Paſtorale: nā niſi paſtorale ſignū fuiſſet nō eſſent moti paſtores. ¶ Nar: flu. per narniaz vmbriæ vrbē fluit: nā ab eo narnia dicta ē. ¶ Caſtris apertis: oſtendit celeritatē: vt milites ex omni pte caſtrorū effunderenſ. ¶ Direxerat acies primo enī cōturbate effundebanſ milites: vt celerius ſuccurrerent: deinde aciem in ordinē eduxere.

¶ ALMON:

SER. a ℂ ALMON: bene ruſtici nomen vſurpauit a fluuio. b ¶ Hæſit enim ſub gutture vulnus.i.ſagitta: vt Ardens in feſto vulnere pyrrhus: inſequitur. c ¶ Vdæ vocis iter.i.inter vdum vocis. non enim vox vda eſt: ſed per vdam arteriarum labit vox: vnde in febricitantibus deficit. d ¶ Corpora multa virûm circa: conſtrata ſũt: ⁊ rhetorice viles trudit in medium. nobiles vo primo et vltimo loco cõmemorat. e ¶ Dũ paci mediũ ſe offert: Nam quid ſenex bellis interetat? f ¶ Olim ditiſſimus aruis: ſm antiquum moreȝ. Hor. Diues antiquo cenſu. g ¶ Quina redibant armenta: pro quinq; ſicut bina. h ¶ Terrã vertebat aratris:

Natoꝛuȝ Tyrrhei fuerat qui maximus Almon[a]
Sternitur: hæſit[b] enĩ ſub gurgite vulnus, ⁊ vdæ[c]
Vocis iter, tenuémq; incluſit ſanguine vitam.
Coꝛpoꝛa[d] multa virûm circa, ſenioꝛq; Galeſus.
Dum paci[e] medium ſe offert, iuſtiſſimus vnus
Qui fuit, Auſoniiſq; olim[f] ditiſſimus aruis.
Quinq; greges illi Balantum, quina[g] redibant
Armenta, ⁊ terram[h] centum vertebat aratris.
Atq; ea per campos æquo[i] dum Marte gerũtur
Pꝛomiſſi[k] Dea facta potens, vbì ſanguine bellũ
Imbuit[l], ⁊ pꝛimæ commiſit funera pugnæ;
Deſerit Heſperiam, ⁊ Cæli[m] cõuexa per auras
Iunonem victrix[n] affatur[o] voce ſuperba.
En perfecta tibi bello[p] Diſcoꝛdia triſti.
Dic[q] in amicitiam coeant, ⁊ fœdera iungant,
Quãdoqdẽ Auſonio reſperſi ſanguĩe Teucros.
Hoc etiã his addaȝ; tua ſi mihi certa[r] voluntas,
Finitimas in bella feram rumoꝛibus Vꝛbes.
Accendãmq; animos inſani[s] Martis amoꝛe.
Vndiq; vt auxilio veniãt: ſpargã[t] arma ꝑ agros.

in amicitiaȝ coeant: ac ſi diceret ita bella cõmoui: vt ne tuo quideȝ imperio poſſint in pacem redire: ⁊ hoc eſt quod dicit Affatur voce ſuperba: Alij dicunt: ego inter hos bella commiſi: tu vicinos populos fœderibus iunge: ⁊ artibus Turni: ⁊ Aeneæ fauore cõpelle: qđ tamẽ ſi vis ego faciaȝ: vt hinc ſit dictuȝ ego ſi qua ſuper fortuna laboꝝ eſt Ipſa regam. r ¶ Certa voluntas: ſi tua in hoc ꝯſentit auctoritas. ſ ¶ Inſani martis amore: Homeri epitheton θοῦ ριον ἄρην. t ¶ Spargaȝ arma: meminit ſui. Naȝ ſupra dixit Sere crimina belli.

ℂ SENIOR: DON. pathos ab ætate: item a cauſa ꝙ pacis medius Cupiditas pacis oſtendit ex diuitijs: quas in bello perdere erat anxius. ¶ Perfecta diſcordia: Habuit rationem perſonarum: Naȝ laus eſt in furia qđ in alijs eſt vituperatio: Hoc ẽt his addam. Non ſolum gloriatur de eo quod fecit: ſed promittit plura facturam.

duo dixit a Catone memorata: qui interrogatus quis eſſet paterfamilias: reſpondit euȝ qui bene paſcit: ⁊ bene arat: nam paſcere per armẽta intelligit: arare vo ꝑ aratris. i ¶ Aequo duȝ marte geruntur: aperta ꝯtẽtione: bello manifeſto. Nam ſic dicimus: æquum autẽ æqualem non poſſumus dicere: quum ſoli interẽpti ſint itali. k ¶ Promiſſi dea facta potens: honeſta locutio: potẽs promiſſi. ꝑmiſiſſe autem eam conſenſione intelligimus. Nã non promiſit. l ¶ Imbuit: initiauit: ⁊ bene ſanguine. Nam poteſt bellũ ⁊ a diſcordia vel a diſſenſione incohari. m ¶ Et cæli conuexa per auras: Probus: Aſper: Donatus dicũt hoc loco per bis accipiendũ. alloquit Iunonem per cæli conuexa ⁊ per auras. poteſt tñ eſſe epexegeſis per auras.i.cæli cõuexa: nec enim aliud ſunt auræ. dicit etiam quidaȝ cõmentarius conuecta legenduȝ: vt ſit ipſa conuecta: qđ difficile in exemplaribus inueniť. n ¶ Victrix: voti cõpos. o ¶ Affatur: iam cũ ſuperbia: bene aũt ei in principio denegauit orationẽ: quaſi ad ſcelera feſtinanti: quaȝ modo tribuit poſt bella iaȝ cœpta. p ¶ Bello diſcordia triſti: Iuno.n. belli ꝯpoſcerat ſemina: hæc etiaȝ ipſa bella perfecit. q ¶ Dic

ℂ DVM paci.m. pathos eſt a cã: nam non tam cõquerit de morte q̃; de cã mortis: ſic de Palamede: quem falſa ſub ꝓditione pelaſgi. CHRI.
Inſontem infando indicio: quia bella vetabat. ¶ Iuſtiſſimus vnus: Facit cauſam veriſimilem: dirimebat enim Bella: quia erat iuſtiſſimus: itẽ quia ditiſſimus. Naȝ diuites bella oderunt. Amplectitur autem vtrũq; genus diuitiarum quæ apud antiquos erat. Nondũ enim aut mercatura aut alijs queſtibus inuẽtis: totum patrimonium aut in pecore aut in agris erat. ¶ Aequo: quia in neutram partẽ victoriam impellebat. ¶ Potens promiſſi: Quia potuit præſtare quod ꝓmiſerat. ¶ Funera: non eniȝ facile res ad pacem reduci poterat iam cæſis his qui in aliquo nomine eſſent. ¶ Superba: quia victrix. ¶ Dic ĩ amicitiam.c. ita perfecta eſt diſcordia: vt etiaȝ te auctore in amicitiã coire nõ poſſint. ¶ Teucros an. nam cum inferiores iniuriam intulerint: difficile eſt pacem fieri.

SER. a ¶ TERRORVM & fraudis: abunde est: terrorum more hominū: fraudis vo ex certi vulneratione. b ¶ Stant belli causæ: mani festæ sunt: placent: vt Stat conferre manum. c ¶ Egregium veneris genus: ironice dictū est. d ¶ Ipse latinus: ac si diceret quē Aeneæ cā cogor odisse. vnde & amatæ nulla fit mētio quæ est troianis inimica. Vrbanus tamē hunc locū accipit per interrogationes terrorū & fraudis abunde est: vt quasi per gratulationem non credat sicut Ter. illō: Quia plus cupio: minus credo. e ¶ Super æthereas: qa dixerat Cæli conuexa per auras. f ¶ Attollit alas: honesta volantis periphrasis. g ¶ Italiæ medio: hunc locū vmbilicus italiæ chorographi dicunt. est autem in latere campaniæ & apuliæ vbi hirpini sūt: & habet aquas sulphureas ideo grauiores quia ambitur siluis. ideo autem ibi aditus dicitur inferorū: q grauis odor iuxta accedentes necat: adeo vt victimæ circa hunc locum non Imolarentur: sed odore perirent: ad aquā applicatæ: & hoc erat genus litationis. Sciendum tamen Varronē enumerare quot loca in Italia sint eiusmodi: vnde & Donatus dicit canusiæ qui dicit locus a poeta circa fluuium: qui calor vocatur: qd ideo non procedit: quia ait Italiæ medio. h ¶ Sub montibus altis: hoc nisi ad totam Italiā referas non procedit vt sit est in vallibus Italiæ montuosæ. Nam hoc in loco montes penitus non sunt. i ¶ Nobilis: notus: qd sequentia indicant. k ¶ Amsancti valles: loci amsancti. i. omni pte sancti: quē dicit & siluis cinctum & fragosum fluuio torrente. l ¶ Hic specus horrendum: hoc nomen apud maiores trium generum fuit. Ennius fœminino posuit: Hor. masculino Quæ nemora aut quos agor in specus. Virgilius neutro: quod hodie in numero singulari tribus tantū vtimur casibus. Pluralem tantū a genere masculino habemus in omnibus casibus. hinc est Ipsi in defossis specubus: q̄q̄ aliqui codices habeāt hic specus horrendus. m ¶ Spiracula ditis: aditus a spirando: antiqui codices piracula habent: quæ dicta sunt ἀπὸ τῶν περάτων: hoc ē a finibus iferorum. n ¶ Vorago: acherontis exæstuatio. o ¶ Condita erinnys: alij cōdit legunt: & se subaudiunt. p ¶ Cælumq leuabat: idest releuabat: recreabat: cui præsentia sua erat oneri. q ¶ Extremam saturnia bello manum: qd superest: pficit: & est translatio a pictura: quā manus cōplet & ornat extrema. r ¶ Fœdati: cruentati.

Tum contra Iuno, terror[a], & fraudis abūde est.
Stant belli[b] causæ: pugnatur cōminus armis
Quæ fors pria dedit, sāguis nouus ibuit arma.
Talia connubia, & tales celebrent Hymenæos
Egregiū[c] Veneris Genus, & Rex ipse Latinus[d].
Te super[e] æthereas errare licentius auras;
Haud pater ipse velit summi regnator Olympi.
Cede locis: ego si qua super Fortuna laborū est,
Ipsa regam: taleis dederat Saturnia voces.
Illa autem attollit[f] stridenteis Anguibus alas;
Cocytiq; petit sedem supera ardua linquens.
Est locus Italiæ[g] in medio sub montibus[h] altis
Nobilis[i], & Fama multis memoratus in oris.
Amsancti[k] valles: densis hunc frondibus atrū
Vrget vtrūq; latus nemoris, medióq; fragosus
Dat sonitum saxis, & torto vertice Torrens.
Hic Specus[l] horrendū, & sæui spiracula[m] Ditis
Monstrātur, ruptóq; ingens Acherōte Vorago[n]
Pestiferas aperit fauces: quîs condita[o] Erinnŷs
Inuisum numen Terras, Cælúmq[p] leuabat.
Nec minus interea extremam[q] Saturnia bello
Imposuit Regina manum: ruit omnis in vrbē
Pastorum ex acie numerus, cæsósq reportant
Almonem puerum, fœdatíq[r] ora Galesi;

DON. ¶ DAT soni. Cōpendiosa descriptio: I qua amnē & artē ex qua fundit: & sonū cadentis aquæ & cām soni ondit. ¶ Nec minus iterea: idest interea nō minus. ¶ Extrema. m. nā in artibus extrema manus est: cum amplius manus nō reponitur: qa opus est perfectum.

CHRI. ¶ FRAVDIS abunde est: Nā pstata cā Belli a furia: & aliqs effectus causæ relīq facilia erāt. ¶ Talia. c. ironiā ptinet hic loc9. ¶ Te sup ætheras: nā furorē non amat de9. ¶ Amsancti. u. hic loc9 in hyrpinis ē: vt appet apud Pli. ¶ Hic spe. h. poeticæ describit hiatū: per quē ad iferos furia descēderet. Quod āt addit cœlū: terramq; leuabat ad mortalē rōnē retulit qa & magni & pui viri leuant qn furore liberant. ¶ Ruit oīs: qd mi p si latin9 cessit: cū & ii q iniuria se a teucris lacessitos putabāt: & Turn9 & ii q vxores ab Amata cōmotæ erāt eo dē tpe circūstarēt tādē cecidit almōes: Emphasis ē in nōie q pmū regij pastoris fili9. ¶ Pu. æ: pathos ab ætate. ¶ Fœdati: pathos a modo.

¶ IMPLORANTq;

SER. a ¶ IMPLORANTQ; deos: ad auxiliū & vltionē. b ¶ Obtestātur: q; latinū: ppter cædē facti teste adhibent: & dicunt auctores rupti fœderis esse troianos: quos ipsi pacis iura temerarint. c ¶ Et ignis: i ipso feruore seditionis. d ¶ Teucros in regna vocari: dicit teucros autem iniuriose dictū accipe: q̄si exules ac pfidos se limine pelli: i. teriore familiaritate: vt Iuuena. Limine sūmoueor. e ¶ Attōitæ baccho: q̄si Baccho: furia enī agebāt: & sic est dictū: vt At medias īter cædes exultat amazon: f ¶ Nemora auia: per nemora. g ¶ Thiasis: choreis. h ¶ Neq; enī leue nomen amatæ: Iuuena. Quæ non faciet qd̄ principis vxor. i ¶ Martemq; fatigāt: pliumi cū clamore deposcūt. k ¶ Cōtra oīa: fata superius de lauinia. l ¶ Fata deū: ppter oraculū Fauni. m ¶ Peruerso: irato. n ¶ Velut pelagi rupes: sic Cicero Seditionē populi fluctibus cōparauit in illis: dūtaxat fluctibus cōcionū: bene Virgilius eum q restitit seditioni: rupem vocauit. o ¶ Mole tenet: hic distinguendū: vt scopuli nominatiuus pluralis sit. p ¶ Cæcū cōsiliū: fremitui populi bonū nomen posuit. q ¶ Frāgimur: permansit in rupis trāslatione. r ¶ Sacrilego sanguine: qa bellū sumebant ɔtra voluntatē deoꝝ. s ¶ Votisq; deos venerabere seris: qa religio rigida dicit: semel male cōmissa nulla ratione reuocari. Hor. Dira detestatio nulla expiat victima. t ¶ Parta qes. s. vicinæ mortis beneficio. v ¶ In limine portus: securitas omnis in portu est.

Implorántq;[a] Deos, obtestantúrq;[b] Latinum.
Turnus adest, medióq; i crimine cædis, & ignis[c]
Terrorem ingeminat. Teucros[d] in regna vocari,
Stirpem admisceri Phrygiam, se limine pelli.
Tū quoꝝ attōitæ[e] Baccho nemora[f] auia Matres
Insultāt thiasis[g] (neq;[h]. n. leue nomen Amatæ)
Vndiq; collecti coeunt, Martémq;[i] fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra[k] omnia bellum,
Contra fata[l] Deûm, peruerso[m] numine poscunt.
Certatim Regis circunstant tecta Latini.
Ille velut[n] Pelagi Rupes immota resistit.
Vt Pelagi Rupes magno veniente fragore
Quæ sese multis circunlatrantibus vndis
Mole[o] tenet, scopuli nequicq̄, & spumea circum
Saxa fremunt, laterīq; illisa refunditur Alga.
Verū vbi nulla datur cæcū[p] exuperare potestas
Consilium; & sæuæ nutu Iunonis eunt res,
Multa Deos, Aurásq; pater testatus inanes,
Frangimur[q] heu Fatis inquit, ferimúrq; pcella.
Ipsi has sacrilego[r] pendetis sanguine pœnas
O miseri, te Turne nefas, te triste manebit
Supplicium, votísq;[s] Deos venerabere seris.
Nam mihi parta[t] quies, omnísq; i limine[v] port[u]s.

DON. ¶ OBTESTANTVR: inuidiosis vocib' lacerant: ɋ oīa mala p Troianoꝝ fœdus euenerant: Teucros & stirpē phrygiam: pro cōuitio posuit. q.d. indignos ad maximas dignitates vocari. ¶ Cōtra oīa: pp apes & incēdiū. ¶ Cōtra fa. i. fnlas deorū & fauni rñsa. ¶ Circūstāt: obliti regalis reuerētiæ. ¶ Deos & au. Nā oībus ɔtra stantibus quē aliū suæ sentētiæ potuit adhibere testē? ¶ Frāgimur frangunt cōmoda nostri periꝗ: & ponit signata vba in trāslatione. Nā frangitur nauis: & fluctibus instātibus interit. ¶ Miseros dolet errore peccātium. Nullus enī sciens cadit in foueā scelerum.

CHRI. ¶ IN MEdio crimine: capta maxima occasione. ¶ Teucros. q.d. externos: & exules i regna vocari. Nā cui lauina tradebatur eidē regnū ɔcedebatur. ¶ Stirpes admisceri. p. q̄ si queraf degeneraturos fatinos ex admixtione aduenarum extorrū: & a patria pulsorū. ¶ Se. l. p. habet emphasim pronomē q.d. affinē tantū regum: & q sua fortitudine hactenus illud regnum protexerit. Ergo cū indignatione proferendum. ¶ Certatim: vt ostēdatur latinū: nisi iuitū nō cessisse. ¶ Velut pelagi rupes: vt. p. r. Hæc cōgeminatio asserit cōparationē nō temere factam: sed penitus verā esse. ¶ Sæuæ nu. iu. nō fuisset superatus a solis hoībus: nisi fuisset aduersus eum iuno deorum: & regnorum regina. ¶ Frangimur: grauis est rei dānatio: cū demōstramus nos inuitos cedere. ¶ Sāguine: ne forte credatis illas esse leuiores. ¶ O miseri: pp pœnas quas luetis ex scelere potuisset iure suo: sceleratos appellare: s; voluit miserātis potiꝰ: q̄; irascētis animū ostendere si forte illos imutare posset. ¶ Te turne: cui auctoritate hæc maxīe fiūt: Cōgeminauit aūt pnomē ad maiorē expssionē. ¶ Votis. s. nō. n. deoꝝ sæuitia hoc eueniet: s; tua ptinatia: Quia serius q̄; oportuerit penitentia moueberis: Deinde vt maiorē orationi auctoritatē afferat: aperte ostendit multo pluris hæc illorum q̄; sua interesse.

Funere[a] felici spolior: nec plura locutus,
Sepsit se tectis, rerúmq; reliquit habenas.
Mos[b] erat Hesperio[c] in Latio, quem[d] ptin[e] vrbes
Albanæ coluere Sacrũ, nunc Maxima[e] rerum
Roma colit; cum prima mouẽt[f] in plia Martem,
Siue Gẽtis inferre manu lachrymabile[g] bellum,
Hyrcanís ue[h] Arabís ue[i] parãt, seu tẽdẽ ad Indos
Aurorámq;[k] seq, Parthósq;[l] reposcere signa.
Sunt[m] geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Relligione[n] sacræ; & sæui formidine Martis.

SER. a FVNERE felici spolior: exequijs tantũ regalibus careo. b Mos erat: Vario vult morem esse communem consensum olum simul habitantiũ: qui inueteratus cõsuetudinẽ facit. c Hesperio in latio: hoc est in antiquo. Nã vt in primo diximus duo latia fuerunt: vnde nõ frustra hesperio addidit. Quod autẽ dicit hãc consuetudinẽ antiquã fuisse falsus ẽ. Nam a Numa Põpilio primũ istituta est: sed carmini suo vt solet miscet historiã notãdus sane inconuexũ esse húnc locũ: si qs totius libri consideret textum. Nã supra ait Lõga placidas i pace regebat. Itẽ dicturus ẽ Ardet iex cita ausonia atq; Inmobilis ante: & nunc dicit Mos erat hesperio in latio: supra etiã Captiui pẽdẽt currus. Itẽ Tyrrhenas i sterne acies: q̃ ne sint ꝯtraria accipiamus Italiam primo caluisse bellis: medio tpe quieuisse: & ad antiquũ studiũ nũc reuerti: sicut romani bello flagrauere sub Romulo: qeuere sub Numa: sub Tullo Hostilio prima studia repetiuerũt: hic est qd & ipse Vir. ait Longa placidas in pace regebat: non perpetua. Item Desuetaq; bello Agmina i arma vocat subito: ferrumq; retractat. Nã retractarẽ est repetere: qđ omiseras: tale aliqd dicit de genere syllano Sal. Nã volẽs ostẽdere antiquos maiores eius ꝯsulares fuisse: vicinos vo ignauissimos: Syllam vo florẽtissimũ: ait igit: Sylla patritiæ gẽtis fuit: familia iam extincta maiorum ignauia. d Quem protinus: iugiter deinde: Nã nũc tẽporis aduerbiũ: alibi loci: vt Quum ꝓtinus vtraq; tellus Vna foret. e Maxima rerũ roma: iperij potita. f Mouẽt in ꝓlia martẽ: Nã moris fuerat idicto bello in Martis sacrario ancilia cõmouere: vñ est in. viij. Vterq; ipulit arma. g Lachrymabile bellũ: getarũ fera gens etiã apud maiores fuit. Nã ipsi sunt mysij: quos Salustius a Lucullo dicit esse superatos. h Hyrcanis ue: gens dicta a silua hyrcania: vbi sunt tigres. i Arabis ue parant: hic datiuus venit ab eo qđ est hic arabus. Nam ab eo quod ẽ hic arabs ab hoc arabe arabibus facit: sicut hiberus: vñ in Lucano Occurrat hiberibus alter: & hiberus Horatius: Discet hiberi: rhodaniq; potor. Item lectũ est æthiops & æthiopus: sed modo tantum æthiops dicimus. k Auroramq; sequi: Ingenti ambitu ipsum ortum diei dicit pro populis. l Parthosq; reposcere signa: hoc in honorem Augusti posuit quo regnante a parthis repetita sũt signa: quæ Crassus perdiderat: qui cũ auiditate sua contra auspicia bellum suscepisset: captus cũ filio est: & necatus infuso ios auro. m Sũt geminæ belli portæ: sacrariũ hoc Numa Põpilius fecerat circa imũ argiletum iuxta theatrũ Marcelli: qđ fuit i duobus breuissimis tẽplis: duobus autẽ pp Ianus bifrontem: postea captis faliscis ciuitate tusciæ inuentũ est simulacrũ Iani cũ frontibus quatuor: vñ qđ Numa istituerat trãslatum est ad forum transitorium: & quatuor portarũ vnũ tẽplum est istitutũ. Ianũ sane apud aliquos bifrontẽ: apud aliquos quadrifrõtẽ esse nõ mirũ est. Nam alij cũ dici dominũ volunt: in quo ortus est & occasus. Horatius: Matutine pater seu iane libentius audis. Alij anni totius quẽ in quattuor tẽpora cõstat esse diuisũ: anni autẽ esse deum illa res probat: qđ ab eo prima pars anni nominatur. nã a iano ianuarius nũcupatus est. n Relligione sacræ: tremendæ execrabiles. Nam & paulo post dicturus est Tristesq; recludere portas.

DON. OBSERVATIONES: aut legibus: aut assensibus hominum sunt: mos longo tempore custoditus legem facit quæ etiam ad posteros transit: vt hic patet. Sacrum: quia non pro leui duxerunt putarent sacrilegium committi: nisi esset obseruatus. Roma: magna laus moris cum a principe terrarum populo seruetur.

CHRI. MOVENT martem: qui sibi sacrificant orant sibi adsit: & ancylia in eius templo mouent. Mos aũt a numa fluxit: Sed ipse ad priscos: & vt multa sic hoc retulit. Et quoniam vult hoc fictũ videri non meminit populos: cõtra quos prisci Bella mouebãt: qui omnes intra italiæ fines versabant. Siue gẽtis: Populi i scythia tartari dicũtur. Hæc omnia videnť ad Augustũ referenda: nã neq; latini veteres neq; albani extra italiam bella gesserunt qui mессos per aulum martium: & Canidium centurionẽ repressit: Thracas & sarmatas per. P. Lentulum hyrcanos per Tyberium armenios: quorũ regio hyrcania est: superauit augustus. Et parthos ad cõcordiã venire: & signa a Crasso ablata reddere coegit. Per Aquiliũ gallum arabas domuit.

FERRI

Centum ærei claudunt vectes, æternáq; ferri[a]
Robora, nec custos absistit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet patribus sentẽtia pugnæ,
Ipse Quirinali[b] trabea, cinctúq;[c] Gabino
Insignis[d] reserat stridentia limina Consul.
Ipse[e] vocat pugnas: sequitur tum cætera Pubes:
Aereáq; assensu conspirát[f] Cornua rauco.
Hoc ꝛ tum Aeneadis indicere bella Latinus
More iubebatur, tristeisq; recludere portas.
Abstinuit tactu pater, auersúsq; refũgit
Fœda ministeria, ꝛ cæcis se condidit vmbris.
Tum regina Deûm Cælo delapsa, morantes[g]
Impulit ipsa manu portas, ꝛ cardine verso
Belli ferratos rupit[h] Saturnia postes.
Ardet inexcĩta Ausonia, atq; immobilis[i] ante.
Pars pedes ire parat campis, pars arduus altis
Puluerulẽtus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars leueis Clypeos, ꝛ spicula lucida tergent[k]
Aruina[l] pingui, subigũtq; in cote secures.
Signáq; ferre iuuat, sonitúsq; audire Tubarum.

SER. a ¶ FERRI robora: bene addidit ferri. Nã omne qđ forte est robur vocamus. b ¶ Quirinali trabea: Suetonius l libro de genere vestium dicit tria esse genera trabearum: vnus dijs consecratũ: quod est tantũ de purpura: aliud regũ qđ est purpureus: ꝛ habet tamen albũ aliqd: tertium augurale de purpura et cocco mixtũ: quirinali ergo regali. c ¶ Cinctuq; gabino: Gabin' cinctus est toga sic in tergũ reiecta: vt vna eius lacinia a tergo reuocata hoiem cingat: hoc autẽ vestimẽti genere vtebaſ cõsul bella ĩdicturus: ideo quia cum gabij cãpaniæ ciuitas sacris operaretur: bellũ subito venit. Tunc ciues accincti togis suis ab aris ad bella pfecti sunt: ꝛ adepti victoriã: vñ hic ortus est mos. d ¶ Insignis reserat stridẽtia limina cõsul: is qui prior creatus est isignẽ accipe pmo loco creatũ: licet alter similẽ habeat potestatẽ. e ¶ Ipse vocat pugnas: tria sunt vt supra diximus militiæ genera sacramentũ: in quo vnusquisq; miles iurat se non recedere: nisi pcepto cõsulis post cõpleta stipẽdia. i. militiæ tpa. s. xxv. annos piuratio: q̃ fit in tumultu. i. italico bello ꝛ gallico: qñ vicinũ vrbis periculũ singulos iurare nõ patiſ: vt iter fabios fuit: euocatio: qđ genus nũc tangit. Nã ad subitũ bellũ euocabanſ: vñ ẽt ꝯsul solebat dicere q vult rẽ. p. saluã me sequaſ. f ¶ Conspirãt: nã ꝛ tubæ simul flabanſ. ¶ Fœda ministeria. cruẽta more suo. g ¶ Morãtes: differẽtes. s. bella. h ¶ Rupit saturnia postes: acyrologiã fecit mutãdo Ennij versũ: nã ille ait Belli ferratos postes portasq; refregit. i ¶ Immobilis añ: nõ semp sed antehac: pt tũ ꝛ ĩmobilis a furia. Nã añ gessit bella: sed iure ĩdicta pfœciales ꝛ pr̃es patratũ. k ¶ Tergẽt: ab eo qđ ẽ tergo terges: fit ꝛ tergũ a tergo tergis: qđ de vsu penit' recessit. l ¶ Aruina: ƀm Suetoniũ de vitijs corporalibus aruina est durũ pingue: qđ est inter cutem ꝛ viscus.

DON. ¶ CENTVM ærei numerus: ꝛ materiæ q̃litas dat vim. ¶ Ianus additur ad robur portarũ deus q bifrons oĩa circũspiciat: ne furorũ ꝛ scelerũ portæ temere aperianſ. ¶ Sedet patribus: firma ẽ oĩum sñia. ¶ Vocat. p. dat pugnãdi potestatẽ. ¶ Iuno ĩpulit: qđ nõ decebat. Ergo ostendiſ ptinax inimicitia. Neq; apuit solũ: sed euertit postes a cardine. ¶ Ardet inexcita: ecce q̃tũ potuit factio iunonis.

CHRI. Trabea ¶ TRABEA: trabearũ tria sũt genera: Primũ dijs sacrũ: tamẽ ex simplici purpura. Alterũ regibus: ꝛ deinde consulibus: cui ẽẽt aliquid de albo. ¶ Tertiũ de auguribus: sed hoc de purpura et cocco: A pđ romanos trabea pmus est vsus Romulus. Hic Oui. Trabeati cura qrini. Pli. aũt scribit ptextas apud ethruscos originẽ inuenisse: ꝛ Trabeis vsos fuisse Reges. Praetexta Cinctus teste Põponio genus ẽ vestis a cingendo: idẽ sentit Varro: vñ Hora. cinctutos dixit cethegos: gabinum addit: quia gabij sacrificantes intellexerunt de aduẽtu hostiũ itaq; vestes suffarcinãtes ĩ hostes irruere: victoriãq; reportauere. Vnde Romani ex bono augurio a gabijs accepere. Cõsul ergo indicturus bellũ ad ianualẽ portam, subsequentibus militibus accedebat: inde ad caput circi maximi. ¶ Ibiq; dicebat po. ro. sannitibus bellũ indicit: ijsdẽ verbis reclamabant omnes: inde e Columella q̃ erat añ tẽplũ Bellone in capite circi maximi hastã iaciebat. Templus iani Numa ædificauit ad imũ argiletũ inter duo fora inter capitoliũ ꝛ palatiũ: ꝛ statuit: vt clausum pacẽ: apertum bellũ significaret. Post hæc cũ faliscos romani expugnassent: inde simulacrum iani cum quatuor vultibus romã abduxerunt. ¶ Lucida sp. t. i. tergẽdo lucida efficiunt. ¶ Aruina: Aruina pingue est inter cutem ꝛ viscus: quod vulgo lardum dicunt: sed latini lardum appellant Lardum carnẽ salsam: q̃si large arid. I. Pingue aũt ẽ internũ in animantibus quæ non ruminant.

adeps dicit̃. In iis vero q̃ ruminãt seuũ ꝛ sepũ dicit̃. Sagina vero est pingue a re ꝛ nõ natu͂ Adeps
ra cõparatũ ꝛ ꝑ totũ corpus diffusum: Inde saginare pecora ꝛ aues dicimus. ꝑ In cote: cos Seuum
lapis quo ferrũ acuit̃ Plini. plura genera ponit. Primũ creticas: deinde laconicas laudat: et Sagina
vtræq; oleo idigent. Naxias iter aq̃rias laudari dicit: ac ide armenias. Cilicias vo ex oleo Sepum
ꝛ aq̃. Postremo scribit̃ reptas i italia q̃ aq̃ trahãt acie̊ acerrimo effectu: necnõ trãs alpes.

52R. a ℭ ADEO magnæ: valde magnæ. b ꝑ Atina potens: ciuitas hæc ẽ iuxta pontinas paludes dicta a morbis: q̃ græce ἄται dicũtur: quos Paludis vicinitas creat. c ꝑ Tiburq; superbũ: aut nobile aut ꝑ transitũ tetigit illud: quod aliquando cuꝫ a senatu auxilia poscerẽt tiburtes sub cõmemoratione beneficiorum: hoc tantum a senatu responsuꝫ acceperũt: superbi estis. d ꝑ Crustumeri: mutauit: naꝫ crustumerium dicitur.

Quinq; adeo[a] magnæ positis incudibus Vrbes
Tela nouant. Atína[b] potens, Tibúrq;[c] superbũ,
Ardea, Crustumeriq;[d], ꝛ Turrigeræ[e] Antemnæ·
Tegmina tuta cauãt capitũ, flectúntq; salignas[f]
Vmbonum crates·alij Thóracas[g] ahenos,
Aut leueis Ocreas lento[h] ducũt argento.
Vomeris hũc, ꝛ falcis honos, hũc omnis aratri
Cessit amor, recoquũt patrios fornacib⁹ enses.
Classica[i] iámq; sonãt, it bello Tessera[k] signum·
Hic galeam tectis trepidus[l] rapit, ille trementeis
Ad iuga cogit equos, clypeúmq;, auróq; trilice;
Loricam[m] induit̃, fidóq; accingitur ense.
Pandite nunc Helicona[n] Deæ, cãtúsq; mouete,
Qui bello exciti Reges, quæ quenq; secutæ
Complerint campos acies, quibus Itala tantum
Floruerit terra Alma viris, quib⁹[o] arserit armis·
Et meministis enim Diuæ, ꝛ memorare potestis
Ad nos vix tenuis Famæ perlabitur aura.
Primus[p] init bellum Tyrrhenis[q] asper ab oris

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε πάρεστέ τε ἴστε τε πάντα
ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν οὐδέ τι ἴδμεν
οἵτινες ἡγεμόνες Δαναῶν καὶ κοίρανοι ἦσαν.

o ꝑ Quibus arserit armis: aut splẽduerit: aut amore flagrauerit. p ꝑ Primus init bellũ: non mirum si ꝛ contẽptor diuum ꝛ sacrilegus Mezẽtius ꝯtra pium primus arma corripuit: ꝛ scienda est poetæ affectatio: Nã ambiguũ nefas est dicere hic aliquos cõmemorat: quos in bello non inuenis: ꝛ in sequentibus aliquos inuenimus: quos hic omnino non posuit.

e ꝑ Turrigeræ antemnæ: bñ muratæ: Antemnæ autem dictæ sunt ꝙ annis præterfluit: quasi ante amnes positæ. f ꝑ Salignas Vmbonuꝫ crates: vt dicit Sal. de lucanis qui de vimine facta scuta corijs tegebant. g ꝑ Thoracas ahenos: quia apud maiores loricæ pectora tantum tegebant. Statius. Triplici seruantur pectora ferro: Pectora nam tergo nullus metus. h ꝑ Lento ducunt argento: flexili argento ducunt. i. extendunt: est autem ꝛ spondiacus ꝛ reciprocus versus. i ꝑ Classica iamq; sonant: bene posuit amphiboliam: Nam classicum dicimus ꝛ tubam ipsam: ꝛ sonum: classicuꝫ autem est flexilis tuba. k ꝑ Tessera signuꝫ: symbolum bellicum: quod ad pugnam exeuntibus datur: scilicet propter confusioneꝫ euitandam græce dicitur σύνθημα: vt fuit in bello Marij lar deus: in Syllæ Apollo delphicus: in Cæsaris Venus genitrix. l ꝑ Trepidus: festin⁹ more suo. m ꝑ Loricam induitur: dicimus ꝛ induo illa re ꝛ illam rem. n ꝑ Helicona deæ: parnassus mons thessaliæ diuiditur in citheronem Liberi ꝛ heliconem Apollinis: cuius sunt musæ: est aut est Home. versus.

q ꝑ Tyrrhenis asper ab oris: oriundo tuscus non qui tũc de tuscia venit: quem ante pulsum a ciuibus constat.

ℭ QUINq; adeo: numerum ꝛ magnitudinẽ exprimit. ꝑ Vomeris: ecce qualis amentia vniuersorum agrestium fuit: vt instrumẽta vitæ profutura in ꝑniciem vitæ verterent. ꝑ Tessera: significat nuncium gerendum significantẽ bellũ. ꝑ Pãdite: nũc relaturus antiq̃tatis memoriã inuocat musas: ne siue vera siue falsa referat culpam habeat: ꝛ inuocãdo ꝓponit q̃d sit narraturus. ꝑ Primus: primus q̃a asꝑ: primus q̃a ꝯtẽptor eorũ deoꝝ q̃bus auctoribus Aeneas ad italiã venit: ꝛ ꝯiugiũ Lauiniũ factũ est. Laudat Lausus a fortitudine: q̃ in pulchro corpore rara solet esse. DON:

ℭ ATINA: vrbs iuxta põtinas paludes post fabrateriam in campania. ꝑ Crustumeri: in latio oppidum est albanorũ colonia. Antemnæ: dictæ sunt ante amnem: qui in tyberim fluit a siculis primis latii habitatoribus conditæ. ꝑ Ocreas: quibus induuntur crura: vnde CHRI Crustumi Ocrea

ra: vnde dicunt ocreæ q̃si ob crura. i. circa crura: Crura aũt dicunt q̃a illis curamus. ¶ Vmbo media pars scuti q̃ apud priscos eminebat. ¶ Recoquũt: recoquẽdo reficiunt: & iã erugine cõfectos restaurant. ¶ Tessera: signũ bellicũ: vt inter se ab hostibus cognoscantur: vel noie vel aliqua alia re. ¶ Pandite nũc: in re difficili renouat inuocationem. Tessera

Contẽptor Diuûm Mezẽti[o], agmináq;[a] armat.
Filius huc iuxta Lausus, quò pulchrior alter
Non fuit excepto laurentis corpore Turni.
Lausus equûm domitor debellatórq; ferarum
Ducit Agilina[b] nequiq̃[c] ẽx vrbe secutos
Mille viros, dignus patrijs[d] qui lætior esset
Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum
Victoréſq; ostẽtat equos sat[e] hercule Pulchro[e]
Pulcher[f] Auẽtinus, Clypeóq; insigne[g] paternũ
Cẽtũ[h] angues, cinctámq; gerit Serpẽtibus Hydrã.
Collis[i] Auentini silua quẽ Rhea[k] sacerdos
Furtiuum[l] partu sub luminis edidit auras
Mixta[m] Deo mulier[n], postq̃; Laurẽtia[o] victor

SER. a ¶ AGMINAq; armat: aut eorũ: q eũ secuti fuerant: sicut eius filius: nec enĩ credibile ẽ solum fugisse: nam & Sta. dicit vt quos mouet exul: & hæc sit tristib⁹ acta fides: aut certe eorũ quos Turnus ei ante dederat: vt Adrastus Polynici Ista. qui ait Ne parua moueãs Iglorius arma iret. b ¶ Agilina: ex vrbe: cerete oppido. c ¶ Neq̃q̃: quia in prælio periit: nec paternum recepit Iperium. d ¶ Patrijs q lætior esset Imperijs: dignus q̃ hẽret Iperatorem potius q̃ exulẽ patrem. e ¶ Pulchro: forti: vt diximus supra. f ¶ Pulcher auentinus: Auentinus mõs vrbis romæ est quem constat ab auibus esse nominatũ: quæ de tyberi ascendentes: illic ascendebãt: vt in viij. legimus Dirarũ est nidi domus opportuna volucrum: quidã etiã rex aboriginum Auentinus nomine illic & occisus & sepult⁹ est: sicut etiam albanorũ rex Auentinus: cui successit Procas. Varro tamẽ dicit in gente: po. ro. Sabinos a Romulo susceptos istuz accepisse montem: quem ab auente fluuio prouinciæ suæ appellauerunt auentinum. Constat ergo varias opiniões postea secutas. Naz a principio Auentinus dictus est ab auibus vel a rege aboriginum: vnde hunc Herculis filium constat nomen a monte accepisse: non præstitisse. g ¶ Insigne paternum: absolute dixit. h ¶ Centũ angues: ſm Simonidem: vt diximus supra: nã alij dicũt nouẽ fuisse: quõ centũ angues & quinquaginta fuerũt serpẽtes: vt dictũ est: vt qnquaginta atris Imanis hiatibus hydra soluit magnitudine clypei p id quod erat oñdit nõ ideo pictũ: q̃a sublata capita iterim crescebant. i ¶ Collis auentini silua: in silua collis auentini: & dicẽdo auentini ostẽdit iam antea ita eẽ nominatũ. k ¶ Rhea sacerdos: alludit ad nomẽ matris Romuli: quæ dicta ẽ Ilia: Rhea: Siluia. l ¶ Furtiuũ: illicite conceptũ quippe a sacerdote sic ait alibi. Et dulcia furta. m ¶ Mixta: mœchisa græce dixit. n ¶ Mulier; cõpẽdiose mortalis dixit ꝯsequens nãq; fuerat: vt diceret mixta deo mortalis. o ¶ Laurentia arua: Laurentũ ciuitas plurimum potuit. Nã omnia vicina loca eius Iperio subiacuerunt: vnde nunc ait arua laurentia: quũ iuxta tiberim eius armenta Hercules pauerit: sed secundum antiquus situz ante albã & romam tyberis laurentini fuit territorij.

DON. ¶ CENTVM an. gloriæ causa hydrã gestabãt: sed ludibriũ m̃ris ex hoc apparebat.

CHRI. ¶ CONTEMPTOR diuûm: adeo curã sacrorũ ante omnẽ pietatẽ ponit poeta: vt nõ: vt Capro videt quia cõtẽptis diuis in homines sæuiret: Mezentiũ contemptorem deorũ dixerit: nã & de Busiride: quem illaudatus dicit: idem dixisset: sed quia curam sacrorũ dijs nõ exhibuit: nã vt ait Cato in originib⁹: Mezentius rutulis Iperauit vt primitias: q̃ dijs debentur: sibi offerrent: & latini similis iperij metu ita vouerũt. O iuppiter si tibi magis cordi est nos ea tibi dare potius q̃ Mezẽtio: vt nos victores facias. Hinc sacerdotis illa insultatio. Hæc sunt spolia: & de rege superbo primitiæ. ¶ Agilina: refert Diony. halicar. pelasgos qui in italiam venerãt cũ auxiliũ aboriginibus cõtra siculos ex Hispania pp̃los tulissent eosq; pepulissent vna regnasse: plurimasq; vrbes habuisse: inter quas fuit vrbs ceretanorum: quæ tunc Agylla vocabatur. ¶ Auentinus: mons tyberi iminens ab Auentino ibi sepulto: vel vt Neuio placet ab auibus ꝙ cum in tyberi potassent illuc se reciperent: ergo ab aduentu auium: vel ab aduentu populorum: nam ibi erat Dianæ tẽplum quod nunc sabinæ dedicatũ est: & omnibus latinis erat cõe. De hoc Properti⁹ Phyllis auẽtinæ quædam est vicina dianæ. Varro ab aduehendo putat: nam his collis a reliq̃s collibus paludibus erat discretus: & ex eo in vrbem ratibus aduehebantur. Alibi idem Varro ait sabini ab eorũ fluuio Auente Auẽtinum nominarunt. Auẽtin⁹

Geryone[a] extincto Tirynthius[b] attigit arua,
Tyrrhenóq;[c] boues in flumine lauit Iberas.
Pila[d] manu, sæuósq; gerunt in bella Dolones[e],
Et tereti pugnant mucrone verúq; Sabello.
Ipse[f] pedes tegmen torquens[g] immane Leonis
Teribili impexum seta cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat
Horridus[h], herculeóq; humeros inex[o] amictu.
Tum gemini fratres Tyburtia[i] mœnia linquūt
Fratris Tyburti dictam cognomine gentem.
Catillúsq;[k], acérq; Coras[l] argiua iuuentus.
Et primā ante aciem densa inter tela feruntur.
Ceu duo Nubigenæ cū vertice montis ab alto
Descēdūt[m] Cētauri Homolē[n], Othrynq; niualē
Linquentes cursu rapido dat euntibus igens[o]
Silua locū, & magno cedūt virgulta fragore.
Nec[p] Prænestinæ fundator defuit vrbis,
Volcano genitum pecora intèr agrestia Regem

SER. a ℂGERYONE: Geryones rex fuit hispaniæ: qui ideo trimembris fingit: quia tribus insulis præfuit: quæ adiacēt hispaniæ baleariæ minori: maiori: & ebusæ: fingitur etiam bicipitem canem habuisse: quia & terrestri & nauali certa nunc plurimū potuit: hūc Hercules vicit: q ideo fingit ad eum oīa ærea transuect⁹: qđ habuit nauem fortē & ære munitā. Sane sciēdum declinari hic Geryones geryonæ: vñ ē Tergemini nece geryonæ: vt Anchises anchisæ: vñ vsurpauit Salustius Geryonis dicēs: veniēs aūt Hercules đ hispania p cāpanias in quadā campaniæ ciuitate pōpam triūphi sui exhibuit: vñ pōpeij đr ciuitas: postea iuxta baias caulā bobus fecit: & eā sepsit: q loc⁹ boaulia dictus: hodieq; boauie dr. b ℂTyrīthi⁹: a tyrīthæ ciuitate argis vicina vbi nutrit⁹ est. c ℂTyrrhenoq; boues ī flumīe lauit iberas: admiratio locorū lōgingtate. d ℂPila manu: pilū ꝓprie ē hasta romana: vt gesa galloꝝ: sarissæ macedonū. e ℂDolones: dolo est aut flagellū ītra cuius virgā latet pugio: aut ſm Varronē igens contus cū ferro breuissimo. Dolones aūt a fallēdo dicti sunt: ꝙ decipi. īt ferro: quū speciē ꝓferāt ligni: & multi volunt p teretes mucrones dolones dici: p veru sabellū pila significari. f ℂIpse pedes: ad gen⁹ respicit. Nā & Hercules semꝑ pedes incessit: quū equos habuerit nobilissimos. g ℂTorquēs: sustinēs: vt Axē humero torqt. h ℂHorridus: tremēdus: nō re vera horribil. i ℂTyburtia mœnia līquūt: De græcia tres fratres venerūt ad italiā: Catillus: Coras: Tiburnus: hi simul oēs vnā fecere ciuitatē: & eā de fratris maioris noīe Tybur appellauerūt: licet & alias fecerīt singuli: nunc ergo dicit duos ad bella venisse: dimisso ī ciuitate ad custodiam Tyburte vel Tyburno. k ℂCatillus: vnde mōs Catilli: quē catelli dicūt p corruptionē. l ℂCoras: a cui⁹ noīe ē ciuitas ī italia. m ℂDescēdūt cētauri: ex hac cōparatione eqtes eos fuisse ītelligim⁹: qđ: tū dicturus ē postea: Nec nō celeresq; latini: Et cū fratre coras & ꝟginis ala camillæ. n ℂHomolē othrynq; niualē: mōtes thessaliæ. o ℂIngēs silua locū & magno ꝟgulta: quū vtiq; cædit Silua: cædūt virgulta a minore ad maius venire debuerit.

p ℂNec ꝑnestinæ fūdator defuit vrbis: De ciuitatib⁹ toti⁹ orbis multi qdē ex parte scripserūt: ad plenū tñ Ptolomæus græce: latīe Pli. de italicis etiā vrbib⁹ Higini⁹ plenissime scripsit: & Cato in originib⁹. Cōdita p vrbiū dissensio fuerit: adeo vt nec vrbis qdes romæ origo dilīgenter possit agnosci. Nā Sal. dicit. Vrbē romā sicuti ego accepi: ꝯdidere atq; habuere initio troiani & cū his aborigines: alii ab Euādro: ſm quos Vir. Tūc rex euādrus rōanæ ꝯditor arcis: alij a Romulo: vt En hui⁹ nate auspicijs illa īclyta roma: si igit cūte ciuitatis certa rō nō appa ret: nō miꝝ si ī aliaꝝ opīone dubitat: vñ nec historicos nec cōmētatores varie dicētes īperiti. r ꝯdēnare debem⁹. Nā antiqtas creauit errorē: & plerīq; ꝯfundūt plerīq; augentes ad se trāsferūt noīa. Quā rē etiā nō paruū errorē afferre manifestū ē: vt ecce laurētū a Pico factū ē: vt Laurētis regia pici. Itē a Lauino Latini frate ē lauinū dictū. Itē a Latino laurētū: Itē a Lauinia laurolauiniū. Nec ꝑnestinæ fūdator defuit vrbis: ꝑneste locus ē haud longe ab vrbe dict⁹ ἀπὸ τῶν πρινων. i. ab arboribus vicib⁹: q̄ illic abūdant: ibi erāt pōtifices & dij īdigetes sicut etiā romæ er. Iт & etiā illic duo fratres q diui appellabant: hoꝝ soror dū ad focū sederet resiliēs scintilla ei⁹ vterū percussit: vñ dr ꝯcepisse: postea enixa puerū iuxta tēplū Iouis abiecit: quē ꝟgines aquatum eūtes iuxta ignē fuentū sustulerūt: q a fonte haud lōge erat: vñ Vulcani dictus est filius.

DON. g ℂTERGVm leonis: ꝑter hydrā ēt leonis pellē aliud īsigne primū gestabat. ℂGeminos: vt simil natos: vel duos: vt alibi gemini a Tenedo.

CHRI. ℂGERYONE extincto: vide Serui. Hesio. etiā ait medusa cū neptūno concubuit: verū Geryon cum illi caput abscisum est ex vtero duo filij

emicuerūt

emisleuerūt Pegasus equus alatus: & Chrysaor sic dictus: qa cū aureo ense natus ē. Chrysaor relicta terra ad cælū accessit Ioui tonitrū & fulmē ferēs. Hic etiā genuit Geryonē quē Hercules iteremit. Tyrrheno flumine. h. l. dictū p miraculo: qđ tāta fuisset vis Herculis: vt tā ex longinquo pdā abduxisset. Tereti mucrone. Mucronē aciē ferri itelligim⁹. Erat ergo Mucro teres. i. ita hasta lōga atq; rotūda eēt aculeata. ¶ Torquēs: īnoluēs circū se. ¶ Tyburtia mœnia: tyburtes originē multo ante vrbē habent. Apud eos extabāt ilices tres tyburte cōditore vetustiores: hæc Pli. atq; addidit fuisse filium Amphiarai qui apud thebas perijt: & natum esse ex sorore Adrasti: & in italiā venisse cū Cora & Catillo fratribus. Tyburtes

Inuentúmq; focis omnis quem credidit ætas
Cæculus[a] hunc legio late comitatut agrestis.
Quiq; altū Preneste viri, quiq;[b] arua gabinæ
Iunonis, gelidúmq;[c] Anienem, & rosida riuis
Hernica[d] saxa colunt, q̄s diues[e] Anagnia pascit,
Quos[f] Amasene pater non illis omnib⁹ arma[g],
Nec clypei[h], currús ue sonāt pars maxia glādes
Liuentis plumbi spargit pars spicula gestat
Bina manu, fuluósq; Lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti vestigia[k] nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera Pero[l].
At Messāpus[m] equūm domitor neptunia ples,
Quem neq; fas igni cuiq̄;, nec sternere ferro.
Iam pridem resides populos, desuetáq; bello
Agmia i arma vocat subito, ferrúmq; retractat.

SER. a ¶ CÆCVlus aūt iō: qa minorib⁹ oculis fuit: quā res efficit freq̄nter fum⁹: hic postea collecta multitudine postq̄; diu latrocinatus ē: pnestinā ciuitatē i mōtibus cōdidit: et quus ad ludos vicinos pplos īuitasset: cœpit eos hortari: vt secū habitarēt: & pro gloria iactare se filium Vulcani: quod quū illi nō crederēt: īuocato Vulcano vt filiū suū cōprobaret: ōls illi⁹ multitudinis cœt⁹ flāma ē circūdat⁹: q̄ scō cōmoti oēs stabilierūt: & Vulcani filiū eē crediderūt: hic ē Ols quē credidit ætas: q̄si post dubitationē: & qa sine dubio ætas varia ī spectaculis fuit. Dicim⁹ aūt & h̄ pneste: vt Quiq; altū pneste viri: & hæc pnestis: vn̄ ē Quū primas aciē pneste sub ipsa Straui. b ¶ Quiq; arua gabinæ Iunonis: gabij diu ī agris morati tā dē gabios cōdiderūt: vn̄ pite arua dixit: nō mœnia: sane illic Iuno religiosissime colit. Est aūt locus haud lōge ab vrbe. c ¶ Gelidūq; aniene: anio fluui⁹ haud lōge ab vrbe ē: sed hic euphoniā fecit⁹ ē. Nā Enni⁹ anionē dixit iuxta regulā. d ¶ Hernica saxa colūt: sabinorū ligua herne saxa vocant. Quidā dux magnus gabinos ō suis locis elicuit: & hītare secū fecit ī mōtib⁹ saxosis: vn̄ dicti sunt hernici. e ¶ Diues anagnia: aut fertilis: aut allusit ad historiā. Nā antoni⁹ Augusti sorore cōtēpta: postq̄; & Cleopatrā duxit vxorē: monetā ei⁹ ī anagnia ciuitate iussit feriri. f ¶ Quos amasene pr̄: aut pascis aut sit antiptosis: quos pascit Amasen⁹: ē aūt fluui⁹ vicin⁹ ciuitati puernatū q̄ ē ī cāpania. g ¶ Arma: scuta. h ¶ Clypei: scuta maiora: dicti ab eo qđ celēt corpus ἀπὸ τοῦ κλέπτω. i ¶ Fuluosq; lupi de pelle galeros: galerus gen⁹ ē pilei qđ Froto neutro gn̄e dicit. k ¶ Vestigia nuda Instituē: atq ipse ē ī pugnātib⁹ pmi⁹: s; bn̄ nudus ē: qa tegit scuto: dextrū aūt tectū eē puenie bat: q̄si ab armis remotus. l ¶ Pero: rusticū ē calciamētū: & traxit hīc a græciæ more: vn̄ isti trāsierāt vn̄ hoc armorum fuerat genus. m ¶ At mes. e. do. neptunia ples: hic Messapus p mare ad italiā venit: vn̄ Neptuni dict⁹ ē fili⁹: quē iuulnerabilē iō dicit: qa nusq̄; perijt ī bello: ignē aūtē ei nocere nō posse pp Neptunū dicit: qa ē aquaꝝ deus: Ab hoc Enni⁹ dicit se originē ducere: vn̄ nūc & cantātes īducit ei⁹ socios & eos cōparat cygnis: domitor aūt equoꝝ q̄si alaliū a patre īuētoꝝ quod fuit in cōtentione cū pallade de īpositione nominis athenarum.

DON. ¶ LIVENtis. p. plūbeis massulis pugnabāt.

CHRI ¶ CÆCVLVS: a Seruio diligenter fabula narrat. ¶ Anio: fluui⁹ ex mōtib⁹ trebanoꝝ p fluēs lacū olī holum īdustria faciebat: ex quo pceps atq; angustus ferebatur. Inde per tyburtinū saxū præcipitatus ī latiū: Tyberim īntrat. Dicitur anio anionis ab Ennio: mānet tn̄ vsus vt dicat anio anienis. Sunt q dicāt inueniri anien anienis: & anienus etiā. ¶ Hernica saxa: herniæ sabina lingua saxa vocātur: vn̄ hernici populi: qa saxosa habitēt: horū metropol anagnia sabinorū natio ē. ¶ Vestigia nuda. hæc ɔsuetudo ī italia nō fuit: sed norat Maro hernicos a pelasgis oriūdos: & ab hernico duce appellatos: & iō morē quē de ætolia antiq̄ pelasgoꝝ colonia legerat: hernicis tribuit. Nā Iuli⁹ Nigidi⁹ ī scđo vrbium ait morē ætolis fuisse vno tm̄ calceato pede in bellū proficisci: qđ ostēdit Eurypides ī Meleagro: vbi nūcius inducit describēs quo q̄sq; habitu ad aprū mactandus venerit: eundē pedē Maro dixit quē Eurypides: sed Eurypidē reprehēdit Aristoteles: qui ait non leuum sed dextrum pedem nudum illos gerere. Anio Hernici

Hi Fescenninas[a] acies, Aequósq́ȝ[b] Faliscos,
Hi Soractis[c] habent arces, Flauiniáq́ȝ[d] arua.
Et Cimini[e] cum mõte Lacū, lucósq́ȝ[f] Capenos.
Ibant æquati[g] numero, regémq́ȝ canebant.
Ceu quondam niuei liq́da[h] iter nubila Cygni,
Cum sese è pastu referunt, ⁊ longa[i] canoros
Dant ꝑ colla modos; sonat[k] amnis; ⁊ Asia lõge
Pulsa palus.
Nec quisq̃; æratas acies ex agmine tanto
Misceri putet, aeream sed gurgite ab alto
Vrgeri volucrum[l] raucarũ ad litora nubem.
Ecce[m] Sabinorũ prisco[n] de sanguine magnum[o]
Agmẽ agẽs Clausus, magníq́ȝ ipse agmīs instar,
Claudia nunc à quò diffundit̃ ⁊ Trib[9], ⁊ Gens,
Per Latiũ, postq̃;[p] in partẽ data Roma sabinis.
Vnà ingẽs Amiterna[q] cohors; prisciq́ȝ[r] Quirites,

SER. a ¶ HI FESCENNInas acies: Fescenninũ oppidũ ẽ campaniæ: vbi nuptialia inuenta sunt carmina: hi autẽ populi ducunt origines ab Atheniensibus. b ¶ Aequosq; faliscos: faliscos Hilesus condidit immutato h in f Falisci dicti sunt: sicut febris dicit̃ quæ antea hebris dicebatur: Formiæ q̃ hormiæ fuerũt ἀπὸ τῆς ὁρμῆς. Nã postea sitas in multis nolbus f pro h posuit. Iustos aũt dixit quia populus romanus missis decẽuiris ab ipsis iura fœcialia collegit ⁊ nonnulla supplemẽta.xij.tabularũ accepit q̃s habuerant. Nã ab atheniẽsib⁹ x. habuerũt tabulas. c ¶ Hi soractis habent̃ arces: soracte q̄ est mons apd̃ hirpinos haud longe a Flaminia. d ¶ Flauinia arua: locus est in italia flauiniũ nomine. e ¶ Et cimini cũ monte lacũ: ⁊ lacus ⁊ mõs hoc nomine appellat̃. Sane hoc habȝ fabula aliquãdo Hercules ad hos populos venit: q quum a singulis prouocaret̃ ad ostendendaȝ virtutẽ: defixisse dicitur vectẽ ferreũ: quo exercebat̃: qui quũ terræ esset affixus: ⁊ a nullo potuisset auferri: iã rogatus sustulit: vnde immẽsa vis aquæ secuta est: quæ cimini cũ lacũ fecit. f ¶ Lucosq; capenos: vnde ⁊ porta capena: quæ iuxta camœnas est: nomen accepit. g ¶ Aequati numero: digesti ꝑ ordinẽ cõgruenter sicut decebat. h ¶ Liqda inter nubila: pura: sed nil tam contrariũ nubibus. Nã liquidæ non sunt: ergo nubes ꝑ aere posuit: vt Liquidis in nubibus arsit arundo: vt diximus supra. i ¶ Et longa canoros Dant per colla modos: s̄m Pliniũ qui ait in naturali historia cygnos ideo suauius canere: q̄a colla longa ⁊ inflexa habent: ⁊ necesse ẽ eluctantẽ vocem per longũ ⁊ flexuosum varias reddere modulationes. k ¶ Sonat amnis: caystrum in mysia regione dicit: qui cohæret paludi: quã quũ significamus a longa est: quũ sit breuis: si prouinciam significare voluerimus: qd̃ significat̃ in georgicis: vt Atq; asia circum Dulcibus in pratis rimant̃ prata caystri. l ¶ Volucrum raucarũ: raucum τῶν μεγῶν sicut graue olentis. Nãȝ legim⁹ Grauiter spirãtis copia thymbræ. Sciendũ tamẽ Virgi. s̄m morem prouinciæ suæ locutum: in qua bene canẽtes cygni rauciores vocantur: est autem hæc Homeri comparatio quã ipse etiam de cynis facit.

τῶν δ᾽ ὥς τ᾽ ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά, χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κυκνῶν δουλιχοδείρων ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσιν κλαγγηδὸν προκαθιζόντων σμαραγεῖ δέ τε λειμὼν Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι καΰστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.

m ¶ Ecce sabinorũ: vsurpat h̃. Nam Clausus dux sabinorũ post exactos reges cũ quinq; milibus clientũ ⁊ amicorũ venit: ⁊ susceptus habitãdi in vrbis partẽ accepit: ex quo ⁊ claudia ⁊ tribus ẽ ⁊ familia nolata. n ¶ Prisco de sanguine: de antiquis sabinis. o ¶ Magnũ Agmẽ: ꝑpter quinq; milia clientũ. p ¶ Postq̃; in partẽ data roma sabinis: hoc de alia traxit historia. Nã post sabinarũ raptũ: ⁊ factũ īter Romulũ ⁊ Titũ Taciũ fœdus recepti ī vrbeȝ sabini sunt: sed hac lege vt in oĩbus essent ciues romani excepta suffragij latione. Nã magistratus nõ creabant. q ¶ Amiterna cohors: de amiterno oppido. r ¶ Prisciq; q̃rites.i.sabini: prisci aũt id̃: q̄a post fœdus Titi ⁊ Romuli placuit vt q̄si vnus de duob⁹ fieret ꝑpl̃s: vñ ⁊ romãi q̃rites dicti sũt: qd̃ nomẽ sabinorũ a ciuitate curib⁹ fuerat: ⁊ sabini a Rõulo dc̃i sũt.

DON. ¶ CEV. quõ. harũ auiũ cõparatiõe ostendit hos inertes: ⁊ delitiosos.

CHRI ¶ ET LONGA ca. De cygnis diximus in Buco. ¶ Asia: de hac in Geor.

Sabini ¶ Sabinorũ: de q̄bus in Geor. M. Cato Sabinos primum habitasse dicit ꝑpe amiternũ in vico nomine Textrina: deinde cũ ab originibus ī agro reatino: ⁊ multas fecisse colonias int̃ quas cures. Quidã aiunt quosdã lacones asperitatẽ: legũ Lycurgi fugiẽtes in italia apud pontinas paludes tẽplũ Iunonis feroniæ cõstituisse. Deinde eorum pars migrarũt in agrũ sabinũ: ⁊ cũ illis habitarũt: vñ œbali: idest lacædemonij dicti sunt sabini: ait Dionysi.

¶ ERETI

Ereti[a] Manus omnis, Oliuiferæq;[b] Mutiscæ,
Qui Nomentum[c] vrbẽ, qui rosea[d] rura Velini,
Qui Tetricæ[e] horrentis rupes, mõtẽmq;[f] Seuerũ,
Caspiámq;[g] colũt, Forulósq; & flumẽ[h] Hymellæ
Qui Thybrĩ[i], Fabarimq; bibũt: q̃s frigida[k] misit
Nursia, & Ortinæ[l] classes, populíq;[m] Latini;
Quósq; secans infaustũ[n] interluit Allia nomẽ.
Quàm multi Libyco voluunt̃ marmore[o] fluct[9]
Sæuus vbi Orion hibernis cõditur vndis.
Vel cum[p] Sole nouo densæ torrentur aristæ;
Aut Hermi[q] campo; aut Lyciæ[r] flauẽtib[9] aruis.
Scuta sonãt, pulsúq; pedum cõterrita tellus.
Hinc[s] Agamemnonius Troiani nominis hostis
Curru iungit Halesus equos, Turnóq; feroces
Mille rapit[t] populos, vertũt felicia Baccho
Massica qui rastris, & quos de collibus altis

SER. a ℭ ERETI manus oĩs: oppidũ est dictus a Iunone idest hera: q̃ illic colit̃. b ℙ Oliuiferæq; mutiscæ; hæc trebia postea dicta est: quam mõ trebulam dicunt apd̃ hãc Annibal deleuit populũ romanũ. Lucan[9]: Quod non in punica nati Tẽpora cãnanũ fuimus: Trebiæq; iuuẽtus. c ℙ Qui nomẽtũ vrbẽ: hoc ex sua psona dicit poeta. Nã adhuc ciuitas nomẽtana non fuerat: vt i sexto ait: Hi tibi nomentũ & gabios. Item hæc tũ noĩa erũt. d ℙ Rosea rura velini: Velin[9] lac[9] ẽ iuxta agrũ q̃ rosula n[9] vocat̃. Varro tñ dicit lacũ hũc a quodã cõsule in natrã vel narẽ fluuiũ deriuatũ. (Nã vtrunq; dicit̃) eẽ diffusũ: post quod tanta secuta est eo loco fertilitas vt etiam perticæ longitudines altitudo superaret herbarũ: qui etiã quãtũ per diem demptũ esset: tantũ per noctẽ crescebat. Quod Virgi. ad suã prouinciã trãstulit dicens: Et quantũ longis carpent armẽta diebus: Exigua tantũ gelidus ros nocte reponet. e ℙ Tetricæ horrentis rupes: Tetricus mons in sabinis asperrimus: vñ tristis hoies tetricos dicim[9]. f ℙ Montẽq; seuerũ: nomen ꝓpriũ montis sicut agri roseus. g ℙ Casperiamq; colũt: casperia & foruli ciuitates fuerũt. h ℙ Flumen hymellæ: hymella fluuius est: & sic dixit hymellæ flumen: vt buthroti vrbẽ. i ℙ Qui thybrim fabarimq; bibũt: bñ bibunt. Nãq; thyberis fluuius in tuscia orit̃: sed transit etiam per sabinos: vnde bibũt non possidẽt dixit. Et sciendũ Turno dari auxiliũ a tractu piceni samnij cãpaniæ: & ꝑ parte appuliæ. Oĩs vero tuscia supior & Venetia Aeneæ præstat auxiliũ. Fabarim aũt quẽ dicit etiã ipse p sabinos trãsit & farfarus dr̃. Plautus: Dissipabo te tãq; folia farfari. Ouidi[9]: Et amœnæ farfar[9] vmbræ. k ℙ Frigida misit Nursia: piceni ciuitas: frigida aũt aut re vera: aut certe venenosa nocẽs Gracchi nãq; vbiq; i cõtionib[9] suis Nursinos sceleratos appellauere. Et sciẽdũ amare Virg. historiarũ rẽ per trãsitũ tãgere. l ℙ Ortinæ classes: Ortini egtes q̃ classes dicunt̃: vñ & eorũ tubas classica dicim[9]: Et pares ppl̃i classes vocamus: quæ qnq; fuerũt. m ℙ Populiq; latini: q̃ iterũ erãt albani mõtis viscerationi. n ℙ Infaustum interluit allia nomẽ: Allia fluui[9] haud lõge ab vrbe ẽ: iuxta quẽ galli Brenno duce qnto decimo kal. augustas die deleto exercitu: p[9] triduũ deleuerũt etiam vrbẽ excepto capitolio. Sane allia dicitur: cui addit vnũ l propter metrũ vt relliquias. Lu. bene posuit: vt Quas alliæ clades. o ℙ Marmore: mari. p ℙ Vel cũ sole nouo: prima æstatis parte: etiam sol nouus est. viij. kalen. ianuarias die: sed tunc non sunt aristæ: quas ab ariditate dictas esse cõstat. q ℙ Aut hermi campo: hermus lydiæ fluui[9] est: q superfusus campis gignit fertilitatẽ: vnde harenas aureas fingit trahere. r ℙ Lyciæ flauẽtib[9] aruis: ꝓuincia ẽ fertilis frugũ. s ℙ Hinc agamemnoni[9] troiani nominis hostis: Agamemnonis pleriq; comitẽ: pleriq; nothum filiũ volũt: qui quũ venisset ad italiã audito aduẽtu Aeneæ in bellum ruit nõ amore Turni: sz odio hostilitatis antiquæ: vñ ait Troiani nois hostis. t ℙ Rapit ppl̃os: raptiz abducit: & i.ĩ cãpaniæ loca cõmemorat. Nã massicus mons est vitib[9] plenus: massica autẽ dixit: vt mænala.

DON. ℭ NIHIL REfert dignum quod scribatur Donatus.

CHRI. mutiscæ ℭ MVTIscæ: sabinorũ vrbs appellata aliter Trebula & suffena: A it.n. Pli. Rheatini trebulani q cognominant̃ mutisci: & q suffenates. ℙ Nomentum: vrbs nõ longe a Roma: hanc Romulus coloniã fecit dictũ est a nomento cõditore ait Diony. ℙ Allia: flumen non lõge ab vrbe: vbi duce Fabio exercitus populi romani cæsus ẽ postridie idus quintiles qui dies alliensis dicit̃: & inter atros habet̃. Erãt enĩ atri dies triduani: idest qui erant post calẽdas: nonas: & Idus quos alij ad corruptiones nois cõmunes appellabãt. ℙ Massica: massicus mons cãpaniæ: poeta tñ imitatus græcos massica i plurali dixit: vt gargara & mænala.

SER. ¶ AVRVNCI misere patres: isti græce ausones nominant. b ¶ Sidicinaq; iuxta: ab oppido sidicino. c ¶ Cales linquunt: ciuitas est cápaniæ. Nam in flamminia est quæ calæ dicit: & in gallia hoc noie quã Sal. captã a Perpenna cõmemorat. d ¶ Amnisq; vadosi accola vulturni: fluui' qui iuxta cumas cadit in mare. e ¶ Saticulus asper: populus campaniæ asper moribus. f ¶ Oscorumq; manus: capuẽses dicit: q antea ohici appellati sunt: quod illic plurimi abũdauere serpentes: nã græce ὄφις dicitur serpẽs. g ¶ Aclides illis tela: aclides sunt tela quædam antiqua: adeo vt nec vsq̃ commemoretur in bello. Legitur tamẽ qđ sit clauæ cubito semis factæ eminentibus hinc inde

Aurunci[a] misere patres, Sidicináq;[b] iuxta
Aequora, quiq; cales[c] linquũt, amnísq;[d] vadosi
Accola Vulturni; paritérq; Saticulus[e] asper,
Oscorúmq;[f] manus: teretes sunt Aclides[g] illis
Tela, sed hæc lento mos est aptare flagello.
Leuas[h] Cetra tegit, falcati[i] cominus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Oebale[k], quẽ generasse Telõ Sebethide nympha
Fertur, Theleboum[l] Capreas cũ regna teneret
Iam senior, patrijs sed non & filius aruis
Contentus, late iam tum ditione premebat
Sarrasteis[m] populos, & quæ rigat æquora Samus,
Quiq; rufas[n], Batulũq; tenẽt, atq; arua[o] celẽnæ,
Et quos[p] maliferæ despectãt mœnia Abellæ,
Teutonico ritu soliti torquere cateias[q].
Tegmina quîs capitũ raptus[r] de subere cortex.
Aeratǽq; micant Peltæ, micat æreus ensis.
Et te montosæ[s] misere in prælia Nursæ
Vfens insignẽ[t] Fama, & felicibus[v] armis
Horrida[x] præcipue cui gens, assuetáq; multo
Venatu nemorum duris Aequicola glebis,
Armati terram exercent; sempérq; recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

ua celennæ: Iunonis locus est campaniæ cẽlenna sacer Iunoni. p ¶ Et quos maliferæ despectant mœnia abellæ: Multi nolam volunt intelligi: & dicunt iratum Virgilium nomen eius mutasse propter sibi negatum hospitium: et id aperte noluisse dicere: sz ostendere per periphrasim. Nam illic punica mala nascũtur: vt nunc bella pro nola posuerit. Alij idem a Virgilio in Georgicis factum memorant: vt etiam ab aulo gellio tradit quicum anolanis aquã petijsset: vti duceret in propinquum rus: nolanos petitum beneficiũ nõ fecisse: poetam offensum nomen vrbis eorũ: quasi ex hominum memoria: sic ex carmine suo detraxisse. Nam quum primus ab eo recitatum & editum

acuminibus: quæ ita in hostẽ iaciunt religatæ loro vel lino: vt pactis vulneribus possit ad dominos redire. Putat tñ esse teli genus: qđ per flagellũ in imensum iaci põt. h ¶ Leuas cetra tegit: scutũ loreum quo vtunt afri & hispani. i ¶ Falcati cominus enses: affectauit varietatẽ: Nã cõsequens fuerat: vt diceret dextras armarunt gladij falcati. Falcatus aũt ensis est harpe: q̃ vsus est Perseus: Lucanus ait Harpen alterius monstri iã cæde rubentẽ. k ¶ Oebale: Oebalus filius ẽ Telonis & nymphæ Sebetidis: hæc aũt est iuxta Neapolim: sed Telo diu regnauit apud capreas insulas cõtra neapolim sitas: filius vo eius patrijs nõ cõtentus sperijs transijt ad cãpaniã: & multis populis subiugatis suũ dilatauit imperiũ. l ¶ Theleboũ capreas cũ regna teneret: quũ teneret capreas regna theleboũ. Naz theleboæ capreatũ sũt populi: quos Telo suo regebat imperio. m ¶ Sarrastis populos: campaniæ sunt a sarno fluuio. n ¶ Rufas: batulumq; tenent: castella cãpaniæ. o ¶ Ar

sic esset. Talem diues arat capua & vicina vesæuo Nola iugo ora p nola mutauit: atq; ita reliquit & vicina vesæuo ora iugo. Alij volũt accipi mœnia abellæ: vt sit sinalœpha: et legat mœnia bellæ. q ¶ Cateias: tela gallica vnde et teutonicũ ritũ dixit. r ¶ Raptus de subere cortex: bene rapt' quia recẽs suberis cortex l q̃uis formã tota flecti facilita te. s ¶ Mõtosæ nursæ: ciuitas in mõtibus posita. t ¶ Insignẽ fama: bene fama qa eus occidet gyas: vt Vfentemq; gyas cadit ipse. v ¶ Felicib' armis: dũ affuit fortũa. x ¶ Horrida præcipue cui gẽs: æquicolã gentẽ dicit & morum & vitæ qualitate pdurã: sane aliud pendet ex alio: ideo erant horrida quia venabant: Itẽ venabant: quia habebant duras glebas: idest infertiles. Nam molles feraces sũt: vt in georgicis docet. Et cui putre solus. Nã q; hoc imitamur arando.

OEBALE: vide Ser. ¶ Falcati cominus enses: Ergo aclydes tela erãt: quibus eminus pugnabant. CHR

Quin[a] & Marrubia venit de gente sacerdos
Fronde[b] super galeam, & felici comptus Oliua
Archippi regis missu fortissimus Vmbro.
Vipereo[c] generi & grauiter[d] spirantibus hydris
Spargere[e] q somnos, cantúq;, manúq; solebat;
Mulcebatq; iras, & morsus arte[f] leuabat.
Sed non Dardaniæ medicari[g] cuspidis ictum
Eualuit, neq; eum iuuêre in vulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ in montibus herbæ.
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi[h] fleuere lacus.
Ibat[i] & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius insignem, quem mater[k] Aritia misit
Eductum Egeriæ[l] lucis, hymetia circum
Littora, pinguis[m] vbi & placabilis ara Dianæ.
Nãq; ferũt Fama hippolytũ postq̃ arte[n] nouercæ
Occiderit, patriásq; explerit sanguine pœnas
Turbatis distractus equis, ad sidera rursus
Aetherea, & superas cæli venisse sub auras
Pæonijs[o] reuocatum herbis, & amore[p] Dianæ.
Tũ Pater Oĩpotens aliquẽ idignat ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina surgere Vitæ;
Ipse repertorem medicinæ[q] talis, & artis
Fulmine Phœbigenã[r] stygias detrusit ĩ vndas.
At Triuia Hippolytum secretis alma recondit

SER. a ℂ QVIN &.m.v.de.g. Medea qñ relictis colchis Iasonẽ secuta ẽ dr̃ ad Italiã puẽisse: et pplos q̃sdã circa fucinũ igẽtes lacũ hitãtes: q marubij appellabãt q̃si circa marĩ hitãtes pp paludis magnitudinẽ docuit remedia ꝯ serpentes q̃q; q̃; alij marubios a rege dictos velit. hi ĝ ppl'i Medeã angitiã noiauerũt: ab eo qđ ei' carmĩb' spẽtes angerẽt. ab his nũc Vmbronẽ vẽisse dic̃ ñ regẽ: sꝫ ducẽ. sũt ãt isti marsorũ ppl'i. b Frõde.s.g. & fe.c.o. cõptus frõdib' festæ oliuæ. c Vipereo.g. trei: spẽtib'. d Grauit.s.h. aq̃ spentib' grauit spir. itibus olo nocẽtibus flatu. Luca. Aũ venena nocẽt. e Spgẽ: ꝯficẽ: vt Sparge venẽa didicerũt. f Arte.i. leuiores eẽ faciebat: vt Nostrũq; leues q̃cũq; labore. g Medicari.c.ic. medicõ illã rẽ & illi rei: sic modulor et moderor & comitor. h Liqdi fl.l. ẽt alibi. i Ibat &.h.p. p.b. These' mortua pore vxorẽ Hippolyte Phædrã Mĩois & Pasiphes filiã supduxit nouercã Hippolyto q cũ illã de stupro iterpellãtẽ ꝯtẽpsisset: falso delat' ad prẽs ẽ: qđ ei vis voluisset iferre: ille Aegeũ prẽs rogauit: vt se vlcisceretur: q agitãti curru Hippolyto phocã imisit: quã eq territi eũ traxerũt: Tũc Diana ei' castitate cõmota reuocauit eũ ab iferis inuit: p Aesculapiũ filiũ Apollinis & Corõidis: qui natus erat execto mr̃is vẽtre: iđ q cũ Apollo audiuisset a coruo ei' custode eã adulteriũ cõmittẽ. irat' Corõidẽ maturo iã ptu ꝯfixit sagittis: coruũ v̇o nigrũ fecit ex albo: & execto ventre Corõidis pduxit Aesculapiũ: q fact' ẽ medicinæ pit'. hũc postea Iuppit pp reuocatũ Hippolytũ iteremit. vñ Apollo irat' ei cyclopas fabricatores fulminũ ꝯfixit sagittis: ob quã rẽ ab Ioue iussus ẽ Admeti regis nouem ãnis armẽta pascẽ diuinitate d̃posita: sꝫ Diana Hippolytũ reuocatũ ab iferis i aritia nymphæ cõmẽdauit Egeriæ: & eũ Virbiũ q̃si bis virũ iussit vocari: cui' nũc filiũ cõgr̃uẽ dicit ĩ bellũ venire: adeo oĩa ista fabulosa sũt. Nã cũ cast' vbiq̃ iduct' sit: & q sp solus hitauerit: hũisse tñ fingit filiũ: Re vera ãt vt ẽt sup dixim' Virbi' ẽ numẽ ꝯiũctũ Dianæ: vt mr̃i deũ Attis: Mineruæ Erichthonius: Veneri Adõis. k Quẽ.m.a. ml̃ cinitas iuxta albã. mr̃ aũt pp Augustũ dicit: q fuerat ex aricia mr̃e Aritia ꝯgẽit': ac si dicerẽ. q tãti auctor ẽ generis. l Egeriæ lu. nymphæ i aricino nemore: quã amicã suã Numa eẽ fingebat ad affirmãdã legũ suarũ auctoritatem. m Pĩguis.v.e p. pĩguis freq̃nti sacrificio. placabilis aũt ac si dicerẽt ñ q̃lis anẽ fuit: vl' illic vel apđ tauros humão gaudens cruore: quã historiã plene in scđo dixĩus cũ Iphigeniæ icidit cõmemoratio. n Arte n. oc. bñ vĩ sceleri expssit sola nouercæ cõmẽoratiõe. o Pæonijs. r.h. aut medicĩalib' a Pæone medico deoꝝ: q Pæã s̃m doricos dr̃: sꝫ rõnẽ pæõ: aut re v̇a herbã pæoniã dic̃: cui' creta ferax ẽ. p Et.a.d. amore i.cura. q Medicĩæ.t.&.a. q̃ ẽt fata dissoluẽt. r Phœnigenã: mr̃is pœna gẽitũ: Alij Phœbigenam legunt: vt Probus.

CHRI. ℂ MARrubia. vide Ser. sũt q dicãt marubiũ oppidũ ꝯditũ a Marro marsyæ comite. Marsi ãt ppl'i dci sũt: vl' a Marsya lydoꝝ duce: aut vt Sili' meminit a marsya phrygiæ ab apolline ĩ cãtu victo: q timorẽ pœnaꝝ ĩ Italiã fugit. Pli. Ait marsos ortos a filio Circes: ppeaq; iesse illis ꝯ spẽtes vĩ. Sũt q dicant ortos a psyllis pplis aphricæ: q vĩ hñent ꝯ spentes: Hi pulsi a nassamõib' huc pri venẽ: pri ĩ cypꝝ: ãgitij ãt dci sũt qđ spẽtib' aduersãtib' eos ãgẽ viderẽt. alij dñt q agitia fuit deã Circe. Te nem': vehemẽtẽ cõmiseratiões mouet hæc repetitio.

Pelasgi: dci sũt a pelasgo filio iouis ex Niobe phorõei filia. Aborigenes: vt pl's Diõy. arcades fuẽ q cũ œnotro lycaõis arcadiæ rẽgi venẽ

sunt dicti aborigenes: aut qa vagi: & sine laribus erant: aut quia primi visi sunt tanq; essent sine patribus aut qa ex varia hominum colluuione mixti eẽnt: alij dicũt lygures eẽ: alij vmbros: qm̃ vtraq; gẽs i Italia vetustissima: & ĩdigena est. Mar. Varro ait hos hĩtasse agros reatinos.

Sedibus, & nymphæ Egeriæ, nemorisq; relẽgat[a];
Solus[b] vbì in siluis italis ignobilis[c] æuum
Exigeret, versóq;[d] vbì nomine Virbius esset;
Vndè[e] etiam templo Triuiæ, lucísq; sacratis
Cornipedes arcentur Equi, quod littore currus,
Et iuuenem monstris pauidi effudère marinis.
Filius ardenteis haud secius[f] æquore campi
Exercebat equos, currúq; in bella ruebat.
Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur[g] arma tenens, & toto[h] vertice supra est.
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, ætnæos[i] efflantem faucibus igneis.
Tam magis[k] illa fremẽs, & tristib[9] effera flãmis,
Quàm magis effuso crudescũt sanguie pugnæ.
At leuem Clypeum sublatis cornibus Iò[l]
Auro insignibat[m], iam setis obsita, iam Bos
Argumentu[n] ingens, & custos[o] virginis Argus,
Cælatáq; amnem fundẽs pater[p] Inachus vrna.
Insequitur nimbus peditũ, clypeatáq; totis[q]
Agmina densantur[r] campis, argiuáq;[s] pubes,
Auruncæq; manus, Rutuli, Veterésq;[t] Sicani,

SER. a ¶ Relegat: cõmẽdat ab aliis segregatum. b ¶ Solus: i solis locis: Nã solus ĩ mõ qd̃ filiũ suscepisse. c ¶ Ignobilis: ñ vilis: s; ignot[9]: q̃q; possit ẽt ad illud referri qd̃ dr̃ qbusdã arti b[9] hominum vita vltra fata ꝓtendi posse: ita tñ vt solaz hẽant vitæ imaginationez. videnẽ.n. oia facẽ: nec faciũt. d ¶ Versoq;.u.n. de re facto vt cestiũ graij ṽter vocãtes. e ¶ Vñ ẽt tri. luco expõit τὸ ἄιτιον: nã callimach[9] scripsit ἄιτια: i q. b[9] ẽt hoc cõmemorat. f ¶ Haud se. nõ segni[9] pre. dic̃ ãt tãtæ fuisse audaciæ vt nec pr̃næ mortis terreret exẽplo. g ¶ Vertit. i. agit. h ¶ Et. t. u. su. est. Sta. Et toto dispectat corpe bellũ. i ¶ Aetnæos ef. fau. ig. nimios quãios hẽt ætna. k ¶ Tã ma. il. fre. &. t. ef. flã. Quã magis effuso crudescũt sanguie: pugnæ: legit̃ i arte ꝙ tã magis maxie: nilus minime positiuo tãtũ iũgunt: qd̃ tñ tũc obsuat̃ si ponant̃ ad augmẽtũ istæ ꝑticulæ. tũc.n. vitiosã faciũt elocutionẽ. cæteꝝ si ad exæq̃tiões positæ sũt: pñt vl̃ cõparatiuo: vl̃ suplatiuo: vl̃ ꝓ ipsis g̃dib[9] ipsæ iter se iũgi. hic g̃ ẽ Tã magis illa fremẽs & tristib[9] effera flãmis Quã magis effuso crudescũt sãguine pugnæ. nõ.n. ad plationẽ positæ sũt: s; ad exæq̃tiões. maiores.n. nr̃i nõ i dicto vitia: s; i significatiõe eẽ voluerũt. hic ẽ in Sal. Ita q̃; q̃sq; pessime facit: tam maxie tut[9] est. Nã & hic exæq̃tio ẽ nõ cõparatio. l ¶ Iõ Au. Isi. hæc Inachi filia argiuorũ fluminis fuit. hãc amauit Iuppit̃: & dũ cũ ea eẽt: supueit Iuno: ille timẽs ne dep̃hẽderet̃ Iõ mutauit i vaccã: & eã poscẽti dedit Iunõi ne pellicẽ ꝯsiteret̃: cui Iuno Argũ oculatũ oib[9] mẽbris Aristoris filiũ custodẽ deposuit: quẽ cum Iuppit̃ p Mercuriũ itẽremisset: Iuno eũ i pauonẽ mutauit. Ioni ṽo imisit œstrum: quo diu exagitata ꝑuenit ad ægyptũ: & Iouis voluta

te i Isim mutata est. m ¶ Insignibat: signo suo clarã esse faciebat. n ¶ Argumẽtũ in aue fabl'a: vt Cice. argumẽta erãt i valuis: aut re vera argumẽtũ i. ꝓbatiões: q; se græcũ cõprobare cupiebat. Hi.n. etiã amata supi[9] dixit: Inachus acrisiusq; patres: mediæ q; mycenæ. o ¶ Custos: ne reuerti posset i formã priorẽ. p ¶ Pr̃ ina. pat nõ t. itũ eius: s; auctor originis Turni. q ¶ Totis Ag. c. q ocul poterãt sbiacẽ. r ¶ Dẽsant. dẽ seo denses dicimus: aliter nõ. s ¶ Argiuaq;. p. & h̃ ad gñis vt diximus sup ꝑtinet ꝓbationẽ: qd̃ eũ seq̃bant̃ argiui. t ¶ Veteresq; si. bñ veteres: Nã vbi nũc roma est ibi fuerũt sicani: q̃s postea pepulerũt aborigĩes.

¶ ÆTNEOS: tantos quãtos effundit ætna. CHRI.

¶ Tã magis illa. f. vel poeticæ dixit ꝙ tãto magis crescerent flãmæ: quãto magis crudesceret pugna: cũ re vera non essent flãmæ s; simulachra flãmarum: vel hoc voluit exprimere ꝙ & si forma chymeræ in galea horrorem incuteret. tñ in ardẽti pugna horribilior apparebat. ¶ Sublatis: q̃si extantibus ex scuto. ¶ Setis. setæ horridæ sunt: vt in suibus videmus. Lana contra mollissima neq; est nisi in ouibus: Pili aũt medij vt neq; molles: vt lanæ: neq; rursus rigentes vt setæ itaq; setas pro pilis posuit. ¶ Celataq; amnẽ: fluuiorum n. dij ita pingebant̃: vt bubula haberent cornua: & ex vrna aquã i funderent. ¶ Veteresq; sicani: gens hæc hispaniæ est quæ p seditionem popularẽ relicta patria in Italiã venit: dicti sunt sicani a sicori hispaniæ fluuio. Hi pulsi ab vmbris insulã occuparunt: quæ sicilia a siculis appellabãt. ¶ Rutuli: argiui fuerunt: qui rege Rutulo in Italiam venerant.
¶ Argiui: Epei: & Phœneate venerunt cum Hercule cretenses cum Saturno.

¶ SACRANæ

Et Sacranæ[a] acies, ꝛ picti[b] ſcuta Labici.
Qui ſaltus [c] Tyberine tuos, ſacrúmq; [d] Numici
Littus [e] arát, rutulóſq; exercent vomere colles,
Circæúmq3 [f] iugū, quîs Iuppiter Anxuris aruis
Præſidet, ꝛ viridi[g] gaudens Feronia luco.
Qua[h] Saturæ iacet atra Palus, gelidúſq; ꝑ imas
Quærit[i] iter valles, atq3 in mare ꝯditur Vfens.
Hos[k] ſupèr aduenit Volſca[l] de gente Camilla
Agmen agés eqtum, ꝛ floréteis[m] ære cateruas
Bellatrix nō illa Colo, calathís ue[n] Mineruæ
Fœmineas aſſueta manus, ſed prælia virgo
Dura pati, curſúq3[o] pedum præuertere Ventos.
Illa vel intactæ Segetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet Ariſtas.
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, celeres, neq3 tingeret[q] æquore plátas.
Illam omnes tectis, agríſq3 effuſa iuuentus[r]
Turbáq3 miratur matrum, ꝛ proſpectat euntem
Attonitis inhians[s] animis: vt regius Oſtro
Velet honos leueis humeros, vt Fibula crinem
Auro internectat, Lyciá[t] vt gerat ipſa pharétraʒ,
Et paſtoralem[v] præfixa cuſpide Myrtum.

SER. a ℭ SACRAnæ. a. dicūt quēdaʒ corybātes vēiſſe ad italiā ꝛ tenuiſſe loca: q nūc vrbi vicina ſūt: ꝛ ex eo ppl̄os ducētes originē ſacranos appellatos. Nā ſacrati ſūt matri deū corybātes: alij ſacranas acies ardeatiū volūt: q aliqñ cū peſtilentia laborarent ver ſacꝝ vouerūt: vñ ſacrani dicti ſūt. ver ſacrū aūt īmolationis ē genus. nios. n. italis fuit vt magnis ī piculis adducti vouerēt q̄cūq; ꝑxio vere nata eēnt apud ſe aīalia īmolaturos. b ꝶ Picti ſc. la. Glaucus Minois fili⁹ venit ad italiā: ꝛ cū ſibi ſpius poſceret: nec acciperet: iō qđ nihil ꝓſtabat: ſiē ei⁹ pr̄ ꝓſtiterat: ſon: ā eius trāſmittēdo: cū aū hac diſceſſi eēnt: ꝛ oñdit et ſcutū militar̄: a q̄ ꝛ ipē Labic⁹ dictus ē: ꝛ ex eo populi ἀπὸ τῆς λαβῆς: quā latīe anſā vocamus. Picti āt ſcuta. i. ī bello freq̄nt̄ ꝓbati. Nā apđ maiores viroꝝ fortiū picta erāt ſcuta: ꝯet inertiuꝫ ꝛ tyronū pura erāt: vñ eſt Parmaq; īglori⁹ alba. i. nō picta. c ꝶ Qui ſal. ty. t. nō originē: vt ſup dixim⁹. d ꝶ Sacrūq; nu. l. a. vt iā tūc ſacrū: aut ꝑlepſis ē a cadauē Aeneæ: nā ſacrat⁹ ē numic⁹ poſtq̄; iuētus ē illīc cadauer Aeneæ. e ꝶ Litt⁹. a. litt⁹ fluīs: vt Viridiq; ī littor̄ ꝯſpicit̄ ſus: cū ripæ ꝓpe fluminū ſīt: littora maris vt Oui. Pro rīpis littora pulſat. f ꝶ Circæūq; iu. circa hūc tractū cāpāiæ colebaī puer Iuppit̄: q anxurus dicebat q̄ſi ἄνευ ξυροῦ. i. ſine nouacula: qa barbā nūq; raſiſſet: ꝛ Iuno ꝟgo: q̄ Ferōia dicebaī. ē aūt fōs ī cāpania iux̄ tracinā: q aliqñ āxur ē dcā. g ꝶ Et vi. g. fe. lu. nō vacat ꝙ addidit viridi: nā cū aliqñ hui⁹ fōtis luc⁹ fortuito arſiſſet īcēdio: ꝛ vellēt īde īcolæ trāſferre ſimulachra ſbito reuiruit. h ꝶ Qua ſa. ia. a. p. ſm hāc lectionē re vera ſaturā paludeꝫ ītelligim⁹: ſꝫ alij aſturæ legūt: qđ ſi ē paludē ꝓ flumīe poſuit: nā haud lōge a terracina oppidū ē aſtura: ꝛ ei⁹ cognīe fluui⁹. i ꝶ Quærit. i. u. ſatis ſignatis ꝟbis exꝓſſit flumē anguſtū. ꝯtra de Tyberino ait In mare ꝓrumpit.

k ꝶ Hos ſu. adue. vol. de gen. ca. prudēter poſt cōpletā cōmemoratiōeꝫ viroꝝ trāſit ad fœmīas. ita. n. de troiāis legit: q vltimū amaſonū poſtularūt auxiliū: q res ab Hom. ꝓtermiſſa ē. ſane iā ꝓſagiū īfelicitatis futuræ: qđ iter ipa ꝑncipia armanī ꝛ fœminæ. l ꝶ Volſca de. g. de priuerno volſcoꝝ oppido: vt Priuerno āti q̄ me tab⁹ cū excedēt vrbe. m ꝶ Florētis. æ. c. Enni. ꝛ Lucre. florēs dicūt oē qđ nitidū ē. hīc ē ſcꝺ Vir. alit acyrologia ē. Luc. Florebat nauib⁹ pōt⁹. n ꝶ Calathis ue mier. Minerua ꝛ armoꝝ dea ē: ꝛ lanificij: ſed Camilla aſum ad arma ſolū ptulerat. o ꝶ Curſuq; p. bñ pedū adiecit: ne ꝑ equū ei⁹ glīa minueret: quod ei obicit. Qui ītū egregius ſi fœmia forti fidis eq̄s. p ꝶ Ariſtas: prīas ſpicæ ꝑtes dictas ab eo qđ ꝑ areſcāt. q ꝶ Tīgeret: mergēt: vt Tīguat eq̄s. r ꝶ Iuuēt⁹ Tur. mi. ma. añ ornatū eius poſt arma dictur⁹ ē. vñ hyſteron ꝓterō eē voluerūt ī rñdēdo: vt ornatū mī es: viri ꝟo arma mirenī: ſꝫ melior ſēſus ē: vt ſiē dctū ē accipiam⁹. ea. n. ſex⁹ vterq; miraī: q ſūt poſita ꝯ opinionē: vt mireī fœmīæ arma ī muliē: viri ornatū ī bellatrice. ſ ꝶ Inhiās: ſtupore q̄dā patefacto ore. t ꝶ Lyciā pha. q̄ſi lyciās vt legius cretēſes ſagittas. u ꝶ Paſtoralē ꝑ. cu. m. non haſtā myrteā ſꝫ ipās myrtū: qa hac pugnate paſtores ſolent. Sta. Lernæā iacit ille trabeʒ.

CHRI. ℭ ET SAcranæ. a. memorāt Corybātē quēdā veniſſe ī latiū ꝛ oñdiſſe myſtica Cybeles. Ab hīs q fluxerūt pp ſacras cerimōias ſacrani appellati ſūt. Alij dñt ſacrāos eē dictos ardeates ob ſacꝝ votū. Quod vr̄ ſētire Silli⁹: cū ait Sacra man⁹ rutuli. ꝶ Vfēs: fluui⁹ hic haud lōge a tracīa ī tyrrhenū cadit mare. ē ꝛ vfens alī fluui⁹ ī gallia ciſalpīa: q ex alpib⁹ cadēs padū īgredit̄. ꝶ Camilla: camillos āntiq miſtros dixeīt. camilla ꝶ Illa: vl̄ ītactæ: pulcherīmæ hypbolæ: q̄s latini ſuplatōes nolant: q q̄;uis aptū mēdaciū pſerāt: tñ magnū iñ fit: aut augmētū aut īminutio.

SER. [a] T BELLI SIGNVM LAVrenti Turnus ab arce: apud maiores nostros tria erant militiæ genera in bellis gerendis. Nam aut legitima erat militia: aut cōiuratio: aut euocatio. Legitima erat militia eorum: qui singuli iurabāt pro re.p. se esse facturos: nec discedebant nisi completis stipēdijs: idest militiæ temporibus: & sacramētum vocabatur aut certe si eēt tumultus: idest bellum italicū: vel gallicum: in quibus ex periculi vicinitate erat timor multus: quia singulos interrogare nō vacabat: q̄ fuerat ducturus exercitum ibat ad capitolium: & exinde proferens duo vexilla: vnum roseum qđ pedites euocabat: & vnum cæruleum: quod erat equitum. Nam cæruleus color est maris a cuius deo equum constat inuentum: dicebat: Qui rē publicam vult saluā esse me sequatur: & qui conuenissent simul iurabant: & dicebatur ista militia coniuratio. fiebat etiā euocatio. Nam ad diuersa loca diuersi pp̄ter cogendos mittebantur exercitus: Modo ergo duo sunt genera militiæ: cōiuratio & euocatio: quippe in tumultu: sane incongruum non est quod signum belli idest vexilli eleuationem Turno dat: cum de rege Latino dixerit supra Rerūq; reliquit habenas. Belli autem signum dixit generaliter. Nam multa sunt: sed vexillum significat: quod est tractum a veli diminutione: vt velum vexillum. b Strepuerunt cornua: quæ simul sonabant: vt Aereaq; assensu conspirant cornua rauco. c Vtq; acres concussit equos: hoc ad equites pertinet. d Vtq; impulit arma: hoc ad pedites. Est autem sacrorum. nam is qui belli susceperat curas sacrarium Martis ingressus: primo ancilia commouebat post hastam simulachri ipsius: dicens Mars vigila.

ADILON.

Præparat octauo bellum quos mittat in hostes.

CModestini Iuriscōsulti. Argumentū. VIII.

DAt belli signū laurēti Turnus ab arce.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad vrbem (tendi
Qui petat auxiliū, & doceat q̄ cā pe
Aeneas Diuûm monitis adit Arcāda regem,
Euandrū Arcadiæ ꝓfugū noua regna petētem.
Accipit auxiliū huic natū, & socia agmia iūgit
Euander, Palas fatis comes ibat iniquis.
Iámq; habilis bello, & maternis lætus in armis
Fatáq;, Fortunásq; ducum, Casúsq; suorum
Sortitus, Clypeo diuina intentus in arte est.

CP. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. VIII.

VT BELLI [a] signū Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerūt [b] Cornua cantu
Vtq; acres [c] concussit Equos, útq; impulit [d] arma,

CHRI. CVT BELLI signum laurenti Turnus ab arce. Ex more Romano: illi enim rubrum vexillum ex arce proponebant Bellum moturi: Est autem vt. i. quāprimum statim &c.

SER. ¶ EXTEMPLO: aut subito: aut re ea ex ipso templo: idest post diuina arma cõmota. b ¶ Tumultu trepido: festino more suo. Cõiurat nota de re bona coniuratione dici pos se. Nam cõiuratio τῶν μέσων. c ¶ Iuuent' vt Mezentius contemptor diuum aliquã do inuenerit: quem timeret. ¶ Mittitur et magni: magnum signum timoris: vt etiam ab externis auxilium petant. ¶ Aduectus æneam: quasi quem vicerat ne desperet de victoria.

Effera: efferata per furiam. d ¶ Messapus & vfens: bona electio personarum ad delectum habẽdũ: vnus eques bonus: idest Messapus mittit: alter pedes egregius: idest vfens. e ¶ Cõtemptorq; deũ

Extẽplo[a] turbati animi: simul omne tumultu[b]
Coniurat trepido Latium, seuitq; iuuentus[c]
Effera: ductores primi Messapus[d], & vfens,
Contemptórq;[e] Deûm Mezenti[e] vndiq; cogũt
Auxilia, & latos vastant[f] cultoribus agros.
Mittitur[g] & magni Venulus[h] Diomedis ad vrbes
Qui petat auxiliũ, & Latio consistere[i] Teucros,
Aduectum Aeneam classi, victósq; penates

CHRI. ¶ EXTEMPLO: nulla interposita mora. ¶ Turbati animi: non enim solus moti sũt ad arma: sed vehementẽ motu: et fuerat ille motus summa perturbatio: hoc autem refert poeta vt exprimat effectum furiæ. ¶ Simul: quasi dicat eodem tempore omnes: quod nisi furiæ opera factum non esset. Qui enim potuissent omnes eodem momento tantopere commoueri nisi furiæ impulsu. ¶ Tumultu trepido: non potuit expressius demonstrare ingentem animorum motum: vt appareret & festinatio & concitatio animorũ. ¶ Iuuentus: hæc enim ætas facilius excandescit ad iram. ¶ Auxilia: more Romano. Nam in legionibus non militabant nisi ciues Romani siue romæ oriũdi siue donati essent ciuitate. Extra vero legiones erant auxiliares: & auxilia appellabantur. ¶ Venulus. Diomedes turpitudine vxoris quæ stimulante Venere propter vulnus ab ipso acceptus adulterijs indulgebat in Italiam venit in apuliam Dauni regis filiam: duxit & condidit Arporoquæ argirippa & argosippium nominatur. Hunc ergo tanquã Troiani nominis hostem in auxilium vocat Turnus. ¶ Qui petat auxilium: femina sunt artificiosissimæ orationis. Illinc enim educuntur ista: Et se obuiandum æneæ antequam plures se illi adiungant. Neq; deesse sibi vires: cum venerit classe: neq; auctoritatem: cum dicat se satis posci neq; fidem cum iam plures se adiunxerint. Ergo esse formidandum: ita q; extant loci ab vtili: honesto & necessario et cum illum pene repugnabilem ponat tamen relinquat posse superari a Diomede: quoniam alias ab ipso superatus sit. Ac postremo debere illam rem suscipere: quoniam antiqua hostilitate Diomedem præter cæteros petiturus sit: neq; defuturas sibi vires: si alios superauerit in qua re apparet mirificum poete ingenium: et consilium sapientissimum cum paucissimis verbis relinquat locos ad copiosissimam: efficacissimamq; orationem contexendam.

Diomedes

Mezentius: quis enim iustius: quã sacrilegus contra pios & prepararet bellũ: & gereret. f ¶ Vastant cultoribus agros: abducẽdo cultores: vastos & desertos efficiunt. g ¶ Mittitur & magni venulus Diomedis ad vrbe: Diomedes postq; repperit ira Veneris a se vulneratæ vxorem ægialiam apud argos turpiter viuere noluit reuerti: sz tenuit ptes apuliæ: & edomita omnis gargani montis multitudine: in eodẽ tractu ciuitates plurimas cõdidit. Nam beneuentũ: & equituticũ ipse cõdidit & arpos: quæ Argirippa dicitur: ad quã nũc Venulus mittitur non arpinũ: quã constat esse campaniæ: vnde Cicero arpinas. Sane sciendum apuliam vno dictam vocabulo: sed huius partem quas Diomedes tenuit messapiã & peucetiam a duobus fratribus dictam: qui illic imperarunt: alij aliter sentiũt de messapiæ noie in anthedonis. n. ora: quæ beotiæ ẽ mõs stat messapi a duce messapo nominatus: qui aduentans sic iapygiã ab se messapiam regionem appellauit. Item dauniam a Dauno rege apuliæ. h ¶ Venulus hunc fuisse constat argiuũ: nã tiburs est: vt ille indicat locus Prædam tiburtum ex agmine raptam Portat ouans. Considerate hic ergo ad Diomedem mittitur: vt eum quasi ciuis possit mouere. i ¶ Consistere: iam esse conditos: idest fundasse ciuitatem.

DON. ¶ SIMVL. Simul & omne dixit: idest vno tempore omnibus in vnum coeuntibus. Coniuratio autem totius latij: et tumultus: idest timor multus et concitatio tot populorum ad laudes Aeneæ pertinent; insurdit etiam Aeneæ hic tumultus: ne peregrinus in hospites et socius in fœderatos impius videatur: si primus Bellum moueat. ¶ Cogunt non congregant: sed cum cogunt timidiores. In qua re etiam ipsi Duces timorem suũ ostendunt. Magna laus æneæ:

SER. a ¶ REGEM SE dicere posci: vnde illud est expectate solo laurenti & dicendo posci: agit subtiliter: nam si non venit errore:; sed fato omnem sibi vtiq; est vendicaturus italiam: sine dubio & Diomedis imperium.

Inferre, & fatis regem[a] se dicere posci,
Edoceat, multásq; viro[b] se adiungere gentes
Dardanio, & late Latio increbrescere nomen.
Quid[c] struat his cœptis, quē, si Fortūa[d] sequatᷓ,
Euentū pugnæ cupiat, manifestius ipsi,
Quàm Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia[e] per Latium, quæ Laomedontius Heros
Cuncta[f] videns, magno curarū[g] fluctuat æstu;
Atq; animū celerē nūc huc, nūc diuidit illuc,
In partésq; rapit varias, pérq; omnia versat.
Sicut aquæ tremulum labris vbi lumē Ahenis
Sole[h] repercussum, aut radiātis[i] imagine Lunæ
Omnia peruolitat late loca, iámq; sub auras
Erigitur, summíq; ferit laquearia[k] tecti.
Nox erat & terras aīalia fessa per omnes
Alituū[l], pecudúmq; gen⁹ sopor altus habebat.
Cum pater in ripa, gelidíq; sub ætheris[m] axe
Aeneas tristi turbatus pectora bello,
Procubuit, serámq;[n] dedit per mēbra quietem.
Huic Deus ipse loci fluuio Tiberinus[o] amœno

b ¶ Viro se adiungere gentes Dardanio: bene non Aeneæ dixit: sed viro dardanio: vt non sit mirum si seqbantᷓ hominem sibi cognatiōe sociatum: vt Hinc dardanus ort⁹ Huc repetit. c ¶ Quid struat his cœptis: quum hæc iam cœperit: & participaliter dixit ab eo quod est incipio: cœptus facit: hinc est cœptus. d ¶ Quem si fortuna sequatur Euentū pugnæ cupiat: si eum fortuna comitetur: quem suæ finem velit esse victoriæ ipsum melius nosse: qui iam antiquus ē hostis: vult autem intelligi Aeneam etiam contra Diomedem bella gesturum: non tantum propter præsens imperium: sed causa hostilitatis antiquæ. e ¶ Talia per latium: gerebantur subaudis: & est formosa eclypsis. f ¶ Cuncta videns: animo pertractans: nā non videbat. g ¶ Curarū fluctuat æstu: his verbis futurā præoccupat comparationē: quæ est Apollonij de verbo ad verbū. h ¶ Sole repercussum: aut vacat re: aut bene repercussum: quia primo aquam ferit: inde postea tendit ad tecta. i ¶ Radiantis imagine lunæ: Negāt omnes physici lumen lunæ aliud ex se reddere: & vituperatur hoc dicto Virgilius: quod tamen tolerabile est: quia non lunam sed imaginem dixit lunæ: quam a sole lumen accipere manifestum est. k ¶ Laquearia: multi lacunaria legunt: vnde est in Horatio: Nec mea renidet in domo lacunar. l ¶ Alituum: pro alitum: sed metri causa vt supradiximus addidit syllabam. m ¶ Sub ætheris axe: idest sub aere. n ¶ Seramq; dedit per mēbra quietē: tardam quippe in bellicis curis: ab Homeri dictum est qui dicit.

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουλη φόρον ἄνδρα
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλεν

o ¶ Tiberinus: bene tiberinus quia supradixerat deus. Nā in sacris tiberinus: in cœnolexia: idest cōmuni sermone tiberis: in poemate tibris vocatur.

¶ REGEM DON. se posci: quasi dicat mentitur in hac re. ¶ Multis adiūgit hæc vera: vt etiam falsa credantur. Vult igitur inferre timorem Diomedi: vt sua causa pellat æneam: sed non tantū terrorem: vt desperet de victoria si properabit: est autē in singulis repetendum edoceat. ¶ Cuncta videns. i. nihil ex iis quæ hostes agerent illum latuit. ¶ Laomedontius heros: virtute & calliditate laomedonti respondens Aestu curarum: propter exiguas copias suas & tantos hostiles apparatus.

¶ MAGNO CVRARVM fluctuat æstu. CHRI. Non cædit magnitudini periculorum inuictus animus æneæ: sed quo pacto pericula declinet omni cura cogitat. ¶ Fluctuat: nam consultanti in rebus dubijs multa pro re: multa itidem contra rem occurrunt: vnde animus dubitabundus: ita ambiguus relinquitur veluti carina a diuersis ventis certo cursu consistere nequit: sed modo huc modo illuc labitur: sic ipse modo in illam modo in aliam sententiam inclinat. ¶ In partesq; rapit varias: tanta erat vis ingenij: vt eodem pene momento per quæcunq; aut ad rem facerent aut rei aduersarentur discurreret. ¶ Aeneas tristi. Ostendit numen iis qui pro virili sua periculis resistunt nunquā deesse. ¶ Procubuit: Quasi victus necessitate naturali. Non enim sponte iacuit: sed victus a somno procubuit.

¶ SENIOR

Populeas inter senio[a] se attollere frondes
Visus eũ tenuis glauco velabat amictu
Carbasus, & crines vmbrosa tegebat harundo.
Tũ sic affari, & curas[b] his demere dictis.
O sate[c] gente Deûm, troianã ex hostibus vrbẽ[d]
Qui reuehis nobis, æternáq; Pergama seruas
Expectate[e] solo laurenti, aruísq; latinis;
Hic tibi[f] certa domus, certi (ne absiste) Penates,
Neu belli terrêre minis tumor[g] omnis, & iræ
Concessere Deûm.
Iámq; tibi, ne vana putes hæc fingere somnũ;
Littoreis[h] ingens inuenta sub ilicibus Sus
Triginta capitum fœtus enixa[i] iacebit
Alba solo[k] recubans, albi circùm vbera nati.
Hic locus vrbis erit requies ea certa laborum.
Ex quo[l] terdenis vrbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano nũc qua rõne quod instat[m]
Expedias victor paucis (aduerte) docebo.

SER. a ¶ SENIOR: atq; vbiq; flauũ eũ esse dixit: sed senior aut ꝑpter spumas dictus est: aut ad reuerẽtiã pertinet: sic Luca. de vrbe roma adhuc florẽte: Turrigero canos effundẽs vertice crines. b ¶ Curas his demere dictis: habitũ futuræ orationis ostẽdit. c ¶ O sate gente deûm: alibi Certissima ꝓles: et vigilas ne deũ gens. d ¶ Vrbẽq; qui reuehis nobis: vt Iliũ in italiã portans: vrbẽ ergo ꝓ ciuibus posuit. Reuehis autẽ ꝓꝑ Dardanũ: a quo troiani descendũt. e ¶ Expectate solo laurẽti: dat affectũ etiam locis: vt Ipse te tityre pinus: Ipsi te fontes: ipsa hæc arbusta vocabãt. f ¶ Hic tibi certa dom⁹: quõ superi⁹ ab Apolline poposcerat: hoc nũc indicat tiberis: vt da ꝓpriã thymbræ domum: da mœnia fessis. g ¶ Tumor oĩs & iræ ꝯcessere deũ: aliq̃ hemistichia ĩ Virgi. tãĩ sunt ĩminuta sensu q̃ verbis: vt ecce ĩ loco. Nãq; nõ possum⁹ ĩtelligere ꝯcuisse oẽm tumorẽ & irã deorũ: quũ & adhuc inimica sit Iuno: & ad troianorũ ꝑniciẽ addant aliq̃ alia numina vt furia vt iuturna: vñ qdã mire cõclusit hũc versũ dicẽs: Cõcessere deũ ꝓfugis noua mœnia teucris. Quod si ita acceperimus vt dicat teucros ꝯstituere ciuitatẽ: nec ea numina q̃ sunt irata vetãt: nihil erit ꝯtrariũ. Nã & ipsa Iuno ĩ dicit. Nõ dabit regnis esto ꝓhibere latinis: Atq; ĩmota manet fatis lauinia ꝯiux: hic aũt sensus etiã si detrahas subauditionẽ: põt accipi a sũpiorib⁹: vt sit tumor oĩs & iræ cõcessere deũ vt hic sit tibi certa dom⁹: certi penates. h ¶ Littoreis: licet possim⁹ de fluuio ẽt littus dicere: ponit tñ discretionẽ: vt sub ilicib⁹ paulo post Viridiq; ĩ littore ꝯspicit sus: hãc aũt porcã vt diximus secũ habuere troiani: quã amissã ĩ cãpania ĩuenere cũ fœtu circa laurentẽ agrũ: quã ideo Aeneas ĩmolauit Iunoni: qa ipsa dicit terra: vt Cõiugis ĩ gremiũ lætæ descẽdit. Scim⁹ aũt hoc aĩal inimicũ esse frugibus vt caprũ vitib⁹ qui Libero ĩmolat. i ¶ Enixa iacebit: participio vtẽs tangit historiã. k ¶ Solo recubãs: solo videt abundare. l ¶ Ex quo: q̃ ratiocinatione. m ¶ Quod ĩstat: cura enim Aeneæ ꝓsentis fuerat necessitatis.

DON. ¶ NE VANA. p. Quia solẽt multi ĩ somnis decipi dat signum: quo cognoscat hoc sõniũ verũ esse.

CHRI. ¶ GLAVCO color aq̃ cõueniens. Colorꝫ facies multiplex & varia ẽ. Vocabula aũt ipsos exꝓniẽtia hæc sũt. rufi ãt colo. spẽs sunt fuluus: flauus: rubidus: phœniceus: rubeus: luteus: spadix. Hæ oẽs appellationes sũt rufi coloris: aut ĩcẽdẽtes: aut viridi admiscentes: aut nigro ĩfuscãtes: aut virẽti sensim alba illuminantes: nã phœniceus iã latinũ ẽ & rutilus & spadix: q is color ẽ exuberãtiã splẽdorẽq; ruboris significat: q̃les sunt fruct⁹ palmæ nõ ad modũ sole ĩcocti: vñ & spadicis & phœnicis nomẽ ẽ. Spadica. n. dorici vocãt tramitẽ e palma cũ fructu auulsum. Fuluus de ruffo & viridi mixtus est. In alijs plus viridis in alijs plus rufi habet. Ergo fulua aquila: fuluum aurũ: fulua iaspis dicit: & fuluus leo. Flauus ex viridi albo & ruffo est hinc flauæ comæ flauæ frondes oliuarum dicuntur: et Pacuuius flauam aquam & flauum puluerẽ dixit: sic Cedo tamen pedẽ flauis lymphis flauũ vt puluerem manibus ijsdẽ qbus Vlyxem sæpe ꝑmulsi abluam. Rubidus rufusq; atrior est & nigriore mixto. Luteus cõtra: rufus dilucidior: cæsiam latini dixere q̃ græcæ glaucopis: vt nigidius ait de colore cœli: q̃si celia. Sate oratio est in genere deliberatiuo ab omni ꝑte absoluta. Primis. n. verbis non solũ beniuolentiã captat a ꝑsona æneæ. Cõmendat enim a genere cõmẽdat a meritis ꝙ troiã reuehit. Quæ tãta res nisi a magno viro fieri nõ põt: cõmendat ex eo ꝙ a fatis sit vocat⁹. Verũ ẽt iisdẽ istis rebus dat spẽ nõ mediocrẽ futurã esse: q̃ sibi ꝓdicit. Postremo mõstro Suis remouet dubitationẽ oẽm: ne forte suspicet hæc somnia vana esse.

Arcádes[a] his oris genus[b] à Palante profectum
Qui regem Euandruz comites qui signa secuti
Delegêre locum, & posuere in montibus[c] vrbez.
Palantis[d] proaui de nomine Palanteum.
Hi bellum[e] assidue ducút cum gente Latina.
Hos castris adhibe socios, & fœdera[f] iunge.
Ipse ego te ripis, & recto[g] flumine ducam,
Aduersum remis superes subuectus vt amnem.
Surge age Nate Dea, primísq; cadentib^9 astris
Iunoni[h] fer rite preces, irásq;, minásq;
Supplicibus supera votis. mihi[i] victor honorem
Persolues ego sum pleno qué flumine cernis
Stringentem[k] ripas, & pinguia culta secantem
Cæruleus[l] Thybris, Cælo[m] gratissimus amnis.
Hic mihi[n] magna dom^9, celsis[o] caput vrbib^9 exit.
Dixit, déinde lacu Fluuius se condidit alto

SER. a ¶ ARCADES his oris genus a palante pfectū: Euāder arcas fuit nepos Palātis regis arcadiæ. hic autē cū patrē suū occidisset suadēte matre Nicostrata quæ ēt Carmētis dicta est: qa carminibus vaticinabatur: dimissa puincia sua venit ad italiā & pulsis aborigīnib^9 tenuit loca in qbus nūc roma ē: & modicū oppidū fūdauit i monte palatino: hic āt Palatin^9 mons sm Vir. a Palāte auo Euādri est dictus sm Varronē & alios a filia Euandri Palātia ab Hercule vitiata & postea illic sepulta: vel certe a Palāte ei^9 filio illic sepulto: alij a balatu ouiū Balanteū volūt dictū: & ex inde per antistœchon Palanteum dictū: sed si a balatu hoc nomē venerit: pa breuis ē: sicut eā Martialis ponit plerūq;: si aūt a Palāte pa longa fit: vt eā ponit vbiq; Vir. sm suā oplonē. b ¶ Genus a palāte pfectū: pfectū ad has oras gen^9 a pallāte nō a palāte pfectū. c ¶ In montibus: vt diximus supra in minoribus illis colliculis. d ¶ Palātis pavi: pfundit nola vt plerūq;: solet. Nā auus fuit: sicut & illud dixit Lucorū sorte parentis pilūni Turnus: & alibi Pilūnusq; illi quart^9 pat. e ¶ Bellū assidue ducūt cū gente latina: ducunt: aut gerūt: aut in longū trahūt: & bene præstando auxilio exprimit cām ne magis Turno qū græco favere credant. f ¶ Fœdera iunge: legit & fœdere. g ¶ Recto flumine ducā: recto fluminis itinere: & sic dixit vt Tūc se ad caietæ recto fert littore portū: hoc ē a littore nō recedēs: sicut ergo nūc a littore fluuij non recedētē significat. Est & alia expositio: vt recto flumine edomito frenato & i trāquillitatē redacto itelligamus: qđ etiā fecit vt Mitis vt in morē stagni placidæq; paludis: vt sit recto præteriti tpis: participiū. h ¶ Iunoni fer rite præces: sicut etiam Helenus monuit. i ¶ Mihi victor honorē psolues: bene adimit ei bellicam curā pmittēdo voti fore compotem. k ¶ Stringentē ripas: radentē: imminuentē. Nam est tiberini fluuij pprium: adeo vt ab antiqs rumon dictus sit quasi ripas ruminās & exedēs: etiā i sacris serra dicebatur: vnde ait nūc. Et pinguia culta secantē: in aliq etiā vrbis parte terentū dicitur eo qđ ripas terat. l ¶ Cæruleus thybris: altus pfundus. m ¶ Cælo gratissimus: pro his q i cælo sunt. n ¶ Hic mihi magna domus. i. circa exitus suū. Alij romā dicunt tiberini eē domicilium. o ¶ Celsis caput vrbib^9 exit: de tuscia quas illis pstat multus floruisse tēporibus. Nas & lucumones reges habebat: & maximam italiæ superauerat partem.

¶ ARCADES: DON. breuitate vtit: ne tedio afficiat æneam. Genus enī dicit & nomē & vrbē & spē dat auxilij cū hostib^9 illi hostes sint & pegrini: quos iure oderint latini. Hic ergo pollicetur homini ignaro viam se ostensurum. ¶ Iunoni: matutinum tēpus congruū sacrificijs ostēdit. Docet potentū iras supplicando potiusq; repugnādo superari. ¶ Ego sum: non arrogāter sed necessario laudat suū officium.

¶ ARCADES: postq; fidem fecerat: quæ CHRI. dicturus erat esse credenda: narrat vnde auxilium petat. ¶ Euandrum: annis sexaginta ante bellum Troianum. Euander suspectus apud populares cæde paterna cum magna manu Arcadum & matre carmenta: quæ fuit filia Palantis: & ipsius lycaonis regis arcadiæ. Hi diuinationem a Pallade habuere: quia Iuppiter pallada pallanti educandum dederat. Arcades: græca gens secunda post pelasgos in italiam venit. ¶ Hi bellum: argumentum a verisimili: nam si latinis hostes sunt libenter ad propellendum cōmunem hostem cum Troianis conuenient. ¶ Ipse ego: Dat spem posse illum ad Euandrum peruenire. ¶ Supplicibus. i. Et in hoc dat spē perficiendi. Nam placata Iuno ne omnia tuta erant speranda. Neq; dubitandum quin placari posset: postq; imperat qđ superet. Nam non imperat deus quæ pstari nō possunt. ¶ Victor. q. d. nō postulo nisi cuȝ veneris. ¶ Ego sum. p. Vt fidem sibi concilliet seipsum manifestat: & cum addat se esse gratissimum cælo persuadet se facile pstare posse quæ promiserat.

¶ NOX

Ima petēs·Nox Aeneā[a],Somnúſq̃ꝫ reliquit.
Surgit,& ætherei ſpectans orientia ſolis
Lumina,rite cauis vndam[b] de flumine palmis
Suſtulit,ac taleis effudit ad Aethéra voces.
Nymphæ[c] laurētes,nymphæ·gen⁹ amnib⁹ vndè ē
Tuq̃ꝫ ò Thybri tu ò genitor[d] cū flumine ſancto
Accipite Aenean,& tandē arcete[e] periclis.
Quo te[f] cunq̃ꝫ lacus miſerātem incōmoda nr̄a
Fonte tenet,quocūq̃ꝫ ſolo pulcherrimus exis;
Semper[g] honore meo,ſemp̄ celebrabere donis.
Corniger[h] Heſperidū[i] fluuius regnator aquarū.
Ad ſis ò tandem,& propius[k] tua numina[l] firmes.
Sic memorat,gemináſq̃ꝫ legit de claſſe Biremes,
Remigióq̃ꝫ aptat,ſocios ſimul inſtruit armis.
Ecce autē ſubitū atq̃ꝫ oculis mirabile mōſtrū[m]
Candida per ſiluam cū fœtu concolor albo

SER. a ❡NOX æneā ſomnuſq; reliquit: vt Fed ſos ventus cū ſole reliq̄t. b ❡Vndā de flumine palmis Suſtulit:quia dicit̄ etiā nox ſolo ſomno polluere: vnde eſt. Et noctem flumine purgat. ſecretior etiā rō eſt: q̄a ſacrificaturus ſupis de viuo hauit flumie. c ❡Nymphæ: hic diſtinguendū ē vt generalitatē ſeq̄tur ſpecialitas: vt in georgicis Mater cyrene mater. Nā viti oſus eſt poſt ſpeciē genus iſ ferre: gen⁹ amnib⁹ vn̄ ē: q̄dam hic hypallagē putant: vt ſit nymphæ quæ amnib⁹ gen⁹ haberis: ſane cū vn̄ hodie ad locū referam⁹: veteres et p̄ſonis applicabāt: ita vt ad oē gen⁹ & ad oēm numerū referrēt: vt hīc loco gen⁹ femininū & pluralē numerū poſuit cū alibi maſculinū & ſingularē numerū poſuerit: gen⁹ vn̄ latinū: q̄d plenī⁹ ī initio p̄mi libri æneidos dictū ē. d ❡Tu ò genitor: cū flumine: ſic enī ī uocabat̄ ī p̄cib⁹ adeſto tiberine cū tuis vndis. Tibris vocalij a rege aboriginū volūt, dictū: q̄ iuxta dimicās interēpt⁹ ē. Alij ab eo rege quē Glaucus Minois filius ī italia īteremit. Alij īter quos & Liuius ab albano rege q̄ ī eū cecidit. e ❡Arcete periclis: hypallage ē p̄ a me p̄hibete p̄icula. f ❡Quo te cunq; tenet lac⁹: lacus ē quoddā adhuc latētis aq̄ receptaculū: & dict⁹ quaſi lacuna q̄dā ex q̄ erūpēs aq̄ efficit fontē: q cū fluere cœpit: aluecum facit: vn̄ iſta tria dixit aluecū fontē lacū: hoc enī ē Quocūq; ſolo pulcherrimus exis: q̄q̄; multi hoc de ſu ei⁹ ſupfuſionē velint ſignificari: iō aūt hoc dixit Aeneas q̄a audierat Hic mihi magna domus celſis caput vrbib⁹ exit. g ❡Semp honore meo: ſatis Aeneas pie pollicet̄: quū tiberis verecūde popoſcerit: ait nāq; mihi honorē victor p̄ſolues. h ❡Corniger: flumia iō cū cornib⁹ pingunt̄: ſiue quo mugitū bouū imitat̄ murmur vndarū: ſiue q̄ plerunq; in cornuū ſimilitudinē curuatas cernim⁹ ripas: vn̄ amnes: q̄a am. i. circū: nant. i. circunfluunt ī modū cornuū flexor. i ❡Heſpidū regnator aq̄rū: bn̄ addit heſperidū. i. italicarū. Nā eridanus rex ē fluminū heſperiæ: vt Fluuiorū rex eridanus. Fluui⁹ vocatiuus antiquus eſt: q apud maiores in oī forma ſimilis erat nominatiuo: ſed modo aliter eſt in ſecūda tā tū forma: nanq; ſi p̄priū fuerit nomē: & i ante us habuerit us p̄dita facit vocatiuū: vt Terētius ti nullo excepto. Si aūt appellatiuū in emittit vocatiuū: vt pius pie: fluui⁹ fluuie: excepto fili⁹. Nā fili facit. plerūq; tn̄ poetæ euphoniæ cā antiq̄tatē ſequnt̄: addūt & aliqui deus q nō dee ſed deus facit. k ❡Et p̄pi⁹: & p̄prius legit̄ & p̄pius: ſi p̄pri⁹ familiari⁹ ſignificat: vt Et proprī⁹ res aſpice noſtras: ſi autē p̄pius citius. Cice. in verrinis. Nec q̄cq̄; ē p̄pius factū q̄; vt illud exemplū de hadriano ſyracuſas īferretur: & hoc eſt melius: Nā & ſtatim ē porca p̄ſpecta: & Aeneas nō dubitat de fide oraculi: ſed expoſcit celeritatem. l ❡Tua numīa: tua oracla & p̄miſſa. m ❡Mōſtrū: q̄a ſubito & cū triginta porcellis ē viſa.

DON. ❡NYMPHÆ: p̄t ſic diſtīgui. Nymphæ laurētes: q̄m ipſe ī tp̄e fuerāt neceſſariæ: deinde pone nymphæ genus: amnib⁹ vnde ē: poſſumus etiā ītelligere eē publicationē. Tertia diſtictio ē: vt dicas. Nymphæ vt general̄r p̄ſerat̄. Deīde ad ſpēm redeat & dicat laurentes nymphæ q̄ erāt p̄ſerēdæ. ❡Genitor: honoris cā vel q̄a ſubit: vt pater p̄ſuluerat. ❡Quocūq;: lacū & quocunq; fonte. Alterū ad eius originē: alterū ad exitum p̄tinet. Fons ē aquæ initiū. Lacus vbi fontis aqua colligitur. ❡Regnator: vt oſtēdat omnib⁹ fluminibus potiorē. ❡Placidus: & mēte & flumīe p̄p nauigationē. ❡Mōſtrū. i. q̄d ē cōtra rationem naturæ.

CHRI. ❡NOX æneā. ſ. cū p̄ q̄etē viderit: atq; audierit parū añ lucē credēda videbant̄. Nam Pla. ac Ariſtote. teſtib⁹ ſomnia q̄ matutino tēpore obueniūt: vera eē p̄ſueuerūt. ❡Cauis: in cōcauitate redactis. ❡Oriētia lumina: nā iccirco nox abibat: q̄a ſol oriebat̄. ❡Effudit: affatim emerſit: & recto ordine p̄greſſus eſt: vt primo corpus luſtraret aq̄ deīde luſtrat⁹ p̄ces effunderet. Nā īpurū purꝫ affari haud decet. ❡Tandē: poſt diuturnos errores. ❡Numina. ſ. nā p̄firmabit̄ numēſi facta: p̄miſſus ſequent̄. Q̄d euēit: nā paulo poſt ſus appulit

Procubuit, viridíq;[a] in littore cõspicitur[b] Sus.
Quã Pius Aeneas, tibi eni[c], tibi maxia[d] Iuno
Mactat[e] sacra ferens, & cũ grege sistit ad aram.
Thybris éa fluuiũ q̃;[f] longa est, nocte tumentez
Leniit, & tacita reflués[g] ita substitit vnda,
Mitis vt in morem stagni, placidǽq; paludis
Sterneret æquor[h] aqs, remo vt luctamẽ abesset.
Ergò iter inceptũ celerant rumore[i] secundo.
Labitur[k] vncta vadis Abies mirantur & Vndæ,
Miratur[l] nemus insuetum fulgentia longe
Scuta virũm Fluuio, pictásq; innare carinas.
Olli remigio noctémq;[m], diemq; fatigant.
Et longos superant[n] flexus, variisq;[o] teguntur
Arboribus, viridésq; secãt[p] placido æqre siluas.
Sol medium[q] Cæli cõscenderat igneus orbem,
Cum[r] muros, arcémq; procul, & rara domorum

SER a ¶ VIRIDIq; in littore: fluuiali scilicet. b ¶ Conspicitur sus. Horatius: Et amica luto sus. Sciendum tamẽ hoc esse vitiosum in monosyllabũ finiri versuz: nisi forte ipso monosyllabo minora explicent animalia: vt Parturient mõtes: nascet ridiculus mus: gratiosiores enim sunt isti versus sm Luc. c ¶ Tibi enim: vacat eni: & tñ ad ornatus pertinet: Integrũ ẽ ergo tibi: vt ex iteratiõe crescat augmẽtũ. Terẽ. O Misis Misis. d ¶ Maxima Iuno: q̃situm ẽ q̃ sit Iuno maxima Nam vt diximus variæ sunt eius potestates: vt Curetis: lucina: matrona: regina: & dicũt theologi ipsaz esse matrẽ deũ: q̃ terra dicit: vnde etiaz ei porca sacrificat: ergo perite elegit epitheton vt maxia diceret. e ¶ Mactat: mactatio post imolatioẽ: vñ bono vsus est cõpendio. Sane hysteron proteron est in hoc v̄su: p̄mũ eni cũ grege sistit ad aram. & sic mactat. i. auget pficit. f ¶ Quã longa ẽ nocte. in quãtũ longa ẽ: vt Nũc hiemem iter se luxu q̃; lõga fouere. g ¶ Reflués: velut i alueũ suum recurrés: vt Aeneas cõtra vndas pergés: descédẽtis celeritate ppemo. iũ vteret. h ¶ Aequor aquis: ipsius æqualitatẽ. i ¶ Rumore secũdo: hoc ẽ bona fama: cũ neminẽ læderet: aut certe dicit eos añ venisse: q̃; fama nũciaret esse venturos: aut rumore p rumone posuit: nã vt supradiximus rumon est dict°: vñ & ficus ruminalis: ad quã eiecti sunt Remus & Romulus: q̃ fuit vbi ẽ nũc lupercal i circo: hac eni labebat tiberis añ q̃; Vertunus factis sacrificijs auerteret: q̃;uis ficum ruminalem alij a Romulo velint dictã q̃si romularẽ: alij a lacte infantib° dato: Nam pars gutturis rumia dicit: ergo si fuerit rumone secũdo: fauẽte fluuio itelligimus. k ¶ Labit vncta vadis abies: descẽdẽtis celeritate prope cõscẽdit. Sta. de disco Similisq; cadẽti Crescit in aduersum. l ¶ Miraf & vndæ: laus troianoꝝ per phantasiã quãdã ex vndarum vel rumoris admiratione veniẽtẽ. m ¶ Noctẽq; diemq; fatigant: vt Siluasq; fatigant: pro ipsi fatigantur. n ¶ Superant flexus: hic ostẽdit non esse alueum fluminis rectũ. o ¶ Variisq; tegunt arboribus: hoc est Hũc inter fluuio tiberinus amœno. p ¶ Secant placido æquore siluas: ostendit adeo perspicuã fuisse naturam fluminis: vt in eo apparerent imagines nemoꝝ: q̃s troianæ naues secabant. Terentianus: Sic est natura fluminis vt obuias imagines receptet in lucem suam. q ¶ Sol medium cæli conscẽderat igne°: alterius. s. dici. r ¶ Cũ muros arcẽq; pcul: palatinum vidit: nec sitũ p̄sentẽ p̄siderare debemus: tũc. n. nullis obstãtib° ædificijs: p luperçal tiberi: vt diximus fluente: facile mons poterat videri palatinus.

DON. ¶ MACTAT: Prius sistit: deinde mactat. ¶ Ergo: ordo est. Quaz æneas tibi ad aras cũ grege sistit: & cum grege mactat: vt intelligatur etiam fœtus mactasse.

CHRI ¶ TIBI ma. nã audierat iunonẽ supplicib° supa donis. Ecce autez refert Diony. æneæ sacrificãti porcã aufugisse: quã naui secuz adduxerat: & oraculũ fuisse vt ibi vrbẽ p̄derent: vbi illa p̄stitisset. Ergo illã insecuti sunt vsq; ad collẽ q trib° millibus passuũ distat a mari: audiraq; est hic vox vt p̄sisterẽt & suẽ parietes obseruarẽt: quandoqdẽ totidem ãnos postea quot illa fœtus peret Troiani sedes immutaturi eẽnt cũ meliori fortuna: atq; illa die sequẽti. xxx. edidit porculos & post. xxx. annos ab ascanio sedes in albã traductæ sunt. ¶ Tybris ea: respõdit re ipsis p̄missis: & ostẽdit q̃;ta sint merita æneæ q tãtæ curæ imortalib° dijs sit. ¶ Rumore secũdo: q̃si dicat: oĩb° ex lætitia plaudẽtibus. Nã cũ manifestũ viderẽt oraculũ: varij erãt vulgo sermones. ¶ Labit ostẽdit facilitatẽ ex reflexu fluminis. ¶ Abies: denoiatio: ponit materiã p naui: q̃ ex ea materia sit. ¶ Miraf & vn. mira phantasia poetæ ad laudẽ Troianoꝝ: miranf q̃ tãq; neq; naues neq; arma aut viros tales hacten° vidissẽt: hi ãt mirã iocũditatẽ iste loc°: qm̃ sensuz dat reb° q̃ sensu carẽt. Neq; fluminis amœnitatẽ elegãti° p̄gi poterat: vt ex pulchritudine nauigationis q̃dã fœlicitas portẽdi videretur.

¶ FORTE

Tecta vidẽt; quæ nũc romana potentia Cælo
Aequauit. tum res inopes Euander habebat.
Ocyus aduertunt proras; Vrbiq; propinquant.
Forte[a] die solẽnẽ illo rex Arcás honorem
Amphitruoniadæ[b] magno, Diuísq; ferebat
Ante vrbem[c] in luco· Palas huic filius vnà,
Vnà omnes iuuenum[d] primi; paupérq; Senatus
Thura dabãt, tepidúsq;[e] cruor fumabat ad aras.
Vt celsas[f] vidêre rates, atq; inter[g] opacum
Adlabi nemus, & tacitis[h] incumbere remis;
Terrentur visu subito, cunctíq; relictis
Consurgunt mẽsis· audax[i] quos rũpere Palas
Sacra vetat, raptóq; volat telo obuius ipse.
Et ꝓcul è tumulo, Iuuenes[k] q̃ caussa subegit
Ignotas tentare vias? quó tenditis inquit.
Qui genus[l]? ũñ domo[m]? pacẽ ne huc fertis an arma?[n]
Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta;
Paciferǽq;[o] manu ramum prætendit Oliuæ.
Troiugenas, ac tela[p] vides inimica Latinis,
Quos[q] illi bello profugos egêre superbo.
Hi bellum assiduæ ducũt cum gente latina.

SER. a ℂ FORTE die solẽnẽ illo: εὐσυμβόλως idest bono homine victori deo troianis venientibus sacra celebrant: bona etiã vsus ẽ œconomia. b ℙ Amphitruoniadæ magno diuisq; ferebat: amphitryo rex thebanorum fuit. Cui⁹ vxorẽ alcmenã Iupitẽ adamauit: & dũ vir eius œchaliã ciuitatẽ oppugnaret: de trinoctio facta vna nocte cũ ea cõcubuit quæ post duos edidit filios vnũ de ioue. i. herculẽ: alterũ de marito qui iphiclus appellatus est: ergo assumpsit epitheton amphitruoniadæ satis perite. Nã cuiuis deo sacrificaret: necesse erat post ipsus etiam reliquos inuocari. c ℙ Añ vrbẽ: scđm antiquũ situ: tũc. n. ciuitas breuis fuerat. Pallas huic filius pro cũ hoc. d ℙ Iuuenũ primi pauperq; senat⁹: totã ostẽdit ætatẽ: nã p senatũ seniores significant. Paup aũt aut ad numerũ retulit: centũ enĩ sub Romulo fuerunt: aut re vera paup q̃ romani Iperij ostẽdit parsimonia, p laude tũc habita. e ℙ Tepidusq; cruor: frustra quidã cruorẽ pecudũ: sanguinẽ hominũ volunt. Nam Iuue. ait Sãguis et a magno ceruix ferienda ministro. Virgil. Atq; atros siccabat veste cruores. f ℙ Celsas videre rates: qa dixit Geminasq; legit de classe biremes. g ℙ Inter opacum adlabi nemus: per nemus: vt Hũc inter fluuio tiberinus amœno: & est honesta elocutio: vt si dicas Inter cœnas locut⁹ sũ. i. per cœnas: & melius dũ cœnatur & in cœnæ tpe: vt inter agẽdũ. i. dũ agis: & inter eũdũ. i. dũ itur. h ℙ Tacitis remis: p ipsi tacin: hoc ẽ sine celeusmate: nã celeusma nauticus est clamor ad hortãdũ. i ℙ Audax quos rũpere palas sacra vetat: ne interruptione sacrificij piaculũ cõmitteretur: vñ ẽt in. iij. Helenus: ne qua inter sanctos ignes I honore deorũ hostilis facies occurrat: deniq; quũ ludi circẽses Apollini celebrarent: & Annibal nũciatus esset circa portam collinã vrbi irruere: oẽs raptis armis ꝯcurrerũt reuersi postea cũ piaculũ formidarent: I uenerũt saltãtẽ in circo senẽ quendã: qui quũ interrogatus dixisset se nõ interrupisse saltationem: ductũ est hoc prouerbiũ Salua res ẽ saltante sene: audacẽ autẽ dixit vbiq; Virgi. quoties vult ostẽdere virtutẽ sine fortũa: vñ etiã Turnũ audacem vocat. k ℙ Iuuenes q̃ ca. subegit: succincta & plena interrogatio: cui p singula respõdet Aeneas. l ℙ Qui genus: quo genere. m ℙ Vnde domo: de q̃ ciuitate. n ℙ An arma: & tropus fecit cã metri. Nã consequẽs erat vt diceret an bellum. o ℙ Paciferæq; manu ramũ prætẽdit oliuæ: ne morã faceret I responsione. p ℙ Tela vides inimica: bona ꝯciliatio: nã audierat Hi bellum assiduæ ducũt cum gente latina. q ℙ Quos illi bello ꝓfugos: sicut & vos: & mouet cõciliatione ẽt ex similitudine fortunæ.

DON. ℂ PAVPER senatus: & numero & opib⁹ intellige. ℙ Audax: nõ temerari⁹: sꝫ ꝓpria virtute ꝯfidẽs. ℙ Et ꝓcul: cũ assiduũ bellũ gererẽt: cũ gẽte latina nõ mirũ si anxie cũcta exploraret. ℙ O iuuenes: oratio necessarijs in tãto metu interrogatõib⁹ plẽa. ℙ Quo tẽditis: qa ex ꝯflexu videbat illos velle descẽdẽ. ℙ Supbo: qa iniusto. ℙ Profugos: vt ostẽdat iux pegrĩos inuites.

CHRI. ℂ FORTE diẽ: diuinit⁹ factũ vr: vt huiusce modi heros amicitiã cũ Euãdro I sacris maximi oium heroũ herculis iniret. ℙ Vt celsas. nã cũ nihil pctĩ cũ finitimis haberẽt: ad oẽs casus trepidabãt vigilanterq; oia explorabãt. ℙ Audax Palas: iã nunc format virũ egregiũ: q & sacrificio simul & saluti publicæ ꝯsulit. ℙ Et ꝓcul: caut⁹ adolescẽs: nã mõ audirẽt nõ expectauit donec ad eos pueniret. ℙ Et tumulo: vñ facili⁹: & videret & audiret. ℙ Paciferæ: I tãta ꝑperatiõe id signũ dedit: qđ instar lõgæ oronis eẽt. Deĩde cũ dixit: Troiugenas ac tela inimica latinis: ostẽdit & q essent: & q̃ amici venirẽt: nã amicos eẽ oportebat: q inimicis inimici eẽt. ℙ Quos illi: nã non

satis fuerat ondisse φ essent inimici latinis: nā si ob illatā illis iniuriā fuissent poterāt: ⁊ ar
cadib⁹ suspecti eē. Posuit aūt huiuscemodi: ⁊ īterrogationē ⁊ rñsionē poeta: vt mira qdā bre
uitate pfecta y orationū absolutū offm īpleret. Sicq; ⁊ tpi i quo pperato op⁹ erat inseruiret: ⁊
tñ nihil necessariū omitteret. Et quēadmodū rñsio æneæ ondit interrogationē.

Euandrum petimus ferte[a] hæc, ⁊ dicite[b] lectos
Dardaniæ venisse viros socia arma rogantes.[c]
Obstipuit tanto[c] perculsus nomine Palas.
Egredere ò quicunqȝ[d] es, ait, corámqȝ parenteȝ
Alloquere, ac nr̃is succede Penatib⁹ hospes.
Excepítqȝ manu, dextrámqȝ[e] amplexus inhæsit.
Progressi subeunt[f] luco, fluuiúmqȝ relinquunt.
Tum regem Aeneas dictis affatur amicis.
Optime[g] Graiugenûm, cui me[h] Fortuna pcari
Et victa[i] comptos voluit[k] prætendere ramos.
Nō eqdē extimui Danaûm[l] φ ductor, ⁊ Arcás
Quodqȝ à stirpe fores[m] geminis cōiūct[o] Atridis.
Sed mea[n] me Virtus, ⁊ sancta[o] oracula diuûm
Cognatiqȝ patres, tua terris dedita[p] Fama

SER. a ℂFERTE hæc: hoc ad ramū pertinet. b ℙ Dicite: ad vba. c ℙ Tāto pculsus noīe: Dardani. s. cōmemoratiōe. d ℙ Quicūqs es: hoc ad nomen Aeneæ ptinet. Nam esse troianos audierat. e ℙ Dextrāq; āplexus īhæsit: ondit virū ⁊ virtutis ⁊ hospitalitatis amatorē. f ℙ Subeūt luco: more antiquo dicto iunxit cū alibi iuxta vsum psentē cōiūxe sit: vt æneæ subiit mucronem: fluuiūq; relinquūt: hypallage in sensu: nā primū ē fluuiuȝ relinquere deinū lucū subire. g ℙ Optīe graiugenūȝ: q; tū ad Aeneā ptinet graeci neq; boni neq; meliores sunt: ergo optime graiugenū superlatiuus est p positiuo. Nā optim⁹ malorū nō possumus dicere: superlatiuus enim suo tantū iūgitur generi: sic ergo dixit: vt Homerus δικαιώτατος κενταύρων. i. iustissimus centaurorū pro iustus: quū cētauri fuerint crudeles ⁊ impii. h ℙ Cui me fortuna pcari: antiquū est. Nā mō quē pcari dicimus. Ter. Credo qui mihi sic orer. Itē Facite vt vobis decet Sal. Loctī editiorē ǭ victorib⁹ decebat: ⁊ ē græcū εὔχεσθαι ἀπόλλωνι. i ℙ Victa cōptos ramos: vt in pacis petitione ramus oliuæ cum victis offeratur partim fabulæ: partim naturæ efficit ratio. Nam cū de nomine athenarū Neptunus ⁊ Minerua cōtēderent: ⁊ iussisset Iuppiter vt illius noīe diceret ciuitas: qui numus melius obtulisset equuȝ Neptunus: oliuā Minerua protulit: ⁊ statim vicit: vnde quū ramus eius alicui offertur: Idicat eū esse meliorē: hinc est illud puerbium. Herbam do. i. cedo victoriā: qđ Varro in ætiis ponit: quū in agonib⁹ herbā in modū palmæ dat aliqs ei cū quo cōtēdere nō conat: ⁊ fatet esse meliorē. est etiā oliua per etymologiā ab elea. i. olea dicta quæ misericordia df i. ἔλεος. victas aūt hȝ ramus oliuæ: iō vt ter tiā ⁊ ībecillitatē ostēdat offerentis. Scim⁹. n. oues egere alieno semper auxilio. k ℙ Voluit: hinc eū laudat: qđ tant⁹ eū vir rogare cōpellitur. l ℙ Danaum quod ductor ⁊ arcas: nec qđ multitudinem haberes extimui: nec

quod esses arcas: vt illuc intēdat. i. Agamenoni ⁊ Menelao coniunct⁹: ⁊ hoc ad Euandri laudē ptinet: qui per qlitatē moruȝ meruit nō timeri. m ℙ Fores: p fuisses: sed nōtandū fores de præterito: geminis coniunctus atridis: aliter gemini vno partu editi: quæritur sane qre euāder atridis genere fuit cōiunctus: q; uis hesiodus dicat qualit atridis coniunctus sit euander: tamē qdā thyestæ filias ledā ⁊ hypermnestrā aiūt fuisse: ledæ et tyndari filias: Clytēnestrā helenā: ⁊ timādrā quā duxit vxorē echinus arcas cuius filius Euander: Clytēnestrā ⁊ helenam notum est agamemnoni ⁊ menelao cōiunctas fuisse. Alii tradūt. Steropes ⁊ atlātis œnomaū ⁊ maiam fuisse: œnomai hippodamiā filiā: vnde atreus natus. At maiæ filius mercurius: ex quo arcades de qbus euāder: quod actius in atreo plenius refert. Alii narrāt ita: Atlas cō plures habuit filios: sed de vno pelopē genuit: pelops genuit atreū: atreus agamemnonē et menelaū: Mercurius deinde ex nicostrata q re euandri mercuriuȝ maia filia atlātis: sic euander atridis piunctus est. Troianis aūt sic iungit ex electra atlātis filia ⁊ Ioue Dardanus nascitur: eius filius ericthonius: ex eo assaracus: ex eo Capys illo anchises: ex illo æneas. n ℙ Mea me virtus: hæc arrogatio ad honorē Euādri ptinet. o ℙ Sancta oracula diuôm: tiberini. s. vel apollinis vt via pria salutis qđ minime reris graia pādet ab vrbe. p ℙ Dedita fama: diuulgata: vt Deditur hic subito troiana p agmina rumor.

DON. ℂDICITE: quia nō solus in tanto tumultu venerat Palas. ℙ Quicunq;: ad hoiem non ad originē referas. ℙ Corā parētē allo. ℙ Optime: summū iudiciū seruat parēti: ⁊ regi.

CHRI. ℂPALANTIS: pfectā fuisse: sic vicissim rñsio Palātis demonstrat æneā nihil de necessariis omisisse. ℙ Fortuna pcari. q. d. nō suæ stultitiæ eē φ ī eas angustias descēderit: vt auxilia sint medicāda sȝ iniq fortunæ. ℙ Non eqdē extimui: Naȝ plus valuit apud me tuo

rũ morũ ꝓbitas q̃; q̄ ⁊ Græcus ⁊ atridis ꝯiunctus esses: sed ne adulationis eẽ videaẽ quod ignotũ laudet addit: ⁊ fama illũ nosse. ¶ Mea vt: N: I vtutis. i. fortitudis ẽ ẽt si piculosa fuisset ꝯgressio cũ tẽ nãdro: iñ picu ũcerta q̃dã ꝓposita rõne adire: erat aũt rõ: ⁊ qd oraculũ ꝓsuadebat: ⁊ qd auxiliũ petere necessariũ esset. ¶ Geminis. c. ar. nam Euander arcadiæ rex Mercurij ex nicostrate fili⁹ fuit. ¶ Atridæ ãt a Tãtalo sunt filij Iouis: q ex Ioue frater ẽ Mercurij.

SER. a ¶ FATIS egêre volentes: qd volũtas fuerat egit necessitas fati. b ¶ Dardanus iliacæ p̄mus pater vrbis et auctor: reddit qd ait supra Cognatiq; pres. Sane sciẽdum Atlantes tres fuisse: vnũ maurum qui ẽ maximus: alterum italicum patrẽ Electræ: vnde natus est Dardanus: tertium arcadicũ patrem Maiæ: vnde natus est Mercurius: sed nunc ex nominũ similitudine fecit errorẽ: ⁊ dicit Electrã ⁊ Maiam filias fuisse Atlantis maximi: nec præter rationẽ alt ⁊ maximi:

Coniunxêre tibi, ⁊ fatis[a] egêre volentem.
Dardanus[b] Iliacæ primus pater Vrbis, ⁊ auctor
Electra (vt Graij[c] perhibent) Atlantide cretus
Aduehitur Teucros, Electram maximus Atlas
Edidit, æthereos humero qui sustinet orbes.
Vobis Mercurius pater est, quẽ cãdida[d] Maia
Cyllene[e] gelido conceptum ĩ vertice fudit.
At Maiam (auditis si quicq; credimus) Atlas
Idem Atlas generat Cæli qui sidera tollit.
Sic genus amborum scidit se sanguine ab vno.
His fretus, non Legatos, neq; prima per artem
Tentamenta tui[f] pepigi[g] me me ipse, meumq;
Obieci caput, ⁊ supplex ad limina veni.
Gens[h] eadem, quæ te crudeli Daunia[i] bello[k]
Insequitur; nos si pellant, nihil[l] abfore credunt
Quin oẽm Hesperiã penit⁹ sua sub iuga mittãt,
Et mare quod supra teneãt, quódq; alluit ĩfra.
Accipe[m], dáq; fidem sunt nobis fortia bello
Pectora, sunt animi, ⁊ reb⁹[n] spectata Iuuentus.
Dixerat Aeneas ille os, oculósq; loquentis
Iãdudum ⁊ totum[o] lustrabat lumine corpus.
Tum sic pauca[p] refert vt te fortissime Teucrûm

re videaẽ. Nam ⁊ supra ait: Socia arma rogãtes. i ¶ Daunia: rutula: a dauo. k ¶ Crudeli bello: supra Bello profugos egere superbo. l ¶ Nihil abfore: sibi absuturum nihil arbitrãtur. m ¶ Accipe daq; fidem: hoc est quod ait in decimo Humanis quæ sit fiducia rebus. n ¶ Reb⁹ spectata iuuentus: decennali prælio: ⁊ bene pro missionem cõfirmat rebus ⁊ testimonijs: q̃ ẽ inualida verbis. o ¶ Totum lustrabat lumine corp⁹: paterna in eo liniamenta cognoscẽs. p ¶ Pauca. i. nõ pauca: sed paucis. i. breuit: hoc vult dicẽ multa cũ dixisse: sed paucis.

⁊ Atlas idem generat: Nam ⁊ ipse habuit etiam horũ nominum filias. i. Electram ⁊ Maiam. c ¶ Vt graij perhibent: vt vestræ continent litteræ. d ¶ Candida maia: splẽdidior enim est Maia inter pliadas: quæ est vna de Atlantidibus. i. de pliadibus. e ¶ Cyllene: mons arcadiæ: vbi Maia Mercurium ẽ enixa: fudit autem non iniuriose dictũ est vt in Pisonem Quæ te belua non hominẽ ex vtero fudit: sed celeritatem parientis ostẽdit: qd infantibus dicit omen felicitatis afferre: spectat ẽt ad rationẽ physicam. Nã certe ẽ vbiq; Mercurius: vt diximus supra: Ideo dicit eũ in ortu fuisse velocẽ. f ¶ Tentamẽta tui pepigi: cũ nullo autem pactus sum vt te aut per artem aliquã: aut per legatos probarem: sed intrepidum me tibi cõmisi. g ¶ Tentamẽta pepigi: experimenta pactus sum. Nã gemini est hoc præteritum ab eo qd est paciscor: facit enim ⁊ pepigi ⁊ pactus sum sicut placeo ⁊ placui ⁊ placitus sum: pago enim vñ multi volunt venire pepigi: nusq; lectum est. h ¶ Gens eadẽ quæ te: sic agit vt ⁊ ipse ꝑsta

DON. ¶ VT GRaij. p. vt litt. vorũ testimonio ꝓbẽ. ¶ Idẽ. a. ne silitudie nois falso id vsurpar viderer. ¶ Obieci: cũ petitur cẽz q̃ ẽt tibi salutaria eẽnt tñ expaui. Nã cũ gẽte tibi inimica ⁊ crudeli bellũ gero: ⁊ dicẽdo vrã gẽtẽ extẽuat tiorẽ belli. ¶ Accipe. d. fi. sũnt auxiliũ ⁊ da. ¶ Fortia. p. ⁊ aio: nã in bello aĩo fortitudo ⁊ corpis robur reqrit. ¶ Spectata: de q̃ iã scm ẽ piculũ. ¶ Pauca: ne lõgiõ orõ solẽnia ĩpediret.

CHR. ¶ ÇA Putnõ solũ res als: sed ẽt viti. ¶ Et. s. qd vr ꝑter dignitatẽ mei. ¶ Gẽs: argũtũ ab vtili ⁊ ab hõesto: vt ꝯiũcti repellam⁹ hostẽ: quẽ disiũctim nõ possem⁹. ¶ Accipe daq; fidẽ: qd ẽ fœdere ꝯiungi. ¶ Sunt nobis: ne putes cũ regno certamus nihil nõ ꝑstaturos. ¶ Os oculos: ex physonomia capiebat coniecturã eũ æneam: quem ipse de se ꝓdicabat. ¶ Vt quã multum ꝑtinus: de inceps: Iterea. Quo plenũ amicitiæ signũ est: cũ caueret antiq ne inter sacrificãdũ hostilis facies occurreret. ipsũ veluti amicum inter sacra recipit.

Accipio, agnoſcóq;[a] libens, vt Verba parentis
Et vocem Anchiſæ magni, vultúmq; recordor.
Nam memini Heſionæ[b] viſenté[c] regna Sororis
Laomedontiaden Priamú, Salamina petentem
Protinus[d] Arcadiæ gelidos inuiſere fines.
Tum mihi prima genas veſtibat flore iuuenta,
Mirabárq;[e] duces Teucros, mirabar ꝛ ipſum
Laomedontiaden. ſed cunctis altior ibat
Anchiſes. mihi mens iuuenili[f] ardebat amore
Compellare virum, ꝛ dextræ cóiungere dextrá.
Acceſſi; ꝛ cupidus Phénei[g] ſub mœnia duxi.
Ille mihi[h] inſignem phárctrá; Lyciáſq; ſagittas
Diſcedés, Chlamydémq; auro[i] dedit itertextá;
Frenáq;[k] bina, meus q̄ núc habet aurea Palas.
Ergò ꝛ quá petitis, iúcta[l] é mihi fœdere dextra;
Et lux cú primum terris ſe craſtina reddet;
Auxilio lætos dimittá, opibúſq; iuuabo.
Interea ſacra hæc, quandò[m] hûc veniſtis amici
Annua[n], quæ differre nefas, celebrate fauentes
Nobiſcú, ꝛ iá núc ſociorum aſſueſcite menſis.
Hæc vbi dicta, dapes[o] iubet ꝛ ſublata reponi
Pocula, gramineóq; viros locat ipſe ſedili[p]
Præcipuúmq; toro ꝛ villoſi pelle Leonis
Accipit[q] Aeneam, ſolióq; inuitat acerno.
Tum lecti[r] iuuenes certatim[s]; aráq;[t] ſacerdos

SER. a ℭ AGNOSCOq; libens: poſtq̄; ꝓbauit ex habitu corporis vera eſſe quæ dicebat Aeneas per Anchiſen eú laudat adulatione depoſita. Sane iter agnoſco ꝛ cognoſco ſuperfluo qdá volunt facere diſcretioné: vt cognoſcamus nouos: agnoſcamus antiquos: ſed hæc a poetis metri neceſſitate variant. N. á agnoſco ꝓpter ſynalæphen dixit. b ℱ Heſionæ viſentes regna ſororis: vt diximus ſupra Hercules euerſa troia Heſioné Laomedontis filiaꝫ Telamoni ſuo comiti dedit: ex qua natus eſt Teucer. Priam⁹ poſtea quū ſalamina tēderet ad viſendū regnū ſororis: per arcadiam iter fecit: ꝛ túc ab Euandro ſuſceptus é Anchiſes. c ℱ Viſenté regna: videre cupienté. d ℱ Protinus: vno eodemq; tpe: hoc eſt duꝫ pgit: vidit arcadiá: ná nó poſſum ſimul itelligere: quū ſalamina íſula ſit: arcadia ícótinéti. e ℱ Mirabarq; duces teucros: hos laudat: quo melior ſit ille: qué ꝓfert. f ℱ Iuuenili ardebat: ſeſt. n. iuuenib⁹ ſtudiū acgrendaꝝ amicitiaꝝ. Hora. Animuſq; virilis Quærit opes ꝛ amicitias. g ℱ Phenei: oppidi arcadiæ. Homerus.
οἱ φένεον τ᾽ ἐνέμοντο, καὶ ὀρχομενὸν πολύμηλον
Nec nos dꝫ mouere qđ quū Euāder de Palláteo ſic dicit phenei ſub mœnia: quū ſciamus poetas vicinas oēs ꝓ vna hēre ciuitates ſicut de didone facit: quá nónúq; tyriá aliq̄ties ſidoniá vocat. h ℱ Ille mihi íſigné pharetrá: ius hoſpitii hꝫ inť ſe remunerationé: ſꝫ vereculide tacet Euāder de munerib⁹ ſuis. i ℱ Auro dedit itertextá: legiť ꝛ itertexto. k ℱ Freáq; bina me⁹: poetice: ná duo debuit dicē. Bina. n. ſꝫ Cice. nó dńr niſi de his q̄ ſunt núeri tantú pluralis. Ná Cice. culpat filiū ꝑ epl̄am dicēs niale eú dixiſſe: direxi lr̄as duas: quū litteræ quoties epl̄am ſignificát numeri tm̄ pluralis ſint: ꝯ epl̄as binas nó dicim⁹ ſꝫ duas. l ℱ Iúcta é mihi fœdere dextra: antiqs amicitijs: ꝑ Anchiſæ hoſpitium. m ℱ Quando húc veniſtis amici: ſiqdé amici iaꝫ veniſtis: cæneos. n. ad ſacra nó licebat adhibē: hos át adhibet ad ſacra q̄ſi ád q̄s iúctos amicitijs: vñ íferť: Et iá núc ſociorum aſſueſcite méſis. n ℱ Annua q̄ differre nefas: anniuerſaria ſacrificia idó nó differúť: qa nec iterari pñt. Ná caléndaria ſi q̄ fuerint ratione dilata pñt repeti: nec piaculū coꝝ intermiſſióe cómittiť. o ℱ Dapes: epulæ deorū ꝓpe: vt Iouis cœna. p ℱ Sedili: bñ ſedili: ná í téplo Herculis lectiſterniū eē nó licebat. q ℱ Accipit: aut ſuſcipit ad ſedēdū: aut paſcit: vt Illos porticib⁹ rex accipiebat í amplis. Torū autē herbaꝝ ſup ſoliū fuiſſe ítelligam⁹: ne ſit ſedili ꝯtrariū: ꝯgrue aūt dicit de leonis pelle eē cooptū: q̄ſi í Herculis ſacris. r ℱ Tū lecti iuuenes: nó vacat lecti. In ſacris. n. Herculis liberi nec ſerui íterer̄át: nec liberti: adeo vt Appi⁹: q ſacra hæc tráſtulit í libertos: ꝛ caruerit ocul̄ ꝛ ítra annū oēm familiá ꝑdiderit Potitioꝝ. ſ ℱ Certatī. i. ſtudioſe. t ℱ Aræq;: max ſæ ſ. nódū. n. téplū Hercul̄ fuerat: ſꝫ ara tm̄mó: quá maximá dīcit ex magnitudíe fabricæ.

DON. ℭ INSIgné pharetrá: Mire múera exornat: ne videanť leuia. ℱ Sublata: aut met⁹ cá aut ſacietate íteruéiēte. ℱ Sedili: ná mos fuit nó accūbédi: ſed ſedédi in his ſacris: vnde in ſeptimo: hæc ſacris ſedes epulis. ℱ Leonis: quod conueniebat: herculis ſacris.

CHRI. ℭ ARÆ: quæ maxima dicebatur.

ℭ LABORATÆ

Viſcera toſta ferunt Tauroꝝ, onerántq; caniſtris
Dona laboratæ[a] Cereris, Bacchúmq; miniſtrant.
Veſcitur Aeneas ſimul, & Troiana iuuentus
Perpetui[b] tergo Bouis, & luſtralibus[c] extis.
Poſtq̄;[d] exēpta fames, & amor cōpreſſus edendi;
Rex Euandrus ait: non hæc[e] ſolēnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana ſuperſtitio[f] veterúm ue[g] ignara Deorum
Impoſuit: ſæuis hoſpes Troiane periclis
Seruati facimus, meritóſq; nouamus[h] honores.
Iam primū ſaxis ſuſpenſam hanc[i] aſpice rupē[k].
Diſiectæ procul vt moles, deſertáq; montis
Stat domus, & ſcopuli ingentem traxere ruinā.
Hic ſpelunca fuit vaſto ſummota receſſu
Semihominis[l] Caci facies, quam dira tenebat

SER. a ❡LABORATÆ cereris: quæ eget laboris: vt Mox & frumentis labor addit⁹ vt mala culmos Eſſet rubigo: glandes enī ſine vllo labore naſcuntur. b ❡Perpetui tergo bouis: aut ſm Homerū ītelligendū qui dicit carnes dorſi appōi ſolitas honorabilioribus: vt ſit ſenſus talis appoſuit añ eos magni bouis carnes eas: q̄ apud maiores in honore fuerūt: aut re vera perpetui. Naꝫ de hoc boue īmolato Herculi carnes cari⁹ vendebant cū religiōis: & ide alter redimebatur: q ex illi⁹ p̄cio cōparat⁹ q̄ ſi ppetuus eſſe videbat: tergo aūt pōt a parte totū ītelligi. c ❡Luſtralib⁹: aut pinguib⁹: moris enī fuerat cōpleto luſtro pigues victimas offerre cēſores: aut certe de qnquēnali boue: ideſt perfectæ ætatis. Nam Home. dixit.

τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων
ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι
νώτοισιν δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν
ἥρως ἀτρεΐδης εὐρυκρείων ἀγαμέμνων
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο

d ❡Poſtq̄; exempta fames & amor cōpreſſus edendi: poſtq̄; neceſſitati ſatiſfactū ē & voluptati. e ❡Nō hæc: variat in vno pnoīe. Nō hæc ſolēnia nobis Has ex more dapes hanc tāti numīs arā. f ❡Superſtitio: ē timor ſuꝑfluus & delirus: aut ab anicul' dicta ſupſtitio: q multis ſupſtites ꝑ ætatē delirāt & ſtultæ ſunt: aut ſm Lucre. ſupſtitio ē ſupſtātiū reꝝ. i. cæleſtiū & diuinaꝝ: q̄ ſuꝑ nos ſtāt inanis & ſuperfluus timor. g ❡Veterū ue ignara deoꝝ: dupl' diē nō iō Herculē colimus: aut qa omnē religionē verā pūtam⁹: aut qa deos ignoram⁹ antiquos. Cautū. n. fuerat & apud athenienſes & apud romanos: ne qs nouas ītroduceret religiones. Nā ideo et Socrates damnatus eſt & chaldæi & iudæi ſunt vrbe depulſi. h ❡Nouamus honores: detraxit re: nam renouam⁹ debuit dicere: quaꝫ particulam alibi addidit: vt Fata renarrabat diuum. i ❡Suſpenſam hāc aſpice rupem: Cacus ſcdm fabulaꝫ Vulcani filius fuit ore ignem ac fumum vomēs: qui vicina omnia populabat. Veritas tamē ſm philologos & hiſtoricos hoc habet: hunc fuiſſe Euādri nequiſſimum ſeruum ac fureꝫ: nouimus autē malum a græcis κακὸν dici: quem ita arcades illo appellabant tpe: poſtea trāſlato accentu Cacus dict⁹: vt ἑλένη Helena. Ignē aūt dictus eſt vomere q̄ agros igne populabat: hūc ſoror ſua eiuſdē nominis ꝓdidit. vnde etiam ſacellū meruit: in quo ei ꝑ virgines Veſtæ ſacrificabatur. k ❡Suſpenſam rupē; quaſi iam iāq; lapſurā. l ❡Semihominis: feritate corrupti.

DON. ❡VISCERA: nulla erat ambitio in veſtibus: caro portabatur copioſa. ſed bubula. Male autem accept⁹ fuiſſet ſi tollatur ſacrorum religio. ❡Poſtq; ex. f. non libenter audiuntur ſermones: niſi venter ſatur ſit. ❡Has dapes: originē ſacroꝝ narrat epulas etiam excuſat.

CHRL. ❡LVSTRALIBVS: placet Serui. vel dic luſtralibus expiatorijs: ideſt quibus purgarētur. ❡Exempta: vt in primo libro deſcribit Troianos multis rebus ſollicitos nihil voluptuoſum in epulis: quæſiuiſſe nec expleri voluiſſe: ſed famē pellere ſat fuiſſe. Eadē ratiōe & ī hoc loco ad neceſſitatē epulatos fuiſſe oñdit ne ī tāta ſollicitudine ac poti⁹ ꝑiculo voluptatem admittere videantur. ❡Non hæc ſolēnia: cōmendat ſe apud ignotos a religione: & oſtendit ſe gratum i acceptis beneficijs: quādo illa prædicat: maxime autem huiuſce modi digreſſione exornatur poema: nec tamen fit tēpore alieno: & quod non penitus q̄dret. ❡Vana ſuperſtitio: eſt eniꝫ religio deorum colendorum recta ſcientia: Superſtitio autem veram ſcientiam non habet. ❡Veterū ignara. d. nam ignoratio numinis perſæpe gignit ſuperſtitionem. ❡Suſpenſaꝫ hanc aſpice rupē: mirifice deſcribit ſpeluncæ ruinam cui īferiora ſuſtentacula ſubtracta ſint: partem ſuperiorem ſuſpenſam relinq oportet. ❡Caci: cacū Vulcano filiū fuiſſe ambulant: puto quia cū latrociniū exerceret multa incendio populatus eſt: hunc ait Solin⁹ locū habitaſſe: cui Salina nomē eēt vbi poſtea trigemina porta fuit. Gellius autem ſcri.

Religio
Superſtitio
Cacus

cum a Tarconte tyrrheno ad quẽ legatus venerat iuſſu Marſyæ regis ſocio Megalo phrygi cuſtodiæ eẽt datus vincula fruſtratus eſt: ⁊ cũ ſocio Megalo maioribus ꝑſidijs rediẽs regnũ circa vulturnũ: ⁊ campaniã occupauit: ⁊ cũ ea quoq; inuadere auderet: quæ in arcadu ʒ iura veniſſent: Arcades duce Hercule: qui tunc victor ex hiſpania redierat illum ſuperarũt: quo cæſo megalos in ſabinos quibus augurandi artem oſtendit ſeſe recepit. Diony. autẽ refert Herculem cum in hæc loca veniſſet boues in paſcua eduxiſſe: ⁊ ipſum labore feſſum obdormiſſe: latronem autem quendam nomine Cacum paucas ex iis ſurripuiſſe: ⁊ verſis veſtigijs ne furtum deprehenderetur per caudam in antrum traxiſſe. Ac mox perquirenti Herculi vidiſſe ſe negaſſe: neq; volentẽ ſcrutari antrum ingredi permiſiſſe: ſed potius aduerſus illu ʒ inſtantẽ vicinos imploraſſe: Herculẽ autem conſilij incertum armentum circa ſpeluncam duxiſſe: ad harumq; mugitũ quæ intus clauſæ erant remugiſſe: Cacum vero quauis in crimine deprehenſum vim cum latronibus conuocatis contra Herculem paraſſe: Hercules autem claua eum interemiſſe: ⁊ poſtea in flumine ſe ob cædẽ abluiſſe: ⁊ Ioui Inuentori arã: cõſecraſſe: ⁊ iuuencũ imolaſſe: Quod ſacrificium deinceps romani obſeruauerunt ritu græco in eos vtentes: vt ille inſtituerat: hæc Dionyſius: alij dicunt hunc ſororem Cacam habuiſſe: quæ furtum indicauerit: ob idq; meritum aras ⁊ ſacrificia meruiſſe: Verus Diodorus Siculus aliter tradidit. Scribit enim ꝙ ipſe in loca vbi Roma deinde fuit: peruenit vbi i palatio incolæ paruam vrbem habebant. Ciuium primores erant. Cacus ⁊ Pinarius: qui honorifico hoſpitio eum ſuſceperunt: eorumq; viroꝝ ſuo tempore monumenta extitiſſe narrat: nam pinariorum familia adhuc viget. Caci autẽ in palatio deſcenſus cum lapideis ſcalis oſtenditur propinquus domui quæ ab eo Cacia dicebatur. Hercules autem palatinis ꝑdixit ꝙ cum ipſe ad eos profectus eſſet: quiſquis illi decimam patrimonij ſui deuoueret: beate eſſet victurus. Quod in multis q decimas vouerũt verũ fuiſſe: expertum eſt.

SER. a ℂ INACCESSAM: participium ſine verbi origine. Accedor enim nõ dicimus: ſed tale eſt: vt placida nupta triũphata. b ℙ Huic monſtro: bene vitauit caſum in quo erat turpis ſignificatione ſi diceret huic Caco cacophoniam faceret. c ℙ Et nob. ſicut multis quibus Hercules profuit monſtra purgando. d ℙ Aetas: beneficium tẽporis: vt Voluẽda dies en attulit vltro. e ℙ Maximus vltor: non tantũ noſter: ſed ⁊ omnium: vnde Lucanus Terras monſtris æquorq; leuantem Magnanimus alciden libycas excitat in oras. f ℙ Tergemini nece geryonæ: hanc fabulam diximus illo loco. Poſtquã Laurẽtia victor Geryone extincto tirynthius attigit arua. g ℙ Spolijſq; ſuperbus: atqui boues abduxerat: ſed ſpolium eſt quicquid de hoſtibus tollitur: vt addit equos ⁊ tela quibus ſpoliauerat hoſtem. Item Poſtquam illu ʒ vita victor ſpoliauit Achilles. h ℙ At furijs caci mẽs:

Solis inacceſſam[a] radijs, ſemperq; recenti
Cæde tepebat humus, foribuſq; affixa ſuperbis
Ora virũm triſti pendebant pallida tabo.
Huic[b] monſtro Volcanus erat pater, illius atros
Ore vomens igneis, magna ſe mole ferebat.
Attulit ⁊ nobis[c] aliquando optantibus ætas[d]
Auxilium, aduentumq; dei: nã maxim[e] vltor
Tergemini[f] nece Geryonis, ſpolijſq;[g] ſuperbus
Alcides aderat, Tauroſq; hac victor agebat
Ingenteis, vallemq; Boues, amnemq; tenebãt.
At furijs[h] Caci mens effera, nequid inauſum
Aut intentatum ſceleris ue, doli ue fuiſſet,
Quattuor à ſtabulis præſtanti corpore Tauros
Auertit[i], totidem forma ſuperante iuuencas.
Atq;[k] hos, ne qua forent pedibus veſtigia rectis
Cauda in ſpeluncã tractos, verſiſq;[l] viarum

Pro ingẽti ſcelere furis nomen poſuit: capitale enim crimen apd maiores fuerat ante pœnas quadrupli. i ℙ Auertit: erat proprium abegit: ſed reſpexit ad prædam: quæ auerti dicitur: vt Raptas ad littora vertere prædas. k ℙ Atq; hos: quoties maſculinum ⁊ fœmininum iunguntur hæc diſciplina eſt: vt etiam ſi poſterius eſt fœmininum: maſculino reſpondeamus. l ℙ Verſiſq; viarum Indicijs: ideſt contra naturam incedentibus errorem.

CHRI. ℂ NEQUID INAUSUM: nam quæ maior potuit eſſe audacia ꝙ; audere in Herculẽ: qui omnia monſtra domabat? ℙ Quattuor: indignatio a numero. Item a loco. cu ʒ dicat a ſtabulis: Item a forma cum dicat præſtanti corpore: item a ſpe gregis: nam ⁊ mari ⁊ fœmina ſperabat ex furto armentum: item a modo: qd non viribus ꝯtra heroa: ſed dolis egit.

ℂ INDICIIS:

Indicijs[a], raptos saxo occultabat opaco.
Quaerentem nulla ad speluncam signa ferebāt.
Interea cum iam stabulis saturata moueret
Amphitruoniades armēta, abitúmq; pararet,
Discessu mugire Boues, atq; omne querelis[b]
Impleri nemus, & colles[c] clamore relinqui.
Reddidit[d] una boum vocem, vastóq; sub antro
Mugijt[e], & Caci spem custodita fefellit.
Hic vero Alcidae furijs exarserat atro[f]
Felle dolor: rapit[g] arma manu; nodisq; grauatū
Robur, & aerij cursu petit ardua montis.
Tum primum nostri Cacum videre timentem,
Turbatúmq;[h] oculis, fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncámq; petit: pedibus timor addidit alas.
Vt sese inclusit, ruptísq; immane catenis,
Deiecit saxum ferro, quod & arte paterna[i]
Pendebat; fultósq; emunijt[k] obijce[l] postes.
Ecce furens ais aderat Tirynthius[m]; omnémq;
Accessum lustrans; hūc ora ferebat & illuc
Dentibus infrendens: ter totum feruidus ira
Lustrat Auentini[n] montem; ter saxea tentat
Limina nequicq;, ter fessus[o] valle resedit.

SER. a INDICIIS: ipsa inqt decipiebant indicia: quae indicare psueuerūt. Nā indicium ab indicādo nomen accepit. b Querelis impleri nemus: nō vt multi dicūt: qa consortes pdiderant: sed qa vellebant a pascuis. Insita est enim bobus auiditas edendi: vñ est in bucolicis Ite domū saturi: si qs pudor: ite iuuenci. c Et colles clamore relinqu: cū clamore: vt Atq; ixioni vēto rota cōstitit orbis. i. cū vēto: & hoc est melius: nā multi dicunt relinquunt: colles ēt a clamore: hoc ē tantus recesserant a collibus boues: vt nec echo resultarēt. f. ad colles iā clamore non puenieēte: qđ nō pcedit: qa hoc sensu illđ excludit. d Reddidit vna bouis vocē: si enim tam longe fuerant: vt nulla ratiōe recedentiū bouum mugitus colles derelictos feriret: quemadmodū inclusi bouis clamor est auditus est ab Hercule. e Mugijt: more suo pro mugiuit: vt Audijt & triuiae longe lacus. f Atro felle dolor: quo ita irascimur s; physicos: vt splene ridemus: Persius: Sed sum petulāti splene cachīno. g Rapit arma manu: sagittas: & nō vacat q;: Nā si armorū epexegesis est Nodis grauatū robur: vacat q;: grauatū autem pro graue ponit. Nā graue est p naturā ponderosuz: grauatū qđ oneratr extrinsecus. h Turbatumq; oculis: ea parte turbatus: q̄ pditrix est mentis. Alij oculi legunt: & accipiunt a superiorib' videre turbatū oculi. i Arte paterna: pseuerat in fabula. k Emunijt: sicut mugijt. l Obijce postes: hāc obicē dicim': vt Ecce maris magna claudit nos obijce pontus. Dubitāt. n. multi verū masculinū sit an foemininū. m Tirynthius: a tyryntha in q̄ nutritus est ciuitate: vt sup dixinius. n Auētini montē: vt fontē timaui: Buthroti vrbē. i. auētinū montē. o Ter fessus valle resedit: egens psilij. Sal. Fessus in pāphiliā

se receperat. Nā corpore fatigatū dicim': aīo vo fessum: q̄uis hoc saepe pfundat auctoritas. DON.

DISCESSV mugire boues: nam & bruta quedā familiaritatis affectū habēt. Reddidit vna b. vo. nā & Brut. sua voce affectum exprimūt: vñ & I tertio dixit. Qui volucrum linguas sentis. Custodia: nihil pfuit custodia & astutia. Rapit: & nō coepit: nec passibus: sed cursu magis iniuriā q̄; damnum dolēs. Tum: vidēte: hi tria signa ostendunt. Oculi: q oēs aī motus idicat. Cursus celerior solito: & in speluncam nō in loca apta se contulit. Ruptis: nā & celeritas soluere prohibuit.

CHRI. SPEM custo. nā fefellit ī ea spe quā ipse posuerat in custodia. Furijs. a. Felle: ex ira maxima q̄ puenit excandescentia bilis cui' receptaculū fel ē. Pedibus timor. a. a. q. n. potuisset Herculē ita furētē effugē nisi summus timor ipelleret: Valet ē plus timor q̄; ira: nā ira ipellit ad aius saturādū. Timor ad salutē petēdā: timor igit celeritatē in Caco & idustriā augebāt: ira vo Herculis ad oīa difficilia ipellebat. Postea āt mirifice. Ecce aderat. q. d. vix se icluserat Cacus cū ille venit. Optime āt exp̄mit hoiez ex ira pperantē & oēs idustriā adhibētes. Venit ē furēs ais circuit locū & oculos ad oīa vtit. Infrēdit dentib': tentat si hostiū auellē pōt. Demū oībus reb' exploratis cum nihil succederet: resedit qđ dubitationē & psilij defectum significat: nā vt aius in rōcinando cū ad ambiguū locū puenit: subsistit: donec nodū illum soluat: sic & corpus ab illo quodāmodo sistit. Frendit est frēdere frāgere: vñ infrendes porci dicunt: q adhuc p aetatē fabā vel similia frāgere nō pñt: s; de hoc in Geor. Hinc ex q̄dā similitudine infrēdere dicunt: q vocem dentibus infringētes confusum sonitū emittunt qđ irati furiosiq; sunt.

Stabat[a] acuta Silex præcisis vndiq3 saxis
Speluncæ dorso insurgens altissima visu,
Dirarum[b] nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, vt prona iugo leuũ incũbebat ad amnẽ,
Dexter in aduersum nitens concussit[c], ꝛ imis
Auulsam soluit radicibus inde repente
Impulit, impulsu quo Maxim⁹ isonat Aether
Dissultant Ripæ, refluitq3[d] exterritus Amnis,
At specus, ꝛ Caci detecta apparuit ingens[e]
Regia, ꝛ vmbrosæ penitus[f] patuere Cauernæ.
Non secus, ac siqua[g] penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes, ꝛ regna recludat
Pallida Dijs inuisa[h], superq3 immane Barathrũ
Cernatur, trepident[i] immisso lumine Manes.
Ergò insperata deprensum in luce repente,
Inclusumq3 cauo saxo, atq3 insueta[k] rudentez
Desuper Alcides telis[l] premit, omniaq3 arma
Aduocat, ꝛ ramis, vastisq3 molaribus[m] instat.
Ille autẽ (neq3 enĩ fuga ia3 sup vlla pericli est)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Euomit, inuoluitq3 domum caligine cæca
Prospectũ eripiẽs oculis; glomeratq3 sub antro
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seq3 ipse per ignem[n]
Præcipiti iecit saltu, quà plurimus vndam
Fumus agit, nebulaq3 ingẽs Spec⁹ æstuat atra.
Hic Cacu3 in tenebris incẽdia[o] vana vomentez

SER. a ℂSTABAT acuta silex: pene oẽs hunc si/licẽ dixerunt. na3 ꝛ Varro ꝛ Lucre. ita dicũt: Iuue. Silicẽ qui cõtulit anũ. Tanta tñ est Virgilij auctoritas: vt persuadeat nobis ẽt hanc silicẽ dici. b ℞ Diraꝝ volucrum: modo di/raru3 nõ mali ominis dic: vt sunt bubones: sed quæ huma nis cadaueribꝰ vescebant: dixit. n. Foribisq; affixa superbis: Ora viru3 tristi pẽdebant pallida tabo. c ℞ Concussit: soluit: ĩpulit: satis signatis versus est verbis. d ℞ Refluitq3 exteritus amnis: re3 naturæ vertit in fabulam cu3 ruina rupis in se currere non possit ꝛ recurrere ĩ se faciat: necesse sit impetu3 fluminis. e ℞ Ingens Regia: regia sicut Cacus putabat: sic est ꝛ illud dictum: Illa se iactet in aula Aeolus. f ℞ Penitus patuere: admissus lumen est vsq; ad secreta speluncæ. cauernas aũt speluncæ per tapinosin dixit. g ℞ Siqua vi: terræ hiatus non nisi ex terræmotu fit: qui quoniã aut motu aquæ de inferioribus nascitur: aut crebris tonitribus: aut de concauis ẽris erũpentibus ventis. Ideo ait: siqua vi. qđ aute3 dicit Infernas reseret sedes. Notandũ est etiã de impossibilibus posse fieri cõparationem. h ℞ Dijs inuisa: superis. s. i ℞ Trepidentq; immisso lumine manes: Luca. Et subito feriere die. k ℞ Insueta rudentem: clamantem: ꝛ abusiue dictũ est sicut supra de leonibus: Et sera sub nocte rudentũ. Nam rudere ꝓprie asinorum est. Persius Findor vt arcadiæ pecuaria rudere credas. l ℞ Telis ꝓmit: omne qđ iaci potest telũ vocatur: dictum ἀπὸ τοῦ τηλόθεν: vnde Omniaq; arma aduocat addidit. m ℞ Molaribus: asperrimis saxis; non vnde molæ fiunt: ꝛ sm Homerum dixit, κόρυθες δ' ἀμφ' ἄνον ἀῦ τ' ἐν βαλλόμεναι μυλάκεσσι n ℞ Per ignẽ: p eam rẽ: vñ ille sperabat auxilius. o ℞ Incẽdia. u. quãtũ ad Herculẽ ptẽet.

DON. ℂ STABAT a. s. non solum virtus s3 ẽt prudẽtia Herculis ostendit. ℞ At specus: ĩ hoc loco spelunca significat lõgitudinem ꝛ ulteriores recessus. ℞ Regia: latitudine3. ℞ Cauernæ: coarctatas angustias: fuit spelũca: s3 pro qualitate psonæ dicta ẽ regia. Cauernas autem dixit patuisse. i. non solũ latas ptes: s3 ãgustas. ℞ Regia: qa sibi tyrannidem agitaret.

CHRI. ℂ BARAthru: græcũ est: latie vorago. i. imẽsa ꝛ inexplicabilis profunditas. ℞ Trepident: ob insuetudinẽ: cõparatio aũt ipsa in oĩbus correspõdet. ℞ Rudentes: optime: nã ex timore humanã vocem efferauerat: ꝛ more suo corripuit primã syllaba3: quã alij ꝓducunt. ℞ Oĩa arma aduocat. i. oĩa q ad manus veniunt in suum auxiliu3 trahit ꝛ veluti arma adhibet: nã aduocare in suu3 auxiliũ vocare est hinc aduocatum defensorẽ dicimus. ℞ Super vlla pericli est. i. superest p tmesim. ℞ Inuoluit i. implet fumo se inuoluentem. Noctẽ autem caliginẽ ꝛ fumum ꝛ tenebras pro eadẽ re posuit. ne dum ad idem verbum reuertitur fastidium inferat ꝛ est expolitio. ℞ Non tu. afs: iratus est qđ ita repugnaret: vnde ex accensione iræ in ignem periculo manifesto sese iecit. ℞ Quà plu. u. s. a. cum illum peteret: nec q; videre posse assequebat huiuscemodi cõiectura: vt ibi eẽ putaret: vbi plurimus fumus esset. Nebula pro fumo posuit. Aduocatus

ℂANGIT

Corripit in nodū complexus, & angit[a] inhærens
Elisos oculos, & siccum[b] sanguine guttur.
Panditur extéplo foribus domus atra reuulsis
Abstractǽq; Boues, abiuratǽq;[c] rapinæ
Cælo ostēdunt, pedibúsq; informe[d] cadauer
Protrahitur. nequeunt[e] expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosáq; setis
Pectora semiferi, atq; extinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætiq;[f] minores
Seruauere diem, primúsq;[g] Potitius auctor,
Et domus Herculei custos Pinaria sacri.
Hanc aram luco[h] statuit, quæ maxima[i] semper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.
Quare agite o iuuenes tātarū i munere laudū.
Cingite fronde comas, & pocula porgite[k] dextris.

SER. a ¶ ANGIT inhærens Elisos oculos & sic/cū sanguie guttur: angit guttur bene dicim°. Nam angit oculos non procedit. ergo angit: ad vnam rem pertinet: vt Disce puer virtutē ex me verūq; laborē: Fortunā ex alijs: nā fortuna nō discit: vnde multi eli dens legūt: & integer sensus ē: nam elisos σολοικοφανὴς facit. i. figuram: q̄ masculinus & neutrus: vel accusatiuū cum noiatiuo iungit: vt sit ita angit guttur: & elisos oculos facit. b ¶ Siccū sanguine: per hoc iam exanime cadauer ostē dit. c ¶ Abiuratæq; rapinæ: abiurare est res creditam negare piurio. Plau. in curcul. Qui abiurant si quid creditum est: Sed hoc isti loco nō cōgruit: vn mō abiuratas rapinas: cōtra ius detentas ītelligamus. d ¶ Informe cadauer: magnū: & cadauer est corpus nōdū sepultū: quod careat honore sepulturæ. e ¶ Nequeūt expleri corda tuēdo: nō poterant hoīes vidēdo cadauer sua corda satiare pp odiū ex acceptis iniurijs susceptū. f ¶ Lætiq; minores: noue & satis licenter dixit minores: quū ab ipso Euādro Herculē cōstet esse susceptū: & minores nō dicamus nisi quoties graduū deficit nomē: vtputa filius: nepos: pnepos: abnepos: atnepos: trinepos: vbi isti tres gradus defecerint: merito iā dicim° minores: sic etiā maiores dicimus post pris: aui: proaui: abaui: atauiq; vocabulū. Sed certe est inter nepos et trirauus. g ¶ Primusq; potitius auctor Et domus herculei custos pinaria sacri: Apud maiores raro aduenæ suscipiebantur nisi haberent ius hospitij. Incertū eni erat quo aīo venirent: vnde etiā Hercules primo ab Euādro non est suscept°: postea vero cū se & Iouis filium esse dixisset: & morte Caci virtutem suam probasset: est susceptus: & pro numine est habitus: deniq; ei ara maxima est cōstituta: quod Herculi delphicus Apollo in italia fore prædixerat: quū ergo de suo armento ad sua sacrificia boues dedisset. inuenti sunt duo senes Pinarius: et Potitius quibus qualiter se coli vellet: ostendit. s. vt mane & vespere ei sacrificaret. Perfecto itaq; matutino sacrificio: quum circa solis occasum essent sacra repetenda: Potitius prior aduenit: Pinarius postea extis iam redditis: vnde iratus Hercules statuit: vt Pinariorum familia tantū ministra esset epulātibus potitijs & complentibus sacra: vnde etiās pinarij dicti sunt ἀπὸ τῆς πίνας: idest a fame: nam senem illum Pinarium cōstat alio noīe esse nuncupatum: hinc est quod paulo post Potitij tantum facit cōmemorationem: vt Primusq; potitus ibat. Quod autem dicit domus herculei custos pinaria sacri non ē cōtrarium Nam custos est ministra: vt in decimo At triuiæ custos iandudum in montibus opis alta sedet: idest ministra. h ¶ Luco: templuz eni nondum habuerat Hercules: sed aram tantūmodo: vt diximus supra. i ¶ Maxima: ingens enim est ara Herculis: sicut videm° hodieq;. k ¶ Porgite dextras: præbete inuicem pocula: & est Homeri.

τοῦς μὲν ἄρα χρυσέοισι κυπέλλοις
οἱ δ' ἀχαιῶν δείδεχατ' ἄλλοθεν ἄλλος

¶ EXPLERI corda: Satiari voluptatem quam capiebant ob eius mortem. ¶ Ignes extinctos: ar quo modo tuebantur: si erat extinctus: sed cuiuscūq; sensus est cognoscere ea quorū iudex est: atq; etiam priuationem illorum. Ergo oculis cognoscimus colores et etiam tenebras: auribus voces & silentium. CHRI

¶ Quæ maxi. romani bouem indomitum singulis annis herculi sacrificabant: dixerat pterea hercules quisquis illi sacrificaret diuitem futurum Ara maxima erat prope forum boarium: sed sub diuo. Templum herculis erat prope tybrim: erat autem obseruatio: vt ait Macro. vt in herculis sacris epularentur sedentes: & Corne. Bal. exegeticus ait: obseruatum ne apud aram maximam lectisternium fieret: in eodem loco omnes aperto capite sacrificabant: ne habitum dei imitaretur: qui illic operto capite sedet. Var. ait hūc græcum morem esse. C. Bassus refert aram maximam ante aduentum Aeneæ in italia constituta esse: qui hunc ritum velandi capitis inuenit.

Ara Maxīa

Cõmunémq;[a] vocate Deũ, ꝛ date vina volẽtes.
Dixerat, Herculea[b] bicolor cũ Populus vmbra
Velauitq; comas, foliisq; inexa pependit,
Et sacer[c] impleuit dextram Scyphus ocyus oẽs
In mensam læti libant, Diuósq; precantur.
Deuexo[d] interea propior fit Vesper Olympo.
Iámq; Sacerdotes, primúsq; Potitius ibant
Pellibus[e] in morem cincti, flãmásq; gerebant.
Instaurant epulas, ꝛ Mensæ[f] grata Secundæ
Dona ferũt, cumulántq;[g] oneratis lancib⁹ aras.
Tum Salij[h] ad cantus, incẽsa altaria circùm
Populeis adsunt euincti tempora ramis.
Hic iuuenũ chorus, ille Senũ q carmine laudes[i]
Herculeas, ꝛ facta ferũt; vt prima[k] Nouercæ
Mõstra mãu, geminósq; pmẽs eliserit Angues
Vt bello egregias idem disiecerit vrbes,
Troiámq;[m], œchaliáq;[n], vt duros mille labores,
Rege sub Eurystheo, fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit tu Nubigenas[o] iuicte Bimembres

SER. a ℭCOMMVNEMQ; vocate deũ: aut qa argiuus est Hercules: ꝛ supra dixit Aeneas tã græcos q; troianos de vno sanguis fonte descendere: aut cõmunẽ deũ dixit vtriusq; naturæ mediũ. i. iter mortalitatẽ ꝛ diuinitates: sunt numina aliqua tantũ cælestia: aliqua tãtũ terrestria: aliqua media: quos deos Apuleius medioximos vocat: alij cõem deũ ideo dictũ volũt qa scdm põtificalẽ ritus idẽ est Hercules: q ꝛ Mars. Nã stellas vnã habere dicuntur: ꝛ nouimus Martẽ cõem dici. Cicero: Martẽq; deũ cõmunẽ. Vir. Ipse ꝛ dijs cõibus. Itẽ paulo post Dat sallos Herculi: quos Martis esse dubiũ nõ est: ẽ ꝛ alia ratio Herculẽ deũ cõmunẽ vocari. Nã constat herculẽ hominũ cõmodis tutelæq; seruisse: vnde Lucã. Terras mõstris æquorq; leuantẽ Magnanimum alciden Libycas excluit in oras. b ℙ Herculea populus: Herculi cõsecrata: q cũ ad inferos descẽdẽs fatigaret labore: dicit de hac arbore corona scã caput velasse: vnde foliorũ pars tẽporibus cohærẽs ꝛ capiti albuit sudore: pars vero exterior ppter inferorũ colorẽ nigra pmansit: ꝛ honeste pepẽdit populus: idest corona de populo. c ℙ Et sacer ipleuit dextrã scyphus: legit in libris antiquis Herculẽ ad italiam igens ligneũ poculũ attulisse: quo vtebant in sacris: qd ne carie consumeret pice oblitũ cõseruabat: cuius magnitudinẽ significat dicendo ipleuit: dextrã scyphus. d ℙ Deuexo olympo: iclinato in noctem cælo. e ℙ Pellibus in morẽ cincti: aut in morẽ Herculis: aut certe sacerdotũ. f ℙ Et mensæ grata secũdæ: qa vt diximus vna pomorum: altera fuit carnis apud romanos. g ℙ Cumulantq; oneratis lancibus aras. i. red sunt exta. h ℙ Salij: q tripudiantes aras circumibant salientes. i ℙ Laudes Herculeas ꝛ facta: senes tantũ voce laudes Herculis exequebant: iuuenes ꝛ gestu corporis ei⁹ facta monstrabant. k ℙ Prima monstra: bene prima: nam ꝛ omnia alia Iunonis insidijs pertulit. Fabula autem hoc habet Hercules natus est cum Iphiclo Amphitryonis filio: sed quum Iuno duos serpentes immisisset Herculi: Iphiclus de cunis terrore lapsus suo vagitu excitauit parentes: qui quum surrexissent viderunt Herculem angentem manibus angues immissos ei nouercalib⁹ odijs. l ℙ Elliserit: præfocauerit. m ℙ Troiamq;: vt supra diximus troiam Hercules euertit propter negatos sibi a Laomedonte equos diuino semine pcreatos: ꝛ Hesionæ nuptias: quam a ceto liberauerat. Sane Critici frustra culpant Virgilius quod præsentibus troianis troiæ introduxerit excidium: non respicientes quod hoc fecit ratio hymnorum: quibus aliquid subtrahere sacrilegium est. n ℙ Oechaliamq;: Eurytus rex œchaliæ Iolem filiã denegauit Herculi ante promissam. Ideo qd enim fuerat filius dehortatus dicens ab Hercule ꝛ Megæram vxorem ꝛ ex ea filios interemptos: quod factum fuerat Iunonis instinctu: vnde iratus Hercules propter nuptias sibi denegatas euersa ciuitate interemit Eurytum: ꝛ Iolem sustulit. o ℙ Nubigenas: de Ixione ꝛ nube procreatos centauros: vt diximus supra.

DON. ℭCOMMVNEM: vt per coniunctionem fœderum se troianis commixtum ostendat: vel quia Troianis ꝛ Arcadibus idẽ erat genus. ℙ Secũda: prospera.

CHRI. ℭSCYPHVS: Herculis est poculum. Fingebant enĩ illum sculptores cum poculo: ꝛ nõnunq; ebriũ non solum qp his heros bibax perhiberetur: sed qp fabula antiqua ipsum poculo tanq; nauigio maria transisse referat: sed putat Macro. illũ nauigio: cui scypho nomẽ esse nauigasse. Sunt qui dicant illum in italiam poculum hoc ligneum vexisse: ac pro monumento reliquisse. Italia aũt ad defendendam vetustatem pice obduxisse.

ℭHYLÆVMQ;

Hylæúmq3[a], Pholúq3 manu: tu Cressia[b] mactas
Prodigia, & vastu3 Nemeæ[c] sub rupe Leonem.
Te Stygij[d] tremuere lacus, te Ianitor Orci,
Ossa super[e] recubans antro semesa[f] cruento.
Nec te[g] vllæ facies, non teruit ipse Typhoeus[h]
Arduus arma tenens: nó te rationis[i] egentem
Lernæus[k] turba capitum circũstetit Anguis.
Salue vera Iouis[l] proles, decus addite Diuis,
Et nos, & tua dexter[m] adi pede[n] sacra secundo.

SER a ℂHYLÆVMq; pholumq;: Hyleu3 Theseus interemit: Pholus vo Hercules suscepit hospitio eo tpe quo ad expugnandos centauros pfectus est. Luc. Hospes & alcidæ magni phole: vnde apparet p poetica licentiã nola esse pro nominibus posita. b ℙ Cressia mactas Prodigia: bene ad leone3 quẽ3 interemit refertur: nã cretensem tauru3 non ĩteremit: s3 incolumen ad Eurystheu3 perduxit. Vno tñ verbo vtrũq; sæpe concluditur: vt Disce puer virtutẽ ex me verũq; laborem: Fortunã ex alijs. c ℙ Nemeæ sub rupe: nemea silua est vicina thebis: in qua Hercules ĩteremit leonẽ. Nemeæ aũt anapæstus est. nã & ne & me breues sunt. æ autem longa diphthongo: interemit & alteꝝ leonem apud Cleonas vrbem: cuius pellẽ gestabat in tutamen: vnde Luca. Ille cleonæi proiecit terga leonis. d ℙ Stygij tremuere lacus: inferni: quo tpe descendit ad rapiendum Cerberu3. e ℙ Ossa super recubans: aut ad terrorem dictum est: aut certe illud est qd etiã supradiximus cerbeꝝ esse terra3: quæ corpora sepulta cósumit. Nam inde cerberus dictus est: quasi κρεοβόρος: Alij pueriliter volunt a cerbero Amphiarai ossa consumi: q hiatu terræ sm Statiũ viuus descẽdit ad inferos. f ℙ Semesa cruento: semẽsum nó dicimus: nec ẽsu3: nam esum facit & comesum. g ℙ Nec te vllæ facies. i. species more suo. h ℙ Ipse tiphoeus: & hoc poetice. Nam si interemit centauros: quẽadmodu3 etiã gigantũ interfuit plio: qui ante innumeros annos fuisse dicuntur. i ℙ Nó te rationis egẽtẽ: liptotes figura: nã minus dixit: & plus intelligimus. hoc enĩ dicit prudentissimũ non te circũuenit: & est talis figura q̃lis Munera nec sperno. k ℙ Lernæus anguis. i. hydra: Præter hæc quæ hoc loco Herculẽ fecisse commemorauit alia facta Herculis hæc sunt Supatus ẽ aper in erymantho post cerbeꝝ: itẽ stymphalides aues q alũnæ martis fuisse dicunt q hoc periculũ regionibus irrogabãt: qꝛ cũ essent plurimæ volantes: tantũ pluma3 stercorumq; de se emittebant: vt hoĩes & aĩalia necarẽt: agros & semina oĩa coopirent: inde ab Augea eliensiu3 rege rogatus ouilia: qꝛ stercore aĩaliu3 ɔgesto tã suis q; vicinis regionibus pestilentiã creauerant: ĩmisso Alpheo flumĩe purgauit: & regionibus salubritate reddita ipm regem negata sibi mercede interemit: inde equos Diomedis: q humanis carnibus vescebant abduxit: inde ad Hippolytæ cingulũ petendũ prexit: eamq; ablato cingulo superauit. Ad Geryonem aũt sicut ias supra dictu3 est: Naui ænea nauigauit: tergo leonis velificans: ibiq; pmũ cautẽ mathone filiũ interemit: deinde eurytiona pastores Martis filium: nouissime Geryonẽ cuius abduxit armẽta: itẽ ad Hesperidas perrexit: & Antæũ filius terræ victũ luctatione necauit: Inde sagypto Busiridẽ q aduenietes hostes ĩmolare cõsueuerat: post Prometheu3 Iouis imperio in Caucaso monte religatũ occisa sagittis aqla liberauit: Acheloũ ẽt fluuij deũ: q se pp Deianirã œnei filia3 certando cũ Hercule in varias formas cómutabat: mutatũ in Tauꝝ amisso ab illo cornu victoria cedere cõpulit: post Lycũ regem: q apud inferos se pstituto eius vxorẽ tentauerat reuersus pemit: pp cuius necem Iuno ei insaniã misit: vt vxorẽ necaret: & filios: q post recepta sanitate cũ expiationẽ parricidij ab Apolline petijsset. nec ab eo responsa meruisset: ira cõcitus cortinas ipsam & Tripodem Apollinis sustulit: ob quod iratus Iuppiter cũ Omphalæ seruire præcepit: cuius finis humanitatis talis fuit: cu3 Deianiram coniugem per fluuium in quo Nessus centaurus transuehebat: etiam Hercules trãsuehere vellet: ausus est nessus occulte Deianiram de stupro interpellare: quod Hercules cum cognouisset: Nessum peremit: sed Nessus moriens Deianiram monuit vt sanguinem suum exceptum seruaret: & si quãdo aduertisset Herculem altera delectari: sanguine ipso vestem illitam marito daret per quam vindicari posset. Sed Deianira cum audisset maritum: Iolem Euryti filiam amare: vestẽ Nessi tincta3 sanguine Lycæ seruo dedit ad eum perferendam qui cum Herculi in œta occurrisset: manibus vxoris datam tradidit quam cum ille Ioui sacrificaturus induisset: ĩto corporis ardore correptus est: vt Pyram construi iuberet: Donatiq; Philoctetæ sagittis peteret ab eo vt cremaretur: ne inueniretur: quo facto inter deos relatus est. l ℙ Vera Iouis proles: nullus enim humano sanguine procreatus tanta perficeret. m ℙ Dexter adi. i. propitius. n ℙ Pede secũdo. i. prospero omine.

DON. ℂNIHIL memoratu dignum excerpi potest ex Donato.

Talia carminibus celebrant. super[a] omnia Caci
Speluncam adijciunt, spirantémq; ignib⁹ ipsū·
Cōsonat omne nem⁹ strepitu, colléſq; resultāt.
Exin se cuncti diuinis rebus ad vrbem
Perfectis referunt·ibat Rex obsitus[b] æuo
Et comitem Aeneam iuxta, natúmq; tenebat
Ingrediens, varióq; viam sermone leuabat.
Miratur, faciléſq;[c] oculos fert omnia circùm
Aeneas, capitúrq;[d] locis, & singula lætus
Exquirit, auditq; virûm monumenta priorū.
Tum Rex Euandrus Romanæ[e] cōditor arcis,
Hæc nemōa[f] idigenæ fauni, nymphǽq; tenebāt
Génſq; virûm truncis[g], & duro robore nata·
Quîs neq; mos, neq; cult⁹ erat, nec iūgē tauros
Aut cōponere[h] opes norant, aut parcere[i] parto.
Sed rami[k], atq; asper victu venatus alebat.
Primus[l] ab æthereo venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus[m] indocile, ac dispersum mōtibus altis
Composuit, legéſq;[n] dedit, Latiúmq;[o] vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

SER. a ¶ SVPER omnia caci.i. hoc factum laudant vltra oīa: & sic est dictum: vt est Et te sup oīa dona Vnum oro: & bene quātū ad ipsos ptinet rem maiorem seruauere post oīa. b ¶ Obsitus æuo: ætate inuolutus: vt Teren. Annis pānisq; obsit⁹. c ¶ Facileſq; oculos fert oīa circū: physici dicunt ex vino mobiliores oclos fieri. Plau. Faciles oclos hēt. i. mobiles vino. d ¶ Capiturq; locis: delectat. e ¶ Romanæ cōditor arcis: cōditor palantei vbi nunc palatium est: qd nō re vera arx: sed tenet rep olū principatum. f ¶ Hæc nemora idigenæ fauni: inde geniti: & sciendū sm Hesiodi Theogoniā primos deos genitos: inde hemitheos: post heroas: inde hoīes innocentes: vltimo sceleratos: quē hic nunc ordinem seruat. g ¶ Truncis & duro robore nata: hoc figmentū ortū ex antiqua hoīum habitatione: q ante factas domos: aut in cauis arboribus: aut speluncis manebant: q cū exinde egrederent: vt suā educerent sobolē: dicti sunt inde pcreari. Neq; cultus erat. i. nullā sui curā habebant. h ¶ Cōponere opes. i. reseruare ordiare. i ¶ Parcere parto: de die in quit viuebant: nec inuēta seruabāt. k ¶ Rami atq; asper victu venatus alebat: cognato quod. i. modo victu alebant: aut venatu montiū: aut arbop ramis. l ¶ Primus ab æthereo venit saturnus olympo: hoc dicit sm poeticū morem. Nam Saturnus rex fuit Cretæ: quē Iupiter filius eius bello pepulit. hic fugiens ab Iano susceptus est: qui regnabat in Italia: quē cum docuisset vsum vineap & falcis: in partem est admissus imperij: & sibi oppidum fecit: postea suū repetiuit imperiū. m ¶ Is genus indocile: pro indoctum. Nam indocile est quod penitus non potest discere: indoctum qd nondum didicit. hos autem dicit esse cōpositos: vnde apparet quia indocile dixit pro indoctum. hoc est aūt qd dicit Cicero in primo rhetoricorum: Feros adhuc hoīes magni cuiusdam viri oratione compositos. n ¶ Legeſq; dedit: Atqui dixit Haud vinclis nec legibus æquam: sed intelligimus Saturnū dedisse leges: quibus adeo obtemperauerunt cū iā antea per naturas sine legibus viuerent. o ¶ Latiumq; vocari maluit: bñ maluit. Nam & Saturnia dicta ē: vt Et nomē posuit saturnia tellus: & Virgilius latium vult dici: qd illic Saturnus. latuit. Varro autē latiū dici putat qd latet Italia iter pcipitia alpium & appennini.

CHRI. ¶ CAPITVr locis: veluti psagio quodam mentis qp illic futurū esset caput īperij. ¶ Cōditor romanæ arcis: sic. n. nōnulli putarūt: sed varias de cōdita roma opiniones alio in loco diximus. ¶ Indigenæ: in eo loco nati: & quorū origo non sit aliunde: quos græci αὐτόχθονας vocant. ¶ Truncis: quasi qd a principio orbis inde originem traxerint: nā q ex antiqs philosophis mundū habuisse principiū volunt: referunt terrā ipsā post elementop diuisionem cenosā extitisse: eamq; a Sole paulatī densatā & suo calore fermentatā in plurimis locis tanq; vlcera qdam tenui folliculo operta produxisse: vt etiā nunc in ægypti paludibus videmus accidere: Cū ergo in humidis calore adhibito generatio fiat: & noctu quidē circūfluus aer humorem præstet: q inde sole consolidetā tandē putredines ille tepore ad partū productæ sunt: vnde effractis folliculis variap formap aīalia exierunt: interea & homines quā opinionem Eurypides Anaxagoræ discipulus in ea quā melanippē fabula scribit refert: Hi igitur a principio vagi inculti sine moribus aut legibus per syluas viuebant donec aliquis qui sapientia ac eloquentia pditus fuit paulatim a feritate ad humanitatem reducens in vnum eos coegit atq; illis & mœnia & leges posuit.

¶ SIC PLACIDA

Aureáq; (vt perhibent) illo sub rege fuere
Sæcula, sic placida[a] populos in pace regebat.
Deterior donec paulatim, ac decolor[b] ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.
Tum manus[c] Ausonia, & gētes venere Sicanæ
Sæpius, & nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, aspérq; immani[d] corpore Thybris,
A quo post Itali fluuium cognomine Thybrim
Diximus, amisit verum vetus Albula[e] nomē.
Me pulsuz[f] patria, Pelagíq;[g] extrema sequētē

SER. a ¶ SIC PLAcida populos in pace regebat: vt merito aurea sæcula crederentur. b ¶ Decolor ætas: vitiosa: In ol enim vitioso corpe inest pessimus color. & alludit ad naturā metalli quā cernimus discolorē. nec immerito: supra enim dixerat aurea sæcula: ideo nunc dixit Decolor ætas. c ¶ Tus man⁹ ausonia: oēs terræ habitatores aut indigenæ: aut aduenæ: aut cōuenæ: idigenæ sūt Ide geniti quos vocant aborigines latini: græci αὐτόχθονες: vt δ Faunis dixit: aduenæ de vno loco venientes: vt Saturnus: conuenæ de diuersis: vt ausones & sicani: Sicani autem sm nonnullos populi sunt hispaniæ a sicori fluulo dicti. Lucan⁹: Hesperios Inter sicoris non vltimus amnis. hi duce Siculo venerunt ad italiam: & eam tenuerunt exclusis aboriginibus: mox illi pulsi ab illis: quos ante pepulerant: insulam vicinaz italiæ occupauerunt: & eam sicanlam a gētis nomine: Siciliam vo a ducis nole dixerunt: q̄q; Thucydides de sicilia Italū dixit venisse: & ab eo italiam esse appellatam. d ¶ Immani corpore thybris: hic tuscorum rex fuit: qui iuxta hunc fluuium pugnans cecidit: & ei nomen imposuit. alij volunt istum: ipsum regem latrocinatum esse circa huius fluminis ripas: & transeuntibus crebras iniurias intulisse: vnde thybris quasi ὕβρις dictus est ἀπὸ τῆς ὕβρεως i. est ab iniuria. nāz amabant maiores vbi aspiratio erat s. ponere. vt ἑπτά septem: vel f. vt ἑλένη selena. Alij vt supradiximus volunt eos qui de sicilia venerunt thybrim dixisse ad similitudinem fossæ syracusanæ: quaz fecerunt per Iniuriam afri & athenienses iuxta ciuitatis murum. Nam quod Liuius dicit ab Albano rege tyberlo. Thybrlm dictum non procedit: ideo quia ēt ante albam thybris dictus inuenit. e ¶ Albula nomen: antiquum hoc nomen a colore habuit. f ¶ Me pulsuz patria: aut vt dixim⁹ supra propter paricidium: aut certe oraculorum necessitate compulsuz. g ¶ Pelagiq; extrema: per extrema pelagi actuz: aut vt dicit Donatus per pelagus extrema pelagi sequentem: aut pelagi aduerbium est.

DON. ¶ ME PVLSVM: non sua culpa patria caruisse: sed fatorum demonstrat: quæ vt ipse dicit sunt Insuperabilia.

CHRI. ¶ AVREAq; vt perhi. Regnabant teste Higinio: qui protarchum trallianum secutus est in hac regione Ianus atq; Cameses tanta cōcordia: vt regio camesene: oppidum ianiculum diceretur: verum cum iam ad solum ianum regnum peruenisset: ipse Saturnum creta ioue pulsus naui delatum hospitio accepit: atq; ab illo agriculturā edoctus eum regni socium fecit: & cū prim⁹ æra signasset in altera parte saturni effigiez in altera nauiz: q ad uectus fuerat Imprimendas curauit. Cum aūt Iter hæc Saturnus nusq; appareret: Ianus omnem terrā suæ dictionis parentem appellauit: & saturnalia illi instituit. Saturnia oppidum paruum fuit sub capitolio conditum aboriginibus In memoriam Saturni. In eo erat saturnia porta q̄ deinde pandana est nominata. Saturni⁹ mōs sequentibus temporibus dictus est tarpeius: Sunt qui dicant saturniam terram a fertilitate dictam: quia saturanus sit deus fertilitatis. Inde agros fertiles saturāios dixerūt. ¶ Ausonia: ausones eam partem italiæ habitauerunt: quæ est prope Rheginos ad meridiem in dorso apennini: sic dicti ab Ausone antiquissimo rege ex Arcadia huc profecto: q postea sparsi per italiam aborigenes sunt nominati. ¶ Sicāi: vide Ser. post sicanos in eadē insula: vt refert Diony. venerunt siculi: qui italiæ populi cum pelasgis: & aboriginibus pares esse non possent: italiam omnem inferiorem in notum peregrantes In proximaz insulam obseruato æstu transfretarūt. Occuparant autem prius sicani hispanuz genus qui Ligures fugerant: & sicaniam a se insulaz nominarunt: quæ antea a figura triangulari Trinacria dicebatur. Isti igitur a se siciliam nominarunt quod fuit: vt placet Hellanico lesbico tribus ætatibus ante res troianas. ?Is. n. dicit: eorum regem nominatum Siculum: a quo & ipsi & insula nomen acceperunt. Philistus autem syracusanus scribit tempus trāsmissionis annis octoginta ante troianū bellum fuisse: eamq; gentem: neq; siculorum: neq; ausoniorum: neq; hellenum: sed lygurum fuisse: ducente eos Siculo: quem Itali filium dicunt fuisse & ab eo dictos esse siculos. Antiochus syracusanus siculos hos exactos fuisse ab œnotriis & vmbris. Thucydides scri. Siculos pulsos ab Opicis multis annis post troicum bellum.

Saturni⁹

Ausones

Sicul⁹

Fortuna [a] Omnipotens, & ineluctabile Fatum[f]
His posuere locis, matrisq; egēre [b] tremenda
Carmētis[c] nymphæ mōita, & de[9] auctor[d] Apollo
Vix ea dcā dehinc ꝓgressus monstrat[e] & Aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam.
Quā mēorāt Nymphæ priscū Carmētis honorē
Vatis[f] Fatidicæ, cecinit quæ [g] prima futuros
Aeneadas magnos, & nobile Palanteum.
Hinc lucuȝ ingenteȝ, quē Romul[9] acer Asylū[h]
Rettulit, & gelida [i] monstrat sub rupe Lupercal
Parrhasio [k] dictum [l] Panos [m] de more Lycæi.
Necnon & sacri [n] monstrat nemus Argileti.

SER. a ❡FORTVNA omnipotens & ineluctabile fatum: sm stoicos locutus est: qui nasci & mori: fatis dant media oīa fortunæ: nā vitæ humanæ incerta sunt oīa. vnde & miscuit: vt quasi plenum ostenderet dogma. Nam nihil tam contrariū ē fato q̄; casus: sed sm stoicos dixit. b ❡ Egēre: coegere: vt quasi ostdat se suitū. c ❡ Carmentis nymphæ monita: mr̄is ei[9]: nymphæ aūt maritæ dixit. nam græce sponsa νυμφη dicit. hæc aūt nō vere nympha fuit: sed vaticinatrix. d ❡ Auctor. s. oraculorum. e ❡ Monstrat & arā: quā matri fecit extinctæ. est autē iuxta portam: quæ primo a Carmente carmētalis dicta ē: post scelerata a Fabijs. cccvj. viris: qui p ipsas in bellum profecti non sunt reuersi. f ❡ Vatis fatidicæ: bene addidit fatidicæ: nā vateȝ & poetā possumus intelligere. Luc. Nec si te pectore vates Accipiā: Vnde solū plenuȝ non erat: ergo tale est: vt est illud ī Sal. In tugurio mulieris ancillæ: non qa mulieris statim & ancillæ: si autem ancilla: statim & mulier est. g ❡ Quæ prima: qa postea etiā Sibylla dixit nobile palanteū futurum. s. sicut & æneades. h ❡ Asylum rettulit: postq̄; Hercules migrauit e terris: nepotes eius timētes insidias eorum quos auus afflixerat: athenis sibi primi asylū: hoc est templuȝ misericordiæ collocarunt: vñ nullus posset abduci: quod ēt Stat. dicit Herculeos fama est fundasse nepotes. Iō ergo ait: quod Romulus acer asyluȝ rettulit: hoc est fecit ad imitationē atheniensium asyli: quod ideo Romulus fecit: vt haberet aduenas plures: cū quibus conderet romaȝ. Iuue. Et tñ vt longe repetas longeq; reuoluas Nomen: ab infami gentē deducis asylo. i ❡ Gelida mōstrat sub rupe lupercal: sub monte palatino est quædā spelūca in qua de capro luebatur. i. sacrificabatur. vñ & lupercal dictum nonnulli putant. Alij vo dicūt quod illic lupa Remum & Romulū nutrierit. Alij quod est verisimilius lucū hunc esse sacratus Pani deo arcadiæ: cui ēt mons lycæus in arcadia est consecratus: & dictus est quod λυκους. i. lupos non sinat in oues sæuire. ergo iō & Euāder deo gentis suæ sacrauit locum: & nōiauit lupercal ꝙ p̄sidio ipsius numinis lupi a pecudibus arcerentur. k ❡ Parrhasio dctm panos de more lycæi: ordo est monstrat lupercal Panos lycæi dictum de more parrhasio. i. ostendit lupercal Panos lycæi dicatuȝ ex more arcadico. Nam parrhasia arcadia est. l ❡ Dictum: dicatum consecratus. m ❡ Panos lycæi: hui[9] panos genitiu[9] est græcus: & panos lycæi sic dictum ē: vt Ioui olympi: Apollinis delphorum. n ❡ Sacri mōstrat nemus argileti: sacri execrabilis. sane argiletum multi volunt quasi argilletuȝ a pingui terra: Alij a fabula. Nā cū Euāder argū quēdā suscepit hospitio: qui cū de eius cogitaret interitu: vt ipse regnaret: Euandro hæc nō sentiēte socij intellexerūt: & argū necarūt: cui Euāder & sepulchꝝ fec: & locū sacrauit: nō qꝺ ille merebat sȝ hospitalitatꝭ cā: bñ āt Euāder ī hac re īmoratur: & docet cā̄s: ne apꝺ hospitē ī suspitōeȝ veniat. ḡ argiletū ab argo illic sacrato & sepulto.

DON. ❡MATER: nā & mr̄: & dea q̄ cōtra pietatis meritū mouere filiū nō posset. ❡ Cecinit q̄ prima: Magnū argūm ꝙ dea fuerit: & fatidica: Cū p̄ma cecinerit æneadas futuros magnos: pallāteū futurum nobile. ❡ Lucū: q postea a Romulo asyli nomen accepit. ❡ Lupercal: vnde luperci & lupercalia dicuntur.

CHRI. ❡FORTVna oi. Vr̄ ponere fortunā p fato ī hoc loco: ppeaq; oīpotētē appellat. Quō aūt a p̄his fatū a fortuna: & a casu diuidat: alio loco puto dixisse. Euādrū aūt ex pallātio vrbe (Euāder) arcadiæ ī italiā venisse sexagīta ānos añ res troianas: ait Diony. Creditūq; eē Mercurij filiū & nymphæ cuiusdā arcadiæ īcolæ: quam græci themō eē dn̄t: fatidicāq; demōstrāt. Romani carmētē dixerūt: qa vetura carmine p̄diceret. Quo aūt duxit venerūt qm̄ dissidēte pplo ps īferior vltro excessit: Recept[9] ē liberaliter a Fauno rege aborigenū pnepotē martis atq; ab eo data ē portio agri quā voluerūt arcades q pauci erāt. Elegerūt p̄mōstrāte Carmēta (Carmēta) collē tyberi vicinū paruūq; ī eo oppidū ꝯdiderūt: appellarūt pallātiū a metropoli eorū regiōis: q̄;uis Polybi[9] dicat dctm̄ a pallāte adolescēte ibi mortuo: sȝ nullū vestigiū extat: qꝺ Euāder aliqs cerimonias illi īstituerit: cū arā Carmētæ sb̄ Capitolio erexerit iuxta portā carmētalē. Instituerūt āt tēplū Pani lycæo arcadū deo vetustissimo ī loco quē romāi lupercal: nos lycæū dicim[9]. Erat āt illis tpib[9] ātiū

magnum

magnū sub colle arboribus tectū: & fontes sub petris profundi: & adherēs rupibus dēsa sylua. ibi atra apud quā ēt nūc romani sacra faciūt mēse februario cū zona pellis caprinæ discurrentes pgnātium fœminarū dexteras ad facilem partū verberāt. Hinc nonnulli putāt dctm lupercal eo q luāt per caprū. In vertice collis victoriæ tēplū erat hæc & lōge plura I Diony. Sunt & alia de Euādro: quæ apud Seruiū & conciuem nrm Bocatiū florentinū inuenias.

Testatúrq3 [a] locum, & letu3 docet hospitis Argi·
Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit
Aurea [b] nunc, olim siluestribus horrida dumis.
Iam tum relligio [c] pauidos terrebat agrestes
Dira [d] loci iam tū Siluam, saxúmq3 tremebāt.
Hoc nemus [e], hūc inquit frondoso vertice collē
Quis Deus incertū est, hītat De[o]. Arcādes ip3 [f]
Credunt se vidisse Iouem, cum sæpe nigrantem
Aegida [g] concuteret, dextra [h], Nimbósq3 cieret.
Hæc duo præterea disiectis [i] Oppida muris
Relliqas, veterúmq3 vides monumēta [k] Viro℞.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus cōdidit Vrbē
Ianiculúmq3 illi huic fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
Pauperis Euandri, passímq3 [l] armenta videbant
Romanóq3 [m] Foro, & lautis [n] mugire Carinis.
Vt ventum ad sedes hæc inquit limina victo: [o]
Alcides subijt, hæc illum regia cepit.

SER. a TESTATur locus: iurat nō sua culpa iu ra hospitii eē violata. b AUrea nūc: nūc ad vtrūq; ptinet: & ad aureā: & ad tarpeiā sedem: nā tarpeia sedes dcā ē a Tarpeia v̄gine: quū enī Romulus cōtra sabinos bella tractaret: & Tarpeio cuidā dedisset ar cē tuēdam: filia ei° Tarpeia aquā pfecta I hostes scidit: quā quū cohortarētur ad proditionē: illa p pmio poposcit ornatū manuū sini strarū: idest armillas. fcā itaq; arcis pditiōe hostes ingeniosa morte pmissa soluerūt. Nā scuta. i. sinistrarū manuū ornatū sup illā iacientes eā luce priuauerūt: q illic & sepulta tarpeiæ sedi nomen iposuit. d Dira: magna: vt An sua cuiq; deus fit dira cupido. c Relligio. i. metus ab eo qd mētem religet dcā relligio. e Hoc nemus: bñ vbiq; nemus dixit: nā tūc ædificia nō erāt. f Ipsum credunt se vidisse Iouē: I il. s. nemore: sane ad illd allu dit qd pmi dñr Ioui tēpla fecisse: nec. n. lōge sunt a mōte olympico: vñ eos dixit Iouē vidisse: & qd ipsi sunt προσέληνοι. i. añ lunam creati: vt Stat. Arcades astris lunaq; priores. licet dicat Sal. primo cretenses inuenisse religionē: vñ apud eos natus fingit Iuppiter. g Aegida cōcuteret: hic distinguēdū est: nā aegida. i. pellē amalthææ capræ a q nutritus est in sinistra Iuppiter tenet. h Dextra nimbosq; cieret: & de dextra fulmina cōmoueret. nā modo nibos p fulminibus posuit: quæ d dextra iacit. Aegidis āt cocussio cōmouet pluuias. i Disiectis oppida muris: vnū Ianiculū: aliud Saturni: iā tūc vetusta. k Monumēta viro℞: h sermōe osdit ēt Saturnū virū fuisse. l Passimq; armēta videbāt: q p° mortē Caci nullo tiore passi℞ vagabanf. m Romanoq; foro: romanū forū est vbi nūc rostra sunt. n Lautis mugire carinis: carinæ fūt ædificia fcā in carinarū modū: q erāt intra tēplu℞ telluris: lautas dixit aut pp elegantiam ædificio℞: aut pp Augustū: q natus est cunis veteribus: & nutritus est I lautis carinis. o Victor alcides subijt: εὐσυμβόλως: idest bonū Aeneæ omen osditur.

DON. ARGI: qui ex hospite fcūs est inimic°: vñ non erat pudēdū si hospitem talē interemisset q hospitalis religionis oblitus fuisset. Ducit: osidendo: non aūt ambulando: nā senex ardua nō ascēdisset vesperti no tpe. Ad tecta: vt iā appropinquasse osidat: nō aūt tecta ne ingredi viderenf. Regia: Quecunq; domus mō a rege habitetur regia iure dicitur.

CHRI DOCET Lætum: idest docet & qui lætum intulerunt: & quare intulerunt: vt culpam a se amoueat. Nunc: is capitolia: & tarpeia: & aurea: nam euandri temporibus nec aurea erant: nec illa nomina habebant: nam mons iste primo Saturnus est appellatus: de inde tarpeius a tarpeia virgine sabinorum scutis necata: de qua Proper. Tarpeiæ manes & tarpeiæ turpe sepulchrum Fabor & antiqui limina capra iouis: postremo cum Tarqn° prisc° fundamēta ad ædē iouis faciēdā cauaret ab Iueto hūano capite capitoliū dixit. Quod sequētib° tpib° ita ornatū excultūq; fuit: vt pmū Iter septē orbis spectacla poneref. Terrebat: nā prim° I orbe deos fecit timor. Paupis euādri: vt vt osidat quāta deīde in cremēta fuerit vrbis romæ: vl p trāsitū antiqrū frugalitatē laudat. Possi℞. a. nā I iis psco rū diuitie erāt. Rōanoq;. f. p° palatiū erat I via sacra ad radices capitolij. Carinis: cariæ viā sacrā ptīgebāt: vicula diui Petri sillis fī. Hæc. r. q. d. qnis pua: & huil° osidit magnos viros nō fortuiæ popas: sz aī vtutes admirari.

Aude[a] hospes ꝯtēnere opes, ⁊ te quoq; dignū[b]
Finge Deo, rebúsq; veni non asper egenis.
Dixit, ⁊ angusti[c] supter fastigia tecti
Ingentem Aeneam duxit, stratísq; locauit
Effultum folijs, ⁊ pelle[d] Libystidis Vrsæ.
Nox ruit, ⁊ fuscis tellurem amplectitur alis.
At Ven⁹ haud animo nequiq̄; exterrita[e] mater,
Laurentúmq; minis, ⁊ duro mota tumultu
Volcanū alloqtur, thalamóq; hæc ꝯiugis aureo
Incipit, ⁊ dictis[f] diuinum aspirat amorem.
Dum bello argolici vastabant pergama Reges
Debita[g], casurásq; inimicis ignibus arces,
Non vllum auxiliū miseris[h], non arma rogaui
Artis, opísq; tuæ: nec te Carissime coniux,
Incassum ue tuos volui exercere labores.
Quamuis ⁊ Priami[i] deberem plurima natis,

SER. a ¶ AVDE hospes ꝯtēnere opes: bene aude q̄si rem arduā ⁊ difficile;. b ¶ Dignū finge deo: compone te in similitudine; numinis. c ¶ Angusti supter fastigia tecti duxit: ex cōtrarietate q̄situs ornatus. ait enī angusti tecti supter fastigia ingētē; Aeneā duxit. d ¶ Pelle libystidis vrsæ: spēs pro genere: n. cuiusli bet feræ possumus accipere. e ¶ Exterrita mater: id terita quia mater. f ¶ Dictis diui nu; inspirat amorē: petitura ꝓ filio de adulterio ꝓcreato orōne; sua; ingenti arte composuit: qđ etia; Vulcanus ipse testatur dicens: Quid cās petis ex alto? Nō.n. aperta est eius petitio: s; lōgo proœmio ꝯuersa; amore mariti circūuenit mēte;. ergo q̄stione; hāc quæ nascit̃ ex petitiōe Veneris ipudica soluim⁹ his modis. Primo qđ Vulcanū amore circūuenit: deīde qđ est nacta occasionē eius ṫpis: quo Marti arma faciebat: que; fuisse sciebat adulteꝝ: ꝑ qđ datur ītelligi Vulcanū oēm suspitionē ⁊ irā: quā habuit circa Venerē depo suisse: adeo vt arma ēt ipse fabricaret adultero ꝑterea Vulcanū vxoriū fuisse testat̃: ⁊ ipse Vir. dicēs Tūc pater æterno fat̃ deuict⁹ amore: ⁊ Sta. vbi Martē Venus alloqtur: vt At nō eadē Vulcania nobis Obseqa ⁊ læsi serui tm̄ ira mariti. Nā qđ dicit Donatus potuisse fieri: vt cū Anchisa ꝯcūberet Venus anteq̄; Vulcano nuberet: nō ꝓcedit. ꝯstat.n. a principio Venerē vxorē fuisse Vulcani. g ¶ Debita: fataliter ad exitū destinata. h ¶ Miseris: atq honestū est miseris sbuenire: s; hoc dicit cur te fatigarē pro holbus fati necessitate perituris? i ¶ Priami debere; plurima natis: scimus ꝙ Paridi tantu; debuit: s; hoc idē hēt ad aliaꝝ cōmemoratione personaꝝ: ne ex turpi causa Paridi debuisse videatur.

DON. ¶ AVDE hos. multū tribuit æneæ: cū Herculi cōpararet. ¶ Rebusq; veni nō asper egenis. i. ne aspere veni rebus egenis. Su; enim pauper cui ⁊ si copia desit: aliquāte tm̄ substantiæ sunt: s; nō sum egenus. Ille.n. in miseria est: ⁊ egestate. Ergo nō bis repetendū. ¶ Libystidis vrsæ: vt ex ꝑcio bestiæ aliqd gratiæ illi strato adderet. Volcanū alloqtur: tantū bōis spei: qu. ītu; vxor de viro ꝯcipere debet: ⁊ tātum desꝑationis quātu; odiū inter victricus ⁊ priuignū esse ꝯsueuit. Ergo illū fraude adoritur. ¶ Thalamo: vt īter secreta lectuli extorqueret qđ ille nollet. ¶ Diuinū: quem humanis pectoribus dono inserere ꝯsueuit: n. amor qui ē ex voluntate nr̄a humanus est. ¶ Priami natis: de Creusa maxime intelligit: laborat āt vt verecūde videatur petere: ne mariti auxilium inaniter rogaret in reb⁹ quæ remoueri non possent.

CHRI. ¶ ANGVSTI ingentē ænea: pulcherrima ē declamatio a contrario: ⁊ occulte significat etia; magnos alos in angustis laribus inueniri posse. ¶ Diuinū amorem. q.d. maximum: ⁊ qualē a tali dea inspirari posset. ¶ Dum bello ar. in deliberatiuo genere est: Petit enim arma filio. Est aūt causa turpis: cum petat ei filio arma a marito: quem ipsa ex adulterio cōceperat. Qua propter magna ex parte ponit personas pro persona: Demonstrat.n. causā troianoꝝ maxime moueri. Captat aūt in primis beniuolentiam a ꝑsona sua: cum ostendat maximā rationem mariti habuisse: ⁊ q̄uis multū cuperet troianorum causa: plurimumq̄; deberet troianis propter iudiciū Paridis: tm̄ nunq̄; voluisse illum incassum laborare in re nihil profutura: nunc aute; petere arma cū teucri iussu Iouis in Italiam cōstituerint. ¶ Artis opis. q.d. qui facile ꝑstare potuisses. ¶ Carissime: cum efficacia protulit ⁊ gestus lenocinio. ¶ Carissime: propterea nolui te incassu; laborare: quia mihi es carissimus. ¶ Carissime: quasi hoc verbo medetur dolori veterato Vulcani ex adulterio anchisæ: quasi fferat non propter se anchisæ admisceuisse ꝙ tedio mariti afficeretur: sed alia venali causa ergo carissime coniux. i. cuius coniugiu; mihi semper gratissimū fuit: nam nulla alia re grauius ferunt vxoris adulteriu; viri q̄; ꝙ dolent postponi in amore. ¶ Quāuis priami natis: Quod debebat Paridi soli veluti gratissima se hominibus debere dicit.

¶ ÆNEÆ

SER. a ¶ ÆNEÆ fleuissẽ sæpe laborẽ: bñ post pergama: post troianos: post Priami liberos cũ excusatiõe cõmemoratio fit Aeneæ. dicit enĩ se eius ĩfelicitate cõmotã. b ¶ Iouis imperio: ne videref impudẽs: si aliena regna de posceret: & hoc latenter dicere videt saue huic: cui & Iuppiter fauet. c ¶ Eãdẽ: quæ tunc. s. fili. d ¶ Arma rogo: hic distinguẽdũ: vt cui petat nõ dicat: sꝫ relĩquat ĩtelligi. e ¶ Genitrix nato te filia nerei: Thetis: quæ Achilli arma impetrauit: & bonis vtif cõparationib⁹ dicendo filia Nerei: quũ ipsa Iouis sit filia. Itẽ vxor tithonia: quũ ipsa sit Vulcani. Neri aũt p Nerei. Oĩa autẽ q̃ in eus exeũt hodie: apud maiores ĩ es exibãt: vt Nereus neres: Tydeus tydes: & genitiuũ in is mittebãt: vt tydis neris: sed q̃a plerunq; s. in latinitate detrahit remanebat i. hinc est filia Neri. Immitis achilli. Itẽ in Sal. Ad bellũ Persi macedonicũ. sic Asper. f ¶ Tithonia cõiux: Aurora petiuit p Mẽnone. g ¶ Clausis ferrũ acuãt portis: dixit. n. superius. Qui q; adeo magnæ positis ĩcudid⁹ vrbes. h ¶ In me: artificiose arma petit & iã sibi profutura. Nã a græcis fuerat vulnerata: vñ est: Equidẽ credo mea vulnera restãt. i ¶ Cunctantẽ: scilicet de promissione: quã rẽ per amplexus suũ immisso amore psoluit. k Accepit solitã flammã: alludit ad rẽ naturalẽ. Nãq; ideo Vulcanus fingit maritus Veneris: q̃ venereũ officiũ nõ nisi calore consistit: vñ est Frigid⁹ in Venerẽ senior. l ¶ Labefacta p ossa: si ossa labefecit: quãto magis alum⁹ m ¶ Atq; olli fere: vt solet: nam nõ est aduerbiũ temporis. n ¶ Ignea rima micans. i. fulmen: cuius naturam expressit. Nã q̃: nubes vero coactæ plerũq; rũpunt: & ex se fulmẽ emittũt. o ¶ Formæ conscia coniux: intellexit se dolis & pulchritudine præuertisse mẽtẽ mariti. p ¶ Deuinctus: hoc sermone ostendit eum cuncta posse concedere. q ¶ Ex alto: argumentatione longe repetita.

maiorem miserationem mouet nominibus necessitudinum q̃; mouisset noĩbus propriis. ¶ In me: iunxit personam suam vt magis moueret. ¶ Accepit solitam. fl. Ostendit p⁹ profuisse loci temporis & personæ obseruationem q̃; verba. ¶ Pater: qui loco patris æneæ esset profutur⁹. Quid causas: ita loquitur q̃si non ipse esset, qui paulo ante cunctabatur. ¶ Ex alto: longa circuitione verborum.

Et durũ Aeneæ [a] fleuissem sæpe laborem.
Nunc Iouis [b] imperijs Rutulorum cõstitit oris.
Ergò eãdẽ [c] supplex venio, & sanctũ mihi numẽ
Arma [d] rogo Genitrix [e] nato te filia Nerei
Te potuit lachrymis Tithonia [f] flectere cõiux.
Aspice qui coeant populi, quæ moenia clausis [g]
Ferrũ acuãt portis in me [h], excidiũmq; meorũ.
Dixerat & niueis hinc atq; hinc Diua lacertis
Cunctantem [i] amplexu molli fouet ille repẽte
Accepit [k] solitam flammam, notũsq; medullas
Intrauit calor, & labefacta [l] per ossa cucurrit.
Non secus atq; [m] olim tonitru cũ rupta corusco
Ignea [n] rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit læta dolis & formæ [o] conscia coniux.
Tum pater æterno fatur deuinctus [p] amore.
Quid caussas petis ex alto [q]? fiducia cessit
Quó tibi Diua mei? similis si cura fuisset,
Tum quoq; fas nobis Teucros armare fuisset.

CHRI. ¶ ET DVrũ æneæ: non nominauit æneã nisi iam corroborata cã atq; ea conatur ducere in commiserationẽ: cum eius nominat durum laborem: & cũ multũ confideret formæ suæ: addit fleuissem: vt moueatur propter se: si non mouetur propter æneam. ¶ Iouis imperiis rutulorum: ostendit egere auxilio: Quia in oris rutulorum. Ostendit pericula non esse ineuitabilia: quia sint sub tutela Iouis. ¶ Ergò eadẽ: ostenderat causam petendi esse honestam: neq; desperandam: nũc ponit petitionẽ. ¶ Nato filia: ergo concedendum te. ¶ Nerei te potuit. l. th. c. Argumentum a maiori. ¶ Aspice: ostendit auxilium necessarium propter hostium potentiam. ¶ Et niueis hinc atq; hinc: fœminarum est pulchritudini & blanditijs plus confidant q̃; veris argumentationibus: ipsa autem prudentissime egit: vt primo rationibus commoueret: deinde commotũ pulchritudine & blanditijs impelleret. ¶ Cũctantem: ex morali sensu docet maximos et viros muliebri forma ac lenocinio domari posse: vt de Hercule Sampsoneq; referunt. ¶ Sensit læta dolis: nihil. n. fœminæ gratius accidere põt: q̃; cũ sua sentit pulchritudĩe virũ vinci. ¶ Quid caussas ex alto: animaduerterat artificiosam coniugis orationem: Vulcanus: & illam insinuationem argumentatiõis ex longinquo repetisse: & velut amore perdomitus operam suam perfectam absolutamq; pollicetur. Quis enim amori resistat? Vnde ipse alibi. Omnia vincit amor & nos cedamus amori.

DON. ¶ EADEM: Quæ tacui. ¶ Genitrix nato;

Nec pater Oīpotens Troiaʒ, nec fata [a] vetabant
Stare, decémq; alios Priamū supesse p annos.
Et nunc, si bellare [b] paras, atq; hæc tibi mens est,
Quicquid in arte mea possum [c] ꝓmittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidó ue [d] potest Electro
Quantū Ignes, animǽq; [e] valēt absiste p̄cādo [f].
Viribus indubitare tuis ea verba locutus
Optatos dedit amplexus, placidúmq; petiuit
Coniugis [g] infusus gremio per membra soporē.
Inde vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo [h] expulerat Somnū, cū fœmina primū
Cui tolerare Colo [i] vitam, tenuíq; [k] Minerua
Impositum, cinerem, ⁊ sopitos suscitat ignes
Noctē [l] addēs operi, famulásq; ad lumina lōgo
Exercet [m] penso: castum [n] vt seruare cubile
Coniugis, ⁊ possit paruos educere natos.

SER. a ¶ NEC FATA vetabāt stare: atqui supra ait debita. Sʒ sciendū ꝫ ſm aruspicinæ libros ⁊ sacra aruntia: quæ Tages composuisse dicitur fata decem annis quadam ratione differri: qđ nunc dicit Vulcanus potuisse fieri: ergo non est contrarium. Nā fata differunt tantum: nunq; penitus immutātur: quod etiaʒ Iuno dicit Atq; immota manet fatis lauinia coniux: At traherē atq; moraʒ tantis licet addere rebus. b ¶ Si bellare paras: quia dixerat In me excidiumq; meorum. c ¶ Possunt promittere curæ: vel possum quicqd curæ est .i. officij ⁊ sollicitudinis. d ¶ Liqdo electro: puro: ⁊ ſm Pli. in naturali historia sunt tria electri genera: vnum ex arboribus quod succinū dicit: aliud quod naturaliter inuenit: tertiū quod fit de tribus partibus auri ⁊ vna argenti: quas partes ēt si naturam resolueras inuenies: vñ errant qui dicunt melius esse naturale. Electri aūt natura probatur veneno: quo recepto ⁊ stridorem emittit: ⁊ varios in dissimilitudines reddit colores. e ¶ Animæ: ventis: ἀπὸ τῶν ἀνέμων: qa ſm aliqs anima ventus est: vt Atq; in vētos vita recessit. f ¶ Precando viribus indubitare tuis .i. dubitare: nam in vacat: ⁊ hoc dicit precuʒ nimietas: postulationis significat dubitationem. g ¶ Coniugis infusus gremio: hoc est añ cōcubuit: ⁊ sic quieuit. Probus vo ⁊ Carminius ꝓpter cacēphaton infusum legunt: vt sit sensus dormit cū coniuge dormiente .i. petijt soporem infusum etiam in coniugis gremio. h ¶ Curriculo: tpe modo: alias loco: alias officio. i ¶ Colo: hūc sequimur: nā huius coli dicimus: nō vt Stat. huius col⁹ in sexto theb. Extrema iā fila colu datus ordo senectæ: ⁊ ī quarto: Nigræq; sororum Intrauere colus. k ¶ Tenuiq; minerua: nō filo tenui: sed paruo precio lanificij: ⁊ alij hic distingunt: ⁊ subaudiūt: mos est: aut placet vt sit sensus Cui tolerare colo vitam tenuiq; minerua mos est vel placet: ⁊ sic inferunt impositū cinerē ⁊ sopitos: vt cōtra Hor. Incedis per ignes suppositos cineri doloso. Alij sic legunt Tenuiq; minerua impositū .i. cui hæc necessitas fataliter data. l ¶ Noctē addēs opi: per transitū ostēdit esse noctē partē diei. m ¶ Exercet penso: fatigat. Teren. in andria: Primo hæc parce ac duriter vitā agebat lana ⁊ tela victū q̄ritās: hic ergo traxit Vir. vt diceret. n ¶ Castus vt seruare cubile.

DON. ¶ NEC pater om. non posse. perit⁹ subuertit sed posse differri fata ostendit poeta ¶ Ferro: ad robur pertinet. ¶ Electro: ad pulchritudinē. Sed armoꝝ splendor vehementer terret hostes. ¶ Alæ: vētiqbus ignis alatur. ¶ Gremio: intelligit gremiū nō solū sedētis sinū: veruʒ ēt qcqd hoī ad requieʒ ꝯstiterit locū: ita alibi: Et fotū gremio dea tollit in altos. ¶ Famulas: p manibus accipiamus: quibus vice famularum vtunt pauperes: qb⁹ ad cōparādas famulas pecunia nō ē.

CHRI. ¶ LIQuido ue pōt electro: non me fugit inueniri apđ antiquos potestur. Nā Lucre. ait ī . Quod tñ expleri nulla rōne potestur: vt ēt dixerunt potesse idē qđ si forte vna credunt ratione potesse. Verum in hoc versu nō stat: quia electrum primā syllabā producit: est. n. ἤλεκτρον: ⁊ η ita semper apud nos in e longam transit. Ergo si dicatur: Liquido ue potestur electro corripitur e: qm̄ est vltima dactyli: q̄ rōne inductus puto Virg. hunc versus fecisse spondiacum: vt est cornua velatarū obuertimus antēnarū: ⁊ alibi Persius: Sic costā lōgo sbduximus apennino. Quapp dicet. qđ fieri ferro liquidó ue pōt electro: vt test e sit ī quinta sede spondæus pro dactylo: quod apđ græcos tritissimum est. ¶ Alæ: venti: Hora. Impellunt aīæ lītea Thraciæ: nā ventoꝝ folles concitato egent fabri ferrarij ad ignes viuificandum: inde flamma a flatu dr. ¶ Cum femina primū: ōndit p trāsitū oportere bonā mrē ni familias assiduo ope cuncta q̄ domi sūt curare ⁊ p virib⁹ familiā nutrire: ⁊ castitatē duritia vitæ ⁊ assiduo labore cōseruare: Quapp rectæ Iuue. Præstabat castas hūilis fortuna latinas: Quōdā nec vijs ꝯtingi pua sinebat Tecta labor: somniq; breues ⁊ vellere thusco Vexatæ duræq; man⁹. ¶ Noctes:

uam

quam multæ in nimia lasciuia conterunt. ⸿ Famulasq;: nam q̃ regendæ familiæ p̄est oēm a muliebri sexu desidiam dimouere oportet: si illum castum cōtinere cupit: recte ergo Oui. Ocia si tollas piere cupi. ar. ⸿ Penso: a pēsando dicitur pensum: accipiebant enim famulæ lanam certo quoddam pondere: ergo quod pensaretur pensum dicebant. Hinc libraria ea erat q̃ reliquis lanam pendebat. Pondere. n. pondus facit: a pendo fit pensio: Dicimus etiã Pendo pensum examen ꝛ diligentem curam siue cognitionem ꝛ consultationem: quã in maiori Pēsum bus rebus adhibere cauti cōsueuerūt: qa si a corporeis ad incorporea trāslationē faciamus Penso cogitare est ipsas res pēdere: ꝛ qa prisci pecuniã q̃ ænea fuit nō numerabāt: sꝫ pēdebāt pēdere soluere dicebāt. Repēdere est aliud ꝓ alio pēdere. ⸿ Paruos: q suo labore aut īdustria sibi ꝓsulere p ætatē nequeūt: aut q paruuli magis sunt sub ꝓtectiōe materna q̃ꝫ paterna.

SER. a ⸿ IGNIpotēs: Vulcan⁹ vt diximus ignis ē ꝛ dr̄ Vulca. q̃si volicanus: qd̄ per aerem volet: ignis enim e nubibus nasci tur: vnde ꝛ Homer⁹ dicit eum de aere præcipitatū i terras: qd̄ oē fulmē de aer̄ cadit: qd̄ qa crebro i lēnū īsulā iacit: iō in eã dr̄ cecidisse vulcan⁹: vbi eū sinties nutriuerūt. Claud⁹ aūt dr̄: qa p nãꝫ nūq̃ꝫ rect⁹ ē ignis.

Haud secus ignipotens[a], nec tpe segnior illo
Mollibus è stratis opera ad fabrilia[b] surgit.
Insula sicanium[c] iuxta latus, Aeoliámq;
Erigitur Liparen fumantibus ardua saxis
Quam suptèr specus, ꝛ Cyclopū exesa caminis
Antra[d] ætnæa tonant, validíq; incudibus ictus
Auditi[e] referunt gemitum, stridúntq; cauernis
Stricturæ[f] Chalybū, ꝛ fornacibus ignis anhelat
Volcani domus, ꝛ Volcania nomine Tellus:
Hoc[g] tunc ignipotens cælo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro
Brōtésq;[h], Sterop ésq;[i] ꝛ nud⁹[l] mēbra Pyracmō[k].
His informatum[m] manibus iam parte polita
Fulmen erat, toto[n] Genitor quæ[o] plurima cælo
Deijcit in terras pars imperfecta manebat.

g ⸿ Hoc tunc: idest huc tum: ꝛ hoc pro huc posuit s̄m antiquū morē. Nã ãtea hoc aduerbium loci fuit: quod nunc abolcuit. Nam crebro in antiquis lectionibus inuenit: sicut in epistolis probat Verri⁹ Flaccus exemplis auctoritate et ratione dicens in aduerbio ꝓ u o plerūq; maiores ponere cōsuetos: ꝛ sic pro huc hoc veteres dicere solebāt: sicut ꝓ illuc illo dicim⁹: vñ ēt hoc lōgū appet eē: sicut illo dicim⁹: qd̄ ꝓ illuc ponit. h ⸿ Brōtesq;: qd facturi sint ex noib⁹ docet: nã Brontes a tonitru dcūs est ἀπὸ τῆς βροντῆς. i ⸿ Steropesq;: a fulgetra. i. ἀπὸ τῆς στεροπῆς. k ⸿ Pyracmō: do q nūq̃ a calēti īcude discedit ἀπὸ τοῦ πυρὸς καὶ ἄκμονος Nã πῦρ ignis ē: ἄκμων īc⁹. l ⸿ Nud⁹ mēbra: p hūc ēt cæteros nudos fuisse significat. m ⸿ Informatū: i quãdã formã: ī designatū ꝛ cōpositū: dicit ãt ī fulmīe ptē nō pfectã: ptē iã politã fuisse. n ⸿ Toto. g. q̃. p. c. toto cælo. i. ab oī pte cæli. Nã dnt physici de sexdecī ptib⁹ cæli iaci fulmina. o ⸿ Quæ ãt: q̃lia vt Hūc euryale aspicio. i. talē. Ergo h̄ dicit faciebãt fulmē ī coꝝ similitudinē: q Iuppiter iacit toto cælo hoc ē diuersis ptib⁹ cæli. i. sexdeci.

hoc enim ex Hom. tractum vbi dicit.
ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα
ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο
πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
κάππεσον ἐν Λήμνῳ, ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν
ἔνθα με σίντιες ἄνδρες ἄφαρ κομίσαντο πεσόντα
b ⸿ Ad f. dura: ex ꝓprijs epithetis fecit ornatū dicēs Mollib⁹ e stratis opa ad fabrilia surgit. c ⸿ Sicaniū. i. l. æoliãq;. e. l. physiologia ē cur Vulcanus in his locis officinam habere singatur inter liparen ꝛ ætnam. s. propter ignes ꝛ ventos: quæ apta sunt fabris: æoliam autem ideo liparen: quia vna est de illis septem insulis: quibus Aeolus imparauit. d ⸿ Antra ætnæa tonāt: magnitudinem ictuū ōndit: qbus ꝛ vicini montes resultabant: aut certe ætnæa quasi ætnæa dixit. e ⸿ Auditi referunt gemitum: p echo: ꝛ breuiter significauit. f ⸿ Stricturæ chalybus: strictura est terra ferri ī massam coacta. Chalybes proprie sunt ppli apd̄ quos nascitur ferrum: vt ipse At chalybes nudi ferrū virosaq; pontus Castorea: vñ modo chalybum posuit stricturas proferri massis.

⸿ CYCLOpes: Stra. ait cyclopas. vij. fuisse: CHRI. q̃s gasterochiras. i. vētrimanos dicit appellatos: qm̄ sua īdustria ꝛ artificio allebãt: elycia q̃ vocatos fuisse. Hesio. tres fuisse scri. Brōtē: Steropē: ꝛ harpē filios cæli ꝛ træ: dcōs denīq; cyclopes: qa vnicū rotūdū ī frōte hñt oculū: alij dnt Neptūni ex Amphitrite. Isti pmo in creta ferrari. ī exercuerūt ⸿ Iã pte po. ōndit Vulcani studiū pficiēdoꝝ armoꝝ: q op⁹ īchoatū relinqui iussit: ꝛ id opus qd̄ esset oīuꝫ maximū. Et ei⁹ eēt dei q cæteris oīb⁹ dijs īsperaret,

Treis[a] imbris torti radios, treis nubis[b] aquosæ
Addiderāt Rutili[c] treis Ignis, ⁊ alitis[d] Austri.
Fulgores[e] nunc terrificos, sonitúmq;[f], metúmq;
Miscebant operi; flāmisq; sequacibus[g] iras.
Parte alia Marti Currúmq;, rotásq; volúcres
Instabāt, quibus ille viros, q̄bus excitat vrbes.
Aegidáq;[h] horrificā turbatæ[i] Palladis arma
Certatim squāmis[k] serpētū, auróq; polibant,
Cōnexósq;[l] āgueis, ipsámq; in pectore Diuæ
Gorgona, desecto[m] vertētē lumina collo.
Tollite[n] cūcta inquit, cœptósq;[o] auferte labores
Aetnæi[p] Cyclopes, ⁊ hūc aduertite mentem.
Arma acri facieda viro. nūc[q] viribus vsus;
Nūc manibus rapidis, omni nūc arte[r] magistra.

SER. a ¶ TREIS ībris torti radios: constricti ⁊ coacti ī grandinem. Statius: Siccos quos asp hiatu Præsolidat boreas: Et sciendū ī hoc eū velle ostēdere toto anno iaci fulmen: nā per has ꝑiphrasis tp̄a ostendit anni totius: quæ ⁊ quatuor esse et ternos menses habere manifestū est: vñ dicit Treis imbri tortis radios: hoc est grandinis q̃ abundat per hiemem. b ¶ Treis nubis aquosæ: hī ē veris quo tp̄e nimiæ sūt pluuiæ: vt Et ruit ībriferum ver. c ¶ Rutili treis ignis: hoc est æstatis. d ¶ Et alitis austri: hī est autūni: quo ventorum crebra sunt flamina: ⁊ prudēter his omnibus naturā exp̄mit fulminis: qđ necesse ē vt per nubes ⁊ ventos nascat. e ¶ Fulgores nūc terrificos: quos fulgetras dicūt. f ¶ Sonitumq; metūq;: ꝑ sonitū tonitrua ostēdit: ꝑ metū fulgetras: ⁊ hūc ordinē sic posuit vt hoībus videt: nā re vera prior collisio nubiū: vñ ignis emittit. Nos aūt ideo prius fulgetras videmus q̃ tonitrua audiamus: q̄a velocior oculoꝝ q̃ auriū sensus est. g ¶ Sequacibus: ꝓsecutricibus. h ¶ Aegidaq; horrificā: ægis ꝓprie ē munimentū pectoris æreum habēs in medio Gorgonis caput: qđ munimētū si ī pectore numīs fuerit ægis vocat: si ī pectore hoīs sicut in antiq̄s īperatorū statuis videmus: lorica dicit. i ¶ Turbatæ: ꝑ turbātis: nā timuit omœoteleuton: ⁊ fecit supinā significationē: alij ad fabulā referūt: q̄ dicit ī bello gigantū arma ꝑdidisse turbata: vt q̄si ipsa nūc repararet: cui⁹ dicti nullus auctor idoneus reperit. k ¶ Squāmis serpētū auroq; polibant: ægida horriferam aureis squāmis serpētū certatī polibāt: alij volunt re vera de corio serpētū dicere cū arma esse leuigata. l ¶ Cōnexosq; angues: Gorgonis s. capiti. m ¶ Desecto vertētē lumina collo: aut sua lumina circūferētē: ⁊ mortis īdignatiōe q̄rentē: quoꝝ se īteritu posset vlcisci: aut certe ītuentē lumīa in saxa vertentē: hoc aūt caput iō Minerua fingit habere in pectore: ꝙ illic ē oīs prudētia: quæ ꝯfundit alios ⁊ īperitos ac saxeos cōprobat. n ¶ Tollite cūcta inquit: vile est quod pleriq; dicunt propter arma Martis iratum esse Vulcanum: præsertim quum ⁊ arment Mineruam: ⁊ fabricent fulmina cyclopes: ⁊ Vulcanus dixerit contra tollite: ergo tollite aut differte est: aūt celeri⁹ terminate. o ¶ Cœptosq; auferte labores: quia dixerat I̓is informatum manibus iā parte polita Fulmen. p ¶ Aetnæi cyclopes: vt Aetnæos fratres. q ¶ Nūc viribus vsus: nūc est vestrarum viriū exercitium: idest tempus exercendæ virtutis circa arma viri fortis. r ¶ Arte magistra: ambitiosius: q̃ si magistri diceret: res personæ in artē transtulit: vt si dicas opus ē peritia medicinæ: nō medici.

DON. ¶ TOLLITE: magnū æneæ meritū, ꝙ cuncta superis necessaria tollerent: vt arma illi fierēt. ¶ Acri arma viro: Suppressit cui⁹ causa ne nimis vxorius videret. Nec nolat ꝑ quē gnū: q naturali malitia odiosus esse potest.

CHRI. ¶ TREIS imbris: ⁊ phisicæ simul ⁊ poetice fulmē describit: nā qđ addant radios. imbris torti: ⁊ nubis aq̄sæ ⁊ rutili ignis ⁊ austri physicū est: ꝙ vero metū ⁊ terrorē adiungāt poeticum est. Fulmen enī vt in primo diximus ex humido est ⁊ calido intra nubes inclusis. ¶ Instabant. s. fabricare: instare rei est cū ita illi īminemus: vt nusq̃ discedamus. ¶ Aegida: ægis scutū fuit iouis dictū ἀπὸ τῆς αἰγός. i. a capra. Nā ille a capra amalthea nutrit⁹ est: cui⁹ mortuæ pelle scutū suū operuit. Deinde dono dedit Mineruæ: capram vero in vitam ⁊ restituit: ⁊ alia pelle obductā inter astra collocauit: seq; ob capræ memoriam ægiochum appellari voluit: vt ait Diodo. ¶ Horrificam: propter caput Medusæ: qđ ī ea Perses collocauit. ¶ Tollite: mira animi festinatio ex orationis breuitate ostenditur: nam qui festinat: nunq̃ longiorem adhibet orationē. ¶ Cœptosq; auf. l. ad exp̄ssionē rei posuit: nam nō ita cūcta tolli iubere putādus erat: vt incepta relinquerent imperfecta: nisi nominatim hoc exprimeret. ¶ Hūc aduertite mentē: attentionē captat. ¶ Arma acri. f. u. Cum pondere proferenda verba: vt illos attentos ad rem agendā reddat. ¶ Nunc viribus. u. posuit: q̄bus res breui perficitur: vires celeritatem: ⁊ artem.

Aegis

¶ PRÆCIPITATE

SER. a PRÆCIPITATE moras: præcipitanter i. festināter abijcite. b Nec plura effatus: ss. quā festinantē decebat. c Ocyus incubuere: q̄ ille pceperat. d Pariter: pari mō. e Sortiti: diuiserūt inter se laboris offm: vt Sortiti remos. f Vulnificusq; chalybs: populum apud quē nasci tur ꝑ ferro posuit: ꝯ liquescit dixit ꝓprie: nā ferrū nō soluitur: sed mollescit. g Informāt: designāt. h Ingentē: ꝙ aūt ꝯ magnitudine ꝯ soliditatē: nā ꝯ clypeū dixit: q magnitudine corpus: furat: vñ ꝯ clypeus dictus est ἀπὸ τοῦ κλέπτειν: ꝯ dicturus ē Septenosq; orbib⁹ orbes i Impediūt. i. veluti septē scuta scā ī vnitate conectūt. k Accipiūt redduntq;: iungēdū vno enī eodēq; tpe partim reddūt: partis ventos accipiūt. l Stridētia tingunt: tingēdo stridere faciūt. m In numerū: in ordinē: vt Tū vero ī numerū faunosq; ferasq; videres Ludere. n Forcipe: forfices sunt qbus ici dim⁹: forcipes sūt qbus aliqd forruū tenem⁹: q̄si forruicapes: nā forrūū est calidum: vñ ꝯ formosos dicim⁹: qbus calor sanguinis rubores pulchritudinis creat. o Hæc dū pperat: ꝑperanter facit: ꝯ ē honesta locutio. p Aeolijs: nā vt dixim⁹ vulcania vna ē de septē æolijs. q Lemnius: q ī lēnū insulā vt dixim⁹ cecidit a Iunone pp deformitatē deiect⁹: quā aerē pstat eē: ex quo fulmina pcreant: Iō aūt Vulcan⁹ de femore Iunonis fingit̄ pcreat⁹ ꝙ fulmina de imo aere nascant̄: qđ ēt Luca. dicit: Fulminib⁹ terræ ꝑpior succedit aer: Pacē sūma tenet. r Volucrū sub culmine: pōt ꝯ gñalit̄ accipi: volucrū q̄ruuis ꝯ spāliē vt hirūdinū. s Tyrrhēa vin. tusca calciamēta: ꝯ dic crepidas: q̄s ꝑ habuere senatores: post eqtes romāi: nūc milites. t Tegeæū ensē: arcadicū gladiū. Totū h ex Hom. legit̄ δ agamēnōe.

ἔστο δ' ὀρθωθεὶς μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
καλὸν νηγάτεον περὶ δὲ μέγα βάλλετο φᾶρος.
ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

u Demissa ab leua pāntheræ terga retorquēs: a sinistro hūero pelle demissam habuit: quā retorquēs ꝯ ī dextrā reuocās ꝑtē se amiciebat.

Præcipitate[a] moras. nec plura[b] effatus at illi
Ocyus[c] incubuere omnes, pariterq;[d] laborem
Sortiti[e]: fluit æs riuis, Auriq; metallum,
Vulnificusq;[f] Chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentē[h] Clypeum informant[g] vnū. oia contra
Tela latinorū, septenósq; orbibus orbes
Impediunt[i]: alij ventosis follibus auras
Accipiunt[k], reddúntq; alij stridentia[l] tingunt
Aera lacu, gemit īpositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerū[m], versántq; tenaci forcipe[n] massam.
Hæc[o] pater æolijs[p] properat dum Lenius[q] oris,
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma;
Et matutini volucrum[r] sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicáq; inducitur artus.
Et tyrrhena[s] pedum circūdat vincula plantis
Tū lateri, atq; humeris tegeæū[t] subligat ensē,
Demissa[u] ab leua Pantheræ terga retorquens,

DON. CILLI ocyus: iubētis auctoritas ostenditur. Fluit: ꝺ auro ꝯ reliqs metallꝭ q̄ ita fluunt vt currant effusa. Liq̄scit: ꝺ ferro qđ nō ita solui. Vnū. o. c. t. la. Ex psona poete: nā cyclopes nesciebant cui fabricarēt. Septēis: Quatuordecis circulis Clypei textura currebant ordiatis orb⁹ vt se iuicē nectērēt. In nu. Ordīatis vicib⁹ feriēdi ꝯ vsandi: Q ꝺ āt icudib⁹ ī plurali dixit ꝯ massā ꝯ forcipē in singulari intelligas singulis īcudibus singulas massas ꝯ forcipes fuisse.

CHRI. CAT. ILLI: nōē īferiorīs rūdē: ss iussa q̄s ꝑ mū exeq: pferri cū intelligit ꝑperato op⁹ esse. Incubuere: diligenē: ꝯ sine itermissiōe l faciēdo ope pseuerantē. Pariterq; l. s. Nō satis ē qđ oēs icūbāt nisi ēt pariē. r. æqs portiōib⁹ opent̄. Fluit æs. r. au. q; m. Difficile locut⁹ ē. Nā æs ꝯ aur̄ fundūtur. Ferrū aūt nō fūdit̄: ss liq̄scit. Vnū cō. om. t. quasi dicat tale vt solū olus telorum resistat: ꝯ ictib⁹ latinorum virorum fortiū. Septenosq; or. Hæc descriptio celeritate: vires ꝯ īgeniū q̄ oīa Vulcan⁹ reqsiuerat adhibita a cyclopib⁹ demōstrat. Ex humili. l. s. a. Nā ppīi rectores vigilātes eē optet. Pāntheræ: pāthera ꝯ tygris macularum varietate ꝑpe solæ bestiarum spectant̄. Cæteris vn⁹ ac suus cuiusq; generis color ē. Pantheris in cādido breues macularum oculi. Ferunt colore earum mire sollicitari q̄drupedes: sed toruitate capitis terreri. Quare eo occultato reliqs dulcedine inuitatas corripiūt. Sūt q credāt in armo iis sinē lunæ eē maculā ad lunæ quoq; normā crescētē atq; decrescētē. Scaurus primus ædilitate sua. cl. misit: Ide Pompe. magnus. cccc. x. ī dedicatiōe theatri Marcelli primū Romæ visa est tygris in cauea mansue facta. Claudius deīde quatuor dedit.

Pātheræ

SER. a ¶ GEMINI custodes: hoc & in Homero legitur est de Telemacho vlixis filio. ἐν τῷ β. βῆ ῥ᾽ ἴμεν εἰς ἀγορὴν παλάμῃ δ᾽ ἔχε χάλκεον ἔγχος. οὐκ οἶος. ἅμα τῷ δε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.

fortunæ beneficium: vt illi ducem requirant: legimus ergo & affer & affers. n ¶ Saxo: la colitur: fundata vetusto: antiquo opere: vt Templa dei saxo venerabar structa vetusto. o ¶ Vrbis agillinæ sedes: quæ nunc cære dicitur.

Necnon & gemini[a] custodes limine ab alto
Præcedunt, gressumque Canes comitantur herilem.
Hospitis Aeneæ sedem, & secreta petebat
Sermonum[b] memor, & promissi muneris Heros[c].
Nec minus Aeneas se matutinus[d] agebat
Filius huic Palas, olli comes ibat Achates.
Congressi iungunt dextras, mediisque residunt
Aedibus, & licito[e] tandem sermone fruuntur.
Rex prior hæc.
Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunquam[f]
Res equidem Troiæ victas, aut regna fatebor
Nobis ad belli auxilium pro nomine[g] tanto
Exiguæ vires[h] hinc thusco[i] claudimur amni
Hinc Rutulus premit, & murum[h] circumsonat armis
Sed tibi[k] ego ingentes populos, opulentaque regnis
Iungere castra paro quam fors[l] inopina salutem
Ostentat, fatis[m] huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo[n] colitur fundata vetusto
Vrbis[o] Agyllinæ sedes, vbi Lydia[p] quondam
Gens bello præclara iugis insedit Hetruscis.
Hanc multos florentem annos, rex deinde superbo
Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis.

Et in historia romana: quod ait Syphax inter duas canes stans Scipionem appellauit. b ¶ Sermonum memor s. promissi auxilii: vt Auxilio tutos dimittam opibusque iuuabo. c ¶ Heros: hoc nomen non tantum præsentis est virtutis: sed & præteritæ: vnde est quod Euandrum heroem dicit: quum sit virtutis emeritæ plerunque heros & generis est. d ¶ Matutinus agebat: rem temporis ad personam transtulit. e ¶ Licito tandem sermone: tandem quia amborum desiderio nox moram fecerat. f ¶ Nunquam res equidem troiæ victas: satis mature equidem dixit. i. ego quidem troiam te viuo victam non arbitror: quantum est in opinione mea. g ¶ Pro nomine tanto: pro tui nominis gloria. h ¶ Et murum circumsonat armis: & breuitatem sui ostendit imperii: & hostilem necessitatem: ob quam se penitus exarmare non poterat. i ¶ Thusco claudimur amni: tusco ideo dixit: quia ipse fuit romani finis imperii: Iuue. Et quæ imperii fines tiberinum virgo natauit. k ¶ Sed tibi ego: artificiose agit: vt etiam quæ monstrant auxilia ipsius videantur esse. Ingentes autem populos non sine causa dixit: nam thuscia duodecim lucumones habuit. i. reges: quibus vnus præerat: vnde est Gens illi triplex: populi sub gente quaterni. l ¶ Quam fors inopina: hoc beneficium casus præstat: qui effecit vt eo tempore quæras auxilium: quo tyrrheni ducem requirunt. m ¶ Fatis huc te poscentibus affers: porrige illuc poscentibus fatis: nam talis est sensus: sed si legeris affer: similiter iungit fortunam fato: vt supra vbi ait Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum: si autem legeris affers talis erit sensus: fati necessitate factum est vt venires

p ¶ Lydia quondam gens: quondam insedit: non bello quondam: præclara: nam & tunc florebat. Sane etiam superius diximus mæoniam prouinciam esse: cuius dum breuitas duos fratres Lydum: & Tyrrhenum ferre non posset: ex sorte Tyrrhenus cum ingenti multitudine profectus partes Italiæ tenuit: & tyrrheniam nominauit: hi diu piraticam exercuerunt: vt etiam Cicero in hortensio docet: quod captiuos nouis pœnis affligerent occisorum eos religantes cadaueribus: quod Virgilius dat Mezentio sciens lectum esse de tyrrhenorum gente. Sane illo tempore tyrrheni dicti sunt: post thusci ἀπὸ τοῦ θύειν. Lydii autem a Lydo rege fratre: qui in prouincia remanserat.

¶ QUIA volumen. Donati fragmentum est: DON. nullæ extant interpretationes eorum versuum: qui sunt reliqui in hoc libro.

¶ CANES comit. Mira & fidissima est custo- CHRI. dia canum. Nam manifestum est: vt & Plinius ait Canem pro Canes salute domini acerrime pugnare aduersus hostes. Garamantum regem ab exilio canes ducenti reduxere contra preliantes resistentes. Colophonii et Castabalenses in bello canum cohortes habebant: & primi in acie dimicabant acerrime. Prætereo multa alia: Sed nostra quoque tempestate plurimi auxilio canum vsi sunt. ¶ Nec minus æneas: in vtroque. n. vigilantiam esse oportebat. ¶ Maxime teucrorum: maxima laus in ænea quod illo sospite diruta patria dici non possit. ¶ Sed tibi ego: quod meis viribus præstare non possum: vt alii præstent enitar: & ipsum consilium auxilii locorum plerumque habet. ¶ Fatis huc. p. maxima. n. coniectura est: quod fatis venerit: quasi quidem in tanto commoditatis articulo venerat.

¶ QUID

SER. a ¶ QVID memorem infandas cædes? fi gura oratoria atque paralepsis vocat. Cicero: Nā illa nimis antiqua prætereo. b ¶ Effera: cruenta. c ¶ Dij capiti ipsius: vt qd dij pri omen in ipsum conuertant. d ¶ Tormēti ge nus: exclamatio est inuenti supplicij. e ¶ Sanie tabo: saniēs mortui & tabo viuentis .s. sanguinis. f ¶ cōfugere: confugiebat: & vt diximus historicus est stilus. g ¶ Defendier: defendi: id est defendebat: & vertit historiam: nam vt diximus Turnus magis cōfugit ad Mezētiū. h ¶ Præsenti marte: sine aliqua dilatione. i ¶ Addam: aut dabo: aut re vera addā habentibus tarchontem. k ¶ Lōgæuus aruspex: argumento ætatis vult doctū videri. l ¶ Optate duces: votis scilz. m ¶ Hoc acies cāpo: q̄si iā ī bellū parati. n ¶ Regni q; coronā: insigne nō re vera coronā: quam thusci nunq; reges habuerūt: g̃ spēs est p genere. o ¶ Mādatq; insignia: aut mittit insignia. i. ornamēta regalia: aut re vera mādat insignia. i. magna: vt Castris succedā & capessam regna tyrrhena. p ¶ Sed mihi tarda gelu: occurrit tacitis quæstionibus dicēs se non ijsse propter ætatem senilē: filium vero propter mixtum genus per originē mr̄is: vnde Aeneam dicit ire debere: cui ætas et origo regna cōcedunt. q ¶ Sæclisq; effœta senectus: notandū dicta secula etiam in vno homine s̄m eos qui dicunt seculum triginta annos habere. Nā alij volunt. C. x. alij mille annis putant sæculum cōtineri. r ¶ Inui det Iperiū: bona elocutio: vt Liber pāpineas inuidit collibus vmbras. s ¶ Quē numina poscūt: vt Externos optate duces.

CHRI. ¶ FACTA tyran. Effera: huiuscemodi fe. s. vt etiā in tyrāno effera essent. q. d. omnē tyrannicā sæuitiā superabāt. ¶ Tormenti genus: cum summo stupore pnunciandum. q. d. genus tormēti etiā apud tyrannos inauditum. ¶ Fessi: diuturna crudeliq; calamitate: & rē verisimilē facit: nō enim aliter ciues a suo rege defecisse credibile erat. ¶ Circūsistūt ipsumq; do. Obtruncant socios ig. ad fa. iac. Vehementia orationis exp̄mit popularē furorē: & colore rhetorico; qd dissolutū appellāt celeritatem rei. ¶ Ille īter cæ. r. elap. & dexteritas suæ simul & fortunæ bnfi cio illū effugisse ostēdit: id. n. elabi ē vī & sic facit rē credibilē: & simul cum ad turnū cōfugerit pōst cām q̄ illos ī auxilium sibi facile asciscat. Ductorē te his milib'. singula vba habēt pōdus & victoriā pmittunt. ¶ Addā g̃ te q. d. talē tanq; ducē his milib': q̄si in numero militū numero. Quid g̃ desperādū vbi amplissimæ sint copiæ: & ab optimo iperatore regant & extrema iraq; fortitudinē acuit ī regē accēsæ. ¶ Nulli fas italo: addit pene necessitatē: vt ethrusci se æneæ cōmittāt. ¶ Longæu'. e. dat fidē & auctoritatē psuadēti. Quod aruspex eēt: qd artificiū auctore Tage sub aratro sueto ab ethruscis originē habuerit: & senex eēt q̄si lōga experiētia edoct'. ¶ Ad me: ergo facile suadebo: cū tm̄ mihi tribuant.

Quid memorē[a] īfandas cædes? qd facta Tyrāni
Effera[b]? Dij capiti[c] ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quinetiam iungebat corpora viuis,
Componens manibúsq; manus, atq; oribus ora
(Tormenti[d] genus) & sanie[e], tabóq; fluentes
Complexu in misero longa sic morte necabat.
At fessi tandem ciues infanda furentem
Armati circunsistunt, ipsúmq;, domúmq;
Optruncant socios, ignem ad fastigia iactant,
Ille inter cædes Rutulorū elapsus in agros
Confugere[f], & Turni defendier[g] hospitis armis.
Ergo omnis furijs surrexit Hetruria iustis.
Regem ad suppliciū præsenti[h] Marte reposcūt.
His ego te Aenea ductorem milibus addam[i].
Toto nanq; fremunt condensæ littore puppes.
Signáq; ferre iubent, retinet longæuus[k] Aruspex
Fata canens. ô Meoniæ delecta iuuentus
Flos veterū Virtúsq; virûm, quos iustus ī hostē
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira;
Nulli fas italo tantam subiungere gentem.
Externos optate[l] duces. tum hetrusca resedit
Hoc acies[m] campo monitis exterrita diuûm.
Ipse oratores ad me, regniq;[n] coronam
Cum sceptro misit, mandátq;[o] insignia Tarcon.
Succedam castris, tyrrhenáq; regna capessam.
Sed mihi[p] tarda gelu, sæclísq;[q] effœta Senectus
Inuidet[r] imperium, seráq; ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni mixtus matre Sabella
Hinc partem patriæ traheret. tu cuius & annis
Et generi fatum indulget, quē[s] Numina poscūt

SER. a ¶ ITALVM fortissime ductor: ἐνσθενές ὀβολοσ iam ductorē italiæ vocat Aeneas. b ¶ Spes & solatia: spes qa multa de eius virtute sibi ,pmittebat pater. Solatiū quia amissa piuge vnici filij vtebat̄ solatio: est aūt solatius pūtis dimi nutio tristitiæ. c ¶ Tolerare: q̄ fert res asperas & difficilem. d ¶ Mitet: imi tetur. Luca. Mi ratoremq; catonis. Optima enī ingenia ne cesse est: vt ea q̄ miranſ: imitētur. e ¶ Suo noīe: bene ī oībus filij gratiā facit: naʒ dicit Dat tibi Palas. milites ducentos suo noīe ip̄se ✝ o a me ductos accipies. f ¶ Tristi cum corde: pp breuitatē auxiliorū. g ¶ Cælo aperto: sereno: vt Aperta serena ,pspicē. h ¶ Improuiso: nullus enī indiciuʒ ,pcesserat nubiū. i ¶ Fulgor: fulgetra.

μυρμιδόνας δ' ἄρα πάντας ἕλε τρόμος, οὐδέ τις ἔτλη ἄντην εἰσιδέειν ἀλλ' ἔτρεσαν, αὐτὰρ ἀχιλλεὺς ὡς εἶδ' ὥς μιν μᾶλλον ἔδυ χόλος.

Ingredē o Teucrū atq; Italū [a] fortissime ductor.
Hunc tibi præterea spes [b], & solatia nostri
Pálanta adiungam, sub te tolerare [c] magistro
Militiaʒ, & graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, pꝛimis & te miretur [d] ab annis.
Arcádes huic equites bis centum robora pubis
Lecta dabo, totidémq; suo tibi nomine [e] Palas.
Vix ea fatus erat, defixiq; ora tenebant
Aeneas Anchisiades, & fidus Achates.
Multáq; dura suo tristi [f] cum corde putabant;
Ni signum cælo [g] Cytherea dedisset aperto.
Nanq; impꝛouiso [h] vibratus ab æthere fulgor [i]
Cum sonitu [k] venit, & ruere [l] omnia visa repente,
Tyrrhenúsq; [m] tubæ mugire per Aethéra clágor.
Suspiciunt: iterū atq; iteꝝ fragor [n] intonat ingens,
Arma inter nubem [o] cæli regione serena
Per sudum [p] rutilare vident, & pulsa tonare.
Obstipuere animis alij, sed Troïus Heros
Agnouit [q] sonitum, & Diuæ [r] pꝛomissa parentis.
Tum memorat: ne vero [t] Hospes [s] ne q̄re ,pfectò
Quē casuʒ poꝛtēta [u] ferāt: ego poscor [x] Olympo.
Hoc signum cecinit missuram Diua Creatrix [y]

o ¶ Inť nubē: per nubē more suo: & dicit ī serena parte cæli fuisse nubē: per quā arma porꝛtata sīt. p ¶ Per sudū: sudūʒ est q̄si subudum serenū post pluuias: vt Ver nare ctæ sudum. q ¶ Agnouit sonituʒ: hoc est qd sonit⁹ signi ficaret. r ¶ Diuæ ,pmissa par tētis: κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligim⁹ Venerem ei ,pmisisse. s ¶ Hospes: & q suscipit: & qui suscipit hospes vocatur: vt hoc loco Euāder. Iteʒ supra: Hospitis Aeneæ sedes: sic et vector q vehit & qui vehitur: & alūnus qui alit & qui alitur. t ¶ Ne vero ne quære profecto: ambæ particulæ adornatum pertinent tātum. u ¶ Portenta: modo bona omina quæ victoriam portendunt de hostibus. x ¶ Ego po. olym. aut de olympo poscor. i. hæc signa mei cā fiūt: aut certe ī olympū poscor: depta ,ppōne: vt it clamor cælo. y ¶ Diua ctreatrix: rerum oīum generaliter.

k ¶ Cū sonitu: tonitru. Et vt diximus supra ordinē tenuit: q nobis apparet: vt fulgetras dicat priores: cum sint ante tonitrua. l ¶ Ruere oīa: sic enī sonat vt videaſ ruina: alibi Cæliq; ruina. bene aūt tēperauit dicens visa. m ¶ Tyrrhenusq; tubæ mugire per æthera clāgor: tyrrhenū clangoreʒ dixit tubæ: ideo qa apud Tuscos Tubā ,pstat esse inuentā: ergo tyrrhenus clangor sonus tyrrhenaꝝ tubaꝝ: & bene ꝯgruis ominibus arma nūciant per sonos tubaꝝ. n ¶ Fragor ītonat: fragor proprie armoꝝ est sonus. qd aūt dicit ītonat illuc spectat fulminat Aeneas armis: & vult fragore tonitrua splendore fulgetrā imitari. nō aūt mirus est a dea libidinis Venere allatis armis inesse fulgorē: naʒ & Home. dicit a Thetide oblata arma hr̄e motuʒ quēdā & spiritū: quæ duo in aq̄ esse manifestū est: thetidē aūt nouimus nympham: Home. autem sic.
ὡς ἄρα φωνήσασα θεὰ κατὰ τεύχε' ἔθηκε πρόσθεν ἀχιλλῆος τὰ δ' ἀνέβραχε δαίδαλα πάντα.

CHRI. ¶ SVB TE magro. q. d. sub optimo magro & occulte significat q̄ ī oīb⁹ artibus optim⁹ sit. pceptor eligēdus: qd phi aptissime pcipiunt. ¶ Tyrrhen⁹. t. clā. Nā vt ait Pli. a pisæo tyrrheno ænea tuba inuēta est. Lactāti⁹ tñ in iis q̄s ī Statij thebai. ,pmētariis reliqt. Ait Malectū Tyrrhenoꝝ regē tubā ,pniū inēisse. ¶ Et. p. Tubæ t. ex magnitudīe sonit⁹ cū tonaſ dicat. ofidit q̄lia sint arma. ¶ Ne: ,phibētis ē: N. ā negatio spatiuo ñ iūgiť. nā ñ dicim⁹ ñ scribe: ſz ne scribe. ¶ Diua c. oīus creatrix: Sic Lucre. Aeneadū gētrix hoīuʒ diuūq; voluptas Alma ven⁹ cæli sbter labētia signa. Quæ mare nauigeꝝ: q̄ t'ras frugiferēteis Cōcelebras: p te qñ gēus oē alantū Cōcipiť: visitq; exortū lumia solis.

CHEY:

Si bellum ingrueret, Volcaniáq; arma p auras
Laturam auxilio.
Heu[a] quãtæ miseris cædes Laurentibus instant?
Quas pœnas mihi Turne dabis? q̃ multa sub ũdas
Scuta virũ, galeásq; & fortia corpora volues
Thybri pater. poscãt acies, & fœdera[b] rũpant.
Hæc vbi dicta dedit, solio se tollit ab alto.
Et primũ herculeis[c] sopitas ignibus aras
Suscitat, Hesternũq;[d] Lare, paruósq; penates
Lætus adit: mactat lectas de more Bidentes
Euander pariter, pariter Troiana iuuentus[e].
Post hinc ad naueis graditur, sociósq; reuisit,
Quorũ de numero: q sese[f] in bella sequantur
Præstãtes virtute legit: pars cætera prona
Fertur aqua, segnísq;[g] secũdo defluit amni
Nuncia ventura Ascanio rerũmq;[h], patrisq;[i].
Dantur equi Teucris Tyrrhena petẽtibus arua,
Ducunt exortem[k] Aeneæ, quẽ fulua Leonis
Pellis[l] obit totum præfulgẽs vnguibus[m] aureis.
Fama volat paruam subito[n] volgata per vrbes
Ocyus[o] ire equites Tyrrheni ad littora regis.
Vota[p] metu duplicant matres, ppiúsq;[q] periclo
It timor, & maior Martis iam apparet[r] imago.
Tum pater Euandrus dextram[s] cõplexus euntis
Hæret[t] iexpletũ lachrymans, ac talia fatur.
O mihi[v] præteritos referat si Iuppiter annos,

SER. a HEV: adeo de victoria fretus est: vt etiã hostiũ misereat: qđ æneæ κατά τὸ πρέπον recte tribuit: q vbiq; plus iducitur: & hic nascit ille sensus Nõ hæc o pala dederas p missa parẽti. Itẽ Aeneas hi nostri reditus expectatiq; triũphi: Hæc mea magna fides. b Fœdera rũpãt: quæ se facturũ Latinus promiserat: non enĩ erãt facta. c Herculeis sopitas ignibus aras: hypallage est: idest suscitauit aras herculeas: in quibus erãt ignes sopiti. d Hesternumq; larẽ: cui pridie sacrificauerat: & est iteratio: nã male qdã externũ legunt: idest extraneũ. e Post hinc ad naueis gradit: vnũ vacãt post aut hic: vt Post hic digrediens luco frondẽtia capris: tale est & illud Prim' ibi ante oẽs. f Qui sese i bella sequantur: in expeditionẽ & bellicã præparationẽ: nam vt supradiximus bellũ est tẽpus omne quo vel pparat aliqd pugnæ necessariũ: vel quo pugna gerit. Prælũ aũt dicit cõflictus ipse bellorũ: vñ mõ bñ dixit: Qui sese in bella sequãtur nõ i ꝓliũ: n. ĩ ad auxilia petẽda vadit: non ad pugnã: q̃q; et si diceret: q se i ꝓliũ sequantur. nõ valde ab re eẽ videbat: hi enĩ equites quũ a Tarcõte accepisset Aeneas auxilia cũ alijs hetruscis eqtib' p terrã missi obuios statim habuere bellãtes: & q̃si iã hic recta ꝓgere vident i præliũ: Vñ etiã a Cymodocea nauigãti Aeneæ dr̃ Iã loca iussa tenet forti permixt' hetrusco Arcas eques. g Segnis: sine remigio: & respexit ad ascẽdentes: de qb' ait: Remigio noctẽq; diẽq; fatigãt: licet fuerit lenissim' fluui'. h Rerũ: quas gesserat. i Patris: vbi eẽt. k Exorte æneæ. i. extra sortẽ aliorum: Per id quod ẽ factum idicatur qđ non est factũ: p exortẽ aũt optimũ & pcipuũ significat. l Pellis obit totum: pellis ostendit magnitu lo i hoc quod dicit totum obit. m Vnguib' aureis: aut qa vngues ipsi: quũ aruerint auri: imitant colorẽ: aut quia solebãt deaurari. Statius: Auro mãsueuerat vngues. n Subito vulgata: cur subito? ipse dicit qũ p paruam vrbem. o Ocius: positiuus antiquus est: idest celerit: nec enĩ potest esse cõparatiu' vbi nulla est cõparatio: aut cõparatiuũ p positiuo ponitur: vt senior pro senex: est autẽ a græco nomine cõparatum ὠκύς. p Vota metu duplicãt matres: bis duplicãt metu: nam inest sem per in matrib' votũ. q Propiusq; periclo It timor: propius periclo p pprior: nam matres quod timent hoc putant liberis posse contingere. r Iam apparet: adhuc illis pergentibus iam præliũ cogitat a matribus. s Dextram euntis: scilicet quia dixerat pater. t Hæret iexplet': multi hic distingunt vt sit iexpletus hæsit et talia locutus est lachrymãs: alij legunt inexpletus lachrymis: honestius tamen est iexpletus lachrymans: vt sit nomen pro aduerbio: idest inexplebiliter. v O mihi præteritos referat si iuppiter annos Qualis erã: & optantis sunt q̃ nũc iungunt. Nam singula ante ponebant: vt Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus: ergo vnum vacat quantũ ad antiquitatem: & notandum votum de præterito fieri.

CHRI. INGRVERET: imineret. Post hinc: primũ tẽporis ẽ ßm loci. Quorũ de numero: prudẽs cõsiliũ: vt neq; solus pficisceret: castra tñ q̃ minime posset minueret.

Qualis eram[a], cũ primã aciẽ Preneste sub ipsa
Straui, scutorúmq; incendi victor aceruos,
Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi.
Nascenti cui treis[b] animas Feronia[c] mater
(Horrendũ dictu) dederat, terna[d] arma mouẽda;
Ter leto sternendus erat: cui tũc tamẽ omneis
Abstulit hæc aĩas dextra, & totidẽ exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer vsq̃
Gnate tuo, neq; finitimo[e] Mezentius vnq̃
Huic capiti insultãs tot ferro sæua dedisset
Funera, tam multis viduasset[f] ciuibus vrbem.
At vos[g] o Superi & Diuôm tu maxime rector
Iuppiter, Arcadij quæso miserescite regis,
Et patrias audite preces: si Numina vestra
Incolumem Pálanta mihi, si Fata reseruant
Si visurus eum viuo, & venturus in vnum,
Vitam oro, patiar quéuis durare[h] laborem.
Sin aliquem infandum[i] casuz Fortuna minaris

SER. a ¶ QUALIS eram: aut vtinã sim talis: q̃lis tunc erã quãdo ista pfeci: aut certe laudãtis est: vt Qualis erã quum primã aciẽ preneste sub ipsa Straui: scutorũq; incendi victor aceruos: hoc traxit de historia. Tarquinius enĩ Priscus victis sabinis in honorẽ Vulcani eoruz arma succẽdit: quẽ postea secuti sũt cæteri. b ¶ Cui treis animas: per trãsitũ ostẽdit illas Platonis & Aristotelis contẽtionẽ qui dubitabãt vtrũ quattuor an tres animæ sint in homine φυσικη: αἰσθη τικη: νοητικη κινητικη: hoc aũt loco p tres aĩas magnũ & pfectum idicat virũ: nã quãtum ad fabulã pertinet: tres aĩas propter tria habuit corpora: attendendũ est sane hoc sibi Euandrũ vindicare: qđ fuit in Herculem: nã vt ille Geryonẽ extinxit: ita hic Herilũ occidit: inde est quod paulo post dicit Neq; finitimo Mezentius vnq̃ Huic capiti ĩsultãs: mos enĩ Herculis fuit vt etias non rogat' laborãtibus subueniret: tũc enĩ sicut etiã Varro dicit omnes qui fortiter fecerãt Hercules vocabanẽ: licet eos primo xliiii enumrauerit: hinc est qđ legimus Herculẽ tiryunthius: argiuũ: thebanũ: libym. c ¶ Feronia mater: nympha cãpaniæ: quã etiam supradiximus: hæc etiã libertorũ dea est in cuius tẽplo raso capite pileũ accipiebant: cuius rei etiam Plau. in amphitryone facit mẽtionẽ: Quod vtinã ille faxit Iuppiter: vt ego hodie raso capite caluus capiã pileum. d ¶ Terna arma mouenda: figura poetica: nã trina debuit dicere: arma enĩ tãtũ numeri pluralis: cui non iungunẽ nomina numeralia: vt supra diximus: nõ enĩ dicimus tria arma: mouẽda autẽ vel cõtra ipsuz vel ab ipso. e ¶ Finitimo: aut ĩfinitimo: aut finitimo capiti. f ¶ Viduasset ciuib' vrbẽ. i. viris fortib' perẽptis: & pprie viduasset dixit: qa vrbs ẽ generis fœminini. Hor. abusiue & satis ĩcõgrue in genere masculino posuit dicens: Viduus pharetra risit Apollo. g ¶ At vos o superi: iã hic quasi pater loquitur. diuisa enim hæc est allocutio et vltima pars eius habet parentis affectum: quod & ipse ostendit dicens: Et patrias audite preces. prima vero viri fortis ẽ: vt Qualis eram quũ primas aciem preneste sub ipsa Straui. h ¶ Durare laborẽ: ipsius. s. senectutis. Ter. Senectus ipsa morbus ẽ: durare aũt est sustinere. Hora. Ac sine funib' vix durare carinæ Possint ĩperiosi' æquor: & Virgi. Durare & vosmet rebus seruate secũdis. i ¶ Infandum casuz: parẽtis ẽ quod formidat nolle memorare.

CHRI. ¶ SCUTORũq; incendi victor a. optime cum prænestinos superasset: eorum deum Vulcanuz per sacrificiuz aut sibi reconciliare: aut reuocare voluit. Colebant enim Vulcanum quoni. i inde genitus est Cæculus: qui prænestinis imperauit: ĩ sactis aũt Vulcani qm̃ ipse ignis est: omnia q̃ oblata essent: incendio assumebantur. Hinc Macrobius Sacrificiuz apud veteres erat p teruia nomine in quo quod epulis superaret igne consumebatur. Cato ergo albidium quẽdam cui postq̃ vniuersum patrimoniuz adliguri erat domus: quæ reliqua erat arserat p teruiã fecisse dicebat. ¶ Treis animas: ostẽdit illum tricorporẽ fuisse: vt de Geryone fabulantur. Conceditur autem vt apud ignotũ se laudibus efferat. Neq; etiã recidit a natura senum qui gloriosius q̃; par est: antea ab eis facta pdicant. ¶ Viduasset: acyrologia est i. impropria locutio: vt sit translatio a muliere viro priuata: nam vidua dicit a viro iduata: idest separata. Vnde idus dicuntur ab iduando: quoniam menses iduant: idest diuidant. ¶ Si numina vestra: expolitio est qua in eadem sententia auditorem diutius detinem': hoc autem facit vt omnino exprimat se filio defuncto superesse nolle. ¶ Si numina: si fata. Quod pene idem est: quando fatus in rebus dicimus: quod in mente dei prouidentiam nuncupamus. Est & color rethoricus repetitio quæ grauitatem orationi non minimam affert.

¶ CRUDELEM

SER. a CRVDELEM vitam:quæ filio est super stes. b Sola & fera:quia & vnus erat & se rius suscept'. c Iamq; adeo exierat: adeo ad ornatū pertinet tantū. d Ipse agmine Palas In medio:hic enim fuit mos vt tyrones ponerent I medio:& ambirēt viri fortes exercitus: aut certe honoris est medius locū in exercitu tenere:vt ipse alibi Medio dux agmine turnus:& supra cū posuit sponda: mediāq; locauit. e Cōspectus: ꝑspicuus conspicabilis: nam pro noīe participiū posuit. f Ante alios astroꝝ diligit ignes: Venus in cælo hs vnā ꝓpriā stellā: quæ oriens luciferus:occidēs vesperum facit:inde Sta. Et alterno deprēdit vn'l orbe tauri: & vt nā I septētriōe: vñ etiā taurus domus dr̄ esse Veneris:lō dixit:Quē ven'añ alios astroꝝ diligit ignes. g Sacrū: venerabile. h Tenebras aūt resoluit: pp iubar quod sola possidens aliquod efficiat lumen. i Agmine facto:agmē ꝓprie ē exercit' ambulās:qcqd fuerit aliud abusiue dr̄:siue stās:siue castra metat'. k Prope cæritis amnē: agylla ciuitas ē thusciæ a ꝯditore appellata: cui ex Iscitia romana:aliud ē īditū nomē: nā cū romani cūtes p thusciā Iterrogarēt agyllios q̄ dicerec ciuitas:& illi vtpote græci qd audirēt ignorātes:& optimū ducētes si prius eos salutarēt:dixerūt χαῖρε:quā salutationē romani:ciuitatis nomē eē arbitrati sunt:& de tracta aspiratiōe:eā cære noīauerūt:vt dicit Iginus I vrbib' italicis. Amnis minio dr̄:vt Qui cærete domo:q sūt minionis in armis. l Late sacer:hoc ē nō solū colebat' aciuib': sed ēt ab accolis. m Nigra:vmbrosa more suo. n Veteres sacrasse pelasgos:de his varia ē opinio:nā alij eos ab atheniēsib': alij a laconib':alij a thessalia dicūt originē duce re:quod ē ꝓpensius:nā multas in italia pelasgorū ꝯstat eē ciuitates:hi ꝑmi italiā tenuisse phibent. o Aruoꝝ pecorisq; deo:publica cerimoniaꝝ opinio hoc hs pecoꝝ & agrorum deū esse Siluanū:prudētiores tñ dicunt esse ὕλικον θεόν: hoc ē deū τῆς ὕλης:hyle aūt est fæx oīuz elemētorū.i. igni sordidior & aere.Itē aq̄ & terra sordidiora: vnde cūcta ꝓcreātur: quam ὕλην latini materiam appellauerūt.Nec Icōgrue quū materiæ siluaꝝ sint: ergo qd̄ græci a toto:hoc latini a parte dixerūt. p Lucū q; dieq;:li a romanis traxit: apd̄ q̄s nihil fuit tā solenne q̄ dies ꝯsecratōis: hic illud Nr̄os q; hui' meminisse minores.

Nunc nunc o liceat crudelem[a] abrūpere vitam,
Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri,
Dum te care Puer mea sola[b] & sera voluptas
Complexu teneo, grauior ne nuncius aures
Vulneret hæc genitor digressu dicta supremo
Fundebat, famuli collapsum in tecta ferebant.
Iámq;[c] adeo exierat portis equitatus apertis,
Aeneas inter primos, & fidus Achates,
Inde alij Troiæ Próceres ipse[d] agmine Palas
In medio, chlamyde, & pictis cōspectus[e] i armis
Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Qué Venus ante[f] alios astrorū diligit igneis,
Extulit os sacrum[g] Cælo, tenebrásq;[h] resoluit.
Stāt pauidæ in muris Matres, oculísq; sequunt
Puluerеam nubem, & fulgenteis ære cateruas.
Olli per dumos, quà proxima meta viarum
Armati tendūt it clamor, & agmine[i] facto
Quadrupedāte putré sōitu quatit vngula cāpū.
Est igens gelidū lucus prope[k] Cæritis amnem
Relligione patrum late[l] sacer vndiq; colles
Inclusere caui, & nigra[m] nemus Abiete cingūt.
Siluano Fama est, veteres[n] sacrasse Pelasgos,
Aruorum[o], pecorísq; Deo, lucúmq;[p], diemq;,
Qui primi fines aliquādo habuere Latinos,

COLLA. CHRI. psus:Vt sit ꝑsa giū q̄dā futuræ filij mortis.

Quē Ven' añ alios astroꝝ.d.i. Vide vbi de Venere tractauim' lucifeꝝ atq; hesperū eādē eē stellā & venerē appellari. Veꝝ cū solē nobis ꝑcedit:& añ illi' ortū orit: luciferꝝ appellāt latini:Græci vo phosphoron.Cū aūt solē circa occidētē subseq videt:nos etiaz Græco noīe hesperū dicim'. Extulit ex tulit:q̄ g orizonte orientalē egrediēs apparuit I nostro hemisperio. Extulit os:tanquā de homine locutus:qui quidē emergens prius caput effert. Oculis:cum non possint corpore: Et cum ipsos gradientes propter interualla videre non possent:videbant aut puluerē surgentes:aut reflexionē solis repercussi I terris armis. Istis.n. duobus signis exercitum ex longinquo incedentē cōspicim'. Per diuinos q.d.relinquentes tortuositatem viarus recta linea etiaz vbi via nō esset vel per dumos I cedebant:vel ostendit quod via turbam non capiebat. Est ingens geli. topographia. Caui:qa ꝯualle faciunt. Siluano:Vatro

nota

mulieri foetæ post partū tres deos custodes cōmemorat adhiberi: ne siluanus nocte ingrediens vexet: Eorū3 deo4 significando4 causa tres hoīes noctu circuire limina domus: Et primus limē securi ferit. Alter pilo. Tertius deuerrit scopis: vt is datis culturæ signis deus Siluanus phibeantur intrare q nec arbores ceduntur: aut putantur sine ferro: neq; far cōficitur sine pilo: nec fruges coaceruant sine scophis. Ab his tribus tres nominant deos Intercidonē: Pilūnū: Deuerrā. Hi igit siluestrē deū culturæ signis vtpote prarijs deterrēt. Ex his apparet: & pecoris: & culturæ deū esse siluanū. Verū q pueris noceat testatur etiā Horatius.

SER.

a TARCO & tyrrheni: Tarco latinus nominatiuus est de græco veniens ab eo qd ē Tarcon: perdito n. & ω. cōmutata in o; vt ἀπόλλων Apollo: & πλάτων Plato: aliē versus nō stat. b Tuta tenebāt castra locis: hoc est natura & industria munitissima: sed nouim castra p naturā munita esse nō posse: nisi i collib fuerint: qd si in montibus sunt quomō pcedit Latis tēdebat i aruis? ne sit ergo ptrariū itelligamus qd hodieq; videm & legim hanc: colliū fuisse naturā: vt planicies eēt in sūmo: In qua erāt castra Tarcontis: q; q; multi velint. c Celso q; ojs de colle videri Iā poterat legio: ad Aeneā referre: vt itelligam i collib veniētes suisse troianos: castra vo hetrusca fuisse i cāpis: qd si velim accipere: quēadmodū pcedit Tuta tenebāt castra locis. i. p naturā locorum. d Tēdebat i aruis: vt hic sæuus tēdebat achilles. i. tentoria habebat. e Bello lecta: qa ait supra Qui sese i bella sequant Præstātes vtute legit: aut pprie: qa delect militū est. f Equos & corpora curāt: Igēti arte qd seqbat omisit redditurus i decimo: nāq; si vellet dicere veīsse Aeneā vidisse Tarcōtē: petijsse auxilia: satis lōgū fuerat: & pbat illud qd ait supra Toto nāq; fremūt pdēlæ littore puppes: quā hetruscoru festinatiōi dicētis breuitas cōgruat: vel h qd i isto loco ptermisit: reddidit i decio dicēs: Nāq; vt ab euādro castris igressus hetruscis Regē adit: & regi memorat nomenq; genusq;. g Aethereos nimbos: per aerē numinum. i. purgatiorē: qui circa deos est. dona ferens aderat: Home. ait.

ἤ δ' εἰς νῆας ἵκανε θεοῦ παρὰ δῶρα φέρουσα.

Haud pcul hic Tarco[a], & Tyrrheni tuta[b] tenebat
Castra locis, celsóq3[c] omnis de colle videri
Iam poterat legio, & latis tendebat[d] in aruis.
Hūc pater Aeneas, & bello[e] lecta iuuentus
Succedunt, fessíq3 & equos[f], & corpora curant.
At Venus æthereos[g] inter Dea cādida nimbos
Dona ferens aderat, Natúmq3 i valle reducta[h],
Vt procul egelido[i] secretū flumine vidit,
Talibus affata est dictis, séq3 obtulit[k] vltro:
En perfecta mei promissa[l] coniugis arte
Munera: ne mox aut Laurēteis[m] Nate supbos,
Aut acrem[n] dubites in prælia poscere[o] Turnū3.
Dixit, & amplexus Nati Cytherea petiuit;
Arma sub aduersa posuit radiantia Quercu.
Ille Deæ[p] donis, & tanto[q] lætus honore
Expleri neqt, atq3 oculos p singula voluit.
Miratur, intérq3[r] manus & brachia versat
Terribilē cristis Galeam, flāmásq3 vomentem.

h Reducta: secreta. i Egelido secretū flumine vidit: egelido est nimiū gelido: & ē vna ps orōnis: vt Edurāq; pirsti valde durā3: & sic dixit Secretū flumīe egelido: hi ē pndio flumīs: vt dicim secret ē mō te vel siluis. latent aūt oñdit Aeneā nō nisi i flumīe ablutū numē vidē potuisse. k Obtulit se vltro. i. deā pfessa ē: vt i so dixit Quū mihi se nō an oculis tā clara videndā Obtulit: & ordo obtulit se & locuta ē. l Promissa: κατὰ τὸ σιωπώμενον: vt sup Hoc signum cecinit missurā diua creatrix. m Laurēteis supbos: vt Quo illi bello pfugos egere superbo. n Acrē turnū: fortē & pprie apud nos acer ē: q δεινὸς apud i græcos: nā fortē & vehementē: & asperū: & amarū pōt significare. o Poscere: puocare. Cic. et pria & scda actiōe i Verrē poscūt maiorib poculis. i. puocant. p Deæ donis. i. pter arma. q Tāto lætus honore: munere diuæ: qd manifesto videat matrē & plenam numinis sui. r Interq; man & brachia versat: ex Home. τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα.

Distīguēdū ē vt itelligas Aeneā manib mīora: brachiis maiora arma psiderasse: vt puta loricā vl scutū: hæc. n. arma maiora sūt: mīora vo galeā gladiū ocreas. s Versat: psiderat: vt Huc illuc vīclo4 īmēsa volumina vsat.

CVERSAT: Freqnter vtit. Vertit aūt freqnter: vt exploret & diligētius īspiciat. Terribilē cristis: cuius cristæ terrorē hostib īferrēt & est laus fabro4 q nō solū īfrāgibilē fabricauerīt: sed etiā ita vt horrorē īcuteret. Flāmasq; vo. ita inerāt flāmæ sculptæ: vt veræ apparerēt: & a galea euomi viderent. CHRL

CRIGENTEM

Fatiferúmq; ensem, Loricam ex ære rigentem[a],
Sanguineã, ingẽtẽ, qualis cũ cærula nubes
Solis[b] inardescit radijs, longéq; refulget.
Tum leueis[c] Ocreas Electro, Auróq; recocto[d],
Hastámq;, & Clypei non enarrabile[e] textum.
Illic res italas, Romanorúmq; Triumphos
Haud Vatum[f] ignarus, venturíq;[g] inscius æui
Fecerat Ignipotens: illic genus omne futuræ
Stirpis[h] ab Ascanio, pugnatáq; in ordine bella.
Fecerat & viridi fœtam mauortis[i] in antro
Procubuisse[k] Lupã, gemiósq;[l] huic vbera circũ

SER. a CRIGENTEM sanguineã ingẽtẽ: distĩguendum propter plura epitheta. b Solis inardescit radijs: Irim physica ratione describit: quæ fit cum aquosam nubem solis ardor irradiat: nec est incognita hæc comparatio: cum lorica diuersis metallis fieri plerũq; cõsueuit. c Leueis ocreas: nitida tibialia. d Recocto: sæpe purgato: Sic Home. αὐταρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε τεῦξ᾽ ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς
τεῦξε δ᾽ οἱ κόρυθα βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν
καλὴν δαιδαλέην ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε
τεῦξε δέ οἱ κνήμιδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.

e Non enarrabile textũ: bene nõ enarrabile: cũ. n. in clipeo oẽm romanã historiã velit eẽ descriptã: dicẽdo illic genus oẽ futuræ Stirpis ab Ascanio pugnataq; ĩ ordine bella: carptim tñ pauca cõmemorat: sicut in pmo ait: Videt iliacas ex ordine pugnas. nec tñ vniuersa descripsit. f Haud vatũ ignarus: futurorũ inscius. g Vẽturiq; ĩscius æui: non æui: sz quæ in æuo erãt futura. h Stirpis ab Ascanio: vsq; ad Augustum Cæsarem. i Mauortis in antro: põt accipi & fecerat lupã mauortis: & Mauortis in antro. dicẽdo aũt & õndit mlta alia fuisse depicta. k Procubuisse. i. prima parte se inclinasse: qđ græci προκλινοῦναι dicũt: vt ĩclinatione corporis vbera pbere ĩfantibus. nã si pcubuisse iacuisse accipias: ɔtrariũ est qđ dicit Ludere pẽdentes pueros. Sciẽdũ tñ est eũ gestũ voluisse pprie exprimere: quẽ in ipsius lupæ cernimus statuis. l Geminos huic: re vera geminos modo: alias similes. sane hic totus locus ennianus est.

HRI. CRIGENTEM: q̃si ita multiplicẽ: vt stare posset: neq; facile flecteret. Sanguineã: eũ colorẽ addiderat: vt cædibus deĩde ab ænea editis cruentata videret: vñ hostibus horror cresceret. Lupã: de q̃ in supioribus aliqd dictũ est. Pli. tñ sic ait. Nãq; de ĩfantib' ferarũ lacte nutritus cũ eẽnt expositi produnt: sicut de ɔditoribus nostris a lupa magnitudini fatorũ accepta ferri æquius q̃; ferarũ naturæ arbitror: verũ hanc historiã: Q. u. Fabius pictor: quẽ & L. Cincius & Portius Cato & Calphurnius piso sequunt sic narrat. Infantes ipsos in fluuiũ iaciendos iussu Amulij eẽ asportatos: sed tyberim imbrib' auctũ ripas tũc egressus agros occupasse. Itaq; expositis alucus sup vltimas aquas paulum enatauit: sed mox recedente fluuio illius lapidi infantes effudit ĩ cenũ: qbus vagientibus cum in ceno versarent: lupa nup fœta plẽis vberibus accurrit vbera ori admouẽs lingua cenũ quo pleni erant abstergebat. Vidit vnus e pastoribus lupã: motusq; miracło alios acciuit: Manebat intrepida tanq̃; mãsuefacta lupa: illi eã infantes tanq̃; filios fouentẽ: & eos tanq̃; mři inherẽtes aspiciebãt: sed cũ lupã terrerẽt illa ab ĩfantibus sensim deuulsa abijt: at Faustulus regiorũ armẽtorũ magister pueros tollit deorũ esse ratus: & vxori Larentiæ nutriẽdos dedit. Sunt tñ q negẽt a lupa nutritos pueros: affirmantq; ipsi Larentiæ: qm pudicitiam vulgauerat lupæ cognomen pastores q circa palatiũ habitabant dedisse nã meretrices lupæ vocant: de Siluia vo rhea matre puerorũ: ita refert Diony. Numitor & Amulius fratres cum essent: minor natu erat Numitor: sz Amulius fratrẽ cum p iniuriã regno expoliat: & inter venãdũ interfici curauit: & Siluiã rheã eius filiã iaz nubilẽ sacerdotẽ vestæ designat. Quarto deinde anno eunti in lucũ Martis Siluiæ: vt aquã puram inde ad sacra afferret viliũ in tẽplo qdã attulit: quẽ dicũt pcuz suũ fuisse puellæ amore a teneris annis captũ. Alij amuliũ ipsum fuisse nõ tam libidine ĩpulsũ q̃; insidijs: apparuisse aũt armatũ: & horrẽti aspectu: vt quãtũ posset se illius cognitioni subtraheret. Fabulant aũt plurimi geniũ eius loci fuisse: qui vim attulerit: cũ eo tpe solis obscuratio: & in aere caligo apparuerit. Aspectũ quoq; illius longe excellentiorẽ: maioremq; q̃; hoĩs fuisse dicunt: eumq; merẽti puellæ ɔsolantẽ dixisse se deũ esse: & ex eo ɔcubitu geminos nascituros rebus bellicis pclarissimos: atq; his dictis nube circundatũ per aerẽ sese extulisse. Sunt aũt genij: vt idẽ asserit Diony. tertia q̃dam natura inter deos & hoĩes q̃ñq; oĩbus: q̃ñq; dijs admixta: vnde fabulare illud heroũ genus fit. Puella igitur grauida facta simulãs ex consilio matris valitudinem: sacra non

adibat. Amulius siue conscientia sui sceleris: siue alia suspitione motus medicos misit q inuestigarent: dei nde cum mulieres morbum hmoi esse dicerent: vt non sit viris prodendus: apposuit custodem vxorem. Tandem cum peperisset geminos: alij dicunt eam virgis cæsis necatam: alij dicunt perenti filiæ pro consobrina deprecanti q vna nutritæ eent eas condonasse: in carcere detenuisse: solutamq; deinde fuisse mortuo Amulio.

SER. a LUDERE: moueri. Ter. Congruum istus maximu in aqua finito ludē. b Matrem: quasi matres: cuius affectus pueris exhibebat. c Tereti ceruice: rotunda cum longitudine: vt Incumbens tereti damō sic corpit oliuæ. d Mulcere alternos: nō quod in pictura erat dicit: sed ita hic intelligimus factū fuisse: vt Ter circum iliacos raptauerat hectora muros. e Corpora fingere lingua. i. tergere. Cice. in festiana: Spongijs sanguis effingebatur. i. tergebatur. f Nec procul hic roma: congrue iuxta pro prios ꝯditores. g Raptas sine more sabinas: raptas spectaculo sine vllo exemplo. h Cōsessu caueæ: cauea ē vbi ppls spectat. Plau. in amphitryone Vt conquisitores singuli in subsellia eāt per totam caueas spectatoribus. i Magnis circensibus actis: magnis quantum ad paupertatem pristinam ptinet: nā legimus propter equorū inopiā diuersis eos tunc vsos aīalibus: raptæ aūt sunt sabinæ consualibus: hoc ē mēse martio. Cōsus aūt est deus consiliorum: qui ideo templū sub tecto in circo habet: vt ondatur tectū debere eē consilium. hinc est q & fidei panno velata manu sacrificabat: qa fides tecta esse debet & velata. Ideo aūt dicato Cōsi simulacro rapuerunt sabinas: vt tegeret initiū de rapto consiliūs. Iste Consus & eques Neptunus dr: vñ ēt in eius honorē circenses celebrabant: Erant ergo qui dñt magnis circensibus: aut megalesiacis: aut rōanis: quos cōstat fieri añ cale. Ianuarias. Actis aūt quū agerent: quia nō erat psis a passiuo participiū: vt Et qua vectus abas. k Circensibus: circenses dicti vel a circuitu: vel q vbi nūc metæ sunt: olis gladij ponebant: quos circuibāt. Del aūt circēses ab ensib' circa quos circuibāt. Sane notandum positos circēses sine adiectione ludorum: quū ita dicimus ludos theatrales: ludos gladiatorios: ludos circēses. l Romulidis: hic datiuus pluralis venit ab eo qd est hic romulida. m Curibusq; seueris: mire dixit seueris: quū. n. filias pdiderint Geninēses antēnates: crustuminij & sabini: cæteris gesserit bus sabini soli bella susceperūt: q [illegible]

Ludere[a] pendentes pueros, & lambere matrē[b]
Impauidos, illam tereti[c] ceruice reflexam
Mulcêre[d] alternos, & corpora[e] fingere lingua.
Nec pcul[f] hic Romā, & raptas[g] sine more Sabīas
Consessu[h] caueæ magnis[i] Circensibus[k] actis
Addiderat. subitoq; nouum consurgere bellū
Romulidis[l], Tatioq; seni Curibusq;[m] seueris.
Post iidem inter se posito[n] certamine Reges
Armati Iouis[o] ante aram, paterasq; tenentes

bus postea trigīta fœminis iā enixis ð illis: q raptæ erāt: pax fcā est ex qua: nosb' curiæ appellatæ sunt in cōem ēt mulierū honorē kalēdæ eis dicatæ sūt martiæ. Horatius Martijs cælebs qd agā calēdis. Iuuenalis Munera fœmineis tractat secreta calēdis. nec enim aliter congruit martias calēdas eē fœminarū: nisi qa vt diximus fœminæ bella sedarūt. Sane sciendū oēs virgines raptas excepta Hersilia: quā sublatā a marito sibi Romulus fecit vxores. n Posito certamine: finito: vt Ante diem clauso componet vesper olympo. o Iouis ante arā: añ tēplū Iouis statoris: qd fecerat Romulus: postq; orās elatis armis meruit ne sui exercitus fugeret.

CHRI. MATREM: ita vti mater esse quādo dū illos: vt filios lambebat. Subito: ex inspe rato enim euenerat. Nouum: magnum ad mirabile: vt Pollio: & ipse facit noua carmīa. Sabinas: cupiebat affinitates cum finitimis contrahere Romulus: sed cum impetrare desperasset propter nouitatem colonorū suorum consilium de rapiendis inijt: cui etiā Numitor auus affuit. Hoc constituto primum quidem deo arcanarum consultationum duci si dolus sibi ex sententia eueniret: sacrificium quot annis & ferias agendas nouit: ac consulto deinde senatu diem festū: & ludos indixit Neptuno agēdos. Venerunt multi hospites cum coniugibus & liberis: ac die vltimo dato signo ad rapinam discurrit Iuuentus: Fuerūt raptæ virgines sexcentæ; & octogintatres. Hoc gestū est: vt alijs placet primo: vt alij vo quarto regni. Romuli anno. Hos ludos consualia vocarunt: in quibus etiam ara subterranea constructa iuxta circum maximū Cōsualia cum fossa terra sacrificijs: & igneis solennitatibus colitur: cursusq; equorū agitur iuncto rū & non iunctorū. Deus aūt cui sacra faciebāt Consus a romanis vocatur: quem græce posidona sisichthona interpretatur: ac propterea subterranea colitur ara q hic deus terram habeat. Alij dicunt dies festos Neptuno agi: & cursus & eqtes fieri. Aram vero postea Genio cuidam arcano institutam fuisse occultorum: & consiliorum duci atq; custodi.

IUNGEBANT

Stabant, & cæsa iungebant [a] fœdera Porca.
Haud procul inde citæ [b] Metú in diuersa quadrigæ
Distulerant: at tu dictis Albane maneres.
Raptabátq; viri médacis viscera Tullus
Per siluas, & sparsi rorabant sanguine vepres.
Necnó [c] Tarquinú eiectum [d] Porsenna [e] iubebat
Accipere, ingentíq; vrbem obsidione premebat.

SER. a ¶ IVNGEbát fœdera porca: fœdera vt diximus supra dicta sunt a porca fœde & crudeliter occisa: cui' mors optabat ei: q a pace resiliisset: falso aút ait porca: Nam ad hoc genus sacrificij porcus adhibebat. Ergo aut vsurpauit genus p genere: vt Timidi veniét ad pocula damæ: cú has dá mas dicamus. Item supra lupá: quú arij sit hic & hæc lup': aut certe illud ostédit: q in oíb' sacris fœminini gñis pl' valét victimæ. Denique si p maré litaré ñ possét: succidánea dabat fœmina: si át p fœminas nó litassét: succidanea adhiberi nó poterat. b ¶ Citæ metú in diuersa quadrigæ: Donatus hoc loco contra metrú sentit dicés citæ diuisæ: vt est in iure erecto nó cito. i. patrimonio: vel hereditate nó diuisa: Nam citus cú diuisus signi ficat ci lóga é: ergo citæ veloces intelligamus: qué aút dicit Vir. metium: Metius suffeti' dictus est: qd nomen mutilauit cá metri. Nouimus aút est nouum vel mutationé vel mutilationé concessam poetis: sic p Polluce Castoré pro Ci theride Lycoridé posuit: vt Sed q legat ipsa lycoris: hic át Meti' Suffetius quú apud albanos summá rerum teneret: a romanis in auxiliú contra fidenates vocat' iure societatis venit quidé: sed in ipso prælio ad hostes defecit: qd cernés Tullus Hostilius ait Voce maxima militib' suis: ita vt et hostis audiret: ne trepidetis meo cósilio factú é: vt factiose Metius Suffetius ad hostes tránsiret: q consilio & suis iam pene amissas reddidit vires: & effecit ne hostes crederent Metio: qué p' victoriá captú Tull' Hostili' religauit ad duas quadrigas: ita vt ab vnis quadrigis traheret manibus: pedes ab aliis: qb' agitatis velociter eú crudeli morte discerpsit. Vidés itaq; poeta románo nomini incógruú esse vindictá: culpá in criminis torqt auctoré dicés ex sua psona ad ipsum Metiú: At tu dictis albane maneres. Idé et médacis infert: vt tacitæ quæstioni & inuidiæ crudelitatis occurrat. c ¶ Necnó. t. e. p. i. Tarqni' superb' húit perditos filios: Inter quos Aruntem: q dú in castris esset pro suo ardea obsidéte: & ortus esset iter eú & Collatinú maritú Lucretiæ de vxorib' sermo: cósq; processit cótentio: vt ad probádos earum mores arreptis equis statim domos suas simul proficiscerent. Ingressi itaq; ciuitaté collatiá: vbi fuit Lucretiæ dom': inuenerút eá lanificio operam dantem: & tristé pp mariti absentiá. Inde ad Aruntis domú profecti: quú vxoré ei' inuenissent cátilenis & saltatiõib' indulgété reuersi ad castra sunt: qd Arús dolés: quú de expugnáda Lucretiæ castitate cogitaret: mariti ei' noíe epistolam finxit: & dedit Lucretiæ: in q scriptum continebat: vt Arús susciperet hospitio: q fecit: p noctē stricto gladio ei' ingressus é cubiculú cum æthiope ac arte egit: vt secú coiret dicés: nisi mecú cócubueris: æthiopé tecú interfio: táq; in adulterio dephédéri. Timés itaq; Lucretia ne castitatis famá morte deperderet: quippe quam sine purgatióe futurá esse cernebat: suita turpi' b' imperij. puit: & altera die conuocatis ppinquis marito Collatino patre Tricipitino Bruto auúculo: q tribun' equitú celerú fuerat: re idicás: petit ne violat' pudor: neue inult' esset ei' interit': & erecto gladio se interemit: qué Brutus de ei' corpe exertú tenés processit ad ppulum: & multa conqstus de Tarqnij superbia & filiorum ei' turpitudie egit ne in vrbé recipent auctoritate qua plurimú poterat. Nam vt dixi m' Brut' tribun' equitú fuerat: sed quú nó susciperet Tarqni': contulit se ad Porsená regé thusciæ: q p Tarqnio cú ingétib' copijs capto ianiculo & illic castris positis romá vehemeter obsedit: & quú p sublicium póté hic é ligneú tránsire conaret: sol' Cocles hostilé impetú sustinuit: donec a tergo póns solueret a socijs: q soluto se cú armis præcipitauit in thyberim: & lz læsus in coxa: tñ ei' fluctus supauit: vñ é illud ab eo dictú: quú ei in comitijs coxæ vitiú obijceret: p singulos grad' admoneor triúphi mei. In tátú áut obsidiõis necessitaté ppulus venerat: vt et obsides daret: ex qb' Chlœlia inuéta occasióe tránatauit fluuiú: & romá reuersa é: reddita é rursus pacis lege eá Porsena repetéte: q admirat' virtuté puellæ dedit ei optionē: vt cú qb' vellet rediret: illa elegit cæteros virgines: vñ Porsena hoc q; mirat' concessit: & rogauit p litteras po. ro. vt ei aliqd virile decerneret: cui data é statua equestris: quá in sacra via hodie conspicim'. d ¶ Eiectú: atq facile poterat suscipi & occidi: sed idó nó é suscept': qa occidi nó poterat religióe ipediéte. Rex. n. et sacrorum fuerat: vñ postea alij sol sút consules: alij reges sacrorú. e ¶ Porsena: vnú n addidit metri cá: vñ & penultimæ dat' accétus é: nam porsena dict' é. Mar. Hác spectare manú Porsena nó potuit.

¶ FEDEra conuenerút románi & albani: vt fœdera ferirét: apud romános fæciali is núc hostilius regé de fœdere rogat. Hic p' multa verba ait. Audi iuppit: audi pr patriæ ppli albani: audi tu ppls albani'. Deide expssis fœderis códitióib' subiúxit iuppit Po. ro. sic ferito: vt ego húc porcú ferio táto q; magis ferito: quáto magis potes pollesq;: intelligebát át si fuaret pax. Id vbi dixit porcú silice pcussit. Fœdus hic dr ictú: qa nó sine ictu fácitur: Enni. appellat fœd' a fide. Quint. dixit inesse quádam maiestatem eius dixit porca non porco. Metiú: vide Seruium. CHRI.

Aeneadæ[a] in ferrum pro libertate ruebant.
Illum[b] indignāti similē, similémq; minanti
Aspiceres, pontem auderet q vellere Cocles;
Et fluuium vi̇clis[c] innaret Chlœlia ruptis.
In sūmo[d] custos Tarpeiæ Mālius arcis
Stabat pro tēplo[e], & Capitolia celsa tenebat[f].
Romuleóq; recens horrebat[g] Regia culmo[•]
Atq;[h] hic auratis[i] volitans argenteus Anser
Porticibus Gallos in limine adesse canebat[k].
Galli p dumos aderāt, Arcémq;[l] tenebant
Defensi[m] tēnebris, & dono[n] Noctis opacæ.

SER a ÆNEADÆ: satis longe petit epithetum. b Illum: Coclitem: & modo Cocles in hoc hoīe de quo dicit proprium est nomē: in alijs appellatiuum: nam luscos coclites dixerunt antiqui: vnde & cyclopas coclitas legimus dictos: q vnum oculum habuisse perhibentur. Plau. in curculione: de coclitum prosapia te esse arbitror: nā hi sunt vnoculi. c Viclis īnaret chlœlia ruptis: atqui obsides non ligantur: sed vincla p custodijs accipiamus: aut certe ruptis vīclis pontis. i. iā pōte resoluto. d Sūmo custos tarpeiæ mālius arcis: in sūma clipei parte: & bona ratione vtit: in pictura apta vnicuiq; rei loca distribuēs. Ideo enī in summa clipei parte dicit factū esse capitolium: quia hoc arcē vrbis esse manifestū est. Historia talis est Brenno duce senones galli venerunt ad vrbem: & circa alliam fluuiū occurrentes sibi deleuerūt exercitū omnē populi romani. Alia quoq; die quū vellent īgredi ciuitatē primo cunctati sunt timentes insidias: q̄a & patentes portas: & nullum ī muris videbāt: postea paulatim īgressi: & cuncta vastarūt octo integris mēsibus: adeo vt ea quæ īcēdere nō poterāt militari manu diruerent solo remanēte capitolio: ad qd cū vtensilibus reliq cōfugerant ciues: qui tamē a gallis obsidebantur etiā id penetrare cupientibus: quos alij p dumeta & saxa aspera: alij p cuniculos dicūt conatos esse ascendere. Tunc Mālius custos capitolij gallos detrusit ex arce: clangore anseris excitatus: quē priuatus quidā Iunoni dederat dono. Nāq; vt ait Pli. nullū animal ita odorē hoīs sentit: qd Ouid. in meta. ītelligens dixit nec seruatoris vigili capitolia voce cederet anseribus. e Pro tēplo: p defensione tēpli: nā aū tēplū nō pcedit: quū obsessus īfra tēplū eēt: sic ī nono: Ipsi ītus dextra ac leua p turribus astant. Ter. Nā nisi hæc ita essent: p illo haud stares phædria. f Tenebat: defendebat: & est militare verbū: vt etiam Sal. dicit: vnde contra victos loco motos: dicimus: Cice. Loco ille motus est. g Horrebat regia culmo: curiam calabram dicit: quā Romulus texerat culmis: ad quam calabatur i. dest vocabatur senatus: vocabatur & populus a rege sacrificolo: vt quoniā adhuc fasti non essent ludorum & sacrificiorum gnoscerent dies. h Atq; hic: in capitolio: & satis prudenter argenteum anserem dixit: nā quasi epitheton est coloris: & significauit rem veram: nam in capitolio in honorem illius anseris: qui gallorum nunciarat aduentum: positus fuerat anser argēteus. i Auratis porticib᷒: hoc ad temp᷒ rettulit florētis romanæ rei pub. Nā illo loco vbi dixit Horrebat regia culmo: id addidit romuleo: vt īcipientis & pauperis adhuc imperij tēpora designaret. k Canebat: q̄si prædiuinabat. Nam canere & dicere & diuinare significat. l Arcemq; tenebāt: deest pene: nā prope tenuerunt: vñ & tpe pterito imperfecto vsus est tenebant: nō aūt tenuerūt. m Defensi tenebris & dono noctis opacæ: multi iterationem volūt: alij dicūt tenebris propter cuniculos. n Dono noctis: somno Manlij: nam somnus noctis est donum.

CHRI CHLOELIA: cū in bello p targnio Porsena ostendisset se velle res componere miserunt romani legatos q de inducijs agerent donec iudiciū rex fecisset: & de primis familijs. xx. pueros duxerūt: q obsides essent dantibus filios suos primū cōsulibus. M. qdem Oratio filium. P. vero Valerio filiā iā nubilē. Verū virgines dū Porsena de re deliberat: rogarūt custodē: vt sinat eas se in propinquo flumīe lauare atq; interim ab eis discedere ne nudas aspiciat. Qua re īpetrata Chlœlia cæteras adhortata ē: vt se sequant: primaq; fluuiū trāsnare cœpit: reliq̄ sequunt: sicq; in vrbē ad parentes rediere. Chlœliæ statua Aenea erecta in via sacra qua in forū itur. Virginū aūt pter hāc statuā nullā: extātē īuenim᷒: Diony. ait. Anser: hæc auis venientes gallos pñtiēs clāgore edito canes excitauit: Canes vero Manliū: vt ē apud Liuiū: sicq; seruatū ē capitoliū: vñ teste Pli. cibaria anserū censores in primis locabant. Est illi fama amoris: nā Olenus puerum argis ab ansere amatū ferūt. itē glaucē: q Ptolomæo Regi cytharā canebat. Lucidi vo pho ita ppetuo sibi comes adhesit: vt nūq̄ illū reliqrit: sūt q asserāt singulis ānis cōsueuisse romāos oīb᷒ dijs de ansere sacrificare: q̄ cōsuetudo ita cōuersa ē ad christianos: vt in omnium sanctorum celebratiōe: q̄ calēdis nouēbris est: anserem epularent: qd adhuc florētini obseruant.

AVREA

Aurea[a] cæsaries illis, atq; aurea vestis.
Virgatis[b] lucent Sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quisq; alpina coruscāt
Gesa[c] manu, scutis[d] protecti corpora longis.
Hinc[e] exultantes Salios[f], nudósq;[g] Lupercos.
Lanigerósq;[h] apices, & lapsa[i] Ancilia Cælo
Extuderat[k]: castæ ducebant[l] sacra per vrbem
Pilentis[m] matres in mollib[9]. hinc[n] procul addit
Tartareas etiam sedes, alta hostia Ditis,
Et scelerum[o] pœnas, & te Catilina[p] minaci
Pendentem scopulo, furiarúmq; ora trementē.
Secretósq; pios, his dantem[q] iura Catonem.
Hæc inter[r] tumidi late maris ibat imago[s]
Aurea, sed fluctu[v] spumabant cærula[t] cano.

SER. a ¶ AVREA vestis: hoc est barba: vñ p̄tra
suestes dicimus Iberbes: vñ ē Quū mihi pri
ma genas vestibat flore iuuēt⁹. b ¶ Virga/
tis lucēt sagulis: q̄ habebāt ī v̄garū modū de
ductas vias: & bñ allusit ad gallicā līguā p quā
virgæ purpura
dr̄. Virgatis er
go: ac si dicce/
ret purpuratis.
c ¶ Gesa: hastas
viriles: nā ēt vi
ros fortes galli
gesos vocant.
d ¶ Scutis lon
gis: p hæc cor
poꝝ oñdit ma
gnitudo: vt su/
pra: Stabāt ter/
cētū nitidi ī p̄/
sepibus altis: p
q̄ equorū ma
gnitudinē exp̄s
sit. e ¶ Hic. i.
ī eodē scuto: &
p̄grue sacerdo/
tes statim post
t̄pla cómemorat. f ¶ Saliosq; q̄ sūt ī tutela Io
uis Martis Quirini dei salij: id q̄ circa aras
saliāt & tripudiēt. g ¶ Nudosq; lupcos: quū ī
honorē Panos lupcaliorū solēnitas celebra/
ret: pecora romanoꝝ sbito a latróib⁹ rapta sūt.
Illi p̄iectis vestib⁹ p̄secuti sūt latrones: q̄bus
oppressis & receptis alalibus pp̄ rē a nudis p
spere gestā p̄māsit p̄suetudo: vt nudi lupcalia
celebrarēt. h ¶ Lanigerosq; apices: flamīes
ī capite hēbant pileū: in q̄ erat breuis virga d.
sup hñs lanæ aliq̄d: qd quū p̄ æstus ferre non
possent: filo tātū capita religare cæperūt: naз
nudis penitus eos capitib⁹ īcedere nefas fue/
rat: vñ a filo q̄ vtebant flamines dcī sūt: q̄si fi/
lamīes. Verū festis diebus filo deposito pilea
necesse erat accipere: q̄ fīn alios ad oñdēdaз
sacerdotij eminētiā ī sūt repta: sicut colūne mor
tuis nobilibus supponunt: ad oñdendū eorū
culmen: Alij dñt nō pp̄ eminentiā dignitatis
hoc fem: sed q̄a quū sacrificarent apud lauro
lauiniū: & eis exta frequenter aues de vicinis.
venientes lucis arripent: eminentia virgaꝝ
eas terrere voluerūt. Exinde ēt p̄suetudo per
māsit: vt apud laurolauiniū ingētes haberent
virgæ non breues: vt in vrbe: sunt ēt q flami
nes a gesta mina pilei dcī sint: q̄si pila minas.
i ¶ Lapsa ancilia cælo: Regnāte Numa pō/
pilio scutū breue & rotūdū cælo lapsum est: &
quū aruspices r̄ndissent illic fore vrbis impe
riū vbi illud fuisset: diligētia Numæ: neq̄ ab
hostibus posset auferri adhibito Mamurio fa
bro multa similia fc̄a sunt: & in t̄plo martis
locata: qd aūt dicit ancilia p̄ſali numero vtit
p singulari: nā vnū lapsum est. Ancile aūt dr̄
aut q̄si vndiq; circuncisum: aut q̄si ἀμφίχει
λον: idest vndiq; labrum habens. k ¶ Extu
derat: studiose fecerat: & a tūdo tutudi. l ¶ Du
cebant: deducebant: hæc enim fuerat consue
tudo. m ¶ Pilentis matres in mollibus: pi/
lenta sunt vehi
cula: sicut nunc
basternas vide
mus. Erāt au/
tem tunc vene
ti coloris: non
vt nūc russati:
quibus nisi ca/
stæ vtebantur:
mollibus autē
pēsilibus: vt cō
tra plumas pē/
siles dicimus &
molles signifi/
cam⁹. n ¶ Hic
procul: bene lō
ge a t̄plis infe
ros fac. o ¶ Sce
leruз pœnas: p
sceleratoruз: &
bene alt sceleꝝ
pœnas. In crimina enim personæ incidunt:
non ipsarū sunt proprie crimina: vnde & sce
leribus sunt statuta supplicia: quæ in se inci/
dentes homines obnoxios faciunt. p ¶ Et
te cathilina minaci Pendenteз scopulo: hoc
quasi in Ciceronis gratiam dictum videtur.
q ¶ His dantem iura catonem: vt supra di
ximus censorium significat non vticensem:
qui contra Cæsarem bella suscepit: & super/
gressus est hoc loco Homeri dispositionem.
Siquidem ille Minoem: & Rhadamantum:
& Aeacum de impijs iudicare dicit: hic ro/
manum ducem innocentibus dare iura cō/
memorat. r ¶ Hæc inter: bene inter infe
ros & superos mare factum dicit: q̄ vt supra
diximus nos ab antipodibus diuidit: qui in/
feri sunt nostri comparatione. s ¶ Imago
aurea: non est contrarium q̄ & cæruleam et
auream & argenteam maris dixit esse imagi
nem: quum scimus pro ventorum qualitate
mutari: & colores reddere: quod expressuз in
scuto fuisse significat. t ¶ Cærula: idest
maria. u ¶ Fluctu cano: omnis enim spu
ma alba est: quæ fluctibus nascitur.

CHRI. ¶ SAGVLIS: saga militares sunt vestes: hīc
per diminutionem sagula. ¶ Lactea: candi/
da: nam p̄ter cæteros albi sunt galli. Quapro
pter græcis pp̄ huiuscemodi coloreз galatæ
dñr ab eo qd ē galla. i. lac: recte ḡ lactea dixit.
¶ Et te cati. imitat̄ græcos: & vt illi Tātaluз
Sisyphū: & huiuscemodi sceleratos apd īferos
relegatos pœnas scelꝝ pēdere describūt: & q̄
Aeacū Mīoa & alios iustos ī ges ill̄ se dignissimos
iudices p̄ponūt: ita Vir. & Cat. & Cato addidit.

Et circùm argento clari Delphines in orbem[a]
Aequora verrebant caudis, æstúmq3[b] secabant.
In medio classes æratas Actia bella
Cernere[c] erat, totúmq3 instructo Marte videres
Féruere Leucaten[d], auróq3 effúlgere fluctus.
Hinc Augustus[e] agens Italos in prælia Cæsar
Cũ patrib[g], populóq3 Penatib[e f], & magnis Dijs
Stans celsa in puppi, geminas cui tpa[g] flammas
Læta vomunt, patriúmq3 aperit[h] vertice Sidus.
Parte[i] alia ventis[k], & dijs Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne supbu3
Tempora nauali[l] fulgent rostrata corona.
Hinc[m] ope barbarica, variísq3 Antonius armis
Victor[n] ab Auroræ populis, & littore[o] rubro

SER. a ¶ IN ORBEM: in circuitũ. b ¶ Aestũq3 secabat: nãlem.n. res oñdit: nã sp mare turbatur: quũ delphini appuerũt. c ¶ Cernẽ erat: græca figura est: sicut græce dr ὁρᾶν ἐστι. d ¶ Leucaten: in pmontorio epiri est mõs leucate. e ¶ Hic augustus agens italos: quum de statu rei publi. esset lõga ptentio inter Augustũ & Antoniũ & Lepidus: placuit vt totũ orientem teneret Antonius: Augustus gallias & hispanias cũ italia: Lepidus Africa3 Sardiniã Siciliam. Ad cãm maioris fidei Antonius sororẽ Augusti duxit vxorem. pfecti ita q3 sũt in puincias suas: s3 Antonius in egypto capt' est amore Cleopatræ nõ vsq3 q q3 adeo vt ea dimissa ptra parthos pficisceret: qb' victis dũ Cleopatræ cupiditate festinat: exercitũ oẽm: frigore i armeia pdidit: ipse tñ aialiũ cadauerib' past' cũ paucis ad ægyptũ ẽ reuersus: vbi ei cœpit suadere Cleopatra: vt se sortiret vxorẽ derelicta sorore Augusti: q facto August' vehementer accẽsus ẽ eũ cœpit bella moliri. Antoni' re cõperta collectis orientis virib' por cũ vxore Cleopatra vẽit ad bellũ: pflictũ est nauali certamine circa actiũ epiri pmõtoriũ: vbi victi sũt Antoni' & Cleopatra & in fugã coacti: postea occiso Antonio illa sibi spẽtẽ adhibuit: s3 qa belli ciuilis triũph' turpis vr: laborat poeta vt pbet iustũ bellũ fuisse dicẽs Augustũ esse cũ prib' ppłoq3 penatibus & magnis dijs: p cũ Antonio auxilia pegrina & mõstruosa ægypti nusa. Et re vera i exercitu Antonij oẽs barbari fuerũt: qd & Virg. dicit Aegyptũ viresq3 oriẽtis: atq3 vltima secũ Bactra vehit. Vñ et d' h bello egit triũphũ. nec.n. ciuile putatũ est: qd tãtũmõ romano duce gestũ est: q & ipse barbaræ suiebat vxori: adeo vt ptoria ei castra pcederet: qrũ q potiebat impio ipse vocabat exercitũ. Vñ est illo loco de Cleopatra Patrio vocat agmĩa sistro: nã Antoni' psulare sibi tãtũ detinuit impiũ: in q sola est ptãs iubẽdi: ille.n. ducit exercitũ q hẽt in ptãte castra ptoria. f ¶ Penatibus & magnis dijs: alij volũt vnũ esse: alij separãt vt magnos deos accipias Iouẽ Mineruã Mercurius: quos Aeneas de samothracia sustulit. g ¶ Tpa flãmas læta vomũt: nãliter.n. Augustus igneos oculos hũisse dr: adeo vt qdã romanus interrogatus ab eo cur verteret faciẽ rñderit qa fulmẽ oculorũ tuorũ ferre nõ possu3: sicut ait Suetoni'. h ¶ Apit vertice sidus: sidus in vertice hoc est super galeã: nã ex quo tpe p diem stella visa est dum sacrificaret Veneri genitrici & ludi funebres Cæsari exhiberent: cuius sidus putatu3 est Augusto psuadente in honorẽ pris Augusti stellã in galea cœpit hẽre depictam. i ¶ Parte alia: non est cõtra s3 in alia parte. k ¶ Ventis & dijs agrippa secundis: se cũdis dixit Augusti comparatione: nã hoc dicit Augustus nimio ventorũ & numinũ vtebat fauore: Agrippa secundis: hoc est ille habuit primũ fauorem: iste scdm. l ¶ Nauali rostrata corona: Sextus Põpeius Pompei filius in Siciliã piraticã exercuit: cõtra quẽ primo cũ Agrippa dimicauit Augustus: postea Agrippæ cura data ẽ: q eũ deleuit: ob qd ei August' rostratã dedit coronã: qa vicerat nauali certamine. m ¶ Hic: a parte cõtraria. n ¶ Victor ab auroræ pplis: qa vicerat parthos: vt dixim'. o ¶ Littore rubro: erythræo mari: qd est inter ægyptum & indiam.

CHRI ¶ DELPHINES: de horũ natura in Buc. diximus. ¶ Leucatẽ: pmontoriu3 Epiri altissimũ apud qd Antoniũ Cleopatrãq3 bello nauali supauit Augustus: ob quã victoriam ambraciam propinquam vrbem nicopolim dixit: & romæ in palatio tẽplũ Appollini ædificauit in ea parte quæ fulmine fuerat icta. Addidit porticũ & bibliothecas. ¶ Italos: nam Augusti milites romani erant: & romanis sacris ibuti. Antonij vo barbari & barbaræ mulieris imperium sequentes. ¶ Tẽpora naua. nam de coronis a nobis dictũ est. ¶ Varijs: multiplices.n. & ex varijs nationib' exercitus ptraxerat: cum ipse Augustus: vt supra dixit solos italos in bellu3 duxisset. ¶ Rubro: hoc mare inter indicũ & æthiopicũ oceanũ: ãplissimo ore ab austro in septentriones fundit: & ne I mediterraneũ exeat a tris psa3 arabũq3 tenet. Dr rubrũ qa illi' littora qm rubro colore sũt: aq3 rubras cũ lapidæ sint osidũt: ẽ dctm Erythreũ ab erythra rege: & qa erythros rubp significat. mlti putãt erythræũ rub3 iterptari. Erythræum Mare

ULTIMA

Aegyptum, virésq; oriéntis, & vltima[a] secum
Bactra vehit, seqtúrq;(nefas[b]) Aegyptia cõiux.
Vnà omnes rúere[c], ac totum spumare reductis
Conuulsum remis, rostris stridétibus Aequor,
Alta petunt, pelago credas innare reuulsas
Cycladas, aut montes concurrere[d] montib[9] altos
Tanta mole viri turritis[e] puppibus instant·
Stupea flamma manu, telísq; volatile ferrum
Spargitur·arua[f] noua Neptunia cæde rubescũt.
Regina in medijs patrio[g] vocat agmina Sistro.
Nec dum etiã geminos à tergo[h] respicit angues
Omnigenúmq; deũ[i] mõstra, & latrator[k] anubis,
Contra Neptunũ[l], & Venerẽ, cõtráq; Mineruã.
Tela tenent·sæuit medio in certamine Mauors
Cælatus[m] ferro, tristésq; ex æthere Diræ[n].
Et scissa gaudens vadit Discordia[o] Palla,
Quã consanguineo sequitur Bellona flagello.
Actius[p] hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper, omnis eo terrore Aegyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant[q] terga Sabæi.
Ipsa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, & laxos iam iámq;[r] immittere funes·
Illam inter[s] cædes pallentem morte[t] futura
Fecerat ignipotens, vndis & Iapige[v] ferri.
Contra autem magno[x] mœrẽtem corpore Nilũ
Pandentémq; finus, & tota veste vocantem[y]
Cæruleũ in gremiũ, latebrosáq;[z] flumía victos.

SER. a ¶ VLTIMA secum bactra vehit: vltima non quantũ ad fines spectat orbis terrarũ: sed vltima imperio antoniáo. Cõstat.n. bactria nos p[9] se hře gẽtes innumeras. b ¶ Nefas: exclamatio est non in eo tantũ φ ægyptiam romanus duxerat: sed ẽt φ mulier castra sequebatur: qđ ingenti turpitudĩ e apđ maiores fuit. Vñ bellaturus Pompeius Lesbo reliqt vxores. c ¶ Ruere: ruebant.i.cũ impetu veniebant. d ¶ Cõcurrere montib[9] altos: alij altis legunt: vnũ tñ ẽ. e ¶ Turritis puppibus instant: hoc de historia traxit. Nam Agrippa primus hoc genus turrium inuenit: vt de tabulatis subito erigerentur: simulac vẽtũ eẽt in prælium turres hostib[9] ĩprouisæ. f ¶ Arua noua neptunia cæde: noua cæđ magna nimia: nã non dicit re vera noua: quũ alia fuerĩt bella ciuilia & cædes aliæ ĩ ĩpis. g ¶ Patrio vocat agmĩa sistro: Cleopatra sibi tantũ assũpserat: vt se Isis vellet videri. Isis ãt ẽ gẽius ægypti: q p sistri motũ: qđ gerit ĩ dextra nili accessus significat: & recessus per situlã: quã sinistra retinet: ostendit fluentiam omnium lacunarum. Isis autem lingua ægyptiorum est terra: quam Isim volunt esse. h ¶ A tergo respicit angues: hoc est nondum videbat mortem futuram. i ¶ Deûm monstra: ideo mõstra dixit: quia sub Augusto necdum romani ægyptia sacra susceperat. k ¶ Latrator anubis: quia capite canino pingitur: hunc volũt esse mercurium: ideo qa nihil ẽ cane sagacius. l ¶ Contra neptunum: Homerum sequitur: qui deos dicit contra se pro diuersis partibus habere certamẽ. m ¶ Cælatus ferro: aut in armis locatus: aut de ferro sculptus: scilicet & metallo sibi congruo. n ¶ Diræ: diræ proprie sunt vltrices deæ: & bene has Itéresse dicit prælio ad puniendus Antoniũ: qui matrimõiale læserat fœdus. o ¶ Discordia palla: ideo discordia: quia vnius ciuitatis erant: & bene diram discoria sequitur: quam Bellona comitat: nas per discordiam venit ad bellum. Hora. Ira truces inimicitias ac funebre bellum. p ¶ Acti[9] hæc cernens: quem postea Actius nosauit Augustus. q ¶ Vertebant terga sabæi: omnes isti populi oriẽtis sunt. r ¶ Iam iamq;: scilicet auiditate fugiendi. s ¶ Inter cædes: inter suorum cadauera. t ¶ Morte futura: omine mortis futuræ. v ¶ Iapige ferri: vento qui de apulia flãs optime ad orientem ducit. Horatius. Obstrusis aliis præter iapiga. x ¶ Magno corpore: septenfluo. y ¶ Vocantem cæruleum in gremium: hoc de historia est: nam legitur Cleopatram præsagio mortis futuræ oblitam esse recessus ægypti petere: in quibus poterat facile bella reparare: de qua re se moriens dicitur increpasse. z ¶ Latebrosaq; flumina: quia nili origo nescitur: licet Plinius dicat haud longe ab æthiopia maurorum post maiorem atlantem lacum esse ex quo erumpit: quod videtur esse verisimile ex bæluarum similitudine.

CHRI. ¶ BACTRA: bactra bactrorum vrbs est: quæ sariasta vocatur. ¶ Sistro: species est tympani seu cymbali: quod instrumentum credo non absimile esse ab eo quo puellæ florentiæ vtuntur in choreis.

At Cæsar triplici[a] inuectus romana triumpho
Mœnia dijs italis votum immortale sacrabat.
Maxima tercentum totam delubra per vrbem
Lætitia, ludísq́[b] viæ, plausúq́ fremebant.
Omnibus in tēplis mtrum chorus oībus aris.
Ante aras terrā cæsi strauere iuuenci.
Ipse sedens niueo candentis[c] limine Phœbi
Dona[d] recognoscit populorum, aptátq́ superbis
Postibus, incedunt victæ longo ordine gentes,
Quàm variæ linguis habitu, tā vestis & armis.
Hic nomadū[e] gen⁹, & discinctos[f] mulciber[g] Aphros,
Hic Lelegas[h], Carásq́[i], sagittiferósq́ Gelonos[k]
Finxerat, Euphrates[l] ibat iam mollior vndis.
Extremíq́ hominum Morini[m], Rhenúsq́[n] bicornis[o],
Indomitiq́[p] Daæ, & pōtem indignatus Araxes[q].
Talia per clypeum Volcani dona parentis[r]
Miratur, rerúmq́[t] ignarus imagine gaudet.
Attollens[s] humero famámq́[v]; & fata nepotum[x].

SER. a ¶ TRIPLICI triumpho: tres enim Augustus habuit triūphos: nam primo die triumphauit exercitus: qui Antoniū vicerat. Secūdo qui dalmatas vicerat. Tertio ipse cum alexandrino est ingressus triumpho. b ¶ Ludisq́ viæ plausuq́ fremeb. ii: hoc ē per cōpitalitia ludi celebrati sunt. c ¶ Candentis limine phœbi: i tēplo de solido marmore effecto: qđ allatū fuerat de portu lunæ: qui est in liguria. d ¶ Dona recognoscit populorum: Aurum coronarium dicit: qđ hodieq́ a victis gentibus datur. Imponebant autē hoc īperatores propter concessam vitam: ideo ergo dixit dona: nam si hoc non esset spolia diceret. e ¶ Hic nomadū genus: atq Antonius orientis habuit populos: sed intelligas has gētes africæ operas suas locasse: & simul cum Antonio ab Augusto esse superatas. f ¶ Discinctos: vel habitū eorum ostendit qui vsq́ in talos fluebat. Quod Plautus in penulo ridet dicens: Quæ est illa auis: cum afrum vidisset vestem demissam trahentem: aut discinctos dixit inhabiles militiæ. Omnes .n. qui militant cincti sunt: aut certe inefficaces: vt contra præcinctos strennuos dicimus. Hor. Altius ac nos præcinctis vnū. Vnde & græce εὔζωνος appellatur: non qui bonā zonam habet: sed qui est strennuus. g ¶ Mulciber: Vulcanus ab eo quod totum ignis pmulcet. h ¶ Lelegas: thessalo. Lucanus de thessalia Mox lelegum dextra pressum descendit aratrum. i ¶ Carasq́: caræ insulani populi fuerunt piraticam exercentes famosi victi a Minoe: vt Thucydides & Salu. dicūt. k ¶ Gelonos: populos scythiæ. l ¶ Euphrates iam mollior vndis ibat: sentiens se quasi esse superatum. Horatius: Minorem voluere verticem. m ¶ Morini: populi galliæ in finibus: qui Britanniam spectant. n ¶ Rhenus: fluuius galliæ. o ¶ Bicornis: aut quia per duos fluit alueos: per vnum qua romanum imperium est: per alterum qua interfluit barbaros: vbi Iambal dicitur & facit insulam batauorum. p ¶ Indomitiq́ daæ: populi scythiæ. q ¶ Araxes: fluuius armeniæ: quem pontibus nixus est Xerxes conscendere: vel cui Alexander magnus pontē fecit: quē fluminis incremēta ruperūt: quē postea Augu. firmiore pōte cū ligauit: vñ ad Augu. glorias dixit: pōtē indig. ar. r ¶ Parentis: nūc honoris: in aliquibus autem libris ita habetur: per clypeū Vulcani: hic distinguendum ē nam Vulcani parentis non procedit: nam dona parentis idest matris accipiendum est. imagine gaudet ignar⁹: ignarus erat veritatis: sz triūphorum imagine delectabatur. s ¶ Attollens hum. f. q. & f. ne. hūc vsum notant critici quasi superfluo additum nec cōuenientem grauitati eius: namq́ est magis neotericus. t ¶ Rerum: scilicet futurarum: quæ nondum fuerant. v ¶ Famamq́: glorias. x ¶ Nepotum: posterorum.

CHRI. ¶ LELEGAS: Acarnaniæ partem Curetes habent: Lelegæ partē: theleboi locros lelegas dīit: & occupasse bœotiam: nā voluntiuier eos quendam fuisse nomine lelegā: & lelegæ neptem theleboam cuius .xx. liberi theleboi dicti horum pars leucadem habitauit. ¶ Cares inco. io. Vnde pulsi petiuerunt phrygiam. Pulsi deinde sunt a græcis: qui expugnarunt troiā: Stra. ait Cares fuisse sub Minoe: & tunc lelegas appellatos: & insulas habitasse: deinde in cōtinentē venisse: & multa maritimæ oræ: & mediterraneæ habitatoribus abstulisse. Deinde iones & dores multa illis ademisse. Fuerunt autem eodem teste rei militaris studiosi: Hoc indicat quod lora cristas: et cætera insignia carica dixere prisci. Ait enī Anacreon Nectite bene cōpactum cariæ locum. Alceus itidem Caricam quatiens cristā. ¶ Morini: galliæ populi sunt iuxta menapios: & horanos. ¶ Irim: vt plurimū iunoni ministrā dat irim: qa iuno ipsa aer est in quo iris gignit̄. Datur & ioui: quia & ipse etiam iuppiter nōnunq́ pro aere sumitur.

ATQ́ EA

15 a SER.

Tq; EA DIVERSA PENI// tus dũ. In hoc libro mutatio est rerum osus. Nas ꝛ psonæ: ꝛ loca alia sunt: ꝛ aliud negocium inci, pitur. ab Aenea enim transit ad Turnum: ꝛ a thuscia ad ardeas: ꝛ a petitione au/xiliorum ad bellum: quem trãsitum ad Turnum: quidam culpant nescientes Vir. prudẽter iunxisse superioribus negocijs sequentia per illas particulam.' b Atq; ea diuersa penit' dũ parte gerunt. s. dum offerun// tur arma: dum dãtur auxilia. Sane formatus est iste liber ad illud Homeri vbi dicit p noctem egressos esse Diomedẽ: ꝛ Vlyxem cum capto Dolone castra penetrarunt. Nam partem maximas. et œconomiæ ꝛ negociorum exinde habet. c Diuersa penitus: valde diuersa: longius remota: vnde paulo post dicit: Nec satis extremas corithi penetrauit ad vrbes Lidorũ/q; manum. d Irim: Iris: quasi ε'ρις dicta est. Nunq̃ enim ad conciliationẽ mittitur: sicut Mercurius: s; ad disturbationem: et est ministra non tantũ dearum: sed deoꝝ: ꝛ Virgilius hoc probat dicens Aeream cælo nam Ioppiter Irim Demisit germanæ haud mollia iussa ferentem. e Audacem tur/num: fortes sine felicitate: sicut de Palante diximus. f Parentis pilũni: Pilũnus ꝛ Pi/tumnus fratres fuerunt dij: horũ Pitumnus stercorandorũ inuenit vsus agrorum. vnde ꝛ Sterquilinius dictus est. Pilũ nus vo pinsendi frumẽti: vnde ꝛ a pistorib' colitur: ꝛ ab ipso pilũ dictũ ẽ.

DON. DIVERSA: a troiano// rum castris remota: sic in. v. Quo diuersus abis. a. metu remotis. Sedebat: I ocio erat et non actibus necessarijs vacabat: vt multi volunt. vult. n. poeta illius inertia laudes æneæ per comparationes extollere: ꝛ vt æneam a loco et frigore fluminis: sic hunc vituperat q͂ in loco amœno o/ciaretur: cum æneas per labore subijsse nemora: ꝛ longinquas partes petisset: Misit ergo irim Iu// no: vt torpentem excitaret. Audacem: inconsultum ꝛ temerarium. Iris vero hinc hortatur: illinc obiurgat.

ADILON.

Non' hẽt pugnas, nec adest dux ipse tumultu.

Modestini Iurisconsulti. Argumentuꝫ. IX.

Tq; ea diuersa penit' dũ pte gerunt,
Iunõis monitu Turn' festĩat i hostẽ.
Teucroꝝ naues rutul' iaculãtib' ignẽ
Nymphaꝝ i spẽꝫ diuio numie v̇sæ.
Euryali ꝛ Nisi cœptis fuit exitus impar.
Pugnat. castra Aeneadæ, vallũmq; tuentur.
Audacem Rutulũ dat leto pulcher Iulus.
Fit via vi Turnus Bitian ꝛ Pandaron altum
Deijcit, ꝛ totis victoꝝ dat funera castris.
Iamq; fatigatus recipit se in castra suoꝛum.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. IX.

Tq; E A [a] diuersa penitus [c] dum parte geruntur[b],
Irim [d] de Cælo misit Saturnia Iuno
Audacem [e] ad Turnuꝫ. luco tũc forte parentis[f]

SER. a ¶SACRATA valle: ideo sacrata: qa vt diximus nunq̃ est lucus sine religiõe. b ¶Sedebat: vt A sper dicit: erat quæ clausula antiqua est: ꝛ de vsu remota: ẜm Plautũ sedere ẽ cõsiliũ capere: q inducit seruũ dicentez: Sine juxta aram sedeam: ꝛ dabo meliora consilia: sed ẜm augures sedere ẽ auguriũ captare: nãq; post de signatas cæli ptes a sedẽtibus captanẽ auguria: qđ ꝛ ipse supra ostendit latenter iducens Picũ solũ sedẽtez: vt Paruaq; sedebat Succinctus trabea: qđ est augurũ: quũ alios stãtes induxerit: ergo sedebat aut erat: aut ꝯsilia capiebat: aut augurabaẽ. c ¶Thaumantias ore locuta est: ẜm poeticam. i. Thaumantis filia: cæterum ex admiratiõe hoc nomen accepit: quæ admiratio de eius colorib⁹ nascit: ꝛ græce θαῦμα dicit. d ¶Diuõm pmittere nemo: nemo pro nullus posuit: ꝛ est acyrologia: nã diuõm nemo nõ possum⁹ dicere cũ proprie nemo sit nec homo. e ¶Auderet: docet per transitum multa ĩterdũ tẽporis ratione ꝓuenire: quæ numina ꝓstare non possunt: qđ etiã paulopost in matris deũ petitiõe Iuppiter pbat dicẽs: Cui tãta deo pmissa potestas? f ¶Voluenda: pro volubilis. g ¶Nec satis: qa occurrebat ab Euãdro eus facile posse remeare. h ¶Coriti: mõtis thusciæ: qui vt dixi nomẽ accepit a Corito rege: cũ cuius vxore cõcubuit Iuppiter: vñ natus ẽ Dardanus. i ¶Armat agrestes: ne ei formidinẽ iniĳciat agrestes esse cõmemorat. k ¶Turbata arripe castra: aut arripe ꝛ turba: aut turbata suade: ꝓpter absentiam Aeneæ. l ¶Secuit sub nubibus arcũ: hoc est duxit: vt Ille viã secat ad naues: ꝛ re vera arc⁹ ipse varijs colorib⁹ secẽ: ẽ: bñ addit sub nubibus: qa sine nubis beneficio arcus nõ videẽ. m ¶Agnouit iuuenis: Irim tantum agnouit: nõ ꝛ a quo missa esset: vtrũ a Ioue aut a Iunone: hinc est qđ dicit Quis te mihi nubibus actam.

Pilũni Turnus sacrata[a] valle sedebat[b].
Ad quẽ sic roseo Thaumãtias[c] oꝛe locuta est.
Turne quod optãti Diuõm[d] pꝛomittere nemo
Auderet[e]; voluẽda[f] dies en attulit vltro.
Aeneas vꝛbe, ꝛ socijs, ꝛ classe relicta,
Sceptra palatini, sedẽmq; petiẽ Euandri.
Nec satis[g], extremas Coꝛiti[h] penetrauit ad vꝛbes,
Lydoꝛumq; manũ, collectósq; armat[i] agrestes.
Quid dubitas? nũc tp̃s equos, nũc posce currꝰ.
Rũpe moꝛas omneis, turbatáq;[k] arripe castra.
Dixit, ꝛ in Cælum paribus se sustulit alis.
Ingentẽmq; fuga secuit[l] sub nubibus Arcum.
Agnouit[m] iuuenis, duplicẽsq; ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus.

¶PILVMNI: vide Seruiũ: sunt tñ q Saturni nũ putent a pinsendo dictũ eẽ pilũnũ: qꝛ̃ pilo quo frumẽta pisebanẽ iuentor fuerit. ¶Sacrata: nã lucus erat. ¶Sedebat: cogitabat in ꝯsultando versabaẽ: nõ ꝙ sedere id significet: sꝫ solẽt q intentius aliqđ mẽte agitãt sedere vt corpus immobile teneãt ne mobilitate corpis anim⁹ quoq; vacillet. ¶Thaumãtias: de iri Thaumãtis filia dictum est in quarto. ¶Turne: optia orõ i cã delibe ratiua. Nã stati ostẽdit qđ suadere nitiẽ fieri omnino facile bñficio fortunæ: q̃ maxĩas sibi in bello (vt ẽt ostẽdit Cicero ĩ actiõe gratiaꝝ p. M. Marcello) ptes vẽdicat: nã sæpe ignaui illi⁹ fauore ĩpulsi supant fortes: ꝯtra illi⁹ iniq̃tate sæpe superanẽ. Persuadet ergo ab occasiõe q̃ a fortuna ꝓuenit: ꝛ est vna ex sex partibus: q̃ in cõiecturali ꝯstitutione signo subĳciunẽ. ¶Turne: captat beniuolentiam ab eo: q̃ñ dicat: Talis vir q etiã in reb⁹ difficilimis inuictũ te ꝓstare ꝯsueuisti. ¶Quod optãti: ostẽdit magnitudinẽ occasionis: quæ tanta est: vt nõ modo mortalis quisq̃ ea ꝓstare queat: sed nullus etiam deorũ promittere auderet: veluti q supra suas vires esse sentiret: quæ ergo põt ẽe maior occasio q̃ illa q̃ etiã deoꝝ excedat potestatem. ¶Dies: recte nam occasio cõmoditas est quæ affertur a tẽpore: ꝛ optime addit voluenda nõ volubilis: sed cui hoc necesse assit: vt deinceps voluaẽ: ꝛ sic admonet: vt præsenti vtatur: nã paulopost ex mutatione temporis mutabiẽ ꝛ ipsa. Duo ergo ostẽdit. Primuꝫ occasionem esse tantam: quantam non modo homo quisq̃: sed ne deus quidem aliquis præstare queat: deinde illaꝫ ex mutabilitate temporis: nisi eam quam primũ arripiat habituraꝫ. ¶Aeneas: nõ satis erat ostendere tẽpus cõmodum: nisi etiam ostendat spatium sufficiẽs ad rem transigendam: nam ꝛ spatium ipsum signi pars est. Hoc igitur arguitur longuꝫ futuruꝫ: quod non solum Aeneas palanteum adnauigauerit: sed inde etiaꝫ in Etruriaꝫ longius abierit. Ergo antequã illinc ad castra sua redeat erit spatium amplum Turno ad castra diripienda.

DON. ¶TVRNE: nomine excitat ꝛ proponit occasionem vtilẽ: non omittendaꝫ. ¶Aeneas: magnum pondus in nomine. ¶Nunc tẽpus e. Monet quid faciendũ: ne ille in consultando perdat tempus. ¶Dixit: nam obiurgata est: terruit: instruxit: hortata est.

¶REPENTE:

SER. a Repente: Item aliud augurium: nã cũ Iris sine nubibus nõ posset videri: post eius abscessum statim est secuta serenitas: clara autẽ bene addidit: qa tempestas τῶν μέσων. b Discindere cælũ: chasma dicit factus. i. subitã aeris diruptionẽ: & quẽdã recessum: p quod vult videri chasma Irim se recepisse. Mediũ autẽ bñ dixit. Nam est & summus: vñ est Sic vertice cæli cõstitit. Nubes autẽ in medio sunt vbi sūt omnia signa: q̃ dicit. i. Iris: chasma: serenitas: nã ñ i summo fieret: nullus videre potuisset: humani enĩ oculi altiorem nimius splẽdorẽ ferre nõ possũt: sane chasma ẽ: ita enĩ Pli. vocat diruptio & quidam cæli recessus.

Iri decus Cæli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde hæc tã clara repente[a]
Tempestas? video medium discidere[b] Cælum,
Palãtésq;[c] Polo stellas. sequar omina[d] tanta
Quisqs[e] in arma vocas. tũ sic effatus, ad vndam
Processit, sũmóq; hausit de gurgite lymphas,
Multa Deos orãs, onerauitq;[f] Aethera votis.
Iámq;[g] omnis cãpis Exercitus ibat apertis
Diues[h] Equõm, diues pictai vestis, & auri.
Messapus primas acies, postrema coercent[i]
Tirrhidæ iuuenes, medio dux agmĩe Turnus
Vertitur arma tenẽs, & toto vertice supra est.
Ceu septẽ surgẽs sedatis amnibus altus[k]
Per tacitum Gãges, aut pingui[l] flumine Nilus
Cum refluit cãpis, & iã se condidit alueo.
Hic subitã nigro glomerari puluere nubem
Prospiciũt Teucri, ac tenebras insurgere cãpis.
Primus ab aduersa conclamat mole Caicus.

c Palãtesq;. p. stellas: bene palãtes: q̃si in alienus tẽpus errore veniẽtes. d Omina tanta. s. cælestia. e Quisqs in arma vocas: vel Iuno: vel Iuppiter. f Onerauitq; æthera votis: iterũ atq; iterũ est vota pollicit9: locus aũt iste dictus est ſm augurũ morem: apud quos fuerat cõsuetudo: vt si post acceptũ augurius ad aquã venissent: inclinati aurirent exinde manibus: & fusis pcibus vota promitterent: vt visum pseueraret augurius: qđ aquæ intercessu dirũpitur: vnde etiã i. x. visum auguriũ quod aquæ intercessu dirumpitur non procedit: Nã sortitur exitum ĩfirmũ: qa cygnus dimissus ab aquila in fluuium cecidit: vt Prædamq; ex vnguibus ales Proiecit fluuio: hic videt etiã Turnus minime potuisse liberari. g Iamq; oĩs campis exercitus ibat apertis: ĩtelligamus hunc exercitum primum ĩ campos pfuse fuisse: post digestũ in ordines: vt sit sequentiũ fluminũ cõgrua cõparatio: q̃ flumina dicit post cãporũ inundationẽ ĩ alueos suos reuerti. Nã hoc vult dicere: vt de cãpis flumina ĩ alueos redeũt: sic digesta ẽ in acies militũ multitudo: q̃ fuerat añ diffusa. h Diues equũ: per genitiuũ frequẽtius vtimur hac figura q̃ per ablatiuũ. i Coercent: cogunt: colligũt. k Altus per tacitũ ganges: fluui9 ẽ indiæ: qui ſm Senecã in situ indiæ nouem alueis fluit: ſcđm Melonẽ. vij. qui tamẽ & ipse cõmemorat nõnullos dicere: q̃ tantũ tribus alueis fluat. Virgi. tamẽ nilo eũ iungens septẽ alueos hẽre significat: hãc varietatẽ Donatus fugiẽs longũ hyperbaton facit dicens ceu surgẽs. vij. amnib9 nilus: aut ganges altus per tacitũ. Sane bene addidit per tacitũ altus: hoc est p profundam altitudinem. Nã licet crescat: intra ripas tamẽ est: nec superfunditur: vt nilus campis. vnde Asper distixit: altus per tacitus. l Pingui flumine nilus: nilus dictus est quasi νέαν ἰλὺν: ĩđ est nouum limum trahens: quod volẽs exprimere dixit: Pingui flumĩe ideſt fluore: quæ res fœcundam efficit terrã: quod & ipse in georgicis ostendit dicens: Liquuntur montibus amnes: Felicemq; trahunt limum. Item Et viridem ægyptum nigra fœcundat harena.

DON. Decus cæli: Quãta est laus ornare cælum & meritum & pulchritudo.

CHRI. Tempestas: qualitas est temporis si ue aperta serena ue sit: vt hic siue contra turbida: & aduersa. Aliquando idem erit qđ tempus: vt sæpe apparet apud Salustium. Pictai: pro pictæ: & est diphthõgi græci dissolutio. Et. n. apud illos diphthõgus ai & apud nos trãsit in ae. Vertit: qđ est proprium ducis ad quem summa totius rei ptinet: vt oĩa obeundo lustrãdoq; exploret: atq; administret: & modo vsq; ad prima signa deferatur: modo ad nouissimos redeat. Ganges fluuius: indiæ q oritur ex caucaso septẽtrionalis indiæ monte in mare indicũ influit cis Taprobantem insulam. Quot aũt alueis vide Ser. Romanorum primus per illũ classes duxit Traianus: ante Traianum Alexander mace. Nilus de quo iam dictum est. Hic subini. ostendit Teucrorum vigilantiam qui ex improuiso opprimi non potuerunt cum ad omnem euentum intenti: nihil eos laterepotuisset. Mole cai. is. n. custodias agebat in turri hostibus opposita.

SER. a Quis globus.i.quãtus:admiratis enim est non interrogãtis:nec.n.interrogat qui nũciat. b Hostis adest:hic distinguendũ: vt eia sit militũ properantiũ clamor:& ẽ enniaænum qui ait Eia machæras:Ergo eia ingenti clamore dicentes ad portas ruebãt:alij hostis adest eia legunt. c Nãq; ita discedẽs præceperat: excusatio troianorum:ne portas clausisse timore viderentur. d Optimus armis:peritus armorũ: dux egregi⁹:q & futura ꝓuideret. e Si q̃ interea fortũa fuisset:scilz bellicus casus. f Pudor iraq; monstrat:licet eos hortarẽt ira & pudor. g Tardum agmen:peditũ dicit:q eqtum comparatione tardi sũt.

gnouit esse hostes. Tela:etiã lapides:& oĩa missilia dici pñt. Nãq; ita discedẽs præ.aliter.n.timidi poterãt videri Troiani:q instructa acie nõ exirent cõtra hostes æneæ ꝓceptũ propter incertos fortunæ casus sapiens fuit.Ergo duas dedit virtutes: alteram ne imbelles viderentur: alteram vt Regi parerẽt. Tardum: nõ quod tarde ambularet:sed cõparatione Turni. Iaculus: dedit pñcipius pugnæ:id.n.signus fuit ante q̃ nulli licebat arma mouere.

Quís globus[a] ŏ Ciues caligine voluitur atra?
Ferte citi ferrum.date tela,scãdite muros.
Hostis[b] adest.eia ingenti clamore per omnes
Condunt se Teucri portas,& mœnia complent.
Nãq;[c] ita discedẽs præceperat optimus[d] armis
Aeneas, siqua[e] interea Fortuna fuisset,
Neu struere auderẽt aciem,neu credere campo.
Castra modo,& tutos seruarẽt aggere muros.
Ergò,& si cõferre manũ Pudor[f],Iráq; monstrat
Obijciunt portas tamen,& ꝓcepta facessunt,
Armatiq; cauis expectant turribus hostem.
Turnus vt ante volás tardũ[g] præcesserat agmen
Viginti lectis equitum comitatus;& vrbi[h]
Improuisus adest maculis[i] qué Thracius albis
Portat,equos,cristáq;[k] tegit Galea aurea rubra.
Ecquís erit mecũ ŏ iuuenes qui primus in hostẽ
En ait & iaculum attorquẽs emittit in auras
Principium[l] pugnæ,& cãpo sese arduus infert.
Clamorem[m] excipiunt socij,fremitúq; sequunt

CHRI Quis glo. admirantis est & stupentis nõ interrogantis: nã res ĩprouisa vehemẽter ꝑturbat animũ vnde etiã minora maiora vident. Ergo qs globus q̃; immensa ac cõstipata multitudo. Globus enim latine est quæ Græce ἐυφορά:non ergo videbat milites: sz ex globo pulueris coniectabat q̃; multi eẽnt. Ferte citi.in maxima properatione properantẽ effert orationẽ quod demonstrant clausulæ breues:& sine copula positæ. Cõdunt se.cõponunt se ad custodias agendas & ad repugnandum. Neq; idcirco nõ prodibant obuiam hosti:quia timerent:sed vt essent obsequentes imperio Aeneæ:qui prohibuerat illos cum hostibus se absente manũ cõserere. Prudentissimi ergo ducis consilium est non ꝑmittere:vt absente se bellũ ineant ꝑꝑ incertos fortunæ casus:Quapp seuerissimũ Mãlij in filiũ suppliciũ qm imperiũ in huiuscemodi re contempsisset nõ ĩprobat. Pudor ira: ponit Aristoteles cum fortitudinem describit multos:pudore etiã si vera in illis fortitudo non sit hostibus noncedere:& iram tanq̃; cotẽ ad fortitudinẽ acuendã esse peripatetici omnes affirmant. Ostendit igitur q̃ quãuis ira & pudore ad manus ꝯferendas impellerẽtur:tamen tm̃ valuit apud eos imperium ducis:vt illi obtemperauerint. Turnus vt.a. ponit Macro.quatuor dicẽdi genera esse:copiosum:breue:siccũ:pingue:vel floridũ: atq; hunc locum siccum esse genus ostendit.

h Vrbi:troiæ:quã fecerat Aeneas castrorũ in morẽ. i Maculis quẽ thracius albis:noue albas maculas dixit: quum proprie macularũ hæc sit natura vt obscuritate sua album aliqd infuscent. k Cristaq; tegit galea aurea rubra:duo ablatiui sunt : et duo nominatiui:quos metrica ratõe discernimus. Nã & rubra crista lõgæ sunt vltimæ: qa ablatiui sunt:sane huiusmodi versus pessimi sunt. l Pricipiũ pugnæ:hoc de romana solẽnitate tractũ est:quuz enĩ vellẽt bellũ ĩdicere paterpatratus hoc est princeps fœcialiũ ꝓficiscebat ad hostiũ fines:& ꝓfatus q̃daz solẽnia clara voce dicebat se bellũ ĩdicere ꝓpter certas causas:aut qa socios læserãt :aut qa nec abrepta aĩalia:nec obnoxios reddiderãt:& hæc clarigatio dicebatur a claritate vocis: postquã clarigationẽ hasta ĩ eorum fines missa ĩdicabat iã pugnæ principiũ. m Clamorem excipiũt socij:legit & clamore: si clamore sensus erit talis:hastæ iactũ socij clamore comitant :si clamorẽ:ĩtelligim⁹ Turni: eos clãores excepisse:& cũ fremitu eũ sequũt.

DON. Per comparationẽ ondit magno silẽtio iuisse Turnũ: vt ĩprouisus opprimeret incautos:tñ ingens puluis illos manifestauit. Quis globus:primo dubitauit; deinde co

Inertia

Horrisono, Teucrûm mirantur inertia[a] corda
Non æquo dare se campo, non obuia ferre
Arma viros, sꝫ castra fouẽ: húc turbid° atqꝫ húc
Lustrat equo muros, aditúmqꝫ[b] ꝑ auia quærit.
Ac veluti pleno Lupus insidiatus ouili
Cum fremit ad caulas[c] ventos ꝑpessus, ⁊ imbres
Nocte[d] super media; tuti sub matribus Agni
Balatum exercent: ille asper, ⁊ improbus ira
Sæuit[e] in absentes, collecta fatigat edendi
Ex longo[f] rabies, ⁊ siccæ sanguine Fauces.
Haud aliter Rutulo muros, ⁊ castra tuenti
Ignescunt iræ, ⁊ duris dolor ossibus ardet,
Quà tentet ratione aditus, ⁊ quà[g] via clausos
Excutiat Teucros Vallo, atqꝫ effundat i Aeq̃r°.
Classem, quæ lateri castrorum adiuncta latebat
Aggeribus septam circùm, ⁊ fluuialibus vndis
Inuadit, sociósqꝫ incendia poscit ouantes,
Atqꝫ manum Pinu flagranti feruidus implet.
Tum vero incumbunt: vrget præsentia Turni,
Atqꝫ omnis facibus[h] pubes accingitur atris.
Diripuere focos: piceum[i] fert fumida lumen
Tæda, ⁊ cõmixtã Volcanus ad astra fauillam.
Quis[k] Deus ò Musæ tam sæua incẽdia Teucris
Auertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite: prisca[l] Fides facto, sed Fama perennis.
Tempore quo[m] Primũ phrygia formabat[n] i Ida
Aeneas classem, ⁊ Pelagi petere alta[o] parabat,

SER. a INERTIA corda: nõ re vera: sed sicut hostibus videbatur. b Aditumqꝫ ꝑ auia q̃ rit: etiam per auia: sane exprimit Turni violentia. Nã viã ꝑ auia null° requirit. c Ad caulas: munimenta ⁊ septa ouium: est enim græcũ nomen c. detracto. Nã græci aulas vocãt animalium receptacula. d Nocte sup media: vltra mediã noctes: idest maiorem eius partẽ: ⁊ est bona facta elocutio per syllepsin: vt si dicas legi noctẽ sup mediam. i. vltra mediã noctem. Nulla. n. syllepsis ẽ quæ nõ ⁊ casus mutet: ⁊ egeat subauditione: vt Hanc ego nũc ignaram huius quodcunqꝫ pericli. e Sæuit in absentes: phantasiam sæuitiæ exꝑssit: qa ⁊ lupi circa caules fremũt: vt in ipsis animalibus solẽt. f Ex lõgo rabies: absoluta elocutio: vt si dicas ille famæ fatigaf ex longo. g Et qua via clausos: qua aduerbium loci est: non pro nomen: Nam nõ stat versus: si via septimus sit nõ nominatiuus: ergo qua via. i. per quas partẽ viæ vallo troianos excutiaf. Legitur tñ ⁊ quæ via: ⁊ est sensus absolutior. h Facibus accingitur atris: armaf: instruitur: atris ꝓ quasi lætiferis: nam faces ardentes sunt. i Piceum fert humida lumen: sordidior. n. ex tædis ⁊ igni fumus est. k Quis deus o musæ: qa res deorum est ⁊ ardua: iõ per se eã non potest dicere: hic aũt gloria Turni latenẽ ostidit: cuius vis nisi a numinibus repelli nõ potuit. l Prisca fides facto sed fama perennis. Oĩs antiquitas difficilis: pura ⁊ incorrupta manat in posteros: hoc. n. dicit factũ hoc licet priscum sit: tñ fama eius non est oblitterata vetustate. m Quo primũ: hoc est initio. Nõ. n. scdo fcæ st naues apd idas ab æneã. n Formabat. i. formare cogitabat: nõ. n. i ida: sed apd antãdrũ factæ st. o Alta pelagi: absolutum est: vt Lata camporum.

DON. VRGET ꝑsentia turni: plus valet præsentia eius qui potest iubẽ q̃ iussio: cum autes dicit fumida tela exprimit q̃ re dixerit facibus atris. Tpe quo: Verisimile fit res cuꝫ tempus: ⁊ locus exponitur.

CHRI. IMPROB° ira quẽ ira fac̃ improbũ. i. isatiabilẽ. Siccæ s. fauces. i. ex ardore q ꝓuenit ex sangu̇e are scunt fauces. Tuenti. ig. i. cũ enim tueatur munimenta inexpugnabilia excandescit quia despe rat expugnationes. Dolor: a quia prouenit ex ira: ira enim est accensio sãguinis ad vindictam sumendas: ergo ardet q vindicatũ si desperat gignit dolores. Excutiat: videbat. u. posse supari Troianos: si ex castris prodirent: sed desꝑabat ipos posse elicere. Classem. q. late. Vna hec via videbaf restare qua cõpellerentur. s. vt nauibus icẽsis succurrerẽt. Triplex ergo laus æneæ q mãdauerat ne se abñte in ꝑlium exirẽt. Troianoꝝ q imꝑatori suo obsequntes fuerant: ⁊ Turni q summope conaretur. Vrget. ꝑ. tur. null°. n. tã ignau° ẽ miles qui ꝑñti imꝑatore aliqd declset ꝑiculũ. Atris: ꝑp fumeos vapores. Vñ seqf Fumeũ fert piceã lumẽ. Quis. d. s re difficili scita nimis e q̃ ꝗ issimili musas iuocat. S3 fa. ꝑẽnis. q. d. si sola via ẽ q̃ res ꝑsca nec lr̃is mandata sciri potuerit ꝙ fama ꝑpetua ꝯseruata sit. Tpe: Optimũ figmẽtũ ⁊ a summo poetæ ingenio ꝑfectũ. Prisca. s. ergo credẽda res qm nec apud ꝑscos q rei ꝑpiores erãt defuit fides.

Ipsa[a] Deûm fertur genitrix Berecyntia[b] magnũ
Vocibus his affata Ioué ·da Nate[c] petenti,
Qđ tua chara parés domito[d] te poscit Olympo.
Pinea[e] silua mihi multos dilecta pér annos
Lucus in arce[f] fuit sũma, quò sacra ferebant,
Nigranti[g] Picea, trabibúsqȝ obscurus acernis.
Has ego[h] Dardanio iuueni, cum classis[i] egeret;
Læta dedi ·nunc sollicitá timor[k] anxius vrget.
Solue metus ·atqȝ hoc precib[9] sine posse parété,
Neu cursu quassatæ vllo, neu turbine venti
Vincantur ·ꝓsit[l] nostris in montibus ortas.
Filius huic contra torquet[m] qui sidera mundi.
O genitrix, quò fata[n] vocas? aut qd petis[o] istis?
Mortalí ne manu factæ imortale carinæ
Fas habeát[p]? certúsqȝ[q] icerta pericula lustret

SER. a ℂIPSA deûm fertur genitrix: figmentũ hoc licet poeticũ sit: tamen quia exemplo caret notatur a criticis: vnde longo proœmio excusat. Nã ideo ⁊ prisca ratione religionis: ⁊ Iouis beneficio dicit esse perfectum: vt naues mutarentur in nymphas: quo vł aliqua ex parte possit eẽ verisimile. b ¶ Berecyntia: mater deũ a monte phrygiæ berecynto: cui⁹ vltima syllaba caret aspiratione: quam addimus quoties montẽ deli cynthium dicimus: ẽ aũt te nuis ista discretio: qbus nominibus subtrahit debeat aspiratio. Nã ecce riphæi mõtes arcadiæ nõ scribunt cũ aspiratõe: quã addim⁹ qñ ties riphæos mõtes scythiæ significamus. c ¶ Da na. pe. ac si diceret ei: q̃ iubere debuerat. d ¶ Domito te poscit olym. vł dicere ꝓ stã ei: cuius bñficio seruatus ad olympi regna venisti. Saturnus. n. quum oẽs cõsumeret filios: Iouẽ solũ esse nõ potuit celatus matris auxilio: domito ergo olympo: in tuas scilȝ leges per beneficiũ meum mundo redacto. e ¶ Pinea silua mihi: congrue: nã pinus ĩ tutela matris est deum. f ¶ Arce fuit summa: hoc est apud Gargara: q̃ dicta sunt q̃si καρα κρατὸς. i. caput capitis: altitudinis altitudo: cara ẽ κεφαλὴ: Hom. γάργαρον ἄκρον. Gargara aũt sunt montis idæ cacumina: ꝓpter quod dixit in arce summa. g ¶ Nigranti picea: vmbrosa: ⁊ picea genus est arboris: vnde pix desudat: harum autẽ sm̃ Plinium qnqȝ sunt species: sicut etiã supra diximus. h ¶ Has ego: non trabes. Nã de acere naues nõ fiunt: vnde melius arbores intelligimus: referentes ad piceas: vel ad pinos. Sane notandũ trabes eum dixisse de arborib⁹: quum nõ dicantur nisi iam cæsæ ⁊ iã compositæ. i ¶ Classis egeret: iusta Aeneæ petitio: ⁊ cõcedentis benignitas numinis exclusit piaculũ. Nã his remotis sacrilegiũ cõmitteretur. k ¶ Timor anxius: aut perpetuũ est timoris epitheton: aut certe verum timorẽ voluit significare: vt separet ab eo: q ex cupiditate nascit prosperorũ: vt Exultãtiaqȝ haurit Corda pauor pulsans. l ¶ Prosit nostris in mõtibus ortas: bona breuitas. Nã detraxit ⁊ his ⁊ esse: nã plenũ est prosit ⁊ his ortas esse in mõtibus nostris: quod fecit elocutionis causa. m ¶ Torquet: qui sustinet: regit. n ¶ Quo fata trahis? ostendit fata aliquatenus trahi: nõ tñ vsqȝquaqȝ: hoc. n. dicit: quo. i. ad quam rẽ. o ¶ Petis istis: pro istos. Nã sic dicim⁹ peto tibi ꝓ te. p ¶ Fas habeant: ius: nec. n. possent æterna esse: quæ ab hominibus facta sũt. Hor. Debemur morti nos nostraqȝ. Nam sicut animi facta sunt imortalia: ita corporis perceũt. Sal. Cæterum studia nostra sicut anima immortalia sũt. q ¶ Certusqȝ icerta pericula: id dicit casib⁹ licẽtiã hæc petitio vult adimere. Nã æneas forte q̃ hõ ẽ nauigationis ds timere periculũ: quod perit si eius nauib⁹ æternitas det.

DON. ℂIPSA de. ge. nullus hõ hæc viderat: aut audierat: sed musæ poetã docuerũt. ¶ Da: imperatiua vox ostendit parẽtis. ¶ Nate: quod nomen ad impetrãdũ multũ valet. ¶ Chara: vt sit de partu q̃ȝ diligis: ⁊ quæ te amat. Rẽ autẽ arduam petitura: causas iustas inserit. ¶ Torq̃t q. s. cui ẽ oĩum rex ptãs: sed tñ nõ ds aliqd pstare ꝯtra fatũ vt illa petit. s. vt ⁊ naues ⁊ æneas nõ sint subiecti casibus.

CHRI. ℂTORQUEBAT q. s. m. in circuitũ ait: est enĩ q solũ mouet: ⁊ est hæc prima causa ⁊ verus deus p quẽ oĩa sunt: ipse aũt p se est. Stabilisqȝ manẽs dat cuncta moueri: est itidẽ qđ mouet ⁊ mouet: vt sunt secũdæ causæ est qđ solũ mouet: vt hæc inferiora. Optime igitur diffiniuit deũ: q torquet sydera mũdi. i. q omnia mouet cum ipse imobilis maneat: fabula ergo physicũ aliqd ⁊ theologicum posuit: vt diffiniret verum deum: mox vt poeta ad fabulas reuoluit. ¶ Mortalí ne. m. f. oĩa q̃cunqȝ sunt adeo sunt. Sed q̃dã ipse facit imediate. i. sine aliquo medio ⁊ sine scðis causis: ⁊ hæc qsi ꝓxima sunt suo factori: nullaqȝ eã iterponit: iter se factoreqȝ suum adeo retinet de natura factoris q̃ imortalis est: vt parũ ab ea degeneret: ⁊ ppea imortalitatẽ retinẽt: vt sunt animæ humanæ. Quædã vo facit nõ oĩno imediate sed p secũdas causas: vt sunt corpora cõposita: ⁊ hæc ita degenerant vt nõ seruẽt factoris imortalitatem.

ℂCVI TANTA

Aeneas? cui tanta[a] Deo permissa potestas?
Immo, vbi defunctæ[b] finé, portúsq[ue][c] tenebunt
Ausonios, olim quæcúq[ue][d] euaserit[e] vndis,
Dardaniúmq[ue] ducé Laurétia vexerit arua,
Mortalem[f] eripiá formá, magníq[ue] iubebo
Aequoris esse deas, qualis[g] Nereia Clothò
Et Galátea secát spumáté pectore Pontum.
Dixerat. idq[ue] ratum stygij pér flumina fratris,
Pér pice[h] torréteis, atráq[ue] voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Ergò aderat[i] pmissa dies. & tépora Parcæ
Debita cóplerát: cum Turni[k] iniuria matrem
Admonuit ratibus sacris depellere tædas.
Hic primú noua lux[l] oculis effulsit, & ingens
Visus ab aurora Cælú transcurrere Nimbus,
Idæiq[ue] chori, tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troú, Rutulorúmq[ue] agmina cóplet.
Ne trepidate[m] meas Teucri defendere naues:
Neue armate man[us]. maria ante exurere Turno
Quàm sacras dabitur pinus: vos ite solutæ,
Ite Deæ[n] pelagi: genitrix iubet: & sua quæq[ue]
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinúmq[ue] modo demersis æquora rostris
Ima petunt: hinc virgineæ (mirabile monstrum)
Reddunt se totidé facies, Pontóq[ue] feruntur,
Quot prius æratæ steterant ad littora proræ.

SER. a ¶ CVI TANTA deò permissa potestas? cui ac si diceret: nec regi q[ui]dé deo[rum]. b ¶ Defunctæ: liberatæ: vt O tádem magnis pelagi defuncte periclis. c ¶ Portusq[ue] tenebút: nautico vsus est verbo: cu[m] de nauibus diceret. d ¶ Quæcu[m]q[ue]: hic ostédit aliquas esse perituras. e ¶ Euaserit vndis: de vndis exierit: qu[um] venerit ad eú locú de quo nauigaturus iá non sit: alij legút euaserit vndarum periculum. f ¶ Mortalem eripias formam: bene dixit mortalé. Nec enim potest fieri: vt eadé res & mortalis sit & imortalis ante é vt desinat eé mortalis. g ¶ Qualis nereia clothò: nó tales dixit erút: sic sup[ra] Qualis mugitus fugit cum sauci[us] ará Taurus. h ¶ Per pice torrentes: ardentes: & est figmentú poeticú. i ¶ Aderat pmissa dies: pmissu[m] tépus aduenerat. k ¶ Turni iniuria: scil[icet] quam inferebat: & modo iniuria est ἀδικημα: idest iniustitia: hinc &, apud comicos iniurius est qui audet aliquid cótra ordiné iuris: & bene iniuria: quoniam & cótra necessitatem fati & contra rationé federis bella cómouerat. l ¶ Noua lux. i. nimbus deorum: quod & paulo post dicit. m ¶ Ne trepidate: pro ne festinetis: & per hoc significat: i[de]ó ad nauium defensionem egressos non eé troianos: quia numen vetuit. n ¶ Ite deæ pelagi: alij hucusq[ue] volunt matrem deum locutá: alij iungunt genitrix iubet: Quá sacras dabitur pinus: fabula talis est: atys puer speciosus cum matris Deú præesset sacris a rege ciuitatis suæ amatus est: sed cum intelligeret vi[m] sibi a rege instare illam in siluas profugit: cú vero iuuentus esse[que] vim studeret inferre rex verenda stupratoris abscidit: qui moriens eandem ipsam corporis puero abscidit: qué semianime[m] sub pinu latentem cum inuenissent antistites matris magnæ: platum in templu[m] Deæ: frustra conati reficere: defunctum sepeliuerunt: Cuius vt perpetua memoria maneret: mater magna instituit: vt quot annis in sacris suis plangeretur: pinumq[ue] arboré: sub qua iacuerat: tutelæ suæ adscripsit & effecit: vt cultores sui viriles sibi partes amputarent: qui archi galli nuncupantur.

DON. ¶ HIC. p. debuerunt añ cóiurationé præire signa ne casu res facta videatur: deinde vox sequit[ur] vt piectura signorum firmetur. ¶ Maria ante pulcher a loco in quo erát possibilitatem sú[m]psit. ¶ Totidé: vt appareret ipsas esse quæ fuerunt versæ.

CHRI. ¶ MORTALem eripiam formam: quasi dicat: ipse nulla causa interposita vt immortales iure esse possint. ¶ Et totus nutu tremefecit olympus. Macro. alioquin vir multa doctrina excellens in hoc loco nationis ingenio non discedit: nam Græci omnia suis arrogant. Nostris cótra omnia detrahere conátur. Ait igitur phidiam cum Iouem olympum finxisset interrogatum de quo diurnam mutuaretur effigiem respondisse se archetypu[m] iouis in tribus homeri versibus inuenisse tan[tum] q[uod] illi vitio det si quicquid Home. dicit ipse non dicat: ac de supercilijs & crinibus totus illius vultum collegisse. Miraturq[ue] hoc a marone ptermissum. Sed non video cur hoc Hemistichio illius maiestatem non minus q[uam] Homerus expresserit.

SER. a ❡OBSTIPVERE rutuli: timuerũt rutuli: timuit Mesapus numinis filius: timuit Tiberis: per hos aũt gradus maior Turni designat audacia: tale est & in quarto: At nõ infelix animi phoenissa. b ❡Et Amnis rauca sonãs: licet antiqtas habuerit hic & haec amnis: melius tamen ẽ accipere rauca sonãs p rauce: q̃ rauca amnis. c ❡Reuocatq3 pedẽ tyberinus ab alto: nũc ipsum deum territũ dixit: sup vndas fuisse p teritas: & in se repressas. d ❡Alos tollit dictis: magnanimitates suas cõprobat dictis: tale ẽ illud ecõtrario: Turbatũq3 oculis. e ❡Haec mõstra petũt: appetunt vt reginam petit. f ❡Iuppiter ipse: scilz q oĩbus pstare psueuit: vñ & Iuppiter dictus est quasi iuvans pater. ergo auxiliũ solitũ nõ circa troianos accipimus: sed qd ipse pstare psueuit. g ❡Non tela neq; ignes expectãt rutulos: nõ expectãt troiani: vt rutulorum telis aut ignibus pereant: quia iam nauium amissione perierũt. h ❡Maria inuia teucris: color ẽ: nã rẽ quam troiani p se putabant: i cõtrariũ vertit: dicẽs nauigationis auxiliũ & fugae pdidisse troianos: quos pstat pro felicitate habuisse nauigatiõis vitare discrimina. i ❡Rerũ ps altera: humanae. n. naturae duo elementa pcessa sunt: mare videlz & terra. k ❡Nil me fatalia terrent: tacitis quaestionibus occurrit dicẽs si fataliter se ad italiã venisse dicũt: iã venerũt: cõpleta sunt fata. Et callide tacuit qd erat fatale. Troiani. n. dicebãt Italiae sibi regna deberi: & ẽ oratoꝝ q̃stiões ita pponere: vt facilẽ solutiõis sortiant̃ euentũ. l ❡Si q̃ phryges prae se iactãt: quasi & ista cõfingant. m ❡Sunt & mea contra fata mihi: hoc falsũ ẽ qd dicit Turnus: sed in arte rhetorica tunc pcedit̃ vti nobis mendatio: quũ redarguere nullus põt: vt hoc loco: qs eni vere põt scire Turno data essent nec ne rñsa? qa scit falsus esse qd dixit argumẽtis pbare dicta cõtendit.

dicẽs esse sceleratã gentẽ ob raptã sibi cõiugẽ: in quo facto vtitur graecorũ exẽplo. g raptã Helena gentẽ deleuere troianã. n ❡Cõiuge prepta: luidiose sponsas cõiuges vocat. o ❡Nec solos tangit atridas iste dolor: cur nõ in similitudine criminis sit poenae similitudo? si culpa repetit̃ supplicia quoq; geminet̃. p ❡Penit[us] modo nõ gen[us] omne perosum Foemineu3: mõ omẽ genus foemineum nõ eos penitus posos decebat: locut[us] ẽ aũt figurate.

Obstipuere[a] animis Rutuli: conterritus ipse
Turbatis Mesapus eqs cũctatur, & Amnis[b]
Rauca sonãs, reuocatq3[c] pedẽ Tyberin[us] ab alto.
At non audaci cessit fiducia Turno
Vltro animos[d] tollit dictis, atq3 increpat vltro
Troianos haec mõstra[e] petunt: his Iuppiter[f] ipse
Auxilium solitũ eripuit: non tela[g], neq3 ignes
Expectãt Rutulos: ergò maria[h] inuia Teucris,
Nec spes vlla fugae. rerum[i] pars altera adẽpta ẽ.
Terra aũt in nostris manibus: tot milia gentis
Arma ferũt Italae: nil me[k] fatalia terrent
Si qua[l] Phryges prae se iactant responsa Deoru3.
Sat fatis, Veneriq3 datũ est, tetigere qp arua
Fertilis ausoniae Trões: sunt[m] & mea contra
Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem
Coniuge[n] praerepta. nec solos[o] tangit Atridas
Iste dolor, solisq3 licet capere arma Mycenis.
Sed perijsse semel satis est. peccare fuisset
Ante satis. penitus[p] modo nõ genus omẽ posos
Foemineũ, quibus haec medij fiducia Valli

DON. ❡INCREpat. n. temeritas maxima q cũ factũ sit intellexisset: debuit poti[us] fortunã sua deflere. ❡Auxiliũ solitũ. q. d. qui fingere semper soliti sunt. ❡Tot milia: separa & deinde dic gentes.

❡Phryges: pro conuitio posuit. ❡Solos atridas: Sluerunt poenas primarum iniuriaru3 in atridas pulsi patria luent & istarum in nos iam extores: & ideo imbecilliores est ergo mirum exemplum deprimit autes omnia illorum gesta apud Troiam: & se graecis pponit qp non fraude: sed vi velit adoriri.

CHRI. ❡AVXILIVM. s. e. Maxima prudentia vt qp ab hostibus est p se facere argumentetur. ❡Rerũ. p. a. cum mari ac terra mortales vti possint: mare ereptum: esse remotis nauibus ostendit: terram vero in sua potestate eẽ qñ tot itali in suum auxilium veniunt. ❡Si q̃ ph. mire pfutatio: primum enim dicit Troianos iactare fata sua: qd ẽ ac si dicat falsa eẽ q̃ loquunt̃: deide circũscribit q̃ negare oĩno nõ pt: nã dicit voluerũt fata i italiã vẽire Troianos: non autem regnare: & cum venerint satisfactum est fatis: deinde contra apponit factum suum quod q̃uis falsum sit: tamen nõ facile dilui potest: & illud validissimum pfert si non fuit illis satis rapuisse vnam coniugẽ s. Helenam non debere esse fatis qp semel perint. ❡Haec me. s. u. validissimum argumentum: nam si non potuerunt cum integri eẽnt munitissima; validissimaq; vrbe se tueri: quonam modo

nam modo nūc multis īminuti fossā ꝛ vallo se defendent? cōtra quos nec Vulcanijs armis dicit sibi opus esse: neq; mille nauibus etiā si oēs etrusci ab illis pugnent: cū careant Hectore a quo per decennium defensi sunt: neq; aut dolis Vlyxis quibus palladium furatus est: neq; dolis equi rem aggressurum: sed aperto Marte acturum promittit.

Fossarúmq;[a] moræ læti discrimine paruo
Dant animos. an non[b] viderunt mœnia Troiæ
Neptūni fabricata manu considere in ignes?
Sed vos ò lecti ferro quis scindere vallum[c]
Apparat? ꝛ mecū inuadit trepidantia castra?
Non armis[d] mihi Volcani, non mille carinis
Est opus in Teucros. addāt[e] se protinus omnes
Hetrusci socios. tenebras, ꝛ inertia furta
Palladij cæsis summæ custodibus arcis
Ne timeant. nec Equi cæca condemur in aluo.
Luce[f] palā certum est igni circundare muros.
Haud sibi cū Danais rem faxo, ꝛ pube Pelasga
Esse putēt, decimuʒ q̄s distulit[g] Hector ī annū.
Nunc adeo, melior[h] quoniam pars acta diei
Quod sup est læti bene gestis[i] corpora rebus
Procurate viri, ꝛ pugnam[k] sperate parati.
Interea vigilum[l] excubijs obsidere portas
Cura datur Mesapo, ꝛ mœnia cingere flāmis.
Bis septem Rutuli, muros qui milite seruent
Delecti. ast illos centeni[m] quéq; sequuntur
Purpurei cristis iuuenes, auróq; corusci.
Discurrunt; variántq; vices, fusiq; per herbam
Indulgent vino, ꝛ vertunt[n] Crateras ahenos.
Collucent ignes. noctem custodia ducit
Insomnem ludo.
Hæc sup ē vallo ꝓspectant Trôes, ꝛ armis
Alta tenēt. nec nō trepidi[o] formidine portas
Explorāt; pontésq;[p]; ꝛ ꝓpugnacula[q] iungunt.

SER. a ❡ FOSSARUMQ; moræ: q̄si nō tutela: sʒ mortis dilatio. b ❡ An nō viderūt: legitur ꝛ at nō: si an non absoluta est: si at nō est īcepti ua particla ad ornatū ptinēs. Horatius: At o deorū quicqd ī cælo regit: tale est: At non sic phrygius penetrat lacedæmona pastor? c ❡ Vallū: vallus dr ipsa munitio. Nā valli fustes sunt: quibus vallū munitur: ipse de fustētaculis vitiū. Primus vallos sub tecta referto. d ❡ Nō armis mihi vulcāi. bene arma gnaliter dixit. Nā ipse habuit a Vulcano: sed solū gladius: vt. enses Quē dauno ignipotens deus ipse parēti Fecerat: ꝛ stygia candentes tinxerat vnda. per hoc aūt q̄si latēter dicit se Achille meliorem: q se troianos etiā sine diuinis armis superare posse ꝯfidit. e ❡ Addant se protinus oēs: ne timere videat̃ auxilioꝝ multitudinē: dicit esse incremēta victoriæ. f ❡ Luce palam pp tenebras: ꝛ furta inertia. g ❡ Quos distulit hector: ubi solius Hectoris facta est cōmemoratio: vt ostendat̃ ipse perijsse: q potuit esse terrori: ꝓpter qd vult Aeneā nihil fortiter fecisse in bello troiano. h ❡ Melior quoniā pars diei. i. maior ꝛ prima. i ❡ Bene gestis corpore rebus: in eo tantū q̄ hostes non ausi sunt egredi. Homeri est νῦν δ᾽ ἔρχεσθ᾽ ἐπὶ δεῖπνον ἵνα συνάγωμεν ἄρηα. k ❡ Pugnā sperate parati. ꝯtra troianos: nō ꝫ troianis; ne videat̃ contra supra dicta oia nūc socijs īferre timorē. Sperate autē dixit q̄a cupidos eos ostēdit pugnæ ꝛ victoriæ: vt viros fortes. l ❡ Vigiluʒ excubijs: excubiæ sūt diurnæ: vigiliæ nocturnæ. m ❡ Centeni. q. cēturionū. s. ex more romanæ militiæ. Naʒ ex numero militūʒ: q eos sequūtur gradus dignitatis apparet: vñ ꝛ milites dicti a mille: ꝛ tribuni militū dicti sunt χιλίαρχοι. n ❡ Vertūt crateras ahenos: potant: ꝛ ē hemistichium ennianuʒ. o ❡ Trepidi formidine: festini propter formidineʒ. Nā non est iteratio. p ❡ Pontes: q fiunt in muris angustioribus. q ❡ Propugnacula: pinnas.

CHRI. ❡ SED. u. optimus ꝓgressus: nā primo ducit hostes in cōtēptioneʒ: deinde hortat̃ suos: vt in illos audeāt. ❡ Mecū: vt ostēdat nō mittē eos ad pericula q̄ ipse detractat. ❡ Noctē insomnē. i. milites īsomnes in nocte. ❡ Ludo: nā voluptas q̄ capit̃ in ludo excitat spūs q excitati somnū arcent. ❡ Hæc sup: vt multa fiducia reddebat rutulos negligentiores: ita contra Troiani ex periculo admoniti oīa diligentius curabant: facit ergo narrationē verisimilem: quia est s̄m naturam. ❡ Pontes: nā cuʒ mœnia non sint: ita lata vt discurrentes per illa recipere possint: apponuntur tabulata: ꝛ veluti pontes. ❡ Propugnacula: sunt quibus e mœnibus pugnando hostes arcemus: ꝛ tutos nos reddimus.

SER. a ¶ RECTORES iuuenum: legit & iuueni si iuueni Ascanio si iuuenum magistros militum accipe. b ¶ Sortita periclum: sorte diuisa ad defensioné pericli. c ¶ Quod cuiq; tuendum est: exercet vnusquisq; vices ad id qđ accipit tuendū. d ¶ Ida venatrix: a plerisque Ida mater Nisi accipitur: quia dixit vēatrix. nā si montem volueris accipere: abusiue idā venatricem dictam intellige: pro venationibus abūdanté. Nā venatrix propriе est quæ venat. nō quæ venationibus abūdat. e ¶ Iaculo celeré: bene inducit Nisus optimum esse iaculatorem: & hāc præmittit armorum peritiam qua post plurimum poterit in Euryali defensione.

n ¶ Cernis quæ rutulos habeat fiducia rerū ipsius desiderij vult esse rationabiles causas. o ¶ Somno vinoq; sepulti: alterū pendet ex altero: & sepulti quasi sine pulsu & nil sentientes. p ¶ Porro hortantis est.

Tela gerunt. instāt Mnestheùs, acérq; Serestus.
Quos pater Aeneas, si quādo aduersa vocarét
Rectores[a] iuuenū, & rerum dedit esse magistros.
Omnis per muros Legio sortita[b] periclum
Excubat, exercétq; vices, qđ[c] cuiq; tuendū est.
Nisus erat portæ custos acerrimus armis
Hyrtacides, comitem Aeneæ quē miserat Ida[d]
Venatrix iaculo[e] celeretem, leuibúsq; sagittis.
Et iuxta comes Euryalus, quò pulchrior alter
Non fuit Aeneadū, troiana[f] neq; induit arma.
Ora puer prima signās intonsa iuuenta.
His amor vnus erat, pariterq; in bella ruebant.
Tum quoq; cōmuni portam statione tenebant.
Nisus ait. Dij[g] ne hunc ardoré mentibus[h] addūt
Euryale? an sua cuiq; Deus fit dira[i] cupido?
Aut pugnā, aut aliqd[k] iādudū inuadere magnū
Mens[l] agitat mihi, nec placida cōtenta qete[m] est.
Cernis[n] quæ Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant. Somno[o], Vinóq; sepulti
Procubuere; silent late loca. percipe porro[p]

DON. ¶ IVVENI. ascanio: aut appellatōe vnius oēs intellexit. ¶ Nisus: q; cito dixit nomē p̄fēs: locū i quo nat᷒: & quib᷒ eēt studijs. ¶ Troiana induit ar. cæteris pulchrior: pulcherrim᷒ autem cum eēt armat᷒. ¶ Dira cu. cogitationes maximas de᷒ aliquis mouet: an ipsa sibi mēs parus est.

CHR. ¶ QUO PA. æ. & hoc prudentis imperatoris fuit: vt ab futuros aliquos summæ rerū p̄ficeret. ¶ Rectores iu. nam illa ætas cum animis abundet: & prudētia careat rectorib᷒ indiget. ¶ Sortita p. per sortes accipiens inter se ea in quibus periculum erat. ¶ Quod cuiq; æ. certi enim certis rebus delegandi sunt: nam quod omnibus faciundum relinquitur a nullo fit. ¶ Nisus & optime iuueni dat robur animi sine multa prudentia. ¶ Non. f. æ. t. u. i. a. non fuit alter ex ijs qui arma induerent. ¶ Dij ne hunc ar. m. a. ¶ An sua cuiq; de. fit di. cu. optima est Seruij expositio: sunt etiā qui dicāt animas nostras: ita esse instructas suis viribus: vt duas extremas opari non sentiamus: ergo quemadmodum vegetatiua quæ oīum humillima est non sentitur a nobis cum operatur: nam neq; sentimus corpus crescere: neq; decoctionē in stomacho epate vesieri neq; venas pulsare: & alia multa: ita intelligentia quæ suprema est: & supra intellectum posita deo pene coniungitur nobis non aduertētibus agit: & hæc quidem nobis: vt Platonici aiunt pro deo est. ¶ Cernis quæ rutulos: monebat ad tam egregium facinus adolescenté ingens gloria: & summa reipub. vtilitas deinde dabat spé perficiendi negligentia hostium quæ rerum secundarum semper comes esse solet.

f ¶ Troiana nec induit arma: hoc est qui nō dū bellicosa arma induerat. i. acceperat: & h̄ dicit pulcher qdé erat: s; nōdū bellādi perit᷒. g ¶ Dij ne hūc ardoré mētib᷒ addūt Euryale? an sua cuiq; de᷒ fit dira cupido? apud Plotinū philosophū: & alios querit vtrum mentis nostræ acies per se ad cupiditates & consilia moueatur: an impulsu alicui᷒ numinis: & primo dixerunt mentes humanas moueri sua spōte. deprehenderunt tamen ad omnia honesta impelli nos genio: & numine quodam familiari: quod nobis nascentibus datur: praua vo nostra mente nos cupere & desiderare: nec. n. potest fieri: vt praua numinum voluntate cupiamus: quibus nihil malum constat placere: vnde nunc hic ortus est sensus. hoc enim dicit Nisus. O Euryale dij ne nostris mētib᷒ cupiditates iniciunt: & desideria: an deus fit ipsa mentis cupiditas? h ¶ Mentibus addunt: bene addunt. Nam animus sui natura prudens est: sed ei additur: vt aliquid impatiēter desideret: quasi præter eius naturā adiūctum ex altero. i ¶ Dira: magna. k ¶ Aliquid magnū. s. per hostis transitū. l ¶ Mēs agitat mihi: molitur. m ¶ Quiete: mō ocio non somno: nam in vigilijs fuerat collocat᷒.

¶ QUID

SER. a ¶ QVID dubitē. i. cogitem. ois. n. cogitatus in dubitatione est ante sniam. b ¶ Populusq; patresq;: transfert in troianos romanam psuetudines: vt solet plerūq; prius eniz iubebat populus: post confirmabat senatus. c ¶ Reportēt: portent: nãs revacat. d ¶ Si tibi quæ posco pmittūt: poscere est fm Varronem quoties aliqd pro merito nostro depo scimus. Petere vo est quūz aliquid humiliter & pcibus postulamus: et bene Euryalum: sqd nolit dicere latenter ostēdit. e ¶ Mœnia palantea: vbi nūc credit esse Aeneam. f ¶ Sūmis adiungere rebus: sūmum & extremuz dicimus & laudabile. bene ergo in re dubia fer mone vsus est dubio. Nā hoc dicit nō debes me nec a tua gloria: nec a periculis segregare. g ¶ Genitor bellis assuetus: ipse puer ē: nec dū pbatus: vnde se & ab illis tpibus: & a patris vtute cō mēdat. h ¶ Argolicū terrores quē græci inferebāt. i ¶ Sublatū: susceptus. k ¶ Est hic a/us: hic pōt esse & aduerbium demōstrantis: vt sit est hic. i. in meo pectore: pōtest & sic accipi: vt dicas hic est: est a/us lucis ptemptor: hoc est iste a/us. ergo hic & pduci pōt & corripi. l ¶ Istū Qui vita bene credat emi quo tendis honorē: quo tēdis. i. ad quē niteris libēter emat vita. i. vitæ pcio. m ¶ Nil tale verebar: quale tu suspicaris. n ¶ Hæc: humana negocia: vel quæ loqtur. o ¶ Mandet humo: multi hic distinguunt: alij iungunt mandet humo solita: vt cōmendet in terra. solita aūt fortuna quæ pijs inuidere psueuit.

Stat hinc trahēs colorē ait Inuida fata pijs: & fors ingētibus ausis Rara comes. p ¶ Absenti ferat Iferias: hoc ē cenotaphion faciat: & impleat honorē sepulchri. q ¶ E mtibus: e nobilibus. Nā matres nō nisi nobiles dicimus: vnde & matronæ dictæ sūt. Scimus autem non oēs mulieres in sicilia remansisse. Nā legitur in. xi. Et mœstū iliades crinem de more solutæ. r ¶ Ille autez: hoc loco eē interruptā orationem Nisi intelligimus.

Quid dubitē[a], & quæ nūc aio sententia surgat.
Aenean acciri omnes Populúsq;[b], Patrésq;
Exposcunt, mittíq; viros qui certa reportent[c].
Si tibi[d] quæ posco promittunt (nam mihi facti
Fama sat est) tumulo videor reperire sub illo
Posse viam ad muros, & mœnia[e] Palantea.
Obstipuit magno laudum percussus amore
Euryalus, simul his ardētez affatur amicum.
Mé ne igitur socium summis[f] adiungere rebus
Nise fugis? solum te in tāta pericula mittam?
Non ita me genitor[g] bellis assuetus Opheltes
Argolicum[h] terrorem inter, Troiæq; labores
Sublatum[i] erudijt, nec tecum talia gessi
Magnanimū Aenean, & fata extrema secutus.
Est hic[k], est Animus lucis contemptor, & istum[l]
Qui vita bene credat emi, quò tendis, honorez.
Nisus ad hæc. equidem de te nil tale[m] verebar,
Nec fas. non ita me referat tibi Magnus ouantē
Iuppiter, aut quicūq; oculis hæc[n] aspicit æqs.
Sed siquis, quæ multa vides discrimine tali
Siquis in aduersum rapiat Casus ue, Deus ue;
Te super esse velim, tua vita dignior ætas.
Sit qui me raptum pugna, precióq; redemptuz
Mádet[o] humo solita, aut siq; id Fortūa vetabit,
Absenti[p] ferat inferias, decorétq; sepulcro.
Neu matri miseræ tanti sim causa doloris,
Quæ te sola Puer multis è matribus[q] ausa
Prosequitur, magni nec mœnia curat Acestæ.
Ille autem[r] causas nequiq; nectis inanes,
Nec mea iam mutata loco sententia cedit.

¶ SED SIqs: DON. Omnia hoc refert q in causa min' spei plus timoris inest.

¶ OBSTIPuit: nō periculo: sed cupiditate laudū. ¶ Mé ne: oro est ab amicissimo animo eus neq; ab illo spernendū se I societate reꝫ magnaꝫ neq; se illū I periculo deserere dignum putat. ¶ Nō ita. modeste se laudat. cū quieqd in se roboris sit ab. educatiōe q ppria parētis esse puenire demōstrat. ¶ Nec te eus talia gessi: CHRI

nam si alijs per ætatem minus cognitus sim tibi tñ cum quo semp sum: probatus me esse oportet. ¶ Casus: fm epicureos: Qui deos humana curare negabāt: & omnia casu fieri putabant. ¶ Deus ue: fm academicos maxime qui prouidentia dei omnia regi: vt nos volunt: Totus autem iste locus & quid valeat amicitia cum vera est: & commiserationem summam propter euentus demonstrat: quæ prouenit ab excellentia animoruz vtriusq;. Commiseratio enim captatur: vt ostēdit Cicero Non minus a magnitudine animi q̄ a lachrymis.

Acceleremus ait, vigiles[a] simul excitat illi
Succedunt, seruántq;[b] vices statione relicta.
Ipse comes Niso graditur, regémq;[c] requirunt.
Cætera[d] per terras omnes Animalia somno
Laxabāt curas, & corda oblita laborum.
Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus
Consilium[e] summis regni de rebus habebant.
Quid facerēt? quís ue Aeneæ iā[f] nuncius esset?
Stant lōgis adnixi[g] hastis, & scuta tenentes,
Castrorū[h], & cāpi in medio tum Nisus, & vnà
Euryalus cōfestim alacres admittier orant.
Rez magnā[i], preciúmq; moræ fore prim[o] Iulus
Accepit[k] trepidos, ac Nisum dicere iussit.
Tunc sic Hyrtacides. audite ò mentibus æquis
Aeneadæ. né ue[l] hæc nostris spectent ab annis
Quæ ferimus Rutuli Somno, Vinóq; sepulti
Procubuêre locum insidijs cōspeximus ipsi
Qui patet in biuio Portæ[m], quæ proxima Pōto.
Interrupti[n] ignes, atérq; ad sidera fumus[o].
Erigitur, si fortuna[p] permittitis vti
Quæsitum[q] Aenean, & mœnia Palantea.
Mox hic cum spolijs[r] ingenti cæde peracta
Affore cernetis, nec nos[s] via fallit euntes.
Vidimus obscuris[t] primam sub vallibus vrbem
Venatu assiduo, & totum cognouimus amnem.

SER. a ¶ VIGILES simul excitat: q vigiliarum officium simul habebant. b ¶ Seruátq; vices: hic distinguendū est: alias sensus nō procedit: si adiunxeris statione relicta. c ¶ Regé q; requirūt: regis filiū: vt Magnū reginæ sed enī miseratus amorē. d ¶ Cætera per tras omneis: exaggerat more suo vigilantiū laborē. e ¶ Consilium summis regni de rebus habebant: Lucilij versus vno sermone mutato: Nā ille ait Cōsiliū sūmis hominū de rebus hébant. f ¶ Iā nūcius eēt: iaz aut cito: aut quū nullū fuerint. g ¶ Adnixi hastis: osēdit iā eos diuturna statione fatigatos: qd aūt stant & romani: moris ē: & bellicæ necessitatis: hūc aūt standi habituz & Sal. commemorat: vt Fessi arma sua qsq; stātes incūbere. h ¶ Castrorum & cāpi medio: in medio cāpi spatio: q cāpus castrorum medius fuit. i ¶ Rem magnā preciūq; more fore: dicebat se afferre rē magnam: cuius mora preciū posset afferre. i. pœnā. Ter. Ego preciū ob stultitiā fero: vt sit sensus: si tardius mittamur ad Aeneā: luemus hostiū pœnas: alij sic itelligunt scimus qdē aduentū nostrū: morā vestris afferre consilijs: verū huius moræ erit preciū. i. remuneratio. Nāq; hoc offerebāt: qd illi cogitabāt: vt diximus supra Quis ue æneæ iā nūcius esset. k ¶ Accepit trepidos: festinos more suo. l ¶ Né ue hæc nostris spectétur ab annis: bene excusat: qa scit de ætate puerorū posse dubitari: dicēs nō ex suggerētū persona: sed suaui cōsilia pōderāda. m ¶ Portæ q proxima pōto: apparet: vt supra diximus castra troiana i hostiēsi fuisse: siqdē nullus alter locus i laurolauinati hic fluuio cohæret: hic pelago: & nūc dicit Portæ q proxia ponto. itē paulopost dicturus ē: Opposuere aciē: nā sinistra cingit amni. n ¶ Interrupti ignes: supra aliter Lumina rara micant. o ¶ Fumus erigit: signū ē sopitorū igniū quoties maior fumus erigitur. p ¶ Fortuna: occasione. q ¶ Quæsitū: vt quæramus. r ¶ Cū spolijs: hinc ē qd supra Euryalo dixit. Me referat tibi magn' ouantē Iuppiter: respiciens ad id qd posset fortit' facere. s ¶ Nec nos via fallit: bñ vbiq; cum amico cuncta communicat. t ¶ Obscuris primā sub vallib' vrbē: nā in obscuris vallibus positi vidimus primas vrbē: hoc ē primā partem vrbis. Nā pallanteum in monte est: non i vallibus.

¶ VIDImus: DON. demonstrat rē fieri posse.

¶ AVDITE CHRI. o mentib' æqs: cuz causa hæc fide caritura videret. Captat in primis attétionem: & statim incipit confutare validiora argumenta aduersariorum: illi enim opponere potuissent iuuenilem ætatez quæ vt plurimum consilio caret. Deinde quod promittunt eos præstare non posse propter hostiles excubias: quas fallere nequeant. Primo ergo demonstrat non temere rem hanc sumpsisse: sed cum consilio: deinde facilitatem rei vel saltem possibilitatem ex negligentia hostium qui iam ex vino profundiori somno premantur. Ac deniq; demōstrat locum iam sibi ad insidias electum. ¶ Si fortuna permittitis vti: quasi dicat: fortuna quidem sese vltro offeret modo illa vti velitis. ¶ Nec nos via fallit: non solus prouidi quomodo hostilia castra tutus egrederer. Sed etiaz q deinde iter tenēdum sit. ¶ Primam vrbem: primas partes vrbis. ¶ Obscuris: propter interualla locorum.

¶ ANNIS

SER. a ¶ ANNIS grauis atq; animis matur⁹ alethes. Saluſtius de Philippo qui ætate & conſilio cæteros ante ibat: nam in ſenioribus viget prudentia: vnde Ouid. Seris venit vſus ab annis. b Non tamen omnino teucros delere paratis: ac ſi diceret licet iraſcimini ad tempus: hinc apparet ſi velle vos penitus delere troianos: quod tales animos iuuenibus datis. c ¶ Humeros dextraſq; tenebat: hoc ad effectũ ſtulit. Nec enim ſimul fieri poteſt. Intelligimus autem quod ſingulos et mēbratim amplectebatur. d ¶ Vultum lachrymis atq; ora rigabat: poetice luxit: & modo vnum ſignificat. eſt autem iteratio: interdum recipiunt diſcretionem.

tiæ fœdus admiſſam: aut certe pocula hæc data ab Heleno: qui in Achillis bona per Pyrrhi ſucceſſerat hæreditatem: vt ſit quæ cepit pro accepit. Deuicta Ariſba: ſcilicet ab Achille.

Hic annis[a] grauis, atq; animi maturus Alethes;
Dij patrij, quorũ ſemper ſub numine Troia eſt
Non[b] tamen omnino Teucros delere paratis,
Cum tales animos iuuenum, & tam certa tuliſtis
Pectora ſic memorãs hũeros[c], dextráſq; tenebat
Amborũ, & vultũ[d] lachrymis, atq; ora rigabat.
Quæ vobis, quæ digna Viri pro laudibus[e] iſtis
Præmia poſſe rear ſolui? pulcherrima primum
Dij[f], moréſq; dabunt veſtri tum cætera reddet
Actutum[g] pius Aeneas, atq; integer[h] æui
Aſcanius meriti[i] tanti non immemor vnq̃.
Immo ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto
Excipit[k] Aſcanius, pér magnos Niſe Penates,
Aſſaracíq; larem, & canæ[l] penetralia Veſtæ
Obteſtor[m] (quæcunq; mihi Fortuna[n] fidéſq; ẽ
In veſtris pono gremijs) reuocate parentem,
Reddite conſpectum, nihil[o] illo triſte recepto.
Bina dabo argento perfecta atq; aſpera ſignis
Pocula, deuicta[p] genitor quæ cepit Ariſba;

DON. ¶ DII: MAturi hominis matura oratio: recte autem incipit a dijs quorum fauore reſpub. tales viros recipiunt: lachrymæ autem gratulationis fuerãt quod extitiſſẽt tales: item doloris quod recordaretur tot fortium virorum iam amiſſorũ: quia dixerat nõ tamẽ omnino Teucros delere paratis. ¶ Dij: qui bonis fauent. ¶ Moreſq; veſtri recte viuẽdo. ¶ Aeneas: Et vt diuturnior res ſit aſcanius. ¶ Canæ: antiquam & perpetuam. Obteſtari autem eſt ob aliquam cauſam deos teſtes adhibere. ¶ Victa ariſ. nihil enim tollitur poſt victoriam niſi quod ſit magni meriti.

e ¶ Pro laudibus: ideſt virtutib⁹ ab eo quod præcedit id quod ſequitur. f ¶ Dij moreſq; dabunt: Ciceronis eſt tractũ de philoſophia: qui dicit ſufficere ad gloriam benefacti conſcientiam: quod & Virg. ſupra ait: Et mens ſibi conſcia recti. g ¶ Actutum: confeſtim ſine dilatione: & eſt aduerbium tẽpis. h ¶ Integer æui: adoleſcens: cui adhuc ætas integra ſupereſt: vnde Ennius deos æui integros dicit: quibus multum æui ſupereſt. i ¶ Meriti tanti: præſtiti: vt merui quoq;. Itẽ Quiq; ſui memores alios fecere merendo: cum mereri ſit cõferre: vt ſi bene quid de te merui. k ¶ Excipit aſcanius. i. ſubſequitur: & a poeta dictus eſt. l ¶ Canæ veſtæ: venerabilis: antiquiſſimæ. m ¶ Obteſtor: adiuro: & ẽ ordo Immo ego cui ſola ſalus genitore reducto: voſq; obteſtor per deos reuocate parentem. n ¶ Fortuna fideſq; eſt: quicquid caſu: quicquid cõſilio egero vobis cõmittã: Nam per fidem conſilia ſignificat: per fortunam opes & imperium: & cuiuſlibet rei poſſibilitatem. o ¶ Nihil illo triſte recepto: ſubaudi erit. p ¶ Deuicta genitor quæ cepit ariſba: atqui ſecundum Homerum Ariſba troianis miſit auxilia: & ab Achille ſubuerſa eſt: ſed accipimus a vt ante bellum græcorum Ariſbam a troianis captam: & in amici

CHRI. ¶ VVLTVM & ora: Os in quo vultus apparet: nam vultum iam demonſtrauimus eſſe accidentia in facie quæ ab aliqua perturbatione proueniunt aut egritudinis: aut timoris: aut lætitiæ: aut ſpei. ¶ Viri. q. d. q in adoleſcentiæ annis virilem animum geritis. ¶ Dij moreſq;: vide Seruiũ. ¶ Aeneas actutũ: æneas qui imperium tenet q; primum dare poterit. Verum cum ætas veſtra illi ſuper futura ſit: reſtabit aſcanius qui cum coetaneus vobis ſit omnia perſoluet: ex quo oſtendit quod munus tanti facinoris non vno aut altero: ſed plurimis continuatiſq; beneficijs honeſtãdũ ſit. Vnum ergo & breuis temporis erit periculum. At remuneratio vniuerſam deinde vitam decoratam reddet. ¶ Excipit: ſtatim ſubſequitur: nec potuit liberalius reſpondere cum quicquid aut conſilio aut virtute ſibi prouenturum ſit: Id penitus permittat illis.
¶ Bina dabo argento. Laudat munus a numero quod duo ſint: laudat a materia & ab artificio: laudat a difficultate quod ex hoſtibus rapta ſint

SER. ¶ DVO magna taléta: bene addidit mágna. Nā variū apud diuersas gentes est talēti pondus: vnde talentū pōt & breue aliquid: & magnum significare. Nam vt supra diximus sm Plautum talentum.lxx. librarū est: tét diligebat filium. n ¶ Mecuz excedentē: vt Ille meum comitatus iter. Vult enim intelligi sui cā mrēz secutā. o ¶ Quodcūq; pericli ē: syllepsis: nā sbaudis periculū. p ¶ Inq; salutatā linq: Isalutatā: & ē tmesis: vt Inuilis inq; ligatus cedebat.

g quū dixisset debere.cxl.libras: paulo post intulit duo talēta per iocū dicens Debentur taléta tot quot ego & tu sum⁹. Item Homer⁹ talētum breue qddam ostēdit: apud quem in equoruz cursu tertiū præmiū est lebē: quippe qđ accepit victus: quum victori leuia sint data munera. b ¶ Ducere sortem: statuere alij proprie: ducere legunt: qđ est sortium: vt Stat ductis sortibus vrna. c ¶ Excipiam sorti: pter sortē dabo. d ¶ Insup id: sup hæc. e ¶ Campi qđ habet rex ipse latinus: Mos fuerat vt viris

Et Tripodas gemios, Auri duo[a] magna Taléta.
Craterea antiquum, quem dat Sidonia Didó.
Si vo cápere Italiam, sceptrísqz potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere[b] sortem;
Vidisti quò Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipsum illuz Clypeū, Cristásq; rubétes
Excipiam[c] sorti, iam nunc tua præmia Nise.
Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora, captiuósqz dabit, suáq; oibus arma.
Insuper[d] id cápi[e], quod rex habet ipse Latinus.
Te vero mea quem spacijs propioribus ætas
Insequitur venerande Puer, iam pectore[f] toto
Accipio, & comitē casus complector in omneis.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, seu bella geram: tibi maxima rerū[g]
Verborúmq; fides, contra quem talia fatur
Euryalus: me nulla[h] dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit, tantum[i] fortuna secunda,
Aut aduersa cadat: sed te super[k] omnia dona
Vnum oro, genitrix Priami[l] de gente vetusta
Est mihi, quā miseram[m] tenuit non Ilia tellus
Mecum[n] excedentez, nō mœnia regis Acestæ.
Hāc ego nūc ignarā huius (quodcūq;[o] picli est)
Ingz salutatam[p] linquo (Nox, & tua testis

DON. ¶ INSVPER: Mos mirandus in poeta vbi enim multa narranda sūt: ne continuatio fastidium pariat diuidit. Interponendo aliqd quod tñ nō sit alienū ¶ Genitrix: magnū pondus in his verbis. Maternum. n. nomē omnes affect⁹ transit. Præterea qp sit ex genere Priami si accessione noua: sed vetustate piūcta. Laudauit ergo a genere sed qa frustra laus originis tāgit: nisi is q laudat vita: & morib⁹ se maioribus suis dignū gerat pōit suas virtutes. excusat autē qp ignaram relinquat: quia nisi illa cā intercessisset: scelus non paruum commisisset.

fortibus: siue regibus pro honore daret aliq agri particula: vt habuit Tarquinius superb⁹ in campo martio quod spacium ab Homero τὸ τέμενος dr: hoc ergo qđ Latinus p honore de re.pu.hūit ab Ascanio intelligamus eē promissum. f ¶ Pectore toto: omni affectu. g ¶ Rerū verborūq; fides: & rem pu. tibi cōmittā: & tecū oē cōmūicabo psiliū. h ¶ Me nulla dies tā fortib⁹ ausis dissimilē arguerit: ab hoc officio & ab hac audacia accessu tpis inferior nō pbabor: qualiscūq; fortuna comitet. i ¶ Tantū: tātūmō hoc possum de me pmittere: vt semp audeā: sem p velis fortiter facere. Nā hoc est qđ dicit Fortib⁹ ausis Dissimilē arguerit: tm̄ g meū ē hoc pmittere: siue psppa: siue aduersa fortūa comitet: Nā aut disiunctiua particula est: nō negātis aduerbiū. k ¶ Sup oīa dona: vltra oīa. l ¶ Priami de gente vetusta: de familia: & bñ eā ēt ex cognatione cōmēdat. Nā Ascanius nepos est Priami p Creusam. m ¶ Miserā: q sic impatienter diligebat filium.

CHRI. ¶ MAGNA.t. Quia vt ostēdim⁹ & pua luenibant. ¶ Quē. d. sā. laudat ab auctore. ¶ Vidisti q turn⁹: nouerat istos cupidissimos glīæ. Ergo qd magis pmitiē potat q; siīmi ducis equū. ¶ Id cāpi: rōanū more seqt q bñ ð rep. meritos agro donabāt: vt de Mutio & multis alijs legim⁹. ¶ Te vo quē spatijs ppiorib⁹: Demōstrat qp similitudo ætatis beniuolētiā pciliat. ¶ Venerāde.p. p miraculo dcm: Nā nihil t.ā lōge a pueritia: q; veneratio ē. ¶ Tātū f.s.a.ad.c. idest mō aliqd accidat: q curādū sit siue i scda: siue i aduersa fortuna. ¶ Sup.o.d. i. qp ego pluris q; cætera dona faciā. ¶ Priami ð gē.ve. ē amāda a te qa est ex eadē familia de q mr̄ tua. Est iidē a me qp pter q; mr̄ ē. Oīa tedia & laborē vt me sequeret ppessa est. ¶ Ignarā & isolitā: timebat.n. ne robur as pietate materna succūberet. Præposuit igit rep. matri; & remediū sua prudentia adinuenit.

¶ QVOD

Dextera) qđ nequeā [a] lachrymas pferre parētis.
At tu (oro) solâre inopem [b], & succurre relictæ.
Hanc sine me spē ferre tui: audentior ibo
In casus [c] omnes. percussa mente dederunt
Dardāidæ lachrymas, āte omnes Plcher [d] Iul [e],
Atq; animum patriæ strinxit [e] pietatis imago.
Tum sic effatur.
Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
Nāq; erit ista mihi genitrix, noménq; Creusæ
Solum defuerit; nec partum [f] gratia talem
Parua manet, casus [g] factus quicūq; sequetur.
Per caput hoc iuro, p quod [h] Pater ante solebat,
Quæ tibi polliceor, réduci [i], rebúsq; secundis,
Hæc eadem matríq; tuæ, generíq; manebunt.
Sic ait illachrymās: humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycáon [k]
Gnosius, atq; habilē vagina aptarat eburna.
Dat niso Mnestheus pellem [l] horrētísq; Leonis
Exuuias. galeam [m] fidus permutat Alethes.
Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorū [n] man [o] ad portas, Iuuenū́q;, Senúmq;

SER. a ¶ QVOD nequeam lachrymas perferre parentis: excusat ne videatur crudelis: vnde sequitur matris eius tragicus & miserabilis ille conquestus potuisti linquere solam crudelis: & talia. b ¶ Inopem: modo auxilij egentem. c ¶ In casus omnes: vt supra Fortuna secunda: vel aduersa. d ¶ Pulcher Iulus: Incōgruū epitheton pulchritudinis posuit: cū res esset loco religionis. e ¶ Strinxit pietatis imago: p strinxit: momordit: admonuit. sensus autē est: aut postq; vidit istum sic amare matrem: pater nae pietatis cœpit virtutē agnoscere: Aut certe cœpit etiam ipse sic in pietates moueri: vt eius consueuit pat: Aut certe exēplo Euryali audi cœpit amare patrem etiam ante dilectum. f ¶ Nec partum gratia talem Parua manet: debet ab omnibus coli: quæ talem creauit. g ¶ Casus factus quicūq; sequetur: satis congrue. Præmia.n. non debentur euentui: sed voluntati. h ¶ Per quod pater ante solebat: alij volunt ideo ante: quia absens est Aeneas: nam iurare possumus & per absentis filij caput: alij ad causam religionis trahunt: quæ præcepit: vt filij imitentur in omnibus rebus suos parentes: vt nunc quasi imitatio sit iurisiurandi: vt dicat Ascanius Iuro per caput meum: sicut præsens pater per caput suum iurare consueuerat: quoties fidem suam confirmare cupiebat. Alij volunt ideo dictum ante: quia pontificibus per liberos iurare non licebat: sed per deos tantummodo: vt fit anteq; pontifex esset Aeneas. i ¶ Réduci rebusq; secūdis: mira arte moratur in prosperis: & ea iterat: tacet aduersa & magis intellectui: & subauditioni relinquit. quum enim non dicat: si non redieris ait Matriq; tuæ generiq; manebūt. hoc autem sm morē romanorū dicit: apud quos pmia decernebant vt illi liberisq; eius: vt baren̄t liberis quæ accipere nō potuissent parētes. k ¶ Lycáon gnosius: cretensis: & celaus ab artifice. hunc aūt gladiū Euryalo datum intelligamus. Nam nisus accepit pellem & galeam. l ¶ Pellem horrentisq; leonis Exuuias τὸ αὐτὸ dixit: hoc ē bis idē: vt Bellum etiam pro cæde boum stratisq; iuuencis Laomedontiadæ. m ¶ Galeam: aliæ.n. sunt explorantum: sicut etiā Homerus ostendit: q exploratores sic armat: et pmo de Diomede. ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε ταυρείην ἄφαλόν τε καὶ ἄλοφον ἥτε καταῖτυξ κέκληται. Et infra de vlysse ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκεν ῥινοῦ ποιητήν πολέσιν δ' ἔντοσθεν ἱμᾶσιν ἐντέτατο στερεῶς, ἔκτοσθεν δὲ λευκοὶ ὀδόντες ἀργιόδοντος ὑὸς θαμέες ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα εὖ καὶ ἐπισταμένως μέσσῃ δ' ἐνὶ πῖλος ἀρήρει. Sed de illa Diome. proprie itelligēdum quæ sine cono est vt occultior sit explorator. Talis.n. vocatur καταῖτυξ: qa sit humilis fabricata. i. κάτω τετυκτή: & aliæ bellantiū. n ¶ Primorū: genitiuus hic venit ab eo qđ est hi primores: sicut hi pceres: quorū, nolum nolatiuus singularis non inuenitur: licet dicamus primoris.

¶ TALEM PARtum: non erit illi parua remuneratio q te peperit. ¶ Hæc eadem matri manebunt: subaudi si non redieris: quod subtraxit ne male aliquid ominaretur. **CHRI.**

¶ Generiq;: quoniam mater ipsa omnia Euryalo promissa accipere propter vetustam ætatem: et propter sexum inhabilis erat.

¶ Humero simul exuit ensem: dat ad præsens minora munera: quibus maiorum fidē confirmet. ¶ Quos omnis: facit rem verisimilem ex quo fieri solet.

SER. ¶ VOTIS: aut cũ votis: aut ꝓ reditu vota facientes. b ⁋ Et nubibus irrita donant: vt Ipse partẽ volucres dispersit ĩ auras. c ⁋ Castra inimica: nõ tantũ hostilia: sed etiã perniciosa. Nã cũ dolore dictũ inimica: vnde. s. redituri nõ erant qđ ex sequentibus cõprobat: dicendo enim multis tñ ante futuri exitio: ostẽdit perniciosa eẽ castra: q ipsis fuerãt mortem allatura. d ⁋ Vina sũt: vasa. s. vini. in qbus vina ponunt. e ⁋ Ore locutus: nõ est pissologia. Nã ſm Homẽ exploratores quæ volunt plerũq; nutu significãt: apud quẽ vlysses Diomedi sibilo innuit. ῥ' ὀίξησεν δ' ἄρα πιφαύσκων διομήδει δίω. f ⁋ Audendus dextra: qa audemus ꝛ cursu ꝛ alio. g ⁋ Hac iter est ꝓ hostiũ cædẽ: ꝛ audaciam nostrã. h ⁋ Hæc ego vasta dabo: de qbus dixit Corpora fusa vidẽt. l ⁋ Sꝫ nõ augurio potuit depellere pestẽ: ostẽdit per trãsitũ fati necessitatẽ nulla peritia posse depelli: est autẽ Homericus versus. ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν

dicere viderent. ⁋ Secat: qđ nõ fit sine mora. Hoc veniebat ex securitate agentis ꝛ ignoratione patientis ex nimia ebrietate. ⁋ Deo vi. ostẽdit hũc sola ebrietate oppressus esse. Vigilantẽ hic solo timore perijt: q nec clamare: nec ire contra ausus est.

¶ ANTE annos: nã pueritꝰ etas si eiꝰ nõm respicias ea nõ ferebat. ⁋ Animũ: fortitudines. ⁋ Curam: prudẽtiã ꝛ cõsiliũ. ⁋ Noctisq; p vm. nã ĩ luce dephensi fuissent. ⁋ Castra inimica. q. d. ĩculcabile exitiũ. Nã duo tot supare q poterãt? sꝫ tñ vt demõstretur eoꝝ fortitudo addit Multis tñ añ futuri exitio. ⁋ Passim negligẽtia hostiũ et ꝓfundus sõnus facit rẽ visibilẽ: nã hæc iuueni ausum dabant. ⁋ Audẽdũ de. qa alio vt ꝑbis nõ facẽ eẽt: nũc ĩ tãta occasiõe. ⁋ Colligunt. n. hæc oia q rhethores sb signo ĩ ꝯiecturali reponũt. s. locus tps spaciũ occasio: Ex qbꝰ sequit spes pficiẽdi: ꝛ spes celãdi. ⁋ Cõsule l6. ita ꝯsule vt longe quũ spaciũ oculꝰ lustrãdo explores. ⁋ Vasta: nã qs locꝰ magis vastꝰ eẽ pt q̃ is q habitatoribꝰ vacuat. ⁋ Lato li. qa latũ spaciũ hostibꝰ euacuabo. ⁋ Proflabat: maior sest ĩ dormiẽtibꝰ anhelitꝰ. ⁋ Augur: vide Seruĩ. Vel dic ꝓp trãsitũ sꝑnit huiuscemodi artes vaticinãdi tã q; ex maiori pte mẽdaces. Ex hac ãt temeraria cæde ostẽdit plus lõge ꝓdesse ꝯsiliũ prudentiũ: q̃ iuuenũ audaciã: nã si hic cautꝰ egisset tutus euadere cũ socio potuisset. ⁋ Deo: vel somno vel baccho. ⁋ Protinus: iugiꝰ ꝑseuerant.

Prosequitur votis[a], necnon ꝛ pulcher Iulus
Ante annos, animũmq; gerens, curámq; virilẽ
Multa patri mandata dabat portãda, sed auræ
Omnia discerpunt, ꝛ nubibus[b] irrita donant.
Egressi superant fossas, noctísq; pér vmbram
Castra[c] inimica petunt, multis tamẽ ante futuri
Exitio. passim somno, vinóq; per herbam
Corpora fusa vident, arrectos littore currus
Inter lora, rotásq;, viros, simul arma iacẽre
Vina[d] simul. prior Hyrtacides sic ore[e] locutus.
Euryale audendum[f] dextra, nũc ipsa vocat res.
Hac iter[g] est tu, nequa manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi, ꝛ consule longe.
Hæc ego[h] vasta dabo, ꝛ lato te limite ducam.
Sic memorat, vocémq; ꝑmit, simul ense supbũ
Rhamnetẽ aggreditur, qui forte Tapetibus altis
Extructus toto proflabat pectore somnum,
Rex idem, ꝛ regi Turno gratissimus augur.
Sed non[i] augurio potuit depellere pestem.
Treis iuxta famulos témere[k] ínter tela iacentes,
Armigerúmq; ꝑmit[l] Rhemi, aurigáq; sub[m] ipsis
Nactus equis, ferróq; secat pendentia[n] colla.
Tuꝫ caput ipsi aufert domino, trũcúmq; relinqt
Sanguine singultantem[o] atro tepefacta cruore
Terra, toriq; madẽt. necnõ tamyrúmq;, lamúmq;
Et iuuenẽ Serranũ, illa qui plurima[p] nocte
Luserat insignis facie, multoq; iacebat
Membra deo[q] victus. felix si protinus illum
Aequasset nocti ludum, in lucémq; tulisset.
Impastus ceu plena Leo per ouilia[r] turbans.
(Suadet enim vesana Fames) mãditq;, trahítq;

k ⁋ Temere passis: fortuitu: negligẽt. l ⁋ Premit opp̃mit. m ⁋ Sub ip. e. circa ipos. n ⁋ Pẽdẽtia colla: q̃si ebrioꝝ. o ⁋ Singultãtẽ: cũ singultu alaꝫ efflãtẽ. p ⁋ Plurima luserat: ꝓ plurimũ. q ⁋ Deo: vino vel sõno. r ⁋ Per ouilia turbãs: perturbãs ouilia: nã tmesis est.

DON. ¶ TEMERE: ostẽdit hos ita vino fuisse oppssos: vt cecidisse potius q̃ corpa ad getẽ tradi

¶ MVTVMq;

Molle pec^a, mutúmq;^a metu fremit ore cruéto.
Nec minor Euryali cædes incensus^b & ipse
Perfurit, ac multam in medio sine noie^c plebez
Fadúq;, Hebesúmq; subit, Rhetúq;, abarímq;
Ignaros, Rhetú vigilanté^d, & cuncta videntem,
Sed magnú metuens se post Cratera tegebat.
Pectore in aduerso totum cui cóminus ensem
Condidit assurgenti, & multa^e morte recepit^f.
Purpureá vomit ille aiam, & cú sanguie mixta
Vina refert^g Moriens, Hic furto^h feruidus istat
Iámq; ad Mesapi socios tédebat vbi ignem
Deficere extremum, & religatos^i rite videbat
Carpere gramen equos breuiter cú talia Nisus,
(Sensit enim nimia cæde, atq; cupidine ferri)
Absistamus ait. nam lux^k inimica ppiquat
Pœnarú^l exhaustum satis est via facta^m p hostes.
Multa virûm solido argento pfecta relinquunt
Armáq;, Cratérásq;, simul pulchrósq; Tapetas.
Euryalus^n phaleras Rhánetis, & aurea bullis
Cingula Tyburti^o Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona; hospitio cú iungeret absens
Cedicus, ille suo moriens^p dat habere nepoti.

SER. a ¶ MVTVM q; metu.s. pecus: ná male q dam accipiút mutú fremitú de leone: qd si dixeris: vacat metu. b ¶ Incésus & ipse Perfurit: exéplo Nisi. c ¶ Sine nomine plebez: bis expressit & bellatoris peritiá: & tyronis incósideratá auiditaté. Ná Nisus reges interimit. Euryalus sæuit in plebé: vt Sal. Et insolétia auidius malefaciendi: sine noie anté dixit sine gl'ia: quo p humilitaté nó sint ol bus nota noía. d ¶ Rheteúq; vigilanté: hoc loco nó tantus Rhetei timor: sed Nisi audacia cóprobat. e ¶ Et multa morte recepit purpureá: multi hic distigút: vt sit sensus talis: eduxit gladiú eius multo cruore purpureú: alij multa morte recepit: vt sit gladiú cú multo cruore: & sic inferunt Purpureá vomit ille aiam: sni eos: q dicunt aiam eé sanguiné. f ¶ Recepit: eduxit: vt Hastáq; receptat Ossibus hæréten. g ¶ Vina refert: proprie quæ paulo ante potauerat. h ¶ Hic furto feruidus instat.s. Euryalus: qui sæuiebat latenter: vt sit furto nocturno plio. Ná fures ideo dicti sunt q furuo idest nigro tépore furta cómittunt: aut re vera furto feruidus: qa Mesapi galeá sustulit: Rhamnetis phaleras. i ¶ Religatos: nó solutos: sed diligenter ligatos: vnde addidit re: idest ex militari cósuetudine optime ligatos. k ¶ Lux inimica: proditrix. l ¶ Pœnarum exhaustú satis est. bene exhaustus: vt ostendat eos auidos cædis fuisse & cruoris hostilis. m ¶ Via facta per hostes: vt Hæc ego vasta dabo et lato te limite ducam. n ¶ Euryalus phaleras rhamnetis & aurea bullis Cingula tyburti: Phaleræ ornamenta equorú sunt: & est sermo græcus τὰ φάλαρα enim dicunt Cingulum autem hominum generis est neutri. Nam animalium genere fœminino dicim' has cingulas. o ¶ Tyburti remulo ditissimus olim Quæ mittit dona: Consuetudo erat apud maiores: vt iter se homines hospitij iura mutuis muneribus copularent: vel I præsenti: vel per internuncios. Sensus ergo nunc talis est Cedicus quidaz Remulo quuz eus sibi absens hospitio vellet adiungere: misit phaleras et cingula bullis aureis: hoc est clauis insignita. Remulus moriens nepoti suo cognomini hæc reliqt: qui postea victus a rutulis est & occisus: post cuius mortem apud Rhamneté rutulum reperta sunt hæc munera. Quod autem dixit Tyburti Remulo: aut tyburtino itelligam': hoc est de Tybure: vt sit datiuus ab appellatiuo veniés hic Tyburs aut Tyburte: hoc est filio Tyburti ab eo quod est hic Tyburtus huius Tyburti: vt sit Tyburti Remulo: sicut Deiphobe Glauci. p ¶ Suo moriens dat habere nepoti: Remulo: qué supra auo cognominé diximus. Ná quoties aperte nó ponit nomé filij: vel nepotis: cognominé eú esse itelligim' auo vel pri: quo p nomé apte positú inuenienius: & ecótra si filij vel nepotis nomé positú fuerit: ptermissis aút parétú cognominés eos itelligam' necesse est.

DON. ¶ PVRPVREAM: purpura nigra est cum rubore: sic sanguis propter copiam vini nigrior in eo fuerat. ¶ Instat.s. occasio rei gerendæ illú accendebat. Ostédit aút hos non motos esse pcio rerú: sed gloria qua abstulerunt. solú ea quibus ornarentur.

CHRI. ¶ ABSISTAMVS: recte illi qui ætate pibat sapientius ósiliú datur. ¶ Inimica: nobis q tenebrarú beneficio freti hæc audemus. ¶ Exhaustú: cóuenienter dictus in cædis auidos. ¶ Relinquunt: nó.n. auaritiæ causa: sed gloriæ cupiditate illa egerant. ¶ Euryalus phaleras: hæc aút cupiebát: vt essent ppetuú testimoniú suarú virtutum.

Post mortem[a] Rutuli bello, pugnáq; potiri.
Hæc rapit, atq; humeris neq̄q̄[b] fortibus aptat.
Tum galeā[c] Mesapi habilē, cristísq;[d] decoram
Induit. excedūt[e] castris, & tuta capessunt.
Interea præmissi equites ex vrbe latina[f],
Cætera dum Legio[g] campis instructa moratur;
Ibant, & Turno regi responsa ferebant.
Tercētum[h] scutati[i] omnes Volscente[k] Magistro.
Iámq; ppinquabāt castris, muróq;[l] subibant,
Cū procul hos leuo[m] flectētes limite cernunt.
Et galea Euryalum sublustri[n] noctis in vmbra
Prodidit immemorē, radiísq;[o] aduersa refulsit.
Haud[p] temerē ē visū, ɔclamat ab agmīe Volscēs,
State viri, q̄ caussa viæ ē? quí ue estis in armis?
Quó ue tenetis iter? nihil illi tēdere[q] contra.
Sed celerare fugam in siluas, & fidere nocti.
Obijciunt equites sese ad diuortia[r] nota
Hic, atq; hic, omnémq; abitū[s] custode coronāt.
Silua fuit late dumis, atq; Ilice nigra
Horrida, quā densi complerant vndiq; sentes.

SER. a POST mortē: scilicet nepotis Remuli fm supra dictū sensū. Nā Donatus dicit post mortē Nisi & Euryali bello potiti sunt rutuli: qđ nō pcedit: si diligenter aduertas. Sane sciēdū hūc locū esse vnū de. xij. Virgilij siue per naturam obscuris: siue insolubilib⁹: siue emēdādis: siue sic relictis: vt a nobis p historiæ antiquæ ignorātiā liqde nō itelligant. b Neq̄q̄: nō fruiturus: & est neq̄q̄ aptat: nō neq̄q̄ fortib⁹. c Galeā mesapi: nō occisi mesapi abstulit galeam: nam dimicaturus ē paulopost sed inuenit iacētē & sustulit. d Cristísq; decorā: bene præmittit dicēs decoram. Nam eius splendore prodēte Euryalus capit. e Excedunt castris: rutulorum scilicet Nam supra dicit Castra inimica petunt. f Vrbe latina: non est contrarium illi loco vbi ait: Sepsit se tectis: rerumq; reliquit habenas: qđ modo a latina vrbe auxilia venire cōmemorat. Intelligim⁹ enī Latinum i principio discordiæ & tumultus paululum se abstinuisse: postea tamen nec suorum copias: nec propria denegasse cōsilia. Nā eū & cœtui & fœderibus interfuisse dicturus ē. g Legio campis instructa morat: pprie. Nā legiones peditū sunt: turmæ vero equitū. h Tercentum: quia romani equites primo tercentū fuerunt: de singulis enim curijs deni dabātur: quas triginta fuisse diximus. i Scutati oēs: nō clipeati. Nā clipei peditū sunt: scuta vero equitū: vt hæc breuiora: illi vero lōgiores. k Volscēte magistro: proprie. Nam magister equitū dicitur. l Muro troianorū. m Leuo limite: respiciēs situ regiōis locut⁹ est. n Sublustri noctis i vmbra: sublustris nox est habens aliquid lucis. Hor. Nocte sublustri nihil præter astra vidit & vndas. o Radijs: lunaribus. p Haud temere: particula hæc mō sine causa significat: alias fortuito: alias male: alias iprouide: quæ p loco itelligunt. q Nihil tēdere cōtra: hoc est nihil ei respōderunt: nā tendo cōtra sermonē tuū: est respondeo tibi: tendo contra tuum iter: est occurro tibi: ergo nihil contra tendebat. i. nihil rñdebāt ecōtra. r Ad diuortia: ad diuerticula viæ militaris. Ter. Vbi ad ipsum veni diuerticulū. Diuerticula aūt sūt semitæ trāsuersæ: q sūt a laterī viæ militaris. s Abitūq; coronant: meliorē lectio abitū: q̄ aditū. Cingūt enī siluā: ne hēant vn̄ abire possint. NEQUIQ; DON. qa oīa i morte pditurus erat. Sblustri: vmbra noctis q̄ sereno cælo habet aliqd luminis. State: mira breuitate oīa iterrogat. Silua: Breuis descriptio: & q̄ ea sola cōtinētur quæ errorē Euryalo facere possint: ch se parati sunt qs discerni nō oportuit.

NEQUIQ;: qm̄ nō erat illa possessur⁹. CHRI. Habilē: iccirco Mesapi potiusq; ali⁹ qm̄ illi sibi q̄drabat: nam habile id dicimus qđ quadrat. i. quod optime habere & p nostro arbitrio tractare possumus: Ergo in primo libro Habilē q̄ humeris suspenderat: habilem ergo. i. quæ neq; laxior capiti: neq; angustior esset: sed ita quadraret vt cōmode se haberet. Excedūt ca. vsi sunt secūda fortuna in castris: sed quoniam nimis diu illa sunt abusi dephensi sunt ab equitib⁹ quos: si maturius recessissent nec tantā stragē edere voluissent: facile euasissēt. Moratur: ppter nimiā turbā & malora ipedimēta nō ita facile pficisci potest immemorē: iprouidū. non. n. meminit quod sciebat. s. reflexione radiorum lunæ in illa posse illos qui tenebras quærebant prodi. Obijciunt equites ad diuortia: proprie diuortia sunt: vnde aquæ cadentes in diuersa defluunt: vt videmus a iugis montium: sed hic diuortia appellat diuerticula. i. viæ quæ a frequētiori via diuertuntur. Aditum: locum p quē abire possent. Horrida: aspera: & sentibus nisi paucis callibus inuia tenebre ramorum.

DVCEBAT

SER. a ¶ DVCEBAT semita calles: legitur & lucebat: quod si est rara pro raro accipiendum est: ut sit raro lucebat: herbis scilicet in aliquibus locis interuenientibus: si ducebat: intelligimus inter calles pecorum raram fuisse semitam: hoc est hominum viam.

euntad quod bona consueuerant suspendi: bene autem venatorem numen inducit inuocare siluarum.

DON. ¶ EVRYale infelix: duplex est lectio vel infelix Euryale vel Euryale: ego Infelix qua regione reliqui te:

Rara per occultos ducebat[a] semita calles.
Euryalum[b] tenebrae ramorum, onerosaque praeda
Impediunt, fallitque timor regione viarum.
Nisus[c] abit, iamque imprudens[d] euaserat hostes
Atque lacus, qui post Albae[e] de nomine dicti
Albani: tum Rex stabula alta Latinus habebat.
Vt stetit, & frustra absentem respexit amicum,
Euryale infelix[f] qua te regione reliqui?
Quaue sequar? rursus perplexum iter omne[g] reuoluens
Fallacis siluae; simul & vestigia retro
Obseruata legit, dumisque silentibus errat.
Audit equos; audit strepitus; & signa[h] sequentum.
Nec longum[i] in medio tempus, cum clamor ad aures
Peruenit; ac videt Euryalum, quem iam manus omnis
Fraude loci, & noctis subito turbante tumultu
Oppressum[k] rapit, & conantem plurima frustra.
Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis
Eripere? an sese medios moriturus in hostes
Inferat? & pulchram[l] properet per vulnera mortem?
Ocyus adducto torquens hastile lacerto
Suspiciens altam Lunam, sic voce precatur.
Tu Dea, tu praesens[m] nostro succurre labori.
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos,
Siqua[n] tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, siqua[n] ipse meis venatibus auxi,
Suspendi ue[o] Tholo, aut sacra ad fastigia fixi.

b ¶ Euryalum impediunt: impedio te per accusatiuum dicimus: & casus mutari non potest: nisi deseras verbum: ut si dicas impedimento mihi est. Sciendum sane multas conferri in Euryalum excusationes. c ¶ Nisus abit: bene meminit velocitatis: quam ei in quinto dedit: ut Primus abit: longeque ante omnia corpora Nisus Emicat. d ¶ Imprudens scilicet remanentis Euryali. e ¶ Albae de nomine: vel porcae: vel ciuitatis: vel regis albani: cui successit Procas. f ¶ Infelix qua te regione reliqui: se infelicem dicit: qui dolet non illum propter quem dolet. g ¶ Iter omne reuoluens: scilicet siluae. Vrbanus hucusque verba Nisi vult esse. Alii poetae dant rursus perplexum iter omne. h ¶ Signa sequentum militarem sonum dicit: qui varius est. nam interdum canit: ut insequantur eos qui fugiunt: interdum receptui. i ¶ Nec longum in medio tempus: inter auditum sonum & visum Euryalum. k ¶ Oppressum rapit: quem iam omnis manus rapit: nam male quidam videns rapit accipiunt: quod si admiseris: vacat Quem iam manus omnis. l ¶ Pulchram properet per vulnera mortem: gloriosum enim est pro amico perire: & pulchram ex persona poetae dictum est. m ¶ Tu praesens nostro succurre labori: non dicit quae praesens es: sed praesens succurre labori: idest ilico statim. n ¶ Siqua: qua vacat: & hic & in sequenti. o ¶ Suspendi ue tholo: tholus proprie est veluti scutum breue: quod in medio tecto est: in quo trabes co

sed magis ad se refert cui labores & pericula iam peracta repetenda sint. ¶ Fraude loci: iam liberat Nisum ab inertia. ¶ Tu dea: ut possis. ¶ Astrorum decus: quam rogat: ut beniuolam reddat. ¶ Siqua: ostendit interitus quod nihil proficeret: nisi pro se pater fecisset. Tholum autem dicit medietates tecti in rotundum collecti. Petit autem quod facile est non liberationem sui et socii: sed turbationem globi.

CHRI. ¶ RARA per occultos calles: sententia est non solum viam: sed ne semitas quidem fuisse: sed raros calles qui pro semita essent: nam de actu: via: semita: tramite: & calle dictum est. Possumus legere quod semita rara duceret per occultos calles: ut ostenderet semitam non ingem fuisse sed modo se semitam praebere: modo ita tenuem reddi: ut in calles qui minores sunt: et eos quidem vix apparentes desineret. ¶ Fallitque timor: sententia est quod ex timore amisit cognitionem itineris: quod tenere propter regionis & viarum ambiguitatem difficile erat. ¶ Rursus: retro. ¶ Perplexum: implicitum: ambiguum. ¶ Quid faciat: dubitatio est quae apud oratores maxime mouet pathos. Est enim dolentis: vel irascentis dubitare quid agat: ut Dido En quid agam? rursus ne procos irrisa priores experiar? & de orpheo: Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret? ¶ Ocyus adducto: ne in magna quidem trepidatio

ne suæ fortitudinis oblitus est. Verum occultius nos admonet poeta non esse prudentis sese fortunæ credere: Nam quæ paulo ante sese lætam ostenderat: breui penitus aduersa facta est. ¶ Tu dea: omnes homines naturæ impulsu in rebus dubijs diuinum fauorem quærũt: sed recte hic nocturno tempore in siluis eam deam quæ & nocti & siluis præest inuocat.

¶ Hyrtacus: qui venator venatricem colebat.

SER.

Húc sine me turbare[a] globũ, & rege[b] tela p auras.
Dixerat. & toto connixus corpore ferrum[c]
Conijcit: hasta volãs noctis diuerberat vmbras.
Et venit aduersi[d] in tergum Sulmonis, ibiq;
Frangitur; ac fixo transit præcordia ligno.
Voluitur ille vomens calidũ de pectore flumen
Frigidus; & longis singultibus Ilia pulsat.
Diuersi circunspiciunt: hoc[e] acrior idem
Ecce aliud summa telum[f] librabat ab aure,
Dũ trepidant, it hasta Tago per tempus[g] vtrũq;
Stridens, traiectóq; hæsit tepefacta[h] cerebro.
Sæuit atrox Volscens, nec teli pspicit vsquam
Auctorem, nec quo se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Persolues[k] amborum inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum: tum vero exterritus amens
Conclamat Nisus, nec se celare tenebris
Amplius, haud tantũ potuit perferre dolorem.
Me[l], me adsum qui feci: in me conuertite ferrũ
O Rutuli, mea fraus oĩs, nihil iste nec ausus
Nec[m] potuit: cælum hoc, & conscia sidera testor.
Tantum[n] infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat, sed viribus ensis adactus
Transadigit costas, & candida pectora rupit.
Voluitur[o] Euryalus leto, pulchrósq; per artus
It cruor, inq; humeros ceruix collapsa recũbit.
Purpureus[p] veluti cum Flos succisus aratro

a ¶ TVRBA re globus: sana petitio. Nã qa impossibile vi cere fuerat: pe tit vt saltem p turbet telo benficio b ¶ Rege tela per auras: per noctẽ in q sine auxilio nu minis: rect'ia ctus esse nõ po test. c ¶ Ferrũ conijcit hasta: de ferro ad hastã trãsijt. Cõij cit pro coijcit. Nã coijcit anti quũ ẽ. d ¶ Ad uersi in tergus sulmonis ibiq; frangit: tergus p tergus dixit. Salustius: Tergis vtiebãt p tergoribus: vt itelligamus hastã in scutũ venisse: & illic esse collisas: vt frãgitur fit collidi tur: fissoq; scuti: ligno et pcordia penetrasse: aliter nõ procedit. Nã si hastã re vera fractas accipiamus: ratione caret qđ dicit Fisso] trãsit pcordia ligno. Alij re vera in tergũ volunt esse percussuz: quod falsum est: nam quo modo aũ fissum est lignũ: & sic pcordia penetrata? Sciendũ tñ locũ hunc esse de iis: quos dixi m⁹ sup. e ¶ Hoc acrior ideʒ qđ latuerat: & qđ ei primus psperе pcesserat iactus. f ¶ Telũ librabat ab aure: gestus iaculantis exprimit: aut. n. ab aure: aut a late tela iaciunt. g ¶ Per tps vtrunq;: congrue dicit telũ per tps vtrũq; transisse. Ait. n. diuersi circũspiciunt: hoc est huc & illuc circũ ora ferunt: per quã opportunitatẽ potuit telũ tps vtrũq; trãsisse. Asper tñ dicit per tps vtrũq;: hoc est inter tps vtrunq;: vt econtra Hũc inter fluuio tyberinus amœno. i. per hũc: qđ ñ est: intelligimus cũ in frõte esse vulneratũ. h ¶ Tepefacta cerebro: ali

bi Et fixo ferrũ in pulmone tepescit. i ¶ Interea: donec ille inuenitur. k ¶ Persolues ambor: aut oc cisorũ: aut tuas & Nisi. Nã duos eos fuisse nouit. supra enim ait. State viri. l ¶ Me me: sĩ audi interfici: & te: & est interrupta elocutiõ do lore turbati. m ¶ Nec potuit: validior argumentatio ex ipossibilitate: vt Quid troes potuere? Item Nõ ea vis aĩo: nec tãta supbia victis. n ¶ Tãtũ infelicẽ nimium dilexit amicũ: cõtra illud Cur g vẽit? dicit tãtũ aĩ cũ dilexit: vt cũ nihil posset: tamen veniret. o ¶ Voluit euryalus leto: aut septimus ẽ: aut datiuus. Scdũ si datiuus est: figuratũ est. i. in letũ: vt It clamor cælo. p ¶ Purpureus veluti cũ flos succisus aratro Languescit: habetur ratio comparationis. Videtur enim Euryalo Hyacintum comparare: qui pulcherrimus fuit: & post mortem in florem conuersus est.

¶ SVMMA librabat ab aure: summa copia scriptoris: nam supra dixit abducto lacerto. DON.

¶ Sæuit: Crescit ira qñ auctor facti non apparebat. ¶ Purpureus: Ad totum corpus refertur hæc comparatio. papauer vero ad ceruicem & ad caput.

¶ CALIDVM flumẽ: frigidos. nam propterea moriens frigescebat: quoniam sanguis quo corpora calent omnis vno momento fluebat. ¶ Tũ vo extrit⁹: Quãta sit vis amicitiæ appet cũ p amici salute seips pdat. ¶ Exterritus: CHRI.

territus: non sibi sed amico timens. ⁋ Amens: nam ex nimio timore mentem amiserat. ⁋ Me me: adsum: efficacissima oratio. Est. n. celerrima: ut si possit auertat hostes ab amico: ⁊ se ita offert ut nō sit volentibus vlcisci q̄rendus. ⁋ Nimiū infœlicē: q̄a ⁊ suæ ⁊ amici mortis cā fuit. ⁋ Trāsadigit costas. q. d. potuisset tāta pietate cōmoueri hostis si ictum iā illatus potuisset reuocare. Descriptiōe aūt mortis Euryali: ⁊ comparatione maximū īplet pathos. ⁋ Cādida pecto. ru. A mō est pathos. ⁋ Pulchrosq; per artus: a pulchritudine deturpata.

Languescit moriens, lasso ue [a] Papauera collo
Demisere caput, pluuia cū forte grauantur.
At Nisus ruit in medios, solúmq; per omnes
Volscentem [b] petit, in solo Volscente moratur,
Quē circū glomerati hostes hic cōmin[c], atq; hic
Proturbant: [c] instat non segnius [d], ac rotat ensem
Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore [e]
Cōdidit aduerso, ⁊ moriens aiaȝ abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus, placidáq; [f] ibi demum morte quieuit.
Fortunati ambo, siquid [g] mea carmina possunt:
Nulla dies vnq̄ memori vos eximet æuo,
Dum domus [h] Aeneæ Capitoli [i] immobile saxū
Accolet [k], īperiúmq; Pater Romanus habebit.
Victores præda [l] Rutuli, spoliisq; potiti

SER. a ⁋ LASSO ue papauēa collo demisere caput: Homeri ē ⁊ cóparatio ⁊ figura. Nā ⁊ ille sic ait: ut mī torum unū diceret caput. μήκων δ᾽ ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν: ἥ τ᾽ ἐνὶ κήπῳ καρπῷ βριθομένη νοτίῃσί τε εἰαρινῇσι. b ⁋ Volscētes petit: appetit. Petitóes enī ꝑ ꝓ e dicim ipet gladiatorū: vnde Cice. Quot ego tuas petitiones ita cōiectas: vt vitari nullo mō possent: parua quadam declinatiōe cōcutiunt: ⁊ vt aiunt corpore excessit. c ⁋ Proturbāt: cōfodiūt: Vnde paulopost cōfossus. d ⁋ Nō secius: nō segnius q̄ vulneratus. e ⁋ In ore cōdidit aduerso: archaismos est: vt supra Pectore ī aduerso totū cui cominus ensem Cōdidit. f ⁋ Placidaq; ibi demū morte q̄euit: aut ꝓprium epitheton est mortis: aut ex affectu parentis dictum est: qui cū amico moriebatur. g ⁋ Siq̄d mea carmina possunt: verecūde ad euitandā arrogantiā dictū. h ⁋ Domus: familia. i ⁋ Capitoli īmobile saxum. k ⁋ Accolet: In vrbe roma tēplū Iouis non fuit: qđ quū iam deuotum a Prisco Tarqnio vellet superbus Tarquinius ædificare: cœpit augurijs captare: qui mōs huic templo esset aptissimus: ⁊ quum ī omnib' tarpeius eēt inuētus: in quo erāt multa diuersorū numinū sacella: actū est vt exinde ad alia templa numina euocarent sacrificijs: quo posset libere ⁊ sine piaculo tēpluȝ Iouis ædificare. Cunq; omnes dij libenter migrassent: Terminus solus: hoc est limitū deus abscedere noluit: sed illic remansit. Tunc de hoc ipso sacrificatuȝ est: ⁊ deprehensuȝ ꝙ terminus cū Ioue remanens æternū vrbi Imperium cum religione significaret: vnde in capitolio prima pars tecti patet: quæ lapidem ipsum terminum spectat. Nam Termino nō nisi sub diuo sacrificabatur. Hinc ergo nunc dixit Capitoli immobile saxum Accolet: quia Terminus nō est reuulsus de loco. l ⁋ Præda rutuli spoliisq; potiti: nō solum suis armis eos exuerunt: sed etiaȝ illa præda: quæ rutulis fuerat ante detracta.

⁋ DVM DOmus. Ostendit omnia ventura ad finem. DON.

⁋ Victores: irrisorie: tanquā qui magnum putarent: si trecenti duos vicerint: cū duo tres interemissent.

⁋ AT NISVS ruit: nulla alia supererat consolatio nisi vt vltus amicum super illum recumberet: vnde ait Placidaq; ibi demum morte quieuit. Quoniam autem hoc summum amicitiæ exemplum fuit eos fortunatos appellat cū tam præclara res inter mortales amicitia fuerit: vt etiam in extrema calamitate propter illā fortunati appellari possint. ⁋ Siquid mea. c. pos. poetæ officium implet: qui bonorum misereri debent eosq; laudare ⁊ malos odisse atq; insectari: hinc Horatl. Ille bonis faueat: ⁊ consilietur amice Et regat iratos ⁊ amet peccare timentes: ⁊ paulopost deosq; precetur ⁊ oret vt redeat miseris: abeat fortuna superbis. Pollicetur autem præmium quo hominibus gloriæ cupidis: nullum maius esse possit famam. C. pennem. ⁋ Siquid mea carmina possunt: propter modestiam hac conditione pollicetur. ⁋ Dum domus: non erat ignarus poeta oīa mortalia ad interitum tandem ventura: sed voluit ꝓpter fauorem captandum æternitatem romano īperio ominari. Est ergo sensus i. dum romani qui ab ænea sunt: quorum caput domus est iulia colet capitoliuȝ: idest romam: cuius capitoliuȝ arx est. ⁋ Pater: rex ⁊ princeps: cuius munus est: vt suæ fidei deditos veluti filios regat. ⁋ Pater: quoniam senatores qui patres appellabantur consilio suo cuncta administrabant. CHRI.

Volſcentē exanimem flentes in caſtra ferebāt.
Nec minor in caſtris luctus Rhamnete reperto
Exangui, & primis vna tot cæde peremptis,
Serranoq;[a], Numáq; ingens cōcurſus ad ipſa
Corpora, ſeminecéſq; Viros; tepidáq;[b] recentem
Cæde locum; & plenos ſpumāti[c] ſanguine riuos.
Agnoſcunt ſpolia inter ſe, Galeámq; nitentem
Meſapi; & multo phaleras ſudore receptas.
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquēs Aurora cubile,
Iam[d] ſole infuſo, iam rebus luce retectis
Turnus in arma viros armis circūdatus ipſe
Suſcitat, æratáſq; acies in prælia cogit[e].
Quiſq; ſuos, variiſq; acuunt[f] rumoribus iras.
Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur
Euryali[g], & Niſi.
Aeneadæ duri murorum in parte ſiniſtra
Oppoſuere aciem, nam dextera cingitur[h] amnis;
Ingenteiſq; tenent[i] foſſas, & turribus altis
Stant mœſti, ſimul ora virûm præfixa videbant
Nota[k] nimis miſeris, atróq; fluentia tabo.
Interea pauidam volitans pennata per vrbem
Nuncia Fama ruit, matriſq; adlabitur aures
Euryali, at ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit.
Excuſſi[l] manibus Radij, reuolutáq; Penſa.
Euolat infelix, & fœmineo[m] vlulatu
Sciſſa comam, muros amens, atq; agmina curſu
Prima[n] petit, non illa[o] Virûm, non illa pericli.
Telorúmq; memor, Cælū dehinc queſtib9 iplet.
Hūc[p] ego te Euryale aſpicio[q]: tu ne illa ſenectæ

SER. a SERRANOq; numaq;: decima antapodoſis: quæ fit quoties cōmemorant ea: quæ nō ſunt ante prædicta. b Tepidaq; recentē cæde locum: hypallage. tepidum locum recēti cæde: vnde multi legunt Tepidumq; recēti cæde locum: ſic alibi Tepiduſq; cruor fumabat ad aras. c Spumantes ſanguine riuos: ſpumas tūc habet ſanguis: quū effunditur: Nā poſtea quieſcit: vnde bene dixit Spumantes riuos: quia pmiſit Seminecéſq; viros. d Iam rebus luce retectis: ſupra ſt rebus nox abſtulit atra colorem. e Cogit quiſq; ſuos: comites ſcilicet: nam plena eſt Aerataſq; acies. f Acuunt rumoribus iras: quia duo auſi ſunt p eorum caſtra trāſire. g Euryali & niſi: volunt nonnulli clamores eſſe militum: ſed melius hoc a poeta dictū accipimus: nam rutuli eorū nō nouerūt nomina: vt ſit Quin etiā capita euryali & niſi præfigunt in arrectis haſtis: & cū magno clamore comitantur. h Cingitur amni: amne debuit dicere: nunquā enim in i bene exeunt: niſi quæ communis ſunt generis: vt docilis agilis: ſed ideo auſus eſt ita ponere ablatiuum: quia vt ſupradiximus: apud maiores hic & hæc amnis dicebatur: veruntamē quæ duas habent conſonantes ante is in i & in e ablatiuum mittunt: vt ignis igne vel igni: Virg. Vuln9 alit venis et cæco carpit igni: & vectis vecte vl vecti: Teren. in eunucho Cū vecti dorax. i Tenent foſſas: tuentur defendunt. k Nota nimis miſeris: hoc plus commouebantur: quoniam etiam abſciſſi vultus nec dum agnitionis amiſerant notas. l Excuſſi manibus radij: bene excuſſi quaſi neſcienti: quaſi diceret proiecti: radij ſunt textoris inſtrumenta. m Fœmineo vlulatu: impatiēti: vt Fœmineo prædæ & ſpoliorū ardebat amore. n Prima petit: ideoq; prima: quia ſolēt in extrema neceſſitate etiam mulieres muros aſcendere: vt ipſæ de muris matres. o Non illa virum non illa pericli: vnū pudoris eſt: aliud ſalutis. p Hunc: ideſt talem: & eſt cōqueſtio matris Euryali plena artis rhetoricæ. Nam pene omnes partes habet de miſericordia commouenda a Cicerone in rhetoricis poſitas. q Hunc te aſpicio: a qualitate cædis.

DON. DVRI: durantes in labore. In matre autem euryli oſtendit quid poſſit dolor: cum oblita ſexus: et ætatis tantum fureret. Deniq; accuſat eorum quæ et ſi facta fuiſſent: nihil tamen prodeſſent.

CHR. CARMIS CIRCVNdatus ipſe. Oportet enim prudentem ducem non verbis ſolum: ſed exemplo ſui alios ad arma excitare. Ergo non inermis ſed armatus vocabat. NOta nimis miſeris: nam idcirco ſtant mœſti quia nimis nota. Excuſſi manibus radij: paſſios a luctu ſæpe mouetur: ut in hoc loco.

dyeo. ꝑ Pēnata: quaſi celeri volatu. Nā rerum infœlicium velociſſima fama ruit. ꝑ Hunc ta R. ꝑ Tu ne illa ſenectæ: pathos ab eo quod eſt ꝑter ſpem. ꝑ Euolat infœlix: nā potuit furor animi ex dolore excitatus ībecillitatē ſenectutis ſuperare: ꝛ fœmineæ audaciam afferre.

Sera[a] meæ requies? potuiſti[b] linquere ſolam
Crudelis[c]? nec te ſub tanta pericula miſſum
Affari[d] extremum miſeræ data copia Matri.
Heu terra ignota Canibus data præda Latinis
Alitibúſq; iaces, nec te tua[e] funera Mater
Produxi, preſſiue oculos, aut vulnera laui
Veſte tegens, tibi quam noctes feſtina diéſq;
Vrgebam, ꝛ tela curas ſolabar aniles.
Quó ſequar? aut q̄ nūc art[9], auulſáq; membra
Et funus[f] lacerum Tellus habet? hoc mihi de te
Nate refers? quæ ſum terráq;, maríq; ſecuta.
Figite me, ſiqua[g] eſt pietas, ī me omnia tela
Conijcite ò Rutuli, me primā[h] abſumite ferro.
Aut tu magne Pater Diuûm miſerere, tuóq;
Inuiſuꝫ[i] hoc detrude caput ſub Tartara telo,
Quādó[k] aliter nequeo crudelē abrumpere vitā.
Hoc fletu cōcuſſi animi, mœſtúſq; per omnes
It gemitus, torpēt[l] infractæ ad prælia vires.
Illam incendentem luctus, Idæus, ꝛ Actor
Ilionei monitu ꝛ multū lachrymantis[m] Iuli

SER. a ℭSERA meæ: Euander mea ſola: ꝛ ſera voluptas. b ꝑ Potuiſti li que te ſol.i.: abſ intercepto ſolatio. c ꝑ Crudelis: qui potuiſti linquere ſolam cū pius eſſes. d ꝑ Affari extremū: cū mos fuiſſet dicē vale vale Anchiſes: Sic o ſic poſitū affati diſcedite corp⁹. Terentius Quin igitur dum licet mecū loquimini Antipho. e ꝑ Nec tua funera mr̄: ideſt funera. Nā apud maiores funereas dicebāt eas: ad quas funus ꝑtinet: vt ſororem matrem: nam præficæ: vt ſupra diximus: ſunt plantus principes non doloris: funeras autes dicebant quaſi funereas: ad q̄s pertinet funus. f ꝑ Funus lacerū: dilaniatū cadauer: nā funus ꝓ cadauere poſuit. g ꝑ Si qua eſt pietas: ſi qua pietas in occidendo eſt: in me probetur. h ꝑ Me primam abſumite ferro: vnuſquiſq; enim in propriæ ſalutis deſperatione credit vniuerſa etiā poſſe ꝯſumi: vnde eſt quod dixit Me primā. i ꝑ Inuiſum hoc detrude caput ſub tartara telo: inuiſum quidem eſt hoc ꝛ odioſuꝫ caput: verū miſericordiæ genus eſt: ſi me etiam iratus interimas. k ꝑ Quandò aliter nequeo crudelem abrūpere vitam: hinc traxit illum colorē: Iuuenalis Quod facinus dignum tam longo admiſerit æuo. l ꝑ Torpent infractæ: antea infractæ: nunc tamen torpent: vt Turnus vt in fractos aduerſo marte latinos. m ꝑ Lachrymantis iuli: puero dat lachrymas: cui poteſt ſine pudore: viris fortibus tantummodo dolorem.

DON. ℭCANIBVS data præda: non ſolum morte: ſꝫ mortis accidentibus cruciatur.

CHRI. ℭHEV TERRA: magna vis eloquentiæ: q̄ etiam ex inanibus rebus maximas apud imprudentes tragœdias citat. Hæc enim conqueritur veluti ſi miſerimus ſit in ignota terra in ſepultum canibus laniandū relīqui. Vnde ꝛ Home. αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι: ad huiuſmodi iacturas ſapiētes q̄ ſunt nihili faciunt. Ergo aut Anchiſæ tanto viro dignam ſententiam dedit: dixit enim. Facilis iactura ſepulchri: ſic nūc mulierē a muliebri perturbatiōe abeſſe noluit. Ille ergo veluti alt̄ Diogenes quæ ad ſepulturam ꝑtinent contemnit: hæc vel ex eo filium infœliciſſimum putat quod illa caruerit. Lamentatio autem ꝛ diſcurſus per muros hui⁹ mulieris de Andromache virum lugente ſumpta eſt. ꝑ Artus auulſaq; mem. Et fu. l. expoliatio eſt. Idem enī dicit pluribus verbis vt in re atrociſſima diutius detineat auditorē: ꝛ ſic maiorem citet cōmiſerationem. ꝑ Hoc mihi de te. n. r. ſingula verba vim maximā afferunt ad cōmiſerationē captand. l. Hoc. ſ. tm̄ lectū cum ego cōtra meæ te ſenectuti ſūmā voluptatem ſperarem. ꝑ Mihi: ꝛ matri ꝛ indulgentiſſimæ ꝛ q̄ tot incómoda ſubij vt te frequenter. ꝑ De te: in quo oēm ſpē repoſuerā: ꝛ a quo omnia mihi iucundiſſima expectaueram. ꝑ Figite me: q̄tus ſit luctus: et quāta miſeria hinc apparet qꝺ loco ſummæ in ſe pietatis acceptura ſit ſi multis vulneribus tranſfoſſa īterficiatur. ꝑ Aut tu. m. p. qꝺ a rutulis aſſeq deſperat a ioue poſcit. ꝑ Torpent infractæ vires: q̄ oīa duriſſima in ꝑlijs pati poterāt. ꝑ Hoc pati non poterant: ergo quos metus non pturbauit: quia fortes eſſent pturbauit luctus qm̄ eſſent pij. ꝑ Illam in. l. ſapiens cōſilium vt cū torporē ex nimia cōſideratione inferret militibus: a cōſpectu eorū amoueret Ne viderent: nā vt ait Hora. Segnius irritant q̄ ſunt demiſſa per aures: q̄ꝫ q̄ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Corripiunt, intérq; manus sub [a] tecta reponũt.
At tuba [b] terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit [c], sequitur clamor, cælúmq; remũgit.
Accelerant acta pariter Testudine [e] Volsci [d].
Et fossas [f] implere parant, ac véllere vallum.
Quærunt pars aditum, & scalis ascẽdere muros.
Quà rara est acies, interlucétq; corona
Non tam spissa viris: telorum effundere [g] cõtra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere Contis
Assueti [h] longo muros defendere bello.
Saxa quoq; infesto [i] voluebant pondere, siqua
Possent tectam aciem perrumpere: cũ tamẽ oẽs
Ferre libet súpter densa Testudine casus.
Nec iam [k] sufficiũt: nã quà globus iminet ingẽs
Immanẽ Teucri molem voluúntq;, ruúntq;,
Quæ strauit rutulos late, armorúmq; [l] resoluit
Tegmina, nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli. sed pellere vallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus visu quassabat hetruscã [m]
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Mesapus equũm domitor Neptũnia ples
Rescindit vallum, & scalas in mœnia poscit.

SER a ❡ SVB TECTA reponunt: homerice. ὑπὸ δῶμα φέρουσιν. Quod autẽ dixit corripiunt: nõ iniuriæ est: vt raptores distrahant: s; celeritatis: idest raptis tollunt. b ❡ At tuba terribilem sonitum. hemistichium Ennij: nã sequẽtia iste mutauit. ille enim ad exprimendũ tubæ sonitũ ait Taratãtara dixit & multa huiusmodi. Virgilius cum aspera inueneri t: mutat. bene tñ electis vbis hic imitatur sonitum tubarũ. c ❡ Increpuit: & insonuit & segnitiam increpauit. d ❡ Volsci: non mirũ quia dicit volscos: cum & Camilla de volscis sit: vt Et volsca de gente camilla: nã & pars aliqua Thusciæ dat Turno auxilia: quum thuscos dixerimus specialiter Aeneæ fauere. Itẽ ecõtra pars Venetiæ auxiliũ pstat Aeneæ: quam Turni fuisse superius diximus. e ❡ Testudine: testudo est scutorũ cõnexio curuata in testudinis modum. Namq; in armorum generibus milites sumunt ab animalibus nõa: vt aries. Salustius In modum hirci militaris. f ❡ Fossas implere parant: vertit ordinem. Naz ante est vt impleatur fossa tollantur valli: & sic testudine accedatur ad murum: q̃q̃ possumus intelligere etiaz ad fossas eos venisse fcã testudine. g ❡ Effundere contra: propriẽ. tela enim non iaciũtur in subiectos: sed funduntur: & dicẽdo omne genus telorum ostendit telum vocari omne quod iacitur: vt græci τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ βάλλειν: sicut latine tela ἀπὸ τοῦ τῆλε. h ❡ Assueti lõgo: docet i osbus vsum pluri mum posse. i ❡ Infesto voluebant põdere: infesti ponderis. k ❡ Nec iaz sufficiunt: diu iam non sustinent. l ❡ Armorumq; resoluit tegmina: periphrasticõs: hic ostendit armorum connexionem esse testudinem. Lucanus de testudine: At postq; virtus incerta virorum Perpetuaz rupit defenso milite cratem Singula continui cesserunt ictibus arma. m ❡ Hetruscam pinuz: ipse hetruscus.

❡ EFFVNDERE: plus est quam mittere. DON. Ille enim effundit cui magna est copia: nec mittendi propter copias metuit finem: Præterea etiã quæ emitti non possunt fundimus & fusa proficiunt vt est aqua calida. Pix feruent & soluta & oleum candẽs. ❡ Trudere cõtis: nam scalis ad eos puenie bant. Quanto autem rutulorum laudatur instantia tanto p ferunt troiani.

❡ AT TVba: CHRI mira narratio in qua cuncta ante oculos ita adducit vt res non soluz agi: s; summo animorum ardore geri videat. Incertumq; sit an acrius rutuli ĩpugnarent: an vehementius troiani repugnarent. ❡ Acta pariter: quia vna cum clamore agebatur. ❡ Interlucetq; corona: appellat coronam milites in circuitu mœniuz cere ad propugnacula positos: qui vbi loca munitiora sunt ibi infrequentiores eẽ solent. Laudat ergo & troianos a prudentia: qui in paucitate militum ita acies instituerint & rutulos ab animorum robore qui illuc peruenire cõtendũt. Interlucet qa propter raritatem lucem admittant. Vnde apud Plinium & Colu mellam interlucare dictum inuenies cũ a vitibus aliquaz partem pampinorum decerperunt: vt propter raritatem sol ad vuas faciliús penetret. ❡ Assueti: nam longo vsu qui pcepta omnium magistrorum superat rem optime callebant. ❡ Voluuntq; ruuntq;: nam propter magnitudinem subuehere non poterant. ❡ Ruunt: ad ruinam impellunt. ❡ Parte alia: nihil intentatum relinquebant. Alij enim eminus missilibus detrudebant a custodia valli. Alij cominus: aut vrere aut vellere parabant.

❡ VOS O

SER. a CVOS o Calliope precor: syllepsis per numeros. erat enim rectum vos o musae aut tu Calliope. b A spirate: fauete: vt Aspirat primo fortuna labori. Ductum est verbum a spirare nauigantibus: quibus ventus dicitur & ἀναπνεῖν dicitur spirare. c Oras euoluite belli: narrate non tantum initia: sed etiam extrema bellorum: Nam orae sunt extremitates: vt & meministis. n. diuae & memorare potestis. differt. n. meminisse ac memorare: cum illud sit memoriter teneri: memorare vero exponere & narrare: Est autem Homeri sententia: ait n. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε πάρεστέ τε ἴστε τε πάντα. d Turris erat: turres huiusmodi esse ad munitionem ciuitatum & in secundo legimus. Sed hae plerumque mobiles sunt: plerumque fixae: vt in secundo Turres ac tecta domorum. Mobiles: vt in duodecimo meminit Sublitque rotas & pontes strauerat altos: & Lucan. Stellatis axibus agger erigitur: geminasque aequantes moenia Turres accipit. e Opportuna loco: scilicet circa portas. f Cauas: patulas. g Opum vi: pro: & hypallage esse: vt sit ope virium. h Densi: pro tela densa. i Flammam affixit lateri: affectate. debuit enim dicere affixit: aut facem aut malleolum non flammam. k Quae plurima vento gliscens: aut & magna facta per ventum. l Haesit adesis: non iam adesis: sed quod exedit adhaerendo. m Malorum velle fugam: honestissima est locutio: cum honestius sit forti mala fugere velle quam timere mala quod timidi est non fortis. n Peste: incendio: vt Et toto descendit corpore pestis. o Vnus: subaudis & alter: nam non procedit vnus. p Helenor Et Lycus elapsi non mortis: sed turris ruina. q Maeonio regi: aut proprium patris nomen est: aut cognomine cum filio intelligamus: quod vt supra diximus: quum filii vel patris nomen praemittitur: & aliud tacetur: cognomines eos esse intelligimus. r Furtim sustulerat: ex stupro educauerat. hinc est Et dulcia furta. s Vetitisque ad troi. armis: secundum Donatum vetitis fato: secundum meliores lege militari intelligimus: qua serui a militia prohibebantur: vnde in deiotarana purgatur Cicero cum fuisset obiectum inter eqtes: quos Deiotarus mitterat Caesari vnum seruum fuisse. at nescio quem ex eo numero seruum iudicatum non arbitror: non audiui: sed in eo etiam si accidisset culpam regis nullam fuisse arbitrarer. Virgilium autem nouimus aliquid de historia trahere. Seruos sane numquam militasse constat: nisi seruitute deposita: excepto Hannibalis tempore: quum post cannense praelium in tanta necessitate fuit vrbs roma: vt ne liberandorum quidem seruorum daretur facultas.

Vos o Calliope[a] precor aspirate[b] canenti
Quas ibi tum ferro strages, quae funera Turnus
Ediderit, quem quisque virum demiserit Orco.
Et mecum ingentes oras[c] euoluite belli.
Et meministis. n. Diuae, & memorare potestis.
Turris[d] erat vasto suspectu, & pontibus altis
Opportuna[e] loco summis quam viribus omnes
Expugnare Itali, summaque euertere opum vi[g]
Certabant. Troes contra defendere saxis,
Perque cauas[f] densi[h] tela intorquere fenestras.
Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
Et flammam[i] affixit lateri, quae plurima[k] vento
Corripuit tabulas, & postibus haesit[l] adesis.
Turbati trepidare intus, frustraque malorum[m]
Velle fugam, dum se glomerant, retroque residunt
In partem quae peste[n] caret, tum pondere turris
Procubuit subito, & Caelum tonat omne fragore.
Semineces ad terram immani mole secuta
Confixique suis telis, & pectora duro
Transfixi ligno veniunt. vix vnus[o] Helenor
Et Lycus elapsi. quorum primaeuus Helenor[p]
Maeonio[q] regi quem serua Licymnia furtim[r]
Sustulerat, vetitisque[s] ad Troiam miserat armis.

DON. SVBITO: recte: Nam si signum dedisset seruari potuissent.

CHRI. VOS o Calliope ex inuocatione rei difficultatem ostendit. q. d. non possem tanta Turni facta sine diuino auxilio proferre. Ergo sumus impatores ea fecit quam sumus poeta: nisi deus sibi faueat explicare non possit. Vos. c. aspi. non sine ratione vtitur plurali in vna musa. Nam per Calliopem reliquas intelligit: & iure: nam si per singulas priores musas singularum sperarum singulos intelligunt cantus: & per Calliopem illorum vniuersorum concentum iure ipsa Calliope omnes significabit musas.

Et mecum memorare oras: mecum vt demonstret se quidem laboraturum: sed sine earum auxilio nihil perfecturus. Oras: extremitates: quasi dicat: narrate vsque ad extremum: vel horas: id est tempora. Euoluite: ostendit vera narratione. Vasto suspe-

etu: vasta altitudine quo fit altus suspectus. ¶ Certabant: quia illa expugnata porta facile effringi poterat. ¶ Flammam. Quia percutiens materia accensa efficit vt flamma apprehenderetur. ¶ Plurima vento: incrementum per ventum nacta. ¶ Hæsit adhesit: nam quanto magis est lignum flamma tanto magis adhæret. ¶ Immani mole: idest ipsa turri. Quæ immanis molis erat. ¶ Confixi: suis telis: quod cadentibus euenire solet.

Ense [a] leuis nudo, Parmáq3 [b] inglorius alba.
Isq3, vbi se Turni media inter milia vidit,
Hinc acies, atq3 hinc acies astare latinas,
Vt Fera quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit, seséq3 haud nescia morti s
Inijcit, & saltu supra venabula fertur.
Haud aliter iuuenis medios moriturus i hostes
Irruit, & quà tela videt densissima, tendit.
At pedibus longe [c] melior Lycus inter [d] & hostes
Inter & arma, fuga muros tenet; altáq3 certat
Prēdere [e] tecta manu, sociúmq3 attigere dextras.
Quem Turnus pariter cursu [f], telóq3 secutus
Increpat his victor. nostrás ne euadere demens
Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
Pendentem, & magna muri cum parte reuellit [g].
Qualis [h] vbi aut leporē, aut cādēti corpe Cygnū
Sustulit alta petēs pedib [l] Iouis Armiger vncis.
Quæsitum [k] aut matri multis balatibus agnum
Marti [l] à stabulis rapuit Lup [9] vndiq3 clamor
Tollitur, inuadunt, & fossas aggere [m] complent.
Ardentes tædas alij ad fastigia iactant.
Ilioneus saxo, atq3 ingenti [n] fragmine montis
Lucetium [o] portæ subeuntem, ignésq3 ferentez,
Emathiona Liger, Chorinæum sternit Asilas.
Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
Ortygium Cæneus, victorem Cænéa [p] Turnus,
Turn [9] Itin, Cloniúmq3, Dioxippū, pmúlūq3,
Et Sagarim, & summis stātē pro turribus [q] Idan.

SER. a ¶ ENSE nudo. i. stricto. b ¶ Parmaq; inglo alba: q̄si tyro. vt diximus s. c ¶ Lōge melior Lyc: q̄z Helenor bonus. d ¶ Int. i. p: vt tūc iter fluuio tyberinus amœno. e ¶ Prēdē saxa manu: qa tūc alti nō erāt muri: s3 ad ipetū tm̄ ipellēdū: vt ēt Sal. ośdit vbi Sertorium humeris sblatū p muros ascendisse cōmemorat. f ¶ Cursu teloq; secutus: nimiā eius ośdit celeritatez: qui potuit telū missus cōseq. Nā si dicit cu3 pmisso telo ad hostem venit. Statius Et missus cursu ppréde telū. g ¶ Reuellit: l r bovello facit l participio vulsus. h ¶ Qualis vbi aut leporez: p qualiter. Cōparatio Hom.

de ēt a felici augurio natū ē vt aqle militus signa comitent.: k ¶ Quæsitū q regrit: na psa: passiuo non habuit: & est hysteron proteron: na3 p' raptū regrit. l ¶ Martius lupus: aut cruēt: aut marti dedicatus. m ¶ Agger: agger est cuiusli bet rei coacervatio: vñ fossæ aut valles poss sunt repleri. n ¶ Ingenti fragmine mōtis: supradicti saxi exaggeratio est. o ¶ Lucetium: solum hoc nomē est: quod dictum a Virgilio in nullo alio reperitur auctore. Sane lingua osca Lucetius ē Iuppiter dictus a luce: quam præstare hominibus dicitur. Ipse est enim nostra lingua diespiter. i. diei pr

ὥρμησεν δ' ἐ̓ αλεὶς ὥς' αἰετὸς ὑψιπετήεις
ὅς τ' εἶσι πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
ἁρπάξων ἢ ἄρνα μαλὴν ἢ πτῶκα λαγωόν.

l ¶ Pedibus Iouis armiger vncis: quia dicitur aquila in bello gyganteo Ioui arma ministrasse: quod tamen fingitur: nam vt supra diximus: reges fuerunt Iuppiter & Saturnus: sed dum Iuppiter cum patre Saturno haberet de agris contentionem: ortum bellū est ad quod egrediens Iuppiter aquilæ vidit augurium: cuius quum vicisset auspicio: fictum est q ei pugnanti tela ministrasset: vn

Hor. Nāq; diespit plerūq; p sudū tonātes egit eqs. p ¶ Cænéa turn: turn Iti: vt ait Lucil. bonū schema est quoties sensus variatur iteratióe verborū. q ¶ Pro turrib: aut p defensione turrium: aut sic magni vt turres putares.

CHRI. ¶ VT FERA: Quamuis hactenus inglorius esset tamen ex desperatione audax est effectus. ¶ At pedibus: natura enim duce id defensaculum adbibemus quo plurimum posse confidimus: ergo iste cui maior aderat velocitas pedibus se credidit. ¶ Prendere: ita. n. humilia erāt: vt si ille sese erigeret man socior: q proni illas porrigerent apphēdere posset. ¶ Pendentē: a terra iam eleuatū: & manibus summitatem muri prendentez.

CHASTA

Priuernũ Capys. hũc prio leuis hasta[a] Themillæ
Strinxerat ille manũ proiecto tegmine demés[b]
Ad vulnus tulit. ergò alis [c]allapsa sagitta
Et leuo[d] infixa est lateri manus, abditáq; intus
Spiramenta[e] animæ letali vulnere rupit.
Stabat in egregijs Arcentis filius armis
Pictus[f] acu chlamydé, & Ferrugine clarus Ibera
Insignis facie, genitor[g] quem miserat Arcens
Eductum Martis luco, Symæthia[h] circũ
Flumina; pinguis vbi, & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam positis Mezentius armis
Ipse ter adducta circum caput egit habena,
Et media aduersi liquefacto[i] tempora Plumbo
Diffidit, ac multa porrectum[k] extendit harena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
Ascanium, fortémq; manu fudisse Numanum,
Cui Remulo cognomen erat, Turníq; minorẽ[l]
Germanam nuper Thalamo sociatus habebat.

SER. a ℭHASTA themillæ: Themillas Themillæ: vt Aeneas Aeneæ. Leuis aũt hasta pro leuiter veniens: vnde & strinxerat dixit .i. paululum vulnerauerat: vt Tandem etiam magno strinxit de corpore turni. b ℱ Demés: qui scutũ quo se tuebat abiecit. c ℱ Alis pinis. d ℱ Leuo infixa est lateri manus: ostẽdit vulneris locum; quem antea suppsserat: sic ĩ quarto: Infixũ stridet sub pectore vuln⁹. e ℱ Spiramenta animæ: diffinitio pulmonum: quia dicitur a spirando idest a pulsu sicut græce πνεύμων ἀπὸ τοῦ πνέειν. f ℱ Pictus acu chlamydẽ & ferrugine clar⁹ ibera: ferrugo coloris gen⁹ est: qui vicinus est purpuræ subnigræ: & ibera autẽ non hispana sed pontica. Nam iberia pars ponti est: vt õndit Horatius dicẽs Herbasq; quas colchos atq; iberia mittit venenorũ ferax. g ℱ Genitor quem miserat arcens: ordo est: Stabat Arcentis filius: Arcẽs in armis egregius: nam non congruit vt huius filij prætermisso nomine bis fiat patris commemoratio. h ℱ Symæthia circũ flumina: symæthus fluuius est siciliæ haud longe ab vrbe catinensi: circa quem sunt palici dei: quorũ talis est fabula. Aetnam alij hanc Thaliã vocant: istã ætnam nymphã Iuppiter cũ vitiasset: & fecisset grauidã timens Iunonem ẽm alios ipsam puellã terræ commendauit: & illic enixa est; ẽm alios partus eius postea cum de terra erupisset: duo pueri palici dicti sunt quasi iterum venientes: nam πάλιν est rursus. ἥκειν est vẽire: hi primo humanis hostijs placabantur: postea quibusdã ĩ sacris mitigati sunt: & eorum immutata sacrificia. Ideo ergo placabilis ara: qa mitigata sunt eorum numina. i ℱ Liquefacto tempora plumbo Diffidit: plumbum .n. iactũ nimio rotatu ex ætheris calore dissoluit. Stati⁹: Et arsuras cæli p inania glandes. k ℱ Porrectum extẽdit arena: intelligimus eum cecidisse trans murum. Dicendo autem multa ostendit: corporis proceritatem. l ℱ Minorem germanã: quia maior nympha fuerat Iouis voluntate mutata.

DON. ℭDICITVR .s. m. s. n. poeta qm̃ ĩpossibile videbatur pueri manibus cecidisse robustissimum virum non se facit auctorem.

CHRI ℭPLACABI lis ara pali. Vide Seruiũ: sed Macrobius ait: Nullum apud latīos duos palicos posuisse: sꝫ a græcis Maronem habuisse. Simethus siciliæ fluuius est. Palicorum fabulas primus Aeschilus ĩ tragœdia ætna posuit iuxta simethum Thalia nympha a Ioue compressa metu iunonis: vt sibi terra dehisceret optauit: sꝫ vbi vẽit pariẽdi tempus terra reclusa est: & duo infantes de vtero Thaliæ progressi emerserunt: appellatiq; sunt palici ab emergendo q̃si rursus nascentes: quoniam prius in terrã mersi inde reuersi sunt. Nec longe lacus duo breues: sed profundi scaturigine aquarum ebulliente crateres ab incolis nominati: & nomine Delos appellant: palicorumq; fratres existimant: & habentur in cultu maximo præcipue circa exigendum iuxta eos iusiurandum efficax numen intelligitur: ergo iuxta eos iusiurandum exigitur & prius a suspecto fideiussor datur de dissoluendo. Quod si ille fideliter iuraret discedebat illesus. Sin contra in lacu vitam amittebat. Hæc res ita fratrum religionem commendabat: vt in placabiles crateres dicerentur. Sed palici etiam diuinationem habebant. Nam cum siciliam sterilis annus arefecisset diuino palicorum responso admoniti sicul heroi cuidam certum sacrificium celebrauerunt & redijt vbertas. Qua gratia singuli omne genus frugum congesserunt in aram palicorum: ex qua vbertate ara ipsa pinguis vocata est. De palacis etiam Callias in septimo historiarũ meminit & Ana/

xagoras in tertia historia: in lib. xi. Diodori legitur. C. Nautio Rutilio. L. Minutio Carutiano consulibus Ducetius siculorum dux iuxta palicorum templum vrbem condidit Palicas appellauit. Templum in planitie ædificatum est porticibus & sumptibus ædificiorum conspicuũ miraculis & vetusta religione horrendũ iuxta sunt scaturigines aquarũ crateras vocãt qui sunt profundissimi igneas scintillas sæpe euomentes: illud mirum ꝙ aquæ ebullientes nũq̃ se effundunt: nunq̃ et subsistunt: in templo est iusiurandi trutina: & q illic peierãt stati ceci efficiunt. Hinc Syllius italicus: & q pñites domitãt ꝑ iura palici; illuc fugiẽtes semp tuti erãt.

SER. a ❡DIGNA atq; indigna relatu: indigna.i. turpia & obscena. b ❡Nouo regno: aut noui regii gñis affinitate: aut qa etiam ipsi ꝑ regis filiam portio debebat imperij. c ❡Ingentem sese clamore ferebat: non erat ingẽs: sed eẽ se clamitabat ingentem. d ❡Iterum: denuo: iam tertio obsident: & iterum non nisi de

Is primam ánte aciem digna[a], atq; indigna relatu
Vociferans, tumidusq; nouo[b] præcordia regno
Ibat, & ingentem[c] sese clamore ferebat.
Non pudet obsidione iterum[d], vallóq; teneri
Bis[e] capti Phryges, & morti[f] prætendere muros?
En qui nostra[g] sibi bello connubia poscunt.
Quis Deus Italiam? quæ vos dementia adegit?
Non hic[h] Atridæ, nec fandi[i] fictor Vlyxes.
Durum[k] à stirpe genus. natos ad flumina primũ
Deferimus, sæuóq; gelu[l] duramus & vndis.
Venatu[m] inuigilant pueri, siluásq;[n] fatigant
Flectere[o] ludus equos; & Spicula tẽdere cornu.
At patiens[p] operum, paruóq; assueta iuuentus,
Aut rastris terrã[q] domat, aut q̃tit oppida bello.

tis demonstratio. ❡Qui.s. mendici & exules. ❡Nostra: quasi meliorum & fortiorum. ❡Bello: cum sciant in simili causa se victos. ❡Nõ hic.a.inuenietis fortiores iis q tamen vos vicerunt. ❡Durum: fortem. ❡A stirpe: nõ arte sed natura. ❡Flectere ludꝰ eq̃s: non enim inertibus ludis intẽti sunt.

duobus dicimus. e ❡Bis capti phryges: semel ab Hercule: post a græcis. f ❡Morti ꝓtendere muros? emphasis est. morti enim ꝓ bello posuit: sic supra Læti discrimine paruo. g ❡Nostra connubia: aut quasi Turni cognatus loquitur: aut inuidiose retorquet: & vult causam omnium esse communem. h ❡Nõ hic atridæ: exaggeratio vituperationis: nam nõ tantum se troianis: sed etiam eorum victoribus præfert. i ❡Fãdi fictor vlyxes: aut fallax: aut logodædalus: idest qui dolum celat sermonis ornatu. k ❡Durum a stirpe genus: Italiæ disciplinæ vita laudatur: quam & Cato in originibus: & Varro in gente populi romani commemorat. l ❡Gelu duramus & vndis: vndis gelidis: & est endyadis: vt Hamis auroq; trilicem. nam nemo ꝙ plus est prius dicit. si enim duo essent ante aquam diceret sic gelu. m ❡Venatu: pro venatui: vt curru pro currui. n ❡Siluasq; fatigant: ipsi fatigãtur in siluis: aut pro feris siluas posuit: in quibus sunt feræ. o ❡Flectere ludꝰ equos: aliorum labor nostræ pueritiæ ludus est. p ❡At patiens operum paruoq; assueta iuuentus hoc & in georgicis laudat: nã magnæ virtutis est & in nimio labore puis esse cõtentũ. q ❡Terram domat: bene bellico vsus est verbo: & ne a militari lege discederet: non dixit terras colimus: sed domamus: ac si diceret quũ hostes desunt: terras ferro domamus.

DON. ❡PHRYGES: pro conuitio posuit: quasi dicat: ideo capti quia phryges. ❡En: vituperã-

CHR. ❡IS PRIMAM.a. osndit neminẽ fœlicitate sua fretum superbire oportere. ❡Non pudet obsidione: inditiũ inertiæ ac stultitiæ est arrogãs iactatio. Quod nũc poeta in Numano ondit. Ergo vt est apud Teren. ꝑcium ob stultitiam tulit. ❡En qui nostra: Summope indignandum ꝙ imbecilles audeant lacessere viros fortissimos. ❡Quis de. Tam iratus vobis. ❡Italiã: i qua perituri sitis ❡. Dementia: Est.n. extremæ dementiæ vt imbecilles fortes petãt. ❡Nõ hic.a. nõ vobis cũ græcis nunc agendũ est q minus q̃ nos bello pñt: & tñ vos superarunt. ❡Duꝝ a stirpe.g. Laudat italos ab iis q sũt attributa ꝑsonæ: q Cice. xi. ponit. Et primo a genere. Natos ad argumentũ a victu. ❡In quo ẽ. Quærit in quo negocio aut q̃stu ait artificio versent & quo more viuãt: & quos habeãt ꝑceptores. Versant ergo in venatu in agricultura & in bello. Educant apud eoꝝ senes i rebus durissimis. ❡Ludus: Quasi cũ voluptate faciant q alijs laboriosa vident. ❡Aut rastro: erat.n. maximo ꝑcio agricultura. Vñ teste catone magnifice laudatũ ciuẽ Romanũ putabãt si illum bonũ colonum appellassent. Laudat aũt italos a tribus artificiis q nullo vitio inquinata sint & alunt corpusq; corroborẽt. Nã disciplina militaris: agraria: ac venatoria: oẽm desidiã pellũt delitias nullas nouerunt: & alunt simul ac corpꝰ validum conseruant. Quod aũt dicit Conuectare prædas & viuere rapto ad venationẽ ac iusta Bella nõ ad crudelitatem retulit poeta.

❡IVVENCVM

Omne æuum ferro teritur, versáq; Iuuencûm[a]
Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus[b]
Debilitat vires animi, mutátq; vigorem.
Caniciem galea premimus, semperq; recentes
Conuectare iuuat prædas; & viuere rapto.
Vobis[c] picta Croco, & fulgenti[d] Murice vestis.
Desidiæ[e] cordi iuuat indulgere Choreis[f],
Et tunicæ[g] manicas, & hñt[h] redimicula Mitræ.
O veræ[i] Phrygiæ (neq; eni Phryges) ite per alta[k]
Dindyma, vbi assuetis biforem[l] dat Tibia cātū,
Tympana vos, buxúsq;[m] vocat Berecyntia mřis
Idææ. finite arma viris, & cedite[n] ferro.
Talia iactantem[o] dictis, ac dira[p] canentem
Non tulit Ascanius, neruóq; obuersus equino
Contendit telum, diuersáq; brachia ducens

SER. a ℂIVVENCVM terga fatigamus hasta: agriculturam sine officio belli non gerimus. Est autem κακοσύνθετον & ὁμοιοτέλευτον: nam terga cum eodem fine casus terminatur vt versa hasta. b ℣ Senectus debilitat vires animi: bene animi: quia nō ē ausus corporis dicē: nec enim potest fieri: vt quamuis robustus senex vires hēat prioris ætatis: & so æ cōparetur adolescentiæ: Nūc ergo licet dicat fortes etiam senes esse: bona tamen vsus est temperatione: vt diceret nihil animorum vigori derogare temporis vetustatē. c ℣ Vobis picta croco: vituperatio troianorum: in qua vtitur argumentis: quæ in rhetoricis commemorat Cicero a gente: ab habitu: a gestu: ab animo. d ℣ Fulgenti murice: purpura: hanc autem vitio & dedecori apud maiores fuisse constat. Iuue. Peregrina ignotaq; nobis Ad scelus atq; nefas quæcunq; est purpura ducit. e ℣ Desidiæ cordi: vobis sunt. f ℣ Choreis: suauit hoc loco naturam syllabæ. i. χορεῖαι. i. quam in sexto metri causa corripuit: vt Pars pedibus plaudunt choreas: & carmia dicūt. g ℣ Et tunicæ manicas: tunicæ vestræ habent manicas: quod etiam Varro vituperat dicēs Manicatis & talaribus tunicis: nam colobijs vtebantur antiqui: quæ dcā sunt ἀπὸ τοῦ κολοβοῦ. h ℣ Et habent redimicula mitræ: illō dicturus fuerat habetis in pileis redimicula: quod conuertit in vituperationem maiorem: dicens religatas habetis mitras: nam pilea virorum sunt: mitræ fœminarum: quas calāticas dicunt. Mitra autem proprie lydorū fuit: vt Mæonia mentum mitra: quem habitum imitati sunt troiani. i ℣ O veræ phrygiæ: ipsos vituperat phrygas: sed nunc ad maiorē iniuriā phrygias nō phrygas dicit: sicut Hom. ὦ μοι ἀπειλητῆρες ἀχαιιάδες οὐδ' ἔτ' ἀχαιοί
ἦ μὲν δὴ λώβη τάδε γ' ἔσσεται, αἰνόθεν αἰνῶς
k ℣ Alta dindyma: mōtes mřis deū. l ℣ Biforem dat tibia cantū: bisonū imparem: & seruauit eis tibiarum suarū naturā. Tibiæ aut serranæ dicūr quæ sunt pares; & equales hñt cauernas. Aut phrygiæ quæ impares sunt & inæquales hñt cauernas. Ergo biforē dissonum: dissimilem: non. n. sunt pari modulatione cōpositæ. Vt. n. ait Varro tibia phrygia dextra vnū hēt foramen: sinistra duo: quorū vnū acutum sonum hēt: alterum graue. m ℣ Buxusq; vocat berecyntia: a monte berecynto. Dř āt hæc buxus & hī buxum: vt Torno rasile buxū: vñ supfluo quidam arbores generis. F. volūt: cū hoc loco ēt de ligno fœminini hēam' exēplū. n ℣ Et cedite ferro: aut ferrum relinquite: & ē iteratio: aut cedite ferro. i. quum viri non sitis: abscidite partē virorū. i. castrare vos debetis more vrorū gallorū cybeles sacerdotū: vt Iuuena. Phrygio quos tps erat iā more superuacuam cultris abrūpere carnē. o ℣ Iactātē: de suorū glia. p ℣ Dira canentē: ad iniuriā troianorū.

DON. CHRI. ℂTARDA: quæ faciat homines tardos. ℂVOBIS picta croco: Vituperatio a cōtrarijs Exprobrat mollitiē educationis & hītus: & p venatu & agricultura & bello vitam desidiosam: ac voluptuosam & delitijs muliebribus deditā eē illis obijcit. ℣ Et tunicæ manicas: Vituperatio ab habitu q tunicas: quas expeditas hře oportebat illi manicis impedirent vt vix manib' vti possent. ℣ Dindyma: puto hūc montē vocatū esse a Dindyma q̄ fuit vxor Meonis phrygiæ & Lydiæ Regis: ex q̄ illā natā esse dnt: addūt ēt Meonē cū eā nutrire nollet in Cybelo mōte exposuisse in quo a pardis illa nutrita sit. Deide a muliere pastore inuēta educata ē: & Cybele appellata q adulta forma modestia ac sapiētia vehemēter excelluit. Nā ex plurimis calamis fistulā pmā cōposuit. Itē Cymbala & Tympana ad choreas iuēit: & p̄ pecudū puerorūq; morbos remedia excogitauit: ait Diod. ℣ Biforē. Tibia phrygia i dextra vnū: i sinistra duo foramia hēt. Huic deæ aut mulieres aut emasculati viri: q galli dicebant: sacrificabāt. ℣ Nō tulit: neq;. n. pōt aius generosus ea quæ in patriæ suæq; gentis ignominiā dicuntur æquo animo ferre. Ergo iusta indignatione motus optimum euentum sortitus est optimoq; auspicio rem bellicam inchoauit.

Constitit ante[a] Iouem supplex p vota precatus.
Iuppiter[b] Oīpotens audacibus annue cœptis.
Ipse tibi ad tua templa feram[c] solennia dona,
Et statuam[d] ante aras aurata[e] fronte Iuuencum
Candentem[f], paritérq; caput[g] cū matre ferenté
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat harenā.
Audijt, & Cæli Genitor de parte[h] serena
Intonuit[i] leuom. sonat[k] vnā letifer arcus.
Effugit[l] horrendum stridens elapsa sagitta,
Pérq;[m] caput Remuli venit, & caua tēpora ferro
Traijcit. I verbis Virtutem[n] illude superbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis respōsa remittūt.
Hoc[o] tm̄ Ascanius. Teucri clamore sequunt.
Lætitiáq; fremunt, animósq;[p] ad sidera tollunt.
Aetherea tum forte plaga Crinitus Apollo
Desuper Ausonias acies, Vrbémq; videbat
Nube[q] sedens, atq; his victorem affatur Iulum.
Macte[r] noua[s] virtute Puer, sic itur ad Astra

SER. a ¶ANTE Iouem supplex per vota precatus: atqui Apollinem debuit inuocare iaculaturus sagittas: sed dicimus ideo iouem inuocatum: quia omne initium Ioui debetur: vt Ab ioue principiū musæ: vnde nūc Ascani' non quid faciat cogitat: sȝ qd primum: inde inuocat Iouē. b ¶ Iuppiṫ omnipotens: hoc epitheton iterdum ad numinis glorias ponitur: interduȝ ad causas dicētis: namq; hoc loco dicēdo oīpotens ostendit eum etiam ijs: qui per minus valent præstare posse ṽtutes. c ¶ Feras solēnia: feras de iuuenco non dicimus: sȝ adducam. Intelligimus ergo eum alia dona ferre promisisse. Singulis enim numinibus certa sunt bona: quæ offeruntur: vnde est Struerem q; suis altaria donis. i. congruis. d ¶ Et statuaȝ ante aras: aptam se daturum ostendit victimam. alibi Et ductus cornu stabit sacer hirc' ad arā. quoties. n. victīa reluctabaṫ: ostēdebat se īprobari Luc. Discussa fugit ab ara Taurus. Iuuencū aūt sm̄ romanas cerimonias dixit. Ioui eniȝ de tauro non immolabatur: vt in tertio diximus: nisi cum triumphi noīe sue vel tauro fiebat: quod tm̄ ideo admissum est: quia nō tm̄ Ioui sed alijs dijs q bello præsunt sacrificabatur. e ¶ Aurata fronte: ita enim victima ornari consueuerat. f ¶ Candentem: candidum. Iuue. Duc in capitolia magnum Cretarumq; bouem. g ¶ Caput cum matre ferentem: equalem matri: nondum patris. Iuuena. Quem iam pudet vbera matris ducere qui vexat nascenti robora cornu. h ¶ De parte serena: vt non causæ naturalis sit: sed augurij. i ¶ Intonuit leuom: prosperum: vt. n. etiam supradiximus: quæ sinistra nobis videnṫ intuentibus cælum: illic dextra sunt: nō φ sinistra bona sint: sed quod dextra cæli nobis sinistra sunt. k ¶ Sonat vna letifer arcus: simulatq; augurium. l ¶ Et fugit: melius effugit legitur. m ¶ Perq; caput remuli vēit: figmēta hæc vulnerum non sine rōne ponunt poetæ. nā mō hunc iō in capite dicit esse percussum: q eū sub vaniloquū & supbū introduxerat: qđ vitio capitis euenit. Hor. Attollens vacuū plus nimio gloria verticem: sic Home. Thersitē a tgo vulneratū diē vsq; ad pcordia. ὣς ἄρ' ἔφη σκήπτρῳ δὲ μετάφρενον ἠδὲ καὶ ὤμω. πλῆξεν, ὁ δ' ἰδνώθη θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ: ga eius stultum induxerat. Iteȝ de Achille diē πόδας ὠκὺς ἀχιλλεύς: itē ποδάρκης δῖος ἀχιλλεύς. n ¶ Virtutes illude: illudo tibi dicimus: & insulto tibi: naȝ illudo te figuratum est: vt hoc loco. Iteȝ insulto te. Sal. Multos a pueritia bonos insultauerat. o ¶ Hoc tātum Ascāi': & dixit & fec. p ¶ Animosq; ad sidera tollunt: aut suos: aut Ascanij per fauorem. q ¶ Nube sedēs: sicut solēt numina. Iuno nec tu me aeria solā nūc sede videres digna: indigna pati. r ¶ Macte: magis aucte affectatæ gliæ: & ē sermo tractus a sacris: quoties. n. aut thus aut vinū sup victimā fūdebaṫ: dicebāt mactus est taurus vino vel thure: hoc ē cumulata est hostia & magis aucta. s ¶ Noua virtute: aut magna: vt Pollio & ipse facit noua carmina: Aut re vera noua quantum ad bellum.

DON. ¶PRECATVS: Quia primordia erant belli recte iouē pcatus est. ¶ Leuom: qđ prosperum est. Quod pstātibus leuū ē idem accipiētibus est dextrū in Butē: Nā ætate & lōga exercitatiōe dignus erat: cui ꝯsiliū multi facerēt.

CHRI. ¶IVPPITER: optime institutus adolescēs cuncta in diuino reponit auxilio. ¶ Audacibus: quia supra meam ætatem sunt. ¶ Caua tempora: diuino enim fauore factum est: vt eam partem vulneraretur qua facile vita eripi posset. ¶ In verbis virtutem illude superbis: refert hæc contra superbiaȝ hostis: & tamen non excedit modum in iurgio: vt ille fecerat. ¶ Victorem affatur: pro miraculo dictum est in tenera ætate. Et simul vaticinij deus illum eiusq; posteros omnia victuros. ¶ Macte noua: mactare magis augere est: vt iam diximus. Quapropter cum adolescentem laudamus de ea re quæ supra illorū

ætatem

ætatem est iure dicimus Macte puer: idest magis aucte virtute q̃ per ætatem liceat. Quod vo fingat Apollinem laudasse ascanium: non ab re si deus cui datur palma in sagittando in eodem artificio puerum laudat. Illa enim vera laus est quæ venit ab eo qui in ea re valet q̃ laudatur. Hinc Hector neuianus a viro laudato laudari cupit. Recte deinde conuertitur in butem: qui deus præditus est sapientia: vt ostendatur non sine sapientia Butem illus a filio amouisse. Absente enim ænea nihil tale tentandum a puero erat.

Dijs[a] genite, & geniture[b] deos iure[c] omnia bella
Gente[d] sub Assaraci fato[e] ventura resident,
Nec te[f] Troia capit. simul hæc effatus ab alto
Aethere se mittit, spiranteis[g] dimouet auras.
Ascaniúmq; petit[h], forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit, fidúsq;[i] ad limina custos.
Tuz comité Ascanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longæuo similis, vocémq;, coloremq;
Et crines albos, & sæua[k] sonoribus arma.
Atq; his ardentem[l] dictis affatur Iulum.
Sit satis Aeneide[m], telis impune Numanum
Oppetijsse tuis, primá[n] hác tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus[o] nó inuidet armis.
Cætera[p] parce puer bello. sic orsus[q] Apollo
Mortaleis medio[r] aspectus sermone reliquit.
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
Agnouere deum Proceres, diuináq; tela
Dardanidæ, pharetrámq;[s] fuga[t] sensere sonanté.
Ergò auidum pugnæ dictis[v], ac numie[x] Phœbi
Ascanium prohibent, ipsi in certamina rursus

SER. a DIIS gé/te: propter Venerē. b Geniture deos: propter Iulius Cæsarem & Augustus. c Iure: merito. d Géte sub assaraci: sub géte romana. Assarac'. n. pater est Capyos auus Anchisæ. e Fato ventura: magna. hæc enim bella sunt grauia: quæ fatali ratione proueniunt: vt troiana & thebana. f Nec te troia capit: maioris meriti es q̃ ciuitas in qua nunc es. Luca. de Cæsare: Pl' patria potuisse sua. g Spirantes: vitales quibus spiramus & viuimus. h Petit: no tandú petit sine insidijs dictum. i Fidusq; ad limina custos: æditimus fuit: quod vt supra diximus ingenti honore apud maiores fuit: illic. n. & epulabant: & deos colebant. census et omnis illic seruabat: quod & Plautus docet i Asinaria: in qua inducit Sauream seruú atrié sem in tota familia plurimú posse. k Sæua sonorib' arma: strepitu terribilia. l Ardentem desiderio dimicandi: vnde Animos ad sidera tollunt. melius Ascanij intelligim': sic Sta. de Menæceo Et laudibus implet honestis. m Aeneide: patronymicó hoc nó venit ab eo quod est hic Aeneas: nã hic ænea des & o æneade faceret: sed ab eo qd̃ est Aeneus: vt Theseus theside. n Primam hanc tibi magnus apollo: dicendo hanc pollicetur & aliam. concedere autem ei se dixit ideo: qa sagitarum deus est: & licet eum Iuppiter iuuerit: Apollo tamen sibi suum officiú vindicat: quod dicit se concessisse: quia non prohibuit. ea. n. quæ ab alijs numinibus poscimus: tunc implentur: si non aduersentur numina quorũ propria sunt quæ poscimus: vt si & in quarto Iuno ait Adero: & tua si mihi certa voluntas: hoc est qd̃ in me est: iungas eos: restat vt & tuú ipleri velis officiú. o Paribus non inuidet armis: pari gloriæ. Naz vt apollo puero occiso Pythóe vltus est matris iniurias: sic Ascanius occiso Numano troianorum castra: iniuriasq; defendit. paribus ergo armis: idest similibus: non peritia: sz genere victoriæ. p Cætera: deinceps: & est adverbiú. q Orsus: modo locutus: alias cœpit: qd̃ magis é pro prius: vt Sic venus: & veneris contra sic filius orsus. r Medio sermone: idó medio qa nó rńdit Ascanius: Totus aút sermo ex dicente rńdéteq; pficit. s Fuga: abscessu. t Pharetráq; fuga sensere sonaté: qa dixit supra Et sæua sonoribus arma.
ἔκλαγξαν δ' ἄρ ὀισοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
αὐτοῦ κινηθέντος. v Dictis: pp auditá orónem. x Numine: pp agnitum deum.

DON. ÆNEIADE: ab eo quod est in nominatiuo casu æneada. Apollo mortalis: idest cóstitutus sub hominis forma.

CHRI. SIT satis cum admiratione dictum. q. d. quod maximum est & cú pondere legendum numanú: quasi tm̃ virú. Tuis: q̃si rã pueriIibus: ergo satis oportet esse ab adolescéte Tyrone fortissimú virú cæsum. Magnus: nã qd maius q̃rendum est: si magnus deus te sibi æquari patitur neq; accómodatiore oratione poterat cupidissimus laudis adolescens a victoria remoueri: q̃; eum admonere & rez magnam fecisse: & ne nimis efferetur id beneficio dei assecutum esse.

SER. a ¶ INTENDVNT acres arcus: pro ipsi acres. vt enim & in primo diximus: arcum vnusquisque habet pro virib⁹ suis. b ¶ Amentaq; torquent: pro tela amentis torquent. Nam amentum est lorum: quo media religatur & iacitur hasta.

ἐν δὲ πύλῃσι δύ᾽ ἀνέρας εὗρον ἀρίστους
υἷας ὑπερθύμους Λαπιθάων αἰχμητάων.
τὸν μὲν Πειριθόου υἷα κρατερὸν Πολυποίτην

Succedũt, animásq3 i aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris.
Intendũt[a] acres arcus, amentáq3[b] torquent.
Sternitur omne solum telis: tum scuta; cauǽq3
Dant sonitũ galeæ flictu[c], pugna aspera surgit.
Quantus ab occasu veniẽs pluuialibus[d] Hædis
Verberat iber humũ, quàm multa grãdine Nimbi
In vada pcipitant, cũ Iuppiter[e] horridus Austris
Torqt aqsam hyemé, & Cælo caua nubila rũpit.
Pandarus & Bitias idæo Alcanore creti,
Quos Iouis eduxit luco siluestris Hiera,
Abietibus Iuuenes patrijs, & montibus[f] æquos
Portam, quæ ducis[g] imperio cõmissa, recludunt
Freti armis, vltróq3 inuitãt mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra ac leua pro turribus[h] astant
Armati[i] ferro & cristis capita alta corusci.
Quales aeriæ liquentia[k] flumina circùm
Siue Padi ripis, Athesim seu pter amœnum

c ¶ Flictu: pro afflictu. i. ictu: nam detraxit more suo præpositionem. d ¶ Pluuialib⁹ hædis: sup tauri cornua est signũ cui auriga nomẽ est: hunc tauro vna clara stella cõiungit. Retinet autẽ auriga stellas duas i manu: quæ hædi vocantur: quorũ & ortus & occasus tẽpestates grauissimas facit: oriuntur aũt cũ scorpio mẽse octobri. e ¶ Iuppiter: aer Hora. Manet sub ioue frigido venator. f ¶ Montibus æquos: idæo vel eius arborib⁹ exæquandos. g ¶ Ducis imperio cõmissa: aut quæ eis commissa fuerat iperio abeuntis Aeneæ: aut quod melius est q Aeneæ iperio fuerat cõmissa Pãdaro & Bitiæ: ne contrariũ sit qd dixit Rectores iuuenũ & rer pdedit esse magistros. ¶ Ducis Iperio cõmissa: scimus q Mnestheo & alijs ducib⁹ Iperauerat Aeneas ad petẽda pficiscẽs auxilia: ne portas aperirent: vt Castra modo & tutos seruarent aggere muros. Itẽ legimus Mnesthea & Serestum ductores fuisse & rerũ magistros non Pandarum & Bitias: vnde apparet q hunc locum male intellexit Donatus dicens commissam portam: idest creditam Pandaro & Bitiæ: qui duces non erant. Cornutus vero melius sensit dicens portas: quæ ducis imperio commissa fuerat: hoc est clausa: eam aperuerunt. cõmissura enim dicitur tabularum coniunctio: sicut Cicero in fundaniana meminit: ergo melius est vt cõmissam clausam dicamus: q creditam Pandaro & Bitiæ. h ¶ Pro turribus: aut vice turrium aut pro defensione. i ¶ Armati ferro: aut bene instructi armis: aut vt Asper dicit: ferrea corda habentes: idest dura & cruento comitantes: vt Ennium sit secutus: qui ait Succincti corda macheris; Quales aeriæ comparatio ex Homero.

τὸν δὲ Λεοντῆα βροτολοιγῷ ἶσον Ἄρηϊ·
τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων
ἕστασαν ὡς ὅτε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
αἵ τ᾽ ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ᾽ ἀραρυῖαι·
ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι
μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν Ἄσιον οὐδ᾽ ἐφέβοντο.

k ¶ Liquentia flumina: iuxta padum & athesim Venetiæ flumina etiã est fluuius liquetius: quẽ nunc cõmemorat: ergo liquetia propriũ est nomen: nõ epitheton: ne Icipiamus a generalitate ad speciẽ reuerti: qd vitiosũ est vt si dicas circa flumina nascunt arbores: & sic Iferas circa Tyberim vel anienem sufficit dixisse circa flumina generaliter: vnde apparet qa liquetia legẽdũ est nõ liquentia.

DON. ¶ PRO TVRRIBVS: Vice turrium.

CHRI. ¶ IN APERTA. p. i. manifesta. Nec tamen temeritas erat sed vera fortitudo: quia vnicũ illud remediũ erat periclitanti patriæ. ¶ Pluuialibus. h. De his sideribus dictũ est I Geor. Aptissimaq; comparatio est: & quæ rem ante oculos ponat. ¶ Portã quæ ducis: nõ multũ dissimilis locus est illi qui est apud Home. vbi Græci Polypœtes & leonteus stant immobiles pro portis asium venientem expectantes: quãuis isti vltro aperiãt portas. Nec minus placet hic Maro q; illic Home. ostendit autẽ in hoc loco robur sine prudentia parum valere. Ostendit etiam semper sapientiori obtemperandũ esse. Recte. n. pceperat: ne portæ absente se aperirentur. At Pandarus & Bitias dũ freti suis viribus sapientis cõsilium negligunt seipsos perdiderunt: & summam reipu. in periculum adduxerunt.

¶ INTONSAq;

SER. a ℭINTONSA q̄; cælo attollūt capita: hoc ad supradictas cristas refert. b ℙ Geminæ quercus: nō q̄a duæ tm̄ nascunt: sed istoꝝ simi tudiné aspexit. i. q̄n istes eleuantur quercus. c ℙ Pulcher eqcolus armis: pulcher vestib' si

lib': q̄dā machia: vt Vibrata phalarica neruis Obruat Vir. vo ait Turnū manu iaculari potuisse: vn̄ appet aut a Luc. ad auxeūz illi': q occidédus fuerat: eē dictū: aut a Vir. ad laudē Turni: q talēz hastā māu iacular' ē. r ℙ Ful

Consurgūt geminæ[b] Quercus, intonsáq3[a] Cælo
Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.
Irrumpunt aditus Rutuli vt vidêre patentes
Continuo Quercés, & pulcher[c] Eqcolus armis,
Et præceps[d] animi Tmarus, & mauorti[e] Hæmon.
Agminibus[e] totis aut versi terga dedere,
Aut ipso portæ posuere in limine vitam.
Tum magis icrescunt aīs[f] discordibus Iræ.
Et iā collecti Troës glomerantur eódem.
Et cōferre manum, & pcurrere longius audent.
Ductori Turno diuersa in parte furenti,
Turbātiq3 viros perfertur nuncius hostem
Feruere cæde noua, & portas præbere patentes.
Deserit inceptum, atq3 imani concitus ira
Dardaniam ruit ad portaz, fratréfq3[g] superbos,
Et primū antiphaté (is eniz sese primus[h] agebat)
Thebana de matre nothum Sarpedonis[i] alti
Coniecto sternit iaculo volat Itala[k] cornus
Aéra per tenuem, stomachóq3[l] infixa sub altuz
Pectus abit reddit Specus[m] atri vulneris vndam
Spumāté, & fixo ferrū i pulmone tepescit. (pnū
Tú meropé, atq3 Erimátha[n] māu tū sternit Aphy
Tum Bitiā ardenté[o] oculis, animísq3 frementez.
Non iaculo (neq3 enim iaculo vitā[p] ille dedisset)
Sed magnū stridens contorta Phalarica[q] venit
Fulminis[r] acta modo quā nec duo taurea[s] terga,
Nec duplici[t] squama Lorica fidelis, & auro
Sustinuit collapsa ruunt immania membra.

cut pulcher armis: hoc ē par ma: qd̄ erat armorum rettulit ad personā. d ℙ Præceps aī: figurate genitiuo iūxit: nā dicim' pceps furore. e ℙ Agminibus totis: deest ab: & significat eos prio fugatos eē: mox occisos: aut certe aliquos fugatos: aliquos iterēptos. f ℙ Aīs discordib': hostilib'. s. troianoꝝ: quia a rutulis discordabāt. g ℙ Fratresq́. s. quos supradixi portaz tenere. h ℙ Se pm' agebat: se agebat: hoc est icedebat: vt Se se palinurus agebat: tract' est aūt sermo a rōne physica: naz agit corpus aīī iudicio: vt Ter. Quo te agis? i ℙ Sarpedonis alti. i. nobilis. k ℙ Itala. c. telū d̄ itala cornu factū.

mis acta mōrat tela cū īpetu veniētia fulminib' cōpare. s ℙ Taurea terga: vsurpauit p taurīa: alibi taurinis follib': vn̄ sic & pli. dicit d̄riuatōes firmas nō hn̄t reglas: sz excūt put auctorib' pls: bn̄ āt p trāsitūz ei' arma d̄scripsit. t ℙ Duplici sq̄. & auro. i. duplicib' sq̄mis aureis: sq̄mæ āt lorica catenæ in mōs sq̄mæ ꝯpositæ sūt. Sāe sq̄ma & splēdorē significat: si a piscibus veniat & sordes si a sq̄llore: sed i Virg. vbiq; splēdorē significat.

DON. ℭ NIHil fuéies q̄ scribi ꝯducat

CHRI. ℭ DVCTori. t. q. d. nō illa au si fuissēt troiāi psente Turno. ℙ Feruē: nimis icalescere: & q̄si suos superare. ℙ Patētes: Q d̄ nimiā fiduciā:

l ℙ Stōacho: fmo græc' ē. m ℙ Spec' vulnerī: poetica exaggeratio. n ℙ Erimátha manu. i. gladio cōminus ferit: nā illi de qb' supe- ri' dixit: nō manu occisi sunt: sz misso iaculo: q̄ ad differétiā teli iacti accipe māu. i. gladio. o ℙ Ardētē oculis aīsq; fremētē: & gestu corporis & mēte cōmotū. p ℙ Vitā dedisset: p reddidisset. q ℙ Phalarica venit: d̄ hoc telo legit: q̄a ē lgēs torno fcm̄ hn̄s ferrū cubitale & rotūditaté de plūbo i modū spæræ in ipsa sūmitate: d̄r ēt igné hére affixū: h̄. it telo pugnatur de turrib': q̄s phalas dici māifestū ē. Iuue. Cōsulit an̄ phalas delphinorūq; colūnas: q̄ a phalis dicta ē phalarica: sicut a muro muralis: sane phalaricas Luc. dixit neruis mitti torti

& q̄si sui ꝯtēptū significat. ℙ Desit in. qd̄ n̄ fecisset nisi cōmot' magna ira cū fortis viri sit ab icœpto nō desistere: nisi necessaria cā irercedéte. ℙ Altū pe. pfundū vbi epar ē sanguinis sedes. Vn̄ vndā spumātē vt ondēret copiā sanguinis ī pulmōe. ℙ Tū meropé atq; erimátha: claritate orōnis expmit turni ī cæde celeritaté. ℙ Taurica. t. s. sicuti phalarica: ait Ammian' appellata ē a phalari tyranno vel q̄ ca phalas. i. turres ictu dirruat: ē āt hastile missile: & teres ꝑterq̄; ad extremū vbi pminet ferrū pedale stupa circūdatū: & pice & sulphure circūlitū addito aliq̄n bitumine & oleo: non emittitur nisi cōcepta flāma vt cū p aerē defert fulmē: videat ledit ictu & igni.

Phalarica

SER. a ¶ ET CLYPEVM sup itonat igens: aut ipse igens super clypeũ i tonat: aut igens clypeũ sup eũ tonat: nã lectũ etiã est hoc clypeũ: vt pbat Caper: qđ magis debemus accipere: nã Homeꝝ imitatus ẽ: qui ait ἀράβησε δὲ τεύχε᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ. b ¶ Euboico baiarũ littore: bñ baiarũ addidit: nec euboeã isulam itelligeremus: vñ chalcidenses venerũt: q cõdiderunt cumas: quæ sunt baiis vicinæ. c ¶ Prona trahit: ita.n. exædificat. d ¶ Prochyta alta tremit: atq hæc insula plana ẽ: sʒ epitheton de pterito traxit: nã vt dicit Pli. in naturali historia: Inarimes mons fuit: qui terræmotu diffusus alterã insulã fecit: q̃ pchyta ab effusione dicta est: fundere ẽ enĩ χεῖν: pchyta vo alta quondã.s. e ¶ Durumq; cubile: mortiferuʒ ad pœnã statutuʒ. f ¶ Stimulos acres: sæuiẽdi s. nã sũt ⁊ timoris ⁊ libidinis stimuli: notãda quoq; œconomia: q̃ id egit: vt verisimile sit Turnũ victorẽ euasisse de castris. g ¶ Vndiq; ꝯueniũt: illi sine dubio: qbus Mars iniecit audaciã: inuenta opportunitate irruperũt castra troiana. h ¶ Duro in certamine: sine spe euadẽdi. i ¶ Ast alios secũ includit: Sta. Par opi iactura lucro: nãq; hoste recepto. Exclusere suos. k ¶ Vltro: isup. l ¶ Demẽs: hoc ex affectiõe sua dixit poeta: alibi Sʒ tuʒ forte caua dũ psonat æquora cõcha Demẽs: ⁊ cãtu vocat I certamina diuos. m ¶ Dotalis regia amatæ: tibi data p dotẽ: ⁊ bñ amatæ: q̃ sola illũ generum esse cupiebat. Notãdũ sane q̃ ad agit: vt ostẽdat se nõ per iprudẽtiam Turnũ inclusisse: sʒ illũ per temeritatem sibi minime profutura castra penetrasse.

DON. ¶ NEQ; HIS versibus quiq; quod nõ etiam mediocri ingenio pateat ponit Donatus.

CHRI. ¶ SAXEA pila cadit: magnũ saxũ. ¶ Trahit ruina: nam cũ petat fundũ trahit secũ ruẽtes aq̃s. ¶ Prona in pe. tra. illi. recũbit ita enĩ ʒ itũgit̃ vadis penitus. i. valde interne vt recũbat: q̃si firmã sedeʒ capiat. ¶ Mars armipotẽs: ad excusationem troianoruʒ: qđ a deo ⁊ ab hoībus fugati sint. ¶ Prochyta: insula est añ misenum promõtorium nõ pcul cumis: auulsa olim ab inarime insula q̃ a statione nauiũ æneæ ænaria est dicta. Stra. Pythecusã nominat a doliis q̃ græci pythea vocant: eamq; chalcidẽses habitasse refert: ⁊ primo seditione: deinde quia flammas vomeret: deserue runt. Quæ res fabulam dedit sub ea sepultus esset Typhoeũ. ¶ Immanẽ: optima cõparatio ad Robur ad velocitatem ⁊ ad crudelitatem. ¶ Sanguineæ: vel ex cæde sanguineæ vel q ex horrore timentibus troianis ita viderentur. ¶ Fulmina: nam radij ex scuto terrores incutiebãt: vt flumina apparerẽt. Mire.n. visus atq; auditus ex subita aliqua atq; horrenda re decipiuntur: vt ⁊ ea quæ non sunt esse videantur: ⁊ quæ sunt longe appareant maiora.

¶ Tum pandarus: Reliqui vehemẽti formidine correpti erãt. Pãdarus autem mole sua ac viribus giganteis fretus temerarie audebat q đ oratio sua indicat quæ temerarij potius q̃ fortis est.

Procheyta

Dat Tellus gemitũ, ⁊ clypeuʒ[a] sup itonat igens.
Qualis in euboico[b] Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magnis, quã molibus ante
Constructã Ponto iaciunt, sic illa ruinam
Prona[c] trahit, penitúsq; vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, ⁊ nigræ attolluntur arenæ.
Tũ sonitu Prochyta[d] alta tremit, durúmq;[e] cubile
Inarime Iouis imperijs imposta Typhoeo.
Hic Mars armipotens, animum, viresq; Latinis
Addidit, ⁊ stimulos[f] acres sub pectore vertit.
Immisitq; fugam Teucris, atrumq; timorem.
Vndiq;[g] conueniunt, quoniã data copia pugnæ.
Bellatorq; animo Deus incidit.
Pandarus, vt fuso germanum corpore cernit,
Et quò sit Fortuna loco, qui Casus agat res;
Portam vi multa conuerso cardine torquet
Obnixus latis humeris, multósq; suorum
Mœnibus exclusos duro[h] in certamine linquit.
Ast alios[i] secum includit, recipítq; ruentes.
Demẽs[l], qui Rutulũ i medio nõ agmine Regẽ
Viderit irrumpentem, vltróq;[k] incluserit Vrbi:
Immanem veluti pecora itẽr inertia Tigrim.
Continuo noua lux oculis effulsit, ⁊ arma
Horrendum sonuêre: tremunt in vertice Cristæ
Sanguineæ, clypeóq; micantia fulmina mittit.
Agnoscunt faciẽ iuisaʒ, atq; immania membra
Turbati subito Aeneadæ: tum Pandarus igens
Emicat, ⁊ mortis fraternæ feruidus ira
Effatur: non hæc dotalis[m] Regia Amatæ.

Nec muris cohibet patrijs media Ardea Turnū.
Castra inimica vides, nulla hinc exire potestas.
Olli[a] subridēs sedato pectore Turnus.
Incipe, siqua animo Virtus, & consere dextram.
Hic etiā inuentum Priamo[b] narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem[c] nodis, & cortice[d] crudo
Intorquet summis adnixus viribus hastam.
Excepere auræ. vulnus[e] Saturnia Iuno
Detorsit veniēs, portǽq; infigitur hasta.
At non hoc telum[f] mea quod vi dextera versat
Effugies, neq; eni is teli,[g] nec vulneris auctor.
Sic ait, & sublatum alte[h] consurgit in ensem,
Et mediā ferro gemina inter tēpora frontem
Diuidit, impubésq; imani vulnere malas.
Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus,
Collapsos artus, atq; arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens, atq; illi in partibus æquis
Huc caput, atq; illuc humero ex vtroq; pepēdit.
Diffugiunt versi trepida formidine Troes.
Et si continuo victorem ea cura subisset
Rūpere claustra manu, sociósq; immittere portis,
Vltimus ille dies bello[i], gentiq; fuisset.
Sed furor ardentem, cædisq;[k] insana Cupido
Egit in aduersos.
Principio[l] Phalarim, & succiso[m] poplite Gygen
Excipit, hic[n] raptas[o] fugientibus ingerit hastas
In tergum, Iuno[p] vires, animúmq; ministrat.

SER. a ¶ COLLI subridēs: magnam confidētiam virtutis ostēdit. b ¶ Priamo narrabis achillem: ppter illud Sibyllæ: Alius latio iam partus achilles: & dictū est: vt illud Degenerémq; neoptolemum narrare memento. c ¶ Rudem nodis: nō leuem nec pulchram: sed fortem. d ¶ Cortice crudo: viridi. Nam hastæ plerunq; torrētur. e ¶ Vulnus saturnia iuno Detorsit veniens: pleriq; sed non idonei cōmentatores dicunt hoc loco occisus Turnum: sed causa œconomiæ gloriā a poeta Aeneæ esse seruatā: quod falsum est. Nā si veritatē historiæ requiras: p̄mo prælio interemptus Latinus est: inde vbi Turn' Aeneam vidit superiorem Mezentij implorauit auxiliū: secundo prælio Turnus occisus est: & nihilo minus Aeneas postea non cōparuit: tertio p̄lio Mezentius occidit Ascanius: hoc Liuius dicit: & Cato in originibus. f ¶ Telum: hoc loco telum gladium dixit a longitudine: vnde & mustela dicitur quasi telum longus. Telum posuisse pro gladio illud significat: quod infert paulopost: Consurgit in ensem. g ¶ Is teli: talis par similis. h ¶ Alte consurgit in ensem: genus feriendi gallicanum. Salustius Regressi ad faciliores ictus loco cēdebant. i ¶ Bello gētiq; fuisset: duo dicit & bellū finiri potuit omnibus interemptis: & gens penitus fuisset extincta occiso Ascanio: a quo romani ducūt originem. Ideo bello gentiq; dixit: qa plerūq; bellum finitur gente superstite: vt in bello troiano contigit. k ¶ Cædisq; insana cupido: excusat Turnum cur non a porta fugatis troianis penitus deleta sint castra. l ¶ Principio: intra castra post troianorum fugam. m ¶ Succiso poplite gygen Excipit: ordo ē excipit & succidit poplitem: nā ante fuit vt eum circūueniret insidijs: poples autem po correpta est sicut in Sereno legitur: sed producitur positiōe. n ¶ Hinc: nec loci est: nec tēporis sed ordinis: idest deinde. o ¶ Raptas aūt de hostilib' cadaueribus. Nā qđ dicit Donatus de armigero non procedit: nec. n. lectū est. p ¶ Iuno vi. ani. mi. ne sit incōgruus vnum tot occidisse: Iunonis dat auxilium. Hor. in arte poetica: Nec deus intersit nisi dignus vindice nod' Inciderit.

CHRI. ¶ COLLI se. magna asseuerātia: q in tanto periculo nihil cōmoueat. ¶ Vuln' saturnia iu. facit rem credibilem. Nam sine diuino auxilio hō hæc præstare nō potuisset. ¶ Et si conti. plerunq; enim euenit vt victores victoria: vel nesciant: nā qui paulo añ: nullo timore turbatus erat: nūc furore pcitus ita cædi intētus fuerat: vt rē salutarē penit' oblitus sit: ostēdit etiā plurimū posse in reb' bellicis fortunā. Quādoqdē etiā maximi duces errores maximos committant: vt de Ces. Alexādro: Hānibleq;: ac de plerisq; alijs legimus. ¶ Furor quo et sapientibus ois prudētia animouetur. ¶ Hinc raptas. f. in. a. sensus est: qđ vndiq; hastas rapiebat: aut eas quas hostes manu gerebāt: aut eas q̄ iam contortæ iacebant: & illas aceruatim contorquebat. ¶ In tergum: nā oēs in fugā cōuersi erāt. ¶ Iuno vires: nō absq; fictū q̄ iuno incitaret: iuppiter reprimeret: nā huiuscemodi viros regnādi cupiditas in manifesta picula impellet q̄ iuno ē. Aequitas aūt atq; iustitia q̄ a ioue ē. vis iniuriasq; phibet.

Addit Halym comitē, ꝛ cōfixū phegéa Parmā.
Ignaros deinde in muris, Martémq; cientes
Alcādrúmq;[a], haliūq;, noemóāq;, Prytanímq;
Lyncéa tendentem[b] contra, sociósq; vocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat: huic vno deiectum comminus ictu
Cum galea[c] longe iacuit caput: indè ferarum
Vastatorem Amycum, quō non felicior[d] alter
Vnguere tela manu, ferrumq;[e] armare veneno.
Et Clytium Aeoliden, ꝛ amicū[f] Cretéa musis
Cretéa musaꝝ comitem, cui carmina semper
Et Citharæ cordi, Numerósq;[g] intēdere neruis.
Semꝑ eq̄s atq; arma virûm, pugnásq; canebat.
Tandem ductores audita[h] cæde suorum
Cōueniunt teucri Mnestheùs, acérq; Serestus,
Palantésq; vident socios, hostémq; receptum
Et Mnestheús, quó déinde[i] fugā? q̄ téditis iqt?
Quos alios muros? quæ iā vltra mœnia hētis?
Vnus[k] homo, ꝛ vestris ò ciues vndiq; septus
Aggeribus, tantas strages impune per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?

MR. a ❡CALCANdrumq; halliumq; noemonaq; prytanimq;: Homeri versus tantum coniunctione mutata.
ἄλκανδρον θ᾽ ἅλιόν τε νοήμονά τε πρύτανίν τε
Vn̄ apparet nō ad historiā: sed ad ornatū poematis hæc nomīa pertinere. b ❡Tendentē ꝯtra: in se facientem impetū. c ❡Cū galea longe iacuit caput: ad exꝑmēdam celeritatē ꝑterito vsus est tpe. potuisse ăt caput cū galea longe iaci præmissa loci altitudo significat. ergo eū cōminus ꝑcussum intelligimus: sed tantā vim ictus fuisse: vt longe caput excuteret. d ❡Felicius: peritius: nā in vngēdis telis non est felicitas sed peritia. Sane nec vngo nec vngētū u recipit: excepto vno nomine vt vnguen: vnde est Et pingues vnguine cæras: Virg. Versus I georgicis. e ❡Ferrumq; armare veneno: speciose dictū armabat ferrum: quo nos armare consueuimus. f ❡Amicū cretéa musis: poetā: lyricū: ꝛ tale est schema per repetitionē: vt Sequtur pulcherrimus astur Astur equo fidés. g ❡Numerosq; intēdere neruis: rhythmos facere intētiōe neruoꝝ. Nā numeri sunt rhythmi: vt Numeros memini si verba tenerem. hoc ergo dicit ꝑm chordas verba cōponebat. h ❡Audita cæde suoꝝ: seruat τὸ πρέπον. i. decoꝝ: ne ꝑsentibus ducibus tot strages fecisse videatur. i ❡Quo deinde fugam: aut vacat deinde: vt ꝑ ides gentiū locoꝝ: aut itelligimus mēte eū tractasse: qđ de cāpis milites solent ad castra ꝯfugere: ꝛ sic dixisse: quo deinde. s. de castris quo fugietis vlterius: ꝛ hoc est melius: vnde ꝛ sequtur Quos alios muros ꝛ sic dictū est post cogitationē quo deinde: sicut Ter. Quid igit faciā. k ❡Vnus homo: ac si diceret mortalis: ꝛ bona attenuatio: quū supradixerit Rutulum in medio non agmine regem.

DON. ❡SEMPER equos: laus hominis ꝙ tantā

musicas: non ad turpes actus: sed ad res egregias adhiberet.

CHRI. ❡FERRVMq; armare veneno: Duplex translatio: ꝛ quod dicat armare ferrum: ꝛ armare veneno. Amicum Cretea musis: Poeta morte poetæ non iniuria commiserationem excitat. Fuit autem cretens poeta lyricus ad cui' nomē poeta nūc alludit. ❡Cretea musarum: habet lepōrem huiuscemodi itератio ac efficaciam in laudem huius poetæ: ac maxime mouet commiserationem sic in secundo. Ad cælum tendens ardentia lumina frustra. Lumina: nam teneras arcebāt vincula palmas. Item Timidis superuenit ægle. Aegle naiadum pulcherrima.

❡Numeros intendere neruis: idest qui intendendo: idest extensione quadam modulādo neruos numeros: idest rhythmos canebat: Numeros enim latini rhythmos dixere: vt numeros memini si verba tenerem.
❡Tandem manifestum esse demonstrat turbam militum: quāuis robusta sine imperatoris ductu atq; exhortatione parum proficere: neq; robur sine consilio multum valere.
❡Quo deinde fugam. Oratio est personis ꝛ loco ꝛ tempori ꝛ rei accommodata: incipitq; a validissimis argumentis: s. a necessario ꝛ a turpi. Ostendit. n. necesse esse vt illam vrbē defendāt cum neq; alias hēant neq; vlla sit fugiēdi facultas. Ostendit q̄ turpe sit ꝙ ab vno fugent: quē intra sua mœnia iclusū habeāt. Oratio igit pathetica ꝛ ꝑceps ꝛ abrupta ꝛ sine q̄sito exordio ꝛ breuibus clausulis: ꝛ cū interrogatione plena. sunt ergo colores repetitio: interrogatio: ꝛ ꝯiunctio. Habet aūt summā vehementiā interrogatio: cum aduersarius aliter q̄ nos cupiamus nobis respondere nō pōt. ❡Vn'. h. ꝑter q̄ ꝙ turpe ē ita vinci: ondit etiā facile esse vt pellat a multis q vn' sit. Fugitis ergo cū fugere non possitis: neq; in illum

neq; i illū audetis qui cū solus sit a multis superari facile possit cū debeat pudere vt spume tantā de vobis stragē ediderit. Admonet ēt vt saltē pudore patriæ deo℞ & Aeneæ nitantur.

Non infelicis[a] Patriæ; veterúmq;[b] Deorum
Et magni Aeneæ segnes miseretq;[c], pudétq;?
Talibus accensi firmantur, & agmine denso
Consistunt·Turnus paulatim excedere pugna,
Et Fluuiū pétere, ac partez quæ cingitur Amni.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manū·ceu[d] sæuum turba Leonez
Cum telis premit infensis; at territus ille
Asper acerba tuens retro redit, & neq; terga
Ira dare aut virtus patitur, nec[e] tendere contraz
Ille qdē hoc cupiēs potis est, per tela, virósq;.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, & mens exæstuat ira.
Quin etiam bis tum medios inuaserat hostes,
Bis conuersa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus è castris propere coit omnis in vnuz.
Nec contra vires audet Saturnia Iuno
Sufficere, aereā Cælo nam Iuppiter Irim
Demisit germanæ, haud mollia[f] iussa ferentem·
Ni Turnus cedat Teucrorū mœnibus altis.
Ergò[g] nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
Nec dextra valet, iniectis sic vndiq; telis[h]
Obruitur, strepit assiduo caua tépora circum
Tinnitu Galea, & saxis solida æra fatiscunt.
Discussǽq; Iubæ capiti·nec sufficit Vmbo[i]
Ictibus, ingeminant hastis, & Trões, & ipse
Fulmineus Mnestheús·tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum[k] (nec respirare potestas)
Flumen agit, fessos quatit æger anhelitus artus.
Tum demum[l] præceps saltu sese oibus[m] armis
In fluuium dedit·ille suo[n] cum gurgite flauo
Accępit venientem, ac mollibus extulit vndis.
Et lætum socijs abluta cæde remisit.

SER. a ℭINFELICIS patriæ: troiæ in qua nūc sunt? b ℣ Veterumq; deo℞: penates significat: quos semp coluere troiani. c ℣ Miseretq; pudetq;: ac Pallas Nūc prece: nunc dictis virtutē accendit amaris. d ℣ Ceu sæuū turba leonem: sēsus hic ē haud aliter Turn⁹ retrocedēs petebat fluuiū: ac solet leo pssus multitudīe nec terga præbere ppter iras vel pudorem: nec posse licet cupiat i ven:ētes ipetum facere: cōparatio Homeri ē. e ℣ Nec cōtra vires audet saturnia iuno: atq fauente numīe debuit etiā cōtra multitudinē posse: sȝ hī Iuppit vetuit. f ℣ Haud mollia iussa ferētē: melius q̄; Home. hūc locū executus ē: saluo. n. sensu vitauit & fabulosa & vilia: nā ille ipsas minimas exequitur. g ℣ Ergo: quia numinis est desertus auxilio. h ℣ Telis obruitur. Luca. eundē sensum per declinationē Telorum nimbo peritura & pondere ferri. i ℣ Vmbo: idest scutū: nā & a pte totuȝ significat: vmbo eni media clypei pars eminens est. k ℣ Et piceū (nec respirare potestas) Flumen agit: ordo est sudor piceum flumen agit: hoc ē sordidū: qa sine respiratione pugnabat. l ℣ Tum demū: postq̄ȝ se aliter euadere posse non vidit. m ℣ Oībus armis: cū oībus armis: quū minus est. n ℣ Ille suo cū gurgite flauo: hysterologia ē: quū ille eū excepit: nō enim pcedit euȝ suo gurgite q̄si posset fieri vt euȝ sine suis fluentis exciperet: fluuiū aūt pro deo posuit: vñ subdit ille: scilȝ deus suo gurgite eū accepit: aliter superfluū est & fluui⁹ suo gurgite accepit Sane q̄rūt multi quū Thybris Aeneæ faueat: cur liberauerit Turnū: sed soluit ista ratiōe Nā ob hoc Turnū eē liberatū: vt maiō æneæ glīa reseruet.

DON. ℭMISERET: ptinet ad deos: ℣ Pudet ptinet ad ænea. ℣ Talib⁹ accēsi: ostēdit q̄tū pmoda hortatiūcula valāt

CHRI. ℭTALIBUS a. pstitia ei⁹ q ipatoris vicē gerebat id ausi sunt qđ pri⁹ nō audebāt. ℣ Neq; ter. t. q potuit excellēti⁹ describere aliis ei⁹: q̄; cōparatiōe ei⁹ feræ q̄ fortitudine & magnanimitate cæteras feras supat: sȝ cæta de leōe scribunt alsi: ad hūc āt locū ptīet qđ vēato℞ vrgēte vi ptēpsi: vt ait Pli. resistēsq; cedit i cāpis: vbi videri pōt: vbi āt siluas aut virgulta sbierit acerrimo cursu fert: q̄ & Turn⁹ cū ab hostib⁹ cernerē dissimulāt: resistēsq; abibat vt cedē nō fugē videret: nec cœpit cedē nisi oīum hostiū viribus vrgentib⁹. ℣ Ac mo. aliter eni qui fugere potuisset. ℣ Ergo nec clypeo: demonstrat nō cessisse nisi a multitudine qua obruebat armis diffractis in tātam deuenisse fatigationē vt pene totus in sudorem reliquesceret.

SER. ANDITVR INTEREA DOmus omnipotētis olympi. Secū dū poeticum morē: hoc dicit: factꝰ est dies; qa poetæ dicūt matutino tpe apiri cælū: noctu vero claudi: vnde est illud Ante diez clauso cōponet vesp olympo: nam ꝛ paulo post descripturus est noctez: vt Iā q̃; dies cælo cōcesserat: vt intelligamꝰ alius diem esse consumptus: ꝛ nūc eum more solito noctis prætermisisse descriptionē: q̃ q̃ panditur cælū: ꝛ iam simpliciter possumus accipere, p quo libet tempore: scilicet ad numina conuocāda: qđ ꝛ melius ē: qa ait iterea i. dum hæc gerūtur interdiu. nā interea particula præterita negocia cōiungit futuris. b ꝑ Sideream in sedem: in astriferum circulum. nō eniz omnes circuli astriferi sunt: sed solus superior. c ꝑ Terras vn̄ arduus omnis: vt I primo Et iam finis erat quum Iuppiter æthere summo Despiciens mare veliuolum terrasq; iacentes.

CHRI. ℂ PANDItur: dscribit solis ortum quo cælum ꝛ omnia pandūtur: figmentum est postridie q̃; gesta est tã atrox pugna Iouē cū varia deorū studia cerneret illoꝝ veluti senatum conuocasse. Certamen autem summus ostenditur inter Venerem ꝛ Iunonem: quia volenti consistere in italia æneæ: idest cupiēti sese speculationi dari viro forti. Venus. i. amor rerū diuinarum illi fauet. Iuno autē quæ est typus ambitionis et cupiditatis rerum terrenarū summope aduersatur. ꝑ Sideream: lacteā intelligit quæ pene tota sydus est: nam et si per vniuersum cælum stellæ sparsæ sint: tamen in ea parte quam græci galaxian nos viam lacteam dicimus plures stellæ coaceruatæ sunt: vnde ab illarū candore nomen sibi sumpsit: viam autem lacteā iter esse ad regiam iouis poetæ fabulantur: hinc Ouidi. est via sublimis cælo manifesta sereno Lactea nomen habet candore notabilis ipso: Hac iter est superis ad magni tecta tonantis Regalemq; domus: hoc autem non temere fingitur: nam vt ostendit Albertus magnus: Stella Iouis plerunq; circa lacteam versatur.

ADILON.

Occidit Aeneæ decimo Mezentius ira.

ℂ Modestini Iurisconsulti. Argumentum. X.

COnciliū Diuis hoīuz de rebus habet.
Interea rutuli portis circūz oibꝰ īstāt.
Aduēit Aeneas mltis cū milibꝰ heros.
Mars vocat, ꝛ toti ī pugnā viribꝰ itur.
Interimit Pálanta potens in prælia Turnus.
Cæduntúrq; duces, cadit ꝛ sine nomine vulgus.
Subtrahitur pugna Iunonis numine Turnus
Aeneas pstat Mezenti cæde piata,
Et Lausum īuicta perimit p vulnera dextra.
Mox vltor nati Mezentius óccidit ipse.

ℂ P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. X.

ANDITVR [a] iterea domꝰ Omnipotentis Olympi,
Conciliúmq; vocat, Diuôm pater, atq; hominum Rex
Sideream [b] in sedem, terras [c] vndè arduus omnes

Castráq;[a] Dardanidûm aspectat ppl'ósq; Latios.
Considunt tectis bipatētibus[b]. incipit ipse
Cælicolæ[c] magni quianam[d] sententia vobis
Versa[e] retro? tantúmq; animis certatis[f] iniquis?
Abnueram[g] bello Italiā concurrere Teucris.
Quæ[h] cōtra vetitū Discordia? qs met⁹, aūt hos,
Aut hos arma sequi, ferrūmq;[i] lacessere suasit?
Adueniet iustū pugnæ (ne accersite[k]) tempus,
Cum fera Carthago romanis Arcibus olim[l],
Exitium magnū, atq; Alpeis[m] immittet apertas.
Tum certare odijs, tum res[n] rapuisse licebit.

SER. a ℭ CASTRAq; dardanidûm aspectat po/pulosq; latinos: post generalitatem intulit spe/ciē: cōsequens etiā est vt omnes terras vidēs cernat etiā castra troiana. b ℱ Bipatentib⁹: physice dixit: nā cælum patet ab ortu ꝛ occa/su. est autē ser/mo ennianus tractus ab ho/stijs: q ex vtra/q; parte aperiū/tur: vnde mo/do bipatentib⁹ apertis intelli/gim⁹. c ℱ Cæ/licolæ magni: orationis isti⁹ hoc agit inten/tio: vt ab odijs troianorū Iu/no reuocetur. d ℱ Quianas: Ennianus ser/mo est. e ℱ Versa retro: mutata: vt Quæ te genitor sententia vertit. f ℱ Certatis: aut cōtra vos: aut cōtra meā sententiā. g ℱ Ab/nueram bello italiam cōcurrere teucris: phi/buerā italiā contra troianos bella suscipere: atqui i primo ait Bellū ingēs geret italia: qđ ita soluit: aut quia cū vno deo vel dea aliter loquitur: vnde est i primo Hic tibi (fabor. n. quando hæc te cura remordet) aliter vo cū omnibus dijs vtilitatis causa ꝓpter remouē/dam eorū contentionē: Aut certe quia ait in primo Ternaq; transierint rutulis hyberna subactis. Illic enim dixit Aeneā in italiā cō/tra rutulos tantū esse pugnaturū: nūc autem omnis est italia in bella cōmota Iuno iis in/stinctu: qđ ꝛ Alecto promisit: vt Finitimas in bella feram rumoribus vrbes: ꝛ Iuno pol/licita est se magis esse facturam: vt Ego si q super fortuna laborum est Ipsa regas. Ab/nuerā: phibuerā: vt cōtra: annuit: permittit: ꝛ consentit significat. h ℱ Quæ contra ve/titum discordia: prohibitionem meam: ꝛ sic dixit vetitū vt æquū: vt est Et seruantissim⁹ æqui. Sane sub cōmonitione omniū deorū maxime solā tāgit Iunonē: cuius odia inse/quebant etiā hoc bello troianos: qđ etiā se/quētes Iouis allocutiōes manifestius īdicāt. i ℱ Ferrūq; lacessere: pro ferro se lacessere. k ℱ Ne accersite tēpus: nolite bellorū tēpora pŏccupare: ꝛ bñ satisfacit vxori cū phibitio/ne: significat aūt bellū punicum fm qđ Anni/bal īgressus italiā apud cannas vicum apu/liæ oēm populi romani deleuit exercitum. l ℱ Olim: qnq;. m ℱ Alpeis īmittet apertas: emphasis est: nō enī dixit ꝑ alpes īmittet ex/ercitū: sꝫ ipsas alpes: qs ꝑatefecit nō sibi tm̄: sed oībus gentib⁹: q fm Catonē ꝛ Liuiū mu/ri vice tuebant italiā: qs Annibal post bella hispaniæ: quæ. x. ꝛ. vij. annis confecit: aceto rupit: Iuuenalis Et montē rupit aceto: deniq; loca ipsa quæ rupit pēninæ alpes vocantur. n ℱ Res rapuisse licebit: clarigationē exercē: hoc est ꝑ fœciales bellū īdicere: nā Ancⁱ mar/tius quū vide/ret populū ro/manū ardētes amore bellorū: ꝛ plerūq; īferre bella gētib⁹ nul/la iusta extāte rōne: ꝛ exinde picula grauia crearī: misit ad gentem æqui/culanas: ꝛ acce/pit iura fœcia/lia: per quæ bel/lum indiceba/tur hoc modo: sicut etiam de albanis rettulit Liuius: nā si quando homi/nes vel animalia ab aliqua gente rapta eēnt populo romano cum fœcialibus: idest sacer/dotibus: qui faciendis fœderibus ꝑsunt: pro/ficiscebatur etiam paterpatratus: ꝛ ante fines stans clara voce dicebat belli causam: ꝛ nolē/tibus res raptas restituere: vel auctores iniu/riæ tradere: iaciebat hastam: quæ res erat pu/gnæ principium: ꝛ sic licebat more belli res rapere: clarigatio autem dicta est aut a clara voce: qua vtebatur paterpatratus: aut ἀπὸ τῆς κλήρου: hoc est sorte. Nam per belli/cam sortes inuadebant agros hostium: vn/de ꝛ κληρονόμοι dicuntur græce qui iure sortiuntur bona defuncti.

ℭ CÆLICOLÆ: Omniū facit causas: qm̄ DON. fauore iunonis oēs contra troianos erant: nominatim aūt vxorem suam carpere no/luit. ℱ Sententia vertit: ostēdit nō decere de/os mutari aut iniustos eē. ℱ Abnuerā bello italiā. c. Nō ē ꝯtra id qđ dixit i primo: Bellū ingēs gerit italia: nā æneā dixit gestuꝝ bellū in italia: nō italiā gesturā. Cū aūt omnes de/os obiurgat: iunonem insolentiæ reprehen/dit. Venus aūt nacta est tps cōgruum q̄relis: quia vidit iouem fauentem troianis.

ℭ QVIS metus: suasit aut hos qui cōtra tro CHRI. /ianos sunt aut hos qui fauent troianis sequi arma. i. bellū gerere qđ declarat cū dicit La/cessere ferrū. i. puocare armatos ad pugnas. ℱ Cū fera car. ꝑcipue de secūdo bello punico intelligit: ī quo Hānibal īperium romanum vehemēter afflixit. ℱ Rapuisse licebit: non iure licebit sed erit vobis facultas. licet enī aliquando significat iuridicam inesse faculta/tem. Aliqñ inesse simplicem facultatem. Fuit aūt oratio iouis maiestati suæ cōueniēs. Est n. sobria ꝛ sine ꝑsuasionum lenocinijs.

Nunc finite, & placiduz[a] læti componite fœdus.
Iuppiter[b] hæc paucis. at nō Ven[9] Aurea cōntra
Pauca refert.
O Pater[c], ō Hoīum[d] Diuômq; æterna potestas
(Nanq;[e] aliud qd sit quod iā iplorare[f] queam[9]?)
Cernis[g] vt insultent[h] Rutuli, Turnúsq; feratur
Per medios[i] insignis[k] equis? tumidúsq; secundo[l]
Marte ruat[m]? nō clausa[n] tegūt iā mœnia teucros
Quin[o] intra portas, atq; ipsis[p] prælia miscent;
Aggeribus[q] Mœrorꝫ[r]; & inundāt[s] sanguine fossæ,

SER. a ¶PLACIDUM: mihi. s. b ¶Iuppiter hæc paucis: habet psonaꝝ cōsideratiōem: vt superioribus psonis det breuiloquiū: ecōtra īferiori potestati ꝓlixā orationē: vt ait de Venere At non venus aurea cōtra Pauca refert. Itē Dido regina quasi paucis locuta ē: vt Tū breuiter dido. c ¶O pater o hoīum: & Titianus & Caluus q themata ōia materias omnis ö Virgilio elicuerūt & deformauerūt ad dicendi vsum ī exēplo controuersiarū has duas posuerūt allocutiones dicentes Venerē agere cōtrouersiā statu absolutiuo: quūz dicit Iunoni tu causa fuisti periculorum his: qbus italiā fata cōcesserant. Iunonē autē vti statu relatiuo: p quem ostendit troianos non sua causa laborare: sꝫ Veneris. ¶O pater: O pater generaliter accipe: nō tantū Veneris. Nā supra in primo ait Iuno ad Aeolū Diuum pater hominū rex: & bene in principiis fauorē sibi arte conciliat. d ¶Hominuz diuômq; æterna ptās: hūc locū Probus quærit: sed dicit vnā rē ſm physicos: alterā ſm mathematicos. Nā diuum potestas est: qa ipse est æther: q elemētorū possidet pricipatū: hoīum vero: qa bona Iouis irradiatio honores hoībus tribuit. æternā aūt potestatē adiecit ꝓpter aliorū numinū discretionē. Nā & Apollinē legimus deposuisse diuinā potestatē: & Herculē vel Liberū patrem nō semper deos fuisse: vñ & deæ arborū cum arboribus viuunt: & cū arboribus dicunt mori quo circa & ἁμαδρυάδες sunt appellate. e ¶Nāq; aliud qd sit: ac si diceret cum pene omnes dij in fauorem Iunonis concesserint. Namq; enim cōiunctio ostendit hāc habuisse cogitationem. f ¶Implorare: īplorare est auxiliū cū miseratione deposcere: q̄ ratione bene dicimus imploro te vt misero feras auxiliū: cōtra īploro te ad diem festū non ꝓcedit. g ¶Cernis: ad augendam inuidiam ait cernis: ac si diceret non est opus narratione: quum troianorum miserias ipse conspicias. h ¶Insultēt rutuli: ꝓpter illud Interea rutuli portis circum omnibus instant. Insultare autē est inimicos irridere per cauillationes: vnde & græci ἐπιχαίρε κακίαν appellant: Exultare vero gloriari & lætum esse. i ¶Per medios: suos scilicet. k ¶Insignis equis: propter illud Viginti lectis equituz comitatus. Nam castra non eques irruperat.

l ¶Secundo marte: ad illud respicit: Hic mars armipotēs animū viresq; latinis Addidit. m ¶Ruat: irruat. n ¶Clausa mœnia: magna inuidia: scimus enim vltimum esse præsidiū in castra cōfugere: & hostilē impetū plerunq; differre: sicut factū est ī bello troiano: modo ergo dicit adēptam esse etiā hinc artē misericordiæ: siqui dē intra muros hostis insultat. o ¶Quin: qn etiā. p ¶Ipsis: in ipsis. q ¶Aggerib⁹: aūt munitionibus: sed abusiue & in muris: idō quia supra dixit Ignaros deinde in muris martemq; cientes. Aggeribus: agger ꝓprie dicitur terra illa quæ vallo facto ꝓplus ponitur: sed abusiue & muros et munimenta omnia aggerem dicimus: sicut modo aggeribus muroꝝ pro muninientis. r ¶Mœrorū: pro murorū: antique: nā veteres pleraq; eoꝝ quæ nos per u dicimus per diphthongon pronūtiabant: hic est mœroꝝ pro muroꝝ: & econtra pœnio pro punio: qd verbū a pœna venit qd græcū est vocabulū ποινὴ dictū hic est Et punica regna vides: quū pœnos vbiq; legerimus: hoc autē facit orthographia: quæ vocalem quā nos u habemus illi diphthōgon habent ου. & ideo putarunt posse pro hac littera: licet non eandem diphthongon poni. s ¶Inundant: implēt: & inundare faciunt.

CHRI. ¶O PATER: oratio est omni artificio elaborata & versatur in genere deliberatiuo: ꝑsuadere. n. iouē conat: vt curet troianos posse esse icolumes in italia q̄uis admisceat iudiciale genus. Accusat. n. iniquitatez Iunonis. Vtitur aūt cōstitutione iuridiciali absoluta. ¶O pater: primo hoc versu captat beniuolētiā cū æternā ptātē appellat: qm sit summus atq; vnicus vere deus: a quo reliqui sint dij: nā nos in superioribus demōstrauimus iouē capi mō p rege cretēsi: mō pro aere: mō p æthere: nōnunq; p aīa mūdi: sæpe aūt p ipso deo q solus vere sit deus: quē Plato hypercosmion appellat. Hoc ergo mō est pr oium: qa oīa ab eo sunt creata: & in oīa hēt ptātē æternā: Nā instabilisq; manēs dat cūcta moueri. ¶Nāq; aliud: insinuatione vtitur: nam ne offendat personam fratris & mariti: refert ideo omnes: id qđ paulo post contorquebit in iunonem. ¶Cernis: ostendit manifestum periculum vnde magis moueatur.

LEVARE

SER. a ¶ LEVARI obsidióe sines: liberari: ꝛ ob liq; per Ioue inuidiam commouet Iunoni. b ꝑ Aetolis surgit ab arpis: at qui non est vẽ turus: vnde accipiamus Venerem non quasi deam loqui sed quasi vnam de troianis: vt in primo Vni' ob irã Prodimur. Itẽ eodẽ loco Cæli quib' an nuis arcem: ne futura ignorare videatur. ætolis aũt arpis sic dixit vt cumas euboicas. Naȝ de ætolia Diomedes vẽit: q arpos in apulia collocauit. c ꝑ Mea vulnera restãt: vt possim iteruȝ vulnerari. d ꝑ Demoror: expecto: sustineo. e ꝑ Si sine pace tua: sine tua beniuolentia: vt Orantes pacẽ veniãq; petẽtes. Itẽ Exorat pacẽ diuũ: ergo pace: beniuolẽtia: suffragio: dicendo aũt si ad italiã sine deorum volũtate venerunt: dent poenas: ostẽdit statuȝ eẽ absolutũ: ꝛ insinuatione vtiẽ. id ficta condictione concedendo: quod nõ esse verũ Ven' conscia est: vt deinde: cũ diu rẽ indignã ostẽderit: ꝛ indignitatẽ auxerit: nihil simile a se factũ ostẽdẽs magis ac magis iouis exoret fauorẽ. f ꝑ Inuito numĩe troes: syllepsis ꝑ genus est. g ꝑ Luãt pctã: luant. i. absoluant: dicim' aũt ꝛ luo poena melius ꝛ luo pctm̃: nã pctm̃ soluiẽ poena: qui. n. crimine teneẽ obnoxius: eũ poena a pristina liberat obligatione: cõtra luo poenã si dixeris: nõ ꝓcedit qre poena soluatur: tñ auctoritas licenter ista ꝯfundi timore quo solet poni: vel a sequẽti qꝺ ꝓcedit: vel a præcedenti qꝺ sequiẽ. h ꝑ Neq; illos iuueris auxilio: concessiuus est modus ꝭȝ Probũ. nãq; in artib' non inueniẽ: fit aũt quoties tedio contentionis: quasi videmur concedere: qꝺ tñ nolumus fieri: nã id agit Venus hoc loco: vt Iuppiter magis ꝓstet auxiliũ. i ꝑ Rñsa secuti: hoc est si nõ solũ prohibiti nõ sunt: sed eis concessũ ẽ. k ꝑ Supi: vt Apollo. l ꝑ Manes: vt Creusa: ꝛ Anchises. m ꝑ Quisq;: verecunde qa apud maritũ contra vxorẽ agit. n ꝑ: Exustas erycino in littore classes: argumentum est vtrum hẽat voluntateȝ nocẽdi q̃ nocuit: Erycino in littore aũt ꝭm opiniones suam dixit: nã alij apud caietam dicunt exusta nauigia: vñ xaɾ'eiv vrere ꝛ caieta dicta est. o ꝑ Actam nubibus irim: impulsaȝ: scilicet vt persuaderet matribus incendiũ nauium: aut ꝭm artem rhetoricam rem vnam in duas diuiserit: nam per irim naues exustæ sũt: sed melius est: vt non sit iteratio: ꝛ ad Turnũ missam intelligere: Nec nos commoueat ordo conuersus. Solent enĩ grauiora in principijs: ꝛ in fine ꝭȝ artem rhetoricã põi. p ꝑ Nubibus: ꝑ nubes.

Aeneas ignarus abest. nunquám ne leuari[a]
Obsidione sines? muris iterum imminet hostis
Nascentis Troiæ, nec non exercitus alter,
Atq; iteruȝ in Teucros Aetolis[b] surgit ab Arpis
Tydides: equideȝ (credo) mea[c] vulnera restant,
Et tua progenies mortalia demoror[d] arma.
Si sine[e] pace tua, atq; inuito[f] numine Trôes
Italiam petiere, luant[g] peccata, neq;[h] illos
Iuueris auxilio: sin tot responsa[i] secuti
Quæ Supi[k], manésq;[l] dabãt; cur nũc tua qsq;[m]
Vértere iussa potest? aut cur noua cõdere fata?
Quid repetã exustas[n] Erycino in littore classes?
Quid tempestatum Regem Ventósq; furentes
Aeolia excitos? aut actam[o] nubibus[p] Irim?
Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat

¶ ALECTO: DON. cõmouerat superos: ventos: fluctus: terras: homines. Restabant autem inferi: sed ꝛ hos nuper mouit. ꝑ Tua. c. obliq; hactenus in eam locuta est: nũc doloris necessitate compellitur: vt eam noset. ꝑ Ignotis. s. per ignota maria continet errores.

¶ NVNQUAM ne le. misericordia est a diuturnitate tpis: vt septẽ illuȝ ꝓhibent totos ex ordine men. ꝑ Equidẽ credo: Cũ alia incommoda videã redire: facile possum credere iterũ me a Diome. vulnerandã: ꝛ cũ sim: nõ mõ dea verũetiã tua summi dei filia vulnerabor ab hoste. ꝑ Arpis ætolis. i. quorũ cõditor: ex ætolia venit. ꝑ Luant pctã. i. poenã ꝓ pctis. Cõcedit aũt ea cõditione q̃ nusq; est: ergo restat non esse luendã poenã. ꝑ Sin tot rñsa se. reijcit tacite oẽ crimẽ in deos vt sit hmõi argumentatio: aut peccarunt troiani veniẽdo in italiã: aut si nõ peccarũt nõ sunt digni poena. Si peccarũt culpa deoꝝ est: q suis oraculis vt venirent impulerũt. ꝑ Tot. r. eẽnt digni venia: si vnũ rñsum accepissent. Ergo maiori: cũ plura acceperint. Maxima aũt si nõ solum a supis: verũetiã ab inferis acceperint. ꝑ Tua: qbus oẽs parere oportet. ꝑ Quisq;: q. d. si maximus sit deus ꝛ cũ insinuatione retorquet crimẽ in iunonẽ. ꝑ Vertere in ꝯtrariũ adducere: qꝺ est magis q̃; immutare: ꝛ ve oñdat qd sit vertere iussa iouis addit noua cõdere fata: nã cũ fatũ ꝓueniat a diuina ꝓuidẽtia q ꝟtit iussa sũmi dei fatũ euertit. ꝑ Quid repetã: demonstrauimus illaȝ vsam esse insinuatione vt aperte inueheret in iunonẽ q̃ iouẽ offendisset. nũc ꝟo cã iã ꝯfirmata audet ea dicere quæ nisi ad iunoneȝ referri nõ possint. ꝑ Quid repetam: occupatio est quæ nũc adhibeẽ breuitatis causa vt olbus paucis verbis in vnũ collatis rem acrocissimam redderet. CHR. L.

Sors[a] rerum)mouet,& Superis[b]immissa repente
A lectò,medias Italûm bacchata[c] per Vrbes
Nil super[d] imperio moueor.sperauimus[e] ista
Dum Fortuna fuit· vincãt quos vincere mauis.
Si nulla est regio Teucris quã det tua coniux[f]
Dura,per euersæ[g] Genitor fumantia Troiæ
Excidia,optestor liceat dimittere ab armis
Incolumé[h] Ascanium,liceat superesse nepoté,
Aeneas sane ignotis iactetur in vndis.
Et quácunq; viam dederit Fortuna,sequatur.
Hunc tégere,& diræ valeam subducere pugnæ.
Est amathûs[i],é celsa mihi paphos,atq; cýthera[k],
Idaliáq;[l] domus.positis inglorius[m] armis
Exigat hic æuom·magna ditione iubeto
Carthago premat Ausoniã.nihil vrbibus idè[n]
Obstabit Tyrijs.quid[o] pestem euadere belli
Iuuit?& argolicos medios fugisse[p] per ignes?
Tótq; maris,vastáq; exhausta pericula terræ,
Dũ Latiũ Teucri,recidiuáq;[q]Pergama q̃runt?

SER· a ❡SORS rerum:idest regnum: nã per sortem inter se fratres mundi regna diuiserunt: quæ Iuno præter inferos in troianorum pernicem mouerat. b ❡Superis immissa: ac si diceret non iam troianis:sed dijs. respexit autem ad illud Et cæli conue. xa per auras. c ❡Bacchata per vrbes:perfurult:& bñ bacchata p vrbes: gã p simulatione sacrorum Liberi patris mãtres egerat I furores. d ❡Super imperio: de ĩperio.vt Multa sup priamo rogitans.est autem verecũda petitio & obliqua : per quam magna Ioui inuidia commouet. e ❡Sperauim⁹:ista absolute dixit. f ❡Coniux dura:hic distĩguẽdum:ne duo incipiant esse epitheta:dura fumantia excidia:quod contra artem fit nulla interposita coniunctione: nulla autem regio inuidiose dixit:vt supra in primo Cunctus ob italiã terrarũ claudit orbis: quũ a sola arceant italia. g ❡Per euersæ genitor fumãtia troiæ:quũ dicim⁹ Rogo te p deos: hoc videmur dicere memineris religiõis curæ eẽ petitioné meã:sicut in prio expressit: At sperate deos memores fandi atq; nefandi. Quum autem dicimus Rogo te per miserias meas videmur dicere memineris ab eo te rogari qui miserias pertulit: vt qui rogat ad misericordiam miseriarum commemoratione flectatur:sicut est nunc I Veneris petitione. nam ideo sic rogat vt commemoratione infelicitatis troianæ impetret misericordiam alias stultum est:quũ adiuratur Iuppiter per excidia troianorum. h ❡Incolumé Ascanium:ideo Venus pro Aenea non petit hoc loco:non quia pro eo non mouetur : sed aut quia scit eum celerius esse moriturus:aut quia soli Ascanio debetur imperium: vt Cui regnũ italiæ rõanaq; tellus Debet. i ❡Amathûs & paphos:cypri insulæ ciuitates sũt Veneri consecratæ. k ❡Cythera:insula Veneri consecrata:dicimus autem hæc cýthera I plurali; sic hæc solyma & hæc artaxata; & megara. l ❡Idalium: ciuitas cypri. m ❡Inglorius : sine triumphis : ĩmemor gl̃iæ. n ❡Inde:ab Ascanio tyrij nihil timebũt & verũ est: nam Scipio vastaturus est afiicã. o ❡Quid pestem euadere belli Iuuit? in fine iã agit miserabiliter sicut egit in principiis : nã hoc præcipit ars rhetorica: vt epilogi & pricipia pari ratione tractẽtur:pestem aũt incendiũ significat:vt Et toto descẽdit corpore pestis : quũ de nauibus loqueretur incensis. p ❡Fugisse per ignes:exprimit quid sit belli pesté euadere. q ❡Recidiua pgama: renascẽtia. Tractus aũt sermo est de arborib⁹: quæ alijs sectis repullulant. Ergo illud solum recidiuũ dicimus:quod postea renascit:vñ mõ recidiua dixit:q renouãtur ab his q̃ sunt supstites troianis periculis.

CHRI. ❡NIL SVPER im.permissio é grauissima: & quæ magnam possit concitare commiserationem. Nã cũ dixerit multorũ oraculorum missis datas esse illis spem ĩperij: nũc vt misericordiam commoueat:ostendit ita illud ob iunonis inimicitias desperasse: vt solius ascanij saluté deprecetur. Concedit ergo illud pp hoc qđ tñ non esse a ioue faciendũ validissimis argumentationibus cõprobauerat. Onerat aũt maximo odio & inuidia iunoné cum ostendat q illam fretam viribus suis fata ipsa quæ immutabilia esse oportet: vertere tentet. ❡Vincãt quos.u.m.admonet illũ & q̃tũ possit:& qđ facere illũ deceat. ❡Quã det.t.c. qm̃ ipsa sola fatis aduersat. ❡Optestor p.e. f.maximam hinc ducit commiserationem. ❡Est amathûs:exaggerat inuidiã.q.d. nullam aliam regionem posse per iunonem licere sibi polliceri nepoti. ❡Magna ditione iu. Alia permissio ad exaggerandam inuidiam iunoni. Nihil vrbibus inde obstabit tyrijs. Hæc oĩa huc tẽdũt:vt illa p summã iniuriã cũctis potiat. Illa nihil ex ijs q̃ iubẽt fata:possit assequi. ❡Quid pestẽ euadere belli: Dolet omnes suos labores in irritum recidisse.

❡CINERES

Non satius cineres[a] patriæ insedisse supremos,
Atq3 solu3[b], quò troia fuit? Xãthũ[c] & Simóenta
Redde oro miseris, iterúmq3[d] reuoluere casus
Da pater Iliacos Teucris, tum Regia Iuno
Acta furore graui. quid me alta[e] silentia cogis[f]
Rumpere? & obductũ[g] verbis vulgare dolorem?
Aenean[h] hominum quisq̃, Diuómq3 subegit
Bella sequi? aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam petijt fatis auctoribus, esto[i],
Cassandræ[k] impulsus furijs? nu3 linquere castra
Hortati sumus? aut vitam[l] cõmittere Ventis?
Num puero[m] summã belli? nu3 credere muros?
Tyrrhenám ue[n] fidé, aut gentes[o] agitare quietas?
Quis Deus[p] in fraudé? quæ dura[q] potẽtia nr̃a
Egit? úbi hic Iuno? demissá ue nubibus[r] Iris?
Indignum[s] est Italos Troiá circúndare flammis
Nascentem, & patria Turnum consistere terra;

SER. a ¶ CINERES patriæ insedisse: ꝓpter illũ Dulcisq; meorum Relliquias colere. b ¶ Atq3 solũ quo troia fuit: vt in tertio: Et campos vbi troia fuit. c ¶ Xanthũ & simoenta Redde oro miseris: ambiguũ est vtrũ dicat redde nobis re vera troiã antiquã: an redde nobis terras in Italia ad similitudines troiæ. Nouim' enĩ hanc ꝯsuetudines fuisse: vt aduenæ patriæ suæ imaginẽ sibi redderent: vt Effigiẽ Xanthi troiamq; videtis. Bñ ergo Venus medio vsa ẽ genere loquendi: vt vtrũq; significaret: & antiquæ troiæ redditus & imperiu3 italiæ: qđ troianis ad similitudies troiæ fore Iuppiter promiserat: et magis hĩ est: qđ latẽter desiderat atq; petit. d ¶ Iterumq; reuoluere casus: si ad troiã vis referre: sic dic da nobis troiã p naufragia & pericula. i. patiamur denuo: quæ ptulimus: dũtaxat nobis troia reddat. si vo ad italiam vis referre sic intellige redde nobis italia3: & libẽter repetimus ea quæ in troia ptulimus. e ¶ Alta silẽtia: Iuno vbiq; silens inducitur. vnde ei oratio nisi eximia necessitate nõ datur: hinc est Acta furore graui: Sta. Iunonem tacitã furibũda silentia torquẽt: & notandũ q̄ sigillatim dicta Veneris hac orone soluunt. f ¶ Silẽtia cogis rũpere: silentium rũpere est oĩno tacere: vñ apparet vsurpatiue dictu3 eẽ Cõposito rũpit voce3. i. loqtur. nã vocẽ rumpere silere est: silentiũ rũpere loq. g ¶ Obductũ dolorẽ: celatũ: & diuturna iã cicatrice coopertũ: nã obduci dicunt vulnera: quæ cicatrice claudunt. h ¶ Aenean holum qsq;: celat quæ facta sunt: q̃ nõ sunt facta cõmemorat. nã non Aeneas: s3 Turnus instinctu Iunonis bella cõmouit. Vtitur aũt replicatione reru3 obiectaꝝ: post enĩ seqtur resolutio. i ¶ Esto: mõ aduerbiũ est ꝯcedẽtis: nã græcũ est ἔστω: illo autẽ3 loco verbum est esto nũc sol testis. k ¶ Cassandræ ĩpulsus furijs: bñ furijs plurali numero: qđ de vaticinãtibus nõ dr̃: vt videant merito esse decepti: q Cassandræ insanienti crediderunt: qđ falso dr̃ a Iunone: sicut ex ṽbis ꝓbamus Anchisæ: q ait ĩ tertio Quẽ tũ vates Cassandra moueret. l ¶ Vitã cõmittere ventis. i. incertis & inanibus rebus. m ¶ Nũ puero sũma3 belli: exaggeratio est ab ætate. n ¶ Tyrrhenam ue fidem: inire societaté cu3 inimicis gẽtibus: aut certe dirũpere fœdera: q̃ Turnus cũ tyrrhenis inierat. Sciẽdum sane Turnũ auxilio rus cã ad Mezẽtium ꝯfugisse. o ¶ Gẽtesq; getas: nã licet vellent in bella ꝓrũpere: tñ erãt getæ: ꝓp illud oraculũ: Externos optate duces. p ¶ Quis deus in fraudẽ: in piculu3. Ita eni3 in iure lectum est fraudi erit illa res. i. periculo. q ¶ Quæ dura potẽtia nr̃a: ad illud respicit. Si nulla est regio teucris: quã det tua ꝯiux dura. r ¶ Nubibus iris: ꝓpter illud: Aut actã nubib' irim. s ¶ Indignũ est italos troiã circũdare flammis: rhetoricũ est. nã quoties aliq̃ non possumus soluere: paria opponimus: qđ nũc Iuno facit. Nã negare non põt nec soluere: q̃a obsident troiani. vñ dicit hoc indignũ est troianos obsideri: aliena eos mr̃imonia ꝑripere dignum est. sic in Bucolicis: Dic q̃bus in terris inscripti nomina regum.

DON. ¶ ACTA furore: ergo iniuste cõmota. Ostẽdit Iuno se inuitã cogi. Nã nihil rũpit nisi magna violẽtia. ¶ Aenean: nitit colorare falsa: nã Aeneas bellũ non mouit: s3 instinctu iunonis: latini. ¶ Nũ puero: Hoc quoq; falsũ est: Nã senioribꝰ rẽ r̃liqt: & pugnã cõmittẽ vetuit.

CHRL. ¶ QVID me alta silentia cogis: & hæc pathetica oro est. Vñ incipit ab iterrogatiõe: et hẽt principiũ abruptũ. ¶ Quid me al. si. co. Rũpere silentiũ loq est. Alta penitꝰ abstrusa: q̃a ꝓposuerat nullo pacto illa diuulgare: nec q̃ri nisi a Venere lacessita sua oratiõe fuisset. ¶ Aeneã. q. d. neq; meo: neq; cuiusq; ĩpulsu: s3 sua spõte bellũ suscepit pp cæsu3 ceruum. ¶ Italiã petijt: ꝯsutat responsa. Nu3 linq̃re castra. q. d. venerit ĩpulsu fatoꝝ: tñ quæ patit stultitia sua patit: qui & castra reliquerit & sũmam rerum puero & muros tradiderit. Quæ omnia nõ fraude mea: neq; q̄ itim miseri3: sed eius stultitia commissa sunt.

Cui Pilũnus[a] Auos, cui Diua Venilia mater,
Quid face Troianos atra[b] vim ferre Latinis?
Arua aliena iugo prémere? atqȝ auértere[c] p̃das?
Quid soceros legere[d]? & gremijs[e] abducẽ pactas?
Pacem[g] orare manu? præfigere[f] puppib[o] arma?
Tu potes Aeneaȝ manibus subducere Graiûm;
Próqȝ[h] viro nebulá, & Ve̋tos[i] obtédere inanes;
Et potes[k] in totidẽ classeȝ conuertere Nymphas.
Nos aliquid Rutulos contra iuuisse nefandú ẽ.
Aeneas[l] ignarus abest: ignarus & absit.
Est Paphos, Idaliúmqȝ tibi, sunt alta Cýthera.
Quid grauidā[m] bellis vrbé, et corda aspa tétas?
Nos ne[n] tibi fluxas[o] Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? nos? an miseros q Trôas[q] Achiuis
Obiecit? quæ caussa fuit consurgere i arma,
Europámqȝ, Asiámqȝ, & fœdera[p] soluere furto?

SER. a ¶PILVMNVS auus: cõparat genus Turni cũ Aenea dicens ẽt auũ eius esse deũ. Iteȝ ad Veneris obtrectationẽ dicit Cui Venilia mater: Nā Venilia nympha ẽ. Pilũnuȝ aũt iõ Turni auũ dicit: vt a vicino nobilis: genere eẽ videat: sicut est Aeneas. Nā paulo post dictura ẽ Pilumnusq̃; illi q̃rtus pat. b ¶Atra face: sæuo bello: & ẽ belli diffinitio: vñ Home. ὡς οἱ μὲν μάρναντο nó n. facib[o] pugnarát. c ¶Auertere p̃das: inuidiose: cæte℞ nihil rapuerant. d ¶Légere: furari: vñ & sacrilegi dicunẽ qui sacra legũt: hẽ furant: alibi vl q̃ subiegi tacitus tibi carmina nup. e ¶Gremiĳs. a. p. nā ante vsuȝ tabula℞ matrimoniĳ cautiones sibi inuicẽ emittebāt: i qbus spondebāt se cõsentire in iura mrĩmoniĳ: & fideiussores dabāt: vñ admissũ est vt dicam[o] vi℞ a spódẽdo spõsuȝ: cæte℞ ꝓprie spóderi puellæ ẽ: ergo spósus nó qa ꝓmittit: sed qa spódet & spósores dat. Sane exaggeratio ẽ nimia i eo qđ ait gremiis abducere tanq̃; iaȝ vxor esset. f ¶Præfigere puppib[o] arma: pp illud Scuta virũ fluuio pictasq̃; inare carinas s. qñ ad petéda nauigauit auxilia. g ¶Paceȝ aũt orare: pp Cẽtũ oratores augusta ad mœnia regis. Ire iubet. h ¶Proq̃; viro nebulā: ad opprobriũ viro dixit nó ꝓ filio rẽ inaneȝ oppositā: dicit aũt qñ eũ Venus a Diomede liberauit: vel Neptunus ab Achille: qđ Veneri imputatur: qa i ei[o] gratiam factum est. αὐτίκα τοῦ μὲν ἔπειτα κατ᾽ ὀφθαλμοῖιν χέεν ἀχλὺν πηλείδῃ ἀχιλῆϊ. i ¶Vẽtos inanes: vacuos: & est nebulæ diffinitio. k ¶Et potes in totidẽ classem ꝯuertere nymphas: licet hoc mater deũ fecerit: tñ hoc Veneri iputat: qa i ei[o] gratiā factũ ẽ: vt in illo loco Quas illi philomẽa dapes: cũ Progne fecerit: sed pp Philomenā. Aut certe qa Venereȝ dicũt eẽ matrẽ deũ. l ¶Aeneas ignarus abest: ea q̃ soluere nó possum[o] irridem[o]: vt hĩ loco: sic in Bucolicis ꝓmisit Diuini opus alcimedõtis: postea p irrisionẽ ait Et nobis idem alcimedó duo pocula fecit. m ¶Grauidā bellis vrbẽ: alibi Populosq̃; feroces Cõtūdet: vrbẽ aũt ꝓulciā dicit: quomó Italiā q̃ro p̃rias. n ¶Nos ne tibi fluxas: stat[o] relatiuus: ꝑ queȝ osñdit Venerẽ magis troianis cām fuisse pi culorũ. o ¶Fluxas: molles: q̃ possent ẽt sine inimicis pire. ¶Fluxas: fluxā rẽ pu. p ¶Fœdera soluere furto: legiẽ in historijs q̃ troiani cuȝ græcis fœdus habuerũt: vñ & Paris susceṗt[o] ẽ hospitio: & sic cómisit adulteriũ: & soluere fœdera furto amicitias adulterio dissipare. Naȝ furtũ ẽ adulteriũ: vñ ẽ Et dulcia furta. Et euerti iliĳ hæc vera cã. Naȝ fœdera: q̃ inter græcos & troianos fuerunt: ita soluta sunt. Hercules cuȝ expugnato ilio filiaȝ Laomedontis Hesionaȝ Priami sororem Telamoni dedisset: ꝓfecti sũt legati cũ Priamo: & eā minie repete potuerũt illis dicentib[o] se eā hẽre iure bello℞: vñ cómotus Priamus misit Paridem cũ exercitu vt aliqd tale abduceret aut vxorẽ regis: aut filiaȝ: qui expugnata sparta Helenaȝ rapuit: hinc Virgilius vtrunq̃; tangit: & historiā istam quam modo diximus: & ꝓpter iudiciuȝ Paridis: q̃uis fabula sit illa res & a poetis composita. q ¶Qui troas achiuis: atqui de Venere loquitur: sed quia dei arsenothelis sunt: vt diximus supra: iõ sic dixit. Naȝ in subauditione ponunẽ ea: quæ non possumus dicere.

DON. ¶CVI PILVMNVS. a. Per comparationẽ Aeneæ & Veneris & sui & Turni extollit causam suam: & deprimit aduersariorũ. ¶Nos aliquid: extenuat factũ suum. Verum Venus affuit causæ: cui dĳ & fata fauebant.

CHRI. ¶CVI PILVMNVS. q. d. cur magis idignũ est pelli Turnum: & ipsum natum ex dĳs ex regno auito q̃ troianos q vltro bellũ intulerunt opprimere? q arua aliena iuasere: & inde p̃das abegere & socerũ sumpsere & sponsaȝ sibi eripuere. ¶Tu potes: si oīa ista tu potuisti: q̃ maxīa sunt cur erit nefandũ aliqđ ꝓ rutulis agere. Aeneas ignarus abest: ignarus & absit. Possuȝ hoc optare: qa nó p me sed per suā stultitiā factũ est. ¶Nos ne tibi: cā belli troiani quo Europa cũ Asia cõflictauit. Nõ ego sed tu fuisti qm̃ te auctore Paris Helenā rapuit eo dicente deum domus alta silescit: nā summo deo omnia obtemperant.

¶DARDANIVS

Me duce Dardani[a] Sptã[b] expugnauit adulter?
Aut ego tela[c] dedi? fouiq; Cupidine bella?
Tum decuit[d] metuisse tuis: nunc sera[e] querelis
Haud iustis assurgis, & irrita iurgia iactas[f].
Talibus orabat[g] Iuno, cunctiq; fremebant
Cælicolæ assensu[h] vario: ceu flamina[i] prima
Cum deprensa fremunt siluis, & cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater Oipotens, rerũ cui summa potestas
Infit. eo dicente Deûm domus alta silescit,
Et tremefacta[k] solo Tellus, silet arduus Aether.
Tũ Zephyri posuere, p̃mit placida æq̃ra Põtus.
Accipite[l] ergo animis, atq; hæc mea figite dctã,
Quãdõ qdẽ[m] Ausonios cõiũgi fœdere Teucris
Haud[n] licitũ est, nec vestra capit discordia finẽ,

SER. a ¶ DARDANIVS: pp iniuriam Aeneæ hoc p̃sonuit: quia Dardanus dicitur. Nam perl te dubium nomen elegit qui contumeliã cõmunicaret Aeneæ. b ¶ Spartã expugnauit: hoc de historia est: vt diximus: Nam sollicitata Helena quũ Paris sequi noluisset egressus ille ciuitatẽ obsedit: qua euersa Helenã rapuit: vnde & recipi meruit a marito. c ¶ Tela dedi: aut amori aut bello. d ¶ Decuit metuisse: optima est elocutio: nã vtrunq; est p̃teriti temporis. si.n. dixeris decet metuisse incongruum est: quia decet præsentis est: metuisse præteriti. e ¶ Sera: p sero. f ¶ Iactas: vẽtilas. g ¶ Orabat: loquebatur cum arte: vnde & oratores dicimus: nam rogabat si dixeris: non procedit: quia magis conuitiabatur. h ¶ Assensu vario: quia pars Veneri fauebat: pars Iunoni. i ¶ Ceu flamina prima quum deprehensa fremunt siluis & cæca volutãt Murmura: non tempestatis facit comparationem: sed signa tempestatis futuræ: quadaʒ enim arcana ratione fit: vt fit murmur in siluis ante vẽtorum aduentum: vt testatur Lucanus cũ amyclas cæsari futura signa tempestatis enarrat: Sed mihi nec mot⁹ nemorũ: nec littoris ict⁹ Nec placet incert⁹ q̃ p̄uocat æquora delphĩ: Vnde ait cæca murmura: quorum ratio non apparet: vt Cæciq; in nubibus ignes Terrificant animos: & sic in Georgicis: Cõtinuo vẽtis surgentibus aut freta ponti Incipiunt agitata tumescere & aridus altis Montibus audiri fragor. k ¶ Tremefacta solo tellus: loquẽte Ioue stupor elementorum ostenditur p naturæ mutationem. Nã quicqd in æterno motu est: quieuit: & contra terra mota est semper immobilis: vnde Hor. Et bruta tell⁹. l ¶ Accipite ergo animis: totus hic locus de primo Lucillij translatus est: vbi inducuntur dij habere concilium: & agere primo de interitu Lupi cuiusdam iudicis rei. postea sententias dicere: sed hoc quia indignum erat heroico carmine: mutauit & induxit primo Iouẽ loquẽtem de interruptis fœderibus: cuius orationẽ interrupit Venus: post secuta Iunonis verba sunt quibus redarguit Venerem; vbi nunc Iuppiter ad illud quod omiserat redit dicens. Ergo quoniam pacem esse nõ sinitis ea quæ sunt dictur⁹ accipite. m ¶ Quando quidẽ: bene sententiæ dicendæ ordinem seruat: naʒ sicut in Sal. & l Philippicis legimus: anteq̃; dicatur sententia præmittitur ratio: quod hodie in vsu est. n ¶ Haud licitum est: & licuit dicimus: & licituʒ est: sicut & placuit & placitum est. Terenti. vbi sunt cognitæ: placitæ sunt.

DON. ¶ ME DVce: q̃ grauiora sunt argumenta in fine fuat. ¶ Infit: nam cum sibi potestas decernendi sit aperte loqt. ¶ Accipite: non potuit sedare partes: sed sic dimisit: vt nullam præferret ne aui filiam aut vxorem læderet: q̃ seque æquum omnibus pollicitus est. Interea reddit ad narrationem quam posuit in fine noni libri.

CHRI. ¶ ME DVCE Dardanius spartam expugnauit adulter: Dion. Chrysostomus vir multa doctrina excellens ea non solum apertissimis coniecturis: verumetiam testimonio eorum quæ scripta sunt in monumẽtis sacerdotum ægyptiorum comprobans: scribit Helenam non fuisse raptam a Paride: sed illi a Polluce & castore fratribus in vxorem traditam. Græcorum autem principum qui maiores erant partim indignatione moti: q tã pulchra mulier barbaro potius q̃; græco nupsisset: partim cupiditate auri quo troiani abũdabant incensi Troiam iuisse: nec illaʒ expugnasse: sed victos fugatosq; fuisse: naʒ ab Homero etiam Herodotus historicus dissentit: qui refert Helenam a Proteo rege ægypti interceptam troiam nunquam venisse. ¶ Accipite hæc animis: idest diligentissime aduertite. ¶ Figite: memoriæ imprimite: & physice locutus est. Quando quidem: volebam equidem sedare discordias: sed cum videam studia vestra diuersa: statui præbere me æquum vtriq; parti: ita vt neutri fauerã: neutri ue noceam: Est auteʒ hæc oratio grauis: & iouis maiestate digna. ¶ Haud licitum est: fieri non potest simpliciter dixit: nam iure licebat: sed obstant diuersa atq; cõtraria studia deorum.

Quæ[a] cuiq; ē Fortuna hodie, quā q̄ſq; ſecat[b] ſpē
Trôs, Rutulús ue fuat[c], nullo diſcrimine hēbo,
Seu[d] fatis Italûm caſtra obſidione tenentur,
Siue errore malo Troiæ, monitiſq;[f] ſiniſtris,
Nec Rutulos ſoluo[e]. ſua cuiq; exorſa[g] laborez[h]
Fortunámqʒ ferent. rex Iuppiter omnibus idē.
Fata[i] viam inuenient. ſtygij[k] pér flumina fratris
Pér pice torrentes, atráqʒ voragine ripas
Annuit, ⁊ totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. ſolio tum Iuppiter aureo
Surgit, Cælicolæ mediū quē ad limina ducūt.
Interea Rutuli portis[l] circùm omnibus inſtát
Stérnere cæde viros, ⁊ mœnia cingere flammis.
Aſt Legio Aeneadum vallis[m] obſeſſa tenetur.
Ne ſpes[n] vlla fugæ. miſeri ſtant turribus altis
Nequiq̄, ⁊ rara muros cinxere corona.
Iaſius Imbraſides[o], Icetaoniúſqʒ[p] Thymœtes,
Aſſaracíqʒ duo, ⁊ ſenior[q] cum Caſtore Thybris
Prima[r] acies. hos germani[s] Sarpedonis ambo
Et clarus Ethemon Lycia comitantur ab alta[t].
Fert ingens toto connixus corpore ſaxum,

SER. a ¶ QVÆ CVIQ; ē fortuna hodie: ſpecialiter Iuppiter pro troianis agit: ſed hac arte vt videat totū pro Iunone lo. ⁊ re vera verba pro Iunone ſunt: ſed altius intuens deprehendit troianorū fauorē. Nā dicendo nulli fauebo: ⁊ ī coſtatu fore res: in q̄ ſt hodie: ſignificat ſe fauer troianis: quoꝝ ducis aduentu ſtatis victoria cōſequet: ⁊ vult nihil valere ea quæ ant Venus conqueſta fuerat de abſentia Aeneæ: aut Iuno de Turni parentibus dixerat in eius. ſ. cōmendationez. b ¶ Secat: ſeqtur: tenet: hēt: vt Ille viaz ſecat ad naues: vñ ⁊ ſectas dicimus habitus aiorū ⁊ inſtituta philoſophiæ circa diſciplinam. c ¶ Fuat. i. fuerit: futuri tpis ē verbuz defectiuū. d ¶ Seu fatis italū caſtra obſidiōe tenent: ſiue malo fato italorū: caſtra obſident troiana: ſiue troiā malo errore ⁊ ſiniſtris monitis ad italiaz venerūt: neminē abſoluo: vñ pp amphibologiā ſic diſtingue italū: ⁊ infer caſtra obſidione tenent. ſ. troianoruz: ipſi. n. obſidentur nō itali. e ¶ Soluo: abſoluo: nam aphæreſim pertulit. f ¶ Monitiſq; ſiniſtris: pp Caſſandræ ſpulſus furijs. g ¶ Exorſa: reꝝ initia actus hodierni diei. h ¶ Laborē fortunāq;: pꝯiculū ⁊ felicitatē. i ¶ Fata viā īuenient: ſcit. n. hoc eē fatale: vt Aeneas ſperet ī italia. k ¶ Stygijp̄ flula fratris: hypallage ē: p ſtygia fratris flumina: ⁊ bñ ē iure iurādo ꝯfirmiat: Et totum nutu tremefecit olympū: Hom. eſt. μέγα δ᾽ ἐλέλιξεν ὄλυμπον. l ¶ Portis circū obſiſtāt: in h. ſt portis obs circū. i. circū circa ſuſt: nā mō circū aduerbiū loci ē. m ¶ Vallis: ītra vallos. i. fuſtes foſſaꝝ: q valli vocant: nā mūitio ipſa vallū dr neutralit: ⁊ h dicit tenebant troiani ītra vallos: q̄s ipſi poſuerūt: ne coꝝ caſtra facile irrūperēt rutuli. Vallū. n. nō mō obſidētiū: ſꝫ obſeſſoꝝ debem accipe. n ¶ Ne. ſ. v. fugæ: fuga miſrimū ⁊ vltimū pſidiū ē: eū h ēt carebāt. o ¶ Imbraſides: Imbraſij filius. p ¶ Icetaonius: Icetaōis fili: ⁊ bñ ex varietate ſyllabaꝝ q̄ſiuit ornatū: nā patronymica aut ides aut ius execūt: qb ⁊ vti poſſum: q. n. ī on termināt ad nos trāſire nō poſſūt: vt πυλείων. q ¶ Senior cū Caſtore thybris: poſſum ⁊ ſolū thybriz accipere ſenē: poſſum ⁊ Caſtorē: ſi legamus ⁊ ſenior cuz caſtore: nā amphibologia ē. r ¶ Pria acies: hoc ē magni viri: ⁊ ē diffinitio eoꝝ q in prima acie fuerunt: vñ laudis magis ē qđ dixit pmia acies. ordinis. n. eſſe nō pōt: q a res ī muro agitur. s ¶ Germani ſarpedonis: aut int ſe germani filij Sarpedōis: Aut Serpedōis frēs. t ¶ Ab alta: nobili.

¶ STABANT: vtpote q pauci aduerſus plurimos ſi auderēt. DON.

¶ SECAT: recta via ſequit ⁊ non per circuitiones ideſt indubitatam tenet: qui enim ſecat ad lineam rez deducit: vnde eſt illud. Ille iter ſecat ad naues: dicit autē hæc vt oratione Iunoni ſatiſfaciat cæterum nouerat ille fata tandez velle troianos victores: conſolatur ergo eam cuius partes ſuccūbent: ita tamē vt nihil mentiamur. ¶ Fatis italum: quod fata velint in hoc italis fauere. CHRI.

¶ Siue errore troiæ: quaſi ſtulticia troianorum hæc infœlicia illis eueniant: ⁊ monitis ſiniſtris: ideſt falſis oraculis. Dicit autez hæc vt non priuet Iunonem ſpe. ¶ Sua exorſa: nam vt illi ordientur: ita finem ſortientur. Eſt enim prouerbium: vt ſementem facies: ita colliges ⁊ videtur dicere ꝙ nulli adimet arbitrium. ¶ Fata viam inuenient: nam ſi fatum dicunt platonici inſerie rerum id quod in mente diuina prouidentia eſt iure dixit Fata viam inuenient: nam quod prouidet deus id fieri neceſſe eſt. ¶ Et totum nutu tremefecit olympum. Nam in dei manu omnia ſunt. ¶ Stant: pugnant. ¶ Rara: ob paucitatem militum. Non enim tot erant vt murorum circuitum ipſi qui in corona ſtabant denſi poſſent conficere.

¶ LYRNEſius

Haud partē exiguā mōtis Lyrnesius[a] Agmon,
Nec Clycio genitore mior, nec frē Menestheo[b].
Hi iaculis[c], illi certant defendere saxis[d].
Molirīq; ignē, neruóq; aptare sagittas.
Ipse inter medios Veneris[e] iustissima cura
Dardanius caput[f] ecce puer detect[o] honestū[g],
Qualis gēma micat[h]; fuluū quæ diuidit aur,
Aut collo[i] decus, aut capiti vel quale per artē
Inclusum Buxo, aut Oricia[k] Terebyntho
Lucet ebur, fusos ceruix cui lactea crines
Accipit, & molli subnectit circulus auro.
Te quoq; magnanimæ[l] viderunt Ismare[m] gētes
Vulnera[n] dirigere, & calamos armare veneno
Meonia[o] generose domo vbi pinguia culta
Exercéntq; viri. Pactolúsq;[p] irrigat auro.
Affuit & Mnestheus, quē pulsi pristina Turni
Aggere murorum sublimem gloria tollit.
Et Capys[q] hinc nomen campanæ ducitur vrbi.
Illi inter sese duri certamina belli
Cōtulerāt[r], media Aeneas freta nocte secabat.
Nāq; vt ab Euandro castris ingressus hetruscis
Regē adit. & regi memorat noménq; genúsq;,
Quid ue petat[s], quid ue[t] ipse ferat mezēti[v] arma
Quæ sibi conciliet, violentáq;[x] pectora Turni
Edocet, humanis[y] quæ sit fiducia rebus
Admōet[z], imiscétq; pces haud fit mora Tarcō.

SER. a CLYRNEsius. i. phryx. Lyrnesos. n. ciuitas ē phrygiæ vñ fuit Briseis. b Menestheo: nō Mnestheo: de quo paulo post dicturus ē legēdū ē: nē vsus nō stet. Sz Menestheo. Ita tñ vt meminerim' vltimā syllabā eē synæresim pp rectā scansiones. c Hi iaculis: rutuli. s. d Saxis: troiani. e Veneris iustissima cura: qa illi debebat' imperiū. f Caput detectus: sine galea q̄si nō pugnaturus: nā audierat Cæterā pce puer bello: erat aūt iter duces q̄si dux. g Honestū: pulchrū. Terētius: Ita me dij bñ amēt honestū ē. h Micat. s. Ascanius fulget q̄liter gēma. i Aut c. aut capiti: figurate: nā colli vel capitis erat commune. k Oricia terebyntho: oricos ciuitas est epiri: iuxta quā nascit' terebynthus nigrum lignū hñs soliditatē in buxi speciē. Rettulit āt cparatiōes ad cādidū vultū: q erat crinib' cīct'. l Magnanimæ. s. gētes. m Ismar. g. mōtis ē ppriū: nā ismari' fac appellatiuū a mōte ismaro thraciæ. n Vulnera di. aut vulnus p sagitta posuit: vt l secūdo Insequit' in festo vulnere pyrrhus: Aut acerrime exp̄ssit ineuitabiles sagittas: dicēs eū vulnera non tela dirigē. o Meōla: lydia: q̄ ante meonia dicebat. p Pactolúsq; ir. au. Pactolus & hermus lydiæ flumīa sūt aur sicut tagus trahentia. q Et ca. hinc no. cāpanæ dicit' vrbi: iste qdē dic a Capye dictā cāpaniā: qđ & Luc. sensit: Mœnia Dardanij tenuit cāpana coloni. Sz Liui' vult a locis cāpestribus dictā: in qbus sita ē. Sz cstat eā a thuscis cditam viso falconis augurio: q thuscia lingua capis dr: vñ est noiata cāpania. Thuscos aūt oēs pene italiā subiugasse manifestū est. r Cōtulerāt: nocte interueniēte peregerāt: & ē explanatio rex q̄s Aeneas gessit: postq; est pfectus ab Euādro ad petēda auxilia: dū iter suos & Turnū bella gerebant. Ré. n. ante omissā breuit' exeqt'. s Quid petat. s. auxiliū. t Quid ue ip. fe. vicissitudinē auxilij: vt sup̄ Accipe dáq; fidem. v Mezēti'. a. Quæ si. cō. Inij cit latent' timorē: ne forte posset collectis auxilijs i regna puenire: a quib' fuerat añ depulsus. x Violētáq; p. t. sup̄ba: vt Quos illi bello pfugos egere superbo. y Humanis q̄ sit fi. r. latent' h dicit: nolite h putare fixā esse & stabilē felicitatē. magna. n. ē rex varietas: lucē accipietis auxilia. z Admōet im. p. pd rogat: ptim admōet h solatiū eē vitæ hūanæ tutissimū: si vel mutua dent' auxilia: vel si i p speris positi et subiecta pside rēt: & ē supioris versus exp̄ssio. nā edocet quæ peterent: & qđ eū sollicitabat. Admonet vo vel cā Mezētij: vel qa istabilis est & vaga fortūa. & Tarcō: h nomē græce vbiq; posuit: excepto vno loco: vt Haud pcul hic tarco & tyrrheni: qđ metri cā fecit.

DON. CCAPVT detectus: nō pugnaturus: qa phibuerat deus. Mnestheus & capys: alter laudat a facto: alter a merito ciuitatis. Nocte: ad laudē æneæ. Et regi me. tria dixit: n. memorat: edocet: admonet. Memorat ergo nomen & genus: & qd petat: & quid ferat: edocet Turni violenta pectora: quæq; arma conciliet. Admonet: quæ sit humanis reb' fidutia. Nomē: vt cognoscat. Gen': ne ab ignobili putet se rogari: Quærit āt nō necēia palas: q̄ si maturiore ætate fuisset: non q̄sisset: erat a sinistris qa si duo erāt dignior erat æneas.

CHRI. CLYRNESIVS: lyrnesus oppidū ē Phry/

giæ prope pedasum. Hoc oppidum Achilles diripuit: indeq; Brysei regis filiam Bryseida rapuit. ¶ Hi iaculis illi saxis: potest vtrunq; referri ad troianos: vt ostendat nullum genus auxilij ab illis negligi: sed omni circunspicientia remagi. ¶ Moliriq; ignem: quem phalaricis iaculabantur. Nam de iis quas bombardas siue boardas a bombo vel a boatu dixit nihil omnino crediderim: nam genus hoc tormenti priscis temporibus fuisse minime credibile est: nam neq; poeta quisq; neq; historicus harum meminit. Terebynthus teste Theo. arbor est: vnde resina quam terebynthina dicũt: fluit & iciso manat cortice. Hæc arbor masculinum habet quæ est sine fructu: & fœminam: sed hanc duplicez. Nam in altera rubet fructus magnitudine lentis: in altera pallet & cum vite maturescit: in Macedonia breuis ẽ terebynthus: in Syria & pręsertim in agro damasceno procera & materiam habet decoram ad delicias lectorum coloris subnigri. ¶ Oricia: epitotica. Oricos. n. Epiri oppidum est versus macedoniam. ¶ Vulnera dirigere & ca. ar. ve. duplex est trãslatio: & quod armare dicat calamos & quod armare illos dicat veneno. ¶ Et capys: ab hoc capuaz conditam dicunt. Alij dicũt Thuscum regem ea regione subacta vrbem condidisse: & capuam nominasse quoniã capys lingua ethrusca falconem auez: cuius augurio condita est significat. ¶ Media: quippe q nullum temporis spacium accelerans pteriret ergo media nocte ad ostendendam hominis vigilantiam. ¶ Nãq; vbi ab euandro: mira poetæ varietas. Nam vt in aduentu æneæ ad Euãdrum omnia longo ordine & suo tempore cum maximo ornatu exposuit: si contra vt varietati studeret ea quæ de aduentu ad ethruscos & de implorando auxilio dicenda fuerant obticuit: & in hunc locum non narranda sed perstringenda transtulit. Quod proprium poetarum est: vnde Horatius. Ordinis hæc virtus erit & Venus haud ego fallor: vt iaz nunc dicat: Iam nunc debentia dici: pleraq; differat: & pñsens in tempus omittat. Vitauit ergo fastidiosam similitudinem & relicta salutatione & postulatione Aeneæ: & responsione Tarcontis discessum eius a littore ethrusco posuit. ¶ Quæ sit fiducia: quæ esse debeat propter crebram mutationem omnium rerum. Siquis autem diligenter animaduertat inueniet hic omnia semina argumentationum: ex quibus possit confici oratio artificiosissima in genere deliberatiuo: nam cum dicit: regez adijt significat ꝙ supplex aduenerit: deinde ꝙ cõmendauerit: se a genere a fama: vt per nobilitatem generis eos moueat.

Terebynthus

Oricos

Capua

Iungit opes, fœdúsq; ferit, tum libera[a] fatis
Classem conscendit iussis gens Lydia Diuûm
Externo commissa duci. Aeneia puppis
Prima tenet[b], rostro[c] phrygios subuecta Leones.
Imminet Ida súper, pfugis gratissima[d] Teucris.
Hic magnus sedet Aeneas, secúmq; volutat
Euentus[e] belli varios, Paláscq; sinistro
Affixus lateri, iam quærit sydera opacæ
Noctis[f] iter, iam[g] quæ passus terráq; maríq;.
Pandite[h] nunc Helicona Deæ, cãtusq; mouete
Quæ manus interea thuscis comitetur ab oris
Aenean, arméťq; rates, pelagóq; vehatur.

SER. a ¶ LIBERA fatis: exempta fatali necessitate: qua pugnare nõ poterãt: ppter illud Externos optate duces. b ¶ Prima tenet: more viri fortis in principijs est: alibi Princeps ante omnes dẽsum palinurus agebat Agmẽ. c ¶ Rostro phrygios subiuncta leones: vult pro iugo rostrum nauis fuisse: Leones autem singulos in singulis nauis partibus fuisse depictos: Sane notatur a criticis Virgilius: hoc loco quemadmodum sic cito dixit potuisse naues Aeneæ fieri: quod excusat pictura: quam solam mutataz debemus accipere. d ¶ Gratissima: propter illic facta nauigia. e ¶ Euẽtus belli varios: licet haberet fortissimum militem: cogitabat tamen incerta bellorum. f ¶ Noctis iter: aut per quæ sydera nox decurrit: aut quæ intuentes nautæ iter peragunt noctibus. g ¶ Iam modo: vt Iamq; hos cursu: iam præterit illos. h ¶ Pandite nunc helicona deæ: parnassus mons thessaliæ iuxta boetiam: q in duo finditur iuga cithæroneni Liberi: & helicones apollinis & musarum.

¶ PANDITE. DON. hæc inuocatio tenet summam rerum & species propositionis.

¶ PANDITE nunc helicona deæ: CHRI. ita iterat inuocationem vt ostendat esse sibi opus non modo musarum auxilio: sed omni quod ab illis prouenire potest auxilio: ex quo ostenditur rem sane magnam ipsum narraturum: vnde maxima excitatur attentio. Pandere est ita aperire: vt totum pateat: Ergo totum vestruz promitte auxilium. ¶ Helicona: helicon mons acticæ regionis sacer musis. ¶ Cantus: quos ego p me præstare non possum massicus: nomen proprium est ducis: nam massici ethruriæ populi non sunt: sed campaniæ iuxta Falernos & calenos.

SER. a MASSIcus ærata princeps secat æquora tigri: hic catalogus: in quo enumerantur hi qui venerunt de thuscia: invenit tamen aliqua varietas: tamen hos navibus venisse commemorat: quos in septimo Turni præsidia per terram venisse commemoravit. Sane sciendum amare Virgilium italis ducibus dare nomina vel fluviorum vel montium: ut ergo supra Almonem et Aventinum commemoravit: sic nunc massicum dicit: nam massicus mons est: unde et vinum massicum dicitur: plerique tamen massicum nolunt nomen esse proprium: sed appellativum dicentes Osinium esse massicum regem: nam paulo post dicturus: Qua rex clusinis advectus osinius oris: et nunc dicit Qui mœnia clusi: multi aliud Massicum: alius Osinium esse volunt. b Tigri ærata: cuius rostrum erat in similitudinem tigridis: namque solent naves vocabula accipere a pictura tutelarum: hic est Hunc vehit immanis triton. Item Et aurato fulgebat apolline puppis. Tigri autem secundum regulam dixit: nam græca nomina quorum genitivum singularem in is mittunt: in eo tamen etiam in dativo crescunt: in accusativo et ablativo paria sunt nominativo: ut tigris tigridis tigridi o tigris tigri: in sis isidis isidi isin isis isi: si aliter invenerimus: abusive dictum est: ut in Lucano: Ocyor et cæli flammis et tigride fœta. c Mœnia clusi: pro clusii: nam clusium dicitur: et est dictum per synæresim: sicut Nec cura peculi pro peculii: clusium autem oppidum est iuxta massicum. d Cosas: civitas thusciæ: quod in numero dicitur singulari secundum Salustium: unde apparet esse usurpatione. e Choritique: choriti proprie sunt arcuum thecæ: dicuntur tamen et sagittarum: quas et pharetras nominant. f Toruos: terribiles. g Fulgebat: scilicet puppis Apolline. h Armis: exercitu. i Populonia: civitas thusciæ: matrem autem eorum quos venerant dixit: alibi: Insignem quem mater aricia misit. k Expertos: peritos: non expertes sunt ignari. l Ilua: insula adiacens thusciæ. m In exhaustis: quantum exhausta fuerit: tanto generosior: ergo in exhaustis non est una pars orationis: namque Plini. Secundus dicit quum in aliis regionibus effossis metallis terræ sunt vacuæ: apud iluam hoc est mirum quod sublata renascuntur: et rursus de eisdem locis effodiuntur. Var. et aliud dicit nasci quidem illic ferrum sed in stricturas. n Interpres hominum divomque: interpres medius est: nam et deorum interpretator et hominum: quibus divinas indicat mentes: interpres vocatur: et notandum quod ait Nigidius Figulus has artes inter se ita esse coniunctas: ut altera sine altero esse non possit: unde his quos perfectos vult probare Virgilius divinandi artium præstat scientiam: ut in hoc loco: ita supra Heleno: de quo ait. Trogugena interpres divum: et singula. Nigidius autem solus est post Varronem: licet Varro præcellat in theologia: hic in communibus litteris: nam uterque utrumque scripserunt. o Fibræ: iecoris extremitas: parent autem peritissime agnoscunt: quod ad omnia referendum est ad fibras. p Sydera: voces avium: et fulmina: nam si videntur tantum accipias: cuiuis possunt videri: nec tamen intelligi: item voces avium non videntur: sed cognoscuntur audite: nec parent: obtemperant: procedit: nam quo modo sydera: vel fibræ: vel aves: vel fulgura possunt obtemperare?

Massicus[a] ærata princeps secat æquora Tigri[b].
Sub quo mille manus iuvenum, qui mœnia[c] Clusii
Quique urbem liquêre Cosas[d]: quîs tela, sagittæ,
Choritique[e] leves humeris, et letifer Arcus.
Vnà toruos[f] Abas: huic totum insignibus armis[h]
Agmen, et aurato fulgebat[g] Apolline puppis.
Sexcentos dederat illi Populonia[i] mater
Expertos[k] belli iuvenes: ast Ilua[l] trecentos
Insula in exhaustis[m] chalybum generosa metallis.
Tertius ille Hominum divomque interpres[n] Asilas,
Cui Pecudum fibræ[o], Cæli cui sydera[p] parent,
Et linguæ volucrum, et præsagi Fulminis ignes,

DON. TORVVM: aut oculis distortis: aut contracto vultu.

CHRI. CLVSI: clusium olim inter ethruriæ nobilissima oppida enumerabatur cui urbi porsena imperabat: qui pro Tarquiniis bellum adversus romanos gessit: in hac urbe ponit Pli. labyrinthum fuisse huiusmodi: ut cætera omnia ædificia superaret. Cosas: in partibus littoralibus Ethruriæ: si incipias a macra flumine invenies Lunam nobili portu præditam: Deinde Luca. post illa pisas ortas a Pelope pisisque: fuit a tenucanis græca gente. Vada volaterana: populonia iuxta Cecinam flumen Cosa: Graviscæ: castrum novum: pyrgie: Cære: quæ agyla dicta est. De quibus sic meminit poeta. Tygris autem et apollo sunt insignia navium. Ilua: insula nostra quoque ætate novissima olim Ethalia a rege indigena nuncupata. Portum argoum habuit a nave Argo. Nam pecibus medeæ Circem sororem visere cupientis: huic portu argonautæ appulerunt. Generosa me. i. exhaustis. i. nobilis propter metalla quibus quis assiduo fodiantur non exhauriuntur: tanquam si assiduo renascerentur. Interpres divum et hominum. i. qui ea interpretatur: hominibus quæ dii futura decreverunt. Parent: non quia pareant: sed ostendit ita vero fuisse vatem: ut quæcunque de fibris et syderibus prædixerit ea cuncta evenerint: ut credere possis fibras: et sydera illi parere: per fibras autem intelligit aurispicinam: per voluceres auguria: per sydera astrologiam: per flumina portenta.

Mille rapit[a] densos[b] acie, atq; horrẽtibus hastis.
Hos parere iubent Alpheæ[c] ab origine Pisæ.
Vrbs Ethrusca solo. sequitur pulcherrim[e] Astur
Astur equo fidens[d], & versicoloribus[e] armis.
Tercentũ[f] adijciunt mẽs omnibus vna seq̃ndi,
Qui Cærete[g] domo, qui sunt Minionis[h] i aruis,
Et Pyrgi[i] veteres, intempestæq;[k] Grauiscæ.
Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
Transierim Cygne, & paucis comitate Cupauo[l].
Cuius olorinæ surgunt de vertice pinnæ.
Crimen[n] Amor vestrũ, formæq; isigne paternæ.
Nanq;[m] ferunt luctu Cygnũ Phaethontis amati
Populeas inter frondes, vmbramq;[o] sororum
Dum canit, & mœstum musa[p] solatur amorem,
Canentem[q] molli pluma duxisse senectam,
Linquentem terras, & sydera[r] voce sequentem.

SER. a ¶ RAPIT: raptis ducit. b ¶ Densos acie: in acie constrictos & coniunctos. c ¶ Alpheæ ab origine pisæ: Alpheus fluuius est apud Pisam & Aelidẽ ciuitates arcadiæ: vbi est tẽplum Iouis olympici: ex q̃bus locis venerũt qui pisas in italia condiderũt dictas a ciuitate pristina: vnde addidit Vrbs ethrusca solo: quum præmisisset Alpheæ ab origine pisæ. d ¶ Fidens equo: eq̃s optim[e]. e ¶ Versicoloribus armis: depictis: per q̃d bellicosus ostenditur. f ¶ Tercentũ adijciũt: accedũt & consentiunt eius voluntati: vñ ait Mens omnibus vna sequẽdi: idest coniurati sunt. g ¶ Qui cærete domo: ac si diceret qui sunt domo carthagine: cære aũt vt supra diximus etiam agylina dicitur: nec videatur cõtrarium quod ait Ducit agylina nequiq; ex vrbe secutos: quasi & Turno & Aeneæ præstet auxilium: nam illi Lausũ fugiẽtem secuti sunt: hi vero cõmuni odio in Mezentium arma cõmouerũt. h ¶ Minionis: fluuius minio. i ¶ Pyrgi veteres: hoc castellum nobilissimũ fuit eo tẽpore: quo thusci piraticam exercuerunt. Nam illic metropolis fuit. k ¶ Intẽpestæq; grauiscæ: grauisca oppidũ: alij intempestũ dicunt: ꝙ ventis & tẽpestatib[9] caret: q̃d nulla põt ratione ꝯtingere: ĩ tẽpestas ergo grauiscas accipiamus pestilentes sm̃ Pli. in naturali historia & Catonem ĩ originibus vt ĩtenipestas ĩtelligamus sine tẽperie. i. trãquillitate: nã vt ait Cato: iõ grauiscæ dictæ sunt: ꝙ graue aerẽ sustinẽt. l ¶ Cupauo: hic cupauo o cupauo: & declinatur Cupauo sicut Cicero & Cato. m ¶ Nãq; ferũt cygnum luctu phaethontis amati: Phaethon Clymenes & Solis filius fuit: qui quũ doleret obiectum sibi ab Epapho rege ægypti ꝙ eẽt non de Sole sed de adulterio procreatus: duce matre venit ad Solem: & poposcit vt si vere eius esset filius: petẽda præstaret: q̃d quum Sol iurasset per stygẽ paludẽ se esse facturus: petit ille vt eius currus agitaret. Sol iusiurandũ negare nõ potuit. Acceptis itaq; curribus Phaethon quũ orbitã Solis excessisset: & cœpisset mundus ãrdere: a Ioue fulminatus in Eridanum cecidit: qui & padus vocatur: huius interitum flentes sorores Phaetusa & Lãpethusa deorum miseratiõe in arbores mutatæ sunt: vt hic dicit in populos: & in bucolicis ĩ alnos: Fuit quidam etiã ligur Cygnus nomine Phaethontis amator: qui quũ eũ fleret extinctũ in auem sui nominis conuersus est: cuius nunc filius Cupauonem dicit hẽre cygni pẽnas in galea ad formæ paternæ insigne mõstrandum. n ¶ Crimen amor vestrum: Phaethontem amatus a Cygno aut pie aut turpiť accipiamus necesse ẽ: si turpiter talis est sensus: crimen vestrum est o cygne & Phaeton & sic amastis: & hoc vobis tantum potest obijci. Alij vestrum pro tuum accipiunt: & ad solum Cygnum referunt: vt Vos o calliope precor: si pie amauit scd̃m Asperum crimen erit causa: vt alibi Et crimine ab vno Disce omnes: vt sit sensus o phaethontiades sorores & cygne causa vestrum: idest vestræ mutationis amor est. o ¶ Vmbramq; sororum: ambitiose dictus pro inter arbores de sororibus factas: & est vnũ de iis quæ habet Virgilius imitabilia & sua propria: tale est: Et sinuatq; alterna volumina crurum. Item. Cum primum sulcos æquant sata. p ¶ Musa: carme. Cithara: cãtilena. q ¶ Canentẽ senectã: q canentem senectas mollib[9] trãsegit ĩ plumis. r ¶ Sydera voce sequentẽ: cũ cantu cælũ petentẽ: vel ꝙ ẽ reuera relatus ĩ sydera: sicut vidim[9] ĩ spæra.

DON. ¶ VERSICOLOR. Qui dum vertitur mutat colorem.

CHRI. ¶ CÆRETE: hoc cære cæretis oppidũ a pelasgis conditũ. ¶ Vmbrãq; soror. Non cupauonis sed sororũ inter se: vt alibi. Oceanũq; patrẽ rerũ nymphasq; sorores: & est positio inter frondes populeas appositiue vmbras sororum: Nã in ipsas populos conuersæ fuerant Phaetusa & Lampethusa phaetontis sorores. ¶ Canẽtes senect. i. i. candidũ colores: vt ẽ ĩcana senecta. ¶ Voce: musica: nã suauissimi sunt cant[9] in cygno vt dictũ ẽ ĩ Bucoli.

¶ ÆQUALES

Filius æquales[a] comitatus classe cateruas
Ingentem remis Centaurum promouet ille
Instat aquæ, saxúmq; vndis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta Carina.
Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus[b] ab oris
Fatidicæ Mantûs[c], & thusci filius amnis,
Qui muros, matrisq; dedit tibi Mantua nomé,
Mantua diues[d] auis, sed nō[e] genus omnib[9] vnū.
Gens[f] illi triplex, populi sub gente quaterni.
Ipsa caput populis, thusco[g] de sanguine vires.
Hinc quoq; quingentos in se[h] Mezenti[9] armat,
Quos patre[i] Benaco velatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
It grauis[k] Auletes, centenáq;[l] arbore fluctum
Verberat assurgés, spumát vada marmore[m] vˢo.
Hunc vehit immanis Triton, & cærula[n] concha
Exterrens freta: cui laterum tenus hispida[o] nanti
Frons hoiem præfert, in Pistrim desinit aluus.
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.
Tot lecti proceres ter denis[p] nauibus ibant
Subsidio Troiæ, & campos salis ære secabant.
Iámq; dies Cælo discesserat, almáq; curru
Noctiuago[r] Phœbe[q] mediū pulsabat Olympū.
Aeneas, (neq; enim membris dat cura quietē)

SER. a ℂ ÆQVALES comitat[9].c. classe cateruas: per naues æqualiter habés distributas cateruas. b ℞ Ocnus: iste Ocnus: qué in bucolicis Bianoré dicit: vt Iamq; sepulcrū incipit apparere bianoris: hic mantuā dicit́ cōdidisse: quā a mřis nomine appellauit: nā fuit fili[9] Tiberis & Mātus Tiresiæ thebani vatis filiā: quæ post patris interitū ad Italiam venit. c ℞ Mantus: genitiu[9] é græcus: nam si latine declinaueris: mātonis facit: sicut in Plauto legim[9] Ionis. d ℞ Diues auis: maioribus ppotens. e ℞ Sed nō genus omnibus vnū: quia origo mantuanorū & a thuscis venit: qui in mātua regnabant: & a venetis: nam in venetia posita é: quæ & gallia cisalpina dicit́. f ℞ Gens illi triplex populi sub gente quaterni: quia mantua tres habuit tribus: quæ i quaternas curias diuidebantur: & singulis singuli lucumones imperabant: quos tota in thuscia duodecim fuisse manifestū est: ex quibus omnibus vnus præerat: hi autem totius thusciæ diuisas habebant quasi præfecturas: sed omniū populorū principatū mantua possidebat: vnde est Ipsa caput populis. g ℞ Thusco de sanguine vires: robur totū a lucumonib[9] habuit. h ℞ In se mezenti[9] armat: odio sui in arma compellit. i ℞ Patre benaco velatus arūdine glauca Mīcius īfesta ducebat i æquora pinu: benacus lacus est Venetiæ: de quo fluuius nascit́ minci[9]. Iure ergo dux Venetus fluuiū puīciæ suæ depinxit i naui: qué benaci filiū: qa ex ipso habet origines dicit. k ℞ Grauis: fortis: vt Ferit ensé graué thymbræus osyrim. l ℞ Centenaq; arbore fluctū: nō ait remis sz arborib[9] ad exprimendā nauis magnitudiné: q plures habuit remorū ordines: vñ ait Luc. Et sūmis lōge ferit æquora remis. m ℞ Marmore: mari. n ℞ Cærula: cærulea freta: nō cærulea cōcha: nā vsus nō stat. o ℞ Hispida: porrida setosa. p ℞ Frós hoiem pfert: mō primā hoīs pté intelligere debem[9]: nā hoc dicit a capite vsq; ad ima latera hoīs monstrabat́ effigies. p ℞ Ter denis: xxx. accipiamus naues fuisse: nō vt qdā volūt singulos duces tricenas hūisse: nā enumeratoꝝ miliū non ɔuenit nūerus: psertī quū sequat́ subsidio troiæ. i. p suo auxilio: nā apud maiores bella nō ābitu sed vtute cōstabat. q ℞ Phœbe: Luna sicut Sol Phœb[9]: itē Titā Sol & Titanis Luna. dscribit aūt noctē mediā: & dicit finitū dié ſm romanū ritū: nec Lunæ fit sine causa cōmemoratio: nā aliter nymphæ videri ñ poterāt. r ℞ Noctiuago cur. cursus. n. lunæ nō rectus é p zodiaci mediū sicut solis q cursus agit p eclipticā lineā: q zodiacū bifariā diuidit cū lūa ad extrēas zodiaci dcurrat oras nūc i austrū: nūc i septētrioné declinās & vagās id ét vagū appellat́: q nō rectā secat viā: is errare dr: vñ & ἀπὸ τῆς πλάνης. i. ab errore πλανῆται vocati sunt.

DON. ℂ OCNVS: filius fuit Mātus q muros dedit vrbi: & de mřis noie illa vocauit. ℞ Armat i se: Armat qa cām pbuit q illi i se amarent. ℞ Iā dies: laus æneæ q die nocteq; ɔtinuata nauigatio illū nō defatigaret. Sedebat ergo & vigilabat: & cū plura cogitaret: tū & temone nauem regebat & velis.

CHRI. ℂ FATIdice māt[9]: géitiu[9] græc[9] é Ocn[9] Māt[9] & Tyberi fili[9] vrbé a noie mřis appellauit: eā tres icoluere natiōes. Thebani q venerūt cū māto filia Tiresiæ thebani vatis: & thusci qui venerūt duce Ocno: qué in Buc. appellat Bianoré & circūpadani. i. veneti post calamitaté thebanoꝝ. Pli. ait Mātuā ethruscoꝝ coloniā

trans padum foli esse. ¶ Vnū gens: non quod omnes non sunt ethrusci: sed triū gētiū erāt ethrusci quia tres habuit tribus ethruriæ fines sunt Macra ⁊ tybris ⁊ mare thyrrenus: in qđ cadunt hij fluuij: ⁊ quicqd apennini montis est inter hos duos amnes. ¶ Mintius: de quo di ximus in Bucoli. ¶ Marmore: mari: sic.n. græce splēdor dr̄. ¶ Tot.l.p.q.d. si numerus exi guus erat virtus militū maximarū copiarū vices subibat. ¶ Alma: ab alēdo: nā cū a singu lis planetis singula nobis proueni. ita Saturno ratiocinandi: a Ioue agēdi. i. πρακτικὸν vis hēmus. Mars vo aiositatis ardorē. i. θυμιτικὸν: sol sciendi opinādiq; naturā: Ven⁹ deside rij motū: Mercurius ꝓnunciādi: interpretandiq; vim præbet. A luna aūt plātādi agēdi q̄ cor pora natura trahimus: quod φυτικὸν dr̄: ergo iure luna alma ab alendo dr̄. ¶ Neq;.m.d. c.q. nam principis est cuncta curare: ⁊ nocturno etiam tempore vigilare. Vnde Homerus. οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Ipse sedens, clauómq;[a] regit, velísq; ministrat.
Atq; illi medio[b] in spacio chorus ecce suarum
Occurrit comitū Nymphæ, quas alma Cybelle[c]
Numen habere maris, Nympháſq3 ē nauib⁹ eē
Iusserat: innabant pariter, fluctúsq3 secabant.
Quot[d] prius æratæ steterant ad littora proræ,
Agnoscunt longe regem, lustrántq3 Choréis,
Quarum quæ fandi doctissima[e] Cymodócea
Ponè sequens dextra puppí tenet, ipsáq3 dorso[f]
Eminet, ac leua tacitis subremigat[g] vndis.
Tū sic ignarū alloquitur: vigilás ne[h] Deū[i] gēs
Aenea? vigila, ⁊ velis immitte rudentes.
Nos[l] sumus idææ sacro de vertice Pinus[k].
Nūc Pelagi Nymphæ classis tua ꝑfidus[m] vt nos
Præcipites ferro Rutulus, flammáq; premebat,
Rúpimus inuitæ[n] tua vincula, téq3[o] p æquor
Quærimus, hāc genitrix faciē miserata refecit[p]
Et dedit[q] esse Deas, æuómq3 agitare sub vndis.
At puer Ascanius muro, fossísq3 tenetur
Tela intèr media, atq3 horrētes Marte Latios,
Iam loca[r] iussa tenet forti permixtus ethrusco.
Arcàs eques medias illis opponere turmas,
Ne castris[s] iungant, certa est sententia Turno.
Surge age, ⁊ Aurora socios veniente vocari
Prius i arma iube, ⁊ clypeū cape, quē dedit ipe
Inuictum Ignipotens, atq3 oras ambijt auro.

SER. a ¶ CLAuóq; regit: lazei ⁊ l quinto guber nandi dedit pe ritiā. a ¶ Me dio in spacio: i ternauigandū. c ¶ Cybelle al ma: mr̄ dūs Cy bele dctā est vl ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, τὴν κεφαλὴν: ꝙ sem per galli per fu rores motu ca pitis comas ro tantes vlulatu futura prenun ciabant. Luca. Crinéq; rotan tes Sāguiei po pulis vlularūt tristia galli: vel a phrygiæ mó tibus vbi coli tur: quos cybe los vocāt. Cy bele aūt bachi us est. i. pes ex ꝑma breui cō stans ⁊ duabus longis: nā Cy bele anapestus: vt hic mr̄ cul trix cybele. d ¶ Quot ꝑus: subtraxit tot.

Vt Mænal⁹ ar gutúq; nemus pinosq; sequē tes: Semꝑ hēt. l ¶ Nos sum⁹: loquit ꝑ diffini tiōes. m ¶ Per fidus: q post fœ dus bella com mouit. hinc La tinus Ipsi has sacrilego pēde tis sanguie pœ nas. n ¶ Inui tæ: ac si diceret malueram⁹ ti bi potius serui re: q̄ in nym pharum numi na cōmutari. o ¶ Teq; p æq̄r quærimus: hæc nobis vagan di est causa: vt te iuuare possi mus. p ¶ Re fecit: aut re va cat: aut qa ante in ipsis forma fuerat nauiu3. q ¶ Dedit esse deas: græca figu ra: vt donat hre viro. r ¶ Ia3 loca iussa te net: ⁊ vt supꝑdi xim⁹ hoc κατὰ τὸ σιωπώμενον accipiendū est: nā intelligi mus eū equites misisse per terras. s ¶ Ne ca stris iūgāt: aut se sbaudis aut iūgāt ꝑ iūgant.

e ¶ Doctissima cymodocea: poetice sic mu tatio ipsa ēt cōfingit: nā stultissimū est quod ait qdā iō doctissima: qa Ilionei nauis fuit. f ¶ Dorso eminet: peritia natādi ostenditur. g ¶ Subremigat: subnatat. h ¶ Vigilás ne deū gēs: verba sunt sacrorū: nā ṽgines Vestæ certa die ibāt ad regē sacrorū: ⁊ dicebāt vigi lás ne rex? vigila. qđ Vir. iure dat Aeneæ q̄ si ⁊ regi ⁊ quē vbiq; ⁊ pōtificē ⁊ sacroꝝ peritū inducit. i ¶ Deū gens: pp Dijs genite: ⁊ gēi ture deos. k ¶ Pinus: hoc loco s quarta de clinationē dixit: in bucolicis iuxta secundā:

DON. ¶ AGNOscūt: nā pp nocturnas tenebras: alij nō facile cognoscerēt. ¶ Vigilas: recte dubi tat: nā tps somnus curæ vigilias suadebant. ¶ Surge: sedentem excitat nō dormientē. ¶ Aurora: anteq; plene veniat lux.

CHRI. ¶ CLAVOMq;.r. quēadmodū in erroribus versabatur Aeneas: quia nondum virtu tum habitum contraxerat Palinuro: que3 in obtēperantē rōi appetitū interpretati sumus rectore

rectore vtebatur:sic cũ ad Italiam.i.ad contemplationẽ iam deuenerit obducto iã virtutũ habitu:ipse sua ratione ad clauum sedet:qa non amplius ducit rõnem appetitus: sed rationi obtemperat:ꝛ qđ illa ostendit id vult idq; petit. ¶ Arcas eques:ostendit Aeneæ se hæc scire quæ ipse ponit:vt inde captet fidem in vaticinatione victoriæ:quã ipse futurã esse nescit.

Crastina[a] lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes rutulæ spectabit cædis aceruos.
Dixerat:ꝛ dextra discedens impulit altam
Haud[b] ignara modi puppim · fugit illa p vndas
Ocyor ꝛ iaculo,ꝛ ventos æquante sagitta ·
Indè[c] aliæ celerant cursus · stupet inscius[d] ipse
Tros Anchisiades, animos tamen omine[e] tollit.
Tũ breuiter supera aspectãs conuexa precatur.
Alma[f] parẽs Idæa Deûz,cui Dyndima[g] cordi,
Turrigeræq;[h] vrbes, biiugíq; ad frena[i] Leones.
Tu mihi nũc pugnæ pꝛinceps, tu rite ꝓpinques[k]
Auguriũ, Phrygibúsq;[l] adsis pede diua secũdo.
Tantum[m] effatus · ꝛ interea reuoluta[n] ruebat[o]
Matura iam luce dies, noctémq; fugarat.
Principio socijs[p] edîcit signa[q] sequantur,
Atq; animos aptent armis, pugnǽq; parent se.
Iámq; in conspectu Teucros habet,ꝛ sua castra
Stãs celsa in puppi · Clypeũ tum deinde sinistra
Extulit ardentem,clamorem ad sydera tollunt
Dardanidæ è muris · spes addita suscitat iras.
Tela manu iaciunt · quales[r] sub nubibus atris
Strymmõiæ dãt signa Grues, atq; æthéra tranãt

SER. a ¶ CRAstina lux mea si nõ irrita dicta putaris Ingentes rutulæ spectabit cædis aceruos: Spectabit est vera lectio:ꝛ ordo est: si mea dicta nõ putaris irrita: crastina lux ingentes aceruos cædis spectabit:nã male quidam spectabis legunt ꝛ ad luces referũt: qđ nõ ꝓcedit. nullus enĩ sic loquitur. o Aenea si quæ dico minime credis: o lux crastina ingentis cædis aceruos spectabis. b ¶ Haud ignara modi: moderationis: quippe quæ fuerat nauis.

dies orimr. p ¶ Socijs edicit: sm edicta nymphæ. q ¶ Signa sequãtur:vel tesseræ vel tubarũ vel signa militaria. r ¶ Quales sub nubibus atris:idest altis. Strymmoniæ vero grues a fluuio thraciæ strymmone:iuxta quem habitant. hæc autẽ cõparatio non ad telorũ pertinent ictũ:sed ad troianorũ clamorem:Nã ꝛ Homerus sic posuit:a quo sũpta est comparatio. τρῶες μεν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρὸ αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον κλαγγῇ τάγε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.

c ¶ Inde aliæ celerant:ide aliæ nymphæ nauiũ cursus celeriores efficiunt: sicut fecerat Cymodocea. d ¶ Inscius rerũ quas audierat: nã ex aperto credere nõ poterat. e ¶ Omine: augurio ꝓmissæ victoriæ. f ¶ Alma parẽs idæa deũ: alma ꝓprie est tellus ab eo q nos alat. abusiue etiã alijs numinibus epitheton dat. Terram aũt ꝯstat esse matrẽ deuz:vnde ꝛ simulacrũ eius cũ claui pingit. nã terra aperit vere:hyemali clauditur tpe. g ¶ Dyndima: mõs phrygiæ. h ¶ Turrigeræq; vrbes:ciuitates turritæ: vñ ꝛ eius corona turrita mater pingit deũ. i ¶ Ad frena leones: iđ hoc fingitur q oĩs feritas maternæ subiacet affectioni:ꝛ subiugata est. k ¶ Propinques:familiare efficias:vt Et propius res aspice nostras. l ¶ Phrygibusq; adsis: ac si diceret cultoribus tuis. m ¶ Tantũ effatus:breuiter: vt sup ait ꝓpter lucẽ iam maturã.i.plenã: naz non crepusculuz: sed lux matura describit. n ¶ Reuoluta:apta:sicut ꝯtra inuolutum dicimus esse illud quod clausum est. o ¶ Ruebat autẽ oriebatur.vt Ruit oceano nox:ꝛ est in sensu hysteron proteron:prius enĩ nox fugatur: sic

DON. ¶ SPECTAbit aceruos:ꝓdixit futura vt dea appareret. ¶ Tollit.a.audierat nympha et: Aduersa ergo non lætabatur: sed quia plura nunciabantur prospera attollebat animos. ¶ Alma parens idæa. ex ijs tribus nominibus captauit beniuolentiã. ¶ Edicit:est edicere cum auctoritate aliquid curandum iubere. ¶ Dardanidæ è muris: ostendit: quid possit spes:nam qui metu fugiebant: nũc spe in hostes insurgunt.

CHRI. ¶ STVPET:cum præsens miraculum velocitatis animaduerteret:accepit spem etiã victoriæ quã illa ꝓdixerat. ¶ Alma parens.i. nam hæc terra est.Terra autem omnia alit. ¶ Dindyma:mõs:vnde ꝛ ipsa dea dindymene est dicta. ¶ Biiugi:qđ bigæ essent. Fabula autem leonum est notissima. ¶ In conspectu:intra id spacium quo conspectus prouenit. ¶ Ardentẽ:splendentem: vt Tyrioq; ardebat murice lena:ꝛ facit rem verisimilẽ:

nā quo mō potuisset e longinquo conspici clypeus: nisi ꝑ̄ splendorem: ⁊ nisi ipse ex altiore parte nauis extulisset. ¶ Clamorē: ꝑ subitā lætitiā. ¶ Spes suscitat iras: nā spes tollit aīos: ⁊ aīoꝝ elatio nos ad ultionē excitat: vñ excitat̄ acrior pugna: nā possunt quia posse videntur.

SER. a ¶ FVGIVnt q̄ notos: aut q̄ suis vētos frigidos: nā ēt grues significāt tēpestatē futur. ī: vt ī georgicis legimus: A nt illū surgētē vallibus imis Aeriæ fugere grues. Aut re vera notos: horū. n. calores fugiūt quū reuertunt̄ in thraciam. b ¶ Adlabi classibus æquor: cū classibus labi. c ¶ Ardet apex capiti: ex sequētib⁹ intelligim⁹

Cum sonitu, fugiúntq; [a] Notos clamore secūdo.
At Rutulo regi, Ducibúsq; ea mira videri
Ausonijs: donec versas ad littora puppes
Respiciunt, totúmq; adlabi [b] classibus Aequor.
Ardet [c] apex [d] capiti, cristísq; à vertice flamma
Funditur, ⁊ vastos vmbo vomit aureus ignes.
Non secus ac liquida siquando nocte Cometæ [e]
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius [f] ardor,
Ille sitim, morbósq; ferens mortalibus ægris
Nascitur; ⁊ leuo [g] contristat lumine Cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
Littora præripere, ⁊ venienteis péllere terra.
Vltro animos tollit dictis, atq; increpat vltro.
Quod [h] votis optastis adest, perfringere [i] dextra
In manibus [k] mars ipse viris, nunc coniugis esto [l]

ē in ore canis: q̄ vel tertio diximus: q̄tū ī ipsa ē pestifera ē: s; ꝑ q̄litate adiacētiū aut vicit̄: aut maiorib⁹ vel minorib⁹ vtitur virib⁹: hic ē q cū certo tpe semp oriat̄: nō semp ē noxia. g ¶ Leuo: noxio: q autē ait cōtristat lumine quuȝ de stella loq̄ret̄: quā armis splēdētib⁹ cōparauit: bñ fi Sta. ad ipsa arma trāstulit dicēs: A rmaq; in auro tristia.

Aeneæ armoꝝ fieri descriptionē: nā dicturus ē: At nō audaci turno fiducia cessit: q̄uis talia arma respiceret. Si tñ primā respicias cōnexionē: q̄si de Turno videt̄ dicere: qđ non ꝓcedit. d ¶ Apex: coni altitudo hoc loco: est autem Homeri ⁊ locus ⁊ comparatio.

παμφαίνον θ' ὥς τ' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο
ὅς ῥα τ' ὀμώρης εἶσιν· ἀρίζηλοι δ' οἱ αὐγαὶ
φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν
λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστί, κακὸν δή τε σῆμα τέτυκται,
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν

Hoc aūt iste violētius posuit: q ille stellæ tm̄ facit cōparationē: hic ēt stellæ pestiferæ: respiciēs q̄s clades rutulis eēt illaturus Aeneas. e ¶ Cometæ sanguinei lugubre: ꝓ lugubrit̄. Cometæ aūt latine crinitæ stellæ appellant̄: ⁊ Stoici dicūt has stellas eē vltra. xxxij. q̄rus noīa ⁊ effect⁹ Abien⁹: q iābis scripsit Virgilij fabulas memorat. Pli. Secūdus ēt dicit cometas stellas eē naturales q̄ apparēt certis tēporibus. Itē hoc quoq; cōmemorat cometas fieri de planetis qnq;: vñ interdū bona: interdū pessima significāt: nā si de Venere aut Ioue fiāt optima ꝓnūciant: si de Marte aut Saturno deteriora: nā mercurialis semp talis ē q̄lis ille cui cohæret: vñ ⁊ minister deoꝝ fingit̄. hic ē q mō ait Cometæ sanguinei lugubre rubēt. i. noxij. f ¶ Siri⁹ ardor: sirius stella

h ¶ Quod vo. op. a. magna ars ꝑsuadētis ē: vt qđ cupit fieri ī ꝓiudiciū trahat: sic hī loco qa vult Turn⁹ vt optēt pugnā ei⁹ socij: hāc eos dixit semp optasse. i ¶ Perfrīgē. d. fortit̄ facē: ⁊ bñ ṽbo vsus ē militari. k ¶ In ma. nō iā in votij: s; ī māib⁹ res ē. l ¶ Esto: ꝓ sit: tria ꝑsōa ē.

DON. ¶ AT RVTVLo. Hi. n. ī plāo ꝯstituti vidē Aeneā nō poterāt. ¶ Totūq; ad lit. Moralr q dē: nā repētīo turbatq; motu oīa maiōa vidēt.

CHR. ¶ ARDET apex capiti: ostēdit fulgorē sanguineū galeæ atq; clypei sūmū hostib⁹ terrorem icutere potuisse. De sirio ṽo ⁊ cometa dictū ē ī supiorib⁹. ¶ Totūq; al. cl. æ. nam ex timore res maior videbat̄. ¶ Sāguinei: Quia sūt de colore Martis: q sanguine⁹ ē: ⁊ portēdūt bella ⁊ cædes. ¶ Lugubre rubēt. i. qa rubēt luctū ⁊ sāguinis effusionē notāt. ¶ Haud tñ. a. t. f. c. īgētē qdē terrorē arma icutiebāt. S; tāta erat ī Turno audacia: vt non discederet a solita violētia. Capitiq; optimum ꝯsiliū ita se venienti æneæ iterponere: vt se suis cōiungere nō posset: vt disiunctis virib⁹ ībeciliores essent. Et q̄ re ostēdit̄ vt fortitudo in hoc duce erat: ita fuisse ⁊ sapiētiā Quæ duo īperatorē absoluūt: altera. n. qđ op⁹ sit facto cernit̄: altera qđ iā cognitū ē ꝑficit. ¶ Q. ṽ. o. o. ꝯuenītissima orō ī genere demōstratiuo: ⁊ statī ea ꝓponit q̄ pudorē afferre possint: ⁊ infamiā: nisi virili aīo ꝑ̄tent̄. Multi. n. ī qb⁹ vera fortitudo eē nō pōt pudore ⁊ īfamiæ metu ad ea īpellunt̄: ad q̄ ṽa virt⁹ si adesset īpulisset. ¶ In ma. m. i. u. q. d. q ij q ṽtute ꝓstant pro suo arbitrio martē tractāt. i. victoriā ī ꝑtāte habēt: g pudēda res ē eū effugere quē toties optastis: vt sit argumētatio ab hōesto: Deīde arguit a facili:

cum in

cũ in manib' fortiũ viro℞ oĩa sint posita. Postremo oñdit illos nõ de ĩpio ⁊ de ambitiõe certare: sȝ p domo: p vita: p ꝯiugib': atq; liberis: q̃ ẽ argumẽtatio a necessitate: & pfectissima ex breuib' verbis oro ad honesto vt fugiãt opprobriũ: ne fugiãt quos votis optarũt: qđ ẽ sũma ignominia: a facili pp eorũ fortitudinẽ: a necessario φ pugnãr pro salute sua ⁊ suorũ. A uitanda ignominia quã subirẽt si a maioribus degenerarẽt: iterũ a facili cũ accidat occasio: vt possint labentes nec firmo gressu stãtes inuadere: ⁊ cogere hostes: vt in quo loco velint: i eo pugnent: addit postremo sententiam ⁊ audentes fortuna iuuat.

Quisq; suæ; tectiq; memor, nũc magna referto[a]
Facta patrũ, laudésq;, vltro occurram[b] ad vndã
Dum trepidi, egressisq; labant vestigia prima.
Audentes Fortuna iuuat.
Hæc ait, ⁊ secum' versat[b] quos ducere contra,
Vel quibus obsessos possit concredere[c] muros.
Interea Aeneas socios de puppibus altis
Pontibus[d] exponit, multi seruare recursus
Languẽtis[e] Pelagi, ⁊ breuibus[f] cõcredere saltu.
Per remos[g] alij. Speculatus littora Tarcon
Quà vada nõ spat[h], nec fracta rmurmurat ũda.
Sed mare inoffensum crescenti adlabitur æstu.
Aduertit subito proras, sociósq; precatur.
Nunc ò lecta manus validis incumbite remis.
Tollite[i] ferte rates, inimicam findite[k] rostris
Hanc terram, sulcúmq; sibi premat ipsa Carina.
Frangere nec tali puppem statione[l] recuso
Arrepta tellure semel. quæ talia postq̃
Effatus Tarcon, Socij consurgere tonsis;
Spumantésq; rates aruis inferre Latinis,
Donec rostra tenent siccum, ⁊ sedêre carinæ
Omnes innocuæ[m], sed non puppis tua Tarcon.
Nanq; inflicta vadis; dorso[n] dũ pendet iniquo[o]
Anceps sustentata diu, fluctúsq;[p] fatigat,
Soluitur, atq; viros medijs exponit[q] in vndis.
Fragmina remorum, quos ⁊ fluitantia transtra

SER. a ℂ REFERTO fa. pa. alij hic distĩgunt vt sit referat mõ vn' qsq; facta pat℞ ⁊ laudes: ⁊ secutus Sal. H dicit: q alt hispano℞ fuisse vt i bella eũtib' iuuenib' parẽtũ facta memorarent a mrib': alij distĩgunt: nũc magna referto facta: vt duas res dixerit: nunc vnusq̃q; ⁊ suorũ facto℞ mẽinerit: ⁊ laudis parẽtũ. b ℙ Versat q̃s du. ẽ: cogitat qdẽ sȝ nõ facit: ne diuiso exercitu vtrobiq; vincat: qđ seqntia idicãt: nã paulo post dicturus est: Et rapit acer totã aciẽ i teucros. c ℙ Cõcredere: commacat. d ℙ Põtib': scalis nauium. e ℙ Languẽtis: trãqlli. f ℙ Breuibus: vadis. g ℙ Per re. i. scaphis. h ℙ Nõ spirãt: legit ⁊ sperat: qđ meli' ẽ: n. i dũ vada eẽ nõ sperat: icidit i ea. i ℙ Tollite fer. ra. ad celerita: ẽ dictũ ẽ. k ℙ Findite rostris: militari felle dictũ ẽ: vt ẽt terra ipsa q̃dãmõ sẽtiat hostis aduẽtũ. l ℙ Statiõe: statio ẽ port' tpalis: nã port' ẽ vbi hyemat: sȝ mõ statio siccũ lit' significat: H. n. dic potiar terra: ⁊ nauẽ frãgẽ nõ recuso. m ℙ Innocuæ: inocu' ẽ cui nõ nocet: inoxi' q nõ nouit nocẽ: sȝ H poetæ ple℞q; cõfũdũt. n ℙ Dorso ini. dorsũ ẽ durior arẽa: q̃ remeãtib' fluctib' ⁊ eũtib' dẽsat: ⁊ i modũ saxi durescit: qđ a nautis puluin' vocat. o ℙ Iniq̃: sibi nocẽti. p ℙ Fluctusq; fa. sub audis eã: nã fluct' nõsathi' ẽ singlaris. q ℙ Expõit i vn. i i vndas: q a l ipo loco rẽs agitat: nec ẽ mutatõ.

DON. ℂ VERsat q̃s ducẽ: i tãta desparatiõe: nec ꝯsiliũ nec vis animi amisit.

CHRI. ℂ HÆC ait: mira ducis vt q i tãto ⁊ tã improuiso piculo nihil de aĩo iminuerit. Neq; qđ fieri solet in magna rerũ pturbatiõe suæ prudẽtiæ oblit' ẽ. Nã ⁊ subita oratiõe socios ne q̃ in re deficerẽt corroborauit: ⁊ hostes añq̃ i terra ꝯsisterẽt: atq; i ordines redigerẽtur suadere parauit ⁊ delectũ ex tpe tũ eorũ q̃s ad expugnãda mœnia relĩqrent: tũ corum q̃s secum ẽ Aeneas educeret habuit. Nec minor i Aenea atq; etruscis demõstrat industria ac celeritas: in q̃ etiã p Tarcõtẽ expmit sũmope curandũ eẽ ne celeritas sit sine sũma cautiõe: q̃ nisi adhibeat psæpe euenit: vt pperatio tarditatẽ afferat: in q̃ loco manifestũ ẽ tũ viuũ ira poti' q̃ i Mezẽtiũ flagrabat pcipitatũ quã cõsilio vt id tẽtaret adductũ eẽ. Ex quo recte admonet poeta vt i agẽdis reb' nihil p pturbatiões: sȝ oĩa per rectã rõnes agẽda esse. Quã qdẽ rem sinister nauis exit' pulchre admonet. Hoc idem sua oratio manifestat q̃ concitatissima ẽ: ⁊ illud nõ sapienter profert frãgere nec tali puppim statione recuso: Cõsuluit ergo poeta vitæ et moribus hominuȝ: cõsulit ⁊ suauissimæ cuidaȝ iocũditati quaȝ varietas affert. Mirifice auteȝ pugnaȝ varietate casuuȝ distinguit atq; exornat.

SER. a ℂOMEN pugnæ: Sal. pugnā illā p oī bello futurā: ideo ergo omen: quia sicut nūc: sic vbiq; vincet Aeneas. b ꝑ Inuasit agrestes: q̄a dixit Et latos vastant cultoribus agros. c ꝑ Therone: hoc nomen in Pindaro lectus est tm̄. d ꝑ Tu-

corripuit: vt Hæc regi pmissa cydō hæc lib(e) pe dabam⁹: qđ fecit abutēs licētia: q̄ vtimur i noībus proprijs. l ꝑ Flauētem malas: flauētes malas habētē primæ ætatis. m ꝑ Noua gaudia: q̄a tūc pmū amare cœpat. n ꝑ Strat⁹: deest pene.

Impediūt, retrahítq; pedes simul vnda relabēs.
Nec Turnū segnis retinet mora· sed rapit acer
Totā aciem i Teucros, ⁊ contra in littore sistit.
Signa canunt, primus turmas iuasit[b] agrestes
Aeneas, omen pugnæ[a], strauítq; latinos
Occiso Therone[c], virûm qui maximus vltro
Aeneam petit· huic gladio; pérq; ærea scuta
Per tunicā[d] squallētem auro latus haurit[e] aptū.
Inde Lycam ferit exsectum iam matre perépta
Et tibi[f] Phœbe sacrum, casus euadere ferri
Cui licuit[g] paruo· nec longe Cysséa durum,
Immanémq; Gyam sternentes agmina claua
Deiecit leto· nil illos Herculis Arma,
Nil validæ iuuêre manus, genitórq; Melāpus
Alcidæ comes; vsq;[h] graues dum Terra labores
Præbuit· Ecce[i] Pharo, voces dum iactat inertes
Intorquens iaculum clamanti sistit in ore·
Tu quoq; flauentem[l] prima lanugine malas
Dū sequeris Clyciū īfelix[k] noua[m] gaudia Cydō
Dardania stratus[n] dextra securus amorum,
Qui iuuenū tibi semper erāt, miserāde[o] iaceres,
Ni fratrum stipata[p] cohors foret obuia Phorci
Progenies, septem numero, septenáq;[q] tela
Conijciunt partim galea; clypeóq; resultant
Irrita, deflexit[r] partim stringentia corpus
Alma Venus, fidum Aeneas affatur achaten[s].
Suggere[t] tela mihi· non vllum dextera frustra
Torserit i Rutulos, steterāt q̄ i corpore Graiûm
Iliacis campis· tum magnā corripit hastam,

nicā squallentē. i. splendentem loricam. e ꝑ Haurit: ferit modo significat. f ꝑ Et tibi phœbe sacru: oēs qui secto matris vētre procreant: ideo sūt Apollini consecrati: quia deus ē medicinæ: p quā lucē sortiūtur: vnde Aesculapius eius fingitur filius. Ita. n. procreatū supradiximus. Cæsarū etiā familia iō sacra retinebat Apollinis: q̄a qui primus de coꝝ familia fuit: execto matris vētre procreatus est: vñ etiā Cæsar dictus ē: licet varia de ætymologia huius nominis dicant: vt diximus supra. g ꝑ Q̄ licuit paruo: legit ⁊ cui licuit. h ꝑ Vsq;: tādiu: donec. i ꝑ Ecce pharon: legitur ⁊ pharo: vt It clamor cælo: vt sit datiuus ab eo qđ est pharus. si aūt pharon legeris: figuratū est: nā de nominatiuo trāsit ad datiuū dicēs clamāti. k ꝑ Infelix noua gaudia cydon: de cretensibus accipimus q̄ i amores pueroꝝ itemperantes fuerūt: qđ postea i laconas ⁊ totā græciā trāslatū ē: adeo vt Cicero dicat in libris de re publica opprobrio fuisse adolescentibus si amatores nō haberēt: propter qđ poeta Cydonē inducit amatorē. Nouimus aūt Cydones cretēses dici. Sane Cydon qñ nomē est pprium: ci naturalr pducit: si appellatiuū corripit: vt Parthus siue Cydō telū imedicabile torsit: tñ Statius ēt in pprio

o ꝑ Miserāde: p miserandus: nā p noīatiuo vocatiuū posuit: vt cōtra Socer arma latin⁹ habeto: lz illic possit accipi socer arma latinus habeat: nā habeto ⁊ secūdæ ⁊ tertiæ psonæ est: tñ alibi noīatiuū p vocatiuo posuit: vt Corniger hesperidū fluuius regnator aqrū. p ꝑ Stipata cohors: vnanimiter veniēs. q ꝑ Septenáq; tela: more suo p septē: vt bina p duob⁹. r ꝑ Deflexit ptīi stringētia corp⁹ alma venus: male ait Donat⁹ hoc loco añ dictorum eē oblitū: Virg. q̄ post Iouis phibitionē bellis faciat numina ītereē nō respiciēs Iouem magis deos hortatū eē i fœdera: q̄; a bellis phibuisse: naz et paulo post tā Iuno q̄; Iuturna bellis itererūt. s ꝑ Achaten: oīa noīa q̄ i tes exeūt: vocatiuū i a mittunt: vt Achates Achata: Thymœta: vt ð ἈΝΧΊΣΗΣ ἈΝΧΊΣΑ, ΔΕΣΠΌΤΗΣ ΔΈΣΠΟΤΑ. t ꝑ Suggere tela mihi: ordo ē Suggere tela mihi: q̄ i cāpis Iliacis i græcoꝝ stetere corporib⁹: nullū. n. mea dextra i Rutulos sine cā iaculabit telū coꝝ: q̄ iā sūt cæde hostiū cōprobata.

ℂSQUALLENTEM: splendentem: sed de hac dictione alibi dictū est. ꝑ Aerea. s. q̄uis nō fiat positio si plures consonantes sequantur vocalem dummodo sint non in eadē dictione: sed in sequenti: vt hic tamē ratio fit. ꝑ Deflexit: flectendo remouit. CHRI.

ℂTRANS Verberat

SER. a TRANSVERberat:scīdit. b Trale cto missa lacerto: q̄ fuerat missa retroacto la certo. c Protinus:iugiter:ptinue. d Te norē:currēdi modū. e Moribūda:morīēti similis:qđ ita eē:ēt Sal.ostēdit:q ait Quasi vi tabūdus p tra mites ꝛ saltuo sa loca exercitū ductare:nã Iugurtha nō vi tabat legatū:sʒ eū vitare simu labat:nã qa no mē est: iđ signi ficat similitudi nē nō passionē: qđ si participia liter diceret: a passiuo vēiret. Oīa.n.a passi uo participia i dus exeūtia mo ribūda similis morīēti:nō.n. participialiter aliqđ significat sʒ nōīs hēt sigl ficationē: nōis aūt significatio similitudinem hēt nō passiōes: qñ dico moritur: ē: vere mo riturus ē:mori būdus vo non vere:sʒ similis morienti:vñ ꝛ Sal.dixit q̄si vi tabūd. f Fra tris đ corpe ra pto:si dicet fra trū đ corpe spe ciosi eēt:q đ iđ omisit:qa hasta Alcanoris tā tū vulnēauerat manū:l Meōis vo hæserat corpe. g Femur:femur dicim qa lectū ē:ꝛ declinatur huius femoris: illius vo ablatiui nō inuenit nosatiuus Lat eripit a femīe:licet Caper in libris enucleati sermo nis dicat femen:sed nō ponit exemplū: ergo aut hoc femur aut hoc femē:nã femus nō di cimus penitus. h Hic curibus: hoc ē tūc: ꝛ est ordo Tunc fidens primæuo corpore ad uenit clausus curibus:qa erat de curib:vt ver res romulia:aut fidens curibus; vt Ecce sabi norū prisco de sanguine magnū Agmē agēs clausus. i Rigida:tenens eā:nō vibrans ꝛ iaciens. k Boreæ de gente suprema:aut origīnē ducēs a Zeto ꝛ Calai:q Boreæ filij ꝛ nymphæ Orithyiæ fuerūt: vt de gēte de gene re accipiamus:Aut certe in hyperboreis mō tibus natus:vñ est origo venti boreæ. l Is mara:thraciæ ciuitas a mōte Ismaro. m Ex pellere tendūt: loco se inuicē mouere cōten dūt. n Limi ne:i.dest littore. o Magno æ there.i. aere in magno:nas vē ti in æthere nō sunt:sʒ in aere: sicut supra A q æthera tra nant cum soni tu pro aerem. p Obnixi oīa ctra: mare ma ri:nubes nubi bus:venti ven tis:legit ꝛ obni xi:vt referatur ad ventos. q Hæret pe de pes:pro pe di: nam anti ptosis est:ꝛ est Homeri versi culus. ἀσπὶς δ' ... ἄρ' ... κόρυς κόρυν ἀνέρα δ' ἀνήρ. r Arcades:ac cusatiu est plu ralis: cuius vlti ma syllaba iđ breuis ē:qa no minatiuus plu ralis es termi natur: vt hi ar cades: delphi nes delphinas. s Latio seq ci:pro latinis:alibi:Inuadunt vrbem somno vinoq sepultam.

Et iacit, illa volans Clypei transuerberat[a] æra
Meonis, ꝛ Thoraca simul cuʒ pectore rumpit.
Huic frater subit Alcanor, fratrémq ruentem
Sustentat dextra traiecto[b] missa lacerto
Protinus[c] hasta fugit, seruátq cruenta tenorē[d].
Dexteráq ex hūero neruis moribūda[e] pepēdit.
Tum Numitor iaculo fratris[f] de corpore rapto
Aeneam petijt sed non ꝛ figere contra
Est licitum, magníq femur[g] perstrixit Achatæ.
Hic Curibus[h] fidens primæuo corpore clausus
Aduenit, ꝛ rigida[i] Dryopen ferit eminus hasta
Sub mentum grauiter pressa, paritérq loquētis
Vocem, animámq rapit traiecto gutture at ille
Fronte ferit terram, ꝛ crassum vomit ore cruorē.
Tres quoq Threicios Boreæ[k] de gente supma,
Et treis quos Idas pater, ꝛ patria Ismara[l] mittit,
Pér varios sternit casus occurrit Alesus.
Auruncǽq manus, subit ꝛ Neptunnia proles
Insignis Mesapus equis expellere[m] tendunt
Nunc hi nunc illi certatur limine[n] in ipso
Ausoniæ, magno[o] discordes Aethere Venti
Prælia ceu tollunt animis, ꝛ viribus æquis,
Non ipsi inter se, non Nubila, non Mare cedit.
Anceps pugna diu stant obnixi[p] omnia contrà
Haud aliter Troianæ Acies, Aciésq Latinæ
Concurrūt hæret[q] pede pes, dēsúsq Viro Vir.
At parte ex alia, quà saxa rotantia late
Intulerat Torrens, arbustáq diruta ripis,
Arcades[r] Insuetos acies inferre pedestres
Vt vidit Palas Latio[s] dare terga sequaci

DON. THORAX: indumentum quo bellator vsq ad pectus munitur.

CAR. PROTINVS iugiter cōtinuate. Rigi da:inflexibili: ergo durissima. Hæret pede pes:ex metri necessitate posuit pede p pedi p antiptosin. Insuetos:ꝑ digni venia pugna bāt.n.pugna pedestri:cui nō eēnt assueti:neq id stulta electiōe adducti:sʒ iniqtate ꝛ aspita te locoꝵ coacti excusāt ꝑ q fugiāt: maxiaq dat adolescēti laus q i tāto piculo ꝛ sēili psilio ꝛ inuicto aīo vsus fuerit duceꝗ officiū adimpleuerit

Aspera quîs natura loci dimittere[a] quandò
Suasit equos; vnum quod rebus restat egenis
Nunc prece, núc dictis Virtutē accēdit amaris.
Quò[b] fugitis socij? pér vos, & fortia facta,
Pér ducis Euandri nomen, deuictáq;[c] bella,
Spémq; meā, patriæ q̄ núc subit æmula laudis,
Fidite[d] ne pedibus. ferro rumpenda per hostes
Est via. quà globus ille virûm dēsissimus vrget;
Hac vos[e] & Pálanta ducem Patria alta reposcit.
Numia[f] nulla p̄műt. mortali vrgemur ab hoste
Mortales. totidem, nobis animǽq;, manúsq;.
Ecce[g] maris magno[h] claudit nos obijce Pont[9].
Deest iā terra fugæ. Pelago Troiám ne petetis?
Hæc ait, & medius densos[i] prorumpit in hostes.
Obuius huic primum fatis[k] adductus iniquis
Fit Lagus. hunc, magno[l] vellit dū pódere saxū,
Intorto figit telo, discrimina costis
Per mediū quà Spina dedit, hastámq; receptat[m]
Ossibus hærentē, quē non sup[n] occupat Hisbō,
Ille quidē hoc sperans. nā[o] Palas ánte ruentez,
Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
Excipit, atq; ensez tumido[p] i pulmone recōdit.
Hinc Sthenelu3 petit, & Rhœti[q] de gēte vetusta
Anchemolū thalamos ausū icestare Nouercæ.

SER. a ¶DIMITTERE q̄: sīgdē: q̄ ē rōanæ militiæ: nā in locis impeditis equos comitibus dabāt: & pedestri certamie p̄fligebāt. b ¶ Quó fugitis: hoc amare dctū ē: nā p̄ces sequūtur. c ¶ Deuictaq; bella: finita: exhausta: nā hostis vicit nō bellū. d ¶ Fidite ne pedib[9]: datiuus ē pedibus: nā fido tibi dicim[9]. e ¶ Hac vos & palāta ducē patria alta reposcit: hoc vult patria vt per cædes hostiū fuertamur. f ¶ Numina nulla p̄műt. argumentatur a facili, dicēs nō p̄tra deos: s; p̄tra mortales bella tractam[9]. g ¶ Ecce maris: qđ est efficax l fine posuit: nam dicit eos quo fugiāt nō hre: quū terra teneat ab hostib[9]: mare aūt pedibus trāsire non possint: ca stra vo ingredi turpissimus sit: aut certe ēt hoc īpossibile si ab hostibus obsīdetur: vt qdā3 volūt intelligētes Et rapit acer totā aciē in teucros. s. quā dducebat certis relictis. h ¶ Magno claudit nos obijce: mō vsus hēt vt dicamus hic obex: vñ qdā magno obijce legunt. Antiq ēt hæc obex dicebāt: s̄m qđ ē magna obijce. hic ē qđ nōnulli vitāt gn̄is dubietatē: & legūt magni. s. maris. Captn̄ in libris dubij generis p̄bat dici hic & hæc obex: qđ vt dixi m[9]: hodie de vsu recessit. i ¶ Dēsos prūpit l hostes: vt eos hortaret exēplo. k ¶ Fatis iniquis: exitū p̄occupauit futurū. l ¶ Magno pōdere: magni pōderis: vt Aere cauo clipeū: p̄ caui. m ¶ Receptat: iō freq̄ntatiuo vsus est: q̄a hærētē hastā ossibus auellere facile nō poterat: ergo receptat ē frequēti cōcussione diuellit. n ¶ Sup occupat: quē nō desup occupat: iō aūt desup q̄a Palas ad euellēdā hasta3 fuerat inclinatus. o ¶ Nā palas añ ruentem dū furit: ordo ē. Nā eundē Palas añ excepit. i. dolo interemit. ille. n. incautus fuerat furēs p̄p crudelē mortē sodalis; vñ & incaut[9] fuerat. p ¶ Tumido in pulmone: & nāliter tumido: & q̄a furebat: in pulmone aūt recondit archaisinos ē p̄ i pulmonē. q ¶ Rhœti de gēte vetusta Anchemolū: hæc fabula nusq; īuenit ī auctoribus. Abienus aūt q totū Virgiliū & Liuiū iābicis scripsit hāc cōmemorat dicens græcā eē. Rhœt[9] ergo marrubiorum rex fuit in Italia: qui Anchemolo filio Casperiam superduxit nouercā: hāc priuignus stuprauit: quo cognito quum eū pater persequeret: & ad pœnas vocaret: fugiēs ille se ad Turnum contulit.

DON. ¶ QVO fugitis: cum oia teneāt hostes.

CHRIS. ¶ QVO FVgitis. q. d. cū nullum victis refugiū sit: nā vt ait Saln. nec locus nec amic[9] q̄sq̄ texit: que3 arma non texerunt: arguit ergo a necessario non esse fugiendu3: & vt pudore q̄ res in alīs excellentib[9] multū valeat eos retineat: cōmemorat fcā eorū excellentia: & gloriā euandri regis q̄ oīa p̄nti pugna detur pari: dehonestariq; facile possint si fugiāt. Addit & spē suā & modestie: ita rem tractat vt oia ad illos adhortādos nō ad seip̄m laudādū tēdere videant. ¶ Fidite ne. p. i. fugæ ad exitiū tn̄ producet: quasi dicat: si amittenda vita est potius gloriose dū viriliter pugnatis q̄; ignominiose dū turpiter fugitis amittēda est. Dehortat ergo fugam qm̄ turpissima sine aliq̄ vtilitate futura sit. deinde hortatur ad pugnā quam suadet ab vtili cum illa sola salutē sibi cōparare possint: ōnditq; non esse illam impossibilem cum res illis cum hominibus q̄ vinci possunt: & non cu3 dijs qui sunt inuicti futura sit. Postremo ostendit necessarium esse illos stare quando fuga omnis interclusa illis sit. ¶ Et medius densos: non enim verbis solum: sed multo magis exemplo suo persuadendum erat.

¶SVIS:

SER. a ¶ SVIS: etiam suis. Luc. Et tam illum fratrem lugentibus offert. b ¶ Discrimina: differentias. c ¶ Thymbre: pro thymber metri causa metaplasmum fecit. d ¶ Euandrius abstulit ensis: possessiuum est modo non patronymicō.

lis acer: sed modo particula inceptiua est: sicut in Salustio sæpius sicut ait interdum: nā non est cōiunctio ratiocinantis. t ¶ In sua colligit arma: post scutum se claudit. alibi: Et se collegit in arma. v ¶ Elatum in iugulus: iugulo suo vulnus minantes.

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymbérqȝ simillima proles
Indiscreta suis[a], gratúsqȝ parentibus error:
At nunc dura dedit vobis discrimina[b] Palas:
Nā tibi thymbre[c] caput Euādrius[d] abstulit ensis.
Te decisa suum Laride dextera quærit,
Semianiméſqȝ[e] micāt digiti, ferrúmqȝ retractāt.
Arcádas accensos monitu, & præclara tuentes[f]
Fcā viri, Mixt[o] Dolor[g], & pudor armat i hostes.
Tú Palas Biiugis fugientem[h] Rhoetéa præter
Traijcit: hoc spatium, tantúmqȝ moræ fuit[i] Ilo.
Ilo nanqȝ procul validam direxerat hastam,
Quā medius Rhoete[o] itercipit, optie Teuthra[k]
Te fugiens, fratrémqȝ Tyrem[l], currúqȝ volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arua.
Ac velut optata[m] Ventis æstate coortis
Dispersa immittit siluis incendia pastor,
Correptis subito medijs extenditur[n] ūna
Horrida per latos acies[o] Volcania campos,
Ille sedens victor[p] flammas despectat ouātes[q].
Non aliter sociûm virtus coit[r] omnis in vnum.
Téqȝ iuuat Pala: sed bellis[s] acer Alesus
Tendit in aduersos, séqȝ in sua[t] colligit arma.
Hic mactat Ládōa, Pheretáqȝ, Demodocúmqȝ.
Strymmonio dextram fulgenti diripit ense
Elatā[v] in iugulum, saxo ferit ora Thoantis,
Ossáqȝ dispergit cérebro permixta cruento.
Fata canens[x] siluis genitor celarat Alesum.
Vt senior leto canentia[y] lumina soluit,

e ¶ Semianiméſqȝ micant digiti ferrumqȝ retra. Ennij est: vt Oscitat īcā pis caput a ceruice reuulsum: Semianiméſqȝ micant oculi: lucemqȝ requirunt: quem versum ita transtulit ad suum carmen Var. Traconus. f ¶ Tuentes: modo videtes: alibi defendentes.
g ¶ Dolor & pudor: sic de Mezentio: Aestuat ingens Vno in corde pudor mixtoqȝ īsania luctu. h ¶ Fugientem rhœtea præter: præter fugiétē. i ¶ Fuit ilo: subaudis ad mortem Ili: hoc spacium fuit tantū: & hæc sola mora quo minus Ilus periret. k ¶ Teuthra: ab eo qđ ē hic Teutras huius teutræ quo modo Aeneas huius Aeneæ. l ¶ Tyrē: ab eo qđ ē hic Tyres.

x ¶ Fata canēs: quasi diuinus: alij cauens legunt: sm̄ quod non statim & diuinus apparet: nam & ab alijs audita cauē potuerat. y ¶ Canētia lumina: aut hypallage ē pro ipse canēs: aut physicā rem dixit. dicuntur enim pupillæ mortis tempore albescere.
¶ ARCAdes: DON. vehemēter mouet virtus alieno exēplo: maxime ducis.
¶ ARCAdes: CHRI. multa ponit vt quæ singula arcades excitare possent: primum præsentia orantis ducis: deinde eiusdem exemplū quod etiam timidos ignauósqȝ excitare valet. Pudor deniqȝ qui ab omni dedecore mortales abstinere cogit: atqȝ iracundia quæ ad

m ¶ Optata. i. ex vota: ꝑ æstatē enī venti frequenter optantur: & quasi contingere videntur ex vota. n ¶ Extenditur vna: sicut duces diuersis locis commissa prælia continuauerant. o ¶ Acies vulcania: ideo abusus est: quia comparatio ad bellum pertinet: nam de igne dicere aciem satis incongruū est: ergo acies vulcania vis ignis: quæ late per campos effunditur. p ¶ Victor: cui vota processerūt. Voti campos: idest ἐπιτυχών. q ¶ Ouanteis: abusio est non proprietas. r ¶ Coit omnis in vnum: vnanimiter omnes fortiter faciunt. s ¶ Sed bel

grauissima quæqȝ pericula præcipites agit. Sapientissimus ergo poeta vt rem verisimilem faciat nullam ex validissimis causis quibus ad periculosissimam pugnam accendi possent omisit. nam cum fortitudo vna sit & in paucis inueniatur: posuit omnia quæ sæpissime virtutis vicem agūt: deinde cum narratio tātæ stragis in fastidiū auditorē ducere posset: & locū ipsū mira varietate distīguit: & multis lūinib' illustrat. ¶ Rhoete hūc marrubiorū in Marsis fīt regē fuisse dicūt & Anchemolo filio nouercā casperiā īduxisse: ast ille eā ꝯstuprauit. Ideqȝ irā pr̄is metuēs ad turnū fugit.

SER. a ¶ INIECERE manū parcæ: traxerūt debitum sibi: ꝛ sermone vsus est iuris: nā manꝰ iniectio dicitur quoties nulla iudicis auctoritate expectata: ré nobis debitā vindicamꝰ. b ¶ Da nūc thybri pater: vicinū inchoat numen: cuius ripis bella tractātur: sic supͣ: Tu dea: tu præsens nostro succurre labori. c ¶ Tua quercus in tuis ripis creata. d ¶ Audijt: modo exaudijt: ꝛ ad effectum deduxit: paulo post tantum audijt: vt Audijt alcides iuuené. e ¶ Dū texit: dum spoliat: nā tempus præsens é non præteritum ab eo qđ est tego: sic Plautꝰ: Ego hunc homines detexā pallio. f ¶ At nō cæde viri tāta pterrita lausus: subaudis esse. g ¶ Nodumq; morāq;: bñ addidit morā: ne nodū alium acciperemus: nā nodus proprie est densa peditū multitudo: sicut turma equitū: vt lectū est i disciplina militari. Nodū ḡ pro difficultate accipe: q̄ vix possit exolui. h ¶ Graijs imperdita corpa teucri: q̄s græci pdere nequerūt. Teucros autē accipimus Quos secū duxit Aeneas: nā ait quoꝝ de numero q̄ sese i bella sequant̄ Præstantes ṽtute legit: alias nō pcedit: nā paulo post erupturi sunt q obsident̄ i castris. i ¶ Extremi addēsent acies: Luc. Quātū pede prīa relato Cōstrīgit gyros acies: densent aūt scd̄ æ piugationis ē. k ¶ Nec turba moueri tela manusq; sinit: Luca. Gladiosq; suos cōpressa timebat.

l ¶ Maiore sub hoste: sub hostilitate: nā sub diuersis hostibꝰ peūt: aut synecdoche ē singularis p plurali vt vtrūq; armato milite cōplēt. m ¶ Aequore iusso: p ipsi iussi: ꝛ é vsurpatū pticipiū: nā iubeor nō dicimus: vñ pōt venire iussus: q̄; q̄; iterdū sic dicat̄: vt Luc. Cuiꝰ seruaueris vmbras: Si q̄cq̄d iubear̄ velis: sic ḡ hic pticipiū vsurpauit: vt Hora. vbū dicēs Hæc ego pcurare ꝛ idoneus iperor ꝛ nō luitꝰ. Ergo satis licēter dictū ē: adeo vt h̄ loco Probꝰ hic correptū a longum posuerit. n ¶ Tū: deinde. o ¶ Tyrāni: regis superbi. p ¶ Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis aut leto: dilema argumētū: qđ é ab vtraq; pte firmissimū: ꝛ cōcludit aduersarios. q ¶ Spolijs opimis: quæ dux duci detrahit: vt diximꝰ supra opima sūt spolia.

Iniecêre[a] manum Parcæ, telísq3 sacrarunt
Euandri, quem sic Palas petit ante precatus.
Da nūc[b] Thybri pater ferro, quod missile libro,
Fortunam, atq; viam duri per pectus Alesi.
Hæc arma, exuuiásq; viri tua[c] Quercꝰ habebit.
Audijt[d] illa Deus· dū[e] texit Imaona Alesus
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non[f] cæde viri tanta perterrita Lausus
Pars ingens belli sinit agmina· primus Abante3
Oppositū iterimit pugnæ, nodúmq3[g] morámq3.
Sternitur Arcadiæ proles· sternuntur Ethrusci.
Et vos ò Graiis[h] imperdita corpora Teucri.
Agmina concurrūt, ducibúsq3, ꝛ viribus æquis.
Extremi[i] addensant acies· nec turba[k] moueri
Tela, manúsq3 sinit. hinc Palas instat, ꝛ vrget.
Hinc cóntra Lausus· nec multū discrepat ætas.
Egregij forma, sed quîs Fortuna negarat
In patriam reditus· ipsos concurrere passus
Haud tamē inter se magni Regnator Olympi.
Mox illos sua fata manent maiore[l] sub hoste.
Interea soror alma monet succurrere Lauso
Turnū, qui vólucri curru mediū secat agmen.
Vt vidit socios, tempus desistere pugnæ;
Solus ego in Pálanta feror· soli mihi Palas
Debetur· cuperem ipse parēs spectator adesset.
Hæc ait, ꝛ socij cesserunt æquore[m] iussi.
At Rutulûm abscessu, iuuenis tū[n] iussa supba
Miratus stupet in Turno, corpúsq3 pèr ingens
Lumina voluit, obítq3 truci pcul omnia visu.
Talibus ꝛ dictis it cóntra dicta Tyranni[o]
Aut[p] spolijs[q] ego iam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni. sorti Pater æquus vtriq3 est.
Tolle minas. fatus medium procedit in æquor.

DON. ¶ PETIT TE lo: ꝛ pcat̄ verbis. ¶ Cuperē ipse parēs: ipse q amat: ipse q inimicis meis auxilia subministrat: ipse a q missus est cōtra me. ¶ Spectator: q̄a grauiora sunt quæ vident̄: q̄; q̄ audiunt̄. Quod leoni Turnum ꝛ tauro Palantē cōparat: iam euentum rei demonstrat.

CHRI. ¶ SOLVS ego i.p.f. Vtinam pater spectator adesset. Amara verba: ꝛ est illud dicendi genus ardens ꝛ concitatum. De quo in superioribus diximus. ¶ Miratus stu. psagia sunt hæc futuræ mortis. ¶ Aut sp.e.i. Oratio cōueniens magnanimo iuueni.

¶ FRIGIDVS

Frigidus[a] Arcadibus coit in præcordia sanguis.
Desiluit Turnus bijugis pedes apparat ire
Comminus: útq; Leo[c] specula[b] cũ vidit ab alta
Stare procul campis meditantẽ prælia Taurũ;
Aduolat. haud alia est Turni venientis imago.
Hunc vbi contiguũ[d] missæ fore credidit hastæ;
Ire[e] prior Palas, si qua fors[f] adiuuet ausum
Virib' ĩparib', magnúmq; ita ad Aethéra fat.
Pér pris hospitiũ, & mensas quas Aduena adisti
Te precor[g] Alcide cœptis ingentibus adsis.
Cernat[h] semineci sibi me rápere arma cruenta,
Victorémq;[i] ferant morientia lumina Turni.
Audijt Alcides iuuenem, magnúmq; sub imo
Corde p̃mit gẽitũ, lachrymásq;[k] effundit ĩanes.
Tum Genitor Natum dictis affatur amicis.
Stat[m] sua cuiq;[l] dies[n] breue[o] & irreparabile tp̃s
Omnibus[p] est vitæ: sed Famã[q] extendere factis
Hoc Virtutis opus[r]: Troiæ sub mœnibus altis
Tot gnati[s] cecidere Deûm: quîn óccidit vnà
Sarpedôn[t] mea progenies: etiam[v] sua Turnum
Fata vocant, metásq;[x] dati peruênit[y] ad æui.

SER. a ¶ FRIGIDVS arcadibus coit in p̃cordia sanguis: p̃sagio mortis futuræ. b ¶ Specula: cũ vidit ab alta: hoc ad currus altitudinẽ spectat. c ¶ Leo: ad Turni violẽtiã ac feritatẽ: & est ordo vtq; leo aduolat: talis ẽ Turni imago venientis. d ¶ Cõtiguũ: postq; vidit eũ venisse intra iactum teli. s. vt posset feriri. e ¶ Ire p̃or palas: s. audis voluit. f ¶ Fors: fortuna: pp illd Audentes fortuna iuuat. g ¶ Te p̃cor alcide: supra ɔtra inferiorẽ hostẽ fluminis iplorauit auxiliũ: nũc ɔtra maiorẽ viribus deũ vocat ɔtra p̃stãtẽ. h ¶ Cernat semineci: ad illud qđ ait Turnus Cuperẽ ipse parẽs spectator adesset. hic dicit ipse suum cernat interitum. i ¶ Victoremq; ferãt morientia lumina turni: Donatus dicit meminerit: sed meli' ẽ sustineãt q̃si pódus & pœnã: nõ. n. possunt meminisse oculi. k ¶ Lachrymasq; effundit inanes: ostẽdit euẽtũ futurũ. l ¶ Stat sua cuiq; dies: Sectis philosophorũ poetæ p̃ qualitate negocioꝝ semp̃ vtunt: nec se vnq; ad vnã alligãt: nisi quoꝝ hoc propositũ est: vt fecit Lucretius: q epicureos tm̃ secutus est. Scimus aũt inter se sectas esse cõtrarias: vñ fit vt in vno poeta aliqua inueniamus cõtraria: nõ ex ipsius vitio: sed varietate sectarũ. Illud nãq; quod ait I quarto Sz nisi sera ante diẽ: epuicureoꝝ est: q casibus cuncta ɔcedũt: nũc qđ dicit Stat sua cuiq; dies: stoicorũ est q dñt fatorũ statuta seruari. Sane prudẽter fecit vt fluxã & vagã opiniões epicureorũ daret hoi: nã illud ex p̃sona poetæ dictũ: hanc autẽ validam daret Ioui: nam stoici & nimiæ virtutis sunt: & cultores deorum. m ¶ Stat: fixa est. n ¶ Dies: tempus vitæ: vt Terẽ. dicit Adimere ægritudinẽ hoib': nã fœminino vsus est genere: quum. n. masculino vtimur: re vera diẽ significamus. o ¶ Breue tempus vitæ: q̃a q̃nq; finitur: ipse paulo post: Rhebe diu res si qua diu mortalibus vlla est Viximus. Itẽ Cicero: Quid est. n. hoc ipsum diu: in quo est aliqd extremũ? & idẽ Horæ. n. p̃tereũt & dies & menses & anni. p ¶ Oĩbus ẽ: magna ɔsolatio q̃ ostẽdit nõ esse dolẽda communia. q ¶ Sed famã extendere factis: ɔtra illud qđ occurrebat vitãda eẽ ardua: si breuis est vita: dicit ergo amãdas eẽ virtutes: vt vitæ breuitas famæ & gl'iæ meritis possit augeri. r ¶ Op': officiũ. s ¶ Gnati dꝫ: vt Achilles Thetidis: Mennõ Auroræ Ascalaphus Martj. t ¶ Sarpedõ: sꝫ Virgilij declinatões: vt Sarpedonis alti: vltĩa hẽbit accẽtũ in nõĩatiuo: sm̃ Hoĩn. q & sarpedótos et sarpedonos facit & vltĩa et penultima. v ¶ Etiã. s. t. m. ĩ ti ẽt legũt: vt sit ecce & p̃tiet ad ɔsolationẽ: nã sic ait: plur' ẽ ille q vincit. x ¶ Metas: fines: vt in p̃rio: His ego nec metas rerũ nec tpa pono. y ¶ Peruenit: bñ ad exprimẽdũ celerem mortis aduentũ præterito vsus est tempore.

CHR. L. ¶ FRIGIDVS ar. & hoc etiã præsagiebat futuram calamitatẽ. ¶ Vtq; leo: quadrat cõparatio: nã & si taurum vincat leo: non tamẽ multo inferior est taurus leone. Ostendit aũt ꝙ natura euenire solet: plus ĩ adolescente aĩorũ fuisse q̃; prudẽtiæ. ¶ Haud alia ẽ. t. u. i. Nã leo ita in taurũ fertur: vt nihil de victoria dubitet ¶ Ire. p. Diffidentiæ hoc potius q̃; cõfidentiæ signum esse videtur: quod manifestius oratio sua ad herculẽ demonstrat. ¶ Audijt: quasi dicat libenter exaudisset: si fata darent. ¶ Stat. s. cui. d. sententia est non solũ stoicorum qui omnia fatis tribuunt: sed etiã omnium grauissimorum philosophorum. ¶ Irreparabile: quod reparari: idest restaurari nequit. Oratio est quæ & orantis & ei ad quẽ verba habentur vehementer quadret. Quis enim & apud deos maiore maiestate perditus est q̃; iuppiter: aut apud homines constantior Hercule? ¶ Hoc virtu. opu'. i. hoc præstare possunt viri virtute præditi.

Sic aït, atq; oculos Rutulorū[a] reijcit aruis.
At Palas magnis emittit viribus hastam,
Vaginâq; caua fulgentem[b] diripit ensem.
Illa volans, humeri surgunt quā tegmina sūma
Incidit, atq; viam[c] Clypei molita per oras
Tandem etiā magno strixit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pálanta diu librans iacit, atq; ita fatur.
Aspice nū mage[d] sit nóstrū penetrabile[e] Telū.
Dixerat, at Clypeum tot ferri terga, tot Aeris,
Cum pellis toties obeat circúndata Tauri;
Vibranti Cuspis[f] medium transuerberat ictu,
Loricǽq; moras, ꝛ pectus[g] perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum.
Vna, eadémq; via Ságuis, animúsq;[h] sequunt.
Corruit in vulnus. sonitū súper arma dedere,
Terrámq; hostilem moriens petit ore cruento,
Quem Turnus super assistens.
Arcádes hæc īquit memores mea dicta referte[i];
Euandro, qualem meruit Pálanta remitto.
Quisqs honos tumuli, qcqd solamē[k] hūandi ē,
Largior. haud illi stabunt[l] Aeneia paruo[m],
Hospitia, ꝛ leuo pressit pede talia fatus
Exanimē, rapiens immania pondera Balthei[n],

SER. a ¶ RVTVLORVM reijcit aruis: respiciendo fecit partem feliciorem: vt aspice nos hoc tantum: quippe quod enim videt admodum iuuat: reijcit re naturaliter breuis est: ꝛ pro longa posuit: sic alibi Reijce ne maculis infuscet vel lera pullis: quod licet possit excusari: qa quis facit reieci iter duas vocales i posita producit superiores: vt dicamus eā longā eē siue: quia per declinationem longa futura est: tamen quia i hac re argumentū magis est q̄ ratio dicamus ectasim factam: quæ poetis plerunq; conceditur. b ¶ Fulgentem diripit ensem: ne iacto telo inermis esset. c ¶ Viam molita: hoc est cū difficultate q̄ fuit: per quod et soliditas clypei ꝛ minus firmus hastæ iactus ostenditur. d ¶ Num mage sit: legitur ꝛ magis est. vnus tamen est sensus: sed si mage legamus propter metrum dictum est pro magis: sic etiam pote ꝓ potis: Persius Qui pote vis dicam nugaris quum tibi calue: quod adeo in vsū venit: vt etiam in prosa inueniatur. Cicero in frumētaria: Mage condemnatum hominem in iudicium adducere nō posse. e ¶ Penetrabile: pro penetrale dicitur: nam quod penetrat penetrale dicitur: quod autem penetratur penetrabile. f ¶ Cuspis īgens: ita accipiendū est ne incongruum sit: si de puero dixeris: ingens pectus. Sane cuspidem abusiue pro hastæ mucrone posuit. g ¶ Et pectus perforat: hic distinguendum: vt ingens sicut diximus ad superiora possit referri. h ¶ Animusq; sequuntur: pro anima. Nam animus consilij est: anima vitæ. i ¶ Referte euandro: potest ꝛ hic distingui: pōt ꝛ supra referre: vt sit Euādro remitto qualem meruit filium. k ¶ Solamen humandi est: quia solatium viuentiū est humare defunctos. l ¶ Stabunt: constabunt. m ¶ Paruo: non paruo periculo: vel non paruo precio vel damno. n ¶ Balthei: potest ꝛ sinæresis esse balthei: pōt ꝛ hypermetrus versus: nam sequens a vocali inchoat. baltheus autē in numero singulari masculini tantum est generis. Iuuena. Baltheus e tunicæ ꝛ cristæ in numero vo plurali est neutri: idem. Quoties rumoribus vlciscūtur balthea.

CHRI. ¶ OCVLOS rutulorum reijcit aruis: vt demonstraret q̄ vis palas occidendus esset nō p̄r fauere Turno q̄; sibi: nam dij solo aspectu fauent. ¶ Illa: viam: Nō defuerunt vires iuueni: sed hasta non incidit in corpus Turni: expressit autem mirifice interitum adolescentis: ꝛ ardorem cum eodem pene tempore et hastam contorserit: ꝛ illa contorta ensē distrīxerit. ¶ Diu librans: tanq̄ securus: neq; de euentu quicquam dubitans: quod oratio manifestat Corruit in vulnus: ex Homero. ¶ Ingens. p. Ostendit proceritatem corporis: iam refert Martinus annalium scriptor in sua martiniana imperante Henrico tertio huius cadauer: haud procul Roma ab agricolis effossum adeo integrum vt nuper extinctum videretur. adeo ingens vt mœnia Romana ꝓceritate superaret: ꝛ supra eius caput lucernam perpetuo ardentem quæ nullo liquore nec spiritu extingui posset: sed tandem perforato fundo extincta est: erat autem ꝛ epitaphium huiusmodi. Filius euandri Palas quem lancea Turni militis occidit mole sua iacet hic. ¶ Immania pondera: ꝛ per hoc etiam ostenditur corporis magnitudo cum tantus esset baltheus. ¶ Impressumq; nefas: quasi velit hoc triste fuisse prodigium.

¶ IMPRESsumq;

SER. a ¶IMPRESSumq; nefas: insculptū danaidum nefas. Donatus tamen dicit impressuꝫ coactū: qꝛ a patre compulsæ sunt facere: quarum talis est fabula. Danaus & Aegyptus Peli filij fuerunt: ex his Danaus quinquaginta filias habuit: & Aegyptus totidem filios. Danaus coactus a fratre vt filias iuuenibus eius traderet matrimonio in ipsos nuptiarum dies gladios virginibus dedit: quibus illa ex p̄cepto pr̄is sponsos suos interfecerunt: excepta Hypermestra: q̄ Lynceum seruauit. b ¶Bonus eurytión: laus ab artifice: vt Mira quem fecerat arte Lycaon. Item Diuini opus Alcimedōtis. c ¶Nescia mens hoīum: quia ꝓpter hūc periturus ē baltheuꝫ: quē nūc se sustulisse lætatur. d ¶Sublata: elata. e ¶Magno cum optauerit: ꝑcio scilicet: sic alibi Et magno mercētur atridæ: & est sensus talis. tempus erit: quo Turnus optabit: quouis ꝑcio redimere: ne ipse Palanteꝫ occidisse videatur. f ¶Multo gemitu: cum multo gemitu. g ¶O dolor: hos duos versus pleriq; a poeta dictos volunt: alij a socijs: qui portant cadauer. dolor autē propter Hæc te pría dies bello dedit hæc eadeꝫ aufert. Decus propter Quum tamen ingentes rutuloꝝ linquis aceruos. h ¶Certior auctor. i. nuncius verus. i ¶Tenui discrimine leti: modico mortis interstitio: propter quod magna Palantis virtus ostenditur: quo interempto omnis est in fugam conuersus exercitus. k ¶Versis: fugatis. l ¶Latum limitem ardens agit per agmē. i. facit: sic melius q̄ꝫ si dicas latum per agmen. ergo sic intelligamus aut per ordinem: aut per hypallagen. nam & supra sic ait Hæc ego vasta dabo: & lato te limite ducā. m ¶Palas euander in ipsis Oīa sunt oculis: erat rectum Palas: Euander mensas: quas aduena primus Tūc adijt dextræq; datæ in ipsis omnia sunt oculis: ꝫ perite scissa est narratio: per quā animus Aeneæ perturbatus exprimitur.

Impressúmq;[a] nefas úna sub nocte iugali.
Cæsa manus iuuenum fœde, thalamiq; cruēti,
Quæ bonus Eurytión multo cælauerat auro,
Quò nūc Turnus ouat spolio, gaudētqꝫ potit[9].
Nescia[c] mens hominum Fati, sortísqꝫ futuræ,
Et seruare modum rebus sublata[d] secundis.
Turno tēpus erit magno[e] cū optauerit emptum
Intactum Pálanta, & cum spolia ista, diémqꝫ
Oderit at socij multo[f] gemitu, lachrymísqꝫ
Impositum scuto referunt Pálanta frequentes.
O dolor[g], atqꝫ decus magnum rediture parēti
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadē aufert.
Cum tamen ingentes Rutuloꝝ linqs aceruos.
Nec iam Fama mali tanti, sed certior[h] auctor
Aduolat Aeneæ; tenui[i] discrimine leti
Esse suos tempus versis[k] succurrere Teucris.
Proxima quæqꝫ metit gladio, latúmqꝫ[l] p agmē
Ardens limitem agit ferro, te Turne superbuꝫ,
Cæde noua quærens. Palas[m], Euander in ipsis
Omnia sunt oculis, mensæ quas aduena prim[9]
Tunc adijt, dextræqꝫ datæ Sulmone creatos
Quattuor hic iuuenes; totidē q̄s educat Vfens

¶VNA SVB nocte iugali. Huiusmodi cælatura triste augurium detulit Turno futuruꝫ scilicet vt ipse nuptiarum causa esset periturus. ¶Metit: q metit facile secat segetes & obstantia mouet. sic æneas facile. cedebāt qui obstabant. DON.

¶Quattuor sulmone creatos: mira virtus hominis q tanta facilitate tot viuētes hostes rapiat.

¶BONus: doctus: vt Cur nō Mopse: boni q̄niam conuenimus ambo. CHRI.

¶Celauerat: sculpserat. Naꝫ cælum sculpelleni: quo statuarij statuas sculpendo conficiunt. ¶Nescia mens hominum: miseret humani generis: cuius tanta est rerum inscitia: vt sæpissime gaudeant se adeptos esse ea quæ sibi exitio futura sint: vt copiosissime prosequitur: Iuuena. in ea satyra cuius initium est. Omnibus in terris quæ sunt a gadibus. Ibi. n. est: Nocitura toga: nocitura petuntur militia: inuehitur etiam in hominum insolentiam: qui In rebus secundis ita efferuntur vt se intra modestiæ terminos continere non possint.

¶Hæc te. p. d. ostendit q̄ꝫ sint fallaces reruꝫ euentus q̄ꝫ incerta in rebus fortuna: q̄ꝫ nihil de ea sperandum. Nam is qui plenus spe venerat & victoriam iam animo conceperat: primo pugnæ congressu extinctus est.

¶Limitem agit: quasi dicat: viam q̄uis angustam sibi per hostes facit: vt ostendat q̄ꝫ q̄uis fortissimus esset Aeneas. illi tamen terga non dabant: sed vix illi tantum cedebant quantum transire posset. ¶Palas euander in. i. o. s. Vir. n. beneficiorum gratissimus molleste ferebat talē se grāꝫ Euandro rediturus.

Viuentes rapit inferias[a], quos immolet vmbris,
Captiuóq; [b] regi perfundat sanguine flammas.
Indè Mago [c] procul infensam ꝯtenderat hastã.
Ille astu subit[d], ac tremebũda supuolat hasta.
Et genua amplectens affatur talia supplex:
Per patrios[e] Manes, & spes surgentis Iuli
Te precor hanc animam serues natóq;, patríq;.
Est domus alta: iacent penitus[f] defossa talenta
Cælati argenti: sunt Auri pondera facti,
Infectiq; mihi. non hic[g] victoria Teucrûm
Vertit, haud anima ûna dabit discrimina tãta.
Dixerat. Aeneas cui cóntra talia reddit.
Argenti, atq; Auri memoras quæ multa taléta
Gnatis[h] parce tuis[i]: belli commercia[k] Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Palante perempto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam leua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
Nec pcul [l] hæmõides Phœbi, triuiǽq; sacerdos
Infula[m] cui sacra redimibat tempora victa
Totus collucens veste, atq; insignibus [n] armis.
Quem congressus agit cãpo[o], lapsúmq; supstãs

SER. a ¶INFERIAS quos imolet vmbris: inferiæ sunt sacra mortuorum: quæ inferis soluuntur. Sane mos erat in sepulcris virorum fortium captiuos necari: qđ postq̃ crudele visum est: placuit gladiatores ante sepulcra dimicare: q a bustis bustuarij appellati sũt. Nã & Homerus facit ad Achille suari: quos ad patrocli sepulchrũ imolet. ὅ δ᾽ ἔπει κάμε χεῖρας ἐναίρων, ζωοὺς ἐκ ποταμοῖο δυώδεκα λέξατο κούρους ποινὴν πατρόκλοιο μενοιτιάδαο θανόντος. b ¶Captiuo sanguine: pro captiuorũ: vt Captiui pẽdẽt currus. Itẽ Captiuaq; vestis Congerit: & est vt diximꝰ speciosus ornatus. c ¶Mago: datiuus: vt supra Ilo nãq; pcul. d ¶Subit: sub sedit. e ¶Per patrios manes & spes: per eas personas rogat propter quas pcatur filius ac patrem: subdit enim hanc causaз serues natoq; patriq;. f ¶Penitus defossa taléta: multi enim diuitias suas obruebant: vnde Hora. Quid iuuat Imensuз te argenti pondus & auri Furtim defossa timidi deponere terra? Sane melius infossa diceret q̃ defossa: ad qđ est metri necessitate compulsus: nam fugit dubiam syllabam: & hic locus est Homeri. ζώγρει ἀτρέος υἱὲ, σὺ δ᾽ ἄξια δέξαι ἄποινα· πολλὰ δ᾽ ἐν ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος. g ¶Non hic victoria teucrum. Vertit. Luc. Nec pondera rerum Nec momenta sumus. h ¶Gnatis parce tuis: qui in Vir. scripsit: declamationes de hoc loco ait: improbus es: q aut regi dones: aut filios exhæredes. parce ãt est sm antiquos serua: vt apud Lucillium & Ennium inuenitur. i ¶Natis parce tuis: atqui supra dixit Natoq; patriq;: quomodo ait natis: non est contrarium. nam liberos etiã dicimus vnum filium: adeo vt Ter. filias liberos dixerit: vt in écyra: Qui illum dignus decreuerũt: suos cui liberos committerét: vbi pater de filio ad vxorem loquitur. ergo vsurpauit respiciens ad liberos: vt gnatos đ vno diceret. k ¶Commercia: vicissitudines & ignoscẽdi facultatem. l ¶Nec procul hæmonides: hoc nomẽ licet possit esse et patronymicon quia i des exit: vt dicamꝰ Hæmonis filius: tamen melius est vt id ꝓprium esse dicamus: qa nusq̃ aliud nomẽ eius aut præmissum est: aut secutum. ergo simile ẽ patronymico: vt sit Hæmonides: sicut Thucydides. m ¶Infula: fascia in modum diadematis: a qua vittæ ex vtraq; parte dependebant. quæ plerunq; lata & plerunq; tortilis de albo & cocco. n ¶Insignibus armis: Asper sic legit: & vtitur Salustij exemplo: qui ait Equo atq; armis Insignibus. Probus ṽo insignibus albis dicit legendum: vt vestes albas accipiamus: quæ sunt sacerdotibus congruæ: sicut Sta. de amphiarao dicit Albaq; purpureas interplicat infula cristas. o ¶Campo: per campum.

CHRI. ¶PER PAtrios manes: breuis & ipsi accõmodata oratio. Nam cuз petat se seruari patri & filio: rogat per patrem & per filiuз: deinde proponit vtilitatem: postremo ostendit salutem suam nullum esse detrimentuз victoriæ. Oratio autem æneæ demonstrat nõ crudelitate naturæ sз necessitate quã intulit Turnus non parci sibi: ergo potius ex pietate in palanta q̃ ex odio in eum id agere cogitur. Multa enis sua natura impia videri possunt: quæ aliqua re interueniente fiunt pia.

¶IMMOLAT:

Immolat[a], ingētiq́ꝫ[b] vmbra tegit: arma Serest[c]
Lecta[d] refert humeris, tibi rex Gradíue trophæū[e].
Instaurant[f] acies Volcani[g] stirpe creatus
Cæculus, & veniens marsoꝝ à mōtibus Vmbro.
Dardanides[h] cōtra furit, Anxuris ense sinistram,
Et totum Clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat[i] ille aliqd magnum. vimq́ꝫ affore v̄bo
Crediderat, Cæló q́ꝫ[k] animuꝫ fortasse ferebat,
Caniciémq́ꝫ sibi, & longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis,
Siluicolæ[l] Fauno Dryópe quē Nympha crearat,
Obuius ardēti sese optulit: ille[m] reducta
Loricam, clypeíq́ꝫ ingens onus impedit hasta.
Tunc caput orātis nequiq̄, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncúmq́ꝫ tepentem
Prouoluens, súper hæc inimico pectore fatur.
Istic[n] nunc metuende iace: non optima mater
Cōdet humi, pr̄ió ue[o] onerabit mēbra sepulcro.
Alitibus liquēre feris, aut gurgite mersum
Vnda feret, Piscésq́ꝫ impasti[p] vulnera lambent.
Protinus Antæum, & Lycam pria agmina Turni
Perseqt, fortémq́ꝫ Numá, fuluúmq́ꝫ Camerteꝫ
Magnanimo Volscente satum: ditissimus agri
Qui fuit ausóidūꝫ[q], & tacitis[r] regnauit Amyclis.

SER. a ¶ IMMOLAT: q̄si victimā: vt, ille ꝓfuerat: nā hoc verbo ad sacerdotis nomē allusit. b ⁋ Ingētiq; vmbra tegit: aut magnitudine corporis sui obūbrat eius cadauer: aut ingēti vmbra. i. morte tegit: vt In æternam claudunt lumina noctē: aut ingēti vmbra tegit: s̄m vsū accipiēdū est. i. insultatione eū opprimit & obūbrat. c ⁋ Serestus: Serestos duos itelligamus: vnū i castris: & vnū cū Aenea. Nā troiani nōdū erūpere: vt itelligamus eū: quem supradixit: ergo duo sūt: nec mirū quū & ipse dixerit: qđ exēplo eē possit Assaraciq; duo. d ⁋ Lecta refert: ꝓpe dixit: nā spolia quæ aptant trophæis legi dicunt i. eligi. e ⁋ Trophæū: declinatio latina ē: vñ & penultiā habebit accentū i nūero plurali: qa trophæa dicim⁹ sic græci: nec aliqđ tñ mutilam⁹: erit in antepenultima accent⁹ sicut apud græcos. f ⁋ Instaurāt acies: κατὰ τὸ σιωπώμενον aū fusas accipiamus ex eó qđ dixit istaurāt. g ⁋ Volcani stirpe creatus: notandū stirpem de patre dictā: quū semp de longa generis significatiōe dicat. h ⁋ Dardanides: patronymicō a maiorib⁹. i ⁋ Dixerat ille aliqđ: ꝓbabiliter dictū ē: ac si diceret nō mirū sic occisus eē eū q sibi plurimū arrogabat. k ⁋ Cæloq; animū fortasse ferebat: forte exæquerat cælo: vt de Aenea Drances quibus cælo te laudib⁹ æquē. l ⁋ Siluicolæ fauno dryopæ quē nympha crearat: Faunus hoc loco qdaꝫ rusticus itelligēdus ē nō deus: sicut supra Anxyrus quē legimus Iouē: nonnulli etiā nympham non deā volūt: sed græce sponsaꝫ dictā: nec icredibile sit ex duob⁹ numinib⁹ procreatū eē mortalē: q̄; q̄; hæc numina s̄m Aristotelē aliqñ moriant. m ⁋ Ille reducta. i. lōga: vt Interea videt æneas i valle reducta: & itelligimus ꝓtēta hasta Tarq̄ti arma esse īpedita: Alij reducta retroducta dicūt: qđ nō ꝓcedit. n ⁋ Istic nūc metuēde iace: sarcaismos ē hostilis irrisio: est autem Homeri versus. ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν, οἵ σ' ὠτειλὴν αἷμ' ἀπολιχμήσοντ' ἀκηδέες o ⁋ Patrio sepulcro: etiā hic apparet Faunū hoīem fuisse. p ⁋ Impasti: ita auidi vt sēper credant̄ ipasti: sicut de harpyis dixit i tertio: Et pallida semp ora fame q̄si fame. q ⁋ Ausonidū: ꝓ ausonidarū: sicut deū ꝓ deorū: naꝫ ausonidū a genere fœminino venit: vt hæc ausonis hæ ausonides: ausonidarū vo venit ab eo qđ ē hic ausonida huius ausonidæ. r ⁋ Tacitis regnauit amyclis: iter caietaꝫ & terracinā oppidū ꝯstitutū ē a laconibus: q comites Castoris & Pollucis fuerūt: & ab amyclis ꝓuīciæ laconicæ ciuitate ē ei nomē īditū: Lacones itaq; isti cū s̄m pythagore i sectā a cæde oīuꝫ alaliū abstierēt: vñ Iuue. a cūctis aīalib⁹ abstinuit q tanq̄; hoīem: & ex vicinis paludib⁹ natas serpētes occidē nefas putarēt: ab ijsdē iterēpti sūt: vñ Amyclas tacitas dicit. i. pythagoreas: nā pythagorica v̄i⁹ est qnquēnale silētiū: ē & alia expositio: quuꝫ frequent̄ falso nunciarent̄ hostes: & inani terrore ciuitas q̄ssaret̄: lata lege cautū est: ne qs vnq̄; hostis nūciaret aduētū: postea quū vere hostis veniret: nullo nūciāte ex īprouiso capta est: vñ tacitæ Amyclæ dictæ sunt q perere silētio: hic est q ait Lucillius Mihi necesse ē loq: nam scio Amyclas tacēdo perijsse.

DON. ¶ CANITIEMq; sibi: irridet q futuroꝝ sciētiæ confidunt. ⁋ Metuēde: q te metuendus arbitratus es.

CHRI. ¶ ISTIC nūc metuēde iaces: Hostilis & arma īcrepatio. ⁋ Amyclis: volūt nōnulli mi

lites castoris q lacões cẽnt post ꝑmũ bellũ troianũ ĩ italiã venisse. Alij ãt scribũt illos lacões qdé fuisse nó castoris milites: s; exilio actos q int Caietã ⁊ Fũdos vrbẽ palustri loco ꝯdidẽ: ⁊ ab amyclis vrbe laconica Amyclas dixere. Has pli. ait a serpẽtib᷒ deletas. Emili᷒ aũt Asp refert cũ sæpe falso annũciaret aduẽtus hostiũ amyclẽsib᷒ capitale ex lege ĩstitutus eẽ si illud deinceps nũciaret. Ergo cũ aduentarẽt hostes nihil nũciatũ est: ⁊ p silẽtiũ capta ẽ vrbs. Hinc Lucilius ait Mihi necesse est loq. Nã scio amyclas silẽtio pisse: ⁊ Silius italicus. Quæq; euertere silẽtia amyclæ: sed potuerũt ita captæ sequẽtibus deinde tẽporib᷒ a serp. tib᷒ deleri.

Aegæon[a] qualis, centum cui brachia dicunt
Centenásq; manus, quinquagita oribus ignẽ[b]
Pectoribúsq; arsisse; Iouis cum fulmina contrà
Tot paribus strẽperet clypeis, tot stringeret enses,
Sic[c] toto Aeneas desæuit in æquore victor,
Vt semel intepuit[d] mucro: qui'n ecce Niphei
Quadriiuges[e] i equos, aduersáq; pectora tẽdit.
Atq;[f] illi longe[g] gradientem ⁊ dira frementem
Vt vidẽre, metu versi, retróq; ruentes,
Effundúntq; ducẽ, rapiúntq; ad littora Currus.
Interea biiugis[h] infert se Lucagus albis
In medios, fratérq; Liger: sed frater habenis,
Flectit equos, strictũ rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Aeneas tanto feruore furentes.
Irruit; aduersáq; ingens apparuit hasta.
Cui Liger.
Non[i] Diomedis equos, nõ currũ cernis Achilli,
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis, ⁊ æui
His dabitur terris: vesano talia late
Dicta volant Ligeri, sed non ⁊ Troius Heros
Dicta[k] parat cóntra: iaculum nã torquet i hostẽ.
Lucagus vt pronus[l] pendens in verbera telo
Admonuit biiugos, proiecto[m] dum pede leuo
Aptat se pugnæ; subit oras hasta per imas
Fulgentis Clypei; tum leuum perforat Inguen:
Excussus curru moribundus voluitur aruis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris.
Lucage[n] nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hostibus vmbræ.

SER. a ❡ ÆGÆon q. ipẽ ẽ ⁊ Briareᵒ. b ❡ Ignes pe. a. Asp dicit: ignẽ hũc alæ itelligẽdũ calorẽ veiẽtẽ ex ferocitate: vt sit quũ vi suæ crudelitati efflaret. Alij ignẽ hunc fulmĩs volũt: vt sit dẽni quẽadmõ; ĩ ꝑ illũ expirãtẽ trãsfixo pectore flãmas. Sãe notã dũ ignẽ arsisse quus igni alia res ardeat. c ❡ Sic: vt ñ vnã manũ putares: n. iq; ad ñp tiet cõpatio: vt ĩtelligamus eũ multitudĩs vice dimicasse. d ❡ Intepuit. m. nimia. s. cæde. e ❡ Quadriiuges: pp homœoteleutó noluit dicẽ qdriiugos: ꝯtulitq; se ad aliã ĩ decliatiões: nã ⁊ qdriiugos ⁊ qdriiuges dicim᷒: sicut iermes ⁊ iermos: exales ⁊ exalos

tio ꝑria ẽ supiori: H. n. ꝯtiet. obiecisti mihi qp sis ⁊ a diome. ⁊ ab achille ꝯuersus ĩ fugã: te to o Lucage nec eqrũ tarditas ꝑdidit: qđ mihi ꝯtigit: cũ a diomede occisus ẽ Pãdar᷒ q ĩ eodẽ curru dimicabat: nec aliqua libra eq tui teriti: qđ scm: sæpi᷒ ĩ Hom. legit: sic paulo post Turnũ cogit imago bella dserẽ: ꝑ eñ ⁊ ad illud referri q tpe cũ achille nube neptũn᷒ eripuit vt ĩ. v. ꝯmẽorat ❡ ACHILLĩ ⁊ DON. diomedẽ ñ vult laudaṙ s; illos cũ Aenea deꝑmit. ❡ In ph. q. d. ĩ qb᷒ ꝟsabãt ĩ belles. ❡ Nõ di. p. nã prudẽs non rat nõ ligua: s; manu vtẽdũ ĩ bello. ❡ ÆGÆon: ꝺ CHRI. q ĩ supiorib᷒ diximᵒ: nã; ipse Briareus ẽ cẽtũ

f ❡ Atq;. i. f. eg. nã ad supiora rettulit: qđ sciẽdũ ẽ eẽ vitiosũ: iterposuit. n. Aduersaq; pectora. g ❡ Lõge. gr. lõgis gdib᷒ icedẽtẽ: ⁊ ẽ militaris icessus: ⁊ ẽ Hom. vt μακρὰ προβιβάς. h ❡ Biiugis: erit nõatiu᷒ ñ biiug᷒: nã biiugib᷒ facẽt si eẽt ẽtiæ formæ ab eo qđ ẽ ñ biiugis hu i᷒ biiugis. i ❡ Nõ. d. e. n. c. c. a. duos obijcit: ⁊ q b᷒ ẽ vict᷒ æneas: nec tñ vsq; q q; nã eoꝝ ĩpet᷒ euitauit. k ❡ Dcã. p. ꝑt legi ⁊ dcã pat ꝯ. l ❡ Pronᵒ: pẽdẽs: pnᵒ nomĩ ẽ: nã ⁊ cõparat vt pnior: si ãt pticipiũ eẽt: fiẽt vitiosa locutio sine iterpõne locutiõis. m ❡ Proiecto: extẽto: vt plecta q; saxa pachynni. n ❡ Lucage. n. t. c. f. s. e. Prodidit aut vãæ ꝟtẽ ex hostib᷒ ũbræ: hæc allocu

brachia: nã ẽ κατὸν χειρος. i. cẽtiman᷒ fingit. ❡ Nõ dio. eq. vanitatis plẽa oro est q ex ore fortissimoꝝ prudẽtiũq; viroꝝ nõ egreditur. Qui. n. res grãdes aggrediunt ii poti᷒ silẽtio cõsiliũ tegũt q; vanis minis efferunt. Vñ de ænea ꝑfert: Sed nõ ⁊ troius heros dicta parat ꝯ. ❡ Quẽ. p. æne. di. affa. ama. genus dicẽdi ardẽs arrectũ ⁊ ĩsensũ ẽ qđ qle sit: ⁊ cui tribuat iã sup demõstrauim᷒. Hoc nõ mitiori Aeneæ naturæ q drat: s; alo suo morte palãtis exacerbato ꝯuenit. Ergo poeta ne ñ igẽio suo: s; cõcitatiõi ex merore iterẽpti. Palãtis dare videret: dixit pi᷒ æneas dcis amari vt pietas nãæ: amator ꝯcitatiõis eẽ significaret.

Ipse[a] rotis[b] saliens iuga deseris. hæc ita fatus
Arripuit biiugos, frater tendebat inermes
Infelix palmas curru delapsus eodem.
Pér te pér qui te talem genuere, parentes
Vir Troiane, sine[c] hāc aīam, ꝛ miserere ṕcantis.
Pluribus oranti Aeneas, haud talia dudum
Dicta dabas, mórere, ꝛ fratrē ne desere frater.
Tuꝫ látebras[d]. animæ pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat[e] funera victor
Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atri
More furens tādē erumpunt, ꝛ castra relinquūt
Ascanius puer, ꝛ nequiq̄ꝫ obsessa Iuuentus.
Iunonem interea compellat Iuppiter vltro.
O germana mihi, atqꝫ eadem gratissima cóiux
Vt rebare[f], Venus (nec te[g] sententia fallit)
Troianas sustentat opes non viuida[h] bello
Dextra viris, animúsqꝫ ferox, patiénsqꝫ pericli.
Cui Iuno[i] summissa quíd ó pulcherrime cóiux
Sollicitas ægram? ꝛ tua tristia[k] dicta timentem?
Si mihi quæ quōdā fuerat, quámqꝫ esse decebat
Vis in amore foret, non hæc mihi nāqꝫ negares
Omnipotēs quīn[l] ꝛ pugnæ subducere Turnuꝫ,
Et Dauno possem incolumem seruare parenti.
Nūc[m] pereat, Teucrísqꝫ pio det sanguīe pœnas.
Ille tamen[n] nostra[o] deducit origine nomen,
Pilumnúsqꝫ illi quartus[p] pater, ꝛ tua larga
Sæpe manu, multísqꝫ onerauit limina donis.
Cui Rex Aetherei breuiter sic fatur Olympi.
Si mora[q] præsentis Leti, tempúsqꝫ caduco[r].

SER. a ¶ IPSE rotis saliens: sarcasmos est: nam per irrisionem dictum est. Ille enī vulnerat⁹ ceciderat. b ¶ Rotis: idest curru: a parte totum. c ¶ Sine: permitte vitam scilicet relinque: patere: ꝛ συγχώρησον. d ¶ Latebras animæ pectus: definitio pectoris é. e ¶ Edebat: quasi ad spectandū: vnde ꝛ muneruꝫ editores dicuntur. f ¶ Vt rebare: vt arbitrabaris: verū est q̄ troiani Veneris ꝟtute nitunt: ꝛ dictum est per ironiaꝫ: nam superfluo quidā hāc oratioē simpliciter dictam volunt: vt re vera dicat Iuppiter per se nihil iuuaꝛ posse troianos: qđ falsum é: adeo vt Iunonis oratio ad ironiam non ad simplicia verba rn̄deat. g ¶ Nec te sentētia fallit: hoc per parēthesim dictū est. h ¶ Viuida: fortis: vt Sed bello viuida ꝟtus. i ¶ Cui Iuno summissa: humilis: et quia intellexit se obliqua troianorum accusatione impugnari suum pudorē: ꝛ ipse respondit oblique. k ¶ Tristia: seuera. Terentius: Et tristis seueritas inest: atq; in verbis fides. Item contra Virgilius Furias amnemq; seuerū: idest tristē. l ¶ Quin: idest vt non: nā confirmatiua particula non est. m ¶ Nunc pereat: teucrisq; pio det sanguine pœnas: sermo obliquus: nō apertus ductus: nam non agit vt pereat: sed magis fauet eius saluti: quod autem dicit pio sanguine: Aeneæ eum latēter exæquat: qui vbiq; inducit cultor deorū. n ¶ Ille tamen: q̄q̄ moriturus: tamen ab dijs origineꝫ ducit. o ¶ Nostra: diuina. p ¶ Quartus pater: abauus: nec est cōtrarius illud Cui Pilūnus auus: potuit enim fieri vt ꝛ auus ꝛ abauus eius a Pilūno Pilūni nominarentur. q ¶ Si mora præsentis leti: ex Iouis cōcessione q̄li arte egerit Iuno cognoscit: scilꝫ vt Turnus possit euadere. r ¶ Caduco: morituro.

¶ SVMMIS DON. sa: humilem esse decet quem necessitas precandi vrget.

¶ TVRBINIS: CHRI. de quo alias. ¶ Tandem erūpunt. s. postq̄ æneas ita vires hostiles cōtriuerat: vt pene obsidioneꝫ iam desereret. ¶ Ascanius: q ꝛ parēti subuenire: ꝛ hostem vlcisci cupidissim⁹ erat. ¶ Nequiq̄: quia superari: aut ne erumperē prohiberi non potuit. ¶ Cui iuno submissa: ostēdit ex fortunæ varietate ꝛ superiores deijci et abiectiores efferri cōsueuisse. Videm⁹ enī nunc iunoneꝫ in desperatione omniuꝫ rerū fastus ꝛ grādia sua verba deposuisse. Muliebriter igitur queritur de īminuto Iouis amore erga se: et supplex orat: vt si non victor saltē incolumis e pugna discedat Turnus. Est auteꝫ oratio artificiosa. Nam a principio ostendit non cedere Veneri: sed illi quem timet: vt ꝛ in Venerem inuidiam moueat quæ nō sua īdustria: sed alieno auxilio superet: ꝛ in se cōmiserationem captat: quæ iniquitate mariti succūbere cogatur. Quod magis dolendum videtur quod nō sui aut rei culpa sed imminutione amoris hoc sibi accidere ostendit: nec discedit a natura muliebri quæ omnia sibi denegata imputant immunitione amoris.

¶ Si mora præsentis. I. ītellexit iupiter φ iuno in tam plena concessione obliq; non solū φ turnus tunc subtrahi posset a psenti pugna petebat: sed omnino incolumis deinceps euaderet: iccirco illi circūscribit tēpus in quo notatur φ fata differri possunt: sed non tolli.

Oratur iuueni, méq; hoc ita ponere[a] sentis;
Tolle fuga Turnum, atq; istantibus eripe fatis.
Hactenus[b] indulsisse vacat. sin altior istis
Sub precibus venia[c] vlla latet, totúmq; moueri
Mutarí ue putas bellum; spes pascis inanes.
Cui Iuno illachrymans, qđ si, q̄ voce grauaris[d],
Mēte dares? atq; hæc Turno rata[e] vita maneret?
Nūc manet insontē grauis exitus, aut ego veri[f]
Vana feror. quîn vt potius formidine falsa
Ludar; & in melius tua, qui potes, orsa reflectas.
Hæc vbì dicta dedit, Cælo se protinus alto
Misit, agēs hyemem nimbo[g] succincta p auras
Iliacámq; aciem, & Laurentia castra petiuit.
Tum Dea nube[h] caua tenuē sine viribus[i] vmbrā
In faciē Aeneæ (visu mirabile monstrum)
Dardanijs ornat telis, clypeúmq;, iubásq;[k]
Diuini[k] assimulat capitis, dat inania[l] verba,
Dat sine mente sonum, gressúsq; effingit eūtis.
Morte óbita[m] quales Fama est volitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt Somnia sensus.
At primas læta ante acies exultat[n] imago.
Irritátq;[o] virum telis, & voce lacessit.
Instat cui Turnus, stridentémq; eminus hastam
Conijcit, illa dato vertit vestigia tergo.
Tum véro Aeneam auersum vt cedere Turnus

SER. a ¶ PONERE: facere: sic Lucillius Homerus secut*: qui ait ἄλγε᾽ ἔθηκεν: i. fecit. b ¶ Hactenus īdulsisse vacat: ingenti arte locutus ē: nā dicēdo vacat: ostēdit sup hoc breue spaciū vlteri' bonaꝝ stellarū irradiatiōe Turni fata differre nō posse: vñ nō ait īdulsisse libet s; vacat: ac si diceret iā vndiq; ī mortē truditur Turnus: hoc tantū vacat ipacius: hinc est φ & supra ait Metasq; dati puenit ad æui. c ¶ Venia vlla: bñficiū qđ speras te mereri. d ¶ Quod voce grauaris: negas fato: vox enī Iouis fatū est. Sta. Et vocem fata sequunt. hoc aūt dicit: vtinam quæ negas voce: idest fato: mente præstares: nam si Iouis vox fatum est: potest aliud fando fati ordinem commutare. Grauaris autem negas grauiter fers: & hac locutione nō nisi per accusatiuū vtimur: vt si dicas aggrauor aduentū tuum: idest grauiter fero: grauor psentiam: nā & ipse dixit quæ grauaris aliter non dicimus in hac significatione: similiter etiam accusatiuo casu vtimur: cū volumus absolute facere locutionem: & per gerundij modum aliqđ dicere: vt petendū mihi est equū: codicem: Byrrus: hinc Virgilius: Et pacē troiano ab rege petendū: nā si dixeris petendus ē codex: iā nō per gerundij modū: sed participialiter loqueris. e ¶ Rata: firma: ppetua. f ¶ Veri vana feror: sui veritatis ignara. g ¶ Nimbo succincta: nubibus: qa pmisit agens hyemē: quod nisi esset splendorē acciperemus: q est circa corpus deorū. h ¶ Nube caua: erit nominatiuus hæc nubes: nā nubs non dicimus: quod ait Liuius Andronicus: qui primus edidit fabulam latinam apud nos. Cicero ī tusculanis serius poeticā nos accepim': fere annis quadrigentis post romā pditā Liui' fabulā dedit. C. Claudio Cæci. f. M. Tudit. Coss. i ¶ Iubasq;: pp equinā caudā quæ esse solebat in galeis: vt Cristaq; hirsutus equina. k ¶ Diuini assimulat capitis: hoc ex persona poetæ dictum est intuentis futura: nam post mortem in numerus referuntur deorū. l ¶ Dat inania verba: nec a mēbris: nec a mēte venictia. m ¶ Obita: sumpta & suscepta: & cōpleta. n ¶ Exultat: exultare ē gaudere: & per se plenū est: nā insultare ē irridere inimicos: & dicim' īsulto tibi: licet Sal. dixerit Multos ab adolescētia bonos īsultauerat: q;uis possit illic alia eē significatio: multos īsultauerat: hoc ē īpetū fecerat. o ¶ Irritatq; viꝝ telis: iō hac arte agit Iuno: & imagine decipit Turnū: q si ex apto fugā suaderet: more viri fortis ille fugæ præponeret morte: quus præsertis ipse in sequētibus dicat: Vsq; adeo ne mori miserum est.

DON. ¶ NIHIL est quod ex Donati volumīe hic ponendum sit.

CHRI. ¶ PONERE: constituere. Quod aūt vmbrā ī formā æneæ ɔstituat iuno nō est ab re. Nam ipsa ambitio plærumq; honoꝝ cupidos viros ita īpellit: vt vmbras p ænea. i. inanē quādā gloriā p vera laude sectent: & illa gloria capti multa supra humanā cōditionē aggrediant: cui rei fabula etiā ixionis quadrat qui cū se Iunoni cōcubere putat: nubibus admiscetur.

¶ TVRBIDVS:

Credidit, atq; animo spē turbidus[a] hausit inanē.
Quó fugis Aenea? thalamos ne desere pactos.
Hac dabitur dextra tellus[b] quæsita per vndas.
Talia vociferans[c] sequitur, strictúmq; corusçat
Mucronem, nec ferre[d] videt sua gaudia Ventos.
Forte[e] ratis celsi coniuncta crepidine[f] saxi
Expositis stabat scalis, & ponte parato
Quâ rex clusinis[h] aduectus Osinius[g] oris.
Hûc sese Aeneæ trepida fugientis imago
Conijcit in latebras, nec Turnus segnior instat,
Exuperátq; moras, & pontes transilit[i] altos.
Vix proram attigerat: rupit[k] Saturnia funem,
Auulsámq; rapit reuoluta pér æquora nauem.
Illum[l] autem Aeneas absentez in prælia poscit
Obuia[m] multa virûm demittit corpora morti.
Tum leuis aut vltra látebras iā quærit imago,
Sed sublime volans nubi se immiscuit atræ.
Quū Turnū medio[n] iterea fert æquore turbo[o].
Respicit ignarus[p] rerum, ingratúsq; salutis.
Et duplices cum voce manus ad sydera tendit
Omnipotēs[q] genitor tantón[r] me crimine dignū
Duxisti, & tales voluisti expendere pœnas?
Quó feror? ún̄ abij? q̄ me fuga, quæ ue[s] redûcet?

SER. a ¶ TVRBIDVS: clat' arrogātia tumēs. b ¶ Tellus quæsita per vndas: sic alibi En agros & quā bello troiane petisti Hesperiam metire iacens. c ¶ Vociferās sequit: sequns clamabat: nō aūt dixit: & sic ē secut'. d ¶ Nec ferre videt sua gaudia vētos: pueibiū est vēti ferūt gaudia i. lætat scassuz: sic supra: Sed auræ oīa discerpūt. Itē partē mente dedit partē volucres dispersit in auras. e ¶ Forte ratis: dscriptio p ecbasim fcā: nō. n. a superioribus pēdet: sed antedictis adiūgit: vt Insula sicaniū iuxta latus: has aūt descriptiões esse aptas et raras couenit: sicut & Hor. docet I arte poetica dicēs Purpureus late: q splēdeat vnus & alt' A sui pānus: sūt enim ornatui. f ¶ Crepidine saxi: crepido ē abrupti saxi altitudo. Sane hoc loco antiptosis facta est pp metrū: cōiuncta ergo crepidine p crepidini: sic Hæret pede pes p pedi. g ¶ Osinius: ipse est quē supra Massicū dixit: ergo vt diximus Osinius pprīū est: Massicus appellatiuum: lz possit fieri vt duo noīa vnius sint: vt est Numa Pompilius: Alexāder magnus. h ¶ Clusinis oris: thusciæ ciuitate. i ¶ Trāsilit: hoc sermone festinātis celeritas idicat. k ¶ Rupit saturnia funē: ne deprehēso dolo ad bellū rediret. l ¶ Illū aūt æneas absentē I p̄lia poscit: sic mellus q̄; sicut nōnulli volūt. Vrban' nāq; sic legit: ille aūt Aenea absentē i p̄lia poscit: vt q̄si ad Turnū possit referri. m ¶ Obuia multa virū demittit corpa morti: qđ Vrban' dici arbitrat de nautis I naui iuctis: qđ nō pcedit: nā abs' dr q recedit: qđ nūc Turno pgruit: nō Aeneæ: q Itere t p̄lijs. n ¶ Medio: ad mediū. o ¶ Turbo: vis vēti. p ¶ Ignarus rerū: artis: p quā euaserat. q ¶ Omnipotens genitor: duo antomasia p vno pprio: vt Tritonia pallas. r ¶ Tātón': pro tantone: &

constat mutilatas partes orationis accentū in eodē loco hēre: I quo etiā Itegræ habuerūt: nā μόρια: idest minores particulæ: vt q; ne: ue: ce: quoties iunguntur alijs partibus ante se accentum faciunt qualislibet sit syllaba quæ præcedit: siue breuis siue lōga: vt musæq; huiusne: illiusce: tātone: adduce: deduce: & hæc mutilata similiter pferūtur scilicet sub eodem accentu. s ¶ Quæ ue reducet: q̄lē: vt Hunc ego te euryale aspicio: & q̄si nesci' sui ē in tāta rerū pmutatiõe.

CHRI. ¶ NEC turn' segnior Instat: nā quoties per sūmā inscitias etiā qui maximi viri habent aduersus res vanas & nihil pfuturas ol vinitunt: & vtilia q̄ aut dignitatē summaz: aut saltē salutē allatura sint negligūt. Et vmbratile quoddaz & vanū sectant. ¶ Crimine. i. pena & posuit p̄cedēs p subsequenti: nā qđ aliud maius crimen pōt excogitare dux q̄; castra suoꝝ & pugnātes acies hostibus pdere: & tñ nō suo cōsilio factū ostendit: sed a Ioue in hūc errorez deductū dolet. ¶ Tanton': nō potuit illustri' exprimere: quasi dicat: quantū nullū aliud ne excogitari quidē pōt: potius aūt de ioue q̄; de reliqs dijs q̄rit: qa ipse prim' olum suo nutu oīa gerit. Est autē pathetica oro: & q̄lē in hoīe summa & pturbatione furenti esse decet. Vñ principiū abruptū habet: & clausulas cōcisas: vt animus crebro æstuet neq; vsq; ꝯsistat. ¶ Omnipotēs genitor: captat apte beniuolentiā dū omnipotētē & genitorē appellat: sz oblique dolet q cū ol potēs sit & parentē curam subire deceat in tam nefandū ac Ignominiosum errorem illum induxerit. ¶ Quo feror: quasi dicat eo feror: vñ summa ignominia p uentura sit. ¶ Vnde abij: quasi dicat a meis quos quia a mea causa in tanto periculo cōstituti sunt deserere summū nefas fuit.

Laurenteís ne[a] iteruȝ muros, aut castra videbo?
Quid[b] man[c] illa virûȝ q me, meáq; arma secuti?
Quós ue (nefas) omnes ĩfanda ĩ morte reliqui?
Et nunc palantes[c] video, gemitúmq;[d] cadentum
Accipio. qd agaȝ? aut q̃ iam satis ima[e] dehiscat
Terra mihi? vos o potius miserescite[f] Venti.
In rupes, in saxa (volens vos Turnus adoro[g])
Ferte ratem, sæuisq; vadis immittite Syrtis[h].
Quò neq; me Rutuli, neq; ꝯscia Fama sequat.
Hæc memorãs aio nunc hũc, nũc fluctuat illuc
An sese mucrone[i] ob tantum dedecus amens
Induat? & crudum[k] per costas exigat ensem?
Fluctibus an iaciat medijs, & littora nando
Curua petat, Teucrúmq; iterũ se reddat ĩ arma.
Ter conatus vtranq; viam ter maxima Iuno
Continuit, iuuenémq; animi[l] miserata repſſit.
Labitur alta secans æstu, fluctúq; secundo.
Et patris antiquã Dauni defertur ad vrbem[m].
At Iouis[n] interea monitis[o] Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucrósq; inuadit ouantes.
Concurrunt[p] Tyrrhenæ acies, atq; omnib[9] vni
Vni, odiisq; viro, telisq; frequentibus instant.

SER. a ¶ LAURENTIS ne iterũ muros: quasi deliberatio ẽ. b ¶ Quid manus illa virũ: syllepsis per genus: nã a manu. i. multitudine ad viros trãsitũ facit. c ¶ Palãtes video: intelligimus eũ nõ longe a terris fuisse: nã qd ait supra Medio fert æquore turbo: vt diximus ad mediũ accipiendũ ẽ: Aut quia mediũ dicitur omne qd est inter finem & initiũ: vt in quinto Interea mediũ æneas iam classe tenebat. d ¶ Gemitumq; cadentuȝ accipio: hinc apparet ð Aenea dictum Obuia multa virũ demittit corpora morti. e ¶ Ima terra: dolet sibi etiam infeliciũ vota sublata: siquideȝ ĩ mari constitutus optare hiatum nõ põt terræ. Imã auteȝ terram dixit: q̃ cõtinet maria. f ¶ Miserescite venti: pro petentis qualitate: nõnunq̃; etiã mors videt eẽ miseratio: vt hoc loco: Itẽ supra Figite me si q̃ ẽ pietas. g ¶ Adoro: ad vacat: & est metri cã additũ. h ¶ Syrtis: vbi arenosa sunt loca: q.d. Immitte me ad sæua vada syrtiũ: aut arenosa loca: Aut re vera ad syrtes. i. ad mũdi extrema quo me nec fama comitetur. i ¶ Mucrone ĩduat: aut κατάχρησικῶς dixit ĩduat p feriat: aut hypallage est p mucrone suo ĩduat corpore: si eni ĩduere ẽ vestire: nõ mucrone corpus ĩduit: sȝ ĩduit mucro corpe. i. tegit & vestit. k ¶ Crudũ: crudeleȝ: cruentũ. l ¶ Aĩ: p aĩo miserata: nã figurate locutus ẽ: sicut O pstãs aĩ iuuenis: p aĩo: & illi rei p illa re. m ¶ Ad vrbẽ: ardeã: & iõ sic lõge ne ex ppĩquo statĩ rediret: & vt eũ affect9 retineret parẽtis. n ¶ At iouis ĩterea monitis nouim9 sacrilegũ eẽ Mezẽtiũ: Iouẽ ẽt hortatũ eẽ alios deos vt a bello desisterẽt: & dixiſſe rex. Iuppiẽ oĩbus idẽ: quo mõ ergo pcedit: At iouis ĩterea monitis: dicim9 prĩo Iouẽ iustitiæ fauere nõ partib9: qd sic ẽ iure Mezentiũ ĩ Turni locũ fecit venire: vt iustũ pliũ lueniat: nec vna pars penit9 a ducib9 sit destituta: qd ãt dr sacrilegũ Iuppiter admonere nõ debuit: nõ admonet vt vincat: sȝ vt possit pire. Illud ẽt frustra q̃rit queadmodũ numini sacrilegus obtẽperare potuit: cũ Mezẽtiũ nõ apte Iuppiter moneat: sed ei iniciat tale desideriũ: vñ est: Dij ne hunc ardorẽ mẽtib9 addunt Euryale? an sua cuiq; deus fit dira cupido. o ¶ Monitus: ab eo qd est hæc monita si venit datiuus: nã & hos monitus dicim9: vt Persi9 Hos pueris monit9 patres infundere lippos: sed a q̃rta declinatiõe nec singulari datiuo vtimur nec plurali: nã vnũ nomẽ est de his: q̃ lȝ duplicẽ hẽant declinationẽ: tñ aliqb9 eo⁊ casib9 ꝑ aspiratẽ ñ vtimur: vt lauri laurib9: cũ et hui9 laurus ab hac lauro dicam9. p ¶ Cõcurrũt tyrrhenæ acies: q̃ spãliter odio Mezẽtij ĩ bellũ ruebant.

DON. ¶ NIHIL est de Donato.

CHRI. ¶ QUID man9 illa virũ: nõ graue ẽ hõesto viro viriliter pugnãdo hõeste cadẽ. Sȝ turpiẽ cedẽ & suos ĩ mãifesto piculo pdere pei9 oĩ genẽ mortis optat. ¶ Quo: q.d. aio credibile ẽ illuȝ & gemit9 suo⁊ audisse & fugã vidisse. ¶ Quæ ĩfã. i. de. ¶ Terra cũ ĩ tñ dedec9 vir fortis & soli9 gloriæ appetẽs se ĩcurrisse videat: qd aliud optet? nisi vt terra sibi dehiscat: & qd vis gen9 mortis exoptet: & q̃; pcul a rutuĩ feraẽ: a q̃b9 se maxĩe pbari: & ĩ maxĩa laude se apud illos eẽ cupiebat: & quos ĩ t. ĩtas calamitates dd. sibi cõiugiũ regnũq; ꝑuari studet ĩpulerat: iuno aũt phibuit. i. cupido regnãdi continuit. ¶ At iouis ĩ te. mo. nã cũ pmisisset iunoni: vt Turnũ pugnæ subtraheret iniq; egisset nisi curasset vt alĩ loco turni succederet. ¶ Ouãtes: q̃si nihil iã amoto turno timẽtes. ¶ Vni: fecit rẽ verisimilẽ qꝛ illo pempto & odiũ saturassent: & metu tyrãni iniq liberi euasissent & ꝑp hoc solũ ĩ expeditionẽ hãc venerãt.

¶ PRODIT

Ille velut rupes, vastum quæ prodit[a] in æquor
Obuia ventorum furijs, expostáq; Ponto[b],
Vim cũctã, atq; minas perfert Cæliq;[c], Marísq;
Ipsa imota manẽs. ꝑlem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cũ q̃ Latagũ; Palmũmq; fugacẽ[d].
Sed Latagu[e] saxo, atq; ingẽti fragmine montis
Occupat os, faciémq; aduersa poplite[f] Palmũ
Succiso volui segnem finit, armáq; Lauso
Donat[g] habere humeris, & vtice figere cristas,
Necnon Euanten Phrygiu, paridísq; Mímãta
Aequalem, comitémq;, úna quẽ nocte Theanò
In lucem genitori Amyco dedit, & face ꝑgnans
Cisseis[h] regina Parin creat: vrbe[i] paterna
Occubat. ignarũ[k] Laurens habet ora Mímãta.
At velut ille canum morsu de montibus altis
Actus[l] Aper, multos Vesulus[n] quẽ pinifer ãnos
Defendit[m], multósq;[o] Palus laurentia[q] silua
Pastus[p] harundinea, postq̃; ínter retia vẽtu est,
Substitit, infremuítq; ferox, & ihorruit[r] armos.
Nec cuiq̃; irasci, propiús ue accedere Virtus;
Sed iaculis, tutísq;[s] procul clamoribus instant[t]
Haud aliter, iustæ[t] quibus est Mezentius iræ
Non vlli est animus stricto concurrere ferro;
Missilibus longe; & vasto clamore lacessunt.
Ille autẽ ipauidus partes cunctatur[v] in omnes
Dentibus infrendens, & tergo[x] decutit hastas.
Venerat antiquis Coriti[y] de finibus Acron
Graius[z] hõ, ifectos liquẽs ꝓfugus hymenæos.
Hunc vbi miscentem[&] longe media agmia vidit
Purpureum[ꝯ] pinnis; & pactæ coniugis ostro.
Impastus stabula alta Leo ceu sæpe perágrans
(Suadet enim vesana[ꝫ] fames) si forte fugacem[a]
Cõspexit Capreã, aut surgẽtẽ[b] in cornua Ceruũ.
Gaudet hiãs immane, comásq;[c] erexit, & hæret
Viscenbus super accumbens: lauit[d] iproba teter

SER. a ℂ PRODIT in æquor: extendit: sic Iuue. Quæ pelago occurrũt medio lõgeq; relliquũt Italiã. b ꝑ Põto: cõtra Pelagus: nã datiuus ẽ. c ꝑ Cæliq; marisq;: sicut & Mezẽtiũ odiorum & telorum totius exercit⁹. d ꝑ Fugacẽ: veloce mõ. e ꝑ Latagũ: occupat os: pro Latagi os occupat: & est græca figura I Homero freque̾ns: vt si dicas ἔκρουσεν ἀχιλλέα τὸν πόδα. i. Achillẽ ꝑcussit pedẽ: ꝑ ꝑcussit achillĩ pedẽ. f ꝑ Poplite pal. ea pte q̃ plurimũ poterat. g ꝑ Donat hẽre: græca figura: vt Argẽti magnum dat ferre talẽtum. h ꝑ Cisseis: Hecuba filia Cissei ſm Euripidẽ in Hecuba: πολύδωρος ἑκάβης παῖς γεγὼς τῆς κισσέως. Scdm alios Dimãtis: qđ aũt ait face ꝑgnãs: hæc rõ ẽ qa antequã pareret: facula se peperisse vidit i sõnis. i ꝑ Vrbe paterna occubat. subaudis Paris: qđ vt non diceret metri ẽ necessitate cõpulsus. k ꝑ Ignarũ laurẽs hẽt ora mimanta. s. casus sui. Vera tñ est lectio ignarũ. i. ignoratũ: q nesciret: & ẽ supina significatio: sicut i q̃rto Ligtq; volatile ferrũ Nesci⁹: ꝑ q nesciebat. l ꝑ Act⁹: coactus i retia. m ꝑ Defendit: texit: vt Hic mihi dũ teneras defendo a frigore myrtos. n ꝑ Vesulus: mõs liguriæ ẽ iuxta alpes. Liguria aũt cohæret thusciæ: de q̃ fuerat Mezẽti⁹: vñ satis ẽ ꝯgrua cõparatio. o ꝑ Multosq;: ꝑ multos ue. nõ. n. vicina ẽ palus laurẽtia mõti vesulo: vt possit vnus atq; idẽ apte itelligi. p ꝑ Pastus: ꝑ pastũ: nã sup ait: quẽ ẽ antiptosis ẽ. q ꝑ Laurẽtia: ꝑ laurẽs: nã recta deriuatio hæc ẽ. r ꝑ Inhorruit ar. ꝑ armis ihorruit: Aut certe i armos horruit: & erexit setas. s ꝑ Tutis cl. ꝓpter piculũ. t ꝑ Iustæ iræ: ꝓp illud Mortua qn ẽi iũgebat corpora viuis: Cõponens manibusq; manusq; atq; orib⁹ ora. u ꝑ Cũctat: dispõit se ꝑ oẽs ptes. x ꝑ Tergo: scuto: vt Et vẽit aduersũ iñ tergũ fulmõis. y ꝑ Coryti õ fi. coryt⁹ ẽ ciuitas thusciæ: & mõs: & rex pr̃ Dardani: vñ nũc ad qđ uis pt referri. z ꝑ Grai⁹ hõ: oriũdo qdẽ græcus: sz q nũc de thuscia vẽisset ad bellũ. & ꝑ Miscẽtẽ: pturbãtẽ. ꝯ ꝑ Purpureũ. p. bñ galeatum: vt Purpurei cristis iuuenes. i. pulchri. ꝫ ꝑ Vesana fa. alibi: Et malesuada fames. a ꝑ Fugacem: velocẽ. b ꝑ Surgẽtẽ: crescẽtẽ: cornib⁹ eminẽtẽ. c ꝑ Comasq; ar. nãle ẽ vt irati leones erigant iubas. d ꝑ Lauit: ab co qđ lauo is: nã hi vbũ & pmæ piu gatiõis ẽ: & tẽtiæ: a q̃ nũc ait Et lauit: Itẽ Hor. lauit amne crines: Itẽ neq; dulci mala vĩo lauẽ.

DON. ℂ NEq; hic habui q de Donato excerperẽ.

CHRI. ℂ VESVLVS: mons de quo i Geor. dictus est. ꝑ Palus laurẽtia: qa volutabris apri gaudẽt. ꝑ Inhorruit armos quia setas erigunt.

SER. a ℭINFRACTA: aut valde fracta: aut re vera infracta. b Orodem: istum Orodem virum fortem intelligimus in fugam cóuersum necessitate Nam ipse Mezentius paulo post dicturus e adhortãdos socios: Pars belli haud ténéda viri iacet altus orodes. c Furto: insidijs. d Haud téné da viri: Asper viris legit. e Altus: magnus: vt Sic pater ille deus faciat: sic altus Apollo. f Pæana secuti. Pæan proprie Apollinis laus est: sed abusiue etiam aliorum dicit: vnde Pindarus opus suum: qđ & hominum & deorum continet laudes Pæanas vocat. g Nec longũ lætabere: duo dixit: nec diu lætaberis: nec me indefenso. Homeri autem morienti dedit scientiã futurorum: veluti patroclũ morientes Hectori mortem prædicere.

Ora cruor.
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humũ expirãs, infractáq;[a] tela cruẽtat.
Atq; idẽ fugientẽ haud est dignatus Orodem[b]
Sternere, nec iacta cæcuz dare cuspide vulnus.
Obuius, aduersóq; occurrit, séq; Viro Vir
Contulit haud furto[c] melior, sed fortib' armis.
Tum súper abiectũ posito pede nixus, & hasta.
Pars belli haud ténẽda[d] Viri iacet alt'[e] Orodes.
Conclamant socij lætum Pæãna[f] secuti.
Ille autem expirans, nõ me, q̃cunq; es, inulto
Victor, nec longum[h] lætabere[g] te quoq; fata
Prospectãt paria, atq; eãdẽ mox arua tenebis.
Ad quẽ subridẽs[i] mixta Mezentius ira
Nũc mórere. ast dẽ me[k] Diuũ pr̃, atq; hoiũ rex
Viderit. hoc dicens eduxit[l] corpore telum.
Olli dura[m] quies oculos, & ferreus vrget
Somnus, in æternã claudunt lumina noctem.
Cedic'[n] alcathoũ obtrũcat, Sacrator Hydaspen,
Partheniúmq; Rapo[o], & prædurũ virib' Orsen.
Mesap[o], Cloniúmq;, Lycaoniúmq; Ericatem.
Illum infrenis[p] equi lapsu tellure iacentem,
Hunc peditez pedes. & Lycius p̃cesserat[q] Agis,
Quẽ tñ haud expers[r] Valerus virtutis auitæ
Deijcit Atronium Salius, Saliúmq; Nealces

hominum rex Viderit. i. viderit vtrum Mezentio possit nocere ille quem vos deorum & hominum creditis esse rectorem. l Eduxit corpore telum: quo facilius posset perire. Luc. Non eget ingestis sed vulsis corpore telis. m Dura quies: blãde cõtraria: sicut dictus est & somnus ferreus. οὖς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον n Cedicus alcathoum: in hoc loco est confusio in aliquibus nominib'. Nã quis sit Troianus: qs sit Rutulus ignorat. o Rapo: Rapon dicitur: sicut Tarcon: sed metri causa detraxit n: vt possit fieri sinalœpha: sicut supra ait: At procul hinc tarco. p Infrenis: casu equi asperi. qui freno spernerent regimen. Infrenos autem etiã homines dicim': vt Hinc numidæ infreni cingunt. Dicimus autem & infrenus & infrenis: sicut inermus & inermis.

ἀλλ' δ' ἔτι τοι
ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσι,
οὔ θην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
ἄγχι παρέστηκε θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιὴ
χερσὶ δαμέντ' Ἀχιλλῆος ἀμύμονος Αἰακίδαο
Et Hectorem Achilli.
φράζεο νῦν μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι
ἤματι τῷ ὅτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων
ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσιν
h Longũ: pro longe: nomen pro aduerbio posuit. i Subridens: per iracundiã ridens loquitur: vnde & illud dictum per irrisionem accipitur. k Ast de me diuũm pater atq;

q Processerat agis: contra Mesapum dimicaturus: qđ nequit efficere: nam a Valero anteq; ad Mesapum perueniret occisus est.
r Haud expers: non ignatus virtutis parentum.

DON. ℭNEQ; HIC video qđ afferat Donatus qđ vel pueros fugere possit.

CHRI. ℭILLE AVTEM expirans: Orodi huic diuinationem tribuit: quoniam vulnere letali confectus prope mortem constitutus erat. Nam eo tempore animus pene a corpore solutus in naturam rediens suam diuinitatem ostendit quam corpore oppressus ostendere non poterat. Subridens: propter ɔtectuz. Mixta ira: quam ex maledicto conceperat. Diuũm pater: impius contemptor & p ironiam hæc dixit.

ℭIACVLO

SER. a ¶ IACVLO & longe fallente sagitta: Ictu lõge fallẽtis sagittæ: nã per endiadis dixit. vt Hamis auroq; trilicẽ. Itẽq; Molẽq; & mõtes. b ¶ Cædebãt: legit & cedebant. i. terga verte bãt: sm qd ruebant insequebantur significat. vera cõpositio cũ sermonis natura corrumpitur. h ¶ Spaciũ emẽsus quantũ satis hastæ: speciosa elocutio. i ¶ Voueo: cõsecro: & dedico. k ¶ Prædonis: Prædones sunt qui populandã alienam inuadũt prouinciã: alibi Perfidus alta petens abducta virgine prædo. l ¶ Trophæũ: dictũ ẽ ἀπὸ τοῦ τρέπεσθαι: idest ab hostium cõuersione: vnde qui hostem fugasset merebatur trophæum: qui autẽ occidisset trisiphum ἀπὸ τοῦ θριαμβεύειν. i. ab exultatiõe. Sciendũ sane Lauso ꝓprias ideo nihil profuisse pietates: ꝙ in eũ pater mente sacrilega munera trãsferebat deorũ: & ei occisorũ spolia deuouebat. m ¶ Anthorẽ: erit nominatiuus hic Anthores: quomodo Diores: nam si Anthor fuerit nominatiuus metri ratio nõ ꝓcedit. Omnia enim nomina græca in or termi-

Si autem cædebãt: idest occidebant: ruebant: hoc est cadebant significat. c ¶ Iram miserant inanẽ: generaliter dicit oẽm iram bellicã. Vbi. n. tam inanis iracũdia est quã in bello: vbi vt pereamus irascimur. d ¶ Pallida tisiphone: nõ ipsa dea: sed effectus furiæ: hoc est insania. e ¶ Orion cum pedes incedit ꝑ medij maxĩa nerei stagna: Orion (vt etiã in primo diximus) Oenopionis regis filius fuit: & cõcessus a Ioue: Mercurio: Neptunoq; susceptis hospitio: hic venator imensi corporis fuit: qui quodam tẽpore susceptus a rege Oenopiune cum vellet eius filiã vitiare: ille iratus ei oculos sustulit. Cæcus itaq; Oriõ quũ consuleret: quẽadmodũ oculos posset recipere: respõsum est ei posse lumina restitui: si per pelagus cõtra orientẽ pergeret: vt loca luminũ radijs Solis semper offerret: qđ id ille efficere ita potuit: nam cum audisset strepitũ cyclopum ioui fulmina fabricantum: sono ad eos ductus vnum de his humeris suppo suit: & eo duce oraculi præcepta cõpleuit. Nõ a. it incongrue fingit ire potuisse per mediũ pelagus quasi filius pro parte Neptuni: hæc autẽ cõparatio ptinet ad solam corporis ꝓceritatem. f ¶ Maxima nerei stagna: per epithetõ eleuauit tapinosin more suo. g ¶ Imperterritus: prima ẽ compositio: non secũda. Nã hoc est perterrit9 qđ territus: & tũc est

Insignis Iaculo[a], & longe fallente Sagitta.
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera · cædebãt[b] pariter, pariterq; ruebant.
Victores victiq;, neq; his fuga nota, neq; illis.
Dij, Iouis in tectis irã[c] miserantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
Hinc Venus, hinc cõtra spectat Saturnia Iuno.
Pallida[d] Tisiphone media inter milia sæuit.
At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
Turbidus ingreditur cãpo, quã magnus Orion[e]
Cum pedes incedit medij per maxima[f] Nerei
Stagna viã scindẽs humero sup eminet vndas;
Aut summis referens annosam montibus ornum
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit,
Talis se vastis infert Mezentius armis.
Hinc contra Aeneas speculatus in agmine lõgo
Obuius ire parat · manet imperterritus[g] ille
Hostem magnanimũ opperiens, & mole sua stat.
Atq; oculis spaciũ[h] emensus q̃tum satis hastæ
Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro
Nunc adsint. voueo[i] prædonis[k] corpore raptis
Indutum spolijs ipsum te Lause Trophæum[l]
Aeneæ · dixit. stridentẽmq; eminus hastam
Iecit, at illa volans Clypeo ẽ excussa, proculq;
Egregium Anthorem[m] latus inter & ilia figit;
Herculis Anthorẽ comitẽ, qui missus ab Argis
Hæserat Euandro, atq; itala consederat vrbe.

nata in obliq̃s casibus corripiunt o: vt Hector ris: Nestor ris: Castor ris: & sic Anthor ris.
¶ LONGE fallẽte sagitta: fallebat enĩ q vulnerabat cũ non putaret ex tam longinquo spatio illam ad se peruenire posse. ¶ Irã inanẽ: Quia illa nihil proficiebat. ¶ Speculatus: Quoniã huic rei intẽtus erat. ¶ Dextra mihi deus: Nã cũ deos esse negaret cuncta i sese reposuerat: Ipia ergo oratio & oĩo sceleratissima. Loquit enim de dextra deq; telo suo veluti de summo deo. Quid ꝓtagoras aut diagoras Atheos cognomine: aut Theodorus q deos esse negarunt sceleratius dixissent? ¶ Ipsum te lause trophæum: Nã vt reliq̃ quercum amputatis ramis hostilibus armis exornabant: sic iste Lausum filium. CIIRI.

MMM

Sternitur infelix alieno[a] vulnere, Cælúmq;[b]
Aspicit, & dulceis[c] moriens reminiscitur Argos.
Tum Pius Aeneas hastam iacit: illa pér orbem
Aere cauum triplici, pér linea[d] terga, tribúsq;
Transijt intextum Tauris opus, imáq;[e] sedit
Inguine, sed vires haud pertulit, ocyus ensem
Aeneas viso Tyrrheni sanguine lætus
Eripit à femore[f], & trepidanti feruidus instat.
Ingemuit cari grauiter Genitoris amore
Vt vidit Lausus, lachrymáq;[g] pér ora volutæ.
Hic[i] mortis duræ casum, tuaq; optima[h] facta,
Siqua[k] fidem tanto est operi latura Vetustas,
Non equidē nec te Iuuenis memorāde silebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inq; ligatus[l]
Cedebat, Clypeóq; inimicu[m] hastile trahebat.
Proripuit iuuenis, seséq; immiscuit armis.
Iámq;[n] assurgentis dextræ, plagámq; ferentis
Aeneæ subijt mucronem, ipsúmq; morando[o]
Sustinuit. socij magno clamore sequuntur,
Dum[p] Genitor Nati parma protectus abiret.
Teláq; conijciunt. proturbant eminus hostem
Missilibus, furit Aeneas, tectúsq; tenet se.
Ac velut effusa siquando Grandine Nimbi
Præcipitant[q], omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi
Dum pluit[r], in terris vt possit sole reducto
Exercere[s] diem: sic obrutus vndiq; telis
Aeneas nubem[t] belli dum detinet, omneis
Substinet, & Lausuz increpitat, Lausóq; minaε.
Quó moriture ruis? maioráq; viribus audes?

a ¶ ALIENO vulnere: telo qđ in Aeneā fuerat destinatum. b ¶ Cælumq; aspicit: vt alto quæsiuit cælo lucē. Itē Hausit cæluз: mētemq; recepit. Naturaliter.n. morientes cupiunt satiari extremo lucis aspectu. c ¶ Dulceis mories reminiscitur argos: inter physica signa moriturorum etiam hoc legitur patriæ aspectum desiderare perituros. d ¶ Linea terga: lino enim tegebantur scuta. vt posset inhærere pictura. e ¶ Ima: hasta: hypallage est p in imo inguine. f ¶ A femore: vt etiam supradiximus secundum Caprum erit nominatiuus hoc femē: licet nusq; lectuз sit: vt etiaз ipse commemorat. g ¶ Lachrymæq; per ora volutæ: non viri fortis: sed filij est considerata persona. h ¶ Optima facta: alij optime legunt. i ¶ Hic: in hoc loco: vel bello: nam aduerbium est. k ¶ Si qua fidem tanto est operi latura vetustas: non de suis carminibus dicit: nec.n. sibi arrogaret: sed tāto operi.i. pietati & virtuti tuæ: naз hic est sensus: Ego quidem facta tua o Lause & mortem ex pietate venientem non silebo. Si tamen crederet vetustas ex scelerato homine pium filium procreatum fuisse. l ¶ Inq; ligatus: pro illigatus: & ē tmesis cū hysterologia. m ¶ Inimicum hastile: cuiusdam quasi picturæ pompa & imago describitur. n ¶ Iámq; assurgentis dextræ: iamq; subijt mucronē Aeneæ dextræ assurgentis; idest plagam ferentis.

o ¶ Morando sustinuit: moram iniiciendo eius impetum lusit. p ¶ Dum genitor parma nati: de historia est. Nam Scipio Africanus cum esset annorum vix deceni & septeз patrem suum defendit in bello: nec recessit. xxvij. cōfossus vulneribus. q ¶ Præcipitant: præcipitātur. r ¶ Dum pluit: hic distinguēdum: Nam si iunxeris Dū pluit in terris: erit archaismos. Debuit enim dicere In terras. Tamen sciendum ē hemistichium hoc Lucretij eē: qđ ita (vt inuenit Virgilius) trāstulit. s ¶ Exercere diem: hypallage est pro ipsi per dies exerceri. t ¶ Nubem belli dum detinet: bellantum impetum sustinet: donec deferueat: & bene trāslationeз fecit a vicina comparatiōe. ¶ ET DVLces moriens reminiscitur argos: A loco sæpe trahitur īdignatio: vt Cuз vitam in siluis inter deserta ferarum: item & lybyæ deserta p agro: iteз commiseratio: vt i hoc loco: item illō Littora cū patriæ lachrymans portum q; relinquo. ¶ Hic mortis duræ casus tuaq; optima facta: Hoc enim propriæ poetæ est vt veluti chori vicem sustinens: bonos laudet & extollat: malos taxet & deprimat. Hinc Horatius. Ille bonis faueat atq; auxilietur amice. ¶ Ac velut effusa: Vitat agricola & viator grandinem vt redeunte sole possit operari. Sic Aeneas vitabat ingentem missilium vim: vt nacta occasione Lausum & Turnum perderet.

CHRI.

¶ FALLIΒ

SER. a ¶ FALLIT te incautum pietas tua: quod credis me iccirco pium tibi venias posse cócedere: quia ꝛ ipse pietatis intuitu dimicas ꝓ patris salute. Tua autem pietas prudenter est additum quasi non a parente descendens: cũ & deos sit pater impius ꝛ pietas in filio sit nulla patris imitatione. b ¶ Fila legunt: proprius fuerat rumpũt: tamẽ legũt aut colligũt est: aut transeũt: vt Littoraq; epiri legim⁹. c ¶ Exigit enses ꝑ mediũ æneas: poetica descriptio est. Nam re vera fieri non potuit: vt ꝛ gladi⁹ transiret ꝑ corpus iuuenis: et in eius corpore absconderetur: nam exigit est ex eo agit trãs corp⁹. d ¶ Parmã: idest leuia arma non clypeus. Minacis aũt non Lausi: non enim ipse minat⁹ fuerat: ergo ordo est: Mucro minacis Aeneæ scilicet. e ¶ Tum vita per auras Concessit mœsta ad manes: idest anima: ꝛ abusiue dictũ est: nam ad inferos simulacrum pergit non anima. f ¶ Pro laudibus istis: quia ꝛ contra fortiorem: ꝛ pro patris salute dimicare conatus est: Ideo enim pluraliter laudibus dixit. g ¶ Quid pius æneas tanta dabit indole dignũ: propter euitandam arrogantiam ter/ [illegible]ersona vsus est. Indoles autẽ proprie est in[illegible]dam virtutis futuræ. h ¶ Quibu[illegible]be: moris enim fuerat: vt cum his [illegible]nes sepelirentur: quas dilexerant [illegible] iqua est ea cura remitto: aut more illo dixit quo solent sepulcra ad ipsa cadauera non ꝑtinere: licet vmbris sicut in. vj. legimus prosit: vt Siqua est ea gloria signét. Item de Palãte: Vano mœsti comitamur honore: Aut certe si qua est ea cura Mezentio. i. patri sacrilego: qui superos: inferosq; ꝯtẽnit.

k ¶ Aeneæ magni dextra cadis: sicut alibi: Nomen tamen haud leue patrum Manibus hoc referes telo cecidisse camillæ. l ¶ Cõptos de more capillos: antiquo. s. more quo viri sicut mulieres componebãt capillos: qđ verum esse ꝛ statuæ antiquorũ docent: ꝛ personæ quas in tragœdijs videm⁹ similes in vtroq; sexu quantũ ad ornatum pertinet corporis. m ¶ Interea: dum hæc gerũtur: et omnino sic est apud poetas Iterea sicut apud Salu. eodem tempore. n ¶ Vulnera siccabant lymphis: noue et physice locut⁹ est. Nam cum aqua omnia infundantur: ait siccari vuln⁹. Fluxus enim sanguinis aquarũ frigore continetur. o ¶ Leuabat: inclinatiõe recreabat. p ¶ Procul: modo iuxta significat: ꝛ in bucolicis egloga sexta: Serta procul tantum capiti delapsa iacebãt.

Fallit[a] te incautum pietas tua· nec minus ille
Exultat demens· sæuæ iámq; altius iræ
Dardanio surgunt ductori, extremáq; Lauso
Parcæ fila[b] legunt· validum nanq; exigit[c] ensem
Per medium æneas iuuenem, totúmq; recondit.
Transijt ꝛ parmam[d] mucro leuia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro,
Impleuitq; sinum sanguis, tum vita[e] per auras
Concessit mœsta ad manes, corpúsq; relîquit.
At vero vt vultum vidit morientis, ꝛ ora
Ora modis Anchisiades pallentia miris
Ingemuit miserans grauiter, dextrámq; tetẽdit.
Et mentem patriæ subijt pietatis imago.
Quíd tibi núc miserãde Puer ꝓ laudibus[f] istis?
Quíd Pius[g] Aeneas tanta dabit indole dignũ?
Arma quibus lætatus[h] habe tua· téq; parentum
Manibus, ꝛ cineri, (siqua[i] est ea cura) remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem
Aeneæ magni[k] dextra cadis· increpat vltro
Cunctantes socios, ꝛ terra subleuat ipsum
Sanguine turpantem comptos[l] de more capillos.
Interea[m] genitor Tyberini ad fluminis vndam
Vulnera[n] siccabat Lymphis, corpúsq; leuabat[o]
Arboris accliuis trunco· procul[p] ærea ramis
Dependet galea, ꝛ prato grauia[q] arma qescunt.
Stant lecti circùm iuuenes· ipse æger, anhelans,

q ¶ Grauia arma quiescunt: bene grauia: vt ꝛ galeam arma: sed leuia intelligamus. ꝛ talis est figura sicut illa Salu. Leonem atq; alias feras: ergo ꝛ leo fera: Quiescunt autẽ: quasi in terra posita: quoniam galea quæ pendebat poterat ꝛ moueri.

CHRI. ¶ FALLIT incautum pietas tua. Damnat illum non sine laude quod in errorem nimia pietate labatur. Stultitia enim est illum supra vires res aggredi: sed ex nimia in Patrem pietate labitur. ¶ Vita: anima mœsta: nam naturali appetitu corpori coniuncta esse cupit. ¶ Quid tibi nũc miserande: Ostendit quod etiã hostibus: si egregio animo sint placet pietas q̃uis ꝯtra se sit. ¶ Vulnera siccabat lymphis: mouet in hoc loco pathos ab habitu: vt est etiam fatigatio Entelli Atq; illum fidi æquales genua ægra trahentem.

Colla^a fouet, fusus^b perpexã in pectore barbã3.
Multa^c sũp Lauso rogitat, multósq; remittit
Qui reuocent, mœstiq; ferãt mandata parẽtis.
At Lausum socij exanimẽ super arma^d ferebãt
Flentes ingentẽ3, atq; ingẽnti vulnere victum.
Agnouit longe gemitum præsaga mali Mens^e
Caniciem multo deformat puluere, & ambas
Ad cælum^e tendit palmas, & corpore^f inhæret.
Tantá ne me tenuit, viuẽdi Nate Voluptas,
Vt pro me hostili paterer succedere dextræ
Quẽ gẽui? tuá ne hæc Gẽitor p vulnera^g seruor
Morte tua viuẽs? heu nunc^h misero mihi demũ
Exilium infelix, nunc alte vulnus adactum.
Idẽ^i ego Nate tuum maculaui crimine nomẽ
Pulsus^k ob inuidiam Solio, sceptrisq3 paternis.
Debueram patriæ pœnas, odiisq3 meorum.

SER. a ❡COLLA fouet: sustinẽs se arboris trũco. b ❡Fusus ppexã in pectore barbã: barbã in pectus fusã3 hñs. Archaismos ãt est q ait in pectore p in pectus: vt alibi Medijs est fusus in vndis: p l medias vndas. c ❡Multa: p multũ3: sicut Et pede terrã3 crebra ferit pro crebro. d ❡Sup arma ferebãt: sup scutũ: vt supra Impositũ scuto referũt pallãta frequẽtes. e ❡Ad cælũ3 tẽdit palmas: increpãs deos: q̃si sacrilegus. Et sclẽdu3 vno eodẽq; tpe nõ eũ potuisse & hærere corpi & manus ad cælũ leuare: l3 ista poeta piũxerit. f ❡Corpe ĩhæret: aut ĩhæret Lauso suo corpore: aut certe hysterologia est: vt sit hæret in corpe. Melius tñ est vt sit antithesis p corpori: vt hæret pedepes: p pedi. g ❡Per vulnera suor: aut re vera p vulnera: qa p totũ eius corpus mucro trãsierat: aut inuidiose ait vulnera p vulnus: sic Teren. Non ppeti meretricũ cõtumelias: cũ de Thaide loqret. h ❡Nũc demũ exiliũ infelix: nũc alte vulnus adactũ est: Solatio.n. viuentis filij vtrunq; fuerat ante tolerabile. i ❡Idẽ ego: q nũc cã tuæ mortis fui: q feci vt exulis & sacrilegi fili' eẽ diceteris. k ❡Pulsus ob inuidiam: excusat ne merito expulsus esse videatur.

CHRI. ❡AT LAVSVM socij: Pathos ab eo qd̃ est præter spem: Nã cu3 viuũ credens mitteret quia pugna illũ reuocaret vidit interemptũ referri. ❡Præsaga mali mens. mens.n. humana: qm̃ immortalis est psæpe vi quadã sibi innata malũ sibi venturũ psagit.i. pnoscit. Sagire. n. est callide sentire inde sagaces canes q callide feras inuestigãt. ❡Ad cœlũ: vt dis quos cõtẽnebat cõuitiaret: nam & si malo prauoq; ingenio deos tanq̃ q nõ eẽnt ptemneret: tñ in subdita aliq̃ cõsternatione nemo ta3 barbaro ingenio est: neq; tã deprauata cõsuetudine: vt supiorẽ aliquã ptãtẽ esse nõ credat. ❡Tãta: iustissima deorũ idignatio qu ĩ nemesim græci appellãt suo ordine meritas pœnas exegit qa fuerat ptemptor diuũ: nõ vt capro vr qa cõtẽptis diuis in hoĩes sæuiret: nã & de Busiride quẽ illaudatũ scribit: idẽ dixisset. Sed qa curã sacrorũ dijs nõ exhibuit. Nã vt ait Cato in originibus: Mezentius rutulis imperauit: vt primitias q̃ dijs debentur sibi offerrent. Et latini similis imperij metu ita vouerunt. O iuppiter si tibi magis cordi est nos ea tibi dare potiꝰ q̃; Mezentio vti nos victores facias: hinc ẽ sacerdotis exstatio: Hæc sunt spolia: & de rege superbo pmitiæ. Quapropt̃ nõ enim satis graue supplicium luisset impius homo: & sæuissimus tyrannꝰ si insurgẽtibus in se ciuibꝰ primo tumultu cæsus fuisset. Mitius enim q̃ par erat secum actum fuisset: si ta3 breui morte tantas calamitates euasisset. Sed in primis patria3 amisit: quæ hominibus ipsa vita carior esse solet. Deinde exercitum illum cui imperare consueuerat: quẽq; sibi obsequentissimũ hactenꝰ expertus fuerat: in se insatiabili odio furentẽ armatũ vidit: Postremo optimũ filiũ in ipso adolescẽtiæ flore cuius pietas in se defendẽdo: & suis armis protegẽdo pspecta fuerat cæsum videre coactus est: huiuscemodi vulneribus nõ semel: s3 pluries mori cogeret. Quæ oĩa ita a poeta describunt: vt maximo nobis exemplo sint. Vt expiati oĩbus sceleribus: & religionem in deos: & pietatẽ in p̃riam: & mãsuetudinẽ: atq; innocẽtiã in oẽs adhibeamꝰ: nobisq; psuadeamꝰ deos eẽ memores fandi: atq; nefandi. Vltimũ aũt suppliciũ quo affectꝰ fuit q sua delicta tũ demũ recognosceret: cũ illis remediũ nullũ afferre posset quod tormẽtũ maximũ ẽ. Vñ Persi. Magnæ pr diuũ sæuos punire tyrãnos: Haud alia rõne velis nã dira libido. Moueat ingeniũ feruẽti tĩcta veneno Virtutẽ vt videãt itabescãq; relicta. ❡Tãtã ne: ostẽdit hostili vulnere nõ affici: s3 se penitus exalari. ❡Vt p me hostili: expolitio est: tribus.n. mõis idẽ dicit: & exprimit id qd̃ dixit. Nullum illi esse maius tormentum q̃; q recognoscat pterita scelera. ❡Nunc alte vulnus adactũ: Tacite & q̃si p diffinitionẽ mouetur pathos: cum res quæ commiserationẽ mouet: non clare dr̃: sed relinquit ĩtelligi. Nã qd p hoc vulnus intelligitur nisi amissio filij.

COMNES

SER. a ¶ OMNES p mortes: p oſa mortis gña. i. p diuerſa ſupplicia: p quæ venitur in morté. b ¶ Vis alto vulnere tardet: alij vulneris violentia. c ¶ Alloquitur mœrentem: triſtem. Hæc enim animalia ſm homerum cuȝ ſint hoc loco Troianos vituperatos ex equi laude cognoſcimus. Item alibi contra: Et nunc ille paris: ſcilicet adulter. Nam illo loco ex perſona Paridis vituperat Aeneas. h ¶ Exceptus tergo: equo ſe præbente ſuſceptus: qḋ

triſtia indicant dominoꝶ mortem futuram. τὸν δ᾽ ἄρ ὑπὸ ξυγόφιν προσέφη πόδας αἰόλος ἵππος ξανθος. ἄφαρ δ᾽ ἤμυσε καρήατι, πᾶσα δὲ χαίτη ξεύγλης ἐξεριποῦσα παρὰ ξυγὸν οὖδας ἵκανεν. d ¶ Rhæbe diu res ſi q̄ diu mortalibus vlla eſt: Hoc loco notant Virgilium critici: qui homini ſacrilego dedit prudentem ſententiá: quam rem ratio naturalis excuſat. Ea enim quæ per naturá mouent aſos: in quáuis perſonaȝ cadunt. illa vo ſunt tá tum prudentū: quæ nó niſi cóſilio ⁊ ratione deprehenduntur. Vñ ⁊ Teré. ſuis dat plerūq; ſnías prudétiſſimas quidé: ſed quæ ſe p naturam offeruntur cunctis: vt ne quid nimis.

Omnes[a] per moꝛtes animá ſonté ipſe dediſſeȝ·
Nunc viuo, nec adhuc hoíes, lucémq3 relinquo·
Sed linquam· ſimul hoc dicens attollit i ægruȝ
Se femur. ⁊ q̄q̄; vis[b] alto vulnere tardat
Haud deiectus, equom duci iubet· hoc dec[9] illi
Hoc ſolamen erat, bellis hoc victoꝛ abibat
Omnibus. alloquitur[c] mœrenté, ⁊ talibus íſit.
Rhæbe[d] diu, (res ſiqua diu moꝛtalibus vlla eſt)
Viximus· aut hodie victor ſpolia[e] illa cruenta,
Et caput Aeneæ referes, Lauſiq; doloꝛum
Vltoꝛ eris mecum, aut aperit[f] ſi nulla viá Vis,
Occumbes pariter, neq; enim[g] foꝛtiſſime (credo)
Iuſſa aliena pati, ⁊ dños dignabere Teucros.
Dixit, ⁊ exceptus[h] tergo aſſueta locauit
Mébꝛa, manúſq; ábas iaculis[i] onerauit acutis;
Aere caput fulgens, criſtáq; hirſutus equina·
Sic curſuȝ in medios rapidus dedit· æſtuat igés
Imo in coꝛde pudoꝛ, mixtóq3 inſania luctu,
Et furijs agitatus Amoꝛ, ⁊ conſcia Virtus·
Atq3 hic Aenean magna ter[k] voce vocauit.
Aeneas (agnouit enim) lætúſq3 pꝛecatur·
Sic pater ille Deûm faciat, ſic altus Apollo.
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, ⁊ infeſta[l] ſubit obuius haſta·
Ille autem, quid me erepto ſæuiſſime Nato
Terres? hæc via ſola fuit, quâ[m] perdere poſſes.
Nec moꝛté hoꝛꝛeni[9], nec Diuôm[n] parcim[9] vlli·
Deſine[o]. nam venio moꝛiturus, ⁊ hæc tibi poꝛto
Dona pꝛius· dixit, telúmq3 intoꝛſit in hoſtem.
Inde aliud ſuper, atq3 aliud, figítq3, volátq3

fieri plerunq; conſpicimus i conſuefactis equis. i ¶ Iaculis onerauit: auiditas ſæuiétis exp̄mit magna. k ¶ Ter: ideſt ſæpius. l ¶ Infeſta haſta: i vulnus parata: vel pꝛoteta. m ¶ Qua perdere poſſes: deeſt me. nam h̄ dicit niſi extincto filio nulla ſe ratióe poſſe ſuperari. n ¶ Nec diuôȝ parcimus vlli: quia Aeneas ĩ uocauerat deos: vt Sic pater ille deum faciat. o ¶ Deſine: ſcilicet moꝛté minari: quoniam libenter moriturus aduenit.

¶ DIXIT ⁊ c. DON. Non enim poterat aſcédere: ſed ex ſuperiori loco ſe in eq̄ compoſuit.

¶ HOC decus CHRI. il. h. ſ. e. Repetitio é: quæ vt diximus ſæpe cómiſerationé affert: vt Te dulcis cóiux te ſolo i littore ſecū. Te veniéte die te diſcedéte canebat. ¶ Rhæbæ diu: mouetur pathos ſi ſermo aut ad res Inaíatas conuertit: vt Dulces exuuiæ duȝ fata deuſq; ſinebát. Aut ad bruta: vt hic. Res ſi qua diu mortalib⁹ vlla eſt. Dolet ⁊ breuitaté vitæ humanæ. ¶ Aeſtuat ingés: Imo in corde pudor: nã iſtis oíbus ꝑturbationib⁹: ita vehemèter exagitabat més: vt mare æſtuat varijs vétis ꝯcitatum. Inde aliud ſup atq; aliud: Tã varijs perturbationibus æſtuans hac celeritate vti debuit. ¶ Figitq; volatq;: mira enĩ velocitate figebat haſtilia ĩ ſcuto ⁊ fugiebat.

e ¶ Spolia illa cruenta: arma Aeneæ Lauſi cruore perfuſa. Vnde ítulit Et caput Aeneæ: per quod etiam ſpolia Aeneæ intelligimus. nam Lauſo nihil detraxerat Aeneas. Dixit enim Arma qbus lætat⁹ habe tua. f ¶ Aut aperit ſi nulla viam vis: aut nullam oſtendit fortitudo rationem. g ¶ Neq; enim fortiſſime credo: ꝙ dignaberis habere dominos teucros: ſcilicet ignauos. Nam hoc intelligim⁹ ex eo quod dixit Equo fortiſſime. Plerunq; enim ex alterius perſonæ vituperatione vel laude cognoſcimus quid de alia dicatur: vt

SER. a ℭVMBO:scutū. nā a parte totū intelligimus. b ⸿ Leuos equitauit in orbes:sm artē militiæ. nā eques stans facillime superatur a pedite. In leuā aūt ideo partem circuibat: vt Aeneæ dexterā partē circūueniret: quæ vtiq; nuda erat.

myrtos. & bñ petit ab Aenea ꝙ scit eu3 vltro cōcedere: vt ꝓbauit in filio. Petit aūt non de eius pietate dubitās: s3 timēs iram suorum. s ⸿ Haud inscius: liptotes figura. nō. n. dicit nō ignarus: sed expectās oībus votis: vt Munera nec sperno: i. libenter accipio. In hac aūt figura plus cogitat q̄; dicat. t ⸿ Vndantiq; aīa3: ordo est: in arma vndanti cruore aīa3 diffundit: cuius sedē plerique sanguinē voluit eē: & sic ē dctm̄: vt Vna eadēq; via sanguis aīusq; sequunt: Tuaq; hāc aīa3 effundē dextra: q̄ŭ q̄ in cruore fouet.

Ingenti gyro, sed sustinet aureus Vmbo[a],
Ter circum astantem leuos[b] equitauit in orbes
Tela manu iaciens ter secum Troïus Heros
Immanem ærato circunfert tegmine siluam
Indè vbi tot traxisse moras, tot spicula tedet
Vellere, & vrgetur pugna[c] congressus iniqua,
Multa[d] mouens animo: iā tandē erūpit, & inter[e]
Bellatoris[f] Equi caua tempora conijcit hastam.
Tollit se arrectu3 Quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effusumq; equitem super ipse secutus
Implicat[g], eiectoq; incumbit cernuus[h] armo.
Clamore[i] incendunt cælū Troēsq;[k], Latiniq;[l].
Aduolat Aeneas, vaginaq; eripit ensem.
Et super hæc ait; ubi nūc Mezentius acer? & illa
Effera vis animi? cōntra Tyrrhenus, vt auras
Suspiciens hausit[m] cælum, mentémq; recepit.
Hostis[n] amare qd īcrepitas? mortémq; minaris?
Nullum[o] in cæde nefas, nec sic ad prælia veni
Nec tecū[p] meus hæc pepigit mihi fœdera Lausus
Vnū hoc pér, (siqua ē victis venia[q] hostib[9],) oro,
Corpus humo patiare tegi. scio acerba meorum
Circum stare odia, hunc[r] (oro) defende furore3,
Et me consortem Nati concede sepulcro,
Hæc loqtur, iuguloq3 haud[s] īsci[9] accipit ense3.
Vndantiq3[t] animam diffundit in arma cruore.

c ⸿ Pugna iniqua: pedes contra equitem. d ⸿ Multa mouēs: vtrū in ipsu3 an in equū tela ītorqueret: quo vulnerato Mesentius carebat effugio. e ⸿ Inter tempora. i. in frōtē. f ⸿ Bellatoris eq: πολεμιςὴ p quē3 bellum geritur: Aliter hostem dicim[9] bellatorē: q bellū gerit. g ⸿ Implicat: īpedit. h ⸿ Cernuus: cernuus equus dr: q cadit in faciē quasi in eas partes q̄; cernimus. vñ & pueri quos in ludis vidim[9] ea parte: qua cernūt stantes: cernui vocant. vt etiā Varr. ī ludis theatralib[9] docet. i ⸿ Clāore īcēdūt cælū: īplēt. & abusiue dicit. k ⸿ Troēsq;: gaudio. l ⸿ Latiniq;: dolore. m ⸿ Hausit cælū: hoc ē aerē. Lucre. In hoc cælo q dr aer: & hoc dicit postq̄; respirauit: & mētē recepit post turbationē ex eq̄ veniētē ruina. n ⸿ Hostis amare: asper. & ē Hom. de telo dctm̄: qd hic ad hostem trāstulit. Ille. n. ait πικρὸν ὀϊστόν. o ⸿ Nullū ī cæde nefas: mori viro forti nefas nō est: vñ ī primo æneas & fortis: & pius inducit sic loquēs O terq; quaterq; bti. Nec ego sic vt vincere3 veni: hoc est cū volūtate ꝓcūbo. p ⸿ Nec tecū meus hæc pepigit mihi fœdera lausus: hoc est nō cū hoc pacto a te Lausus recessit: vt vitā reqreret. Fœdera aūt pepigit p trāslationē dixit. i. nō sic pugnauit: vt vllū mihi vitæ reliqrit desideriū. q ⸿ Venia: bñficiū: vt Orātes veniā. r ⸿ Hūc oro dfende furorē: inimicoz irā: & post fata sæuire cupiētē. Defende āt est ꝓhibe: vt Dum teneras defendo a frigore

ℭCORPVS humo patiare tegi. Verebatur enī ne ciues ex veteri odio in eius cadauer nimis sæuirent. DON.

ℭLEVOS equitauit ī orbes. i. circūcurrēdo ī orbes habebat æneam ad sinistras. Aliter. n. currendo hastilia ī eū haud facile ptorsisset. Nā dexterā facilius in leuam mouere poterat. ⸿ Siluam: appellat siluas densa illa iacula scuto Aeneæ affixa. ⸿ Corpus humo patiare tegi: non qa multi faceret sepultur. ā: s3 qa ægre ferebat suos ciues hoc assequi. ⸿ Haud insci. ita describit Turnus vt aīo esset inuictus. Dyonisius in hac historia scribit ꝙ commissa pugna Latinus: & Turnus cecidere: & Aeneas nuq̄; amplius apparuit. Deīde scribit obsessis troiāis Mezentius tāq̄; victor imperabat: petebatq; ab Ascanio sibi dari vinū qd Latio prouenīret. Ascanius recusanit: & vinū ioui vouit inde nocturno tpe e castris exercitū educēs hostes inuasit: validaq; pugna commissa captis hostiū castris multos: & cū his Lausum troiani ceciderūt. Mezentius occupato cū paucis ꝓpinquo monte audita cæde filij cū Ascanio pacē egit: & reduxit in Ethruriā. Virgilius aūt hæc quæ dicit in laudem Aeneæ fingit. CHR.

OCEANVM.

SER.

CEANVM INTEREA SVRgens aurora reliquit: More suo prætermisit noctis descriptio nem: quā transisse indicat psens ortus diei: & hoc est vnde Hora. ait: Nec verbū verbo curabis reddē fidus Interpres. Quæ enis naturalia, sunt olbus pa tēt. b F Aeneas q̄q̄ & socijs dare tēpus humandis Præcipitāt curæ: Cōsuetudo romana fuit: vt polluti funere minime sacrificarent: si tñ ptingeret vt vno eodemq̄ tpe & funestaret quis: & cogeret dare operā sacrificijs: laboabat vt ante sacra cōpleret q̄ funus agnosceret: Vnde etias Hora. Pululius ī capitolij dedicatione cū ab inimicis eifilius extinctus nunciaret ait: Cadauer sit: nec voluit funus agnoscei donec templa dedicaret: Sm quez ritum etiā Aeneas inducit ante operā dare sacrificijs: & sic ad socio & Palātis sepulturam fuerit. c F Præcipitant curæ: vrgent. longas enī dilationes sepultura non patif. d F Turbataq̄ funere mens est: fune re Palātis κατ᾽ ἐξοχήν. Nam hæc cōsuetudo est apud poetas vt a plebe segregarēt duces: sic paulo post ait Interea socios: inhumataq; corpa terræ Mādemus. & intulit Mœstamq; Euādri primus ad vrbem Mittatur palas: sicut dictum est: Relliquias danauz atq; immitis achilli. Itē Forsitan & priami fuerint quæ fata requiras.

ADILON.

Vndecimo victa est non æquo Marte Camilla.

¶ Modestini Iurisconsulti. Argumentuz. XI.

CONSTITVIT Marti spolioruz ex hoste Trophæum.
Exāimūmq; pri natū Pālāta remittit.
Iura sepulturæ tribuit, tēpusq; Latinis
Euander patrios affectus edit in vrbe.
Corpora cæsa virūm passim digesta cremantur.
Legati referunt Diomeden arma negasse.
Drances & Turnus leges æquante Latino
Concurrunt dictis. Aeneas imminet vrbi.
Pugnatur: vincunt Troes, cadit icta Camilla.
Deinde duces castris donec cessere, minantur.

¶ P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. XI.

CEANVM [a] iterea surgēs Aurora relīquit.
Aeneas [b] (q̄q̄ & socijs dare tēpus humandis
Præcipitant [c] Curæ, turbataq; [d] funere Mens est,)

CHRI.

¶ TVRBA tāq; funē mens est: nam cum cuperet iuxta exhibere ijs q bene d rep. meruit occubue rant: tamen ne funere pollueretur anteq̄ sacra dijs immortalibus ex votis susceptis pficeret: non poterat non turbari: Vel dicamus præcipitant: idest præcipitem agunt curæ: quoniaz qui victoria recte vti nescium: persæpe ne quiq̄ vicerūt: ergo cupiebat & dijs immortalibus: vt par erat sacra exhibere: capiebat & funera: quæ dilationes non patiuntur procurare: sed nec cura prosequēdæ victoriæ omittenda erat. Maxime autē turbabatur funere: quia iniquissimo animo ferebat cedem suorum p sertim palātis.

Vota Deûm primo[a] victor soluebat Eoo.
Ingentem Quercuz decisis vndiq3 ramis
Constituit[b] tumulo, fulgentiáq3 induit arma
Mezenti ducis exuuias (tibi[c] magne Trophæum
Bellipotens) aptat[d] rorantes sanguine Cristas,
Teláq3[e] trunca viri, & bis[f] sex Thóraca petitum
Perfossúmq3 locis, Clypeúmq3[g] ex ære sinistræ
Subligat, atq3 ensem[h] collo suspendit eburnum.
Tum socios (nanq3 omnis eum stipata tegebat
Turba Ducum) sic incipiens hortatur ouantes.
Maxima[i] res effecta Viri: timor omnis abesto[k]
Quod superest[l], hæc sunt spolia, & de rege[m] superbo
Primitiæ, manibúsq3 meis Mezentius[n] hic est.
Nunc iter ad Regem nobis, murósq3[o] Latinos.

SER. a ¶ PRIMO victor soluebat eoo: anteq̃ lucẽ subiret & funestaret: primo aũt eoo subaudimus tẽpore. Nã græce ἠὼς dicit: quã nos Aurorã vocamus. Home. ῥοδοδάκτυλος ἠὼς quod nomen latini traxerunt per deriuationes vt dicerẽ: Et lætus eois Eurus equis: Item Eoasq3 acies. Sane vt etiã supra diximus in hoc sermone pma syllaba naturalit longa est. s3 cũ opus fuerit corripitur aut licẽtia nois ꝓprij: aut quia e. a vocalis sequitur. b ¶ Constituit tumulo: i. colle: qa trophæa nõ figebant nisi in eminẽtioribus locis. Salu. de Pompeio: Deuictis hispanis trophæa in Pyrenæis iugis cõstituit: ex quo more trophæa in vrbibus figebantur in arcubus extædificatis. Ideo nũc trophæũ ponit Aeneas: qa necdũ plenã est victoriã cõsecutus: sed occiso Mezẽtio fugauit exercitũ. Plenæ enĩ victoriæ (vt supra diximus) triũphus debet: & persoluitur vota vel ꝓpter tanti ducis interitũ: vel quia fas erat etiã de primitijs sacrificare. c ¶ Tibi magne trophæus Bellipotẽs: hoc per parenthesim dictũ ẽ. d ¶ Aptat: apte locat: & cõgrue. e ¶ Teláq3 trũca viri: præfracta. Ita enĩ in trophæis poni cõsueuerunt. Iuue. Et fracta de casside buccula pendẽs: Et curtũ temone iugũ: victæq3 triremis Aplustre. f ¶ Et bis sex thóraca petitũ Perfossũq3 locis: duodecim vulneribus appetitus: quia (vt supra dixit) totius Thusciæ populus in duodecis partes fuit diuisus: vt Gens illi triplex populi sub gente quaterni: qui singulis lucumonib9 parebãt. Moris aũt fuit vt interẽptos duces ois vulneraret exercit9: sicut etiã de Hectore Home. commemorat.

οἱ κὰι θηήσαντο φυὴν, κὰι εἶδος ἀγητὸν
Ἕκτορος οὐδ᾽ ἄρα οἵτις ἀνουτητί γε παρέστη

Vnde ẽ: Quæ circũ plurima muros Accepit patrios. g ¶ Clypeũq3 ex ære: figuratius q̃ si æreũ diceret. h ¶ Ensem collo suspendit eburnũ: vaginã eburneam. Sane ebur eboris facit nõ eburis: sicut murmur murmoris: vnde quia in principalitatis declinatione varietas inuenit: & deriuatio varia est. Nã eburnus facit ab eo quod ẽ ebur: eburneus: ab eo qđ ẽ ebor ris. i ¶ Maxĩa res effecta viri: occiso tãto duce: simul ẽt trophæi ostẽditur cã. k ¶ Abesto: absit. Nã tertia psona ẽ. l ¶ Quod superest: de reliquo: & est absoluta elocutio. m ¶ Et de rege superbo Primitiæ: aut hoc dicit ꝑmitiæ istæ quas fecimus non de plebe sunt: sed de rege supbissimo: aut certe superbũ regẽ Turnũ accipiam9: Nã de ipso legim9: At rutulo abscessu iuuenis tum iussa supba miratur: vt sit sensus: hæc spolia & hanc ꝑmam belli partem supbo Turno sustulimus. Nam hoc epitheton proprium Turni ẽ: qđ ei Virgi. pro ingenti scelere dat. Apud enim maiores superbia ingẽs facinus fuit: adeo vt Tarquinius pro multis sceleribus superbi nomen acceperit. n ¶ Mezentius hic ẽ: talis: vt Hunc ego te euryale aspicio? o ¶ Murosq3 latinos: iam campestri superauimus ꝑlio: restat vt etiam obsidione vincamus. Credit enim q sibi iam aperte nullus occurrat: nec inaniter. Nam & paulo post dicturus est Turnus: Furta paro belli: & in duodecimo Latinus: Vix vrbe tuemur Spes italas.

DON. ¶ RECTE dijs ꝯsecrat eius arma qui deos semper contempsit. ¶ Bis sex: quãta vis fuit istius qui. xij. plagis occidi non potuit: nã in aperto iugulo perijt. ¶ Nunc. i. a. r. non. n. vult tunc esse consultandum de bello cum prælium erit gerendum.

CHRI. ¶ PRIMO eoo: nam cum in noctem protracta esset pugna prius non poterat. ¶ Primo eoo: idest prima aurora. ¶ Ingentem quercum: non solum in testimonium victoriæ: verum etiam in honorem deorum erigebant antiqui trophæum. ¶ Bellipotens: i. mars: non enim filium: vt Mezentius Lausum trophæo honestare volebat: sed deum cuius beneficio victoriam assecutus fuerat. ¶ Maxima res: nihil potuit accommodatius proferri. Erant enim milites anxij vehemẽter de futuro: & non sine summo timore nã non sine sanguine fugauerãt hostes: & adhuc superer Turnus & Latinus: Hortatur igitur quoniam ipsum optimum initium rei bene agendæ plusq3 dimidium totius esset. ¶ Primitiæ &

militiæ ⁊ de rege superbo: Hoc exposui pauloante. ¶ Mezentius hic.i.in nostra potestate q̃ quidem res magna est. Habet enim emphasim mezentius.q.d.tam metuendus rex nūc iter ad regem.q.d.superato exercitu campestri viam ferro nobis ad ipsam vrbem aperuim⁹. Maxima ergo res perfecta cum victo exercitu vrbs obsideri possit.

Arma[a] parate animis, ⁊ spe præsumite bellum,
Nequa mora ignaros, vbi primum vellere[b] signa
Annuerint Superi, pubémq; educere castris,
Impediat, segnésq; metu sententia tardet.
Interea[c] socios, inhumatáq; corpora terræ
Mādemus, q solus[d] honos Acherōte sub imo ē.
Ite ait, egregias[e] animas, quæ sanguine nobis
Hanc patriam peperere suo, decorate supremis
Muneribus, mœstámq; Euādri primus ad vrbē
Mittatur Palas; quem[f] non Virtutis egentem
Abstulit atra dies, ⁊ funere[g] mersit acerbo.
Sic ait illachrymās, recipítq; ad limina gressum.
Corpus vbi exanimi positum Palantis Acetes
Seruabat senior, qui Parrhasio[h] Euandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus æque

SER. a ¶ ARMA parate animis: aut hypallage ē pro armis parare animos: Aut certe mutanda est distinctio: vt sit animis ⁊ spe præsumite bellum: mente præoccupate: vt supra Turnus: Et pugnam sperate parari. Bñ autem ait præsumite: quasi res iam sui iuris: vt ei debere videatur certa victoria. b ¶ Vellere signa Annuerint superi: ne in mora sitis: cum captatis augurijs ad bellum exire cœperimus. Vellere autem ꝓprie dixit: quia. Romana signa figebantur in castris: ⁊ cum ad bellum eundum fuisset captatis augurijs euellebantur e terra. Nam alibi ea figi non licebat: sed inter auguria etiā hoc habebatur: si auellentem facile sequerentur: adeo vt cum filio in Arabis parthico bello sit Crassus occisus: qui iturus ad præliū auellere signa vix potuit. c ¶ Interea socios: donec obsidionis tempus adueniat. d ¶ Qui solus honos acheronte sub imo est: propter Centum errāt annos: volitantq; hæc littora circum: ⁊ bene acheronte sub imo: quia hæc res ad vmbras tantū pertinet. Nā apud prudentes homines nullius momenti sunt ista. e ¶ Egregias animas: ingenti arte laudat potius q̃ misereatur extinctos: vt præsentium animos in bella succendat. f ¶ Quem nō virtutis egentem: Ennij versus est. g ¶ Funere mersit acerbo: immaturo: translatio a pomis. h ¶ Qui parrhasio euandro: arcadico a ciuitate Arcadiæ: quam Donatus vult a parrha dictam: quod procedit si Parrha nomen est græcum: Si autem latinum est: stulte sensit. Nam græcum nomen latinam etymologiam non recipit.

CHRI. ¶ ARMA.p.a.non.n.iubentur arma induere: nunc erat humādi socij: ⁊ non propugnandum: sed sint animis viri parati ad arma q̃ primū capiēda cum opus fuerit. ¶ Interea socios: hoc aūt pronunciat: vt non solum perēptis satisfaciat: verū vt exemplo viuētes accendat ad rem strenue agēdā. ¶ Quæ sanguine nobis Hāc patriam peperere suo: Duas validissimas causas ꝓponit qbus egregio funere decorā di sint ostēdat: ⁊ q̃d suo sāguine eam victoriā pepererunt qua q superstites sunt adepti sibi sint in italia sedes: ꝙ ⁊ hic honos nouissimus vltimusq; sit: Et qm̄ Palas extern⁹ hō: ⁊ a cuius patre profugus ⁊ sine regno liberalissime acceptus fuerat: ⁊ auxilio cōsilioq; subleuatus eandē operam quam ciues ꝑstiterant ꝑcipuum illi ⁊ regio filio adolescenteq; fortissimo dignus funus parat. Verū ita vniuersam hanc res ꝓsequitur poeta: vt nihil miserabilius explicari possit. Nullumq; locum omittit: vnde aliqua possit educi commiseratio quem nō̃tra ctet ⁊ grauissime ⁊ copiosissime. Primū enī proprijs lachrymis omnia miseranda facit. Quis enim non mœrore afficiatur lugente rege mouet deinde pathos ab ætate: nam cū hactenus Euander fœlicissimus fuerit: nunc demum senio confectus in adolescentem spem vnicam patris infelicissimus sit fact⁹: Mouet a luctu atq; vlulatu omnium circunstantiū. ¶ Maxime autē mouet a pulchritudine Palantis ⁊ ætate. Nam cū natura docē maxime amemus pulchritudinē vehemenē dolemus eam in tenera ætate ita crudeliter extingui: vt pulcherrimū pectus durissimo ferro sit transfossum. Mouet ab oratiōe Aeneæ qui in ꝑmis inuehit in iniqtatē fortunæ qui illum tam optime de se meritum rebus suis paulopost felicissimis futuris ita inuidæ atq; crudeliter ꝑripuerit: vt sua virtute partis frui nō potuerit: nec ꝙ illi pro triumpho fuisset in patriam victor nō potuerit redire. Maxima autē est illa commiseratio ꝙ ⁊ ipse ⁊ Euander præter spem in tantā calamitatem inciderint. Nec parum momenti est in eo ꝙ tam anxie Euander illū cōmendarit. Nā amorem maximum ostendebat.

Tú comes auſpicijs caro datus ibat[a] Alumno[b].
Circũ ois famulumq; man⁹, Troianáq; turba,
Et mœſtum Iliádes[c] crinem de more ſolutæ.
Vt véro[d] Aeneas foribus ſeſe intulit altis;
Ingentem gemitum tunſis ad ſydera tollunt
Pectoribus, mœſtóq; immũgit Regia luctu.
Ipſe caput niuei[e] fultum Palantis, & ora
Vt vidit, leuíq;[f] patens in pectore vulnus
Cuſpidis Auſoniæ, lachrymis ita fatur obortis.
Té ne[g] inquit miſerande Puer, cũ læta[h] veniret,
Inuidit[i] fortuna mihi, ne regna videres
Noſtra, nec ad ſedes victor veherere paternas?
Non hæc Euádro de te promiſſa parenti
Diſcedens[k] dederam, cum me complexus eunté
Mitteret in magnũ ĩperiũ, metuénſq; moneret
Acres eſſe viros; cum dura[l] prælia gente.
Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani
Fors[m] & vota facit, cumulátq;[n] altaria donis.
Nos iuuené exanimũ, & nil[o] iam cæleſtibus vllis
Debentem, vano[p] mœſti comitamur honore.
Infelix Nati Funus crudele videbis.
Hi noſtri[q] reditus, expectatíq; Triumphi.
Hæc[r] mea magna fides? at nõ Euádre pudẽdis[s]
Vulneribus pulſum aſpicies, nec[t] ſoſpite dirũ

SER. a ¶ IBAT: pro ierat. b ¶ Alumno: alumnus eſt qui græce τρόφιμος dicitur: quod nomen quia latinũ nõ eſt: vt ab eo quod eſt nutritor inueniamus eum qui nutritus eſt tranſijt ad nomen aliud: ꝗa & alũnũ dixit. c ¶ Iliades crinem de more ſolutæ: ſcilicet has Aeneæ ancillas ĩtelligimus. Nã oẽs matres ĩ ẽ mulieres nobiles in Sicilia remanſiſſe dixit: excepta Euryali matre de ꝗ legim⁹ Quæ te ſola puer tãtis e matribus auſa Proſequitur. d ¶ Vt véro æneas foribus ſeſe intulit altis: Naturale enim ẽ vt intermiſſa lamenta repetãtur: cũ aliquis notus aduenerit: Sic in Statio: Ingreſſis ducibus denuo defletur Archemorus mox vt morientia dignus vultibus Inachij penetra ſũt limina reges: Ceu noua tũc Clades & primo ſaucius infans vulnera: Lætalis ue irrũperet atria ſerpens: Sic aliũ ex alio ꝗ;ꝗ; laſſata: fragoré pectora: Cõgeminãt ĩtegratoq; reſultãt: accenſo clamore fores. e ¶ Niuei fultum palãtis: late patet hoc epitheton. Referri enĩ põt & ad candoré priſtinæ pulchritudinis: & ad palloré ex morte venié té: & ad frigus qđ ꝓprie mortuorũ eſt: vt Corpuſq; lauant frigentis & vngunt. f ¶ Leui ĩ pectore: pulchro: puerili nõ duũ ſetoſo. g ¶ Té ne inquit: ĩteratio eſt. Nã ſupra ait: Lachrymis ita fatur obortis: ſicut in quinto poſuit: Et ſidam ſic fatur ad auré: & paulopoſt intulit Dic ait. Sane ſciẽdũ & allocutioné talé eſſe ꝗ̃lis illa vbi deflet Euryalus. Nã locis oĩb⁹ cõmouet miſerationé ab ætate: a tpe: a vulnere: a ſpe parentis. h ¶ Cum læta veniret Inuidit fortuna mihi: ac ſi dicere ꝗ;tum nocerer aduerſa: cũ læta talé ĩtulit caſũ. Videtur aũt dolere ꝙ ꝗ̃ri nõ põt de fortun. & crudelitate: ꝗ ei vno eodéq; tpe & tãta ꝓtulit bñficia: et talé ĩtulit bñnũ. i ¶ Té ne Inuidit fortuna mihi: vt Liber pãpineas ĩuidit collibus vmbras. k ¶ Diſcedés dederãt: κατὰ τὸ σιωπώμενον hoc ĩtelligim⁹. Nã abſcedés nuſꝗ̃ ẽ Euãdrũ allocut⁹ Aeneas. l ¶ Cũ dura ꝓlia géte: ſbaudim⁹ fore. m ¶ Fors &: forte ét vota ſuſcipit. Põt et vnũ eé Fors: & i. forſitã. n ¶ Cumulatq; altaria donis: & ſacrificat: & ſuſcipit vota. Naturalr ãt ꝗ̃rit de errore mẽtis hũanæ. o ¶ Nil iã cæleſtib⁹ vllis Debẽté. viui. n. ſupoꝝ ſũt: mortui ad iferos ꝑtinét: vñ l. xij. Vos o mihi manes eſte boni: qm̃ ſuperis auerſa voluntas. Superis autem debemus omnia donec viuimus: ideo quia vt dicunt phyſici cũ naſci cœperim⁹: ſortimur a Sole ſpiritũ: a Luna corpus: a Marte ſanguiné: a Mercurio ĩgeniũ: a Ioue deſideriũ: a Venere cupiditates: a Saturno humoré: quæ oĩa ſingulis reddere videmur extĩcti. p ¶ Vano mœſti comitamur honore: inani vt ſupra dixim⁹ quãtũ ad viuos ꝑtinet: nã talia de mortuis fiunt ad ſolatiũ ſuperſtitũ: vt eſt apud Cice. in catone maiore. Solonis quidem ſapientis elogium eſt quo ſe negat velle ſuam mortem dolore amicorũ & lamentis vacare: vult credo ſe eſſe carum ſuis. q ¶ Hi noſtri reditus: tale ẽ: vt manibuſq; meis mezẽti⁹ hic ẽ. r ¶ Hæc mea magna fides: κατὰ τὸ σιωπώμενον: quã de Palãtis reditu ꝓmiſerat patri. s ¶ Pudẽdis vul. a tergo illatis: & ẽ cõſolatio. t ¶ Nec ſoſpite: ꝓ ſoſpiti: antiptoſis eſt. h. d. Si fugiſſet vulnerat⁹ a tergo ipſe ei optares ĩteritũ.

DON. ¶ PVERVM dixit palãta: vt victoris minueret gloria: nã alibi iuuené dixerat.

CHR. ¶ HI NOſtri redit⁹. q. d. ꝗ;tũ falſi ſum⁹ a nr̃a opiniõe. ¶ Hæc mea ma. fi. Cõqͥerit́ fidem ſuã ẽé iminutã. ¶ At nõ. e. & ſi mouet pathos.

¶ HÆC vbi

Optabis nato funus Pater hei mihi quantum
Præsidium Ausonia, ⁊ quantū tu perdis Iule.
Hæc[a] vbi defleuit, tolli miserabile corpus
Imperat, ⁊ toto[b] lectos ex agmine mittit
Mille viros, q supremū comitentur honorem,
Intersintq; patris lachrymis, solatia luctus.
Exigua[c] ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alij crates, ⁊ molle Pherétrum[d]
Arbuteis texunt virgis, ⁊ vimine[e] querno,
Extructósq; toros optentu[f] frōdis inumbrant.
Hic iuuenem agresti[g] sublimē stramine ponūt.
Qualem virgineo demessum[h] pollice Florem,
Seu mollis Violæ, seu languentis Hyacinthi,
Cui neq; fulgor adhuc, nec dū sua[i] fōma recessit.
Non iā mater alit Tellus, viresq; ministrat.
Tum geminas vestes Ostróq;, Auróq;[k] rigētes
Extulit Aeneas, quas illi læta[l] laborum
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Didò
Fecerat, ⁊ tenui telas discreuerat[m] Auro.

SER. a ¶ HÆC vbi defleuit: idest postq; hæc cū lachrymis dixit. Flere enim est cum voce lachrymare. Vnde habemus in sexto: Continuo auditæ voces vagitus ⁊ ingens Infantumq; animæ flentes in limine prio. b ¶ Toto lectos ex agmine: Troianos: Tuscos: Arcadas. c ¶ Exigua: q̄; uis enī magna sint oblcati patris pdesse nō psit. d ¶ Pherétrum: græce φέρετρον dicitur. Vnde per diæresim pheretron pherétrū facit. Nam latine capulus dicitur. Vnde ait Plautus: Capularis senex .i. vicinus capulo: qui dicit' capulus ab eo qđ corpus capiat. e ¶ Vimine querno: sūt aliquæ duræ deriuatiōes: tamē eis sic vtimur cum adiūctione alterius nominis: vt quernum vimen. Item colurnum veru: vt Pingulaq; i verubus torrebimus exta colurnis: ficulnum lignum: vt Horatius: Olim truncus eram ficulnus inutile lignum. Itē aprugnum callum pro aprinum. f ¶ Optentu frondis inumbrant: veluti cameram quandam capulo ramorum extensione fecerunt. g ¶ Agresti sublimem stramine ponūt: hoc est super frondes ponunt. Naȝ hic reddit qđ omiserat supra dicens Extructos toros: nec addēs vñ. h ¶ Demessū: participiū ē veniēs ab eo qđ ē metor: Sane ab eo qđ est meto: præteritū perfectū messui facit. i ¶ Sua forma recessit: ppria pulchritudo. k ¶ Auroq; rigētes: vnum q; vacat: ⁊ est additum hiatus causa. l ¶ Læta laborum: figura est Lætus illius rei. Nam modo dicimus Lætus labore. m ¶ Discreuerat: depinxerat: simul amantis affectus ostenditur.

CHRI. ¶ HÆC VBI defleuit: egregi' ⁊ excelso animo vir qui tm̄ tribuit luctui quātū exigit humanitas. Deinde præparat id funus qđ Euādro in tanto mœrore aliquam posset afferre consolationem: Sed plorat postremum damnum filij ex morte palantis. ¶ Lectos mille viros ex toto agmint: Singula verba: ingens pondus habet. Eligit enim non ex vna altera ue ala aut cohorte: sed ex toto exercitu: ⁊ legit mille vt pompa esset numerosa: et legit viros: idest homines fortissimos: qui et comitarentur funus: ⁊ patrem consolarentur. ¶ Solatia exigua ingentis lu. declamatio a contrario est exiguum ⁊ ingens q̄; ostēditur quātus I parente luctus fuerat. ¶ Sed debita. q. d. q̄; uis videret Aeneas q̄; parum proficeret tanto apparatu: tamen debitum officiuȝ non cē fuit prætereūdum. ¶ Crates ⁊ arbuteas vir. ponit: q̄ res in tanto rerum momento summaȝ celeritatem desiderans: artificium nullum expectare non poterat: sȝ hæc omnia agrestia ⁊ extemporanea magnifice exornata sunt preciosis vestibus superimpositis. Ergo nec mora fuit miseratio fabricando nec magnificentia vestium ad ornatū defuit. ¶ Stramine: ⁊ frondes ⁊ paleas: ⁊ quicquid ea gratia substernimus: vt quod superimponendum mollius excipiat. ¶ Qualem virgineo. optima comparatio: nam vt flos nuper succisus ⁊ si languescat non statim amittit pulchritudinem: sic palantis pulchritudo non statim discesserat: ex ista auteȝ comparatione summam citat commiserationem. De viola autem ⁊ hyacintho diximus in Buco. ⁊ Geor. ¶ Mater alit: nam humore terrestri aluntur plantæ: quem radicibus suis sugunt: ⁊ vim stomachi præbentes decoquunt: ⁊ in alimentum conuertunt. ¶ Ostro auroq; rigentes: sæpe poetæ duo vni verbo adiungunt: quorū alterū nō quadrat: vt in Georgicis Tenues pluuiæ ⁊ penetrabile frigus adurat: nā frigoris vt ⁊ caloris adurere est: sic hoc loco vestis ex purpuræ infectura nō riget. i. non redditur inflexibilis: ex multo autem intertexto auro riget. ¶ Laudat autē vestes a materia: qui ex purpura erāt ⁊ auro: laudat ab artificio ac postremo ab auctoritate donatoris.

Haruꝫ[a] vnã iuueni ſupremũ mœſtus honorem
Induit; arſuráſq́ꝫ[b] comas obnûbit amictu.
Multáq; præterea Laurentis[c] præmia pugnæ
Aggerat; ⁊ longo prædam iubet ordine duci.
Addit equos[d]; ⁊ tela, quibus ſpoliauerat hoſteꝫ.
Vinxerat ⁊ poſt terga man[e], q̃s mitteret vmbris[e]
Inferias cæſo[f] ſparſuros ſanguine flammam.
Indutóſq; iubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre[g] duces, inimicáq́ꝫ[h] nomina figi.
Ducitur[i] infelix æuo confectus Acetes
Pectora nũc fœdãs[k] pugnis, nũc vnguibus ora,
Sternitur ⁊ toto proiectus corpore terræ[l].
Ducunt ⁊ Rutulo perfuſos ſanguine currus.
Poſt bellator equus poſitis[m] ĩſignib[o] Aethon[n]
It lachrymãs, guttíſq́ꝫ humectat grandibus ora.

SER. a ℂHARVM vnam: de duobus: ⁊ horum alterum: ⁊ horum vnũ poſſumus dicere. Nã artigraphi hoc tantum vetant: ne de duobus alium dicamus: quod de multis proprie dicitur. Sane figurate dixit veſteꝫ induit: vt Exuuias indutus achilli: cuꝫ l vſus ſit Induit illa re: vt Indutoſq; iubet trũcos hoſtilibus armis. b ℙ Arſuraſq; comas obnubit amictu: haruꝫ vnã ĩduit iuueni: alteram caput eius velauit. Nã ſupra dixit duas veſtes eẽ latas. Obnubit auteꝫ velauit. trãſlatio a nubibus: quibus tegitur cælus: vnde ⁊ nuptiæ dicuntur: ꝙ nubentium capita velentur. c ℙ Laurentis præmia pugnæ: mittit præmia: quæ de præda Laurentis pugnæ ſuſtulerat: nam præda eſt quæ eripitur: præmium quod offertur. d ℙ Equos ⁊ tela quibus ſpoliauerat hoſtem: vel Palas: vel Aeneas: nam ambigue poſitum eſt. Spolia autem cũ ea tantum ſint quibus hoſtis ſpoliari põt: vt lorica vel veſtis. Abuſiue etiam ſpolium dicitur: quicquid ab hoſtibus tollitur: vnde ẽ Poſtq̃; illum vita victor ſpoliauit achilles. e ℙ Vmbris inferias: proprie. nam inferiæ ſunt ſacra mortuoruꝫ. f ℙ Cæſo ſanguinæ: pro cæſorum: vt ſupra: Captiuoq́; rogi pfundat ſanguine flammas. g ℙ Ipſos ferre duces: ſuos ſcilicet qui illis mille præerãt. Melius tamen eſt: Iubet truncos ferre ipſos duces: hoc eſt ducum ſpolia: vt Trophæa ipſos duces dixerit: ſicut ſupᵃ: Manibuſq; meis mezẽtius hic eſt. h ℙ Inimicaq́; nomina figi: inimicorum. Dicit autem affixos trophæis titulos cum nominibus occiſoruꝫ. i ℙ Ducitur infelix acetes: quaſi qui cõſternatus nimio dolore ire non poterat: ⁊ bene ex rerum permutatione expreſſit doloris magnitudinem dicens ita doluiſſe Acetẽ: vt pene carẽs humano ſenſu per ſe ire non poſſet: ⁊ equum ita ſenſiſſe interitum domini: vt in humanũ migraret affectum. Nam ⁊ lachrymabat: et ſponte ſequebatur cadauer. k ℙ Fœdãs: vel cruentans: vel lacerans. l ℙ Terræ: in terra. m ℙ Poſitis inſignibus: ſine phaleris. Quod autem equum dicit lachrymare non miruꝫ eſt: cum Hõme. etiaꝫ diuinantem induxerit Xanthum Achillis equum mortem.

καὶ λίην σ' ἔτι νῦν γε σαώσομεν, ὄβριμ' ἀχιλλεῦ
ἀλλά τοι ἐγγύθεν ἦμαρ ὀλέθριον, οὐδέ τι ἡμεῖς
αἴτιοι, ἀλλὰ θεός τε μέγας καὶ μοῖρα κραταιή.

Et paulo poſt.

ἀλλὰ σοὶ αὐτῷ μόρσιμόν ἐστι θεῷ τε καὶ ἀνέρι ἶφι δαμῆναι.

Equos ãt Achillis inducit patroclũ lugẽtes.

ἵπποι δ' αἰακίδαο μάχης ἀπάνευθεν ἐόντες κλαῖον ἐπεὶ δὴ πρῶτα πυθέσθην ἡνιόχοιο ἐν κονίῃσι πεσόντος ὑφ' ἕκτορος ἀνδροφόνοιο

n ℙ Aethon: nomen equi: quo et Auroræ equus vocatur: vel a ſplendore: nam αἴθω ardeo dicitur: vel a curſus celeritate: quaſi ἀειθεῖν: ideſt perpetuo currens indefeſſus.

ℂQVIBVS SPOliauerat hoſtem: Ambigue dictum: vel quibus vſus fuerat dum hoſtes interimeret: vel quibus victor hoſtes ſpoliauit: Vltima tamen ſententia melior eſt. DON.

ℂMVLTASq́; ſpeciem pene triumphi adhibuit. ℙ Quibus ſpoliauerat: Palas potius q̃; æneas. ℙ Vinxerat: nam captiuos hoſtes ad ſepulcrum ducis interfecti iugulabant. Inde ſequentibus temporibus damnati capite pugnare in magnorum virorum funere cogebantur: vt eſſent qui ſanguinẽ ſpargerent donec gladiatores prouenerunt. ℙ Indutos truncos. Adquandam Trophei ſpeciem. ℙ Ipſos duces: Vt maiorem auctoritatem haberet res vel duces funeris intellige. ℙ Ducitur infelix æuo confectus acetes. Pathos ab ætate: ſic illud Et fauni miſerere ſenecte. ℙ Aethon: nomen equi pallantis deductum ab vno ex equis ſolis. Erat enĩ Pyrois: Eous: Aethon: ⁊ Phlegon: qđ auteꝫ eũ ex deſiderio domini illachrymantem ſcribit non omnino poeticũ eſt: naꝫ equos ⁊ victoria exultare atq; efferri: ⁊ lætitiã oſtẽdere ⁊ cum victi fuerint ſũmo mœrore ꝯfici eũ qui naturalem CHR.

qui naturalē historiā tradidere affirmant: nā Plini. Præsagium pugnæ & amissos lugent dominos: lachrymasq; interdum desiderio fundunt. Interfectoq; Nicomede rege equus eius desiderio vitam finiuit: ac multa alia in eādem sententiā ponit.

Hastam alij, Galeámq; ferūt (nā cætera[a] Turnus
Victor hēt) tū mœsta Phaláx,[b] teucriq; sequūt,
Tyrrheniq; duces, & versis[c] Arcádes armis.
Postq̃ omnis longe comitum præcesserat ordo,
Substitit Aeneas, gemitúq; hæc addidit alto.
Nos álias[d] hic ad lachrymas eādē horrida belli
Fata vocant. Salue[e] æternū mihi maxime Pala,
Aeternúmq; vale. nec plura effatus, ad altos
Tendebat muros, gressúmq; in castra ferebat.
Iamq; Oratores[f] aderant ex Vrbe[g] Latina
Velati[h] ramis Oleæ, veniámq;[i] rogantes.
Corpora per campos ferro[k] quæ fusa iacebant
Redderet[l], ac tumulo fineret succedere Terræ.
Nullum cum victis certamē, & Aethere[m] cassis.
Parceret hospitibus quōdam, socerísq; vocatis.
Quos bonus Aeneas haud[n] aspnanda precātes
Prosequitur venia, & verbis hæc insuper[o] addit.
Quænā[p] vos tanto Fortuna indigna Latini
Implicuit[q] bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacém ne exanimis, & Martis sorte peremptis
Oratis? equidem & viuis concedere vellem.

SER. a ¶ CÆTERa turn' victor habet: κατὰ τὸ σιωπώμενον & alia ei sustulit se intelligam': nō tm̄ balteus: vt legim' sup. b. ¶ Phaláx. lingua Macedonū legio. Q̄ð aūt ait mœsta: Arcadas intelligimus. Vnde infert Teucriq; tyrrheniq;: & h est quod ait supra: Et toto lectos ex agmie mittit Mille viros. c ¶ Versis arcades armis: lugentum more mucronē hastæ nō cuspidē cōtra terram tenentes: scuta ēt inuertē tes pp numina illic depicta: ne eorum simulacra cadaueris polluerent aspectu: vt nōnullis frustra placet. Nā lugentum mos est prioris habitus immutatio. d ¶ Alias hinc ad lachrymas: ad aliam sepulturam. e ¶ Salue æternū mihi maxime pala: Aeternūq; vale: Varro in libris logistoricis dicit: ideo mortuis salue & vale dici: non q̄ valere: aut salui esse possint: sed q̄ ab his recedimus eos nunq̃ visuri: Hinc ortum est vt ēt male dicti significationē interdū vale obtineat: vt Terentius: valeant q̄ inter nos dissidium volunt: hoc est ita a nobis discedant: vt nūq̃ ad nostrū reuertant aspectū. Ergo cum mortuo dicit vale: nō etymologia consideranda est: sed consuetudo: q̄ nullis vale dicimus: nisi a q̄bus recedam'. f ¶ Oratores: legati a perorando pro repub. nominati. g ¶ Vrbe latina: pro Latini. i. de Laurolauinio. h ¶ Velati ramis oleæ: nō coronati. Nec. n. lugentes decebat: sed instructi & ornati: idest in manibus oliuæ ramos ferentes: sic Homerus.

Sτέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου ἀπόλλωνος.

Velari āt ornari: vt illo loco significat Victori velatū auro vittisq; iuuencū: cuz vittis nō aut velent aut coronent victimas: s; ornent. i ¶ Veniāq; rogantes: p beneficiū. k ¶ Ferro q̃ fusa: modo sterēpta: alias fugata: s; discernuntur epithetis: vt si dicas ferro fusus est vel metu fusus. l ¶ Redderet: ondit iam posse in Troianorū esse ptāte. m ¶ Et æthere cassis: vacuis: vn̄ & retia casses dicim'. Hoc aūt bn̄ addidit q̄ victi possūt innouare certamē. n ¶ Haud aspernanda: iusta nō contēnenda. Sepulturæ. n. bn̄ficiū generaliter debet vniuersis. o ¶ Insuper addit: accumulat verbis bn̄ficium dicēs pacē se ēt viuis velle præstare. Pacem autem ideo defunctis: quia ait: Nullum cum victis certamen & æthere cassis: & mortuorū pax sepultura est: vnde elegit verbum vtrisq; aptum. p ¶ Quænam: quanta & qualis: nam mirandum est: nec enim dubitat: cum ipse dicat indigna. q ¶ Implicuit: inuoluit inuitos.

CHRI. ¶ IAM ORAto. ostēdit q̃ ampla fuerit victoria cum ita se victos hostes faterentur: vt statim ad pacem petendaz sese submitterēt. Ostendit etiam quātum vnius viri auctoritas possit: nam absentia Turni hæc pene oīa euenerunt. ¶ Nullū cum vi. cer. &. æ. c. Grauissimus locus: & q̄ plurimū apud eū virus in quo recta ratio valet: oēm perturbationē supprimeret. Quapropter primo congressu placatus est Aeneas. ¶ Prosequitur. u. quasi dicat: statim donat veniam. ¶ Qui. n. f. nā cū & se & illos excusare velit: reijcit culpā in fortunam: & re vera latinus societatem expetiuerat troianorum: & ipse æneas nihil aliud tenebat: sed iniquitate fortunæ a Turno in bellum impulsi sunt. ¶ Et viuis con. vel sententia est. Vellem ipsos non fuisse extinctos: vt viuentibus pacem dare possem: vel dicit ita: Omnia cæsis remitto: vt etiam cum viuentibus conuenire cuperem.

SER. a ¶ NEC VENI: nec venissem: tempus ꝑ tépore. b ¶ Nec bellum cum gente gero: sed cum Turno: per quod eorum captat fauores. c ¶ Huic morti: δεικτικῶς: quasi ostendit iacentes. d ¶ Si bellum finire manu: hoc é enim interem ptione: potest enim ⁊ pace fi niri. e ¶ Vi xet: pro vixis set: ⁊ est synco pe. f ¶ Deus aut sua dextra dedisset: victo riã vel vitam: quia duplici ra tione cõstat vi ctoria: aut vir tute: aut volun tate fortunæ. g ¶ Miseris ci uib⁹: quasi alie na culpa pereũ tibus. h ¶ Ob stipuere silẽtes: idest obstipefa cti sunt: ⁊ sile re cœperunt. i ¶ Tũc senior: cui ab ætate ꝓ stabat auctori tas. k ¶ Odijs ⁊ crimine Drã ces Insẽsus iu ueni turno: aut ꝑ suũ crimẽ. i. inertiã: quam semp virtuti ꝓstat esse ꝯtrariã: aut Turni cri mine qui tot viris mortis causa extiterat. l ¶ Orsa refert: cœpta verba. m ¶ O fama ĩgens ingentior armis: frustra ait Dona. hoc nomẽ de his esse: quæ non recipiunt cõpara tionẽ. Nam quia augmentus recipit etiã cõ paratur. Alia illa sunt noĩa: in quibus est du bitatio vtrum cõparantur: vt é perfectus: qa si velis cõparare incipit perfectus non esse ꝑ fectus. n ¶ Cælo te laudibus æquẽ: ꝓ his q in cælo sunt. i. dijs: vt Cæruleus tybris cælo gratissimus amnis. o ¶ Iustitiæ ne pri' mi rer belli ne laborum: figura græca miror il lius rei: ⁊ regno illius rei: vt θαυμάζω σε τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἄρχω ἐκείνου. Vnde Hor. ait: Et q̃ paupere daunus agrestũ regnauit populorũ: pro agrestibus populis. p ¶ Siqua viã: idest rationem. q ¶ Dederit fortuna latino: ⁊ be ne cũ exceptione pol' icet dicens: si volũta tẽ nostrã fortuna comitet. r ¶ Fœdera tur nus: vel pingis vel amicitiarũ. s ¶ Fatales moles: qa audierat: Nisi fata locus sedemq; dedissent. t ¶ Saxa troiana: ambitiose ait quasi troianis fataliter debita. v ¶ Pepigere dies: pacti sunt ab eo quod est paciscor et pepigi ⁊ pactus sum facit: sicut ab eo qđ é par co ⁊ parsi ⁊ peperci. x ¶ Pace sequestra: me dia ⁊ temporali. Nã sequester est medius in ter duos alter cantes: apud quem aliquid ad tẽpus se po nitur. Paces er go sequestram inducias dicit: idest pacẽ tem poralem: ⁊ me diam inter bel lũ præteritum ⁊ futurum.

Nec veni[a], ni Fata locum, sedémq; dedissent,
Nec bellum[b] cum gẽte gero. Rex nostra reliquit
Hospitia, ⁊ Turni potius se credidit armis.
Aequi[9] huic[c] Turno fuerat se opponere morti.
Si bellum[d] finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his decuit mecum concurrere telis.
Vixet[e], cui vitã Deus[f], aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, ⁊ miseris[g] supponite ciuibus ignem.
Dixerat Aeneas, olli obstipuere[h] silentes,
Conuérsiq; oculos inter se, atq; ora tenebant.
Tum senior[i], sempérq; odijs[k], ⁊ crimine Drãces
Infensus iuueni Turno, sic ore vicissim
Orsa[l] refert. O fama[m] ingens, ingentior armis
Vir Troiane, quibus Cælo[n] te laudibus æquẽ?
Iustitiæ ne[o] prius mirer, Belli ne laborum?
Nos vero hæc patriã grati referemus ad vrbem.
Et te, siqua[p] viam dederit[q] Fortuna, Latino
Iungemus regi. quærat sibi fœdera[r] Turnus.
Quin ⁊ fatales[s] murorum attollere moles,
Saxáq;[t] subuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc, vnóq; omnes eadẽ ore fremebãt.
Bis senos pepigere[v] dies, ⁊ Pace[x] sequestra

¶ MISERIS: DON. qui nõ in suo: sed in Turni ne gocio perierãt. ¶ Pace seque stra: sequestra: pax ea est q sic iterponitur vt non tollat sed differat bellum. ¶ Postq̃ ma. vel pro mulie rib' posuit: vel matres eorum q cæsi fuerant. ¶ NEC VE CHRI. ni: quasi dicat, non fuit causa veniẽdi vt vos debellarem: sed vt quem fata locum dabant acciperẽ. ¶ Hinc sequitur vt non geram bellum cum latinis: quos incolumes esse cupio: sed cum rege ve stro a quo terris fatalibus prohibeor: tandem omnem culpam in Turnum reijcit acumu latq; inuidia qui cum belli causa fuerit a pu gna discesserit. ¶ Conuersiq; o. in. se. Quo signo tacite ostendebat admirari. ¶ O fama in. Multis dura aduersaria constituta est fa ma cũ ipsi re correspondere non possint. Er go magna laus æneæ qui famam superet. ¶ Quibus. La. æ. c. quasi dicat: quibus verbis possum promere laudes tuas quib' te cælo. i. cæléstibus dijs æquari potes: cũ autem iusti tiam ⁊ bellum ponat: ostendit illum ⁊ in pa ce ⁊ in bello optimum esse quib' ciuili homi ni nihil maius tribui potest: hæc autem duo ita magna esse affirmat: vt non possit discer nere vtrũ maius. ¶ Grati: me mores benefi cij accepti de humanis cæsis. ¶ Siqua viam d. f. nam fortuna disiunxerat latinũ ab ænea ⁊ non cõsilium. Ergo de voluntate Latini ni hil dubitans fortunam quæ aduersa illũ dis iunxerat

iunxerat optat vt prospera reconciliet: & sic beniuolum suū regem æneæ reddit. Quærat sibi fœdera turnus: amare in eum hæc euomit: quasi dicat: non esse habendam rationē eius qui soli sibi seruiens: vt coniugio potiretur cæterorum salutē in discrimen adduxit. Pace seque. sequestram eum appellamus: cuius fidei creditur res de qua controuersia pēdet: donec certū decernatur: & a quadam similitudine inducias pacē sequestram appellat.

SER. a MIXTI. q; impune latini: apud maiores magna erat eu rafides: adeo vt inter Porsenā & Romanos factis inducijs: cum ludi circēses in vrbe celebrarentur: ingressi hostiū duces curuli certamine contē derent: & victores coronarentur. b Ferro bipenni: ad epitheton transtulit nomen proprium. Nā bipennis per se plenum est: & securim significat: vt Crebris q; bipennibus instant. c Robora: modo genus est ligni: nam est inter specialia nominatum. d Plaustris gemētibus: sub pondere sonātibus. e Quæ modo victorē latio palanta ferebat: bene modo. Vno enim eodemq; die & fortiter fecit & perijt: vt Hæc te prima dies bello dedit: hæc eadem aufert. f Arcades ad portas ruere: eos dicit qui intra ciuitatem sunt. g De more vetusto: quia antea per noctem cadauera præfunerabantur cum faculis. h Rapuere faces: raptim & festinanter tulere. i Discriminat: diuidit: vnde discrimen capitis muliebris dicitur. k Incendunt: implent: vt Clamore incendunt cælum troesq; latiniq;. l Vis vlla: nec ætatis imbecillitas: nec seueritas regia. m Phēretro palantis reposto: posito Palantis phēretro: nam antiptosis est. n Non hæc o pala dederas promissa parenti Cautius vt sæuo velles te tradere marti: duplex expositio est. Aut enim hoc dicit:

Per siluas Teucri, mixtiq;[a] impune Latini
Errauere iugis. ferro[b] sonat alta bipenni
Fraxinus, euertunt actas ad sidera Pinus,
Robora[c], nec cuneis, & olentē scindere Cædrū,
Nec plaustris[d] cessant vectare gementib[e] Ornos.
Et iam Fama volans tanti prænuncia luctus
Euandrum, Euandriq; domos, & mœnia replet.
Quæ modo[e] victorem Latio Palanta ferebat.
Arcades[f] ad portas ruere, & de more[g] vetusto
Funereas rapuere[h] faces: lucet via longo
Ordine flammarum, & late discriminat[i] agros.
Contra turba Phrygum veniens plāgētia iūgit
Agmina: quæ postq; matres succedere tecto
Viderunt, mœstam incēdunt[k] clamorib[o] Vrbē.
At non Euandrum Potis est vis vlla[l] tenere,
Sed venit in medios, phēretro[m] Palante reposto
Procubuit super, atq; hæret lachrymansq; gemensq;,
Et via vix tādē voci laxata dolore ē.
Non hæc[n] ō Pala dederas promissa Parenti
Cautius vt sæuo velles te credere Marti.
Haud ignarus erā, q̄tū noua Gloria in armis[o]
Et prædulce decus primo certamine posset:
Primitiæ Iuuenis miseræ, belliq; propinqui
Dura Rudimenta, & nulli exaudita Deorum
Vota[p], precesq; meæ: tuq; ō sanctissima cōiux
Felix[q] morte tua, neq; in hunc seruata dolorē.

non enim mihi talia promittebas: vt crederem te cautius dimicaturum: vt intelligam Palantem proficiscentē promisisse pri victoriā: cædem hostiū: plurima spolia. Qui enī hoc cogitat cautelæ obliuiscitur auiditate pugnādi. Aut certe nō pro noie népe accipiamus: vt i Teré. Nō tu hunc rus hinc pdisse aiebas. i. nōne pro népe: vt sit sensus. Népe mihi hæc dederas promissa discedēs quia cauti' fueras dimicaturus. o In armis: apud armaium: cuius consilium cupiditas victoriæ plerūq; cōturbat. p Vota pcesq; meæ: sup Fors ei vota facit. q Felix morte tua: ea re felix qua cæteri dolent.

DON. NIHIL in his versibus dignum quod ponerem inueni.

CHRI. QVÆ MODO victorem: ex qua re ostenditur quā varia mutabilisq; sit fortuna quamq; instabilis. Arcades ad portas ruere: distributio est: nam magnus luctus fuit virorum funeri occurrentium: maior mulierum intra vrbem: maximus autem Euandri cui a principio vocem dolor præripuit. Non hæc o palla: inde exorsus est: vnde dolor proueniebat. Haud ignarus eram: oratio: hac artificio summo exornata cuius vires facile ex similibus hactenus interpretatis orationibus facile intelligemus. Accusauerat natus qui sibi in obtemperans fuisse: nunc ostene

dit non ex impia contumacia: sed ex magni animi audacia & gloriæ cupiditate peccasse. ¶ Primitiæ iuuenis miseræ: exclamatio est per quam conqueritur fortunam statim a principio Palanti inimicam fuisse: & prima militiæ rudimenta durissima extitisse: & sua vota minime fuisse exaudita. ¶ Tuq; o sanctissima coniux felix morte tua: Maximum infelicitatis argumentum: cum qui infelices fuerunt nostrarum calamitatum comparatione felices possint appellari: vt illud O ter quaterq; beati Quis ante ora patrum &.s.a.c.o. Vici mea fata: Hyperbole est: Nemo enim sua fata vicit. Sed cum volumus longam alicuius vitam dicimus vixit plusq; sibi a fato concessum fuerat vt tantam videret calamitatem. Multi enim propter longiorem vitam in eas calamitates inciderunt: quas si prius decessissent omnino euitassent quod de Priamo testatur.

Contra ego viuendo[a] vici mea Fata superstes
Restarem[b] vt genitor. Troum socia arma secutũ
Obruerent Rutuli telis. animam ipse dedissem[c]
Atq; hæc pompa domum me, nõ Pálãta referret.
Nec vos[d] arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hospitio dextras. sors ista senectæ[e]
Debita erat nostræ. quod si immatura manebat
Mors Natum cæsis Volscorum milibus ante
Ducentem[f] in Latium Teucros cecidisse iuuabit.
Quin ego non alio[g] digner te funere Pala
Quã Pius Aeneas, & quã magni Phryges, & q̃
Tyrrheniq; Duces Tyrrhenúmq; exercit[us] omnis
Magna Trophæa ferũt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoq;[h] nunc stares immanis trũcus ĩ armis,
Esset[i] par ætas, & idem si robur ab annis
Turne. sed ĩfelix Teucros[k] quid demoror armis?
Vadite, & hæc memores regi mandata referte.
Quod vitam moror inuisam Palãte perempto,
Dextera caussa tua est. Turnũ Natóq;, patriq;
Quam debere vides. meritis[l] vacat hic tibi solus
Fortunǽq; locus. non vitæ gaudia quæro,
Nec fas, sed nato[m] Manes perferre sub imos.

SER. a ¶ VIVENDO vici mea fata: diu viuẽdo vt in bucolicis O lycida viui peruenim[us]. Vici aũt mea fata per naturalem ordinẽ vita lõgiore superaui: nanq; hic ordo naturalis ẽ vt sint parentib[us] superstites filij. Fata ergo generalia dixit referens se ad naturalẽ ordinem: nõ ad fatum proprium: Nã fata superare nemo holum potest: vnde multi sic distingunt. Cõtra ego viuendo vici: vitam scilicet filij. Nã hoc est superstes restarem vt genitor: vt mea fata per exclamationem dictum sit. Sciendum tamen etiam irrationabilia dolentibus dari. b ¶ Restarem: essem. c ¶ Dedissem: reddidissem. d ¶ Nec vos arguerim teucri: exonerat eorum pudorem ne videatur causa orbitatis fuisse: dicẽs hoc sibi fataliter debitum. e ¶ Senectæ: deest ætatis: nam senecta ætas dicitur. Salu. Senecta iam ætate: per se autem plenum est si senectus dicamus. f ¶ Ducentem in latium teucros cecidisse iuuabit: lucrum quodam modo putat impendisse pro amicorum felicitate filium: qui morti fuerat acerbo funere fataliter debitus: & est a qualitate beneficij solacium. g ¶ Non alio digner te funere pala: Latenter hic Aeneæ ostendit pietas: qui in amici funus tanta contulit: vt pater amplius præstare non possit. h ¶ Tu quoq; nunc stares immanis truncus in armis: sicut isti duces: de quibus hæc sunt trophæa: nam supra ait: Indutosq; iubet truncos hostilibus armis Ipsos ferre duces. i ¶ Esset par ætas: vel mea: vel filij: Nam ad vtrumq; potest referri. k ¶ Teucros quid demoror armis? ab armis: & sic videtur dicere. dimittendi sunt Troiani: vt morte Turni satisfiat doloribus meis: quod etiam posteriora significãt. l ¶ Meritis vacat hic tibi solus Fortunæq; locus: nihil est aliud quod possit vel virtus tua: vel fortuna præstare: nam his rebus victoria contingit: nisi vt occiso Turno & vindices filium: & patrem consoleris orbatum. m ¶ Sed nato manes pferre sub imos: ac si diceret hanc solam esse causam: quæ cum cogat ad vitæ patientias: vt filio Turni nuncietur interitus.

DON. ¶ NIHIL quod non cognitu facile sit refert Donatus.

CHR. ¶ TROVM socia arma secutum: increpat seipsum quod non potius ipsemet ĩ bellum processerit: & in quo præmortuus filij funus non aspexisset. ¶ Nec vos arguerim. Non tamen imputat mortem fili troianis: qui illum in bellum adduxerint: sed fato suæ senectæ. Illis autem debere fatetur q; post q; filio moriendum erat: cum tanta gloria mortuus fuerit.

¶ EXTVLERAT

Aurora interea miseris[b] Mortalibus almam
Extulerat[a] lucem, referens opera[c], atq; labores.
Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarcon
Constituere[d] pyras: huc corpora quisq; suorum
More[e] tulere patrum, subiectisq; ignibus[f] atris
Conditur[g] in tenebras altum caligine Caelum.
Ter circum accensos cincti[i] fulgentibus[h] armis
Decurrere[k] rogos, ter moestum funeris ignem
Lustrauere in Equis, vlulatusq; ore dedere.
Spargit & Tellus lachrymis, sparguntur & Arma.
It Caelo clamorq; virum, clangorq;[l] tubarum.
Hinc alij[m] spolia occisis direpta Latinis
Conijciunt igni galeas, ensesq; decoros;
Frenaq; feruentesq;[n] rotas, pars munera nota
Ipsorum clypeos, & non felicia[o] tela.
Multa Boum circa mactantur[p] corpora morti,

SER. a ¶ EXTVLERAT lucem: Asinius Pollio dicit vbiq; Virgiliũ in diei descriptiõe sermonẽ aliquẽ ponere aptũ p̃sentibus reb⁹: vt hoc loco: q̃a funerũ & sepulturarum res agit dicit extulerat. Nã & efferre ẽ ad sepulturã ferre. Ter. Funus effertur imus. Itẽ i q̃r/og ae nauigaturus Aeneas & relicturus Didonẽ dicit: Tithoni croceum linquẽs aurora cubile: q̃d licet superfluũ sit: in multis tñ locis inuenit. b ¶ Miseris mortalibus: q̃ sunt subiecti tot casib⁹. Hom. δειλοῖσι βροτοῖσι: i. miseris mortalib⁹ nõ timidis: cũ δειλὸς & miserũ & timidum significet. c ¶ Opa atq; labores: h̃ opus & hæc opa tũc dicimus q̃n negociũ ipsius q̃d gerit significamus. Si aũt fœminino genere dixerim⁹ opas p̃sonas ipsas: q̃ aliq̃d faciunt significam⁹: vt Sal. sicut custodia dr̃ q̃ custodit: vt Cernis custodia q̃lis: Nã vt hi q̃ custodiunt custodia dicant vsurpatũ ẽ: vñ male ẽ in vsu: Custodiæ audiunt. d ¶ Cõstituere pyras: pyra ẽ lignorũ cõgeries: rogus cũ ardere cœpit dr̃: bustũ vo iã exustũ vocat: quẽ ordinẽ seruat poeta dicẽs Cõstituere pyras. Itẽ Subiectisq; ignib⁹ atris Ter circũ accẽsos decurrere rogos: Itẽ Semiustaq; seruãt busta. e ¶ More tulere patrũ: q̃a apud varias gẽtes diuersa fuerũt genera sepulturæ: inde ẽ q̃ alij obruunt: alij exurunt: alij p̃prias remittũtur ad patrias: alij p diẽ vt nũc isti: alij p noctem vt supra Palas: & p̃ter has varietates Virg. posuit: nãq; Heraclitus q̃ omnia vult ex igne p̃stare: dicit debere in ignem corpora resolui: Thales vo qui confirmat oĩa ex humore procreari: dicit obruenda corpora: vt possint humore resolui. f ¶ Ignibus atris: atqui ignes atri nõ sunt: sed epitheton traxit de negocio vt atris diceret: hoc est funebribus: vt paulo post Mœstũ funeris ignẽ: idest funebrẽ: nam mœstus esse nõ põt ignis. g ¶ Cõdit in tenebras. i. fumi obscuritate cõplet. h ¶ Cũcti fulgẽtib⁹ armis: frustra hoc epitheton notãt critici q̃si circũ euntes rogos alia arma hẽre debuerunt. i ¶ Cincti: instructi. k ¶ Decurrere rogos: p circa rogos cucurrere: Bñ ãt ait decurrere: nõ decucurrere. Nã verba q̃ i p̃terito p̃fecto primã syllabã geminãt: vt curro cucurri: & tondeo totondi cuʒ cõposita fuerit geminare non possunt. Nã neq; decucurri: neq; detotondi dicimus: exceptis tantuʒ duobus do & sto. l ¶ Clãgorq; tubarum: ante enĩ mortui ad tubas deducebãtur: vnde Persius: Hic tuba candelæ: tandemq; beatulus alto Cõpositus lecto. m ¶ Hinc alij spolia occisis direpta latinis: secũdũ suæ gẽtis ritũ alij hostilia arma: alij peremptoruʒ cremabãt. n ¶ Ferũtesq; rotas: nimio scilicet cursu: alibi: Volat vi feruidus axis. Horati⁹: Metaq; feruidis euitata rotis. o ¶ Nõ felicia tela: quibus se defendere nequiuerunt. p ¶ Mactantur corpora morti: aut in morte: aut morti ipsi deæ: Stati⁹: In scopulis mors sæua sedet. Luca. Ipsamq; vocati Ques pe/tat e nobis mortez tibi coge fateri. Circa autem ideo: quia Home. dicit in morte Patrocli circa corpus extincti taʒ homines q̃; pecora immolabantur: & vno igne cremabantur. Quare sic ἐν τοῦ ψ. ad patrocli pyram:

ἐν δὲ τιθει μέλιτος καὶ ἀλείφατος ἀμφιφορῆας
πρὸς λέχεα κλίνων πίσυρας δ' ἐριαύχενας ἵππους,
ἐσσυμένως ἐνέβαλλε πυρῇ μεγάλα στεναχίζων.
ἐννέα τῷ γ', ἄνακτι τραπεζῆες κύνες ἦσαν.
καὶ μὲν τῶν ἐνέβαλλε πυρῇ δύο δειροτομήσας·

Vnde est in sexto: Ossaq; lecta cado texit Corinæus aheno.

CHRI. ¶ CONDITVR caligine cælũ: hyperbole est. ¶ Ter circũm: sic enim cõsuetũ erat apud antiquos. ¶ Spargit: hæc omnia ostẽdunt ingenteʒ luctũ. ¶ Clangorq; tuba. Ad vltoruʒ enim funera tubis efferebantur. Persi. Hinc tuba candelæ tandemq; beatulus alto Compositus lecto crassis luctatus amomis: in portas rigidos calces extendunt. Idẽ inuenies apud Homeruʒ in funere hectoris

poetorum vo tibia celebrabantur. Hanc. n. in Archemori funere dat Stati. quo in loco sit Lactantius hoc iubere priscorum religionem: addit Acron quod lydijs tibijs læta: phrygijs mæsta canebantur.

Setigerósq; sues, raptásq;[a] ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. Tū littore toto
Ardenteis spectant socios, semustáq; seruant
Busta, neq; auelli possunt. Nox humida donec
Inuertit Cælum stellis[b] ardentibus aptum.
Nec minus[c] ꝛ miseri diuersa in parte Latini
Innumeras[d] struxere Pyras, ꝛ corpora partim
Multa virûm terræ infodiunt, auectáq; partim
Finitimos[e] tollunt in agros, vrbiq;[f] remittunt.
Cætera confusǽq; ingentem cædis aceruom
Nec nūero, nec honore[g] cremāt: tūc vndiq; vasti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia Lux gelidam Cælo dimouerat vmbram.
Mœrentes altum cinerem, ꝛ confusa[h] ruebant[i]
Ossa focis, tepidóq;[k] onerabant aggere terræ.
Iam vo in tectis prædiuitis[l] vrbe Latini
Præcipuus fragor, ꝛ longe[m] pars maxima luct⁹.
Hic[n] matres, miseræq; nurus, hic cara sororum
Pectora mœrentum, puerīq; parentibus orbi
Dirum execrant Bellum, Turnūq; Hymenæos.
Ipsum armis, ipsúmq; iubent[o] decernere ferro,
Qui regnū Italiæ, ꝛ primos sibi poscat honores.
Ingrauat[p] hæc sæuus Drances, solúmq; vocari
Testatur[q], solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra varijs sententia dictis
Pro Turno, ꝛ magnū Reginæ nomen obūbrat[r].
Multa vírum meritis[s] sustētat Fama Trophæis.
Hos intèr motus medio flagrante tumultu;

SER. a ¶ Raptas: raptim adductas: nā post inducias rapere non poterant: Aut certe raptas ante: belli scilicet tempore. b ¶ Stellis aptum: coniūctum. c ¶ Nec minus: etiam. d ¶ Innumeras struxere pyras: hoc loco multis reb⁹ ostēdit immensas cædē factas eē rutulorum. e ¶ Finitimos tollūt in agros: q enī e lōginquo venerant referri non poterant. f ¶ Vrbiq; remittunt: deest vnicuiq;: ꝛ meminit antiquæ consuetudinis. nam ante ēt homines in ciuitate sepeliebātur: qđ postea Duellio consule senatus prohibuit: ꝛ legauit ne qs in vrbe sepeliretur. Vñ imperatores ꝛ virgines Vestæ quia legibus non tenerent in ciuitate hēnt sepulcra: deniq; etiam nocentes virgines Vestæ licet viuæ: tñ intra vrbem in campo scelerato obruebantur. g ¶ Nec honore: quia nec numero: nā aliud verbum pendet ex altero. h ¶ Confusa ruebant Ossa focis: aut qa dixit simul multos crematos: aut si ad honoratorū cadauera referas: vt supradixim⁹: confusa propter animalia simul cōcremata. i ¶ Ruebant: de cineribus eruebant. k ¶ Tepidoq; onerabāt aggere terræ: hypallage: hoc ē ossa tepida. l ¶ Prædiuitis: more græco epitheton incongruū hoc loco posuit. m ¶ Et longe pars maxima luctus: valde hoc ē melius q; qđ legatur ꝛ longi. n ¶ Hic matres: qa scit hæc noīa ad aliquid pertinere non addidit deflebant filios: aut maritos: aut fratres.

o ¶ Iubēt: volunt: ꝛ exposcūt. p ¶ Ingrauat: maiorem inuidiam concitat. q ¶ Testatur: testificatur ēt legatorum fidē: q cū eo fuerūt. r ¶ Obūbrat: subaudis Turnū tuet: defendit: ꝛ est translatio ab arboribus. hoc aūt dicit amor reginæ ad fauorem popularē plurimum proderat Turno. s ¶ Meritis sustentat fama trophæis: qa multos occiderat: vt ēt ipse dicturus ē.

CHRI. ¶ Et corpora ptis: optima distributio nā excellentiores hēbāt a qb⁹ in pprias referētur. Vulgus vo: ꝛ qui ex lōgīquo venerant coaceruati vrebantur. ¶ Iam vo in tectis: miram ꝛ summo artificio cōparauit varietatē: vt cū ꝛ apud arcades: ꝛ apud troiāos: ꝛ apud latios eūdē mœrorē expmere vellet: Tñ hæc oīa dixit: tñ maiorē mœrorē dat latinis: qa maiore clade essent affecti. ¶ Dirum: qđ ex deorum ira puenerit: q̃ iniustū ꝛ plenū supplicio. ¶ Turniq; hy. Nā oēm cām belli a Turno pfectā volebat: q ne amitteret lauiniæ cōiugiū id moueri curauit nulla habita rōne fatorum. Quapp ipm solū obijciēdā eē armis cū oē certamen sumat: vt ipse regnet. ¶ Ingrauat hæc drances: ostendit quod solet vsu venire qđ in rep. sint semper aliqui qui in cōmune consulant: ꝛ sua libertate freti dum vtilitati publicæ cōsulant: non recusent principium odium subire. Cōtra vo eē plerosq; q factionē secuti principibus faueant præsertim si illorum extent aliqua in rēp. merita aut virtutibus excellāt.

SER. a ¶ ECCE sup: insup ad cumulationẽ maloꝝ. b ¶ Mœsti: hoc sermone nihil eos egisse significat. c ¶ Magna diomedis ab vrbe: legit ꝛ magni. d ¶ Nil dona neq; aurũ: ordinẽ legationis exequitur dicẽs pfecta inaniter esse oĩa: q̃ possent efficaces legati pficere auro: ꝓce: pmissione. e ¶ Pacẽ troiano ab rege petẽdũ: sicut ẽt sup diximus cũ ꝑ gerũdij modus aliqd dicim' ꝑ accusatiuũ elocutionẽ formemus necesse ẽ. Lucre. Aeternas qm̃ pœnas in morte timẽdũ. Item Salu. Castra sine vulnere introitus. Nã castra accusatiuus pluralis est: q multis errorẽ facit vt videat esse nolatiu': qa neutra triptota sunt: ꝛ similis ẽ noĩatiu' accusatiuo.

ingrediebant curiã: postea cœperũt tantũ ex cõsulibus: ꝛ signum erat eos consules fuisse. n ¶ Aetola ex vrbe remissos: quã ꝓdiderũt hi q de aetolia venerũt graeciae ꝓuincia: vnde Diomedes habuit socios de tribus eius ciuitatibus: quas habet Aetolia Pleuron: Olenon: Calydon. Sic ergo Aetola dixit ex vrbe: vt Et tandẽ euboicis cumarũ allabitur oris. o ¶ Et responsa reposcit: mire ait reposcit: Ante enĩ rex solet a legatis vniuersa cognoscere: ꝛ sic eos ꝑsente populo iterũ omnia iubere narrare. Vnde est: Ordine cuncta suo. Nam nihil licet ꝑtermittere: vnde et superflua narrari consueuerunt.

Ecce[a] super mœsti[b] magna[c] Diomedis ab vrbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorũ impẽsis operũ: nil dona[d], neq; Aurum,
Nec magnas valuisse preces: alia arma Latinis
Quaerẽda, aut pacem[e] Troiano ab Rege petẽdũ.
Deficit ingenti luctu Rex ipse[f] Latinus.
Fatalem[g] Aeneam manifesto[h] numine ferri
Admonet ira Deûm, tumuliq; ante ora recẽtes.
Ergo concilium magnum, primosq; suorum
Imperio accitos alta intra[i] limina cogit.
Olli[k] conuenere, fluũtq;[l] ad regia plenis
Tecta vijs: sedet in medijs Rex Maximus aeuo
Et primus[m] sceptris haud laeta fronte Latinus.
Atq; hic legatos Aetola[n] ex vrbe remissos
Quae referant, fari iubet, ꝛ responsa[o] reposcit
Ordine cuncta suo: tum facta silentia linguis.
Et Venulus dicto parens ita farier infit.

f. ¶ Rex ipse latinus: q aut ꝯsolari debuit: aut defendẽdae reip. aliud inire ꝯsiliũ. g ¶ Fatalem aeneã manifesto numine ferri: mõ ꝑnitio sui olb' Aeneã. h Manifesto numine. i. manifesto deoꝝ iudicio ad Italiã venisse numinis ira testat: quã cognoscimus tãtoꝝ caede socioꝝ. i ¶ Alta intra limina cogit: q̃rit cur ad priuatã domũ ꝯuocet senatũ: q non nisi ad publica ꝛ augurato ꝯdita loca ꝯuenire cõsueuit. Sed scimus domũ Latini augurato cõditã: ꝛ eãdem tã templũ fuisse q̃ curiã. Nanq; in superiorib' legimus tectũ augustũ. i. augurio ꝯditũ. inde paulopost Hinc sceptra accipe et primos attollere fasces: Regib' omen erat hic illis curia tẽplũ: Merito ẽ ad domũ regis: q̃si ad publicũ locus ꝯuocat senatus: Nã ait i. vij. Tali illus tẽplo diuus patriaq; latinus Sede sedens. Iccirco ẽt in palatij atrio: qd augurato ꝯditũ est apud maiores ꝯsulebat senatus: vbi etiã arietes imolabant: qd (vt i. vij. dixim') Virgilius ad Latini trãstulit domum. Multi dicũt perite Virgiliũ fecisse nec tẽpli nec curiae hoc loco cõmemorationẽ: sꝫ tantũ dixisse Intra tecta regia: vt ostẽderet ꝯsiliũ: qd initur nõ esse cõplendũ: qa nec rite est incohatũ. Ea enĩ quae dicet Latin' effectu carebũt. k ¶ Olli: sm̃ Enniũ. l ¶ Fluunt: festinãter incedũt. m ¶ Et primus sceptris: primus inter sceptriferos: Nã apud maiores: oẽs duces cũ sceptris

DON. ¶ ECCE inopinatum: pronunciat malum haec dictio: ꝛ graue satis ac vehemẽs. ¶ Neq; aurum: quod quidem etiam qui nullo odio commoti sunt in ꝑlium excitat: ꝛ ad iniurias: vt probauit in Pygmalione: ꝛ in Polymnestore. ¶ Alta ad limina: interiorem partem domus intelligit: ꝛ non curiam quam describserat in qua de rebus laetis agebatur. ¶ Olli conuenere: ostendit q̃ cupide propter magnitudinem periculi omnes concurrerent.

CHRI. ¶ ECCE SVPER mœsti: saepe euenit q̃ fortuna aliquid afferat quod in dubijs consultationibus maximum afferat momentum: nam eadem responsa Diomedis si post captum consilium relata sciuissent: paruum momentum attulissent. ¶ Deficit: animo et consilio: nam neq; tumultuanti Turno satis tuto aduersari poterat: ꝛ Aeneae a dijs faueri: ꝛ a fatis videbat praesertim cũ ira deorum tanta strage afflictos latinos cerneret. Quapropter veluti sapiens vir cum egeret consilio ab alijs sumendum censuit praesertim a primis qui caeteros auctoritate et sapientia anteibant. ¶ Fluunt plenis vijs: ostendit ꝛ plurimos fuisse: ꝛ cum celeritate venisse. ¶ Quae referant fari iubet: recte nam petiturus consilium omnes difficultates afferre debuit.

Vidimus[a] ò ciues Diomede, Argiuáq; castra,
Atq; iter emensi casus[b] superauimus omnes,
Contigimúsq; manuz, quā[c] cōcidit Ilia Tellus.
Ille vrbez Argiripam[d] patriæ cognomine gentis
Victor Gargani[e] condebat Iapygis agris.
Postq̃; introgressi, ⁊ corām data copia fandi;
Munera præferim⁹, Nomē, Patriámq; docem⁹.
Qui bellū intulerint, quæ cā attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore.
O fortunatæ[f] gentes, Saturnia regna,
Antiqui[g] Ausonij: quæ vos fortuna quietos[h]
Sollicitat? suadétq;[k] ignota[i] lacessere bella?
Quicunq; iliacos ferro violauimus[l] agros,
(Mitto ēa quæ muris bellādo exhausta sb̄ altis,
Quos[m] Simóis premat ille viros) īfanda p orbē
Supplicia, ⁊ scelerũ pœnas[n] expendimus oēs.

SER. a ¶ VIDIMVS ò ciues diomede: aut Diomedē legendũ: vt sit latinus accusatiuus: ⁊ admittit ecthlipsis: vt Multũ ille ⁊ terris iactatus ⁊ alto. Aut si græcũ accusatiuũ facere voluerimus Diomede legatur: vt possit fieri synalœpha: vt Euryale infelix q̃ te regione reliqui. Si aũt Diomeden dixerimus nec latinũ est nec græcũ: aliter nec versus ɔsistit. Nunq̃;.n. ecthlipsis fit p n literas: tamē melius ē Diomede legatur: vt sit græcus accusatiu⁹. Noīa.n. græca in es exeũtia: q̃ genitiuũ in eos mittũt p plenā elocutionē: cuz eundē casum p synæresiz ī us miserint: accusatiuũ in e mittunt necesse est: iō qa cũ naturā suā seruãt accusatiuũ in vocalē mittũt: nō in consonantē: ⁊ debet synæresis plenitudinis seruare rōnē: vt ecce ὁ Διομήδης plena dclinatio ē: τοῦ Διομήδεος: τῷ Διομήδει: τὸν Διομήδεα per synæresim autez facit τοῦ Διομήδους τῷ Διομήδει: τὸν Διομήδη. ergo hic accusatiuus iō in e exit nō in en: qa cũ integrũ est hoc nomen in eos exit: ⁊ crescit eius genitiuus.s.n ἰσοσύλλαβος fit noīatiuus: accusatiuuz in en mittit: nec hēt s in genitiuo: vt θουκυδίδης θουκυδίδου θουκυδίδην: nā Diomedes iō in genitiuo os hēt: qa ⁊ cũ integrũ est: ⁊ Διομήδεος facit hēt s consonātē. b ¶ Casus oēs: itineris.s. ⁊ bñ vilitatez singularũ reꝝ generalitate vitauit ne diceret Flumina latrones. c ¶ Qua concidit ilia tellus: ἐμφατικῶς dixit p vrbs Ilia: nā terra non concidit: sed ciuitas. d ¶ Argiripas: Diomedes fuit de ciuitate: quæ Argosipplon dr̄: de qua Homerus ἄργος ἱππόβοτον. Horatius Aptũ dicet equis argos: hic ī Apulia condidit ciuitatē: quā patriæ suæ noīe appellauit: ⁊ argosippion dixit: quod nomen postea vetustate corruptum est: ⁊ factum est vt ciuitas Argiripa diceret. Quod rursus corruptũ arpos fecit. e ¶ Gargani ɔdebat iapygis aruis: Iapygia pars est apuliæ: in qua est mōs Garganus: q per Calabriā vsq; ī adriaticum tēditur pelagus. Lucanus: Appulus adriacas exit garganus ī vndas. Gargani aũt Iapygis figura ē: p gargani iapygij: ⁊ hæc Iapygia apulia: a qua ⁊ iapyx ventus est noīatus. Nā Iapidia Venetiæ regio est ab oppido dcā: vñ ē: Tũ sciat aerias alpes ⁊ norica siquis Castella in tumulis ⁊ iapidis arua timaui. f ¶ O fortunatæ gentes: q̃ habitatis rgna saturnia: i. o viri sp pace gaudentes: Nā legim⁹ Aureaq; vt phibēt illo sb̄ rege fuerunt Sæcula: et bñ hoc laudat: q̃ð eis psuadere desiderat. g ¶ Antiq ausonij: q pmi ita liā tenuerũt ausones dicti sũt. h ¶ Quietos: q bus ē amor pacis a maiorib⁹ traditus pp regnuz Saturni. i ¶ Ignota lacessere bella. s. troianorũ: non oīa generaliter bella: nā legimus Captiui pēdēt currus curuæq; secures. k ¶ Suadet: vobis subaudis: nā vos a superiorib⁹ nō pōt subaudiri: quia non te sed tibi dicimus suadeo. l ¶ Violauimus: quasi sacra: nā violare de religiosis rebus dicimus: ⁊ ingēti arte dicit: ne aut victoriā suā sileat: aut nō pcedēdo cōtra eos quos vicit ɔfiteat ignauiā dicens nō esse cōtra eos pugnādũ: quos vincere pniciosissimũ est. m ¶ Quos simois pmat ille viros: i. toto orbe celebris. alibi: Vbi tot simois correpta sub vndis Scuta virũ galeasq; ⁊ fortia corpora voluit. n ¶ Scelerũ pœnas expendimus oēs: luimꝰ oēs pœnas q̃ sunt statutæ scelerib⁹. alij sceleris oīs legũt: nā oēs ad græcos nō pōt referri: qa nō oēs pertulere supplicia.

CHRI. ¶ VIDIMVS: histeron pteron. nā prius superarunt casus: deinde viderunt Diomedē.

¶ Qua concidit ilia tellus: vt faciat Aeneam formidabilē: ostendit cũ mirifice extolli ab illo cuius dextra Troia plerat. Neq; peccat quod hoc dicat cũ Achilli tribuat hæc victoria: tñ Maro vbiq; extollit Diomedē vt excuset æneam: vt in primo libro ostendimus.

¶ Postq̃; introgressi: ostendit breuiter nihil ptermissum a legatis: ex ħs rebus quib⁹ Diomedes in auxiliũ latinorum flecti potuerit: ergo solo metu ferre auxilium denegauit.

¶ Ignota. q. d. quæ si cognosceretis nō lacesseretis: lacessere autem ignota bella: idest lacessere viros ignotos ad bellum. ¶ Quicunq; iliacos:

cunq; iliacos: duabus rationibus dehortatur ne lacessant: & q̄a fortes sunt q̄d ostēdit: cum ait Mitto ea q̄ muris bellando exhausta sub altis: & quia dijs accepti fatalesq; sint: q̄n q eos vicerunt post victoriam tot pœnas victis persoluerint quasi dijs fatisq; ita volentibus id acciderit: vt etiam miserandi Priamo veniant. ⁋ Argiripam: argos thessalicum: achaicum & ætolicum fuit: inde argosippum suam vrbem vocauit Diomedes: quæ postea a ꝑstātia equorum Hyppoliti dicta est Argiripa. ⁋ Iapygis: iapyx filius dædali fuit: a quo magna pars Apuliæ iapygia dicta est: vnde ventum inde flantem iapygem dicunt.

Vel Priamo[a] miserāda man⁹ · scit[b] triste Mineruæ
Sydus, & Euboicæ Cautes, vltórq;[c] Caphareus.
Militia ex illa diuersum ad Littus abacti·
Atrides[d] Protei Menelaus adusq;[e] columnas

SER. a ❡ VEL priamo miserāda manus: ēt Priamo: vt Carmina vescæto possunt deducere Lunā: est autē Pacuuij: q ait si Priamus adesset: & ipse eius commisesceret. b ⁋ Scit triste mineruæ sydus: fabula hoc hēt pp Cassādræ stuprū græcis iratā esse Mineruā: vel φ ei victores sacrificare noluerunt p superbiā: vnde eos redeuntes grauissima tēpestate fatigatos per diuersa dispersit. Hora. Cum pallas vsto vertit irā ab ilio. Re vera āt constat græcos tempestate laborasse æquinoctio vernali: q̄n manubiæ mineruales: idest fulmina tempestates grauissimas cōmouēt: vnde perite dicendo sydus vtrunq; complexus est. Nam sydus & tempestates significat: & re vera sydus: hæc aūt numina: quæ iter sydera non videmus: licet sua signa propria nō habeant cū alijs potestate sunt permixta: vt Ophiucus ipē est Aesculapij: gemini Apollinis & Herculis esse dicūt: sic Mineruæ aries esse dignoscitur. c ⁋ Vltorq; caphareus: το αυτό est cautes euboicæ. nā Euboea insula ē: in qua mons est Caphareus: circa quē græci periere naufragio. Vltor aūt ideo dixit: quia Nauplius Palamedis pater dolens filiū suū factione interemptum: vt in secundo memorauimus quū videret græcos tempestate laborare montē Caphareū ascendit: eleuata facula signū dedit vicini portus: q̄re decepti græci inter asperrimos scopulos naufragiū pertulerunt. d ⁋ Atrides protei menela⁹: Agamemnon & Menelaus vno q̄dē fataliter fuerant supplicio destinati: nā Atre⁹ & Thyestes fratres fuerūt in seinuicē sæui: adeo vt Thyestes cū Aeropa fr̄is vxore cōcūberet: quo fcō dolens Atreus liberos ꝓprios ei epulandos apposuit. Sed quū Thyestes post cognitū facinus requireret vltionē a dijs: ei Apollo r̄ndit posse alio scelere illius facinoris vindicē nasci. s. si cū Pelopea filia sua cōcūberet: quo fcō natus est Aegysthus fatalis in Atrei geminā prolē: sed Iuppiter Menelai fata miserat⁹ est pp Helenæ iugale consortiū: & eum p diuersa errare maluit. q̄; Aegysthi manibus interire: hic errās ad ægyptū vsq; puenit: vbi Proteus deus marinus regnauerat: cui rapta aliq̄n a Theseo Helena dr̄ cōmendata. vn̄ q̄dā dn̄t φ ad eā quærendā Menelaus sit ad ægyptū profectus post bella troiana. Quidā volūt nō eē raptā a Paride Helenā: sed alias cām belli fuisse troiani: illā scilicet φ Herculē q̄rentē Hylā suscipere noluerūt. Qui āt volūt eā raptā a Paride hoc dn̄t φ recepta a Proteo p Theseū ad Menelaū trāsitū fecerit: & sic eā Paris rapuerit: s; q̄d vt supra dixim⁹ Menelaus ad ægyptū Iouis volūtate puenit: videlicꝫ ne ab Aegystho posset interimi. Q̄d aūt ait Protei colūnas rōne nō vacat. Nam Herculis colūnas legimus & in Pōto & Hispania. hunc aūt Proteū inuictū fortissimūq; cōstat fuisse. Nouimus aūt φ oēs fortes Hercules dicebant. Vn̄ vr̄ hoc affectasse Virgilius: vt p finibus Protei colūnas diceret quas habuit Hercules: vt ostēderet eū ēt Herculē dcm̄. e ⁋ Adusq; colūnas protei: vsq; ad fines ægypti: hoc est vsq; ad Pharon an̄ insulā: nūc partem Alexandriæ. Luc. Nunc claustrū pelagi cœpti pharon: insula quondā In medio stetit illa mari sub tp̄e vatis Protéos: at nunc est pellæis ꝓxima muris. Protei aūt est latinus genitiuus constitutus p synæresiꝫ. Adusq; āt sic est dcm̄ quēadmodū Siculo ꝓspexit abusq; pachynno. Nā quū præpositio præpositioni nunquam cohæreat: abusq; & adusq; licenter admissum est.

❡ TRISTE: quod tristitiam ex calamitate intulit. ⁋ Caphareus: mons est euboicæ in quo Nauplius vltus est mortem Palamedis. CHRI.

⁋ Atrides protei: refert Herodo. Paridē cū e græcia in Troiam cū rapta Helena enauigaret tempestate compulsum in ægyptū apud canopicum nili hostium deuenisset & a phytione huius hostij custode ad Proteum ægypti regem fuisse deductum. Proteus autē cognita causa ab illis qui Alexandrum accusabat illum triduo ex suo regno abire iussisse: Helenam ꝓo & raptam pecuniā reddendam viro retinuisse. Quæ omnia non ignota Home. fuisse. idem acta affirmat: idq; ex poetæ versibus ait patere: Adiungit etiam scribere sacerdotes cum græci vt iniurias vlciscerentur illum venissent anteq̄; obsidione vrbem cingerent misisse ad Priamum legatos: qui Helenam & pecuniam cum Helena raptam repeterent. Verum cum troiani respōdissent Helenā cū suis rebus non apud se sed

apud Proteum esse non credidisse græcos: sed vrbem obsedisse: ac demum illa expugnata & Helena non inuenta: Agamemnonem & Mænelaum in ægyptum enauigasse & Helenam a rege recepisse: & ex ægypto in Libyam venisse: inde quo progressi sint sacerdotes ignorare affirmant. ¶ Protei columnas: idest quæ essent apud Memphim vrbem vbi Proteus regnabat: intelligit autem duos obeliscos ibi in templo solis positos a filio Sesostris qui ante illum regnauit. Hic cum Nilus totam ægyptum inundasset: & totum illud æquor a ventis exagitaretur hastam in medios fluctus iecit: ex qua re decem annos cæcus mansit. Vndecimo autem anno cum ex oraculi responso oculos mulieris vrinam abluisset vidit: Quapropter dijs cum ita esset liberatus multa alia donaria obtulit: & duos obeliscos singulos ex singulis lapidibus: quorum longitudo centum: latitudo. viij cubitorum fuit. has igitur columnas nisi fallor appellat. Reliquas has historias ponit Serui.

Exulat[a] · Aetnæos vidit Cyclopas[b] Vlyxes,
Regna[c] Neoptolemi referam, versósq;[d] Penates
Idomenei? Libycó ue[e] habitātes littore Locros?
Ipse Mycenæus magnorum ductor Achiuûm
Coniugis infandæ prima[g] intra limina dextra
Oppetijt, deuicta[f] Asia subsedit Adulter.
Inuidisse[h] Deos, patrijs vt redditus oris
Coniugiū optatū; & pulchrā[i] Calydona viderē.

SER. a ¶ EXVLat: proprie: nam exulare dicuntur qui extra solum eunt. Sane sciendum quia quo tēpore Menelaus ijt ad ægyptum perdidit Canobū gubernatorem: a quo vicina ciuitas: nomē accepit quæ hodie mutata littera canopus nominatur. b ¶ Cyclopas: græcæ declinationis accusatiuus est: vnde græcum habebit accētum. Nam latine cyclopes diceret: & sic versus stare non poterat. c ¶ Regnaq; neoptolemi: subaudi euersa: quod ex inferioribus intelligitur. Pyrrho autem quid contigerit manifestū est. Nam vt in tertio legimus: quum vellet ducere Hermionem Menelai & Helenæ filiam & Oresti ante desponsatam: ab eo inter aras Apollinis interemptus est: vt est Et scelerum furijs agitatus orestes Excipit incautum: patriasq; obtruncat ad aras. d ¶ Versosq; penates Idomenei: Idomeneus rex cretensium fuit: qui quum tempestate laboraret: vouit se sacrificaturum de re quæ ei primum occurrisset si reuersus fuisset: sed quum casu ei primo filius occurrisset: & eum (vt alij dicunt) immolasset: vt alij immolare voluisset: ob crudelitatem regno a ciuibus pulsus est: vnde est Fama volat pulsum regnis cessisse paternis Idomenea ducem: Alij dicunt ꝙ abscedens cuidam suum commendauerat regnum: qui per eius absentiam occupauit imperium: & reuersum pepulit: ergo versos penates aut versos & funditus direptos accipiendum est: aut certe in aliena iura conuersos. e ¶ Libyco ue habitantes littore locros: vt etiam in tertio diximus: Locri socij Aiacis Oilei fuerunt Epizephyrij & Ozoli: sed hi tempestate diuisi sunt: adeo vt Epizephyrij tenerent Brutios: de quibus ait in tertio Hic & narитij posuerunt mœnia locri: Ozoli vero deferrentur Pentapolim: de quibus nunc quæritur dicens: Libyco ue habitantes littore locros. f ¶ Deuicta asia subsedit adulter: legitur & deuictā asiam: quod si est ita intelligimus: vt subsedit sit dolo possedit. Lucanus Subsidere regnū chalcidos euboicæ: vnde & subsessores dicuntur qui insidijs tauros interimunt: et hostium dolo subsessos vocamus: vt sit sensus ab Agamemnone: deuictam asiam adulter Aegysthus factione possedit. Melius tamen est vt deuicta asia legamus: secundum quod subsedit erit remansit: vt Extremus galeaq; ima subsedit Acestes: vt sit sensus: asia propter adulterium pertulit bella: quæ remanente adultero finita esse nil profuit: vt cum indignatione sit dictum dum primum vindicatur adulterium: aliud rursus emersit. g ¶ Prima intra limina: in ipso limine imperij: idest in littore: quia secundum Homerum Clitæmnestra Agamemnoni occurrit ad littus: & illic eum susceptum cum adultero inter epulas interemit.

ἀλλά μοι ἄιγισθος τεύξας θάνατόν τε
μόρ οντε
ἔκτα σὺν οὐλομένῃ ἀλόχῳ οἶκον δὲ καλέσσας
δειπνίσσας ὥς τίς τε κατέκτανε βοῦν
ἐπὶ φάτνῃ.

quod & Iuuenalis tangit dicens: Quippe ille dies auctoribus vltor Patris erat cæsi: media inter pocula. Alij autem dicunt ꝙ in ipso ingressu: idest prima die: qua domus suæ limen ingressus est: consilio Aegysthi ab vxore vestem accepit clauso capite: qua implicatus adulteri manibus interijt. h. ¶ Inuidisse deos: Stheneli filius Cylabarus Aegialiam Diomedis vxorem cognouit adulterio: quo comperto Diomedes reuerti noluit: sed in Apuliæ partibus sibi sedem condidit: quod Veneris dolo dicitur esse perfectum: quā in bello troiano vulnerauerat: vnde ait Inuidisse deos. i ¶ Pulchram calydona viderem: vnā de supradictis ciuitatibus: quibus imperauit.

CNVNC

Nunc etiam[a] horribili visu portenta[b] sequunť,
Et Socij[c] amissi petierunt Aethéra pinnis,
Fluminibúsq; vagantur aues· heu dira meoꝛuʒ
Supplicia,ꝛ scopulos lachꝛymosis[d] vocib⁹ iplét.
Hæc adéo ex illo mihi iam speranda[e] fuerunt
Tempoꝛe,cum ferro cælestia[f] coꝛpoꝛa demens
Appetij,ꝛ Veneris[g] violaui vulnere dextram·
Ne vero,ne me ad tales[h] impellite pugnas·
Nec mihi[i] cum Teucris vlluʒ post eruta belluʒ
Pergama,nec veteꝝ[k] memini,lætóꝛ ue maloꝛũ·
Munera[l],quæ patrijs ad me poꝛtastis ab oꝛis
Vertite ad Aeneã· stetimus[m] tela aspera cóntra,
Contulimúsq; manus· experto credite quãtus[n]
·In Clypeũ assurgat;quô turbie toꝛqueat hastã.

SER. a ℭNVNC etiam horribili visu portenta: hoc loco nullus dubitat fabulæ huius ordinẽ a Virgilio eẽ ꝯuersum. Nã Diomedis socios ꝯstat in aues esse ꝯuersos post ducis sui interitum: quẽ extinctuʒ impatiẽter dolebãt. hinc et aues hodie que latie diomedeæ vocantur: quas græci erodios dicunt:cuius generis auẽ auspicio dixit Hom. Diomedi ꝛ Vlyssi speculatoribus apparuisse. τοῖσι δὲ δεξιὸν ἧκεν ἐρωδιὸν ἐγγὺς ὁδοῖο παλλὰς ἀθηναίη. Habitabant aũt in insula quæ est haud longe a Calabria in cõspectu tarentinæ ciuitatis:qn etiã de his auibus dr̃ ꝙ græcis nauibus lætæ occurrãt Romanis venientibus:latinas vehemẽter fugiant memores originis suæ:ꝛ ꝙ Diomedes ab illyrijs interemptus est. b ꝑ Portẽta sequuntur: re vera.n.portentũ est holes in aues esse cõuersos. c ꝑ Et socij amissi:legunt nõnulli ꝛ admissis pẽnis:Sed melius ẽ amissi. d ꝑ Lachrymosis.i.dolentes vel suã mutationẽ vł regis interitum: Nanq; hoc tangit latenter. e ꝑ Sperãda:pro timẽda:vt Hũc ego si potui tantũ sperare dolorẽ. f ꝑ Cælestia corpora: Martis ꝛ Veneris : quæ numina vulnerauit in bello troiano. g ꝑ Veneris violaui vulnere dextrã:artificiose agit:nã sciens ea quæ dicunť in fine hærere als : suos casus victos memorat. perite ẽt Venerẽ a se vulneratam tantũ dicit:supprimẽs Martis nomen: qđ ei poterat eẽ gloriosius: vt videať oĩa quæ ptulit odio Veneris ptulisse: ꝯtra cuius filiũ nũc vocatur ad pugnã:vt negans etiã nunc paria formidare videať: Dextram aũt ẽm Homeꝝ qui ait ἐπὶ καρπῷ. h ꝑ Tales ĩpellite pugnas:quaꝝ est periculosa victoria. i ꝑ Nec mihi cũ teucris vllus post eruta bellũ est pergama:ne ei objiciať illa ꝯiuratio: quaʒ apud Aulidẽ græci inierunt:dicit in troiæ excidio sacramẽtus ꝯiurationis esse cõpletum. Nãq; in troianos ꝯiurauerant græci.huc.n.spectat qđ dicit Nullum se cum troianis hr̃e bellum post dirutã troiam. k ꝑ Nec veteꝝ memini lætór ue maloꝝ:nec meminisse volo victoriarum meaꝝ:quarum nullus obliuisci cõsueuit;nec lætor troianoꝝ malorum pro troianis malis quæ nobis bellãtibus ptulerunt. necenim pôt de suis malis dicere:quũ ꝛ mala sua nullus obliuiscať:ꝛ ea ipse paulo ante memorauerit. Lætor aũt maloꝝ figura græca est:sic Horati⁹: A grestũ regnauit populoꝝ pro agrestibus populis. l ꝑ Munera q̃ patrijs ad me portastis ab oris: hinc iã sua ꝯo est ꝛ ꝯsiliuʒ: nam finita est auxilioꝝ negatio. vñ ꝛ paulo post Venulus ita diuidit dicens: Et respõsa simul q̃ sint rex optime regis Audisti : et magno quæ sit sentẽtia bello: scilicet audisti ꝛ quemadmodus negauerit auxilia:ꝛ quod dederit nobis de pace consiliuʒ. m ꝑ Stetimus tela aspera contra:cõtulimusq; manus: sensus est ꝛ cóminus ꝛ e longinquo iter nos bella tractauimus. n ꝑ Quantus in clypeũ assurgat:aut quantus est quoties in hosteʒ ꝑgens erigit scutum:aut pugnãdi executus est genus. Qui.n.scripserunt de arte militari dicũt summũ eẽ genus dimicãdi qties calcato vmbone aduersarij se in hostilẽ clypeũ erigit miles: et ita contra stantis vulnerat terga.

DON. ℭMVNERA quæ patrijs:qui auxiliũ non dat:dat consilium.

CHRI. ℭNVNC etiã horribili. Et socij amissi petierunt æthera pennis. Aristo.in lib.de mirabiliuni auditu ait:Diomedem ab Aenea occisum:ꝛ loca in quibus imperauerat occupata. Interfecto illi honores diuini in insula ab eo Diomedea appellata: ꝛ templum cõstitutum est:eius autem socij in aues conuersi insulam illam incolunt:Diomedeæq; a latinis a græcijs Erodij vocantur. Græcis illic ad nauigantibus lætæ applaudunt. cæteros oẽs infestant. Sũt qui dicant hoc iccirco ita fictũ esse quod magna celeritate nauigantes pyraticam exercebant: ꝛ solis græcis parcebant. Theoduntius ait:illas singulis annis aquam rostris in templuʒ illud inferre: ꝛ sic lustrare: Solinus vero scribit:has aues nusq; alibi nisi in insula Diomedea apparere: quæ e regione Campaniæ est. Formam autem ijs eandẽ: quæ fulicis esse colorem candidum : igneos oculos:rostra dentata:ac gregatim volitare duobus ducibus:altero q a fronte agmen ducat:altero qui a tergo vrgeat.

Si duo[a] præterea tales Idæa tulisset
Terra viros, vltro Inachias venisset ad vrbes
Dardanus[b], & versis lugeret Græcia fatis·
Quicquid apud duræ cessatū[c] est mœnia Troiæ
Hectoris, Aeneæq; manu, victoria Graiûm
Hæsit, & in decimum vestigia[d] rettulit annum.
Ambo animis, ambo insignes pstātibus armis,
Hic pietate[e] prior[f]· coeant in fœdera dextræ
Quā datur[g]; ast armis concurrant arma cauete·
Et responsa simul quæ sint Rex Optime Regū
Audisti, & quæ sit magno sententia bello.
Vix éa Legati; variúsq; pér ora[h] cucurrit
Ausonidûm turbata fremor· ceu saxa morant
Quū rapidos ānes fit clâuso[i] gurgite murmur,
Vicinæq; fremunt Ripæ crepitantibus vndis.
Vt primū placati animi, & trepida ora quierunt,
Præfatus[k] Diuos, solio Rex infit ab alto.
Ante[l] equidem summa de re statuisse Latini
Et vellem, & melius fuerat· non tempore tali
Cogere concilium, cū muros obsidet hostis.
Bellum[m] importunum Ciues cū gente Deoꝝ;

SER. a ¶ SI DVO præterea: hoc est alios duos. b ⁋ Dardanus: pro dardanius populus: & posuit principale pro deriuatiuo: sic Homerus τόνδ᾽ ἔκτανε δάρδανος ἀνήρ. c ⁋ Cessatū est: tardatū est: quia nō habet quos imputet troianis trium phos: vult ei excidij tarditatem pro victoria cedere. d ⁋ Vestigia rettulit: retroacta est & repulsa. e ⁋ Hic pietate prior: ideo Aeneam plus laudat quia latinis petituris est vtile: vt eū credāt se posse facilius exorare. f ⁋ Prior: præstātior: melior. g ⁋ Qua dat: qua potest: quacūq; rōne permittitur: sic supra Si q̄ fata sinant. h ⁋ Per ora turbata: per ora turbatorū. i ⁋ Clauso gurgite: saxorum obiectione pclauso. k ⁋ Præfat⁹ diuos: more antiquo: nā maiores nullā orationē nisi īuocatis numinib⁹ īcohabāt: sicut sunt oēs oratiões Catonis & Gracchi. Nā gñale caput ī oīb⁹ legim⁹: vñ Cic. p irrisionē ait: si qd ex veterē aliq̄ orone: Iouē ego optimū maximū: & demosthenes ī orone ꝯ æschinē. πρῶτον μὲν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις. l ⁋ Ante equidē summa de re statuisse latini: latēter arguit Turnū: q sibi non obtēperauit: vt fœdus fieret in septimo vbi dixit: Te turne nefas te triste manebit Suppliciū: Nā mō hoc tēpus reuoluit: vellē aūt statuisse sic dixit: vt vellē fecisse: & est cōpēdiosa locutio quā querimur non esse factū qd fieri debuit. m ⁋ Bellū īportunū: cōcepit grauē iracūdiā: & sic in hæc verba prupit. Importunū autē qd caret portu. i. gete vbi nullus portus est: sicut cōtra opportunū: cui cōmoditas & occasio obuenit vt portus: nā hoc quodāmodo dicit ī naufragiū ferē ista cōtentio: qa supra audiuerat periculū eē supare troianos. n ⁋ Cū gēte deoꝝ: qui a dijs originem ducunt.

DON. ¶ HIC PIEtate prior: vt facile sit īpetrare pacē. ⁋ Importunū: quod defensionis non habet portum: & quod periculorum nō inuenit rationis suffragium. ⁋ Cum gente deorum: causa quare importunum sit. Quæ enim potest inueniri defensio?

CHRI. ¶ PRÆTEREA: eas in cauernulis a se effossis nidificat duplici relicto aditu vno ab oriente: quo egrediantur: altero ab occidente q̄ regrediantur. Græcis veluti ciuib⁹ applaudere: reliqs inimicari. Quotidie ædem celebrant alis madidis qbus excussis aqua illā lustrāt. Refert Strabo in venetis Diomedi diuinos statuunt honores: & cādidū equum illi īmolāt. In fine aūt sexti libri: & mlta alia refert d hoc heroe: & duas esse insulas in mari ppinquo Luceriæ diomedeas appellatas quarū altera habitet: Altera sit deserta ī qua Diomedē qdam disparuisse aiunt: comitesq; in aues esse cōuersos. Quæ hodie quoq; māsuefe: āt: & humanā quodāmodo vitā agere: & erga benignos māsuetudine vti a malignis: & sceleratis refugere. ⁋ Fluminib⁹: qa aquaticæ sunt aues. ⁋ Stetimus tela aspera: Laudat Aeneā vt deterreat latinos a bello. ⁋ Hic pietate prior: dat spes posse placari q̄uis bello sit lacessitus. ⁋ Qua dat: quasi dicat: vel etiā iniquis cōditionibus si alter nō dantur. ⁋ Prefatus diuos: nam religiosū oportet eē bonū principē: Est aūt hoc vetustissimū Platonis pythagoræq; institutū: & a romanis pfcis obseruatū: vt nihil acuratius inciperēt: quin prius deos precarentur. Oratio autē est in genere deliberatiuo. Dolet autem consultationē quæ bellū præcedere debuit in serum tempus eē dilatā. Ex qua re præmit aduersarios: qui inconsulte rem sunt aggressi. Ex quo nō mirum est si male successerit: captat ergo beniuolentiā ab aduersariis. ⁋ Bellum importunum: ostēdit impossibilitatē victoriæ cum aduersus deos bellū sumatur: & aduersus viros inuictos: cū in re decernenda

ſemꝑ quærenda ſit facilitas:aut ſaltē poſſibilitas. Cū autē duo:vt diximus ſint genera dicen- di vnū ardēs erectū ⁊ īfenſuȝ: quale Turno ⁊ Dranci accomodat:quoniā ingenijs viroruȝ concitatiſſimis q̄drat:alterū lene mite:⁊ appenſatū:hoc nūc latino accomodat:tū quia tale ē īgenium hominis:vt omnia mitiora concupiſcat:tum quod paceȝ ſuaſurus nō aſperiori- bus verbis eos exacerbare debebat:ſed mitioribus demulcere.

Inuictíſqȝ[a] viris gerimus, quos nulla fatigant
Prælia, nec victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem, ſi quā accitis[b] Aetôlum habuiſtis ī armis
Ponite: ſpes[c] ſibi q̄ſq; ſȝ hæc[d] quā āguſta videtis:
Cætera, qua rerum iaceant perculſa ruina,
Ante[e] oculos, intérq;[f] man[9] ſunt omnia veſtras.
Nec quēq̄;[g] incuſo. potuit quæ plurima Virtus
Eſſe, fuit[h] toto[i] certatum eſt corpore Regni.
Nunc adéo quæ ſit dubiæ[k] ſententia menti
Expediam, ⁊ paucis (animos adhibete) docebo.
Eſt antiquus[l] Ager thuſco[m] mihi ꝓxim[9] amni,
Longus[n] in occaſum fines[o] ſuper vſqȝ ſicanos
Aurunci[p], rutulíqȝ ſerunt, ⁊ vomere duros[q]
Exercent colles, atqȝ horum aſperrima paſcunt.
Hæc omnis regio, ⁊ celſi plaga pinea montis
Cedat[r] amicitiæ Teucrorum, ⁊ fœderis æquas[s]
Dicamus leges, ſocióſq;[t] in regna vocemus.
Conſidant, ſi tantus amor, ⁊ mœnia condant:
Sin alios fines, aliámq; capeſſere gentem
Eſt animus, poſſúntq;[v] ſolo decedere noſtro,
Bis denas Italo texamus robore Naues.

SER. a ¶ INVIctiſq;:atqui ſupra legim[9]: Bis capti phryges: ſȝ victos ió di- cit:qa ſequitur Nec victi pñt abſiſtē:pñt aūt abſiſtere mire- ait:ac ſi diceret ēt ſi velīt eos diſcedē a bellis nā nō patitur. b ¶ Accitis:e- uocatis adiun- ctis. c ¶ Spes ſibi q̄ſq;: ſBau- dis ſit.i. vnuſ- q̄ſq; ī ſeipo tm̄ ſpē hēat. d ¶ Sȝ hæc quā āguſta videtis:cætera abſolute dixit i.exercitū:auxi lia vires īperij q̄ ſic videtis af flicta:qd reſtat niſi vt pacē pe tam[9]: e ¶ Añ oculoſq; interq; manus ſunt oīa veſtras:ac ſi diceret nō egēt narratiōe. f ¶ Inē man[9]:πρό χειρος. g ¶ Nec quēq̄; īcuſo:excuſatio hæc oſtēdit obliquā eē ī Turnū orationē Latini. h ¶ Fuit:exhauſta: ⁊ cōſumpta eſt. i ¶ Toto certatū ē corpore regni:īperij olb[9] viribus. k ¶ Dubiæ mēti: meæ.i.cogitāti. l ¶ Eſt ātiquus ager thuſco mihi ꝓxim[9] amni:ħ loco Donat[9] errauit di- cēs Agrū quē Latin[9] donare diſponit eē ī cā- pania iuxta Vfentē fluuiū:cui[9] terras vicinas thuſci aliqñ tenuerūt:vt idē dictū ſit Thuſco mihi ꝓximus amni:agit ēt ħ argumēto qꝺ il lic ē loc[9] q̄ hodieq; pinetū vocat:ſȝ ꝓſtat oīa loca eē cāpeſtria:nec ꝓcedit illud quod dicit Celſi plaga pinea mōtis. Vñ ſequēda ē poti[9] Liuij Siſennæ ⁊ Catonis auctoritas. Nā pene oēs antiq̄ hiſtoriæ ſcriptores ī hoc ꝯſentiūt. Cato.n ī originib[9] dicit Troianos a Latino accepiſſe agrū:q̄ ē īter laurētū ⁊ caſtra troia- na:ēt modū agri cōmēorat:⁊ dic eū hūiſſe iu gera.dcc. m ¶ Thuſco mi.ꝓxi.am.tyberino. n ¶ Lōgus ī occaſuȝ:ea pte q̄ ī occidēte tēdit lōgior. o ¶ Fines ſup vſq; ſicanos:vſq; ad fi nes:quos ſiculi aliqñ tenuerūt.i. vſq; ad ea loca ī qb[9] nūc Roma ē.hæc.n.Siculi habita- uerūt pus: vñ ē Et gētes venerē ſicanæ. p ¶ Au rūci rutuliq;:ſiō audi a ſupiori- bus:nā ⁊ ſupra ait:Eſt ātiquus ager mihi: er- go ſuū pollicet agꝛ:aut quē tā q̄; ſtipēdiariuȝ habeb:ſt rutuli ⁊ aurūci:aut ad quē colēdū q̄ſi regi operas da bāt. Vñ ſuper- fluū ē qꝺ ait Do nat[9] nō potuiſ- ſe fieri:vt pñte Turno ager ru tuloꝝ a Latino donaretur Ae neæ. q ¶ Duros exercēt colles: extenuat agri meritū:q̄ vile videat eſſe qꝺ donat:nec au- dictib[9] cām p̄- ſtet īuidiæ: hic ēt ē Atq; hoꝝ aſperrima paſcūt:vt ſup: Au- rūci rutuliq; ſerūt.i.nec opis ſbis excolitur. r ¶ Cedat amicitiæ:ī pclū ꝯcedat amicitiæ. ſ ¶ Aeq̄s dicam[9] leges:vt pari inē nos ſocie tate ꝟſemur.i. vt ſit neuē īferior. t ¶ Socioſq; ī regna vocem[9]:nō ſtipēdarios:vt ī q̄rto Cui q; loci leges dedim[9]. v ¶ Pñtq; ſo.de.no.ſcit eos fataliē ad italiā vēiſſe:nā audijt a Fauno Externi veniēt generi:⁊ ab Ilioneo:Sȝ nos fa ta deū vr̄as exq̄rere terras Imperijs egere ſu is:tñ pp Turnū ſimlat ignorātiā:vt ſe ēt circa eū æquū pſtare videat:multū ē āt qꝺ ait pñt.

¶ NEC VICTI pñt abſiſtere ferro:q̄ potuiſ- ſet dici tā diu durabimus:vt ſuccumbant. DON.

¶ NEC VIcti pñt abſiſtē ferro:q̄;to ḡ min[9] abſiſtēt:cū euaſerit victores. ¶ Spē ſi quā ac citis ætolū habu.ſ ar. Maximū argumentū: vt abſiſtāt a bello q̄ñ ipſi victi ſint:⁊ aliunde auxilioꝝ ſpes oīs ſblata ſit. ¶ Eſt an.a.oſdit cōmode:⁊ ſine multa iactura poſſe ꝯfici fœ- dus cū troianis ī qb[9] ꝟbis īuenies ſūmina ar gumtationū q̄ ſint a facili:ab hōeſto:ab vtili: ⁊ neceſſario. Quæ oīa ī gñe deliberatiuo ꝯſi derāt. ¶ Aeq̄s leges:ne illis ſubijci videamur. ¶ Sin ali.fi. Dat aliquā ſpē forte illos hituros. CHRI.

Seu plures complere valent iacet[a] oĩs ad vndas
Materies ipsi numerũq;, modũq; carinis
Præcipiant nos æra, Manus, Naualia[b] demus
Præterea q dicta ferant, & fœdera firment
Centum oratores prima[c] de gente latinos
Ire placet, pacisq; manu prætendere ramos
Munera portantes, Auriq;, Eborisq; talenta.
Et Sellam[d] regni, Trabeamq; insignia nostri
Consulite in mediũ[e], & rebus succurrite fessis.
Tum Drances idẽ infensus, quẽ gloria Turni
Obliqua[f] inuidia, stimulisq; agitabat amaris
Largus[g] opum, & ligua melior, sz frigida bello
Dextera. consilijs habitus non futilis[h] auctor,
Seditiõe[i] potens genus huic materna superbũ

SER. a ¶ IACET omnis ad vndã materies: itẽ extenuat: est aũt materies & materia lignũ: vnde Cice. in officijs Domus male materiata. b ¶ Naualia demus: naualia dicim⁹ loca vbi naues sunt: sed modo de græco transtulit: & naualia posuit p trabibus: de quibus naues fiunt: nã Homerus νηὸν dicit nauale lignũ. c ¶ Prima de gente: & ex numero et ex nobilitate legatorũ intelligit negocii magnitudo. d ¶ Et sellã regni trabeãq; insignia nostri: bene nostri. Romanorũ.n. ĩperatorũ ĩsigne fuit sella currulis & trabea. Nam diadema vt aliarum gentiũ reges non habebãt. Et sciendum sellam curulẽ a curru dictam: quod hi ea tantum vtebantur qui triumphali curru vecti fuissent. Sicut etiã palmata dicitur toga: quam merebant hi qui de hostib⁹ palmas reportassent: cũq; a curru dicta sit: cuius prima syllaba producit: tamen curulis sedes tas primam corripit. Luc. Vacuæq; loco sedere curules. e ¶ In medium: in commune: vt In medium quærebant ipsaq; tellus. f ¶ Obliqua inuidia: hoc est quæ non ex aperto impugnabat Turnum: sed eum rei pub. simulata defensione lacerabat. g ¶ Largus opum: abundans opibus: diues: non qui multa donaret. h ¶ Non futilis auctor: non inanis: Nã futilis quoddam est vas lato ore: fundo angusto: quo vtebantur in sacris Vestæ: quia aqua ad sacra hausta in terra nõ ponitur: quod si fiet piaculum est. Vnde & excogitatum vas est quod stare non posset: sed positum statim effunderetur. Inde & homo cõmissa non retinens futilis dicitur: contra nõ futilis bonus in consilijs non inanis. i ¶ Seditione potens: præpotens in mouendam nõ in cõprimendam seditionem.

DON. ¶ CENTVM oratores: hoc ab æneã didicisse videtur.

CHRI. ¶ IACET omnis. Ergo sine nostro dispendio fient æra: vt claui sunt & similia. Quibus antiqui potius æneis quam ferreis vtebantur: quoniam æs aduersus rubiginez diutius q̃; ferrum durat. licet enim antiquorum ædificiorum ruinis illos æneos non ferreos deprehendere. Manus artifices qui manib⁹ operantur. ¶ Naualia: locum dicit fabricãdum in quo sub tecto commode naues ædificare possint: illa enim naualia dicuntur: neq; sunt trabes intelligendæ. Nam eas demõstrauit cum dixit: iacet omnis ad vndas materies. Naualia autem dicuntur ædificia in tra quæ naues ædificamus: sic supra alij naualibus ite. ¶ Centum oratores: vt reddat par pari. Nam & ipse Aeneas totidem ad pacem petendam miserat. Ergo elegit centum ne numero: & virtute ciuiuz Latini cedere viderentur: Néue etiam minoris Aeneam facere videretur: q̃; ille se fecisset. ¶ Auri eborisq; talen. Ex quo apparet talentum de quo in superioribus diximus non esse nummuz sed pondus: nam pecuniaz ex ebore cudi nõ est repertum. ¶ In medium: in commune: nam illa demum optima est consulatio: in qua remotis omnibus animi perturbationibus non ad nostram libidinem: sed ad publicam vtilitatem omnia referimus: itaq; recte consulebat: Attilius cũ cõmutationem captiuorũ dissuadebat. ¶ Tũ drãces: describit naturã factiosi: q potius contra aduersariorum vtilitatẽ: & gloriã fert: q̃; ad publicam vtilitatem cõsilia dirigat: & tamen oportet ipsum publicũ cõmodũ præferre si sibi fidem tribui vult. ¶ Obliqua: recta: ĩuidiam dicere possumus cũ aperte illam ꝓfitemur: naz recta via procedimus. Ergo obliqua erit quæ occultatur: & ex insidijs venit. ¶ Largus opũ: oportet enim qui multorum studia in populo sibi acqrere volunt multa vti largitione q̃ plurimos ciues corrũpant. Differt aũt vt apparet apud Ciceronem præsertiz in libro de officijs Largitio a liberalitate: liberalitas. n. dat & cui debet: & quantũ: & quãdo: & cuius causa debet itaq; est virtus: largitio vero dãdo plura q̃; oporteat: & qbus nõ oporteat nõ ad beneficentiã: sed ad corruptelã tendit. ¶ Melior: potentior q̃ res plurimũ in factionib⁹ valet. ¶ Frigida: ĩbecillis. Nã vis a neruis est. Illi aũt summo calore fouent. ¶ Non futulis: luprote est. i. vehemẽs: & potẽs. ¶ Auctore: Cuius gratia reliqui ad aliquid agendum moueantur auctores dicuntur.

¶ INCERTVM

Nobilitas dabat; incertum[a] de patre ferebat,
Surgit: et his onerat[b] dictis atq; aggerat iras.
Rem nulli[c] obscuram, nostrae nec vocis egentem
Consulis o Bone[d] Rex: cuncti se scire fatentur
Quid Fortuna ferat populi, sed dicere mussant[e].
Det libertaté fandi, flatusq;[f] remittat,
Cuius[g] ob auspiciuz infaustú, moresq;[h] sinistros
(Dicá equidé, licet arma mihi, mortémq; minetur)
Lumina[i] tot cecidisse ducum, totámq; videmus
Consedisse[k] vrbem luctu, dum Troia tentat
Castra fugae[l] fidens, et Caelum[m] territat armis.
Vnum etiam donis istis; quae plurima mitti[n]
Dardanidis, dicíq; iubes; vnum optime regum
Adijcias, nec te vllius violentia vincat,
Qui Natá egregio[o] Genero, dignisq; Hymenaeis
Des pater, et pacé hanc aeterno[p] foedere iungas.

SER. a INCERTVM de pře ferebat: nó ignobile: sed penitus ignoratum. b Onerat dictis: hoc sermone ostédit eus esse exhortatione grauatum Latini. c Rem nulli obscuram: callide et oratorie agit in omnibus: et adulatorie respondet dictis Latini. supra enim ille dixerat Ante oculos iterq; manus sunt omnia vestras. Sane quasi pdi tum oratorem exprimit: quia supra de eo dixit: Et lingua melior. d O bone rex: bene addidit bone: et auxit epitheto dignitaté. Rex enim medium é. Ná et bonus esse et pessimus potest. e Mussant: modo verentur significat: alias dubitant. Vnde Mussat rex ipse Latinus Quos generos vocet. Interdú susurrát: vt de apibus dicitur: et pprie mussare obmurmurare: et muto esse vicinú. f Flatusq; remittat: aut ponat superbiam: aut nostros flatus remittat. i. nobis respirare concedat. g Cuius ob auspiciú: inuidiose Turni auspicijs iputat qd tantus perijt exercitus: ac si diceret si malis tuis ominibus non egrederentur: possent forsitan superare virtute. Sane sciendus hunc exprimere quicquid verecúde celauit Latinus. h Mores sinistros: cótrarios: qa in principio Latino obtéperare noluit. i Lumina ducum. i. proceres: vt O lux dardaniae. k Cósedisse vrbé: in luctum esse demersam. l Fugae fidés: illud respicit: qd bella deseruit Iunone faciente: fugae auté figurate dixit pro fuga fidés. m Et caelum territat armis: dictus quidé Virgilij grauitati non congruit: sed perite haec Drance data sunt verba: qui tumida vti oratione inducitur. Vnde ei paulo post Turnus dicit: Quae tuto tibi magna volant. Item proinde tona eloquio: item ventosa i lingua. Deinde diximus Drancé librare se ad orationé Latini. Vnde nunc dicit Caeluz territat armis: quia audierat bellum importunum Cines cum gente deorum. n Mitti dardanidis diciq; iubes: mitti aurum: ebur: et sellam: et caetera: dici de nauibus vel agro. o Egregio genere dignisq; hymenaeis: ergo Turnus videtur indignus. p Aeterno foedere iungas: natae scilicet coniunctione: nam munera contemni poterant: in aeternum pacis foedera firmabuntur generis coniunctione. hoc autem dicto latenter etiam Latini pudorem exonerat: qui Turno etiam suam promisi ferat filiam: dicens causas rei publicae praeponderare debere: et propter pacem ciuium Turno Aeneam esse praeferendum.

CHRI. Onerat: obruit: deprimit: Inuidiosum: odiosum q; facit. Aggerat iras: accumulat: Quia plura pluraq; addit: quibus irae cótra Turnum crescant. Rem nulli obscuram: quasi dicat: consultas de ea re q nullam apud animos ciuium dubitationem habeat vnde captat beniuolentiá ab ipsa re. Det libertatem: onerat inuidia aduersariú: et inde beniuolentiá captat. Ostenditq; iccirco ciues nó date clara respósa: quia de re dubitent: quam omnes iustam fatentur: sed qa hominem potentem ac factiosum offendere vereantur. Det ergo libertatem: quasi dicat: liberet nos hac seruitute qua nos tanquam tyrannus premit. Flatus: fastum ac superbum: vnde superbos inflatos: et tumentes appellamus. Auspiciú infaustú: idest imperiú nobis perniciosum et infelix: vel dixit infaustú qui malis auspicijs bellum gesserit. Moresq; sinistros: Quos malignitate ingenij contraxit. Quae res sibi vitio iputari potest: magis q; infaustum auspicium. Dicá equidem: et a persona sua captat beniuolentiam cum demonstret non ipediri periculo mortis: quin proferat quae vtilia reipu. sint: et a psona Turni cú trahat ipsum in odium et inuidiam dú illius vitá tyrannicam demonstrat. Lumina: principes intelligit: et totam vrbé quasi ipsum vulgus. Fugae fidens: Crudele est quod tentet bella impia: et tamé posset aliquid animorum habere crudelitas: Quare vt meticulosum potius q; animosum eé osté dat hoc addit. Caelú territat: ex hyperbole inuidiam auget. Vnum non solum confirmat quae dicta fuerát a Latino: sed addit vnú Turnum esse nitendum.

SER. a ℂ TERROR: terror proprie eſt qui alijs infertur: vt ſi dicas ille habet terrorem: ideſt timendus eſt. Vnde & terribilis dicitur. Metus aūt eſt quē habent timentes: ſed nūc vſurpatiue terrorē p metu poſuit. Nāq; hoc dicit quod ſi tā Turnus timemus. b ℱ Veniamq; oremus ab ipſo cedat: A ſper hic diſtinguit. c ℱ Quid miſeros toties in aperta pericula ciues proijcis: q̄ſi viles & abijciēdos: & ingēti pōdere vniuerſa v̄ba ſūt poſita. d ℱ Latio: non vni ciuitati. e ℱ Caput: principium rei caput eſt: & ē antiquum. Ter. Nā ſi hic mali ē q̄c q̄ ille huic rei ē caput. f ℱ Nulla ſalus bello: plus ē q̄ ſi ſpes diceret. g ℱ Pacem te poſcimus omnes: te poſcimus qui ſolus es cā bellorū. Nā Aeneas iā pacē promiſit. h ℱ Solum inuiolabile pignus. i. Lauiniā: hoc eſt quod ait ſupra: Pacē hanc æterno fœdere iungas. i ℱ Inuiſum quē tu tibi fingis & eſſe: bn̄ quē tu fingis: ne ei tanq̄ inimico minime credat: hoc dicit: nō ſum quidem: ſed ſi velis eſſe non recuſo: nā hoc eſt & eſſe nihil moror. k ℱ Fuſi: fugati: l ℱ Deſolauimus agros: vel dum occidunt vel dum coguntur ad militiam. Nā legimus Et latos vaſtant cultoribus agros. m ℱ Dotalis regia cordi eſt: hoc eſt regnum Latini. ſic alibi: Nō hæc dotalis regia amat. n ℱ Scilicet vt turno contingat regia cōiux: hæc cū quadam irriſione dr̄. o ℱ Inhumata infletaq; turba: atqui ſepulti ſunt oēs qui in bello perierant: vt legimus ſupra: ſed hoc factū eſt Aeneæ beneficio: qui ſepulturæ eorum reddidit ſocios. ergo quantum ad Turnum pertinet inſepulti ſunt: nam campos ſua poteſtate retinebat Aeneas. p ℱ Etiam tu: eia: nam etiam hortantis eſt aduerbium hoc loco: alias adhuc ſignificat: & eſt temporis: vnde etiā currus etiam arma apud maiores etiam cōſentientis fuerat: quod tamen in his recentibus auctoribus idoneis non inuenitur. q ℱ Vis: virtus.

DON. ℂ CIVES proijcis: Homines omni claritate amplectendos vt rem vilem abijcis. ℱ In aperta: manifeſta quod nō fortis eſt ſed temerarij. ℱ Supplex: magna nocendi caliditas qua inimicū ſumma inuidia oneret. ℱ Animos: feruentes quandam conſiderationem. ℱ Deſolauimus agros: nā de ſolo certabatur quod factum eſt deſertum. ℱ Scilicet vt turno: neceſſario poſita eſt in fine exclamatio: vt demonſtret cauſæ priuatæ ipſius Turni non eſſe admiſcendum publicum periculum.

Quod ſi tantus habet mentes & pectora terror[a];
Ipſum opteſtemur, veniámq;[b] oremus ab ipſo
Cedat ius proprium Regi, Patriǽq; remittat.
Quid[c] miſeros toties in aperta pericula ciues
Proicijs, ò Latio[d] caput[e], horum & cā malórum?
Nulla[f] ſalus bello: pacem[g] te poſcimus oēs
Turne: ſimul pacis ſolum[h] inuiolabile pignus.
Primus ego inuiſum[i], qué tu tibi fingis & eſſe,
Nil moror: en ſupplex venio: miſerere tuorum,
Pône animos, & pulſus abi: ſat funera fuſi[k]
Vidimus, ingentes, & deſolauimus[l] agros:
Aut ſi fama mouet, ſi tantum pectore robur
Concipis, & ſi adéo dotalis[m] Regia cordi eſt:
Aude, atq; aduerſum fidens fer pectus in hoſté.
Scilicet[n] vt Turno contingat Regia coniux.
Nos animæ viles inhumata[o], infletáq; turba
Sternamur campis: etiam[p] tu ſiqua tibi vis[q] eſt,
Si patrij quid Martis habes, illum aſpice cōtra
Qui vocat.

CHRI. ℂ QUOD SI tantus habet: Complexio ē color rhetoricus: Aut contempto Turno firmemus fœdus: aut ſi quod turpe eſt ipſum timemus oremus ab eo quod noſtrū eſt ſcilicet vt concedat latino vti iure ſuo & patriæ cuius ipſe eſt rex. Nec dicuntur hæc ſine ſumma Turni inuidia: nam contra publicam vtilitatem iniuſtum agere ſceleratum eſt. ſceleratus tamen dum id agit eripiens ius ſuum iuſtiſſimo regi. Sunt autem hæc omnia augmenta ad inuidiam: Primum quod rogamus te tanq̄ regem ques alij parere oportebat: deinde q̄ oramus rem quam tua ſponte præſtare debebas ſcilicet vt deſinas a bello: in quo nulla ſit ſalus: vt omnes poſcimus: ideſt de iure petimus: ergo rem nobis debitam: & omnes poſcimus & poſcimus a te cui æquius eſt nos imperare q̄ obtemperare: nec ſolum poſcimus ſed ſupplicamus & ſupplicamus pacem quæ ab omnibus appetenda eſt: & ſupplicamus non externis: ſed tuis: & ijs qui ad id calamitatis deuenerunt: vt ſint ſane commiſeratione digni. ℱ Pône animos: ideſt elationem animi quam nemo ſapiens retinet. Qui enim recte ſapit ratione ducitur non furore rapitur: ſed maius etiam in te peccatum eſt. Nam cum reliqui etiam furentes ſoleant: ſi vincuntur tumorem animi deponere tu non deponis: Aut ſi fama mouet ſententia eſt: ſi tu non vis minuere gloriā tuā in

rebus

rebus bellicis:et tm̃ tibi tribuis ne obijcias nos hostibus tanquam viles alas:sed ipse:cum ti bi et non nobis petas coniugium in hostes prodi:præsertim cum te vocet:quasi concludat q̃ et inhumani et eius qui nihil alios faciat sit obijcere hostibus alios pro sua aut gloria:aut voluptate: et simul etiam meticulosi.

Talibus exarsit dictis violentia Turni;
Dat gemitus,rumpítq; has imo[a] pectore voces.
Larga[b] quidé semper Drance tibi copia fandi
Tũ cũ bella manus poscunt,patribúsq;[c] vocatis
Primus ades,sed non repléda est Curia verbis,
Quæ tuto tibi magna[d] volãt;dũ distinet[e] hosté.
Agger murorum,nec inundãt sanguine fossæ.
Proinde tona eloquio solitũ tibi,méq;[f] timoris
Argue tu Drance,tot quando[g] stragis aceruos
Teucrorũ tua dextra dedit,passímq; Trophæis
Insignis[h] agros,possit,quid viuida Virtus,
Experiare licet,nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis,circunstant vndiq; muros.
Imus in aduersos?quid cessas?an tibi Mauors
Ventosa in lingua,pedibúsq; fugacibus istis[i]
Semper erit?
Pulsus[k] ego?aut q̃sq̃ merito Fœdissime pulsũ
Arguet,iliaco tumidum qui crescere Tybrim
Sanguine,et Euandri totam cum stirpe[l] videbit
Procubuisse domũ,atq; exutos Arcádas armis?
Haud ita me experti Bitias[m] et Pandarus ingés,

SER. a ¶ IMO pectoris voces:inore suo habitum futuræ oratõis. ostẽdit. b ¶ Larga quidem drãces semper tibi copia fandi: tũ quum bella manus poscunt:sẽ mista sua vi optima: quæ qñ per se non possunt vituperari:ab accidentibus vituperantur:vt hoc loco qm̃ eloquentia per se optima est: eam culpat ex tempore dicens: tunc incumbis eloquẽtiæ quum manus bella deposcunt. c ¶ Patribusq; vocatis prim' ades: bella penitus ignoras:atq; formidans primus es inter senes ad danda cõsilia. d ¶ Magna volant: Homerus ἔπεα πτερόεντα προσηύδα. e ¶ Distinet:arcet depellit proprie extra tenet.Nã dis separantis ẽ:vñ et diduco et distraho dicim'. f ¶ Meq; timoris argue:vt Cantando tu illum? Arguo aũt genitiuũ recipit:vt arguo te cædis insidiarum et est de græco:nam ita dixit κατηγορῶ σε φόνοιο ἐλέγχω δὲ φόνου ἄκλοπῆς. g ¶ Quando:siquidẽ:et p irrisionẽ i illum confert laudes. h ¶ Insignis cãpos:nobilitas clarificas:Nã verbũ est insignis: et dicit exauctorari eius debere sentẽtiã: quod de bello iudicat virtutis ignarus. i ¶ Istis:δεικτικῶς. k ¶ Pulsus ego:qa ille dixerat:Pone alos et pulsus abi:et agit coniectura: nam hoc vult intelligi non posse dici merito pulsum eũ:qui sequendo bella deseruit: apte aũt hoc dicit Potest merito credi q̃ pulsus sit is cuius tot extant trophæa? l ¶ Cũ stirpe:occiso enim Palante interijt eius cuncta posteritas. m ¶ Bitias: subaudi ingens a consequentibus.

DON. ¶ VIOLENTIA turni: Ante ardẽs magis exarsit.Ostẽdit aũt Drancẽ vti præpostera eloquẽtia cũ tpe manibus:et non verbis sit vtendũ. ¶ Iliaco tumidus tybrim sangui. Magna põpa effert sua fca:nũc ex turbulenta orone ad mites redit.

CHRI. ¶ EXARSIT violentia: Facile.n. q natura sua violẽtus ẽ: et virib' oĩa arrogat armis:dictis accendit: et prius intra se vehemẽter cõmouet. ¶ Dat gemitũ:nã nulla res in maiorẽ dolorẽ ĩpellere põt virũ præstanti aío q̃ si meticlosus habeat. ¶ Rumpit:subito et cũ furore emittit. ¶ Imo pectore: ab intimo corde qđ totus ira accensum erat. ¶ Larga:principiũ abruptũ vt cõuenit furenti:et qm̃ obiecta erant diluẽda. Primo quidẽ ostẽdit potuisse illũ copia verborũ auribus auditorũ obstrependo persuadere falsa: deinde cũ maxime argueret ab eo timiditatis illud in primis confutat. Nã artis est cum auditores ab aduersarijs nostris persuasi iã esse videntur ab eo argumẽto incipere. Quod omnium validissimum fuisse videatur. Primus ergo ostendit illum allucinatione verborum auditores fallere potuisse: deinde cõfutat qđ magis præmebat. Postremo vitium quod in se obiecerat in illum retorquet quadam Ironica derisione. Ipsumq; ad periculum faciẽdum insultat:concludit deniq; quicquid in illo iurium est:id totum esse in verbis et in fuga. ¶ Pulsus:ergo in ea re persistit:quã summopere probari poterat: atq; omnia extollit: nam cum interemisset palãte: ex cuius morte cum vnicus patri esset et pater vltimo senio iam flacesseret optimo iure poterat affirmare se domum Euãdri funditus sustulisse. hac enim ratione et deprimere multa et extollere quãuis non recedatur a vero possumus. ¶ Haud ita me: Singula quæq; maiora a se facta exornat atq; amplificat.

Et quos mille[a] die victor sub Tartara misi
Inclusus muris, hostilíqz aggere[b] septus.
Nulla[c] salus bello: capiti cane[d] talia demens
Dardanio rebúsqz tuis: próinde[e] omnia magno
Ne cessa turbare metu, atqz extollere[f] vires
Gentis bis victæ, & contra premere arma Latini.
Núc & myrmidonũ[g] Proceres Phrygia arma tre/
Núc & Tydeides, & Larissæus achilles, (miscũt,
Amnis & adriacas retro[h] fugit Aufidus vndas.
Vel cum[i] se pauidum contra mea iurgia fingit;
Artificis[k] scelus, & formidine crimen acerbat.
Nunq̃ aiam talem dextra hac (absiste moueri)
Amittes: habitet[l] tecum, & sit pectore in isto.
Núc ad te, & tua magne Pater cõsulta[m] reuertor.
Si nullam[n] nostris vltra spem ponis in armis[o],
Si tam[p] deserti sumus, & semel agmine verso
Funditi[q] occidim[r], neqz habet[q] Fortuna regressũ;
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

SER. a ¶ MILLE: finitus numerus pro infinito. b ¶ Aggere septus: vt Vestris o ciues vndiq; septus Aggeribus. c ¶ Nulla salus bello: capiti cane talia demens dardanio: Quoties argumentũ nõ possumus soluere: aut cõtraria obiectione: aut risu: aut maledicto: vt ĩ hoc loco aduersario respõdem⁹. d ¶ Cane: pro diuina. e ¶ Pró inde: itaq;: & est ordo: Nulla salus bello: proĩde omnia magno Ne cessa turbare metu. Cætera per parẽthesim dicta sunt. f ¶ Extoller vires gẽtis bis victæ cõtra premere arma latini: hæc est virtus eloquentiæ: arma autẽ Latini inuidiose dicit: vt Drances Latino reddat inuisũ. Nam debuit mea dicere. g ¶ Myrmidonum proceres: græcorum principes. Dicit autẽ Patroclũ & Achillẽ: nam licet ipsi aliunde fuerint: tamen myrmidonib⁹ imperarũt. hoc autẽ ponit inter impossibilia: & vti ĩ græco puerbio ἄνω ποταμῶν ῥέουσι πηγαί. sic Horatius: Et ante padus matina lauerit cacumina: & sic est modo dictũ: vt in quarto Nũc lyciæ sortes: nũc & ioue missus ab ipso. h ¶ Retro fugit aufidus vndas: apuliæ fluuius cadẽs in adriaticũ pelagus. i ¶ Vel cũ se pauidum cõtra mea iurgia fingit: contra illud quod ait Det libertatẽ fandi: flatusq; remittat. Nã hoc dicit timorem suũ naturalẽ inuidiose in eã causam retorquet: vt meæ præsentiæ non illius naturæ quod timet esse videatur: hoc est enĩ quod planius iterat dicẽs Et formidine crimen acerbat. k ¶ Artificis scelus: nam scelcratorũ est simulare formidinẽ. l ¶ Habitet tecũ & sit pectore in isto: pessima & vilis anima habitet tecum ĩ membris congruis: Nã talem vilem & pessimã accipimus: quã nefas ẽ perire ea dextera: quæ tantũ viros fortes consueuit occidere. m ¶ Cõsulta reuertor: Cõsultor est qui consulit. Cõsultus q consulitur. Consultum vero res ipsa de qua cõsulitur. n ¶ Si nullam nostris spẽ ponis in armis; insinuatione vtitur: idest callido et subtili aditu ad persuadendũ. Vult enim dicere melius esse interire: q̃; pacẽ rogare: quod quia aperte non audet: latenter & paulatiz ad hoc serpit. Nãq; inter principiũ & insinuationem hoc interest: q principiuz est aperta rei narratio: Insinuatio (vt diximus) est callida & sbtilis oratio. o ¶ In armis: aut meis aut latinorum generaliter omnium. p ¶ Si tam deserti sumus: propter Diomedem q sol⁹ negauit auxilia. q ¶ Neq; habet fortuna regressum: omnia q sibi possunt obijci ponit: sed cum solutionibus suis: nam & fortuna non est immutabilis: & q semel pellitur iterum potest reuerti: & auxiliis non sunt penitus destituti: & in ipsorum exercitu est adhuc plurimũ spei: est aũt syllogismus.

¶ MAGNE pater: occulta ironia est: quasi dicat: quomodo magne pater qui non recte consulis filiæ tuæ. DON.

¶ NVLLA salus: postquã confutauerat id quod erat omniũ maximũ fortitudinẽ troianorum non esse qualẽ dicebat Drances ostẽdit multis exemplis: inuenies autem in his duabus orationibus copiosissimũ exemplis quo vnamquãq; rẽ in vtranq; partem disputare cum vehementia possimus: Postremo vt in contemptionem drancem trahat: & demonstret falsa illum retulisse cum dixerit q sibi mortẽ minaretur: Turnus affirmat illum hoc esse mentitum vt inuidiam sibi concitaret. Se autem pudere sitas meticulosũ interimat Nunc ad te: Confutauerat dicta aduersarij vt æquiores aures sibi p̃staret latinus: nũc ad sententiã dicendam accedit: & primo demõstrat non esse actũ de latinis: vt dixit drãces. ¶ Nostris, q. d. q̃ tu ĩuictissima esse sæpe numero exptus es: & dissimulanter ne illum offendat arguit meticulositatẽ. ¶ Oremus. p. pmissio ẽ neq; hoc añ ptulit q̃ demonstrauit nõ esse orandũ: & ostendat quãta ignominia futura sit: in hoc affirmat fœlices eos q ante occubuerunt qm̃ hoc nõ videbunt. CHRI.

¶ QUANQ̃

SER. a Quanq̃ o si solitæ qcq̃ virtutis adesset:nō se fertiæ arguit:sed quærit de virtute omissa per negligētiā.O aūt dolētis est exclamatio:ꝛ ītelligimus īmoratā esse illic ei ora tionē:nā exarsit dolore:qa apte nō potuit dicere moriēdus potiꝰ eē q̃ hostes rogandos: qđ tñ dixit cōferēs se ad aīs psonas:ꝛ laudās eos qbus cōtigit pire:ne ista cōspiceret. b Añ alios: melior olbꝰ pferēdus. c Fortunatusq; labo rus:sicut lætor bonoꝝ:ꝛ ēgræcū εὐτυχεῖς τῶν πόνων. d Tale videret: te laudare: vel hostes rogare:vel qđ latēter īsinuat tradi alteri sibi añ desponsatā. e Semel ore mo. cito cōfestī.i.q tota mortis celeritate cōsumi pꝰ est.Vulnerati aūt solēt vel terras vel arma mordere:ne dolorē coꝝ īdicet gemitꝰ. Lucanus de Pōpeio: Timuit ne q̃s effundere voces Vellet:ꝛ æternā fletu corrūpere famā: ꝛ est Hom.hemistichion:ὀδὰξ ἕλον οὖδας. f Vrbes italæ:quia Diomedes peregrinus fuerat:nā hoc dicit habemus robur italū:nō græcū militem inertem ꝛ dissolutum. g Supersunt:supabundant:adsunt vltra q̃ bella deposcūt. h Sin ꝛ troianis:mire agit post cōfirmatas partes suas troianoꝝ vires īminuens:qđenim pderat dixisse q superēt latinis auxilia:si etiā troianorū ītegræ vires esse probarentꝰ i Cū multo gloria venit sanguine:ac si diceret nō est iudicāda victoria:q per īmēsa detrimenta cōtigit:ꝛ hoc est:vnde laudat Salustiꝰ duces q victoriā incruentato exercitu reportarūt. k Sūt illis sua funera.i.troianis:legit ꝛ illi:ꝛ aut Aeneæ ītelligimus:aut aduerbiū loci est p illic:vt in secūdo Patet isti ianua leto:p istic. l Párq; p oēs tēpestas:alibi Quanta per idæos sæuis emissa mycenis Tempestas ierit campos. m Indecores:decor decōris facit:sicut auctor auctoris:décus decōris:sicut pécus pécoris:similiter facit ī cōpositiōe īdecor īdecōris:ergo ī neutro co breuis:ī masculino pducit:vnde apparet systolen fecisse Virgiliū nā īdecores nōiatiuus est pluralis a masculino ab eo q est indecor:nā nō potest hic īdecus facere:neutrū enī in us terminatū masculinū ex se nō facit:aut certe dicamus indecores declinationē esse:cuius nominatiuus singularis nō inuenitur. n In limine primo: quasi in ipso initio ꝛ aditu īfelicitatis:ꝛ ad illud respexit qđ supra dixerat: Semel agmine verso Fuditꝰ occidimus. o Multa dies:illi rei vehementer incūbit:quas dixerat Nec habet fortuna regressus dicens fortunā tam labores q̃ felicitatem pro tēporū q̄litate mutare. p Dies: tempus. q Lusit:decepit:vt Quid natū toties crudelis tu quoq; falsis Ludis imaginibꝰ r Et insolido rursus fortuna locauit: subaudi ꝛ multos:ꝛ ē sēsus: In solidū reuocauit oppssos ꝛ paulo añ derelictos:lusit vo ꝛ decepit felices. s Nō erit auxilio nobis ætolus ꝛ arpi:redit ad res:qa occurrebat:sed negātur auxilia. Aetolū aūt dicēdo eius vires ex græciæ cōmemoratiōe debilitat. t At mesapus erit felixq; tolūnius:bene duo iunxit:quæ quærunt in bello fortitudinē,ꝛ felicitatē:nā de Mesapo iā legimus:Quē neq; fas igni culq; nec sternere ferro.Vtrūq; aūt cōtra Diomedē dicit:quē dicēdo græcū inertē significat:īfelicitatē vo eius supradicta legatorū verba testantur.

Quanq̃ᵃ o si solitæ quicq̃ Virtutis adesset,
Ille mihi ánteᵇ alios,fortunatúsqᶜ labo:um
Egregiúsq; animi,qui ne quid taleᵈ videret
Procubuit,moriēs ꝛ humū semꝉ oreᵉ momordit;
Sin ꝛ opes nobis,ꝛ adhuc intacta iuuentus.
Auxilióq; vrbesᶠ Italæ,Populiq; supersuntᵍ;
Sin ꝛ Troianisʰ cum multoⁱ Gloria venit
Sanguine;sunt illisᵏ sua funera,párq; ˡ p omnes
Tempestas,cur indécoresᵐ in limineⁿ primo
Deficimus?cur añ tubā tremor occupat artus?
Multaᵒ diesᵖ, variúsq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius multos alterna reuisens
Lusitᵠ,ꝛ in solidoʳ rursus Fortuna locauit.
Non eritˢ auxilio nobis Aetolus,ꝛ Arpi.
At Mesapusᵗ erit,felixq; Tolumnius,ꝛ quos

DON. Ille mihi ante:Multi de Mezentio intelligunt. Procubuit moriens:quasi ītelligat nō victū sed sua voluntate cecidisse.

CHRI. Sin et opes:ostendit q nō sit cedendū quia adhuc ꝛ opes ꝛ auxilia supsunt latinis: nec oīa pdiderūt:ꝛ id qđ perdiderūt non sua ignauia:sed aduersa fortuna quæ mutari in melius possit perdiderunt. Adiūgit postremo nec troianos sine clade discessisse a pugna. Non erit auxilio:cuꝫ supersint vires ꝛ opes latinis:nec minus afflictus sit hostiū exercitus q̃ ipsi nō videt esse desperandum.Et quia responsa venerāt a Diomede quibus negauerat se auxilio venturū:ostendit multos esse duces q iaꝫ venerunt.His ergo omnibus argumentationibus nō modo cōfutat desperationē rerū: sed omnia facilia ostēdit:ꝛ omnia ostēdit ꝛ turpia ꝛ inutilia:cū qui cōsulat tutū ꝛ honestū semper pponere debeat.

Tot populi misêre Duces nec[a] parua sequetur
Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
Est & volscorum[b] egregia de gente Camilla
Agmen agens equitũ, & florẽtes ære cateruas.
Quod[c] si me solũ Teucri in certamina poscũt,
Idq; placet, tãtũmq;[d] bonis communibus obsto;
Non adéo[e] has exosa manus Victoria fugit,
Vt tanta[f] quicq̃; pro spe tentare recusem.
Ibo animis[g] cóntra, vel magnum[h] p̃stet Achillẽ
Factáq; Volcani[i] manibus paria induat arma
Ille licet vobis[k] animam hanc, soceróq; Latino
Turnus ego haud vlli veterum[l] virtute secũdus
Deuoueo solum Aeneas vocat? & vocet oro
Nec Drances[m] potius, siue est hæc ira Deorũ,
Morte luat, siue est virtus, & gloria, tollat.
Illi hæc inter se dubijs de rebus agebant
Certantes castra[n] Aeneas, aciémq; mouebat.
Nũcius ingenti per Regia tecta tumultu
Ecce ruit, magnísq; vrbem terroribus implet
Instructos acie Tyberino à flumine Teucros,
Tyrrhenámq; manũ totis descẽdere campis.
Extemplo turbati animi, cõcussáq; vulgi

SER. a ¶ NEC PARVA sequet̃ gloria: liptotes figura: minus. n. dixit quã voluit: nam hoc significat latina pubes celerrime victoriã adipiscet̃: quã vix græci post decenniũ sint adepti. b ¶ Est & volscorũ egregia de gẽte camilla: vt in septimo segregatã casa virorum multitudine effecit: & quoniã a sexu nõ põt: laudat ex gente. c ¶ Quod si me solũ teucri in certamina poscunt: qa audiuit Illum aspice contra qui vocat: etiã vtiĩ ductu: nam oblique p̃mittit se singulari certamine dimicare velle: quũ nolit. simi liter & in duodecimo ait dicẽs irrisorie Sedeant spectentq; latini. d ¶ Tãtũq; bonis cõmunib' obsto: & in tantũ obsum cõmodis publicis: vt nisi solus dimicauero p̃cidat vniuersa resp. e ¶ Nõ adeo: nõ multũ: nã verecũde dicit assuetã eẽ manib' suis victoriã. f ¶ Tãta p̃ spe: vt solus dicat seruasse rẽpu. g ¶ Ibo aĩs cõtra: ac si diceret desunt vires corporis. h ¶ Vel magnũ p̃stet achillẽ: & præsto illũ. i. melior illo sit: & præsto illi dicimus. Cicero in cæsarianis Tanto ille superiores gloria vicerat: quãto oĩbus tu præstitisti. i ¶ Vulcani manib' paria induat arma: bene addidit Paria: nã etiã Aeneas habuit arma vulcania: licet possim' dicere q̃ hoc Turnus nõ ignoraret: nõ tamen hoc valde idoneum comprobatur. k ¶ Vobis animã hanc soceroq; latino: bene sibi & fauorẽ cõciliat populi: & a soceri nõis præiudicio Latini iplicat voluntatẽ. l ¶ Vlli veterum virtute secũdus: dicimus & secũdus illi & secundus ab illo. m ¶ Nec drances potius siue hæc ẽ ira deorũ Morte luat: siue hæc virtus & gloria tollat: Sensus obscure quidẽ dictus: sꝫ facilis: & q̃ de vsu nunq̃ recedat: nã ita irati de inimico dicere cõsueuim' abeat: nec bonis meis nec malis itersit rebus: nolo sit aut gloriæ meæ particeps: aut in me inuidiã ex infelicitatis cõmuniõe cõmoueat: sicut nũc de Drãce dicit: siue hæc ira deorũ morte luat i. si periturus sum nolo inuidiam sustinere: si Drãces pariter forte moriat̃: si vero me virtus & gloria comitabitur: nolo ignauus felicitatis alienæ sit p̃ticeps: si dum meis pugnat auspicijs forte superit. n ¶ Castra. æ. aci. mo. i. ducebat exercitũ: vt Nos castra mouemus: Luca. Brũdusiũ decimis iubet hãc attingẽ castris. i. decima deductione.

¶ DEVOVI. DON. q̃litas ista verborũ miseratione potiꝰ: q̃ pugnaturi audaciam demonstrat.

¶ QUOD SI CHRI. me solũ: hoc restabat de iisq̃ illus ꝯtorserat drances. Ergo pollicet̃ apte si Aeneas hi velit se solũ oẽm belli molẽ subiturũ: neq; se eẽ adeo imbellẽ vt de victoria despet: vt quẽq̃; q̃uis fortissimũ recuset. Postremo si p̃eũdũ sit par' est deuouẽ aias. ¶ Soceroq; lati. i. ad salutẽ soceri & latinorũ. Proprie. n. deuouẽ ẽ aliqd morti exponẽ: vñ dicebant̃ milites deuoti: q p̃ salute iperatoris mortẽ subire pati eẽnt. ¶ Magnũ. p̃. a. Exhibeat se talẽ q̃lis Achilles fuit. ¶ Nec. d. Cõcludit q̃ siue vincẽdus sit p̃p irã deorũ: siue ex virtute reportaturus gloriã: nõ vult Drãcẽ hæc p̃icula subire. ¶ Illi: hæc iter se: dũ ꝯsultãt: æneas exercitũ ad obsidionẽ ducit: q res cũ ciuib' sũmũ afferret terrorẽ: data ẽ occasio Turno cũ eẽt opus facto, & nõ ꝯsulto: vt misso senatu ad arma ꝯcurreret oĩb' sequẽtib'. Est tñ hic sensus moralis: nã demõstrat poeta ex temeritate p̃ncipũ multa detrimẽta reb' publicis puẽire. ¶ Ruit: cũ ipetu venit: vt solet in hmõi reb' fieri. ¶ Al. t. Nã cũta res nõ venit sine p̃turbatiõe ẽt magnorũ virorũ cũ sint q̃uia & q̃ maius est iprouisa: plebeii penit' cõsternabant̃: cũ. n. putabãt hostes assiduis vulneribus & cædib' cõsternatos se nõ nisi ad plures dies collecturos ipsi istructa acie aderãt. qa i se laudat̃ ẽt æneas: q̃ victoria bñ vt sciuerit.

¶ FREMIT

SER. a ℂFREMIT arma iuuent⁹:hoc est freme bāt ad arma:arma militaris vox ē. b ℣ Mussant:modo queruntur. c ℣ Dissensu vario: alij enim Turni dicta:ꝛ alij Drancis ꝓbant. d ℣ Piscoso ue amne padusæ:padusa pars ē ma latinus habeto: Aut certe nominatiuus ē pro vocatiuo:q̄ꝗ̄ etiam possit esse nomina/ tiuus:vt sit Mesapus ꝛ Coras equites diffun dite pro diffundat:melior tamen est sensus superior. l ℣ Cum fratre:scilicet cum Catil

Pectora, ꝛ arrectæ stimulis haud mollibus iræ,
Arma mãu trepidi poscũt, fremit[a] arma iuuẽt[e],
Flẽt mœsti, mussántq;[b] patres. hic ũdiq; clamor
Dissensu[c] vario magnus se tollit in auras.
Haud secus atq; alto in Luco cuꝫ forte cateruæ
Consedêre auium, priscoso ue[d] amne Padusæ,
Dant sonitũ rauci per stagna[e] loquacia Cygni.
Immo ait ò ciues arrepto[f] tempore Turnus
Cogite concilium, ꝛ pacem laudate sedentes[g].
Illi armis in regna ruunt nec plura locutus,
Corripuit sese, ꝛ tectis citus extulit altis.
Tu Voluse armari[h] Volscorum edîce Maniplis[i]
Duc ait, ꝛ Rutulos eqtes[k] Mesapus in armis,
Et cũ fratre[l] Coras latis diffundite campis.
Pars aditus vrbis firmẽt, turrẽsq; capessant
Cætera quà iusso[m] mecũ manus inferat arma.
Ilicet[n] in muros tota discurritur vrbe.
Concilium ipse pater, ꝛ magna[o] incepta Latin[9]
Deserit, ac tristi turbatus pectore differt.
Multáq;[p] se incusat qui non acceperit vltro
Dardanium Aeneã, generúmq;[q] asciuerit vrbi.

Padi:nam Padus licet vnus sit fluuius: habet tamen fluẽta plurima:e q bus qui est padusa quibusdas locis facit paludem q̄ plena est cygnorum. e ℣ Stagna loquacia:in quibus habitãt cygni loquaces. Rauci autem τῶν μέσων ē: nam modo canoros significat:alias vocis pessimæ: Iuuenalis: Rauci thesꝫ idē codri: sicut venenuꝫ etiam de bono ꝛ de malo dicitur: vt odor bon⁹ ꝛ malus vocatur. f ℣ Arrepto tẽpore: inuenta opportunitate.

lo:nam legim⁹ Catilusq;: acerq; coras. m ℣ Qua iusso:pro qua iussero:ꝛ est antiquum. n ℣ Ilicet: confestim ilico: quod ne diceret metri necessitas fecit: nã ilico dicim⁹. o ℣ Magna icepta: qa de pace cogitabat:quæ ipleri non potuit. p ℣ Multaq; se incusat:ꝓ multũ:ꝛ est græca figura. q ℣ Generũq; vrbi: ꝓpter vrbẽ. Luc. de Catone. Vrbi pater ē:vrbiq; maritus. Gener autēꝫ iõ dr: quia ad augendum genus adhibetur.

g ℣ Sedentes:pigri:vt Immunisq; sedẽs aliena ad pabula fucus. h ℣ Armari edice:figurate:dic vt armentur:edice aũt est iperatiuus: nã ab olum cõiugationũ infinito detracta re syllaba vltima fit iperatiuus:vt amare ama: docere doce:legere lege:audire audi:cũ autēꝫ fac vel dic dicim⁹ apocopen verba patiunt. i ℣ Maniplis:ars qdẽ exigebat vt ma haberet accentũ:ni longa quidẽ est:sed ex muta ꝛ liqda:qd quoties fit tertia a fine sortit accentũ: vt latebræ tẽnebræ:tamen in hoc sermone:vt secũda a fine accentũ habeat versus optinuit. Maniplis:signiferis: qui scd̄m antiquũ morem in legione erant triginta. Legio aũt habebat.vj.cohortes:sexaginta cẽturias: licet in his rebus accessu tpis ducum varietas semper mutauerit militiæ disciplinam. k ℣ Equites mesapus in armis Et cũ fratre coras latis diffundite campis:equitēꝫ in armis.i.armatũ:nam figura est. Mesapus autēꝫ vt diceret vitauit homœoteleuton:nam vitiosum erat voluse edice mesape:ergo Mesapus aũt antiquus est vocatiuus: vt Hesperidum fluuius regnator aquarũ:item Socer ar/

DON. ℂNIHIL interpretationis habent hæc carmina.

CHRI. ℂFREMIT.a Ju. distributio est vnicuiq;.n. tribuit quod sibi a natura inditũ est. Nam iuuentus propter calorẽ sanguinis ad vlciscendũ excitabat. Senes aũt cũ ꝛ prudentia plus cernerẽt picula ꝛ ex frigiditate sanguinis minus auderent:flebant. ℣ Mussant:dubitant quaꝫ sniani dicant. Mussare proprie dicunt murmurare:Ennius in occulto mussabant. Vulgo vero pro tacere dicit.vt idēꝫ Ennius: Non decet mussare bonos:ait Festus:Ego autẽ puto mussare per onomatopeiam dici et rem cum loqui cupimus ꝛ aut pudore:aut timore ita impedimur: vt potius murmur q̄; apertam vocēꝫ emittamus:ꝓpterea dicit mussare vel dubitare vel non audere:Sta. Excussæ procerum mentes: turbataq; mussant consilia. ℣ Loquacia sta.reboantia e vocib⁹ cygnorum. ℣ Tempore:opportunitate tpis. ℣ Cogite:pmissio ē in re manifesta aliter sta dente:est aũt oratio hoꝫ:rei:ꝛ tẽpori accomodatissima. ℣ Tu voluse: Ostendit maximaꝫ imperatoriã virtutẽ in eo fuisse q ex tempore rebus diuersis optime consulerit.

Præfodiunt[a] alij portas, aut saxa, sudésq;
Subijciunt. Bello[b] dat signum rauca cruentum
Buccina, tum muros varia cinxere corona
Matronæ, puerísq; vocat[c] labor vltimus omnes.
Nec nõ[d] ad téplũ, súmásq; ad Palladis arces,
Subuehitur[e] magna matrum Regina caterua
Dona[f] ferens, iuxtáq; comes Lauinia virgo
Caussa mali tanti oculos[g] deiecta decoros.
Succedunt Matres, & templum thure vaporãt,
Et mœstas alto fundunt de limine[h] voces.
Armipotens[i] belli Præses Tritonia Virgo
Frange[k] manu telum phrygij prædonis, & ipsũ[l]
Pronum sterne solo, portisq; effunde sub altis.

SER. a ¶ PRÆFODIunt alij portas: idest ante portas fossas faciunt: quæ res nimiam indicat desperationem. b ¶ Bello dat signũ rauca cruentum buccina. bene bello dat: nã buccina insonans solicitudinẽ: ac bella denunciat. sicut in secūdo: Qua buccina signũ dira dedit. prælium autẽ tubæ indicant. vt At tuba terribilẽ sonitũ procul ære canoro Increpuit. c ¶ Vocat labor vltimus omnes: omnes ad laborẽ vltima necessitas conuocat. d ¶ Nec nõ ad templum: sm̃ Homerum: qui indicat in summa desperatione matres ad templa concurrere: vt victoria quæ non potest viribus: possit deorum fauore conquiri. Sic enim monet Helenus.

ἕκτορ ἀτὰρ σὺ πόλιν δε μετέρχεο εἰπὲ δ᾽ ἔπειτα
μητέρι σῇ καὶ ἐμῇ, ἡ δὲ ξυνάγουσα γεραιὰς
νηὸν ἀθηναίης γλαυκώπιδος ἐν πόλει ἄκρῃ
οἴξασα κληῖδι θύρας ἱεροῖο δόμοιο
πέπλον ὅς οἱ δοκέει χαριέστατος ἠδὲ μέγιστος
εἶναι ἐνὶ μεγάρῳ, καί οἱ πολὺ φίλτατος αὐτῇ.
θεῖναι ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκόμοιο

e ¶ Subuehitur: proprie. matronæ enim pilẽtis vehebantur ad templa pergentes: vt Pilẽtis matres in mollibus. matres nunc fœminæ: quidam sane arbitrabantur Inter matronam & matrem familias hoc interesse φ matrona dicat prima pueri mater: mater familias quæ plures peperit. alij hoc putãt rectius matronam dici quæ in matrimonio cum viro conuenerit: & in eo matrimonio manserit etiam si liberi nondum fuerit: dictã matris nomine: spe atq; omine: vñ & matrimonium dictum. matrem vo familias esse quæ in mariti manu mancipiq;: aut in cuius maritus manu mancipi esset q in familiã quoq; mariti & sui hæredis venisset. alij matronas virgines nobiles dicunt. matres familias vo quæ in matrimonium per coemptioné conuenerunt. nam per quandam iuris solennitatem in familiam migrant mariti. inter matrem vo & matrem familias quod mater est præter illam significationem quæ est ad aliquid quæ tantum conuenit in matrimoniũ. quod alij matri familias sicut hoc loco applicuerũt. f ¶ Dona ferens: peplum scilicet: sicut dixit i primo: ideo omisit hoc loco. nã Homeri locus est de hecuba peplum ferente hoc modo. s.

ταὶ δ᾽ ἄρ᾽ ἀολλίσσαν κατὰ ἄστυ γεραιάς
αὐτὴ δ᾽ ἐς θάλαμον κατεβήσατο κηώεντα
ἔνθ᾽ ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι ἔργα γυναικῶν

Et paulopost.

τῶν ἓν ἀειραμένη ἑκάβη φέρε δῶρον ἀθήνῃ
ὃς κάλλιστος ἔην ποικίλμασιν ἠδὲ μέγιστος.

g ¶ Oculos deiecta decoros: sicut Oculos suffusa nitentes. h ¶ De limine: ad preces festinantium mulierum ostenditur desiderium. i ¶ Armipotens præses belli: antonomasiua sunt proprie. hæc autem omnis oratio verbum ad verbum de Homero translata est.

πότνι᾽ ἀθηναίη ἐρυσίπτολι δῖα θεάων.

Præses autem belli: idest quæ præest omnibus bellis: cuius nutu semper bella tractantur. k ¶ Frange manu telum: aut tua manu: aut in eius manu tela confringe.

Homerus.

ἆξον δὴ ἔγχος διομήδεος.

l ¶ Et ipsum pronum sterne solo: Homer°.
ἠδὲ καὶ αὐτὸν πρηνέα δὸς πεσέειν.

Bene autem sub ipsis portis quasi ad quas festinabat Aeneas: vnde est illud Præfodiunt alij portas.

¶ PVTABANT: mulieres posse donis & precibus fauorem a dea impetrare. DON.

¶ DONA ferens: est enim huius sexus vt cum alia in bello auxilia ferre non possit: ad deorum supplicationes conuertatur. ¶ Oculos deiecta: ex pudore cum esset causa mali tanti. CHRI.

¶ CINGITVR

SER. a ℭ CINGITVR ipse furens certatim in prælia turnus: œconomia omnis hæc est: nã Turnus ideo cũ mora armatur & intecto capite circa arces incedens admonet singulos: vt a Lauinia possit videri: & vt sit maior causa dimicãdi dũ sponsæ placere contendit. b ⁋ Furens: amore Lauiniæ: quam videbat. quod etiam sequens indicat cõparatio: naʒ dicturus ẽ: Aut ille ĩpastus armẽtaq; tendit equarum. c ⁋ Cingitur ĩ prælia: vt præliari possit: vt si dicas lego ĩ aduocationem. i. vt aduocat' esse possim. d ⁋ Iãq; adeo: aut vacat adeo aut certe sic significat: vt sit sensus: adeo sic præparatur in prælia: vt etiã vniuersa arma præter galeam portaret. e ⁋ Thoraca ĩdutus: omnia quæ in ax exeunt græca masculina in obliquis casibus a producunt: vt thorax thoracis: pirax piracis: nam fœminina corripiunt: vt climax climacis: sed ad latinum non transeunt: Phalanx vero & aliter exit: peregrinum est etiam apud græcos. f ⁋ Alta decurrens arcus arce: illic enim & amata fuerat & Lauinia.

Homeri.

κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
καλὰς ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας
δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνε
ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε,
εἵλετο τοῦ δ᾽ ἀπάνευθε σέλας γένετ᾽ ἠΰτε μήνης.

Cingitur[a] ipse furens[b] certatim in p̄lia[c] Turnus.
Iámq;[d] adéo Rutuluʒ Thóraca[e] ĩdutus ahenis
Horrebat squamis, surásq; incluserat auro.
Tẽpora nudus adhuc, laterísq; accinxerat ensem.
Fulgebátq; alta[f] decurrens aureus arce,
Exultátq; animis, & spe jam[g] præcipit hostem.
Qualis vbì[h] abruptis fûgit præsepia vinclis
Tandem liber Equos, campóq; potitus[i] aperto
Aut ille impastus, armentáq; tendit equarum,
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectísq;[k] fremit ceruicibus alte
Luxuriãs, ludúntq; iubæ pér colla, pér armos.
Obuia cui Volscorum acie comitante Camilla
Occurrit, portísq; ab equo Regina sub ipsis
Desiluit, quam tota cohors imitata relictis
Ad terram[l] defluxit equis: tum talia fatur.
Turne sui merito[m], si qua est fidutia forti,
Audeo, & Aeneadũ ꝓmitto occurrere[n] Turmæ.
Soláq; tyrrhenos equites ire obuia contrà.
Me sine prima manu tentare pericula belli.
Tu pedes ad muros subsiste, & mœnia serua.
Turnus ad hæc oculos horrẽda in virgine fixus.

g ⁋ Spe iam præcipit hostem: mente præoccupat hostis aduentum. h ⁋ Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis: etiam hæc comparatio Homeri est verbum ad verbum translata.

ὡς δ᾽ ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ δεσμὸν ἀποῤῥήξας θείῃ πεδίοιο κροαίνων εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο. κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται ὤμοις ἀΐσσονται· ὁ δ᾽ ἀγλαΐηφι πεποιθὼς, ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ᾽ ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων.

i ⁋ Potit': ab eo quod est potior ris: nam Subnixus rapto potitur venit ab eo quod est potior poteris: naʒ vt etiã supra diximus verbũ hoc modo tertiæ: modo quartæ inuenitur esse coniugationis. k ⁋ Arrectisq; fremit ceruicibus alte: arrectis ceruicibus fremit non alte luxurians. l ⁋ Ad terram defluxit: dicendo defluxit artem et quandam moderationem descendendi significauit: quæ est etiã in ascendendo apud huius rei peritos. m ⁋ Sui merito si qua est fidutia forti: si vnusquisq; fortis habet aliquam confidentiaʒ ex conscientia fortitudinis suæ: & ego audere nõ dubito. Forti autem bene dixit: nam fortis communis est generis. hæc autem hoc vult dicere non sexum considerandũ esse sed robur. n ⁋ Occurrere turmæ: equitatui: nam partem pro toto posuit.

CHRI. ℭ TEMPORA NVDVS: Naʒ vltima est ipsa galea quæ sumatur. ⁋ Tandem liber equus: optime bellicosum ducem bellicoso animali comparat. ⁋ Horrenda in virgine: quod mirum est quod virginalis vultus horrorem incutere posset.

SER. a ℭ QUAS dicere grates: ſm rhetoricã diſciplinam dicit ſe verba inuenire non poſſe: quibus eius exprimat laudes: quum dixerit O decus italiæ: ſic alibi: Quibus cælo te laudibus æquem. cũ præmiſerit O fama ingens ĩgentior armis vir troiane. b Sed nunc: ordo eſt: Sed nũc mecũ partire laborẽ: naꝫ ꝑ parentheſim dictum ẽ: Quãdo iſte animus eſt ſuper oĩa. i. ſiquidẽ es magna: partire ãt ideo qa illa dixerat: Solaq́ʒ tyrrhenos eq̃tes ire obuia cõtra. c Quaterẽt campos: ad camporũ ꝑturbationem. d Furta paro belli: ĩſidias. Saluſtius: Gẽs ad furta belli peridonea. e Biuias fauces: fauces dñr itinera inter duos mõtes angusta ꝙ ꝑuia: dcã ad fauciuni aĩalium ſimilitudineꝫ. f Collatis excipe ſignis: coniunctis ducib⁹ quos memoratur ẽ. g Tyburtiq́ʒ man⁹: Catill⁹ ꝙ coras duces. h Et tu cõcipe curã: ſicut ego: nã nõ dicit ſicut Meſapus: aut alij: ne ei facere iniuriã videaẽ. cõcipe aũt ſimul cũ eis: cũ. n. cõiũctiua particula eſt: vñ ꝙ ꝯuocari de pluribus dicimus. i Valles: metri neceſſitate cõpellimur: vt vallis dicam⁹. Statius: Vallis in amplexu nemoꝝ ſedet: nã plenũ eſt valles: vt nũc Virg. poſuit: qð ita eẽ diminutio indicat: nã vallecula vt vulpes vulpecula facit: ergo in es vel is qñ vſurpatiue quando naturaliter exeũt nõia: ſola diminutio indicat. eas aũt q̃ in es exeunt longa ſunt omnia ſi in genitiuo non creſcant: vt labes vulpes valles: nam ſi creſcũt breuia ſunt: vt miles tis. k Quo ſemita ducit: legiẽ ꝙ q̃.

l Adituſq́ʒ maligni: proprie obſcuri: vt Sub luce maligna. m Ignota. ſ. Aeneæ: nã de Turno dicturus eſt: Huc iuuenis nota ferẽ regione viarum. n Tutiq́ʒ receptus: male quidam receſſus legunt: nam receptus diciẽ quo ſe tutus recipit exercitus: vñ ꝙ ſigna receptui canere dicunẽ. o Seu dxtra leuaq́ʒ velis occurrere pugnæ: ſiue ꝑ valles: ſiue ꝑ montis radices. ĩcertum eſt eniꝫ q̃ ſit venturus Aeneas. p Arripuitq́ʒ locum: rapt im tenuit. q Inſedit: ꝓprie. nam inſidere eſt doloſe aliquem expectare: vnde ꝙ ĩſidiæ nominatæ ſt. r Velocem intereã: licet ĩterea particula negocia ſemper præteritis futura cõiungat: tamen abruptus eſt ꝙ vituꝑabilis trãſitus. habet aũt tales tranſitus ꝙ in ſuperioribus libris: ꝙ ĩ ſequẽti præcipue vbi Iuppiẽ appellat Iunonẽ. s Opim: opi quãdo dicim⁹ nymphã ſigñificam⁹: ſi ãt dici m⁹ opẽ auxiliũ ĩtelligim⁹. Ter. Iuno lucia fer opẽ: ſerua me obſecro. opes vo numero plurali auxilia ꝙ cẽſus accipim⁹: nã Ops terra ẽ vxor Saturni: quã græci Rheã vocãt. t Triſteis voces: hĩtũ futuræ orõnis oñdit. v Ore dabat: pleonaſmos. x Bellũ ad crudele camilla: vno ṽbo exitũ rei docuit. y Nr̃is nequiq̃ armis: nr̃is qb⁹ vtraq́ʒ gaudem⁹: vt ẽt ipſa habeat cãm doloris ꝙ maioris iracundiæ.

O decus Italiæ virgo, quás dicere grates,
Quás ue[a] referre paré? sed nunc[b], est oia quãdò
Iste animus ſupra, mecum partire laborem.
Aeneas, vt Fama fidem, miſſíq́ʒ reportant
Exploratores; Equitum leuia improbus arma
Præmiſit, quaterent[c] campos: ipſe ardua montis
Per deſerta iugo ſuperans aduẽtat ad vrbem.
Furta[d] paro belli conuexo in tramite ſiluæ
Vt biuias[e] armato obſidam milite fauces;
Tu Tyrrhenum equitem collatis[f] excipe ſignis.
Tecum acer Meſapus erit, turmæq́ʒ Latinæ,
Tyburtiq́ʒ[g] manus; ducis, ꝙ tu[h] concipe curam.
Sic ait, ꝙ paribus Meſapum in prælia dictis
Hortatur, ſocióſq́ʒ duces, ꝙ pergit in hoſtem.
Eſt curuo anfractu Valles[i] accommoda fraudi
Armorúmq́ʒ dolis, quam denſis frondibus atrũ
Vrget vtrinq́ʒ latus, tenuis quò[k] ſemita ducit,
Anguſtǽq́ʒ ferunt Fauces, aditúſq́ʒ[l] maligni,
Hanc ſupèr ĩ ſpeculis, ſummóq́ʒ ĩ vertice mõtis
Planicies ignota[m] iacet, tutíq́ʒ[n] receptus,
Seu[o] dextra, leuáq́ʒ velis occurrere pugnæ,
Siue inſtare iugis, ꝙ grandia voluere ſaxa.
Hûc iuuenis nota fertur regione viarum,
Arripuítq́ʒ[p] locum, ꝙ ſiluis inſẽdit[q] iniquis.
Velocem[r] interea ſuperis in ſedibus Opim[s]
Vnam ex virginibus ſocijs, ſacráq́ʒ Caterua
Compellabat, ꝙ has triſteis[t] Latonia voces
Ore[v] dabat: graditur bellũ[x] ad crudele Camilla
O virgo, ꝙ noſtris[y] nequiq̃ cingitur armis

ℭ QUAS dicere: ideſt agere verbis. Referre: ſcilicet reddendo beneficium. Neutruꝫ ergo negat poſſe facere. Furta belli: inſidias quæ in bello furtim parantur. Eſt curuo: topographia: ideſt loci deſcriptio. CHRI.

ℭ NEC ENIM

Cara mihi ánte álias, nec eni [a] nou[9] iste Dianæ
Venit amoꝛ, subitáq; aium dulcedine mouit·
Pulsus [b] ob inuidiam regno, virésq; superbas
Pꝛiuerno antiqua [c] Metabus, cú excederet vꝛbe
Infantem fugiens media inter pꝛælia belli
Substulit exilio comitem, matrísq; vocauit
Nomine Casmillæ mutilata parte Camillam.
Ipse sinu pꝛæ se poꝛtans iuga [d] longa petebat
Soloꝛum [e] nemoꝛú tela vndiq; sæua pꝛemebát,
Et circunfuso volitabant milite Volsci.
Ecce fugæ [f] medio summis Amasenus abúdás
Spumabat ripis, tantus se nubibus imber
Ruperat ille innare parás infantis amoꝛe
Tardatur, caróq; [g] oneri timet omnia secum
Versanti, subito vix [h] hæc sententia sedit.
Telum immane manu valida qđ foꝛte gerebat
Bellatoꝛ solidum nodis, & roboꝛe [i] cocto·
Huic [k] natam libꝛo [l], & siluestri subere clausam
Implicat, atq; habilem mediæ circúnligat hastæ.
Quam dextra ingenti libꝛans, ita ad æthéra fat
Alma tibi hanc nemoꝛú cultrix Latonia Virgo

SER. a ¶ NEC ENIM nouus iste dianæ venit amor: firmiores. n. sunt antiquiores amicitiæ. Ter. Per amicitiã q̃ cœpta a paruulis cum ætate creuit simul. Iuue. Ille excludat amic[9] Iã senior cuius barbã tua iãua vidit. b ¶ Pulsus ob inuidiã .s. crudelitatis: nã sequit Neq; ipse manus feritate dedisset. c ¶ Antiqua: nobili vrbe: nã hoc priuernum dr̃. d ¶ Iuga longa petebat: longe posita remotiora. Salu. Et Metello procul agente longa spes auxilioꝝ. i. longe posita. e ¶ Soloꝝ nemoꝝ. i. desertoꝝ. Ter. Venit meditatus alicũde ex solo loco. Itẽ ipse Nõne hunc abijci oportet in solas terras? f ¶ Fugæ medio: dum fugit iter fuga: nã figuratũ est. g ¶ Caroq; oneri tīet: Anacreó φορτὸν ἔρωτος. i. on[9] amoris. h ¶ Vix hæc sententia sedit: ideo vix q̃a naturale est: vt quoties simul multa cogitamus vix aliqđ comprobemus: vnde vera distinctio est oĩa secum versanti subito. i ¶ Et robore cocto: aut antiquã hastã fuisse significat: nã multi tẽporis aliquid coctũ vocamus. Horatius: Plerunq; recoctus Scriba ex quinq; viro coruum deludet hiantem. Ita Persius: Vt ramale vetus prægrãdi subere coctum: Aut re vera cocto robore: hastæ. n. plerunq; igni durari cõsueuerũt. k ¶ Huic telo. s. natam implicuit. l ¶ Libro: liber dicitur interior corticis pars quæ ligno cohæret. alibi: Alta liber aret in vlmo: vnde liber dicitur in quo scribit: quia añ vsum chartæ vel membranæ de libris arborum volumina compaginabantur.

DON. ¶ EXCVSAT exiliũ: Metabi ꝙ non sua culpa sed inuidia. i. superbia ciuium sit pulsus: & fugiens non opes sed filiã eripuerit hac causa Dianæ fauorem meruit. ¶ Telum immane bellator: Nam opus fuit ingenti telo & bellatore: idest viro forti ad rem perficiendam.

CHRI. ¶ PVLSVS ob inuidiam: mirũ poetæ ingenium: nã cum Camillæ genealogiæ narratio alijs modis apte non incideret: efficit vt illa ex ore Dianæ q̃draret. ¶ Ob inuidiam: ergo innocens: ac propterea dignus qui a Diana exauditus sit. ¶ Vires supbas. s. aduersarioꝝ: non aũt superbas. i. nobiles: sed quibus superbe & non iuste vterent: superbas igit tyrãnicas. ¶ Priuerno antiqua: idest chara: vt sit pathos: quia sit coactus relinquere charissimã patriã: nam pathos persæpe a loco gignitur. vt Et dulces moriens reminiscitur argos. Est aũt priuernũ oppidum qđ hoc tpe pipnum appellãt. ¶ Infantem: cõmiseratio ab ætate. ¶ Media s. præ. comendatio Metabi a pietate q̃a nullo periculo prohibitus est relinquere infantẽ. In qua recte oñdit animi fortitudo. Exprimitur etiã vis naturæ. Nam demostrat quanta sit paterna charitas. ¶ Exilio comitem: quasi dicat: quæ futura sibi esset solatio i erumnis. ¶ Camilla: antiqui appellabant camillos: & camillas ministros: & ministras sacrorum. volunt tñ alij nó camillos sed casmillos esse appellatos: & s litterã subtractam etrusca pronunciatione: qui eam non pronunciabant propter quod in litteras liquidas accessit: Etrusci Camillũ appellant Mercurium Iouis ministrũ: & hoc vr a græcis manasse: Samothraces magnorum illorum deorum ministros casmillos appellant. ¶ Versanti subito vix. h. sen. se. ostendit celeritatem in consilio capiendo: nam insectatio hostilis non dabat longum spacium ad consultãdum: ergo versanti subito: idest cogitanti cum celeritate vix sedit hæc sententia. Ostendit igitur ꝙ & in consulendo vsus est breuitate temporis & statim post captum consilium rem est agressus. ¶ Ergo vix sedit sententia: idest vix placuit: & est agressus. ¶ Circunligat habilem: idest ita circunligat in ea parte hastæ: vt possit esse habilis: idest facile haberi & tractari.

Ipse[a] pater famulã voueo, tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit: accipe testor
Diua tuam, quæ nunc dubijs cõmittitur auris.
Dixit, & adducto contortum hastile lacerto
Immittit: sonuere[b] vndæ: rapidum super amnem
Infelix[c] fugit in iaculo stridente Camilla.
At Metabus magna propius iã vrgente caterua
Dat sese fluuio, atq; hastam cum Virgine victor
Gramineo donum Triuiæ de cespite vellit.
Non illum[d] tectis, non vllæ mœnibus[e] vrbes
Accepère, nec ipse manus[f] feritate dedisset:
Pastorum[g], & solis exegit montibus æuum.
Hic natam in dumis, interq; horrentia lustra
Armentalis[h] Equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris.
Vtq; pedum primis infans vestigia[i] plantis
Institerat, iaculo palmas[k] onerauit acuto.
Spiculáq; ex humero paruæ suspendit, & arcum
Pro crinali auro, pro longæ[l] tegmine Pallæ
Tigridis exuuiæ per dorsum à vertice pendent:
Tela manu iam tum tenera puerilia torsit:
Et fundam tereti circum caput egit habena,
Strymmoniáq;[m] Gruẽ, aut albũ deiecit Olorẽ[n].
Multæ[o] illã frustra Tyrrhena per oppida mrẽs[p]
Optauere nurum: sola contenta Diana

SER. a ¶ IPSE pater famulas voueo: bñ ipse pr: qa auctorandi ptãtem nisi patres non hñt. Voueo aũt cõsecro in tuũ ministeriũ: vñ & Camilla dicta est: licet supra dixerit & a matre esse noĩatam: sed illud poetice dcm̃ est: nã Camilla quasi ministra dicta ẽ. ministros. n. & ministras impuberes Camillos & Camillus in sacris vocabãt. vñ & Mercurius hetrusca lingua Camillus dr̃: q̃si minister deorum. b ¶ Sonuere vndæ: hic distinguendum est. c ¶ Infelix camilla: non eo tpe quo euasit: sed nũc ifelix: plerũq;. n. epitheta præsentis tpis sunt: licet & pactis negocijs: vt in secũdo Infelix quæ se duni regna manebant Sæplus andromache ferre incomitata solebat. d ¶ Non illum tectis vllæ nõ mœnibus vrbes accepère: non mirum a nulla hunc ciuitate susceptum: nã licet Priuernas esset: tamẽ quia in thuscorum iure pene oĩs italia fuerat: generaliter in Metabũ oĩum odia ferebant: nã pulsus fuerat a gente volscorum: quæ ẽt ipsa hetruscorum potestate regebatur: qđ Cato plenissime executus est: hinc ẽ Multæ illã frustra tyrrhena per oppida matres: quod nõ procedit nisi inter eos essent iura connubij. e ¶ Non mœnibus vrbes accepère: nõ tectis non mœnibus: hoc est nec in ciuitate nec in priuatã admissus est domum: & sic ista ẽt I primo separauit: vt Vrbe: domo socias. Sciendũ aũt mœnia abusiue dici oĩa publica ædificia: vt Diuidimus muros & mœnia pandimus vrbis: nã proprie mœnia sunt tñ muri: dicta quasi munia a munitione ciuitatis. f ¶ Manus dedisset: consensisset. & hoc dicit si qui ẽt eum suscipere voluissent: ille tñ eorũ consortia morum feritate fugisset. g ¶ Pastorũ & solis exegit montibus æuũ: & pastorũ æuũ exegit in montibus solis: idest pastorali vsus est vita. h ¶ Armentalis equæ: indomitæ: vñ sequitur Lacte ferino. i ¶ Vestigia plantis institerat: signa pedum primis plãtis expresserat: nã hæc sunt vestigia imagies pedum: vt Semesam prædas & vestigia fœda relinqunt. k ¶ Palmas onerauit acuto: onus enim est qcquid teneris imponit̃ manibus. l ¶ Pro lõgæ tegmine pallæ: palla ꝓprie est muliebris vestis deducta vsq; ad vestigia: vnde ait lõgæ: sic supra Pallã signis auroq; rigentẽ. m ¶ Strymmoniamq; gruem: thraciam a fluuio strymmone. Sane sciendũ posse dici hic & hæc grus. n ¶ Olorem: ita latine dicimus: nam cygni græce dicũtur. o ¶ Multæ illas frustra: anteq; rem diceret præiudicauit: sic Salustius: Falso queritur de natura sua genus humanum: nam anteq; diceret queritur: dixit falso. p ¶ Matres: inter matres & matresfamilias hoc interest q mater est præter illam significationem quæ est ad aliquid quæ tantum conuenit in matrimonio. materfamilias vero dicitur quæ in matrimonio conuenit per coemptionem: nam per quandam iuris solennitatem in familiam migrat mariti.

CHRI. ¶ IPSE PATER: qui potestatem vouendi habeo: Educatio autem asperrima huius fœminæ reddit illam parem viris: nam vt ostendit Plato vt in cæteris animalibus ita in homine fœmina mari se parem præstaret: nisi molliori educatione mollior redderet. Qua propter spartanæ mulieres qa vt viri exercebantur robustiores erant: quod optime Lycurgi legibus institutum est.

¶ ÆTERNVM:

Aeternum [a] telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit · vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata [b] lacessere Teucros.
Cara mihi, comitúmq; foret nunc vna mearum.
Verum age, quando quidem fatis [c] vrget acerbis
Lábere Nympha Polo, finésq; inuise latinos
Tristis vbi infausto committitur [d] omine pugnæ:
Hæc [e] cape, & vltricé [f] pháretra de prome sagittã.
Hanc, quicũq; sacrum violarit [g] vulnere corp⁹;
Trôs [h], Italús ue mihi pariter [i] det sãguie pœnas.
Post ego nube caua miserandæ [k] corpus, & arma [l]
Inspoliata feram tumulo, patriæq; reponam.
Dixit: at illa leuis cæli demissa per auras
Insonuit nigro [m] circũdata turbine corpus.
At manus interea muris Troiana propinquat;
Hetruscíq; [n] duces, equitúmq; exercitus omnis
Cõpositi [o] numero i turmas: fremit æquore toto
Insultans Sonipes, & pressis pugnat habenis
Hûc obuersus, & hûc · tum late ferreus hastis
Horret [p] ager, campíq; [q] armis sublimib⁹ ardent.

SER. a ¶ ÆTERNVM: æterne: nam nomen est pro aduerbio. b ¶ Conata: dum conaretur. c ¶ Fatis vrget acerbis: ostendit et de fide ria ex fati necessitate descendere. d ¶ Committit omine pugna: p cõmittet. e ¶ Hæc cape: gñaliter dixit arcũ pharetrã: vt sequẽtia indicãt. Nã dicet Et vltricẽ pharetra de prome sagittã. f ¶ Vltricẽ: Nomina sĩ ix ẽmi nata ablatiuũ singlarẽ ĩ e mittũt: genitiuũ vo pluralẽ in um: exceptis his q̃ sunt oĩs generis: vt felix: nã ab hĩ felici hoc feliciũ facit. Lucanus: Felici nõ fausta loco tentoria ponens: quod receptũ est: ideo quia genitiuus pluralis a nominatiuo plurali minor esse nõ debet: sed aut par aut maior vna syllaba: & qa a neutro facit felicia felicum dicere non debemus: ne ppter alia genera huic præiudicemus: nãq; ab eo quod est felices vt felicium dicamus rõ non patitur: vna; crescit .n. syllaba: ab eo quod est felicia vt felicũ dicamus non procedit ne minor sit genitiu⁹ nominatiuo plurali: similiter & vltricium & victricium dicimus: licet in his neutrũ genus ĩ numero singulari nõ ĩueniat. g ¶ Violarit vulnere corp⁹ qa dixit sacrũ. h ¶ Trôs italus ue mihi: si simpliciter accipim⁹: ita intelligamus siue eã troianus intere merit: siue aliquis de Aeneæ auxilijs. nanq; alij volunt Aruntẽ de Turni esse partibus: & indignatũ fœmineũ sexum plus in bello potuisse q̃; viros: quam res hic dicunt perstrinxisse Virg. & re vera sic vbiq; loquit: vt incertũ sit Arũs de cuius partibus fuerit: vnde est illud: Da pr̃ hoc nr̃is aboleri dedecus armis. i ¶ Pariter: similiter vno mõ: & est antiquũ. Plautus ĩ aulularia: Filiũ pariter moratũ. k ¶ Miserandæ corpus: hæc in œconomia præiudicia nominant: quoties negocij futuri exitus tollit: vult .n. nos de Camillæ cadauere nil vlteri⁹ expectare: sicut in primo fecit: Tu faciẽ illi⁹ noctẽ nõ amplius vnã Falle dolo: qd̃ p̃missum sustulit cõmemorationẽ qñ vel Cupido discesserit: vel Ascanius sit reuersus. l ¶ Arma ĩspoliata: aut indetracta: aut ipsius ĩspoliatæ. m ¶ Nigro circũdata turbine corpus: qa ad mœrorẽ luctũq; descendit. cõtraq; in octauo vbi ad lætitiã descẽdit Venus: claro eam nimbo circundatam dicit: vt At venus æthereos inter dea candida nĩbos. n ¶ Hetruscíq; duces: hetruria dctã est q eius fines tendebantur vsq; ad primã ripã Tyberis: & quasi ἑτερούρια: & per syncopã ἐτρούρια: Naʒ ἕτερος est alter: & ὅρος finis. Roma n. antea vnã tñ tyberis ripaʒ tenebat. Iuue. Et quæ ĩsperũ fines tyberinũ virgo natauit. o ¶ Cõpositi numero: idest rõnabiliter: vnde & sæpenumero dicimus. i. frequenter & rationabiliter: hinc est Tum vo in numerum: idest in rationem in rhythmum: vnde & metra numeros dicimus: vt Numeros memini si verba tenerem. Sane modo est generalis descriptio equestris certaminis. paulopost descendit ad specialem: sicut fecit in quinto & de cursoribus & de nauali certamine. p ¶ Horret ager: idest terribilis est. vt Home. φριά γουσιν ἄρουραι. Est autem versus ennianus vituperatus a Lucillio dicente per irrisionem debuisse eum dicere Horret & alget. vnde Horatius de Lucillio: Nõ ridet versus enni grauitate minoris? q ¶ Cãpiq; armis ardent: resplendent. & euripides in phœnissis. κατάχαλκον ἅπαν πεδίον ἀστράπτει.

CHRI. ¶ INTEMERATA colit: qua integritate iure: ita a Diana amabatur. vt cum non posset illi eripere lætum saltem pararet illi vltionem. Moralis autem sensus est qui deum colunt ab eo non deseri. ¶ Numero: recto ordine. ¶ Aequore: loco campestri. ¶ Pressis habænis: permulti enim interest in pugna scire vti equo habereq; illum quocunq; flectere velis.

SER. a CELERESq; latini: alludit ad militiam romaná: náq; & eqtes habuit Romulus: vt illo diximus loco: Tercétú scutati oés volscéte magistro: quos celeres appellauit vel a celeritate: vel a duce Celere: q dr Remú occidisse: in cuius gratiæ vicé a Romulo fieri tribun' eqtú meruit: & & tribunus celerú appellat' est. b Ala ca. eqtatus. Alæ aút dicunt eqtes q alarú vice pedestré exercitú tegút. c Intra ia. te. Homericú est. ἔσω βέλεος vñ posset hasta missa i hosté venire: hic traxit Sta. vt diceret qle qter iaculo spatiú ter arúdine metas é & énia na oís hæc ábitiosa dscriptio. d Præcipitat: pro pcipitatur. e' Reijciunt parmas & eqs ad mœnia torquét: reijciút retro agút. Sane núc fugiút nó timore sz lege pliádi. Salusti' More eqstris plij sumptis tergis ac redditis. f Mollia do mita: domitorú. s. q facile flectunt. g Sup iacit vndá: sup scopulos vndá iacit. ná more suo dedit vbo detractá nomini ppositiones. h Sinu: curuatióe: & flexu vndarú. Extremá aút ad illud ptinet: qd ait supra: Penitusq; datis referunt habenis. i Aestu reuoluta resorbés saxa fugit: æstus pprie é maris icerta cómotio: Crescétis & decrescétis: vnde æstuaria dicta: & Plautus in asinaria: quo magis te in altú capescis: æstus te i portum refert. k Vado labente: hypallage pro labés ipse per vadú. l Et sanguine i alto: é μφατικῶς cædis ostenditur magnitudo. m Hastá itorsit equo: figurate: ná itorqueo in equú dicimus: vt In latus inq; feri curuam cópagib' aluú Cótorsit: equo ergo p iequú. n Ferrumq; sub aure reliqt: ex vulneris genere cum fugientem itelligim' esse percussum.

Necnon mesapus contra, celerésq;[a] Latini
Et cú fratre Coras, & virginis ala[b] Camillæ
Aduersi campo apparent, hastásq; reductis
Protendunt longe dextris, & spicula vibrant,
Aduentúsq; Virum, fremitúsq; ardescit Equorum.
Iámq; intra[c] iactum teli progressus vterq;
Substiterat subito erumpút clamore, furetésq;
Exhortantur equos fundunt simul vndiq; tela
Crebra, Niuis ritu, Cælúmq; obtexitur vmbra
Continuo aduersi Tyrrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis, primíq; ruinam
Dant sonitu igenti pfractáq; quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpút excussus Aconteus
Fulminis in morem, aut tormento póderis acti
Præcipitat[d] longe, & vitam dispergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, versíq; Latini
Reijciunt[e] parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Trôes agunt, princeps turmas inuasit Asillas.
Iámq; propinquabant portis, versíq; Latini
Clamorem tollunt, & mollia[f] colla reflectunt.
Hi fugiunt, penitúsq; datis referuntur habenis.
Qualis vbi alterno procurrens gurgite Pontus
Nunc ruit ad terrá, scopulósq; superiacit[g] vndá
Spumeus, extremámq; sinu[h] perfundit arenam.
Núc rapidus retro, atq; æstu[i] reuoluta resorbés
Saxa fugit, littúsq; vado[k] labente relinquit.
Bis Thusci Rutulos egêre ad mœnia versos
Bis reiecti armis respectant terga tegentes
Tertia sed postq́ congressi in prælia totas
Implicuere inter se acies, legitq; virum Vir;
Tú vero & gemitus morientú, & sanguine[l] in alto
Armáq;, corporáq;, & permixti cæde virorum
Semianimes voluútur equi pugna aspa surgit
Orsilochus Remuli (quádo ipsú horrebat adire)
Hastá[m] intorsit equo, ferrúmq;[n] sub aure reliqt,

CHRI. IN A Vras: ex opinione illorum qui animá ventum credút eé. Reijciút: præ timore terga vertút & dú vertút terga illa parmis texerút. Versiq; la. ná cum ad mœnia peruenissent freti auxilio suorum in hostes iterú redeút. Hi fugiút: & quoniá apud mœnia periculosior eét pugna: & quoniá in sequendo hostes acies late vagátes a suo ordine discesserát: vnde non erat facile in eptum sustinere. Datis habenis: admisso cursu. Qualis vbi: nó est cóparatio ad prias naturam maris qd obseruatis tépori' aliquot horis influit: & aliquot refluit: de qua re alio loco disputatum est. Et Albertus magnus ostendit: quare non omnia maria mouentur: neq; omnia quæ mouentur eodem modo mouentur: sed comparat mari ventis intumescenti: in quo fluctus fluunt ad littus ac refluunt.

VOLVITVR

SER. a ¶ VOLVITVR ille excussus humi: humi voluitur: nã excussus per se plenum est. b ¶ Deijcit herminiũ: nomen hoc de historia romana est: nã cũ Coclite cõtra thuscos Lartius & Herminius steterunt tempore quo pons sublicius rumpebatur: vñ & eũ plurimũ laudat: ac si diceret talis q̃lis fuit ille. c ¶ Tãtus in arma patet: tantũ patebat in vulnere: idest in hostilia tela totus patebat. d ¶ Per armos: abusiue: nã ꝓprie armi quadrupedũ sunt. e ¶ Exultat amazon: suspendẽdũ exultat: vt amazon intelligas quasi amazon: nam Camilla volsca fuerat: sicut in primo: Dederatq; comã diffundere ventis Venatrix: idest q̃si venatrix. f ¶ Indefessa: infatigabilis: & oia arma amazonũ tradit: quas Titianus vnimãmas vocat: nã hoc ẽ amazon quasi ἄνευ μάζου. g ¶ Spicula fugiẽtia: pro ipsa fugiens. h ¶ At circũ lectæ comites: subaudi dimicant: quod & sequẽs amazonũ ĩdicat cõparatio: quæ inducunt circa reginã bella tractãtes. i ¶ Larinaq; virgo: noia hæc nobilissimarũ sunt italiæ fœminarum. k ¶ Italides: pulchra deriuatio nõ vera: nã verũ est italæ. Italis aũt vnde italides magis patronymicũ est q̃ꝫ deriuatiuũ: sicut belias: vnde & belides. l ¶ Quas ipsa decus: decus & ad delectas & ad ipsas põt referri: decus autẽ si ad Camillã: nobilitas: pulchritudo: si ad delectas: ornamentum: idest quas sibi elegit ornamẽtũ. i. ad ornamentũ. m ¶ Dia camilla: generosa εὐγενὴς: nã græcũ ẽ: cuius nois ætymologiã pleriq; volũt venire ἀπὸ τοῦ δῖος: q̃d si sic ẽ dicemus dissentire deriuationẽ a pricipalitate: nã dia di ꝓducit cũ δῖος corripiat: sicut ecõtra quũ lux ꝓducat: lucerna lu corripit. n ¶ Pacisq; bonæ: belliq; ministras: cõgruũ paci epitheton dedit: vt eã bonã diceret: quũ bellũ ecõtra sit pessimũ: Nã sine dubio & belli sæui diceret: si rõ versus admitteret. o ¶ Quales threiciæ. Tanais fluuius est: qui separat Asiã ab Europa: circa quẽ antea amazones habitauerũt: vnde se postea ad thermodonta fluuiũ thraciæ trãstulerũt quod etiã Salustius testatur dicẽs: Dein cãpi themiscyrei q̃s hũere amazones a Tanai fluuio ĩcertũ q̃ ob rem digressæ. p ¶ Thermodõtis: plenus est Thermodon: sꝫ per synæresim thermodôn fecit: vñ don cit cũflexũ hꝫ accẽtũ græca enĩ noia necesse ẽ vt circũflectãt quoties fit synæresis exigẽte metri necessitate: ergo si sit Thermodoon dó acutũ hẽbit accẽtum: q̃d si thermodôn fecerit: & ĩ finalem trãsfert: & mutat accẽt': nã fit circunflexus. q ¶ Pulsãt: Enni' ad musas: Quæ pedib' pulsatis olympũ. r ¶ Bellant: ꝑ bellãt. Nã solẽt ṽba p ṽbis poni: vñ passiuã nũc declinationẽ sub actiua posuit significatiõe: sic ĩ georgicis: Et placidã paci nutritor oliuã: futurũ temp' a passiuo posuit ꝑ præsenti ab actiuo: nã nutritor ꝑ nutri posuit. sic apud Cic. in officijs neq; ad eius q punitur aliquẽ aut verbis castigat: sed ad reipu. vtilitatem referri punitur pro punit: vnde est econtra: Nox humida cælo præcipitat: pro præcipitatur: actiuum pro passiuo.

Quô Sonipes ictu furit arduus, altáq; iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.
Voluitur[a] ille excussus humi. Catillus Iolam
Ingentémq; animis, ingentem corpore, & armis
Deijcit[b] Herminium nudo cui vertice fulua
Cæsaries, nudíq; humeri, nec vulnera terrent
Tãtus[c] in arma patet. latos huic hasta per armos[d]
Acta tremit, duplicátq; viri transfixa dolorem.
Funditur ater vbiq; cruor. dant funera ferro
Certantes, pulchrámq; petũt p vulnera mortem.
At medias inter cædes exultat[e] Amazon
Vnũ exerta latus, pugnæ, pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat;
Nunc validam dextra rapit indefessa[f] bipenné.
Aure° ex humero sonat Arcus, & arma Dianæ.
Illa etiam, siquando in tergum pulsa recessit,
Spicula[g] conuerso fugientia dirigit arcu.
At circum lectæ[h] comites Larináq;[i] virgo
Tulláq;, & æratam quatiens Tarpeia securim
Italides[k], quas ipsa[l] decus sibi Dia Camilla[m]
Delegit Pacísq;[n] bonæ, Belliq; ministras,
Quales[o] threiciæ cũ flumina Thermodontis[p]
Pulsant[q], & pictis bellantur[r] Amazones armis,

¶ AMAZONES: de his dictũ in superioribus. Addam hoc q̃ missus Hercules ab Eurystheo: vt cingulũ reginæ amazonum referret: ꝑliũ cõmisit in quo ex amazonibus præstantissime cecidere. Aella philippis: Protææ: Eribiæ: Celenõ: Phœbe: Arthemis. Captæ autem fuerũt: Deidamia: Asteria: Marpe: Termessa: Marpessa: Achlipæ quæ cingulũ Hippolytæ seruabat. Antiope Theseo data quæ a plerisq; hippolyte appellabatur.

CHRI.

SER. a ℭHIPPOLYTEN: hæc amazonũ fuit regina: cui victæ Hercules baltheum sustulit. b ℙ Martia: aut bellicosa: aut Martis filia. amazones. n. se parente marte natas esse gloriari solebant. c ℙ Quẽ telo primũ: quẽ postremũ: homericũ est ĩterrogationẽ ad ipsum referre: q describitur.

ἔνθα τίνα πρῶτον τίνα δ᾽ ὕστατον ἐξενάριξας πατρόκλεις. ὅτε δή σε θεοὶ θάνατον δὲ κάλεσσαν.

Cũ musæ ĩterrogari cõsueuerint: vt Vos o calliope ꝓcor aspirate canenti. d ℙ Aspera virgo: epithetõ ad officiũ belli respiciẽs: alias ĩcõgrue virginẽ asperã diceremus. e ℙ Eumenium: quia latina est declinatio ideo ne accepit accentũ: nã Statius ga græce declinauit græcũ accẽtũ posuit dicẽs: Nũc eumenius ante: & nunc asthoas. f ℙ Lõga abiete: hasta abietali: nã arborẽ pro hasta posuit. g ℙ Suffosso: caluro: nas suffossi eq dicuntur: quos vulgo cespitatores vocãt. Alij suffuso legũt. i. præcipiti: & iã cadẽti. h ℙ Dũ subit. s. dũ se ad sinistẽtationẽ mentis inclinat: & vult vtrũq; tanta celeritate eẽ percussũ: vt vnũ ictũ putares: inde est enĩ Præcipites pariterq; ruunt. i ℙ His addit amastrũ: adiũgit. k ℙ Armis ignotis: nouis ĩcõsnetis. l ℙ Iapyge: appulo equo. m ℙ Pellis erepta iuuenco. lorica. Nã ꝓprie lorica ẽ tegmen de loro factũ: quo maiores ĩ bello vti cõsueuerãt. n ℙ Agrestisq; manũs. ar. spa. dũ agrestis: Nã sparus ẽ rusticũ telũ ĩ modũ pedi recurdũ. Salu. Sparos & lãceas alij ꝓacutas sudes portare. o ℙ Vertit ĩ medijs. i. agit: nã græce ἀναστρέφεται dixit. p ℙ Toto vertice supra ẽ: Statius de Capaneo: Et totum trãscẽdit corpore bellũ. q ℙ Hũc illa exceptus: fraude circũuentũ: vt Aemulus exceptum triton. r ℙ Traijcit: vis iactus ostẽdit. s ℙ Siluis: ꝓ in siluis: & est archaismos casus pro casu. t ℙ Muliebribus armis: vsus optinuit vt innuptas ṽgines nuptas mulieres vocemus: Nã apud maiores ĩdiscrete ṽgo dicebatur & mulier: vtrũq; enĩ sexũ tanctũ significabat: vt ecce hoc loco dic armis muliebrib᷑: cũ Camillã ĩnuptã fuisse mãifestũ sit. Itẽ ĩ bucolicis legim᷑: Ah ṽgo: cum Pasiphaen ꝓstet ex Minoe ante amorẽ tauri filios suscepisse. Terẽtius ẽt mulierẽ post partũ virginẽ vocat ĩ ecyra: Nã vidũ est oblatum ṽgini oll ab nescio q̃ ĩprobo. v ℙ Nomen tñ haud leue patrũ manib᷑ hoc referes telo ceci. ca. Irrisio ẽ amaritudinis plena: nã si voluerim᷑ simplicit accipe: vt ita sit dictũ: quẽadmodũ supra Aeneæ magni dextra cadis: ĩcipit cõtrariũ esse supionib᷑: vnde melius est vt ꝓseueremus ĩ sensu: & ita sit dictũ magnã re vera gloriã laturus est ad manes parẽtũ: quẽ fœminea tela superabũt.

Seu circũ Hippolyten[a], seu cuz se martia[b] curru
Penthesilea refert, magnóq; vlulante tumultu
Fœminea exultant lunatis agmina Peltis.
Quẽm telo[c] p̃mũ, quẽz postremũ aspa[d] Virgo
Deijcis? aut quot humi moriẽtia corpa fundis?
Eumenium[e] Clycio p̃mũ patre, cuius apertum
Aduersi longa[f] transuerberat Abiete pectus.
Sanguinis ille vomens riuos, cadit, atq; cruẽtaz
Mandit humũ, moriẽnsq; suo se ĩ vulnere ṽsat.
Tum Lirin Pegasũmq; sup, quoꝝ alter habenas
Suffosso[g] reuolutus equo, dum colligit, alter
Dum subit[h] ac dextram labẽti tendit inermem
Præcipites, pariterq; ruunt. his addit[i] Amastruz
Hippotaden, sequiturq; incũbẽs eminus hasta,
Tereáq;, harpalicũq;, & demophoõta, Chromiq;.
Quótq; emissa manu cõtorsit spicula Virgo,
Tot phrygij cecidere viri. ꝓcul Ornitus armis[k]
Ignotis, & equo venator Iapyge[l] fertur.
Cui pellis[m] latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit, caput ingens oris hiatus
Et malæ texere Lupi, cum dentibus albis.
Agrestisq;[n] manus armat Sparus: ipse cateruis
Vertitur[o] in medijs, & toto[p] vertice supra est.
Hunc[q] illa exceptũ (nec eniz labor agmine ṽso)
Traijcit[r], & súper hæc inimico pectore fatur.
Siluis[s] te Tyrrhene feras agitare putasti.
Aduẽnit qui vestra dies muliebribus[t] armis
Verba redargueret, nomẽ[v] tñ haud leue, Patruz
Manibus hoc referes telo cecidisse Camillæ.
Protin᷑ Orsilochũ, & Butẽ duo maxia Teucrũz
Corpora, sed Buten aduersum cuspide fixit

ℭQUEM telo: quasi dicat: tantã fuisse stragẽ vt ñ discerni nõ potuerit. Habet autẽ ista ĩterrogatio: & admirationẽ: & exclamationez quod fœmina hæc potuerit. CHRI.

ℭSEDENTIS:

Loricam, galeámq; intèr, quà colla sedentis[a]
Lucent, & leuo dependet Parma lacerto.
Orsilochũ fugiens, magnúmq; agitata per orbẽ
Eludit gyro interior[b], sequitúrq; sequentem.
Tum validã, pérq; arma viro pérq; ossa securim
Altior insurgens oranti, & multa precanti
Cõgeminat[c]. vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit[d] huic, subitóq; aspectu territus hæsit
Appenninicolæ[e] bellator filius[f] Auni
Haud ligurũ extrem', dũ fallere fata sinebant.
Isq; vbi se nullo iam cursu euadere pugna
Posse, neq; instantem reginã auertere cernit,
Consilio versare[g] dolos ingressus, & astu[h],
Incipit hæc. quid tam egregium si fœmina forti
Fidis equo? dimitte[i] fugam, & cõminus æquo
Mecum crede solo, pugnæq; accinge pedestri.
Iam nosces ventosa[k] ferat cui gloria fraudem.
Dixit, at illa furens, acríq; incensa dolore
Tradit equũ comiti, paribúsq;[l] assistit in armis,
Ense pedes nudo, puráq;[m] interrita parma.
At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse
(Haud mora) cõuersísq; fugax[n] aufert habenis,

SER. a ❡SEDENTIS: eqtis. Sane cũ ex vicino itelligimus esse percussus. b ☞ Interior: sinisterior: breuiore .s. circulo. c ☞ Cõgeminat: hic distinguendũ est: nã nemo dicit securim vulgus cõgeminat: sed securis. d ☞ Incidit huic: figurate ꝑ in hanc. Terentius: Ego in eũ incidi ifelix locũ: vt neq; mihi amittẽdi neq; retinendi sit copia. e ☞ Appẽninicolæ bellator fili' auni: q a liguria maiore parte sui appẽnino ẽ cõstituta. Ligures aũt oẽs fallaces sunt: sicut ait Cato i secũdo originũ libro. f ☞ Filius auni: Aunus .s. nã vt supra diximus cũ dictis parẽtibus filiorũ noia supprimãt eos patris cognomines itelligimus: vt Tiburti remulo ditissim' oli. g ☞ Versare dolos igressus: tractare: vt Seu versare dolos: seu certe occumbere morti. h ☞ Astu: malitia: nã ꝓprie astutos malitiosos vocamus: vñ in Terẽtio postq̃ de dño dixit seruus astute: Ille iratus ait Carnifex quæ loqtur. Cicero Ita fit vt ista nõ existimet astuta: meũ tñ hoc cõsiliũ necessariũ. i ☞ Dimitte fugã: equi celeritatẽ cui fidis relinque. fuga .i. celeritas: vt Iuuenalis etiã indicat versus cuius clara fuga ante alios & primus in æquore puluis. k ☞ Ventosa ferat cui gloria fraudẽ: hæc est vera & antiq̃ lectio: vt sit sensus pedes cõgredere: iã cognosces cui lanis iactãtia afferat pœnã: nã fraudẽ pœnã veteres vocabãt: vt etiã in antiquo cognoscitur iure. Salustius in catilinario: Diẽ statuit ante quã sine fraude liceret ab armis discedere: si aũt laudẽ legerimus erit sensus agnosces cui inanis gloria afferat laudẽ: ventosa aũt gloria est: quã græci κενοδοξίαν vocãt. l ☞ Paribusq; assistit in armis: pedes sicut & illũ congressurũ putabat. m ☞ Pura parma: tũc enĩ primũ in bella descẽderat: cũ tirones pictas minime gestarẽt parmas. n ☞ Fugax: fugiẽs: nã nomen est ꝑ pticipio: nõ .n. fugacẽ possumus accipere: quẽ supra legimus bellatorẽ.

CHRI. ❡SEDENTIS: idest illi' equitis qui i equo sedet. ☞ Lucent: apparẽt: quoniã rima quæ ẽ inter finem galeæ: & summitatẽ parmæ relinquit illã partes corporis apertam. ☞ Cõgeminat .s. i. duplicat vulnus agẽdo securis. ☞ Incidit huic: idest in hũc. incidere autẽ in aliquẽ est cum nihil tale expectantes aliquẽ obuiam offendimus. Sæpi' autẽ dicimus hoc de re infelici q̃ de felici. ☞ Appẽninicolæ: liguris maior enis liguriæ pars in montib' ab Appennino deductis posita est. ☞ Auno: nõ sine ratiõe fictũ nomen. Nam Aunus antiquissimus rex est liguriæ. ☞ Fallere: nã vitiũ vernaculũ est illius nationis. Cato in originib' ait: ligures esse versipelles: fallaces: malignos. ☞ Consilio & astu: idest astuto cõsilio. Astu autẽ malitiosa calliditas est dictũ ab ἄστυ græce vrbe: nã q intra vrbes versant callidiores sunt quã qui in agro degunt. Asty autẽ non omnes græci sed Athenienses vrbes dicũt: quod verbum ægyptiacus est. Athenæ enim vt est apud Plato. ægyptiorum colonia est. Fraudẽ recte vt puto: Seruius fraudem: & non laudem legit. Nõ autem placet ꝙ fraus pœnas significet: Nam quãuis dicat Salu. diem statuit antequã sine fraude liceat ab armis discedere. Sentẽtia est antequã non dabitur fraudi. Ergo cui ventosa gloria: idest inanis gloria afferat fraudem. Nam cum ex tua vanitate tu iactes fortitudinem: si relinques equus cuius viribus tu fallis homines ostendens te esse fortem cum ipsa fortitudo si tibi ab equo: si pedes pugnabis succumbes: et inanis tua gloria demonstrabitur. ☞ Furens: nam fœmina impatientior iræ est q̃ vir: et appetentior gloriæ.

Quadrupedémq; citum ferrata calce fatigat.
Vane[a] Ligur, frustráq3 animis elate superbis
Nequiq̃; patrias tentasti lubricus[b] artes,
Nec fraus te incolume3 fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo, ⁊ pernicibus[c] ignea plantis
Transit[d] equom cursu, frenísq; aduersa[e] p̃hẽsis
Congredit̃, poenásq3 inimico ex sanguíe sumit.
Quàm facile Accipiter[f] saxo sacer ales ab alto
Consequit̃[g] pinnis sublimẽ in nube Colũba3,
Cõprensámq3 tenet, pedibúsq3 euiscerat vncis.
Tunc[h] cruor, ⁊ vulsæ labunt̃ ab æthere plumæ.
At non hæc nullis[i] hominũ ator; atq3 Deoru3
Obseruãs oculis summo sedet altus Olympo.
Tyrrhenum Genitor Tarcontem in prælia sæua
Suscitat, ⁊ stimulis haud mollibus incitat iras.
Ergò ínter cædes, cedentiáq3 agmina Tárcon
Fertur equo, variísq3 instigat[k] vocibus alas
Noie[l] quẽq3 vocans, reficitq3 in prælia pulsos.
Quís[m] metus ò nunq̃;[n] dolituri, ⁊ semp inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia venit?
Fæmina Palantes agit, atq3 hæc[o] agmina vertit.
Quó ferrũ, qd ue hæc gerim[o] tela irrita[p] dextris?
At non[q] in Venerem segnes, nocturnáq3[r] bella,
Aut vbì curua[s] choros indixit Tibia Bacchi,

SER. a ℭVANE ligur: aut fallax: aut inaniter iactans: Nam vanos stultos posteriores dicere cœperunt: vnde tractus est etiam in neotericis. Iuuenalis: Sic libitum est vano qui nos distinxit othoni. quid autem hoc loco vane significet consequentia demonstrãt Frustraq; animis elate superbis. b ⁋Lubricus: falax: mobilis. c ⁋Pernicibus ignea plantis: modo velocibus: alias perseuerantibus. Na3 pernix interdum velox: interdum perseuerans significat: vt ipse in georgicis: Et liter dura iacet pernix in strato saxa cubili. d ⁋Transit equũ cursu: nũc hoc incredibile esse videret: nisi præmisisset in septimo: Illa vel intactæ segetis per summa volaret Gramina: nec teneras cursu læsisset aristas. e ⁋Aduersa: opposita. f ⁋Accipiter saxo sacer ales ab alto: sacer ideo quia est Marti consecratus: aut auibus execrabilis: vt Auri sacra fames: Aut quod verius est nomen græcum expressit: nã ἱέραξ dicitur: hoc est sacer. ἱερεὺς enim sacerdos vocatur. Cur autem græce ita dictus sit: ratione non caret: quæ nota est sacrorum peritis. g ⁋Consequitur pinnis: noua laus Camillæ: siquidem accipiter columbam sequitur: ipsa præcedit hostem. Ipsa etiam auium comparatio est sumpta ex contrario: nã æquius vir accipitri: Camilla compararetur columbæ. h ⁋Tunc cruor ⁊ vulsæ labuntur ab æthere plumæ: ecbasis est: idest excursus. i ⁋Nonnullis: idest non negligentibus: nam liptotes figura est. vult enim dicere: non leuiter Iupiter intuebatur ista certamina. k ⁋Instigat vocibus alas: incitat ⁊ irritat ad reditum. primum enim est vt fugere desinant: post vt in hostes impetum faciant. l ⁋Nomine quemq; vocans: per hoc extrema necessitas indicat. m ⁋Quis metus: qualis quantus: qui vos etiam fœminas timere compellit: vnde paulopost: Quæ tanta animis ignauia venit? Fæmina palantes agit n ⁋O nunq; dolituri: idest stulti. Stultus est enim qui si quis iniuria nõ mouetur: ⁊ bene nunq; siquidem ante sæuitiam Mezentij pertulerũt: nec se vlti sũt: nũc præbent terga mulieri. ⁊ ne hinc quide3 cõmouentur dolore. o ⁋Atq; hæc agmina vertit: δείκτικῶς idest multitudinem tantam. p ⁋Irrita: inertia quæ nos vlcisci minime valeant. q ⁋At non in Venerem segnes: latenter dicit hoc fugitis mulierem: qa armata est. Alias primi ad hunc curritis sexu3. r ⁋Nocturnaq; bella: coitum. alibi: Et si quando ad prælia ventum est. s ⁋Curua tibia: symphonia: chorum. Bacchi autem ideo quia apud veteres ludi theatrales non erant nisi in honorem Liberi patris.

CHRI. ℭACCIPITER: accipitrum genera sexdecim ponit Plinius in eis enumerat circon altero pede claudum: item triorchen a numero testium. Byteonem auis marti sacra est: vnde græce ἱέραξ dicitur. Puto omne genus auium quæ ex raptu viuunt accipitris nomine excepta aquila venire. ⁋Fæmina: indignatio a sexu. ⁋Pallantes: item a modo: na3 quod fæmina illos pellat turpe est: quod aũt ita pellat: vt palantes sine ordine fugiãt turpissimum. ⁋Hæc agmina: quasi dicat: tã robusta: tam valida. ⁋Quo ferrum: nam frustra fertis quo vti non audetis. ⁋At nõ in venerem segnes: quasi dicat: cum torpetis in bello: vtinam ⁊ in omni voluptatum genere torpeatis.

ℭEXPECTATE:

SER. a ¶ EXPECTATE: pro expectatis: modū pro modo posuit. b ⁋ Secundus aruspex: p secūda sacra. i. pspera: sicut ecōtrario Homerus μάντι κακῶν. i. maloꝝ diuine. c ⁋ In altos lucos: illic. n. epulabant sacris diebus. l ⁋ Ducis exemplūꝫ euentumq;: scilicet virtutem ꝛ felicitatem. k ⁋ Meonidæ: lydi: vt Meoniæ dilecta iuuentus. l ⁋ Arte: fraude dolo: vt Arte pelasga. m ⁋ Qua se cunq; ferens medio tulit agmine virgo Hac aruns subit: vt etiā supra diximꝰ: ita poeta loqͥ: vt in aliquibus locis det suspitionem ꝙ Aruns de turni partibus fuerit: nāq; ꝛ cuꝫ Camilla impetum fecit ꝛ cum ipsa rursus recedit: qꝺ nisi de socio sī procedit. Donatus etiam dicit esse manifestum signuꝫ socium fuisse: ꝙ Apollinem soractis inuocat mōtis: de quo Turno venisse cōstat auxilia: licet posset fieri: vt alterius loci inuocet numen. Item ad argumētuꝫ Vocat patrias remeabo inglorius vrbes. quod etiam de hoste procedit: nā superare fœminam nullaꝫ cōstat esse virtutem.

Expectate[a] dapes, ꝛ plenæ pocula Mensæ,
Hic amor, hic studiū, dū sacra secūdꝰ [b] Aruspex
Nunciet, ac lucos vocet hostia pinguis ī altos[c].
Hæc effatus equū in medios moriturus[d] ꝛ ipse
Concitat, ꝛ Venulo aduersuꝫ se turbidus[e] īfert,
Direptúmq;[f] ab equo dextra cōplectitur hosteꝫ,
Et gremiū ante suū multa vi concitus aufert.
Tollitur in cælum clamor, cunctiq; Latini
Conuertēre oculos. volat igneus æquore Tarcō
Arma, virumq; ferēs: tū summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum, ꝛ partes rimatur apertas,
Quā vulnus letale ferat: contra ille repugnans
Sustinet à iugulo dextram, ꝛ vim viribus exit[g].
Vtq; volans[h] alte, raptum cum fulua Draconē
Fert Aqla, īplicuitq; pedes, átq; vnguibꝰ hæsit;
Saucius at Serpens sinuosa volumina versat,
Arrectísq; horret squamis, ꝛ sibilat ore
Arduus īsurgēs; illa haud minus vrget adunco
Luctantem rostro, simul æthéra verberat alis,
Haud aliter prædā Tyburtū ex agmine Tarcon
Portat ouans: ducis[i] exemplū, euētúmq; secuti
Meonidæ[k] incurrunt: Tum fatis debitus Aruns
Velocem iaculo ꝛ multa prior arte[l] Camillam
Circuit, ꝛ quæ sit Fortuna facillima tentat:
Quà se cúq;[m] furēs medio tulit agmine Virgo,
Hac Aruns subit, ꝛ tacitus vestigia lustrat.

d ⁋ Moriturꝰ ꝛ ipse: moriturus also: nā moriturus nō est. qꝺ aūt ait ꝛ ipse: aut ad Camillam: aut ad Venulū respicit. e ⁋ Turbidus: terribilis. f ⁋ Direptūq; ab equo dextra complectit hostem: hoc de historia tractum est: nam. C. Iulius Cæsar cuꝫ dimicaret ī gallia: et ab hoste raptus equo eiꝰ portaret armatus: occurrit de hostibus q̄ euꝫ nosset: ꝛ īsultās ait cecos Cæsar: qꝺ gallorū lingua dimitte significat: ꝛ ita factū est: vt dimitteretur. hoc aūt ipse Cæsar in ephemeride sua dicit: vbi ꝓprias commemorat felicitateꝫ. g ⁋ Exit: euitat: vt Atq; oculis vigilantibus exit. h ⁋ Vtq; volans alte: homerica comparatio.

ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν
αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης·
κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος περὶ δειρὴν
ἰδνωθεὶς ὀπίσω, ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
ἀλγήσας ὀδύνῃσι· μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ
αὐτὸν δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇσιν ἀνέμοιο

DON. ¶ AQVILÆ: Comparatio aptissima: Vt enim ꝛ aquila ꝛ serpens fortissimi sunt: ita illi duo fortissimi erant itidem mira perspicacitate: vt illi sunt.

CHRI. ¶ ARVSPEX: ab ara: ꝛ inspiciendo dicitur quoniam cæsa iaꝫ hostia iuxta aram exta rimātur: ꝛ ex illorum situ: colore: imminutione: vel augmento futura prænoscunt. Dicuntur alio vocabulo extispices ab extis inspiciendis. ⁋ Direptumq; ab equo: ostendit nō fuisse intentionem in socios ex tumiditate aut vaniloquentia: sed a conscientia propriæ fortitudinis. Fuit enim omnino heroicum. Quod hostem ab equo ad se attraheret: secúq; portaret. ⁋ Tollitur in cælum: mouebatur enim miraculo rei ꝙ celeritate summa arma: ꝛ virum tanta vi portaret: vt etiam superessent vires ait: ꝛ ferrum ex sua hasta ra-

peret: illamq; interimeret: q̄uis repugnantem conaretur: Poterat ergo suo iure sociorum Inertiam reprehendere. ¶ Debitus: Fatis: vel destinatus a fatis cum hoc fatis deberet: scilicet interimere Camillam: vel debitus fatis quoniam inde esset moriturus; Ostendit autem magnam fuisse eius astutiam.

Quà victrix redit illa, pedéq; ex hoste reportat,
Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hósq; adit[e], iámq; hos aditus, omnémq; perrat
Vndiq; circuitū[a], ⁊ certā[b] quatit improbus hastam.
Forte sacer[c] Cybele Choreùs, olímq; sacerdos
Insignis longe phrygijs fulgebat in armis,
Spumātémq; agitabat equū, quē[d] pellis ahenis
In plumam[e] squamis, auróq; inserta tegebat.
Ipse peregrina Ferrugine clarus, ⁊ Ostro
Spicula[f] torquebat lycio Cortynia cornu.
Aureus ex humeris sonat Arcus, ⁊ aurea vati
Cassida[g], tū croceā chlamydéq;, sinúsq; crepātes
Carbaseos, fuluo in nodum collegerat auro
Pictus[h] acu tunicas, ⁊ barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, siue vt templis præfigeret arma
Troïa, captiuo siue vt se ferret in auro
Venatrix, vnum ex omni certamine pugnæ
Cæca sequebatur, totúmq; incauta per agmen
Fœmineo[i] prædæ, ⁊ spoliorum ardebat amore.
Telum ex insidijs cunctantem tempore capto
Conijcit, ⁊ superos Aruns sic voce precatur.

SER. a ¶ CIRCVITU: proprie: nam circuire insidiantium est: vnde est Nec gregibus nocturnus obambulat. b ¶ Certam hastam: Ineuitabilem: vnde contra Incertam excussit ceruice securim: idest infirmam vitabilē. c ¶ Sacer cybele: nam montem pro numine quod in eo colitur posuit: ⁊ bona occasio ad mortem Camillæ: vt sacerdotem maioris numinis conetur occidere: p quod quasi ex auctoritate Dianæ fauor interueniente maioris numinis iracundia. d ¶ Quem pellis ahenis in pluniam squamis auro conserta tegebat: cataphractum eum fuisse significat. Cataphracti autem equites dicuntur qui ⁊ ipsi muniti ferro sunt: ⁊ equos similiter munitos habent: de quibus Salustius: Equis paria operimenta erant: quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant: nunc pro linteo pelles imposuit: ⁊ æneas squamas æreas laminas intelligimus. e ¶ In plumam: vero est in similitudinem plumæ: vt Excisum euboicæ latus ingens ruptis in antrum: idest in antri similitudinem. Sane sciendum q̄ ipsos equites cataphractos dicimus. Salustius: Et sequebantur equites cataphracti. f ¶ Spicula torquebat lycio cortynia cornu: cretenses sagittas lycio arcu dirigebat: quod vt etiam supra diximus ad ornatum poni consueuit. g ¶ Cassida: pro cassis: nam accusatiuum posuit pro nominatiuo. h ¶ Pictus acu tunicas ⁊ barbara tegmina crurum: pictus tunicas pictus crurum barbara tegmina: idest habebat vestem phrygionis arte perfectam. Sane armorum longa descriptio illuc spectat: vt in eorum cupiditatem merito Camilla videatur esse succensa. i ¶ Fœmineo: impatienti: irrationabili: vt Fœmineæ ardentes.

¶ CYBELE: DON. Locus est ī quo Cybele colebatur. ¶ Squama: Serpentis: ⁊ piscis quam facit compositio naturalis. Nam ⁊ ordinibus digesta est: ⁊ viarum plurimarum impressione distincta. Quicquid igitur in hanc similitudinem facit artifex squama dicit. Hæc fit ex minutis laminis inuicem se retinentibus: ⁊ ita digestæ: vt est in auibus pluma. ¶ Peregrina: quasi dicat: ex melioribus regionibus aduecta. ¶ Cornu: Ligni species est. ¶ Barbara: nomen artis indicat: nam q hanc exercent Burburicarij dicuntur qui auro: et varijs filis hominum: ⁊ aliarum rerum figuras exprimunt acu pingentes. ¶ Tandem: quia diu insectatus fuerat. ¶ Teda: hoc lignum naturali succo veluti oleo: violentius ardet: Primi electi.

¶ FORTE sacer. Hos omnes versus vsq; ad eum locum. Hunc virgo ex eo genere dicendi constat quod cultum ⁊ floridum appellāt. CHR. ¶ Ferrugine: De qua diximus ī Geor. ¶ Barbara: quasi aurea ⁊ ornata: quoniam Barbari diuitijs pollent. Vnde alibi: Barbarico postes auro. Hunc ostendit poeta naturalia penitus tolli non posse: erat quidem egregia fœmina: ⁊ inter viros enumeranda: Sed tamen vt fœmina nimia cupiditate talium rerum quas viri contemnunt ardebat vnde dixit fœmineo amore. ¶ Incauta: nam quicunq; nimia cupiditate fertur: rationem amittit: vnde nullam sibi cautionem adhibere potest.

¶ SVMME

Summe[a] Deûm sancti[b] custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus[c] ardor aceruo[d]
Pascitur, & mediú freti[e] pietate per ignem
Cultores multa[f] premimus vestigia pruna
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
Omnipotens, non exuuias[g], pulsæ ue trophæú
Virginis, aut spolia vlla peto. mihi cætera laudé
Facta ferent. hæc dira meo dũ vulnere pestis
Pulsa cadat; patriá remeabo iglorius vrbem.
Audijt, & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit, partem[h] vólucres dispersit in auras
Sterneret, vt subita turbatam morte Camillam;
Annuit oranti, reducé vt pria alta videret
Non dedit, inq; notos vocé vertêre procellæ.
Ergò vt missa mãu sonituz dedit hasta p auras;
Conuertêre animos acies, oculósq; tulere
Cuncti ad reginaz Volsci, nihil[i] ipsa, nec auras,
Nec sonitus memor, aut veniétis ab æthere teli,

SER. a ¶ SVMME deûm: ex affectu colétis dici/ tur: ná Iuppiter summus est. b ¶ Sancti cu/ stos soractis apollo: Soractis mons é hirpi/ norũ in flãminia collocatus: i hoc aũt mõte cũ aliquãdo Diti patri sacrũ persolueret (ná manibus cõse cratus est) subi to veniétes lu/ pi exta rapue/ rũt: quos cum diu sequerétur delati sunt ad quandã spelun cam halitũ ex se pestiferuz e/ mittenté: adeo vt iuxta stãtes necaret: ex ide est orta pestilé/ tia qa fuerãt lu pos secuti: de q respõsuz é pos se eaz sedari si lupos imitaré/ tur. i. rapto vi/ uerent: qđ po/ steaq; factũ est. dicti sunt ipsi populi hirpini sorani: ná lupi sabinorũ ligua hirpi vocantur. Sorani vero a Dite: naz Di/ tis pater Soranus vocatur: quasi lupi Ditis patris: vnde memor rei Virg. Aruntez paulo post comparat lupo quasi hirpinũ soranum. c ¶ Pine ardor: ignis περίφρασις. d ¶ A/ ceruo: pyra coaceruatõe lignoȝ. e ¶ Freti pie tate: iste qdé hĩ dixit: s; Varro vbiq; expugna tor religiõis ait: quũ qđdã medicaméitũ dscri beret: vt solét hirpini: q ambulaturi per ignes medicaméto plãtas tingũt. f ¶ Multa pru/ na: iter prunas: pruna aũt q; diu ardet dĩ. Ho/ ra. Prætextã latũ clauũ prunæq; bathyllũ: cũ aũt extīcta fuerit carbo noīaĩ. Terétius: Taz excoctã atq; atrã reddã q; carbo é: ná pruna a perurẽdo dicta est. g ¶ Exuuias pulsæ ue trophæũ: exuuias occisæ: pulsæ trophæũ: & p prie: ná vt supra diximus hostib' occisis triũ phabãt: de fugatis figebãt trophæa. h ¶ Partẽ méte dedit ptẽ volucres dispsit i auras: bona moderatõ Apollĩs iter sacerdotẽ pces: & volũ tatẽ sororĩ: é: sĩ hom. oráte p patroclo achille.

ὣς ἔφατ' εὐχόμενος τοῦ δ' ἔκλυε μη/
τίετα ζεύς
τὸ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ ἕτερον
δ' ἀνένευσεν
νηῶν μὲν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μά
χην τε
δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἀπονέε/
σθαι.

i ¶ Nil ipsa nec auras: nec sonit' memor: hæc é antiq lectio: ná apud maiores trahebaĩ iter dũ a græco gẽitiuus singularis: hĩc ét pr̃ famĩ lias & materfamilias: q duo tm̃ nola remanserũt: ná nec hui' auras dicim': nec huius cu stodias sctm Salustiũ qui ait Castella custo/ dias thesauroȝ pro custodiæ. & ita eni etiã A s p itelligit: licet alij custodias ac cusatiuũ velit. Sane pr̃ famĩ/ lias qñ dicim': familias idecli nabile é: si auté pater familiæ dicere volueri/ mus: iã nõ erit vnũ nomé: sed locutio: & fami liæ erit datiu': ná pr̃ mihi est dicimus. Teré tius: Natura tu illi pater es: cõ silijs ego. Mul/ ti tñ volunt in numero plura li nomen vtrunq; declinari: vt dicam' hi pa tres familiæ horũ patrũ familiarum.

CHRI. ¶ SORACTIS: Hyrpi familiæ in agro fa/ liscorũ sacrificium annuũ ad soracte monté apollini faciunt id operãtes gesticulationib' religionis ipune exultant ardentib' lignoruȝ struibus in honoré diuinæ rei: & flãmis paré/ tibus cuius deuotiõis mysteriũ. ¶ Senat'. c. honorauit omniũ muneruz vacatiõe perpe/ tua illis donata: Ait Solinus: idé ait Pli. Sora cte mons est in agro falisco sacer apollini. Aiunt ad montis radicez locum fuisse Di/ ti sacrum in quo cũ sacra fierét lupi ex igni/ bus exta rapuerũt: quos sacerdotes vsq; ad terræ hiatus. Vnde pestilens aer exalabat in/ secuti sunt q morbo omnia vicina loca im/ plicuit. Fuitq; oraculum posse sedari mor/ bum si incolæ raptu viuerent: vt lupi fece/ runt. Ob hocq; appellati sunt hirpi sorani: quia lingua sabina hirpus lupuȝ: & soranus Plutonez significat Hinc sãnites qui hir/ pos lupos dicunt: videntur a sabinis origi/ nez trahere. ¶ Nihil ipsa nec auras: Ostendit quod dixerat Totumq; incauta per agmen. Ponit autez hoc optimũ exemplum homini bus: quantaz pernitiem afferant hominibus nimiæ cupiditates cũ ita mentes occæca/ tas reddant: vt præcipites delati in omne periculum ferantur.

SER. a ¶ PAPILLAM exertã: nudã. Sane mã-milla est oĩs eminẽtia vberis: pupilla vo breue illud vnde lac trahit. b ¶ Dominã: reginã: vt Hi dominam ditis thalamo deducere adorti. c ¶ Virginis audet: sic fuerat cõster-

¶ EXERTAM: vt de amazonib' diximus. CHR. ¶ Hæsit: ita fixa est: vt nõ laberet a vulnere. ¶ Virgineũ: Pathos ab ætate ⁊ a sexu. ¶ Bibit Quãuis præteritũ sit dissyllabũ: ⁊ ppterea deberet pduci pma syllaba: tñ vt in paucis aliis corripitur.

Hasta sub exertam donec perlata papillam[a]
Hæsit; virgineúmq; alte bibit acta cruorem.
Concurrũt trepidæ comites, dominámq;[b] ruẽtẽ
Succipiunt: fugit ánte omnes exterritus Aruns.
Lætitia, mixtáq; metu, nec iam amplius hastæ
Credere, nec telis occurrere virginis[c] audet.
Ac velut ille, prius quã tela inimica sequãtur
Continuo in montes sese auius abdidit altos
Occiso[d] Pastore Lupus, magnó ue Iuuenco
Conscius audacis facti, caudámq;[e] remulcens
Subiecit pauitanté vtero, filuásq; petiuit.
Haud sec' ex oculis se turbidus[f] abstulit Arũs,
Contentúsq; fuga medijs se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit, ossa sed intèr
Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro[g].
Labitur exanguis, labuntur frigida[h] leto
Lumina, purpureus quõdã color ora relíquit.
Tunc sic expirans Accam ex æqualibus vnam[i]
Alloquitur, fida ánte álias quæ sola Camillæ
Qui cum partiri[i] curas, atq; hæc ita[k] fatur.
Hactenus Acca soror potui[l], nũc vuln' acerbũ
Conficit, ⁊ ténebris nigrescunt omnia circùm,
Effuge, ⁊ hæc Turno mãdata nouissima perfer.
Succedat[m] pugnæ, Troianósq; arceat vrbe.
Iámq; vale, simul his dictis linquebat habenas
Ad terrã non sponte[n] fluens: tum frigida toto
Paulatim[o] exoluit se corpore, lentáq; colla
Et captum leto posuit caput arma relinquens.

natus; vt etiã vulneratam timeret. d ¶ Occiso pastore lupus: bene pastori reginã cõparat: nã reges ipsi pastores vocãtur: Home. ποιμένα λαῶν. e ¶ Caudã pauitantem remulcẽs: quæ timoré indicat p ipse pauitãs. f ¶ Turbidus: nunc timidus: sup terribil: vt Venulo aduersus se turbidus ifert. g ¶ Mucro: hic apparet mucronẽ eẽ cuiuslibet teli acumen. h ¶ Frigida leto: alij telo legũt: ⁊ itelligũt vulnẽ. i ¶ Partiri curas: subaudis cõsueuerat. k ¶ Hæc ita fatur: vnũ abũdat: nã sup ait alloquitur. l ¶ Potui: absolute: vel pugnare vel viuere. m ¶ Succedat pugnæ: alus bellatricis ondit: q non se dolet lucẽ: sed bella deserere. n ¶ Nõ spõte fluẽs: nõ spõte vt supra: Portisq; ab equo regia sub ipsis Desiluit: quã tota cohors inimica relict. Ad terrã defluxit eqs. o ¶ Paulatĩ exoluit se corpore: Vitaq; cũ gemitu fugit indignata sub vmbras: fuat h vbiq; vt iuuenum alas a corporib' dicat cũ dolore discedẽ: q adhuc eẽ superstites poterãt: qd ẽt d Turno dictur' ẽ: idẽ Cic. i Catõe maior ait: iã oĩs cõglutiatio recẽs ægre lueterata facillime diuellit: ⁊ ẽ Home. ψυχὴ δ᾽ ἐκ ῥεθέων πταμένη ἄϊδόσδε βεβήκει. ὃν πότμον γοόωσα λιποῦσ᾽ ἀνδροτῆτα, καὶ ἥβην.

is corripitur. ¶ Trepidæ: et festinæ ⁊ timẽtes. ¶ Fugit: exprimit naturã ei' q insidijs valeat: apto marte nihil audeat. ¶ Lætitia: quia voti cõpos fuerat. ¶ Metu: q a n erat loc' fraudi: ⁊ ipse nã meticulosus erat. ¶ Occurrere: Virgi. Viderat se illã vulneras se: sz cuz nesciret qle eẽt vulnus hõ meticulosus ne illa mortez vlcisci anteq; caderet posset verebat. ¶ Lupus: Optiẽ illũ lupo cõparat qd aĩal insidijs plus q; apto marte valet. ¶ Turbidus: vehement ex motu perturbatus. ¶ Illa trahit: Nã neq; ex vulnẽ ita alo pster nata erat: q n te lũ educẽ tentaret. ¶ Mucro ferreus. i. ferrũ hastæ in mucronẽ. i. in acutũ pductũ. ¶ Labit: Repetitio ẽ color q ad cõmiseratioẽ cõmouendũ valet. Mouet primũ pathos a pulchritudine puellæ: inde a robore animi ipsi' quæ i morte manifesta non oblita est salutis publice. Ergo dũ expiraret misit q Turnũ vt periculo succurrat admoneret. Vsa etiaz est cautione: vt eã mitteret: cui' sibi fides i multis aliis reb' fuisset perspecta. ¶ Hactenus: breuissima oratio: ⁊ rei: ⁊ tẽpori accomodata. In primis eniz excusat impotẽtiaz suam ne temere videat pollicita in superiorib' fuisse. ¶ Succedat: mihi deficiat. ¶ Arceat: Ostẽdit psentaneuz periculuz: nã arcemus q iaz ruunt. ¶ Iam vale: vt in extrema morte charitatez in eam ostendat.

DON. ¶ ANTE oẽs: dimissis olbus actionibus.

¶ CLAMOR

SER. a CLAMOR sidera: troianorum scilicet: qui exultabant. b Crudescit: crudelior fit cæde multorum: nam crudus & crudelis a cruore dicitur. c Mulcatam: debilitatam. d At triuiæ custos: ministra. e Conata lacessere teucros: propter illud Bellum importunum clues cum gente deorum Inuictisque viris geritis. f Coluisse dianam profuit: non deam lusisse: sed fatorum necessitatem: cōtra quæ nec numinis opitulatur auxilium. g Sine nomine: sine gloria: sine fama. h Famam patieris inultæ: nec inulcisatæ ignominiam sustinebis: quod etiam Dido dolet dicens: Moriemur inultæ: Sed moriamur ait. i Monte sub alto: vt Monte sub aerio. Apud maiores nobiles aut sub monti bus aut in mōtibus sepeliebātur: vnde natū est: vt supra cadauera aut pyramides fierent: aut ingētes collocarent columnæ. Luc. & regū cineres extructo monte quiescant Cum Ptolomeorum manes serienique pudendam Pyramides claudant. k Ac vana tumentē: plenum κενο δοξια. l Digna camillæ præmia: sicin secundo Persoluant grates dignas: & præmia laudū Reddant. Item alibi: & hæc tibi porto Dona prius. m Tu ne etiam telis moriere dianæ: cum ingenti amaritudine dictum est: nā etiam ei genus inuidet mortis: qd autem ait tu ne etiam ad Niobes numerosam pertinet sobolem. n Cornuque infensa te. cornu accusatiuus est singularis: ac si diceret Arcumque infensa tetendit: nam horum dubiorum casus ex similibus vel synonimis cōprobantur. o Coirent inter se ca. homerica ē ista descriptio pādaro fœdera iussu palladis cōfundente.

ἕλκε δ' ὁμοῦ γλυφίδας τε λαβὼν καὶ νεῦρα βόεια νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν τόξῳ δὲ σίδηρον

Vitaque cum gemitu fugit idignata sub vmbras.
Tum vero imensus surgens ferit aurea clamor[a]
Sidera, deiecta crudescit[b] pugna Camilla.
Incurrunt densi simul omnis copia Teucrûm
Tyrrhenique duces, Euādrique arcadis alæ.
At Triuiæ[d] custos iādudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas.
Vtque procul medio iuuenū in clamore furentū
Prospexit tristi multatam[c] morte Camillam,
Ingemuitque, deditque has imo pectore voces.
Heu nimium Virgo, nimium crudele luisti
Suppliciū, Teucros conata[e] lacessere bello.
Nec tibi desertæ in dumis coluisse[f] Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse sagittas.
Non tamen indecorem tua te Regina relinquet
Extrema iā morte, neque hoc sine[g] nomine letum
Per gentes erit, aut Famam[h] patieris inultæ.
Nam quicūque tuū violauit vulnere corpus,
Morte luet merita. fuit ingēs monte[i] sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurētis, opacaque ilice tectum.
Hic Dea se primū rapido pulcherrima nisu
Sistit, & Aruntem tumulto speculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vana[k] tumentem,
Cur iquit diuersus abis? hūc dirige gressum.
Hūc periture veni, capias vt digna[l] Camillæ
Præmia, tú ne[m] etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata vólucrem Threissa sagittam
Deprompsit pháretra, cornúque[n] infensa tetēdit,
Et duxit longe, donec curuata coirent[o]
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis
Leua aciem ferri, dextra neruóque papillam.

DON. PVLCHER rima. Bonā cōsilio hic intelligi. Cur inquit: Hæc loquitur secū ex dolore. Tu ne etiā: idignatur qd telis Dianæ sit periturus.

CHRI. CVM GEmitu fugit idignata. Nā quoniam immatura erat mors Idignabatur magis mori. Tū vero. Ostendit quid possit dux egregius i pugna: Cum ipsa sola tot hostes sustinere potuerit. Qua extincta: & hostibus vires restaurataæ sunt: & sui conturbati facile cedebant. Morte luet sultingens: Ex loci descriptione rē facit verisimilem. Dercenni: Hic ex antiquissimis regibus larij fuit: quē aliqui sub nomine Latini posuerunt. Terreno: cōsueuere prisci sepulchris: aut colūnas superponere: aut magnas moles: aut sepulchra i altis locis struere. Nisu conamine: Idest volatu. Cur inquit: Oratio amara & felle plena. Tu ne etiā: Dolet quia non putat illum dignum: qui Dianæ telis periret. Cornu: Corneum arcum. Capita: Extremitates arcus.

SER. a ℭ TELI.ſt. Hom. λίγξε δ' διςὸς. b ⁋ Audijt vna aruns hæſitq; in cor. fer. celeritas iaculantis exprimitur. Sta. cum iam percuſſus dixiſſet extinctum ait Nec dum certi tacet arcus amyntæ. c ⁋ Ignoto cā. ī pul. li. faciē te numinis iracundia eſt relict⁹: vt nec ſepl turā poſſet mereri. d ⁋ Turbati fu. ru. hoc ad Camillæ ptinet laudē: quā amiſſa immutātur fata bellorū. e ⁋ Acer ar. ſ. fugit tñ. f ⁋ Deſolatiq; mani. ſigniferi deſerti: quod ē nimij diſcriminis. nanq; hoc vbiq; dux præcipit: vt frequē ter circa ſe ſint milites: ſicut in Salu. leginius. Manipli autē dicti ſunt ſigniferi: qa ſub Romulo paup adhuc roman⁹ exercit⁹ haſtis fœni manipulos illigabat: ⁊ hos pro ſignis gerebat: vñ hoc nomen remanſit. Ouidius in faſtis: Illa quidē e fœno: ſed erat reuerentia fœno: quantā nūc aquilas cernis hr̄e tuas. Perticā ſuſpēſos portabat lōga maniplos: vñ maniplaris noīa miles hēt. g ⁋ Laxos ar. nō intentos: ſꝫ iā ſolutos. h ⁋ Fœmineū cla. impatientē. nā iā dixerat mr̄es: p qd̄ muliebrē clamorē poteram⁹ accipe. i ⁋ Miſerā mor. qa ſequit Lic in ipſo. k ⁋ Mœnib⁹ in. p. ſ. vbi ſe iā tutos eē credebāt. l ⁋ Aprire vi. ā. i. dare aditū: ⁊ bono locut⁹ eſt ambitu: nā cū portis via ⁊ aperit ⁊ claudit. m ⁋ Oriturq; mi. cæ. ſic in. ij. vbi ītulit Armoꝝ faciē ⁊ graiarū errore iubarū. n ⁋ Defendentū: iō defendentū ⁊ ruentū: qa ad maſculinū rettulit: ⁊ hī defendentes facit: quod de fœminino dicimus: ſi aūt de neutro loquamur: defendētium dicamus neceſſe eſt: qa hæc defendentia facit: ⁊ vt ſupra diximus genitiuus pluralis a nominatiuo plurali minor eſſe non debet: qꝫ ſi forte minorē cū aliqñ inuenerimus metri neceſſitas facit: ⁊ incipit etiam pathos eſſe non declinatio. o ⁋ Præcipites ſo. decliues: in qtas qd pōt præcipitari. p ⁋ Pars cæ. irrationabilis: quæ in clauſas portas more arietis ruebat: ideſt bellici machinamēti. q ⁋ Sūmo certamine: extremo diſcrimīe: vt ſup: Vocat labor vltimus omnes.

Extemplo teli[a] ſtridorem, auráſq; ſonantes
Audijt[b] vnà Aruns, hæſitq; in corpore ferrum.
Illum expirantem ſocij, atq; extrema gementē
Obliti ignoto[c] camporum in puluere linquūt.
Opis ad æthereum pinnis aufertur Olympum.
Prima fugit domina amiſſa leuis ala Camillæ,
Turbati[d] fugiūt Rutuli fugit acer[e] Atinas.
Diſiectíq; duces, deſolatiq;[f] manipli
Tuta petunt, ⁊ equis auerſi ad mœnia tendunt.
Nec quiſq; inſtantes Teucros, letúmq; ferentes
Suſtentare valet telis, aut ſiſtere contra;
Sed laxos[g] referūt humeris languētibus Arcus,
Quadrupedúmq; putrē curſu qtit vngſa cāpū:
Voluitur ad muros caligine turbidus atra
Puluis, ⁊ è ſpeculis percuſſæ pectora matres
Fœmineum[h] clamorem ad Cæli Sidera tollūt.
Qui curſu portas primi rupêre patentes,
Hos inimica ſuper mixto premit agmine turba;
Nec miſerā[i] effugiūt mortem, ſed limine ipſo
Mœnibus[k] in patrijs, atq; inter tuta domorum
Confixi expirant animas, pars claudere portas
Nec ſocijs aperire[l] viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes, oritúrq;[m] miſerrima cædes
Defendentum[n] armis aditus, ínq; arma ruētū.
Excluſi añ oculos lachrymātúmq; ora parētū,
Pars in præcipites[o] foſſas vrgente ruina.
Voluitur, immiſſis pars[p] cæca ⁊ cóncita frenis
Arietat in portas, ⁊ duros obijce poſtes.
Ipſæ de muris ſummo[q] certamine Matres
(Mōſtrat amor verus patriæ) vt vidêre Camillā

ℭ IGNOTO DON. camporum in puluere li. Q ꝺ fuit vltōis augmentum: vt ſocij illius obliuiſcerentur.

ℭ IGNOTO CER. camporum in puluere liquūt. Quod fecit acerbioris vltionis vt non ſolū interficeretur: verum etiam inhumatus relinqueretur.

⁋ Prīa fugit. Oſtendit quāta fuerit ſcā mutatio ex morte fortiſſimæ ducis: vt inde appareret quid valeat in bello fortis imperator. Fugæ aūt deſcriptio illuc ptinet: vt virtus Camillæ manifeſtetur: ⁊ quantū in pugna potuerit. ⁋ Aduerſi: ſcilicet hoſtibus. ⁋ Suſtentare: Multo ego minus repellere. ⁋ Voluitur puluis turbidus caligine. i. denſus: quo oſidit catervatim fugam factā. ⁋ Clamorem tollunt: qa vident ſuos in fugam verſos. ⁋ Limine: in ipſo. ⁋ Mœnibus in patrijs: Pathos a loco. ⁋ Inter tuta: Non quæ eſſent: ſed q̄ eſſe ſolēt. ⁋ Audēt: Quia timēt ne hoſtes ſimul irruāt. ⁋ Añ oculos parētū: quia qdē re qd durī⁹ aut parētibus ipſis aut fugiētib⁹ eē potuit.

ℭ TREPIDÆ:

Tela manu trepidæ[a] iaciunt, ac robore duro
Stipitibus ferrū, sudibúsq; imitantur obustis
Præcipites[b], primæq;[c] mori pro mœnib⁹ audēt.
Interea Turnum in siluis sæuissimus[d] implet
Nuncius, & iuueni ingentē fert Acca tumultū.
Deletas[e] Volscorum acies: cecidisse Camillā,
Ingrúere[f] infestos hostes, & Marte secundo
Omnia corripuisse, metum iā ad mœnia ferri.
Ille furēs[g] (nam sæua[i] Iouis sic numina poscūt)
Deserit obsessos colles; nemora aspera linquit.
Vix è conspectu exierat, campúmq; tenebat,
Cum pater Aeneas saltus ingressus apertos[h],
Exuperátq; iugum, siluáq; euadit opaca.
Sic ambo[k] ad muros rapidi, totóq; feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Aeneas fumātes[l] puluere campos
Prospexit longe, Laurentiáq; agmina vidit,
Et sæuum[m] Aenean agnouit Turnus in armis,
Aduentúmq; pedum, flatúsq; audiuit equorū.
Continuóq; ineant pugnam, & prælia tentent,
Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero[n]
Tingat equos, noctémq; die labente reducat,
Considunt[o] castris ante vrbē, & mœnia[p] vallāt.

SER. a ¶ TREPIDÆ: licet trepidæ tamen obliti sexus tela iaculabantur. b ¶ Præcipites autem aut festinæ: aut in mortem ruentes. c ¶ Primæq; mori pro mœnibus audent: nimij doloris est: vt Me primam absumite ferro. d ¶ Sæuissimus īplet nuncius: vt etiā supra diximus nūcius est tā qd nunciatur: quā qui nūciat. nūcium quod nūciatur: s; quod nūc nec de fœmina nec de re: quæ nunciatur procedit nuncius: vnde multi volunt alium nuncium intelligi: Accam do postea venisse: sed melius est vt nuncius de Acca dictū intelligam⁹. Nouimus enī poni aliqua ī subauditione: quæ ex aperto dicere nō debem⁹: vt Nec dextræ erranti deus affuit: cum necesse sit abfuit aut Iunonem: aut Alecto intelligamus. Item Salustius; Prima qui forte venientes exciperent: cum de insidijs loqueretur: quas numeri tantum pluralis esse plus q̄; manifestum est. e ¶ Deletas volscorum acies: falsū est. tantū enim fugerant: sed vim exprimit nuncij: cuius mos est plus q̄; habet veritas nunciare. f ¶ Ingruere: impetum facere: vt Ingruit æneas armis. g ¶ Ille furens & sæua iouis sic numina poscunt: dupli ci ratione euā insidias reliquisse commemorat dolore nimio & numinum voluntate: qd vtrunq; ideo agit: ne capi possit Aeneas. h ¶ Apertos: vacantes insidijs. i ¶ Sæua iouis sic numina poscūt: Homerus. Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. k ¶ Ambo ad muros: vt tueretur Turnus: vt obsideret Aeneas. l ¶ Fumantes campos: veluti fumantis caligine pulueris. m ¶ Sæuum: fortem: vt Sæuus vbi æacidæ telo Iacet hector. Item Nec minus interea maternis Sæuus in armis. n ¶ Ibero: oceano: occiduo. i. hispano. Hispaniam autem hiberiam ab hibero flumine cōstat esse nominatam. o ¶ Cōsidunt castris: in sua quisq; digressi. p ¶ Mœnia vallant: hinc ꝓbatur: quia & q̄; tuentur: & qui obsident vallare dicuntur.

CHRI. ¶ AVDENT: nā supra muliebres vires est. ¶ Pro mœnibus: pro defensione mœniū. ¶ Interea: Ostendit fortunā plurimū in re militari posse: Nam si hic nūcius quo vehementer turbatus Turnus est: & propterea coactus ex insidijs discedere: et transitum Aeneæ liberū relinquere: paulo post venisset: Aeneam in insidijs excipere: & exceptū vincere potuisset: Admonet autem in hoc loco poeta etiam præclaros duces: nisi fortuna assit vinci posse. ¶ Deletas volscorum acies: Nō. n. solū referebat q̄ facta fuissent s; maiora addebat: Nā vt est apud Oui. auditis q̄; nouus semper aliquid adijcit auctor Quæ res impulit Turnum: vt consiliū optime initium desereret. Nam in prouerbio est deus illis mentem eripere quos præcipitari vult. Hinc ait poeta: Nam sæua iouis sic numina poscunt. Ergo falsus nuncius victoriam eripuit. ¶ Vix conspectu exierat. Ostendit ad quam breue spacium morandū fuit: vt posset vel Aeneam vincere Vel saltem ab vrbe arcere. ¶ Campumq; tenebat. Loca plana & aperta relictis montibus & syluis. ¶ Ingressus exuperat: Potuit enī vt ingressus est momento temporis superare: Non autē potuisset si Turnus in insidijs mansisset.

¶ EXplicit Liber Vndecimus.

SER[a] TVRNus vt infra/ctos ad// uerso. Postquã Turn' bello de fecisse videt la tios antea sem per infractos. nãq; ita maior est sensus: q̃ si infractos val/ de fractos ac/ cepis. b Sua nunc promissa reposci: quia di xerat Ibo ani/ mis cótra: vel magnum præ/ stet Achillem. c Se signari oculis: propter illud In te ora latini In te ocu los referunt. d Vltro: aut insuper: aut an teq; aliquis ex poscat: sponte sua se in certa/ men offert. e Saucius il. κατ' ἐξοχήν. i Ille leo. i. princeps fera/ rum. Saucius autem pectus: idest sauciũ pe ctus habens. & bene alia ver/ ba interposuit: quia saucius pe ct' sonabat a// sperrime: & im peritis poterat solœcismus vi deri. f Graui vulnere: for ti: vt Feritense grauem thym bræus osyrim. g Tũ demũ: nouissime: id/ est postq; fuerit vulnere lacessi tus. hæc enim leonum natu/ ra est: vt nisi la cessiti irasci ne queãt. h Mo uet arma: vires

ADILON.

Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

Modestini Iurisconsulti. Argumentũ. XII.

Vrn' iã fractis aduerso Marte latinis,
Semet in arma parat, pacẽ cupiente Latino
Fœdus pcutiẽ passurus & oĩa victus.
Hoc Turni Iuturna soror confundit, & ambos
In pugnã populos agit emẽtita Camertem.
Aeneas volucri tardatur membra sagitta.
Anxia pro nato seruauit cura parentis.
Vrbs capitur. vitam laqueo sibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congressus, vtrinq;
Circunfusa acie, vitã spoliauit, & armis.

P. Virgilij Maronis Aeneidos. Liber. XII.

VRNVS[a] vt infractos aduer/ so Marte Latinos
Defecisse videt, sua nũc[b] promiss a reposci,
Se signari[c] oculis, vltro[d] impla/ cabilis ardet.
Attollitq; animos: Pœnorum qualis in aruis
Saucius[e] ille graui[f] venantum vulnere pectus
Tũ dẽmũ[g] mouet[h] arma leo[i], gaudẽtq; comãtes

suas experitur: nã arma sunt vniuscuiusque rei possibilitas: vnde est. Et q̃ rere cóscius ar ma. i. dolos. IN Fractos: DON. valde fractos. Latios: Nõ solum eius gẽ tis milites. Sz omnes qui est sent in exerci tu Turni com/ parat leõi: Qui in bestias im/ perium habet: vt Turnus I su os: sed vulnera to: & qui vleisci non potest. TVRNVS CHRI. vt Ifractos. Ob seruatur ab op timo qq; poe/ ta: vt qualem a principio per/ sonam aliquas induxerit tales eam ad finem vsq; producat ergo quoniam functo: & excel/ so aio Turnus iam formaue/ rat iure nũc in vltimo rerum discrimine il/ lum facit: & pa/ ratum illus de monstrat: & sin gulare certa// men subiturũ: & mortem ma gno animo p salute patriæ la turum. Se si gnari oculis: vel quod I suo exercitu iã mi lites int se hæc mouebãt: vel qa sic putabat in ciuitate fie/ ri: Vnde illũ ge nerositati leo/ nis comparat. Mouet ar/ ma leo: vt I su perioribꝰ

perioribus cōparauit A runtē lupo q̄ð aīal dolo:⁊ insidijs potiusq̄; al generositate res agit: sic
nunc generositatem Turni ⁊ alum inuictū cōparat leoni: quo nullum ex brutis generosius
est. Nā supplicibus parcit in Imbecillos: vt sunt fœminæ ⁊ pueri:nisi necessitate cogatur non
sæuit:sed de leo ne in Buco. diximᵘ. In primis aūt illud ꝙ si vulneratus fuerit:reliquis negle
ctis in solum percussorem fertur: Eum autem qui tela misit:nec tamen vulnerauit correptus
rotat:rotatumq̄; sternit neq̄; vulnerat.

SER. a ℭLATRO
nis mō vena-
toris:⁊ ēst græ-
cū:nā λατρεύ-
ειν dn̄t obseq ⁊
seruire merce-
de:vn̄ latrones
vocant condu
cti milites. Mo
ris autē erat vt
hos Imperator
ē circa se habē
ret:⁊ prios mit
teret ad oē di-
scrimen: vnde
nūc dicit latro
nis telo fixum
leonē:qa ēt ve-
natores operas suas locare ɔsueuerūt. Varro
tn̄ dicit hoc nomē posse hēre ēt latinā etymo
logiā:vt latrones dcī sint quasi laterones: qa
circū latera regū sint:quos nūc satellites vo-
cāt:vna tn̄ est significatio:lʒ diuersa etymolo
gia:Plautᵘ in pyrgopolinice ōndit qd sint la-
trones dicēs:Rex me Seleucus misit ad con
ducēdos latrones. b ℙ Impauidus frāgit te-
lū. Lucanus:Per ferrū tanti securus vulneris
exit. c ℙ Fremit ore cruento:fremit lʒ hēat
os suo cruore ɔfusus. Sane ipsa cōparatio exi
tū ōndit futurū .nā ēt Turnus ruet in mortes
ferocitate cōpulsus:sic in quarto indicat futu
rū reginæ exitū dicēs Qualis cōiecta cerua
sagitta. d ℙ Gliscit:crescit:vn̄ ⁊ glires dicti
sunt:quos pingues efficit somnus. e ℙ Tur
bidus:plenus terroris ⁊ pturbationis. Sāe no
tādū affat atq̄; infit:nā iteratio ē:qua freque-
ter est vsus:licet nōnulli dicāt tēperare hoc i
terposit.ī cōiūctionē. f ℙ Retractēt:repetāt
⁊ reuoluāt. g ℙ Cōgredior:Sta.vbi Polyni
cē.vbiq̄; īducit loq̄ntē:Nō me vlliᵘ doniᵘ an-
xia culpet Expectēt ue truces obliquo lumie
nati:vn̄ ēt supra ait poeta Se signari oculis.
h ℙ Desertorē asiæ:vt Exulibus ne dat ducē
da Lauinia teucris:vn̄ est præmissa illa excu
satio:⁊ in tota secundi œconomia:⁊ in quar
to vbi dicit:Me si fata meis paterent ducere
vitā Auspicijs:⁊ sponte mea cōponere curas
Vrbē troian.ī primū dłcesq̄; meoꝝ Relliqas
colerē. i ℙ Sedeant spectētq̄; latini: ductus
est vt diximus supra.pollicet.n. se singulari
certamine dimicare velle:quū nolit:nam di
cens Sedeāt spectentq̄;: Latēter eos ignauiæ
arguit:ꝙ solus oībus quiescentibus dimicet:
quā rē plenius sequens indicat versus: Et so

Excutiens ceruice toros, fixúmq̄; Latronis[a]
Impauidus[b] frangit telum, ⁊ fremit[c] ore cruēto.
Haud secus accenso gliscit[d] violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atq̄ʒ ita turbidus[e] infit.
Nulla mora i Turno. nihil est q̄ð dcā retractēt[f]
Ignaui Aeneadæ, nec quæ pepigere, recusent.
Congredior[g]. fer sacra Pater. ⁊ concipe fœdus,
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittā
Desertorem[h] Asiæ, sedeant[i], spectēntq̄ʒ Latini.
Et solus ferro crimen commune refellam.
Aut habeat victos, cedat Lauinia coniux.
Olli sedato respondit corde[k] Latinus.

lus ferro crimē
cōmune refel-
laʒ.i.cōæ fugæ
ac timoris de-
decᵘ solᵘ p meis
vtutibᵘ cōpmā.
k ℙ Corde seda
to:qa de Turno
ait: A tq̄; ita tur
bidus īfit. pro
decoro ætatis
inducit sermo.
hoc est q̄ð præ-
cipit Horat. in
arte poetica in
tererit: Multū
dauús ne loq̄t
an heros: Matu
rúsue senex:an adhuc florente iuuenta.

ℭDESERTOREM asiæ: Tria conuitia a DON.
loco ꝙ asianus:quasi dicat:ex corrupta pro-
uincia:a genere ꝙ esset Dardanus quasi rebel
lis:a fato ꝙ esset proditor. ℙ Cōmune: naʒ
commune dedecus est ꝙ troiani Italiam te-
neant. ℙ O præstās:enumerat bona ac ma
la iuuentutis ⁊ senectutis. In iuuene enim
quantum eminet vis corporis tantuʒ in om
nes casus inconsulta temeritate capitur: So
la meliorum spe ducitur: Totum fore prospe
rum putat: Nec aduersa præuidet: In sene vis
corporis minor:consilij maior. ℙ Omnia
expen. abest ab eo temeritas cuius mala: aut
in se expertus est:aut in alijs videt.

ℭNVLLA mora in tur. diligentius nota- CHRI.
bis has duas orationes:⁊ vt in Turno cogno
sces genus illud erectum ⁊ concitatum : ita
in latino id quod est graue maturum ⁊ consi
deratum. ℙ Nulla mora:non vtitur princi
pio:sed sibi beniuolentiā captat:confutando
id quo maxime ab aduersario promi pote-
rat:scilicet quod alios periculis q̄; seipsum
obijcere malit. ℙ Dicta retractent: idest quæ
dixerit dicta esse: noluit. Nam cum aliquid
tractando constituerimus:⁊ deinde constitu
tionem factam infectam velimus retracta-
mus:⁊ aliam in sententiam traducere cona-
mur: vnde diuus Augustinus retractionum
illos libros dixit. ℙ Desertorem asiæ : tra-
hit in contemptum:⁊ onerat odio: quasi di-
cat:qui regnum proprium non est ausus de-
fendere:⁊ nunc petit sibi aliena. ℙ Et solus
ferro:ne credas me recusare. ℙ Sedato:qua
si dicat:qui prudenter quid agendum esset cō
sultaret:⁊ nulla animi perturbatione ferret.

O pꝛæſtans [a] animi iuuenis, quantuꝫ ipſe feroci
Virtute exuperas, tanto me impẽſius æquũ eſt
Cõſulere, atq; omnes metuẽtẽ expẽdereᵇ caſus.
Sunt [c] tibi regna pr̃is Dauni, ſunt Oppida capta
Multa manu, nec nõ Aius, aurũmqꝫ Latino,
Sunt aliæ innuptæ Latio [d] ⁊ Laurentibus agris
Nec gen⁹ [e] idẽcoꝛes. ſie [f] me h̃ haud [g] mollia fatu
Sublatis aperire dolis, ſimul hæc aĩo [h] hauri.
Me natam nulli [i] veterum ſociare pꝛocorum
Fas erat. idqꝫ omnes homines, Diuiq; [k] canebãt.
Victus [l] amoꝛe tui; cognato [m] ſanguine victus,
Cõiugis ⁊ mœſtæ lachꝛymis, vĩcla [n] omnia rupi.
Pꝛomiſſam [o] eripui genero. arma impia ſumpſi.
Ex illo, qui [p] me caſus, quæ Turne ſequantur
Bella vides. quantos pꝛimus [q] patiare laboꝛes.
Bis [r] magna victi pugna, vix vꝛbe tuemur
Spes Italas, recalent noſtro Tyberina fluenta
Sãguine adhuc, campiq; ingentes oſſib⁹ albẽt [s].
Quó referoꝛ toties? quæ mentẽ inſania [t] mutat?

SER. a ❡O PRÆſtans al: ⁊ pſtãs viriũ ⁊ pſtans viribus dicimus. Sane magnæ moderatiõis eſt hæc oꝛo: nã ⁊ laudat Turnũ q̃ſi virũ fortẽ. ⁊ tñ eũ a ſingulari certamine dehortat: dicẽs eñi pſt:ãs al: latenter eũ oñdit inferiorẽ eẽ virtute. b ❡Expendere caſus: ne ex abrupto de eius virtute deſpare videatur: caſuũ varietateꝫ ſe timere cõmemorat. c ❡Sũt tibi regna pr̃is dauni ſunt oppida: ſi ꝓp regnũ dimicare diſpõis: hẽs pr̃nũ. ſi ꝓp gl'iam: multos virtute ſuperaſti: qꝺ aũt dicit: Nec nõ aurũq; aiuſq; latino ẽ: varie exponit: nãq; alij dicũt hẽs regnũ pr̃nũ hẽs oppida: ẽt a me habes auꝝ ⁊ ꝓmptũ aiuꝫ ad danda oĩa ꝑter filiã. Alij vo ſic intelligunt: ſi propter opes ⁊ vxorẽ dimicaturus es: hæc non ſolus habeo. vnicuiq; .n. latino eſt ⁊ auꝝ ⁊ aius promptus in geneꝝ: vt latino nõ de ſe dicat: ſed cuicunq; de latio. d ❡Latio ⁊ laurentibus agris: ſcilicet in ciuitate ⁊ in oĩ regno latinorũ. e ❡Nec genus indẽcores: qa iſte regis filiã petebat. f ❡Sine me hæc: hoc loco intelligimus Turnũ dolore voluiſſe in aliqua verba prorumpere. g ❡Haud mollia fatu. i. vera: nã aſpera ſunt quæ cuꝫ veritate dicunt. falſa enim plena ſolẽt eſſe blandicijs: hæc. n. libenter audiunt: illa vo grauiter. hinc Terentius: Obſequium amicos: veritas odium parit. h ❡Animo hauri: oĩ intentione percipe. i ❡Nulli veteruꝫ ſociare procorũ: generaliter dicit prohibitum eſſe dari Lauiniã cuilibet latio: vt Turn⁹ ſolatiuꝫ aliqꝺ hr̃e poſſit doloris: qñ latinũ neminẽ pferri ſibi videat. k ❡Diuiq; hoieſq; canebãt: ꝓp Faunũ ⁊ vates. l ❡Vict⁹ amore tui: hoc ẽ ꝓp tuuꝫ amorem. Sane inter tui cauſa feci ⁊ tua cauſa feci hæc diſcretio eſt: vt tui cã tũc dicamus ſi aliquid ipſi ad quẽ loquimur præſtiterim⁹: vt puta tui cã te defendi: tua vo cã tunc cũ alteri aliqd alterius cõtemplatione pſtam⁹: vt tua cã hoiem tuum defendi. m ❡Cognato ſanguĩe: qa Venilia mr̃ Turni ſoror ẽ Amatæ. n ❡Vincla oĩa rupi: ⁊ religionis ⁊ fœderis. o ❡Promiſſam eripui generoq;: verum eſt. naꝫ Aeneæ ꝑ legatos ꝓmiſerat filiam: cui poſtea intulit bellũ: licet multi dicant añ Turno eã fuiſſe ꝓmiſſam: quod falſum eſt. nam ante Latin⁹ nõ q̃ eã Turno ꝓmiſerat: nam nec Faunũ cõſuleret: ſi eam Turno añ promiſſet: ſed tñ eum generum Amata cupiebat: qꝺ etiã legimus: Quem regia coniux Adiungi generuꝫ miro properabat amore. p ❡Qui me caſus q̃ bella ſequant: excuſat turnũ vt nõ ipſi⁹ eſſe videat: ꝙ victus eſt: ſꝫ ſuus: qa auſus ẽ õ generus bella ſuſcipe. q ❡Primus: præcipuus. r ❡Bis magna victi: ſemel cũ ẽ occiſus Mezẽtius: iterũ cũ iterijt Camilla. s ❡Albẽt: vſurpatũ verbũ albeo es. t ❡Inſania mutat: inſania. n. eſt illuc reuerti vnde vix euaſeris.

DON ❡O PRÆſtãs aĩ: Laudat ei⁹ virtutẽ cũ pſua ſur⁹ eẽt ne pugnaret: ne putaret ꝙ illi deficẽt. Oñdit deide nuptias filiæ nũq̃; fuiſſe ĩ ſua ptãte: ſꝫ in deoꝝ numie. Oñdit ſua cã oĩa feciſſe.

CHR ❡O PRÆſtãs al iu. Captat beniuolẽtiã a ꝑſõa turni cũ eã illi laudẽ tribuat: quã ipſe pter oẽs amet: ⁊ dſoueat ſuſpitionẽ: ne credat turn⁹ q̃ dicet latin⁹ iccirco dicere qa paꝝ ſue fortitudini fidat. ❡Sũt tibi: oñdit nõ odio aut cõtẽptu Turni ſꝫ ei⁹ vtilitate ſic pſulere. ❡Sine me: hæc ex magno ĩ turnũ amore pferũt verba. ❡Me natã nul. nõ ẽ meo pſilio duct⁹: ſꝫ neceſſitate cõpulſus hæc facio. nã hacten⁹ õ holuꝫ volũtate: ⁊ deoꝝ rñſa tua cã ĩ belluꝫ ſuſcepi: erratiq; pœnas ſolui. ❡Promiſſaꝫ. e. ẽ fcã eẽ iniuria: vt tibi obſeqrer: ⁊ violata fides ĩ q̃ oñdit q̃; to tibi filiã mallẽ q̃ æneæ dare cũ aduerſus fidẽ feceri. ❡Genero: ſi nulli violãda ẽ fides: mlto min⁹ genero. Ex illo q me caſus oñdit in hac re nõ hoies ſolũ: ſꝫ dos oſſẽdiſſe: qꝺ mãifeſtũ ẽ cũ ipi a me pœnas expetiſſent: ⁊ ita ĩ vltione pſeuerẽt: vt vix vrbẽ tueamur: q qdẽ reꝝ ⁊ ad id ptinet: vt oñdat dñ Turno obſeqꝫ hoies doſq; ſibi inimicos ſũpſiſſe.

❡CERTAMINA

Si Turno extincto ſocios ſum accire paratus,
Cur non incolumi potius certamina [a] tollo?
Quid conſanguinei Rutuli? quid cætera dicet
Italia ad mortem ſi te (Fors [b] dicta refûtet)
Prodiderim natam [c], & connubia nr̃a petentem?
Reſpice [d] res bello varias: miſerere parentis
Longæui, mœſtũ [e] quẽ nunc patria Ardea lõge
Diuidit. haud quiquam dictis violentia Turni
Flectitur: exuperat magis, ægreſcítq; [f] medẽdo.
Vt primum [g] fari potuit, ſic incipit ore.
Quã [h] ꝓ me curã geris, hãc precor Optie ꝓ me
Deponas, lætúmq; ſinas pro laude paciſci.
Et nos tela pater, ferrúmq; haud debile [i] dextra
Spargim[o], & Noſtro [k] ſeqtur de vulnere ſanguis.
Longe [l] illi Dea mater erit, quæ nube fugacem
Fœminea tegat, & vanis ſeſe occulat vmbris.
At regina noua [m] pugnæ conterrita ſorte
Flebat, & ardentem generum moritura tenebat.
Turne p has ego te lachrymas, p ſiqs [n] Amatæ
Tangit honos aĩum (ſpes tu nunc vna ſenectæ,
Tu requies miſeræ, decus, imperiúmq; Latini
Te penes, in te [o] omnis domus inclinata recũbit)
Vnum oro, deſiſte manu; [p] cõmittere Teucris.
Qui te cunq; manent iſto certamine caſus,
Et me [q] Turne manẽt. ſimul hæc inuiſa reliquã
Lumina, nec generũ Aeneam captiua videbo.
Accepit [r] vocem lachrymis Lauinia matris
Flagrantes [s] perfuſa genas, cui plurimus igne; [t]
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.

SER. a ¶ CERTAMINA tollo: finio remoueo: vt Tollite cũcta inqt. b ¶ Fors dcã refutet: parẽtheſis plẽa abhominatiõis. c ¶ Natã & ꝯnubia nr̃a petẽtẽ: iniqſſimũ ẽ eũ morti tradere: q tuã affinitatem exoptat. d ¶ Reſpice res bello varias: ne ignauiæ videat arguere: admonet ea ſuus: vt ſup̃ At q; oẽs metuẽtẽ expẽdeř caſus. e ¶ Mœſtũ patria ardea lõge diuidit: longe mœſtũ .i. valde mœſtũ: nã longe diuidit nõ p cedit. non. n. ardea a laurẽto lõgo valdẽ diſſidet ſpatio. f ¶ Aegreſcitq; medẽdo: inde magis eius ægritudo creſcebat: vñ ſe el Latin9 remediũ afferre ſperabat. medẽdo ẽt dũ ei medeř: & medicina afferř: nã gerũdij mod9 eſt a paſſiua ſignificatõe. g ¶ Vt primũ fari potuit: nimius. n. dolor iracũdiæ interccluſerat vocẽ: ſic de Euãdro: Et via vix tandẽ voci laxata dolore eſt. h ¶ Quã ꝓ me curã geris hãc precor optime ꝓ me depõas: bis qdẽ ait ꝓ me: ſ; diuerſa affectiõe: nã h̃ dicit quã ꝓ ſalute mea ſollicitudinẽ geris: hãc ꝓ mea fama & gr̃a q̃ſo ðrelinqs. i ¶ Debile ferrũ: ſic l. ij. Telũ ĩbelle ſine ictu cõijcit. k ¶ Nr̃o ð vulnere ſanguis: qð iferri m9: ĩ dubie locut9 ẽ. l ¶ Lõge illi ðã mř erit: ꝯ illð ſ; mr̃is auxilio vtiř. m ¶ Noua ſorte: magna. nã nouũ nõ ẽ qꝺ fuerat añ ꝓmiſſum. Magnã aũt ſortẽ vocauit ſingulare certamẽ. n ¶ Pẽr ſi qs amatæ tãgit honos aĩus: ſi qð a te regina rogat: tuã cõmouet mẽtẽ. & ſi quẽ honorẽ hẽs Amatæ. ſic l. vij. Si q̃ piis aĩs mãet Iſelicis amatæ Gr̃a. o ¶ In te oĩs dom9 ĩclinata recũbit: totũ digeſſit añ p ſpẽs: a ſic ſe cõtulit ad gñalitatẽ: & ẽ a rula trãſlatio. p ¶ Manũ cõmittere teucris: ab oĩ eũ bello nõ tm̃ a ſingulari certamĩe ðhortař. q ¶ Et me turne manẽt: mire agit: nã qa ſcit virũ; fortẽ ſuam mortẽ facile poſſe ꝯtẽnere: deterret eũ dicẽs ſe ſimul eẽ moriturã: vt qa piculũ nõ timet formidet inuidiã. r ¶ Accepit vocẽ: ordo accepit voces mr̃is Lauinia. s ¶ Flagrãtes pfuſa genas .i. lachrymis pfuſas hñs gẽas. Stat. Et gemitu mœſtos imitata parẽtes. t ¶ Ignẽ ſ. r. hypallage ẽ ꝓ cui ignis aĩ ſbiecit ruborẽ. Mouebař ãt intelligẽs ſe eẽ tãtorũ cãz malorũ: ſic ſup̃: Cã mali tãti ocl'os deiecta ðcoros. nã q ea formoſior induciř: eo magis Turnus ardet: vt ſequẽtia indicant.

CHRI. ¶ SI TVRno extĩcto: cũ res eo euaſerit: vt æneas ſit potitur9 oĩno cõiugio pſtat: vt ĩcolumi poti9 Turno q; extincto potiař. ¶ Reſpice res. q. d. & ſi tua vr9 iuicta ſit: tñ nõ ẽ illi ſi dẽdũ: qa fortuna potius q; vr9 ĩ re militari dñatur. Ad hæc iã ſe ſibi inimicaz oñdit. Captat poſtremo cõmiſerationẽ a pr̃e. Ve; ille cũ ſola ꝑturbatõe ferreř nullis rõnibus mouebař. Vtiř aũt optia diſtributiõe. Nã cũ diuerſorũ ĩgenio ꝓhoĩes iducat latinũ Turnũ: & amatã vnicuiq; cõuenientẽ tribuit orationẽ. Nulla ergo rõne motus eſt Turnus qui totus ꝑturbationibus æſtuabat. Maxime autẽ ſtimulabatur pulchritudine pſentis virginis: vt mori mallet q; illã relinquere. Lauiniæ orationem nõ dat: qm̃ non decebat puellã verba interponere: at dat lachrymas: quæ dolorem oñdant: & pudorem quo loqui prohibeatur.

SER. a ¶ VIOLAVERIT ostro siqs ebur: Hom. cōparatio: vñ ⁊ violauerit trāstulit: ille. n. ait. ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ.
b ¶ Aut mixta rubent vbi lilia multa Alba rosa: aut vbi multa alba lilia pmixta rubēt rosa. i. rosæ coniunctione: naturaliter eni oīs cādor vicinū trahit in se ruborē. c ¶ Illū turbat amor: iuenli occasionem: qua Turnus magis mo ueretur i bellū. d ¶ Neq; enis Turno mora libera mortis: hi loco duplex ē expositio: aut eni ordo ē Ne quæso mī me lachrymis. i. tanto mortis omine proseq̄ris ad duri martis certamina pficiscentē: neq; enim Turno mora libera est nō eundi post iā pmissuz singulare certamē. Aut certe hoc dicit noli me mater ad bellū euntē ominosis lachrymis pseq: neq;. n. Turno est mora libera mortis. i. neq;. n. in potestate est mea morā facere venientibus fatis: ac si diceret si iminēt pituros sui: etiā si minime ad bella pficiscar. Sciēdū tamē locū hunc vnū esse de insolubilib⁹ duodecim quæ habent obscuritatē: licet a multis p captu resoluant ingenij. e ¶ Cū primum crastina cælo puniceis cōuecta rotis: hoc loco auiditas pugnaturi exprimit. Sane nunc nō dicit oriri diem: sed designat tempus quo vult vt vterq; ad certamē singulare pcedat. f ¶ Nostro dirimamus sanguine bellū: bene se oibus cōmendat hoc dicto siqdem suum sanguinē p omni bello dicit posse sufficere. g ¶ Poscit equos gaudetq; tuens ante ora frementes: solēt enim ex equoȝ vel mœstitia vel alacritate euentū futurū dimicaturi colligē. h ¶ Pilūno quos ipsa decus dedit orithyia: ait Horatius i arte poetica: Nec quodcūq; velit poscat sibi fabula credi. Vñ critici culpant hoc loco Virgiliū dicentes incōgruū esse figmentū. nāq; cū Orithyia atheniensis fuerit filia Terrigenæ: ⁊ a Borea in thraciā rapta sit quēadmodū potuit Pilūno qui erat in Italia equos dare? i ¶ Decus dedit: ad ornamentum: vt Quas ipsa decus sibi dia camilla de

legit. Sane hic versus σπονδειάζων est: nam thyi diphthongus est græca.
¶ INDVM: quasi nobilissimū: nam Indici elephantes præferunt aphricanis. ¶ Illum turbat. a. In animo generoso nullæ maiores perturbationes esse pñt q; hinc pudor ne succūbat: ⁊ vict⁹ discedat inde amor immensus regiæ puellæ pulcherrimæ: naȝ amor est desiderium pulchri: ⁊ quanto pulchrior ē res tanto maior est amor. ¶ Ne la. ne ve. o. nam lachrymæ eunti ad bellum malus portendunt: ⁊ vba illa simul hæc inuersa relinquam lumina malus afferebant omen. ¶ Tyráno: núc inuidiose dixit: quasi alieni imperij occupatori: supra autem honorifice dixit Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyranni. ¶ Haud. p. quia verebit meū congressus: neq; hoc dixit ad iactantias sed vt ex sua cōfidentia minueret timoreȝ amatæ. ¶ Cum. p. c. nā ⁊ hæc properatio victoriā sibi certas promittere videt. ¶ Pilūno ory. orithyia filia Erecthei regis athenaruni: ⁊ vxor boreæ. Sumptum autem ex Home. apud quē ē Erichthonium armentū equarū habuisse ad quas sub forma eq admissarij venerit Boreas q inde equos pcreault velocissimos: ⁊ candidi coloris ex hac prole⁹ ait equos Orithyiam atauo Turni pilumno misisse: non est autē ita absonū vt critici dnt q fingat orithyiam atheniēsem: ⁊ in thraciā raptā regi italico: ⁊ tāto terrarum interuallo ab ea disiuncto dona misisse: nam regū est etiā eos principes q in alia plaga sunt sibi muneribus conciliare: nam ⁊ nostris tēporibus vidimus ægypti regeȝ: nō solū Ferdinādum regē neapolitanū: Verum etiam nostræ vrbis decus Laurētiū mediceȝ præclarissimis donasse muneribus: curasseq; ex æthiopia accersendas duas ziraphas bestias nostro cælo incognitas: quaruȝ alteraȝ neapolim: alteram florentiā mitteret: dicit eni zirapha quam Pli. camelopardalem nominat. Nabunam æthiopes vocant: vt ipse ait colo similē equo pedibus: ⁊ cruribus boui camello CHRI.

Indum sanguineo veluti violauerit[a] Ostro
Siquis Ebur, vel mixta[b] rubent vbi. Lilia multa
Alba Rosa, tales virgo dabat ore colores.
Illum[c] turbat Amor, figítq; in virgine vultus.
Ardet in arma magis, paucísq; affatur Amatā.
Ne (quæso) ne me lachrymis, né ue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem
O mater. neq;[d] eni Turno mora libera mortis.
Nuncius hæc Idmon phrygio mea dicta tyráno
Haud placitura refer. cū primum[e] crastina Cælo
Puniceis inuecta rotis Aurora rubebit;
Nō teucros agat ī rutulos, teucrûȝ arma qescát,
Et rutulûm. nostro[f] dirimamus sanguine bellū.
Illo quæratur coniux Lauinia campo.
Hæc vbi dicta dedit, rapidúsq; in tecta recessit,
Poscit[g] equos, gaudétq; tués ante ora fremētes;
Pilumno[h] quos ipsa decus[i] dedit Orithyia

ni camello capite:albis maculis rutilo colore distinguentib⁹:vnde appellata est camelopar/dalis.hæc dictatoris Cæsaris ludis circēsibus primū visa romæ ex eo subide cernit aspectu magis q̄ feritate ꝯspicua:q̄re ēt Iouis feræ nomē luenit.hæc Pli.ea aūt q̄ a babylonio sulta no missa īducta ē ab ei⁹ legato Malphoīn in Vrbē florētiā kalē.Decēbris:anno a nr̄a salute octogesimoseptimo:supra millesimū ac q̄dricētesimū:vna cū mansuefacto leone:quem ille rex ziraphæ in munerib⁹ adiunxit:qm̄ id aīal florētino populo īsigne esse sciebat.

Qui candore[a] niues anteirent, cursibus auras.
Circūstāt ꝓperi[b] aurigæ, manibúsq; lacessunt
Pectora plausa cauis, & colla comātia pectunt.
Ipse déhinc auro squallentē albóqȝ[c] Orichalco
Circūdat[d] loricā humeris, simul aptat[e] habendo
Ensémq;, & Clypeum, & rubræ cornua[f] cristæ,
Ensem, quē Dauno Ignipotēs Deus ipse[g] parēti
Fecerat, & stygia[k] candentem tinxerat vnda.
Exin[h] quæ medijs ingenti[i] annixa columnæ
Aedibus astabat, validam vi[l] corripit hastam
Actoris[m] Aurunci spolium, quassátq;[n] trementē
Vociferans[o], nunc ò nunq̄ frustrata vocatus[p]
Hasta meos, nūc tēp⁹ adest te maxim⁹[q] Actor
Te Turni[r] nunc dextra gerit da sternere[s] corpus
Loricámq; manu valida lacerare[t] reuulsam
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines

SER. a ¶Qui candore niues anteirent cursibus auras:Homeri vsus ē:v bū ad verbus, λευκότεροι χίονος θείειν δ᾽ ἀνέμοισιν ὁμοῖοι. b ¶Propi aurigæ:festini veloces:& erit nominatiuus hic ꝓperus:aurigas aūt ꝑ agasonibus posuit:nas aurigæ ꝓprie sunt currus regētes. c ¶Alboq; orichalco: apud maiores orichalcū ꝑciosius oībus metallis fuit:nāq; sicut Lucretius dicit: cuȝ primū holes siluas īcēdissent:nullarū adhuc reꝝ piti terra casu fertilis olum ex incēdij calore desudauit metalla:īter q̄ orichalcuȝ ꝑciosius visuȝ ē: quod & splēdorē auri & æris duritiaȝ possideret:nāq; primū de auro securis fcā dispilicuit cā mollitiei:simili rōne & argēti cōtēptus ē vsus.Mox orichalcū placuit donec veniret ad ferrū:vñ & dicunt sæcula ita fuisse diuisa:orichalcū aūt fuisse ꝑciosuȝ:ēt Plautus docet q aīt ī milite glioso:Ego istos mores orichalco cōparē.¶Alboq; orichalco:auri.s.cōparatiōe:nā albū nō ē. d ¶Circūdat loricā humeris:nō armat hoc loco:sȝ explorat vtrū arma apte & ꝯgrue ei⁹ mēbris īhæreāt. e ¶Aptat hñdo:ad hñdū:vt ꝯgrue possit īhærere. f ¶Cornua cristæ.i.comas:q̄s græci κέρατα nōant: vñ & κείρειν dicunt tōdere:cornua aūt sunt ꝓpe cincini. g ¶Deus ipse parēti fecerat:ac si diceret nō ꝑ ministros. Statius:Plurim⁹ ipsi sudor ibi:& notādū ꝙ affectare variauerit:vt Aeneæ vno loco arma describeret:Turni vo hic hastā gladiū & loricā:In.viii.aūt scutū & galeā. h ¶Exin:deinde:nā ordīs ē aduerbiū. i ¶Ingēti colūnæ: hastæ ꝑ colūnā exꝑmit:magnitudo:sicut i:se ptimo equorū:vt Stabāt tercētū nitidi ī ꝑsepi b⁹altis. k ¶Stygia vnda:q̄si īmortalē fecerat. l ¶Vi.i.vtute. m ¶Actoris aurūci sp. vel qd Actori detraxerat Turn⁹:vł qd Actor cuidā alteri:nā ābigue posuit. n ¶Quassatq;.i.q̄ssat & treme facit. o ¶Vociferās:hæc.s.q̄ dicturus ē:plerūq;.n.ita clamor ondit:vt stati ipsius clamoris vba subdant:sic supra Toruūq; repēte Clamat ídmies.Sic nūc ita ad hastā q̄si ad aliquā ꝑsonā loquit:& ei ītellectū & auditū dat:sicut Cicero vba reip. sȝ ille ait si posset fieri.Turnus vo q̄si ad virū sentientē loquit:nec īmerito:nā eū īdueit furētē:vt His agit furijs totoq; ardentis ab ore Scintillæ absistūt:oculis micat acrib⁹ ignis. p ¶Vocat⁹ hasta meos:īuocatiōes & ꝑces:nā appellatio:ē a vbo q̄ semꝑ aut in io aut in us exit.si ī io exeat tertiæ sunt formæ:si ī us q̄rtæ:vt ab eo qd ē lego aut lectio aut lect⁹ fit:sȝ hoc nos dicim⁹:qd εὐφωνότερον: sicut nūc ab eo qd ē voco vocat⁹ fecit nō vocationes. q ¶Te maxim⁹ actor:antea gerere ꝯsueuerat. r ¶Te turni nūc dextra gerit:ei⁹ q̄ ē sup maximū q̄si. s ¶Da sternē:figura græca:vt Donat habere viro:item Dat ferre talētum. t ¶Lacerare reuulsam:vt lacerat:ī reuellam. Laceratā aūt ꝓpter illud:Et bis sex thoraca petitum Perfossumq; locis.

DON. ¶STYGIA vnda:ꝯsecrationē quādā ensis ondit. ¶Corripit:q̄si dicat sine conatu extulit quāuis tāta eēt:vt admīculū colūnæ egeret.

CHRI. ¶ANTEIRENT cursibus au.Venti.n.rapidissimi auras.i.minores vētos superare velocitate poterāt. ¶Habēdo.i.apta:vt cōmode vti possit:sicut dixit Habilemq; humeris suspenderat arcum. ¶Vociferans nunc.o. n.tanta vaniloquentia nihil boni portendit: non.n.verbis est nimis in hostē inuehendus sed virtute cōtra eundem est. ¶Semianimi ph.nam adeo effœminati in phrygia sunt homines & cultu:& alijs delitijs: vt ad plenam virilitatē non possint adimplere.

Vibratos[a] calido ferro, Myrrháq;[c] madentes.
His agitur furijs, totóq; ardentis ab oꝛe
Scintillæ abſiſtunt. oculis[b] micat acribus ignis.
Mugitus veluti cum pꝛima in pꝛælia Taurus
Terrificos[d] ciet[e], aut iraſci in coꝛnua tentat
Arboꝛis obnixus trunco, ventóſq; laceſſit
Ictibus, aut ſparſa ad pugnã[f] pꝛoludit Arena.
Nec minus interea maternis ſæuos[g] in armis
Aeneas acuit[h] Martem, & ſe ſuſcitat ira
Oblato gaudens cõponi[i] fœdere bellum.
Tum ſocios[k], mœſtiq; metum ſolatur Iuli
Fata docens, regiq; iubet reſpõſa[l] Latino
Certa referre viros, & pacis[m] dicere leges.
Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes
Oꝛta dies, cum pꝛimum alto ſe gurgite tollunt
Solis Equi, lucémq;[n] elatis naribus efflant.
Cãpũ[o] ad certamen magnæ ſub mœnibus vꝛbis
Dimenſi[p] Rutuliq; viri, Teucriq; parabant
In medióq; focos[q], & Dijs[r] Communibus aras[s]
Gramineas, alij fontémq;[t], Ignémq; ferebant

SER. a ¶ VIBRATOS calido ferro: criſpatos calamiſtro: nã calamiſtrũ eſt acus maior: q̃ calefacta & adhibita torquet capillos: vñ ẽt Cicero calamiſtratã comã appellat frequenter: q̃ etiã vituperationi ẽ: vñ ecõtra ad laudẽ ẽ poſitũ ab Horatio Hinc & icõptis curiũ capillis. b ¶ Oculis micat acrib⁹ ignis: Homeri eſt. ὄσσε δ' οἱ πυρὶ λαμπετόωντι εἴκτην. c ¶ Myrrhaq; madentes: vnguentatos. d ¶ Terrificos: hic appet mugit⁹ nõ tñ dolẽtũ eẽ: ſed etiã iraſcentum. e ¶ Ciet: mõdat: ſicut in tertio legim⁹: Lachrymaſq; ciebãt: nam ꝓprie ciere eſt alterĩ aut dolorẽ: aut lachrymas cõmouere. f ¶ Ad pugnã ꝓludit: præmeditatur. Cicero: Si mecũ i hac ꝓluſione nihil fueris. i. i hac ꝓmeditatõe certamis. g ¶ Sæuos: fortis more ſuo: & igẽtẽ moderationẽ dat Aeneæ: qppe quẽ iducit laborãtẽ vt poſſit i irã moueri: cũ Turnũ dicat ita furere: vt nec Latini cõſilijs: nec Amatæ ꝓcibus poſſit obedire. h ¶ Acuit martẽ: irritat ſe ad futura certamia. i ¶ Cõponi fœdere bellũ: finiri: vt Añ diẽ clauſo cõponet veſꝑ olympo. k ¶ Tũ ſocios mœſtiq; metũ ſolat Iuli: itelligim⁹ hos ſpe ſingularis certamis ꝓ ducis ſalute eẽ turbatos. l ¶ Reſpõſa latio certa referre viros: κατὰ τὸ σιωπώμενον ẽt Latinũ ad Aeneã legatos miſiſſe itelligim⁹: nã ſupra Turn⁹ tñ dixerat: Nũcius hæc idmon phrygio mea dicta tyrãno. m ¶ Pacis dicere leges: q̃s paulo poſt i ipſo fœdere ẽ dicturus Aeneas. n ¶ Lucẽq; elatis narib⁹ efflã. icennian⁹ ꝟſus ẽ ordie mutato: ille. n. ait Fundũtq; elatis narib⁹ lucẽ. Et ſciendũ diem nuſq; ſic patẽter deſcripſiſſe Virgi. o ¶ Cãpũ ad certamẽ: totus hic de fœderib⁹ locus de Homero trãſlatus ẽ: vbi Alexander cũ Menelao ẽ ſingulari certamie dimicaturus. p ¶ Dimẽſi teucriq; viri: iter ſe ꝑ certa ſpacia diuidẽtes q̃ qſq; loca purgaret: & hoc loco Fauni lucũ euertere troiani. vñ ẽ: S3 ſtirpẽ teucri nullo diſcrimine ſacrũ Suſtulerant puro vt poſſent cõcurrere cãpo. q ¶ Focos: qcqd ignẽ fouet: foc⁹ vocat ſiue ara ſit: ſiue qcqd aliud: i quo ignis fouet. r ¶ Et dijs cõmunib⁹ aras: dij cões ſunt: vt alij dicũt Mars: Bellona: Victoria: q̃ hi i bello vtriq; parti pñt fauere. Vt aũt altioris ſcietiæ hoib⁹ placet: dij cões ſũt: q̃ a ζωνοι dñr i. q̃ cæli certas nõ hẽnt ptes: ſ3 gñalit a cũctis colunt: vbiq; n. eos eẽ mãifeſtũ ẽ: vt mater deũ: cui⁹ ptãs i olb⁹ zonis eſt. Nã & iõ mater deũ dr̃: q̃ cũ olb⁹ ei⁹ ẽ cõis poteſtas. Alij cões deos volũt: Solẽ: Lunã: Plutonẽ: Martẽ. hi. n. apud hoies iueniunt: & ſunt i olb⁹ terris: ꝑor tñ ſenſus ẽ ſimplex & magis aptus negocio. s ¶ Aras gramineas: romani. n. moris fuerat & ceſpitẽ aræ ſupiponere: & ita ſacrificare. Gramieas aũt iõ: q̃a de bello res agit: & Marti ſacrificat: cui gramẽ ẽ ꝯſecratũ: q̃d ſm Pli. in naturali hiſtoria Ex humano cruore procreat. Gramẽ aũt herbæ ſpecies ẽ: l3 ois herba gramẽ vocet: ſicut robur oẽ lignũ: quũ ſit & ſpecies. t ¶ Fontẽq; ignẽq; ferebãt: pro aq̃ poſuit a toto ptẽ. Sane ad faciẽda fœdera aq̃ & ignis adhibent: vñ ecõtra quos arcere volumus a nr̃o ꝯſortio: eis aq̃ & igni iterdicim⁹: ideſt rebus q̃bus cõſortia copulantur.

DON. ¶ ARAS: ꝓpter ꝯſecrationẽ fœderis. ¶ Cõmunibus: quia adhuc incertum erat quo eſſet peruentura victoria.

CHRI. ¶ MYRRHA: hæc arbor nõ ſolũ i ſilua i q̃ thus naſcit: ſ3 i multis quoq; arabiæ locis atq; ẽt apud troglodytas: ſatiua ſilueſtri pferẽ. ¶ Arbori: altitudo ad qnq; cubita nec ſine ſpina cortice h3 leuẽ: & vnedõi ſimilẽ. Troglodytica ſilueſtriũ pria: Erythrea ſecũda: icidunt vt gumi emitt: iter & ipſe bis & thus: ſ3 a radice vſq; ad ramos: ſudãt tñ priuſq; icidant ſtactẽ dictã cui nulla ꝑfert. Vis eſt vt calefaciat deſiccet & abſtergat. Occidit lũbricos: pellit fœt⁹: valet ad tuſſim antiquam: ꝯfert aſmaticis. ¶ His

ąs. ⁋ His agit .s.nā ex aī furore potiusq; ex formidine hæc ꝓueniebāt. ⁋ Oculis: sunt enim oculi veluti aī fenestræ ꝑ quos oēs aīoꝝ motus maxīe apparēt. ⁋ Ignis: furor ille iræ admixtus q̄ ē ex sanguinis accēsione. ⁋ Nec minus: idē ꝛ in ænea ardor aī demōstraṫ. ⁋ Acuit martē: excitat seipm ad pliū. ⁋ Ira: iusta īdignatiōe. ⁋ Fata docēs. q.d. ondēs fatale esse ꝙ victo turno ea loca obtineant teucri. ⁋ Dicere leges: dicere ꝯditiones quod superioris est.

Velati[a] Lino; ꝛ Verbena[b] tempoꝛa vincti
Pꝛocedit Legio[c] Ausonidûm, pilatáq; plenis
Agmina se fundunt poꝛtis, hinc Troĭus omnis
Tyrrhenúsq; ruit[d] varijs exercitus armis.
Haud secus īstructi[e] ferro, q̄; si aspera Martis
Pugna vocet, necnō medijs in milibus ipsi
Ductoꝛes auro volitant, ostróq; decoꝛi,
Et gen⁹ Assaraci Mnestheùs, ꝛ foꝛtis Asilas
Et Mesapus equûm domitoꝛ Neptúnia pꝛoles.
Vtq; dato signo spatia in sua quisq; recessit,
Defigunt tellure hastas, ꝛ scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres, ꝛ volgus[f] inermium
Inualidíq; senes, turres, ac tecta domoꝛum
Obsedêre: alij poꝛtis sublimibus astant.
At Iuno ex summo, qui nunc albanus habetur
(Tūc neq; nom̄ erat, neq; hōos, neq; gl̄ia mōti)
Pꝛospiciēs tumulo cāpum spectabat, ꝛ ambas,
Laurentum, Troúmq; acies, vꝛbémq; Latini
Extemplo Turni sic est affata soꝛoꝛem,
Diua[g] Deam, stagnis[h] quæ fluminibúsq; sonoꝛis
Pꝛæsidet. hunc illi Rex Aetheris altus honoꝛem
Iuppiter erepta pꝛo virginitate sacrauit.

SER. a ⁋ VELATI lino: atq; fœciales ꝛ pater patraṫ per quos bella vel fœdera ꝯfirmabanṫ nunq̄; vtebanṫ vestib⁹ lineis: vñ dicem⁹ erroře fem̄: vt linea vestis ꝯ morē adhiberetur ad fœdera: q̄ firma futura non erāt. Scim⁹ enī h̄ vbiq; suare Virg. vt reb⁹ q̄ b⁹ denegaṫ exit⁹: det ēt īfirma ꝑncipia: sicut ī Thracia ciuitatē ꝯdēs Aeneas: quā mox fuerat relicturus: ꝯ morē Ioui de tauro sacrificauit: sic senatus ad ꝑuata Latini ꝯuocat tecta: q̄ñ ei⁹ nō erant firma ꝯsilia: sic paulo post ī augurio liberat⁹ cygn⁹ ī fluuiū ꝯcl dit: q̄a Turnū rutuli l3 abrupto fœdē liberare nō potuerīt. Cap tñ ꝛ Igin⁹ h̄ loco dicūt lectionē eē corruptā: nā Virg. ita reliq̄sse ꝯfirmant Velati limo. Lim⁹ āt ē vestis: q̄ ab vmbilico vsq; ad pedes teguntṫ pudibūda popaꝝ: hæc āt vestis ī extremo sui purpurā limā. i. flexuosā. vñ ꝛ nomē accepit: nā limū obliquū dicim⁹: vñ ꝛ Terē. Limis ocul' dlc. i. obliqs. b ⁋ Verbena tpa vī. Verbena ꝑꝑe ē herba sacra sūpta de loco sacro capitolij: q̄ coronabanṫ fœciales: ꝛ pr̄ patrat⁹ fœdera facturi vl' bella īdicturi: abusiue tñ ēt vbenas vocam⁹ oēs frōdes sacratas: vt ēt laur⁹ oliua vl' myrt⁹: vt Terē. Ex ara hīc vbenas sume: nā myrtū fuisse Menāder testaṫ: de q̄ Terē. trāstulit. c ⁋ Legio au. ꝑ ausonidaꝝ: qđ vēit ab eo qđ ē hic ausonida sic vt hic auriga: nā ausonis generis ē fœminini: vñ ausonidū facit: qđ vt diceret ē metri necessitate cōpulsus. d ⁋ Ruit: cū īpetu vēit: qđ ꝑm græcos ē ὡρμησεν. e ⁋ Instructi fer. bona ꝑœconomia ꝛ rei futuræ ꝑparatio: rupits. n. fœderib⁹ ī bella descēdēt. f ⁋ Vulgus īermū: senū. hac matrū: sīc ipse memorauit.

g ⁋ Diua deā: aut hypallage ē ꝑ dea diuā: nā deos æternos dicim⁹: diuos voq ex hoībus fiūt. Aut bñ dixit de Iunone diuā respiciēs etymologiā: nā ī Hora. legimus Sub diuo moreris victima nil miserātis orci. i. sub aere: quez ꝯstat eē Iunonē. De⁹ aūt vl' dea gñale ē oībus: nāq; qđ græce δέος latie timor vocaṫ: vñ de⁹ dict⁹ ē: ꝙ oīs religio fit timori. h ⁋ Stagnis q̄ fluminibusq; sonoris ꝑsidet: Iuturna fons ē ī italia saluberrimus iuxta Numicū fluuiū: cui nomē a iuuādo īditū ē: cū. n. nālit oīs aq noxia sit ex neoꝝ corporib⁹: hic oīb⁹ saluberrimus fons ē: de hoc aūt fonte Romā ad oīa sacrificia aqua afferri cōsueuerat.

DON. ⁋ PLENIS portis: quasi securi erāt facti de alieno certamine. ⁋ Varijs: q̄a diuersarum terrarum erant viri.

CHRI. ⁋ VELATI lino ꝛ vbena: Placēt quæ dixit Serui⁹ de limo: nā Caper ꝛ Igini⁹ aiūt Virg. sua manu scripsisse limo: s3 librarioꝝ menda scriptū est lino. ⁋ Verbena: de hac herba dictū ē in Buco. Iuturna nympha fuit q̄ templū habebat ꝑꝑe vrbē: vbi erat fons cuius aqua pota a febre liberabat. ⁋ Pilata participiū sine origine vbi ꝛ retulit ad romanos quoꝝ ꝑꝑria sunt pila Varijs armis q̄a ex varijs gentib⁹ cōstabat. ⁋ Volitāt: nā cū ducis sit omnia circūspicere assiduo modo ad postremos modo ad ꝑmos recurrūt. ⁋ Dato signo: nō enim venerāt: vt pugnarent: sed vt icto fœdere singulare duoꝝ ducū certamen ociosi spectarēt. ⁋ Defigere aūt hastas ꝛ scuta reclinare ē eoꝝ q̄a a pugna cessaturi sunt. ⁋ Tū studio: pōit id qđ vsu venire solet.

Nympha[a] decus fluuioꝶ aio[b] gratissima nostro·
Scis vt te cunctis[c] vnam, quæcunq; latinæ
Magnanimi Iouis ingratum[d] ascendēre cubile,
Prætulerim, Cælíqz[e] libens in parte locarim·
Disce tuum, ne me incuses Iuturna dolorem·
Quà visa[f] est Fortuna pati, Parcæqz sinebant
Cedere[g] res Latio, Turnum, ꝛ tua mœnia texi·
Nunc video iuuenē imparibus cōcurrere[h] fatis
Parcarúmqz dies, ꝛ Vis inimica propinquat·
Nō pugnā[i] aspicē hāc oculis; nō fœdera possiꝫ.
Tu pro germano; siquid præsentius[k] audes,
Perge, decet, forsan[l] miseros meliora sequētur.
Vix éa, cum lachrymas oculis Iuturna pfudit·
Térqz[m], quatérqz manu pect⁹ pcussit honestuꝫ.
Non lachrymis[n] hoc tempus ait Saturnia Iuno
Accelera, ꝛ fratrē, siquis modus, eripe morti,
Aut tu bella cie, conceptúmqz[o] excute fœdus.
Auctor[p] ego audendi·sic exhortata reliquit[q]
Incertam, ꝛ tristi turbatam vulnere mentis.

SER. a ℭNYMPHA decus fluuioꝶ: supra Nymphæ genus aninib⁹ vn̄ est. b ℙ Aio gratissima nr̄o: Home. ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ. c ℙ Cūctis ptulerim: liptotes figura p ꝯtrarium. plus .n. dicit ꝛ minus significat. nāq; oēs est psecuta. huic vo libēter indulsit: ꝛ dicit se hanc oībus ptulisse: q̄si etiaꝫ alias in honore hūerit: tale ē ꝛ illud Salustianuꝫ: Mare ponticū dulcius q̄ cætera: quū nullum dulce sit. Sane sciendꝰ nō imerito finxisse Vir. nymphæ .i. pti suæ indulsisse Iunonē. d ℙ Ingratum cubile: per qd̄ grām castæ nō representat vxori Iupiter: nā cū Iupiter multas vitiasse diceretur. nihil tn̄ a Iunone de Iuturna detractū est: sz potius auctū est aduertēdus v̄sum hūc sine cæsura esse: nā heptimemeris: quaꝫ hr̄e credit: in synalœphā cadit: vt Magnanimi Iouis ingratuꝫ ascēdere cubile. Terētianus de hoc: Rarū ꝯcedā: fieri nō posse negabo. e ℙ Cæli par: parte diuinitatis: nā locuꝫ numinū pro honore posuit. f ℙ Qua visa est. f. p. i. quātus ꝯtenus pmisit: ꝛ sic ait Qua visa est: vt sup̄ Coeant in fœdera dextræ Qua dat. Sane latēter ostēdit fauorē numinuꝫ sine ꝯcessione fatorū nō posse pcedere. g ℙ Cedere res latio: feliciter cuncta pcedere. h ℙ Concurrere: pro ꝯcursuruꝫ esse: licet q̄si de ea bene psenti visa sit tpe: quæ etiā futura cernebat. i ℙ Non pugnam aspicere hanc oculis: quoniā numina quoties morituros viderint eos: qbus fauēt: ab eis recedūt: sic Sta. Apollinē inducit Amphiaraum deserentē vbi eū vicinuꝫ morti esse cognouit: Desiliit mœrēs: lachrymasq; auertit Apollo. ꝛ Home. Cū lanx Hectoris ex pendēte leue inclinaret ait: λίπε δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων. k ℙ Præsentius: efficacius: vehemētius: naꝫ decet germanā illicita etiā pro fratris salute tentare. l ℙ Forsan miseros meliora sequant: ne forte possit fatorum ordo mutari. m ℙ Terq; quaterq; manu pectus pcussit honestū: quia solā doloris audierat cām: nihil quēadmodū fratri possit mederi: nā paulopost Audiet aut tu bella cie: cōceptumq; excute fœdus. n ℙ Non lachrymis hoc tēpus ait: nō flendi. sz subueniendi tēpus est. Statius in matrū ꝯsolatione Accenso stetibus igne. o ℙ Cōceptūq; excute fœdus: placitum aio p destinatū vt fiat. p ℙ Auctor ego audēdi: nomina in tor desinentia fœminina ex se faciunt q̄ i trix terminant (si tn̄ a v̄bo venlāt) vt ab eo qd̄ ē lego ꝛ lector ꝛ lectrix facit: do ceo doctor doctrix. si auteꝫ a v̄bo non venerint cōia sunt: naꝫ similiter ꝛ masculina ꝛ fœminina in tor exeunt: vt hic ꝛ hæc senator: hic ꝛ hæc balneator: licet Petronius vsurpauerit balneatricē dicens. tale est hic ꝛ hæc auctor: sed tūc quūꝫ ab auctoritate descēdit: vt hoc loco. Cuꝫ aūt ab eo venit qd̄ est augeo et auctor ꝛ auctrix facit: vt si dicas auctor diuitiaꝶ: vel auctrix pr̄imonii. q ℙ Reliquit incertā: qa licet dederit ei ꝯsilium dicendo forsan eam reliquit incertam.

DON. ℭANIMO gratissima nostro: simulata verba pro tēpore: nā pellex nunq̄ placet vxori.

CHRI. ℭNYMPHA: duces captat beniuolentiā a psona iuturnæ ꝛ a psona sua: nā illa beniuola effecta facile qd̄ incipit assequit. ℙ Disce tuū ne me icuses: naꝫ cū non possim amplius defendere Turnuꝫ nolo me tibi non pdixisse doleas. ℙ Imparibus ꝯcurrere fatis: non dixit iparibus virib⁹: sz fatis: vt culpas ab hoīe in fata reiiciat. ℙ In vita est pathos ab ætate. ℙ Parcarumq; di. ꝛ vis inimica propinquat: Sententia est quod dies quem parcæ afferunt ex violenta est morte. ℙ Non pugnas aspicere hanc: non deserit illum quia prodat sed cum auxiliuꝫ aduersus fata pstare nō possit: non vult illi morituro adesse: qm̄ grauius nos cruciant quæ videmus q̄; quæ audimus: ex eo ergo qd̄ ostendit quantū illi amet facit fidē ideirco abire: qm̄ illi auxilio esse nō posse. ℙ Forsan misos melio. se. nō .n. illā omnino spe

nino ſpe priuare vult:ne illam animo deficiens nihil deinceps tenet. ℣ Honeſtum:pulchꝛ.
℣ Conceptumq; ex.f.docet eſſe remedium quo ſingulare certamen tolli poſſit:ſi fœdus ꝑ turbetur:atq; ex eo certamine remoto reſtat ſpecies ꝙ mortem euadere poſſit.

Interea[a] reges (ingenti[b] mole Latinus
Quadriiugo vehitur curru, cui tempoꝛa circũ
Aurati bis ſex radij fulgentia cingunt
Solis[c] aui ſpecimen, bigis[d] it Turnus in albis
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Hinc pater Aeneas Romanæ[e] ſtirpis oꝛigo
Sidereo flagrans Clypeo, ⁊ cæleſtibus armis,
Et iuxta Aſcanius magnæ[f] ſpes altera Romæ)
Pꝛocedunt caſtris, puráq;[g] in veſte ſacerdos
Setigeri[h] fœtum ſuis, intonſámq; bidentem
Attulit, admouítq; pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentis conuerſi lumina Solis
Dát[i] fruges manibus ſalſas, ⁊ tempoꝛa ferro
Summa notant pecudũ, paterífq; altaria libãt.
Tum pius Aeneas ſtricto ſic enſe pꝛecatur.
Eſto[k] nunc Sol teſtis, ⁊ hæc[l] mihi Terra precãti,

SER. a ℭ INTERea reges:longũ hyperbaton:nam ordo ē. Interea reges ꝓcedunt caſtris: cætera enĩs ꝑ parẽtheſim dicta ſunt: nec ē eclipſis: cũ ſermo in oĩbus congruat. b ℣ Ingẽti mole:põpa ambitu:nã mõ hoc ſignificat. c ℣ Solis aui ſpecimẽ:vt ẽt in ſeptimo diximꝰ: Latinꝰ ſꝫ Heſiodũ ĩ ἀσπιδο πόιια: Vlyxis ⁊ Circes filius fuit:quã multi ẽt Maricã dĩt: ſni quẽ nũc dicit Solis aui ſpecimen:nã Circe Solis eſt filia. Sane ſciẽdũ Virgiliũ in varietate hiſtoriæ:ſua ẽt dcã variare:ſꝫ de Vlyxe vt ẽt ſupra diximꝰ in ſeptimo: Tẽpoꝝ nos ratio credere non ſinit. d ℣ Bigis it turnꝰ in albis:quoties vtimur nõibus tm̃ pluralis numeri:⁊ vnũ volumus ſignificare: ita dicimꝰ vnas bigas:vnas quadrigas:vnas ſcalas. Saluſtius: Hi poſtq̃; in vna mœnia conuenere. e ℣ Romanæ ſtirpis origo:hoc ad laudẽ Auguſti reſpicit. f ℣ Magnæ ſpes altera romæ: male quidã magna volũt ⁊ legũt. g ℣ Puraq; in veſte ſacerdos:impolluta.⁊ pura dĩ veſtis:qua feſtis diebus vti conſueuerant ſacra celebraturi. h ℣ Setigeri fœtũ ſuis: romão more:vt Et cæſa iungebãt fœdera porca. nã Hom. aliud genꝰ ſacrificij cõmẽorauit dicẽs. κήρυκες δ᾽ ἄρα ἄσυ θεῶν φέρον ὅρκια πισά ἄρνε δύω, καὶ οἶνον ἐύφρονα καρπὸν ἀρούρης ἄσκῳ ἐν αἰγείῳ. φέρε δὲ κράτῆρα φαεινὸν κήρυξ Ἰδαῖος ἠδὲ χρύσεια κύπελλα. Non ꝑter rõnem eſt qđ ait fœtũ ſuis. itẽ Intõſamq; bidentẽ.i. breuẽ adhuc:nã in rebus q̃s volebant finiri celerius:ſenilibus ẽt aĩalibus decreſcentibus ſacrificabant. in rebus vo q̃s augeri ⁊ confirmari volebant:de minoribus ⁊ adhuc creſcentibus immolabãt. i ℣ Dát fruges manibus ſalſas:far ⁊ ſal:quibus rebus ⁊ cultri aſpergebantur ⁊ victimæ. Erant aũt ꝓbationes vtrũ eſſet aĩal aptũ ſacrificio: obliquũ ẽt cultrũ a frõte vſq; ad caudã ante immolationẽ ducere conſueuerant:nã hoc eſt quod dicit Tẽpora ferro ſumma notãt pecudũ. k ℣ Eſto nunc ſol teſtis: bñ primo inuocat deũ: quem orientẽ intuẽs vidit.nã ait: Illi ad ſurgentes conuerſi lumina ſolem. Eſto autẽ multi volũt tertiã eſſe ꝑſonam.i. ſit mihi Sol teſtis:qa ſequitur ⁊ hæc terra: vt elocutionem per nominatiuum factam intelligamus:ſed hoc non procedit:quia ſequẽtia vocatiuũ habent:vt Et tu ſaturnia iuno. Itẽ Tuq; inclyte mauors:vnde per vocatiuum eũ omnia dixiſſe accipiamus. In hoc vo tm̃ ad nominatiuum feciſſe tranſitũ. l ℣ Et hæc mihi terra precanti:licet etiã hic poſſit eẽ vocatiuus. nam λεικτικῶς eſt dictum hæc terra eſto teſtis:ac ſi diceret o italica terra teſtis eſto. Homeri ſimile iuramentum.
ζεῦ πάτερ Ἴδηθεν μεδέων κύδιστε, μέγιστε ἠέλιος θ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπανούεις καὶ ποταμοὶ καὶ γαῖα, καὶ οἳ ὑπένερθε καμόντας ἀνθρώπους τίνυσθον, ὅτις ἐπίορκον ὀμόσσῃ ὑμεῖς μάρτυροι ἐστὲ φυλάσσετε δ᾽ ὅρκια πισά.

CHRI. ℭ BIS ſex:ꝓp duodecim ſigna zodiaci q̃ peragrans in ſingulis diuerſas hẽt vires. ℣ Romanæ ſtirpis origo.q.d. ꝙ in hac die iacturꝰ eẽt ea fundamẽta ĩperij:qbus Roma ide ſurgere poſſet. ℣ Spes altera romæ: ſunt nõnulli q dicãt Ciceronẽ ſenio iã confectũ cũ adoleſcentis Maronis carmia audiſſet vehemẽterq; obſtupuiſſet illũ alteram ſpẽ Romæ appellaſſe: qđ nunc poeta ad Aſcanium tranſtulit ⁊ iure qdem. Nam inde iuliorum familia futura erat. ℣ Sol: Quia omnia videt: ⁊ ad quem reliqua oĩa numina referebant antiq. ℣ Terra: quæ mihi fatalis es.

Quá proptèr[a] tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotés, ⁊ tu Saturnia coniux
Iam melior[b] iá Diua precor, túq; iclyte Mauors
Cúcta tuo qui bella pater sub numie torques[c],
Fontésq;, fluuiósq; voco, quæq;[d] ætheris alti
Relligio, ⁊ quæ cæruleo sunt numina Ponto·
Cesserit[e] ausonio si fors victoria Turno
Cónuenit Euandri victos discedere ad vrbem.
Cedet Iulus agris, nec post arma vlla rebelles[f]
Aeneadæ referent, ferró ue hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit[g] nobis Victoria Martem
Vt potius reor, ⁊ potius Dij numine firment;
Non ego, nec Teucris Italos parêre iubebo;
Nec mihi regna peto· paribus se legibus ambæ
Inuictæ[h] gentes, æterna in fœdera mittant.
Sacra[i], Deósq; dabo; socer arma Latin⁹[k] habeto
Imperium soléne socer, mihi mœnia Teucri
Constituent, vrbíq; dabit Lauinia nomen.
Sic prior Aeneas, sequitur sic déinde Latinus
Suspiciens Cælum, tenditq; ad Sydera dextraȝ.
Hæc éadem Aenea Terram[l], Mare, Sidera iuro
Latonæq;[m] genus duplex, Ianúmq;[n] Bifronteȝ,
Vimq;[o] Deûm infernam, ⁊ diri sacraria[p] Ditis

SER. a ℭQUAM propter tantos: ter habet accentū cū præponit: vt si dicas ꝓpter quas at nunc penultima habet accentum: quia ē post posita ꝑpositio: vt græce περὶ βασιλείας cum contra dicatur βασιλείας πέρι: quia est postposita ꝑpositio. b ¶ Iā melior iam diua precor: ac si diceret non saturnia: idest iam minime nocēs sed troianis ꝓpitia. c ¶ Torques: sustines: regis. d ¶ Quæq; ætheris alti relligio: pro specialia itulit generalitatem. e ¶ Cesserit ausonio si fors: vt si forte: ⁊ bene dubitat de hoc: contra cum ad suū venerit nomen dicet Vt potius reor et potius dij numine firment. Sane ratiōe nō caret ꝙ primo ð victoria Turni loquit: post descēdit ad suam. scit enim in augurijs prima posterioribus cedere. f ¶ Rebelles: homo rebellis dicitur: res ipsa rebellino: nō rebellatio: sic Suetonius. g ¶ Annuerit victoria martem: hypallage: p si noster Mars annuerit victoriaȝ: nam Martē victoria comitat. h ¶ Inuictæ: quasi inuictæ: ⁊ bene sibi cōciliat populum: nā sine dubio vna cū rege vincet. i ¶ Sacra deosq; dabo: magna eniȝ fuit apud maiores sacrorū cura: sicut diximus supra. vnde nūc Aeneas id agit ne pereant: ⁊ re vera cōstat sacra phrygia: nūc latinis tradita coluisse romanos. k ¶ Latinus habeto: aut antiquus vocatiuus: aut habeto tertia ꝑsona sit. Sane sciēdum ꝙ crebra soceri commemoratione sibi fauorem Latini cōciliat. Item dicendo Mihi mœnia teucri constituent: popularem gratiā captat: qa sup̄ dixerat Drāces: Saxaq; sub uectare humeris troiana iuuabit. l ¶ Terrā mare sydera iuro: ornatior elocutio ⁊ crebra apud maiores q; si velis addere præpositionem: vt si dicas: iuro per maria per terras. eadem autem bene dixit: nam pro mari ille fontes ⁊ fluuios posuit: pro syderibus solem. m ¶ Latonæq; genus duplex: ac si diceret vtrunq; sexum Latonlæ sobolis: ⁊ bene in fœderibus duplicia inuocant numina: quia in vnum duo coituri sunt populi. n ¶ Ianum quoq; rite inuocant: quia ipse faciēdis præest fœderibus. nam postq; Romulus ⁊ Titus Tatius in fœdera conuenerunt: Iano simulacrum duplicis frontis effectū ē: quasi ad imaginem duorum populorum. Legimus tamen Ianum quadrifrontem fuisse. vnde Martialis ait: Et lingua pariter locut⁹ omni. nam omnes de duobus non dicim⁹. o ¶ Vimq; deûm: duriciem: inexorabilitatem.. p ¶ Sacraria ditis: sacrariū proprie est locus in templo: in quo sacra reponuntur: sicut donatium est vbi reponuntur oblata: sicut lectisternia dicuntur vbi in templo hoīes sedere consueuerunt.

CHRI. ℭSATVRNIA: nam ab Heleno iussus fue rat Iunonem quoad posset placaret. Præterea Dea regnorum est: ⁊ de regnis disceptatur. ¶ Mauors: cuius munera exercemus. Addidit flumina ⁊ mare: vt omnia aquarū numina assint ⁊ religionē alti ætheris. ¶ Si fors victoria duo proponit si succumbet neq; se neq; suos vnquam cōtra impositas cōditiones iturum. sin vincet mira clementia in victos visurum: ⁊ penes latinum regnuȝ relicturum: sola tm̄ sacra daturum. ¶ Ambæ inuictæ gen. ita nullo discrimine regentur: vt vtraq; inuicta restet. ¶ Dextrā: q̄ sit pign⁹ fidei. ¶ Ianum bi. de quo in primo lib. diximus. Ianus simulachrum habuit in hostio tēpli victis sabinis: Cum Romulus ⁊ Tatius percussere fœdus. Pleriq; putant eum tunc bifrontem fuisse propter imaginem duorum populorum.

ℭQUI fœdera

Audiat hæc genitor qui fœdera[a] fulmine sancit.
Tango aras, mediósq; ignes, & numina testor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rūpet,
Quo res cunq; cadent, nec me vis vlla volenté
Auertet: non si tellurem[b] effundat in vndas
Diluuio[c] miscens, Cælúm ue in Tartara soluat,
Vt sceptrū[d] hoc (dextra[e] sceptrū nā forte gerebat)
Nunq̄; fronde leui fundet virgulta, nec vmbras
Cum semel in siluis imo[f] de stirpe recisum
Matre[g] caret, posuítq; comas, & brachia ferro
Olim arbos nunc artificis manus ære[h] decoro
Inclusit, patribúsq; dedit[i] gestare latinis.
Talibus[k] inter se firmabant fœdera dictis
Conspectu in medio Prócerum tū rite[l] sacratas
In flāmā iugulāt pecudes, & viscera viuis
Eripiunt, cumulántq; oneratis lancibus aras.
At vero Rutulis impar ea pugna videri[m]
Iādudum, & vario misceri pectora motu.
Tum magis vt ꝓpius[n] cernūt nō virib[o] æquis.
Adiuuat incessu[p] tacito progressus, & aram

SER. a ℂQui fœdera fulmine sancit: confirmat: sancta esse facit. & hoc ideo: quia cum fiūt fœdera: si coruscatio fuerit: confirmantur. Vel certe quia apud maiores aræ nó incendebātur: sed ignem diuinum precibus eliciebant: qui incēdebat altaria. Sancire autem proprie est sanctū aliqd. idest cósecratū facere fuso sanguine hostiæ: & dictū sanctum quasi sanguine consecratū. b ꝑ Si tellurem effundat in vndas: hypallage: pro si vndas effundat in terras. c ꝑ Diluuio miscens: aquæ supfusione vniuersa pturbās. d ꝑ Vt scept. hoc: Hom. loc' tbus ad tbū. καὶ ματὸ δὲ σκῆπτρον τὸ μὲν ὄυ πότε φύλλα καὶ ὄζους φύσει ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν ὀυδ᾽ ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε φύλλα τὲ καὶ φλοιὸν, νῦν αὖ τέ μιν υἷες ἀχαιῶν ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, ὄι τε θέμισας πρὸς διὸς ει᾽ρύαται ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος. e ꝑ Dextra sceptrum nā forte gerebat: per parēthesim dictum est. Vt aūt sceptrū adhibeatur ad fœdera: hæc rō ē: qa maiores semꝑ ad fœdus simulachrū Iouis adhibebant: qđ cū tediosus esset: præcipue quādo fiebāt fœdera cū lóge positis gentibus: inuentū est vt sceptrū tenētes: quasi imaginē simulachri redderent Iouis. Sceptrū enī ipsius est ꝓprius: vñ nunc tenet sceptrū Latinus: nō q̄si rex: sed q̄si pater patratus. f ꝑ Imo de stirpe: ió genere masculino vsus est: qa de arboribus loquit: nā de hoībus genere fœminino dicimus: vt Heu stirpē inuisā. dixit tñ vsurpatiue Hora. de arborib': vt Stirpesq; raptas & pecus & domꝰ. g ꝑ Matre caret: vel terrā: vt Antiquā exqrite matrē: vel arborē: vt Parua sub ingēti matris se subijcit vmbra: sic enī meli' carmini rñdet; Homerico τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν. h ꝑ Aere decoro. i. orichalco. i ꝑ Dedit gestare: vt Dat ferre. k ꝑ Talib' inter se firmabāt fœdera dictis: Latin' & Aeneas. Turnū aūt non inducit iurantem: qui dux est: q̄ præsente rege non habet potestates. & imitatus est Homerū: q̄ post iusiurādus Menelai Alexādrum q̄si seruidum & adolē tem a fœdere Iducit exclusū: & Priamū adhibitus ad fœderis cófirmationem. l ꝑ Rite sacratas: rite expurgatas solennitate q̄ diximus supra. m ꝑ Videri: misceri. Infiniti sunt pro indicatiuis. n ꝑ Propi': diligētius: vt Propius res aspice nr̄as. o ꝑ Non virib' æqs: eos ꝓgressuros sbaudi. p ꝑ Incessu tacito: ipse tacit': hypallage ē.

DON. ℂINCESSV tacito: quatuor ponit signa timoris. Primū est īgressus tacitus: dū vix pedē mouebat. Alterū quod aras venerabatur oculis deiectis. Tertiū tabētiū genarū ex macie repentina. Quartum palloris.

CHRI. ℂMATRE caret: quasi nutrice. ꝑ Arbos: nam proprie arbos est cum radicibus hæret: & habet vitam. ꝑ In medio con. procerū qui ipsos reges circūdabāt. ꝑ Et viscera vi. nam in fœdere porcus fœde. i. crudeliter interficiebatur: vnde dixit ꝙ carnes eriperentur ab animali adhuc viuente. ꝑ At vero rutulis īpar ea pu. vi. Vulgi est vt queadmodū felicibus fortunatisq; inuidet: sic eorundē si ex alto gradu in miserias decidant: miserant. sic turnus qui pauloante plerosq; sua gloria torquebat: tūc in tm̄ periculus venturus ad commiserationē īpellebat. Cum ergo putarent facile victū iri iniquo alo huiuscemodi pugnā ferebant. Hanc occasionem nacta iuturna potuit facile exercitū ad violandū fœdus impellere: præsertim assumpta forma Camertis in quo non parua esset auctoritas: Nā sub ea forma orationem habuit q̄ vehementer latinos moueret.

Suppliciter venerans demisso lumine Turnus,
Pubentésq3 genæ,⁊ iuuenili in corpore pallor,
Qué simulac Iuturna soror crebrescere vidit
Sermoné ⁊ volgi variare labantia corda:
In medias acies formam assimulata Camerti,
Cui genus [a] à proauis ingens, clarúmq3 paternæ
Nomen erat virtutis,⁊ ipse acerrimus armis,
In medias dat sese acies haud nescia rerum,
Rumorésq3 serit varios, ac talia fatur.
Non pudet ò Rutuli cuncti pro [b] talibus vnam
Obiectare animã?numeró ne an viribus [c] æqui
Nō sumus?en oēs [d] ⁊ Trões,⁊ Arcádes hic sunt.
Fatalisq3 [e] manus infensa Hetruria Turno.
Vix hosté,alterni si congrediamur,habemus.
Ille quidé ad superos,quorũ se deuouet [f] aris
Succedet Fama,viuósq3 [g] per ora feretur.
Nos patria amissa dominis parére superbis
Cogemur,quí nunc lenti [h] consedimus aruis.
Talibus icensa est Iuuenum sententia dictis.
Iã magis,atq3 magis,serpitq3 p agmĩa murmur.
Ipsi Laurentes Mutati,ipsíq3 Latini,
Qui sibi iam requiem pugnæ,rebúsq3 salutem
Sperabát,nunc arma volūt,fœdúsq3 [i] precátur
Infectum,⁊ Turni sortem miserátur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit,⁊ alto [k]
Dat signum Cælo,quo non præstátius [l] vllum
Turbauit mentes italas,monstróq3 [m] fefellit.
Nãq3 volans rubra fuluus Iouis Ales in æthra
Littoreas [n] agitabat aues,turbámq3 sonantem
Agminis aligeri,subito quum lapsus ad vndas
Cygnũ excellēté [o] pedibus rapit improbus vncis.
Arrexere animos Itali,cunctǽq3 volúcres
Conuertunt [p] clamore fugam,mirabile visu,
Aetheráq3 obscurãt pinnis,hostémq3 per auras
Facta nube premunt donec vi victus,⁊ ipso

SER. a ¶ CVI genus à proauis ingens: cuius auctoritaté cōmendabat ⁊ origo maiorũ ⁊ paterna virtus: ⁊ propria fortitudo. b ¶ Pro cūctis talibus: q̃lis ēt Turnus: ⁊ attēdit sensũ superiorẽ vbi ait, Turnus: Et solus ferro crimé cōe refellã. c ¶ An viribus æq nō sumus: bñ addidit viribus: nã legimus ĩ Salu. Memorare posses qbus ĩ locis populus romanus ingētes hostiũ copias pua manu fuderit. Virgi. Exigui nūero sed bello viuida virtus. d ¶ En oēs: ne occurreret: sz ẽ ĩ castris alĩ exercitus. e ¶ Fatalisq; manus: troianorũ: q fataliť ad italiã venerūt: vt sit iteratio. Hetruria autẽ infensa pro hetrusci: qui etiã Turno inimici sūt causa Mezentij. f ¶ Deuouet aris: quia ait supra de Turno suppliciter venerãs. Item supra vobis animã hãc: soceroq; latino Deuoui: nam ipsa iterat verba. g ¶ Viuosq; p ora feretur; tãq; de viuo omnes loquentur: vel nominis imortalitate viuet ⁊ laudibus. h ¶ Lenti: ociosi: vt Nos patriã fugimus: tu tityre lentus in vmbra.

i ¶ Fœdusq; precantur infectũ: rogant vt p non facto sit: ne piaculũ videãtur admittere. k ¶ Et alto Dat signũ cælo: vt religio alia religiōe soluať. l ¶ Præsentius: efficacius: et alibi Nec tam præsentes alibi cognoscere diuos. m ¶ Mōstroq; fefellit: bñ fefellit: nãq; hoc auguriũ nec oblatiuũ ẽ nec imperatiuũ: sed iminissum factione Iuturnæ: qđ carere fide indicat sedes negata: nã vbicũq; firmum introducit auguriũ dat ei firmissimã sedẽ: vt Ipsa sub ora viri cælo venere volãtes: Et viridi sedẽ solo. Itẽ Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix. In hoc aũt augurio liberatũ cygnum cecidisse in aquã dicit: quam instabilem esse manifestũ est. n ¶ Littoreas agitabat aues: palustres: nã littus dicitur ois terra aqs vicina: vt Viridiq; in littore cōspiciť sus. o ¶ Excellētē: magnũ: sicut in exercitu magnus est Turnus. p ¶ Cōuertũt clamore fugã: redeũt cũ clamore: sicut in exercitu solet.

¶ TALIBVS CHR. incensa ẽ iuuenũ: optime iuuenũ quorum animi aliq̃ potius perturbatiōe q̃ rōne mouentur. ¶ Mōstroq; fefellit: nam putauit bona portēdi: cũ infelicia cēnt. ¶ Sonanté: quia canori sunt cygni. Hoc aũt augurium verum fuit: sed nō intellectũ: Cygnus n. idest Turnus captus erat ab aquila qa veniebat lacerandus ab hoste vi federis: in quo reliquæ aues premebant hosté: quia milites vrgebant fœdus ne sæuiretur: Vnde cygnus elapsus est ab aquila oppressa turba auium: idest Turnus ab ænea: sed nō recepit se in tutum stabiléq; locum.

¶ AVGVRIVM

SER. a ¶ AVGVRIVM salutant: venerant: & ꝓprie: nā salutari dicimus deos. Ter. At ego hinc deos domū salutatū pergā: & Plautus in curculione: qs est q̄ opto capite salutat Aesculapiū. b ¶ Expediuntq́; manus: se dimicare velle significat. Hæc.n. ē ꝓfessio militaris. Luc. Elata alte quæcūq; ad bella vocaret Promisere manus. c ¶ Q̄ð sæpe petiui: q̄si speratiuū h̄ augurium vult videri. d ¶ Accipio agnoscoq; deos: modo q̄si de oblatiuo loquit: nā ī oblatiuis augurijs ī potestate videtis ē vtrum id ad se pertinere velit an refutet, & abhominet: ergo nunc augurium dicit se libent̄ ā̄plecti: & agnoscere circa se fauorē deorum. e ¶ Quos improbꝰ aduena: iterpꝛetat̄ augurium: & cōfirmat ad p̄sens negocium ptinere. f ¶ Littora vestra: bona iteratio: nā supra ait Littoreas agitabat aues. g ¶ Vi populat: āntique: nā veteres & pplor populor dicebāt: nūc tm̄ populor dicimꝰ: illud penitꝰ de vsu recessit. h ¶ Penitusq; ꝓfundo vela dabit: vt supra de aq̄la: Penitusq; ī nubila fugit. i ¶ Dēsate cateruas: sicut cygni hostē p auras facta nube premūt. k ¶ Et aduersos telū ꝯtorsit ī hostes: hoc loco ab Homeri recessit œconomia: ille.n. īducit Mineruā persuadentē Pandaro vt iacto in Menelaum telo fœdera dissipet.

ἀγχοῦ δ' ἱσαμένη ἔπεα πτερόεντα προσ
ηύδα
ἦ ῥά νύ μοι τοί πύθοιο λυκάονος υἱὲ δαΐ
φρον
τλαίης κεν μενελάῳ ἔπι προέμεν τα
χὺν ἰὸν
πᾶσι δέ κεν τρώεσσι χάριν καὶ κῦδος ἄρ
οιο
ἐκ πάντων δὲ μάλιςα ἀλεξάνδρῳ βα
σιλῆι

Hic vero dicit ipsum augurē telū sponte torsisse: & occidisse vnū de nouē fratribꝰ: q̄d ptinet ad œconomiā. necesse.n. erat vt fratres ex vnius morte cōmou bellū moueret. si.n. vilis aliqs interiret: poterat eius mors ob fœderis religionē forte cōtemni. l ¶ Sonitus dat: idest facit. vt sup̄: Tu das epulis accūbere diuū: & Plau. in aulularia e mortuum ego me velim leto malo q̄; illi hodie seni dē īsidias. m ¶ Certa: idest ineuitabilis: vnde ī certa est infirma et vitabilis. n ¶ Hasta volās: mīhus est nanq;. o ¶ Hoꝝ vnū: ordo ē: trāsadigit vnū costas: & figurate dicit vnū pro vniꝰ. p ¶ Terit̄ qua sutilis aluo baltheus: res physicas dixit. omnia enī quibus vtimur nō nos terunt: sed ea nos terimus: vt ānulū: vestē.

Pondere defecit, prædámq; ex vnguibus Ales
Proiecit fluuio, penitúsq; in nubila fugit.
Tū vero augurium[a] Rutuli clamore salutant,
Expediúntq;[b] manus, primúsq; Tolūnius augur
Hoc erat, hoc votis inquit quod sæpe[c] petiui
Accipio[d], agnoscóq; deos: me me duce ferrum
Corripite ò Rutuli, quos[e] improbus aduena bello
Territat, inualidas vt aues, & littora[f] nostra
Vi populat[g], petet ille fugā, penitúsq;[h] ꝓfundo
Vela dabit, vos vnanimi densate[i] cateruas,
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, & aduersos[k] telum contorsit in hostes.
Procurrens sonitū[l] dat stridula cornus, & auras
Certa[m] secat: simul hoc, simul īgēs clamor, & oēs
Turbati cunei, calefactáq; corda tumultu.
Hasta[n] volās, vt forte nouē pulcherrima fratrum
Corpora constiterant, cóntra quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniux tyrrhena Gilippo.
Horū[o] vnū ad medium teritur[p] qua sutilis aluo
Baltheus, & laterū iuncturas fibula mordet;
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis
Transadigit costas, fuluáq; extendit Arena.

¶ PRIMVS. DON. q; tolūnius: nō solum rutuli: sed etiā Tolūnius augur hoc augurio deceptus est. ¶ Dixit & aduersos: recte qui se ducē professus est primus tela contorsit.

CHRI. ¶ PETET ille fugas: vt fugit aq̄la & petet ꝓfundū: vt illa petiuit profundum cælū: nā ꝓfundū cōmune est infimis & altis. ¶ Telū cōtorsit in hostes: quoniā neq; credibile erat neq; leue: vt fœdus tanta religione celebratū rūperetur: iccirco plures causas quibꝰ vel inuiti impelli possent posuit poeta. Nā & Iuno quid facto opus esset iuturnam admonuit & iuturna sub persona in qua esset auctoritas orationē vehementē ad rem persuadendam habuit. Postremo augurium quo deciperentur posuit. Deniq; auctores cōtorquendi hastam augurem fecit: cui & felicia prædicenti cum esset etiam augur & telū veluti id quod diceret vehementer crederet contorquendi credendum erat. Adde quod interfectus est is cui statim octo fratres fortissimi affuerunt. His rebus & latini & troiani facile ad pugnam elici potuerunt.

SER. a ¶ ANIMOSA q; phalãx: quasi phalanx: i. legio. b ¶ Cæci: salutis iprouidi. c ¶ Inundant: more vndæ fluunt. d ¶ Sic omneis amor vnus habet: sic. i. dum paulatim suis inuicem subueniant. Omnes enim in bellu3 coacti sunt: sic Sal. e ¶ Diripuere aras: reiecerunt: dissipauerũt. f ¶ Ferreus imber: permansit in translatione: qa dixerat tẽpestas telo℞. g ¶ Ferunt: auferunt. nã3 aphæresis est: vt temnere pro contemnere. h ¶ Pulsatos diuos: violatos: læsos fractis fœderibus. i ¶ Infrenant alij currus: idest equos: sic alibi neq; audit currus habenas. k ¶ Subijciunt in equos: super equos iaciunt: sed propriẽ nõ est locutus magis q; cõtrariẽ. nam subijcere est supter aliqd iacere. l ¶ Regisq; insigne gerentẽ: idest diadema habentẽ. m ¶ Auid' cõfundere fœdus: legitur & auidũ: sed melius auidus: quia Mesapus Turno fauebat: qui erat impar ad singulare certamen: n ¶ Altus eq̃: equi magnitudinem latenter ostdit. o ¶ Hoc hẽt: hoc est letali pcussus ẽ vulnere. Terentius: Certe captus est: habet. sane sarcasmos est de loci qualitate inuentus. nã3 qa super aras cecidit ait: Hæc melior magnis data victima diuis. p ¶ Torrem: erit noĩati uus hic torris: & ita nunc dicimus. nam illud Ennij & Pacuuij penitus de vsu recessit: vt hic torrus huius torri dicamus. q ¶ Nidorem: mõ putorem. r ¶ Ferreus somnus: Home. χάλκεος ὕπνος. s ¶ Nudato capite. s. vt posset agnosci. Sane quæritur quẽadmodum nudato dixerit: cum supra eus nusq; induxerit capite tecto. nam nudatum est quicqd fuit antea coopertum: nudum vo dicit quod tectum ante nõ fuerat. ergo aut nudato pro nudo accipiam': vt sit pro nomine participium. aut dicamus tectum eu3 habuisse caput cum descẽdit ad cãpum. nam legim' Sidereo flagrans clypeo & celestib' armis. t ¶ Suos clamore vocabat: vtrunq; exercitum iam suum vocabat vt tal'is ei' fuerit clamor. cur i vos inuicem ruitis mei?

At fratres animosa[a] Phalanx accensaq3 luctu
Pars gladios strĩgũt manibus, pars missile ferrũ
Corripiunt, cæciq3 [b] ruunt: quos agmina cõtrà
Procurrunt Laurentũ. hic densi rursus iundãt[c]
Troes Agiliniq3, & pictis Arcades armis:
Sic omneis [d] amor vnus habet decernere ferro.
Diripuere[e] aras. it toto turbida Cælo
Tempestas telorum, ac ferreus [f] ingruit imber.
Craterasq3, focosq3 ferunt[g], fugit ipse Latinus
Pulsatos [h] referens infecto fœdere Diuos.
Infrenant[i] alij currus, aut corpora saltu
Subijciunt [k] in equos, & strictis ensibus adsunt:
Mesapus regem, regisq3 [l] insigne regentem.
Tyrrhenu3 Aulesten, Auidus[m] cõfundere fœd'
Aduerso proterret equo. ruit ille recedens,
Et miser oppositis à tergo voluitur aris.
In caput inq3 hũeros, ac feruidus aduolat hastã
Mesapus, teloq3 orantem multa trabali
Desup altus[n] equo grauiter ferit, atq3 ita fatur.
Hoc hẽt[o]. hæc melior magnis data victia Diuis.
Concurrunt Itali, spoliántq3 calentia membra.
Obuius ambustum torrem [p] Chorinæus ab ara
Corripit, & venienti Ebuso, plagámq3 ferenti
Occupat os flammis. illi ingens barba reluxit,
Nidorémq3 [q] ambusta dedit: super ipse secutus
Cæsariem leua turbati corripit hostis,
Impressoq3 genu nitens terræ applicat ipsum.
Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
Pastorem, primáq3 acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superiminet. ille securi
Aduersi frontem mediam, mentúmq3 reducta
Disijcit, & sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos, & ferreus [r] vrget
Somnus, i æternam clauduntur lumia noctẽ3.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato [s] capite, atq3 suos [t] clamore vocabat

DON. ¶ DIRIPVERE aras: vocat furore certãdi. ¶ Hoc habet: idest bene se habẽt res. ¶ Meliorem vitam eu3 loco dixit: quia in ara3 cecidit. ¶ Olli q.d. dura quies: qa est quies nõ dura: & somnus non ferreum: & nox si æterna.

CHRI. ¶ CRATERASq; focosq;: Optime ponit ante oculos qualis quantusq; sit furor popularis: nam cum in turba illa increbruerit. increbrescit aũt persæpe vel minimis de causis: nihil consilio geritur: Nulla est religionis: nulla ducum reuerentia: neq; sacris neq; profanis parcunt:

nis parcunt: vnde oportet ipsos duces vel illis obtemperare vel fugere. ¶ Subijciunt: sursus iaciunt. non enim componit a sub quod est subter: sed a subsus. i. sursus antiq̃ præpõne: vt in Bucolicis. Quantũ vere nouo florẽ se subijcit alnus. ¶ Voluitur aris: pathos a loco vt ẽ san guine turpantem quas ipse sacrauerat aras ab ara. Et hinc indignatio quod rebus pparatis reli gioni abuterent ad cædes. ¶ At pius æneas: Et fortis & religiosi hoĩs sibi offi͠m ascribit q vt fœdus ictus sulolatũ maneret nihil omisit: sz vt diximus nihil pficit in turba iã furore ɔcita. ois sine dubio.

SER. ¶ REPENS: aut subito vt sit aduerbiũ: idest, repẽte: vt Sole recẽs orto p re cẽter: aut repẽs discordia p re pẽtina. b ¶ Faxo: faciam. c ¶ Incertum quã pulsa ma nu: hoc loco ad huc quidẽ q̃si du bitat tñ ab Iu turna intelligi mus immissus quendam: qui vulneraret Ae neam. quod autez paulopost Iu no dictura ẽ de Iuturna Nõ vt tela tamen nõ vt cõtenderet arcuz: minime est mirandũz. nã scimus vni cuiq; imputari. quod alter in eius gratiaz fecerit, sicut est Et po tes in totidem classes conuer tere nymphas. Aeneam autez ab homine vul neratum indi cat Iuppiter pau lo post dicens Mortali decuit violari vulne re diuum. d ¶ Molit: re git: & est acyro logia. naz pro prie molit est parat. e ¶ He bri: fluuij thra ciæ. f ¶ San guineus ma uors: gaudens sanguine αἱμοχαρὴς. g ¶ Clypeo i. sonatu alibi arguit: vt Increpat vltro Cuctãtes soci os. h ¶ Vltima: hic ẽ tota. si enĩ gemit vltima

Quó ruitis? quæ ue ista repẽs[a] discordia surgit?
O cohibete iras. ictum iam fœdus, & omnes
Compositæ leges, mihi ius concurrere soli
Me sinite, atq; auferte metus. ego fœdera faxo[b]
Firma manu. Turnũ iaz debent hæc mihi sacra.
Has inter voces, media inter talia verba
Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est
Incertũ[c] quã pulsa manu, quô turbie adacta.
Quis tantã Rutulis laudez Casus ue, Deús ue
Attulerit; pressa est insignis gloria facti.
Nec sese Aeneæ iactauit vulnere quisq̃.
Turnus vt Aeneam cedentem ex agmine vidit,
Turbatósq; duces, subita spe feruidus ardet,
Poscit equos, atq; arma simul, saltúq; superbus
Emicat in currum, & manibus molit[d] habenas.
Multa virûm volitans dat fortia corpora leto,
Semineces voluit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Qualis apud gelidi cuz flumina ɔcitus Hebri[e]
Sãguine[f] Mauors Clypeo[g] increpat, atq; furẽtes
Bella mouẽs immittit equos. illi æquore aperto
Añ Notos Zephyrũq; volãt. gemit vltia[h] pulsu
Thraca pedum, circúmq; atræ formidinis ora,
Iræq;, insidiæq; dei comitatus aguntur.
Talis equos alacer media inter prælia Turnus
Fumantes sudore quatit (miserabile[i]) cæsis
Hostibus insultans, spargit rapida vngula rores
Sanguineos: mixtáq; cruor calcatur Arena.
Iãq; neci Sthenelũq; dedit, Thamarimq;, Polũq;
Hũc ɔgressus, & hũc, illũ eminus, eminus ambo
Imbrasidas Glaucũ, atq; Ladẽ, q̃s ibrasus ipse[k]
Nutrierat Lycia, paribúsq; onerauerat armis
Vel conferre manũ, vel equo præuertere vẽtos.
Parte alia media Eumedes in prælia fertur
Antiqui proles bello præclara Dolonis.
Nomine auom referẽs, aio manibúsq; parentẽ.
Qui quõdã castra vt Danaûz speculator adiret

i ¶ Miserabi le cæsis: misera biliter: nomen pro aduerbio. k ¶ Ipse nutrie rat: Solent eniz plerũq; filios a lijs dare nutri endos parẽtes. vñ Persi. Cũ sa pim⁹ patruos. DON. ¶ RVItis: ali ud est ire: aliud tẽdere: aliud rue re. ¶ Sãguine us: non ipse: sz qui alijs sangui nem effundit. CHRI. ¶ TVRNVS: nã ad singulare certamẽ iturus vehement sibi timebat: Nunc turbato fœdẽ & saucio aduersa rio redijt bona spes. ¶ Supbus: nimis elat⁹ ar ridẽte fortuna: Si autez oẽs lo cos in quibus de Turno poeta scribit annota bis: illũ audacẽ potiusq; fortez descriptũ inue nies. In hoc lo co crudelissi me oĩa agit. ¶ Hebri: flumẽ thraciæ cui⁹ ho stiũ nobilitatũ ẽ tumulo Poly dori. ¶ Ma uors: Nã thra cia vt dictũ ẽ ei attribuitur. ¶ Eq̃s. s. δεῖμον & φόβον. ¶ Añ no. q̃a ce leritate pcedit. ¶ Dei. c. Nã insidiæ: met⁹: discor dia: & iræ: Comites sũt belli: itiũ. ¶ Hũc. c. vt va rietate oẽ auditorib⁹ tediũ: fastidiũq; auferat.

Ausus[a] Pelidæ precium sibi poscere currum,
Illum Tidides alio pro talibus ausis
Affecit[b] precio, nec equis[c] aspirat Achillis.
Hunc procul, vt cāpo Turnus prospexit apto,
Ante leui iaculo longum per inane secutus
Sistit equos biiuges, ꝛ curru desilit, atq;
Semianimi, elapsóq; superuenit, ꝛ pede collo
Impresso dextræ[d] mucronem extorquet, ꝛ alto
Fulgentē tinxit iugulo, atq; hæc insup addit:
En agros[e], ꝛ quam bello Troiane petisti
Hesperiam metire iacens: hæc præmia, qui me
Ferro ausi tentare, ferunt, sic mœnia condunt.
Huic comitem Buten coniecta cuspide mittit.
Chloreáq;, sibarimq;, daretáq;, Thersilochūq;,
Et sternacis[f] equi lapsum ceruice Thymœten,
Ac velut Edoni[g] Boreæ cum spiritus alto
Insonat Aegæo[h], sequitúrq;[i] ad littora fluctus
Quà venti incubuere, fugā dāt nubila Cælo,
Sic Turno, quacunq; viā secat, agmina cædūt,
Conuersæq; ruunt acies, fert impetus ipsum,
Et cristam aduerso curru quatit aura volantē.
Nō tulit instantē[k] Phegeus animisq; fremētē.
Obiecit sese ad currum,[l] ꝛ spumantia frenis
Ora citatorum[m] dextra detorsit equorum,
Dum trahitur, pendētq; iugis, hūc lata retectū
Lancea consequitur, rumpitq; infixa bilicem[n]
Loricam, ꝛ summū degustat[o] vulnere corpus.
Ille tamē Clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat; ꝛ auxilium stricto mucrone petebat,
Quem rota præcipitē, ꝛ procursu[p] cōcitus axis
Impulit, effuditq; solo. Turnúsq; secutus
Imam intèr galeam summi Thoracis, ꝛ oras
Abstulit ense caput, truncúmq; relîquit arena.
Atq; ēa duz campis victor dat funera Turnus,

SER. a ℭAVSVS pelidæ preciū sibi poscere currus: difficilis hypallage: nā hoc vult dicere q vt Achillis equos posset accipere: ire ausus ē ad castra græcorū. ordo. n. nō pcedit: q vt iret ausus est petere. b ℘ Affecit precio: mō pœna. nā preciū ē τῶν μέσων. Teren. Ego ob stultitias pcius fero: vñ græci τιμορίαν pœnā vocāt ἀπὸ τῆς τιμῆς: qđ est preciuz. c ℘ Nec equis aspirat achillis: aspirare apud maiores accedere significat. Cice. Nūq; aspirauit ad curiaz: sed hic figurate dixit aspirat eqs p ad equos occisus est nec ad equos Achillis accessit. melius tñ est: vt đ Diomede itelligamus vt sit sensus Diomedes occidit Dolonē qui equos Achillis ausus est petere: quos nec ille: qui eus vicit poposcit. d ℘ Dextræ mucronem extorquet: quasi procœconomia est: vt non eus suo interimat gladio: ne agnoscat q Metisci est etiam nunc suum requirat: quo facto perire poterat seques fracti gladij œconomia. e ℘ En agros: qs victore Aenea te accipere posse credebas. inde enim sarcasmos facta est. nam consuetudo erat vt victores imperatores agros suos militibus darent: vt in historijs legimus. Item in Luca. An meli' fierēt piratæ magne colōi. f ℘ Sternacis equi: ferocis: qui facile sternit sedentez. g ℘ Edoni boreæ: thracij. nam edon mōs est thraciæ. Sane sciendū in hoc loco errasse Donatum: qui dicit edonij legendum est; vt do breuis sit ꝑm Lucanum: qui dicit Edonis ogygio decurrit plena lyæo. nanq; certum est lystolē fecisse Lucanum: vnde edoni legendum est: vt sit hic edonus huius edoni. Statius ꝛ Virgilium ꝛ artem secutus ait: Tristius edonas hyemes hebrumq; niualem: non edōias. h ℘ Aegæo: mari scilicet sicut sequētia indicant. i ℘ Sequiturq; ad littora fluctus: nam male ait Donatus montē esse vnde flat boreas: quum certū sit eum de hyperboreis montib' flare. k ℘ Instantem phegeus: aut sibi aut olbus. l ℘ Ad currus: pro curruī se obiecit. m ℘ Citatorum: aphæresis est: pro concitatorum. n ℘ Bilicem: loricam li lōga est: ꝛ accentum habet: sicut bifilum ꝑ producitur: qa ꝛ fila ꝛ licia dicim'. o ℘ Degustat: leuit tāgit: vnde contra de alto vulnere ait: Virgineumq; alte bibit acta cruorē. p ℘ Procursu: īpetu: ꝛ est vna pars orationis procursus.

CHRI. ℭEN AGROS: arma ꝛ hostilis insultatio ꝛ temere effusa. non enim decet virum excelso animo præstantem ita efferri præsertim marte adhuc dubio. ℘ Nō tulit instantem: Vt res variet: neq; omnes. ℘ Turno cedentes inducat: hunc repugnantem facit.

ℭSÆVIT:

Interea Aeneam Mnestheús, & fidus Achates
Ascaniúsq; comes castris statuere cruentum
Alternos longa nitentem cuspide gressus
Sæuit[a], & infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilióq; viam, quæ proxima, poscit
Ense[b] secent lato vulnus, telíq; latébram
Rescindant penitus, seséq; in bella remittant.
Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis[c]
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Auguriũ[d], citharámq; dabat, celerésq; sagittas.
Ille vt depositi[e] proferret fata parentis,
Scire potestates[f] herbarum, vsúmq;[g] medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius[h] artes.
Stabat acerba fremens ingenté nixus in hastam
Aeneas magno iuuenum, & mœrentis Iuli
Concursu, lachrymísq; immobilis ille retorto
Pæonium[i] in morem senior succinctus amictu
Multa manu medica, Phœbíq; potétib⁹ herbis
Nequiq̃; trepidat nequiq̃; spicula dextra
Sollicitat, présátq; tenaci forcipe ferrum.
Nulla[k] viã Fortuna regit, nihil[l] auctor Apollo
Súbuenit, & sæuos cãpis magis ac magis horror
Crebrescit, propiúsq;[m] malũ est iã puluere Cælũ
Stare[n] vident, subeunt equites, & spicula castris
Densa cadũt medijs. it tristis ad æthéra clamor
Bellantũ iuuenũ, & duro sub Marte cadentũ.
Tum Venus indigno[o] nati concussa dolore
Dictamum[p] genitrix cretæa carpit ab Ida
Puberibus[q] caulem folijs, & flore comantem
Purpureo non illa feris incognita Capris
Gramina, cum tergo vólucres hæsere sagittæ.
Hoc Venus obscuro faciem[r] circũdata nimbo
Detulit, hoc fusum[s] labris splendentib⁹ amné

SER. a SÆVIT: qa non põt s. in bella pcedere. b Ense secẽt lato vulnus: alum viri fortis expressit. c Iapis: aptũ nomẽ medico: nã ἰᾶσθαι dñt curare. d Auguriũ citharãq; dabat: vera lectio est dabat: nã nõ dedit. Sane p citharam scientiam indicat harmoniæ. e Vt depositi: desperati: nõ cõsuetudo erat vt desperati añ ianuas suas collocarent: vl vt extremus spm redderẽt terræ: vel vt possent a trãseuntibus forte curari: q aliqñ simili laborauerãt morbo. Cice. A egrã & prope depositã rei pu. partẽ. Stati. in Theb. Ite ferte depositis opẽ. f Potestates herbarũ: vl Possibilitatẽ: nã in herbaꝝ cura nulla est rõ: vñ ẽt ait mutas artes: ls alij mutas artes tactũ venæ velint. Alij mutas artes musicæ comparatiõe. g Vsũq; medendi: ἐμπειρίαν scientiam: hoc est medicinã in vsu nõ i rõne cõstãtẽ: h Inglĩ⁹: cõparatõe sagittarũ: & harmõiæ & diuinitatis. i Pæoniũ in morẽ: medicinalẽ a Pæõe: nã doricæ liguæ ẽ Pæan. nã nãle ẽ Pæon. k Nulla viã fortuna regit: null⁹ euẽtus rõnes præstat. l Nihil auctor apollo: medicinæ inuentor. nã Aesculapi⁹ præest medicinæ: quã Apollo inuenit: q in Ouidio prose ait Inuentũ medicina meũ est. m Propiusq; malum: ex fuga scilicet troianorum. n Stare: plenũ esse. & alibi: Stare puluere cælũ Stãt & ioniperi. o Indigno dolore: q fuerat natus ex vulnere indigne illato p insidias scilicet. p Dictamũ: hæc herba ls vbiq; nascat: melior tñ in creta est. q Puberibus caulem folijs: hoc est adultis: sicut in quarto: Pubẽtes herbæ. & est reciproca int herbas & homines translatio: nã & pubertatẽ herbarum & flores iuuentutis vocam⁹. r Faciem circundata: a parte. n. totũ corpus accipim⁹. s Fusum amnes: p aqua: a toto partẽ: sic supra: Fõtemq; ignemq; ferebant.

INTERea: CHRI. exornat narrationem suã cũ illam variet: & insperatos exitus tribuat. Ondit aũt & in Aenea & in Turno quid possit fortuna: Nã & Turnus sese victorem sperabat: & Aeneas omni pene spe destitutus erat: Cuꝫ lõge aliter esset euenturuꝫ: Vnde aurea sentẽtia est Senecæ: Nemo cõfidat nimium secũdis: nemo dspe ret meliora lapsis. Præterea: vt Turnũ victoria insolẽtiorẽ quaꝫ oporteret ponit: ita Aeneas quãuis speꝫ amisisset: Semper inuictũ gerit aĩum. Adde postremum & illud. Quod deus bonis semp fauet. Violauerat turnus fœdera: At Aeneas dũ illud obseruari curat: in calamitatẽ icidit. Quapp meruit eius Innocẽtia a deo subleuati pñte cuꝫ in se curando nulluꝫ dolorem subire recusaret. Dictamũ de hiã dix im⁹: atq; ẽt d ãbrosia.

SER. a ¶ AMBROSIÆ ſuccos: ambroſia cibus eſt deorum: nam nectar potꝰ: ab immortalitate dicta ἀ. n. ſine ⁊ βροτὸς mortalis. b ¶ Panaceam: genus herbæ. Sciendū tamē Lucretium panaceam vbiq; ſales dicere: vñ poſſumꝰ ⁊ hoc loco ſales intelligere. nā oēm pellit dolores: ſed melius herbā qa ait odoriferā. c ¶ Quippe dolor: quaſi dolor cuius natura hæc eſt: vt adhibito remedio ſtatim recedat. Nā dolor conſequens eſt res non principalis: vñ ſublata cā ēt ipſe ſtatim recedit. hic ait quippe. nā in vſa aqua inhærens laxare cœperat telū: qđ antea inferebat dolorem. d ¶ In priſtina: in vſus pores. e ¶ Maior agit deus: Apollo inuētor medicinæ ſcilicꝫ. f ¶ Verūq; laborē: quē p me ipſe ſuſcipio: ñ q ex alioꝝ vtute ſperatoribus aſcribi conſueuit. g ¶ Fortunā ex alijs: ſb audimus opta. neq; n. fortuna diſcit: ⁊ ē zeugma non integrū. h ¶ Inter præmia: ad præmia. Cicero: Dico te priore nocte veniſſe inter falcarios. i. ad falcarios. i ¶ Matura adoleuerit ætas: adoleſcendo matura eſſe cœperit. k ¶ Antæꝰ mneſtheuſq;: ſuauit τὸ πρέπον: neceſſe. n. erat vt vulnerato duce multi cum eo in caſtra remearent.

Inficit occulte medicans, ſpargítq; ſalubris
Ambroſiæ[a] ſuccos, ⁊ odoriferam Panáceam[b].
Fouit éa vulnus lympha longæuus Iapis
Ignorans, ſubitóq; omnis de corpore fugit
Quippe[c] dolor, oīs ſtetit imo vulnere ſanguis.
Iamq; ſecuta manum nullo cogente ſagitta
Excidit, atq; nouæ rediere in priſtina[d] vires.
Arma citi properare viro, quíd ſtatis Iapis
Conclamat, primúſq; animos accédit in hoſtē.
Non hæc humanis opibus, non arte magiſtra
Proueniūt neq; te Aenea mea dextera ſeruat.
Maior[e] agit Deus, atq; opa ad maiora remittit.
Ille auidus pugnæ ſuras incluſerat auro
Hic atq; hic, oditq; moras, haſtámq; coruſcat.
Poſtq̄; habilis lateri Clypeus, loricáq; tergo eſt,
Aſcanium fuſis circūm complectitur armis,
Summaq; per galeam delibans oſcula fatur.
Diſce Puer Virtutem ex me, verúmq;[f] laborē,
Fortunā[g] ex alijs. nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit, ⁊ magna inter[h] præmia ducet.
Tu facito, mox cum matura[i] adoleuerit ætas,
Sis memor, ⁊ te aio repetentem exempla tuorū
Et Pater Aeneas, ⁊ auunculus excitet Hector.
Hæc vbi dicta dedit, portis ſeſe extulit altis
Telū imane manu quatiens, ſimul agmīe dēſo
Antæus[k] Mneſtheúſq; ruunt, omniſq; relictis
Turba fluit caſtris. tum cæco puluere campus

CHRI. ¶ PANACEA: de hac herba Pli. Panaces ipſo nomine oīum morborum remedia pmittit: numeroſum: ⁊ dijs ⁊ inuentoribus adſcriptū. Multæ eius ſpecies: vnū aſclepion dicitur: qm is filiā Panaceā appellauit. Hac auulſa ſcrobē vario genere frugū repleri religio eſt ⁊ terræ piamentū: id ātqđ ex macedonia effertur bucolicū vocant armentarijs ſponte erumpentem ſuccū excipientibus: Alterum genus heracleon vocāt ab Hercule inuentū. Vocatur etiam origanon heracleoticum: qm̄ ſylueſtri origano ſit ſimile. Tertiū chironeon panaces dicitur ab inuentore: folium habet lapatho ſimile maius tamen ⁊ hirſutius: flos aureus. Quartum eſt centaurion ab eodē Chirone repertum: Sed ⁊ pharnaceon q̄niā in controuerſia eſt an ſit a Pharnace rege deductū. Huius radix odorata eſt ⁊ i vmbra ſiccata vino gratiam affert. ¶ Iapis conclamat. Nā maiō fides medico in hoc q; Aeneæ danda erat. ¶ Opera ad maiora: Optima. n. coniectura erat Aeneam debere magna moliri: poſtq; deorū cura ſuaꝰ erat. Fruſtra. n. ſuaſſent ſi paulopꝰ erat periturus. Præbet igitur magnam ſpem futuræ victoriæ. ¶ Auidꝰ: quaſi dicat ſua ſponte cupiebat: ſed verbis medici magis incendebatur. ¶ Diſce puer virtuté. Nō glorioſi eſt hominis: ſed optimi pr̄is qui ſuo exemplo filium ad virtutem excitare cupit: Licet enim gloriari Parentem: vt filium incendat ad eandē gloriam acquirendā. ¶ Portis: caſtrorum quæ alte erant propter aggerē ⁊ foſſam. ¶ Simul agmine denſo: Nam qui paulo ante fugiebant Saucio imperatore: cū eodem in bella redeunte frequentes alacreſq; ſequuntur. Eos autem qui ſequuntur ⁊ plurimos eſſe: ⁊ cum impetu egredi oſtēdit poeta pluribus verbis: Nam turba multitudo indiſtincta eſt: ⁊ ruit habet impetum: ⁊ fluere ſeriem hominum continuatam: vt fluuius eſt: oſtendit. Relictis caſtris hoc eſt ab oībus deſertis: indubitata enim victoria oēm curam ſeruandorum caſtrorum remouerat.

¶ MISCETVR:

Miſcetur[a],pulſuq́; pedum tremit éxcita tellus.
Vidit ab aduerſo venientes aggere[b] Turnus,
Vidêre Auſonij,gelidúſq; per ima cucurrit
Oſſa tremor.prima ánte oés Iuturna Latinos
Audijt,agnouitq; ſonum,& tremefacta refúgit.
Ille volat,campóq; atrum[c] rapit agmen apto.
Qualis vbi ad terras abrupto[d] ſydere Nimbus
It mare[e] per medium,miſeris heu præſcia longe
Horreſcunt corda agricolis.dabit ille ruinas
Arboribus,ſtragémq; ſatis,ruet[f] omnia late.
Ante uolant,ſonitúmq; ferunt ad littora Vẽti.
Talis[g] in aduerſos ductor Rhœteius[h] hoſtes
Agmen agit.denſi cuneis[i] ſe quiſq; coactis
Agglomerát,ferit enſe graué Thymbræ Oſiriƺ
Archetiũ Mneſthe,epuloné optrũcat Achates,
Vfentémq; Gyas,cadit ipſe Tolumnius augur
Primus in aduerſos telum qui torſerat hoſtes.
Tollitur[k] in Cælum clamor,verſiq; viciſſim
Puluerulẽta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipſe neq; aduerſos dignatur ſternere morti,
Nec pede congreſſos nec equo,nec tela[l] ferentes
Inſequitur.ſolum denſa in caligine Turnum
Veſtigat luſtrans,ſolum in certamina poſcit.
Hoc concuſſa metu mentem Iuturna Virago[m]
Aurigam Turni media intèr lora Metiſcum
Excutit,& longe lapſum temone relinquit.
Ipſa ſubit,manibúſq; vndanteis flectit habenas
Cũcta gerẽs,vocémq;,& corp⁹,& arma Metiſci.
Nigra velut magnas domini cum diuitis ædes[n]
Peruolat,& pinnis alta atria luſtrat Hirundo
Pabula parua legens,nidiſq; loquacibus eſcas,
Et nunc porticibus vacuis[o], nũc humida circũ
Stagna ſonat,ſimilis medios Iuturna per hoſtes
Fertur equis,rapidóq; volãs obit omnia curru.
Iamq; hic germanũ,iamq; hic oſtendit ouantem.
Nec conferre[p] manũ patitur.volat auia[q] longe.
Haud minus Aeneas tortos[r] legit obuius orbes,
Veſtigátq;[s] viruƺ,& diſiecta[t] per agmina magna

SER. a ¶ MISCETVR:modo confunditur.alibi perturbatur:vt Miſcet agẽs telis iter frondea turbam. b ℞ Aggere turnus:eminẽtia. de via autem aggereƺ non poſſumus dicere:niſi viæ aggerem dicere voluerimus.i.viæ coaceruatióes:quam hiſtorici viã militarem dicũt:vt Qualis ſæpe viæ deprenſus in aggere ſerpens. c ℞ Atrum rapit agmen:pulueris nube coopertum. d ℞ Abrupto ſidẽ:magna tẽpeſtate.alibi Sorbet in abruptũ fluctus.Itẽ Scit triſte mineruæ ſidus. e ℞ It mare per medium miſeris:Statius plenius de hiſ ſenſu:Deflent ſua dána coloni Et tamẽ oppreſſos miſerant in æquore nautas. f ℞ Ruet:eruet:euertet.aliť dictuƺ eſt in ſecũdo Ruet alto a culmine troia. g ℞ Talis:taliter:ſimili mõ:ſic paulo poſt:Similis medios iuturna p hoſtes. h ℞ Rhœteius:troianus a promõtorio troiæ. i ℞ Cuneis ſe qſq; coactis Agglomerant:deſentur:vt cuneatiƺ dimicẽt:ſcilicet in cuneoꝝ modum compoſiti. k ℞ Tolliť I celuƺ clamor:occiſo eo:q auctor dirumpendi fœderis fuerat:ex ortus eſt clamor:& ſtatim ſecuta fuga rutuloꝝ:vt Verſiq; viciſſim Puluerulenta fuga rutuli dant terga p agros. l ℞ Nec tela ferẽtes inſeqtur.i.nec ꝯtra ſtãtes nec fugientes dignať occidẽ.& magna Aeneæ oſtẽdiť pietas:q nec vulnerat⁹ iraſciť:vt velit ꝯtra legeƺ fœderis in bellũ moueri. m ℞ Virago:virago dr̃ mulier q̃ virile ĩplet officiuƺ. n ℞ Aedes puolat:per ædes volat:nã more ſuo vbo dedit detractaƺ nomini ꝓpoſitioné. o ℞ Vacuis:magnis:vt Vacua atria luſtrat Sauci⁹. p ℞ Nec ꝯferre manũ:cuƺ Aenea nã alios ꝓſequiť. q ℞ Auia:ab ea.ſ.pte q̃ veniebat Aeneas. r ℞ Tortos orbes:obliquas & implicitas vias. ſ ℞ Veſtigatq; viꝝ:inqrit.Trãſlatio a canib⁹:q per veſtigia & pedũ ſigna ferã indagãt. t ℞ Diſiecta per agmina:diſſipata aduẽtu Aeneæ.

CHRI ¶ IPSE NEQ; aduerſos:Tanq̃; q fœdus quãuis ab hoſte violatum ſeruaturus in ſolũ Turnum feratur. ℞ Ipſa ſubit:turpe eniƺ fuiſſet Turno ſi ſua ſpóte ſubter fugia quæſiſſet. ℞ Parua:num muſcas legit. ℞ Loquacib⁹:impropria locutio.i.garrulis. ℞ Iamq; hic.g.ſæpe ducebat germanum in cõſpectu æneæ:ne fugere videretur. Deinde ne manus conferre cogeretur diuertebat.

SER. a ¶ HEV quid agat: Omne aduerbium verbo cohæret: vnde heu & at & similia quia verbo cohærere non possunt separatim fecerunt alliā partem orationis: scilicet interiectionem: quā sola latinitas possidet: cū græci sub aduerbio tales cōprehēdāt voces vt φεῦ. b ¶ Huic: pro i hūc: & est ordo huic dirigit. c ¶ Se collegit in arma: ita se texit vt nulla parte possit feriri. d ¶ Apicē tamē incita sūmū: galeæ eminentias: quam græci conum vocant: in qua eminēt cristæ. e ¶ Multa iouem & læsi testatur fœderis aras: licet haberet causam iracundiæ: quod & fugiebat Turnus: & ipse appetebatur insidijs: non tamē ante prorupit ille in bellum: q; Iouis fides: & læsa fœdera testaret. f ¶ Nullo discrimine cædes suscitat: indiscrete obtruncat vniuersos: quibus ante pari pepercerat mō. g ¶ Irarum effudit habenas: potestatē: facultatem: vt Et premere & laxas sciret dare iussus habenas: et hic moderate locutus est. nam Ennius Effundit irarū q̄drigas dixit. g ¶ Quis mihi nunc tot acerba deus: ac si diceret nec musa nec Apollo sufficiūt. Statius: Maior ab aonijs sumēda audacia lucis Mecū omnes audete deæ. h ¶ Inq; vicem: nanq; vacat. i ¶ Tantōn placuit concurrere: apostrophe ad Iouē. Sane tantōn on circunflectitur. nas cū p apostropham apocopen verba patiunt: is q in itegra parte fuerat pseuerat accēt᷑: vt tantō ne: Ide fit tanton. k ¶ Rutetes teucros quos insequebat᷑ Turnus. l ¶ Crudū enses: modo durū: al's crudelē. m ¶ Et crates pectoris. Donatus superfluā vult eē piunctionē: & vt fit epexegesis adigit ensē p costas. i. pectoris crates vbi celeri᷑ fata complentur: & hoc ē qđ ait supra: Haud multa moratur. n ¶ Amycum fratrēq; diorē: hi duo duces sunt etiā supra memorati: vt Nūc amyci casus gemit. Ites Et nunc tertia palma diores: vñ ad terrores populi eoꝝ capita religabant in curru. Curru aūt aut septim᷑ casus ē: aut datiuus ātiqu᷑ sm regulam: ne sit maior a noīatiuo plurali. o ¶ Mœstū onytē: nāliꝰ tristē se ne p: quē græci ἀγέλαστον dicūt: mittit autē sociū sup memoratis. Sane Onytē Donat᷑ dicit aut gētile aut patronymicō: vt nomē ei᷑ pprium fit Echionius: s3 hoc nō pcedit: qa nec patronymicō intes exit: nec Onytes a q̄ gēte veniat vsq; lectum est: p priū ergo est: & sequēs vsus erit nomē echionii. i. thebanā glori. ī p piphrasim: nā echionij sunt thebani a rege Echione: vñ male q̄dam legunt nomine echionium.

Voce vocat[a] quoties oculos coniecit in hostē,
Alipedúmq; fugam cursu tentauit equorum;
Auersos toties currus Iuturna retorsit.
Heu quid agat? vario nequiq; fluctuat æstu;
Diuersæq; vocāt animum in contraria curæ.
Huic[b] Mesapus, vti leua duo forte gerebat
Lenta leuis cursu præfixa hastilia ferro,
Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit[c] in arma
Poplite subsidens: apicē[d] tamen incita summū
Hasta tulit, summásq; excussit vertice cristas.
Tum vero assurgunt iræ, īsidiisq; subactus
Diuersos vbi sensit equos, currúmq; referri;
Multa[e] Iouem, & læsi testatus fœderis aras,
Iam tandem inuadit medios, & Marte secundo
Terribilis sæuā nullo[f] discrimine cædem
Suscitat, irarúmq;[g] omnes effundit habenas.
Quis mihi nūc tot acerba De[g]? q̄s carmie cædes
Diuersas, obitúmq; ducum, quos æquore toto
Inq;[h] vicē nunc Turnus agit, nūc Troius Heros,
Expediat? tantōn[i] placuit concurrere motu
Iuppiter æterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronem (ea prima ruētes[k]
Pugna loco statuit Teucros) haud m̄lta morat᷑
Excipit in latus, & quà fata celerrima, crudum[l]
Trāsadigit costas, & crates[m] pectoris ensem.
Turn᷑ equo deiectū Amycū[n], fratrémq; Diorē
Congressus pedes; hunc venientē cuspide lōga,
Hunc mucrone ferit, currúq; abscisa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Ille Talon, Tanainq; neci, fortémq; Cethegum
Treis vno congressu, & mœstum[o] mittit Onytē.

CHRI. ¶ TVM VERO: iā satisfecerat fœderi: & sæpius iniustissime lacessitus nō poterat nō vlcisci iniurias. Quis cū sūmo stupore pnunciandū: quasi dicat: non possunt hæc exprimi. ¶ Aeterna gētes in pace futuras: Nā ex duobus populis vnus erat futurus.

¶ MATRISq;

Nomẽ Echionium, matrísq; [a] genus Peridiæ
Hic fratres Lycia [b] missos, & Apollinis agris,
Et iuuenẽ exosum [c] nequicq; bella Menœtem
Arcáda, piscosæ cui circùm flumina Lernæ
Ars fuerat, paupérq; [d] domus, nec nota potentũ [e]
Munera, conductáq; pater tellure serebat.
At veluti imissi diuersis partibus Ignes
Arentem [f] in siluam, & virgulta sonantia Lauro,
Aut vbi decursu rapido de montibus altis
Dãt [g] sõitũ spumosi Amnes, & i Aequora currũt
Quisq; suum populatus iter nõ segnius ambo
Aeneas, Turnúsq; ruunt per prælia nunc nunc
Fluctuat ira intus rumpuntur nescia [h] vinci
Pectora nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranũ [i], hic atauos, & auorũ antiqua sonãtẽ
Nomina per regésq; [k] actũ genus omne latinos;
Præcipitem scopulo, atq; ingenti turbine saxi
Excutit, effunditq; solo hũc lora, & iuga supter
Prouoluêre rotæ crebro super vngula pulsu
Incita nec domini [l] memorũ proculcat equorũ.
Ille ruenti Hilo, animísq; immane frementi
Occurrit, telúmq; aurata ad tempora torquet.
Olli per galeam fixo stetit hasta cerébro
Dextera [m], nec tua te Graiûm fortissime Creteù
Eripuit Turno, nec Dij texere Cupentum
Aenea veniente sui, dedit obuia ferro
Pectora; nec misero Clypei mora profuit ærei.
Te quoq; laurentes viderunt Aeole campi

SER. a ¶ MATRISq; genus peridiæ: periphasis: hoc ẽ filiũ Peridiæ. b ¶ Lycia missos & apollinis agris: vacat &: nam per ἐπεξήγησιν lycia arua Apollinis dixit: vt Nunc lyciæ sortes. c ¶ Exosũ nequicq; bella: sic supra Iniecere manũ parcæ: nã per transitum ostendit vrgentibus fatis eum ad bella deductum: q nequicq; semp vitare cupiebat hunc autẽ Menœtẽ oriũdo arcadem fuisse intelligim⁹ sz habitasse circa argos: nam lerna palus argiuorum: & quã eum dicit solitus fuisse piscari: nam hoc significat piscosæ cui circum flumina lernæ ars fuerat. d ¶ Pauperq; domus: hic et hæc pauper dicimus: nã paupera vsurpatũ est: sic Plautus Pauperã ẽ mulier: sed hoc hodie nõ vtimur: ea enim nomina quæ ablatiuo singulari in e exeunt: & fœminina ex se faciunt heteroclita: idest alterius declinationis esse non possunt: vtputa quia ab hoc hospite facit: hic & hæc hospes dicamus necesse est. Luca. Hospes in externis audiuit curia tectis: ab hoc leone hic & hæc leo: ab hoc latrone hic & hæc latro: ab hoc fullone hic & hæc fullo: ab hoc nepote hic & hæc nepos: nam vt neptis dicamus per successionis discretionẽ admissum est. Sciendum hospita: paupera: leæna: lea vsurpata a poetis. e ¶ Potentum munera: obsequia: quæ pauperes diuitib⁹ loco munerũ soluunt. f ¶ Arentem in siluas: p aridam. g ¶ Dant sonitum spumosi amnes: bellum semper Icendio & fluminib⁹ cõparat: sic in secundo In segetem veluti cum flamma furẽtibus austris Incidit: aut rapidus montano gurgite torrens. h ¶ Nescia vinci pectora. Horarius: Pelidæ stomachus cedere nescij. i ¶ Murranũ hic atauos et nomina: hoc est cuius nomine maiores omnes murrani dicti sunt: & reges fuerunt: vt Per regesq; actum gen⁹ omne latinos. Scimus enim plerunq; solere fieri vt primi regis reliqui nomen etias possideant: vt apd romanos Augusti vocãtur: apud albanos Siluij: apud psas Arsacidæ: apud ægyptios Ptolemæi: apud athenienses Cecropidæ: Vnde supfluum est quod ait Donat⁹ debere nos accipere interemptum esse Murranũ: dũ auos & atauos Turni tantum cõmemorat & effert laudibus maximis. k ¶ Per regesq; actum genus omne latinos: Horati⁹ Et nepotũ per memores genus omne fastos: de Lamo. l ¶ Nec domini memorum pculcat equorum: domini immemorum. m ¶ Dextra nec tua te gralum fortissime creteu Eripuit turno: nec dij texere cupentum: ita Aeneam cõparat Turno: vt eum superiorem esse significet: nam quẽ Turnus interimit: fortitudo sua liberare non potuit: ei vero quem occidit Aeneas: ne sua quidem numina prodesse potuerunt: Sane sciendum Cupentũ lingua sabinorum sacerdotem vocari.

¶ NVNC nunc: quasi dicat: & si añ vterq; fu rebat tamẽ omne illud cõparatione illius tẽporis nihil erat. ¶ Rũpunt: ex nimia ira: nã ipsa indignatio flat & inflato rumpit. ¶ Nescia vinci: Nã in quo est habitus fortitudinis is dediscit omnem pusillanimitatem. CHRI.

Oppétere, ꝛ late[a] terram constérnere tergo.
Occidis, argiuæ quem nunc potuere Phaláges
Sternere; nec Priami regnorū euersor[b] Achilles.
Hic tibi mortis[c] erant metæ: domus alta sub Ida
Lyrnessi domus alta, solo lauréte sepulcrum.
Totæ adeo conuersæ[d] acies, omnésq; Latini
Omnes Dardanidæ Mnestheus acerq; Serestus
Et Mesapus equôm domitor, ꝛ fortis Asilas
Tuscorúmq; Phalanx, Euandríq; Arcadis alæ.
Pro se[e] quisq; viri summa[f] nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies: vasto certamine tédunt.
Hic mentē[g] Aeneæ genitrix pulcherrima[h] misit,
Iret vt ad muros, vrbiq;[i] aduerteret agmen
Ocyus, ꝛ subita turbaret clade Latinos.
Ille vt vestigans diuersa per agmina Turnum,
Hûc atq; hûc acies[k] circumtulit; aspicit vrbem
Immunem[l] tanti belli, atq; impune[m] quietam.
Continuo pugnæ[n] accendit maioris imago
Mnesthéa, Sergestúmq; vocat, fortémq; Serestū
Ductores, tumulúmq; capit quò cætera teucrûm
Concurrit Legio, nec scuta[o], aut spicula densi
Deponunt, celso medius stans aggere fatur.
Ne qua meis esto[p] dictis mora: Iuppite[q] hac stat:
Neu[r] quis ob iceptum subitū mihi segnior ito,
Vrbem hodie caussam[s] belli, regna ipsa Latini
Ni frenum accipere, ꝛ dicto parêre fatentur,
Eruam, ꝛ æqua solo fumantia culmía ponam.
Scilicet expectem libeat dum prælia Turno
Nostra pati: rursúsq; velit concurrere victus?
Hoc[t] caput ò Ciues: hæc belli summa nefandi.
Ferte faces própere, fœdúsq;[v] reposcite flāmis,
Dixerat, atq; animis pariter certantibus omnes

SER. a ℂLATE terras: allud ex altero ōdit: nā p hoc corporis exprimit magnitudo: vt Stabāt tercētū nitidi ī pſepib' altis. b ┌Euersor achilles: sepat Achillē a græcis. vt Relliqas danaū atq; imitis achilli. c ┌Mortis erant metæ. i. mors: q meta ē ꝛ finis. nā metā fines vitæ dicimus: nō mortis. Sciendū tñ hoc de Home. eē trāslatū: q ait θανάτοιο τελευτὴ h' est finis mortis: naꝫ in ipsa morte finis ē. Lyrnessi dom' alta: lyrnessos ciuitas ē phrygiæ vñ fuit Briseis: ꝛ p trāsitū docet neminē posse fatura vitare. d ┌Cōuersæ acies: in bellū coactæ. e ┌Pro se qsq; viri: p q̄litate viriū suaꝝ: sic ī gnto Pro se q̄sq; viri ꝛ depromūt tela pharetris. f ┌Summa nitunt opū vi: hemistichiū ennianum. g ┌Mētē æneæ gēitrix pulcherrima misit: cōsiliū: vt Qua facē id possis nostrā nūc accipe mētē. h ┌Et pulcherrima: p petuū ē epithetō nec ad negociū ptinēs: Sæ bōa vsus ē œconomia vt diceret īstictu numinis pfectū eē Aeneā ad ciuitatis excidiū: nā incōgruū fuerat occupatū bello p se tale cepisse ꝯsiliū. i ┌Vrbiq; aduerteret agmē: ꝯ vrbē. k ┌Acies circūtulit: oculorū. s. ꝛ bona occasione puenit ad id: vt Aeneas possit ciuitatē aspicere. l ┌Immunē belli tanti: sine officio dimicādi: nā īmunis ē q̄ nihil præstat q̄si sine muneribus siue munijs. m ┌Impune q̄etā: q̄ specialit' debuit pœnas luere pp fœdus abruptū. n ┌Pugnæ accēdit maioris imago: subaudis eum. o ┌Nec scuta aut spicula densi deponūt: ex eo qđ nō est factū qđ fieri soleat idicauit: vt supra Defigūt tellure hastas: ꝛ scuta reclināt. p ┌Esto: p sit. q ┌Iuppiter hac stat. i. p nobis religio est: quā læserūt rutuli ruptis fœderibus. Nouimus aūt interfuisse fœderi ꝛ deos alios ꝛ Iouis imaginem sceptri præsentia redditam. r ┌Neu qs ob īperiū subitū mihi segnior ito: tertia psona ē ito. i. eat: ꝛ hortat eos vt ita ī bellū eāt q̄si res fuerit aū disposita: nā h' dicit repētinū īperiū nullam nobis afferat morā: sic paulo post Scalæ se prouiso subitusq; apparuit ignis. s ┌Caussaꝫ b. q illic erat Lauinia. t ┌Hoc caput ò ciues: sic supi' dr̄ āces Turno: O latio caput: ꝛ cūctoꝝ cā maloꝝ: id ē principium. v ┌Fœd'. r. fl. ā. grauitate smōis ꝯclamatiōi pōdus iposuit: nā h' dicit flāmas fœderis vrbis ī nouem' icēdio: nā hic reposcite ē inouate: reuocate.

CHRL. ℂTOTÆ adeo: nō describit solū: sꝫ pīgit celeritatē ꝛ vehemētiā pugnātiū. Hic mētem æneæ genitrix: Optimū figmentū. Nā amor potiūdæ rei īgeniū excitat: vt rimemur oēm viā ad rē pficiēdā. ┌Tumulúq; capit: vt ab oībus ꝛ videri ꝛ audiri posset. ┌Nec. s. d. Quod prudētiæ fuit: Naꝫ non ita audiendus erat: vt interim cōtra hostes parati nō essent. ┌Scilicet: expectem Indignatio est: sed tñ nō ita īdignatur: vt a iustitia discedat.

ℂDISCVRRVNT

SER. a ¶ DISCVRRVNT alij ad portas ꝑmosq; trucidant: subaudi improuiso: & hæc simul pronuncianda sunt: vt simul facta videantur: quo vehemens vis bellica possit agnosci. b ¶ Inter primos: inter duces: inter principes.

Dant Cuneū, densáq; ad muros mole ferunt.
Scalæ improuiso, subitúsq; apparuit ignis,
Discurrunt[a] alij ad portas, primósq; trucidant,
Ferrum alij torquēt, & obumbrāt æthera telis.
Ipse inter[b] primos dextram sub mœnia tendit
Aeneas, magnáq; incusat voce Latinum.
Testatúrq; deos, iterum se ad prælia cogi
Bis[d] iam Italos hostes, hæc altera[c] fœdera rūpi.
Exoritur trepidos inter Discordia ciues,
Vrbem alij reserare[e] iubent, & pandere portas
Dardanidis, ipsúmq; trahunt[f] in mœnia regē.
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
Inclusas[g] vt cum latebroso in pumice Pastor
Vestigauit Apes, fumóq;[h] impleuit amaro.
Illæ intus trepidæ[i] rerum, per Cerea castra
Discurrunt, magnísq; acuūt stridoribus iras.
Voluitur ater[k] odor tectis, nūc murmure cæco
Intus saxa sonant, vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc fessis etiam[l] Fortuna Latinis,
Quæ totam luctu concussit funditus vrbem.
Regina, vt tectis[m] venientem prospicit hostem,
Incessi[n] muros, ignes ad tecta volare,
Nusq̄ acies cōtra Rutulas, nulla agmīa Turni,
Infelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum: & subito mentem[o] turbata dolore
Se caussam clamat crimenq;, capútq; malorū.
Multáq; per mœstum demēs effata furorem
Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum[p] informis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postq̄ accepere Latinæ
Filia prima manu floreos[q] Lauinia crines

c ¶ Hæc altera fœdera rumpi: bis rumpi fœdera. d ¶ Bis hostis italos fieri: bis se in prælia sæua compelli: nam varie eandem rem iterat: bis autem fœdera facta sunt semel per Ilioneum: & paulo ante ꝓpter singulare certamen. e ¶ Reserare iubent: idest volunt: vt Iubeo chremetem. Teren. f ¶ Trahunt in mœnia regē: trahere volunt: nam voluntas animi est non facti. Trahunt autē scilicet vt possit imminens videre discrimen. Donatus dicit trahunt ī mœnia pro dilacerant ī mœnibus rumoribus suis. g ¶ Inclusas vt cum latebroso ī pumice pastor: pene omnia isti' comparationis verba ad supradictū ꝑtinent bellum. Nam ita apes inclusæ sunt vt homines qui obsidentur: ita ciuitatem timentium latebras dicimus: sicut apum aluearia. Item pastor vt rex: & re vera pastor est ductor exercitus: Vt Homerus ποιμένα λαῶν. Pumicem autē iste in genere masculino posuit: & hunc sequimur: licet Catullus dixerit genere fœminino: arida modo pumice rex politum. h ¶ Fumo amaro: qui elicit lachrymas. i ¶ Trepidæ rerum: nescientes quid agant: & ignaræ auxilij. k ¶ Ater odor: noue: nam in odore equis color est? sed hoc dicit odor ater atræ rei fumi scilicet ater odor pessimus: vt Fumoq; impleuit amaro. l ¶ Etiam fortuna: casus: nam oīs casus in potestate fortunæ ē. m ¶ Tectis venientem prospicit hostem: aut e tectis prospicit: aut contra tecta veniētē. n ¶ Incessi muros: inuadi. o ¶ Mentem turbata: vt Oculos suffusa. p ¶ Et nodum informis leti: alij dicunt ꝙ inedia se interemit. Sane sciendū ꝙ cautum fuerat in pōtificalibus libris: vt qui laqueo finiuisset vitam: īsepult' abijceretur: vñ bene ait Informis leti quasi mortis īfamissimæ. q ¶ Floreos lauinia crines: antiqua lectio floreos habuit. i. florulentos pulchros: & ē sermo ēnian'.

CHRI. ¶ SCALÆ improuiso: Sūmæ enim prudētiæ & celeritatis fuit ita incautos scalis ꝑuenire: Vt nihil tale futurū opinarent. ¶ Exoritur trepidos inter discordia ciues: Hoc. n. facit īpremeditatus casus: nā in re īprouisa cū consilij capiendi tēpus non datur vnusquisq; ad suū ingenium redit: & vt varia sunt īgenia: ita varie oriunt sententiæ. ¶ Inclusas vt cū: quadrat ex oībus partibus ista comparatio si diligenter aduertes. ¶ Per cerea castra: Quoniā ad bellū refertur recte dixit castra. ¶ Accidit: Cū res ad interitū deducunt fata sem per calamitatibus calamitates adduntur.

Et roseas [a] laniata genas: tum cætera circùm
Turba furit, resonant late plangoribus ædes.
Hinc [b] totam infelix [c] volgatur Fama p urbem.
Demittunt [d] mentes, it scissa veste Latinus
Coniugis [e] attonitus fatis, urbisq; ruina
Caniciem immundo [f] perfusam puluere turpās,
Multaq; se incusat qui non acceperit ante
Dardanium Aeneā, generumq; asciuerit vltro.
Interea extremo bellator [g] in Aequore Turnus
Palantes sequitur paucos iam segnior, atq;
Iam minus atq; minus successu [h] lætus equorū.
Attulit [i] hunc illi cæcis terroribus aura
Commixtū [k] clamorem, arrectasq; [l] ipulit aures
Confusæ sonus urbis, & illetabile murmur.
Hei mihi quid tanto turbantur moenia luctu?
Quis ue ruit tantus diuersa clamor ab urbe?
Sic ait, adductisq; amens [m] subsistit habenis.
Atq; huic in faciem Soror ut conuersa Metisci
Aurigæ, currusq;, & Equos & lora regebat.
Talibus occurrit [n] dictis: hac Turne sequamur
Troiugenas, quà prima [o] viam victoria pandit.
Sunt alij qui tecta manu defendere possunt.
Ingruit Aeneas Italis, & prælia miscet?
Et nos sæua manu mittamus funera Teucris.
Nec [p] nũero inferior pugnæ, nec honore recedes.
Turnus ad hæc.
O soror, & dudum agnoui, cum prima [q] p artes
Fœdera turbasti, teq; hæc in bella dedisti.
Et nunc nequiq; fallis dea: sed quis Olympo
Demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri letum ut crudele videres?
Nā [r] quid ago? aut quæ iā spōdet fortūa salutē?
Vidi oculos ante ipse meos ne voce [s] vocantem

SER. a ¶ ET ROSEAS laniata genas: moris fuit apud antiquos: ut añ rogos human' sanguis effunderet: vel captiuorū vel gladiatorū: quorū si forte copia nō fuisset: laniātes fœminæ genas suū effundebāt cruorē: ut rogis illa imago restitueret. Tñ sciēdū cautū lege duodecī tabularū ne mulieres carperēt faciē his verbis: Mulier faciē ne carpito. b ¶ Hic totas: de domo regia. c ¶ Infelix fama: rerum īfelicium nuncia. d ¶ Demittūt mētes: desperāt. sic ptra sperantes aliqd mētes erigūt. e ¶ Cōiugis attonitus fatis urbisq; ruina: & puatis & publicis luctib'. f ¶ Immūdo puluere: bñ immūdo addidit. sicut I geor. Et cinerē imūdū iactare per agros: qa ēt pulvis ille q utunt puellæ cinis vocat: vñ ēt cinislones dcī sunt. Hor. Custodes lecticani cinislones parasiti. g ¶ Bellator: epithetō pacti tpis. h ¶ Minº successu læt' equorū: infirmitas al' ē tex eqrū tarditate veniebat. i ¶ Attulit hūc illi cæcis terrorib' aura: naturale enim ē ut a qua parte vent' flat: īde clamor audiat. k ¶ Cōmixtū clamorē: ex īpugnatōe & morte reginæ. l ¶ Arrectas aures: ad audiendū sollicitas. Ter. Arrige aures Pamphile. m ¶ Amēs: ↄsilij egēs: nesci' rei gerēdæ. nā mentē & cōsiliū significare diximus: ut Mētē æneæ genitrix pulcherrima misit. n ¶ Occurrit dictis: orōni eius ubis obuiā venit. o ¶ Prima victoria. i. primū,

p ¶ Nec numero īferior pugnæ nec honore recedes: nec pauciores īterimes: nec minor te q; Aeneā comitabit gl'ia. nā occisorū multitudo cōpēsat hoc qđ tu fugiētes īterimis. Sane sciendū in hac oī oratione Iuturnā occurrere q̄stiōib' tacitis. q ¶ Prīa p artes fœdera turbasti: prima aut inchoātia: aut tu pma. nas p' ei' orōnē Toluni' tela ptorsit. r ¶ Nā q̄d ago: argumētū a necessario. s ¶ Ne voce vocantem: atqui hoc nusq; legimus: sed aut κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus: aut moris est omen audire qđ non dicit: videre qđ minīe occurrit sic in q̄rto: Hic exaudiri gemitus & verba vocātis Visa viri.

¶ ET NOS: CHRI. nā hac maxime rōne possim' æquare hostes. ¶ Fallis dea. i. quāuis dea sis: non tñ decipis. Validissima est orō: prio. n. demonstrat suū aduentus nihil posse cōferre: seq; venire non ut victorias videat: sed ipm victū. Post hæc demōstrat dū æneas fugit in eā incidisse ignominiam: ut pstet illi mori q; turpiter viuere: nā cū viros excellētissimos īterfici passus sit: ultimū dedecus accedit captiuitas urbis & soceri & uxoris: q̄ nisi succurrat ī cōspectu suo occidēt. Quid aūt acerbius sibi accidere pōt: q; pbere facultatē: & Drāci & reliqs suis aduersariis ut iure illū reprhēdē possint. Quid vo magis ignominiosū q; fuge ī eā regionē ī q̄ toties victor euaserit: & sc æneā sugatū sit pollicit'.

¶ SUPERAT:

Murranum,quo non superat[a] mihi carior alter
Oppetere ingentem,atq; ingenti vulnere victũ.
Occidit infelix,ne nostrum[b] dedecus Vfens
Aspiceret;Teucri[c] potiuntur corpore,ꝛ armis.
Excindi ne domos(id rebus defuit vnum)
Perpetiar?dextra[d] nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo?ꝛ Turnũ fugiẽtẽ hæc terra videbit?
Vsq;adeó ne[e] mori miseꝝ est?vos ò mihi Manes
Este boni,quoniam superis[f] auersa voluntas.
Sancta ad vos anima,atq; istius[g] inscia culpæ
Descẽdã magnoꝝ haud vnq̃ indignus[h] auoꝝ.
Vix ea fatus erat;medios volat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages aduersa sagitta
Saucius ora,ruitq; implorans[i] nomine Turnũ.
Turne[k] in te suprema salus,miserere tuorum.
Fulminat[l] Aeneas armis, summásq; minatur[m]
Deiecturum arces Italûm,excidióq; daturum.
Iamq; faces ad tecta volant,in te ora Latini
In te oculos referunt,mussat[n] Rex ipse Latinus
Quós gños vocet,aut q̃ sese ad fœdera flectat.
Præterea[o] Regina tui fidissima,dextra
Occidit ipsa sua,lucémq; exterrita fugit.
Soli[p] pro portis Mesapus,ꝛ acer Atinas
Sustentant aciem,circũ hos vtrinq; phalanges
Stant densæ,strictisq; seges mucronibus horret
Ferrea,tu currum deserto in gramine versas.
Obstipuit varia[q] confusus imagine rerum
Turnus,ꝛ obtutu[r] tacito stetit,æstuat ingens
Imo in corde Pudor[s],mixtóq;[v] insania[t] luctu,
Et furijs agitatus Amor,ꝛ conscia Virtus.
Vt primũ discussæ[x] vmbræ,ꝛ lux reddita mẽti ẽ
Ardentes oculorum acies ad mœnia torsit.

SER. a ¶ SVPERAT: viuit: vt Superat ne ꝛ vescitur aura. b ¶ Ne nr̃z dedecus vfens aspiceret: ac si diceret fortasse vinceret: nisi ideo voluisset occumbere:ne nos victos videret. c ¶ Teucri potiunt corpore ꝛ armis.i. et sepultura caret. n.d vt l Homero legimus de viroꝝ fortium cadaueribus erat: iter hostes grãde certamẽ:qđ maxime apparet de Patrocli cadauere. d ¶ Dextra nec drãcis dicta refellaz.i. ḃtute.J nõ pro rei officio ipsaz rẽ posuit:pro virtute dextrã. e ¶ Vsq;adeó ne mori miseroz est: tacitæ quæstioni occurrit. f ¶ Supis auersa volũtas: qa vt sup̃ diximꝰ: donec viuimꝰ curæ sumus superis dijs. post mortẽ ad inferos ptinemus: qbus se modo commendat. g ¶ Istiꝰ Iscia culpæ: vł fugæ: qa fuga grande crimen ẽ apud virũ fortes: vel rupti fœderis: vel læsæ religionis:a qua re se dicit eẽ alienum ppter futura supplicia. h ¶ Indignus auoꝝ: græca figura est.nos.n. indignus illa re dicimus.contra græci ἀνάξιος στεφάνου.i.coronæ indignus. i ¶ Implorans noĩe turnũ:ex multis rebus indicat pturbationẽ ꝙ festinãs venit: ꝙ p hostes vulneratus:ꝙ Turnũ noĩe appellat. nãs cõtumelia est noĩe superiorem vocare:sic in Georgicis: Mater Cyrene mater: quom p̃misisset te crudelem noĩe dicit:sicut ꝯtra Aeolus ad Iunonem ait Tuus o regina qđ optes Explorare labor. k ¶ Turne in te suprema salus miserere tuoꝝ:oĩa quæ supra Iuturna dixerat: oratio ista dissoluit. l ¶ Fulminat æneas armis:exaggeratio ẽ:sic paulo post Horrendũq; intonat armis. m ¶ Minatur deiectuꝝ arces:qa dixerat: Et æqua solo fumãtia culmina ponam. n ¶ Mussat: modo dubitat. o ¶ Præterea regina: qa occurrebat Amatæ proeiꝰ partibꝰ niti. p ¶ Soli p portis:contra illud: Sunt alij q recta manu defendẽ possunt. q ¶ Varia ꝯfusus imagine reꝝ:multiplici nuncio. r ¶ Et obtutu: varie tacito stetit vultu: ꝛ obtutus est ꝓprie vultꝰ: quẽ græci dicunt πρόσωπον. s ¶ Pudor:pp illđ: Tu currũ deserto ĩ gramĩe versas. t ¶ Insania:qa in hostes ferebat. u ¶ Mixto luctu: ꝓpter Amatæ cognitam mortem. x ¶ Discussæ vmbræ:postq̃ mentis caligo discessit: qđ sequẽtia indicãt: ꝛ lux mẽti reddita est.

CHRI. ¶ SANcta ad vos anima.q.d.ꝓstat innocẽtez mori q̃; nocentez viuere. Maximuz autem omniũ scelerum viro forti videtur turpiter cedere. ¶ Vix ea.f.Iustus rationibꝰ mouebatur ne fugeret verum si qua in re dubitasset præsenti casu ꝛ nũcio socrus extinctæ ꝯfirmari potuit. ¶ Imo in corde pudor: valdissimæ erant singulæ per se huiuscemodi ꝑturbatiões:pudor ne sibi obijceretur fuga: furor ex indignatione ꝙ inuictus vinceretur: luctus ex morte socrus: ꝛ amor ex magnitudine in furorem adducens.

SER. a ¶ TVRBIDVS: plenus perturbationis. b ℞ Quã eduxerat ipse: qđ ei maiorẽ creabat dolorẽ. c ℞ Subdideratq; rotas: quo posset trahi ad ea loca: qb' hostis instabat. d ℞ Quicquid acerbus est morte pati: aut quicqd morte acerbũ ẽ placet pati: hoc est inferna supplicia: vel quæ potest superb' hostis inferre: sicut de Hectore legimus. Aut certe positiuus est pro cõparatiuo: placet pati si quid etiam morte acerbi' suenit. e ℞ Furere ante furores figura antiqua: vt seruitutem seruit: dolores dolorem: & est sensus sine me furere ante bellicũ furorẽ: scilicet priusq; ad eũ veniã vt pugnas mente cõcipiã: & instructus furores in bella prũpam. f ℞ Saxũ de vertice pceps Cum ruit: cõparatio ipsa futurũ ostẽdit euentus. Simul notãdũ q sic sup in pliõe ita & nũc i cõparatione pfertur Aeneas: nam Turnũ parti cõpat mõtj: mõti v' æq̃tæneã: & ẽ ꝑpatio ð homi. sũpta sic dicẽs: g ℞ Auulsum vẽto: ꝑprie: nã & Turnus inultus attrahit ad bellũ. h ℞ Mons iprobus: ꝑ montis: & ἐμφατικῶς dictũ ẽ: sic supra ait. Haud pte exiguã montis. i ℞ Magno actu: magno ĩpulsu. k ℞ Vbi plurima fuso sanguine terra madet hypallage ẽ ꝑ vbi plurimo sanguine terra madet. l ℞ Stridunt hastilibus auræ: sic Hom.

Turbidus[a], ẽq; rotis magnam respexit ad vrbẽ.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad Cælum vndabat vortex, turrimq; tenebat
Turrim cõpactis trabibus quam[b] eduxerat ipse,
Subdiderátq;[c] rotas, pontésq; instruxerat altos.
Iam iam fata soror superant, absiste morari.
Quõ De', & quó dura vocat Fortũa, sequamur.
Stat cõferre manũ Aeneæ: stat qcqd[d] acerbũ est
Morte pati, neq; me idéq; orem germana videbis
Amplius hunc oro sine me furere[e] ante furorẽ.
Dixit, & ẽ curru saltum dedit ocyus aruis,
Pérq; hostes, pér tela ruit, mœstámq; sororem
Deserit, ác rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti mõtis saxum[f] de vertice præceps
Cum ruit auulsum[g] vento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublapsa Vetustas,
Fertur in abruptũ magno[i] mons[h] iprobus actu,
Exultátq; solo siluas, armenta, virósq;
Inuoluens secum, disiecta per agmina Turnus
Sic vrbis ruit ad muros, vbi plurima[k] fuso
Sanguie terra madet, stridúntq;[l] hastilib' auræ.
Significátq; manu, & magno simul incipit ore.
Parcite iam Rutuli, & vos tela[m] inhibete Latini,
Quæcunq; est Fortuna, mea est: me veri' [n] vnũ
Pro vobis fœdus lúere, & decérnere ferro.
Discessere omnes medij, spaciúmq; dedére.
At pater Aeneas audito nomine Turni
Deserit & muros, & summas deserit arces,
Præcipitátq; moras omnes; opera omnia rũpit
Lætitia exultans, horrẽdúmq; intonat armis,
Quãtus[o] Athos aut q̃tus Eryx, aut ipe coruscis

m ℞ Tela inhibete: cohibete: & ẽ trãslatio a nautis. n ℞ Me verius vnum Pro vobis fœdus luere: verius: iusti': & sẽsus: hic est iusti' est me vnus ꝑ omnibus rupti fœderis pœnas exoluere. o ℞ Quãtus athon: hæc ẽ vera lectio: nam si Athos legeris os breuis ẽ: & versus nõ stat. Athon ãt dici accusatiu' idicat: nã hũc athona facit: sic Apollon Apollona. Quod aũt Herodotus: hũc Athon & hunc Apollon dicit: at ticæ declinationis ẽ. Athõ aũt mõs ẽ thraciæ adiacens circa lemnon isulã.

ἀντικρὺ μεμαὼς ὀλοοίτροχος ὡς ἀπὸ πέτρης
ὅν τε κατὰ στεφάνης ποταμὸς χειμάῤῥοος ὤσῃ
ῥήξας ἀσπέτῳ ὄμβρῳ ἀναιδέος ἔχματα πέτρης
ὕψι τ᾽ ἀναθρώσκων πέτεται κτυπέει δέ θ᾽ ὑπ᾽ αὐτοῦ
ὕλη, ὁ δ᾽ ἀσφαλέως θέει ἔμπεδον ὄφρ᾽ ἂν ἵκηται
ἰσόπεδον τότε δ᾽ οὔ τι κυλίνδεται ἐσσύμενός περ.

CHRI. ¶ QVO DEVS: verba sunt al inuicti & omnia pati parati: vt turpitudinẽ fugiat. ℞ Quãtus athon: mons hic Macedoniæ vel vt aliis placet thraciæ mari ægeo immiuẽs tãtæ altitudinis: vt vmbram suam in lemnum vsq; iacere quidam dicant. Referuntq; habere in suo cacumine vrbẽ attothon nomine: in qua homines duplo temporis q̃; alibi viuãt. Hũc montẽ cũ ꝯtinẽti ꝯiunctus esset Xerses illũ ducta fossa isulã reddidit. Fuit ãt fossæ latitudo tãta: vt duo triremes iũctæ enauigarẽt. ℞ Eryx: mõs siciliæ: quẽ alio loco ꝺscripsim'.

NIVALI

SER. a CNIVALI Vertice se tollens pater appẽninus ad auras: mons est italiæ: de hoc Luc. Nullo quoqꝫ vertice tellus Altius intumuit: ꝓpiorqꝫ accessit olympo. b ☞ Trôes ⁊ oꝛ: græce declinauit: vñ breuis est ea sicut supra Troes agunt.

rare non poterat: aut certe illud quærit quis si bi de Turno ⁊ Aenea mortis afferat causam. nam dicunt physici mortes minime ad deũ pertinere, nã bona tantũ præstãt: nec ad eũ ꝗ̃ sunt mala puñct: vñ Cice. in offi. ait: Sꝫ qa nocẽ deos nõ putãt: his exceptis hominib⁹ obesse plurimũ arbitratur. Tamen sciendus locum hunc a Virg. ita eẽ trãslatũ: vt in Home. lectus est.

Cum fremit ilicibus quantus, gaudẽtqꝫ niuali[a]
Vertice se attollens pater Appeninus ad auras.
Iam vero ⁊ Rutuli certatim, ⁊ Trôes[b], ⁊ omnes
Conuertere oculos Itali, quiqꝫ alta tenebant
Mœnia; quiqꝫ imos pulsabant Ariete muros.
Armáqꝫ[c] depofuere humeris: stupet ipse Latin⁹
Ingentis genitos diuersis partibus orbis
Inter[d] se coijsse viros, ⁊ Cernere ferro.
Atqꝫ illi vt vacuo patuerunt æquore campi
Pꝛo cursu rapido cõiectis eminus hastis
Inuadunt Martem clypeis, atqꝫ ære sonoꝛo.
Dat gemitum Tellus, tũ crebꝛos ensibus ictus
Congeminant: Fors[e], ⁊ Virtus miscẽtur in vnũ.
Ac veluti[f] ingenti Syla summó ue Taburno
Cum duo cõuersis inimica in prælia Tauri
Frontibus incurrunt, pauidi[g] cessere magistri.
Stat pecus oẽ metu mutũ; mussántqꝫ[h] Iuuencæ
Quis pecoꝛi imperitet, quẽ tota arméta sequanť.
Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
Coꝛnuáqꝫ obnixi infigunt, ⁊ sanguine largo
Colla, armósqꝫ lauãt: gemitu nem⁹ oẽ remũgit.
Haud aliter Tros Aeneas, ⁊ Daunius Heros
Cõcurrunt clypeis: ingẽs fragoꝛ æthera cõplet,
Iuppiter[i] ipse duas æquato examine[k] lances
Sustinet, ⁊ fata imponit diuersa duoꝛum,
Quẽ dãnet[l] laboꝛ, ⁊ quò vergat[m] pondere letũ.
Emicat hic (impune putans) ⁊ coꝛpoꝛe toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensem,
Et ferit, exclamant Trôes, trepidíqꝫ[n] Latini;

c ☞ Armaqꝫ depofuere: vt spectaturi: vel defessi. d ☞ Inter se coijsse viros ⁊ cernere ferro: vera ⁊ antiqua est hæc lectio: nam Enniũ secutus est qui ait Olli cernebãt magnis de rebus agentes: item Festo nõ auro vitam cernamus vterqꝫ: posteritas cœpit legere ⁊ decernere: scdm quam lectionem synalœpha opus est excluso os: vt sit Inter se coijsse vir ⁊ decernere ferro. e ☞ Fors ⁊ virtus miscent in vnũ: casus in Turno: virtus i Aenea: n. i i bello etiam casus plurimũ valet. C l. i milonianа: Adde casus: adde incertos exit⁹: Martẽqꝫ communem. f ☞ Ac ve. ingen. syla sũmó

καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα· ἐν δ᾽ ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο τὴν μὲν ἀχιλλῆος τὴν δ᾽ ἕκτορος ἱπποδάμοιο ἕλκε δὲ μέσσα λαβών, ῥέπε δ᾽ ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ. ᾤχετο δ᾽ εἰς ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων. k ☞ Examine: examen ꝓprie ẽ filũ quo trutina regit. l ☞ Dãnet labor: liberet: vt Dãnabis tu quoqꝫ votis. m ☞ Vergat põdere letũ: bene vergat: n. i moriẽtes iferos petũt.

ue taburno: Syla mons ⁊ silua est lucaniæ: taburn⁹ mons cãpaniæ. Sal. De fugitiuis i silua syla fuerunt: vnde pessime qd: i silua legunt quia ꝓpriũ appellatiuo exæqri nõ põt: vnde ꝓpriũ bene iunxit. g ☞ Pauidi cessere magistri: ꝓprie magistri sunt militũ: pastores pecorũ: sed reciprocæ sunt inter se istæ trãslationes: nam ductor militũ pastor vocatur: vt diximus supra: ⁊ magistros pecorum dicimus. Ci. Quem magistrũ pecoris esse dicebant. h ☞ Mussantqꝫ iuuencæ: dubitãt: sic supra Mussat rex ipse Latinus. i ☞ Iuppiter ipse duas æquato examine lances: aut poetice dictũ est; ⁊ ratione caret; nã Iuppiter igno

n ☞ Trepidiqꝫ latini: atqꝫ læti eẽ debuerũt: sed nimia Aeneæ ostendit virt⁹. nãqꝫ naturale ẽ vt socijs timor sit īferioris audacia: vñ nũc latini sunt territi ex eo qđ superiorẽ ferire ausus est Turnus.

CHRI. ⁋ APPENNINVS: a liguria icipit vniuersamqꝫ: italiam longitudine diuidens ad promontoriũ vltimum: quod appellatur iunonis lacinæ definit. ☞ Stupet ipse Latinus: Nam sua prudentia id considerabat quod reliqui non aduerterent. ☞ Fors ⁊ virtus: vterqꝫ enim virtute sua vtebatur ⁊ fortuna. ☞ Inimica in ꝓlia tauri: de natura ⁊ pugna taurorum est expressum in Geor.

SER. a ¶ VT CAPVLVM ignotũ dextrãq; aspexit fermen. locus hic totus ad gloriã Aeneæ pertinet: nãq; id agit ne videatur Turnus armorum vilitate superatus: vnde & ei reddit gladius: quo etiã cum diuinis armis ab Aenea possit extingui. b ¶ Patrio mucrone relicto. s. nõ eo quo vulneratũ vidit æneã: sed quo fuerat ante vsus pater Daunus. Sane patrio mõ paterno significat: nam Dauni fuerat gladius: vñ est illud Ensẽ quẽ dauno ignipotens deus ipse parenti Fecerat. Alias patriũ a patria est deriuatiuũ. c ¶ Mortal mucro: mortali manu factus. d ¶ Vndiq; s. n. densa teucri iclusere corona: strategema ẽ nã postq; Turnus videre fugere troiani clausere loca: p q̃ euadere poterat. e ¶ Cursumq; recusãt: retardant. f. genua: quæ impediebat vulnus illatus sagitta. Sane pite facit vt gladio non vtat Aeneas: sed hasta eminus supare cõtẽdat qa ĩpediẽte vulnere nec seq poterat nec ĩ ictũ ꝯsurgere: vñ est Hic gladio fidẽs: hic acer & arduus hasta. f ¶ Inclusũ flumi. s. cõparatio Apollonij.

nator canis: p venaticus. i ¶ Insidijs: pennas. s. k ¶ Viuidus vmber: acerrim⁹ thusc⁹. nã vmbria ps ẽ thusciæ. l ¶ Iã iãq; tenet: ita vt videt̃ iuuentibus: & hi duo versus verbum ad verbum sunt trãslati de Apollonio.

Arrectæ amborum acies, at perfidus ensis
Frangitur, in medióq; ardenté deserit ictu
Ni fuga subsidio subeat, fugit ocyor euro.
Vt capulũ[a] ignotũ, dextrámq; aspexit inermẽ.
Fama est præcipité cum prima in prælia iunctos
Conscendebat equos patrio[b] mucrone relicto
Dum trepidát, ferrum aurigæ rapuisse Metisci.
Inq; diu, dum terga dabant palantia Teucri
Sufficit: postq; arma Dei ad Volcania vétũ est
Mortalis[c] mucro, glacies ceu futilis ictu
Dissiluit: fulua resplendent fragmina Arena.
Ergò amẽs diuersa fuga petit æquora Turnus,
Et nunc hûc, deinde hûc icertos implicat orbes.
Vndiq;[d] enim densa Teucri iclusere corona.
Atq; hic vasta Palus, hinc ardua mœnia cigũt.
Nec minus Aeneas (quanq; tardante sagitta
Interdum genua impediũt, cursúmq;[e] recusant)
Insequitur, trepidiq; pedẽ pede feruidus vrget[f]
Inclusum[f] veluti siquando in flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ[g] septũ formidine pinnæ
Venator[h] cursu Canis, & latratibus instat.
Ille autem insidijs[i], & ripa territus alta,
Mille fugit, refugitq; vias. at viuidus[k] vmber
Hæret hians, iam[l] iámq; tenet, similísq; tenenti,
Increpuit malis, morsúq; elusus inani est.
Tum véro exoritur clamor, ripǽq;, lacúsq;.
Respõsant circa, & Cælũ tonat omne tumultu.
Ille simul fugiẽs Rutulos simul icrepat[m] omnes
Nomie quéq; vocãs, notúmq; efflagitat[n] ensẽ.
Aeneas mortem contra, præsẽnsq; minatur
Exitium si quisq; adeat, terrétq;[o] trementes
Excisurum vrbem minitans, & saucius instat.
Quinq; orbes explent cursu, totidémq; retexũt
Hùc, illuc, nec enim leuia, aut ludicra[p] petuntur
Præmia, sed Turni de vita, & sanguine certant.
Forte sacer[q] Fauno folijs Oleaster amaris.

m ¶ Increpat: obiurgat: lcusat: vt Aestate lcrepitãs serãs. n ¶ Efflagitat ensẽ: cũ clamore deposcit. o ¶ Terretq; trementes: qs. n. sanci⁹ nõ timeret instãte: quũ esset integer fugeret. p ¶ Ludicra petunt: vilia digna ludo: hi & ius de Homero translati.
ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον οὐδὲ βοείην ἀρνύσθην ἅτε ποσσὶν ἀέθλια γίγνεται ἀνδρῶν ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο
q ¶ Sacer oleaster: fere oĩa latina arborum noĩa. g. fœ. sũt: exceptis paucis: vt hic oleaster: hoc siler. Vir. Molle siler. Itẽ hoc buxũ: licet & hæc buxus dicat̃: nã supflue qdam volũt facere discretionem: vt hæc buxus de arbore dicam⁹: buxũ vero de ligno cõpositũ. Legimus enĩ in Virgi. de tibijs Buxusq; vocat berecintia matris idææ. Itẽ eu3 de arborib⁹ loqueretur ait: Et torno rasile buxum.

g ¶ Puniceæ septũ formidine pinnæ. Luca. Claudit odoratæ metuẽtis aera pẽnæ. h ¶ Ve

¶ AVT PVniceæ septum formidine pinnæ: & de ceruis dictum corumq; stupore.

CHRI.

¶ VENERABILE

SER. a ¶ VENERABILE lignum: antiquam arborem voluit exprimere: vbi figere dona solebant proprie: vt Aut sacra ad fastigia fixi. b ¶ Nullo discrimine: sine intuitu religionis. c ¶ Fixam lenta radice tenebat: quasi iam tediantis sunt ad longam Iunonis iracundiam: vnde & paulo post ait: Desine iã tandẽ: precibusq; reflectere nostris. n ¶ Indigetem æneam scis ipsa: subaudis fore: & indigetes dij duplici ratione dicuntur: vel secũdum Lucre. q nullius rei egeant: q ait Nihil indiga curæ: vel certe indigetes dij sunt ex hoibus facti: & dicti idigetes q̃si in dijs agentes. o ¶ Mortalin' decuit vio. vulne. diuom: nõ letali: sz aut q̃ mortales laborãt: aut a mortali illato. diuũ aũt subaudi futurũ. p ¶ Quid n. sit te iutur. va. parẽthesis ẽ. poterat. n. excusare se Iũo nil se fecisse cõmemorans: sed eã auctores fuisse Iuppit dicit pp illo auctor ego audẽdi. q ¶ Desine iã ta. singula pnunciãda sunt. r ¶ Nec te tã. ed. do. sõe sine odijs vrgẽ troianos. Sane edo is edit ĩtegrũ vbũ ẽ: vt legis legis it. Nas edo es ẽ eẽ anomalũ constat. s ¶ Troianos potuisti. i. iam nõ potes: ideo enim præterito vsus est.

Hic steterat, olim nautis venerabile[a] lignum,
Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
Laurenti Diuo, & notas suspendere vestes.
Sed stirpẽ Teucri nullo[b] discrimine sacrum
Sustulerant, puro vt possent concurrere cãpo.
Hic hasta Aeneæ stabat, hũc impetus illam
Detulerat, fixam[c] & lenta radice tenebat.
Incubuit, voluitq; manu cõuellere ferrum[d]
Dardanides, telóq; sequi quẽ prendere cursu
Non poterat: tũ vero amens formidine Turnus:
Faune precor miserere, ingt, túq; optima ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores;
Quos cõntra Aeneadæ bello fecere pphanos.
Dixit, opémq; Dei non cassa[e] in vota vocauit.
Nãq; diu luctans, [f] lentóq; in stirpe moratus
Viribus haud vllis valuit discludere morsus
Roboris Aeneas: dum nititur acer, & instat,
Rursus[g] in aurigæ faciẽ mutata Metisci
Procurrit, fratriq; ensem Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci[h] nymphæ indignata licere
Accessit, telúmq; alta ab radice reuellit:
Olli sublimes armis[i], animísq; refecti
Hic gladio fidens, hic acer, & arduus hasta
Insistunt contra certamina[k] Martis anheli.
Iunonẽ interea Rex omnipotẽtis Olympi
Alloquitur fulua[l] pugnas de nube tuentem.
Quæ iam[m] finis erit coniux? quid deniq; restat?
Indigetem[n] Aeneam scis ipsa, & scire fateris
Deberi Cælo, fatísq; ad sydera tolli.
Quid struis? aut qua spe gelidis i nubib[o] hæres?
Mortalin[o] decuit violari vulnere diuom?
Aut ensem (quid[p] eniz sine te Iuturna valeret?)
Ereptum reddi Turno? & vim crescere victis?
Desine[q] iã tandem, precibúsq; inflectere nostris?
Nec te[r] tantus edat tacitã dolor, & mihi curæ
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recursent:
Ventuz ad supremũ est: terris agitare vel vndis
Troianos[s] potuisti, infandum accendere belluz,
Deformare domuz, & luctu miscere hymenæos:

plenuz est: quã radix fixam tenebat. d ¶ Ferrum terra tene: pro tellus elementũ pro dea posuit. e ¶ Nõ cassa I vota: nõ ad inania vota poposcit auxilium. f ¶ Luctans mor. luctatus & moratus erat integrum: quod vitauit propter ὁμοιοτέλευτον. g ¶ Rursus in aurigæ faciem mutata metisci. κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligim' Iuturnam in numen reuersas postq̃ currus reliqt. h ¶ Audaci nymphæ: vt supra diximus vbicunq; inducit nitentem aliquem sine effectu audacem dicas. i ¶ Armis animisq; re. refecti sicut armis ita & animis: nanq; armoruz inopia animi añ vtriusq; torpebãt: k ¶ Certamina martis anheli: alij certamine legunt: vt sit sensus: adsistũt contra se Martis anheli certamĩe. l ¶ Fulua de nube: de aere elemento suo. m ¶ Quæ iam fi. erit con. quid deniq; restat Indi. A e. deniq; verba ista

CHRI. ¶ TROIANOS potuisti: Ad vitaz moresq; pertinet hæc fabula. Iuno autẽ est ipsa ambitio q̃ ĩpellit Turnum idest iniustũ regẽ: & fœdus rũpere; & multa infanda patrare.

Vlterius tentare veto·sic Iuppiter orsus.
Sic Dea summisso [a] contra Saturnia vultu·
Ista quidé quia [b] nota mihi tua magna volútas
Iuppiter,& Turnum,& terras inuita relinquo,
Nec tu me aerea solam nunc sede videres
Digna [c],idigna pati·sed flammis cicta sub ipsa
Staré acie,traherémq; inimica in ꝑlia Teucros.
Iuturnam misero(fateor)succurrere fratri
Suasi,& pro vita [e] maiora audere probaui.
Non [d] vt tela tamen, non vt contenderet arcuz,
Adiuro[f] Stygij caput implacabile fontis,
Vna [g] superstitio superis quæ reddita [h] Diuis.
Etnunc cedo equidé, pugnásq; exosa reliquo·
Illud te, nulla [i] fati quod lege tenetur,
Pro Latio optestor,pro maiestate [k] tuorum,
Cum iam connubijs pacem felicibus(esto [l])
Component,cum iam leges & fœdera iungent,
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos
Neu Trôas fieri iubeas,Teucrósq; vocari
Aut vocem mutare viros,aut vertere vestes·
Sit Latium,sint Albani per secula Reges.
Sit Romana [m] potens Itala virtute propago·
Occidit,occideritq; sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum,rerúmq; Repertor
Es [n] germana Iouis,Saturniq; altera proles,
Irarum tantos voluis sub pectore fluctus?
Verú age, & inceptum frustra summitte furoré.

SIR. a ¶ SVM misso vultu:hũilu futuræ orónis ondit. b ¶ Quia nota mihi tua magna volũtas Iuppit:necessitaté obiecerat fati dicés. vẽ tũ ad supmũ é:sz Iuno sciés fatũ eé qeqd Iuppiter dixerit:se cedere ei⁹ volũtati asserit.naz agit vt cóciliet sibi fauoré eius ad petitioné futuraz. c ¶ Digna idigna pa.i.oĩa: & puerbialiter dcm é. d ¶ Nó vt tela tñ nõ vt ptéderet arcũ:hoc loco qñ Iuturnã iecisse sagittas significat.sz vt supra diximꝰ: possumꝰ accipere q alter l eius gñam l Aeneã tela contorsit. e ¶ Pro vita:ac si diceret p re nobis data.i.a supis. f ¶ Adiuro stygij caput implacabile p iuro.nã pthesis é.qdã tñ volũt iuro túc dici debere:cũ cófirmamꝰ aliqd aut pmittimꝰ: vt iuro me facturũ: adiuro vo cũ negamꝰ: vt adiuro me non posse: me nõ fecisse.Ter. Adiurat se nõ posse apud vos Pãphilo absente pdurare. potest tñ & ad valde significare. g ¶ Vna superstitio:religio: metus:dicta eo quod superstet capiti omnis religio.& est Homeri locus.

καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ ὅστε
μέγιστος
ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι
θεοῖσιν

h ¶ Reddita:data:nã prothesis est. i ¶ Nulla fati quod lege tenet:bene fati.nã victoriæ lex est vt victi cedãt in habitũ nomenq; victorũ. k ¶ Pro maiestate tuorũ: respexit ad Saturnũ qui aliqñ in Italia regnauerat:vnde ait tuorũ.nã & Latinus inde originé duclt:vt Fauno picus pater:isq; parentez Te Saturne refert:tu sanguinis vltimus auctor. l ¶ Esto cóponét:cósentit:sed inuita. m ¶ Sit romana potens itala virtute ppago:hoc vř dicere. si fataliter imminet vt a troianis origo romana descendat:troiani italorũ nomé accipiãt: vt romani de italis nõ de troianis videant esse pgeniti. n ¶ Es germana iouis saturniq; altera ples: locus de obscuris:de quo qdã hoc sentiũt peritis pene illicita:sed concedéda sunt:qm soror Iouis es: idest Saturni filia:qđ si voluerimus admittere: dupliciter sequens versus erit incongruus:vt Irarũ tãtos voluis sub pectore fluctꝰ: vñ melius é vt ita intelligamꝰ soror Iouis es: i. Saturni:Vnde nõ mirũ est tãtã te retinere iracũdiaz sb pectore:nã scimꝰ vnũquéq; p generis qualitate in irã moueri. nobiles. n. & si ad pñs vident ignoscere: tñ postea irã fuãt: qđ núc Iunoni vř obijcere. nã cũ se concedere diceret:petit tamé quod grauiter posset obesse troianis:sic Home. Inducit Calchanta dicentem de Agamemnone. Regum Iræ ita se habent: vt etiam si ad præsens indulgere videatur:stimulos iracundiæ ad futurum reseruent.

κρείσσων γὰρ βασιλεὺς, ὅτε χώσεται
ἀνδρὶ χέρηι
εἴπερ γάρ τε χόλον γε, καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ
ἀλλά γε, καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον ὄφρα τελέσσῃ

CHRI. ¶ VERVM iuppiter:idest ipse tandem huiuscemodi impia pacta coheret atq; eum præstat fauorem recte a gentibus: & victores euadere possint. ¶ Pro latio obtestor: ostendit impudentiam ambitiosorum: qui etiam victi aliquid contra fas petere audeant.

¶ DO QVOD

Do [a] quod vis,& me victúsq;,voléns'q; remitto·
Sermoné Ausonij patrium, moréſq; tenebunt,
Vtq; est,nomen erit·commixti corpore tantum
Subſident [b] Teucri,morem,ritúſq; ſacrorum
Adijciam,faciámq; omnes vno ore Latinos.
Hinc gen^9 Auſonio mixtū q̄d ſanguine ſurget
Supra homines,ſupra ire Deos pietate videbis.
Nec gens vlla tuos æque celebrabit honores.
Annuit his Iuno,& mentem [d] lætata retorſit.
Interea excedit cælo,nubémq; relīquit.
His [e] actis aliud genitor ſecum ipſe volutat,
Iuturnámq; parat fratris dimittere [f] ab armis.
Dicuntur geminæ peſtes [g] cognomine Diræ,
Quas & tartaream [h] Nox intempeſta Megæram
Vno [i] eódémq; tulit partu,paribúſq; reuinxit
Serpentum ſpiris,ventoſáſq; addidit alas.
Hæ Iouis ad ſolium,ſæuiq; in limine Regis
Apparent [k],acuúntq; metū mortalibus ægris.
Siquādo letū [l] horrificū,morbóſq; Deūm Rex
Molitur,meritas aut bello territat vrbes,
Harū vnam celerem demittit ab æthere ſummo
Iuppiter,ínq; [m] omen Iuturnæ occurrere iuſſit·
Illa volat,celeríq; ad terram turbine fertur·
Non [n] ſecus ac neruo p̄ nubem impulſa ſagitta
Armatam ſæui Parthus quam felle [o] veneni
Parthus ſiue Cydon telum immedicabile torſit
Stridens,& celeres incognita tranſilit [p] vmbras·
Talis [q] ſe ſata nocte tulit,terráſq; petiuit,
Poſtq̄; acies videt Iliacas,atq; agmina Turni,
Alitis in paruæ ſubito collecta figuram
Quæ quōdā in buſtis,aut culminibus [r] deſertis

a ℂDO QVOD vis:bō p̄nti vſus ē t̄pe. nā p̄miſſio Iouis p̄ ſcōē. b ꝑ Subſidēt:remanebūt.late būt latinorū.ſ.multitudine:vt Galea q̄ ima ſubſedit aceſtes. c ꝑ Ritúſq; ſacrorū adijciā:verū ēt:nā ſacra m̄ris deū romāi phrygio mōr coluerūt. d ꝑ Mentem lætata retorſit:iſte quidem hoc dicit: ſed conſtat bello punico: ſecūdo exoratā Iunonē:tertio do bello a Scipione ſacris q̄buſdam etiam romā eē trāſlatā. e ꝑ His actis: remoto Turno auxilio. f ꝑ Dimittere ab armis:p̄ tranſitū hiſtoriæ vſus ē verbis:nā qui ab exercitu relaxāt:ab armis dn̄r dimitti.Saluſti.de Appio vbi eum tota lōgiōe ab exercitu cogit diſcedē dicit ſe eius opa nō vſuꝝ:cū q̄;ab armis dimittit. g ꝑ Peſtes cognomine diræ: p̄prie peſtes vocant.diræ do cognomie: & dictæ diræ q̄ non niſi an̄ iratū Iouē videntur:vt Sæuiq; i limine regis Apparent diræ. h ꝑ Tartareā megæram: bene tartareā addidit: vt oſtendat eſſe & terrenam & aeream Megærā.nam vt ēt in tertio diximꝰ: volunt p̄iti quādā triplicē p̄tātē & i t̄ris & apd̄ ſupos: ſicut ē furiaꝝ apd̄ iſeros. Iō ūt dicit has ex nocte p̄gēitas:vt oſdat & latēter ori:&: itolerabilē eē irā deoꝝ. i ꝑ Vno eódéq; tulit ptu:diſpoſitio hæc poetæ:q̄ dicit has & ſimiles eē furiis & cū his eē p̄creatas.hoc agit vt oſdat illā prudētiū opinione eē tā apud ſupos q̄; i terris:ſicut apud iſeros furias. k ꝑ Apparēt:p̄ſto ſunt ad obſequiū: vn̄ ēt apparitores p̄ſtat

eſſe nolatos. l ꝑ Letū horrificū: volūt Iouem non eſſe mortis auctorem: ſed poſſe mortis genere vel prodeſſe vel obeſſe mortalibus. m ꝑ Inq; omen iuturnæ occurrere iuſſit: vt Iuturnæ omen fraternæ mortis efficeret. n ꝑ Non ſecus ac neruo per nubem: ſic illa deſcendit vt ſolet ſagitta deſcendere. hinc Statius traxit vt diceret de diſco iacto Similiſq; cadēti Creſcit i aduerſos. Impulſa autē p̄prie:ſic ſupra Incertum qua pulſa manu. o ꝑ Felle veneni: amaritudie veneni ſucco noxio: aut certe periphraſticos dixit venenum. parthi enim ſagittas veneno oblinūt.Luc. Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro. Stridula ſed miſto ſaturantur tela venēo. p ꝑ Trāſilit vmbras:hyperbole eſt:nāq; vmbras ſem per tela comitantur.hinc ait Tranſilit vmbras ſagitta. male enim quidam auras legunt. q ꝑ Talis:ſe taliter collecta ex nimia ſcil; furiæ magnitudine. r ꝑ Culminibus deſertis:noctuam dicit non bubonem. nā ait Alitis i paruæ. Bubo aūt maior eſt.

ℂNON SECVS:interponitur parabola q̄ narratio interrumpatur:vt legentis tedium excludat. ꝑ Alitis:noctuam vel bubonem intelligit. DON.

ℂDICVNTVR geminæ peſtes:de his i ſuperioribus diximus:Hic tn̄ demonſtrat quales ſint furiæ aduerſus ſuperos:A ſper ait Megæram habere vim tn̄ apud inferos. CHRI

Inficit occulte medicans, ſpargítq; ſalubris
Ambroſiæ[a] ſuccos, & odoriferam Panáceam[b].
Fouit éa vulnus lympha longæuus Iapis
Ignorans, ſubitóq; omnis de corpore fugit
Quippe[c] dolor, ois ſtetit imo vulnere ſanguis.
Iamq; ſecuta manum nullo cogente ſagitta
Excidit, atq; nouæ rediere in priſtina[d] vires.
Arma citi properare viro, quid ſtatis Iapis
Conclamat, primúſq; animos accédit in hoſté.
Non hæc humanis opibus, non arte magiſtra
Proueniút, neq; te Aenea mea dextera ſeruat.
Maior[e] agit Deus, atq; opa ad maiora remittit.
Ille auidus pugnæ ſuras incluſerat auro
Hic atq; hic, oditq; moras, haſtámq; coruſcat.
Poſtq; habilis lateri Clypeus, loricáq; tergo eſt,
Aſcanium fuſis circũm complectitur armis,
Summáq; per galeam delibans oſcula fatur.
Diſce Puer Virtutem ex me, verúmq;[f] laboré,
Fortunā[g] ex alijs. nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit, & magna inter[h] præmia ducet.
Tu facito, mox cum matura[i] adoleuerit ætas,
Sis memor, & te aío repetentem exempla tuorũ
Et Pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.
Hæc vbi dicta dedit, portis ſeſe extulit altis
Telũ imane manu quatiens, ſimul agmíe déſo
Antæus[k] Mneſtheúſq; ruunt, omníſq; relictis
Turba fluit caſtris, tum cæco puluere campus

SER. a ¶ AMBROSIÆ ſuccos: ambroſia cibus eſt deorum: nam nectar potát: ab immortalitate dicta ἀ. n. ſine & βροτός mortalis. b ¶ Panaceam: genus herbæ. Sciendũ tamé Lucretium panaceam vbiq; ſales dicere: vñ poſſum' & hoc loco ſales intelligere. nã oẽm pellit dolorez: ſed melius herbã qa ait odoriferã. c ¶ Quippe dolor: quaſi dolor cuius natura hæc eſt: vt adhibito remedio ſtatim recedat. Naz dolor conſequens eſt res non principalis: vñ ſublata cã & ipſe ſtatim recedit. hic ait quippe. naz in vſa aqua inhærens laxare cœperat teluz: qđ antea inſerebat dolorem. d ¶ In priſtina: in vſuz pores. e ¶ Maior agit deus: Apollo inuetor medicinæ ſcilicz. f ¶ Verũq; laboré: quẽ p me ipſe ſuſcipio: ſi q ex alior virtute ĩperatoribus aſcribi conſueuit. g ¶ Fortunā ex alijs: ſi audimus opta. neq;. n. fortuna diſcit: & é zeugma non integrũ. h ¶ Inter præmia: ad præmia. Cicero: Dico te priore nocte veniſſe inter falcarios. i. ad falcarios. i ¶ Matura adoleuerit ætas: adoleſcendo matura eſſe cœperit. k ¶ Antæ' mneſtheuſq; fuauit τὸ πρέπον: neceſſe. n. erat vt vulnerato duce multi cum eo in caſtra remearent.

CHRI. ¶ PANACEA: de hac herba Pli. Panaces ipſo nomine oium morborum remedia pmittit numeroſum: & dijs & inuentoribus adſcriptũ. Multæ eius ſpecies: vnũ aſclepion dicitur: qm is filiã Panaceã appellauit. Hac auulſa ſcrobé vario genere fruguz repleri religio eſt & terræ piamentũ: id ãtq đ ex macedonia effertur bucolicũ vocant armentarijs ſponte erumpentem ſuccũ excipientibus: Alterum genus heracleon vocát ab Hercule inuentũ. Vocatur etiam origanon heracleoticus: qm ſylueſtri origano ſit ſimile. Tertiũ chironeon panaces dicitur ab inuentore: folius habet lapatho ſimile maius tamen & hirſutius: flos aureus. Quartum eſt centaurion ab eodez Chirone repertum: Sed & pharnaceon q̃niaz in controuerſia eſt an ſit a Pharnace rege deductũ. Huius radix odorata eſt & i vmbra ſiccata vino gratiam affert. ¶ Iapis conclamat. Nã maiõ fides medico in hoc q̃; Aeneæ danda erat. ¶ Opera ad maiora: Optima. n. coniectura erat Aeneam debere magna moliri: poſtq; deorũ cura ſuat' erat. Fruſtra. n. ſuaſſent ſi paulop' erat periturus. Præbet igitur magnam ſpez futuræ victoriæ. ¶ Auid': quaſi dicat: ſua ſponte cupiebat: ſed verbis medici magis incendebatur. ¶ Diſce puer virtuté. Nõ glorioſi eſt hominis: ſed optimi pris qui ſuo exemplo filium ad virtutem excitare cupit: Licet enim gloriari Parentem: vt filium incendat ad eandẽ gloriam acquirendã. ¶ Portis: caſtrorum quæ alte erant propter aggeré & foſſam. ¶ Simul agmine denſo: Nam qui paulo ante fugiebant Saucio imperatore: cũ eodem in bella redeunte frequentes alacreſq; ſequuntur. Eos autem qui ſequuntur & plurimos eſſe: & cum impetu egredi oſtẽdit poeta pluribus verbis: Nam turba multitudo indiſtincta eſt: & ruit habet impetum: & fluere ſeriem hominum continuatam: vt fluuius eſt: oſtendit. Relictis caſtris hoc eſt ab oibus deſertis: indubitata enim victoria oẽm curam ſeruandorum caſtrorum remouerat.

¶ MISCETVR:

SER. a ¶ MISCETVR: modo confunditur. alibi perturbatur: vt Miscet agês telis iter frondea turbam. b Aggere turnus: eminētia. de via autem aggerem non possumus dicere: nisi viæ aggerem dicere voluerimus. i. viæ coaceruatiões: quam historici viā militarem dicūt: vt Qualis sæpe viæ deprensus in aggere serpens. c Atrum rapit agmen: pulueris nube coopertum. d Abrupto sidē: magna tēpestate. alibi Sorbet in abruptū fluctus. Itē Scit triste mineruæ sidus. e It mare per medium miseris: Statius plenius de hi sensu: Deflent sua dāna coloni Et tamē oppressos miserant in æquore nautas. f Ruet: eruet: euertet. alit dictus est in secūdo Ruet alto a culmine troia. g Talis: taliter: simili mō: sic paulo post: Similis medios iuturna p hostes. h Rhœteius: troianus a promōtorio troiæ. i Cuneis se qsq; coactis Agglomerant: desentur: vt cuneatis dimicēt: scilicet in cuneorum modum compositi. k Tollit i celum clamor: occiso eo: q auctor dirumpendi fœderis fuerat: ex ortus est clamor: & statim secuta fuga rutulorum: vt Versiq; vicissim Puluerulenta fuga rutuli dant terga p agros. l Nec tela ferētes insegtur. i. nec ɔtra stātes nec fugientes dignaƚ occidē. & magna Aeneæ ostēdit pietas: q nec vulnerat⁹ irascit: vt velit ɔtra leges fœderis in bellū moueri. m Virago: virago dr̄ mulier q virile iplet officiū. n Aedes puolat: per ædes volat: nā more suo vbo dedit detractaꝫ nomini ppositioné. o Vacuis: magnis: vt Vacua atria lustrat Sauci⁹. p Nec ɔferre manū: cuꝫ Aenea nā alios psequit. q Auia: ab ea. s. pte q̄ veniebat Aeneas. r Tortos orbes: obliquas & implicitas vias. s Vestigatq; viꝫ: ingrit. Trāslatio a canib⁹: q per vestigia & pedū signa ferā indagāt. t Disiecta per agmīa: dissipata aduētu Aeneæ.

Miscetur[a], pulsuq; pedum tremit éxcita tellus.
Vidit ab aduerso venientes aggere[b] Turnus,
Vidêre Ausonij, gelidúsq; per ima cucurrit
Ossa tremor. prima ante oēs Iuturna Latinos
Audijt, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit.
Ille volat, campóq; atrum[c] rapit agmen apto.
Qualis vbi ad terras abrupto[d] sydere Nimbus
It mare[e] per medium, miseris heu præscia longe
Horrescunt corda agricolis. dabit ille ruinas
Arboribus, stragémq; satis, ruet[f] omnia late.
Ante volant, sonitúmq; ferunt ad littora Vēti.
Talis[g] in aduersos ductor Rhœteius[h] hostes
Agmen agit. densi cuneis[i] se quisq; coactis
Agglomerát, ferit ense graue Thymbræ[a] Osiriꝫ
Archetiū Mnesthe[a], epulonē optrūcat Achates,
Vfentémqꝫ Gyas, cadit ipse Tolumnius augur
Primus in aduersos telum qui torserat hostes.
Tollitur[k] in Cælum clamor, versiqꝫ vicissim
Puluerulēta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neq; aduersos dignatur sternere morti,
Nec pede congressos nec equo, nec tela[l] ferentes
Insequitur. solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans; solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Iuturna Virago[m]
Aurigam Turni media intèr lora Metiscum
Excutit, & longe lapsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibúsqꝫ vndanteis flectit habenas
Cūcta gerés, vocémqꝫ, & corp⁹, & arma Metisci.
Nigra velut magnas domini cum diuitis ædes[n]
Peruolat, & pinnis alta atria lustrat Hirundo
Pabula parua legens, nidísqꝫ loquacibus escas,
Et nunc porticibus vacuis[o], nūc humida circūꝫ
Stagna sonat, similis medios Iuturna per hostes
Fertur equis, rapidóqꝫ volás obit omnia curru.
Iamqꝫ hic germanū, iáqꝫ hic ostendit ouantem.
Nec conferre[p] manū patitur. volat auia[q] longe.
Haud minus Aeneas tortos[r] legit obuius orbes,
Vestigátqꝫ[s] viruꝫ, & disiecta[t] per agmina magna

¶ IPSE NEQ; aduersos: Tanq̄ q fœdus quāuis ab hoste violatum seruaturus in solū Turnum feratur. Ipsa subit: turpe eniꝫ fuisset Turno si sua spōte subter fugia quæsisset. Parua: num muscas legit. Loquacib⁹: impropria locutio. i. garrulis. Iamq; hic. g. sæpe ducebat germanum in cōspectu æneæ: ne fugere videretur. Deinde ne manus conferre cogeretur diuertebat. CHRI

Voce vocat quoties oculos coniecit in hosté,
Alipedúmq; fugam cursu tentauit equorum;
Auersos toties currus Iuturna retorsit.
Heu quid[a] agat? vario nequiq; fluctuat æstu;
Diuersáq; vocát animum in contraria curæ.
Huic[b] Mesapus, vti leua duo forte gerebat
Lenta leuis cursu præfixa hastilia ferro,
Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit[c] in arma
Poplite subsidens apicé[d] tamen incita summuz
Hasta tulit, summásq; excussit vertice cristas.
Tum véro assurgunt iræ, isidiisq; subactus
Diuersos vbi sensit equos, currúmq; referri;
Multa[e] Iouem, & læsi testatus fœderis aras,
Iam tandem inuadit medios, & Marte secundo
Terribilis sæuá nullo[f] discrimine cædem
Suscitat, irarúmq;[g] omnes effundit habenas.
Quís mihi núc tot acerba De[g]? qs carmie cædes
Diuersas, obitúmq; ducum, quos æquore toto
Inq;[h] vicé nunc Turnus agit, núc Troïus Heros
Expediat? tantón[i] placuit concurrere motu
Iuppiter æterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronem (éa prima ruétes[k]
Pugna loco statuit Teucros) haud mlta morat
Excipit in latus, & quà fata celerrima, crudum[l]
Tráfadigit costas, & crates[m] pectoris ensem.
Turn equo deiectú Amycú[n], fratrémq; Dioré
Congressus pedes; hunc venienté cuspide lóga,
Hunc mucrone ferit, currúq; abscisa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Ille Talon, Tanaínq; neci, fortémq; Cethegum
Treis vno congressu, & mœstum[o] mittit Onytez

SER. a ❡HEV quid agat: Omne aduerbium verbo cohæret: vnde heu & at & similia quia verbo cohærere non possunt separatim fecerunt aliá partem orationis: scilicet interiectionem: quá sola latinitas possidet: cú græci sub aduerbio tales cóprehédát voces vt φεῦ. b ❡Huic: pro huc: & est ordo huic dirigit. c ❡Se collegit in arma: ita se texit vt nulla parte possit feriri. d ❡Apicé tamé incita sú mú: galeæ eminentias: quam græci conum vocant: in qua eminét cristæ. e ❡Multa iouem & læsi testatur fœderis aras: licet haberet causam iracundiæ: quod & fugiebat Turnus: & ipse appetebatur insidijs: non tamé ante prorupit ille in bellum: q; Iouis fidez: & læsa fœdera testaret. f ❡Nullo discrimine cædez suscitat: indiscrete obtruncat vniuersos: quibus ante pari pepercerat mó. g ❡Irarum effúdit habenas: potestaté: facultatem: vt Et premere & laxas sciret dare iussus habenas: et hic moderate locutus est. nam Ennius Effundit irarú qdrigas dixit. g ❡Quis mihi nunc tot acerba deus: ac si diceret nec musa nec Apollo sufficiút. Statius: Maior ab aonijs suméda audacia lucis Mecú omnes audete deæ. h ❡Inq; vicem: nanq; vacat. i ❡Tanton placuit concurrere: apostrophe ad Iové. Sane tantón on circunflectitur. nas cú p apostropham apocopen verba patiunt: is q in itegra parte fuerat pseuerat accét: vt tantó ne: Ide fit tanton. k ❡Ruétes teucros quos insequebat Turnus. l ❡Crudú ensez: modo durú: als crudelé. m ❡Et crates pectoris. Donatus superfluá vult eé piunctioné: & vt sit epexegesis adigit ensez p costas. i. pectoris crates vbi celeri fata complentur: & hoc é qd ait supra: Haud multa moratur. n ❡Amycum fratréq; dioré: hi duo duces sunt etiá supra memorati: vt Núc amyci casus gemit. Itez Et nunc tertia palma diores: vñ ad terrores populi eo capita religabant in curru. Curru aút aut septim casus é: aut datitius átiqu sm regulam: ne sit maior a noiatiuo plurali. o ❡Mœstú onyté: nálit tristé senep: qué græci ὀλγέ λαςον dicút: mittit auté sociú sup memoratis. Sane Onyté Donat dicit aut gétile aut patronymico: vt nomé ei pprius sit Echionius: sz hoc nó pcedit: q a nec patronymicó in tes exit: nec Onytes a q gé te veniat vsq lectum est: p priú ergo est: & seqés vsus erit nomé echionii. i. thebaná glori: p piphrasim: ná echionij sunt thebani a rege Echione: vñ male qdam legunt nomine echionium.

CHRI. ❡TVM VERO: iá satisfecerat fœderi: & se pius iniustissime lacessitus nó poterat nó vlcisci iniurias. Quis cú summo stupore pnunciandú: quasi dicat: non possunt hæc exprimi. ❡Aeterna gétes in pace futuras: Ná ex duobus populis vnus erat futurus.

❡MATRISq;

Nomē Echionium, matrísq;[a] genus Peridiæ
Hic fratres Lycia[b] missos, & Apollinis agris,
Et iuuenē exosum[c] nequicq; bella Menœtem
Arcáda, piscosæ cui circùm flumina Lernæ
Ars fuerat, paupérq;[d] domus, nec nota potentū[e]
Munera, conductáq; pater tellure serebat.
At veluti imissi diuersis partibus Ignes
Arentem[f] in siluam, & virgulta sonantia Lauro,
Aut vbì decursu rapido de montibus altis
Dāt[g] sónitū spumosi Amnes, & i Aequora currūt
Quisq; suum populatus iter· nō segnius ambo
Aeneas, Turnúsq; ruunt per prælia · nunc nunc
Fluctuat ira intus · rumpuntur nescia[h] vinci
Pectora · nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranū[i], hic atauos, & auorū antiqua sonātē
Nomina per regésq;[k] actū genus omne latinos;
Præcipitem scopulo, atq; ingenti turbine saxi
Excutit, effunditq; solo · hūc lora, & iuga supter
Prouoluēre rotæ · crebro super vngula pulsu
Incita · nec domini[l] memorū proculcat equorū.
Ille ruenti Hilo, animísq; immane frementi
Occurrit, telúmq; aurata ad tempora torquet.
Olli per galeam fixo stetit hasta cerébro·
Dextera[m], nec tua te Graiûm fortissime Creteù
Eripuit Turno, nec Dij texere Cupentum
Aenea veniente sui, dedit obuia ferro
Pectora; nec misero Clypei mora profuit ærei.
Te quoq; laurentes viderunt Aeole campi

SER. a ℂMATRISq; genus peridiæ: periphasis: hoc ē filiū Peridiæ. b ℙ Lycia missos & apollinis agris: vacat & nam per ἐπεξήγησιν lycia arua Apollinis dixit: vt Nunc lyciæ sortes. c ℙ Exosū nequicq; bella: sic supra Iniecere manū parcæ: nā per transitum ostendit vrgentibus fatis eum ad bella deductum: q nequicq; semp vitare cupiebat: hunc autē Menœtē oriūdo arcadem fuisse intelligim⁹ & habitasse circa argos: nam lerna palus argiuorum: ī qua eum dicit solitū fuisse piscari: nam hoc significat piscosæ cui circum flumina lernæ ars fuerat. d ℙ Pauperq; domus: hic et hæc pauper dicimus: nā paupera vsurpatū est: sic Plautus Paupera ē mulier: sed hoc hodie nō vtimur: ea enim nomina quæ ablatiuo singulari in e exeunt: ñ fœminina ex se faciunt heteroclita: idest alterius declinationis esse non possunt: vtputa quia ab hoc hospite facit: hic & hæc hospes dicamus necesse est. Luca. Hospes in externis audiuit curia tectis: ab hoc leone hic & hæc leo: ab hoc latrone hic & hæc latro: ab h fullone hic & hæc fullo: ab hoc nepote hic & hæc nepos: nam vt neptis dicamus per successionis discretionē admissum est. Sciendum hospita: paopera: leæna: lea vsurpata a poetis. e ℙ Potentum munera: obsequia: quæ pauperes diuitib⁹ loco munerū soluunt. f ℙ Arentem In siluā: p aridam. g ℙ Dant sonitum spumosi amnes: bellum semper īcendio & fluminib⁹ cōparat: sic in secundo In segetem veluti cum flamma furētibus austris Incidit: aut rapidus montano gurgite torrens. h ℙ Nescia vinci pectora. Horatius: Pelidæ stomachus cedere nescij. i ℙ Murranū hic atauos et nomina: hoc est cuius nomine maiores omnes murrani dicti sunt: & reges fuerunt: vt per regesq; actum gen⁹ omne latinos. Scimus enim plerunq; solere fieri vt primi regis reliqui nomen etias possideant. vt apd romanos Augusti vocātur: apud albanos Siluij: apud persas Arsacidæ: apud ægyptios Ptolemæi: apud athenienses Cecropidæ: Vnde superfluum est quod ait Donat⁹ debere nos accipere interemptum esse Murranū: dū auos & atauos Turni tantum cōmemorat: & effert laudibus maximis. k ℙ Per regesq; actum genus omne latinos: Horati⁹ Et nepotū per memores genus omne fastos: de Lamo. l ℙ Nec domini memorum pculcat equorum: domini immemorum. m ℙ Dextra nec tua te graium fortissime creteu Eripuit turno: nec dij texere cupentum: ita Aeneam cōparat Turno: vt eum superiorem esse significet: nam quē Turnus interimit: fortitudo sua liberare non potuit: ei vero quem occidit Aeneas: ne sua quidem numina prodesse potuerunt: Sane sciendum Cupentū lingua sabinorum sacerdotem vocari.

CHRI. ℂNVNC nunc: quasi dicat: & si asi vterq; furebat tamē omne illud cōparatione illius tēporis nihil erat. ℙ Rūpunt: ex nimia ira: nā ipsa indignatio flat & inflato rumpit. ℙ Nescia vinci: Nā in quo est habitus fortitudinis is dedidscit omnem pusillanimitatem.

Oppétere, ꝛ late[a] terram consternere tergo.
Occidis, argiuæ quem nunc potuere Phaláges
Sternere; nec Priami regnorũ euersor[b] Achilles.
Hic tibi mortis[c] erant metæ: domus alta sub Ida
Lyrnessi domus alta, solo lauréte sepulcrum.
Totæ adeo conuersæ[d] acies, omnésq; Latini
Omnes Dardanidæ Mnestheus acerq; Serestus
Et Messapus equûm domitor, ꝛ fortis Asilas
Tuscorúmq; Phalanx, Euandríq; Arcadis alæ.
Pro se[e] quisq; viri summa[f] nituntur opum vi·
Nec mora, nec requies· vasto certamine tẽdunt.
Hic mentẽ[g] Aeneæ genitrix pulcherrima[h] misit,
Iret vt ad muros, vrbiq;[i] aduerteret agmen
Ocyus, ꝛ subita turbaret clade Latinos.
Ille vt vestigans diuersa per agmina Turnum,
Hûc atq; hûc acies[k] circuntulit; aspicit vrbem
Immunem[l] tanti belli, atq; impune[m] quietam.
Continuo pugnæ[n] accendit maioris imago
Mnesthéa, Sergestúmq; vocat, fortémq; Serestũ
Ductores, tumulúmq; capit quò cætera teucrûm
Concurrit Legio, nec scuta[o], aut spicula densi
Deponunt, celso medius stans aggere fatur.
Ne qua meis esto[p] dictis mora· Iuppitẽ[q] hac stat·
Neu[r] quis ob iceptum subitũ mihi segnior ito,
Vrbem hodie caussam[s] belli, regna ipsa Latini
Ni frenum accipere, ꝛ dicto parẽre fatentur,
Eruam, ꝛ æqua solo fumantia culmia ponam.
Scilicet expectem libeat dum prælia Turno
Nostra pati? rursúsq; velit concurrere victus?
Hoc[t] caput ò Ciues· hæc belli summa nefandi.
Ferte faces própere, fœdúsq;[v] reposcite flãmis,
Dixerat, atq; animis pariter certantibus omnes

SER. a ℂLATE terras: allud ex altero osdit: nã p hoc corporis expmit magnitudo: vt Stabãt tercẽtũ nitidi ĩ psepib' altis. b ꝑ Euersor achilles: sepat Achillẽ a græcis. vt Relliqas danaũ atq; Imitis achilli. c ꝑ Mortis erant metæ. i. mors: q̃ meta ẽ ꝛ finis. nã metã fines vitæ dicimus: nõ mortis. Sciendũ tñ hoc de Home. eẽ trãslatũ: q ait ἔαν ά τοιο τελευτὴ ĩ est finis mortis: nã ĩ ipsa morte finis ẽ. Lyrnessi dom' alta: lyrnessos ciuitas ẽ phrygiæ vñ fuit Briseis: ꝛ p trãsitũ docet neminẽ posse fatura vitare. d ꝑ Cõuersæ acies: in bellũ coactæ. e ꝑ Pro se qsq; viri: p q̃litate viriũ suaꝝ: sic ĩ gnto Pro se qsq; viri ꝛ depromsit tela pharetris. f ꝑ Summa nituntꝰ opũ vi: hemistichiũ ennianum. g ꝑ Mẽtẽ æneæ gẽitrix pulcherrima misit: cõsiliũ: vt Qua facẽ id possis nostrã nũc accipe mẽtẽ. h ꝑ Et pulcherrima: ꝑpetuũ ẽ epithetõ nec ad negociũ ptinẽs: Sæ bõa vsus ẽ œconomia vt diceret ĩstĩctu numinis ꝑfectũ eẽ Aeneã ad ciuitatis excidiũ: nã incõgruũ fuerat occupatus bello p se tale cepisse ꝯsiliũ. i ꝑ Vrbiq; aduerteret agmẽ: ꝑ vrbẽ. k ꝑ Acies circũtulit: oculorũ. s. ꝛ bona occasione puenit ad id: vt Aeneas possit ciuitatẽ aspicere. l ꝑ Immunẽ belli tanti: sine officio dimicãdi: nã ĩmunis ẽ q̃ nihil præstat q̃si sine muneribus siue munijs. m ꝑ Impune qetã: q̃ specialiꝰ debuit pœnas luere pp fœdus abruptũ. n ꝑ Pugnæ accẽdit maioris Imago: subaudis eum. o ꝑ Nec scuta aut spicula densi deponũt: ex eo qđ nõ est factũ qđ fieri soleat ĩdicauit: vt supra Defigũt tellure hastas: ꝛ scuta reclinãt. p ꝑ Esto: p sit. q ꝑ Iuppiter hac stat. i. p nobis religio est: quã læserũt rutuli ruptis fœderibus. Nouimus aũt interfuisse fœderi ꝛ deos alios ꝛ Iouis imaginem sceptri præsentia redditam. r ꝑ Neuqs ob ĩperiũ subitũ mihi segnior ito: tertia psona ẽ ito. i. eat: ꝛ hortatꝰ eos vt ita ĩ bellũ eãt q̃si res fuerit añ disposita: nã ĩ dicit repẽtinũ ĩperiũ nullam nobis afferat morã: sic paulo post Scalæ se prouiso sbitus q̃ appuit ignis. s ꝑ Caussã. s. b. q̃a illic erat Lauinia. t ꝑ Hoc caput ò ciues: sic supiꝰ dr̃ ãces Turno: O latio caput: ꝛ cũctoꝝ cã maloꝝ: id ẽ principium. v ꝑ Fœdꝰ. r. fl. ĩ. ꝯguitate ẽmõis ẽclamatiõi põdus ĩposuit: nã ĩ dicit flãmas fœderis vrbis ĩ nouem ĩcẽdio: nã hic reposci te ẽ ĩnouate: re uocate.

CHRI. ℂTOTÆ adeo: nõ describit solũ: s; pĩgit ce leritatẽ ꝛ vchemẽtiã pugnãtiũ. Hic mẽtem æneæ genitrix: Optimũ figmentũ. Nã amor potiũdæ rei ĩgeniũ excitat: vt rimemur oẽm viã ad rẽ pficiẽdã. ꝑ Tumulũq; capit: vt ab oĩbus ꝛ videri ꝛ audiri posset. ꝑ Nec. s. d. Quod prudẽtiæ fuit: Nã non ita audiendus erat: vt interim cõtra hostes parati nõ essent. ꝑ Scilicet: expectem indignatio est: sed tñ nõ ita ĩdignatur: vt a iustitia discedat.

ℂDISCVRRVNT

SER. a DISCVRRVNT alij ad portas primosque trucidant: subaudi improuiso: & hæc simul pronuncianda sunt: vt simul facta videantur: quo vehemens vis bellica possit agnosci. b Inter primos: inter duces: inter principes. rum: nescientes quid agant: & ignaræ auxilij. k Ater odor: noue: nam in odore equis color est: sed hoc dicit odor ater atræ rei fumi scilicet ater odor pessimus: vt Fumoque impleuit amaro. l Etiam fortuna: casus: nam ols casus in potestate fortunæ ē.

Dant Cuneum, densaque ad muros mole ferunt.
Scalæ improuiso, subitusque apparuit ignis,
Discurrunt[a] alij ad portas, primosque trucidant,
Ferrum alij torquet, & obumbrat æthera telis.
Ipse inter[b] primos dextram sub mœnia tendit
Aeneas, magnaque incusat voce Latinum.
Testaturque deos, iterum se ad prælia cogi
Bis[d] iam Italos hostes, hæc altera[c] fœdera rūpi
Exoritur trepidos inter Discordia ciues,
Vrbem alij reserare[e] iubent, & pandere portas
Dardanidis, ipsumque trahunt[f] in mœnia regem.
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
Inclusas[g] vt cum latebroso in pumice Pastor
Vestigauit Apes, fumoque[h] impleuit amaro.
Illæ intus trepidæ[i] rerum, per Cerea castra
Discurrunt, magnisque acuūt stridoribus iras.
Voluitur ater[k] odor tectis, nūc murmure cæco
Intus saxa sonant, vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc fessis etiam[l] Fortuna Latinis,
Quæ totam luctu concussit funditus vrbem.
Regina, vt tectis[m] venientem prospicit hostem,
Incessi[n] muros, ignes ad tecta volare,
Nusq̄ acies cōtra Rutulas, nulla agmīa Turni,
Infelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum, & subito mentem[o] turbata dolore
Se caussam clamat crimēnque, caputque malorū.
Multaque per mœstum demēs effata furorem
Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum[p] informis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postq̄ accepere Latinæ
Filia prima manu floreos[q] Lauinia crines

c Hæc altera fœdera rumpi: bis rumpi fœdera. d Bis hostis italos fieri: bis se in prælia sæua compelli: nam varie eandem rem iterat: bis autem fœdera facta sunt semel per Ilioneum: & paulo ante propter singulare certamen. e Reserare iubent: idest volunt: vt Iubeo chremetem. Teren. f Trahunt in mœnia regem: trahere volunt: nam voluntas animi est non facti. Trahunt autem scilicet vt possit imminens videre discrimen. Donatus dicit trahunt in mœnia pro dilacerant in mœnibus rumoribus suis. g Inclusas vt cum latebroso in pumice pastor: pene omnia istius comparationis verba ad supradictum pertinent bellum. Nam ita apes inclusæ sunt vt homines qui obsidentur: ita ciuitatem timentium latebras dicimus: sicut apum aluearia. Item pastor vt rex: & re vera pastor est ductor exercitus: Vt Homerus ποιμένα λαῶν. Pumicem autem iste in genere masculino posuit: & hunc sequimur: licet Catullus dixerit genere fœminino: arida modo pumice rex politum. h Fumo amaro: qui elicit lachrymas. i Trepidæ rerum: nescientes quid agant: & ignaræ auxilij.

m Tectis venientem prospicit hostem: aut e tectis prospicit: aut contra tecta venientē. n Incessi muros: inuadi. o Mentem turbata: vt Oculos suffusa. p Et nodum in formis leti: alij dicunt quod inedia se interemit. Sane sciendū quod cautum fuerat in pōtificalibus libris: vt qui laqueo finiuisset vitam: insepultus abijceretur: vnde bene ait Informis leti quasi mortis infamissimæ. q Floreos lauinia crines: antiqua lectio floreos habuit .i. florulentos pulchros: & ē sermo ennian⁹.

CHRI. SCALÆ improuiso: Sūmæ enim prudētiæ & celeritatis fuit ita incautos scalis peruenire: Vt nihil tale futurum opinarent. Exoritur trepidos inter discordia ciues: Hoc .n. facit impremeditatus casus: nā in re improuisa cū consilij capiendi tēpus non datur vnusquisque ad suum ingenium redit: & vt varia sunt igenia: ita varie oriunt sententiæ. Inclusas vt cū: quadrat ex oibus partibus ista comparatio si diligenter aduertes. Per cerea castra: Quoniā ad bellum refertur recte dixit castra. Accidit: Cū res ad interitū deducunt fata semper calamitatibus calamitates adduntur.

SER. a ❡ET ROSEAS laniata genas: moris fuit apđ antiquos: vt añ rogos human' sanguis effunderetꝰ: vel captiuoꝝ vel gladiatoꝝ: quoꝝ ſi forte copia nō fuiſſet: laniātes fœminæ genas ſuū effundebāt cruorē: vt rogis illa imago reſtitueretꝰ. Tñ ſciēdū cautū lege duodecī tabularū ne mulieres carperēt faciē his verbis: Mulier faciē ne carpito. b ❡ Hic totas: ð domo regia. c ❡ Infelix fama: rerum ïfelicium nuncia. d ❡ Demittūt mētes: ðſperāt. ſic ꝯtra ſperantes aliqđ mētes erigūt. e ❡ Cōiugis attonitus fatis vrbiſq; ruina: ꝑuatis ꝛ publicis luctib'. f ❡ Immūdo puluere: bñ immūdo addidit. ſicut ï geor. Et cinerē ïmūdū iactare per agros: qa ēt puluis ille q̄ vtunꝰ puellæ cinisvocatꝰ: vñ ēt ciniflones ðci ſunt. Hor. Cuſtodes lecticani ciniflones paraſiti. g ❡ Bellator: epithetō pacti tp̄is. h ❡ Minꝰ ſucceſſu lætꝰ equoꝝ: infirmitas aſt ex eq̄rū tarditate veniebat. i ❡ Attulit hūc illi cæcis terrorib' aura: naturale enim ēſt vt'a qua parte ventꝰ flat: ide clamor audiatꝰ. k ❡ Cōmixtū clamorē: ex ïpugnatōe ꝛ morte reginæ. l ❡ Arrectas aures: ad audiendū ſollicitas. Ter. Arrige aures Pamphile. m ❡ Amēs ꝯſilij egēs: neſci' rei gerēdæ. nā mentē ꝛ cōſiliū ſignificare diximus: vt Mētē æneæ genitrix pulcherrima miſit. n ❡ Occurrit dictis: orōni eius ꝟbis obuiā venit. o ❡ Prima victoria. i. primū.

Et roſeas [a] laniata genas: tum cætera circùm
Turba furit, reſonant late plangoribus ædes.
Hinc [b] totam infelix [c] volgatur Fama p vrbem.
Demittunt [d] mentes, it ſciſſa veſte Latinus
Coniugis [e] attonitus fatis, vrbiſq; ruina
Caniciem immundo [f] perfuſam puluere turpàs,
Multáq; ſe incuſat qui non acceperit ante
Dardanium Aeneā, generúmq; aſciuerit vltro.
Interea extremo bellator [g] in Aequore Turnus
Palantes ſequitur paucos iam ſegnior, atq;
Iam minus atq; minus ſucceſſu [h] lætus equoꝝ.
Attulit [i] hunc illi cæcis terroribus aura
Commixtū [k] clamorem, arrectáſq; [l] ïpulit aures
Confuſæ ſonus vrbis, ꝛ illetabile murmur.
Hei mihi quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quís ue ruit tantus diuerſa clamor ab vrbe?
Sic ait, adductíſq; amens [m] ſubſiſtit habenis.
Atq; huic in faciem Soror vt conuerſa Metiſci
Aurigæ, currúſq;, ꝛ Equos ꝛ lora regebat.
Talibus occurrit [n] dictis: hac Turne ſequamur
Troiugenas, quà prima [o] viam victoria pandit.
Sunt alij qui tecta manu defendere poſſunt.
Ingruit Aeneas Italis, ꝛ prælia miſcet?
Et nos ſæua manu mittamus funera Teucris.
Nec [p] nūero inferior pugnæ, nec honore recedes.
Turnus ad hæc.
O ſoror, ꝛ dudum agnoui, cum prima [q] p artes
Fœdera turbaſti, téq; hæc in bella dediſti.
Et nunc nequiq̄; fallis dea: ſed quís Olympo
Demiſſam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miſeri letum vt crudele videres?
Nā [r] quid ago? aut quæ iā ſpōdet fortūa ſalutē?
Vidi oculos ante ipſe meos ne voce [s] vocantem

p ❡ Nec numero ïferior pugnæ nec honorē recedes: nec pauciores ïterimes: nec minor te q̄; Aeneā comitabitꝰ gl̄ia. nā occiſoꝝ multitudo cōpēſat hoc qđ tu fugiētes ïterimis. Sane ſciendū in hac oī oratione Iuturnā occurrere q̄ſtiōib' tacitis. q ❡ Prima partes fœdera turbaſti: prima aut inchoātia: aut tu ꝑma. nas p' ei' orōnē Tolūni' tela ꝯtorſit. r ❡ Nā qđ ago: argumētū a neceſſario. s ❡ Ne voce vocantem: atqui hoc nuſq̄ legimus: ſed aut κα τὰ τὸ σιωπώμενον intelligimus: aut mortis eſt omen audire qđ non dicitꝰ: vidēre qđ minſe occurrit ſic in q̄rto: Hic exaudiri gemitus ꝛ verba vocātis Viſa viri.

❡ ET NOS: CHRI. nā hac maxime rōne poſſum' æquare hoſtes. ❡ Fallis dea. i. quāuis dea ſis: non tñ decipis. Validiſſima eſt orō: prīo. n. demonſtrat ſuū aduentus nihil poſſe cōferre: ſeq; venire non vt victorias videat: ſed ipm victū. Poſt hæc demōſtrat dū æneas fugit in eā incidiſſe ignominiam: vt pſtet illi mori q̄; turpiter viuere: nā cū viros excellētiſſimos ïterfici paſſus ſit: vltimū dedecus accedit captiuitas vrbis ꝛ ſoceri ꝛ vxoris: q̄ niſi ſuccurrat ï cōſpectu ſuo occidēt. Quid aūt acerbius ſibi accidere pōt: q̄; ꝑbeꝰ facultatē: ꝛ Drāci ꝛ reliq̄s ſuis aduerſariis vt iure illū reꝑhēdē poſſint. Quid ꝟo magis ignominioſū q̄; fugē ï eā regionē ï q̄ toties victor euaſerit; ꝛ ſc æneā fugatuꝝ ſit pollicit'.

❡ SVPERAT:

SER. a ¶ SVPERAT: viuit: vt Superat ne & vescitur aura. b Ne nostrum dedecus Vfens aspiceret: ac si diceres fortasse viueret: nisi ideo voluisset occumbere ne nos victos videret. c Teucri potiunt corpore & armis. i. et sepultura caret. nā vt ī Home. legimus de virorū fortium cadaueribus erat inter hostes grāde certamē: qđ maxime apparet de Patrocli cadauere. d Dextra nec drācis dicta refellas. i. virtute: nā pro rei officio ipsam rē posuit: pro virtute dextrā. e Vsq; adeó ne mori miserum est: tacitæ quæstioni occurrit. f Supis auersa volūtas: qa vt sup diximus: donec viuim' curæ sumus superis dijs. post mortē ad inferos ptinemus: qbus se modo commendat. g Isti' īscia culpæ: v' fugæ: qa fuga grande crimen ē apud virū fortes: vel rupti fœderis: vel læsæ religionis: a qua re se dicit eē alienum ppter futura supplicia. h Indignus auoꝝ: græca figura est. nos. n. indignus illa re dicimus. contra græci ἀνάξιος στεφάνου. i. coronæ indignus. i Implorans noie turnū: ex multis rebus indicat pturbationē ꝙ festinās venit: ꝙ p hostes vulneratus: ꝙ Turnū noie appellat. nam cōtumelia est noie superiorem vocare: sic in Georgicis: Mater Cyrene mater: quom ꝑmisisset te crudelem noie dicit: sicut ꝯtra Aeolus ad Iunonem ait Tuus o regina qđ optes Explorare labor. k Turne in te suprema salus miserere tuoꝝ: oīa quæ supra Iuturna dixerat: oratio ista dissoluit. l Fulminat æneas armis: exaggeratio ē: sic paulo post Horrendūq; intonat armis. m Minatur deiecturū arces: qa dixerat: Et æqua solo fumātia culmina ponam. n Mussat: modo dubitat. o Præterea regina: qa occurrebat Amatæ pro ei' partib' niti. p Soli p portis: contra illud: Sunt alij q recta manu defendē possunt. q Varia ꝯfusus imagine reꝝ: multiplici nuncio. r Et obtutu: varie tacito stetit vultu: & obtutus est pprie vult': quē græci dicunt πρόσωπον. s Pudor: pp illō: Tu currū deserto ī gramīe versas. t Insania: qa in hostes ferebat. u Mixto luctu: ppter Amatæ cognitam mortem. x Discussæ vmbræ: postq̄ mentis caligo discessit: qđ sequētia indicāt: & lux mēti reddita est.

Murranum, quo non superat[a] mihi carior alter
Oppetere ingentem, atq; ingenti vulnere victū.
Occidit infelix, ne nostrum[b] dedecus Vfens
Aspiceret; Teucri[c] potiuntur corpore, & armis.
Excindi ne domos (id rebus defuit vnum)
Perpetiar? dextra[d] nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnū fugiētē hæc terra videbit?
Vsq; adeó ne[e] mori miserū est? vos ò mihi Manes
Este boni, quoniam superis[f] auersa voluntas.
Sancta ad vos anima, atq; istius[g] inscia culpæ
Descēdā magnoꝝ haud vnq; indignus[h] auoꝝ.
Vix ea fatus erat; medios volat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages aduersa sagitta
Saucius ora, ruitq; implorans[i] nomine Turnū.
Turne[k] in te suprema salus, miserere tuorum.
Fulminat[l] Aeneas armis, summásq; minatur[m]
Deiecturum arces Italûm, excidióq; daturum.
Iamq; faces ad tecta volant, in te ora Latini
In te oculos referunt, mussat[n] Rex ipse Latinus
Quós gños vocet, aut q̄ sese ad fœdera flectat.
Præterea[o] Regina tui fidissima, dextra
Occidit ipsa sua, lucémq; exterrita fugit.
Soli[p] pro portis Messapus, & acer Atinas
Sustentant aciem, circum hos vtrinq; phalanges
Stant densæ, strictisq; seges mucronibus horret
Ferrea, tu currum deserto in gramine versas.
Obstipuit varia[q] confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu[r] tacito stetit, æstuat ingens
Imo in corde Pudor[s], mixtóq;[v] insania[t] luctu,
Et furijs agitatus Amor, & conscia Virtus.
Vt primū discussæ[x] vmbræ, & lux reddita mēti ē,
Ardentes oculorum acies ad mœnia torsit

CHRI. ¶ SAncta ad vos anima. q. d. pstat innocētē mori q̄ nocentē viuere. Maximum autem omniū scelerum viro forti videtur turpiter cedere. Vix ea. f. Iustus rationib' mouebatur ne fugeret verum si qua in re dubitasset præsenti casu & nūcio socrus extinctæ ꝯfirmari potuit. Imo in corde pudor: validissimæ erant singulæ per se huiuscemodi pturbatiōes: pudor ne sibi obijceretur fuga: furor ex indignatione ꝙ inuictus vinceretur: luctus ex morte socrus: & amor ex magnitudine in furorem adducens.

SER. a ¶ TVRBIDVS: plenus perturbationis. b ℣ Quã eduxerat ipse: qđ ei maiorẽ creabat dolorẽ. c ℣ Subdideratq; rotas: quo posset trahi ad ea loca: qb' hostis instabat. d ℣ Quicquid acerbus est morte pati: aut quicqd morte acerbũ ẽ placet pati: hoc est inferna supplicia: vel quæ potest superb' hostis inferre: sicut de Hectore legimus. Aut certe positiuus est pro cõparatiuo: placet pati si quid etiam morte acerbi' inuenit. e ℣ Furere ante furores figura antiqua: vt seruitutem seruit: dolet dolorem: & est sensus sine me furere ante bellicũ furorẽ: scilicet priusq̃ ad eũ veniã vt pugnas mente cõcipiã: & instructus furores in bella prũpam. f ℣ Saxũ de vertice pceps Cum ruit: cõparatio ipsa futurũ ostẽdit euentuz. Simul notãdũ q̃ sicẽ sup in plioꝛ ita & nũc i cõparatione pfertur Aeneas: nam Turnũ parti cõpat mõtis: mõti vero æq̃ternã: & ẽ cõparatio ð hom. sumpta sic dicẽs.

g ℣ Auulsum vẽto: pprie: nã & Turnus impulsus attrahit ad bellũ. h ℣ Mons iprobus: pe montis: & ἐμφατικῶς dictũ ẽ: sic supra ait. Haud pte exiguã montis. i ℣ Magno actu: magno ĩpulsu. k ℣ Vbi plurima fuso sanguine terra madet: hypallage ẽ p vbi plurimo sanguine terra madet. l ℣ Stridunt hastilibus auræ: sic Hom.

Turbidus[a], éq; rotis magnam respexit ad vrbez.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad Cælum vndabat vortex, turrimq; tenebat
Turrim cõpactis trabibus quam[b] eduxerat ipse,
Subdiderátq;[c] rotas, pontésq; instruxerat altos.
Iam iam fata soror superant, absiste morari.
Quõ De', & quõ dura vocat Fortũa, sequamur
Stat cõferre manũ Aeneæ stat qcqd[d] acerbuz est
Morte pati, neq; me ídécorem germana videbis
Amplius hunc oro sine me furere[e] ante furorẽ.
Dixit, & ẽ curru saltum dedit ocyus aruis,
Pérq; hostes, pér tela ruit, mœstámq; sororem
Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac veluti mõtis saxum[f] de vertice præceps
Cum ruit auulsum[g] vento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublapsa Vetustas,
Fertur in abruptũ magno[i] mons[h] iprobus actu,
Exultátq; solo siluas, armenta, virósq;
Inuoluens secum, disiecta per agmina Turnus
Sic vrbis ruit ad muros, vbi plurima[k] fuso
Sanguie terra madet, stridúntq; [l] hastilib' auræ,
Significátq; manu, & magno simul incipit ore.
Parcite iam Rutuli, & vos tela[m] inhibete Latini,
Quæcunq; est Fortuna, mea est me veri'[n] vnũ
Pro vobis fœdus lúere, & decérnere ferro.
Discessere omnes medij, spaciúmq; dedêre.
At pater Aeneas audito nomine Turni
Deserit & muros, & summas deserit arces,
Præcipitátq; moras omnes; opera omnia rũpit
Lætitia exultans, horrẽdúmq; intonat armis,
Quãtus[o] Athos aut q̃tus Eryx, aut ipe coruscis

m ℣ Tela inhibete: cohibete: & ẽ trãslatio a nautis. n ℣ Merius vnum Pro vobis fœdus luere: verius: iusti': & sẽ sus hic est iusti' est me vnus p omnibus rupti fœderis pœnas exoluere. o ℣ Quãtus athon: hæc ẽ vã lectio: nam si Athos legeris os breuis ẽ & v'sus nõ stat. Athon aũt dici accusatiu' idicat: nã hũc athona facit: sic Apollon Apollona. Quod aũt Herodotus: hũc Athon & hunc Apollon dicit: atticæ declinationis ẽ. Athõ aũt mõs ẽ thraciæ adiacens circa lemnon isulã.

ἀντικρὺ μεμαὼς ὀλοοίτροχος ὡς ἀπὸ
πέτρης
ὅν τε κατὰ στεφάνης ποταμὸς χειμάῤῥο
ος ὤσῃ
ῥήξας ἀσπέτῳ ὄμβρῳ ἀναιδέος ἔχ
ματα πέτρης
ὕψι τ' ἀναθρώσκων πέτεται κτυπέει δέ
θ' ὑπ' αὐτοῦ
ὕλη, ὁ δ' ἀσφαλέως θέει, ἔμπεδον ὄφρ' ἂν
ἵκηται
ἰσόπεδον τότε δ' οὔτι κυλίνδεται ἐσ
σύμενός περ

¶ QVO DEVS: verba sunt aĩ inuicti & omnia pati parati: vt turpitudinẽ fugiat. ℣ Quãtus athon: mons hic Macedoniæ vel vt alijs placet thraciæ mari ægeo immĩnẽs tãtæ altitudinis: vt vmbram suam in lemnuz vsq; iacere quidam dicant. Referuntq; habere in suo cacumine vrbez attothon nomine: in qua homines duplo temporis q̃ alibi viuãt. Hũc montẽ cuz cõtinẽti cõiunctus esset Xerses illuz ducta fossa isulã reddidit. Fuit ãt fossæ latitudo tãta: vt duo triremes iũctæ enauigarẽt ℣ Eryx: mõs siciliæ: quẽ alio loco ðscripsim'. CHRI.

¶ NIVALI

Cum fremit ilicibus quantus, gaudétq; niuali[a]
Vertice se attollens pater Appeninus ad auras.
Iam vero & Rutuli certatim, & Trôes[b], & omnes
Conuertere oculos Itali, quíq; alta tenebant
Mœnia; quíq; imos pulsabant Ariete muros.
Armáq;[c] deposuere humeris: stupet ipse Latin⁹
Ingentis genitos diuersis partibus orbis
Inter[d] se coijsse viros, & Cernere ferro.
Atq; illi vt vacuo patuerunt æquore campi
Pro cursu rapido cõiectis eminus hastis
Inuadunt Martem clypeis, atq; ære sonoro.
Dat gemitum Tellus, tũ crebros ensibus ictus
Congeminant: Fors[e], & Virtus miscétur in vnũ.
Ac veluti[f] ingenti Syla summóue Taburno
Cum duo cõuersis inimica in prælia Tauri
Frontibus incurrunt, pauidi[g] cessere magistri.
Stat pecus oẽ metu mutũ; mussántq;[h] Iuuencæ
Quis pecori imperitet, quẽ tota arméta sequant.
Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
Cornuáq; obnixi infigunt, & sanguine largo.
Colla, armósq; lauãt: gemitu nem⁹ oẽ remugit.
Haud aliter Tros Aeneas, & Daunius Heros
Cõcurrunt clypeis: ingẽs fragor æthera cõplet,
Iuppiter[i] ipse duas æquato examine[k] lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum,
Quẽ dãnet[l] labor, & quõ vergat[m] pondere letũ.
Emicat hic (impune putans) & corpore toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensem,
Et ferit, exclamant Trôes, trepidíq;[n] Latini;

SER. a ¶ NIVALI Vertice se tollens pater appẽninus ad auras: mons est italiæ: de hoc Luc. Nullo quoq; vertice tellus Altius intumuit: propiorq; accessit olympo. b ¶ Trôes & oẽs: græce declinauit: vñ breuis est es sicut supra Troes agunt. c ¶ Armaq; deposuere: vt spectaturi: vel defessi. d ¶ Inter se coijsse viros & cernere ferro: vera & antiqua est hæc lectio: nam Enniũ secutus est qui ait Olli cernebãt magnis de rebus agentes: & item Ferro nõ auro vitam cernamus vterq;: posteritas cœpit legere & decernere: scđm quam lectionem synalœpha opus est excluso os: vt sit Inter se coisse vir & decernere ferro. e ¶ Fors & virtus miscent in vnũ: casus in Turno: virtus in Aenea: nã in bello etiam casus plurimũ valet. Ci. in miloniana: Adde casus: adde incertos exit⁹: Martẽq; communem. f ¶ Ac ve. ingen. syla summóue taburno: Syla mons & silua est lucaniæ: taburn⁹ mons cãpaniæ. Sal. De fugitiuis in silua syla fuerunt: vnde pessime qdã silua legunt quia ppriũ appellatiuo exæqri nõ põt: vnde ppriũ bene iunxit. g ¶ Pauidi cessere magistri: pprie magistri sunt militũ: pastores pecoris: sed reciprocæ sunt inter se istæ trãslationes: nam ductor militũ pastor vocatur: vt diximus supra: & magistros pecorum dicimus. Ci. Quem magistrũ pecoris esse dicebant. h ¶ Mussantq; iuuencæ: dubitãt: sic supra Mussat rex ipse Latinus. i ¶ Iuppiter ipse duas æquato examine lances: aut poetice dictũ est: & ratione caret: nã Iuppiter ignorare non poterat: aut certe illud quærit quis sibi de Turno & Aenea mortis afferat causam. nam dicunt physici mortes minime ad deũ pertinere, nã bona tantũ præstãt: nec ad eũ q̃ sunt mala ptinẽt: vñ Cice. in offi. ait: Sz quia nocẽ deos non putãt: his exceptis hominib⁹ obesse plurimũ arbitratur. Tamen sciendus locum hunc a Virg. ita eẽ trãslatũ: vt in Home. lectus est. καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα, ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο, τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο· ἕλκε δὲ μέσσα λαβών, ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ. ᾤχετο δ' εἰς Ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων. k ¶ Examine: examen pprie ẽ filũ quo trutina regit. l ¶ Dãnet labor: liberet: vt Dãnabis tu quoq; votis. m ¶ Vergat põdere letũ: bene vergat: n. i. morientes iferos petũt. n ¶ Trepidiq; latini: atq; læti eẽ debuerũt: sed nimia Aeneæ ostendit virt⁹. n. iq; naturale ẽ vt socijs timori sit inferioris audacia: vñ nũc latini sunt territi ex eo qđ superiorẽ ferire ausus est Turnus.

CHRI. ¶ APPENNINVS: a liguria incipit vniuersamq; italiam longitudine diuidens ad promontoriũ vltimum: qood appellatur iunonis lacinæ desinit. ¶ Stupet ipse Latinus: Nam sua prudentia id considerabat quod reliqui non aduerterent. ¶ Fors & virtus: vterq; enim virtute sua vtebatur & fortuna. ¶ Inimica in plia tauri: de natura & pugna taurorum est expressum in Geor.

SER. a CVT CAPVLVM ignotú dextrámq3 aspexit inermem. locus hic totus ad gloriá Aeneæ pertinet: námq3 id agit ne videatur Turnus armorum vilitate superatus: vnde & ei reddit gladius: quo etiá cum diuinis armis ab Aenea possit extingui. b Patrio mucrone relicto. s. nó eo quo vulneratú vidit æneá: sed quo fuerat ante vsus pater Daunus. Sane patrio nió paterno signitú, cat. pani Dauni fuerat gladi[us]: vñ est illud Ensem3 qué dauno ignipotens deus ipse parenti Fecerat. Aliás patriú a patria est deriuatiuú. c Mortal[is] mucro: mortali manu factus. d Vndiq3. n. densa teucri iclusere corona: strategema é: ná postq3 Turnus videre fugere troiani clausere loca: p q̃ euadere poterat. e Cursumq3 recusát: retardant. s. genua: quæ impediebat vulnus illatum sagitta. Sane pite facit vt gladio non vtat[ur] Aeneas: sed hasta eminus supare cótédat: q̃a ípediéte vulnere nec seq poterat: nec ictú psurgere: vñ est Hic gladio fidés: hic acer & arduus hasta. f Inclusú flumi[ne]: cóparatio Apollonij.

nator canis: p venaticus. i Insidijs: pennap. s. k Viuidus vmber: acerrim[us] thuscus: ná vmbria ps é thusciæ. l Iá iáq3 tenet: ita vt videt[ur] sequentibus: & hi duo versus verbum ad verbum sunt tráslati de Apollonio.

Arrectæ amborum acies, at perfidus ensis
Frangitur, in medióq3 ardenté deserit ictu
Ni fuga subsidio subeat, fugit ocyor euro.
Vt capulum[a] ignotú, dextrámq3 aspexit inermé.
Fama est præcipité cum prima in prælia iunctos
Conscendebat equos patrio[b] mucrone relicto
Dum trepidát, ferrum aurigæ rapuisse Metisci.
Inq3 diu, dum terga dabant palantia Teucri
Suffecit postq3 arma Dei ad Volcania vétu3 est
Mortalis[c] mucro, glacies ceu futilis ictu
Dissiluit: fulua resplendent fragmina Arena.
Ergó amés diuersa fuga petit æquora Turnus,
Et nunc húc, déinde húc icertos implicat orbes.
Vndiq3[d] enim densa Teucri iclusere corona.
Atq3 hic vasta Palus, hinc ardua mœnia cigút.
Nec minus Aeneas (quanq3 tardante sagitta
Interdum genua impediút, cursúmq3[e] recusant)
Insequitur, trepidúq3 pedé pede feruidus vrget.
Inclusum[f] veluti siquando in flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ[g] septu3 formidine pinnæ
Venator[h] cursu Canis, & latratibus instat.
Ille autem insidijs[i], & ripa territus alta,
Mille fugit, refugitq3 vias. at viuidus[k] vmber
Hæret hians, iam[l] iámq3 tenet, similísq3 tenenti,
Increpuit malis, morsúq3 elusus inani est.
Tum véro exoritur clamor, ripǽq3, lacúsq3
Respóńsant circa, & Cælu3 tonat omne tumultu.
Ille simul fugiés Rutulos simul icrepat[m] omnes
Nomíe quéq3 vocás, notúmq3 efflagitat[n] ensem.
Aeneas mortem contra, præsénsq3 minatur
Exitium si quisq3 adeat, terrétq3[o] trementes
Excisurum vrbem minitans, & saucius instat.
Quinq3 orbes explent cursu, totidémq3 retexút
Húc, illuc, nec enim leuia, aut ludicra[p] petuntur
Præmia, sed Turni de vita, & sanguine certant.
Forte sacer[q] Fauno folijs Oleaster amaris.

m Increpat: obiurgat: lacessit: vt Aestate increpitás serás. n Efflagitat ensé: cú clamore deposcit. o Terrétq3 trementes: q[uo]s. n. saucius nó timeret si stetissé: quú eú integer fugeret. p Ludicra petunt[ur]: vilia digna ludo: hi duo versus de Homero translati. ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον οὐδὲ βοείην ἀρνύσθην ἅτε ποσσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο q Sacer oleaster: fere oía latina arborum noía. g. fœ. sút: exceptis paucis: vt hic oleaster: hoc siler. Vir. Molle siler. Ité hoc buxú: licet & hæc buxus dicat[ur]: ná sup[er]fluá q̃dam volút facere differetionem: vt hæc buxus de arbore dicam[us]: buxu3 vero de ligno cóposítú. Legimus enim in Virgi. de tibijs Buxusq3 vocat berecintia matris idææ. Ité eu3 de arborib[us] loqueretur ait: Et torno rasile buxum.

g Puniceæ septú formidine pinnæ. Luca. Claudit odoratæ metuétis aera pénæ. h Ve

CAVT PVniceæ septum formidine pinnæ: & de ceruis dictum eorumq3 stupore. CHRI.

CVENERABILE

Hic steterat, olim nautis venerabile[a] lignum,
Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
Laurenti Diuo, et notas suspendere vestes.
Sed stirpē Teucri nullo[b] discrimine sacrum
Sustulerant, puro vt possent concurrere cāpo.
Hic hasta Aeneæ stabat, hūc impetus illam
Detulerat, fixam[c] et lenta radice tenebat.
Incubuit, voluitq; manu cōuellere ferrum[d]
Dardanides, telóq; sequi quē prendere cursu
Non poterat: tū vero amens formidine Turnus
Faune precor miserere, inqt, túq; optima ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores;
Quos cōntra Aeneadæ bello fecere prophanos.
Dixit, opémq; Dei non cassa[e] in vota vocauit.
Nāq; diu luctans,[f] lentóq; in stirpe moratus
Viribus haud vllis valuit discludere morsus
Roboris Aeneas: dum nititur acer, et instat,
Rursus[g] in aurigæ faciē mutata Metisci
Procurrit, fratríq; ensem Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci[h] nymphæ indignata licere
Accessit, telumq; alta ab radice reuellit.
Olli sublimes armis[i], animísq; refecti
Hic gladio fidens, hic acer, et arduus hasta
Insistunt contra certamina[k] Martis anheli.
Iunonē interea Rex omnipotētis Olympi
Alloquitur fulua[l] pugnas de nube tuentem.
Quæ iam[m] finis erit coniux? quid deniq; restat?
Indigetem[n] Aeneam scis ipsa, et scire fateris
Deberi Cælo, fatísq; ad sydera tolli.
Quid struis? aut qua spe gelidis i nubib[9] hæres?
Mortalin[o] decuit violari vulnere diuom?
Aut ensem (quid[p] eniz sine te Iuturna valeret?)
Ereptum reddi Turno? et vim crescere victis?
Desine[q] iā tandem, precibúsq; inflectere nostris?
Nec te[r] tantus edat tacitā dolor, et mihi curæ
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recursent.
Ventuz ad supremū est: terris agitare vel vndis
Troianos[s] potuisti, infandum accendere belluz,
Deformare domuz, et luctu miscere hymenæos.

SER. a ℂ VENERABILE lignum: antiquam arborem voluit exprimere: vbi figere dona solebant proprie: vt Aut sacra ad fastigia fixi. b ℙ Nullo discrimine: sine intuitu religionis. c ℙ Fixam lenta radice tenebat: plenuz est: quā radix fixam tenebat. d ℙ Ferrum terra tene: pro tellus elementū pro dea posuit. e ℙ Nō cassa i vota: nō ad inania vota poposcit auxilium. f ℙ Luctans mor. luctatus et moratus erat integrum: quod vitauit propter ὁμοιοτέλευτον g ℙ Rursus in aurigæ faciem mutata metisci. κατὰ τὸ σιωπώμενον intelligim[9] Iuturnam in numen reuersam postq̄ currus reliq. h ℙ Audaci nymphæ: vt supra diximus vbicunq; inducit nitentem aliquem sine effectu audacem dicas. i ℙ Armis animisq; re. refecti sicut armis ita et animis: nanq; armoruz inopia animi ante vsq; torpebāt: k ℙ Certamina martis anheli: alij certamine legunt: vt sit sensus: adsistūt contra se Martis anheli certamine. l ℙ Fulua de nube: de aere elemento suo. m ℙ Quæ iam finerit con. quid deniq; restat Indi. A e. deniq; verba ista quasi iam tedentis sunt ad longam Iunonis iracundiam: vnde et paulopost ait: Desine iā tandē: precibusq; reflectere nostris. n ℙ Indigetem æneam scis ipsa: subaudis fore: et indigetes dij duplici ratione dicuntur: vel secūdum Lucre. q nullius rei egeant: q ait Nihil idiga curæ: vt certe indigetes dij sunt ex hoībus facti: et dicti idigetes q̄si in dijs agentes. o ℙ Mortalin[9] decuit vio. vulne. diuom: nō letali: sz aut q mortales laborāt: aut a mortali illato. diuū aūt subaudi futurū. p ℙ Quid n. si te iutur. va. parēthesis ē. poterat n. excusare se Iūo nil se fecisse cómemorans: sed eā auctorez fuisse Iuppit dicit pp illō auctor ego audēdi. q ℙ Desine iā ta. singula pnunciāda sunt. r ℙ Nec te tā. ed. do. Coe sine odijs vrgē troianos. Sane edo is edit integrū vbū ē: vt lego legis it. Nam edo es ē eē anomalū constat. s ℙ Troianos potuisti. i. iam nō potes: ideo enim præterito vsus est.

CHRI. ℂ TROIANOS potuisti: Ad vitaz moresq; pertinet: hæc fabula. Iuno autē est ipsa ambitio q̄ īpellit Turnum idest iniustū regē: et fœdus rūpere: et multa infanda patrare.

RRR

Vlterius tentare veto· sic Iuppiter orsus.
Sic Dea summisso[a] contra Saturnia vultu·
Ista quidẽ quia[b] nota mihi tua magna volũtas
Iuppiter, & Turnum, & terras inuita relinquo,
Nec tu me aerea solam nunc sede videres
Digna[c], idigna pati· sed flammis cĩcta sub ipsa
Starẽ acie, traherẽmq; inimica in p̃lia Teucros.
Iuturnam misero (fateor) succurrere fratri
Suasi, & pro vita[e] maiora audere probaui.
Non[d] vt tela tamen, non vt contenderet arcuz,
Adiuro[f] Stygij caput implacabile fontis,
Vna[g] superstitio superis quæ reddita[h] Diuis.
Etnunc cedo equidẽ, pugnásq; exosa relinquo·
Illud te, nulla[i] fati quod lege tenetur,
Pro Latio optestor, pro maiestate[k] tuorum,
Cum iam connubijs pacem felicibus (esto[l])
Component, cum iam leges & fœdera iungent,
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos
Neu Trôas fieri iubeas, Teucrósq; vocari
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes·
Sit Latium, sint Albani per secula Reges.
Sit Romana[m] potens Itala virtute propago·
Occidit, occideritq; sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum, rerúmq; Repertor
Es[n] germana Iouis, Saturníq; altera proles,
Irarum tantos voluis sub pectore fluctus?
Verũ age, & inceptum frustra summitte furorẽ.

SER. a ¶SVM misso vultu: hitũ futuræ orõnis ostẽdit. b ¶Quia nota mihi tua magna volũtas Iuppiter: necessitatẽ obiecerat fati dicẽs. vẽtũ ad supmũ ẽ: s; Iuno sciẽs fatũ eẽ qcqd Iuppiter dixerit: se cedere ei⁹ volũtati asserit. naz agit vt cõciliet sibi fauorẽ eius ad petitionẽ futuraz. c ¶Digna idigna pati. i. oĩa: & puerbialiter dctũ ẽ. d ¶Nõ vt tela tñ nõ vt ptẽderet arcũ: hoc loco q̃si Iuturnã iecisse sagittaz significat. s; vt supra dixim⁹: possum⁹ accipere q̃ alter ĩ eius grãm ĩ Aeneã tela contorsit. e ¶Pro vita: ac si diceret p re nobis data. i. a supis. f ¶Adiuro stygij caput implacabile p iuro. nã pthesis ẽ. q̃dã tñ volũt iuro tũc dici debere: cũ cõfirmam⁹ aliqd aut pmittim⁹: vt iuro me facturuz: adiuro vo cũ negam⁹: vt adiuro me non posse: me nõ fecisse. Ter. Adiurat se nõ posse apud vos Pãphilo absente pdurare. potest tñ & ad valde significare. g ¶Vna superstitio: religio: metus: dicta eo quod superstet capiti omnis religio. & est Homeri locus.

καὶ τὸ κατειβόμενον στυγὸς ὕδωρ ὅστε μέγιστος
ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσιν

h ¶Reddita: data: nã prothesis est. i ¶Nulla fati quod lege tenet: bene fati. nã victoriæ lex est vt victi cedãt in habitũ nomenq; victoris. k ¶Pro maiestate tuorũ: respexit ad Saturnũ qui aliq̃n in Italia regnauerat: vnde ait tuorũ. nã & Latinus inde origĩnẽ ducit: vt Fauno picus pater: isq; parentez Te Saturne refert: tu sanguinis vltimus auctor. l ¶Esto cõponẽt: cõsentit: sed inuitã. m ¶Sit romana potens itala virtute ppago: hoc vł dicere. si fataliter imminet vt a troianis origo romana descendat: troiani italorũ nomẽ accipiãt: vt romani de italis nõ de troianis videant esse pgeniti. n ¶Es germana iouis saturnique altera ples: locus de obscuris: de quo q̃dã hoc sentisse pertis pene illicita: sed concedẽda sunt: q̃ñ soror Iouis es: idest Saturni filia: qđ si voluerimus admittere: dupliciter sequens versus erit incongruus: vt Irarũ tãtos voluis sub pectore fluct⁹: vñ melius ẽ vt ita intelligam⁹ soror Iouis es: i. Saturni: Vnde nõ minus est tãtã te retinere iracũdiaz sub pectore: n. scim⁹ vnũquẽq; p generis qualitate in irã moueri. nobiles. n. & si ad pñs videnẽ ignoscere: tñ ĩ posterũ irã suã: qđ nũc Iunoni vł obijcere. nã cũ se concedere diceret: petit tamẽ quod grauiter posset obesse troianis: sic Home. inducit Calchanta dicentem de Agamemnone. Regum iræ ita se habent: vt etiam si ad præsens indulgere videatur: stimulos iracundiæ ad futurum reseruent.

κρείσσων γὰρ βασιλεὺς, ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηϊ
εἴπερ γάρ τε χόλον γε, καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ
ἀλλά γε, καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον ὄφρα τελέσσῃ

CHRI. ¶VERVM iuppiter: idest ipse tandem huiuscemodi impia pacta cohercet atq; eum præstat fauorem recte a gentibus: & victores euadere possint. ¶Pro latio obtestor: ostendit impudentiam ambitiosorum: qui etiam victi aliquid contra fas petere audeant.

¶DO QVOD

Do[a] quod vis,& me victúsq;,voléntq; remitto·
Sermoné Ausonij patrium, moréstq; tenebunt,
Vtq; est,nomen erit·commixti corpore tantum
Subsident[b] Teucri,morem,ritúsq; sacrorum
Adijciam,faciámq; omnes vno ore Latinos.
Hinc gen[a] Ausonio mixtű qđ sanguine surget
Supra homines,supra ire Deos pietate videbis.
Nec gens vlla tuos æque celebrabit honores.
Annuit his Iuno,& mentem[d] lætata retorsit.
Interea excedit cælo,nubémq; relinquit.
His[c] actis aliud genitor secum ipse volutat,
Iuturnámq; parat fratris dimittere[f] ab armis.
Dicuntur geminæ pestes[g] cognomine Diræ,
Quas & tartaream[h] Nox intempesta Megæram
Vno[i] eódémq; tulit partu,paribúsq; reuinxit
Serpentum spiris,ventosásq; addidit alas.
Hæ Iouis ad solium,sæuiq; in limine Regis
Apparent[k],acuúntq; metus mortalibus ægris.
Siquádo letű[l] horrificű,morbósq; Deűm Rex
Molitur,meritas aut bello territat vrbes,
Harű vnam celerem demittit ab æthere summo
Iuppiter,inq;[m] omen Iuturnæ occurrere iussit·
Illa volat,celeriq; ad terram turbine fertur·
Non[n] secus ac neruo p nubem impulsa sagitta
Armatam sæui Parthus quam felle[o] veneni
Parthus siue Cydon telum immedicabile torsit
Stridens,& celeres incognita transilit[p] vmbras·
Talis[q] se fata nocte tulit,terrásq; petiuit,
Postq; acies videt Iliacas,atq; agmina Turni,
Alitis in paruæ subito collecta figuram
Quæ quódá in bustis,aut culminibus[r] desertis

a ℭDO QVOD vis:bű pűti vsus é spe. ná pmissio I nő s p scőé. b ⁋Subsidét:remanebűt:latebűt latinorű.ℭmultitudine:vt Galeaq; ima subsedit acestes. c ⁋Ritusq; sacrorum adijciá:verű é:ná sacra mřís deű romái phrygio mor coluerűt. d ⁋Mentem lætata retorsit:iste quidem hoc dicit: sed constat bello punico: secűdo exoratam Iunoné:tertio do bello a scipione sacris qbusdam etiam romá eé tráslatá. e ⁋His actis: remoto Turno auxilio. f ⁋Dimittere ab armis: p transitű historiæ vsus é verbis: ná qui ab exercitu relaxát:ab armis dőr dimitti.Salusti.de Appio vbi eum tota I ptióe ab exercitu cogit discedé dicit se eius opa nő vsu;:cű q;ab armis dimittit. g ⁋Pestes cognomie diræ: ppric pestes vocant.diræ do cogmie: & dictæ diræ q non nisi aű irá tű Ioué videntur:vt Sæuiq; I limie regis Apparent diræ. h ⁋Tartaream megæram:bene tartaream addidit: vt ostendat esse & terrenam & aeream Megærá.nam vt ét in tertio diximus: volunt piti quidá triplicé ptáté & I tris & apđ supos: sicut é furiaų apđ iferos. Ιδ ăt dicit has ex nocte pgéitas:vt oñdat & latéter oriri:& itolerabilé eé irá deoų. i ⁋Vno eódéq; tulit ptu:dispositio hæc poetæ:q dicit has & similes eé furijs & cű his eé pcreatas.hoc agit vt oñdat illá prudétiű opinione eé tá apud supos q; i terris:sicut apud iferos furias. k ⁋Apparét:pstosunt ad obsequiű: vñ ét apparitores pstat esse noíatos. l ⁋Letű horrificű: volűt Iouem non esse mortis auctorem: sed posse mortis genere vel prodesse vel obesse mortalibus. m ⁋Inq; omen iuturnæ occurrere iussit: vt Iuturnæ omen fraternæ mortis efficeret. n ⁋Nő secus ac neruo per nubem: sic illa descendit vt solet sagitta descendere. hinc Statius traxit vt diceret de disco iaeto Similisq; cadéti Crescit I aduersos. Impulsa autem pprie:sic supra Incertum qua pulsa manu. o ⁋Felle veneni: amaritudie veneni suco noxio: aut certe periphrasticos dixit venenum. parthi enim sagittas veneno oblinűt.Luc.Spicula nec solo spargunt fidentia ferro. Stridula sed misto saturantur tela venéo. p ⁋Tráslit vmbras:hyperbole est:ná q; vmbras semper tela comitantur.hinc ait Transilit vmbras sagitta: male enim quidam auras legunt. q ⁋Talis:se taliter collecta ex nimia scilz furiæ magnitudine. r ⁋Culminibus desertis:noctuam dicit non bubonem. ná ait Alitis I paruæ. Bubo aűt maior est.

ℭNON SECVS:interponitur parabola q̃ narratio interrumpatur:vt legentis tedium excludat. ⁋Alitis:noctuam vel bubonem intelligit. DON.

ℭDICVNTVR geminæ pestes:de his I superioribus diximus:Hic tñ demonstrat quales sint furiæ aduersus superos: A spet ait Megæram habere vim tñ apud inferos. CHRI

SER. a ¶ Serum canit: triste: diuturnu3: vt Seraq3 terifici cecinerunt omina vates. Salustius: Serum bellũ in angustijs futurum. b ¶ Sonãs clypeumq; euerberat alis: signa sunt ista plãgentiũ. c ¶ Stridorem: vocis. ¶ sonum. nã vtrunq3 tangit augurium3 & oscinũ & præpetum: q́s grauiter posset obesse troianis. sic Hom. inducit calchãtẽ.

χειρὶ παχείῃ κείμενον ἐν πεδίῳ μέλανα τρηχύν τε μέγαντε
Et alibi.
ἕκτωρ δ' ἁρπάξας λᾶαν φέρεν, ὅς ῥα πυλάων ἑστήκει πρόσθεν.

Nocte sedens serũ[a] canit importuna p vmbras.
Hanc versa in faciem Turni se pestis ad ora
Fértq3, refértq3 sonãs[b], clypeũq3 euerberat alis.
Illi membra nouos soluit formidine torpor,
Arrectæq3 horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
At procul vt diræ[d] stridorem[c] agnouit, & alas
Infelix Crines scindit Iuturna solutos
Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua Turne põt germana iuuare?
Aut quid iã miseræ superat mihi? quã tibi lucẽ
Arte morer? talin' possum me oppõere mõstro[e]?
Iam iam linquo acies, ne me terrẽte timentem
Obscenæ[f] volucres alarum verbera nosco,
Letalémq3 sonum, nec fallunt iussa superba
Magnanimi Iouis hæc pro virginitate reponit?
Quo[g] vitã dedit æternã? cur mortis adẽpta est
Conditio? possem tantos finire dolores
Nunc certe, & misero fratri comes ire per vmbras
Iã mortalis ego haud quicq3 mihi dulce meorũ
Te sinẽ frater erit. ò quæ satis ima dehiscat
Terra mihi, manésq3 Deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco[h] contexit amictu
Multa gemens, & se fluuio dea condidit alto.
Aeneas instat contra, telúmq3 coruscat
Ingens[i] arboreum, & sæuo sic pectore fatur.
Quæ nũc dẽide mõa ẽ? aut qd iã turne retractas?
Non cursu sæuis certandu3 est cõminus armis.
Verte omnes tete in facies, & cõtrahe[k] quicquid
Siue animis, siue arte vales opta ardua pinnis
Astra sequi, clausúmq3 caua te condere terra.
Ille caput[l] quassans non me tua feruida terrent
Dicta ferox. Dij me terrent, & Iuppiter[m] hostis.
Nec plura effatus, saxum[n] circunspicit ingens
Saxum antiquũ, ingens campo[o] q forte iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.
Vix illud lecti bis sex ceruice subirent
Qualia nunc hominũ producit corpora tellus.

μήτηρ δ' ἀμφεποτᾶτο ὀδυρομένη φίλα τέκνα· τὴν δ' ἐλελιξάμενος πτέρυγος λάβεν ἀμφιαχυῖαν. d ¶ Diræ: immiti: quæ posset fratrem cernere tot laboribus subditum. e ¶ Mõstro: augurio ex iouis volũtate veniẽti. f ¶ Obscenæ volucres: inuidiose dixit: nam vna est. g ¶ Quo vitã dedit æternam: qa occurrebat: s3 præstitit immortalitatem: dicit hanc æternã esse c.m dolore. h ¶ Glauco amictu: quasi nympha propter vndarum similitudines. i ¶ Ingens arboreũ: nõ sunt duo epitheta: s3 Aeneas ingẽs telum coruscat arboreum. k ¶ Contrahe: collige. Est aũt hostilis iracundia. l ¶ Caput quassans: cõcutiens & cõquassans caput.

o ¶ Cãpo qd forte iacebat limes agro positus: s3 artẽ priori respondit. sic Salustius: Est i carcere loc' qd tullianum appellatur.

DON. ¶ PRO virginitate: pro ere: pro virginitatis honore.

¶ Aeneas instat: redit ad narrationem quam interruperat interpositis dictis Iunonis: iouis & iuturnæ. ¶ Ingens arboreu3: Non hastã: sed gestatorem laudat. ¶ Pinnis: Semp pinna & non penna est apud Donatũ.

CHRI. ¶ ALTO: pro fundo: vt ne tã crudele spectaculum videret: nam grauiora: vt iam diximus sunt quæ videmus q3 quæ audimus. ¶ Arboreũ: expressit quid diceret ingens. ¶ Quæ nũc deinde mora: amara in hostẽ verba & hostis indubitata3 victoriã sibi pponẽtis & q simpliciter æneæ clemẽtiæ nõ puenirẽt: s3 merita Turni hæc ab eo extorqbant.

m ¶ Et iuppiter hostis: ordo est ferox hostis.
n ¶ Saxũ circũspicit: Home. totus hic locus est, ἀλλ' ἀναχασσάμενος λίθον εἵλετο

¶ Ille caput quassans: nõ discedit a ferocitate sua: & vict' se victũ fateri nõ vult. Neq; humãis æneæ virib' cedit: s3 a ioue supari dolet.

¶ MANV

SER. a ¶ MANV raptum trepida: aut festina: aut re vera trepida: quia sequitur: Sed neq; currẽtem: nec se cognoscit euntem. b ¶ Torquebat: bene imperfecto vsus est tẽpore: quia nõ est perfectum qđ voluit: vt Nec spaciũ totũ euasit: nec pertulit ictum. c ¶ Nec spatiũ euasit: hic distinguendũ vt sit totũ nec totũ ꝑtulit ictũ: idest euacuatus est impetus ipsius spacio longiore. d ¶ Ac veluti insõnis: cõparatio Homeri. e ¶ Nec quò se eripiat: totum enĩ troiani clauserãt. f ¶ Sortit⁹ fortunam oculis: hunc locũ ad feriendum oculis elegit Aeneas: quem fortuna destinauerat vulneri. g ¶ Fulmine tanti: pro tonitru sine quo nũq; fulmen mittitur. h ¶ Atri turbinis instar: multis vtit cõparationib⁹ ad exprimendum nimium impetũ. Et instar vt supra diximus per se plenum est: nec recipit præpositiones: licet Seren⁹ ad instar dixerit: quod in idoneis non reperitur auctoribus. i ¶ Ictus: percussus: nunc participium est: ac si diceret cecidit elisus.

Ille manu [a] raptum trepida torquebat [b] in hostẽ
Altior insurgens & cursu concitus Heros.
Sed neq; currentem se, nec cognoscit euntem
Tollentẽm ue manu, saxúmq; imane mouẽtẽ.
Genua labant. gelidus ꝯcreuit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus
Nec spatium [c] euasit totum, nec pertulit ictum.
Ac veluti [d] insomnis oculos vbi languida pressit
Nocte quies, nequicq; auidos extendere cursus
Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
Succidimus. nõ lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires; nec vox, nec verba sequuntur;
Sic Turno quacunq; viam Virtute petiuit,
Successum Dea dira negat. tum pectore sensus
Vertuntur varij. Rutulos aspectat, & vrbem.
Cunctatúrq; metu, telúmq; instare tremiscit.
Nec quò [e] se eripiat, nec quã vi tendat in hostẽ.
Nec currus vsq; videt, aurigámq; sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat
Sortitus [f] Fortunam oculis; & corpore toto
Eminus intorquet. murali concita nunq;
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine [g] tanti
Dissultant crepitus. volat atri [h] turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orásq; recludit
Loricæ, & Clypei extremos septemplicis orbes
Per mediũ stridens transit femur. incidit ictus [i]
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totúsq; remũgit
Mõs circùm, & vocẽ late nemora alta remittunt.
Ille humilis, suppléxq; oculos, dextrãq; ꝓcantẽ

DON. ¶ INSOMNIS: ponit parabolã quã quisq; in se expertus intelligere potest quid Turno euenerit. ¶ Vrbem: vel in qua erat Lauinia: vel vnde expectaret auxilium: quod pudor, petere vetabat. ¶ Nec quo se eripiat: fugiendi occasio deerat Audendi fiducia negabatur: nullum sperabat auxilium sorore iam remota. ¶ Humilis: corpore: idest supplex deiecto fastu.

CHRI. ¶ TORQuebat: incipiebat quid cõtorquere: sed defecerunt vires: vt rem perficere nõ posset. ¶ Genua.l. proceleusmaticus pes est: qui ex quatuor syllabis constat. Potest tamẽ redire ad dactylum si u quæ vocalis est conuertatur in consonantem & facta synæresi genua duarum sit syllabarum. ¶ Cõcreuit: cõtiguit: vt Subito concrescunt flumine crustæ. De hoc dictum est in Georgicis. ¶ Per inane: vacuum. At qui dare vacuum non: Sed regionum ab aere occupatũ dicimus vacuã: qa ita cedit aer vt Nihil eẽ videatur. ¶ Nec spacium euasit: idest non est egressus ex toto illo spacio: qui intercedebat inter se & æneam. Ergo defecit ĩ spacio antequã ad Aeneam ꝑueniret: hinc ẽ quod non pertulit: idest ad destinatum finem tulit. Nam per incompositionem absolutam rem demõstrat. Hinc illud est: Vt si quis legere incoeperit et non totum legerit dicat legi: sed non perlegi: Quod autem de isomnio dicit physicũ est. ¶ Sortitus fortunam oculis: idest sumens fortunam: idest fortunam ictum oculis: quia oculis præelegit quo telum dirigat: quæ res sibi futura sit fortunata. ¶ Nec fulmine tanti Dissultant crepitus: sententia est non venit tanto impetu fulmen: nam fulminis impetu scinduntur nubes. Vnde ipse dissultando gignunt crepitum. ¶ Turbinis: de quo iam dictum. ¶ Ille humilis: optimum exemplum: nam superbiores qui sunt nunquam cedere potiori volunt: nisi cum penitus victi sunt: & quo tempore nihil illis prodest.

Protēdens, equidem[a] merui nec dep̄cor[b] inquit.
Vtere[c] sorte tua: miseri te siqua parentis
Tangere cura potest: oro: fuit[d] & tibi talis
Anchises genitor, Dauni miserere senectæ;
Et me[e] seu corpus spoliatum lumine mauis
Redde meis: vicisti, & victum tendere[f] palmas
Ausonij videre: tua[g] est Lauinia coniux.
Vlterius[h] ne tende odijs: stetit acer[i] in armis
Aeneas voluens oculos dextrámq; repressit.
Et iam iámq; magis cunctantem[k] flectere sermo
Cœperat infelix[l], humero cum apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis,
Palantis pueri, victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atq; humeris inimicū īsigne gerebat.
Ille oculis postq̄ saeui monumenta[m] doloris

SER. a ¶ EQUIDEM merui: secūdum artē rhetoricā: nam quoties personæ insuidia sunt aliæ p̄ his p̄ponuntur: vnde ait: Ego quidē occidi mereor. sed tu debes ignoscere parētis intuitu. b ¶ Nec deprecor: nō refuto. c ¶ Vtere sorte tua: iterfice hostem tuū. d ¶ Fuit & tibi talis anchises: hic distinguendum vt duo dicat: & habuisti patrē: & pater es. e ¶ Et me Redde meis: ordo est redde meis: sed ne ex apto rem viro forti pudendā peteret: iterpositione vsus est dicens Seu corpus spoliatum lumine mauis. f ¶ Tēdere palmas ausonij videre: ad gloriā Aeneæ pertinet q̄ se Turnus cunctis p̄sentibus victū fatetur. g ¶ Tua est lauinia coniux: quæ fuerat cā certaminis. h ¶ Vlterius ne tende odijs: noli velle crudelitatē tuā vltra fata p̄tendere: sed redde corpus sepulcro. i ¶ Acer in armis: non tantū ad præsens refertur: sed quia semper in armis acer eē consueuit. k ¶ Cūctātē flectere sermo cœpat: omnis intentio ad Aeneæ pertinet gloriā: nā & ex eo q̄d hosti cogitat p̄cere: pius ostenditur: & ex eo q̄d eum interemit pietatis gestat insigne. nam Euādri intuitu Palantis vlciscit mortē. l ¶ Infelix Balteus: nulli domino felix. & sic est dictum infelix balteus sicut Lacedæmonios hymenæos. Et sciendū balteum habuisse Turnū ad insultationem: & iactantiā: non ad vtilitates. Vnde est Atq; humeris inimicū īsigne gerebat. m ¶ Monumenta doloris: proprie. nam & monumentum ab eo dictum est q̄d mentem moneat.

DON. ¶ VICTORIA æneæ: quam ponit in fine operis perficit atq; absoluit cumulū laudum æneæ: quas a principio ad finem omni artificio continuauit.

CHRI. ¶ MERVI nec deprecor: Cum viro forti pudenda res videretur vitā ab hoste deprecari: id artificio se latēterq; agit: & primo permittit mortē suam sibi: quæ res videtur posse vehementer hosti misericordiam cōmouere. Deinde cū persona sua odiosa sit: interponit personam parentis: quod validissimū eē poterat: præsertim apud eū qui in patrē sapientissimus fuit. ¶ Vtere sorte tua: non p̄cedit plenam victoriam sibi: non enim dixit vtere fortitudine tua: s; fortuna quæ tibi magis q̄ virtus fauit. ¶ Miseri parentis: Commiseratio a statu q̄ miser: & a sanguine q̄ parens: & postremo ab ætate: cū dicit: Dauni miserere senectæ. ¶ Et me: dū p̄cat reddat cadauer p̄t flectere vt p̄donet vitā. ¶ Vicisti: Magna ē laus q̄d victi testimonio victor euadas. ¶ Et victū: Cū summo gemitu p̄nunciant. Nō enim mouetur morte vir fortis: Sed q̄d victus sit. ¶ Ausonij: Quos ego cupiebam adhibere testes meæ victoriæ testes erūt meæ ignominiæ. Et hæc ēt flectere potuerūt æneam: vt cū nact' eēt plenā victoriā in victus clemētia vteret: q̄d oīno fortissimi viri est. ¶ Ausonij: apud quos summā gloriā ex rebus p̄ multa tp̄a præclarissime gestis acquisiuerā apud eosdem momento tp̄is & illā amitto & ignominiam subeo. ¶ Videre: q̄d neq; hactenus viderant: nec visuros putarant. ¶ Tua: Quia q̄d mihi miser' accidere pōt: vt victor premium victoriæ secus auferas. ¶ Lauinia: Emphasim habet nomē: q̄si dicat quā ego mea vita cariorē habui: & p̄pter quā omnes hos labores pertuli. ¶ Vlterius ne tēde odijs: nō enī est magni & excelsi viri: cū hostē tanta gloria superarit: & omnia sit premia cōsecutus: eū occidere velle: nam inter magnas fortitudinis partes reponitur inimicitias p̄donare: nā vindictā q̄rere humilis pusilliq; animi eē appet. hinc Iuuenalis. Ad summā collige q̄d vindicta nemo magis gaudet quā fœmina. ¶ Stetit acer: cōstitit non metu: Quia acer: s; īclinās ad misericordiā: ignouissetq; si Turnus Palāti ignouisset: Sed cum ex Balthei admonitu recordaret crudelitatis Turni magis pius iudicauit amico Euandro: & q̄ sua cā filiū vnicū amiserat satisfacere quā inimicissimo Turno vitā p̄cedere: vt pietate potiusquā crudelitate ip̄s iteremerit. Admonet p̄terea Poeta mlta in vita facere hoīes tāquā ad suā imortalitatē et Gloriā p̄tineāt: ex q̄b' deinde in exitiū ruūt. Id enim ob direptum Palantis baltheum opinione sua deceptus in se expertus est Turnus.

¶ HAVSIT

CIIR. a ¶HAVSIT: vidit: vt Hauriat hūc ocul' ignē crudelis ab alto. b ☞ Palas Immolat: ad suæ mortis & abrupti fœderis vltionē te tanquam hostiā immolat Palas. c ☞ Frigore: morte: vt Corpusq; lauāt frigētis: & vngūt. d ☞ Vitaq; cum gemitu fugit idignata sb vmbras: idignata vel qa mox preces venias nō meruerāt: vel quia Lauiniam fore sciebat Aeneæ: vel quia: vt supra de Camilla diximus: discedebat a iuuene. nam volunt physici animam discedere a corpore inuitam: cum quo adhuc habitare nāæ legibus poterat sic Home. ψυχὴ δ' ἐκ μελέων πταμένη Ἄϊδος δὲ βεβήκει, ὃν πότμον γοόωσα λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην.

Exuuiásq; haufit[a], furijs accensus, & ira
Terribilis tú ne hinc spolijs indute meorum
Eripiare mihi? Palas te hoc vulnere Palas[b]
Immolat, & pœnā scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicēs ferrum aduerso sub pectore condit
Feruidus: ast illi soluuntur frigore[c] membra,
Vitáq;[d] cū gemitu fugit idignata sub vmbras.

¶FVRIIS & ira: implacabili indignatiōe. CIIRI. ☞ Tu: tam Imitis. ☞ Indute spolijs meorum: qđ nō ad tuā defensionē: sed ad supbiā & iactātiā ptinet. ☞ Mihi: emphasim habet. q. d. tam fortitā iniuriarū in meos collatarū psecutori. ☞ Palas: nō mea crudelitas: Sed vltio quā palanti dabo. ☞ Immolat: non veluti hostē cæsum: sed veluti hostiā quæ fracti fœderis iustissimū piaculū sit. ☞ Scelerato: qui cōtra pacē primo & cōtra iura hospitalitatis: Deinde cōtra fœdus arma sumpserat.

FINIS.

¶P. V. Bucolica & Georgica, & Aeneidos Libri. XII. Venetijs excusi M.D.VII. Die vltimo Iunij. Lauretani Principis Anno Sexto.
Bernardinus Stagninus Impensam fecit, Ioannes Baptista Egnatius Venetus Emendauit.
Dij. Cæptis Faueant.

¶Registrum Aeneidos.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM
NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III
KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR

¶Omnes sunt quaterni præter RRR qui est duernus.

[illegible] peggio , nis il
[illegible] di quasi a
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]ugio nis [illegible]

